

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRA, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATINIS
ET AD BESSARIONIS TEMPORA (ANNO 863) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRITIS COLLATAS, PERQUAM
DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISSÆ LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS
MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET
TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIORM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATE-
RIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUMIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO
AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIDUS; AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS,
STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE,
LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆ-
SERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIEBUS, ALTERO SCILICET HERUM, QUO CONSULTO,
QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISSE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM
OMISSO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ
SACRÆ, EX QUA LECTORI COMPERVERE SIT OBVIUS QUINQ. PATRES ET IN QUIBUS OPERUM
SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO
GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSES, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM
NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTE
SIMILIS, PRETI EXIGUITAS, PRESERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE RACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM
IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆSTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE
PERTINENTIBUS COADUNATORUM.

SERIES LATINA,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES, SCRIPTORESQUE ECCLESIAE LATINAЕ
A TERTULLIANO AD INNOCENTIUM III.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Clericæ universæ,

SIVE CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE

PATROLOGIÆ LATINAÆ TOMUS CLXII.

S. IVO CARNOT. EPISC. PETRUS CHRYSOLANUS MEDIOL. ARCHIEP. RICHARDUS CARD
LAMBERTUS ATREBAT., GALO PARIS., GODEFRIDUS AMBIAN., EPISCOPI. ANSELMUS
SCHOLAST. ET CAN. LAUDUN. B. ROBERTUS DE ARBRISSELLO. SEHERUS CALMOBIAC.
ABB. JOANNES MON. S. AUDOENI JOANNES MON. BESUEN. FRANCISCUS CAMENUS.
REMBALDUS PRÆPOS. S. JOANN. LEOD.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,
IN VIA DICTA: AVENUE DU MAINE, 189, OLIM CHAUSSÉE DU MAINE, 127.

77365

SÆCULUM XII

SANCTI IVONIS

CARNOTENSIS EPISCOPI

OPERA OMNIA

ACCEDUNT

PETRI CHRYSOLANI, MEDIOLANENSIS ARCHIEPISCOPI, RICHARDI CARDINALIS, LAMBERTI
ATREBATENSIS, GALONIS PARISIENSIS, GODEFRIDI AMBIANENSIS, EPISCOPORUM;
ANSELMI SCHOLASTICI ET CANONICI LAUDUNENSIS, B. ROBERTI DE ARBRIS-
SELLO, SEHERI, CALMOSIACENSIS ABBATIS, JOANNIS MONACHI. S. AU-
DOENI, JOANNIS MONACHI BESUENSIS, FRANCISCI CAMENI,
REIMBALDI PRÆPOSITI S. JOANNIS LEODIENSIS

OPUSCULA, DIPLOMATA, EPISTOLÆ

ACCURANTE J.-P. MIGNE

Bibliotheca Cleri universæ

SIVE

CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE

S. IVONIS TOMUS SECUNDUS, CÆTERORUM UNICUS

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES, EDITORES ET J.-P. MIGNE SUCCESSORES,
IN VIA DICTA : AVENUE DU MAINE, 189, OLIM CHAUSSÉE DU MAINE, 127

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXLII CONTINENTUR

Epistolæ	Col. 11
Addenda ad Iwonis epistolas.	287
Sermones.	505
Dubia. — Sermones sex ad populum. — Mierologus. — Chronicon.	611
LAMBERTUS ATREBATENSIS EPISCOPUS.	
Gesta quibus Atrebatenium civitas, excusso Cameracensium jugo, in antiquam reformatur digitantem.	627
Epistolæ.	647
Privilegia.	701 ¹
FRANCISCUS CAMENUS.	
Hymnus in S. Nicolaum peregrinum.	721
GALO PARISIENSIS EPISCOPUS	
Epistola ad Lamberatum Atrebatensem.	724
Diploma pro monachis Fossatensis.	725
GODEFRIDUS AMBIANENSIS EPISCOPUS.	
Epistolæ et diplomata.	735
Charta communicae Aambianensis.	747
REIMBALDUS PRÆPOSITUS S. JOANNIS LEODIENSIS	
Epistolæ.	751
JOANNES MONACHUS BESUENSIS.	
Chronicon Besuense.	861
PETRUS CHRYSOLANUS MEDIOLANENSIS ARCHIEPISCOPUS.	
Oratio de Spiritu sancto.	1007
B. ROBERTUS DE ARBRISSELLO.	
Regula sanctimonialium Fontis-Ebraldi.	1079
Præcepta recte vivendi.	1082
Diplomata.	1085
SEHERUS ABBAS CALMOSIACENSIS.	
De primordiis Calmosiacensis monasterii.	1119
JOANNES MONACHUS S. AUDOENI.	
Sermones quatuor.	1153
ANSELMUS SCHOLASTICUS ET CANONICUS LAUDUNENSIS.	
Enarrationes in cantica.	1187
— in Matthaeum.	1227
— in Apocalypsin.	1499
Epistola ad H. abbatem S. Laurentii Leodiensis.	1587
RICHARDUS CARDINALIS.	
Epistolæ et diplomata.	1661

DIVI IVONIS

CARTONENSIS EPISCOPI

OPERUM PARS ALTERA EPISTOLÆ

Cum notis doctissimorum virorum Jureti canonici Lingonensis, et Soucheti canonici Carnotensis

SERMONES

Quibus additi ex mss. Bibliothecæ Regiae et Petavianæ :

ET

BREVE CHRONICON DE REGIBUS FRANCORUM

NOMINA EORUM

AD QUOS SCRIPTÆ EPISTOLÆ IVONIS.

A

A F. Cenomanensis ecclesiæ præcentor, 232.

Adela comitissa, Carnotensis, epistolæ, 5, 91, 101, 116,
121, 179, 187.

G

Adela palatina comitissa, 136.

Albertus Cenomanensis Ecclesiæ electus, 277.

Anselmus Cantuariensis archiepiscopus, 39.

Auselus Belvacensis episcopus, 281.

Audoenus Ebroicensis episcopus designatus, 223, 242.

B

Belvacensis Ecclesiæ fratres, epist. 17, 32, 98, 137, 263.

Benedictus cardinalis presbyter et Romanæ Ecclesiæ vicarius, 87.

Bernardus Majoris Monasterii abbas, 4, 73.

Bernerius abbas Bobavaleus monasterii, 226, 269.

Bruno primæ sedis Belgicorum episcopus, 214.

C

Carrotenses clericci et laici, 20.

Clarebalodus Silvanensis episcopus, epistola 268.

Colmbeanus monachi, 192.

Cono Praeuestius episcopus et apostolicæ sedis legatus,
266, 267, 273, 275.

D

Daimbertus Senonensis archiepiscopus, epist. 76, 90,
111, 143, 145, 149, 124, 125, 126, 132, 134, 139, 146,
168, 170, 171, 182, 200, 225, 237.

Daimbertus patriarcha Hierosolymitanus, 93.

Daimbertus Senonensis Ecclesiæ metropolitanus, 145.

Dolensis monasterii monachi, 78.

Dolensis clerici, 178.

Dunensis monasterii S. Aviti virginæ, 10.

E

Ecclesiæ filii, 172.

Eduensis clericci, 222.

Episcopi Remensis diocesis, 83.

Eudo vel Reudo Normannicæ dapifer, 27.

F

Fulco Belvacensium episcopus, epist. 30, 31.

Fulco Parisiensis episcopus, 112.

A F. Cenomanensis ecclesiæ præcentor, 232.

Galerius, sive Walterius, Belvacensis Ecclesiæ bibliothecarius, epist. 123.

Galerius Meldensis episcopus, 70.

Galerius Stirpensis ecclesiæ præpositus, 69.

Gauderidius episcopus Ambianensis, 268.

Gaufridus anachorita, 240.

Gaufridus Belvacensis episcopus, epist. 177, 193, 212.

Ganfridus Cenomaneus decanus, 52.

Ganfridus comes Vindocinensis, 129.

Gaufridus sive Gaufredus, Vindocinensis monasterii abbas, 41, 57, 82, 163, 195.

Ganfridus monachus, 208.

Ganfridus solitudinis cultor, 164, 208.

Gerardus, 6.

Gilbertus Ebroiceosum episcopus, 153.

Girbertus Parisiensis archidiaconus, 249.

Gislerbertus, 18, nepos Turonensis archiepiscopi, 199.

Guacelinus Wintonensis episcopus, 38.

Guale Parisiensis episcopus, 169, 218, 243.

B Gualo presbyter, 99.

Guido seu Wido regis dapifer, 23, 47.

Guido abbas Molismensis monasterii, 234.

Guilielmus abbas Majoris Monasterii, 197, 234.

Guilielmus Anglorum rex, 71.

Guilielmus Catalaunensis episcopus, 268.

Gulfus mus miles, 205.

Guilielmus episcopus Parisiensis, 79.

Guilielmus Rothwangensis archiepiscopus, 149.

Gontherius sive Guitherus, vel Gonherius presbyter,
11, 140, 228.

G. abbas monasterii S. Guandregisili, 72.

H

Haimericus abbas Aquincensis, epist. 287.

Henricus abbas Angliaensis monasterii, 233.

Heuricus Anglorum rex, 106, 118, 204.

Hildebertus Cenomanensis episcopus, 74, 148, 167, 206
220, 230.

- Hoellus Cenomanensis episcopus, 21.
 Hugo archiepiscopus Lugdunensis, 24. Qui etiam apostolicae sedis vicarius, 54. Legatus, 55, 59, 60. Romanæ Ecclesiæ legatus, 61, 66. Episcopus primæ sedis, 60, 68, 158.
 Hugo Cluniacensis monasterii abbas, 191.
 Hugo Ecclesiae Aurelianensis decanus, 194.
 Hugo Trecensem comes, 209, 245.
 Hugo Suessionum episcopus, 42.
 Hugo Belvacensis Ecclesiae decanus, et ceteri fratres, 77.
 Humbaldus Antissiodorensis episcopus, 166, 241.
 H. Suessionensis Ecclesiae diaconus, 96.
- J
- Joannes primæ sedis Lugduensis archiepiscopus, epist. 236.
 Joannes Aurelianensis electus, 64. Episcopus, 75, 100, 114, 162, 218, 221, 247.
 Joannes cardinalis presbyter, et Romanæ Ecclesiæ legatus, 84. Vicarius, 87.
 Joannes Tarvianensis episcopus, 97.
- L
- Lambertus Atrebatenensis episcopus, epist. 33, 97.
 Laurentius monasterii Charilatis monachus, 186.
 Leodegarius archiepiscopus Bituricensis, 180.
 Lesiardus vel Lisiardus episcopus Suessionum, 203, 229, 246, 279, 280.
 Leudo presbyter, 63.
 Ludovicus rex Francorum, 127, 196, 202, 239, 253, 261, 265.
 L. Suessionensis Ecclesiæ præpositus, 96.
- M
- Manasses Meldiensium episcopus, epist. 251.
 Manasses Remorum archiepiscopus, 85, 102, 145.
 Maugaldus, 40.
 Matildis Anglorum regina, 107, 142, 174.
 Matildis Blesensis vicecomitissa, 130.
 Mellentio clerici, 45.
- O
- odo archidiacus, epist. 155.
 Odo presbyter, 128.
 Orlicus, 156.
 O abbas majoris monasterii, 289.
 O. Gemmeticensis, vel Gemetensis monasterii abbas, 160.
- P
- Paschalis pontifex summus, epist. 81, 88, 89, 92, 94, 95, 103, 104, 105, 108, 109, 110, 117, 135, 144, 147, 155, 173, 175, 176, 190, 204, 210, 219, 227, 238, 244, 250, 254, 258, 271, 274, 276.
 Petrus doctor, 96.
 Petrus Pictaviensis episcopus, 36.
 Philippus comes Trecassinius, 79.
 Philippus Francorum rex, 9, 15, 22, 28, 56.
 Philippus Trecensem episcopus, 257.
 Pontius Cluniacensium abbas, 231, 262.
- Q
- Quintini (S.) fratres, epist. 17, 32.
- R
- Radulfus abbas monasterii Sancti Fusciani, 255.
 Radulfos de Balgenciacio, 248.
 Radulfus Remensis archiepiscopus epistolæ, 188, 211, 252, 259.
 Radulfus Remensis Ecclesiæ præpositus, 161.
 Radulfus Turonum archiepiscopus, 235.
 Raioaldus, 256.
 Rainaldus Remorum archiepiscopus, 13.
 Reginaldus Andegaveus episcopus, 272.
 Remensis diocesis episcopi, 83.
 Rendo, vel Endo Northmannia dapifer, 27.
 Ricardus vel Richardus Albaensis episcopus, et sanctæ sedis vicarius seu legatus, 133, 141, 181, 216, 217.
 Richerius archiepiscopus Senonensis, 8, 35, 50.
 Robertus, 34, 37.
 Robertus comes Pontivensis, 120.
 Robertus Lincholiensis Ecclesiæ episcopus, 278.
 Robertus Melleotinus comes, 143, 154.
 Rogerius cardinalis, 48.
 Rogerius presbyter, 29.
 Roscelinus, 7.
- S
- Sanctio presbyter, epist. 51. Episcopus, 62. Aurelianensis, 53.
 Samso Wigorniensis episcopus, 165, 207.
 Stephanus archidiacus, 138.
 Stephanus comes, 178.
 Stephanus palatius comes, 49, 86.
 Stephanus regis caucellarius, 260.
 Suessionensis congregatio B. Stephani, 58.
 Suessionensis Ecclesia clerus, 96.
- T
- Thomas Eboracensis archiepiscopus, epistola, 215.
 Tergedus Abrincensium episcopus, 270.
- U
- Urbanus pontifex maximus, epist. 3, 12, 23, 43, 45, 48, 65, 67, 289.
- C
- Walo Belvacensis episcopus, 268.
 Walterius, seu Galterius Meldensis episcopus, 16.
 Walterius abbas Fossatensis monasterii, 26.
 Walterius sive Galterius Belvacensis Ecclesiæ bibliothecarius, 184.
 Wido, seu Galterio, regis dapifer, 23, 47.
 Willermus, vel Guillelmus Fisanensis monasterii abbas, 19, 80.
 Willemus Parisiensis archidiaconus, 183, 185.
 Willemus Rothomageusin archiepiscopus, 185.
 Wigrius Aurelianensis archidiacus, 194.
 Wigrius Parisiensis archidiaconus, 122, 131, 138.

Nemina aliorum QUORUM EPISTOLÆ insertæ et vel adjunctæ sunt Ivonianis.

Bernardus Claræval. O abbatii Majoris Monasterii, pag. 123.
 Daimbertus archiepisc. Senon. Joanni Lugd. archiepisc., epist. 236, pag. 100.
 Hugo Pontiniacensis O. abbati Majoris-Monasterii, pag. 123.

Joannes Lugduensis archiepisc. Daimberto Senoneus archiepisc. epist. 237, pag. 102.
 Urbanus papa clero et populo Carnotens. epist. 1, pag. 1.
 Idem Richerio Senoo. archiep. epist. 2, pag. 1.
 Idem Ivoni, pag. 2.

D. IVONIS EPISTOLÆ

I EPISTOLA PRIMA

URBANUS [II] episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiis, clero ac populo Carnotensi salutem et apostolicam benedictionem.

Nos quidem tum pro beatæ Mariæ semper virginis devotione ac reverentia, etc. *Exstat inter epistolas Urbani II, Patrologia tom. CLI.*

II EPISTOLA II.

Urbanus episcopus, servus servorum Dei, RICHERIO Senonensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Quantas pro Gaufrido quondam episcopo, etc.
Vide ubi supra.

2 Oratio Urbani papæ ad Iovonem consecratum episcopum.

Quoniam, ut credimus, divino te nutu vocante, cler-
ros et populus Carnotensis ecclesiæ (a) unanimiter
elegerunt rectorem, et ad nos usque perducentes
petierunt consecrari episcopum, et ideo Deo an-
nuente per manus nostræ impositionem episcopus
consecratus es, amodo, frater charissime, scias te
maximum pondus suscepisse laboris, quod est sar-
cina regiminis animarum, et commodis deseruire
multorum, omniumque fieri minimum atque mini-
strum, et pro credito tibi talento in die divini ex-
aminis rationem redditurum. Nam si Salvator noster
dixit : *Non veni ministrari, sed ministrare* (*Marc x; Matth. xx*), et animam suam posuit pro oibvis suis,
quanto magis nos desidiosi servi summi Patris fami-
lias debemus maximo sudore incumbere, oves Do-
minicas, nobis a summo pastore consignatas, ad
ovile Dominicum suffragante divina gratia absque
morbo vel macula [et mancha] perducere? Exhorta-
tur itaque dilectionem tuam, ut fidem quam in
exordio tuae consecrationis breviter lucideque di-
gessimus, illibatam et inviolabilem custodias; quia
fides est fundamentum omnium virtutum. Scimus
autem quod ab infantia sacris es litteris eruditus,
et canonum institutis edoctus, attamen breviter ad
te noster dirigendus est sermo. Nullus te favor ex-
tollat, nulla adversitas atterat, id est nec *sal*. ut nec;
al. non in] in prosperis cor tuum eleverat, nec in
adversis aliquo dejiciatur, sed omnia et in omnibus
cante et cum discretione agere te volumus, ut abs-
que reprehensione ab omnibus vivere comproberis.
Sancta Trinitas fraternitatem tuam sua protectione
incolumem custodiat, ut dum [cum] tali moderamine
in Domino nostro onus quod suscepisti peregeris,
in die aeternæ retributionis eo dicente audire me-
rearis : *Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca
fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gau-
dium Domini tui* (*Luc. xix; Matth. xxv*).

EPISTOLA III (b).

**URBANO summo pontifici patri et domino suo Ivo
Carnotensi.**

Si animo meo morem gerere vellem, si denique
sic esset tolerabile ut non etiam pœnale judicaretur
successorem Petri in arce summi pontificatus posi-
tum lassessere, jam quidem in vos odiorum casta-
movere, maledictis persecui non cessarem. Credo
enim, propter quod loquer, me opera vestra de tran-
quillitatis littore abstractum in altitudinem maris
inopinato casu devenisse, et temporalium occupa-
tionum quasi procellosis fluctibus jactandum pro-
spicio, ubi, dum multorum utilitatibus providere
compellor, tam meæ quam ipsorum saluti posse
sufficiere despero. Elegeram abjectus esse in domo
Dei, utpote cui non generis nobilitas, non scientiæ
dignitas eloquentiæ animos dabat, et paucorum,

(a) Civitas illius.

(b) Hæc epistola a Jureto primum edita, reperta
est in vetustis schedis Ant. Loeselli jur.

A fratribus [Belvacensium ad ep. 17] pia societas chari-
tate plena plus omnibus divitiis mibi applaudebat,
cum sic mihi latenti, nec tale quid suspicanti Ec-
clesia Carnotensis pontificatus professionis pondus
obtrusit (epist. 8); nec sane ejus voluntati aliqua
ratione victus cederem, nisi id vos velle atque præ-
cepisse (epist. 12), cui non obedire nefas est, prot-
estaretur. Episcopum Belvacensem (c) sanctitati ve-
stre commando, cuius simplicitas hoc habet lauda-
bile, quod nec perversa agentibus placere, nec recte
sapienibus displicere potest; novit enim prudentia
vestra eum in quibusdam accusatum, non tam zelo
justitiae quam virtutis æmulatione. Sed mibi non
videtur rationabiliter posse fieri, ut a minori per-
sona debeat retractari quod sub vestri judicij ex-
amine finem sortiri meruit. Sed ad me revertar, quem
pastoralis curæ vincula premunt; qui etiam, quod
nondum erratibus meis adhibui, cogor debere cor-
rectionem alienis erroribus; cuius vita, licet olim
in conspectu summi Judicis calumniosa haberetur,
nunc maxime tamen vicinior est accusationi suæ
quam excusationi alienæ. Vale.

EPISTOLA IV.

**Ivo, Dei gratia, humili Carnotentium episcopus, di-
lectissimo abbatu Majoris Monasterii BERNARDO, et
qui secum [al. qui tecum] sunt fratribus, in Domino
salutem.**

Quoniam summus Pastor pastoris nomen habere
nos voluit, et officium pastorale exercere præcepit,
errabundis et languidis oibvis congruam medicinam
providere nos convenit, ut nec importuna instantia
C aliquam præfocemus, nec blandiente nobis desidia
nostra negligenter aliquam perire permittamus: ne
otium nostrum negotiis sacerularibus preponamus,
quominus parturienti Ecclesiæ debitum ministerium
persolvamus. Licit enim in amplexus speciosæ Ra-
chel intendat labor militiæ nostræ, spe tamen proliis
numerisioris, amplexus Liæ nobis est tolerandus
(Gen. xxx): quia, cum illa plus videat, ista plus fru-
ticifcat: et cum illi visio sua sit jucundissima, hujus
actio multis est necessaria: et, ut evidenter dicam,
cum in illa pene sola sit dilectio Dei, in hac mani-
festa est etiam dilectio proximi. Cujus dilectionis
sequacibus suis insinuandæ formam protulit Me-
diator Dei et hominum, qui non solum pro nobis de
secreto suo ad publicum nostrum prodidit, sed etiam
carnem assumptam flagellis, colaphis, sputis, ac
demum morti crucis addixit. Quid hoc facto summus
Pastor nobis insinuat, nisi ut nos dicti pastores
oves erroncas ad custodiæ nostram pertinentes,
per devia quæque et aspera fugientes, indeficienti
charitate consectemur, ut ad gregem reportentur:
licet in sequendo veribus conscientiamur (*inf. ep.*
272), crebris spinarum aculeis cruentemur? Quod
quia prudentiam vestram latere non ignoro, nescio
utrum patientiam vestram vel negligentiam, quan-

(c) Videtur intelligere de Fulcone, argumento
eorum que notavi ad epist. 30 ex Anselmo Can-
tuariensi archiepiscopo.

tum fas est ex charitatis affectu, reprehendo, quod A contra instituta majorum quosdam fratres semel a nobis ad custodiam animarum dimissos apud vos detinetis, in quibus nostram et illorum famam laedi permittitis, et morbis ovium illis commissarum nullam medicina curam preparatis. Unde, ut interim de ceteris sileam, rogando monacho, menendo rogo fraternitatem vestram ut, omni occasione remota usque ad præsens caput jejunii, transmittatis mihi dominum Gauterium, quandam monasterii Bonevallis abbatem, quatenus auditus ab eo sue discessionis causa, solutio ejus si probanda est, a nobis approbetur; vel si approbanda non est, consilio et auxilio cooperatorum nostrorum in officio et loco suo plenissime reformatetur. Vale.

EPISTOLA V.

Ivo, Dei gratia Carnotensis humilis episcopus,
ADELÆ nobili comitissæ: recta in Christo sapere.

Regius in excellencia vestra sanguis ex utraque linea descendens, nobilitatem generis in oculis omnium [al. oculis hominum] manifeste commendat. Sed hanc apud religiosas mentes morum probitas et larga ad erogandum manus, quantum didici, vehementer exsuperat. Unde miror qua ratione consobrinam vestram, Adalaudem [al. Adalidem] sicut vos ipsam amare dicatis, cuius adulterinoscum Gulielmo [al. Vuilelmo] complexus vel defendere, vel protelare tanto studio laboratis, nec saluti vestræ vel illorum satis commode providetis, neque quantum periculum, vel quanta intima mihi super hoc immineat aliquatenus præcavetis. Quomodo enim gladius spiritus in ore meo positus ferire audebit longe positos simili contagione pollutos, qui tangere non audebit vel dissimulabit juxta se positos; nonne dicturi sunt mihi illud evangelicum: *Ejice in v. c. eice] primum trabem de oculo tuo, ut postea videoas festucam in nostro* (Matth. vii). Hanc porro me habere tolerantiam terribiliter Apostolus vetat, de hujusmodi scelerum patratoribus, dicens: *Quidam qui talia agunt, digni sunt morte, nec solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus* (Rom. i). Consentientes autem B. Ambrosius dissimilantes vocat, vel defendantur. Qua de re obnoxie peto, ut non indignetur adversum mea vestra sublimitas, quoniam testis mihi est Ille, cui nuda est abyssus humanae conscientiae, me hoc non arripuisse causa malevolentiae meæ vel alienæ, sed solo rigore et amore justitiae, in tantum ut, si aliter fieri non possit, malum hominem incurere malevolentiam quam legem Dei mei derelinquere. Quadam tamen conditione descendam petitioni vestrae, si uterque juraverit quod ante finitam causam a carnali conjunctione se immunes custodian; alioquin satagendum est mibi, ut mortuum jani quatridianum longe latoque fetentem (Joan. xi) crobra admonitione de inferno inferiori valeam evocare (Psal. lxxxv). Valete.

(a) Al. necessitates. Hac de re conqueritur, epist. 19.

EPISTOLA VI.

Ivo, Dei gratia, quamvis indignus Carnotensem episcopum, GERARDO [al. GIRARDO; al. GERALDO] dilecto sibi in Christo, salutem.

Apices tue charitatis in me nuntios per præsentium latorem nuper accepi, quibus quæ mibi pax apud vicinos, quæ gratia apud præcipes diligenter inquisisti. Instrumentum etiam nivei candoris ad ordinandos capillos in idipsum charitatis signum transmisisti. Quod cum mihi placeat in suo genere quantum hujusmodi placere debent propter exteriorem pulchritudinem, vehementius tamen placet propter pulchri sacramenti interiorem celitudinem. Nam cum in capillis inordinati mores, vel inordinati populi quadam comparatione possint intelligi, credo prudentiam tuam munuscule

B hoc quasi quodam monitorio vigilantiæ meam excitare, ut studeam inordinatos populorum mores diversis exhortationum modis componere, atque habito discretionis moderamine ad debitum ordinem revocare. Quid vero ipso instrumento decore, quod longa lima et longa politura ad hunc candorem perductum est, significare videbis, nisi ut castigem corpus meum et in servitatem redigam, ne forte, cum aliis prædicaverim, ipse reprobus fiam? (l Cor. ix.) Rogo itaque te per ipsa charitatis viscera, quæ visitare me dignata est quo modo voluit aut valuit fraternitas tua, ut, quemadmodum [al. ut quomodo] prædictis bencvolentiae signis cogis nos habere memoriam tui frequenter, sic in orationibus tuis habeas frequenter memoriam nostri. Vestra enim orationes quanto quietiores, tanto saniores. Nostræ vero et si non sauciæ, tamen propter instantes necessitudines (a), et sæcularium negotiorum tumultus, sæpe sunt perturbatae. Perturbationis vero meæ causas et si non nosti per experientiam, nosti tamen per scientiam. Nam qui in modico flumine ad regendam modicam navem prius nulla ratione prævalebam, quomodo nonne quasi de portu tranquillitatæ ductus et in altitudinem maris deductus, ad regendam tam ponderosam tamque naufragosam navem sufficiam? Quod si meruissem præsentiam tuam, sicut Lugduni te rogaveram, per prudentiam consilii tui, et per gratiam quam habes in oculis civium nostrorum, multa perfecisset divina Clementia, quæ attingere nondum audet imbecillitas mea. Itaque pulsando insto, instando pulso, ut, quæsita opportunitate, nos tuæ visitationis consolatione lœticias, quod et saluti multorum proderit, et proposito tuæ sanctitatis non Oberit. Prospera autem nostra et adversa de quibus quæsisti, sic modifcat medicinalis Dei sapientia ut nec frangi permittat adversitate, neque extollи prosperitate, quatenus dicere possumus cum Apostolo: *Fidelis Deus, qui non permittit nos tentari supra id quod possumus sustinere* (I Cor. x¹). Pauci tamen calcaneum meum observant, sed, Deo miserante, plures sunt, qui matutini exitus

C frequentem memoriam nostri. Vestra enim orationes quanto quietiores, tanto saniores. Nostræ vero et si non sauciæ, tamen propter instantes necessitudines (a), et sæcularium negotiorum tumultus, sæpe sunt perturbatae. Perturbationis vero meæ causas et si non nosti per experientiam, nosti tamen per scientiam. Nam qui in modico flumine ad regendam modicam navem prius nulla ratione prævalebam, quomodo nonne quasi de portu tranquillitatæ ductus et in altitudinem maris deductus, ad regendam tam ponderosam tamque naufragosam navem sufficiam? Quod si meruissem præsentiam tuam, sicut Lugduni te rogaveram, per prudentiam consilii tui, et per gratiam quam habes in oculis civium nostrorum, multa perfecisset divina Clementia, quæ attingere nondum audet imbecillitas mea. Itaque pulsando insto, instando pulso, ut, quæsita opportunitate, nos tuæ visitationis consolatione lœticias, quod et saluti multorum proderit, et proposito tuæ sanctitatis non Oberit. Prospera autem nostra et adversa de quibus quæsisti, sic modifcat medicinalis Dei sapientia ut nec frangi permittat adversitate, neque extollи prosperitate, quatenus dicere possumus cum Apostolo: *Fidelis Deus, qui non permittit nos tentari supra id quod possumus sustinere* (I Cor. x¹). Pauci tamen calcaneum meum observant, sed, Deo miserante, plures sunt, qui matutini exitus

et vesperæ lœtificari desiderant (*Psal. xlv*). Pædagogus (a) ille ab officio pastoris et nomine procul pulsus, jam non habet unde lac et lanas ovium perditarum diripiat, præterquam quod in Northmannia præposituram quamdam Ecclesiæ nostræ, auxilio insuli comitis terra illius sibi usurpat, et devastat. Vale.

EPISTOLA VII.

Ivo, *Dei gratia Carnotensium humilis episcopus, Roscelino non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.*

Si eses ovis centesima in deserto perdita, sed gregi jam redditia (*Luc. xv; Matth. xviii*), sicut exarserat in te zelus meus quandiu te intellixi aversum et adversum, sic requiesceret in te spiritus meus, si te cognoscerem ad doctrinam sanam conversum et reversum. Sed quia scio te post concilium Suessiennense in auribus quorundam quos tecum bene nosti, pristinam sententiam tuam clandestinam disputationibus studiosissime **A** defendisse, et eamdem quam abjuraverares, et alias non minus insanias persuadere voluisse, non potest intrare in cor meum quod adhuc fidem tuam correxeris, quod mores in melius commutaveris. Si ergo ex hac occasione te afflxit, et rebus tuis nudavit quorundam violentorum rapax avaritia, non hoc ex se fecit injusta eorum violentia, sed justa et correctioni [correctioni] tuae consulens Dei sapientia, faciens etiam permanentes, quamvis nescientes, bona sua, cujus vestem sciudere conabar rationibus humanis armata, sed tamen infecunda facundia (epist. 207). Cum vero multis exemplis ethici tractatoris veram constet esse sententiam :

*Quo semel est imbuta recens servabit odorem
Testa diu.*

HORATIUS, lib. i, epist. 3.

non tamen propter me timerem vel horreter pre-sentiam tuam, de te sperans meliore et saluti viciniora. Sed quidam cives nostri ad cognoscendam vitam alienam curiosi, quamvis ad corrugandam sum prodesidiosi, te quidem odibilem, me vero propter te suspectum haberent; et, auditio nomine tuo et pristina conversatione tua, more suo subito ad lapides convolarent, et lapidum aggere obrutum pre-flocarent (a). Intermitigitur consulo tibi ut assumpta patientia beati Job, quamvis longe impar, cum eo tamen dicas : « Sustinebo iram Dei, quoniam merui, donec justificet causam meam (*Job vi*). » Testificor enim tibi, si conversus ingemueris, et in simplicitate fidei degere volens, a vanitate carnalis sensus tui detumueris, non deerunt tibi ubera divinæ consolationis [*sic vett. codd. ; antea, verba div. cons.*], et mater Ecclesia quæ devium exasperavit paterna severitate, correctum assumet materna pietate. Restat igitur ut palinodiam scribas, et recantatis op-

(a) Pædagogi nomen in deteriorem sensum accipit ut epist. 98, et intelligitur Gaufridus de quo epist. 4.

(b) Idem locus, epist. 34, et 108 et 240, ex S. August., lib. 10, Confess.

A probriis vestem Domini tui, quam publice scindebas, publice resarcias, quatenus sicut multis exemplum erroris fuisisti, sic de cætero fias exemplum correctionis [correctionis] (c). Sic enim bono odore præcedente, et pristinum fetorem consumente, et a nobis et ab aliis diligi et colligi, et beneficiis poteris ampliari.

EPISTOLA VIII.

RICNERIO, *Dei gratia Senonensi archiepiscopo*, Ivo per eamdem gratiam Petri (d) manibus Ecclesiæ Carnotensi consecratus et delegatus episcopus, a Romanæ Ecclesiæ pace non discedere, et si quid aliter sapuit, valde velociter [celeriter] respiscere.

Litteras contumeliosas et amaritudinis plenas sigillo vestro signatas, et nomine [vestro, v. c.] titulatas, a quibusdam clericis nuper accepi; in quibus primo depressionem [unus v. c. reprehensionem] meam et falsas criminum objectiones in me factas, postremo sedis apostolicæ maiestatem non leviter læsam tecum vehementer indolui. Cum enim ut pacem haberetis, et in filium suscipieretis apostolica auctoritate (epist. 2) fuissetis [fuisse, Bar.] commonitus, nec ut fratrem salutastis me in litteris illis, nec ut coepiscopum, qui nullum vobis coepiscopi adjutorium, vel filii denegavi [abnegavit, Bar.] obsequium. Cur igitur alienigenam ad judicium vocatis, cur obedientiæ vinculis astrigitis, quem nec suffraganeum, nec collegam esse cognoscitis? Huic injuria meæ graviorem superadditis, quod demembratorem metropolitanæ sedis non apte satis appellatis. Nam cum ramus aridus, qui in radice arboris matris nunquam coaluit, nec in se virens fructum fecit, magni cultoris manu excisus esset (e); eadem manus quæ ramnum præmortuum excidit, me non a demembra-tionem, sed ad supplendum locum inde-mortui [demortui], eidem arbori, quantum in se erat, inseruit, quia [qua, Bar.] hoc et cum aliqua spe fructus et sine vulnere matris arboris posse fieri existimavit [v. c. testimavit]. Cui ergo sine vestra contradictione licuit quod nocebat excidere, quæ ratio impedit ut ei non liceat quod profuturum sperabat inserere? Dicitis etiam [enim, v. c.] in litteris illis me sedem invasisse Gaufridi coepiscopi vestri, in quo manifeste contra sedem apostolicam caput erigitis, dum quod illa ædificat, vos, quantum in vobis est, destruitis, et quod illa destruxit vos adificare contenditis; cuius judiciis et constitutionibus obviare, plane est hæreticæ pravitatis notam incurrire, cum Scriptura dicat: « Hæreticum esse constat, qui Romanae Ecclesiæ non concordat. » (*cum Nolite, dist. 11.*) Præterea [deest in Bar.] famæ vestre non bene consultis, qui caprum emissarium, cuius adulteria, fornicationes, perjuria, prodiciones, per omnia ferme Latinam Ecclesiam publicata sunt, qui pro his et aliis similibus a sede apostolica dam-

(c) Similis locus, epist. 141.

(d) Id est, URBANI papæ, ut supra, epist. 4.

(e) Gaufridus de quo epist. 1; quem etiam videtur appellare inimicum hominem, epist. 12.

natus est, ita ut, se purgare non valens, virgam pa- storalem redderet et annulum, de quo apostolicum accepistiis decretum in hæc verba (*sup. epist. 1.*) : « Quicunque Gaufridum depositum deinceps juverit ad infestandum vel reinvadendum Carnotensem episcopatum, excommunicatum eum esse cense- nus, » adhuc episcopum vocare, in episcopum re-formare contenditis : cujus malefacta defendere, quid est aliud nisi similem damnationis sententiam in se provocare ? Cum enim, secundum Apostolum, satis sit ad damnationem peccatis alieni consentire, cur non magis sufficiet eadem fovere et defendere ? Neque enim in hoc protegit vos clypeus igno-rantiae, cum hæc, (sicut dixi,) nota sint non tantum Ecclesiis Lugdunensis Gallie, sed omnibus ferme Ecclesiis Latinæ linguae. Est et aliud in litteris illis, in quo evidentissime et irreverentissime os vestrum posuitis in cælum, et lingua vestra transivit in terra (*Psal. LXXII*), cum benedictionem per manus impositionem papæ datam et cardinalium Romanæ Ecclesiae, non simpliciter benedictionem, sed « qualem- conque » hostili irrisione appellastiis (*a*) ; cum ad ipsam principaliter et generalissime pertineat, tam metropolitanorum, quam ceterorum episcoporum consecrationem [consecrationes, *v. c. Bar.*] confirmare vel infirmare, constitutiones vestras et judicia retractare, suas vero inconcussas retinere, et nullius inferioris judicio retractandas vel corrigendas concedere. Sic enim de non infirmandis apostolica sedis iudicis scribit papa Gelasius in epistola Fausto magistro directa (*b*), de justa depositione Acatii : « Nobis opponunt canonæ, dum nesciunt quid loquuntur. Contra quos hoc ipso [hinc ipsi, *v. c. sed hoc ipso melius est*] venire se produnt, quod primæ sedi sana rectaque suident parere diffingunt. Ipsi sunt canonæ, qui appellations totius Ecclesiae ad hujus scdis examen volvare deferri, ab ipsa vero nusquam prorsus appellari debere sanxerunt, ac per hoc illam de tota Ecclesia judicare, ipsam ad nullus commere judicium, nec de ejus unquam preceperunt iudicio judicari, sententiamque illius constituerunt non (*c*) oportere dissolvi, cujus potius sequenda decreta mandaverunt. » Et paulo post : « Quia traditione majororum apostolicam **5** sedem in judicium vocant ? » Et item : « Viderint ergo si alios habent canonæ, quibus suas incepitias exsequantur. Ceterum isti qui sacri, qui ecclesiastici, qui legitimice celebrantur, sedem apostolicam ad iudicium vocare non possunt. » Item Gregorius in epistola de Aldrico Cenomanensi [*al. Cenomannensi*] episcopo ad Gallias directa : « Nullus Aldricum [ante hæc] iudicet, aut iudicare presumat. Sed si quid, quod absit ! grave intolerandumque ei objectum fuerit, nostra erit ex-

A pectanda censura, ut nihil prius de eo qui ad sinum sanctæ Romanæ configuit Ecclesiæ, ejusque implorat auxilium, decernatur, quam ab ejus Ecclesiæ fuerit præceptum auctoritate, que vices suas ita aliis impertivit Ecclesiæ ut sint in parte vocatae sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Proinde dilectio vestra quorum devotione gaudemus, jungat curam suam dispositionibus nostris. » Et post plura : « Nec pigeat forte aut pudeat nostris obedire mandatis, aut apostolica sedis obsecundare præcep-tis, quia humilibus datur gratia [qui humilibus dat gratiam, *Bar.*], non superbis. Nam nulli fas est velle vel posse transgredi apostolicas sedis præcepta, nec nostræ dispositionis ministerium, quod vestram sequi oportet charitatem. Sit ergo ruinae suæ dolore prostratus, quisquis [*al. in v. c.*, quisque, vel qui-cunque] apostolicis voluerit contraire decretis (*cap. 5, Nulli, dist. 19*), nec locum deinceps inter sacer-dotes habeat, sed extorris a sancto fiat ministerio, nec de ejus iudicio postea quisque curam habeat, quoniam jam damnatus a sancta et apostolica Ecclesia ac auctoritate, pro sua inobedientia atque præsumptione a quoquam esse non dubitatur. » Inobedientem me quoque litteræ vestræ non recte accusant, quia, cum obeditiū me paternitati vestræ littera Domini papæ commendaverint (*sup. epist. 2*), nulla a me paterna vestra admonitio refutata est, quia nec audita. Quod aliunde me expetiisse benedictionem calumniamini, veritate teste verum dicam, quia [quod] nec episcopatum nec benedictionem episcopalem a vobis petii, nec a quoquam [ita plures, *v. c.*, in aliis nec ab aliquo]. Sed cum clericorum primo ingenio, postea violentia regi fuisse presentatus, et inde cum virga pastorali a rege mihi intrusa ad ecclesiam Carnotensem adductus, (*d*) cumque, clericis potentibus et pulsantibus, nullum diem consecrationis mea velle tibi præfigere, interea consilium mihi fuit electioni eorum non omnimode [*al. omnimodo*] assensum præbere, donec certus fierem et de Gaufridi depositione, et summi pontificis voluntate, ad quem cum pervenissem, ad petitionem Ecclesiæ Carnotensis apostolica auctoritate sum constrictus, et ita in episcopum consecratus. His et hujusmodi tam rationibus quam auctoritatibus munitus, licet irritatus magis quam canonice vocatus, licet tam in me quam in capite meo et vestro, si tamen vestro [Urbano], injuriæ passus; ta-men paratus ero tempore opportuno et loro tuto intra Senonensem provinciam, vel etiam Stampis (*e*), si conductum totum, comitem videlicet Stephanum ex parte domini nostri regiset vestra propter circumstan-tantes inimicos habuero : paratus, inquam ero, vobis occurrere, et quantum salva reverentia sedis

Dtro, si tamen vestro [Urbano], injuriæ passus; ta-men paratus ero tempore opportuno et loro tuto intra Senonensem provinciam, vel etiam Stampis (*e*), si conductum totum, comitem videlicet Stephanum ex parte domini nostri regiset vestra propter circumstan-tantes inimicos habuero : paratus, inquam ero, vobis occurrere, et quantum salva reverentia sedis

(a) Hac de re etiam conqueritur, in epist. 42.

(b) Gelasius Fausto legato. Vide canonæ sub cau-sa 9, q. 3. *Ipsi sunt.*

(c) Non, abundat in *v. c.*, sed in epistola Gelasii reperitur.

(d) Idem fatetur se ad solium principum fuisse ele-

vatum per manum Philippi regis ep. 22. De jure virgæ agit epist. 60.

(e) Infra, epist. 12, dicit se inordinate fuisse Stampis accusatum de ordinatione ab Urbano accep-tata.

apostolicæ licnerit, objectionibus vestris respon- A dcre, ad cuius audienciam aliquando forsitan op- portebit ista [ul. nos ista] referre. Pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, custodiat cor ve- strum et intelligentiam vestram [al. et animam vestram], ut obedientia vestra prælatis vestris exhibita, nos vobis obedientes exhibeat et devote sub- jectos.

EPISTOLA IX.

PHILIPPO (a), *Dei gratia magnifico Francorum regi domino suo, Ivo humilis Carnotensium episcopus [al. minister] ab eo salvari qui dat salutem regibus.*

Cum testem factorum meorum circumspicio conscientiam meam, vehementer admiror, quia nibil in me reperio cur pia lenitas vestra atque regia man- suetudo in tantam adversus me conversa sit ama- ritudinem ut a vestra serenitate nullum audiam nuntium bonum, nibil audiam nisi verbum asper- rum. Quod enim inter Beccenses et Molismenses monachos (b) quantulamcunque pacem pro tempore feci nullam Beccensis in hoc violentiam intuli. Sed abbas Beccensis cognoscens et erubescens inordi- natam spoliacionem factam Molisiensibus a qui- busdam neophyti monachis suis, multum me ro- gavit, ut vel pacem inter eos componerem, vel ju- ste inter eos decernerem. Sed ego propter reveren- tiam vestram judicium interim distuli, et gratis oblata portione victualium suorum ab ipso abbatे, quæ Molismenses repetebant, iurgia qua inter eos erant, pro ipsis abbatis charitate mitigavi. Qua de re non decuit humilitati mea succensere sublimi- tatem vestram, quia in ipsis spoliatores etiam ab inordinata invasione desistere coegisset, majesta- tem tamen regiam [vestram tamen majestatem regiam, v. c.] nullatenus offendisse. Sicut enim est regiae potestatis civilia jura servare, et eorum trans- gressores debita pena multare, sic episcopalis officii est ecclesiasticas institutiones subditis servan- das imponere, et transgressores eorum paterna seve- ritate ad debitum ordinem revocare. Abscindantur [vett. codd. abscindantur] itaque qui serenitatem ve- stram contuibant, quorum persuasionibus si ac- quieveritis, nec per vias justitiae inceditis, nec ad gaudia patriæ cœlestis pervenire valebitis. Quicun- que autem illi sunt, si conductum horum mihi et his qui mecum sunt miseritis, ut securi simus in eundo et redeundo, et apud vos morando, paratus sum in presentia vestra omnibus æmulorum meorum objectionibus respondere, et injunctas eorum [in uno v. c. cœcorum] calumnias irrefraga- bili ratione confutare. Nostis enim quantos inimicos habeam pro justitia maxime in patria ista, et in curia vestra. Bene valete, et sacerdotem vestrum no- lite impetrare quominus pro incolumentate vestra pos- sit orare.

(a) Philippo I, Henrici regis filio.
(b) Confer. epist. 39.

EPISTOLA X.

Ivo, *Dei gratia, Carnotensium episcopus, virginibus in Dunensi monasterio [al. cœnobio] sancti Aviti Deo devotis, in virginitatis proposito placere virginum Sponso.*

Gloriosum nomen virginitatis, sed glorirosior est fructus. Cum enim justus quisque Domini sui vesti- gia jubeatur sequi qua poterit, de virginibus legitur quia sequuntur Agnum quoque icrit (Apoc. xiv, 4). Et cum unusquisque gradus conjugatorum vel continentium semper habeat de perpetrata carnis corruptione quod defleat, virginitas interemerata semper habet in Autore suo quo gaudet. Cujus quanto

B 6 superior [est, v. c.] gradus, tanto gravior est ca- sus. Cui perseveranti quanto felicior [facilior, v. c.] (c)

et suprema speranda est glorificatio, tanto cadenti miserior et extrema timenda damnatio. Virginitas supernæ civitatis est virtus, supernorum civium de- cuss, ubi non habet quis de integritate quod perdat, de corruptione quod doleat. Quam quisquis in hac mortalitate studiosius æmulabitur, eo familiarius Sponsi virginum visitatione et charitate delectabi- tur; ut autem probetis hanc paradisi esse virtutem, mementote quia primi parentes hanc ante peccatum in paradiso servaverunt, post lapsum facti exsules in terris amiserunt. Nam quia sua civitatis munimenta projecerunt, ab antiquo hoste facile expugnati, et in hujus exsilio ærumnas expulsi, ejusdem civitatis ornamenta merito perdiderunt. Ut ergo valeatis de exsilio ad patriam repedare, ejusdem patriæ munimentis vos munite, ejusdem ornamenti- vos ornate, quo et antiqui hostis callida tentativa fortiter respuat, et immortali Sponso, cui integri- tatem corporum vestrorum devovistis, complacere valeatis. Christo enim vovistis nubere, non cleri- cis. Christo vovistis nubere, non sæcularium homi- num colloquia frequentare. Ad hoc enim vobis sepius monasterii facta sunt, ne mundi amatores intra castra mundum fugientium recipiatis, ne ad publicum prodeatis, ac de corporali mundi visione, tractis introrsum fœdis imaginibus atque expugnata intus virginitate, corpus quoque corruptioni subjici permittatis. Quomodo ergo pudicitiam ser- vare valebitis, que cum impudicis dominibus mis- scere colloquia publica vel privata quotidiano usu laboratis? legistis enim: *Corrumpunt mores bonos confabulationes pessimæ (I Cor. xv).* Non enim beata Virgo Maria, eujus vita Christi virginibus specialis [sic in vett. codd.; antea spiritualis] est for- ma proposita, residebat in publico, nec procorum delectabatur colloquio, quando est ab angelo salu- tata, quando est Spiritu sancto obumbrata et mater Salvatoris effecta. Sic reliquæ sanctæ mulieres, quæ in proposito sanctitatis Deo placere voluerunt, virorum colloquia respuerunt, præter eos, quorum necessitatibus aliquando de sua substantia charitate

C vos ornate, quo et antiqui hostis callida tentativa fortiter respuat, et immortali Sponso, cui integri- tatem corporum vestrorum devovistis, complacere valeatis. Christo enim vovistis nubere, non cleri- cis. Christo vovistis nubere, non sæcularium homi- num colloquia frequentare. Ad hoc enim vobis sepius monasterii facta sunt, ne mundi amatores intra castra mundum fugientium recipiatis, ne ad publicum prodeatis, ac de corporali mundi visione, tractis introrsum fœdis imaginibus atque expugnata intus virginitate, corpus quoque corruptioni subjici permittatis. Quomodo ergo pudicitiam ser- vare valebitis, que cum impudicis dominibus mis- scere colloquia publica vel privata quotidiano usu laboratis? legistis enim: *Corrumpunt mores bonos confabulationes pessimæ (I Cor. xv).* Non enim beata Virgo Maria, eujus vita Christi virginibus specialis [sic in vett. codd.; antea spiritualis] est for- ma proposita, residebat in publico, nec procorum delectabatur colloquio, quando est ab angelo salu- tata, quando est Spiritu sancto obumbrata et mater Salvatoris effecta. Sic reliquæ sanctæ mulieres, quæ in proposito sanctitatis Deo placere voluerunt, virorum colloquia respuerunt, præter eos, quorum necessitatibus aliquando de sua substantia charitate

(c) Sed lectio quæ est in textu, rectior.

monente ministraverunt, vel a quibus sanctæ exhortationis gratiam percipere mernerunt, non (*a*) autem aliquando carnis amatoribus pretiosa veste, vel fucata facie, non gestu lubrico, vel soluto incessu placere studuerunt; immortalis etenim Sponsus in interiori homine vestro imputribilem quærit pulchritudinem, non exterioris hominis pulchram putredinem [putre pulchritudinem, *v. c.*]. Sic enim de sponsa Christi legitimis [legitimis, *v. c.*] in psalmo: *Omnis gloria eius filia Regis ab intus* (*Psalm. xliv.*). Christi ergo virginem primum decet cordis bumbilas, facies pallida macieque confecta, cutis cilicio squalida, non balneis frequentibus accurata, in loquendo verecundia, in audiendo obedientia, in cibo parcitas, in potu sobrietas, in incessu gravitas, in ueste vilitas, non dissoluta mentis nutrix et index prodigalitas, ut in his omnibus non voluptati serviatur, sed necessitatibus. Sicut enim bona domus in ipso vestibulo agnoscitur, sic religiosa mentis habitus his signis foris agnoscitur, et eisdem ad contemptum sui quotidianis profectibus eruditur (*AMBROS. lib. De virg. ii.*). Quanto enim quisque vilior est in oculis suis, tanto sublimior est in oculis Conditoris. Oportet quoque ut semper sitis intenti orationi, aut lectioni, aut operi, ut diabolus vos inventiat occupatas (*S. HIER. in c. Nunquam*, dist. 5), nec mentes vestras nocuis et vagis [*al. nocivis vel lascivis*] cogitationibus expositas. Iste enim mos legitur fuisse in monasteriis Ægyptiorum, ut neminem reciperen qui nollet operi operam dare (*S. HIERON. epist ad Rustic., et EPIPHAN. mon. hæresi 80*), non propter necessitatem, sed propter vitandam otiositatem, quæ inimica est animæ. Ad hæc fortasse dicturæ estis, quod dixerunt quidem a Domino recedentes, et post Satanam abeentes: *Durus est hic sermo* (*Joan. vi.*). Non potest talia pati nostra etas, non potest ferre nostra ingenuitas. Quibus respondeo: Quæ uestrum nobilior beata Cæcilia, quæ cilio membra domabat? Quæ uestrum Agnæ beatisima tenerior, quæ non solum conjugium nobilium spreuit, sed sicut ipsa de se dicit, carnis sprœctias immaeulato calle transvit? Plena sunt exemplis religiosarum et religiosorum saecula, qui in omni conditione, in omni sexu, in omni ætate supra dictis modis Domino placuerunt. Quare ergo vos non poteritis in Patre luminum, quod isti et ista potuerunt? Est aliud quod fortasse vel tacita cogitatione proponetis: si familiaribus nostris denegaverimus consueta colloquia, et ipsis denegabunt nobis solita obsequia, subtrahent nobis necessaria subsidia. Ad quod ego vobis ex apostolica voce promitto, quod *fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis sustinere* (*I Cor. x.*), sed parabit vobis pro uno carnali amatore centum spirituales ama-

A tores, per quos vobis necessaria ministrabit, et res monasterii vestri tutas et incolumes conservabit. Si enim aliqua vestrum esset alicui nuptiali feedere sociata (*b*) et ad alium transiret nonne adultera judicaretur? nonne capitali sententia a iudicibus puniretur? Quanto magis putatis eam majora mereri supplicia, quæ, spretis castis immortalis Sponsi nuptiis, amorem suum cuiquam carnaliter impedit? Hoc [hæc] considerantes charissimæ immortali Sponsio adhæcerere, totum amorem uestrum illi impendite, famæ uestre, quam ex parte maculatis de cetero consultite, ne compellar ad vos quandoque in virga venire, et inveniam vos quales nolo, et vos me inveniatis qualem non vultis (*c*). Volo autem et precipio in summa obedientia, ut omni hebdomada semel in conventu uestro legatur hæc epistola, quatenus ea quæ in honesta sunt, sollicite cavere discatis, et quæ honesta (*d*) sunt et saluti vestra congrua, alacriter et fortiter observare studeatis. Bene valete.

EPISTOLA XI.

Ivo, humilis Carnotensium episcopus GONTHERIO (*al. GUNHERIO. v. c.*) *fratri et compresbytero ascendiensi a convalle lacrymarum, intense cantare canticum graduum.*

Gaudete quasi postliminio rediisse, gratias agens protectori nostro, cuius misericordia te protexit etiam per marina discrimina. Nunc ergo quia iuvenis es redditus fratribus tuis, licet desiderio internæ quietis omnibus prodesse non possis, tamen vel paucis prodesse non graveris. Unde moneo fraternitatem tuam, ut ad ecclesiam Gornacensem beatae semper Virginis transeas, ubi et desiderata quieti vacare, et aliquorum fratrum saluti poteris providere. De cetero ora pro me, **7** frater charisime, ne remigantem in altitudine mari tempestas submerget me. Vale.

EPISTOLA XII.

Reverendissimo Patri Patrum URBANO, fidelissimus ejus filius Ivo Carnotensis dictus episcopus, non deficer in tribulationibus.

Quoniam per sacram vestræ manus (*e*) impositiōnem, de stercore erectum divina providentia suæ messis ordinavit operarium; in ipsa Dei agricultura [*agri Dei cultura, v. c.*] exercenda, quantum valeo, me moveo, sed tanquam formicino gressu incedens, præpediente imbecillitate mea, non quantum volo [*valeo, v. c.*] promoveo; in erogando verbi semine, curam, prout divina gratia subministrat, adhibeo. Sed quia messis multa est, et ab inimico homine (*f*) multum zizaniorum prius seminatum vel superseminatum est (*Matth. xiii.; Luc. iii.*), paucos fructus ex meo labore capere me sentio. Timens igitur triticum eradicare eum dolio, et tanquam de-

(*a*) *Non deest in v. c.*

(*b*) *Al. copulata.* Augustinus in psal. LXXXIII; et canon. Quæ Christo c. 27, q. 1.

(*c*) *Idem reprobet in sanctimonialibus cœnobii Sanctæ Faræ, epist. 70.*

(*d*) *Deest in v. c.*

(*e*) *Ab Urbano enim Romæ fuit consecratus episcopus. sup. epist. 2 et 8.*

(*f*) *Videtur autem subintelligere Gaufridum de quo epist. 1 et 2, cujus crimina designat, epist. 8.*

discretione prudentis agricolæ mihi blandiens multa A transit(/). Adversa an prospera erga vos sint(g), speciali [male ante, spirituali] filio vestro mandate, quatenus quantum Dei donaverit, orare studeamus ut si prospera sunt firmentur, si vero adversa pelantur. Si venerit ad vos quidam propter infamiam de ecclesia nostra pulsus, rogo ne de eo quidquam statuatur, donec a vobis causa ejus plenius audiat. Bene valeat, sanctitas vestra.

B discretione a me studiosius imploretur auxilium, insufficientia meæ necessarium ac debitum a vestra paternitate pia orationis imploro suffragium. Neque enim aliqua ratione hoc onus subire voluisse, nisi vestra præmonuisset sanctitas, nisi ut id ipsum subirem vestra perfecisset auctoritas. Paterne igitur filio uteri vestri consulte, paterne succurrite, ut si quid per me divina manus dignata fuerit operari, non meæ parviti, sed vestræ post Deum [Dominum] ascribatur sanctitat. Multa enim inordinata fieri video in domo Dei quæ mortquent, maxime quod apud nos qui altari [al.. altario v. c.] non serviunt, de altari vivunt (*I Cor. ix.*). A quo sacrilegio, cum eos absterrere velim monendo, increpando, excommunicando, altaria a me redimere volunt sub nomine personæ, sicut a prædecessoribus meis (b) ex prava consuetudine redemerunt. In quo maxime indigeo consilio vestro, si id tolerabile vobis videtur, vel auxilio, si id intolerabile judicatur. Cætera quidem tolerabilia vel corrigibilia mihi in parochia nostra videntur, si hoc consilio vestro et auxilio ad ordinem redigi cogeretur. De cætero notum facio beatitudini vestra quod Senonensis archiepiscopus [Richerius, *ex epist. 2 et 8*] consilio Parisiensis episcopi infatuatus, adhibito sibi [al., secum] eodem Parisiensi episcopo, et duobus aliis non dissimilis recordiæ, Meldensi et Trecassino, hoc anno Stampsis de ordinatione, quam a vobis acceperam, me inordinate satis accusavit, dicens me in majestate regiam offendisse [delinquisse, v. c.], qui a sede apostolica consecrationem, præsumpsoram accepisse. Cum itaque conarentur Gaufridum depositum (c) contra decretum vestrum in statum pristinum reformare, et in me depositionis sententiam proferre, sede apostolicam appellavi, et decretis apostolicis, quamvis ea non nisi in futurum timerent, a sua præsumptio revocavi, appellationem tamen nec prosequi taxaverunt, nec plenam pacem mecum habere voluerunt. Unde necessarium mihi videtur, ut litteras commununes tam archiepiscopo quam suffraganeis mittatis, quatenus aut plenam mecum pacem habeant, aut præsentiam vestram, rationem inde reddituri, mecum adeant. Suggero etiam paternitati vestra (d) ut partibus nostris ordinatis aliquem legatum, virum boni testimonii, qui non sua querat, sed que Jesu Christi (*Phil. ii*) (e). Necessarius enim esset Ecclesiæ Dei, in qua quilibet quodlibet audet, et quod audet facit, et quod facit imponitum

A transit(/). Adversa an prospera erga vos sint(g), speciali [male ante, spirituali] filio vestro mandate, quatenus quantum Dei donaverit, orare studeamus ut si prospera sunt firmentur, si vero adversa pelantur. Si venerit ad vos quidam propter infamiam de ecclesia nostra pulsus, rogo ne de eo quidquam statuatur, donec a vobis causa ejus plenius audiat. Bene valeat, sanctitas vestra.

EPISTOLA XIII

RAINALDO [al., RAINOLDO, v. c., vel RAMNALDO] reverendo Remorum archiepiscopo, Ivo humili Carnotensis episcopus, consolationis visceribus abundare.

B Expertus quantum sit periculum prælatorum, juxta quod in psalmo legitur: *Qui descendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis, ipsi viderunt mirabilia in profundo; ascendunt ad celos, et descendunt usque ab abysso, anima eorum in malis tabescet. Turbati sunt et moti sunt sicut ebrios, et omnis sapientia eorum devorata est (Psal. cvii)*. In quo per me minus sapio, vestro cæterorumque consilio prudentium informari vel confir mari desidero. Nuper enim cum a domino nostro rege suissem invitatus [al., evocatus] ad colloquium, quorundam malevolorum meorum suggestione obnoxie me rogavit, ut essem ei adjutor in celebrandis nuptiis quas facere disponebat, de Bertreda [al., Bertrada] dicta conjugi comitis Andegavensis(h). Ad quod cum respondissem non ita oportere fieri, quipiam nondum esset causa diffinita inter ipsum et uxorem ejus, testatus est pleniter diffinitam esse apostolica auctoritate, et vestra vestrorumque coepiscoporum laudatione. Quo auditu, respondi me hoc ignorare, nec hujusmodi nuptiis velle interesse, nisi vos earum essetis consecrator et auctor, et coepiscopi vestri assertores et cooperatores, quoniam id competit juri Ecclesiæ vestra ex apostolica auctoritate et antiqua consuetudine. Quoniam igitur confido de religione vestra, nihil vos de re periculosa, et famæ vestræ et honestati totius regni tam pernicio sa facturum dicturumve, quod non auctoritate vel ratione nitatur, studiosissime et devotissime obsercro charitatem vestram, ut mihi fluctuant veritatem hujus rei quam scitis, aperiatis, et sanum consilium licet arduum et asperum super hoc præbeat. Malo enim perpetuo officio et nomine episcopi carere, quam pusillum gregem Domini mei legis prævaricatione scandalizare. Sunt etiam latentes causæ, quas interim tacere me convenient, propter quas hoc matrimonium laudare non possim [al., possum]. Valete.

(a) Desunt in v. c.

(b) Al., ab antecessorib. Huc spectant verba consili Arvernensis relata in cap. *Quæsitum*, can. 1. q. 3.
(c) Ex episcop. dicit epist. 49.
(d) Desest in v. c.

(e) Confer epist. 109.

(f) Idem loc. epist. 66.

(g) Ita v. c. ut etiam in titulo epist. 25.

(h) Fulonis consanguinei sui, ut dicit epist. 211:

easdem nuptias improbat epist. 14, 45, 19 et 25.

S EPISTOLA XIV.

*Archiepiscopis et episcopis ad regales nuptias invitatis,
Ivo humiliis (a) Carnotensis Ecclesie minister cum
spiritu consilii spiritum habere fortitudinis.*

Exemplar litterarum, quas misi domino nostro regi, charitati vestre transmiso, ut eamdem causam me habere sciatis quam et vos habetis, cur nuptias, ad quas vocati estis, subtrahere vos debetis. Vos igitur qui convenistis, nolite fieri canes muii (b) latrare non valentes (*Isa. lvi*), sed sicut boni speculatores videntes gladium venientem super terram, buccina insonante (*Ezech. xxxiii*), ut, cum feceritis quod detinetis, vestras animas, et eorum qui ad vocem buccinæ se observaverint, vobiscum liberetis. Exemplar autem hoc est.

EPISTOLA XV.

Domino suo PHILIPPO magnifico Francorum regi, Ivo humiliis Carnotensem episcopus, sic militare in regno terreno, ut non privaret æterno.

Sicut serenitas vestra dixi præsens ante juramentum vestrum, ita nunc scribo absens, quia huic nuptiarum solemnitatì ad quam me vocatis interesse nec volo nec valeo, nisi prius generalis (c) concilii diffinitione decretum esse cognoscam [agnoscam], inter vos et uxorem vestram legitimum intervenisse divortium, et cum ista quam ducere vultis, legitimum vos inire posse matrimonium. Si autem invitatus fuisse ad hujus rei discussionem in eo loco in quo cum coepiscopis canonicas secure possem conferre sententias, ubi temerariam non timerem multitudinem, libertissime ad hoc venirem, quod lex et justitia dicaret cum audientibus audirem, cum dicentibus dicerem, cum facientibus lacerem. Nunc vero quia absolute vocor ut Parisius (d) cum uxore vestra veniam, de qua nescio utrum possit esse uxor, propter conscientiam meam, quam coram Deo conservare debeo, et propter famam, quam Christi sacerdotem bonam habere oportet upud eos qui fors sunt (*1 Tim. iii*), malo cum mola asinaria in profundum mergi [*ul.*, in profundum maris demergi] (*Marc. ix*), quam per me mentibus infirmorum tanquam cæco offendiculum ponи. Nec ista contra fidelitatem vestram, sed pro summa fidelitate dicere me arbitror (e), cum hoc et animæ vestre magnum credam fore detrimentum, et corona regni vestri summum periculum. Memento (*f*) quia primum parentem, quem Dominus universæ visibili creaturae præfeceral, mulier in paradiso seduxit, et ita uterque a paradise exsulavit (*Gen. iii*). Samson quoque fortissimus per mulierem seductus, fortitudine amissa, qua hostes superare solebat, ab hostibus est superatus (*Judic. xvii*). Salomon sapientissimus propter mulierum concupiscentiam a Deo apo-

A statavit, et ita sapientiam qua præcellebat amisit (*III Reg. xi*). Caveat ergo sublimitas vestra, ne in horum incidat exemplum, et ita cum diminutione terreni, regnum amittatis æternum. Consulte ergo Angelum magni consilii (*Isa. vi*), ut accepto ab eo Spiritu consilii, inhonesta et inutilia vitare, honesta et utilia in omnibus negotiis vestris valeatis perficere. Valete

EPISTOLA XVI.

Ivo, Dei gratia, humiliis Carnotensem episcopus, WATERIO [GALTERIO] Meldensem episcopo, viriliter stare in agone Christiano.

Litteris vestris per portiorem præsentium nuper ad me directis, humilitatem meam consuluit vestra fraternitas, utrum quis habere possit eam mulierem in conjugem, quam prius habuit pellicem. Quod idcirco vobis videtur illicitum, quia apud vos hactenus fuit insolitum. Nunc vero dicitis hoc ipsum idcirco venisse in dubium; quod Rogerius (*g*) Romanæ Ecclesiæ legatus Romæ hanc consuetudinem Silvanectis asseruit, et hoc posse fieri beati Augustini sententia confirmavit. De qua re vobis respondemus quia super hoc diversas habemus sententias, alias prohibentes, alias remittentes. Dicit enim beatus Gregorius in epistola ad Felicem Siciliæ episcopum: «Eam quan aliquis aliqua illicita pollutione maculavit, in conjugium ducere nulli Christianorum vel licet vel licebit.» Legitur quoque in concilio Cabilonensi capitulo 24, quia juxta canoniam auctoritatem raptores ad conjugia legitima raptas sibi jure vindicare non possunt. Hahemus etiam [et] in decreto Hormisdæ

C papa, nuptias occulta factas non esse legitimas et papa Evaristus contubernia conjugia dicit esse illarum mulierum, quæ non sunt a parentibus traditæ, et legibus dotatæ, et a sacerdotibus solemniter benedictæ. Habetur et in concilio Aquisgrani habitu (cap. *Placuit*, can. 31, q. 1): «Qui mulierem rapuerit, vel furatus fuerit, aut seduxerit, nunquam eam uxorem habeat.» Et in hunc modum plurima reprehiri possunt. E diverso vere legimus in decretis Eusebii papæ capitulo 5: «Virgines quæ virginitatem non custodierint, si eosdem, qui eas violaverint, maritos acceperint, eo quod solas nuptias violaverint, post positamentum unius anni reconcilientur.» Dicit quoque B. Augustinus in libro *De bono conjugali* (cap. *Denique*, caus. 1, q. 1): «Posse sane fieri legitimas nuptias ex male conjunctis, honesto postea placito consequente, manifestum est.» Quantum ergo mihi videtur quod quidam Patres concubinas uxores fieri veterunt, honestatem conjugii commendantes, et fidam concubinatus consuetudinem coercere cupientes, rigorem justitiae teneri decreverunt. Quod vero alii aliter scripserunt, hoc intelligo,

(a) Desunt in v. c.

(b) Idem objicit episcopis in fine epist. 25.

(c) Vide Annonium monach. Hist. l. vi, c. 50.

(a) Antea *Parisium* v. c., sed *Purisius* legitur in vett. codd., ut etiam epist. 189, et saepe in aliis scriptoribus illius saeculi.

(e) Confer epist. 22.

(f) Epist. 28; monet eumdem regem, obturare auditum contra sibilum serpentis.

(g) Male antea Rogerius, cardinalem appellat. epist. 18.

quia intuitu misericordiae quorundam imbecillitati occurrentes, rigorem canonum temperare maluerunt. In quibus sententiis non alia mihi videtur esse distantia, nisi ea quam inter se habent, judicium et misericordia, quæ toties in unum negotium convenient, in discretione rectorum ita consistunt, ut habita consideratione salutis animarum pro qualitate personarum, pro opportunitate locorum et temporum, nunc severitas canonum possit exerceri, nunc indulgentiam, quibus oportebit, impendi (epist. 55). De his hactenus. De eo quod monetis, ut pro pace vobis impetranda, dominum regem suo tempore conveniam, secundum comici (*ex Terent.*) sententiam vobis respondeo: «Quia opus est huic patrono, quem defensorem paras.» Hoc vero vobis consulto, ut conjugium ejus quod ante factum ratione resistente nou laudastis (epist. 13), post factum nec dico nec facto inconsolabile approbetis; sed commune consilium et judicium comprovincialium episcoporum et ceterorum studiose expetatis et longanimiter exspectatis, et si quid adversi pro amore justitiae vobis acciderit, equanimiter supportetis, hoc attendendo, quia non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis (*Rom. viii.*). Valete.

EPISTOLA XVII.

Ivo, *Dei gratia, humilis Carnotensis episcopus dilectis in Christo [Deo] filiis cum cæteris fratribus* (a), *sic boni propositi cursum tenere ut ad bravium supernæ vocationis valeant* [al. valeatis v.c.] *pervenire.*

Quæcunque diversa vel aduersa de me vobis rumor popularis asperget, firma stat anchora spei meæ, tidelem habens Deum, qui omnes tentationes meas pusillanimitati meæ contemperat, et ad tolerandum fortitudinem præstat. Unde si aliquando ex humana infirmitate volitante fama, liquorum periculorum communione perturbor, disceptat adversum me (b) ratio mea, et si non his verbis, hac tam sententia: *Qare tristis es, anima mea? quare conturbas me?* (*Psal. XLII.*) Qui nunquam defuit tibi, nusquam [al., nunquid] deerit tibi Deus tuus salutare tuum. Quid est [tibi. v. c.] episcopatus, nisi cruciatus? Quid aliud est hic honor, nisi onus? Quid est [tibi v. c.] haec sublimitas, nisi nivalragosa tempestas? Unde si, inventa honesta occasio, huic oneri te substraberet, et tibi soli vacares, nullo impediente stadium hujus vite percurrens, ad bravium supernæ vocationis expeditius pervenires. Assume ergo tibi pennas columbae, et avolabis a molestiis, et requiesces, et inhabitabis in solitudine mentis. Ibi exspectabis eum qui [te v. c.] *salvum te faciet a pusillanimitate spiritus, et tempestate* (*Psal. LIV.*) In hac mea deliberatione, et quadam commodorum et incommodorum veluti libratione, plurimum mihi placet illa sententia, ut summopere optem mihi occa-

A sione justitia aliquam inferri violentiam, ut exoneratus sarcina pastorali plena amaritudinis fastidiosa (c), plena curæ nubilosæ (fastidiosæ et v. c.) vortere me possim quo me invitat honestum otium, plenum dulcedinis non fastidiosæ, plenum securitatis deliciosa et luminosa. Sed rursus in hac sententia quodammodo mihi displico, timens voluntatem Dei non sequi, sed prævenire meo [al. sed convenire meo,] desiderio. Et tandem securi mibi consultatio, ut sicut non præveni voluntatem Dei episcopatum ambiendo, sic non præveniam contemnendo, sed voluntati ejus in omnibus obnoxius de manu Domini æquo anino suscipiam prospera et aspera [al. et adversa], secundum illud Apostoli: *Nemo nostrum sibi vivit, et nemo nostrum sibi moritur, sed et qui pro ipsis mortuus est* (*Rom. XIV.*) Ideo non audeo manus subtrahere suscepto regimini. Non audeo officium lingue meæ negare populo Dei, quotidie ad consulta anime suæ recurrenti, ne plectar pœna servi mali et pigri. Unde oportet me propter spem numerose prolis, consortium Liæ nocte mibi suppositæ, licet lippæ, tandiu tolerare, donec post expletionem senarii operis ad amplexus speciosæ Rachel, donante Dei gratia, valeam penetrare. Ligat me etiam charitas cleri, devotio populi, benevolentia principis quæ ita se mibi gratuito contulit, ut etiam committissima (d), me non petente, immo renuente, in manu mea quam sancte sponderit pro se et pro comite, se mihi omnem fidem servatueros, et in nulla persecutione, quam pro lege Dei patiar, aliquatenus defuturos. De domino autem rege, quod mihi infestus sit, quia nuptiæ ejus dicto et scripto calumniam quam debui feci (*supra* epist. 13), scio vos non latere. Propter quod donec haec procella vertatur in auram, præsentiam meam non valeo [al. possum.] vobis exhibere, absens vero exopto et exhortor, ut pacem sectemini et sanctimoniam. Hoc vovistis, hoc debetis, hoc et exhibetis, sed ut exhibeat magis. Per hoc bono odore diffuso, qui hactenus a vobis processit, et facultates Ecclesiae vestræ frequentibus augmentis multiplicabitis, et euntes de virtute in virtutem ut filii pacifici [al. pacis.] *in pace in id ipsum dormietis* (*Psal. IV.*) Nec alia vobis scrihere scio, nisi ut quæ a me audistis, et accepistis, et tenustis, ea indefesse teneatis, et omnes [omnibus. v.c.] ad societatem vestram venientes [venientibus v. c.] tenenda doceatis. Præcipue vero memores estote communionis vestræ, ne si, quod absit! avaritia in vobis radicem fixerit, apostolice conversationis, qua vivere optatis, obliiti cum Anania et Saphira apostolica maledictione condemnemini (*Act. V.*) Et quia prona est omnis ætas ab adolescentia in malum, adolescentes vestros honestis semper exercitiis intentos, summa diligentia custodite, ut caste nutriti sacris possint ministeriis applicari. Si quis au-

(a) In uno v.c. interstitium vacuum relicturn est; desunt enim propria nomina. Alii antiqui libri notant agi de fratribus Ecclesiæ S. Quintini nempe Belvacensiis, ut epist. 31. et 32.

(b) Deest in v. c.

(c) Confer loc. epist. 19.

(d) Carnotensis cuius sæpe meminit.

tem inter vos ambulat inquiete,hunc mibi per epistolam notate, ut congregatis vobis et meo spiritu digna cum possinuſ severitate corripere, quia non requiesceret id eo spiritus meus a quo scandalizatur grex pusillus. Postremo quod monui (*Adi epist. 32*) iterum moneo, ut aliquem substitutatis loco meo, non quod velim fraternitatem vestram deserere, sed (si ita divinus ordo se habet) (a) ut [ut *deest in v.c.*] aliquando possitis sub eo quem meo consilio vobis præfeceritis, strenue [*strenue deest. in v. c.*] militare. Et quomodocumque res se habeat, vivens vellem de vestra conversatione experimento cognoscere quid boni post mortem meam de vobis sperare audeam. De cætero orate pro me, et quonodo res vestræ se habeant interiores et exteriores, et de incolumente fratrum mihi rescribite. Valete.

EPISTOLA XVIII.

Ivo, *Dei gratia, humili Carnotensem episcopos Rogerio sanctæ Romanæ Ecclesie cardinali, non deviare a vestigiis Petri.*

Quod Simonem de Melfa (b) adhuc in adulterio suo perdurantem, sub velamine apostolicæ auctoritatis ab analhematis vinculo relaxare disponitis, quantum in vobis est majestatem apostolicam multum minuitis, et famæ vestræ non bene consultis ; si enim justo analhematis vinculo est ligatus, cum justa vincula non dissolvant nisi vera cordis conversio [confessio, v. c.] eo adhuc permanente in crimen; ad persuasionem quamlibet splendidæ personæ quid est hoc anathema destruere nisi seipsum prævaricatorem constituere? Si vero acceptis excusatoriis ejus sacramente de absentatione (c) vestri concilii, præproperam [cod. put. perperam] in eum meddissententiam cognoscitis (ut interim taceam quod confessione culpæ vestræ crimen ejus tegitis), huic rationi respondeo, quia nequaquam ex sententia concilii vestri, cui non interfui, cuius scita nec probavi nec audivi, 10 aliquid in eum judicavi. Sed eo sepe vocato et monito, et bis aut ter induxit spatiis que voluit, causam ejus multa mora et multa lima discussi, et eo ad ultimum omnem subterfugiente jnstitiam judiciali sententia in eum data ex lege, analhematis eum vinclis alligavi, quandiu penitentia remedio non deleverit maculam adulterii sui. Post aliquantum vero temporis defuncta conjugi, cui istam quam nunc habet superinduxerat, pulsatus precibus ejus et querundam amicorum suorum, cum ei ostium misericordie quam flagitabat, rationabiliter operire [aperire v. c.] non valarem, dedi ei litteras seriem ejus causæ continentis ad dominum [guidam cod. dominum.] papam, ut cognita veritate, quod inde vellet ordinaret, et mihi remandaret. Hoc responsum exspecto, ne caliter mutabo sententiam, nisi aut ex ore ejus audiam, aut ex litteris

A intelligam. Quod si hoc pertinaciter et non rationabiliter vobis video facere, paratus sum in capitulo Carnotensi, vel in præsentia domini papæ coram positis universis calumniantibus, legibus in medium datis, justitiae satisfacere. Valete,

EPISTOLA XIX.

Ivo, *Dei gratia, humili Carnotensem Ecclesie servus, WILELMO reverendissimo Fiscanensis monasterii, non fraudari bravio diurni denarii.*

Magnis honestatis propugnatoribus et turpitudinis oppugnatoribus, Joanni scilicet et Eliæ, assimilare me voluit in litteris vestris vestra fraternitas. Quorum sanctitati quamvis longe impares simus, eorum tamen vestigia, honorare, mirari et iuicari quantum donante Deo possimus exoptamus. Unde

B non tantum a rege, cuius illicito enjugo contradiximus (epist. 13), verum etiam a quibusdam aliis filiis hujus saeculi, quorum perversitatibus, quantum possumus, reluctamur, bonorum ecclesiasticorum gravia damna perpetimur (d). Quorum direptionem lucri majoris compensatione per Dei gratiam longanimitate sustinemus, et majora, si necesse sit, subire parati sumus (ut sup. epist. 16), attendentes illud Apostoli; *Quia non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ recrabilitur in nobis (Rom. viii);* et illud: *Si compatis, et conregnabitus (II Timoth. ii).* Et quia jam instant illa tempora periculosa, in quibus impletur quod scriptum est: *Ex abundantia iniquitatis refrigerescet charitas multorum (Luc. xxiii):* dicendum est petris montium: *Cadite super nos, et absconde nos ab ira Agni (Apoc. vi).* Quod quid est aliud dicere, nisi in fide robustis, et sanctitate sublimibus viris in hac sententia supplicare, nostra miseria misericorditer condescendite, et ne in tentationem inducamur, et iram Dei incurramus, vestris orationibus impetrare. De quibus petris quia vos et in sancta societate vestra plures esse non diffidimus, hanc a vobis apud Deum intercessionem obnoxie postulamus, quatenus sic per ignem et aquam transcamus, ut in refrigerium divino ducti educi valeamus. Nos enim publicorum negotiorum tumultibus occupati (f), cum ipsis compescendis, tota die laborando sufficere non possumus, internæ quietis suavitatem vix aliquando admittimus. Raro etiam canonicum pensum determinatis horis solvere prevalimus. Vos igitur et ceteri servi Dei, qui velut in portu navigatis, oportet ut nobis orationis manus, quam longe potestis, extendatis, et vobiscum ad optatam requiem perducere studeatis. De cætero, de fratre illo quem absoluvi a me postulatis, ut libere eum in monachum susciperem, hoc vobis respondeo, quia si mores ejus experimento sicut ego nosceretis, nec ligatum nec solutum eum habere curaretis [al. quereretis].

C

D

(a) Sequentia verba restituta sunt ope veterum codicum.

(b) Quidam cod., *Melphaotius Niketsa*; quod verius censeo. Melfa enim est oppidulum diæcessis Carnot. Vita habet v. c.

(c) Alias in duob. v. c. *absentia* in *aliо absentia*.

(d) Vide epist. 12 et 25, in fine.

(e) *Deest in v. c.*

(f) De quibus conqueritur epist. 6.

Homo enim magnus est in oculis suis, amans pri-
mos recubitus in coenis, primas cathedras in syna-
gogis, salutationes in foro, quamvis mundo renun-
taverit, vanitati vestimenti studens, locorum mutatione
gaudens; ita desce, ut per decem annos non explé-
verit dimidiā hebdomadā missæ in ordine vicis
suae, qui toties hoc facere conatus est, quoties desi-
deratus honor ei a fratribus delatus non est: toties
desivit, quoties locum implendæ vanitatis invenit.
Quem si fratres loci absorberint, ego eum non te-
nebo. Aliter autem hoc facere non valeo. Si ergo
adeo vobis charus vel necessarius est frater ille, a
confratribus ejus hanc solutionem quærere, quia
quidquid sibi licere dicat, sine ulla conditione et
stabilitati loci et societati fratum canonica profes-
sionis vinculis est alligatus. Vale.

EPISTOLA XX.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis episcopus, clericis et laicis Carnotensis, salutem.*

Audivi primates nrbis vestre ad invicem conjurasse guerram se facturos adversus vicecomitem pro mea liberatione. Quod nequaquam mea libera-
tio est, nec [sed v. c.] inclusionis meæ non solum exasperatio, sed interminata productio. Quare ne
fiat prohibeo, Interdicō. Nec [al. neque] enim incendiis domorum, deprædationibus pauperum potestis Deum placare, sed vehementer exasperare, sine cu-
jus beneficito neque vos neque aliquis poterit me liberare. Nolo ergo, ut adversum me implere faciat
tis aures Dei pauperum clamoribus, lamentis vidua-
rum. Nec [al. neque] enim decentis est ut qui armis bellicis ad episcopatum non veni, armis bellicis re-
cuparem (*infra* epist. 30), quod non est pastoris, sed invasoris. Si manus Domini tetigil me atraduc
extenta est super me, permittite me solum eibere miseriam meam, et sustinere iram Dei, donec justi-
ficet causam meam, et nolite tribulationem meam aliena cumulare miseria. Decretum est enim mihi non solum includi, vel ecclesiastico honore privari, sed etiam magis mori, quamper me stragem homi-
num fieri. Moneo igitur vos per supereminentem Christi charitatem, ut neque hoc faciat neque fieri permitatis. Quod tamen si feceritis, certum est quia nihil proderit vobis, cum detentor mens multos habeat adjutores, et nihil habeat quod ei auferre possitis. Recordamini quod legitur, quia *Petrus ser-
vabatur in carcere, oratio autem sine intermissione fiebat ab Ecclesia ab Deum pro eo* (*Act. xiij.*) Oratio-
nibus ergo et severitate ecclesiastica contenti estote; quam si transgressi fueritis, scio quia ne ulterius episcopum babere non vultis. In eo enim quod semel recessistis, sicut exitus approbat, non bene mihi et vobis consuluiatis. De cætero ergo contenti estote terminis quos posuerunt patres vestri, nesibis contenti **¶** fueritis, quæram liberationem meam

A eo forsitan modo qui non placeat vobis. Valete. Deus pacis et consolationis [al. et dilectionis, v. c.] det vobis in hoc negotio et in omnibus aliis recta sapere et facere.

EPISTOLA XXI.

Venerabili Dei gratia, HOELLO (a) *Cenomanensium episopo, Ivo eadem gratia Carnotensem episopum, in Christi permanere visceribus.*

Gratias ago primum Deo liberatori meo (b) in die qua eripuit me de manu [al. manibus v. c.] omnium inimicorum meorum, et de manu Sul. Dehinc vi-
gilantissimæ charitati vestræ, quæ intensis oratio-
num clamoribus Dominum in navidormitantem [al. in multis v. c. dormientem] suscitavit, quatenus eo in crepante vento et mare, cessaret nubilosa tem-
pestas, et rediret serena tranquillitas (*Marc. iv.*)

B Unde me vobis arctioribus charitatis nexibus [al. vinculis] astrinxistis, et inexcusabilem commodo-
rum executorem acquisistis, sed in hoc nubilo-
mentis meæ plenam adhuc consolationem non ha-
bui, quod illi sanctæ lætitiae, quando corpus beati Juliani translatum est, adhuc in ergastulo clausus interesse non merui. Posset autem vestra fraterni-
tas hanc nubem cordis mei in serenitatem cito con-
vertere, si aliquas illius sancti corporis reliquias parvitati meæ velletis communicare. Non enim inde patrocinium loci vestri minueretur, sed fama et mer-
itum beati confessoris pro mea occasione in Bel-
gica provincia, in qua meritum ejus minus notum
est, publicaretur, et festivitas ejus omni anno cele-
briter coleretur. Mändate igitur [mibi] per fratrem C istum cum ad nos redierit, si hoc fieri possit, quæ-
tenus vel ad vos mittam, vel ipsem, si vobis visum fuerit, veniam. Valete.

EPISTOLA XXII.

*PHILIPPO piissimo Francorum regi. domino suo, Ivo humili Carnotenum episopum, sic gubernare tem-
porale regnum ut non amittat æternum.*

Quoniam præcedente divina gratia de stercore pauper usque ad solium principum (c) per manum vestram elevatus sum, fateor me post Deum pro posse meo cuncta vobis debore quæ vestro congruunt honori et saluti. Sed quia exasperatus propter salubres monitus quos serenitati vestre ex summa fi-
delitate et charitate direxi (d), me disfidiasti(s)e, et bona episcopal domus diripienda adversarii no-
stris exposuisti, gravia et grandia inde per perspessus incommoda (f), regali curiæ ad præsens nec secure possum interesse nec honeste. Supplico itaque ma-
jestati vestre, ut regia interim me mansuetudine supportetis, donec possim aliquantulum respirare, et damna quæ mihi pene usquead pecuniam panis inflicta sunt aliqua ex parte reparare. Exspecto etiam per misericordiam Dei cito fu' urum, ut verum esse cognoscatis illud proverbium Salomonis: Mc-

(a) Ita in omnibus, in v. c. antea, Boello.

(b) Conjectus enim fuerat in carcere a viceco-
mite sup. epist. 20.

(c) Intelligite episcopatum. Virgam pastoralem sibia

rege intrusam dicit epist. 8.

(d) Vide ep. 15.

(e) Sic loquitur epist. 473.

(f) Confer cum epist. 19.

lora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula blandientis (Prov. xxvi). De cetero calumniatoribus meis, quibus me respondere jubetis, cum insinuatum fuerit qui sint, et quid expostulent, respondere non subterfugiam, vel in ecclesia, si ecclesiastica sunt negotia, vel in curia, si sunt curialia. Bene valete.

EPISTOLA XXIII.

Ivo, Dei gratia, humilis Carnotensem episcopus.
VIVONI (a) domini regis dapifer salutem.

Charissime, quis scio velle te laborare de compendia pace inter me et dominum meum regem, multas gratias tibi reddo. Sed quia haec pax non posset esse stabilis quandiu voluerit in incepto suo durare, consilium meum est adhuc expectare, si forte Deus daret ei mentem bonam, ut vellet consilium suum in melius commutare [convertere, vel, v. c.]. Quod si facere vellet, scias omnia esse parata quae necessaria sunt ad faciendum divortium inter eum et novam conjugem suam [Bertredam scilicet concubinam, de qua sup. epist. 13]. Vidi enim litteras (b), quas misit dominus Urbanus apostolicus ad omnes archiepiscopos et episcopos regni sui, uteum ad rationem mittant, et nisi resipuerit, ecclesiastica eum disciplina ad emendationem venire constringant. Haec quidem littere jam publicatas essent, sed pro amore ejus feci eas adhuc detineri, quia modo regnum ejus, quantum ex me est [al. in me est. Idem locus epist. 28], adversus eum aliqua ratione commoveri. Haec omnia volo ut dicas domino nostro regi, et secundum hoc quod apud eum inventaris, mibi facias remandari. Vale.

EPISTOLA XXIV.

HUGONI reverendo Lugdunensem archiepiscopo, humilis Ivo Carnotensem episcopus, in Christi esse visceribus.

Audivis domum Urbanum apostolicum legationem apostolicam tuæ redidisse charitati, quæ laudabiliter functus es (epist. 109) tempore prædecessoris sui beatæ memorie papæ Gregorii. Audivis et latitatum in his quæ dicta sunt mihi (Psal. cxxi, 1), tum propter sinceram quæ te amplector charitatem, tum propter communem Ecclesiam Christi utilitatem. Sed hanc meam letitiam postea perturbavit quod mihi dictum est te in tanta perturbatione humerum (tuum v. c.) hunc oneri nolle supponere, dissuasione quorundam dicentium, propter languidum caput ægrotanti corpori et pene viribus deficito (al. viribus destituto, v. c.) non posse commode subveniri. Sed imperitorum medicorum est tale consilium, tumores palpantium, et palpando putredines digestantium, amantum suam tranquillitatem, non ægrotantium sanitatem, nec attendentium quod Veritas dicit: *Non est opus sanis medico [al. medicus], sed*

(a) In septem veteribus exemplaribus ita scriptum est, ut etiam in titulo ep. 47 quæ habet idem argumentum. Antea cusum fuit, *Vuilelmo*. Sunt etiam quedam membranæ quæ non expresso nomine primam tantum litteram præferunt, unde natadiversa

A male habentibus (Matth. ix). Licet enim in regno Italicu surrexerit alter Achab, in Gallico autem altera Jezabel, quærentes altaria suffodere, prophetas occidere, non est tamen dicendum Heliæ: *Relictus sum solus, et quererunt animam meam (III Reg. xix)*; ne divinum dicat ei responsum: *Reliquia mihi septem milia virorum, qui non curvaverunt genua sua ante Baal (Ibid.)*. Licet ad placitum Herodis saltet Herodias, petat caput Joannis, concedat Herodes (Marc. vi), dicat tamen Joennes: *Non licet tibi uxorem tuam inordinatae relinquere, et contribulis tui conjugem, vel pellicem in conjugium habere*. Licet Balaam 12 doceat Balac edere et fornicari, Phinees tamen non parcat Israeliti cum Madianite fornicanti (Num. xxv). Licet, ad persuasionem Simonis, Nero Petrum liget, incarcereat (in carcere v. c.), non minus tamen Petrus Simoni dicat: *Pecunia tua tecum sit in perditione [al. perditionem] (Act. viii)*, Quanto enim studiosius perversorum temeritas et audacia rectitudinis statum labefactare conatur, eo vehementius est eorum improbitati resistendum, et religioni Christianæ consulendum, et lamentabilibus Ecclesiæ ruinis obviandum. Non haec quasi ignorantia scribo, sed persuasum esse vellem tuæ paternitati, it iterum manum ad aratrum mitteres, et de agro Domini spinas, quas posses, evecleres, et semina quæque messem latura superseminare non diffères. Haec hacteaus. De cetero devotissime postolo paternitatem tuam quatenus parvata mea describas, utrum navi periclitantis Ecclesiæ, etiam in pene naufragium patientis, manum adhibere disponas, et quo in loco circa initium Quadragesima te valecam invenire. Quædam enim ecclesiastica negotia tractanda sunt mihi cum tua prudentia, quod mihi operosum, tibi autem non erit onerosum. Vale.

EPISTOLA XXV.

URBANO summo pontifici, Ivo specialis ejus filius, non servilis timoris, sed castæ dilectionis obsequium.

Ad visitandum paternitatis vestræ dulcedinem, ad relevandas quotidianas cruces meas, præsentiam vestram jam sæpe adire proposui. Sed impeditio Satana votum meum adhuc implere non valui. Nam ad bestias quotidie pugnans (I Cor. xv), non inventio requiem spiritui meo: et miserables Christianæ religionis ruinas, quibus reficiendis vix aliquis, aut nullus insudat, cum multa cordis contritione deplo-ro. Unde quia video me præesse, sed nulli fere reprodesse, sæpe delibero renuntiare curæ pastorali, et ad pristinam quietem redire (c), ubi illum expsectem, qui salvum me faciat a pusillanimitate spiritus et tempestate (Psal. liv). Sed pene sola retinet me paternitatis vestrae dilectio, cui quantum debebam nec ipsis pensare sufficio. Tamen nisi viderer os meum po-

interpretatio.

(b) Fortasse illæ sunt quarum meminit ep. 25, in fine.

(c) Vide epist. 17 et 219 in fine.

nere in cœlum (*Psal. LXXII*), injuriam aduersus A rus mei periculi metropolitanis, et eorum suffraganeis sine mora direxi (*d*); adhuc tamen tacent, tanquam canes muti non valentes latrare. Valete.

EPISTOLA XXVI.

Ivo, *Dei gratia humilis Carnotensium episcopus*,
WALTERIO [al. WULFERIO, vel WULFEPPIO], abbatii
Fossatensis monasterii, *in sancto proposito vilriter*
stare.

Quoniam pro gratia tibi divinitus collata annonam quam potes conservis tuis fideliter administras, licet ipsos conservos ingratos et de sua salute non satis sollicitos invenias, non tamen sub pondere et æstu diei fatigeris, ut peracto die a patresfamilias diurnum denarium percipere merearis. Audivi enim a fratre tuo Raimberto (Ramberto) monasterii nostri (*e*) monacho, quod exteriorum tribulationum crebra infestatione vexatus, et propter indisciplinatum monasterii tibi commissi conversationem quodam tædio tabefactus, onus tibi impositum disponas depolare (*f*), et in otium te conferre, magis eligens inimo salvari quam in summo periclitari. Ethæc forsitan bona intentio est, sed summa et frequenti libratione pensanda, ne angelus Satanæ transfigurans se in angelum lucis (*II Cor. xi*) sub hoc pallio pia intentionis te a recutindis tua statu doceiat, et sic paulatim ad perpetrandam aliquam inordinata latentem inducat. Nam si aliquibus ibi prodesse potes, non est sanum consilium ut fratres tibi ordinate commissos inordinate relinquas, sed omnem sollicititudinem tuam intus et foris illis impendens bonos verbo et exemplo ad meliora provokes, malos corrigo te, toleres omnes communiter ames. **13** Sicut enim ait beatus papa Gregorius (can. 24, q. 4): « Ibi æquanimiter portandi sunt mali, ubi aliqui reperiuntur boni. » Si autem apud te omnes ita sunt sua salutis inimici ut penitus sit inutilis labor tuus, consulo fraternitatem tuæ ut relicta terra maledicta ad terram benedictam te conferas, ubi et si non alterius, tuæ saltem salutis provideas. Sic enim propinato sibi veneno beatus Pater tuus fecit Benedictus, qui præesse hic noluit quibus prodesse non potuit (S. GREGORIUS, *Dialog. lib. ii, c. 3*). Quem si imitaris, monastica professioni nullatenus adversaris. Hæc pauca tibi pro multis scribere curavi, persuasione predicti fratris tui Raimberti [Ramberti, v. c.], videlicet ut in hoc consilio tui suumam diligenter attendas, quatenus aut cum aliquo fructu onus tibi injectum longanimiter feras, aut sine aliquo fructu tibi victurus deponas. Vale.

EPISTOLA XXVII.

Ivo, *Dei gratia humilis Carnotensium episcopus*, EUDON [*in uno v. c. EUDONI; in alio REUDONI*], Norrmanniæ dapifero, *a zelo bono non tepescere....*

Quæsivit a me dilectio tua utrum contra eum qui

(a) Confer loc. epist. 12 in fine.

(b) De quo epist. 1.

(c) Deest in v. c.

(d) Adversus regis adultererium, de quibus supra

epist. 23.

(e) S. Quintini Belvacensis, instituti ab ipso Ivone.

(f) Abbas consensu episcopi potest locum suum deserere, ca. abbas can. 18, q. 2.

ante ordinationem suam de Simoniacâ hæresi, et A obsequens Dominicis(e)præceptis, et Deum metuens, quibusdam criminibus apud metropolitanum etcom-provinciales episcopos a te et alii honestis pulsatus, diem statutæ examinationis anticipando suhterfugit, et violentia principis consecrationem adeptus sedi episcopali est intrusus, agere debeatis sicut episcopum, vel sicut tantummodo clericum. Ego plane hoc ad inquisita respondeo, quia licet apud quorundam imperitiam existimet episcopus, illis tamen non est in quorum conscientiis invasor est et hæreticus. Unde sic dicit Leo papa in epistola Rustico Narbonensi episcopo directa (ep. 90, c. 1 et c. 1, dist. 62). « Nulla ratio sinit ut inter episcopos habeantur qui nec a clericis sunt electi, nec a plebeis expediti : » Et post pauca : « Quis ambigat non esse eis tribuendum quod non docetur fuisse collatum ? » Quibus verbis ostenditur quia invasoribus episcopalis honor nullatenus est tribuendus. Non esse etiam clericatu dignos probat idem Leo in epistola episcopis Galliae et Germaniae directa(a), sic dicens : « Sic decet fidem sanctorum Patrum servari in Ecclesia catholica, ut quod habuit amittat qui improbabili temeritate quod non accepit assumpserit. » Quos non esse sacerdotes beatus Gregorius ita confirmat in epistola Syagrio et coepiscopis ejus missa(b) : « Quicunque sacerdotium studet pretii datione mercari, non officium, sed nomen attendit; non esse, sed diei tantum sacerdos concupiscit. » Idem in epistola ad Ciriacum episcopum Constantinopolitanum (epist. 169, lib. vi) : « Sicut locus regiminis desiderantibus negandus est, ita fugientibus offerendus. Et sicut scriptum est : Nec quisquam sibi sumit honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron (Hebr. v). » Et alibi (c) : « Sicut qui invitatus renuit, quæsitus refugit, sacris altaribus est admovendus; sic qui ultro ambit, aut importune se ingerit, procul dubio est repellendus. » Hinc dicit papa Paschias : « Quomodo tales episcopos vel abbates vel clericos devitamus, cum quibus si vel simus, vel oramus, excommunicationem subimus [in uno cod. si vel simul oramus excommunicationi subjicimur; ita ms. 7]. » Quos quidem sacerdotes esse saltem credere, omnino errare est. De quorum repulsione etiam in canonibus Parisiis promulgati ita habetur(d) : « Si per ordinationem regiam istius honoris culmen aliquis pervadere nimia temeritate præsumperit, a comprovincialibus episcopis nullatenus recipi mereatur, quem indebit ordinatum cognoscunt. » Inde ait beatus Ambrosius in libro Pastorali : « Oculis carnalibus videtur episcopus quasi magnus, sed divinis obtutibus est leprosus, qui per pecuniam acquisivit indebitum ordinem. » Hinc et beatus martyr Cyprianus : « Plebs

(a) Sed in c. Sic decet can. Epist. 86. 25, q. 2, tribuuntur Sylvérius pape.

(b) Epist. 110, lib. vii. Vide Grat. sub tit. Spirit. emere can. 1. q. 1.

(c) Gregor. lib. vii, epist. 110 ad Syagrium et in ea. Sicut can. 1, q. 6, l. xxx De episc. et cler.

(d) Cap. 8, concilii Parisiensis 1 et in cap. 5 distinct. 63; in sex autem vett. codd. hic scriptum

A obsequens Dominicis(e)præceptis, et Deum metuens, a peccatore sacerdote separare se debet, cum habeat potestatem dignos eligendi, et recusandi indignos, quia in lege ostendit Dominus ordinationes sacerdotiales, non nisi sub populi assistantis conscientia fieri oportere, ut plebe præsente vel malorum criminis detegantur, vel bonorum merita prædicantur. » Si igitur rationes vestrae constant, constat non esse agendum contra eum ut episcopum, [al. quoniam] quem prædictæ auctoritates episcopum esse non sinit. Nam sicut dicit papa Bonifacius : « Manifestum est confiteri de crimine, qui indulta et delegato iudicio purgandi se occasione non utitur. » Præterea secundum consuetudinem Romanæ Ecclesiæ aliter agitur contra Simoniacam et neophytorum hæresim (GRAT. dist. 48), quam adversus cetera crimina. B Nam cum in aliis accusationibus, accusatorum et testimoniis innocentia queratur, ad insimulationem talium etiam infames personæ admittuntur. Possem quidem latius ista dixisse, et multa similia ad hujus sententia confirmationem de authenticis scripturis collegisse, sed propter vitandam prolixitatem epistole, nunc ista sufficient. De cætero suadeo dilectioni tui, ut in causa ista non facile te committas illorum iudicio, qui in hujus invasoris depositione suum attendunt imminere periculum. Sicut enim dicit beatus Leo(f) : « Qui episcopi talem consecraverint sacerdotem, quale esse non licet, etiam si aliquo modo dampnum proprii honoris evaserint, ordinatus tamen ius ulterioris(g) non habebunt, nec illi sacramento intererunt, quod, neglecto divino iudicio, immiterio præsterunt. » Si ergo secus quam justitia se habet, tibi iudicatum fuerit, judices ipsos ad apostolicam invitâ auientiam, sine qua hujusmodi negotia commode finiri non possunt. Ego autem domino [al. domino] papæ litteris meis commendabo causam vestram, si legati vestri (h) per me transierint. De ipso vero papa de quo quæsisti, hoc tibi dico, quia mense Novembri [al. Novembri] cum eo Romam pacifice intravi mense Januario ibi eum dimisi. Ibi adhuc moratur, et adversarii Romanæ Ecclesiæ, quantum Deo donante prævaleret, obluctatur (i). Valete.

EPISTOLA XXVIII.

PHILIPPO, Dei gratia magnifico Fraucorum regi, Ivo, humilis sublimitatis suæ clericus, sic se regere ut Regi regum valcat complacere.

Excellentiae vestrae litteras nuper accepi, quibus submonebar ut apud Pontesium vel Calvum montem cum manu militum vobis, die quem statueratis, occurrerem, iturus vobiscum ad placitum quod futurum est inter regem Anglorum et comitem Northmanorum; quod facere ad præsens magnæ et multæ

Parisiis.

(e) Unus v. c. divinis lib. 1, epist. 3 et 4; vide cap. Plebs et seqq. distinct. 63.

(f) Epist. 85, ad episcopos Africanos, et refertur in c. 24 Si qui. caus. 25, q. 2.

(g) Deest in ms. c.

(h) Sic in omnibus libriss ut epist. 88.

(i) Confer locum initio epist. 43.

causæ me probinent. Prima, quia dominus papa Urbanus interdicit vobis auctoritate apostolica (a) thorum mulieris quam pro uxore habetis **14**, et quia sacramentum de securitate (b) concilii quod vobis mandaverat, fieri venuistis. A cuius commissione si amodo non cessatis, separat vos eadem auctoritas a participatione corporis et sanguinis Dominici. Interdicit etiam omnibus episcopis ne capiti illius mulieris coronam imponant, quam, ut ubique pene terrarum dicitur, lateri vestro illicite copulastis. Parcens igitur majestati vestra dissimile vestram adire presentiam, ne sedis apostolicæ jussione compulsa, cui vice Christi parere me oportet, quod nunc dico in auro, cogor in vestris et multorum auribus publicare. Ego autem nolo vos scandalizare, vel regiam majestatem vestram minuere, quamdiu possum aliqua honesta ratione dissimulare. Praterem casati ecclesiæ et reliqui milites pene omnes vel absunt, vel pro pace violata excommunicati sunt, quos sine satisfactione reconciliare non valeo (c), et excommunicatos in hostem mittere non debeo. Postremo novit vestra serenitas quia non est mihi in curia vestra plena securitas, in qua illæ sexus (d) mihi est suceptus et infestus qui etiam amicis aliquando non satis est fidus. Exspecto igitur ut aliquando cor vestrum illustrante divina clementia, contra sibulum serpentis auditum obturetis (e) et monitis salutis aures cordis aperiatis. Hoc desidero; hinc ante Deum quotidie preces effundo [al. fundo; ita ms. c.] Valete.

EPISTOLA XXIX.

Ivo, humitis Carnotensem episcopus, ROGERIO confratri et compresbytero, salutem.

Quoniam sub discipline et timore Domini a pueritia tua nutritus es et eruditus, et in excessibus regularis vita tam verborum quam verberum severitatem correctus, non tantum ad presbyterii dignitatem promotus es, sed etiam nomen tuum in tantam enuit claritatem ut opinio tua non tantum inter eruditos, sed etiam celebris fieret inter Dei servos. Unde quidam quærentes bonas margaritas, postpositis aliis multis æque vel plus nitentibus, tetanquam singulariter pretiosam margaritam sua extimatione [*unus cod. aestimatione*] repererunt, et tanquam lucernam ardentem et lucentem, ut in domo Dei luceres, te super candelabrum posuerunt. Quis ergo te fascinavit, quis oculos tui cordis excavavit, ut flagitium hoc quod tibi imponitur, non tantum non perpetrares, sed ne saltum de te probabiliter confisi posset modis omnibus præcaveres? Putabam concupiscentiæ carnalis ardorem flumine lacrymarum tuarum medullitus in te refrigeratum; et si quid ille ignis urens aliquando reliquerat in conscientia tua cauteriatum, putabam frequenti sacre Scripturæ meditatione, tanquam temperativi malagnatis superpositione malaxatum, et cœlitus infusa sancti Spiritus

(a) Vide epist. 211 et 46.

(b) Confer loc. epist. 35.

(c) Sic in sex v. c.; alias non audeo.

(d) Ob Bertredam, cuius inimicias memorat epist. 50.

A unctione curatum. Putabam quod angelus primogenita Egyptiorum [al. Egyptum] percussions, domum tuam in utroque poste signata inter Hebreos pertransisset, et primogenita tua intacta reliquisset (*Exod. xii*). Nunc vero publicus rumor est to esse reversum in Egyptum [al. ad Eg. Ita ms. c.], et hoc primogenitum, quod est castitas, mallo universæ terræ miserrimæ in to esse contritum [quidam interlisse cont.]. Hic oculis meis pene quotidianus fletus occurrit, hic jam mihi a tergo revertitur, hic a dextera et leva frequenter auribus meis, quasi novus infertur. Hoc devotarum mulierularum submurmurate et circumferte curiosa loquacitas. Hoc eremitarum contristat habitacula. Hoc monasteriorum quasi commiserando mirantur conventus. Hoc quasi argumentum ad defensionem suarum albusionum subsannando sibi resciscunt quidam ecclesiarum cœtus. Hoc audiens et ideo alte ingemiscens, amplius sustinere non valui, quin dolorem tibi mei cordis effunderem (*cod. S. Ger. infunderem*), et de mea tristitia te salubriter contrariarem. Suadeo ergo tibi, seu vera, seu verisimilia sint quæ dicuntur, ut a [al. ut de] candelabro cui superpositus es (*Math. v*), inventa honesta occasione descendas, ne amodo fumum magis (f) quam splendorem circumstantibus effundas. Si enim vera sunt, apud auditores tuos reprobus est sermo tuus, et qui flagitorum tuorum sarcina premeris, aliena non corriges. Si autem tantum verisimilia sunt, nec sic tamen proficies, quia famam tuam neglexisti, quam propter utilitatem proximorum tuorum immaculatam conservare debuisti. Quod

C ei honore gaudens et quærens tua, præesse magis desideras quam prodesse, conventus ille pauperum fratum tibi commissus non tantum per manum tuam ultra non multiplicabitur, sed etiam quotidiani defectibus ad nihilum redigetur. Quod si hoc consilium meum ad præsens videtur tibi importabile, obtestor te per tribunal eterni Judicis, ante quod stabis, ut saltem nunc utili rubore suffusus [al. vili rub perfusus], amodo suspectarum personarum colloquia fugias, familiaritatem perborrescas, ne illud propheticum jure objiciatur tibi [in vett. codd. objiciatur, ut sæpe alibi]: *Facies meretricis facta est tibi. Nolasti erubescere* (*Jer. iii*). In futuro autem sublatu s a facie judicantis, iradaris ministro puniendus sine respectu miserantis. Non ut confundam te haec scribo, sed ut filium charissimum moneo, ut sancti tue provideas, et pravo exemplo mores simplicium non corrumpas. Vale.

EPISTOLA XXX.

FULCONI, *Dei gratia Belvacensem episcopo*, Ivo, ea dem gratia Carnotensem episcopum, in adversis fortitudinem, in prosperis huncilitatem (g).

Quoniam diabolus adversarius noster tanquam leorugiens circuit quærens quem devoret (*I Petr. v*), fra-

(e) Vite epist. 13.

(f) Idem consultit Aldeberto, epist. 277.

(g) In aliquot vett. codd. præfigitur capitulum sequens: *Non laudabat ut episcopus armis debellaret superbos.*

ternitatem vestram familiari exhortatione commones, ut fallaces ejus circuitus omni vigilante cavere studeatis, quatenus propositi et officii vestri memor mundanum superbiam non armis mundanæ malitiae (a), sed armis Christianæ militiae superare valeatis. Suadendo etiam consulo, et consulendo suadeo, ut contra mandata domini apostolici, et legatio ejus Lugdunensis archiepiscopi (b), ubi restat adhuc anchora aliqua spei nostræ, nulla ratione caput erigatis, si post quantumcunque procellas ad portum venire cogitatis. Exemplar litterarum quas misit mihi dominus papa de causa regis, postquam legati regis nuper discesserunt ab eo (c), vobis transmitto: ut scatis quia dominus papa, et si non antecedet, non iamen retrocedit. Valete.

15 EPISTOLA XXXI.

FULCONI, Dei gratia Belvacensem episcopo, Ivo eadem gratia humilis Carnotensem episcopus, gravitatis anchora se in sancto proposito retinere (d).

Quoniam, tam scientia quam experientia, novi prælatoris in congregatione sibi commissa assiduous esse debere, postquam placuit ei qui ad convivium suum me invitaverat, ut recumbenti mihi in loco humili diceret: *Ascende superius* (*Luc. xiv*), frequenter monui fratres mihi commissos, ut de confratribus suis vel aliunde si ita eis complaceret, prælatum sibi eligerent, qui eos in disciplina sibi tradita posset custodire, et ad ascensiones in corde de valle lacrymarum quotidianis monitis sublevare, ne lupus invisibilis aditum inveniens ovile Domini ingredetur, et oves Dominicæ aut extra raperet, aut intus occultis morsibus strangularet. Quo i cum hactenus suis de causis ab ei dilatum sit, nunc tandem acquireverunt monitis meis, et disponunt aliquem secundum quod mentibus eorum inspiravit Deus sibi presicere, qui pro viribus sibi collatis in necessitatibus eorum studeat eis tam spiritualia quam corporalia ministrare. Ea igitur hora qua litteras istas acceperitis, per easdem litteras, licet absens corpore, præsens tamen spiritu, depono in manu vestra prælationem quam hactenus habui in ecclesia Beati Quintini, tota desiderio expostulans, ut quem congregatio illa concorditer vel pars senioris concilii regulariter sibi præterri postulaverit, in eo loco et ordine in quo ibi eram substitutus, et substitutum in anxietatibus suis pro officio vestro paterna consolatione relevetis. Ego tamen et si depono prælationem, non deserbo illius Ecclesiæ societatem, in qua aliquando potero vobis esse utilis, si Deus reddiderit pacem servis suis. Valete.

EPISTOLA XXXII.

Ivo, Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ servus, vestræ autem societatis fidelis frater, confratribus suis, devotum fraternitatis obsequium (e).

Sicut navis presentia gubernatoris destituta, licet

(a) In hanc sententiam epist. 20.

(b) Hugonis, de quo epist. 24.

(c) Confer epist. 28.

(d) In aliquo veteribus codicibus habetur capitulum sequens: *Quomodo prælationem S. Quintini deposuit in manu episcopi*. Conferenda est cum se-

A bonos habeat nautas, et reliquos navis adjutores, licet etiam prosperum habeat ventum, tamen ant fluitat, aut fluctibus immergitur, aut scopulis illiditur, et sic placentum magis invenit quam portum; sic Ecclesia Dei, rectoris sui [*unus cod. pastoris sui*] præsentia viduata, multis modis in hoc mundo tanquam in mari naufragoso periclitatur, et ab aditu æternæ quietis, tanquam ab introitu portus, aut diu differtur, aut in æternum removetur. Quod ego attendens, sicut saepe monui (*ut supra, epist. 17*), ita nunc moneo et licentiam do, ut vobis refortem regulariter eligatis, quem sicut patrem amicorum vestrarum omni honore dignum habeatis, cuius salutaribus monitis cum omni humilitate in omnibus obediatis. Nolo enim cum periculo meo et vestro vobis præesse et non prodesset; terram occupare, et messem quam terra culta latura est, umbra mea præfocare [*unus cod. suffocare*]. Malo vos viventes videre sub alieno regime quam lugere mortuos sub prælationis mea volamine; habere vos fratres ordinatos, quam filios incompositos. Nolo enim sine causa laborasse in vobis, quos materno affectu de veteri homine in novum mediante Dei timore generavi, quos geminorum uberum lacte usque ad solidi cibi perceptionem educavi, quos ita unice dilexi ut cum gaudientibus gauderem, cum dolentibus dolerem, cum infirmis infirmus fierem, quorum onera tanta mansuetudine supportavi quanta parentes filios carnis sua tolerasse vix possunt inventari. Cum ergo impidente nescio qua Dei dispositione ex maternis [*al. dispensatione a mat.*] uberibus lac sumere non possitis, querite vobis matrem adoptivam, de eujus uberibus lac sugatis, ne aliqui vestrum ante tempus ablactati, matrem quam exspectant non inveniant, et sic ad solidam escam non perveniant. In eligendo itaque omnes in commune consulte, ut nemo ibi privatam occasionem attendat, nemo ibi privatæ excellentiæ intumescat, nemo contentiosus existat, nec illi humili subdi refugiatur, quem fraterna concordia provisa utilitate sibi præferri expostulat. Qui tamen tanto nunc diligenter a vobis est discutiendus, quanto postea non reprehendendus, sed ab omnibus æquanimiter est tolerandus. Nolo autem certam vobis designare personam, sed habere liberum electionis arbitrium, ut electum vestrum eo æquanimius toleretis quo eum

B voluntarie vobis pretuleritis. Hoc tamen [*al. tantum*] in fraternitate vestra retineo, ut quem de confratribus mecum habere voluero, mihi sicut patri filium transmittatis, et sic ubi eum manere voluero, sine scandalo concedatis. Quia in re non est vobis (*f*) formidandum, quia satis in hoc servabo modum. Hoc etiam apud vos interira volo habere privilegium, ut si (*g*) quæ, quod absit! inter prælatum vestrum et quente.

(e) Sic conceptus est titulus in vett. codd. Alloquitur autem canonicos Ecclesiæ S. Quintini Belvacensis; et conferendæ sunt epist. 17 et 31.

(f) Vobis deest in ms. c.

(g) Quæ deest in ms. c.

aliquem de fratribus orta fuerit contentio, et aliqua A tenuis toto affectu clamemus ad Dominum, cui mare intemperantia zeli adversus alterum alter exarserit, si hoc commode per vos sedari non poterit, non prius ad aures publicas causa haec prodeat quam ad me deferatur, ut studeam vel immoderatum zelum illum temperare, vel demum canonica severitati vires dare. Inexpertus enim auriga, dum nescit frena moderari, primo cursu cogitequum acceleratione lassari. Cum ergo sit ars artium, onus onerarum regimen animarum, postquam usu ipsius artis eductus fuerit vester prælatus, quid debeat dissimilare, quid debeat in promptu vindicare, tunc jam suo et vestro judicio contenti, poteritis omnia commode negotia vestra commodare. Quicunque autem ille sit, talem eligat fraternalis vestra, qui sciat de thesauro suo proferre nova et vetera, qui etiam novit mores vestros, cuius mores et vos non habeatis ignotos, melius enim sibi invicem coherent lapides, qui frequenter collimati, inæqualitatibus suam deposuerunt frequenti limaturæ exercitio. Quod si forsitan contigerit eum in causis exterioribus minus esse exercitatum (in c. Petrus distinct. 39), ad disponenda omnia sibi commissa, juvabit cum bona conscientia et bonum testimonium. Ipse etiam faciat sibi præpositum, qui consilio ejus et vestro omnia exteriora disponat. Ipse autem intus solus cod. P. inter. secundum traditionem sanctorum Patrum vacet orationi et lectioni, et nutriende fraternali dilectioni. Multa loquor, sed quasi nunc deum 16 vos ablactans vellem vos in omnibus esse instructos: ut quæ sunt recta [al. bona] sapientia, et recte intellecta, opere impletatis. Sed quia [al. si ad] ad hoc non sufficiatis, consultile Angelum magni consilii, ut consilia vestra dirigat, et ad bonum finem [v. c. S. Vict. ad bonam finem] perducat. Deus patientia et solatii sit vobiscum. Valete.

EPISTOLA XXXIII.

LAMBERTO, Dei gratia Atrebatenium episcopo, Ivo, Ecclesiæ Carnotensis servus, sinceræ dilectionis munus.

Si tanta esset nobis convictinatis locorum quanta est animorum, frequenter vellem tuo dulciloquio mulceri, tu consolatione refoveri. Desiderarem tibi frequenter æstus meos effundere, perturbationum mearum crebras incursiones tuis orationibus propulsandas ostendere, amissam quietem spiritus tecum saepè deflere; in qua liebat aliquando divini D amoris dulcedinem apposita divini verbi mensa gustare [sic v. c. antea, cogitare]. Sed quoniam et tu jubente Deo remigatis in altum, ut laxares retia in capturam, an modo poteris ex tuis mea pensare pericula, qualia prælatos in profundo experiri pronuntiat Psalmista: *Ascendum usque ad celos, et descendendum usque ad abyssos; anima eorum in malis tabescet. Turbati sunt et moti sunt sicut ebrios, et omnis sapientia eorum devorata est* (Psal. cvi). In quibus periculis unum est singulare consilium, qua-

B et venti obediunt (*Math. viii*), ut procellam nostram convertat in auram, et sileant fluctus ejus. Quod si Dominus in navi dormiens, ut experiatur sustinentiam nostram, moram fecerit, sustinentes sustineamus, quia veniet, et supra sustinentiam nostram tentari nos non permittet (*I Cor. x*). De cætero, charissime, læta tua, tristia tua communica suo tempore diligenti et dilecto, quia leta et tristia tua mea sunt, sicut mea tua esse non ambigo. Vale.

EPISTOLA XXXIV.

Ivo, humiliis Carnotensis Ecclesiæ servus, ROBERTO
jam bonæ spei fratri, ascensiones in corde.

Quoniam, sicut quorundam relatione didicimus, jam vilescit tibi mundus et omnis vana spes ejus, credimus quia propria divinitas inchoavit in pectoro tuo templum suum, et locum sanctum habitationis sue; unde bonorum omnium largitori, a quo fit haec de vetustate in novitatem laudanda mutatio, grates exsolvimus, et bonis principiis felicem proiectum et bonum exitum conferri [ita omnes v. c. antea, proferri], ab eodem omnium bonorum largitore postulamus. Tu igitur, charissime divina clementia sollicite cave, ne immundus spiritus ad te revertens, domum quam reliquit, intus vacante et foris ornatam inveniat, et secum alios septem nequam spiritus virtutum specie palliatos inducat, sicque novissima tua pejora prioribus efficiat (*Luc. xi*). Contra spirituales itaque nequitias pugnaturus, si securus vis pugnare, castris Christi militum ordinata pugnantium te insere, nisi singulari certamine contra exercitatos inexercitatus pugnare contendaris [al. contendis, ita ms. e.], innumeris adversariorum tuorum multitudine comprimeris. Postquam vero Spiritu consiliis et fortitudinis armatus calliditas antiqui hostis evitare consueveris, jam exercitatoris [al. idem exerc.] in spirituali certamine poteris solus, si ita contingat, contra quoslibet hostes certamon inire, quorum impetus didiceris sustinere in acie. Unde Dominus noster Jesus Christus discipulus nondum Spiritu sancto confirmatus, et adhuc spiritualis certaminis expertes admonuit [admonet v. c. ms.] dicens: *Vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto* (*Luc. xxiv*). Possem fraternali tuæ hunc in modum multa scribere, sed quia tu per te sapis, hoc præ cæteris obsecro. ut qui jam de tuis Deo in membris ejus cepisti offerre sacrificium, principaliter ei de te offerre studeas holocaustum, ne si aliter, quod absit! feceris, dicatur tibi: « Si recte offeras, recte autem non dividas, peccasti, cum tua tribuas, et te ipsum tibi retineas (a).» Vale.

EPISTOLA XXXV.

RICHERIO, Dei gratia sanctæ matris Ecclesiæ Senonesis archiepiscopo, Ivo, Ecclesiæ Carnotensis servus, obedientiam secundum constitutiones [ita omnes v. c., antea consuetudines] Patrum, et cœ-

(a) Citat et explicat ep. 47.

teris coepiscopis in urbe Remensi congregatis fraternaliter detectionis obsequium.

Si divinæ legis fuissetis memores, cuius debetis esse doctores atque tutores, non contra sanctorum Patrum instituta [instituta ms. colex desunt in ms.] me invitassetis ad concilium, presertim cuius facinus ignoratis aut flagitium. Primo, quia inviterunt me quidam episcopi non comprovinciales mei, qui sine auctoritate apostolica mei judices esse non debent, cum peregrina iudicia nullius esse momenti decretorum pariter et canonum generali sanctione decernat [al. decernit, vel decrevit] auctoritas (a). Secundo, quia admonitione metropolitani mei protrahere nitimini causam meam extra provinciam. Quod cum multis sanctionibus sanctorum Patrum præcism sit, unam ex multis beati Stephanii papæ et martyris producam ad medium, que tanquam gladius biceps utriusque intentionem reverberet, invitantis scilicet et accusantis. Dicit enim beatus papa Stephanus (epist. 2): « Ultra provincia terminos accusandi [accusantis ms. cod. sedem] licentia non prograditur, sed omnis accusatio intra provinciam audiatur, et a comprovincialibus terminetur, nisi ad apostolicam sedem fuerit tantum appellatum. » Et : « Neganda est accusantibus licentia criminandi, priusquam se crimine quo premuntur exerint (c. Qui recus. non poss., et c. 1, caus. 3, q. 11). » Postremo quianon de veritatis tramite, sed de odio somite (b) mea procedit accusatio, apostolicam sedem appello. Quod omnibus in crimen pulsatis apostolica concedit auctoritas, ut perse, aut per vicarios suos loco et tempore, quod mihi præscripscerit, causam meam discutiat, et cum peroratum fuerit, legitimam sententiam proferri præcipiat. Neque hoc bene mihi conscius causa vitandi iudicij facio, cum manifesta et brevissime purgatio de crimine perjurii, qui nulli hodie viventium aliquando jura mentum feci. Sed nolo exemplum esse ceteris recessendi ab ordine, neque sanum est consilium pro facerto commodo vel nullo certis periculis me oppnere. Conductum enim a domino meo rege quiesvi (c), nec habere potui. ¶ Quantum vero ex intentatis minis intelligo, non licet mihi in conventu vestro impune dicere veritatem; qui pro jam dictaveritate, et apostolica sedis obedientia, tantam sentio jam severitatem, ut perjurium arguar incurrisse, et majestatem regiam minusse (d). Quod ut pace vestra dicam, rectius in eos retrorqueri potest, qui vulnus fomentis incurabile tanquam pii medicicaueriis competentibus dissimulauit urere, vel medicinali ferro præcidere (e). In qua sententia si mecum firmiter fuisse tam ægrotum nostrum ad sanitatem perduxissemus. Quod quandiu differtis, videte si

(a) Refertur in c. *Peregrina*, cum seq. caus. 3, q. 6.

(b) A pseudoepiscopis se fatigatum dicit epist.

67. (c) Confer locum epist. 28.

(d) Deest in ms.

(e) Loquitur de nuptiis Philippi regis cum pelli-

A fidelitatem quam debetis pleniter exhibetis, si officii vestri munus expletis. Faciat ergo dominus rex (f) adversum parvitatem meam, quantum Deo permittente libuerit, et licuerit, includat, excludat, prescribat, inspirante Dei gratia et prosequente, decrevati pro lege Dei mei, nec ulla ratione cogente volo ei consentaneus in culpa esse, qui nolo esse consors in poena. Angelus magni consilii, et Spiritus fortitudinis sit vobis, ut recta sapiatis et recta faciatis. Valete.

EPISTOLA XXXVI.

Reverendo confratri PETRO Pictaviensi episcopo, Ivo, humilis Carnotensis Ecclesie minister, sic bona plantare, ut non studeat bona convellere.

Si fraternitatem vestram in ius vocare possemus, quantum salvo charitatem vinculo fieri posset, jure B a vobis multas expostularimus injurias, partim communes, partim proprias: proprias, quia clericum in dioecesi nostra Deo militantem, et pro pulchritudine et dulcedine vita contemplativa, fonte vitae totis desideriis inhantem, ad publicum prodire, quietem suam interrumpere, nostra adiunctione, nostra auctoritate compulstis. Quem cum vobis ad regimen eujusdam regularis ecclesie dioecesis vestra, vestris epistolis crebro compulsi concessimus, et canonicę electum ab ipsa Ecclesia transmissemus, non sat saptam a vobis passus est repulsam, qui prepostero ordine tunc de ejus prælatione disceptare copistis, quandojam facta a fratribus et collaudata a vobis ejus electione, in prioratus sui sede eum sublimare debuitis. In quo et C illi fratres non modicum intulisti verecundiam, et amico vestro (g) non minimam fecistis injuriam. Non enim erat tanta precum instantia ab amico postulandus, qui ad injuriam doni et donantis tam facile mutata sententia fuerat refutandus. Nec satis tuentur vestram fraternitatem litteræ domini papæ, quibus dictandis a latere interfuius, quia confirmant abbati Sancti Cypriani jus illud prædictæ Ecclesie (h), quod se habere dicebat ex legitima concessione quorundam monachorum, qui (ut audivimus) quicquam possessionem clericorum approbant, monachorum vero Sancti Cypriani intrusione prorsus improbant. Ad hoc enim prædictus abbas modis omnibus nitebatur, ut prædictæ Ecclesie prioratus ei a domino papa concederetur. Quod dominus papa nobis reclamantibus, et libertatem clericorum pro posse nostro defendantibus facere noluit, præcavens, sicut ipse dicebat, ne sub hac occasione prædictus abbas clericos moliretur excludere, et monachos suos intrudere Clericorum autem ordinis publicam infertis injuriam, qui monachorum ordinem ad tam ruinosam superbia erigitis, ut clerici

D ce; de quibus epist. 43.

(f) Cujus odia per decennium tolerasse scribit epist. 141.

(g) Vestro, sic v. c. id est Ivoni, male antea, nostro.

(h) Ita hic locus restitutus ex v. c. Adi not.

cos eis [ei, m. s. c.] subjugare studeatis, quorum tanta debet esse excellenta, ut secundum beatum Augustinum (a): «Vix etiam bonus monachus bonus clericum faciat.» Sed quia clericus ista dixit de clericis, audiamus monachum dicentem de monachis. Dicit enim Hieronymus (b): «Monachus non docentis, sed dolentis habet officium.» Et alibi: «Clerici oves pascunt; ego pascor.» Et alibi: «Si cupis esse quod diceris monachus, id est solus, quid facis in urbibus (GRATIAN. sub causa 15, q. 1)? Quae utique non sunt solorum habitacula, sed multorum. Habet unumquodque propositum principes suos. Et ut ad nostra veniamus, episcopi et presbyteri habeant ad exemplum apostolos et apostolicos viros, quorum honorem possidentes habere nitantur et meritum. Nos autem habeamus propositi nostri principes Paulos, Antonios, Julianos, Hilarios, Macharios.» Et alibi: «Mibi oppidum carcer et solitudo paradisi est. Quid desideramus urbium frequentiam, qui de singularitate censemur?» Possemus in huic modum multa colligere de privilegio clericorum, et subjectione monachorum, nisi vitaremus prolixitatem epistole. Nec tamen ista, dicendo, monachorum religioni detrahimur, imo ut veri monachi sint, id est, ut vere singularem sectentur vitam, tota mente desideramus. Laudamus quidem eos et beatos esse profitemur, si non transgrediantur terminos a patribus suis positos (Prov. xxii); et tunc magis esse beatos, cum subesse magis studierint quam praesesse, cum humilitas et obedientia sit eorum softmaxima provectio, ambitio vero et superbia [et superba ms. cod.] lamentabilis dejectio. Haec et his similia diligenter attendite, et ordinem clericorum, in quo estis, et cui Deo auctore praestis, ad meliora provocando honorate, et nulli alii ordinis contra morem ecclesiasticum subjungari permittite. Vale.

EPISTOLA XXXVII.

Ivo, Carnotensis Ecclesiae servus, RORERO in Christo dilecto fratri, memorem esse uxoris Lot.

Gloria misericordi et sapienti Deo, qui cor tuum inanitum [al. inanimator] inflatum, sagittis acutis vulneratum, al tantam humilitatem perdomuit ut jam ad petras montium confugias, et ab ira Agni (Apoc. vi) abscondi desiderans ab eis vitam salutis ardenter inquiras. Et quia decorum domus Dei diligere, et de valle lacrymarum ascendens canticum graduum cantare coepisti, quod ipse per te nosti. solum hoc superest ut cum Apostolo qua retro sunt obliti in anteriora te extendas (Phil. iii), donec ad montem Bethel virtutum ascensione perverbias (Isa. iii), ubi dilectum fugientem desiderii lacrymis prosequaris, et aliquando revertentem interni [internis ms. c.] amoris brachiis complectaris. Sed quis sit aptus vita modus, vel quis locus ad ambulan-

(a) Epist. 76, ad Aurelium; et refertur in cap. Legi, 30, causa 16, q. 1.

(b) Lib. adversus Vigil. et lib. De instit. monach.; et lib. De laude vite solit.

A dum in via Dei eligendus sit affectus uti nunc es, nec tua fraternitas quæsivit, neque ipse scire possum, nisi me pulsante ad ostium cordis tui, tuos testus ipse proferres, et in quo vetus homo resistat, quominus novum hominem perficias, simpliciter aperires. Quod 18 licet aliqua ratione impediens ad præses fieri non contingat, Deum tamen pro amabili fraternitate tua rogabo, ut qui in pectore tuo templum suum iuchaoavit, ipse perficiat, simul exhortans ut certum vita modum quem Deus tibi ipse (c) inspiraverit, eligas: in quo humilitatis viam [duo v. c. viæ] sub obedientiæ freno insistas, et experimento simul et exemplo vita tuae moderamen addiscas. Sic enim decens est ut ab imis inchoans ad summa prævarharis, non ut a summis incipiens ad ima dilabaris. Quod cum nostris temporibus de quibusdam ipse videris et audieris (d), exemplo illorum te oportet esse correctum [al. corruptum], ut non simile incurias retrogradationis opprobrium. Plumesce igitur in nido, antequam voles in altum, ut solidatis virtutum pennis possis alas in activa vita moderatione deponere, et easdem in altitudinem contemplationis elevare. Vale. Apud fratrem Lambertum habe me excusatum, quia nondum mihi scribere licuit quæ voluit. Scribant autem quæ Deus donaverit, cum mihi opportunum fuerit.

EPISTOLA XXXVIII.

GUACELINO [al. GUALCELINO ms. c.], reverendo Vintonensium [sic v. c., ante Vuintonensium] episcopo, Ivo, humili Carnotensis Ecclesiae servus, salutem.

Liberalitatis tuae fama nullo simulationis fuso palliata, Jampriden mihi per multos innotuit et placuit. Quia fiducia per Guilielmum Sancti Satyri præpositum, vasculum chrismate, cuius forma nostris artificibus erat ignota, a tua munificentia postulavi, et sine dilatione impetravi. Quod mihi gratius fecit charitas dantis quam appetitus postulanter. Unde quoties mihi ad usus necessarios ante oculos ponitur, tui memoria dulciter mihi ad mentem revocatur, et fraterna charitas ad rependendam vicem, si opportunitas se offerret, excitatur. Unde postulo fraternitatem tuam, ut et tu memoriam confratris in tua menie reponas, quatenus et orationum manus (c) desideranti mihi porrigitas, et utrum apud te hanc gratiam impetraverim, aliquo signo ostendas. Vale.

EPISTOLA XXXIX.

ANSELMO, reverendo Cantuariensis archiepiscopo, Ivo, humili Ecclesiae Carnotensis servus, pro modo sibi collato fidelium orationum manus.

Quamvis placuerit ei qui te invitavit, tibi non alta requirenti dicere [in septem v.c. ut tibi nec querenti diceret]: Ascende superius (Luc. xiv); non tamen ideo credimus paternitatem tuam [vestram, ms. c.]

(c) Ipse deest in ms.

(d) Ipse vid. desunt in ms.

(e) Sic omnes antiqui libri, antea, munus, ita ms. c.

nulli religioso oxerosam minus esse memorem co- A rum quas aliquando in Christo dilexerat, vel a quibus pro Christo aliquod obsequium fraternitatis acceperat. Quod tamen si aliquando ex quotidiana ecclesiastico negotiorum instantia contingere, tamen non immemores vestri [nostris m.s. c.], parvitas nostrae memoriam tuæ sublimitati quibus possumus vehiculis ad mentem reducimus [v.c. reducere curamus; ms. c. reducere tantum], utpote qui tuis desideramus orationibus fulciri, et copiis si necesse fuerit relevare. Astitimus enim hoc anno promultitate benevolentia monachis Beccensibus(a) contra Molismenses, quantum ratione et auctoritate suffragante potuimus. Et jam de (b) Pixiacensi monasterio plenam per nos consecuti fuissent justitiam, nisi quod prius affectabant regis captare benevolentiam. De cætero commendo paternitati tuæ fratrem Rothardum [al. Rohardum, vel Rotrardum] præsentium latorem, per obedientiam confratrum ad partes istas directum, utin quo indiguerit consilio, eum munias et auxilio. Si autem servitum nostrum in aliquo tuæ sanctitati fuerit commodum, obediens præcipe. Vale.

EPISTOLA XL.

Ivo, Carnotensis Ecclesie non satis aptus minister, fratri MANEGALDO, sic crucem Christi portare ut ejus remigio mare hujus mundi valeat transfre- tare.

Quoniam post multos circuitus levem Christi sarcinam subire et contemptu mundi flore in domo Dei abjecte vivere elegisti, sciens quia melius est modicum justo, super divitias peccatorum multas (Psal. xxxvi), divine bonitati, quæ humilibus dat gratiam, grates exsolvimus, et ut de commissio tibi talento, tanquam fidelis nummularius, creditori tuo multiplicem referas usuram; eamdem divinam bonitatem intensius obsecramus. Sic enim ordo rationis poscebat ut qui verbo ad viam vita plurimos informaveras, aliquos aliquando conformares et confirmares exemplo; et qui de semine patris Jacob tanquam Zelpha in veterata et ancillari consuetudine philosophandi filios pepereras, jam deejusdem patris semine tanquam speciosa Rachel ex intime visionis libertate spirituale sohlo multiplicare non desistas (Gen. xxix). Ista [ita ms. c.] dicens: Minervam quidem non doceo, a qua magis doceri indigo; sed fratnris profectibus congaudens, bonis principiis meliores exitus apponi desidero. Simul obsecro, ut pusillanimitatem meam in alto remigantem, et pene aliquando naufragantem, de portu tranquillitatis tuæ orationibus juves, salutaribus monitis aliquando consoleris. Notum enim credo prudentiae tuæ mihi pro Rachel servienti Liam esse nocte suppositam (epist. 4 et 17), quam quidem invitus [al. quanquam invitus] suscepit, et invitus tolero, utpote parum videntem, parum parientem, sed multum exasperantem. Quarum mo-

A lestiarum tadio frequenter affectos, retrospecta quietis amissa pulchritudine graviter ingemisco, et datum mihi columba pennis avolare (Psal. lvi), iterum vacare desidero. In qua perturbatione solum mihi refugium est crare, et eum expectare qui salvum me faciat a pusillanimitate spiritus et tempestate (ibid.). A cuius voluntate si dissentire non timerem, tanto oneri impar, eidem oneri humerum libenter subtraherem. Cum ergo a te ad partes nostras transferint vel redierint aliqui, fac ut videam interiorem hominem tuum in litteris tuis, sicut ex parte vidisti meum in meis. De cætero commendo fratrem istum portitorum præsentum [quidam add. litterarum] fraternitati tuæ, ut familiarem [unus, familiariter] eum habeas, et in lectionibus tuis ei benigne respondeas. Quantum enim de homine estimare possumus, ædificari querit, non inflari.

19 EPISTOLA XLI.

Ivo, humili Ecclesie Carnotensis minister GAUFREDO [al. GOIFREDO, GOIFFAIDO GODEFRIDO] Vindocen- sis monasterij abbati, cum dilectione salutem.

Quantum ex tenore litterarum tuuarum perpendere potui, summa inquisitionis tuæ fuit utrum monachus qui tantum a monacho, et non a suo abbate benedictus est, ab abbate suo iterum (c) benedicendum sit. Quod fieri posse et dimitti posse arbitror absque ullo benedicti vel benedicentis incommode. Monachi enim benedictio non est manus impositio, vel alicuius sacramenti ex apostolica traditione celebratio. Nec aliam vim habere mihi videatur, quam super penitentem absolutio, vel super populum sacerdotis oratio. Dicit enim B. Hieronymus: « Monachus non habet officium docentis [al. non est; vel, monachi officium non est docentis], sed plangentis, qui se et mundum lugeat. » Sicut ergo monachus in hoc officio sibi soli prodest, ita ex gratia vocantis solus ad hoc officium accedere potest, nec præjudicat ad salutem, utrum simpliciter a [a simplici ms. c.] monacho vel abbate suscipiat benedictionem, quia verum monachum nulla facit exterior adjectio, nisi mundi contemptus et plena Dei dilectio. Quod in principibus hujus ordinis, Paulo videlicet et Antonio, et multis aliis Ægyptiis monachis facile appareat, qui nullam a præcedente abbate vel monacho suscipientes benedictionem, perfectam ab eo qui habitare facit monachos in domo, sui laboris consecuti sunt retributionem. Quod vero potesta multiplicatis monachorum congregationibus professiones ab eis exactæ sunt, et benedictiones super eos date, quadam cautela factum est ut monasticus ordo quanto firmius in conspectu Dei et hominum et solemnius ligaretur, tanto robustius et devotius ab ipsis servaretur. Et si qui vellent ab hoc proposito recedere, testimonii pluribus convinceantur [vincerentur, ms. c.], et tanquam jurati [in uno cod. perjuratis in Christi sacramenta tirones, ad propositum suum reverti cogerentur. Quibusliquet

(a) Huc videtur referenda epist. 6.

(b) Alias, Pixicensi, Pixinacensi, Pijacensi; ea-

dem varietas in tit. epist. 45.

(c) Iterum deest in ms. c.

traditiones bujusmodi nihil esse aliud quam quedam religionis vincula, humanæ instabilitati provisa. Quoniam omnis traditio religionis novitate et raritate viget et floret, antiquitate vero et numerositate, nisi districte ligetur et servetur, frigescit et vilescit. Unde in discretione abbatum hoc mihi ponendum videtur, utrum debeant professiones, coram aliis factas, vel benedictiones, ab aliis dataas, in sua præsentia iterare, quia non est hoc ecclesiastica sacramenta iterando violare, sed pro instabilitate personarum vinculum vinculo [al. vinculis vincula] superponere. Quod si monachi benedictio esset consecratio etiam apud Cluniacenses (a) apud quos (ut asseritis) est ista consuetudo, nulla prorsus fieri posset [al. deberet] benedictionis iteratio. Unde nec consecratio virginum, quæ ex auctoritate apostolica episcoporum privilegio reservatur (cau. *Sicut*, et can. *Presbyteri*, dist 68), si aliquando a presbyteris usurpetur, propter sacramentum Christi et Ecclesie quod ibi continetur, nullatenus ab episcopis iteratur. Dixi de proposita quæstione quod sensi, et quantum mihi videatur, in nullo a ratione vel auctoritate dissensi. Vale, et quomodo ieris vel redieris, et quod audieris de consilio domini papæ mihi rescribe.

EPISTOLA XLII.

HUGONI, *Dei gratia Suessionium episcopo*, Ivo, *humilis Carnotensis Ecclesie minister*, confortari in Domino.

Publicis negotiis præpeditus, plura quæ volui fraternitatì vestra scribere non valui. Si autem aliquando mererer duce colloquium vestrum, dicere rem plurima in auretuta, quæ chartula celare non posset, si in æmolorum manus, antequam ad vestras perveniret, incideret. Hoc itaque interim suadeo vobis, ut juventutem vestram honestis exercet itiis occupetis, lectione, oratione, sacre legis meditatione, ut si aliquando aliqua fœda imaginatio per sensuum fenestræ templum cordis irrumpens ibi appingi tentaverit vel prorsus ab ipso, introitu repellatur, vel si forte aliqua incuria vel importunitate ostium cordis irrepserit, casta intus vigente dignitate cum dedecore excludatur. Sic enim testimonio bona conscientia poteritis in justitia Dei exultare, et internæ suavitatis gustum proximis fiducialiter *[unus cod. fideliter]* eructare. Nec infructuosus esse poterit sermo doctoris, quem intus accendit et format divinæ virtus amoris. Si vero perversorum odia et detractiones ex hoc incurerit vestra fraternitas, toleranda erunt vobis verba verborum, qui in eorum numero *[id. cod. in eorum merito]* estis, qui apostolico gradu insistentes pro domo Dei sustinuerunt non tantum rapinas bonorum suorum, sed etiam tormenta et mortes corporum. Quod enim illi sustinuerunt pro fidei defensione, nos sustinere habemus pro criminis

(a) Sic leg. ex melioribus libriss. Cluniacensis monasterii meminit ep. 78; male ante, *apud Glorienses*.

(b) Supra epist. 24, dicit in regno Italico surrexisse alterum Ahab., etia fine ep. 27, Urbanum Romæ

A nosorum actuum reprehensione, alioquin erimus pastores nosmetipos pascentes nostra querentes, oves morbidas non sanantes, sed fortes et pingues devorantes (*Ezech. xxiv*). Nec ab hac fortitudine deterreat vos raritas præsentium exemplorum, cum excusare nos non valeat hæc ratio apud judicem internorum. Valete, et fratres nostros Bistesiaci [*al. Bistesiaci*] Deo militantes sub patrocino vestro pro Dei amore et nostro juvate, et contra æmulorum infestations paterne supportate.

EPISTOLA XLIII.

Domino et Patri suo URBANO summo pontifici, Ivo, *(humilis) Ecclesie Carnotensis minister*, cum Petro pugnare, et cum Petro regnare.

B Quoniam Romana Ecclesia post multa naufragia sub vestro regimine ad portum pene [jam ms. c.] pervenit, et Italiae regnum (b) jamdiu rebelle in conspectu vestro totum pene conticuit, ita ut novus rex ad voluntatem Dei et vestram in manus vestras se deridet; gaudeo in Domino, et gaudium meum nullis syllabarum metis explicare sufficio. Quotidianas etiam preces coram Deo pro vestra incolumente et pace multiplico, *ut sermo Dei* per vos currat (*II Thess. 11*), et dedie in diem magis proficiat, et bona queper vos inchoavit, ad finem usque perducat. Notum autem facio sublimitati vestrae quod Guillelmum [*al. Willelmum de quo ep. 5*] bonæ spei fratrem in Carnotensi Ecclesia nutritum, Parisiensis Ecclesia elegit in episcopum. Qui quidem sine consilio et assesse nostro nihil tale presumere voluit. Misimus itaque cum eo quosdam de fratribus, **20** qui diligenter inquirerent, utrum hæc electio mediante pecunia, vel aliqua esset a rege extorta violentia. Quibus bene cuncta renuntiantibus, illi fratri dedimus consilium et assensem, ut illi electioni cederet, et divinæ ordinationi se non subdueceret. Timebamus enim ne alias ex transverso intruderet, et Ecclesiam Simoniaca peste macularet. Addimus quoque consilio ejus, quia aliquantulum infra annos legitimos (*c*) nobis esse videbatur, ut promotiones ad gradus ecclesiasticos per congrua intervalla (*d*) differret, et interim aut per se aut per nuntios Ecclesie pro his quæ ad integratatem ordinantis minus sunt, a paternitate vestra indulgentiam postularet. Quod scribo absens, si opportunitas se offerret, dicere præsens, et pro ipsa Ecclesia, et cum ipsa Ecclesia a paternitate vestra magna in vos fiducia (magna animi fiducia *ms. c.*), postulo, ut nulli æmulo de ejus insimulacione aurem de cæstro commodeatis [*al. accommodetis*], et per presentium latorem mihi et ipsi Ecclesie litteris vestris, quo ordine et quo modo resincepta ad exitum cum gratia vestra perduci possit, vos ipse disponatis. *Conterat Dominus*

obluctari adversariis.

(c) Triginta, quæ astas viri perfecti dicta in concilio Agathensi, relato, cap. 6, episcopus distinct. 77.

(d) De intervallis ordinum, Grat. distinc. 77.

Satanam, oro, sub pedibus vestris (Rom. xvi). Valete.

EPISTOLA XLIV.

Ivo, Dei gratia Carnotensis Ecclesiae minister, omnibus in ejusdem Ecclesiae episcopatu positis salutem in Domino.

Notum sit vobis, dilectissimi, qui ad supernam Hierusalem pertinere vos creditis, quia si donatum superni Regis, ad quod vocati estis, promereri desideratis, pacem vobis a Deo mandatam remota omni discordia peste servare debetis. Hanc enim Christus mundum ingrediens angelica revelatione mundo mandavit colesti militia concinamento : *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis (Luc. ii).* Hanc Christus proxime de mundo egressurus et in brevi ad caelos reversurus commendavit dicens : *Pacem meam do vobis, pacem meam reliquo vobis (Joan. xiv).* Hanc Apostolus necessariet tenendum admonet dicens : *Pacem sequimini cum omnibus et sanctimoniam, sine qua nemo videtur Deum (Heb. xi).* Cum enim Christi adventus non solum inter se coelestia et terrestria, sed etiam ipsa terrestria ad invicem pacificare venerit, ut in unitate fidei et Christianae pacis unum Christi corpus fierent, quid ei proderit Christi adventus, qui extra pacem fuerit inventus? Hanc professi estis, cum ad Deum, auctorem pacis et amatorem reverentes, diabolo auctori et amatori discordia et omnibus operibus ejus in fonte vita renuntiasti. Ergo, fratres, si dissimilare non vultis, magna est vobis indicta (*a*) necessitas observanda pacis, qui Regis eterni sacramentis obstricti eterni premii expectatione coelesti militiae vos mancipatis. Pro certo enim sciat fraternitas vestra, quia in regno Christi nullus est relicitus discordie focus. Solum cum auctore [*al. actore*] mortis et operibus ejus, indeficiens est nobis injuncta discordia. Cum ergo, ut dictum est, Christianorum fides pacem debeat habere continuam (*b*), et non tantum mentes eorum a vitiis, sed etiam manus debeant vacare ab operibus vitiiosis : videat quantum jam desit vobis ad Christianam perfectionem [*v. c.* vobis Christianae perfectionis], qui dies, quos devovistis coelesti militiae ad querendam salutem, remitti volvis cogitis exercendae malitia ad inveniendam mortem. Attende, fratres, si quis vestrum alternatio carnem suam tribus diebus ferro incidet, vel igni comburere, vel qualibet alio cruciata affligeret, quatuor vero diebus tantum vocaret [vacaret, *ms. c.*], nonne ab amicis ligaretur, nonne tanquam phreneticus ad medicum duceretur? Quanto magis vulnerata anima sua vel interfector fortioribus Christi (*e*) vinculis esset alligandus, ut a morte anima sua cessaret, et incessanter vitam operam daret! Sed quia prona est omnis artas ab adolescentia in malum (*Gen. vi*), et perversi homines stipendia peccati magis quam justitiae diligentes adversus

correctores [correptores, *ms. c.*] suos insurgent tanquam phrenetici in medicos, expectantes de vobis meliora et vicinoria saluti (*Hebr. vi*), toleramus imperfectionem vestram, dissimilamus impietatem vestram, et cum abundante iniuitate sanare vos perfecte nequeamus, malum us infirmos et saucios vos habere quam penitus mortuos. Rogamus itaque et obsecramus, et ex auctoritate Domini Jesu, cuius legatione, licet indigni, fungimur, vobis praincipium, ut salvationis vestre memores, saltim [*ita v. c. Put., al. saltem*] hos quatuor dies quibus et Dominus et Salvator noster medicinalia salutis nostra sacramenta evidenter operatus est, pacificos firmiter habeatis [*anus v. c.* vos fir. exhibeat], et ab omni injuria [*al. iniquo*], tam inimicorum quam amicorum, tam alienigenarum quam indigenarum, mentes, manus, linguas compescatis. Novit enim quicumque est Christianae religionis discipulus, quia quinta feria [quinta feria cultus] Dominus Jesus ultimum cum discipulis coavivum celebravit (*Matth. xxvi; Luc. xxii*), in quo corpus et sanguinem suum, quae sunt nostrae reconciliationis sacramenta, et vulnerum nostrorum medicamenta, edendum et bibendum, et de cetero in sui commemorationem faciendum eidem discipulis commendavit. Completo itaque canae mysterio, eorumdem discipulorum pedes lavit, in sacramentum penitentiae et remissionis (*Joan. xix*); hoc sacramento designans [*designatur, ms. c.*], terreno pulvere etiam religiosa corda sordere, et neminem esse mortalium, qui non egeat penitentia et peccatorum indulgentia. Ejusdem diei fine, discipulo prudente, traditus est in manus Iudeorum; quod tanta patientia fieri pertulit, ut se male tractantibus in nullo resisteret, imo aurem praecisam servo principis benigne restitueret (*Luc. xxii*). Quinta quoque feria peracta dispensatione suae incarnationis evidenter discipulis in glorificata carne colos ascendit (*Marc. xvi*); de cetero ad dexteram Patris interpellans pro nobis, ut eo sequatur humilitas gregis, quo precessit celsitudo pastoris. Quid in his omnibus dux noster, quid nisi pacis exempla monstravit? videlicet ut quia die Christiana plebs tot ad vitam medicamenta suscepit, nemo alium laedendo se potius laedat, nemo alium interficiendo se potius interficiat; cum laesus foris, laedens intus [*al. interius*], pereat. Sexta vero feria primus Adam de limo plasmatus est (*Gen. i*) et secundus Adam ad redimendum hominem veniens, in utero Virginis angelo nuntiante est incarnatus (*Luc. i*). Eadem quoque feria Christus passus est, et homo perditus, ad imaginem Dei per Christi sanguinem est reformatus (*Joan. xix*). Quo ergo die pacis redditia est mundo, pacem servare debet omnis homo, ne ad mortem redeat, quam protoplastus universo intulit mundo. Septima autem feria

fidei et Christianae pacis. In aliis est : *Fines pacem debeat habere, ms. c.*

(*c*) *Christi deest in ms. c.*

(*a*) *Ita v. c. Put.; alii injuncta. Ma. c. ep. 50, pacem quae indicta est.*

(*b*) *Ita v. c. Put. ut paulo ante dixit. In unitate*

fidei et Christianae pacis. In aliis est : Fines pacem debeat habere, ms. c.

(*c*) *Christi deest in ms. c.*

¶ requievit Deus ab omni opere suo, significante hoc nobis Spiritu sancto quod non tantum quiescere debemus ab omni opere vitioso, sed et requiem expectare post tempus quo sahabatizandum est ab omni opere oneroso. Non enim onerosum erit Deum perfecte diligere, et ejus laudibus ex dilectione incessanter insistere. In figuram quoque futuri et praesentis sabbatismi *[unus cod.* in signum quoque presentis sab.] prædicta feria caro Christi requievit in sepulcro, anima ejus interim debellante tartara, et hostis antiqui fortitudine superata, perdita spolia reportante. Noli ergo, Christiane, Christi sanguine redempte, noli beneficis tui Redemptoris ingratus existere; noli tartara in hac eceptionis et requietionis die tua praesentia cumulare, bona proximi tui rapiendo, et eum qui aliena non rapuit, sed se ipsum tibi impedit in membris suis iterum persequendo. De octava feria, qua et prima, nulli credenti dubium est quod ea die Dominus resurrexit, et certum nobis argumentum et exemplum duplae nostræ resurrectionis sua resurrectione contulerit, in qua plena pax dabitur filiis adoptionis, jam non concupiscente carne adversus spiritum, vel spiritu adversus carnem (*Gal. v.*) His et aliis de causis qua probrevitate sermonis onerosum est enumerare, majores nostri in his potissimum diebus servandam pacem esse sanxerunt, et pro qualitate personarum et quantitate malorum diversa et dira supplicia violatoribus pacis inferri decreverunt. Quorum vestigia, pro posse nostro, sequentes, exhortando præcipimus, et præcipiendo exhortamur, ut pacem, cuius constitutionem vobis scriptam dirigimus, sine disceptatione servetis, et servandam tactis sacrosanctis reliquis propria manu firmetis. Hoc enim vobis bonum est, et ad augmentum rerum temporalium [*quidam*, rerum corporalium], et ad profectum bonorum incommutabilium. Obedientibus a Deo pax et misericordia; huic autem constitutioni non obediens [*al.*, his autem constitutioibus non obediens], sit anathema maranatha. Valete.

EPISTOLA XLV.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis episcopus, clericis Mellentini, et omnibus in Pixiacensi* (*a*) *archidiaconatu, salutem.*

Perlatum est ad aures nostras quod Mellentinus comes ducere velit in uxorem filiam Hugonis Crispensis comitis; quod fieri non sinit concors D decretorum et canonum sanctio [*cod. Put.*, quod fieri contra decernat canonum sanctio], dicens: «Conjunctiones consanguineorum fieri prohibemus.» Horum autem consanguinitas nec ignota [*al.*, ignorata] est, nec remota, sicut testantur et probare parati sunt præclarri viri de eadem sati prosapia. Dicunt enim quia Gualterius [*al.*, Gautherius] Albus genuit matrem Gualeranni [*al.*, Waleranni] comitis, qui genuit matrem Roberti comitis. Item supradomi-

(a) Sic plures v.o.alias, *Pixencsi ms.*, c. *Pixeensi, Pixicensi, Pixetensi*, ut epist. 39.

(b) Sic vocat Romam.

Actus Gualterius [Gautherius] genuit Radulphum pa-

trem alterius Radulfi, qui genuit Vermandensem committissam, ex qua nata est uxor comitis Hugonis, cuius filiam nunc ducere vult Mellentinus comes. Si autem prædicta genealogia ita sibi coheret, legitimum non poterit esse conjugium, sed incestum contubernium, nec filios poterunt habere legitimos, sed spurious. Unde vobis ex apostolica et canonica auctoritate præcipimus, ut tam calumniosum conjugium in ecclesiis nostri episcopatus nec ipsi consecratis, nec ab aliquo, quantum in vobis est, consecrari permittatis, nisi primum in praesentia nostri consanguinitatis haec septimum gradum excessisse legitime fuerit comprobata. Valete, et has litteras Mellentino comiti transmittite. [“]

EPISTOLA XLVI.

B URBANO summo pontifici, Ivo sanctitatis sue filius, fidelium orationum munus.

Venturi sunt ad vos in proximo nuntii ex parte regis Francorum, per quorum os locuturus est spiritus mendax, qui infatuati adeptione vel promissione honorum [*quidam, bonorum*] ecclesiasticorum infatuare molientur [*al.*, moliuntur, *ep. 92*] sedem justitiae (*b*). Contra quorum calliditatem a paritate mea vigilantiam vestram volo esse præmonitam et præmunitam, quatenus rigorem vestrum promissiones eorum non emolliant, comminationes non exterrent. Quidquid enim dicent [ut quid enim] iam securis ad radicem arboris posita est (*Math. xiii*) nisi ut aut arcum remittatis, aut gladium suspendatis. Qui ergo venturi sunt confidentes in caliditate ingeniali sui, et venustate lingua sum, prædictis de causis impunitatem flagitiis impetraturos regi a sede apostolica promiserunt, hac ratione ex parte usuri, regem cum regno ab obedientiis vestra discussurum (*c*), nisi coronam restituatis, nisi regem ab anathemate absolvatis. Si autem imponenti venia concedatur, quanta spes impune peccandi peccantibus de cætero relinquetur, non est meum instruere vestram prudentiam, cuius potissimum interest delinquentium errata non sovere, sed ferire, Si autem aliqui subdoli (*d*) evidenter ab unitate matris sua discedunt, qui iam pridem mente discesserunt, consoletur sanctitatem vestram divinum responsum: *Reliqui mihi septem milia virorum* (*III Reg. xix*). Et illud Apostoli. *Oportet hereses esse, ut hi qui probati sunt manifesti fiant* (*I Cor. xi*). De cætero volo sciat vigilantia vestra quia ex præcepto regis, Remensis et Senonensis, et Turonensis archiepiscopi invitariunt suffraganeos episcopos, ut post responsa vestra apud Trecas prima Dominica post festivitatem Omnim Sanctorum conveniant. Quo invitatis ire dissimulo, nisi vestro consilio munitus, timens ne quid contra justitiam, et sedem apostolicam molietur ille conventus. De his itaque; et de his qua circa vos sunt, qua libuerit rescribat

(c) Ad ep. 28 et 211.

(d) Subdolus deest in ms. c.

michi vestra paternitas, ut in adversis compati, et in laetis valeam congratulari. Valete.

EPISTOLA XLVII

Ivo, humili Carnotensis episcopus, WIDONIS (a) regis dapifero, salutem.

Quia mihi mandasti per Landricum presbyterum jam audieram per Ebrardum nepotem tuum, videlicet quod rex multa mala dimittere, et multa bona se promittat velle facere, si cum pace sensis apostolicæ et communione ecclesiastica mulierem (b) quam illicite habet, valeat ad tempus retinere. Unde ex auctoritate divina hoc charitati tua rescribo, quia nulla redempcio vel commutatione quis peccatum suum poterit abolere, quanuid vult in eo permanere, secundum illud Apostoli : *Voluntarie peccantibus non relinqitur hostia pro 22 peccato* (Hebr. x.). Quod est alius verbis dicere, quia nemo in peccato suo perdurare volens, peccatum suum poterit aliquo cleemosynæ vel oblatione redimere. Unde et Dominus Cain sua offerenti, et tamen homicidium cogitanti legitur respondisse (*Gen. iv.*) : « Si recte offeras et non recte dividias, peccasti, quiesce (c). » Quasi dicat : Peccas non recte partiendo qui tua offers, et de homicidio tractans, te ipsum qui tuis melior es, mihi auferas. Hinc etiam dicit beatus papa Gelasius (in c. *Legatur*, caus. 23, q. 2) : « Legatur ex quo est religio Christiana, vel cerium detur exemplum in Ecclesia Dei a quibuslibet pontificibus, aut ab ipsis apostolis, ab ipso denique Salvatore, veniam nisi corrigentibus se fuisse concessam. Auditum autem sub isto celo ab aliquibus nec legitur omnino, nec dicitur : Date nobis veniam, ut tamen nos in errore duremus. Ostendat [al., ostendatur] ergo quibus occasionibus, quibus regulis, qua lectione [al., quæ ratione] vel quo documento, sive a majoribus nostris, sive ab ipsis apostolis, quos potiores fuisse merito non dubium est, sive ab ipso Domino Salvatore, qui iudicatur creditur vivos et mortuos, vel si factum est unquam, vel faciendum esse mandatur. » Propter hæc et alia multa his similia, scio consilium domini regis bonum exitum habere con posse, nisi ab hoc peccato desistat, et Christi jugo se penitendo subjiciat, cum Deus [al., Dominus, ms. c.] non nostra, sed nos ad salutem nostram requirat. Dic [unus v. c. dicantur] ergo hæc omnia domino regi, ut sanius consilium perquiratur ; quod si ei Deus [al., Dominus, ms. c.] ministraret, me adjutorem in quibuscumque possem invenire. Vale.

EPISTOLA XLVIII.

URBANO sunno pontifici, Ivo, humili Ecclesie Carnotensis servus, fidelium orationum munus.

Quia [quoniam, ms. c.] Gallicanarum Ecclesiarum pericula, quotidianarum pressurarum experientia cognoscimus, earumdem pressurarum onera sedi apostolice relevanda notificari preoptamus. Unde

(a) Al., GUIDONI regio dap.; ad eudem scribit epist. 23, quæ est ejusdem plane argumenti.

(b) Bertradum de qua epist. 13, 15, 24, 46.

(c) Quesce abest ab uno v. c. ut etiam epist. 34.

A Remensem metropolim quandam [al., aliquando, ms. c.] matrem vestram, nunc autem filiam, sub omni celeritate vestris consolationibus refoveri, vestro auxilio fulciri postulamus, ne *adversarius* nostre qui *circuit querens quem devoret* (I Petr. v.), electionem in dominum Manassem facta aliqua valeat versutia perturbare, aliqua perturbatione casare [al., quassare]. Non enim poterat illa Ecclesia inter omnes filios suos quemquam invenire sedi apostolica magis devoutum, suis utilitatibus magis necessarium, tum propter generis nobilitatem, tum propter morum honestatem. Quantum vero necessarium sit Romanæ Ecclesie, ut in praedicta sede devoutum sibi ministrum substituat, non est meum vestram prudentiam instruere, quæ novit eamdem sedem diadema regni habere (d), et omnibus pene Gallicanis Ecclesie exemplum ruinæ vel resurrectionis existere. Valete.

EPISTOLA XLIX.

Ivo, indignus Ecclesie Carnotensis minister, STEPHANO Palatino comiti, salutem.

Mansuetudinem vestram adversum me amaricatum non sufficienter admiror, qui personam vestram læssisse, vel principatus vestri jus legitimum in nullo me minusse arbitror. Quod tamen si aliqua subreptione fecisset, familiaribus colloquiis ut errorem meum corrigerem, fueram admonendus, aut demum ad jus congruis locis et temporibus invitandus, non verbis indignantibus et mioacibus exasperandus. Cum ergonib[us] horum præcesserit (e), cognoscat strenuitas vestra, quam subito in amicum insurrexit, et compescat indignationem suam ; qui sic parati sumus vestre parere amicitiae, ut tamen ministerium nostrum honorificemus satisfaciendo justitiae. Quod enim a clastro canonorum omnis sacerdotialis potestas sit eliminata, jamdiu ante tempora patrum vestrorum [al., nostrorum] et regum decretis est cautum, et ecclesiasticis sanctionibus multimode roboratum, et ad usque tempora Gaufridi exepiscopi sine ulla interruptione conservatum. Quod ergo Ecclesia tam liberaliter in primis obtinuit, quod tam multis temporibus quiete possedit, putatis unius hominis levitate vel perversitate a jure Ecclesie posse auferri, et sine multa discussione, sine judiciali definitione in alienum jus posse transferri ? Redeat ergo ad se mansuetudo vestra, et acquiescat verbis sapientia dicentis : *Ne transgrediaris terminos antiquos, terminos quos posuerunt patres tui* [al., patres nostri, ms. c.] (*Prov. xxn.*). Quos quicunque præsumperit adversus Ecclesiam parvitati meæ [nostra ms. c.] commissum transcendere, parati sumus pro potestate [al., possibilitate] nobis a Deo collata usque ad damnam rerum, usque ad exsilium contradicendo resistere ; et gladio sancti Spiritus usque ad dignam satisfactionem persequendo ferire. Hic gladius pene-

(d) Non tamen semper reges Remis coronatos probat epist. 189.

(e) Confer. epist. 86.

trat tories, dejicit propugnacula, et omnem altitudinem aduersus humilitatem Christi se erigentem, et hereditatem quam sibi suo sanguine acquisivit, injuste pervadentem. Hic gladius in egestate fortior est, in exilio non frangitur, carcere non alligatur, juxta illud Apostoli: *Verbum Dei non est aliquid (II Tim. 11)*. Quod si nos cum hoc gladio non timetis, timete Deum in nobis, cuius funzimur legatione licet indigni, cuius sacramentorum dispensatores sumus, dicente Domino per Prophetam: *Nolite tangere christos meos, et in prophetis meis nolis malignari (Psal. civ)*. Habet enim legitimus principatus Ecclesiarum quieti providere, non Ecclesiarum quietem perturbare, sua dare, non suis spoliarre, quatenus Ecclesia Deum pro principibus et protestatibus orans, non cum disceptatione hoc faciat sed cum pietate. De cætero de securitate, pro qua me invitatis, ut eam vobis Mellis [in uno v. c. Melidis, et rectius] facerem, non est mihi consilium ut eam vobis alibi faciam nisi in civitate pro qua et de qua vobis eam debeo. Nec decet tam rectæ opinionis hominem, ut aliquid a me exigatis contra consuetudinem propter suscitandi odii occasionem. Non enim adeo sum cupidus aut timidus, ut me, vel hoc, vel illud ducat in aliud quam habet ratio et consuetudo. Ego enim perquisitus Ecclesie scriptis, consultis etiam antiquioribus Ecclesie clericis, nullo modo invenire potui aliquem antecessorum meorum canonice promotum, banc securitatem fecisse antecessoribus vestris; nisi in civitate. Valete, et Deus pacis sit vobiscum.

23 EPISTOLA L.

RICHERIO, *Dei gratia Senonensium archiepiscopo, Ivo, humili Carnotensium episcopus, salutem cum debili obedientia.*

Parabam me sicut mihi mandaverat vestra paternitas, ut venirem ad colloquio vestrum et confratrum nostrorum, cum eruditioribus Ecclesiae nostræ filiis. Sed interim mihi pro certo intimatum est a quibusdam amicis meis, quia parabantur mihi insidia a quibusdam parochianis vestris, qui sunt alios illius olim dictæ reginae (Bertradæ, epist. 13 et 105), cuius inimicitia nondum sunt adversum me aliqua ratione sedata. Unde rogo mansuetudinem vestram ut a Picuereis [Plicuris ms. c.] usque ad vos securum mihi conductum preparentis, si praesentia mea adeo necessaria est vobis. Nam in hoc itinere me periculum aliquod incurrire, quantum mihi est damnosum, tantum vobis ignominiosum. Quod si ad præsens fieri non potest, quæ dicerem vobis præsens, ea scribo vobis absens. De veteri querela quam habet adversus Senonensem Ecclesiam Lugdunensis Ecclesia, laudo et consulo ut, si qua habetis privilegia, apostolica manu roborata, vel scripta authentica, quæ primatum Lugdunensis

A Ecclesia (cujus etiam meminit, epist. 54), quem aliquando ex catalogis civitatum conjicimus extitisse, ab Ecclesia vestra removeant, et libertatem quam desideramus eidem Ecclesiae defendant, ea confratribus nostris ostendatis et cadem parvitali nostra transmittatis, quibustanquam firmis sustentaculis innitamus, et libertatem matris nostræ pro posse nostro tueamur. Quæ si modo ad manum non habetis, non est consilium meum ut contra torrentem brachia dirigatis, imo apostolicis sanctionibus interim acquiescatis absque præjudicio privilegiorum vel authenticarum scripturarum, si quando reperiri poterunt, que hanc subjectionem ab Ecclesia vestra removeant, et ejusdem Ecclesiae libertatem defendant. Qui melius sentiunt, melius consulant. Hoc tantum provideant [al. prevideant], quia rerum exitus prudentia metitur, ut ab imminenti gladio caput vestrum eripiant. De cætero sciatissimis Parisienses, decanum videlicet cantorem, Rainaldum archidiaconum in præsentia nostra secundum præceptum domini papæ jurasse se nullo terrorregis vel dictæ regine (a) compulsi, dominum Gulielmum [al. Vuillelmum, ut dicta epist. 54 et 55] episcopum sibi elegisse, neque aliquid Simoniacæ pravitatis in ejus electione intendisse. Unde mando vobis ex parte domini papæ ut si Parisiensis Ecclesia eum sibi ordinari et consecrari postulaverit, ante festum sancti Remigii secundum auctoritatem et consuetudinem Ecclesiae vestre ei manum impontatis, et honore pallii (b) ad tempus vobis interdicto, in ejus ordinatione et consecratione uti nullatenus formidetis. Si enim dominus papa mihi concessit apud montem Pessulanum, cum ad petitionem regis de ejusdem Gulielmi [al. Vuillelmi] electione tractaretur, et post multam ventilationem ejusdem electionis discussio mihi a domino papa committeretur. Ad ultimum rogo paternitatem vestram, ut secundum institutionem [unus v. c. constitution] pacis quæ a domino papa omnibus Gallicanis Ecclesiis indicta est, de parochianis vestris Stampensiis, videlicet Ursione filio Theodosio et complicibus ejus, justitiam faciat; qui episcopatus nostri partem episcopatu vestro contiguam omnino devstant, et pacem quam habet reliqua pars episcopatus sine causa perturbant. Precipiti itaque Stampensi archipresbytero (c), ut vel eos ad satisfactionem adducat, vel ipsis excommunicatis et locis in quibus morantur divinum officium interdicat (epist. 263) secundum consuetudinem pacis. Valete, et quod vobis placet per præsentium portitorem mihi remandate [unus cod. rescribit].

PISTOLA LI.

Ivo, *Dei gratia Carnotensium episcopus, dilecto fratri et compresbytero SANCTIONI (d), recta sapere in Domino.*

Noverit fraternalis tua litteras mihi esse directas

(a) Quæ soror istius electi, ut ait in fine epist. 54.

(b) Dignitas pallii dicitur epist. 250.

(c) Conjungete epist. 50.

(d) Ita suppletum nomen episcopi ex v. e. S. Germ.;

a clericis Aurelianensibus, qui majores in clero illo A centium ab eis promeruit, et hoc tantum ut monachus Majoris Monasterii maneret, obtinuit. Qui ergo contemptu clericatu ad monasterium confugit, et e converso contemptu monasterio, iterum ad clericatum aspirare contendit, non mibi facile suscipiens videtur ab his quibus vita et doctrina et moribus nondum fuit manifestus. Si ergo ejusmodi personae intrusionem te senseris prægravari, libera est tibi facultas refutandi, quia secundum decretum papæ Coelestini (in c. 12, *Nullus*, dist. 61) : « Tunc primum alter de altera eligendus est Ecclesia, si de civitate ipsius clero, cui episcopus est ordinandus, nullus dignus (quod evenire non creditur) potuerit reperiri. » Et quia per te sapis, superfluum mihi videtur te instruere, quibus auctoritatibus debebas ignotos, et ex transverso venientes refutare. Hoc tamen consulo tibi, ut abbatem Majoris Monasterii, cuius adhuc monachus es, commonefacias, quanto prædictum Ebrardum a tali ambitione compescat, ac regulari severitate, si sit necesse, coercent. Licit enim abbatem eum fieri consenserit, non tamen eum a jugo monastice disciplinæ liberavit. Vale.

EPISTOLA LIII.

Ivo, *Dei gratia humilis Carnotensis episcopus*,
SANCTIONI (d) *Aurelianensem episcopo, viriliter agere et confortari in Domino.*

Audivi de fraternitate vestra, quod mihi vehementer displaceat et omnibus bonis, quia si quid perversum admittit (quia vobis manus imposui) mihi imputatur, et æmulus vester, non tantum adversum vos, sed etiam adversum me de vestris excessibus gloriatur. Insinuat est enim mihi per litteras quod clericum illum, quem in die vestri introitus secundum morem vestram civitatis nostra exhortatione de carcere liberasti, iterum carcerali custodie crudeliter mancipasti. Ea namque die qua vobis in missa servierat, qua vobis in mensa communicaverat, verberatum, spoliatum, per manus servorum trahi fecistis ad carcerem, et curiae traditum nulla consolatione refovistis, neque de ejus liberatione curare voluistis. Nonne satius erat rapinam honorum vestrorum perpeti, vel etiam personam vestram, sicut promiserat, carceri mancipari, quam clericus vester non judicatus, non damnatus a vobis curiae traderetur [curiae tradere, epist. 66]?

Ivo, *humilis Ecclesie Carnotensis minister, GAUFRIDO Cenomancus Ecclesie decano, salutem.*

Multis et magnis negotiis occupatus, fraternitati tuae sufficienter ad præsens scribere non potui. De Ebrardo [Eberardo ms. c.] tamen hoc tibi respondeo, quia cum morum aceritate, et tam actuum suorum quam verborum importabili præsumptione confratres suos frequenter offenderet, hoc modoli-

D ubi more furis, contumelias et injuriis quotidianis cruciaretur. Non est hoc officium pastoris, sed mercenarii. Non facit tales fructus arbor quam plantavit Dominus; non promittunt bonos exitus mala principia [al. ista pr.]. Unde si vultis amplius nos amicos habere et adjutores [unus cod. coadjutores], aut diaconum curiae traditum liberare, aut pro ejus li-

sed variat in libro Put. in quo est Samsoni, quæ varietas etiam notatur in tit. epist. 53. Primitiva editio habebat tantum primam litteram nominis, ut multi quoque manuscripsi.

(a) *De quibus postea purgatus, ep. 54.*

(b) *De quo epist. 138.*

(c) *Hunc Sanctionem ætate gravem dicit epist. 54.*

(d) *Ita suppletum nomen ex v. c. S. Germ. ; id cod. Put. Samsoni ; quæ scripturæ varietas etiam habetur in tit. epist. 54. In cod. Si. Vict. legitur tantum Sal.*

beratione, quod exigit cura pastoralis sine dilata-
tione perficie. Quod si non feceritis, patens erit
procul dubio quia consilio vestro vel vestrorum
captus fuit, nec eum fides sed fraus in introitu
vetro liberavit. Paraveram quippe litteras mittendas
Lugdunensi archiepiscopo de ordinatione vestra,
quas retineo donec audiam quomodo vos habueritis
in hoc negotio. Valete.

EPISTOLA LIV.

HUGONI, *Dei gratia Lugdunensi archiepiscopo, sedis apostolicae vicario, episcopi Ivo Carnotensis, VUILLEMUS [al. GUILLEMUS] Parisiensis, WALTERIUS [al. GUALTERUS, epist. 16] Meliensis, obsequium devotum cum debita obedientia.*

Quoniam qua geruntur in Ecclesiis, ad auditum sedis apostolicae vel legatorum ejus referenda sunt per litteras vel nuntios eorum per quos gesta sunt, ne vel æmolorum obtrectatione, vel famæ mutatione secus acta credantur quam facta sunt, ad notitiam vestram referri curavimus quid de Aurelianensis Ecclesiæ ordinatione nuper egerimus. Defuncto enim Joanne Aurelianensi episcopo, Turonensis archiepiscopus qui in predicta Ecclesia adhuc sibi usurpabat preposituram et archidiaconatum, et quidam ejusdem Ecclesiæ subdecanus cognomine pejor lupo, cum quibusdam jam defuncti episcopi ei suis familiaribus clandestinis machinationibus conari cœperunt ut Joannem quemdam archidiaconum cum consensu regis haberent in episcopum [cum ad id consensum regis haberent, in episcopum eligerent. ms. c.], cuius vita nec annorum plenitudine, nec litterarum scientia, nec morum maturitate videbatur esse probabilis. Imo pro inhonestâ familiaritate (a) quam cum defuncto episcopo, et quibusdam eorum qui eum expetere voluerunt [volebant ms. c.] babuisse dicebatur, modis omnibus reprobabilis. Hoc ergo audiens reliquos clerus qui erat numero longe amplior, litteris eruditior, vitare volens [al. volebant] oppressiones quas perperussat erat a predictis personis tempore defuncti episcopi, saniore [sanior ms. c.] consilio pro temporis opportunitate et loci, elegit sibi cum consensu regis in episcopum Sanctionem (b) ejusdem ecclesiæ decanum, virum, ut scitis, ætate gravem et moribus maturum (c). Quem cum a nobis ex admonitione Senonensis archiepiscopi consecrari postulasset apud castrum Nantonense, quod est juxta [quidam, est intra, ita ms. c.] parochiam Senonensem, omnino recusavimus, propter primatum Lugdunensis Ecclesiæ, quem irrationaliter refutat illa sedes, et interdictum sedis apostolicae (vid. epist. 50). Interim itaque æmuli predicti electi, missis litteris rogaverunt nos ut ei manum non imponeremus, quoniam Simoniacus esset et invasor (d), simul addentes se hoc probaturos in loco competenti et tempore extra manus regis po-

A testatis. Cum ergo adjunctis precibus regis instanter postularet Ecclesia electum suum sibi consecrari, prætendens irreparabiles Ecclesiæ ruinas futuras, si id fieret, missis litteris statuimus prædictis calumniatoriis tempus et diem ante consecrationem, locum Carnotum videlicet, ubi potestas regia eis obesse non poterat. Ipsi vero neque venerunt, neque personam aliquam pre se miserunt. **25** Subtrahentibus itaque se prædictis calumniatoriis, nescimus qua calliditate, legitima discussioni, victi precibus pene totius Ecclesiæ, habitu inter nos consilio accepimus tam ab eo quam ab illis qui cum illo erant meliores districta sacramenta usque ad septem, quæ cum (quantum in conspectu hominum purgari poterat) purgaverunt de invasione et simonia (c) Remotis itaque impedimentis quæ ei speciâliter opponebantur, eum promissa vobis obedientia consecravimus, et Ecclesia qua eum expetierat destinavimus. A qua suspectus est cum omni devotione sine ulla contradictione. Hæc ita esse vera, si opus incrit comprobabimus, utpote qui ista tractavimus quam majori diligentia potuimus. Unde rogamus paternitatem vestram ut non facile aurem his accommodetis, quos exclusa veritate quæ sua sunt querere cognoscetis. Huic vero epistolæ interserere curavi ego Ivo Carnotensis episcopus sacramentum quod secundum præceptum papæ fecerunt Parisienses pro electo suo decanus, cantor, archidiaconus, reliquis consentientibus: « Non elegimus nobis in episcopum Willelmum [al. Guillelmum; confer ep. 26 et 50] propter munus acceptum vel promissum ab aliquo, vel gratia contubernii, quod habebat soror ejus (f) cum rege, vel propter minas nobis illatas a rege, vel predicta ejus sorore. Sic nos Deus adjuvet, et hæc sacra Evangelia. » Sic purgatus secundum quod apud montem Pessulanum rege postulante papâ præceperat, ante festum sancti Remigii, a suo metropolitano est consecratus (dicta ep. 50). Valete.

EPISTOLA LV.

HUGONI, *Dei gratia Lugdunensi archiepiscopo apostolicæ sedis legalo, Ivo, humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, cum debita obedientia fidele servitum.*

Causam Belvacensis electi nuper apud Nemauum coram domno papa familiariter ventilari vestra paternitas audivit, et aliquando ut Belvacensi Ecclesiæ secundum vota sua, facta electio confirmaretur apud dominum papam cum aliis intercessoribus intercessit. Sed quia dominus papa quibus de causis voluit prædictam electionem confirmare distulit, Ecclesia ab intentione sua non desistens, per diversa pericula, per laboriosa itinera post eum legationem misit, electum suum quem utilem sibi in recolligendis bonis suis que male dispersa erant,

(d) Hæc duo crimina objiciebantur dicto Sanctioni, ut firmat locus epist. 51.

(e) Septima purgatio appellatur epist. 229.

(f) Quæ dicta regina eodem ep. 50.

(a) Succubus enim dicebatur, vide ep. 66 et 67.
(b) Quidam cod. Sanctionem, alias Samsonem. Ad Sanctionem coepiscopum scribit epist. 62.
(c) Senem tunc fuisse indicat epist. 51.

fore previderat[al. providerat] et jam experta erat, A summa devotione quesivit, multa precum ingeminatione promeruit, sic tamen ut super hoc vestra quæratur benevolentia et desiderium supplicantis Ecclesie vestra discretione impleatur sententia. Quoniam ergo exitus hujus negotii ex vestro pendet arbitrio, vigilantium vestram multa precum instantia flagitamus, ut si aliquis venialis excessus, prout est humana conditio, in predicti electi personâ notatus est, quominus plena in eo videatur regularis integritas, provida hunc compensatione libretis, et utili dispensatione supportetis, præseritum cum Ecclesia præsens æque sibi utilem non inveniat, quem cum pace regni et Ecclesie consensu in episcopum eligat. Neque enim, ut nobis videtur, dannoze aliquando rigor canonum remittitur, ubi multorum utilitati providerit (*idem*, epist. 171). Sic enim papa Pelagius quemdam Syracusanæ urbis electum uxorem habentem et filios, cum ista occasione ordinationem ejus multo tempore distulisset, postea interveniente Cetego (a) Patricio, quia Ecclesia in voluntatis suæ proposito irrevocabiliter persistit, accepta ab eo cautione quæ competebat, ordinari permisit. In hunc quoque modum si velimus præteriti et presentis temporis exempla colligere, inveniemus principes Ecclesiærum quædam pro rigore canonum districtius judicasse, multa pro temporum necessitate tolerasse, multa pro personarum utilitate dissimulasse (b). Quia quia sollicitudini vestra ignota esse non credimus, ea vobis enumerare superfluum duximus. Tantum provideat vestra vigilancia ne ulterius suspendingo ordinatio nœm electi, laboret et periclitetur Ecclesia [unus v. c.] laboret electus et p.; *confer ep. 60*. Quod si hoc non bene consultum famæ vestra creditis, utile est et conducibile, ut metropolitani sui et comprovincialium discretioni et providentiae cum vestra benevolentia committatis. Valete.

EPISTOLA LVI.

PHILIPPO, *Dei gratia serenissimo regi Francorum*, Ivo, humilis presbyter suus, salutem, et sicut domino et regi suo fidele servitum.

De eo quod parvitali mee mandavit vestra sublimitas, post duo concilia hoc anno a domino papa celebrata, nunc legatum ejus Lugdunensem archiepiscopum infra eumdem annum, tertium generale convocare, et ad hoc regni vestri episcopos invitare, serenitati vestrae respondeo, quia cum nuper litteras ejus habuerim nihil tale ibi legi, vel a misso ejus audiui. Quod tamen si faceret, non esset hæc apostolica institutio, vel ecclesiastica consuetudo. Si autem quis pro culpis suis indulto sibi congruo spatio a legis apostolicis vocalitus fuerit, non potest subterfugere quin ad diem sibi præcriptum occurrat, nisi eum legitima causa detineat. Quod si quis eos ultra [al. contra] terminos a patribus consti-

(a) Sic plerique vett. codd. ut etiam in ca. 1, de Syracusan. dist. 28, antea, *Metego*.

(b) Sup. ep. 16, *Gratian. sub can. 1, q. 7. Et tit. Multa ex circumstantiis*, etc., dist. 29.

A tutos angariare voluerit, vos habito cum eis communis consilio injustis oppressionibus pro persona vestra resistite, sic ut quæ Dei sunt, Deo reddant [al. reddantur], et quæ Cæsaris sunt, Cæsari reddere non omittant (*Marc. xii*). Valeat multo tempore sublimitas vestra.

EPISTOLA LVII.

Ivo, *Dei gratia humilis Carnotensis episcopus*, GAUFRIDO *Vindocinensis monasterii abbati*, mundum spernere cum suo flore.

De fratre illo qui ter a vobis fugiens, secundum constitutionem monasticæ regulæ, ter susceptus fuerat (*conf. ep. 160*), et nunc quarta vice aversus fugerat, et item conversus et reversus sepulturam cum fratribus per misericordiam obtinuerat, mihi B satis placet, quia superexallat misericordia judicium (*Jac. ii*), et Dominus principi apostolorum consulit, converso peccatori non tantum dimittendum sepius, sed usque septuagesimæ septies (*Math. xviii*). Sed puta sacrilegium quod commisit [commisera], ms. c.] abscondit, nec condigna satisfactione **26** monasterio rem sublatam restituit, monendo consulimus, et consulendo monemus, ut sepulturam quam cum fratribus misericorditer acceperal, omittat, quatenus cæteri timorem habeant, et a simili sacrilegio manus contineant, quia non potest sequi plena remissio ubi non fuit vera conversio [*unus v. c. confessio*]. Vale.

EPISTOLA LVIII.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesie minister, congregatiō Senonensi Beati Stephani, salutem et suæ necessitatis* [necessitatib. ms. c.] debitum adminiculum.

Petitorio vestro mandavit nobis vestra fraternitas, ut electum vestrum in Purificatione beatæ [al. sanctæ] Mariæ, pro officio nostro ordinemus in presbytery, sequentialem dominica consecremus in episcopum; sed apostolica institutio et paterni canones (c) habent ut non fiat levitica vel sacerdotalis ordinatio, nisi jejuno quarti mensis, septimi et decimi, aut initio Quadragesime, vel Sabbato medianæ Quadragesimæ. Et quia periculum est ordinatoris ordinati circa [al. contra] ordinem a Patribus traditum, sacrum ordinem tradere vel accipere, et verba sunt Sapientiae: *Hæreditas ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carabit* (*Prov. xx*): expectet interim vestra fraternitas legitimata tempora, donec cum confratribus nostris, et cum ipso electo colloquium habeamus, et quidquid fieri vel non possit, diligenter inter nos examinatione pertractemus. Obstare enim quædam videntur, de quibus nobis cum ipso electo agendum est, antequam ipsius electionem confirmemus, quod ad præsens Deo annuente fieri poterit (apud Seno-

(c) Cap. *Nullus*, dit. 5, et cap. ult., dist. 75. De temporib. ordinat. Albinus Flaccus, lib. De div. offic. ; et Amalarius l. ii De presb. et diacon. Sabato consecr.

nes, v. c.) cum ad colloquium regis pariter conve- A fuisse referendum, ut tunc eum demum consecra- nerimus. Valete.

EPISTOLA LIX.

HUGONI, *Dei gratia Lugdunensi archiepiscopo apostolicæ sedis legato, Ivo, humilis Carnotensis Ecclesiæ minister, cum debita obedientia devoli familiatus obsequia.*

Si dilectioni vestræ aliquando fuit de parvitate mea bona spes, non oportuit gravitatem vestram tam citio desperare, nec malevolorum, non quæ Dei sunt sed sua querentium, obtrectationibus tam facile (a) auarem inclinare : ut eorum lacerationibus, qui non possunt alter sibi famam probitatem acquirere, nisi famæ insidentur alienæ, suspicemini me aut in via Dei non ambulasse, aut ab ea propter humanum favorem deviasse. Testis enim est mibi scrutator rerum et conscius secretorum, quia in consecratione Aurelianensis episcopi (b) in qua mansuetudine vestram exasperasse nuoc videor, immuui est manus mea ab omni munere, munda est mens mea ab omni temporalis commodi expectatione. Eactiam mala quæ de praedicto episcopo sollicitudini vestræ suggesta sunt, vel inaudita [mandata ms. c.] mihi fuerunt vel incognita, vel si aliqua ad aures meas pervererunt quæ purgatione digna viderentur, licet nulla extaret legitima accusatio (c) sic tamen sunt secundum canoniam institutionem publica sacramentorum examinatione purgata, ut si qua posset remanere pro humana infirmitate suspicio, jam non humano, sed divino mibi videretur reservanda judicio (d). Unde sine ulla disceptatione testimonium mihi reddit conscientia mea, me nihil in hoc negotio commisso quod aduersetur rectæ fidei saæque doctrinæ, qui generales Patrum sanctiones de ordinatione episcoporum me nescio transcedisse. Nam quod opposuisti castitatem ejus non fuisse probatum, nec a me in litteris meis fuisse commendatam (e), superfluum mibi visum fuit, post dominum papam de castitate ejus discepitare, cuius præcepto videram eum Romanæ in presbyterum ordinari (cujus eadem lex est continentia), quæ et episcopi (f) cuius etiam sacerdotium post litteras papæ commendatitias legi litteris vestris commendatum, et episcopum suum, qui ejus sacerdotium aspernabatur, a vobis vehementer reprehensum. Quod vero mihi scripsistis, propter officium legationis vobis injunctæ prius [post, ms. c.] hoc ad notitiam vestram

B remus, cum quod vobis bene placeret, agnosceremus, quoniam sic præcepit [al. præceperit] Leo papa Anastasio Thessalonicensi episcopo legato suo (g); personale hoc fuisse intelligimus privilegium, non generale decretum, maxime cum secundum eudem Leonem, « legationis officium pars sit apostolicæ sollicitudinis, non plenitudo potestatis. » Quæ etiam pars (h) modo plus, modo minus recipit pro arbitrio committentis. Sed quia modo per vos demum cognovi, quod nec dicto nec scripto aliquius ante didiceram, non est meum studium contra privilegium legationis vestræ, vel quantamecumque sublimitatem divina dispensatio vobis dare voluerit, contentiose agere, qui semper fui paratus pro viribus obediens, et honestati vestre contra omnes obrectatores vestros, eos etiam qui me nunc apud vos lacerant, quantum prævalu propugnare. De cætero itaque consulo sollicitudinem vestram, ut mibi rescribatis quid nobis agendum sit de Daimberto Senonensis Ecclesiæ electo, quem licet nobis inconsultis electum, Senonenses clerici offerunt in initio Quadragesimæ ordinandum, ac denuo in episcopum consecrandum (i). Commandanteum eum satis accurate electores ejus, et generis nobilitate, et morum honestate, et publicarum actionum strenuitate. Cujus electio si justa vobis videbitur, petimus ut nullas moras innectatis ; si injusta qua lege differenda sit, vel cassanda, me et consufraganeos meos sic litteris vestris instruatis, ut nec uni, nec alteri, sed omnibus hoc onus imponatis. Bene valente, et a versutia Turonensis archiepiscopi (j) diligenter vobis cavete, ne plus noceat amicus quam nocere poterit inimicus.

EPISTOLA LX.

HUGONI *Lugdunensi archiepiscopo sedis apostolicæ legato, Ivo humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, salutem et servitum.*

Factum est ut imperasti, et manus a consecratione Senonensis electi (k) continuimus, et litteras vestras per comprovinciales episcopos pro apostolicæ auctoritatis obedientia direximus. Petendo itaque consulimus, et consulendo petimus discretionem vestram, ut parcus de cætero nos apostolicæ obedientiæ vinculis astringatis, ne bumeris nostris importabilia imponendo, in inobedientiam labi,

(a) *Tam facile* deest in ms. c.

(b) Videtur intelligi Sanctio, vel Samso, de cuius consecratione agit epist. 54.

(c) Ut de tit. *Deficientib. accusatorib.*, quis sit co-
gendus ad purgandum, caus. 2, q. 4.

(d) Septem sacramenta hunc Sanctionem purga-
tum testatur dicta epist. 54.

(e) Juxta canones apud Gratian., dist. 81.

(f) Inclusa desumpta sunt ex ep. 90, c. 3, Leonis primi ad Rustic. Narbon.

(g) Leo papa 1, in epist. 82, cap. 1, et refertur in
cap. 4, *De person.*, distinct 65.

(h) Citatur in cap. *Multum*, causa 3, q. 6. Idem de ceteris Ecclesiis quibus vices suas impertit Roma-
na, dicit S. Gregor. supra ep. 8.

(i) Hunc etiam laudat a nobilitate, eruditione et bono testimonio, epist. 60 ; quem tamen hic Hugo consecrari prohibuit causa relata epist. 65. Qua de re conqueritur auctor, epist. 60.

(j) Hujus insidiis notat ep. 66, cuius mores tur-
pissimos exagitat epist. 67.

(k) Daimberti, utlique ex epist. 66; hujusce autem epistolæ commeninit, epist. 67.

27 prohibente aliqua impossibilitate, vel impe-
rante aliqua necessitate faciat, quia facile est vo-
bis comminante arcu de longinquu pugnare, nobis
autem nimis periculosum adversantem gladio de
præsenti ferire. Nos tamen interdicta seu mandata
pro fidei defensione, pro fidelium correptione, pro
sclerorum emendatione, pro imminentium vel
futuorum malorum interdictione, promulgata a sede
apostolica sic volumus observare ut parati simus,
Deo cooperante, quælibet adversa pro eorum defen-
sione tolerare. Cum vero ea que indifferenter se ha-
bent et in quibus non observatis, minime salus peri-
clitatur, vel observatis minime juvatur, tam obnoxie
servanda sanctis, vel cum ea que antiquitas sanxit,
consuetudo servavit, et venerabilium auctoritas Pa-
trum sacra firmavit, prout vultis, minutius, aut
mutatis, attendere debet prudenter vestra, quid
saluti eorum quibus per omnia prodesse debetis,
conferatis, vel quorum institutio sit potius tenenda,
vel quibus obedientia potius sit exhibenda, an illis
sanctis Patribus qui adhuc nobis in scriptis suis
loquuntur, an vobis quibus nihil est aliud proposi-
tum, nisi priorum sequi et honorare vestigia. Neque
haec [hoc, ms. c.] dico, quod contra novos excessus
non licet nova promulgare mandata, sed hoc dico,
quod dicit papa Zozimus Narbonensis [can. *Contra*,
caus. 25, q. 1]: « Contra statuta Patrum concedere
aliiquid vel immutare, nec [ne, ms. c.] hujus quidem
sedis potest auctoritas, apud nos enim inconculsis
radicibus vivit antiquitas, cui decreta Patrum
sanxere reverentiam. » In libro quoque pontificum,
qui dicitur *Diurnus*, ita continetur de professione
Romani pontificis: « Nihil de traditione quam a
probatisimis prædecessoribus meis traditam et ser-
vatam reperi, diminuere (a), vel mutare, aut aliquam
novitatem admittere, sed serveader, ut eorum disci-
pulus et sesquipedata totis [al. totius] mentis mea
conatibus, qua tradita canonice compero, obser-
vare ac venerari profiteor. » Beatus quoque Grego-
rius Maurentio [*unus cod.* Maurentino] magistro pro
causa Theodori: « Grave nimis est contra veterem
usum sacerdotes sibi quidquam arripare. » Item
idem: « Omnia que usus antiquitatis statuit, inter-
merata serventur. » Inde Leo quartus scribit judici
Sardiniae: « Nec mos, nec noviter introducta con-
sueto nostra Ecclesia nostris prædecessoribus
fuit, contra canonum statuta, nova vel inusitata
presumere. » Item Gregorius universis episcopis
Numidiæ (ep. 75, l. 1 et in caus. *Nos*, dist. 12):
« Consuetudinem, que contra fidem nihil usurpare
dignoscitur immotam permanere concedimus, sive
de primatibus constituendis, sive de cæteris capi-
tulis. » Item Leo quartus Lothario: « Quod justa
ac sedula consuetudo [quod si ista consuetudo ac-

A sedula, ms. c.] nos imitari non præcepit, ita ab hoc
veluti a [al. uti a] magno præcipio nos custodire
oportet. » Nicolaus quoque inter cætera sic scribit
Hincmaro (b) Remensi archiepiscopo: « Ridiculum
est et satis abominabile dedecus, ut traditiones quas
antiquitas a Patribus suscepimus, infringi patia-
mur (c). » Gelasius quoque universis episcopis per
Dardaniam de hac eadem re ita scribit (can. *Quia*
per, dist. 64): « Quia per ambitiones illicitas non
pudet quosdam Ecclesiarij jura turbare, et privi-
legia quæ metropolitanis vel comprovincialibus epi-
scopis decrevit antiquitas, avida præsumptione per-
vadere, non respicientes quoniam [al. quia, ita
ms. c.] æterni judici rationem tam de catholice sin-
ceritatis injuria, quam de traditionum præjudiciis
paternarum non sine perpetua damnationis interitu
sint reddituri; si in hac obstinatione permanescerint,
charitatem vestram duximus instruendam, ut vos
omnes in commune fratres per Dardaniam, sive per
contiguam quamque provinciam constituti, qui vos
sub metropolitanis vestris esse meministis, et ab
eisdem [hisdem] substituti decedentes, sicut vetus
consuetudo depositum, unanimiter studeatis antistites,
et viciissim si metropolitanus humano conditionis
sorte recesserit, a comprovincialibus episcopis;
sicut vetus forma transmisit, sacrari modis omnibus
censeatur [Sic plures v. c. quidam *constitutus*.] »
Cum ergo tam ista quam alia generalia instituta
tam absolute consecrationem metropolitani conti-
neant, miramur cur privatis legibus et novis traditionibus
vetores traditiones et consuetudines remo-
vere contenditis, præcipiendo ut Se nonensis electus (d)
ante consecrationem suam vobis præsentetur, et jure
primatus vestri subjectionem et obedientiam profi-
teatur. Quod hactenus ne in Senonensis provincia,
nec in aliis provinciis antiquitas instituit, nec con-
suetudo servavit. Unde papa Nicolaus inter cætera
sic scribit Radulpho archiepiscopo Bituricensi alii-
qua ultra jus primatis sibi usurpanti (infra epist.
83): « Primates vel patriarchas nihil privilegij ha-
bere praeter ceteris episcopis, nisi quantum sacri ca-
nones concedunt [al. concesserint], et præsca illis
consuetudo contulit, disfluumis, ita ut secundum
regulas Nicænas sua privilegia serventur Ecclesiis
(e. 6 Nic. conc. et c. *Mos antiquus*, dist. 6). » Quod
si privilegio vestre legationis eum vobis contenditis
præsentari, qui nec apud nos, nec apud vos ab ali-
quo est accusatus, non ita papa Leo Anastasio instituit
Thessalonicensi episcopo vicario suo, sed ut
tantum de nomine electi ad notitiam ejus provin-
ciales referant sacerdotes (c. *De persona*, dist. 65),
ipse autem nullis difficultatibus, nullis dilationibus
justas fatigatæ electiones. Quantum enim audivimus,
persona nobiliter nata, competenter erudita (e), boni

(a) Hoc etiam testatur epist. 73.

(b) V. c Ser. *Hingmauro*, al. *Hincmaro*, sed *Hincmaro* etiam in ipsius Nicolai prim. epist. 70, cita-
tur etiam cap. 6, dist. 12.

(c) Additur dicta ep. 70, pro libitu semper erran-

tium.

(d) Daimbertus, cuius consecrationem impediens
hic Hugo ob causam relatam epist. 65.

(e) Confer. locum epist. 59, in fine.

testimonii inter notos, cum in ecclesia sua diaconatus fungeretur officio, sine ulla disconantia gratuitam habuit electionem. Sed si his actionibus modo cederet, diceretur munere lingue vel officii suam comparasse consecrationem. Quod autem scriptisisti prædictum electum investituram episcopatus de manu regis accepisse, nec relatum [est, ms. c.] nobis ab aliquo qui viderit, nec cognitum. Quod tamen si factum esset, cum hoc nullam vim sacramenti gerat in constituendo episcopo vel admissum vel omisso, quid fidei, quid sacra religioi officiat, ignoramus, cum post canonicas electiones reges ipsos apostolica auctoritate a concessione episcopatum prohibitos minime videamus (ep. 104, et c. *Cum longe*, dist. 63). Legimus enim sanctæ recordationis summos pontifices aliquando apud reges pro electis ecclesiarum, ut eis ab ipsis regibus concederentur episcopatus ad quos electi erant, intercessisse (c. *Reatina* 16, dist. 63) aliorum, quia concessiones regum nondum consecuti fuerant. consecrationes distulisse (c. *Agatho* et seqq., dist. 63). Quorum exempla supposuimus [al. proposuimus], nisi prolixitatem epistolas vitassemus. Dominus quoque papa Urbanus reges tantum a corporali investitura excludit (*inf. ep. 233*), quantum intelleximus, non ab electione, in quantum sunt caput populi, vel concessione; quamvis octava synodus solum prohibeat eos interesse electioni, non concessioni. Que concessio sive fiat manu, sive nutu, sive lingua, sive virga, quid refert? cum reges nihil spirituale se dare intendant, sed tantum **28** aut votis potentium annuere, aut villas ecclesiasticas et alia bona exteriora, quæ de munificentia regum obtincent Ecclesiæ, ipsis electis concedere. Unde Augustinus super Joannem prima parte, tracta, uero sexto (c. *Quo jure*, dist. 8) : « Quo jure defendis villga Ecclesiæ, divino an humano? divinum jus in Scripturis habemus, humanaum in legibus regum. Uude quisquis possidet quod possidet, nonne jure humano? Nam jure divino : *Domini est terra et plenitudo ejus (Psal. xxii)*. Jure humano dicitur : Hæc villa mea est, hæc domus mea est, hic servus meus est. Tolle jura imperatorum, quis audet dicere : Hæc villa mea est, meus est iste servus, mea est ista domus? » Item : « Noli dicere : Quid mihi et regi? Quid tibi ergo et possessioni? Per jura regum possidentur possessiones. Dixisti: Quid mihi et regi? Noli dicere possessiones tuas, quia ad ipsa jura renuntiasti humana, quibus possessiones possidentur. » Quod si hæc æterna lege sancta essent, non esset in manu presidentium, ut eam quibusdam districte judicarent [vindicarent, ms. c.] in quibusdam misericorditer relaxarent, ipsis in honore

A accepto permanentibus contra quos ista loquuntur. Nunc vero quia ea illicita maxime facit præsidentium prohibito, licita quoque eorumdem pro sua estimatione remissio (a), videmus nullos aut pene nullos hujusmodi transgressiones damnatos, plurimos autem vexatos, plurimas ecclesiæ spoliatas, plurima scandalæ exorta, divisum regnum et sacerdotium, sine quorum concordia res humanæ nec incolumes esse possunt tuta (b). Videmus quoque miseros episopos et abbates, nec ruinis morum nec murorum resiliendis velle vel posse vacare, solum ad hoc intentos, ut possint sibi aliquam linguam magniloquam amicam facere, cujus nundinis se possint utcunque defensare. Multi quoque electi qui gratuitam et canonicam habent electionem, quia bujusmodi dilationibus vel fatigatioibus impedientur; comparatis sibi pecunia mediatoribus et prolocutoribus, ne turpem patientur repulsam, in Simoniacam offendunt aliquando consecrationem (c). Cum ergo omnis institutio ecclesiasticarum legum, ad salutem referenda sit animarum, istarum institutionum transgressiones aut districtius essent corrigitæ, ut saluti proderent, aut interim silentio promendæ, ne spiritualia vel corporalia commoda supradictis modis impeditrent. Nec ista dico tanquam velim adversus sedem apostolicam caput erigere, vel ejus salutaribus [al. salubribus, ita ms. c.] dispositionibus obviare, vel meliorum sententiis præjudicium facere, si vivi nitantur rationibus, et evidenteribus veterum Patrum auctoritatibus. Sed hoc vellim cum multis mecum prie sentientibus, ut Romanae Ecclesiæ ministri tanquam probati medici majoribus morbis sanandis intenderent, et non ab irrisoribus suis audirent : *Culicem excolantes* [al. colantes] et *camelum glutientes, mentem, rutam, cimimum, et anetum decimatis, graviora autem legis præcepta prætermittitis* (*Math. xi*), cum per totum pene mundum flagitia et facinora videamus publice perpetrari, nec ea a vobis aliqui justitia falce researi (d). Quorum exempla quia vel a vobis non sunt remota, vel vobis non ignota, non est meum eos speciali sermone taxare. Vos videritis quid de his et similibus agere debatis. Nunc vero specialiter ad hoc intendit stylus meus, ut electum (*Daimbertum ut supra*) Senonensis Ecclesiæ, si nihil in eo quod sacris canonibus obviet, repertum fuerit, secundum morem antiquum consecrari permittatis, quia de tantillo jure, cedere quod habent Ecclesiæ nostra, nec volumus nec debemus cedere (e): cum beatus dicat (ep. 6, l. 1, ad Magnum): «Quam periculose sit in divinis rebus, ut quis cedat jure suo et potestate, Scriptura sacra declarat, cum Esau primatus suos inde perdiderit, nec recipere id

B C D tis afferre rectis ordinationibus, c. 4 *De persona*, dist. 65.

(d) Huc refer epist. 109, ubi de legatis pontificiis conqueritur.

(e) Singulis enim Ecclesiæ sua privilegia servanda cap. *Mos*, dist. 65.

(a) Similis locus epist. 190 et 232.
(b) Ex Leonis I, epist. 29 in cap. 20; *Res auctem*, causa 23, q. 5. In quam rem Ivo epist. 106 et 214.

(c) Hinc laborare et perielitari Ecclesia ait epist. 55, inde primas monetus nihil moræ aut difficulta-

postmodum potuerit quod [al. quo ms. c.] semel A tione audemus, timentes rei fieri sponzionis, quam cessit. »Quod si huic petitioni nostrae acqueveritis, consecrat⁹ omni studio persuadebimus, ut primatum (a) Lugdunensis Ecclesie recognoscat, vobis sicut primati suo deferat et omnem debitam reverentiam secundum traditiones Patrum exhibeat. Qui si acquiescere noluerit nostris persuasionibus, nos tamen ab his que praeceperit apostolica sedes [in tribus vers. codd. Romana sedes], non recedemus. Si autem petitionibus nostris non acqueveritis, et aliquod schisma inde fuerit exortum contra votum nostrum, secure dicam, neque iniqitas mea, neque peccatum meum (*Psal. lxxxviii*), neque vos poteritis dicere vobis non fuisse praeditum. De cetero prædam a Puteacensibus in me et in Carnotensem ecclesiam factam (epist. 75, 111 112 et 204) jure possem a vobis repetere, si reverentiam vestram in jus vocare possem, qui ad suggestionem æmolorum meorum, prædictos sacrilegos a me et a coepiscopis meis communione privatos, me nesciente, communioni reddidistiſ ac per hoc scelerum suorum impunitate ad perpetrandā majora sacrilegia relaxastiſ. Quorum utrum faciendum fuerit, vel post factum cognita veritate corrigendū, judicet justitia vestra, cum justa vincula non solvat nisi vera pœnitentia. Si ad hæc omnia respondere non licet, vel non placet, ad hæc saltem duo ultima respondeat sanctitas vestra. Bene vale.

EPISTOLA LXI.

HUGONI primæ sedis episcopi Romanæ Ecclesie legato, Ivo, humilis Carnotensis Ecclesie minister, salutem et obsequium.

Secundum mandatum vestrum grata[n]ter et devote vobis quacunque occasione, ubi[que] [ubique] ms. c.] opportune fieri posset, occurrere[n]s, sed de terra nostra exire vel in eamēd rediresine magno periculo non possumus, propter quosdam sceleratos viarum nostrarum observatores quos pro pace violata et ceteris enormitatibus suis Satanæ tradidimus (b). Præter hoc secundum consuetudinem Ecclesiæ nostræ, synodus (c) vii Kal. Novemb. celebrare debemus, in qua de negotiis ecclesiasticis et pace totius patriæ multa nobis tractanda sunt, quæ sine præsentia nostra vel non tractarentur, vel tractata non terminarentur. Verum de eo quod consecrationem Nivernens electi ad nostram diœcesim pertinente[n]t, Augustini [al. Augustidi]uni, ita ms. c.] facere diposuitis, simpliciter dico paternitati vestrae, q[ui]a nec dispositionem vestram reprehendimus, quoniam reverentia vostra deferimus, nec tamen approbamus, quia nec ex auctoritate, nec ex consuetudine ordinem hujus consecrationi habemus, nec in consuetudinem ducere sine multa delibera-

(a) Hujus mentio supra, et epist. 50 et 54 et 136.

(b) Confer epist. 211.

(c) De synodis singulis annis celebrandis Gratian.

Decret. parte 1, dist. 18.

(d) Idem locus, epist. 226.

(e) Confirmantes deest in mss.

A tione audemus, timentes rei fieri sponzionis, quam metropolitanæ sedi fecimus. Cujus præsides si non recte incedunt, videtur nobis secundum 29 Dominicum præceptum enormitas eorum devitanda, pervicacia arguenda, non autem potestas cathedræ (d), quæ non sacris locis propter personas hujus temporis, sed propter sacra loca personis condeditur, est revertenda. Cum ergo metropolitana sedes ad præsens ab hoc officio suspensa sit, possemus nos pro sede metropolitana confratribus [cum fratribus, ms. c.] nostris, secundum consuetudines nostras, intra diœcesim h[oc] sacramentum consecrationis implere, confirmata per ministerium vestre legationis prætextatæ personæ electione, quam aliter facientes quam cum ea vel pro ea, vel non confirmantes (e), videremur prælatam nobis cathedram quodammodo subvertere. Quid si aliquando contigit, penuria catholicorum episcoporum vel aliqua alia necessitate cogente aliquem episcopum, a compunctionibus non iuvasse consecratum (f); non debent hæc exempla præjudicium facere legi communis vel generali consuetudini. Licet enim prudentia vestra velit et debeat ministerium suum honorare (g), reminisci tamen debet, quia cum Petrus Paulo esse; prælatus, dederunt tamen sibi invicem dexteræ societatis (*infra* epist. 234), ut alter in gentibus, alter in circummissione prædicaret Evangelium (*Gal. ii*). Attendant ergo discretio vestra, utrum quod ita fieri licet, et si licet, utrum expediatur, ne forte odisse et detrectare incipiant jugum vestrum, quos vultis habere subjectos dum hoc exemplo suo se intelleixerint jure esse privandos. Quanta autem firmitate singulis Ecclesiis sua jura servanda demonstrat Stephanus quintus papa ita scribens Walberto patriarchæ (h): «Miramur prudenter vestram [al. tuam, ita ms. c.] Cumensi Ecclesie denegare consecrare pastorem, eum te etiam [jam, ms. c.] ad hoc provocatum neveris apostolica exhortatione. Nunc vero iterato tibi scribimus, noientes alicuius Ecclesiæ privilegium infringere, licet apostolica prærogativa possumus de qualibet Ecclesia clericum ordinare. » Cum ergo præcipua virtus sit viri illustris.

Parcere subjectis et debellare superbos
(VIRGIL., VI Æneid.).

D cavendum est vestra solertia ne glorientur adversus nos, recalcentes adversus vos, tanquam plus profuerit eis sua repugnantia quam nobis obedientibus nostra obedientia. Sed non est opus ut nos multum in dicendo laboremus, quia nihil ultra terminos Patrum vestram moderationem usurpare arbitramur. Valete.

(f) Vide Gratianum sub dist. 64 et 65.

(g) Al. *honificare*; quo verbo utitur, epist. 142 et 156. Ita ms. c.

(h) Quidam, Gualberto, latius exstat in c. *Nunc vero*, caus. 9, q. 3.

EPISTOLA LXII.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiae minister, SANCTIONI* [al. SANCIOMI, ita ms. c.] *confratri et coepiscopo* [forte Aurelianensi, ex epist. 53], *salutem et servitum.*

Pacem quam feci cum Adelecia Puteacensis castri domina, super quam admiramini, non ita feci ut aliquid vestri juris usurparem. Sed omne quod ad vestrum jus pertinet, patenter exciperem. Meam enim tantum injuriam remisi non vestram, et hoc postulavi a fraternitate vestra, ut pro prateritis injuriis meis supra predictam feminam nullam exerceretis vindictam. Ad quam rem magna ex parte me compulit timor wester. Significasti enim mihi litteris vestris multa incommodo imminere vobis et Ecclesiæ vestre, si differrem pacem cum ea facere. Unde inventa occasione volui tam vestris quam meis commodis providere. Si ergo restant aliquæ injuriæ ad propriam parochiam pertinentes, ne videar vobis esse importunus, prout vobis placuerit et ratio permisit eas expostulate. De clericis autem vel monachis Puteacensibus, qui contra interdictum vestrum missas celebraverunt, mortuos sepelierunt chrisma aliunde acceperunt, hoc vobis respondeo et consulo, ut si gratiam Lugdunensis archiepiscopi pleniter habetis, cuius consensu interdictum vestrum predicti Puteacenses cassatum fuisse dicunt, plenum secundum rigorem canonicum [al. canonum] super ejusmodi [bujusmodi ms. c.] transgressores vindictam exerceatis, ut et istos et alios ab bujus [bujusmodi ms. c.] inobedienti compescatis, secundum illud Apostoli : *In promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam* (II Cor. x). Alioquin, levius erit ca supportare, quæ non licet ad plenum vindicare. De Gervasio (epist. 261 et 266) quoque non debet vestra fraternitas mirari vel indignari, quod eum ad communionem in paschali curia suscipi. Pro regia enim honorificentia hoc feci, fretus auctoritate legis, in qua legitur : « *Siquos (a) culpatorum regia potestas aut in gratiam benignitatis receperit, aut mensæ sua participes effecerit, hos etiam sacerdotum et populum convenitus suscipere in ecclesiastica communione debebit, ut quod principalis pietas recipit* [vel repperit c.], *nec a sacerdotibus Dei alienum* [al. extraneum] *habatur.* » Vale.

EPISTOLA LXIII.

Ivo, *humilis Ecclesiae Carnotensis minister, LEUDONI fratri et compresbytero, salutem.*

Post mullam oblivionem recordatus sum tua petitionis et meæ sponsorshipis, quia [qua ms. c.] spoponderam me scriptorum aliqua contra quorundam nescio simplicium ac duplicitum ineptias, qui secundum Apostolum nesciunt neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant (I Tim. 1), dicentes quasunque personæ etiam sacrum ordinem nou habentes, verba Dominica proferentes, sacramenta altaris et cætera ecclesiastica sacramenta posse confidere.

A et salubriter accipientibus ministrare. Quorum factitas multiplicitate improbari potest, partim ratione, partim divinorum operum attestazione, postremo sanctorum Patrum irrefragabili auctoritate. Primo namque si a quibuscumque personis divina sacramenta confici et tractari possent, ex abundantia constitutus esset in Ecclesia ordo sacerdotalis et leviticus; quod impium est aliquem arbitrari, cum hunc utrumque ordinem et vetus lex, præfatio, Domino jubente, sub figura constituerit, et evangelica vel apostolica doctrina postmodum in veritate consecraverit. Unde in Exodo Dominus ita loquitur ad Moysen : *Porro filii Aaron tunicas lineas parabis, et bæticos ac tiaras in gloriam et ad decorum, vestiesque his omnibus Aaron fratrem tuum, et filios ejus cum eo, et cunctorum consecrabis manus, consecrabisque eos ut sacerdotio fungantur mihi* (Exod. xxviii). Et in consequentibus : *Hoc oleum unctionis sanctum erit mihi, et juxta compositionem ejus non facielis aliud* (Exod. xxx). Et item : *Sanctum sanctorum erit in thymiam, tamen compositionem non facietis. Quicunque homo fecerit simile, peribit de populis* [al. de filiis] *suis* (ibid.). Unde legitur in Levitico quod Nadab et Abiu, filii Aaron, cum acceptis thuribulis possuerint ignem, et incensum desuper offerentes coram Domino ignem alienum, quod eis **30** non erat præceptum, egressus est ignis a Domino et devoravit eos (Lev. x). Quid est autem ignem alienum sacrificio opponere, nisi sacerdotii opus sine legitima ordinatione ex sui spiritus præsumptione usurpare? Habemus quoque in Levitico, quia completis a sacerdote summo Aaron hostiis pro peccato et holocaustis et pacificis, egressus ignis a Domino devoravit holocaustum et adipes quæ erant super altare (Lev. ix). Unde e contrario in libro Numeri legitur quod cum Datan, Core et Abiron, sacerdotium sibi usurpare volentes, imposito igne thuribulis, thymiana superposuerint, non thymiana divinus ignis adolevit, sed absorptis principibus a terra complinem multitudinem similiter thurificantem materialis ignis assumpsit (Num. xvi). Sicut ergo divinus ignis holocausta umbratilia a legitimis tamen sacerdotibus oblata visibiliter asumebat et in se convertebat, usurpatorum autem victimas non tantu m res puebat, verum etiam usurpantes terribiliter condemnabat; sic divina virtus sacramenta bujus temporis a legitimis sacerdotibus ministrata invisibiliter consecrat et in veritatem Christi corporis et sanguinis transformata. Altero vero præsumptum hostias non tantum hebet irritas, verum etiam ipsos præsumptores interim cecitate interiore condemnat, in futuro quoque ei irreme diabiles penas parat. Neque enim illa sacrificia quæ erant unum futurorum, solidis verbis Dominus perfici voluit, sed omnia circumstantia mysteria et ministeria ad completionem eorum adhiberi præcepit, altaria videlicet et vasa ad hoc opus sacra, sacerdotes quoque et ministros

(a) In multis antiquis lib. *Si quem, ms. c. hæc lex refertur etiam epist. 171.*

ad hæc offerenda vel ministranda ordinatos non A ad femoralia (*feminalia*, ms. c.) et utentur eis Aaron et filii ejus, quando appropinquant ad altare, ut ministrent ia sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur (Exod. xxviii). De cætero si ad paginas veniamus evangelicas, legimus Salvatorem non laicis personis, sed solis discipulis suis sacramenta corporis et sanguinis commississe celebranda. Qui etiam cum sacerdotium vetus transferre vellet in novum, præcepit eisdem discipulis ut sibi Pascha pararent in cœnaculo, ubi ipse manifeste novo functus sacerdotio eos hujus sacerdotio constituit successores, post ministratam Eucharistiam ita illis præcipiens : *Hoc facile in meam commemorationem* (Marc. xiv; Luc. xxii). Quid est quod Salvator prius in cœnaculo voluit hoc sacramentum celebrari, nisi quia cœnaculum celsior est habitatio domus, B sicut sacerdotium celsior est in Ecclesia gradus ? Cum ergo facta Domini, et facta sint in aperto, et adiud loquantur in occulto, quid voluit Dominus bac [al. hujus] loci positione signari, nisi ut nemo attrectare præsumat hoc mysterium [ita v. c. ante, ministerium], nisi prius pervenerit ad sacerdotium? Hinc et Apostolus ad Hebreos : *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron* (Hebr. v. Hoc officium ab apostolis, cæteris presbyteris per successionem esse relicturn testatur Hieronymus in epistola ad Heliodorum monachum : « Absit ut de eis sinistrum quidquam loquar, qui apostolico gradu succedentes [in uno additur, sacerdotes], corpus Christi sacro ore conficiunt, per quos nos etiam Christiani sumus, qui habent claves regni cœlorum. » Quod autem non solum [al. non solis] solemnis verbis divina contenta sint sacramenta, testatur idem Hieronymus in explanatione super Sophoniam his verbis (c. 3 in Sophon., et in can. *Sacerdotes*, c. 1, q. 1) : « Sacerdotes qui Eucharistie servient, et sanguinem Domini populis ejus dividunt, impie agunt in legem Christi, putant eucharistiam imprecantem facere verba non vitam, et necessariam esse tantum solemnem orationem, et non sacerdotum merita, de quibus dicitur : *Et sacerdos in quacunque fuerit macula, non accedet offerre oblationes Domino* (Lev. xxi). » Huic sententiæ consonat Pater Augustinus, quod benedicere non possit quis, nisi fuerit ordinatus, ita dicens in quæstionibus Veteris **31** Testamenti (c. *Dictum* 95, caus. 1, q. 1) : « Dictum est a Domino in Numeris ad Aaron : *Vos ponite nomen meum super filios Israel. Ego Dominus benedicam eos* (Num. vi), ut gratiam [gratiarum, ms. c.] traditio per ministerium ordinati transfundat [transfundatur, ms. c.] hominibus. Quanta autem dignitas sit sacerdotalis ordinis, hinc advertamus. Dictum est autem de nequissimo Caipha interfectore Salvatoris, inter cætora : *Hoc autem a semetipso non dixit, sed cum esset princeps sacerdotum anni illius prophetavit* (Joan. xi). Per quod ostenditur Spiritum sanctum gratiarum non personam sequi digni ut indigni, sed ordinem traditionis, aut quamvis aliquis boni meriti sit, non

C

D

31

ut

tamen possit benedicere nisi fuerit ordinatus, ut officium ministerii exhibeat. Dei autem est effectum tribuere benedictionis. » Ex his igitur claret, quia divinorum plenitudo sacramentorum non in solis constat mysticis orationibus [ordinationibus ms. c.] et solemnibus verbis, sed etiam his quæ supra taxata sunt indiget [in septem, v. c. indigent, ms. c.] supplementis. Qui enim dedit præceptum, ut ordinate fierent, negavit effectum veritatis qua in sacramentis intelligitur his qui traditum ordinem pretermitterent. Unde apostoli qui potestatem acceperant super omnia dæmonia, cum quendam lunaticum solo verbo sanare voluissent, et non valuerint, eun admiratione ad Dominum revertentes didicerunt se prætermisssse quædam necessaria, sine quibus perfici non poterat illius lunatici cura. Ait enim : *Hoc genus dæmoniorum non ejicitur nisi in oratione et jejunio (Malh. xvii; Marc. ix).* Si ergo hi qui potestatem acceperant, in quod intendebant prætermisso ordine implere non potuerunt, quid mysticum, quid divinum facere poteront, qui nullam potestatem tractandorum divinorum mysteriorum acceperunt ? Sufficiant tibi interim ista, charissime, quia cum his quæ a nobis dicta sunt multa legendo reperiet tua diligentia, quibus facile propulsabitur talium vaniloquorum nulla ratione vel auctoritate fulta insipientia. Avertat autem Deus hunc errorrem ab Ecclesia sua, qui cam mundavit sibi *lavacrum aquæ in verbo*, ut eam baberet sponsam sine macula et ruga (*Ephes. v.*) Vale.

EPISTOLA LXIV (a).

Ivo, *Dei gratia Curnensis Ecclesiæ minister, JOAN-
ni Aurelianensem electo, salutem.*

De duabus illis clericis, Roberto videlicet et Vulgrino [al. Wilelmno], super quibus nos consuluisis, quorum alter alterius archidiaconum dicitur invasisse, duabus de causis certam non possumus dare vobis sententiam. Primo quia magnum nobis arietem opponitis, Lugdunensis videlicet archiepiscopi institutum, cui obviando nec volumus, nec debemus aliqui dare consilium. Postremo quia justus mediator non est, qui altero litigante et altero absente super re indiscussa certam vult determinare sententiam. Si autem aliquando in audentia nostra et aliorum ad quos id pertinet, hac controversia ventilata fuerit auditis utrumque rationib[us], quod ratio persuaserit et lex dictaverit, libenter proferemus. Vale.

EPISTOLA LXV.

Domino et Patri suo URBANO summo pontifici [quid, cod. domino], Ivo filius [suus, ms. c.], saltem et obsequium.

Postquam discessi a facie vestræ beatitudinis, multis hinc [et] inde concurrentibus causis non fuit mihi facultas ad vos redeundi, nec per nuntium meum vestram celsitudinem salutandi. Cum enim

A Parisiensis episcopus ad vos proficiseretur, jam ferme compleveratiter octo dierum, quando nondum audieram eum ad vos esse venturum. Quo tamen auditio, per quemdam servientem suum, misi post eum litteras istas quibus commendo eum paternitati vestra, utpote apud nos enutritum et eruditum, et quantum videbatur in annis adolescentiæ suo innocenter et sine querela conversatum. Pro eo itaque quia ex indulgentia vestra pastoralem suscepit sollicitudinem, supplicamus paternitati vestræ ut eum materna pietate colligatis, paterna gravitate corrigatis, quatenus ex disciplina vestra corrector, ex gravitate vestra nobis redditur gravior, videlicet ut studium venandi(b), et alia juvenilia desideria in se comprimat, studiosius solito orationi et lectio incumbat. Præterea summopere rogamus excellentiam vestram, ut eum munitem apostolicis litteris reinitiatissim contra Latiniacensem abbatem et monachos ejus, qui nescio qua nova libertate suos excessus tuentur, et subjectionem Parisiensi Ecclesiæ debitam et hactenus exhibitam, contra canoniam institutionem de service sua excutere moluntur. Haec autem personæ hujusmodi sunt, quibus magis necessaria est subiectio quam libertas, qui libertate in occasionem carnis abutuntur, quibus si decem millia paedagogorum in Christo ad custodiā deputarentur, viz. tamen sic regularis continentia legibus ligarentur(c). Sicut ergo decet discretionem moderationis apostolicæ, ita rem inter utrumque temperate [temperare, ms. c.], ut nec Parisiensis Ecclesia suo jure minuatur, nec Latiniacense monasterium aliquod gravamen a Parisensi Ecclesia indebet patiatur. De Senonensi electo(d), cuius consecratio a legato vestro Lugdunensi archiepiscopo ob hoc impeditur, quia ei jure primatus sui, ante consecrationem suam obedientiam non profitetur, quid nobis agendum sit describat vestra paternitas. Cum enim nulla aliquo accusante alia causa prætentatur, propter quam ejus consecratio differreter, eo tamen jubente propter reverentiam vestram manus ab ejus consecratione continuimus (*vide epist. 60*), cum de professione a metropolitanis primatibus facienda, nihil legamus consuetudine firmatum, vel legibus institutum, ultra quas metas nihil concessum esse primatibus testatur papa Nicolaus ita scribens(e), inter alia, Radulfo Bituricensi archiepiscopo : « Primates vel patriarchas nihil privilegi habere præ ceteris episcopis nisi quantum sacri canones concedunt, et prisca consuetudine illis antiquitus contulit, definimus [v. c. diffinimus]. » De pace sanctæ Romanæ Ecclesiæ et vestra prosperitate, det nobis Dominus audire quod [al. quæ; ita ms. c.] optamus. Valete.

B C D **32 EPISTOLA LXVI.**
HUGON, *Lugdunensis Ecclesiæ primæ sedis episcopo,* (d) Dauidbertum intellige ex collatione epist. 59, 60 et 67.
(e) Citat epist. 83, refertur c. *Conqueslus caus. 9*, q. 3.

(a) Hæc epistola in ms. cod. est 67.

(b) Venatio clericis interdicta c. *Esau cum seq. distinct. 86*, et c. 1 *De Cler. venat.*

(c) Latiniacenses monachi incontinentis vitæ.

(d) Dauidbertum intellige ex collatione epist. 59, 60 et 67.

(e) Citat epist. 83, refertur c. *Conqueslus caus. 9*, q. 3.

Romanæ Ecclesiæ legato, Ivo humilis Carnotensis A *Ecclesiæ minister, salutem et servitum.*

Quia decorum dominus Dei vos hactenus dilexisse intelleximus, post dominum papam super omnes ecclesiasticas personas speciali amore vos dileximus, et famam vestram ab aliquo lacerari aequo animo ferre non potimus. Eumdem itaque zelum in vobis nec frigere nec tepere aestimantes, miseriae Aurelianensis Ecclesiæ ante oculos vestros pouimus (epist. 67); quam filii alieni sua querentes strangulant et devorant. De qua cum manu vestra avulsa esset arbor infructuosa, nunc inseritur pestifera. Turonensis enim archiepiscopus prædictæ Ecclesiæ pedagogus et incubus, in Natale Domini, regi contra interdictum vestrum coronam inponens (epist. 67 in fine), hac arte a rege obtinuit, ut Joannes qui per Joannem defunctum episcopum multis submurmurantibus et male sentientibus factus est archidionus, eidem Ecclesiæ preficeretur episcopus. De hoc enim rex Francorum non secreta, sed publice mihi testatus est, quod prædicti Joannis succubus fuerit. Et hoc ita fama per Aurelianensem episcopatum et vicinas urbes publicavit, ut a concanoniciis suis famosæ cujusdam concubinæ Flora(a) aguomen acceperit. Hoc quod dico clerus approbare, hoc populas acclamaret, nisi metu regis comprimerentur, vel in insidiis Turonensis archiepiscopi terrorerentur, qui clericos sibi adversantes clandestinis delationibus curia tradit facit (sic epist. 5), aut in exilium pellendatos, aut bonis suis spoliandos. Hic enim cum duos episcopatus (b) habere non possit, Aurelianum sem Ecclesiam, quam non potest retinere per propria, per submissam vult possidere personam, ut in ea possit quos voluerit humiliare, quos voluerit sublimare. Cui non sufficit, quod in Ecclesia, in qua irreptis contra canonicas et apostolicas sanctiones, toleratur, nisi ei licet Ecclesiam Dei quibus libuerit procis prostitueret, oculos videntium etiam medicorum vaniloquiorum suorum fumo promissionum suarum nebulis intenebrare, ut quæ audiant de eo non audiant, quæ vident non videant, et quæ certa sunt tanquam ignota sustineant. Sic enim de seipso dicere solet «se non indigere bonis clericis vel canonicibus cum hæc omnia præsta sint ei in marsupio suo.» Nec mirum, cui quod libet licet, et quod licet impune facit, ut multi inde scandalizati altius gerant, dicentes magis impretrare desideria sua apud judices ecclesiasticos, zelantes iniuriam, quam sequentes bonitatem (c). Veritas mibi testis est me non ista dicere tanquam adversus istos homines aliqua sit mihi privata controversia. Sed tabescere me facit zelus meus, cum videat in messe Dei vepres et spinas bonum semen suffocare, nullamque aut pene nullam eradicantem manum. Et si aliquando sunt qui perficiant malæ arboris ruinam, non pervi-

Agilant usque ad fructuose arborie insertionem; quod in hoc negotio manifestum est. Non enim Turonensis archiepiscopus ideo laboravit, ut Sanctio [quidam vett. codd. et ep. 54 Sancio] dcponeretur, quatenus eo melius eidem Ecclesiæ præficeretur, sed hujusmodi qui ei per omnia famularetur. Iste etenim juvenis qui rege jubente, et Turonensi archiepiscopo impingente prædictæ Ecclesiæ est intrusus, ita est sub Turonensi archiepiscopo, sicut puer sub pædagogo, ut nec stans sedere, nec sedens audeat surgere, nisi eo jubente, aut innuente, utpote qui se ei ad turpes usus dicitur subdiddisse. Ad ultimum, cum multa nefaria et turpissima dici verissime possent, quæ deficitibus testibus veritatis pro humana infirmitate probari forsitan non possent, hoc ad repellusionem prædicti adolescentis sufficit quod persona ignominiosa est per vicinas Ecclesias turpiter diffamata. Hic itaque per litteras regis et capituli mihi est oblatus suo tempore ordinandus in presbyterum, postmodum consecrandus in episcopum. Ejus autem electio nec adhuc a me est improbata, vel approbata, sed nec aliquando approbanda, nisi domini papæ vel vestra me ad hoc pertrahat obedientia. Scio enim Ecclesiæ Dei non tantum hoc esse ignominiosum, sed etiam perniciosum. Rogo itaque paternitatem vestram, ut in hac causa vigilissime honestati et auctoritati vestra consulatis, et Ecclesiæ Dei provideatis, ne in manibus ejus committatur salus aliena, qui nunquam adhuc deliberavit de salute sua. Per portitorem itaque præsentium mibi rescribebitе quid me velitis super hoc negotio facere, ut quod responsurus sum respondam Aurelianibus ex vestra auctoritate. Ipsa tamen quidquid respondeam, de vestra benevolentia plus justæ præsumentes vanizando [vanizando, sic omn. lib.] dicunt, quod juxta petitionem Turonensis archiepiscopi eum consecrabitis, vel consecrari facietis (b). Quidquid autem vos faciatis, ego liberavi animam meam. Multi enim Aurelianenses ad hæc quæ dixi mihi darent testimonium, nisi timerent carcerem vel exsilium. Et ne me ista aliqua occasione confinxisse credatis, unam cantilenam de multis (e) metrice et musicæ de eo compositam ex persona cuncuborum suorum vobis misi quam per urbes nostras in compitis et plateis similes illi adolescentes cantitant, quam et ipse cum eisdem concubis suis sæpe cantatavit, et ab illis cantitari auditiv. Præterea sciat vestra sollicitudo [al. sciat vestra solertia], quia cum abbas Burguliensis [sic v. c. antea Gurguliensis] ore patulo, manibus apertis cum multa securitate ad curiam in Natale venisset ad accipendum episcopatum, sicut ei illa prædicta regina (f) promiserat; quia amadversi sunt plures et pleniores sacculi nummorum latere in apotheosis amicorum istius quam

(a) Hujus Flora meminit etiam dicta ep. 67.

(b) Bigamianæ Ecclesiæ vocat epist. 153.

(c) Idem locus supra epist. 12.

(d) In hanc rem ipse Hugo littetas innitaturias

scriperat, ut indicat Ivo epist. 67.

(e) Horum etiam mentio fit in epist. 6.

(f) Solet illius nomen retinere; confer locum ep. 68.

apud abbatem, illis est admissus, iste est ex-
clusus. Et cum abbas quereretur apud regem [al.
adversus regem], quare sic eum delusisset, respon-
dit: « Sustinet interim donec de isto faciam pro-
ficuum meum, postea quærē ut iste deponatur, et
tunc faciam voluntatem vestram. » Summa itaque
hæc est verborum meorum. Rogo, moneo, ut huic
electioni nunquam assensum prebeatisti, ne domum
Dei publicum prostibulum et speluncam latronum
facias. Postremo rogo, quia semel ab Aurelianensi-
bus deceptus sum, si quid mihi de eo scribere vol-
ueritis, per talem nuntium cui credere possim,
transmittatis. Et quia turpitudine non potest nisi
verbis suis exponi, irreligiosis verbis pro religione
tamen assumptis veniam, postulo. Valete.

33 EPISTOLA LXVII.

URBANO summo pontifici, lvo, minimus sanctitatis sue
filius, misericordiam et iudicium.

Audivi dulcedinem vestram in me amaricatam,
serenitatem vestram adversum me turbatam; au-
divi, et conturbatus est venter, meus, et ossa mea
conturbata sunt (Psal. vi). Et diligenter consului
memoriam [unus cod., animam] meam quid dixerim,
quid fecerim, unde mansuetudinem vestram exasper-
averim. Nec occurrit mihi, nisi quod dixerunt qui-
dam mihi quasdam litteras me composuisse adver-
sus Romanam disceptantes Ecclesiam, quas miseram
legato vestro Lugdunensi archiepiscopo, pro causa
Scnonensis electi. Sed cum has apud me reperiens
diligenter perlegisset (a), multa ibi pro Romana Ec-
clesia, nihil contra Romanam Ecclesiam in his scri-
ptum intellexi, nisi quis forte ad voluntatem scri-
ptoris non accedens, et unam faciem castorum elo-
quiorum non attendens (sic in tit. epist. 222), dicat,
quod absit! authentica scripta sibi invicem adver-
sari, et auctoritatem auctoritate impugnari; cum
multa dissona ibi legantur, nisi suo modo intelligan-
tur, et ad sententiam scriptoris accommodentur. In his enim litteris, sicut mihi testis est conscientia
mea, et ipsarum tenor litterarum, nihil aliud in-
tendi, nisi quod propter crebras inventiones ac
murmurations (b) adversus Romanam Ecclesiam,
quibus quotidie tinnunt aures mee, per dominum
archiepiscopum Lugdunensem, cui consilia vestra
committitis sollicititudinem vestram volvi esse pre-
munitam, quatenus cum vicariis vestris sic vestra
decreta libraretis, ut Ecclesia non gravaretur, et
eorumdem transgressor sua sententia multatus,
aliis se corrigit exemplum præberetur, et fama
vestra illibata servaretur. Hic simplex (Ita ep. 189)
oculus totum defendit corpus illarum litterarum.
Sed quia domino Lugdunensi archiepiscopo quedam
ibi verba adversa, secus [adversa dum durius, ms. c.]
quam vellet sonuerant, maxime de primatu Lugdu-
nensi, postposita contemplatione scriptoris, [alias

A h[ab]g. postposita intentione scriptoris; ita ms. c.] se-
cundum quod tunc affectus fuit, participem vos suæ
amaritudinis fieri voluit. Licet cuique dicere quod
sentit. Ego de me sentio, quod non est aliqua per-
sona transmontana, qua pro fidilitate vestra, pro
assertione præceptorum vestrorum tot contumelias
pertulerit, tot injurias acceperit. Sed quia illa verba
quaenamque occasione animum vestrum exacerbave-
rint, non est meum adversum vos intrare in judi-
cium. Malo enim [omni, ms. c.] episcopatu renun-
tiare quani iram vestram justè vel injustè sustinere.
Hæc satisfactio si placuerit [placet, ms. c.] vestræ
paternitati, placet et mea parviti. Hanc si placet,
accipite; si plus placet, plus addite. Si desisto ve-
ster esse servus, non desistam vester esse filius, et
sicut expertus sum ante episcopatum, plus potero

B prodesset in Ecclesia Dei exemplo privatus quam
verbo prælatus. Gratissimum enim mihi est nudum
nudam Christi crucem portare, ut in illo uberrimo et
amplissimo prædio contendam, in quo [unus cod., et
in illo ub. et amp. prædio esse contentum in quo]
amor paupertatis copiosos, amor divitiarum facit
œrnuminosos. Ecce jam hoc transacto septennio, vi-
neam mihi commissam pro posse meo excolui,
stercora stiam circumposui; fructum autem quem
quærehamb, non inveni. Detur ergo mihi libertas
octavo anno ut hoc principium veræ [vere] octavæ
aggregari, ut possim mihi sabbatizare, dulces fructus
contemplationis carpe, et octava illius gaudia præ-
libare. Quod si vestra permissione id modo non
facio, necessitate tamen me oportebit id facere pro-
pter renovatas in me veteri de causa regis inimici-
tias (epist. 67 et 141), et propter parochianos meos
contemptores verbi Dei, qui proni sunt soli terrenis
inibiare, nunquam autem parati sursum cor-
levaré; qui neque propter timorem Dei, neque pro-
pter ruborem temporalis excommunicationis, sacri-
legia quæ perpetrat in Ecclesiis, volunt dimittere,
nec justitiam Dei recognoscere. Per portitum ergo
presentium quod vobis placet mihi rescribete, et si
petitioni meæ acquiescatis, in vestra manu me reti-
nente, ne possint me pseudoepisopi (c) pro libitu suo
fatigare. De cætero quidquid deme fiat, obsecro vos
per charitatem Christi, ut si Turonensis archiepi-
scopus vel aliquis Aurelianensis clericus pro elec-
tione pueri sui ad vos venerit, non ei aurem præ-
beatisti (d). Cujus dotes ut vobis breviter amplectari,
persona est ignominiosa, et de inhonestâ familiaritate
Turonensis archiepiscopi, et fratris ejus defun-
cti, multorumque aliorum inhoneste viventium, per
urbes Franciæ turpissime diffamata. Quidam enim
conceubii [concubij] sui (e) appellantes eum Floram,
multas rythmicas cantilenas de eo componuerunt,
quæ a fœdis adolescentibus, sicut nostis miseriam
terre illius, per urbes Franciæ in plateis et compi-

(a) Intelligit epist. 60 ad Hugonem Lugg. arch.

(b) De his Gallorum conquestionibus agit epist.
87, 89 et 109.

(c) De his conqueritur epist. 35.

(d) Hujus epistolæ meminit epist. 68.

(e) Horum etiam mentio fit epist. 66. Flora autem
tunc temporis erat famosa concubina, ut ait dicta
epist. 66.

lis cantitantur, quas et ipse [aliquando] cantitare, et coram se cantitari non erubuit. Harum unam domino Lugdunensi testimonium misi, quam cuidam eam cantantibus violenter abstuli. Providiendo itaque vestrae honestati et Ecclesiæ utilitati, nunquam eum consecrari permittatis, ne Ecclesiam Dei prostibulum publicum et speluncam latronum faciat. Scatis etiam quia Turonensis archiepiscopus contra interdictum (epist. 66) legati vestri in Natale Dornini regi coronam imposuit, et ut iste episcopus fieret, hac mercede [al., hanc mercedem] promeruit. Et ut scatis puerilem fuisse electionem, quidam etiam de eligentibus in Natale Innocentium in eligendo ita jocatus est :

*Eligimus puerum, puerorum festa colentes,
Non nostrum morem, sed regis jussa sequentes.*

EPISTOLA LXVIII.

HUGONI, primæ sedis Lugdunensis Ecclesiæ episcopo, sedis apostolicæ vicario, Ivo, Dei gratia Carnotensis episcopus, salutem.

Litteras vestrae paternitatis nuper accepi invitantes me, vel quoslibet qui vellent impegnare electionem Joannis Aurelianensis archidiaconi(a), utin Kal. Martii præsentia vestrae exhiberent probaturapicula qua ei objicerent volerint, sive de Simonia [duo vet. cod., Simoniaca], sive de aliis quæ valeant ad ejus repulsionem, quoniam non potestis simul accusator esse ac judex. Sed hoc de occultis dictum esse novit prudentia vestra. Manifesta autem accusatione non egestate testatur beatus Ambrosius (c. 5. et c. 17, can. 2, q. 1) super Epistolam ad Corinthios, ita dicens de eo qui noverca sua manifeste abutebatur : « *Judicis, inquam, non est sine accusatore damnare.* Cognito autem opere istius, pellendum eum de fraternitatibus cœtu censuit. Omnes enim crimen 34 ejus sciebant, in qua re neque testibus opus erat neque tergiversatione aliqua poterat tegi crimen. » Simile quid scribit papa Nicolaus Carolo regi(b) : « *Quæ Lotharius rex vester nepos operatur, accusatione non indigent.* » *Manifesta* quippe in eo sunt opera carnis, quæ sunt forniciatio et immunditia (Gal. v). Cum ergo quæ in prioribus litteris scripsi, non tantum in unius civitatis, sed multarum civitatum notitiae conspicua sint, mirantur multi, quare querantur occulta, cum ad repulsionem ejus qui nondum positus est, sola sufficient manifesta. Cum enim multa ei desint quæ in examinatione consendit, episcopi Paulus dicit necessaria, unum deesse ei, nobiscum bene scitis, quod cæteris enumeratis per se præ ceteris necessarium idem Apostolus commendat dicens: *Oportet episcopum bonum habere testimonium ab his qui foris sunt, ne in opprobrium incidat et laqueum diaboli (I Tim. ii).* Iste autem famam suam bacillus neglexit, quam qui negligit, secundum beatum Augustinum (ser. 52;

(a) Conjugenda est epist. 66 et 67.

(b) Cap. Quæ Lotharius, caus. 2, q. 1; exstat in ter epistolas Nicolai primi epist. 55.

(c) Confer locum epist. 66, fortasse Bertrada sub-

A vide epist. 240) crudelis est. Occidit enim proximum quantum in se est. Potestas autem episcopalis in ædificatione debet esse non in destructionem. Et cum secundum Apostolum quorundam peccata manifesta sunt præcedentia ad judicium quorundam et subsequantur, Symoniaca istius intrusio, quæ licet vera sit, nondum tamen præcedit ad judicium, quoniam ista exsecrabilis negotiatio per cubicularios et pedisequos (quid. cod., pedisequas; sequipedam ep. 60, ms. c.) facta est, manifesta relatione ad aures vestras perveniet, nisi plantationem quam non plantavit Dominus stabilire præproperetis, et electionem regiis precibus, quæ idem valent secundum vulgare proverbium quod minæ, extortam, vestra auctoritate confirmetis. Habentur enim apud nos quidam negotiatores creditores illius dictæ reginæ (c), qui secundum quod nobis dixerunt, exspectant partem pecuniarum a parentibus Joannis promissarum. Sed referente eadem dicta regina quodam cautela studio ad persolvendum differuntur, donec securius post ejus consecrationem persolvantur. Quorum tamen repetundarum actio cito ventilabitur, si consecratio aliquandiu differatur. Quid vero super electione (d) principibus facta dicat septima synodus, quid octava, quid cætera sancitorum Patrum, quid etiam vestra instituta clament, non est meum vestram docere prudentiam. Præterea si intra provinciam secundum quod instituta majorum continent, fieret prima discussio, sicut necesse foret, in locu ubi non timeretur temeraria multitudo, non deessent accusatores, non deessent testes, qui pro hujusmodi negotiis non audent ad remota loca prodire, nec se necusa pro incerto exitu incertum periculum præcipitare. Testis est mihi verax [et, ms. c.] veritas, et amborum charitas, quæ et vera dixi, et pro veritate et charitate dixi, providens, quantum in me est, et Ecclesiæ utilitati et vestrae honestati, ne si, quod absit! aliter feceritis quam desiderant quivos sincere diligunt, lamentabiliter postea illud Jeremiæ dicant: *Obscuratum est aurum, mutatus est color optimus (Thren. iv).* Scatis autem me ea quæ vobis mandavi, domino quoque papa mandasse (epist. 67), et me super his responsione ejus exspectare.

EPISTOLA LXIX.

Ivo humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, GALTERIO [al., GAUTERIO] Stirpensis Ecclesiæ præposito, et pusille gregi sibi commiso, salutem et orationum suffragia.

Quantum intellexi ex litteris ex vestra partem huius nuper oblatis, graviter fert vestra fraternitas quod Lemovicensis episcopus in synodo agens, interdixit omnibus regularibus clericis et regimen parochiarum et confessionem pœnitentium (epist. 213). Qui rectius quidem fecisset, si omnes sacerdotes ad regularem vitam invitasset, quam regulariter viventes

intelligitur, de qua epist. 13.

(d) Hac de re epist. 102; vide Grat., cap. Nullus ovm seq., dist. 63.

a Dominicarum ovium custodia penitus removisset; quibus tanto plus displicet aliena malitia, quanto longius discesserunt a sua. Haec tamen probitio licet aliquo forsitan labore canonici ordinis facta esse videatur, quanto salubrior, tanto fraternitati vestrae debet esse acceptior. Nos enim eo per viam Dei expeditius inceditis [eo enim expeditius per viam Dei inceditis, ms. c.] si alienorum criminum deprimentes fasciculos cum quotidianis vestrorum excessum lapsibus non portetis. Hoc vero interim ad inquisita respondet, quia clerici regulares ab hoc officio nec penitus sunt removendi, nec [in uno addit. ad hoc officium] indiscretæ admovendi. Nam si penitus removentur, canonico ordini indigna fit injuria, cui tanto securius est credenda correctio [al., correptio] vitæ alienæ, quanto majorem diligenciam adhibuit vitæ sua corrigitæ. Si vero indiscretæ regularibus clericis hoc onus imponitur, in quibusdam ecclesiastica disciplina frangitur, et ipsi fratres qui in claustris tanquam in castris contra tentationes fortiter stabant et vincebant, cum soli ad pugnam prodeunt, in temptationibus facile superantur. Unde ait beatus Hieronymus: « Remotio viri castitatis arma collocat [al., colligas], construit in melioribus castra pudoris. » Si qui ergo sunt in collegio vestro viri prudentes et maturi, et igne tentationum examinati, quibus hoc onus imponi velitis, eos deducite ante presentiam episcopi, ut ab eo curas [curam ms. c.] animarum suscipiant, sine cuius arbitrio, si meministis, secundum canonicas sanctiones, nec criminales penitentias quælibet presbyter potest [al., presbyteri possunt; ita ms. c.] injungere, nec, peracta penitentia, penitentes sacris altaribus reconciliare. Sic enim facientes, et episcopali reverentia quod suum est deferentis, et canonicae institutionis nulla dispendia facietis. Qui ideo canonici appellati estis, quod canonicas regulas vos velle observare cæteris arctius devovistis. Quod vero voluistis, ut Lemovicensi episcopo aliqua super hoc negotio scriberem, interim ea de causa distili, quia ille dominus ignotus est mibi, et opportunum tempus exspecto, ut de his et similibus quod ratio et auctoritas dictaverit, inter nos viva voce disserramus. Vale.

EPISTOLA LXX.

Ivo, humili Ecclesiæ Carnotensis servus, GALTERIO Meldensi [al., GAUTERIO Meldensium] episcopo, sancta sapere et sancta facere.

Quoniam zelus domus Dei teperc non debet in cordibus nostris, ejusdem domus 35 decorum diligere, et pro eadem domo murum nos oportet oppnere, ut impetus, quos super eam facit antiquus hostis, aut præcavendo propulsemus, aut si jam in eam per aliquam partem irrupit, cooperante Dei gratia, collectis in unum animi viribus, excludamus. Et quamvis difficilior sit labor ruinosa resicere quam integræ in suo statu custodire, nos tamen per an-

A gusta et ardua, inter cruentationes etiam spinarum, inter incerta itinera nebularum, debemus perdita querere, dispersa colligere, quantum in nobis est sordidata mundare, moniti et instructi exemplo summi patris familiæ, qui relicti nonaginta novem ovibus in montibus, centensimam quæ perierat, ipse quæsivit (*Luc. xv; Matth. xvii.*), suo sanguine redemit, et ad ovile a quo aberraverat reportavit. Ne ergo nobis tanquam pastoribus sua querentibus a summō Pastore cum nostra confusione exprobetur: *Quod perierat non quæsistis, quod confractum erat, non consolidastis* (*Ezech. xxxiv.*; nullus nos privatus amor, nullus quamlibet excellentis personæ favor, nulla spes commodorum, nullus timor incommodorum ad officii nostri intentione dimoveat, quominus errantes ad viam revocemus, et animas propria fragilitate vel diabolica illusione deceptas, de fave lupi invisibilis eripere studeamus. Quod ideo suggero dilectioni vestrae, quia tam ex verbis Turonensium monachorum, quam ex litteris domine Adeleidis [al. domus Adela] venerabilis comitissæ audivi turpissimam famam de monasterio Sanctæ Faræ, quod jam non locus sanctimonialium, sed mulierum dæmonialium prostibulum diceendum est, corpora sua ad turpes usus omni generi hominum prostituentum. Quæ quidem si corrigi nolent, et sibi tantum mortem facerent, tolerari forsitan possent. Sed quia multarum factæ sunt laqueus animarum, suggero et consulo vigilantiæ vestrae, ut aut predictas mulieres in loco suo et in suo ordine corrigitatis, aut si id fieri non potest, religiosis monachis locum illum cum suis possessionibus committere studeatis; accepta tamen ab eis cautione ut predictas mulieres sub arcta disciplina coercent, et eisdem necessaria de rebus monasterii, quandiu vixerint, provideant. Hoc enim modo multiplicem fructum de bono principio facietis, quia et incontinentes illas mulieres ad propositionem continentiae reducetis, et possessiones monasterii necessitatibus sanctorum a fidelibus deputatas, in suum statum reformabitis, et detestabilem famam religiosam monasteria malo odore contristantem compescetis et incestuosorum animas ex earum contubernio peruenites, ab ætero interit liberabitis. Que vobis scribo, ex visceribus profero charitatis, idem mibi a vobis fieri desiderans, si me desiderem in simili periculo audieritis: in via Dei namque ambulantes mutuas exhortationum manus nobis invicem porrigitemus, ut in perventione pariter [quid. cod. ut in fine pariter] de manipulis (*Psal. cxxv.*) aeternorum fructuum gaudeamus. Valete.

EPISTOLA LXXI.

GUILLELMO [al. WILLELMO (a)], glorioso regi Anglorum, Ivo humili Ecclesiæ minister, salutem et servitum.

In litteris a sublimitate vestra mihi directis nuper [nuper ad me directis], mansueti, et prudentis hominis ingenium notavi, cum placeret [al.; placuerit]

(a) Hic sec. fuit et nequissimus, ut ait Matth. Paris.

dignitati vestra priusa mea parvitate rationem quæ-
rere quam de me aliquid inconsulte judicare, secun-
dum illud viri sapientis : *Nejudices antequam congo-
scas (Ecccl. i).* Quæsivit enim ab humilitate mea vestra
excellentia, qua ratione exsolverim [absolverim. ms.
c.] Nivardum de Septolio a fiduciis et sacramentis qui-
bus se vestre magnitudinib[us] obligaverat, cum Christiani
erga Christianos fiducias sacramenta quæ sibi invicem
præbent, observare debeant. Quod quidem ita con-
cedimus, si legitime vel non illicita fuerint [facta,
ms. c.] sacramenta. Prædictus autem Nivardus te-
status est mihi fiducias et sacramenta quæ sublimi-
tati vestræ fecerat, prioribus sacramentis fuisse
contraria quæ fecerat naturalibus et legitimis do-
minis suis, de quorum manibus [plures v. c. manu,
ita ms. c.] suscepserat hæreditaria sua beneficia, nec
posteriora se posse observare, nisi priora [prima
ms. c.], vellet violare. Cui ratione fultus et auctoriti-
tate consilium dedi, ut accepta de posterioribus po-
nitentia, justa in justis, legitima non legitimis, priora
posterioribus sacramenta præponeret. Quod cum
multis rationibus et auctoritatibus confirmari possit
de multis pauca subnectere curavi. Illebat enim
in Toletano concilio ix, capitulo 4 (can. *Duo mala*, et
seq. dist. 13) : « Duo mala licet omnino cautissime
sint præcavenda, tamen si necessitas ex his unum
temperare compulerit, hoc debemus resolvere quod
minori nexo noscitur obligari. » Unde [al. inde]
Augustinus De bono conjugali (c. 4 et 20, caus. 22,
q. 4) : « Siad peccatum admittendum adhibetur fides
mirum est si fides appellatur. Verumtamen qua-
liscunque sit, si contra ipsam sit [al. fit. ms. c.]
pejus sit, nisi cum prepterea deseritur, ut ad
fides veram legitimamque redeatur. » Idem
Tharasius patriarcha (cap. 18, caus. 22. q. 4) :
« Ilerodes observavit illicitem sacramentum, et
periit. Petrus vero negavit cum juramento, et
conversus flevit, et salvatus est. » Item Hieronymus
super Jeremiam lib. 1 (*Comment.*, c. 4 et c. 2,
caus. 22, q. 2) : « Animadverendum quod jusjurandum
hos habeat comites, veritatem, judicium atque
justitiam. Si ista defuerint, nequaquam erit juramen-
tum, sed perjurium. » Hinc Honorius papa
quosdam transpadanos episcopos veblementer redar-
guit, qui suadebant Petro, viro gloriose, ut sacra-
menta quæ præbuerat Aconio regi patri regis Adul-
baldi frangeret, et Ariobaldo [*sic. vett. cod. ante*
Arlobaldo] consentiret. Ipsum vero gloriosum Pe-
trum accurate commendat, quia pravis sacerdotum
persuasionibus non acquieavit, sed sacramenta quæ
Aconio fecerat firmiter observavit. His et aliis bu-
jusmodi cognosci potest sacramenta legitima vel li-
cita firmiter observanda; illicita vero aut esse vi-
tanda, aut si facta sunt, cum penitentia dissol-
venda. Aliud consilium si parochiano meo mihi
commissio dedisset, ovm errantem non revocas-
sem, ovi morbiæ curam quam debueram non im-
pendisset. Valete.

(a) Hujus epistola meminit epist. 80.

EPISTOLA LXXII (a).

Ivo humili Carnotensis Ecclesiae minister, G. abbati
monasterii Sancti Guandregesili [al., Wandregesili,
al., Guandregesili], salutem in Domino.

Consulit parvitatem meam dilectio vestra utrum
tabulæ altarium aliquando consecratæ, cum trans-
latæ fuerint, et super novam struem lapidum po-
sitæ, denuo sint consecrandæ. Quod nobis ex auctoriti-
tate et ratione faciendum videtur, cum canon dic-
eat : Altare si motum fuerit, ecclesia denuo con-
secratur. » Quod 36 si ecclæsia propter motionem
denuo est consecrandæ, quanto magis ipsum altare
quod motum est? Prælere a cum signa similitudinem
habeant éarum rerum quarum signa sunt, sicut
fides, qua caput et fundamentum est sacra religio-
nis, immobilis debet manere [al. permanere] in cre-
dente, sic visibile altare, quod figuram gerit fidei
debet manere immobile. Et sicut a fundamento fidei,
si quis motus fuerit per manus impositionem cor-
pori Christi, quod est Ecclæsia, reconciliandus est,
sic mensa altaris fidei typum gerens, si mota fuerit,
iterum sacræ mysteriis imbueda est. Nec satis si-
milis ratio est quam quidam fratres vobis objiciunt,
quod altaria portabilia [al. portabilia] licet de loco
ad locum moveantur, non tamen denuo consecran-
tur. Hæc enim altaria non aliter consecramus, nisi
vel in talibus ligneis, vel aliquo competenti substrato
compacta et firmiter sint affixa. Unde licet de
loco ad locum portentur [al. comportentur], non
tamen de loco in quo consecrata sunt moveantur. A
quo si evulsa fuerint, sicut cætera altaria denuo sunt
consecrandæ. Hæc de proposita quæstione breviter
vobis rescripsi, eadem [eisdem, ms. c.] rationibus
et auctoritatibus prolixius ostensurus, si opportu-
num esset. Sed hæc prudentiæ vestræ sufficere sum
arbitratus. Vale.

EPISTOLA LXXIII.

Ivo, humili Carnotensis Ecclesiae minister. BERNARDO,
Majoris Monasterii abbati, promereri euge servi
boni.

Verbum quod erat in ore multorum auditui meo
non intulit gaudium, quo animadverti generale di-
spendium monasticae religionis, et speciale incom-
modum vestræ perturbationis. Relatum enim est
mihi quosdam e fratribus adversus fraternitatem
vestram insurrexisse, qui dicentes curam vobis
commissam non legitimam habuisse principium, his
de causis, quod ab eo qui dicebatur excommunicatus
esse, benedictionem acceperitis, et subjectionem
debitam metropolitanæ sedi ante benedictionem pro-
misericordis. Habent fortasse [al., forsitan; ita ms. c.]
fratres istis zelum Dei, sed non secundum scientiam
(Rom. x), putantes quod promotionem abbatis fa-
ciat episcopalis benedictio, et non potius fratrum
communis electio [abbatis promoto an sit potius
benedictione episcopali quam fratrum electione],
cum tamen ipsam benedictionem conferat Dominus
non secundum meritum dantis, sed secundum fidem

et puritatem benedictionem accipientis. Unde beatus Augustinus in libro Questionum Veteris Testamenti: « Dictum est a Domino in Numeris ad Aaron: *Vos porite nomen meum super filios Israel, ego Deus benedicam eos* (Num. vi), ut gratiam traditio per ministerium ordinati transfundat hominibus, nec voluntas sacerdotis [unus v. c., dantis ob.] obesse possit aut prodesse, sed meritum benedictionem poscentis. » Unde idem Augustinus in libro tertio De unico baptismo: « Aliud est non habere aliquid, aliud non jure habere vel illicite usurpare. Non ideo itaque non sunt sacramenta Christi et Ecclesiae, quia eis illicite untuntur non soli heretici, sed etiam omnes iniqui et impii; sed illi corrigidisunt aut puniendi, illa vero agnoscenda et veneranda sunt (a). » Item idem in libro contra Parmeniani epistolam: « Sicut redeunti non redditur, quod foris habebat, sive nienti non repetendum est quod foris accepérat. » Unde consequenter intelligitur perversitatem hominum esse corrigidam; sanctitatem autem sacramentorum in nullo perverso esse violandam. Constat enim eam in perversis hominibus et sceleratis, sive in eis qui intus sunt, sive in eis qui foris, impollutam et [atque ms. c.] inviolabilem permanere, sed in bonis ad præmium, in malis vero ad iudicium. Unde etiam Anastasius papa, sacramenta quæ Acatius condemnatus celebraverat, rata esse confirmat, ita scribens Anastasio imperatori: « Secundum Ecclesiae catholicæ consuetudinem sincerissimum serenitatis tuæ pectus agnoscat, quod nullum de bis vel quos Acatius baptizavit, vel quos sacerdotes vel levitas secundum canones ordinavit, vila ex nomine Acatii portio læsionis attingat, quo forsitan per iniquum tradita sacramenta, minus firma esse videantur. » Et infra: « Ideo ergo et hic, cuius nomen dicimus esse reticendum, male bona ministrando sibi tantum nocuit. Nam inviolabile sacramentum quod per eum datum est, alii, virtutem suæ perfectionis obtinuit (b). » Item Augustinus contra scripta Petiliani: « Ut sit quisque verus sacerdos oportet ut non solum sacramento [al. solo], sed iustitia quoque induatur, sicut scriptum est: *Sacerdotes tui induantur iustitiam* (Psalm. cxxxii). Qui autem solo sacramento sacerdos est, sicut fuit pontifex Caiphas, persecutor unius et verissimi sacerdotis, quævis ipse non sit verax, quod dat tamen verum est, si non det suum, sed Dei. » Sacerdotii autem ordinem, sicut dicit idem Augustinus in libro De bono conjugali, qui semel acceperint, nou priuantur, licet aliqui pro aliquibus culpis ab officio removeantur. Ad ultimum, divina sacramenta talia sunt unicuique, quali corde accesserit, sicut dicit Augustinus in Diagolo contra Petilianum. Et hæc quidem dicta sunt de sacramentis ecclesiasticis, sine quibus Christiana conversatio non dicitur, nec

(a) Sacramenta in bonis et malis æque valent epist. 236, in fine.

(b) Hoc latius refertur in c. 8, dist. 19.

(c) Aliud esse in electo episcopo erga suum pri-

A a Domino præmium æterna salutis acquiritur. Quid ergo est disceptandum de benedictione abbatis, a quoquaque episcopo eam fuerit consecutus, in qua nec fit manus impositio, nec consecratio (*idem sup. epist. 88*) sed simplex oratio, in qua accepta vel non accepta salus subditarum, nec mihiuit nec augetur. Novit enim fraternitas vestra quam multi servi Dei in Ægypto et Palæstina, ceterisque provinciis monasteriorum patres existernunt, qui nec tamen hujusmodi benedictionem ab humano ore acceperunt, quibus subdidit nihilominus omnem obedientiam exhibuerunt, nec de salute sua propter hoc timuerunt. De cætero, quod calumniantur non recte vos fecisse, quod ante benedictionem (c) promisistis obedientiam sedi metropolitanæ, vana vel nulla calumnia est. Quomodo enim connexa sibi adinvicem poterent esse membra corporis Christi, nisi dispensatores canoniarum vel monasticarum coagregationum eam obedientiam exhibeant prelati suis, quam (*quamvis ms. c. alii qualiter*) sibi exhiberi volunt a subditis suis? Præterea quæ culpa est si exigüo quod debetur et quod debetur exhibetur? Unde August. ad Simplicianum libro primo: « Quis non videat iniquitatis neminem argui posse, qui quod sibi debetur exegerit, nec eum certe qui quod ei debetur donare noluerit? Hoc autem non esse in eorum qui debitores sunt, sed in ejus cui debetur arbitrio. » Debitorum autem esse qui ad dignitates promoventur ecclesiasticas, promittendæ obedientiæ testatur concilium 37 Toletanum undecimum, capitulo 2: « Unusquisque qui ad gradus ecclesiasticos accessurus est, non ante honoris consecrationem accipiat, quam placiti sui iudicatione promittat, ut fidem catholicae sinceri cordis devotione custodiens, juste et pie vivere debeat, et in nullis operibus suis canonicas regulis contradicat, atque ut debitum per omnia honorem atque obsequio reverentiam præminentem sibi unicuique dependat. » Ipse enim summus pontifex (b) antequam consecrationis gratiam consequatur, consuetudines Romanae Ecclesiae et decreta prædecessorum suorum se inviolabiliter servaturum proflitetur. Sic reliqui pontifices ante consecrationem examinantur, omnem veterum morum (e) honestatem et debitam obedientiam se exhibituros suis ordinatoribus pollicentur. Cum enim humilitas sola, quæ comes est obedientiæ, digna sit exaltari, sicut superbia dejici, non peccat abbas si profiterit ore, quod semper debet in corde habere, et, cum opportunum fuerit, exhibere in opere. Non ergo hujusmodi perturbatores et pertubati otiose et curiose agentes, non intelligentes que loquuntur, neque de quibus affirmant (*I Tim. 1*), inutilibus scrutinis suis, et vanis susurris (*sic vell. codi.*) fraternitatem vestrarum a Sabbato cordis expellant, vel a suscepta obedia vos quantilibet tempestate removeant, et

matem scribit epist. 60, et 66, supr.

(d) Idem scribit epist. 60 ex libro cui titulus *Diurni*.

(e) Morum deest in ms. o.

cadat super vos illa hostilis irrisio : *Hic homo ce-
pit ædificare, et non potuit consummare* (*Luc. xiv.*). Novit enim vestra diligentia quia ad hoc potissimum antiquus hostis invigilat, ut quietem servorum Dei interrupcat, et cum interruperit, vasa sibi ablata restituat, et restituta antiquis et novis sordibus vobementius inficiat. Multiformes igitur ejus insidias calliditate serpentis advertebit, et murmuratum molestias columbina simplicitate supportabit, et tamen, quantum in vobis est, justam eis murmurandi causam auferite, ne, sicut aiunt, res monasterii vestra incuria dilabantur, et solita fratum subsidia minuantur. Quod si forte per aliquam corporis imbecillitatem [*solus v. c. Fab. incommoditat.*] vel supernæ contemplationis studium ad hoc minus sufficitis, sunt vobis cum viri prudentes, vobis cum uno spiritu gradientes, quibus postestis partem vestri oneris imponere; vos autem liberius et ideo uberiorius dulcedinem supernæ contemplationis gustare, et in tempore verbi annonam conservie ministrare. Non homini ignorantis [*al. hæc ig., ita ms. c.*] scribo, sed admonitam volo esse charitatem vestram, ne tempestas apud vos orta offendiculum fiat [*al. faciat*] infirmis aut scandalum, qui occasionem querentes incurront illud problema Salomonis: *qui timet ven-
tum, nunquam seminat : et qui considerat nubes,
nunquam metit* (*Eccles. xi.*) Auferite igitur omnibus infirmis vel invidis occasionem sanctum propositum blasphemandi, vel arctam vitæ viam non aggrediendi, ne increpando dicatur vobis per prophetam a Domino: *Quod perierat non quæsistis, quod infir-
num fuerat [al. erat] non consolidastis, quod confra-
ctum non colligastis* (*Ezech. xxxvi.*) Quod avertat a sanctitate vestra, qui animam suam pro nobis posuit, et ut pro fratribus animas nostras ponemus verbo monuit, et exemplo declaravit. Vale.

EPISTOLA LXXIV.

Ivo, *Dei gratia, Carnotensis Ecclesiæ minister, Hil-
deberto Cenomanensi episcopo, in tribulatione to-
lerantium, in tolerantia perseverantium.*

Quantum ex tenore litterarum tuarum (*a*) perpendi, ad suggestionem æmolorum tuorum de proditione Cenomicae urbis nuperfacta insimulare te molitur regis Anglorum metuenda severitas, nulla adversum te legitima accusatione prolata, sed pravorum delatione conjecturarum divinationibus palliata, et cum paratus sis ad perficiendam purgationem legitimam, non aliter vult te hujus proditionis immunitam credere, nisi igniti ferri examinatione demonstres innocentiam tuam. Consulis itaque humilitatem meam utrum tibi bene conscient pro conservanda integrilate famæ tuae, et recuperanda regis gratia debeas voluntati ejus acquiescere, an quæli-

A bet adversa pati, ut non recedas ab ordine: breviter itaque tibi respondeo, consulens ut non transgrederis terminos antiquos, terminos quo posuerunt patres tui. Aliter [Quid si taliter] namque innocentiam defendere, est innocentiam perdere (*b*) monomachiam enim ferri calidi examinationem nec consuetudo ecclesiastica in discutendis causis ecclesiasticis recipit, nec canonica auctoritas instituit. Unde Nicolaus in causa regis Lotharii et Tibergeræ (*c*) de falsis criminibus impetrata: « Monomachiam in legem non assumimus, quam preceptam esse non reperimus; cum hac et hujusmodi sectantes, Deum solummodo tentare videantur. » Dicit autem [enim ms.] Augustinus in libro Questionum super Genesim: « Quando habet homo quod faciat, non debet tantare Deum suum. » Inde etiam ita scripsit Alexander II papa Ramuldo [*al. Rimaldo, vel Raymaldo; refertur ea super caus. 2, dist. 4.*] Cumano episcopo: « Super causa Gislandi presbyteri tui de morte episcopi sui predecessoris tui inflati in medium consuluimus. Itaque circum astrium omnium fratrum assensu unanimi tua dilectioni rescribimus, præfatum Gislandum [presbyrum ms. c.] ante te præsentandum, ubi, si certi accusatores defuerint, tunc dictante justitia, sine omni controversia presbyter quæcumque ob hoc injuste amisit ac sacerdotium et integra accipiat beneficia, purgationem tamen antea [*al. ante te*] duobus sibi saerdotibus junctis, ubi accusator cessaverit eundem ex se præbere two commitimus arbitrio. Vulgarerem (*d*) denique legem ac nulla canonica sanctione fullam [a nulla canonica sanctione fullam legem ms. c.], ferventis scilicet sive frigidæ aquæ ignitique ferricontactum, aut cujuslibet popularis invenitiois, (qua fabricante hæc sunt omnino facta invidia) nec ipsum exhibere, nec aliquomodo te volumus postulare, immo apostolica auctoritate prohibemus firmissime [*al. severissime.*] » Inde etiam Stephanus V [*al. ms. c.*] episcopo Magontino (*e*): « Ferri candentis vel aquæ ferventis examinatione confessionem extorqueri a quolibet, sacri non censuerunt canones, et quod sanctorum Patrum documento sanctum non est, superstitionis ad inventione non est presumendum. Spontanea enim confessione vel testium approbatio publicata, delicta, habito præ oculis Dei timore, commissa sunt regimini judicare: occulta vero et incognita illius sunt iudicio relinquenda, qui solus novit corda filiorum hominum. » **¶** Plura tibi perscripsisse super his, si licuisset. Tu itaque his et aliis auctoritatibus Patrum unique munitus viriliter age, et ne de te aliis præbeas exemplum futuris et præsentibus burnocitum. Si enim aliquid contra justitiam pataris, de tribulatione purgaberis, et probaberis, de que probatione misericordiam consequeris. Vale.

(a) Exstat hujus Hildelberti epist. 19 qua conqueritur de sevitia regis Anglorum.

(b) Confer epist. 205.

(c) Infra Teibergæ, ep. 205 al. Tecbergæ, vel Tie-

bergæ refertur a Grat. in cap. *Monomachiam*, caus. 2, q. 5.

(d) In c. *Mennam*, caus., 2, q. 4 et Greg. lib. II, ep. 8.

(e) Cap. *Consulisti*, can. 2, C. q. 4.

EPISTOLA LXXV.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis episcopus, Joanni eadem gratia Aurelianensem episcopo, salutem (a).*

Quod licentiam postulavi a domino [papa] Putuacensem dominam^u [Adeliciam epist. 76] et milites ejus excommunicandi, magna et manifesta me compulit necessitas pro interminatis injuriis Carnotensi Ecclesiæ ab eis frequenter illatis, et ab Aurelianensi Ecclesiæ nondum emendatis. Ad quod etiam nunc laborare videntur qui pro vobis scripserunt, ad libitum suum interpretantes litteras domini pape, sensum suum non aptantes ejus voluntati, sed insidias facientes grammaticæ positioni, tanquam et ipsi qui litteras apostolicas scripserunt, non fuerint grammatici. Quando enim dixit, ut confirmaretis sententiam nostram canonice dictatam in prædictam dominam, jam dixerat esse parochianam vestram, et tamen dedit Carnotensi Ecclesiæ licentiam excommunicandi eam pro suis injuriis. Canonicum [al. canonice, ita ms. c.] itaque est eam excommunicare admonitam, et sepe vocatam, et non resipiscerentem Satanæ tradere, cum illa potestas hoc concesserit, cuius est de omni persona et de omni Ecclesia judicare (epist. 78). Rogo itaque et moneo ut impleatis præceptum quod accepistis, quia et ego ad præsens non privabor apostolico munere quod acceperi. Quod autem offertis mihi eam ad justitiam in capitulo Aurelianensi, vos ipse [unus cod. ipsi] scitis non esse canonicum: quia honor quem contra canones invadit, Carnotensis Ecclesiæ est, in qua obtuli ei omnem justitiam, et adhuc offero. Sed ipsa omnino refutat, quia injustam se novit habere calumniam. Debet autem nosse vestra fraternitas quod [al. quia], (epist. 184; Grat. can. 3, q. 6) quæque negotia in locis in quibus orta sunt, primum sunt discutienda. Valete.

EPISTOLA LXXVI.

DAIMBERTO, *Dei gratia Senonensem archiepiscopo, Ivo, humilis sacerdos, salutem et debitam reverentiam.*

Quoniam [unus v. c. quando] ex antiqua institutione provinciale synodus celebrare vestra sollicitudo dispositus, in qua ad correctionem pravorum promulganda sunt instituta apostolica et canonica, parvitatem meam quam invitatis, licet minus utillem, subtrahere nec volo nec debeo, si tamen divina miseratione libertatem mihi conservaverit et sospitatem. Per quamcumque autem viam eadem divina miseratione venire me concesserit, ante aliquot dies premando vobis ut in loco competenti quam securiorem conductum poteritis mihi transmittatis. De electione autem Nivernensem, in qua se studia partium [al. vota partium] divisorunt, ex institutione Patrum instructam credo esse prudentiam vestram ut illum modis omnibus præferatis, qui majoribus studiis juvatur et meritis (b). Sed quia nemini cito

A manus imponenda est, si id ad præsens ad plenum deprehendere non valetis, differendum mihi hoc negotium usque ad futuram synodum videtur, ut tunc evidentius discutiantur et eligentium studia et electorum merita. De cætero Ade liciam (epist. 75) Putteacensem dominam et Hugonem filium ejus (epist. 111 et 112) cum cæteris adjutoribus suis propter tyrannidem quam in nos exerceant, ex auctoritate apostolica nobis excommunicatos precando insistimus, et insistendo precamur, ut vos quoque excommunicetis, aut male invasa nobis restituvi faciat. Sic enim antiquitus est institutum, et nuper in Avernensi [in solo v. c. Put. Nivernensi] concilio omnium episcoporum qui aderant, consensu confirmatum, ut ab uno episcopo quemlibet pro injuriis ecclesiasticis excommunicatum, vicini quoque episcopi excommunicent (*infra* epist. 111 et 120). Quod si causatur injuste se excommunicata, veniat ad Ecclesiam cui calumniam facit, et a qua nullam iurorium pertulit; audiet Deo juvante [cod. Put. Deo annuente] justam se accepisse sententiam. Apostolica autem auctoritate a nobis eam esse excommunicata, exemplar apostolicarum litterarum quod vobis transmisi, declarabit. Valete.

EPISTOLA LXXVII.

Ivo, *Dei gratia humili Ecclesie Carnotensis minister, HUGONI Belvacensis Ecclesie decano, et cæteris fratribus ejusdem Ecclesie, salutem in Domino.*

De molendino quod Ecclesiæ vestre [nostra ms. c.] ab episcopo ejusdem molendini constructore est donatum et non tantum tricenaria ususcapione [al. usucaptione, in nonnullis vox usus deest] quiete possessum, sed etiam vestrorum privilegiorum auctoritate firmatum; nunc vero impedimentis pontium et initorum sordibus impeditum, molendi amissit officium, justam et omni ratione subnixam causam habere videmini, et maxime adversus episcopum, qui non solum debet suis temporibus illicita non patrare, sed etiam ab antecessoribus suis illicite patrata corriger. Sic enim scribit papa Gelasius Cresconio et Mesalie [Massale, ms. c.] episcopis cap. *Decessorum. caus. 25, q. 2:* «Decessorum statuta sicut legitima et justa successorem convenit custodiare ita debet etiam malefacta corriger.» Ideo nunc est sufficiens ratio quod dicit episcopus, præcepto suo nullum impedimentum illatum luisse molendino, quo minus officium suum faceret, nisi ipse eos qui impediunt pro potestate sui officii removeat ab impedimento. Sic enim scribit Joannes VIII papa Ludovico imperatori (epist. 100): «Facientis culpan habet, qui quod potest corriger, negligit emendare.» Quod si episcopus hoc a sua potestate removere conatur, legat sententiam [al. legatur sententia] de concilio Gelasii papæ. Dicitemus [cap. Placuit, caus. 16. q. 3]: «Placuit huic sanctæ ac magnæ-

epist. 60.

(b) Nicen. conc. c. 6, et Antioch. c. 19; Leo papa epist. 82; vide Grat. dist. 61 et 65.

(a) In aliquot vett. codd. caput sequens præfigitur: Quod sedis apostolicæ licentia alterius parochia num excommunicare liceat, confer cum fine

que synodo, ut res vel privilegia qua Dei Ecclesiis ex longa consuetudine pertinent, sive a divae recordationis imperatoribus, sive ab aliis Dei cultoribus in scriptis donata, et ab eis per annos triginta possessa sunt, nequaquam removeantur (a) a potestate praesulum eorum quæcumque saecularis persona per potestatem eis subtrahat, aut per argumenta quilibet [al. argumentum quodlibet] auferat; sed sint omnia in potestate ac jussu praesulis Ecclesiae quæcumque intra triginta annorum spatium ab Ecclesiis possessa 39 fuisse noseuntur. Quisquis igitur [ergo clericorum, vel] saecularium contra presentem definitionem erigerit, tanquam sacrilegus judicetur: et donec se correxit, et Ecclesia propria privilegia, seu res restituerit, anathema sit. Item de eodem papa Nicolao Adoni Viennensi archiepiscopo: (b) «De rebus quo semel Deo contributæ atque dedicatae sunt, et postea sub occasione concessionis principum a quibusdam invadunt atque diripiuntur, sancimus ut prius consulto principe [consulatis principem] ad resecandam tam presumptivam factionem, et cognoscendum utrum illius sit concessio, an invasoris presumptio. Quod si principis inordinata fuerit largitio, et ipse sit princeps pro emendatione redargendum. Si autem invasoris declaratur presumptio, usque ad emendationem excommunicationis sit vindicta coercendus. » Oppositio vero annua possessionis secundum consuetudinem sue civitatis, sive obligatio episcopi qua se promisit observaturum consuetudines ejusdem civitatis, sive turbulentia conjuratio factæ communionis nibil prejudicant legibus ecclesiasticis. Pacta enim et constitutions [al. consuetudines] vel etiam iuramenta quæ sunt contra leges canonicas et anchoritates sanctorum Patrum, sicut vos ipsi bene nostis, nullius sunt momenti. Dicit enim papa Zozimus Narbonensis [Narbonensium ms. c.]: « Contra statuta Patrum aliquid concedere [al. concedere leg. in c. Contra caus. 25, q.1] vel mutare, nec bujus quidem sedis potest auctoritas. Quod si adversus canonom formam aliquid vobis judicatum fuerit, si vobis visum fuerit, appellabitis audientiam eorum judicum, qui apud vos majoris videntur esse auctoritatis, sive apud vestrum metropolitanum, sive apud legatum Romanum. Post appellationem vera infra quinque dies postulabitis litteras ab eo a quo appellatum est (ep. 120, c. Si quis cum seq. caus. 2, q. 6), ad eum ad quem appellatum est, ut diem utriusque parti constituat, in quo causam vestram judiciali sententia terminari precipiat. Valete.

EPISTOLA LXXVIII.

Ivo, Carnotensis Ecclesiaz hunilis minister, monachis Dolensis monasteriu, unanimes habitate in domo.

Venientes ad nos quidam de vestro monasterio diversa sententes, notificaverunt nobis dissenzionem que inter vos orta est de electione fratris vestri Ber-

(a) Dcest in ms. c. sicut et in decreto.

(b) Cap. De rebus, causa 12, q. 2; existat inter epistolas Nicolai papæ I ad Odonem archiepisc., ep. 59

Anerii quondam Bonævallis [al. Bonævalensie, ita ms. c.] monachi. Quorum relatione auditâ valde doluumus, procul dubio scientes, quia Satanas expedit vos, et timentes ne ista occasione vos invicem mordeatis et comedatis, et invicem consumatis [unus cod. consumamini]. Vocato itaque ad nos abbate Bonævallis [Bonævallensis, ms. c.] monasterii, et convocatis quibusdam de melioribus Ecclesiaz nostræ fratrilibus diligenter investigavimus, utrum predictus frater, vel in clericali ordine, vel in monastico aliqua notabilis apparuisset infamia. Bonum ergo ei [ejus, ms. c.] testimonium in omni ætate et ordine comperimus. Hoc solum abbas et monachi objecerunt quod sine licentia fratrum a monasterio discesserit. Sed hujus discessionis causam et per nos scientes, et per alios subtilius inquirentes, cognovimus, quia eo tempore quo discessit, magna in eo monasterio perturbatio fuit, quam etiam abbas ejusdem loci ferre non valens, ad majus monasterium, in quo ad conversionem venerat, necessitate compulsus rediit. Causam autem propter quam abbas discessit, propter reverentiam monastici ordinis melius est silere quam revelare. Quapropter illa discessio, quæ illi fratri et multis aliis pie sentientibus visa est in melius mutatio, nullum nobis videatur ei facere præjudicium [unus cod. nullum ejus videtur impedimentum], si vota omnium vestrum vel meliorum in eo convenient, et mores monastico regimini non congruentes impediunt, maxime cum summus pontifex (epist. 75), cuius est de omni persona et de omni Ecclesia judicare, eum ab hoc vinculo absolverit, Missas etiam ab eo audierit, et in omnibus sacramentis ecclesiasticis coram religiosis personis sæpe communicaverit. Quapropter si alia que canonicas institutis contraria sint in eo reporta non fuerint, rogamus et monemus ut in eo charitatem confirmetis, et ad pacis compagm festinanter redire studeatis. Habemus enim præ manus reliquorum exempla virorum, qui relicts probabili causa monasterii suis, ad Cluniensem monasterium (ep. 41), vel ad alia monasteria secesserunt, vel etiam ad ecclesiasticas dignitates vel monasteriorum curas (e) sine omni repulsione [repulsa] ascenderunt. Ex quibus duo de monasterio Crucis, litterati et religiosi, Guimundus et Robertus, alter ad episcopatum (d) Aversensem, alter ad gubernationem monasterii Sancti Laurentii Aversensis, auctoritate apostolica assumpti sunt. Arnulfus [unus, Ernulfus] Belvacensis monasterii Sancti Simphoriani monachus, vir prudens et religiosus, similis de causa regiato monasterio, nunc Cantuariense monasterium regit. Sic et multi alii. Valete.

EPISTOLA LXXIX.

Ivo, Dei gratia Carnotensis episcopus, GULIELMUS [al. VILELMUS] Parisiensis, JOANNES Averianensis, GALTERIUS [GAUTERIUS] Meldensis, HUMBALDUS

tom. III Epistol. summor. pontific.

(c) Ita vett. codd.; vide not. ms. c.

(d) Sic ex pluribus antiquit. libris.

Antissiodorensis, PHILIPPO Trecassino episcopo,

salutem.

Congregatis in Stampensi concilio multa super [al.de frat.] fraternitate tua licet ingratis auditoribus nobis relata sunt, de quibus valde mirati sumus, quoniam et auribus piorum [al. proborum] sunt onerosa, et ordini tuo si vera sunt periculosa; de quibus quia eadem legati tui retulerunt, vel referre poterunt, interim silere decrevimus. Sed, quia ad concilium vocatus [al.invitatus] non venisti, nec legatum, nec legitimam excusationem scripto vel dicto pro te misisti [*unus cod. premisiisti*], potuissemus in te canoniam dedisse sententiam. Non enim metum mortis aut cruciatu[m] suspicionem inferendi, sed presentem tantum secundum leges (*l. ix.d. Quod met.ca[u]m.*) pro legitima excusatione accipimus, ubi iter anticipare vel circuire nullæ angustias prohibuerint [prohibuerunt]. Præterea quidam contemptus in litteris tuis notari potuit, quod nec nomen metropolitani, sicut in litteris excusatoriis (*a*) fieri solet, interposuisti, nec ad eum aliqua excusatoria verba direxisti. Nos autem misericordiae magis intenti quam judicio, inducas tibi a domino metropolitanu[m] impetravimus usque ad Dominicam proximam ante Natale Domini, quando futura est consecratio Nivarnensis episcopi. Monendo itaque mandamus et mandando monemus ut tunc præsentiam tuam remota omni excusatione domino metropolitanu[m] exhibeas, satisfactorus de objectis. Quod si adesse neglexeris, amodo non erit culpa nostra, si promisericordia **40** judicium suscepferis. Nec enim tibi timendum erit de vicecomite, qui de se et de filio suo, et omnibus suis omnem tibi securitatem in præsencia totius concilii promisit. Vale.

EPISTOLA LXXX.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesie minister, VUILLEMO [al. Guilelmo], Fiscanensis monasterii abbat[us], orationum munus mutuum et devotum servitum.*

De motione altaris vel parietum ecclesie, utrum iteranda sit consecratio, vel non iteranda, nihil scriptum in antiquis regulis reperi. In collectionibus [cod. Put. collationibus] autem Burchardi Wormacensis episcopi, ex concilio Meldensi capitulo quinto ita scriptum reperitur (*b*) « Altare si motu fuerit, ecclesia denuo consecratur: parietes vero si moti fuerint, et non altare, salibus tantum exorcizantur.» Hoc capitulo si diligenter attendatur, ad omnes inquisitiones vestras respondet, et quia de motione altaris monachis Sancti Wandregisili [al. leg. Wandregisili] rationes quas potui, aliquando reddidi, easdem religioni vestre scribere curavi, quibus ita scripsi (epist. 71): Consuluit parvitatem meam vestra dilectio, utrum tabula altarium aliquando consecratæ, cum translateæ fuerint, et super

(a) *Unus cod. excusationis;* ita excusatoria sacramenta dixit epist. 48.

(b) Exstat in decreto Burch. lib. iii, c. 11, ex decretis Higini papæ, c. 4. Ab aliis autem appellatur

A novam struem lapidum positæ, denuo sint consecrandæ. Quod nobis ex auctoritate et ratione faciendum videtur, cum canon dicat (*c*): « Altare si motum fuerit, ecclesia denuo consecratur.» Quod si Ecclesia propter motionem solius altaris denuo est consecranda, quanto magis ipsum altare quod motum est? Præterea cum signa similitudinem habent earum rerum, quarum signa sunt, sicut fides, que caput et fundamentum est sacrae religionis, immobilis debet manere in credente, sic visibile altare, quod figuram gerit fidei, debet manere immobile. Et sicut a fundamento fidei, si quis motu fuerit, per manus impositionem, corpori Christi, quod est Ecclesia, reconciliandus est; sic mensa altaris fidei typum gerens, si motu fuerit, iterum sacræ mystérii imbuenda est. Nec similis satis est ratio, quam quidam fratres vobis objiciunt, quod altaria portatilia [al. portabilia], licet de loco ad locum moveantur, non tamen denuo consecrantur [*vel moneamus n. t. d. consecramus*]. Hæc enim altaria non aliter consecramus, nisi vel in tabulis ligneis, vel in aliquo competenti substractario compacta et firmatus [al. firmiter, ita ms. c.] sint affixa. Unde licet de loco ad locum portentur, non tamen de loco in quo consecrata sunt, moventur; a quo si avulsa [vel. evulsa ms. c.] fuerint, sicut cætera altaria denuo sunt consecranda. Hæc de motione altaris. De parietibus vero si restaurentur, quare salibus tantum sint exorcizandi et non consecrandi, ratio nobis investiganda: ad quod nobis necessarium videtur [videtur, ms.c.], ut primum attendamus formam templi invisibilis, ut cum ea postea conferre possimus figuram templi visibilis. Dicit enim Apostolus: *De agricultura estis, Dei ædificatio estis, ego ut sapiens architectus fundamentum posui (I Cor. iii.)* fundamentum hoc, ut supra [sicut, ms.c.] diximus, intelligimus fidem, cui superponuntur bona opera, quibus probatur dilectio Dei, et proximi, tamquam parietes spiritualis ædificii. His omnibus superaditur vice tecti, celsitudo spei, quæ procedit penetrando usque ad interiora velaminis. Scriptum est autem ab eodem Apostolo: *Sine fide impossibile est placere Deo (Hebr. xi.)*. Fides ergo si evellatur, tota ædificatio spiritualis procul dubio destruitur. Reliqua vero ædificatio, si aliqua vetustate atteritur, aliqua lassione minuitur, sacramenta fidei nequaquam iterantur; sed tantum quod macularum est, asperitate penitentie et compunctionis lacrymis emundatur. Secundum ergo hanc similitudinem, moto altari, quod figuram gerit fidei sicut dictum est, tota Ecclesia consecranda est, quæ corrupta fide tota destructa est. Motis vero parietibus sola aqua et salibus, tanquam penitentie sacramentis reformanda est. Novit enim prudentia vestra, quia sic orat Ecclesia ut quod in manufactis templis agitur, hoc in nobis

Brocardus, ut decretalium lib. iv, tit. 4.

(c) *Cal. Si motu 18, de consecr. dist. 1, addedit. xl, De cons. eccl. vel altar. lib. iii, Decretal.*

spiritualiter impleatur, quatenus per cultum visibilium sacramentorum provocemur ad agnitionem [al. cognitionem, ita ms. c.] et morem invisibilium edificiorum. Possent de his observationibus cum his quæ dicta sunt plura dici, sed hoc puto sufficere prudentia vestra, quæ novit de minimis maxima, de paucis plura conjicere. Vale.

EPISTOLA LXXXI.

PASCHALI summo pontifici, Ivo, humili Carnotensis minister, debitam obedientiam cum fideliorum obsequio.

Paternitatem vestram apostolici culminis gradum ascendisse, et in locum beatae [bonæ, ms. c.] memorie pape Urbani successisse, nostra parvitas gratulatur, et summae providentiae gratias inde referens, ut de bonis principiis meliores exitus provenant, pro modulo suo Deum quotidianiis orationibus precatur. Credimus enim religionem vestram zelum Dei hactenus habuisse, et decorum domus Dei non sicut dilexisse. Unde postquam paternitatem vestram vicem apostolici gradus acceperis cognovimus, summum desiderium nostrum fuit, ut per propriam personam adiremus presentiam vestram, nisi nos retinuisset periculum molestiae corporalis, quod ineundo facile incurreremus de nobis vera fatendo, vel periculum lapsus animæ quod nobis imminet vera negando. Sic enim Petrus Christum negasse dicitur, non quod negaret Christum esse Christum, sed quia negavit Christi se esse discipulum. Mitto itaque interim vobis fratrem istum presentium portitorem, quem rogo ut vice mea familiarem habebatis, et in his quæ salubriter et utiliter reverentiam vestram suggesterit, tanquam meipsum auditis. Valete.

EPISTOLA LXXXII.

Ivo, Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ minister, GAUFRIDO Vindocinensis monasterii abbati, salutem.

Quidam frater monasterii tui nomine Daniel ad nos veniens graviter conquestus est a tua fraternitate se inordinate et miserabiliter multoties tractatum tam contumelias verborum quam injuriis verborum, et quallem te in se expertus est, taliter existere in omnes, aut pene omnes pronuntiat. Unde moneo fraternitatem tuam quatenus zelum tuum ita modifiques, ut nec tumori parcas, nec in sanas partes ferrum mittas, et quos corripis cum charitate corripias, et quibus parcis cum charitate parcas. Nostri enim quia cum unus prophetarum ligna cædens ~~et~~ immoderate percuteret, ferrum de manibus (*a*) prosilivit de manubrio, et unum de filiis prophetarum occidit. Sic sic, charissime, immoderatus rigor disciplinæ quos corripit non corrigit, sed in laqueum diaboli præcipitanter impellit. Rogo itaque et moneo fraternitatem tuam, quoniam prædictus monachus sub pondere correptionis tuæ [correctionis ms. c.] deficit, ut eum in aliqua cella monasterii tui resipare permittas, aut, si omnino importabilis

A tibi videtur ejus conservatio, licentiam ei salvandam suam in alio monasterio concedas, et hoc mihi ad præsens describas. Ita enim fieri poterit ut et frater renovatis moribus melioretur, et anima ejus de manu tua non requiratur. Vale.

EPISTOLA LXXXIII.

Reverendis in Christo fratribus diæcessis Remensis episcopis, Ivo, humili Carnotensem Ecclesiæ minister, salutem a Domino.

Litteras a metropolitano vestro ad vos directas vidimus et legimus (ep. 85) et quam asperis et minacibus verbis sit usus dictator earum, credo quia meminit prudentia vestra. Sed quidquid minarum vel contumeliarum intentent litteræ illæ, vestrum est tam pro vobis quam pro confratre vestro Suessionensi episcopo pondus earum animadvertere, et in periculo ejus periculum vestrum studiosius præcavere. Si enim concessum fuerit, ut metropolitanus in Ecclesiis comprovincialibus (*Gratian.* cau. 9, q. 3) absque consensu [concessu, ms. c.] episcoporum, qui eis præsunt, quidquid voluerit, valeat imperare. clericos earumdem judicare, vel ab officio suo suspendere, dignitati episcoporum indigna fiet violentia, et auctoritati sanctorum Patrum ruinosa injuria [solus cod. *Put. calumniosa injuria*]. Rogo itaque confratris vestri Suessionensis [al. Suessionis] episcopi, ex communis debito charitatis hortamur vestram reverentiam, ut huicmodi incepitis manus obvias extendas, et tantos impetus canonice auctoritatis arietate repellatis. Habetis enim in Heptatico, quia in contentione duorum, qui ad alterius pudenda manum miserit, lapidibus obruatur (*Deuter.* xxv, vide notas). Quod quid est aliud dicere, nisi qui in aliqua disceptatione in aliquem convitiosa verba protulerit, ab omnibus duriter arguantur. Quandiu enim Suessionenses parati sunt in capitulo suo per episcopum suum canonice satisfacere, nemo eis debet bæresis aut sacrilegi crimen imponere, et ipsi clerici vel eorum episcopus, si canonica servatur auctoritas, nisi canonice satisfactum fuerit, eis de objecto per scriptum infamia nullatenus debent ad objecta [*unus cod.* debent objectis] respondere. Et cum ea quæ a me scripta sunt multis auctoritatibus possint muniri, pauca de multis subiectore curavi, non ad docendum vos, sed ad commonenfaciendum.

Dicit enim beatus Augustinus: « Qui maledicto vel criminis objectu aliquem læsit, studeat ex ore eodem proferre medicamenta unde protulit vulnera. » Alioquin secundum papam Fabianum, qui non probaverit quod objecit, pœnam quam intulit, ipse patiatur (tit. *Qua pœna*, etc. apud Grat. cau. 2, q. 3). Nisi illud forte obsit, quia majorum nugæ negotia vocari solent. De non judicanda vero alterius Ecclesia, multorum sententiis consentiens inter alia dicit Callistus papa (ep. 2, et in c. *Sicut* cau. 7, q. 1). « Sicut alterius uxor nec adulterari ab aliquo vel judicari aut disponi nisi a proprio viro eo vivente permittitur,

(a) e manibus deest in ms. c. Idem locus epist. 164, ex *Deuter.*, c. 19.

sic nec uxor episcopi, quæ ejus ecclesia vel paro-
chia indubitanter intelligitur, ea vivente absque
ejus iudicio et voluntate alteri judicari vel disponi
conceditur. » Inde etiam scribit papa Nicolaus Ra-
dulfo Bituricensi archiepiscopo (*refert. epist. 236*):
« Conquestus est apostolatui nostro frater noster
Sigegodus archiepiscopus Narbonensis, quod elec-
tricos suos eo invito ad judicium tumu venire com-
pelles, et ne rebus ad Ecclesiam suam pertinenti-
bus eo inconsulto quasi jure patriarchatus tui dis-
ponas, cum hoc nec antiquitas (cui Patres sanxere
reverentiam) habeat, et auctoritas sacrorum cano-
num penitus interdicat, nisi forte pro causis quas
apud se terminare non possunt, ad te quasi ad
patriarcham suum provocaverint; vel, si episcopus
suns decesserit, res Ecclesiae suæ iudicio tuo dis-
pensare voluerint. Primates enim vel patriarchas
nihil privilegii habere præ ceteris episcopis, nisi
quantum sacri canones concedunt, et prisca con-
sueta illius antiquitus contulit, diffinimus, ita ut
secundum Nicaenas regulas sua privilegia seruen-
tur Ecclesiis » (c. 1, 2, 8, 10, 17, 21, cau. 25, q. 2).
Possem in hunc modum multa interponere, sed
supervacuum videtur, quoniam habentur apud vos
sic ut apud nos. Valete.

EPISTOLA LXXXIV.

*JOANNI presbytero cardinali, Romanae Ecclesiae le-
gato, Ivo, humili Carnotensis Ecclesiae minster,
legatione fungi in Christo.*

Litteras tuæ benevolentia indices nuper accepi, quibus aliqua constantia tua opera parvitati mee
notificasti. In quibus hoc egregie laudabile intel-
lexi, quod te a communione regis (a) abstinuisti,
quoniam in hoc è fama tua et legationi tibi com-
missæ sane consulisti, licet quidam Belgicae provin-
cie episcopi in Pentecosten contra interdictum
bonæ memorie papæ Urbani coronam ipsi regi
imposuerint, tanquam mortuo præcone justitiam
(*justitia, ms. c.*) mortuam essa crediderint. Quod autem
Pictavisi aut intra provinciam Aquitanicam
concilium celebrare disponis, omnino laudo, quia
si intra provinciam Belgicam vel Celticam concilium
celebraretur, multa premi silentio oportet, quæ
ventilata scandalum generarent, et totum pene
fructum concilii aliqua exæstuatione præfocarent,
pressa vero silentio, tanquam verbo Dei alligato,
legationis tuae auctoritatib[us] (*solutus v. c. Put.* verbo Dei
suffocato, Romana auctoritatib[us] plurimum deroga-
rent. De termino vero habendi concilii, quem iv
Kal. Aug. designasti, facile occasionem querent
episcopi partium nostrarum, dicturi non esse con-
gruum spatium ad peragendam viam, et præpa-
randum viaticum. Non enim poterunt multi epis-
coporum ad locum pervenire concilii, nisi per
multos circuitus, et per acquisitos undecunque
conductus. Si ergo videtur prudentia tuae
convenientior videretur mibi terminus in capite autumni:
quando [al. quoniam] et annus erit fertilior, et
unusquisque invitatus iudulso sibi congruo spatio

(a) Philippi, de quo epist. 211.

PATROL. CLXII.

A ad eundum paratiō. Si autem preter spem eve-
nerint haec omnia, cum Deus invicem nos loqui
concesserit, et de termino et de loco habendi
concilii, et de multis alii cum prudentia tua
tractabo, quia multa prætereo quæ non sine ra-
tione interim chartæ commendare dissimulo.
Mitto itaque tibi **¶** cum brevigerulo [*inus, v. c.*
cum hoc gerulo] tuo cursorem istum, per quem
mihi remandas et de tempore et de loco collo-
qui nostri, et de constitutione habendi concilii,
Vale.

EPISTOLA LXXXV.

*MANASSÆ reverendo Remorum archiepiscopo, Ivo, hu-
milis Carnotensis Ecclesiae minister, charitatis
visceribus abundare.*

B Allatae sunt nobis nuper litteræ (epist. 83) a
vobis, per comprovinciales episcopos vestros mis-
sa, quibus perfectis intelleximus grave scandalum
levi de causa inter Remensem et Suessionensem
Ecclesiam nuper exortum. Cum autem in provin-
cia vestra peregrinum sit judicium nostrum, pe-
regrinum tamen non putamus esse consilium nos-
trum, quo charitate suadente reverentia vestræ
et omni religioni, si facultas esset, vellemus bene
esse consultum. Videbantur autem illas litteræ, et
pace vestra dicam, plus continere invectionis
quam correctionis [correctionia, ms. c.], perturbationis
quam reconciliationis, magis percutere ro-
bur sanorum quam colligare vulnera infirmorum,
nisi etiam auctoritatibus honestis et firmis, non
tamen satis apta (b) ad id de quo agebatur accom-
modatis. Nec ista mordendo dico, sed dolendo,
fraterno amore desiderans ut scandalum prudenti
moderatione soviatis, et his qui curiosi sunt ad
cognoscendam vitam alienam (epist. 7 et 118), de-
sidiosi autem ad corrugandam suam, occasionem
disceptandi de vobis quam celerius potestis sub-
trahatis, et cæcis offendiculum non ponatis. Le-
gitur enim in Exode quia si litigaverint duo viri, et
perculserint mulierem prægnantem, et exierit infans
nondum formatus, detrimentum patietur quantum
indixerit vir ejus, et dabit pro anima sua (*Exod. xxii*).
Quid est autem hæc mulier prægnans, nisi anima
infirma, nondum in amore Dei perfecta? hæc ergo
anima religiosis viris inter se contendentibus, et sua
contentione scandalum generantibus, percutitor et
scandalizatur, ita ut amorem Dei, quem tenuiter
conceperat, abiciat et perdat. Qui autem huic in-
firmiori et muliebri animæ abortivum excuscat, dam-
num patietur, quia mercede, qua fidelis servus pro
talento multiplicato donandus est, privabitur. Vir
vero hujus mulieris est Christus qui penam huic
offensioni debitam inducit (indicit, ms. c. in quo duo
sequentia verba desunt) sic dicens, (*Marc. ix*):
Qui scandalizaverit unum de pusillis credentibus in me, bonum est ei magis si circumdaretur mola asinaria collo ejus, et in mare mitteretur. Quæ detri-
menta ut evitare valeatis, filiam vestram Suessio-
nensem Ecclesiam, quam sacrilegom, licet canonice

(b) Apte, deest in ms. c.

obedire paratam, prout libuit, appellatis [al. appell- A] sinum matris paternae revocate, et hæc amaritudinis verba, quæ aeternarum inimicitiarum esse monumentum possunt [possunt esse monimentum, ms. c.], mutata in melius mente temperante: forte, si pertinaciter vos invicem mordetis et comeditis, ab invicem consummamini. Quantum enim intellexi, nisi zelum vestrum temperaveritis, non absque canonica ratione cavebit se iudicio vestro submittere, qui velut in hostem videmini aduersus eam exercitum commovere, et quasi proincutum belli preparamare. Utatur ergo prudentia vestra consilio non iratorum, sed [unus cod. consilio malorum, sed] eorum qui possint esse discreti media-tores utrarumque partium, ne forte post multas vexationes alienum cogamini subire iudicium. Valete.

EPISTOLA LXXXVI.

Ivo, humili Carnotensis Ecclesie minister, STEPHANO palatio comiti, dilectionem et pacem in Christo [al. salutem et dilectionem, ep. 49].

Clericos minis territos et contumeliis affectos, ad vos mittere non valeo. Mito itaque chartam non timentem, neque erubescensem, justitiam exigentem et justitiam promittentem. Moneo itaque excellentiæ vestram nunc tertio, ut homines vestros qui in pacem offendenterunt, ad justitiam pacis, quam ipse dictastis et promisistis, venire faciat, et cum hoc correctum fuerit, si quid in vos delinquimus, emendare parati sumus. Neque enim aliud aliquid ali quando de hoc negotio vobis mandavi, quidquid dixerint vobis legati vestri. Quidquid autem vel plus, vel minus hactenus in auribus vestris dictum sit, vel aliter, nunc ex postulo justitiam et offero justitiam, secundum rationem rerum gestarum et ordinem admonitionum, prout concorditer illi iudicabunt, qui justa judicia se facturos de pace juraverent. Et hoc futura die Martis. Quod si refutaveritis, scimus quia potentia vestra et principatus vester pace ecclesiastica non eget. Nos vero erimus contenti terminis nostris; et pacem istam, quæ Ecclesie valde est onerosa et sumptuosa [quidam infructuosa], quam contra vos tenere non possumus, dimittimus; in aliis autem sicut magno et potenti viro serviemus [al. servientes]. Valete.

EPISTOLA LXXXVII.

JOANNI et BENEDICTO cardinalibus presbyteris, et Romanæ Ecclesie vicariis, Ivo, humili Ecclesie Carnotensis minister, illi sibi commissa fungi legatione ut Angelo magni consilii valeant complacere.

Quia Belvicensis Ecclesie lapsum dudum vobis ex parte per litteras insinuavi, nunc in quantum profundum malorum (a) descendenterit, sollicititudini vestra reticere non valeo: ne mea taciturnitas mihi reputetur in vitium et veterno ipsius Ecclesie morbo nullum procuret adhibere remedium. Predicta enim Ecclesia tandiu jam bonos desuevit habere pastores

aut malos habere videatur ei quasi legitimum, bonos autem eligere quasi nefarum. Quod in hoc satis patet quod adversus litteras domni papæ (epist. 89, ad Paschalem) et vestras de electione vel assumptione episcopi illicita prohibentes, ad contemptum sedis apostolice, irrisorie et contemptibilia verba in vos protulerint, et postposita omni canonica obedientia clericum quemdam illitteratum, aleatorem et ceteris hujusmodi [al. hujus mundi] lenociniis vacantem, procul etiam a sacris ordinibus inventum, quondam quoque propter publicum adulterium a legato Romana Ecclesie Lugdunensi archiepiscopo de Ecclesia ejectum, pro voluntate regis, et illius contubernialis [al. contubernialis, ms. c., epist. 13] suæ, in episcopum assumperunt. Prædictus autem intrusus Stephanus vocatur de Guardala [quidam cod. de Gallanda, vel de Valanda]. Cui si ad episcopalem ministracionem [in aliis cod. ita ms. c. consecrationem, cod. Put. Si episcopalis consecration] aliquando apostolica auctoritate patuerit aditus, manifestum est [aliqui ap. auct. potuerit per vos manif.] temporibus nostris exitiale silentium impositum esse canoniciis legibus. Quomodo enim ad fontem scientie pertingemus, **43** si ab ipsis qui clavem tenent, intrare non permittimus? [al. permittitur.] His et hujusmodi præmonitam, et præmunitam volo esse sollicitudinem vestram, ut et vobis caveatis, et dominum papam super his cautum faciatis, ut qui ex adverso stat occasionem maledicendi non habeat de vobis tanquam sua querentibus, et non quæ Jesu Christi. Prædictus enim intrusus festinal ut cito Romam vadat, aut mittat, et palatinos quibus poterit munericibus vel promissionibus flectat in suam partem, et dominum papam quacunque poterit machinatione decipiat. Rei itaque veritatem vobis notificamus, ut et anchoritati apostolicae provideatis, et famæ vestrae bene consulatis, et Ecclesiam in malis tabescientem solatio foveatis, forti manu relevetis, et corrosorum dentes sinceritatis lapide conteratis [unus cod. contundatis]. Si enim et in hoc cassata fuerit expectatio nostra, jam quid contra obloquentes pro Romana Ecclesia loquamur (**b**), non habebimus, et murum pro domo Dei ponere fiducia Romana Ecclesie ultra non audebimus [al. non valebimus.] De mundana ergo Dei domo, et de vindicando contemptu vestro, consilium cito capite, et quid super hoc et super alios dispositionibus vestris facere velitis, per portitorum præsentium rescribite. Cum vobis Deo donante loqui poterimus, hæc et alia diligentius et diffusius exponemus. Valete.

EPISTOLA LXXXVIII.

Domino et omni venerazione dignissimo PASCHALI summo pontifici, Ivo humili epus filius, omnis obedientia affectum et effectum.

Audivi nescio quorum falsidicorum delatione ad aures sanctitatis vestrae pervenisse dominum Hilgolum [al. Hilgodum] quondam Suessionensem epi-

scopum pro certis criminibus depositum ad monasterium confugisse. Quod absit ut credat sanctitas vestra! Nulla enim infamie denotatus, nulla criminale accusatione pulsatus, propter prælatorum [prælationis] pericula. quæ jam expertus fuerat se salubriter forre non posse, episcopati renuntiavit, et ad portum monasterii confugiens de naufragio hujus mundi nudus evasit. Erant quippe tunc temporis presbyter Belvacus in quadam regulari Ecclesia: ipse autem mibi familiaris erat propter aliquam, quam in me æstimabat [al. existimabat] pietatis formam. Per me enim transvit, in auribus meis coram Deo totum se effudit, ad ultimum propositum suum aperuit: et cum ei licet leniter [al. leviter] resisterem, et ut in regimine sibi commisso persisteret multis modis persuaderem, multis verbis ultro citroque habitis, summa fuit consili sui, se malle in loco humili salvaci, quam in alto [quidam in summo] periclitari. Viss itaque animi ejus constanteria, quod vir tanta nobilitatis, et tantæ felicitatis, ita mundum calcaret, et sub leve Christi jugum confugeret, approbavi intentionem ejus, et qui me fecerat conscientię sue judicem, habuit de cætero sui propositi laudatorem. Qualiter autem in monasterio sit postea conversatus, dicant vobis qui noverunt, qui etiam approbata conversationis ejus experientia in patrem sibi eum elegerunt. In quo nihil aliud oponunt, quibus plus displicet bonum insolitum, quam malum inolitum, nisi quod episcopali dignitati indigna fiet injuria, si qui episcopus fuit, fiat archimandrita. Dicunt enim quia non potest esse abbas sine benedictione [al. si non benedicatur ita ms. c.]. Si autem benedicitur, episcopali benedictioni vehemens injuria irrogatur. In quibus omnibus vestra exspectanda est censura, vestra est tenenda sententia. Nam quidquid horum decernere velit apostolici culminis prærogativa, nulla episcopali sacramenta nobis fieri videbitur injuria, cum abbatis benedictio nulla sit sacramenti repetitio, vel hujus benedictionis abstinentia non impedit virum ad hoc electum ad procuranda bona spirituallia vel temporalia (*vide* epist. 33). Quod quam multis modernorum et antiquorum Patrum probari possit exemplis, novit vestra prudentia. Hæc suggerere volui sanctitatib[us] vestrib[us], ut non omni spiritui creditas, nec de honesta persona inhonestis murmurantibus aurem facile præbeat[is]. Va-

EPISTOLA LXXXIX.

PASCHALI summo pontifici Ivo, buniti Carnotensis
Ecclesiæ minister, quidquid filius patri.

Quoniam (a) uterum filium Romanæ Ecclesiæ testante conscientia mea esse cognosco cum scandalizatur, non possum non uri, cum tribulatur tribulor; cum detractorum livido dente laceratur,

(a) Alias in v. c. Put. *intimum filium*. Sic jam epist. 12 ad Urbanum papam scribens de se dicit, filio uteri vestri consulite.

A disrumpor. Unde suggero dulcissimæ paternitati vestra, ut si quæ de partibus nostris accusandorum vel excusandorum episcoporum vel aliorum hominum ad aures vestras causæ perlatæ fuerint, non statim petitionibus eorum qui quæ sua querunt, et non quæ Jesu Christi, acquiescatis, sed induito congruo et prolixo spatio, religiosorum, qui in vicina regione rem liquide nosse possunt, testimonia requiratis, et ita cognita veritate prout vobis Deus inspiraverit, juste vel misericorditer quelibet negotia terminetis. Ita enim bonam famam vestram, quæ sedi apostolicæ valde necessaria est, conservando, multorum saluti providebitis, et æmularum linguas a maledicto revocabitis. Alioquin si quæ pudenda patris, quod Deus avertat! revelata fuerint, non ea ut filii aversionis deridebimus, sed tamen ab hujusmodi admonitionibus, quas infructuosas videbimus, stylum et linguam cohiebimus. Nec indignetur sanctitas vestra, si ut filius talia suggero paternitati vestra, quia multos amatores justitiae jam vidi [al. quia multos pastores jam vidi: confer. locos epist. 109 et 110.] propter remissa flagitia, vel multorum dissimilata facinora [vel dissimulata multorum facinora [vel flagitia ms. c.], ori suo silentium posuisse, et a spe corrindorum malorum plurimum defecisse. Hæc bactenus. De cætero notum facio excellentiæ vestrae, Belvacenses clericos contra interdictum vestrum et legatorum vestrorum, quemdam clericum nomine Stephanum (*de quo* epist. 87,93 et 104), in episcopum assumpsisse, procul a sacris ordinibus inventum, utpote nondum subdiaconum, hominem illiteratum, aleatorum, mulierum sectatorem, publice olim de adulterio publico infamatum (b), et hoc a Domino Lugdunensi archiopisco tunc temporis sedis apostolicæ legato, Ecclesiæ communione privatum. De quo possent dici multa alia inhonesta, sed hæc quæ vera et manifesta sunt ad repulsionem ejus sufficient, si apostolica et canonica instituta vigorum suum non amittunt. Volo itaque sanctitatem [al. paternitatem] vestram a parvitate mea super hoc esse præmonitam et præmunitam, ne per subrepunctionem innocentiam vestram aliquis decipiat, ut licentia vestra ad episcopatum 44 perveniat. Quod si factum fuerit, quantum in hoc casura sit sedis apostolice auctoritas, si verbis meis non creditis, tandem rei experientia cognoscetis. Ne igitur diu terram occupet, pædagogum illum ab Ecclesia Dei removete (c), ut cæteri incircumcis clerici hæc videntes a simili ambitione desistant, et ita sermo Dei in diebus vestris currat et proficiat. Sciat autem sanctitas vestra hunc Stephanum prius a Belvacensibus propter prætaxatas causas fuisse repulsum, sed cum senior pars assensu regis quemdam religiosum vellet eligere, a quibusdam malevolis clericis et laicis excommunicatis eumdem luisse rece-

(b) Accusante Lisiardo archidiacono ut ait epist. 45.

(c) In malam partem ut epist. 6 et 98.

ptum, jamdiu enim illa Ecclesia tales consuevit A dici possent, sed hæc vos ignorare non aestimo.
 [Unus cod. consuerat] habere pontifices (a) quibus ipsa damnaretur, non a quibus ad viam vite dirigeretur. Vestrum autem est et oves errantes et dissipatas per nebulas et avia deserti quærere, et ad pascua reducere, pastoremque qui gregis curam habeat, eidem providere. Et licet ipsa oves velint periire, velint errare (*vide loc. epist. 102*), velint se ferocitati lupo rum suffocandas objicere; dicendum est tamen sanctitatem vestræ, nolo erratis, nolo pereatis. Ut autem sciat is verum esse quod propter adulterium fuerit de Ecclesiæ ejectus, exemplar litterarum Lugdunensis archiepiscopi vobis mittere curavi. Valete.

EPISTOLA XC.

DAIMBERTO, *Dei gratia Senonensi archiepiscopo.*
Ivo, Carnotensi: Ecclesiæ minister, salutem et servitum.

Portitor litterarum vestrarum festiuabat ad reditum; ergo autem aliquantulum potionis et sanguinis minutiæ [al. diminutione] debilitatus eram pro valetudine, tamen et opportunitate hæc ad interrogata respondeo, quia trevia [treuviæ] Dei non est communis legi sanctitatem, pro communi tamen utilitate hominum ex placito et pacto civitatis ac patriæ, episcoporum et Ecclesiarum, ut nostis, est auctoritate firmata. Unde judicia violata pacis modis faciunt operari, secundum pacta et distinctiones quas unaquaque Ecclesia consensu parochianorum instituit, et per scripturam vel bonorum hominum testimonium memoriam commendavit. Unde palam est, quia vitricus et frater vester erga illum quem in jurando pacem ab observantiis pacis exceperunt, quamvis reatum homicidii incurserint, non tamen pactum pacis violarunt. Sed quia exceptio illa personam nocentis non excessit, et nepos illius excommunicatus non erat prius de ejus adjutorio vel communione culpatus, si ille nepos paci erat juratus, quantum nobis videtur, in iuste est contra pacis instituta premissus, nisi forte alias rationes habeatis, quæ in litteris vestris minime fuerunt, quibus interfectorem ejus a violata pacis injuria defendatis. Non enim etiam ipsos violatores pacis, non tantum ad puniendum non exponendos inimicis, sed nec excommunicandos esse censemus, nisi postquam accusati et convicti fuerint, et malefacta [al. maledicta] sua emendare contempserint. Unde Augustinus in libro De penitentia: » Nos quemquam a communione prohibere [quidam cod. privare] non possumus, quamvis hæc prohibitio non sit mortalis, sed medicinalis, nisi aut sponte confessum aut aliquo sive sæculari sive ecclesiastico iudicio accusatum atque convictum. » In hunc modum multa

A dici possent, sed hæc vos ignorare non aestimo. Valete.

EPISTOLA XCI.

Ivo, humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, Adelæ nobili comitisæ, cum fidei oratione servitum.

Gratias agimus Deo, qui procellam vestra infirmitatis couerit in serenitatem recuperandæ sollicitatis, quia [al. quoniam], sicut contristavit nos nubilum ingruentis infirmitatis, sic letificavit serenum redeuntis sospitatis. Interpellamus itaque divinam clementiam, ut præsentia flagella carnis medicinam esse faciat interioris hominis, quatenus et commissa præterita fletu diluat, et flenda de cætero caveatis committere, ne divina manus, quæ modo misericorditer flagellat, postea miserabiliter conterat. Rogo autem pro remedio animæ vestræ ut ecclesiam beati Joannis Baptiste, in qua regularem vitam Deo donante ordinavimus, diligatis, et res ad ipsam ecclesiam pertinentes contra insidiantes et incursantes pro posse vestro defendatis, et præcipue regulas cujusdam Haimericæ quondam servi sanctæ Marie Jotrensis monasterii in eadem ecclesia conversi, quiete ab incursu vestrorum possidere faciatis. Abbatissa enim prædicti monasterii servum illum cum rebus suis eidem ecclesiæ manumisisti (juxta canones sub distinct. 54), sicut dicit vobis donna Hilesensis [al. Hilesensis ms. a vel Hilensis] vice domina. Pro hoc enim a fratribus prædictis ecclesiæ habebitis munus orationis, et a nobis fidele servitum. Valete.

EPISTOLA XCII.

C PASCHALI summo pontifici, Ivo, humilis Carnotensis Ecclesiæ minister, debitam cum omni devotione obedientiam.

Mater mea Belvacensis Ecclesia, quæ in Christo me genuit, quæ lacte suo me aluit, cerebra mutatione perniciosorum aut [al. atque. vide epist. 87 et 89] inutilium episcoporum valde vexata et vehementer attrita, lacrymabili vociferatione post me clamat, tanquam per me impediatur electi (b) sui conscratio, vel eam apud sanctitatem vestram mea impetrare possit intercessio. Et quia materni dolores, quamvis aliquando non usquequaque rationabiles pia viscera vehementius penetrant, ejus consequentiis non possum non moveri, ejusdem gemitiis non compungi. Postulat autem eadem Ecclesia in persona electi sui unam tantum imperfectionem remitti, videlicet quod in sacris ordinibus non est inventus (c) cum in ceteris ejus integritatem prædicet, utilitatem commendet. Si autem in eo aliquid criminosum, vel quod sacris canonibus obviet, repertum fuerit, pro hujusmodi non est nostrum apud sedem iustitiae intercedere (d), nec vestrum inordinatis precibus aurem præbore. Scimus tamen ad audienciam vestram, et legatorum vestro-

epist. 89

(d) Sic etiam Romanum appellat c. 46, et thronum iustitiae epist. 250.

(a) Jungendi sunt similes loci epist. 87 et 92.
 (b) Is erat Stephanus de Guarlandæ ut constat ex ep. 87 et 89.

(c) Nundum enim erat Subdiaconus, ut ait dicta

rum quorumdam relatione fuisse perlatum, aliquando prædictum electum insimulante Lisiardo predictæ Ecclesiæ archidiacono per Lugdunensem archiepiscopum, tunc sedis apostolicæ legatum, eujusdem criminis objectione fuisse pulsatum (*a*), non tamen sponte confessum, vel aliquo ecclesiastico vel saeculari judicio fuisse convictum. Asserit itaque prædicta Ecclesia eumdem ad omnia objecta fore paratum canonice respondere, si quis *45* canonice possit accusare. Prædictus etiam Lisiardus qui tunc inimicus accusabat, nunc conversus specialius eum diligit [*al. eligit*], præ cæteris expedit, quanta potest excusatione defendit. In causa autem in quibus accusatores sunt defensores, quid iudex facere debeat, non est meum vestram sollicitudinem monere, vestram prudentiam docere. Quicunque vero hujus facti sint laudatores aut vituperatores, ipse electus tanquam de conscientia sua, quæ illi non dubius testis est aut pro se, aut contra se, bene securus tribunalibus vestris se præsentat, aut misericordiam accepturus, aut judicium subiturus. Petimus itaque cum potentibus, pulsamus cum pulsantibus (*b*), quatenus sic judicium ex misericordia temperatis, ut quantum salvo honore vestro potestis, miserabilibus Ecclesiæ ruinis misericorditer occurritis. Sic enim volumus amicis prodesse, ut auctoritatib; et honestatib; sedis apostolicæ in nullo velimus obesse (*c*). Valete.

PISTOLA XCIII.

DAIMEERTO, *Dei gratia Hierosolymitano patriarchæ, Ivo, humilis Carnotensis Ecclesiæ servus, fidelium orationum munus.*

Quia divina miseratione sollicitudinem vestram illi Ecclesiæ præses voluit, de qua verbum Dei processit, gaudemus tum propter familiarem qua vos amplectimur charitatem, tum propter utilitatem quam populo Dei collaturam speramus vestram sollicitudinem. Quos igitur corporalis non jungit aspectus, jungat indissolubilis charitatis effectus, et ante oculos mentis nos invicem quotidiana representet oratio, quorum præsentiam corporalem spatiosa (*d*) terrarum volumina excludunt. Oramus itaque, ut extensis in celum manibus, et fusis in monte precibus vincatur Amalech (*Ebd. xvii*), quatenus post multa flagella filiorum Israel, in tempore sacerdotii vestri area Dei liberata revertatur in Silo (*I Reg. iv*), ubi populus pacificas hostias possit immolare, et pro offensionibus suis sacrificio contriti cordis Deum placare. Mittat etiam Salvator et propugnator noster, David fidelem (*e*), in auxilium vestrum, qui numerosa Philistinorum præputia circumcidat, et in sortem israeliticæ plebis adducat, quatenus hæc terrena Hierusalem non serviat ut ancilla cum filiis suis, sed supernam quæ libera [*al. cum liberis*] est immitetur;

(*a*) Adulterii scilicet, ut scribit epist. 89.

(*b*) Scriptis coactus importunitate dicti Stephanus, ut fit initio epist. 95.

(*c*) Ut in fine epist. 433.

(*d*) Sic habent nonnulli vett. codd. In allis est, spa-

A cuius cives sunt [*al. fiant*] non tantum quin hac peregrinantur, sed omnes qui ad supernæ visionis pacem pertinere merentur [*unus cod. nituntur*]. De cætero commendamus sollicitudinivestram, parochianos nostros portatores præsentium litterarum, et cæteros quos Hierosolymam venisse cognoveritis, ut eos paternis consolationibus foveatis, et si a via iustitiae deviaverint, obsecrando, increpando, arguendo, ad supernæ tramitem intentionis redire incœnitatis. Nihil transitorum, nihil quod ad præsentem viam pertineat a vobis expetimus; sed si aliquid piuum, aliquid sanctum, quod memoriam vestri menti nostræ arctius imprimeret, et majorem in nobis gratiam devotionis excitaret, nobis mittere possetis, hoc optaremus, hoc humiliiter peteremus. Si B quid autem de statu vestro, et matris nostræ orientalis Ecclesiæ parvitiæ nostræ scribere volueritis, per istos secure poteritis. Augeat Dominus per officium linguae vestrae populum fidelem merito sibi et numero servientem. Valete.

PISTOLA XCIV.

PASCHALI summo pontifici, Ivo, humilis Carnotensis Ecclesiæ minister, sanctitatis suæ servus obedientia et servitii munus debitum [*un. cod., seipsum ut filium obedientissimum*].

Quoniam divino adjutorio Carnotensis comes prævasconciudines quas bahuerant antecessores sui, et ipse in domibus et rebus Carnotensis episcopi defuncti vel depositi, multo meo labore et sumptu Ecclesiæ dimisit, et parvitas mea super hoc, privilegium a sanctitate vestra promeruit ad perficiendum ejusdem libertatis confirmationem, peto ab excellentia vestra mitti litteras clero Carnotensi continentibus banc sententiam, ut si forte aliqui Carnotensium comitum, vel ministrorum eorumdem aliquando cupidæ temeritate et temeraria cupiditate libertatem a comite concessam infregerint, tanquam ecclesiastici juris sacrilegi pervasores ab ipso clero apostolice autoritatem excommunicentur, et Ecclesiæ, tam civiles quam suburbanæ (*epist. 121*), usque ad satisfactionem claudantur. Non enim potest populus rapinis assuetus [*quidam assuefactus*] aliter a sua malitia coerceri, nisi summo rigore justitiae refrenetur, et terribili excommunicatione plectatur. Addatur etiam, ut si succedens episcopus illius sacrilegi patratores absque satisfactione

D absolverit, vel ambitione acquirendi episcopatus vel timore amittendi supportaverit, tamquam sacrilegii particeps, et episcopatus exutor adjudicetur. Tali enim obice poterit malitia torrens a solito precipitio retineri, intraque debitos limites coerceri. Nec indebitum est, si adversus nova morborum genera inveniuntur et apponuntur insolita medicamenta. Valete.

tiosa terrarum excludit interpositio, vel intercapedo, ms. c.

(*e*) Ita ex vett. codd. in quorum uno, scriptum, D. D. male ante dominus fid.

EPISTOLA XCV.

PASCHALI summo pontifici, Ivo, humilis Carnotensis Ecclesiae minister, se ipsum ut filium obedientissimum [episcopos sanctitatis suae servus obedientiae et servitum debitum obsequium, ms. c.].

Lætatus sum supra quam dici possit, et de Stephani Belvacensis Ecclesiae proci repulsione, et de facta in me propter eum paterna invectione (*Vide epist. 87, 44 et 97*), quamvis ego in posterioribus litteris nihil contrarium prioribus ex me scriptum, nec pro ejus persona, sed pro ruinis Ecclesiae sacctitatem vestram interpellaverim. Importunitate enim sua extorsit a me litteras, quas (epist. 92) ei nullo modo [al. nullatenus, ms. c.] profuturas, immo multum credidi obtuturas [*vitus v. c. offensuras*], si intelligentem haberem [haberent ms. c.] lectorem, et commodum expositorem. In litteris itaque vestris, quam constans sit in vobis amor justitiae et zelus domus Dei, liquido mihi apparuit, et me publicante fere omnibus nostri regni Ecclesiis ad laudem divini nominis innotuit. Nihil itaque de hoc negotio restat, nisi ut bonis principiis et bonis proiectibus bonus imponatur exitus. De cætero notum facimus providentiae [al. facio prudentiae] vestrae, quod venerabilis confrater, et Romanæ Ecclesie semper amator Catalaunensis episcopus, per nos qui Pictavensi [Pictavieusi] concilio interfuius, convenit et interpellat clementiam vestram, quatenus sententiam vestram de thesauraria Catalaunensis Ecclesiae, importunitate Drogonis et nebulis (a) verborum ejus ab innocentia vestra exortam, mitigetis, **¶** vel in melius mutetis, et, sicut decet apostolicam moderationem, confratri nostro justa et possibilia jubeatis. Et cum judicium apostolicum a newine sit foris retractandum (epist. 159), vos ipse perpendite, vos ipse judicate, utrum synodalis sententia apostolicis decretis et canonici sanctionibus munita dissolvi debuerit sine utriusque partis auditantia. Nec enim innocens est, sicut apostolicis docemur exemplis et scriptis, si aliquando sententiam mutet ipse apostolicus in melius (c. *Sententiam. cau. 35, q. 9*), cum aliquid surreptum vel falsis precibus a sede apostolica fuerit impetratum. Ut autem per subreptionem a sanctitate vestra litteras Catalaunensi episcopo missas extortas agnoscatis, seriem causa quam tractavimus, prudentiae vestrae breviter intimabimus. Praedictus enim Drogo cum omniu[m] in Pictavensi [al. Pictaviensi] concilio confidentium importuni clamoribus aures oneraret, dicebat, se praedicta thesauraria a Philippe Catalauneosi episcopo canonicus fuisse investitum, et ideo injuste spoliatum. Cujus rei veritatem diligenter suisset eventilata, contestantibus Catalaunensis Ecclesiae clericis, Drogoni praedicto objectum est quod secundum ordinem ecclesiasticum praedictum honorem habere non posset nisi ipsius Ecclesiae canonicus, quod ipse nec fuerat, nec esse poterat, cum jam esset in alia Ecclesia, et in

A alia provincia factus canonicus et archidiaconus. Additum est etiam quod prestatatus episcopus jam moriens et inunctus, importunitate Drogonis superatus non [nec, ms. c.] eum praedicta administratione investierit, sed tantum eo tenore concesserit, ut eo vivente nunquam se de ea intromitteret, nec ejus usufructus usurparet. Invitati itaque a venerabilibus cardinalibus [*Un. exemp. episcopis vel cardinalibus*] vestris ad judicium, cum nullus esset qui praedictis rationibus obviaret, et confirmantibus eisdem cardinalibus judicium nostrum [*un. rod. fratrū*], ex ratione et auctoritate judicavimus non fuisse canonicam investituram, contra quam clamant decreta apostolica canonica instituta, et universa pene concilia. Leges enim nequaquam appellant investituram concessionis, sed possessionis, quam praedictus Drogo in vita defuncti episcopi non habuit, sed post mortem ejus ipse so impudenter ingessit. Nec habet ordo canonicus, ut in ea Ecclesia quis præpropero saltu fiat præpositus, in qua nunquam meruit esse suppositus. Qued autem praedictus clerics in duarum civitatum titulari non possit ecclesiæ (b), tam ex vestris quam prædecessorum vestrorum comprobamus sententiis. Intelligimus etiam ex dictis papæ Gelasii : quia si quid fuerit contra apostolica decreta manifeste præsumptum, non opus esse ut tanquam res dubia debeat in judicium, quod tam frequenter apostolica falce est præcisum, et generalium conciliorum sententis definitum. Nec enim alia de causa concilia convocatis, nisi ut contemptores decretorum [præceptorum, ms. c.] vestrorum ad eorumdem observantium revocetis. Unde, si observatores apostolicorum præceptorum vestra auctoritate fatigantur, vel fatigari permittuntur, vos ipse [al. ipsi] videite, quæ pax restat Ecclesia, quis rigor [vigor] superest disciplina. Sic enim ab obedientia [cod. *Put. obedientiam*] mandatorum sanctorum dissimilabunt non tantum illi qui ex servant in angaria [al. qui ad eam servandum angariantur], sed etiam hi qui custodire volunt cum diligentia. Quid ctiam ultra valebunt celebra concilia, quorum per unius personæ delationem irrita sient quantilibet auctoritate fulta iudicia? Unde regamus sanctitatem vestram, ut librata consideratione commodorum et incommodeorum qua de hujusmodi perturbatione [al. quæ de ejus misera perturbatione] nasci possunt, saniori sententiae animum accommodatis, ut et iudicia synodalia non nisi summa ratione cassentur, et mandata apostolica curiosius observentur. Valete.

EPISTOLA XCVI.

Ivo, humilis Carnotensis Ecclesiae minister, PETRO pussilli gregis doctori, L. Suessionensis Ecclesiae præposito, H. ejusdem Ecclesiae decano, et reliquo Ecclesiae clero, salutem in Domino.

Veniens ad nos Petrus Ecclesiae vestrae archidiaconus postulavit a parvitate mea ut scriberem fraternali vestrae, flaganti consilium meum, quid sen-

(a) *Ita promissionum nebulas dixit ep. 66.*

(b) *In vii synodo et concilio Calced., cap. 10; vide Gratianum can. 21, c. 2.*

tirem de sepultura patris sui, cui denegata est de- A
functo communio ecclesiastica, quam nec iudicio ecclesiastico, nec pro aliqua facinore in quo deprehensus fuisse amiserat, sicut idem Petrus dicebat in vita. Quod si ita est, rata nobis haec sententia videtur quoniam [ita v. c. antea, videtur quod] defunctis communionem interdicere non debemus, quibus vivis [al. quam vivis] non interdiximus: sicut defunctis illis communicare non debuimus, quibus vivis non communicavimus. Non enim data est potestas Ecclesiae alia ligare vel solvere, nisi que sunt super terram. Unde constat ea divina reservanda iudicio, que inter viventes humano nou sunt terminata iudicio (epist. 59 et 212). Precor itaque fraternitatem vestram et consilium do, ut quantum salva reverentia episcopi vestri fieri [al. fortii] protest, anxietatem confratris vestri relevetis, et sepulturam ecclesiasticam, si ita injuste ablata est, ut praedictus frater asserit, reliquiis patris ejus reddi faciat. Valete.

EPISTOLA XCVII.

Reverendis fratribus et episcopis LAMBERTO Atrebatensi, et JOANNI Tarvunensi [al. Tarvernensi], Ivo, humilis Ecclesiae Carnotensis minister, salutem in Domino.

Litteras domni papae et vobis transmissas per confratres nostros beati Quintini canonicos credo vos accepisse, quibus et reprehensi sumus de qualicunque assensu Stephani Belvacensis Ecclesiae proci (a), et præmoniti quatenus omnibus modis caveamus, ne in Ecclesiam Belvacensem irrepal persona minus apta sacra [sacris, ms. c.] ordinibus. Quoniam igitur vestra semper consuetudo fuit lupos in ovis Dei subintrantes perfecto odio reprobare, et eos sicut fidèles in domo Dei canes ubi licuit impugnare, vestram religionem, importune et opportune rogamus et monemus, ut quod hactenus fecisti amore justitiae, propensi faciatis in hoc negotio ex debito obedientiae. Vos itaque ut suffraganci Remensis Ecclesiae admetete metropolitanum vestrum, quatenus secundum tenorem litterarum quas (epist. 98) dominus papa misit Belvacensibus, Belvacensis Ecclesiae clericos ad faciendam canoniam electionem pro officiis sui debito cohortetur, quatenus ex munimine auctoritatis ejus et infirmi habeant unde sanentur [al. salventur], 47 et fortes unde solidentur. Quod si præblandientur [al. si ipse bland.] desidia facere distulerit, aut dissimulaverit, monendum est vobis quatenus sic honorificet ministerium suum, ut quod per eum faciendum est, per manus non impleatur aliorum. Valete.

EPISTOLA XCVIII.

Ivo, Dei gratia Carnotensis Ecclesiae minister, dilectis

(a) Id etiam dicit initio ep. 93, quia precibus coactus scripserat ad Paschalem, ut indicat epist. 92.

(b) Repulso Stephanu, Paschalii jusserat alium eligi, ut constat ex collatione epist. 95 et 97. Itaque

in Christo fratribus Belvacensis Ecclesiae filiis, stare, viriliter agere et confortari in Domino (b).

Divina miserationi pro modulo nostro gratias referimus quod in corpore Ecclesiae vestrae sint adhuc plora quam crederemus membra sensibilia, de dolore suo dolentia, et pro sanitate sua laborantia. Benedictus Deus, quia in vobis adhuc est aliqua spes vitae, quamvis inter vos sint aliqui filii alieni qui assumpta facie meretricis nescientes erubescere, pro ventris esca, quam Deus destruet (*I Cor. vi*, et vilibus sarcinulis [in cod. Put. et libidinis sarcinulis] matrem suam evicerant, et vita sua et famae non parcentes, tanquam membra putrida fetorem suum non sentiunt, et reliquos qui sanari possent sua putredine et fetore coinquinare contendunt. Vos itaque, qui adhuc mortem vetare [vitare, ms. c.] vultis, et prædicto putore formidatis putare, vide te ut, quantum in vobis est, apostolicis præceptis et monitis obtemperetis, et electionem in aliam personam, non dico illam, vel illam, sed tantum catholicam et canonicam, secundum tenorem apostolicarum litterarum, cito facere studeatis. Hoc enim modo et Ecclesiam vestram a multiplici pædagogorum invasione liberabitis (c), et multas vexationes quæ adhuc pendente negotio sunt, evitabitis, et femæ vestrae utiliter consulentis. Nec ista dico ut aliquam specialiter sicut prætaxatum est commendem personam, quia omnis persona mibi placitura est quæ vita clareat et doctrina (d). Nihil enim meum in hac causa requiro, sed vobis omnibus qui pro domo Dei viriliter stare volueritis, et me, et mea indifferenter expono, secundum vires, consilio vobis profuturus et auxilio. Angelus magni concilii et spiritus fortitudinis operetur vobiscum. Valete.

EPISTOLA XCIX.

Ivo, Dei gratia Carnotensis Ecclesiae minister, dilecto in Christo fratri et presbytero GUALONI, salutem in Domino.

Sciscitata est a me dilectio tua utrum pueri sex annorum, vel infra, possint inter se sponsalium [al. sponsaliorum, ms. c.] vel matrimonii contrahere sacramenta: et celebratis sponsalibus, si alter obierit, utrum possit superstes cum sorore, vel enim fratre defuncti inire matrimonium, cum quo prius inierat despousonis vinculum (epist. 246). Et de matrimonio quidem, silegem naturalem consulimus et verba Domini diligenter attendimus ubi dicit: *Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhaerabit uxori sua, et erunt duo in carne una* (*Gen. ii*, respondere incunctanter possumus, quia tunc primum initur legitimum matrimonium, cum conjuges per communionem carnis reddere sibi invicem possunt conjugii debitum. Si autem ante annos pubertatis ratione dilatandæ vel conservandæ

elagerunt Galonem, de quo epist. 104.

(c) In deteriore partem accipit, ut epist. 6.

(d) Vilissimus enim episcopus, nisi præcellat scientia et sanctitate, in cap. 45, caus. 1, q. 1.

Pacis inter aliquos talia sacramenta celebrantur, si A Pictavensi [sic. vett. cod. anteia Pictaviensi] adjudicatum est, secundum judicium synodi non restituisti mihi. Paganus (epist. 112 et 114) enim predicti altari sacrilegus invasor adhuc manum mittit ad sacrilegium, et tam tu consensu quam Turonensis archiepiscopi patrocinio, cui plus justo subjet fraternitas tua, sibi usurpat jus meum. Si autem huic rei consensum non præhere te das, credi non potest, qui pro officio tuo cum possis vindicare non vindicas: Facientes autem procul dubio culpam habet (c. 3, dist. 36, et epist. 77), qui quod potest corrigerem non studet emendare; nec caret nævo consensionis ~~48~~ occulta, qui manifesto facinori desinit obviare.» Unde sciat fraternitas tua quia si de prædicto pervasore plenam justitiam mihi non feceris, quod exigi potest a faciente, de cætero quibus modis potero exigam a consentiente. Quid autem super hoc mihi facturus sis, per præsentium portitorem scripto mibi remandet tua fraternitas. Vale.

PISTOLA CI.

Ivo, humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, Adelæ excellenti comitissæ, salutem et orationem munus.

Audivi quod a Radulfo [quidam Gradulfo] archipresbytero nostro bannum [bannum. ut epist. 134] lengæ requiritis proper quamdam pseudomonacham, cuius reculas saisisivit, quas apud quendam Burgensem Blosensem inventit. Unde rogamus et moneamus excellentiam vestram ut hanc nobis non inieratis [unus cod. non faciatis] injuriam (sic epist. 421). Omnes enim pseudoprædicatores, et pseudomonachi, et pseudoclerici fornicatores, adulteri, fornicatores et alii qui in Christianismo offendunt (exceptis his qui pœna capitali puniendi sunt), a nobis distingui, et corrigendi sunt, et ipsi et eorum res nostri sunt juris. Et hæc est antiqua et inconcussa consuetudo non tantum Carnotensis Ecclesia, sed omnium ecclesiarum per totum regnum Galliarum et hoc astruere parati sumus, sive in Ecclesia nostra, sive in omni Ecclesia quæ canonicum [alias, canonice] super nos possit facere iudicium. Cesset ergo a tali incepto prudentia vestra et sicut inconcussum vultis habere principatum vestrum, sic Ecclesiam permittite habere jus suum. Nec obsit nobis apud excellentiam vestram, quod vos et vestra diligimus, et inviti adversus vos aliquid etiam ratione movento [al. monente, ita ms. c.] attentamus. Sciat autem prudentia vestra quia quod fecerint ministri vestri in predictum archipresbyterum, graviter ferimus, sed propter dilectionem vestram dissimulamus. Sed si res in pejus, quod absit! se verterit, adhuc ab eis pro officio nostro districte exigemus. Valete.

PISTOLA C.

Ivo, Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ minister, JOANNI eadem gratia Aurelianensis Ecclesiæ episcopo, salutem.

Exspectans exspectavi et non intendisti mihi, quia altare de basilicis, quod mihi in concilio

(a) L. XIV, *De sponsal.* Leo philosophus, Nov. 409; statuit ne intra septimum annum sponsalia inaneantur. Vide ep. 243.

PISTOLA CII.

MANASSÆ reverendo [al. venerando] Remorum archi-

*episcopo, lvo, humilis Carnotensis Ecclesiae minister,
salutem in Domino.*

Quam crebris luporum incursionibus [*unus, c. morsibus*], quam multiplicibus illorum alienorum deceptionibus aggravata sit Belvacensis Ecclesia, non est necessarium vestram docere prudentiam, cuius ista non præteriere notitiam [*cod. Put. in cuius ista subrepserunt notitiam*]. Sed, quia Ecclesia illa in Christo me genuit, et fundamentum religionis in me posuit, quamvis ab aliis, quantum Deus donavit, superædificatum sit, cum infirmatur, non possum non infirmari; cum scandalizatur, non possum non uri. Unde non miretur vigilantia vestra, si apud paternitatem [*al. fraternitatem*] vestram intercedo pro genitrice et nutrice mea, ut vos qui quotidiana scotidianas, *vetus ms. c. rectius* ejus ruinas frequenti relatione cognoscitis, pro officio vestro lamentabilibus ejus lapsibus occurrere studeatis. Vestrum est enim dissipatas oves in die nubis et caliginis per avia querore, et ad ovile, quantum ad vos pertinet, reducere, licet velint errare, licet velint perire (ep. 89, in fine; S. August. in c., *Displacet caus. 23, q. 4*). Vestrum est etiam querendo oves perditas, per ardua vos et aspera coarctare [latera etiam, si necesse sit, inter spinula cruentula, *mss. c.*], ut possitis gaudens et non gemens bonam aeterno Judicii de commissa vobis sollicitudine rationem reddere. Vestrum est oves morbias que contagione sua plurimas perdant, ab ovili interim removere [*al. plurimos p. ab ovili interdum rem. mss. c.*], et inter eas que vocem pastoris audiunt non connumerare; sanis autem et non errantibus pascua providere, et pastori quem oves cognoscunt et expetunt, ovile committere. Et quia integratatem personæ electi (*a*) per vos bene nostis, et voluntatem summi pontificis et consilium super hoc audistis, sanum consilium mibi videretur [*al. videtur, ita ms. c.*] ut communicato et confirmato cum eoepiscopis consilio, consecrationem electi prædictæ Ecclesiae acceleraretis [*al. acceleratis*], ne differendo, vel non faciendo quod vestrum est, honorem vestrum altari detis. Non enim licet regibus, sicut sanxit octava synodus, quam Romana Ecclesia commendat et veneratur, electionibus episcoporum se immiscere, vel aliqua eas ratione impeditre [*al. præpedire*]. Francorum etiam reges Carolus et Lodovicus electiones episcoporum Ecclesiis concesserunt, quod et in suis capitularibus scriptum reliquerunt (lib. i, c. 84), et in conciliis episcoporum provincialibus sanciri permiserunt. Habeat ergo Deus in Ecclesia sua principaliiter quod suum est. Habeat rex posteriori ordine post Deum quod sibi a Deo concessum est. Neque id impedire videatur quod regi de obnoxietate parentum ejus invidiosæ suggestum est, quia secundum mediocritatem suam de honestis parentibus progenitus est, et obnoxietas eorum a nullo vivente legitimate comparari potest. Quod si Deus vult humilia et mundi

A infirma suo more eligere ut confundat fortia, quis est qui possit vel debeat ejus ordinationi resistere? Sie David de post fetantes ad regnum assumptus est. Sic Petrus ad summum apostolatum de punctione vocatus. Sic multi egeni de pulvere susciliati et ad summa regimina Dei providentia sublimati [*al. sublevati*], ut ostenderet quia apud eum mundi sapientia vel sæcularis potentia nullius sunt momenta. Sed quia haec omnia non ignota [*at. ignorata*] sunt vobis, sumnam repetendo concladum nostræ apud vos intercessionis, videlicet ut labenti Ecclesiæ cito subvenire studeatis. Vale.

EPISTOLA CIII.

PASCHALI summo pontifici, Ivo, humilis Carnotensis Ecclesiae minister, cum Petro militare et cum Petro donativum recipere.

B Filius vester et confrater noster Silvanectensis Episcopus (epist. 244 et 258) pro Romana Ecclesia contra Romanam Ecclesiam absque auditio et judicio de propria sede pulsus, rerumque suarum damna perpessus, quamvis hoc anno redierit a sede apostolica munitus literis apostolicis, tamen nec apud regem tribulationis sua aliquod inventit remedium, nec apud metropolitanum suum paternum suffragium, nec apud comprovinciales suos fraternum solatum. Reditus [*al. redditus*] quoque prebendæ sue Parisiensis, de qua specialiter intuitu misericordie mandaveratis, nullos recipit, imo, sicut dicitur, decanus Parisiensis prebendam suam alteri tradens, episcopi prebendam sibi mancipavit.

C **19** Condolens itaque non tantum ejus miseriæ, quantum ingemiscens apostolicæ sedis injuriæ, hac restate, eum apud me detinui, et pro modulo meo stipendia ministravi. Supplicando itaque moneo, et monendo supplico, ut tam pro vestra quam pro desituti filii injuria, jam non desistatis arcum intendere; sed cervici eorum, qui contemptores extiterunt præceptorum apostolicorum, nitamini gladium [*accommunicationem*] fortiter imprimere. Si enim filius vester, creatio vestra, sub maternis alis protectionem non invenerit, ignotus quid sperabit? Sicut igitur Romana Ecclesia omnium Ecclesiarum mater est et magistra (c. *Non decet*, dist. 12); sic eam decet filiorum injurias propulsare, et contemptorum inobedientiam vindicare, ut et filius fuisse se subdi'um gaudeat, et contemptores inobedientes se fuisse poeniteat [*al. poniante*]. Valete.

EPISTOLA CIV.

PASCHALI summo pontifici, Ivo, humilis Carnotensis Ecclesiae minister, cum devoto filii affectus debiti famulatus obsequium.

D Belvacenses clericis melioris famæ, et consilii senioris, præcedente consilio vestro, consilio optimatum diœcesis suæ, et laude populi domnum Galonem (epist. 105) virum vita honestum, litteralibusque [*al. liberalibusque*] studiis et ecclesiasticis disciplinis ornatum in episcopum sibi elegerunt. Panici

tamen ex clericis Stephani illius (epist. 95) repudiati complices, quos sibi pelliculis peregrinorum muriam atque aliis hujusmodi vanitatum auctiuiis inescaverat, huic electioni non assenserunt, nec tamen ei aliquid quod sacris canonibus obviet, objecere potuerant. Cum vero rem per se impidire non valerent, regem adierunt, quedam verba auribus ejus instillaverunt, qua^e facile in cor ejus eliquerent, videlicet quod praedictus electus discipulus meus fuerit apud me nutritus, apud me eruditus [*unus cod.* educatus et eruditus], addentes quod a sanctitate vestra fuerit electus, et quod magnus ei futurus esset adversariussi in regno ejus aliquando fieret [*al.* fuerit] episcopus. Rex itaque virulentis his verbis successos, et ab omni bona voluntate turbatus non vult electioni assensum præbere, nec electo bona episcopalia dimittere (*a*). Unde electores ejus ad paternitatem vestram jam confugissent, nisi quia metropolitanus eorum eos detinet condicodie [*unus cod.* constituto die] inter contradictores et electores, sicut dicitur pacem volens compонere, vel forsitan propter voluntatem regis rem callide impidire. Superest ergo, dilectissime Pater, ut pro potestate et auctoritate vestra, sicut cœpistis, Ecclesiæ, prout clerici rationabiliter postulaverint, succurratis, et consilium vestrum inconfusibile faciat, ne insidiatores et detractores vestri, subsannando de vobis dicere incipient: *Hic homo cœpit ædificare, et non potuit consummare* (*Luc. xiv.*). De cætero notum facio saocitati vestræ, quod Francorum (*b*) rex Romanum in proximo se venturum dicit, quod tamen non credimus. Sed seu veniat, seu mittat, cavete et vobis et nobis, ut semper clavibus et catenis Petri fortiter teneatur. Et si forte absolutus fuerit, et ad vomitum (*c*), sicut jam contigit, reversus fuerit, e vestigio eisdem [ejusdem, *ms. c.*] clavibus recludatur, eisdem catenis religeretur. Et hoc litteris vestris omnibus Ecclesiis manifestetur. Ita enim corosorum dentes confringetis, et justitiae satisfacietis. Quid si forte Deus cor ejus ad paenitentiam illustraverit, memento nostri qui portavimus pondus diei et æstus (*d*), ut, sicut fuimus participes tribulationis, ita simus et consolacionis. Valete.

EPISTOLA CV.

PASCHALI summo pontifici, Ivo, humiliis Carnotensis Ecclesiæ minister, spiritu fortitudinis abundare.

De tribulatione qua a filiis vexatur alienis Belvæ censis Ecclesia, et de regis Francorum in flagito suo sacra religioni perniciosa et ignominiosa pertinacia (epist. 13 et 104), nihil apertius et nihil vestræ auctoritati utilius et honestius scribere vel dicere possum quam scripsi (epist. 104), præter quod sacramentum sacris canonibus et omni religioni obvium per quemdam servientem suum ad

(*a*) Etiam juraverat rex hunc Galonem nunquam futurum episcopum, ut ait epist. 105.

(*b*) Vox Francorum videtur eglossairrepsisse, cum antea regem tantum dicat.

(*c*) Id est illicitum consortii Bertradæ, de qua epist.

A suggestionem Drogonis cantoris, qui omni religioni, quantum prævalet, adversatur, dari fecit, quod Galo in vita ejus nunquam futurus esset Belvacensis episcopus (epist. 104). Quia in re prudentiam vestram muniri oportet spiritu fortitudinis, quia si tali sacramento annulari potest canonica electio, nulla ulterius in regno Francorum futura est, oisi aut Simoniaca aut violenta intrusio. Quod si sanctitatis vestræ objicitur regem non oportere cogi ad perjurium, recordari potestis quid dicat beatus Ambrosius libro primo De officiis. Dicit enim (*Gratiæ*, cau. 22, q. 4): «Est nonnunquam contra officium promissum custodire sacramentum, ut Herodes qui juravit quoniam quidquid petitorum esset, daret filiæ Herodiadis, et necem Joannis concessit ne promissum negaret.» Dicit etiam Augustinus in sermone quem fecit in decollatione Joannis Baptistæ: «Video David hominem plum, sanctum in jurationem temerariam procidisse [*al.* incidisse *ms. c.*], et maluisse non facere quod juraverat quam jurationem suam fuso sanguine hominis implere.» Item: «Juravit David temere, sed non implevit jurationem majori pietate. Deduobus peccatis elegit minimum.» Item Ambrosius in libro tertio De officiis: «Plerique sœpe se constringunt [*al.* constringuntur] jurandi sacramento, etcum ipsi cognoverint promittendum non fuisse, sacramenti tumen contemplatione faciunt quod sponderunt, sicut de Herode supra scripsimus. Quanto tolerabilius fuissest tale perjurium sacramento, si tamen perjurium dici posset, quod ejuratus inter saltantium choros promisebat?» Item Hieronymus, lib. 1 super Jeremiam: «Animadvertendum quod jusjurandum habebat comites, veritatem, iudicium atque justitiam (epist. 16, eti c. 2, cau. 22, q. 2). Si ista defuerint, nequam juramentum erit, sed perjurium.» Et in actione septimæ synodi legitur (*c Actione*, cau. 22, q. 4): «Herodes observavit sacramentum, et perii. Petrus negavit cum juramento, et conversus flevit et salvatus est.» Sed quia scientibus ista loquor, non docendo sed commemorando et commonefaciendo haec dicere me arbitror. Ad summam veniam. Si rex a sanctitate vestra, seu perse, seu per alios paenitentiam acceperit [*sic v. c. antea*, egerit.], et, ut pro certo credimus, ad vomitum reversus fuerit (epist. 104), qualiter me habere debeam, instruite et litteris præmunite. Valete.

50 EPISTOLA CVI.

HENRICO (*e*) excellenti Anglorum regi, Ivo, humiliis Carnotensis Ecclesiæ minister, in eo vivere et regnare per quem reges regnant.

Quoniam paterni regni solium concendere vos feci dispensatio [*unus cod.* miseratio, epist. 93], pro gratia nobis [*al.* vobis] collata divinam inter-

13 et 105.

(*d*) Gratiam regis perdiderat pro justitia hujus causæ, ut ait epist. 141.

(*e*) Primo, qui filius Vuillielmi secundi.

pellamus clementiam, quatenus paternos mores, A paternam vos faciat imitari honorificentiam, ut in nullo vestra sublimitas ab eorum nobilitate degeneret, et in nullo ab eorum frugalitate declinet. Et quia res omnes aliter bene administrantur, nisi cum regnum et sacerdotium in unum convenerint studium (epist. 60, 214 et 239), celsitudinem vestram obsecrando monemus, quatenus verbum Dei in regno vobis commissio currere permittatis, et regnum terrenum caelesti regno, quod Ecclesiæ commissum est, subditum esse debere semper cogitis. Sicut enim sensus animalis subditus debet esse rationi, ita potestas terrena subdita esse debet ecclesiastico regimini. Et quantum valet corpus nisi regatur ab anima, tantum valet terrena potestas nisi informetur et regatur ecclesiastica disciplina. B Et sicut pacatum est regnum corporis, cum jam non resistit caro spiritui, sic in pace possidetur regnum mundi, cum jam resistere non molitur regno Dei. Hoc cogitando, servum servorum Dei vos esse intelligite, non dominum; protectorem, non possessorem; unam debere esse de cedris Libani quas plantavit Dominus, in qua nidificant passeress (*Psal. ciii*), id est sub cuius tutela quiete frumentificant, et conversentur [*al. conserventur*] Christi pauperes; quorum orationes pro statu regni vestri et incolmitate vestra quanto quietiores, tanto saniores, quanto saniores, tanto constat esse efficaciores. Hoc enim faciendo, et regnum terrenum quiete Deo cooperante possidebitis, et ad regnum æternum ejusdem miseratione pervenietis. De cætero commendo vobis hos canonicos nostros præsentium litterarum portatores quos Ecclesia nostra excellentiæ vestre pro sua necessitate transmittit, quatenus, ea auditæ, prout vobis visum fuerit et Deus inspiraverit, eidem necessitatibus occurratis, et charitatem, quam erga eamdem Ecclesiam parentes vestri habuerunt (epist. 118), et vos habere studeatis. Eadem enim Ecclesia parentes vestros specialius cæteris benefactoribus suis habet in memoria [habet cum mem.], tam pro eorum excellentiæ quam pro eorum munificencia. Valete.

EPISTOLA CVII.

Reverendæ Anglorum reginæ MATHILDI, Ivo, humiliis Carnotensis Ecclesiæ minister, in finibus terræ audire sapientiam Sulomonis.

Quoniam unam te esse de prudentibus mulieribus fama divulgante cognovimus, corpore longe positam, presentem te nobis bona opinionis odor exhibuit, et ad diligendam charitatem, quam in te castarum mentium sponsus ordinavit, excitavit. Unde a tua excellentia mutuam promereri cupimus dilectionem, quam propter præclaram memoriam reginæ Angelorum Mariae, Ecclesiæ, cui auctore Deo, licet indigni, deservimus, ante tua tempora exhibuerunt reginæ Anglorum. Nec indecens est religioni et famæ tuæ, si quem diligere debes com-

(a) In v. c. hoc argumentum est, quod monachus non accusandus est de his quæ fecit ante conversationem.

munি sorte ut hominem, quodam privilegio diligas ut Christi sacerdotem, et Christiana religionis pro suo modulo dilectorem. Hac itaque confidentia transmisimus tuæ liberalitati duos de canonicis nostris, qui necessitatem Ecclesiæ nostræ tibi referant, et benedictionem quam cordi tuo Deus immiserit (epist. 142), sicut benedictionem accipiant. Peto etiam ut ad imprimentam arctius menti meæ tuæ excellentiæ memoriam, poderem, vel aliquam aliam vestem sacerdotalem parvitatib[us] meæ transmittas qualem deceat et reginam dare, et episcopum in celebratione divinorum sacramentorum induere. Valete.

EPISTOLA CVIII.

PASCHALI summo pontifici, Ivo, humiliis Ecclesiæ Carnotensis minister, debitam cum omni devotione obedientiam.

(a) Quanta charitate hactenus sollicitudo Romanorum pontificum quieti invigilaverit monachorum, quanto fervore studuerit procul fieri infestations monasteria gravantium a vexatione monasteriorum, quanto etiam cautelæ studio discuti mandaverit personas et causas accusantium et testificantium, non est nostrum docere doctores nostros a quibus tantum exspectamus formam præcepta implendi, sicut accepimus regulam præcipiendi. Quæ omnia si observare vult sanctitas vestra in causa domini abbatis Majoris-Monasterii, nec accusatores admittendos credimus ad accusandum, nec testes ad testificandum. Primo enim si personam accusatoris, Turonensis videlicet archiepiscopi (b) attendimus, pene omnia qua in ordinatione ejus facta sunt, contra ordinem usurpata sunt. Crimina vero aduersum se commissa vel in se admissa, perjurium videlicet et proditio, quæ in prædictum abbatem intendit, non sunt facile, quantum videtur, a judicibus ecclesiasticis audienda; quæ aut nunquam perpetrata sunt, aut ordinata curatione ad sanitatem perducta sunt, cum dicat Apostolus: *Qui videbantur esse columnæ, quales antea fuerint, nihil mea interest. Deus enim personam hominis non accipit* (*Gal. ii*). Quæ si vera essent, tunc dicenda fuissent, quando videbat eum in publicis conventibus de ecclesiasticis negotiis cum episcopis judicantem, pontificalis sacramenta tractantem; quæ tractare non debet nisi manus a crimen in munis, et conscientia innocentia testis. Si de his recte pulsari poterat, magis arguendus erat propter usurpationem sacerdotii quam propter gerendam sollicitudinem monasteriæ, in qua nullum novimus esse genus ecclesiastici sacramenti, cum dicat Hieronymus monachorum institutor præcipuus (*sup. epist. 36*): « Monachus non docentis habet officium, sed plangentis, qui se et mundum lugeat. » Sed dicit aliquis, quia tunc merito tacuit, quando in episcopatu eum non læsit. Tanto minus itaque iste alienæ vitæ curiosus inspector et suæ de-

(b) Hunc saepè culpat et reprobet, ut epist. 59, in fine et 66 et 67.

sidiosus corrector audiendus est [*unus v. c.* atten-
dendus est], qui modo *sincerum vas non amore*
justitiae, sed labore vindictæ nititur incrustare (Ho-
rat, sat. 3, lib. 1, vers. 56), non incrustatum a
serde mundare. Credo enim et bene credo, quia
cum veterem hominem depositurus, et novum pa-
riturus, vetustatis suæ saccum in oculis Dei me
51 præsente concinderet, et omne noxium quod
intus latebat per confessionem oris esfunderat, si
hæc dedecora in se agnovisset, nullatenus abscon-
disset. Denique, si causam hujus accusationis in-
spicitis, manifeste scitis non aliunde exarsisse is-
tam malevolentiam, nisi inde quod interdicente
sedis apostolicæ decreto non potest Turonensis
archiepiscopus in Majori Monasterio publicas mis-
sas celebrare (*c. Abbatem et c. Luminoso*, cav. 18,
q. 2), erga monachos imperiose agere, bona mona-
sterii prout libuerit usurpare. Unde etiam hoc
anno in synodo agens, sicut dicunt qui adfuerunt,
quantum in se est, Juliani renovavit [revocavit,
ms. c., *melius renovavit ut in testu*] decretum; vi-
delicet, « *ne quis sæculo renuntiatur parochianorum*
suorum magus ingredetur monasterium. » Postremo, si testificantum personæ discutuntur
et causæ, tales sibi subornavit [*al. subordinavit*],
quos inter notos notum est aut maculis aspersos,
aut sibi consanguineos, aut mercede conductos,
aut de domo sua productos, quibus personis, sicut
scitis, facile poterit imperari, ut testimonium per-
hibeant tam mendacio quam veritati. Cum igitur
ea quæ dicta sunt ita se habeant, quamvis non
necessario, tamen supplicando exhortamur sancti-
tatem vestram, quatenus sic in hac causa pater-
narum traditionum tramitem teneatis, ut et inno-
centia non pericitetur, et perversa voluntas justo
talione punienda suis conatus corruat, suisque
nexibus innodetur. Valete.

EPISTOLA CIX.

PASCHALI *summo pontifici*, Ivo, *humilis Carnotensis*
Ecclesiæ minister, sicut auctoritate, ita præmine-
re virtute.

Quoniam apud nos quotidie videmus Ecclesiam
ruentem, et nullam aut pene nullam manum eri-
gentem, et pro domo Israel murum ponentem, chari-
tas Christi urget nos ut dolorem cordis nostri,
quo pro morte et morbis ovium Christi cruciamur,
paternitati vestre revelemus. Interest enim capit is
membrorum imbecillitatibus providere, et pro vale-
tudinum quantitate vel qualitate congrua remedia
procurare. Cum enim a latere vestro mittitis ad
nos cardinales vestrost tanquam filios uterinos (epist.
60 et 87), quia in transito apud nos sunt, non tan-
tum non possunt curanda curare, sed nec curanda
prospicere; inde est quod multi prepositorum facta
gladio linguae ferire cupientes, dicunt sedem aposto-
licam non subditorum quærere [*in v. c. Put.*, non
clericorum quærere] sanitatem (*a*), sed suam, aut
lateralium (*ul. collaterium*) suorum quærere com-

(a) Vide in hanc rem Joannem Salesber. Polie-
rat. lib. vi, c. 24.

A moditatem. Unde ego et quidam correptiones no-
stri hoc murmur non æquanimiter accipientes,
utpote Romanæ Ecclesiæ filii unanimes, scribere
decrevimus sanctitati vestræ, ut alicui transalpino
legationem sedis apostolicæ injungatis (epist. 12),
qui et vicinus subrepentia mala cognoscat, et ea
vel per se vel per relationem ad sedem apostolicam
matrius curare prævaleat. Cui sollicitudini
nullum magis cognovimus idoneum, quam dom-
num Lugdunensem archiepiscopum, qui et in eodem
officio jamdui ministravit, et ut experimento
cognovimus, tam Romana Ecclesiæ quam transal-
pinis Ecclesiis mirabiliter [*in plerisque leg.* venera-
biliter] profuit (*b*). Multos enim ad visitandam sedem
apostolicam præpediunt, aut pericula immuni-
tientia, aut rei familiaris indigentia, aut itineris
difficultas, aut proprii corporis imbecillitas. Unde
si velletis medicoritatis nostræ suggestioni acqui-
escere, congruum videretur, ut mediaticem per-
sonam huic sollicitudini præficeretis, potissimum
in eadem sollicitudine consuetudine et utilitate
probata, quæ emergentia mala tanto frequentius
quanto vicinius agnosceret, et levamina quæ melius
valeret adhiberet. Ausu quidem familiaritatis
et filialis amoris hæc scribo, quia sic ego cum
multis Ecclesiæ Dei melius credo posse consuli, et
æmularum obrectationes [*al. detractiones*] posse
vitari. Etenim discipuli Domini, Domini licet nihil
ignoranti [*al. licet non ign.*], plurima necessaria
suggeressent, quæ ad informandam posterita-
tem prælatorum non solum patienter audivit, sed
etiam æquanimiter adimplevit. Valete.

EPISTOLA CX.

PASCHALI *summo pontifici*, Ivo *humilis sanctitatis*
sue filius, quidquid potest esse feticius.

Quoniam pro gratia nobis collata, decorum Ec-
clesiae Dei [*al. domus Dei*] diligimus, multa inordi-
natae in eadem fieri vehementer dolemus. Qui in (*et*
eum in ms. c.) quibusdam subditis cum quædam
illicita corrigere, vel cum quosdam ad meliora pro-
movere studemus, ipsi in stercoribus suis compu-
trescere cupientes, litteras a sede apostolica, nescio
quibus subreptionibus impetratas nobis deferuntad
palliam malitiam suam, vel defendandam inobe-
dientiam. Unde fit in Ecclesia mirabilis contemptus
mandatorum Dei, et ineffabilis morum corruptela,
cum ibi inventi quorumdam perversitas incorrepta
confugium, ubi innocentia sola deberet habere præ-
sidium. Et quod mirabilis et miserabilis est, isti
vite suæ curiosi corruptores ab ipsis columnis [*qui-
dam cod. ab omnibus col.*] gratauerunt audiuntur, cum
vitam religiosorum aliquibus maculis respargere
moliuntur; quibus non est credendum de aliena in-
justitia, quandiu non discusserent [*al. discedunt*] a
sua. Cum itaque tam pro nostra insufficientia quam
pro subditorum duritia prædictæ cause de fructu
laboris nostri pene desperare nos cogant, onus quod
pene infructuose portamus, deponere sæpe delibera-

(b) De Hugone loquitur ut epist. 24.

mus, et pennis columbae nobis dari flagitantes (epist. 17 et 25), avolare a molestiis inutilibus, et in mentis [al. montis] soliditudine quiescere preoptamus. Hac itaque necessitate commoniti, præsentiam sanctitatis vestram adire cupientes, et de bis quæ dicta sunt [al. predicta], cum multis aliis vobiscum tractare cupientes, venimus pene usque ad Alpes; in quarum angustiis, quia insidias nobis paratas audieramus, usi magnorum virorum consilio, inito itinere [al. incepto itinere] super sedimus. Dominum itaque Gualonem confratrem et coepiscopum nostrum, qui in suspectis locis ad occultandum se aptior est, paternitati vestre transmisimus, in cuius ore verba nostra posuimus, quatenus eum tam pro sua quam pro nostra necessitate paterne audiatis, et quæ corrígenda sunt corrigitas, et quæ utiliter statuenda firmiter statuatis. Quamvis enim quod ratio suadet, vel quod usus approbat, vel episcopalis moderatio disponit, per se satis vigore videatur, tamen charis (a) fit, et quasi quadam luce irradiatur, cum id, quod prohibendum vel præcipiendum est, decreto apostolico roboratur. Valete.

52 EPISTOLA CXI.

DAIMBERTO, *Dei gratia Senonensem archiepiscopo*, Ivo, humili Ecclesie Carnotensis minister, salutem et servitum.

Colloquium vestrum jam a multo tempore desiderans, speravi me posse paternitati vestre loqui in conventu ad quem invitati eramus in civitate Vellavorum [al. Vellanorum], et ore ad os clamorem facere de injuriis quas mihi et Ecclesie mihi commissæ infert Hugo Puteacensis, more suorum semper rependens mala pro bonis (epist. 76, 112 et 211); quem nec pudor humanus, nec fides quam mihi debet ut domino, detinet a rapinis, dum nulla nostra in eum præcesserit inuria, vel nulla ei a nobis sit denegata justitia. Quod ergo certa ratione tunc distulimus, nunc præsentibus litteris, scilicet genibus cordis, postulamus, ut eum a nobis excommunicatum (epist. 76) excommunicet, et divinum officium Merarivla et ejus adjacentiis interdicatis, et Aurelianensi episcopo, ut idem faciat apud Puteacum (b), præcipiat. Alioquin, si principes mundi plus timemus quam Deum, manifeste jam portæ inferi prævalebunt, ei qui pro domo Israel murum ponere debemus (*Ezech. xiii*), secundum propheticam irisionem canes muti non valentes latrare reputabimur (*Isa. lxv*). Res enim ecclesiastica, sicut testantur etiam sæculi leges, quia divini juris sunt, in nullius bonis sunt, et ideo prorsus errat, qui pro suis occasionibus aut principum jussionibus, a quibus eas maxime servari convenit usurpat, et male tractat (epist. 143). Unde ait Papa Symmachus in sexta synodo (c) *Quicunque et c. Prædia, caus. 12, q. 2*: « Qui prædia Ecclesie petierit, vel acceperit, vel possederit, vel retinuerit, nisi se cito correxerit,

(a) *Al. clarus*, quod videtur textui congruentius.

(b) Quia excommunicatus a suo episcopo debebat etiam excommunicari a viciniis; epist. 76.

A anathemate feriatur, sitque danti et accipienti, vel possidenti anathema. » Ista dicendo prudentiam vestram non docemus, sed ad officii vestri sarcinam fortiter portandam cohortamur, quatenus pusillanimitatem nostram consolatio vestra confoveat, patientiam nostram fortitudine vestra communiat. Valete.

EPISTOLA CXII.

Ivo humili Carnotensis minister, FULCONI (c) Parisiensis Ecclesie decano, et clero sibi commisso, dilectionem et salutem.

Quoniam omnis injuria ecclesiastica quæ admonitione non corrigitur, anathemate plectenda est, si ancillam Ecclesie vestre adversus dominos suos calcitrantium excommunicasti, quod vestri juris erat fecisti, maxime cum dominorum potestatem in servos suos illibatam debere esse lex constitut (l. 11, *De his qui sunt sui*, vel. *Al. jur.*), nec cuicunque hominum jus suum detrahi posse permittat. Quod antem ex consuetudine Ecclesie vestre hoc vobis licere absque alterius personæ interpellatione asseritis, non est hec solius Parisiensis Ecclesie consuetudo, sed etiam Carnotensis, et aliarum Ecclesiarum, quibus episcopali auctoritate excommunicandi jus concessum est. Unde non aliud sanius consilium vobis dare possumus quam ut consuetudinem fortiter teneatis, a qua si semel cesseritis [al. discesseritis], non ad arbitrium vestrum recuperare valebitis. De cætero culpo dilectionem vestram, quod Paganum (epist. 114) a nobis ecclesiastice excommunicatum, et apostolica auctoritate exigentibus culpis suis in infamiam pulsum, in communionem recipitis, et Hugonem Puteaconsem similiter (epist. 76, 24 et 60), quod a nobis fieri de vestris excommunicatis manifeste culparctis. Moneo [monemus, ms. c.] itaque ut de cætero quam a nobis justitiam in necessitate vestra vobis fieri velletis, eamdem nobis in nostra necessitate faciat, ne, si vos negligentes invenierimus in nostris, et nos similes inveniamur in vestris. Et, ut hoc apostolica auctoritate debere fieri sciatis, litteras domini papæ, quas misit Senonensi Ecclesie, et Aurelianensi, et Parisiensi interim vobis transmiso, quas jam bullatas dominus metropolitanus accepit.

EPISTOLA CXIII.

DAIMBERTO, *Dei gratia reverendo Senonensem archiepiscopo*, Ivo, humili Ecclesie Carnotensis minister, filiale subjectionem et fraternalm dilectionem.

De electione domini Manassæ facta in eum a Meldensi Ecclesia (epist. 115), pia tripudiatione gaudemus; quem bona indolis adolescentem et melioris spei juvenem evidenti morum mansuetudine compemimus, partim aliorum relatione didicimus. Unde ad ejus consecrationem, tam pro vestra paterna admonitione quam pro ejus optabili dilectione, gratauer-

(c) Hic postea electus fuit episcopus Parisiensis, epist. 138 et 164.

occurreremus, etiamsi ad remota loca hac de cau- A sa invitaremur. Sed quæ difficultates, quæ pericula vias nostras sapiant, non minus novit vestra paternitas quam nostra parvitas. Unde, si tanta instantia huic consecrationi interesse nos vultis, aut locum ad quem secure venire possimus eligit, aut conductum nobis securum procurate. Alioquin paterna discretione date veniam manifesta pericula metuenti, quam daretis eadem pericula non sine vestrae famæ jactura subeunti. Quod si regius metus, vel aliorum qui adversum nos injuste sœ- viunt, abesse coegerit, consecrationem quam voce et manibus facietis corporaliter presentes, confir- mabimus litteris et corde corporaliter absentes (a). Omnibus enim aliis cessantibus causis vehemen- ter doleo, quod non mereor vestro colloquio con- fovery, vestra consolatione relevari. Gratias tamen quas possum refero excellentiæ vestræ, quia tribu- lationibus nostris compatimini, et doloribus nos- tris concoleto, et ad subvenientium, manum, quantum potestis, extenditis. Quod si alii confratres nostri similiter facerent, non in tantum portæ inferi prævalerent (*Math. vi.*). Vale.

PISTOLA CXIV.

JOANNI, *Dei gratia Aurelianensi episcopo*, Ivo, *humiliis Ecclesiæ Carnotensis minister, salutem.*

Quod nostris tribulationibus compatiatur vestra fraternitas, quantas sufficiimus vobis gratias referi- mus. De pace autem quam inter nos et dominum Ludovicum reformare velletis (epist. 124), hoc vobis respondemus, quia, quantum testatur nobis cons- cientia nostra, nullas ei injurias intulimus, et si quid a nobis expostularet, iudicio vestro et confratrum nostrorum libenter ci satisfaceremus, et si quid adversum parvitatem nostram fecit, quod eum non deceret, patientes supportaremus. Hugonem autem Puteacensem (epist. 112), et Paganum trans- fugam (epist. 100 et 112) **53** atque desertorem, sine digna satisfactione suscipere non possumus, quia ita est inter nos non sine summa obligatione con- dictum. et apostolica auctoritate roboratum. Si autem Paganus ideo scipso vult major fieri, quia deterius scipso factus est, et episcopali excellen- tiæ summa flet injuria, et ordini [*unus v. c. ordi- nationi*] clericorum ad exorbitandum proclivior [al. proclivis *ita ms. c.*] patebit via. In hoc ergo negotio ita præcavete periculum vestro sicut et nostro, quia D ut vobis vera fateamur, malum, quæ Deus per- misserit adversa perpeti, quam in parcendo filiis dis- scordiæ plurimos in discrimen adduci. De loco au- tem in quo secure colloqui possimus, certum non est mihi consilium, quia intra episcopatum ves- trum et nostrum nullus mihi securus est exitus, nisi fraterna charitas vos cogeret, quod petere non præsumo, ut usque ad nos veniretis, et de quibus bonum esset notiscum consulte quando velletis, tractaretis. Valete.

(a) Ut epist. 115, non enim est validius dicere sacramenta in electione episcopi, quam scribere, ut ait Sidon. Apollin. *lib. vi.* epist. 9.

PISTOLA CXV.

DAIMBERTO *Senonensis Ecclesiæ metropolitanus, et suf- fraganeus eiusdem Ecclesiæ coepiscopus suis*, Ivo, *humilis Carnotensis ecclesiæ minister, salutem et obsequium.*

Quia apostolicum illud in me completum est, *foris pugna, intus timores* (*II Cor. vii*), precordialiter [præcordiabiliter *ms. c.*] doleo quod sancto et desiderabili conventui vestro interesse non valeo (epist. 113 et 119). Et quia in nomine Salvatoris congregatos vos esse non ambigo, quidquid salu- briter statuistis [*statuitis, ms. c.*], vobiscum statuo, et nominatum dominum Manassem claris natalibus ortum modestis moribus ornatum, quem Melden- sis Ecclesia elegit, cum eligentibus eligo, et manus impositionem quam ei facturi estis præsentes cor- pore, hanc ego confirmo et facio, quantum in me est, præsens (b) corde. Credo enim vos esse tanti consilii, et tantæ fortitudinis, ut nihil præsumatis illicitum, nihil subterfugias legitimum. Valete.

EAISTOLA CXVI.

Ivo, *humilis Carnotensis Ecclesiæ minister, ADELÆ excellenti comitissæ, salutem et obsequium.*

Charitas qua nobilitatem vestram ab initio dilexi, nullatenus in me refrigescit, sed præcedentibus et subsequentibus in me beneficiis vestris, magis ac magis inardescit. Unde excellentiam vestram ro- gando moneo, et monendo rogo, ut si quid sinistrum [al., sinistri] me adversum vos vel vestros fecisse vel dixisse suggestum fuerit (epist. 121), nullatenus credatis, nec quidquam quod ire dictante servientes vestri postulent, ad præsens sta- tuatis. Cum enim terra exterior sit turbata, si etiam intestina surgerent bella, periculum repente imminere plebi posset et urbi. Cum autem Deo prosperante ad nos veneritis, tunc omnia verius addiscetis, et secundum auditæ sanius consilium capietis. Valete.

PISTOLA CXVII.

PASCHALI summo pontifici, Ivo, *humilis Carnotensis Ecclesiæ minister, cum debito obedientiæ felicitatem utriusque vitæ.*

Cum nuper de amputandis pravis Ecclesiæ con- suetudinibus quædam mandata (epist. 133), vel interdicta vestre paternitatis accepissem, et fratribus mihi commissis denuntiassem, quidam [quædam *ms. c.*] ita gratarer [graviter *ms. c.*] suscepserunt, ut non tantum ea verbis approbarent, sed etiam qui- busdam additis quæ ad honestatem vel libertatem Ecclesiæ prædesse videbantur, jurejurando firmarent. Et quia quibusdam qui sua querunt, quorum fama vel commodis hæc et similia obviare videntur, aliquantisper displicant, ut per succedentia temporain- convulsa maneat sub clavi Petri, ita ea observari per mediocritatis nostra intercessionem postulant, ut nulli minori clavi ea ulterius solvere liceat (epist. 126), et a sua stabilitate convellere. Misimus itaque

(b) Juxta cap. 8, 2 et 6, dist. 64, et cap. 2 et 3, dist. 65, quo spectat etiam epist. 113.

duos ex nostrorum collegio fratres, qui auribus paternitatis vestre rei ordinem et causam aperiant, ut cum intellexeritis pro quanta libertate et honestate, vel pro quibus incommodis vitandis fecerint quod fecerunt, auctoritate qua preminetis missis Ecclesiæ litteris confirmetis. Valete.

EPISTOLA CXVIII.

HENRICO, excellenti Anglorum regi, Ivo, humili*Carnotensis Ecclesiae minister, regis regum felicitatem [in uno v. c., fideliter] militare.*

Quoniam instantia precum sœpe flectitur excellētia regum, licet importuni videri erubescamus, tamen nunc tertio per portiorem præsentium, domum videlicet Gulielmum [Guillelmum ms. c.] Ecclesiæ nostra canonicum sublimitatæ vestræ aures pulsamus, ut saltem nunc benevolentia vestra ostium apertum sentiamus, quatenus exsuscitatis dilectionem quam erga predictam Ecclesiam parentes vestri et affectu habuerunt (epist. 106), et effectu probaverunt. Cum enim in regibus præcipue vigere debeat pietas, mansuetudo, justitia, ad pietatem pertinere credimus, quod ad divinum cultum etiam usque ad nos aliquos facultatum vestrum ramusculos extendi flagitamus. Ad mansuetudinem vero pertinet, ut potentium importunitatem æquanimiter supportetis; ad justitiam vero, ut promissi vestri debitorem vos esse cognoscatis. Non enim ad proprios vel humanos usus aliquid ab excellētia vestra requirimus sed in quo non sufficiemus ad decorandam vel conservandam domum Dei, adminiculum vestrum misericorditer postulamus. Nec infructuosam credimus futuram largitionem vestram. Quia quod nostris viribus non valemus, meritis beatæ et perpetuæ Virginis, cui Deo auctore famulamur, indubitanter obtineri posse confidimus. Valete.

EPISTOLA CXIX.

DAIMBERTO, *Dei gratia Senonensi archiepiscopo, Ivo, humili*Carnotensis Ecclesiae minister, salutem et obsequium.**

Quoniam adversus electionem domini Manassæ contradictionem oportam esse audivimus (epist. 113 et 115), tum pro ipsius Ecclesiæ vexatione, tum pro ipsius electi injurya, qua debemus compassionem, dolemus. Dicitur enim quod qui adversus prædictum Manassem prodiit accusator, nullò testium sit fultus adminiculo, nihil etiam quod præsens viderit vel audierit in accusatioe protulerit, sed quod tantum **5** suspicionebus ipse sibi susasit, vel volatilis rumoribus conjectavit. Quod si ita est, cum etiam ipse accusator pridem sit notatus infamia, nec ejus accusatio ullatenus est admittenda, neq; justa electio ullis est dilationibus fatiganda. Habent enim sicut nostis statuta majorum, « ut illa causa a iudicibus ecclesiasticis minime audiantur, quæ legibus non continentur (epist. 220 et 241). » Tamen si prudentia vestræ visum fuerit, famæ ipsius electi et vestræ congruit, ut quos melioris testimonii fratres de clero Meldensi probaveritis, (juxta c. Illud dist.

A 23), ad purgandum eum postuletis, et accepta purgatione, sub conspectu eum publico ordinetis. Si enim præsens essem, si ita res se habet, uti superius dixi, nihil aliud reverentia vestræ suadrem. Vale.

EPISTOLA CXX.

Ivo, humili*Carnotensis Ecclesiae minister, Roberto comiti Pontivensi, salutem.*

Si injuste vobis a Sagiensi episcopo divinum officium interdictum est, displicet mibi tam propter facientem quam propter patientem. Sed quia id non debo facere proximo quod nolle ab eo pati, ne miremini si christia quod a nobis petitis ad præsens non accipitis. Lex est enim ecclesiastica, ut qui interdicti vel excommunicati sunt ab una Ecclesia, non recipiantur ab alia (epist. 76 et 111). Nec est meum in absentem judicare, etiamsi pensem [ita habet v. c. S. G. præsensem ms. c.] utrum juste an injuste vester pastor vos obligaverit, cum hoc tantum observare debeam, ut in alienam messem falcam non mittam. Libenter autem tantis malis remedium quererem, si Deus mihi daret opportunitatem [et ms. c.] perficiendique facultatem. Vale.

EPISTOLA CXXI.

Ivo, humili*Ecclesiae Carnotensis minister, ADELE excellenti comitissæ, patientiæ et pacis abundare visceribus.*

Pro summa charitate qua diligo principatum vestrum, jam semel et secundo monui celsitudinem vestram (epist. 116 et 130), ut quod dictante ira suaderent vobis servientes vestri, non statim reciperetis, sed redditum vestrum ad nos, ad audiendum et cognoscendum veritatem rerum gestarum, expectaretis, quia parati erant et adhuc sunt omnes canonici beatæ Mariæ ad exequendum per manum nostram et quod ratio dictaverit, et justitia exegerit. Cum itaque ad omnem justitiam exsequendam erga vos et erga vestros promptos se exhiberent, præcepto vestro, sicut dicunt, vestri servientes anonomam Ecclesiam apud Castrum duni, et apud Bonavallum violenter acceperunt, et vinum domini Hilduni cantoris in vico coriariorum saisierunt (epist. 101), plurima etiam indigna clericis et hominibus eorum intulerunt. Postulant itaque clerici summa instantia ut in civitate et per totum episcopatum divinum officium interdicam (epist. 94 et 120), donec sua recipient, quia injuste et præproprie sibi esse ablata reclamat. Et quia justitia deesse non possum, postulavi ab eis inducias, quas vix impetravi, donec ad vos nunc tertio mitterem, et ad corrigendum quod perperam factum est, excellentiam vestram commonefacerem. Moneo itaque et consulo, ut clericis sua restituti faciat, ne tam præclaræ Ecclesiæ in tam sanctis diebus divino privetur officio, et de vobis a transeuntibus, qualem non deceret, publicetur opinio. In recuperabili enim re non est tam præcepit danda sententia, nec malevolorum inordinate satienda sævitia. Monui itaque et iterum moneo suadente charitate qua præcordialiter vos

diligo, ut quod corrigendum est corrigatis, et quid-
quid duriter facere intenditis, usque ad legitimam
discussionem differatis, ne digesta ira, pœnitentia vos
fecisse quod faciendum non iusse ratione docente
videbitis. Quod si admonitionibus et petitionibus
meis toties repetitis acquiescere non vultis, et justa
tam satisfactionem respuitis, ne miremini si doleo
cum dolentibus, et lugeo cum lugentibus, qui per
omnia paratus eram et gaudiis vestris congaudere,
et doloribus condolare. Valete.

PISTOLA CXXII.

Ivo, humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, VUL-
GRINO Parisiensi archidiacono, a zelo justitiae, non
tepesce.

Quia portitor litterarum vestrarum festinabat ad
reditum, et ego publicis et familiaribus negotiis
præpeditus eram, plura scribere non potuit. Brevi-
ter itaque de Iudea baptizata et Christiano nupta,
postea vero ad Judaismum reversa, fraternitatii tuæ
respondemus, quoniam verum connubium fuit,
quod inter personas ejusdem legis nulla interveniente
causa quæ conjugium solvit, rite celebratum
fuit. Quamvis itaque mulier duplicitate fornicata
sit, quia, et ad Judaismum rediit, et viro alteri,
Judaici videlicet ritus nupsit, vir tamen Christianus
qui alia, vivente ea, duxit, procul dubio adul-
terium perpetravit. Canon autem manifeste dicit,
sicut ipse bene nosti (epist. 225) : « Quia incestis
conjunctionibus nihil venie reservamus, nisi cum
adulterium separatione sanaverint. » Dicit enim
beatus Augustinus in libro De nuptiis et concupis-
centia (c. ult. caus. 32, q. 7, et epist. 125) : « Ma-
net inter viventes quoddam conjugale, quod nec
separatio nec cum alio copulatio possit auferre. »
Hieronymus etiam ad Oceanum [in duabus v. c. ad
ultimo] de morte Fabiolæ : « Præcepit Dominus
uxorem non debere dimitti, excepta causa forni-
cationis, et si dimissa fuerit, manere innuptam.
Quidquid viris præcipitur, hoc consequenter redundat
ad feminas. Neque enim adultera uxor dimittenda
est et vir moechus tenendus. » Multa in
hunc modum reperiri possent, sed te hæc bene
nosse non ambigo. Vale.

PISTOLA CXXIII.

Ivo, Ecclesiæ Carnotensis minister, GALTERIO [al.,
GAUTERIO] fratri, Belvacensis Ecclesiæ bibliotheca-
rio, salutem.

Requisitus ex parte tua, qua pœnitentia multan-
dus sit presbyter, qui verba divina sacramenti, et
insignia sacerdotalis officii in conjugali benedictione
cujusdam virginis illusorie transmutavit, et
alia pro aliis interposuit, hoc interim respondeo,
quia specialem sententiam super hoc non inveni,
quia nec tale adulterium vel potius sacrilegium
divinorum sacramentorum ab aliquo perpetratum
[al.,] sacrorum alicubi perp. ulteriori audivi. Vide-
tur itaque mihi, quia sicut 55 novum genus est
criminis, ita procurandum est novum experimen-

mentum medicaminis, ne tamen aliquid severius
in hujusmodi sacrilegio sine divinae auctoritatis
munimine judicetur; ubi speciales sententiae non
occurunt (l. xii De legibus), quantum mibi vide-
tur, generales, quæ super divinorum sacramento-
rum temeratores promulgatae sunt, sufficere pos-
sunt. Habetur enim in concilio Toletano viii capitulo 11 (a): « Nihil contra ordinem temeritatis ausu
præsumatur, neque illa quæ summa veneratione
censentur vel minimo presumptionis actu solvan-
tur. » Et post pauca : « Si quis hæc temerare præ-
sumperit, excommunicationis sententiam sustine-
bit. » Item in decretis Julii papæ episcopis per Ægyptum
transmissis : « Sacerdos aliter quam præceptum est
faciens, tandin a sacrificando cessabit, quandiu legiti-
ma pœnitentia satisfactione correptus ad gradus
sui officium redcat quod amisit. » Et hæc de his qui
simpliciter et ignoranter erraverunt, quanto magis
de his qui fraudulenter verba sacra perverterunt, et
ita mulierculam simpliciter accedentem, quantum in
se fuit, fornicationi addixerunt? Et de his ista
sufficient. Vale.

PISTOLA CXXIV.

DAIMBERTO, Dei gratia Senonensium archiepiscopo,
Ivo, humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, per om-
nia devotum obsequim.

Noverit paternitas vestra quoniam Hugo Putean-
ensis tinaore Dei tactus et corde compunctus (epist.
111 et 112), ea quæ Ecclesia nostræ abstulerat,
quantum ad portionem suam pertinuit, integrime
reddidit. Mibi vero quæ mea et meorum erant, se-
cunda redditum datis obsidibus sub fidei spon-
sione firmavit, et quia de discretione a vestra pater-
nitate fueram commonitus, ea interim accipere dis-
tuli quamdiu abstinuerit ab exactionibus et anga-
riis, quas in terra Fraxineti facere consuevit. Unde
gratias referimus quantas [quam maximas, ms. c.]
possumus vestra paternitati, qui manum nobis in
hac necessitate porrexit, et qua debuit miseratione
condoluit. Rogamus etiam ut causa nostri de cætero
non teneatis eum interdictum vel excommunicatu-
m, neque suos, quandiu in sponsione sua perse-
veraverit, et prædictas exactiones non acceperit; dom-
nus vero Ludovicus non vult nobiscum pacem com-
ponere (epist. 114), quia nolo paganum illum in
infamiam lapsum, qui matrem suam eviceravit, et
quibus potuit unguibus schismatis laceravit, hono-
ribus ecclesiasticis sublimare. Ego itaque per ma-
num vestram offro ei omnem justitiam, vel si ad
satisfactionem venerit, quam ei potero facere lege
non contradicente misericordiam. Et quia utrum-
que refutat, unum consilium mihi restat exspec-
tare misericordiam Dei, donec justificet causam
meam. Valete.

PISTOLA CXXV.

DAIMBERTO [al. exempl. UMBERTO, male], Dei gratia
Senonensium archiepiscopo, Ivo, humilis Ecclesiæ

(a) Latius exstat in cap. Nihil, can. 7, q. 1.

Carnotensis minister, cum humili devotione servi- A pauca quæ dicta sunt ad inquisita sufficere arbitri- tium.

De Hierosolymitanis quorum uxores fornicate sunt (epist. 188), bene mihi videtur sentire sanctitas vestra quia secundum evangelicam et apostolicam doctrinam oportet eos aut ad proprias uxores redire aut,eis viventibus,sine ulla carnis commissione manere. Alioquin,ii qui nec [nunc, ms. cod.] adulteras mulieres abhorrent, adulteri reputabuntur, et adulterorum pena apud Deum judicabuntur,secundum illud Apostoli:*Fornicatores et adulteros judicabit Deus (Hebr. xiii).* Unde Augustinus in libro De decem cordis:«Non adulterabis,id est non ibis ad alienam aliquam præter uxorem tuam.» Idem in libro De dupliis et concupiscentia (c. 20, in c. 28, caus. 32, q. 7): «Usque adeo manent inter viventes semel inita jura nuptiarum,ut potius sint inter se cojudges etiam separati, quam cum his quibus aliis adhæserunt.» Et paulo post : «Manet inter viventes quoddam conjugale quod nec separatio, nec cum alio copulatio possit auferre.» Inde etiam Hieronymus ad Oceanum (in c. xix *Math.*, caus.32,q.5):«Præcipit Dominus uxorem non debere dimitti excepta causa fornicationis, et si dimissa fuerit,manere innuptam (*Math.xvi*), quidquid viris præcipitur,hoc consequenter redundat ad feminas. Neque enim adultera uxor dimittenda,jest, et vir moechus retinendus.» His et aliis ejusmodi auctoritatibus freti, si aliquando apud nos causa fornicationis, tale divortium contigerit [al. contingat], censura ecclesiastica cogimus separatos vel sibi reconciliari, vel sine spe manere conjugii. Quod si ii qui debent uxores virtute præcedere, volunt uxores victrices esse libidinis, ipsi autem vincuntur a libidine qui alias mulieribus cupiunt adhærente (epist.118), monemus eos, ut considerantes fragilitatem vasis muliebris id infirmiori sexui indulgent,quod fortiori indulgeri desiderant.Dicit enim beatus Augustinus De sermone Domini in monte (in c. *Nihil*, caus. 23, q. 6. : Nihil enim iniquus quam fornicationis causa diuittere uxorem, si et ipse vir convincitur uelle fornicari. Occurrit enim illud Apostoli : *In quo enim alterum iudicas, teipsum condemnas; eadem enim agis quæ iudicas.* Quapropter quisquis fornicationis causa vult abjicere uxorem,debet et ipse a fornicatione esse alienus.» Idem in lib. De verbis Domini, tractatu 47 : « Intactam queris, intactus esto. Purum queris, noli esse impurus.» Quod si reprehensibiles se esse futuros formidant quod fornicarias mulieres recipiunt, audiant quid dicat Hieronymus in explanatione Osea (lib. 1 ad cap. 1: epist. 148) : « Non est culpandus Osea propheta, si meretricem quam duxit, convertit ad pudicitiam; sed potius laudandus quod ex mala bonam fecerit; non enim qui bonus permanet,polluitur si societur malo, sed qui in malo est in bonum vertitur si boni exempla sectetur, » Et quia non ignorantis legem loquor, hæc

A pauca quæ dicta sunt ad inquisita sufficere arbitri- taur. Valete.

CAPUT CXXVI.

DAIMBERTO, Dei gratia Senonensis Ecclesiæ archiepiscopo,Ivo,humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, salutem et obsequium.

Gratias referimus [al.agimus] excellentiæ vestræ, quod paterna diligentia super nos vigilatis, et ne turba major inter Ecclesiam Carnotensem et comitissæ clientelam concitetur,præcavere nos monetis. Quod ei nos studimus, quamvis multis injuriis lassessiti, multe contumelie provocati (epist. 124). Certum tamen habeat amantissima vestra paternitas quia juramentum quod fecerunt clericu de non recipiatis 56 vulgo natis (a) in concanonicos, vel qui buslibetalis de extranea familia genitis [sic v. c.; ante] extra extraneæ f. gentis] me inconsulto fecerunt. Sed quia non est meum filios mihi commissos in infamiam detrudere,ne perjurium incurrent,non solum quod fecerant indulsi, sed etiam apud dominum papam pro eis intercessi, ut quod fecerant approbarer, et decreti sui pagina roboraret, ne cui minori clavi seratum esse cognosceret.Hujus itaque decreti formam sanctitati vestræ transmisisti, ut si forte colloquium cum comitissa vos habere contigerit, persuadeatis ei,ut hanc injuriam,quæ quantum ad eam pertinet,nulla est, æquanimiter ferat, aut quod justitia et lex dictaverit,accipiat.Alioquin parati sunt clerici magis in æternum exsilium trudi quam ad perjurium aliquo modo pertrahiri. Valete.

EPISTOLA CXXVII.

LUDOVICO, Dei gratia Francorum regi designato, Ivo, humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, salutem et servitum.

Quando venerunt ad nos litteræ vestræ, omnino imparatus eram,ut in tam brevi secure et honeste venire possem ad colloquium vestrum. Præterea respectus est intr me et comitissam usque ad adventum Albensis episcopi, per cuius consilium vel judicium promittit se satisfacturam Deo et Ecclesiæ nostræ. Infra ergo hunc respectum non est legitimum vel honestum, ut ei querau aliquod malum vel documentum, vel etiam :eddam me in hoc supectum. Transacto vero hoc respectu, potero vestra celsitudini, ubicumque placuerit, cum vestro conductu, occurtere, et libere et aperte secundum quod ratio postulaverit, et rerum exitus, ea quæ erunt tractanda tractare, et, prout ratio dictaverit, diffinire. Non ergo indigneatur adversum me vestra sublimitas, si suspicionem doli et perfidiae incurrire mea vereatur humilitas; quibus remotis vestrum desidero habere colloquium, et meum pro viribus offerre servitum. Valete.

EPISTOLA CXXVIII.

Ivo, humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, Odoni confratri et compresbytero, salutem.

Legatus quem tua fraternitas mihi misit, non ex-

(a) Ut etiam libertinis epist. 133; et conditionariis, epist. 147.

spectavit responsum nostrum vel rescriptum. Nunc A dricus Sorus quemdam filium filiamque habuit, qui filius, Lancelinus nomine, filium Lancelinum genuit, ex quo Agnes fuit, quam Robertum genuit, qui Robertus filiam Hugonis Dunensis in uxorem habuit.

Virgilianum illud,

.... timeo Danaos et dona ferentes.

VIRG.. *En.*, lib. II, vers. 49.

quia suspectum me semper habuit, et apud sublimes potestates [al. personas] quantum potuit me insimulavit. Unde, si securus quam vellet, res accideret, de suspecto magis me suspectum redderet, et majores inimicities adversum me concitaret. Si autem sua sponte, suo instinctu ad colloquium nostrum veniret, vel quicunque illius partis et modum conciliandæ pacis mibi intimaret, quantum Deo donante prævalerem, pulverem pedum portantium pacem humiliiter lavarem atque detergerem. Nostrum enim propositum est, quantum possumus, paci Ecclesia insundare, et potestate quam nobis Deus dedit, uti in ædificationem et non destructionem. Et quantumcunque me ad hoc impletendum, aut mea impeditat imbecillitas, aut resistat auditorum pervicacitas (epist. 12, 25, 67, 204), aut quantumlibet me lacaret æmolorum obtructatio, principaliter tamen in corde meo ista viget intentio, quia et sol, licet sua claritatis radios non effundat cum nube tegitur, tamen caloris sui virtute non privatur. In his itaque recurro ad judicem internorum : et cum bona volo et non valeo, judici meo dico : *Imperfectum meum viderunt oculi tui* (*Psalm. cxxxviii*). Oret itaque fraternalis tua cum cæteris conservis meis, ut qui dedit velle, addat et perficeret pro bona voluntate. Vale.

PISTOLA CXXIX.

Ivo, *De gratia humilis Ecclesie Carnotensis episcopus*,
GAUFRIDO, *Vindocinensi comiti, salutem.*

Cum omnibus ovibus nobis a Deo commissis, pastorali diligentia providere debeamus, ne pascua vita deserant, ne luporum invisibilium morsibus se intrudant, præcipue hoc nobilitati tua debemus, qui et noster es parochianus, et Ecclesia nostra cataeneus (a). Quod ideo dilectioni tua scribo, quoniam audiui te velle ducere in uxorem vicecomitissam Alesensem, cuius defuncto marito fuisti consanguineus, sicut mihi scripserunt et probare parati sunt nobiles viri, tam tui, quam defuncti vicecomitis Roberti consanguinei. Unde tibi mando, et per legem Christianam interdicto ferales et incestas nuptias, quas nec lege poteris defendere, nec legitimo de eis D heredessuscipere (b). Siergo salutaria nostramonita suscipis, cum ad nos miseris, statuimus tibi diem certum et locum, quatenus ad legitimam discussiōnem venias, et sententiam quam lex Christiana dictaverit, super tali desponsatione recipias [al. accipias]. Quod si aliter incepsum tuum adimplere præsumperis, et excommunicationem incurres, et infamiam notam non evades. Consanguinitas autem inter te et virum prædictæ mulieris sic se habet. Lan-

(a) Notanda vox, *cataeneus*; adj. *necc.*

(b) Vetiæ epist. 45 et 221. Adi. Gr. caus. 35, q. 4. et seqq.

A dricus Sorus quemdam filium filiamque habuit, qui filius, Lancelinus nomine, filium Lancelinum genuit, ex quo Agnes fuit, quam Robertum genuit, qui Robertus filiam Hugonis Dunensis in uxorem habuit. Filiam vero Landriei Sori habuit Buchardus [al. Burcardus] Rata-pilata. Ex quibus natus fuit Buchardus Calvus de quo Fulco Aser [al. Anser] natus fuit, ex quo descendit Nifrana [al. Vifrana, vel Infrana], quæ Gaufridum Grisam tunicam genuit, qui illam vult accipere in uxorem. Vale.

PISTOLA CXXX.

Ivo, *Dei gratia humilis Ecclesie Carnotensis episcopus*, MATHILDI Blesensi vicecomitissæ, salutem.—

B (c) Quoniam tibi et omnibus quos in Deum vel propter Deum diligimus, salubria monita vel præcepta dare debemus, monemus et præcipimus per legem Christianam, ut conjugium quod cum comite Vindocinensi te inituram pepigisti, usque ad legitimam discussionem differas, et bonam aestimationem quam hactenus habuisti non amittas [al. perdas]. Quod si aliter præsumperis, et excommunicationi subjacebis, et perdes res tuas 57 quas pro hoc conjugio distraxeris. Dicunt enim communes consanguinei Vindocinensis comitis, et Roberti vicecomitis mariti tui defuncti, quia consanguinei fuerunt eomes Vindocinensis et Robertus maritus tuus, eo gradu quo litteræ comiti missæ demonstrant, et probare parati sunt. De qua re statuam tibi et comiti diem et locum, cum ad me propter hoc nuntios vestros miseritis. Odo autem parentelæ supra C scriptus est (epist. 129) (d). Vale.

PISTOLA CXXXI.

Ivo, *humilis Ecclesie Carnotensis minister*, WLRINO Parisiensi archidiacono, salutem.

D De presbytero qui Ecclesiam quam regebat, nulla cogente necessitate, in manu tua refutavit, et per manum laicorum cubile sponsæ, qua se indignum vel quam se indignam refutando judicavit, conatur ascendere, hoc fraternitati tuae respondeo, quia justum est ut in judicio quod de se judicavit permaneat, et sponsam quam repudiavit, vivente fratre qui ei legitimate incardinatus est, adulterare non præsumat. Quod si per laicorum violentiam intrudere se voluerit, tua fraternitas novit antiquis regulis cautum esse quod laicis nulla est attributa facultas presbyteros in Ecclesia ordinandi, vel de Ecclesia ejiciendi (can. sub caus 16, q. 7). Adversus quam formam si presbyter Ecclesiam irruperit, tui officii est in presbyterum præsumptum anathematis gladium exercere [al. exercere], et laicos hujus pervasionis cooperatores, donec desinant, a liminis Ecclesiæ sequestrare. Vale.

PISTOLA CXXXII.

DAIMBERTO, *Dei gratia Senonensis archiepiscopo*,

(e) Confer epist. superiorum.

(d) Haec verba non sunt de corpore epistolæ.

Ivo, humilis Ecclesiae Carnotensis minister, salutem et servitium.

Quoniam importunitas pulsantium fréquenter quod querit assequitur, iterum et iterum paternitatem vestram rogamus, ut justitiam adhuc ab archipresbytero Stampensi dilatam (ep. 50, *in fine*), amodo accelerari faciat de Haymone Stampensi parochiano vestro et nostro, qui hominem meum et alium hominem bujus archipresbyteri mei angustiis carceralibus et inedia injuste ad redemptionem cogit; qui etiam eudem archipresbyterum, cum deferret legationem vestram et nostram ad eum, coegerit in fide spondere quod nullam de eo proclamationem vel apud vos vel apud nos ultra deberet facere. Hanc igitur ignominiosam injuriam sicut detet animadvertis, et vobis et mihi super his quantum oportet justitiam facite. De cætero disceptationem quæ est inter partes Ecclesiae nostræ volo ut sciatis, quam breviter adnotabo vobis. Violato claustro Carnotensi præterita estate (epist. 133), major cleri pars, quantum ad personarum et numerum, ferre non valentes comitissæ injurias et minas, de civitate exierunt, quosdam ex suis ad vos mittendo. Alii regem regisque filium pro reclamanda injuria sibi illata adierunt; de stipendiis communibus fratrum, quod opus fuit, expenderunt. Injuriam sibi factam dicit minor pars adversaria, quod res communis sine communi consilio est expensa. Cui objectioni respondet pars altera: quod expendimus, tam pro vestra quam nostra utilitate expendimus, et quod vobis cum prius hoc non tractavimus, ratio fuit quia a quibusdam vestrum impedimentum timebamus, nec ad Ecclesiam nostram redire permittebamur. Consentiunt in hoc multi quos ad hoc congregavi, quia quod pro communi necessitate expensum est plurimorum et majorum consensu, de communi exsolvendum est. Volo itaque, ut per præsentium portitorum sententiam vestram et Ecclesia vestræ super hoc mihi rescribi faciatis. Vale.

EPISTOLA CXXXIII.

RICARDO [al. RICHARD], *Dei gratia Albanensium episcopo et sancte Ecclesie Romanae legato; Ivo, humilis Carnotensis Ecclesiae minister, bene valere et non omni spiritui credere.*

Sciens quia meliora sunt vulnera diligentis quam fraudulenta oscula blandientis (*Prov. xxvii*), et illud Psalmographi: *Corripet me justus in misericordia, et increparit me (*Psalm. cxl*)*: caustica (ep. 277) verba vestra quantum pertinet simplicitatem intentionis vestræ, æquanimiter accepi; sed duplicitatem falsorum fratrum, qui quasi quibusdam latrociniis noctis (epist. 219), falsa pro veris sollicitudini vestræ suggestur, graviter animadvertis, quorum falsitas cito patebit cum luce veritatis reverberabitur et in lucem prodire non audebit. Horum sunt quidam qui infamiam suam non aliter se posse velare arbitrantur, nisi famam bonorum lœdere, et *vasa sincera*

A *incruster moliantur* (*HORAT., sat. 3, lib. 1*), qui alia de causa Simoniam non reprehendunt, nisi quod [quia ms. c.] Simoniaci esse non possunt, cum alii aliqui in Ecclesia assequuntur quod isti præpedientibus quibusdam incursionibus assequi non merentur. Quod [qui ms. c.] si oculos inontis in se reflecterent, præter Simoniam multa in se tam facinora quam flagitia merito reprehenderent ut patenter eis dici possit illud Apostoli: *In quo alterum judicas, te ipsum condemnas; eadem enim agis quæ judicas (*Rom. ii*)*. Nec ista dieo quod conscientiam meam aliquando talis scelere contaminatam intelligam; sed miror cur hoc solum vel in sola Carnotensi Ecclesia reprehenditur, cum et hoc et multa alia æque damnable in omni pene Gallicana Ecclesia dominentur. Quod autem vobis suggestum est, Simoniacam hæresim me permittente in Ecclesia Carnotensi publice dominari, omnino veritate caret, quia hoc malum ab initio clericatus mei semper exhorri, et postquam ad episcopatum veni, quantum, Deo donante, prævalui, in superficie resecavi. Quod manifestum fieri, si pace confratrum et coopiscoporum nostrorum fieri posset; in quorum Ecclesiis multæ maleæ consuetudines adhuc caput erigunt, quæ temporibus nostri sacerdotii Deo auxiliante in Ecclesia Carnotensi sopitæ sunt (epist. 94 et 117). Si qua autem adhuc sunt quæ pro consuetudine antiqua publice exigant decanus et cantor, et alii ministri ab his qui canonici fiunt, me contradicente et persequente, Romanæ Ecclesie consuetudine se defendunt, in qua dicunt cubicularios et ministros sacri palati multa exigere a consecratis episcopis vel abbatibus, quæ oblationis vel benedictionis nomine palliantur, cum nec calamus nec charta gratis ibi (ut aiunt) babeatur, et hoc quasi 58 lapide conterunt frontem meam (*a*), cum non habeam quid respondeam, nisi evangelicum illud: *Quod dicunt servate et facite; sed si id faciunt, secundum operu corum nolite facere (*Matth. xxii*)*. Si autem hanc pestem radicitus elevare non valeo, non tantum invaliditudini mee hoc imputandum est, quia ad hoc ab origine nascentis Ecclesiae Romanae Ecclesia laboravit, nec a gremio etiam suo tales sua quærentes penitus prævaluit eliminare. Nec in diebus malis regnare desinot cupiditas, donec, finito mundi termino, pacatum regnum accipiat charitas. Interim autem, ut verbis Augustini utar (epist. 137 *ad Hippon.*, in cap. 6, dist. 47). «Quantumlibet vigilet disciplina domus meæ, homo suus, et inter homines vivo; nec mihi arrogare audeo, ut domus mea melior quam arca Noe, ubi inter homines octo reprobis unus derisor patris inventus est (*Cen. ix*); aut melior quam domus Abrahamæ, ubi dictum est: *Ejice aucillam et filium ejus (*Gen. xxi*)*; aut melior sit quam domus Isaacæ, cui de duabus geminis dictum est: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui (*Mal. i*)*. Et ut ad Christiana tempora veniam, semper patitur Christus, in membris suis

B *consuetudine illud: Quod dicunt servate et facite; sed si id faciunt, secundum operu corum nolite facere (*Matth. xxii*)*. Si autem hanc pestem radicitus elevare non valeo, non tantum invaliditudini mee hoc imputandum est, quia ad hoc ab origine nascentis Ecclesiae Romanae Ecclesia laboravit, nec a gremio etiam suo tales sua quærentes penitus prævaluit eliminare. Nec in diebus malis regnare desinot cupiditas, donec, finito mundi termino, pacatum regnum accipiat charitas. Interim autem, ut verbis Augustini utar (epist. 137 *ad Hippon.*, in cap. 6, dist. 47). «Quantumlibet vigilet disciplina domus meæ, homo suus, et inter homines vivo; nec mihi arrogare audeo, ut domus mea melior quam arca Noe, ubi inter homines octo reprobis unus derisor patris inventus est (*Cen. ix*); aut melior quam domus Abrahamæ, ubi dictum est: *Ejice aucillam et filium ejus (*Gen. xxi*)*; aut melior sit quam domus Isaacæ, cui de duabus geminis dictum est: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui (*Mal. i*)*. Et ut ad Christiana tempora veniam, semper patitur Christus, in membris suis

(a) Hac de re Gregorius Magnus epist. 44, et refertur in cap. *Sicut*, caus. 1, q. 2.

Judam proditionem, Ecclesia Nicolaum fornicationis A tur. » Qui consensus solus in nuptiis si forte defuerit, cetera omnia etiam cum ipso coitu frustrantur, Joanne Chrysostomo magno doctore attestante, qui ait: « Matrimonium non facit coitus sed voluntas. » Inde etiam in legibus Romanis [al. Romanorum; epist. 99.] Justiniani imperatoris ita habetur: « Sponsalia sicut nuptiae consensu fiunt contrahentium. Et ideo sicut in nuptiis, ita sponsalibus filiasfamilias consentire oportet. » Et alibi: « A primordio etatis effici sponsalia possunt, si modo ab utraque persona id fieri intelligatur, id est si non minores sint quam duodecim annis. » Hoc de proposita quæstione [al. inquisitione, ita ms. c.] sentio, et hujusmodi controversiam, si ad aures meas pervenerit, tali ratione diffinio. De cætero notum facio paternitati vestrae quod cum nulla a me illata esset injuria, vel nulla denegata justitia, cum etiam respectus esset inter me et comitissam (ep. 127), mediante apostolico: Guelmius comitissæ filius in mortem clericorum Carnotensium (epist. 136), et perniciem meam, et omnium ad nos pertinientium coram altare [al. altari. ita ms. c.] beatæ Mariæ conjuraverit, et omnes cives qui sub banno sunt ad eamdem conjurationem compulerit, nisi voluntati servorum suorum cedamus, et sibi usurpet violentia, quod sola debet obtinere [vel retinere] gratia. Ego itaque hoc Herodiumjuramentum audiens, noui postea in præsentia hujusmodi conjuratorum divina sacramenta tractare, nec super eos benedictionem episcopalem more solito dare. Promeritum tamen anathema distuli super eos fundere, donec consilium vestrae paternitatis et collegarum nostrorum super hoc acciperem, et, consilio et auxilio multorum fretus, debita eos censura funesta conspiratione revocarem. Cum ergo ad vos remisero, volovos esse præmunitum, ut consilium et auxilium quod vobis sit honestum et nobis utile ad manum habeatis, et naufragantibus ante submersione manum extendere festinetis. Vale.

PISTOLA CXXXIV

DAIMBERTO, *Dei gratia Senonensium archiepiscopo Ivo, humili Carnotensis Ecclesiæ minister, salutem et obsequium.*

De pacto conjugali quod factum est inter duos nobiles (*I. Titia., Dé verb. obligat.*), ita ut qui filiam habebat, juraverit se eam traditurum uni de filiis alterius nobilis cui vellet, cum ad nubiles annos virgo pervenisset: hoc paternitati vestræ respondeo, quod et natura dispositus, et lex tam ecclesiastica quam mundana firmavit, quia quorum per conjugalem copulam unum debet fieri corpus, eorumdem pariter animorum debet esse consensus. Quidquid ergo pater, nesciente virgine, juraverit [al. jurat], cum ad annos rationales perducta est [vel] perverserit, nisi ipsa virgo consentiat, etiam vivente patre secundum leges irritum erit. Unde papa Nicolaus Hinemaro scribit episcopo: Sufficiat per leges [al. secundum leges, ita ms. c.], ut in cap. 2, cau. 26, q. 2] solus eorum consensus de quorum conjunctionibus agi-

B » Qui consensus solus in nuptiis si forte defuerit, cetera omnia etiam cum ipso coitu frustrantur, Joanne Chrysostomo magno doctore attestante, qui ait: « Matrimonium non facit coitus sed voluntas. » Inde etiam in legibus Romanis [al. Romanorum; epist. 99.] Justiniani imperatoris ita habetur: « Sponsalia sicut nuptiae consensu fiunt contrahentium. Et ideo sicut in nuptiis, ita sponsalibus filiasfamilias consentire oportet. » Et alibi: « A primordio etatis effici sponsalia possunt, si modo ab utraque persona id fieri intelligatur, id est si non minores sint quam quam duodecim annis. » Hoc de proposita quæstione [al. inquisitione, ita ms. c.] sentio, et hujusmodi controversiam, si ad aures meas pervenerit, tali ratione diffinio. De cætero notum facio paternitati vestrae quod cum nulla a me illata esset injuria, vel nulla denegata justitia, cum etiam respectus esset inter me et comitissam (ep. 127), mediante apostolico: Guelmius comitissæ filius in mortem clericorum Carnotensium (epist. 136), et perniciem meam, et omnium ad nos pertinientium coram altare [al. altari. ita ms. c.] beatæ Mariæ conjuraverit, et omnes cives qui sub banno sunt ad eamdem conjurationem compulerit, nisi voluntati servorum suorum cedamus, et sibi usurpet violentia, quod sola debet obtinere [vel retinere] gratia. Ego itaque hoc Herodiumjuramentum audiens, noui postea in præsentia hujusmodi conjuratorum divina sacramenta tractare, nec super eos benedictionem episcopalem more solito dare. Promeritum tamen anathema distuli super eos fundere, donec consilium vestrae paternitatis et collegarum nostrorum super hoc acciperem, et, consilio et auxilio multorum fretus, debita eos censura funesta conspiratione revocarem. Cum ergo ad vos remisero, volovos esse præmunitum, ut consilium et auxilium quod vobis sit honestum et nobis utile ad manum habeatis, et naufragantibus ante submersione manum extendere festinetis. Vale.

PISTOLA CXXXV.

PASCHALI summo pontifici, Ivo, humili Carnotensis minister, debitam cum devotione obedientiam.

Miles iste præsentium portitor, nomine Raimboldus in obsidione Hierosolymitana strenue militavit. Unde reversus ad propria, diabolico instinctu et impetu iræ subversus, quemdam monachum et presbyterum Bonævallensis monasterii, quia quosdam ejus servientes herbam furantes, verberari fecerat, castrari fecit. Quod quis inauditum apud nos fuerat, coacto rigore ecclesiastico, arma ei abstulimus, 59 et quatuordecim annorum penitentiam indiximus, ut diebus sibi prescriptis a cibis lazieribus abstineret, et tam immane facinus eleemosynis et jejuniis expiaret. Quod obediens quidem suscepit; sed postea, adhilitis sibi multis et magnis intercessoribus, multa nos precum instantia fatigavit quatenus, propter infestationes inimicorum suorum, armis ei uti concederemus. Sed hujusmodi

(a) Sic plerique vett. codd.; in exempli. Ser. legitur, *libertinis*. Hisconjugandi sunt loci epist. 126 et 147.

precibus assensum dare noluimus, timentes ne et ipsum et multos alios tam facili indulgentia in discrimen adduceremus (epist. 161). Reservantes itaque hanc indulgentiam apostolice moderationi, ad apostolorum eum limina direximus, quatenus et fatigacione itineris hujus peccatum suum diluat, et apud pietatis vestrae viscera misericordiam, quam Deus vobis inspiraverit, inveniat. Valete.

EPISTOLA CXXXVI.

Ivo, humilis Ecclesiae Carnotensis minister, ADELE
Palatinæ comitissæ, et pacis et charitatis visceribus abundare.

Multa vobis de me referuntur quæ non oportet ut a vobis vera esse credantur. Habui enim et habeo multos et magnos ad perturbandum suasores (epist. 116 et 124), qui se etiam promitterent futuros per omnia et in omnibus adjutores. Quod adhuc studiose evito et evitavi, licet hoc a multis non religioni ascribatur, sed pusillanimati. Et putabam me invenisse modum quo pax fieri poterat cum vestra honestate et clericorum voluntate, nisi consilio insipientium et malignorum, filius vester Herodianum illud sacramentum fecisset (epist. 134), et ad idem burgenses suos (a) coegisset. Quo facto usus virorum honestorum consilio, nolui eis ultradare benedictionem. Sed tamen pro amore vestro distuli maledictionem; nec enim benedictione digni sunt qui maledictionem meruerint, et in mortem immeritorum [sic ex vett. codd. antea, in mortem inimicorum] incaute conspiraverunt, donec resipiscant, et pro illicito juramento veniam petant. Oportet ergo ut antequam res in pejus vergat, aut per vos, aut idoneos mediatores colloquium habeamus, et prout melius Deus donaverit, tam periculosam et inutiliem turbam ad pacem reducere studeamus. Jam enim dissimulare diu juste non potero, quin justo anathemate feriam talium malorum incentores et eorum cooperatores, nisi tantis et illicitis ausibus remedium prepararetur, quo res impia et turba inutilis in pacis serenum convertatur. Valete, et quod melius vobis visum fuerit per praesentium portitorum remandante.

EPISTOLA CXXXVII.

Ivo, humilis Carnotensis Ecclesiae minister, Belvacensis Ecclesiae congregationi, divinam in tribulationibus consolationem.

Sciat fraternitas vestra quia in tribulationibus vestris contributor, et passionibus vestris compatrior (epist. 263 et 264), sed quia res vestra in angusto posita est, prout oportet, certum vobis consilium dare non possumus, quia in hoc negotio vestro nisi Deus misericorditer consulat, oportet ut aut legem offendatis aut regem. Si enim concanonum vestrum criminaliter impenitum alibi quam in Ecclesia examinari conceditis, canonicam legem offenditis, si audientiam regalis curiae respuitis, regem offenditis. In qua disceptatione cum ipsis et ra-

tione et auctoritate sciatis quid sit verius, quid [in uno v. c. quid sit verecundius, quidve] honestius, tamen pro temporum opportunitate sequi vos oportebit quod infirmitati vestrae erit tolerabilius (epist. 171). Si autem sciremus vos esse paratos, ut cum gaudio tolerare possatis ruinas domorum, exterminationes corporum, rapinas bonorum vestrorum, possemus vos exhortari ut sequeremini consilium Susanæ, quæ magis elegit in manus hominum incidere quam Dei legem derelinquere (Dan. xiii). Sed quia in donis spiritualibus consilium et fortitudo conjuncta sunt, consilium aliud, nisi quod patientia vestra tolerare possit, dare non audemus, quia qualis vestra sit fortitudo ignoramus. De curia autem in causis clericorum vitanda (Grat. c. 11, q. 1), de accusatione vel testimonio clericorum B adversus laicos vel laicorum adversus clericos, quid decreta, quid canones, quid et mundanæ leges clament, et apud vos habetur, et nos ex parte scripsissemus vobis, nisi quia gerulus litterarum vestrarum sexta feria post meridiem ad nos venit, et ad redditum festinavit. Ad praesens aliud auxilium fraternitati vestrae ferre non possumus, nisi quod Angelum magni consilii interpellabimus, ut consilia vestra et actus dirigat, et ad bonum exitum perducat. Valete.

EPISTOLA CXXXVIII.

Ivo, humilis Ecclesiae Carnotensis minister, dilectis sibi in Christo archidiaconibus Wulgrino et Stephano [Parisiensib. ex epist. 122 et 131], decorum domus Dei diligere, et quæ Jesu Christi sunt quære.

Cum de electione episcopi apud vos ageretur, et quibusdam vestrum dominus Fulco decanus vester (b) eligeretur, habita est ut audivimus inter vos feda contentio, quæ et multorum aures offendideret, et de Ecclesia vestra non bonum odorem longe lateque dispergeret. De obtenebrata itaque pacis vestrae serenitate, fraterna compassione dolimus, quia quæ gravamina de fraterno schismate Ecclesiæ evenire soleant, experimento didicimus. Petitioni vestrae tamen hoc respondemus, quia electioni domini Fulconi vel alterius assensum non dabimus, nisi quem aut cleri plebisque consensus elegerit, aut metropolitani judicium cum conniventia [al. convenientia, ms. c.] suffraganeorum, habita legitima discussione, probaverit (Grat., dist. 61). Consulendo itaque monemus fraternitatem vestram ut nemo vestrum in tanto discrimine privata odia exerceat, nullus privatum honorem vel privatum commodum querat, nullus fratrem suum publica infamia pulset, nisi judiciario ordine probare possit quod objicerit: ne, dum temere non probanda objicit, ipse talionem (c), recipiat, et se et sua in periculum mittat. Miramur autem prudentiam vestram, quare adversus regem in praesentia regis dispositis causam istam examini-

(a) Vocat cives dicta epist. 134.

(b) Ecclesiae Parisiensis, ut constat ex tit. epist. 112.

Confer etiam epist. 139.

(c) Talionis vinculum appellat epist. 51.

nare (a), ubi plus poterit voluntas regis quam jus-
titia legis, ubi nec veritas poterit cum pace discu-
ti, vel inventa servari. Valete.

60 EPISTOLA XXXIX.

DAIMBERTO, *Dei gratia Senonensis archiepiscopo,*
Ivo, humilis Carnotensis Ecclesiae minister, debi-
tum filii famulatum.

Appellatio quam fecerunt Parisienses, ad vos re-
ferenda erat, ut vos eis diem et locum pro arbitrio
vestro præscriberetis, et episcopos suffraganeos ad
bano discussionem induito congruo spatio invita-
retis. Quod quia factum non est, præpropero mihi
facta videtur domini Falconis electio (epist. 238), et
ejusdem electionis futura discussio. Et quia desi-
deranti animæ nibil satis festinatur, poterit con-
tingere quod per sapientiam dicitur : *Hæreditas ad*
quam festinatur in initio, in novissimo benedictione
carebit (*Prov. xxix.*). Ad hanc autem discussionem
a domino Philippo rege invitatus eram; sed hoc
mibi dispicebat, quia, secundum morem ecclesias-
ticum et institutionem canonicaem a vobis talis
admonitio non praecesserat. Nunc vero audita ves-
tra admonitione, si conductum promissum rex mihi
dederit, Deo donante venire curabo. Si autem alia-
qua præpediente ratione venire non potero, ne-
que tot de collegis convenerint, qui ad tanti negotiis
dissimilationem sufficient, aut in aliud tempus rem
differre, aut ad sedem apostolicam utramque par-
tem ire permitte, ad quam iturus est dominus
Fulco, sive rata, sive irrita fiat ejus electio. Valete.

EPISTOLA XL.

Ivo, *Dei gratia humilis Ecclesiae Carnotensis mini-*
ster, dilecto fratri et compresbytero GUNHERIO, cum
quiete corporis quietem mentis.

Si sacramenta ecclesiastica ab apostolico, ut ru-
mor est, vetita, quibus periculis interesse times,
scriptis apostolicis vel viva voce illius personæ, fra-
ternitati tuæ interdicta fuissent, cui hæc interdi-
cendi licentia commissa fuisset, consulerem et non
tantum eis interesse timeres, sed etiam ea penitus
abborrees, non quia quod celebratur non sit sa-
cramentum, sed quia communicantibus usurpatum
per inobedientiam sit detrimentum. Securum itaque
te in talibus faciat conscientia munda, quia secun-
dum Apostolum : *Omnia munda mundis* (*Rom. xiv.*)
coquinatis autem et infidelibus nihil mundum, quia
inquinata est eorum mens et conscientia (*Tit. i.*). Si
ergo ad divina sacramenta vel pro consuetudine
repræsentaveris, vel a fratribus invitatus fueris, quæ
celebrantur apud quoscunque inveneris, cordis
manu suscipe (b) mirare, et eorum significata sicut
vita alimenta in ventre memoria suaviter ruminan-
da repone, non magnopere attendens quid opinio
aut rumor asperget, sed quid legatio prælatæ po-
testatis ad vos usque ordinabiliter perveniens pro-

A hibeat aut jubeat. Sicut enim judicibus ecclesiasti-
cis non alia credenda sunt, licet vera sint, nisi
quæ judicario ordine publicantur, quæ manifestis
testimoniorum comprobantur (*c. Quamvis*, 73, caus. 11,
q. 3). Ita non omnia quæ dicuntur fidei committenda
sunt, nisi litteris authenticis comprobentur, aut
viva voce gerlorum publicentur. Hæc interim de
tua dubitatione respondeo fraternaliti tue, nullum
faciens præjudicium sententie meliorum. Vale.

EPISTOLA CXLI.

RICARDO [al. RICHARD], *Dei gratia Alabanensi epis-*
copo et sanctæ sedis apostolicæ vicario, Ivo, humili-
ta Carnotensis Ecclesiae minister, salutem et obse-
gium.

Sicut de excommunicatione regis graviter dolui-
mus, propter Christianæ religionis detrimentum, ita
de absolutione ejus, si ad honorem Dei et sanctæ
sedis apostolicæ fieri posset, granditer gaudere-
mus, propter ejusdem sanctæ religionis incrementum (c). Ut autem secus fiat quam sollicitudini ve-
stre a domino papa commissum est, consulere non
audemus, quia de rerum exitu sicut vos ita et nos
incerti sumus. Si autem divisa gratia cor ejus hu-
miliaverit ad pœnitentiam, consilium nobis videtur,
ut coram positis quamplurimis epis copis publice
eum et solemniter absolvatis, quatenus sicut longe
læque patuit ejus aversio, ita multorum religiosorum
testimonia publicetur circumquaque ejus op-
tanda reversio. In qua re satagendum erit diligen-
tiae vestrae, quatenus qui pro amore justitiae et obe-
dientia sedis apostolicæ perdidérunt ejus amicitiam,
in reconciliatione ejus redintegrentur ad gratiam
(epist. 104). Consultum autem famæ vestrae melius
credi dissem si afibi quam Senonis ista fiaret abso-
lutio, ubi cuique licet libere dicere quod sentiret.
De cætero ad concilium denominatum grataanter ire
desidero; sed contra voluntatem regis, cuius odium
jam per decennium tolero (d), qua via, quo condu-
ctu, vel circuitu Trecas venire valeam, non invenio.
Si ergo vel per ipsum regem vel per comitissam,
aliquam mibi securitatem impetrare potestis, ob-
nixe rogo ut id facere studeatis.

EPISTOLA CXLII.

Ivo, *humilis Ecclesiae Carnotensis minister, MATHILDI*
Anglorum reginæ (epist. 107), *cum Regina angelori-*
rum in celo regnare.

Cum omne datum non tantum ex sua quantitate
quantum ex dantis affectu aestimandum sit, campanas
quas beata et perpetua virginis dedidisti, tum
pro vestra devotione, tum pro sua delectabili sono-
ritate vice ipsius perpetua Virginis grataiter suscep-
pimus, et in loco celebri ad auditum confluentum
populorum collocari fecimus. Quæ quoties ad signifi-
cationem certarum horarum moventur, ita auditou-
rum mentes mulcent [*al. mulcentur*], ut vestra me-

(a) Ad hujus electionis discussionem postea in-
vitatus fuit Ivo a rege, ut testatur ep. seq.

(b) Ex Eusebio Emisseno, citat. in fine epist. 287.

(c) De absolutione regis Philippi excommunicati.

Junge. epist. 144.

(d) Regis inimicitia in Iyonem ep. 67, et minæ
epist. 35, a quo sibi metuit epist. 113.

moria in singulorum cordibus renovetur. Nec longe viter est estimanda talis memoria, quæ tunc reflorescit, quando illa singularis hostia pro nobis redimendis in ara crucis oblata, per novi sacerdotii ministros in Domini mensa quotidie consecratur, quando hymnis cœlestibus, tamquam vitulis labiorum, Deus a fidelibus honorificatur [al. honoratur], quando a peccatoribus rei pectora tundentibus Deus offensus sacrificio contribulati spiritus ad misericordiam inclinatur. Horum bonorum procul dubio participes exstant, qui Dei ministris bona quibus abundant et iatis desunt pro ejus honore et amore subministrant. Ita quod debeat iao-piæ nostræ, copia vestra benigne ministrare jas- coepit, et se suppleturam in supplendis vel restituendis [al. reficiendis] ¶ Ecclesiæ nostræ tectis uberioris repromisit. Sic antiquus Dei populus ad tabernaculi usum, jubente Domino per Moysen offerebat aurum, argentum et æs, bissum quoque et coccum, purpuram et hyacinthum, mulieres etiam gemmas, et inaures (*Exod. xxxv*), quibus tunc visibiliter vestimentum pontificis et tabernaculum ornarentur et ministrorum Novi Testamenti sancti mores designarentur. Quibus autem pretiosa ista deerant, pilos caprarum offerebant, quibus vela cilina fierent, ad conservandum splendorrem interiorum ornamentorum, ne pulvere sordescent, vel imbris putrefierent. Hanc formam pietatis sequetur excellentia vestra, cum ad utensilia vel satartecta domus Dei reficienda, in quibus voluerit, vel quantum voluerit, suppeditabit necessaria. Pro quibus omnibus illum exspectate procul dubio retributorem, quem talium didicistis fuisse præceptorem. Vale.

EPISTOLA CXLIII.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ minister, Rober-*
berto Mellentino comiti, salutem et orationum
suffragia.

Libertati [liberalitati, *ms.c.*] et prudentiæ vestræ gratias referimus, quod dominum Richardum Pratelleus monasterii abbatem, virum religiosum et prudenter, prout dignus est, honeste tractatis [tractatis, *ms.c.*], et in negotiis suis, prout opus est, devote et fideliter ei assistitis [assistatis, *ms. c.*]; et insuper rogamus, ut quod bene cepistis, meliori fine concludatis. Quod enim in revocandis monasteriis sibi commissi possessionibus elaborat, profes-sionis sue debito coactus facit, quia ab unoquoque abbatte, quando benedictionem accepturus est ab episcopo, hoc exigitur, quatenus profiteatur res monasterii sui hactenus male dispersas se recollecturum et ad usus fratrum pauperumque fideliter dispensaturum. Et si decretis Symmachii papæ cæterorumque sanctorum Patrum de distractis Ecclesiæ rebus continetur (epist. 111), ut sit danti, et accipienti, vel possidenti anathema, nec aliquo se obstaculo ante tribunal Christi muniat qui a reli-giosis animabus ad substantiam pauperum derelicta

(a) Idem decreti lib. II, tit. *De alienatione et commu-nicatione rer. Eccles.*; et Gratianus in cap. 12, q. 2,

A dispergit. In Agathensi quoque concilio continetur ut in venditionibus quas abbates faciunt hæc forma servetur: « ut quidquid sine licentia episcopi venditum fuerit, ad potestatem episcopi revocetur (a). » Idem citam de strenuitate duci potest, quia divina providentia vos eidem loco defensorem præparavit, quoniam quidquid a monasterio prædicto sive vestro assensu distractum est, totum oportet ipsi monasterio restitui, et usibus fratrum quibus data sunt, integerrime restaurari. Hæc hactenus. De cætero nobilitatem vestram in hoc culpamus quod beneficium Carnotensis Ecclesiæ, quod aliis magnis magnum videtur, ita parviperdit, ut neque quod dispersum est ab antecedente vestro revocare studeatis, neque debitum nobis servitum in aliquo impleatis. Qui enim beneficium illud occupaverunt, ita inter utrumque natant ut neque nobis serviant propter vos, neque vobis propter nos. Monemus itaque vos, ut super hoc consilium capiatis, et nobis remandetis, quia in hoc nullum est vestre ampliudini commodum, nobis autem magaum incommodum. Valete.

EPISTOLA CXLIV.

PASCHALI summo pontifici, Ivo, humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, cum debita obedientia fidelium orationum obsequium.

Nctum facimus paternitati vestræ quod, tertio [quarto] Kal. Augusti, plures episcopi, tam Remensis quam Senonensis provinciæ, invitati a domno Richardo [al., Richardo] Albanensi episcopo legato vestro, convenimus in quoddam municipium Aurelianensis episcopatus, nomine Balgeniacum, ad faciendam absolutionem regis (epist. 141), secundum tenorem litterarum, quas super hac re miserat moderatio vestra. Convenit etiam rex et lateralis sua (epist. 13 et 28), et, secundum præceptum vestrum, tacticis sacrosanctis Evangelii, parati fuerunt abjurare absolute omnem carnalis copulae consuetudinem, insuper et mutuam collocutionem, nisi sub testimonio personarum mitime suspectarum, usque ad vestram dispensationem. Sed quia in litteris vestris continebatur ut in hac absolutione consilium prudentium sibi adhiberet dominus Albanensis episcopus, totum onus consilii voluit ex arbitrio pendere pontificum. Episcopi vero nescimus quid conjicentes, semper replicabant se debere esse hujus consilii comites et non duces. Quamvis quibusdam nostrum videretur quod prædicta absolutione ita posset, sicut prætaxata est, honeste fieri, et propter quorundam similitates non satis rationabiliter impediri. Cum itaque res indefinita remaneret in medio, rex clamitans inculcabit se male esse tractatum, qui tamen per se et per nos adhuc pulsat ad aures paternitatis vestræ, ut secundum moderationem litterarum vestrarum, et verba que domino Galoni episcopo nostro injunxit, causam ejus temperetis, ne contingat de eo illud Salomonis: *Qui multum emungit* [al., *emun-*]
An res Ecclesiæ, etc.

gitur], elicit sanguinem (Prov. xxx). Dispensationis antem modus nulli unquam sapientum displicuit. Unde beatus Cyrillus ad Gennadium presbyterum (epist. 171) : « Sicut enim qui mare navigant, tempestate urgente, navique periclitante quædam exonerant, ut cætora salva permaneant, ita et nos cum non habemus salvandorum omnium negotiorum certitudinem, despiciimus ex iis quædam, ne cunctorum patiamur dispendia. » Et qui hec sugerendo dicimus non docendo, nostræ suggestionis summa est, ut imbecillitati hominis, amodo, quantum cum salute ejus potestis, condescendatis, et terram quæ ejus anathemate periclitatur, ab hoc periculo eruatis. De cætero sanctæ paternitati vestræ supplicando suggesterimus, ut dominum Galonem coepiscopum nostrum (epist. 145 et 146), de Belvacensi episcopatu, quem propter sacramentum domini Ludovici habere non potest, per manum Senonensis archiepiscopi transferre jubebatis in Parisiensem episcopatum, quem ei gratariter et devote concedunt pro vestro amore rex et regis filius. Qualiter autem in eum cleri et plebis vota convenient, dicet vobis præsentium portitor clericus Parisiensis Ecclesiae canonicus, ut cognoscatis eum bene posse transferri, qui sedem propriam nulla ratione prævalet adipisci. Valete.

¶ EPISTOLA CXLV.

Domino MANASSÆ Remorum archiepiscopo, Ivo, humiliis Ecclesiae Carnotensis minister, salutem et servitum.

Quoniam ego Belvacensis Ecclesiae filia vestra genuinus filius paternitatem vestram quasi innata dilectione amplector, ut omnia vestra in charitate fiant ex evangelica et apostolica institutione, qua valeo sinceritate exhortor. Unde consulendo suggesterimus, et sugerendo consulimus, ut rigorem justitiae quem nunc tandem, cum res ad portum jam pene [al., plene] pervenit, erga Belvacensem Ecclesiam nescio quo impellente intendistis, consultiori moderatione remittatis, donec pax quæ inter dominum regem, et dominum Gallonem Belvacensi Ecclesiae consecratum (epist. 144), aut integre solidetur, aut penitus disruptur. Alioquin proते officium prohibere videbitur, ne navis procellis circumacta vel ad optatum portum applicare valeat, vel ad alium. Valete.

EPISTOLA CXLVI.

DAIMBERTO, Dei gratia Senonensi archiepiscopo, Ivo, humiliis Ecclesiae Carnotensis minister, cum debita reverentia servitum.

Notum facimus vestrae paternitati quod clerici et populus Parisiensis Ecclesiae voto et voce dominum Galonem Belvacensi Ecclesiae consecratum in episcopum elegerunt (epist. 144, 145 et 260), et ipsam electionem cum litterarum astipulatione missis ex clero idoneis personis prædicto episcopo præsentes [præsentantes, ms.c.] ut pastorem prædictæ Ec-

(a) Conditionarii aliqui obligati, vetabantur admitti ad saeculum ordinem, cap. 7, dist. 34, et cap. 15,

A clesiæ curam susciperet, humiliter et devote petierunt. Sed quia translationes episcoporum (epist. 288) necessitate urgente metropolitani auctoritate et summi pontificis dispensatione fieri oportet, nos quantum in nobis est eidem electioni assensum præbentes, paternitati vestra suggerimus, quatenus eidem electioni astipulando, a domino papa postuleti ut prædictum episcopum per manum vestram transferri præcipiat, cum propriam sedem obtinere non valeat. Ita enim et vestrum ministerium bonificabit [al., honorabit], et Ecclesie desolatæ solatium præbendo, diligentium et electi devotionem [al., dilectionem; ita ms. c.] vobis arctius astringitis. Et in hoc consilium vobis damus, ne, si alio exitu res proveniat, Ecclesia vestra dignitas in aliquo minuatur, et mutua charitas non tam firmo vinculo colligetur. Valete.

EPISTOLA CXLVI.

PASCHALI summo pontifici, Ivo, humiliis Ecclesiae Carnotensis minister, debitam cum sinceritate obedientiam.

Quoniam patres nostri antecessores vestri in multis negotiis aliqua severitati detraherant (epist. 214 et 231), in quibus salus minime periclitabatur, ut majoribus malis amovendis operam darent, ea fiducia, flexis genibus cordis, majestati apostolicæ supplicamus, ut erga Ecclesiam Carnotensem misericordiæ viscera effundatis (epist. 426), et pacem diu turbatam, quæ bene olentem Ecclesiæ florem cum proiectu bonorum fructuum constitut et discutit, eidem Ecclesiæ reformare studeatis. Ita enim hæc res ex vestro tantum pendet arbitrio ut ex verbis illius centurionis evangelici secure sanctitati vestræ dicere possimus : *Dic tantum verbo, et sanabitur puer meus (Luc. vii).* Jam enim tandem crebris persuasionibus publicis et privatis precibus, multa mora, multa lima ad hoc Carnotensium clericorum corda Deo donante infleximus, quatenus apud paternitatem vestram fideliter intercedant, ut conditionarios (a) de familia Carnotensis comitis, qui de legitimo conjugio natuerint, et regionis fiscalinos, pro quibus similis perturbatio fieri posset, de privilegio quod eidem Ecclesiæ fecistis, de non admittendis conditionariis, excipiatis (b), et in eundem statum in quo erant ante privilegium, redire jubeatis [al., permittatis]. Non

D enim hoc impedit sacramentum clericorum quod super hac re antea fecerant, quia cognoscunt, tam maiores quam minores, et publice fatentur se sacramentum illud hac conditione fecisse, ut possent instituto suo et profutura adjicere, et nocturne excipere. Alter quippe damnationis scandala, perturbationes intus et foris, contentiones, iræ, rixæ, quæ omnia ista de causa orta sunt, et quotidie oriuntur (epist. 132); sedari non possunt. Hæc autem omnia Deo faciente cessabunt, si vigilantia vestra manentibus in sua stabilitate his qui in privilegio sunt, ea tantum quæ Ecclesia dispensari postulat, paterna dist. 54.

(b) Ut etiam vulgo natis, epist. 426.

provisione dispensaverit; et ea quæ cohibenda sunt, A junctionibus agitur. » Qui consensus, si solus in apostolica censura cohibuerit. Hæc omnia in propria persona putavi me posse dicere sanctitatì vestræ; sed a capite autumni ita me gravis vexavit infirmitas et debilitavit ut non tantum prolixum iter, sed nec breve adhuc valeam arripere. Unde misi vobis vice mea dominum Bernerium, monasterii Bonaventuræ abbatem, boni testimonii virum, et Romanæ Ecclesiæ hene notum, qui et necessaria nostra vobis insinuet, et ea quæ ei commissimus a sanctitate vestra nobis reportet. Misericorditer etiam canonici vice sua dominum Goselinum [al., Guaslinum vel Gauslinum; ita ms. c.] presbyterum et concanonicum sum, qui commune votum concanonicorum suorum vobis sincera veritate denuntiet, et quod sanctitas vestra inde statuerit, eis renuntiet. Excusatos etiam volumus esse apud sanctitatem vestram decanum et cantorem a vobis invitatos, quos jam gravat ætas, et irruentum perturbationum [al., perturbantium] importunitas. Valete.

EPISTOLA CLXVIII.

HILDEBERTO, Dei gratia Cenomanensi episcopo, Ivo, humili Ecclesiæ Carnotensis minister, salutem.

De viro illo qui prius per concubinatum cuidam adhæsit mulieri, postea vero cum eadem muliere infirmitate correpta pactum conjugale dato annulo init (epist. 16 et 155), hoc respondemus prudentiæ vestræ, quia ex majori parte conjugii sacramentum implevit, quod postea nisi adulterium intercessisset, lege divina et humana prohibente, solvi non potuit. Unde Augustinus in libro De bono conjugali: « Posse sane fieri nuptias ex male conjunctis, honesto postea 63 placito consequente, manifestum est. » Idem in eodem: « Solet queri cum masculus et femina, nec ille maritus, nec illa uxor alterius, sibimet non filiorum procreandorum, sed pro incontinentia solius concubitus causa copulantur, ea fide media ut nec ille cum altera, nec illa cum altero id faciat, utrum sint nuptiae vocandæ? Et potest quidem fortasse non absurde hoc appellari connubium, si usque ad mortem alicujus eorum id iater eos placuerit, et prolis generationem, quamvis non ea causa conjuncti sunt, non tamen vita- verunt, ut vel, nolint sibi nasci filios vel etiam opere aliquo mala agant, nascantur. » Ambrosius ad virginitatis exhortationem: « Desponsata viro D conjugis nomen accepit. Cum enim initiatur con- jugium, tunc conjugii nomen assumitur. Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio conjugalis. Denique cum jungitur puella, coniugium est, non cum viri admistione cognoscitur (a). » Isidorus Etymologiarum lib. ix, cap. 7: « Conjuges verius appellantur a prima desponsationis fide, quamvis adhuc inter eos ignoretur conjugalis concubitus. » Item Nicolaus (epist. 243) Hincmaro [al. Hincmaro; al. Igmaro] episcopo: « Sufficiat secundum leges solus eorum consensus, quorum de con-

A junctionibus agitur. » Qui consensus, si solus in nuptiis forte defverit, cætera omnia etiam cum ipso coitu frustrantur celebrata. Joanne Chrysostomo magno doctore testante, qui ait (hom. 16 in Matth.): « Matrimonium non facit coitus, sed voluntas. » Hinc etiam habetur in libro Constitutionum (l fin. c. De repud.) : « Si quis sine dotalibus instrumentis, affectione maritali uxorem duxerit, non audeat sine causa legibus cognita repudium ei mittere. » Item in libris Novellarum (novel. 22 De nuptiis, §, Nuptias et § Sic itaque) : « Si quis, divinis tactis Scripturis, juraverit mulieri se eam legitimam uxorem habitum, vel si in oratorio tale sacramentum dederit, sit illa legitima uxor, quamvis nulla dos, nulla scriptura, alia interposita sit. » Quod si propter patrata utrobique adulteria dicatur eos ultra non posse conjungi, consulatur Hieronymus ad Oceanum scribens (*supra*, epist. 23): « Apud nos quod non licet feminis, æque non licet et viris, et eadem servitus pari conditione censemur. » Item: « Indignantur mariti, si audiant adulteros viros pendere similes adulteris feminis pœnas, cum tanto gravius eos puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet et virtute vincere, et exemplo regere feminas. » Item (*supra*, epist. 125): « Non erit turpis neque difficilis etiam post patrata atque purgata adulteria reconciliatio conjugij; ubi per claves regni cœlorum non dubitatur fieri remissio peccatorum, sed ut post viri divortium adultera revocetur, non ut post Christi consortium adultera non vocetur. » Idem super Osce: « Non est culpans Osce propheta, si meretricem quam duxit, convertit [al. converteat; infra, epist. 188] ad pudicitiam, sed potius laudans quod ex mala bonam fecerit. Non enim qui bonus permanet ipse polluitur, si societur malo; sed qui malus est in bonum vertitur, si boni exempla sectetur. » Ex quo intelligimus non prophetam perdidisse pudicitiam fornicariæ copulatum, sed fornicariam assumpsisse pudicitiam quam antea non habebat. Ex his igitur et similibus sententiis colligere potest vestra prudentia inter prætaxatas personas verum fuisse connubium, et si vir alteram duxerit, vel mulier alteri nupserit, manifestum esse adulterium; si vero ex consensu reconciliati fuerint, nullum esse flagitium. Valete.

C

EPISTOLA CXLIX.

GULIELMO [al. VILLELMO], Dei gratia Rothomagensium archiepiscopo, et cæteris diæcesis Rothomagensis episcopis, Ivo, humili Ecclesiæ Carnotensis minister, salutem et debitæ charitatis obsequium.

Gratias agimus justo et misericordi Deo, qui Ecclesiam suam delinquentem paterna severitate flagellat, et flagellis attritam misericorditer visitat (epist. 153, 154), ut tanquam pia mater panem consolationis tribuat lugenti, qui flugella prius juste

D

153

(a) Consensus solus perficit nuptias, vide epist. 46.

irrrogaverat delinquenti : quod in Ecclesia Luxoviensi, nunc Deo propitiante, et vestra solertia cooperante provenisse cognovimus. Quorum consilio et auxilio eliminata est de predicta Ecclesia spuria (a) puerorum, nova et inaudita neophytorum hæresi, cathedralm episcopalem in eadem Ecclesia usurpantium. Quod quamvis ad tempus aliqua rationabilis consideratione, vel aliqua pusillanimitate sit a vobis toleratum, nunc tamen est, quantum nobis videtur, in melius commutatum. Cum et ipsos flamigeros pueros de predicta Ecclesia ejici feceritis (b), et virum strenuum et honestum, dominum videbet Galium Ebroicensem archidiaconum in pastorem predictam Ecclesiam elegeritis. Unde multum liberalitati vestre congratulamus, et charitati vestre, si in hoc negotio parvitus nostræ anxium vel consilium foret opportunum, pro viribus paratum esse pollicemur. Valete.

PISTOLA CL.

Domino et Patri suo PASCHALI summo pontifici, Ivo, humili Ecclesiæ Carnotensis minister, omnem pro sua possibilitate obedientiam.

Post Idus Januarii paternitatis vestrae litteras acceperit, commonefacientes me quatenus venirem ad concilium a saeculitate vestra celebrandum in Nonis Martii; a quo termino non restabant nisi septem hebdomadæ usque ad diem denominati concilii. Compensans itaque vires meas cum brevitate tanti articuli, sensi hoc opus a me nullo modo in tanta brevitate posse transigi, utpote cui non erat ad manum tanta pecunia de qua possem tanto itineri necessaria tam cito preparare; vel ea corporis sanitas, vel tam libera membrorum agilitas, quæ posset tam prolixum iter per vias arduas et ruinosas tanta velocitate perficere. Vera esse quæ dico testis est mea veritas et conscientia mea, qui duo testes non sunt producendi impune ad falsa testimonia; quorum etiam testimonio profiteor desiderantissime faciem vestram videre me velle, non in turba, neque in transitu, sed in ea tranquillitate in qua possem vestro dulciloquio aliquandiu familiariter frui, et aestus cordis mei in oculis vestris effundere, et de lente sacri pectoris vestri ad refocillationem languentis animæ aliquid salutiferi potus in cor meum eliquer. Supportate igitur paterua discretione absentiam meam, donec Deus donet ut suo tempore exhibere possim conspectui vestro presentiam meam. Valete.

¶ 4 PISTOLA CLI.

GAUFRINO (c), Dei gratia Belvacensem episcopo, Ivo, humili Ecclesiæ minister, sibi et gregi sibi commisso salubriter providere.

De quanta spe promissionum vestrarum cecide-

(a) Stercora vocat epist. 453; ne autem neophyti episcoli fiant, vide can. sub dist. 48.

(b) Vide epist. 157, ubi de Ranulfo Flammardo agitur.

(c) In ora unius v. c. S. Vict. additur hoc loco manu prisci librarii; PEJOR LUPO. Jam autem

A rim novi ego, neverunt et illi qui promissiones vestras mecum audierunt. Contra petitionem etenim meam et promissionem vestram, contra canoncam et apostolicam institutionem, contradictibus majoribus et prudeuntioribus Ecclesiæ Beati Quintini (d) fratibus, Odonem olim fratrem, nunc vero hostem in predicta Ecclesia, quod sine me fieri non poterat, confirmasti in abbatem. Hanc plantationem vestram poterit eradicare, qui non plantavit eam, Deus; fructum quippe primitiarum mearum, quantum in vobis est, in hoc mihi abstulisti, et vobis forsitan non satis utiliter providisti. Qui enim hoc consilium vobis dederunt, callide inter me et vos discidium [sic vett. cod.; antea dissidium] fieri voluerunt. Quod qua intentione factum sit, si modo nou perpendit, lorsitan aliquando perpendit. Hoc autem factum vestrum si ad praesens corrigerem non vultis aut non valetis, saltem id quod mihi inter cetera promisisti, ornamenta quæ predictæ Ecclesiæ commendavi [commodavi, ms.c.], mihi facile restitui, et in cella fratris Gunherii (e) custodiri, donec suo tempore cogitem quid inde velim facere. Interim autem, ubicumque sint qui predictum invasorem non recipiunt, nihil grave, nihil intolerabile [al. intollerandum] super eos faciat, vel fieri permittatis, quoniam sentientes se esse priegravatos per me et per se sedem apostolicam appellant; in cuius redundabit injuriam, si quis eis amodo aliquam infulterit violentiam. Valete.

PISTOLA CLII.

C LEODEGARIO venerabili Biluricensium archiepiscopo, Ivo, humili Ecclesiæ Carnolensis minister, salutem et servitum.

Quoniam speculatoris domini Israel positi sumus (*Ezech. m*), in alto positi magis a circumstantibus et longe positis inspicimur et discutimur, quam si in loco humili positi nostræ tantum saluti et privatissimis utilitatibus nostris sollicitudinem nostram impendere staderemus. Unde oportet ut in omnibus dispensationibus nostris simpliciter incedamus, et scandala fratrum præ ceteris cavere procuremus. Si enim sicut Apostolus monet, *bonum nos habere oportet testimonium ab his qui foris sunt* (*I Tim. nr.*), quanto magis ab his qui domesticam copversationem nostram sciunt, et quibus voluerint revelare pudenda nostra magis quam velare, in aliquo a nobis offensi parati sunt? Quod ideo dilectioni vestre commemoro, ut injurias domini Hugonis Maidunensis, sicut ipse dicit, hactenus neglectas, zelo dilectionis paternæ attendatis, et quod verbo vel lingua corrigi non potest, severitatis baculo feriatis. Nec enim decet honestatem vestram esse oblita qualiter vobis (sicut ipse commemorat) in omnibus necessitatibus epist. 54, mentio fit subdecani cui cognomen erat PEJOR LUPO.

(d) Belvacensis scilicet, ut notatur in vet. cod.

(e) at. Gonherii; fortasæ ille est ad quem scribit epist. 228.

bus vestris adjutor et propugnator astiterit, qua-
liter de incommodis vestris sicut de suis dolerit,
ne ingratum fuisse beneficiis ejus vobis forsitan
sit incommodum, et alii in exemplum. Charitate
itaque suadente, excellentiam vestram moneo, ut
quod bactenus erga nobilem virum minus sollicite
fecistis, de cetero diligentius implere studeatis, ne
si ad majorem audientiam clamor ejus pervenerit,
et famæ vestræ incurrit dispendium, et rerum
vestrarum non sine corporis vestri vexatione de-
trimentum. Valete.

EPISTOLA CLIII.

GULIELMO [al. VUILLEMO], *Dei gratia Rothomagen-
sium archiepiscopo, et Gilberto [al. GISLEBERTO, ita
ms. c.] Ebrouicensium episcopo*, Ivo, *humilis Carno-
tensis Ecclesiæ minister, abundare spiritu consili-
lii et fortitudinis.*

Quoniam pro domo Dei stare, et murum pro domo Israel ponere cœpistis, sollicitudinum vestræ sum-
mopere cavendum est, ut sartago quæ fervore co-
pit, ferrea fortitudine nullis ignibus cedat, sed zelus domus Dei et amor decoris ejus de die in diem
in mentibus vestris et vehementius exardescat.
Quod ideo sanctitatibus vestras commemoro, ut quod
de Luxoviensi Ecclesia bene incepistis, meliore
exitu terminare studeatis, ut caudam hostiæ cum
capite immoletis (*Levit. iii*). Audivimus enim et
dolemus, quod stercore quæ de prædicta Dei do-
mo vestro fuerant labore emundata, multiplicato
nequam spirituum numero in eamdem sint repor-
tata, et ipsa domus graviori errore quam prius
infecta. Quam domus Dei injuriarum si non, ut decet,
animadverteritis, si non pro persona quam portatis
correxeritis, certum nobis est quia cum iste fœdus
et fetidus rumor apostolicas aures vel nostra vel
aliena relatione percusserit, nec preterita neglecta
remittentur, et hæc graviter exigentur. Ideo, dum
tempus est, præmonemus dilectionem vestram, ut
suo tempore libera fronte possimus famam ves-
tram excusare, et apostolicas aures opportune pro
vobis et importune pulsare. Cum enim, in ipsa infan-
tia mundi, in Lamech carnis bigamia sit cul-
pata, quomodo poterit in sponsa Christi quæ est
Ecclesia, laudari (epist. 154), quæ et sacramento et
in veritate sacramenti uni debet viro desparsari?
Eliminetur ergo de Luxoviensi Ecclesia Ranulfus
[al. Rannulfus, epist. 154] Dunelmensis episcopus, D
ut bigamia non admittatur, eliminetur pueri
ejus, ut neophytorum hæresis extirpetur. Non
ignorantibus legem loquimur, sed charitate vos
monemus ut vestræ consulatis honestati et Eccle-
siæ utilitati. Valete.

EPISTOLA CLIV.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ humilis minis-
ter, ROBERTO comiti Mellentino, per viam vitæ in-
cedere et ab ea non recedere.*

Quoniam ad ovile nobis commissum pertinere te
credimus, licet latè pascuis abundes, nostrum ta-
men est aliquod sacræ admonitionis tibi pabulum
ministrare, et aduersus lupos invisibilis tuam dile-

A ctionem præmunire. Cum enim gratiam inveneris
in conspectu regis Anglorum, testantur multæ
ecclesiasticae persona quod plus ei placere studeas
quam Regi angelorum. Non [al. nec] tamen culpamus
ei placere in his quæ Deo non displicant, sed
si quid molitur regiæ potestas aduersus Dominum
et Christum ejus, et 65 Ecclesiam ejus, in mente
habere debes quia Christi sanguine redemptus es,
quia legibus Christi initiatus, per sacramenta Ecclesie
regeneratus [renatus, ms. c.] es, et illius es liber
qui pro te se servum fecit, ut libertas tua
nihil se debeat intelligat alicui, quo divinam
offendat, majestatem et Ecclesie minuat libertatem.
Quod ideo suademus nobilitati tuae, ut præ-
dictum regem sanis consiliis informes, et leges
ecclesiasticas a sanctis Patribus traditas et a catho-
licis regibus confirmatas in nullo conturbes.
Quæ enim ratio, quæ lex permittit, ut Rannulfus
Dunelmensis episcopus de Ecclesia alterius regoi
ad aliam Ecclesiam transeat (epist. 153, 157, et
185), et velut quadam mœchatione præsentia suæ
[vestræ, ms. c.], vel filiorum suorum occupatione,
Luxoviensem Ecclesiam per violentiam Anglii
regis invadat? Quod facere vel tolerare, et contra
legem est, et contra regem, quia non est hoc po-
pulo regimen præbere, sed discrimen augere.
Quantum ergo ex tua sententia pendat ejus consi-
lium, suade ei, ut Ecclesiam Dei, quantum in se
est, liberet, nec de peccatis alienis sua multipli-
cat. Unde illi qui de adventu ejus ad has partes
bona senserunt [al. severunt] et bona prædixer-
unt, velint nolint, mutent serenitatem laudis in
nubilum vituperationis. Non enim ad hoc inisti-
tuuntur reges, ut leges frangant; sed distortores
legum gladio, si aliter corrigi non possunt, feriant.
Vale.

EPISTOLA CLV.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ minister, ODONI
Aureliensis archidiacono, salutem.*

In literis tuis scisitata est fraternalitas tua utrum
mulier pregnans de fornicatione, possit legitime nu-
nero (epist. 107 et 147), ad quod principaliter ex senti-
entia facile responderi non potest; sed quid in
hujusmodi observandum sit, ex similibus ratiocini-
ando ab his qui non plus sapiunt quam oporet,
colligi potest. Quia in re ex ratione qua prædictus es
considerare te oportet, quia alia est medicina quæ
congruit sanis ad conservandam sanitatem, alia
quæ debetur ægrotis ad recuperandam sospitatem,
quid secundum imperium præcipiatur sanis, quid
secundum indulgentiam concedatur infirmis. Secun-
dum imperium quidem naturale et institutum nulla
mulier sive ex flagito, sive ex matrimonio prægnans
ante ablactationem sui partus debet viro carnaliter
commisceari, sine qui [quibus, ms. c.] non complen-
tur jura matrimonii. Si autem moderationem aposto-
licam attendamus, qua dicitur: *Unusquisque vir ha-
beat uxorem suam propter fornicationem, et unaque-
que mulier suum virum* (*1 Cor. vii*), non excipie-
mus viduam, non excipiems prægnantem, non

excipiems fornicariam, non excipiems incestu-
sam, tantum ut [ut ab. *abest alig. v. c.*] in Domino
sit, id est ut ipsum per se conjugium non sit flagi-
tiosum aut facinorosum. Nec inde culpandus est
vir, qui fornicariam duxit, sed inde laudandus
quod impudicam castam fecit. Unde Hieronymus
super Osee lib. I (a). « Non est culpandus Osee
propheta, si meretrem quam duxit, ad pudici-
tiam converterit: sed potius laudandus quod ex
mala bonam fecerit. Non enim qui bonus perma-
net, polluitur si societur malo; sed qui malus est
in bonum veritur, si boni exempla sectetur. » Ex
quo intelligimus non prophetam perdidisse pudici-
tiā fornicariæ copulatum, sed fornicariam as-
sumpsisse pudicitiam quam antea non habebat.
Quod si causantur viri mulieres sua ante conju-
gium fuisse fornicatas, attendant et ipsi forsitan
se incidisse in crimen fornicationis vel adulterii.
Quod ergo vult sibi a muliere indulgeri, cur non
et ipse mulieri indulgebit [al. indulgeat]? Unde
Hieronymus ad Oceanum de morte Fabiolæ (in
cap. 20, cau. 22, q. 5): « Apud nos quod non licet
feminis, æque non licet viris; eadem enim servitu-
sori conditione tenetur. » Item Augustinus De adulterinis conjugiis (cap. 8, cau. 22, q. 1): « Non
erit turpis neque difficilis et post parata atque pur-
gata adulterie remissio peccatorum, non ut post viri
divortium adulteria revocetur, sed ut post Christi
consortium adultera non vocetur. » Si ergo hoc fieri
licet, de ea quæ fedus conjugale violavit, cur non
fieri magis liceat de ea quæ in fœdus matrimonii
quod nondum inierat nibil deliquerit? Attendant etiam
viri hujusmodi calumnias inferentes, quod dicit Au-
gustinus in libro De verbis Domini (serm. 46; et
in cap. 2, cau. 32, q. 6). « Si duoturi estis uxores,
servate vos uxoribus vestris: quales vultis eas ad
vos venire tales debent vos et ipsæ invenire. Quis
juvenis est, qui non velit ducere castam uxorem?
et si virginem duotorus est, quis non intactam desi-
deret? Intactum quærvis? intactus esto. Puram quær-
vis? noli esse impurus. Non enim illa potest, et tu
non potes. » Ex his ergo et similibus intelligi et
probari potest quia si alligatus non esses uxori,
posses deliberare; sed postquam ex pari consensu al-
ligatus es uxori, non debes quærere solutionem. Ita
enim ab ipsa mundi creatione naturale [al. origine;
ita ms. c. vel conditione] et inviolabile manet con-
jugii sacramentum, ut nec prævaricatio originalis
illud abstulerit, nec diluvii sententia crimina di-
luens immutaverit. Quod ergo divina sententia san-
xit, et immutabile fieri voluit, non debet humano
interdicto disjungi, nisi fuerit absque contrahentiū
factum consensu, aut per se criminosum, id
est adulterium, aut [vel] incestuosum. Quod cum
evenierit, non est differendum, sed separatione sa-
nandum. Ubi vero ista defuerint, sive sint raptore,
sive excommunicati, sive qualibet alio vitio conju-
ges infecti, tamen hæc omnia toleranda sunt pro-

(a) Refertur in cap. 14, cau. 32, q. 1.

A conservanda fide conjugii. Quis enim in circum-
sione vel in præputio coactus est a prædicatoribus
Novi Testamenti uxorem quam habuit ante bapti-
smum, dimittere post baptismum? Nec tamen di-
co quod contra interdicta copulanda sint conjugia;
sed si copulata sunt, propter has causas non esse
disjungenda. Qui autem contra interdicta talia
conjugia contraxerint, vel presbyteri qui ea conse-
craverint, pro inobedientia sua digna satisfactione
ad arbitrium judicis sui corrigantur, ut cæteri a
tali temeritate compescantur: conjugia vero nisi
causa legibus cognita minime solvantur. Sicut
enim sacramentum ordinationis, quamvis ab ordi-
natoribus ordinationem illicite usurpatibus se-
ninel acceptum, manet in ordinatis, sic sacra-
mentum conjugii, quamvis ab inobedientibus presby-
teris impositum, manet in conjugatis, quia virtu-
tem sacramentorum cassare non possunt prava
merita usurpatorum. Semper ergo sanctitas eo-
rum est honoranda, usurpantium vero perversitas
punienda. Sic thuribula Core, quia eis ante Deum
ministratum est, jubente Deo altari apposita sunt;
factores vero ejus igne consumpti sunt (*Num. xvi*).
Prolixitatem vitans epistolæ non fui ausus plura
inserere paginæ, **66** quia nolui fraternitatem tuam
rerum tibi bene notarum multitudine onerare. Po-
tes tamen ex his paucis intelligere quid de præ-
xatis sentiam, et quid aliis ad hæc interrogata
repondeam. Vale.

EPISTOLA CLVI.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiae minister, dilecto sibi in Christo fratri OLRCO [al., ALRICO] salutem.*

In litterie tuis continentur facinorosum quemdam
eiusdem vicini sui domum succendisse, et ideo,
cum satisfacere nollet, a presbytero suo excommu-
nicatum fuisse. Qui postea cum vellet absolvi, se-
creto crimen suum [al. secrete factum suum] con-
fessus est presbytero suo, cum nihil restituere vel-
let de re perdita proximo suo. Quærerit ergo frater-
nitas tua quid mihi faciendum presbytero ejus ex-
communicatori videatur, cum ipse excommunicatus
ecclesiam ingrediatur, utrum sit a communione
publice repellendus, an aliquæ dissimulatione tole-
randus. Quo in negotio quædam sententia sibi re-
pugnare videntur, nisi solerti discretionis [al. nisi
sollicita disc.] libratione pensentur. Primo quia
presbyter precamen absolvere non potest, nisi pœ-
nitentem, secundum quod beatus Augustinus scribit
ad Armentarium et Paulinam (epist. 54, ad Mace-
don. et in c. *Si res*, cau. 14, q. 6). « Si res prop-
ter quam peccatum est, cum reddi potest, non redi-
tur, non agitur pœnitentia, sed singitur. Si autem
recrater agitur, non remittitur peccatum nisi resti-
tuatur ablatum, si tamen, ut dixi, restituti potest. »
Sunt et alia canonica sententia (c. *Excommunicatis*,
cau. 11, q. 3), sicut ipse nosti, quæ cum excommu-
nicatis orare (*H Cor. vi*), vel cibum sumere, vel

eis ave dicere (*II Joan.* 1), terribiliter contradicunt. A citur, coerce, corripe, excommunicata. » Idem in sermone De verbis Evangelii (c. 8. caus. 23. q. 4). • A Sun. et aliae quæ conscientium secreta publicare non permittunt. Unde habetur in concilio Agathensi, capitulo 8 : « Si tantum episcopus alieni se sceleris [al. alicujus se sceleris] conscientum novit, quandiu probare non potest nihil proferat, sed cum reo ad compunctionem cordis, secretis correctionibus elaboret. Qui si correptus pertinacior fuerit, et communioni publicæ se ingessetur, ille quamdiu probari nihil potest in communione omnium, præterquam illius qui eum [al. tam omnium quam illius qui eum.] reum judicat, permaneat. » In conclusione hujus sententiae, solus excommunicator rei, a communione ejus quem excommunicavit, excipi non praecipitur, sed excipiendo permititur abstinere, quia exceptiones non solent esse regulæ, sed permissiones. Est et alia sententia, que non tantum secretam confessionem publicandam vetat, sed etiam publicanti poenam [al. publicam poenam.] irrogat. Continetur enim in concilio Carthaginensi cap. 7, cui interfuit Faustinus [al. Fantinus, in cap. 3. caus. 6, q. 2.] Romanæ Ecclesiæ legatus : « Placuit ut si quando dicit episcopus aliquem sibi soli proprium crimen fuisse confessum, atque ille neget, non putet episcopus ad suam injuriam pertinere quod sibi soli non creditur, et si scrupulo propriae conscientiae dicit se ei nolle communicare, quandiu excommunicato non communicaverit suus episcopus, eidem episcopo ab aliis non communicaret episopis, ut magis caveat episcopus, ne dicat in quemquam quod aliis documentis convincere non potest. » Unde Augustinus ad Vincentium (epist. 48, in cap. 10, *Quam magnum*, caus. 23, q. 4) : « Facta nocentia quæ innocentibus demonstrari, vel ab innocentibus credi non possunt, non inquinant quemquam, si propter innocentes etiam cognita sustinentur; non enim propter malos deserendi sunt boni, sed propter bonos tolerandi sunt mali, sicut toleraverunt prophetæ, contra quos tanta dicebant, nec communionem sacramentorum illius populi relinquebant, sicut ipse Dominus nocentem Judam usque ad condignum ejus exitium toleravit, et eum sacram cœnam cum innocentibus communicare permisit, sicut toleraverunt apostoli eos qui per invidiam, quod ipsius diaboli vitium est [al. quod ipsius diaboli merum est], Christum annuntiabant. » Ne istæ ergo sententiae dissonare videantur, sic modificandas sunt, ut quæ de vitanda malorum communione loquuntur, de illis tantum nocentibus intelligentur, quorum facinora aut ita nota sunt ut probatione non egeant, aut quæ confessione evidenti manifesta sunt, antijudicario ordine publicata, aut sufficientibus testimoniis comprobata. Unde etiam Augustinus De unico baptismo lib. 11 : « Sane si iudex es, si iudicandi potestatem acceperisti ex ecclesiastica regula [al. ex evang. regula; al. ex apostolica reg.] si apud te reus accusatur; si veris documentis testibusque convin-

B C

» Possemus in hunc modum plura [al. multa] colligere, sed ex iis et similibus intelligere potest dilectio tua, quia peccantem peccata sua secreto conscientem non debemus a nostra communione corporaliter separare, nec contactu cordis ejus pravitati communicare. Hoc tenore utramque sententiam servabimus, et illam qua praecipimus excommunicatis non communicare, et illam qua jubemus conscientium crimina non propalare. Debent tamen presbyteri, non designatis personis, plebis prædicare, taliter excommunicatos ante tribunal Judicis cuncta cernentis esse damnatos, qui contra præceptum Dei proximo nocuerunt et rem ejus insatiabili cupiditate in suos usus transstulerunt, aut diabolica malignitate de medio abstulerunt. Sic Dominus discipulis dicens : *Unus ex vobis diabolus est (Joan. vi)*, non designata persona, Judam et excommunicatum prædicabat, et tamen eum a communione sua suorumque minime sequerabat. Cum igitur vita Domini Iesu disciplina sit morum, perfectus erit quisque dicente Domino, si sit, sicut magister ejus (*Luc. vi*). Hæc de proposita quæstione sentio, sic ista querentibus ex ratione et auctoritate respondeo. Vale.

EPISTOLA CLVII.

PASCHALI summo pontifici, Ivo, humiliis Ecclesiæ Carnotensis minister, debitum cum omni subjectione famulatum.

Cum status Ecclesiæ pene ubique terrarum ruinas lamentabiles patiatur, quisque dilector domus Dei, dishonestates ejusdem domus quanto vicinus sentit, tanto uberior plangit, quoniam et ignis viciniora comburit. Quod idcirco majestati vestre prelibavimus, quoniam cum in aliis locis unusquisque domus Dei prostitutor malitiæ suam aliquo velamine tegere molitur, in terra Northmannorum ita manifeste prostituta est Ecclesia ut de ea illud propheticum dici possit : *Peccatum suum sicut Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt (Isa. iii)*. Quod in Ecclesia Luxoviensi paternitas vestra poterit agnoscere, quam jam per plures annos Rannulfus **67** agnominé (al. cognomine) Flammarodus, Dunelmensis episcopus inaudito invasionsis genere occupavit (a), qui duos filios suos vix duodenates accepto pastorali baculo a comite Northmannorum predictæ Ecclesiæ intrudi fecit, ea conditione ut si primogenitus moreretur, Judaico more in episcopatum alter alteri subrogaretur

(a) Hujus meminit ep. 153 et 154, in qua hos pueros vocat flammigeros.

[*Gratian*, caus. 8, q. 1]. Quod cum partim dolentibus partim deridentibus plurimis diu persessa esset Ecclesia, monitu quorundam religiosorum graviter redargui solo charitatis intuitu Rothomagensem archiepiscopum, ad cuius dioecesim pertinet prætaxata Ecclesia (epist. 149 et 153), quod ex adverso non staret, quod pro domo Israel murum non opponeret. Hoc idem feci aliis episcopis ejusdem metropolitani suffraganeis. Tandem cum comes terræ illius pericolo amittendi principatus sui urgeretur, quasi pœnitentia ductus, monente Ebroicensi episcopo cum metropolitano suo, præcepit ut prædictus Dunelmensis episcopus de Ecclesia cum sua sobole ejiceretur et episcopus ibi canonice eligeretur. Oblatum est igitur prædictæ Ecclesiæ, ut secundum morem ecclesiasticum episcopum sibi eligerent; qui communicato cum episcopis consilio elegerunt virum strenuum Gulielmum Ebroicensem archidiaconum, quem etiam a metropolitano suo postulaverunt sibi ordinari episcopum. Sed cum subanditum esset quod metropolitanus ab officio episcopali suspensus esset, prædictus archidiaconus, qui familiaris meus erat, et nihil adversus canones sciens præsumere volebat, ad me veniens mecum deliberavit, utrum cum hoc scrupulo posset a metropolitano suo sacram ordinationem suscipere, vel a suffraganeis quibus auctoritas metropolitana solet ista præcipere. In qua deliberatione eum mibi occurreret illud apostoli: *Omne quod non est ex fide, peccatum est* (*Rom. xiv.*); et illud Augustini: « Quia consecratio magis constat in fide, et devotione benedictionem poscentis, quam in merito benedictionem dantis » prædicto fratri consilium dedi (epist. 73), ut tantum sacramentum nulla cum disceptatione susciperet, sed apostolicam sedem aut per se, aut per legatos suos consuleret, et rem, quantum nobis videbatur, bene inceptam auctoritate apostolica perficeret. Videns itaque Dunelmensis episcopus consecrationem differri, aliud tergiversationis genus arripuit, et prædictum episcopatum eidam clerico suo a comite Northmannorum datum esse asservit. Unde ille clericus ad sedem metropolitanam vocatus est, ut proferret si quid juris se habere in episcopatu consideret; quia nulla ratione potuit asserere, quod electionem cleri aut consensem plebis habuisset, aut etiam donum comitis, quod plus obesse quam prodidisse debuerat, accepisset. Consilio itaque nostro et quorundam comprovincialium suorum majestatis vestrae presentium adiit, accepturus aut justum pro ratione judicium, aut necessarium pro dispensatione consilium. Ausu igitur familiaritatis filialis suggero sanctitati vestre, quatenus apud majestatem vestram gaudeat se invenisse paternum suffragium, quæ nulli consuevit ad se confugienti denegare medicinalre remedium. Vale.

EPISTOLA CLVIII.

HUGONI, Dei gratia Lugdunensis Ecclesiæ primæ se-

dis episcopo, Ivo, *humilis Carnotensis Ecclesiæ minister*, *salutem et servitum*.

Quia Deo annuente sategimus cum rege Franco- rum, et filio eius rege designato, ut jam dispiceat eis incestum conjugium, quod est inter Constantiam filiam prædicti regis et comitem Trecassinum, fulti, auctoritate legum et adjutorio bonorum, cupiunt hujus conjugii maturare divorvium. Dum ergo haec voluntas ita servens est [*quidam codd. ita recens est*], eorum instinctu moneat et rogoparatnitate vestram, ut commonitorias litteras mittatis archiepiscopis et episcopis ad curiam quæ babenda est in Natale Domini Suessionis, quatenus a rege ipso audiant computationem genealogiæ(a), quam ipse, sicut dicit, paratus est jurejurando approbare, et idoneis testibus confirmare. Et quia haec genealogia ab Avernensibus multoties est vobis computata, obnixe precantur, ut eamdem computationem litteris aperte signatis per præsentium portiforem episcopis ad curiam transmittatis, et rei veritatem litterarum testimonio manifestiore faciat. Nec enim decens est ut tantæ nobilitatis sanguis tam publico incestu [al. incesto] diutius polluator, et ad similem incestum perpetrandum ferale exemplo carnalium voluntas animeatur. Consulo itaque ut filius et familiaris, ut qui importune instare deberitis [al. debitis], nunc opportune, quantum in vobis est, malagma vulneri superponere minime differatis. Valete.

EPISTOLA CLIX.

PASCHALI summo pontifici, Ivo, *humilis Ecclesiæ Carnotensis minister*, per mare hujus mundi prospere navigare, et post superata naufragia navem in tuto collocare.

Quoniam iudicia Romanæ Ecclesiæ a nemine foris retractari posse, eadem Romana Ecclesia docente dictimus (c. *Patet*; c. *Nemo*; c. *Ipsi*; c. *Cuncta*; caus. 9, q. 3), si qui aliquando se prægravatos ipsius Ecclesiæ auctoritate conqueruntur, hoc eis consilium damus, ut non descendant in Ægyptum propter auxilium, sed ab ipsa ad ipsam confugiant, et inde expetant levamen, unde se conqueruntur accepisse gravamen, quia quæ aliquando corripit paterna severitate, eadem frequenter colligit materna pietate. Quod ideo prælabilimus beatitudini vestre, ut causam Fossatensis monachorum patienter audiatis, et quantum salva D apostolica reverentia fieri potest, anxietatem eorum misericorditer relevetis. Conqueruntur enim se in concilio Turonensi fuisse prægravatos quoniam ad suggestionem comitis Andegavensis dicunt fuisse subreptum domino papæ Urbano monasterium Sancti Mauri, situm in patria Andegavensi, quod sub jure Fossatensis monasterii antea per trecentos aut eo amplius annos existiterat, de ejusdem monasterii jure auferret, et ordinato ibi abbatte liberum esse constitueret. Quod et factum est Fossatensis monachis in ssuum reclamantibus, et multis qui concilio intererant, aliter sentienti-

(a) Ita v. c. ut etiam paulo post, male, antea, *copulationem gen.*

bus, cum viderent privilegium quo nitebantur Fos. A Hildeberto Cenomanensi episcopo missa (epist. 148). Est autem canonica sententia quia « quod contra leges presumitur, per leges dissolvit meretur, » veluti si quis contra decreta sacerdotii sacramentum sibi usurpet, aut est omnino per leges deponendum, aut a ministerio altaris suspendendum. Quibus auctoritatibus et rationibus liquet quia non debet præponderare quod illicite et cum injuryia proximi præsumptum est, sed id quod legitime et honeste consensu contrahentium prius confederatum est, quamvis si alterum præponderaret, cum utroque crimen sit, periculose tamen secundum Scripturas, illa admittitur compensatio, quæ crimen crimine defendit (S. August. in cap. *Quod ait*, dist. 14). Nec enim in Scriptura sacra laudatur, quod Lot voluit Sodomitis filias suas prostituere (*Gen. xix*), ut ea compensatione compescerentur a sua turpitudine. Si ergo aliqua compensatio in talibus admittenda est, ea est præferenda quæ justa severitate saluti proximorum consulti, non ea quæ simulata indulgentia latiore viam ad patrandam perjuriam, ad committendam sceleram lubricis pandit (*a*). Tuti enim est unius juris alieni perversoris voluntati non parcere quam multos false misericordiæ exemplo in discrimen adducere. Preterea de sacramentis minoribus ad majora nisi ordinabiliter transiri non oportet, quia despontata alteri, alteri nubere non debet; sicut conjugatus nisi a conjugio solitus, consecrari presbyter, aut monachus ordinari non potest; et in hunc modum plurima. Vale.

C

EPISTOLA CLX.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ minister*. O. [ODONI] *Gemetensis* [in aliquot v. c. *Gemeticensis*] *monasterii abbatii, paternæ dilectionis visceribus abundare.*

Hæc ovis gregis vobis commissi derelicto grege suo luporum morsibus patens miserabiliter per bujus mundi deserta vagatur, et multa ex ejusdem mundi conversatione bella perpetuit, in tantum ut pene usque ad contemptum sui ordinis et monastici habitus venire cogatur. Hæc itaque jam panem desiderans filiorum, sicut voto, sic voce dicit: *Vadim ad Patrem meum (Luc. xv)*, sed clausa se dicit invenisse paterna viscera, ut nec inter filios recipi possit, nec inter mercenarios. Novit autem fraternitas vestra, quia quicunque pastoris nomen habet, imitando sumnum pastorem, pastoris officium implere debet, qui oves quæsivit errantes, invenit perditas, curavit languidas, sanavit morbidas, lœtatur de conuersis, qui dolere nos admonet de aversis. Non equidem ista dicendo vos docemus, sed commemorando per ipsa viscera charitatis, quibus nos invicem diligere debemus, vos monemus et regamus, ut hunc fratrem revertentem (epist. 57), de longinquâ regione dissimilitudinis paterne suscipiat, et cum satisfactione quæ ejus excessibus debetur, intra ovile a quo aberraverat colligatis. Vale,

EPISTOLA CLXI.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ minister*, RABDULFO Remensis Ecclesiæ præposito, et ODOLRICO bonæ spei fratri, salutem.

De viro qui cum muliere, cujus nuptiæ interdictæ non erant, pactum initij conjugale postea vero ad alterius nuptias transit (epist. 167), hoc sentio, quia sacramentum nuptiarum, quod cum perjurio et pacti conjugalis violatione usurpatum est, aut esse irritum aut manere ad judicium. Si irritum est, ad prius pactum constat esse redendum; si autem manet ad judicium, cessare debent opera nuptiarum. Quod si neutrum fecerit, semper juris perversor erit alieni. Qui enim juramento pactum conjugale firmavit, ex majori parte sacramentum conjugale implevit. Unde et beatam Domini matrem, quæ cum sancto Joseph pactum conjugale inierat, angelus conjugem Joseph appellat: *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam (Matth. i)*; quam nondum traduxerat, nec aliquando carnali commissione cogniturus erat. Super qua re multa Patrum dedimus testimonia in epistola

(a) Epist. 135 et epist. 170. Item c. *Disciplina*, et c. *Sunt namque*, dist. 45.

(b) Vide cap. 27, *Novimus extra*, De ver. signif.

D

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ minister*, JOANNI eadem gratia Aurelianensi episcopo, salutem.

De presbytero qui in statua feminæ sacramenta ecclesiastica profanavit, breviter respondeo, quia ut sacrilegus et idololatra judicandus est. Quam si tractare vultis secundum censuram canonicam, oportet ut exhibitis vobis aliis quinque episcopis, publice detractis sacerdotalibus indumentis per singulos eum gradus deponatis (*b*), et depositum perpetuo carcere damnatis, aut in aeternum exsilium detrudatis. Quod si id facere vobis fuerit difficile, tamen ab omni honore clericali eum suspendite, et cetera quæ supra dicta sunt ad cæterorum correctionem [*al. correctionem*] in persona ejus perficie. Quod vero merito sacrilegii sui dependentis sit, testatur decretalis sententia, quæ dicitur (*c*): « Privilegium meretur amittere, qui concessa sibi abutitur potestate. » Quod vero a conspectu corum qui scelus ejus cognoverunt removendus sit, ne feda facti memoria simplicium mentes perturbet, binc probari potest: quod pecus innocens quod a bestialibus hominibus ascendebatur, secundum legem (*Lev. xix*) occidi jubeatur (August., q. 74, ad c. xx *Levit.*), non propter crimen subacti pecoris, sed propter abolendam

(c) Al. quæ dicit, cau. *Posteaquam*, cap. 25, q. 2, et c. ubi ista 8, dist. 74.

memoriam tuam exsecrabilis fœditatis. Quanto magis ergo ab oculis concionorum removendus est quem nulla defendit innocentia, nulla excusat ignorantia. Ut ergo ad summam veniam, hoc inauditum sacrilegium prudentia vestra tanta severitate coerceat ut omnes qui audierint, a tam exsecribili abusione removeat. Sicut enim crimen est inauditum, sic si necesse sit, inaudita pena est corrigendum, quia secundum beatum Augustinum, nova genera morborum cogunt nos inventire nova genera curationum (epist. 288). Vale.

EPISTOLA CLXIII.

Ivo, *Dei gratia Ecclesiæ Carnotensis minister, Gaufrido Vindocinensis monasterii abbatii, in omnibus libram tenere justitiae.*

De monacho illo quem juramento constrinxisti, ne ultra illam administraret **60** obedientiam quam aliquandiu sibi usurpaverit per inobedientiam, consilium meum est ut ulterius eam non babeat, quod et illi esset criminosum et cæteris fratribus ruinosum. Cum enim juramentum comites habeat justitiam et veritatem (*Jer. iv.*), si justum fuit, quamvis contra ordinem præsumptum quod juravit (ex *S. Hieronymo*, epist. 105), oportet ut si et verum. Testatur enim Apostolus juramentum rem esse immobilem (*Hebr. vi.*), per quod dicit Deum hæredibus Novi Testamenti immobilitatem sui pronuntiasse consilii. Praterea ad propriam redundare infamiam, si palliata obedientia perjurantur tuam adhiberes conniventiam. Plura de his dicere possemus, quæ silentio prætermisimus, quia ignota tibi esse non credimus. Vale.

EPISTOLA CLXIV.

Ivo, *Dei gratia Ecclesiæ Carnotensis minister, Gaufrido sancte solitudinis cultori, irretortis oculis in anteriora se extender.*

Quam delectabilis, quam necessaria servis Dei sit quietis mentis cum quiete corporis, credo, tam scientia quam experientia, didicit sancta fraternitas tua. Alter enim mens discurrentium rumusculis et dissidentium obtrectationibus patens, perturbatas aut saucias habet orationes, nec se potest quantocunque suo conamine in unitatem colligere, donec Dominus in navis dormiens tantis fluctibus circumacta intenso clamore suscitetur, quo increpante redeat desiderata tranquillitas (*Marc. iv.*). Unde oportet ut sancta fraternitas tua ab auditu auris et ab auditu cordis verba eorum repellat, qui sub specie diligentem et consulentem virus inuidunt decipientium et perimentium. Quod ideo prælibavit fraternitati tua, quia nuper oblatæ sunt mihi a quibusdam monachis Blesensibus quædam litteræ a te Mauricio abbati directæ, quas vix possum credere a te fuisse dictatas, cum non tranquillo spiritu, sed perturbato dictata esse videantur, et quasi ferro excusso de manubrio indiscretis tibis, non lignum cædere, sed fratrem occidere (*Deut. xv.*). Videntur etiam non

(a) *Al. calceamenta sandalia apostolica digna pedibus appellat epist. 207.*

A nihil redolere vanitatis et ambitionis, quasi cum amore relictam abbatiam teneris, et cum dolore amiseris (epist. 208). Dicis enim in litteris illis, si tamen tua sunt, prædictum Mauricium, utneque loco tuo positum, impulsu malorum te esse ejectum, vilissimumque omnium factum, et ab iniquis eum tibi superinductum. Contra quem etiam minaciter loqueris, si in aliquo cum tua voluntati contraire perspexeris. Si haec verba tua sunt, longe extra te factus es. Non congruunt proposito tuo, non congruunt gestis tuis, qui in manu Romanæ Ecclesiæ legati nullo te cogente [*al. nullo tunc cog.*], imo ipso legato dissuadente, abbatiam dimisisti, et in electione ipsius Mauricii primam vocem dedisti. Redi ergo, dilectissime, ad cor tuum, et ne plus credas adulatori tuo, imo perturbatori tuo de te quam tibi quia plus aliquando corrigit nos inimici reprehendentes quam amici fallaciter blandientes juvant. Nostri enim quia dicit sermo apostolicus : *Pacem sequimini, sine qua nemo videbit Deum (Hebr. xii).* Pacem ergo nulla tibi auferat præteriorum injuriarum recordatio. Nec tibi dolendum vel condolendum esse credas, quod de naufragio nudus evasiasti, aed illis potius condole quos adhuc vides in alto perielitari. Talem te haec tenus intelleximus, talem te adhuc aestimamus, nisi simplicitatem tuam perturbatorum duplicitas moveat, et a tranquillitate mentis expellat. De cetero ergo si quid in abbatte, si quid in subjectis corrigendum cognoveris, mitioribus verbis fraterne admone, ut ædificatione studere videaris, non vindicta. Si autem te non audierint, antequam aliqua dissentioriatur, rem perperam factam ad notitiam nostram perferre stude, ut pacem monasteriis necessariam studeamus talibus monitionibus imponere. Vale.

EPISTOLA CLXV.

SANSONI, *Dei gratia Wigornensis [Vingornensis, ma-*
c. Ecclesiæ episcopo], Ivo, humitis Ecclesiæ Carnotensis minister, bene valere et in extremis maris habilitare.

Quamvis ad præsens lateres oculos meos, non tam latebas animam meam, quia bonum odorem tui nominis de transmarinis partibus olfaciebam, et olfactum [*duo v. c. olefactum*] intime diligebam. Ad ultimum nuntiavit oculus, sensit manus, quod per auditum prius senserat cordis odoratum. Et ita sensibus intus bene nuntiantibus expertus sum tuam in me non tepuisse charitatem, quamvis mutnam ad plenum non habuissimus inter nos collationem. Prævenit itaque liberalitas tua tarditatem meam [tuam], mittendo calceamenta evangelica (a) quo munere erga medilectionem tuam demonstrasti, et ad injunctum mihi officium diligentius exsequendum monuisti. Quod ergo ipse monuisti, remigantes per hoc mare spatioum et undosum porrigitamus nobis invicem mutuas orationum manus, qualenus et prospere navigemus, et in optato salutis portu

naves nostro regimini commissas collocare valeamus. Hoo tua dilectioni pro parvitate nostra promittimus; hoc e converso a tua devotione requiri mus, nec ulla diligentium corda disjungat localis remotio, quos fratrnæ dilectionis conglutinat affectio. Plura scribebam, sed verbis nisi necessariis nolo aures onerare prudentis. Vale.

EPISTOLA CLXVI.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiae minister, Hum-
baldo, eadem gratia Antissiodorensis Ecclesiae epi-
scopo, salutem.*

Noverit dilectio vestra præterita æstate, cum Dominus Bruno Signinus episcopus (epist. 167) apostolica legatione fungeretur, Hugonem Album præsentiam ejus adiisse, et qualiter Pontius nepos Trecensis episcopi filium suam nomine Mathildem Galeranno camerario regis prius a parentibus traditam reoitentem et flentem in conjugium sibi usurpaverit (*a*), sibi indicasse. Sed qui utraque persona absens erat, injunctum est a prætaxato legato Parisiensi episcopo, ut utramque partem die competenti ad causam vocaret, et auditis utriusque partis rationibus controversiam quæ erat inter Pontium et prædictam Mathildem prudenter virorum consilio et judicio terminaret. Reversus itaque Parisiensis episcopus diem et locum Pontio et Mathildi constituit, **70** me et quosdam coepiscopos suos ad discutiendam et terminandam hanc rem [causam] charitable invitavit. Convenierunt itaque Parisium die constituto ad causam accusatores et accusatus, testes et judices. Quæsitionum est a prætaxata Mathilde, quare conjugium Pontii refutaret. Quæ breviter respondit, quod non esset ei legitime juncta, quoniam prius esset Galeranno a parentibus tradita (epist. 247), et huic contradicunt pro posse suo et flens, nolente matre, copulata. Cum ergo oblatum esset Pontio, ut ad objecta responderet, quærens quædam diverticula, nihil ad objecta respondit, sed a conventu, cui se præsentaverat, non satis apte recessit? Mandatum est ei itaque semel et sèpius, ut vel ad objecta responderet, vel judicium audire non differret. Cum ergo ita a judicio declinaret, judicatum est ei ex apostolico decreto, quod dilationem sententiæ ex absentia lucrari non deberet exinde prolatis ex legum et canonum auctoritate sententias (cap. *Decernimus*, caus. 39, q. 9), quia si testes mulieris, adversus Portium agentis, datis sacramentis probare possent quod mulier objicerat, a conjugio Pontii libera esset, et cui vellet in Christo nubere posset. Iterum mandatum est Pontio, ut ad audiendum hæc sacramenta veniret, aut si quid legitime personis testificantum, vel dictis eorum objicere posset, objiceret. Quod cum ut cætera simplicitate vel duplicate [al., vel calliditate] sua subterfugeret, a decem viris vel eo amplius data et accepta sunt sacramenta, quibus probatum est, et mulierem prius a parentibus alteri fuisse traditam

(*a*) In hanc rem cap. *Desponsatas et c.* Atho, cau. 27, q. 2.

A et Pontio sine sua voluntate copulatam. Negotio itaque diligenter pertractato et judicario ordine terminato, judicavimus mulieri quod esset libera a Pontii, ut non dicam conjugio, sed contubernio, et quia nubere posset cui vellet in Domino. Hæc scripsimus sanctitati vestræ, quia prædictam mulierem quidam parochianus vester vult habere in conjugem, ne de præteritis nuptiis aliquod apud vos generetur scandalum, vel præsentibus aliquod ponatur offendiculum. Valete, et ex mutua dilectione parvitatibus meæ [nostræ] memor estote.

EPISTOLA CLXVII.

HILDEBERTO, *Dei gratia Cenomanensi episcopo, Ivo,
eadem gratia Carnotensis Ecclesiae minister, salu-
tem.*

B Quidam parochianus vester vulgari nomine Petitus de Rupibus [*ita omnes v. c.; antea. Petrus*], nuper causa orationis ad Ecclesiam nostram veniens petivit colloquium nostrum. Qui inter cætera retulit nobis quod filiam suam cuidam alteri parochiano vestro de municipio quod Pontiacum dicitur, conjugali feedere tradidit, et ille eam se ducturum in uxorem tempore sibi constituto absolute juraverit (*b*). Nunc vero aliam duxit uxorem contra pactum conjugale, quod legitime cum alia muliere prius inierat. Legitima enim sunt federa nupiarum inter eas personas quarum nuptiae interdictæ non sunt, cum filia familias a voluntate patris non discessit. Hæc federa solvi et divine leges prohibent et humanæ. Et si mulier ad alium virom transire voluerit dicit canonica sententia, quia mulierem alii [al. alteri] desponsatam, alteri non licet habere in conjugium. E converso : si vir aliud vult inire conjugium, legitur in lege Novellarum (nov. 22, *De nupt.*, et in cap. 9, caus. 30, q. 5) : « Si quis divinis tactis Scriptoris mulierem juraverit se eam legitimam uxorem habiturum, vel in oratorio tale sacramentum dederit, sit illa legitima oxor, quamvis nulla dos, nulla scriptura interposita sit. » Qui alter facit, contra leges sapit : et secundum decretum apostolicum (cap. *Vides*, dist. 10) : « Quod contra leges præsumitur, per leges dissolvi meretur. » Sic enim cum præterita æstate Signinus episcopus (epist. 166), apostolicæ sedis legatus apud nos esset, et similis causa ad nostras aures delata esset, D prolatis legibus justum esse judicavimus et legitimum. Hæc scripsi dilectioni vestre rogatus a prætaxato milite, ut pro eo apud vos intercederem [intercederem], quamvis ei non esse necessarium persuadere satagerem. Bene enim sentimus de religione vestra, quia, ubi eluxerit vobis vera et juxta sententia, non declinabitis a via regia. Vale.

EPISTOLA CLXVIII.

DAIMBERTO, *Dei gratia Senonensem archiepiscopo,
Ivo, eadem Dei gratia Ecclesiae Carnotensis minis-
ter, salutem et servitum.*

Quoniam in quibusdam negotiis aliqua dubia vel

(*b*) Confer epist. 161 et can. *Quicunque, can. Con-
jugali, et can. Duobus modis*, caus. 27, q. 2.

difficilia occurruunt (epist. 169 et 170), debemus in- A justitiae nobis prælata sublimitas eo sequatur pro vicem manus auxili vel munus consilii porrigerere, seriem cuiusdam causæ quæ præterita estate apud nos emorsit, et adhuc serpit, congruum duxi paternitat vestre significare [al. notificare], cui hæc causa principaliter litteris apostolicis terminanda committitur, ut et vobis, et nobis, cui secundo loco committitur, bene provideatis, quatenus nec obedientiam apostolicam contemnamus, nec aliquem injuste prægravemus. Erat enim quidam fundus in parochia nostra, cuius partem habebat quidam miles, et in ea domum suam separatum, et alias aliam, et in ea domum suam similiter separatum, pro hujus fundi tuitione, utrique serviebant vicecomes Carnotensi. Haec vero tuitionem cum servitio dedit vicecomes (Hugo in epist. 169 et 173) quidam militi suo in beneficium, domino videlicet Curvæville, post non multum temporis emit comes Rotrocus partem illius fundi quæ alodium erat, comportavit ibi aggerem, et fecit munitionem. Quod audiens vicecomes quia Hierusalem iturus erat, et dominus Curvæville, clamorem fecerunt in auribus Ecclesie, ut justitia eis fieret, quæ debebatur Hierosolymitanis et paci (epist. 169 et 173). Constitutus est dies utrique parti ad agendum causam. Cum convenienter, objectum est a vicecomiti comiti Rotroco quod injuste et contra pacem ædificaret munitionem in fundo tuitionis suæ. Quo auditio responsum est pro Rotroco quod fundus minime pertineret ad tuitionem vicecomitis, sed potius ad tuitionem Rotroci comitis. Quæ alteratio cum aliquandiu durasset; præcipimus iudicium fieri: judicatumque est quia hæc causa sine monomachia terminari non poterat, et iudicium sanguinis nobis agitare non licebat (epist. 247), ut utraque pars irent [quidam ire] in curiam comitissæ, ad quam talia iudicia pertinebant, et de cuius feudo (al. fœdo) ista tenebant. Sicut iudicatum erat, venorunt utrique in curiam comitissæ, et actionibus utrinque ventilatis nescio quibus de causis vicecomes a causa cecidit. Postea cœperunt Ivo domios Curvæville, qui hoc beneficium se asserebat babere a vicecomite, et 71 comes Rotrocus adversum se guerram facere (epist. 20), et alter alterius bona diripere. Et sicut varius est eventus belli, quadam die, cum prædictus Ivo procederet armata manu ad nescio quæ negotia sua agenda, captus est a militibus Rotroci, et incarcерatus. Præcipitur itaque vobis et nobis ex clamore Hugonis vicecomitis ab apostolica sede, ut pro debito officii nostri, Guidoni fraternalrum rerum custodi et Ivoni capto justitiam faciamus. Perlectis ergo litteris apostolicis, diligenter notata verba, et secundem ordinem rei gestæ et tenorem litterarum apostolicarum providete vobis quo ordine causa sit agenda, utrum statim sit Rotrocus excommunicandus, an ad iudicium invitatus. Quia quo ordine præcedet [al. præcepit] et in actione causæ et in executione

posse subjecta nostra humilitas. Et si ad præsens non eluxerit vobis certa sententia, his qui in littoris nominati sunt locum et diem competentem constituete, et accusatores et accusatum ad eundem locum invitare, ut præsentialiter audita et cognita veritate plenius possitis justitiae satisfacere. Quod ex his vobis melius visum fuerit, parvitatim rescribete. Valete.

EPISTOLA CLXIX.

Ivo, Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ minister, GAL-
LONI [al GUALLONI] eadem gratia Parisiorum epi-
scopo, salutem.

Cum Rotrocus comes munitionem ædificaret [al. faceret] in quodam fundo parochiæ nostræ, quem

B sui juris et sua tuitionis esse defendit (epist. 168 et 170), vicecomes vero Carnotensis, et Ivo Curvæville dominus ad jus suum pertinere contendit, suggestum est domino papæ, sicut foretan audistis ab Hugone vicecomite Hierosolymum tendente, quatenus super bac injuria justitiam faceret, et rem Hierosolymitanæ secundum sua statuta defenderet (epist. 173). Cujus rei veritatem papa ignoraens scripsit nobis quatuor, Senonensi archiepiscopo, Carnotensi, Parisiensi, Aurelianensi episcopo, quatenus pro debito officii nostri justitiam faciamus tam de fundi invasione quam de Ionia captione. Acceptis igitur litteris istis importunæ exigunt a me Guido fraternalrum rerum custos, et dominus Curvæville quatenus prædictum Rotrochum [al. Retrochum, ut etiam in seq.] sine audiencia, sine iudicio excommunicem, cum ipse Rotrocus paratum se dieat, ut ad audienciam domini metropolitani, vel nostram, vel comprovincialum episcoporum, congruo tempore et loco veniat, et secundum justum iudicium de objectis satisficiat. Ego itaque servato legum tramite, nolo quemquam more sicariorum sine audiencia punire, nolo Satanæ tradere, donec vel audienciam subterfugiat, vel iudicium contumaciter respuat. Consultatur super hoc Evangelium, consultantur leges divinæ et humanæ (a), si de re in contentione posita aliter aliqua lex fieri jusserit, postposita mea sententia libenter cedam alienæ. Nec aliter puto dominum papam intellexisse, ubi præcepit nos pro debito officii nostri prædictis petitoribus justitiam facere. Hoc tonitru [al. tonitru] circumstrepente, quamvis non essem dubius de veritate scripsi tamen metropolitano, ad quem jam littere apostolice venerant, ut diligenter inspectis litteris apostolicis, et intellecta rerum gestarum veritate, quam ei conscriperam, consilium mihi daret, utrum prædictum Rotrocum deberem sine audiencia excommunicare, an ad iudicium vocare. Ipse vero nescio quo instinctu, quo intellectu, rescripsit mihi ut litteris apostolicis obedire, et Rotrocum excommunicarem. Nec tamen determinavit juxta inquisitionem meam, utrum hoc facere deberem cum audiencia.

(a) Vide canones cau. 3, q. 9,

Litteris itaque vestris petimus muiri sententiam nostram, si justa est, aut removeri, si justa non est. Addimus etiam petitioni nostrae si necesse fuerit, quatenus, si fraterne invitati fueritis, praesentiam vestram nobis exhibeatis, et quod faciendum erit nobiscum faciatis. Valete. Ut melius eas intelligatis exemplar litterarum apostolicarum transmisi vobis.

EPISTOLA CLXXX.

DAIMBERTO, *Dei gratia Senonensis archiepiscopo, Ivo, humiliis Ecclesiae Carnotensis minister, plenum debitæ subjectionis obsequium.*

De parochiano vestro qui maritum ejusdem mulieris interfecit, et postea uxorem interfecti in uxorem duxit, hoc respondemus excellentiae vestrae quia, si mulier conscientiam suam purgare potest de morte mariti, vir vero, sicut dicitis, purgare se potest legitime quod mulierem illam, vivente viro, non adulteraverit, nec spe hujus conjugii virum hujus mulieris interfecerit, secundum legem naturæ et antiquum conjugii statum, potest ei indulgentia quam clavis apostolica viduis aperit aperiri, videlicet ut cui velint nubant in Christo (a). Sic enim David, de quo dicitur, nemo sanctior David, patrato adulterio et homicidio, postquam ei dictum est, acta penitentia, dimissum est tibi peccatum tuum, Bersabee uxorem, Uriæ retinuit in conjugium (II Reg. xii). Sed posteriorum diligentia experta proclive esse humanum genus ad lapsum, et quia in hujusmodi casibus uni parcere nihil aliud osset quam multos in discrimen adducere, severissime sanxit, ut nullum tale conjugium fieri inter hujusmodi personas permitteretur, nisi prius vir et mulier innocentes esse ab adulterio et homicidio disstricta examinatione probarentur. Nos vero qui medici animarum constituti sumus, et salutis subditorum providere debemus, in nostra deliberatione positum habemus, ut secundum ingruentes necessitates aut rigorem teneamus disciplinæ, aut moderationem indulgentiæ, quatenus fortes indulgentia non emolliat, nec infirmos nimia severitas irragat. De cætero si relatum fuerit ad vos nos Rotrocum nondum excommunicasse, sciatis nos non inobedienter fecisse (epist. 169), sed rationabili et legitima causa distulisse, quia pendente negotio quamlibet humilem personam, lege prohibente, excommunicare non audeo, ne apostolicus cum ad hanc excommunicationem nobis presentibus multis persuasionibus urgeretur, aliter fieri voluit; qui litteris suis nos qui vicini eramus admonuit ut rei veritatem investigaremus, et cognita veritate non sententiam præcipita remus, sed sicut debet officium nostrum, servato legum tramite rebellium inobedientiam ulcisceremur. Accusatores vero Rotroci ad audienciam venire, et justitiam suam probare dissimulant, aut causæ diffidentes, 72 aut præcipitem sententiam a nobis extorquere molientes, cum Rotrocos promittat ad audienciam vestram vel nostram se venturum, e

(a) Ut epist. 166 in quibusdam leg. in Domino, ut etiam epist. 155.

A quod lex et justitia dictaverit se facturum. Nec ista dico tanquam velim Rotrocum defendere, vel munitionem quam facit mea sententia confirmare (epist. 168, 169, et 173) quæ nulli tantum nocitura est quam mibi, et Ecclesiæ mibi commissa. Volo tamen in eum ita sententiam dare, ut possim eam moribus et legibus in omni bonorum conventu approbare. Valete.

EPISTOLA CLXXI.

DAIMBERTO, *Dei gratia Senonensium archiepiscopo, Ivo, humiliis Ecclesiae Carnotensis minister, detectabiles exitus matutini et vesperæ.*

(b) Sicut ex litteris vestris accepimus, undique sunt vobis angustiæ, quia si raptiores et sacrorum dierum violatores juste a vobis a communione separatos, sine satisfactione in communionem recipitis, offenditis legem; si in separatione eorum ab Ecclesia sicut dignum est, perseveratis, offenditis regem. Quia in re si adasset nobis spiritus fortitudinis, sicut adest spiritus consilii, severitatem discipline esse servandum censeremus (epist. 137). Sed, quia in hoc rigore gravium dissentionum periculum imminere sentitis, rem dispensatione egere intelligimus. Et ideo non consilium nostrum, sed sanctorum Patrum ante oculos ponimus. Dicit enim Cyrillusepiscopus ad Gennadiumpresbyterum et archimandritam (epist. 214 et epist. 144): « Dispensationes rerum nonnunquam cogunt parum quid a debito quosdam foras exire, ut majus aliquid lucri faciant. Sicut enim hi qui mare navigant, tempestate urgente, navique periclitante quedam exonerant, ut cætera salva permaneant, ita et nos cum non habemus salvandorum omnium negotiorum penitus certitudinem, despiciimus ex his quedam, ne cunctorum patiamur dispendia. » Unde et Augustin. in epistola ad Marcellinum (epist. 158): « Soleo audire in potestate esse judicis mollire sententiam et mitius vindicare [al. judicare, ita ms. c.] quam leges (epist. 236). » Idem in tertio libro contra epistolam Parmeniani: « Cum quisque fratrum et Christianorum in Ecclesiæ societate constitutorum in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, ut anathemate dignus habeatur, fiat hoc ubi periculum schismatis nullum est. » Item: « Quando cujusque crimen notum est, et omnibus execrabilis appareat, ut vel nullos prorsus, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat severitas discipline. » Et quia dispensationes rerum temporalium regibus attributæ sunt, et basilei, id est fundamentum populi et caput existunt, si aliquando potestate sibi concessa abutuntur, non sunt a nobis graviterexasperandi, sed ubi sacerdotum admonitionibus non acqnieverint, divino iudicio sunt reservandi, ubi tanto districtius sunt puniendi, quanto minus fuerint divinis admonitionibus obnoxii. Unde habetur in libro Capitulorum regalium

(b) In v. c. hoc argumentum præfigitur: *De impenitente quem timor regis cogit absolvere.*

auctoritate episcoporum constitutorum (a) : Si A tione tenuisse, imo ipsos monachos Vindocinenses quos culpatorum regia potestas, aut in gratiam benicitatis receperit, aut mensæ suæ participes efficerit, hos et sacerdotum et populorum conventus suscipere ecclesiastica communione debet; ut quod principalis pietas recipit, nec a sacerdotibus Dei extraneum [alienum epist. 62] habetur. » Ego itaque de mea infirmitate paternitati vestra profiteor, quia si aliqua dispensatione faciente cogerer aliquem impenitentem ad reconciliationem admittere, patenter dicerem ei : nolo te fallere introitum hujus visibilis Ecclesie cum tuo periculo te habere permitto, sed januam regni coelestis tali reconciliatione tibi aperire non valeo. Et ideo in tantum te abservo, quantum tua expedit accusatio, et ad nos pertinet remissio. Dicent fortiores B fortiora, meliores meliora : ego pro mediocritate mea sic sentio, non legem in talibus praescribens, sed propter vilanda majora pericula Ecclesie, necessitatibus temporum, si commodius fieri non potest, cedendum esse intelligens. Valete.

PISTOLA CLXXII.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiae minister, omnibus Ecclesiae filiis tam presentibus quam futuris.*

Quod ad multorum notitiam pervenire congruum duximus, litterarum monumentis mandare provida deliberatione decrevimus. Noverit ergo praesens ætas omniumque securita posteritas quod Mauricius Blesensis cœnobii Sancti Launomari abbas intra terminos cuiusdam parochiæ suæ quæ dicitur Ulcha (b), capellam quamdam nostra auctoritate muoitus cœpit [cooperit, ms. c.] ædificare : ad quam quidam parochiani, qui remoti erant a matrice ecclesie, suis temporibus debitas oblationes reddituri possent convenire. Quod audiens Vindocinensis abbas, missis petitiori ad hoc canonice improbadum, adversus monachos Blesenses diemsibi dari postulavit, et ex condicto utriusque partis accepit qui cum die statuto ad causam venissent, dixit abbas Vindocinensis se oblationes parochianorum qui morantur in municipio, quod appellatur Mons Fauni, per viginti annos fore tenuisse, nec aticui justitiam denegassa, et indecirco monachos Blesenses injuste eas accepisse. Unde etiam dicebat prius se esse revesticndum, antequam transiret ad actionem aliarum causarum. A quo cum quæreretur utrum habuisset eas ex concessione Carnotensis episcopi, an ex jure parochianus, an ex largitione aliecius legitimis possessoris, nihil objicere potuit, nisi pertinaciam retentionis. Ad quod responderunt Blesenses monachi se ab illis parochianis omnia parochialia accepisse, et illam partem oblationum quam sibi Vindocinenses monachi usurpaverant, violentia Lancelini Balgencensis (c) occupasse; nec tamen eas ipsiis viginti annis in quibus confidebant, absque synodali reclama-

(a) Id jam retulit epist. 62, et exstat in concilio Tolelano xii, cap. 3.

(b) Sic iterum vncat in fine hujus epist.

(c) Sic pluros v. c., in alio est *Balgencensis* ita ms. c.; antea, *Balgeracensis*. Zancelini *Baugencia-*

qui predictum montem Fauni occupabant inde iudicio Carnotensis Ecclesiae eliminatos, latibulum cuiusdam silva petuisse. Quod cum multorum testimonio confirmatur, et ab abbate Vindocinensi nullatenus infringatur, judicatum est abbatem non esse investiendum, cum nihil dematur usibus ecclesiasticis, si quisque quod suum est recipiat. Quod judicium cum displicueret, abbatu*s* Vindocinensi, non confidentia justitiae, sed causa afferendæ moræ, sedem appellavit apostolicam, quam tamen appellationem pro reverentia domini papæ patienter sustinuimus, quamvis secundum cautionem legum, nec libellum ad eum qui de appellatione cognitorus erat a nobis postulasset (epist. 220), nec tempus nec modum nec ordinem exsequendæ appellationis observasset. Unde eum a causa cecidisse intelligentes, capellam, 73 quam Blesensibus ædificare concessimus, de cætero confirmamus, et omnes oblationes capellarum adjacentium parochiæ que dicitur Ulcha illibatas tenere sancimus.

PISTOLA CLXXXIII.

PASCHALI summo pontifici, Ivo, *humilis Ecclesiae Carnotensis minister, debitam cum omni devotione obedientiam.*

Secundum tenorem litterarum vestrarum quas dedistis Hugoni vicecomiti Carnotensi Hierosolymam eunti, Rotrocum comitem ad justitiam vocavimus (d), qui accusabatur munitionem in terra ad jus prædicti Hugonis pertinente, postquam crucem acceperat, ædificare cœpisse; et Ivonem ejusdem Hugonis militem, qui predicatam terram ab ipso Hugone habebat in feudum, in justæ cepisse et redimisse. In qua votacione postulatum est a comite Rotroco, ut usque ad exitum causæ nihil in cœpta munitione ædificaret, nihil de redemptione Ivonis acciperet (epist. 168). Die statuta ventum est ad causam : obtulit se ad judicium Rotroci, secundum ordinem gestarum rerum dixerunt petitores, qui pro Hugone loquebantur, se nolle ad hanc causam ingredi nisi prius eius satisfaceret [al. salisficeret] de eo quod non erat intermissa ædificatio munitionis, et recedita redemptio Ivonis. Responsum est ex parte Rotroci neutrum debere fieri, quia munition illa ei adjudicata erat in curia comitissæ, de cuius feudo erat, cum iudicio Ecclesiae ad prædictam curiam hæc causa translata esset (e), et prædictus Ivo pro peregrinatione Hugonis minime erat reddendus, cum prædictus Ivo Rotrocum dominum suum diffiduciasset, et prædam ejus prior cepisset, homines suos, ea die qua captus est in vinculis haberet, et ad foris faciendum eidem armata manu militum ea die procederet. Dictum est ex altera parte quod possent omnes istas depulsiones veridicis assertionibue locis suis et temporibus falcensis meminot Sugerius abbas in *Vita Ludovici Crassi*.

(d) Hac de Rotroci causa jam egit epist. 168, 169 et 170.

(e) Quia erat causa sanguinis, ut ait epist. 168.

sificare, sed non esse accedendum ad ista, donec A vestra paternitate indicti, sed quia frequentia curie satisfactum esset de iis quæ prius objecta fuerant, nisi judicio cogerentur. Præceptum est ergo confidentibus clericis, ut hanc item justa sententia dirimerent. Qui cum diu inde disceptassent, non potuerunt in unam convenire sententiam, dicentes novam esse institutionem de tutione ecclesiastica (epist. 169) impendenda rebus militum Hierosolymam proficiscentium, neque scire utrum haec tutione ad solas pertineat proprietates eorum, an etiam pertineat ad casamenta eorum quæ tenent potentes homines se et sua, fortitudine sua defendantes. Postulaverunt ergo sibi dari inducias, donec super hoc vestra requireretur sententia. Quas inducias ea conditione dare voluit comes Rotrobus, ut ædificatione munitionis non intermitteretur, nec redemptio Iovis suspenderetur. Qund concedere pars altera omnino refutavit, et de hoc iterum judicium postulavit. Quo judicio cum se prægravari timeret comes Rotrobus, audientiam apostolicam appellavit, cuius eum auctoritate premebamus. Mittimus ergo eos paternitati vestre cum litteris nostris ordinem causæ continentibus, ut prudentia et potestate vobis divinitus concessa item hanc dirimatis, quia inter nos homines isti magni sunt, nec a nostra parvitate, prout oportet, ad pacem cogi possunt. Valete.

EPISTOLA CLXXIV.

MATHILDI excellenti Anglorum reginæ, Ivo, humili Ecclesiæ Carnotensis minister, devotorum munus orationum.

Vestræ pia devotionis opinio multorum maxime religiosorum mentes afflavit, et quadam sanctæ dilectionis suavitate indulcavit. Unde pro gratia nobis divinitus collata grates summo referimus bonorum omnium largitori, qui femineo pectori virile robur immisit, non solum ad evitanda flagitia vel facinora, sed etiam ad impendenda indigentibus necessaria suffragia. Nos igitur tam communium quam privatorum beneficiorum non immenses, excellentiæ vestre preces devote suscepimus, et pro anima fratris vestri religiosi regis, quod peccatis nostris exigentibus parum est, devotas Deo preces effundimus, quamvis animam ejus in sinu Abrahæ collocatam, si vita ejus ita se habuit ut dicitur indubitanter confidamus. Sed, quia incertus est status animalium post animal (a), non videtur otiosum si pro his intercedimus, qui jam requie perfruuntur, ut eorum requies augeatur, et pro his qui locis purgatoriis deputati sunt, ut fidelium orationibus indulgentiam consequantur. Hæc et alia quæ vires nostras non excedant humeris nostris imponere potest excellenta vestra. Valete.

EPISTOLA CLXXV.

PASCHALI summo pontifici, Ivo, humili Ecclesiæ Carnotensis minister, debitum cum omni devotione servitum.

Parabam me pro viribus meis ad iter concilia a
(a) Sic integris litteris scriptum in plerisque codd., in aliis compendiose post animal; in duabus vett. post corpora, locus de mendo suspectus.

A vestra paternitate indicti, sed quia frequentia curie vestræ a tempestate qua solitus eram, purgatorium accipere me non permisit, tota confluentia humorum repente in caput ascendit, et ita media pars capitis congelascente flegmate in quedam rigorem tumoris induruit. Cum vero propter propositum iter adhuc purgare me differrem, ut et caput resoluto per se flegmatum detumesceret, exspectarem, non solum non detumuit, sed adhuc gravius et periculosius intumuit [induruit]. Hac itaque necessitate compulsus catharticum accepi, nec de laxatione catartici nec de duritia tumoris bene convalvi, ita ut nec breve iter aggredi valeam sine periculo corporis mei, quia, etsi tumor exterius est digestus, dolor tamen interiorus non adhuc est sedatus. Misit ita que tres ex archidiaconibus Ecclesiæ nobis commissæ cum litteris nostris, qui testimonium ipsis litteris perhibeant, et apud paternitatem vestram excusatum me habeant, quamvis sit propositum meæ voluntatis ante solutionem concilii videre faciem vestram, si Deus mihi plenam restituerit sanitatem, et venienti ad vos dederit opportunitatem. Sed, quia [si quæ] secretiora dicenda sunt, isti fratres dicent vobis. Valete.

74 EPISTOLA CLXXVI.

PASCHALI summo pontifici, Ivo humili Carnotensis Ecclesiæ minister, debitum cum omni subjectione obediunt.

Reversus a concilio Trecensi, filius noster [vester, ms. c.] Wigrinus Ecclesiæ nostræ cancellarius anxie conquestus est, quod Dolensis Ecclesia, destinatis excellentiæ vestre quibusdam legatis suis, eum sibi in episcopum sub presentia vestra elegerit, et huic electioni ad eorum petitionem vestra paternitas assensum præberat (epist. 178), nec ejus excusationibus quamvis idoneis adhuc aurem accommodare voluerit. Quamvis enim sit bene litteratus, et bonis moribus ornatus, multistamen allegationibus humiliter insufficientiam suam prætendens, dicit se potius multa gravia perpessurum quam opus episcopi hoc tempore subitum. Novit autem vestra paternitas quia leges sæculi (l. xii, c. De nupt.) dissentiente filios familias sub ejus nomine sponsalia fieri non permitunt, quanto magis in sponsalibus Ecclesiæ id observari convenit, in quibus nisi sincera subveniat caritas, quid boni est quod per angariam facere possit, sive facultates suas distribuendo, sive se ipsum ad martyrium exponendo, humana imbecillitas? Nemo enim invitus bonum facit, etiam si bonum est quod facit (cap. Præsens, caus. 20, q. 3). Unde nos admonet Spiritus sanctus in Cantico cantorum: *Adjuro vos, filiæ Hierusalem, nolite suscitare dilectam, neque evigilate, donec ipsa velit* (Cant. ii). Ne igitur nostro Jacob amanti Rachel, nocte supponatis Liam (Gen. xxix), nisi forte Rachel mandragoras primogeniti Lia concupiscat, et hac mercede conductum Jacob eum Lia dormire permittat (Gen. xxx). Tali enim ordine posset de tali copula merces.

boni operis provenire, et fortitudo quæ plurimum necessaria est omni regimini ad tolerandos ejusdem regiminis labores, exuberare. Et ne diu verbis oneremos sanctitatem vestram, flexis genibus cordis opportune et importune imploramus clementiam vestram, ut nullis vinculis obedientiæ prædictum fratrestram constringatis (a), cuius saluti, quantum possumus, providere debemus, quia eum de sacro fonte suscepimus, qui etiam elegit magis in loco humili salvari quam in alto periclitari. Valete.

EPISTOLA CLXXVII.

GAUFRIDO, *Dei gratia Belvacensium episcopo*, Ivo, *eadem gratia Carnotensis Ecclesiæ minister, in prosperis timorem, in adversis fortitudinem*.

Antequam legissim litteras dilectionis vestræ, cognovi cumulum tribulationis vestræ, audivi et concludi, quia degener filius essem, si matris meæ (b) Belvacensis Ecclesiæ miseras immisericordi animo sustinerem. In quo discrimine summa et sola medicina est clamare ad Dominum, ut nubilum tantæ tempestalis convertat in ariam serenitatis, et fluctus tanti mali silere faciat, qui pro arbitrio suo imperat ventis et mari. De cætero de clero, illo qui Drogoni excommunicato in missa et in mensa communicavit, dilectioni vestræ consulo ut competentem ei pœnitentiam injungatis, quæ a simili facto cæteros absterreat, si tamen defendere non vult per tumorem, quod deliquerit forsitan per timorem. Alioquin detor sententia in contumaciam, quæ eum et officio privet et beneficio. Pœnitentie autem modus in arbitrio est constitutus episcopi, cui a Domino concessa est potestas ligandi atque solvendi. Unde Augustinus in libro *De pœnitentia* (c. 85, distinct. I): « Judicet se homo voluntate dum potest, ne cum iam voluntate non poterit, præter voluntatem judicetur a Domino. Veniat ad antistites, per quos illi claves in Ecclesia ministrantur, et tanquam jam incipiens bonus esse filius, maternorum membrorum ordine constituto [al. custodito] a præpositis sacramentorum satisfactionis suæ modum accipiat, et in offerendo sacrificio contributi cordis devotus et supplex permaneat. Id tame agat quod non solum ipsi prosit ad recipiendam salutem, sed etiam cæteris ad exemplum ut si [fit si] peccatum ejus non solum in gravi ejus inalo sed etiam in tanto scandalo aliorum est, atque hoc expedire utilitati Ecclesiæ videtur antistiti, in notitia multorum vel etiam totius plebis agere pœnitentiam non recusat, non resistat, ne lethali plaga per pudorem addat tumorem. » Si autem prædictus frater posteaquam notatus est de excommunicationis culpa ante audienciam communioni se ingessit, secundum decretum Martini papæ (c. *Si quis episcopus*, caus. 11, q. 3), et concilium Carthaginense (c. *Placuit*, caus. 11, q. 3), ipse in se damnationis iudicatur sententiam protulisse. De alio autem clero qui negat se Drogoni communicasse, nec se

(a) Invitum enim papa potest cogere ad episcopatum, epist. 178.

(b) Sic etiam vocat ep. 92, et ep. 145, se filium

A sciente in Ecclesia eo præsente orasse, qui tam in Ecclesia profanorum orasse non negat [al. negatur], mihi videtur sufficere, si sub duobus testibus idoneis sua possit conscientia innocentiam approbare. Possemus hæc multis testimonii confirmare, nisi vitaremus prolixitatem epistolæ. Ego de proposito [propositis] ita sentio, majorum sententias non præveniens aliquo modo prejudicio. Valete.

EPISTOLA CLXXVIII.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ humilis minister, clero Dolensis Ecclesiæ et Stepano comiti, salutem.*

Bonæ intentionis vestræ laudamus effectum quod Wlgrinum filium nostrum, vita honesta, scientia clarum, elegantis vobis in archiepiscopum (epist. 17C). Sed, quantum nobis videtur, frustra laborat studium vestrum, quia nec prætaxati filii nostri voluntas est electioni vestra acquiescere, nec nostræ potestatis ad hoc eum invitum cogere. Habent enim leges imperiales, quia filios familiæ dissentiente, nequaquam possunt sponsalia sub nomine ejus contrahi (l. xii, cod. *De nuptiis*, et l. xi, *De ritu nupti*). Multo itaque minus spiritualis sponsanus ad spiritualis sponsæ copulam in angaria est pertrahendus. Prædictus enim frater jam super hoc per litteras nostras et suas allegationes domino papæ transmisit, et onus episcopi, prout potuit, refutavit. Si ergo studia vestra mutare non vultis, si in aliam personam deliberatione vestra [deliberationem vestram, ms. c.] declinare non vultis, non a nobis, sed a summo pontifice est querendus, cui concessum est invitox ad hæc officia cogere et de volentibus et de noletibus Ecclesiæ Dei pontifices ordinare. Quantum ergo dominus papa super hoc me coegerit tantum ego prædictum fratrem cogam. Valete.

75 EPISTOLA CLXXIX.

Ivo, humilis Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ minister, ADELE, excellenti comitissæ, bene sapere et bene facere.

Interdictus est, ut andivimus (epist. 121 et 136), præcepto vestro filiis nostris canoniciis beatæ Mariae Exitis Viarum, panis et aqua, et omnia huic vita necessaria quæ sunt sub potestate vestra. Quod quid aliud est facere quam homines innocentes et arma non tenentes sine audiencia et sine iudicio morti destinare ? Ita enim necat fames et sitis, sicut gladios. Quid truces Turci, Christiani nominis persecutores possent truculentius edictum in Dei servos promulgare quam necessaria eis vita subtrahere ? Unde monendo consulo et consolando moneo nobilitatem vestram, quatenus incoconsideratum sententiam vestram rigorem usque ad audienciam in melius commutatis, et non convictos, non iudicatos tam severa sententia morti addicatis. Nos eum pro amore vestro sententiam nostram quamvis justam et iudicio diffinitam temperavimus, nec baptismi sacramentum, nec confessionem, nec pœnitentiam, genuinum illius. Sed et se Belvacensem appellat epist. 181.

quæ saluti animarum in necessitate sufficiunt, etiam ipsis persecutoribus denegavimus. Ita ergo eos habetote, ut laus fortis mulier quam Sapientia commendat (*Prov. xxxi*), de vobis prædictetur, non crudelitas perverse mulieris (quam in Herodiade Chrysostomus detestatur) per omnes nostras provincias publicetur. Quod si sanis et piis admonitionibus meis acquiescere non vultis, commoneo vos per pacem quam presenti anno in manu domini papæ (a), ante autem tertium annum in manu mea promisisti, quatenus diem competentem exsequendæ justitiae per presentium portatorem nobis denominetis, et interim filios Ecclesie secundum institutum pacis, suis rebus libere potiri permittatis. Quod si bæc omnia contempseritis, procul dubio sciatis quia Ecclesia corde contrito et humiliato, ascitis sibi omnibus Ecclesiis subjectis quotidie ante corpus et sanguinem Domini et sanctorum patrocinia clamorem faciet adversus omnes hujus mali patratores et consentaneos, et ad hoc ipsum ex debito omnes vicinos episcopos cum Ecclesiis sibi subjectis invitabit. Dolens hæc dico, consulens tamen in hoc honestati et famæ vestræ, nihil aliud quæreos, nisi ut secundum morem et legem justitiam faciat, et, si qua adversus Ecclesiam calumnia est, justitiam habeatis. Valete.

EPISTOLA CLXXX.

LEODEGARIO, *Dei gratia Bituricensi archiepiscopo, Ivo, humilis Carnotensis Ecclesie minister, salutem et servitum.*

Placet admodum parvitiati nostræ quod audivimus vos rigorem justitiae inflexo [irreflexo, ms. c.] trahite velle custodire. Sed, cum in pectore sacerdotis rationale affixum esse debeat, et connexum superbumerali (*Exod. xxviii*) condecorans est ut rector sic moderationem justitiae teneat, quatenus nec immoderatus rigor corrigidens desperatione misericordiz in profundum malorum dejicit, vel indiscreta misericordia arrogantium augeat. Quod ideo suggero sanctitati vestræ, quia audivi quosdam parochianos vestros submurmurantes, vos ita esse obligatum cum quibusdam parochianis vestris, ut nisi eorum consensu justitiam intendere vel remittere non valeatis; unde nuper contigit, ut audivimus, dura eorum obstinatione causam Arnulfi Virsionensis in curia vestra ita esse exasperatam, ut in eadem causa facto judicio sedes apostolica sit appellata, et finitiva ejusdem causæ sententia usque ad apostolicam audientiam sit dilata. Quod quanta sit vexatio, quanta rerum expensa, quam incertus negotiorum exitus, tam experimento in vestris negotiis didicistis, quam ex aliorum causis audistis. Consilium ergo quod per quosdam pacis amatores didici, necessarium vobis scribere existimavi, videlicet ut per Radulfum Belgiacensem [al., Balgiacensem, vel Belgiacensem, ita ms. c.] aliquanto prolixas inducias detis prætaxato Arnulfo, non de minoranda justitia ecclesiastica, sed tantummodo de non du-

A cenda super eum communia [communia, ita ms. c.] Interim autem [enim, ms. c.] sicut dixit prætaxatus Radulfus, eo mediante inter Arnulfum et ejus adversarios pars reformabitur, et justitia in nullo periclitabitur, et appellatio quæ in curia vestra facta est, sine vestra vel vestrorum vexatione ad nibilum redigetur. Vos itaque quod dico, prudenti deliberatione pensate, et si vera sunt que dicuntur, si meliora vobis non occurront, vos ipsi [ipsos, ms. c.] probate, quia, suadente charitate, salva justitia placiter mihi pax vestra. Valete.

EPISTOLA CLXXXI.

RICHARDO, *Dei gratia Albanensium episcopo, Ivo, humilis Ecclesiarum Carnotensis minister, salutem et debitum Romanæ Ecclesie servitum.*

B Intelligens in vobis pro gratia divinitus collata fervore zelum justitiae, veritatem quam novi de causa Vigeliacensis et Belvacensis [unus u. c. Vigeliacensis] monasterii Sancti Luciani sollicitudini vestrae intimare curavi. Buglensis ecclesia, de qua nunc controversia est, inter prædicta monasteria, olim fuit juris monasterii Sancti Luciani. Sed, cum Northmannorum persecutio monasteria Belvacensis territorii [monasterii, ms. c.] devastasset et in solitudinem redegisset bona monasteriorum propter defensionem terræ ex magna parte in usus laicorum distracta sunt. Antequam autem illa vastitas plene reformari potuisse, in Buglensi ecclesia quidam canonici ordinati fuerunt. Et ita per successiones usque ad tempora Guidonis [al. Vuidonis, ita ms. c.] Belvacensis episcopi, et Hungonis Buglensis comitis, canonici canonicis successerunt. Huge autem comes habitu consilio cum Guidone [Vuidone] episcopo, prædictam ecclesiam Sancto Luciano reddidit, sibi et prædecessoribus suis indulgentiam postulans, qui eam injuste detinuerant. Sed abbas prædicti monasterii Sancti Luciani, contradicibus clericis prædictæ ecclesie, pro sua simplicitate distulit aliquanto tempore monachos suos ibi ordinare, exspectans ut cum pace clericorum posset omnia transigere. Et quia prædictus comes posthabito discretionis moderamine, monachos quomodoconque festinabat intrudere, Vigeliacenses [al. Vizeliacenses] monachos, qui ibi prope habebant cellam unam, vocari fecit. D et eis, reclamantibus clericis et monachis Sancti Luciani, absque consensu episcopi ecclesiam quæ jam sua non erat, concessit. Postea vero ductus penitentia cum multis argueretur, eamdem ecclesiam beato Luciano reddidit. Sed quia monachi Sancti Luciani rem quamvisssum absque judicibus ab invasoribus acceperunt (epist. 268), in concilio Exolidunensi adjudicata est Vigeliacensibus [al. Vigeliacensibus, ut etiam paulo post] sola vestitura, usque ad tempus legitimæ discussionis. Neque ulla finitiva sententia ibi data est quæ monachis Sancti Luciani suam justitiam auferret, et monachis Vigeliacensibus prædictam ecclesiam perpetuo haben-

* (a) Paschalis secundi, quem tunc suisso in Galliis hinc colligi potest.

dam adjudicaret. Hujus negotii ordinem, utpote Belvacensis [Ivo Belvacensis], ita processisse cognovi, et qui in Exolidunensi concilio huic discussione interfui, haec, si praesens essem, vera esse probare possem. Et ideo ea vobis scripsi, ut, cognita veritate, melius sciatis cui parti aurem securius inclinare audeatis [al. valeatis]. Val.

EPISTOLA CLXXXII.

DAIMBERTO, *Dei gratia Senonensis archiepiscopo,*
Ivo, *humilis Carnotensis Ecclesiae minister, salutem et servitum.*

Nuper, cum in capitulo nostro quædam officia secundum Ecclesiae consuetudinem dispensarem, et porrecto libro investituram subdecani Fulconi clero strenuo et in agendis causis ecclesiasticis valde necessario facere vellent, veteri odio inflammati insurrexerunt in me (epist. 227) Hugone post decani et ipse decanus, cum dubios senibus cantore et fratre ejus, ascitis sibi quibusdam juvenculis qui de dominib[us] eorum prodierant, et tumultuose contradicere cœperunt ne facerem, nihil aliud certum objiciebentes, nisi quia id eorum consilio non facerem. Ego autem sciens quod [quia] hanc consuetudinem in Ecclesia non inveni, nec in ipsis contradictoribus quando suos honores acceperunt observavi, ne potestate meam minuerem, ab incepto non destiti. Ipsi igitur quamvis mei homines essent et per manum et per sacramentum, furiose et clamose sedem meam circumdederunt, librum (a) de manibus meis rapientes, verba turpia, falsa, probrosa, et sacro ordinis valde contraria in me protulerunt. In tanta itaque turba mortem timens obmutui, et non aperui os meum, et præsidio cœterorum qui [al. præsidio eorum qui] sanius sapientes cum istis non conspiraverant, vix eorum manus evasi. Ipsi itaque furori suo aliquod fore remedium existimantes, priores me monuerunt, ut de me ipso justitiam eis facerem. Ego autem eis respondi me esse paratum, et justitiam ab eis accipere, et justitiam facere, aut sub judicibus electis, vel secundum iudicium metropolitanæ sedis, eo ordine quo canonica auctoritas dictaret. Cum ergo elegerint iudicium Senonensis Ecclesiae, concorditer misimus ad vos, ut diem et locum agendæ causæ nobis designetis circa medium Quadragesimam, prout vobis opportunum fuerit. Locum autem talem constitui nobis a vestrâ paternitate misericorditer postulamus, ad quem possimus ire secure, et redire secure. Rogamus etiam ut aliquos de suffraganeis ad hoc iudicium convocetis. Non enim levis injuria, sed inaudita pontificali ordini illata est. Quod si petitioni meæ addere præsumem, flexis genibus cordis postularem, ut Carnotensem Ecclesiam visitaretis, et in propria persona injurias mihi, imo omni pontificali ordini in me illatas, a clericis et laicis plenius audiretis. Decensemus ut est etiam in tranquillitate mater filiam consol-

A tur, quanto magis in perturbatione? Sed, ne longius verba protraham, per presentium portitorem remandabit nobis vestra paternitas diem, locum, securitatem itineris, vel si parvitatem nostram visitare dignabitur vestra sublimitas. Valete.

EPISTOLA CLXXXIII.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiae minister, WILLEMUS [GUILLELMUS, ms. 6.], Parisiensi archidiaco-no, salutem.*

De milite qui de filia sua [al. sponsalia, ita ms. c.] pactum cum alio milite fecit, hoc dilectioni vestre pro intellectu meo respondeo. Si petitio aduersus cum testes produxerit, qui ipsis sponsalibus interfuerint, vel alios qui ipsum patrem puelæ in sua præsentia confitentem hæc sponsalia se

B fecisse testificati fuerint, et hæc jurejurando firmare voluerint, ita sponsalia [al. quia sp., ita ms. c.] rata esse oportebit cum secundum leges (b) probatio ei incumbat qui dicit, non ei qui negat. Credo autem vos mecum sentire, quia sicut in Christo neque servus est, neque liber, neque masculus, neque femina (Gal. iii) ita in contractibus Christiani populi quos communes habent liberi cum servis, et omnes homines cujuscunque conditionis, si de his controversia orta fuerit, quascunque (tamen vita honestate, personas et boni testimoniū [personas honestæ tamen vita, et boni testimoniū, ms. c.]) ad testimonium rationabiliter posse admittit, et in civilibus causis vel criminalibus hanc discretionem personarum solummodo deberetur variare. In hujusmodi autem causis monachia (epist. 205) nullo modo admittenda est, quia, secundum beatum Augustinum: «Quandiu habet homo quid [al. quod] faciat non debet tentare Deum suum (c).» Sponsio vero pecunia servata, vel violata, non debet impendire conjugium, si sponsalia facta sunt consevus contrahentium. Hæc breviter prudentie vestre scripsi, rogans ut id faciat quod per dominum Walterium [al. dominum Gauterium. vel Gualterium, ita ms. c.] monachum a fraternitate vestra volumus impetrari. Vale.

EPISTOLA CLXXXIV.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiae minister, WALTERIO [al. GAUTERIO, GALTHERIO, ms. c.] Belvacensis Ecclesiae bibliothecario, salutem.*

D Mandavit mihi fraternitas vestra quorundam laicorum aduersus Belvacensem Ecclesiam ortam esse calumniam, qui ob id iudicium clericorum ejusdem Ecclesiae reprobant, quod earum rerum sunt possessores, pro quibus apud ipsos idem laici existunt petitores. Sed non sunt satis periti legum ecclesiasticarum, vel secularium, qui hoc modo statutum Ecclesiarum moluntur revertere, cum et paginae decretales, et leges imperiales et ecclesiastice consuetudines manifeste eis resistant, sine quibus res divinae et humanæ tute esse non possunt, si instrumenta sua deserunt, quibus ma-

(a) Quo fiebat investitura, ut ait initio epist.

(b) L. xxiii, c. De probat.: cap. Deficientibus; caus.

2, q. 4; Gregor. epist. 25, cap. 125, lib. v.

(c) Citat ex lib. quæst. in Gen., epist. 74.

iores nostri eas tutas et incolumes esse sanxe- A
runt. Primo enim in multis decretalibus senten-
tiis legitur : Omnes lites et contentiones in Ec-
clesia in quibus ortæ sunt (epist. 75 et 168) primo
77 esse discutiendas et terminandas, nisi aut utra-
que pars ex consensu judices elegerit, vel altera
pars maiorem audiencem appellaverit. A filiis au-
tem ipsis Ecclesiae, in qua orta contentio est, et
non ab aliis terminandum esse judicium clamant
plurimorum decreta pontificum, quæ ita continent
(can. *Peregrina*, cum seqq. caus, 3, q. 7) : « *Pere-
grina* judicia generali sanctione prohibemus. » In
quo bene consentiunt instituta imperialia, que di-
cunt res ecclesiasticas non esse juris humani, sed
divini. Unde Justinianus in libro Institutionum se-
cundo, cap. 1 : « Nullius autem sunt res sacrae, et
religiosæ et sanctæ, quod enim divini juris est, id
nullius est in bonis. Ea autem sacra sunt [sacra
enim sunt, ms. c.], quæ rite et per pontifices Deo
consecrata sunt, veluti ædes sacrae, et dona quæ
rite in [al. ad] ministerium Dei consecrata sunt, quæ
etiam per nostram constitutionem alienari et obli-
gari probibemus. » Cum ergo ratio et veritas institu-
to religiosi principis sine ulla retractatione conven-
iat, nihil obesse videtur, quare clerici qui de sorte
sunt Domini, non possint de rebus sacris justum de-
terminare judicium, super quas nullum constat eos
habere dominium. Præterea generalis consuetudo
Ecclesiae sic habet, quæ si non immobiliter ser-
vatur, Ecclesia omnibus aut pene omnibus bonis
suis privaretur. De tenenda autem consuetudine quæ
tegi non obsistit, plurima sanctorum Patrum exstat
auctoritas. Dicit enim Augustinus in epistola ad Casulanum presbyterum (a) : « In his enim rebus, de
quibus nihil certi statuit divina Scriptura, mos populi Dei et instituta majorum prolege tenenda sunt. » Et sicut prævaricatores legum divinarum, ita con-
tempatores consuetudinum ecclesiasticarum coer-
cendi sunt. Gregorius etiam (pist. 75, lib. i.) uni-
versis episcopis Numidiæ [al. Numidis] : « Nos con-
suetudinem, quæ contra fidem catholicam nihil usur-
pare dignoscitur [cognoscitur] immotam permanere
concedimus. » Isidorus Etymologicarum libro quinto
cap. 3 : « Mos est vetustate probata consuetudo, sive
lex non scripta. » Item : « Consuetudo autem est jus
quoddam a majoribus institutum, quod pro lege
suscipitur, cum deficit lex. Nec differt utrum scri-
ptura an ratione consistat. » Et codicis libro octavo,
tit. 53 (b), « Consuetudinis ususque longævi non vilis
auctoritas est; verum non usque adeo sui valitura
momento, ut aut rationem vincat aut legem. » Po-
test in hunc modum vestra prudentia multa de au-
thenticis scripturis eligere, quibus poterit adversus
Ecclesiam laicorum latratus obstruere. Vale.

EPISTOLA CLXXXV.

WILLEMUS [al. GUILLELMUS], *Dei gratia Rothomagen-*

(a) Ita in vett. codd. antea, *episcopum*, citatur in
e. 7, dist. 11.

sium archiepiscopo, Ivo, *Carnotensis Ecclesiae mi-
nister humiliis, satutem et servitum.*

B De cleroce præsentium portatore, qui in ordinato et preproprio saltu cum non esset benedictus in clericum, in subdiaconum se fecit ordinari, subli-
mitati vestrae respondoo, quia si rigorem justitiae
teneri vultis, nec in acceptis inordinate ordinibus
eum ministrare permettitis, nec ad superiores gra-
dus eum promovebitis [al. provehetis]. In decretis
anim pontificalibus legitur (can. *Vides*, distinct. 4),
quia « quod contra leges presumitur, per leges dis-
solvi meretur. » Si autem honesta vita ejus, aut utili-
tas ecclesiastica ita exigit, potestis ei dispensato-
rie date clericatu cum debita satisfactione eam mi-
sericordiam impendere, ut cum sacram ordinatio-
nem vos celebrare contigerit, humiliato corde et
corpoere sacris benedictionibus intersit non ut reor-
dinetur, sed ut competentibus verbis in acceptis ordi-
nibus confirmetur. De talibus excessibus, pro im-
pendenda misericordia propriam sententiam ad manu-
num non habeo, sed pro simili negotio dispensato-
riam Alexandri papæ secundi sententiam vestrae di-
scretioni transmittio. Cujus exemplo manitus, si
vobis visum fuerit dignum, habita ratiocinatione
poteritis et accepta confirmare et non [al. et non dum, ita ms. c.] accepta concedere. Sententia autem
haec est : Alexander secundus Rumaldo [al. Ruman-
do, vel Grimaldo, in cap. *Sollicitudo*. dist. 52] Con-
stantiensi episcopo : « Sollicitudo dilectionis tuæ
nos studuit consulere, utrum portitor istarum litter-
arum diaconatus et presbyteratus officium idoneus
sit peragere, necne, cum ad id præpropero saltu vel
[saltu vel, desunt in ms. c.] cursu, videlicet sine
subdiaconatus ordine, negligenter potius quam su-
perbia cognoscatur ascendisse. Unde nos consulendo
charitati tuæ mandamus, ut ab officio sacerdotali
eum prohibeas, donec proximo Quatuor Temporum
jejuniu, subdiaconatus ministerium ei rite [al. sibi
rite] imponas, et sic deinceps ad majora officia eum
redire concedas. » Valete.

EPISTOLA CLXXXVI.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiae minister*, LAU-
RENTIO, *monasterii Charitatis monacho, salutem.*

Inquisitiones tuae multiplici egent et prolixa re-
sponsione, quæ epistolari non possunt brevitate com-
mode enodari, imo egerent librorum copiosa expli-
cari disputatione, et multarum scripturarum quæ
dicerentur fulciri auctoritate. Præterea si in aliquibus
vellemus uti canonum moderatione, videremur
quibusdam simplicibus legis emulatoribus [antea
cumulatoribus] contra canones agere, quoromdam
vero ambitionibus defensionis argumenta præpa-
rasse. Idcirco tales disputationes [al. dispensationes,
it. i. ms. c.] non videntur scripto commendanda, ne,
si in multorum manus venerint, plus obsint indis-
cretis quam prosint discretis. Paterna tamen re-

(b) Codicum, lib. vi, tit. 11, ms. c., l. II, *Quæ sit
longa consuet.*

gula est, quæ multis propositionibus tuis diligenter perspecta sufficere poterit, videlicet: « quia communio malorum neminem maculat, sed consensio factorum. » Et alibi: « Nullius crimen maculat nescientem (a). » Et alibi: « Qui non habet potestatem reum condemnare, aut non potest comprobare, immunitis est. » Unde dicit Augustinus in secundolibro De unico baptismo (lib. i. in cap. *Forte*, caus. 23, q. 4): « Forte in populo Dei stat juxta te avarus, raptor, rebus alienis inhiens, quem nosti tales, et fidelis est vel fidelis vocatur; non eum potes de Ecclesia pellere; non habes aliquem aditum: castigando et corripiendo corrige. Accessurus est tecum ad altare, noli timere. *Unusquisque enim onus proprium portabit* (*Gal. vi.*). Quomodo, inquis, ferrem quem novi malum? nonne melius ipsum ferres, quam te foras efferes? ecce quomodo ferres, si [si abest a duob. v.c.] attenderes Apostolum dicentem: *Unusquisque onus proprium portabit*, liberaret te ista sententia. Non enim communicares cum illo avaritiam, sed communicares cum illo Christi mensam, et quid tibi obesset, si cum illo communicares Christi mensam? Apostolus dicit: *Qui manducat bibit indigne, iudicium sibi manu lucet et bibit* (*I Cor. xi.*) *sibi* non tibi sane si judex es, si vindicandi (b) potestatem accepisti, **78** ecclesiastica regula, si apud te accusatur, si veris documentis testibusque convincitur, coerce, corripe, excommunicata, degrada. » Idem in epistola contra Parmenianum: « Revera cum contagio peccandi [al. peccati] multitudinem invaserit (epist. 288), divina disciplina severa misericordia necessaria est. Nam concilia separationis et inania sunt et pernicioса atque sacrilega, quia et impia et superba sunt, et plus perturbant infirmos bonos, quam corrigant animos malos. » Idem in epistola ad Vincentum (epist. 48): « Non enim propter malos boni sunt deserendi, sed propter bonos mali sunt tolerandi, sicut tolerarunt prophetæ contra quos tanta dicebant, nec communione sacramentorum illius populi relinquebant; sicut ipsis Dominus nocentem Judam usque ad condignum ejus exitium toleravit, et eum sacram cœnam cum innocentibus communicare permisit, sicut et [etiam, ms. c.] toleraverunt apostoli eos qui per invidiam, quod ipsis est diaboli vitium, Christum annuntiabant. » Hæc de non vitanda communione malorum beati viri dicta sufficiant. Si autem quis in impietate sua perdurans ab Ecclesia nominatus fuerit, et iudicio Ecclesiæ communione privatus, hujus tantum vitanda est communio ab his ad quorum aures excommunicatione illa pervenerit. Unde Apostolus ait: *Si is qui frater est nominatur fornicator [est, ms. c.], aut avarus, aut idolorum serviens [al. aut idolis servicens]*, cum hujusmodi nec cibum sumere (*I Cor. v.*). De dannis autem vel non accipiendois muneribus erga tates personas hæc ratio mibi servanda videtur, ut nihil eius detur nisi intuitu et compassione humanæ indi-

A geutiæ, neque ab eis aliiquid accipiatur, nisi inevitabilis cogat necessitas; quod minime fieri videatur causa familiaris rei augendæ, sed tantum causa necessitatis implenda. Sic Israëlitæ in terra Ægyptiorum bona (*Num. xxii.*), sic in terra Madian ad usus necessarios acceperuntres Madianitarum (*Exod. xi.*). De his consultus Gregorius papa VII, ita scribit (c. 101, *Quoniam. caus. 11, q. 3*): « Quoniam peccatis nostris exigentibus, multos quotidie causa excommunicationis percire cernimus, partim ignorantia, partim nimia simplicitate, partim timore, partim etiam necessitate devicti misericordia, anathematis sententiam, prout [*unus v. c. ad tempus prout*] possumus, temperamus. Apostolica itaque auctoritate ab anathematis vinculo hos substrahimus, videlicet uxores, filios, servos, ancillas, seu mancipia, necnon rusticos et servientes, necnon et omnes illos qui [*in uno v. c. alios qui*] non adeo curiales sunt, ut eorum consilio scelera perpetrentur et eos qui ignoranter communicant excommunicatis, sive illos qui communicant cum eis qui excommunicatis communicant. Quicunque autem aut arator, seu peregrinus aut viator in terram excommunicatorum devenerit, ubi non possit emere, vel unde emat non habuerit, ab excommunicatis accipiendo licentiam damus. Et si quis excommunicatis non pro sustentatione superbiæ, sed humanitatis causa voluerit dare, non prohibemus. » De emptionibus vero rerum ecclesiasticarum quas monachi a laicis faciunt, hoc tñæ fraternitatii respondemus, quia, si res ecclesiasticas de laicorum scrivitate dato prelio liberarent, et juri ecclesiastico et episcopali dispositioni restituerent, non solum non improbaremus, sed vehementer laudaremus, quia non videretur esse emptio, sed a cunctis pie sentientibus laudanda redemptio; sic captivi fidelium pietate redimuntur, cum redemptiores ipsos redemptos non in suam redigunt servitatem, sed in pristinam restituunt libertatem. Verum quia rarus est, aut nullus qui hæc emat, nisi suis aut suorum usibus, non est hæc appellanda pia redemptio, sed inter ementes et vendentes cupida et periculosa coemptio. De oblationibus malorum quos adhuc intra Ecclesiam toleramus, hoc sentimus, quia, quamdiu eis ecclesiastica dispensatione communicamus, vanum et superstitiosum videtur, si oblationes eorum refutaremus. Nam et Dominum Jesum Christum, cuius vita disciplina morum fuit Zachæus publicanus in domum suam invitavit, et de suis ei facultatibus ministrait (*Lue. xix.*). Tunc enim recte incedit Christiana religio, cum aut ea facit quæ Christus fecit, aut evitat [ea vitæ, ms. c.] quæ Christum evitasse cognoscit. Donations vero et concessiones excommunicatorum, quibus nec direndum est ave (*II Joan. 1*), propter infirmos vitandas esse consulimus, quia, licet Apostolus dicat: *Omnia munda mundis* (*Tit. 1*): consequenter tamen addit, *sed malum est homini qui per offendiculum*

B res, filios, servos, ancillas, seu mancipia, necnon rusticos et servientes, necnon et omnes illos qui [*in uno v. c. alios qui*] non adeo curiales sunt, ut eorum consilio scelera perpetrentur et eos qui ignoranter communicant excommunicatis, sive illos qui communicant cum eis qui excommunicatis communicant. Quicunque autem aut arator, seu peregrinus aut viator in terram excommunicatorum devenerit, ubi non possit emere, vel unde emat non habuerit, ab excommunicatis accipiendo licentiam damus. Et si quis excommunicatis non pro sustentatione superbiæ, sed humanitatis causa voluerit dare, non prohibemus. » De emptionibus vero rerum ecclesiasticarum quas monachi a laicis faciunt, hoc tñæ fraternitatii respondemus, quia, si res ecclesiasticas de laicorum scrivitate dato prelio liberarent, et juri ecclesiastico et episcopali dispositioni restituerent, non solum non improbaremus, sed vehementer laudaremus, quia non videretur esse emptio, sed a cunctis pie sentientibus laudanda redemptio; sic captivi fidelium pietate redimuntur, cum redemptiores ipsos redemptos non in suam redigunt servitatem, sed in pristinam restituunt libertatem. Verum quia rarus est, aut nullus qui hæc emat, nisi suis aut suorum usibus, non est hæc appellanda pia redemptio, sed inter ementes et vendentes cupida et periculosa coemptio. De oblationibus malorum quos adhuc intra Ecclesiam toleramus, hoc sentimus, quia, quamdiu eis ecclesiastica dispensatione communicamus, vanum et superstitiosum videtur, si oblationes eorum refutaremus. Nam et Dominum Jesum Christum, cuius vita disciplina morum fuit Zachæus publicanus in domum suam invitavit, et de suis ei facultatibus ministrait (*Lue. xix.*). Tunc enim recte incedit Christiana religio, cum aut ea facit quæ Christus fecit, aut evitat [ea vitæ, ms. c.] quæ Christum evitasse cognoscit. Donations vero et concessiones excommunicatorum, quibus nec direndum est ave (*II Joan. 1*), propter infirmos vitandas esse consulimus, quia, licet Apostolus dicat: *Omnia munda mundis* (*Tit. 1*): consequenter tamen addit, *sed malum est homini qui per offendiculum*

C

D

E

(a) Ex S. Aug., epist. 48, in cap. *Nimium*, can. 13. q. 4.

(b) Ita plerique v. c. nt etiam epist. 288; in aliis *judicandi*, ita ms. c.

manducat (Rom. 1, 4). Unde etiam in Epistola ad Corintios: Si quis, ait, vocat vos infidelium, et vultis ire, omne quod vobis apponitur manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Sive ergo manducalis, sive bibitis, omnia in gloria Dei facite. Sine offensione estote Iudeus et gentibus et Ecclesie Dei, sicut ego per omnia omnibus placebo, non querens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant (1 Cor. x). Hæc est apostolica et sana doctrina Quare talium donationes vel concessiones vitandæ sunt, non quod Dei creatura ex eis munda [munda deest] immunda fiat, quia Domini est terra et plenitudo ejus (Psal. xxii), sed ne [al. sed quod, ita ms. c.] simplicium ex hoc infirmetur conscientia, cum talibus conjecturis existimant bonis eorum malefacta facere [placere, ms. c.], vel quæ prius abhorrebat mala non esse. Simili de causa divine leges pariter et humanæ refutant et vitant eorum [quidam v. c. refutarⁱ] iudicet eorum, ita ms. c.] testimonia et judicia, non quod non aliquando vera testificantur, et justa decernant, sed ut tali repulsa confutati ab errore suo desistant. De his qui criminalia peccata oculite consententur, nihil melius respondere possum quam quod beatus Augustinus in quadam epistola scribit (epist. 206). « Nos a communione nullum suspendimus, nisi acusatum publice [al quemquam suspendere non possumus, al. nullum suspendere possumus, nisi publice accusatum, ms. c.] atque convictum, vel sponte confessum similiter publice. » De manifestis autem manifesta sententia est, quia qui manifeste peccarunt, manifeste sunt arguendi, et publica pœnitentia sunt corrigendi. Dieendum est tamen eis non præcipiendo, sed consulendo, ut seipso ab officiis ecclesiasticis suspendant, vel a sacramentorum communione abstineant, quia tali humilitate et pœnitentia verius agitur, et salus reparata tuius munitur. Sacraenta tamen divina a talibus traetata propter indignitatem eorum non sunt deterioria, sicut, propter dignitatem meliorum non sunt meliora (epist. 73 et 236), sed apud quoscumque sunt, secundum beatum Augustinum, eadem ipsa sunt. De excommunicatio communi sententia non tamen nominatis, sive in capitulo, sive in concilio facta sit illa excommunicatio, sive sint Simoniaci, sive presbyteri uxorati, idem consilium est quod est de aliis criminosis, quia non sunt a communione suspendendi, nisi publice convicti, vel publice confessi, quia et Dominus Judam furem seiebat, et ita excommunicatum ut etiam diabolum nominaret, tamen quia non fuit accusatus, donec seipsum Dominum prodendo manifestavit, minime eum abjecit. De subjectis quoque idem sentimus, **79** quia non debent deseire prælatos suos, nisi prius eos viderint publice damnatos, aut nominatis excommunicatos. De mutua confessione, de qua dicit apostolus Jacobus: Confitemini alterutrum peccata vestra (Jac. v), hoo respondeo, quia sufficit pro

(a) Hoc ex Calixto papa refert Ivo lib. v. Panno., De senten. excom. et Gratian. in ean. Excommu-

A quotidianis et levibus peccatis si congrua sequatur satisfactio. Si vero graves sint culpæ, ab eo cui data est potestas ligandi atque solvendi, querenda est absolutio. De excommunicato hospitio recepto sufficiere videtur, si hospes qui eum suscepit contineat se a mensa excommunicati et osculo (a). Puto me breviter pene ad omnia proposita tua, et si non ad omnia, tamen ad graviora, respondisse, tuæ discretioni relinquent, ut singulis capitulis sparsim digestis generales sententias accommodes; quæ diligenter perspecta non dicam singulis propositis, sed fere unaquæque sententia pluribus poterit capitulis obviare. Cum autem simul (b) colloqui Deo disponente poterimus, si qua restant, ant ex his quæ modo scripsimus, aut ex aliis quæ Dominus inspirare voluerit, grataanter respondebimus. Vale.

EPISTOLA CLXXXVII.

Ivo, Dei gratia Carnotensis Ecclesie minister, ADELÆ, excellenti comitissæ, salutem et servitium.

Abbas Bonevallesius monasterii, et congregatio sibi commissa lacrymosis et miserabilibus clamoribus aures Dei et hominum pulsant, conquerentes quod propter interfectionem Hugonis Nigri, injuste eos et homines sui juris vexatis, et angarias contra privilegia et instituta prædecessorum vestrorum super eos faciat (al. facitis), in tantum ut nec misericordia nec judicio apud vos eis locum relinquatis (rolinquitis). Quod ego audiens non possum non ingemiscere gemitibus eorum, qui et in prosperis debeo eis congaudere, et in tribulationibus condolere. Unde monendo rogo, et rogando moneo, ut severitatem intentatam prudenti et discreto consilio temperetis, ne grex Dominicus insolite tribulationis tempestate dispersatur, et religio quæ istis temporibus refloruerat, aut minatur aut omnino ad nihilum redigatur. Præterea debetis consulere saluti vestræ et famæ vestræ, ne vanum videatur quod monasteria quæ non sunt juris vestri, munieribus vestrī sustentatis, et quibus modis potestis ampliatis, ea antem quæ vestri juris sunt, minuitis et quasi servili oppressione subjugatis. Unde, ne ista ad auros multotum perveniant, et famæ vestræ, sicut saluti, plurimum detrahant, sicut monui iterum moneo, ut mitius agatis, ne insolita et intolerabilis severitas posteris vestrissit in exemplum, et vobis in peccatum æternum [al. sempiternum, ita ms. c.]. Timendum est enim vobis ne genitus servorum Dei ad aures ejus perveniant, et qui apud vos misericordiam non inventiunt misericordia vobis januam claudant. Sicut enim ipsi dicunt qui a vobis opprimuntur, continuo gemitu Dei aures implebunt, et quotidiana conquestratione aures populi Dei tam in vicinis quam in remotis locis, do, ec Dominus imperat ventis et mari, et quiescant fluctus ejus. Quod quia periculum est vobis et ignominia vobis, det vobis Dominus spiritum consilii, ut meliora eligatis, et quæ sunt periculosa fugiatis. Valete.

catos, caus. 11, q. 3.

(b) Simul deest in ms. c.

EPISTOLA CLXXXVIII.

RADULPHO, venerabili Remensiū archiepiscopo, Ivo,
humilis Carnotensis Ecclesiae minister, perseveran-
tem in tribulatione patientiam (a).

Quesivit a me, quod melius me novit vestra pru-
dentialia, utrum mulier quae post completa sacramenta
et officia nuptiarum infra duos aut tres menses per-
perisse cognoscitur, debeat propter fœdera nuptia-
rum in conjugio manere, an propter patratum ante
nuptias flagitium matrimonii dignitatem amittere,
cum lex Moysi (b) bujusmodi jubeat lapidari. Super
qua re non memini me canonicam invenisse senten-
tiam; dio tamen sine prejudicio melioris senten-
tiae, quia si ante celebrationem sacramenti conjuga-
lis, cognita fuisset mulieris turpitudine, secundum le-
gum severitatem non esset honestanda matrimonio
sed asperis objurgationibus tanquam lapidum jaeti
bus [al. ictibus] severa ei esset adhibenda correptio.
Verum, postquam simpliciter præcedente consensu
contracta sunt fœdera nuptiarum, postquam matri-
moniales tabulae datae sunt, et cætera conjugii sacra-
menta completa sunt, vir et mulier unum corpus
per communionem carnis facti sunt, non intelligo
posse dissolviri conjugium, nisi divorti causa inter-
currat adulterium, quamvis enim (c) ex adulterio,
docente Evangelio, possit mulier marito reconciliari,
quanto magis ex simplici fornicatione quae patrata
est quando nouum erat alligata lege maritali? Con-
tinetur libro Constitutionum [l. xxiii, cod. De nu-
ptiis], quia meretrices possunt honestiorem vitam
elgere, et matrimonii jura contrahere, quanto ma-
gis mulieres, quæ occulte peccaverunt, et questum
corpo non fecerunt? Unde Augustinus in libro
De conflicitu virtutum atque vitorum: « Quibusdam
nubendi licentia tribuitur, hoc est quæ [al. qui, ita
ms. c.] virginitatem vel castimoniam vidualem ne-
quaquam professæ [professi, ita ms. c.] sunt. Forni-
catione vero nulli impune conceditur. » Hæc senten-
tia non fornicariam exceptit, nec fornicarium a lege
conjugii, sicut et Paulus lapsibus humanae fragili-
tatis occurrens scribit ad Corinthios: *Propter forni-
cationem unusquisque habeat uxorem suam, et una-
quæque habeat (d) virum suum (I Cor. ii).* Quibus ver-
bis medicinali provisum est, ut carnalis commis-
sio quæ damnabilis foret turpitudine flagitiis, venia-
lis fieret honestate matrimonii, nec jam reputantur
fornicariæ quæ prius erant in honestæ, neque liceat
viris eas propter priorem lapsum dimittere, dicente
Apostolo: *Alligatus es uxori, noli querere solutio-
nem (I Cor. vi).* Cum enim fornicatio et in Veter
Testamento et Novo æque in honesta et damnabilis
habeatur, ut de in honesta faceret honestam, præcep-
tum est Osea a Domino, ut uxorem sibi duceret
mulierem fornicariam. Unde beatus Hieronymus in
explanatione super Oseam (lib. i, c. 1 et epist. 148)
ita scribit: « Non est culpandus Osea propheta, si

(a) Hujus tituli causa et ratio petenda est ex bis quæ scribit epist. 190.

(b) Sic habent omnes v. c.; antea, Mosis.

A meretricem quam duxit, convertit ad pudicitiam,
sed potius laudandus, quod ex mala bonam fecerit.
Non enim qui bonus permanet, ipse polluitur si so-
cietur malo, sed qui malus est in bonum vertitur si
boni exempla sectetur, ex quo intelligimus propheta-
tam non pudicitiam perdidisse si copulatum [al. per
cop.] fornicariæ, sed fornicariam assumpsisse pudici-
tiam quam prius non habuerat. » Ex his beati 80
Hieronymi verbis colligi potest quis si propter con-
sortium pudici redditur mulier pudica, e contrario
propter divortium ejus redditur impudica. Unde cum
leges honestali consulere debeant et saluti, tutius
mihi esse videtur, ut vir mulierem quam duxit, licet
nesciens impudicam retineat uxorem, quam suo di-
vortio et illam fornicariam, et se faciat fornicatorem.
Beati quoque doctores nostri, Ambrosius et Augu-
stinus bujusmodi mulierum lapsus suadent potius a
viris debere dimitti quam districte et sine misericor-
dia judicari, cum et ipsi viri vix possint a similibus
impudicitissimuns videri [al. inveniri] (epist. 125).
Unde Augustinus De verbis Domini, tractatu 47: « Si
ducturi estis uxores, servate vos uxoris vestris.
Quales vultis eas ad vos venire, tales debent et ipse
vos invenire. Intactam quæris? intactus esto. Purum
quæris? noli esse impurus. » Inde et Ambrosius in
sermone De accusato Domino. « Pudicitæ causam
nisi vir pudicus accusare non debet. Talem enim arbi-
trum meretur castimonia, apud quem non periclitet
vorecundia. Quid enim tam divinum, quid tam
justum sentias, quam ut is peccatum feriat qui [qui-
dam v. peccata censcat, qui; ita ms. c.] peccati sit
C expers? Quomodo enim feras alieni ultorem, et pro-
prii criminis defensor? » Unde et Augustinus in
libro De verbis Domini, tractatu 47: « Dicit Domi-
nus quod dicere debet mansuetus et justus: *Qui sine
peccato est, prior in adulteram mittat lapidem (Joan.
viii).* Hæc vox justitia est, puniatur peccatrix, sed
non a peccatore. Impleatur lex, sed non a prævaricatoribus legis. » Item Augustinus, De decem chordis:
« Quoniam virtus castitas est, tu sub uno impetu li-
bidinis cadis, et vix uxorem [tuam, ms. c.] vitricem
esse, tu victus jacens? Si caput est vir, melius debet
vivere, et omnibus bonis factis præcedere uxorem
suam. » Ex his et bujusmodi sanctorum Patrum
sententiis ratiocinando colligi potest quia illicitus
coitus, ante nuptias vel sponsalis patratus, non po-
test postea in initium separare conjugium, quanto minus
partus, qui non est fructus vitiæ, sed naturæ? Ad hoc
si quis altius intuens obijciat ex verbis Leonis papæ
non esse nuptias in quibus non continetur sacramen-
tum Christi et Ecclesiæ; cui per Paulum dicitur:
Desponsi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo (II Cor. ii), audiat Hieronymum dicen-
tem in tractatu octogesimi sexti psalmi: « Rem mi-
ram vobis loquor, sed tamen veram. Sion nostra in
qua aliquoties alienigenæ sunt, et Tyrus, et Æthio-

(c) Enim deest in ms. c.

(d) Habeat deest in ms. c.

pes, illa specula, illa Raab meretrix, illa Babylon, illa quæ devarieavit [al. divar.] pedes suos cum omni transeunte secundum Ezechiel [al. Iezechiel] illa meretrix si voluerit repente virgo efficitur. » Si ergo Raab non repellitur a spirituali conjugio Christi, cur mulier lapsa non admittitur ad coniugium viri honesti? Neque enim ab hujusmodi nuptiarum tñdere discrepat sacramentum Christi et Ecclesiae. Non ergo conveniens est Christianae pietati, neque sacramentis ecclesiasticis ea est infrenda injuria, ut quamvis celerius vel tardius celebrata sint quam traditus ordo postulat, eos tamen quos de turpitudine transtulerunt ad honestatem, de civitate diaboli ad civitatem Dei, nos indiscreta severitate cogamus reverti de honestate ad turpitudinem, de civitate Dei ad civitatem diaboli. Si vero aliter in aliquibus capitulis repertum fuerit, severitati disciplinae est ascribendum. Sed, ubi salus periclitatur, moderatione legum saluti intelligimus consulendum. De cætero sciat dilectio vestra, quia pro pace Ecclesia Remensis et vestra, regem humiliter et fideliter interpellavimus (epist. 190), et suo tempore interpellare non desistemus. Vale.

EPISTOLA CLXXXIX.

Ivo, Carnotensis Ecclesiae humilis minister (a).

Noverit sancta Romana Ecclesia, noverint omnes Ecclesiae, ad quas murmur Remensis clericorum pervenerit, nos in consecratione Ludovici regis Francorum nihil nostrum quæsisse, sed pro communi utilitate regni et sacerdotii consulte vigilasse. Erant enim quidam regni perturbatores, qui ad haec [al. qui, ad hoc, ita ms. c.] omni studio vigilabant, nt aut regnum in aliam personam transferretur, aut non mediocriter minueretur. Quod ne fieret, cooperante Deo, et pro integritate regni, et pro tranquillitate Ecclesiarum, quantum potuimus præcavere studimus. Unde livori ascribendum videtur aut tumori, si quis utili et honestæ actioni deroget, quam nec ratione potest redarguere, nec consuetudine infirmare, nec lege damnare. Si enim rationem consulimus, jure in regem est consecratus, cui jure hereditario regnum competit, et quem communis consensus episcoporum et procerum jampridem elegerat. Praterea qua ratio est Belgicorum regem suum creare et consecrare, quamvis in aliis provinciis regnaturus sit, si ita ipsorum regum voluntas et temporum atque locorum opportunitas se obtulerit, eadem est Celtaeorum et Aquitanorum, qui Belgicorum [al. Belgiarum] provinciæ nihil debent, regem suum, quamvis et in Belgica regnaturus sit, eligere, et omne regi debitum obsequium exhibere. Si vero ad consuetudinem recurrimus, quæ in exemplis maxime declaratur, respondemus ex verbis Augustini, quia ratio exemplis anteponenda est, cui tamen et exempla concordant. Ecce rationem dedimus, quam [al. cui] apud eos æque validam super hoc negotio inveniri non credimus.

(a) In uno v. c. titulus est : *De ordinatione regis Francorum*. In alio : *De consecratione Ludovici regis*. Vide locum Sugerii abbatis in *Vita Ludovici*

mus. Addamus et exempla rationi concordantia. Sicut enim legitur in Gestis Francorum : « Diviso regno inter [al. divisum est regnum inter] filios Lotharii nepotes Cleodevi, Charibertus et Guntrannus provincias Celticorum et Aquitanorum accep- perunt in regnum suum, et alter eorum Charibertus, scilicet Parisum [al. Parisius, ita ms. c. ut epist. 5] sibi sedem regiam posuit, et usque ad flumen [al. ad fluvium] Garunnam regnum suum exten- dit; Guntrannus vero Aurelianis [al. Aurelia- num] sedem regiam sibi constituit et Burgundi- um, quæ Celtice pars est, in regnum accepit. » Isti quippe reges nullam a Remensi archiepiscopo [al. episcopo] benedictionem vel coronam acceperunt, sed et sacerdotibus provinciarum quas rege- B B sublimati sunt et sacrae [al. consecrati]. Postquam vero regnum Gallorum in suam mon- archiam revocatum est, delata progenie [vel propa- gine] Clodovci, Pipinus et filii ejus Carolus et Car- lomanus [al. Carolumagnus vel Carlomannus], nec Remis nec a Remensi archiepiscopo in reges subli- mati sunt, nec injuncti. Ludovicus quoque nepos Ludovici senioris apud Ferrarias, qui locus est in pago Senonensi, et uxor ejus nullo praesente metro- politano a quibusdam episopis in reges sunt conse- crati et coronati. Unde in Gestis Francorum ita legi- tur : « Audientes Hugo abbas et cæteri primates qui 81 cum filiis quandam senioris (b) sui Ludovici age- bant, Ludovicum nepotem cum uxore sua ad has partes venturum quosdam episopos miserunt ad Ferrarias monasterium, et ibi consecrari eos et co- ronari in reges fecerunt. » Item in Gestis Franco- rum : « Supererant duo filii Roberti comitis Ande- gavorum, qui fuit Saxonici generis vir. Ex his senior Odo dicebatur, Robertus alter? ex his majorem natu Odonem Franci et Burgundiones, Aquitanensesque proceres congregati in unum, licet reluctantem tu- torem Caroli pueri, regnique elegerunt gubernato- rem, quem unxit Walterus [al. Galterus, Gcalterius, vel Gauterius] archiepiscopus. Senonum. » Item : « Carolus simplex in carcere positus, Rodulfum no- bilem filium Ricardi Burgundionum ducem, quem de fonte sacro suscepserat, una cum (c) consilio Hu- gonis magni filii supradicti Roberti, et procerum Francorum in regnum sublimavit. Uncus vero est in regem ipse Rodulfus tertio Idus Julii Suessionis civitate. Post mortem Rodulfi regis, per Vuillelmum [al. Guillelmum] archiepiscopum reductus est ab Anglia Ludovicus filius Caroli Simplicis in Fran- ciam, et quarto Kal. Julii [al. leg. et decimo tertio Kal. Jul. vel etiam in ms. c. xn, Kal. Jul.] unctus est in regem apud Laudunum. Post translationem vero regni Francorum in progeniem Hugonis magni ducis, Robertus piissimus rex filius Hugonis regis, Aurelianis in regem consecratus est et coronatus, cujus filius Hugo juvenis Compendii est unctus, et in regem sublimatus. » Ex his et hujuscemodi exem- Crassi.

(b) Eadem notione id verbi sumitur epist. 194.
(c) Cum, abest a tribus v. c.

plis manifestum est quod Francorum reges non omnes in Remensi Ecclesia, vel a Remensibus archiepiscopis sunt consecrati, sed multi in multis aliis locis, et a multis aliis personis consecrati sunt. Quæ omnia si retexerentur, et prolixam facerent orationem, et superfluam disputationem: cum nullis scriptis vel exemplis probari possit, Remensem [al. Remorum] archiepiscopum Francorum regem extra Belgicam unxisse aut coronasse. Cum ergo hæc eadem potestas sit cuiusque metropolitani in metropoli sua, mirum videtur quare [al. non video quare] unus in proprium jus ambiat vindicare quod multorum constat esse commune, nisi forte quis dicere audeat majorem vim sacramentorum esse apud alios quam apud alios, quod schismatum esset, et unitatem Ecclesie divideret. Hæc dicentes non reprehendimus institutionem ecclesiasticam, per quam pax Ecclesie firmius colligata est, cum inferiores a superioribus sacramentorum dispensationem suscipiant, nec ultra quam sibi concessum est usurpare presumunt. Verum ubi personarum æqualis est potestas, quarum altera alteri nihil præter charitatem debet, si altera alterius ius suum vult detrahere et sibi soli arrogare sua quærense, deceptus est sæculi ambitione. Nos quippe Remensi Ecclesie non invidemus, et si reges Francorum erga eam habuerint tantam devotionem, ut malint a metropolitano ejus consecrari quam ab alio, non repugnamus, non dolemus, imo super benedictionem eorum, si nos adesse contigerit, gratarter loco idiota amen respondebimus. Supradicta vero verborum serie ostensum est in unctione Ludovici regis nihil nos fecisse contra morem. Restat ut ostendamus nihil nos fecisse contra legem. Lex quippe est preceptio vel prohibito scripta, ad communem utilitatem referens quidquid jubet aut prohibet. Contra banc ergo nihil fecimus, qui nulla contradictione prohibiti, communii utilitati in hoc facto charitate suggestre consuluimus. Si vero privilegiis nititur Remensis Ecclesia, illa privilegia apud nos nulla sunt, quia nec in generalibus conciliis nobis auditentibus sunt recitata, nec ad Ecclesias nostras epistolaria [v.c. epistolari] maturitate directa, et, ut manifestius dicamus, nulla nobis familiariter vel publica ratione propalata. Illius ergo legis prevaricatores non sumus, cuius auditores nunquam fuimus. Quæ tamen, si audita esset, nihil nobis obesse debet. Lex enim justa debet esse et possibili, loco et tempore congruens. Justa si sit, Deus scit. Nos autem interim nec ut justam approbamus, nec ut injustam condemnamus, quam adhuc ignoramus. Possibilis vero non erat, quia consecratio regis Remis ab archiepiscopo Ecclesie nondum intronizato (a), sine summa perturbatione et sanguinis effusione celebrari non poterat. Loco non conveniebat, quia civitas sub anathemate posita erat. Tempori opportuna non erat, quia si consecratio regis differretur, regni status et Ecclesia pax graviter periclitatur. Quod

(a) Gervasius et Radulfus contendebant inter se de episcopatu Remensi, ut indicat epist. 190.

A ergo fecimus, salubri deliberatione et provida dispensatione fecimus, nulli invidentes, nullius auctoritatem nobis arrogare molientes, sed nos intra terminos nostros simplici oculo cohibentes (epist. 67). Sentiant aliter qui volunt; non timemus tribunal terreni judicis, quia securos nos facit conscientia nostra ante tribunal interni cognitoris [Conditoris, ms.c.]. Novimus enim quis necessarie dispensationis modus nulli unquam sapientum displicuit (epist. 214), quem non solum private leges, quibus nec fidei veritati, nec morum honestati consultitur, sed etiam leges generales contra hereticos vel sceleratos promulgatae admittunt, quando majoribus morbis sanandis, vel majoribus malis amoendis melius subvenit moderatio sincerae caritatis quam rigor indiscretæ severitatis. Hæc [hoc, ms. c.] primo ex auctoritate evangelica dehinc ex Actibus apostolorum, tertia ex Epistolis [exemplis, ms.c.] Apostoli, postremo ex decretis Romanorum pontificum, cæterorumque ortodoxorum Patrum sententiis facile probarentur, nisi prolixitas epistola modum excedere videretur.

EPISTOLA CXC.

PASCHALI summo pontifici, Ivo, humilis Ecclesie Carnotensis minister, dilectionem filii et obedientiam per cuncta subjecti.

Notum esse volumus excellentiæ vestrae, quia ego et dominus Theobaldus beati Martini monasterii Parisiensis prior audientes miserabilem et mirabilem Remensis Ecclesie desolationem, ausu familiaritatis opportune et importune regem Francorum interpellavimus, quatenus prædictæ Ecclesie expulso invasore Gervasio pacem restitueret, et dominum Radulfum ejusdem Ecclesie metropolitanum in gratiam suam receptum (b), eidem Ecclesie præesse concederet. Acquievit tandem precibus nostris, et concessit ut eum ad curiam suam, quæ Aurelianis in Natali Domini congreganda erat, secure adduceremus, et ibi cum eo et cum principibus regni de hoc negotio, quantum fieri posset, salva regni integritate tractaremus. Factum est ut condicuum erat, et convenientes in curiam multiplicatus intercessoribus petitionem nostram semel et 82 sèpius replicavimus. Sed reclamante curia plenariam pacem impetrare nequivimus, nisi prædictus metropolitanus per manum et sacramentum eam fidelitatem regi faceret, quam prædecessoribus suis regibus Francorum antea fecerant omnes Remenses archiepiscopi, et cæteri regni Francorum quilibet religiosi et sancti episcopi. Quod persuadentibus et impellentibus totius curiae optimatibus, et si propter mandatorum rigorem minus licebat, factum est tamen, quia ecclesiasticæ paci et fraternæ dilectioni sic expediebat. Cum enim plenitudo legis sit cibaritas (Rom.xiii), in hoc legibus obtemperatum esse credimus, in quo charitatis opus impletum esse cognovimus. Perimus ergo flexis genibus cordis, ut hoc eodem intuitu charitatis et

(b) Hinc pendet interpretatio verborum quæ habentur in fine epist. 188.

pacis veniale habeat paterna moderatio, quod illici-
tum facit non æterna lex, sed intentione acquirendæ
libertatis præsidentium sola prohibito (epist. 60 et
236). In excessibus ergo filiorum utili dispensatione
et compensatione contractis, sufficiat patri verbum
pro verbere, et devota filiorum supplicatio pro
summo reputetur supplicio. Si enim vult apostolica
auctoritas omnia que medicinali condescensione
dispensantur districte judicare, oportebit pene omnes
ministros administrationibus suis renuntiare,
aut de mundo exire, nec habebunt ubi seminent spiri-
tualia, nisi permittantur aliqua tolerare carnalia
(epist. 241). Unde necessitatibus temporum cedendum
esse apostolica docet sublimitas, et orthodoxorum
consulit auctoritas dicens: quia ubi populorum
strages jacent, distringendum est aliquid canonum
severitati, ut majoribus morbis sanandis charitas
sincera subveniat (c. *Necessaria*, et seqq. caus. 1, q.
7, et epist. 236). Hæc dicendo tamen doctam pater-
nitatem vestram non docemus, sed samdem consu-
lendo et rogando monemus, ut ibi consilii et pietatis
studeatis visceribus abundare, ubi fas non est de-
bitam fortitudinem exercere. Valete.

EPISTOLA CXCI.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ minister*, HUGONI
reverendi Cluniacensis monasterii abbati, salutem
et servitum.

Est in quadam monasterio ditionis vestrae quidam
frater, qui cum esset clericus in sæculo degens
quamdam mulierem gravidam, cum qua consuetu-
dinem habebat, oppressit. Mulier vero post aliquot
dies abortivum fecit. Sed utrum bac oppressione
vel alia occasione mulier abortierit, et opprimenti et
oppresso fuit incertum. Propter hanc tamen cau-
sam ab accipiendis sacris ordinibus suspenditur, et
a sacramentorum dispensatione removetur. Videtur
multis hæc prædura sententia, ut pro incerta culpa
tam severum confirmetur iudicium, cum dicat con-
sona Evangelio canonica sententia (*Sixtus papa*, in
c. *Si quis*, caus. 30, q. 5): Nullus pontificum incertajudicare presumat. Quia tamen culpa si certa
esset, secundum antiquorum exempla, mitius ani-
madverti potuisse [al. posset, ita ms. c.], ei tamen
infirmis mentibus non obesset. Sanctus enim David
post actam de adulterio et homicidio pœnitentiam,
prophetæ spiritum non amisit (*I Reg. xi*). Petrus
postquam Christum cum perjurio negavit, culpam
lacrymis diluens (*Math. xxvi*), non solum aposto-
lus, sed etiam apostolorum princeps mansit (*Ambr. serm. 47. De fide Petri*, can. *Hi qui*. dist. 50). Paulus,
post persecutionem et cædem discipulorum Domini,
ad apostolicum fastigium pervenit. Homicida
ille, quem beatus Joannes Ephesino episcopo nutri-
endum, erudiendumque commiserat, post cædes
et rapinas ductus pœnitentia, non solum indulgen-

A tiam obtinuit, sed etiam beato Joanne ordinante
Ephesinæ Ecclesiæ præpositus fuit (a). Istæ memora-
biles personæ quia veram pœnitentiam egerunt, ple-
nam indulgentiam meruerunt, non tantum ad culpæ
remedium, sed etiam ad obtinendum pastoralis
cura fastigium. Verum tamen hæc exempla legem
non faciunt, quia sicut dicit beatus Augustinus (b):
« Posterorum [al. posteriorum ita ms. c.] diligentia
severiesime sanxit ut post actam de crimine pœni-
tentiam nullus in clericatu maneat, nullus ad cle-
ricatum accedat, quod dictum esse creditur non
dispensatione indulgentiæ, sed rigore disciplinæ,
quoniam aliqui propter affectatas honorum poten-
tias, factas agebant pœnitentias. » Unde mihi videtur
quia sicut facta pœnitentia sicut pœnitentes a cler-
icatu repellit, ita vera pœnitentia vere pœnitentes ad
clericatum admittit. Hæc dicentes sacris Patroni re-
gulis non obviamus, sed ex ratione et exemplorum
commemoratione in præsidentium intelligentius po-
situm esse discretione, ut quos viderint veran egisse
pœnitentiam, eos ad ecclesiasticam possint promo-
vere militiam, si tamen publicam non egerint pœni-
tentiam (c); talibus enim ideo clericatus denegatur,
quia ab insidiatoribus divinis sacramentis pro hu-
jusmodi derogatur, et simplicium animus aut scandalizatur,
aut infirmatur. Hic vero nihil horum est,
quia nec culpa est certa, nec pœnitentia publica;
persona vero honesta, quantum de alterius vita æsti-
mare potest humana conscientia. Quæ ideo nobis
videtur Deo posse offerre sacrificium, quia seipsam
Deo fecit holocaustum. Quis sit ille frater, de quo
agimus, dicent vobis fratres præsentium portatores,
pro quo supplicamus reverentia vestræ, ut mitigato
rigore vestræ consuetudinis, eum ad sacros ordines
promoveri concedatis. Prudenti loquimur, ni-
hil vos docentes, neque aliquid dicentes quod non
noverit vestra prudentia, et saepe tractaverit vestra
solertia. Valete.

EPISTOLA CXCII.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ minister*, mo-
nachus Columbensibus [quidam cod. *Columbinis*],
id ipsum sapere in Domino.

Ut verbis Dominicis utar: *Ecce Satanas expetivis
vos, ut cribaret sicut triticum (Luc. xxii)*, quia quo-
rumdam suasionibus a sensu vestro turbati estis,
qui, pharisaco fermento inflati, non Dominico fru-
mento impinguati, gloriantur in vilitate ciborum, et
in non parcendo corpori, cum, secundum Aposto-
lum, corporalis exercitatio ad modicum sit utilis
(*I Tim. viii*), et *Regnum Dei non sit esca et potus,
sed justitia et pax gaudium in Spiritu sancto (Rom. xiv)*. Tales quippe non habentes exercitatos sensus
in intelligentia Scripturarum, quæ sapiunt non sa-
piunt ad sobrietatem (*Rom. xii*), neque de quibus affir-
mant cum dobita discretione intelligent (*I Tim. 1*),

tit. *De lapsis post ordinat.*

(a) Cap. 49, 50, 52, 53; dist. 50, et cap. 1, 2, 3;
(b) S. August. epist. 10, ad Bonifacium. Vide
Grat. l. 1 Decret. dist. 50; et Iwonem decreti lib. iii,

non putantes pie posse vivere bonos in collegio [al. collectione] malorum, attentes illud Ezechieliis : *Recedite, exite inde* (*Ezech. xiv; Isa. lvi*) ; et non attentes illud quod sequitur : *Et immundum netigritis* (*ibid., et II Cor. vi*), quod intelligendum est contactu cordis non corporis. Unde Augustinus **83** in sermone 18 De verbis Evangelii (*referit.* in cap. *Ecce*, et cap. *Recedite* caus. 23, q. 4) : « Quid est exire inde, nisi facere quod pertinet ad correctiōnem malorum, quantum pro uniusquisque gradu atque persona salva pace fieri potest? Dispicuit tibi quod quisque peccavit, non tetigisti immundum. Redarguisti, corripiuisti, monuisti, adhibuisti etiam congruam et quæ unitatem non violet disciplinam, existi inde. Clamat ista Moyses (*Num. xvi*), clamavit Isaías (*Isa. lvi*), clamavit Joremias (*Thren. iv*), clamavit Ezechiel (*Ezech. xiv*). Videamus si dimiserunt populum Dei, et se ad gentes alias transtulerunt. Quam multa et quam vehementer increpavit Jeremias in peccatores et sceleratos populi ? inter eos tamen erat, unum cum illis templum intrabat, eadem sacramenta celebrabat, in eadem sceleratum hominum congregatione vivebat, sed clamando exhibat inde. Hoc est *immundum non tangere*, hoc est *exire inde*, et voluntate non consentire, et ore non parcere. » Idem in eodem (c. 8, *A malis* caus. 23, q. 4) : « A malis corde semper disjungimini, ad tempus caute aliquando corpore copulamini. Duobus modis non te maculat malus ; si non consentias, et si reduarguas, hoc est non *communicare*, non *consentire*. Communicatur quippe, quando facto ejus consortium voluntatis vel approbationis adjungitur. Neque ergo consentientes sitis malis ut approbetis, neque negligentes ut non arguatis, neque superbientes ut insultanter arguatis. » Idem in epistola concilii ad Donatistas (cap. *Si quis*, caus. 23, q. 4) : « Quisquis in hac Ecclesia bene vixerit, non præjudicant ei peccata aliena, quia in ea unusquisque proprium onus portabit. Ergo communio malorum non maculat aliquem communione sacramentorum, sed consensio [*al. consensus*] factorum. » Idem in libro contra epistolam Parmeniani (lib. iii, c. 3, et in c. *Non potest*, caus. 23, q. 4) : « Cum idem morbus plurimos occupaverit, nihil aliud bonis restat quam dolor et gemitus, ut per illud signum quod sancto Ezechieli ostensum est, illæsi evadere ab eorum vastatione mereantur. Nam consilia separationis et nania sunt et pernicioса atque sacrilega, quia impia sunt et superba et plus perturbant infirmos bonos quam corrigit animosos malos. » Hæc et his similia præcones bujusmodi (non intelligentes aut non legentes [non legentes aut non intelligentes *ms. c.*]) suadent monachis ut monasteria sua deserant propter abbates suos et procuratores monasteriorum suorum, qui aliquas decimas, quæ jure pertinent ad dispensationem episcoporum, monasteriis suis acquisierunt. Dicant mihi tam subtile divino-

A rum judiciorum scrutatores, quid salubrissit monachis, utrum permanere cœnobitas sub preposito-rum snorum obedientia quæ melior est quam victima, et ibi vivere de decimis et fidelium oblationibus, quas Ecclesia lege [in ecclesiastica lege, *ms. c.*] charitatis communicare potest non tantum monasteriis, sed etiam xenodochiis, infirmis et peregrinis : an fieri Sarabaitas, ut in privatis locis proprio jure vivant (*a*) et victimum sibi de substantia pauperum per manum raptorum, et de fœnore negotiatorum accipiant. Licit enim decimæ et oblationes principaliiter clericali debeantur militia, potest tamen Ecclesia omne quod habet cum omnibus pauperibus habere commune. Quanto magis cum his pauperibus qui, relictis facultatibus propriis, non in angaria bajulantes Christi crucem, sequuntur pauperem Christum? Est tamen in quo abbatibus et præpositis monasteriorum parendum esse non estimo, si ab illis ad quos non pertinent, id est a laicis, decimas et oblationes accipiant (epist. 289), si inordinate eas a quibuscumque personis acquirant, si terminos transgrediantur antiquos, id est, si stipendia presbyterorum antiquitus instituta minorent ac sibi usurpent. Nec tamen ideo monachi qui hæc ignorant aut non probant, debent suam collectionem [*al. collectam*] deserere, aut abbatibus suis minus obedientes existere, dicente Domino de præpositis Ecclesiarn et monasteriorum sub nomine Scribarum et Pharisæorum : *Quæ dicunt facile, secundum vero opera eorum nolite facere* (*Math. xxiii*). Nec usus ipsarum rerum prohibendus est his quorum conscientia immunis est, cum dicat Apostolus, *omnia munda mundis* (*I Tit. i*) ; et : *Unusquisque onus suum portabit* (*Gal. vi*), et Dominus in Evangelio : *Quod intrat in os non coinqualat hominem, sed concupiscentia mala quæ procedit de corde*, et *approbat mali operis, quæ procedit de ore, hæc coinquant hominem* (*Matth. xv*). Hæc divini verbi prætaxati prolatores, et non satis discreti intellectores minus attendunt : qui dum quasi ad ligna cædenda (*Deuter. xix*) procedunt, indiscretis sermonibus et non sale conditis, tanquam immoderatis ictibus percutunt conscientias infirmorum, dum Ecclesiam orbis terrarum parvipedentes dicere videntur : *Ecce Christus hic, et ecce illic, ecce in cubiculis, et ecce in deserto* (*Marc. xiii*). Ita sentientes ante tempus usurpant sibi ventilabrum, quo in fine ventilanda est Dominica area, tanquam apud communem Ecclesiam sola remanent at palea, ad eos vero transeat triticum tanquam in Dominico borreo recondendum ; in qua præsumptione valde metuendum est, ne dum qui se triticum a palea separatum reputat, pharisaico fermento inflatus palea fiat. Præterea qui de laboribus manuum necessaria sibi præparare non sufficiunt, non bene prospiciunt quiaque in aliis reprehendunt, frequenter ipsi committunt, dum victi penuria victus prædicant populis innocentiam suam, quod est oves vendere ;

(a) Horum etiam paulo post fit mentio.

prædicant ut manducent, quod est boves vendere, cum tales venditores cum venditoribus columbarum de templo Dominus ejecerit (*Matth. xxi*), et a Catholicorum societate eliminandos horum similes præfiguraverit (*Joan. ii*). Neque enim hoc eos excusare videtur quod manu sua pecunias non accipiunt, sed Giezitas (*IV Reg. iv*) suos aut secum habent, aut post se mittunt qui collectionem accipiant, et in quorum voluerint usus expendant. Hæc in so si considerarent, clericos, monachos, rectores Ecclesiastarum et monasteriorum non tanto studio lacarent. Hæc scripsi vobis, fratres, ut non terreamini tonitru vanarum comminationum, neque moveamini a vestro sensu, sed secundum statuta præcedentium Patrum vitam vestram dirigatis, et obedientiam quam prælati vestris debetis, et stabilitatem quam monasterio vestro professi estis, firmiter teneatis, ne damnationem eorum qui vota sua irrita faciunt, incuratis. Hæc dicens anachoretarum vitam non improbo (*epist. 256*), eorum videlicet qui, in cœnobiosis regularibus instructi disciplinis, ordinabiliter ad eremum secedunt, quibus est solitudo paradiseus, et civitas carcer, ut activam vitam de labore manus viventes exerceant, aut dulcedine contemplativevitæ mentem reficiant, fontem vitæ ore cordis sient, et, eorum quæ retro sunt obliiti, ad ea ultra non respiciant. Verum cum quidam ex hac professione in melotis suis vicis, castella, civitates gyrande perlustrant, humilitate vestrum, vilitate ciborum [*al.*, humiliatatem vest. vilitatem cib.], merita sua populis ostentant (*a*). Ambiunt fieri magistri qui nunquam fuerunt discipuli, deprimentes vitam omnium hominum, quia non sunt quod [*al.*, quod vel qui] ipsi sunt. Hos nec eremitas computandos intelligo, nec cœnobitas, sed gyrovagos (*b*) aut Sarabaitas, qui corpus Christi quod est Ecclesia tanquam ad unum membrum redigunt; non attendentis quia unusquisque proprium donum habet a Deo, et quia in domo Dei alias ambulat sic, alias sic, et quia omnia membra non eundem actum habent, et in eodem Christi corpore non dicit ultimum membrum: Non sum de corpore, quia ultimum sum, nec gloriatur supremum membrum adversus inferiora, quia supremum est. Universitatem ergo corporis Christi, quantum in se est, destruunt, qui ad paucos solitarios solummodo Ecclesiam Dei pertinere contendunt. Qui etiam si seipsos veraciter agnoscerent, imperfectioni aliorum prudenter ignoscerent, cum nec seipsos a permisitione malorum immunes integerent; cum Dominus de singulis gradibus Christianæ professionis loquens per singulos dicat: *Quia unus assumetur ad numerum electorum, unus vero relinquetur in massa damnatorum* (*Marc. xiii*; *Matth. xxiv*). Non enim beatum faciunt hominem secreta silvarum, cacumina montium, si

(*a*) Adi Joan. Salesber. Policerat. I. vii, c. 21; ubi agit de hypocritis sui temporis qui ambitionem falsa religionis imagine occultare nitebantur.

(*b*) Qui et nunquam stabiles, voluptatibus et gulæ

A secum non babet [*al.* babeat] solitudinem mentis, Sabbatum cordis, tranquillitatem conscientiae, ascensiones in corde, sine quibus omnem solitudinem comitantur mentis accidia, curiositas, vana gloria, periculosæ tentationum procellæ; nec datur periclitanti animæ opportuna tranquillitas, nisi Deo incepante repellatur tentationum importuna tempestas. Hæc autem si penes vos habueritis, in quounque loco fueritis, in quounque ordine vel habitu Deo militaveritis, bravio æternæ remunerationis non carebitis. Sed quia Satanæ aliquando transfigurat se in angelum lucis, timeo ne sicut serpens antiquus seduxit. Evam astutia sua, sic callidus tentator per occultas administrationes suas quorundam mentes seducat, et conscientias eorum illusionibus suis corruptas septem nequam spirituum habitacula faciat, qui velamine vanæ religionis palliata domicilia sancti Spiritus esse configat, et per deceptos suæ deceptionis muscipulas latius extendet. Quod ne fiat, secundum apostolum, *Nolite credere omni spiritui, sed probate spiritus si ex Deo sunt* (*I Joan. iii*), quia discretio spirituum cum consilio Scripturarum pôterit istos motus in vobis sedare, et in mentis stabilitate servare, ut contra tentatores vestros dicatis cum Psalmista: *Qui tribulant me exsultabunt si motus fuero* (*Psal. xn*). « In hunc modum possem multa ad ædificationem vestram scribere, sed iis qui quotidie audiunt sacras Scripturas, vel audiunt salutiferas admonitiones, puto ista posse sufficere. Valete.

EPISTOLA CXIII.

GAUFRIDO, venerabili Belvacensi episcopo, Ivo, humilis Ecclesie Carnotensis minister, salutem et servitum.

Dilectionem vestram pro Ecclesia Beati Quintini saepe interpellavimus (*epist. 31*), bonam spem, bonum promissum a dulciloquio vestro reportavimus. Unde adhuc humili devotione pîs preciûs eamdem dilectionem vestram petendo, pulsando imploramus, quatenus prædictæ Ecclesie quietem et ipse conservatis, et ab aliis conservari, postposita omni commodi datione, occasione, et æmulorum delatione, studeatis. Nunquam enim adversum vos in judicium venire voluimus, nunquam æmulis vestris et detractoribus acrem cordis accommodavimus. Sed si quid indecens de vobis fama sonuit, pie dissimulare, et fraterna compassionē velare studuimus (*c*). Hoc autem est quod a dilectione vestra postulavimus, et adhuc postulamus ut privilegia quæ dicta beati Quintini Ecclesia ab antecessoribus vestris obtinuit, et apostolica manus roboravit, regia quoque majestas pragmatica sanctione firmavit, intemerata servetis, sicut, si fierent vestra, illibata servari velletis. Nolumus adversum vos sublimium personarum aures pulsare, donec experiamur misericordie viscera vo-

servientes, erant deteriores Sarabaitis, ut dicitur in *Reg. S. Benedicti cap. 1*.

(*c*) De hoc Gaufrido Belvacensi episcopo conqueritur epist. 151.

bis clausa perdurare, quia tunc demum tumores ferro A pungendi sunt, cum sentire fomenta refugint. Scia- quam quæ perpetrarunt digne emendent. Quorum
vestra prudentia, quod quæcumque bona fecerun excommunicatio seniori (epist. 189) eorum et pro-
antecessores vestri prædictæ Ecclesiæ, vestra sunt prio episcopo significanda est (cap. 20, *Curæ, caus.*
et æque profutura vobis ut illis, si congaudeatis, 11, q. 3), ne eos recipiant antequam illius redeant
temporaliter et æternaliter obfutura, si pusillum Do- ubi rapinam fecerunt, et omnia pleniter emendent.»
mini gregem inquietare et a tranquillitate mentis Adversus hanc sententiam tam perspicuam, tam
quæ servis Dei necessaria est, perturbari aliqua tem- firmam, si quis stare tentaverit, et malitiam impe-
poralis emolumenti occasione permittatis. Vestrum nitentis hominis adhuc velare voluerit, metropoli-
est rigare et nutrire quod alii plantaverunt, ut eum- tanæ sedis audienciam appello [al. metropolitanam
dem fructum reddat secunda gratia nutritori, quam sedem ap.].

EPISTOLA CXCV.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ minister, GAU-*
FRIDO Vindocinensis monasteri abbat, non alta
sapere, sed humilibus consentire.

B Accepi litteras tuas palpantes et pungentes, in quibusdam mellis dulcedinem redolentes, in qui- busdam fellis amaritudinem respingentes, objicien- tes mihi quod te et tibi commissa prædonibus et ma- lefactoribus exposnerim, et multa tibi (c) mala factis et dictis ingesserim. Hoc prorsus dico teste verita- te, quæ Deus est, et conscientia mea, quia nec te nec tua cuiquam exposui, neque ut res monasterii tibi commissi male tractarentur, cum aliquo tractavi. Verum quia frequenter ex te bibo amara, non est mirandum si non possum tibi propinare dulcia, nec exhibere me patrem, qui te non invenio filium. Non ergo est injustum, si tibi subtraho lac matris, qui mihi debitum honorem non exhibes patris. Noveris enim vanas esse excusationes quas obtendis, te propter obedientiam Romanæ Ecclesiæ, Carnotensis Ecclesiæ professionem refutasse, cum Ecclesia Ro- mana a Deo nullam injustam acceperit potestatem, fidem violandi videlicet, debita sua cuicunque non red- dendi, sed tantum quæ sunt liganda ligandi, et quæ sunt solvenda solvendi. Unde ad omnia objecta tua vel premissa breviter respondeo, postpositis omni- bus verbis supervacuis : Fac quod iuum est, et ego faciam quod meum est. Quod quandiu facere distuleris, si distulero facere ea quæ tua sunt, non [ne ms. c.] mireris.

EPISTOLA CXCVI.

Ludovico, *Dei gratia Francorum regi, dulcissimo [et dilectissimo, ms. c.] domino suo, Ivo, humiliis Ec- clesiæ Carnotensis minister, salutem et debitum pro posse servitum.*

Dictum est mibi quod ad suggestionem inimico- rum abbatem Sancti Dionysii graviter accusatis, et testimonio ejusdem pseudomonachi de objecta sibi falsitate infamare contenditis. Quod nec leges ha- bent, nec antecessorum vestrorum regum instituta permittunt, ut alicui de se confessio credi debeat super crimen alienum (epist. 229 et 249. et t. ult. c. *De accusationib.}). Unde excellentie vestræ supplico, ut majestati regiæ primo consulatis, et nobilis mo- nasterii, quod cum omnibus sibi appendentibus ve- stræ voluntati obnoxium est, ne in aliquo jura mi- nuatis, sed potius beneficia quæ prædecessores ve-*

Dei gratia, Ivo, Carnotensis Ecclesiæ minister, HUGONI Ecclesiæ Aurelianensis decano, et VULGRINO ejusdem Ecclesiæ archidiacono, et communis capitulo prædictæ Ecclesiæ, salutem.

Mandastis mibi per litteras vestras, quod Regi- nalndus Canardus meum se negat esse parochianum ; quod injuste eum negare, si colloquium inter nos haberetur, et lege probaremus et consuetudine. Ve- rum quia hoc ad præsens commode fieri non potest, interim eum a nobis excommunicatam monemus, et rogamus ut pro excommunicato in Ecclesiæ vestris teneri faciat (epist. 76 et 111). In quo si mihi ac- quiesceris **85** non vultis, auctoritati saltim [al. sal- tem] Patrum obtemperetis, qua parochianos alterius Ecclesia ab alia Ecclesia excommunicatos, dum in sua parochia morarentur, a propria Ecclesia recipi non debere testatur. Legitur enim in concilio Mel- densi cap. 2 : « De illis autem qui infra parochiam beneficium aut hereditatem habent, et alterius epi- scopi parochiani sunt, et de loco ad locum iter faciunt, rapinas et deprædationes peragunt : placuit ut excommunicentur, nec ante ex parochia exeant,

(a) Qui primum electus episcopus Belvacensis epist. 104 et 105.

(b) In ms. c. hæc epist. habetur post sequentem.
(c) Tibi deest in ms. c.

stri eidem venerabili loco contulerunt, tanquam in propriam eleemosynam defendendo vindicetis [unus v. c. vertatis, alii, vereatis, ita ms. c.]. Et quia periculosum est loca sanctorum perturbare, militantes in sanctis locis inquietare, salubre consilium mibi videretur [al. videtur], ut postpositis æmolorum insimulationibus [al. insinuationibus] tales personas ad hanc discussionem invitaretis vel exspectaretis, qui sine omni furo militiae consilium vobis darent, et vestra utilitati, et quieti monasterii salubriter providerent. In his autem et in omnibus det vobis Dominus spiritum consilii, et fortitudinis et pietatis. Vale.

EPISTOLA CXCVII.

Ivo, *Dei gratia humilis Ecclesiaz Carnotensis minister, GUILLELMO* [al. WULLELMO], *eadem gratia Majoris-Monasterii abbat, summo Pastori in sancto placere proposito.*

Continetur in litteris vestris presbyterum, tanquam ad terrendos inimicos, domum suam succendisse, et eo incendio puerum quemdam sequentem matrem, cum incendium prævaluisse, occubuisse. Quærat itaque vestra fraternitas utrum prædictus presbyter, factus monachus ulterius valeat Christi sacramenta tractare, an omni tempore a sacerdotali officio alienus existere. Respondeo itaque vobis ex verbis papæ Nicolai de simili casu, euidam episcopo Hosbardo [al. Hosbaldo] ita scribentis: « Quoniam presbyter et si voluntatem occidendi non habuit, furor tamen et indignatio, ex quibus mortifera illa commotio prodiit, in omnibus, et præcipue in Dei ministris inhibetur, atque ubique damnatur (a)... » Quibus verbis colligi potest quia si presbyter rem licitam et ordinatam fecisset, et præter ejus intentioem alicujus inopinata mors inde provenisset [al. processisset], immunis esset. Nunc quia diabolo suadente quod illicitum et contra sacerdotale propositum erat prius fecit, ut de malo initio pejor exitus prodiit, nullo modo presbyterum debemus [vel possumus] immunem æstimare, nec sacerdotali officio dignum judicare, nisi eum longa monasticae vite probet experientia, et ad intermissum ministerium ex meritorum prærogativa pastoralis obedientia revocet.

EPISTOLA CXCVIII.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiaz minister, GISBERTO bonæ spei fratri, et multipli honore sublimi.*

Noverit dilectio tua mihi et coepiscopis nostris Parisiensi et Suessionensi litteras a domino papa directas, quibus præceptum est nobis ut te et Gaufridum concanonicum tuum usque ad Idus Julii in competenti loco ad audientiam nostram convocemus, et causam quam adversum te babet prædictus Gaufridus de præpositura Suobrii [al. Sodobrii ut epist. seq.] rationabiliter decidamus. Locum itaque Stamps statuimus, ad quem locum unusquisque venientem poterit personas negotio suo necessarias adducere, et intrepide suas actiones exercere [al. ex-

A erere]. Diem vero **86** Idus Julii denotamus [al. denominamus, [al. denotavimus, ms. c.]; et ad locum illum et dicem ea auctoritate qua nobis præceptum est, te invitamus, (b) et si ad vocationem nostram venturus sis, certos nos ad præsens fieri flagitamus [al. postulamus]. Vale.

EPISTOLA CXCIX.

vo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiez minister, GISBERTO nepoti domini Turonensis archiepiscopi, salutem.*

Ad causam te ex præcepto domini papæ adversus Gaufridum concanonicum tuum de præpositura Suobrii [in duob. v. c. Sodobrii, ut epist. præc.] denominato certo die, certo loco invitavimus, et ut de tuo adventu certos nos redderes, quia de obedientia tua incerti eramus, patenter admonivimus, ne nos et alios qui ad hanc causam venturi [al. vocati] erant, frustra fatigaremur [fatigaremus, ms. c.] Tu vero admonitionem nostram, imo domini papæ postponens, legationi nostræ nihil respondisti, judicium subterfugiens, nobis ignorantibus, venisti, et quia cum judicibus de causa non conveneras, judices non inventisti. In quo melius tibi absenti potuit suffragari innocens et simplex veritas quam præsenti prodesse possit ad nocendum multo scrutinio perquisita et palliata duplicitas. Quomodo enim prodesse non potest dolosa absentia, sic jure prodesse non potest dolosa præsentia, quia sicut dicit beatus Augustinus, « Simulata æquitas non est æquitas, sed simulatio et iniquitas. » Ergo iterum monemus quod monuimus nos et collegæ nostri ex præcepto apostolico, ut reveraris ad judicium, et diem tibi præscribimus, loco non mutato, Kal. Septembbris; ad quem si venturus es, usque ad Assumptionem beatæ Mariæ præmandare nobis ne pigriteris, quia ad hanc discussionem aliter convenire non debemus, nisi ventrum te esse præsciamus. Alioquin vitabis (epist. 201) arcum ferreum, et incurres arcum æneum (Job. xx). Vale.

EPISTOLA CC.

DAIMBERTO, *Dei gratia reverendo Senonensium [al. Scnonum] archiepiscopo metropolitano suo, Ivo, Carnotensis Ecclesiaz humilis minister, debitam cum omni devotione obedientiam.*

Quoniam sponsæ Christi custodes et paronymphi deputati sumus, eamdem sponsam casto amore zelare debemus, ut eam Sponso suo immaculatam exhibere possimus. Si ergo macula vel ruga decorum ejus infuscaverit, nos omni studio curare debemus, vel rugam duplicitatis ad simplicitatem reducere, vel maculam turpitudinis nitro et sapone debite correptionis [al. correctionis] ablueremus. Quæ idcirco eminentia vestræ prælibavimus, quoniam in Ecclesia Senonensi, Deo auctore vobis commissa, per quosdam ex fratribus ejusdem Ecclesie grave scandalum emersisse cognovimus, partim propter cantorem ipsius Ecclesiaz, qui contra sacramenta quæ fecit, indebitam sibi sedem in Ecclesia temera-

(b) Quæ sequuntur desunt.

(a) Latius exstat in o. *Studeat*, dist. 50.

ria ambitione occupavit, partim propter quemdam de pralatis Ecclesie, qui publice sibi duo scorta copulavit [al. sociavit, ita ms. c.] et tertiam pellicem cui matrimoniales tabulas faciat jam sibi preparavit (epist. 218). Que quantum in honesta sint, et apostolicis preceptis contraria, non est meum prudentiam vestram docere, sed tantum ut tales excessus non teipide, non [al. nec, ms. c.] trepide comprimatis, filiali dilectione admonere. Decet enim magnitudinem vestram, ut haec vulnera cancrena ne latius serpent, medicinali cauterio circumcidatis, et a simili contagio ceteros horum exemplo compescatis. Quod si per vos id perficere non sufficit, adhibete vobiscum duos aut tres ex suffraganeis episcopis, quorum consilio et auxilio scandalum hoc sedare studeatis, ne forte tantus fætor longius et latius diffusus ad olfactum Romanae Ecclesie perveniat, et cum fatigazione corporum gravia quoque damna rerum infligat. Valete.

EPISTOLA CCI.

PASCHALI summo pontifici, Ivo, sublimitatis suæ filius, cum debita obedientia, quidquid potest esse beatius.

Ex majestatis vestre precepto Gislebertum ne potem archiepiscopi Turonensis ad praedicandam [al. decidendam, ita ms. c.] causam quæ erat inter eum et Gaufridum concanoicum suum invitavimus, diem et locum ei designavimus, et quia incertum nobis erat utrum ad hanc discussionem venturus esset, an non, ne frustra nos fatigaremus ut adventum suum nobis prænuntiaret [al. præmandaret], admonuimus. Ad hanc admonitionem nihil respondit. Nobis nescientibus, tanquam per absentiam nostram sublationem vel dilationem eententiae lucraturus, ad locum præsignatum venit, sed judices quibus dolose adventum suum celaverat, non invenit. Nos itaque ita illusi alium diem ei statuimus, legatum ei cum litteris semel et sapientius direximus. Ipse vero, more solito, latebras quæsivit, et litterarum auditum tanquam venenum vitavit. Remittiimus itaque prædictum Gaufridum paternitati vestre, ut secundum ordinem rerum gestarum, quod vobis Deus inspiraverit de eo statuatis, et fatigationem ejus et misericordiam paterna miseratione sublevetis. Decet enim majestatem apostolicam tales tergiversatores in astutia sua comprehendere, et vitantes arcum feruum intenso arcu æneo de longe sagittare (epist. 199). Vale.

EPISTOLA CCII.

LUDOVICO, Dei gratia dulcissimo regi Francorum, domino suo, Ivo, humiliis Ecclesie Carnotensis minister, salutem et debitum pro posse servitum.

Non decet majestatem regiam vilia vel qualibet vanitatis lenocinia a sacerdote querere, nec sacerdotalis officii est in talibus regie majestati obtene-

(a) Epist. 104 vocat pelliculas peregrinorum murium aut copia vanitatum.

(b) Al. Leofredo, ita ms. c. Leufredo, Ludifredo, refertur ab Ivone lib. in *De offic. ord.* et a *Gratia-*

A perare. Hoc quibusdam litterulis [at. litteris] respondeo, qua ex parte vestra quærebant a me duo paria pellium catinarum (a). Quas ubi legi, propter honorem vestrum valde erubui, nec ex parte vestra eas mihi fuisse missas credere potui: et tamen tanquam a vobis missæ fuires, supradicta rescripti, ut nunquam amplius a me vel ab alio [al. aliquo] Episcopo talia quæratis, si regie magistrati debitum honorem servare curatis. Vale.

87 EPISTOLA CCIII.

LESIARDO [al. LISIARDO], Dei gratia Suessionum episcopo, Ivo, humiliis Carnotensis Ecclesie minister.

De portionibus Ecclesiarum ad episcopum pertinenteribus, quas archidiaconi vestri ante et post electionem vestram sibi usurpaverunt, quæsivit dilectione vestra utrum haberem canoniam sententiam hujusmodi ausibus obviantem, et eorum rapacitatem canonico rigore cohidentem. Nova sunt haec genera morborum, et ideo nova exigunt genera medicamentorum. Tamen si inspiciamus epistolam Isidori, Leufredo (b), Cordubensi episcopo directam, patenter intelligi poterit, quia non pertinet ad archidiaconum præter portionem suam aliquid de redditibus [al. redditibus] parochiarum sibi retinere, vel ultra terminos a patribus positos aliquid usurpare. Dicitur enim in epistola præfata: « Archidiaconus inquirit parochias cum jussione episcopi, et ornamenta et res basilicarum vel parochiarum, gesta libertatum ecclesiasticarum idem episcopo refert; collectam pecuniam de communitate ipse accipit, et episcopo desert. » Quibus verbis liquet quia ultra portionem suam nihil sibi retinere debet; quod si aliquid usurpat, decretalem sententiam pape Joannis subheat dicentem: Qui aliena invadit, non exeat impunitus, sed quod invasit non simplum sed quadruplum reddat, secundum evangelicam sententiam: *Si quem defrauavi, redito quadruplum (Luc. xix).* » De angariis vero super presbyteros minime faciendo legitur in concilio Toletano tertio, capitulo 20: « Neque in angariis presbyteri aut diacones, neque in aliquibus fatigentur indictionibus. » Quæ tamen si in absentia vestra facta sunt, vestre discretionis est aut indulgere, aut canonica severitate vindicare. Lex enim sic de præterito indulget, ut in posterum prohibeat D (l. vii, c, *De legib. et const. princip.*). Pauca scribo quia non ignoranter legem respondeo. Vale.

EPISTOLA CCIV.

Domino et Patri suo PASCHALI summo pontifici, Ivo, humiliis Ecclesie Carnotensis minister, quidquid eum in absentia vestra facta sunt, vestre discretionis est aut indulgere, aut canonica severitate vindicare. Lex enim sic de præterito indulget, ut in posterum prohibeat

Noverit vestra paternitas me Guidonem Puteacensem refugam (c), et clericalis militie desertorem, propter sacrilegia sua, propter lamentationem et

no in can. *Perfectis*, dist. 45.

(c) Confer epist. 76, ubi etiam conqueritur de Hugone Puteacensi.

oppressionem [al. lamentabilem oppres.] pupillo-
rum et viduarum, propter indebitas angarias,
propter intolerabiles exactiones quas exercet in
possessionibus Ecclesiæ Carnotensis, tanquam pu-
tridum membrum a corpore Ecclesiæ præcidisse,
et Sathanæ, cui pene per omnia famulatur, cum
suis sequacibus [ita v. c. antea sequentibus] tradi-
disse. Unde, flexis genibus cordis, paternitati ves-
træ supplico, ut sententiam anathematis justæ in
eum factam apostolica autoritate confirmetis et
archiepiscopo Senonensi, episcopo Aurelianensi,
episcopo etiam Parisiensi, ut idem anathema in
cum faciant [jacent], vestra auctoritate apostolica
injungat. Nisi enim rebellium filiorum praviti-
tatem paterna severitate feratis, nisi tribulatos
materna consolatione [al. pietate] foveatis, nisi
auxiliatriacem manum laborantibus et pene laben-
tibus porrigitis, merito conquerendo clamabit Ec-
clesia : *Caput meum plenum est rore, et circinni mei
pleni guttis noctium* (*Cantic. iii*), quia pene totum
corpus Ecclesiæ occupant vitiorum vepres, et vix
invenitur aliqua eradicans manus. In tantum enim
apud nos in majoribus populi abundavit iniquitas
ut nec paternis admonitionibus obedient (epist.
428), nec Deum terrentem timeant cum et ex ste-
rilitate terræ fame pauperes eorum afficiat, et mor-
bo qui dicitur *sacer ignis*, multorum membra ad
præcisionem, multorum corpora ducat ad mortem.
Opportune igitur et importune eorum increpanda
[sic v. c. antea inculpanda] est malitia, ut vel sic
cognoscatur ab eis severa Dei misericordia. Prete-
rea dissentatur est quedam inter duos Ecclesiæ nostre
prælatos, decanum videlicet et subdecanum, qui in
rebus ecclesiasticis quasdam consuetudines habent
communes, quasdam proprias, similiter quasdam
reditus communes, quasdam proprios. Dicit itaque
decanus quedam ex ipsis, quæ separatum longa re-
tentio habuit subdecanus, decano esse debere com-
munia. Quo in negotio, quia nolunt judices in unam
convenire sententiam, ut dicant cui incumbat pro-
batio, dicenti aut neganti, hanc item sententia vestra
petimus terminari et fratres dissentientes [al. volo
penitus t. et f. dissidentes] ad concordiam revocari.
Paratus enim est subdecanus [al. decanus] quidquid
actor sui juris esse probare potuerit, in pace dimittere,
secundum legis tramitem, quæ contra petitorem
judicari præcipit, et possessionem suo in loco
remanere, ubi actor rem quam petit, snam esse
probare non poterit (instit. 2, tit. *De legat.* § 4). Tur-
bant hoc quidam litis amatores [al. litis auctores],
invidie et odii sui tali importunitate virus effun-
dentes, majorum institutionibus nolentes acquies-
cere, nisi irrefragibili constringantur auctoritate.
Scribat ergo paternitas vestra quod voluerit Carno-
tensi Ecclesiæ de hac dissonantia. Scribat et suprat-
taxatis episopis de refrenanda sacrilegorum plan-
genda malitia. Cetera quæ his negotiis necessaria
sunt, quæ scribere longum fuit, referet sanctitati

A vestre præsentium portitor, et ad prætaxatas per-
sonas quod placuerit, prudentiæ [al. providentiæ]
vestre reportabit. Vale.

EPISTOLA CCV.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ minister, GUIL-
LELMO nobili et strenuo [al. strenuissimo] militi
salutem.*

Missus a te clericus anxie et diligenter ex tua
parte consuluit parvitatem meam (epist. 252 et
280) quid sentirem super inhonestæ suspicione quam
conjecisti in uxorem tuam, opponens ei non esse
genitum ex te quod peperit dum morareris in An-
glia; propterea quod, computatis diebus qui sunt
inter conceptum et partum, inventi sunt minus
septem dies quam consuetudo credebat habere
B parentium (a); auges inde suspicionem tuam,
quod miles quem de concubitu uxoris tuæ suspec-
tum habebas, cum subiisset examinationem ferri
candens ad se purgandum, cauterius est, nec
ullus producitur accusator aut testis qui suspicio-
ni tuæ nisi de conjecturis ullum præbeat argumen-
tum. Pro quibus aliquem condemnare nec
usus majorum, nec ulla legum concedit auctoritas.
Primo de conjectura dierum cui defuisse di-
cuntur, respondeo, quia nullum tibi certum fa-
ciunt argumentum cum honestæ **88** mulieres et
veteranæ causa veritatis inquirendæ a nobis inter-
rogata manifeste responderint [al. respondeant],
non semper intra eudem terminum dierum [al.
numerum dierum] contingere solere puerperium,
cum secundum alacritatem naturæ vel imbecilli-
tatem, nunc paulo celarius, nunc paulo tardius
post conceptum soleant contingere partus. Quod
ex ratione seminum facile colligi potest, cum se-
cundum aeris temperiem vel intemperiem quibus-
dam annis celarius, quibusdam tardius segetes
maturescant ad messem. Simili modo canterium
militis nullum tibi certum præbet argumentum, cum
per examinationem ferri candens occulto Dei judi-
cio multos videamus nocentes liberatos, multos
innocentes sepe damnatos. Prætere此 cum talis
examinatio sit in Deum tentatio, non est mirum si
divino auxilio deseritur, cum incaute et sine judi-
ciali sententia ab aliquo suspicitur. Unde beatus
Augustinus defendens Abraham, quod uxorem suam
fixxit esse sororem, ita dicit: « Quando habet homo
C quid faciat, non debet tentare Deum suum. » Unde
Stephanus papa scribit Leuberto Magntio [Magntio
ms. c.] episcopo: « Ferri candens vel aquæ
ferventis examinatione confessionem extorqueri a
quolibet (epist. 74 et 280), sacrum non censem canones;
et quod sanctorum Patrum documenta sanctum non
est, superstitiosa adinventione non est præsumendum.
Spontanea enim confessione, vel testium ap-
probatione, publicata delicta habito præ oculis Dei
timore, commissa sunt regimini judicare: occulta
vero et incognita illius sunt iudicio relinquenda, qui
solus novit corda filiorum hominum [ita v. c. antea,

(a) Vide A. Gell. lib. viii, cap. 16, et Plin., Hist. lib. vii, c. 5.

corda fidelium].» Hinc etiam cum ad singulare certamen propter similes susciones Teibergam (*a*) uxorem suam cogere vellet rex Lotharius, adversus eum ita scribit papa Nicolaus: Monomachiam vero in legem non assumimus (epist. 280) quam præceptam fuisse non reperimus, quam licet iniisse quosdam legamos, sicut sanctum David et Goliam sacra pandit Historia (*I Reg. xvi*), nusquam tamen ut pro lege teneatur, alicubi divina sanxit auctoritas: cum hoc et hujuscemodi sectantes, Deum solummodotentare videantur. » His et hujusmodi sententias corruptus, tempora zelum tuum, ne te et uxorem tuam, et sobolem tuam immoderata severitate trudas in infamiam, quam sedare non poteris, cum aliquando, paenitentia ductus, multo sudore sedare studueris. Sufficiat ero tibi cum juramento uxoris tuae probatarum personarum testimonium [cum juramento, ms. c.], dicente Apostolo. *Omnis controversie eorum finis est juramentum* (*Hebr. vi*). Vale.

EPISTOLA CCVI.

HILDEBERTO [*un. ex. LAMBERTO*], *Dei gratia Cenomannensi episcopo*, Ivo, *humilis Ecclesie Carnotensis minister, salutem*.

De subdiacono respiratione infamiae lacerato nihil respondere dilectioni vestre [tuæ ms. c.] possumus, quod non noverit vestra prudentia. Sed quia gratum est unicuique recte consideranti, cum multis cognoverit in unam convenire sententiam non est ingratum parvitiati nostra ea scribere quæ ex auctoritate Patrum collegimus, et quod ipsi in hujusmodi negotiis observare consuevimus. Dicit enim beatus Augustinus (hom. 50; can. *Multi*, caus. 2, q. 1): « Nos quemquam a communione removere non possumus, nisi aut sponte confessum, aut in aliquo ecclesiastico, vel sæculari judicio nominatum atque convictum. » Inde et Stephanus papa quintus de quodam diacono ex infamia [al. per famam, ita ms. cod.] accusato ita scribit Leonii Tianensi [*ul. Theanensi*], (can. *De crimine*, caus. 5, q. 5) episcopo: « Si suspicio super diaconum habetur, et accusatores idonei reperiuntur, et testes quales sacri canones sanciunt, cum fuerit legitimis testibus approbatus, canonica sententia feriatur, quod si nec sponte confitetur, neque legitimi accusatores vel testes reperti fuerint, et mala fama crebrescit, non publico examine, sed coram te et coram reverendissimis presbyteris et diaconibus secreto juramento se purget, et boni testimonii permaneat. » De simili negotio pape Nicolaus ita scribit Salomonii (*b*) episcopo Constantiensi. « Si, examinante episcopo causam presbyteri vel diaconi, non fuerit presbyter ille vel diaconus per testium approbationem forte convictus, non est scelus episcopum manifestum legitimate, nisi forte presbyter vel diaconus scelus sponte suo confiteatur. Sola enim spontanea confessio et legitimus numerus [al. et canonicus numerus], vel qualitas testium (decernentibus episcopis, et accusatore quod objecerat

(a) *Al. Thebergam*, ut epist. 74; *Theuperga* passim scribitur apud Nicolau[m] papam.

A comprobante) clericum privat proprio gradu. » Hinc heatus Gregorius scribit Joanni Panormitanu[m] episcopo (can. *Si quid caus. 15*, q. 7): « Si quid de quoconque clero ad aures tuas pervenerit, quod juste possit offendere, non facile credas, ne [al. nec], ad vindictam te accendat res incognita. » Unde idem in quadam epistola (*c. Presbyter quilibet*, caus. 2, q. 4): « Si sacerdos vel quilibet clericus a populo fuerit accusatus, si certi testes non fuerint qui criminis illati approbent veritatem, iusjurandum erit in medio, ut illum testem proferat de innocentia sua puritate, cui nuda et aperta sunt omnia, sive maneat in proprio gradu. » Haec praetaxatorum Patrum auctoritas comprobare videtur, quod quilibet clericus mala fama pulsatus, sola se manu possit purgare et in suo gradu permanere. Verum posteriorum [al. posteriorum; ita ms. cod.] diligentia experta, quod temeraria hominum cupiditas facile adderet flagitio perjurium, districtiorem ad sedandam presbyteri infamiam sanxit purgationem, addens aliquid severitati, ut sacerdotum studiosius coasuleret honestati in quorum ore non est apud simplices verbum Dei pretiosum, si non habeant etiam ab his qui foris sunt bonum testimonium (*I Tim. iii*). Posuerunt autem haec in discretione episcoporum, ut secundum quod audiunt malam famam presbyterorum crescere et ingravescere, exigant purgatoria sacramenta a presbyteris infamatis, cum tribus, aut quinque, aut septem collegis. Unde ita continetur in concilio Hierdensi, capitulo x (*Ivo lib. v. et Grat. c. Presbyter si*, caus. 2, q. 4): « Si quis presbyter a plebe sibi commissa fuerit infamatus, et episcopo legitimis testibus approbare non potuerit, suspendatur usque ad dignam satisfactionem, ne populus in eo scandalum patiatur. Sed sive secundum canones, sive ad arbitrium episcopi, collegas sibi quinque vel septem adjungat, cum quibus, coram positio sacro Evangelio, juret immunem esse ab objecto crimine. » Quam satisfactionem non nulli præcedentium Patrum in consuetudinem duxerunt, exemplo Leonis papæ per sacramenta purgati (epist. 229). His et hujusmodi dictis et exemplis credimus in potestate episcoporum esse purgationem sacerdotum vel exaggerare vel temperare, secundum quod intelligent, et fame eorum consultum, et saluti plebeium sibi commissarum esse necessarium. Scripsissemus vobis plura, sed nec ista intelligimus prudentia vestra esse necessaria. Vale.

89 EPISTOLA CCVII.

SAMSONI, *Dei gratia Wigornensi* [al., *Wigorniensis episcopo*, Ivo, *eadem gratia humilis Ecclesie Carnotensis minister, salutem et servitum*.

Licet marina discrimina corporalem præsentiam locali positione discriminant, societatem tamen animalium nulla locorum spatia quamlibet longinquæ discriminant. Quod tamen in parvitate mea evidenti dictionis argumento diligenter vestra probavit,

(b) *Al. Saloni*, ut est apud Gratianum can. *Presbyt. caus. 15*, q. 5).

quando mihi sandalia pedibus apostolicis digna A transmisit (epist. 165). Quod vero gratiae vestrae debitas gratias non rependi, non ideo prætermisi quia [quod, ms. c.] ingratus sim, sed quia homo tardus sum, et infecundæ facundiæ, et frontis non satis urbanæ (epist. 7). Unde tarditatem meam cum petitione indulgentie reprehendo, quitamen tardus non invenire, si opportunitas serviendi vobis vel vestris desideranti anime se offerret. Interim autem germano affectu nos invicem diligamus, et per hoc undosum et naufragosum mare navigantes, mutuas orationum manus ad alterutrum porrigitamus, ut post hæc marina discrimina in tuto salutis portu quiescere valeamus. Vale.

EPISTOLA CCVIII.

Ivo, *Dei gratia humilis Ecclesiæ Carnotensis minister*
GAUFRIDO (a) *dilecto sibi in Christo fratri, de Sion Hierusalem contemplari.*

Nosti, charissime, de te ipso, et melius me nosti, cum quanta spei fiducia, et cum quanta laude hominum, calcato mundi flore, solitaria vitam elegaris, quomodo post servatam aliquandiu laudabiliter solitarium conversationem, ad regendum monasterium vocatus fueris. Nostri quia tumultus populares, sine quibus nec modica rei familiaris dispensatio administrari potest, præ amore interiore quietis ferre non potuisti, et idcirco ad intermissam quietem modis omnibus revolare studuisti, in loco tuo abbatem (b), quem congregatio tibi commissa voluit, tu ipse elegisti, et tamquam columba a molestiis evolans [at., avolans] elongasti, ut in solitudine maneres, et eum exspectare qui salvum te faceret a pusillo animo et inquieto, decretivisti. Nunc vero, ut aiunt quidam, contra propositum tuum monachos rumigerulos de loco ad locum discursantes, abbati suo detrahentes, et bilingues, intra cellulam tuam libenter suscipi, murmurationibus eorum aurem delectabiliter aperis, et non tantum magnam partem diei, sed etiam noctis, non tantum [in, in utroque loco ms. c.] superfluis (epist. 240), sed etiam noxiis collocutionibus expendis, et secretum locum tuum publicum facis, cum indebita curiositate silentium monachorum in verba adulatoria et detractoria nescio qua vanitate lenocinante interrumpi permittis. Dicuntur etiam quod milites illos qui beneficia monasterii habent (epist. 153 et 168), tanquam eos tibi reservans, hominum [quidam lib., hominatum] facere abbat non permittis. Dicuntur multa in hunc modum, quæ omnia summo studio præcavere debet tua religio, ut aut omnino non sint, aut probabiliter fungi non possint. Quæ scripsi tibi Deus novit; ideo scripsi quia et si nou omnia ita sunt ut dicuntur, sed ab emulis fortasse conficta sunt, tamen scio quod aliquando plus prosunt inimici detrahentes quam amici adulantes, et illud Salomonis, *quia meliora sunt vulnera diligentis quam fraudulenta oscula*

(a) *Solitudinis cultor* dicitur in tit. epist. 164.(b) *Mauritium*, ut constat ex collatione epist. 164.(c) *Male unus v.c. Rejectensem*; exstat epist. 245.

A blandientis (*Prov. xxvii*). Multa possem in hunc modum scribere prudentiae tuae, sed sapienti ista sufficient. Vale.

EPISTOLA CCIX.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ minister, Hugoni magnifico Trecensium (c) comiti, salutem et servitium.*

Notum volo facere celsitudini tuae, quia discussio illa que ventilanda est in octavis Pentecostes Senonis, de conjugio regis et consobrina tuae, filie Bonifacii marchionis, virginis illi de cuius conjugio tractandum est, nec honesta est nec utilis. Ideo iniutilis, quia fodus illud quod de ipso conjugio initum est, consilio episcoporum et optimatum [al., optimatum] omnino cassabitur. Honesta vero ideo non erit, quod infamia virginis, quæ de legitimo coquio nata non est, longo lateque divulgabitur. Nullus quippe qui fidelitatem fecerit regi, præsumet illud dare consilium quod sit contra fidelitatem suam, et regni mouat majestatem. Cum his enim quæ fidelitas continet, præcipue observandum est utile et honestum, quæ minime observarent qui mulierem deincesto conjugio natam regiæ persone sociandam esse decernerent. Jam enim insonuit murmur dum cum et marchionum (d) qui jam deliberant se a rege [al., debeant se a regno] dividere, si tam manifestam occasionem valuerint invenire. Vos itaque qui bujus conjugij paranymphus estis, potestis in utrumque consulere, ut nec rex incurrit perjurium, nec turpe consobrina vestra repudium, maxime cum rex dicat hanc se maculam ignorasse, et simpliciter in vestra verba jurasse. Propterea scribo vobis absens quod dicerem vobis presens, consulens in hoc meæ fidelitati, et nobilitatis vestra honestati, quatenus ita discrete et provide rem istam modis feceris, ut omnibus quæ de hoc contractu [*antea, contactu*] contingere possunt, salubri consilio occurras. Und mihi consullius videtur, ut conventus convocatus non fiat, ne res [at., quam res] ita amplius ventilata in pejus proveniat. Vale.

EPISTOLA CCX.

PASCHALI summo pontifici, Ivo, *humilis Carnotensis Ecclesiæ minister, pro fidei dispensatione, æterna perfrui visione.*

Quia dispensationis apostolicæ consideratio non omnibus æque placet, vel non omnibus æque nota est, murmurant aliquando adversus bonum dispensatorem, qui non auderent murmurare adversus justum judicem. Dispensationes ergo vestræ ita librandæ essent, ut si male meritis impendunt misericordiam, benemeritis non inferant violentiam. Quod ideo prælibavi filiali dilectione paternitatit vestræ, quia dominus Odo Cameracensis episcopus anxie gemit, multis sibi congemiscentibus, quod Radulfum Bribrantensem [al.; Bribantensem vel Bribatensem] archidiaconum sine audiencia, sine

inscriptæ *Hugoni Tricasinorum comiti.*

(d) Ita ms. c. al., *marcionum*; male in uno v. c., *nationum*.

judicio suo archidiaconatu spoliastis, qui cum Ro-
mana Ecclesia semper fuit: Galfridum [al., Gau-
cherium, vel Gaulcherium, et Galcherium] vero se-
dis apostolicæ ~~¶~~ impugnatores eodem archidia-
conatu investitis. Unde tam pro amore justitiae
quam pro honore sedis apostolicæ consulendo, sup-
plicamus sanctitati vestræ ut, si alicujus importu-
nitate extorta est de ore vestro in bene meritus se-
vera sententia, ita discretione vestra modis fecerit ut
religiosi episcopi anxietas relevetur, et bene meritus
frater non gravetur, quatenus in hoc facto male
meriti de sua præsumptione non valeant gloriari,
nec bene meriti, a sua spe cadentes, cogantur con-
tristari. Virorum enim fortium antiqua laus est

Parcere subjectis, et debellare superbos.

(VIRGIL. *Aeneid.*, lib. vi.)

Vale.

EPISTOLA CCXI.

RADULPHO, *Dei gratia* [reverendo, ms. c.]. *Remorum
archiepiscopo, Ivo, humiliis Ecclesie Carnotensis
minister, salutem et servitum.*

Consanguinitatem, quæ dicitur esse inter filium
Flandrensis comitis et filiam comitis Redonensis,
didici, cum essem in curia papæ Urbani, non pro-
pter istos pueros, qui nondum fortasse nati erant,
sed propter avos eorum, aut proavos paternos aut
maternos, de quorum consanguinitate tunc temporis
urgente necessitate, tractabatur. Computavit enim
eam ad suggestionem domini papæ, me audiente, qui-
dam monachus Arvenensis, nomine Castus, ætate
maturus, de nobilibus terræ illius progenitus, vita et
fama honestus. Computaverunt eamdem consanguini-
tatem alio tempore in prædicta curia legali Fulco-
nis Andegavensis comitis, et probaverunt, cum ac-
cuseretur rex Francorum Philippus quod prædicto
comiti consanguineo suo uxorem (a) suam subtra-
xerat, quam etiam illiciter retinebat. Propter quam ac-
cusationem, et patrati incestus comprobacionem, ex-
communicatus est rex [Philippus, ms. c.] a domino
papa Urbano in Claromontensi concilio (b). Et cum,
post factum divortium, prædictus rex esset reversus
ad prædicta mulieris consortium [illicitum, ms. c.],
excommunicatus est in Pictavensi [al., Pictaviensi]
concilio, a cardinalibus Joanne et Benedicto. Hæc
scribo absens qui nihil aliud quod ad rem pertineret
dicturus essem præsens. Occurrerem tamen libenter
amabili mihi vestro colloquo, nisi obsisteret mihi
coluber in via, cerastes in semita, videlicet Puteac-
ensis dominus (c), qui propter intolerabiles injurias
quas infert Ecclesia nostræ, a nobis est excommuni-
catus. Computatores vero genealogie quos mone-
batis mecum venire, quorum mentionem superius
feci, non sunt parochiani mei, neque etiam novi
utrum vivant, ut possim eos ad hauc discussionem
invitare. Generatio autem sic est:

Gaufridus Grisagoneillus [duo v.c. et ms. c., fratres.]
Fulco Angavensis comes.

Bertredam vocat epist. 13.

Huic Urbanus secundus praefuit anno 195.

A *Comitissa Vascinensis* [al., *Vastinensis* vel *Vassi-*
nensis.]

Fulco Rechins.

Comitissa Redonensis.

Filia ejus N.

Blanca Arelatensis comitissa.

Constantia regina.

Adera Flandrensis comitissa.

Albertus Friso [Robertus, ms. c.]

Robertus filius Frisonis.

Sexto gradu filius hujus Roberti N.

EPISTOLA CCXII.

Ivo, *Ecclesiæ Carnotensis minister, GAUFRIDO, Dei
gratia Belvacensem episcopo, salutem.*

De eo qui ante plurimos annos bona sua mona-
sterio Sancti Symphoriani devovit, et circa obitum
B suum se et sua, nullo calumniante, contradidit, hoc
respondeo dilectioni vestræ quod legibus et moribus
et rationi concordat, videlicet quia si adversus mo-
nachum prætaxatum quandiu in monasterio vixit
nulla actio mota fuit, quod monasterio contulit ab
eo jure alienari non poterit, sitamen huic calumnianto
conversio prædicti monachi nota fuit. Sicut enim
de criminationibus (l. fin. c. Ad leg. *Tul.*) sic
de pactionibus lex et ratio docet (l. iv, d. *De loc.*,
et l. L, d. *De re jud.*), ut qui jam tantum judicio di-
vino subjacet, judicio ulterius non pulsetur humano. Præterea etiam si vera sunt quæ caluniator ille
proponit, ut hæres fuerit a prædicto monache de-
signatus, continentur tamen in libro Institutionum de
hæredibus, quia prius testamentum posteriore dis-
solvitur; et in legibus Theodosianis (*Anianus in
schol. ad Pauli Sent.*, lib. v, tit. 11): « Si aliquis
unam rem per legitimas scripturas duobus donave-
rit, uni prius et alteri postea, non quærendum est
in his donationibus qui primus, qui posterior sit:
sed qui rem, tradente donatore, possederit: is eam
cui tradita est possidebit. » Sialic que non audi-
vimus non impedianter, sic potest de proposita contro-
versia rationabiliter et legitime judicari. Vale.

EPISTOLA CCXIII.

JOANNI, *Dei gralia Aurelianensem episcopo, Ivo, ea-
dem gratia Carnotensis minister, salutem et dile-
ctionem in Domino.*

Venerunt ad nos quidam fratres qui in episcopatu-
vestro communiter vivunt, sollicite quærentes utrum
clericis regulariter viventes parochias regere possint,
et animarum habere custodiam (epist. 69). Quibus
hoc respondi, quia in primitiva Ecclesia nullus
constitutus est rector animarum, nisi de communi-
vita assumptus, quia nemo rectius custos præponi-
tur vitiæ alienæ quam qui prius custos est factus
vita sua. Quod nullo in loco melius probatur
quam inter eos in quibus regularis vita vigere vi-
detur; quibus tantum displicet aliena malitia
quantum prius displicuit sua. Unde Clemens in
quarta epistola sua (epist. 5, et in c. *Dilectissimis*,

(c) Al., *domnus*. Adi epist. 76 et 111, ubi de Hu-
go Puteacensi.

caus. 42, q. 1) : « Communis vita, fratres, omnibus est necessaria, et maxime iis qui irreprehensibiliter vivere cupiunt, et apostolorum vitam eorumque discipulorum imitari volunt. » Et in sequentibus : « Uode consilium dantes, vestram prudentiam hor tamur ut ab apostolicis regulis non recedatis, sed communem vitam ducentes, et Scripturas sacras intelligentes, quæ Deo vovistis adimplere studeatis. » Inde etiam papa Urbanus in primo Decretali suo (*primus in c. Scimus*, caus. 42, q. 1) : « Scimus vos non ignorare, fratres, quia vita communis inter bonos Christianos hactenus viguit, et adhuc gratia Dei viget, maxime inter eos qui in surtem Domini electi sunt. id est inter clericos. » Haec sententiae apostolicae nullum clericum a communis vita excipiunt, nec civilis, nec suburbanæ ecclesiæ presbyterum. Quod vero communis vita in omnibus ecclesiis pene defecit tam civilibus quam diocesianis, **91** non auctorati, sed desuetudini et defectui ascribendum est, refrigerescente charitate, quæ omnia vult habere communia, et regnante cupiditate, quæ non querit ea quæ Dei sunt et proximi, sed tantum quæ sunt propria. His rationibus et auctoribus fretri, constanter asserimus non esse audiendos, quæ clericos regulariter viventes regimine animarum judicant repellendos (epist. 69), quia sæculo recontaverunt, sed ideo potius ad hoc assumendos, quia voluptates et pompas sæculi contempserunt. Non enim mundi contractus est animas a vitiis avocare, et ad virtutem celsitudinem provocare. Ideo convenientias ista docent qui ea quæ dicunt opere complent, quam ii qui sunt doctores legis, et non factores legis. Non tamen ad hoc officium alii assumendi sunt, nisi quos vita et doctrina commendat, et episcopalis auctoritas ad hoc agendum idoneos probat. Hæc fraterne scripsi dilectioni vestræ, ut eorum qui sua quærunt rapacitatem adversus pusillum Dei gregem compescatis, et in clericali militia quiete vivere faciatis. Vale.

EPISTOLA CCXIV.

BRUNONI, *Dei gratia primæ sedis Belgicorum episcopo*, Ivo, *eadem gratia humili Carnotensis Ecclesiæ minister*, per hoc mare spatiolum et undosum pervenire ad æternæ beatitudinis portum.

Quamvis lateat oculos corporis mei corporalis vestra præsentia, non tamen latet oculos mentis meæ quæ in vobis lucet divina gratia, per quam adhuc supersunt in mundo quædam luminaria, quæ radiancia verbo et exemplo valent ad illustrandam caliginem vitiorum, et illuminandum decorum virtutum. Sicut enim interpositis vaporibus bujus inferiuris aeris aliquando luminaria cœli refundere lumen suum terris non possunt, et tamen tranquilla superioris aeris spatia illustrare non desinunt, ita lumina Ecclesie, licet canibus sanctum, porcis margaritas (*Math. vii*) aliquando anteponere dissimulent, ne verbum Dei proper oblatrantes et conculcantes apud infirmos auditores minus currat et fru-

(a) Ob controversiam investiturarum, de qua ad epist. 236.

Actifet, tamen si quem pium et humilem et quietum in hac valle plorationis inventarent, exemplis informant, et radiis doctrinæ spiritualis illustrare non desint. Et quanto plus videmus mundum in maligno positum, quod deplorat Isaías dicens : *Omne caput languidum et omne cor mœrens, a planta pedis usque ad verticem capitis non est in eo sanitas* (*Isai. i*), tanto magis hi in quibus Deus lumen gratiae suæ posuit, debent lamentabilibus Ecclesiæ ruinis obviare, et sponsam Christi maculis et rugis infuscatam in virginitatis suæ decorem pro viribus reformare. Videmus enim scissum regnum et sacerdotium (a), quibus tanquam principalibus et fortioribus paxillis tabernacula Dei status firmiter fibebatur, ne ullo impetu procellarum et turbinum everteretur. In tanta scissura, in tanta procella florere et fructificare non potest mater Ecclesia, de qua dicitur : *Una est columba mea, sponsa mea* (*Cant. vi*). Ad hanc unitatem resarcendam laborare debent membra Christi, quæ medicinaliter ferro putredines istas resecarent, aut competenti dispensationis malagmate tantam scissuram procurarent solidare. Non enim in tanto salutis periculo solus medicinalis rigor servandus est, sed et dispensationis modus, qui nulli sapienti displicuit, ad sedandas tantas perturbationes in aliquibus admittendas est. Monente enim Cyrillo Alexandrino (b), sicut nautæ in mari periclitantes, cum non habent spem servandorum omnium negotiorum suorum, quædam projiciunt, ut quædam servant: sic in dispensationibus ecclesiasticis, ubi non periclitatur fidei veritas et morum honestas, quædam instituta temperare debemus, ut tantis Ecclesiæ ruinis subvenire valeamus. Sic enim vela cilicina in tabernaculo Dei byssio et purpura, coco et hyacintho supposita, imbrem et pulvrem in se admittebant (*Exod. xxxv*), ut decorum interiorum ornamentorum ab imbrion madidatione et pulveris offuscatione conservarent. Facit hoc charitas, quæ operit multitudinem peccatorum (*I Petr. iv*), quæ cum infirmitibus infirmatur, cum scandalizatis uritur (*II Cor. xi*), et omnibus omnia fit (*I Cor. ix*) ut omnibus prodesse mereatur. Unde a subditis non debet reprehendi prelatorum dispensatio, si salvo fidei fundamento (epist. 190, 250), et nota communi regula morum, aliqua infirma faciunt aut tolerant, ut vitam subditorum in proposito suæ sanctitatis conservare prævaleant. Unde beatus Gregorius in libro Pastorali : » Si tu intus ut coecus rutilas, cilicum quo protegeris cur accusas? » Sic enim et *misericordiam et judicium* Domino cantamus (*Psal. c*), *Judicium*, cum vitiis omni severitate resistimus; *misericordiam* vero, cum rigore discipline utili compensatione temperamus. Heo dicendo prudenter majorum meorum et coepiscorum meorum non doceo, sed tanquam de longo sopore monente charitate excitare desidero, ut tandem quisque pro persona quam portat tantis ruinis occurrat, ne pro suo

(b) Cap. *Dispensationes*, caus. 1, q. 7; citatur etiam epist. 171.

silentio tanquam mutus canis intereat. Hæc pauca ausu charitatis de remotis partibus excellentiae vestræ scripsi, qui bonum odorem vestræ notitia ad nos usque pertingentem suaviter olfeci. Et quia in Belgica provincia vos estis qui religione et auctoritate præcellitis, supplico sanctitati vestræ, ut aliquando meæ parvitatis memor in hoc peregrinationis itinere pusillanimitatem meam murmurantem, et aliquando pene deficiem, verbo consolatorio refocillare (a) studeatis. Vale.

EPISTOLA CCXV.

THOMÆ [al. TUSTANNO], Eboracensi archiepiscopo, Ivo, humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, pro dispensatione fideli promereri gaudium boni servi.

Benedictus Deus qui conversationem vestram lucere facit in tenebris barbaræ nationis, quo bis quibus præstis, verbo et exemplo prodesse possitis, et bonæ opinionis odorem ad nos usque transmittatis. Unde arctius inter nos vineulum dilectionis colligare [al. colligari] desiderans, præsentes litterulas [al. litteras] direxi benignitati vestræ, ut hoc commonitorio discamus invicem mutuis nos consolationibus refovere, et devotis suffragiis orationum relevare. Cum enim positis in regime frequenter imminente illa pericula, quæ Psalmista commemorat dicens: *Ascendunt usque ad calos, et descendunt usque ad abyssos, turbati sunt et moti sunt sicut ebrios et omnis sapientia eorum devorata est (Psalm. cvi)*: hoc solum remedium nobis expedendum est quod sequitur: *Clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, 92 et de tribulationibus eorum eduxit eos (ibid.)*. Hunc clamorem charitas audita digaum facit, quam nec temporum inegalitas impedit, nec locorum longinquitas intercludit, cum exauditor ubique sit præsens, qui et pia [al. qui cum pia] vota subministrat et postulata implere non tardat. Unde est quod in typo se invicem diligentium in tabernaculo Dei, duo cherubim se respiquant, et vultus suos in propitiatorium vertunt (*Exod. xxv*), quod et mutuam inter se dilectionem proferant, et quod suggerente charitate postularent, Deo propitiante, se posse obtinere confidant. In hunc modum intuitu charitatis nos invicem respiciamus, mutuas orationum manus porrigitur, et quæ saluti nostræ sunt necessaria vel impetrata vel impetranda propitiatione divinæ humiliter ascribamus, quæ hujus procellosi mariis discrimina, in quo sunt repulsa quorum non est numerus (*Psalm. cxvi*), sic modifiebit ut non permitat nos tentari supra id quod possimus sustinere, sed faciat cum tentatione preventum (*I Cor. x*), qui imperat ventis et mari (*Matth. viii*), ut possimus tumores æquoreos superare. De cetero noverit excellentia vestra parvitatem nostram paratam non tantum ad impendenda orationum suffragia,

(a) Ita aliquot v. c.: alii refovere. Animæ refocillationem dixit epist. 150.

(b) In aliquot veterib. codicibus hoc argumentum exstat. De controversia Bonævallensis abbatis et Blesensis super Ecclesia Verdensi. Quod ideo notare vi-

A sed etiam ad omnia charitatis officia, quæ impendere valet facultas vel scientia nobis divinitus collata. Vale.

EPISTOLA CCXVI.

RICHARDO, Dei gratia Albanensem episcopo, sanctæ sedis apostolicæ vicario, Ivo, humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, obedientiam et salutem.

(b) Frequenter pulsat aures vestræ sollicitudinis Bonævallensis abbas, negotiorum suorum rationibus quæ obsunt vitans; quæ prosunt, oratoria declamatione exaggerant: tanquam ego aliud de concessione sibi a me facta minuam, et abbati Blesensi concedam. Ego vero illibatnm unicuique defendere volo quod concessi, cum abbatii Bonævallensi nihil aliud concesserim, nisi quod a possessoribus, imo detentoribus cuiusdam parochiæ

B nostraræ posset acquirere. Ipse vero etiam ea quæ ab eis habere non potest vult nostra concessionem extorquere. Blesensis vero abbas reliquias partes ejusdem Ecclesiæ, quas Bonævallensi abbatii nemo concesserat, a detentoribus obtinuit; quas si abbatii Bonævallensi communicare voluisse, jam pax inter eos reformata fuisset. Quia in re, quia dictante justitia Blesensi abbatii violentiam inferre non valui, ita litem istam terminare volui, ut quisque portione sibi concessa contentus esset alterius metas alter non occuparet; sed infinita monachorum cupiditas infinitam facit manere discordiam (c). Præterea non succenseat mihi vestra discretio, si in hoc negotio quod volo implere non valeo. Præterea satis injuste conquestus est Bonævallensis abbas circu monasterium suum iudicium non esse servatum, quod in Floriacensi concilio promulgatum fuit de cœmeterio, unde controversia erat inter abbatem monasterii Carnotensis et abbatem monasterii Bonævallensis. Novit enim veritas, quia sacramenta in prætaxato concilio adjudicata cum omni diligentia facta sunt. Sed abbas Bonævallensis ea andire contempsit, quia sibi ea obesse perspicit; cui præcipue sua voluntas ratio est et auctoritas. Vale.

EPISTOLA CCXVII.

RICHARDO, Dei gratia Albanensem episcopo, sedis apostolicæ vicario, Ivo, humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, debitam et devatum obedientiam.

Juxta consilium et admonitionem vestram (epist. 216) abbatem Blesensem et Bonævallensem convocavi ad præsentiam nostram, ut ex officiis nostri debito aut pacem inter eos reformarem, aut litem quæ inter eos erat judiciario ordine terminarem. Primo itaque auditu [aditu, ms. c.] ad hoc intendi, ut quartam partem Ecclesiæ de qua lis orta est, licet nondum eam, quamvis a me concessam, obtineret, a possessoribus quietam ei facerem; deinde ut alias quartam, nec a me nec ab aliquo sibi concessam, acquirerem, quatenus ex benevolentia sola,

D sum, quia tota hac epistola ut etiam sequente, nulla fit mentio Verdensis Ecclesiæ.

(c) Alibi vocat monachorum invidiam dæmoniacam, epist. 266.

sic in alienos labores introiret, et colligeret ubi non sparsit, meteret ubi non seminavit, ea tamen conditione, ut si de cætero aliquæ lites a laicis inde moverentur, utriusque abbates pro pace obtinenda simul laborarent, si quid expendendum esset, simul expenderent, et commoda et incommoda æqua lance dividenter. Cum ergo huic dispensationi Blesensis abbas et si non libenter, tamen obedienter assensum præbuisset, Bonævallensis abbas nec meo consilio voluit acquiescere nec iudicio. In hoc vero negotio nullam potest idoneam causam praetendere, nisi forte illam poeticam, quia omnis potestas regni impatiens consortis erit (*LUCAN. Phars.*, lib. I, vers. 92, 93); et nititur quodam novo et hactenus inaudito mandato, quod potius impugnat charitatem quam sequatur auctoritatem (a). Quod tamen si inviolatum manet, plus proderit Blesensi quam Bonævallensi abbat. Habuit namque Blesense monasterium partem decimarum et oblationum a multis præcedentibus annis pertinentium ad Ecclesiam de qua ista contentio orta est, sicut evidentia rei probat, et ipse abbas prodere poterit, cum ei necessarium fuerit. Hoc interim scripsi sollicitudini vestræ, ne desidiæ, aut contempti imputaretis, si nihil me inde tractasse audiretis. Vale.

EPISTOLA CCXVIII.

GUALONI, *Dei gratia Parisiensium episcopo*, Ivo, humili Carnotensis Ecclesiæ minister, salutem.

De canonico Ecclesiæ vestræ, qui contra prohibitionem vestram matrimoniales tabulas sibi compo-
suit (epist. 200), nullam sententiam ad manum habeo, quam dilectio vestra ignoret, si scripta apud se reposita diligenter exploret. Verumtamen consilium quod mibi ipsi darem, si aliquem de commissis mibi fratribus uxoria (can. 16, 17, 18, dist. 81) compede astrictum reprehenderem, tutum esse intelligo, velicet ut sacramentum conjugii maneat, clericus vero qui, postposita clericali continentia, de superiori ordine ad inferiorem descendit, stipendia militie clericalis amittat. Novit enim vestra dilectio, quando de laica conversione in clericum [al. conversatione in clerum] quis assumitur, non maritali exercitio, sed divina tantum militie dedicari. Unde ab 93 ordinatoribus clericorum, in eorum ordinazione dicitur de eis: *Hæc est generatio quærentium Dominum* (*Psal. xxm*); non dicitur quærentium conjugium, sed quærentium tantum Dominum, quia ut testatur doctrina apostolica: *Nemo militans Deo implicat se negotiis sacerularibus, ut ei placeat cui se probaverit* [al., probavit] (*II Tim. ii*). Postquam ergo de inferiori laicorum gradu quis sortitus fuerit superiorem, id est militiam clericalem, et inde se precipitaverit ad voluptatem conjugalem, nulla ratio sinit ut in illo casu positus, illius ordinis dignitate et utilitate potiatur, quam misera voluptate commutasse videtur. Ad hoc enim instituta est clericâ-

(a) Fortasse pontif. Rom. quale illud, quod refutat epist. 195.

A lis militia, ut psalmodiae et hymnodiae quotidianum Deo offerat sacrificium: quod offerre jure non poterit, cui, ut plus placeat uxori quam Deo, lenocinante uxore et fallente carnis voluptate, operam dare necessarium erit. Cum enim secundum Apostolum non concedatur laicis orare, nisi eo tempore quo continent (*I Cor. vii*, relat. in c. 1, dist. 31), quanta magis semper debent continere, qui tam pro suis quam pro aliorum delictis jubentur orare. Ad hoc quippe fidelium oblationes (b) in stipendia clericorum deputatae sunt; ut et continentier vivant, et benefactorum suorum peccata sanctitatis intercessione detergere sufficient, quatenus hi de quorum eleemosynis vivunt, hoc eorum meritis assequantur, quod assequi suis meritis non merentur.

B Quandiu ergo in hoc agone positi, ab omnibus a quibus abstinentium est, se abstinent, merito stipendiis militiae sue habentur digni; cum autem ea servare [al., cum ea probare] contempserint, eisdem judicantur indigni. Quibus ad depositionem eorum hoc solum sufficere videtur, quod et illicita presumunt, et salutaribus episcoporum præceptis obedire contemnunt, secundum illud Apostoli: *Habentes in promptu ulisci omnem inobedientiam* (*II Cor. x*). Præterea qui honestam et utillem Ecclesiæ consuetudinem quam pro lege habendam censem auctoritas, pertinaciter et superbe contemnit, manifeste canonice institutionis violator existit, qui contemptui qui parcit, multos in discrimen adducit. In hunc modum Nicæni canones (*Nic. can. 3, 16, dist. 32*) et Agatense concilium prohibent clericum non tantum mulierum carnale sortiri consortium, sed etiam domesticum habere contubernium, exceptis illis personis quæ non continent aliquid suspicionis argumentum (*I. xix, c. De episc. et cler. et o. 25 et 29, dist. 8*). In hanc sententiam consentiunt etiam sententiæ sanctorum Patrum, Augustini, Hieronymi ceterorumque doctorum, qui de vita scripsero clericorum. Quæ omnia breviter commemoro, quia nihil horum vos latere cognoscere. Vale.

EPISTOLA CCXIX.

Domino et Patri suo, PASCHALI summo pontifici, Ivo, humili Carnotensis Ecclesiæ minister, ut patri honorem, ut domino timorem.

Ut Cypriani verbis utar, « si aliqua falsitas de me ad apostolicam sedem præcessit, oportet ut veritas subsequatur, » quæ latrocinia noctis detegat (epist. 133), et ordinem gestarum rerum lucide aperiat. Nuper enim litteras accepi a quadom adolescente, canonico Ecclesiæ nostræ, charactere apostolico signatas, quas cum aperuissem et perlegisset, multis de causis suspectas habui, existimans eas aut esse furtivas, aut aliqua suggestione fallaci subrepertas. Primo, quia prædictus adolescens infestus est mihi, quod eum non permitto contra canones et conciliorum edicta, per manum laicam in quadam

(b) Sio v. c., male antea *orationes*.

Ecclesia presbyterium usurpare (*canon. sub caus. 16.* q. 7), et presbyteri oblationes presbytero ablatas suis usibus mancipare. Alter vero clericus qui cum adolescente fuit, et ipse mibi infestus est, qui in hoc negotio nullus est, quia canonicus non est, nec in conventu bonorum audiendus, qui a me suspensus est ab officio diaconi propter incestum patratum cum uxore consanguinei sui. Hæc de personis interim dicta sint. Præterea consuetudinem apostolicæ sedis hactenus fuisse nec legimus nec audivimus, ut ad delationem unius personæ, quamlibet splendidae, sententia daretur in absentem, præcipue qui nec auditus fuerat, nec vocatus. Cum ergo de hujusmodi jure possim conqueri et plurimum disceptare, maluitamen servare humilitatem obsequentiis quam mihi arrogare soleritiam dissidentis. Restat ergo ut excusem innocentiam meam, quæ Deum testem habet, et meam conscientiam. Opponunt enim mihi litteræ ille, cujuscunque sint, me dimidiā partem cuiusdam preposituræ communitatii canonorum contulisse, et eamdem contra canones imminentia regiæ potestatis eidem canonicos abstulisse. Cui calumniæ respondeo ex testimonio conscientiæ meæ, immerito dici ablatum esse quod canonice potest, vel a me vel ab aliquo eis fuisse collatum, nec esse restituendum quod probari non potest aliquando fuisse statutum. Dicam itaque paternitati vestre quid dederim, et quid non dederim, et cur dederim, et qua de causa nihil ultra dare voluerim (*a.*) Cum enim in quampluribus canonorum Carnotensium [clericorum *ms. c.*] desuisset disciplinae regularis observantia, ut de negligentiibus facerem diligentes, de somnolentis vigiles [*al.*, vigilantes], de tardis assiduos [*sic v. c. ante*, assuetos], ad frequentandas horas canonicas, deliberavi apud me ut darem eis dimidiā præposituram, ut inde fieret quotidianus panis, quem acciperent assidui, amitterent tardi, ut ad quas [*al.*, quod] eos panis interni dulcedo non movebat, panis corporei refectio provocaret, quamvis eorum annua præbenda eis ad hoc sufficiens esse deberet. Certus tamen de præteritis eorum negligentis, et sollicitus de futuris, præcepi eis ut ad me mitterent duas de clero illo, quibus missis commisi præsentes illius anni fructus, ut inde quotidianum panem prepararent, et tradito ordine, confratribus [*al.*, cum frat.] dispensarent. Novit Veritas quia nihil aliud dedi de reliquo nihil eis dans aut promittens, nisi ut in hoc modico fideles et assiduos invenirem, ut mibi bene placeret possessionem rei eis concedere, et legitima stipulatione firmare. Hæc dispensatio intra tres menses

(*a.*) « Hæc et quedam alia suspectas litteras illas mihi fecerunt : verum cujuscunque sint, innocentiam meam accusant, videlicet dimidiā preposituram communitatii fratribus nie contulisse, et eamdem contra canones imminentia regiæ potestatis eidem fratribus abstulisse. Cui calumniæ. Si quid de me adversum me perlatum est ad secundum apostolicam, oportet ut pro me subsequatur cum legato charta non fallax quæ objectis respon-

A ita depravata est, ut nulla mihi voluntas, nulla ratio suaderet, et nullum coepiscoporum vel reliquorum virorum consilium approbaret, ut propter infructuosam rerum canonicalium amplificationem minuerem dignitatem episcopalem. Panes enim illos vendebant quidam de senioribus, ad ludum vero alearum dabant quidam de junioribus, et qui se videndum præsentabat [*unus v. ad videndum præbebat, ms. c.*] horis nocturnis, subtrahebat se diurnis; et qui audiebat missam catechumenorum, subterfugiebat missam sacramentorum. Talis exitus rei revocavit me ab intentione **94** mea, ut non auferrem eis quod non dederam, sed nec aggrederer quod proposueram. Quibus verbis liquet, quia de his quæ eis contuli, nihil omnino imminentia regiæ potestatis abstuli, nec regem ad dispensationes ecclesiasticas vel causas invitavi vel admisi; qui eum meo multo labore et sudore et multis expensis a vexatione Ecclesiæ, ab incendiis et direptionibus ecclesiasticorum bonorum procul feci. In hoc quippe negotio major pars Ecclesiæ et sanior mecum fuit. Sed quidam talium actionum minus periti, intellexerunt rem aliter fuisse quam fuerit. Sed cum ante metropolitanum calumnia eorum dilata et ad ultimum delata fuisse, de hoc negotio certa diffinitio processit, et omnis controversia sopita est, et pacis osculo confirmata, et in plenario capitulo præter eos qui non interfuerant [*al.*, non adfuerant], ab omnibus collaudata. Quibus suo ordine terminatis, volui ex benevolentia mea, quæ mihi multa gravamina intulit, prædictam partem prætaxatæ præposituræ concedere duodecim presbyteris, si possent inventari, qui ad hoc officium eligerentur, et suis temporibus ad sacerdotium promoverentur. Quod cum per decanum Ecclesiæ et per me, et per litteras domini Richardi Albanensis episcopi, legati vestri, studiose quæsiussem, nec unus inventus est, qui vellet aut valeret ad hoc officium promoveri aut eligi. Consilio itaque ejusdem legati vestri, et pene totius Ecclesiæ, nullo repugnante, nullo contradicente, prout melius potui, ne Ecclesia sèpius inde perturbaretur, personaliter ordinavi, et honesto clero et eidem rei administranda et defensanda utili contuli [*al.*, concessi, *ita ms. c.*] Ad quam ordinationem alium minime [neminem, *ms. c.*] quæsiussem, nisi illum qui tenebat alteram partem, sed suspectus erat Ecclesiæ tanquam per eum turbatio hæc orta fuisse in Ecclesia. Isto vero ibi positio, et murmur sedatum est, et quievit Ecclesia. Ne ergo de cætero Ecclesia hac vana occasione perturbetur, flexis genibus cordis, paternæ pietati supplicamus, deat et innocentiam meam defendat. Nuper enim litteras accepi a quadom adolescenti canonico eccl. nostra, charactere apostolico signatas, quas cum aperuissem et perlegisset, miratus sum quod ad suggestionem cujusdam adolescentis contra morem sedis apostolicas litteræ illæ sententiam dabant in absentem; cum videlicet qui non fuerat auditus, vel vocatus. » *Ita ms. codex.*

ut causam, quæ semel decisa est, propter cupidorum et malevolorum delationem, non iteratis, et pacem quam nunc habet Ecclesia non tantum non concutiatis, sed etiam debito paternitatis affectu collaudetis, et de cætero senectutem meam propter superfluum et impunitam appellatorum, licentiam vexari non permittatis. Dum enim premit nos a prælata potestate illata adversitas, regendi in nobis debilitatur auctoritas, cum ecclesiasticam in eos non audemus exercere disciplinam, qui eam adversum nos appellant, non confidentia iustitiae, sed pro dilatione sententiæ. Quod si juvenili vigore possemus adhuc peditare per ruinosas [rumosas ms.c.] Alpium vias, equitare per præcipites præterfluentium torrentium undas, et præcedere aut subsequi ad apostolicam sedem delatores nostros, procul dubio refrenaret se murmurantium lingua, quæ parum adhuc novit quid distat inter serenitatem charitatis, et caliginem cupiditatis. Si ergo aliquod temperamentum adversus hæc incommoda non procuraveritis, et inveteratis dierum malorum et indisciplinati juvenibus, qui vix sunt digni habere quæ habent, nedum ambire quæ non habent, vexandum me exposueritis, unum restat mibi tutum et totum consilium, assumptis penois columbae (*Psal. liv*) a molestiis inutilibus avolare, et in solitudine montis requiescere, ubi exspectem eum qui salvum me faciat a pusillanimitate mentis et inquietudine. Cum et ante episcopatum et in episcopatu semper voluntas mea fuerit, magis in loco humili salvari quam in alto periclitari, et in domo Dei magis abjectum esse quam illis præesse quibus non possem prodesse. Sed quia tanta sublimitatis aures ad fastidium verbis nolumus onerare, si qua minus de necessariis dicta sunt, isti fratres supplebunt, et si opus fuerit, probabunt. Vale.

EPISTOLA CCXX.

HILDEBERTO, *Dei gratia Cenomanensis episcopo, Ivo, eadem gratia Carnotensis Ecclesiæ humilis minister, salutem.*

De appellationis ordine quantum arbitror, nihil penes nos invenitur, quod penes vos similiter non inveniatur. Tamen ne fastidiosum videatur amico respondere, quod super hac re sentio, breviter dilectioni vestre rescribo. Primum igitur hoc intelligo, quia propter vocem appellantis, nunquam transibitis de Ecclesia ad Ecclesiam, vel de provincia ad provinciam, nisi primum appellator litteras invitatorias a judice ad quem appellatum est, deferat, in quibus judex diem et locum agenda cause constitutus. Unde ait Felix papa (*can. 15, caus. 3, q. 6, et epist. 172*): « neminem de provincia ad provinciam exhiberi oportet, nisi ad relationem judicis ad quem appellatum est. » Debet autem ipse appellator infra quinque dies litteras accipere a judice a quo appellatum est, dirigendas ad judicem ad quem appellatum est; quas qui accipere aut postulare neglexerit,

(a) Hac de re etiam agitur epist. 242.

A secundum statuta legum ab agendo removendus est. Quod si forte injuste appellaverit, sumptus quos expendit adversarius, dum appellationem sequeretur, solvere cogendum est. De cætero quod abbas a vobis exigit, ut communem rem fratrum vestra stipulatione quietam possideat, absurdum valde videtur ut a vobis exigatur quod juris vestri non esse manifeste probatur, canonum auctoritate prohibente (*cap. Sine, caus. 12, q. 2*), videlicet ut nullus episcopus rem Ecclesie sine conniventia [*duo v. c., convenientia*] cleri alienet, commutet, aut donet. Unde in Decretis pontificalibus legitur: « causæ quæ legibus non continentur, a judicibus ecclesiasticis minime audiatur (*idem epist. 119 et 24t*). » Ad interrogata pauca rescribe, quia haec et meliora vos nosse non dubito. Vale.

EPISTOLA CCXXI.

JOANNI, *Dei gratia Aurelianensi episcopo, Ivo, eadem gratia Carnotensis Ecclesiæ minister, salutem.*

(a) De libero viro qui nesciens ancillam duxit uxorem, postea vero veritate cognita eam dimisit, et nunc aliam ducere, accepta a vobis licentia, disponit, quod sentio dilectioni vestre respondeo. Si decreta Patrum et leges sæculi super hoc consulere volumus, reperiemus quia inter ingenuos et æquales tantum legitima constat esse conjugia, et ubi alter per ignorantiam eenerit, licta fore divortia. Si vero divinum institutum et legem naturæ consulimus, ubi neque servus est neque liber, non mihi potest facile persuaderi, ut propter conditionem quam natura non habuit, nec divina lex a lege conjugali exceptit, lex humana posterius lata cassare possit conjugii sacramentum, quod veteri et evangelica lege constat esse confirmatum. Quod si vir propter conjugii charitatem noluerit subire servitatem, nec mulieri voluerit acquirere libertatem, ita rem modicandam puto, ut si per aliquam dispensationem permittimus cessare opera nuptiarum, non tamen ideo (t) concedamus cassari conjugii sacramentum. Ita nec prorsus evangelii erimus violatores, nec legum humanarum contemptores. De proposita quæstione ita sentio, nec tamen a dicentibus meliora et firmiora, si cum Evangelio et Apostolo sentiant, dissentio. Valete.

EPISTOLA CCXXII.

D Ivo, *Dei gratia humilis Carnotensis Ecclesiæ minister, clericis Eduensibus [Eduensibus, ms. c.], eloquitorum castorum unam faciem attendere.*

Quoniam universæ ritæ Domini misericordia et veritas (*Psalm. xxiv*), non intelligimus Scripturas divinas inter se dissentire, cum alia Scriptura rigorem intendit iustitiae, altera autem dispensationem sequitur indulgentiae. Quod interim omisso sensu allegoriæ considerandum puto inter evangelicam sententiam, quæ absolute consulit adulteram aut viro priori reconciliari (*Math. xix*), aut manere innuptam (*I Cor. vii*), et illam Veteris Testamenti quæ

(b) Ideo deest in ms. c.

dicit adulteram dimissam a priore viro, et alteri A latius extendat, et ager Dei feracior fiat. Quod cum per conjugium societam, si ab eo repudiata fuerit, nullatenus priori reconciliandam. Hæc enim sententia quæ reconciliationem adulteræ prohibet, rigorem mihi videtur sequi justitiæ, ne dum uniparcitur, multi in discrimen adducantur, et paucis indulta licentia, plurimorum faciat pullulare flagitia, Quod notabiliter habetur in ipsa legis sententia, ubi prohibitioni subinfertur : *Ne peccare facias terram, quam Dominus Deus tuus tibi dedit possidendum* (*Deut. xxiv.*) Evangelica vero sententia humanae infirmitati contemperata misericordiam magis vult quam judicium, quæ legis temperat austritatem, sine ulla exceptione consulens fieri adulteræ mulieris reconciliationem ; quam secuti sunt Patres nostri post Evangelium, utiliorem intelligentes esse misericordiam in tali contractu quam judicium. Beatus vero Hieronymus honorans sacramentorum sanctitatem legalem more suo in hac sententia sequitur legis austritatem, intelligens per hoc tutius posse muniri salutem. In hac igitur ambiguitate finem ponit auctoritas evangelica, contra quam nec personalis nec epistolaris valere debet sententia. Unde Leo quartus episcopis Britannia ita scribit (a) : « De libellis et commentariis quorundam non convenient aliquos judicare, et canonum atque decretorum regulas relinquere. » Beatus quoque Augustinus scripturas suas ei sibi similium inter canonicas Scripturas in multis opusculis suis (b) testatur non esse computandas. Quod si auctoritate Veteris Testamenti me urgetis, breviter respondeo : hæc et alia Veteris Testamenti præcepta quæ ibi figuratae sunt posita, in Ecclesia spiritualiter fuisse completa. Cum enim anima quilibet per fidem Christo fuerit sociata, si per haereticam pravitatem a Christo recedens alteri viro, id est diabolo adhæserit, cum forte ad priorem virum, id est ad Christum reverti voluerit, secundum diffinitionem antiquorum canonum usque ad exitum vitæ non est societati ejus copulanda, id est ad communionem sacramentorum Christi et Ecclesie admittenda, non quod vere pœnitens debeat de indulgentia desperare, sed in hac separatione lapsum suum humiliiter deplorare. Possem ea quæ dixi multiplicibus sententiis confirmare, sed puto ad intelligendum id quod sentio ista sufficere. Valete.

EPISTOLA CCXXXIII.

Ivo; *Dei gratia Carnotensis Ecclesie minister, Audoueno Ebroicensis Ecclesie designato episcopo, Deo placitum adipisci sacerdotium.*

Quoniam vinitoribus et agricultoribus comparatus sermo divinus (*Malth. xx; Luc. x.*), gaudere debemus in Domino, cum agricultioni [*duo v. c. agri-colectio[n]i*] nostræ gratia divina tales adhibet operarios, per quos vinea Domini Sabaoth palmites suos

(a) Latius extat apud Ivonem dec. lib. II, et in cap. *De libellis*, dist. 20.

(b) Prologo lib. III, *De Trinit.* et lib. IV, c. 1, *De anima.*

A latius extendat, et ager Dei feracior fiat. Quod cum ab initio nascens Ecclesia Domino dicente i.ecessarium fuerit, maxime his diebus necessarium hoc esse videmus, cum manifesta novissimorum dierum signa præ oculis habemus, secundum quod prædictum est homines *seipso amantes* (*II Tim. iii.*), sua quærentes, quæ Dei sunt post dorsum ponentes, tam viros quam mulieres per omnia corporis sui membra ordinem naturæ adulterantes, et in hunc modum plurima quæ non tantum facere, sed turpe est etiam dicere. Quæ quia per dominum Gulielmum [at. Vuilelmum] Carnotensis monasterii S. Petri [at. B. Petri] abbatem, fraternitati vestræ displicere audivimus, in Domino gavisi sumus, quia vos utile vas in domo Dei futurum esse credimus [credidimus] ; simul expertentes ut familiarem inter nos dilectionem confirmemus, et vicina ab invicem solatia atque præsidia pro eventu et actionum ecclesiasticarum necessaria exspectemus. Præsentibus itaque litteris initia vestri episcopatus visitare decrevimus, ut amodo fraterna dilectione pro invicem sentiamus, onera nostra invicem portemus, quatenus secundum canonicam institutionem oppressores ecclesiasticorum pauperum gladio spiritus unanimiter persequamur, et a communione viventes, et a sepultura mortuos arceri faciamus. Habent enim parochiani nostri a nobis communione privati apud Musivum (c) quosdam presbyters et quosdam monachos, a quibus communionem petunt et accipiunt, qui etiam fluvium unde Musivus (d) vicus ille dicitur transeunt, et in quodam falso cœmeterio [v. c. cimiterio] corpora excommunicatorum sepulturæ tradunt. Quod de cætero fieri prohibeat dilectio vestra, ne manente prava consuetudine contingat detestanda perversitas, si excommunicationis vilescat auctoritas, et sclerorum insolecat impunitas. Adversus hæc et bujusmodi det vobis Dominus spiritum consilii et fortitudinis, ut tanquam lucerna super candelabrum posita, in domo Dei lucatis, et necessarium lumen ignorantibus ministris. Vale.

96 EPISTOLA CCXXXIV.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesie minister, Guiondi Molismensis monasterii abbali, salutem in Domino.*

Fratre iste præsentium portitor litterarum, cum litteris vestris ad nos veniens, quam inordinate vera celando, falsa profitendo, cum ordinandus examinaretur, ad sacerdotii culmen aspiraverit, lacrymabiliter nobis aperuit, consultus sibi æstimans ab inordinate accepto officio penitus cessare, quam in eodem periculose ministrare. De cuius cordis anxiate sollicita perquisitione quod sentio, et quod de canoniciis Scripturis collegi, fraternitati vestræ rescribo, quia licet inordinate accesserit ad sacrum ordinem, sacramenti tamen accepit sanctitatem; sed

(c) Sic habent vett. codd. in antea vulgato, *Musuvis.*

(d) Ita etiam vett. codd. antea *Musuvis.*

tamen quandiu in perversa intentione lucrorum A fessio illa approbanda [al. comprobanda] est, quia nos cogunt nova genera morborum nova querere experimenta medicamentorum. Cum ergo confessio illa ita fuerit comprobata, jam constabit incestus sum fuisse conjugium : « Incestis autem conjunctionibus secundum canones (can. *De incestis*, caus. 35, q. 2), nihil venie reservamus, nisi cum flagitiosum conjugium separatione sanaverint. » Ipsa autem conjugii violator et accusator (cau. *Concubisti*, caus. 32, q. 7) omni tempore velut viduus usque [in aliis v. cod. vel ut minus usque] ad tempus peractæ pœnitentiae sine conjugio maneat; mulier autem pretium pudicitiae suæ, dotem videlicet non amittat. Ita quidem et confessioni satisfaciemus, et conjugii bono in futurum utiliter providehimus. Ille interim sine ullo ordinis nostri dispendio facere potest vestra dispensatio, donec suo tempore ad generale concilium, vel generalem conventum veniamus, in quo de his et bujusmodi, cum conniventia [quidam convenientia] episcoporum tractare valeamus. Ego enim ita facio, si quid mihi aliquando tale contingit, et sic feci in hac præsenti Quadragesima de quodam milite, semper ad generalem audienciam reservans quid statuendum sit de talis conjugalis boni violatore. Valete.

EPISTOLA CCXXVI.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiae minister*, BERNERO, *Bonavallensis monasterii abbatii et fratribus sibi commissis, misericordiæ visceribus abundare.*

Monachus præsentium portitor litterarum, fngam qua de monasterio vestro elapsus est, lacrymabiliter nobis confessus est, et ut a fraternitate vestra indulgentiam ei impetrem, multa instantia deprecatus est. Precibus itaque miseri hominis, misericordia motus opportune et imporune rogo et moneo, ut ovis quæ aberraverat a grege, et anxie reverti desiderat, cum digna satisfactione suscipiat, edicti exemplo et verbo summi Pastoris, qui ovem perditam non solum revertentem recipit, sed etiam fugientem et errantem quæsivit, et ad ovile reduxit (*Luc. xv*). Exemplo itaque illius ex misericordia judicium temperate, et misericordiam quam sibi quisque impendi vellet, si ita affectus esset, fraterna charitate impendite. Possem in hanc sententiam plura vobis scribere, sed; puto divinam lectionem quotidie frequentantibus ista sufficere. Valete.

97 EPISTOLA CCXXVII.

PASCHALI, *summo pontifici, Ivo, humili Carnotensis Ecclesiae minister, in eo semper gaudere qui deletabiles facere potest exitus matutini et vespere.*

Quoniam paternitatem vestram a civibus Babylonie audivimus plusquam mille passus angariatam (b), intimo dolore congemimus, et quia ad aliud non sufficiimus, conditorem bonorum et dispositorem malorum, quantum [quam, ms. cod.] intensa prece valuimus, interpellavimus, ut tantæ procellæ lis vi armata captus est Romæ ab imperat. Henrico, de quo ad epist. 237.

(a) Refertur in cap. *Per Isaiam*, caus. 4, q. 4.

(b) Videtur respici ad illud tempus quo Pascha-

B

C

D

EPISTOLA CCXXV.

DAIMBERTO, *Dei gratia Senonensem archiepiscopo*, Ivo, *eadem gratia Carnotensis Ecclesiae minister, cum debita obedientia salutem et dilectionem.*

De milite qui ante legitimas nuptias cum sorore uxoris sue concubuit, et culpam suam publice confessus est, hoc paternitati vestrae respondeo quod vos bene nostis, quia sibi publicam ingessit infamiam, et aduersus honestam personam nec accusare de cætero potest, aut testificari. Verum, quia nemo criminiosus confessionem facere potest, nisi aut de flagitio aut de facinore, negare non possumus quin confessiones quas pro Dei timore et sua salute adversum se faciunt pœnitentes, recipiamus, et quin eis legitimas pœnitentias injungamus; quas si eis denegaremus, invisibilium luporum fauibus eos devorandos objiceremus. Si vero bujusmodi accusatores sui leviter et impune transire permittimus, bonum conjugale quod natura et lego ab initio sancitum est, periculose violandum exponimus. Quia ergo omnis controversiae finis ecclesiasticæ, secundum Apostolum, est juramentum (*Hebr. xvi*), districtis sacramentis, et per probatas sex personas sive qua præsentes hoc flagitium cognoverint, sive quæ fidei suæ argumento rei veritatem astruere possint, con-

fluctus in auram serenitatis converteret qui Pe-
trum in fluctibus ambulantem ne mergeretur erexit
(*Math. xiv.*), et coapostolum ejus Paulum tertio
aufragantem de profundo pelagi liberavit (*I Cor.*
xii.). Non ergo dedignetur vestra sublimitas humili-
tatem nostram consolationis suæ facere participem,
ut quæ precordialiter compassa est in adversis,
uberius gaudere valeat in prosperis. Non enim im-
memores sumus apostolicae doctrinae momentis :
Cum patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra : et cum gaudet unum membrum, congaudent omnia membra (*I Cor. xii.*). Quanto magis dolenti
capiti debent omni membra condolere, aut gaudenti
omnia congaudere? De cætero si per quamcunque
persuasum pervenerit ad aures vestras aliqua con-
questio vel suggestio de quadam præbenda, quam
daturum me disposuerit cuidam presbytero, no-
mine Guarino, nosse volo paternitatem vestram, quia
sicut disposui, si quantum in me est, perficere pa-
ratus sum et paratus [*un. v. c. operatus*] fui, ea
videlicet conditione ut Ecclesia scandalum bac de
causa non patiatur; quæ, sicut nostis, pacis et fra-
ternæ dilectionis magis compagæ sociandi est,
quam alicujus scissuræ dissensionis saucianda. In
hoc vero negotio tota pene Ecclesia cum decano in
faciem mihi restituit (epist. 182), et presbyterum
petitorem præbendæ, secundum morem Ecclesiæ
canonicari non permittit. Hac itaque de causa dis-
tuli facere quod proposueram, quia nec alter ali-
quid illi presbytero, quidquid ipse dicat, me datu-
rum promisi, nisi cum pace Ecclesiæ posset fieri.
Hæc ergo paternitas vestra indubitanter credit, et
ne Ecclesia inde perturbetur, sapientia sibi divini-
tus collata provideat. Valete.

EPISTOLA CCXXVIII.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ minister*, GON-
HERIO (a) bonæ spei presbytero, ad ostium veritatis
pulsare, ut ei se ipsam Veritas dignetur aperire.
Quærant fraternitas tua quomodo inter se con-
veniant prophetica sententia, qua dicit: *In qua-
cunque hora peccator conversus ingemuerit, salvus
erit* (*Ezech. xviii.*), et synodalis, quæ crimina sua
confitentes aliquandiu a corporis et sanguinis
Christi communione suspendit; repugnare enim
tibi videtur dissentire sententiam [*ita v. c. ; ante-*
ms. c.] capitilis et corporis, ut quos caput, id est D
Christus celcrater a peccato liberat, eos corpus
Christi, id est Ecclesia sub pena peccati diu ligatos
retineat. Quæ quæstio facile solvit, si interni
judicis animadversio et humanae fragilitatis con-
sideratio diligenter attendatur. Cum enim crimi-
nalis culpa delinquentem separat a capite et a cor-
pore, rationis ordo hoc exigit ut internus judex
tanto remittat celerius quanto solus magis videt
interius; Judex vero qui tantum videt in facie, us-
que adeo delinquentes sub peccati pena detineat,
donec per manifestum poenitentiæ fructum, qui sit

A poenitentis affectus intelligat. Per internum enim
gematum satisfit interno judici, et idcirco indilata
datur ab eo peccati remissio, cui manifesta est in-
terna conversio. Ecclesia vero, quia occulta cordis
ignorat, non solvit ligatum, licet suscitatum nisi
de monumento elatum, id est publica satisfactione
purgatum. Hinc est quod Ecclesia sua crimina con-
fidentes a sacramentorum communione suspendit,
et in cinere et cilicio positos ab introitu ecclesiarum
statuto tempore excludit, ut per hoc experien-
tia, si jam sunt intus vivificati, cum fuerint longa
poenitentiæ maceratione probati. Si bæc attendat
fraternitas tua, videbis non dissentire propheti-
cam et synodalem sententiam, cum illa deferat
quod suum est capiti, et ista concedat quod suum
est corpori. In discretione tamen episcoporum est
secundum affectum poenitentiæ tempus abbreviare
vel prolongare, dicente beato Augustino (*Enchiri-
dio*, c. 65, et can. 83, *De pæn. dist. 1*): « *In ac-
tione poenitentiæ, pro qua reus ab altari separan-
dus est, non adeo consideranda est mensura tem-
poris ut doloris, quatenus enim agnoscis, eatenus
Deus agnoscit, juxta illud Psalmista : Secundum
multitudinem dolorum meorum in corde me consola-
tiones tue latificaverunt animam meam (Psal. xcii.)*. »
De proposita quæstione ista satisfaciant [al. suffi-
cient]. Vale.

EPISTOLA CCXXIX.

LISIARDO, *Dei gratia Suessionum [al. Suessionensium]
episcopo*, Ivo, eadem gratia Carnotensis Ecclesiæ
minister, salutem et servitum.

C De conjugio mulieris de qua me ex vestra parte
consuluit dominus Stephanus, quæ ante conjugium
rem dicitur habuisse cum consanguineo ejus quem
nunc habet maritum, hoc legum fretus auctoritate
respondeo, quia corruptor ejus etiam si verum sit
quod dicit, eam accusare non potest, dicente apo-
stolico decreto (c. *Nemini*, caus. 15, q. 3; et epist.
496): « *Nemini de se confessio credi oportet super
crimen alienum*; » et alibi (c. *Incerta*, caus. 30, q.
5): « *Neminem reum esse judicandum, nisi judi-
ciario ordine convincatur*, » id est nisi ipse in quem
crimen intenditur, aut sponte se reum esse fateatur,
aut per innocentes testes in aliquo sæculari judicio
vel ecclesiastico reus esse comprobetur. Quod vero
accusator propter improbitatem suam testes adbibet
qui factum non viderunt, quamvis vera dicant, non
sunt tamen audiendi, cum leges contineant testes
adversus reum non esse admittendos, nisi de his
que sub praesentia eorum facta esse nosceuntur. Si
vero mulier consulens famam suæ adversus hanc in-
famiam purgare se voluerit, Romanorum pontificum
Xisti et Leonis exemplo edocti consulimus prudentiæ
vestræ (epist. 206), ut secundum quod fama crebre-
scit, quinta manu mulieris vel septima purgationem
(b) ejus accipiat, quatenus sic et legibus vim
non faciat, et conscientiæ vestræ et sedando ru-
moris consulatis. De cætero apud dilectionem vestram

(a) Gonherii etiam mentio epist. 181.

(b) Ita dixit septem sacramentis purgare, epist. 54.

excusatum me esse volo, videlicet quod Carneti me absente facta est separatio Guidonis cuiusdam parochiani vestri, et Mathildis cuiusdam parochianæ nostræ, quæ **98** frari ejus prius fuerat desponsata, ego tamen quomodocunque res se habeat, super parochianum vestrum nec judicium dedi nec dari feci. Ipsi sponte sua consilio quorundam clericorum inter se divortium quæsierunt; ipsi causas divortii me nesciente jurejurando probaverunt. Quæ res, si perperam facta est, voa melius scitis quam ego: et si inde in parochianam nostram [al. parochia nostra] aliqua calumnia emerserit, quantum in me est quod ratio et lex suaserit judicabo. Valete.

EPISTOLA CCXXX.

HILDEBERTO, *De gratia Cenomanensem episcopo, Ivo, eadem gratia Carnotensis Ecclesie minister, salutem et servitum [al. additur et dilectionem in Christo].*

Quoniam a principio conditionis humanæ naturali institutione conjugium constat esse sacramentum, nullum credo posse fieri divortium, nisi causa interveniat quam lex admittit, aut Evangelium. Adhuc enim vigeant Judæorum et gentilium, secundum legem naturalem, sociata conjugia, et nulla vel rarissima erant Christianorum connubia, quando apostolis interrogantibus: *Si licet homini uxorem dimittere quacunque ex causa, responsum est a Domino, nullum conjugatorum fieri posse divortium excepta fornicationis causa* (*Matth. v. xxxii*). Sed, quia secundum apostolicam doctrinam thorum immaculatum et honestum connubium oportet esse in omnibus (*Hebr. xiii*), crescente religione Christiana ad causas divortii additus est incestus; qui si in aliqua copula repertus fuerit, non potest probari thorus esse immaculatus et honestus. Hec ergo mihi considerandum videtur de muliere quæ relicto Judaismo convolavit ad baptismum, utrum consanguinea fuerit prioris mariti, an non. Quod si repertum fuerit, credo secundum legem Christianam quam professa est, a priori marito posse dissolvi, et nobis cui velit in Domino; alioquin vir cui nupserit adulter erit, et ipsa adultera; « *baptismus enim secundum Innocentium papam (c. Gaudemus, tit. 19; De Divort. l. iv Decret. et in c. 10; Si quis, dist. 34) peccata dimitti, non conjugia solvit.* » Hoc de proposita quæstione sentio, sine melioris sententia præjudicio. Valete.

EPISTOLA CCXXXI.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesie minister, Pontio venerabili Cluniacensium abbati, in regimine sibi commisso placere summo rectori.*

Quæsivit a parvitate mea prudens diligentia et diligens prudentia vestra, quid mihi significare videatur calicis elevatio et ejusdem repositio, quid significant illæ consignationes quæ flunt super calicem et intra, et extra, quæ prætermissa videntur in li-

A belle (a) quæm composui De convenientia veteris et novi sacerdotii. Quæ ideo prætermissa mihi quia ad illam convenientiam de qua in opusculo illo agebatur parum aut nihil pertinere videbantur. Cum vero per se ista considerantur, mysticum aliquid continere videntur, præter [un. v. c. propter] illas consignationes quæ distincte ante istas in tribus locis frequentantur. In his enim specialiter intenditur ut illa dona quæ jam vocantur sacrificia, in Christi corpus et sanguinem commutentur, vel commutata salutaria nobis efficiantur. Cum autem panis et calix adhibito diacono elevatur, exaltatio Christi corporis in cruce commemoratur; quod vero cum hostia jam consecrata, intra vel supra calicem signum crucis imprimitur a latere calicis orientali usque ad occidentalem, et a septentrionali usque ad australem, hoc figurari intelligimus, quod ante passionem Dominus discipulis suis prædixit in commendationem sue passionis: *cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum* (*Joan. xii*). Hostia quoque, quæjuxta calicem consignatur sic debet esse posita ut sua et calicis positione dextrum Christi latus representet, de quo manavit sanguis redemptoris et aqua baptismatis, quæ utraque in raliice contineri prudentia vestra non ignorat. At cum cooperante diacono calix deponitur, et hostia in suo loco reponitur, et corporali palla cooperatur (b), hoc commemoratur quod Joseph et Nicodemus, accepta licentia a Pilato, corpus Christi de cruce deposuerunt, et venerabiliter sepultura mandaverunt. Hæc de iis sentio, non respuens si quis de eis altiora et secretiora [al. sacratoriæ] ex auctoritate vel divina inspiratione dicere valuerit. De monacho qui in ignem cadendi juveni causa fuit non voluntate, sed casu, non videtur mihi esse criminale quod fecit, testante beato Augustino et dicente: « *Peccatum adeo est voluntarium, ut si non sit voluntarium, conset non esse peccatum.* » Unde si ad tempus monachus ille ab officio est suspensus, vel ab aliqua promotione dilatus, congruum mibi videretur ut et levitas ejus impunita non remaneret, et exemplum a simili levitate cavendi consortibus fieret. Ex sola ergo prudentia vestra pendet, ut secundum qualitatem vitæ et scientiæ [al. et conscientiæ] aut eum omnino suspendatis, aut in sacreum ordinibus ministrare concedatis. De cætero si monachi illius transgressionem qui se propter epilepsiam curandam eunuchizavit, secundum rigorem canonum animadvertere vultis, nec ad altiore gradum promoveri poterit, nec in eo in quo erat ordine ministrabit, quod, sicut bene nostis, ei non interdiceretur si esset sectus a medicis. Si enim secundum Nicænos canones illi ab ecclesiasticis officiis removentur qui se abscondunt [*vett. cod. abscondunt*] obtentu servandæ castitatis, multo magis illi removendi sunt qui se eunuchizant causa curandæ corporalis ægritudinis.

(a) Exstat hodie additus inter sermones Iovonis.
(b) De ratione hujus cooperaturæ exstat in *vet. cod.*

Verum quia sicut rigor commissus est rectoribus ad servandum pro necessitate locorum et temporum, aut pro consideratione appetendorum commodorum, aut vitandorum incommodorum, sic dispensationes eisdem permitta sunt, quæ Ecclesia Dei non generent scandalum pro honestate personarum, aut pro utilitate rerum publicarum (a). In quibus omnibus adhibenda est rectorum diligentia, ut nec nocitum concedant, nec profutura prohibeant. Sicut enim ægroti aliquando servatis legibus medicinae minime curantur, qui remissis competenter legibus sanarentur, ita in curandis morbis animarum considerandum est quibus proposito rigor disciplinæ, et quibus moderatio indulgentiæ. In quibus omnibus summa consilii est, quam habemus a Patre Augustino dicente in tractatu De disciplina ecclesiastica : « Habe charitatem, et fac quidquid vis; si parcis, parce cum charitate; si corripis, correpi cum charitate. » Hæc breviter ad proposita vestra pro intellectu meo respondi, quia, veniente ad nos portitor litterarum vestrarum, ego aliquantulum ægrotaham, et portitor litterarum ad redditum festinabat. Vale.

99 EPISTOLA CCXXXII.

HILDEBERTO, *Dei gratia Cenomanensi episcopo*, Ivo, *eadem gratia Carnotensis Ecclesie minister*, F. *Cenomanensis Ecclesie praæcentori (b) salutem.*

De viro qui antequam uxorem duceret, circa matriitalia loca matrem ejusdem uxoris exteriori pollutione maculavit, nihil sanius respondere valeo, quam quod papa Urbanus respondit Hugoni Gratianopolitano episcopo consulenti eum de simili negotio (c). Respondit enim ex consulta, propter tale flagitium legitimum solendum non esse matrimonium. Consuluit tamen diligentissimis et districtissimis examinationibus esse perquirendum, utrum in tali turpitudine contigerit aliqua carnis commissio, per quam fierent in commissione seminum una caro, propter quam fieri debet male initi vel violati matrimonii disjunctio. Audivienim quod vir ille de quo agitur, de objecto criminis examinatione igniti ferri se purgaverit (epist. 74,205,252 et 280), et a lesiono ignis illæsus repertus sit. Quod si ita est, et hoc in sacramento purgationis sua posuit quod numquam cum matre uxoris sua una caro fuerit, contra divinum testimonium nullum uterius investigandum intelligo esse judicium. Valete.

EPISTOLA CCXXXIII.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesie minister*, HENRICO, abbatii Angeliacensis monasterii, salutem et mutuum [al. mutuarum; ita ms. cod.] orationum munus.

De investituris Ecclesiarum quas laici faciunt,

A sententiam præcedentium Patrum Gregorii et Urbani (c). Si quis, et c. *Quoniam*, caus. 16, q. 7), quantum in me est laudo atque confirmo (epist. 60). Quocunque autem nomine talis pervasio proprie vocetur, eorum sententiam qui investituras laicorum defendere volunt, schismaticam judico. Nec ista contra dominum papam dico (d), quia quibusdam litteris mihi scripsit se coactus fecisse quod fecit, et adhuc se prohibere quod prohibuit, quamvis quædam nefanda quibusdam nefandis scripta permiserit. Et quia verenda patris debemus potius re-lare quam nudare (*Gen. ix.*), familiaribus et charitatem redolentibus litteris admonendus mihi videatur, ut se judicet, aut factum suum retractet. Quod si tecerit, referamus Deo gratias, et gaudeat nobiscum omnis Ecclesia, quæ graviter languet dum caput ejus laborat tanta debilitatum molestia. Si autem in hoc languore insanabiliter ægrotaverit, non est nostrum judicare de summo pontifice (epist. 236). Habemus enim evangelicam sententiam, que securos hos facit (*unus v. c. nos. ms. c. redditum*) : *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisæi, quæ dicunt servate et facite secundum vero opera eorum nolite facere (Math. xxii).* Vult enim hæc sententia præcepta præsidentium ad cathedram pertinencia obediens impleri (etiamsi tales sint quales erant Pharisæi) non eos factiosia conspiratione a suis sedibus removeri. Si vero ea præcipiant quæ sint contra doctrinam evangelicam vel apostolicam, ibi eis non esse obediendum exemplo docemur Pauli apostoli (e), qui Petro sibi prælato non recte incidenti ad veritatem Evangelii in faciem restitit, non tamen eum abjecit. Ubi enim succumbunt humanæ judicia, divina est expetenda misericordia, quatenus insitum conservata pace ramorum, et ipsi qui præcisi sunt unitati Ecclesiæ studeant reformati (f) et insitorum ramorum societate lætari. Alioquin nec præcisi inserentur, nec inserti fructificare aut florere in tanta turbinum concussione permittentur. Hæc de proposita quæstione respondeo majorum sententiis non præjudicans, quæ paci Ecclesiæ consultant et ædificationi. Vale.

EPISTOLA CCXXXIV.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesie minister*, GULIELMO, abbatii Majoris Monasterii, et fratribus sibi missis dilectionem in Domino.

Quod non concordia parva res crescant, discordia autem maxima res dilabuntur (*Salustius*, *Jug. 10*), experimento didicisse credo fraternaliter vestram. Unde cum arca Noe Ecclesiæ figuram præferens, cum per singulas dimensiones multis suis est dilatata, in uno tamen est cubitu [al. cubito; ita

(a) Dispensationum modus etiam approbatur epist. 250 et 260.

(b) Sic ex duob. v. c. suppleta inscriptio, Cenoman. Eccl. præc.

(c) Refertur in cap. *Extraordinaria pollutio*, caus. 35, q. 2, 3.

(d) Unus v.c. propter dominum : loquitur de Paschali secundo, qua de re ad epist. 236.

(e) Tunc enim claves sua potestate privandas, dicit epist. 236.

(f) Alludit ad verba S. Augustini quæ etiam refert epist. 288.

ms. c.] consummata (*Gen. vi*), quatenus hac præfiguratione tunc intelligeretur Ecclesiæ forma perfecta, cum ab inferioribus membris prælatis suis plena fuerit obedientia exhibita; quam quia multo tempore non exhibuistis (epist. 235), prout debuistis, non est mirandum dilectionem vestram si a vobis exigitur quod debetur (*un.v. c.* quod non deb.; ita ms. c.), videlicet ut metropolitanu[m] vestro obedientiam debitam et ore promittatis, et data dextera confirmetis. Sic a Petro Domino interrogante exacta est tria confessio (*Joan. xxi*), quia eo timente præcesserat tria negatio (*Math. xxvi*). Sic Petrus a Paulo et Barnaba dextram accepit societas ut apostolatum sibi commissum non usurparerent, sed Paulus in gentibus, Petrus in circummissione Evangelium prædicaret (*Gal. n*). In hunc modum, si vobis libet, satis licet, ut quod debetis et corde tenetis, ore promittatis, et manu confirmetis [de sacramento per manum], quia non maior mihi videtur obligatio manus quam oris, dicens Apostolo : *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem (Rom. x)*. Sed aliquando cogunt nos invenire nova genera medicamentorum, nova incrementa morborum. Et si enim, quod absit exigatur hoc quod dictum est ex aliqua vanâ occasione, cum tamen non ob sit fidei et bonis moribus, acquiescendum est vobis causa reformatæ pacis ex debita humilitate. Sic Paulus contra propositum suum Lystris permisit circumcidere Timotheum propter scandalum Judeorum (*Act. xvi*), quamvis sciret et prædicaret sacramentum circummissionis Christianæ religioni non esse necessarium. Exemplo ergo suo nos docuit, quod ibi dispensatio admittenda est, ubi rigor periculosus est. Possem plura scribere in hunc modum, sed quia prudenter loquor, haec pauca sufficiant. Vale.

EPISTOLA CCXXXV.

RAOULFO, *Dei gratia Turonum* [5 ms. *Turonorum*; ita ms. c.] archiepiscopo, Ivo, humili Carnotensis Ecclesiæ minister, salutem et servitum.

Audivi et gavie sum quod vicini episcopi Cenomanensis et Andegavensis pacem reformatæ studeant inter metropolitanam sedem vestram et fratres Majoris Monasterii, **100** et ad hoc unum solum restare, quod abbas id quod profitetur ore, non vult data dextera confirmare. Sed haec dissentio, quantum fuerit illi monasterio sumptuosa, vobis autem laboriosa, melius me novit prudentia vestra. Unde consulendum excellentia vestra, ut paci et unanimitat[i] studeatis, quatenus et monasteriorum debitam vobis subjectionem exhibeat, et etatis vestrae gravitas reliquos dies vita sua in pace et quiete perficiat. Si enim debitam subjectionem abbas ore professus fuerit, cum [etiam, ms. c.] ad obtinendam salutem sufficiat professio oris cum fide cordis, credo quia cum hoc in audiencia Ecclesiæ testificatus fuerit, promissionem suam irritam non aciet, quod in infamiam eum truderet, et damna-

tioni obnoxium faceret. Uti enim se habet simplicitas hominum, plus horret hoc abbas facere, quia est insolitus, quam quia sit illicitum. Et cum dicat Apostolus : *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem (Rom. x)* quod sufficit ad salutem, sufficere mihi posse videtur ad promittendam subjectionem. Plura scripsisse, sed sapienti satis dictum est. Vale.

EPISTOLA CCXXXVI.

JOANNI, *Dei gratia Lugdunensis primæ sedis archiepiscopo*, DAIMBERTUS eadem gratia Senonensis archiepiscopus, Ivo Carnotensis episcopus WALO Parisiensis episcopus, JOANNES, Aurelianensis episcopus, cum ceteris coepiscopis Senonensis provinciæ, institutam a Patribus reverentiam (a).

Jure prio[r]atus vestri invitasti[n]os ad concilium apud Ansam celebrandum, in quo tractare dispuisti[n]is de fide et investituris laicorum (epist. 233), ad quod venire minime contemnimus, sed terminos quos posuerunt patres nostri, terminos antiquos transgredi formidamus. Nusquam enim reverenda Patrum sanxit auctoritas, nusquam hoc servare consuevit antiquitas, primæ sedis episcopus episcopos extra provinciam propriam positos invitat[er] ad concilium, nisi hoc aut apostolica sedes imperaret, aut una de provincialibus Ecclesiis pro causis quas intra provinciam terminare non poterat, primæ sedis audientiam appellaret. Quod non de corde nostro prophetamus, sed apostolica auctoritate muniti, irrefragabilibus sententiis approbamus. Unde scribit papa Nicolaus in haec verba Radulfo Aquitaniarum primati [al. Rodulfo Bituricensi archiepiscopo] ultra jus primatis aliqua sibi usurpanti (cap. *Conquestus est*, caus. 9, q. 3) : « *Conquestus est apostolatu[n]i nostro frater noster Siegebodus archiepiscopus Narbonensis, quod clericos suos eo invito ad judicium venire compellas, et de rebus ad Ecclesiam suam pertinentibus eo inconsulto quasi jure patriarchatus tui disponas, cum hoc nec antiquitas cui Patres sanxere reverentiam habeat, et auctoritas sanctorum et canonicum penitus interdicat, nisi forte pro causis, quæ apud se terminari non possunt, ad te quasi ad patriarcham suum provocaverint, vel si episcopus suus decesserit, res Ecclesiae suæ judicio tuo dispendare voluerint.* Primates enim vel patriarchas

D nibil privilegiū habere præ ceteris episcopis, nisi quantum sacri canones concedunt, et præsa consuetudo illis antiquitus contulit, diffinimus, ita ut secundum Nicænas regulas sua privilegia serventur Ecclesiis. » Huic sententiæ concordant Clemens et Anacletus, qui post apostolos ordinaverunt in quibus civitatibus essent primæ sedes, in quibus metropolitanæ (c. *Urbes*, et c. *In illis*, dist. 80), statuentes ita demum judicium episcoporum ad primates esse referendum, si ad eorum audienciam fuerit appellatum. His auctoritatibus muniti, nolumus Ecclesiis vestris [nostris. ms. c.] inauditam novita-

(a) Ita restituta et suppleta hujus epistolæ subscriptio ope duorum antiquorum codicum.

tem inducere, vel jura earum antiquitus instituta permutare. Præterea quia in hoc concilio de investituris laicorum, quas quidam inter hereses computant (*a*), tractare disponitis, potius pudenda patris vestri [*al. nostri*] nudabitis (*Gen. ix*), quæ publicandi non essent in Geth, nec in compitis Ascalonis (*II Reg. i*), deridenda exponetis quam post dorsum ea velando benedictionem paternam vobis acquiratis (*Gen. ix*). Quod enim propter vitandam populi stragem paterne in se admisit summus pontifex (*b*), coegerit necessitas, non approbavit voluntas. Quod inde constat, quia postquam evasit periculum, sicut ipse quibusdam nostrum scripsit, quod jusserat jussit, quod prohibuerat prohibuit, quamvis quibusdam nefanis urgente periculo quædam nefanda scripta permisit. Sic Petrus trinam negationem (*Matt. xxvi*) tria confessione (*Joan. xxi*) purgavit, et apostolus mansit. Sic Marcellinus papa deceptus a profanis (*can. Nunc autem*, dist. 21) coram fano [*un. cod.* coram profano], thurificavit et tamen a fratribus minime judicatus post paucos dies martyrio coronari promeruit. Sic Aaron in eremo moram faciente Moyse, in monte propter importabilem populi seditionem vitulum fusilem fieri permisit, quem populus insipiens adoravit (*Exod. xxxii*), cum tamen non esset seductus a populo, ut Deum esse crederet, vel divinæ culturæ reverentiam ei exhiberet. Meruit tamen veniam tantus excessus, et Domino jubente per manum Moysi ad summum sacerdotium est sublimatus (*Lev. viii*). Sic Moyses ipse, qui cum Doinino loquebatur sicut ad amicum amicus (*Num. xii*), Deum tamen offendit, cum propter murmur populi dicentis: *Nunquid poterit nobis ejercere [al. eicare] aquam de petra haec?* (*Num. xx*). Dubitare coactus est, et aquam cum discepulatione a Domino postulare (*ibid.*). Si doctor gentium qui in synagogis publice clamabat: *Circumcisio nihil est, et Christus nihil vobis proderit, si circumcidimus [Gal. v]*, propter scandalum Judæorum circumcidì permisit Timotheum, ut bac condescensione Judæos lucrifacaret (*Act. xvi*). Hæc infirma probabiliter necessitate vel provida dispensatione passi sunt summi et sancti viri, Deo bene utente malis nostris, ut per hoc doceret eos seipsos agnoscere, quatenus discenter, infirma sua sibi ascribere, et bona sibi collata ad Dei gratiam referre. Nec ad hoc ista scripta sunt ut in exemplum vivendi ducantur, sed ut ex lapsu majorum discant timore minores, ne similes lapsus incurvant, et si forte eccliderint, summa celeritate resurgent. Quod si papa adhuc in Teutonicum regem (Henricum IV) debitam severitatem non excusat, credimus quia consulte differt secundum quorundam doctorum judicia [*al. doctorum consilium*], qui consulunt quædam admittenda pericula ut possint vitari majora. Unde dictum Augustinus in tertiolibro contra Parmenianum Donatistam (lib. iii,

(a) Improppie epist. 233.

(b) Paschalis secundus de quo epist. 233.

(c) Loquitur de provincia lib.

A c. 2): « Hoc sanitas observat Ecclesiæ, ut cum quisque fratrum, id est Christianorum, intus in Ecclesiæ societate constitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, ut anathemate dignus habetur, fiat hoc ubi periculum schismatis nullum est, atque id cum eo dilectione fiat, de qua ipse Apostolus alibi præcipit dicens: Ut inimicum eum non existimetis, sed corripite ut fratrem (*II Thess. iii*). **¶** Ubi satis ostendit quod, cum metus iste non subest, sed omnino de frumentorum certa stabilitate certa securitas maoet, id est quando ita cujusque [*al. uniuscujusque*] crimen notum est et omnibus execrabilis appareat, ut vel nulos prosurus, vel non tales habeat defensores per quos possit schisma contingere, non dormiat severitas discipline. In qua tanto est efficacior emendatio prævitatis quanto diligentior conservatio charitatis. Tunc autem hoc sine labe pacis et unitatis, et sine lesione frumentorum fieri potest, cum congregationis Ecclesiæ multitudo ab eo crimine quod anathematizatur, aliena est. Nec [neque, ms. c.] enim potest esse salubris a multis correptio, nisi cum ille corripitur qui non habet sociam multitudinem. Cum vero idem morbus plurimos occupaverit, nibil aliud bonis restat quam dolor et gemitus, ut per illud signum quod Ezechieli sancto revelatum est [revelatur, ms. c.], illæsi evadere ab illorum vastatione mereantur (*Ezech. ix*). Si quis enim frater in aliquo cæteris dissimili criminis nominatur, et revera si contagio peccandi multitudinem invaserit, divinæ disciplina severa misericordia necessaria est. Nam consilia separationis et inania sunt, et pernicioса, atque sacrilega, quia et impia et superba fiunt, et plus turbant [perturbant, ms. c.] infirmos bonos, quam corrigant [*al. corrigit*] animos malos. » Ad hoc [*al. hæc*] non videtur nobis utile consilium, ad illa (*hæc, ms. c.*) concilia (*c.*) convenire, in quibus non possumus eas personas contra quas agitur, condemnare vel judicare, quia nec nostro, nec ullius [vel aliecius] hominum probantur subjacere judicio (epist. 233). Unde nos constat esse immunes, si facta eorum oris gladio ferire fermidamus, cum ipse Mediator obediens eis præcipiat etiamsi tales sint quales erant Pharisæi, si ea quæ ad cathedram pertinent, recta præcipiant, ea vero minime faciant (epist. 61 et 233). **D** Ex quibus omnibus hoc constare videtur, quatenus feminalia sacerdotalia pudendis superponamus, ne verecunda [*al. veneranda*] nostra deridenda insidiatoribus nostris exponamus, et unde quærimus reformare Ecclesiæ fortitudinem, in maiorem incurramus debilitatem. Hæc dicentes non instruimus prudentiam vestram, sed excusamus innocentiam nostram, quia et principales Ecclesiæ claves nolumus potestate sua privare, quæcumque persona vices Petri habeat, nisi manifeste ab evangelica veritate discedat (*d*). Hæc dicentes non tolli-

(d) Idem statuit Bonifacius martyr in c. *Si papa*, dist. 40, et Ivo non obediendum ei præcipienti contra doctrinam evangelicam dicit epist. 233.

mus quin possint quique metropolitani episcopos, secundum jus antiquum, convocare provinciale synodum, salva reverentia Romanæ Ecclesiæ celebrare (c. *Nec licuit*, et c. *Multis*, dist. 17). Quæ si ad præsens non potest Satanam sternere sub pedibus suis, non obviabit tamen salubribus dispositionibus vestris, in quibus secundum quod in pretaxato libro (a) legitur, quisquis vel quod potest arguendo corrigit, vel quod corrigerem non potest, salvo pacis vinculo excludit, vel quod salvo pacis vinculo excludere non potest, æquitate improbat, firmitate supportat, hic est pacificus, et ab isto maledicto quod Scriptura dicit : *Vx his qui dicunt quod nequam bonum est, et quod bonum est, nequam; qui ponunt lucem tenebras, et tenebras lucem: qui ponunt quod amarum est dulce, et quod dulce est amarum!* (*Isai. L.*) Omnino liber, prorsus securus, penitus alienus. His catholicorum Patrum terminis contenti, que possumus secundum decreta Patrum salvo vinculo pacis corrigerem volumus; quæ autem corrigerem non possumus, usque ad messem, si necesse sit, Domino docente tolerare decrevimus. His verbis excusatos nos credimus, quod a laceratione domini papæ linguas nostras reprimimus, et si quid contra sententiam suam suorumque predecessorum (*Gregorii septimi, et Urbani secundi*) de remissione Germanico [*Germanicorum, ms. c.*] regi investituris fecisse vide:ur, filiali charitate excusamus. Non enim prævaricator est legis, qui delinquit in lege aliqua fallente subreptione vel impellente necessitate, sed qui legem impugnat studiose, et delictum suum non curat agnoscere. Unde hunc excessum ejus non tantum non accusamus, sed dictante ratione approbamus (epist. 233), si, imminentे strage populi, paterna charitate cum nonnullo vulnere suo se tantis periculis volvit objicere, ut majoribus morbis (epist. 190) posset sincera charitate subvenire. Nec ipse primus nec solus factus est dispensator Dominicorum præceptorum, quia Mediator Dei et hominum, cuius vita in terris disciplina fuit morum, primo præcepit discipulis ut non ferrent sacculum neque peram (*Math. x*), quia nunc nulla necessitas urgebat. Imminente vero tempore passionis suæ, sciens eos penuriam panis passuros cum transirent de loco ad locum, temperavit præceptum, dans eis licentiam ut ferrent peram et saccum (*Luc. xxii*), non jam imperans cupiditati (b), sed indulgens necessitatì. Ita cum hæreses diversi generis pullarent per diversas partes mundi, ut catholici territi severitate sententiae hereticorum seductiones caverent, severissime præceptum est ut revertentes ab hæresi vel clerici non fierent, vel clerici non manerent. Pro cuius rigore decreti cum Ecclesia maxima damna pateretur, prudens discretio religiosorum voluit et docuit mutandam esse sententiam,

A et ab hæresi revertentes, et catholicam unitatem profitentes, fraterne suscepit, et in honoribus suis manere concessit, judicans melius esse ut fieret aliquod vulnus in cortice matris arboris quod charitas sanaret, quam Ecclesia de omnibus quos posset sua membra non colligeret. Postremo quod quidam investituras hæresim vocant (epist. 257), cum hæresis non sit nisi error in fide, sicut enim fides cordis est ad justitiam, oris autem confessio ad salutem, ita hæresis error est ad impietatem, professio vero ejusdem erroris est ad perniciem. Et fides et error ex corde procedunt, investitura vero illa de qua tantus est motus, in solis est manibus dantis et accipientis (epist. 60), que bona et mala agere possunt, credere vel errare in fide non possunt. Ad bæc si investitura hæresis esset, ei renuntians sine vulnere ad eam redire non posset. Videmus autem, in partibus Germaniarum et Gallicarum, multas honestas personas purgato isto nævo per quamlibet satisfactionem, pastorales virginas reddidisse, et per manum apostolicam refutatas investituras recepisse. Quod summi pontifices minime fecissent, si in tali investitura hæresim et peccatum in Spiritum sanctum latere cognovissent. Cum ergo ea quæ æterna lege sancta non sunt (epist. 60) sed honestate et utilitate Ecclesiae instituta vel prohibita, pro eadem occasione ad tempus remittuntur pro qua inventa sunt, non est institutorum damno prævaricatio, sed laudabilis et saluberrima dispensatio. Quod cum multi minus studiosi minime attendant, ante tempus judicant spiritus mobilis et spiritus immobilis (*quidam cod.*, stabilis, *ita ms. c.*, epist. 288) non intelligentes differentiam. Si quis vero laicus ad hanc prorumpit insaniam, ut in datione et acceptione virgæ putet 102 se tribuere posse sacramentum vel rem sacramenti ecclesiastici (c), illum prorsus judicamus hæreticum, non propter manualē investituras, sed propter præsumptionem diabolicalē. Si vero congrua volumus rebus nomina dare, possumus dicere quod manualis illa investitura per laicos facta, alieni juris est pervasio et sacrilega præsumptio; quæ pro libertate Ecclesiae et honestate, salvo pacis vinculo, si fieri potest, funditus abscondenda [*vett. codd. abscondenda*] est. Ubi ergo sine schismate auferri potest, auferatur; ubi sine schismate auferri non potest, cum discreta reclamatio differatur. Nihil enim tali pervasione demittur sacramentis ecclesiasticis, quominus sancta sint (epist. 73), quia apud quoscumque sint [ipsa sunt, *ms. c.*], sive apud eos qui intus, sive apud eos qui foris sunt, eadem ipsa sunt. Hæc scripsimus dilectioni vestræ, parati refelli sine contumacia, si melius his que scripsimus nos docuerit prudentia vestra, quod munitum sit scriptura canonica. Valete.

Non jam obtuperans cupiditati.

(c) Ep. 60 dicit reges intendere se nihil spiritualia dare in investitura pontificum, etc.

(a) Ex d. Aug. lib. iii contra epist. Parmenianii, cap. 1, et relatum in can. *Quisquis caus. 3, q. 4.*
(b) Sic omnes codd. Bar. tamen in ora libri addit.

EPISTOLA CCXXXVII.

JOANNES (al. JOSCEMNO), primæ Lugdunensis sedis archiepiscopus, DAIMBERTO, Senonensi archiepiscopo, salutem.

(a) Quoniam sapienti pauca sufficientiunt, fraternitatem tuam paucis convenire decrevimus, et quia in multiloquio peccatum non deerit (*Prov. x.*), multitudinem verborum evitantes ad prolixitatem tuam qua potuimus brevitatem respondere curavimus. Quædam itaque proposuisti, in quibus partim personam nostram de præsumptuosa [*ita v. c.; al. præsumpta*] elatione notare, partim Lugdunensis Ecclesiæ dignitati derogare, partim vero in totius Ecclesiæ corpus inexpiablem nævum inducere velle videris. Primum ergo est, ut nosmetipsos expurgantes ad cætera liberiores et expeditiores accedamus. Placuit enim discretioni tua ut nobis imponeres quod te extra provinciam ad concilium apud Ansam (epist. 256) celebrandum invitaremus, ad agendum de fide et investituris laicorum, et ad judicandum eas personas (b) de quibus non est nobis fas judicare. Testem itaque Deum, et conscientiam nostram adhibemus, nos neque extra provinciam, neque ad judicandum de illis personis fraternitatem tuam trahere voluisse, sed simpliciter dilectionis tuae præsentiam ad colloquendum et consulendum de diversis perturbationibus quæ in Ecclesia Dei ortæ sunt, adsciscere studuisse, ut labore et meritu ac præmium laboris ac meriti tecum et cum aliis religiosis viris participaremus. Si quidem cum prima Lugdunensis provincia sit, nihilominus secunda et tertia Lugdunensis provincia est. Cum ergo primæ sedis Lugdunensis præsul pro suis aut illorum necessitatibus secunda vel tertia provinciæ præsules vocat, non ad alienam provinciam trahit, sed rationabili et justo ordine servato inferiora membra ad caput revocat, ut ei vel de adversitate condoleant, vel de prosperitate congaudeant. Nec prudentiam tuam [al. vestram] latere credimus, quoslibet metropolis provinciæ concilia intra suos fines convocandi jus habere. Qua autem habitudine suffraganei ad suos metropolitas se habent, eadem metropolitæ ad suos primates se habere noscuntur, ut videlicet causæ quæ apud inferiores terminari nequeant, apud superiores diffiniantur [definiantur, ms. c.], nisi ad Romanam audienciam appellatum fuerit, salvis tamen singularum Ecclesiarum privilegiis. Utinam igitur, charissime frater, serio dixisses te nolle aut non audere antiquos terminos a Patribus positos transgredi. Terminos vero Lugdunensis Ecclesiæ ac Senonensis ab antiquis Patribus positos universa pene novit Latinitas. Mirari autem non sufficiimus, quare plures personas ab ecclesiastico iudicio exclusas esse notaveris, nisi forte et omnes episcopos in eadem emunitate comprehendendi volueris. Quod si reges aut imperatores a pontificali iudicio eximere tentaveris, recurre ad magnum impe-

(a) Hæc respondet superiori epist. 236.

A ratorem Constantiū, qui in Nicæno concilio, præsente papa Sylvestro hujusmodi verba legitur habuisse (*append. can. 4, cans. 11, q. 4*). « Vos, iquit, episcopi, a solo Domino judicandi estis. » Non ait, ego et vos a solo Domino judicandi sumus. Cum enim solos excludit episcopos, se procul dubio, et omnes reges ecclesiastico subdit iudicio. Nunquid culpas factum clarissimi doctoris Ambrosii, qui Theodosium imperatorem ob suam culpam excommunicavit? Nunquid incusas Gregorii septimum, qui regem Henricum ob sua scelerata damnavit? Addidisti te vereri ne forte patri nostri pudenda in colloquio nostro revelarentur. Timuisti certe ubi non erat timor. Malum enim absque dubio cum pietate verecundorum filiorum benedici, quam cum inverecundia irreverentis filii maledici. Atque utinam ipse pater pudenda (ut dicitis) ista pro voluntate nostra contegi pateretur! Causatus es præterea periculosa tempora, causatus es adversariae partis robur ac multitudinem, causatus es nostræ partis debilitatem ac pacitatem. Et profecto quanto periculosiora sunt tempora, tanto fortius servis Dei est admittendum (epist. 18) ne cum abundante iniquitate refrigescit charitas multorum, refrigescat etiam charitas paucorum. Nonne recordaris quid paucis discipulis Christus dixerit: *Confidite*, iquit, quia *ego vici mundum* (*Joan. xvi.*). Si ergo doces diffidendum, victoriam mundi prædictas, et Christi victoriam prosternis. Novum et inauditum philosophandi genus, hortari contra fortes timidos, contra importunos desides, fieri in bello fugaces, in pace vero audaces, in periculo securos, in securitate providedos. Intestabilis magister navis, qui in tranquilla securitate artis suæ fastigium exercet, in tempestate vero clavum et cætera armamenta remittit. Ne verearlis, frater, bonum semen seminavit Christus in agro suo. Noli superseminare zizania, quæ ullo crescent, et bonum semen suffocare ointuntur (*Math. xiii.*). Multipliatur numerus malorum, abundant filii diffidentiæ; sed potens est Christus suos confortare et adversarios prosternere. Quid enim ait Apostolus? *Omnia*, iquit, *possum in eo qui me confortat Christo* (*Philipp. iv.*). Nunquid in solo Paulo erat Christus? Nunquid in eo solo omnia poterat? Credimus et confitemur in omnibus et singulis fidelibus omnia potest. *Ecce ego*, iquit, *vobis sum omnibus diebus* (*Math. xxviii.*). Quod autem eos arguis, qui investitures ecclesiasticarum dignitatum per laicos factas inter hæreses computant, non satis efficaciter facere videris. Quamvis enim sicut catholicæ fides in corde, ita et hæreticus error in corde maneat; tamen, sicut ex catholicis operibus catholicum sentimus, ita ex hæreticis operibus hæreticum cognoscimus. *A fructibus eorum*, iquit Dominus, *cognoscetis eos* (*Math. vii.*); et unaquæque arbor ex fructu suo cognoscitur. Et licet exteriores investitures per laicos factas non

(b) Papam intelligit, ut epist. 233 et 236.

satis propriæ hærcsis nomine censemus (*a*) ; sentire ac defendere fieri debere, indubitate hæresis est. Quod autem nonnullis indultum esse dicis, quod **103** de laicorum manibus investituras acceperint, quasi ad palpandum et extenuandum hoc crimen neveris scriptum esse, quia quod lex in præsenti indulget, in posterum vetat (epist. 203). Unde constat, quia omnis indulgentia præteritorum criminum, futurorum cautela est et prohibito. Sed et forsan formidas quod jura tui præsulatus annullare velimus. Nihil ad tuum sive Ecclesiæ tuae jus pertinens usurpare volumus; solam obedientiam quam metropolitanus primatus suo debet, a te charitable requiri mus. Obsecundare tibi sicut charissimo fratri, et invicem obsequium tuum recipere paratu sumus. Meminisse potes quia ex quo amicitiam et familiariatem Lugdunensis Ecclesiæ recuperasti, gratulanter te vidit, et exsultaanter recepit, quanta potuit affectione honoravit. Noli, frater, omni spiritui credere. Sensimus olim procellam istam, sed Deo favente aliquandiu [*al. aliquantulum*] resedit, et ipso faciente quievit. Extra provinciam te trahere nolimus, sed nec volumus. Credehamus enim et credimus convenientius esse ut secundarum provinciarum præsules ad primam provinciam pro causarum necessitate invitentur, quam primarum sedium pontifices ad secundas pro quibuslibet causis trahantur provincias. Alioquin quomodo stabit quod in sacris canonibus cautum est, ut majores causæ ad suos referantur primates? Id enim non esset causas ad primates referri, sed primates ad singularium provinciarum causam reduci. Postremo si primæ sedis pontifex ad secundam vel tertiam, vel forte quartam provinciam progrediens, provinciam non excedit, profecto secundæ, vel tertiae, vel quartæ metropolitanus ad primam vocatur, ad alienam provinciam non trahitur. Nullum enim causarum forum secundarum provinciarum præsilibus convenientius est quam sua prima provincia. Hæc tua dilectionis sub brevitate rescripsimus, adversus quæ si quid parare volueris sive minus sive eminus, audire et responderem parati sumus. Vale.

EPISTOLA CCXXXVIII.

Domino et Patri suo PASCHALI, summo pontifici, Ivo, humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, filialis obedientie famulatum.

Novit paternitas vestra, quia regnum Francorum præ ceteris regni sedi apostolicæ semper fuit obnoxium : et idcirco quantum ad ipsas regias personas perlinuit, nulla fuit divisio inter regnum et sacerdotium [*un. v.c. et sumnum sacerdotum, ita ms. c.*] Quod ergo hactenus cum pace et utilitate Ecclesiæ observatum est, humiliiter petimus ut de cætero observetur, et regni Francorum pax et summi sacerdotii nulla subreptione dissolvatur. Quod idcirco prælibamus, quia audivimus clericos Tornacenses ad apostolicam sedem venisse, petituros ut apostolica

A præceptione proprium possint habere episcopum, et Noviomensi Ecclesiæ frustare privilegium. Quod ne fiat, sicut filii et fideles rogamus et consulimus, ut statum Ecclesiæ, qui quadringentis ferme annis duravit, inconcussum manere concedatis, ne hac occasione (*b*) schisma quod est in Germanico regnoadversus sedem apostolicam, in Galliarum regnosuscitetis. Nec in hoc resistimus, quin possit sedes apostolica parochiarum amplitudinem [*duo v. c. multitudinem*] minorare, aut brevitatem dilatare, si utilitas populi Dei ita exigat, et nullum inde schisma contingat. Quia ergo rex Francorum (Ludovicus Crassus), utpote homo simplicis naturæ, erga Ecclesiam Dei est devotus, et sedi apostolicae benevolus, petimus et consulimus, ut a benevolentia ejus nulla vos subreptio subtrahat, nulla persuasio disjungat. Novit enim paternitas vestra, quia cum regnum et sacerdotium inter se convenient, bene regitur mundus, floret et fructificat Ecclesia. Cum vero inter se discordant, non tantum parvæ res non crescunt, sed etiam magnæ res miserabiliter dilabuntur. Ad hoc [*al. Ad hæc, et epist. 241; ita ms. c.*] quod petimus cum coepiscopis nostris non est contra majestatem sedis apostolicæ, non est contra utilitatem, ut non dicam dignitatem Tornacensis Ecclesiæ, servare terminos antiquos quos Patres eorum posuerunt, et longa antiquitate servaverunt. Præterea cum dignitas episcopalis paupertate his diebus honeste ferre non valeat, providendum est ne ista divisione uterque episcopus fiat pauper : quod testantur Noviomenses, qui utriusque Ecclesiæ experti sunt facultates. De cætero si causa Milonie et filia comitis Stephani ad aures vestras pervenerit, sciat vestra paternitas quia Milo priorem uxorem canonicæ non dimisit, et filiam comitis Stephani, sicut judicio episcoporum probatum est, canonice non accepit. Valete.

EPISTOLA CCXXXIX.

Ludovico, Dei gratia Francorum regi, Ivo eadem gratia humilis Carnotensis Ecclesiæ minister, in eo vivere et regnare cui servire regnare est.

Quod fama vulgante audivimus, hac ex litteris vestræ excellentiæ certius didicimus, videlicet quod neptem Flandrensis comitissæ, puellam ætate nubilem, genere nobilem, honestis moribus ut dicitur laudabilem, in uxorem ducere disponatis. D Quod nos et Deo placitum esse credimus, et hominibus vestræ famæ honestatem, et regni vestri soliditatem sincere diligentibus gratum esse cognoscimus. Cum enim bene viventum tres professiones Domino docente didicerimus, conjugatorum videlicet, continentium et rectorum ecclesiastorum, quicunque in aliquæ harum professionum repertus non fuerit, ante tribunal æterni Judicis proscriptus æterna hæreditate carebit. Cum enim Dominus de distinctione electorum et reproborum loqueretur, ait : *si fuerint in medio eorum Noe, Da-*

(*a*) *Schismatica* dicitur epist. 233, et inter hæreses computata si sacramentum præbère putalur,

ep. 236.

(*b*) *Ortum propter investituras, de quo epist. 236.*

niel, et Job, ipsi quidem salvi erunt, filii autem eorum non liberabunt animas suas (Ezech. xv), in Job fideliū conjugatorum gradum intelligens, in Daniel vitam continentium, in Noe professionem prælatorum. His ergo documentis instructi, quotidianis precibus pro honestate vestra et salute, Dei clementiam imploramus, ut in manu vestra franco-rum regnum dirigat, et in electorum numero vos ascribat. Præterea, quod monimus instanter monemus, ut propositionum vestrum, quatenus [al. quantum; ita ms. cod.] in vobis est, ad exitum perducere studeatis, ne antiquus hostis aliqua frauduleta subreptione etiam per amicos vos impedit, et a bono proposito, et ita ab electorum numero vos excludat. Ad hæc, si Spiritus Dei in vobis est, sicut utilitati vestre, ita stabilitati regni, et paci Ecclesiārum providere debetis (a). Quæ omnia, si sine successore de bac vita migraveritis, in multas scissuras dividentur, et fiet quod Dominus dicit: *Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, et domus super dominum cadet* (Math. xi). Quæ ruina quanta sit futura, quamque miserabilis, nec lingua potest dicere, nec humanus animus sufficit cogitare. Ut ergo hæc omnia vitentur incommoda, ad ineundum vitæ conjugalis ordinem nolite moras innectere, ne de eo quod sæpe proposuistis et sæpe distulisti, cadat in vos hostilis illa irrisio [al. derisio]. *Hic homo carpit edificare, et non potuit consummare* (Luc. xiv). Festinate ergo ut de lumbis vestris exeat qui vanam spem tot ambitiosorum hominum destruat, et ad unius spem mobilitatem reducat. Quæ res et illicitos motus carnis compescet, et detractores vestros atque irrisores in conspectu vestro silere faciet. Valeat celsitudo vestra, et non desistat a bono proposito.

EPISTOLA CCXL.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiae minister, GAUFRINO, anachorite, frui mentis tranquillitate.*

Cum omnis castæ religionis professor visceribus charitatis abundare debeat, ut tam saluti proximorum quam suæ providere studeat, necesse est ut hæc duo principaliter appetat, puram conscientiam et bonam famam, conscientiam propter se, famam propter proximum. Qui enim negligit famam suam crudelis est; occidit enim proximum quantum in se est (AUGUST., serm. 52, et can. *Nolo c. 12, q. 2*). Qui ergo vult famam suam conservare [enim neglit famam suam conservare, ms. c.] non tantum debet quæ bona sunt facere, sed etiam quæ probabilit̄ singi possunt mala evitare. Hæc Paulus in se considerans confidenter dicebat: *Pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die, sed neque me ipsum judico, nihil enim mihi conscientis sum* (I Cor. iv). Nos itaque quamvis sanctitati Pauli longe impares simus, tamen quantum Dei gratia donante possumus, cum bona conscientia famam nostram conservare studeamus, ne cæco et infirmo fratri offendiculum aut scandalum ponamus, et pereat se-

A cundum Apostolum, infirmus in conscientia nostra frater (I Cor. viii). Quod evenire aliquando solet, cum vicini curiosi corrosores vitæ nostræ, desidiosi autem correctores [al. correptores] vitæ suæ, similitia facta nostra inspicunt, quæ in utramque partem verti possunt, adhibitis conjecturis, quibus aliquando credi oportet, aliquando non oportet. Unde infirmitati fraternali consulentes ea facere non debemus in oculis infirmorum, quibus tanquam argumento utantur ad velandam suam persistitatem, vel ad infuscandam mentis nostræ serenam simplicitatem. Quod quia periculosum est, vitanda est a nobis omnis occasio maledicti, ut is qui ex adverso stat, occasionem querens non inventiat, sed bono exemplo informatus correctus ad se redeat. Hæc tibi, dilectissime, ex amore fraterno direxi, non docens, sed commonefaciens prudenter tuam, ut sicut es custos vitæ tuæ, ita sis famæ tuæ. Habes enim fratres infirmos quos scandalizas frequenti et familiari colloctione cujusdam devoutæ mulieris, quæ incompetentibus horis et locis, aspectibus eorum frequenter occurrit (epist. 208), cum quibus vult curiose et otiose verba miscet. Quæ res tibi et illis apud æmulos occasio est detrahendi, et tibi interruptio Sabbati tui. Præterea si tu tibi in teipso construxisti castra pudicitia, non debet ista tua securitas his qui extra ista castra sunt causa esse ruinae. Quod enim sancta animalia ante et retro oculos babere describuntur (Ezech. 1; Apoc. iv), sicut nosti, hoc intelligitur, quia sanctorum vita debet esse circumspeta, quatenus sic quisque se diligat ut amorem ejus qui supra se est, non postponat; sic eum qui supra [se, ms. c.] est diligat, ut eum qui iuxta se est non contemnat. Hæc est vera et ordinata charitas, sine qua quantilibet corporalis exercitatio non est vera religio, sed sub velamine religionis vana superstitione (epist. 192), quam a nobis avertat omnipotens misericordia et misericors omnipotentia. Vale.

EPISTOLA CCXLI.

HUMBALDO [al. GUMBALDO; ita ms. c.], *Dei gratia Antliissiodorensi episcopo, Ivo, eadem gratia humilis Ecclesiae Carnotensis minister, salutem et dilectionem.*

Sententiarum multitudine, quas mitti vobis postulastis, possemus auditorum aures officiose onerare, si ad manum tales haberemus, que negotio vestro forent necessariae. Quas ad manum idcirco non habemus, quia calumniatorum vestrorum propositions, et quibus eas confirmationes prorsus ignoramus. Intendere autem [al. vero] arcum et mittere sagittas quæ hostem [al. hostes] non feriant, risus est intuentium, non defensio dimicantium. Praelerea non est vobis pugna necessaria, quia causa vestra jam est apostolica falsoe præcisa. Quam si coram clericis et laicis inconsulto summo pontifice

(a) In hanc sententiam continuator Aimoini Hist. Franc. lib. v, cap. 52.

retractaveritis, majestatem apostolicam offendetis, A quippe fœdera inter ingenuos sunt legitima et interæquales. » Cum ergo separamus eos qui non sunt bac lege coconjuncti, non dicimus esse conjugium. quod non continet Christi et Ecclesie sacramentum. Quod minime continet videtur illa copula viri et mulieris, in qua non servatur præceptum dilectionis. Non enim verum est inter eas personas veram esse dilectionem, quarum altera alteram suo contubernio redigit in servitum. Cum ergo principale præceptum sit evangelicum, ut diligamus iuvicem, et ne facias alteri quod tibi non vis fieri (*Math. xvii.*), constat a Deo non esse conjunctos, quos potius contra præceptum evangelicum videamus esse corporaliter sociatos, nec esse verum conjugium quod contra Dei legem constat esse præsumptum. Quod etiam legibus sæculi cautum habemus, quas catholici reges composuerunt, et ex auctoritate Romanæ Ecclesiae catholicis populis servandas tradidierunt. Unde Justinianus in codice Novellarum (nov. 12, *De nuptiis*, c. 2, § *Si vero*, et c. 2, extra. *De conjug. serv.*) : « Si quis per errorem ancillam mulierem duxerit uxorem, liberam esse eam putas, vel e contrario, si libera mulier serva per errorem juncta sit, postea quam veritas reperta fuerit, dicendum est omnino nuptias non constitisse. Inter liberum enim et ancillam, servum et liberam mulierem nuptia contrahi non possunt. » In tali ergo contractu quod lex damnat, non homo, sed justitia separat. Quia quod contra leges præsumitur (c. *Vides*, dist. 10, et epist. seq.), per leges dissolvi meretur. Si quis autem liber ancillam in matrimonium duxerit, non habebit licentiam dimittere eam, si prius scientes conditionem suam et consentientes matrimonium contraxerunt, quia conjugium consensus facit, non coitus. Ubi ergo bona fide conjugia contracta sunt, ibi valet quod *Deus coniunxit, homo non separat* (*Gen. ii.*) ; et : *Non licet viro dimittere uxorem, nisi causa fornicationis* (*Math. xix.*). Ubi vero humana deceptio fœdus nuptiarum vitaverit, tales oportias non facit Deus, sed homo ; earum autem separationem facit Deus, non homo. De his possemus multipliciter rationibus agere, et authenticas sententias inde proferrere, sed credo ista sufficere prudentiae vestrae. De cætero scripsistis quosdam clericos cum litteris nostris ad vos venisse, qui auctoritate eaurum litterarum pterent se ab acolytro usque ad diaconatum promoveri, sed ego hoc omnino ignoravi, quia cum hoc salto nullum clericum ordinavi, nec ordinandum alicui transmisi. Vale.

105 EPISTOLA CCXLII.

AUDIOENO, *Dei gratia Ebroicensi episcopo*, Ivo, eadem gratia Carnotensis Ecclesiae minister, salutem et servitum.

Scripsit mihi dilectio vestra vos audiisse a quibusdam, quod dirimerem conjugia liberorum et ancillarum, et e converso (epist. 221; Grat. caus. 29, q. 2; Greg. lib. iv, tit. 9), et hoc vobis videri quod sit contra sententiam evangelicam, qua dicitur : *Non licet viro dimittere uxorem, nisi causa fornicationis* (*Marc. x.; Math. xix.*). Ad quod dilectioni vestrae respondemus, quia contra hanc sententiam scienter nihil agimus, vel agere volumus. Si enim divortium facimus inter liberum et ancillam, non conjugium solvimus, sed contubernium male conjuncrorum dissolvimus et dissociamus. Unde scribit Leo papa (epist. 9, et c. 42, caus. 32, q. 2) Rustico Narbonensi [*male antea*, Rotrico Narb.] episcopo : « Non omnis mulier viro juncta, uxor est, nuptiarum

B

C

D

EPISTOLA CCXLIII.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiae minister*, GUALONI, eadem gratia Parisiensi episcopo, salutem et dilectionem.

Nuper cum essemus apud castrum Militonense, narravit mihi dominus Stephanus cancellarius (*a*) quasdam nuptias fuisse celebratas in episcopatu vestro contra placitum vestrum, inter quendam

(a) Ad hunc scribit, epist. 260.

puerulum et quandam puerulam, cum adhuc pene in cunis essent (a). Quæ nuptiæ cum sint sine fide, sine prole, sine consensu, sine omni bono conjugali, sollicite quæsivit utrum possint legitime dissolvi. Cui secundum tramitem legum breviter respondi, quia quod contra leges præsumitur (c. *Vides.* dist. 10), per leges dissolvi meretur. Unde et scribit papa Nicolaus (b): «Conjugium facit consensus, non coitus. Qui consensus si forte solus in nuptiis defuerit, cætera omnia cum ipso coitu celebrata frustrantur.» Quibus auditis rogavit me ut scriberem vobis, quatenus tales nuptias aut fieri non permetteretis, aut factas dissolvi præciperetis. Non enim ignota vobis sunt que scribimus, et ideo de hac rem pro legum observatione quam pro ejus amore, quod ad officium vestrum pertinet, faccre vos monemus, quatenus hoc exemplo cæteri doceantur ne imaginariis, imo falsis nuptiis de cætero copulentur. Quæ sint personæ de quibus agitur, a prætaxato cancellario vobis notificabitur. Valete.

PISTOLA CCXLIV.

PASCHALI summo pontifici, domino et Patri suo, Ivo, humili Ecclesiæ minister, sic summo Regi militare ut bravium æternæ beatitudinis mereatur accipere.

Domnus Hubertus Silvanectensis episcopus, creatio vestra, lacrymabiliter conqueritur se a quibusdam clericis suis personis ut dicit infamibus, de venditione sacrorum ordinum (can. sub caus. 2, q. 1), apud metropolitanum suum injuste fuisse accusatum, et quibusdam coepiscopis suis factum sibi fuisse præjudicium, unde sentiens se gravatum appellavit ad apostolicam sedem, apud quam et per quam solent hujusmodi gravamina materna pietate relevari, et in statum [un. v. c. stateram] rectitudinis justitiae lance reformari. Unde supplicamus beatitudini vestræ, quatenus audita et cognita accusantium et testimoniantium causa sic compensentis ex misericordia judicium ut et justitia non periclitetur, et judicialis ordo causarum minime perturbetur; nullus enim locus remanebit innocentiae, si liceat quibuscumque personis sua querentibus, contra legum sanctiones cujuscumque in innocentia vitam maculare. Cujus enim sit vita, et cuius famæ, et quibus de causis accusent eum predicti adversarii, idem episcopus præsens vestre pateruitati referet, et publicam eorum infamiam veridica assertione retexet. Valete.

PISTOLA CCXLV.

Ivo, Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ minister, Hugo, magnifico et spectabili Trecassinarum comiti, sic militare in via ut regnare possit in patria.

Audivimus et cognovimus quod Hierosolymam prefecturus militiae Christi te **106** ipsum devovisti, illam evangelicam arrepturus militiam, qua cum

(a) De sponsalibus puerorum agit ep. 96, et Grat. in can. *Sponsalia*, et c. *Ubi*, caus. 30, q. 2.

(b) Exstat in libro Responsorum Nicolai papæ primi ad consulta Bulgarorum cap. 3, et citatur ep. 148.

A decem millibus secure pugnatur adversus eum qui cum viginti millibus adversum nos pugnaturus occurrat (*Luc. xiv.*). Denarius enim qui est secunda unitas, propter Decalogum integritatem, et soliditatem figurat virtutem; vigenarius vero qui est duplus ad denarium, duplicitatem et mollitiem significat vitiiorum. Plura enim sunt vicia quam virtutes; quia non tantum vicia virtutibus patenter sunt opposita, sed etiam sunt quædam vicia virtutum specie palliata. Unde, secundum Apostolum, angelus Satanæ transfiguratus se in angelum lucis (*II Cor. xi.*), cum circumiens et querens quem devoret (*I Petr. v.*), molitur quosdam fallere per vicia virtutibus similia, quos impellere non valuit ad manifesta flagitia vel facinora; Videtur enim aliquando suadere justitiam, ut [et, ms. c.] sub specie justitiae introducat [introducere, ms. c.] sævitiam, suadet quibusdam largiri propria, ut nudatos propriis impellat ad diripienda aliena, cum melius sit non habere quod tribuas, quam male acquirere quod des. Suadet quibusdam jejunia, non ut ament continentiam, sed ut venentur vanam gloriam; suadet quibusdam non reddere debitum conjugale uxoribus suis, ut sub velamine castitatis mittat eos ad stupra illicita, vel uxores eorum ad perpetrandam adulteria. In hunc modum occurruunt multa vicia pro virtutibus quibusdam tanquam laqueis occultis simplex anima decipitur; cuius vita licet videatur honesta, non tamen satis est circumspecta. Hæc tibi, charissime, ausu charitatis scripsi, ut propositum tuum ita circumpicias, quatenus, siicut videtur laudabile in oculis hominum, ita in oculis C Dei videatur acceptum, et sic imples vota voluntaria, ut non omittas legitima. Duxisti uxorem, quod lex naturæ initivit, et lex evangelica atque apostolica subsecuta firmavit (c). Dicit enim vetus lex: *Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et adhæredit uxori suæ, et erunt duo in carne una* (*Gen. ii.*). Et Evangelium: *Quod Deus conjunxit, homo non separat* (*Math. xix.*). Et Apostolus: *Unus quisque habeat uxorem suam propter fornicationem; et vir reddit debitum uxori, et uxor similiter viro; nisi forte ex consensu, ad tempus, ut vacatis orationi, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestrum* (*I Cor. vii.*). Hic autem consensus ita debet esse voluntarius, ut nulla vi sit extortus, vel aliqua simulatione palliatus. Alioquin si absque consensu uxoris servas castimoniam, etiam si pro Deo fiat, non servas conjugalem copulam, nec sacrificium offers de tuo, sed de alieno. Non enim, secundum Apostolum, *vir habet potestatem sui corporis, sed mulier; nec mulier habet potestatem sui corporis, sed vir* (*ibid.*). Quæ enim voventur de alieno, non placent Altissimo (tit. *De convers. conjug.* et can. *Agathosa*, cum seq. cau. 27, q. 2). Oportet ergo, ut in hoc

D ris servas castimoniam, etiam si pro Deo fiat, non servas conjugalem copulam, nec sacrificium offers de tuo, sed de alieno. Non enim, secundum Apostolum, *vir habet potestatem sui corporis, sed mulier; nec mulier habet potestatem sui corporis, sed vir* (*ibid.*). Quæ enim voventur de alieno, non placent Altissimo (tit. *De convers. conjug.* et can. *Agathosa*, cum seq. cau. 27, q. 2). Oportet ergo, ut in hoc

(c) Hæc ostendunt Hugonem, soluto matrimonio quod contraxerat prius cum Constantia Philippi regis filia, alteram duxisse, cum Hierosolymam proficeretur. Nam priores nuptias Ivo improbaverat, ut constat ex collatione ep. 158.

proposito tuo sic tibi provideas, quatenus ista novissima vota impleas, ut statuta naturalia et legitima non frangas. Vale.

EPISTOLA CCXLVI.

LISIARDO, *Dei gratia Suessionensis episcopo*, Ivo, *eadem gratia Carnotensis Ecclesiae minister, salutem et dilectionem.*

Noverit dilectio vestra, quia conjugium Petri filii Gervasii et filiae Waleranni Britoliensis [al. Gale-ranni Britollensis, vel Brutalensis] nunquam laudavi, neque ut fieret consilium dedi vel assensum, imo per Irogonem clericum Waleranno [al. Gale-ranno] consulenti me, dissuasi ne fieret, quia tale conjugium stare non posset, si esset qui concuerteret. Addidi et sententiam legis, quia unus maritus duas sorores non posset babere in conjugium, sicut nec una mulier cum duobus fratribus legitimum posset inire matrimonium (a). Sinegundis quippe soror hujus juvenculæ quam nunc habet prætaxatus Petrus in conjugium, uxor fuit ejusdem Petri non solum legitime desponsata, sed etiam sacerdotali benedictione conjuncta. Quid si objicitis non fuisse conjugium, ubi constat non conjugium fuisse carnale commercium, ex auctoritate Patrum respondeo, quia conjugium ex eo insolubile est, ex quo pactum conjugale firmatum est. Unde beato Joseph ab angelo dicitur : *Noli timere, accipere Mariam conjugem tuam* (*Math. i*). Conjugem Joseph vocabat, quam carnis commissione non noverat, nec aliquando cogniturus erat. Unde Ambrosius ad Virginitatis Exhortationem libro secundo : « Desponsata viro, conjugis nomen accepit, cum enim initiatur conjugium, tunc conjugii nomen assumitur; non enim defloratio virginitatis facit conjugium, sed pactio conjugalis. Denique cum jungitur puella conjugium est; non cum viri admistione cognoscitur. » Item Isidorus Etymologiarum libro nono : « Conjuges verius appellantur a prima despontionis fide, quamvis adhuc inter eos ignoretur conjugalis concubitus. » Quod vero vir sorore sibi prius despontate in conjugium habere non possit, sicut nec frater despontatam fratris uxorem, cum de paribus idem sit judicium, in concilio Triburiensi continetur capitulo 5 (in can. *Quidam*, caus. 27, q. 8; l. v. c. *De incest. nupt.*) : « Quidam despontavit uxorem et dotavit. Cum ea coire non potuit, quam frater ejus clanculo corrupit, et gravidam reddidit. Decretum est igitur, ut quamvis nupta esse non potuerit legitimo viro, despontatam tamen fratri, frater habere non possit. » Ut enim esset honestum connubium et thorus immaculatus, diligentissime præcaverunt patres nostri, ut despontata fratri, alteri fratri non nubetur, vel confederatus uni sorori, alteram in uxorem non duceret, quia per hanc licentiam fallente diabolo possent multa inhonestia et incestuosa provenire conjugia, quæ cessant ser-

(a) In banc sententiam Hildebertus Cenom. episcop. epist. 7 et 17, *de nuptiis filii Gualteri de Clin-campo*; ubi citat sequentes auctorum locos. Confer

A vata prohibitione legitima. Pauca scripsi dilectioni vestre, quæ mecum novit prudentia vestra, et servare consuevit vestra diligentia. De cætero commendando paternitat[i] [al. fraternitat[i]] vestre fratres nostros clericos beati Quintini (b), qui apud vos morantur, ut patrocinium vestrum eis impendatis, et a Deo retributionem exspectetis. Vale.

EPISTOLA CCXLVII.

JOANN', *Dei gratia Aurelianensi episcopo*, Ivo, *eadem gratia Carnotensis Ecclesiae minister, spiritum consili et fortitudinis.*

Clerici nostri nuper ad nos revertentes (epist. 248), qui causa comitis Theobaldi Aurelianis interfuerunt, retulerunt nobis quod quidam miles domini Radulphi [al. domini Radulfi] quendam militem comitis ad monachiam provocaverit, et hanc provocationem Ecclesia vestra judicio confirmaverit et diem peragendæ monachie constituerit. Quod audientes valde mirati sumus, **107** cum monomachia vix aut nunquam sine sanguinis effusione transigi valeat; judicium vero sanguinis servanda Patrum auctoritas clericos agitare prohibeat, et Romana Ecclesia in legem eam non assumat, (dicente papa Nicolao in causa Lotharii contra Theobergam reginam : « Monomachiam in legem non assumimus, quam antecessores nostros minime accepisse cognoscimus. ») Quomodo enim Ecclesia judicare debet fundendum sanguinem alienum, quæ a primo ortu suo jussa est fundere sanguinem proprium? [cap. *His a quibus*, caus. 23, q. 8, et tit. *Ne clerici vel non. sæcul. negot. lib. iii Decretal.*] Faciant hæc cincti [al. cuncti, ms. c.] Judices, qui ad malorum vindictam gladium materialem portant non qui contra nequitias spirituales gladio spiritus pugnant, ut cum unumquodque membrum Ecclesiæ officium non usurpaverit alienum, laudes mereatur quæ sponsa Cheisti cantantur in Canticis cantorum: *Puthra ut luua, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata* (*Cant. i*). Alioquin si alieni ordinis usurpatores fuerimus, nec nostri officii quod postposuimus, nec alieni quod usurpavimus, meritum obtinebimus, sed tanquam capite deorsum posito, et pedibus erectis tymelicorum [*un. v. c. temulentorum*] incessum imitabimur. Præterea si ex vestro judicio forte periculum mortis incurrit, perpetes inimicitias et periculam vestri ordinis incurrire poteritis. Dico hæc ex dilectione fraternitati vestre, quatenus salubri consilio judicium hoc retractatis, et provida dispensatione, si aliter fieri non potest, majora vitando pericula, minora potius subeatis. Vale.

EPISTOLA CCXLVIII.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiae minister, Raulfo de Balvinciaco, salutem et dilectionem.*

Mandavit mihi serenitas tua quod nostrum velles habere colloquium, vel per litteras in presenti necessitate salubre consilium; de præsenti nequitiam Iovonis epist. 99.

(b) Belvacensis scilicet ut epist. 31 et 151.

gotio tuo scripti Aurelianensi episcopo (epist. 247). A pie presumo habere me gratiam, ea presumptio aliquando cum aliqua spe peto ab eadem sede apostolica etiam ea quæ videntur esse contra rigorem apostolicum, sed non contra honorem apostolicum, quia non est indecens sedi apostolicae cantare Deo misericordiam et judicium. Cum ergo opportunitas est, securus pulso ad thronum justitiae (epist. 46); cum ratio exigit, cum pia presumptio pulso ad thronum misericordiae. Judicium sine ulla disceptatione debet omnis iudex, de misericordia vero deliberandum est, utrum expedit an non expedit. Haec non ignorantibus scribo, sed ad hoc [al. ad haec] ista premitto, ut quaecunque harum partium se vertat postulatio mea, aut pertinenti justitia non negetur, au pie pulsanti misericordiae janua non claudatur. Quod bene discernere poterit vestra paternitas, cum summam nostræ petitionis audieritis, et per praesentes legatos, adventus sui causam cognoveritis novit enim [al. novit autem] vestra paternitas quanto tempore post mortem bonæ memorie Anselmi archiepiscopi Cantuariensis (c) Ecclesia pastore viduata languerit, quomodo rex Anglorum bona episcopalia in usus sæculares usurpaverit, quanto studio episcopalme electionem ibi fieri non permiserit; aunc vero post increpationes vestras, post multas episcoporum diccesanorum admonitiones prætaxata Ecclesia consensu episcoporum, rege tandem connivente, elegit sibi in archiepiscopum Radulfum Rofensem episcopum, virum religiosum et honestum, scientiam et moribus clarum. Hic in propria persona sedem apostolicam visitare secundum majorum instituta, deliberavit (d). Sed eam partim corporis debilitas impedivit, partim periculum Romai itineris deteruit. Mittit itaque prædicta Ecclesia vice electi sui religiosas personas, et dictis et scriptis obnixe postulantes, ut prædictum electum Cantuariensi episcopatu confirmetis, et dignitatem ei pallii (e) 108 concedatis. Ego quoque affectu fraternali charitatis et ausu paternæ dilectionis consulendo rogo, et rogando consolo, ut etiam aliter fieri non potest, cum aliqua tamen dispensatione (f) languenti Ecclesiæ subveniatis, et propter Ecclesiæ necessitatem, deinde propter utilitatem et honestatem personæ, potentium supplicationibus aurem misericorditer inclinetis. Nisi enim medicinalis manus cito subveniat, prædicta Ecclesia in veteres ruinas relabetur, et vox dilatoria potentiam sine modo ultra modum protelabitur. Cum enim Dominus noster, qui institutor erat Sabbati, misericordiae opera faceret in Sabbatho, et redargueretur a Pharisæis quod solveret Sabbathum, spicas discipulis vellentibus, eorum murmurationi respondit: *Si intellexis- scis: Misericordiam volo et non sacrificium* (I Reg.

B

Ivo, *Dei Gralia Carnotensis Ecclesiae minister, Gir-
berto, Parisiensi archidiacono, salutem.*

Cum actum et consensum pari pena (cap. Omnes, cau. 47, q. 4) condemnet Apostolus (*Rom. 1*) et per innocentes testes crimina comproba da sint, non mihi videntur testes sufficere ad convincendam mœcham, quam vivente adultero, timore vel amore publicare vel accusare noluerunt. Quorum etiam quidam lenonicia turpitudois adulteræ ministraverunt et ita sicut ipsi nunc testatur, consentientes procul dubio fuerunt, et ideo sicut scitis, de se confessi non est credendum super crimen alienum (epist. 229). Si tamen in aliis honesti sunt, et ex eorum accusatione fama crebrescit et fœdus rumor infirmorum conscientias percutit, cogenda est mulier ut ad arbitrium præsidentium de objecto criminis probatarum personarum testimonio se expurget. Vel, si id facere non poterit, candeant ferri examinatione innocentiam suam comprobet (b). Si haec causa apud me ita ventilaretur, ita eam vellem tractari, ita rei veritatem investigari, nihil præjudicans sententiae aliorum, qui forsitan aliter sentiunt, et talia negotia saepius discussiunt. Vale.

EPISTOLA CCL.

PASCHALI, summo pontifici. Ivo, humilis Ecclesiae Carnotensis minister, devotam ut patri obedientiam, debitam ut domino reverentiam.

Quoniam in oculis apostolicæ majestatis aliquam

(a) Locus est Reg. lib. I cap. xxiv, de quo cap. Dominus, 86 cau. 1, q. 4, et Gregor. in lib. *De pastorali cura*.

(b) Quam etiam probat in easu necessitatibus, ep. 252.

(c) Obiit anno Dom. 1109, pontificatus xiii, vitæ

D

lxvvi; de quo Edinerus Anglus in ejus Vita.

(d) Electi enim episcopi solebant Romanam profici, ut etiam indicat ep. 254.

(e) Honor pallii dicitur epist. 50.

(f) Hujus usum saepè approbat, ut ep. 194, 214.

xx) *nunquam condemnassetis innocentes;* (*Math. xii*) et alibi : *An nescistis quia Filius hominis Dominus est etiam Sabbathi?* (*Marc. ii*) per hoc doctores informans, quia tunc possunt legum rigorem propter necessitates Ecclesiasticas temperare (*epist. 214*), quando ipsa legum remissio nihil continet contra fidei veritatem, vel morum honestatem. His exemplis admoniti secure pulsamus ad januam [*Ithronum, epist. 258*] misericordiae, credentes non esse indignum si apostolicus praeceptum mittentis sequatur aut exemplum. Postremo quantum potest mens humana de alieno corde pensare, sanum nobis esse videtur consilium, ut eum patre suscipiat, quatenus vos liberaliem filium et fidem vobis adoptasse gaudeatis. Valete.

EPISTOLA CCLI.

MANASSE, *Dei gratia Meldensis episcopo, Ivo, humili Carnotensis Ecclesiae minister, salutem et servitum.*

Quæsumit est nuper a parvitate mea ex parte abbatissæ Jotrensis monasterii, utrum deliquerint presbyteri, qui cuidam ægroto ex consuetudine post prandium vomenti viaticum (*c. Si quis, de cons.*) dare non fuerunt ausi, eodem ægroto consulente ut different in crastinum, quatenus hoc sacramentum jejunus acciperet (*c. Legimus, de const. dist. 2*) et ei sacramento debitam reverentiam pro viribus exhiberet [*al. exerceret*] quo auditio languentis pietatem laudavi, et presbyterum diligenter negligenter in quo reprehenderem non inveni. Pius fuit in hoc languentis timor, pia fuit medicina dilatio [sic *v. c.*; *antea laudatio*]. In utroque ergo non fuit culpabilis negligenter, sed salubris et cauta diligentia, ubi nec medicus suo defuisse videtur officio, nec moriens divino caruisse beneficio. Unde Augustinus de acceptione Eucharistiae ita scribit (*l. De eccl. dogm., c. 33 et c. Quotidie, de conse. dist. 2*): « Faciat unusquisque quod secundum fidem suam pie credit esse faciendum. Neque enim litigaverunt inter se, aut quisquam se alteri proposuit Zachæus et ille centurio, eum alter corum gaudens in domo sua suscepit Dominum (*Luc. xix*), alter dixerit : Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum (*Math. viii*), ambo Salvatorem honorificantes quamvis non uno modo, ambo peccatis miseri, ambo misericordiam consecuti. » Moneo itaque dilectionem vestram, ut rei veritatem investigetis, et si ita se veritas habet, nullum inde scandalum in Ecclesia faciat, ne aut nimia imputetur simplicitati, aut alicui occulte cupiditat. Valete.

EPISTOLA CCLII.

RADULSO, *Dei gratia Remorum archiepiscopo, Ivo, humili Ecclesiae Carnotensis minister, salutem et servitum.*

Ausu charitatis mitto paternitati vestræ præsentium latorem canonicum beati Quintini, bona spei fratrem, ut pro Dei amore et nostro negotium, propter quod paternitatem vestram visitavit, diligenter attendatis, paternè dirigatis, quantum salva

A justitia fieri potest auxilio et consilio sustentetis ; habet enim præsens frater sororem quamdam conjugatam, quam per conjecturas suspectam habet maritus suus de adulterio, non in adulterio deprehensam, non testibus convictam, nec ab aliquo accusatam. Cum ergo ita res se habeat, maritus tamen hujus mulieris thorum conjugii deseruit, et debitum conjugale subtraxit. Quod audiens pater generum suum convenit, et causam cur hoc faceret, diligenter inquisivit. Qua audita voluit filiam suam de objecto crimine jurejurando purgare, et insuper præcipiti voluntate etsine consilio addidit, quod mulier examinatione carentis ferri (*epist 280*) parata esset comprobare quod nunquam fuerit cum predicto viro una caro, de quo orta erat tam flagitiosa suspicio. Paulo post ventilata est hæc causa ante judices ecclesiasticos, quorum quidam dicebant quod in hujusmodi causa non esset admittenda talis examinatio, iu qua nulla judicario ordine facta præcessisset accusatio. Alii vero aliis ita dissidentibus judicaverunt, quod justa esset ista examinatio quam mulier obtulerat ex suo judicio, non attendentis quia nemo debet tentare Deum suum, quādiu habet quid faciat (*cf. epist. 74*). Tunc enim tentat homo Deum suum, quando postposito ordine judicario per examinationem carentis ferri vel aquæ ferventis divinum requirit testimonium. Unde Stephanus papa Liberto Magontino episcopo : « Ferri carentis vel aquæ ferventis examinatione confessionem extorqueri a quolibet sacri non censem canones; et quod sanctorum Patrum documento sanctum non est, superstitionis adinventione non est presumendum; spontanea enim confessione vel testimoniis approbatione publicata delicta habito pre oculis Dei timore commissa sunt regimini judicare, occulta vero incognita illius sunt iudicio relinquenda, qui solus novit corda filiorum hominum. » Non negamus tamen quia ad divina aliquando recurrendum sit testimonia quando, præcedente ordinaria accusatione (*cf. epist. 249*), omnino desunt humana testimonia; non quod lex hoc instituerit divina, sed quod exigat incredulitas humana, sicut de jura mentis habemus in Evangelio : *Non jurabis omnino. Sit autem sermo vester, est, est, non, non, quod amplius est, a malo est, non jurantis, sed jurare cogentis* (*Matth. v*). Cum ergo ita omne juramentum prohibeat præceptum evangelicum, Paulus tamen negotia ecclesiastica ita terminari permittit in Ecclesia, ut propter infirmitatem litigantium, juramentum finis sit in omni controversia (*Hebr. vi*). Non seribo talia ignoranti, sed commonefacio, et in omni proposito sibi negotio. Valete.

103 EPISTOLA CCLIII.

Lunovico, *Dei gratia serenissimo Francorum regi domino suo, Ivo, humili Carnotensis minister, ejus præceptis obedire, cui servire est regnare.*

Domnus Godefridus Ambianensis episcopus, vir religiosus et honestus, nuper Belvacis hospitatus, ad

colloquium nostrum pro humilitate sua venit, im- A vocatus est (*Luc. iv.*), et gratias Deo referimus, et portabiles miserias suas et angustias, quibus a violatoribus pacis vexatur, lacrymabiliter nobis aper- ruit, et consilium quomodo tanta mala mitigare posset, a me anxie quæsivit. Quod cum excederet vires meas, quia consilium sine fortitudine inutile esse solet, hoc unum mihi præ ceteris occurrit, quatenus eum monerem, ut regiam majestatem adiret, apud quam et consilium inveniri, et auxiliu fortitudi valeat sociari. Ex jure ergo fidelitatis et dilectionis monemus et rogamus regiam majestatem vestram, quatenus lacrymabiles ejus conquestiones intenta aure perpendatis, et eorū vestrum aculeis doloris ejus suggeste pietate compungatis. Decet enim regiam majestatem vestram, ut pactum pacis quod Deo inspirante in regno vestro confirmari fecisti, nulla lenocinante amicitia vel fallente desidia vio- lare permittatis, ne si unī in hoc maxime principio parceret volueritis, multos in discrimen adducatis, cum e contrario dicta scriptura: *Pestilente flagel- lato sapiens sapientior erit* (*Prov. xix.*); et: *Intelli- gens gubernacula possidebit* [un v. c. *tabernacula poss.*] (*Prov. i.*). Si ergo pena malorum utilis est sapienti, multo magis impunitas malorum nocitura est insipienti. Faciat itaque gladius regalis officium suum ad vindictam malorum, ut sicut pios colligit mansuetudine, sic impios coercent justa severitate. Sic devotio pauperum pro vestra salute Dominum [Deum, ms. cod.] orabit, et quod a Salvatore potu- stulaverit impetrabit. Valete.

EPISTOLA CCLIV.

PASCHALI, summo pontifici, Ivo, humiliis Ecclesiae Carnotensis minister, cum debita obedientia devota ser- vitia.

Pluribus de causis cogit me charitas frequenter pulsare aures vestre paternitatis, ut mea admonitio vel petitio utilis fiat his qui sedi apostolica minus sunt noti, nobis autem bene cogniti. Non ergo gravet serenitatem paternam per litteras tantum fre- quens visitatio quam presentia corporalis libentius exhiberet, nisi difficultas montium imbecillitatem meæ senectutis impediret. Quæ verba prælibavimus, ut importunitatem nostram excusemus, et opportunitatem paterni auditus impetremus. Rogamus enim paternam discretionem vestram pro domino Gaufrido Rothomagensi archiepiscopo, qui in tandem impe- travit a principe suo rege Anglorum, ut posset in propria persona sedem apostolicam visitare, quam tamen non distulit visitare suis temporibus in per- sona aliena. Non ergo existimamus imputandum contemptui sedis apostolicae quod necessitas impe- ravit, non torpor dissuasit, non neglectus retinuit, pro eo enim secure intercedimus, quia personam utillem et honestam ab adolescentia sua et ab aliis didicimus, et per nos [al. et nos] experti sumus. Quia ergo ad altiorem locum in mensa Domini sui

C regat, et tibi in quieto loco, quandiu vixeris, filiali charitate serviat. Unctionem vero quam semel accepisti, non aestimo repetendam (c), quia, secundum institutum apostolicæ sedis, genus est sacramenti. Qui autem sacramenta Christi et Ecclesiae repetit, injuriam ipsis sacramentis ingerit. Uncio enim infirmorum publicæ pœnitentia est sacramentum, quam non esse repetendam sicut nec baptismum testatur Augustinus, testatur Ambrosius (d). Augustinus in epistola ad Macedonium: « Caute salubriterque provisum est, ut locus illius humillimæ pœnitentia semel in Ecclesia concedatur, ne medicina vilis minus utilis esse ægratis videatur, quæ tanto magis salubris est, quanto minus contemptibilis fu- erit. » Ambrosius in secundo libro *De pœnitentia* (c. *Quamvis*, dist. 50, et cod. *De pœnit.* dist. 3): « Sicut est unum baptismus, ita et una pœnitentia, quæ tam- plicite agitur. Nam quotidie nos debet pœnitere peccati; sed hæc, delictorum leviorum, illa, graviorum. »

EPISTOLA CCLVI.
Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiae minister, fratri RAINALDO, salutem et dilectionem.*

Novit dilectio tua quia primitiva Ecclesiae formam sequi desiderans, ut prudens Nazareus (*Jud. xvi.*)

hodie definitum concilio Tridentini sess. 14, cap. 3.

(d) Videntur hæc detorta nec pertinere ad unctio- nem de qua *Jac. v.*

(a) *Opportunitate* deest in ms. c.

(b) De quibus sæpe conqueritur ut epist. 19.

(c) Cap. *Nihil. de pœnit.* dist. 3, sed repeti posse

in Ecclesia beati Joannis Baptista professus es sanctitatem professus communiter vivendi societatem, et tanquam aliqua [al. alia] **110** lucerna in domo Dei ad incrementum propositi tui lumen verbi minus doctis ministrare cepisti. Nunc vero, ut audio, nescio quo spiritu fascinante, derelicta sociali vita non sine scandalo infirmorum ad eremum convolare deliberas, ubi tantum offeras sacrificium turturum, postposita oblatione columbarum. Quia in re pensare debet prudentia tua quod Christus caput tuum, quem sequi debent membra cohaerentia (quia sicut ipse ambulavit, nos ambulare praecepit [*I Joan. [ii]*] de secreto suo processit ad publicum nostrum, ut charitatem suam nobis commendaret, et suo nos informans exemplo per vitæ vias ad amissam beatitudinem reduceret. Tu vero postposito hoc exemplo communem vitam, cui te devovisti fugere desideras, in qua, nullo vento vanitatis impidente, solidam gloriam poteris conservare, et in solitudine cordis [solitudinem mentis, *epist. 219*] ascensiones in corde disponere, multisque prodesse verba et exemplo, et in secretis locis vitam tuam spectabilem magis quam utilem præbere, quod est gloriam tuam in pulverem deducere (*Psal. viii*). Quod si feceris, a voto tuo, a professiones tua ex parte cecidisti; et qui tanquam duobus pedibus, id est sanctitate et communiter vivendi societate, per geminam charitatis viam ceperas repælare ad patriam, præciso uno pede, et præclusa una charitatis via, dum quasi claudus requiris [al. queris] religionis augmentum, timeo ne incurras lamentabile detrimentum. Hoc dicens non condemnō vitam anachoretarum (*epist. 192*), sed præfero vitam communiter viventium, qui non tantum sua reliquerunt, sed etiam propriis voluntatibus renuntiaverunt, et ita semetipsos secundum evangelicam admonitionem abnegaverunt (*Math. xvi*; *Luc. ix*). Qui si etiam ex objectu visibilium aliquibus temptationibus afficiuntur, vel non inventa solitudinis opportunitate, vel ecclesiasticorum studiorum occupatione, facile ab hujusmodi suggestionibus liberantur. Vita vero solitaria ideo inferior est, quia voluntaria et importunis cogitationibus plena, quæ tanquam muscae minutissimæ de limo surgentes volant in oculos cordis et interrumpunt sabbatum mentis. Quare punctationibus misera mens cruentata perdit decorum illum de quo dicit Psalmista: *Omnis gloria ejus filix Regis ab intus* (*Psal. xlv*), cum currens per phantasias et vanas imaginationes [al. imagines, ut ep. 10] suas aliquando ita superatur, ut si opportunitas se offerret, facile in temptationis sue laqueum labereatur. Nec hoc ex conjecturis dicimus, sed ab his qui experti sunt vera esse dicimus, quos aliquando in communī conversatione hominum vidimus vixisse laudabiliter, sed quando ad solitariam vitam se transtulerunt, ipsis, eisdem [al. ipsis] confitentibus, novimus suisse

(a) *A Domino, deest in aliis v. c.*

(b) *Sic duo v. c., alias et condita.; ep. 114 ita est*

A lamentabiliter lapsos. Quod si esum carnium culpas, qui aliquando adhibetur [al. admiscetur] mensis communiter viventium, considerare debes quia laudabilior abstinentia est sine feda concupiscentie flamma laitoribus cibis ut et non repleri, quam cum fœda gulæ flamma vilibus cibis ingurgitari (*S. Aug.*, c. 1 4, dist. 41). Sic Joannes Baptista delectabilibus cibis utens carnis locustarum et melle silvestri laudatus est a Domino (a) de abstinentia (*Math. iii*; *Marc. i*); Esau vero vili eibo lenticula videlicet ingurgitatus, culpatus est de gulæ concupiscentia (*Gen. xxv*). Hæc dicens non te doceo, sed commonefacio ut bonum tuum ita dispenses, ut cum perfectioni intendis, ne fias scandalum infirmis, quia satus est aliquando infirma tolerare quam summa cum schismate lacere [al. quam firma cum schismatis f.]. Possem tibi multa in hunc modum scribere. Sed hæc, et alia charitati convenientia satis novit prudentia tua. Vale.

EPISTOLA CLVII.

PHILIPPO, *Dei gratia Trecensi episcopo, Ivo, eadem gratia Carnotensis Ecclesiarum minister, salutem et servitum.*

Gratias referimus liberalitati vestræ, quod memor beneficentia vestræ, dissensionem que inter dominum Odonem Ecclesiam S. Georgii priorem, et quosdam fratres sibi commissos orta fuerat per Beati Quintini Ecclesiam regulariter sedare voluitis, et eosdem dissentientes ad predicationem Ecclesiam transmisistis. Sic enim a paternitate vestra [sic. v. c.; antea a parvitate mea] et Ecclesia vobis commissa institutum est, ut Ecclesia Sancti Georgii a vobis ecclesiastica et temporalia beneficia cum debita humilitate recognoscat, ab Ecclesia autem Beati Quintini regularia instituta suscipiat. Factum est itaque ut imperasti. Venerant quidam ex dissentientibus fratribus adversus prælatum suum disceptatui, et sententiam debitam pro meritis acceptiputi. Nos autem scientes quia « concordia parvæ res crescent, discordia autem maximæ dilabuntur » (*SALLUST. Jug. 10*), paci et unanimitati studuimus. Et quia sine eorum culpa tanta discordia fieri non potuit, persuasimus illis ut a prælato suo pro commissis veniam peterent, et indulgentiam postularent. Quo facto, facta est pax inter dominum Odonem et præsentes fratres, et condicta (b) inter præsentes et absentes, ita ut qui cum eo remanere vellet, remaneret cum subjectione debita. Qui autem remanere nollet, fraterna charitate servata transiret ad Ecclesiam Beati Quintini, vel ad aliquam Ecclesiam eidem adjacentem cum assensu domini Odonis, et dispensatione domini Radulfi abbatis. Reformata itaque pace, noluius pati ut alius in labore domini Odonis intraret, qui ibi diu cum [al. qui ibi dudum cum, ita ms. c.; sed cum deest] multo labore et sudore congregavit quæ potuit, et pro scientia sua fideliter dispensavit. Si autem zelus domus Dei in

inter nos condictum, et epist. 239, juxta condictum quod præcesserat.

nimiam zelotypiam eum excitavit, monimus etiam ut [al. eum ut] temperet zelum suum, et, secundum Apostulum, fiat *infirmis infirmus et omnibus omnia* ut multis lucrifaciat (*I Cor. ix*). Remisimus itaqueum subtilionem vestram et Ecclesiæ vestræ, ut vobis humilietur et obedienter serviat, et a vobis in necessitatibus ecclesiasticis paternum auxilium fiducialiter petat. Quod postulo a paternitate vestra, postulo a filiis vestris, Reinaldo præposito et archidiaconis vestris Petro, Drogone, Joscelino, Simone, Odone camerario, ut pauperem Ecclesiam verbo consolentur, auxilio tueantur. Vale.

EPISTOLA CCLVIII.

PASCHALI, summo pontifici, Ivo. humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, dilectionem filii et obcdientiam subjecti.

Quoniam apud sedem apostolicam viget misericordia et justitia, a quibuslibet oppressis humilietur ad eam recurrentum est, ut ibi unusquisque accipiat aut justum pro rerum veritate judicium, aut plium pro apostolica **¶¶¶** moderatione solatium. Unde flexis genibus cordis supplicamus excellentiæ vestræ, quatenus causam domini Huberti Silvancensis episcopi, soli audientiæ vestræ reservetis (epist. 244 et 103), ubi cum temeraria multitudo non terreat, nulla principum violentia cogat, sed sola veritas secundum testimonium conscientiæ suæ prolata et probata defendat. Novimus enī quia prateritis annis cum dominus Richardus Albanensis episcopus apostolica legatione fungeretur, quia Treccis ab eodem legato concilium celebratum est, in quo a malevolis et æmulis personis crimen venditionis sacrorum ordinum eidem episcopo objectum est, sed propter insufficientiam accusantium personarum consentientibus in hoc episcopis, minime probatum est. Sed prædictus episcopus tanti crimini infamiam cupiens evitare, ad arbitrium legati vestri, sicut testantur qui affuerunt, spontaneus [*unus v. c. spontaneis*] de objecto criminis se purgavit, et innocentiam suam jurejurando comprobavit. Quo facto intelligimus causam istam judicatio-
rio ordine fuisse decisam, et, secundum tenorem legum, non esse ulterius iterandam. Sed quia finitiva episcorum judicia ad apostolicam sedem sunt referenda, finem causæ sue impositurus, et quæ dixerit per honestas personas confirmaturus, ad thronum misericordiae (epist. 250) per nos et per alios sibi benevolos humilietur pulsat, quatenus sic erga eum observetur justitia, ut non periclitetur innocentia; quod sine nostra intercessione sedem apostolicam facturam speramus. Sed voluntaria oris nostri (*Psal. cxix*) approbari ab ea desideramus. Valete.

EPISTOLA CCLIX.

RADULFO, Dei gratia Remorum reverendo archiepi-
scopo, Ivo, eadem gratia Carnotensis Ecclesiæ mi-
nister, salutem et servitum.

Præcepit sublimitas vestra Radulfo abbati Sancti Quintini Belvacensis in virtute obedientiæ, ut visis

A litteris vestris infra quindecim dies exsequeretur judicium ab episcopo Ambianensi [*sic v. c.; ante Arbianensi*] de molecordio Beati Quintini factum. Abbas ad hoc respondet se nullum judicium de hoc negotio audiisse vel subterfugisse; quod tamen si factum fuisset non esset legi consentaneum, cum, lex debeat esse justa, possibilis, loco temporique conve-
niens (epist. 189), quæ omnia defuisse huic negotio manifeste probat ratio. Non enim justum est ut incommodeat quam sibi infert negligenter abbatis, aut pervicacia, alter reformat, cum abbas studio subterfugia munire ripas fluvii juxta prata, de quibus controversia est, præterfluentis. Quæ si munitæ fuissent sicut eas vidimus et sæpe pertransivimus, de aqua quæ redundat in pratis nulla esset contro-
versia. Item justum non est, ut quod ab omnibus molendinis Belvacensis Levm [alius v. c. leugæ] committitur, totum in molendinum Beati Quintini re-
fleclatur. Quæ si ad statum suum pristinum redige-
rentur, tota hæc controversia sopiretur. Abbas enim et quidam monachi Sancti Luciani adversus Ecclesiæ Beati Quintini veteres exercent inimicitias, qui quandiu habuit tutorem et defensorem, ab istis in-
quietationibus quievit, et per quadraginta quinque annos in quiete possedit. Præterea omnis obedientia possibilis debet esse, et sicut dictum est, tempori et loco congrua. Hæc autem vestra obedientia predicto abbati cum tanto rigore injuncta, etiam si per eum juste esset adimplenda, propter rigorem hiemis et loca palustria nullo modo valet ad presens impleri, quia nullus operarius in locis palustribus et aquosis hoc tempore prævalet operari. Si ergo per aliquam importunitatem vel subreptionem aliiquid a vobis exortum est, rogamus paternitatem vestram, ut considerata rerum et temporum opportunitate cum discretione temperatis sententiam, ut et Ecclesia Beati Quintini non cogatur molendinum suum ita debilitare ut molendi officium perdat, et monasterium Sancti Luciani, sub illis judicibus qui negotium ordine judiciario tractant, jus suum non amittat. Vale.

EPISTOLA CCLX.

Ivo, Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ minister, STE-
PHANO regis cancellario (ep. 243), abundare spiritu
consili et fortitudinis.

Nuper Aurelianis rediens dominus Galterius Carnotensis archidiaconus intimavit mihi fluctuationes cordis tui, et quomodo anima tua tabescat in malis, quærens quid potissimum de sibi propositis eligat, aut fugiat; simulque addidit, ut secundum auditæ dilectioni tuæ responderem, et consilium quod, Deo inspirante, sentirem sanius esse, prudentiæ tuæ re-
scriberem. Quibus auditis nihil utilius tibi consulere possum quam ut jactes cogitatum tuum in Domino (*Psal. liv*), quia ipse te ab omni fluctuatione libera-
bit, et tranquillitatem cordis in te reformabit. Hoc tamen unum consilium præcipue tibi do, ut voluntatem tuam voluntati Dei nunquam præponas, sed vocanti te ad agriculturam suam humilietur acque-

seas, et dicenti tibi in loco humili posito : *Ascende A superius* (*Luc. xiv*), minime contradicas. Quid enim scis, si ille omnipotens medicus hac via honesta to velit eruere de luto fecis, et confirmare in petra suæ dilectionis (*a*)? Non enim terrere se debet, et a bono proposito removere, quod dominus papa non absolute respondit petitionibus tuis, sive de retinendis honoribus tuis cum episcopatu Parisiensi, sive de Belvacensi Ecclesia, ut aliter non transferatur ad eam dominus Gualo [*al. Vualo, ita ms. c.ep. 144*], nisi eum repeat eadem Ecclesia. Novi enim consuetudinem Romanæ Ecclesie, quia non solet neque vult decretis suis patenter obviare. Solet autem dispensatore [*al. dispensatione*] multa infirma tolerare postquam patrata sunt, tam pro locorum necessitate, quam pro personarum utilitate et honestate can. *Sententiam*, can. 35, q. 9; *epist. 231*). Neque aliter cogendum est summus pontifex contraria sibi scribere vel facere, ne cogatur dicere illud apostolicum : *si quid [quod, ms. c.] destruxi, iterum edifico, prævaricatorem me constituo* (*Gal. ii*). Hæc atten-dens fiducialiter *ascende superius*, quia cum ascenderis, tolerantiam, quam nunc absolute non impetras, tum pro tua strenuitate, tum pro multorum te diligentium mediatione [*duo v. c.; al. meditatione, epist. 180 eo mediante*], quantum res temperari poterit, salva honestate Romanæ Ecclesie quod quæris, ut credimus, impetrabis. Vale.

112 EPISTOLA CCLXI.

HENRICO, *Dei gratia excellenti Anglorum regi, Ivo, humilis Ecclesie Carnotensis minister sic florere in regno terreno ut perfruatur eterno.*

Quoniam fama vulgante gloria vestra longe late-que diffusa est oportet, ut quod de liberalitate vestra fama prædicat, rerum veritas in se contineat. Sic enim verum possidebitis regnum, [si et vos ipsum bene regatis, et subditos vestros virga justitiae ab iniuitate revocetis. Hæc est enim vera gloria regum, sequi formam summi Regis, cui per Psalmistam dicitur : *Virgo directionis, virga regni tui; dilexisti justitiam, et odisti iniuitatem* (*Psal. xlvi*). Hæc idcirco prælibavi excellentiam vestram, quoniam audivi vos quamdam filiam vestram cui-dam nostro [*ita ex v. c., male, antea vestro*] parochiano, Hugoni videlicet, filio Gervasii, despon-sasse (*b*). Quos quidem parentes eorum gradu consanguinitatis esse testantur genitos, ut inter se nuptias contrahere non possint, nisi incestuosas, et ideo illicias. Quod minime decet regiam majestatem, culpam videlicet in se admittere quam in aliis debet legum severitate punire. Unde pro reverentia et dilectione vera magnitudinem vestram [*al. vestra*] præmonitam et premunitam esse cu-pimus, ut honeste, dum fieri potest, tales nuptias fieri non permittatis, ne tale conjugium si contra leges præsumatur, per leges dissolvi mereatur. Quod

(a) Cancellarius regis potest simul esse episco-pus.

(b) Hunc propter pacem violatam excommunica-tum postea refert epist. 266.

enim dicimus, non ex conjecturis facimus, quia præ manibus habemus scriptam genealogiam, quam scribi fecerunt nobiles viri de eadem tribu progeniti, et parati sunt ante judices ecclesiasticos eamdem genealogiam in tuto loco computare, et secundum legum instituta probare. Misi itaque vobis eamdem genealogiam a truncu suo inchoatam, et usque ad prætaxatas personas computando descriptam, quatenus ea perspecta rei veritatem dis-cutiat, et prudenti consilio ab illicita copulatione prædictas personas desistere faciat. Non enim poterimus a legum tramite deviare, si viderimus parochianum nostrum maxime in pacto conjugalii aliquod nefarium perpetrare, dicente apostolica sententia : « *Incestis conjunctionibus nihil venie reservamus, nisi cum incestum separatione san-verint* (*epist. 225*). » Cum enim reveremur temporalium regum potentiam, magis nos revereri oportet æterni Regis omnipotentiam, ut sic reddamus quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ Dei sunt Deo (*Math. xxi*). Genealogia autem ut dicitur sic se habet : Gonnors et Seufria sorores fuerunt. Ex Gon-nors exiit Richardus. Ex Richardo, Robertus. Ex Roberto, Gulielmus [*al. Vuilelmus*] rex. Ex Gulielmo, Henricus rex. Ex hoc rege isto quæ datur filio Gervasii. Item ex Seufria exiit Joscelina. Ex Jos-celina, Rogerius de monte Gummeri (*c*). Ex Roge-rius, Mabilia soror Roberti Bellimensis. Ex Mabilia, Mabilia uxor Gervasii. Et ex ista Mabilia, Hugo fi-lius Gervasii cui ista datur.

EPISTOLA CCLXII.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesie minister, Pontio venerabili Cluniacensi monasterii abbatii, salutem el dilectionem in Domino.*

Quæsivit a me tanquam divinorum secretorum diligenti scrutatoru[m] diligens dilectio vestra, cur inter verba sacramentorum in consecratione Dominici calicis positum sit mysterium fidei, cum Dominus inter mystica cœna verba dans discipulis corpus et sanguinem suum hæc verba non posuerit, nec ali quis evangelistarum evangelicis verba a se dictatis hæc interseruerit. Nunc ergo cur in canone hæc verba posita sint videamus; deinde utrum ab evangelistiis pretermissa sint, vel alicubi aequipollenter admissa, manifeste considerare poterimus. Scandalizati sunt enim, et adhuc scandalizantur multi infirmi (*d*), quomodo sub specie elementorum sumatur corpus et sanguis Christi, cum sensus humani nihil aliud renuntiant nisi colorem et saporem panis et vini, propter quorum dubitatem positum esse credo in canonc mysterium fidei, tanquam dicatur: *Sacra-menta qua vides in altari, aestimanda sunt non spe-cie, sed fide.* Aliud enim renuntiant oculi exterioris hominis, aliud tibi affirmant mentis oculi. Sic cum Dominus dixisset discipulis suis aliquanto tempore antequam celebrazset novissimam cenam cum apo-

(c) Vide Vuilelmum Gemiticensem, lib. viii *De du-cibus Northmannis*, cap. 35 et 36.

(d) Iwonis enim tempore vigebat adhuc secta Be-rengarii.

stolis : *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et non habebitis vitam in vobis (Joan. vi), multi ex discipulis abierunt retro dicentes: Durus est hic sermo (ibid.), putantes quod præciperentur carnes ejus sumere aut elicias in libetibus, aut assas in verubus et sanguinem cruentum sorbere in calicibus.* Dominus itaque ne hic error offendet omnes, alios qui remanserant his verbis instruxit, qualiter intelligendum esset quod dixit: *Verba quæ locutus sum vobis spiritus et vita sunt (ibid.)*; tanquam si diceret: Verba quæ locutus sum vobis, spiritualiter intelligere debetis [intelligenda sunt, ms. cod.]. Cibus de quo loquor vobis, non est esca ventris, sed cibus mentis. Si hæc verba Domini diligenter attendamus, mysterium fidei quod in consecratione calicis Domini positum est, eamdem sententiam continere videbimus, nec aliunde canonii inserta, nisi ex verbis Dominicis assumpta, cognoscemus. De prima questione vestra respondi quod sentio, sine melioris sententiæ præjudicio. De cætero, Melchisedech commemoratum inter sacra mysteria non alium intelligo quam ipsum regem Salem, cuius sacerdotium commendat Apostolus (*Hebr. vii*), quis antequam institutum fuisset Leviticum sacerdotium, in oblatione panis et vini præmonstravit nobis novi sacerdotii formam, sicut in Abel sacrificio præfigurata videmus innocentiam, et in oblatione Abrahæ commendatam videamus obedientiam, quorum omnium commemoratione ad hoc valere probatur, ut sicut prætaxati Patres Deo placuerunt per fidem futorum, et ita nos placere studeamus per fidem exhibitorum, et ita probetur una esse fides legis et Evangelii, umbra et veritatis, licet aliis et aliis presignata sint figuræ, cum essent futura; manifestis comprobata documentis, cum essent præterita. Possent hæc latioribus verbis explicari, sed hæc pauca sufficiunt videtur sapienti. Collectiones canonum (a) quos a me postulatis, et opuscula mea qua his addi voluistis, in monumentum dilectionis per dominum Ermaldum modo monachum vestrum olim clericum nostrum, transmisi vobis. Vale.

113 EPISTOLA CCLXIII.

Ivo, humilis Carnotensis Ecclesiæ minister, Belvacensis Ecclesiæ fratribus, stare in adversis et resistere perversis.

Recitat in medium vestræ calamitatis epistola (b), nobis ex materia litterarum materies orta est lacrymarum. Siccis enim oculis legere non potuimus exsilium vestrum, infestationes Burgensem, domorum spoliationem, terrarum invasionem; in quibus omnibus fuit impetus non ratio, et prævaluunt æmula clericorum laicalis præsumptio. Cessare quidem a divinis (c) juste vel injuste, quid ad regem pertineat non videmus. Excessus enim clericorum si contigerit, non est vindicandus potestate sæculari, sed

(a) Intelligit decretum, cuius prologus habetur inter has epistolulas sub numero 283.

(b) Nunc primum editur; habetur etiam in fine antiqui cod. S. Vict. Est autem ejusdem planæ argu-

A canonico judicio puniendus est, et censura episcopalium, cum tamen in hujusmodi interdicto nullus sit excessus, nihil præpropore factum, nihil videatur esse præsumptum. Vos ergo, fratres charissimi, quia scriptum est: *Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam (Matth. v)*, nolite turbari, nolite terrori. Deus enim in cujus conspectu intrat gemitus competitorum (*Psal. lxxviii*), Ecclesiam suam etsi tribulari permittit, tamen non dimittit. Videts igitur, dilectissimi, videte ne pro ammissione rerum vestrarum, quod valde timemus, deficiatis. Amor enim pecuniae parit defectum, defectus opprobrium; quod nullatenus evadere potestis, si laicorum pedibus colla supponatis. Et si honor Ecclesiæ per vos periclitatur, si rigor justitiae per vos adnibilatur, exemplum erit omnibus vobis quidem dedecorosum, aliquibus vero periculosum. Absit autem ut Ecclesia Belvacensis que floruit inter alias, tanti decoris nota decoleretur! Absit ut libertas Ecclesiæ per vos in servitatem redigatur! Nos quidem indubitanter, fratres charissimi, nos quidem pro facultate nostra et pro voluntate vestra in omnibus et per omnia vobiscum sumus, et nos et nostra vobis offerimus, et rebus consequimini [*consequemini*] si vultis quod voce promittimus. Valete. Angelus pacis vobiscum.

EPISTOLA CCLXIV.

Ludovico, Dei gratia serenissimo et dulcissimo regi Francorum domino suo, Ivo, humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, in eo regnare cuius regnum est sine fine.

Quoniam regiam sublimitatem [al. potestatem] libræ convenit tenere pietatis et justitiae, sic oportet condiri justitiam ex pietate, ut nec indiscreta pietas in subditis nutriat insolentiam, nec nimius justitiae rigor [un. v. c. nec nimis erectus justitiae rigor] opprimat innocentiam. Sic enim constat antiquorum regum floruisse et viguisse potentiam, ut aliquando peccata bumilium subditorum dissimularent, aliquando tanquam filiorum ferula corrigerent: contumaces vero erectos districta animadversione punirent [al. ferirent], quantum poena redderet subjectos, quos impunitas et patientia faciebat erectos. Quibus prælibatis supplico excellentiæ vestre flexis genibus cordis, ut in hoc appareat me obtinere gratiam in oculis regiae majestatis, quatenus pro Dei amore et nostro ita

D et clerum et populum Belvacensem (epist. 263) pro temeritate interficti hominis tractare studeatis, ut et innocentia non gravetur, et temeritas incauta per subreptionem diabolicam concitata non superbientium ultione feriatur, sed paenitentium virga corrigatur. Non enim decet, sicut dictum est, regiam moderationem æquo modo tractare subjectos [et erectos, ms. c.], ne sub specie corruptionis subrepatur furor crudelitatis, et immoderatus terror disperget in omnem ventum populum menti cum sequente epist. 26; conferatur cum epist. 157, quæ ad Belvacenses scripta est.

(c) Ecclesia enim Belvacensis suspensa erat a divino servitio, epist. 264.

bactenus dilectum, a quo potest regia majestas [al. A 114] de jure præpositorum nihil volo minui, ubi regia potestas] præ ceteris urbibus Galliarum honestum habere servitium. Quod si in hoc non acquiescit consilio meo et precibus meis vestra sublimitas, hoc saltem a majestate vestra impetrare satagit humilitas mea, ut consilium vestrum communictis ecclesiasticis et honestis personis, quæ absque malevolentia et amore ultiōnis velint et valeant sanum dare vobis consilium, non ad dispergandum et conterendum populum, quod crudelitati ascribatur, et post tempus factum vestrum pœnitentia comitetur. Si qua vero adversus decanum vel clerum vobis est controversia, monco et consulo, ut unquamque personam juxta ordinem suum examinari faciat, et subjudicibus ecclesiasticis causam cuiusque terminetis. Ita enim regia majestas in nullo minuetur, et cuique personæ suum jus conservabitur. De divino autem servitio, a qua mater (epist. 266) Belvacensis Ecclesia suspensa est, consilium sanum mihi minime videtur, quia iste rigor alibi minime servandus est, nisi ubi culpa sacrilegii, vel violata pacis aliter vindicari non potest (epist. 50). Valete.

B
PISTOLA CCLXV.

LUDOVICO, *Dei gratia dulcissimo et serenissimo Francorum regi, temporali domino suo, Ivo, eadem gratia Carnotensis Ecclesiæ minister, in eo vivere et regnare per quem reges regnant.*

Suggestum est excellentiæ vestræ quod clerici Caroñensis Ecclesie jus præpositorum suorum minuant, et quod longo usu possederunt eis auferrant. Unde suadeo serenitatim vestram, ne creditis omni spiritui, maxime sua quarenti, et non quæ sunt Jesu Christi. Non enim minuitur aliquid de jure præpositorum vel auferatur, sed apostolica auctoritate interdicuntur eis illicitæ angariæ (epist. 271), et pauperum vexationes, quas non tantum clericis, sed nec laicis licet exercere vel exigere. Quod cum ex relatione clericorum more ecclesiasticum pervenit sit ad aures apostolicas, ne illicitæ angariæ amplius in pauperes ecclesiasticos fiant, papa (Paschal) sub anathematis vinculo prohibuit (epist. 271), et quod prohibuit scripto firmavit. Non potest igitur decretum apostolicum inconsulto apostolico vel a me, vel ab aliqua persona, sine periculo ordinis sui destrui, mutari vel minui. Unde flexis genibus cordis supplico excellentiæ vestræ, ut super admonitione vestra congruas mihi et Ecclesiæ detis inducias, donec transacto fervore canicularium dierum possint legati Carnotensis Ecclesie ad sedem apostolicam mitti, et permittente sede apostolica conservata justitia et remota pauperum oppressione, sine periculo Ecclesia vestra voluntas adimpleri. Interim autem rogo et moneo regiam majestatem vestram, ut cum Ecclesia pacem babeatis, nec de peccato alieno peccatum vestrum cumuletis. Decet enim regiam majestatem regiam viam tenere, nec cupidorum ambitionibus aures aut lingua inclinare (a). Sciat enim quia

EPISTOLA CCLXVI.

CONONI, *Dei gratia Prænestino episcopo et sanctæ sedis apostolicæ legato, Ivo, humili Ecclesiæ Carnotensis minister, obedientiam et salutem.*

Sicut visito præsentiam vestram per legatum et litteras, sic visitarem propria persona, nisi adhuc detineret me ex longa infirmitate contracta debilitas. In primis itaque suggero simpliciter incedenti vestra sollicitudini, ut non credatis omni spiritui. Suasit enim Hugo filius Gervasii (epist. 261) propter violatam pacem se esse injuste excommunicatum, et terras patris sui injuste divinum officium esse interdictum (epist. 264), quia dicit ea die qua vocatus erat ad justitiam, se a domino rege suo fuisse detentum. Quæ excusatio adversus pacem violatam apud nos nullius momenti est, quia rex et princeps hanc licentiam dererunt militibus suis, ut absolutam fidelitatem jurarent paci et justitiis pacis infrae septem dies, quibus non sint essent se venturos ad justitiam, nisi eos detineret aut proprii corporis invaletudo, aut proprie personæ violenta detentio, nec rege excepto nec domino. Unde si prætaxatum Hugonem sine satisfactione absolverem, haberent me parochiani mei sicut ethnicum et publicanum, et ille cuius bona diripuit, usque ad novissimum quadrantem totum quod amisit a me repeteret, et de me et de meis quam gravius posset talionem exigeret. De cetero supplico sanctæ sollicitudini vestram, ut ad terminandam causam quam tertio Kalendas Septembris inter me et abbatem Majoris Monasterii statuistis (epist. 267 et 268), latus vestrum muniat prudenter et religiosis personis, quæ nec falliquerant nec fallere, nec pretio vincí nec precebus. In hoc enim monachi confidunt, quod multis multa et magna promittunt. Ut autem hujus rei noveritis veritatem, breviter vobis aperiam, latius vobis dicturus vel scripturus, si Deus dederit opportunitatem. Haec enim Ecclesia in municipio quod Curvavilla dicitur sita, a fundatore suo in honore sancti Nicolai canonico ordini fuit deputata, et haec predicti fundatoriæ devotio, episcopali auctoritate, et analbematis severitate roborata. Defuncto autem fundatore successore eius nomine Jerogius ascivit quosdam monachos clementarios, quorum monasterio promisit se daturum predictam Ecclesiam, si muro munirent prætaxatum municipium. Quod audientes monachi Majoris Monasterii, qui in vicina quadam cella morabantur, nolentes habere alterius monasterii monachos sibi vicinos, inconsulta Carnotensi Ecclesia, cujus juris est prætaxata Ecclesia, non tantum canonicali [amonicali, ms. c.] jure, sed etiam parochiali acceptis a Jerogio duabus præbeadis, Ecclesiam illam contradicentibus clericis loci illius

(a) Quia dicebant hoc privilegium Ecclesiæ, factum contra jura regia, et ideo regem seduxerant, ut ait ep. 271.

invaserunt; nec tamen communionem canonico-
rum, nisi quorundam assentatorum hahere potue-
runt. Unde quidam ex illis religiosus et litteratus
nomine Robertus, cum quibusdam alii dominum
Hugonem Diensem episcopum adiit qui tunc erat
sedis apostolicæ (papæ Gregorii septimi) legatus
(epist. 274), et in auribus ejus privatum et publice
clamorem de hac invasione ventilavit; qui acceptis
litteris a legato domum rediens, prædictis mona-
chis prædictæ Ecclesiæ invasionem per has litteras
interdixit. Illi vero infra prescriptum terminum
Ecclesiam dimiserunt, et de cætero per tri-
ginta et duos annos aut eo amplius absque syno-
dali reclamatione quietam reliquerunt. Nunc vero
cum ordinem canonicum non dissipare, sed in
melius in ipsa Ecclesia consensu clericorum stu-
derem promovere, monachi dæmoniacæ invidia
moti voluerunt in alienam messem falcam mittere,
et me episopicali jure privare (a). Quod vero dicunt
hanc Ecclesiam ab antecessore meo (epist. 1 et 2)
eis fuisse concessam; quidquid dicant, Carnotensis
Ecclesia cuius ipsa membrum est, ignoravit,
et quod ibi invaserunt, illo minime reclamante vel
adjuvante, amiserunt. Hæc breviter scripsi, ut ad
defendandam veritatem arctius vos accingatis, et cler-
icalis ordinis in quo estis (epist. 36), quantum po-
testis, ruinas relevetis. Valete.

EPISTOLA CCLXVII.

*CONONI, Dci gratia Prænestino episcopo, Ivo, eadem
gratia Carnotensis Ecclesiæ minister, devotam et
debitam legatis apostolicis obedientium.*

Invitavit me sollicitudo vestra ad agendum causam
vel per me vel per vicarios meos de ecclesia Sancti
Nicolai aduersus monachos Majoris Monasterii, quæ
sita est in municipio quod Curvavilla dicitur, quam
aliquando contrajuræ Ecclesiastica occupare præsum-
perunt. Sed secundum legum trahitem [can. *Vides*,
dit. 11], quod ab eis contra leges præsumptum est,
præcipiente legato apostolico domino Hugone Diensi
episcopo (b) per leges dissolutum est. Hanc igitur cau-
sam idcirco tractandum suscepimus, quia in propria perso-
na mea posse tractare putavi. Nunc vero quia ad-
huc equitare vel vehiculum aliquod sustinere non
valeo, supplico sanctitati vestre, quatenus ita sin-
cere tractari facias causam istam, ut propter insuffici-
tiam vicariorum nullum præjudicium patiatur
absentia mea, sed potius, si necessarium fuerit,
secundum tenorem canonum, congruo loco vel tem-
pore exspectetur præsentia mea. Quidquid enim
monachi dicant, si præsens essem, probarem irrefragabiliter nihil monachos illos in prædicta Eccle-
sia habuisse nisi per invasionem, partim clericis de
loco suo expulsis, partim comminationibus territis,
partim graviter percossis (epist. 263 et 274), nec fir-
mamenta chartarum habere sive de apostolica manu,
sive de episcopali, nisi extorta per subreptionem (c).

(a) De quorum violentia conqueritur ep. 263, et de
calumniosis objectionibus epist. 274.

(b) Is fuerat legatus in Galliis sub papa Gregorio
septimo ex ep. 274.

A Sic ergo in hac causa sollicitudini vestre provide-
te, ut cum fama hujus rei longe lateque sonuerit,
honor sit Dei et sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Valete.

EPISTOLA CCLXVIII.

*Episcopis WALONI Belvacensi, GULIELMO Cataunaen-
si [al. VUIELMO Cataldunensi], GAUDEFRIDO Ambi-
bianensi, CLAREBALDO Silvanectensi, Ivo humilis
Ecclesiæ Carnotensis minister, spiritu sententiae et
pietatis, et zelo justitiae abundare.*

Cum secundum decretales paginas et scita ca-
nonum omnes controversiae ecclesiastice in locis,
in quibus ortæ sunt, primo sint **¶¶** discutiendæ,
et nisi appellatum fuerit terminandæ, abbas Ma-
joris Monasterii postposito ordine judicario (epist.
267 et 274), contempta fraterna charitate, et injus-
tum et inordinatum clamorem de me detulit ad
sedem apostolicam, qui nullam feceram ei injuri-
am, imo judicio Ecclesie mihi commissæ, præ-
sente Gualterio [al. Gautero] archidiacono et Hu-
gone subdecano (d) cum pluribus aliis omnem ob-
tuleram justitiam. Unde in auribus domni cardin-
alis et vestris et totius hujus conventus hanc
primitus ex postulo injuriam. Qua de re si dilata
vel denegala mihi fuerit justitia, ut res non ad or-
dinem redigatur, longe lateque clamabo dictis et
scriptis, quia ægotanti et impetu monachorum
ferre non valenti, infertur violentia. Hæc enim
causa præcepto domini Hugonis Diensis episcopi,
quondam sedis apostolicæ legati, in concilio Exo-
lidunensi (epist. 181) me præsente et audiente cum
quibusdam aliis Carnotensibus clericis præcisa est.

Et ideo si in causa non essemus, cum cæteris epis-
copis canonice judicaremus quia ulterius repe-
tenda non est. Quod autem dico, honestarum per-
sonarum testimonio comprobari potest, quæ clama-
rem canonorum Ecclesiæ de qua agitur, in
pluribus conciliis audierunt, et judicium de remo-
tendis ab Ecclesia monachis certissime cognove-
runt. Hujus remotionis testis est etiam tricennalis
quieta possessio, in qua toto hoc tempore canonici
canonicis in prædicta Ecclesia successerunt, nec
recedentes nec accedentes aliquam canonicanam ca-
lumniam a monachis audierunt. Ego quoque toto
hoc tricenario nullum clamorem canonicum apud
antecessorem meum (Gaufridum, epist. 266), de cu-
jus concessione confidunt, super hoc factum con-
gnovi, et in viginti quinque annis, quibus in epis-
copatu, vel apud concilia provinciarum, vel generalia
aliquando factam audivi. Quidquid ergo monachi
dicant, hæc sicut a me dicuntur, si necesse sit
[al. si necesse fuerit, ita p., ita ms. c.], probabun-
tur. Quibus possem multa addere, sed ista credo ad
defendandam justitiam meam prudentialiæ vestre
posse sufficere. Ordo autem rerum gestarum diffu-
sius in litteris cardinali missis continetur, quarum

(c) Sequentia addita sunt ex v. c.

(d) Sie v. c.; antea, *subdiacono*; subdecani me-
minit epist. 54 et 204, ut etiam subdecanæ epist.
182.

exemplar vestræ sollicitudini transmisi, ut ex eis A tum consilii et fortitudinis, ut et sana sapiatis, et veritas certius possit agnosciri. Valete.

EPISTOLA CCLXIX.

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiae minister, BERNERIO [al. BERNERO] Bonævallensis monasterii abbatij et fratribus sibi commissis, abundare visceribus fraternali dilectionis.*

Quoniam divina gratia fratrem præsentium portiorem preuenit in benedictionibus dulcedinis, ut eundo de virtute in virtutem arduas vias Patrum studeat sequi, et post longam cœnobiticæ conversationis experientiam solitaria quietis dulcedine desideret perfrui, et in solitude mētis (epist. 219) [et cordis] (ep. 256) Dominum dominorum in Sion contemplari, non vobis fraudandus [esse ms. c.] a desiderio suo videtur, sed confoverendus et promovendus, ut non frigescat, aut tepescat in eo divini amoris tam pia devotio. Monemus ergo ut in hoc boni fratris proposito nulla mentes nostras titillat invidia, neque ejus tanta promotio fraternæ famæ videatur esse diminutio, tanquam placere et se præferre studeat in oculis hominum, qui in hoc proposito soli contendit placere Patri lumen. Unde etsi non est datum omnibus imitari, nolite tamen adversari, neque extinguere in eo spiritum ardentem et lucentem, et talia desideria suggesterentem. Vale.

EPISTOLA CCLXX.

TUNCEO, *Dei gratia Abricensium [al. Ambrisium; al. Abricensium] episcopo, Ivo, eadem gratia humili Carnotensis Ecclesiae minister, Paracleti consolatione refoveri.*

Quoniam cum patitur unum membrum debent compati omnia membra, auditis tribulationum vestiarum angustiis, compassus sum et condolui. Certum tamen vobis consilium dare non audeo, quod sine offensione alicujus potestatis vos sequi posse non video. Cogit enim vos ex una parte legatio apostolica sedis, ut præceptis ejus obediatis; urget vos ex altera regis potestas, ut resistatis. Cum igitur sibi invicem aduersentur præcepta apostolica et regalia, sanum consilium nemo vobis dare potest aliud quam quod Susanna dictante spiritu sancto sibi dedit: *Melius est mihi incidere in manu hominum quam derelinquere legem Dei mei* (Dan xiii), videlicet, ut aut apostolica sedis in legis suis plenarie obediatis, aut principaliter ad sedem apostolicam vicarios vestros mittatis, qui ibi pro vobis satisfacent, et gratiam sedis apostolice vobis restituant. Alioquin anathematis vinculum rumpere potestis, solvere [al., solvere autem; ita ms. c.] non potestis. In his omnibus ambiguitatibus det vobis Dominus Spir-

(a) Inclusa desunt in nonnullis, v. c.; sunt ms. c.
(b) Summæ deest in ms. c.

EPISTOLA CCLXXI.

PASCHALI, *Dei gratia summo pontifici [Patri et domino suo (a)]. Ivo, humili Carnotensis Ecclesiae minister, integrum et devotam pro viribus obedientiam.*

Gratias referimus summæ (b) paternitati vestræ, quod per præsentium latorem perspectis litteris nostris, confirmasti optatum privilegium communis clero Carnotensis Ecclesiae contra rapacitatem præpositorum (epist. 265), ad compescendam oppressionem ecclesiasticorum pauperum (l. n. c. *De episc. et cler.*). Adversus quod duo ex prepositis, quos præsentium lator celsitudini vestræ nominabit, pertinaciter se erexerunt, et regia potestati ad diminutionem sui regni loco privilegium factum esse suggesterunt (c), et ita in apostolicam sedem, si animadverte velit, ad perpetuam infamiam suam graviter deliquerunt. Unde pro ipso clero et cum ipso clero flexis genibus cordis supplico excellentiæ vestræ, quatenus repetitis scriptis decretum vestrum corroboratis, et qua poena feriendi sint præstantialiter isti apostolici decreti contempentes, manifeste et sine ambiguitate verborum, Ecclesiae Carnotensi cum terribili gladio ex utraque parte inobedientiam feriente dirigatis. Isti enim ad hoc regem (*Ludovicum*, epist. 565) seduxerunt quomodo voluerunt et valuerunt, ut minaces litteras adversus clerum mihi mitteret continentis cum minis quod bona clericorum sibi accepturus sit ubique poterit, nisi privilegium vestrum destruatur, et rapacitas præpositorum in pace concedatur. Has itaque litteras excellentiæ vestræ misi, quibus visis, in suggestores eorum severam sententiam dicetis, quatenus infamiae semper subjaceant, nisi ii qui hac occasione res suas amiserint, eas ex integro recipiant. Ita enim et oppressionem pauperum relevabitis, et ceteros a simili prævaricatione compescetis. De precariis vero (can. 4, 5 et 6; caus. 10, q. 2), quas jam bis in Carnotensi Ecclesia vetustis, similiter obnoxie precamur, ut nunquam mutetur vestra sententia, sed magis confirmetur; quia quando personaliter accipiebantur, oriebantur inde illicita emptio et venditio inter accipientes, et non accipientes, et fœda contentio, iræ, rixa, æmulationes, inimicitiae, et multa illicita, quæ radicibus evellenda esse ab Ecclesia sancire debet vestra excellentia. De cetero et ego et clerus celsitudini vestræ supplicamus de hoc præsentium latore, ut si quid adversitatis ipsi causa hujus negotii contigerit, apostolicam manum et vindicem et adjutricem sentiat. Nam cum ante hoc negotium in pace esset, nunc et a rege et a comite Carnotensi sub obtentu aliarum occasionum minis

(c) Præpositorum rapina velata nomine juris regii: quibus ne aures inclinet, monet regem epist. 265.

atque odiis circum venitur, nec tamen et se et sua pro Ecclesia et pro pauperibus devote et misericorditer impendere desistit. Deprecamur etiam, si quid de hoc negotio postulaverit quod presenti pagina non contineantur, ut ipsum tanquam nos in hac re audiatis. Vale.

EPISTOLA CCLXXII.

REGINALDO [RAGINALDO, ms. c.], *Dei gratia Andegavensis* [Andegavensium, ms. c.] *episcopo*, Ivo, eadem gratia Carnotensis Ecclesiae minister, sic gregem sibi regere creditum, ut non tristis neque gemens cogatur aeternis Judicis pro eo rationem reddere.

Cum nobis sacerdotibus ad hoc Dominici ovilis cura commissa sit ut oves nobis commissas per pascua vite ducere studeamus, non oportet ut ovem errantem ita ab unitate gregis irrevocabiliter separamus (epist. 279), quatenus eam devorandam luporum fauceibus exponamus. Exigit enim cura nobis commissa ut potius ovem errante per devia sequamur, et cum sacrificatione et cruentatione (a) laterum, si necesse sit, per dumeta et spineta nos coactemus, ut eam ovili suo restituere valcamus. Quae verba dilectioni vestre prelibavimus, quia pro quadam parochiana vestra, nomine Mathilde, rogare sollicitudinem vestram ab domino Gaufrido dilecto nobis, cuius consanguinea est, rogati sumus, quatenus errores et lapsus ejus ita misericorditer et discrete attendatis, ut postposita omni similitate, deleto omni rancore, consilium vita querentem non abjiciatis, sed exemplo summi Pastoris, qui peccatricem lacrymantem suscepit (*Luc. vii.*), vulnera ejus sanare, et ad viam salutis et honestatis eam reducere studeatis. Cum enim vita Domini Jesu disciplina morum fuerit super terram (epist. 279), tunc recte per vias vitae incedimus, cum ea vitamus quae eum visitasse cognoscimus, vel ea facinus [*al. imitamus*] quae eum fecisse didicimus. Plura diceremus, sed prudentiam vestram multiloquii fastidio onerare formidamus.

EPISTOLA CCLXXII.

CONONI, *Dei gratia Prænestino episcopo, sanctæ sedis apostolicæ legato*, Ivo, *humilis Ecclesiae Carnotensis minister, salutem et obedientiam.*

Novit vestra sollicitudo, quia vacca quæ arcum portabant, relictis fetibus domi Bethsamis ibant et [tamen, ms. c.] cum pro fetibus mugientes retro aspiciebant, non [*neq; ms. c.*] tamen a via exorbitabant (*I Reg. vi.*). Quod attendere debet sollicitudo vestra, quia licet ab obedientia sedis apostolicæ nulla ratione dissentire velimus, tamen aliquando fraternalis compassionis affectu, pro fratribus in tribulatione positis, sedem apostolicam, vel vicarios ejus compellare compellimur, ut moderato rigore justitiae amicis et familiaribus nostris aliquod consolationis remedium impetreremus. Unde pro Bajoz-

A censi episcopo justis de causis nobis amicissimo sollicituni vestræ supplicamus (cpist. 270), quatenus excommunicationem in episcopos Northmanniæ intentatam ita in eo temperetis, pro amore Dei et nostro, et ceterorum pro eo supplicantum, ut si episcopale officium ei concedere non potestis, saltene introitum ecclesiæ ad tempus non negetis. Sub alieno enim jure tanquam sub torculari positus (b) dolet et gemit se nihil plus posse quam permittitur. Unde iterum et iterum supplicamus, ut apud vos pro eo nostra valeat intercessio, quam a nobis non extorquet nisi sola fraternalis charitatis affectio. Valete.

EPISTOLA CCLXXIV.

PASCHALI *summo pontifici*, Ivo, *humilis Carnotensis Ecclesiae minister, cum plena obedientia plena salutis gaudia.*

B Causæ, quam inter me et abbatem Majoris-Monasterii coram Prænestino episcopo sedis apostolicæ legato fieri precepistis (epist. 267 et 268), preponente corporis infirmitate interesse non potui, responsales tamen meos et litteras meas calumniosis monachorum (*c.*) objectionibus obviantes eidem legato vestro et episcopis, quos ad banc causam tractandam convocaverat, transmisi. Quarum litterarum veritatem cum monachi nullo judicario ordine infirmare valuerint, nondum aliquo judicio pregravati, vel aliqua in eos data sententia, non confidentia justitiae, sed causa afferenda moræ, (absentem et agrotantem me ad apostolicam sedem invitaverunt (epist. 219), cum ego per responsales meos obstringero me vellem ad ea infirmanda quæ mihi objecerant, et ea judicario ordine comprobanda, quæ litteris meis injustis eorum objectionibus responderam, si infirmitati meæ indulgeretur locus opportunus et tempus opportunum. Ut autem summam veritatis breviter concludam, noverit vestra sanctitas [sancta paternitas, ms. cod.], quia nullam investituram illius Ecclesiae de qua controversia est, nec in toto, nec in parte habuerint, nisi per invasionem aut subreptionem. Quæ invasio cum ad aures domini Hugoni Diensis episcopi delata fuisset, qui tunc temporis legatus erat papæ Gregorii (septimi, *Regist. lib. ix.*, epist. 15 et seq.), missis litteris prædictam Ecclesiam a monachorum invasione liberavit, et canonicis ibidem servientibus apostolica auctoritate quietam reliquit. Ab eo ergo tempore eadem Ecclesia nullam inquietudinem, nullum clamorem legitimum, vel in capitulo Carnotensi, vel in synodo provinciali, vel in consilio generali sustinuit, sed sub suo episcopo clericis vicissim [*al. viritim*] sibi succendentibus per triginta aut eo amplius annos in clericali ordine militavit. Nunc vero cum vellem eorumdem clericorum vitam vel [et] ordinem ad meliorem statum erigere, monachi adversus me surrexerunt, et propositum

Dolebat et gemebat se nihil plus posse quam a rege permittebatur.

(c) Horum invidiam dæmoniacam vocat epist. 366.

(a) Sic ex duabus v. c.; male antea, *cum sacrificatione et clarificatione*, seu etiam *confractione*.

(b) Regis scilicet; nam in tribus vett. codd. hæc ep. habet argumentum sequens : *De episcopo qui*

117 meum injustis calumnis [ita v. c., antea A se ad omnem justitiam ante judices pacis eo ordine meum multis cal.] impedierunt. Etcum eis nullam justitiam denegassem, præpostero saltu et postposito ordine judicario ad aures apostolicas injuriosam calumniam detulerunt. Flexis igitur genibus cordis supplico sanctitati vestre, ut hanc injuriam meam vestram reputetis, et intra provinciam nostram sub judicibus paternitate vestra ordinatis causam banc in loco vicino, in quo possim meam exhibere præsentiam, et tractari terminari jubeatis, aut monachos cognito ordine rerum ab injusta calumnia cessare faciat. Misi itaque paternitatē vestrā litteras quas scripsi legato vestro [Cononi, ex epist. 267], et episopis quos ad hanc causam idem legatus convocaverat, un in eis veritatem quam probare paratus eram in loco opportuno liquide cognoscatis, et ita propulsandæ in justitiae, et defendendæ justitiae melius providere valeatis. Quaecunque enim de hac causa ibidem continentur, paratus sum canonice probare, si imbecillitati meæ indulgebatur locus opportunus et tempus opportunum. Consultat igitur beatitudo vestra famæ suæ, ut nullum præjudicium apud vos fieri permittat senectuti et imbecillitati meæ, vel demenbrationem Ecclesie mihi commissæ. De cætero obsecro per viscera paternæ misericordiæ, ut si aliquis clericorum Carnotensium aliquam subreptione a vobis impetrare voluerit ut ei gemitetur honor ecclesiasticus, non acquiescatis ne prævaricationi imputetur, et perniciosa consuetudo, quæ abolita fuerat redinretegetur. Sub eisdem precibus commando paternitatē vestræ Ecclesiam Beati Joannis Baptistæ, et ejusdem Ecclesie abbatem præsentium portitorum, ut quod pro necessitate pusilli gregis sibi commissi postulaverit obtineat, unde religio loci sibi commissi crescat et vigeat. Valete.

EPISTOLA CCLXXV.

CONONI, *Dei gratia Præxestino episcopo, sedis apostolicæ legato, Ivo, eadem gratia Carnotensis Ecclesie minister, salutem et obedientiam.*

Nuper accepit litteras vestras, continentes excommunicationem eorum qui Nivernensem comitem ceperunt, vel captioni ejus interfuerunt, vel de spoliis ejus aliquam partem acceperunt, vel auxilium in hoc dederunt excepta sola persona Theobaldi [al. Tebaldi] comitis, cui inducias usque ad octavas Omnium Sanctorum donastis. Et tamen, nisi interim comitem Nivernensem reddat, ex tunc eum eidem excommunicationi subjecistis. Has itaque litteras Theobaldo [al. Tebaldi] comiti legi et exponi feci, ut auditio rigore ecclesiastico forte apud se cogaret, vel Deus ei inspiraret, ut prædictum comitem reddat, et terræ turbatæ, et gravius turbandæ, pacem restituat. Quibus auditis et intellectis miratus est valde quod rex apud judices ecclesiasticos clamorem de eo fecerit (a), qui nullam ei, cum dominus ejus sit, justitiam denegaverit. Ofert itaque

quo rerum gestarum ordo postulaverit, in omni loco ad quem securus suas possit, et in quo securus suas (*sic*) possit exercere [al. exercere] actiones, et probare. exacturus tamen prius injuriam sibi factam, quod præproper et inordinate milites sui excommunicati sint, qui vel nihil impunctum pacis deliquerunt, vel nullam inde justitiam denegaverunt. Auditis itaque ejus responsionibus consilium mibi fuit ut reverendas personas religioni vestræ transmitterem, qui verba comitis et hac et alia vobis referent, ut de his cum domino rege tractetis, et inter eum et comitem pacem componere studeatis. Ita enim comes verbis defendit suam innocentiam, et regis et comitis Nivernensis exagerat injuriam, ut justam causam habere videatur, nisi judicaro ordine et invicibili ratione convincatur. Sciat autem vestra prudentia quia in propria persona me his actionibus presentasse, si imbecillitas corporis me permitteret equitare, et labore itineris sustinere. Communicato itaque consilicium cum episopis et judicibus pacis, ita banc controversian sedare studeo, ut qui ex adverso stat non habeat quod reprehendat et pax Ecclesiarum et quicquid pauperum in sua stabilitate permaneat. Dicit enim comes quod libenter reddet aut recrèdet comitem Nivernensem, si, auditis ejus rationibus, judices pacis in hoc consensorint, et, dicitante justitia, judicaverint. Valete.

EPISTOLA CCLXXVI.

C *PASCHALI summo pontifici, Patri et domino suo, Ivo, humili Carnotensis Ecclesie minister, debitum et devotum obedientiæ famulatum.*

Quoniam sedes apostolica omnium pie pulsantium necessitatibus occurrit, ab omnibus filiis suis tribulationem patientibus tanquam ad materna viscera consolationis concurrit, ut ab ealac parvulis solidis cibis adultis, pro cujusque necessitate ministretur. Unde Eboracensis Ecclesia in partibus occidentis posita, diu pastore desolata, tam per filios quam per familiares suos ad aures matris suæ pie pulsat, ut in tribulatione posita maternæ misericordia vicera inveniat. Elegit enim prætaxata Ecclesia venerabilem virum, nomine Tustinum [fort. Turstinum, vel Turstanum] in achiepiscopum: qui, quantum ad personam pertinet, continentis est vitæ et honestæ famæ, et utilis, quantum humana conscientia de alterius vita potest indicare, sancta Dei Ecclesia. Hujus consecratio studiœ dilata est, propter indebitam consuetudinem, et contra ejusdem Ecclesie privilegia, quæ exigit ab eo Cantuariensi Ecclesia. Sed, quia paterna discretionis est Ecclesiarum contentiones sedare, et pacem inter eas reformare; quamvis ex abundanti facere videamus, paternitatē vestrā tamen supplicamus, ut prædictæ Ecclesie jussuum defendantis, et manentibus in sua stabilitate apostolicis privilegiis electum ejusdem

(a) Pacis violatores excommunicari solebant, ut epist. 61.

Ecclesiæ, in ea dignitate ad quam vocatus est, prout A dignus est paternæ confirmetis. Valete.

EPISTOLA CCLXXVII.

Ivo, humilis Carnotensis Ecclesiæ minister, ALDEBERTO (a) Cenomanensis Ecclesiæ electo, sinceræ dictionis munus.

Quoniam, secundum verba Sapientiæ meliora sunt vulnera diligenter, quam fraudulenta oscula blandientis (Prov. xxvii) moneo fraternitatem tuam, ut verba mea non graviter accipias, sed licet aliquantulum caustica et mordacia, quoniam intendunt correptioni non criminacioni, purgationi, non invectioni [al. non impugnationi]. Placet equidem mihi temporalis tua provectione, si non sit ab æternitate dejectio, si non illud Psalmistæ in te implatur: *Dejecisti eos, dum allevarentur* (Psal. LXXII). Audivi enim de te, quæ mihi sunt dolori et horroci. Quæ si vera sunt, non poteris populo præbtere regnum, sed augere discrimen. Dicunt enim quidam de majoribus Cenomannensis Ecclesiæ, qui anteactam vitam tuam se nosse testantur, quod ultra modum laxaveris frena pudicitiae, in tantum ut post acceptum archidiaconum accubante lateribus tuis plebe muliercularum, multam genveris plebem puerorum et puellarum. Tu autem nosti, quod probatae debeat esse castitatis, qui sublimatur ad fastigium curæ pastoralis. Alioquin post sacrum ordinem lapsus non solum non debet ad majorem gradum consendere, sed nec in eo in quo lapsus est ordine ministrare. Unde beatus Gregorius scribit Januario episcopo Caralitano (c. Pervenit dist. 50): « Qui post acceptum sacrum ordinem in peccato carnis lapsus fuerit sacro ordine ita careat ut ad ministerium altaris ulterius non accedat.» Nostri etiam quod qui in officium pastoris assumitur (b), pro peccatis populorum Dei supplicaturus, Dei et hominum mediator efficitur. Dicit autem beatus Gregorius in Moralibus: « In gravibus peccatis quis positus, dum suis premitur, aliena non diluit.» Idem in pastorali: « Cunctis liqueat quia, cum is qui displicet, ad intercedendum mittitur, procul dubio irati animus ad deteriora provocatur.» Addunt quoque huic calumniae prestatæ personæ, quod nec earum consilio fueris electus, nec consensu. Quæ omnia si ita sunt, periculosa tibi sunt, dilectissime frater, et infinitum laborem, quantum aestimo, paritura. Unde consule tibi secundum testimonium conscientiæ tuæ, ut vel honeste et cautæ cepta perficias, vel saluti tuæ consulens sponte ipse deficias (c). Jucudus enim debet esse defectus, in quo salutis speratur effectus. Vale, et de me quantum de amico per omnia justa et honesta confide.

EPISTOLA CCLXXVIII.

ROBERTO, *Dei gratia Lincholiensis Ecclesiæ episcopo*, Ivo, *eadem gratia Ecclesiæ Carnotensis minister*,

(a) Ita habent duo antiqui codices, non Hildeberto, ita ms. 6.

(b) In similem sententiam præclare Pet. Bles.

assumptis pennis columbae in extremis maris habilitare.

Quanto de remotiori provincia vicinior fuit vestra munificientiæ parvitatæ nostræ memoria, tanto amplior a nobis eidem dilectioni referenda est gratia, quæ memoriam humilitatis nostræ nullo merito nostro præcedente pura mente concepit, aut operis exhibitione probavit. Unde, si qua nobis divinitus collata est gratia, quæ utilis esse possit aut vobis aut vestris, quod voce promit affectus Deo donante in rei exhibitione probabit effectus. Si ergo aliquod servitium nostrum placet benevolentia vestra, per alumnos ve iros apud nos morantes, quos tam pro sua honestate quam pro vestre charitate diligimus, nobis scribite, ut illis mediabitibus voluntati vestra pro viribus satisfaciamus, et charitatis vestra affectum circa nos arctius astringamus. Interim autem mutuas orationum manus nobis invicem porrigamus, quatenus emenso procelloso hujus vita salo, in tuto æternitatis portu sedem collocare mereamur. Valete.

EPISTOLA CCLXXIX.

LISIARDO, *Dei gratia Suessionensi episcopo*, Ivo, eadem gratia humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, discretionis et misericordiae visceribus abundare.

Præsentum portitor litterarum ad nos veniens vulnus sum tanquam medico detexit, sed medicinæ remedium tanquam per nos minime curandum non accepit. Dedimus tamen ei consilium, qualis ei utilis esset medicina, et a quo sulubriter expetenda. Objecit itaque verbis meis se hoc totum fecisse, et a paternitate vestra secundum regularem disciplinam se modum penitentiæ expetuisse; sed impiedonte quorundam simulante se invenisse non remedium curationis sed severitatem sectionis. Unde supplico dilectioni vestrae, quatenus aut eum in Ecclesia cum regulariæ discipline satisfactione recipi jubeatis, aut ei in alia regulari Ecclesia Deo militandi licentiam impetratis. Non enim conveniens est ut ovis ab ovili suo expulsaluporum fauibus exponenti (epist. 272), et nimia severitate afflita, abundantiori tristitia absorbetur. Recogitandus est nobis ille bonus pastor qui, cum maleciditur, nou maledicebat; cum pereuteretur, non comminabatur, sed patientiam sum proponebat nobis in exemplum, cujus vita nobis proposita est ad eruditionem morum (epist. 272). Ad cuius ovile minime pertinet, qui formæ vita ejus imprimi contempserit. Quod si tanquam ovem morbidam eum abiecendum judicabis, quæ totam gregem contaminet, diligenter examinanda est vobis vita ejus et conversatio ne vivente mortificetis, aut mortuum vivere aestimetis (Ezech. XIII). Sed quia non est meum aut Minervæ sapientiam instuere, aut Mercurii facundiam exornare, summa est petitionis meæ, quatenus sic ex misericordia

epist. 15, ad comitem electum in episc. Carnot.

(c) Idem consultit Rogerio epist. 29.

judicium temperetis, ut nec judicium conterat, nec misericordia insolentiam pariat.

EPISTOLA CCLXXX.

LISIARDO, *Dei gratia Suessionis episcopo, Ivo, eadem gratia humili Carnotensis Ecclesiae minister, super oves sibi commissas pastorali vigilare custodia.*

Archidiaconus vester filius domini Nivelonis Petrus fungens ad nos veniens cum quibusdam honestis fratribus diligenter consuluit parvitatem nostram, qualiter consultis legibus liberare posset sororem suam de infamia quam ei odiose objicit Suessionensis comes maritus suus. Quibus auditis visum est mihi quod non eam judicario ordine pulsat, nec ad legitimam purgationem provocat. Dicunt enim instituta legum Novellarum (JUSTINIANUS, Novel. 117. *Ut liceat matri et aviæ, cap. 45*), quas commendat et servat Romana Ecclesia, non prius ad pœnam tradendum vel esse convictum, quem maritus suspectum habet, quod velit illudere pudori uxoris suæ, nisi per tres idoneos testes eum ter contestatus fuerit, ut nullum familiare colloquium habeat cum uxore sua in domo sua vel aliena. Quod postquam factum fuerit, si eos de cætero cum tribus 119 idoneis testibus colloquentes in privato loco invenerit, tunc primum potest eos vel ad judicium provocare, vel pœnam debitam inferre. Alioquin de conjecturis aliquem reum fieri, nec leges mundanæ concedunt nec divinæ, et bene novit prudentia vestra quia inoffensus debet esse affectus accusatorum et testium, ut nihil per simultatem fiat, nec ipse accusator inde reprehensibilis sit unde alium accusat. Quod vero comes eam ad examinationem ferri carentis provocat (ep. 252), quia hoc eam sponte obtulisse testatur, vel ad monomachiam, leges ecclesiasticae potius hoc prohibent quam jubent. Unde Stephanus Luitberto episcopo Mogontino: « Ferri carentis vel aquæ ferventis examinatione confessionem extorqueri a quolibet, sacri non censem canones; et quod sanctorum Patrum documento sanctum non est, superstitione adinventione non est præsumendum. Spontanea enim confessione vel testium approbatione publicata delicta, habito præ oculis Dei timore, commissa sunt regimini judicare; occulta vero et incognita, illius sunt judicio reservanda, qui solus novit corda filiorum hominum. » Inde etiam dicit Nicolaus I papa (ep. 50 ad Car. reg., tom. III Epist. sum. pontif.): Monomachiam vero in lege non assumimus, quam præceptum fuisse non reperimus, quam licet quosdam inisse legamus, sicut sanctum David et Goliam sacra prodit Historia, nusquam tamen ut pro lege teneat alicubi divina sanxit auctoritas, cum hoc et hujusmodi sectantes Deum solummodo tentare evidenter. His et hujusmodi sententiis liquet quia prædictus

comes non potest uxorem suam nisi legitimo testium numero de adulterio convincere, præsertim cui nec charitatem conjugii exhibuit, vel vix debitum conjugii reddidit. Possem multa in hunc modum rescribere, sed, quia scienti legem scribo, puto ista sufficiere. Vale.

EPISTOLA CCLXXXI.

ANSELO, *Dei gratia Belvacensi episcopo, Ivo, humili Carnotensis episcopus, salutem.*

Audivimus quia canonici S. Petri Belvacensis inferunt calumniam canonici B. Quintini, qui illam terram absque omni contradictione possederunt tempore domini Widonis episcopi prædecessoris vestri, et subsequentium episcoporum usque ad tempora vestra. Scatis quod, si certum et conveniens tempus prescriptum fuerit, in quo vobis in capitulo vestre possim me præsentare, paratus sum alicui vice mea facto, probare quod ego interfui capitulo canonorum vestrorum, et vidi et audivi quia ipsi concesserunt canonici supradictæ Ecclesiae terram, de qua locutus sum, perpetuo jure quiete possidentam, nullo contradicente. Videte ergo ne temporibus vestris Ecclesia paupercula possessionibus suis minuantur, non faciente justitiam ad quem ecclesiasticarum rerum gubernatio pervenit Dei providentia, ne nos et alii ejusdem Ecclesie amatores cogamur illas sibi injurias ad majorem audientiam deferre. Valete.

EPISTOLA CCLXXXII (a).

Ivo Ecclesiae Carnotensis minister (b).

Cum ea quæ xenodochiis, ptocotrophiis vel aliis religiosis domibus devotio fidelium (c) pro redemptione animarum suarum dare consuevit, ad sustentationem eorum qui ibi (epist. 183 commorantur, non jam in humanis rebus computanda sunt, quia Dei sunt, oportet rectores Ecclesiarum ut ea tanquam divina patrimonia in defensionem Ecclesiae suscipiant, et exerto gladio spiritus pervasores eorum et distractores tanquam Dei contemptores canonica se veritate ferire non differant. Quod ego Ivo Ecclesiae Carnotensis minister pio affectu considerans, omnia quæ Ptocotrophio [al. proct.] quod situm est in Castroduno [duo v. c. Castrodumo.] prope ecclesiam Beatae Mariæ Magdalene a fidelibus collata sunt, vel in futurum Deo donante conferenda sunt, in tuiti onem sanctæ Carnotensis ecclesie et nostram paternæ D suscipimus, et pervasores eorum atque distractores ante tribunal æterni Judicis terribiliter condemnando esse denuntiamus, et in hac temporali Ecclesia, sine cuius communione ad illam æternam perveniri non potest, eos a corpore et sanguine Domini et ejusdem Ecclesiae communione sequestramus, donec resipuerint, et Christi patrimonium reformare humili satisfactione studierint. Conservantibus autem et idem Christi patrimonium amplificantibus bene-

in calcem libri rejectæ.

(c) Horum mentio in l. 19 et 20, *De sacros. eccles. C. antea, procol.*

(a) Hæc epistola est absque inscriptione in ms. c. in quo est 213.

(b) Sic conceptus titulus in vett. codd., sed non est propriæ epistolæ, ut nec quatuor quæ sequuntur. Ideo

dicio et pax a Domino Iesu Christo, qui, cum dives A paginæ concedunt, oportet ipsos episcopos vigilanter attendere, ut qualisunque disceptatio sit inter homines ut fidelis quis inveniatur, ipsi sibi bene consciæ pio affectu et sincero intuitu disponant quæ disponenda sunt; illis præcipue manum extenderentes, qui renuntiaverunt mundi actibus, et nudam Christi crucem nudi secuti sunt. Si enim, ut dicit regula Patrum, « exigente charitate episcopus servus est plebis, non dominus, » multe magis oportet ut eorum quibus mundus crucifixus est, minister sit et servus.

Cum de ea quæ religiosis locis devotio fidelium pro redemptione animarum suarum dare consuevit, ad sustentationem eorum qui ibi commorantur, non jam in humauis rebus computanda sunt, quia Dei sunt, oportet rectores Ecclesiarum, ul ea tanquam divina patrimonio in defensionem Ecclesiæ suscipiant, et exerto gladio spiritus pervasores eorum et distractores tanquam Dei contemptores, canonica severitate ferire non differant. Quod ego Ivo Carnotensis Ecclesiæ humilis minister pio affectu considerans, præsentis scripture monumento notum facio omnibus orthodoxis Ecclesiæ filiis, tam presentibus quam futuris, quod Rotrocus nobilis et strenuus Mauritanie comes humilitatis nostræ præsentiam adierit, postulans ut consecraremus eujusdam cœnobii cœmeterium, quod sicutum est super fluvium qui Tiron vocatur, ad usum quorundam religiosorum monachorum, qui in eodem loco eremiticam vitam ducere elegerant, et monasterium ibi pro loci et temporis opportunitate construxerant. Nos itaque tanti viri pia petitioni assensum præbentes, prætaxatum locum in usum cœneterii, ea dunlataxat conditione consecravimus, ut nulla ibi de cætero sæcularis potestas aliquas sæculares consuetudines accipiat, nullas exactiones extorqueat. Cui conditioni prætaxatus comes benigne assentiens, rem cumulatius quam peteretur, exhibuit, prædictæ libertati addens, ut quidquid de feudo ejus eidem loco concederetur, eadem immunitate potiretur. Nos igitur ad conservandam tranquillitatem servorum Dei, prædictum locum cum appendicii ejus ad petitionem prædicti comitis in tuitionem sanctæ 120 Carnotensis Ecclesiæ et nostram paternæ suscipimus, et pervasores eorum atque distractores ante tribunal æterni Judicis terribiliter condemnando esse denuntiamus, et in hac temporali Ecclesia, sine cuius communione ad illam æternam perveniri non potest, eos a corpore et sanguine Christi et eisdem Ecclesiæ communione sequestramus, donec resipuerint, et Christi patrimonium reformare humili satisfactione studuerint. Conservantibus autem et idem Christi patrimonium amplificantibus beneficio et pax a Domino Iesu Christo, qui, cum dives esset, pro nobis pauper et infirmus factus est (*II Cor. viii.*), ut nos ditaret sua paupertate, et sanaret sua infirmitate.

EPISTOLA CCLXXXIV (b).

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ minister.*

Quoniam dispositiones rerum ecclesiasticarum episcopali curæ faciendas decretorum et canonum

B paginæ concedunt, oportet ipsos episcopos vigilanter attendere, ut qualisunque disceptatio sit inter homines ut fidelis quis inveniatur, ipsi sibi bene consciæ pio affectu et sincero intuitu disponant quæ disponenda sunt; illis præcipue manum extenderentes, qui renuntiaverunt mundi actibus, et nudam Christi crucem nudi secuti sunt. Si enim, ut dicit regula Patrum, « exigente charitate episcopus servus est plebis, non dominus, » multe magis oportet ut eorum quibus mundus crucifixus est, minister sit et servus. Quod ego Ivo, humilis Carnotensis Ecclesiæ minister attendens, notum facio cunctis Ecclesiæ fidelibus, tam futuris quam præsentibus, quod vir reliquius Bernerius Bonævallensis monasterii abbas (epist. 226 et 269) humilitatem nostram adierit supplicans, mediante Gauslino ejusdem locis archidiacono, ut ecclesiam Beati Petri, in Castrodonensi sitam, quam per pecunias a manu laici occupaverant quidam clerici incircumcis, Bonævallensi monasterio concederemus. Cujus petitioni, quia salutis animarum convenire mihi visa est assensum præbens, præsente et concedeente ipso laico Odone nomine, qui eam bactenus occupaverat, prætaxatam ecclesiam Bonævallensi monasterio concessimus eo tenore, ut clerici præbendas suas in vita habeant, si caste vixerint, et in ipsa ecclesia, sicut decet, Deo servierint. Post obitum vero eorum usibus suis monachi eas reincident, illis profuturas qui in eadem ecclesia sub monastica religione Deo servierint. Si autem prædicti clerici criminaliter deliquerint, aut ecclesie servire noluerint, episcopali judicio ab ecclesia eliminentur, et præbendæ usibus monachorum mancipentur. Adjecimus etiam ut quidquid hactenus de casamento Carnotensis Ecclesiæ concessione possidentium et præsidentium per annum et diem quiete possederint, de cætero nostra concessione quiete possideant, salvo legum tramite et salvo in omnibus jure Carnotensis Ecclesiæ. Confirmamus etiam eis capellam Sancti Innocentii [*un. v. c. Vincentii*] quæ Carnoti sita est juxta portam Cinerosam, quam dedit ei Hugo vicecomes.

EPISTOLA CCLXXXV (c).

Ivo, *Dei gratia Carnotensis Ecclesiæ minister.*

Quoniam dignum est commendari scripturæ quæ posterorum sunt transmittenda cognitioni et memoriae, ego Ivo, gratia Dei Carnotensis Ecclesiæ, licet D indignus, episcopus, cum consensu et astupulatione fratris nostri Odonis archidiaconi, præcepi in hac descripsi paginula quod de ecclesia Sancti Nigasii, apud Mellentinum sita, in perpetua baberi volo notitia. Erat autem hæc ecclesia Sancti Nigasii a sæcularibus clericis per manum laici, comitis videlicet Melletensis intrantibus inhabitata et possessa, donec placuit domino Roberto comiti Melletensi cum beneplacito clericorum in prædicta ecclesia intitulatorem, ipsam ecclesiam in meliores usus commun-

(a) In ms. c. nullus est titulus, sed in margine habetur: *Privilegium Turonensis abbatis et est inter epist. 230. Confer epist. 282.*

(b) Ex tribus veteribus codicibus nunc primum editur.

(c) Ex veteribus schedi nunc primum editur.

tare, et ut ibi Deo regulariter serviretur elaborare. A modum, quam utilitatem habere non posset nisi coctum prius esset : sic Christi corpus ante passionem quale erat datum est discipulis passibile, quod per passionem transiurum erat ad impassibilitatem. Nec cuiquam profuisse ad salutem infirmitas illa passibilis corporis, nisi subsecuta fuisset glorificatio impassibilis et immortalis. Quomodo enim posset mihi dicere figulus, Vas quod tibi do ante ignem inutile et infirmum, hoc statim reddam post ignem utile et firmum [al. et robustum] : ita Dominus noster Jesus Christus signanter dixit: Hoc corpus, quod pro vobis tradetur, accipite ; et subsequenter adjunxit: *Hoc facite (Luc. xxii).* **122** Iloc dixit, non aliud : alterum tamen futurum esse non negavit, quatenus relinquet intellectui nostro, corpus quod de Dominicamensa sumimus, ejusdem esse substantiae [al. essentiae] ; quod exemplo sue transfigurationis et documento sue auctoritatis præsignaverat suis discipulis futurum esse alterius gloriae. Nec prætereundum est ad hujus rei discussionem, quod cum dixisset, *hoc facile, addidit, in meam commemorationem.* Quia autem sit illa commemoratione, beatus apostolus exponit dicens: « Quiescunque eciam panem Domini accipimus, et calicem eius bibimus, mortem Domini annuntiamus donec veniat.» Sicut ergo impassibilis corporis assumptio, Dominicæ mortis præteritæ est commemoratione, sic passibilis illius corporis acceptio, ejusdem Dominicæ mortis adhuc futura fuit prænuntiatio. Nec refert quale tunc acceptum fuerit vel modo accipiat, sed qua utilitate acceptum sit vel accipiat. Et cum utriusque acceptio unus finis reperiatur, de qualitate rei qua sumitur, omnis dubitatio sopiatur. Sicut enim cum esurio paupers qualis sit non exquo, mollis ad duras, frigidus ad calidus : vinum quoque meum cum sitio, non curo sapa sit an carenum (b) ; sed hoc attendo, ut ruinas ventris reficiat, et indigentiae meæ satisfaciat : sic Christi corpus qualemcumque sumptum sit a discipulis, vel nunc sumatur a Christicolis, nil mea interest ; tantum utilitati satisfaciat propter quam statutum est a Domino, ut illud populus fidelis accipiat. Item dixisti te hæcere in quibusdam verbis beati Augustini (c) conantibus determinare verba Domini duodecim apostolorum instrumentis qui remanserant, septuaginta ferme retro abeuntibus. Sunt autem haec verba : « Non hoc corpus quod videtis, manducatur estis ; neque bibitur illum sanguinem, quem fusuri sunt illi qui me crucifigent. Quod sic convenienter intelligi potest, quia ipsum est, et non ipsum. Ipsum quidem materiali essentia, sed non visibili forma. Unde et subditur : Etsi necesse est illud visibiliter celebrari, necesse est tamen invisibiliter intelligi.» Ipsi enim qui recesserunt, putabant quod carnes Domini viventes bestiali more essent in frusta scissuri, et aut elixas

EPISTOLA CCLXXXVII

Non est epistola sed instrumentum fundationis monasterii S. Joannis in valle Carnotensi. Vide infra inter diplomata Iovonis.)

121 EPISTOLA CCLXXXVII.

Ivo, minus Belvacensis Beati Quintini presbyter, HAIMERICO bonæ spei fratri, quod pie pulsat sibi patenter aperiri.

Litteras fraternalitatis tuae nuper accepi ; neque enim domi eram quando ad Ecclesiam nostram perlatæ sunt, Lugdunum profectus occasione cujusdam ecclesiastici negoti. Quærerit autem in litteris illis fraternalitas tua utrum Dominus noster Jesus Christus in cena quam fecit cum discipulis ante passionem suam dederit eis corpus suum passibile, cum nos illud de mensa altaris accipiamus impassibile. Ad quam quæstionem si tibi respondeatur, discipulos Christi corpus tale accepisse quale tunc erat, nos vero tale accipere quale nunc est, non video quæ auctoritas contradicat, non video quæ rationis violentia me urgeat : imo, si alter dicerem repugnantem mihi viderem rationem et auctoritatem. Nam corpus illud quod tunc discipulis suis Dominus commendabat, adhuc fuisse passurum, nemo est qui abnuat ; sicut tu ex auctoritate Dominicæ in litteris tuis posuisti: « Hoc corpus quod pro vobis tradetur. » Passibile autem fuisse quod passurum erat, quis deneget ? Impossibile vero nunc esse quod suminus, tu ipse bene ex auctoritate Apostoli [al. apostolica] confirmasti, quod Christus resurgens ex mortuis « jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (Rom. vi). » Quomodo enim si filius daret mihi vas fictile ante fornacem crudum et infirmum, post fornacem vero redderet idem coctum et firmum et humanæ utilitati com-

(a) Libro porrecto siebat investitura, ut epist. 182.
(b) in uno v. e.sapidum sit acidum quod glosam olet.

B coctum prius esset : sic Christi corpus ante passionem quale erat datum est discipulis passibile, quod per passionem transiurum erat ad impassibilitatem. Nec cuiquam profuisse ad salutem infirmitas illa passibilis corporis, nisi subsecuta fuisset glorificatio impassibilis et immortalis. Quomodo enim posset mihi dicere figulus, Vas quod tibi do ante ignem inutile et infirmum, hoc statim reddam post ignem utile et firmum [al. et robustum] : ita Dominus noster Jesus Christus signanter dixit: Hoc corpus, quod pro vobis tradetur, accipite ; et subsequenter adjunxit: *Hoc facite (Luc. xxii).* **122** Iloc dixit, non aliud : alterum tamen futurum esse non negavit, quatenus relinquet intellectui nostro, corpus quod de Dominicamensa sumimus, ejusdem esse substantiae [al. essentiae] ; quod exemplo sue transfigurationis et documento sue auctoritatis præsignaverat suis discipulis futurum esse alterius gloriae. Nec prætereundum est ad hujus rei discussionem, quod cum dixisset, *hoc facile, addidit, in meam commemorationem.* Quia autem sit illa commemoratione, beatus apostolus exponit dicens: « Quiescunque eciam panem Domini accipimus, et calicem eius bibimus, mortem Domini annuntiamus donec veniat.» Sicut ergo impassibilis corporis assumptio, Dominicæ mortis præteritæ est commemoratione, sic passibilis illius corporis acceptio, ejusdem Dominicæ mortis adhuc futura fuit prænuntiatio. Nec refert quale tunc acceptum fuerit vel modo accipiat, sed qua utilitate acceptum sit vel accipiat. Et cum utriusque acceptio unus finis reperiatur, de qualitate rei qua sumitur, omnis dubitatio sopiatur. Sicut enim cum esurio paupers qualis sit non exquo, mollis ad duras, frigidus ad calidus : vinum quoque meum cum sitio, non curo sapa sit an carenum (b) ; sed hoc attendo, ut ruinas ventris reficiat, et indigentiae meæ satisfaciat : sic Christi corpus qualemcumque sumptum sit a discipulis, vel nunc sumatur a Christicolis, nil mea interest ; tantum utilitati satisfaciat propter quam statutum est a Domino, ut illud populus fidelis accipiat. Item dixisti te hæcere in quibusdam verbis beati Augustini (c) conantibus determinare verba Domini duodecim apostolorum instrumentis qui remanserant, septuaginta ferme retro abeuntibus. Sunt autem haec verba : « Non hoc corpus quod videtis, manducatur estis ; neque bibitur illum sanguinem, quem fusuri sunt illi qui me crucifigent. Quod sic convenienter intelligi potest, quia ipsum est, et non ipsum. Ipsum quidem materiali essentia, sed non visibili forma. Unde et subditur : Etsi necesse est illud visibiliter celebrari, necesse est tamen invisibiliter intelligi.» Ipsi enim qui recesserunt, putabant quod carnes Domini viventes bestiali more essent in frusta scissuri, et aut elixas

(c) Epist. ad Irenæum, et in c. *Non hoc, dist. 2,* De consecrat.

vel assas in veribus comeduntur. Quod si nollent, A quia aliud videtur, aliud intelligitur.» Idem in sermone ad neophytes. « Hoc accipite in pane, quod peperit in cruce, hoc accipite in calice, quod manavit de Christi latere. » De hac item invisibili corporis Christi assumptione dicit Eusebius Emissenus (a) : « Cum reverendum altare cibis spiritualibus satiandus ascendas, sacram Dei tui corpus et sanguinem fide respice, honora, mirare, mente contingit, manu cordis suscipe, et maxime totum haustum interioris hominis assume. » Possem quidem de Scripturis in hanc sententiam plura [al. plurima] colligere, sed nunc ista sufficient fraternitati tue. Vale.

CCLXXXVIII.

Reverendissimo Patri et domino O. Dei gratia abbati Majoris Monasterii sanctoquo et in Chrsli charitate juncto conventui H. Pontiniacensis (b), et B. (c) Clarevalensis, spiritu ambulare, et querere semper non pigre faciem Dei Jacob.

Charilas fratres, etc.

(Exstat inter epistolas S. Bernardi, n. 397, al. 387.)

Bernardi ep. 33.

(c) Bernardus, qui cum dicto Hugone scribit ad Honorium papam epist. 46 et 49.

ADDENDA.

S. IVONIS EPISTOLÆ ET DIPLOMATA.

QUÆ IN OPERUM EJUS EDITIONIBUS DESIDERABANTUR.

I.

EPISTOLÆ.

I.

Ad Paschalem II pontificem Romanum, pro cœnobio S. Petri Carnotensis.

PASCHALI summo pontifici, Ivo, humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, cum debita obedientia quidquid in terrenis et colestibus desiderare et sperare potest mens humana.

Cum auctoritate apostolica moniti, et muniti, paci ecclesiasticæ, et quieti monastice operam dare debemus, in quibus ad hoc impletum nisibus nostris non sufficiimus, apostolicam sedem consulere cogimur, ut eam sentiamus adjuvantem, quam habuimus imperantem, quatenus excellentiæ apostolicae non incongrue dicamus : « Da quod jubes, et jube quod vis. » Quod ideo celsitudini vestre prelibavimus, quia volumus notum esse sollicitudini vestre in suburbio Carnotensi situm esse monasterium in honore B. Petri, ab antecessoribus meis fundatum, et de bonis Carnotensis Ecclesiæ, prout facultas ferre potuit, ampliatum in quo aliquando religio viguit, aliquando tepuit, cum, sicut mos est, deficiente integratæ prælatorum, subsequi non potuit sanitas subditorum. Sed quia, Deo præveniente, et nonnullo studio nostro cooperante, in prædicto monasterio religionis vigor refloruit, necessariam monasteris quietem vellemus eidem monasterio provi-

Cdere, et ab angariis et gravaminibus, quæ sua quærentes archidiaconi ibi facere molientur, penitus liberare; quod etiam quidam antecessores nostri se fecisse putaverunt, sed libertas illa integras vires non habuit, quia apostolica auctoritate munita non fuit. Postulat itaque predicti monasterii tota congregatio ut, per mediationis nostræ mediocritatem, idem monasterium cum suis appendiciis sub tutelam sanctæ Romanæ Ecclesiæ suscipiat; et libertas, quam prædecessores nostri monasterio, et possessionibus monasterii concederunt, salvo jure Carnotensis episcopi, apostolica auctoritate roboretur. Quod enim principalis clavis per se clauerit, minor clavis aperire non valebit; et quod aperuerit, claudere non valebit. Misimus ergo quemdam prædicti monasterii fratrem præsentium latorem, qui plenius, et specialius ea quæ liberari et defendi apostolica auctoritate convenient, nominatim determinet: et instrumenta confirmare [f., confirmatae] libertatis nobis reportet.

II.

Ad Adelam commitissam Blesensem..

(Edidit ex autographo Majoris Monasterii æri incisam Mabillonius, *De re diplomatica*, p. 385.)

I[vo], humilis Ecclesiæ Carnotensis minister, A[DELA] nobili comitissæ salutem.

Semota omni mundana cupidiata, piam vestram intentionem laudato quod ecclesiam S. Martini de Valle, quæ olim monasterium fuit, in antiquum statum reformare desideratis; simulque consulo ut quod pie desideratis, ad celerem effectum caute perducere studeatis, ne antiquus hostis intentionem vestram præpediat et ad desideratum finem pervenire non sinat. Ego enim ad hoc implendum, prout ratio et facultas permisit, et consilium promitto et auxilium. Valete.

III.

Ad Goffridum Windocineasem abbatem. — De non reiterenda infirmorum uncione.

(Est epistola vicesima libri II Epistolarum Goffridi Windocinensis abbatis. — Vide Patrol. l. CLVII.)

IV.

Ad Guillenum Rothomagensem archiepiscopum.
(Opp. Guiberti Novigentini, edit. d'ACHERY, append., pag. 689.)

GUILLELMO, *Dei gratia*, Rothomagensium archiepiscopo, Ivo, humiliis Ecclesiæ Carnotensis minister salutem et servitum.

De clero præsentium portatore, qui inordinate et proprio saltu, cum non esset benedictus in clericum, et in subdiaconum se fecit ordinari, sublimitati vestrae respondeo, quia, si rigorem justitiae tenere vultis, nec in acceptis inordinate ordinibus eum ministrare permittatis, nec ad superiores gradus eum

A promovibitis. In decretis enim pontificalibus legitur quia, quod contra leges præsumitur, per leges dissolvi meretur. Si autem honesta vita ejus aut utilitas ecclesiastica ita exigit, potestis ei dispensatorie, dato clericatu cum debita satisfactione, eam misericordiam impendere, ut cum saeculari ordinationem vos celebrare contigerit, humiliato corde et corpore sacris ordinationibus intersit, non ut reordinetur, sed ut competentibus verbis in acceptis ordinibus confirmetur. De talibus excessibus impendenda misericordia propriam sententiam ad manum non habeo, sed pro simili negotio dispensatoriam Alexandri papæ secundi sententiam vestre discretioni transmittit. Cujus exemplo munitus, si vobis dignum fuerit habita ratiocinatione potestis et accepta confirmare, et nondum accepta concedere. Sententiam autem hanc est: « Alexander secundus Rumaldo Constantiensi episcopo: Sollicitudo dilectionis tuae nos studuit consulere utrum portitor litterarum istarum diaconatus et presbyteratus officium idoneus sit peragere, necne, cum ad id præpropero cursu, videlicet sine subdiaconatus ordine, negligentia potius quam superbia, cognoscatur ascendisse. Unde nos consulendo charitati vestre mandamus ut ab officio sacerdotali eum prohibeas, donec proximo Quatuor temporum jejunio, subdiaconatus ministerium sibi rite imponas, et sic deinceps ad majora officia cum redire concedas. Vale. »

II.

DIPLOMATA.

I.

Charta pro ecclesia Sanctæ Mariæ et Burgomedio.
(BERNIER, Hist. de Blois, p. 8, ex archivo monasterii Burgomedi.)

Ego Ivo, Dei gratia Carnotensis episcopus, notum esse volo cuncti Ecclesiæ fidelibus, tam præsentibus quam futuris, quia Adela comitissa, Stephani comitis uxor, divini amoris igne succensa, augmentandæ religionis desiderio inflammata, humilitatem nostram humiliiter adiit petens ut libertatem ecclesiæ Sanctæ Marie de Burgomedio, ejus canonicorum et aliorum clericorum eidem ecclesiæ famulantum, nec non eorum servientum, ab Odone comite et Bertha uxore ejus olim factam per antiquitatem aliquantulum immunitam, sed per eam diligentissime reformatam, auctoritate nostræ excommunicationis confirmaremus. Nos itaque justæ petitioni, justisque desideriis assensum præbentes cum grege nobis commisso, violatores ejus libertatis excommunicamus, et a liminibus sanctæ dictæ ecclesiæ sequestramus, tam eos, quām eorum ad prædictam libertatem infringendam fautores. In infirmitate a presbyteris non visitentur, in hora mortis, corpus et sanguinem Christi non suscipiant, in cœmeterio Christianorum non sepeliantur, aternas gehennæ flamas incurvant, nisi recipientes ad emendationem et

C satisfactionem confugerint, et, ut hoc per sucedentia tempora firmatum et stabile permaneat, hanc chartam manu propria firmavimus, et manibus prælatorum Ecclesiæ nostræ firmandam tradidimus.

Signum Iovonis episcopi.

Signum Arnaldi decani.

Signum Helduini cantoris.

Signum Wilemi archidiaconi.

Signum Serani subdecani.

Signum Warini subcantoris.

Signum Anselmi Cantuariensis archiepiscopi.

Signum Fulonis archidiaconi.

Signum Arlonis archidiaconi.

Signum Odonis archidiaconi.

Signum Andreae archidiaconi.

Signum Hugonis prepositi.

Signum Gerosii camerarii.

D Data Carnotis, octavo Kalendas Julii, anno ab Incarnatione Domini 1105, indictione XIII, regnante Philippo rege Francorum, anno regni ipsius XLV.

II.

Charta Ecclesiæ Carnotensis pro Bernardo abbe Tironiensi.

(MAILL. Annal. t. V, p. 680, ex archivo Tironiensi.)

In nomine sanctæ et individuae trinitatis, amen. Ecclesia Carnotensis cunctis Christi fide-

libus præsentibus et posteris salutem et pacem. A præmaluerunt, volumus et largimur quod Tironensis abbas primo quovis honore primus post episcopum emineat.

Salvatoris nostri Jesu Christi ejusque Genitricis Mariæ pia matris nostræ admiranda prodigia et præconia nostris in temporibus accidentia cum silere fas non sit, in lucis notitiam educere volentes, omni posteritati notificamus quod cum tribus continuatis diebus nostrum pluribus visiones quedam, ut nunc perpendimus, apparuissent: quibusdam agmen apud dulcissimum nostras adiens sedes, alii vir monachali redimitus habitu miro vallatus candore, ipsos a somno excitans; visiones autem ipsas mirificus et suavissimus sequobatur omnium aromatum odor, quas flagitatem duobus perspentes diebus, ad extreum quænam hæ visiones essent, eujusque rei gratia concernerent, singulis quibusque nostrum per dies, per momenta, per horas solerter discutientibus, missa sancti Spiritus celebrata et ejusdem gratia postulata, paulo post nuntiatum fuit adesse dominum Bernardum reverendum Tironensem Patrem, nostro cœtui loqui deprecentem, qui intromissus in nostro capitulo nobis in eo congregatis, proponensquese cum sua congregatione malle in beatae Mariæ territorio quam principis terreni degere, carruacatam terræ ad cœnobium suæ ædificandum congregationi depositens, a nobis libenter admissus est. Cognoscentes enim ab nudiusertius habitas visiones, libenter eisdem eorumque successoribus dictam carruacatam concessimus cum omni jurisdictione, jure, districtu, et alia quavis libertate spirituali et temporali, et ita libere et quiete tenendam ab ipsis, sicuti ipsam prius tenebamus. Lætabundi autem eorum adventu, eos, si in carruacata terræ quam eis in territorio nostro de Garzeis concessimus, monasterium sibi ædificant, libertatibus sequentibus immunimus. Volentes siquidem ipsos in pace tranquillitate foveri, ne mundi crescente malitia super optata per nos pace turbentur; volumus et in perpetuum ipsi monasterio largimur, quod ipsum monasterium et ejus cellæ domus et administrationes præsentes et futuræ, et habitantes in eis præsentes et posteri, soli subsint episcopo Carnotensi, ita quod nec nobis decano et capitulo, nec quibusvis nostris archidiaconis dignitatibus, officiis, vel præbendis suberunt, nec eoram eis in aliquo respondeant, nec per alium quam per Carnotensem episcopum juridictio spiritualis sive in civili in eos exerceatur; sic tamen et sub hac conditione præmissa a capitulo, archidiaconis, dignitatibus, officiis et præbendis rejicimus et tollimus et episcopo tribuimus, quod abbam Tironensem ad suam synodum episcopus venire vel interesse non compellat, nisi ab eo super aliquibus totum diœceseos ecclesiasticum statum concernentibus noviter ordinandis, consilium et consensum exquirentibus, litteratorie sibi insinuat et expressatis, vocatus et vocandus extiterit. Licentius enim ipsum abbam solicitudini et curæ sibi commissæ vacare vellemus. Insuper volentes eos honoribus plus cæteris attollere, quia in territorio nostro degere

abbas primo quovis honore primus post episcopum emineat. Ut autem eo magis bonis temporalibus accrescat, quo speramus et optamus eos in domo Domini fructus uberes allatuos, volumus et eis in perpetuum e concedimus et largimur, quod in quibusunque dominiis et territoriis nostris et sub nobis existentibus ipsi libere acquirere possint, et acquisitum in manu mortua libere in perpetuum teneant et possideant, nullaque columnia per nos vel nostrum aliquem super hoc eis inferri possit. Ab omni autem consuetudine et exactione sacerdotali ipsi et eorum homines in quibusunque dominiis et districtibus nostris liberi sint et immunes. Ut autem per succendentia tempora hæ nostræ largitiones firmæ eis et validæ permaneant, volumus et largimur nullum ipsis lapsum, nullum in contrarium usum vel possessionem, quin his libertatibus et largitionibus in perpetuum inviolabili gaudeant et uti possint in futurum, his obesse posse; quin imo nos ipsos actus, usus et possessiones vel quasi, ac prescriptiones quascunque secutas ex nunc irritamus et annullamus, ac irritas et nullas, irritoque et nullos decernimus. Volentes hec decreto legati et quorundam superiorum nostrorum in perpetuum firmari, et omnes usus, actus, possessiones vel quasi, et prescriptiones secutus quascunque, præmissis per nos largitis contrarias, per eum et eos irritari et annulari pro in perpetuum, ac irrita ea omnia per quæ contra venirent et nulla decerni. Unde hæc sub nostrorum Ecclesiam Carnotensem facientium nominum subscriptionibus et signis, manibus nostris factis, ipsis religiosis sub sigillorum nostrorum characteribus unanimi omnium voluntate et assenso duximus concedenda, perpetuam firmitatem illatura

Ego Ivo Carnotensis episcopus.

Arnaudus decanus, Gérardus cantor Carnot.

Hugo subdecanus Carnot Warinus succendor Carnot.

Anserius archid. Carnot. Walterus archid. in Duno.

Goslenus archid. in Pisciaco. Rambaudus arch. in Droco.

Odo archid. in Bleso. Landricus archid. in Vindocino.

Goffredus præpositus in Northmannia.

Henricus præpositus in Mazeciro.

Jeraudus præpositus in Euvercio.

Hugo præpositus in Ingreyo.

Rodulfus camerarius Carnot.

Stephanus abba sancti Johannis.

Data Carnoti manu Wlgrini cancellarii, tertio Nonas Februario, anno ab incarnatione Verbo 1110, regnante in Francia Ludovico Philippi.

III.

Monasterio Bonævallis, petente Bernero abbe, ecclesiam B. Petri Castrodunensem concedit.
(Edidit D. d'ACHERY in notis ad Guibertum abbatem, p. 664.)

Quoniam dispositiones ecclesiasticarum rerum, episcopali curæ faciendas, decretorum et canonum paginae concedunt, oportet ipsos episcopos vigilanter attendere, ut qualisunque disceptatio sit inter homines, ut fidelis quis inveniatur; ipsi sibi bene consci, pio affectu et sincero intuitu disponant que disponenda sunt; illis præcipue manum extenderentes qui renauitaverunt mundi actibus et nudam crucem Christi nudi secuti sunt. Si enim, ut dicit Regula Patrum, exigente charitate, episcopus servus est plebis, non dominus, multo magis oportet ut eorum quibus mundus crucifixus est minister sit et servus. Quod ego Ivo humilis Carnotensis Ecclesiæ minister attendens, notum facio cunctis Ecclesiæ fidelibus, tam futuris quam præsentibus, quod vir religiosus Bernerius Bonævallensis monasterii abbas humilitatem nostram adierit supplicans, mediante Gauslino ejusdem loci archidiacono, ut ecclesiam Beati Petri in Castro Dunensi sitam, quam per pecuniam de manu laici occupaverant quidam clerici incircumcis, Bonævallensi monasterio concederemus; cujus petitioni, quia saluti animarum convenire mihi visa est, assensum prebens præsente et concedente ipso laico, Odone nomine, qui eam bactenus occupaverat, prætaxatam ecclesiam Bonævallensi monasterio concessemus, eo tenore ut clerici præbendas suas in vita habeant, si caste vixerint, et in ipsa ecclesia, sicut decet, Deo servierint. Si autem prædicti clerici criminaliter deliquerint, aut ecclesia servire noluerint, episcopali judicio ab ecclesia eliminentur, et præbendæ usibus monachorum mancipentur.

Adjecimus etiam ut quidquid de casamento hactenus Carnotensis Ecclesiæ, concessione possidentium et præsidentium, por annum et diem quiete possederunt, de cætero nostra concessione quiete possideant, salvo legum tramite, et salvo in omnibus jure Carnotensis Ecclesiæ. Confirmamus etiam eis capellam Sancti Vincentii, qua: Carnotis sita est justa portam Cinerosam, quam dedit eis Hugo vicecomes.

IV.

Instrumentum foundationis monasterii S. Joannis in valle Carnotensi

(Ex veteri charta eccles. S. Joan. Valiacensis. — Hoc instrumentum, nt et sequens, exstat inter epistolam Iponis; edit. Fronteau.)

Quia summi Patris ineffabili misericordia disponente pastoralem curam licet indigni et peccatores, suscepimus, ut assidua cordis vigilantia communii utilitati et saluti animarum diligenter providere studemus, et ut in vespera nummum recepturi, Dominicæ vineæ circumquaque propagines extendamus, superna gratia nostram [mentem] illustrante, et vero

(a) Vide epist. 91.

A dilecto nostro quasi per compunctionis foramen manum (Cant. v) promotionis et auxili ad nos extende, sepe et multum cogitavimus, et cogitantes investigavimus, qualiter in hac urbe vel in suburbio aliquam haberemus ecclesiam, in qua devota fidelium concio devoutam et Deo dignam canonicam ageret vitam. Nunc igitur tandem Salvatoris nostri Jesu Christi magna et inexplicabilis benignitas, quæ bene clamantibus respondere, digne pulsantibus novit aperire, desideriorum nostrorum diutius non differens efficaciam, B. Joannis Varliacensis ecclesiam, locum scilicet opportunum, et tam sacris institutionibus aptissimum, ut pote a populari strepitu civitatis aliquantis per sepositum, nobis obtulit (a), et corda quorundam fratrum loci ejusdem beneficia non satis ecclesiastice tenentium sic illustrando preparavit, ut secundum Apostolum, mente excedentes non jam sibi, sed Deo volint vivere, et fieri aliquod initium Dei creatura. Ego autem [itaque] Ivo, S. Dei matris Ecclesiæ Carnotensis Dei gratia episcopus, communi consilio et assensu totius capituli primatumque nostrorum, in prætaxata S. Joannis ecclesia canonicos tales esse decrevi, qui proprietate posthabita canonicam habeant vitam juxta B. Augustini institutionem. Et quoniam, sine temporalis boni sustentaculo intenti nequeunt esse divino servitio, illis quæ antea possidebant ad victimas stipendiis superaddidimus præbendæ unius cuiusque fratris de congregatione nostra defuncti sive monachilem vel canonicalem (b), habitum suscipientis, seu Jerosolymam, vel in eremum proficiscentis, si præbendam dimiserit, vel sæculo renuntiantis, vel metu mortis seu infirmitate, vel pro malo introitu præbendam suam dimittentis, totos redditus per integrum annum, ut in singulis diebus unius integri anni missas celebrant pro anima fratris cum defunctus fuerit. Concedimus etiam ut ecclesia B. Joannis in ecclesia B. Mariae perpetualiter habeat præbendam, quam habebat abbas Albertus cum canonicam susiperet normam. Dedimus et ecclesiam B. Stephani, et omnia ad eam pertinentia, altare scilicet de Morentiaco cum parte synodi ad altare pertinentis, nec non et ecclesiam de Mundonis villa liberam a synodo et circada, et omni exactione; pariterque servos et ancillas, et terras sive cultas, sive incoltas. Concedimus etiam Sanctæ Fidis ecclesiam, et ecclesiam de Luciaco, et campi partem illius terræ quam ante possidebamus, et omnes consuetudines terræ B. Joannis, illius scilicet villæ, et terram cum oblatis de Osanivilla tam episcopalem quam canonicalem. Terram etiam de Auberivilla concedimus. Super hæc dedimus junioratum ecclesiæ de Pontegodonis cum omnibus domibus nostris, et totam avenæ farinæ, et totam nostram terram ultra aquam eo tempore incoltam, et furnum ejusdem villæ; decimam quoque molendinorum et vinearum. Confirmamus etiam donum altaris ecclesie Serni factum a Goslino canonico et præposito Sanctæ Mariæ, et

(b) Sic vet. scheda.

donum Vigeria de Valeia, et totius terrae de Mon- A dendam concessimus, ipso Pagano intercedente et cellis cum omnibus consuetudinibus, actum ab Hugone vicedomino hujus civitatis. Confirmamus quoque donum totius terrae Eddevillae cum omnibus consuetudinibus et feedis: nec non domum ecclesiae Ardueluth cum omnibus hospitibus, et cum terra ad duas carrucas. Ut autem hoc nostrum charitatis opus per succendentia tempora firmum ac stabile maneat, litterarum memorie tradi fecimus, et impressione sigilli nostri atque auctoritate et praesentia Joannis (a) et Benedicti Dei gratia cardinalium apostolicæ sedis confirmatum, manibus quoque canonorum nostrorum ceterorumque fidelium dedimus confirmandum. Si quis ergo aliquam huic canonice institutioni columnam inferre, vel aliud quid adnullare tentaverit, anathemate nostro percussus Deum sibi sentiel iratum; et, nisi digna satisfactione culpam correxerit, penitus infernalibus deputetur [f. deputabitur]. Præterea etiam constitui- mus, ut si forte abbas supradictæ ecclesie defunctus fuerit, vel aliqua canonicali occasione [discer- serit], fratres sibi abbatem de eadem congregatione vel alia aliqua regulari, sibi idoneus inveniri non potuerit, elegant, et ad hanc electionem aliquos san- consiliis sibi conjungant. Abbas autem electus in communi capitulo B. Mariæ præsentetur, et ab episco- scopo recipiat abbatiam, et sicuti alii canonici in ecclesia B. Mariæ suam faciat septimanam.

Ego Joannes cardinal. sanctæ Romanæ Ecclesiæ subscrispi.

Ego Benedictus gratia Dei sanctæ Romanae Eccle- siæ card. subscrispi.

Ego Ivo Dei gratia Carnotensis episcopus sub- scrispi. A + Q.

Signum Ernauldi decani.

Hilduni cantoris.

Guliel. archidiac.

Seranni subdecani.

Garini succentorius.

Ragibaldi canonici, etc.

V.

Charla qua ecclesia de Hanchis Majori Monasterio conceditur.

(Ex veteri Scheda Petavii.)

Ego Ivo Carnotensis episcopus, et Walterius archidiaconus notum fieri volumus tam posteris quam præsentibus quod Willemus abbas Sancti Martini Majoris Monasterii cum quibusdam monachis suis nostram adiit præsentiam, humiliiter implorans qua tenus ecclesiae Beati Martini concederemus ecclesiam de Hanchis quam Paganus, beatæ Mariæ Carnotensis canonicus, tenebat. Prædictus vero Paganus ibi veniens in manu nostra præfataam ecclesiam absolute dimisit. Nos autem domini Willemi abbatis et monachorum ejus precibus diligenter aurem accom- modantes, salvo jure Ecclesiae nostræ, petitioni eo- rum gratauerunt annuimus, et supradictam ecclesiam sicut Paganus eam tenebat, eis habendem et possi-

(a) Ad hunc scribit Ivo epist. 87.

B A dendam concessimus, ipso Pagano intercedente et concedente et fratribus ejus Raberio, Goscelino, Guarino, Amarico concedentibus. Idem vero Rahe- riis frater Pagani qui ecclesiæ decimam laicali usurpatione tenebat, minutas in præsentiarum mo- nachis dimittendo concessit decimas, et decimam de culturis monachorum eis concessit habendam post sui dessum. In hoc quoque dono capellam de Hidulphi ponte cum ea parle terræ et aquæ quam eis presens dimisit, eis perpetuo concessit haben- dam. Nos etiam sicut præsentialiter nominatim mo- nachis tribuebatur annuimus, ita etiam totum quod in futuro a predictis fratribus et ab aliis ibi ali- quid habentibus promittebatur nominatim haben- dum charitable concessimus, hæc autem sunt quæ promissa sunt scilicet terra duorum boum et hos- pitalia cum arpennis terra. Ilujus vero doni conces- sio facta est anno ab Incarnatione 1114, his præ- sentibus quorum nomina subterscrisimus. Ex parte episcopi et archidiaconi fuit Raimbardus Vin- docinensis archidiaconus. Ausgerus Blesensis archidiaconus, Gualerannus canonicus, Rainaldus ejus clericus, Bernerus regularis canonicus, Radulphus reg. canonicus episcopi Camerarius.

Ex parte vero abbatis, Willemus prior, Petrus Laidet, Gilo et ejus filius, Gilduinus Hugo hospitalarius.

De famulis Analdus camerarius, Paganus came- rarius, Laudricus famulus prioris, Gaucelimus, Petrus Burdo, Hubertus Mainbodus.

VI.

C *Charla de obediencia et subjectione quam Ivoni epi- scopo Carnotensi et ejus successoribus debent reci- dere monachi de Bello-Loco, quibus hac tantum conditione Ivo permisit monasterium construere et consecrare.*

(PETIT, *Theodori Penitentiale*, tom. II, pag. 597, ex cod. m. s. privileg. Ecclesiæ Carnotensis.

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Patris, et Filii et Spiritus sancti.

Ego Ivo, licet indignus, Ecclesiæ Carnotensis epi- scopus, notum fieri volo omnibus tunc presentibus quam futuris, quod dominus Hugo venerabilis abbas Cluniacensis monasterii cum grege sibi commisso, et maxime Fratres de Charitate parvitatem nostram humiliter adierunt, petentes, ut eis concederem fieri, et consecrari monasterium extra urbem Carnotanam in loco, quem Willemus ad ædificandum monasterium elegerat. Quorum petitio, quia digna imprecatione, et multis profutura visa est, assensu confratrum nostrorum beatæ Mariæ in supradicto loco monasterium fieri et consecrari concessimus; ea conditionis lege, ut omnem obedienciam et sub- junctionem mihi et Ecclesiæ mihi commissæ et suc- cessoribus meis, quam monachi circumquaque positi, exhibeant: et jura Ecclesiæ nostræ et ecclesiæ ei concessarum, absque meo consensu et capituli Beatæ Mariæ, et successorum nostrorum invadere non præsumant.

125 FR. JURETUS BEVEVOLO LECTORI SALUTEM.

Ante annos viginti quatuor Ionus Carnotensis epistolæ e tenebris erutæ in lucem prodierant auspiciis Petri Pitheoi jurisconsulti, maximi viri, et propensiissimi animi in rem publicam litterariam, cuius singulari beneficio plerasque integriores habueram. Cum autem exemplaria primæ editionis pridem desiderarentur, et de recudendis typographus urgenter, effectum est ut perquisitis atque invicem accurate collatis compluribus vetustioribus membranis, liber redderetur melior et auctior, superior quidem editio laborabat lacunis, plurimumque epistolarum ordo confusus atque præposterus erat, quando posteriores aliquot litteræ Paschali inscriptæ ante vertebarunt nonnullas que ad Urbanum emissa sunt : cum tamen series temporum palam evincat Urbano successisse Paschalem. Alia ejusdem generis sigillatum commemorare nihil attinet, quæ mutua collatione facile clarescent, quamvis ea parte nondum plane mihi satiscerent : illa vero perturbata series, non sine prisorum codicim ductu mutata et restituta fuit, quemadmodum etiam eorum fide lineæ et dictiones toto opere interjectæ sunt. Agre autem ferendum ex tot antiquis membranis nullas bacterias repertas quæ suis numeris undique absolute viderentur, aliae enim plures epistolas complectebantur, aliae pauciores, easque mendis sæpe scatentes : præterea dissidentabat in ordine, ut inde argumentum elici possit, non fuisse primitus digestas ab ipsomet auctore, sed post ejus obitum a studiosis hinc inde collectas : solum exemplar bibliotheca Regia distinctum erat in decem libros, quam portionem ceteri codices minime agnoscent, neque valde necessaria. Adjuverunt operam manuscriftis communicatis multiplici ac recondita eruditione celeberrimi togati Jac. Augustus Thuanus præses, Ludovicus Servinus advocatus regis in supremâ curia, et Nic. Faber : quorum claritudini nihil addit mea nimis jejuna oratio, nec defuerunt membranae cœnobiorum S. Victoris et S. Germani, item doctissimorum ornatissimorum Puteanorum et Car. Labbæi ; quidquid autem præstitum est (quod perexiguum esse sentio) si probabitur probis et candidis viris, minus dispicebit manum admovisse redintegrando operi Gallici antistitis, ex cuius lectione multa singulare discuntur, quæ a coæstaneis scriptoribus non sunt prodita : quare illustrissimus cardinalis Baronius de Ivone merito honifice loquitur, quem modo « lucernam occidentalis orbis, » modo « decus et ornamentum ac fulgorem Ecclesiæ Gallicane » nuncupat : cuius varias epistolas postremis suis annalibus ecclesiasticis inseruit, e quorum fontibus haustis complura observatione scitique digna. Quid enim moratur iniquos rerum estimatores, qui ob pauculas voces minus Latinas aut elegantes, temere existimant priscos scriptores explodi debere, et ab eorum lectione abstinentem prurus ? quasi vero non sit per voluntandum omne genus auctorum homini qui rerum cognitione delectatur, et mavult mentem quam lingua instruere. Ceterum non licuit hoc observationum libro ea omnia complecti quæ aimo conceperam, quoniam intercurrentia negotia litterali studio contraria coegerunt aures alio dividere : satius igitur fuerit alienæ diligentiae potiora relinquere. Absit enim ut invidere aut calumniari velim, si quis hæc et similia quæ olim attigimus, reddiderit meliora. Argumenta vero in priore editione affixa fronti epistolarum, hic præmissa volui, desunt in quibusdam codicibus calamo exaratis, in aliis variant, cum olim uniuscujusque arbitratu componerentur, deinde superflua videntur, quia facilius repeti possunt ex indice rerum ac verborum. Bene vale et his fruere.

126 OBSERVATIONES

AD IVONIS CARNOTENSIS EPISTOLAS.

Ad Epist. I.

A Gaufrido quondam episcopo. Idem Urbanus, epist. 2 ad Richerium, dicit Carnotensem Ecclesiæ multas pro isto Gaufrido molestias sustinuisse, et plures querelas inde fuisse delatas ad apostolicam sedem; quod etiam probatur verbis Gregorii septimi, ubi appellatur Gotfredus, qui in aliis codicibus Galfridus. Verba subjicere opera pretium est historie illustrandæ causa, ex Regesti lib. v. epist. 17 : « Gotfredus Carnotensis episcopus, quia non invitatus et absens judicatus fuerat episcopali officio a nobis restitutus est, hoc quidem tenore, quod cause sua ante legatum nostrum debeat retractari atque diffiniri. » Ejusdem meminit lib. ix, epist. 15 ad H. Diensem episcopum : quæ littera singularis Hugonem ibi significat, ut alii ejusdem Gregorii loci subindican, itemque Ivo, epist. 274, et Lisiardus in Vita sancti Arnulphi Suessionensis, episcopi, cap. 26, qui meminere Hugonis Diensis episcopi et legati Gregorii septimi. Illa igitur epistola 15 dicit Parisiensem episcopum cum Carnotensi episcopo Romam venisse, et clamorem fecisse quod in Carnotensem episcopum

A Hugo præjudicium fecisset, et non canonice accusatum excommunicationis ac depositionis sententia subdidisset. Denum jubet ut iis interim Romæ exspectare jussis, ipse aut veniam, aut nuntium mittat. Idem epist. 16 ad clerum et populum Carnotensem, ait ipsum Gotfredum episcopum se purgasse Romæ suspicione Simoniacæ pravitatis, dato sacramento super corpus beati Petri. Tum monet proprio pastori obediāt.

Verum mortuo Gregorio, cum postea Gaufridi criminis plane innotuissent apostolicæ sedi, et purgare se non valens virginem pastoralem et annulum reddidisset : Urbanus Gregorius successor, quia nullus dissimilandi locus supererat, eumdem depositus ut Ionus scripta probant, qui appellat hunc caprum emissarium, et affirmat damnatum fuisse propter adulteria, perjuria et prodiciones per omnem ferme Latinam Ecclesiam publicatas, in epist. 8 ad Richerium. De eodem intelligit quod ait in fine epist. 6 pædagogum ab officio pastoris et nomine procul pulsum, jam non habere unde lac et lanas ovium perditarum diripiāt, nisi quod in Northmannia præposituram quamdam Ecclesiæ Carnotensis sibi usurpabat auxilio comitis.

127 *Animi vestri voluntatem prævenientes, etc.* canonice secundum nostra monita elegistis. Idem Urbanus infra epist. 21 ad Richerium, dicit se Carnotensis dedisse licentiam eligendi hunc Iovensem : quemadmodum etiam ipsem Ivo scribens ad Paschalem papam epist. 104, testatur Galonem in episcopum electum fuisse a clero Belvacensi, præcedente consilio ejusdem papæ. Unde colligitur tunc temporis cum eligendi essent antistes Gallie, Romanos pontifices solitos intervenire, et clero commendare quos existimarent sibi benevolos atque profuturos.

AD EPIST. III.

Variat inscriptio in manuscriptis, sunt enim qui præferunt : *Commonitatem Urbani papæ ad Iovensem presbyterum Carnutensi Ecclesiae consecratum episcopum.* In alisis est, *edictum vel dictum, quod dat pontifex episcopo cui benedicit.* Apud Baronum tomo XI Annal. *dictio sive oratio Urbani papæ ad Iovensem.*

Populus Carnotensis Ecclesie. Ita melius ex nonnullis veteribus schedis, quam ut antea, *populus civitatis illius.*

Absque morbo vel macula. Expressa est lectio omnium nostrorum codicium. Idem Bar. edit, *absque morbo et mancha simulque in ora addita varietas macula :* dubium an illud mancha sit ex aliquo prisco exemplari.

AD EPIST. IV.

Ex charitatis affectu. Sic constanti scriptura in vett. codd., nisi quod in paucis, *Karitatis.* Male in vulgaris aliorum auctorum editionibus inveterata sed erronea consuetudine passim cuditur cum aspirationibus nota, quod hic semel monuisse sufficiet, ne quis sine causa factum putet.

Dominum Gauterum. Quidam codex *domnum :* vox est mediæ aetatis, frequens scriptoribus ecclesiasticis, unde etiam dominionis nomen S. Hieronymo deformatum fuisse volunt, et dominus Salviano Massil. in epist. Vide notata infra ad epist. 28.

AD EPIST. V.

Ex utraque linea descendens, nobilitatem generis. Veteres appellabant hanc nobilitatem, æquam propria, ut Cyprianus in Vita S. Cesarii. « *Sicutus ac beatissimus Cæsarius Arelatensis Episcopus, territorii Cabilensis fertur fuisse indigena. Cujus parentes æqua prosapia, quod est illustrè et precipuum nobilitatis exemplum, præ cunctis civibus suis fide et moribus floruerunt.* » Ubi fallitur editor putans locum mendosum esse et adnotans pro æqua, legendum egregia.

AD EPIST. VI.

Sicut Lugduni. Est vetus exemplar, in quo scriptum *Lugduni,* quod nonnulli probant a Lucii Planci nomine, qui eam urbem incendio consumptam in melius restauravit. Sed ali prisei auctores a luce deductum nomen voluerunt; qua in sententia Hericus Benedictinus monachus lib. vi De Vita S. Germani Autissiodorensis. « *In Lugdunenses æquis processibus arces vexit Arar, Rodano sese sub montibus abdens. Lugduno celebrant Gallorum famine nomen impositum quondam, quod sit mons lucidus idem.* » *Contre nebulae Lugdunenses et dies matutina caligine obstructi vix meridiano fervore reserari exprobrantur Sidonio Apollinari, cui amicus gratulatur quod aliquando videat solem, quem bibitor ararius raro aspicerat,* lib. i, epist. 8.

AD EPIST. VII.

Roscelino. Ita in nostris vett. codd. scriptum a neotericiis quibusdam dicitur *Roxelinus, vel Ruelinus.* Velutus et anonymus historicus in fragmento historico Francorum a Roberto ad mortem Philippi primi : « *In dialectica quoque hi po-*

terites exsistentes sophistæ, Joannes qui eamdem artem sophisticam vocalem esse disseruit, Robertus Parisiacensis, Roscelinus Compendiensis, Arnulfus Laudunensis. » Aventinus lib. vi Annal. Boiorum :

« *His quoque temporibus fuisse reperio Ruelinum Britanum, magistrum Petri Abelardi novi lycei conditorem, qui primus scientiam vocum sive dictiorum instituit, novam philosophandi viam inventit. Eo namque auctore duo Aristotelicorum, Peripateticorum genera esse cuperunt : unum illud vetus, locuples in rebus procreandis, quod scientiam rerum sibi vindicat, quamobrem reales vocantur ; alterum novum quod eam distractabit, nominales ideo nuncupati, quod avari rerum, prodigi nominum atque notionum, verborum videntur esse assertores.* In hisce duobus generibus discidium et bellum civile est. Illius Thomas Aquinas, Italus, et Joannes Duns Scotus, hujus Willelmus Occomensis Anglus antesignani, etc. Ivoquidem subindicathunc Roscelinum insanas suas sententias super quibusdam Christianæ fidei articulis defendisse, sed non exprimit quales ille fuerint. Verum id illustrari potest verbis Anselmi abbatis Becci qui tunc florebat, nam scribebas ad Fulconem Belvacensem episcopum (cujus verba profero ex manuscripto exemplari quia nondum edita fuerant) : « *Audio, quod tamen absque dubitate credere non possum, quia Roscelinus clericis dicit in Deo tres personas esse tres res ab invicem separatas, sicut sunt tres angelii, ita tamen ut una sit voluntas et potestas, aut Patrem et Spiritum sanctum esse incarnatum, et tres Deos vere posse dici, si usus admitteret, in qua sententia assertor venerabilis memorie archiepiscopum Lantrancum fuisse, et me esse. Quapropter dictum est concilium a venerabili Remensi archiepiscopo Rainaldo colligendum esse in proximo : quoniam ergo puto reverentiam vestram ibi praesentem futuram, volo ut instructa sit quid pro me responderem debeat, si ratio exegerit.* » Et paulo post addit :

« *Quicunque blasphemiam quam supra posui me audisse a Roscelino dici pro veritate assenserit, sive homo, sive angelus, anathema est, et confirmando dicam, quidam in hac persistiter pertinacia, anathema sit, omnino enim Christianus non est, etc.* Quæ verba faciunt ad interpretationem alterius loci ejusdem Anselmi postea facti Cantuariensis archiepiscopi, qui scribens ad Urbanum papam, refert se cum in Becci monasterio esset abbas, presumptum fuisse a quadam clero in Francia talem assertionem ; si in Deo tres sunt persona, una tantum res, et non sunt tres res : ergo Patrem cum Spiritu sancto cum Filio esse incarnatum. Et paulo post addit illum in concilio a venerabili Remensi archiepiscopo Rainaldo errorem suum abjurasse ; audisse tamen postea prefata novitatis auctorem in sua perseverantem sententia dicere, se non aliud abjurasse **128** quod dicebat, nisi quia a populo interfici timebat : hac igitur causa Anselmum scrupulose librum De Incarnatione Verbi. Ubi non exprimit concilii locum, sed ex hac Iovonis epistola palam est intelligi debere de Suessionensi.

Ethici tractatoris. Superior editio, *ethici,* ut habent pauci codices, et ad oram adnotata varietas *ethici,* quæ postrema lectio sequenda, quam plures et meliores libri manu exarati referunt. Pro *tractatoris* autem, male quidam vetus, *tractatoris :* tractatorem enim accipit pro auctore, ut aliquoties solent prisci scriptores. S. Hieronymus adversus Helvidium : « *quæ non solum omnes pene Gracia tractatores in suis voluminibus reliquerunt.* » S. Augustinus libro De speculo : « *divinorum librorum veterum et novorum catholici tractatores hoc intenderunt.* » Cassiodorus in præfatione lib. i De div. lectione : « *Tractatores vobis doctissimas indicasse sufficiat.* » Sidonius Apollinaris lib. ii epist. ix, de Origene loquens : « *sermocinabamur cur a quibusdam protomystarum tanquam scævus ca-*

vendusque tractator improbaretur. » Alcimus Avi-
tus lib. De virginitate ad sororem :

*Quin et veridici quæ plurima tractatores
Exposuere suis mysteria digna tibellis,*

Hæc tu cuncta tenens animo siente bibisti.

Nicolaus papa primus epist. 42 : « Si enim ipso-
rum decreto, cælerorum opuscula tractatorum ap-
probantur vel reprobantur. »

*Palinodiam sribas. Male vetus codex S. Germ.
psalmonium, et alter, psalmodium.*

Diligiri et colligi. Irreperserat in prima editione, et
coli, sed omnes manuscripti habent rectius, et col-
ligi. Simili notione id verbi positum epist. 65, « Ut
eum materna pietate colligatis, » et epist. 159 :
« Eadem frequenter colligit materna pietate, » et
epist. 160. « Intra ovile a quo aberraverat colligatis. » Item epist. 253 : pios colligit mansuetudine.
» Anselmus abbas Becci epist. ad Henricum :
« Intra gregem in quo lactatus et nutritus est omni-
no recolligi cupit. » Ceterum Bar. tom. XII Annal.,
postquam hanc transcripsit epistolam addit
huc usque Iovonis epistolam absque salutatione
præmissam, vel consuetam bonam benevolenti in
fine ipsius imprecationem apposita, quod ad ha-
reticum scriberet : sed sane in aliquot membranis
plures sunt Iovonis epistole ad alios scriptæ etiam
non haereticos, in quarum calce similis precatio
abest, ut negligenter potius librari fuisse videri
possit, quam auctoris voluntas.

AD EPIST. VIII.

Richerio Dei gratia Senonensi archiepiscopo. Ba-
ronius tomo XI Annal. at constanti animo redar-
gutum fuisse Richerium ab Ivone, qui litteras is-
tas sapientia plenas rescriperit : ex quarum tan-
tum titulo et salutatione instrui ac respiscere si
saperet, valuerit.

*Prostratus quisquis Apostolicis voluerit contrarie
decretis.* In tribus vetustis exemplaribus scriptum
compendiose, quisque, quod valet quisque, ut in
codd. Remensi S. Vict. et S. Germ. codex Regius
habet, quisquis, in lib. Serv. quicunque. Vetusti-
ores dixerunt quisque pro quisquis, quod plerique
non observantes, saepe mutarunt et corruperunt
in auctoribus contra fidem priscarum membrana-
rum. Antiqua inscriptio : « quisque hoc monumen-
tum sive vendiderit, sive donationis causa dederit,
inferet. » *Asopos manuscriptus in Vita Alexandri:*
« Quique te consuluerit, veridicentie tuæ non re-
fragatur. » S. Hilarius in fragmento De synodis :
« Sed quisque hæc delata non damnat, necesse est
eorum sese studiis socium profiteatur. » *Tertullianus*
in carmine de Jona :

Tu quoque, quisque tibi Deus est, dic vota precesque.

Vetus et incertus poeta in epitaphio :

Quisque legis doleas devites talia fata.

Rutilius libro i Itinerarii :

Ut bonus esse velit quisque disertus erit

Paulinus quoque De Vita S. Martini lib. i :

... Tu quisque legens tam vilia temnis

Carmina, dum verba irridens, mirabere facta.

*Cumque clericis, petentibus et pulsantibus nullum
diem conservationis meæ velletis præfigere.* Urbanus
supra epist. 2 huic Richerio pariter objicit quod
licet ipsomet papa flagitante, tamen Ivoni manum
imponere recusasset. In generali autem synodo sub
Innocentio secundo Romæ celebrata, cap. 28 re-
lato in cap. *obeyuntibus* dist. 63, prohibuit fuerat
ultra tres menses vacare Ecclesiam. Leo quoque
papa in epist. 82 ad Anastasiūm episcopum, jus-
serat nihil moræ aut difficultatis affirre in ordinatio-
ne episcopi rite celebranda, ne negribus Domini
diutius decesset cura pastorum, quod etiam relatum
in cap. *De persona*, dist. 65. Sed et Stephanus papa
olim rescripserat Gualberto Patriarchæ, ut desine-

A ret cujuspiam zelo protelare Lintuardum Cumensis
Ecclesiæ antistitem, qui fuerat electus a clero, et
expeditus a populo, minatus si protelaret, et inter-
rim electus Romanum veniret, ab ipso papa fore con-
secrandum: quod se facturum adjicuit, quia præro-
tagativa apostolica possit de qualibet Ecclesia cleri-
cum ordinare, quamvis nolit alicujus Ecclesiæ pri-
vilegium infringere, qui locus integer refertur ab
Ivone decreti parte v, cap. 13, et decurtatus ab eo-
dem epist. 61, et a Gratiano in cap. *nunc vero*,
cau. 9, q. 3. Sed et Gregorius septimus in simili
causa episcopi Carnotensis, hunc Richerium pri-
dem admonuerat, ut caveret moras adhibere in or-
dinando illo qui canonice fuerat electus in episcopum,
interminatus privationem honoris. Exstant
enim in Registro literæ, lib. iv, epist. 15. Facilis
igitur excusatio, si Richerio male affecto et tergi-
versante, ac nolente suo munere fungi. Ivo Ro-
manus prefectus a papa consecratus fuerit. Favebat

B **129** enim Richerius Gaufrido exauctorato et dis-
cincto ab eodem Urbano propter sua crimina, infas-
tuatus nimis consilio Parisiensis episcopi, et duorum
parilis recordie episcoporum, si verum est
quod scribit Ivo ad Urbanum epist. 42, quem sane
mentum non arbitror : negari autem potest quin
auctor, si quis alius eo seculo, canonicaliter
fuerit peritissimus, qui nibil tale aggressus vel pas-
sus fuisset, si vetusti canones repugnassent. Hæc
obiter adnotata sunt, quia nonnulli proxime repre-
henderunt factum Iovonis, et scripserunt peccasse in
iura Gallicana Ecclesiæ quæ molitus fuerit trans-
ferre in manum pontificis Romani : quemadmodum
inquit, eodem tempore Anselmus Cantua-
riensis archiepiscopus, papa omnimodis addictissi-
mus, totis viribus conabatur spoliare regem Angliae
jure regalium. Sed longe diversa ratio utriusque.
Anselmus enim Anglia excedens vel exsulans, et Ro-
mae ut plurimum degens, tandem pertinaci studio
efficit ut rex Angliae (a quo archiepiscopatum ha-
buerat) discederet ab invelerata consuetudine investi-
stiendi episcopos sui regni : quod Iovem tentasse
nusquam legitur, qui suo regi plurimum detulit, et
investituras Ecclesiarum a principibus factas maluit
sustinere concordiae publicæ gratia, quam schismati
causam præbere et adversus regem insurgere; ut os-
tentatur epist. 60. Sed et levius suspicio voluisse pri-
vare suum metropolitanum Senonensem debito jure
consecrandi : quia passim inculcat, sua jura singuli-
lis Ecclesiæ illibata servari oportere, nec transcendit
debere patrum terminos ; quemadmodum liquet ex
disputatione adversus archiepiscopum Lugdunensem,
papæ legatum, epist. 60 et epist. 61, qua dicit
exempla episcoporum aliqua necessitate cogente a
comprovincialibus non consecratorum, minime tam-
en debere præjudicium facere legi et consuetudini
communi : quin etiam epist. 12 profitetur se nolle
interesse nuptiis Philippi regis cum Bertreda, nisi
Remensis archiepiscopus earum sit consecrator et

auctor, quoniam id competitat juri Ecclesiæ Remen-
sis ex antiqua regni consuetudine et apostolica au-
toritate. Denique epist. 83 ad episcopos Remensis
diocesis, scribit canonice auctoritatis ariete repellendos
esse impetus metropolitanus, qui in Ecclesiæ
comprovincialibus absque consensu episcoporum
qui eis præsunt, clericos judicabat, vel ab officio sus-
pendebat, et quidquid voluerat imperabat. Hæc si
accutare observassent Iovis reprehensores, poterant
minus conqueri. Nulla autem causa est cur quis su-
spicetur ambitione motum fuisse, ut consecratus ab
Urbano liberius episcopatu frueretur. Sæpius enim
conqueritur sibi invito et reluctantia nec tali quid
cogitant delatam fuisse dignitatem a Carnotensis
et papa, epist. 25 et 289, quia quidem dicit par-
rum abesse quin propterea maledictis Urbanum
persequeatur. Cujus quidem dignitatis oneribus se
obrui passim deplorat, et ad pristinam mentis tran-
quillitatem postliminio redire desiderat epist. 17.

Et inde cum virga pastorali a rege mihi intrusa ad Ecclesiam Carnotensem adductus. Hujus virge mēminit epist. 60, ubi dicit variis modis Ecclesias concedi solitas, manu, nutu, lingua, virga. Et epist. 236 ait multos reddidisse pastorales virgas; et paulo post, laicum non tribueret rem sacramentum in datione atque acceptione virgæ. Alio loco pastoralem baculum appellat, nempe epist. 457. Osbernus in epistola manuscripta ad Anselmum Cantuar. archiep.: « Quid aut ad affectum dulcium, aut ad innocentiam præstantius, quam te ante luctum ægrotantem violenter pertractum, dextram aliorum dextris impudenter de sinu extractam, sinistram ne sororem juvaret fortiter retentam virginem ceteris digitulis pertinaciter occlusis pollici atque in duci crudeliter impactam, post hæc toto corpore et terra to elevatum episcopalis brachii, ad Ecclesiam deportatum, ibique adhuc te reclamante et importunitis minis obstante, te Deum laudamus esse cantatum? » Otto Frising. De gestis Friderici I, lib. II, cap. 6, scribit Episcopatum conferri ab imperatore per sceptrum, et cap. 5, regna per gladium, et provincias per vexillum. Hac autem virga significabatur potestas data pontifici. Quibus affinitate rei adjici potest quod Sugerius abbas in Vita Ludovici Crassi et post eum continuator Aimoini hist. lib. V, cap. 50, ait Ludovico Crasso regi consecrato datum fuisse sceptrum et virgam, et per hæc Ecclesiarum defensionem. Honoris etiam signum illa fuit. Inde est quod in palatio regis Gothorum, cura palatii (is erat architectus) solebat intedere cum aurea virga, quemadmodum indicant verba Cassiodori Variar. lib. VII, formula 5. Paulus quoque Diaconus De gest. Longobard., lib. VI, cap. 3, referit Felicem grammaticum adeo fuisse carum regi Heriberto, ut ab illo donaretur baculo auro argentoque decorato. His conjugenda sunt quæ notantur ad epist. 1, 7, de baculo pastorali.

AD EPIST. XII.

Filio uteri vestri consulite. Ita res iti secutus plures etcastigationes membranas; antea cusum, *filio vestro consulite.* Infra hac eadem epist. ut iterum in inscriptione epist. 19, appellat se filium specialem papæ Urbani, ut pariter initio epist. 44, uterum filium Romana Ecclesia. Eo significatu vocat cardinales filios uterinos papæ, epist. 53. Fridericus Imperator primus epist. ad Adrianum pontificem apud Radevicum lib. II, cap. 16: « Decentissimum est sanctam Romanam Ecclesiam, tanquam matrem omnium Ecclesiarum, filios qui sunt fructus ventris aggregare, et aggregatos ad decorum domus Dei per domos et familias distribuere; quibus etiam nostrum imperium, tanquam ab utero et gremio matris nostræ progredientibus, debeat et velit congruum honorem impudere. »

Altaria a me redimere volunt sub nomine personæ. In nullo exemplari variat ista lectio: ætate Iwonis, bac de re sapius actum in synodis Gallicanis. Nam in canone septimo synodi Claromontensis, anno Dom. 1094, mense Decembri, apud Baronum tomo X: « Ut altaria congregacionibus canoniconum vel monachorum per personas data, mortois personis libera redant in manus episcoporum, nisi fuerint illis per eorum scripta vel privilegia confirmata. » Sed et in can. Quæsitum, can. I, q. 3, referuntur verba concilii Averensis sub Urbano papa, in Galliis inolevisse ecclesias vel decimas (quas vulgo altaria nuncupabant) monasteriis datae vendi ab episcopis, et redimi a monachis post mortem vel **130** mutationem clericorum, quos personas vocabant; quod ibi prohibitum salvo episcoporum censu anno. Urbanus papa in epistola ad Ingeliannum episcopum Laudensem: « Quanto familiarius ab Ecclesia Romana diligenter, tanto charius quos ipsa diligit, fovere debueras et amplecti. Idcirco ab infestatione fratrum beati Remigii fraternitas tua esset, et altare quod in villa quæ Corbinianus dicitur, idem fratres habuisse noscuntur, eis restituant. Et si enim personas removi-

A mus, non tamen antiquæ possessionis jus monasteriis abstulimus. In illa siquidem personarum mutatione avaritiae renovatio, et ecclesiasticarum rerum distractio contingebat. Porro altaria quæ per quadraginta seu triginta annos monasteria possederunt, sicut in synodo constitutum est, immota eis permanere volumus. Nulla igitur de cetero eisdem fratribus de supradicto altari molestiam inferas, salva tua episopali justitia. » Quæ epistola exstat in codice manuscripto Ant. Loiselli, et nondum, quod sciam, ab aliis edita fuerat. Joannes Salesberiensis Policeratci lib. V, cap. 47: « Utique et insignis prudentias quis totum quocunque modo conquirit allaria, ut quasi ritu memphiticò quotidianas hostias novis possit altariis immolare; nolunt tamen sacerdotio dominari, aut servire altario qui de altario vivunt, ne, ut populus arguit, dicam luxuriantur, sed personatus quosdam induxerunt, quorum jure ad alium onera, ad alium referuntur emolumenta. » B Huc etiam spectat quod scribit Goffridus Vindicensis abbas in epistola 12 libri III, ad Andegavensem episcopum, qui se testatur interfuisse dicto Claromontensi concilio, et interpretatur quid significet altarium redemptio (*Patrologie tom. CLVII, col. 118.*) Idem in epist. ad G. apostolica sedis legatum (*Vide ibid., lib. I, epist. 27,*) qua de episcopo Andegavensi conqueritur: « Decretum illud, inquit, quod idem dominus papa Urbanus in Averensi concilio statuit contra simoniam, quæ sub nomine vicariorum Dei fieri solebat ab episcopis, annullare machinatur. Redemptionem etiam ecclesiarum quæ in illo magno concilio hæreticae pravitatis vocata est, ab apostolica sede damnata, licet in pluribus annis non nisi semel per vicarios fieret, nunc sub nomine anni census a simplicitate nostra extorquere conatur. Et quia ego et fratres nostri hoc esse scelus putamus, ideo refutamus, divinum ecclesiis nostris interdictum officium. Ex quibus pendet interpretatio verborum Gregorii septimi, lib. IV, epist. 7 ad Hugonem Diensem episcopum: « Illud vero commune malum pene totius terræ, videlicet quod altaria venduntur, et quod iste etiam in officio sui archidiaconatus se fecisse non denegat, ne deinceps fiat, tam huic, quam ceteris omnibus interdicito. » Loquitur autem de Gerardo Camerensi, et de congreganda synodo episcoporum Franciæ.

AD EPIST. XIII.

Nuptiis quas facere disponebat de Berlreda dicta conjugé comitis Andegavensis. Veteres codices Iwonis Bertredam scriptum exhibent, sed in aliis auctoribus Bertrada appellari solet. Hanc Philippo nupsisse auctor indicat epist. 15, qui etiam variis locis suppresso nomine *reginam dictum nuncupat*, nempe epist. 66 et 68, de hac etiam agitur ad epist. 28 et 44.

Quoniam id competit juri Ecclesiæ vestræ. Post tempora auctoris, quia res pendebat a regum arbitrio hac parte sepe variatum est. Non enim semper Remis vel a Remensi episcopo uxores regum beneficii et consecrari solebant. Chronologus Autissiodorensis ad annum Dom. 1154: « Hoc anno Ludovicus Francorum rex filiam imperatoris Hispaniæ feminam morum honestate præcipuam accepit in conjugem apud Aurelianis urbem, ibique nuptiis quam solemniter celebratis ab Hugo de Senonensi archiepiscopo uncta est in reginam. Quod Sanson Remensis archiepiscopus agre tulit, dicens sui esse juris ubicunque fuerint reges Francorum et reginæ eos a se consecrari debere: cum hoc nec approbet ratio, nec suffragetur exemplum. Quod quidem Ivo Carnotensis, decretorum ac legum peritissimum in epistolis suis tam rationibus astruit quam exemplis, dicens, nullo unquam scripto vel exemplo probari posse, Remensem archiepiscopum, regem Francorum extra Belgicam provinciam unxisse aut coronasse. Ac proinde cum eadem potestas sit cuiusque metropolitanus in metropoli sua, injuriosum videtur

si unus in proprium jus ambiat vindicare, quod A multorum constat esse commune. » Idem ad annum 1160 : « Ipsaque anno mortua est regina Franciae, filia imperatoris Hispanie, femina vita 131 laudabilis, actibus clara, moribus perornata. Rex vero Ludovicus consilio procerorum suorum accepit in conjugem filiam bona memoriae venerabilis comitis Theobaldi, quam postmodum praedictus Hugo Senensis archiepiscopus Parisius in reginam unxit, ipsamque cum domino suo Ludovico ipsa die presentibus tribus cardinalibus Othono videlicet et Villelmo Papiensi atque Henrico Pisano in ecclesia B. Mariae coronavit, et in eadem ecclesia ipsis cardinalibus et multis aliis presentibus missa officium solemniter celebravit, quod factum valde displicuit et Remensis archiepiscopo, et ejus episcopis. » Priscus scriptor in Vita. Ludovici regis VIII, loquens de Margareta filia Comitis Provincie, ad annum 1224 : « Hanc rex apud Senonensem urbem in uxorem ducens legitimam, ut Francorum dominam et reginam a Gualtero civitatis Senonensis archiepiscopo inungit et regali diadema fecit solemniter coronari. » Guillelmus de Nangis in Gestis Philippi tertii, quem Audacem quidam cognominant, agens de Maria filia Henrici ducis Brabantiae ex filia Hugonis ducis Burgundie : « Anno Domini 1275 congregatus apud Passios fere totius regni Francie baronibus ac prelatis Maria regina Franciae fuit ibidem per manum Petri tunc Remensis archiepiscopi solemniter coronata et uncta, sicut mox est reginas Franciae coronari. » Et paulo post : « Ibidem tunc Gillo Senonensis archiepiscopus coram legato Romanæ curie domino Simone Sancte Cecilia presbytero cardinali, qui praesens aderat, querimoniam detulit, dicens quod in præjudicium Ecclesie sua fuerat regina in eodem loco a Remensi archiepiscopo coronata, quia sicut legitur in quadam epistola Iovonis quondam episcopi Carnotensis, ad episopum sedis Belgeica quæ est Remis, non pertinet extra provinciam suam inunctio regum, vel etiam reginarum. Sed ex parte regis sic allegatum fuit, quod non erat unde posset conqueri Senonensis archiepiscopus, quoniam capella regis Parisiis exempta erat, et ideo ratione loci ad ipsum inunctio non spectabat. » Epistola autem Iovonis cuius illi scriptores meminerunt, illa est quæ in hac editione exstat numero 189.

Ao Epist. XV.

Et uxorem vestram legitimam intervenisse divorantium. Bertam appellat continuator Aimoini hist. Franc. lib. 5, cap. 50. « Rex Philippus suggestione diabolica Bertam reginam repudiavit, et ei suam presentiam subtrahens, ad castrum quod dicitur Monasteriolum, supra mare situm, quo illam dotaverat, eam destinavit. » Vetus et anonymus auctor in fragmento historie a Roberto ad mortem Philippi : « Rex Philippus repudiata Berta matre Ludovici, accepit aliam conjugem Bertradam, etc. » Itaque videendum ne sit error in editione vulgata Lisiardi episcopi Suessionensis, qui coetaneus Iovonis fuit, ubi Bertrada nuncupatur, non vero Berta; cuius verba proferenda sunt quia digna observatione. Ille igitur in Vita sancti Arnulphi episcopi Suessionensis, capite 18, commemorat prædictum illi fuisse ab Arnulpho ut tandem a Philippo marito extruderetur : « Eo abbatte oculis instituto derepente advolat supradictus ille Pontius, vesanus monasticis ordinis temerarum, ducens secum reginam Bertradam, quæ auctoritate regia Geraldum expellere, et Pontium contra fas in sancti loci administrationem intruderet : id ubi rescivit Christi servus Arnulfus, et cella egreditur, reginam furibundam blanditer appellat, submissa rogit, nt licet regina sit, memor tamen mulieris conditionis, memor divisorum judiciorum, contra leges ecclesiasticas venire formidet, ab injuria tanti viri verecunde sibi temperet : cum autem ea pra regio fastu et tumore viri sancti monita non admitteret, propheticō spiritu dixit ei : Crede

si lubet, o regina fratri Arnulpho imo potius crede Spiritui sancto. Nam si tu fratrem Geraldum hinc ejeceris, Deo vindice, tu quoque ante obitum tuum a regno extruderis, contemptaque et ærumnosa morieris. Eam viri Dei prophetiam, luce clarissimam illam post annos aliquot regis animum adeo offendisse, ut conciliari prorsus nollet, amotamque per ignis consortio, et in pagum Pontium translatam, post diuturnam calamitatem illuc plebeio more defunctam et sepultam. » Idem scriptor cap. 27, iterum Bertradam vocat, et illi prædictum fuisse ab eodem Arnulpho narrat nasciturum ex ipsa Ludovicum qui Philippo Francorum regi succederet.

Ul Parisium cum uxore vestra veniam. Ita superior editio, quæ lectio etiam exstat in quibusdam manuscriptis libris ut Tbuani, Loyselli et aliorum eamque alibi retinuit : at complures libri vetusti uno consensu hoc loco habent, *Parisius*, quod licet videatur minus convenire regulæ grammaticorum, tamen auctoris seculo frequens erat eo nomine uti absolute, quod infinitis prope exemplis probari potest, ut Vincentii Bellovacensis, Petri Blesensis, chronicorum, etc. *Vetus* scriptor in Vita S. Philiberti abbatis Gemmectensis cap. 9 : Inciderat quandoque discordia quedam cuius causa propere *Parisius* se contulit. » Sic habet v. c. Nic. Fabri, ubi editor mutavit, *Luletiam se contulit*.

Ao Epist. XVI.

Opus est huic patrono. Rex enim infestus erat Iovni, quia noblebat approbare conjugium illius cum Bertrada pellice, ut indicat epist. 17.

Ul conjugium ejus quod ante factum ratione resistente non laudastis. Hinc elici volunt regem, licet non dissoluto legitimo matrimonio uxoris Bertræ, atnam duxisse Bertradam suam concubinam : postquam scilicet audentior factus est response Rogerii cardinalis et legati papæ, qui Sylvanectis consultus responderat posse pellicem licite nubere suo adultero : quod probable est, nam Ivo, epist. 13, cæteros episcopos admouet ut convocati regalibus nuptiis se subtrahant. Nec futile conjectura bunc legatum corruptum fuisse muneribus, quales illo tempore passim notantur in historiis. Nam et anchor eudem libere reprehendit, quia solverat anathematis vinculum Simonem Nielphensem, qui vivente conjugi adulterum superducebat, ut probat epist. 18.

Et judicium comprovincialium episcoporum. Bertholdus in Rebus gestis Urbani papæ secundi, anno 1094 : « In Galliarum civitate quam vulgariter Ostionem dicunt, congregatum generale concilium a venerando Hugone Lugdunensi archiepiscopo, et sedis apostolicæ legato, cum archiepiscopis, episcopis et abbatibus diversarum provinciarum xvii Kal. Novemb. in quo concilio rex Galliarum Philippus excommunicatus, 132 eo quod vivente uxore sua alteram superinduxerit. »

Ad Epist. XVII.

Caritas cleri. Antea cusum cum aspirationis nota, charitas, sed in antiquis exemplaribus, illa plane absent : quam etiam scripturam toto hoc opere retinuit, quamvis alter vulgo invaluerit.

Quia nuptiis ejus dicto et scripto calumniam quam debui feci. In solo cod. Put, quia inititis ejus, sed perperam, quod hic debitam calumniam nuptiis facere dixit, alio loco dicit illicito conjugio contradicere epist. 19, qua quidem agit de eisdem nuptiis Philippi regis cum Bertrada. Calumniam igitur accipit in bonam partem : quomodo canonicanum calumniam appellat epist. 268. Contra, pejore significatu, calumniosum conjugium nuncupat epist. 45 : saepem autem id verbi accipit pro jurgio, sive forensi lite ut epist. 76 : « Veniat ad Ecclesiam cui calumniam fecit ; » et epist. 179 : « Si quæ adversus Ecclesiam calumnia est, justitiam habeatis. » Item epist. 184 : « Laicorum adversus Belvacensem Ecclesiam ortam esse calumniam ; » et epist. 219 : « Ante metropo-

litanum calumnia eorum dilata; » rursus epist. 229: « Si inde in parochiam nostram aliqua calumnia emerserit. » Arnulfi episcopus Lexoviensis epist. 32: « Nuntiar vero nobis te in Anglia nihil nisi lites et calumnias exercere. » In veteribus instrumentis seu chartis Ecclesiasticis innumera sunt hujusce sermonis exempla: sic calumniatorem pro auctore sive petitore accipit Ivo epist. 212 et 241.

AD EPIST. XVIII.

Absens vero excepto. Quidam cod. tanquam præsens vero; alius, præsens vero spiritu exopto.

AN EPIST. XIX.

Raro etiam canonicanum pensum determinatis horis solvere prævalemus. Quod hic pensum vocat, prisci quidam scriptores cursum appellabant. Cujus nominis ignorantia fecit ut nonnulli loci depravati et interpolati fuerint, quod obiter notare non ingratum erit. Bandounia De vita Radegundis reginæ lib. II, cap. 18: « Stabat quandoque nocte ante cellulam suam, corde et ore cursum decantans. » Sic habet vetus codex Nic. Fahri. Sed qui edidit illum auctorem, de suo sensu substituit, *corde et ore preces canonicas decantant*. Idem effectit in Wandelberto diacono auctore Vitæ S. Goaris. Nam quo loco idem vetus codex præfert: « Videntes quod quotidie ab ortu lucis cum cursum suum haberet compleatum, et missas inde celebrans, postea cum perigrinis et pauperibus qui ad se venissent charitatem faceret: » illemet editor obtrusiv. « Ab ortu lucis psalmodia laudes Christo persolvens et missas inde celebrans; » et mox, pro *charitatem faceret*, substituit, *pranderet*. Deinde ubi sequitur: « In Dei laudibus pernoctans, orta prima luce quod diebus agebat, cursu suo completo, missarum solemnia exorsus implevit, » idem longiore verborum circuitu audit. « Quod diebus agebat psalmodie et orationum vota Deo persolvere coepit: tum demum ubi id pergebat, missarum, etc. » Sane cum Vitæ sanctorum ex antiquis membranis in lucem ederet vir illæ de ecclesiastica historia optime meritus, consultius fecisset si nihil mutasset. Sed ut ipsemet fatetur, sœpe verba et locutiones limavit et expolivit, nulla tamen mentione facta veteris scripturæ. Quod factum est ut multæ prisci sœculi dictiones ignorarentur, quæ antiquariis non ingratæ forent, si nonnulli religiosiores fuissent in suis editionibus. Vetus etiam auctor in Vita S. Eligii episcopi Noviomensis lib. I, cap. 10: « Diu noctuque in ejus camera cum omni studio solemniter canonicum adimplere studebant cursum. » In cuius loci editione ad oram recte scholiastes notat, canonici cursus nomine significari preces horarias sive canonicas. Quare proculdubio glossema est quod inculcavit contextu lib. II, cap. 21, ubi legitur: « Quadam ex causa interdixit, ne cursus, id est, preces canonicas et sacrificium celebrarentur in basilica quadam. » Non enim ita scripsit auctor. Cæterum quod Ivo conqueritur, ob infinitas publicorum negotiorum occupationes sibi vix licere statutis horis canonicum pensum absolvere, idem facit Hildebertus Cenomanensis episcopus in quadam epist.: « Occursant inimica spiritui meo negotia quæ me sibi totum vindicant, quæ secretum furant orationum, quæ suis temporibus ecclesiastica defraudent officia, » etc. Quo referri potest quod alii recitant ex Petro Cluniacensi in epist. ad Desiderium Casinensem abbatem de beato Severino Coloniensi episcopo celebris fama, scilicet post mortem apparuisse clericu ardenteum et dixisse, nihil in se ultione plectendum præter hoc, quia dum in aula imperialibus consilii implicaretur, canonicas synaxis officia per distincta horarum spatia non persolveret: mane enim omnia coacervans simul tota die negotiis ingruentibus secura libertate vacabat. Ob hanc itaque negligentiam horarum ardoris ferre supplicium: ea narratione quæ multis fabula videtur, potuit idem metuere Rogerius epi-

scopus Saresberiensis qui fuit a secretis Henrico primo regi Anglorum cancellarius, et mox episcopus, vir prudens et integerrima fama: nam occupatus multis sœcularibus negotiis, inter hac tamen ecclesiastica officia non negligens quotidie omnia mane honeste persolvere solebat, ut expeditius et tutius ceteris posset accedere, ut scribit Willermus Malmesburiensis monachus De gestis reg. Angl. lib. V. Priscus auctor in Vita sancti Huberti episcopi Leodiensis: « Ipse consuetudo [/. consueto] orationum operi constanter insistebat, sacrumque officium, septeno numero dicatum, antequam lux diurna fieret, Domino persolverebat. Innocentius papa tertius in diplomate de sancto Homobono Cremonensi: « Missæ quoque officium et alias horas cum summa devotione frequentans, ita assiduis orationibus insistebat, ut in certis horis aut incessanter oraret, aut horas ipsas aliquando præveniret: nisi forte ipsum justa causa in aliis operibus misericordia detineret. »

B Totiens hoc facere conatus est quotiens. Ea scriptura v. c. Antea *loties*, et *quoties*. Quod tamen etiam rectum est: in antiquis autem monumentis eadem scriptura frequens. Veteres enim sœpe n inter e et s posuisse ut mollius id prolererent, alii observarunt.

AD EPIST. XX.

*Guerram se facturos. Variant hic codices. Puteani liber habet, incendium se facturos; unus manuscriptus Nic. Fabri, *Werram se facturos* quæ scriptura alii auctorum locis occurrit. Abbas Urspergansis in 133 imp.: « Si liber homo ingenuus ministerialis vel cujuscunque conditionis fuerit, incendium commiserit pro terra propria, pro amico, pro parente, » Ubi aliud exemplar habet, *pro guerra*, et in historia anglica Matthæi Paridis in Vita Willhelmi secundi: « Vicinos werris et exactionibus assiduis provocabat. » Idem in Vita Henrici primi: « Werra leges contra eum ferro simul et incendio constanter exercuit. » Vox minus Latina, sed usitatissima auctoris sœculo, infra epist. 168: « adversum se guerram facere. »*

AD EPIST. XXIV.

Qua laudabiliter functus et tempore prædecessoris tui beatæ memorie papæ Gregorii. Hujus nominis septimi scilicet, ut constat ex ejusdem Gregorii epist. 30 et 32, lib. ix. Siegerbertus quoque ad annum Dom. 1080, meminit Hugonis Lugdun. archiep. et legati sub eodem papa, et ad annum 1098, notat eadem legatione functum sub Urbano secundo, quem etiam intelligit Ivo epist. 30 et 109, licet illis locis nomen non exprimat. Willermus Malmesburiensis lib. I De gestis pontificum Anglorum: « Lugdunensis (inquit) archiepiscopus Hugo legatus apostolicus in Gallia, magni nominis et potentiae, nec religionis egenus. » Petrus Venerabilis abbas Cluniac. lib. I Mirac., c. 22, scribit hunc Hugonem multa morum probitate et religiosa conversatione a papa Urbano cunctarum fere Galliarum constitutum legatum. Cum tamen synodo indicata Placentia anno 1095 vocatus non venisset, et legatum cum canonica excusatione illuc pro se non direxisset, ab officio archiepiscopi suspensus fuit a dicto Urbano, ut refert Bertoldus in Chronico. Idem ad annum 1083 notat hunc Hugonem episcopum Lugdunensem, Gregorio septimo necessarium fuisse, non mirum igitur si dictus Gregorius morti proximus hortatus fuerat episcopos, ut eligerent illum in pontificem Romanum, ut scribit Leo Marsicanus chron. Casinensis lib. III, cap. 64: sed id frustra. Victor autem qui dicto Gregorio successit hunc valde reprehendit, quia pro fastu et ambitione sedis apostolicæ ad quam inhiabat, dolis atque injuris adversus ipsum ageret, a quo tamen postulaverat et accepérat legationem in partibus Galliarum, itaque Victor jussit ab illius communione abstineri, ut haberet dicti Chron. lib. IV, cap. 71. Sane in hoc Hugone fastum apostolicæ legationis reprehendit Ivo epist. 60, cui

tamen legationem in Galii deferendam scribit Paschal epist. 209.

Propter langnidum caput. Subintelligit Urbanum, qui tunc temporis conflictabatur cum Guiberto seu Wigberto antipapa, utriusque enim factio potens era, et vi armata non sine horrenda et publica strage civium Romanorum suas partes tuebatur, modo in hanc partem, medo in alteram fortuna inclinans; quod clare apparet ex Chronicis Bertoldi fautoris Urbani, qui ejus historiam per singulos annos digessit.

In regno Italico alter Achab. Epist. 45, dicit regnum Italiæ jamdù rebelle, tandem in conspectu Urbani conticuisse.

In Gallico autem altera Jesabel. Subintelligit Bertradum pellicem infestissimam Iovoni, quia nolebat applaudere ejus incesto adulterio seu matrimonio cum rege. Ideo dicit in curia Philippi sibi non esse plenam securitatem ob sexum infidum epist. 28, et dictæ reginae inimicitias adversum se nulla ratione sedatas esse, epist. 50.

Ad EPIST. XXV.

Specialis ejus filius. Ita restitutum est fide vett. codd. pro quo antea irrepserset, *spiritualis*, neimpe errore nato ex compendo scripturae qui nœvus etiam apud Bar. Sed jam supra epist. 42 correctum pariter, *speciali filio vestro mandate?* hoc sensu appellat se filium uteri Urbani papæ epist. 12; Joannes Salesheriensis Politicari lib. vii, cap. 21, agens de hypocritis religiosis sui sæculi: « Quosib[us] plura impune licent, a jurisdictione omnium Ecclesiarum seipsos eximunt, et efficiuntur Romanae Ecclesiae filii speciales, ita tamen ut proforo rei publice convenient, sed tamen conveniri non possint, nisi Romæ vel Hierosolymis. » Sic enim ibi rectissime legunt primitive editiones in aliis perperam cuditur, *fili spirituales*. Arnulfus Lexoviensis episcopus epist. 12: « Audit sanctæ Romane Ecclesie turbatione condoli, quia dolorem matris audire sine compassione non poteram filius specialis; mihi enim dolor ille specialius incumbebat quem ipse semper hactenus tanta charitate dilexit, tanta familiaritate dignata est, tot beneficiis et honoribus illustravit. » Attamen constat complures existare epistolæ Johannis papæ octavi ad reges emissas, quibus eos nuncupat spiritales filios, ut in tit. epist. 172, 186, 187, 492, 197, 199; sed alio sensu.

Injuriarum adversus eum agerem. Sic castigatum fide v. c. male antea irrepserset, *injuriam*, qui error etiam incubat editioni Baronii, qui hanc epistolam refert ad annum septimum pontificatus Urbani.

De sola suspicione proscriptum. Plerique libri habent, *suspicione*. Malui tamen sequi quod exhibent optimas membranas Servini, *suspicione*, quia minus tritum et obvium. Eadem vox interpolata multis auctorum locis, ut apud Aquilioum Gaium Vetiūm Juvencium Evangeliorum lib.: « Numquid ait Judam talis suspectio tangit? » Ita enim nonnullæ editiones, pro quo in aliis, *suspicio*. Sed et in Paulini Nolanii versu ad Ausonium:

Ne qua vel a tacito contractam pectore nubem,
Diceret in sanctum suspectio falsa parentem.
Alii mutarunt, *suspicio*. Terentius in Adria act. ii, sc. i: *Qui isthectibi incidit suspectio?* Ennius apud Nonium. *Severiter suspicionem ferre falsam futilem est.*

Ad EPIST. XXVIII.

Cum manu militum vobis die quam statuerati occurrerem. Etiam tempore belli, episcopi regni Gallici idem factitabant; quam in rem insignis locus in historiam Rigordi in gestis anni 29 Philippo Augusti: « Cum omnes barones et episcopi vocati ad hunc exercitum convenissent apud Medontam, et misissent ad mandatum regis homines suos prout debebant in expeditionem illam, Aurelianensis et Altiliodorensis episcopi cum militibus suis ad propria sunt reversi, dicentes se non teneri ire vel mittere in exercitum nisi quando rex ipse personaliter pro-

fici scitur. Et cum nullo ad hoc privilegio se tueri possent, generali consuetudine contra eos faciente, petit rex ut hoc emendarent. Ipsis autem emendare nolentibus, rex eorum regalis confiscavit, scilicet ea tantum temporalia quæ ab eo feudaliter tenebant, decimas et alia spiritualia eis in pace dimittens. Ipse enim rex Christianissimus semper 134 timebat offendere Ecclesiam Dei, et ejus ministros. Ipsis ergo terram et homines regis interdicentibus, et ad Romanam curiam mittentibus, et in propriis personis accedentibus, domino papa Innocentio tertio consuetudines et iura regni nolenti infringere, aut in aliquo revocare, emenda tandem facta, et regi soluta, post duos annos recuperaverunt omnia que a rege fuerant confiscata. »

Dominus papa Urbanus. Unus v. c. dominus. Observari potest in istis manuscriptis fere semper dominum scribi cum agit de ecclesiasticis, cum de secularibus dominum: quod etsi leve, sicut tamen non debuit. Posterioribus enim sæculis vox domini visa est solius Dei propria, quam Tertullianus nollet tribui imperatoribus: et ex numero Cæsarum paganorum fuerunt qui talem appellationem aversarentur, ut ab aliis pridem notatum. Itaque non recte fecerunt nonnulli neoterici, qui domini vocem tanquam barbaram rejecerunt, ut illius nullum vestigium restaret. Exemplum est in editione Wandelberti diaconi in Vita S. Goaris: « Ut legatis domini episcoli nobiscum charitatem faciant: sunt enim in itinere. » Sic habent veteres membranae. Sed dicto tomo IV, aliis de suo capite substituit: « ut nobiscum legati nostri pontificis epulentur. » Et in lib. II Bandomina de Vita S. Radegundis reginae, cap. 5: « obtemperat regi dominus Germanus, venit Pictavium, intrat in monasterium, in oratio domnæ Mariae. » Ille substituit: « Obtemperat regi vir apostolicus Germanus; » et mox, « in oratorio beatæ Mariae. » Et cap. 14: « Ad oratorium domnæ Mariæ se contulit. » Idem edidit: « Ad oratorium beatissimæ Mariæ Virginis se contulit. »

Torum mulieris quam pro uxore habetis. Addendum locus epist. 45; bac autem, de re vetustus et anonymous auctor in fragmento historiae Francorum a Roberto ad mortem Philippi regis: « Rex Philippus repudiata Berta matre Ludovici accepit aliam conjugem Bertradam, filiam Simonis de Monteforti, quæ Fulconi Andegavensi comiti nupserat, cui idem rex eam abstulit, unde multoties a beatæ memorie eam Urbano admonitus, nequaquam consensit. » Vincentius Bellovacus Speculi lib. xxvi, cap. 88: « Hic Fulco habuit uxorem quæ, relicto eo, Philippo nupsit regi Francorum; qui amore ejus ita captus est ut illa sibi in omnibus imperaret, cum ipse omnibus imperare cuperet, denique omnium digitis se notari, et ab omni orbe Christiano se excommunicari propter hujus libidinem aliquantis annis passus est. » Sugerius abbas in Vita Sudovici regis: « Deinceps (ail) in diem proficiente filio, pater ejus rex Philippus in diem desiciebat. Neque enim post superducitam Andegavensem comitissam quidquid regia majestate dignum agebat; sed rapte conjugis raptus concupiscentia, voluptatis suæ satisfacere operam dabant. Unde nec reipublica providebat, nec proceri et elegantis corporis sanitati plus æquo remissus parcebat. Hoc unum supererat, quod timore et amore successoris filii regni status vigebat. » Sic enim obiter ille locus sue integratitudi restituendus est fide vet. cod. quia fede depravata est scriptura in libro typis nuper excuso, cum Glabro, Helgaudo et nonnullis aliis. Hanc Bertradam postea rejecit. Adde notas ad epist. 144.

A participatione dominici corporis et sanguinis. Hinc colligi volunt, tempore Iovonis laicos adhuc communicasse sub utraque specie quo etiam spectant verba epist. 63, cum ait corpus et sanguinem Domini fidelibus populis salubriter administrari. Sugerius de Ludovico Crasso: « Cum autem cunctis

admirantibus facta primum peccatorum confessione A devotissime corpori et sanguini Iesu Christo comunicasset.» Sane apud Baronium tomo X Annal. referunt diploma Urbani papæ secundi ad canonicos beati Martini Turonensis: « Si ecclesiastica quælibet sacerdotalis persona contra lemurem tentaverit, a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et Domini Redemptoris nostri alienus fiat. » Idem ad annum Christi 1095 refert canonem 28 concilii Claromontani sub eod. Urbano: « Ne quis communiciet de altari, nisi corpus separatum, et sanguinem similiter sumat, nisi per necessitatem et cautelam. » Post quæ verba addit Baronius, id statutum ob recentem damnatam heresim Berengarianam, quæ per unam tantum speciem satis esse impleri figuram dicebat.

Præterea casati Ecclesie. Constanæ scriptura in melioribus archetypis, solus enim codex Put. deprivata prisca dictione obtrudit *præterea et causa Ecclesie*; quod in alio est, *quassati*, proprius ad verum accedit. Casatoe Ecclesia hic accipit pro specie vassallorum. Mento fit in vetusto lapide Aureliensi qui adhuc visitur discisis et insertis parieti templi sanctæ Crucis: Ex BENEFICIO S. † PER JOANNEM EPISCOPUM, ET PER ALBERTUM S. † CASATUM FACTUS EST LIBER LEMBERTUS TESTE HAC SANCTA ECCLESIA. In legibus Francicis collectis olim ab Ansegisa abate, et editis Basileæ anno 1557 (que capitularia in secundis editionibus vocantur), lib. I, cap. 68: « Describere faciant quot mansos unusquisque de beneficio habeat, vel quot homines casatos in ipso beneficio: » et lib. IV, cap. 75: « De vassis dominicis qui adhuc intra casas serviunt, et tanli habere beneficia noscuntur, statutum est ut quicunque ex eis cum domino imperatore domi remanserit vassalos suos casatos secum non retineat, sed cum comite, cuius pagensis est, ire permittat. » Nomen habuiss videtur a casis. Paulinus Nol. epist. 2 ad Amandum: « Ut in casa Ecclesie terrulum qua victimum suum procuret, accipiat. » Apud ipsum Ivonem casamente potentum hominum dici legitur, epist. 173, casales etiam alibi memorantur.

Pro pace violata excommunicati sunt. Hujus rei exempla habes infra epist. 61, de sceleratis viarum observatoribus, qualis erat Puteacensis dominus, epist. 211, et de Theobaldi comitis militibus, epist. 235, et Gervasio epist. 266.

In hostem mittere. Id est in exercitum militarem ejus significatio, varia exempla in Gallicis scriptoribus. Sugerius in Vita Ludovici: « Collecto mirabilis tringita milia militum hoste. » Et eodem lib. « Rogatus vero, non cum hoste, sed domesticorum militari manu fines illorum ingressus; » addantur loci ex historia Aimoini monachi lib. V, cap. 22 et 27. Vernacula Fallorum lingua veteris Proverbium est: *Si host spavoit que fait host, host souvent desfairoit.* Idem Sugertus alii appellat hostium: « His et ta libus rex nusquam securus, native magnanimitatis strenuitate conspicuus, in arco prodidus, etiam in hostio gladio cingebatur. »

735 Ad EPIST. XXXX.

Fulconi Dei gratia Belvacensem Episcopo, m aduersis fortitudinem. Ad eudem scribens epistola proxime consequente, in titulo monet vel optat, ut gravitatis anchora se retineat in sancto proposito quia vero auctores ejus sæculi (quod ipsemet Ivo saepes fecit) solebant suis literis ejusmodi titulos praefigere rebus aptos et convenientes: hinc duci potest argumentum, Fulconem variis motibus exagitatum fuisse in episcopatu Belvacensi. Cui rei illustranda subjiciendi sunt loci ex epistolis Anselmi Beccensis abbatis. Consilium petierat an oblatam dignitatem subiret; respondit Anselmus, tunc esse homini suam infirmitatem semper timenti magnum onus refugeare, quam de viribus confidendo humeros facile submittere. Onus igitur recusandum; quod si, nisi per peccatum declinare non possit, obediens ubeat et sollicite portet. Ea quidem epistola non exprimit

quod sit onus. Sed ex consequentibus litteris, de episcopali dignitate utrosque loqui eruitur: nam Urbanus secundus epistola ad Anselmum abbatem, dicit se Belvacensi episcopo indulsisse quæ in ejus ordinatione in justa videbantur, et curam episcopatus ei invito renitentes injunxit: denum monet ut episcopo tanquam suo filio adjutor, corrector et consultor assistat. Urbano respondet Anselmus se quidem antea suassim amico ut curam subiret, et satisficeret desiderii potentium: sed jam ipsum cogi papam adire, ut ejus auctoritate adversariis possit resistere. Verba hæc sunt: « De dilectissimo nostro episcopo Belvacensi, etc. » *Estricesima quarta libri ii inter epistolæ sancti Anselmi.* Vide Patrologiæ tom. CLVIII. Sed postea transactis aliquot mensibus curriculis, cum idem episcopus multis insidiis appetitus videret se nihil proficeret, et in vita periculo versari, valde conatus est episcopatu abdicari, Romamque ea causa profectus fuit, ut testatur epistola dicti Anselmi ad Urbanum (vide *ubi supra*).

B Sed Romanus pontifex non acquievit petitioni Fulconis, quem ut sibi utilem noluit ab episcopatu, cuius rei indicium est quia in corpore manuscriptarum epistolarum Anselmi, reperiuntur aliquot litteræ ipsius Anselmi ad Fulconem 136 Belvacensem episcopum, quibus refert se a Beccensi monasterio invitum et nolentem tractum fuisse ad episcopatum Cantuarensem. Ex superiorum autem locorum collatione colligi potest de eodem Fulcone accipi deberet quod scribitur in vetusto Chronico Beccensi, et notatum dignum videtur: « Quidam monachus Becci petebatur ad episcopatum Ecclesie Belvacensis. Cumque sanctus Anselmus abbas huic electioni assensum prebere nollet, et monachum suum petentibus non concederet, dixerunt petidores: Domne, nos eligimus eum: non se ingerit: quare non voluntis concedere quem petimus? — At ille: Si, inquit, ipse Deus me eligeret, adhuc timerem: quia ipse per prophetam elegit Saulem, et per semet ipsum Judam tradidit, qui ambo reprobati sunt. » Ceterum superiora valere possunt ad interpretationem epistole nonæ Ivonis (quam invenies in fine baruni epistolarum num. 289) ad Urbanum Papam: qua quidem dicit episcopum Belvacensem simplicitatis rectæ et laudabilis virum, accusatum fuisse ab invidiis, absolutum tamen ab Urbano.

D *Officii vestri menor mundanam superbiam non armis mundanae malitiæ.* Aliis locis pariter reprehendit episcopos qui sui ordinis in memores, solebant usurpare usum materialis gladii, cum ab Ecclesia vetetur alienum sanguinem fundere, ut ostendit epist. 1. Ipsemet etiam cum esset captivus, noluit armis bellicis liberari, et reddi episcopatu, ut constat epist. 20: notum est quod ait S. Bernardus de consilio ad Eugenium papam lib. IV, cap. 3, duplum esse gladium, sed materialem manu militis exerendum, ad nutum sacerdotis et jussum imperatoris. Huc referenda verba prisci historici in lib. De vita et moribus et actis omnium principum, qui exstat manuscripts in bibliotheca Regia. Loquens enim de exercitu Leonis noni papæ adversus Northmannos qui erant in Apulia, haec notat ad annum 1053: « Iste primus Romanorum pontificum a beato Petro ad se usque, cum manu armata in bellum processit. Qui quamvis sanctus fuerit, et pio hoc animo egerit, tamen quia id ejus non erat officii, neque hoc illi permisum fuerat a domino qui pati venerat, suosque ut ab aliis magis patenterunt quam ut alios persequerentur præmonuerat, ideo exercitus sui multitudine cesa est ipso prospiciente: non enim Dominus discipulis suis, neque iidem apostoli suis successoribus præcepérunt, ut curis sacerdotalibus velut principes sæculi, materiali gladio Dei populum tuerentur, sed verbo doctrinae monerent, et pia conversationis exemplo instruerent. »

Ad EPIST. XXXXII.

Nobis convicinias locorum. In aliis libris, nobis

vicinitas. Sed cum in v. c. Put. offendissem scriptum licet mendose, *nobiscum vicinitas;* non difficile fuit insculpere veram lectionem.

AD EPIST. XXXV.

Videte si fidelitatem quam debetis, pleniter exhibeatis, si officii vestri munus explicetis. Infra epist. 190, pariter meminist fidelitatem quam omnes episcopi Galliarum regi promittebant per manum et sacramentum. Idem epist. 15 profiteatur se ex summa fidelitate scribere, non posse nec debere interessere illicitis regis nuptiis. Et epist. 253 ait se ex jure fidelitatis Ludovicum regem rogare, ut Ambianensis episcopi angustis opitulem adversus pacis violatores. Item in epist. 209 dicit in fidelitate regi facta, praecepit observandum esse utile et honestum, neque presumendum esse regi dare consilium, quod sit contra fidelitatem, et regni majestatem minuat. Jam autem monerat episcopos Francie, ut in hac causa Philippi regis super incesto coniugio, haberent spiritum fortitudinis cum spiritu consilii, epist. 14. Sed cum tepidi et trepidi essent, objecit illis silentium, et reprehendit quia tanquam canes muti non valebant latrare; in calce epist. 25. Parilem culpam paulo ante eisdem imputarat Gregorius VII papa, regesti lib. II epist. 5 ad Manassem Remensem, Richerium Senonensem, Richardum Beturicensem archiepiscopos, et Adraldum episcopum Carnotensem, ceterosque episcopos Francie, qua quidem narrat ejusdem Philippi regis varia et nefanda sclera.

137 AD EPIST. XXXVI.

Litterae domini papae quibus dictandis a latere interfuimus. Hic locus depravatus fuerat in plerisque libris. Superior enim editio habuit, *alaci interfui-* C
mus. In membranis Puteani, *alacres interfui-* G
mus; et desuper addita varietas, *vel alaci mente interf-*
In v. c. S. Ger., et altero Thuani, *alaci interf.* In libro Regio, *alati.* Sed ex codicibus Fahri et Servini restitui, *a latere,* quæ scriptura nil melius ac verius. Ivo enim Romæ non semel moratus fuerat, ut etiam subindicat epist. 27 et 65, fueraque familiaris Urbano pape, quem hic voluit subintelligi, et in ejus curia versatus, ut ait epist. 211. Simili autem locutione dixit, *a latera papæ mitti* cardinales, epist. 109, in qua etiam laterales sedis apostolicæ appellat.

Hilarios. Ita plerie v. c. Antea, *Hilariones;* sed illud prius magis respondet et quadrat cæteris nominibus.

AD EPIST. XXXVII.

Guacelino. Variant manuscriptus: « Guatcelino, Guacelcino, Laucelino, Gualcerino.» Prior editio *Guacelmo.* Wilhelmi Malbesb. lib. II, de gest. Pontif. Anglor. cap. de episcopis Wintoniensib.: « Stigando deposito successi Walkelinus a Willielmo rege datus, cuius bona opera famam vincentia senium a se vetustatis repellent, quandiu inibi sedes episcopalis durabit, » etc. quæ verba etiam habentur dicti historici lib. III De gest. reg. Angl. ubi tamen legitur Walkelinus. In Annalibus Rogeri Houedini parte prima dicitur *Walcelinus.* « Anno (ait) 1098 Walcelmus Wintoniensis 3 Non. Januarii die Dominica obiit. » Sed ibi cudi debuit, *Walcelinus.* Nam Matthæus Paris sub anno 1093: « Cum ante ordinandi pontificis examinationem Walkelinus Wintoniensis episcopus ecclesiastico more electio- nem scriptam legeret, Thomas Archiepiscopus Eboracensis quæstus est scriptum rite non esse fac- tum. » Idem sub anno Dominicæ Nativitatis 1098: « eodem tempore obiit Walkelinus Episcopus Wintoniensis. »

Wentoniensem Episcopo. Quidam, *Wintoriensium,* alias, *Guittoriensium.*

Ut orationum manus desideranti mihi porrugas. Sic plane vett. codd. Antea cusum, *munus,* quod etiam defendi potest quomodo dixit epist. 168, manus auxili, vel manus consilii porrigitur. Sed placuit

A alteram lectionem retinere tot codicibus confirmata. Ita enim epist. 19 dicit orationis manus extenderet, et epist. 207 et 215, mutuas orationum manus porrigitur. Item epist. 70 mutuas exhortationum manus invicem porrigitur. Paschalis papa secundus in epist. ad Anselmum Cantuariensem archiep., « ut quanto proprius ad Deum passibus virtutum accedit, nobis orationum tuarum manus extendas. » Paulinus Nolan. epist. ad Sebastianum, « orate pro nobis, conseruite validas orationum manus, ut supereritis multitudinem peccatorum nostrorum. » Ea figura dixit S. Augustinus initio lib. V Confession.: « Accipe sacrificium confessionum mearum de manu linguae meæ quam formasti et excitasti; » quod a velusto interprete sumptum Proverb. cap. xviii: « Mors et vita in manibus lingue. » Ubi S. Saloni Episcopus ait metaphorice dictum linguae manum, ut pennas venti, manus enim linguae, ipsa verba esse.

AD EPIST. XXXIX.

B *Pro multa in te benevolentia in monachis Beccen-sibus.* De Abbatia Becci, et primo Abbatore Herluino et successore ejus Anselmo videtur Wilhelmus Gemeticensis lib. V de ducibus Northmannis, cap. 9. Anselmus enim monasticum amplexus fuerat institutum in Beccensi cœnobio Northmannorum anno ætatis suæ 27, in quo Lanfrancus prioris munere fungebatur, qui in praefectura eadem Anselmus successerat, ut refert Edinurus Anglo in ejus Vita.

AD EPIST. XL.

C *Manegaldo.* In priscis schedis Ant. Loiselli hæc epistola inscribitur *Manegaldo magistro.* Ivo indicat philosophandi studio inhæssisse antequam clericali ordini nomen dedisset. Puto euudem esse qui Manigaudus Teutonicus alibi appellatur: *vetus et anonymus* auctor in fragmento historiæ Francorum a Roberto ad mortem usque Philippi: « Hoc tempore tam in divina quam in humana philosophia floruerunt Lanfrandus Cantuariorum episcopus, Guido Langobardus, Manigaudus Teutonicus, Bruno Remensis qui postea vitam duxit eremiticam. » Nonnullis videtur idem esse cuius mentis fit a Bertoldo coœvo Iovis scriptore in chronicô ad annum Dom. 1095, ubi dicitur in Alsatia magistrum Manegoldum de Lutembach mirabiliter reaccendisse religionem ecclesiasticam, jamdudum in illis partibus extinctam, et apud annum 1093: « Manegoldus venerabilis præpositus canonoricorum apud Marbach degenitum ab Henrico rege diu in captione detentus est, quod Urbano favaret, nec schismaticis obirebet. » Denique ad annum 1100 in Alemannia venerabilis abbas Manegoldus de monasterio S. Georgii a monacho suo occisus refertur.

D *Et iterum et iterum vacare.* In duabus vett. codd. hæc verba non geminantur, contra consensum aliorum codicum. Et sane alii loci id firmant, ut epist. 132, « Iterum et iterum rogamus; » et epist. 273: « Unde iterum et iterum supplicamus. » Pedo elegia de morte Drusi Neronis :

Te clamore vocant iterumque iterumque supremo.

Paulinus Nolanus in carmine ad Licentium,

Hoc tamen et repetens iterumque iterumque mo- Ut fugias duræ Lubrica militiæ. nebo.

VIRGIL. Æneid. 3:

Et repetens iterumque iterumque monebo.

Idem in viii:

...Iterum atque iterum fragor intonat ingens.

AD EPIST. XLII.

E *Dicerem plurima in aure tuta.* In v. c. Ser. 138 in aure tua quam lectionem pariter exhibet codex Put., in quo restat vestigium litteræ extitæ, ut indicio sit primitus ibi scriptum, *tuta,* quæ lectio melior est et confirmatur consensu cæterorum. Horatius lib. I, ad 28: *Quidquid habes age, depone tutis auribus.*

AD EPIST. XLIII.

Ut novus rex. De Conrado filio Henrici tertii imperat. qui ad papam Urbanum venit, a quo solitus excommunicatione fuit, hæc verba accipit Baronius tom XI Annal. et refert ad annum sextum pontificatus Urbani, Gull. Malmesburiensis: « Sed sequiori (ut videbatur) cause affuit malitia Mathildis, quæ oblitera sexus, nec dispar antiquis amazonibus, ferta virorum agmina in bellum agebat femina, ejus suffragio Urbanus thronum indeptus apostolicum, securum per undecim annos acceperat oculum. »

Conferat dominus Sathanam, oro, sub pedibus vestris. Solus codex S. Ger. legit: *Conferat dominus:* sed prior lectio aptior, firmaturque loco S. Pauli in Epist. ad Rom. cap. ult. itemque verbis Ivonis Epist. 236. « Salva (ait) reverentia Romanae Ecclesie celebrare: quæ si ad præsens non potest Sathanam sternere sub pedibus suis: « Arnulphus Lexoviensis in epist. 49 ad Alexandrum papam. » Porro schismata hæc in Ecclesia Romana frequenter accidisse etiam Lateranensis palati picture demonstrant: ubi catholicoorum Patrum pedibus, pro scabello schismatici presumptores adscripti sunt; ubi superborum et sublimium colla sapientia propria virtute conterit et conculet: quod sane ea ratione factum, ut sanctis Patribus cedat ad gloriam victorie testis ascriptio, in qua presumptores illi vel compressionis penam sustinent, vel presumptionis veniam deprecantur. Unde et sancti Apostolatus vestri cathedra sine scabello esse noui debuit: sed nobilore scabello debuit illustrari. » Sugerius abbas lib. De Vita Ludovici Crassigregis, agens de Burdino antipapa schismatico, qui Romæ jussu Calixti pape transversus impositus fuit camelio, et caprinis pelibus amictus per forum traductus; « Ad tanquam ultionis (ait) memoria conservationem, in camera palatii sub pedibus domini papæ conculcatum depinxerunt. »

AD EPIST. XLIV.

Cum Ixesus foris, ixedens intus pereat. Praeclaræ castigatio ope velt. codd. cujus loco irrepserat antea cum *Ixesus foris, Jesus intus pereat.*

Sit anathema maranatha. Posterior hæc vox debeat in quibusdam libris, quod fortasse factum errore librarii, cui nova et insolens videbatur. Adiecta est fide aliorum codicum. Exstat in epist. Pauli I ad Corinth. cap. 16, et in ea *Guliarius*, cau. 23, q. 4. In prisco carmine Theodorici abbatis S. Trudonis:

Bu: sint maranatha, Ocus, hi die sint anathema. In concilio Toletano relato in prisco synodo Remensi habita Durocortori: « Qui contra hanc vestram definitionem præsumpsérunt, anathema maranatha, hoc est perditio in adventu Domini sint, et cum Juda Iscarioth partem habeant. » Hac de voce S. Hieronymus epist. 437, ad Marcellam, Baronius etiam Annal. tom. I sub anno Christi 57, rationem reddit cur anathemati adjiceretur.

AD EPIST. XLVI.

Baronius tomo II Annal. hanc refert ad synodus indictam Claramonti apud Arvernos sub anno septimo pontificatus Urbani secundi

Confidentes. Addita vox ex codice manuscripto. *Calliditatem ingenioi sui.* Solus cod. S. Ger. *ingenit.*

Et venustate linguae suæ cod. Put., et *vobilitate*, sed preferenda est altera lectio quæ exstat in cæteris exemplaribus. Nempe auctoris saeculo quamvis minus polito, adhuc supererant plerique in Galliis disertæ lingue viri, qualaude Gallianum quam caruit etiam testimonio exterarum gentium. Cato apud Sosipatrum Charisium dicit Galliam duas res semper studiosissime persecutam, rem militarem et argute loqui, et S. Hieronymus lib. adv. Vigil. ait Galliam semper bundasse fortissimis et eloquentissimis viris. Fortunatianus quoque in libris artis scholicae adnotavit gentili Gallorum vocabulo face-

A tos dici solitos pro facundis; quo etiam sensu apud Sugerium abbatem in Vita Ludovici regis Crassi: « Singulariter, inquit, et solus Treverensis archiepiscopus, vir elegans et iucundus, eloquentiae et sapientiae copiosus, Galliano cothureo exercitatus facete peroravit. »

Regem cum regno ab obedientia vestra discessurum. Hinc in aperto est Francos lavisse Papæ Urbano, non autem Guiberto antipapæ, quo spectant verba Bertholdi in Chronico ad annum Dom. 4089, papam litteras Philippi regis Francorum debitam ei subjectionem promittentis suscepisse. Et rursus ad annum 4094 papam in partibus Campaniæ demorantem ab omnibus catholicis debita reverentia cultum fuisse, et a Philippe Francorum rege. Denique ad annum 4094 refert in Galliarum civitate Ostione, generali concilio ab Hugone Lugdunensi archiepiscopo et sedis apostolicæ legato, renovatam esse excommunicationem in regem Henricum quartum, et in Guibertum sedis apostolicæ invasorem, inquit, omnes eorum complices.

Nisi coronam restituatis, nisi Regem ab anathemate absolvatis. Hic locus eorum adjuvat sententiam, qui asserunt Philippe excommunicato a papa Urbano secundo, interdictum simul regnum Francie: quod alii loci firmare possunt, ut epist. 66 ad Hugonem Romanæ Ecclesie legatum, qui dicit archiepiscopum Turonensem contra interdictum illius impossuisse coronam regi, et hac arte obtinuisse a rege, ut quidam male fama fieret episcopus Aurelianensis. Qued iterum repetit in calce epist. 67 ad Urbanum; sed et epist. 84 laudat Joannem cardinalium legatum, qui a communione regis abstinebat, licet quidam Belgicae provinciæ episcopi contra interdictum papæ Urbani coronam regi impossuerint, tanquam mortuo præcone justitiam mortuum esse credidissent. Item epist. 144 ad Paschalem papam scribens, ubi agit de reconciliando Ecclesiæ Philippo, dicit terram que periclitabatur ejus anathemate, a periculo eruendam. Certe jam antea scribens ad ipsum Philippum epist. 15 aperte profitet summum periculum fore coronæ regni illius, si duxerit pellicem priusquam generali concilio causa ventiletur. Et paulo post addit, caveat ne cum diminutione regni terreni æternum amittat. Præterea ad dapiferum regis emissam ep. 23 dicit se litteras Urbani retinuisse, quia noblebat regnum adversus 139 ipsum aliqua ratione commoveri. Astipulantur verba continuatoria Aimoini monachi hist. lib. v, c. 4, scribentes regem et totam ipsius terram anathematis vinculo obligatam fuisse a domino papa, cum rex nefandissimo more vitam suam duceret, et nullius admonitione ab eo desistere vellet. Willemus Malmesburiensis lib. IV de gest. reg. Anglor. cap. 2, agens de concilio Claromontensi sub Urbano secundo: « In eo concilio, ait, excommunicavit dominus papa Philippum regem Francorum, et omnes qui eum vel regem, vel dominum suum vocaverint, et ei obedierint, et ei locuti fuerint, nisi quod pertinet ad eum corrigendum; similiter et illam maledictam conjugem ejus, et omnes qui eam reginam vel dominin vocaverint, quoque ad emendationem venerint, ita ut alter ab altero discedat. » Idem lib. v in Vita Henrici primi, dicit eundem Philippum « accedente senio libidine gravem comitissæque Andegavensis specie lusum, illicitis ardoribus defeneratum: quo circa fuisse ab apostolico excommunicatum, cum in villa qua mansabat, nibil divini servitii fieret; sed discedente eo tinnitus signorum undique concrepant, insulsam fatuitatem cachinnis exprimebat: « Audis, inquiens, bella quomodo uno effugant, » adeo erat omnibus episcopis provinciæ suæ derisus, ut nullus eos desporsaret præter Willemum archiepiscopum Rothomagensem: cuius facti temeritatem luit multis annis interdictus et vix tandem per Anselmum archiepiscopum apostolice communioni redditus. » Vetus quoque auctor frag-

menti historiæ Francorum a Roberto ad mortem Philippi, postquam dixit Philippum multoties a papa Urbano admodum nequaquam consensisse, addit a successore Paschali in Gallias missos duos cardinales, qui regem convenientes et obstinatum reperiens, Pictavis adunato concilio totam Franciam pro bac re anathemati subdiderunt. Citatur etiam auctor prisci Chronicæ cœnobii Sancti Dionysii, adnotans totum tempore illius excommunicationis in ecclesiasticis actis publicis solitum subscribi, *regnante Christo*, non autem, *regnante Philippo*. Quod tamen hodie nonnullis commentum monachale videtur: suamque opinionem inde stabiluit, quia subdit libenter suo parebant regi, et ipsem Ivo litteris ad eundem emissis, licet excommunicatum, nuncupat magnificum Francorum regem suumque dominum. Ab hoc in tit. ep. 22 optat sic gubernet temporale regnum, ut non amittat aeternum. A quibus titulis (ut inquit) prorsus abstinisset si pontifex Romanus vetuisset obediri Philippo, et desiisset gubernare regnum.

Sed minime novum aut inauditum videri debet ei Urbanus et deinde Paschalis excommunicato a se Philippo, regnum interdixisse ferantur. Nam paulo antea Gregorius papa septimus (cui Urbanus successit) jam palam sepe minus fuerat se abdicatum regno eundem regem propter alia varia flagitia. Verba subjicere visum est e lib. i regest. epist. 3 ad Roderium Cabilonensem episcopum, qua invicitur in ipsum Philippum ecclesiarum venditorem et destructorem. « Noverit (ait) nos duram inobedientiae contumaciam canonica austerritate coercituros. Nam aut rex ipse repudiato turpi Simoniacæ haeresis mercimonio idoneas ad sacram regimen personas promoveri permittet: aut Franci pro certo, nisi fidem Christianam abjicere maluerint, generalis anathematis mucrone percussi, illi ulterius obtemperare recusabunt. » Idem lib. ii, epist. 5 ad Manassem Remensem archiepiscopum, Richerum Seronensem, Richardum Bituricensem, caterosque episcopos Francie scribens, de sceleribus dicti Philippi: « Apostolica auctoritate commoniti atque constricti, maleum vestram sanctam Romanam et apostolicam Ecclesiam debita fide et obedientia imitantes, et ab eius vos obsequio atque communione penitus separantes, per universam Franciam omne divinum officium publice celebrari interdicte. Quod si nec bohusmodi distinctione voluerit resipiscere, nulli clam aut dubium esse volumus, quin modis omnibus regnum Francie de ejus occupatione adjuvante Deo tentemus eripere. » Idem epist. 18 ad Guillelmum comitem Pictavensem: « Si in perversitate studiorum suorum perduraverit, et secundum duritiam impunitis cor [dis] iram Dei et sancti Petri sibi thesaurizaverit, nos Deo auxiliante et nequitia sua promerente, in Romana synodo a corpore [et] communione sancte Ecclesie ipsum et quicunque sibi regalem honorem vel obedientiam exhibuerit, sine dubio sequestrabimus, et ejus quotidie supra altare sancti Petri excommunicatione confirmabitur. » Hec Gregorius. Ex quibus constare videtur, Philippo excommunicato ab Urbano et Paschali, interdictum simul fuisse regum. Quid enim aliud sonant superiora verba Iovis epist. 66 et 67 de imposita corona regi contra interdictum, et hac epist. 46 de restituenda corona, itemque epist. 144 terram perclitari anathemate? Probabile est etiam excommunicato principe, nonnullos e subditis recusasse honorem ac obedientiam, alios coluisse et obtinempasse: quemadmodum recente bello civili discisis Gallorum studiis factum vidimus in Henricis tertio et quarto. Sic componit potest opinionum diversitas. Certe jam ante excommunicatum Philippum, alii reges Francorum cum toto regno censura papali affecti fuerant, ut Robertus filius Hugonis, de quo supradictus auctor in fragmento historiæ Francorum a Roberto ad mortem Philippi: « Idem vero rex (ait)

A in uxorem sibi assumpsit matrem Odonis comitis, Bertam nomine, qui eodem tempore puerulus fuerat: illa autem committere ejusdem fuerat regis. Idem namque rex ipsius filium de sacro suscepere lavacro. Quod agnoscentes papa Gregorius, totam Franciam anathemate percussit. Porro rex amore ejusdem mulieris plus justo detentus, nequaquam eam dimittere voluit, donec Omnipotens per se corrigeret cumdem regem studuit. Dum enim de eodem rege eadem mulier conceperisset, credens se paritaram filium, peperit monstrum. Quia res regem perterruit, et librum repudii eidem mulieri dare compulit. Quo facto absolvit cum toto suo meruit regno. » Sed et Aimoinus lib. De Vita S. Abonis abbatis Floriensis cap. 11 refert Abbonem rogatu regis Roberti Romanam profectum, quia Gregorius communatus fuerat se toti regno Francorum anathema inveniturum, quod Arnulfus Remorum archiepiscopus, absque justa audiencia sede sua privatus, custodisque mancipatus fuisset. An vero Romanus pontifex debuerit aut potuerit excommunicare reges Francorum, et simul regnum interdicere, a doctoribus disputatur est. Illud tantum addatur quod Rigordus narrat in Gestis Philippi Augusti, cum anno Dom. 1199 Petrus cardinalis convocato concilio apud Divonem, regnum regis Francie sub interdicto posuisset, neque detulisset appellatio nuntiorum regis ad sedem Romanam: regem vehementer iratum fuisse, quia episcopi sui regni qui huic concilio interfuerant, interdicto conseruerant. Itaque ipsos episcopos a propriis sedibus expulit rebusque suis exsollavit.

140 Relinquatur, non est meum. Quidam codex distinguunt, hoc modo: Relinquetur? Non est meum.

Ab unitate multis suis. Additur in nonnullis, ecclesiæ, sed ex glossa ut appareat. Similis locus epist. 98 et 124.

AD EPIST. XLVII.

Widonis regis dapifero. Vox regis nunc primum addita est fide vett. cod. quorum etiam nonnulli habent regio; male in prima editione dearat. Videatur autem intelligi de dapifero regis Francie, quia haec epistola agitur de causa Philippi et pellicis. Alius autem fuit dapifer Normannie, ut indicat titulus epist. 27. In eo dignitatis nomine allusit Hildebertus episcopus cum dicit in quadam epist. ex dapifero regis factum esse dapem diaboli. Elegans autem est reprehensio S. Bernardi Clar. in epist. 78, ad Sugerium abbatem S. Dionysii, de quadam clericu diacono, sic sublimato honoribus ecclesiasticis ut nec episcopis inferior videatur: sic impli- cato militariis officiis, ut præferretur ducibus. Ex cuius verba quia notio illius dignitatis aulicæ colligi potest, nonnulla deflorare juvat. « Par sati utrobique abusio, sine quod diaconus mensa regie deputetur ministerio, sine quod regis dapifer mysteriis altaris inserviat. Quis sane non miretur, imo et detestetur, unius esse personæ et armata de cuore militiam, et alba stolaque indutum in medio ecclesia pronuntiare Evangelium, tuba indicare bellum militibus, et iussu episcopipopolis intimare? » Et paulo post: « Cum sit archidiaconus, decanus præpositusque in diversis ecclesiis, nihil horum famam tam eum, quam regis delectat vocitari dapiferum. » Et deinde subicit: « Ipsum certe quod gestat in capite signum, plus regius decet fastus quam famulatus, itemque regale fastigium magis armis quam psalmis innititur, etc.

AD EPIST. XLVII.

Quiesce. Abest uno v. c.

Legatur ex quo. Variat lectio apud Gratianum in ea. Legatur, cau. 23, q. 2. In nonnullis membranis habetur, « nec legitur ex quo est religio Christiana, vel certum datur exemplum; » in aliis, « nusquam legitur ex quo est rel. Chr. » etc.

AD EPIST. XLVII.

Perturbatione cassare. Ita quatuor antiqui codices,

cuilectioni accedit mendosa scriptura cod. S. Germ. *cessare, vulgata editio, quassare, ut etiam quidam calamo exarati libri. Sed cassare rectius est, et id verbi frequens auctori, ut epist. 39, 62, 87, 155 et 209 : differentiam notat Nonius Marc.*

AD EPIST. XLIX.

Gaufridi exepiscopi. Antea cusum, *episcopi*, quando legitur in nonnullis membranis. In aliis compendiose *episcopi*. Codex Regius perperam obtrudit, *exempli*. Sed in manuscripto Nicolai Fabri, et altero S. Victoris *exepiscopi*. Ilunc enim dicit *exepiscopum*, quia depositus fuerat ab Urbano papa, ut indicant epist. 1 et 2 : *supra ea forma olim dictos exconsules, exprefectos, et exquæstores, et alia complura notius est quam ut tempore probari debeat.*

Mellis facerem. Ita tres manuscripti ; in duobus aliis, *Meldis* : *Male solus codex Put., melius facerem.*

AD EPIST. L.

Aplicueris. Variant lectiones : *Antea cusum a Piceris*, ut habent nonnulli scripti codices. In aliis a *Piteris*, in ora alterius a *Jemiris*, in quibusdam a *Plicueris* : et simul adjecta glossa sequens : *Villa in Beotia quæ Gallice dicitur Puivres, vel Bluviers.*

De veteri querela quam habet adversus Senonensem Ecclesiam Lugdunensis Ecclesia. Infra, epist. 54, dicit primatum Ecclesie Lugdunensis irratificabiliter refutari a sede Senonensi. Sunt testimonia quibus constet Senonensem archiepiscopum in fuisse olim primatum Galliae. Chronologia Autissiodorensis ad annum 1002 : « His diebus dominus Sevinus Senonensis archiepiscopus obiit. Hic Romæ per manum Joannis papæ archiepiscopale pallium quo antecessores ejus insulati sunt, et primatum Galliae suscepit. » Gregorius autem papæ septimus confirmavit primatum Ecclesie Lugdunensis epist. 34 lib. vi. **141** *Huic epistolæ subjicitur alia ejusdem Gregorii directa coepiscopis Rothomagensi, Turonensi et Senonensi, in eamdem sententiam ut archiepiscopo Lugdunensi ex antiqua Patrum auctoritate primati a se confirmato obedientiam prestant : ubi etiam rationem et originem diversorum in Ecclesia graduum declarat. Sed hanc excseribere nil attinet. Repetatur et tomo tertio *Epistolarum summorum pontificum*, libro sexto Registri Gregorii papæ septimi, epist. 35. Guillerius Brito Armoricus Philipidos lib. xi, de hoc, primatu agit his versibus :*

*Et Lugdunensis, quo Gallia tota solebat,
Ut fama est, primale regi, causasque referre
Difficiles, ut ibi lis ultima litibus esset.
Nec mittebat Romanis illa, nisi quam
Lugdunense forum per se finire nequisset.
Cujus honoris adhuc memor est epigramma sigilli,
Quique monetatus datur ad commercia census,
Sacratique patres quos suffraganeus illi
Ordo lege dedit subiecti metropolitana.
Itaque non immerito dicit S. Bernardus Clarevall.
epist. 174 ad canonicos Lugdunenses, inter Ecclesiæ Galliae constare Lugdunensem haec tenus præminuisse sicut dignitate sedis, sic honestis studiis et laudabilibus institutis.*

Locus quibus morantur divinum officium interdicat. Hic observandus est mos illius sæculi, quo divinum officium solebat interdicti locis illorum qui pacem publicam violabant; cujus etiam rei testimonium habetur epist. 263, ubi Belvaci suborto clericorum tumultu adversus regis Ludovici ministros, cessatum a divinis. Et epist. 264 dicit hunc rigorem minime servari debere, nisi ubi culpa sacrilegia et violata pacis aliter vindicari nequit. Idem, epist. 94, postulat a Paschali papa ut jubate ecclesiæ tam civiles quam suburbanas claudi, si quis privilegium et libertatem concessam Carnotensis Ecclesiæ infregerit. Item epist. 121 dicit a clericis Carnotensis instanti peti ut in civitate Carnotensi, et per totum episcopatum interdictum divinum officium donec illis res ablatae restituantur. Sed plerisque visa est stupenda magis facti atrocitas, cum toto passim regno

A unius ob noxam publicæ religionis munera prohibebantur a sunimis pontificibus. Gregorius septimus lib. iii, epist. 5, ad episcopos Francie, ubi agit de sceleribus Philippi primi regis : « Et ab ejus vos communione penitus separantes, per universam Franciam omne divinum officium publice celebrari interdicite. » Willelmus quidem Malmesburiensis De gestis regum Auglorum, lib. iv, testatur, excommunicate eodem Philippo, cessasse divinum servitium in villa qua mansitabat cum sua pellece Bertreda, cuius verba latius relata sunt ad epist. 46. Aymoinus, lib. De vita sancti Abbonis Floriacensis abbatis, cap. 12 : « In eo sane privilegio et inter alia continetur, ut episcopus Aurelianensis, nisi invitatus, Floriacum nequaquam aeat cenobium, neve unquam quilibet pontificum eidem monasterio divinum interdicat officium, etiam tamen tota Gallia ob populi peccata anathematis feriatur vindicta. » Autor chronologæ Altissiodorensis : « Anno Domini 1200 erat in tote regno lugubris Ecclesie facies, quia nulla celebrabantur in ecclesiæ sacramenta vel divina officia preter viaticum et baptismum. Nec medo in ecclesiæ, sed et monasteriis cessatum est a divinis. Negabatur mortuis sepultura, Erat igitur ubique per regnum mortis circumfusa, cum hic Ecclesia silenter organa et ora canentum Dominum clauderentur. Octavianus Ostiensis episcopus a domino papæ legatus in Franciam, regnum absolvit, regem ab hoc inducit ut reginam quam expulerat in regnum reducat; non tamen cum debito honore suscepit, nec thoro redditum maritabit. » Intelligit autem de Philippo Augusto qui reginam Ingeburgen uxorem abdicaverat et Mariam pellicem superduerat. Idem, paulo post : « Tota Anglia gravissimo subjicitur interdicto, et tam in monasteriis quam in ecclesiæ cessantibus quibuslibet privilegiis organa lætitiae divino sunt suspensa silentio. »

AO EPIST. LIII.

C *Quod clericum illum quem in die vestri introitus secundum morem vestræ civitatis nostra exhortatione de carcere liberasti. Pro vestræ, quod habent vett. codd., male antea irreverserat nostræ.* Hic autem locus observatione dignus. Nam etiam hodie episcopi Aurelianensis civitatis illum morem retinent, qui ferunt fuisse confirmatum placito Burdigalensis curiæ anno 1522. Sed unde manarit origo sub obscurum est. Videtur fluxisse ab antiquissima illa consuetudine quæ episcopi frequenter apud seculares judices intercedebant pro reis et carcere detentis, ut vel mitius punirentur, vel liberarentur : qua de re alibi luse dictum est. Priscus auctor in Vita S. Aniani episcopi Aurelianensis ita scribit apud Suriū tomo sexto sub die 17 Novemb. : « Cum jam communibus omnium suffragiis episcopus electus esset, ab Agrippino viro illustri et militum magistro petit ut eos omnes quos carceres vincitos detinerent liberos abire pateretur. Recusabat ille, nescio quid causa prætextens ; sed cum vellet in templum precandi causa ingredi, ab alto decidit lapis in caput ejus, diramque ei plagam imponens, multum ex eo sanguinem expressit. Sensit illico ea causa id accidisse, quod sancti episcopi preces rejecisset. Mittit ergo, iam a famulis reportatus in domum suam, qui episcopum vocent ; mors enim propter nimiam sanguinis fluxionem impendere videbatur. Venit episcopus, manu sua vulneri crucis signum imprimit, sanguis sistitur, redeunt vires prope jam deplorato ; aperiuntur carceres, et exuent miseri, beati episcopi Aniani intercessione in libertatem vindicandi. » Legitur etiam regem Angliae voluisse vinculis nexos liberari in favorem Anselmi, postquam electus fuit in archiepiscopum Cantuariensem. Qua de Osburnus in quadam epist. ad eundem Anselmum, cuius particularum profero ex antiquo exemplari, quia non haec vulgata : « Quid namque insignius ad te eligendum ostenderet Deus, quam ut tu promovereris, regem triumphis nobilem,

severitate cunctis formidabilem lecto decubuisse, ad mortem usque agrotavisse : te autem promoto statim eumdem respiravisse, convaluisse, atque ex fero et mitissimum pariter ac mansuetissimum redditum fuisse? Quid, inquam, aut ad divinas laudes magnificientius, vel ad humana spectacula gaudentius, quam quod in tua electione, exclusis omnibus transactæ tempestatis afflictionibus, omnia ad proprii juris possessionem, veluti jubileio termino curuerunt, dum vinciti ad expeditionem, carcerati ad lucem, captivi ad libertatem, oppressi dirissimis exactiorum furoribus redierunt ad erectionem? Omnia hæc te loquuntur, tibi famulantur, tuis meritis adscribuntur. » Priscus auctor in Vita sancti Eligii Noviomensis episcopi, lib. ii, cap. 15, narrat Eligium venisse in civitatem Biturigum, ubi complures ob liscalem judicem interfectum vinceti tenebantur: appropinquare autem sancto viro januas carceris divino nutu contractas fuisse, seras dissipatas, omniaque competitorum soluta vincula. Tum illum dedidit consilium reis ut ad basilicam sancti Sulpitii confugerent. Ubi cum omnia ostia sibi obserata viderent, repente ostium pectafatum fuisse: cumque milites persequerentur fugitivos, et manu injecta ferro iterum alligarent coram altari, orationibus Eligii contractas catenas in terram ecclidisse, militibus magno metu perculsis, et veniam facti deprecantibus. Similia exempla repeti possunt ex historiis sanctorum. Ac probabile est religiosos et faciles principes honori atquesanctitati veterum antistitum aliquoties induluisse privilegia solvendorum reorum, levioris tamen culpa. Verum ut longissima ætate omnia depravari solent, verendum est ne nonnulli postea plausibiles indoctrinatae et nimium credulæ plebecula narrationes commenti fuerint, quibus innxi personale beneficium latius extenderent, et gratia licentius abuterentur, impunitate trifurciferis praestata. Cujus generis multi bodie censi volunt privilegium seu pravilegium quod vulgo appellant S. Romani Rot. super quo gravissima suborta contentio, et agitata in concilio regis. Nullum enim popularis fabula de dragone et reo indicium subest in Vita sancti illius episcopi ab antiquo et fidelis auctore scripta, et novissime divulgata a doctissimo politissimoque jurisconsulto Rigaltio, quem veri et iusti amor ad id impulit.

Curia traditum. Infra, epist. 66, objicit archiepiscopo Turoneensi quod clericos sibi adversantes tradi curiæ faceret clandestinis delationibus. Quibus locis videtur accepere curiam pro foro sacerdaci; ut clerici ibi pœnam subirent iudicio laicorum. Sic enim curiam distinguit ab Ecclesia epist. 23, ubi dicit se responsurum in Ecclesia pro negotiis ecclesiasticis, et in curia pro curialibus. Item in epist. 137 curiam vitandam esse in causis clericorum: quemadmodum etiam Hildebertus episcopus Cenom. ait in epistola quadam, reos tormentis afficere, censuram esse curiæ, non Ecclesiæ. Et in eundem sensum posteriore saeculo canonistæ id verbi detorserunt in cap. Novimus, extra de verbis. signif. quod brachio sculari tradi vulgo dicitur. Cum autem ætate Iovonis mutata reipublicæ forma jam pridem in Galliis desiissent esse antiqui decurionum ordines, non potuit dicere clericos tradi curia illo significatu et sensu quo vetustiores pontifices Romani, quorum tempore curialibus ordines adhuc in usu erant. Etenim Fabianus papa in ca. 28, cœ. 41, q. 1, « submotus a clericis curiæ tradatur, cui vitæ sive omnibus diebus serviat. Et Stephanus papa in ca. 8, cœ. 3, q. 4, « clericus quia infamis effectus est, a gradu debet recedere, ac curiæ tradi serviturus. » Nempe olim clerici indigni suo officio, et ab Ecclesiæ ministerio segregati, solebant adscribi curiis, ut indicant verba impp. Arcadii, Honorii et Theodosii in l. 39, de episcop. Eccl. et cler. Cod. Theod. Narrat etiam Epiphanius hist. trip. lib. i, cap. 9, a persecutoribus Christianos complures datos curiis, cum tamen

A curiales origine non fuissent: quod tandem ab imperatore Constantino Magno vetum fuit. Postea Julianus odio religionis orthodoxæ subtraxit privilegia clericorum, et iterum eos curiæ tradidit, ut refert idem Epiphanius hist. trip. lib. vi, cap. 7, a quo pariter proditum est multis episcopos sub Valente traditis curiæ. Nam loco supplicij, deputabantur curiis, quandoquidem prohibitum sanctione Gratiani, Valentinianni, et Theodosii in l. 108 de Decurionib. C. Theodos., ubi dicunt dignitatem non debere comitari criminatos, sed pœnam. Ejusmodi autem curiales multis gravibus reipublicæ muneribus erant obnoxii, quorum pondere obrucebantur: unde plerique talia onera detrectabant. Quo factum est ut quibusdam privilegiis oportuerit munire decuriones ne Curiae vacue relinquerentur magno civitatum damno, quemadmodum liquet ex variis constitutionibus sub tit. de Decurionib. in Codice Theodosiano et Justinianæ.

AD EPIST. LIV.

Cognomine Pejor lupo. Ita omnes nostri manuscripti. In ora libri sui Cujacius addiderat, *lupus pejor lupo*, fortasse fide aliquicui veteris codicis. Simile cognomen in notis ad tit. epist. 451.

Districta sacramenta usque ad septem. Antea cusum, distincta, sed minus recte ut meliores codices evincunt, et similes loci auctoris epist. 170, « nisi prius districta examinatione probarentur; et epist. 225, « districtis sacramentis, et per probatas sex personas; » et epist. 232, « consultuit tamen diligenter et districtissimis examinationibus esse perquirendum. » Constantius, de Vita S. Germani episcopi Autissiod. lib. i, cap. 13, « quem cum districta examinatione discuteret. » S. Gregorius papa in ca. Habet, cœ. 2, q. 5. « ad beati Petri sacratissimum corpus districta eorum ex abundantia fecimus sacramenta præbere. » Purgatoria autem sacramenta exigunt a presbyteris infirmatis, cum tribus, aut quinque, aut septem collegis dicit Ivo epist. 206. Erant illi qui sacramentales vocabantur, ut in p'isca lege Alemannorum tit. 6, 7, 37, 90, 91 et in leg' Bajoriorum tit. 1 et 5, qui etiam *conjuratoris* in dicta lege Alemannorum tit. 6, et *compurgatores* in ca. Quoties, et can. Accepimus, tit. de purgatione canonica: male igitur in uno vetere exemplari hac epist. 54 verba illa, *usque ad septem*, prorsus aberauit, qua quidem in reliquis existant. Tale enim istud est ejusdem Iovonis epist. 229, « quinta manu mulieris vel septima purgationem ejus accipiatis. » Hildebertus Cenomanensis episcopus epist. 69 ad Honorum: « Judicatum est decaunum si non pro Nicolao, quibusdam moratoris causa, querente judicium differi: pro Ecclesia tamen quæ eum habebat suspectum debere purgari, atque in septima manu ordinis sui suam jurejurando declarare innocentiam. » Arnulfus Lexoviensis episcopus epist. 95 ad papam Adrianum IV: « Abbatì est a nobis adjudicata purgatio, septima quidem manu, trium scilicet abbatum, et trium monachorum sacerdotum notæ opinionis et nominis, quorum juramentis vulneratæ famæ necessarium posset remedium comparare. » In Alemannorum lege tit. 6 legitur « sexta manu jurare. » Et in legi Ripuariorum tit. 35, septima manu fidem facere. » In Frisionum legi tit. 14, « sua duodecima manu objectu criminis se purificare sacramento. » Et paulo post, « duodecima manu perfectorio sacramento se excusare. » Etiam in jure canonico hujusce sermonis plur. exemplia, ut in tit. de purgatione canonica, cap. 5, dicitur « purgari quarta et quinta manu. » Item in ca. Quoties, cœ. 2, q. 5, « tertia manu sui ordinis, et quarta 143 manu abbatum et religiosorum sacerdotum se expurgare. » Ita enim ibi legitur aliquot exemplaria, pro quo in aliis est, « et quatuor abbatum. » Et in can. Requisisti, caus. 23, q. 4, « septima manu propinquorum tactis sacrosanctis reliquiis jurejando dicere, » ut etiam in cap. Laudabilem et cap.

Litteræ, De frigid. et malefic. Alibi legitur clericum mala fama pulsatum, « sola se manu purgare posse », apud Ivonem epist. 206. Hoc de more jurandi locutus est singularis in prisca lege Alemannorum tit. 6 de juratoribus, ubi forma rei præscribitur : « Ita vero sacramenta, inquit, sic fieri debent, ut illi juratores manus suas supra capsem ponant, et ille solus qui causa requiritur, verba tantum dicat, et super omnium manus manum suam ponat, ut sic eum Deus adjuvet vel illæ reliqua, et illi manus quas comprehensas habet, ut de illa causa unde interpellatus est, culpabilis non sit. » Manum autem symbolum fidei fuisse veteribus constat. Ideo in concilio Triburiensi, cujus verba relata ea. Si quis, cau. 2, q. 5, ubi agitur de presbyterorum juramento, dicitur : « Manus enim per quam corpus et sanguis Christi conficitur, juramento pollueretur absit ! » Itaque in Capitularibus Caroli Magni, lib. iii, cap. 4 et 40; itemque lib. v, cap. 425, perjurus jubetur manum perdere.

Hermoldus in Hist. Slavorum lib. 1, cap. 29 : « Rudolphus vulneratus in manu dextra fugit Marciopolim, mortique jam proximus dixit ad familiares suos : « Videatis manum dexteram meam de vulnere sauciām. Hac ego jūravi domino Henrico ut non nocerem ei, nec insidiarer gloria ejus. Sed iussio apostolica, pontificumque petitio me ad id deduxit, ut, juramentū transgressor, honorem mihi indebitum usurpare. Quis igitur finis nos exceperit, videtis, quia in manu unde juramenta violavi, mortale hoc vulnus accepi. » Quibus verbis conjungi debet quod scribit vetus c., etc.

Vetus et anonymus auctor in Vita Henrici quarti imperatoris laquens de Rudolfo regni invasore : « Magnum mundo documentum datum est, ut nemo contra dominum suum consurgat. Nam abscessa Rudolfi dextera dignissimam perjurii vindicatam demonstravit, qui fidem domino suo regi juratam violare non timuit: et tanquam alia vulnera non sufficerent ad mortem, accessit etiam hujus membra pœna ut per pœnam agnosceretur et culpa. »

Ad EPIST. LV.

Hugoni. Baron., tom. XI Annal., reprehendit hunc Hugonem, quia imperium nimis importune exerceret adversus Bellovacensem electum, et in hanc rem trahit epist. 30, ad Fulconem.

Districtius judicasse. Quidam cod. *vindicasse*, et epist. 60, « in quibusdam districte judicarent. »

Ad EPIST. LVI.

Philippo. Baronius ; tom. XI Annal., refert hanc epistolam ad annum octavum pontificatus Urbani secundi : demum transcripta epistola subjicit multum obesse Ecclesiæ indiscretos ministros, cum præcipiunt interdum absque consilio dura quæ præstari vix possunt.

Ad EPIST. LX.

Hugoni Lugdunensi archiepiscopo. Baronius, t. XI Annal., sub. anno Christi 4099, pontificatus autem Urbani duodecimo, adnotat hunc legatum apostolicum in culpa fuisse, quirem exigeret nimis audacter et importune magno cum imperio, et addit, ministrum improvidum conjectisse statum Gallicanæ Ecclesiæ in magna discrimina. Demum libere fatur Urbanum papam hujus sui legati verbis stimulatum, vehementer in ipsum Ivonem fuisse commotum quia scilicet prudentia carnis et non spiritus quæ perpetram facta sunt a ministris, defendi solent.

Sed si his exactionibus cederet. Ita correctum ex v. c. Antea mendose cusum, *actionibus*. Cæterum idem Bar., offensus quod hic dicitur, investituram episcopatus a rege Gallie factam nihil officere religioni, scribit reliqua hujus epistole verba scabrosiora plane esse, cum de investituris vetitis Ivo nimium abjecte loquatur, imo despice multa ingerat, quæ nisi corrigerentur ab aliis ejusdem auctoris epistolis, in maximum discrimen adduxisset famam

A suam et gloriosum nomen, quod ex defensione apostolæ veritatis sibi dignissime comparaverat.

Investituram de manu regis accepisse. Reperiur capitulum Silvestri Romanæ Ecclesiae pontificis ex illius epistola ad Nicolaum Ecclesie Sanctæ Rufinæ episcopum : « Nulli clericorum præbendas vel ecclesiastica officia nisi manu episcopali, vel manu abbatie, vel regia manu in sancta accipiant Ecclesia : quod si aliter fecerint, scient stare non posse acceptiōne bujusmodi. » Sed posteriores pontifices ne quidem ipsi regibus id licere voluerunt, ut notatum ad epist. 233. Quo etiam spectant verba Paschalis papæ in epist. ad Anselmum, de legis regis Anglorum loquenti : « Audivimus eos dixisse, quia si rex in aliis bener aget, nos investituras ecclesiastiarum non prohibere, nec factas excommunicare : et quod ideo nobebamus carta committere, ne sub occasione et cæteri principes in nos inclamarent. Unde Jesum qui renes et corda scrutatur, in animam nostram testem inducimus, si ex quo hujus sanctæ sedis curam cœpimus gerere, hoc immane scelus vel descendit in mentem. » Et paulo post : « Si vero nostre silentio patremur Ecclesiam felle amaritudinis et impietatis radice pollui, qua ratione possumus apud internum Judicem excusari ? Non est laicorum Ecclesiam tradere, nec filiorum matrem adulterio maculare. Jure igitur privandus est patrimonio qui matrem polluit adulterio, nec mereatur ecclesiastice benedictionis consortium qui eam impia infestatione insequitur. Laicorum est Ecclesiam tueri, non tradere. » Et paulo post : « A sacris canonicis inhibitus, ne principes et sæculares viri investituras non solum non dare, sed ne electioni episcoporum se audeant violenter inserrere. » His coniunge quæ notantur ad epist. 190.

Quæ de munificencia regum obtinunt Ecclesie. Hinc multorum querelæ suborte, qui ingrati animi notam clero inusserunt. Waltherius episcopus Nutverhagens in tractatu De investituris episcop. : « Romani pontifices, aliique præsules de rebus et fundis per devotos laicos et laicas acquisitis, et a sæculari potestate confirmatis, struxerunt et ornaverunt ecclesiias, et a quibus acceperunt gratiam, non debenteis inferre contumeliam : et si de investituris peccaverunt, exemplo primi Gregorii exhibeantur : quod Paulus dicit : Argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina (II Tim. iv). » Otto Frisingensis episcopus in præfatione lib. vii Chronicorum : « Non desunt tamen qui dicant Deum ab hoc regnum immuni voluisse, ut Ecclesiam exaltaret. Regni quippe viribus ac beneficentia regum exaltatam et ditatam nemo ambigit Ecclesiam : constatque eam non prius in tantum regnum humiliare potuisse, quam ipso ob amorem sacerdotum eviscerato ac viribus exhausto, non ejus tantum, id est spirituali, sed suo proprio materiali scilicet gladio percussum destrueret, quod judicare vel discutere, supra nostras vires est. Videntur tamen culpandi sacerdotes per omnia, qui regnum suo gladio, quem 144 ipsi ex Regum habent gratia, ferire conantur. »

Leodienses, in epistola adversus Paschalem papam secundum : « Igitur ex verbis istorum et sanctorum Patrum, consulunt sibi episcoporum regibus et imperatoriibus obnoxii ex eorum regalibus acceptis, ne proprio gladio, id est eorum beneficiis, eos interficiant. » Eodem spectant verba Goffredi Vindocinensis abbatis, qui postquam multa disputavit de investituris Ecclesiæ, a regibus fieri soliti, concludit Ecclesiæ debere cavere in sua libertate asserenda, nemus nimis emunxerit, eliciat sanguinem, et vas ipsum frangat, dum rubigoem de vase conatur eradere : locus prolatus est infra ad epist. 190.

In manu præsidentum, ut ea in quibusdam districte judicarent. Solus cod. Put. *In manu possidentium*; sed depravato sensu. Nam statim appellat præsidentes, quemodmodum epist. 190 et 191, et 233, quo nomine subintelligit pontifices Romanos, eodem

spectat quod dicitur epist. 236, in partibus Germaniarum et Galliarum multos pastorales virgas reddisse, et per manum apostolicam refutatas investituras receperisse: quod summi pontifices minime fecissent, si in tali investitura haeresim et peccatum in Spiritum sanctum latere cognovissent. Ad hunc autem locum illustrandum, juvabit aliquot exempla colligere ex scriptoribus illius saeculi. Vetus auctor in Vita sancti Ottonis, narrat anno millesimo centesimo secundo, post obitum Ruperti, altatis episcopatus insignibus ad aulam imperatoris Henrici quarti, collatum fuisse episcopatum Baberburgensem Ottoni: qui licet investitus fuisset ab imperatore, tamen actus scrupulo vovit Romanum proficisci, ut a papa denuo investiretur, et consecraretur. Verba auctoris digna sunt qua transcribantur: « Hac ratione atque hoc ordine pontificatus cathedralm scandere coactus, ægre quidem et cum multa hesitatione consensit, propter contentionem illam que erat inter regnum et sacerdotium causa investitura et electionum Ecclesiarum, quas evanescere sibi vendicare plus æquo nitebatur imperiali auctoritas. Rursus autem verebatur, non sine Divinitatis nutu, jam tertio sibi offerri episcopatum, eumque si tertio repudaret, posse in ipsum competere illam sententiam: *Noluit benedictionem et elongabitur ab eo (Psalm. cxviii.)*. Inter has ergo angustias positus, quod unum salutare existimabat, ad sanctæ et apostolicæ sedis et catholicæ matris auxilium configere decrevit. In ipso igitur articulo, cum adhuc in aula imperatoris esset, votum nuncupavit Domino, nunquam se in episcopatu permansurum, nisi conseante et postulante Ecclesia sua, ipsius pontificis maximæ manu et consecrari ei investituram consequi mereretur. » Et paulo post sequitur: « Memor autem voti sui, post paucos dies ab ingressu suo in oppidum, priusquam de rebus ceteris quidquam constituerent, nuntios Romanum mittit cum litteris ad dominum Paschalem pontificem ejus nominis secundum; a quo per litteras evocatus, Romanum profectus est: quo cum in ipsis Ascensionis Christi feriis pervenisset, neo ibi pontificem invenisset, in Campaniam abiit, et Anagnia eum reperit. Qui autem cum illo venerant viri honorati, data et accepta salute, pontificem etiam Ecclesiæ Bambergensis nomine salutant, suasque preces et vota pro electo antistite suo subjungunt. Otto vero nihil cunctatus ordinem et modum sue ad episcopatum evocationis exponit, nihil testigientio, pedum et annulum ad pontificis pedes depositum, temeritatis et errati veniam pettit, addens tamen non sua voluntate, sed aliena potestate ita factum: postulat adversus seipsum canonicas censure ultionem. Tum pontifex Paschalii admiratus viri summam prudentiam et constantiam, levare eum jubet insignia: ille vero negat, indignumque se protestatur. » Et deinde: « Mox quo vale dicens pontifici et ejus curiae, domum abire coepit. Equis vero faceret? obedientia precepto retrahitur, a comitibus impellitur, atque ita cum tremore et reverentie reversus ad pontificem, in ipsa sacratissima Pentecoste, petentibus Batenbergensis Ecclesiæ legalis, ab ipso pontifice Romano accipit investitaram, et cum multo decore et exultatione totius curiae, invocato Spiritu sancto, inter missarum solemnia episcopus consecratur. » Haec illa ut sunt verba concepita in editione Surii. Matthæus Paris: « Anselmus Cantuariensis, ait, regi quæ Romæ decreta in concilio generali accepérat de investituris Ecclesiæ, plano sermone descriptis; quod videlicet nullus Ecclesiæ praëstat, episcopus, vel abbas, vel clericus investituris alicujus ecclesiasticae dignitatis de manu suscipiat laicorum, unde idem archiepiscopus degradavit abbates quosdam, qui de manu laicorum et data pecunia abbatis obtinuerant. Et quoniam ad iussionem regis quosdam episcopos qui institutiones a rege suscepérant consecrare noluit, vel eis communicare, rex vehementer iratus præcepit Gi-

Bardo Eboracensi archiepiscopo ut eos consecraret. Sed Vuillelmus Giffardus Vintoniensis electus qui consecrari debuit, Girardi sprevit consecrationem: quare regis judicio eliminatur a regno. Reinelmos vero Herefordensis antistes, eo quod a rege institutionem accepérat, ei suum redditum præsalutum. » Sed in consequence narratione non dissimulat veniam degradatis antistibus factam, media pecunia oblatione.

« Anno Domini 1103 Anselmus Cantuariensis archiepiscopus, post multas tribulationes et injurias quas a rege perpessus fuerat, Romanum perrexit sicut inter ipsum et regem convenerat, ducens secum degradatis abbates, et Vuillelmu[m] Wintoniensem electum, qui Romanum veniens a papa Paschali susceptus est reverenter. Dehinc die pro regis constituto negotiis, Vuillelmus de Vuarenast clericus et procurator regis Anglorum, causam ipsius in medium tulit; ac inter alia constanter allegavit, quod nec ipse pro regni amissione investituras Ecclesie amittere velit, et hoc verbis minacibus affirmavit. Ad haec papa: « Si quemadmodum dicas rex tuus, nec pro regni amissione donationes Ecclesiarum amittere pateretur; scias præcise, coram Deo dico, quia nec pro mei capitis redēptione eas illi impune permitterem obtinere. In his ergo regis negotio terminato, Anselmus archiepiscopus pro episcopis et abbatibus degradatis multa precum instantia dominum papam rogare coepit ut cum illis misericorditer dispensaret, ut possent amissas recipere dignitates. Tunc sedes clementissima quæ nulli deesse consuevit (dummodo aliquid albi vel rubei intercedat), prescriptos pontifices et abbates ad pristinas dignitates revocavit, et cum gaudio ad proprias sedes remisit. » Haec ille monachus Albanensis. Willemius quoque Malmesburiensis in Vita Willelmi secundi loquens de Herkerto, qui magnus Symonius in Anglia fomes abbatiā episcopatumque nummis fuerat aucupatus a rege: « Verumtamen, ait, erro neum impetum juventutis abolevit pœnitentia, Romanum profectus severioribus anpis: ubi loci Simoniacum et baculum et annulum deponens, indulgentia clementissima sedis iterum recipere meruit: quod Romani sanctius et ordinatus censeant ut Ecclesiarum omnium sumptus suis potius marsupiis serviant, quam quorumlibet regum usibus militent. » Sed et ex epistolis Anselmi et Paschalis papæ secundi liquefuit multis episcopos ob investituras et hominum facta regi Anglorum fuisse solitos vinculis censuræ papalis. 145 Idem historicus, De gestis pontif. Angl. lib. II: « Venit igitur rex sublimi tropeo splendidus, et triumphal gloria Angliam invectus, investiturasque Ecclesiarum Anselmo in perpetuum in manu remisit: eodem concedente ut propter hominum regi factum nullus arceretur a benedictione, consecrati sunt ergo Cantuarie quinque episcopi ab Anselmo. » Sed et ipsimet Anselmocum fuisse anteua consecratus archiepiscopus Cantuarie, et hominum fecisset Anglia regi, papa Urbanus aut culpam remiserat, aut dissimulaverat, quemadmodum constat ex ejusdem Anselmi epistola ad Walterum episcopum Albanensem et cardinalem, cuius super eo facto columnias diluit.

Nec ista dico tamquam velim adversus apostolicam sedem caput erigere. Baroniūs hic adnotat, idotum sequens ab auctore appositum fuisse, quia in deteriorem partem superiora de investituris accepta videri polenter virus habere. Sed aquis rerum aestimatoribus auctoris sententia reprehendi vix potest. Nam et aliis locis ita se adhærente Romani pontificis decreto profiterit, si modo, salva re publicæ Christianæ concordia, investitura a laicis fieri solitè tolli possunt; nimis illud vetus oraculum semper fixum esse oportet: *salus populi suprema lex esto.*

Me nesciente communioni reddidisti. Hac de re pariter reprehendit Fulconem diaconum Paris. epist. 112. Ex conciliis enim Antiocheni canone sexto,

a proprio episcopo excommunicatus, non prius suscipi ab aliis debuit, nisi a suo receptus episcopo: quod refertur ea. 2 Si quis, eau. 11, q. 3. Imo ab uno excommunicatus, a vicinis quoque excommunicandus erat, ut scribit auctor epist. 765 et 194.

Similis autem conquestio Goffridi Vindoc. Abbatis in epist. ad Radulfum Turon. archiep. : « Super Herduino de Malliaco apud vos sapissimo conquesti sumus, et propter nullam gravamina quæ monasterio nostro injuste et violenter fecerat, eum vobis juste et rationabiliter cognovimus esse excommunicatum: sed absque præcedente satisfactione illum impénitentem audivimus absolutum. Quod si ita absolvit potuisse creditur, quid peccatum noceat, et quid pénitentia prosit, non videtur. Nam si vera miseria impénitentibus negatur, profecto eis qui de peccatis suis ponent, falsa beatitudine promittitur. »

Idem epist. ad Hildebertum Cenon. episc. : « Excommunicatus vel interdictus, eo reclamante qui ejus injuriā sustinuit, consequi non debet remedium absolutionis. Quia cum ita sint, miramur vehementer, **146** qua ratione II. absolutus dicatur, contra quem injuriæ nostræ adhuc clamant, et adhuc queruntur. » Denique hujus rei suspicione purgat suos monachos epist. ad Goffridum Carnotens. episcop. « Quod a fratribus nostris excommunicati vestri suscipiebantur, ei opposuistis. Hoc non a vobis sed ab alio inventum credimus, qui quasi Susannam criminatus testimonium protulit falsitatis. Absit enim a sinceritate fratrum nostrorum tanta Christi injurya, et ecclesiastice injuriæ tam detestabilis sepultura. Ipsi enim Dei iustitiam seculare non noverunt. Sed ubi mortuam agnoscent, suis orationibus conantur suscitare. »

Ad hec saltim duo. Ita v. c. Put., ali saltem. In v. c. S. Germ. tantum legitur, ad hæc duo. Semel monitum velim, ubi offendit saltim in priscis membranis, me retinuisse, alibi non mutasse. Ea de vocula, quæ olim notata, nil opus est repeti.

Ad EPIST. LXI.

Hugoni. Baronius, tomo XII Annal., dicit hanc epistolam esse plane egregiam, de comprimento fasti apostolicae legationis.

Augustiduni. Quidam libri, *Augustiduni*; sed in quinque manuscriptis clare, *Augustiduni*, quæ scriptura etiam habetur in plerisque aliorum auctorum membranis. Hericus Benedictinus lib. i Vita S. Germani Autissiod. in descriptione Bedue urbis: « Urbs quoque proiectum meritisque et nomine sumpsit. Augustidunum demum cum cepta vocari, Augusti nomen transfert quod Celticæ lingua. » Guillelmus Brito Philippidus lib. i notat hanc ab Arturo Romanis subductam, et postea a Rollone Norwego eversam, redactam in nihilum prorsus vix ut vestigia restent.

Rei fieri spisionis quam metropolitano. Vide nota ad epist. 237.

Ad EPIST. LXII.

Secundum rigorem canonicum. Sic plerique veteres codd. Antea canonum. Ita dixit canonicas sententias epist. 15, canonicum severitatem epist. 51, et canonicum iudicium epist. 101, ut canonicanam censuram epist. 162, et canonicanam calumniam, atque clamorem canonicum epist. 268.

Legis in qua legitur: Si quos culpatorum regia potestas. Iisdem verbis hanc eamdem relert infra epist. 171, ad Daimbertum. Sed et in suo decreto, parte sexta decima, cap. 344, profert ex libro septimo Capitularium cap. 383. cum tamen in excusis exemplaribus non putem bodie reperiri, ut indicio sit Ivenem usum fuisse codicibus amplioribus: habetur autem in concilio Toletano, duodecimo, cap. 3, quod quidem celebratum fuit sub Ervicio rege; verba subicere opera pretium est: « Vidimus quosdam, et elevimus ex numero culpatorum receptos in gratiam principum, extores extitisse a collegio

A sacerdotum. Quod denotabile malum illa res agit, quia licentia principalis in quo se solvi [al. volvi] licentias curat, ibi alios alligat, et quos in suam communionem videtur suscipere, a communione et pace Ecclesiæ eligit separare; ut qui cum illo convervent sola sacerdotum communione preventur. Et ideo quia remissio talium qui contra regem, gentem vel patriam agunt, per definitiones canonum antiquorum in potestate solum regia ponitur, cui et peccasse noscuntur; adeo nulla se deinceps a talibus abstinebit sacerdotum communio: sed quos regia potestas aut in gratiam benignitatis receperit, aut participes mensæ suæ efficerit, hos etiam sacerdotum et populorum conventus suscipere in ecclesiasticam communionem debet, ut quod jam principalis pietas habet acceptum, neque a sacerdotibus Dei habeatur extraneum. » Hic autem culpatorum nomine verum est intelligi excommunicatos, ubi observandum, majoribus visum fuisse nihil officere securitati conscientiæ, si quis communicaret excommunicato cui rex communicaret. Quam in sententiâ pariter notanda verba Anselmi Cantuariensis archiepiscopi: qui cum pertinaciter repugnaret Henrico Anglorum regi ob jura investitura, et vetaretur a Paschali papa ne communicaret cum illis qui de manu regis acceperant ecclesiariam investitures; at tamen fatebatur ceteros posse impune communicare illis quibus rex comunicabat, locus est in epist. ad Ernulphum priorem.

Ad EPIST. LXIV.

Lugdunensis archiepiscopi institutum. Hujus etiam tacito nomine meminit epist. 30: fortasse Hugo est, cuius cerebra mentio bis epistolis, de cuius legatione saepius repetita in Galliis sub Gregorio septimo, Urbano secundo et Paschali secundo, dictum est ad epist. 24.

Ad EPIST. LXV.

Et alia juvenilia desideria. Solus cod. S. Victoris *juvenialta*, fortasse pro *juvenalia*, quæ postrema scriptura frequens in membranis veterum auctorum.

Subjectionem Parisiensi Ecclesiæ debitam. Illo sæculo monachi omnem lapidem moverunt ut liberi plane essent a jurisdictione et censura episcoporum: quam in rem propensi et faciles fueru pontifices Romani. Id Iveni minime gratum, aut legitimum visum, ut hic locus ostendit, et alter epist. 195, ubi refellit exceptiones abbatis Vindocinensis, qui sub praetextu obedientiæ Romanæ, nolebat edere professionem debitam episcopo Carnotensi. S. Bernard. Clar. abbas ad **144** Innocentiu papam scribens de Treverensi archiepiscopo, qui monasterium Sancti Maximini recuperare solebat sedis episcopalem, repugnantibus licet monachis, dicit illos non tam (ut simulabant) appetissl libertatem quam fugitasse disciplinar. epist. 179 et 180. Idem in epist. 42 ad Henricum Senonensem archiepiscopum miratur quosdam abbates sub humili habitu et tonsura tam superbe sapuisse, ut cum ne unum quidem verbum de suis imperiis subditos prætergradi paternerunt, ipsi propriis episcopis obedire contemnerent, et spoliarent ecclesiæ ut emanciparentur, et redimenter se ne obedirent. Et paulo post adiicit, libertatem Ecclesiæ quam se querere dictabant, libertatem esse omni servitio servire, quæ addiccebant illos pessimæ superbie servitio. Exstat insignis et memoratu digna historia super contentionem monachorum Beati Walericæ, qui commentitia fixerunt privilegia cuiusdam Romani pontificis, quæ non puduit illos palam exhibere, et jactare in celebri conventu Remensis, ut scilicet comprobarent nulli se subjectos nisi Romano pontificis. Quorum frandem detexit Godefridus episcopus Ambianensis, cum ueste abtersisset atramentum scripture recentis. Monachi tamen Roman profecti, largitione munierum quod volebant impeartrarunt a Paschali secundo, ut narrat Nicolaus monachus Suession. in Vita dicti

Godefridi lib. II, c. 11 e 14, et 15, qui tamen testatur Paschalem suum postea retractasse judicium, cap. 21, a quo tempore abbatia Sancti Walericci paruit episcopo Ambianensi, ut inquit cap. 24. Jungo notitiam ad epist. 108.

De pace sanctae Ecclesiae et vestra prosperitate. Hæc dicit propter factionem antipapæ quæ tunc Romæ adhuc vigebat, ut notatum supra ad epist. 24.

AD EPIST. LXVI.

Vanizando dicunt. S. Bernardus Claræv., in epist. 42 ad Henricum Senonensem archiepiscopum : « Nostris necessitatibus detrahitur quidquid accedit vanitatibus vestris ; duo denique mala de una procedunt radice cupiditatis, dum et vos vanizando peritis, et nos spoliando perimitis. » Sic enim puto castigari debere quod vulgo cuditur *vanizando*.

Abbas Burguliensis. Quidam, *Burgoiensis*, vel : « Burgoliensis ad curiam in Natale venisset. » Quidam lib. in *Natali*, curiam hoc loco accipit de regia, quemadmodum epist. 28, et epist. 158, ad curiam quæ habenda est in Natale Domini, *Suescionis*, et epist. 790, « ad curiam suam, quæ Aurelianensis in Natale Domini congreganda erat. » Alibi meminio curiæ habita Paschali festo epist. 62, nempe sollemnes erant conventus a Francorum regibus iudici consueti. Turpinus archiepiscopus Rem. lib. De vita Caroli Magni cap. 20 : « In quatuor solemnitatibus per circulum anni, præcipue in Hispania, curiam suam tenens coronan regiam et sceptrum gestabat ; die scilicet Natalis Domini, et die Paschæ, et die Pentecostes, et die sancti Jacobi. » De ejusmodi Gallorum veterum regiis conventionibus seu curiis multi historicorum loci collecti sunt ab Hotomano lib. I. De antiquo jure regni Galliæ, cap. 13 et 14 ; id etiam in usu fuit alii regibus. Vetus auctor lib. De Vita Henrici quarti Cæs. rex « curiam Moguntinam ad Natalem Domini indixit, invitavit proceros, accersivit multos. » Et paulo post : « Ut causa patris tui Paschalem curiam alibi disponas. » Et mox : « Ubi nobis curia Paschalis habenda fuerat. » Matthæus Paris in vita Willielmi regis Anglor.

Plures et pleniores sacculi nummorum. Glaber Rodulphus Histor. Francor. lib. II, cap. 6, de prelationibus turpi lucro arreptis, graviter illius sacerdi Simoniacam labem deplorat. « Jamdudum, inquit, muneribus excecasiti ineptis pene universis principibus, deservit hæc pestis, lounge lateque, in ecclesiastarum quibuscumque prælati toto terrarum orbe diffusis, denique omnipotens Christi Domini gratitutio ac venerabile donum, ad propriæ damnationis cumulum converterunt in avaritiae lucrum : ideoque hujusmodi videlicet prælati tanto minus ad divinum peragendum opus idonei, quanto constat quia non ad illud accesserunt per aditum principalis osti. Et licet adversus talium personarum procacitatem multipliciter clamet sacerdarum Scripturarum canon, nunc tamen solito multipliciter compertur fieri in diversis Ecclesiarum ordinibus. Nam ipsi reges qui sacre religionis idonearum decretores personarum esse debuerunt, munerum largitione corrupti, potiorem quamquam ad regimen ecclesiarum vel animarum dijudicant illum a quo ampliora munera suscipere sperant, atque idcirco permaxime quique proaces ac turgore superbiae inflati, sese ultra cuncte prælationi ingerunt, minus formidantes incurtere lapsum neglecta pastoralis curæ, quoniam tota solummodo pendet fiducia ex loculis collectæ pecunia, non ex perceptis donis sapientiæ : tantoque amplius adepti regimine student avaritiae, quanto constat propriam ex illa ambitionem implesse : ac velut idolo sibi pro Deo constituto illi servient, per quam scilicet informati ad tale nomen absque merito vel epere proruperunt :

A fitque minus cautis deceptoria imitandi forma ; ac perinde vicissim contumax invidentia. » Et paulo post : « Hinc etiam procedunt litigiorum tumultus assidui, oriunturque frequenta scandala ac diversorum transgrediendo convelluntur, (sic legendum est) tenor ordinum. » Idem historicus lib. v, cap. ult., laudat Henricum regem, qui proposito edicto vetuerat ministerium ecclesiasticum aliquo pretio conquiri, datori atque acceptori cum jactura honoris minatus anathema. Tum refert illum dixisse Gallicanus episopis Simoniaca philargyrie nequitia corruptis : « Sicut mihi Dominus coronam imperii sola miseratione sua gratis dedit : it et ego quod ad religionem ipsius pertinet, gratis impendam. Volo, si placet, ut et vos similiter facatis. »

Sustinet interim, donec de isto faciem proficuum meum. Sic ut habent omnia exemplaria, ne quis de meo suspicetur. Eadem voce illius ævi scriptores usi, ut Gregorius septimus lib. vi, epist. 2, Manasse : « Ne débeat graviter ferre si studeamus ad tempus pro communè honestate atque proficuo, petitæ contra utilitatem denegare. » Anselmus Cantuariensis archiepiscopus, epist. ad monachos Beccenses : « Regis gratiam quæ vobis necessaria est, sine omni proficuo, imo cum danino maximo non perdatis. » Hinc autem deprehendi potest Philippi regis inexplicabilis auri famæ, qui solebat venundare ecclesiæ, nec sinebat liberas esse electiones, aut electos suffragiis cleri et populi adipisci episcopatum et abbaticum, nisi pecunias conferrent. Lisiardus episcopus Suescionensis in Vita sancti Arnulphi, cap. 9 : « Instigante ambitionis spiritu, Pontius quidam pseudomonachus gradu comparativo non secundum grammaticam, sed juxta Simoniam, 148 a rege Francorum Philippo nomen et sedem abbatis adipiscitur, » ut non immerito Matthæus Paris in Willielmo secundo, dixerit hunc Philipum pecuniae tenebris excœcatum fuisse. Hanc soridam avaritiam varis locis graviter reprehendit itidem Gregorius. Vide Registri, lib. I, epist. 35, ad Roderium Cabiliensem episcopum ; lib. II, epist. 5, ad Manassem Remensem, Richerium Senonensem, Richardum Bituricensem archiepiscopum, Adraldum episcopum Carnotensem, cælerosque episcopos Franciæ.

Idem dicto lib. epist. 32, ad Manassem Bemensem archiepisc. inter alia : « Nunc igitur caute et diligenter, ut debes, accipias malum inauditum, scelus detestabile, quod Philippus rex Franciæ, imo lupus rapax, tyrannus iniquus, Dei et religionis sanctæ Ecclesie inimicus, Italos et aliarum provinciarum mercatoribus contra Deum et regni sui honorem fecit, et alia quorum ad aures nostras clamores frequentissime venerunt, » etc. Denique lib. VIII, epist. 20, ad euudem Philippum scribens, illum adhortatur ut justitia sit amator, et Ecclesiæ defendat, pravorum consilia spernat, et electioem quam Ecclesia Remensis clerūs et populus tunc facturi erant deposito Manasse archiepiscopo, non impedit, quominus canonice fiat ; et concludit his verbis : « Age igitur, et jam estate vir factus, in hac re procura, ut non frustra tuae juventutis culpis perpecisse, nec in vanum te ad emendationem exspectasse videamur. »

AD EPIST. LXVII.

Quedam ibi verba adversa secus quam vellet, sonuerunt. Veteres libri habent etiam, quedam sibi verba durius quam : omissa voce adversa. Ubi dictio secus videtur degenerasse, et altera, durius, e scholio irreprobus, ut fortasse scriperit auctor, sequis quam vellet. Sic enim id verbi non semel deprivatum fuisse in aliis auctoribus suo loco nota sum est exemplis. Huc autem referenda quæ Goffridus scribit Ivroni super causa ejusdem Senonensis electi Daimberti ad Hugonem archiepiscopum Lugdunensem (epist. 18, lib. II) ; ex quibus colligi pot-

est Daimbertum non retulisse parem gratiam Ivo-
ni, simulque offensum fuisse Urbanum papam,
quod Ivo locutus fuisset.

149 Non aurem ei præbeat. Fortasse Ivo metuebat Urbanus cum suis palatinis oblatione munerum corruptus, a recte deflectere. Plerique enim qui in Galliis ambitu vel pecunia intrudebantur Ecclesiis, solebant Romanum profiscisci ut iisdem artibus favorem sibi conciliarent, quemadmodum indicant verba ipsius Iovis epist. 87, scripta ad cardinales. Urbanum autem avaritie nota minime caruisse, imo venalem fuisse potest confirmari verbis Wilhelmi Malmesburiensis De gestis pontif. Anglor. lib. 1, quo loco agit de legato regis Anglorum Romam missso adversus Anselmum Cantuariensem archiep. . Ardebat, inquit, aliquid efficere, ut ampliorem locaret apud regem amicitiam: itaque arte, qua peritus erat, negotiorum conficiens, siugulos ambiendo muneribus et pollicitationibus, regi terminum ad festum sancti Michaelis obtinuit. Cunctatus est multum ad id concedendum Urbanus, quod luctarentur in ejus animo Anselmi religio, et munierum oblatio; sed prævaluit tandem pecunia. Itane omnia superat, omnia deprimit nummus? Indignum factum, ut pectori tanti viri, Urbani dico, vilesceret famæ cura, Dei respectus cederet, et pecunia justitiam præverteret! Visum ergo est Anselmo, circa tam venalem hominem expectationem non perdere, sed Lugdunum remeare, sed eam licentiam impetrare non potuit, retinente paga, ut invidiā facti aliquo levaret solatio. Facit igitur eum manere secum usque ad concilium in patriarchio, deditque ei domum jure hospitiū perpetuo. »

Et de inhonestā familiaritate Turonensis archiepiscopi. Hunc solet reprehendere et infamare, ut epist. 66. Sed nomen non exprimit. Suspicari licet fuisse Radulfum, cuius etiam meminit Goffridus Vindocinensis abbas, a quo multa inhonestata et perversa patrari conqueritur in epistola scripta ad Richardsonum (lib. 1, epist. 17), ubi verba, *Turonensem dictum archiepiscopum*, apte convenient verbis Iovis, qui epist. 66 dicit illum irrepsisse in Ecclesiam contra canonicas et apostolicas sanctiones, et in eadem tolerari.

Ut sciatis puerilem fuisse electionem. Hunc paulo ante vocat *puerum*, et epist. 66, *juvēnem*. Ejusdem generis est quod epist. 157 reprehendit Dunelensem episcopum qui duos filios suos vix duodenos episcopatuī Luxoviensi intrudi fecerat. S. Bernardus Clar. epist. 42 ad Heuricum Senonensem: « Scholares pueri et impubes adolescentib[us] ob sanguinis dignitatem promoventur ad ecclesiasticas dignitates, et de sub ferula transferuntur ad principandum pueris, » etc. Idem Bernardus in epist. 290 ad dominum Hostiensem, de Jordane cardinali loquens, qui feda et horrenda Gallis vestigia reliquerat: « Turpia fertur ubique commissione, spolia ecclesiasticorum asportasse, formulos pueros in ecclesiasticis honoribus, ubi potuit, promovisse, ubi non potuit, voluisse. » Similes abusus deplorat Glaber hist. lib. iv, cap. 5: « Tunc in saeculari potestate, tum etiam in ecclesiastica religione totius regimōis persona constituerant in puerilē aetate. Propter peccata enim populi contigit tunc illud Salamonicum, quod ait: *Vox tibi terrae, cuius rex est puer* (*Eccle. x.*). Nam et ipse universalis papa Romanus nepos scilicet duorum Benedicti aquae Joanois qui ei præcesserunt, puer ferme decennis, intercedente thesaurorum pecunia, electus exsiliit a Romanis, a quibus exinde frequenter ejectus ac inhoneste receptus nulla potestate viguit. Et ut jam superius taxavimus ceteros tunc temporis Ecclesiārum prælatos, aurum potius vel argenteū exaltabat quam meritum. Proh pudor! » Eadem repetit in fine cap. 5 lib. v.

Ad EPIST. LXIX.

Interdixit omnibus secularibus clericis. Berthol-

dus in Chron. ad annum Domini 1095 ait concilium generale congregatum in Galliarum civitate Ostione ab Hugone archiepiscopo Lugdunensi et sedis apostolice legato, in quo monachis interdictum ne parochialium sacerdotum officia in parochiis usurpent, sed et in antiquo exemplari Aug. Thuanii præsidis, quod sequitur scriptum reperi. Ex synodo Septimana habita apud Arvernā, ita: « In Ecclesiis ubi monachi habitant, populus per monachum non regatur, sed capellanus qui populum regat, ab episcopo constituantur, ita ut ex solius episcopi arbitrio tam ejus ordinatio quam et dispositio, et totius vitæ sua conversatio pendaat. »

150 Ad EPIST. LXX.

Mulierum dæmonialium. Hæc duo verba addita sunt fide veterum codicium, quæ deceant in prima editione.

Retigiosis monachis locum illum cum suis possessionibus committere studeatis. Aetate Iovis plura ejusdem generis exempla in Gallis. Ob similem enim morum turpitudinem, anno Domini 1107, Philippus primus Francorum, rex ejecit sanctimoniales monasterii Sancti Eligii Parisiorum, monachosque Fossatienses introduxit; littere his verbis concepta feruntur: « In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis Philippus, Dei gratia Francorum rex. Notum fieri volumus universis sancta Dei Ecclesiæ cultoribus tam futuris quam presentibus; quia divina providentia clementia et assensu domini p[ro]p[ter]a Paschalis, monitione quoque et consilio canoniconum sanctæ Parisiensis Ecclesiæ, necnon et consensu nostro, et Ludovici filii nostri, Gualo Parisiensis episcopus ab ecclesia beati Eligii, membro videlicet episcopatus sui, propter intemperantem quam imprudenter agebant fornicationem, moniales (quamvis canonice sepiissime correptas) ter plu[m] Domini aperte pravu[s] usi violantes, ac corruptionis pastoris penitus negligentes, spe melius agenda p[ro]feta domo dejecit. Acceptis itaque donis p[ro]p[ter]a litteris tunc temporis Parisiis venientis, dataque licentia ordinem religiosis iusti ponendi, nostra licentia et ordinatione cum filii nostri Ludovici obsecratione, beato Petro Fossatiensi, ejusdemque loci Theobaldo abbati prefata in ecclesiā Beati Eligii in cellam duodecim monachorum cum priore suo perpetualiter possidendum concessi et habendam, salvo quidem jure sue potestatis, et Ecclesie Parisiensis, quemadmodum et in ipsius charta determinatum est. Et ut hæc charta firma et inconclusa permaneat, memorial istud inde fieri, nostri nominis charactere, et signo Philippi signari et corroborari præcipimus, astantibus de palatio nostro quorum nomina initialata sunt et signa. »

Signum Hugonis de Creceio tunc temporis dapi-
feri nostri.

S. Wastonis de Pissiaco, tunc temporis consta-
bulari nostri.

S. Pagani Aurelian. tunc temporis buticulari
nostri.

S. Widonis tunc temporis camerarii nostri.

« Actum Parisius, in capitulo Sanctæ Mariæ, anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo. Anno regni nostri quadragesimo septimo. Stephanus cancellarius refegendo subscriptis. »

De monialibus Argentoli pariter scribit Gulielmus de Nangiago in Chronologia, circa annum Domini millesimum centesimum vigesimum nonum: « Mo-
niales, inquit, quedam infames, quæ ecclesiam Beate Marie de Argentolio diu potuit cuiusdam sororis Caroli Magni regis Francorum occupaverant, industria Sugerii abbatis Sancti Dionysii in Fran-
cia inde expelluntur, et monachis ejusdem loci quo-
rum prius fuerat, restituuntur. » Qua de re latius idem Sugerius in Vita Ludovici regis: qui judicio papæ Honori restitutum fuisse referit.

Idem factum eodem anno de monialibus Sancti Joannis Laudunensis prodit continuator Sigeberti Robertus de Monte: « Lauduni, ait, in ecclesia

Sancti Joannis consilio regis et principum, monachis quæ male infames erant ejectis, et monachis in eorum locum substitutis. Dugo religione et laudaria venerabilis a Bartholomeo episcopo primus abbas ordinatur. » Ejus rei historia latior extat in prisco exemplari, cuius copiam benigne fecit Marc. Scarbotus advocatus, ex cuius narratione constat iuisse tunc temporis nonnullos insulsi iudicii qui Bartholomeum arguerent quod moniales impudicissimas expelleret. Locum ascribere non inutile fuerit :

« Post hæc monasteria, etiam Sancti Joannis Baptiste, corrigerre studuit præfatus episcopus Bartholomeus. Abbatiam, quæ cunctis alius supra memoratis Landunensis diocesis canobiois fuitur antiquior et editior, atque nobilior fuisse : hanc siquidem beata Sallaberga sicut legitur in ejus Vita construxit, et sanctimoniales ibi ponens, earum ipsa prima fuit abbatissa. Et paulo post : « Tanta vero dignitatis erat eadem abbatia, ut quandocunque rex Francorum in diebus solemnitibus Lauduni coronandus esset, in ipsa præcipue coronam auream portarst, nullum eliam quadrupes animal intra murum seu portam abbatiæ intrare poterat, quod non statim in rabiem et insaniam verteretur. Unde etiam si quando rex vel episcopus aut alii principes ad ipsam abbatiam veniebant, omnes equos eorum extra portam oportebat dimitti, et ipsi pedites ad ecclesiam procedebant. Beata Sallaberga morienti successit abbatissa filia ejus, sancta videlicet Anstrudis, et ita per trecentos fere et eo amplius annos sanctimoniales ibi fuerunt, plurimasque possessiones de donariis regum et principum longo tempore possederunt.

« In diebus vero præfati domini Bartholomei episcopi antiqua religio non parum in eodem monastério refrigerat : exteriores quoque possessiones paulatim diminuta erant : sed et nonnulla sinistra famæ de eisdem virginibus dicebantur. Unde multum contristatus idem pontifex (videbat enim eas frequenter a se communitas emendationem quidem verbo promittere, sed facto non implere), consilio et auctoritate domini pape Innocentii, dominique Rainaldi Remorum archiepiscopi, Ludovicus quoque regis Francorum ad quem eadem ecclesia proprie pertinere dicebatur, omnes pariter illas sanctimoniales ex illa ejecit.

« Assumens quoque viram religiosum dominum Drogonem canobii Sancti Nichasi Remensis priorem, eum ibidem primum ablatum ordinavit, et monachos illic sufficienter ex diversis monasteriis posuit. » Et aliquando post adjicit : « Sed quia quosdam minus peritos, et super hæc detrahentes audivi, et dicentes non debuisse tantam mutationem fieri, nec propter peccata quarundam sanctimonialium etiam inculpabiles expelli, totamque ecclesiæ monachis tradi : maxime cum prædicta nobilis matrona sancta Sallaberga cum filia sua sancta Anstrude de patrimonio sui possessionibus eam construxerint, et sanctimoniales in ea posuerint plurimorumque signorum ostensionibus eam splendificaverint : ad compescendam et reprimendam insipientiam vel simplicitatem eorum, libet paucæ divinae paginae super simili vel etiam majori mutatione exempla recolere. Nonne plantatio Dei major est plantatione hominis? Et certe de Judæis per David regem et prophetam dicitur : *Vineam de Ægypto translustisti, ejecisti gentes et plantasti radices ejus, et implevit terram* (Psal. LXXIV), et cætera quæ de ejus confirmatione subjunguntur. Cum ergo lex per Moysen eis data sit, terram promissionis acceperint, reges et prophetas generuerint qui multa miracula fecerunt, perpetuamque **151** eis mansionem ejusdem terræ Dominus promiserit : tamen quia venientem patris familias filium extra vineam ejecerunt et occiderunt dicentes : *Hic est hæres, venite,*

A occidamus cum, et nostra erit hæreditas : illico Domino proponenti contra se iudicium pertulerunt, quod veniens malos male perdet, et vineum suum locabit altis agricolis, statimque ipsorum subjungentur autierunt, quia auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus (Matth. xxi). Alio etiam loco Dominus parabolam proponit de arbore fici, ad quam tribus annis contiuuis veniens et fructum non inveniens jussit eam succidi. Sed intercedente cultore vineæ quarti etiama anni dilationem concessit (Luc. xiiii). Simili modo dominus Bartholomeus episcopus sanctimoniales illas et per semet ipsum et per religiosos viros primo et secundo, tertio quoque et quarto, necnon quinto et sexto anno de correctione admonenos, et nil se proficeret vident, secundum præceptum Dominicum utique debuit infructuosam arborem succidere, et vineam Dominicam aliis agricolis committere, qui reddant eis fructum temporibus suis. Quod ipsam dam non solo sensu suo, sed consilio papæ et religiosorum viorum fecit, utique non reprehensione sed laude dignum fuit.

B « Nec timendum est cum propter hoc sanctarum feminarum Sallabergæ et Anstrudis quæ eamdem ecclesiam construentes sanctimonialium ordinis deputaverunt, iram incurrisse : imo potius credendum est earum precibus talem voluntatem ei divinitus advenisse : talesque abbates a Deo fore destinatos, qui et ejus servitio, et ipsius ecclesie revelationi jugiter insistere studeant. In nullo siquidem regni Francorum cœnobio quod ejus duntaxat sit institutionis, majorem religionem vel charitatiam hospitalitatem quam in ipso videmus hodie fervere, nisi quod ipse abbas Baldwinus in requirendis et retrahendis Ecclesiae possessionibus, quas sanctimoniales negligenter distrahi permiseraunt, valde occupatus et quotidiano labore fatigatus nihil magis conqueritur quam se non posse jugiter conventui fratrum interesse, vel ipsis hospitibus humanitatis officium prout vellet impendere.

« Dum ergo ipsæ sanctæ quarum corpora servantur in eadem ecclesia, jugiter die ac nocte vident ibi tam devote divinum officium fieri, silentium et religionem ferventer servari, sacrificium corporis et sanguinis Domini non sicut prius, sed centuplo devotius et frequentius celebrari, religiosos hospites quotidie supervenientes cum charitatis dulcedine suscipi : nonne credendum est eas tam dulci Dei servitio delectari : et dum monachos coram altari transeunt, et fereritis suis submisso capite suppliciter ceraunt inclinantes, frequenter eis dicere: *Benedictio Domini super vos* (Psal. cxxxviii); et : *Benedicti vos a Domino qui fecit cælum et terram?* (Psal. cxiii). Quid alii sentiant, ignoro : ego credo et credens ore fidenter pronuntio, sanctas easdem magis talium monachorum quam sanctimonialium quæ ibi tempore domini Bartholomei manebant, divinis officiis delectari : et tam pro illorum quam pro ejusdem episcopi salute Domini misericordiam deprecari. Et sicut David rex psalmos componens dicebat : *Scribant hæc in generatione altera, et populus qui creabitur laudabit Dominum* (Psal. ci) ; ubi palenter ostendit se non pro Judæis sed pro Christianis eos composuisse : sic et ipsas sanctas credo gaudere, quod ad hujusmodi monachos ecclesiam quam construxerunt pervenerit, et ad sustentationem eorum possessiones earum Dominus pervenire concesserit.

« Cura vero superiorius dictum sit novem abbatias a domino Bartholomeo episcopo constructas esse, quarum nullam inventis: si quis diligenter consideret, hanc vere decimam fore pronuntiabit, quæ ante tempus suum plns quam trecentis annis constructa, sed tempore suo a religionis colore tepefacta, rursum per se divina præstante gratia intro missis monachis noscitur esse restructa et renovata,

Quæ renovatio facta est anno Dominica Incarnationis millesimo centesimo vicesimo septimo.» Hactenus illud vetus exemplar. Cæterum Nic. Cusanus De concord. cath. lib. II, cap. 8: « De monialibus et earum custodia cura adhiberi deberet. Nam ille sanctus Bonifacius scribit Ethelbaldo Anglorum regi, quod apud Graecos et Romanos quasi blasphemiam Deo irrogasset, qui de hoc reus foret, ut cum moniali concubuisse. Qui locus, ut id obiter addatur, sumptus est ex Ivone decreti parte VII, cap. 129, qui profert verba Bonifacii martyris Hylerbaldo, sive Hiltribaldo regi Anglorum: « Apud Graecos, ait, et Romanos quasi blasphemiam Deo irrogasset, qui in hoc reus sit, ut proprio de hoc peccato ante ordinationem interrogatus, si reum inventus fuerit, ut cum velata et consecrata nonna concubuisse, ab omni gradu sacerdotum Dei prohiberetur. »

AD EPIST. LXXI.

*Naturalibus et legitimis dominis suis de quorum manibus suscepere hereditaria sua beneficia. Locus observatione dignus, et ad quæstionem fealdem pertinet, ut et alter, epist. 248, qua consult militi, semper superiori suo domino deferre honorem jure fidelitatis promissa, quamvis inter illos suborta sit gravis controversia. Nec enim vinculum fidei et honoris dissolvi posse. Quam in sententiam pulchre Anselmus in epistola ad episcopum Wentonem (epist. 98 libri III, *Patrol. t. CLIX*).*

152 *Ex his unum temperare computerit.* Ita quidem omnes hic vett. codd., sed in Decreto Ivonis parte XI, cap. 15, ubi idem locus citatur, notatur ab aliis variare exemplaria, habentia etiam, *unum temerare, vel unum tentare*: fortasse legendum *unum temere*, nam ibi sequitur de contemptu. « Cum vero, inquit, noxia promissa complemus, et Dei jussa superbe contemnimus, et proximis impia crudelitate nocemus, et nos ipsos crudeliori mortis gladio trucidamus. » Cæterum in omnibus Ivonis codicibus citatur hic locus ex concilio Tolletano nono, capitulo quarto. Sed in ora editi Decreti notatur alter, nemper ex concilio octavo, cap. 2.

Thrasius patriarcha. Citat ibidem lvc ex actione quarta septimæ synodi.

Ariobaldo. Apud Ivonem dicta parte XII, cap. 25, cuditur aliter, nempe *Ariopalto*. Sed præstat integrum locum excrivere, quia minime obvius, et rem magis illustrat: « Honorius papa Hysiaco, patricio exarcho Italiae. Quorundam scriptis didicimus quosdam episcopos in transpadanis partibus quædam verba episcopali actui inimica, Petro Pauli filio edixisse, atque monitu impia suasionis innovere, asserentes in se perjurii reatum suspicere, non ut Adulabaldu regi, sed potius Ariopalto tyranno consentire; et quoniam præfatus gloriosus Petrus pravis eorum (si fas est dicere!) sacerdotum respuit suasionibus inclinari, sed magis sacramenta quæ Acono regi, patri prædicti Adulabaldi præsterat, firmiter custodire; et quia tantum facinus Deo et piis mentibus est inimicum, ut hi qui hoc ab aliis prohibere debuerant ne fuisset commissum, ipsi potius ut fieret hortati sunt: cum nutu supernæ virtutis vobis laborantibus præfatus Adulabaldus in suum regnum fuerit restitutus, præfatos episcopos in has Romanas partes adjuvantem vos Deo destinare dignamini: quia hujusmodi scelus nulla patiemur ratione inultum. » Quæ verba apud unum Ivonem servata Carolus Sigonius inseruit etiam lib. II Historiæ sue de regno Italiae, sed non exprimit quo loco vel libro Ivo retulerat. Ubi quoque variat in nomenclatura. Verum nolui recedere ab illa scriptura quam offendi in exemplaribus antiquis. Præstat autem apponere verba ipsius Sigonii, ut historia clarior fiat. Sic ergo ad annum Dom. 623: « Eusebius ad regem Adavaldu magnis de rebus ab Heraclio venit legatus; is cum apud regem fa-

A miliariter ageret, sive jussum imperatoris, sive consilium suum secutus, Adavaldo et balneo exenti poculum specie salutiferum dedit, quo epox rex desipere ac plane mentis inops esse instituit: alii ungueutis delibutum scripserunt. Quod ubi sensit Eusebius, ipsum et juvenem et amentem impulit, ut propria securitatis causa principes Longobardorum et medio tollerent. Copta inde cede, ac jam duodecim et primoribus interemptis, ne malum longius serperet, et quasi lente tabis contagione sensim ad singulos perveniret veriti Longobardi, ipsum tyrannum non regem agere criminari sunt, ac postero anno tumultu excito regno cum regina matre Theodelinda exegerunt, atque in ejus locum Arioaldum ducem Taurinatum susserunt, cui Gundeburga Adavaldi regis soror erat matrimonio copulata. Quo facto ingens subito in regno est contra seditionem, universis sive sacris sive profanis procuribus in duas partes distractis, atque aut huic aut illi adjunctis. Quippe Arioaldum episcopi transpadani complexi, alios etiam in suas partes traducere contendierunt. Honorius autem pontifex, atque ejus hortatu Isaacius exarchus sive Theodelindæ studio incitati, sive Arioaldum, ut Ariana labefactum aversari, Adavaldu sibi sucepserunt defendendum, Isaacius autem ipsum exercitum in regnum reducere est conatus. Honorius autem cum episcopos transpadanos audisset nobilissimis magnopere suadere, ut deserto contra jusjurandum Adavaldu se ad Arioaldum conferrent, postero anno ad Isaacium scriptis, ut Adavaldo restituto adversa factionis episcopos Romam ad dicendam causam mitteret. Eæ litteræ servantur adhuc apud Ivonem. » Hactenus Sigonius.

AD EPIST. LXXIII.

Bernardo Majoris Monasterii abbatij. Vetus scriptor in libello De tribulationibus Majoris Monasterii iustæ illatis ab archiepiscopo et clericis Sancti Mauriti Turoensis, meminit hujus Bernardi: « Brivitas, ait, quadam assidente concilio fratribus nostris illuc delegatis, domino Bernardo priore, Hilgodo Suessorum episcopo, et Andrea fratre ejus, et Jacobo medico, causa nostra secundum superiores excursus ventilata est: « qui locus latior existat in not. ad epist. 168, ubi paulo post vocatur *abbas*. Idem aperte confirmat alius vetus scriptor in libello manuscripto, quo quidem agit de restaurato Majore Monasterio post tempora depopulationis Astigni et Rolloni: « Lapsis postmodum annis 90, ab Incarnatione videlicet Domini 1095, anno Philippi regis Francorum 37, et Bernardi hujus monasterij abbatis anno ordinationis tertio decimo, Urbanus secundus papa gloriatus ab urbe Roma vieniens, et sola charitatem gratia Gallias inviens, cum in Claromontano concilio in praesentia quingentorum ferme patrum, archiepiscoporum scilicet, pontificum et abbatum, ipsis universis una cum Radulfo [al. Rodulfo], ut in notis ad epist. 108] Turoensi archiepiscopo acclamantibus et auctorizantibus privilegia libertatis et immunitatis, quæ ipse papa nobis et cœnobio nostro per manus reverendorum fratrum nostrorum, domini Bernardi Remensis, cognomento Pontii, tunc prioris nostri, dominique Rangerii qui postea presbyter card. S. Rom. Ecclesiæ, ac deinde Regiensis archiepiscopus fuit, et in præfate concilio ut archiepiscopus cardinalis sedit, ab urbe Roma miseratus anno apostolatus sui octavo, idque in octavis festi hymenals beati Martini, tandem pacis et concordiae gratia inter nos et Turoensis Beati Maurici canonicos jam tunc deceunio nos persequi non cessantes, faciendo. » Et multis interpositis sequitur in eodem libro, in **153** catalogo abbatum: « Sextus abbas Bernardus hic requiescit in dextro portico ecclesiæ a parte inferiori. Hic pro libertate hujus Ecclesiæ multum laboravit, et ab omni archiepiscopali subjectione, apostolica auctoritate, Deo et

beato Martino auxiliante, liberavit.» Et paulo post : « Hic rexit Ecclesiam istam usque ad annum 1136, 13 videlicet annis, et obiit vir idus Maii. »

Ab eo qui dicebatur excommunicatus, benedictio nem accepit. Videtur intelligere Rodulfum archiepiscopum Turonensem, qui fuerat excommunicatus ab Amato, legato papæ : qua de re infra in notis ad epist. 108.

Et subjectionem debitam metropolitanæ sedi ante benedictionem promiseritis. De Sronensi archiepiscopo intelligit : quo etiam pertinent verba epist. 134 et 135. Gregorius autem papa vetuerat episcopos ullam exigere professionem a majoris monasterii abbatis : tantum permiserat ordinationes et sacrationes accipi a Turonensi archiepiscopo, si tamen catholico, quemadmodum indicant verba prisci auctoris relata infra in notis ad epist. 108. Hic vero observandum Iwonem existimasse fuitiles et vanas esse illorum opiniones, qui censebant abbates consecrando nullam debere jurare obedientiam episcopis : qua de re altercatus fuit cum Vindocinensi abate, ulate tractatur in observationibus ad epist. 195.

Scrutinis suis et vanis susurris. Detracta littera typographus in prima editione exhibuerat, *susurris* Sed omnes veteres membra quæ habent *susurris*, qua dictione coœvi scriptores usi sunt. Petrus Blesensis epist. 56 ad Richardum Cantuariensem archiepiscopum : « Studiumque omnium fere commune est linguis procaces laxare contra vos in detestandum susurrum. » Idem epist. 40 ad prælatum detractorem regis, « labia incircumcisâ in susurrum et detractionem illicite relaxatis. » S. Bernardus abbas Clar. in Cantica sermon 24 : « Videas ambulare seorsum, moxque laxare procaces linguas in detestandum susurrum. » Idem epist. 78 ad Sugerium : « Solamque in personam tuam, non etiam in abbatiam, fraternalum susurrum immurmurabunt. » Sic enim veteres editions ; in recentioribus mutarunt, *susurrum*. Nempe falso pularunt vocem esse mendosam. Denique apud ipsum Iwonem Decret. 10, parte xi, cap. 26, nonnulli libri habent : « Benefici capite damnum querit, qui artibus odiosis venenis vel susurris magicis homines occiderint. »

Ad Epist. LXXIV.

Ad suggestionem æmolorum tuorum de proditione Cenomanicae urbis nuper facta. Ipse metu Hildebertus in quadam epistola qua conqueritur de tyrannide consulum Cenomanensem, deque incendio et expilatione urbis, referit se citatum fuisse ad subeundum in Anglia judicium, quia turres Ecclesie jumente rege dejicere noluisset : « Longum est, ait, enarrare, quam constanti tyrannide rex Anglicus in nos sævierit : qui (temperantia regis abjecta) decreverit non prius pontifici parendum, quam pontificem compelleret in sacrilegium. Quia etenim turres ecclesie nostræ dejicere nolumus, transmarinis subjiciendi iudicio coacti sumus injuriis pelagi sustinere : singularem scilicet molestiam itineris, atque unicam totius humanæ compagiuis dissolutionem. Tantis igitur hic agitati turbibutibus, ad apostolorum limina decrevimus proficiere, magnum novæ tribulationis arbitrati remedium, si Romanus pontifex nobis et consilio subvenierit et auxilio. » Verum ut tota res apertis explicetur, opus est subscribere narrationem facti vetere scheda quam studiosus vir communicavit, pertinet enim ad illustrationem hujusce epistole. Agens igitur de episcopo Hildeberto : « Bellum gravissimum exortum est inter Henricum primum Anglorum regem, et Heciam comitem Cenomanensem, eo quod idem rex episcopatum calumniabatur, ideoque ordinationi episcopi moliebatur obsistere. Cum autem audisset ordinatum esse, manifestis bellorum incursiis patetfecit : cuiusincerto Fulco comes Andegavensis in civitatem advenit, et

A consensu civium in munitionibus civitatis custodiam posuit : ibique relicto filio suo ad alia properavit. Interre rex Anglorum videns civitatem suis principis præsidio destitutam, hue accessit : ad colonias accedit, consedit urbem exercitu magno : postea creavit coloniam. Rex autem videns se esse illusum, cum exercitu suo discessit. Cum autem ad pugnam se preparassent, comporta regis fuga ad urbem sunt reve si. Quo auditio comes Helias timens ne Fulco comes Andegavensis proscriptione ejus intenderet, mandavit ad se episcopum Hildebertum et quosdam ex primoribus civitatis, et cum eis cœpit excogitare quibus modis civitatem regis traderent, ipsumque a vinculis liberarent. Erat enim ipse comes Helias in vinculis regis Anglorum. Timebat eum ne comes Fulco regis muneribus deceptus cum eo pacem faceret, et tradita civitate ipse perpetuo damnaretur exsilio. Episcopus autem ejus angustiis miseratus, cum eo de ejus liberatione est collocutus. Ipse vero rex paulo post liberum et quietum abiit permisit. Rex autem capta civitate et munitionibus impositis in Angliam transfretavit. Quia autem ex clericis invidentes promotioni episcopi, et dolos insidiantes accusaverunt eum apud regem Anglie, dicentes eum fuisse conscienti proditoris, quando comes Helias occupavit civitatem consentientibus omnibus. Unde rex suspectum habens Hildebertum, instanter ab eo exigebat ut turres ecclesie dirupi præcipiter (quibus dicebat sibi datum illumine fuisse) antequam in Angliam transfretaret. Et ut turres dirueret obtulit pontifici maximum pondus auri et argenti ad adficationem sepulcri beati Juliani, ut dicebat. Quod ad ignominiam fieri videns episcopus, consilio accepto ad suam reversum est Ecclesiam. Primum delitum plane duo cimbala pretiosa et optimam cappam de pallio, et duas pelves argenteas cum aliis multis ornamentiis. Interea præcepto regis valde anxius, de verbis incendio, de domorum suorum destructione, de civicum expulsione, de clericorum dispersione mestissimus, Dei omnipotens clementiam jugiter precalabat, ut ab Ecclesia et populo iram indignationis dignaretur avertere. Misertus autem Dominus afflictionis illius, indignationem suam ultra quam sperari poterat, mitigavit et facies inimicorum ejus confusione et ignominia replevit, ut canticum eorum reverteretur in luctum, et organum corum in vocem flentium. Nam cum quadam die in silvam rex (a) venandi gratia perrexisset, ab uno ex suis militibus (qui secum erant) sagitta percussus interiit. Pacata civitate et hostibus fugatis Hildebertus Romam proficiscitur, quem Paschalischus secundus papa recipit attentius, deinde illi in Apuliam Siciliamque progresso universi quasi angelō Dei honore exhibebat et reverentiam. Rogerius autem duos Siciliæ, audit a fama et scientia præsulis, illum in maximo honore et reverentia suscepit, et dedit ei idem Rogerius centum uicias auri ad faciendum opus beati Juliani et ad victum canonorum decem libras monetæ dedit. Postea vero idem episcopus ad Cenomanicam rediit provinciam. »

Et cum paratus sit ad perficiendam purgationem legitimam, non aliter vult. De qua ad epist. 54 et 229.

Ut non recedas ab ordine. Hoc saepè consulti 154 viris ecclesiasticis, ut Daimberto Senonensi archiepiscopo, epist. 241, et Joanni episcopo Aurelianensi epist. 247. Ipse metu etiam dicit se nolle ceteris exemplum esse recessendi ab ordine, epist. 35.

Consulens ut non transgrediaris. Hanc etiam ferri igniti examinatione spontaneam reprobavit in causa uxoris suæ puditicie epist. 205 et 252, et 280. Attamen videtur approbasse si fieret non incaute, sed precedente legitima accusatione, et judiciali sententia, dicta epist. 205 et 252. Scilicet propter incredulitatem humanam, si omnino desint alia testimonia, eadem epist. 252. Ideo appellat divi-

(a) Loquitur de Guillermo angl. rege, qui mortuus iv Nonas. Aug. 1190.

num testimonium, epist. 232. Quomodo Arnulfus A accusatus in synodo Remensi, cap. 30, « meumque vernaculum episopis tradam, qui per ignos vōmeres incendens, Deum de te judicare manifestis declarat indiciis.» Sæpe autem definiebatur numerus examinationis. Nam mentio fit novem vōmerum ignitorum in prisca lege Anglorum et Wernerorum seu Thuringorum tit. 15, de beneficiis, et in Capitularibus Caroli imp. apud Ansegisius legis Francicæ lib. iv, tit. 3. Cæterum Frane. Hotomanus in Disput. de fēndis, cap. 41, multa collegit exempla auctorum qui meminerunt hujusmodi examinationis seu probatioonis ferri carentis, quæ studiosus inde repetat. Cujus consecrandi formula longe cæteris auctor nōissimæ edita est a Fr. Pitbeco veteris doctrina calentissimo in suo Glossario ad capitularia Caroli Magni, secundæ editionis, ex Ordine manuscripto Dunstani archiepiscopi Dorobernensis.

Ferventis scilicet seu frigidæ aquæ. Hujus examinis mentio fit in legibus Wisigothorum lib. vi, tit. 1, capitulo 3, quomodo iudex per examen caldariorum ferventis causam perquirat; et in legibus Frisionum tit. 3 de Thubda, § 6 et 8, et rursus tit. 14 de boamine in turba occiso, § 3, quibus locis appellatur iudicium Dei, ut etiam in legibus Francicæ lib. iv, cap. de honore Ecclesiæ, quem locum citat Ivo decreti parte sexta decima, cap. 238, ex capitularium lib. iv, cap. 13. Eodem Francicarum legum lib. iv, inter capitula mundana ejusdem Caroli, refertur aliud capitulo 33, quo servus ad aquam ferventem se idoniarie dicitur. Adalgerus in synodo Remensi cap. 11: « Hac si quisquam vestrum aliter esse putat, meque indignum cui credatur, credit igni, ferventi aquæ, carenti ferro : faciat fidem tormenta quibus non sufficiunt mea verba.» Hinemarus Remorum archiepiscopus in libro quem scriptis contra Hinemarum Laudonensem episcopum nepotem suum, cap. 43, quo loco agit de Nivino qui in sua parochia sanctimoniale corrupserat, et de monasterio noctu eduxerat. « De eo vero, inquit, quod dicis me ab illo quæssisse, qualiter famam suam purgaret, non ideo ab eo quæsivi, ut non sciiret quia hoc agere non poterat, sed ut vel ita eum ad confessionem et penitentiam atque post ad indulgentiam possem compellere, quem voluntarium ad ea non poteram provocare : et quoniam illum perduxit, ut si prefatis sui homines, quia non libera conditionis sunt, aut cum aqua calida, aut cum aqua frigida inde ad iudicium Dei exirent; quod inde Deus ostenderet mihi sufficeret; et cum eum se ratione convictum atque constrictum vidit, in contumaciam et contumelias prosiluit.» Sic illi, qui vixit sub rege Francorum Carolo Calvo, cuius verba prolatæ sunt ex priso exemplari calamo exarata; ex quibus illud etiam excuspi potest, non alios fere quam servilis conditionis homines ejusmodi examini offeri solitus et firmatur verbis cuiusdam concilii Tricuriensis relatis a Gratiano in cap. Nobilit, caus. 2, q. 5. Sed et existat liber manuscriptus ejusdem Hinemari Remensis in causa Lotharii regis (nempe Lotharii primi imperatoris filii, circa annum Christi 855), et Thetberla reginæ uxoris, quæ cum vicarium suum ad iudicium aquæ ferventis exhibuisset, et incinctus exiit, restituta fuit thoro regio eodem decreto quo suspensa fuerat; ubi latissime de hoc purgationis genero tractat. Sed quia longo verborum circuitu tota ea disputatio innotuitur, nil potuit facile et commode excerpti. Si quis autem curiosior fuerit, legat lib. de Antiq. Britan. Eccl. non ita pridem editum, in Roberto 31 Dorobernensi seu Cantuariensi archiep., ubi auctor scribit probationem illam per aquam ferventem vel gelidam, aut per candens et ignitum ferrum, a veteribus Anglis et Saxonibus appellatam luisse ordaleum; cuius varias species commemorat, et multa in hac rem colligit quæ transcribere non est propositi Ejusdem commemorabit prisca lex Saica tit. 56 de manu ab aeneo redi-

menda. et tit. 76 de antrussione § 1, ubi mentio fit ænei calefaci, ei manus in æneum missæ, in pacto pacis Childeberti et Clotarii regum: « Si homo ingenuus in furto inculpatus ad æneum provocatus manum incenderit, quantum inculpatum furtum componat.» Quamvis autem in usu forent ejusmodi examina, tamen canones ecclesiastici reclamarunt, ut arguit Stephanus papa quintus in cap. Consulisti 2, q. 5, et concilio Lateranensi cap. 10, sub Innocentio tertio, diserte probribitum ne quis clericus ritum cujuslibet benedictionis aut consecrationis impenderet purgationi aquæ ferventis vel frigidæ, seu ferri carentis; cujus etiam verba relata sunt in cap. Sententiam, tit. Ne cler. vel mon. sacer. neg. se immisc. In qua etiam additione priscarum legum Caroli cap. 81, interdicitur ne ulterius examen aquæ frigidæ fiat.

In antiquo exemplari Laudonensi refertur exemplum cuiusdam Anselmi religiosi, qui thesaurum Ecclesie Laudonensis furatus, attamen iudicium aquæ subire voluit, ut se innoxium esse probaret. Quæ historia quia nondum (quod sciam) in lucem prodidit, atque conscripta est a canonico Laudonensi coetaneo hujusce Ivonis, videtur non otiosum esse si subjiciantur verba quæ ad rem faciunt: « Generalis, ait, conventus canonistarum et civium convocatur, quid opus sit facto discutitur, et præ omnibus magister Anselmus tunc temporis totius urbis lucerna consultatur. Ille ut divinæ leges peritissimus, continuo Jesuc replicat historiam, quomodo scilicet furtum in Jericho nullo sciente factum Dominus iussit sorte perquiri, primo per tribus; deinde per familias ac domos, ad ultimum sigillatum per viros (Jos. vi).

« Instar hujus tam subtilis perquisitionis consultus magister Anselmus, ut tanti facinoris auctor iudicio aquæ perquireretur, ac de singulis urbis parochiis unus infans innocens in vase aqua benedicta repleto poneretur, et quæcumque parochia forte culpabilis inveniatur, desingulis dominibus ejusdem parochiæ unus infans in aqua poneretur et quæcumque dominus comprehensa fuisset, omnes viri vel feminæ ad eam pertinentes, iudicio aquæ se purgare cogenerentur. Hoc consilio magistri Anselmi, germanique ejus magistri Radulfi comperto, per literitices licet innocentie sua consciæ, ad episcopum confluent, et non longe remotos, sed potius ecclesiæ eustodes, et prope tempulum 155 manentes ad iudicium primo debere vocari concludant. Annuit episcopus, et sex viros de quibus major erat suspicio ad faciendum examen vocat, inter quos etiam ipse solus prefatum Anselmum nominatim compellat, dicens se contra eum exinde moveri suspicione.» Et post pauca subiicit:

« Ubi dum servaretur, quadam nocte vas maximum aqua impleri, sequente in eo ligatum fecit deponi; temere scilicet velens utrum in aqua totus mergeretur an supernataret. Cum vero se sine ulla dilatione visisset ab aqua receptum tuisse, et ad vasum fundum pervenisse, exhilaratus dixit se nihil ultra timere, sed sponte in aquam ingressurum fore. Quid longius morer? Venit dies constituta, confluit ad ecclesiam innumera multitudo clericorum, militum et rusticorum diversi sexus et aetatis, juvenes et virginæ, senes cum junioribus invocant nomen Domini, ejusque gloriosissimæ Genitricis. Qui ergo primus in aqua positus est, salvus et gaudens exiit; secundus autem corruuit, tertius salvus, quartus inventus est reus, quintus liberatur, sextus idem Anselmus culpabilis inventus, sicque probavit nihil profuisse quod prius Deum tentaverat; sed plurimum hanc aquam distare ab ea in qua prius, dum in custodia esset, se deponi fecerat. Mox ergo vinculus religatus, usque thesaurum furatum redideret ab episcopo commonitus, statim publice impetratus est, ut sic suspendi mereretur sicut Judas qui Deum tradidit, si aliquid ex eo haberet vel furatus fuisset. Videns pontifex quod nihil exhortando posset proficere, Ni-

colao castellano eum tradidit, præcipiens ei ut torquendo thesaurum reddi cogeret. Ille nudatum terraque prostratum atque ligatum lardo calido fecit perfundi, sed nihil extorqueretur potuit, » etc. Videtur autem aquæ frigidæ examen fuisse ejus mentio hac historia. Ex fragmento vero epistola prisci cuiusdam præsulis (nam nomen ibi desideratur) colligi potest examen istud levioris ponderis existisse, quia loquens de causis Simoni acorum : « Judicium, inquit, aquæ frigidæ non recipimus, nec eorum testimonium qui eidem morbo consentiunt, sed religiosorum fratrum, qui eidem sceleri studio et voluntate resistunt. Qui tamen testes non per aquam frigidam, sed per ignitum ferrum, vel ferventem aquam sunt acquirendi [fort. conquirendi]. Simoni ac non admittuntur ad judicium, si probaliles personæ etiam laicorum, vel feminarum, pretium se ab eis receperisse testantur : nec aliud est pro manifestis venire ad judicium, nisi tentare Dominum. Unde et fallitur multoties in talibus : quia Deus longe est ab his qui tentant illum. »

Ceterum formulam consecrandæ aquæ calidæ seu frigidæ a me dudum repertam in veteri codice S. Ben. Divion, et typis evulgatam, hic iterum subiecere placuit, ut eorum desiderio satisfiat qui ejusmodi rerum curiositate delectantur. Nam ea facta, pro diversitate temporum nunc pietati, nune errori ascripta sunt.

Benedictio vel exorcismus aquæ calidæ in qua manus ad judicium mittitur.

« Exorcizo te, creatura aquæ, in nomine Dei Patris omnipotentis, et in nomine Iesu Christi Filii ejus Domini nostri, ut fias aqua exorcizata ad effugandam omnem potentem inimici, et omne fantasma diaboli, ut si hic homo manum suam in te missurus est innocens unde reputatur, pietas Dei omnipotentis liberet eum : et si, quod absit, culpabilis est, et præsumptio id te manum mittere ausus fuerit, ejusdem omnipotentis virtus super eum hoc declarare dignetur : ut omnis homo timeat et contremiscat nomen sanctum gloriosum Domini nostri, qui vivit et regnat Deus per, » etc.

« Domine Iesu Christe, qui es iudex justus, fortis et patiens, et multum misericors, per quem facta sunt omnia, Deus deorum et dominus dominantium, qui propter nos homines, et propter nostram salutem de sinu Patris descendisti, et ex Virgine Maria carnem assumere dignatus es, et per passionem tuam mundum in cruce redemisti, et ad inferos descendisti, et diabolum in tenebris exterioribus colligisti, et omnes justos, cui originali peccato ibidem detinebantur, magna potentia exinde liberasti : tu, Domine, quæsumus, mittere digneris Spiritum tuum sanctum ex summa celi arce super hanc creaturam aquæ, quæ ab igne fervescere atque calescere videtur, quæ rectum per eam judicium super hunc hominem nomine illo comprobet ac manifestet. Te, Domine Deus, supplices deprecamur qui in Cana Galilæa signo admirabilis tua virtute ex aqua vinum fecisti, et tres pueros Sydrac, Misac et Abdenago de camino ignis ardentes illæsos eduxisti, et Susannam de falso crimine liberasti, cœco nato oculos aperuisti, Lazarum quatuor duanum a monumento suscitasti, et Petro mergenti manum porrèxisti. Ne respicias peccata nostra in hac oratione, sed tuom verum et sanctum judicium coram hominibus in hoc manifestare digneris, ut si hic homo pro hac reputationis causa furto videlicet vel homicidio, aut adulterio vel luxuria, aut pro qualibet causa culpa mode ad præsens manum suam in hanc aquam igne ferventem miserit, et culpabilis ex hac causa non est, hoc ei præstare digneris, ut nulla lesio vel macula in eadem manu appareat, per quam sine culpa calumniam incurrat.

« Iterum te, Deus omnipotens, nos indigni et peccatores famuli tui supliciter exoramus, ut san-

A etum verum et rectum judicium nobis in hoc etiam manifestare digneris, quatenus hic homo ex hac reputatus causa, si per aliquod maleficium diabolo instigante aut cupiditate, vel superbia culpabilis est, in factu vel consensu, et hoc comprobacionis judicium subvertere aut violare volens malo confusus ingenio, manum suam in hanc aquam præsumptuose mittere ausus fuerit, tua pietas taliter hoc declarare dignetur, ut in ejus manu dignosci queat quod injuste egit. Ut et ipse deinceps per veram confessionem penitentiam agens ad emendationem perveniat, et judicium tuum sanctum et verum in omnibus declaretur geutibus, per te, Redemptor mundi, qui venturus es. »

Judicium aquæ frigidæ.

« Cum homines vis mittere ad judicium aquæ frigidæ ob comprobacionem, ita facere debes. Accipe illos homines quos vis mittere in aquam, et deduc eos in ecclesiam, et coram omnibus illis cantet presbiter missam, et fac eos ad ipsam missam offerre. Cum autem ad communionem venerint, antequam communicent, interroget eos sacerdos cum adjuratione et dicat : Adjuro vos homines per Patrem et Filium et spiritum sanctum, et per vestram Christianitatem quam suscepistis, et per unigenitum Dei Filium et per sanctam Trinitatem, et per sanctum Evangelium, et per istas sanctas reliquias, quæ in ista ecclesia sunt, ut non præsumatis ullo modo communicare, neque accedere ad altare, si hoc fecistis, aut consensisti aut scitis [al., scistis] qui hoc egerit. Si autem omnes tacuerint, et nullus confessus fuerit [al., et nullus hoc dixerit], accedat sacerdos altare, et communicet, separatis illis qui exanimandi sunt. Postea vero communicet illos quos vult in aquam mittere. Cum autem communicant, dicat sacerdos per singulos ante altare: Corpus hoc et sanguis Domini nostri Iesu Christi sit 156 tibi ad probationem hodie, ad laudem et gloriam nominis sui, et ad Ecclesiæ sua utilitatem. Expleta missa faciat sacerdos aquam benedictam, et deferat eam ad locum examinis [al., et vadat ad illum locum ubi omnes probantur; al., et pergit ad locum. *Hec autem ex aliis scholis restituta sunt*] : cum autem venerit ad ipsum locum, litaniam faciens, omnibus pro eadem causa Dominum deprecabitus, de examinandis bibere de aqua illa benedicta. Cum autem dederit unicuique, dicat : Hæc aqua Domini fiat tibi ad probationem hodie per Dominum nostrum Jesum Christum qui est verus iudex et justus. Deinde conjuret aquam ubi mittendi sunt. Post conjurationem autem aquæ exuat illos vestimentis suis, et faciat illos per singulos osculari sanctum Evangelium, et crucem Christi. Et post hæc ipsa aqua benedicta asperget super unumquemque hominem, et projiciat eos statim per siegulos in aqua. Hæc autem omnia facere debet jejonus : neque illi antea comedant qui ipsos mittant in aqua. »

Conjuratio aquæ.

« Adjuro te, aqua, in nomine Dei Patris omnipotentis qui te in principio creavit, qui te segregavit ab aquis superioribus, et jussit deservire humanis necessitatibus. Adjuro te etiam per invisibilem et infefabilem nomen Christi Iesu Fili Dei vivi omnipotentis sub ejus pedibus te calcabilem præbuisti, qui etiam in te baptizari dignatus es, et sic baptismate consecravit. Adjuro etiam te per Spiritum sanctum, qui super Dominum in te baptizatum descendit, qui te invisibili sanctificatione sacramentum ad animarum purgationem inenarrabilem constituit sacramentum: per quam olim et populus Israeliticus sic cis pedibus transivit, et ex aqua ferrum quod casu ceciderat, Eliseus divina virtute contra naturam natans, in suo manubrio redire fecit ut nullomodo suscipias hunc hominem si in aliquo culpabilis est ex hoc quod illi objicitur, scilicet aut opere, aut consensu, seu conscientia, vel quolibet ingenio,

sed per virtutem Domini nostri Jesu Christi rejice A
ex te, et lac illum natare super te quatenus cognoscant fideles Christi nullum maleficium, nullum prestigium divinæ virtuti posse resistere quod non detectum fiat. et omnibus manitestum. Adjuro etiam te per virtutem ejusdem Domini nostri Jesu Christi, ut ad laudem illius cui omnis creatura servit, et cui cœlestis exercitus famulatur clamans, Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus exercituum, ut nobis adjurantibus et ejus misericordiam obsecrantibus obedias, qui regnat dominatur per infinita sœcula sœculorum. Amen.

Hominis conjuratio.

« Adjuro te, homo, et contestor per Patrem et Filium et Spiritum sanctum, et per sanctam et individuam Trinitatem, et per omnes angelos et archangelos, et per omnes principatus et potestates, dominationes quoque et virtutes, et per Dei sedilia, cherubin et seraphin, et per diem tremendum iudicij Dei, necon et viginti quatuor seniores qui quotidie laudant Deum, et per quatuor evangelistas et per sanctos quoque apostolos, martyres et confessores necon et per sanctam genitricem Dei Mariam, omnesque virgines, et per cunctum populum sanctum Dei vel per sanctum baptismum in quo renatus es, si tu hoc malum fecisti, ex quo culparis, vel assensum prebuisti, aut bajulasti, aut in domum tuam receperisti, aut inde concus, aut consentaneus exististi, coram omnibus dicio. Quid si diabolo suadente celare disposeris et cupabilis exinde es, evanescat tortuum incrassatum et induratum, et non suscipiat te aqua incredulum et seductum, ut dicat populus, quia Deus noster judex est, cuius potestas in sœcula sœculorum. Amen. »

« Post conjurationem aquæ exnat illos vestimentis illorum, et osculari sanctum Evangelium et sanctam crucem faciat, et sanctificatis omnibus aqua benedicta cum timore et reverentia Dei Filius de eus Clementiam projiciat in aquam.

« Ille iudicium autem petente domino Ludovico imperatore constituit beatus Eugenius, præcipiens ut omnes episcopi, comites, abbates omnisque populus Christianus qui infra ejus imperium est, hoc iudicium defendat innocentes, et examinentur noncetes, neque perjurii super reliquias sanctorum perdant suas animas malum consentientes. »

Hactenus vetus exemplar.

Verum quia v. c. Pet. variat in nonnullis a superiori textu, visum est illius scripturam subjugere, ut conferri possit.

Conjuratio aquæ.

« Adjuro te, aqua, in nomine Dei Patris omnipotens, qui te in principio creavit, et te jussit ministrare humanis necessitatibus, qui etiam te jussit segregari ab aquis superioribus. Adjuro te etiam per ineffabile nomen Christi Jesu Filii Dei vivi omnipotentis, sub cuius pedibus mare elementum aquarum se calcabile prebuit: qui etiam baptizari in aquarum elemento voluit. Adjuro etiam te per Spiritum sanctum qui super Domino baptizato descendit, adjuro te etiam per nomen et sanctum individuum Trinitatis, per cuius voluntatem aquarum elementum divisum est, et populus Israel super illum sic sis pedibus transivit. Ad cuius etiam vestigii, invocationem Elias ferrum quod de manubrio exierat super aquam natare fecit, ut nullo modo suscias huc hominem. N. ille, si in aliquo culpabilis est ex hoc quod illi objicitur, scilicet, aut opera, aut consensu, seu scientia, vel quelibet ingenio: sed fac illum natare super te, et nulla possit esse contra te causa aliqua facta, aut nulla prestigium quæ illud non possit manifestare. Adjurata autem per nomen Christi, præcipimus tibi, ut nobis per nomen ejus obedias, cui omnes creatura servit, quem cherubin et seraphin collaudant dientes: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus exercituum, qui etiam regnat et dominatur per infinita sœcula sœculorum. Amen.

Hominis conjuratio.

« Adjuro te homo ille, per evocationem Domini nostri Jesu Christi, et per iudicium aquæ frigidæ, adjuro te per Patrem et Filium et Spiritum sanctum, et per Jesus Christum et per omnes angelos et archangelos, et per omnes sanctos Dei, et per diem tremendum iudicij, necnon et viginti quatuor seniores qui quotidie laudant Deum, et per quatuor evangelistas Matthæum, Marcum, Lucam et Joannem, et per duodecim apostolos, et per duodecim prophetas, et per omnes sanctos Dei et per martyres et confessores atque virgines, per principatus et potestate, per thronos et dominationes et virtutes, cherubin et seraphin, et per omnia secreta cœlestia te adjuro, et per tres pueros qui Deum quotidie laudant, Sydrac, Mysac, et Abdenago, et per cxlviii millia qui pro Christi nomine passi sunt, et per Mariam matrem Domini nostri Jesu Christi, et per cunctum 157 populum sanctum Dei, et per illud baptismum quod sacerdos super te regeneravit te adjuro, ut si tu de hac re scisti, aut vidisti aut bajulasti, aut in domum tuam receperisti, aut consentiatis aut consentaneus exinde fuisti aut si habes cor inaccessum et cor induratum, aut si culpabilis inde es, evanescat cor tuum, et non suscipiat te aqua neque ullum maleficium contra hoc prævaleat; propriea obnix te deprecamus, Domine fac signum tale ut si culpabilis et hic homo nullatenus recipiat ab aqua. Hoc autem, Domine Jesu Christe, fac ad laudem et gloriam, et invocationem nominis tui, ut omnes cognoscant quia tu es Deus noster benedictus qui vivis, etc. »

« Hoc iudicium creavit omnipotens Deus, quia verum est, et beatus papa Eugenius et dominus H. Ludovicus imperator constituerunt, ut istud faciant omnes homines, episcopi, abbates, comites in omnem regionem et probatum est apud nos, et certum et verum est utique; in hoc autem inventum est ut non licet homines perjurare in sancta sanctorum Amen. »

Hic usque priscus ille codex; aliam consecrationis aquæ calidæ formulam pridem protulit Aventinus lib. IV Anual. Bajoariorum. Fr. quoque Pitheus, vir clariss., in suo Glossario ad capitularia Caroli Magni secundæ editionis anni 1803, edidit aliam diversam ejusdem generis, cæterisque longe ampliorem ex Ordine Dunstani Dorobernensis Ecclesiæ archiepiscopi, ex quorum omnium collatione facile colligi potest nullam certam illius rei formulam olim prescriptam fuisse, sed præsules singularum Ecclesiarum pro libitu compessuisse.

Igniti ferri contactum. Sola membranae Loiselli, contractum, sed perperam. Hidelbertus Cenom. episc., in epist. 17: « Ex abundanti itaque fuit ad contactum calidi ferri præfatur deducere puelam, tanquam tali probaturum examine cum proprio viro nula se coeundi miscuisse concordia. Etenim frustra lex adducitur, que ad urgentis causa decisionem nomine suffragrat. » Ivo autem epist. 205, dicit cauterio igniti ferri nullum certum præberi argumentum, quia occulto Dei iudicio multi nocentes videbant liberari, et innocentia damnari. Merito igitur ejusmodi probatio tandem prohibita fuit, ut a Stephano papa quinto, in cap. *Consulusti*, caus. 2, q. 2. et ab Innocentio tertio, in cap. *Ex litteris de excessib. prelator. et Honorio tertio*, in cap. *Dilecti*, de purgat. vulg. Quidni autem præstigii locus hic esse potuit, cum Strabo referat, Geogr. lib. V in monte Socrate fuisse olim paganus cultum deam Feroniam mirifico sacri genere, cum scilicet afflati ejus numine, nudis pedibus prunas inambulabant nulla tamen læsione?

Aut cujuslibet popularis inventionis. Paulo post appellat superstitiones inventiones. Quarum appellatione possunt comprehendiri probationes eo tempore usitate in rebus occultis et incertis, nempe iudicium per crucem, de quo in legibus Frisionum, Capitula-

ribus Caroli Magni, et Formulis Marculfi. Item iudicium per corpus ad sanguinem Christi, cuius rei exemplis ab aliis pridem collectis addi potest locus Glabri. Hist. l. v. cap. 1, et Helgaudi referentis Leotericum archiepiscopum Senonensem bac causa severe fuisse reprehensum a rege Roberto, cum jam tale perversum dogma cresceret. Sane Theod. Balzano, ad can. 61 synodi sexte in Trulla, testatur sacerdotem quemdam suo tempore accusatum et depositum, quod magna quinta feria panem dedit set multis ut hoc examine rei furti convincerentur. Quemadmodum Aeron in iustid Horatii, lib. i. epist. 10:

Ute sacerdotis fugitivus liba recuso,
scribit in furti suspicione reos ductos ad sacerdotes paganorum, qui crustum panis carmine infectum darent singulis. Eiusdem delirii sunt formulae in codicibus monasteriorum, quibus ad detegenda furtar jubeatur oratio Dominica scribi in pane et caseo, postea fieri cruces de tremulo, quarum una sub dextro pede alia super caput suspecti viri poneretur; deinde post varias numinis invocationes imprecari, ut lingua et guttur rei alligaretur, ne transglutire posset, sed eorum omnibus tremeret, nec haberet quo equiesceret. Cui rei affinis formula Dunstani archiepiscopi Cantuar. edita recenter a Pithœo in Glossario capitulariorum.

Quia fabricante hæc sunt omnino facta inuidia. Sic habent omnes membranæ, ut etiam Grat. in ea super caus. 2, q. 4, male in prima editione cusum, facta.

Stephanus V papa. Superior editio habuit, *Silvester II papa*, quomodo nonnulli veteres libri, sed Ivo ascribit Stephano epist. 205 et 252. Vixit autem hic Stephanus quintus ante Sylvestrum secundum; ad hoc in castigato Gratiani decreto eadem verba tribuuntur Stephano quinto. Error natus e singulabris litteris. S. V.

Lamberto. Variant codices, *Luitberto, Liberto, Liutberto, Vimparto.*

AD EPIST. LXXXVI.

*Propter tyrannidem quam in nos exercent. In nos additum est fide vet. cod., deerant enim in prima editione, imperfecto sensu. Jam autem epist. 75 dicit se licentiam a papa postulasse excommunicandi Puteacensem dominam, et ejus milites pro intermissionis injuriis Carnotensi Ecclesiæ illatis. Quod vero hac epist. meminit Hugo filii, cuius tyrannidem perstringit, conjungi debet cum loco epist. 111, ubi dicit, illum more suorum semper rependere mala pro bonis, nec pudore nec fide detineri a rapinis. Sed et appellatur, *cerastes in semita, et coluber in via*, epist. 211, Aymoinus lib. iv, de mirac. S. Benedicti, cap. 24, meminit hujus Hugonis, loquens de Ludovico, rege filio Philippi: «Rebellaverunt autem contra eum, quidam Francorum proceres opibus et viribus Guillemi regis Anglorum fidentes. Ex quibus Hugo de Puteolo, adversus eum arma corripuit; plures sibi asciscens auxiliatores. Rex vero ejus audaciam compescere cupiens, undeque militum contrahit manum. » Sugerius abbas S. Dionysii in lib. De vita Ludovici Crassi regis, ejusdem facta scelerata describit, graviterque afflissæ Carnotenses testatur. Verba proponam, sed correcta variis locis ope duorum manuscriptorum codicum, quos benignè communicarant viri clari Paulus Petavius et Antonius Loisellus, quia valde illustrant hanc epistolam, et simul meminerunt Iwonis quem Hugo carcere destinuerat:*

« Sicut bene fructificantis arboris gratissimus fructus, aut stipitis transplantatione, aut ramorum insertione odoriferum saporem restaurat: sic et iniurias et nequitias ex stirpando propagatio et traducere multorum nequam in uno conglutinata tamquam anguis angui inter anguillas stimulans, nativa amaritudine tanquam absinthio potat. Cujus instar Hugo Puteolensis vir nequam, et propria et antecessorem

A tyrrannide sola opulentus, cum successisset in honore Puteoli avunculo Guidoni (pater enim ejus mira superbia in 158 primordio Jerosolimitane viæ arma assumpserat) omni malitia patrissare semen nequam non desistebat: sed quos pater flagellis, patre nequior scorpionibus cedebat. Intumesces quippe quod impune pauperes Ecclesias, monasteria crudelissime oppresserat, eo usque pedem movit unde cedererunt qui operantur iniquitatibus, expulsi sunt nec potuerunt stare. Cum igitur nec Regem omnium nec frenum Francorum magni duceret, nobilissimam Carnotensem comitissam cum filio Theobaldo pulcherrimo juvete et armis strenuo aggressus, terram eorum usque Carnotum depopulans, rapinis et incendiis exponebat. Nobilis vero comitissa cum filio aliquando, licet tarde et insufficiente, prout poterat, ulcisci nitebatur. Nunquam tamen aut vix Puteolo a miliaribus octo seu decem appropinquant; tanta erat Hugonis audacia, tanta potestatæ superbie suppetebat facultas, ut eum pauci diligenter, multi servirent, cum multi ad defensionem, quam plures ipsi etiam ad destructionem, anhelarent. Magis enim timebatur quam amabatur. Cum autem comes prefatus Theobaldus per se parum, per regem multum proficeret in Hugonem perpendret: cum nobilissima matre quæ semper nobiliter regi servire consueverat, ad eum accelerat, ut optuletur multis precibus pulsat, multo servitio ejus openo meruisse represtat: Hugonis quædam, patris, avi et atavorum opprobria reportat. Memorare inquiens, domine rex, siue decet regiam majestatem, opprobrii et dedecoris quod avus Hugonis patrio Philippo fædus perjurio intulit, cum eum multas illatas injurias ulcisci in intentem a Puteolo turpiter repulit, fastu nequissimæ consanguinitatis factiosæ conspirationis exercitum ejus usque Aurelianum fugavit, captum comitem Nivernensem. Lancelinum Baugenciacensem, milites pene centum (hujus ministeri Ivo, epist. 172), et quod haecne inauditum erat, episcopos quosdam carcere suo dehestonavit. Addebat etiam improferando, qua causa, qua origine in medio terræ sanctorum constructum ad tuiationem ejus a venerabilis regina Constantia castrum non ab antiquo fuerat: quo modo etiam post totum sibi, nihil regi reliquum præster injurias fecerat. Modo si placaret, quia Carnotensis, Blesensis et Dunoensis exercitus copia, qua fretus resistere consueverat, non solum desiceret sed et ei officeret, castri subversione, et Pugonis exhaeratione, et paternas et suas ulcisci facile posset in injuriis. Quod si nec suæ nec benemeritorum punire vellet in injuriis: Ecclesiæ oppressiones, pauperum deprædationes, viduarum et pupillorum impissimæ vexationes, quibus terram sanctorum et terræ ecclesiarum dilapidabat, aut suas faceret, aut removeret. Cum igitur talibus et pluribus pulsatus rex, his consulendis diem dedisset, Milidunum convenimus; ubi multi archiepiscopi, episcopi, clerici et monachi confluentes, quia eorum terræ lupi rapacior devorabant, clamabant, pedibus ejus etiam nolentes accubabant, ut rapacissimum, prædonem Hugonem compesceret: præbendas suas munificentia regum in Belsa quæ ferax est frumenti, servitoribus Dei constitutas, de fauce draconis eripiat; terras sacerdotum, non minus sub sævitia Pharaonis solas emancipavit, emancipare satagat; partem Dei cuius ad vivificandum portat rex imaginem, vicarius ejus liberam restituit, suppliciter implorant. Quorum prece bono animo suscepta, nihil inconvenienter suscipiens, recedentibus prælatis Ecclesiæ, archiepiscopo Senonensi, episcopo Aurelianensi, Carnotensi venerabili Iwone qui tentus fuerat carcere, quem coactus fecerat pingi in eodem castello, multis diebus, consensu bonæ memorie abbatis Adæ antecessoris nostri remisit, me Tauricum cui praererat in Belsa, villam beati Dionysii utilem et annona fertilem sed nullomodo munitam. præcipiens ut dum ipse eum adhuc ad causam super

his vocaret, villæ providerem, hominum suorum et nostrorum manu militari pro posse fulcitam, ne eam incendio dissolveret, operam darem. Eam enim muniret, et sicut pater fecerat, castrum inde impugnaret. » Sequitur ibi longa narratio obsessi castri, in cuius fine addidit: « Rex vero non tantum Hugonem Puteolem exhaeredavit, quam etiam castrum Puteoli dirutis mœniis, et effossis puteis tanquam locum diviuæ maleditionis patulatum subversum deplanavit. Sed et alia vice longo post tempore cum in gratiam regis, multis obsidibus, multis sacramentis reductus esset; iterata fraude recalctrans, et docilis Sillam scelerum viciisse magistrum, iterato a rege obsessus, iterato exhaeredatus, cum dapiferum ejus Ansellum Garlandensem, baronem strenuum propria lancea perforasset, nativam et assuetam dedicare proditionem non valuit; donec via Jerosolimitana, sicut et multorum nequam aliorum, ejus omni veneno inflammatam nequitum vita erectione extinxit. » Hæc Sugerius. Ceterum continuator Aymoin lib. v, cap. 52, etiam refert a Ludovico Hugonem de Puteolo qui contra cum insurrexerat, debellatum fuisse, et Puteolum subversum ne successione temporum sibi vel haeredibus suis dominus de Puteolo posset resistere.

AD EPIST. LXXVII.

Joanni Messaliz. Sic etiam euditur in editione Gratiani recognita in inscriptione can. *Decessorum*, can. 25, q. 2. Sed variat nomen in aliis codicibus habentibus. *Mussaliz.* *Massilize.* *Massaliz.*

Sive a *dive recordationis imperatoribus*. In uno v.c. truncatis verbis tantum legitur, sive ab *imperatori- bus*. Sed in aliis exemplaribus altera lectio sibi constat, quae etiam confirmatur castigata editione Gratiani in can. *Placuit*, caus. 24, q. 4. Quare jam hoc loco mutatum est quod exhibuit superior editio, sive a *divina record.* non quod vitium alat ea scriptura; sed quia illud, *dive*, plures habeant libros astupitatores, et magis redoleat sermonem antiquorum temporum: quemadmodum in titulo epist. 87. Joannis pape octavi: «Ludovico glorioso regi filio dive memoria Caroli I Imperatoris Augusti.» Idem tit. epist. 91: «Dilectæ filie Angelberge imperatrici, divina memoria quandam domini Ludovici piissimi imperatorio conjugi.» Cujus generis multa exempla in libris constitutionum imp. pp. ut, *sub diva memoria Constantio*. In l. 1 de collat. Donat, vel relevat. possess. Cod. Theod., et ab exordio imperii *dive memoria patris mei*. In l. ult. eodem. tit. item secundum legem *divinae memorie Gratiani*, in l. xxxv. De episc. eccl. et cler., eod. C. Theod. Alexander papa tertius in rescripto ad Arnulphum Lexov. episcopum: *Diva ac reverenda memoria Innocentio papæ*. Neque vero solum de principibus Christianis loquentes, eorum memoriam diuinam appellabant, sed etiam de desertoribus, et hostibus orthodoxæ fidei. Hinc enim est quod a Valentiniiano et Valente Julianus imperator dicitur *dive memoria*, in l. 11 De numerar. actuar. C. Theod. pariter ab Arcadio et Honorio in l. vii. De prox. Comit. dipos. eod. Cod. ut etiam a Leone in l. lxi De decurionib. Cod. Justin. quod postremum non esse ferendum dicit Brissonius in Formulis. Sed si verum est quod scripsit Minutius Felix in Octavio, reges consecratos fuisse a paganis, non ad fidem numinis, sed ad bonorem emerita potestatis: hujusmodi sermo non adeo videtur debet insolens. Joannes Salesberiensis in Pollicr. lib. iii, cap. 10, reprehendit principes fidei luce præsignes, quod audeant **169** et gaudeant se divos appellari, *veteri consuetudine*, inquit, *in vita et adversus catholicam obtinente*. Ad hoc Georg. Cassander in prefatione *Hymnorum ecclesiasticorum*, im- probat recentem usum appellandi divos, quos antiqui sanctos vel beatos nuncupabant, quia nihil intersit inter divos et deos.

Sancimus, prius consulto principe ad resecandam tam præsumptivam factionem, cognoscendam. Antea

cusum : *sancimus ut prius*, etc. Apud Gratianum in cap. *De reb.*, caus. 12, q. 2 : *Sancimus ut prius consultatis principem ad resescandam tam præsumptivam factionem, et cognoscendum utrum.* »

Ap Epist. LXXVIII.

Ad Cluniacense monasterium. Glaber Rodulphus Hist. lib. II, cap. 5, de Regula S. Benedicti agens, dicit illam institutionem jam pene defessam ele-
gisse sibi sapientia sedem, et fructificatram ger-
mine multiplici in monasterio Cluniaco, sic nomi-
nato ex situ loci a clivo atque humili, vel potius a
cluendo, quoniam cluere crescere dicimus, insigne
quippe incrementum diversorum donorum a sui
principio obtinuit. Goffridus abbas Vindoc., in
epist. ad Hugonem, appellat secundum paradi-
suro.

Sine omni repulsione ascenderunt. Antea irreprese-
rat, *sine ulla*. Sed jam collatione facta complurium
veterum codicium sibi bene consentientium resti-
tuitur, *sine omni*. Nam et multis aliis locis ipsius
Ionis eadem locutio occurrit, nempe epist. 74, et
196, et 281, exempla etiam in aliis auctoribus, ut
in Urbani pape secundi, epist. 1, ad clerum et po-
pulum Carnotensem supra initio harum epistolara-
rum. Idem in privilegio conobii Cavensis: *Bona*
ipsa ad ipsum taliter devoluta sine omni sua hære-
dumque et successorum suorum contradictione
licet percipere. Et alio loco: *Ut tibi omnes*
concessiones et exceptiones per eorum vobis privile-
gia debeat confirmare sine omni pretio et lexio tar-
ditatis. Tale istud est Gregorii septimi lib. 11,
epist. 5: *Sine omni vestro periculo;* et lib. vii,
epist. 12: *Sine omni formidine.* Petrus Bles. epist. 6:
Sine omni invidia et depravatione. Henricus imp. ad
regem Celtaar: *Sine omni Christiana communione.*
Alia exempla in Arnulphi Lexov. episc., epist. 21,
23, 62, 63.

Guimundus. Al. *Guimundus*.

Ad episcopatum Aversensem. Ita plures manuscripsi; in aliis est *Avernensem*, quomodo etiam exhibuit prior editio. Sed altera lectio senior est, hic enim Guidmundus intelligitur episcopus Aver-sanus qui scripsit tres libros aduersus Berengarium et floruit sub Urbano II. Willielmus Malmesburiensis lib. iii De gestis reg. Angl. In Vita Willielmi primi de Berengario loquens « responderunt ei libri Lan-francus archiepiscopus, sed precipue et fortiter Guimundus prius monachus de Sancto Leofredo Normanniae, postea episcopus Aversanus Apuliae, nostri temporis eloquentissimus. »

Sancti Laurentii Aversensis. Sic habent multi codices, quibus accedit liber Put. *Adversensis*, in aliis *Avernensis*, quomodo exhibuit prior editio.

AN EPISTOLAR.

Humboldtus Antissiodorensis. Eo modo scriptum nomen urbis in plerisque melioribus membranis, sunt etiam quæ habent *Altissiodorensis*, alie *Antissiodorensis*, quod vulgo prævaluit. Jam olim variis modis nomen efferebatur, cuius re fidem faciunt versus Herici de Vita S. Germani lib. I.

*Celtico qua medios exergit Gallia tractus,
Quaque est vel terris vel mitior illa colonis
Urbem haud inclebrem Galli posuere priores,
Uberibus glebis, et optimi munere Bacchi
Ac prælabentis jucundis usibus annis
Magnarum quo se multis componere possit,
Autricus a priscis olim vocata refertur.
Etas posterior pennis et culmina avitis
Manibus impousit duri munimina belli.
Ex augmentatis verso cognominé muris,
Sive sequax usus dicas Antissiodorum,
Seu multilare velis et dixeris altiodorum,
Nomine diverso re est cumulator una.*

Hæc ille poeta ante annos septingentos. In Itinera-
rio etiam Antonini Aug. scribitur *Autesiodorum*: in

editione vero Glabri Rodulphi, lib. II, cap. 8, *Antisiodorum*, ubi de Roberto rege loquens rem singularem notat: Eam obsidione circumdedit, qui diu ibi crebris assutibus fatigatus residens, non adversus eam prævaluit, quæ fertur nunquam fraude vel hoste fuisse decepta."

Ad EPIST. LXXXI.

Papæ Urbani successisse. Bertoldus in Chronico ad annum 1099: "Romæ venerabilis papa Urbanus hujus nominis secundus, postquam sedem Romanam undecim annos et quinque menses gubernavit, post multas tribulationes, tandem iv Kal. Augusti de hac luce migravit; post cuius obitum dominus Paschalis, qui cit Regenerus, in ordine CLXII papa ordinatur, et hoc ex divina revelatione factum ubique divulgatur. Ordinatus autem est a clero et populo, post discussum sui predecessoris; die decima sexta." Ubi quod addit de divina revelatione, debet illustrari verbis Dodechini abbatis referentis fabulam de schedula partim pilosa, partim pura, qua significabatur papatus illius tempus placidum et turbulentum.

Quod in eundo facile incurreremus. Baron. tom. XII Annal., sic interpretatur hunc locum: "Nimirum si dicere, ut erat, se Romam pergere ad Paschalem, ab illis retineretur qui faverent ejus inimico imperatori et antipapæ. Si vero negaret sc̄, ut erat, inhærente Paschali, peccatum incurriter haud leve." Et paulo post addit: "Certe quidem quæ ad pericula spectant, ita ab hostibus vias obcessas hoc tempore Dominizo scribit de Henrico imperatore perduelle Romanae Ecclesiæ, atque viam domini Petri faciebat hi hostis custodire, viros spoliare jubens peregrinos." Hæc Baron. Scribit autem abbas Urspergensis in Chroñ. anno 1102, Henricum imperatorem publicasse Romanam se protecturum, quatenus tam sua quam apostolici causa canonice ventilata, catholica inter regnum et sacerdotium confirmaretur unitas, que tot annis scissa permanesarat. Non tamen venisse, nec nuntia dignitati apostolica subjectionem proficitia misisse, nec hoc latere alterum papam Paschali superponere, si fieri posset, conatum fuisse, nec profecisse. Paulo post scribit: "Inter hæc Wernerus quidam ex ordine ministerialium regis, quæ Marchæ, quæ in partibus Aquinæ præterat, quasi eamdem hæresim resuscitaturus, collectis undicuoque per Italianam copiis, corruptis quoque multa pecunia Rumanis nonnullis, dum dominus apostolicus Beneventanus immoratur finibus, quemdam pseudoabbatem de Fafara, prob nefas! cathedræ S. Petri imposuit, et ipsum papam Cœsarialis sub vocabulo Sylvestri appellari voluit. Qui tamen post paululum turpiter, ut merebatur, a Catholicis eliminatus, vesania sua præmium male conquisiti pejusque dispersi eris retulit damnum, præter fidei quod amiserat, cæco non doluit corde dispendium." Eodein spectant verba Dodechini: "Interea Wigbertus Romanae et apostolicae 160 sedis invasor moritur, et quia non habuit successorem suæ sectæ, ruit omnis populus ad Paschalem papam, et sic annibilata est hæresis ejus quia hæc nus vigebat." Hæc ille ad annum Dom. 1098.

Anselmus Cantuariorum archiepiscopus in epist. ad Henricum regem Anglorum in schedis manuscriptis: "Hoc tantum dico, quæ apostolicus Paschalis secundum Deum ecclesiastico est electus, et per totam Ecclesiam catholicam jam susceptus et confirmatus. Ille vero invasor de qua fama est, nullam habet electionem, aut suspicionem nisi a filiis diaboli inimicis Ecclesie Dei. Quapropter expectamus ut super illum cadat, si non cedidit, quod dixit Dominus, omnis plantatio quam non plantavit Pater meus ecclesia eradicabitur."

Ad EPIST. LXXXIX.

Habetis enim in heptatico. Plerique veteres codices non præfigunt aspirationis notam huic dictioni, sed et in aliorum auctorum libris scriptum offen-

A ditur *heptateuchus*, et *heptalicus*. Hic autem intelligit locum Deuteronomii cap. xxv, cujus verba in bunc modum concepta circumferuntur: *Si habuerint inter se iurum viri duo, et unus contra alterum rizari caperit, volensque uxor alterius eruere virum suum de manu fortioris, miseritque manum et apprehenderit verenda ejus, abscedes manum illius, nec reflectis super cum ulla misericordia*. Peccatum igitur est memoriae quod hic Ivo dicit, lapidibus obrui qui manum miserit ad genitale membrum (quod Lactantius Firmi appellat divinum et admirabile Dei opus, lib. De opificio Dei, cap. 13, et decorum atque pretiosum Cassiodorus lib. De anima cap. 16). Nam de sola uxore verba debent accipi, nec lapide cædi, sed truncari manu jubetur. Hujus vero appellationis ratio est, quia solebant veteres Ecclesiastici in unum conjungere et colligare quinque libros Moysis et insimul duos alias sequentes, Josue et Judicium, itaque, heptaticus complectebatur *Pentateuchum*. Quid si quem locum profrebant ex illis libris, citabant sub nomine heptatici vel *heptateuchi*. Cujus rei insinuata fecit ut nonnulli auctorum loci depravati et mutati fuerint: quod ex scriptura vet. cod. pridem observavit Marianus episcopus Reatinus in epist. 7 S. Hieronymi ad Laetam, ubi pro *heptateuchum*, alii substituerant *pentateuchum*; et epist. 28 ad Lucinium, *octateuchum*, pro *heptateuco*: quemadmodum etiam apud Gratianum in can. *Sancta*, distinct. 15, pro *pentateuchum*, correctum est, in editione Romana, *heptateuchum*, ex decreto Iovonis. Observavi etiam eodem viito labore versus Aratoris apost. Hist. lib. 1, c. 17, qui si vulgo eaditur:

Comprobat Omnipotens tardarum federe Mosen Ethiopam sociasse sibi:

C qui error incubat multis manuscriptis codicibus, ne quis putet nostro sæculo natum. Sed in antiquo optimæ fidei exemplari perspicue legitur, *Comprobat heptaticus*: quam vocem solus Aldus retinuit. Heptateuchi mentio fit ab Eusebio Emisso hom. in Dominicam septimam post Pentec. et homilia in Lucam, cap. 15, ut etiam a Sidonio Apollinar., lib. v, epist. 15, et Gregorio pape primo lib. vii, epist. 49, et lib. xii, epist. 30, et in cap. Qualiter, caus. 7, q. 1. Hinemarus Remensis: *Quæ utraque per se perpetrat in heptatico morte Domino præcipiente multantur*. Idem alio loco: *Quod aulem in heptatico de zelotipia scribitur*. Henricus de Gandavo lib. De illustr. Eccles. script. cap. 8, dicit Petrum de Rigam Remensis Ecclesia clericum scripsisse metrice Heptateuchum.

Ad EPIST. LXXXIV.

Contra interdictum bonæ memorie papæ Urbani coronam ipsi regi imposuerint. Philippus jam ante excommunicatis fuerat a papa Urbano in Claromontensi concilio, ut ait Ivo epist. 211. Pœnitens postea absolutus: at ubi audivit Urbanum obiisse, reddit ad consortium pellicis Bertræde. Qua causa Paschalis successor Urbani misit in Galliam duos cardinales, qui coacto concilio Pictavis, regem de uno excommunicarunt, quemadmodum indicat auctor. dicta epist. 211.

Ad EPIST. LXXXV.

Et cum hoc correctum fuerit. Ita castigatum ex vet. cod.; male antea: *El hoc quod rectum fuerit*.

D *Quidquid dixerint vobis legali vestri*. Ita restitui ex plerisque vet. cod.; antea: *Quam quod dixerint vobis legali nostri*, ut habet unus manuscriputus.

Ad EPIST. LXXXVII.

Et veterino ipsius Ecclesie morbo. Hæc lectio prioris editionis firmatur consensu variorum manuscriptorum. Sed in aliis exemplaria, mutata dictione, pro *veterino*, habetur, *et veteri*, ut in vet. cod. Servini. Est etiam liber Put. qui refert, *et ne tertie*.

Omni canonica obedientia. In uno cod. : Omni canonica electione.

Illitteratum, aleatorum et ceteris hujusmodi lenocinziis vacantem. Ita ex melioribus vet. cod. Prior editio habebat : Alearum ludo tantum et ceteris hujus mundi lenoc. vac.

Pro voluntate regis Philippi, a quo jam antea varias illatas injurias luisse Belvaciensi Ecclesiae, testatur papa Gregorius septimus, lib. i, epist. 75, ad eundem scribens.

161 *Stephanus vocatur de Guarlanda. Lecturem plurimi et meliorum codicium prætuli, tunc quod ejus aetatis scriptores meminere parilis cognominis. Nam apud Sugerium, lib. De vita Ludovici Grossi, memoratur alias Ansellus de Guarlanda, dapifer et miles strenuus, et paulo post Ansellus Guarladensis baro strenuus, et alio loco Gulelmus Guarladensis, apud Wilelmum Tyrium, De bello sacro lib. i, cap. 17, Guidu de Garlanda Francorum regis dapifer.*

Ad EPIST. LXXXVIII.

Hilgodus, quondam Suessionensem episcopum. Ita cudi debuit, quomodo habent meliores vetusti codices, non autem Hilgotum. Nam et in prisco catalogo abbatum a tempore restaurata scilicet non auctem conditi Majoris Monasterii, Hilgodus appellatur. Cujus verba faciunt ad interpretationem hujus epistolæ, qua quidem Ivo dicit patrem fuisse electum in monasterio, sed non exprimit nomen loci : « Septimus abbas Hilgodus. Hic privilegia de libertate hujus Ecclesie pro qua dominus Bernardus diu laboraverat, data a beato papa Urbano attulit. In Angliam etiam pergens 30 marcas argenti quas annuatim habemus a rege et regina Anglorum et pluralia aquisivit. Hui fuit primus episcopus Suessionensis Ecclesie, et postea abbas supradicti cenobii. Hic requiescit in introitu in dextera parte ad altare sancti Antonii. Hic rexit Ecclesiam istam ab anno 1130 usque ad annum 1148 et obiit Idus Octob. » Alius prius scriptor in libello de tribulationibus Majoris monasterii. Eo itaque tempore Brivatis quondam assidente concilio, fratribus nostris illuc delegatis, domino Bernardo priore, Hilgodo Suessorum episcopo, et Andrea fratre ejus, et Jacobo medico, causa nostra secundum superiores excursus ventilata est. » Et eodem libello paulo post ejusdem commeminit.»

Ad EPIST. XC.

Quia trevia Dei non est communis lege sancita. Germinata littera in quibusdam libris, trevia. Alibi trehua vel treua. Willelmus Tyrius De bel. sac. lib. i, cap. 15 : Ut pax que verbo vulgari treuga dicitur, ab omnibus observaretur illibala. Glaber Rodulphus Hist. lib. v, cap. 1. « Hoc insuper placuit universis, veluti vulgo dicitur, ut treuga Domini vocaretur : quæ videlicet non solum humanis fultæ præconiis, verum etiam multorum divinis suffragata terroribus. »

Ad EPIST. XCI.

Et præcipue reculas. Sic castigavi fide meliorum codicum, male enim primitus cusum regulas quæ labecula etiam incubat multis antiquis membranis. In manuscripto Servini offendit scriptum regulares. Autor autem dixit reculas ut epist. 101 : cuius reculas saistivit, quo loco unus vetus codex obrudit, regulas. Donatus in vita Virgilii : Camundus sylvis et apibus curandis reculam aurit. Salvianus De vero Dei jud. lib. v : Quia transferre illuc reculas atque habita junculas suas familiisque non possunt. Et paulo post, spoliati reculis suis. Ita enim referit editio Paris. anni 1575. Sed Pithœana habet reculas et resculsi, quod non sine prisco exemplari factum. Idem Salvianus, lib. i, ad Ecclæs. cathol. : Cur non bona fide datis a Deo resculsi uitum? alii auctores reculas dixerunt. Agobardus in epist. ad imperatorem : « Eum quem occidere aut superare cupit, jussus est ut diligat sicut seipsum ; reculas illas pro quibus contendit, arbitriari ut stercora. » Sic enim observavi scriptum esse in codice antiquo Pap. Massoni., nam vulgata editio corrupte obrudit recusias illas. In

A Capitularibus Caroli et Ludovici lib. vii, cap. 192 : qui reiculam Ecclæsie petunt a regibus.

Ad EPIST. XCIII.

*Daimberto Dei gratia Hieros. In uno exemplari Lamberto, quod nomen varie scribitur in aliis auctoriis. Nam apud Willelmum Tyrium De bel. sac., passim appellatur Dagobertus, ut lib. ix, cap. 14, et 15, et lib. x, cap. 7, 25 et 26; item lib. xi, cap. 14. Item Dagobertus apud priscum et anonymum auctorem fragmenti historie Francorum a Roberto ad mortem Philippi regis, ubi dicitur papam Urbanum direxisse Hierosolymitanis Dagobertum episcopum Pisam, virum omni probitate decoratum. Mattheus Paris in Historia Anglie ad annum Dom. 1100 refert favore ducis Normannorum Roberti, et episcopi ejusdem Maturanensis de Calabria in sedem patriarchalem fuisse intrusum Arnulphum quemdam sacerdotis filium et inter peregrinos incontinentia et nimia levitate notatum. Sed addit eundem Arnulphum citâ morte interveniente coactum fuisse depone dignitatem temere suscepit. Post illum autem vacante sede per menses quinque, a principibus praesentibus venerabilem Daibertum in throno patriarchali collocatum. Fuit autem inquit, ante episcopum Pisam Ecclesie, vir ad plenum eruditus, et in agendis ecclesiasticis a puero erutitus. Willelmus Malmes. De gest. reg. Angl. lib. iv, cap. 2, ait se non ambigere papæ Urbani consensum fuisse obligatum in illo constituendo, quia reverendus esset senio, potens, eloquio, et pollens marsupio. Folcerus Carnotensis vocat illum pium pastorem, et doctorem egregium, qui malevolorum odii vexatus fuit, et ab Ecclesia sua ejectus invidia Roberti cardinalis, et Arnulfi sepulcri sancti auctoritatem in cuius locum Evermarus quidam idiota suffectus. Sed cum ille Romam profectus fuisset, deque Roberto, Arnulfo et clero suo conquestus, Paschalis papæ eundem loco et honori pristino restitutus. A. Gul. Tyrio appellatur vir litteratus et prudens, religiosus valde, et honestatis amicus, lib. ix, cap. 14. Ejus tamen ambitio notata fuit. Nam multo labore principum capta Hierosolyma, eam sibi resignari fecit cum universis pertinentiis, specioso scilicet religiosis colore, Gothefrido duce spoliato, cui nunquam ea conditione regnum auctoribus principibus traditum fuerat, ut aliqui persona ullius præstatio[n]is vinculo se obligaret, quemadmodum loquitur idem **162** Tyrius lib. ix, cap. 16. Quare non immerito a Fr. Belleforeto reprehenditur in sua Cosmographia.*

Matris nostræ orientalis Ecclesie. Urbanus papæ sec. in sermone habitio in concilio Claromontensi : « Ad defendandam Orientalem Ecclesiam velocius concurrete, hec est enim de qua totius vestre salutis emanaverunt gaudia, quæ distillavit in os vestrum divini lactis ubera, quæ nobis propinavit evangeliorum sacrosancta dogmata. » A Daimberto patriarcha, Jerosolyma dictitur, omnium Ecclesiarum singularis mater, et gentium domina, apud Willelmum Tyrium, De bel. sac. lib. x, cap. 4.

Ad EPIST. XCIV.

Et episcopatus exutor adjudicetur. Locus restitutus est ope veteris codicis Put. qui solus retinuit veram et sinceram scripturam antea enim cusum fuerat, et episcopatus emptor ; quæ depravata lectio etiam habetur in aliis manuscriptis. In libro S. Ger. utraque plane desunt. Hic autem illud observandum, atate auctoris deposito episcopo, seu mortuo, aut in supremis agenti, tam laicos quam clericos solitos fuisse bona illius diripere ; cujus prævæ consuetudinis vestigia restant in can. Illud., caus. 12, q. 2, quod postea vetum fuit concilio Berdensi relato in can. Hac hujus, et concilio Avernensi in can. De lactis, dicta caus. 12, q. 2. Willelmus Malmesburiensis. De gest. reg. Angl., lib. iv, referit in Anglia tempore regis Willelmi primi, post decepsum episcopi vel abbatis omnes redditus integre custodiri solitos,

qui postea resignandi essent pastori substituendo; ut mortuo illo rege statim omnia mutata fuisse, et redditus tisco regio illatos rapacitate Rannulfi procuratoris, de quo infra in notis ad epist. 153.

Ab EPIST. XCV.

In me propter eum. Sic vet. cod.; antea perpetim. Ex prædecessorum. In duobus vet. cod. de præcessorun. Est quadam differentia utrorumque verborum. Nam prædecessorum nomen latius extenditur. Cassiodorus, Var. lib. iv, epist. 44: « Conquestus est casam sui juris ante decessorem prædecessoremque nostrum longua etate possemus. » Idem lib. viii, epist. 16: Nam quod vobis per decessores prædecessores nostros temporibus domini avi nostri consuetudo longeva dedit. » Hincmarus Rem. archiep. in epist. ad Nicolaum papam. « Nil petii nisi sicut decessores ac prædecessores mei eo uti in episcopi ordinatione solebant. » Viderit igitur Ant. Contius, qui in prefatione sua ad Codicem Justiniani, inter dictiones suas barbarum sæculum prave inflexisse dicit, numerat prædecessoris vocem, et addit se nulla addita sua emendationis ratione ubique rescripsisse decessorem, pro prædecessorem.

Ab EPIST. C.

Nec caret nævo consensionis. Ita in omnibus manuscriptis. Sed pro nævo, substitutum est scrupulo, in can. 3, distinct. 86, ubi hæc verba tribuuntur Joanni papa octavo, ut citiam in can. 8, can. 23, q. 3, ubi ascribuntur non Joanni, sed Anastasio et Damaso.

Ab EPIST. CI.

*Cujus reculas saisivit solus cod. Put. regulus; simili errore qui supra notatur ad epist. 91. Plures autem membranæ habent, saisivit, pro quo quidam codices, saisivit, vel saivit. Eodem verbo usus epist. 121: *In vivo coriarum saisivit.* Wilelmus Malmesbur., De gest. pontif. Angl., lib. i. *Rex ergo archiepiscopatum saisivit.* Anselmus Cantuar. archiepiscopus in epist. ad Henricum Anglor. reg.: *Me in Normannia in pacem vestrum suscepisti, et de archiepiscopatu meo me resaisisti.* Idem in epist. ad Ermulfum: *Rez me resaisivit de toto archiepiscopatu.* Wilelmus Malmesburiensis De gest. pontif. Angl., lib. i: *Anselmum juberes resaisisti.**

Ab EPIST. CII.

*In suis capitularibus. Basilicensis editio anni 1557, libro titulum dederat legum Francicarum. Ubi ea statuta extant lib. i, cap. 78. Sed novissima editio Pitheo anni 1603, rectius inscriptis capitularia, ut nuncupari solent a priscis auctoribus. Eadem appellavit capitula regalia ab Ivone epist. 171, et capitula augustorun ab Hincmaro Remensi archiepiscopo. Locus autem quem hic intelligit Ivo, extat in iisdem capitularibus dictæ editionis sub cap. 84, in quam sententiam consule Gratianum in cap. *Sacrorum*, distincti. 63.*

De obnoxietate parentum. Qui enim servili conditioni obnoxii erant, vetabantur fieri episcopi, cap. 1, dist. 34, ut nec originarii, cap. 9, et cap. 15, eadem dist. atque quilibet obnoxii, cap. 7, dist. 34, et cap. 15, dist. 54.

Ab EPIST. CIV.

*Domum Gualonem virum vita honestum. Exstat epistola Anselmi Cantuariensis archiepiscopi, quæ mentionem fit hujus electionis (Vide epistolæ Anselmi, epist. 69, lib. iii, *Patrol. t. CLIX*). 163 Hoc de Galpone etiam alia notant ad epist. 110.*

Litteribus studiis. Ita plures vet. cod. antea, liberalibus. Hincmarus Remorum episcopus lib. Adversus Hincmarum Laudunensem episcopum: « Permisisti te interim tantum ut studio litterali in cumberes, de sententiâ jactitare, donec in maturiori etate ab illo etiam vitio possem compescere. » Hildebertus Cenom. episc., ep. 36: « Ex canonici postulas, tuumque tibi nepotem substitui, moribus insignem, et ad litteralem scientiam coavis excultum disciplinis. » Gregorius septimus lib. ix, epist.

A 2 ad regem Hispaniæ: « De illa autem persona, quæ in archiepiscopum fuerat eligenda, dicimus, licet satis prudens et liberalis videatur, tamen disciplinae fundamento, videlicet litteraris scientiæ peritia indiget. Quæ virtus, quam sit non modo episcopis, verum etiam sacerdotibus necessaria, ipse satis intelligis, cum nullus sine ea aut alios docere, aut esse possit defendere. »

In cor ejus eliqueraverunt: Male solus cod. Put., eliquerunt, forte pro eliquerentur.

Quod predictus electus discipulus meus fuerit. Ideo temulit Ivonis suspensus, quis cum hæc scriberet, nondum reconciliatus erat suo regi Philippo, quemadmodum aperte indicant verba quæ habentur in fine hujusce epistolæ.

Si in regno ejus aliquando fieret episcopus. Ejusdem generis est quod Nicolaus papa reprehendit Lothariensem regem, quia non permittebat in suo regno Lothariensi ulla eligi vel provehi ad episcopatum nisi sibi faventem, cap. Porro, distinct. 63.

Non nulli electioni assensum præbere. Vetusto jure requirebatur consensus regis Gallorum, et electoribus episcoporum et abbatum sui regni, veluti colligitur ex variis locis ipsius Ivonis, epist. 54 et 89. Quin etiam licet aliquando libera esset clericorum et populi electio, tamen consulendus erat rex, quod paucis exemplis satis erit indicari. Nicolaus monachus coetaneus Ivonis, in Vita S. Godefridi episcopi Ambianensis, lib. i, cap. 18, scribit Henricum abbatem Novigenti liberam permisisse facultatem eligendi pastoris in sui locum. Tum episcoporum consilio, et Ingelramni comitis castelli Cociai, decretum fuisse monacho Godefrido hoc onus imponendum, idque relatum ad Philippum regem Francorum, qui tanti viri electione gratulatus, rem jussit accelerari. Et cap. 29, refert eudem Godefridum postea electum fuisse in episcopum Ambianensem, et missam fuisse legationem ad eundem Philippum cui erat charissimus et familiaris. Et addit: « Jussit igitur more regio ejus promotionem accelerari. » Sugerius abbas sancti Dionysii, lib. de Vita Ludovici Crassi, testatur monachos illius cenobii affectos fuisse coniunctis et carcere inclusos, quia ausi fuerant sibi eligere abbatem cumdem Sugerium, non prius petitia licentia dicti regis, cujus tamen gratiam postea meruit. « Abbatis Adæ decessum denuntiat (inquit) communem de persona nostro pleno conventu factam electionem: sed quia inconsulto rege factum fuerat, meliores et religiosiores, fratrum, milites etiam nobiliores cum obtulissent domino regi electionem, ut assensum præberet, multos affectos coniunctis, Aurelianis castello inclusos reportat. » Et paulo post: « Tripliæ angebar dispendio: utrum contra domini regis voluntatem electionem suscipiens Ecclesia Romanæ rigore, et domini pape Calixti qui me diligebat, auctoritate, matrem Ecclesiam, quæ a inimicis, gratissimo liberalitatis suæ gremio dulcisimo favore non desisterat, dilapidare et emungere utroque dissipatore occasione mei cum nunquam tale quid affectassent, sustinere, utrum fratres et amicos pro amore nostro deturpari et dehonestari regio carcere permitterent utrum etiam pro his et hujusmodi eam postponens tanta improperium repulsæ incurrerem, » Robertus de Monte, in appendice ad Chronicum Siegerberti anni 1141, adnotat orta dissensione inter papam Romanum et Fr.ancorum regem Ludovicum: Gallicanam Ecclesiam fuisse conturbatam. Defuncto enim Alberico Bitricensi archiepiscopo, missum a papa Innocentio ejusdem Ecclesiæ pastorem consecratum, sed a rege Ludovico repudiatum, eo quod sine eius assensu ordinatus fuerat, atque ideo in civitate minime receptum. De quo etiam infra ad epist. 105. Ceterum exstat epist. 282 S. Bernardi Clar. ad Ludovicum regem Francorum, quæ dicit nec rationis nec consuetudinis fuisse toties toties requirere favorem regis, quoties clerici dissentientib[us] in eligendo pontifice. Satis

enim fuisse semel illos promeritos assensum principis.

Nec electo bona episcopalia dimittere. In hanc rem locus egregius in testamento Philippi Augusti regis, quo profecturus Jerosolymam, Adelæ matri et Guillermo archiepiscopo Remensi avunculo suo tutelam regni commendavit. « Si forte contigerit sedem episcopalem vel aliquam abbatiam regalem vacare, volumus ut canonici Ecclesie vel monasterii vacantis monachi veniant ad reginam et archiepiscopum sicut ante nos venirent, et liberam electionem ab eis petant. Et nos volumus quod sine contradictione eis concedant. Nos vero tam canonicos quam monachos monemus, ut talem pastorem eligant qui Deo placet, utilis sit regno. Regina autem et archiepiscopus tandem regula in manu sua teneant, donec electus consecratus sit, vel benedictus : et tunc regala sine contradictione eis reddantur. » Qui locus exstat apud Rigordum lib. i De gestis ejusdem Philippi Augusti.

Franorum rex Roman in proximum se venturum dicit. Tunc enim flagante adhuc schismate inter Paschalem secundum et Guibertum antipapanum, Philippus cum toto regno adhærebatur parti Paschalibus, quemadmodum eum favit Urbano, ut notatum ad epist. 46.

Et ad vomitum, sicut jam contigit, reversus fuerit. Vide epist. 84.

AD EPIST. CV.

Præter quod sacramentum sic rectius ex vet. cod. quam ut antea, propter quod. Auctor autem epist. 144, dicit eudem Galonem licet electum, tamen non posse habere pacifice Belvacensem episcopatum, propter sacramentum Ludovici, fuerit igitur duplex iusjurandum in hanc rem, nempe Philippi regis patris, et filii Ludovici Crassi. Uterque princeps mordicus adhærebat suo sacramentu. Huc referri potest non dissimile factum Ludovici regis, qui cum papa inscio principe **16.4** Petrum ordinasset in archiepiscopum Bituricensem mortuo Alberto : id rex (ut ait Matthæus Paris) in injuria sua dignitatis factum vehementer indignans, propositis publice sacrosanctis reliquiis in praesenti multorum juravit quod archiepiscopus prefatus, quadruo ipse viveret, civitatem Biturigam non intraret. S. Bernardus, epist. 221, ad eudem Ludovicum appellat illicium maledictumque juramentum, inconsultissime usurpatum contra Ecclesiam Bituricensem : et epist. 223 ad Stephanum Prænestinum episcopum, vocat Herofianum juramentum. Qui pariter in epist. 219, ad quatuor episcopos curie, dicit se non excusare regem, quia juraverat illicite, et perseverabat injuste, verum id non voluntate, sed verecundia : « Nam probro duecerabut apud Francigenas juramentum solvere, quamlibet male publice juratum ; quamvis nemo sapiens dubitet illicita juramenta non esse tenuenda, » etc.

Per quandam servientem suum. Ita vet. cod., ut epist. 65, 116, 121 et 135.

AD EPIST. CVII.

In finibus terræ. Ut epist. 278, in extremis maris, quia penitus toto orbe divisi Britanni Virgilio Eclog. 1. Hericus lib. iii de Vita S. Germani Autiss. Britannum describens :

*Extima telluris limbo cinxisse perenni
Oceanum perhibent patrum instrumenta priorum.
Is certe finem quadrato fecerat orbi
Gallica qua rapidi perstringunt littora fluctus.
Insula ni vasto terrarum plurima ductu
Alterius ferme nomen conduceret orbi,
Edicto veterum vocata Britannia.....
Reginæ angelorum Maris. Hæc verba adjecta sunt ex vet. cod. quæ antea deerant.*

AD EPIST. CVIII.

Non aliunde exarsisse istam malevolentiam. Nomen

*archiepiscopi Turonensis quod hic suppressit, potest suppliri inscriptione epist. 235, ubi appellatur Rodulfus; ex cuius etiam epistolæ lectione, itemque epist. 234 liquefiant graves et acerbæ contentiones tunc temporis incaluisse inter illum archiepiscopum et abbatem monachosque Majoris Monasterii cuius rei obiter commeninit Goffridus Vindocinensis abbas in epistola ad Goffridum episcopum Cartonetensem, quæ exstat inter epist. Goffridi Vindocinensis (*Patrol. l. CLIX*). Ubi superbiam illorum monachorum exaggerat, et reprehendit quod proprio suo pontifici derogarent. Hujus autem controversiæ ampliorem narrationem reperi in libello manuscripto vetusti et anonymi monachi supradicti monasterii, qui exstat in bibliotheca Laur. Bouchelli advocatei Parisiensis. Verba hæc sunt : Hostes isti qui nos haec tenus affixerant, non alii fuere quam qui nos custodire debuerant, et defensare ut filios et fratres, videlicet Rodulfus (a) Turonensis Archiepiscopus cum clero suo. » Et mox subiicit : « Difficiliumque et solo auditu intolerabile nobis erat quod ipsi infendebant, nec antecessores eorum presumperant, ad mensuram ceterorum diocesis suæ cenobiorum, ubi indecenti petulantia lascivire solent et seculari [vel. cod. secculari] quod dictu nefas est, ad hoc dedecus majus redigere monasterium unde per multas terras religio exordium sumperat et augmentum. Illud tamen quod ex qua nescimus consuetudine vel ex quo tempore inoleverit, nisi forsitan pro antiqua loci veneratione et dilectione, ut in monasterio nostro Paschale archiepiscopus sollemniter celebraret stationem, nec patres nostri, nec nos eis haec tenus negavimus, cum exinde multa mala etiam usque ad homicidia evenissent doleremus, donec sub concessa licentia exigere ceperunt illicita, et quod ad devotionem antiqua consueverat religio, in derisionem et scurrilitatem moderna eorum subvertit abusus.*

Cum igitur super omnibus querelis quas erga nos habebant, justitiam pacisque concordiam in quacunque curia vellet offeremus, stomachantibus illis et indigne ferentibus quoniam ad nutum eorum singula non procederent, impatienter ergit adversus nos archiepiscopos, et absque ullo Dei et hominum respectu excommunicationem super nos et super locum nostrum præcipitavit, ubique nos diffamavit apud reges et principes, ut ethnicos et publicanos evitando denavit, diversarum provinciarum episcopos eamdem ferre super nos sentientiam, ut super rebelliones et profanos incitavat. In tantum itaque excrevit eorum indignatio et nostra dejectio, ut senes nostros ipsis ante veneratos regibus, vernacula eorum arroganter contemnerent, cum eos equis suis detrusos, rebus ablati, injurias et tumultu illatis per paludes ejulando prosequi secererent. » Deinde sequitur :

*« Providentia Dei super hoc pericolo consilium et opem requivimus domini Amati legati sedis apostolicae et archiepiscopi Burdigalensis Ecclesiæ. Qui afflictionis nostræ valde compatiens, indicavit nobis cassam esse illam excommunicationem, quam super nos archiepiscopus Turonensis et complices ejus intentaverant. Quippe ipse antea cumdem archiepiscopum Rodulfum certis ex culpis excommunicaverat (*conf. not. ad epist. 73*); et in hoc magis nos esse reos constante affirmabat, quod inobedienti suo quoquomodo obedieramus, et excommunicato suo communicavimus, quam quod ejus temeritatem et pertinacia rationabiliter occurreramus. Dataque veniam noxa illius et injuncta pœnitentia interminavit nobis, ne ulterius illi communicaremus, neque ejus obligationem ullatenus servaremus, enique defensorum et prolocutorem nostrum super hoc ratio-cinio ubique prætenderemus. » Et inferioris :*

« Eo itaque tempore Brivatis quodam assidente

(a) Sic appellat in sequentibus; alibi Rodulfus, vel Radulphus.

concilio fratribus nostris illuc delegatis, causa nostra secundum superiores excursus ventilata est, et diligenter enucleata, sanaque et irreprehensibilis reperta est, et ab omnibus approbata, presente illo de quo saepe conquesti sumus Rodulfo Turonensi achiepiscopo et factoribus ejus, qui pudore ipso in facie notabantur quod unde nos obligasse putavabant, obligatores ipsi et reprehensibiliores judicabantur. » Et paulo post addit: « Huic synodati diffinitioni praeſut dominus Hugo Romanus sedis vicarius, idem ipse primas Galliarum Lugdunensis metropolitanus, assidentes ei Auxiensi et Narbonensi archiepiscopis cum multis diversarum provinciarum episcopis et abbatis. Sed crudelium et insidianum nobis obstinata et inverata obturatio, tot sapientium incantatorum molliri non potuit consilio, nec divelli ab odio cui semel conglutinata et confederata fuerit perverse mentis affectio.

Aliud ergo non multo post consilium Augustiduno celebratum est a supradicto venerabili priuate et archiepiscopo domino Hugo, ubi presente illo infatigabili cultuante nostro Rodulfo Turonensi archipresule, et domino Hoello Cenomanensi episcopo suffraganeo ejus et fautori, multis quoque ecclesiasticoſum officiorum administratoribus undecunque adunatis, astantibus eisdem fratribus nostris, quos in priori concilio 165 adnotavimus, cum quibusdam aliis utraruque partium causa replicate sunt. Quantoque nostra diligentius est perscrutata, tanto certior laudabiliorque est reperta: illorum autem quo magis mota, tanto reprehensibilior est effecta. » Et paulo post de reconciliatis ibidem agens: « Sed ut postea rei probavit eventus, non tam ex vera charitate huic paci consenserunt, quam pro synodalre increpatione, et justæ invectionis inexcusabili confusione, quod in corde non habebant, in facie simulaverunt, nam mox ut hinc discessum est, quidquid sanctum fuerat, disrupterunt, et in consuetas adversum nos obtrectationes et insidijs, quasi accepto iuctu lassessiti, acerbius insurrexerunt. » Et paucis interjectis addit:

« Denique Dolensi colloquio, quod eu tempore babitum est eorum primatibus et legatis sanctæ Romanae Ecclesie, domino videlicet Hugone et domino Amato, de quibus prædictissimis presentibus quoque Cenomanensi et Pictavensi præsulibus, multisque aliis episcopis et abbatis, assistente etiam domino abbate nostro Bernardo, et de congregatione nostra quam plurimis fratribus, causis utrinque replicatis repertum est et publico conventu divulgamvit Rodulfum archiepiscopum Turonensem qui in facie cum clero suo aderat, ante illam male ab eo super nos illatam sententiam, a domino Amato esse excommunicatum, clarescentibus et propositis culpis, de quibus se excusare si voluit non potuit. Multis præterea sacerdotum conventibus, et principum curiis, in quibus non diffamaverant, impudentia eorum et obſtinationis ratione congrua restitimus, plerisque qui induxit illorum in nos erraverant, correctionis satisfactionem ad nos deferentibus; illis tamen in errore suo manentibus, et in errorem et odium quos poterant adversum nos secum trahentibus. » Postea subjicit:

« Rodulfus archiepiscopus in sententia crudelitatis sua permanens, cum nos a fundamento exinanire machinaretur, judicio Dei magis ipse extinxerit, et sede sua pulsus, dies suos dimidiare non potuit. Rodulfus Aurelianensem successorem habuit, cuius iste imaginem et potestatem accipiens si quid judicio illius deerat, opprobriis et injuriis quas ex ejus autoritate nobis infererat, plenissime exaggravit. Verumtamen in primordio introitus sui, benignitas simulacro affectare nos coepit, infestationem antecessori sui quam exercuerat in nos vehementer reprehendit, et cum quibusdam senioribus nostris

A sub fidei suæ testimonio firmavit, quod pacem dilectionemque erga nos et locum nostrum indissolubiliter teneret, de supradictis questionibus nihil a nobis exigere: et si nos privilegium tuitionis a sede Romana impretrare possemus, ipse nobis lactur [aut]orjet suffragator per omnia existeter. Cur hoc nobis promiserit cum nihil tenerit, nescimus, nisi forsitan quod ordinationis suæ nos nocturos quod non intendebamus, existimaverit. Postquam vero intronizatus et securor redditus est quod in corde gestabat in publico aperuit.

« Agressus est itaque novus hic archiepiscopus opera patris sui renovare; antiquum intestinum spiritum adversus nos resuscitare, ex illius auctoritate et sua publice nos excommunicatos acclamare, et rebelles pontificum ubique denotare.

« Nos igitur qui a facie ursi evasisse sperabamus, postquam in leonem et catulos ejus periculosius offendisse nos conspeximus, et nec primatum patrocinia, nec episcoporum concilia nobis proddesse sensimus; coacti tandem tam longa et intolerabilis persecutione, ad sinum et alas sanctæ Romanae Ecclesiae configimus: ubi et suscepit et recreati sumus. Unde et privilegium libertatis adversus inferiorum dignitatum incursionses accepimus, primum auctore apostolico, qui prius abbas (a) venerandæ religionis præfuit montis Cassini monasterij; deinde a successore ejus plissimo ac semper amplectendo papa Urbano.

« Sed neque hoc silere volumus quod ille idem Rodulfus Turonensis archiepiscopus, qui faciem suam erga nos immutaverat, et initium lœdus dissolverat: cum pallium suum a beato papa Urbano postularet, non ante habere potuit quam ab insectatione nostra cessare, et in assensu tuitionis et libertatis nostræ eidem papæ obedire se presentibus quibusdam ex fratribus nostris, quos illuc miseramus, spondidit, etc.

C « Cum fide sua tenere nos hominem qui teneri non poterat, existimaremus, et quasi labore consummato pervenisse ad requiem gauderemus: rursum incipere, ad sinum apostolicum inundante diluvio recurrere coacti sumus. Utrinque igitur ad concilium Claromontanum convocamur, ubi Rodulfus Turonensis archiepiscopus de nota excommunicationis quam predecessor ejus super nos injuste injecerat, et ipso communicante et patrocinante nobis apostolico publice confirmavera, proclamantibus nobis a domino papa appellatus, coram omni concilio se excommunicatos nos appellasse, in quantum reminisci posset denegavit. Quod tamen si unquam ex ore ejus evaserat, plus ex commotione aut indignatione animi, quam ex deliberatione processerat. Cum autem hoc adversus eum protestari legitimarum personarum assertione possemus quod in concilio suis prædicaverat, et per totam pene intonuerat Galliam tamen satisfactum nobis esse, assensu omnium qui aderant reputavimus, præstansque id nobis fore et omni endentatione honestius, illi vero vituperabilis omnes asserbant, publico concilio proprio ore dedicere quod probare poteramus publice eum dixisse. » Deinde subjicit:

D « Post hac dominus papa privilegium quod nobis dederat, coram omnibus legi precepit, concedens archiepiscopo Turonensi Rodulfo et clero ejus, cæterisque omnibus qui fautores ejus esse volebant, imo et aliis qui in neutra parte flectentes soli justitiae intendebant, ut si quid canonice possent, privilegio et auctoritate Romanae contradicerent. Cumque illi quos causa gravabat, obstinanter oblatarent, qui vero sanum sapiebant, justitiae assentiendo ratione pacifica acclamarent, dominus papa imperato silentio, etc. Autorizavit privilegium nostrum, sci-

(a) Victor papæ, successor Gregorii septimi, de quo in Chronico Casinensi.

lacet, ut nullus episcoporum juxta quod beatus Gregorius prohibet, in domo Majoris Monasterii publicam stationem celebrare audeat, propter servorum Dei inquietudinem: nullus episcoporum ab abbate Majoris Monasterii exigat professionem, nullus episcoporum super dominum Majoris Monasterii aut super aliquem monachorum eius quicunque sit, intentare audeat excommunicationem, præter Romanum pontificem, qui eos in gremium paternitatis sue propter supradictas necessitates tuendos et reverendos suscepit. Cetera vero ecclesiasticae disciplinae sacramenta accipiant fratres monasterii a Turonensi archiepiscopo, ita duntaxat si catholici fuerit, et in gratia apostolica fundatus. Sin aliter, sententiam habeant accipienti absque ulla calunnia ordinationes suas et sacrationes a Romano **¶ 66** summo pontifice, aut undeconque eis libuerit. » Et paucis interjectis sequitur:

* Hæc distinctio sive constitutio libertatis Majoris Monasterii facta est in concilio Claromontensi, a domino papa Urbano in octavias beati Martini Turonice civitatis archiepiscop, anno ab Incarnatione Domini 1093, regnante in Gallia rege Philippo, presente illo cum quo causam habebamus usque dicto Rodulpho archiepiscopo, cum clericis ejus contradicere quidem gestientibus, sed cum rationem dare non possent, ad rationem apostolici inviolabilem omnitescentibus, assistente pariter domino abbate nostro Bernardo, et de monachis nostris domino Rangero cardinali, qui fuit Regiensis archiepiscopus, etc.

Sequitur in eodem exemplari antiquo testimonium Arnulfi archiepiscopi Turonicae sedis, ex quo elici potest, necdum post superiora conciliorum edicta, pravas consuetudines desissem in illo Majori Monasterio, quas hic pontifex paulo apertius exprimit, et prohibere iterum coactus fuit. « Cum, inquit, juxta morem præstatum semel in anno, quarto scilicet Paschalis solemnitatibus die quod mihi officii erat acturus, ad eum locum pergerem, qui ideo Majus Monasterium dicitur, quod inibi sanctus Martinus primus Deo deseruisse ac monasticam conversationem instituisse creditur, compcri quadam illic causa adventus mei fieri, quæ loci ipsius habitatoribus exosam magis nostram visitationem redderent quam amabilem. Plerique enim eorum qui mecum tandem sanctæ celebritatis gratia se venire simulabant, tam ex laico quam etiam ex clericali ordine, adeo totius honestatis oblitio erant, ut contemptis que Dei sunt, missarumque celebrationibus relicitis claustra ipsius cœnobii violenter irrumperent, secretumque monachorum absque Dei reverentia violarent, epulasque sibi in locis divino cultui ordinatis exhiberi consueta redhibitione, fronte pudoris nescio exigerent. Quæ mala in tantum excrevisse cognovi, ut et hujus tam inhonestæ exactiōis occasione quedam sacrilegia et pene homicidia fierent.

« Ego finem his miseriis imponere cupiens statuo, ut haec quæ prædictissima, a nulla penitus ulterius expetantur vel perpetrentur, sed omnia, ut ait Apostolus cum charitate fiant: quatenus adventus noster ad sancta loca potius dici possit paterna visitatio quam tyrannica deprædatio, vel hostilis incursio. Quicunque ergo illuc mecum venire voluerit, pia ac Deo devota intentione veniat, videlicet ut quæ ad laudem Dei pertinere audiatur, quæ salutis sunt animæ inquirat, eligens inuentem cibo spirituali reficere, quam inhonestis commessationibus corpus aggravare nullum debitum in loco eodem requirens, nulla temeritate interiores monachorum recessus violare præsumens, nullisque molestiis eorum tranquillitatem concutientis: et ita ad propria reverti studeat, ut sua visitatio nisus a solo Deo compensatiōrem exspectet, quatenus servi Dei non aliqui nobiscum venientibus importunitate molestentur, et visitatio nostra magis sit eis amabilis quam exosa, nullo igitur modo quietem eorum perturbari volen-

A tes præsentis auctoritate præcepti interdicimus, ne quisquam successorum nostrorum stationem in memorato cœnobio faciens, inquietudinem aliquam servis Dei faciat, vel facere cupientibus consentiat. Quod præceptum ut irrefragibile perseveret, et a nobis factum certius credatur, nos et plerique fideili nostrorum qui tunc nobis assistebant, signis propriis inferius adnotavimus, » etc.

Ceterum eodem pertinet quod a quodam Joanne, Majoris Monasterii monacho scribitur in Historia Gaufridi ducis Northmanorum et comitis Andegavorum cuius verba profero ex codice antiquo: « Controversia frequens et plurima inter ipsum comitem et Turonensem archiepiscopum versabatur. Contigit ergo aliquando ipsos palam contendere. Archipresul itaque feliciter comoto dixit ad comitem: Quia rebus Ecclesiæ cui Deo auctore præsum, has et has irrigotis injuriis, pro certo sciatis quia vos excommunicaboh. At comes nil motus, tam voce serena quam facie, quod me, ait, domine presul injuriarum arguit, aut purgare crimen, aut emendare convictus non renno. Porro quas subjungitis minas vestre excommunicationis penitus non formido. Quo auditio episcopus graviter de contemptu quam de injuriis dolens, meam, inquit, sententiam non timetis? Illatas injuriis augestis insolentia, et in nostro contemptu divitiam majestatem offenditis. Nunquid noster parochianus non estis? Nunquid anima vestra curam ut pastor vester babere non debeo? Ad hæc comes subridens, bone pastor, ait, præsto quibus debes, et de illis habeto curam qui tibi commissi sunt. Canonicis porro Beati Martini, et monachis Majoris Monasterii unquid dominaris? Ego autem et canonicus de Sancti Martini, et monachus Majoris Monasterii. Ergo refrena jura, cohipe potestatem, et quam mihi sententiam minabar, super tuos exerce. Sic vir sapiens ei injustum pontificis evasit sententiam et quanti habere Ecclesiarum privilegia comprobavit.

Et omninoxum. Hæc verbum cum septem coherentibus, addita sunt fide veterum membranarum, quæ ante desiderabantur.

In Majori Monasterio publicas missas celebrare, erga monachos imperioso agere, bona monasterii prout libuerit usurpare. In similim sententiam Anselmus abbas Becci scribens ad Urbanum, ut monasterium Bencensem aliquo privilegio honoraret: Non enim (ait) ignotum esse puto vestre excellentiæ, quia plures episcopi non tam gaudent monasteria paterna pietate nutrit, et episcopali cura crudire, quam austera quadam dominatione, et propria voluntate gravare. » Ivo quoque epist. 103, reprehendit Gaufridum Bellavocensem episcopum, quod privilegia monachorum sancti Quiniusi temeraret, et exactio fatigaret. Gregorius septimus, lib. ii epist. 69, ad Cunibertum Taurinensem episcopum, illum arguit quod monachos Sancti Michaelis molestias afficiat.

¶ 67 Attamen ob varios abusus adversistas exemptiones abbatum ab episcopalijurisdictione indultas. sive apostolica auctoritate, sive bullis adulterinis, late disputat Petrus Blesensis archidaconus, epist. 69 ad Alexandrum tertium papam, et S. Bernardus Clar. abbas, De consideratione ad Eugenium papam lib. iii, cap. 4, conqueritur nullas vel paucas fuisse Ecclesiæ quæ plagam istam non dolerent aut timerent, et aditum sumnum pontificem, subtrahendo abbates episcopos, archiepiscopos episcopos, etc., probare se habere plenitudinem potestatis, sed justitia forte non item; facere hoc quia potest, sed utrum debeat, questionis esse. His addendi loci Joannis Salesberiensis Polycratici lib. vii, cap. 21.

AD EPIST. CX.

Galonem confratrem et coepiscopum nostrum. Edinerus, lib. ii de Vita Auselmii Cantuarieensis archiepiscopi, testis est se vidisse Romæ hunc Galonem quem Wallonem appellat: « Inter hæc, ait,

venit ad nos Wallo episcopus Parisiensis, vir bene religiosus, et ecclesiasticorum consuetudinum institutionibus ab ineunte aetate imbutus, hic Romæ notus et apostolicae legationis ministerio functus, familiaritate patrii Anselmi poticatur. » Quamvis autem Ivo hac epistola sedem episcopatus non designet, tamen ex collatione aliorum locorum perspicuum est intelligi debere Bellovacensem; de quo vide notas ad epist. 104. Reete igitur monet Baron, tom. XII Annal. ad annum Christi 1104, quod hunc Galonem modo Belyvacensem modo Parisiensem episcopum appellari vides, nequamquam tamen esse diversum ob diversos episcopatus. Hunc enim primo Bellovacensem consecratum episcopum; inde persecutio regis translatum in Parisiensem. Electum enim a Belyvacensibus testatur Ivo epist. 104 et 105. Sed tamen consensu regis fuisse translatum ab episcopatu Belyvacensi ad Parisiensem indicat in fine epist. 144. Ideo inscribit varias epistolæ Galoni Parisiensi episcopo, nempe epist. 169, 218 et 243; que etiam spectat locus epistole 193. De hoc Galone intelligitur locus epist. 144, ubi dicit Paschalem pontificem verba quædam injunxitse Galoni episcopo super absolutione regis Philippi. Idem postea interfuit coronationi regis Ludovici Crassi, regis Francorum, ut refert continuator Aimoini monachi, Hist. lib. v, cap. 59. Sugerius abbas in Vita dicti Ludovici scribit se coram papâ Urbano secundo cum esset in Galliis, contra hunc Galonem multis querimoniis ecclesias Beati Dionysii agitantem, viriliter stando aperta ratione et canonico iudicio satisfecisse.

AD EPIST. CXIII.

Pia tripidatione gaudemus. Ea senior lectio quam ut in uno prisco cod. *tripidatione*. Similis error latet initio lib. v Roberti monachi Hist. Jeros. « Babylonenses nuntiū cum appropinquarent, tantosque tanto gaudio trepidantes conspicuerunt, mirati sunt Castigari debet, tanto gudio tripudiantes. » Sic enim idem dixit lib. iv. « Quantum gaudium et tripudii exultatio fuit in illa die in castris. » Abbas Urspergensis in Chron. : « Incredibili totius civitatis ac multorum populorum tripudio suscepimus, nimis honorifice intronizatur. » Siegerbertus in Chron. : « Cum magno tripudio tam cleri quam populi itum est regi Francorum obviam. » Bertoldus in Chron. : « Papa tandem ad apostolicam sedem cum magna gloria et tripudio reversus. Infinita sunt exempla bujusce sermonis.

AD EPIST. CXVII.

Ita graterantur suscepunti. Sic meliores codices, ut epist. 110, 141, 144, in uno vel. cod. gnaviter. In antea vulgato, graviter.

AD EPIST. CXX.

Etiamsi pensem utrum juste an injuste. Prior editio habuit, *etiamsi præcessem*, quomodo nonnulli manuscriptorum in aliis est, *etiamsi si possem*. Sed verior visa est lectio codicis S. Germani, *etiamsi pensem*. Pensare pro cogitare frequens, ut epist. 25, 33, 180, 250, et S. Gregorio papa primo.

AD EPIST. CXXI.

Et per totum episcopatum, divinum officium interdicam. Hic observandus mos illius saeculi, quo divini officii celebratio solebat publice prohiberi, si qui res alieni juris occuparet et invaderet. Quo vero tempore ille mos cœperit non facilis conjectura. Hujus exempla proferri possunt ex Gregorio papa septimo, Registri lib. vii, ep. 16 ad Huberto episcopum Tarvannensem; quo loco interdicit omne divinum omnibus canonis de castro Sancti Pauli (solo Huberto interim usque ad audiencem excepto) et ipsis, et locis eorum, quousque villam cum ecclesia et aliis suis pertinentiis canonice restituerint ecclesias Sancte Mariae et Sancti Audomari, et coram Ilugona Diensi episcopo de inobedientia et excommunicatione satisfecerint. Idem eodem lib. vii, epist. 18 mandat Wilhelmo Auxiensi

A archiepiscopo, ut Pezanensem abbatem rognat Aureliacensi canobio ecclesiam unde lis erat, restituere. Quod si forte spiritu superbie induratus acquiesceret noluerit, jubet monastrio illi quod invasum est, officium divinum, et invasori omnem ecclesiæ introitum interdici.

AD EPIST. CXXV.

Daimberto. Mendose quidam codices Umberto. Ad hunc exstant multa anctoris epistole. Chronologia Altissiodorensis ad annum 1066: *Senonensi ecclesie post Fischerum præfuit Daimbertus ipsius ecclesie vicedominus.* Idem ad annum 1120: *Senonensi ecclesie post Daimbertum præfuit Henricus cognovit Aper.*

AD EPIST. CXXVII.

Respectus est inter me et commissam usque ad adventum Albanensis episcopi. Sichabent omnia exemplaria quædammodum paulo post: *Infra ergo hunc respectum non est legitimum vel honestum ut ei quærum aliquod malum.* Idem epist. 134: *Cum etiam respectus esset inter me et comitissam mediante apostolico.* Vox illius seculi qua etiam usus est Rigordus lib. De gest. Philippi Augusti regis Francorum, cap. de institutione decimaram: *Respectum habebunt a proximo festo Omnium Sanctorum post diem motionis domini regis, in duos annos.* Et paulo post: *Respectum de debito suo habebit iuxta factam ordinationem.* Et mox: « *Respectum habebit de debito illo usque ad proximum festum Omnium Sanctorum, presita quidem bona securitate de pace inde tunc facienda.* » Item: « *De omnibus delitibus unde datur respectus, oportebit ut debito det aequa bonam sidejussionem, vel meliorem quam antea dedisset.* »

167 Fulbertus Carnot. episc. epist. 65, ad Gaulsum abbatem: *At ergo correctionis vestre non expers in Kal. Octob. ei respectum dedi.* Goffridus Viud. abbas epist. Goffrido episcopo Carnotensi: « *Mibi vestre bonitate mandasti quod inter me et illam aut placitandi, aut concordiam faciendo respectum usque ad festivitatem sancti beati accepisti.* »

AD EPIST. CXXIX.

Et Ecclesiæ nostræ cataneus. Ita quidem prima editio, que lectio exstat in multis manuscriptis, uno excepto, in quo *capitanus*, et nonnullis videatur decurta dictio, ut ex *capitanas*, veteres librari efficerent *capitanus*, unde postea, *cataneus*. Saepe priscus auctor Romualdus secundus Salernitanus archiepiscopus continuator libri nondum editi De vita et moribus omnium principum, qui bode servatur in bibliotheca regis Gall., circa finem libri, hac voce usus est: « *Et comitissa de Berthenora cum Guillemo de Markysella, nobili Ferrarensi cataneo, cum magna multitudo militum et pedum ad succursum ejusdem civitatis veniebat.* » Capitanorum autem nomine qui censerentur, habetur in libris fundorum. Ivnis vero tempore jam Ecclesie dolate regum munificentia, habebant complures vassalos militares, ut indicant verba auctoris epist. 28, ad Philippum regem, qui jusserset Ivnem occurreret stipitum manu militari. Sed et epist. 153, obiect comiti Mellentino quia parvipenderet beneficium Carnotensis Ecclesie, quod alii magnis viris magnum esse videbatur. Ubi beneficium pro feudo militari accipi debet, haec conjectura est. Alii acutiores rem melius interpretari poterunt.

AD EPIST. CXXXI.

Qui ei legitimate incardinatus est adulterare. Palmaria emendatio ducta e tribus manuscriptis, uno bibliotheca Regis, altero S. Victoris, tertio S. Germani. In aliis est, *incarnatus*, quomodo etiam habet prima editio. Cardinales presbyteri erant non tantum in urbe Roma, sed etiam in exterioribus, quibus titulis, hoc est parochie solebant commendari. In concilio Neocesiensis cap. 15: *Ut in eodem toco, nec futuris temporibus baptisteria construantur, nec presbyter constituantur cardinalis.* Hujusce nominis

frequens mentio in epistolis S. Gregorii primi papæ, apud quem cardinalis sacerdos vel pontifex fit, lib. i, epist. 78 et 79. Item cardinalis presbyter constitutus ab episcopo, lib. ii, cap. 9, et lib. vii, epist. 71, et lib. viii, epist. 3, et lib. x, epist. 34. Presbyter quoque dicitur incardinatus, cum est ordinatus, lib. ii, epist. 25. Apud eumdem incardinatio[n]is mentio fit. lib. i, epist. 81 : *Si a decessore tuo non est factus presbyter cardinalis, abstinentum ab ejus incardinatione.* Vulgata editiones Gratiani corrupe[n]t id verbi in cap. *Fraternitatem*, dist. 71, ubi referuntur verba dicti Gregorii ad Fortunatum episcopum Neapolitanum, lib. v, epist. 111 : *A nobis petitis recolimus, ut Gratianum Ecclesiae Venetranæ diaconum tuus concederemus Ecclesiae cardinandum.* Alii substituerant : *Ecclesie ordinandum.* Idem in can. *Pastoralis*, cans. 7, q. 1 : *Ut si prædicta civitas continua captivitatibus calamitate premitur, in hac, in qua a nobis incardinatus es, deceas Ecclesia permanere.* Agit ibi de Joanne episcopo quem e captivata Lissitana civitate, cardinalium constitutorem sa[eculari]m, cardinales autem presbyteri et diacones appellati olim, quia primi et præcipuas auctoritatis erant. Quod enim principale erat, cardinalis nomine censebatur. Inde est quod Servius Honoratus duobus locis in lib. i A[n]n[i], quatuor ventos nuncupat cardinales: *ut sanctus Augustinus præcipuus pars Donatina cardinalium, lib. i De bapt. contra Donat.* ut Aurelius Cassiodorus Variar. lib. viii, cap. 31, in formula principatus urbis Rome, memorial principem cardinalium in obsequio regis Gothorum; itemque Mar. Scotus in Chron. prefectus prætorio Orientis vocat virum superillustrem et cardinalem. Sed et in antiqua notitia atriusque imperii dicitur officium magisterie in presenti potestatis cardinali haberi; et alio loco, officium magisterie per Orientem potestatis cardinali haberi. Ceterum horum cardinalium distincta erant munera, non ob honorem loci libebat illis in alienam messem falce[m] mittere: quod indicant hæc verba Paschalis papæ secundi in epist. ad Didacum Compostellanum episcopum apud Baron., tom. XII Annal. : *Ecclesie quam regendum dispone[n]te Domino suscepisti, jam diu etiam cum pastorem habere videtur pastoris solutiis caret.* Et paulo post : *Carinalia in Ecclesia tuis presbyteros, seu diaconos tales constitue, qui dignè valeant commissa sibi ecclesiastici regimini onera sustinere, porro que presbyterorum intersunt, presbyteris, que diaconorum diaconibus comittantur, at aliena dispensia nullus obrepat.* » De cardinalibus legge tractatum Onuphri.

Anathematis gladium exercere. Ita meliores libri, pro quo ali, exercere. Quod etsi delendi potest, tamen altera lectio antistat. In aliis auctoribus saepe illa duo communentur. Ut in l. v. De collat. fund. patr. in quo *exercenda est vindicta pro exerenda.* In l. xii, De curs. publ. Cod. Th. : « Ultio competens exerenda est. » Et in l. xii, De pistor. eodem: « Pœna competens exeratur. » Victor Cartennensis lib. De pœnit. cap. 7: *Juvr in illum exertum septiforme supplicium.*

Ad Epist. CXXXIII.

Caustica verba vestra. Hæc est lectio primæ editionis, quam postea confirmatam reperi auctoritate et consensu multorum veterum codicium. Sed variat in aliis exemplaribus priscis: Habent enim, austera verba, ut videre est in manuscripto S. Germ. et Nic. Fabri. Ad hoc in ora libri Cujacii adnotata est diversa lectio: castigantia verba, que postrem scripturæ videtur fluxisse a glossis. Quia enim rarius aut obscurius erat dici caustica verba, scilicet librarijam olim locum interpolarunt Similis autem locutio auctoris epist. 277 ad Aldebertum: *Ut verba mea non graviter accipias, licet aliquantulum caustica et mordacia.*

Graviter animadvertisi. Duo vet. cod. gravati, forte pro gravata.

A *Cum luce veritatis reverberabitur. Sic meliores libri. In altis est, cum luce veritatis cito reverberata.*

In omni pene Ecclesia Gallicana dominetur. Vetus auctor in Vita S. Eligii Noviomensis episcopi lib. ii, cap. 4. *Immanter (ait) Simoniacæ hæresis pullulabat in urbibus et cunctis finibus regni Francorum, maximeaque a temporibus Brunechildis regine.* Ideo S. Gregorius papa epistola ad reges Francorum scripta, admonuerat ut detestabile malum Simoniacæ hæresis ac neophytorum de regni finibus studenter prohiberi. Auctor fragmenti historie a Roberto ad mortem Philippi circa annum Domini 1037: « Leo papa in Franciam venit qui Remis multorum adunavit concilium episcoporum et abbatum, in quo Simoniacam hæresim quæ fere totam resperserat Galliam, anathematis sugillavit gladio, multos humilians quos ea pestis extulerat, et sanctorum Patrum statuta qua propemodum apud Gallos abolita fuerant reformaos. » Glaber, Hist. lib. v, cap. 5. De extirpatione Simoniacæ: *Dignoscens igitur idem Henricus per universam Galliam atque Germaniam Simoniacæ philargyria grassari cupiditatem, coandorari fecit exomni imperio suo tam archib[iscop]i resules quam ceteros pontifices, et tale eis intulit colloquium,* etc. Ubi dicitur, graviter reprehensis pontificibus a rege ob hoc spiritu latrociniū, quid responderent non habuisse, quia pertimescebat ob hanc culpam carere propriis sedibus, mox addit: « Cernentes quoque episcopi gravi sece inventione irretitos, misericordia operam in plurorabit. At ipse princeps misericordia motus, tale consolationis pertulit verbum: « *Ita, iniqui, et quod illicite accipitis, bene disponere satagit, ac pro anima patris mei qui bac noxa reus vobiscum tenetur, attentius intercedere mementote, quatenus ei indulgentiam hojus facinoris a Deo possitis acquirere,* » etc.

Romanæ Ecclesia laboravit, nec a gremio. Non solus Ivo, sed plures aliæ coevi scriptores idem testantur. Glaber Rodolfus Hist. lib. v, cap. ult. in colloquio regis Henrici de Simonia agentis: « *Patet ergo manifestissime quoniam propter hanc offensam venerunt super filios hominum diverse clades, famæ videlicet atque mortalitas, nec non et gladius.* Omnes quippe gradus ecclesiastici a maximo pontifice usque ad hostiarum opprimitur per suæ damnationis premium, ac juxta vocem Dominicam, in cunctis grassatur spiritale latrociniū. » Et paulo post: « *Et quoniam non solum in Gallicanis episcopis hæc pessima pollulaverat nequitia, verum etiam multo amplius totam occupaverat Italiani, omnia quippe ministeria ecclesiastica eo tempore habebant venalia, quasi in foro secularia mercionia.* » Et in fine capituli addit: « *Ipsò quoque in tempore Romaniæ sedes, quæ universalis iure habebatur in orbe terrarum, prælato morbo pestifero per viginti quoque annorum spatiis miserissime laboraverat, fuerat enim eidem sedi ordinatus quidam puer circiter annorum duodecim contra jus fasque, quem scilicet sola pecunia auri et argenti plus commendavit quam etas aut sanctitas, et quoniam infelicitate habuit introitum, infeliciorem persens exi-
tim.* »

Patitur membris Judam proditorem, Ecclesia Nicolau[m] fornicatoris laudarem. Sic habent omnia vetera exemplaria quibus usus sum; attamen Annal. Eccles. scriptor. hunc locum proferen[s] addit asteriscum cum lacuna, hac forma. *Patitur in membris suis Judam proditorem, . . . Ecclesia Nicolau[m] for. laud.* et ad oram additur Antiochenæ, Sed generaliter dictum illud est ab auctore nee ad solam Antiochenam pertinere, Ivnonis contemporanei scriptores subindicant, qui plures alias Ecclesias Nicolaitana labi pollutas testantur. In synodo Romana sub Gregorio septimo anno 1088: *Sententia anathematis data est in omnes Simoniacos et Nicolaitas hæreticos, qui in erroris sui secta industrati.*

Petrus Damiani in epist. ad Rodulfum, Vitalem, etc. A «Nicolitarum hæresis quæ vobis non biscum laboribus videbatur evulsa, repullat. Deus vult probare constantiam suorum Eece qui prius Nicolitarum et Simoniacæ hæresis laqueis tenebantur, nunc ad perditionis sue cumulum sunt etiam violato sacramento perfici, quod tamen in Medicinalensi Ecclesia non est novum, que semper diversi dogmatis homines habuit, initio ab Auxentio atque Ambrosio inchoato.» Bertoldus ad annum Dom. 1095 loquens de Placentia synodo sua Urbano secundo: «In hac quoque hæresis Nicolitarum, id est incontinentium subdiaconorum, diaconorum, et præcipue sacerdotum irretractabiliter damnata est, ut deinceps officio se non intromittant qui in illa hæresi manere non formidaunt, nec populus eorum officia ullo modo recipiat, si ipsi Nicolaita contra hæc interdicta ministrare presumant. Abbas Urspergesius in Chron. sub an. Dom. 1105 agens de consilio generali celebrato in villa regia quæ Northussum ibidem est ab omnibus abdicata.

AD EPIST. CXXXV.

Coacto rigore ecclesiastico. Ita in omnibus vet. cod. quomodo etiam habet prima editio, nec opus est ut quis mutet legatique coacti.

Arma ei abstulimus. Jure enim pontificio miles pœnitentis armis ciogi vertabatur, cap. *Admonere*, caus. 33, q.2, nec ulterius illa ferre licet, nisi concilio episcoporum pro defendenda justitia, cap. *Falsas pœnitentias*, de pœnit. dist. 5. In synodo apud Wormaciæ tempore Ludovici imper. ut refert Hinemanni Remorum episcopus: «Quicunque propria uxore derelicta, vel sine cuple interfecta aliam duxerit uxorem, armis depositis, publicam agat pœnitentiæ, et si contumax fuerit, comprehendatur a comite, et ferre vinciatur.» Siegerbertus in Cbron. «Ludovicus imperator a suis desertus ac proditus, et in potestatem filiorum redactus, episcoporum judicio arma depositi, et ad agendum pœnitentiam inclusus est.»

AO EPIST. CXXXVI.

In omnibus adiutores. In uno v. c. post hæc verba relictum est interstitium aliquot linearum.

AD EPIST. CXXXVIII.

Cum convenientia suffragancorum. Ita plures codices, in lib. S. Ger. *convenientia*, quæ varietas frequens aliis locis. Vide notas ad epist. 220.

AD EPIST. CXLI.

Cujus odium jam per decennium tolero. Hinc nota Baron. tom. XII Annal. hanc epistolam scriptam ab Ivone, anno Christi 1101, Paschalis autem papæ pontificatus quinto.

Vel circuitu Trecas venire. Iujus concili celebrati a Richardo Albanensi commemorant auctor epist. 258.

AD EPIST. CXLIV.

Absolutionem regis. De qua supra epist. 144, continuator Aymoini Hist. Franc. lib. v, cap. 50, refert Philippum postquam a papæ anathematis vinculo obligatus fuit, tandem post plures annos sententiam timuisse, et ad terminum vite sue propinquantem resipuisse, venisque postulata dimisso pellicem Bertradam ex qua generant Philippon et Florum, et comitissam Tripolitanam. Hæc autem absolutio solemniter facta fuit Parisiis, ut habetur in fragmento priscis auctoris historie Francorum a Roberto ad mortem Philippi regis. Nam postquam dixit fuisse illum excommunicatum a cardinalibus Joanne et Benedicto, quos Pachalis papæ in Gallias miserat, subiicit: «Non post multum temporis idem rex corde compunctus direxit quosdam suorum Romanum, spondens papæ paritum sibi in quibuscumque juberet, tantum ut absolví **170** mereretur: qui direxit

illi duos honestos viros a latere suo, qui eum a vinculo anathematis solverent. Illi Parisiis regem adeuntes, multa optimatum presentे frequentia fecerunt ut sibi injunctum fuerat, in communione videlicet fideliū recipientes, eo tamen tenore, ne Bertrada alterius commiseretur, seu cum ea absque dubio boni testimoni viris colloqueretur. Suscepit autem jam ex ea Philippum et quam Tancredus postmodum in conjugium sumpsit.

Ceterum postquam anathemate solutus fuit Philippus, sub finem curriculi vite monachalem habitu sumpsisse a nonnullis dicitur, tanquam præteritæ ætatis noxas ea specie abolitus: quod eliam pelles Bertrada præstidit. Id enim aperte soant verba Willielmi Malmesburiensis De gest. reg. Angl. lib. v: «Philippo interea nulla mora insane temulentia satietatem fecit, nisi quod extremo vita tacitus morbo, monachicum apud Floriacum accepit habitum. Puleberius et fortunatus illa (Comitissam Andegavensem paulo ante vocat) quod ætate et sanitate integra, nec specie rugata apud Fontem Evraldi sanctimonialim appetit velum. Nec multo post præsentî vite vale fecit: Deo forsitan providente, non posse delicate mulieris corpus religionis laboribus inservire.»

Rex clamitans incubabat. Ita suppletum est tide vtt. codd.; hic autem referri potest factum Regis Philippi Augusti in parili causa. Cum anno 1201, ille Ingeburgen uxorem suam in qualemcunque gratiam recepisset, et superductam Mariam ad tempus a se separasset: «Convocatum est concilium, Suezionis ab Octavianio et Joanne de Sancto Paulo presbytero cardinali apostolicæ sedis legatis, cui interfuit rex cum archiepiscopis, episcopis et totius regni præcipibus, tractatumque fuit per 45 dies de matrimonio Ingeburgensis reginae confirmando vel separando. Post varias autem et multas disputaciones jurispritorum, rex longæ more tædio affectus, relictis ibi cardinalibus et episcopis, cum Ingeburge uxore summo maue ipsis insalutatis recessit: mandans illis per nuntios suos, quod uxorem suam secum duebat sicut sua nec separari tunc ab ea volebat. Quo auditu solutum est concilium, stupefactis cardinalibus et episcopis qui ad divortium faciendum convenerant. Et tunc Joannes de S. Paulo cum nimia erubescencia penitus recessit. Octavianus autem in Francia remanet, et sic Philippus rex hæc vice manus Romanorum evasit.» Hæc Rigordus in gestis xix anni Philippi.

AD. EPIST. CXLVI.

Sed quia translationes episcoporum necessitate urgente. Supra fine epist. 144, rogat Paschalem papam, ut Galoem episcopum de Belvaciensi episcopatu transferri jucubat in Parisiensem. Canonum autem jure translationes episcoporum improbanuntur, ut sedes non mens mutetur; qua de re agitur in can. *Mutationes*, cap. *Temporis qualitas*, cau. 7, q. 1, et in decretalis Gregorii lib. i, tit. 7, de translatione episc. Innocentius tertius gravior reprehendit cardinalē apostolicæ sedis legatum quia motu proprio presumposcerat transferre Trojanum episcopum de Trojana Ecclesia ad Panormitanam, ut est in cap. 3 nisi, de officio legati. Zonaras tomo tertio refert Agapetum Romanum pontificem improbasse translationem episcopi factam sine causa a Justiniano. Sic Eugenius tertius noluit confirmare translationem episcopi Guiemari Sicensis, qui electus fuerat a Friderico ut præcesset Ecclesiæ Magdeburgensi, ut retulit Otto Frising. lib. ii, cap. 8, ubi dicitur eas translationes debere præveniri multo ampliore concordia cleri et populi quam alias electiones; et reprehenduntur nonnulli episcopi Germaniaæ qui attendebant quod terreno principi placuerat. Sed mortuo Eugenio imperator ab Anastasio successore obtinuit lactisui ratihabitionem cum

pallio, non sine quorundam scandalo, qui ne unquam id fieret, immobiliter fixum Romanos tenere a proprio ipsorum ore audierat. Unde non solum in sacerdotalibus, sed et in ecclesiasticis negotiis disponendis auctoritas principis plurimum crevit, ut scribit idem Otto dicti lib. n. cap. 10. Paschalis quoque secundus Jordanem Mediolanensis concessit, et Grossolano unde fuerat translatus, restituit, quia translatio videbatur in animarum et corporum damna conversa. Auctor abbas Uspurgensis in Chron. ad ann. Dom. 1116, exempla tamen episcoporum jam olim translatorum habentur apud Socratem Hist. Eccles. lib. vii, cap. 36. Theodorum Balsamonem in interpretatione, cap. 15 synodi Nicaeae, et Burchardum decretorum lib. i, cap. ult. Ipsiusque Iovem in praelatione sui decreti, sive epist. 188. infra. Huc referenda verba Anselmi Cantuariensis archiepiscopi. Henrico suo, charissimo domino, gratia Dei regi Anglorum et duci Northmannorum, Auselmus archiepiscopus fidei servitum cum orationibus. Mandavit mihi dignatio vestra perleuctum episcopum Wintoniensem, ut sibi scriberem utrum dominus Herveus episcopus Bancornensis possit constitui episcopus in Ecclesia Luxoviensi. Hoc utique facile fieri non intelligo. Si eut enim nullus episcopus sacrari debet alicui Ecclesiae sine assensu et consilio archiepiscopi et aliorum episcoporum totius provincie; ita qui sacratus est episcopus, non potest constitui in alia provincia episcopus canonice sios consilio et assensu archiepiscopi et episcoporum Iudeusmodum provinciae cum auctoritate apostolica; nec sine absolutione archiepiscopi et episcoporum provinciae in qua sacratus est. Quae absolute fieri nequit siue magna et communi consideratione, et consilio eorum siue quibus consecrari sicut dixi, non possit. Omnipotens Deus dirigit vos in hac et in aliis actionibus vestris. Amen. » Integrum exscripti et priscis membranis, quia nondum typis evulgata fuerat.

AD EPIST. CXLIX.

In Ecclesia Luxoviensi. Ea scriptura sibi constat in priscis membranis Iovis, ut etiam epist. 153, 154, 157, ne quis fortasse putet fuisse culpam typographi, quod jam in prima editione ubique legatur, Luxoviensi, pro quo hodie passim scribitur Lexoviensi, ad differentiam monasterii Luxovi; quod quidem nonnulli potant olim appellatum fuisse Lus-selium, ex duabus locis vetusti auctoris. lib. i de Vita S. Eligii Noviom. episcopi, cap. 21, apud Suriū, qui (ut hoc obiter) tribuit illam Audoneo Rothomagensi presulis cognomine Dadoni; cum tamen ex cap. 8 et 12 colligi possit diversum auctorem existisse. In aliis scriptoribus etiam illa vetus scriptura manet, ut apud Anselmum Cantuar. in epistola ad Illericum: « Utrum posset constitui episcopus in Ecclesia Luxoviensi. » Petrus Venerabilis Luxoviensem quoque episcopum vocat.

AD EPIST. CLI.

Olonem olim fratrem, nunc vero hostem. Haec conuestio super Odone confirmato a Gaufrido Belvencensi episcopo, locum dat conjectura ut ille sit quem Anselmus Cantuarius in epist. nondum evulgata ad Gonherium, scribit canonicos 171 dicti beati Quintini Belv. voluisse removere a sua praelatione, non quidem temere, sed ob multas rationes, et illi substituere hunc Gonherium quamvis invitum; quem propterea adhortatur ne contemplationi deditus velit refugere honorem. Gonherii alibi meminit Ivo ut pariter Gaufridi Belvac. de quo conqueritur epist. 193, quia infrangebat privilegia dicti monasterii Sancti Quintini.

AD EPIST. CLIII.

Ranulfus Dunelmensis episcopus. Quidam libri Ra-

nulfus. Hujusque perditissimi latronis mores improbos Angli historici uno consensu damnant, ut justissima causa Ivo qui illum neverat, scribat epist. 154, qui de Ranulfo bona praedixerant, mutare debere laudem in viuperium. Willielmus Malmesburiensis paulo post. initium lib. iv De gestis regum Anglorum, loquens de Willielmo secundo: « Cum defecisset (ait) quod daret, inops et exhaustus ad rapinas convertit animum. Accessit avida mente fomes cupiditatem Ranulfi clericus, ex intimo genere hominum lingua et caliditate provocatus ad summum. Is si quando edictum regium processisset, ut nominatum tributum Anglia penderet, duplum adjiciebat, expilator divitium, exterminator pauperum, confiscator alienarum hereditatum. Invictus causidicus, et cum verbis tum rebus inmodicis, juxta in simplices ut in rebelleris furens (a) subinde cachinantis quibusdam ac dicentibus, solum esse hominem qui sciret sic agitare ingenium, nec aliorum curaret odiu, dummodo complaret dominum, hoc auctore sacri Ecclesiistarum honores mortuis pastori bus venuit locati. Auditam namque morte cujuslibet episcopi vel abbatis, festinum clericus regis admittebatur, qui omnia inventa scripto exciperet, omnesque in posterum redditus fisco regio inferret. Interea quereretur quis idoneus in loco deluncti substitueretur, non pro morum sed pro nummorum experimento, dabaturque tandem honor, ut ita dicam, nudus, magno tamen emptus, haec eo indignior videbantur, quia tempore patris post decepsum episcopi vel abbatis, omnes redditus integre custodiebantur, substituendo pastori resignandi: eligebanturque personae religionis merito laudabiles, at vero pauculis anni intercedentibus omnia immunitata. Nullus dives nisi nummularius, nullus clericus nisi causidicus, nullus presbyter nisi (ut verbo parum Latino utar) firmarius. Cujuscunq[ue] conditio[n]is homunculus, cuiuscunq[ue] criminis reus statim ut de lucro regis appellasset, audiebatur, ab ipsis latronis fauibus resolvabar laqueus, si regale commodum promisisset, etc. Idem initio lib. v. scribit. » Occiso Willielmo, Henricum electum regem statim per Angliam edictum mississe, injusticias a fratre et Ranulpho institutas probribuisse, et ne quid gaudio abesset, Ranulphum nequitiarum tacet tenebant ergastularibus inclusum fuisse. » Idem lib. iii, De gestis Pontif. Angl. inter cetera sic scribit: « Is est Ranulphus, quandam regis Willielmi capellanus, ex quo ambiguum generis, lingua et caliditate provocatus ad summum, et totius regni procurator effectus. » Et mox. « Quibus artibus fretus episcopatum Dunelmensem meruit. Venit ergo Dunelmum, et primum quidem timidius se agebat, sanctum verens offendere, qui fertur peccantium severus in primis correptor esse. Sed uno et altero delicto commisso nec vindicato, eo processit ut reum si quando ad ecclesiam sancti configueret, abstrahere non dubitaret, ausus scelus omnibus retro annis inauditum. » Rogerius Hovedenus, Aninal. parte priore, in Willielmo juniori: Rex Anglorum Willielmus junior de Northmannia reditum Angliam, et in Pentescosten Londinie curiam suam tenuit, ac Ranulpho, quem negotiorum totius regni exactiore constituerat, Dunelmensem episcopatum dedit, quem Thomas Eboracensis archiepiscopus ibi mox consecravit. » Et paulo post addit: « Multis Northmannis diabolus in horribili specie se frequenter in sylvis ostendens, plura cum eis de rege et Ranulfo et quibusdam aliis locutus est; nec mirum. Nam illorum tempore fere omnis legum siluit justitia causisque justitiae suppositis, sola in principibus imperabat pecunia. Denique eadem tempestate nonnullis regie voluntatis magis quam justitiae obedientibus, Ranulfus contra jus ecclesiasticum, et

(a) Alter legitur apud eumdem, lib. i. De gestis Pontif. Angl.: subinde ridente rege ac dicente solum esse.

sui gradus ordinem (presbyter enim erat) ad censum primitus abbatias, deinceps episcopatus, quorum Patres a vita discesserant, noviter accepit a rege, et in singulis annis persolvit ei non modicam summan pecuniam. Cujus potentia tam vehemens exstitit, et parvo tempore adeo crevit ut placitatem ac totius regni exactorem rex illum constitueret. Qui tanta potestate adepta, ubique locorum per Angliam ditatores ac locupletiores quosdam rerum terrarumque ablatione multavit, pauperiores autem gravi injustoque tributo incessanter oppressit, multisque modis et ante episcopatum, et in episcopatu majores et minores communiter afflxit. Et hoc usque ad regis ejusdem obitum. Nam eo die quo occisus perit, Cantuariensem archipresulatum. Wintoniensem et Sarcsbiensem praesulatum in sua manu tenuit. Idem historicus paulo post, in Vita Henrici primi: « Anno milleno centeno primo Dunelmensis episcopus Ranulfus, Kal. Febr., de custodia calliditate maxime evasit, mare transiit, Robertum comitem Northmannorum adiit, eique suscit ut Angliam hostiliter adiret, » etc. Matthæus Paris in historia Henrici primi: « Tenuit autem eo tempore rex in custodia Ranulphum Dunelmensem episcopum, hominem perversum, et ad omne scelus paratum, quem frater ejus rex Willielmus episcopum fecerat Dunelmensem, et regni Anglorum subversorem. Qui cum regi jam dicto nimis esset familiaris, constituerat eum rex procuratorem suum in regno, ut evelleret et destrueret, raperet et desperderet, et omnia omnium bona ad fisci commodum comparet. Sed mortuo rege iniquo, et Henrico coronato, de communi consilio gentis Anglorum, posuit eum rex in vinculis, a quibus cum custodibus suis pecunia corrupti se vasisset, transfretavit clavis in Northmanniam et sua exhortatione ducem Robertum moviuit in regem fratrem suum. » Idem historicus dicit obitum anno Dom. 1133. Cæterum in epistolis Anselmi Cantuariensi archiepiscopi mentio fit Ranulphi episcopi a rege Anglie in episcopatum restituti, et postea variis facinoribus accusati apud papam Paschallem II, quod putant referendum esse ad hunc Ranulfum. Verba haec sunt ex interrogatis Anselmi: « Anselmus. Ranulphus de qua vestrum olim peti consilium, a rege restitutus est in episcopatum. Si ergo vobis placuerit, inquirebit vitam ejus ab episcopis nostris qui nunc ad vos venerunt, ac de eo archiepiscopo ejus et mihi primatis ejus consultile. Paschalis. Ranulphi episcopi causam, quandoquidem juxta preceptum nostrum in cathedram propriam restitutus est, indiscutam præterire non patimur. Ejus enim facinora gravissima ad sedem apostolicam multorum sunt relatione perlata. Volamus igitur ut apud presentiam vestram in episcoporum conventu, quæ de eo ad nos scripta sunt, pleniter præteractare. Discussione habita, nisi se septima sui orationis manus expurgare potuerit, mox cum litterarum nostrarum testimoniorum transmittatur ad nos. Si autem de conscientia sua trepidans ad examen nostrum pervenire noluerit, per experientiam vestram ab Ecclesia quam occupat expellatur, et in ea iuxta canonicas sanctiones episcopos subrogetur. »

172 An Epist. CLIX.

Ut prædictum regem sanis consilii informes, et leges ecclesiasticas. Hujus comitis Mellentini, qui multum valebat gratia apud regem Anglorum, Henricum primum, mentio fit a Willielmo Malmesburiensi, lib. v De gestis reg. Ang., cuius verba haec sunt: « Rex Angliae, Romanos prudentiam Northmannorum mirari et prædicare cogit. Et ut nihil cumulata pompa deesset adolescentulos clarissimi generis, filios comitis de Mellentio, ut contra cardinales de dialectica disputarent, subornavit; quorum tortilibus sophismatisibus cum pro vacitate rationum obsisti nequivirent; non puduit cardinales confiteri, majori occidua plazas florere litterarum peritia, quam ipsi audissent, vel putassent in patria.

A Itaque haec colloctio hunc finem meruit, ut pronuntiaret apostolicus, nihil Anglorum regis causa justius, prudentia eminentius, facundia uberioris. Horum puerorum pater erat comes de Mellentio Robertus (ot dixi) filius Rogerii de Bellomonte, qui Pratellum conobium Northmanniæ construxit, homantiquæ simplicitatis et fidei, qui crebro a Willielmo primo invitatus ut Angliam veniret, largis ad voluntatem possessionibus munera donans, supersedit, prouuntians patrum suorum hereditatem se velle fore, non transmarinas et indebitas possessiones vel appetere, vel invadere. Hic duos filios babuit: Robertum istum et Henricum. Henricus comes Warwickensis, dulcis et quieti animi vir, congruo suis moribus studio vitam egit et clausit. Alter astutior et pro moribus ad versutiam cordis, præter paternitatem hereditatem in Northmannia, et ingentia præsidia in Anglia, castellum quod matris sue frater Hugo filius Gualeroni tenerat, Meltentum pomine, a rege Franciæ nondinatus est pecunia. Qui cum superiorum regum tempore spe sensim pullulante in gloriam procederet, hujus etate summo proiectu effloruit, babebatque ejus consilium, quasi quis dividum consuluisse sacram. Jamque non immerito assecutus aëstimator, quod esset ævi maturus ad consulendum, suasor concordia, dissuasor discordia, et prorsus ad quod intenderet, proviribus eloquentia citissimus persuasor. » Et paulo post addit: « In platicis propugnator justitiae, in guerris provisor victoriae; dominum regem ac severitatem legum custodiendam excueens, ipse non eas sequens, sed dominus, experts in reges perfidiae, in cæteros ejus persecutor. » Et longe post eodem lib. referit comitem de Mellento in causa fuisse, ut Henricus primus Anglorum rex diu altercatus fuerit cum Paschali papa super usum investiturarum, « quia allegabat multum regie majestati diminuiri, si omitiens morem antecessorum nou investiret electum per baculum et anulum. » Exstat in vuctuo codice bibliothecæ S. Victoris Paris. Anselmi Cantuariensis episcopi epistola ad Ernulfum in eamdem rem. « Dominus papa (de Paschali secundo loquitur) nuper mandavit comiti Mellento salutem et benedictionem suam, hac videlicet conditione, si libertati Ecclesie voluerit favere, cui baculus visus est resistere; sin autem, ab introitu ecclesie tantum illum arcebat, sicut fecerat prius de illo, et de aliis complicibus ejus consiliariis regis, in litteris illis quarum exemplar misi vobis. Sed quoniam idem comes promisit mihi se conaturum ut rex papæ preceptis obediat, permisit ei introitum ecclesiæ a quo detinebatur. » Idem Willielmus Malmesb. lib. ii De gest. pont. Angl. de eodem Henrico rege loquens: « illi qui sua prudenter consilio Mellentini comitis Roberti jam in omnibus defæcatus maturuerat, consilia salutaria dignauerat accepti. » Ivo meminit Roberti Melentini comitis epist. 45, et Melentensis epist. 285. *Ad aliam Ecclesiam transeat, et velut quadam machinatione.* Sic rectissime in melioribus codicibus, pro quo in aliis, quadam machinatione, minus apte: machinationis enim nomine voluit intelligi bigamiam in hoc episcopo Ranulfo, qui duarum Ecclesiarum episcopus fieri malis artibus nitebatur. A canonum veterum conditoribus Ecclesia vel patrochio appellatur uxor episcopi vel presbyteri, ut a Callisto papa in cap. Scut., caus. 7, q. 4, et sponsa presbyteri in Remensi concilio relate cap. Sicut unaquæque, caus. 21, q. 3, ubi scribitur Ecclesiam non posse dividere inter duos, quia est uxor et sponsa Christi, non scortum. Ivo etiam, epist. 131, dicit adulterer sponsam et cubile sponsæ ascendi, de presbytero loquens qui suam repudiatar Ecclesiam, et illam reperare volebat vivente altero, qui legitime illi incardinatus erat, vel ut habent quidam codices) incarnatus erat. Idem Callixtus concubitu Ecclesie frui dicit, dicto cap. Scut., caus. 7, q. 4. Ivo de eodem Ranulfo agens epist. 153, « Eliminetur, inquit, de Luxoviensi

Ecclesia, ut digamia non admittatur. » Sed et affir-
mat neminem fieri episcopum duarum Ecclesiarum
epist. 66. Sicut plures Ecclesie uni episcopo com-
mitti non posse scribunt Sozomenus, Hist. Eccles.,
lib. vi, cap. 15, Rufinus, Hist. lib. 1, cap. 6, et Epipi-
phanius hæresi 68. Apud Luitprandum Ticin.,
lib. iv, cap. 3, exstat insignis locus de Manasse
episcopo Arelatensi, quia abbas auctoritate et exem-
plio Petri apostoli et Marci evangelista, ab Hugone
tunc temporis rege Italie suscepit episcopatum Ec-
clesie Tridentinæ, Veronensis et Mantuanæ. Ex
justa autem causa unus idemque episcopus potest
habere duos episcopatus, ut ex Gregorio relatum
in cap. *Relatio*, et cap. *Illiud*, caus. 21, q. 1.

Bona severunt. Placet magis ista lectio aliquot
manuscriptorum, quam altera, bona senserunt, etsi
defendi potest. Bona enim serere dixit eo modo
quo alii sermonem disseminare.

Ut leges frangant, sed distortores legum. Prima
editio obrusaret, sed doctores legum, quam lectio-
nem cum mendozam videret esse Baronius, pro dis-
tortore, substituit *fractores*, ut videtur est, tom. XII
Annal., ubi profert hunc locum. Restitui, *distorto-*
res, secutus fidem et consensum, priscarum mem-
branarum, quod sincerum esse liquet.

An Epist. CLVII.

Accepto pastorali baculo. De episcopali agi, tota
epistola series ostendit. Baculus autem inter sym-
bola pontificie dignitatis recensetur. S. Bernardus
Clar. in sermone de baptismate : « Sicut in exteriori-
bus diversa sunt signa, varia sunt investiturae se-
cundum ea de quibus investimur. Verbi gratia, in-
vestitura canonicus per librū, abbas per baculum,
episcopus per baculum et annulum simul. Sicut,
inquam, in hujusmodi rebus est, sic et divisiones
gratiarum diversis sunt traditis sacramentis. » Qui
in libro Sententiarum cap. 3, dicit episcopum ha-
bere virgam in manu ut mitis lenius corripiat, ba-
culum ut duros et improbos acris arguat, cumque
necesse fuerit, anathematis sententia ferat. Priscus
et innominatus auctor vite S. Romani episcopi Rothomagensis : « Fit itaque inter palatinos proceres
de viro sancto communis assensio, qui omnes unani-
miter regi consulunt, ne grex Christi suo fraudetur
desiderio, sed divina protinus ad effectum ducatur
electio. Quo rex gratulat consilio, convocatis
tam episcopis quam abbatibus baculum illi contulit
pastoralem. Intronizatur ergo pontificali apice, » etc.
Qui locus palam arguit antiquissimi juris usum
quo Galliae reges investiebant antistites sui regni.
173 Nam ille Romanus claruit sub Ludovicō et Cloti-
tilde, circa annum 623. Exstat memorialis histo-
ria apud Glareum Rodulphum, lib. v, cap. 1 de Ro-
berto rege Francorum, cui abbas cujusdam mona-
sterrī equum optimum dederat, ut sibi illius amici-
tiam conciliaret. Dumque prefatus abbas accessitus
fuisseit, ait ei: « Depone baculum regiminis pastorale-
lis, quem credis largitione mortalis hominis debere
gestari. Quem cum a se projecisset, suscipiens illum
rex, imposuit dextera imaginis Salvatoris, valde in-
quieta abbatī, et suscipe illum de manu omnipoten-
tis regis, nec sis ultra pro eo debitor alicuius mortal-
is, sed libere utere eo, ut decet culmen tanti ho-
minis; at ipse gaudenter illum suscipiens, plurimis
de tali facto alacritatem contulit, ac denique cum
omni libertate viguit. » Vetus fragmentum historie
a Roberto ad mortem Philippi, de Hildebrando et
Henrico imp. : « Exigebat quoque idem papa ab eo
dimiti dominacionem omnium sui imperii ecclesiarum,
ne cui baculum pastoralem donaret juxta quod
in antiquorum statutis continetur Patrum. Quod ille
facere renuit; hæc fuit justior causa excommunicati-
onis. » Waltramus episcopus in tractatu De investitu-
ris : « Pure et integre servanda est antiqua consti-
tutio, ne pusilli Christi scandalizentur, nihil enim
refert sive verbo, sive precepto, sive baculo, sive
alia re quam in manu tenerit, investiat aut intro-

nizet rex et imperator episcopum; quo die conse-
crationis veniens annulum et baculum ponit super
altare, et in curam pastoralem singula accipit a
stola et auctoritate S. Petri. Sed congruum magis
est, quod per baculum, qui est temporalis et spiritalis,
præcedens investitura per regem, in fundis et
rebus Ecclesiæ contra tyrannos et raptiores quieta et
pacifica reddit omnino. » Exstat miranda historia apud
Mattheum Paridem in Vita Wilhelmi secundi, de
Wlstanto episcopo Wigornensi, qui ab adversariis
impeditus, baculum seu virginem episcopalem no-
luit reddere, nisi tumulo regni Edwardi, a quo vi-
vente acceperat: que quidem ibi affixa, nullius po-
stea manu avelli potuit, nisi ipsius Wlstanti tali mi-
raculo Deo probantem, justissime baculum episco-
palem ante illi concessum a rege fuisse. Innocen-
tius papa tertius concedit patriarchæ Constantino-
politano uti baculo ad similitudinem aliorum ponti-
ficium in cap. *Cum venisset*, de sac. vñct., quo quidem
loco addit papam Romanum non uti baculo,
tum propter historiam, tum propter mysticam ra-
tionem. Ea autem ratio petenda est ex Othono Friesi
chron. lib. iii, cap. 15; Durando in Rationali,
et Jordano, liber De imperio et electione. Quamvis,
ut obiter id notetur, dubitari possit an usquequam
verum sit quod ait ille Innocentius pontificem Ro-
manum non uti baculo. Etenim Luitprandus Tici-
nensis in fine lib. vi, De reb. per Europam gesitus,
referit quemdam Benedictum papam, exauktoratum
fuisse, sibiisque abstulisse pallium et ferulam pontifi-
cale, et eam Leoni reddidisse, quam idem Leo
fregit. Quod etiam confirmat Regino. Chron. lib.
ii, hic omnino verbis: « Leo apostolicus coadunata
multorum episcoporum synodo, evumdem Benedictum Romanam sedis invasorem, iudicio omnium
ab invaso gradu depositum, et pontificale pallium
quod sibi imposuerat, abscondit, ferulamque pastora-
lem manu ejus arreptam, coram omnibus in frustis
confregit, et ad preces imperatoris, diaconatus ei
tantum gradu uti concessit. » Quibus locis ferulam
idem significare quod baculum seu virginem, indu-
bium est. Alibi pedum appellari vides ut a prisco
et anonymo auctore Vita S. Otttonis episcopi Babe-
bergensis et apostoli Pomeranorum, cap. 3: « Per
id tempus (ait) imperatores ecclesiarum investitures
conferebant, et quoties episcopus aliquis decessisset
e vita, Ecclesia cui præfuerat, pedum et annulum ad
imperatorem transmittebat, ab ejus aula petens sibi
dari episcopum. Itaque multi nobiles et præstantes
viri, cognati et filii principum, imperatoris aulam
sequebantur, capellanorum ei ministerium exhiben-
tes, spe alieijus episcopatus obtinendi. » Et paulo post, loquens de Ottone imperatore: « Annul-
um episcopi, ejus digito apposuit, pedum tradidit,
et ita investitum legitatis attribuit. » His conjungenda
sunt quæ de virga pastorale nota dat a epist. 8.

A comite Northmannorum. Hunc locum interpre-
tantur de Roberto qui devictus et in vincula con-
jectus fuit a fratre Henrico Anglorum rege, tolaque
Northmannia simul subjugata, de quo Eadmerus in
Vita Anselmi Cantuar., et Willelmus Malmesbur. lib.
ii, De gest. pontific. Anglor., ubi scribit illum fratris
regnum sollicitavisse, et mentitum minus habilem
ad gubernandam renupublicam pro lenitate ingenii.

An Epist. CLVIII.

Quod est inter Constantiam filiam prædicti regis
et comitem Trecassiniū. Soluto hoc matrimonio,
Hugo Tricassinus comes aliam sibi uxorem sumpre-
stat, quemadmodum colligi potest ex verbis Ivonis
epist. 245, et hac de re ita scribit Andreas, vetus au-
tor et ineditus, in Historia Francorum, lib. iii: « Philip-
pus defunctus tute suo Balduno comite
consilio Roberti Frisionis filiam Florentis ducis
Frisionum Bertam in uxorem, ex qua Ludovicum et
filiam Constantiam genuit: que cum adulta esset,
usque ad nubiles annos nupsit Hugoni Trecassino
comiti, a quo postea disjuncta propter consanguini-

tatem nupsit Boadmundo, principi Barriensi, viro magnanimo et strenuo, » etc. Ejusdem meminit Sugerius in Vita Ludovici Grossi, cuius verba quia depravata sunt in vulgata editione, obiter hic ex vel. cod. castigabuntur. « Boadmundi ad partes istas adventus causa fuit, ut nobilissimam domini Ludovici designati sororem Constantiam moribus facetam, persona elegantem, facie pulcherrimam matrimonio sibi copulari quibuscumque modis querit. Tanta etenim et regni Francorum et domini Ludovici praeconabatur strenitas, ut ipsi etiam Saraceni hujus terrore copularitererentur. Vacabat domina, comitem Trecensem Hugonem procum aspernata, nec decentem sponsum iterata copula appetebat. Callebat principes Antiochenus, et tam dominis quam promissis copiosius, dominam illam celeberrime sibi copulari Carnoli, presente rege et domino Ludovico, multis astantibus archiepiscopis, episcopis et regni proceribus devote promeruit. »

Eorum instinctu moneo. Ita melius ex vet. cod. quam ut antea: « Dum ergo haec voluntas ita fervens est eorum, moneo. »

AD EPIST. CLIX.

In concilio Turonensi. Bertoldus in chron. adnotat ab Urbano secundo haec synodus celebratam anno 1096.

Subreptum domino papae Urbano. Scite S. Bernardus Clar. in epist. 247, ad Eugenium papam: « Interest quis, et in quo fallatur. Quanto vestra potestas et dignitas major, tanto ea quæ vobis forte subreptio sit, non modo periculosior, sed et turpior est, praesertim in Ecclesiastica causis. » Idem epist. 178, ad Innocentium papam: « Hoc solet habere præcipuum 174 apostolica sedes, ut non pigeat revocare quod a se forte deprehenderit fraude elicatum, non veritate promerit, res plena æquitate et laude digna, ut de mendacio nemo lucretur, præsertim apud sanctam et summam sedem. »

Urbano ut monasterium Sancti Mauri. Petrus Diaconus in Chronico Casin. lib. iv, cap. 18, hoc de re agens: « Idem præterea pontificis pro negotiis ecclesiasticis Gallias, ut supradiximus, ingressus, in Turonensi concilio ubi ipse præsidebat, monasterium Sancti Mauri in Glanaefolio(a) a Fossatensis monachorum abstractum tyrannice, pristine dignitati libertatis restitutum, sub magistro tantum Casinensis cœnobii perpetuo mansurum. » Hæc ille monachus Casinensis; vetus autem scriptor miraculorum beati Mauri levite et abbatis, cap. 3, commemorat edictum Ludovici imper. quo statutum fuerat ut rectores Fossatensis cœnobii semper curam agerent monasterii Glanaefoli. Verba haec sunt: « Rorigo denique venerabilis comes, ne per succedentia temporis locus ipse habitatorum fortasse negligientia a rectitudine regularitatem trahit, præceptum imperialis edicti, a serenissimo imperatore Ludovico ex sacro promeruit scripto, quatenus rectores Fossatensis monasterii semper providentiam de eodem loco habentes, instantiam sollicitudinem suæ tam loco quam congregati vigilanti cura in omnibus adhibenter, tales videlicet suæ congregati, eis magistris et prepositos ordinando fratres, quorum nutu et regimine cuncta illis perficienda et interioris et exterioris studiose disponerentur. Quod qualiter tempore Ingelberti ablatum, ignique crematum fuerit, melius reticendum quam proferendum putamus. »

AD EPIST. CLX.

Gemmeticensis monasterii. Variant alii codices, in quibus est, *Gemetensis*, quod minus apte scribi videtur. Vetus auctor in Vita S. Philiberti abbatis, Gemmeticum appellat, situm in pago Rothomagensi, et constructum ait sub Francorum rege Clodoveo, sicutque nuncupatum, quia instar gemmarum, multivario decore florum et arborum sit conspicuum; ut

A etiam Thomas Walsingham in hypodigmate Neustria, qui velut gemmae in annulo, sic rutilat situ loci et fructuum ubertate. Wilhelmus Gemeticensis cœnobita De duabus Northmannis lib. 1, cap. 6 aliam nominis ratione profert, quia pro suis offensionis illuc gemut qui in flammis ultricibus gemituri non erunt. Celeberrimum tuisse monasterium indicat quod scribit idem Thomas, non gentorū monachorum numero excedisse. Et Wilhelmus plurimos episcopos, et nobiles laicos, spretis sæcularibus pompis, colla jugo ibi subegisset. Sed addit paginorum incurso postea per triginta annos, subversis dominibus, cubile ferarum fuisse.

AD EPIST. CLXIII.

Ilam administraret obedientiam. Anselmus Cantuar. in epist. ad Ernulphum: « Propter tenendam aliquam potestatem quam dicimus obedientiam. » Gregorius septimus, lib. vi, epist. 21 ad canonicos Lugdunenses: « Obedientias Ecclesia, cæteraque beneficia, quæ sine communi consensu fratrum acquisierat, in manus nostras sponte renuntiavit. »

AD EPIST. CLXIV.

In manu Romanæ Ecclesiae legati nullo cogente. Intelligit Brunonum Signum episcopum de quo ad epist. 166; bujus autem rei mentio fit a Goffrido Vindocicensi abate, teste oculato, cuius haec est epistola ad Iovinem Carnot. episcopum, et S. Marie capitulum: « Hanc esse virtutem cognovimus versus justitiam, an ictum non debere juvare mendacio, nec inimico in veritate deesse. De depositione domini Goffridi abbatis, et de promotione domini Maurici qui contra nos dum injustas exercuit inimicitias, et parum fructuosas sibi egit querelas; sicut vidimus et audivimus, veritatis testimonium perhibemus. Vidimus itaque dominum Goffridum in praesentia domini Brunonis, Romanae Ecclesie tunc legati, abbatiam suam relinquere, et dominum Mauricium in abbatem propria voce eligere, eumque electum et suis manibus deductum in locum, quem ante ipse tenuerat. collectare. Hoc vidimus, coram Deo et hominibus testificamur palam ita factum fuisse. Sed si quid alterum actum est in occulto, confitemur nos prorsus ignorare; fieri enim potuit ut aliud lingua dominus Goffridus pronuntiaret, et aliud occultaret in pectori. Sed quidquid Blesis nobis præsentibus super hac causa factum extitit, in quantum cognoscere potuimus, domum Mauricium ut credimus, non obesset, si nihil aliud impidiret. »

Talibus motonibus imponere. Ita meliores vetti; codd. antea *motonibus*, qui error insidet plerisque membranis. Sunt etiam quæ habent, *nostris admotionibus*. Motiones accipit. ut epist. 197, *mortifera commotio prodit*, et epist. 336, *de qua tantus est motus*.

AD EPIST. CLXV.

Samsoni Wigorniensis Ecclesiae episcopo. Willielmus Malmesbur. lib. IV De gestis. pontif. Anglor., cap. de episopis Wigornensibus: « Wlstanus successit Samson, canonicus Bajocensis, non parva litteratura vir, nec contemnenda facundus, antiquorum homo morum. Ipse liberaliter vesci, et aliis dissipiter largiri. Innoxius ad monachos, nisi quod eis Westberiam abstulit, ubi Wlstanus monachos posuerat, et privilegio sanctitatis sue muniverat. Illo Samson diripiuit nec multis post annis in eadem villa qua culpam commiserat excessit. » Matthæus Paris in Historia Anglorum, in Willielmo secundo, circa annum Chr. 1097: « eodem anno (ait) Anselmus Cantuariensis archiepiscopus consecravit Samsonem in episopum Wigornensem Londonis, in ecclesia Sancti Pauli, die Dominica, decimo septimo Kalendas Julii. »

AD EPIST. CLXVI.

Humbaldo eadem gratia Antissiodorensis. Ad eundem scribit epist. 241, quo tamen loco quidam co-

« Est in diœcesi Andegavensi.

dex variat, et Gumbaldum appellat. Vetus chronologia monachii Antissiodorensis ad annum Dom. 1096: « Antissiodorensis Ecclesiam post Robertum rex Humbaldus, qui eamdem Ecclesiam multis beneficiis et ornamenti intus et exterius decoravit, multiplicavit aditicis, honoribus insignivit. Ecclesiam sane beati Petri, sanctique Eusebii Canonorum regularium esse constituit. Vitæ vero tam honestæ fuit ac sobrias ut quo episcopus factus est, sese a carnis, abstineret, leguminis ei comedere sufficeret, nec vinum nisi parum bibere. Qui tandem Jerosolymam prefectus, inter redeundum navi periclitante submersus expiravit in fluctibus. » Et ad annum 1114 notat cœnobium Pontiniacense fundatum esse sub Umbaldo venerabilis episcopo, tunc Antissiodoro presidente.

Bruno *Signinus episcopus apostolica legatione*. Hunc pariter papa legatum in Galliis fuisse confirmat epistola mox sequente. Ejusdem meminit Sugerius, lib. de Vita Ludovici Crassi regis, ubi deputatum est nonne, cum *Brusonianus mendose* 175 cusum fuit. Sed fidei veterum codicum restituendus est locus hoc modo: « Astitit etiam ibidem Romanae sedis apostolicae legatus dominus Bruno, Signinus episcopus, a domino Paschali papa ad invitandam et confortandam sancti sepulcri viam dominum Boamundum comitatus, unde plenum et celebre Pictavis tenuit concilium, cui et nos interfuiimus. » Abbas Urspergensis in Chron. ad annum Dom. 1116, « Bruno autem Signinus episcopus altius exorsus est, Goffridus Vindocinensis abbas in ep. ad Ivonem Carnot. episc. relata supra ad epist. 164, ejusdem meminit.

Simplicitate vel duplicitate sua subterfugere. Antea easum fuerat, *vel colliditatem sua*: quæ scriptura etiam exstat in plurimis membranis, nec mutasse nisi prius codex Nic. Fabri monuisset. Habet enim scriptum, *duplicitate*, quo verbo pari significatu solet ut variis locis ut dubium non sit, illud *colliditatem*, et quadam glossa in ceteros libros irrepasse. Sunt tamen alii vetusti libri a quibus absunt ultraque verba, *colliditatem* et *duplicitatem*, sed imperfecto sensu. Exemplia autem quibus castigatio confirmari et illustrari debet, hæc sunt: nempe epist. 63, duplicitum ineptis vocat, et epist. 133, duplicitatem falsorum fratrum; at epist. 164, perturbatorum duplicitatem. Item epist. 199, opponit palliatam duplicitatem veritatis simplici. Item epist. 200, desiderat rugam duplicitatis ecclesie reduci ad simplicitatem. Denique epist. 245, duplicitatem et molitatem vitiorum dicit. Fulbertus Carnotensis episcopus epist. 7, ad Leotarium Senonensem archiepiscopum: « Tendendum ad portum cœlestis patrie. Noli ergo tute ipsi tibi bibalassum dubitatis ac duplicitatis in corde tuo miscere. Simplex est enim via Domini, et qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. » Urbanus papa sec. in cap. 46, *Excommunicatorum*, caus. 23, q. 5. « Penitentiam eis indicito congruentem, qua divina simplicitatis oculos adversus se complacare valeant, si forte quid duplicitatis pro humana fragilitate in eodem flagito incurserint. Sanctus Bernardus, serm. 82, in Cantica: *Sed perseravat nihilominus in omni anima cum originali duplicitate generalis simplicitas, ut de collatione confusio augeatur.* » Joannes Salesberiensis Politicus, seu De augis curial. lib. vi, cap. 24: « Asserit enim in Romana Ecclesia quamdam duplicitatis esse radicem, et fomentum avaritiae, quæ caput est omnium malorum. » Vetus auctor in libro De unitate Ecclesiæ conservanda: « Christus exhibuit sibi gloriosam Ecclesiam non babentem maculam, nec per duplicitatem rugam; quia et per justitiam est munda, et per simplicem intentionem tera. »

Ad Epist. CLXVIII.

Militi in beneficium. Eodem sensu id verbi accipit epist. 74, 143, 168 et 208.

Quia alodium erat. Vox fidelis, qua inter cœtc-

A ros saepè utitur Goffridus abbas Vindoc., ut in epist. ad Paschalem papam: « Antecessores monasterium fundaverunt, et beato Petro in patrimonium et alodium proprium cum rebus ad ipsum pertinentibus obtulerunt. » Itaque se appellat alodiarum Ecclesiæ Romaæ, in epist. ad Girardum: « *Domino Girardo laudabilis vite episcopo, sanctæ Romanae sedis legato, frater Goffridus ejusdem sedis alodiarus et servus.* » Idem in epist. ad Cononem: « Cononi vita laudabilis episcopo, sanctæ apostolice sedis legato, frater Goffridus ejusdem sedis alodiarus et servus, dilectionem, et totius dilectionis seruitum. Vindocinense monasterium, alodium beati Petri et patrimonium quid libertatis vel immunitatis, seu dignitatis nunc usque habuerit, et usque in finem sæculi Deo patrocinare habebit. »

Judicatumque est, quia hæc causa sine monomachia terminari non poterat. Observa judicio episcoporum visum fuisse item militum debere terminari singulare certamine. Attamen legibus ecclesiasticis jam tunis temporis illud potius prohiberi quam juberi dicit epist. 280. Ideo epist. 247, reprehendit Ecclesiæ Aurelianensem quæ suo judicio constituerat diem peragendæ monomachie inter duos milites altercantes. Hæc olim vocabatur Dei judicium, ut in Bojariorum lege, tit. 2, de Ducibus; et Longobardorum tit. 2, de scandalo. Luithprandus rex in suo edicto, tit. de monomachia, dicebat se non posse vetare istam impianam legem propter consuetudinem suæ gentis. De qua nibil amplius dici licet, cum alii plures in hoc argumento laboraverint. Tantum adgiciantur duo testimonia auctorum sæculi Ivoniani nondum in lucem editorum, ex quibus colligi potest, etiam inter clericos et monachos, ejusmodi singularem pugnam in usu fuisse. Goffridus Vindoc. abbas in epist. ad Petrum Sanctonensem episcopum: « *Andivimus, dilectissime Pater, Rainaldum Chesnelum clericum vestrum cum domino Guillermo monacho nostro duellum cepisse, nullum tamen ex sua parte vel ex parte monachi testem habuisse. Quod quia sacerdotiles nulla ratione fieri permittunt, et sacri canones omnino ne fiat interdicunt, humiliiter vos rogamus ut quod in episcopatu vestro ab ecclesiasticis viris contra ecclesiasticas regulas presumptum dignoscitur, vestra auctoritate irritum fiat et corrigitur, ne forte perversa consuetudine præbeat hominum iniquitas canonice æquitati, et sic, quod absit, subdatur veritas falsitati.* » Si vero Rainaldus vester claves sanctæ Ecclesiæ agitare, et Romanorum decretâ pontificum, quæ inter ecclesiasticos viros monomachiam penitus inhibent, annullare conatur, contra ejus inflatos conatus humiliatorem Romanæ Ecclesiæ quæ inflata crepare, et superba premere novit, appellamus. Vetus historicus canonici Laudunensis de quodam Anselmo Beesso religioso cui thesaurus ecclesiæ Laudunensis servandus tradebatur: « Non exiguum partem (inquit) lurtim dispersens, aurifici cuidam vendendi causa tradidit, prius ab eo accepta fidei sponsee quod nulli se hujus rei fuisse auctorem propalaret. Sed cum idem artifex aurum illud sive lapides Sueonis vendret, nula Dei canonici Laudunensis supervenientes, auri sculpturas recognoverunt: et statim quærimo facta prefatum aurificem a judice comprehendendi fecerunt. Ille comprehensus atque perterritus, ab Anselmo sibi ea tradita fuisse confessus est. Unde Laudunum redactus, et contra Anselmum hæc negantem duellum certamine congressus, protinus superatus et victus est, forsitan, ut multi putarunt, pro fidei violatae reatu, quia promiserat eidem Anselmo, quod eum non detegret. Pro hac ergo Victoria Anselmus nimis elatus, quia sibi conscientias erat et se furtum fecisse, et tamen adversarium superasse, multaque laudem ab hominibus qui se innocenter esse clamabant, acquisuisse, ad majora securus perpetraanda provocatur, plurimisque terris ac vineis ditatur. »

Vide tractatum Agobardi antiqui Lngdunensis archiepiscopi ad Ludovicum imp. quo invehit **776** in monoinachiam, dicitque inde contigisse multos judiciorum perversos eventus.

An Epist. CLXXI.

Et basilei, id est, fundamentum populi. Sumposit ex Isidoro, Origin., lib. ix, cap. 3. Nicolaus Papa I Carolo regi : « Nisi enim vos qui in regali subfinitate positi estis, tanquam ingentis fabricae bases vestro sudore mundum quodammodo portassetis, nequaquam Graeco sermonē βασιλέων vocabula soriremini. » Hanc etiam vulgarem opinionem sequitur Nic. Cusanus, De conc. cath. lib. iii, cap. 4.

Non sunt a nobis graviter exasperandi : sed ubi sacerdotum admonitionibus non acquireverint. Locus observatione dignissimus : quam in sententiam pulchre Leodienses in epistola scripta circa annum Dom. 4107 aduersus Paschalem secundum papam : « Igitur ex verbisistorum et anotorum Patrum, consulantibz episcopi regibus et imperatoribus obnoxii ex eorum regalibus accepti, ne proprio gladio, id est eorum beneficii, eos interficiant. Si quis denique respectu sancti Spiritus Vetus et Novum Testamentum, gestaque revolverit, patenter inveniet quod aut minimè aut difficile possunt reges et imperatores excommunicari, secundum etymologiam nominum illorum, et juxta determinationem excommunicationis et adhuc sub judge his est. Admoneri quidem possunt, increpari, argui a timoratis et discretis viris ; quia quos Christus in terris Rex regum vice sua constituit, dammandos et salvandos suo iudicio reliquit. » Hildebertus Cenom., episc. in epist. : « Verum apud serenissimum regem opus est exhortatione potius quam incipreptione, consilio quam precepto, doctrina quam virga. His ille conueniendus fuit, his reverenter instruendus, ne sagittas suas in sene compleret sacerdote : ne sanctiones canonicae evacuaret, ne persequeretur cineres Ecclesia jam sepultae : cineres in quibus ego panem doloris manducō, in quibus bibo calicem luctus. De quibus eripi et evadere, de morte ad vitam transire est. Inter has tamen angustias, nunquam de me sic ira triumphant, ut allicui super Christo Domini clamorem deponere vellem : seu pacem ipsius in manu forti et brachio Ecclesie adipisci. Suspecta est Pax ad quam non amore, sed vi sublimis veniunt potestates : ea facile rescinditur, et stant aliquando novissima illius pejora prioribus. Alia est via qua compendiosius ad eam Christo duecote pertingam : jaclabo cogitatum meum in Domino, et ipse dabit petitio-nes cordis mei. Ipse est in cuius manu corda regum cerea sunt. Quocunque sibi placet, eo solus inclinat, alterat in quam vult formam. Si invenero gratiam in oculis ejus, gratiam regis vel facile consequar, vel utiliter amittam. »

An Epist. CLXXII.

Dicebat se prius esse revestendum. Probabile est Vindocinensis abbatis appellatione subintelligi Goffridum, qui tales querelas, licet in diverse facili specie, solet ingravare in manuscripto exemplari. Nam epist. ad hunc ipsum Ivenon, conquestus de clericis Carnotensis, addit : « Cum de re nostra a nobis diu et juste possessa et injuste ablata, secundum sacros canones investitu fuerimus, si postea de nobis conqueruntur, quod justus judex, quod divina lex faciendum judicaverit, non recusamus. » Idem in epist. ad Ranulfum Sanctionensem episcopum, aut se terminum iudicio praefixum nolle suscipere, nisi prius ex integro invictus fuerit. Quae amplioribus verbis repetit in epist. ad G. episcopum : « Si quis dicit non ad iudicium causæ, sed ad iudicium investitura expoliatus posse vel debere vocari, claves sanctæ Ecclesiæ agitare, et leges catholicae et apostolicae sedis violare conatur, quibus prohibitum est ne quilibet expoliatus vocetur ad iudicium, sive in aliquo judicetur, quoniam inane esset et vacuum eum ad iudicium vocari qui in nullo judicari con-

ceditur. » Et paulo post testatur, papam Urbanum in Arvernensi concilio super hoc definitam, et ab omnibus qui aderant episcopis et abbatibus laudatam dedisse sententiam : Ut quicunque sine vocacione et iudicio expoliarentur, etiam sine vocacione et iudicio investirentur. Et alia consequente epistola refutat eudem episcopum qui sua expositione magis præbebat occasionem expoliandi vestitos, quam investiendo expoliatos. Gregorius septimus, lib. vi, epist. 25, ad Arnaldum abbatem : « Indignum quippe est, et a canonicis institutis nimis alienum duimus, causam, quæ ventilanda est, ad examen debere deduci, nisi de rebus in lite positis, ille qui vim patitur, prius fuerit revestitus. » S. Bernardus, epist. 45, ad Ludovicum regem, de Parisiensi episcopo loquens : « Idem episcopus per manum omnium religiosorum se ad iustitiam offert : si tamen prius (quandoquidem eadem ipsa iustitia videtur exigere) res ei suæ ablata restituantur. » Apud Ivenon decreti parte quarta, referuntur decreta Zephneri, Felicis, Eusebii in eamdem sententiam. Quibus adjungendi canones collecti a Gratiano sub caus. 2, q. 1, et capitula in decretalibus Gregorii sub tit. de restit. spoliator. Qua parte memorabile est quod scribit vetustus auctor in lib. De conser. unit. Eccles., ubi agit de causa Henrici quarti imperatoris, quem episcopi Saxonie et defensores Hildebrandi papæ de regno Saxonico expulerant, deque celebrato postea conventu, ut ea concertatio libris non gladiis conficeretur. Refert enim postulatum fuisse ut imperatori saltem concederetur uti eo iure, quo concessum erat uti vel infime in Ecclesia persone ; tum palam lectum fuisse capitulum ex decreto Romanorum pontificum, quod nemo expoliatus possit accusari, et judicari et excommunicari, antequam omnia sibi ablata ex integræ restituantur. Addit omnes adverse partis episcopos ita fuisse confusos, ut non haberent quid ad hæc responderent, manente apud Ecclesiam Dei Victoria.

An Epist. CLXXXIII.

Postquam crucem acceperal. Vox, crucem, addita est fide veterum codicium quæ ante deera, truncata verborum sententia. Nempe in Hierosolymitanæ expeditione illius sæculi injunctum fuerit ut vivis-
cæ crucis salutare signum vestibus imprimerent, et in humeris illius sibi portarent memoriam, cui ad nostram redemptionem properanti factus est principatus ejus super humerum ejus. De quo etiam illud Isaiae : Levabit Dominus signum in nationibus, etc., ut dicit Gulielmus Tyrius, De bello sacro lib. i, cap. 16, Petrus Diaconus, Chron. Casin. lib. iv, cap. 11, ait signum sanctæ crucis super scapulam dextram impressisse vestibus. Carni etiam, id est fronti impresserunt. Bertoldus, in Chron. ad annum 1096 de Urbano secundo loquens : « Omnes quoque qui se ad hoc iter devoverunt, signo crucis seipso in vestibus notare fecerunt : quod **777** etiam signum in ipsa carne notatum apparuit ; unde et a quampluribus. Dei ordinatione et inspiratione ipsum iter incepit fuisse credebatur. » Robertus monachus, lib. i : « Cumque requireret quod signum gestarunt peregrinationis, dicit quod aut in fronte, aut in scapulis dextris signum cerebant sanctæ crucis. » Neubrigensis Hist. Anglor., lib. in, cap. 22, characterem Dominicum accipere dicit, et signum Domini, et signum Regis regum. Ideo crucifer exercitus dicitur ab aliis Urspergensi in Chron.

Recredita redemptio. Sic omnes codices, ut epist. 275 : Quod libenter reddet aut recredet comitem Averensem. Goffridus Vindocin., in epist. : Si cape-rent, reddi aut recredi faciebat.

Dominum suum diffiduciasset. Ita plane vetusta exemplaria, pro quo antea typographus ediderat diffiduciasset. Alii auctores diffidare dicunt. Sed etiam altera dictio recta est, qua jam usus ipsem Ivo, epist. 22, ad Philippum regem, me diffiduciasti.

Matthæus Paris in Prologo Hist. Anglor.: « *Ipsum a regni solo depulit disfiduciatum.* » Abbas Urspergenis, in constitutione Frederic I: « *Sancimus etiam ut quicunque alii damnuni facere aut iudicare ipsum intendat, tribus ad minus ante diebus per certum numerum suum disfiducientem.* Quod si *laesum disfiduciatum se fuisse negare voluerit.* » Alibi Ivo dicit fiducias præbere regi, et absolvere a fiduciis et sacramento regi faciuntur. 71. Robertus monachus, De bello Hierosolym. lib. ii: *Hanc illi fiduciā juravit, et imperator acqueruit.* Est autem qui scribit, *disfiduciare, barbaram esse dictiōnem præ altera, disfiduciare.* Sed si a fide deduci potuit *disfiducare*, eadem ratione licet debuit fiducia dici *disfiduciare.*

Disfiduciasset, et prædiplam ejus prior cevisset. Huc spectat querela Cusani, lib. De concordia cath. cap. 31: *Hodie videmus (ait) aut confusione maximam in ordine judiciario, aut penitus nullam justitiam; honor honore distinguitur a jure.* Et occupare etiam maxima dominia nobiles licite se posse dicunt, ubi possecessorem nihil juris habuisse neque habere concedunt. Per vilissimum disfiddationum modum honorem salvari putant, et vi post ipsam intimatum disfiddationem, ex quacunque conficta aut nulla causa qualitercumque rapta palam autoocculte, licite credunt possideri, etiam si bona Ecclesiæ aut clericorum forent. O presumpta audacia contra omnes leges et iura! o iniquissimum judicium distinguens honestum a justo, affirms in justum honore possideri. » Et cap. 34, consulit statui legem ne ulli liccat ex quacunque causa alterius bona occupar, aut dannata inferre per disfiddationes: sed omnia fieri judgmentum auctoritate, qui etiam repressaglia econcedente possint contumacem.

Et ad forisfaciendum. Ea constans scriptura in manuscriptis. Urbanus papa sec., in diplomate privilegi concessi Petre abbatui cenobii Cavecensis: *Ut et de ipsis hominibus liberan curiam et forisfacturas omnes sine ullo bajulo vel ministro habeatis.* Idem: *Si aliquis forisfactura fecerit per quod ipsa ad manus reipublicæ de jure possent applicari.* Matthæus Paris, in Henrico primo: « *Si quis baronum vel hominum meorum forisfecerit, non dabit vadium in miseria pecuniae sue, sicut faciebat tempore patris vel fratris mei, sed secundum forisfacturæ modum.* » Anselmus Cantuariensis, in epist. ad Henricum reg: « *Audi quod vestra excellentia vindictam exercet super presbyteros Anglie, et forisfacturam exigit ab eis quia non servaverunt preceptum concilii.* » Aliis locis *forisfacere* scribitur, ut apud Dodechinum abbatum, in appendice ad chron. Maria Sc.: *Prædia iudicio proscriptorum a rege, si justæ forisfactribus ab iudicata fuerint.* Alibi etiam *forefacere* et *forefactorem* dici video. Rigordus, lib. iii, De gestis Philippi Angusti: *Et forefacta que proprie nostra sunt, ibi scribentur.* Idem paulo post: *Ut audiunt forefacta baillivorum nostrorum.* Guillielmus Nangiacus, lib. De gest. Philippi: *Et ab ipsis burgensibus quicquid antea clerics forefecerant, fecit ipsi celeriter emendari.*

Veridicis assertionibus. Ita vet. cod., male antea assensionibus.

Falsificares. Sic omnes vet. cod. pro *falsas ostendere.*

Dicentes novam esse institutionem de tuitio ecclesiastica impendenda rebus militum Hierosolymian proficiscentium. Dovam appellat, quia eo sæculo cœperat in usu esse, auctiore papa Urbano secundo, cuius hæc sunt verba in concione habita in concilio Claromontensi apud Willelmum Tyrium, De bell. sac. lib. i, cap. 15: « *Interior vero eos qui ardore fidei ad expugnandos eos laborem istum assumperint sub Ecclesiæ defensione, et beatorum Petri et Pauli protectione, tanquam vera obedientiæ filios recipimus, et ab universis inquietationibus tam in rebus alienis quam in propriis statimua manere securos.* Si vero quispiam molestatore eos ausu temerario præsumperit, per episcopum loci excommunicati

catione feriatur, et tandi sententia ab omnibus obseruator, docce et ablata reddantur, et de illatis dannis congrue satiat. Episcopi vero et presbyteri qui talibus forsitan non resisterent, offici suspensione multentur, donec misericordiam scdis apostolice obtineant. » Est etiam hic canon ejusdem Urbani in eodem concilio: « *Placuit omnia bona eorum qui Hierosolymas pertinuerint, semper et ubique salva esse in pace et tregua, quounque redierint.* » Idem postea factum a Gregorio papa apud Gul. Neuburgensem, Hist. Angl. lib. iii, cap. 20: « *Bona quoque ex quo cruce accepérint, cum suis famulis sub sancte Romana Ecclesiæ, nec non archiepiscoporum et episcoporum atque aliorum prælatorum Ecclesiæ protectione consistant, et nullam de his quæ in susceptione crucis quiete possederunt, donec de ipso cum reditu vel obitu certissime cognoscatur, sustineant quæstionem: sed bona eorum integra interim maneant et quieta.* » Idem vero Tyrinus testatur dicti libri i cap. 16, plerosque Hierosolymam tunc temporis petuisse, ut suos creditores, quibus multorum debitorum pondere tenebantur obligati, declinantes eluderent.

Ad casamenta eorum. Hæc vox etiam exstat infra epist. 284. S. Bernardus epist. 39. ad principem Theobaldum: « *Nostrum quoque ac vestrum pariter episcopum, id est Lingensem, abundantiori ut decet honore suscipiat, et de casamento quod tenetis, homagium quod debetis reverenter et humiliter offeratis.* » Pro beneficio seu feudo sumi indicat locus Fulberti episcopi in epistola de forma fidelitatis apud Ivonem, decretorum parte xi, cap. 76, ubi postquam exposuit ea sex quorum semper meminisse debet qui dominus suo fidelitatem jurat, addit: « *Ut fidelis haec documenta caveat justum est, sed non ideo casamentum meretur. Non enim sufficit abstinere a malo, nisi fiat quod bonum est.* Restat ergo ut in eisdem sex supradictis consilium et auxilium domino suo fideliter 178 prestat, si beneficio dignus videri vult, et salvus esse de fidilitate quam jurat. Dominus quoque fidelis suo in his omnibus vicem reddere debet? Ubi scripsi, *casamentum, pro quo vulgata editio habet, cassamentum, et in ora, additum est, cassamentum;* sed ultraque vox corrupta. De casatis quædam notantur ad epist. 28.

AN EPIST. CLXXVI.

A concilio Trecensi Baron., Annal. tom. XII, ad ann. Christ. 1407, pontificis Paschalis secundi octavum, diversum facit hoc concilium ab illo cuius mentio fit ab Ivone, epist. 258, quandoquidem antea fuerat celebratum per Ricardum cardinalem in Gallia legatum. Vult enim concilium cuius mentio fit bac epist. 176, tertio a superiori anno celebratum per ipsum Paschalem. Sigerius in Vita Ludovici Crassi, testatur Paschalem venisse Trecas, et celebrazione concilium universale. Chronologio monachi Altisioid. anno 1107: *Paschalis papa concilium celebravit apud Trecas.* Abbas Uspergensis in Chron. ad ann. Dom. 1107 hujus meminist, dicitque Paschalem circa Ascensionem non modicum apud Trecas habuisse concilium: ubi inter multa quæ pro tempore et necessitate corrígenda correxit, sententiam promulgavit iuxta prædecessorum suorum decreta, de libera pastorum electione, et de coerenda laicorum præsumptione in ecclesiasticas dignitates. Ad ditum imperatorem Henricum misisse legatos ad papam causa investiturarum,

Quam onus episcopi hoc tempore subiturum. Scilicet propter gravissimam rerum publicarum perturbationem. Quare ipsenem Ivo expertus quantum tunc temporis esset periculum prælatoruum (ut ait epist. 13 et 33), sepe optavit exonerari sarcina pastorali plena amaritudinis fastidiosa, quemadmodum indicant verba epist. 47 et 25. Hæc causa Hilgotos episcopus Suessionensis episcopatu renuntiassese dicitur epist. 88. Eodem tempore Fulco Belvacensis

episcopus Romanus proiectus fuit ut episcopatus A infulis exueretur, de quo ad epist. 30.

AD EPIST. CLXXX.

Vos ita esse obligatum. Ita omnes vet. cod., antea obligatos. Sed illius locutionis multa exempla in hoc scriptore, ut epist. 8, 30, 75, 86, 95, 134, 124, 209.

AD EPIST. CLXXXVI.

Prout possumus temperamus. Cudi debuit, ad tempus prout possumus temperamus, ut habent vet. cod. Th. et Lois., itemque editio Iovonis in decreto.

Communicant excommunicatis, sive illos qui communicant cum eis qui. Haec novem dictiones nunc primum insertae sunt fide et consensu plurium membranarum, confirmantur lectione Iovonis superiori loco. Bertoldus autem, in Chronico ad annum 1089, annotat papam Urbanum hanc sententiam a predecessore suo Gregorio promulgatam confirmasse aduersus Guibertum antipapam, Henricum imperatorem et ceteros illius partis. Idem, ad annum 1094, annotat magnam fuisse difficultatem in deviatione excommunicatorum, si non (inquit) papa Urbanus sententiam quodammodo temperasset, et multos more sui predecessoris Gregorii de excommunicatione seclusisset. Denique ad annum 1100: « Jam multum pene ubique sententia excommunicationis copit trespescere, ut etiam quidam religiosi, qui usque ad hoc tempus in illa causa erant ferventissimi, a catholicis discederent, et inter excommunicatos promoveri non timerent. » Itaque batione motus Sigebertus Gemblacensis monachus de abuso mutuarum excommunicationum qui illo saeculo invaluerat inter dictum Gregorium, Urbanum, et Guibertum, et utrumque fautores, sic scriptis ad annum 1098: « Hinc in Ecclesia scandala et in regno augescunt dissidia, dum alter ab altero dissidet, dum regnum et sacerdotium dissentit, dum alter alterum excommunicat, alter alterius excommunicationem, aut ex causa, aut ex personae prajudicio contumit: dumque alter in alterum excommunicandi auctoritate magis ex suo lititu, quam ex iustitia respectu abutitur, auctoritas illius qui dedit potestatem ligandi ac solvendi omnino despiciatur. » Quod igitur haec epistola Laurentius monachus monasterii charitatis requirit consilium Iovonis de ratione vitande excommunicationis, probabile est referri debere ad causam Philippi Francorum regis, qui adhuc innodatus erat vinculo censoriae pontificis Romani, de qua superius dictum est. Nam multi Galli utriusque ordinis a communione illius se suspenderant, eorumque qui illi communicabant. Quod facile colligi potest ex verbis veteri auctoris librorum De unitate Ecclesiae conservanda adversus dictum Gregorium septimum. Qui licet regis nomen non exprimat, non aliud tamen intelligi potest quam Philippus: « Notum est enim his qui experti sunt, precipue autem his qui divisionem Ecclesiae dolerunt, qualiter multi non solum laicorum, sed episcoporum atque clericorum sive monachorum, habentes quidem zelum Dei, sed non secundum scientiam (sicut ait Apostolus) suspenduntur se ac segregaverunt a communione totius orbis Ecclesiarum, quotquot communicant nostri temporis regi Francorum et imperatori Romanorum, ipsique exigentes a nobis, non nos ab ipsis, verentur nobis communicare, vel in colloquio, vel in pacis osculo, vel in orationis studio. » Ut vero existimetur inquisita ab illo monacho pertinere ad excommunicationem regis, suadent etiam verba Iovonis, qui dicit tales disputationes non esse scripto commendandas, ne, si divulgate in multorum manus incident, plus obsint indiscretis quam pro-sint discretis.

AD EPIST. CLXXXIX.

Murmur Remensium clericorum. Sugerius lib. de Vita Ludovici Crasi, et ex eo continuator Aimoini monachi, lib. v, cap. 50, postquam dixit Ludovicum

Aurelianis coronatum fuisse, addit: « Necdum post celebrationem divinorum festivas deposuerat ex vias, cum subito mali nuntii bajulatores a Remensi Ecclesia assistunt, litteras contradictorias deferentes et auctoritate apostolica, si tempestive venissent, ne regia fieret uncio interminantes, dicebant si quidem prime regis coronae primicias ad ius Remensis Ecclesie pertinere (sic legendum est apud Sugerium) et a primo rege Francorum quem baptizavit beatus Remigius, Clodoveo hanc prærogativam illibatam et inconsutam obtinere, si quis eam temerario ausu violare tentaverit, anathemati perpetuo subjecere. Ra si quidem occasione archiepiscopo suo venerabilis et emerito viro Viridi Rodulfo, qui domini regis, eo quod absque ejus assensu electus et inthronisatus fuerat sedi Remensi, gravissimas et periculosas incurserat inimicities, pacem impetrare, aut regem non coronari sperabant, qui quia intempesti venerunt, ibi muti, ad propriis loquaces B redierunt: aut si quid dixerunt, nihil tamen utile retulerunt.

Pro communi utilitate regni et sacerdotii. Observa ordinem verborum. Quia enim in hac regis consecratione potissimum vertebatur causa totius regni, id priore loco regnum nominat, et ecclesiam posteriore. Quod ne sine judicio factum a prudente episcopo putet, duobus aliis locis hujuscem epistola eumdem ordinum servavit. « Pro integritate regni et pro tranquillitate ecclesiarum, quantum potius, prevalere studiuimus. » E longe post: « Quia si consecratio regis differretur, regni status et Ecclesiae Pax graviter periclitatur. » Idem epist. 55: « Quem pro pace regni et Ecclesiae consensu in episcopum eligat. » Eiusdem generis est quod ait epist. 214: « Videamus enim scissum regnum et sacerdotium. » Item epist. 238: « Nulla fuit divisio inter regnum et sacerdotium. » Et paulo post: « Regni Francorum Pax et summi sacerdotii nulla subreptione dissolvatur. » C Et deinde: « Cum regnum et sacerdotium inter se convenient, bene regitur mundus. » Sed et in epist. 239 ad Ludovicum regem scribens super futuro illius matrimonio: « Sicut (inquit) utilitati vestra, ita stabilitati regni, et paci Ecclesiarum providere debetis. » Denique alibi sacerdiale judicium priore loco nominat, secundo ecclesiasticum, ut epist. 229. Celebre est illud Optati Milevitani episcopi lib. iii: « Non enim res publica est in Ecclesia, sed Ecclesia in republica, id est in imperio Romano. »

Erant enim quidam regni perturbatores. Ex eorum numero fuit Wido seu Guido de Rupeforti, cuius minister Sugerius paulo ante illa verba consecrati regis, causamque reddit: « Praefatus itaque comes Wido de Rupeforti, quem amulorum machinatione matrimonium quod contrahebatur inter dominum designatum (de Ludovico Crasso intelligit) et filiam suam consanguinitate impeditum, divitio solutum in presentia domini papas fuerat (loquitur de Paschali secundo, qui tunc temporis erat in Gallis) rancore hujus concepto scintillam tenem commotus pavit in ignes, Nec minus dominus designatus in eumzelabatur: cum subito Garlendenses se intermiserint, amicitiam solvant, fedus defoderant inimicities exaggerant. Nactus itaque occasionem belandi designatus dominus, eo quod Hugo de Pomponia miles strenuus, Castellanus de Gornaco castro super fluvium Matronæ sito, mercatorum in regia strata equos ex imperatore rapuit, et Gornacum adduxit: eus conjunctim presumpcionis pena extra se positus Ludovicus, exercitum colligit, castrum subita obsidione, ut virtuali carerent opulentia, velociissime cingit. Hæret castello insula grata amicitate pabulorum, » etc. Qui locus paulo latius ascriptus fuit qui castigator fide manuscriptorum codicum; depravatus enim est in vulgata editione. Idem historicus paulo post narrata consecratione, meminuit Guidonis turbatoris: « Praefatus itaque Guido

Rubeus filiusque ejus Hugo Cruciatensis [Creciacensis], juvenis idoneus, armis strenuus, tam rapinis quam incendiis aptus totiusque regni turbator celerimus, raucore animi cumulato pro amici castri Gornaci erubescens, a regiae excellentiae derogatione non cessabant, etc.

Ad EPIST. CXC.

Domnun Rodulphum. Sic in omnibus Ivonis manuscriptis. Apud Sugerium lib. de Vita Ludovici Crassi, et continuatore Attoni, Hist. lib. v. cap. 50, *Rodulphus* scribitur, et additur cum Ludovico rege gravissimas incurrisse inimicitias, quod absque bujus assensu electus et inthronizatus fuerat sedi Remensi. Robertus de Monte, in Chron. aduanum Dom. 1114: « In Remensi metropoli post Manassem illustrem virum, exturbato Gervasio Radulphus successit, qui Viridis cognomen habuit. » Lisiardus in Vita S. Aralphi Suessionensis, cap. 36, meminuit hujuscen Rudolphi Viridis Remorum archiepiscopi, ut etiam Nicolaus monachus in Vita Godfridi Suessionensis episcopi, lib. iii, cap. 24. Petrus quoque Venerabilis ait eum fuisse thesaurarium ecclesie Remensis antequam episcopus fieret.

Per manum et sacramentum eam fidelitatem regi faceret. Utrumque pariter conjunxit epist. 182: « Ipsi igitur quamvis mei homines essent et per sacramentum. » Adalgerus presbyter in cap. 41 syudi Ecclesie Gallicana habita Durocortori Remorum sub Hugo et Roberto Francorum regibus: « Ut hoc factum sub specie honesti tegeretur, manus et sacramenta similis Carolo praebevit. » In diplomate Ludovici Crassi anni 1137, concessio Gaufrido Burdegensi archiepiscopo et suffraganeo: « In episcoporum et abbatum suorum electionibus canonicae omnino concedimus libertatem, absque hominii, iuramenti seu fidei per manum datam obligationem. » Nimirum manus erat symbolum ac testimonium majoris arctorisque fidei. Qua causa metropolitanus Turoneus archiepiscopus cum exigere a majoris monasterii abbatte ut data dextera confirmaret plenam obedientiam quam ore promiserat, abbasque repugaret, Ivo rescriptis non esse majorem obligationem manus quam oris, epist. 234. Sed hac parte studiosi observent, auctoris saeculo gravissimum contentionem subhortam fuisse inter imperatores, reges, aliosque laicos super fidelitatem praestanda a ministris Ecclesie per manum, ipsoque hominio, cum tamid id longissimo usu receptum esset. Nam ut vetera principum jura in desuetudinem abirent, nonnulli subtiles coperunt in clamare, piaculare scelus esse, si sacerdotes in manibus laicorum fidelitatem promitterent, et rationes commenti fuerunt, que si validas sint ac irrefragabiles, an vero coloratae ei furcate, alii judicabant. In synodo Claromontensi sub Urbano secundo, can. 17: « Ne episcopos vel sacerdos regi vel aliqui laici in manibus ligiam fidelitatem faciat. » Sic enim refert Baron., ex vel. cod. tomo XI Annal., sub anno Christi 1095. Rogerius Hovedeus Attoni parte i, anno 1099: « Urbanus papa tertia bedebdomada Pasche magnum concilium tenuit Romae in quo excommunicavit omnes laicos investitures ecclesiarum dantes et omnes easdem investitures de manibus laicorum accipientes, nec non omnes in officium sic dat honoris consecrantes. Excommunicavit etiam eos qui pro ecclesiasticis honoribus laicorum homines sunt, dicens nimis execrabilis videri, ut manus que in tantam eminentiam excreverent, ut, quod nulli angelorum concessum est, Dcum cuncta creature suo signacula creent, et eumdem pro salute totius mundi Dei Patris obtutibus offerant, in hanc ignaviam vol statutam detrudantur, ut ancille fiant earum manuum que diabolus ac noctibus obscenis contactibus inquinantur, sive rapinis ac injuste sanguinis effusioni addictae maculantur. Et ab omnibus est acclamatum: Fiat! fiat! et in his consummatum est concilium. » Sugerios, lib. de Vita Ludovici

A 180 regis agens de controversia investituram inter Paschalem papam et imperatorem, postquam dixit Treverensem archiepiscopum nomine Henrici imper, allegasse papae, in veterato jure praesules Ecclesiarum post electionem annulo et virginis investiri ab imperatore, et illi fidelitatem et hominum facere, subjicit: « Super his ergo dominus papa consulte oratoris episcoli Placentini voce respondit Ecclesiam pretioso sanguine Jesu Christi redemptam et liberam constitutam, nullomodo ancillari oportere. Si Ecclesia in inconsulto prelatum eligere non posset, cassata Christi morte ei serviliter subjaceret: si virga et annulo investiatur, cum ad altaria ejusmodi pertinuerit, contra Deum ipsum usurpare. Si sacras Dominice corpori et sanguini manus laici manibus gladio sanguinolentis obligando supponat, ordini suo et sacre unctioni derogare. » Quae quidem verba obiter castigata sunt fide veterum membranarum, quia in vulgata editione mendosa circumferuntur.

B Volebant igitur ollum fieri principi seculari seu laico hominum ac iusjurandum fidelitatis in investiturae beneficii. Cujus rei primus auctor dicitur Gregorius, et videtur illi tribendum esse quod reperitur in antiquo manuscripto codice qui penes Aug. Thuanum: « Ut clericus a laico nuquam justificetur, nec pre terra nec pro aliis rebus quas ab illo teneat, nec sibi hominatum faciat; sed omnino que ab eo tenet, sibi antequam ullam patiatur injuriam, dimittat. Sin autem, gradum suum perdat. » Cui quidem capitulo nudum nomen Gregorii prefixum est. Sed probabile de septimo accipi debere, cum ille palam extulerit quod alii inusitaverant (ut a Gulielmus Malmesburiensis) excommunicans electos qui investitures Ecclesiarum acciperent de manu laici. Successor Urbanus idem statuit et, postea Paschalis secundus, cuius haec sunt verba: « Paschalis episcopus sancte sedis Dei venerabilis fratri et coepiscopo Anselmo Cantuariorum. Nuper in synodo apud Lateranense consistorium celebrata, Patrum nostrorum decreta renovavimus, sanctientes et interdicentes ne quisquam omnino clericus hominum laico faciat, aut de manu laici ecclesias vel ecclesiastica dona suscipiat. Hee enim Simoniæ pravitas radix, dum ad percipiendo honores Ecclesie saecularibus personis insipientes, homines placere desiderant. » Etc. Ea ratione gravis contentio inter Paschalem et regem Angliae suborta fuit. Willemus Malmesburiensis, De gestis pontificum Anglor. lib. i, loquens de Henrico rego et eodem Anselmo: « Verumtanum cum rex more antecessorum suorum ab archiepiscopo hominum interrogaret, et ille pro excommunicatione Romæ facta differret, missis Romam ab ultraque parte nuntiis, jubetur inter regi hominum facere, vel absolutis morarum nexibus regno excedere. Quin potius, respondit ille, insipiantur apostolice litteræ, et quod tenor earum continet, fiat. Redierunt enim iam Roma nuntii, et casso labore semitam triverant, quod Paschalis presentemtiam antecessoris sui invicto robore tuebatur. Quid ad me de litteris apostolicis, ait rex? Jura regni mei nolo amittere. » Cui simillimum est quod refert Radevicus. Hist. lib. ii, cap 30, de Friderico primo imperatore, cui cum cardinalibus legati papæ Adriani dictarent (quod inter durissima capitula numerat idem historicus) episcopo Italæ solum sacramentum fidelitatis sine hominio facere debere domino imperatori, respondisse Fridericum: « Episcoporum Italæ ergo quidem non affecto hominum, si tamet et eos de nostris regalibus nihil delectat habere. Qui si gratauerit audierint Romanos praesule, Quid tibi et regi? consequenter quoque eos ab imperatore non pigate audire, Quid tibi et possessioni? » Quæ postrema verba sunt sancti Augustini, et prolata ab Ivone epist. 60, ut probet licet posse episcopos investiri a principe bonis temporalibus.

Hujus hominii frequens mentio in epistolis dicti Anselmi, manuscriptis scilicet, quarum testimonia preferenda, ut tota haec disputatio melius intelligatur. Cum igitur Paschalis praecepisset Anselmu ut nullam haberet communionem cum illis qui de manu regis Henrici investituras ecclesiarum acceperant, rescriptum Anselmus regi: « Ut autem ita vobiscum sim sicut antecessor meus fuit cum patre vestro, facere non possum, quia nec vobis homagium facere, nec accipientibus de manu vestra investituras ecclesiarum, propter predictam prohibitionem me audiente factam, audeo communicare. » Idem in epist. ad Ernulfum priorem: « Hoc autem scito, quia voluntas mea est ut, adjuvante Deo, nullius mortalis homo fiam, nec per sacramentum fidem alicui promittam. » Et paulo post addit: « Si quis exegerit ab aliquo monacho ecclesie nostrae sacramentum aut fidei alligationem, aut pactum aliquod quod contra ordinem sit, propter tenendum aliquam potestatem, qua n dicimus obedientiam, considerate et in quantum possibile est, et in quantum scitis avertite malitiam. » In alia ejusdem Anselmi epistola ad Paschalem sunt quadam interrogata ad hanc rem pertinentia: « ANSELMUS. Si nullus clericus debet fieri homo laicus, et aliqua beneficia aut possessiones non ecclesiasticas debet tenere de laico, nec laicus vult dare nisi fiat suus homo, quid fieri? — PASCHALIS. Liberam esse Ecclesiam Paulus dicit. Indignum est igitur ut clericus qui jam in Dei sortem assumptus est, et etiam laicorum dignitatem excessit, pro terrenis lucris bonorum laico faciat; ne forte, dum repetitur servitiū sacerularis obnoxius, vacet, aut gravetur Ecclesia. Scriptum est enim: « Nemo militans Deo implicatus se negotiis sacerulari- bus. » Quod Apostoli verbum (ut hoc obiter iose- ratur) David Scotus Bancornensis episcopus fautor Henrici quarti olim dicebat non adversari cupiditatibus pontificum per laicos investitorum, quia non sit sacerulari negotium si clericus hominum laico fecerit. Quod frivolum appellat Wilelmus Malmesb., De gest. reg. Angl. lib. v. Ille met Anselmus in epist. ad episcopum Gundulfum: « Consilium quod petitis quid vobis faciendum sit, si dominus meus rex et ego non concordamus, in litteris prioris breviter mandavi. Hoc tantum ad praesens dico: nulla mina, nulla promissio, nulla astutia a religione vestra extorqueat aut homagium, aut jusjurandum aut fidei alligationem. Si quid horum aliquis exegerit, haec sit responsio: Christianus sum, monachus sum, episcopus sum, et ideo omnibus volo fidem servare secundum quod uniuersique debebo. Quidquid aliud vobis dicatur, his verbis nec addatis quidquam, nec minusquam quod ab hac sententia discedat. Hoc ipsum de me dico, nec super hoc aliiquid addere, vel de his mindere, adjuvante Deo, volo. » Denique scribens ad Hugonem Luggdunensem archiepiscopum: « Tota difficultas (ait) causæ inter regem et me jam in hoc maxime vietur consistere: quia rex, quamvis de investituris ecclesiarum apostolicis decretis 181 se vinci, ut spero, permettit: hominiam tam prælatorum nondum vult, ait, dicam, quatenus in hoc suæ voluntatis impetrabat ea licentiam. Quam si adeptus fuerit, dubito quid me facere oporteat, si aliquis religiosus electus homo regis pro episcopatu vel abbatis fieri respuat. Durum enim mihi videtur ut boilli præcipiam per obedientiam: et si non fecero, videbor irreligious hoc facere voluntibus laxare accedendi indigne ad dignitates auctoritatis. De illis quoque que jam in investiture prohibitas acceperunt, et de his qui eos sacraverunt, puto quia rex postulabat utin hoc permaneant quod illicite presumpserunt. » Hactenus ille. Post longas autem contentiones acquievit Paschalis ut princeps hominum retineret. Sic enim Wilelmus Malmesb. De gestis pontif. Angl. lib. ii: « Directi Romam legati controversiam tot annis agitatam singulari probitate sedarunt. Concessit siquidem papa ut rex ho-

A magia de electio acciperet, sed nullum per baculum et annulum investiret. » Alio loco idem historicus scribit plurimo Anselmi ad urbem itu et redditum effectum fuisse, ut rex indulgeret pontifici investitram aenuli et baculi, reteato tamen electionis et regalium privilegio.

Sunt autem ex superioris saeculi scriptoribus qui probaverint iure investituras fieri a principibus, et ab illis exigiri hominia antistitum, inter quos Theodericus Nyem, Waltramus quoque episcopus Naumburgensis circa annum Dom. 1109 adstruxit, postquam a regibus et imperatoribus Ecclesie dotatae fuerunt feudi, et iura illorum translatâ in episcoporum dominium, congruum ac necesse fuisse ab eis exigere homagia, sacramenta, obrides ut in hostium irruptione reges scirent cui suas civitates credidissent. Tandem concludit in omnibus regnis servanda esse iure et consuetudines in episcopis investitiis, qualia sunt antiqua. Nicolaus quoque Cusanus De concordia catholica lib. m, cap. 29, audacter asserit non solum puras investituras fuisse attractas a imperatore per Romanum pontificem, sed etiam tantum pecunie corrogatum, aut per Alamanniam omnes se gravatos et destructos conquerentur: adjicit rabidum appetitum ambitiosis episcopis ita iucessit ut de temporalibus omnis cura sit, de spiritualibus nulla. Non fuit, inquit, ista imperatorum intentio, non volebant spiritualia a temporali usus absorberi. »

Fidelitatem regi faceret quam, prædecessoribus suis. De forma fidelitatis quam quis suo domino jurabat, scripsit olim epistolam Fulbertus Carnotensis episcopus, cuius pars relata ab Ivone Decreti parte xii, cap. 76, et a Gratiano in cap. *De forma*, caus. xxii, q. 5. In synodo Ecclesie Gallicanæ habita, Durocortori Remorum exstat libellus Arnulfi episcopi his verbis conceptus: « Ego Arnulfus, gratia Dei preventiente Remorum archiepiscopus, promitto regibus Francorum Hugoni et Roberto me fidem purissimam seruatorum, consilium et auxilium secundum meum scire et posse in omnibus negotiis præbitorum, inimicorum eorum nec consilio nec auxilio ad eorum infidelitatem scienter adjuturum. Haec in conspectu divinae majestatis, et beatorum spirituum et totius Ecclesie assistens promitto, pro bene servatis latus præmia æternæ benedictionis. Si vero, quod nolo, et quod absit! ab his deviavero, omnibus benedictione mea convertatur in maledictionem, et si ante dies mei pauci, et episcopatum meum accipiat alter. Recedant a me amici mei, sintque perpetuo inimici, » etc. Haec fuit illius professio libellaris cum metropoli Remorum donatus est, ut scribit Girbertus archiepiscopus Remensis in apologia ad Wilderodum episcopum. A continuatore Aymoni monachi Hist. lib. v, cap. 24, refertur aliud juramentum episcopi Laudini clavati, sed minus absolutum: « Hinemarus Laudunensis episcopus amodo et deinceps domino seniori meo Carolo regi sic fidelis et obedientis secundum ministerium meum ero, sicut bono suo seniori, et episcopus per rectum suo regi esse debet. » Quod juramentum etiam habetur in libro Hinemari Remensis archiepiscopi adversus eundem Hinemarum Laudensem. Philippus Augustus in diplomate Atrebat. anno 1203: « Canonici prædictæ Ecclesiae libere poterunt eligere, non requisita a nobis, vel a successoribus nostris licentia eligendi: sed electum summum confirmatum nobis presentabunt, ut nobis fidelitate faciat, sicut alii episcopi nobis facere conserverunt. » Cæterum dubitari nequit factitum a regibus Gallorum quod ab imperatoribus scribit Cusanus De concordia cath. lib. iii, cap. 28: « Erat, ait, imperatorum consuetudo facile accusationes fractæ fidei et perjurii admittere, ut fidelitas per quam solum persistit imperium nunquam negligientia parvipendetur. Pœna vero erat privationis fidem non servanti. »

Affinitate hujusce argumenti licet adjicere, a multis jam olim reprobensum fuisse factum Hildebrandi, qui, excommunicate imperatore Henrico, eadem manu populum solvit a vinculo debita fidelitatis. Vetustus enim et nobilis scriptor qui Vitam illius Henrici elegante stylo composuit ea de re loquens. « Quin etiam et hoc addidi; absolvit omnes a juramento qui fidem regi juraverant, ut contra eum impelleret absolutio, quos fidei tenebat obligatio. Quod factum mulis displicuit, si tamen cui displicere licet quod apostolicus fecit. » Sigebertus cenobita Gemblacensis in Cronicō aperius id arguit: « Nimirum, inquit, ut pace omnium honorum dixerim, haec sola novitas, non dicam haeresis, nequum in mundo emergerat, ut sacerdotes illius qui dixit regi apostata, (a) et qui regnare facit hypocritam propter peccata populi, doceant populum quod malis regibus nullam debeant subiectiōinem, et licet ei sacramentum fidelitatis fecerint, nullam tamen debeant fidelitatem, nec perjuri dicantur qui contra regem senserint: imo qui regi paruerit pro excommunicato habeatur: qui contra regem fecerit, a noxa iustitia et perjuri absolvatur. » In eamēdē sententiā pluribus disputat prius auctor librorum De unitate Ecclesiae, cujus, verba sunt: « Manifestum est supra dictum papam Hildebrandum injuste pariter et indigne posuisse hanc notam vel Zachariæ vel Stephano, religiosis utique pontificibus Romane Ecclesie, ut aliquid horum exemplo, vel illius sacrae Scripturae testimonio posset absolvere a juramento, quo fidem juraverant regi suo vel principes, vel milites reipublicae. Qui enī solvit pactum, unquam effugiet? » Et longe post, hunc in modum scribit falsi arguens pontificem in narratione historiæ: « Quorum neuter, ut certo scimus. Francigenas a juramento fidelitatis sue quam aliqui promisissent regi, absolvit, sicut Hildebrandus papa scripsit et prædicavit, ut tali exemplo deciperentur principes regni: quasi ipse posset absolvere eos a sacramento fidei quam juraverant regi suo in nomine Domini, intendens eum perinde privari a regno atque deponi. Quod cum per hos xiv, aut eo amplius annos frequenter tentatum sit, ad effectum tamen pervenire non potuit, » etc. Locus autom ubi id scripsit 182 Gregorius, extat apud Ivonem decreti parte quinta, ex epistola ad Herimanum Metensem episcopum. Apud quemetiam refertur capitulum Gregorii sexti absolvientis a sacramento fidelitatis illos qui excommunicatis adhæbent. Item Urbani secundi qui milites juratos Wigoni comiti excommunicato absolvit sacramenta. Sed et Guibertus antipapa Henricum imperatorem absolvisse ab observatione juramenti quod olim Gregorio papæ præstiterat, legitur in Cronicō Casinensi lib. iii, cap. 69.

Sed sola intentione acquirendā libertatis. Dubium videri potest an intelligat de generali libertate Ecclesiasticarum, an de solius pontificis Romani. Sane in illis tunc temporis vexatissima controversia investituram inter papas et reges, illi persuasum esse volebant se moveri solo amore libertatis Ecclesiae, non autem inhiare privatis commodis. Paschalis enim secundus in Epist. ad Henricum primum Anglia regem: « Grave nobis est quia id a nobis videbis expetere quod omnino præstare non possumus. Si enim consentiamus aut patiamur investituras tua excellentiā fieri, et nostrum procul dubio et tuum crit immāne periculum Quia in re contemplari te volumus, quid aut non faciendo perdas, aut faciendo conqueriras. Nos enim, in prohibitione hac nihil amplius obedientie, nihil libertatis (editio habet liberalitatis) per Ecclesias nanciscinor, nec tibi debite potestatis aut juris subtrahere quidquam nitimus, nisi ut erga te Dei ira minuatur, et sic tibi prospera cuncta contingent. » Quæ epistola exstat

A apud Willelmum Malmesbur. De gest. reg. Angl. lib. v. Sed et ille met Paschalis objiciebat imperator Henrico Ecclesiam sanguine Christi redemptam liberamque constitutam jam deno ancillari, si princeps investituras sibi retineat, ut ex Sugerio paulo ante relatum fuit. Goffridus Vindocinensis in epistola ad Paschalem: « Fide, casitate ac libertate vivit ac viget Ecclesia; quæ si non habet, languet et separatur a vita. Nam fide fundatur, ornatur castitate, libertate tegitur. Sed, cum laicam investitaram quæ secundum traditiones sanctorum. Patrum haeresis comprobatur, non contradicit sed præcipit, cum corrumperit ipsa munieribus, cum seculari potestati subjiciuntur, fides, castitas et libertas ei simul auferuntur, et que vitam non habet, nec immortale mortua creditur. » Idem apud Leonem cardinalem de eadem investitura loquens: « Nam rex et Romanus pontifex cum unus contra alium, alter pro regni consuetudine, alter pro Ecclesiae libertate erigitur, regnum illam consuetudinem obtinere nec potest nec poterit, et Ecclesia sua libertatis amittit plurimum. » Ivo quoque fine epist. 236 dicit illam abscondendam pro libertate Ecclesie et honestate: sed adiicit, salvo pacis vinculo et sine periculo schismatis, si fieri potest. Ille met quoque Goffridus illa superiore epistola: « Illebeat Ecclesia suam libertatem, sed summopere caveat ne, dum nimis emunxerit, eliciat sanguinem, et, dum rubiginem de vase conatur eradere, vas ipsum frangatur. Hoc est præcipuum discretionis membrum ne quis qualibet actione Ecclesiae a Satana circumveniatur. Tunc enim a Satana quis circumvenitur, quando sub specie justitiae illum per nimiam tristitiam perire contingit, qui potuit liberi per indulgentiam. »

Pelitus ergo flxis genibus cordis. Similis plane locus exstat apud Arnulfum Lexoviensem episcopum in epistola quam scripsit ad papam Alexandrum: ubi agit de causa Cantuariensis archiepiscopi, cui post variis contentioneis rex Anglorum bona restituat ad honorem Dei et Ecclesie, salva nimis regni sui dignitate. Addit nuntios Alexandri hac clausula offensos: et tandem prudenter consulti, ne hoc praetextu papæ sinat a suis conturbari statum publicum. « Postmodum, inquit, revocato consensu, verbum conservandæ in futurum regiae dignitatis, admittere noluerunt, ea que disposita fuerant exsequi recusantes: cum archiepiscopi, episcopi, abates, religiosæ personæ, optimates regni qui aderant, pro bono tanta pacis multæ præcibus instituerint: quoniam in observatione regiae dignitatis nullatenus videbatur nobis libertas aut dignitas ecclesiastica prægravari. Si quidem dignitas ecclesiastica regiam provehit potius quam admittit (male vulgo ibi casum, quam adjuvat) et regalis dignitas ecclesiastican conservare potius consuevit, quam tollere libertatem. Etenim quasi quibusdam sibi invicem complexibus dignitas ecclesiastica et regalis occurunt: cum nec reges salutem sine protectione regia conservant. Genibus itaque pietas vestre quadam devotione possumus ad volunti suppliciter obnoxieque deposimur ne sapientia vestra, quasi litterarum apices et conceptiones verborum, potius quam rem ipsam duixerit amplectendum: sed secundum datum a Deo vobis spiritum discretionis. Id agite, ne causa unius in multorum et fere innumeralium perniciem convertatur, quia ad bonum pacis quandoque magis proficit mansuetudo gratiae quam severitas disciplinae. » Haec Arnulfus. Cæterum Baronius Annalium tomo XII, postquam superiorem Iovis epistolam excr̄pit, addit Paschalem papam annuisse post factum petitis, quod faciendum penitus contradixisset, et in suam sententiam citat rationem epist. 260.

Sufficiat patri verbum pro verbere. Priscus et anonymus auctor in Vita Henrici quarti cesaris: « Quid multat? condonavit filio tam pœnam quam culpam.

(a) Alludit ad locum Job. cap. xxiv.

et hoc fuit illi injuriam filii vindicasse, paterna le-
nitate filium corripiisse, juxta illud Comici : « Pro
« mago peccato filii, paululum supplicii satis est. »

Ad Epist. CXCII.

An fieri Sarabaitas. Ita etiam paulo post appellat, neque veteres codices hic variant in ea scriptura. Sic quoque nuocaputur a Joanne Salesberiensi polycratic lib. vii, cap. 23, in Regula Sancti Benedicti cap. I. Alibi Sarabattæ vel Sarabatæ scribitur, ut duobus locis apud Priscum auctorem librorum De unitate Ecclesiae conservanda aduersus Hildebrandum.

Ad Epist. CXCV.

Accipi litteras tuas palpantes et pungentes. In vetusto codice manuscripto existant complures epistles istius Goffridi Vindociensis abbatis, quibus conqueritur de Ivone (vidu Patrologie t. CLVII).

183-184 Ad Epist. CC.

Daimberto. Sic plurimi v. c. : male ante *Lam-*
berto; ad hunc enim Daimbertum archiepiscopum Semonensem existant multæ auctoris epistles.

Sponso suo immaculatum exhibere possimus. In uno v. c. auctioribus verbis habetur: *Sponso suo non habentem maculam tu pitundinis vel rugam duplicitatis exhibere possimus.* Sed superflua esse quæ sequuntur satis arguant, itaque inculcare nolui.

Nitro et sapone. Eo modo meliores libri, male ali*intra sapore.* Non dissimilis locus apud S. Cyprianum epist. 70 ad Magnum : « Neque enim si in sacramento salutari delictorum contagia, ut in lavacro carnali et saeculari sordes cutis et corporis ablununtur, ut sapone et nitris, et ceteris quoque adjumentis, et folio et piscina opus sit, » Ita enim legere libros omnes admonet Pamelius, qui tam in hac lectione sibi non satisfacit, et ex conjectura pro *nitris et sapone*, emendat, *aphronitis.*

Ad Epist. CCIII.

Et res basilicarum. Ita plures manuscripti, in aliis est *et res ecclesiærum*, quod et glossa manasse videtur. Basilicas enim pro ecclesiæ sumi tot veterum auctorum exempla comprobant, ut audiiri non debeant qui scriperunt differre hæc verba, et nomine basilicarum significari templo nondum consecrata.

Si quem defraudavi. Unus v. c. *defrudavi.*

Ad Epist. CCIV.

El morbo qui dicitur sacer ignis. Ita meliores veteres libri: male in aliis quibusdam, et *morbo qui dicitur saerilegium.* Siegebertus in Chronico adnotat, anno Domini 1095, multos sacro igne accensos fuisse, membris instar carbonum nigrescentibus. Abbas Urspergensis id latius exsequitur, et invisibilem ignem vocat, additque ea causa complures Gallos tierosolymitanas militia nomen dedisse. « Francigenis occidentalibus, ait, facile persuaderi poterat sua rura relinquare. Nam Gallias per annos aliquot nunc seditionis civilis, nunc fames, nunc mortalitas nimis afflixerat. Postremo plaga illa quæ circa Nivalensem sanctæ Gertrudis ecclesiam orta est, usque ad vite desperationem terrorerat. Erat autem hujusmodi. Tactus quisquam igne invisibili, quacunque corporis parte, tandiu sensibili, imo incomparabilis tormento, etiam irremediabiliter 185 ardebat, quoque vel spiritum cum cruciatu, vel cruciatum cum ipso tacto membro amitteret. Testantur hoc bactenus nonnulli manus vel pedibus ac pena truncati. » Hunc ignem mortiferi ardoris nomine intellexit Glaber Hist. lib. v, cap. 1, sub anno millesimo quadragesimo primo. « Deinde quoque occulto Dei Judicis cepit deservire in ipsorum plebis divina ultio: consumpsit enim quidam mortifer ardor multos tam de magnatibus quam de mediocribus atque infimis populi. Quosdam vero truncatis membrorum partibus reservavit ad futurorum exemplum. » Sacri vero ignis mentio fit Plini-

A nio lib. xxvi, cap. 11; Columellæ lib. vii, cap. 5, et Cornelio Celso lib. v.

Ad Epist. CCVI.

Hildeberto Dei gratia Cenonam episc. Hæc lectio tot veterum librorum consensu firmatur: ut merito debeat præferri, et rejici altera, *Lamberto.* Sunt autem varie litteræ Ivonis ad hunc Hildebertum, cuius memoriam renovare placet collectis hinc inde testimoniis. *Vetus scheda.* *Venerabilis Hildebertus ex Lavardensi castro mediocribus, sed tamen honestis ortus parentibus a domino Hoelo Cenomanensi episcopo factus magister scholarum, deinde archidiaconus, et post decessum domini Hoeli in ejus loco est substitutus. Hic itaque moribus placidus et modestus, primo initio sui episcopatus satagebat restaurare ea quæ antecessorum suorum negligentia vel destruta vel anissa fuerant, infatigabiliter studio. » *Anonymous conobita S. Mariana Autissiodorensis in Chronologia ad annum Dom. 1007:* « *Flo-*
*rebatur hoo tempore Hildebertus prius Cenomanensis episcopus, deinde Turonis archiepiscopus, vir scientia perspicuus, et tam in versificando quam in dictando gratiam peculiarem adeptus. Indicant hoc diversa ejus opuscula quæ metrice edidit, et epistles suas ad diversos direxit, quæ omnia miro modo commendat et elegantia sensum, et lepor brevitasque verborum. Unde quidam de eo sic ait. Iuciyus et prosa, versique per omnia primus**

Hildebertus olet prorsus ubique rosar.

Iancille. Willelmus Gemeticensis lib. v. De ducibus Northmanniæ, cap. 9, de Anselmo loquens: « *Con-*
fataverant enim Græcos in Barrensi concilio, negantes Spiritum sanctum a Filio procedere. Undesumptam laetitia regata Hildeberti Cenomanorum episcopi hunc librum composuit. » Sic enim ibi restitutus debet nomen illius, quia in Vulgata editione mendose euditur, *Ideberi.* Willelmus Malmesburiensis De gestis reg. Anglorum, lib. iii, eumdem nuncupat prædicabilem episcopum, cuius doctrinam dicit posterisesse exemplum, quia instituit quomodo vivi debeat. Goffridus Vindocinensis abbas appellat virum religiosum, et post metropolitanum, in provincia primum, ad quem etiam multis scripsit epistles a sancto Bernardo abbate Claravallensi vocatur vir totius reverentia, epist. 123, et sacerdos magnus et excelsus in verbo glorie in titulo epist. 124, et in contextu ejusdem epist. columna magno Ecclesia. Est autem historicus qui novissime scripsit hunc Hildebertum, quia liberrime reprehenderat tyrannidem summi pontificis, et depravatissimos mores Romanæ curiæ, inisse Romæ detentum carcere, et male tractatum, citatque in eam rem Ranulfi Polychronicon. Mihi vero nondum contigit legisse Ranulfum. Sed quid idem historicus adjicit, verosimile esse duos episcopos contemporaneos ejusdem nominis (quos equivocos veteres dixerunt) quorum unus Cenomanensis episcopus, alter Turonensis archiepiscopus, non est ut admitti oporteat. Quandoquidem relitterunt testi-
monio Chronologia Autissiodorensis paulo anteare-
lato, et Platinæ, qui scribit Honorium papam secundum mirifice extulisse ingenium Hildeberti, quem deinceps Turonensem archiepiscopum creavit, quod plurimum heroico elegiacove carmine valeret. Stabilitur etiam veris illius veteris scheda que subjacent majoris hæci causa. « *Guillebertus Turonensis archiepiscopus moritur, et in sede et in loco illius Hildebertus Cenomanensis episcopus apicem est sortitus, concedente Ludovico Grosso Francorum rege, anno Dom. 1129.* Tandem 15 Kal. Januarii, id est 18 Decemb. anno Dom. 1136, in senectute bona obiformivit in Domino, et sepultus est Turonis in ecclesia Saucti Mauricii: rexitque Ecclesiam Turonensem annis septem, et mensibus sex, et Ecclesiam Cenomanensem annis viginti duobus, et fuit vita ejus quasi octoginta annorum. » Hoc de episcopo etiam agetur infra ad epist. 217.

Sola se manu purgare. Tale est quod dicitur *manu*

sua jurare in feudis lib. II, tit. 27, § Si rusticus. Et a manu propria singula cum sacramento idoneum se facere, in Capitularibus Caroli Magni lib. I, cap. ult. Arnulfus in synodo habita Durocortori Remorum cap. 30: « Postquam peroravero, mea dextera ita esse sacramenta firmabo. » Sanctus Bernardus epist. 235: « Nisi decanus quod objectum ei fuerat, propriæ manus juramento repellere. » Hujus more risementum fit in decretis pontificum: ex quibus etiam colligi potest locum habuisse in causis levioribus, non autem criminalibus. Vetus compilator sub tit. De purgatione subditorum adversus prelatos sequentia tria testimonia profert. Sylvester papa: « Sola manus sua contra testimonium appellatus se jurejurando, si crimen non est, purgabit. » Felix papa: « Si quis episcopus vel archidiaconus quempiam sacerdotum ex aliqua accusaverit occasione, oportebit sacerdotem sola manu, presente accusatore, se purgare. Si quidam ex criminali causa eum accusaverit, manu septima adversus magistrum suum, praesente semper accusatore, se oportuerit defendere. » Augustinus: « Si quis sibi subdito quidquam macula obiecitur, oportet illum excusara absque ulla alia assertione, sola manus sua, nisi sit criminalis causa quam oportet quanquam subditum tertia manus excusare. »

Cum tribus, aut quinque, aut septem collegis. Vestissimus hic mos fuit reos jurare cum multis aliis, quos ideo conjuratores appellari notatur ad epist. 57. Priscus auctor in Vita S. Eligii episcopi Noviomensis lib. III, cap. 51: « Vir quidam agrum Ecclesie sancti episcopi apud Calvomontem siti, sibi capaci cupiditate vendicare voluit, sed obstat ei Sparnus, ejus Ecclesie abbas. Res ad palatium regis relata est, pronuntiatumque a rege ut, si abbas in sacro loco jurare vellet agrum esse Ecclesie, eum ipse retineret. Sed abbas maluit virum pertinacem jurare sum esse agrum, et non Ecclesia. Lata igitur sententia est ut vir ille cum multis aliis juraret. Sic enim apud Francos in more positum est. Verum abbas alii omnibus remisit iuramentum, nealiterius flagitio implicarentur. Solus ille agri usurpator procerum sententia jurare I⁸⁶ I⁸⁶ jussus est. » Abutebantur autem nonnulli illo more jurandi, cum juratores sibi invicem tanquam ex compacto colluderent, quemadmodum liquet ex epistola Hincmarii Reinorum episcopi ad coepiscopum Joannem: « Qualiter de infamato presbytero cx autoritate majorum tenemus, tua dilectione mandamus, et sicut sanctus Gregorius decrevit: si mala fama ex similitudine per parochiam de presbytero exierit, et accusatores ac testes legales deluerint, ne contra Apostolum, infirmorum corde de mala fama presbyteri persecutiantur, et ne vituperetur ministerium nostrum, neque securiores presbyteri existentes licentius in peccatum labantur, secundum de creta majorum cum denominatis sibi vicinis presbyteris septem, quos scirpus nolle perjurare, sacramento famam suam purget. Si autem denominatos a nobis sibi presbyteros ad famam suam purgandam habere nequit, et alios secum ad jurandum conducteret: quoniam experti sumus quosdam ad invicem conspirasse, ut reputati mutuo in sua purgatione jurent, sicut et presbyteri pleni iniqua cogitatione adversus Susannam conspiraverunt: presbyteri qui in purgatione infamati sacerdotis se una cum eo ad jusjurandum offerunt, examinationem judicij per advocatum infamati presbyteri recipient, ut in sacramento se deo non perdant, sicut quosdam hinc jam revocatos compemimus. Invocatio autem super eum qui ad judicium exit, talis habetur: quod ipse presbyter talem accessum et frequentiationem ac cobibrationem et actionem contra sacros canones non haberet, unde mala suspicio et inconveniens sacerdoti fama merito posset exire. » Sic ille, ut verba sunt concepta in vet. cod. Thunian, nam ejus capituli particula tantum relata est ab

A Ivone Decreti parte vi, cap. 420, et a Gratiano in cap. Si mala, caus. 2, q. 4. Sed et Smaragdus in lib. De pressuris ecclesiasticis (*Patrologie*, t. CII), parte prima improbat eam conjurandi consuetudinem, diciture adinventam ut in sacerdoti Dei liberius malevoli seviant, quando cogunt accusatum uti defensione quam implere minime valeat, vel quæ illum jure officii omnino impedit.

AD EPIST. CCVIII.

Hominium facere abbati. Sic veteres membranae; in uno tantum cod. *hominatum*, quomodo babbuit primitiva editio: quo etiam dictio usus. Gregorius papa: « Clericos a laico unquam justificetur, nec pro terra, nec pro aliis rebus quas ab illo teneat: nec sibi hominatum faciat, » etc. Quæ verba habentur in prisco libro calamo exarato, sed non exprimit quis Gregorius sit. Dixerunt etiam *hominis* cum, ut in veteri instrumento recognitionis factæ per Rostagnum de Montepesato, domino P. archiepiscopo de castro de S. Nazario, anno 1226, regnante Ludovico rege, mense Junii: « Manibus juro vobis fidelitatem et hominiscum facio. » Ipse met auctor epist. 241 ad Humbaldum, dixit per hominum cogere, qua voce plures illius saeculi usi. Sed et *homagium* plique dixerunt.

AD EPIST. CCIX.

Hujus conjugii paranymphus est. Ea lectio multorum codicium. Sic epist. 200. *Paranymporum* in conjugii olim adhibitorum frequens mentio, ut a S. Ambrosio lib. ix, epist. 70, et a S. Augustino De Civit. Dei lib. XIV. Item Evaristo papa in cap. *Aliter*, caus. 30, q. 5, et in concilio Carthaginensi IV, relatæ in cap. *Sponsus*, dicta caus. 30, q. 5. Item in legibus Longobardorum tit. De vi publ. et a S. Bernardo lib. III. De consider. cap. ult.

AD EPIST. CCXI.

Excommunicatus est rex a dorino papâ Urbano in Claramontensi concilio. Bertoldus in Chronico ad annum Dom. 1094, referit in concilio celebrato ab Hugone Lugdunensi in civitate Galliarum Ostione excommunicatus fuisse hunc Philippum; cuius verba prolatæ sunt supra ad epist. 16. Idem ad annum proxime sequentem dicit Urbanum papam celebrasse synodus Placentiæ, ad quam Philippus rex Galliarum legationem suam direxit, sequit ad illam iter incipisse, sed legitimis sonis (sic enim obiter corrigo quod vulgo cuditur, *sociis*) impeditus fuisse mandavit; unde inducas sibi usque in Pentecosten apud dominum papam synodo intercedente impetravit. Subiectum idem Bertoldus ad annum 1095: « In Galliis ad Claramontem generalis synodus a domino papa in octava Sancti Martini congregata est, in qua xiii archiepiscopi cum eorum suffraganeis fuerunt, ccv pastores virgæ numeratae sunt. In hac synodo dominus papa eadem statuta quæ et in præterita synodo Placentina confirmavit. Insuper et Philippum regem Galliarum excommunicavit, eo quod, propria uxore dimissa, militis sui uxorem sibi in conjugium sociavit. Ibi etiam aliam synodum in tertiam subsequentis quadragesimæ hebdomadam Turonis celebrandam denunciavit. » Willelmus Malmesburiensis. De gest. reg. Ang. lib. IV ad annum 1093, agens de eodem papa: « Tunc legitimis uxoribus exclusis, multi contrahebant divorvum, alienum expugnantes matrimonium; quare in his et in illis erat confusa criminum silva, ad poenam quorundam potentiorum designata sunt nomina. Qua de re actum in concilio Claramontino, in quo etiam Philippus rex Gallicum cum sua pellice Bertrada excommunicatus. » rex Galliarum I⁸⁷ jamdudum pro adulterio excommunicatus, tandem domino papa duum adhuc in Galliis moraretur satis humiliiter ad satisfactionem venit, et abjurata adultera, in gratiam receptus est, seque in servitium domino papæ satis promptum exhibuit. Dominus papa bene dispositis rebus in

D

Gallia, post reconciliationem regis Galliarum, et post multa concilia, tandem in Longobardiam cum magno triumpho et gloria repedavit. »

Ad Epist. CCXII.

Et in legibus Theodosianis, si aliquis unam rem. Nulla exemplaria vetera hie variant, observandum tamen est haec verba qua citat, esse Aniani prisci interpretis codicis Theodosiani ad Paulum, Sententiar. lib. v, tit. 2, eo modo Gratianus relicitis verbis ejusdem Pauli citat verba istius Aniani in cap. Propter, caus. 2, q. 6, quamvis nouine suppresso: cuius rei ratio est, quia prisci librarii solabant ut sepius, solas interpretationes excrere, ut iudicio sunt aliquot membranae codicis Theodosiani, in quibus praetermissio legum ampliore contextu, sola supersunt Aniani scholia; quibus etiam scholias subscriptiones adjecte sunt habentes consulum nomina; ita fucum faciebant lectori minus cauto. Cum generis codicem habuisse Iwonem, cum haec scriberet, vero simile est.

Ad Epist. CCXIV.

In tanta scissura, in tanta procello. Cujus causam praebut Gregorius septimus, et magno scandalo erat toti mundo, ut at Sigebertus in Chronico ad annum Dom. 1111. Quam vero justa et urgente ratione Ivo defeat tale dissidium, melius clarescat verbis prisci auctoris lib. II de unitate ecclesiae conservanda. » Hildebrandus papa, inquit, sic divisit etiam sacerdotia quemadmodum Ecclesia Dei, atque rem publicam imperii: Quoniam partes inde segregavit sibi; inter ipsum namque et inter regem Henricum graves orta sunt atque inexorabiles discordiae, papa plurimum admittente ut rex deponeretur a regia potestate pariter et dignitate: rege vero contra nitente, ut defendaret se ab hostium suorum cireventione, qui pro parte ejusdem papae certantes quererent eum opprimere. Exinde divisa est Ecclesia, et divisa sunt Ecclesiae sacerdotia, atque omnia scindariorum orta sunt genera: exinde crevit grave et diuturnum bellum, et non solum civile bellum, sed plus quam civile bellum et facte sunt absque divino pariter et humano respectu vastationes ecclesiarum et cedes hominum: inde etiam corruptae sunt divinae pariter et humanae leges, sine quibus non subsistit vel Dei Ecclesia, vel imperii res publica: et exinde violata est fides et publica et catholica: exinde etiam illa crevit injustitia, ut pro veritate falsa testimonio, et pro fide catholica abundant perjuria, ut postquam bello leges siluero coacte, etc., idem paulo post: « Sed iam facta divisione imperii simul et sacerdotio surrexit rex adversus regem, gens adversus gentem, episcopus contra episcopum, populus contra populum. Exinde vero quanta cedes factae sint hominum, quanta destructiones ecclesiarum, quanta etiam rerum confusio exinde facta sit in omni Ecclesia, indigere videtur tragœdia magis quam historia. » Henricus quartus imp. in epistola ad Coloniensem archiepiscopum: « Vide ne oppressa Ecclesia te subtrahas, sed regno et sacerdotio condoleas: quo utroque sic ut hucusque Ecclesia est exultata, ita nunc heu! humiliatur viduata. Nam unus dum utrumque sibi vindicavit, utrumque dissipavit, nec in uno profuit, qui in neutro proddesse voluit, nec potuit. » El paulo post: « Hanc Dei ordinacionem qualiter Hildebrandus insinua confuderit, tuipse nosti, si scire voluisti. Nullum ejus iudicio licet esse sacerdotem, nisi qui hoc a fastu suo emendacaverit. » Willelmus Malmesburiensis lib. V de gest. reg. angl. testatur isto schismate statum Ecclesiae conturbatum luisse plus quam quinquaginta annis.

Sed et dispensationis modus, qui nulli sapienti displicuit. Hue pertinet fragmentum vetusti cuiusdam Romani pontificis sed incerti: « Per multos jam annos regni Teutonicorum latitudo ab apostolica sedis unitate divisa est, in quo nimis schismate tantum periculi factum est, ut quod cum dolore

A dicimus, vix pauci sacerdotes, aut clerici catholici in tanta terrarum latitudine reperiantur. Tot igitur filii in hac strage jacentibus, Christianæ pacis necessitas exigit, ut super hos materna Ecclesiae viscera aperiatur. Patrum itaque nostrorum exemplis et scriptis instructi, qui diversis temporibus Novatianos, Donatistas, et alios hereticos in suis ordinibus suscepserunt, prefati regni episcopos in schismate ordinatis, nisi ut invasores aut Simoniaci, aut criminosi comprobentur, in officio episcopali suscepimus. Id ipsum de clericis cujusque ordinis constitutum, quos vita scientiaque commendat. Eodem spectant verba Paschalis papæ secundi ad interrogata Anselmi Cautuariensis archiepiscopi. Anselmus. Sæpe necesse est aliquid de apostolicis et canoniciis statutis pro compensationibus relaxare, et maxime in regno in quo fere omnia sic corrupta et perverse sunt, ut vix ibi aliquid omnino secundum statuta ecclesiastica fieri possit. Peto ut per licentiam vestram possim quadam prouf mihi discretionem Deus dabit, temperare quod pettia domino populo Urbano, et ipse posuit in mea deliberatione. Dispensationis modus, sicut beatus Cyrillus in epistola Ephesinae synodi loquitur, nulli unquam sapientum displicuit. Novimus enim sanctos patres nostros et ipsos apostolos pro temporum articulis, et qualitatibus personarum dispensationibus usos. Quamobrem nos de religione et sapientia tua diu longe spectata, nihil penitus ambigentes, tuae deliberationi committimus, ut juxta datum tibi divinitus in intellectum, cum Ecclesia, cuius prepositus es tanta necessitas expedit, sanctorum canonum decretorumque difficultatem opportuna et rationabilis valeas providentia tempore patrare. » Quibus etiam conjugenda sunt verba Godifridi Vindocinensis abbatis ad Calixtum papam: « Dispensationes aliquando in Ecclesia facienda sunt, non quidem amore pecuniae, vel quolibet humano favore, sed pia et misericordia intentione. Tunc enim a pastore Ecclesia dispensatio pie et misericorditer fieri creditur, cum aliquid minus perfecte ad tempus fit ab illo, vel fieri permittitur, non voluntate sua, sed aliorum necessitate, ne in ipsis videlicet fides Christiana periclitetur. Sic igitur facienda est dispensatio ab Ecclesia, ut semper fidei nostra veritas instratur, et si quid aliter ad boram factum fuerit vel promissum, opportuno tempore corrigatur. » Et aliquanto post: « Possum etiam et debet fieri dispensationes quibus Ecclesiarum et monasteriorum consuetudines immutentur, sed ubi postponitur minus bonum, ut quod est melius institutur, » etc., quæ habentur in manuscripto exemplari. Videnda sunt quæ bellissime disputat S. Augustinus epist. 5 ad Marcellinum, ubi dicti mutata temporis causa, quod recte antea factum fuerat, postea recte non fieri nisi mutetur.

Ad EPIST. CCXV.

Thomæ Eboracenzi archiepiscopo. Inscriptio variat in prisci exemplaribus, in quibus partim legitur Tustanno, partim Thomæ, quod postremum babet prima editio, et fortasse hinc nata est diversitas, quia in aliquot vetustis membranis 188 prima tantum littera signatur, T., quam aliis postea varie interpretari sunt. Sed et infra epist. 276 memoratur ab Iwone Tustanno sive Tustinus electus Eboracenzi archiepiscopus. Auctoris vero etate duo Thomæ fuerunt prefecti Ecclesia Eboracenzi, scilicet Thomas ille a quo Henricus primus Anglorum rex coronatus est: cui paulo post mortuo successit Gerardus, et Gerarda mox defuncto subrogatus Thomas dicti Henrici cancellarius anno Dom. 1108, ut refert Matthæus Paris in Vita illius Henrici. Qui etiam nota hunc Thomam Eboracensem archiepiscopum obiit anno Christi 1113, eisque Turstanum successisse. Ad hunc exstat epistola Anselmi Cantuariensis archiepiscopi (epist. 149, lib. n). Sed et habetur alia Anselmi epistola ad eundem Thomam

que aperte confirmat quod paulo ante dictum est, A dños eodem fere tempore finisse Eboracenses episcopos qui Thomae dicti sunt (epist. 155. lib. iii).

In tenebris barbaræ nationis. Paschalis papa secundus eamdem gentem Anglicam appellat barbaram in epist. ad Anselmum archiepiscopum Cantuariensem: « Deo autem gratia, ait, quia in te semper episcopalis auctoritas perseverat, et inter barbaros positus, non tyrannorum violatio, non potentium gratia, non incensio ignis, non effusione manus, a veritatis annuntiatione desistis. » Idem in alia epist. ad ipsum Anselmum: « Quod ergo tibi super his in barbaris regionibus disponendum, ex ipsis precepti poteris collatione distinguere. »

AD EPIST. CCXVIII.

Matrimoniales tabulas sibi composuit. Quod hic de canonico Parisiensi, idem de quadam praefato Ecclesia Senonensis scribit epist. 200, qui præter duo scorta, pellici matrimoniales tabulas fecerat, unde colligi potest tunc temporis in Ecclesia Galliæ canadæ difficile fuisse continentiam clericis persuadere, et multos existuisse uxoribus alligatos. Nam et auctor epist. 186 respondet presbyteros uxoratos non esse a communione suspenderdos, nisi publice convictos vel conf. ssos, Nicolaus monachus lib. ii, cap. 8 de Vita S. Godefridi episcopi Ambianensis (ad quam extant epistole Iwonis): « Sanctitatis et pudicitiae custos adeo præclarus et studiosus ubique existit, ut infames clericos vel impuro matrimonio copulatos non solum a suo consortio, sed etiam a chori ingressu, constanter arceret. Eam ob rem multis convitis ab illis proscindebatur, multis appetebatur insidiis. » Et lib. iii, cap. 1: « Aderat cum aliis etiam quidam e clero, ex eorum grege, quos supra diximus, impuro conjugio politos, quibuscum multum beato episcopo negotii fuit, ut corrigentur. » Chronologia Autioidorensis ad annum Domini 1119: « Guido Viennensis archiepiscopus Stephanus Burgundionum cunctis germanus, in patrum eligitur, et ab eo concilium a prædecessore indictum Remia celebratur, ubi excommunicati sunt Simoniaci universi, et qui exigunt premium per sepultura, vel chrismate, vel baptismio; uxorum quoque et concubinarum contuberni presbyteris, diaconibus, subdiaconibus ibi sunt penitus interdicta. »

Ei salutaribus episcoporum præceptis obediunt continentunt. Hujus rei exemplum in epistolis Anselmi Cantuariensis ad Ernulphum nondum vulgatum, ubi licet rex Anglie præcepisset, ut presbyteri Ecclesias et feminas haberent sicut tempore patrii sueti Læfranci archiepiscopi, Anselmus contra per totam Angliam jussit omnes sacerdotes qui feminas tenebant, privari Ecclesias et omni ecclesiastico beneficio. Idem alia epistola ad dictum Ernulphum et archidiaconum Cantuariensem, excommunicavit eosdem presbyteros qui superba contempserant iussionem prohibitarum feminarum. Qua de re Matthæus Paris in Hist. Angl.

Quam pro lege habendam censem auctoritas pertinaciter ei superbe. Haec novem dictiones nunc primum adjectas sunt auctoritate veterum membranorum, qua bactenus deerant.

AD EPIST. CCXIX.

Ut Cypriani verbis utar. In exemplari Reg. hujus epistolæ exordium tale est: « Si quid de me adversum me prælatum est ad sedem apostolicam, oportet ut pro me subsequatur cum legato charta non fallax, quæ objectis respondeat, et innocentiam meam defendat. Nuper enim litteras accepi, » etc.

Qui nec auditus fuerat, nec vocatus. Hac parte fœda labes in membranis, qua etiam prima editio deturpata. Habent enim plausula verba frustra ex precedentibus repetita et inculcata prisci librarii oscitantes: quæ idec tolli debuerunt.

¶ Qui audiebat missam cathechumenorum, Multi v. c. caticum in oratione. Hujus missæ usus ve-

A tustissimus, cuius mentio in concilio Carthaginensi quarto cap. 84 relato in cap. Episcopus de consulari, distinct. 1, et in concilio Ilerdensi relato in cap. De his qui, caus. 35, q. 2 et 3. S. Augustinus serm. 38 De tempor.: « Ecce post sermonem fit missa cathecumensis. Manebunt fideles, venient ad locum orationis. » Hincmarus Remorum episcopus in lib. manuscripto adversus Hincmarum Landunensem episcopum, cap. 24: « Utile tibi fore illa quærere quæ ad tuam et commissorum tibi salvationem debueras bajulari: scilicet quomodo in regulis sacris debeat intelligere, quia quidam jubent usque ad missam cathechuminorum manere in ecclesia, quando autem sola intra ecclesiam fidelium oratione jungi sacræ mysteriorum celebrati, a dominice aulem mensa convivio segregari. »

Ut causam quæ semel decisa est, propter cupiditatem et malitiorum delationem non iteretis. Hæc verba nunc primum addita sunt ex aliquo prisci libris.

B *Appellant non confidentia justitiae, sed pro dilatione sententiae.* Sic rectius ex v. c. quam ut ante, sed prolatione sententiae. Tale est quod ait epist. 172 abbatem Vindocinensem sedem apostolicam appellasse non confidentia justitiae, sed causa afferenda more. Ibidem epist. 180 conqueritur de nimis appellationum licentia ad sedem apostolicam, ob vexationem, rerum expensam, et in certum negotiorum exitum. Ea etiam de re agit S. Bernardus lib. iii De consider. ad Eugenium papam, cap. 2. Quo loco docet quis modus sit adhibendus in appellacionibus ad sedem Romanam. Vetus et frequens fuit hæc querela episcoporum Gallicanæ Ecclesie, cuius generis habetur epistola Hildeberti Turonensis archiepiscopi ad Honorium papam: qua quidem inter cetera dicit, moratoriis et superfluis ejusmodi appellationibus plantari in horto domini toxicum mortis, quo subventus afflictorum moritur, pontificis vigori elanguit, justitia parcimonia in nihil revertitur, incrementum autem suscipit ubertas delictorum.

AD EPIST. CCXX.

Sine conniventia cleri alienat. Variat hic lectio in exemplaribus. Sunt enim quæ habent, sine conniventia, ut apud Gratianum in cap. Sine, caus. 12, q. 2. Vulgati libri referunt, absque omnium conniventia et subscriptione clericorum: ubi Contius jurat, notat in suo Cod. legit convenientia, quod postrem probat, et prius illud rejicit. In Iwonis autem Pannormia tit. De alien. rer. eccles. (ubi canon ille refertur) legitur sine collaudatione, ut apud Burchardum Decreti lib. iii, cap. 170 Sed conniventia vox pro consensu tot locis reperitur, ut temere mutari non licet. In can. oœbuntibus, dist. 64: *Quod absque consensu corum et conniventia factum fuerit, in ritum habeatur.* Hincmarus Remensis lib. adversus Hincmarum Laudum: *Cum conniventia clericorum subscribere.* S. Bernardus epist. 163: *Viri illi in quorum conniventia res posita est.* Arnulfus Lexov. epist. 21: *Donec posset quod mente concepit, assensu vestri conniventia confirmasse.* Willielmus Tyrius De bel. sac. lib. x, cap. 7: *Quem eadem Ecclesia de communis omnium conniventia sibi præficerat.* Eadem significatu apud ipsum Iwonem epist. 188, 163, 195, 220, 250.

AD EPIST. CCXXIII.

In quodam falso cæmeterio corpora excommunicatorum sepulture tradunt. Quia nimis frequentes erant episcopales censuræ, et sepe ob leviores causas, non mirum est si tunc temporis excommunicationes contemerentur, et sepulture interdictio insuper haberetur. Quam in rem extant varie conquestiones Goffridi Vindocinensis abbatis in manuscripto exemplari ondeverba tranferant. In epistola igitur ad hunc Iwonem qui interdixerat divinum officium in castello, et hanc leugæ comitis Vindocinensis: *Panperum corpora sepeliri concessisti, quod nos abnuere nec possemus nec audemus.* Sed

salva vestra pace et reverentia dicimus, si inseulta remanenter pro Ecclesiæ justitia, non ideo anime minus, habentur de gloria. Et quia a sanctitate vestra pauperibus sepultura conceditur, sub nomine pauperum a sepultura jam nullus excluditur. » Sequitur alia ejusdem epist. ad eundem Iwonem: « Noverit, charissime Pater, vostra dilectione, in castro Vindocinensis dictos illos regulares beati Georgii canonicos, in Ecclesia Beati Petri apertis januis contra interdictum vestrum solemniter festivitatem celebrando, aliquosque ejusdem castelli clericos quemdam Burgensem defunctum et cum defuncto justitiam quasi defunctam sepelientes, publicis processuibus sepultura tradidisse. De qua Ecclesiastice justitiae sepultura, qua contumacia studio acta diconscitur, et de bujusmodi sepultura vindicta vestre sublimitati nostra humilitati aliquid scrupisset, si nionachus unius sufficeret de insubordinatione clericorum accusare multitudinem, nec presumptuoso videatur tantæ discretionis docere pontificem. Illud lamen perpendat vestre dilectio, quod si tanta justitiae injuria patientes portatur, verendum est ne sancta Ecclesia hac occasione de statu suo plurimum perdatur, et sua honestatis et ordinis intolerabilem jacturam patiatur. » Et paulo post: « Nam quis ex divitibus contra interdictum vestrum sepeliri, et non sepelitur? Pauperibus autem qui culpam non habent, sepultura negatur. Potentibus aperientur ecclesiæ, impotentes per quos quod male actum est corrigi non potest, ab ecclesiis excludentur, » etc. Ideo in epistola ad Rannulfum Sancetonensem episcopum: « Illud etiam quod in Haimericu[m] de Rancone a vobis actum est, non facientes. Haimericus siquidem propter multa mala que nobis fecerat, a domino papa et a vobis fuerat excommunicatus, et in ipsa excommunicatione justo Dei iudicio peremptus est, et ideo exstitit a cœmeterio alienus. Postea vero precibus uxoris illius, et pretio, ut quidam dicunt, corruptus, excommunicato excommunicatum illum sine satisfactione absolvendo communicasti, et presentibus fratribus nostris, per quos injurie nostræ in auribus vestris resonabant, que adhuc resonare non cessant, corpus ejus sepultura ipsest tradidisti. Autoritate tamen sanctorum canonum firmiter tenemus, et nullatenus dubitamus, quia quibus vivis non communicamus, nec mortuis communicare debemus: et qui alter fecerit, si laicus est, debet et ipse excommunicari: si clericus, cuiuscunq[ue] dignitatis vel ordinis sit, debet penitus degradari. Valete, et quæ dicta sunt, sapienter adverte. » Haec latius ascripta, quia pertinent etiam ad epist. 62. Qua quidem Sanctio episcopus Aurelianensis consilium petit quid agere debeat in causa clericorum, vel monachorum qui contra interdictum missas celebrabant et mortuos sepeliebant. Quod de excommunicatis intelligit.

An Epist. CCXXIX.

Xisti et Leonis exemplo. Purgationis Xisti tertii papæ meminit Nicolaus papa in cap. *Nunc autem*, dist. 21, et Anastasius Bibliothecarius in *Vitis* pont. Verba ipsius Xisti relata sunt a Gratiano 190 in cap. *Mandatis*, caus. 2, q. 4. Purgationis Leonis papæ testimonium existat apud eundem Grat. in cap. *Omnibus*, caus. 2, q. 5, ubi dicitur bauibus duo decim episcopos in sua purgatione, Monachus Sangalensis in *Vita Caroli Magni*: « Leo, inquit, assumens evangelium Domini nostri Jesu Christi posuit super caput suum, et in conspectu Caroli ejusque militum, assistentibus etiam persecutoribus suis in haec verba juravit: Sic in die magni judicii sim particeps evangelii sicut imminui sum criminis falso mihi ab ipsis objecti. » Alter monachus Sancti Eparchi Engolismensis in *descriptione Vitæ ejusdem Caroli*, itemque aliis incertus scriptor Annalium Pippini, Caroli Magni et Ludovici ad annum 1300, tradit id factum Rome coram omni populo in Basilica Beati Petri, cum evangelium portans Leo

Ambonem condescendisset. Juramentum dicti Leonis referunt a Buchardo Decret. lib. 1, cap. 198. His junge not. ad epist.

Ad Epist. CCXXXI.

Qui se propter epilepsiam curandam eunuchizavit. Varia erat hujus loci scriptura in codicibus manuscriptis, habentibus *epilepsiam*, *epilesiam*, *epylensiam* sive *epilepsiam*. Meliores epilepsiam. Huc autem pertinet quod in cap. *Ex parte*, tit. De corp. viat. ordin., dicitur ab Innocentio tertio presbyterum qui ne in lepram incidere, de consilio medici, virilia sibi fecit abscindiri, liberam habere facultatem exsequendi sui ministerii. Nam et Aetius scribit lib. xiii, cap. 125, castratos hoc lepræ morbo non laborare. Theodosius autem Balsamo ad apostolor. can. 23, refert plurimos homines paulo consideratores, qui suos castraturi erant, ad Ecclesiam accedere solitos, et morbum et testiculorum abscisionem aperire. Idem ad cap. 1: « Nicæa synodi testatur se nullum vidisse suo tempore sacris initiatum, cui propter morbum permisso erat ut eas traretur, licet multi hoc synodice expetierint. »

An Epist. CCXXXII.

Circa maritalia loca. Haec tria verba deerant primæ editioni, quæ adjecta sunt auctoritate et consensu plurium membranarum.

Hugoni Gratianopolitano episcopo. Antea cusum Gratianopolitano. In aliquot editionibus Gratiani, ubi hoc rescriptum Urbani extat habetur inscriptione hujusmodi: « Urbanus secundus Gratianus Neapolitanus episcopo; » sed perperam, quod etiam recte castigatum in novissima editione. Monachus Autisiensis in Chronico ad annum 1078: « Hoc anno S. Hug. Gratianopolis episcopus fit, ubi per annos 52 virtutum exemplis incomparabiliter floruit, » etc. Siegbertus Gemblac. meminit illius Hugonis, et Gratianopolitanum pariter episcopum appellat. Agens enim de Brunone Carthusie fundatore circa annum Domini 1084: « Hujus, ait, sancti propositi cooperator et amulator beate memoria Hugo Gratianopolitanus episcopus, ab eodem Brunone habitum monachicum sumpsit, cuicunque ibi habitibus insigne exemplum præbuit. » Robertus de Monte in Chronico ad annum Dom. 1132: « Obiit vir sanctus Hugo Gratianopolitanus episcopus, cuius religiosam vitam conscripsit Guigo prior Carthusie, quæ non longe a Gratianopoli. »

An Epist. CCXXXIII.

Patrum Gregorii et Urbani. Vox patrum, addita ex aliquo v. c. intelligit autem Gregorium septimum qui et Hildebrandus dictus est, cuius est bie canon in synodo Romana: « Quoniam investitures Ecclesiæ contra statuta sanctorum Patrum a laicis personis in multis partibus cognovimus fieri, et ex eo plurimas perturbationes in Ecclesia oriri, ex quibus religio Christiana conculcatur, decernimus ut nullus investitura episcopatus vel abbatiæ, vel ecclesie de manu imperatoris vel regis, vel alio cuius laicæ persona, viri vel feminæ suscipiat. Quod si presumpserit, recognoscat investituras illam apostolica auctoritate irritam esse, et usque ad dignam satisfactionem excommunicationis subjace. » Urbanum autem idem statuisse indicant verba Wilhelmi Malmesburiensis De gestis pontif. Angl. lib. ii, de Urbani concilio loquens: « In hoc concilio papa cum omnibus sententiæ excommunicationis vibravit in laicos investidores Ecclesiæ, et investitus a laicis, et in taliter investitos consecrantes, et in illos qui pro Ecclesiasticis honoribus laicorum homines fiunt. » Quodquidem concilium Romæ habuit fuit circa annum 1098, ut preter ceteros notat Thomas de Walsingham in *ypodigmata Neustræ*. Citantur etiam bi canonis ex concilio Claromontensi cui interfuit ipsem Urbanus: « Ut nullus ecclesiasticus aliquem honorem a manu laicorum accipiat. » Item: « Interdictum est ne reges vel alii principes aliquam investituram de ecclesiasticis ho-

noribus faciant. » Ivo supra epist. 60 dicit se audi-
visse reges ab Urbano exclusos fuisse a corporali
tantum investiturae. Hic autem videtur non esse præ-
termittendum quod liberrime testatus est. Onu-
phrius ille, Italorum doctissimus in libro quem
scriptis de Vita ejusdem Gregorii septimi : « Super-
iore illo suo decreto non tantum imperatorem
Hearicum quartum, sed et omnes reges Latinos et
Occidentales petitos fuisse, deinde episcopos et uni-
versum clerum Galliarum, Germania et Italia : ma-
jestatem quoque et dignitatem imperii Romani
eversam : quodque longe pejus erat, ea fundamenta
facta quibus illius potestas omnino labefactabatur. »

Schismaticum iudico. Idem in fine epist. 236 ait
hæreticum esse laicum qui putat in datione et
acceptione virginis se posse tribuere sacramentum.
Joannes Lugdunensis archiepiscopus dicti investi-
turas exteriores per laicos factas, non satis proprie
hæresis nomine censeri; defendere tamen fieri de-
bere, hæresim esse, infra epist. 237. Exstat in co-
dicibus manuscriptis Jac. Sirmundi, tractatu Gof-
fridi abbatis Vindocinensis ad Petrum Leonem
cardinalem, de ordinatione episcoporum, et de in-
vestitura laicorum, ubi disputat eam esse hæreti-
cam (Vide Patrol. t. CLVII, col. 214).

¶ 91 *Quibusdam litteris mihi scriptis se coactum.*
Intra epist. 236 dicit Paschalem idem serpissimis alitis
episcopis. Quo spectant verba Anselmi Cantuar. archi-
episcopi in epist. ad Paschalem : « Misi sanctitati
vestrae in hoc anno post Pentecosten literas per Ber-
nardum servientem domini Petri camerarii vestri,
quod rex Anglie conqueritur quod sustinet regem
Teutonicum dare investiturem Ecclesiæ sicut ex-
communicatione, et ideo minatur se sine dubio re-
sumptur suas investiturem, quoniam ille suas te-
net in pace. Videat igitur prudenter vestra sile dila-
tione quid inde agere debeatis, ne quod tam bene
adficatis, irreconcilioriter destruatur. Rex enim
noster diligenter inquirit quid de illo rege faciatis. »
Anselmo respondit papa his verbis : « Porro quia in
eis litteris significasti, scandalizari quosdam, quod
regem Teutonicum dare investiturem Ecclesiæ sicut
toleramus, nec tolerasse aliquando, nec toleratos
scias. Exspectavimus quidem ut ferocia gentis illius
edomaretur. Rex vero si in paternæ nequitiae tra-
mite perseveraverit, beati Petri gladium, quem jam
educre cœpimus, procul dubio experietur. » Hæc
autem ex manucripto exemplari desumpta sunt,
quia bactenus inedita.

AD EPIST. CCXXXV.

Radulfo Dei gratia Turonum archiepiscopo. Grego-
rius septimus meminit Rodulphi Turoneus archi-
episcopi lib. 11, epist. 19 et 20; item lib. iv, epist. 5.
Goffridus quoque Vindocinensis abbas, Radulfi Tu-
ronensis archiep., qui suo sæculo vixerit, mentionem
facit in epistolis, cuius etiam locus prolatus est
supra ad epist. 67. Duo autem hujusmodi nomini ex-
stituisse Ivocis ætate, quorum unus alterius proximus
successor fuit, testatur disertus verbis pris-
cus auctor monachus Majoris Monasterii, cuius
narratio habetur in observationibus ad epist. 103.
In cuius etiam membranis aliquoties scribitur, Radul-
fus et Rodulfus, ut pro eodem sumi debeat. Sic
enim qui Rodulphus Viridis Remorum archiepisco-
pus a nonnullis dictus est, ab aliis Radulphus
appellatur, ut notatum est supra ad epist. 190.

AN EPIST. CCXXXVI.

*Titulus hujus epistole alias et simplicior fuit in
priore editione :* Joanni primæ Lugdunensis sedis
archiepiscopo, Ivo Ecclesiæ Carnotensis minister sa-
luteum. » Talem enim repereram in priscis membranis
quisque tempore usus fueram. Jam vero
restituitur ea forma quaconceptus in codice S. Vict.
et altero Regio, in quibus episcoporum nomina sic

A diserte expressa. Est autem probabile compositam
ab Ivone quondam stylus satis arguit. Sic jam supra
epist. 79 suo quatuor aliorum episcoporum no-
mine scriptis epistolam ab Philippum Treccassinum
quemadmodum etiam apologiam pro coronatione
regis Ludovici 192, suo et ceterorum episcopo-
rum nomine, epist. 189.

Apud Ansam celebrandum. Solus cod. S. Germ.
Ausam, sed male; nam et Joannes archiepiscopus
Lugdunensis infra epist. 237 Ansam appellat.

*Si ea quæ ad cathedram pertinent, recta præcipiant,
ea vero minime faciant.* Prior editio habet, *ea vero*
contra cathedram faciunt, minime faciunt. In v.
c. Ser. aliter : *La vero quæ ad jus cathedræ perti-
nent minime faciunt; ubi verborum superflua repe-
titio.*

Salvo vinculo pacis corrigerem volumus. Antea cusum,
salvo vinculo corrigerem vel, quod imperfectam babe-
bat sententiam ; itaque Bar. qui tomo XII Annal.
hanc epist. transcriptis, addit, *vinculo charitatis.*

B Paulo ante Ivo *vinculum pacis* appellat duobus
locis.

*De remissis Germanico regi investituris fecisse vi-
detur.* In uno exemplari tantum legebatur, de remis-
sis regi investituris. Sed in aliis codicibus vox Ger-
manico exstat, sine qua sensus subobscurior. Hac
eadem epistola paulo ante Teutonicum appellat :
« Quod si ait papa adhuc in Teutonicum regem debi-
bitam severitatem non exercet. » De eodem intelli-
git, cum epist. 233 dicit papam quibusdam nefaudis
scripta nelanda permisisse; quo loco pariter agit de
investitura a laicis factis. Hæc autem est controversia
sue quæ illo sæculo luctuosissimas et atrocissimas
tragédias exicitavit in orbe Christiano, cujus origi-
nem et seriem si quis forte desiderat, non inutile
fuerit et puris fontibus haurire, prolatis et composi-
tis invicem historicorum contaneorum testimoniis,
ut apertius intelligantur quæ ab Ivone scribuntur
tota hac insigni epistola, Willelmus Malesburiensis

C De gest. reg. Angl. lib. iii in Willielmo priño : « Imperator Alemannorum Henricus(a) filius Henrici
(de quo supra memoravimus) iratus contra papam
quod excommunicationem in eum propter investitu-
ras Ecclesiæ promulgaverat, cum exercitu ve-
niens Romanum obsecrit, Hildebrandum expulit, Gui-
berbertum (b) Ravennatem introduxit. » Et papal postex-
primit quos tuerit primus auctor ac incensor hujus
contentions : « Alexandro ergo defoncio, inquit suc-
cessit Hildebrandus, Gregorius septimus dictos. Hic
quod alii in iustitaverant (sic habent editiones, quod qui-
dam mutat in mussitaverant) palam extulit, excom-
municans electos qui investiturem Ecclesiæ sicut
de manu laici per annum et baculum acciperent. Unde
Henricus imperator Alemannorum fremens quod
sive sua conscientia talia præsumeret, illum, ut pre-
dicti, post undecim annos Roma deturbavit Guiberto
inducto, nec multo post lethali morbo papa ictus. »
Sigebertus in Chron. ad ann. Dom. 1111 : « Henricus
rex Romanus vadit propter sedendam discordiam que-
rat inter regnum et sacerdotium, quæ crepta a papa
Gregorio septimo, qui et Hildebrandus nominatus
est et exagitata a successoribus ejus, Victore et Ur-
bano, et præ ceteris Paschali, magno scandalo erat
toti mundo. » Willielmus Tyrius De bello sacro lib. 1,
cap. 13, agens de eodem Gregorio : « Inoleverat con-
suetudo, presertim in imperio, quod defungitibus
Ecclesiæ prælatis, annulius, et virga pastoralis ad
dominum imperatorem dirigebatur. Unde postmo-
dum unquamlibet de familiaribus et capellaniis
suis (civitatis, ad Ecclesiam vacantes dirigebat,
ut ibi pastoris fungeretur officio, non exspectata
cleri electione. Quod dominus papa contra omnem
fieri honestatem considerans, et iura in eo facto con-
culcari ecclesiastica perpendens, semel secundo ac

etiam Dodechinus in appendice ad Mar. Scot.

(c) Qui erant filii principum, ut not. ad epist.

(a) Hujus nominis quartus.

(b) Appellat Wigebertum abbas Ursip. in Chron. ut

tertio eumdem imperatorem commonitum cum re-
vocare non posset, vinculo anathematis innodavit.
Quod factum nimis indigne ferens imperator,cepit
Ecclesiam Romanam persequi, et domino papæ Gui-
bernum Ravennatum archiepiscopum virum littera-
tum et locupletem nimis, suscitavit adversarium,
etc. » Gregorio septimo successit Victor paucorum
dierum, qui et ipse prohibuit investituras Ecclesiarum
rum heri a laicis, ut refert vetus scriptor Chronicus
Casinensis. Post Victoris obilum successor Urbanus
secundus, habito Romæ concilio circa annum Domini 1098, easdem pariter vetuit, ut notatum supra ad epist. 233. At, defuncto Urbano, contentio
longe atrocior exarsit. Matthæus Paris De gestis reg.
Anglor. in Henrico primo: « Anno Domini 1112,
facta est contentio Romæ inter papam Paschalem et
Henricum imperatorem hac de causa: imperator uti
voluit privilegio antecessorum hodiobannistrecentis
suh Romanis pontificibus sexaginta, qui licite sede-
rant episcopatus, et abbatias per anulum et bacu-
lum pastoralem. Econtra consebant Romani pontifi-
ces, nec posse nec debere, etc. Quæ verba etiam
exstant in Sigeberti Chronicus ad annum Dom. 1111.
Wilielmus Malmesb. lib. v De gest. reg. Anglor. :
« Cum Urbano papa Paschalis successisset, rursus
quæstio de investituris Ecclesiarum, rursus bella,
rursus lites agitari, neutrī partibus lococedentibus.
Imperator omnes episcopos et abbatess regni suū quod
citra montes est, fatores habebat; quia Carolus
Magnus pro contundenda gentium illarum feroceia
omnes pene terras Ecclesiæ contulerat: consilio sis-
tis perpendens, nolle sacri ordinis homines tam
facile quam laicos fidelitatem domini rejicere. Præ-
terea si laici rebellarent, illos posse excommunicationis
auctoritate et potentia severitate compescere.
Papa ultra montaneas Ecclesiæ suas ratione subje-
cerat, parumque suscipiebant urbes Italie Henrici do-
minium, servitus putantes se exutas post Conradi
fratris ejus interitum. Qui a patre relictus Longo-
bardiæ in regem apud Aretium obierat diem. At
vero Henricus antiquis Cæsaribus in nullo virtute
dejectior, post pacium regnum Teutonicum, pre-
sumebat animo Italicum, rebellionem urbium sub-
jungaturus, quæstionemque de investitura suo libi-
tu decursum. » Hæc ille.

Sugericus autem testatur Paschalem papam venisse
ad partes occidentales, « ut regem Francorum, et
filium regem designatum, et Ecclesiam Gallicanam
consulteret super quibusdam molestiis, et novis in-
vestiture ecclesiastice querelis, quibus erat et infestabat, et magis infestare minabatur Henricus im-
perator. » Et paulo post: « Evidem deliberatum est
Romæ, propter Romanorum conductum perfidium,
de præfatis, imo de omnibus quæstionibustutius regis et regis filii et Ecclesie Gallicanae in Francia,
quam in urbe, disceptare naufragio. » Sic enim obi-
ter illa verba castiganda fide vet. codd., quia misere
depravata sunt in editione vulgata. Unde etiam
oblata occasione extera verba quæ ad hanc conten-
tionem faciunt, proferam multis modis emendata,
ut interim locus Vulgatae editionis suo nitor resti-
tuatur, donec Sugericus Historia recudatur integrior.
De adventu igitur papæ in monasterium B. Dionysii
loquens: « Occurrunt, inquit, ei ibidem rex Philip-
pus et dominus Ludovicus filius ejus, gratariter, et
votive amore Dei maiestatem regiam pedibus ejus
incurvantes, quomadmodum conseruerunt ad sepul-
crum piscatoris Petri reges submissi diademate in-
clinari: quos dominus papa manu erigens, tanquam
devotissimos apostolorum filios ante se residere fe-
cit: cum quibus de statu Ecclesie ut sapiens sapienter
agens familiariter contulit; eosque blande de-
mulcens, beato Petro, sibique ejus vicario supplicat
opem ferre, Ecclesiam manu tenere, et sicut antec-
cessorum regum Francorum Caroli Magni et aliorum
mos 193 inolevit, tyrannis et Ecclesie hostibus,
et potissimum Henrico imperatori audacter resi-

stere. Qui amicitiae auxili et consilii dextras dede-
runt, regnum exposuerunt, et qui cum eo Cataulanum
imperatoris legatos occurserent festinent, archiepis-
cos, et episcopos, et abbatem S. Dionysium Adamum
quoniam quo et nos fuimus, conjunxerunt. Ubi cum
dominus papa aliquantisper demoraretur, ex con-
dicto ipsi imperatoris Henrici legati non humiles,
sed rigidi et contumaces, cum apud S. Memmum
hospiuthus suscepissent, relicto inibi cancellario Al-
berto, cuius oris et cordis unanimitate ipse impe-
rator agebat, cæteri ad curiam multo agmine,
multo fastu, summe phalerati [al., falerati] devener-
unt. Hi siquidem erant archiepisc. Treverensis,
episc. Alveratensis, episc. Monasteriensis, comites
quamplures, et cui gladius ubique præferebatur
dux Welfo, vir corpulentus, et tota superficie longi
et lati admirabilis et clamosus: qui tumultuantes
magis ad terrendum quam ad ratiocinandum missi
viderentur. Singulariter et solus Treverensis ar-
chiepisc. vir elegans et juvendus [al., jucundus]
eloquentia et sapientia copiosus, Gallicano co-
thurno exercitatus facete peroravit, domino papæ
et curia salutem et servitium ex parte domini impe-
ratoris deferens, salvo jure regni. Et persequens
de mauditis: talis est, inquit, domini nostri impe-
rator pro qua m'ittimur causa. Temporibus antec-
cessorum vestrorum sanctorum et apostolicorum
virorum magni Gregorii et aliorum, hoc ad jus im-
periū pertinente dinoctitur, ut in omni electione hic
ordo servetur antequam electio in palam proferatur,
ad aures domini imperatoris perferre, et, si persona
dececat, assensu ab eoante factam electionem
assumere: deinde in conventu secundum canones
petitione populi, electione cleri, assensu honoraria-
toris proferre: consecratum liberæ nec symoniace
ad dominum imperatorem pro regalibus, ut annulo
et virga investiatur, redire, fidelitatem et homini-
num facere. Nec mirum; etenim civitates et cas-
tella, marchias, telonea [al., thelonæ], et quæque
imperat, dignit. nullo modo aliter debere occupare.
Sic hæc dominus papa sustineat, prospere et
bona pace regnum et ecclesiam ad honorem Dei
inhærente.

Super his ergo dominus papa consulte oratoris
episcopi Placentini voce respondit: Ecclesiam pre-
tiostis Iesu Christi sanguine redemptam et liberam
constitutam, nullo modo iterato ancillari oportere:
si Ecclesia eo inconsulto prælatum eligere non possit,
cassata Christi ratio ei serviliter subjacere: si
virga et annulo investiatur, cum ad altaria ejus-
modi pertineant, contra Deum ipsum usurpare: si
sacratas Dominico corpori et sanguini manus laici
manibus gladio sanguinolentis obligando supponant
ordini suo et sacra unctioni derogare. Cumque
hæc et his similia cervicos audissent legati, teu-
tonico impetu frondentes tumultabant, et si tuto
anderent, convicia eructarent, injurias inferrent.
Non hic, inquit, sed Romæ gladiis terminabitur
querela. Verum papa quam plures viros approbatos
et peritos ad cancellarium misit, qui eum super
his composite et placide convenienter, et audirent,
et ad pacem regnum operam dare, oboe exor-
rent. Quibus recentibus dominus papæ Trecas
venit, du submonitum universale concilium ho-
norifice celebravit, et cum amore Francorum, quia
multum servierant, et timore et odio Teutonicorum
ad S. Petri sedem prospere remeavit. Imperator
vero secundo fere recessionis ejus anno, collecto
mirabilis triginta milii militum hoste nullas nisi
sanguine fuso gaudent habere vias; Romam tendit,
mire callens pacem simulat, querelam investitu-
rarum depositum, multa et hæc et alia bona pollice-
tur, et ut Urbem ingrediatur, quia alter non poterat,
blanditur; nec fallere summum pontificem et
totam Ecclesiam, imo ipsum Regem regum veretur.
Unde quia audiebant tantam, et tam perniciosa-
m Ecclesiam Delopitam quæstionem, æquo aut plus

æquo Romani Quirites tripudiant, cleris supreme exsultat, et quomodo eum honorificentius, et elegantissime recipiant exhilarati decertant. Cumque dominus papa episcoporum et cardinalium togata cum operis albis operatis equis constipatus turma, subsequente populo Romano occurrere acceleraret: præmissis qui tactis sacrosanctis evangelii ab eodem imperatore juramentum pacis, investiturarum depositionem susciperent, in eo qui dicitur Mons gaudi (a) loco, ubi primum adventantibus limina, apostolorum beatorum visa occurrunt, id ipsum iteratur. In portico vero mirabili et universali Romanorum spectaculo, manu propria imperatoris et optimatum triplicatur juramentum. Exinde infinite nobilis quam si Africana Victoria potito arcus triumphalis arrideret, cum hymnis et laudum multiplici triumpho, domini papæ manu sacratissima diadema coroacatur more Augustorum, ad sacratissimum apostolorum altare præcinctum clericorum odis, et Alemannorum cantantium terribili clamore ecclœ penetrante celebrerrima et solemnem devotionem dederunt. Cum ergo dominus papa missas gratiarum agens corpus et sanguinem Jesu Christi conficeret, partitam Eucaristiam [al. Eucharistiam] in amoris impariabilis confederatio ne et pacti conservatione obsidem mirabilem Ecclesiæ devovens suscipiendo imperator communicavit. Nec dum dominus papa post missam episcopalia deposuerat indumenta, cum inopinata nequitia, facta litis occasione furor Teutonicus frenens debacchatur, exertis gladiis velut plenè insaniâ durrentes, Romanos tali in loco jure inernis aggredientur, clamant jurejurando ut cleris Romanus, omnes tam episcopi quam cardinales capiantur, aut trucidentur, et quod ultra nulla potest attingere insania, in dominum papam manus impias injicere non verentur. Luctu inexplicabili et dolore precordiali tam nobilitas Romana quam ipse populus luget, faucionem (b) licet sero anima lvertunt. Alii ad arma currunt, ali siue atupidi fugiunt, nec inopinato hostium bello nisi cum trabes de portie deponentes, eorum ruinam suam fecerunt defensionem, evadere potuerunt. Praefatus autem imperator pessimæ conscientia et facinorosi facti perterritus eructu urbem quantocum exivit, predam a Christiano Christianis inauditam dominum videlicet papam et cunctos quos potuit cardinales et episc. adducens, civitate Castellana loco natura et arte munitissimo se recepit: cardinales ipsos turpiter exuens in honeste tractavit, et quod dictu nefas est, ipsum etiam dominum papam tam pluviali quam mitra cum quecumque deferret insignia apostolatus, non veritus in Christum Domini mittere manum superbe spoliavit, multaque inferens injurias, nec eum, nec suos multo dedecore affligenz dimisit, donec ad præfati pacti solutionem, et exinde facti privilegi reditionem coegerit. Aliud etiam de manu domini papa ut deinceps investire subrepticum privilegium extorsit: quod idem dominus papa in magno concilio trecentorum et eo amplius episc. judicio Ecclesiæ nobis audientibus conquassavit [melius concassavit], et perenni anathemate in irritum reduxit. Verum si quererit quis quare Dominus ita tepide fecerit, noverit quia Ecclesia percuso pastore et collateralibus languebat, et pene eam tyrannus ancillans, quia non erat qui resistere, tanquam propriam occupabat. Cui certum facto dedit experimentum, quod cum fratres Ecclesiæ columnas ad tuitionem et Ecclesiæ reparationem quomodocunque solvi fecisset, paucemque Ecclesiæ qualemcunque reformatasset, ad

æremum solitudinis confugit: moramque ibideum perpetuam fecisset, si universalis Ecclesia et Romanorum violentia coactum non reduxisset. Verum Dominus Iesus Christus redemptor et defensor Ecclesiæ sua nec eam diutius conculcari, nec imperatorem impune ferre sustinuit. Qui clementi nec tenti, nec fide obligati fuerant, causam Ludovicis suffragio et consilio in Gallicano celebri concilio collecta Ecclesia imperatorem tyrannum anathematizare innodantes, mucrone beati Petri perfodeunt, » etc. Hæc Sugerius.

Sed que trium septimanarum violenta Paschalis captione conventio extorta fuerat, poste enevata fuit concilio celebrato anno 1112, pontificatus papæ XII, ut scribit Willemus Malbesb. De gest. pontif. Angl. lib. v. Damnatum enim fuit **194** investiture privilegium, quod a pravitate privilegium potius vocarunt. Sic enim ea vox cuda debet apud dictum Willemum, quam lectionem confirmat locus Ottonis Frising. Chro. lib. vii, c. 14; hocque concilio Romæ babito renovata sunt et confirmata decreta Gregorii VII et Urbani III, adversus investitures laicorum. Unde commotus imperator Henricus, an. xvii pontificatus Paschalis, iterum Romam contendit, acris in illum ulturus. At cum interea Paschalis obiisset, et Gelasio illius successore mox expulso ac mortuo, Guido electus papa (qui Calixtus dictus est) statim ipse concilium Remis celebravit, quo rursus prohibita investitura laicorum, similque (nisi resipiseret) imperator anathemate involutus.

Tandem evenit ut imperio multis modis attrito, imperator videns a se regnum paulatim desificere, exemplum patris sui mente revolvens, metu anathematis urgeretur, ut ait Gotfridus Viterb. Chro. parte xvii, et Otto Frising. Chro. lib. vii, c. 16. Quare mollita animositas receptus in communione sedis Romanae, ecclesiasticas investitures per annum et baculum remisit Calixto, Cui vicissim Calixtus concessit, ut electionibus episcoporum et abbatum Teutonici regni assensum præberet, et ab illo electus regalia per sceptrum recipere, quem admodum scribunt idem Willemus Malbesb. lib. v, et abbas Urspergensia ad annum Dom. 1125. Quæ verba faciunt ad interpretationem loci Ottonis Frising. De gest. Friderici imp. I, lib. II, c. 6. Qui etiam Chronicus lib. vii, c. 16, refert cavigillum Romanorum, qui dicebant privilegium datum imperatori, ut electi non prius ordinantur quam regalia de manu ejus per sceptrum susciperent, soli Henrico datum pro bono pacis, non tamen successoribus. Sic igitur tandem sedatus et veterus morbus qui Ecclesiæ statum conturbaverat plus quam quinquaginta annis.

Sunt autem alii veteres scriptores qui meminere hujuscemodi contentionis inter Paschalem et Henricum, ut abbas Dodechinus in appendice ad Chron. Marianus Scotti, et Martinus Polonus in Vita Paschalis. Ejus quoque rei testimonia reperta in vestitus membranis pridem evulgavi, quorum autoritate alii usi sunt: quæ quia pertinent ad interpretationem et illustrationem hujuscemodi Ivonianæ epist. 236, iterum subjicere placuit:

Epistola Joannis Tusculani (c) episcopi, de captione Paschalis papæ, Richardo Albano episcopo missa.

« JOANNES de gratia Tusculanus episcopus agens vice domini Paschalis papæ vincti Jesu Christi, venerabili fratri RICHARDO Albano episcopo in Domine salutem.

« Quoniam sicut ait Apostolus, unum corpus

(a) Vide Petrum Diaconum, lib. iv, Chron. Casinensis cap. 39.

(b) Sichabetunus v. c. alter faucionem. In editione Sugerii, *sanctionem*. Omnes mendose; forfasse leg. faucionem vel fictionem, quia paulo ante dixit: *ficta*

litis occasione.

(c) Hic episcopus, fidelium animos ad opem Ecclesiæ ferendam nunquam excitare litteris destitit, ut ait Petr. Diacon. in Chron. Casin. lib. iv, cap. 41.

sumus in Christo, et si patitur unum membrum, cetera membra compatiuntur, quae de capite nostro et de tota lere Ecclesie gesta sunt, fraternitatem tuam significamus. Cum igitur Henricus Theutonicorum rex Suturum [al., Sutriam, vel Sutrium] pervenisset, legatos quosdam Romanum direxit, qui jurebrando firmaverunt domini papae Paschalis legatos secure ducere ac reducere, et regem ipsum sacramento firmare omnem Ecclesiarum investituran penitus abdicare, obsides etiam dare, ne ad hoc flagitium iterum rediret, et res ecclesiasticas et regalia ac beati Petri patrimonia libera et quieta omnino dimittere, obsides etiam dare pro securitate cum ad coronandum eum ad beati Petri basilicam exiret. Postea ex parte Ecclesiae a laicis viris firmatum est, si ista que promissa sunt jam dictus rex observaret, quod dominus noster eum benignè susciperet, et ei diadema regai imponeret, et coronatus si vellet orbem intraret. Pro transitu etiam pontis obsides accepit, pro quibus sacramentum exhibuit, quod in ipso die dominico si pontem transiret, eos in liberam nostrorum restitueret potestatem. De his igitur omnibus sacramentis ex utraque parte peractis et obsidibus datis, cum ad coronandum eum ad ecclesiam beati Petri papa exiret, postpositis sacramentis et dimissis obsidibus eum in ipsa ecclesia cum episcopis et cardinalibus et multis Romanis violenter cepit, et in captione actissima detinet. Romani vero post alterum diem collecti in bostes Ecclesie impulum facientes de porticu fugere compulerant imperfectis multis de suis, et perditis equis, tentoribus, pecunias, et infinita supellectili. Post haec omnes unanimes contra eum juraverunt uno animo, una voluntate pugnare. Tu igitur prudenter vigila et quanto amplius necessarium conspicis, tanto magis elabora, et matrem Ecclesiarum omnium adjuvare ne desinas. Orationes pro liberatione domini nostri, imo pro ipsa Ecclesie ubique potueris fieri facias. Vale. Hoc autem factum est anno Domini 1111, indictione quarta pridie Idus Febr., in basilica S. Petri apostolorum principis, die Dominica ante caput jejuni. »

« Hoc modo reconciliatio inter Paschalem papam et Henricum imperatorem facta est.

Juramentum imperatoris.

« Ego Henricus liberos dimittam quartam vel quintam feria proxima dominum papam Paschalem, et episcopos et cardinales, et omnes captivos et obsides qui pro eo et cum eo capti sunt, et liberos produci faciam inter portam Transtiberinæ civitatis, nec ulterius capiam, aut capi faciam eos qui in fidelitate domini pape Paschalem permanent; et populo Romano et Transtiberinæ insule civitatib[us] pacem et securitatem servabo tam per me quam per meos; et in personis et in rebus qui pacem mihi servaverint. Patrimonio et possessiones S. Rom. Eccl. qua abstuli restituam, et cuncta quae habere debet, more antecessorum meorum recuperare et tenere adjuvabo bona fide, et domino pape Paschali obediām, salvo tamen honore regni et imperii, sicut catholici imperatores catholicis pontificibus Romanis. Hec omnia observabo bona fide, sine fraude et malo ingenio. » Iste sunt observata ex parte imp. Henrici: Fredericus Colonicus archiepisc. Gebhardus Tridentinus episc. Bruno Spirensis episc. Bruchardus Monasteriensis episc. Albertus cancellarius, comes Herimannus, comes Berengarius, Fredericus comes Palatinus. Item Fredericus comes, Bonifacius marchio. Albertus comes de Blandriaco, Godefridus comes, Warnerius marchio.

Concessio papæ de investituris episcopatum.

« Dominus papa Paschalis concedit domino imperatori Henrico et regno ejus, privilegio suo sub anathemate et confirmabit et corroborabit, episcopo vel abbatte electo sine Simonia assensu imperatoris, quod dominus imperator eum annulo et virga investiat. Episcopus autem vel abbas ab impe-

A ratore investitus libere accipiat consecrationem ab episcopo ad quem pertinuerit. Si quis vero a clero et a populo eligatur, nisi ab imperatore investitur, et a nemine consecratur, et archiepiscopi et episcopi libertatem habeant consecrandi ab imperatore investitos. Super his etiam dominus papa Paschalis non inquietabit regem Henricum, nec ejus regnum et imperium.

195 Sacramentum ex parte papæ

« Dominus papa Paschalis non inquietabit dominum imperatorem Henricum, nec ejus regnum de investitura episcopatum et abbatiarum, neque de injuria sibi illata et suis in personis et bonis, neque aliquod malum reddet sibi vel alio personæ pro hac causa, et penitus in personam imperatoris Henrici nunquam anathema ponet, nec remanebit in domino papa quin coronet cum sicut in ordine continetur et regnum et imperium officii sui auxilio adjuvabit pro posse suo. Et haec adimplebit dominus papa sine fraude et malo ingenio. » Haec sunt nomina illorum episcoporum, et cardinalium qui praecerto dumni pape Paschalis privilegium et amicitiam sacramento confirmaverunt domino imperatori Henrico. Petrus Portuensis episcopus. Centinus Sabiniensis episcopus. Robertus cardinalis sancti Eusebii Bonifacius cardinalis Sancti Martini. Anastasius cardinalis Sancti Clementis. Gregorius cardinalis apostolorum Petri et Pauli. Gregorius cardinalis Sancti Chrysogoni. Joannes cardinalis Sanctæ Potentiane. Ritus cardinalis Sancti Laurentii. Ramerius cardinalis Sanctorum Marcellini et Petri. Vitalis cardinalis Sanctæ Balbinæ. Dinzus cardinalis Sancti Martini. Theobaldus cardinalis Joannis et Pauli. Joannes diaconus Sanctæ Mariæ in schola Graeca. Leo diaconus Sancti Vitalis martyris. Abbo diaconus Sanctorum Sergii et Bachi.

Privilegium Paschalis papæ quod fecit imperator Henricode investituris episcopatum et abbatiarum.

« Paschalis episcopus, » etc. Vide in Paschali II ad an. 1118.

Epistola Paschalis papæ, damnans privilegium quod Henricus per vim ab eo extorserat, Guidoni archiepiscopi Viennensis missa.

« Paschalis episcopus, » etc. Vide ibid.

Excommunicatio concilii Vienensis celebrati a Guidone archiepiscopo de Henrico imperatore facta.

« Investituras episcopatum et abbatiarum et omnium ecclesiasticarum de manu laica, sanctæ Romanae Ecclesie auctoritatem sequentes, hæresim esse iudicamus. Scriptum illud seu privilegium quod a domino Paschali papa violenter Henricus rex de investituris, de anathemate in persona sua non sponte extorxit, in virtute S. Spiritus damnamus, atque iritum esse, et nullius beatæ memoriae iudicamus fieri. Henricum Theutonicum 196 regem, qui simulata pace Roman veniens, post data sacramenta domino papa Paschali, vita, membrorum, male captionis, refutationis investiturarum, eundem dominum papam in sede apostolica ante corpus beati Petri, post osculationem pedis, oris et faciei, proditione, perjurio et sacrilegio, velut alter Judas, cum cardinalibus, episcopis archiepiscopis, et multis Romanorū nobilibus tradidit, et copit, et rapit in castra insignibus apostolicis exiit, et indigne atque in honeste et irrisum tractavit, et ab eo supradictum nefandissimum et detestabile scriptum violenter extorxit, excommunicamus, anathematizamus et a gremio sanctæ matris Ecclesie sequestramus, donec his omnibus abrenuntiatis plenam satisficationem eidem Ecclesia exhibeat. »

Scriptum Guidonis archiepiscopi ad dominum papam Paschalem de confirmando concilio quod Vienensis celebratum est.

« Domino sancto et dulcissimo patri Paschali,

Guido Viennensis archiepiscopus, et apostolicæ sedis legatus et ceteri omnes episcopi et abbates qui Viennensis adiutuimus concilio debitam subjecti nem et obedientiam, Sanctæ pietatis vestre mandata osequentes, » etc. *Vide in Paschali II.*

Filioli charitatem excusamus: non enim prævaricator est legis. Paulo ante iam dixit, necessitate non voluntate propter vitandam populi stragem istud factum a papa, ad illustrationem hujus loci maxime faciunt verba abbatis Urspergensis in Chronico ad annum Domini 1116, ubi agit de concilio celebrato Romæ sub Paschali ut retractarentur quæ de investituris paulo antea concesserat. Henrico imp. : « Tunc apostolicus causam concilii et animi sui intentionis his verbis exposuit. Postquam dominus de servo suo fecit quod voluit, et me populumque Romanum tradidit in manus regis: videbam quotidie passim fœci rapinas et incendia, cædes et adulteria. Hec et hujusmodi mala cupiebam avertire ab Ecclesia et populo Dei, et quod feci pro libera-
tione populi tui feci. Feci autem ut homo, quia pulvis sum et cinis. Fateor me inale egisse, sed rogo vos omnes, orate pro me ad Deum, ut indulget mihi. Illud autem malum scriptum quod in tentorio factum est, quod pro pravitate sui privilegii dicitur, condemno sub perpetuo anathemate, ut nullus unquam sit bona memoria: et rogo vos omnes ut idem faciat. Tunc ab universis conclamatum est, fiat, fiat. Bruno autem Signinus episcopus altius exorsus est: *Gratia agamus omnipotenti Deo qui dominum papam Paschalem qui præsenti concilio præsedit, audivimus proprio ore damnantem illud privilegium quod pravitatem et gæresim continebat.* Ad hæc quidem cavillatorie subjunxit. Si privilegium illud hæresim continebat: qui illud fecit, hæreticus fuit. Joannes autem Cajetanus ad hæc commotus, Signino respondit: *Tunc hic et in concilio nobis audiensibus Romanum pontificem appellas hæreticum? Scriptum quod fecit dominus papa, malum quidem fuit, sed hæresis non fuit. Et alter quidam adjectit. Imo nec malum dici debet, quia si liberare populum Dei, bonum est, quod dominus papa fecit, bonum fuit. Sed liberare populum Dei bonum est auctoritate evangelii, qua precipimus animas quoque pro fratribus ponere. Ad hæc patientia domini papæ horrendo hæresis nomine pulsata, exprefacta est, et manu silentium indicens, dissidentium clamores et murmurata tali ratione compescunt. Fratres et domini mei audite: Ecclesia ista nunquam habuit hæresim, imo hic omnes hæreses conquassatas sunt, » etc. Vide notata ad epist. 233.*

Jam igitur, lector, habes compendium totius historiæ de controversia investiturarum inter Pontifices Romanos et imperatores, que horrendoschismati originem dedit, unde pendet interpretatio aliquot locorum Iovonis, qui epist. 214 ad Brunonem deflet dissidium Ecclesiæ et regni quod suo sæculo contigerat, cuius etiam commeminit epist. 238 ad Paschalem papam, qua illum admonet, caveat ne suscitent in regno Galliarum schisma quod erat in Germanico adversus sedem Romanam.

Ubi ergo sine schismate auferri potest, auferatur: ubi 197 sine schismate auferri non potest. Ita suppletus est defectus ex vett. codd. Sanum autem hoc consilium Iovonis. Eodem spectant verba Goffredi abbalis Vindocinensis in epistola ad Petrum Leonem Romanæ Ecclesiæ cardinalem. Nam postquam multa disseruit aduersus investituras laicis factas (quæ relata sunt, infra in notis ad epist. 233) tandem concludit, quasdam esse investituras laicis permittendas ut videntur publica schismata.

Sive apud eos qui foris sunt, eadem ipsa sunt. Sic habet v. c. quæ non frustra dicuntur ab Iovone. Tunc enim flagrantे schismate Gregori septimi, Urbani, et Paschalis, et Henrici imp. erant non-

A nulli addicissimi papæ qui asserebant incifaciam plane esse sacramenta partis adversæ. Id testatur Bertoldus in Chronico ad annum Dom. 1091, qui Gabertista et Henricianis contrarius, refert Bernardum Constantiensem magistrum scholarum, scriptissime pro judicio dicti Gregorii adversus sacramenta extra Ecclesiam a schismatis usurpatam. Sed nimio zelo ductum alicubi modum excessisse. Negavit enim omnino, ab eis et ab eorum communicatibus sacramenta posse confici, ita ut ab illis ordinatas si resipiscant, iterum ordinandos censerent cum tamen ea opinio repugnet Niceno concilio et Africano, item sententia Augustini, Anastasii papæ, et Gregorii primi. Demum concludens Bertoldus: « Idem venerabilis Bernardus, inquit, in ista, sicut et beatus Cyprianus in rebaptisationis sententia, non pertinaciter contra Ecclesiam egerunt, sed utecum, nimium contra schismaticos zelantes, aliquantulum regulam ecclesiastican alcesserunt. » Bernardi autem illius epistola ad Adalbertum scripta recenter in lucem prodidit.

AO EP ST. CCXXXVII

Joannes primæ Lugdunensis, etc. Sic restituta fuit inscriptio fidei et consensu aliquot veterum codicium. Superior editio babuit, *Joannes primæ Lugdunensis sedis archiepiscopus Iovoni Ecclesie Carnotensis episcopo.* S. Minus recte inscribatur soli Iovoni. Hic enim Joannes respondet epistole superiori 236 quæ quidem missa fuerat nomine Daimberti archiepiscopi Senonensis et aliorum coepiscoporum. Porro in uno vetero codice bis scriptam inveni a prisco librario oscitante. Nam cum ille primo scripsisset, *Joannes primæ Lugdun., etc.*, post aliquot paginas immemor scriptis, *Hugo primæ Lugdun.* Utrumque autem stare non potest et videtur iam mortuus fuisse Hugo archiep., sed et in alio prisco libro prima nominis littera tantum designata habetur. *I. primæ Lugdunensis, etc.*

Siquidem cum prima Lugdunensis provinciæ, Lugdunensis provinciæ sit, nihilominus. Hic quoque locus restitutus est duorum codicium auxilio, quorum verborum repetitio clarorem lucem addit sententiae, quæ aliquo in prima editione et aliis priscis codicibus obscuræ concepta fuerat hunc in modum: « *Siquidem cum prima Lugdunensis provinciæ sit, nihilominus secunda.* In vetero autem codice Thuani: *Siquidem cum prima Lugdunensis provinciæ Lugdunensis providentia sit.* Sed in ora manu prisa ibi correctum *provincia pro providentia,* Triplex autem *provincia Lugdunensis memoratur in itinerario Antonini.*

Nisi forte et omnes episcopos in eadem emunitate comprehendi volueris. Sic omnes nostri vetti. codd. Cœjacius adnotaverat in ora sui libri, *in eadem emunitate, puto potius ex prisco libro quam ex conjectura.* Sed id verbi in nullo exemplari reperi, habent enim pari consensu, *in eadem emunitate, in quorum tamem uno ad eam libri librarius jam olim notaverat emunitatis verbo significari violentiam: verum illa notatio plane inepta et insulsa.* Scripsit igitur auctor *emunitate.* Hic enim archiepisc. respexit ad hec 198 verba epist. 236: « *Nec nostro nec ullius hominum probantur subcære judicio: unde constat nos esse inimunes, si facta eorum oris gladio ferire formidamus.* » Emunitatem igitur dixit pro emunitate. Qua voce plerique veteris saeculi scriptores usi. Ivo epist. 133 pro emunitate claustr. S. Gregorius in can. *Cum devotissimam, cau. 12, q. 2, pro violata emunitate illud emendare noluerunt.* In legibus Ripuarie titulo 67: « *Nisi emunitatis regis hoc contradixerit.* » In concilio Aurelianensis capite 10 apud Burchardum lib. iii, cap. 90: *Quia haec pro emunitate habentur.* In concilio apud Theodosium villam cap. 2 apud eundem Buchardum lib. iii, cap. 94: « *Quia haec in antiquis canonibus pro emunitate tenentur, nemo*

abstrahere audeat.» In concilio Triburiensi cap. 20 A (relato etiam a Gratiano in cap. *Si quis*, cau. 17, q. 4) : *pro emunitate nongentos solidos componat*, et cap. 30 : *quidquid pro emunitate violata emendandum est, altario solvatur*. Item in concilio Mediomalr. cap. 2 : *pro emunitate 1400 solidos episcopo componat*. Denique in Capitularibus Caroli Magni lib. v, cap. 24 : *Ut latrones de infracta emunitate a judice ipsius immunitatis in comitis placito præsententur*. Frusta igitur haec dictio nonnullis suspecta est.

Ambrosii qui Theodosium imperatorem ob suam culpam excommunicavit? Nunquid incusas Gregorium septimum qui regem Henricum, Otto Frisingensis epist. in Chronico lib. vi, cap. 35, loquens de eodeo Henrico quarto, affirmat nusquam inventiri quemquam regum et imperatorum ante hunc a Romano pontifice excommunicatum, vel regno privatum : « Nisi forte quis, ait, pro anathemate babundum ducat, quod Philippus ad breve tempus a Romano episcopo inter penitentes colloctatus, et Theodosius a beato Ambrosio propter cruentam cedem a linibnibus Ecclesie sequestratus sit. » Vetus anctor lib. i, De unitate Ecclesie conservanda, aperiens reprehendit eumdem Gregorium sive Hildebrandum, qui ut statueret et confirmaret partium suarum schismatis, proferbat illam historiam, sed respondet Gregorium abuti exemplo, et longissime discedere a facto sancti illius pontificis. Nam Theodosium leniter quidem fuisse coercitum ecclesiastica disciplina; non tamen Ecclesiam divisam ab Ambrosio, vel soluto fidei sacramento separatos principes et milites reipublica ab imperatoris sui consortio simul et obsequio; quod novo more fecerat Gregorius; qui solverat statuta sub anathemate confirmata a multis Romanis pontificibus de investitidis episcopis per reges et imperatores. Neque enim tale quid tentaverat Ambrosius, quando etiam pro studio hereticorum Valentianini imperatoris, matrisque ejus Justine minis atque verberibus pulsabatur. Haec et alio plura persequitur ille auctor, quem nonnulli putant inisse Venericu[m] Verciliensem; aliis Sigebertum monachum Gemblacensem, alii alium.

Utan pro voluntate nostra contegi patetur. Illo ideo dicit quis Paschalii papa quodam scrupulo religione tactus, verebatur sum factum retractare. Nam, ut in privilegio investitura a se concesso legitur, testatus fuerat Henrico imperatori cum illum coronaret, se dare corpus Domini in confirmationem vera pacis et concordia inter utrosque. Imo etiam, veluti dicit Sugerius, partem Eucharistiam in auctoris impartibilis confederatione, et pacti conservatione oibidem dederat. Quinetiam imprecatione usum fuisse refert Petrus Diaconus in Chronico Casinensi lib. iv, cap. 42. « Cumque ad hostiae confectionem venisset; partem ipse sumens, reliquam imperatori tradidit dicens: sicut pars ista vivifici corporis divisa est, ita divisus sit a regno Christi qui pactum istud rumpere ac violare tentaverit. » Sed et postquam captivus in tentoriis privilegium illud concessit, tadio affectus in eremis solitudinem cessavit, moramque perpetuam ibi fecisset, si non Romani violentia coactum reduxisserent, ut ait idem Sugerius. Wilelmus quoque Malmesburiensis lib. v, De gest. pontif. Angl., dicit multas a Romana Ecclesie ministris passum luisse injurias, quia oljiciebant illum sublimasse imperiali benedictione. Henricus tyrannus, et sacrilegio privilegio donasse Addit præcipios instigatores fuisse Guidoneum vel Vidonem archiepiscopum Viennensem (qui postea papatum obtinuit) et Girardum Engolismensem, legatum in Aquitania; qui duo cæteros coepiscopos irridebant ad exinanienda quæ Paschalii concesserat. Itaque non tam precipientem quam conniventem Paschali, habitum est postea Romæ concilium ut privilegium retractaretur. Non

igitur absque ratione ivo refragabatur voluntati busius archiepiscopi Lugduncensis satagentis concilio provinciali Gallicano dissolvi factum Paschalis. Timebat enim veranda papæ deridenda expone, ut inquit epist. 237.

Verumtamen synodum in Galliis habitam fuisse monet idem Sugerius, cum scribit domini Lodo-vici designati suffragio, in Gallicane Ecclesiæ celebri concilio imperatorem tyranum anathematem innotatum, et mercede beati Petri perfossum. Deinde Gallos regno Theotonico applicantes, adversus illum commovisse partem regni maximam. Wilelmus quoque Malmesb. De gest. reg. Angl. lib. v, ait omnem Galliam ecclesiastici zeli vigorem intentasse in Heinricum, nec dissimulasse exscerari. Sed illi non exprimunt an privilegia investiture a Paschali concessa Henrico, condonata fuerint, an vero tantummodo vis illata pontifici.

Intestabilis magister navis. Ea est lectio omnium nostrorum codicum. Attamc in annalibus ecclesiasticis, quibus hæc epistola inseritur, depulsa vetera et sincera scriptura, substitutum est, *delestabilis*. Nihil mutari debuerat. Sallustius in Jug.: *improbus intzlabitisquevidetur*. Lepidus consul apud euindem in lib. Histor.: *si peior atque intestabilior fuerit*. Tacitus lib. xx Annal.: *incusus ultra intestabilem et cunsceleratum*. Nonnulli etiam ea parte depravarunt versum Marii Victoris lib. iii in Genesim. Nam ubi primitiva editio.

Ul taceam magici scelus intestabile monstri, quomodo etiam habetur in manuscripto: *contra subrogarunt, magici scelus exscerabile monstri.*

Sed et forsitan formidas quod jura lui præsulatus annulari velimus. Hæc decem verba nonnum redulta sunt auctoritate priscorum codicorum, quia fugitive deerant in prima editione. Niceno autem concilio statutum erat sua privilegia singulis Ecclesiis servari debere, quam in rem multi canones relativi in Gratiano sub cau. 25, q. 2. Ivo etiam constanter retinuerit, ut indicio est epist. 60, qua profiteretur se nec velle nec debere cedere de tantillo jure sua Ecclesie. Et epist. 61 dicti metropolitanæ sedis et coepiscoporum illiusjura non esse usurpanda. Idem epist. 83 metropolitanum absque consensu singulorum 199 coepiscoporum, non debere quidquam moriliri quod fiat inuria vel violentia dignitati episcoporum. Gofridus Viudocinensis abbas in epist. ad Radolfum Sanctonensem episcopum: « Iterum, inquit, contra archiepiscopum qui in parochie vestra vobis inconsulto multa jam agit, et adhuc agere conatur, ex pharetra beati Juli papæ sagitta dirigitur hoc modo: Si quis motu metropolitano episcopus, nisi quod ad suam soluimmodo propriam pertinet parochiam, sine consilio et voluntate omnium comprovincialium episcoporum aliquid agere in provincia tentaverit, gradus sui periculo subjecbit, et quod egerit, irritum babeatur et vacuum. » Chronologus quoque Autiessiodorensis ad annum Dom. 1081 refert defuncto Meldeensi episcopo ab Hugo Diensi episcopo et apostolicæ sedis legato, apud eamdem urbem concilium habitum fuisse, et Robertum ecclesie Resbaciensis abbatem ordinatum episcopum.

Quod Richerius Senonensis archiepiscopus sine suo assensu et praesentia fieri indignans, Robertum excommunicavit, et alium episcopum ordinavit atque subrogavit. Sed et Glaber Rodulphus monachus Cluniacensis Hist. lib. ii, cap. 4, ubi agit de monasterio Lucaciensi extracto a Fulcone comite Andegavensis, quod Hugo Turonum archipresul in cuius diocesi constitutum erat, saecare distulit, nisi prius Fulco restituaret predia et mancipia quæ in justo diriperat matre ecclesie sedis sibi commissa. Cumque Fulco Romam pergers multa auri copia obtinisset a Joanne papa, ut misso Petro cardinali postulata Fulconis intrepide, expleren-tur, addit verba sequentia: « Quod utique au-

dientes Galliarum quique præsules, præsumptionem sacrilegam cognoverunt ex cæca cupiditate processisse, dum videlicet unus rapiens, alter rapuum suscipiens, recens in Romana Ecclesia schismatis crevissent. Universi etiam pariter detestantes, quoniam nimium indecens videbatur, ut is qui apostolicam regebat sedem apostolicum primitus ac canonicum transgrediebatur tenorem: cum in super multiplicio sit antiquitus auctoritate roboratum, ut non quispiam episcoporum in alterius diocesis iudicium præsumat exercere nisi præsule, cuius fuerat, compellente seu permittente. » Et paulo post ita caput concludit: « Licit namque pontifex Romanæ Ecclesie ob dignitatem apostolicâ sedis ceteris in orbe constitutis reverentior habetur, non tamen ei licet transgredi in aliquo canonici moderaminis tenorem. Sicut enim unusquisque orthodoxa Ecclesiae pontifex, ac sponsus propriae sedis, unilormiter speciem gerit Salvatoris: ita generaliter nulli convenit quidquam in alterius procaciter patrare episcopii diocesi.

Ex quo amicitiam et familiaritatem Lugdunensis ecclesie recuperasti. Hic locus argumento esse potest, jure censeri ad Daimbertum archiepiscopum Senonensem scriptam fuisse istam epistolam. Dissidium enim fuerat inter illum et Hugonem archiepiscopum Lugdunensem, quia Daimbertus ante consecrationem suam nolebat profiteri obedientiam Hugoni; ideo Hugo impediens illius consecrationem, ut indicant verba Iponis epist. 60 et 65. Sed et fuerat contentio altera de primatu inter utrosque archiepiscopos, monente codem Iponi epist. 50. Baroniū autem postquam transcriptis et inseruit hanc Lugdunensis archiepiscopi epistolam suis analibus, addit verba sequentia: « Ipse Ivo nibil respondisse reperitur, ino (quod in aliis hactenus non fecisset) adversarii epistolam perire nolens, cum suis consultis, ut cum eis perpetuo servaretur, indicans illam dignam memoria semperitura. » Hac ille, sed aliis videtur studiosum aliquem post mortem Iponis has potius collegisse epistolam.

AN EPIST. CXXXVIII.

Semper fuit obnoxium. Quid obnoxium Latinis significet, notat Aulus Gellius lib. vii, cap. 17, et Ivo epist. 102 obnoxietatem accepit pro quadam specie serua conditionis. Hic vero obnoxium nil aliud significat quam Gallorum spontaneum et propensum animum in amicitiam et favorem Romanorum pontificis. Cujus rei veritas ne altius repetatur, satis erit proferre aliquot exempla Iponiani. Guibertus de Urbano secundo loquens: « Commatum destinavit facere in Franciam, Apostolicam nempe sedis pontificibus ab antiquo consuetudinariu[m] fuit, si quam sint passi a finitima gente molestiam, auxilia semper expetere a Francis. » Sugerius abbas tribus locis id confirmat in Vita Ludovici Crassi. Refert enim hunc Paschalem secundum propter conductitiam Romanorum perfidiam, venisse in Galliam, ut auxiliis supplicaret a Philippo rege, ejusque filio Ludovico adversus Henricum quartum, cuius verba prolati sunt not. ad epist. 236. Idem de papâ Gelasio loquens: « Ad tutelam et protectionem serenissimi regis Ludovici et Gallicanæ Ecclesie compassionem sicut antiquitus conseruerunt, confugit. » Denique de Innocentio agens: « Tuttum et approbatum elegit personæ et Ecclesiæ post dominii defensionis asilum, regnum nobilissimum Francorum. » Sane ipsemet Sugerius dicit Francos qui nec tenti nec fide obligati erant, causam Ecclesiæ Romanæ et Paschalis papæ suscepisse adversus Henricum imperatorem, cuius verba prolati sunt in notis ad epist. 236. Gregorius autem septimus lib. viii, epist. 20 ad Philippum Francorum regem scribens: « In hoc te salutis anicum sollicitumque demonstras, si apostolicam benevolentiam sicut Christianum regem decet, assequi et obtinere

A desideras. » Et in fine epistolæ: « Maxime enitere, ut beatum Petrum, in cuius potestate est tuum regnum et anima tua, qui te potest in celo et in terra ligare et absolvere, tibi facias debitorum. »

Clericos Tornacenses ad apostolicam sedem venisse petitorum. Robertus de Monte in appendice Chronici Sieberti ad annum Domini 1147: « Ecclesia Tornacensis quæ per annos circiter 600 a tempore beati Medardi sub episcopo Noviomensi sine proprio fuerat sacerdote, hoc anno proprium episcopum cœpit habere. » Sic enim in vulgaris editionibus cusum est, sed alibi variatum est in numero annorum sexcentorum, ut scriptum a prisco et incerto auctore qui tempore Iponis vixit, fuitque canonicus Laudunum clavati: « Idem Anselmus cum cœnobio Sancti Vincentii fere decein et septem annis præfusisset, et pro utilitate cœnobii cum germano suo domino Galtero ipsius loci monacho Romanus profectus fuisset, a clericis Tornacensibus qui jam quadrangenis annis proprio episcopo caruerant, mirabilis eventu Deo ordinante ibi repertus, in episcopum eligitur, et a domino papa Eugenio invitus et reluctans, obedientia vinculo constrictus pontifex consecratur: sicque per eum Tornacensi Ecclesie antiqua dignitas restituitur, anno ab Incarnatione Domini 1145, dominica *Lætare Jerusalem*, rediens ergo a Roma, et cum magna processione Lauduni susceptus, nolens priores filios Vincentii monachos 200 relinqueret orphanos, unum ex eis scilicet Balduinum etate juvenem, sed moribus gravem loco suo abbatem eis constituit, et a domino Bartholomœo episcopo fecit ordinari; sicque Tornacensi ad regendum ovile sibi commissum tenetidit. » Quod autem supra citatus Robertus dicit, a tempore beati Medardi Tornacenses caruisse proprio episcopum, id aptius fit Verbis Fortunati presbyteri antiqui scriptoris in Vita S. Medardi episcopi Noviomensis, cap. 18: « Cum ergo ecclesiam, quam Noviomini construxerat, felicissime gubernaret, et suos quoques prout diximus, ad æternam remuneracionem confortaret: sanctum Eleutherium, Tornacensis Ecclesie pontificem, quem ipse in infantia sua futurum esse prædixerat episcopum, hominem contigit excire. Post cujus lugubres esequias, cum de pontificis electione invicem dissererent, peracto triduuo jejunio, et solemnis hostiarum viciniis Deo devote oblatis, subita sancti Spiritus inspiratione inflammati, uocanimenter sanctum hunc pontificem Medardum elegerunt. Pontificali demum, metropolitani scilicet et comprovinciali suorum evictus auctoritate, regisque ac procerum assensu plebis coactus incessibili acclamatione, vix consensit; et unanimi pontificis videlicet ac regali auctoritate comprovincialium episcoporum, tempore Hormisdæ papæ, sub sancto Remigio, tunc temporis R̄hemorum archiepiscopo, assensu regis et curialium ac utriusque plebis acclamatione tandem suscepit, et ut utrique ecclesiæ cathedralis semper honor maneret, benigne concessit. »

Quin possit sedes apostolica parochiarum amplitudinem minorare, aut brevitatem dilatare. In duobus v. c. parochiarum multitudinem minorare. Huc autem pertinet quod S. Innocentius in sua decretali epistola ad Alexandrum Antiochenum episcop. dicit, divisio imperiali judicio provinciis ut duæ metropoles siant, et duo metropolitanæ episcopi debent nominari: non tamen ad mobilitatem necessitatem mundanarum, Dei Ecclesiam commutari, honoresque aut divisiones perpeti quas pro suis causis faciendis duxerit imperator, qui locus habetur in cap. *Lege*, dist. 10. Sed et in concilio Carthaginensi (in relato in cap. *Felix*, cœu. 16, q. 1): « Placuit ut dioceses quæ nunquam episcopos haberent, non habeant, et quæ aliquando habuit, habeat proprium. » *Gratianus* in Argumento, cap. *Et temporis*, cœu. 16, q. 4, adnotat posse papam duos episcopatus in unum redigere, et unum in duos

dividere, quo specta cap. *Quod translationem*, De officio legati. *Vetus et ineditus auctor in libello manuscripto De tribulationibus et angustiis Majoris Monasterii, compositus etate Iovonis, agens de privilegio quod illi monasterio concessit Urbanus secundus in concilio Claronontano, anno 1093, ut eximeretur a censura Turonensis archiepiscopi : « Dominus, inquit, papa imperato silentio erectus in pedes, coram omni concilio ex auctoritate apostolica et decretis pontificibus concionatus est, licere sibi facere ex uno episcopatu duos, et ex duobus unum similiter, et abbatias ceterasque congregations dictante ratione aequitatis, quilibet modo sibi melius videretur, aut coadunare posset aut disjungere, et quidquid in dominium et patrimonium sanctae Ecclesiae suscipere vellet, nullus ejus auctorati obviare posset. Quae et a predecessoribus suis facta ostendit, et ipse in praesenti concilio nullo contradicente lexit. Dum ergo tali ratioinio vere sapientissimus papa omnium ora conclusisset, ex auctoritate Dei, et beati Petri apostoli omniumque apostolicorum et sua, nodo indissolubili firmavit, et auctoravitz privilegium nostrum, satisfaciens omnibus præter quos inviditæ et iracundia furor exagitabat, quia talen qualem prælibavimus, faciendo quod vellet haberet potestatem. » Theodorus Balsamo ad finem cap. 16 synodi Carthaginensis, traditæ in potestate imperatoris suis episcopatus in metropoliis erigere, et a suis metropolibus alienare, et de novo episcopos et metropolitanos constitutere : quia nec canonibus nec legibus subjicitur. Quia pariter repetit in interpretatione can. 38 synodi sextæ in Trullo; quo dicitur ordo ecclesiasticus consequi civiles ac publicos typos, ubi per typos accepit jussa imperatoris, que etiam scribit ad can. 12 Chalcedoni. His conjungi debet Novella Justiniani de privilegiis archiepiscopi Justiniane prima, et qua collegit Burchardus Decreti cap. 33 et 34 ex concilio Toletano 43, cap. 4, et ipse loco decreti parte quinta cap. 144, cuius quidem concili auctoritate definitum fuit irritum esse Wambæ Hispanorum, vel ut alii legunt, Gallorum regis factum, qui contra canones in villis novam episcopo sedem exererat. Episcopi enim non debent constitui in castellis nec modicis civitatibus ac vicis, ne vilescat nomen episcopi., can. *Episcopi*, cum seqq. distinct. 80.*

AD EPIST. CCXLII.

Comes per hominum suum vos cogit. Antea cudebatur, per dominum suum. Vratiæ scriptura in aliis codicibus. Habent enim, per hominem suum, ut codex S. Gerini. Utrumque mendosum est. Restitui igitur per hominum suum, quomodo exhibent membrana regia bibliothecæ : et sane sensus arguit eo modo legi oportere. *Jane autem supra epist. 208 hominum nomine natus est, de quo verbo Hotomanus in commentariis feudorum.* Vetustiores autem dicebant homagium, quod indicant verba Alberti Krantii Wandalie lib. iii, cap. 39: « Apud Cesarem immenso auro in satisfactionem et hominio, quod nunc vocant homagium, prestito immunitatem coemit. » Alio significatu quam solet in materia feudorum, videretur sumi a Roberto monacho Histor. lib. ii: « Requisivit a nostris ut sibi principes exercitus facerent hominum, id est securitatem pacis, et ipse conduceret eos per desertas regiones quas ingressuri erant, » et paulo post: « Fecerunt igiturei cum sacramento hominum tali conditione, ut tandem duraret quandiu ipse perseverasset in sacramento suo et promissione. »

Hoc et Julius papa Sic ex v. c. antea cusum Julianus.

Vel cincti judicis sententiae subjiciatur. Nunc pri-
mum hic locus suo litori restituitur, nam antea editum, vel laici judicis, quod licet probri et retineri possit, maxime cum quidam alii prisci codices tali lectioni astipulentur: tamen indubium est id a glos-

A graphi manu hactenus irrepsisse. Voluit enim interpretari qui significaret vox *cincti*: quæ quod minus protrita et vulgaris era, facile potuit degenerare ac mutari. *Cincti autem plane legitur in antiquis membranis regie bibliothecæ, item Thuani, Servini et Fabri, camque lectionem confirmant argumenta epistolârum quæ præfiguntur initio veterum librorum.* « Quod apostolico judicio decisum est non esse retractandum, nec de causis ecclesiasticis a cincto judice 201 judicandum. » Ubi in v. c. Servini legitur *accincto*. Parili nœvo deturpatus fuerat locus ejusdem Iovoni epist. 237, ubi restituti fide prisca, « Faciat haec cincti judices qui ad malorum vindictam gladium materialem portant. » Pro *cincti*, superior editio ibi referebat *cuncti*. Sylvester papa in suis decretis: « Nemo clericus, vel diaconus, vel presbyter propter quamlibet causam intret curiam, nec ante judicem cinctum causam dicere presumat, quoniam omnis curia a cruce dicitur et immolatione simulacrorum. » Sic enim citatur ille locus a prisco auctore in libro De unitate Ecclesie conservanda, et ab ipomet Iovone Decreti parte vi, cap. 334. Sed apud Gratianum in can. Nullus clericus cau. 11, q. 2, ubi para eorum verborum relata est *vetus et elegantior scriptura passim mutata fuit*: nam pro *cinctum*, subrogarunt male *civilem*. Cinctorum autem appellatione intelligebantur laici potestatem consecuti; itaque lusit in ea voce Sidonius Apollinaris lib. v, epist. 7 ad Thaumastum: « Hi sunt qui inuident reverentiam clericis, originem nobilibus, concessum prioribus congressum equalibus, cinctis iura, distinctis privilegiis. » Quæ verba ut pluricula alii consequentia ejusdem epistole perperam tributa sunt a neotericis autoribus Catalogi testium veritatis, Hildeberto Comenianensi episcopo, sive etiam archiepiscopo Turonensi; qui quidem fragmentum illud evulgaret tantquam novum, neclamantea in lucem editum: imo etiam supposito nomine Romanorum, initio dicti fragmenti præfixerunt: « Romani sunt quos timent et timentur. » Quæ res fucum fecit napero historico, aliquin valde diligenter et eruditio, qui cum id hauisset ex turbidis rivulis, non animadverterat particulam esse epistola Sidonii, qui longe antiquior fuit Hildeberto. Neque vero stylus Hildeberti convenit. Adhuc in hisdem catalogis parilli errore curditur, *cinctis iura, pro, cinctis*. Illemet Sidonius lib. i, epist. 7: *Prius cinctus custodia quam potest discutunt*. In Constitutionibus imperatorum cerebra mentio fit cinguli administratorum. Cassiodorus in istud psal. xxix: *Præcinxisti me letitia*, Perpende verbum, inquit, præcinxisti. Cingulum significat quod ad judicis pertinet dignitatem. Nam cuncta potestas in ipso vocabulo noscitur constituta. Sic enim cinctum dicimus judicem quando ejus fasces honoresque declaramus. « S. Augustinus lib. De verbis Domini, tract. 19, et referunt in cap. *Militare*, cau. 23 q. 1: « Non enim de his tantum militiis Scriptura loquitur, qui armata militia detinentur: sed quisquis milititæ sua cingulo uitit dignitatis sua miles ascribitur. Atque idem hoc sententia potest dici, verbi gratia, militibus, protectibus, cunctisque rectoribus. » Marcellus papa in cap. Nullus, cau. 11, q. 4 « Magistratus qui hoc jubere ausus fuerit amissione rerum et cingui plectetur. Eorum exemplo clerici sibi vindicarunt cingulum honoris et militie cœlestis, quod ad banc emendationem nihil pertinet.

AD EPIST. CCXLII.

Quas potius contra Verba sequentia addita sunt ex v. c. que antea desiderabantur.

Fidelis nuptiarum vitaverit. In uno v. c. Pith. initiauerat. Fortasse non male, nam et dixit infra epist. 245: « Duxisti uxorem quod lex naturæ initiauerat. »

AD EPIST. CCXLIV.

Ei in statum rectitudinis justitiae lance reformari.

Sic Vulgata editio, quam firmant plerique vett. A codd. Autor epist. 24: «Perversorum temeritas et audacia rectitudinis statum labefactare conatur,» et epist. 26: «Ne te a rectitudinista statu deiciatur.» In uno autem votu exemplari nempe regio, legitur alter, et in statera rectitudinis. Ac fortasse respicere videtur ad haec verba sancti Gregorii Morarium lib. xx, parte iv, cap. 6, quæstiam referuntur in cap. 10, dist. 45: «Omnis qui recte iudicat, statet in manu gestat in utroque penitus justitiam et misericordiam portal, ut justo libramine quædam per equitatem corrigat, quedam vero per misericordiam indulget.»

AO EPIST. CCXLVII.

Faciant hæc cuncti judices qui ad malorum vindictam gladium materialem portani. Latebat hic viuimus quod sine ope priscarum membranarum facile deprehendi non poterat. Vulgata enim lectio habebat, cuncti judices, ut etiam nonnulli prisci codices. Sed cum in tribus manuscriptis perspicue legatur, cuncti judices, nulla amplius dubitatio est quin multo rectius id sit, huic scripturæ accedunt varie lectio-nes. Unus codex habet accincti, alter succincti. Ter-tius xcincti, quod postremum exhibet vetus liber S. Victoris. Emendationem vero palam confirmat locus epist. 241: «Vel cuncti judices sententia subiciatur, ubi pro cuncti, hactenus legebatur laici.»

Officium quod postposutum Ita restitutum ope v. c. Ante cusum, quod proposuimus. In uno v. c., quod possumus.

Capite deorsum posito, et pedibus erectis thymelicorum incessum imitabimur. Alias in v. c. temulicorum, sed exemplari Serviori aliter legitur temulento-rum, quod videri potest fluxisse a manu prisci glossographi, cui incognita vox tymelicorum, qui erant scenici artifices. Ex vestigiis atra mentis paulo recentioribus non obscurum est in dicto exemplari Servini primitus scriptum fuisse, tymelicorum, sed postea interpolatum scripturam. Similis autem sensu dixit S. Augustinus in cap. 3, cau. 32 q. 6: «Ubi melius vivit mulier quam vir, capite deorsum pen-det domus.»

AD EPIST. CCL.

In oculis apostolice majestatis. Solus codex Serv. habet, in oculis divinae majestatis, sed minus apte. Solet enim auctor dicere apostolicam majestatem, sive majestatem papæ, ut epist. 8. 147, 157, 159, 201, 238, quemadmodum etiam ali coevi scriptores. Joannes Salesberiensis Pollic. lib. vii, cap. 21: «Nec ego apostolicae majestati et regia arbitror re-luctandum.» S. Bernardus epist. 268 ad papam Eugenium: «Alii vereantur majestatem in vobis, et tremulis labiis addigitis quod ad rem pertinet, vix ad id unquam longis ambagibus anfractibusque perveniant. Sic Arnulfus episcopus Lexoviensis scribens ad papam Adrianum tribuit illi majestatem epist. 8, ut et Alexandre papæ epist. 26, 27, 45, 64, qui majestati apostolicae fastigium vocat epist. 21. Idem Arnulfus appellat majestatem archiepiscopi epist. 15, et cardinalis epist. 65.

Sed non sunt. Alias, si non sint.

Pulso ad thronum justitiae; cum ratio exigit, cum pia presumptione pulso ad. Hac omnia verba adjecta sunt fide et consensu manuscriptorum, que antea deerant.

Post mortem bona memorie Anselmi archiepiscopi Cantuariensis. Ecclesia pastore viduata. Locus hic illustrandus est verbis Willielmi Malmesburiensis lib. i De gestis pontificum Anglorum: «Postquam veneranda memoria Auselmini lutei 202 corporis nodos evadens, huic vita valefecit, vacavit archiepiscopatus pleno quinquiennio. Hoc totto spatio cum rex (intelligit Henricum primum) admoneretur ut matris sua Ecclesiæ viduati consuleret, mitti responso differebat: optimos fuisse archiepiscopos quos pater fraterque missent: se nolle parentum felicitate degenerare. Quorūca magno scrutinio debere agitari

A consilium, ut cum poneret archiepiscoporum, qui vel æquis passibus virtutum antecessores suos con-sueretur, vel æmularetur proximis.» Et paulo post agens de Radulfo Roffensi, cuius mentio fit hac Ivo-nis epistola, refert ab electuribus dictum fuisse:

Dicatur quod nullius vulnerat conscientiam. Satis superque aliena genti boniœ fuisse archiepiscopo: abundare patriæ lingua viros, qui referant Lanfrancum scientia, religione. Anselmum exhibeant, panis utrumque. Esse Radulfum Roffensem epis-co-pum, qui fama æquet antiquos, humili affabilitate vincat et veteres et novos. Si genus explores, specta-bilis Normannorum prosapia oriundum: si vitam in-quiras, nulla etiam infamia perstrictum. Solum esse eius religionem nec livor carper possit quod di-cretu sit. Si scientiarum litterarum rimbris, totas exhaustus Athenas: si eloquentiam exigas, melleo quadam lageo ex ejus ore fluit oratio: cui accedit geni-alis soli, id est Cœnonomici, accuratus et quasi de-pexus sermo. Hæc meruerunt suffragia, ut continuo mutata sententia rex in eorum voluntatem transi-ret. Actum quinto die post exactum quinquennium a morte Anselmi. Radulphus apud Sagum, qua est abbatis Normannia, primo adolescentie flore monachum se deoverat, coalescentibusque virtutum incrementis primo subliger, mox prior, postremo abbas fuerat, etc.» Idem paulo post addit de ejus obitu a paralysi: «Obiit xii Kalendas Novembriis, anno ix patriarchatus, Incarnationis Domini: millesimo centesimo vicesimo secundo. Hunc haluit finem Rodolphi religione impac nulli, peritia litterarum magnifice tollens, affabilitate certe facile omnium primus. Qui fortunaronam amplitudinem nihil plus acquisierit, nisi ut plus benefacere posset qui-bus vellet. Quanquam ad estimationem vulgi tan-tum ejus decedebat gloria, quantum accedebat for-tune. Cæterum nullius delicti suspicione vel leví notabilis, nisi quod ad risus et jocos inclinatur erat, quam vel dignitatis vel gradus interesse videbatur. Sed quæcumque faciebat bono utique animo vir ille faciebat, de quo quidquam sinistrum suspicari, contra religionem est nit.» Hæc ille.

Obnix postulantes. Ita meliores codices, ut epist. 141 obnix rogo, et epist. 271 obnix precamur, in quinquasdam est, obnix post, quod non apte quadrat, non enim pallium istud episcopis concedi moris erat, nisi summis preciosis summo pontifice peteteretur. Itaque quod hie auctor dixit obnix postulare, alii dicunt fortiter et instanter, ut S. Gregorius primus lib. vii, epist. 5: «Prisca consuetudo retinuit, ut honor palli nisi exigentibus meritis causa-rum, et fortiter postulanti dari non debeat.» Vetus anctor rituum ecclesiasticorum sive sacrarum cer-monialium SS. Romanae Ecclesie, lib. i, sectione 10, cap. 5, testis est illum cui concedebatur pallium, his usum verbis: «Ego N. electus ecclesie N. instanter, instantius et instantissime peto mihi tradi et assi-gnari pallium de corpore beati Petri sumptum, in quo est plenitude pontificalis officii. Hæc ille, ubi multata de usu pallii commemorat, atque inter cætera refert, in lege gratia antiquum esse illud Ephod (id est pallium) quod a Lino post Petrum secundo Ro-mano pontifice institutum, et in singularis potestatis privilegiis nostris præsulibus datum fuit. Ruper-tus Tuitiensis lib. i De div. offic. c. 27 scribit Mat-ternum a beato apostolo Petro missum Treverensi ecclesie hæreditatem pallii suis successoribus dereliquisse. Videat autem, nonnullis hic mos potius acceptus a verbis Agnelli episcopi Ravennatis, qui refert imperatore Valentianum subjecisse epis-co-pum, atque eum adornasse pallio confecto ex lana candida quo soli imperatores tunc temporis ute-bantur.

Dignitatem ei pallii concedatis. Gregorius papa se-putimus regesti lib. i, epist. 24 ad Brunonem Vero-

mensem episcopum, dicit antecessorem decretu nisi presenti persone non esse concedendum pallium. Itaque monet illum Romanum veniat, ut illud accipiat. Urbanus papa secundus apud Platinam, scribens archiepiscopum Mediolanensem: Litteris tuis exorati, inquit, cum apostolice sedis benedictione pallium fraternali tuu mittimus, quod quidem dignitatis genus nulli ante te, nisi presenti, concessum est. Sed jam longe antea etiam absenti, nez petenti datum fuisse indicant verba Gregorii papæ primi lib. vii, epist. 5 ad Broncholdam reginam: « Extra hoc autem quia ab eo qui uti desiderat, directa ad nos hoc sibi largiri speciali petitione non poposcerat, et ante causam nullo modo præbere sine ejus postulatione debuimus; maxime quia et prisca consuetudo retinuit, ut honor pallii nisi exigentibus meritis causarum, et fortiter postulant dari non debeat: nos tamen, » etc. Glaber quoque Rodulphus Hist. lib. v, cap. 5, ubi agit de dissensione Lugdunensis præsulatus, refert pontificem Romanum mississe Odiloni abbati Cluniaciensi pallium et annulum, et impetrasse ut fieret Lugdunensis archiepiscopus: quod tamen vir religiosus sue humilitatis propostum attendens omnino misit pallium et annulum reservans ultro pontificem. Cæterum huic Radulpho Roffensi archiepiscopo Cantuariensi Paschalis papa secundus misit pallium per legatum Anselmum, nepotem ex sorore sancti Anselmi archiepiscopi decessoris, ut refert Willielmus Malmesbur. lib. i de gest. pontif. Anglor. Illud notandum, veteres tanti fecisse dignitatem hujus rei, ut S. Bernardus Clar. in epist. 246 ad papam Eugenium scriperit, se tolerabilius habuisse sibi interdicti missarum celebrationem quam Bituricensis archiepiscopo usum pallii.

Ad Epist. CCLIII.

Miserias suas et angustias quibus a violatoribus pacis vexatur. Quod hic scribit Ivo, lucem et interpretationem motuatur a verbis Nicolai monachii in Vita hujusce Godefridi Ambianensis episcopi lib. ii, cap. 30, 31, 34, et lib. iii, cap. 2, 3, 4, 5. Cuius verba diffusiora in compendium redigo. Cum hic episcopus peregre profectus revertetur Ambianum, secum duxerat Adamum ejus civitatis principem, ac tunc militum præsidio constitutum. Cumque Adamus moneret alius iter esse capescendum, quia sibi metuebat ab hoste atrocissimo Guermundo Pinquinaci vice domino, responderat episcopus comitem secum esse debere, quia Guermundus sancte nuper juraverat se pacem bona fide servaturum, honore que habiturum episcopo suo temporali domino. Forte mox accidit ut Guermundus multo stipatus equitatu viantibus occurreret, et confessum viso Adamu districtis eosibus illam appeteret, equo deturbaret. Id cernens episcopus, ab equo desilit, **toto 203** corpore super Adamum incumbit, porrigit jugulum, et exclamat, quibus furis impulsus Guermundus se præsente tale facinus audat; quin etiam cervicem obicit, precatus quid molliatur adversus Adamum. Territus episcopicomitibus et fugientibus, Adamus, injectis catenis Pinquiniacum abducitur; quem episcopus flens et ejulans, comamque vellens, solus sequitur, se ejus proditorum, tantęque calamitatis auctorem clamitans. Ubi Pinquiniacum ventum est, ceteris intronmissis episcopus stare foris cogitat. Redit igitur ad civitatem, rem refert clero et populo, captivitatem domini sui Adami, et injuriam præsulis deploranti. Itaque episcopus plectit anathemate Guermundum, et ecclesiæ regionis infidi domini claudi jubet. Inde crebre vastationes agrorum, pagorum depopulationes, et templorum, incendia, quibus mire afflictus episcopus miserum se dicebat qui in ea tempora incidisset. Nec fleti poterat Guermundus ut Adamum captiuum dimitteret, quamvis intercedente rege, regnique principibus. Tandem episcopus putans novam humiliata se mollitum duritatem cordis insanii subditu regente hieme cilicio induitus, nudispedibusiterum venit Pinquiniacum,

A et medio foro humi prostratus, pedes tyranni amplexus, lacrymans precabatur ut Adainum suum rediret. Sed ille ignominiose repellit episcopum, injuriis affectum et irrisum. Hoc igitur ratio est, cur Ivo obnoxie regal Ludovicum regem, ut lacrymabilis Godefridi conquestiones audiat, quo postea distingut gladium in vindictam malorum, qui pacem imploviolarent.

Ficiat itaque gladius regalis officium suum ad vindictam malorum. Sugerius in Vita Ludovici Crassi, aegos de illius coronatione: « abjectoque secularis militia gladio, ecclesiastico ad vindictam malefatorum eum accingens diademate regni grataranter coronavit. » Eleganter Hildebertus Cenomensis episcopus in epist. ad II. Saginensem episcopum, de duplhei gladio loquens: « Apte profecto inventus est uterque apud discipulos Christi, quia a lucer uterque ostenditur in membris corporis Christi. Membrum enim Christi, rex; membrum Christi sacerdos. Scienti loquer, nosti gladium regis, nosti gladium sacerdotis. Gladius regis, censura curiae: gladius sacerdotis, ecclesiastico rigor disciplinae. Hoc evangelistam figurasse legistidicentem: Domine, ecce gladii duo hic. Si esset qui in gladio regni liberaret me; non peteretur educi gladius sacerdoti propter me. Cæterom vides quia jam potestas sine causa gladium portat: in vagina conditus est, pelibus mortuorum animalium teclus est. In Christum Malchus, in vase templi Balthasar impune manus extendit. Nemo est quem zelus domus Domini comedat: nemo est qui cum Moyse minetur et dicat: inebriabo sagittas meas sanguine, et gladius meus devorabit carnes, » etc.

Ad Epist. CCLIV.

Qui nunc tandem impetravit a principe suo rege Anglorum, ut posset in propria persona. Tunc temporis non licet antistitibus Anglicis Romuleam urbem proficiunt, nisi prius licentia petita a rege. Cujus rei ratio redditus a nonnullis, quia verebantur principes ne si, libere regni finis subditis emigrarent, sub alieno celo mutarent animos, et ab exteris depravati multa innovarent contra receptas patriæ leges. Willielmus Malmesburiensis De gestis pontif. Anglor. lib. i de Anselmo Cantuariensi archiepiscopo agens, « Hæc ait communicatus cum papa, rogavit licentiam peragendi Romam, bis terque frustra. Intelligo enim, aiebat rex, licentiam interdicendam, cum eum nullo gravi peccato sciam onerari, cuius a Roma petat absolutionem, nec egre illius loci consilio, cum ei nullius scientia, desit copia. Magis certe dixerim, Urbanum Anselmi cedere sapientia, quam Anselmum Urbano indigere. Quod si pertinacius ceptis institerit, omnem archiepiscopatum in meum fiscum redigam. Transreditur enim promissa sua, quibus fidem suam astrinxit omnes consuetudines servaturum regni mei. Insolitum est quippe mihi, ut quisquam procerum meorum eat Romanum, nisi me potissimum missu. » Inter articulos sive constitutionis capita quæ proponebantur ab Anglorum rege Thomas archiepiscopo Cantuariensi: istud numeratur ab Eduardo in illius Vita cap. 6. « Quod non licet archiepiscopo et episcopo exire de regno, et venire ad vocacionem domini papæ sine licentia regis. » Sane idem olim observari solitum in regno Francorum facile colligitur ex epistola Hincmarii archiepiscopi Remensis ad Adriatum papam II: « De eo quod pusillitia meæ vestra rescriptis sublimita, ut eumdem Hincmarum intellegit Laudunensem episcopum nepatem) et alios tres episcopos omnium episcoporum regni domini Caroli vicem ferentes, ad synodus Romanum mitterem; vestra soiat auctoritas, quia nec prædictum Hincmarum, nec etiam quilibet episcopum dioeceseos Remorum, minime autem aliarum provinciarum episcopos, nisi dominus rex præceperit, Romanum vel in aliquam partem mea commendatiene mittendi habeo potestatem, nec ipse ego ultra fines regni sui

absque illius scientia progredi valeo, sicut missis vestre sanctitas eorum Odone venerabilis episcopo, et Ansegio religioso presbytero et abbatu, quibus nostrae cause sunt cognita, dixi, « Gregorius autem septimus reprehendit regem Anglorum, qui vetabat antistites Ecclesiarum sui regni Romam profiscisci. Sic enim lib. vii, epist. 1 ad Hubertum Romanam Ecclesiam subdiaconum. « Multa sunt unde sancta Romana Ecclesia adversus eum queri potest: nemo enim omnium regum etiam pagorum, contra apostolicam sedem hoc presumit tentare quod is non erubuit facere, scilicet ut episcopos, archiepiscopos ab apostolorum liminibus ullus tam irreverentis et impudentis animi prohiberet. Unde volumus uteum nostra vice prudenter studet admonere, quatenus honorem quem sibi a subditis suis graviter ferret non exhiberi, sancta Romana Ecclesia non tantopere laboret inminueret, et debitas gratias agendo gratiam beati Petri procuret acquirere. »

In propria persona secundum apostolicam visitare. Hujusc moris tenax fuit Gregorius septimus. Nam lib. vi, epist. 30 ad Lanfrancum Cantuariorum archiepiscopum, dicit se stupere ac minari, cur ex illo tempore quo papa factus est, ad illum proficiens non multum curaverit. Non enim debuisse metu regis Anglici, aut cujusdam personae superstitioso amore a conspectu papae retrabi. « Quatenus, inquit, de his et aliis negotiis praesentialiter conferre, atque utilitas Ecclesiae de nostro colloquio augmentum valeat, Deo fervente, percipere. » Et lib. ix, epist. 20 ad eundem Lanfrancum, sic enim suppleri potest lacuna editionis vulgata, arguit illum quod licet saepe apostolica legatione fuisset invitatus Romam venire, etiam pro fidei et religionis Christianae comprobacione, tamen aut superbe negligenter abusus patientia 204 Gregorii distulisset, nec etiam canonicae excusationem pretendisset. « Non enim, ait, labor aut difficultas itineris te sufficienter excusat, cum sati notatum sit multos longe remotos, licet corpore invalidos et infirmos, et si lecti vix valentes surgere, tamen beati Petri amore flagrantes ad ejus limina vebiculis, properare. » Denum minatur ab omni officio episcopali suspendendum fore, nisi postposita occasione vel inani formidine, infra quatuor menses inobedientie reatum emendare non ulterius negligat. Sed et lib. ix, epist. 1 irascitur W... (a) Rhomageni archiepiscopo, quia apostolorum limina visere tanto tempore parvipendisset, cum ab ipsis mundi finibus gentes noviter conversae ad fidem, annue ad illa venirent. Imo quoque legatos papae qui propriis erant, audire non multum curaret: quoque dignitatis praecarius insigne, pallium, ab apostolica sede pro more acquirere postponeret. Demum concludit, nisi culpam emendet, caritatum juro ordinationis et consecrationis.

AD EPIST. CCLCV.

unctionem vero quam semel accepisti, non estimo repetendum. Ejusdem sententia fuit Goffridus abbas Vindocinensis, cuius est epistola in manu scripto exemplari. « Iovi Carnotensi praesul frater Goffridus salutem a Domino, et a se debite servitum. Sicut consuetudines monachorum beati Benedicti regulae concordantes laudamus: sic eas quas sanctus Benedictus nec docet nec precipit, et quae a ratione penitus discrepare videntur, laudare non possumus. Sunt enim quedam apud monachos institutiones quas ratio nullatenus admittit, nec sanctorum quilibet Patrum invenit, sed insipientium consuetudo hominum instituit; has in monasteriis quidem monachi sibi pre lege vindicant; et cum Christus dixerit, ego sum veritas, nec dixerit, ego sum consuetudo; pro sua tamen consuetudine legem veritatis immutant. Et ut cetera taceamus, in hoc ut nobis videtur, non medio riter errant, quod unctionem infirmorum cum a sancta catholica et apostolica

A sede sacramentum vocetur, et cum nullum sacramentum iterari debeat, iterandam putant. Uncio utique sacramentum beatus Innocentius papa adeo magnum dicit, quod penitentibus, quibus cetera sacramenta negantur, nulla ratione putatur posse concedi. Quid tamen super hoc magnitudo vestra discretionis sentiat, et quid tenendum doceat, scire desideramus: quia quamvis ista et ratione et auctoritate esse vera non dubitemus, eo tamen vestra auctoritate decreto firmari volumus et rogamus. In eodem exemplari subjicit postrema pars hujusce epistolæ Ivonis. Alio loco illemet Goffridus De sacramenti iteratione sic scribit: « Ibi reiteratur sacramentum ubi id ipsum iterum datur, quasi quod prius datum est, postea posse dari creditur. Verbi gratia, si aliquis baptizatus, iterum in aquis baptismi mergetur, et intentione ut ab originali et alii peccatis solvereatur. Alter enim non rebaptizatur, etiam si multoties aliquis aquis baptismatis submergatur. Ubi vero propter aliud et aliud datur, non iteratur sacramentum, sed tributur ad virtutis argumentum. Quamvis enim prius in vertice et postea in fronte homo chrismate ungatur, non tamen iteratur chrismatis sacramentum: quia, ut supradiximus, propter aliud et aliud fit. Sicut et baptismus minime iteratur, etiam si multoties post baptismum aquibaptismatis aspergatur. Inunctio inflorum, magnum sacramentum est, et ideo nulla est ratione iterandum. Sicut enim cetera sacramenta per apostolos Christiana religio suscepisse creditur, ita et istud suscepisse ab apostolica traditione minime dubitatur. Omne autem sacramentum a Spiritu sancto per doctores sanctos, in quibus ipse loquitur, iterari prohibetur, et idcirco videlicet ne medicina sancta vilesceret, et minus utilis esset: quia tanto magis salubrissus est quanto minus contemptibilis inventur. »

AD EPIST. CCLVIII.

Trecas ab eodem legato concilium celebratum est.

C Hujus rei meminit auctoress epist. 141, et Nicolaus monachus Suessionensis in Vita S. Godefridi episcopi Ambianensis lib. 1, cap 30. « Eo tempore Richardus cardinalis, et apostolicæ sedis legatus, apud Trecensem celebrerrimum habuit conventum episcoporum, abbatum, et Gallie procerorum. » Diversum est concilium apud eisdem Trecas habitum a Paschali papa, de quo supra epist. 176.

AN EPIST. CCLXIII.

Si laicorum pedibus colla supponatis. Goffridus Vindocin. abbas in epist. ad Gautulfum Carnotens. episcop. agens de lite Ecclesie sua cum comitissa Vindocinensi: « Omnino enim justum est, et sacris canibus, sicut ipse melius nostis, penitus obviare videtur, ut ecclesiastica causa seculari et peregrino iudicio terminetur, et quod vos et vestros facere decet, alii etiam ecclesiasticis personis concedatur. Huc si fieri posset, Ecclesia vestra damnum patere, et sui juris et honoris perderet plurimum. Ecclesia etenim vestra gloriam alteri dare, nec sanctitatis genus, nec religionis membrum. Hoc etiam bene nostis, dilectissime, quod saeculares homines sua consuetudine sanctæ Ecclesie auctoritatem co[n]uantur annullare: et cum eis in modico occasio cu[j]libet consuetudinis contra ecclesiastica juraque ceditur, hoc deinceps omni tempore sibi vindicare nituntur. Si quis hoc facit contra suam Ecclesiam, mundiale suscitare rixam: et cum aliquando aliter facere voluerit, saecularis tempestas non patitur. » Idem ad Calixtum papam: « Quando vero Ecclesia saeculari potestati subjicitur, quae ante dominaerat, ancilla efficitur, et quam Christus Dominus dictavit in cruce, et quasi propriis manibus de sanguine suo scripsit chartam libertatis amittit. »

AD EPIST. CCLXVI.

Cononi Dei gratia Prænestino episcopo. Ita habent

(a) Fortasse legendum Willemo.

meliores codices; ad eumdem scribit tres alias epistolas. In ejus nomine non semel erratum, ut in vulgato Chronicorum Roberto de Monte qui continuator est Sigeberti. « In civitate Belvacensi, ait, a Conone sedis apostolicæ legato concilium celebratur. » Pro *Canone*, editum, *canonice*. Confirmat locus Nic. monachi in Vita S. Godfridi episcopi Ambianensis lib. iii, cap. 9: « Interim Conon cardinalis, pontificis maximi legatus, et Radulphus Remorius archiepiscopus apud Bellvacum synodum celebrant. » Hujus etiam meminit Sugerius lib. De vita Ludovici Crassi, cuius loci verba quia sunt corrupta in Vulgata editione, hic proponentur castigatoria. Agens autem de Thoma Marna homine perditissimo, qui pagum Laudunensem, Remensem et Ambianensem diabolo ei prosperante (ut loquitur) dilapidaverat, subdit. « Cujus intolerabilis fatigata molestia cum sedetur Belvaci generali conuentu Gallicana Ecclesia, ut in hostes viri sponsi Iesu Christi, hic etiam iudicij primordia, et damnatio vim incipiat promulgare sententiam, venerabilis sanctæ Romanæ Ecclesiæ legatus Cono Praenestinus episcopus, innumerarum pulsatibus molestia querelarum, Ecclesiarum, pauperum, et orphanorum, devexationum tyrannidem macrone beati Petri, anathemate scilicet generali detracans, cingulum militarem ei, licet absenti, decingit ab omni honore, tanquam scleratum, infamatum, Christiani nominis inimicum, omnium iudicio depunit. » Ibi eusum est *Belvaci*, pro *Belvaci*: et *Cenoprestinus*, pro *Cono Praenestinus*. In Chronicis abbatis Urspergensis ad annum Dom. 1116 et 1119 appellatur *Cuna*: ubi adiicitur illum excommunicationis sue sententiam in Henricum imperatorem dictasse Jerosolymis, et postea in Graecia, Hungaria, Saxonia, Lotharingia, Francia quinque conciliis confirmasse. Vetus chronologus Autissiodorensis. **205** « Anno Domini 1115 tria concilia celebrata sunt in Gallias a Conone sedis apostolicæ legato, primum Remis, secundum Belvaci, tertium Cata- launi. » Quæ verba pertinentialem ad illustrationem loci epistole Guidonis archiepisc. Vieunensis prolatæ infra in notis 236. Existat Goffridi Vindocinensis abbatis epistola inscripta Cononi, vita landabilis episcopo, sanctæ apostolicæ sedis legato. Willielmus autem Malvesburiensis lib. i De gestione pontif. Angl. scribit hunc Cononem, cum legione funderetur in Galliis, non fuisse facilem eujus verba protulat ad epistolam 273.

Et terra patrii sui iunctæ divinum officium interdictum esse. Hujus pœna exempla in epistolis Goffridi. Nam scribens Ivi Carnotens. episcop. : « Gratias agimus quod comitem Vindocinem pro causa nostra ad rationem mitti fecisti, et quia quod inique gesserat corrigere neglexit, ejus castello et castelli banleuga (a) divinum officium abstulisti. » Et post pauca rationem hujus pœna explicit: « Unum tamen utile nobis, imo valde necessarium esset: pro quo vobis tanquam patri fili humiliiter supplicamus: quatenus genus pietatis quo pastor Ecclesie cum necessitas exigit, impius pro domino fieri debet; genus enim pietatis est ut beatus Hieronymus dicit, impium fieri pro domino ita in comitem et in omnem terram ipsius, zelus vestrae recitudinis propagaret, totum videlicet eujus conitatum a divinis officiis segregans, et ipsum districtioris justitiae vinculus alligans, ut universa plebs quæ nostram injuriam, et ejus malitiam non ignorat, et cui illius iniquitas multum displaceat, nec major justitia displiceret, hinc occasione accepta proclamaret in eum: et sic, quoniam Dei amore ab injusta actione spontaneus non vult desistere, clamore simul et timore hominum desisteret. » Illemet tamen Goffridus ipsum Iviensem redarguit quod id ausus fuisset in monasterio Vindocinense, quod vocat alodium Romanæ Ecclesiæ, etideo se non obtempe-

rasse dicto palam profitetur. « Cum in maiorem Ecclesiam nostram manum mittere non potestis, nec auditis, in ceteris quæ in episcopatu vestro sunt nostris Ecclesiæ divinum officium, non quidem satis juste, abstulistis. Et quia vestre auctoritate hoc in justæ actus dignoscitur, auctoritate Romana quæ omnium perversæ auctoritatib[us] est contraria, in ipsis Ecclesiæ a fratribus nostris privatum et publice cantabitur. Sancta et irtractabili Romanorum pontificum licentia nobis conceditur, ut si interdictum in ecclesiis nostris a quolibet episcopo injuste factum extiterit, nullatenus a nobis observetur. » His conjungenda sunt quæ notantur ad epist. 50.

Accipit quosdam monachos clementarios, al. clementarios. Goffridus Vindoe. in epistola ad Hildebertum Cenomanorum episcop. : « Joannem clementarium esse monachum Ecclesiæ nostra, et ab ipsa Ecclesia saepius per inobedientiam recessisse firmissime scitis. » Et alia ad eundem epistol. : « Joannem clementarium monachum quidem, sed non habentem charitatis clementum, quoniam proprii loci deseruit obedientiam, et sua professionis fidem irritauit fecit. »

AD EPIST. CCLXVIII

In concilio Exoldunensi. Quia hoc loco dicit Hugo genere Diensem episcopum et apostolicum legatum interfuisse concilio, pafam est debere intelligi concilium celebratum anno 1081. Sic enim scribit auctor Chronologia Autissiodorensis: « Anno Domini 1080 magnus terræ motus cum gravi terra mutatio factus est vi Kalendas Aprilis, prima hora noctis. Sequenti anno apud Exoldunum castrum, quod est in Bituria situm, celebratum est concilium. Anno autem altero defuncto Meldensis episcopo, venerabilis Hugo Dienensis episcopus et apostolicæ sedis legatus, apud eamdem urbem concilium habuit, et Robertum Ecclesie Resbacensis abbatem episcopum ordinavit. »

AD EPIST. CCLXXI.

Patri et Domino suo. Haec quatuor verba desunt in aliquot manuscriptis, sed confirmantur exemplis titulorum epist. 250, 244, 238. Joannes Salesberiensis Polycratici lib. vi, cap. 24, Adrianum papam alloquens: « Omnes applaudunt tibi, Pater omnium vocaris et Dominus, et capit[us] tuo funditur omne oleum peccatoris. Si ergo pater es, quare a filii munera et retributions exspectas? Si Dominus, quare Romanis tuis timorem non inuenis, et temeritate repressa, eos ad fidem non revocas? »

Quando personaliter accipiebantur. Martyrologium Ecclesiæ Carnot. de ipsomet Ivi loquens: « Minoratas omnes hujus Ecclesiæ et **206** precarias in communes redegit usus, et eas in posterum personis distribui, tam suo quam apostolico privilegio vetuit. » De personis dictum ad epist. 12.

AD EPIST. CCLXXXIII.

Excommunicationem in episcopos Normannie intentatam ita in eo temperetis. Fortasse hic locus interpretetur ex verbis Wilhelmi Malmesb. lib. i De gestis pontif. Angl. : « In principio regni Henrici, ait, venerat in Angliam ad exercendam legationem Guido Viennensis archiepiscopus, qui postea apostolicus fuit: tunc Auselmii, nec multo post quidam Petrus, omnesque reversi nullo effectu rei, grandi præda sui, Petrus maxime, quod omnes eum incendere caverent, qui esset filius Petri Leonis, summi Romanorum principis. Crebra ergo ad Angliam commebat legatio Romanorum insidianum imbecillitati Radulphi. Sed effugabantur omnes cautela Henrici. Nolebat enim ille in Angliam præter consuetudinem antiquam recipere legatum, nisi Cantuariensem archiepiscopum: illique libenter refringebant impetum propter violentiam denariorum. At non ita facilis flecti Cono legatus in Gallia omnes

(a) Sic habet optimus v. c.

episcopos et abbates Normanniae suspensionis nota implicuit, quod tertio vocati ad concilia sua non venerant. Super quo habito tractatu, missus Romanus Radulphus archiepiscopus et Heribertus Norwicensis. ut suo labore tantam legatorum confusione digerenter. »

Ad Epist. CCLXXIV.

Responsales tamen meos. Sic in v. c. ut etiam paulo post. Vicarios appellat epist. 267, quae est ejusdem plane argumenti. Horum responsalium crebra mentio iō scriptoribus antiquis, maxime Gregorio primo papa, qui eorum munus suis subindicat, cum dicit diaconos transmissos ad imperatorem pro responsis ecclesiasticis faciendis, epist. lib. ii, indic. 11, cap. 91 et 92; item lib. vii, epist. 5 et 6.

In clericali ordine militavit, eo modo castigata verba auctoritate veterum codicum. Male enim custum antea fuerat, judiciali ordinc.

Omnium pie pulsantium, ita melius ex v. e. quam ut antea, o. pnc puls.

Ab omnibus filiis. Verba haec cum novem proxime sequentibus addita sunt fide eorumdem v. c., quae imperfecta sententiā deerant in edito.

Turstinum in archiepiscopum. Prima editio habet Turstinum. Sed posteri in aliis exemplaribus offendit varie scribi nomen. Rožerus de Hoveden Annalium parte prima in Henrico primo appellat Turstinum. « Turstinus, ait, regis Capellanus ad Eboracensem archiepiscopatum de Assumptionis sancte Mariæ eligitur Wintonia. » In cuius editione notatur, alias legi, *Torstanus*. A ceteris appellatur *Tarsanus* vel *Turstannus*. Matthæus Paris in Vita Henrici primi Anglorum regis: « Anno Domini 1113 rex Henricus dedit archiepiscopatum Cantuariensem Rodulpho Londoniensi episcopo, et illum per annum et baculum pastorello investivit. Obiit eodem anno Thomas Eboracensis archiepiscopus, et ei Thurstanus successit. » In vetustis membranis Ant. Oiselli jurisconsulti, quibus continentur nonnulla epistola Hildeberti episcopi Cenonaenensis, appellatur *Rustinus*, sed vitio librarii pro *Turstinus*. Hildebertus profiteretur se *Turstini* amicum, et rogat ne falso rumor credat, quo dicebatur vello Romam proficiens nomine Cantuariensis archiepiscopi adversus ipsum Turstimum.

« Turstino Dei gratia venerabili Eboracensi electo, suo charissimo amico Hildebertus humilis Canomannorum sacerdos, non facile de amico diffidere. Sicut Seneca testatur, » etc. *Vide in Hildeberto infra, ad an. 1134.*

Quae exigit ab eo Cantuariensis Ecclesia. Sic v. c. prima editio *Cantuariensis*. Hujus autem contentio- nis ratio est, quia Eboracensis nobleatus subjici Cantuariensi, que querela sepe renovata, ut indicant Anglii historici. Matthæus Paris in Willielmo conq̄estore: « Anno Domini 1072, apud Windlesham ex precepto Alexandri papæ, rege etiam Willielmo annuente, in praesentia Huberti Romanæ Ecclesiæ legati ventilata est causa de primatu Ecclesiæ Cantuariensis super Ecclesiam Eboracensem. Ubi tandem antiquarum auctoritatibus 207 scripturarum probatum est, et ostensum, quod Eboracensis Ecclesia debet subjicare Cantuariensi, et ipsius archiepiscopo, ut primatis totius Britannia dispositionibus, in omnibus quos ad Christianam peritatem religionem, fidelierem obediens. Ita quod si archiepiscopus Cantuariensis concilium tenere voluerit, ubiquecumque sibi utile vi sum nerit, Eboracensis archiepiscopuscum omnibus suis suffraganeis et subjectis clericis, sui presentiam exhibeat, eisque canonicas dispositionibus obediens existat, benedictionem etiam episcopalem ab ipso debet accipere, et ei canonicam professionem addito juramento præstare. Huic igitur constitutioni consenserunt rex prefatus et Lanfrancus archiepiscopus Cantuarensis, et Thomas archiepi-

scopus Eboracensis, cum prædicto cardinali et omnibus episcopis et abbatibus regni. » Idem sub dieto anno 1113: « Orta est autem inter Rodulfum Cantuariensem et Thurstanum Eboracensem aribi- episcopos magna dissensio, eo quod Eboracensis subjici noluit archiepiscopo Cantuariensi de more, sicut ejus antecessores facere solebant. Causa autem sepe eorum rege et domino papa ventilata est, sed nondum sine debito terminata. » Et paulo post subiicit: « Anno Domini 1113, consecratus est Rodulfus Cantuariensis archiepiscopus Cantuarie, ab Anselmo domini papa legitato, quinto Kalendas Julii, et pallium ab eo suscepit. Et eodem die idem archiepiscopus Theophilus Wigorniensis et Bernardus Menevensem antistites consecravit. Deinde post dies paucos: cum Turstanus, Eboracensis delectus, ab archiepiscopo Cantuariensi maneretur, ut more solito benedictionem ab eo suscepit, et sibi obedientiam faceret, et Ecclesiæ Cantuariensi, respondit, se benedictionem ab ipso susceptum libenter, sed professionem quam exigebat, se nullomodo facturum. Quod audiens rex Henricus, protestatus est manifeste, quod nisi Ecclesiæ Cantuariensi, juxta morem antecessorum suorum faceret quod debebat, ipsum Eboracensi episcopatu cum benedictione funditus caritatum. Sicque ab archiepisco po Cantuariensi interposita appellatione, ne ab alio quam a se consecrationem acciperet, ab invicem recresserent. » Idem paucis interjectis ad annum Dom. 1119 de Callixto papa loquens: « Hie Remis concilium tenuit, ad quod rex Henricus quosdam Anglie et Normannie episcopos destinavit. Turstannus quoque Eboracensis electus, illuc veniendo a rege licentiam impetravit, interposita fide, quod benedictionem ab eo non recipet. Qui ad concilium veniens, Romanos (sic ut mos est) in suum favorem largitatis beneficio transfluit, et per eos, ut a papa consecraretur, impetravit. Quod ut regi

C Anglorum innotuit, omnem ei locum suæ dominatio- nis interdixit. » Idem post pauca, sub anno Domini 1125: « Quo utique anno disceperunt Willielmus Cantuariensis, et Turstannus Eboracensis archipresules de primatu, quis eorum esse dignior videretur. » Mox addit: « Anno Domini 1127 rex Henricus ad Nathale tenuit curiam suam apud Windlesham: ubi eum Turstannus Eboracensis archiepiscopus, in prejudgetum Willielmi Cantuariensis archiepiscopi regem vellet coronare, judicio omnium repulsus est et lator crucis ejus quam in capellam regis ante se deferri fecerat, extra capel- lam cum cruce ejectus est. » Hunc autem Turstannum obiisse dicit anno Dom. 1129.

Verum quæ de hac controversia Scripsit Willielmus Malmesburiensis, digna sunt plane quæ referantur, ut historia rei clarius innotescat. Si autem lib. in *De gestis pontificum Anglorum*: « Successit Thurstanus predictans constantia clericus, qui eum post aliquot annos accepta electionis profesionem Radulfo archiepiscopo Cantuarie facere nollet, volente rege ultro archiepiscopatu cessit. Sed clericorum suorum monitu postea Romam profectus hanc epistolam meruerat: »

« Paschalis episcopus servus servorum Dei Henrico illustri regi Anglorum, salutem et apostolicam benedictionem. Audivimus electum Eboracensem virum sapientem et strenuum sine iudicio ab Ebo- racensi Ecclesia sequestratum, quod nimur divina justitia et sanctorum Patrum institutionibus adversar. Nos quidem neque Cantuariensem Ecclesiam minui, neque Eboracensem volumus prejudgetum pati, sed eam constitutionem quæ a beato Gregorio Anglicæ gentis apostolo inter cas- dem ecclesiæ constituta est, firmane censemus illi- batamque servari. Idem ergo electus ut justitia exigit, ad suam ecclesiam omnimodis revocetur. Si quid autem questionis inter easdem ecclesiæ na- sectur, præsentibus utrisque partibus in nostra præ-

senta pertractetur. » Hac epistola fretus Turstanus sedem suam repetit libens. Augebatur in dies dissidium inter eum et Radulphum archiepiscopum, qui Radulphus nullis delictis, nullis minis adduci potuerat nisi ei manus imponeret, nisi professione faceret, nec Turstanus id se facturum pro capitis periculo pollicebatur. Successore ergo Paschalibus papae Gelasio circa montes venienti, ambo statuerunt occurre causarum patrocinio adfuturi. Sed mors apostolici non diu prolongata tardavit eorum impetum, donec Callixtus, qui eius successerat, Remis ad celebrandum venit concilium. Eo Turstanus impiger contendit pollicitus regi nihil se contra decus Ecclesie Cantuariensis militurum. Quod mox ut oportuum vidit, oblitus effregit, ab apostolico contra omnes consuetudines majorum, benedictionem episcopalem suscepit. Precesserat sane Turstanum ad papam legatus regis, idemque frater Radulphi Sefredus postea Cicestrensis episcopus, denuntiatus papae ne ulla modo Turstanum aut ipse sacraret, aut ab aliquo, nisi a pontifice Cantuariensis secundum antiquum morem sacrari permitteret. Et si contra hoc ipse apostolatus sui jure nisi vellet, certus existenter quia nec pro ammissione coronae sue propositum suum in hac causa mutaret. His respondit apostolicus: « Ne putet rex me, de quo agit negotio, aliter acturum quam ipse velit. Neque enim voluntas mea unquam me tulit, ut Cantuariensis Ecclesie dignitatem, cui tot præclarri patres ut pene toti mundo notissimum est, preseuderint, quoquo modo humiliem. » His blanditiis persuasus legatus redditum maturavit. Post ejus discessum apostolicus Romanorum iussis obnoxius, qui in amicitiam Turstani transferant, eum sacravit palam illud interdicente Joanne archidiacono. Cantuariensi, responditque ei apostolicus: « Nullam **208** injuriant Ecclesie Cantuariensis volumus facere. Sed salva justitia et dignitate illius, quod propositum exsequimur. » Frivolum id audientes judicaverunt, cum disideret lactum a dicto. Hoc auditio, rex Turstanus interdixit omnem dominacionis suæ terram, quam soveritatem nec tunc voluit diminuere cum eum: apud Gisortium presens appellasset apostolicus, assenseret se de fide, que se rex obligatum esse dicebat, cum auctoritate beati Petri scitetur. Quod cum frustra fuisse, tunc quidem rex impaciat remansit. Sed sequenti anno cum jam præfatus papa in sede apostolatus corrorhoratus, liberius quæ vellet disponeret, misit epistolam qua jubebatur ut aut Turstanus episcopatu suo potiretur, aut rex anathematæ, et pontifex Cantuariensis suspcione sacerdotali offici pleceretur. Hic metus coegit regem cœptis desistere; receptus est Turstanus in sede. Ia ille quamvis Radulfus et successor ejus Willelmus multa conarentur, multa effunderent, omnes eorum allegationes instantia sua dissolvit, et irritas fecit. » Haec Willelmus Malmesburiensis, qui etiam alio loco aperte indicat Romanos callidis artibus antea fuisse istiusmodi contentiones. Nam lib. 1 de gestis pontificum Anglorum, cap. De archiepiscopis Dorobernensis, sub nomine, profert verba epistola ipsius Paschalibus papæ scripta ad Anglie episcopos, et Henricum regem super hac causa Radulphi, ubi inter cetera concludit: « Dignitatem quam per beatum Augustinum suscepit Ecclesia, et quam sancta memorie frater noster Anselmus jure ac possessione legitima tenuisse cognoscitur, nos profecto nullatenus minimus, sed in eodem statu esse Cantuariensem Ecclesiam volumus, ut authenticæ ejus privilegia iuxta canonum sanctiones nullis perturbationibus violentur. » Subiecti autem historici: « Hic si papa expresse dixisset, has et has dignitates habuit Ecclesia Cantuariensis, et easdem illi confirmo, absol-

A visset litigium, controversiis imposuisset modum. Sed dicens. Quæcumque authentica habet, nos nullatenus immiximur, inde determinatam rem ut erat, reliquit in medio. » Quibus postremis verbis convenit quod dixit S. Bernardus epist. 42 ad Henricum Senonensem archiepisc., Romanos sui saceruli non valde curasse quo fine res terminarentur, quis valde diligebant munera et sequebantur retributions. Gasterum, qui plura desiderat super controversia illarum Ecclesiarum, legat qua scripsit idem Willelmus Malmesb. lib. iii de gest. reg. Angl. in Willelmo primo.

Prout dignus est. Hæc addita ex v. c.

AD EPIST. CCLXXV.

Et regis, et comitis Nivernensis exaggerat injuriam. Hæc septem verba que deerant in prima editione, nunc adjecta sunt fide membranarum. Huc autem referendum est quod scribit Joannes monachus Majoris Monasterii, in prisca historia Gaufriducus Normannorum et comitis Andegavorum: « Comes Theobaudus vir illustris, quo suo in tempore in regno Francorum ditorum opibus, fide præstantior, æquior censore nullus existit. Sub hujus itaque domino comes Nivernensis et Hugo cognomento Cenomannicus sese infestabant. Quos ut suos homines comes Theobaudus ad jus in curia sua saepius invitabat. Porro Nivernensis ille, ut superior, hostem potius viribus obtinere quam ad jus descendere volens, comitis Theobaudi curiam subterfugiebat. Dum igitur lentes et jugibus inimicitiis utrumque certatur, comes ille Nivernis volens ad unquam hostem conterere, regem Francorum et Eduensem episcopum, utrumque cum copioso exercitu super eum adducit. Nec minus ille cum quanta militum peditumque manu valet, in hostem procedit. Tribus igitur exercitibus congregatis, rex, præsul, comes, Hugo nomen obsidet in castro Cona (a) dicto. Spes nulla penitus evadendi cum vallato undique castro ab hostibus nullus posset ingredi, egredi nullus. Io arto itaque constitutus Cenomannicus ad comitem Theobaudum legatus transmitit discriben suggerens, flagitans auxilium. Nec mora, vir proprius quia mora periculum esset, suos homines jussi, affines precibus conducti pariter et amicos. Quos inter et pro cunctis Andegavorum comitem Gofredum obnoxius orat, postulat confidientius, de cuius nimirum auxilio fiducialis præsumit. Nec cunctatus ille ut semper promptissimus in subveniendo amicis, pollicetur opem, fidem coartatur. Selectos itaque comites et probatos militia cxi, sibi conceputi, satellites ccc, cum his tactum properans. Juncti ergo pariter comes Theobaudus et Andegavorus noster obcesso Cenomannico festinant succurrere. Quorum adventum fama prevolanto rex Francorum audiens, sano sane consilio sedem solvit, linquit obsidionem, ad comitem Nivernensem odium inimici ad fugam paulum efficit tardiorum. In quem persequendum Gaufredus comes inevehitur; comite Theobaldo occupato in reliquis. Tum vero videns virum illum sicut dignitate socios, sic præcedere probitate, pictos leones præferens in clypeo, veris leonibus nullus erat inferior feritudo; consecutus igitur fugientes modus ei fuit absque modo in hostem deseire. Ad primum volut quoddam militia fulmen primus eos penetrat, socii subsequuntur, hos detruncat gladio, illos impetu sterit: nemo illæsus effugit subsequentem. Quid plura? necatis quampluribus cæterisque fugatis ipsum Nivernensem comitem consul capit, captumque reddidit comiti Theobaldo. Talibus insignis virtutibus tantisque probitatis clarus consul noster Gaufredus, sicut humanus erat, et dulcis misericorditer, sic probis et fortis et animosus virili-

(a) In territorio Antissiodorensi oppidum dictum Cona, ait Goffredus, de Vita S. Bernardi lib. iv, cap. 4.

ter; unde consequens est quod vere suum erat,
Parcer subjectis et debellare superbos."

VIRG. *Aen.* vi, 853

AD EPIST. CCLXXVII.

Alleberto Cenomanensis Ecclesiae electo. Antea cusum *Hildeberto*; nescio ut culpa typographi, an quod ita scriptum invenerit in sua vetera membrana quisquis hanc epistolam primæ editioni adjici curaverat. Desiderabatur enim in illis veteribus libris quibus tunc temporis usus 200 fueram. Novissime cum incidisset in priscum codicem S. Vict. eamdem reperi in calce epistolarum Ivonis, sed tamen diverso electi nomine. Habet enim non *Hildeberto*, sed *Aldeberto*, quam scripturam confirmat aliud exemplar calamo exaratum; idque in varietate et dissimilitudine scripturae visum est jam potius sequendum, ut suus honor reddatur memoria *Hildeberti Cenomanensis* episcopi. Nam conditor *Annalium ecclesiasticorum*, tomo XII, ex verbis hujus epistolarum reprehendit mores *Hildeberti*; tum quod etiam scriperat epitaphium poeticum in laudem *Berengarii* magistri sui hæretice labi notati: quod quidem elegans et integrum exstat apud *Willelmum Melmesb.* lib. ii De gestis reg. Angl., nimurum secutus lectionem vulgatae haec tenus editionis, potuit *Hildebertum* impudicitia coagovere: adeo magni momenti res est incidere in libros certe fidei. At duplex ratio retractanda sententia. Prima quod in illis veteribus archetypis, ut dixi, *Aldebertus* diserte nominatur, non *Hildebertus*. Altera quod exstant præcedentes epistole ad *Hildebertum* jam *Cenomanensem* episcopum, quæ suo ordini restitute fide aliquot priscorum codicium, subindicant hanc posteriorem vix posse eidem recte inscribi. *Hildebertus* vero inter optimos et laudabiles sui sæculi episcopos numeratur, de quo latius in notis ad epist. 206. Quis autem fuerit iste *Aldebertus* mihi haec tenus ignotum.

Licet aliquantulum caustica et mordacia. Illemet *Annalium* scriptor dicto loco hanc totam epistolam transcritbit, et lacunam cum asterisco proponit hoc modo, *licet aliquantulum ... et mordacia*, et ad oram ibi additur forte legendum, *aliquantulum sint ipsa mordacia*, sed lectio nostrorum codicium plane sincera est, nec quidquam vitii ait, similis enim locutio epistola 133 ad *Richardum*.

AD EPIST. CCLXXVIII.

Roberto Lincolniensis Ecclesiae episcopo. Hujus mentio fit ab *Henrico Hunrindoniensi* bistor. lib. v i: « Junior *Willemus* sexto anno regni sui dedit Roberto cognomento *Bloet* cancellarium suo episcopatum *Lincolniae*: quo non erat alter forma venustrior, mente serenor, afflatus dulcior. Promisit quoque rex se pravas leges emendaturum, et in domo Domini pacem positurum. Sed ex quo sanus fuit, pœnituit eum, et solito pejor factus est, condolens igitur quod episcopatum *Lincolniae* non vendiderat, cum archiepiscopo *Eboracensi* calumniatus est *Robertum episcopum*, quod urbs *Lincolniae*, et provincia *Lindessæ* archiepiscopo eidem subjaceret debuisse. Nec potuit cause terminari, donec *Robertus quingentas libras regi pro libertate Ecclesiae sue*

A pepigerit. Quod regi quidem Simonia, præsul vero justitiæ deputatum est. Quæ babet etiam *Matthæus Paris* in *Wilhelmo secundo*, sub anno Domini 1092, nisi quod paulo aliter in extremis verbis. Sed hoc (ait) primo regi pro *Simonia*, post vero pro *justitia* repulatum est. *Rogerus Hovedenus Annalium* parle prima, notat hunc præsumit obiisse morbo subitaneo, cum esset in comitatu regis *Henrici* primi Anglici, decima die Januarii anno 1142. *Willemus Malmesburiensis* lib. v. De gestis pontif. Anglor., cap. de *Episcopis Lincolniensibus*, referit id accidisse cum regio lateri aequitaret, additique vivisse in episcopatu paulo minus annis tringinta, hominemque fuisse hilarem et parum gravem, negotiorum scularium scientia nulli secundum, ecclesiasticorum non ita.

AD EPIST. CCLXXX.

Petrofungenensis, alias, *Petræfungensis*, *Petræfungenensis*, *Petræfuntensis*.

AD EPIST. CCLXXXV.

Per manum laici, quod contra canones fieri dicit epist. 131 et 219.

Et per librum ipsam Ecclesiam. Confer locum epist. 182, ubi dicit se investitur subdecaniæ facere voluisse porrecto libro. *S. Bernardus* in sermo, de baptismo: « Investitur canonicus per librum. » In vetusto exemplari sub tit. De revestimento præbenda exstat formula *Gelasii* papa his verbis: « Frater, in nomine Domini ego te revestio per hunc librum et per istum panem de hac præbenda, jussu nostri prælatoris et jussu canonorum istius Ecclesiae, » etc.

AD EPIST. CCLXXXVII.

*Hæc epistola cum ab auctore scripta fuerit antequam fieret episcopus Carnot, videri poterat ob rationem temporis non autem pontificis dignitatis collocanda in fronte operis. Nam in vulgatis exemplaribus inscriptio præfert scriptam fuisse ab *Ivone presbytero beati Quintini Belvacensi*. Tamen in nullis vetustis codicibus præfigitur initio harum epistolarum. Imo plane deest in plerisque. Variat autem titulus. Nam in antiquo exemplari collegii *Navarrici* habetur: « *Ionis Cartonensis* episcopi ad *Haimericum abbatem Aquacinem*, de corpore et sanguine Domini. » In veteri quoque scheda *Ant. Loiselii dupl. epigraphie*. Prima: « *Epistola Ivonis Sancti Quintini Belvacensi prepositi ad Aimericum monachum* tunc *Atrebensem*, postea abbatem *Aquienti* de corpore et sanguine Domini. » Secunda: « *Ivo minimus Ecclesiae Belvacensis beati Quintini presbyter, Haimericu bonæ spei fratri,* » etc. Alibi scribitur *Aquiscindit*, ut in epist. 65 *S. Bernwardi* ad *Alvivum abbatem*. *Aquiscindens Ecclesie* mentio fit a *Sigeberto* in *Chronico* ad annum Dom. 1100 *Robertus monachus hist.* Hierosol. lib. vii, *Aquiscindensem* appellat, si modo recta est ibi scriptura. « *Aquiscindensis cœnobii* (ait) indefensus adjutor in omnibus fuit. »*

Sap. sit an carenum. Hæc lectio vetus firmatur verbis *Bernardi Bonævallensis abbatis* lib. ii de Vita S. Bernardi cap. i: « *Panis ibi opicus pro simila, pro caro sapo, pro rhombis blera, pro quibuslibet deliciis legumina ponebantur.* »

JOAN. BAPT. SOUCHETI

D. THEOLOGI, ET CARNOTENSIS ECCLESIAE CANONICI

IN IVONIS EPISTOLAS NOVÆ OBSERVATIONES.

210 Cum multa Jurelus, vir antiqui moris studiosissimus, in observationibus suis ad *Ivonis Carnotensis* episcopi epistolatas, vel consulto pratermisserit, vel neglexerit, aut certe homo alieni soli, et cui patriæ historiæ

*notitia deerat, quædam non noverit, quæ forte lectori non injucunda erunt, addere cogitavi, ut, si fieri posset, pauca ad plenam ipsarum lucem desiderarentur. Prætermis enim sponte vir doctissimus et neglexit, ut fateatur ipse, epistolarum omnium synopses, quas cum expetenter plurimi, ipsorum satisfecisset votis, ni ms. codicum, atque Petri Pithæ vii viri de re litteraria optime meriti, qui Iovonis epistolis suas præfixerant, aspernata, seu non satis probata, remorata esset auctoritas. Quid enim inter canoros olores perstrebaret raucidus anser? sed et facilis Iovonis dictio, *textus adeo planus et nitidus* *OEdipo non eget, neque face quæ mentem auctoris illusret.* Quare quibus conscriptæ fuerint epistolæ illæ, aut personis, aut annis, quod ejus fieri potuit, enodare tantum studui, eoque ordine quo delineata sunt aut missæ digessimæ, ni membranis ulversantibus et aliis exigentibus detulissent. Eum squidem invertere nec volui, nec debui, ut staret suus antiquitatis honor, et illibata majorum dispositio. Veneranda enim ubique decessorum memoria, a qua recedere nefas arbitror. Neque de Juretis gloria aliquid demere ejus addendo lucubratioibus, intentionis unquam meæ fuit; sed tantum ut notula quæ mente suas legenda conceperam, appendices ipsi forent, et Iovonis elucidandi tabellis lumen aliquod asserfrent. Ea de re, ne in labores ejus ingressus invidiolum militi parerem, a Patrum, aliorumque auctorum citationibus, quas ipse Juretus, vel in textus margine, vel in observationum suarum corpore delibasset, aut annoasset, abstinui; omissa tantum addidi. Il vero laboris huius proprio impetrante iudicio (quod mihi semper suspectum fuit) sed amicorum hortatu, seu imperio, quibus operam meam, aut studium denegare vix potui, aggressus sum. Quæcumque illæ sint ἀνάγνωσα, rudes prodeunt. Præto enim currente, morbo confligante, et occupationibus quotidianis distrahebantibus, lituam addere et polire non volui. Bonâ igitur aegriue consulat lector, et si quid quod animum delectet in ipsis invenierit, gratiam habeat; si quid nimis depresso et humile, benignus ignoscat. Ea enim est hominum conditio, seu potius infirmitas, ut plura nesciant quam addiscere possint, et omnibus placere, paucis vel nullis datum est.*

AD EPISTOLAM III.

In præcedenti editione epistolam hanc ad calcem rejecerat Juretus, utpote sibi tardius transmissam, et maxima epistolarum parte jam excusa, ut ipse ad marginem annotaverat: sed quia vere est bujus loci, ideo eam hic inseruimus loco tertie epistole, quæ sane non est epistola sed oratio aut communitorum papæ ad episcopum quem consecravit, ut notat Baronius torno undecimo Annal., et utvidere est in ordine Romano qui hunc habet titulum: « Qualiter episcopus debeat ordinari. » Sed fusius quam sit apud Iovensem. Praeclaræ autem suntib[us] admonitiones ad episcopum qualiter se gerere debeat et lectu dignissime, sed quia fusissime sunt nec bujus loci, ideo ad ordinem Romanum lectorum remittimus. Quia vero hæc oratio in omnibus tam mss. quam excusis codicibus sub nomine orationis vel commonitorum vel dictioris Urbani papæ ad Iovensem, etc., habetur, eam consulto reliquimus mutato solum epistolæ nomine in orationem: sicutque nec Iovonis epistolarum numerum ac seriem, nec Jureti notarum ordinem ulio modo interturbavimus.

AD EPIST. IV.

Abbati Majoris Monasterii Bernardo. Electum fuuisse illius cœnobii abbatem post Bartholomæum constat anno 1083 computando a Paschate more Gallico, ex textu, *de dedicatione ecclesie Majoris Monasterii* (sic enim habet editus codex) in cuius initio hæc leguntur: «*Anno ab Incarnatione Domini 1095 sexto Idus Martii, Luna xi, epacta xxii, concurrentibus ii, qui est annus Philippi Francorum regis 37* **211** *et Bernardi hujus Majoris nostri Monasterii abbatis, ad ordinatione sua annus 13, Urbanus secundus papa gloriosus, etc., anno apostolatus sui octavo, id est, in octavis festi hiemalis B. Martini, tandem pacis et concordia gratia inter nos et Turonenses beati Mauricii canonicos, jam tunc decennio non persequi non cessantes, facienda, monasterio nostro ab eodem visitato, ipsorum ab exiguitate nostra pro tempore, competenter satis, ut dequit, excepto, et apud nos diebus septem non sine multis expensis repausato, sive refrigerato, octava demum adventus sui die, qui est terminus in prima fronte paginae annotatus, dedicavit Deo in honorem S. Crucis, et beatissimæ Genitricis, perpetuæque Virginis Marie, ac SS. apostolorum Petri et Pauli: necnon et B. Martini, majorem basilicam nostri bujus Majoris Monasterii. » Quod confirmatur instrumento in cartulario illius ascetico folio centesimo octagesimo descripto, quod est: «*Notitia de rebus quas dederunt et vendiderunt Michael et Almarus patre ejus apud Castrum frætevallis.* » Ibi enim habetur: «*Notum sit omnibus quod anno dedicationis basilicæ Majoris Monasterii ab Urbano papa facta, etc., venerunt ipsimet ambo fratres Rotherthus Michael et Almarus ad Majus Mo-**

nasterium, et in capitulo nostro acceperunt societas nostræ beneficium, tempore domini abbatis Bernardi, anno ordinationis ejus decimo tertio, » etc. Cum autem illa epistola sit prima in ordine, primam aut secundam earum quas ad diversos scriptis Ivo fuisse arbitror circa 1090.

Domum Gaurerium quondam monasterii Bonzvallis abbatem. Bernerii prædecessorem, quem recte ad suum monasterium revocandum censem, cum absque sui episcopi licentia illud desorere non licuerit. Concilii namque Agathensis can. 52. Parisiensi vi, can. 34. Meldensi can. 50, et Venetico in Armorica celebrato e. 5, dira intentantur in clericos et monachos absque hitteris commendatitii seu formatis episcopi sui evagantes: « Clericis aut monachis, habet canon, siae commendatitii epistolis episcopi sui, licentia non pateat ambulandi, aut evagandi, et in omni loco ad quem sine epistolis episcopi sui (ut dictum est) venerant, a communione habeantur alieni. » Ita etiam conc. Aurelianense 1, c. 19: « Abbates, inquit, pro humilitate religionis, in episcoporum potestate consistant. Et si quid extra regulam fecerint, ab episcopis corrigantur. » Quod totidem verbis Ansegisus lib. vi Capitular. c. 137, refert. Simile quid legitur in Aurel. 11, c. 21, ubi dicitur quod « abbatæ qui episcoporum præcepta despiciunt, ad communionem nec penitus admittantur, nisi contumaciam, humilitate suscepta, deponant. » Formatarum autem seu commendatitiarum litterarum hæc erat formula, ut in membranis antiquis reperi: « Reverentissimo, atque amantissimo N. præsuli, N. Ecclesiæ, N. præsul, multimodis in Domino salutes. Vesta, religiosissime Pater, noscat sanctitatis industria, præsentem N. nomini (hic ita nominis inscribenda est, nempe diaconi, subdiaconi, etc.) apud diccesim nostram detentum ibique sacræ litteris imbutum, ac bona fama conversatum. Nunc autem postulavos, nos, ut eidem commendatitias litteras fieri juberemus; eis votis, et desideriis annuentes, secundum canonicæ institutionis promulgatam auctoritatem, hos nostræ humilitatis apices ei concessimus. Humiliter igitur vestram obsecramus magnificientiam, uti præstatum N. in illa Ecclesia pro æternae retributio[n]is augmentatione ad sacri N. ordinem misericorditer promovere con dignemini. Et ut nemo eum auctoritate canonica a vobis possit repetere, et ne huic epistole, quam mos Latinus Formata[m] appellat, aliqua fraus falsitatis interesse videatur, secundum Nicænum concilium annotavimus in suppunctione prima Graecæ elementa Patris et Filii et Spiritus sancti, hoc est π, ο, ς, ρ, α, ρ, ε, elementa octogenarium quadragesimum et primum significantem numerum. Petri quoque apostoli primam litteram u. qua octoginta significat, nostri quin etiam nominis primam; vestri quoque secundam, accipienti sterlcam; civita-

tis etiam vestrae quartam, indictionis insuper praesentis numerum. Addidimus etiam et nonagenarium et nonum numerum, quod secundum suæ idioma lingua significat *duixi*.⁵ Zosimus autem papa epistola 5, quæ est 1, ad episopos Gallie decrevit, ut si quis ex qualibet Galliarum parte sub quolibet ecclesiastico gradu Romam ire contendere, vel alio terrarum ire disponeret, a metropolitanu Arelatensi formatas acciperet, quibus sacerdotium suum, vel locum ecclesiasticum quem haberet, scriptorum ejus attestatione perceroret, alioquin se sciret ab Ecclesie communione esse discretum. Quod epist. 5 ac 9, vcl etiam 6, alias 11, ad Patroclum Arelatensem episopum confirmat: sicut et Vigilius papa ad Auxianum Arelatensem epist. 2. Plures illarum formatarum formulae videiri possunt apud Sirmundum tom. II Conc., pag. 663, et deinceps, Translationes vero monachorum ab uno in aliud monasterium. 2. Vernense conc. c. 10. solis episopis tribuit, « Ut monachi, qui veraciter regulariter vivunt, fert concilii textus, ad Romanam sedem, vel alibi vagari non permittantur, nisi obedientiam abbatis sui exerceant. Et si talis causa evenierit, quod absit, quod ille abbas sic remissus, vel negligens inveniat, ut in manus laicorum ipsum monasterium veniat, et hoc episopus emendare non potuerit, et aliqui tales monachi ibidem fuerint qui propter Deum de ipso monasterio in alterum migrare velint, propter eorum animas salvandas, hi per consensum episopii licentiam habeant qualiter eorum animas possint salvari. »

An Epist. V.

Adelæ nobili comitissæ. Henrici Stephani Carnotensis comitis uxori.

Regius in excellentia vestra sanguis. Quod originem ipsa Adela duceret a Guillelmo primo Anglorum rege, et Mathilde Baldini Flandrensi comitis filia illius uxore, quæ neptis erat ex sorore Henrico primi Gallorum regis. Quod ita Ordericus Vitalis lib. iii eccles. Hist. expōnit: « His temporibus (inquit) Willemus Normannus dux, probitate et potestate valde crescebat, cunctisque vicinis suis liberalitate et magnificientia supereminebat. Hie generosam Mathildam Baldini Ducis Flandrensi filiam, neptem scilicet, ex sorore Henrici regis Francorum conjugem accepit. » Et libro iv, dæ eadem Mathilde loquens, scribit: « Haec consanguinea Philippi Francorum regis erat, et ex regibus Galliæ ac imperatoribus Germanie originem duebat, eximiaque tam generis quam morum nobilitate elevata. Egregio marito edidit utriusque sexus optatam sobolem Robertum, et Ricardum, Willemum Rufum, et Henricum, Agatham, et Constantiam, Adelizam, Adelam, et Ceciliam, » etc. 212 Quod autem Adela nupsit Henrico Stephano Carnutum comiti, idem auctor testatur lib. v: « Stephanus, inquit, Blesensis palatinus comescum Guillelmore regé firmare volens amicitiam, requivit ab eo in coniugium Adelam ejus filiam, quæ consulinus prudentiam a patre illi concessa est, » etc. Idem habet Guill. Gemetensis monachus lib. viii hist. Norman., cap. 34. Quo vero anno haec scripta fuit epistola non satis appareat, hanc tamen anno 1090, in lucem editam puto.

An Epist. VI.

Girardo dilecto sibi. Quis fuerit Girardus ille, scitu admodum difficile est, cum nulum nomen tantum habeamus. Si tamen conjectari licet, illum fuisse canonicum regularem San Quintinianum Iovinus familiarem, et qui postea S. Lupi Treccensis abbas exstitit, existimarem, ad quem hanc epist. scriptis ipso pontificatus initio.

Instrumentum etiam nivei candoris ad ordinandos capillos, etc. Pectinem eburneum intelligit, discriminando capillo aptum, non tantum ad domesticum et communem usum, sed etiam ad sacram, ut enim observat Durandus lib. iv Rationalis diu. offic. c. 3,

mos fuit antiquitus episopis, ut, caligis et sandaliis impositis, caput pectinarent. « Tertio, inquit, pectinatur caput. Nam per capillos, superflue cogitationes et curæ terrene sollicitudinis: per caput, mens et intentio, quæ cunctis animæ actibus, sicut caput cæteris membris supereminet, significantur. Congruè igitur pectine capilli complanantur et ordinantur, et evulsi separantur, ad notandum quod tunc specialiter mores componere et superflrias cogitationes a se repellere debet, juxta illud prophetum: « Auserte malum cogitationum vestrarum, atque mens ipsius prævia discretione separari, quietari et purgari a terrenis sollicitudinibus, et virtutibus ordinari debet. Pecten enim propter ordinatum in incisionibus divisionem, discretionem significat, quæ intentio anime adornatur, sicut capilli capitii pectine. » Eadem est mens Ivonis haec epistola cum scribit: « Credo prudentiam tuam munusculo hoc quasi quodam monitorio vigilantiæ meam excitare, ut studeam inordinatos populorum mores diversis exhortationem modis compondere, atque habito discretionis moderamine ad debitum ordinem revocare. » Artemidorus tamen lib. De somniiorum explicazione, c. 6, pectini comparat tempus dura omnia dissolvens atque corrigens, quasi hoc munere Girardus Ivonis animum ad omnina mala, que ei vel ex adversario Gauffrido episopatu exuto, vel ab ejus avunculo Parisiensi aristite et regni cancellario, ipso rege, et metropolitano Senonensi, qui depositis præsulsi partes tuebantur, æque ferenda inflectere vellet.

In Normannia præposituram quadam. Hanc præposituram Ricardus Normannus dux circa annum 1017 Ecclesiæ Carnotensi contulerat, ut ex donationis instrumento planum est, cujus pars quæ ad institutum spectat ea est: « Regnante Domino Jesu Christo in perpetuum, anno Incarnationis ejus post milie decimo septimo, indictione xv, et Roberti regis Francorum anno 26, ego Ricardus marchio Normannia, et Notum esse volo omnibus qualiter Ecclesiam S. Dei genitricis Mariae Carnotensis esse non tollerim mea largitatem expertem, tum opituli gratia, quam apud Deum præ omnibus habet: tum injuria causa non modicæ, quam in vicinia ejus graviter exerceram, etc. Dono itaque pari voto et communij labore filiorum, necnon affinium meorum, et de jure meo, in propriam dictiorem, Dei cuius omnia sunt, et S. Maria Carnotensis perpetuitaliter habenda transfundimus donatione directa; videlicet in Ebroensi comitatu Ebrardi villam totam cum ecclesia, et decimam venationis de silva, que dicitur Bortis; et in eodem pago ecclesiastis solam de Hawilla: et in Lisiuno, ecclesiæ solam de Bonavilla, et in eodem territorio Anglicam villam totam cum ecclesia; et ecclesiæ de S. Juliano cum duobus membris. Hæc itaque dona, etc., tradidimus omni consuetudine nostra, vel inquietatione penitus dimissa, » etc.

Auxilio insulis comitis terræ illius sibi usurpat et devastat. Expulso ab Ecclesiæ Carnotensi Gauffrido pontifice hujus nominis primo in Normanniam recessit, ubi Guillelmi Ebroicensis comitis patrociuio fretus, qua præpositura erant facultates dilapidabat. De isto Guillelmo videndum Ordericus Vital. hist. Norm. lib. ii, ad 108. Ex quibus statim post initio Ivonis pontificatus scriptam epistolam censem, cum Gauffridus exepiscopus Carnotensis, quem caprum emissarium vocat Ivo, in Normanniam ex-auctoratus cesserit, ut ex epist. hac constat.

An Epist. X.

Virginibus in Dunensi monasterio S. Aviti Deo dicatis. Hoc monasterium haud procul a Castrodone sanctimonialium erectum est ante annum 1045, cum eodem Wanelo S. Martini Turonensis thesaurarius quasdam sue possessionis res de beneficio Carnotensis episopii, ecclesiæ S. Aviti in sanctimonialium ibidem Deo famulantium usus, cedat, ut ipse

in tabulis cessionis ab illo factæ agnoscit. Cujus autem ordinis ab initio fuerint, non liquet, cum id temporis quam sibi volebant abbates et abbatissæ præfigerant regulam, vel saltem quæ ab episcopo observabant dabatur. Alii enim S. Casariæ Arelatensis archiepiscopi, et S. Gæsariæ sororis ejus, S. Columbani, S. Benedicti et aliorum quæ magis arridebat, amplectebantur. Nunc vero Benedictinæ profiterentur, deposito scheme antiquo, et novo induito. Circa 1092 hanc missam puto.

AD EPIST. XII

Reverendissimo Patri Patrum Urbano, hujos nominis secundo. Hic natione Galius, ut habet Onofrius, oppido Castellionis, quod est in diocesi Remensi, dominus Otho appellatus ex canonico regulari Lateranensi monachus Cluniacens factus, tum episcopus Ostiensis a Gregorio papa VII creatus, tandem, Victore III Romano pontifice iato functo; Terracina in Campania iv Idus Martii anni Domini millesimi octagesimus octavi, electus est et consecratus. Sedit annis xi, mensibus 4, diebus 18. Obiit autem Roma in edibus Petri Leonis iv Kal. Aug. 1099, et ad S. Petrum situs est. Hanc vero misisse epistolam Urbano Ivonem contendit Baronius anno 1093, num. 8, quod non probro. Scripta enim videtur statim atque Roma redit Ivo, quem in suum cætum noientes admittere Richieri Senonenensis metropolita sui raganeique ipsius, concilio Stampie coacto, dignitate exere conati sunt, sed ad pontificem provocations eorum impetus regit, ut ex cartulario monasterii Vindocinensis carta 170, quæ Ivonem testem producit anno 1094, indit. 14, feria 6 bethdabdom paschalibus, ipsum **213** Roma rediisse salem hoc anno probatur, quo synodus illa Stampensis congregata est, statimque post hac epistola scripta.

Altaria a me redimere volunt, vel decimas addit Juretus in Notis, quas vulgo altaria nuncupabant, quod expungo. Non enim decima, sed ecclesiæ quibus derimæ dabuntur, altaria vocabantur. Cum autem Ivonis sæculo ecclesiæ vel a se conditas, vel sui juris, plerique congregationibus et monasteriis offerant, vel etiam vendarent libere possidentias, venditionem illarum redemptio nomine palliabant. Ita enim Chronicum Mauriniaceum: « Mordebat autem (inquit) abbatis et aliorum quorundam fratrum conscientiam quod antecessores nostri ecclesiæ, ac decimas quasdam, non solum donis, verum etiam pecunias acquisierant. Neque enim tunc in initio scilicet constitutionis hujus ecclesiæ quæstio de Simonia sic ventilata erat, sicut posterorum diligenter factum est. Sed si quid ecclesiasticum a sacerdotiis hominibus emeretur, non emptio, sed redemptio vocabatur, » etc. Huic malo, ne longius serperet, manum admoveare cupientes episcopi ad quos jure communis omnium sue diocesis ecclesiarii ordinatis et potestas spectat, ex synodo Aurelianæ, i. cap. 19, Cabilonensi c. 10, et alios passim, non nunquam ipsas ecclesiæ monachis ea lege concedebarunt, ut quoties illarum vicariæ (quos personas vocabant) mutarentur, certam pecunie summam a syndicatio et cathedralico quæ prælates debentur aliam et diversam penderent, quæ redemptio altaria etiama dicebatur. Hanc vexationem quæ Simonian sapiebat, sustulit Arvernense concilium, ut habetur 16, q. 7, can. 2 *Congregato.* Verum cum post synodus prælati pro redemptione illa, annui census pensionamento exigere, quæ talia dictitur, Paschalis II. Urbani successor abusum illum omnino præscribere volens graviter Ivonem Carnotensem et Ranulfum Santonensem episcopos increpat quod ab exactione bac non absinherent, ut ex ejus epistola ad ipsos directa quæ in Vindocinensis monasterii cartulario asservatur, planum esse potest, quæ cum ad institutum plurimum faciat, referre non abs re erit; sic autem se habet:

« Paschalis episcopus, servus servorum Dei, Venerabilibus episcopis Ivoni Carnotensi, et Ranulfo Santonensi, salutem et apostolicam benedictionem. Juxta sanctorum canonum sanctiones, etc. Vide in Paschali II ad an. 1118. Illud hoc magis miror in Ivone, quod hoc in epistola cum consuetudinem hanc tanquam pravam in antecessoribus reprehendat, et super illius exactione summum pontificis consulat. Videat meliora probetque, deteriora tamen sequatur, ut est apud Senecam in Medea. Renovatum est præterē dictum in concilio Pictavensi, a Joanne et Benedicto S. R. E. cardinalibus, Paschalibus legatis, can. 6, ut videre est tom. VII Concil. part. 1, pag. 533, et altero ibidem concilio sub iisdem can. 9, pag. 540. Ejusdem argumenti est epistola 12, lib. iii Goffredi Vindocinensis abbatis ad Ugerum Andegavensem episcopum. Cum tenues essent ecclesiæ facultates et redditus sicut ex concilio Nicæo cap. 41 episcopi singulis annis patriaribam aliquo subsidio quod caritatuum dominum vocabant, juvare tenebantur, quo pro dignitate sustentaretur: ita et presbyteri episcopum. Quare Justinianus cod. *De episc. et cleric.* lib. xvi, meminit cuiusdam capitulationis quibusdam clericis persolvenda ecclesiæ quæ erant in potestate episcopi. Unde cum in banc rem non semel, sed ab episcopis, seu ab iis qui illibentes suum juvarent episcopum, peccatum esset, concordia ac benevolentia motu gratia factum est, ut in quibusdam diocesisibus episcopi vacantium parochialium ecclesiæ unios, seu primi anni fructus et oblationes quos « deportus » dicunt, sibi vindicarint, parte aliqua archidiaconis **214** concessa, cum ad eorum curam sollicitudo parochiarum et ordinatio pertineant, ut habet Isidorus epistola ad Lufidredum Cordubensem episcopum; atque ita ecclesiæ totius diocesis principia illa redemptio altarium soluta. Nam, ut est apud Chropinum lib. iii *De sacra potitia*, tit. 3, num. 3, sicut militaria ac profana beneficia quæ militibus ob fidem et obsequium data sunt, in causam caducariam incident ultimi clientis obitu, patronique eo casu primi anni fructus suos pro clientibus fundi renovatione, ac instaurazione faciunt: ita sacri beneficii caducarum annum cedere commode beneficii collatoris debere dicunt, adeo ut, titulario morte absumpcio, episcopus aut archidiaconus caducarios ejus anni proveutus percipiat. Tota Neustria id exacte servatur, alibi non ita, sed pro variarum ecclesiæ consuetudine. Forte scripta hæc epist. 1092.

AD EPIST. XIII.

Rainaldo reverendo Remorum archiepiscopo. Rainaldum Contractum intelligit sancti Martini Turonensis olim thesaurarum, qui Manassii successit, et ab Hugo Diensi episcopo, Gregorii septimi legato in Lugdunensi synodo anno 1080 consecratus est. Hanc autem epistolam ab Ivone Rainaldo scriptam censem Baroniis anno 1093, num. 13. Ego sequente, cum eo tantum anno Bertradam, de qua in textu agitur, Philippus Francorum rex uxorem duxerit, coronamque regiam imponi fecerit, ut recte observavit Juretus ad epist. 16, sub finem. Neque diu superstes fuit Rainaldus, cum anno 1095, Attributi Kal. Februarii obierit, ut scribit Robertus in archiepiscopis Remensis, num. 45.

AD EPIST. XVI.

Walterio seu Gualtero Meldensium episcopo. Hic est Gallerius hujus nominis secundus, qui a Richerbio Senonensi archipresule, contra Robertum ab Hugo olim Diensi, tunc Lugdunensi primatum, et apostoliæ sedis legato ordinatum, promotus est, ut habet Odorannus Sancti Petri Vivi Senonensis monachus.

Rogerius Romanæ Ecclesiæ legatus. Nullum eo tempore hujus nominis apostolicae sedis invenio legatum; Hugo siquidem Lugdunensis, de quo supra, Ivone postulantem epistola 12, in Galliis legatione

functus est, post quem Richardus Albanensis cardinalis, deinde Cono. Quando igitur hic Rogerius? Cardinalem tantum eum vocat Ivo epist. 18.

Hoc vero vobis consulo. Ex his hanc epistolam post initium Philippi regis cum Bertrada conjugum, seu potius contubernium, scriptam esse, asseri potest atque adeo anno 1094, aut 1095.

Ad Epist. XVII.

Quod monui iterum moneo ut atque substitutis loco meo. Quamvis Ivo episcopum Carnotensem esset adeptus, non propterea curam conobii sancti Quintini Belvacensis depositus, renitentibus hujus ecclesiae canonicos, ad quod hanc scribit epistolam ut alium sibi proficiant. Quod tandem obtinuit, ut ex epist. 31 et 32 plauam est; scripta est autem haec circa 1092, cum anno 1093 prefecturam ejurari omniuo, Odono sibi substituio.

Ad Epist. XVIII.

Quod Simonem de Melfa. Pereram de Melfa, quod ex punctis male dispunctis accidit, legendum est enim de Nefla, oppido hand procul a Monteforti ab Almarico, dicto, cuius Simon ille, de quo hic agitur, erat dominus, ut est apud Ordericum Vitale lib. xii Histor. ecclesiast. : « Illic, inquit, Simon de Parona, et Simon de Nealpha, Guido cognomento Malusvicius, et Petrus de Maulia nepos eius; Guillelmus quoque aculeus (qui omnes erant nobiles diocesis Carnotensis) aliquae fere ducenti pugiles de Francia, Galerano comiti militabat, » etc. Chronicon quoque Mauriniacensis asceteri lib. reijus meminit, dum scribit: « Ecclesias de Stampis veteribus, id est Sancti Martini, Sancti Albani, Sancti Medardi dedit nobis rex Philippus, et litteris regulibus datioem hanc confirmavit, et Ludovico regi designato filio suo, ut idipsum concederet, praepcepit; qui Ludovicus assumptis secum Euaurico Mensis-fortis domino, et Simone Nealpha in capitulum nostrum venit, petitum beneficiorum nostrorum humiliter petit et acceptit. » Scripta autem fuit h.c. epistola circa 1095.

Ad Epist. XIX.

Quem absoluvi a me postulatis. Non hic de absolutione sacramentali loquitor Ivo; sed de facultate aut licentia abeundi a monasterio, aut loco: ut videtur est epistola 78 sequente. Sic quando superior alieenus ordinis inferiorem suum dignitatem exuit, verbo « absolvō, » utitur, quasi diceret: solvo te vinculo quo alligatus eras præfectura tua, et restituo te pristina libertati. Quo anno scripta fuit epistola, incertum; sed si quid conjectura valet, eam 1094, vel 1095, ex his quæ in ipsa leguntur, in lucem editam puto.

Ad Epist. XX.

Adversus vicecomitem, Hugonem videlicet Puteaceum dominum et vicecomitem Carnotensem qui Phillipo Francorum regi gratificatorum, quod Ivo ipsius adulterium cum Bertrada Fulonis Andegavensis comitis conjugi verbis etscriptis improbat illum carceri manipulatum diu tenuit, ubi multa incommoda perspessus est usque ad penuriam panis, ut loquitur Hildebertus Cenomanensis episcopus, epistola 100. Hanc epistolam assignat Baroniū anno 1095, num 21, cui facile assentior, cum ipso anno Phillipo regi propter adulterium suum cum præfata Bertrada in synodo Averensi Urbanus II aqua et igni interdixit.

Ad Epist. XXI.

Hoelo Cenomanensem episcopo, Hildeberti decessori, de cuius mīra ad Cenomanensem episcopatum promotione, ita scribit Ordericus Vitalis lib. iv Historie eccles. : « Defuncto Ernaldo Cenomanorum episcopo, Guillelmus rex (Anglorum) dixit Sansoni Baiocensi cappellano suo: Cenomanensis episcopatus sedes suo viduata 215 est antistite, in qua, volente Deo, te nunc volo subrogare. Cenomanis a canina rabie dicta, urbs est antiqua, et plebs ejus finitimus procax et

A sanguinolenta; dominisque suis semper contumax et rebellionis avida. Pontificales igitur habenas tibi tradere decerno, quem a pueritia nutritiv, et amavi sedulo: et nunc inter maximos regni mei proceres sublimare desidero. Sanson respondit: Secundum apostolicam tradi. ionem operet episcopum irreprehensibilem esse. Ego autem in omni vita mea sum valde reprehensibilis; omnibusque mentis et corporis ante conspectum deitatis sum pollutus flagitus, nec tantum decus contingere passum pro sceleribus meis miser et despiceabilis. Rex dixit: Callidus es, et perspicaciter vides, quod tu rite peccatorem te confiteri debes: fixam tamen in te statui sententiam nec a te statutum convellam, quin episcopatum suscipias, aut alium qui pro te presul fiat, porrugas. His auditis gavisus Sanson ait: Nunc, Domine, mi rex, optime locutus es, et ad hoc agendum adminiculante Deo me promptum invenies. Ecce in capella tua est quidam pauper clericus, sed nobilis et bene morigeratus; huic presulatu commenda in Dei timore, quia dignus est (ut estimo) tali honore. Regi autem percutiunt qui quis esset, Sanson respondit: Hoelus dicitur, et est genero Brito; sed humilius est et revera bonus homo. Mox jubente rege Hoelus accersit ignarus adhuc ad quid vocaretur. Cumque rex juvenem in humili habitu macilem vidisset, despexit; et conversus ad Sansonem dixit: Istene est quem tantopere præfers? Sanson respondit: Etiam, domine. Hunc sine dubio fidelier effero, hunc mihi, meique similibus iure præpono. Mitis est et benignus, unde magis præsulatu dignus. Pro maiori corporis non sit contemptibilis. Habitus humilius gratiori eum assignat sapientibus. Ad exteriā tamen non respicit Deus; sed intuetur ea quæ latent intrinsecus. Rex igitur prudens sapientis verba intente præcepit, et sagaciter examinare coepit. Diffusas autem cogitationes suas in se reversus ratione ligamine paulatim restrixit, nominatumque clericum statim ad se accersit, eique curam et sæculare ius Cenomanensis episcopatus commisit. Decretum regis clero insinuatum est, et præfati clerici bona vite testimonium ab his qui neverunt, ventilatum est. Pro tam pura et simplici electione devota laus a fidelibus Deo redditâ est, et electus pastor ad caulus ovium suarum ab episcopis et reliquis fidelibus, quibus hoc a rege jussum fuerat, honorifice perductus est. At ille non minus obstupuit in tam subita promotione ad præsulatum, quam David reprobatis a Samuele primogenitis fratribus in provectione ad regnum. Sic Hoelus Cenomanensis præsul factus est, et pontificale schemate per xv annos sancte perfundit. Episcopalam basilicam in qua corpus S. Juliani confessoris primi Cenomanorum præsulis requiescit, et alia bona opera Ecclesie Dei necessaria condere coepit, et pro temporis opportunitate, quæ coptarant perficerestuduit. Haec epistolam scriptam fuisse Hoelus contendit Baroniū anno 1095, num. 23, quo Hoelus ipse sacrarum S. Juliani exuviarum elationem celebravit, et labente anno, aut vertente sequente obiit, ut ex Orderico ubi supra colligi potest.

Ad Epist. XXII.

Widonni domini regis apudifero. Guillelmum vocat Baroniū ad annum 1095, num. 13, quod et agnoscit Juroctus dum anteac Willermo cusum suisse scribit, qui error ex membranis contigisse potest, quæ non expresso nomine, primam tantum ipsius litteram præferunt W. quam ali Widonem, Willelmetum alii interpretati sunt: sic quisque suo sensu in litteras lusit. Illici opinioni calculum adderem, cum Willermo de Garleuda post Anselmum fratrem huic officio præfectus fuerit. Ita enim Chronicon Mauriniacensis monasterii lib. n: « Rex etiam Francorum Ludovicus et Adelais uxor ejus et Willermus dapijor qui senescalus appellatur. » (Hunc Ordericus lib. in Histor. ecclesiast. principem militis Franco-

rum vocat), ni pontificatus Iovonis reluctaretur tempus. Ab anno siquidem 1090, quo incepit, ad 1115, quo desit Ivo, nullum Guillelmum dapibus regis praefectum lego. Willemus enim ille de Garlanda, de quo supra, Anselli fratris dignitatem exceptit tantum anno 1118, ab Iovoni lunere tertio, et post eum Stephanus ipsorum quoque germanus, ut ad epist. 87 dicimus. Rectius igitur Widoni legendum censeo, cum Wido Rubeus dictus, Rupisfortis in Aquilina dominus, ea dignitate functus sit Philippo I et Ludovico Crasso Francorum regis, usque ad annum 1110, quo in cartulario S. Martini Camensis, fol. 76, Ansellum de Garlanda in carta ejusdem Ludovici regis de servis B. Martini, dapi-ferum primum video. Widonem vero dapiferum tunc temporis fuisse nemo inficias ibit, qui Crassi gesta a Sugerio Sandioniano abate descripsit vel minimum legerit: « Huc accessit, inquit ille, quod Guido de Rupeforti vir peritus, et miles eritus, praefati Guidonis Trusselli patruus, cum ab itineri Hierosolymitanum famoso, copioseque rediisset, regi Philippo gratauerit adhuc sit quia antiqua familiaritate jam et alia vice eius dapifer exsisterat, tam ipse quam filius eius dominus Ludovicus agendis reipublicae dapiferum praefecerunt. » Et paulo infra: « Erat siquidem in eadem turri utorum praefati Guidonis, et filio domino Ludovico despontata, quod cum auribus dapiferi Guidonis insouisset, » etc. Dapiferum ergo Guidonem seu Widonem cum videamus (et Baronius ibid. num. 17, conscribit) et tempus congruat, ipsi Widoni Iovonem scripsisse planum est, sed quo anno magis incertum, nisi cum Baronio id anno 1095, sub anni finem post Claramontense concilium scriptam: sentiamus, antequam Wido Hierosolymitanum iter aggredetur.

AD EPIST. XXIV.

Nihil habeo quod dicere velim illustrandæ huic epistolæ, nisi quod me Baronius monuit scriptam fuisse anno 1094. Tu vide num. 5.

AO EPIST. XXV.

Hanc scriptam fuisse contendit Baronius anno 1094, num. 23 et 24. Ego 1095. Nam si, ut ipsomet tradit, epistola 20 scripta est eodem anno, num. 21, cum in hac Ivo se proposuisse dicat ad relevandas quotidianas cruces adire Urbanum II summum pontificem, et se quotidie ad bestias pugnare, quibus verbis, quas passus fuit injurias ab Hungone Puteacensi cum in se, tum in rebus Ecclesiæ quas deprudatus est, satius denotat ipsam nisi post acceptas illas vexationes scriptam fuisse, quis non videt?

216 AD EPIST. XXVI.

Gualterio abbati Fossatensis monasterii. Rectius Welferio, ut habent quidam codices apud Fossatensem monasterium, et in abbatum Fossatensis serie Guelferius legitur. Est autem Fossatense monasterium in castro Bagaudarum ad Matronam fluvium olim a S. Baiboleno, divi Columbani discipulo, curante Bladegisilo Parisiensis Ecclesiae diacono, et impensas Clodoveo II rege subministrante, conditum circa annum Dom. 650. Nunc autem seculari toga donatum, Parisiensi episcopatu[m] unitum est. Quo anno scripta fuit hæc epistola, non liquet.

AD EPIST. XXVII.

Eudoni Northmanniæ dapifero. Erat, ex Oderico Vitali, lib. iii, Turstini, cognomento Halduc, filius, et in pago Constantino dicitur et potestate inter Northmannie proceres, ut ejusdem verbis utar, eminebat.

Neophytorum hæresim. Eadem est quæ Nicolaitanum, quæ maxime vigebat illo saeculo, ut ex Iovoni epistola 149 planum est. Nicolitarum autem dogma hoc fuit, ut clericos cuiuslibet ordinis nuptialibus fœderantes esse coniugiis assererent, quemadmodum ex beati Petri Damiani S. R. F. cardinalis et

A episopi Ostiensis epistola 6 libri primi, ad Nicolum II pontificem, constat. Verum melius eam exprimit idem auctor apud Baronium tomo xi ad annum 1059, num. 46, cum scribit: « Nicolaitæ, autem dicuntur clerici qui contra castitatis ecclesiastice regulam feminis admiscentur. Qui plane tunc fœdicatores sunt, cum fodi commercii copulas ineunt; tunc Nicolaitæ jure vocantur, cum hanc lethiferam pestem velut ex auctoritate defendant. Vitium quippe in hæresim vertitur, cum perversi dogmatis assertione firmatur. » Quod autem iidem sint Nicolaitæ cum neophyti, ex Oderico Vitali probo, qui lib. v sua Histor. ecclesiast. de his ita loquitur: « Tunc quippe in Neustria post adventum Northmannorum in tantum dissoluta erat castitas clericorum, ut non solum presbyteri, sed etiam præsules libere uteretur thoris coquicubinari, et palam superbiens multiplici propagine filiorum ac filiarum. Hujusmodi mos inolevit tempore neophytorum qui cum Rollone baptizati sunt, et desolatam regionem non litteris, sed armis instructi, violenter invaserunt. Deinde presbyteri de stirpe Dacorum litteris tenerunt edicti parochias tenebant, et arma ferentes, laicalem feudum militari famulatu defendebant. Tandem Bruno Lotharingus, Tullensis episcopus, Romani ascitus est, Deoque dispensante Leo papa factus est, etc. In Gallias anno Dominicæ Incarnationis 1049, venit, ecclesiam S. Remigii Remorium archiepiscopi Kal. Octobris dedicavit, etc. Tunc ibidem generale concilium tenuit, et inter reliqua Ecclesie comoda quæ instituit, presbyteris arma ferre, et conjuges habere prohibuit. Exinde consuetudo lethalis paulatim exinaniri coepit. Arma quidem ferre presbyteri jam gratauerit desiere, sed a pellicibus adhuc nolunt abstinent. » Scribebat autem hæc Vitalis Iovonis aëvo. *Nicolaitæ* vero dicebantur, sed improprie, a Nicolo, ex septem diaconis uno, cuius Apocalypses liber meminit, et *Neophyti*, quod ipsorum heresis incepisset a neophyti et in fide adhuc rudibus. Epistolam autem hanc anno 1194 vel non longe post scriptam fuisse conjicio ex his quæ sub finem ipsius continet, nempe quod mense Novembri cum Urbano summo pontifice, quem sane sub his verbis (*De ipso vero papa de quo quæsi*) intelligit, et mense Januario ibidem eundem dimiserit, ubi adhuc morabatur et adversariis Romanæ Ecclesie, quantum Deo donante, prævalebat, obluctabatur; quæ hoc anno contigisse ex his quæ ex Bertholdo, rerum inspectore, Baronius referit num. 1, colligere licet.

AD EPIST. XXVIII.

Ut aripi Pontesium vel Calvum-montem cum manu militum vobis die quam statueratis, occurrerem. Tota hujus collectionis militum causa legitur apud Order. Vital. Histor. eccles. lib. viii. ad annum 1094: « Tunc nimia, inquit, guerra inter Guillelmum Bretoliensem et Ascelinum Goellum orta est, cuius occasio talis est: Goellimus, frater Goelli juvenis, miles, cuidam apud Paceum injuriam mulieri fecit. Unde conquerenti, Guillelmus Bretoliensis, ut justum principem decuit, de contumaci adolescenti legitimam rectitudinem tenuit. Ascelinus igitur iratus est contra dominum suum quod publice placitare cogret fratrem suum. Non multo post arcem de Ibreio ingeniosa fraude illi subripuit, et Roberto duci Northmannorum tradidit, a quo ille ingenti pondere argenti dato, redemit. Postmodum inter illos pro hujusmodi furto immanis simultas servit, et uterque alteri nocere concepivit. Mense Februario, Ascelinus Ricardum de Monteforti, et familiam Philippi regis sibi ascivit, et Guillelmum dominum suum contra se ad pugnam venientem audacter cepit, vicit et comprehendit, et exercitum ejus, captis quibusdam militibus, fugavit, etc. Sequenti anno Guillelmus, inquietudine stimulante, guerram iteravit, et munitionem in cœnobio monachorum, quos Rogerius de Ibreio in honore S. Mariæ con-

struxerat, militibus suis constituit. Porro Goeilus, A qui arcem tenebat, copiam militum conductit ad cœnobium, quod tunc spelunca latronum, proh dolor? effectum fuerat, appropinquavit, et aestivis ardoribus circa Pentecosten torrentibus acriter impugnavit, ignem injecit, et edacibus flammis basilicam et ædes monachorum cum supellectili sua consumpsit, etc. Guillelmus autem Bretoliensis fugiendo vix evasit, ultionemque de tantis injuriis summo nisu concupivit. Dives herus, intrinsecus nimio dolore puclus, irascibatur quid homo suus contra se tanta vi grassabatur: et vires ejus per tres annos redemptoribus captivorum, spoliisque pagensium uim augebantur. Tandem Philippo regi Francorum dco. libras pepigit, et Roberto duci Northmannorum, aliusque pluribus ingentem pecuniā promisit, si fideliter sibi adminicularentur, et hostiles copias subigerentur. Igitur quadragesimali tempore rex Francie et dux Northmannie Brebervalum obsederunt, ibique fere duobus mensibus laboraverunt. Illic presbyteri cum parochianis suis vexilla tulerunt, et abbates cum hominibus suis coacti convenierunt, etc. Hue vocatus Ivo non adfui propter quas allegat rationes. Tunc enim, et longe postea, episcopi et abbates regem ad bellum cum armata militum manu sequi tenebantur, ut ex allatis auctoritatibus a Jureto in notis ad hanc epistolam, et iis que habet Sirmundus in Concil. Gall., patet. Ex his autem epistola hanc Philippo 217 ab Ivone missam vertente anno 1096, puto.

AD EPIST. XXX.

Fulconi Belvacensi episcopo. Hic fuit Lancellini Belvacensis filius qui ex Beccensi monacho ad episcopales infusulas evectus est; repugnante licet Anselmo ejus abbate qui nona suarum Epistolarum, eis scribit 1094, cum esset ipse ad Cauroariensem Majoris Britannie primatiam postulatus, et consecrationi proximus qua eodem anno, Dominica quia in Ecclesia cantatur *Populus Sion*, id est Adventus i, contigit ex ejus epist. ad Gausfridum Parisensem episcopum. Quo etiam tempore Ivo Fulconi suam misit. Cum enim variis criminibus apud S. P. Urbanum Fulco insimularetur; ut patet ex epistola ab eodem Urbano illi directa qua apud Louvetum lib. iv Belvacensi Historiae, c. 21 legi potest, de ejurando beneficio cogitavit, et adnitente pontifice Anselmi precibus dimisit Rogero ipsi succedente.

AD EPIST. XXXIII.

Lamberlo Atrebateni episcopo. Diu unitæ fuerant Cameracensis et Atrebatenis Ecclesiae; hoc episcopo disjuncte luerunt anno 1094, ut est apud Georgium Culverniū in serie episcoporum Cameracensis Chronico Cameracensi et Atrebateni prefixus vel 1095, ut scribit Jacobus a Meyer Annal. Flandr. lib. iv statim initio, ubi sic prefatur: « 1095, Urbanus secundus infensus Cameracensis, quod Cæsari Henrico Ecclesie rebelli, cotuque piorum moto, fassivit, Atrebates ab eorum civitate subtraxit, ac peculiari illis praefacti episcopum Lantbertum Morinorum archidiaconum. » Ferreolus Locrius, in Chronico Belgico ad eundem annum 1094, hanc Ecclesiaram discussionem amplius explicat dicens: « Anno 1094, Cameracensis de episcopo post Gerardi II, obitum assumendum varie disceptantibus, Urbanus secundus Pont. Max. isdem infensus, quod Henrico IV, imperatori Ecclesie Romane proscripto hosti, faverent, Atrebatenibus peculiare anuit episcopum, missa ista diplomate.

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, clero et populo Ecclesie Atrebatenis, salutem et apostolicam benedictionem.

« Atrebatenis Ecclesia » etc. *Vide in Urbano II, Patrol. t. CL.*

Molanus in Natalib. SS. 5 Febr., Sigebertus, Iperius, tabula Ecclesie Atrebatenis, etc. Quibus statim addit: « Anno 1095, Lambertus patria Gis-

nensis, Lilæ in D. Petri Cantor, et Tervanensis archidiaconus, vir spectata eruditio et virtutis, primus Atrebatenis Ecclesie ab illo cum Cameracensi divertio, episcopus, invitus licet, assumitur, Romamque a summo pontifice advocatus, solemni admodum pompa consecratur, sitque totius Reinesis provinciae legatus. Inde acceptis ab eodem pontifice variis privilegiis, ad ovitis sibi commissi regimen concedit, atque divisis urbis sue parocesis, cunctiom cumulatissime satisfacit votis, » etc. Quæ stylo prolixo prosequitur, visu aut scitu non indigua. Ex superioribus tamen elicitor epistolam haec post annum illum 1095 scriptam fuisse.

AD EPIST. XXXV.

Nihil ad hanc epistolam observo, nisi quod Baro-
nus ad an. 1095, num. 14, scriptam esse scribit,
quod non ab quo, cum hoc anno apud eundem Lo-
cicum Dominicam qua canitur *Oculi mei*, quæ est
quarta Quadragesima, concilium Remis, cuius
meminit Ivo in epistola syngrapha, celebratum
fuisse inveniam, Raynaldo metropolitano cum suf-
fraganeis praesidente.

AD EPIST. XXXVI.

Petro Pictavensi episcopo. Id est Petrus hujus non-
minus II electus 1086, quo Pictavis sedente, multæ
existenter querela aduersus Cluniacenses ascetas,
qui cunctis terme beneficiis inhababant, et opima
queque sacerdotia sibi vindicare satagabant. Mon-
achis S. Petri Caractonis in ipsis questionem de
Sancti Dionysii Nongentensi a Rotredo Wellorum
seu Perticensi comite recens fundato in concilio
Augustodunensi (quod anno 1094, celebratum esse
ab Hugone Lugdunensi Urbani legato tradit Ber-
thaldis), moverunt, nec obtinuerunt, ut est in chartu-
lariorum illius cenobii. Gottfridus etiam Grossus in Vita
beati Bernardi primi Tyronensis abbatis hujus Petri
Pictavensis synchrohi sect. 24 et 28, prefatum
Bernardum scribit a Cluniacensibus in jussu vocatum,
pro Sancti Cypriani Pictavensis Ecclesia, cui ejus-
dem Petri nulli presidebat, quam suæ ditioni de-
bere esse subditam asserebant; et quia hic auctor
nondum in lucem integer prædiit, quid de ipso con-
flicti reuterit, subjiciam: « Bernardus igitur, in-
quit, ex integro resumens laborem, ne gravioris
fortunæ icibus succumbere, metuens peccare, si
proper desidiā, aut negligentiā suam Sancti
Cypriani monasterium suam amitteret libertatem,
iterum Romanie veniens supra dictum papam (Pascha-
lem II) rogavit, ut utriusque partis causas attente
discuteret, et justum judicium faceret. Quod ille
facere subterfugens, imperavit ut aut Ecclesiam
Cluniacensibus subderet, aut nunquam in illa abbas-
tia officium exerceret. Porro vir Dei postquam pro
certo cognovit, quod in Romana curia nihil profi-
ceret, 288 nec apostolicum a suæ voluntatis de-
creto fleceret, sublimioris curie audienciam appellare compulso est. Quæ quamvis apud mortalium
potestorū inveniri nequeat, unde tamen hanc expeti-
o oportet Bernardo non latebat. Zelo igitur justitiae

accensus, illud Salomonis securus: « Justus ut leo
confidens absque terrore erit, » dominum papam, et
omnes illius in hac re complices non præsumptuosa
audacitate, sed libera magnanimitate in extremi ju-
dicij examine ante Judicem judicum nullis ignoran-
tiae tenebris falli, aliquibus se numeribus corrumpi-
nescium, constantem intimavit. Papa autem tanta
vocis audita libertate, præ indignatione virum Dei
a se discedere considetur: deinceps consiliarios suos quid
super hac re sibi fore agendum requirivit. Illi au-
tem unanimiter responderunt quatenus cum tanta
hominis sanctitate ante Judicem omnium de cause
hujus controversia discepitare non esset securum,
nec alijus disceptationis contra ipsum se partici-
pes ullo modo fore concedunt: imo communis con-
sideratione decreti, justum esse astruunt, ut sua illa
dignitas restituantur, et de illato labore et injury ab
illo venia postuletur. Joannes vero atque Benedic-

ctus, duo cardinales, qui præsentes aderant, virtutum illius magnifica præconia, qua in Aquitania noverant, audiente apostolico propalabant, talemque eonec illum Romanis predicabant, qualem in Pictavensi concilio, ubi pro justitia paratus fuerat pati martyrium, ipsemet videtur. Apostolicus autem tanti viri perfectione cognita, animum ab indignatione compescuit, et ut in concilio remearet, mandavit. Quo ingresso, ut pro se loqueretur concessit, et ut licentius ab omnibus audiretur, silentium indixit. Vir autem Domini sic cepit: Vestre sublimissima excellentiā reverendissime papa, deprecor, ut me pauca, nec a veritate discrepancia dictarum paulisper sustineat. Jam ab annis precedentibus hoc vestra paternitas, et quamplures qui huic sacro conventui intersunt, vita et sapientia sue merito multo honorabiles viri, hoc etiam non nesciunt, quatenus S. Cypriani Ecclesia, quæ nostra parvitate regimini commissa est, multorum annorum curriculis sua utens libertate, in magna religione floruit, antequam Cluniacense monasterium esse cœperit. Nunc vero Cluniacensis abbas, juxta Isaïe vaticinio, ad uxorem meam binnire non desinit, et mihi qualicunque abbatii, tamen velut archi-abbas superba tyranneide dominare appetit; et quod nostra Ecclesia, ut ancilla sibi famuletur, sua regnet, et imperet, efficeret satagit. Quod genus ambitionis novum et inauditum (nam ab illo exordium accipit) nisi in sua stirpis radice amputetur, multam virulentam prolixi propaginem emiserit, corruptionisque immensæ seminarium, si oriri permittatur, pullulaverit, etc. His luculententer peroratis, vir sanctus tacut. Apostolicus autem causæ Cluniacensium monachorum assertoribus, ut dicenter, imperavit. Sed hi, quia veritatis non habentis angulos argumenta, quibus S. Cypriani Ecclesiam suis legibus debere esse subditam, inventare nequeunt, per ambages palliatae ambitionis circuitiosibus plena, commenta quedam fingere incipiunt, qua dum justitiae regulis penitus dissidente conventus qui aderat, intellexit, S. Cypriani monasterium liberum ab illis esse astruit. Hocque iudicium apostolicus confirmans, sancto viro abbatis officium, quod interdixerat, reddidit, atque multis precibus hoc ab illo obtinere voluit, ut cardinalis sacerdotum dignitatem susiperet, et Romæ securi ecclesiasticarum causarum negotia tractatus, remaneret. » Hæc ille, cui astipulator Ord. Vit. lib. viii sua Hist. eccl. his verbis: « Circa haec tempora Bernardus Quinciaci (id est S. Cypriaci) abbas, Pictavense solum reliquit, qui præfatum monasterium, quod hactenus liberum exsisterat, Cluniaco subjugare noluit. Et quia sicut scriptum est: *Justus ut leo confidit.*, in Romana synodo contra Paschalem papam pro libertate litigavit, ipsumque quia plenarium sibi rectum non fecerat, ad divinum examen provocavit, cuius formidandam animositatēm papa reveritus est, ipsumque ut secundum ad Romanæ iuremat Ecclesias commoraretur precatus est. » Quod vero ad Petrum attinet, apud præfatum Gofridum ejusmodi elogium ipsius reperio: « Quæ dum agetur, Pictavensis urbis episcopatum regebat venerabilis Petrus episcopus, qui postea exsilium pro justitia usque ad mortem sustinuit; cuius vita sanctitas mirabilis exstitit, ut post ipsius obitum miraculorum attestatione patitur. » Scriptum epistolam anno 1034, non in vivis degenerat Petrus, censore.

AD EPIST. XXXVIII.

Guacelino. Obiit ex Rogerio de Hoveden Dominica, Non. Januar. anno 1098. Quare hanc epistolam ante hunc annum scriptam fuisse asseri potest.

AD EPIST. XXXIX

*Anselmo. Cantuariensi archiepiscopo et Anglie primati, cui statim post ejus inaugurationem Ivo
hanc epistolam scripsit.*

Monarchis Beccensisibus contra Molismenses. Quale fuerit illud dissidium prorsus ignoro, nisi fortasse pro quibusdam parceriis in archidiaconatu Piscia-

censi sitis, quæ ad Beccensem monasterium spectant, et de quibus inter illos poterat esse controversia emeretur. Non enim ex hac, sicut nec ex superiori epistola facile colligere licet. Tunc autem Beccensem et Molismensem monasteria celebritate famæ florabant, hoc a Roberto Cellæ in insula Germanica Tre-
ensis diœcesis monacho in Campania, et Lingonen-
sis diœcesis : illud Rothomagensis diœcesis ab Her-
linio, qui nomen imposuit 1034 conditum, quod
dicitur propterea Beccum Herlini : de quibus vi-
dendi Guillelmus Gemeticensis lib. vi Hist. Northm.
c. 9; et Order. Vit. lib. m. v et viii, p. 460, 549 et 711.

Ad Epist. XL.

Fratri Manegaldo. S. Jureti conjectura vera est. Epistola hie scribi potuit anno 1096, Manegaldo de Lutembach Marbacensis congregationis praeposito. De quo sic Munsterus Germania sua lib. iii: « Distan-
tia medii milliarii a Murbacho, situm est Lutembac-
ensis collegium, quod aliquando fuit Benedictinense
monasterium fundatum a quadam comite Lentzbur-
gensi, qui et monasterium Ergoicense fundavit circa
annum Christi 998. Deinde anno 1090 fundatum est
monasterium Marbacense a D. Borkhardo de Ge-
bisvuyler, et magistro Mangoldo de Lutembach. » Est
autem asceterium illud Marbacense in abbatia in-
feriore situm.

AD EPIST. XL.

Fratri Manegaldo. S. Jureti conjectura vera est. Epistola hæc scriputa potuit anno 1096, Manegaldo de Lutembach Marbacensi congregationis preposito. De quo sic Munsterus Germanie sua lib. iii : « Distan-
tia medii milliarii a Murbacho, situm est Lutembac-
ense collegium, quod aliquando fuit Benedictinense
monasterium fundatum a quadam comite Lentzbur-
gensi, qui et monasterium Ergoisen fundavit circa
aannum Christi 998. Deinde anno 1090 fundatum est
monasterium Marbacense a D. Burckhardo de Ge-
bissvuyler, et magistro Mangoldo de Lutembach. » Est
autem ascerterum illud Marbacense in abbatia in-
feriore situm.

AD EPIST. XLII.

C *Hugoni D. G. episcopo. Ex Ecclesie Suessionens. tabulis sedere cepit Hugo 1090 et 1103 desit, quo Aquile Hierosolyma rediens e vivis excessit. Ex quo tempus quo scripta fuit epistola conjicere nequeo, quamvis ante 1100 in lucem editam fuisse asserere possim.*

AD EPIST. XLII.

AB EPISC. AGR.
Guilletmum. Sibi adversantur Baronius et C. Robertus in archiflaminum Parisiensem serie: ille dum scriptam epistolam anno 1093, num. 7, asserit; hic anno tantum 1097, quem sequor. Si enim Guillelmus ille posterior hoc anno electus est, qui potuit epistola anno 1093 scribi? Fuit autem Guillelmus Carnotens, canonicus, Almarici Montisfortis comitis filius et Bertrade Philippi I, Francorum regis pellicani frater, ut ex epist. 54, sequente planum est; Robertus vero eum Humbertus Maurienna comitis prolem, Adelaidisque Ludovici Crassi uxoris germanum contendit, quod sane cum his quae habebat Ivo epistola illa cohereret non possunt, cum ibi Parisienses canonici se Guillelmum non elegisse expresse dicant: « Gratia contubernii quod habebat soror eius cum rege, » etc. Hoc enim de Adelaida Crassi uxore intelligi nequit, cum contubernium non de legitimo matrimonio, sed concubinatu tantum dicatur. Addo Guillelmum electum tantum

ut ex Chartulario S. Martini Cam-
fol. 37, charta 79 et fol. 87, charta
Martyrum. Ibi enim in data
flicatus Guillelmi legitur esse ter-
tiovicus Adelaidi nupsit anno tan-
dem chartulario probatur, folio
1116 regine Adelaidis secundus
anno Guillelmus in vivis non erat:
sibi siens, decano moriens 1102, aut
enim reliquerat.

AD EPIST. XLIV.

Non epistola hæc, sed potius edictum pontificale,
quo diœcesanos ad pacem hortatur Ivo, dici potest.

In concilio nempe Arvernensi, cuius subscriptis praesul noster, statutum fuerat, can. 1: Ut omni die et mōbachū et clericū et feminā, et quā cum eis essent in pace permanenter: tribus autem diebus, scilicet secunda, tertia et quarta, injuria ab aliquo alicui illata, non reputaretur pacis fractio: quatuor autem reliquias diebus, si quis alicui injuriam intulisset, fractionis sancta pacis reus haberetur, et prout indicatum esset, puniretur. » Quod decretum factum fuit in gratiam eorum qui vel ad terram sanctam de infidelium jugo solvendam, proficiscentur, vel saltem ad id facultatem suarum aliquid conferrent. De pace illa sic scribit Tyrinus lib. i Hist. c. 15, de Urbano II pontifice loquens: « His dictis finem dicens fecit, praeiens his qui aderant Ecclesiarum prelatis, ut ad propria reversi, cum omni instantia, et debita sollicitudine plebes suas ad idem bortentur, et invitent diligentius. » Et paulo infra: « Ante omnia juxta statuta synodi, fideliter laborantes, ut pax que verbo vulgaris treuga dicatur, ab omnibus observaretur illabat, ne ire voluntibus, et ad necessaria discurrere ullum objiceretur impedimentum. » Cui Alexander III papae consonat decretum, quod habetur ext. De treuga et pace, c. Treugas et Innowamus, et can. Si quis Romipetus et illi qui peregrinos, 24, q. 3, qui Iwonis dictis convenienter. Hoc autem statutum, aut pactum, ex Glabro Rudulfo lib. v Hist., primitus in partibus Aquitanicis anno Dom. 1041 editum est, et postea per universum Gallie territorium firmatum: ut infra ad epist. 108 dicemus. Ex quo decretum anno 1095 vel 1096, post Arvernense concilium publicatum arbitror.

Ad Epist. XLV.

Mellentino comiti. Roberto scilicet Rogerii Bellimontis domini, et Adelinæ Waleranni Mellentini comitis filie, genito, qui post Hugonem avunculum Mellentii comitatum oltinuit. Hoc ex gestorum Guillelmi, Northmannie ducis libro, et Gematicensi

A lib. vii Hist. Northmann. c. 4, addisco, quorum alter his verbis ejus meminit: « Tyro quidam, inquit, Northmannus Rodbertus Rogerii de Bellimonte filius, Hugonis de Mellento comitis nepos et haeres, » etc. Alter vero de Rogerio scribens: « Adeiuum, inquit, Waleranni comitis Mellenti filium uxorem duxit, ex qua duos filios Rodbertum et Henricum magnæ potentiae postea comites procreavit. Robertus quippe post Hugonem avunculum stum comes Mellentius plusquam 27 annis viguit. » Idem habet Ordericus Vital. lib. viii Hist. eccles., pag. 709: « Robertus comitatus de Mellento in pago Wilcassino haeredario jure post Hugonem Adelinam matrem sua fratrem possedit, et in Anglia comitatus Legecestria cum aliis pluribus, et gazis Henrici regis dono feliciter obtinuit. » Hic autem Robertus Elizabetham Hugonis Magni Henrici primi Francorum regis tertio genito, et Adelisiæ Vermandiorum comitissa filiam tori consorte, reclamante hoc Ivo ascivit. Haec enim de ipsorum matrimonio loquitur Ordericus qui supra lib. ix et xi Hist. sua, quorum postrem pag. 805: « Pulchram quoque, ait, Ysabel regis Francie neptim uxorem habuit, quæ geminam ei proleam Walernannum et Robertum peperit, ac Hugonem cognomento Panperem, et filias quinque. » Cui astupulatur Gematicensis lib. viii, c. 40, his verbis: « Eodem anno (nempe 1096, quo scripta est haec epistola) Hugo Crispicius comes Radulpho et Henrico filiis suis terram suam commisit, et Ysabel filiam suam Rodberto de Mellentio comiti dedit et peregre proficiscens (Hierosolymam scilicet), secum nobile agmen Francorum adduxit. »

Horum autem consanguinitatis. Gradum in bujusce genealogiae enumeratione obmisit Ivo, qui sponsos illos parentes a quarto ad quintum profert, cum ambo aequali a communis stirpe gradu nempe quinto, distarent. Sic enim distribuenda est illorum parentela:

260 *Gallerius, Abus dictus, ex Adelita Crispaciensi domina genuit:*

Radulphum Crispaci comitem: qui ex Gilduini Bretolicensis comitis filia alterum suscepit.

C N. Roberti comitis Mellentini conjugem, quæ marito peperit Edelinam seu Helenam

Radulphum Crispaciensem comitem, ex quo et Alienorde prima ipsius uxori orta est.

Edelina seu Helena Hugonis Montisfortis in Neustria domini uxor, quæ ex eo suscepit

Alisia Herberti Viromanduorum comitis uxor, quæ genuit alteram.

Robertum qui Hugonem abs- Walerannum absque prole de- que liberis de- (a) qui ex Oda cessit: functum : uxore genuit

Alisiam, quæ Hugoni Magno nupsit, et ex eo inter alios suscepit.

Adelinam Rogerii Bellimontis conjugem, et Hugonem quæ Adelinæ peperit

Elizabeth Roberto Mellentino despontatam.

Robertum, et Henricum, quorum ille Elizabetham duxit.

Et hæc est vera illorum genealogia; ut apud Nicolam d'Avaneum in Vita S. Nicatii c. 54 et 55, et Adrianum Morlerium in tabulis genealogicis post Ambianens. antiquitates positis, aliosque qui de Viromandius comitibus scripserunt, vide est.

Septimum gradum excessisse. Loquitur Ivo secundum antiques canones 35, q. 2, De affinitate, Nullum, Progeniem, Nulli, et q. 4 Consanguinitas, et q. 5 Ad sedem apostolicam, et sequentes.

Ad Epist. XLVI.

Ex Baronio scripta est epistola 1095, num. 9. Ego vero ipsam anno sequente missam reor, cum non nisi post interdiem tam summo pontifice cum Bertrada consuetudinem in Arvernensi concilio, (quod mensis Novembris hujus anni decimali octava die celebratum fuisse Baroniis ipse agnoscit), scriptam ex iis quæ allegat Ivo satis superque constet, nisi statim a celebrata synodo in lucem prodierit.

Ad Epist. XLVII.

Ebrardum nepotem tuum. Ebrardum Hugonis Pu-

(a) Ita vocatur in Cartul. Colomb.

teacensis filium intelligit, Guidonis de Rupeforti, ad quem scribit Ivo, ex sorore nepotem. Ita enim Aimoini continuator De gestis Francorum lib. v, c. 46, de ipsi loquitur: « Theobaldus cognomine flans stupula forestarins (regis Roberti) firmavit Montem Lethericum. Ipse habuit unum filium nominatum Guidonem, qui accepit in uxorem dominam de Firmitate et de Gommel. Idem Guido genuit ex ea Milonem de Bray et Guidonem Rubeum: comitissam quoque Reitestet, et Bonamvicinam de Pontibus: Heлизabeth etiam uxorem Joscelini de Cortinaco, insuper dominam de Puisato, » etc. Chartularium vero S. Martini Campensis fol. 109 verso, Ebrardum Hugonis de Puteolo et Agnetis ejus uxor filium asserit. Ex quo ipsum Guidonis quoque nepotem fuisse colligitur. Inter eos autem qui anno 1096 Hierosolymam profecti sunt, Ebrardus de Puteolo apud Tyrinum lib. i Hist. bell. sacri c. 17, numeratur, et in Chronico Mauriniacensi cenobii lib. ii, post initium hæc leguntur: « Emit (nempe Philippus I, Franc.

rex) cam ab Ebrardo de cuius feodo pendebat, qui dominus Poteoli babebatur, et Hierusalem proficisci cebatur. Scripta autem est epistola eodem anno quo superior.

AD EPIST. XLVIII.

Remensem metropolim quondam majorem vestrum. Fuerat enim Urbanus II, antequam ad summum Ecclesie evehetur apicem, canonicus Remensis, ex Vita S. Brunois in breviori Remensi.

Manasses. Hujus nominis II, quem Robertus in Remensium serie presulum Urbani gentilem asserit, utpote Castilloneorum familia prognatus. Electus vero fuit ex eodem Roberto anno 1096, quo et hæc epistola scribi potuit, cum ipsa electionis illius confirmationem postulebat.

AD EPIST. XLIX.

Stephano palatio comiti. Qui Carnotensi quoque et Blesensi comitatibus potiebatur. Comes autem palatinus, seu palatiū dicebatur, quod in regis palatio, super regis commensales dignitate fungetur, aut inter ipsos eminenter. Hac autem epistola de claustris Carnotensis Ecclesiæ immunitate agit Ivo, ratione ejus inter episcopum et aëdis primariae sodales sacros, et Carnotenses comites lites et iurgia plura emerserunt. Scripta autem hæc epistola, antequam prius Hierosolymitanum iter arriperet comes, quod anno 1096, contigui mense Septembri, ut est apud Fulgerium Carnotensem Baldwinum Goffridi Lotharingi Iratris capellannum, qui in comitatu præsens erat, libro quem *De gestis peregrinorum Francorum*, etc. edidit et alias hujus temporis scriptores.

De securitate pro qua me invitasti. Securitatem vocat sacramentum seu juramentum, quod antistites Carnotenses in primo suo in urbem adventu, aut ingressu, ejusdem urbis comitibus ad altare S. Candidi, turris seu palatiū comitum, præstare solent, quo se nihil acturos ut comitatum amittant, novi præsules profitentur.

AD EPIST. L.

Picueris. Rectius Pictiveris, quod est Westmensis agri, seu verius Belsia superioris oppidum, vulgo, *Pliuvers, Piviers et Pitiuviers* appellatum.

GUILLEMUM EPISCOPUM IBI ELEGIS. De eo supra in epist. 43, commentator dictum est, ex qua Carnotensis Ecclesia aliquando sodalem fuisse constat. Fuit autem hæc epistola circa 1097 aut 1098 scripta.

AD EPIST. LI.

Sanctioni. Ex decano Anrelianens. factus est episcopus circa 1099, et Senonensis metropolitanus permissu apud Nantonii castrum ab Ivone Carnotensi, Willermo Parisiensi, et Waltero Meldensi episcopis inaugurus, reclamante licet eorum factio ne, qui Joanni archidiacono episcopatum Aurelianensem ambienti, favebant. Verum vix anno absoluto sedem occupavit, cum Joannis illius arte, ab Hugone Lugdunensi archiepiscopo sedis apostolicae legitimo, ab ea deturbatus et ejectus fuerit; ut scribunt Senertius in episc. Aurelianens. serie, 221 Sausseus Annal. Aurel. lib. ix, num. 9 et seq., et Symphor. Guido in Hist. cbronol. episc. Aurel., num. 63 v. *Sequens*, ep. 54, que tota de Sanctionis ad episcopatum promotione est. Quo autem anno scripta fuerit hæc epistola, nemini dubium esse potest quin fuerit 1099, cum eodem coopererit et desierit.

AD EPIST. LV.

BELVACENSIS ELECTI. Ansetmi videlicet, qui ex Louveto Hist. Belvac. lib. IV, c. 2, et Roberto in Belvacens. antistitum serie, num. 49, hoc anno 1099 electus est, quo etiam hanc epistolam scriptam contestatur Baron., cui non relinquit.

AD EPIST. LVI.

Duo concilia. Nempe Claromontanum, seu Arvernense et Turonense, quæ eodem anno in Galliis celebrata sunt (de Pisano enim nihil ad rem) ex

A eodem Baronio ad an. 1095, num. 53, cui hanc epist. tribuit.

AD EPIST. LVII.

De fratre illo qui ter vobis fugiens secundum constitutionem monastice regulariter suscepit fuerat. Non tantum in regula S. Benedicti, c. 29, sed etiam in aliis SS. Patrum; ut Pachomii art. 9, fructuosi Braccarensis episcopi c. 20, Magistri c. 64, et similiū, nonachos fugientes et redeentes suscipiendos esse dicitur. Discordant tamen in numero. S. enim Benedictus usque tertio tantum recipiendos censet, cum Magistro. Quibus astipulatur S. Bernardus Clarævalis abbas, ea quam ad Petrum Cluniacensem abbatem epistola scribit: « Frater, inquit, si exierit frequens de monasterio, usque in tertium reversus, resuscipiat; amplius jam non suscipiat; quia talis apud Deum ejus cognoscitur divini servitii fides, qualis apud homines pedum stabilitas. Petrus vero Venerabilis lib. I, epist. 18, Iovni nostro subscrabit, dum fugitivum monachum toties in monasterium admittendum putat, quoties pœnitens regreditur, juxta Christi Domini sententiam, qua parcentum intimis septuagies septies jubet; hoc est quoties veniam deprecatur. Idem Petrus noster Blesensis astruit, epist. 88, quam Ricardii Cantuariensis primatis nomine, Theoderiensi abbati, scripsit: « Quod devote, ait, et humiliter misericordiam petit, quod omni satisfactioni secundum regulam sancti Benedicti se offert; quod judicium a misericordia non excludit. Misericordiam quam monastici ordinis institutor ad ternarium numerum coarctavit, evangelicae mansuetudo gratia septuagies septies ampliavit. » Societas Jesu sodales nullum abeuntem, aut dimissum ex eorum congregatione et postea reductum, vel sponte redeuentem, nisi iterum admittunt; ut ex regulis Provincialis c. 5, num. 46, et ultimo exploratum est, quod illi homines raro ad instituti eorum disciplinam idonei inveniantur.

C *Sed quia sacrilegium quod commiserat.* Forte quasdam res monasterii sibi retinuerat proprieoque fecerat, quod maxime monacho prohibetur propter peculiaritatem vitium ascetis omnibus interdictum. Ita enim S. Benedictus in regula c. 33: « Præcipue, inquit, hoc vitium radiciter amputandum est de monasterio: ne quis presumat aliquid dare, aut accipere sine jussione abbatis; neque aliquid babere proprium, nullam omnino rem, etc. Quod si quisquam hoc nequissimo vitio deprehensus fuerit delectari, admonitus semel et iterum si non emendaverit, correptioni subjaceat. » In regula quoque S. Fructuosi cap. 8, peculiaritas abominationis dicitur: « Peculiaritas, ait, aut in utensilibus, aut in vestimentis, aut quibuslibet rebus vilissimi saltem, et affectibus omni modo vletetur, quia abominatione monachus est, et infamum quidquam possidere superfluum, aut reservare proprium, vel occulitum, quod non longe ab Ananias et Saphire exemplo segregatur. » Quæ est sententia S. Augustini serm. 27 *De verbis apost.*, ubi de Anania loquens: « Dum ex eo, inquit, quod promiserat partem subtraxit, sacrilegii damnum et fraudis. Sacrilegii, quod Deum in pollicitatione fellererit: fraudis, quod integris muniberis portionem quamdam putaverit subtrahendam. » Hunc sequitur Chrysostomus in Acta apost. hom. 12: « Quare, inquit, hoc fecisti? (Ananiam alloquitur). Voluisti habere? Oportebat initio habere, et non promittere: nunc autem postquam consecrasti, magis sacrilegium commisi. » Ecce enim in eamdem currit sententiam dum Ananias peccatum sacrilegium vocat. Quod faciunt Arator lib. I in Acta, Beda, Hugo, Lyranus in cap. v Actorum: Imo et Theodorus Beza cum hoc caput scribit, num. 2: « Ananias et Saphira cum hoc preedium Domino consecrassent, postea per sacrilegium partem pretii seposuerunt, ne in Ecclesiæ conspectum veniret:

quod tamen dissimulabant; ita ut ad sacrilegium etiam accederet diffidentia et hypocrisis. » Quare vere sacrilegi sunt monachi, qui proprietatis virtutis laborant, cum ex eo quod monasterii facultates, que ad Deum spectant, qui usum tantum facti non juris, aut dominium utile, non absolutum, ipsorum prepositis reliquit: tum quod cum paupertatem monachii voverint, pecularitatem voti desertores fiant. Quæ autem pena maneat monachos, seu coenobitas proprietati studentes; bæsi est, cum ex Ivone hac epistola: *tum ex cap. Cum ad monasterium, et De statu monach.* ut a ceteris in morte separentur, communèque sepulcrum non habeant cum aliis fratribus. Quod ita eavit concilium Anglicanum sub Lanfranco Dorobrensis, seu Cantuariensis Ecclesiæ archiepiscopo Londini anno 1075, celebratum his verbis: « Ex regula B. Benedicti, Dialogo Gregorii et antiqua regularium locorum consuetudine, ut monachi ordinem debitum tenant, etc. Si quis vero aliquid propriis sine præfatis licentia babere in morte fuerit deprehensus, nec ante mortem id reddiderit, cum penitentia et dolore peccatum suum confessus, nec signa pro eo pulsenter, nec salutaris pro ejus absolutione hostia immoletur, nec in cœmeterio sepelietur. » Imo, si sepultura jam donatus fuerit, effodiendum canones jubent et in sterquilinum projicendum assurterunt. Ita cap. *Cum ad monasterium supra citatum § 2:* «Quod si proprietas apud quemquam inventa fuerit in morte, ipsa cum eo in signum perditionis extra monasterium in sterquilinum subterretur; secundum quod B. Gregorius narrat in Dialogo se fecisse,» lib. nimirum iv, c. 56. Idque dummodo sine scandalo fieri possit, ut habetur ex cod. tit. cap. *Super quodam.* Quare tanta nequitie malum velut gehennæ precipitum, et quasi iter conducens, ad infernum evict monachus secundum B. Leandri lib. *De institutione virginum*, c. 18, consilium. Videndum Joannes de turre cremata in Regul S. Bened. c. 97. Quo anno hæc epist. scripta fuerit non constat.

AD EPIST. LVIII.

Congregationi Senonensi B. Stephani, id est canonice matris Ecclesiæ collegio, seu ut vulgus loquitur, Capitulo adiis primaria, quæ sub S. Stephani nomine dictata est. De urbis vero Senensis dignitate legendus est Claudio Robertus in Catalogo archiepiscoporum ipsius.

222 *Electum vestrum.* Daimbertum intelligit, qui, Richerio vita functo vi Kal. Januarii 1096, a clero Senonensis Ecclesiæ in archipresulem electus est ex archidiaclavi et vicedomino. De eo consecrando consulti Hugonis archiepiscopum Lugdunensem Ivo epistola 59 sequente, et epistola 60, ejus prohibitioni defert: ita ut manus ab ejus consecratione continuerit, ut loquitur ipse. Cum autem Daimbertum 1096 electum fuisse dixerimus, quo anno hæc scripta sit epistola nemini dubium esse potest.

AD EPIST. LIX.

A versutia Turonensis archiepiscopi. Radulphi bujus nominis secundi, qui præpositura in ecclesia Aurelianensi fungens, Joannem quendam ejusdem adiis archidiaconum vulgi rumoribus omnino diffidatum intrudere conabatur, nullumque non movebat lapidem quo Sanctionem episcopum jam consecratum de dignitatis adeptæ fastigio pessum daret; ut epistola 66 et 67 constat. Cum autem fronde dicti Radulphi Sanctio anno 1099 depositus fuerit, hanc epistolam eodem scriptam suscepit.

AD EPIST. LX.

A Puteacensibus. Hugone scilicet patre, Ebrardo, et altero Hugone, Guidone, et Waleranno ejusdem Hugonis prioris filiis qui ipsi Ivoni, nec non Ecclesiæ Carnotensi cui plura subsunt in Beloia oppida et possessiones, damna intulerant multa, ad eos campestres diruerant, fruges ipsarum igne et ferro consumperant, jura episcopatus divertere, et sibi vindicare moliti fuerant, propter quas sibi, et Ec-

clesie sue illatas injurias, tam ipse Ivo, quam alii episcopi, eos sacris interdixerant. Hugoni autem legato succenset Ivo, quod se inconsulto communioni Ecclesiæ restituisset nulla damnorum, quæ perpessus fuerat, facta satisfactione. In concilio quidem Vernense 1, can. 9 legitur. « Quod si aliquis se reclamaverit injuste sic excommunicatus, licentiam habeat, ad metropolitanum episcopum venire, et ibidem secundum canonicam institutionem diijudicetur, interim suam excommunicationem custodiat. Quod si aliquis ista omnia contempserit, et episcopus emendare minime potuerit, regis iudicio exilio condemnetur. » Ibi ne verbum quidem, quod a metropolitanâ, vel primatâ possit absolvî, immo patius quod excommunicationem suam custodiat; quare Ivo justam conquerendi de Hugone legato ansam nactus erat: Hanc vero epistolam anno 1099 scriptam contendit Baronius num. 4. Ego 1096 cum eodem Hugo et Ebrardus Puteacenses Hierosolymitanum iter aggressi sint, et inter proceres legantur apud Tyrium lib. i, c. 7; lib. ii, c. 1 et lib. vi, c. 17. Order. Vital. lib. ix et Sugerium in Ludovico Crasso, qui de Hugone alterius Hugonis filio loquens: Pater ejus, ait, mira superbia in primordio Hierosolymitanæ vie arma assumpserat. » De Ebrardo vidimus supra ad epist. 47, etiam epist. 75 et 76 sequentem.

AD EPIST. LXI.

Secundum consuetudinem Ecclesiæ nostræ, synodus vii Kal. Novemb. celebrare debemus. Bis in anno synodos celebrare Nicæano i, c. 8; Antiocheno i, can. 18. Regiensi can. 4, Arasanico I, can. 29, aliiisque pluribus decretum fuit, ut est apud Grat. 18 dist. *Hebatur et Propter.* Kalendis nempe Martii et Octob. Et quamvis illud in octava synodo abrogatum fuerit, ead. 18 dist. *Quoniam quidem,* in Ecclesiæ tamen Carnotensi servatus est mos bis in anno synodos celebrandi, Martis, Mercurii, et Jovis intra octavas Pentecostes ab archidiaconis et capitulo Carnotensi, et Mercurii post festum S. Lucæ evangelistæ. Unde hanc epistolam 1099 scriptam colligo, quod eadem anno septimus Kal. Octob. in diem Mercurii incidenter, cum littera Dominicinalis illius anni fuerit B.

Vivernensis electi. Guidonis scilicet, non Hervei, vel etiam, ut scribit Sausseius Hugonis, quorum ultimum cum esset ex Autissiodorensi canonico Nivernensis electus, 1103, velletque eum Hugo Lugdunensis primas apud Edouos sue provinciae consecrare, obstitit Ivo, quod nulus episcopus extra provinciam consecrari debeat, dist. 64 et 65. Prior autem ex Severtio in Nivernensium episcoporum serie electus fuit anno 1097. De Guidonis igitur electione explicanda est tabella, cum anno 1099 electus fuerit Guido, cui hanc epistolam Baron. num. 22, ascribit, quod non inficer.

AD EPIST. LXII.

Adelitia Puteacensis castri domina. Hugonis Puteacensis uxoris, Hugonisque alterius Ebrardi Guidonis et Humbergæ mater, ut ex S. Petri in Valle Carrotens. aganone, fol. 103 et 109 colligo.

Parochiam. Hic parochia pro integra diocesi usurpatum, ut apud autores sæpe.

De clericis autem vel monachis Puteacensibus. Intelligit Ivo monachos Majoris monasterii, ad quos Puteacensis cella seu prioratus pertinet, qui, cum ab episcoporum correctione sint immunes suo utebantur privilegio, et interdictum ab Aurelianensi episcopo Sanctione, in cuius diocesi Puteacum situm est, indictum, observare recusabant.

De Gervasio. Is Castrinov Thimeriarum dominus fuit in diocesi Carnutensi, ut ex epistola 261 sequente patet. Hanc autem Ivonem scripsisse anno 1099 planum est, cum Sanctio, cui eam mittit, eodem anno episcopatum Aurelianensem adeptus sit, et eodem privatus.

AD EPIST. LXIII.

Nihil ad hanc epistolam dicere possum, nisi quod scilicet certe digna est, et qua sacerdotibus et novatoribus legatur, ut illi suum officium agnoscent: hi iu alterius praejudicium, quod ad eos non spectat ministerium haud usurpare, addiscant.

AD EPIST. LXIV.

Joanni Aurelianensi electo. Is Radulfi Turonum archiepiscopi, æmolorumque Sanctionis arte, in Aurelianensem, decessore expulso, cathedralm intrusus est vertente anno 1099, quo et scripta epistola fama licet discurrente sinistra quod ipse postea Venere abutetur. Joannes alter Radulfi germanus illud satis ex dictis compertum habetur, et ex Ivone epist. 66, 67 et 68 amplius patebit.

AD EPIST. LXV.

Latinacensem abbatem. Lagny, diœcesis Parisiensis in archidiaconatu Briœ, ordinis Sancti Benedicti, inter Letutiem Parisiorum et latinum Melitarum, ad Matronam fluvium. Sanctum Fursem Scotum habuit auctorem: **223** Heribertum vero Campaniæ, seu Trecarum comitem, qui ibidem mortuum resurrectionem exspectat, restitutorem circa annum 993.

AD EPIST. LXVI.

Abbas Burgulensi. Baldricus scilicet Aurelianis oriundus, qui cum Burgoliensibus nomen dedisset, ejusdem monasteri abbas electus est anno 1083. Natalis Bercosoli cum prælationem ambiret, nec obtinuerit, Dolensi tandem potitus est anno 1108, ut ipsem in Historie sua Hierosolymitanæ præfatione agnoscit; licet Argentreus Histor. sua Armor. lib. m. c. 44, post Rodlandi Dolensis episcopi obitum anno 1111, id accidisse narrat. Cum famen certum sit illum post Wigrinum Carnotensis Ecclesiæ cancellarium qui electionem de se factam acceptare recusavit, statim electum. Confer cum dictis ad epist. 176 sequentem. Hujus Order. Vital lib. ix Hist. sua eccles. sub finem bis verbis meminim: « Hucusque venerabilis Baldrici proscutus sum vestigia, etc. Praefatum seniorem, quem bene cognovi, veneranter honorare decrevi. Hic civis fuit Aurelianensis, monachus et abbas Burgulensi, liberalibus imbutus studiis, et religiosa meritis vita venerabilis. Inde pro religione et sapientia ad gradum Dolensis archiepiscopatus selectione proiectus est ecclesiastica. In episcopatu monachatum servavit, et cum monachis prout sors dabant, plerumque habitavit. Indomitis enim Britonibus præterat, quorum perversitatem tolerare non poterat; unde protervos et ex leges frequenter deserbat, et in Northmanniam fugiebat, ubi Dolensis Ecclesia super Riesen fluvium a temporibus sancti Sansonis, Regnante Hildeberto rege Francorum, fundos habebat, et quiete pacifice que possidebat. Ibi scriptis et dogmatibus suis auditores suos ad Dei cultum incitabat, et vicina coenobia Fisanum scilicet, ac Fontanellam, atque Gemmaticum, aliaque plura visitabat, et in timore Dei sacris sermonibus confortabat. Tandem in senectute bona defunctus est et Pratellis in basilica S. Petri apostoli ante crucifixum sepultus est. » Die nimirum 7 Januarii 1129, vel etiam 1131, apud Severt. in Dolens. episcop. serie. De eodem Petrus Malcencensis abbas' epistola ad eundem missa sic loquitur: « Felix revera, et Deo amabilis terra Britannia tanti sideris illustrata coruscationibus. Exultat Oriens apostolicorum Patrum doctrinis, cui gloriosissima palma decorata; letetur nihilominus et Occidens, primatis tanti titulis insignita. Deponat gens effera genuinam quadammodo feritatem, cursitanti ad sui speculatoris mellifluum affabilitatem. Non imputetur ei ulterius fatuitas quædam naturalis, tam sapientissimi antistitis documentis informata. » Quædam scripta posteritati reliquit: Historiam videlicet Hierosolymitanam; Roberti de Arbressello, de quo plures in his observationibus,

A Vitam et gesta; S. quoque Sansonis ejus decessoris acta, et alia quadam, quæ vel temporum injuria, vel sequentium incuria exciderunt, aut in situ et pulvere pascedis blattis adhuc delitescent. Quoad vero epistolam, ipsam lucem vidisse labente anno 1099 vel saltem vertente 1100, ex ipsa facile intelligere licet. Est autem Burgolum monasterium Benedictinum diœcesis Andegavensis tribus leucis Gallicis a Salmo distans, ab Emma Theobaldi primi senioris dicti Carnotensis comitis filia Guillermo Pictonum comitis conjugé conditum et optimis redditibus fundatum circa annum Domini 992, ut in ipso fundationis instrumento legi.

AD EPIST. LXVII.

Eccœ jam transacto hoc septennio. Hanc epistolam anno 1093 et non 1099, ut est apud Baroium ad hunc annum num. 15 scriptam fuisse ex eo colligo, quod Ivo desinente 1090, inauguratus sit Carnotensis episcopus: ut alibi probo, et non 1092, ut Baroium et alii contendunt.

AD EPIST. LXIX.

Stirpensis Ecclesiæ præposito. Stirpense, sive S. Petri de Stirpo, vulgo l'Estreppre, coenobium est canonicorum regularium in diœcesi Lemovicensi.

Lemovicensis episcopus. Forte Guillelmus, Humbaldi ab Urbano dignitate semoti successor, qui tertio sui pontificatus anno, Genevo extinctus est circa 1099, quo forte hæc epistola scripta.

AD EPIST. LXX.

Monasterio S. Faræ. Phara monasterium vulgo dicitur Furnoustier, quod est ordinis Benedictini diœcesis Meldensis, a S. Fara divi Faronis Meldensis episcopi sorore conditum circa 660. Hanc vero epistolam anno quo supra dum belli sacri causa Adelæ maritus abesset, scriptam C puto.

AD EPIST. LXXI.

Guillelmo gloriose rege Anglorum. Russo dicto, hujus nominis tertius Northmannorum duci, Anglorum regi secundo post Guillelmum patrem, qui cum anno 1088 inauguratus sit, saltem ante illum hanc epistolam scriptum fuisse negari potest sicut et post 1100, et ad eos anno 1099, missam arbitror. Hanc ad ipsum missam a Carnotensi capitulo epistolam in ms. codice qui penes me est, inventio, quæ ne excidat hic apponam: « G. Dei gratia Anglorum regi A. decanus et Ecclesiæ Carnotens. canonici, ci placere per quem reges regnant. Non modica tibi incumbit probitatis necessitas, si patris tui gloriose atque magnifici regis virtutem, et matris tuae sanctissimam, atque excellentissimam remnisceris prudentiam, quorum mors sicut humano generi incredibiliter damnosa exstitit, ita omnibus in commune incredibilem moerorem attulit. Bene tamen est, Dei gratia, quod te superstitem habemus in quo paterna fortitudinis imago ita representatur, ut parum distet, quin patris identitas magis quam similitudo exprimatur. Hæc ad te scriptissim non mendicando, sed in notitiā tuam venire desiderante, obsecrantes ut nobis dilectionis vicem reddas, non enim erit amor tuus infruitosus, si eum Ecclesiæ matris Dei impendas; quia, sicut apud auctorem suum et filium obtinere meruit specialem dilectionem, ita etiam habet pro quibuscumque voluerit præcipuum interveniendi potestatem. Vale. » Potius vero hæc epist. mitti 1088, statim post ipsius inaugurationem.

Nivardum de Septolio. De hoc Ordericus Vitalis lib. x eccles. Hist. pag. 767, ad annum 1099 **224** his verbis agit: « Guillelmus rex cum Guillelmo dux Pictaviensum ductu Alinarici juvenis (de Monteforti) et Nivardi de Septolio, » etc. Est autem Septolium oppidum diœcesis Carnotensis et archidiaconatus

Pisciaciensis *Septuicil* vulgo dictum; quare Nivar-dum illam Ivo suum parœcianum appellat, quod in sua diœcesi moraretur.

AD EPIST. LXXII.

G. abbatii S. Guadregesilz. Girardus is fuit, qui Lanfranco suffectus est 1091, et hujus monasterii curam usque ad annum 1125 gessit ex Cl. Roberto in abbatiis Gallie sub Fontanella nomenclatura. Ex quo annus missionis epistole hujus vix judicari potest. Quia de altarium reconsecratione hic scribit Ivo, jam exolaverunt, neque amplius servantur, sive ex consuetudine, sive ex ignorantia.

AD EPIST. LXXXIII.

Bernardo Majoris Monasterii abbati. Inter Majoris Monasterii abbates in lib. De gestis episcoporum Turonensem et abbatum Majoris Monasterii, citius reponitur. tbi enim dicitur: « Hic rexit Ecclesiam istam usque ad annum 1036, decimè videlicet annis et obiit vii Idus Maii. » Quod cum vero stare non potest. Bernardus enim ille fuit tantum electus abbas post Bartholomæum, qui vi Kal. Martii anni 1083, vel circa desit, ut P. ad epistol. 4 annotavimus. Quod ex charta 189 charterulari ipsius monasterii « De beneficiis que in Vindocinensi provincia, seu archidiaconatu sita sunt, » patet, cum ibi dicatur annum quo Urbanus papa II, ecclesiam Majoris Monasterii consecravit (qui fuit anno 1090), decimum tertium ejus administrationis fuisse. Hanc autem epistolam circa hunc annum, aut paulo post scriptam fuisse reor, quod de ejus benedictione in ipsa mentionem faciat tanquam de re recenti.

Promotionem abbatis faciat episcopalis benedictio. V. Glossam in Clement. Attendentes, de statu regulari. Joann. Andr. et Henricum Ostiens. ad cap. Tuam 10 de ætate et qualit. ordinand.

AD EPIST. LXXIV.

Hildeberto Cenomanensi episcopo. De hoc ita Order. Vital. lib. x Hist. ecclesiast., pag. 770 et 771, scribit ad annum Christi nati 1098: « His temporibus venerabilis vita Hoellus, genere Brito, Cenomanorum episcopus defunctus est. Helias autem comes Goifredum Britonem decanum ejusdem Ecclesie ad episcopatum elegit; sed perveniens clerus Hildebertum de Lavacei archidiaconum in cathedra pontificali residere compulit. » Et paulo infra: « Hildebertus autem post mortem Gisleberti Turenensis archiepiscopi, a clero et populo electus est, nutuque Dei de Cenomanico culmine metropolitanam sedem adeptus est. Hic mansuetus fuit, ac religiosus; et tam divinarum, quam sæcularium eruditiois literarum studiosus, temporibus nostris incomparabilis versificator floruit, et multa carmina priscis poematibus æqualia, vel eminentia condidit, etc. Eleganter enim et sapienter loquitur de Christo et Ecclesia, de corpore et anima, de gestis sanctorum et virtutibus eorum, de laude virtutum et virtuteratione virtiorum, etc. Hic sacer heros fere 35 annis præstatutus officium exercuit, studiisque bonis in docendo et faciendo specialiter instituit. Ecclesiam S. Gervasii, ubi corpus eximii confessoris Christi Juliani requiescit multis modis laudabiliter decoravit, » etc. De ipso quoque Hildeberto Baroniis ad 1107, num. 14, honorifice satis loquitur, quem consule: hanc autem epistolam anni 1100 initio scriptam esse necesse est, cum eodem die 5. Nonas Augusti Guillermo Russus de quo hic suppresso nomine agit Ivo et qui proditionis insimulabat Hildebertum in Nova foresta, quæ apud Anglos est, ictu sagittæ interiit, ut Order. Vital. lib. x, p. 783 refert.

AD EPIST. LXXV ET LXXVI.

Joanni Aurelianensem episcopo. Hujus nominis prima non secundo. Id enim quod supra ad epistolam 60 dixi, ut aliter sentiam non patitur, siquie-

A dem Puteacenses pater, mater et filii, ab Ivone diris devoti, anno 1095, ecclesiasticæ communioni restituti sunt ab Hugo. Lugdunensi anno 1096, antequam bello sacro nomen darent: imo Ivo ipse Sancti Aurelianensis episcopo epistola 6 scribit, se pacem fecisse cum Adelicia Puteacensi castri domina, et suam ei injuriam remississe. At Sanctio Joanni illi primo suffectus est anno tantum 1099, quo adversus Hugoem Puteacensem Adelicia maritum, qui tunc in Syria agebat, cum eo anno Hierusalem a Godfrido Bullonio et Francis capta fuerit, de injuriis sibi ab ipsis illatis conqueri non poterat, vigente maxime treuga Domini, qua cruce signatis et transmarina expeditione accinctis inducere imperturbatur, ut habetur epistola 168 sequente, nisi dicatur, illis Puteacensibus dominis, Hugo scilicet et Ebrardo, ad sua anno 1099 reversis, ad votum redisse et novas injurias Ivoni intulisse, quod sane non inficior, cum eodem anno D'umbert Scnonensem sedem, Joannes II Aurelianensem occuparent, et Guido Nivernensis dicebatur electus, quod nondum esset confirmatus.

In Arvernensi concilio. Desunt sane plures hujus concilii canones, cum inter eos qui a Baronio vulgariter sint cum ex Lamberto Atrebateni episcopo, tum ex Franc. B. Foresteo, qui eos ex Sandionysiana Bibliotheca descripsit, et alii, nihil eorum de quibus ait Ivo hic, inveniatur. Canone siquidem 32 editionis Lambertinae tantum dicitur: « Si quis episcopum ciperit et incarceraverit, perpetuae infamie subjaceat, ulterius arma non exerceat; » et can. 9 posterioris editionis habetur: « Qui manus iniecriter in episcopum, vel eum in vincula, aut carcere duxerit, impius declaretur, et ut legis, cognitionisque Dei expers anathematice feriatur, atque ab ecclesiæ communione rejiciatur. » Neverbum quidem de excommunicatione aliorum episcoporum. Fieri potest ut ampliores fuerint concilii hujus canones, cum alii citentur a scriptoribus, qui tam inter vulgaris non reperiuntur, imo non concordant qui in lucem prodierunt, et Ivonem, qui concilio aderat, imponere velle veritati, aestimandum non sit.

AD EPIST. LXXVII.

Hugonem Belvacensis Ecclesie decano. Cognominatur batur 225 de Gerberoy ex Cl. Roberto in Belvacensiis episcoporum serie dum. 49, et Louveto hist. Belvac. lib. iv, c. 23.

Adversus episcopum. Anselmum Belvacensem auctisitem, qui sedem iniit 1099, et porrexit ad xii Kal. Decembris, quo desit.

AD EPIST. LXXVIII.

Monachis Dolensis monasteri. Dolense illud monasterium in Bituricensi provincia ab Ebbone toparcha Caroli Simplicis Francorum regis tempore, conditum est, circa 913, ad Augerim vel Indrum fluvialium vulgo *l'Indre*, despiciens visu, sed cerebra in multiplici discursum alvei sectione, ac paludem aliquantis in locis ad transmeandum difficilem, ait Aimoinus Floriacensis, qui in Biturigum finibus supra Castram inter Rodulphicæ castellum et idem Dolense Ascerelinum oritur. Dolensis vero Ecclesia ab Urbano II S. P. dum in Gallia ageret 1095, dedicata est, que cum a segregibus Hugonotis eversa fuisse, monachi illius celebris abbatis et S. Gildasi vicinae sæculari toga donati sunt anno 1623 a Gregorio XV P. M., procurante Henrico Borbonio Condæo principe, qui eo die quo hæc scribem ab humanis excessit, et annuente Ludovico XLI, Francorum rege, qui canoniconum is: S. Martinii Castri Rodulphi Ecclesia sodalitum institui permisit, quorum inspatriatus, seu nominationem eidem principi permisit V. CC. Robert. in abbatis Galiliarum D. V. Dolense.

Bernerii quondam Bonavallensis monachi. Bonæ-

vallensis abbatis futuri, qui tunc Dolensis electus fuerat, de quo I ad epist. 147.

De monasterio Crucis. Quod alias dicitur Crux Heltonis vel Madriacense cœnobium, seu etiam Crux S. Leufredi dioecesis Ebroicensis ordinis Sancti Benedicti, quod ibi gloriosus confessor Christi Leudfredus tempore Hildeberti et Hiperici juniorum regum Domino feliciter 48 annis militasse legatur, ut habet Ordericus Vitalis lib. iv Histor. ecclesiast. pag. 524 et seq.

Guinondo. De hoc idem Ordericus ubi supra, sic scribit: «Guitmondus venerabilis monachus cœnobii quod Crux Heltonis dicitur, ubi gloriosus confessor Christi Leudfredus, ut S. regio jussu accessitus Pontium transfreravit, et oblatum sibi a rege et proceribus regni onus ecclesiastico regimini, omnino repudiavit. Erat enim aeo maturus, et religiosus, ac scientia litterarum eruditissimus, cuius ingenii præclarorum specimen evidenter patet in libro de corpore et sanguine Domini contra Berengarium, et in aliis opusculis ipsius. Hic itaque cum a rege rogaretur ut in Anglia secum moraretur, et congruum tempus cum promovendis præstolaretur, secum subtiliter deliberavit, suique votum propositi aliud esse demonstrans, regi respondit. Multa cause me repellunt ab ecclesiastico regimine, etc. Admiratus rex cum proceribus suis insignis monachus constantiam supplex, ac devotus impedit ei decentem reverentiam et competenter honoratum, jussit eum remeare in Neustria, ibique quo vellet suam præstolari presentiam, etc. Non multo post defuncto Joanne Rothomagensium archiepiscopo, rex et alii plures Guitmundum ad archiepiscopatum elegerunt; sed simul ejus, quos idem viluperaverat, ne archipresul fieret, quantum potuerunt, impediwerunt. In tanto viro nihil objicendum invenerunt, nisi quod filius esset presbiter. Ille autem ab omni avaritia purgari volens, et inter exteros pauperitate proni, quam inter suis dissensiones fovere malens, Odilonem monasterii sui abbatem, reverenter adiit, et humiliiter ab illo licentiam peregrinandi petit et accepit. Porro illitterans abbas metu nesciebat quantus sapientiae thesaurus in præfato doctore latet, ideo desiderabilem philosophum de monasterio suo facile dimisit, quam Gregorius VII papa veniente ad se gaudens suscepit, cardinalem S.R.E., præfecit, et Urbanus papa jam probatum in multis metropolitanum Adversus urbisolemni ordinavit. Hæc urbs tempore Leonis IX papa a Northmannis qui primo Apuliam incoluerunt constructa est: et a Romanis, quia ab Adversis sibi cætibus edificabatur, adversus dicta est. Ita laud diu stetit, cum a Rogerio Siculo principe solo æquata fuerit 1135 ex Chronicô Beneventano. De Roberto quædam habeo in membranis, sed non ad manum: de uno sufficit, ut cui de alio dicatur, fides adhibeatur.

Ao EPIST. LXXIX.

Philippo Treccassino episcopo. Sedit ab anno 1080, vel 1082, ex Camusato in Prompt. antiquit. Trecen. ad 1114, et infra. Synodus autem de qua hic loquitur Ivo, habita est circa 1099, quo anno ad finem vergente, Guido, Nivernensis electus, consecratus est, et hæc epistola scripta.

Sed, quia ad concilium vocatus non venisti, etc. De pœna episcopis ad synodum non venientibus infi-genda, habetur 18 dist. cum pervenit et aliis, apud Ivonem lib. iv, tit. 2, c. 3 et 6. Panorm. et parte v, deer. c. 114, sed et apud Ant. Augustinum lib. vi juris vet. pontif. epit. tit. 65.

Ao EPIST. LXXX.

Willemo Fisanensis monasterii abbati. De eo sic Order. Vitalis lib. iii, p. 495: « Willemus autem de Ros Bajocensis clericus qui in eadem Ecclesia tripli erat honore preadius, erat etiam cantor, et decanus, et archidiaconus, etc., non multo post sæculi pompas spente relinquens, Cadomensis monachus

A factus est, et inde priusquam unum annum in monachatu proficeret, ad Fisanensis cœnobii regimen assumptus est, » et lib. xi, pag. 832 de illo loquens: « Hic venerabilis vir, inquit, bonis moribus pollens laudabiliter vivit; et multarum nectare virtutum imbutus a pueritia viguit, et in clericatu, ac monachatu speculum bonorum operum mundo resplenduit. Præfatum vero cœnobium adhuc in monachico scheme neophytus suscepit, lœre 20 annis gubernavit, et in multis intus et extra emendavit. » Dicebatur quoque pro decoro Puella, ut ipse Ordericus scribit, qui illum Lexovii 661, Henricus I, Anglorum rex, conventum, seu comitia Northmannæ procurum indicarat, reverentem, bominem exisse asserit meuse Martio 1107, atque ante aram gloriæ Virginis Marie ecclesie Fisanensis recens ab ipso exstructæ sepultum. Huic Hildebertus Cenomanensis episcopus Epicedium cecinit, quod tumulo affixum adhuc legitur:

B *Pauperibus locuples, et sacri nominis abbas
Willemus, solo corpore cultor humi.
Liber ab Egypto rediens, deserta reliquit,
Jamque Jerosolymam vitor, ovaisque tenet.
Cum vitis odiun, cum moribus ille perennem
226 Pactus amictiam, firmus utroque fuit.
Luce gravi nimium, que sexta præbat Apriliem,
Reditus est patriæ spiritus, ossa solo.*

De motione altaris, vel parietum ecclesiæ, utrum iteranda sit consecratio. Ad primam partem questio-nis respondet Innocentius III papa in Epist. ad Ni-drosiensis episcopum. Altare, inquit, in quo tabula cui consecratione beneficio pontificis ministerio adhibetur, si mota, vel enemiter fracta fuerit, debet non immerrito consecrari, » quod sentiunt Sylvester in Summa verba Altare, num. 6 et 7, et verbo *Consecratio*, ii num. seu § 7 et 8, et DD. in c. *Proposuit de consecrat.*; ad secundam respon-det Durand. lib. i Ration. diu. officii, rubrica de dedic. ecclæ. circa medium, quem lector videre poterit. Hanc vero scriptam existimo, antequam nova, quam exstruxerat Willemus qui supra, apud Fisanum basilica, a Willemo Rothomagensi archiepiscopo, aliiisque quatuor præsulibus xvii Kal. Juli consecratur et dedicaretur, ut est apud Ordericus loco ultimo cit.: quo anno incertum, nisi is fuerit annus 1100, vel 1101, quo ex iis que habent Orderic. lib. v, pag. 568, et Dadreus in historiali archiepisc. Rothomag. Chronolog. Willemus Rothomagensis obiit, quamvis chronicon S. Stephani Cadomensis eum devixisse tantum anno 1110 scribat. Si enim ut habet Dadreus incepit Willemus anno 1079, et exit secundum Ordericum 22 annis, vita cessisse anno 1101 verum est, atque ita hanc epistolam uno, vel altero ipsorum anno scriptam fuisse conjici potest.

Ao EPIST. LXXXI.

D *Paschalis summo pontifici.* Urbani II successor, qui, eo sublato iv Kal. Aug. 1099, ut habent Onufrius et Baroniū ad annum 1100, num. 1, a Gregorianæ partis cardinalibus xviii Kalend. Septembris ejusdem anni pontifex maximus Romæ renuntiatus est, et sequenti die coronatus. Is erat natione Tuscus, oppido Blera in comitatu Galliate. dominus Reginarius vocatus, professione canonicus regularis Lateranensis, mox Cluniacensis monachus, abbas SS. Stephani et Laurentii extra muros urbis, et presbyter cardinalis S. Clementis a Greg. VII papa creatus. Sedit contra [pseudo] Clementem III, antipapam, an. 18, mens. 5, dieb. 8: scriptam banc epistolam fuisse contendit Baroniū an 1100, num. 14, cui facile aconuo. Gratulatorio est enim Paschali pro recenti ipsius ad summum Ecclesiæ apicem evocatione.

Ao EPIST. LXXXII.

Daniel. Forte qui postea abbas Ebronensis (vulgo

Euron) anno 1123 fuit. Est autem Ebronum monasterium ordinis Benedicti in Conomanis inferioribus Beatae Mariae Virginis dicatum ab Hadoindo Conomanorum episcopo duodecimo, circa 650, regnante Clodoveo III, Francorum rege. Vide Gaufridum Viudociensem lib. i, epist. 3, et Sirmundum ibi, et ad epist. 20, lib. v.

AD EPIST. LXXXIII.

A metropolitano vestro. Manassae d'Affray, seu Castillonco Urbani II, nuper e papæ gentili Remensi archiepiscopo, de quo supra ad epist. 48.

Suessioni episcopo. Vocabatur Augo Nivelonis de Petrafonte frater, qui Hierosolymitanum iter agressus, Aquile obiit 1103, de hoc ad epistolam 42 diximus.

AD EPIST. LXXXIV.

Quod autem Pictavii, aut intra provinciam Aquitanicum concilium celebrare disponis. Huic loco illustrando multum afferit, quod Goffridus Grossus in Vita Bernardi Tyronensis abbatis primi scribit, qui liber quia nondum in lucem prodit, hic subjicere ipsius testimonium non gravabor: « Per id tempus, inquit Goffridus, duo cardinales Joannes atque Benedictus, apostolicae sedis legatione fungentes ad urbem Pictavii concilium convocarunt, in quo centum quadraginta Patres affuerunt, qui Philippum, regem Francorum, propter Fulconis consilii Andegavensium uxorem, quam in adulterio tenebat, anathematis viodicta percesserunt. Qua excommunicatione comperta, Guillelmus, dux Aquitanorum, qui aderat, totius pudicitiae ac sanctitatis iniurias, timens ne similem vindiciam pro consumilibus culpis patreteret, nimis furore incensus jussit omnes illos deprendari, flagellari, occidi. Quod ministris suis facere incipientibus pontificis et abbatibus hoc illucue diffugint, et ut temporalem vitam relinquent, tuta latibula querere contendunt. At vero Bernardus atque Robertus Abreselensis, qui concilio intererant, fortissimi justitiæ propagatores, ita totius iniquitatæ et injustitiae expugnatores, ita immobiles, constantesque perstiterunt, ut nec ab incepto excommunicationis desisterent, sed pro Christo mortem, vel cunctum diu pati, gloriiosissimum ducerent; et quamvis ei persecutores mitem non intulerint, isti, quantum in ipsis est, martyrium pertulerunt. » Hujus Joannis ad quem scribit Ivo, sacerdos, seu collega ejus Benedicti, et concilius Pictav. meministi fragmentum veteris exemplaris floriacensis, Vincentius Belvac. lib. xxvi, Spec. hist. c. 68; Gaguinus. lib. vi, statim post initium; Sugerius, in Crasso, et alii. Celebratum autem fuit hoc concilium anno 1100 ex Boucheteto parte in, Annal. Aquit. c. 2, et Chronicu Turonensi ad hunc aenum. Quare Baronius merito hanc epist. anno eodem scriptam fuisse asserit num. 20.

AD EPIST. LXXXVI.

Stephano palatino comiti. Hanc epistolam suspicor scriptam fuisse ab Ivone Stephano Carnotensi comiti, anno 1110, postquam a Palestina rediit. Bis quippe ad iter Hierosolymitanum se accinxit anno 1096 et 1101. De prime videndi sunt Fulcherius Carnot. De gest. pereg. Francorum c. 1, et Robertus S. Renigii Remensis monachus *Historia Hierosolymitanæ*, lib. vi. De secundo Albertus Aqueensis lib. quoque *Hist. Hierosol.* viii, c. 6, et lib. ix, c. 5 et 6; necno Guill. Tyrius lib. x, c. 12 et 19, et Matth. Paris in Henrico I, p. 40. Ord. Vit. lib. x, p. 789 quibus locis Stephanus peccotinum ductum quod Christianis apud Antiochiam obcessis suppetatis non tulisset: imo et in maximum famæ sue decus aufugisset, Hierosolymam rediisse 1101 et in Romæ obsidione ab Azoparto Babyloniorum satrapa captum, Joppe capite luisse scribunt.

227 AD EPIST. LXXXVII.

Stephanus de Garlando. Anselli militiae Francorum

A principis frater et ipse regis cancellarius et dapifer post Ansellum et Guillelmum germanos. Ex Cibronicu monasterii Mauriniacensi hoc addisco, quod ita habet lib. n. de Stampensi canoniconum sodalito scribens: « Fovebat, inquit, eorum partes Algrinus quidam palatinus, et regalis clericus, et Stephanus cancellarius Anselli dapifer frater, et privatissimus regis consiliarius, cuius tunc temporis arbitrio, regum Francorum disponebatur, qui ambo canonici Stampenses erant. » Et paulo post: « Willelmus dapifer, ait, qui senescallus appellatur. Stephanus quoque cancellarius frater cojus consilio tota Francia regebat. » Quibus, post tres vel circiter paginas addit: « Inter ea defunctus Willermo Anselli dapifer germano, Stephanus cancellarius, de quo superviventem fecimus mentionem, frater amborum Major regis domus effectus est. Hoc retroactis generationibus fuerat inauditus, ut homo qui diaconatus fungebatur officio, militia simul post regem duceret principatum. Ille vir industriosus, et saeculari praeditus sapientia, cum multis ecclesiasticorum honorum redditibus, tum familiaritate regis quam sic habebat, ut ei potius a quibusdam diceretur imperare, quam servire, temporali felicitate supra omnes mortales nostris temporibus effloreat, etc. » Electus autem inleral Belvacensis episcopus post Anselli obitum Stephanus ille Garlendensis; a qua tamen electione, Ivone adversante excedit Walone ejusdem Ivonis suas cum a melioris tamæ, et saenioris consilii clericis electus fuisset, suffecto a summo pontifice, Paschali II, verum repugnante Philippo, Francorum rege, et Crasso ejus filio, digoitatem Walo non obtinet; sed ad Parisiensem Ecclesiam brevi translatus est; quare hanc epistolam eodem anno quo haec fiebant, nempe 1103 scriptam fuisse censeo, quamvis reluctetur Baron. ad an. 1101, num. 8. V. epistolæ sequentes 89, 92, 95, 97 et 98.

AD EPIST. LXXXVIII.

Domum Hilgolam quondam Suessionensem episcopum. Ne nomen quidem inter Suessionenses presules lego, forte quod electus tantum episcopatum resupserit et monachismum amplexatus est, Ivone nondum ad cathedralm Carnotensem evecto, ut ipse hic significare videtur.

AD EPIST. XCII.

Adelæ nobili comitissæ Carnotensi, de qua, jam supra diximus, quam ex inore amissi consortis in transmarinis, ut ex dictis ad 86 epistolam patet, interempti, lecto decumentem solutus Ivo, et ei protectionem cenobii S. Joannis in valle propter Carnotum a se recens conditi deprecatur. Prima enim ipsis jecerat fundamenta anno 1099 et canonicis regularibus addixerat juxta illud vulgatum;

Centum, mille minus uno, currentibus annis.

Floruit hic primum locus ordine canonicali.

Ea autem in Ecclesia habet munus orationum, ut ipse loquitur hac epistola, id est Anniversarum vii Idus Martii, ut ex Necrologio S. Joannis in Valle patet his verbis: obiit Adela comitissa Ble-sensis.

Domina Helisensis vice dominæ. De ea ita Necrologium Ecclesiae S. Joannis in Valle Carnotensi: « Sexto Id. Julii. Obiit Helisensis vice domina, cuius consilio et auxilio habet ecclesia nostræ vicaria partem quæ ad vice dominum pertinebat: villam etiam quæ vocatur Moncelli, atque Ermantarvillam. » Et in cartulario ejusdem abbatis legitur 1 p. c. 26, donum Ermantarvillæ assentientibus Gaufrido episcopo Carnotensi, et Elizabeth filia ipsius vice domini sorore Hugois vice domini. Erat autem Helisensis uxor Guerrieri vice domini et mater Stephanii etiam vice domini, qui saecularibus curis renuntians, abbas S. Joannis in Valle factus est, et postmodum

patriarcha Hierosolymitanus: de quo Tyrius lib. xiiii. c. 25. Ipsius etiam Helisensis fit mentio in fundatione abbatis Josaphatensis anno 1120, et in Chartulario S. Petri in Valle Carnotensis. Fuit autem altera Helisensis vicedominus Carnotensis Gaufridi de Mellego vicedomini uxori; sed saeculo integro posterior, ut est in eodem Josaphatensi Chartulario, quod moneo, ne quis in nomine decipiatur. Hanc vero epistolam scriptam puto 1101, vel 1102, postquam Henrici Stephani Carnotensis comitis mors invenit. De qua Matth. Pauli in Henrico I, p. 41.

AD EPIST. XCIII.

Daimberto Dei gratia Hierosolymitanus patriarchae. Arnulfo deposito suffectus est, ex Guiberti abbatis Hist. Hierosolym. lib. vii, c. 13, cum esset archiepiscopus Pisanus et illuc legatus a S. missus, quod etiam astruit Will. Tyrius lib. ix Hist. Hierosol. c. 14 et 15. Hanc epist. assignat Baronius an. 1100, n. 34, ego 1101, cum ex anno Hierusalem Stephanus Carnotensis et Blesensis comes cum pluribus diocesis Carnotensis militibus (quos parochianos suos appellat Ivo) usque ad sexaginta equitum milia, pedum vero ampliore numero, redierit.

AD EPIST. XCIV.

Carnotensis comes pravas consuetudines quas habebant antecessores sui et ipse in dominibus et rebus Carnotensis episcopi. Episcopis fato functis Carnotenses comites, seu eorum officiales, quæcumque in episcopis, aliisque dominibus remanebant, sui juris asserabant. Ut autem hanc vexationem redimeret Ivo ab Henrico Stephano in Syriam redeuntem, ius illud obtinuit, suisque successoribus transmisit. Diplomate sequente firmatur concessio, et quæ essent pravæ illæ consuetudines demonstratur, fert enim: «Ego Henricus comes, cognomine Stephanus, necnon et Adela uxor mea, cum filiis nostris: Notum fieri volumus omnibus S. Dei Ecclesiæ fidelibus, tam laicis quam clericis, præsentibus et futuris, quia Ivo humilius Dei servus, venerabilis Ecclesiæ Carnotensis episcopus, præsentiam nostram adiit, et a nobis obnoxie postulavit, quatenus domum pontificalem; domum scilicet, quæ ex lignea lapideam, ex vili reddidit speciosam, ab illa prava consuetudine, quam prædecessores nostri, et nos habuimus in ea huic usque, liberam esse concederemus: ne scilicet episcopis ab hac vita demigrantibus, vel aliqua occasione decedentibus, prestatæ domus dissiparetur; ne quid ferri, vel plumbi, vel vitri, vel ligni, vel lapidis asportaretur, vel obrueretur, ne a qualibet sua suppellici spoliaretur: Annona quoque 228, vinum, fenum, oves et boves, et cætera animalia, et omnia mobilia, quæ sunt in urbe, sive extra urbem congregata, vel collecta fuerint ante obitum, vel discessum episcoporum a nobis, et a nostris intacta dimittentur, illis profutura, quibus episcopus reservare, vel donare, sev per se, sev per euchonomum [economum] suum decreverit, vel maiores Ecclesiæ persona, si id episcopo aliqua occasione prævento, facere non licuerit. Addidit etiam petitionem suæ, ut exactio quam vulgo *tallitam* vocant, quæ, defunctis episcopis vel decedentibus, fieri solet in servientes episcopi, vel rusticos, simili consideratione condonaretur. Nos igitur tanti viri petitionem dignam frustrari indignam esse, judicantes, et ecclesiasticas res augmentari potius quam deteri [deteriorari] debere cogitantes, ob remedium animæ patris mei, et mea, et uxoris meæ, filiorumque meorum, rem praetaxatam a prava consuetudine liberam reddimus; domum scilicet, et domus ejusdem ferrum, plumbum, vitrum, lignum, lapides, ceteraque suppellicilia; scilicet tabulas, scama, scabella, vase vinaria, letcas, necnon coquinas et horrea, granaria, cellaria, torcularia, furnos, furnorumque domos, sive in urbe, sive extra urbem; silvas, ut non vendantur, nec succidantur, nec dentur. Annonam quoque, vinum fenum, boves et oves, et cætera animalia, omnia-

A que reliqua mobilia, quæ congregata, vel collecta fuerint sive in urbe, sive extra urbem, ante obitum vel discessum episcopi cujuslibet, intacta a nobis et a nostris dimittimus, et nos, et filii nostri Will. profutura, quibus episcopus reservare, vel donare, seu per se, seu per euchonomum [economum] suum decreverit, vel maiores Ecclesiæ persona, si id episcopo aliqua occasione prævento facere non licuerit. Concedimus etiam, ut praetaxata exactio, quæ defunctis episcopis vel decedentibus, fieri solet in servientes episcopi, vel rusticorum, de cetero nunquam fiat. Et quia tam benigne ista concessimus, concederunt mihi et Adela uxori meæ episcopus et congregatio tota canonicon B. Mariæ, ut per singulos annos anniversaria nostra celebrarentur temporibus suis in Ecclesia B. Mariæ. Si quis ergo prætaxata patitionem annulare, vel debilitare conabitur, concedimus, quantum in nobis est, ut tam in urbe quam in suburbanis, divinum officium interdicatur, et tanti sacrilegi patidores admoniti, si non resipierint, usque ad satisfactionem, anathematis gladio severissime puniantur. Si quis autem futurorum episcoporum in domo supradicta turris, vel propugnacula, adficaverint, turris et propugnacula tantum destruentur, domus autem cum appenditibus suis inconcessa manebit. Ut autem pactum hoc firmem et inconcessum persuccedentia tempore permaneat, placuit scripto mandari, et optimatum tam clericorum quæm laicorum astipulatione roborari, et sigillorum nostrorum testimonio communiri. ¶ S. Stephanus comitis. ¶ S. Adela comitissa. ¶ Guillelmi. ¶ S. Stephani. ¶ S. Odonis [al., Hugo]is. ¶ S. Theobaldi. Testes ex parte comitis et comitissæ, Stephanus Meldensis vicecomes, Galcherius de Montemirabilis, Radulfus de Balgesiaco, Guicherius de Castra Ragnaldo, Guermundus de Cassellione, Carnarius Mangoth, Rotrouus comes de Persico, Stephanus vicedominus, Heribertus de Castellione, Paganus de Verziaco, Herveus Belo, Hugo Berbelus, Ansoldus Berbellus, Robertus Bellini, Bernardus Foristerius, Ragnaldus Capellanus, Alexander Capellanus. » De bonis autem episcopi defuncti non subripendiis, V. Ant. Augustinensis. lib. iv, tit. 83, et lib. xv, tit. 34, per totos titulos.

AD EPIST. XCV.

Catalaunensis episcopus. Hugo, qui Philippo Theobaldi Carnotensis comitis et Aleidis filio successit. Hac enim epistola Philippum satis concessisse liquet. Fuit autem celebratum Pictavis, ex Chronico Turonensi, concilium, anno 1100, Henrici imperatoris 44 et Philippi regis 40.

Quod autem prædictus clericus in duarum civitatum titulari non possit ecclesiæ. Hoc statutu fuisse in Claromontano, seu Arvenensi cancellio clericis probibitum refert Mattheus Paris Hist. Angl. in Willmo II, pag. 15, col. 2, sed et longe ante Vitalianus papa ad Paulum Creensem episc. epist. 3 id caverat. Renovatum est quoque decretum in conc. Pictavensi, anno 1100, ut ex eodem patet t. VII, Conc. parte 1, can. 2, pag. 533.

AD EPIST. XCVII.

Lamberto Atrebensi et Joanni Taryanensi. De Lamberto P. ad epist. 33 dictum est: De Joann. Taryanensi, sive Morinorum episcopo, nihil habeo, nisi quod in sanctorum album relatus est, et sedem suam occupavit ab anno 1099 ad 1127, d. quo Meyerus lib. iv Aunal. Flaudria ad an. 1101. Fuit autem Terroa seu Taryana Caroli V. imperatoris jussu, anno 1552, funditus deleta vigintibus inter illum et Henricum II. Gallorum regem, bellis, cuius episcopalis sedes trifariam divisa, partim Bononiam (ubi veteribus Gessoriacus portus), partim Autemoropolim et Ipras translata est. Quad epistolam, scriptam 1101 vel circa puto.

AD EPIST. XCIX.

Gualoni. S. Quintini Belvacensis abbatii. Iponis; ut epist. 184 et 105, sequente habetur, discipulo et apud eum nutrito et eruditio. De hoc autem quod de matrimonio inquirit, videndi sunt autores qui de publica honestate impedimento scribunt. Confer epist. 144 et 145. Missa sunt vero haec tabule Gualoni 1102, quo electus fuit, Belvacensis episcopus ex Baron. ad hunc an. num. 8, vel saltēm sequente.

AD EPIST. C.

Joanni Aurelianensis Ecclesiae episcopo. Is est huius nominis secundus qui anno 1099 Sanctioni expulso suffectus est. De quo Sausseius Annal. Aurel. lib. ix, et ad quem scripta fuit epistola circa 1104 aut 1102.

Altare de Basilicis. Rectus forte de Bazochii, quae in Aurelianensi diocesi sita sunt, et ad episcopi Carnotensis jus patronorum spectant, ob temporale dominium earamdem, et loci de Balneolis. Quare minus recole Sausseius in Pellerio Aurelianensi nominationem Ecclesiae de Bazochii altis archidiacoceo Belsia in Ecclesiae Aurelianensi tribuit, cum in episcoporum Carnotens. chartis, ad eorum nominationem pertinere dicatur.

AD EPIST. CII.

Hanc Baroniū anno 1101, num. 12, scriptam fuisse contendit, cui non reluctor.

AD EPIST. CIII.

Sylvanectensis episcopus. Hugo, vel Letoldus, 229 qui Iponis tempore vixerunt.

AD EPIST. CIV ET CV.

Baroniū ad annum 1101, num. 8, scriptam censem. Ego vero anno 1103, cum eo tantum Gualo, de quo proxime, electus fuerit Belvacensis.

Gualonem, nempto S. Quintini Belvacensis abbatem, quem refutato Stephano Garlendensi major et senior cleri pars elegerat; sed altera, minore licet, prævalente, a Philippo rege, ejusque filio Ludovico Crasso, non admissom, quod Iponis Carnotensis episopci, cui tunc maxime obincestas cum Bertrada nuptias, quibus obtinebatur Ivo, infensus erat princeps, discipulus et ab eo enutritus et eruditus, ut hac in epistola legitur, fuisse, et quod emulorum fraude jure jurando se obstrinxisset rex non passurum quandiu in vivis ageret Gualonem fore Belvacensem episopum. Quare summo pontifici scribit Ivo, ne tantam injuriā electo fieri patiatur, ni velit omnes futurorum episcoporum electiones irritas, aut Simoniaca labe infectas fore, si in regis arbitrio relinquenterent, et ab eo penderent.

AD EPIST. CVI.

Henrico excellenti Anglorum regi. Henrico scilicet primo, Guillelmi Conqueroris filio, qui Willermo Ruffo fratre Anglorum rege extincto, aduersus Robertum primogenitum Germanum regno potitus est; ut docet Gemeticensis lib. viii histor. Northman., c. 10, de quo etiam infra epistolam 118. Hanc autem epistolam Baroniū anno 1100, assignat numer. 29; quod verum esse potest, cum ex eodem Gemetic. illo anno Henrici regale diadema suscepit.

AD EPIST. CVII.

Anglorum reginæ Mathildi, cognomento Bova, Malcolmi seu Milcolumbi Scotorum regis et Margarete Edgari Anglorum principis sororis filie natu majori; ut est apud Bucananum hist. Scotticæ lib. vii, et in genealogia ducum Northm. pag. 213 Histor. Northman. De illa autem, et de conjugie Henrico, ita scribit Gemeticensis loco ultimo citato: « Ut autem idem rex legaliter viveret, duxit eodem anno Venetabilem Mathildem filiam Malcomi regis Scotie et Margaretae, etc., Nec illud prætereundum, quod a S. recordationis Anselmo Cantuariensi archiepiscopo, eadem Mathildis in festivitate Sancti Martini apud Westmonasterium Henrici regi nobilissimo despon-

sata, et eodem die regali diadema insignita est. De his videtur. Matth. Paris in Henrico I. Angl. rege ad an. 1101, pag. 40, col. 1. Huic autem eodem anno quo regi conjugi scriptam fuisse epistolam, assori potest. Confer epist. 442.

AD EPIST. CIX.

Scriptam fuisse epistolam censem Baroniū an. 1100, num. 15. Cujus conjecturam firmat Hugonis Lodgdenensis archiepiscopi in legatum assumptio, quæ anno 1094 tantum contigit.

AD EPIST. CX.

Anno 1103 tributus Baroniū hanc epistolam numer. 12, ego 1104, cum eo ad Parisiensem episcopatum a summo pontifice translatus est Galo, In Cartulario siquidem Sancti Martini Compensis Paris fol. 37, annus 1107, dicitur sedis Walonis tertius et fol. 70, an. 1198, dicitur quartus.

AD EPIST. CXI.

Hæc epistola adversus Hugonem Puteacidominum scripta est Daimberto Senonensi archiepiscopo, ut eum communione fidelium procul semoveret, terramque quam in sua possidebat diocesi, interdicto submitteret, et Joannem episcopum Aurelianensem, ut idem faceret bortare, quod ad vomitum reversus, redditus cum episcopatus, tum Ecclesie Carnotensis sibi arrogaret quæ plurimorum quoque erat querimonie adversus prefatum Hugonem, ut in Cartulariis Ecclesie Carnotensis folio 1 Bonavallen-sis filio quoque I et Sancti Petri in Valle pluribus in locis legi potest.

Mervilla. Mervillan esse suspicor diocesis Senonensis, haud procul a Stamps, quæ tunc Potevensibus Dominis parebat. In confirmatione tamen Ludovici Crassi Francie regis monachis Bonavallen-sibus eorum que decessores Gallia reges ipsiis concesserant Guidonem de Mervilla testem an. 1110, lego, qui illius vice poterat esse dominus.

AD EPIST. CXII.

Sed est Carnotensis et aliarum Ecclesiæ. De aliis Ecclesiis: non est quod dicam: sufficit de Ecclesi Carnotensi loqui, quæ summorum pontificum concessionē habet, ut injuriatores suos sacrorum amotione puniat et ecclesiastica censura eorum periculam coerceat. Quod ut cunctis exploratum sit, Bullam S. P. hic ascribam.

AD EPIST. CXIII.

Manasses. Is electus fuit Meldensis episopius ex archidiacono an. 1103, quo forte hæc epistola scripta.

AD EPIST. CXVI.

Discordia seu controversia quæ inter Iponem, suosque canonicos, et Adelam Carnotensem comitis-sam movebatur, hæc erat, quod Ivo et capitulum Carnotense immunitatem sui claustris violari quererent, quodque de non admittendio in eorum sacrum cœtum, libertis, collibertis, et alijs vilibus personis, maxime vero decotribus, sporis et vulgo natis statutum ediderant; quod tantum invaluit, ut, sublati servitutis aut libertatis legibus, ultimum adhuc perseveret. Nulli enim ad canoniciatum et præbendam Carnotensem aditos patet, qui se ex legitimo matrimonio ortum sacramento non juret, ut infra ad epist. 147 dicatur. Potuit vero scribi hæc epistola anno 1103.

AD EPIST. CXX.

Roberto comiti Pontiveni. Robertum Talvatium 230 Bellissimæ dominum intelligit, cui Pontivenia comitatus cum Agneta uxore, Guidonis Pontivii eomit filie, dotalitii nominis obtigerat. De quo Guill. Gemetic. lib. viii, o. 35, et Ordericus Vitalis lib. viii, p. 675 et 708.

AD EPIST. CXXVII.

Ludovico Dei gratia Francorum regi designato. Vergebatur ad extreum Philippus, effetumque corpnas lascivias dedita prior ètas reddiderat senectuti. Quare cum nec sibi, nec reipublicæ proficeret, aliquot annis antequam hominem exueret, omnem

regni sui curam iu filium Ludovicum depositus, ita enim Sancti Martini Campensis Chartularium fol. 82, in charta Godefridi Ambianensis episcopi de Ecclesiade Liniaci in fine : « Actum in Ecclesia Ambiensis anno 1104 Dominicæ Incarnationis, indict, 12, regie Francorum Philippo, duce exercitus filio suo Ludovico, » etc. Sed apertioribus verbis id habet fol. 66 verso, in charta Huberti Sylvancensis episcopi, qua ex consensu domini sui Ludovici jam in regem designati confirmat donum Ecclesie Sancti Nicolai de Acy, factum a Roberto vicedomino ex consensu Letardi episcopi de cuius feodo erat Ecclesia Sancti Martini de Campus urbis Parisiensis anno 1106, sed et idem expresse scribit Sugerius in Crasso, ubi eum regem designatum (cum Boamundus Ludov. ejusdem Crassi sororem uxorem duxit) vocat, clarissimus præterea Chronicorum Mauriniacense lib. II, cum ait: « Dedit nob. rex Philippus et litteris regalibus donationem hanc confirmavit, et Ludovico regi designato filio suo ut id ipsum concederet, præcepit, » etc. Ex quibus et Gillio rerum Francicarum scriptore, anno 1105, vel circa scriptam epistolam puto.

Respectus. Hoc est quod idiomatica vulgari dicimus respectus. Ita etiam Goffridus Vindocin. ep. 24, lib. 1: « Respectum usque ad festivitatem S. Beati acceptis, » et apud Sugerium Sandionys. Ab. pluries.

AD EPIST. CXXVIII.

Odoni confratri et compresbytero. Canonico scilicet Fani Quintini Belvaco. cuius, si fallor, est epistola frequens ad Ivonem, quam ex membranis veteribus profero: « Excellentissimo suo Patri et domino Ivoni Dei gratia Carnotensi Ecclesie episcopo, frater Odo in Dei servorum indignus computari numero salutem in orationes debitas, et in corpore summi pontificis, pontificaliter conglutinari. Charissime mi Pater et domine, vestra tam reverenda personæ tam etiam divina quam philosophica instructa disciplina, mean quantulamcunque Mînervam, et si Socratis philosophia disertior, aut Aristotelis peritia subtillior, aut Ciceronis facundia eloquentior supereminenter, vel audire, vel posse scribendo sufficere, haud unquam arbitror. Sed ne ex indignatione forsitan aut magna philosophici, vel magis divini eloquii inopia, labia consuere videar, non equidem præsumptuose, sed de necessariis animæ meæ conquerenderem, scribere conabor. Verum tamen non ut vestra modus eloquentiae, aut vestra tanta gradus doctrina, aut vestra summa honestas religionis exigeret: verum prout meæ scientiae modicitas, aut ingenii perspicuitas, aut vobis scribendi necessitas, admonuerit. Placeat igitur paternitatibz vestra pupillorum vestrorum continetia formam cognoscere. Habemus eum bonum locum, idoneam Ecclesiam, optimum episcopum, libros multos, victum et vestitum: omnia denique quantum presens postulat negotium (Deo gratias) admodum necessaria, inde Deum nobis benignissimum sentimus. Prælibata igitur exteriora prosperitate, sciat, Pater, interiorum languorem quam vehelementem. Ecce quippe multis vulneribus causus hec criminum labo contritus, sat superque habeo dolere, et utinam dolorem: sed non doleo vulneratus. Imo gaudeo mei oblitus. Nolite igitur, quæso, nolite sinere me absque vestris perire medicamentis; immo deprecemini summum medicum, quatenus me vestris intercedentibus moritis oleo misericordie infuso, leniat, evacuet, sanumque faciat. Si vero animæ meæ divini spiritus robur augmentaretur, ut docet, sarcina nostri laboris indesinenter participaretur. Quod enim sumus, et quidquid fuerimus, vobis totum debemus. Vos enim non parum diligere debemus pro universis bonis, que dum apud vos fuimus, pia charitati vestre nobis impendere placuit, pro quibus nimis beneficis summo Deo vestraeque benignæ paternitatí, laudes et gratias deferimus immensas. Utinam socios benignos et utilites,

A pius et benignus Dominus mihi transmitteret. Postea vero inter Ivonem et hunc Odonem quidam odii seu dissidii igniculus exarsit, ut ex epist. 151 colligere est, Odone quippe Sancti Quintini Belvicensis abate facto, quod ejus potuit electione relatus est Ivo.

AD EPIST. CXXIX ET CXXX.

Gaufrido Vindocinensi comiti, Grisagoneilla dicto, qui Mathildem Roberti reliquam nonobstantibus ab Ivone propositis impedimentis uxorem duxit circa annum 1105. Charta enim 277 chartularii Vindocinensis sequentia lego: « Omnibus notum esse volamus quod Gaufridus filius Gaufredu comitis, qui Grisagoneilla vocabatur, calumniam nobis fecit de terra quadam in qua olim boscos fuerat prope villam Dei, quam pater ipsius Goffridus comes nobis dederat, rogatu Mathildis comitissæ matris illius Goffridi, qui calumniam fecit, » etc. Unde Mathildem, filiam Grisagoneillam duxisse indubium est. Quod autem de consanguinitate afferit Ivo inter Grisagoneillam et Mathildis priorem conjugem, non ita certum. Ex eodem quippe Vindocinensis monasterii chartulario ipsorum genealogiam aliter se habere cognoscis, fol. siquidem 4311 partis invenio Burchardum veterem Vindocinensem et Corboliensem comitem genuisse Reginaldum Parisinum episcopum, et N. Fulconis Neora Andium comitis uxorem, E qua Adelitiam suscepit quia ab avunculo suo Reginaldo, Burchardo cuidam potenti longius manenti in conjugio tradita est. Huic quatuor filios peperit, quorum primogenitus Burchardus avunculo defuncto Vindocinensi honore et Vastinensi potitus est, verum cum adhuc illos administrare præ estate non posset, Fulco matris pater tutelam ipsius, honoremque suscepit, quem adulto puer remisit. Ex secunda uxore Fulco Goffridum qui Martellus dictus est, generat. Huic ex Henrico I Francorum regis assensu Burchardus ipsiusmæ mater Wastinensis et Vindocinensem comitatus servandos commiserunt, usufructu tantum sibi 231 retento, Burchardo absque prole et vivis sublatlo, duplex ille honor Fulconi Anseri vel Anserulo (et Eufronie, quam Nifranam vocat Ivo) fratri delatus est, qui ex Petronilla uxore Lancelino Balgencianensis filia, Burchardum juniores dictum charta 222, p. 1, genuit, quæ Goffrido Jordano Pruliaciensi dicto nupsit. Burchardo defuncto, Vindocinensis comitatus ad Eufroniam et maritum ejus Goffridum Pruliaciensem devenit, ex quo rurum amplexu natus est Goffridus Grisagoneilla, qui Mathildem Hugonis Castridunensis vicecomitis filiam post obitum Roberti seu Radulphi Belgiacensis accepit uxorem, ut supradiximus et ex dicendis apparebit. Hic vero Radulphus Landrici de Balgentio dicitur filius, qui ab altero Lancelino, alias Landrieo dicto, Landrici etiam alterius filio, originem duebat. Qui in his perspicaciores sunt videant quæ ex ipsa eligantur. Hæc autem epistola scripta fuit circa 1103, quo anno vel præcedente, Grisagonella comitatus Vindocinensis. Hierosolymis defuncto Goffrido Pruliaciensi patre 1104 init.

AD EPIST. CXXXII.

Simoniacam heresim me permittente in Ecclesia Carnotensi, publice dominari. Simoniæ crimen id temporis in ecclesiasticis maxime notabatur (et vix aliquem qui ea peste non inficeretur reperire erat) a sua Ecclesia eliminare, quoad ejus potuit Ivo, annus est: sed irrito conatu: successor tamen Goffridus de Leugis eam Roberti Arbrescellensis horatu omnino abegit. Quod ex Andrea Roberti Vitæ scriptore, ejusque socio addisco. Ita enim rem refert: « Quia Simoniaca heresim, que Carnotensem canonicon basilicam diutissime fôdaverat, conceidente Gaufrido episcopo, cuius vita nostra quoque etate suavissime redolent, atque concedentibus de maiore ad minimum ejusdem cœnobii canonica, in perpetua damnatione per Robertum nostrum extincta est. Et ut hæc pestis execrabilis in eadem ec-

clesia in sempiternum omnino damnaretur, votum quod fecerunt, juramento firmarunt.» Juramentum autem illud tale est, quod ab eo qui præbenda investituram expectat, adhuc fit his verbis : « Ego N. canonizandus in ecclesia Carnotensi, juro super istas sanctas reliquias, quod pro ista præbenda, cuius investituram exspecto, non dedi, nec promisi; nec aliis pro me dedit, aut promisit, me sciente, aurum, vel argentum, vel pecuniam aliquam, vel aliud quod per pecuniam aliquam debeat, aut valeat comparari : et si promissum fuerit, per me non solvetur, » etc.

Si qua autem adhuc sunt que pro consuetudine antiqua publice exigant decanus et cantor, et alii ministri ab his qui canonici sunt Intentum prævaluit usus (ne verius abusus dicam) ut, ab Ecclesia Carnotensi, nunquam eliminari potuerit illa exactio, quam juris, sive laudabilis appellatione consuetudinis palliavit, quamque ab iis qui sacro cathedralis templi sodalitio inscribuntur, expetunt ratione examinis quatuor ipsius Ecclesie priores dignitates, abusus enim tempore non firmatur, cum at regula juris habet : *Quod ab initio non valuit, successu temporis convalescere non possit.* De reg. jur. In 6 nemini quippe pro beneficio aliquid, vel minimum, recipere licet, maxime cum sequente bulla caveatur, quæta loquitur : « Calixtus episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Gaufrido Carnotens. episcopo, salutem et apostolicam benedictionem. Quæ religionis honestate perspecta in Dei Ecclesia statuuntur, inconcussa debent stabilitatem servari. Siquidem, frater in Christo charissime, de commissa tibi ecclesia omnem Simoniacam expellere desiderantes præstativam, assensu decani, præstantis, subdecani, succentoris, et eæterorum prælatorum Ecclesie statuisti, congregatione fratrum id ipsum approbante, atque unanimiter postulante, ut nec decanus, nec præcentor, nec subdecanus, nec succentor, nec ulla alia ecclesiastica persona, vel canonicorum quisquam de honoribus ecclesie, vel præbendis quidquam exigat, vel accipiat, vel per se, vel per suppositam manum. Nullus eorum, qui canonici sunt pro præbenda quidquam det, vel promittat, aut per se similiter, aut per suppositam manum, neque post decesum prælatorum, qui nunc in ecclesia vestra vivunt, ullus vel decanus, vel præcentor, vel subdecanus, vel succentor in locum ipsum statuatur, quoque in communione capitulo, liquido juret pro officio suo se nihil dedisse, vel promisisse, quoque etiam juret se pro præbenda nihil exacturum, vel accepturum, aut per se, aut per suppositam manum. Similiter post decesum simplificationis canonorum, qui modo in Carnotensi ecclesia vivunt, nullus in locum eorum canonicus sufficiatur, nisi ante in communione capitulo juret, vel tutor suus pro eo, si ipse infra annos fuerit, se pro præbenda nihil dedisse, aut promisisse, nec per se, nec per suppositam manum. Hanc igitur constitutionem ad honorem Dei et animalium salutem, a fraternitate tua provisam, nos, præstante Deo, auctoritate sedis apostolicae confirmamus, et ratam in posterum permanere sancimus, etc. Datum Remis per manum Crysogoni S. R. E. cardinalis ac bibliothecarii, iv Non. Novemb., ind. 13, lœv. Dom. an. 1119, pontificatus domini Calixti II anno I, » etc. Videant itaque quorum interest, qui post hanc bullam aliquid a canonizandis (ut loquuntur) exigere possunt.

Statutum Ecclesie Carnotensis de non admittendis ad clerus libertis, etc. Sacramento hoc statutum confirmabant canonici Carnotenses, et antequam e Gallia nostra, volente Ludovico XI Francorum rege, servitus exsulareret, nullus ad sodalitium majus cathedralis assumebatur, nisi se libera esse conditionis, non libertate donatum aut manumissionum, non collibertum, id est, ex libero corpore aut ventre, et servo, aut c contra natum assereret. Cantor enim vel quivis alias ipsius vice, cum canonicorum, cæ-

A terorumque Ecclesie clericorum, solo decano excepto, ad eum installatio spectet, inquirebat ab eo qui collegio nomine datus erat, in hac verba : « Vos juratis super istas sacras reliquias, quod vos estis de legitimo matrimonio procreat, item quod istis libera conditionis, nec nisi collibertus, neque filius colliberti, » etc. Cui canonizandus se de, et in legitimo matrimonio natum et liberum hominem esse respondebat; quod rursum sedente capitulo iterabat, sequente sacramento addito. « Juro etiam bona fide me observaturum cum auxilio capituli consuetudinem hujus Ecclesie que est de non recipiendis in canonicos seu clericos de toro manumissionis, seu manumissionum filiis (exceptis quos Ecclesia Carnotensis scienter recipere consuevit), et de non recipiendis in canonicos, seu clericos de choro, filiis concubinarum. » Et quia dissidia et contentiones pro libertatibus et privilegiis Ecclesie tendens inter Adelam comitissam et capitulum Carnotens. tunc vigebant, 232 huic addebat sacramento : « Item juro quod ego defendam bona fide; etiam contribuendo in expensis, si opus sit, cum consilio capituli, libertates Ecclesie, statuta, consuetudines legitimas, approbatas, ac maxime privilegiatas, et privilegia quibus non est derogatum, et quibus ecclesia in suis negotiis n'utetur et causis. Item juro quod in negotiis quæ habemus et habebimus contra comitem Carnotens. et Blesens, et suos bailivos, ministros et servientes, et contra alias quacunque personas, præstabo fidele consilium et auxilium bona fide secundum conscientiam meam pro ecclesia Carnotensi, et nunquam scienter contra Ecclesiam, consuetudines, statuta, privilegia, et libertates ipsius : et hoc, si praesens fuero in capitulo, vel absens, cum fuero requisitus. Item juro quod si aliquis canonicus, vel persona Carnotensis damnum, aut injuriam, sine evidenti culpa ipsius, per comitem, aut suos, occasione litis mota in eum, et suos, et nos, consilium et auxilium præstabo, et in predictis contribuam si necesse fuerit. » Ita vetus codex sacramentorum Ecclesie Carnotensis quæ ad hanc illustrandam epistolam, quam 1104, scriptam vult Baronius num. 9 referre non piguit.

Ao EPIT. XXXIV ET XXXVI.

Guillelmus comitis xxii filius. Primogenitus videbilet de quo sic Order. Vital. Hist. sue lib. v, pag. 575, de Stephano Carnotensis comite et Adela ejus uxore loquens : « Filios quatuor (Stephanus) Guillelmum et Theobaldum, Stephanumque et Henricum ex præfata conjugi genuit. Quorum tres priores sunt potentes consules, et inter maximos Francorum computantur et Anglorum proceres. Primogenitus Guillelmus gener Gilonis de Soleio et hæres, vir bonous est, et pacificus, et sobole pollens atque facultatibus, » lib. ii, pag. 110, de Adela verba faciens : « Laudabilis hera, inquit, post peregrinationem mariti, consulatum illius honifice gubernavit, tenerosque pueros ad tutamen Ecclesie sanctæ solerter educavit. Guillelmus enim qui major natu erat, filium Gilonis de Soleio uxorem duxit, et socii sui hereditatem possident, diu pacifice vixit, laudabilisque sobolem, Odonem et Ranierum genuit, » etc. Ipsius meminimus supra in notis ad epist. 94. Praesens autem circa 1105 scribi potuit

Ao EPIT. CXXXVIII ET CXXXIX.

Fulco decanus vester eligeretur. Quo anno fuerit electus Fulco in Pa siensem præsulem, exploratum omnino non est; tametsi Guillelmo suffictum fuisse non lateat. Si quid tamen conjectura valet, eum circa annum 1100 electum fuisse cum Severio puto, cum anno 1099 in chartulario S. Martini Camporum fol. 26, charta 58, Guillelmum Parisiensem sedem occupasse legam. At hanc epistolam ante 1104 missam dico, propter subsequentem Walonem seu Galissonem, qui eodem anno finiente Parisiensem episcopatum adeplus est, de quo videndum

idem Severtius in Parisiensum episcoporum serie A
num. 65.

AD EPIST. CXLI.

Ricardo Albanensem episcopo, qui tunc in Gallia legatione lungebat, ut Paschalis summi pontificis vice, Philippum Francorum regem primum excommunicatione solveret, quam ob turpem quam cum Bertrada adultera consuetudinem habuerat, contraxerat, et seu vere, seu ficte penitentem sacris restitueret. Convenierunt quidem Remensis et Senonensis provincie cum suo metropolitano antistites legati mandato apud Balgentiacum; sed ipsis inter se dissidentibus, rege quoque secum male agi conjecture, negotio omne Parisiis remissum est, ubi absolutio regis solemniter facta: ut ex Ivone ipso, et hist. Francia Roberto ad mortem Philippi regis fragmento patet.

Trecas venire valeam. Duo concilia Trecis Paschale summum pontifice habita. Alterum sub Ricardo ipsius legato 1104: alterum Paschale presidente ex 1107. Hanc autem epistolam prioris tempore scriptam ex dictis arbitror.

AD EPIST. CXLIII.

Ricardus Pratellensis abbas. De eo Ordericus Vitalis lib. viii Hist. sue eccles., p. 709, ita loquitur: « Ricardus autem de Furnellis moderno tempore idem monasteriorum rex, quem Robertus Tumbalienensis (scilicet Roberto de Monte Sigiberti continuator) ad monachum Bajocis in Ecclesia Sancti Vigoris suscepit. Verum Odone Bajocensi praesule, qui novi cenobii (Sancti Vigoris) fundator erat, in carcere Guillelmi regis gemente, et Roberto sophista monte Sancti Michaelis de periculo mari; unde cenobita erat, repente, seu potius in Latias partes, ut supra retulit, migrante, nova constructio et imperfecta celeriter dissipata est, et concio fidelium que illuc confluxerat de diversis locis, rectore carens, cito dispersa est. Ricardus itaque unus ex illis, divisis litteris eruditissimus fuit, et in tanta devestatione teneri gregis reliquos sophistas quiescivit, in quorum conuentu magistratus almis inherens, reverenter habitavit. Ea namque tempestate in Northmannia florebat Anselmus Beccensis, Gerbertus Fontanelensis, Guntardus Gemmicensis, aliquique plures in templo Dei lucentes lucernae, a quibus insigniter illustratus, salubris hauierebat obtertam doctrinam. Defuncto autem Goisfredo abate, Ricardus ad regimen Pratellensis abbatis electus est: quod Roberto ducis et Henrico regis tempore fere viginti quatuor annis tenuit, ibique defunctus est. Ilic in divinis codicibus apprime studiuit, in via Dei per antiquorum vestigia Patrum psallens ab adolescentia cucurrit, famelicisque pueris enigmaticum panem in domo Domini benigniter frexit, manuque tendentibus alacriter et ubertim distribuit: torquentibus quoque et recusantibus, ut mandarent vim intulit. Commentarium super Genesis Mauritio Sancti Launomori Blesensis eruditissimo abbatis editum, et aliud domino Adelelmo eruditissimo presbytero conscripsit, Flaviaciensi, quidem monacho, qui cum Fisanensis sanctae Trinitati reverenter militans, consenuit. Egregio Cluniacensium abbatii Pontio eximiam explanationem super Parabolam Salomonis contextuit: aliquique venerabilibus personis Ecclesiasten, et Cantica canticorum, ac Deuterooomium luculentem exposuit, multosque tractatus super obscura prophetarum problema allegorice, seu tropologice, disseruit. Est autem Pratellense monasterium, ut ipse Ordericus loco ultimo allato scribit, in Neustria optimo loco situm prope portum Maris et pontem Adinari, **233** nbi rapide pontum Ridela peti, et in illum me egitur, a Mellentinus comitibus Roberto et Henrico fratribus constructum. Quare nil mirum, si Roberto Mellentinus comiti illud commendat. Ivo, qui banc epistolam circa 1104 scribere potuit.

AD EPIST. CXLIV.

Balgentiacum. Quod lambit Liger oppidum decimo ab Aurelia, milliariorum distans, poete egregio quem nostri reges olim fieri curarunt, intructum: quo antistites Galli absolvendo rege Philippo et Bertrada pellice superinducta convenerant; ut ad epist. t44, supra notavimus. Ibi etiam Ludovicus junioris Franeorum regis et Leonorae, seu Alienordis, ipsius conjugi matrimonium dum contractum, et prole firmatum, mutuo consensu dissolutum est, quod bellorum, quae diuturna adversus Anglos, funesta et exitiosa fuere, initium fuit. Crebris praeterea, qui in eis acti sunt, conventibus episcoporum et principum aliis temporibus nobile existit.

AD EPIST. CXLVI.

Clerus et populus Pariensis Ecclesiaz, voto et voce dominum Galonem Belvacensis Ecclesiaz consecratum in episcopum elegerant. Renitentibus Philippo Francorum rege, Ludovicoque Crasso filio, Belvacensem episcopatum adipisci non potuit. Quare Romam ad Paschalem II summum pontificem prefactus, dum illi stomachum deponebant, rancorene quem adversus ipsum conceperant decoquerent, Galonem in Polonię misit, unde circa anni finem 1104 rediens, Ivone procurante, pontificeque maximo probante, in Pariensem electus est. Confer precedentes epistolatas 144 et 145, ducentesimamque sexagesimam sequentem cum ista, que anno 1104, scriptam fuisse nemini ob supradicta dubium esse potest.

AD EPIST. CXLVII.

Conditionarios. Praeter illa quae supra ad epist. CXXII, de servis in clerum non admittendis diximus, quædam hic ad maiorem dictorum lucem subnectere possumus, servi conditione obnoxios, etiam servis, annumerandos pontificia rescripta volunt dist. 54 per totam. Ut enim ibi dicitur can. *Si quis propter obligationem servilem, eos reprobabat clerici nec ordinari sinebat nisi prius libertate a suis dominis consecuta*. Hoc expresse dicitur can. *Nulli ead. dist.*: « Nulli (habet canon) de servili conditione ad sacros ordines promoveantur, nisi prius a propriis dominis legitimam libertatem consequantur; cuius libertatis charta ante ordinacionem in ambone publice legatur: et si nullus contradixerit, rite consecrabuntur. Porro servus non canonicæ consecratus, postquam de gradu ceciderit, eius conditionis sit, cuius fuerat ante gradum. Illi autem conditionari dicebantur, quod aliqui tributo servili, vel aliqua conditione, vel patrocinio cujuslibet domus obligabantur, ut eodem can. *Si quis habetur*. Sub bac appellatione comprehendebantur quoque ascripti qui nimurum per triginta annos fuerant in solo. *Cod. de agri. et censi.* lib. ii, c. *Cum satis, colonus, inquilinus et similes cod. tit. diffinimus. I. Originari vel servus, l.* *Si coloni*, qui, quemadmodum servus fugiens, non praescribunt sibi libertatem longo tempore; ut c. *De ser. fugi.* lib. i. *Omnes originari quoque qui ab ascriptiis originem ducebant et nati erant in ipso solo, procuratores, actores et executores seu curatores pupillorum, qui omnes ab ordinibus suscipiendis arcebantur, can. Magnus*, ead. dist. cum non sui, sed alterius juris essent. Quare cum servos suis et manumissos Carnotensis comitissa in Ecclesiam Carnotensem intrdere vellet, restiterunt canonici, in suum collegium admittere neminem, nisi libera et non servilis conditionis foret, alligantes. Quamvis enim manumissi dicentes, non ideo liberi erant, quod, retento ipsis obsequio, servituti adhuc tenebantur obnoxii et ab ea quando vellet in pristinam servitutem reduci poterant, quod in cleri vergebant opprobrium. Si ex clericis fierent servi, id est in pristinum statuta redigerentur. Probrosum quippe clero erat sui ordinis vires in servitutem relabiet vilibus officiis impediti. Quapropter, ne tanta injuria fieret ordinis clericali, majoris templi seu matricis ecclesiaz so-

dales statutum conceperunt de noo admittendis in A clerus libertis, vel collibertis; ut supra ad epistolam 32 et 116 retulimus, ut conditionarios illos omnino ab ordinibus, ecclesiasticisque beneficiis se-moverent. Dure tulit decretum comitissae, et quoad ejus potuit, ut revocaretur, nullum non lapidem movit. Obstabat summi pontificis, illius confirmatio diplomatica, seu bulla, que adhuc inter Ecclesias privilegia legitur; instabant familiae comitissae conditioniaii qui, de legitimo matrimonio nati, fuerant et regii Fiscalini, id est ex familia dominica, ut est apud Marcolphum in formulis vel servi fisco addicti, de quibus idem Marcolphus de unaquaque villa fiscalis, tres homines ex servientibus atroque sexa servitio relaxentur. De ipsis etiam V. capitul. lib. iii c. 16. Fiscalini, inquam, illi instantant fisco addicti, ut de privilegio Ecclesie Carnotensi concessio, de non admittendis conditionariai exciperentur, et in eundem statum in quo erant ante privilegium, redire a summo pontifice iuberentur Intercedebat huius apud Paschalem: nec statuti, aut sacramenti per eos nuncupata, quidam Carnotenses canonici solutionem adversabantur, quamvis repugnarent alii, cum illud se sub hac conditione fecisse faterentur, ut possent instituto suo et pro futura adiuvare, et noctitura excipere, ut loquitur hic Ivo. Addebat minas comitissa, et nova quotidie repulsione exacerbata, damna scandala, iras, rixas, perturbationes molebatur. Visit tandem Adelitiae improbitas, et suorum pervicacia, qui a summo pontifice Paschale II, hoc diploma potius extorserunt, quam obtinuerunt: « Paschalis episcopus servus servorum Dei Carnotensis Ecclesie clericis, salutem et apostolicam benedictionem. Indubia veracium fratrum relatione conperimus, » etc. Vide in *Paschali II, sub. num. 403.*

234 Sed nec illud diplomata pontificis arbitrii decreta, motus qui inde exsurrexerant, compescuit, cum ex supremo dicessis collegio quidam de statuto ab eis in conditionarios et vulgo natos condito, ne latum quidem unguum discideret voluerint. Quod ex supra allatis sacramentis ad epist. 132. Certum est, de solemni juramento quod contra comitem Carnotensem et Blesensem ejusque officiarios, canonici Carnotenses etiam postea faciebant. Perseverat adhuc juramentum de nuptiarum legitima prolein Ecclesia Carnotensi admittendum. De libertis autem et collibertis jam nulla mentio, cum servitutis jugum ab ipsis capitibus ecclesiastica decreta, regimque et principum sanctiones solverint et ex-cesserint.

Bernerium monasterii Bonavallensis abbatem. De quo supra ad epist. 78. Ex Dolensi autem in Biturigibus abate, ad Bonavallensis prelaturam evocatus est, Hujus monasterii, quod in Dunensi existit, ordinis Benedictinia Carolo Calvo imperatore, anno Domini 840, constructum est, monachus fuerat, et tandem abbas, cuius rogatu, et Theobaldi comitis Carnotensis et Blesensem, nec non Hunonis Dunensis vicecomitis hortatu, Ludovicus Crassus Francorum rex, omnia que a decessoribus concessa fuerant monasterio confirmavit Stampis xviii Kal. Octobris 1110, ut ex literis constat. Quedam simulatas inter Ivonem et ipsum intervenierunt, quibus comprehendis multum iusudavere. Robertus Arbrescellensis et Bernardus Tyronensis anno 1115. Ad ipsum Bernerium existant Gaufridi Vindocinensis abbatis epist. 14, 15, 16, 47, 18, et 19, libri iv. Quo autem ea scripta est epistola non satis appareat. Verum eam missam 1105 putarem.

An Epist. CXLIX.

Guillelmo Rothomagensi archiepiscopo. De eo sic Guill. Gemetic. lib. vii. hist. Norm., c. 26: « Post ipsum, » inquit, Lanfrancum scilicet Cadomensem abbatem, postea vero Cantuariensem archiepiscopum. » Willmus monachus Radbodi Sagensis episcopi filius Cadomensis Ecclesie regimen tenuit, qui et ipse post Joannem metropolitam Rothoma-

gensem archiepiscopatum suscepit. » Fuit autem Cadomensis monasteri recens a Guillelmo I Northmanno duce et Angtorum rege fundati primus professus et abbas secundus, ac tandem Rothomagensis metropolita quae ex Order. Vital. lib. v. hist. sua pag. 531, expresse scribit his verbis: « In Cadomensi Ecclesie Guillelmus Radboli Sagensis episcopi filius Lanfranco successit, quem post novem, ut reor, annos inde rex Guillelmus ad regendum Rothomagensem metropolim provexit. Hic consobrinus, Guillelmi praeulis Ebroicensium filii Gherardi Fleitelli fuit, cujus potentia tempore Ricardorum in Neustria maxime viguit: canonicus et archidiaconus Rothomagensis Maurilio pontifici paruit, magisque amore Dei fervens, cum Theoderico Uticensi abbas peregre perrexit, et gloriolum Salvatoris sepulcrum in Hierusalem reverenter adiit. Inde reversus pristinos preceavens labores amittere, mundi lenociniis penitus subtraxit se, et in Beccensi Cenobio divine gratarum inhaesit militie: Dein cum Lanfranco ad instructionem neophytorum qui in Cadomensi Castru ad servitum Christi confluabant, protractus est, quorum ipse paulo post Pater et magister laudabilis factus est. » Et lib. v, pag. 568, postquam de Joanne locutus est, addit:

Post hunc Guillelmus, vir nobilis atque benignus. Catholico plebem tradavit Rothomagensem.

Quibus haec subnectit: « Hic secundus Cadomensis abbas fuit, et inde tractus, in archiepiscopatu 22 annis tempore Gregorii, Victoris, Urbani et Paschalis paparum iliorum. Ipse Guillelmum regem et Matildem reginam Cadomi sepelivit. » Obiit vero 1110 ex Cadomensi chronicone mense Januario, vel Februario; ex eius epitaphio. Quo anno haec epistola scripta fuerit, ex eo quod infra de Flammardis referit, anno 1107, scriptam fuisse compertum est.

Flammigeros pueros. Ad ipsorum alludit cognomen. Erant enim Radulfi Flammardi, qui Anglici dicitur *Flame*, Dunelmensis episcopi filii, qui nova et inaudita presumptione eos in Lexoviensem Ecclesiam pastore vacuum intruserat, duodenates licet, ipsosque, ut si prior desicerit, alter substitueretur, quasi hereditario jure sufficere nitebatur. Rem pluribus prosequitur Order. Vital. lib. viii et x, ex quibus haec tantum quae ad illustrandam hanc epistolam faciunt, et eur Guillelmus ille, quem Lexoviensem electum scribit Ivo, praesulum non fuerit adeptus, aperunt decerpit. « Non multo post, inquit, Gislebertus senex cognomento Maminotus, Lexoviensis episcopus mense Augusto mortuus est: atque Fulcherius frater Flammardi ejusdem sedis presul Guillelmo archiepiscopo mense Junio consecratus est. Hic pene illiteratus ad episcopatum procuratione fratris sui de curia raptus est. Quo dampnitate laudabilis 7 mensibus pottus, mense Januario defunctus est. Deinde Ranulphus Flambarius, qui in Northmannia exulabat, et Dunelmensi presulatus caret pro inimicitia regis, cui restiterat, Luxoviensem pontificatum filio suo Thomae puer susceptit, et per triennium, non ut presul, sed ut preses gubernavit. Interea Guillelmus de Pacayo ingenti prelio comiti dato presulatus preoccupare satagit; sed pro Simoniacae lue prius Rothomagi, postea Roma condemnatus, temeritatem suam misericuit. Sic fere quinque annis Luxovium rectore curvit, et Dominicus grex pastore dicto carens, pinis dentibus patuit, donec illi gratia Dei Joannem ad plebis suea consolacionem episcopum designavit. »

AD EAIST. CL.

Concilium u a sanctitate vestra celebrandum... La-terani, vel Trecis, quod postremum circa Ascensionis Domini festum celebratum est anno 1107, ex Abbate Urspergensi in chron. quo anno praesentem epistolam scriptam cocludo.

235 An Epist. CLI,
Gaufrido Belvacensium episcopo. Walonis seu Galo-

nis ad Pariensem cathedram translati, successori, anno 1105, electo quo vel sequente hæc epistola ad eum mitti potuit.

Ad Epist. CLII.

Leodegario venerabili Bituriensi archiepiscopo. Sedem auspicatus est anno 1097, quam ad Martii 31, anni 1120, implevit. Hujus fit mentio in Roberti Arbrescelensis ordinis et monasterii Fontis Ebraldensis institutoris vita, cuius exsequiis cum ursani in sua diœcesi, ubi hominem exiit Robertus, tum Fonti Ebraldi, ubi sepulcrum nactus est, interfuit de illo quippe frater Andræas Roberti actorum scriptor hæc prodiit: « *Eadem vero tempestate Leodegarius vir vita floridus et etate, Bituricensis diœcesis archiepiscopatum tenebat, quem, nisi fallor, inseparabilis dilectio magistro Roberto conglutinabat. Tanto namque, ut reor, amore invicem congebanatur, ut quod unus vellet, alius vix denegaret.* » Cui ex chartulario Font-Ebraldensi fol. 49, addere possumus quæ charta 159, contineat: « *Antiquorum, inquit, patrum sancxit auctoritas, ut quidquid Ecclesias tribueretur, litterarum memoria tradetur, ne oblivionis caligine deleretur. Notum sit omibus tum futuris quam praesentibus, quod eodem die quo magistri Roberti de Arbrescello corpus Dei gratia de longinquo allatum, in loco Fontis Ebraldi quem Deo auxiliante fundavit, bumatum fuerat, non minima religiosarum personarum ad tanti viri funeris obsequium illuc congregata fuerat turba, quarum una fuit Leodegarius Bituricensis Ecclesie archiepiscopus.* » Tanta autem inter ipsos Leodegarium et Robertum intercessio dilectione, ut secundum cor dilecti sibi Roberti condi supremis tabulis voluerit Leodegarius Ursani, quod est diœcesis Bituricensis parthenonum virginum ejusdem ordinis Fontis Ebraldensis, ut quibus viventibus unum cor fuerat, post mortem concordes dormirent, et quomodo in vita sua dilexerant, in morte quoque non separarentur. Fuit vero presens epistola ab Ivone missa circa annum 1105.

Ad Epist. CLIII.

Gilberto Ebroicensi episcopo. De eo ita Ordericus Vitalis lib. iv Hist. eccl., pag. 520: « *Defuncto, inquit, Guillelmo Ebroicensi episcopo, Balduinus dux capellanus successit, et presulatum fere 7 annis regulariter rexit. Quo defuncto, Gislebertus Osberni filius canonicus, et archidiaconus Lexoviensis successit, et episcopatum plusquam 30 annis utiliter tenuit, et res Ecclesie multis modis auxit, solertiaque sua emendavit.* » Et libr. xii, pag. 840: « *Anno ab Incarnatione Domini 1112, inquit, Gislebertus senex Ebroicensis episcopus, postquam in episcopatu 34 annis vixit, in senectute bona iv Kalendas Septembres obiit, et in basilica sanctæ Dei genitricis Mariae sepultus est, quam ipse perfecit, dedicari fecit, possessionibus, et ornamentis ditavit, clerum ampliavit, et ecclesiastico cultui nocte dieque mancipavit,* » etc. Hugonis Lugdunensis archiepiscopi ad Ivonem pro hoc Gisleberto scriptam epistolam in membranis habeo, cuius, quia nondum evulgata, tenorem hic promam: « *H. Lugdunensis episcopus apostolica se si legatus, reverendo fratri J. Carnotensi episcopo, salutem. Non verit fraternalis vestra,* » etc. Vide in *Hugone archiep. Lingdun. ; Patrol. t. CLVI.* Quis autem fuerit ille Ursio, satis non novi, nisi forte Nivelonis de Fractavalle filius, de quibus saepè conquestus Gofridus Vindocinensis abbas, a Paschale secundo sacris abstinenti jussi sunt. Videtur illius epistola 8, 9, 13, 24, 30, lib. n. Hanc autem epistolam Ivoni scriptam anno 1096, fuisse patet, quod eodem Senonensis Ecclesia Richieri obiit vacaret.

Ad Epist. CLIV.

Ranulfus Dunelmensis. Quamvis de ipso quædam supra ad epistolam 149, notaverimus, quoniam

A ejus, fere omnes illius sæculi scriptores meminérunt, hæc addere placuit, quibus omnibus magis notus fiat et suis coloribus depingatur. Ex Orderico igitur Vitale lib. viii et x Turstini cujusdam plebeii Bajocensis presbyteri filius fuit. Mater ejus sortilegiis dedita cum dæmoni crebro loquebatur, et, ex cuius nefaria consuetudine oculum amiserat. A pueris annis inter pedissequos curiales, cum vilibus parasitibus educatus crevit, callidisque tergiversationibus, et argutis verborum machinationibus plusquam arti litteratoriae studuit. Unde a Roberto dispensatore regio Flambardus cognominatus est, quod vocabulum ei secundum mores ejus, et actus, quasi propheticæ collatum est. Grandior factus, juvenis Guillelmi regis Angliae gratiam proueruit, eumque ut totius Angliae continentem describeret, illius partitionem deuuo faceret, et incolis, sive indigenis, sive advenis quidquid præter præscriptum possiderent, auferret, incitavit. Hinc malib labes.

B Nam juvenis **236** rex morientibus ecclesiis prælatis ipsarum redditus inibat, et cui libet suorum satellitum parce fecit, partem concedebat; reliquum sibi retinens: ita ut uno et altero, verum et lustro aut amplius Ecclesiæ pastoribus orbatæ remaderent. Anselmus Beccensis abbas ad Dorobernensem seu Cantuariensem metropolim evectus, tanto malo mederi studuit, regem, proceres saepe, ut ab ecclesiis facultatibus abstinerent communavit, nec obtinuit; inoxilium et diras perpessus est, et regno diu abstinere jussus est. Interim Flambardus Dunelmensis episcopatu potitus, cum regis satellitibus omnia vastabat in Anglia, et Ecclesiæ suis prælatis viduatis iubians, thesauros defunctionum corrudebat et fisco attribuebat. Quare summus regiarum procurator opum, et justiciariorum factus, proceres quoque Henricum ipsum Anglii regni heredem futurum aspernabatur, et contractis undique opibus, et ampliatis honoribus, cunctis ad stuporem eminebat. Hic nimurum de plebis fœde ad supremas regni dignitates evectus, stomachum multis movebat, et omnibus exosus, qui de tanto rerum fastigio pessimum darebant, superciliumque cohiberent plures cogitabant. Commodum accidit Rufi interitus, quo defensore carens, de sublimi potestatis culmine dejectus, in arce Londinensi ab Henrico, Guillelmo de Magnavilla custodiendus traditur. Verum inclusio lagena fune a suis immesso turre evasit, et cursorio equo tum celere in Northmannum evetus, Robertum Henrici adversarium coenavit, a quo benigne exceptus et Neustriæ præfector est. Ea in dignitate diu haud stetit; cum cadente Roberti fortuna, cecidit et sua. Ut erat tamen ingenio acer et callidus arte seu dolo Henrici sibi adversantem demeruit, et pace sibi a principe redditio relicto episcopatu Lexoviensi cui incubabat, et filiis suis servare satagebat ad Dunelmensem reversus est. Nicolaus Harpenfeldi quædam addit quæ scitu non sunt prorsus indigna, ideoque hoc referenda.

C D Seculo nempo undecimo cap. 28, scribit quod « *cum multis apud regem accusationibus impetreretur, nec illic aurem illæ daret; Giraldus quidam cum aliis in necem ejus conspiravit. Callido itaque consilio usus, venit ad eum, simulans se missum a Mauricio Londinensi episcopo periculose ægrotante, quodque vehementer illius colloquium expeteret, et ne qua sit in veniendo mora, misisse Mauritiū in ripa Tamesis commorantem cymbam suam, in quam Ranulphum ingressum, Giraldus in altum mare duxit, et in navim armatis hominibus oppletam impostrit: jamque de illius nece consultabatur. Quod negotium datum est duobus exautis, recepturis in sceleris mercedem pretiosas vestes, quibus induebatur. Sed cum illi forte de partitione illarum non convenient, cædes in proximum diem dilata est. Exorta interim immani tempestate, omnes de vita periclitabantur: et sedata tempestate, cujusdam ope qui post Giraldum præcipuus erat, Ranulfus tandem*

in terram expositus ad terram redit. Giraldus in A voluntarium exsilium abiit. Rex vero Ranulfum in deliciis magis quam antea habuit, et ingenium ejus suis usibus tam accommodum, licet ad summam reipublica perniciem, et summam Ranuli invidiam, atque odiū laudabat, et Dunelmeasi eum tandem episcopatu amplificabat. Mortuo Russo et Henrico succedente, in turrim Londineensem ut eo conjectus est. Unde postea noctu anfugit, et per litteras Robertum fratrem Henricum concitavit, a quo Lexoviensi episcopatu donatus est, qui postea cum exercitu Angliam invasit. Sed pacilicione deinde inita inter regem et Robertum, permanxit in episcopatu, ad annum Christi 1128, utque regis gratianus firmius conciliaret, eorumque qui apud regem intimirant, multa effudit, et gravi Ecclesiam suam exactione premebat: quam tamen nunquam potuit solide recuperare, etc. Triennio post redditum, castellum illud apud ripam Tivedi fluminis inchoavit. Construxit et insignem pontem ad Uviri fluminis ripas, etc. De illo etiam Matthæus Paris in Henrico I; Polydorus Virgil. hist. Anglic., et alii. Scripta epistola 1107.

AD EPIST. CLVII.

Hanc scriptam esse Paschali ab Ivone 1107, contendit Baroniū ab hunc annum num. 10. De eo autem quod in terra Northmannorum prostitutam esse ecclesiam scribit, confet hanc epistolam cum notis nostris ad epist. 27, et ad precedentes 149 et 156.

AD EPIST. CLVIII.

Comitem Trecassimum. Ilugonem scilicet, ut recto nonet Jurelū ad hanc epistolam. Ille autem Hugo Theobaldi Carnotensis comitis, et Adelitiæ Crespiensis filius, Henrici Stephani comitis quoque Carnotensis et Meldensis frater fuit. Comitatibus Trecenti et Barrensi super Albam ex parentum successione potitus est, unde Campaniæ comitis aliquando sibi titulatum usurpavit. Desponsavit sibi primum anno 1097, Constantiam Philippi I, Francorum regis filiam, ex qua Odonem et Philippum suscepit, ut ex chartulario monasterii Arvernarensis patet. Verum propter consanguinitatem divorcio facto 1104, Boamundo Antiocheno principi Carnuti 1106, nupsit, ut est apud Suger, in Crasso, Order. Vital. lib. x, p. 817, et alios. Hugo vero Lombardam quamdam super duxit, quam uterum gestantem reliquit et comitatu Theobaldo magno dicto Carnotensium comiti ex fratre nepoti vendito, in Syriam perrexit, ubi conjugie vivente, militiam Fratrum templi professus est, ut est apud Bernardum epist. 31, et Ivonem epist. 245, sequente. Diu vixit et usque ad extremum senectutem.

Genealogia. Quo alfinitatis gradu sese attingebant Hugo et Constantia a communi stipite ex parte parentum, non est facile dicere. Variant siquidem autores in ea exponna, ne idem faciam, peritioribus relinquendo discutiendum. Scripta autem est epistola 1104, post Trecense concilium.

AD EPIST. CLIX.

Hanc anno 1096 scriptam fuisse contendit Baroniū numer. 10; sed qui id dicere possit non video, cum Paschalii tantum iv Kal. Aug. an. 1099, ex Oufrio fuerit electus, et ex iis quæ dicuntur bac in epistola, clarum est non eo anno, sed posteriorē missam. Quod autem Fossatenses monachos attinet. Beatus 237 Peter Benedictus (scribit Oderic. Vital. lib. viii historia sua, pag. 712), ut nobis omnibus evidenter patescit, beatum Maurum monasterii sui priorem, quem a pueritia nutriterat, in Galliam misit, et librum regulæ quem ipse vir Dei propria manu coascripti, et libram panis, heminamque vini per eum Francis destinavit. Hic a Theodeberto regre suscepimus, usque ad obitum suum in Gallia permanxit, atque Floro regis consiliario adjuvante, cœnobium

A construxit, ibique 140 monachos, in loco qui Glanno folium dicitur, regulariter instruxit, etc. «Post vero beati Mauri obitum (ut ait Glaber Rudolphus historie sue lib. ii, cap. 5) succedente tempore hostium infestationibus expulsi monachi a monasterio cognomento Glannofolio, quod ipso construxerat, sicut in ejus gestis habetur, in Andegavensi territorio,» baud procul a Salmuero ad Ligeris marginem, beati viri corpus, seu sacras lipsanas ad Fossatense monasterium detulerunt ibidem asservandas. Quod anno Incarnationis Domini octingentesimo sexagesimo octavo, Carolo Calvo Francorum rege, et Arura Parisiorum pontifice, accidisse testatur Odo canonicii S. Mauri abbas præfatione in lib. Vita ejusdem sancti. Anno siquidem 845, cum Rorico comes Glannofoliū a barbaris eversum restituisset. Ingelberto Fossatense abbati submisit, qui assumptis sue congregatiois fratribus, eos illuc direxit et Gauslino monasterio præfectori, Ursmari Turonensis archiepiscopi, Ebroini Pictavensis, Dodoni Andegavensis episcoporum sæculo, ibi substerunt, donec Northmannis Gallias vastantibus, beati Mauri glebam circa 861; ne ab impishominibus polluerent, e monasterio averterunt, et per sexennium, hoc illucque errabundi deferentes, tandem Idibus Novembbris 868, ad Fossatense ascetarium piam sarcinam deposuerunt, quod a Divi nomine Sancti Mauri Fossatensis abbatia dicta est et adhuc nuncupatur. Hanc vero Glannofoliū unionem cum Fossatensi monasterio disiunxit Urbanus papa II, in concilio Turonensi 1096 et Cassinensi attribuit, ut Petrus Cassinensis chronicus lib. iv cap. 18 scribit, cuius verba non adduximus, quod apud Juretum referantur. Quod graviter et inique animo ferentes Fossatenses monachi, ut sibi restitueret Glannofoliū, Ivonem erga sumnum pontificem Paschalem II, deprecatores adhuc, ut ex hac epistola patet, quæ Paschali anno 1106 aut 1107 in Gallis agenti scribi valuit.

AD EPIST. CLX.

O. Gemeticensis monasterii abbati. Orsus sive Ursus nuncupatur. Ita eum vocat Ordericus Vitalis Historie sue Ecclesie lib. x. p. 765: «Gundredus, inquit, Gemeticensis strenuus abbas apud Clarammontem, dum famosa synodus ibi celebratur vi Kal. Decembri obiit. In cuius locum rex Tancredum Fisanensem prepositum subrogavit, qui post aliquot annos orto inter ipsum et monachos probroso tumultu, cum infancia recessit, eique Rothomagensis Ursus ab infantia ejusdem ecclesie monachus per annos 20 successit.» Sic quoque lib. xi, pag. 346, appellat, et in abbatum Gemeticensium serie hoc nomine designatur apud Robertum. Quod vero ad epistolam spectat, eam circa annum 1107 scriptam fuisse suspicor. Est autem Gemeticum monasterium ordinis Benedictini diœcesis Rothomagensis. De quo sic Willelmus Gemeticensis monachus lib. ii, cap. 6: «Qui locus jure Gemeticus vocatur, quia pro suis offensionis illi gemunt, qui in flamnis ultricibus gemutri non erant. Quidam vero a gemma illuim vocatum arbitrantur, quia ut gemma in anulo, rutilat situ, et ubertate fructuum. Hic nempe Clodovei Francorum regis tempore a beato Philiberto, opitulante regina Balthilde constructus, in tanto incremento adelevit, ut in nongentorū monachorum numero ejus quantitas suppleretur. In quo quamplurima multitudo episcoporum, seu clericorum, vel nobilium laicorum spretis sæcularibus pompis, collecta, Christo regi militatura, propria colla saluberrimo jugo subegit,» etc. Verum monasterio a Northmannis in prima irruptione ferro et flammæ solo adæquoato, Guillelmus II Northmannorum dux restitut, monachisque ad convivendum opima predia contulit. De quibus idem auctor lib. i, cap. 6, lib. ii, c. 9, et lib. iii, c. 7, et 8.

AD EPIST. CLXI.

Obedientiam. Obedientiam dicebant veteres monachi, administrationem certi loci, in quem a mo-

nasterio quidam deputabantur, ut ipsius fruges, aliisque redditus colligerent, et ad monasterium referrent: has prioratus, seu cappellas nunc vocant, quos etiam prius celas appellabant. Sic Goffridus Vindocinensis lib. 1, epist. 9: « Obedientiam quam me postea viginti quinque milia solidorum redimere oportuit. » Et lib. 11, epist. 32: « Obedientiam nostram adeo deprendati sunt et devastaverunt, quod necesse est monachos qui eam habitant, et cultores ejus, discedere, eamque in solitudinem redigi. » Libro quoque v. epist. 18: « Rogasti itaque, inquit, ut Rainaldum Quartaldum in obedientiam, de qua eum amavimus, remitteremus, » etc. Eodem in eodem sensu verbo utitur Fulbertus noster epist. 1, et epistolæ pontificum passim. Unde et obedientiarum illi dicuntur monachi, qui ad celas, seu prioratus foraneosmittuntur. Cella autem parvum est monasterium quod alteri subest, et vulgo dicitur prioratus, seu præpositura. De qua sic Lopus Ferrarensis epist. 2:

« Cellam sancti Jodoci, quam magnus Carolus quondam Alcuino ad eleemosynam exhibendam, peregrinam, commiserat, » etc. Et in additione i ad Capitular. Ludov. imp. tit. 44, scribitur, « ut abbatibus licet habere celas, in quibus aut monachi sint, aut canonici, et abbas provideat ne minus de monachis ibi habitare permittat, quam sex. » Deductum est autem nomen ἀπὸ τοῦ καλλίου, id est domo. Quare Moschopoli in schedia: Κέλλαιον κοινῶν πάρχ' Αὐτοῖος ἐωμάζον, id est, *cella communilē apud Atticos domuncula*.

AD EPIST. CLXIV.

Mauritius. Abbas S. Launomari Blesensis, qui suffectus est Gaufrido dignitatem ejuranti, ut videre est apud Goffridum Vindocinensem epist. 14, lib. 11, quam refert juretus. Hujus minimus supra ex Order. Vital. ad epist. 143. Obiit autem vi Idus Juli ex Necrologio S. Petri in Valle Carnotensi. Quo anno mihi incertum. Vivebat tamen anno 1106 et 1107, quorum altero huc scribi potuit epistola.

238 AN EPIST. CCLXV.

Sanzioni Vigorniensi episcopo. Ex Bajocensi canonicis ad Vigornienses infuslas proiectus est. Sic enim de eo scribit Nicolaus Harfeldius bistor. eccles. Anglic. undecimo saeculo: « Ulstanno autem defunctu, successor per Russum regem datus est Sanzon canonicus Bajocensis, qui noe doctrinæ, nec eloquentie, nec aliarum rerum laude caruit. Virtus ei tamen datum quibusdam, quod ubi Ulstano monachos apud Westerberiam posuit, illam monachis abstulerit. » De eo quoque ita loquitur Ordericus Vitalis lib. viii bistor. sue Eccles., pag. 665: « De discipulis, quos ita nutritiebat (Hugo Bajocensis episcopus) fuerunt Thomas archiepiscopus Eboracen sis, atque Samson frater ejus episcopus Wigornensis. »

AD EPIST. CLXVI.

Hanc epistolam scriptam, retur Baronius 1104, num. 17. Ego vero 1105, cum Bruno Signinus antistes hoc anno 1104 tantum a summo pontifice in Gallias fuerit missus legatus. Quod ex ipso Ivone planum est, dum estate precedente Hugo nem Album se coronam legato stetisse scribit, nisi Gallicano more annos suppetet. Imo nota Sirmundus ad epist. 14 lib. ii epistolar. Gaufridi Vindocinensis, banc Brunonis Signini in Campania, Italica episcopi legationem incidisse tantum in annum Christi 1106, quod ex eo probare nititur, quod hoc anno in Gallias venisse Bramundus principem Antiochenum, Petrus Diaconus, et Sugerius Sandionianus abbas scribant. Rectius tamen ex alii in Gallias Bramundus anno 1105, venisse dicunt quo et Carnuti Constantiam Philippi regis filiam et Crassi sororem duxit uxorem supra ad epist. 158 notavimus: sed et Ord. Vit. lib. ii, pag. 817, idem astruit cum ait eo anno mense Martio Bramundus ad Beati Leonardi tumulum qui in Lemovicensi agro celebris habetur, per resisse et soluto voto post Pascha Constantiae pre-

A dictæ nupsisse. Hugo autem Albi meminit Sugerius in Crasso his verbis: « Quod videntes nobilissimi viri Engerannus de Bova, Ebalus de Russiaco comes Andreas de Rameru, Hugo Albus de firmata. »

Waleranno camerario regis. Titulo 18. Magno Cambell. hujus fit mentio in acto, seu instrumento concessionis factæ monasterio SS. Bartholomæi et Majoriorum Parisiensis de ecclesiis SS. Petri apostolorum principis et Laurentii archidiaconi et martyris, opipidi Montisfortis a Symone ejusdem loci domino anno 1072, Judith. 10. Ibi enim inter testes legitur Walerannus camerarius, sicut et in Cartulario S. Martini Campensis fol. 75 in charta Philippi regis de Molendino in Magno Ponte, Data Aurelianis 1075, in qua Walerannus quoque camerarius ut testis nominatur. Tillio dicitur Guido Valerandus de rebus Franc. eorum choro et domo.

AD EPIST. CLXVII.

Baronius hanc epistolam 1104 scriptam fuisse scribit; ego 1106, cum ipso, aut sequente Hierosolymam profectus sit Hugo Puteacensis, de quo hic agitur. Cum Bramundus enim iter Hierosolymitanum est aggressus anno 1106, ut facile ex fragm. bistor. Francor. a Roberto ad mortem Philippi regis colligere licet. Ibi quippe legitur, « quod Bramundus, etc., transito mari in Gallias venit; innumerabilem tam equitum quam militum multitudinem ab eis eduxit, et non solum de Galliis, verum et de toto Occidente, Graecorum imperium perturbare coatus ea videbilec occassione, quoniam imperator semper adversabatur omnibus Hierosolymam tendentibus, etc. Bramundus ergo filiam regis Philippi in conjugem duxit et commenatus tanto exercitu necessario apparato in Bari portu augustum pelagus verò tempore permeans, iò aduersus littus illasnam navium traduxit classem. Hinc Graecorum pervadens imperium, urbes, municipia, villas et agros devastans, venit Dyrrachium, quam obsidione cingens, oppugnabat tenaciter multo, etc. Dux ergo audiens imperiales adversum se venire legiones, dirigit et ipso ex sui manu validam obviam illis itinere dierum sex, Sabbatho igitur sancto pervenere ad radicem montis in quo situm est castrum Corbianum, etc., mane vero facto, quoniam sanctum Pascha erat, communicarunt omnes. Adversarii denique prælio disposito operiebantur illos. Itaque Francicum alacritate sese exhortantes, adorintur eos. Principabant vero eis Hugo de Puteo Rainerus Brunus, Philippus de Monte Aureo, Robertus de Veteri-Ponte cum aliis. Ex quibus colligo, quod si Bramundus post Pascha anni 1105, aut 1106, deponens sibi Carnoti Constantiam, anno tantum sequente, qui erat 1106 aut 1107 obse disse Dyrrachium, et pugnam cum imperatoris Graeci copiis ipso die Paschæ anno revoluto commissee, ex quo iterum eodem anno Hugonem Puteacensem in exercitu fuisse assero. Et ea quæ de Hugone illa et levante Curvavilla domino hic habentur, intra eumdem annum quo venit in Franciam Bramundus, et ex ea abiit, accidisse necesse est, cum Hugo et alli superiori relati, cum ipso in Orientem perrexisse. Ergo anno 1106, vel 1107 non 1104, scriptam fuisse hanc epistolam, cum iam essent in procinctu Hugo et alii, clarum est. Controversiam autem quæ erat inter Ivenem de Curvavilla, vice-comitem Hugonem, et Rotrocum Perticensem comitem diremitige Ivo. Cum enim se ab adversario potente premi videret, potentiores ei objiceret cogitavit; Theobaldus videlicet Carnotensem comitem, cui quæ controversa erant vendidit, ut sequenti instrumento apparat ex Tyroneum monasterii chartulario descripto, cuius tenor sic est: « Ivo de Curvavilla abrenuntians saeculo, dimisit comiti Theobaldo Curvavillam cum omnibus quæ tenebat de feodo ipsius comitis, vel cicecomitis. Pro his dedit ei Comes Theobaldus ducentas marchas argentii, et juravit ei se tenere elemosynas se sciente. Juravit etiam terram tenere

cum consuetudinibus illis, cum quibus Ivo eam tenebat, et quod in terris sanctorum nulas mittet, vel se sciente mitti permittet consuetudines a servientibus suis per castrum Curvaville, et quod Roberto de Veteri-Ponte terram reddet cum ipse Robertus predictam pecuniam ei reddiderit. Et praedicta sacramenta juravit, nec alii eam reddet a prima Dominii Nativitate post hanc conventionem usque ad annum. Et si Robertus non venerit **239** usque ad illum terminum, reddet eam filio Guillermi de Tortaqueru quem habuit de sorore Roberti, secundum jam predictas de Roberto conventiones. Et si filius defuerit, maritabit unam de filiabus Guillermi, quam habuit de sorore, Roberti uni de hominibus suis cum tota terra illa, cum jam predictis conventionibus de Roberto. Harum conventionum obsides per fidem dedit comes Gotridum vice comitem Gastri-Duni, Guillelum Gobietum juvenem, Guidonem de Galardone, Andream de Baldimento, Gobierum de Alueto, Girardum Boellum, Gauslinum de Leugis, Hugonem de Castro-Theodorici, homines quoque Everardivilla per fidem obsides dedit comes, ut si de supradictis conventionibus ipse exierit, cum recte herede se tenebunt. »

Ut justitia ei fieret quæ debebatur Jerosolymitanis et paci. Glaber Rodulphus lib. iv Histor. sue. c. 5, de pace illa, sic scribit anno a Passione Domini millesimo, etc. Tunc primitus coepere in Aquitanie partibus ab episcopis, et abbatibus, ceterisque viris sacrae religionis devotis, ex universa plebe coadunari conciliorum conuentus, etc., per universos episcopatus indictum est, qualiter certis in locis a praesulibus, « magnatibusque totius patriæ de reformanda pace et sacra fide institutione celebrarentur concilia. Quod etiam tota multitudine universæ plebis audiens, lætanter adidera maximis, mediocres, ad minimis, parati cuncti obediens quidquid præceptum fuisset a pastoribus Ecclesie, non minus videlicet, quam si vox emissa de celo hominibus in terra loqueretur. Terrebant enim universos clades præteriti temporis instabatque metus ne adipiscerentur opulentiam futurae ubertatis: erat quippe descriptio capitatum digesta, qua continebantur tam illa quæ fieri prohibebantur, quam ea quæ devota sponsione omnipotenti Domino offerre decreverant. In quibus potissimum erat de inviolabili pace conservanda; ut scilicet viri utriusque conditionis, cujuscunque antea fuissent rei obnoxii, absque formidine procederent armis vacui. Prædo namque, aut invasor alterius facultatis, legum distinctione arctatus, vel donis facultatum, seu pœnis corporis accrime multaretur. Locis nibilominus sacris omnium ecclesiasticorum honor, et reverentia talis exhiberetur, ut si quis ad ea cujuscunque culpe obnoxius confusigem faceret, illæsus evaderet, nisi solummodo ille qui pactum prædictæ pacis violasset; hic tamem captus ad altare præstitutum vindictam lueret. Clericis similiiter omnibus, monachis, et sanctimonialibus, ut si quis cum eis per regionem pergeret, nullam vim ab illo patetur. » Et infra: « Quid utique in cæstis quæ dubitate poterant, fidem præstabat, quibus universi tanlo ardore accensi, ut per manus episcoporum baculum ad cœlum eleverant, ipsique palmiss extensis ad Deum Pax, pax, pax, unanimiter clamarent, ut esset videlicet signum perpetui pacti de hoc quod sponderant inter se et Deum. » Hæc de pace illa. Quidquid autem de ea dicant Sigebertus ad annum 1032 Baldericus Noviomensis episcopus in chron. Cameracensi et Atrebateni lib. m, cap. 52, totidem ferme verbis et cap. 53 et 54 et Baronius ad an. 1034, num. 2, 3 et 4, tandem a pontifice Urbano secundo propalam fuisse in Claromontana synodo, ut ipsius canone i. videre est et ex ipso Baronio ad an. 1095, num. 50 que hunc canonem quem, tamquam corollarium predicatorum huc refero, recenset. « Item placuit omnia bona eorum qui Hierosolymas pergunt, semper et ubique esse salva-

A in pace, et treuga, quousque redierint. » Imo et in concione illa quam ex Tyro lib. i c. 15, recitat quamque in Claromontensi concilio habuit Urbanus, illæ leguntur: « Nos autem misericordia Dei, et beatorum apostolorum Petri et Pauli auctoritate confisi, fidelibus et Christianis qui contra eos arma suscepserint, et onus sibi hujus peregrinationis assumperint, immensas pro suis delictis penitentias relaxamus. Qui autem in vera penitentia decesserint, et peccatorum indulgentiam et fructum æternæ mercedis se non dubitent habitores. Interim vero eos, qui ardore fidei ad expugnando illos laborem istum assumperint, sub Ecclesiæ defensione et beatorum Petri et Pauli protectione tanquam vere obedienties filios recepimus, et ab universis inquietationibus tam in rebus alienis quam in propriis statutis manere securos. Si vero quisquam molestare eos ausu temerario presumperint, per episcopum loci excommunicatione feniat, et tandem sententia ab omnibus observetur, donec et ablata redendantur, et de illatis damnis congrue satisfiat. Episcopi vero, et presbyteri, qui talibus forsitan non restiterint, officii suspensione multentur, donec misericordiam sedis apostolice obtineant. » Et paulo post subjicit: « Ante omnia juxta statuta synodi fidelter laborantes ut pax, quæ verbo vulgari treuig dicunt, ab omnibus observetur illibata, ne ire violentibus, et ad necessaria discurrere, ullum objiceret impedimentum. Quare merito Ivo hanc pacem justitiam vocat, cum in ius transierit et iure conqueruntur Hugo et Curvævillanus Ivo, quod ad sacram bellum ituris Rotodus Perticensis, non Nomanensis comes, ut scribit Baronius, pacem turbaret, et facultates quæ in protectione Ecclesiæ erant, sibi vindicaret. Confer epistolam 90, ubi de treuvi illa.

Comes Rotrocus. Henrici primi Anglorum gener Matildem quippe ejus naturalem filiam uxorem duxerat, quem anno 1120 cum fratre Guillelmo Adelino naufragio periret: ex Guill. Gemetic, lib. viii cap. 29; Orderic Vital, lib. n, pag. 810, et lib. xii, p. 870. Iter Hierosolymitanum cum aliis multis, anno 1096 arriperat. Unde anno 1100 reddit, ut scriptum reliquit Ordericus lib. xiii, pag. 890: « Anno, inquit, ab incarnatione Domini 1100 peractis rebus pro quibus Hierosolam ierant optimates, redierunt, et sua, ut justum erat, repertierunt. Tunc Rodbertus Nortmannorum dux, et Robertus Flandrensis, atque Rotro Moritonensis, allique plures prospere reversi sunt, et affinis merito congratulantibus sua, quique possederunt. » In Charlulario quoque monasterii sancti Dionyssi Nongentensis a Gaufridio ejus parente fundati in *Chartha Thebalde Molis-castri* in fine hæc reperiuntur: « Testes Rotrocus comes Mauritianensis, qui de Hierusalem venit, Hugo vicecomes Castriduni, » etc.

*Hec causa sine monomachia terminari non posset et judicium sanguinis nobis agitare non dicebat, Ivo-nis seculo, qui litigabant, si litis **240** argumenta, seu, quod dicunt controversia capita probare non poterant, monomachia, seu duello, aut, ut, dicebant, bello, ferri candentis: vel etiam frigidæ seu ferventis aquæ probatio, dirimebant. Quæ quidem omnia in concilio Lateranensi sub Innocentio III. c. 18, prohibita sunt, *Et extra ne clerici vel monachi, c. Sententiam.* Decretum habet ex quo subsequentia cum ad rem nostram faciant, referemus: « Nullus quoque clericus rotariæ, aut balistariis, aut hujusmodi viris sanguinum, præponatur, nec illam chirurgie partem subdiaconus diaconus, vel sacerdos exerceant, que auditionem vel incisionem inducit. nec præcipus quisquam purgationi aquæ ferventis, vel frigidæ, seu ferri candentis ritum ejuslibet benedictionis aut consecrationis impendat, salvis nibilominus probationibus de monomachia, sive duellis antea promulgatis, » De quibus 2 q. 4, *Mono-machia*, et de judicio sanguinis Ivo part v., cap.*

315, et part. vi, cap. 222, decretum. At vero cum A pluribus Juretus in notationibus suis ad Ivonem de his agat, nihil nos amplius.

Ivo dominus Curvavilla. Plures fuerunt hujus nominis Curvavilla (quod est municipium agri Carnotensis, a quo quatuor leucis Gallicis distat) domini. Ille autem de quo hic loquitur Ivo noster fuit secundus Georgii et Philippa filius; ut ex tabulis sancti Petri in Valle Carnotensis ad annum 1094 apparet. Virum plium et liberalem fuisse ex eo conjici potest, quod ecclesiam Sancti Nicolai Curvavilla canonicis regularibus S. Joanni in Valle Carnoti concederet, terram de Orgevilla hanc procul a Pruveto Gilonis Tyronensis monachis trahuerit, aliaque plura religiosis locis legaverit. De quibus videnda Chartularia illarum abbatiarum et Nota ad epistolam 267 et alias sequentes.

AD EPIST. CLXIX.

Galloni Parisiensi episcopo. Episcopatum Parisiensem auspicius est 1104, sub anni finem; ut in chartulario Sancti Martini Campensis apud Lutetiam fol. 37, recto, et 70 verso videtur. In churta enim donationis Anneti lacte a Waleranno de *Villeperat*, alias de *Villepreux*, assensu Guidonis de Puteaco fratri sui, et Hugonis filii Everardi Puteacensis, scribitur ipsam datam fuisse publice in Capitulo beatae Mariae Parisiensis, anno ab Incarnatione Domini 1108, indict. 15, epacta 17, concurrante 3 Ludovico rege regnante anno primo, episcopatus Gualonis anno 4. Et in Chartulario Columbensis monasterii, alia habetur charta ejusdem Galonis data Parisiis in Capitulo beatæ Mariæ anno ab Incarnationis Domini 1106, indict. 14, epacta 14 concurrente 7, Philippo regnante anno 48, episcopatus dicti Gualonis 2, coram Bernero de cano, Adamo precentore, etc.

Guido fraternalrum rerum custos. Hie Guido frater erat Hugonis Puteacensis et vicecomitis Carnotensis, atque Everardi de *Villeperat* domini, ut supra ad hanc epistolam diximus. Quod ex chronicò Mauriciacensis monasterii lib. ii addisco, in quo hæc leguntur: « Guido etiam vicecomes Stampensem, etc., illius magni Hugonis domini Puteoli, in cuius feodo ecclesia ista fundata est, filius fuit. » Et ex chartulario Sancti Martini Campensis, fol. 28, charta 60, confirmatur. Ibi enim scribitur: Hujus autem concessionis testes fuerunt Hugo de Puteaco, et Wido frater eius. » Et fol. 14 verso, charta 31, hæc habentur: « Sciant omnes quod Walerannus de Villeperat dedit ecclesie Sancti Martini de Campis, pro animæ sua requie et parentum suorum defunctorum salute, terram que Almetum dicitur, apud Sanctum Clodoaldum existentem, etc. Hoc donum concessit Wido qui tunc tenebat castrum Puteoli, qui frater Waleranni erat, etc. His ita gestis aliquanto tempore elapsa, Hugo filius Ebrardi, ad quem paterno iure prædictum castrum Puteoli pertinebat, quadam die ad S. Martinum venit, et rogatus a domino Theobaldo priore, et domino Gilduno fratre predicti Waleranni, concessit donum quod patruus suis lecerat, et accedens ad altare posuit super illud coram positis his testibus Walterio scutari, etc. Et ut hoc donum firmius stare possit, et ecclesia Sancti Martini predictam terram in pace, et sine calunnia per succedentia tempora possidere possit, Robertus comes Mellentinus donum quod Walerannus fecerat concessit, et sua illud auctoritate confirmavit. De feudo enim illius terra illa erat, et quando illis concessit, hi testes audierunt advocati, Willelmus de Burgo novo, Odo de Morenvillari, Walerannus. Factum est hoc anno incarnati Verbi 1108, indict. 1, regnante Ludovico rege Francorum anno primo regni eius. Walone Parisiacis urbis episcopo existente. » Ex quibus Hugonem, Walerannum, Widonem, et Gilduinum fratres fuisse, Hugonisque Puteacensis filios quivis intelligere potest.

AD EPIST. CLXXII.

Ulcha, vulgo Oucques, archidiaconatus Dunensis et decanatus Belsia pagi, diocesis Carnotensis.

In municipio quod appellatur *Montfauni*. Illustranda huic epistola multum factum instrumentum, quod in Vindocinensis canonib[us] cartopbylacio assertatur, cuius tenor h[ec] est: « Quicunque mente provida sacerd[us] hujus defectuum intuetur varietatem, debet summopere ad semper mansuram anhelare felicitatem, ad quam summa devotione totoque mens[us] nostra canonicam requirendam, cum multis posuerit multiformis gratia Dei vias, unusquisque secundum fidem sua mensuram, proprio eas frequent modo, et aliis quidem bona docendo, aliis recta faciendo, aliis alio qualibet virtutis genere, regni cœlestis iter ingreditur. Inter quos ego Radulphus de Balgiacensi, licet piger viator; pro data tamen a Deo in bene faciendi facultate, eleemosynarum deportatus vehiculo, semitam vita carpe possumus, de rebus itaque et possessionibus pro mea, meorumque salute predecessorum, dono et concedo beato Launomaro et monachis ejus, terram ad construendum ecclesiam et burgam adificandum infra oppidum meum, quod Monsfaunum dicitur, ubi hactenus parochialis ecclesia non fuit. Capella vero qua ibi habetur, matri adjacent ecclesia, qua in nomine Ufca in honore sancti Joannis fundata est, ubi ex dicto burgo, et toto oppido, omnia parochialis, et omnes **241** oblationes solemnes juxta morem ecclesiasticum defreruntur. Ex iure igitur hujus ecclesiae, quam beati Launomari et monachorum ejus esse constat, cum eadem capella in oppido meo sita, et ea quæ predicti monachi possident per manum bonæ memorie patris mei Lancelini, spoliatis inde Blesensisibus monachis. Vindocinensis monachi prædictam non sine invasione subintraverunt capellam; Et exinde orta est controversia inter dictos monachos in Carnotensis ecclesie curia, Ivone episcopo præsidente, habita iudicij discussione, expulsi Vindocinensisibus monachis, Blesensisibus est eadem capella ab ipso episcopo cum assensu clericorum, canonico iudicio restituta. Unde ego iudicium rectum intelligens, et S. Launomari jus recognoscens, præcepto ejusdem episcopi quidquid in supradicta capella possideo, sine aliqua retentione predicto sancto, et monachis ejus in perpetuum concedo. Quia vero in servitio esse non possumus, et cætera majora sanctæ Ecclesie sacramenta, vel officia, pro lege capelle ibidem celebrari nequeunt, et parochialis S. Joannis procul inde remota est ecclesia, impetrata a jam dictis Blesensisibus monachis, accordato prefatis pontificis ad ædificandum intra terminos ejusdem parochia propriejam dictum oppidum, aliam opportuniorem ecclesiam, terram eis ad hanc, et burgum suum, sicut prædictum est, construendum secundum terminos metarum, tribuo. Omnes autem quoconque potuerunt ibidem bospites retinere, præter oppidi mei habitatores, retineant, sintque illi ab omni penitus consuetudine liberi et immunes, excepto quod me in Campale, si necesse fuit, prælium prædictæ sequentur. Quod si gladiis et pascuis porcorum, boscus quæ (*sylea longa* dicitur) abundaverit, omnes porci monachorum, et hominum suorum, et ibi habitantium, et aliorum ubicunque habent, liberum habeant per eamdem silvam sine illa pastinaciæ exactione. Hæc omnia sicut hic descripta sunt, tali tenore concedo, quatenus insuper dicta nova ecclesia omnia sacramenta et officia, que ad parochiam pertinent, de cetero celebrentur. Testium autem qui bis interfluerunt ista sunt nomina. Ex parte mea Arraudus mala terra, Gajuldus, Garnerius Bisol, Baillivus praepositus, Thomas capellanus, Gaufridus cancellarius. Ex parte monachorum Bartholomaeus, Girardus de Doraco, Petrus cubicularius, Joannes de Luco, Leodericus Major. Signum Radulphi, Signum Macheldis uxoris sue. »

AN EPIST. CLXXXIII.

Ejusdem argumenti est cum epist. 163 et 169 precedentibus.

AD EPIST. CLXXXIV.

Pro anima fratris vestri religiosi regis. Edgari videlicet Sctorum principis, qui absque liberis decessit 1107, ut ex historia Scotica Buchanani lib. vii. clarum est. Ex quo hoc, vel sequente anno haec epistolam scriptam arbitror.

AD EPIST. CLXXXV.

Concilii a vestra paternitate indicti. Trecense interligit ex epist. sequente, quam anno 1107 Paschalii qui concilic praeftuit, Ivonem scripsisse Baroniū asserit num. 3.

AD EPIST. CLXXXVI.

Wigrinus Ecclesiae nostræ cancellarius. Nempe Carnotensis ecclesiæ, qui cum a Dolensi capitulo in praesulem electus esset 1107, non aciebat, sed electionem abnuens, procurante Ivone in prima statione mansit, suscipiente Baldrico Burgiensem abbate, quam respuerat dignitatem, de quo tomo VII Conc. parte i, pag. 540, impressionis Parisiensis Morelli 1636.

AD EPIST. CLXXXVII ET CLXXXVIII.

Gaufrido Belvacensem episcopo. Hunc minus rete p̄fert Waloni Claud. Robertus in Belvacensem episcoporum serie, cum ex ipsomet Gaufridus hic cœperit tantum anno 1105, quo Walo jam ex Belvacensi ad Parisiensem episcopatum transierat. Baronius ad an. 1107, num. 4, epist. 178 eodem anno scriptam consit, quo et superiorem puto.

AD EPIST. CLXXXIX.

Truces Turci. Turcs et Turca apud id saeculi autores indiferenter usurpantur. Ita enim apud Albertum Aquensem Hist. Hierosol. lib. i, c. 22: « Folkerus, inquit, Carnutensis vir nominatissimus in terra sua, apud Niemam in Turcorum congressu occubuit; » et lib. v, cap. quecumque 22: « Constitutur a Balduino in civitate Sororigia cum centum probis et bello assuetis militibus contra Turcos, » lib. iv de Gestis Francorum, et aliorum Hierosolym. c. 10. *Solimanus.* Solimani veteris filius, dux Turcorum dicitur. In historia præterita Roberti S. Remigii Remensis monachi lib. vi: « Innumerabilia Turcorum agmina prosperit. » Guillelmus etiam Tyrius lib. vi Hist. sue Hieros. c. 22: « Turcæ cognito Christianorum adventu prostraverant, » et ita communiter.

AD EPIST. CLXXX.

Radulfus de Balgentiaco. Lancelini ejusdem loci domini filius de quo nos superius ad epist. 172, et infra. De Lancelino autem hac in chartulario coenobii S. Trinitatis Vindocinensis, charta 227, reperio. « Lancelius castri Balgentiaci dominus homo quantum quidem ad natalitium spectat, generositate, parentum nobilitate clarissimus: quantum vero ad proprie virtutis laudem, tam militaris strenuitatis potentia, quam rei familiaris honesta sollicitudine procurandis, industria famosissimus, Ecclesiam in suburbio castri sui, quibusdam fidelibus inchoatam, perfectit, et a Rainero Aurelianensi pontifice dedicare fecit, in memoriam S. Sepulcri, camque S. T. [Sancti Trinitati] donavit. Hanc calumniata sunt canonici Lifardi de Balgentiaco, quod sita esset in illorum cemeterium. Calumniam sedavit Lancelinus apud Magdunum presente eodem episcopo; et inde perrexit Romanum; cumque redisset, obtinuit ab iisdem canonici, ut particulam illam cemeterii S. T. concederent. S. Radulphus filii Lancelini de Balgentiaco Acelinus de Bellomonti (qui erat Lancelini de Balgentiaco frater ex chart. 288). Actum apud Balgentiacum anno 1081, indict. iv, firmatum vero a canonici in Idus Junii prope Ecclesiam S. Firmiani in platea publice. » Et circa finem dicti chartularii legitur: « Concessio Radulphi de Balgentiaco apud Pictavium urbem 1098. Symonis domini Balgentiaci, Adenordis ux-

A ris ejus, Lancelini fratris Symouis, de nundinis S. Beati, et Lancelini apud Balgentiacum, in praesentia domini 242 Roberti abbatis, eo in palefido suo sedente anno 1150. » Numeratur vero Radulphus inter proceres qui ad bellum sacrum profecti sunt anno 1096, apud Guill. Tyrium lib. i sua Historia cap. 17, et inter eos qui partes Theobaldi Campniae, et Carnoti comitis adversus Ludovicum Crassum sequabantur; ut est apud Suger. Sandionysianum abbatem, qui inter alii hæc scribit: « Hac eadem causa Radulsum de Balgentiaco cum conjugem germanam cognatam regis, Hugonis magni filiam haberet, » illexit. Et paucis interjectis: « Carnotenses, Dunences, et Brienses, suffragio Radulphi Balgentiacensis nullo opposito arcebantur. » E quibus viri præstantia et nobilitas assequi potest. Scriptam tabellam 1108 puto, vel circa.

AD EPIST. CLXXXI.

Vigeliacensis. Alias Vezeliacensis. Est autem Vezeliacum, seu Videliacum locus diœcesis Ardvensis, in quo Ecclesia B. Marie Magdalene sacra, ipsius sancte peccataricis cineribus celebris, quæ a Joanne VIII papa, dum ad Treccese concilium pergeret, dedicata fuit. Ibidem aliquando sanctimonialium cenobium condiderat Girardus Russillionis dominus, quod Benedictini instituti ascetis postea cessit, et tandem canonici; illis sæculari loga donatis.

Belvacenses monasterii S. Luciani. Ordinis quoque Benedictini, quod a fundamentis erexit Childebertus, Francorum rex, sed cui ultimum manum imposuit Chilpericus successor ipsius.

Buglensis ecclesia. Rectius Bullensis, seu de Bullis diœcesis Belvacensis, et decanatus Britibiliensis, cuius prioratus a Vizeliaciensi ecclesia, seu collegio movet. Hujus epistolæ elucidationi plurimum confert tabula restitutionis ecclesiarum et castri de Bulli abbatia S. Luciani, apud Louvetum Historia Belvacensis, lib. iii, cap. 47, cuius tenor hic est: « In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis: Ego Wido Belvacensis urbis Dei gratia presul. Ad omnium incitamentum bonorum nostrorum acta temporibus, tedium notitiae manifestare curavi. Unde eum dominus Hugo comes de Domno-Martino, pro Ecclesiis de Bubullis (quas injuste tenuisse fatebatur) nostram adisset presentiam, quam salubrissus ejus anime consulere potuimus nos consuluisse credimus. Sanctus namque martyr Lucianus easdem ecclesiæ, cum omni ipsius castri integritate, et dono Childeberti regis, et Constantini Belvacensis episcopi sibi concessi, dudum possederat; sed postmodum barbarorum incursione, et impiorum, id est Hastengorum, pervasione, cuncta perdidérat. Quod ego pertractans, ut injuste ablata, et perverse retenta S. martyri redderet, illico consului, persuasi, qui nostri consilii jussis obtemperans, dominum Theobaldum, monasterii S. Luciani abbatem adiit, suam, suorumque injustitiam antecessorum, recognovit, et ipsas ecclesiæ laudantibus canonici, quos ibi posuerat, jussu nostro et concessis clericis nostrorum, cum omnibus appendentiis suis sancto Martyni reddidit. Idem autem abbas cum ex nostra admonitione jussu cum quibusdam monachorum suorum denominatum castrum adiisset, et præcepto nostro, et ipsius comitis redditione; ut dictum est, ecclesiæ recepisset, quomodo eas S. Lucianus possederat, volens habere, super hoc sibi fieri scriptum, et nostra auctoritatis sigilli confirmari proposcit: cujus postulatione grataanter acquiescentes, hanc in chartulam sigilli nostri impressione firmavimus. Ego Wido Belvacensis episcopus banc chartulam fieri jussi, et manu propria subscripsi. Ego Theobaldus abbas subscripsi. Ego Hugo comes subscripsi. Actum in civitate Belvacensi. an. Incarnationis Dominicæ 1075, regnante rege Philippo, indict. xii, epacta i. » Scriptis autem hanc epistolam Ivo anno 1108, vel circiter.

Concilio Exoldunensi. Isouldun Gallice. Quo vero anno babitum sit illud concilium, apud actores non inventi, nisi forte fuerit de quo in chartulario S. Dioysii Nongenti Rotroldi agitur. In notitia de concilio Augustodunensi ita inscribitur: *et Seldumeuse dicitur pro Exoldunense.* Si enim fert instrumentum: *ad aliud concilium quod fuit Selduni (non Seldulum); ut legit Brius Hist. comit. Alenc. et Pertic. lib. ii, cap. 4) perrexit.* Chartularium quippe ejusdem cenobii, quod penes me est, ita scribit. Actum concilium illud inter Senonense et Meldense, quæ anno 1080 habita sunt, indictum sit, eo anno celebratum fuisse necesse est. Id ex tabulis ipsis appareat quæ anno decimo quinto post, Augustodunense concilium coactum fuisse astruunt, quod ex Bertoldo et alii, an. 1094, congregatum fuisse constat. Quod vero ad epistolam spectat, eam circa 1105 aut 1106 scriptam, reor, cum iis annis Richardus Albanensis episcopus (ad quem ipsam Ivo dirigit) legamat in Galliis agebat.

AD EPIST. CLXXXII.

Porrecto libro investituralm subdecanie facere vellem. Libello ut plurimum beneficiorum minorum id temporis, ut pede aut baculo majorum investitura flebat, atque ipsum erat ejuratio. Sicut enim in accipiendo beneficii libellum sumebant: in ipsis dimittendis, deponebant, seu libellum reddabant. Vide infra ad banc notam et huc referit. Illus ceremonia meminist Ivo in instrumento concessionis prioratus S. Nicasiæ de Mellento, quod inter epistolæ annumeravit Juretus num. 285; et Goffridus Vindocinensis lib. i, epist. 6. Ibi enim de Pagano ex abbate S. Albini Andegavensis scribeb: « Me presente, inquit, in capitulo suo inter manus Andegavensis episcopi cum regula S. Benedicti abbatiam penitus ante dimiserat. » Cui lucem prefert Sirmundus in Notis eo, quo ex chartulario ejusdem monasterii S. Albini profert testimonio quod itahabet: « De hac igitur eleemosyna, ego ipse Samson cum regula S. Benedicti, cum qua Ecclesiæ beneficium ab abbate, et fratribus memorans acceperam, memoratos investivi abbatem et conventum, et eamdem regulam super altare. B. Albini detuli ob memoriam perpetuæ firmitatis. » Aliquando etiam sola corporis inflexione, seu inclinatione beneficium patronis remittebant. Moris quoque temporis illius fuit, ut etiam cum profanam aliquam possessionem Ecclesiæ conferrent, glebam illius terræ, cultellum, baculum, aut aliquid aliud in investiture signum super illius ecclesiæ altare deponerent, quod *Scoltio*, apud autores dicebatur. Innocentius IV, sun. pont., docet 243 epist. ad archiep. et capitul. Lugdunens. et gubernio, extra c. *assulatis de consuetudine*. Hujuscemus cærementia exempla varia habentur in ecclesiarum tabulis, et in Chartophylacio Ecclesiæ Carnotensis plures adhuc videntur cultelli quibus donationum instrumenta alligata sunt. Et in chartulario quod est in Camera compotorum ecclesiæ supradictæ charta 186 legitur: « Ego Robertus de Carnoto miles. Notum facie quod ego devotus Carnotensis ecclesiæ filius concessi, et dedi in eleemosynam canonicos ejusdem ecclesiæ redditus xx solidorum apud Rouas et x solid. apud Domnam Mariam, etc. Unde ad maiorem hujus rei notitiam im posterum faciendam, ego in supradicta ecclesia ad altare B. Virginis Mariae humiliter accedens, donationem predictam prius in Capitulo factam recognovi, et cintello super idem altare manu propria posito, et oblatu, multis haec videntibus, et audientibus confirmavi. » etc. Quod in pluribus quoque chartis chartulariis Vindocinensis monasterii habetur, ut fol. 195, 209, 222 et 282, et alii. Sed et ligno investituralm super altare posito fieri ex eodem chartulario patet; *i. Auctoritate Rainaldi Burgundi de Credonensi ecclesia et in concessione feria Sancti Beati facta Roberto Vindocinensi abbatii a Simone de Balgentiaco, in chartulario quoque S.*

A Petri in Valle Carnotensis legitur fol. 50. *De vanno Bermervillæ.* Odo comes palatinus et Carnotensis vannum illud eidem monasterio Savinæ ramusculo super altare S. Petri apostoli positu, concessit. Est apud S. Martinum de Campis instrumentum quo Henricus Ludovici Crassi regis filius abbas beatae Mariæ Stampensis præbendam monachis dicti locis eadem Stampensi ecclesia assignat, ex ordine quo dominus Albertus Cantor in illa obtinebat. « Nam, inquit, in manibus meis per panem et librum reddidi, et ego consequenter similiter per panem et librum in manibus. Ven. Theobaldus prioris de campis eam seposui. » Cærementia autem illa de investiture canonicis Carnotensis per libelli traditionem, adhuc eadem in Ecclesiæ perseverat.

Hugo nepos decani. Ad hunc Richardus Albanensis in Galliis legatus sequentem scriptis, et ad Ernaldum ejus avunculum epistolam, quæ in membranis apud me existentibus invenitur: « R peccator Albanensis Ecclesiæ qualisunque minister apostolicæ sedis licet indigneus servus et legatus amicis suis charissimis E. decano Carnotensis ecclesiæ, et Hu. nepoti ejus salutem. Quia multum de vobis confidimus, et in causis vestris si necesse fuerit libenter de vobis adesse volumus, familiariter et fiducialiter preces vobis dirigimus, et de vestro, sicut de amicorum nostrorum, consilio et auxilio certi sumus. Ea itaque certitudine freti, rogamus fraternaliter vestram ut amico nostro charissimo domino Roberto ita de præbenda sua subveniat, ut ex hoc cognoscas quantus sit inter nos, et vos fervor charitatis. Ad simile enim opus serviti vestri, paratos nos invenietis, si quando vobis necesse fuerit. »

AD EPIST. CLXXXVI.

Monasterium Charitatis. Cluniacensis ordinis et diocesis Antissiodorensis, cui ut ecclesiæ seu cellam in Carnotensiæ diocesi obtineret eo in loco qui parvus Bellua locus dicitur, primo, vel altera ab urbe lapide, Ivo episcopus concessit, de quo monasterio videndum Coquelleus in Historia Nivernensis comitum.

AD EPIST. CLXXXVIII.

Radulpho venerabilis Remensis archiepiscopo. Si ita est hanc epistolam anno 1108 scriptam fuisse, vel post, certum est, cum eodem tantum Remensem sedem Radulphus adeptus sit.

AD EPIST. CLXXXIX.

In consecratione Ludovici, regis Francorum. Baronius hanc epistolam scriptam fuisse anno 1106, num. 44, contendit. Ego, 1108, post Crassi inaugurationem. Qui enim posset Ivo de consecratione regis ipsius loqui antequam inungeretur? At ex auctoribus melioris notæ auspiciatus est regnum Ludovicus Crassus anno 1108, ex quo hanc epistolam hoc anno, non superiore scriptam præsumi potest.

AD EPIST. CXC.

Dominus Theobaldus Beati Martini Parisiensis prior. Ad eum Paschalii II, S. P. n Kal. Maii, indict. xv Incarnationis Dominicæ, anno 1108, scribit Bulla data apud Sanctum Dionysium in Francia babetur in collectione chartularum prioratus Sancti Martini Campensis.

Expulso invasore Gervasio, pacem restitueret et dominum Radulphum ejusdem Ecclesiæ metropolitum in gratiam suam receptione, eidem Ecclesiæ præses concederet. Radulphus qui *Viridis* dicebatur, Remensis archiepiscopus, Crassi gravissimas et periculosas, quod absque ejus assensu 1108 electus Remensis et intronizatus fuisse, incurrerat inimicities, pro quibus conciliandis ejusdem ecclesiæ clericis legatos miserunt qui inaugurations regi Aurelianis designatae sese vice illius ecclesiæ opponenter. *Primæque regis coronæ primities ad jus Ecclesiæ per-*

tinere Remensis dicerent, ut est apud Sugerium in A Crasso, et Aymoini continuatore lib. v, cap. 45: « El a primo Francorum roge quem baptizavit, Clodoveus hanc prerogativam illibatam, et inconvulsam obtinere. » Quam qui ausu temerario violari tentaret, anathemati perpetuo subierent. Exsulabat tunc Radulphus ille, Gervasio Hugonis comitis Rebellii, et Melisendi de Monteleherico filio sedem ipsius interim occupante. Pro Radulpho summo pontifici Paschali scribunt Ivo, et Theobaldus Sancti Martini Campensis prior, qui tandem ejusdem in propriam cathedralm restitutionem obtinuerunt, id docente Roberto de Monte supplemento ad Sigibertum anno 1114: « In Remensi quoque metropoli, inquit, post Manassem illustrem virum, exturbato invasore Gervasie, Radulphus successit, qui Viridis cognomen habuit. » De quo videndum etiam Order. Vital. lib. viii, Historiae sua Eccles., pag. 699, qui eum non Manassi, sed Raynaldo successisse dicit. Certior tamen est Roberti sententia cum ad eundem Manassem, qui immediate Raynaldo suffectus est, Iponis epistola 185 exstet. Hanc autem non nisi ex iis quae in ipsa leguntur, scriptam esse 1114 praesummo.

244 AD EPIST. CXCII.

Monachis Columbensibus. Columbae, sive Columba, monasterium est ordinis Benedictini in agro Carnotensi primo a Nogento Eramberti, seu regis lapide situm, quod a Rogerio Odonis secundi Carnotensis comitis ex conjugie prima, seu secunda filio, Franci cancellario, et Belvacorum antistite inchoatum, et ab Oldericio Aurelianensi episcopo ejus ex sorore nepote, praefectum est anno 1028, Roberto, Francorum rege secundo, regni habens moderante; ut ex tabulis fundationis hujus asceterii; quas alibi retulimus, certum est. Quo anno scripta fuerit epistola, satis non liquet.

AD EPIST. CXCIII.

Ecclesia S. Quintini. Belvacensis scilicet.

Guido Belvacensis episcopus. De hoc videndum Louvetus in Hist. Belvac. lib. iv, c. 14.

AD EPIST. CXCIV.

Raginaldus Canardus. Lupuilla dominus, a quo denominationem accepit pagus ille, qui vulgariter idiomate *Louville-la-Chenard*, nuncupatur, qui, cum sit diocesis Carnotensis, Raginaldus ille ab Ivone Carnotensi, paracianus ipsius vocatur.

AD EPIST. CXCV.

Carnotensis ecclesiæ professionem refutasse. Professionem, seu Juramentum de obedientia episcopis Carnotensisibus, et ecclesiæ exhibenda, edebant quotquot in Carnotensi diocesi degabant abbates; ut in antiquis episcopatus Carnotensis codicibus et ecclesiæ monumentis legere est. Solus Vindocinensis ex speciali Romanae Ecclesie privilegio hac legi eximebatur et adhuc exemptus est. Angebat Ivonem privilegium, illudque egerrime ferebat, quod ex charteriano monasterii Vindocinensis, ut cuique innovescat, promo:

« Clemens episcopus, servus servorum Dei, Gaufrido Andegavorum comiti ex Agneti comitissa, coniugi eius, salutem et apostolicam benedictionem. Quotiens, filii, » etc. *Fide in Clemente II, Patrol. L. CXLI.* Hac autem epistola videtur responderem Ivo ei quam ad eum scriperat Goffridus Vindocinensis, quæ secunda est lib. ii epistolarum ipsius, ut ex ipsius lectione patet.

AD EPIST. CXCVI.

Guillelmo Majoris Monasterii abbati. Inter illius asceterii archimandritas non recensetur Guillelmus; sed ejus loco repunitur Gaufridus de Conan, de quo plura in libello *De gestis archiepiscoporum Turonensem et abbatum Majoris Monasterii*, pag. 112 et sequentibus.

AD EPIST. CXVIII, CXCIX ET CCII.

De Præpositura Sodobrii. Quæ ad collegium Sancti Martini Turonensis spectat in agro Ble-sensi, et dicitur *Prævôt de Syeure*.

AD EPIST. CCII.

Basilicarum. Basilicae dicebantur ecclesiæ Majores, quæ a regibus, vel principibus ædificabantur, seu etiam quod regi regum et omnium, Deo ibi sacrifici offeruntur. De qua re pluribus Stephan. Durant. De ritibus Ecclesiæ, lib. i, c. 4, num. 9 et seq.

Lisiurd Suessionensi. De Crespeo de Crespy dicto, qui anno 1108, ad Suessionensis Ecclesiæ presulatum ex proposito ipsius electus est. Quod ex chartulario Sancti Martini Campensis, fol. 82, constat in quo describitur 245 charta ejusdem episcopi de ecclesia de Lerniaco ab eo monachis Campensis data, consciente Crispel comitissa, et Radulpho ejus filio, anno 1123, indict. i, regnante rege B Francorum Ludovico, anno regni illius 16, episcopatus vero dicti Liziardi 15. Si enim anno 1125 erat quintus decimus Liziardi, annis 1108 primus illius necessario fuit, quo, vel sequente, haec epistola scripta fuit.

AD EPISTOLAM CCIV.

In duos ecclesiæ nostræ prælatos. Ernaldum scilicet decanum, et Fulconem subdecanum, cui postremo favebat rex Ludovicus; ut ex sequente tabula ad Ivonem scripta liquet, quam in membranis meis reperi, et sic habet: « L., Dei gratia Francorum rex, I. Carnotensis episcopo, totique sancte Carnotensis ecclesiæ capitulo, sal.. Auditio quia Arnaudus de-canus, atque F. subdecanus clericus noster, ac familiarius amicus invicem adversantur, procul dubio credat dilectio vestra, quia valde nobis displicet, et ultra quam creditis, moleste ferimus. Cognito namque per ordinem quomodo, vel quemadmodum res agatur, videtur nobis, et universi etiam sapientissimi personis, quibus nos ipsi suggestissimus, patet, quoniam F. dainno tractatur, et injurioso. Quocirca rogamus dilectionem vestram: imo suumopere precamur, quatenus querelam quæ inter illos habetur ad bonorem, et proficiunt domini Fulconis gratia nostri studiose difiniatis, quemadmodum de amore nostro curatis et honore. Quod si feceritis, ad quocunque vobis placuerit, nos juxta voluntatem vestram paratos invenientis. Si vero non in hoc tantillo audire neglexeritis, certum teneat discretio vestra, quia nos ad iracundiam provocantes, ultionis nostræ sententiam quoquomodo sustinebitis. Ad hoc siquidem vos esse sollicitos volumus, ne super hoc ulterius si placet vobis, quærimontiam audianus. Quod si fieret, damnum ipsius in quadruplo redimere curaremus. Vale, alioquin præstatum Fulconem clericum nostrum in curia vestra vobis rectitudinem securum offerimus. » Ivo judicium invidiam a se repellere poten, summum pontificis consulti hac epistola, ut quid agere debeat, rescribat, dilationem sententia non patitur Fulco, et video adversus Ivonem regi sequentem mittit: « L., Francorum regi, invictissimo domino suo charissimo Fule, prepositus (non moretum lectorum quod præpositum vocet; plures si quidem eadem in ecclesiæ iuncte obtinebant dignitates) sal., Scialis, domine mi charissime, quia quidquid episcopo nostro mandasti pro nobis, non pro nobis, sed contra nos est, et propter mandatum vestrum pejor nobis factus est, quam ante fuerat. Qui cum posuisset nobis diem juris agendi, infra diem positum litteris suis a cardinali quæsivit, et impetravit, ut eum cardinalis commomeret, et commonendo præciperen, ne nobiscum causam ageret. Accusavit enim nos ei dicens, quod regem adiissemus, regem in rebus ecclesiæ nostræ manum mittere fecissemus, itaque vos crasse, et ad vestrum auxilium, et consilium confugisse, nunc nobis nocere. Nunc enim nobis jus et negavit, et negat, et Romam

invitos nos trahit, et invitat: Hoc autem sciat, quia multa sunt in ecclesia nostra privilegia, quae assensu et auctoritate regis Francorum, et reginae facta, et confirmata sunt. In hoc autem novissimo privilegio, nec ultra mentio vestri facta est. In quo recognoscit vestrum, et corona detrimentum, et dedecus intelligi potest. Val. Quidquid autem vobis mandet, sciat in rei veritate, quia nisi malum querit, et omnis pejora mavult quam emendari, et sedari. Hae ex membranis, quibus abunde subdecanum illum secus de Ivone plurimum ab aliis laudato, sentire et ei male affectum fuisse patet. Hanc vero epistolam circa 1109 vel 1110 scriptam puto.

AD EPIST. CCX.

Odo Cameracensis episcopus. Aliis dicitur Odoardus Aurelii natus, qui ex abate Tornacensi, ad hanc sedem evectus est. De quo Molanus in Natal. SS. Belgii 9 Octobris.

AD EPIST. CCXI.

Generatio autem sic est. Eam aliter refert Jacobus Meyerus lib. iv Annal. Flandr. ad an. 1110: « Balduinus, inquit, filius Roberti comitis Flandrie accepit uxorem filiam Alanii comitis Britanniae. Conon episcopus Prænestinus in praesentia Paschalis papæ hoc modo recitavit consanguinitatem inter Balduinum comitem, et uxorem eius filiam Alanii Nannteensis, seu Britanniae comitis. Constantia Gallorum regina uxor Roberti regis et Ermengardis comitissa Avernensis sorores fuerunt. Ex Constantia Adela comitissa Flandrie. Ex Ermengarde, altera Ermengardis comitissa. Ex Adela Robertus Frisius comes Flandrie. Ex Ermengarde Berta comitissa. Ex Roberto Friso alter Robertus Frisius. Ex Berta Hauvisis Nannetensis comitissa. Ex Roberto II. Balduinus. Ex Hauvis comes Alanus. Ex Alano ista virgo uxor Balduini. » Idem quoque habet Pet. d' Oudegherst Annal. Flandr. cap. 59, et Jacobus Marchantius quadam linea Flaudensem. Ego vero alia ratione eos consanguineos in sexto gradu fuisse reperio. Fulco quippe bonus Audium comes ex uxore sua Ebeberga Gaufridum Grisam tunicam, seu ut dicunt grisam genoram, quod est vestimentum genus, cuius nomen adhuc Occitanie retinetur, et Blancam Guillielmi Arelatensis et Phocensem principis conjugem suscepit. Gaufridus ex Adela uxore Fulconem Nerram Audium quoque comitem et Ermengardim Conani Armoricanorum ducis uxorem, Blanca Constantiam Roberti regis uxorem peperit. Fulco Nerra ex Adela priore conjugi, Adelam uxorem Goffridi Castrilandonis domini, seu Wastinensis comitis; ut vult Bourdigueus Annal. Andegav. parte ii, cap. 38, vel ut Odo monachus in Vita Burcharii Corbelensis comitis scribit, Burchardi illi genuit. Ex Roberto rege et Constantia. Adela Reginaldi Nivernensis comitis primum: deinde Balduini Flandrensis uxor orta est. Ex Adela Wastinensi seu Corbelensi et Vindocinensi domina. Fulco Rochinus alias dictus Auser, seu Auserulus prodiit, **246** sicut ex Adela et Balduino Flandrensi Roberto Frisius; Fulco Rochinus non ex Petronilla uxore que Launcelin Balgenciaci Toparchæ filia fuit, ut voluit Bourdigueus Annal. Andegav. parte ii, cap. 39, et Argentores Hist. Armor. lib. iii, cap. 43. Sed ex Ermengardem Borboniorum domini filia alteram Ermengardem comitissam Redonensem Alani Fergentii secundam tori consortem genuit. Robertus Frisius ex Gertrude Saxonica alium Robertum Frisium juniores dictum suscepit. Fergentia Britannia Armorica comiti Ermengardia Redonensis comitissa Agnetem peperit. Robertus Frisius ex Clementis Galixii II, summi pontificis sorore: vel nepte, Balduinum securiferum seu securiculum Flandria regulum suscepit, qui Agnetem illam matrimonio sibi junxit, quamvis se in sexto cognationis gradu a primario stemmate per stirpes attingerent, ut ex his quæsupra deduximus nemo dubitare potest. Qua vero tempestate in vivis agebat Ivo, nuptiae inter

Agnatos et a communis capite descendentes usque ad septimum gradum vetabantur. Hanc autem epistolam post annum 1110 scriptam ex Meyerio colligo. Nullus vero Balduinus ex Agnete liberos reliquit, cum ab ipsa Paschalis papæ jussu divertisset, ob vinculum cognationis. Confer cum bac epist. 128.

AD EPIST. CCXIV.

Brunoni primæ sedis Belgicorum episcopo. Hic fuit Bruno Engelberti successor, qui Trevirensis cathedralis ab anno 1101 ad 1123 occupavit. Ipsum autem vocat Ivo primæ sedis Belgicorum episcopum, quod Augusta Trevirorum, que Mosellæ imminet, sit Belgica prima metropolis: Imo et Galliarum S. Athanasio ad solitarios, aut ut Theofridus Epteonaensis abbas prefatione in flore Sanctorum scribit: *Tripartite Gallie prima metropolis.* Dicitur quoque Ammiano lib. xv. *domiciliū principum clarum.* In notitia Imperii: *urbs Galliarum potentissima.* Apud Salvianum lib. vi, de Providi: « Excellentissima, et opulentissima Galliarum urbs, alii vetustissima » quod a Trebeta Babylonio, Abrahami tempore, duabus ferme annorum ante Christi nativitatem milibus, constructa fuerit. Ipse vero metropolitanus S. Romani imperii elector est, et in regno Arelatensi per Gallias archibancularius. Bruno autem iste a Sugerio Sandioniano abbate in Vita Crassi Francorum regis dicitur: « vir elegans et iucundus, eloquentia et sapientia copiosus, Galliano cothurno exercitatus. » Coram Paschale II, S. P. oravit pro Henrico III, imperat. an. 1106, ut est apud Baron. ad hunc an. num. 10, quo etiam ab Uspergensi abbatte nominatur.

AD EPIST. CCXV.

Thomæ Eboracensi. Eboracum Majoris Britanniae oppidum Anglia York, cuius ecclesie Thomas ille, de quo hic agitur, a Wilhelmo Ruffo, Anglorum rege, praefectus est 1070. Ut est apud Ordericem Vitalem lib. iv Histor. eccles., pag. 516 et lib. v, pag. 548. De eo Nicolaus Harsfeldius saeculo ii, pag. 271: « Post Elredum, Thomas homo Northmannus et Bajocensis canonicus, a rege Guillelmo Eboracensis episcopus designatus est, » etc., que ibi vide. Obiit autem Thomas eodem quo Henricus I, inaugurator est anno, ut habetur ibidem. Ex quo epist. hanc suspicor non ipsi, sed sequenti scriptam fuisse. Fuit namque alter Thomas ejusdem sedis antistes, apud eundem Harsfeldium pag. 394, et de quo Juretus ad hanc epistolam, qui obiit anno 1114, suffecito Turstino Bajocensi clero qui erat regi a sacris; ut scribit Order. Vital. lib. xi, pag. 858, cui Ivonem scriptis vero similius est.

AD EPIST. CCXVI ET CCXXVII.

Abbatem Blesensem et Bonævallensem. Quorum prior Mauritus, posterior Bernericus vocabantur. De quibus supra ad epistolas 78 et 174 in titulo autem, seu argumento epistolæ dicitur controversiam quæ erat inter illos abbates, fuisse pro Ecclesia Verdensi, cuius nulla mentio in corpore epistolæ, adde quod ecclesia illa ad archidiaconum funensem, non ad dictos abbates pertineat.

AD EPIST. CCXIX ET CCXX.

De appellationis ordine. Stylus antiquus erat, ut appellans infra quinque, vel saltem decem dies apostolos peteret. Qui sint autem illi apostoli, paucis dicam. Sunt vero litteræ, seu libellus dimissorius quos provocantibus concedit judex a quo provocatur, ut ad superiorum pro gravamine recepta recurrat, qui causa cedidit. Præcipue vero in interlocutoriis quas vocant sententias exiguntur, quarum judex voluit reparare gravamen, et sententiam reformare potest; cap. *Cum cessante, de appellat, extra, ideoque litteræ illæ, seu apostoli repositoriis, seu manuis reparatorum dicuntur, quod judex se provocantem gravasse, agnoscent, et in schedula provocatoria deductis, gravamen reparat, et provocantem eundem in statum, quo ante item erat, restituit, et super provocatione pronuntiabat, habila in forma,*

quibus verbis, sententiam sibi reformatam tradi significabat cum in forma probante foret redacta. In secentiis definitivis non ita progrederit, quibus non nisi provocatione damnum, resarcitur l. *quod iussit. ff. de re judicial*; atque ideo frustra apostoli depositur post foiale judicium sicut editio regio anni 1539, art. 117, cautum est. Hæc tamen praxis in Curia Ecclesiasticae observatur, ut in omnibus provocatoriis causis apostolus seu dimissorius libellus a judice a quo, exigenteretur, quibus judex a provocacione deferret, an non, declarabat, primum diem prorogabat ad superiorum appellationis secundum locorum distactiam; ut cap. I, et 7. *De appellat.* in 6, si secundum, se ulterius progressum non obstante appellatione et absque ipsius praedictio pronuntiabat.

247 Ad Epist. CCXXXIII.

Audoeno Ebroicensis Ecclesie designato episcopo. De illo sic Order. Vital. lib. II Hist. sue, p. 840: « Anno ab Incarnatione Domini 1112. Gislebertus senex Ebroicensis episcopus, postquam in episcopatu xxiv annis vixit, in senectute bona iv Kal. Septembris obiit, et in basilica sancte Dei genitricis Mariae sepultus est, etc. Sequenti autem anno Anduinus Bajocensis capellanus regis successor, qui eruditio litterarum imbutus, sibi commissis viam Dei regulariter monstravit, et lib. XII, p. 919. Audinus Ebroicensis episcopus Paschali septimana in Angliam profectus est, ibique sexto Nonas Julii (anno 1139) Melitone in canonicali cenobio defunctus et sepultus est. Hic in Bajocensi pago ortus, studia litterarum inquisivit, peritia liberalium artium imbutus inter doctissimos coaluit, et regi Henrico familiaris effectus, inter preciosos scribas complicitus. Denique de capella regis provocatus xxvi, annis Ebroicensem diœcesem tenuit, clerum, subjectaque plebem ad servandum Dei legem erudit, ecclesiisque cultum solerter exercuit, et basilicam B. Dei genitricis Mariae, quæ tempore illo combusta fuerat, e fundamentis reparavit. Rotrone autem filius Henrici comitis de Wareico Rothomagensis archidiaconus, ad episcopatum ebroicensem assumptus est. Eodem, ut reor, anno Turstinus Eboracensis archiepiscopus prefati Audini frater defunctus est. » Ex quibus banc epistolam scriptam fuisse non nisi post annum 1113, vel eo salem facile colligitur.

Guillelmum Carnotensis monasterii S. Petri abbatem. Eustachii successorem, et Vernis, sive Widonis decessorem, quem Iovonis pontificatu viisse, ejusdem cenobii actus plures confirmant.

Musivus Vicus. Haud procul a Drociis ad Auro marginem in diœcesi Ebreicensi situs est et vulgariter occupatione Musiv dicitur. Auro autem est rivulus, Galliam a Northmannia separans. Unde versus ille :

Aura, licet parva, Gallorum dividit arva.

Cujus ceterior ripa ad Carnotensem episcopatum spectat : ulterior ad Sagensem et Ebroensem.

Ad EPIST. CCXXIV.

Guidoni Molismensis monasterii abbati. Tertio scilicet, Guidonis enim illius Asceterii fundator primus abbas exstitit, post quem Annaus, cuius Guido iste circa 1114 successit, quo forte scripta tabella. De Molismo autem monasterio, et ejus fundatore Roberino, Legendum Order. Vit. lib. VIII, Hist. pag. 714 et seq.

Ad EPIST. CCXXVII.

A civibus Babyloniae. Videtur bæc epistola scripta cum in vinculis Romanorum Paschalis II, pont. max. liber abire permisus est anno 1112. Eo equipe Matth. Paris Paschalem in custodiam conjectum ab Henrico imperatore IV scribebit. Quod epistola a Joanne Tusculano Ricardo Albanensi in Gallias legato eodem anno scripta iudicatur. iv Pridie Idus Februarii confirmatur. Rome enim cum Henricus IV,

A regniconaram de pontificis manu suscepisset, ipsum pontificem nil sibi ab eo metuente mali cum cardinalibus qui cum eum comitabantur in vincula conseruit, atque de investientis episcopis et abbatibus privilegium extorsit, sed libertate recuperata statim privilegium velut Ottio Friesingensis lib. VII, c. 14 loquitur privilegium revocavit pontifex et imperatorem diris devotus. Hæc autem Paschalis incarceratione accidit Romæ in ecclesia S. Petri, die Dominica ante caput jejuniæ. De quibus videnda Pitthei note ad epist. Iovonis 238, sed nostra supplicatione 136 et Baron. ad an. 1112, num. 6. Roma autem a beato Petro I. epist. I, c. 5 vocatur Babylon propter confusionem, alio sensu Novatus interpretantur. V. Cornel. a la-pide in hunc locum, et in Apocalyps. c. XIII et XVII.

Ad EPIST. CCXXVIII.

In cinere et cilicio positos, ab introitu Ecclesie statuto tempore exclusi. Hæc ceremonia adhuc observatur in Ecclesia Carnotensi, ut feria in cinerum, penitentes ab Ecclesia ejiciantur, et feria in cœna Domini in ipsam revocentur. Quæ consuetudo a rito veteri publice penitentium, quibus ipso die, et jejuniu in introitu satisfactions pro admissis culpis imponebantur fluxisse indubium est. Canon siquidem in capite, qui est 62, dist. 50 (quem vir doctus perperam conciliis Agathensis anno 566, celebrati novum esse scribit; cum tamen eo in concilio nusquam inveniatur), ceremoniam illam omnino explicat, « In capite, inquit, Quadragesima, orones penitentes qui publicam suscipiant, aut suscepient penitentiam, ante foras ecclesiæ se representant episcopo civitatis sacerdoce induit, nudis pedibus, vultibus in terram demissis, reos se esse ipso habitu, et volu protestantes. Ibi adesse debent decani, id est archipresbyteri, presbyteri parochiarum, et presbyteri penitentium, qui eorum penitentiam, et conversationem diligenter inspicere debent; et secundum modum culpa, penitentiam, per præfatos gradus injungere; post hæc eos in ecclesiam introducant, et cum omni clero septem penitentiales psalmos in terra prostratos episcopus cum lacrymis pro corum absolutione decantet. Tunc resurgens ab oratione, juxta quod canones jubent, manus eis imponat, benedictam aquam super eos spargat, cinereum prius mittat. Deinde cilicio capita eorum operiet, et cum gemito crebris suspiris denuntiet eis, quoquam sicut Adam projectus est de paradiso: ita ipsi pro peccatis ab ecclesia abjiciuntur. Postea jubet ministris, ut eos eam annuas ecclesie expellant. Clerus vero prosequatur eos cum Responsorio scilicet. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, ut videntes sanctam Ecclesiam pro facinoribus suis tremefactam, atque commotam, non parvipendant penitentiam. In sacra autem Domini cena rursus ab eorum decanis, et eorum presbyteris ecclesie liminibus represententur. » Penitentis enim status, cinere, et sacco, seu cilicio representatur, ut videat est Esther. c. IV, Thren. c. III et IV, Isaia. LVII, Jonæ c. III et psal. XXXV, Concilii 4 Tolet, c. 40, Agathensis c. 45, sed et ad hæc non injunctum fore arbitror referre, quod post Æneam Sylvium, qui Pius II, summus pontifex fuit, Europæ c. 31 et Raphaelem Volaterranum lib. VI scribit Joannes Bohemus ib. III, 248 de Europa, nempe Alterstadii, quod Saxonum est oppidum, id quotannis agi. « Inducitur, inquit, unus aliquis e populo cincrinit die, hominum opinione nequissimus. Hunc velato capite, pulla veste sacræ admovet, quibus rite peractis, templo ejicitur: ejectus toto jejuniorum tempore nudis calicibus urbem pererrat, divorum templis visitabundus. Sacerdotes illi victimæ suggesti, mox in Dominica cœna iterum templo inductus, post olei consecrationem ab universo clero expiatus dimittitur, eleemosyna prius accepta, quam pie offert templo.

Hunc Adam vulgo vocant, quia ut protoplastus ille omni varet crimen, per eumque civitas creditur expiata. » Quod autem ponentes toto illo tempore Ecclesiam non ingrediebantur, sed pro foribus prostrati bumi jacerent, testis est Socrates Hist. eccles. lib. iii. c. 11, de Ecebolo Constantin. sophista loquens, qui ad imperatorum ingenia suum accommodans, sub Constantio se ferventissimum finxit Christianum, sub Juliano factus est paganus. Post quem rursus simulavit se Christianum. Nam, inquit ille, « ante portam ecclesiae se proun abficiens, sic vociferatus est: Conculcate me pedibus quasi saltem insipidum. » Plura V. apud Sozomenum Hist. eccl. lib. vii. c. 16.

AD EPIST. CCXXXI.

Pontio venerabilis Cluniacensem abbati. Erat Merkulensis Phocensis provincie comitis filius, qui anno 1109 monachorum illorum pater electus est, et a Guidone Viennensi archiepiscopo, postea Calixto II. pontifice supremo, vu Idus Maii ejusdem anni benedictus, a quo in purpuratorum societatem etiam alluctum 1119 creatione prima, fuisse tradit Robertus in Cluniacensem abbatum serie. Quo fundamento suffultus, nescio, cum apud Ohufrium desit, et longe alter de eo sentiant Order. Vital. lib. xi. p. 871; Bar. ad an. 1109, 1114 et 1126; Petrus Cluniacensis et Petrus Pictaviensis. Obiit vero 1123, iv. Kal. Januarii Cluniaci sepultus in potiore basilica secundum S. Martini altare. Ex quibus epistolam scriptam post ipsum 1109 annum colligo.

De convenientia sacramentorum. Librum hunc non agnosco, ni sit qui sermonum titulo hoc volumine adnectitur. Sunt enim de sacramentis.

AD EPIST. CCXXXII.

Henrico abbatii Augeriensis monasterii. Rectius Augeriensis. Dicitur enim Augeriacum in Vita S. Joannis Baptiste, cui asceteriæ aedes primaria sacra est, a qua monasterium denominatione sumpsit et vulgo dicitur *Saint Jean d'Angeli*. Est autem monasterium Benedictini instituti in Sanctonibus situm, a Pipino, Francorum rege olim anno 761, videlicet fundatum, quod funditus segreges evererunt. Illi epistolam hanc scripsisse Iyonem tradit Baron. anno 1111, num. 34. Ad eumdem quoque scribit Goffridus Vindocin. abbas lib. iv. epist. 3, 4 et 5, quarum prima eum vitæ venerabilis virum appellat.

AD EPIST. CCXXXVI ET CCXXXVII.

Concilium apud Ansam celebrandum. Locus hic duorum celebratione conciliorum illustris exstat, primi quidem anno 1025, secundi 1111, de quo hic Ivo, et Baron, ad hunc annum 36. Est autem Ansae oppidum in Lugdunensi ac Bellioccensi limite situm, quatuor leucis a metropoli distans, quo Fluvio illud irrigante nomen accepit, de quo Papir. Massonius in descrips. Francie per flumina pag. 13. Illud vero concilium, de quo hic agitur, sicut et precedens, provinciale tantum fuit, cuius et prioris acte perierunt; aut saltem alicubi delitescunt, cum nondum lucem quod sciam, videantur. De his V. Severtium in archiepiscopis Lugdunensis Buchardo et Joanne, pag. 200 et 231, et in Matisconensis episcopis, pag. 87, 89 et 91, cetera apud Juretum habentur.

Illum judicamus prorsus hereticum. Quia in consilio Viennensi an. D. 1112, celebrato can. 1. Investituram omnem rei Ecclesiastice de manu laicæ, heresim esse iudicatum luerat. Ex his autem quæ hac in epist. leguntur, et quæ S. diximus scriptam fuisse an 1113 censeo.

AD EPIST. CCXXXVIII.

Tornacenses, qui alias Nervii dicuntur, ad Scaldim positi sub Noviomensi episcopo, a S. Medardi tempore permanserunt usque ad annum 1146 quo Eu- genius III pont. max. S. Bernardi Clarævallensis ab-

A batis suasione, proprium restituit ut habeat Meyerus ad hunc annum.

Causa Milonis et filie comitis Stephani. Aliam divortii causam assignat Suger. in Crasso, quam ibi legere. Quo autem anno haec tabella scripta sit vix scitur, ni fuerit anno 1111.

AD EPIST. CCXXXIX.

Neptem Flandrensis comitissæ. Clementiam scilicet Roberti Frisonis Junioris Flandrensis comitis relictam Calixti II. papæ et Stephani Burgundie comitis sororem. Fuit autem illa neptis, Adela Ludovicus Crassi Francorum regis conjux Humberti II. Maurienne comitis et Calixti atque Clementiae, sororis filia: vel ut habeat Papir. Massonus in ducibus Sahaudia Laurentie, seu Argidia, aut Gillæ Venusina comitis filia ejusdem Humberti uxoris. Videudi Suger. in Crasso, et Paul. Arvil. pag. 98. Hanc vero exaralam epistolam paulo ante Iovis obtutum puto. Cum in chartulario S. Martini Campens. fol. B 77, annus 1117, Adelaidis reginæ dicatur tertius, et filio eodem verso, annus 1116 ejusdem primus scribatur. Nupsisse enim ex his Ludovicum Adelæ 1115, planum est, cujus nuptias hanc epistolam praesisse necesse est.

AD EPIST. CCXLIII.

Domnus Stephanus cancellarius. Stephanus vide- licet de Garlanda; ut semel explicat Ivo epist. 260 et ex pluribus chartis illius temporis et ad epist. 87 dictis patet.

AD EPIST. CCXLV.

Hugon magnifico et spectabili Trecassinorum 249 comiti. De eo jam supra ad epist. 158 diximus, cur hæc addemus bis projectum Hierusalem Hugonem; ut ex instrumento a Camozato in Promptuari Antiq. Dicet. Trecen. pag. 286 relato clarum est. Primo quidem 1114, ut in chartulario monasteri Celleensis logo chartaincipienti: In nomine S. et individua Trinitatis. Quoniam Patrum nostrorum. » Ibi enim dicitur: « Ideo ego comes Trecensis mores Patrum sequens, beneficia, et libertates, quæ Ecclesia B. Petri Insulae Germanicae, pro redemptione animæ meæ, et prædecessorum meorum contul, harum litterarum notulis, signare curavi. Omnibus igitur scire voluntibus, notum facio, quod quando Hierusalem proficiisci vellem, etc. Acta sunt hac publice Trecis anno Incarnationi Verbi 1144, Ludovicus rege strenue regni Francorum gubernacula moderato. » Quo etiam anno hanc epistolam scriptam liquet. Secundo inter Hierosolymitatum aggressus est circa annum 1122, ut ex dicto instrumento planum est, quod ita habet: « In nomine, etc. Notum fieri volamus quod D. Hugo excellentissimus comes Trecassinus, dum secunda vice Hierusalem pergeret apud Eduam civitatem, etc. Actum est hoc publice apud Trecassinum urbem in claustro S. Joannis Baptiste (nunc S. Blasius dicitur) de castello vii Idus Octobr., etc., anno ab Incarnatione Dom. 1122, » etc. Primum autem iter arrupit secunda vivente conjugi, ut ex hac epistola liquet, immo et ipsa prægnante, et partu proxima, ut est apud Pitibœum; sed forte votum probante. Redierat vero 1119, cum endem anno ab Order. Vital. lib. xi. Hist. sua ecclesiast. pag. 857 dicatur interfuisse concilio Remensi et a Calixto II, cum turmis militum Moguntunensi archiepiscopo obviam missus fuisse.

AD EPIST. CCLXVI.

Waleranni Brituliensis. Hic e Vicecomitum Carnutensis, seu Puteacensem dominorum originem ducebatur, vivebatque Guillelmus II, Anglorum regis tempore apud Order. Vit. lib. iii. pag. 485, filius erat Hilduni, sive Gelduini Carnutensis vicecomitis, qui fundator Britoliensis monasteri exstitit diocesis Belvacensis circa annum 1040 ex Louvelo histor. Belvacensis lib. iv. c. 3.

AD EPIST. CCXLVII ET CCXLVIII

Rudulp . . De Balgentiaco, ut ex epistola sequente constat.

AD EPIST. CCL.

Hanc epistolam scriptis mandatam fuisse contendit Baronius anno 1114, num. 9, cui non reluctor ex infra namque dicendis cum ipso conveniam.

Rudulphum Roffensem episcopum. Præter ea quæ habet Juretus ex Harsfeldio hæc addam, qui duodecimo sæculo c. 15, pag. 325, de ipso sequentia scribit: « *Henricus (nempe i. Angl. rex) cum jam magna infamia flagrare inciperet, et vereretur ne sempiternas fœdissimæ cupiditatis suæ notas subiret, neque Jam posset egregio illo, de quo diximus, simulationis artificio amplius uti, ut eas fugeret, serio de pontifice Cantuariensi in Anselmi locum subrogando cogitare coepit. Et licet ipsi voluntas in Farisiū Abingdonensem abbatem maxime ferretur, totam tamen deliberationem in episcopos rejectit, contestatus eos, electionis suæ Deo accuratam rationem rediuturos. Cumque quidam in ea essent sententia, ut aliquem de clero, quicunque vita monasticæ non fuisset initiatius, selegendum cuperent, restituere ceteri et insolens exemplum, exclamare, quod solo Stigando niteretur, qui improbam illius dignitati ingressiōnem fediori, et turpiori egressu contaminari. Nec tamen Farisiū arridebat, vel quia nimis ejus asperitatem timebat, vel quia exterus esset. Ex quo genere etsi in duos selectissimos incidissent non tamē tam sterilem esse patriam dicebant, ut non domi haberent, qui propter summas, summoque pontifice dignas dotes, illi dignitati sustinendæ pares essent. Et inter eos Rodulphum Roffensem episcopum, cuius religiosa et sancta vita, omnis etiam minima infamie notam semper effugerat. Qui posset propter doctrinæ magnitudinem, de rebus omnibus solide, vereque indicare, et propter eloquentiam eleganter de eisdem, et ornata dicere. Promptissimus igitur omnium suffragiū Radulphus renuntiatus est Cantuariensis episcopus, post quinquennium a morte Anselmi. Gener Northmannus fuit, et Sagiensis in Northmannia monachus et deinde loci illius abbas, quem ille locum valde sua industria tenemus prius et exilem locupletavit et amplificavit. In magna aliquando cum Roberto Belesmensi, illius provincie principe, gratia positus; a qua postea prorsus excidit, et e Northmanni ejectus est, quod fidem et sacramentum clientele contra papæ decretum præstare recusasset. Profugit itaque in Angliam, ubi aliquandiu apud alios commoratus, ad Anselmum, cuius ab adolescentia, consuetudine familiariter usus fuerat, concessit. Qui Gundulpho Roffensi episcopo demortuo, eum postea substituit. Cum Jam in episcopum consecrandus esset, ait Anselmum Deum accurate rogasse ut prognosticon bujusmodi Rodulpho subiceret, quo appareret divinum quoque judicium suo respondisse. Replicato itaque Evangelio, est primum se locus obtulit. Erunt similes angelis Dei. Pallium Rodulpho, per Romani pontificis legatum (nepos fuerat ex sorore Anselmi Cantuariensis), delatum est. Advenerat prius in Angliam legationis nomine Guido, et post Anselmum Petrus, At Henricus nullum alium legatum, nisi Cantuariensem archiepiscopum agnosceret voluit. Hac de cause Radulphus cum Hereberto Norvicensi episcopo Romam delegatus est. Qui litteras a Paschali ad episcopos et regem detulere de Cantuariensi sedis prærogativa, quam sartam tectam et immunem prorsus esse voluit. Paschali defuncto, quem nonnisi per nuntios, propter bellum quod imperator adversus eum ges- sit, convenire potuit, ac deinde Gelasio etiam, quos præsens de dignitatibus suæ, contra intercessorem Thurstinum Eboracensem, defensione interpellare*

A cogitarat; reversus in Angliam ad Galictum, qui Remis in Gallia concilium cogebat, nuntios eadem de causa ablegavit, etc. Cui cum aliis quibusdam Anglia episcopis interfuit Thurstinus Eboracensis. Et licet legati Rodolphus benigne audirentur, et de optimo sua cause exitu bene sperarent, spe tamen sua frustrati sunt. Calixtus enim contra omnia antiquitatis exempla Thurstinum consecravit, etc. Paralysus Rodulphus reversus gravior infestatabat. Qui licet vir esset prudens, gravis, et magni consilii, nimis tamen morbi illius vi magis incutatus, irascibilis, si quid præsertim in dignitatibus et Ecclesiæ **250** sua injuriā tentaretur, effervescere solebat, adeo saue, ut cum Windisore Henricus defuncta Matildi, Adelphi ducis Lotharingie filie matrimonio copulandus esset, et Rogerus Sariburiensis episcopus sacra mysteria (quibus celebrandis propter lingue titubationem et offensionem ineptus Rodulphus videbatur) celebrare quasi ea sibi prærogativa, in sua præsertim diœcesi præ aliis deberetur, tentasset, Rogerum vestibus sacris jas ornatum, illis spoliariet, et Guillelmus Ventoniensis id manus delegarit. Postridie etiam rege ad sacra audienda astante diademetum redimito, illud capiti regio (quod illud, se inscio, impositum esset) detrahere conatus est: et traxisset, nisi partim magno bonum murmure, et strepitu: partim precibus intercedentibus superatus, ab ea se cogitatione abstinuerit. Obiit deinde ad annum Christi 122 supra millesimum pontificatus sui anno nono. » Ex quo colligo: Rodulphus anno 1114, Cantuariensem sedem occupasse, atque ideo hanc epistolam ei missam eodem anno quo Roffe adhuc præerat. De ipso V. Order. Vital. lib. xi, Hist. sue, pag. 842, et Matth. Parid. in Hist. Anglic. in Henrico I, quorum postremus illum vi Kal. Maii anni 1114, in Cantuariensem seu Dorobernensem, qui idem est, electum archiepiscopum scribit, Cantuariensi vero archipræsum tabule id temporis scripte ipsum anno 1123, ab humanis excessisse tradunt. Dicunt enim: « Anno ab Incarn. D. 1123, Radulphus archiepiscopus xiii Kal. Novemb. obiit: cui Guillelmus Curbulensis canonicus regularis post aliquot annos successit. »

AD EPIST. CCLI.

Iotrensis monasterii. Iotrum, monasterium est Virginum Benedictini ordinis in diœcesi Meldensi ad Matronam, quod condidit Ado S. Audoeni Rothomagensis presulius frater, ex Aimoino lib. iv, c. 41, et Vincentio Belvacensi lib. xxiii, c. 91.

AD EPIST. CCLIV.

Domino Gaufrido Rothomagensi archiepiscopo. Eleitus seu nominatus fuit ab Henrico I, Northmannorum duce, et Anglorum rege anno 1111, ex Orderic. Vit. lib. xi, pag. 840: « Anno, inquit, ab Incarnatione Domini 1111, indict. iv, Goiffredus Brito Genomanorum decanus a rege Henrico in Angliam ascitus est, et Rothomagensibus pontifex constitutus est. His eloquentia et eruditione pollens, clerum et populum catholice docuit, Ecclesiæque Dei xvii annis utiliter præfuit. » Obiit autem ex eodem Vitale lib. xi, pag. 888, indictione vii, vii Kal. Decembri. Quo vero anno scripta fuerit hæc epistola non liquet, sed post 1111 missam asserere licet, et forte anno 1113 aut 1114.

AD EPIST. CCLV.

S. Fusciani. S. Fusciani abbatia est ordinis S. Benedicti diœcesis Ambianensis a Fredegonde Francorum regina condita et fundata, et ab Ingel-ranño Ambianorum comite restituta circa 1080.

AD EPIST. CCLVII.

Odonem sancti Georgii priorem. Haec Ecclesia S. Georgii de Ganue dioecesis Trecensis. S. Quintini Belvacensis cœnobio addicta est a Philippo Trebarum episcopo, Iwonis tempore; cuius donatioonis tabulas referunt, Louvet, in Hist. Belvac. lib. iv, c. 15, et Camzatus in Prompt. antiqu. Trecen. fol. 117, sicut et concessionis præbendæ, in Trecensi Ecclesia fol. 118. Potuit autem haec epistola mitti anno 1114.

AD EPIST. CCLVIII.

Baronius ad annum 1107, num. 6. Hanc scriptam esse contendit: non contradico, cum eodem anno Paschalisi, cui pro Huberto Sylvanectensi episcopo scribit Ivo, Trecis synodus habuerit.

AD EPIST. CCLIX.

Radulpho abati S. Quintini Belvacensis. Ab Ivone scilicet quarto, qui gravem excepti item adversus Gerlonem seu Serlonem Sancti Luciani abbatem pro moliitura Pistrini Sancti Quintini Belvacensis. Vivebat autem Rodulphus ille et canonicorum regularium S. Quintini cœtui præsidebat ab anno 1105 ad 1136, ex Louveto Hist. lib. iv, c. 15, cuius fortassis anno ix haec tabella Radulpho Virdi Remensium antistiti ab Ivone missa est.

AD EPIST. CCLX.

Gallone seu Wallone Parisiorum episcopo ut quidam scribunt Cardinalitia dignitate auctio, Stephanus de Garlanda regis cancellarius qui Ecclesia Parisiensis cathedrali inhibebat, de eo ad Belvacensem transferendo cogitavit, ut ipse quem Gallo ejuraret presulatum obtineret. Ea de re Stephanus PP. Paschali apud quem male audiebat, mentem aperuit, quo ad votum non respondente, quid sibi agendum foret consulti. Ivonem, commiso Galero Ecclesie Carnotensis archidiaconam totum negotio. Obtinuisse vero tandem Galonem ad Belvacensem sedem transferri seque ad Parisiensem eveni assurunt. Quod sane pace eorum non ita esse dixerim. Galonem enim nunquam inter supremi Ecclesie senatus Patres allектum fuisse audacter assero, cum Ivo qui ad eum plures scripsit epistolatas et Aimoinus seu ipsius continuator qui eius lib. v, c. 50, meminit, nusquam ipsum nisi Parisiensem episcopum nuncuparunt, deinde Ivo qui Galon supervixit (e vivis enim abit Galo 1114, vii Kalend. Martii: Ivo x Kal. Jan. 1115), dignitatem non reticuerunt, quo ad ejus splendorem multum conferebant. At Galonis cardinalis in Gallia legati quem Lutetianum antistitem volunt constitutiones tomo VI Bibliothecæ SS. Patronum Margarinus de la Vigne et Severinus Binius parte i, tom. VII. Concil. general. referunt pag. 539, sed nec ipsius sunt statuta: imo alterius cardinalis ejusdem nominis. Quod ex eo probari potest quod Ughellus et quidam alii Galonem Parisiensem episcopum, presbyterum cardinalem a Paschale II creatum contendunt. Verum Galo cuius constitutiones hominum manibus teruntur, non cardinalis presbyter, sed tantum diaconus **25** Sanctæ Mariae in Portu enuntiatur. Ut prima fronte legentibus occurrit, et quod amplius est non Gallo ab Onuphrio, sed Jacobus Guallo appellatur. Ut sit Gallorum legatum in Gallias lego, sed anno 1216, quo ad Philippum Augustum Francorum, et Joannem Anglorum reges ut eos competesceret, pacemque cum ipsis componeret Innocentius III misit, ut apud Mattheum Parisiensem, videre est pag. 194, sed hic non est Galo Parisiensis. Dicis legatum fuisse a latere que dignitas cardinalibus solis competit, legatum fuisse Galonem Parisiensem nego: quodque legatio a latere solis Patribus purpuratis hoc tempore conveniret, inficior. Longi-

A nus quippe apud Baronium eum tantum apud Polones nuntium cum potestate legati de latere ad Bolelaum missum scribit, apud Gallos nemo. Qui enim legatus fuisset in Gallia cum e Polonia redeunti Lutetianus ei pontificis obligit, quo contentus inter suos vixit, nec unquam in actis publicis (quæ plura legi), legatum se scripsit, aut cardinalem, quod certe non omisisset, cum ad personas decorrem plurimum faceret. Rursus a latere legati dicuntur quicunque vivæ vocis papæ oraculo delegantur, sive sint episcoli, sive capellani (quod aiunt) auto officiales; ut speculator qui est Guillelmus Durandus olim decanus Carnotensis sit. *de legato* Quot sint generalegatorum. § *Lateran.* et Hostiens. in Summa post princip. tradunt, propter reverentiam summi pontificis, cuius fimbriam vestimenti teterunt. Nec omnes legati etiam a latere ante Gallonem tempuerant cardinales, 2, q. 6, c *Decretor.*, et: *Si quis episcopus et Glossa in caput Excommunicatis extra de officio legat, et cap. Ad eminentiam de sententiâ excommunicandi.* Ut enim annotavit Platus Lib. de cardinalis dignit. et officio c. 32. Callisto secundo pontifice, id est anno circiter 1120, ingens illa et fœda contentio inter imperatores et pontifices, qua quinquinquaginta propemodum annis totam Ecclesiam continenter turbarat, tandem trium cardinalium legatorum egregia opera plane sublatâ est, et quidem cum magna Ecclesiæ dignitate restituâ ei jure conferendi beneficia, quod imperatores invaserint. Hi autem cardinales lectissimi fuere Saxo et comitibus presbyter, Lambertus Ostiensis episcopus, et Gregorius Paparecsus diaconi, quorum quidem bi duo posteriores: Deinde etiam pontifices fuere, alter Honorius II, alter Innocentius II, quoque ejus nominis. Multo vero etiam magis ejusmodi legationes non multo post ab Alexandro tertio frequentari ceptæ. Sed nec Galonem, etiam si legatione functus fuisset, cardinalem ex eo asserere licet. De stylo et usu quidem Curiae Romanae ab eo tempore cardinales soli legati a latere dicuntur cum partem corporis papæ efficiant, argum. can. *Si quis cum militibus, 6, q. 1, § Verum.* Subtilior enim est quam vetus glossator Vincentius assert distinctio, quo legati qui non sunt cardinales, dicuntur a latere: qui vero cardinales, de latere, propter quamdam conjunctionem et proximitatem quam habent cum papa. Verum haec distinctione destruunt per caput 20: *Ad Eminentiam de sententiâ excommunicandi.* Ubi textus loquens de cardinali, ipsum appellat absque addito, a latere, quasi cardinalatus propria sit a latere legatio, quod tamen ad rem nostram nihil efficit, cum id post Ivo et Galonis ætatem contigerit. Non igitur Galo sicut nec legatus, ita nec cardinalis et episcopus Belvacensis, cum episcoporum Belvacensium tantum series in qua non repperitur, sed ejus occasus qui anno 1114 accidit, repugnat. Potuit forte Stephanus Galardensis, qui apud regem ex Chronicô Mauriniarensi omnia poterat, translationem Galonis ad Belvacensem sedem tentasse, sed ipsis mors superveniens omnes Gallandæ conatus elusit, nec Belvacensi, nec Parisiensi episcopatus donatus (hunc enim Gillebertus, illum Gaufridus obtinuerunt) inanis remansit, et non nisi Gilleberto vita anno 1123 functo, in Parisiensem ex archidiacono assumptus est. Hanc autem epistolam scriptam anno eodem 1114 existimo.

AD EPIST. CCLXI.

Hugoni videlicet filio Gervasii. Gervasius hic erat castri novi in Thimeriaco dominus Carnotensis dioecesis et archidiaconatus Drocensis, quo jure eum suum parochianum Ivo appellat.

Genealogia autem, ut dicitur, sic se habet. Eadem ferme recitat in Quercitanio ad calcem Hist. Northmann. probatique locis citatis. Sed quia in aliisque dissentit, eam, ut vere habendâ est, hic apponam.

252 Gonnor primo fuit concubina, deinde uxor A Richardi I., Northmann. ducis: ex Gemeticen. lib. viii, c. 36. Ex ea vero suscepit

Richardum II, ut habet Quercetan. Hist. Northman. pag. 2 et 213, qui Juditham, comitis Britanniae Goffredi filiam, duxit uxorem, ut scribit Gemetic. lib. v, c. 13. Quæ ei peperit

Roberum ducem Northmannæ post Richardum III fratrem, ex eodem Gemetic. ibid. et c. 17, et lib. vi, c. 3. Qui ex concubina Harleva, alius Herletta genuit

GUILTELMUM NOTHUM, ex eodem Gemetic. lib. vi, c. 42, et lib. vii, c. 1. Hic vero ex Mathilde Balduini Flandrensis comitis filia uxore sustulit, ut referat Order. lib. iv, pag. 512, et lib. vii, pag. 638,

HEINRICUM I, post Roberum et Guittelnum Rufum fratres Anglie regem et Northmannorum ducem qui ex pellite forte Elizabethe Waleranni comitis Meletenensis sorore, natus est, ut scribunt Gemetic. lib. viii, c. 29, et lib. vii, pag. 638,

N. quæ nupsit Hugoni de Castronovo, nescio an sit Maria quæ in famoso illo naufragio, quo omnis flos Gallicanæ nobilitatis periit, undis absorpta est, ut referat Polid. Virg. lib. ii Hist. Angl. sub finem et aliis, cum alias Henrici filias denominatas alibi videam et matrimonio collocatas. Hanc autem nullibi nisi apud prædictum. Polid. Virg. leg.

AD EPIST. CCLXII.

Hæc epistola quæ legatur digna est, et scripta videtur 1114.

ERNALDUM modo monachum vestrum: olim clericum nostrum. Decanum fuisse Carnotensem colligitur ex epist. 7, lib. ii. Gundfridi Vindocinensis, et ex his quæ ad eam annotavit Sirmundus.

AN EPIST. CCLXIII.

JUS PRÆPOSITIONUM. Gravabant Capitulum præpositi, et angariis ecclesiasticos inferiores ipsius vexabant. Primarii collegii sodales sacri apud lyonem de illorum vexationibus conquesti sunt, et rei male gestæ eos insimularunt. Pro ipsis scripti summo pontifici, qui sequentem bullam ad eos misit præpositorum jurum confirmati: « Paschalies episcopum, servus servorum Dei, dilectis filiis canonice Ecclesie Carnotensis, salutem et apostolicam benedictionem. Ex venerabilis fratris nostri Ivonis, etc. » Vide in Paschalitud. an. 1108, subnum. 396. **253** Quæ quidem Bulla, cum ad præpositorum notitiam devenisset, aduersus Ivonem regem Ludovicum commovere nisi sunt, litterasque seu epistolam ipsius ad eundem Ivonem obtinuerunt, cui bac respondet. Erant autem tunc in ecclesia Carnotensi quatuor præpositi, Belise videlicet, Nongenti fisci, Amiliaci et Fontaneti, qui proprio arbitrio res canoniconum administrabant et dilapidabant, quod acerbius ferentes canonici, eos exauktorari, et redditus facultates collegii sui in commune reponeruntur. At vero ne ecclesia in dignitatibus dispendium pateretur, quatuor precarias seu dominia eis sufficerent, a quibus denominationem qui præpositorum nomen retinuerunt prioribus exactis nacti sunt, hos siquidem mutata veteri appellatione præpositos de Vuogradu seu Jugreyo, de Northmannia de Masengeio, et de Aversio nuncupant. Et supra dictis autem bullæ et epistola hanc habente vere, et jam ad aestivos calores anni 1115 vergente, scriptam putto.

AD EPIST. CCLXVI, CCLXVII, CCLXVIII et CCLXIX.

CONONI PRÆNESTINO episcopo. S. S. A. legato de quo Robertus de Monte Sigiberti continuator ita

SAINFRIA soror Gonnoris, ex Gemetic. lib. viii, cap. 36, fuit uxor cuiusdam forestarii e quibus prodit

JOSCELINA uxor Hugonis de Montegommerici, ex eodem Gemeticen. lib. viii, cap. 38, quam matrem fecit

ROGERII de Montegommerici, Roberti de Belismo patris: ex Mabilia vero Guillermo Talvatti Belismensis domini filia, Rogerus ille filios et filias habuit, inter quas, ex cod. Gemet. l. vii, c. 16,

MABILIO Hugonis de Novocastello uxor, ut est apud Order. Vital. lib. iv, pag. 546, e qua nata est

MABILIA, quæ Gervasio nupsit, cui Castellinovi honorem detulit, ut est in chartulario abbatis Columbensis pro terra Barleti duarum ecclesiarum. Ipsius autem successit:

HUGO eorum filius primogenitus de quo hic agitur. Iponis autem seculo cognatio inter a communis stirpe descendentes computabatur usque ad septimum gradum, ut supra ad epist. 45 notavimus.

scribit: « In civitate Belvacensi a Conone sedis apostolica legato concilium celebratum est. Hic est Cono unus ex illis religiosis qui eremiticam vitam apud Truncum Berengér primo duxerunt, et Arroasiani ordinis autores existérunt, qui ordo usque hodie floret et crescit. » Imo vero Ferreolus Locrinus in chronico Belgico ad an. 1090, Aroasiense monasterium quod Gallice dicitur *Erouaige*, in finibus Artesie ad Truncum Berengarii a Conone Teutonico apostolica sedis legato et cardinali Prænestino (qui idem cum isto est) adhærentur Haldemaro Tornacensi eremita presbytero exedificatum, scriptum anno 1090, iuxta hos versus,

Anno millesimo Domini, deciesque noveno

Norma Berengarii truncu nova capít haberit.

Plure de isto monasterio, quod caput viginti sex monasteriorum, seu potius cœnobiorum ordinis canonicorum regularium exstitit, scire cupienti, legendi sunt ipse Ferreolus Locrinus ubi supra, Molanus 4 Maii, Gazeus in catal. episcoporum Atrebatenium, Masseus lib. xvi Chronicæ, et Jacobus de Vitriaco historiæ sua Occidentalis, c. 23, et alii quos ibidem Locrinus citat.

DE ECCLESIA S. NICOLAI CURVAVILLÆ. Cum ipsam ab Ivone illius municipiū domino obtinisset Ivo noster, eam canonicis regularibus S. Joannis in Valle Carnotensis, quos fundaverat, concessit. Patet ex litteris, seu instrumento donationis, quas ex chartulario ejusdem abbatiae parte 2, cap. 39, in publicum edo, que ejusmodi tenoris sunt: Ego Ivo Carnotensis ecclesiæ minister, etc. Notum facio quod Dominus Ivo de Curvavilla nostram adit præsentiam permotus virtute Spiritus sancti, recognovit humiliter tam se quam suos antecessores injuste, et contra legem Dei tenuisse ecclesiam S. Nicolai de Curvavilla. Post tam salubreum igitur recognitionem quam Spiritus sancti gratia cordi ipsius infuderat, eodem Spiritu inflammatus prædictam ecclesiam in manu nostra dimisi ut de cæstro nec ipse, nec aliquis bæredum suorum quidquam inde reclamaret, et pro remissione peccatorum suorum, et animarum antecessorum suorum liberatione, arbitrio nostro ordinandam reliquit. Nos autem in capitulo nostro, omnibus prælatis ecclesiæ nostræ præsentibus, nec-

non ceteris fratribus tam majoribus quam minoribus, cum assensu omnium, assentibus etiam canonicis predictis ecclesia S. Nicolai, et idem fratribus deinceps postulantibus, concessimus ipsam ecclesiam fratribus de S. Joanne regulariter viventibus in usurum, et stipendi perpetuiter habendam, etc. Ut autem haec concessio a posteriori nostris hirmissime teneatur, verissiminaque credatur, dupli sigillo B. Marci scilicet et nostro ipsum hrmavimus, et subscriptione nostri nominis roboravimus in unanibus optimorum virorum roborandam et signandam tradidimus. S. Iovonis Carnotensis episcopi, S. Arnaudi decani, S. Gerogii cantoris, S. Hugonis subdecani, S. Gaucherii archidiaconi, S. Guarini succentoris, S. Gafeni archidiaconi, S. Odonis archidiaconi, S. Laudrici archidiaconi, S. Aulgerii archidiaconi, S. Wigrii cancellarii, S. Radulphi camerarii, S. Hugonis praepositi, S. Gaufridi praepositi, S. Fecanni praepositi, S. Henrici praepositi, S. Ebrardi capicierii, S. Carini praepositi, S. Caraceni, S. Haymonie sacerdotis, etc. S. Hugonis, S. Andream decani, S. Huberti diaconi, etc. Data per manum Wigrii cancellarii. Anno ab Incarnatione Domini 1115, indict. viii. • Majoris autem monasterii ascetæ donationis illius odio, adversus S. Joannis Valliacensis canonicos item moverunt, sibi prius concessam ecclesiam causantes. Canonicorum quibus ecclesiam contulerat patrocinium suscepit Ivo, et pro eius contra Turonenses monachos summo pontifici haec epistolam scribit eodem videlicet anno quo precedens donatiunculus instrumentum factum est, cum lis illa sit eo posterior, que tandem procurante Guillermo Catalaunensi episcopo, et Pertici comite sopita est in Kal. Decembri 1119, indict. 12, ut ex eodem S. Joann. chartulario apparet.

Gerogius Curvavilla dominus. Id ex chartulario S. Petri in Valle Carnotensis certum est, in quo haec leguntur: « In nomine Domini, Amen. Ego Philipus Curvavillensis, et Ivo filius meus, etc. Memoriae assignamus, quod bannum quod a praedecessoribus nostris, Ivone scilicet et Gerogio, in villa que Pomeria dicuntur, habebamus etc., concedente domino, et patrono nostro Nivelone, domino Eustachio abbatu Carnotensis canonib, ab omni inquietudine absolutum dedimus, etc. Haec ergo acta sunt anno ab Incarnatione Domini 1094, mense Martii, indict. ii. Philippo rege regnante. Ivo Carnotensis episcopo presidente. » Sed eius quoque meminit Order. Vital. lib. hist. sua, iv, pag. 189, dum de Eraldo de Escalfrío Willelmi Geroci filio scribit, qui a Mabilia Talvaci filia, et Rogerii de Montegomericu uxore, de qua supra ad epist. 261 diximus, toxicu appetitus, ni præsens antidotum adfuisisset, cum morte commutasset vitam. « Deinde, inquit, pestiferas potionis haec præparavit: ille autem Eraldo dominus suo, et Gerocio de Corbeville, 524 atque Willelmo cognomento Gouet de Montemirabilis (unde Perticum Goueti) propinavit. Sic una tabe tres proceres apud Corbevillam simul infecti sunt. Sed Gerocius, atque Willelmus, qui ad proprias domus delata sunt, ibique sui curam ad libitum suum exercere poterunt, Deo effectum remedii medicorum prestante, convaluerunt,» etc. Quo inco mentio fit apparitionis S. Nicolai Eraldo superioris nominato ex veneno decumbenti, facta, ex qua forte devotio Gerocio innata est, ut postea eidem sancto Ecclesiam, de qua hic quæstio, suo in oppido struxerit, fundarit, et dedicari procurarit.

Monachi Majoris Monasterii, qui in vicina quadam cella morabantur. Apud Chuisuea cellam videbilem Iovonis primi Curvevillae domini tempore fundatam, ut ex sequente instrumento patet: « Notum esse volumus S. Dei Ecclesiae filii tam presentibus quam futuris, quia cum Guilelmus presbyter salutari animæ sua sollicitudine permotus, in pago Carnotero in loco qui dicitur Chouina, ecclesiam in memoria SS. martyrum Gervasi et Prothasii con-

A struxisset, et circa eam habitationes monachorum conversationi habiles dispositusset, ipsam ecclesiam, et cellas suas ædificaverat, cum omnibus quæ ecclesia illi condonaverat, Domino, et S. Martino Majoris Monasterii concessit, dominoque abbati Alberto, cœnobio quod Majus Monasterium dicitur, prelati, in manus contulit, ut orationum et beneficiorum particeps factus, æternæ sibi remuneracionis præmium acquireret, fecit. Cœpit autem idem Guilelmus cognomento predicator, cum prædicto abbate et fratribus Majoris Monasterii hujusmodi compositionem, ut abbas ipse, vel successores ejus, illam cellam pro voluntate sua ad Domini servitum deletoz monachos illuc de suis juxta arbitrium suum, et loci facultatem mittant, qui inibi regulariter vivendo Domino deserbiant: neque unquam cella illa, vel ecclesia proprios abbates habeat, sed semper abbati Majoris Monasterii subjaceat, qui de suis illis monachis, quos, et quot, et quando voluerit, habitate faciat. Horum omnium testes multi sunt, quorum aliqui huic notitia ad testimonium, si necesse fuerit, subscripti sunt. Ivo de Curbavilla, Letherius Bursardus, » etc. Quod autem Chuisuea prioratus fundatus fuerit Iovonis Curvavillæ domini estate, patet ex confirmatione donationis ipsius monachis Majoris Monasterii per Gelduinum de Bretullio, et filium ejus Harduinum vicecomitem Carnotensem factæ, qui anno Domini 1049 vivebant; ut ex Louveti histori Belvacensi lib. iv, c. 8, constat, quia et ipse Ivo, qui in tabulis concessionis ut testis nuncupatur.

In viginti quinque annis, quibus in episcopatu majoratus sum. Ergo viginti quinque annorum Iovonis iudeas apud Carnutes fuit. Ergo cum e vivis exierit x Kal. Januar. 1115, anno 1090 sedem ejus incepisse necesse est. Quod ex instrumento quodam quod penes me habeo pro ecclesia S. Nicolai, que in claustro aedis præcipua Carnotensis sita est, liquet, in cuius data haec leguntur: « Facta est autem haec chartula anno ab Incarnatione Domini 1114, ordinatio vero domini Paschalis papæ 16 atque ordinationis domini Iovonis Carnotensis episcopi 15, Regoante rege Gallie Ludovicore regis Philippi filio. » Ex quo et ex his quæ retulimus supra annotatione secunda, hanc epistolam, ante Paschæ anni 1125 festum more Romano, et nostro jam vulgariter suppunctando, scriptam fuisse planum est, quamvis Baronius eam anno 1114 missam num. 11 scribat, qui tamen excusari posset, si suppunctione Gallica, qua annus a resurrectione Domini incipiebat, suos annos numeraret.

An EPIST. CCLXX.

Turgedo Abrincensi episcopo. Ex Order. Vit. lib. iv hist. sua, pag. 507. Turgisus suffectus est in episcopatu Abrincatensi Michaeli Joannis ad Rothomagensem cathedram evecti, successoris, præsulatumque ferme 30 annis tenuit. Et lib. xi, pag. 889, ad annum 1129, indict. vi: « Eodem anno, inquit, Henricus rex (Anglorum) i Jofredo Andegavorum comiti Matildem filiam suam dedit, quos Turgisus sexen Abrincarum præsul pontificali benedictione conjunxit. » Unde epistolam hanc, non, ut scribit Baronius, anno 1094, num. 15, scriptam censea, cum ex his quæ retulimus, nondum esset Abrincensis pontifex. Si enim Abrincensem occupavit sedem ferme 30 annis, et vixit anno 1129, certe hanc ei ut episc Abrincatensi scribi non potuisse 1194 veretur, sed tantum sequente, quo Ivo e vivis excessit.

An EPIST. CCLXXI.

Conferenda haec epistola cum 265 et bis quæ ad illam diximus. Potuit vero scribi eodem anno quo precedens.

An EPIST. CCLXXII.

Reginaldo D. G. Andegavensis episcopo. Dictus fuit de Meduana, sive de Martiniano, Brentii Castri ab eo denominati domini, filius qui ad Remensem

postea transit 1124, vel circa. Electus vero fuerat A Andegavensis post Gaufridum de Meduana, qui ejus episcopatu ad Cluniacenses se contulit anno 1102. Ite enim Chronicus S. Albini Andegavensis, « Anno 1093 ordinatus est Gaufridus filius Hugonis de Meduana Kal. Decembris. vix 7 annis in episcopatu mansit. Accusantibus namque et conquerentibus plurimis apud papam, quod eo iubente neophytus et pene illiteratus fuisset ordinatus, monitu ejusdem Urbani papae sedem deserens monachus Cluniaci factus est. Post cuius abcessum ordinatus est Andegavensis episcopus Rainaldus prid. id. Januarii anno 1102. » In alio tamen vetere Chronicus ejusdem monasterii S. Albini, cuius excerptum habeo, hæc lego: « 1096 Gaufridus de Meduana ordinatus est episcopus. » Unde mendum in priore data irrepsisse suspicor. Melius enim hoc postremum cum dictis convenit. Quare perperam, meo iudicio, Robertus Andegavensis præsum serie abbatis de Roti ecclesiam a dominis Credonensibus fundatam anno 1099 Reginaldum consecrassè scribit. Quo autem anno scripta fuerit hæc epistola non satis constat.

AO EPIST. CCLXXXIII.

Pro Bajocensi episcopo. Ricardo Samsonis filio, qui Turoaldo successit circa 1109 ex Order. Vital. lib. x, pag. 765 et episcopatus 26 annis tenuit. Obiit vero ex eodem Order. lib. xiii, pag. 897, anno 1133, ipsa hebdomada Pascha.

255 AD EPIST. CCLXXV.

Nivernensem comitem. Guillermum videlicet, qui a Theobaldo Carnotensi comite detinebat in vinculis, cuius hic verbis meminit frater Andreas in Vita Roberti Arbrescellensis, Fontebaldensis monasterii et ordinis institutoris. « Carnotensibus itaque pacificatis, fideliis verbi Domini dispensator, Carnotensem urbem nunquam ad eam postea remeatus reliquit, conjunctoque sibi Bernardo Tyrionum abbatे venerabili, cuius societas semper sibi gratissima fuerat ad castellum quod populariter Blessis dicitur, ambo insimul pervererunt. In eodem vero castello Guillermus Nivernensis religiosus comes incarcera- tus tenebatur, ex quo Ludovicus regis Francie partes pro pace tenenda adversus Carnotum comitem ipse tueretur. Hic etiam Guillermus, exigentibus vita sua meritis, utrique charus haberetur » et Order. Vital. lib. xii hist. sue, pag. 859, de eodem Nivernensi comite in hæc verba scribit, Ludovicumque Crassum in concilio Remis coacto sic Calixtum II pontificem maxjmum alloquenter facit: « Theobaldus comes homo meus est, sed instinctus avunculi sui Henrici scilicet I Anglorum regis, contra me ne quitteret, etus est. Ejus enim diutius, et potentia inflatus, in me rebellavit, et infidus mihi atrocem guerram fecit, regnumque meum ad detrimenta multorum conturbavit. Legitimum, bonumque virum Guillermum comitem Nivernensem, quem bene nostis, remeantem de obsidione castelli cuiusdam excommunicati furis (Thomae de Maria) ubi vere speluncula latronum, et fossa diaboli erat, comprehendit, et usque in bodiernum diem carcere mancipavit. » Et paulo infra: « Inde præfatus heros cum mea licentia pacificus regrediens captus est, et a Theobaldo comite usque hodie retentus est: licet eum multitudine procerum ex parte mea sepe pro liberatione comitis suppliciter requisiuerit, et tota terra ejus ab episcopis anathematizata sit. » Ille vero epistolam paulo antequam hominem exueret Ivo, scriptam esse censeo, cum tertio, vel quarto die ab ejus exsequiis, Robertus Arbrescellensis, et Bernardus Tyroensis illum Guillermum Nivernensem comitem visitarunt.

AD EPIST. CCLXXVI.

Turstinum. Eboracensem Archiepiscopum. De quo ad Jureti notas hæc quæ sequuntur licet addere: Ordericus Vital. lib. xii, pag. 857, de concilio Remis congregato anno 1119, mense Octobri scribens:

A « Io ecclesia, inquit, metropolitana synodus celebrata est. Ibi papa xiv Kal. Novembris die Dominico missam cantavit, et Bajocensi Turstinum Eboracensem archiepiscopum consecravit: privilegioque ne Cantuariensis metropolite veluti magistro, sed quasi coepiscopo subjiceretur, donavit. » Prolixiori vero stylo Nicolaus Harsfeldius controversiam quæ inter Cantuariensem et Eboracensem archiepiscopos movebatur, aperit his verbis que lucem huic epistole aliquam conferre possunt. « Turstinum episcopatum adepto, recruduit vetus illa inter eum et Redulphum Cantuariensem disceptatio. In qua adeo pertinax luit, ut a dignitate se potius maluerit abdicare, urgente rege, ut vel abdicaret se, vel Cantuariensi pareret quam Cantuariensi sedi subiici. Postea tamen canonici Eboracenses, nuntiis claram Romanam missis, rerum veritate suppressæ, graviter apud pontificem Pascalem, quasi Turstinus injuste a sede ejusdem fuisset, conquisti, tantum effecere, ut scriperit ad regem ut in sede, sine Cantuariensis ecclesia tamen præjudicio, cuius dignitatem immuniueret nolle, reponeretur. Quid si controversia aliqua fiter Cantuariensem et Eboracensem ecclesias superesset, de ea se cognitum. Ita ille post biennium quam cum rege Northmanniam transmisit, in Angliam redit. Indicatur deinde synodus item in Gallia. Per Northmanniam properat ad synodum Turstinus, ut sua ibi negotia expediret. Cumque venisset ad regem Rothomagi, graviter rex adversus eum indignatus est, quod absque sua notitia et voluntate Angliam reliquisset. Mandat deinde ne prius ad synodum iret quam certius aliiquid de pontifice Romano (duo enim eam ad se sedem nefario schismate rapiebant) cognosceretur. Tota Gallia et Anglia Calixto (qui verus et genuinus pontifex erat), imperator et alii Gregorio cuidam adhærescebant. Confluebant jam ad Calixtum Remensem synodum frequentes episcopi, ad quam quosdam et Northmanniæ Henricus amandavit. Adfuere etiam ex Anglia Guillelmus Exoniensis, Ranulphus Dunelmensis, Bernardus Menevensis, Urbanus Londinensis. Litteras rex ad Calixtum misit, quibus rogavit ne Guillermo Cantuariensis (quem secum e Northmannia, propter agritudinem retinuit) a synodo absentiam ægre ferret: sed ante omnia ne Turstinum, vel ipse consecraret, vel ab alio consecrari patetur, nisi prius majorum suorum iu præsta Cantuariensi ecclesie obediencia, vestigia sequeretur. Quam Turstinus conditionem si præcise non seruaret, sciret Angliam et Northmanniam sibi deinceps ad redditum interclusam. A qua se sententia nulla deinceps ratione inflecti velle constanter affirmat, etsi sibi de regno periclitandum foret, et totius septenaria anathema incurendum. Respondit pontifex Sifredo monacho Cantuariensi, et regis nuntio (quem pontifex Jamdini noverat, et cum quo Sifredo familiariiter olim versatus esset) regis voluntatem, et Cantuariensis ecclesie dignitatem magnæ sibi esse curie. Post haec rogat regem Turstinus, ut licet sibi cum bona illius gratia, ad synodum peregere. Et tandem licet ægre, nec prius quam ex fide regi data promitteret, quod nihil contra dignitatem Cantuariensis ecclesie, et in illius præjudicium admitteret. At ille fidem datam mox felicit, et rescidit, lantunque per eis qui apud pontificem gratiosi erant, perficit, ut ab eo, licet Joanne Cantuariensi archidiacono palam reverteret, et injuria Cantuariensi ecclesie fieri clamante (qui pontifex regerebat, se quod ageret, salva tamen illius ecclesiae dignitate, et sine ultra ejus injuria acturum) initiaretur. Necdum episcopi Angliae ad synodum advenierunt, citissime enim iter Turstinum expedivit, nihilque sibi reliquum ad summam 56 itineris, totiusque adeo negotii celestiter reliquit. Alii itaque ex exteris epis- copis, qui ad synodum convenerant, summo pontifici initianti Turstinum inserviebant. At Hubalii Lugdunensis archiepiscopus, et si rotagus a pontifice, propter singularem quæ dictam ecclesiam prosequen-

batur reverentiam, adesse detrectavit. Hæc cum ita gesta erant, certa rex auditione accepisset, omnibus suis ditionibus Turstino interdicit: neque a Calixto in colloquio illo, quod apud Gisortum cum eo habuit, licet multis ejus postulationibus (et inter alias quod sine regis consensu, idque in rebus solum arduis et difficilibus, ut commode per episcopos expediiri requirent), legatum suum in Angliam deinceps non mitteret. Calixtus assenserit, emollii potuit, ut eum in gratiam reciperet. Verum enimvero cum Calixtus Cantuariensi postea archiepiscopo sacerdotali officio interdiceret, et regi ipsi anathema (nisi ad sedem restituereetur) denuntiaret, ne cum principiis et episcopis prius deliberaverat, eorum consilio, et suam cessit, et Turstino Eboracum rediit, etc. Vitam ad Stephani regis tempora, et ad quintum quo regnavit annum prorogavit, etc, et ante obitum pastorali onere excusso, in quietem et solitudinem, ut imperturbatus Deo vacaret, se contulit, et monachum se apud Pontis-fracti cœnobium Cluniacensem, professus est. » Ex quibus Turstino tantum electo, hanc missam Paschali PP. epist. 1145 colligo.

AD EPIST. CCLXXXVIII.

Roberto Dei gratia Lincolniensi. Ordericus Vitalis. x, p. 765, eum Robertum Bloict vocat. « Robertus, inquit, cognomento Bloiet, qui senioris Guillermo capellanus fuerat, eoque defuncto de portu Tolochæ cum juniori Guillermo mare transfretaverat, et epistolam regis de coronanda prole Lanfranco archiepiscopo detulerat, post mortem Remigii Lincolniensem episcopatum recepit, quem plusquam viginti annis tenuit. » Harpsoldius undecimo sæculo pag. 258, in Lincolniensibus episcopis, ipsum regis Guillermo Russi cancellarium, et ad tringita annos episcopali dignitate functum, apoplexiaque corruptum anno 1123 e vivis abiisse, scribit. Quo vero anno presens epistola in lucem prodierit non video, et in ms. meo deest.

AD EPIST. CCLXXX.

Domini Nivelonis Petrafungensis. Ejus mentio fit in Cartulario S. Martini de Campis Pariensis fol. 73 et 109, ubi dicitur Nivelo de Tetrafonte Drogo-nis de Petrafonte pater.

Suessionensis comes. Quis fuerit ille, prorsus ignoro, ni fuerit Agatha de Petrafonte conjux Cono Suessionensis comes post Ivonem Nigellensem absque liberis defunctum qui et ipse absque prole decessit.

AD EPIST. CCLXXXI.

Canonicus S. Petri Belvacensis inferunt columniam canonicos B. Quintini. Conquesto Paschali pontifici summo Ivone, de variis, quas adversus S. Quintini Belvacensis canonicos adiis principiæ, que S. Petri appellatione nota est, sodales inferant libitus, sequentem epistolam Anselmo Belvacensi episcopo Paschalis rescribit, quæ quia hujus illustratione plurimum confert, ex Louveti Belvacensi historiarum lib. iv, cap. 15, hic refero: « Paschalis, servus servorum Dei, venerabilis fratri Belvacensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem. Sacerdotalis officiæ, » etc. *Vide in Paschali II.* Cum autem hoc in summi pontificis rescripta Galonis vel Gisleberti Parisiensis episcopi, qui per Clementem singulare designantur, fiat mentio, quorum illæ ut supra diximus vii kal. Martii 1144 vitam cum morte communavit, hanc tabellam eodem anno, vel præcedente, scriptam puto. Confer cum hac epistola 259.

AD EPIST. CCLXXXII.

Non est epistola, ut recte animadvertis Juretus, qui ideo inter epistolæ haud recensere, imo potius expungere debebat; sed privilegium datum Xenodochio Castri-Dunensi, quod ibidem secundum ecclasiem B. Mariae Magdalenes situm est.

AD EPIST. CCLXXXIII.

Minus recte inter epistolæ Lyonis annumeratur, cum sit benedictionis cœmeterii Tyronensis instru-

mentum, quam anno 1144 vel circiter contigisse arbitror. Deest enim anni nota. Quod tamen non de prima habitatione Bernardi primi Tyronensis abbas, sed secunda intelligendum existimo. Sic namque Gaufridus Grossus Tyronensis asceta in Vita ejusdem Bernardi: « Sub eodem tempore, inquit, ne militi Christi Bernardo pugna laboris, atque tribulationis decesset, monachi (S. Dionysii de Nogent Rotrodi) quorum jam mentionem fecimus, ipsius terra quam præfatus consul (Rotrouus) ei dederat, decimæ et corporis mortuorum sui jurisesse dixerunt. Quia compulsus columnia, quæ discipuli summo cum labore fecerant edificia, deseruit, aliudque terræ solum in quo sibi habitare liceret, quærere intendit. Illius igitur celebreretur Carnotensis ecclesie, in honore semper virginis Mariae dicata, **257** venerabilem episcopum scilicet Iyonem atque canonicos tunc adiit, et ut sibi aliquam portionem claram prädicti illius, quod suæ possessiunculae contiguous habebant, ad monasterium suum fundandum darent, petit. Erat namque quadam villula prädictorum canonistarum terræ, quam consul Dei viro dederat, conjuncta, nomine Gardeya. Hi autem Dei famulum debita veneratione suscipiunt, clementi benignitate exaudiunt, et secundum magnificentiam largitatis, plus terra quam postulaverat concedunt. Facta siquidem donatione, cartam faciunt, atque dominum Gaufridum ejusdem ecclesiæ canonicum, et ipsius territori präpositum cum quibusdam personis ad ostendendam terram dirigunt. Qui postquam ad prädictum präedium pervenerunt, et decreto capituli, juxta rivotum qui Tyronus diciatur, ad facientes officinas sui monasterii, terram quam petierat ita liberam, sicuti ipsi tenerant, tribuunt. Porro quadam matrona regali stirpe progenita. Adela videlicet Blesensis comitissa, eo tempore S. Bernardo latioris terra amplitudines ad monasterium suum construendum, et loco multo utiliora offerebat, que tamen refutabat, mallea cœnobii sui sedem locare sub protectione B. Virginis Mariæ, quam sub advocatione qualisquecaūque sacerdotalis personæ, » etc.

AD EPIST. CCLXXXIV.

Instrumentum est concessionis Ecclesiæ S. Petri Castridunensis monasterio Bonavallensi, non epistola.

Confirmanus etiam eis capellam S. Innocentii. Pessima lectio, melior et rectior est S. Vincentii, cuius titulus Carnuli adhuc extat, et ejus mentio habetur in Carta Bonavallensis monasterii a Ludovico Crasso Francorum rege, data Parisiis anno 4122 regni sui 15. De Hugone enim Puteoli domino Carnotensi vicecomite loquens: « Dictus vicecomes, inquit, gratarum accipiens, et monachorum terram pro posse suo defensaturum in fide sua se promittens, ut mala quæ eis fecerat indulgerent affectu propter domum illud quod per manum venerabilis Iovinis Carnotensis episcopi de capella S. Vincentii et dominibus suis apud Carnutum Bonavallensi cœnobio Jamdevote contulerat, » etc.

Juxta portam cinerosam. In acto restauracionis S. Petri Carnotensis ab Agavone episcopo Carnotensi hæc lego: « Reddimus eis itaque terram quamdam a suis antecessoribus priscis temporibus possessam, postea malo ordine subtractam, quatenus illam pleniter possideant, veluti illorum prædecessores eam tenuisse multorum testimonio comprobatur. Ipsa vero terra conjacet infra et extra muros Carnoti civitatis, juxta portam cinerosam. Terminatur vero uno latere, via quæ est exitus civitatis: altero vero latere terminatur terra S. Petri Pictaviensis et S. Amani, etc. Cinerosa autem porta illa dicebatur quod in supplicatione publica, quæ feria quarta cinerum fieri conseruit, populus illuc transiens cives signaretur.

AD EPIST. CCLXXXV.
Non est quoque hæc epistola, sed potius carta

donationis cellæ seu prioratus S.Nicasii de Mellento a Waleranno ejusdem loci comite 1062, vel circa fundati, Beccensis monachis facta a Roberto Mel-lentino comite, assentientibus Odone Pisciacensi archidiacono, clericisque ibidem commorantibus; ut ex levone hic appetat. Ex quo corrigendis Nicolaus d'Avanne in libello de Vita et Martyrio S.Nicasi cap. 56 et 57, cum ejusdem divi extracto monasterio Gaufridum Carnotensem episcopum ecclesiam, anno 1067, consecrassæ, ibidemque fratrem Robertum de Beaufour Becci monachum primum priorem instituisse scribit. Nondum enim Gaufridus aliquis Carnotensis ecclesie infusas receperat, eo anno (ut alibi probo) nec Robertus Mellenti comes Beccensis ecclesiam illam contulerat. Quod si Gaufridus aliquis Carnotensi præsul aliquem ibi prefereret priorem, id Gofrido de Leugia Iponis successori tribuendum est, non alteri, qui a Carnotensis ecclesie cathedra anno 1090 deturbatus est, atque eliminatus.

AD EPIST. CCLXXXVI.

Inter epistolæ Iponis non est hic actus censensus. Est enim charta, seu instrumentum foundationis abbae s. Joannis de Valle in Carnotensi suburbio ab Ivone 1099 facta, ut supra epist. 91, diximus.

Minoratus. Male, sed *Junioratus*, ut ad vitæ Iponis calcem. Hi autem erant beneficia, seu prestimonia, quæ junioribus clericis offici solatium dabantur. Capitularium lib. v, cap. 21. eorum fit mentio: « Quicunque ibidem dicitur, judex, aut sacerularis, adversus presbyterum, aut diaconum, aut quemlibet de clero, aut de junioribus absque audiencia episcopi, vel archidiaconi, vel archipresbyteri, injuriarum inferre presumpserit, anathema ab omnium Christianorum consorio habeatur. » Quod quidem capitulare ex Antissiodorensi prima synodo, can. 43. (immutatis tamen quibusdam verbis) desumptum est. Unde inter clericos an numerari ipsos videri possunt. Quod autem eorum esset officium ex sequentibus patet nempe lectiones in ecclesia legere, et alia quæ ad divinum cultum spectant, exequi. Quare in concil. Turon. 2. can. 12 et 19, coram cura archipresbyteris committitur: imo et paroecis, seu curionibus in concilio Vasensi 2. c.l. ubi hæc leguntur: « Hoc enim placuit ut omnes presbyteri, qui sunt in parochiis constituti, secundum consuetudinem quam per totam Italiam satis salubriter teneri cognovimus, juniorum lectorum quantasconque sine uxore habuerint, secum in domo, ubi ipsi habitare videntur, recipiant, et eos quomodo boni patres spiritualiter nutrientes, psalmos parare, divinis lectionibus insistere, et in lege Domini erudire contendant, ut et sibi dignos successores provideant, et a Domino pæmria æterna recipient. Cum vero ad ætatem perfectam pervenerint, si aliquis eorum pro carnis fragilitate oxorem habere voluerit, potestas ei ducendi conjugium non negetur. » Quibus conforme est concilii Matisconensis primi decretum can. 8, quod habebut 11. q. 1. *Nulus clericus, et caput. 3. Ut quisque extr. de vita et honest. cleric.* (quod ex eodem vel altero Matisconensi concilio male citatur, cum in utroque desit). In ultimo quippe illorum dicitur: « Ut quisque presbyter qui plebem 258 regit, clericum habeat qui secum cantet, et epistolam, et lectionem legat, et qui possit tenere scholas, et admonere suos parochianos, ut filios suos

ad fidem discendant mittant ad ecclesiam, quos ipse cum omni castitate erudit. » Quare ecclesie dos ad minus debebat esse pro duobus, ex Glossa in cap. *Cum sicut extr. de consecr. eccles. vel altar.* Atque ita in pluribus ecclesiis assignabatur redditus pro junioribus clericis, videlicet in minoribus constitutis ordinibus, ut in ipsis commodius ministrare possent, et victimam saltem et vestitum haberent; cum qui altari servit, de altari vivere debeat. Qui-dam vero familia sua illa affectabant præstimonia, seu beneficia, sicut qui in collegiis pro bursariis seu collegiatis, quos vocant sua familiæ, aut certi redditus addicunt loco, quibus exteri excluduntur. Ex multis quæ producere possem exemplis, hæc tantum proferam. In Chartulario Majoris Monasterii de beneficiis in Vindocin. agro sitis, notitia 4, hæc leguntur: « Paleat successoribus nostris, etc., post concordiam quam de Junioratu ecclesie de Navolio cum Tedbaldo filio Leterii de Vindocino habuimus, Hamelinum de Langiacis eundem nobis Junioratum calumniatum fuisse, dicendo: scilicet nos sine autoramento suo hunc habere non posse, cum ecclesia illa de casamento suo esset. Tedbaldus etiam si quid in ea reclamare poterat, id ab eo in suum habere. Nostræ autem ad hæc referabant litteræ, ita nos quondam cum parentibus ejus de ecclesia illa, et de rebus ad eam pertinentibus concordasse, ut de stirpe eorum nemo postea, in rebus his omnibus, aut in ecclesia quidquam debeat reclamare. At cum ei litterarum non sufficeret narratio, sacramento per unum nostrum hominem probavimus, nihil ibi, aut de genere suo aliuci contingere de rebus supra dictis, juxta concordiam scilicet quam de his quondam habucramus cum parentibus suis. Ita tandem calumniam dimisit apud Vindocinum, » etc. Quod repellunt etiam ibidem notitia 7 in chartulario quoque S. Petri in Valle Carnotensi, fol. 85, Albertus Hugo S. Ecclesie Carnotensis vicedomini filius, dat S. Petro, ac monachis sibi familiantibus, cum consensu fratribus sui Guericis tunc Vicedomini *Junioraturæ* ecclesie S. Leobini de Braico castro super flumen Osanna fundata, pro animabus parentum suorum, Arrardo episcopo Carnoti sedente. At clarissimus Gregorius Turonensis lib. v, cap. 26, historiæ sua id explicat, cum scribit. « Post hæc Chilpericus rex de pauperibus et junioribus ecclesie, vel basilice, bancos jussit exigi, pro eo quod in exercitu non ambulassent. Non enim erat consuetudo, ut hi ullam exsolverent publicam functionem. Quia nomen illud *junioratus* antiquatum est, et in usu esse desit, rei penitus aboleretur memoria, prolixior in eo expounded fu. »

AD EPIST. CCLXXXVII.

Digna sane quæ a curiosis legatur hæc epistola, et a ratione sacramentorum nostrorum sciscitibus, quamvis sola fides Christiano sufficiat, et quare, vel quomedio in ore fidelis male sonet, ut scribit Cyprianus.

AD EPIST. CCLXXIX.

Quæ sequitur charta, non epistola est, sed instrumentum concessionis Ecclesie de Hancibi et capelle, seu cappellania de Cidulphi ponte in eadem parochia et diocesi Carnotensis abbatii et monasterio Majoris Monasterii, seu eorum prioratu S. Thomæ de Sparvone.

DIVI IVONIS

CARNOTENSIS EPISCOPI

DE ECCLESIASTICIS SACRAMENTIS ET OFFICIIS

AC

PRÆCIPUIS PER ANNUM FESTIS

SERMONES.

259 SERMONUM ELENCHUS.

- SERMO I. *De sacramentis neophytorum sermo in synodo habitus.*
- II. *De excellentia sacrorum ordinum, et de vita ordinandorum, sermo in synodo habitus.*
- III. *De significationibus indumentorum sacerdotium.*
- IV. *De sacramentis dedicationis.*
- V. *De convenientia veteris et novi sacrificii, ut auctor ipse nominavit, opusculum.*
- VI. *Quare Deus natus et passus sit.*
- VII. *De Adventu Domini.*
- VIII. *De Nativitate Domini.*
- IX. *De Circumcisione Domini.*
- X. *De Epiphania Domini.*
- XI. *In Purificatione S. Mariæ.*
- XII. *De Septuagesima.*
- XIII. *De capite jejunii.*
- XIV. *De Quadragesima.*
- XV. *De Annuntiatione B. Mariæ.*
- XVI. *In Ramis Palmarum.*
- XVII. *De Corona Domini.*
- XVIII. *De Pascha.*
- XIX. *In Ascensione Domini.*
- XX. *In die sancto Pentecostes.*
- XXI. *De cathedra S. Petri.*
- XXII. *De Oratione Dominicâ.*
- XXIII. *De symbolo Apostolorum.*
- XXIV. *De adulterino habitu.*

SERMO PRIMUS.

De sacramentis neophytorum, habitus in synodo.

Quoniam populus ad fidem vocatus, visibilibus sacramentis instruendus est, ut per exhibitionem visibilium, pertingere possit ad intellectum invisibilium, nosse oportet, Domini, sacerdotes, qui haec sacramenta conrectant, modum et ordinem sacramentorum, et veritatem rerum significatarum: alioquin dispensatores tantorum mysteriorum sunt tanquam cœci duces cœcorum, tantum utilitatis inde habituri, quantum capiunt jumenta quæ portant panes ad usus aliorum licet divina gratia non deserat sacramentum, quod per eos operatur sa-

A lutem populorum. Attendant ergo Dominicorum sacramentorum dispensatores, quia Ecclesia Christi, quotidie ex gentibus, operantibus eisdem sacramentis, aggregatur: populus acquisitionis, cuius caput est Christus, per fidem generatur: per charitatem in virum perfectum nutritur, spe æternitatis in eadem fide et charitate solidatur: et omnium sacramentorum administrationem ad hunc finem referant, ut intelligent Ecclesiam Dei tanquam domum Dei in fide fundari. Dilectionem Dei et proximi, tanquam parietes bene sibi coherentes, superaedificari: ejusdem altitudinem, spe æternitatis gloriosissimæ cumulari. Hoc corpus Christi, licet nativitatem capituli sui consueto nascendi ordine subsecutum est, tamen hujus capituli nativitatem in unitate subsecutri corporis, quædam membra praecesserunt, patriarchæ scilicet et prophetæ, et multi justi, qui prodigiis et preconiis multis, nativitatem capituli consecuti corporis præmonstraverunt. Quod bene ostensum est in Jacobo, interioris populi typum gerente, qui ad ortum festinaus, manum premissit, plantam fratris majoris natu manu tenens (*Gen. xxxvi*): hoc facto significans quia, reprobato priori populo, cuius typum geberat Esau, nasciturus esset minor populus, Christianorum videlicet, qui benedictionem Dei Patris æterna hæreditate possideret. Illius quippe Patris sacramenta sunt nostra documenta, quibus ille populus tanquam parvulus est lactatus: et circa unius veri Dei cultum, ne post deos vel falsos vel alienos oberraret, occupatus. Uode ab initio sæculi in omni ætate sacramenta Christi et Ecclesiæ celebrata sunt quibus et ille populus nutritur, et nostræ redemptionis modus insinuaretur. Nam prima ætate Adam de terra matre, sine terreno patre, homo ad eamdem imaginem a Deo sexto die plastamus **260** est (*Gen. 1*), et in novissima ætate sæculi, per Christum de terrena matre natum sine terreno patre, homo ad eamdem imaginem Dei reformatus est. Ad ejus rei consonantiam, eadem ætate de latere Ade, qui erat forma Christi futuri, Eva formata est, (*Gen. 11*), et per sanguinem de Christi latere manantem, cum aqua sanctificationis Ecclesia fabricata est. Secunda vero ætate mundi, per ooto animas a submer-

sione diluvii per arcum liberatas, eadem Ecclesia figura est quæ in spe octavæ, id est, resurrectio-nis, per aquas baptismi non sine auxilio ligui salu-taris, a submersione exuberantium tentationum li-berata est. Tertia denique ætate populus Dei ab Ægyptiaca servitute liberatus, transit mare Ru-brum : credit mare virga Moysis percussum : praebet viam populo Dei, hostes a tergo sequuntur, et submerguntur : et hic repetita est baptismi, per li-gnum salutiferum consecuti [consecrati], sanctifi-catio: Nam rubet mare Rubrum, rubet et baptismus, Christi sanguine consecratus. Hostes a tergo se-quentes moriuntur, quia peccata præterita per ba-ptismum delentur. Debinc quarta ætate in illa ter-rena Hierusalem claruit regnum David, Christi et Ecclesia regnum prefigurans : de cuius semine idem Christus natus est, in Ecclesia sua spiritua-lier regnans, et eam sibi obtemerantem post tem-pora gloriose corona. Inde est quod qui in sab-bato sancto sunt baptizandi, quarta hebdomada qua-dragesimalis observantiae, quæ continentiae nobis arma ministrat, et quarta ejusdem hebdomadæ fe-ria, catechizandi et exorcizandi, deferuntur ad Ec-clesiam ibi auditori et instruendi, qualiter contra spirituales nequitias sint pugnaturi : sed tamen usque in sabbatum paschale baptismus eorum dif-fertur, hoc attendente Ecclesia, quia qui ad agonem in præsenti vita vocantur, in spe futuræ quietis baptizantur. Sic enim contra visibiles hostes pu-gnaturi, non ante quam in vita, id est, juvenili ætate, ad militiam eliguntur, ut sicut in hac ætate pugnaturi, validiores ad visibiles hostes repellendos sic ad Christianam militiam sub typo hujus numeri electi, Christianum agonem viriliter exercant, et ut coronari mereantur, ab acie non recedant. Post tem-pora vero regnum Israel, quinta ætate inchoante, propter perversitatem prætaxati populi captivante Baby-lonia rege, transmigravit ex parte idem populus in Babyloniam, et qui confusione servierat voluntarius, regi Babylonis, quod interpretatur *confusio*, servivit invitus. Post septuaginta annos faciente christo Cyro, reversus est idem populus in Hierusalem, sicut præ-dixerat Isaías, deinde Jeremias. Quod bene ad sta-tum pertinet Ecclesiæ, quæ post hujus sæculi, quod septenario volvit numero dierum [tempora que septenario volvuntur, post multas] multas angarias, quas passa vel passura est sub regibus hujus spi-ritualis Babyloniæ, in cœlestem Hierusalem rever-sura est, ubi visione pacis fruitura est nulli ulterius confusione servituta. Unde dicit Apostulus: Vanitati creatura subjecta est non volens, sed propter eum qui subjecit eam in spe, qui et ipsa creatura libera-bitur a servitute corruptionis hujus in libertatem gloriæ filiorum Dei (*Rom viii*). Per hæc omnia tem-pora non defuerunt viri justi futura Ecclesiæ mem-bra: non defuerunt cuicunque tempori congrua sa-cramenta, tanquam populi nutrimenta. De quibus multa possent recitari, nisi studeremus brevita-ti. Ad ultimum sexta ætate de virginie natus est

A Christus, sicut sexta die terra virgine plasmatus est protoplastus. Hic Christus est finis legis, et veri-tas, complens omnia quæ præcesserant in umbra sa-cramentorum. In plenitudine temporis, sicut dictum est, natus Christus, crevit, ad virilem ætatem perve-nit, tricesimo anno vitæ sue [ætatis sua aucto, sicut], sicut tradunt evangelista, a Joanne baptizatus: non quia indiguit, sed quia ejus vita Christianis discipli-na morum fuit. Dehinc elegit apostolos, prædicavit evangeliū, crucifixus est, dans nobis exemplum humiliatiæ et patientiæ; tertia dei resurrexit, in quo membra sua resurrectionis sue spe confirmavit: pro-xime cœlos ascensurus, discipulos, quid agere de-berent, admonuit, dicens: « Ite, docete omnes gentes, prædicate Evangelium omni creatura. Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit (*Math. xxviii; Marc. xvi*). » Hic paucis verbis docentur Do-mini sacerdotes, » apostolorum successores et vi-carii, de quibus dicitur: « Pro patribus tui nati sunt tibi filii (*Psal. xliv*), » qualiter debeat rudes popu-los, terreni hominis imaginem adhuc portantes, ca-techizare: qualiter in novitate vita in Christi con-formitatem lavacra aquæ in verbo transformare. Hoc ita factum est temporibus apostolorum et martyrum qui in Judæis et gentibus Evangelium Christi viris intelligentibus et quibuscumque personis verbi Dei capacibus annuntiaverunt. Postquam vero Ecclesia dilatata est et congregata [aggregata] in gentibus, nec inter fideles repertus est aliquis adulteri fidei non fidelis, ne parvuli eorum de hac vita ante rationabiles annos exeuntes, alieni remanerent a C consortio Christi, provisa est etiam in illis medicina salotis, ut in sacramento fidei baptizarentur, et per alterius fidem reconciliarentur Deo sicut per alterius peccatum alienati erant a Deo. Institutum est itaque ad hoc novum sacramentorum genus ad catechizandos parvulos, exorcizandos, initiandos et demum baptizandos, in quibus pro parvulo au-dit Ecclesia, et ad interrogata respondet, donec parvulus ad intelligibiles annos perveniat et sa-cramenta fidei, charitatis et spei, sibi imposita, per se intelligat. De quibus, quid significant, sa-cramentis, prout Dominus inspirare voluerit, chari-tati vestrae aliquid dicere proposuimus, ut et ipsi virtutem sacramentorum intelligatis, et auditores vestros docere studeatis.

D Notandum ergo prius est, quomodo baptizandus in utero matris Ecclesiæ puer concipiatur, quibus alimentis usque ad nativitatem novi hominis in eo-dem utero nutritur. Tria quippe suū, quibus usque ad indumentum novitavis, baptizandus concipitur, alitur, et usque ad novitatis integratatem provebitur, catechismi scilicet, exorcismi et orationes. Catechi-zatur ob hoc qui ad fidem vocatur, ut ad quod vo-catur, proprio moveatur voluntatis arbitrio. Ex-orcizatur, ut ab eo diaboli potestas iniqua depellatur. Additur pro eo oratio, ut gratia præveniat et se-quatur, quæ vires præbeat libero arbitrio, et per quam procul fiat universa maligni spiritus illusio-

Signatur itaque primo baptizandus crucis signaculo in fronte, in pectore, in oculis, in auribus, in naribus, in ore, cujus virtute victus est diabolus, et exaltatus est Christus. Unde Habacuc dixit : « Cornua in manibus, ibi reposita est fortitudo ejus (*Habac. iii*). » Hoc ergo signo muniuntur totius corporis sensus, cuius virtute et omnia nostra sacramenta complentur, et omnia diaboli figura frustantur. Sic cum primogeniti delerentur Aegypti, populus Hebreorum, signatis postibus domorum suarum sanguine agni paschalisi (*Exod. xii*), typo **201** Dominicæ passionis, salvatus est : et populus Aegyptius, quia hoc signo caruit, in primogenitis suis graviter percussus est. Sic apud Ezechielem Hierusalem ab imminente clade liberandam esse promittitur, si Thau, quæ figuram crucis exprimit, in frontibus gementium atque dolentium, id est penitentium, signaretur (*Ezech. ix*). Postea datur sal benedictum in os pueri, ut per typum sapientiae sale conditus, fetore careat iniurias : nea a vermisibus vitiiorum ultra putrescat, se incorruptus servetur, ad percipiendam plenam Christi gratiam : neque ultra a condimento sapientiae desipiat, neque retro aspiciat, sicut uxor Lot (*Gen. xix*). Exsufflatur postea malignus spiritus foras, quod mysteria sacra significant, quando parvulus exsufflatur et exorcizatur. Non enim creatura Dei in infantibus exorcizatur et exsufflatur : sed ille, sub quo sunt, qui sub peccato nascuntur. Nondum per sacram baptismus renati sunt : sed jam per crucis signum in utero matris Ecclesie concepti sunt. Omnia enim christiana sacerdotalis ministerii crucis figura perficiuntur. Omnia autem sacramenta quæ acta sunt, et aguntur exorcismis, orationibus, insufflationibus, quasi escae sunt, quæ parvulos reficiunt in utero ut renatos aqua salutis, hilares mater Ecclesia Christo exhibeat. Postea tanguntur ei aures et uares cum saliva. Saliva quippe a capite descendit in os, supernam significans sapientiam, cuius tactu et aures cordis aperiuntur, ad intelligendum verbum Dei, et nares ad repellendum fetorem noxiaum delectationum. Unde ait B. Ambrosius in libro De sacramentis : Quid egimus in sabbato? nempe apertioem, quia sacramenta celebrante sunt aperioem, quia aures tibi tetigit et nares. Quod significat in Evangelio Dominus Jesus Christus, cum ei oblatus esset surdus et mutus, cuius os tetigit, quia mutus, et aures, quia surdus erat, et ait : « Epheta, quod est, adeperire (*Marc. vii*). » Deinde venit sacerdos ad fontem, consecrator fons in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, quibus verbis si aqua salutis consecretur, nec a bono, melius, nec a malo pejus baptismus accipitur. Unde August. in lib. iii De unico baptismo : Non est aqua profana, nec adultera, super quam Dei nomen invocatur, etsi a profanis et ab adulteris invocetur : quia nea ipsa creatura, nec ipsum nomen est adulterum. Traditur etiam novæ vite auditoribus symbolum fidei, quod per duodecim apostolos ordinatum est,

A et totidem sententiis comprehensum. Postremo parvulus ad baptismum interrogatur a sacerdote : Abrenuntias Satanæ et omnibus operibus ejus et pompa ejus? ut primum respuat errorem, et sic ad proximet ad veritatem, ut possit, juxta Apostolum, deponere veterem hominem cum actibus suis (*Ephe. iv*), secundum pristinam conversationem abnegans impietatem et sæcularia desideria (*Tit. ii*). Respondebat parvulus per ora gestantium, Abrenuntio. Unde Augustinus contra Julianum lib. iv : Quisquis negat per ora gestantium parvulos abrenuntiare et credere, negetur eos accipere baptismum, qui in manibus gestantium reluctantur. Idem in libro De penitentia : Parvulis ad consecrationem remissionemque originalis peccati prodest eorum fides, a quibus offeruntur, ut quascumque maculas delictorum per alios, a quibus nati sunt, contraxerunt, aliorum etiam interrogatione purgentur. Post abrenuntiationem ungitur catechumenus oleo sacro in pectore, tanquam muniatur adversus hostem invisibilis, ne ei immundi et noxia persuadeat desideria. Ungitur et inter scapulas, ubi est vigor portandi oneris, ut fortitudinem recipiat ad portandum pondus diei et æstus, sicut bonus athleta. Exinde exquiritur ab eo, si credit in Deum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum, et in Spiritum sanctum, unum Deum in Trinitate et in unitate, si confiteatur unam esse sanctam Ecclesiam catholicam, et si credit remissionem peccatorum, et vitam æternam. Hæc omnia si profiteatur se credere, jam incipit in eo mori vetus homo, et per fidem vivere novus homo, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis (*Ephe. iv*). In abrenuntiatione prioris possessoris, suadente charitate, jam vult in legitimi possessoris transire domum, in quem jam profitetur se credere, et ab eo æterna premia expectare. Jam expurgatum est vetus fermentum (*1 Cor. v*) : sed nondum est nova conspersio, nisi sacri fontis sequatur ablutio. Sub responsione igitur trinæ interrogationis, trinæ mersione catechumenus a sordibus vetustatis abluitur, et novum hominem indutus, triduanus Domini sepulcræ consepetitur. Unde ait Apostolus : Quicumque in Christo Iesu baptizatus sumus, in mortem ipsius baptizati sumus. Conseptuli enim ei sumus per baptismum in morte, ut quomodo Christus resurrexit a mortuis, ita et nos in novitate vita ambulemus. Si enim complatati facti sumus similitudini mortis ejus, simul resurrectionis erimus (*Rom. vi*). Hinc etiam B. Ambrosius in lib. De sacramentis : Interrogatus es, Credis in Deum Patrem omnipotentem? dixisti, Credo, et mersus es, id est, sepultus es. Iterum interrogatus es : Credis in Dominum nostrum Iesum Christum, natum et passum? dixisti : Credo, et mersus es, id est, Christo conseptulus es. Qui autem Christo consepetitur, cum Christo resurget. Tertio interrogatus es, Credis in Spiritum sanctum? dixisti : Credo, et tertio mersus es, ut multiplicem lapsum cogitationis, locutionis, operationis,

aboleret tertia confessio. Hanc sacri baptismatis emundationem in similitudinem mortis Christi celebratam, præfigurabat aqua aspersionis in veteri lege (*Num. xix.*), qua emundabatur qui morticinum tetigerat, ut in castra reverteretur, cui immisus erat enim vitulæ rufæ extra castra combustæ, hyssopus quoque, coccus, et cedrus. Vitula quippe illa, quia femineus est sexus, fragilitatem, id est, passibilitatem carnis Christi significat. Rufa propter effusionem sanguinis, que etiam extra castra ejecta est: quo figurabatur, quia et Dominus passurus, extra civitatem ductus est. Quod vero sanguine ejusdem vitulæ septies aspergebatur tabernaculum et omnia vasa tabernaculi, plenam significat emundationem, quam intus et extra [foris] contulit sanguis Christi. Anima enim constat triclini virtute, corpus vero quaterna elementorum complexione: quæ utraque mundata sunt Christi sanguinis aspersione. Quod vero carnes ejusdem vitulæ, et corium, et stercora conburebantur, hoc significatum est, quia tota humilitas et ignominia passionis, versa est in gloriam resurrectionis: quam bene ignis significat, qui semper ad superiora tendit, et quod assumit, in se convertit. Quod autem hyssopus huius aspersioni admisceretur: hoc significatur, quia in fide mortis Christi peccata mundantur. Unde ait Apostolus: « Fide mundans corda eorum (*Act. xv.*) ». Hyssopus quippe ideo fidem significat: quia cum sit herba humili, firmiter hæret in petra. **262** Coccus ideo huic mundationi adhibetur, quia flammæ colore charitatem significat, sine qua mortuum est quidquid fides operatur. Cedrus quoque huius mundationi opitulatur, quæ impetrabilis arbor dicitur, et in excelsis montibus radicat, et ideo spem incorruptionis et supernæ gloriæ significat. Iorū omnium conjunctio aquæ aspersionis consecratur, quia qui mortuum tetigerat, ut dictum est, emundatur, quia qui operibus mortuis, id est, peccatis originalibus liberatur, baptismate sacro in fide mortis Christi et resurrectionis, cum sponsione charitatis et spei baptizatur. Unde Apostolus ad Hebreos: « Si sanguis vitulæ aspersus iniquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis Christi sanguis, qui per spiritum sanctum obtulit se Deo, emundabit conscientias nostras ad servientem Deo viventi? » (*Heb. ix.*) Notandum est quod dicit, si fuerit mortuus ante purificationem, manere in immunditia, et perire animam illam ex Israel, id est, a consortio populi Dei. Quo quid aliud vult dicere, nisi manere pœnam animæ illi et post mortem, si dum vivit, non fuerit mundata isto sacramento, quo figuratur Christi baptismus? A viro autem mundo dicit banc purificationem fieri: ubi significantur ministri portantes personam Dominisui, qui est vir mundus. Unde in sequentibus de eo qui conspergit aquam aspersionis, ut lavet vestimenta sua, id est, ut sit mundus suente et corpore. Completis jam baptismi sacramentis, cum baptizatus de fonte ascenderit, sacro chrismate ungitur in vertice, ut cognoscatur se promotum esse in regium genus et sa-

C erdotale, id est, ut a Christi consortio vocetur Christianus, et æterni regni sit cohæres, hoc sacramento post aquam [postquam] perfectio sit, quando ad invocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur. Exinde traditur Christiano vestis candida, ut qui primæ navitatis decorum, vetustatis pannis obfuscaverat, habitu regenerationis gloria præferat indumentum. Tegitur etiam post sacram unctionem ejus caput sacro velamine, ut intelligat se diadema regni, et sacerdotali, sicut dictum est, dignitate potiri. Ad ultimum datur creerus accensus in manus baptizati, « quatenus implere doceant illud Evangelii: Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificant Patrem vestrum qui in cœlis est (*Matth. v.*) ». Quod si perseveranter fecerit, non cum fatuis virginibus, extincta lampade, a janua ipsis repellitur, sed cum prudentibus glorificandus colligetur (*Matth. xxv.*). His omnibus supra memoratis sacramentis novus homo in utero Ecclesie inchoatur, provebitur, consummatur, et unitati Ecclesie aggregatur: unde etiam, si ejus est valetudinis, sacramentis unitatis, id est Christi corpore et sanguine confirmatur. Cum vero ad intelligibiles annos pervenerit, monendus est a presbyteris, et ab his per quorum vocem abrenuntiavit, et fidei symbolum accepit, quatenus quæ per aliorum ora promisit, jam studeat corde credere, et proprio ore confiteri, et opere imitari. Unde Augustinus in sermone habito Dominica prima post Pascha: *Vos ante omnia tam viros quam feminas moneo, qui filios in baptismo suscepistis, ut vos cognoscatis fidejussores existitis apud Deum pro illis, quos de sacro fonte suscepistis. Ideo semper eos admonete, ut castitatem custodian, justitiam diligent, charitatem teneant: hoc omnibus faciant, quod sibi fieri volunt: auguria non servent: ad arbores et frondes [fontes] vota non reddant: praecantatores aut caragios et sacrilegia aut phylacteria, veluti diaboli venena, fugiant: nec furtum faciant, nec falsum testimonium dicant. Ante omnia symbolum et orationem Dominicam et vos ipsi tenete, et illis quos exceperitis, ostendite. Præterea docendus est unusquisque Christianus, ut eum qui se de sacro fonte suscepit, ita diligat sicut patrem: nec filius cum filia, nec filia cum filio patris sui spiritualis conjugium ineat: quod non esset dicendum conjugium, sed potius incestum contubernium. Unde Papa Nicolaus ad responsum Bulgarorum: Est inter fratres et filios spirituales gratuita et sancta communio: quæ non est dicenda consanguinitas, sed potius spiritualis germanitas. Unde arbitramur inter eos non posse fieri aliquod legale conjugium. Hæc et alia similia necessaria et honesta debent nosse Domini sacerdotes, et docere suos auditores, quatenus qui audiunt, eorum ductu recte vivant, et ipsis de bona administratione mercedem accipient, et non gementes, sed cum gudio rationem redant.*

SERMO II

De excellentia sacerorum ordinum, et de vita ordinandorum, in synodo habitus.

Quia Christianam militiam in baptismate professi estis, et arma spiritualia contra hostes invisibilis per manus impositionem accepistis, in castris Dominianquam gregarii milites aliquandiu militastis, si tamen ea quæ Christiano nomini sunt inimica respuistis, et ea quæ convenienter, facere studiuitis. De Christiana militia, quæ vobis cum cæteris fidelibus communis erat, clericatum elegistis, id est mundo renuntiare, et cum habitu humilitatis, affectum promittere humilitatis, ut illud Psalmista merito dicere possit : « Elegi abjectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculo peccatorum (*Psal. xxiiii.*) ». Non est vestrum primum locum quærere in mensa Domini vestri, nisi qui vos invitavit, dicat alicui vestrum : « Amice, ascende superius (*Luc. xiv.*) ; ut sit ei honor coram simul discubentibus. Nemo enim ad hoc debet fieri clericus, ut serviat voluntati, studeat curiositat, inhibet ambitionem; nec aliud quærat, nisi ut Deum haereditate possideat, quem elegit, et a quo electus est, quando in clericum assumptus est. Hoc enim in Greco nomen clerici sonat, quod de sorte sit Domini, quia et Deus sortitus sit eum, et ipse sortitus sit Deum. Quod clericus sortitus sit Deum, bene dicitur in psalmo, in persona ipsius clerici, cum stigmate clericatus insinatur. Dicitur enim Deo : « Dominus pars haereditatis meæ (*Psal. xv.*) ». Et in alio psalmo : « Hæc est generatio quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Jacob (*Psal. xxiiii.*) ». Quod vero Dominus sortitus sit ipsum clericum, in ipsis clericitione dicitur ex superiori psalmo in persona Domini : « Funes considerunt mihi in præclaris, etenim haereditas mea præclare est mihi (*Psal. xv.*) ». Unde qui per clericatus officium aliud querit quam Deum, nec a Deo electus est, nec Deum elegit, qui in sorte sua creaturam Creatori aut preposuit, aut æquiparavit. Hæc dicentes, non interdicimus vobis hujus via necessaria, sed de oblationibus, vel de opere manuum vel de aliis innocentibus artibus conquisita, non de usuris, non de turpibus lucris, non de negotiis 263, vel aliis illicitis artibus compilata. Sic enim tribus Levi, quæ in figuram clericalis ordinis præcessit, partem non habuit inter reliquias tribus, sed vivebat de primitiis, decimis et oblationibus, quas offerebant aliae tribus. Si ergo et vos de stipe templi vivere disponitis, si extra Deum nihil quæratis, qui, si eo contenti fueritis, erit vobis amplissimum et uberrimum praedium, et salubriter ad clericatum accessistis, quia et vita vestra concordat cum nomine, et professio appetat in opere. Alioquin, si paupertatem et humilitatem, quam præfert habitus corporis, et figura capitis, in corde non habetis, timeo ne cum hypocritis sit pars vestra, et spes vestra ab æterna mercede sit vacua : qui non ut clerici, sed ut acephali in clericali militia

A sola quæreris lucra temporalia. Ad hoc enim capillos in modum coronæ in summitate capitis raditis, ut et regnum spirituale, quo cæteris præminentis, tali figura ostendatis, et curæ mortalis illecebras frequenter redeantes, sic amputatis de corde, sicut crines frequenter resurgentem, abraditis de capite. Residuos autem capillos eo ordine præcideret debet, ut aures, oculos, et alios sensus capitis liberos reddant : et curam exteriorum non in superfluis desiderari carnis, sed necessariis tantum exercendam agnoscent. Si ergo ad ambulandum in via Dei, sicut prætaxatum est, affecti estis, et clerici vocari digni estis, et ad maiora militia clericalis officia promo. veri. Hæc officia septem gradibus sunt distincta, quia sancta Ecclesia septiformis gratia est munere decorata. Hæc officia in propria persona Dominus noster ostendit, et Ecclesie suæ exhibenda reliquit : ut forma quæ præcesserat in capite repre. sentaretur in corpore.

B In his septem officiis primus gradus est ostiarius, qui possunt discernere inter bonos et malos, dignos et indignos, et admittere in Ecclesia quos sciunt esse dignos, et repellere quos sciunt esse indignos. Iстis cura est et introitum Ecclesiæ servare, et res Ecclesiæ per vigilis cura custodiare. Unde et eis, cum ordinantur, claves Ecclesiæ ab episcopo traduntur, et dicitur eis : Sic agite, tanquam rationem Deo reddituri pro rebus quæ bis clavibus recludentur. Hoc officium Dominus noster nobis initiauit, quando flagello de funiculis facto, « vendentes et ementes de templo ejecit, et cathedras nummulariorum revertit (*Joan. ii.*) : » hoc facto significans, quod omnis negotiatio rerum Ecclesiasticarum, ab Ecclesia pellenda sit. Unde et ipse ostiarius prætaxatus dixit : « Ego sum ostium (*Joan. x.*) : » per me si quis introriet, ingredietur et egredietur, id est, qui canonicæ administrationem ecclesiastici regni acceperit, ingredietur, id est, a me recipitur : et egredietur, quia peracta dispensatione sibi credita, a servitute hujus corruptionis liberabitur.

C Inde promovetur ad officium lectorum, ut jam ex traditione Ecclesiæ legat in Ecclesia propheticas et apostolicas lectiones. Unde et eis, vidente populo, traditur codex divinarum Scripturarum, et dicitur eis : Accipite, et estote verbi Dei relatores ; habituri, si fideleriter et utiliter impleveritis officium, partem cum his qui bene ministraverunt. Hic quidem, qui ad hunc gradum provehitur, litterarum scientia debet esse instructus, ut et sensum verborum intelligat, vim accentuum sciat, distincte legat, ne confusione pronuntiationis, intellectum auditoribus auferat. Attendant quid sit indicative legendum, quid sub interrogazione, ubi sit in oratione subdivisio, media distinctio : quia et hæc male servata, intellectum perturbant, et grammaticorum typum ad risum provocant. Auribus enim et cordi consulere debet lector. Hoc officium Dominus noster in propria persona ostendit, quando in medio

seniorum, librum Isaiae prophetæ aperiens, distincte ad intelligendum legit: « Spiritus Domini super me, ad evangelizandum pauperibus misit me (*Luc. iv; Isa. LXI*), » et cetera quæ in eodem sequuntur capitulo: ut hoc exemplo cognoscat lector quia spirituali gratia debet clarere, et sic auditoribus verbum Dei prædicare.

Tertio loco sequitur ordo exorcistarum, qui super catechumenos faciunt sacramenta apertiois, et habent spiritale imperium super spiritus immundos, ad ejicendos eos de corporibus obssessis. Debet autem habere spiritum mundum, qui spiritibus imperat immundis, ut concordet vita cum officio, et malignum, quem per acceptum officium expellit de corpore alieno, per munditiam vitæ expellat de corde suo, ne medicina quam alii facit, sibi non prospicit, et ne dicatur ei: « Medice, cura te ipsum (*Luc. iv*), » si per immunditiam conscientię spiritum retinet immundum. » Hi cum ordinantur, accipiunt de manu episcopi librum exorcismorum, et dicitur eis: Accipite et habetote potestatem ponendi manum super energumenum sive cathechumenum. Hoc officio usus est Dominus, quando saliva sua tetigit aures surdi et muti, et dixit: « Epheta, quod est adaperire (*Marc. vii*). » Quo exemplo [hoc exemplo] docuit nos, tali sacramento aperire debere aures præcordiorum ad intelligendum, et os ad confitendum: quod sit [quid sit], cum expulso dæmone, verus possessor recipit vas suum.

Quarto loco accedunt acolyti, qui Latine dicuntur ceroferarii, quia cereos accensos deferunt dum legitur Evangelium, vel dum offertur sacrificium, non ut tenebras hujus aeris illuminent, sed ob hoc ut sicut visibile lumen manibus gestant, ita opera lucis proximis ostendant, et more lucis errantibus viam in tenebris palpantibus ducatum præbeant. Hoc officium Dominus se habere testatur, in Evangelio dicens: « Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vite (*Joan. viii*). » Hi cum ordinantur, postquam edicti fuerint ab episcopo qualiter in officio agere debeant, accipiunt ab archidiacono candelabrum cum cereo: ut sciant se ad accedenda luminaria mancipari. Accipiunt urceolum vacuum ad infundendam aquam in calicem, quo consecrandus est sanguis Christi. Ubi fit commemoratio sanguinis de Christi latere profundit, et aquæ inde procedentis D Quæ duo idcirco in calicem commiscentur, quia Christi sanguine sumus redempti, et aqua baptisimi a peccatis abluti (*Joan. xiv*).

Quinto loco ordinantur subdiaconi, qui jam ministerio altaris approximant, quia vasa corporis et sanguinis Christi portant. Unde lex continentia eis imponitur, quatenus impleant illud Prophetæ: « Mundamini, qui fertis vasa Domini (*Isa. LII*); » id est ut et seipsos exhibeant vasa in honorem, non in contumeliam, et vasa ista quibus ministratur corpus [corpori] Domini, deferant ad altare, et referant ab altari ad Dei gloriam, scilicet

A ut fugiant omnem earnis immunditiam. Isti ministri officiis Levitarum, et in templo Domini oblationes suscipiunt a populis. Ad istorum provisionem pertinet, tantum de oblationibus **26.1** ponere in altari, quantum possit populo sufficere. Ad horum pertinet officium, corporales, pallas, et substratoria lavare, et aquam in baptisterium ingerere [urgere]. Hi cum ordinantur, accipiunt patenam vacuam, et calicem vacuum de manu episcopi. De manu vero archidiaconi, accipiunt urceolum cum aqua, mantile et [aquam amanili et] manulergium, quibus mundare debent manus sacerdos et levita, tractaturi Dominicæ sacramenta. Hoc officio usus est Dominus, quando facta cena cum discipulis, linteo se præcinxit: et mittens aquam in pelvam, pedes discipulorum lavit, et linteo extersit. (*Joan. XIII.*) Una significatio est linteoi et manutergii, quæ de lino sunt: et multis castigationibus et ablationibus ad candorem pervenient. Linteo ergo pedes pulvere fodati prius aqua lavantur, deinde linteo exterguntur. Sic cum Psalmista dicimus: « Lavabo per singulas noctes id est per singulas offendentes, « lectum meum (*Psal. vi*), » id est conscientiam meam, in qua sanus quiesco, æger labore, et cum Apostolo: « Castigo corpus meum, et in servitutem redigo (*I Cor. ix.*). » Eodem modo ministri manus lavant et tergunt, cum omnem terrenam concupiscentiam de operibus suis excutient.

Diaconorum ordo est in sexto loco, non sine aliquo senarii mysterio, quo, propter sui perfectionem, significatur operum perfectio. Hic ordo in Veteri testamento a tribu Levi habet exordium: præcipit enim Dominus Moysi (*Num. II, III et IV*), ut post ordinationem Aaron et filiorum ejus, rursus tribus Levi ad divinum cultum ministeria ordinaretur, et consecraretur Domino, et serviret pro Israel coram Aaron et filiis in tabernaculo Dei, ipsique gestarent arcum, et tabernaculum, et omnia vasa ejus, et in circuitu tabernaculi ipsi castra construerent, et transportando tabernaculum ipsi deponerent, rursus ipsi componenter. A viginti autem annois et supra, jussi sunt servire in tabernaculo, quam regulam sancti Patres et in Novo Testamento constituerunt: quoniam haec ætas ad portanda onera robusta est, quod illi ordini a Moyse institutum est, quod etiam in Novo Testamento repræsentatur, cum diaconis super sinistrum humerum stola ponitur, et casula in diebus jejunii super eundem humerum complicatur. Quia quidquid laboris et sustentationis in hac vita toleramus, tanquam in sinistra portamus, donec in dextra, id est in æternitate requiem habeamus. Hic ordo in Novo Testamento ab apostolis initium sumpsit, quando, sicut legitur in Actibus apostolorum, septem viros boni testimoniis plenos Spiritu sancto ad hoc officium elegerunt, et oratione præmissa, manus eis impigeruerunt (*Act. VI*). Exinde apostoli et eorum suc-

cessores decreverunt, ut in omni matrice [matre] Ecclesie septem diaconos circa aram Christi sublimiori gradu tanquam columnæ altaris assisterent, non sine aliquo septenarii mysterio. In quo significatur ut septiformis gratiae spiritu præfulgentes, sancti sint corpore et spirito. Hic enim numerus cum constet quaternario et ternario, quaternarius refertur ad corpus, propter quatuor elementorum in corpore consonam complexionem: ternarius vero ad animam, propter triplicem animæ virtutem, propter quam jubemus Deum tripliciter diligere, id est toto corde, quod refertur ad intellectum; tota anima, quod refertur ad voluntatem; tota mente, quod refertur ad memoriam. Hi sunt septem angelii, quos legimus in Apocalypsi tuba canentes (*Apoc. viii*): angelii, quia nuntii: tuba canentes, id est alta mysteria de interna aspiratione foris resonantes. Hi sunt septem candelabra aurea, id est lucem Evangelii manibus, id est in operibus præferentia, et ad omnem ignis, id est tribulationis examinationem probata, hi quoque sunt tonitrua septem bestiales mentes terribili communicatione velut quadam terribili tonitru commovantia. Tale tonitru emittebat Joannes Baptista, quando dicebat: « Genimina viperarum, quis dabit vobis fugere a ventura ira? » (*Matth. iii*). Et Dominus in Evangelio: « Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur (*Matth. vii*). » Et in hunc modum plurima. Isti in modum præconis, manifeste admonent cunctos ad orandum, et ad genitum flectendum: isti evangelizant, isti sacramenta dispensant. Sacerdotibus non licet calicem Domini in missa [mensa] tullere, nisi traditus eis fuerit a diacono. Levitate hostias super altare ponunt: ipsi mensam Domini componunt, ipsi altare mysteriorum [alta mysteria] operiunt: ipsi albis vestibus induiti, altari assistunt. Quia in re significatur quam munditiam candoris, quam præferunt in corpore, debeant habere in mente. Tales enim Deum decet habere ministros, qui nullo carnis contaminentur contagio, sed plena mentis et corporis castitate præfulgeant. Quales enim diaconi ordinandi sunt, Apostolus plenissime docet scribens ad Timotheum. Nam cum de sacerdotibus præmisisset, subjunxit: « Diaconos similiter oportet esse irreprehensibles (*1 Tim. iii*), » id est sine crimine, sicut episcopos; pudicas, id est a libidine continentes; non bilingues, scilicet ne conturbent pacem habentes; non multo vino deditos, quia ubi ebrietas, ibi libido et furor dominatur; non turpe lucrum sectantes, ne de spirituali ministerio terrena lucre sectentur. Post haec adjectit: Hi autem probentur primum, et sic ministrant, nullum crimen habentes. Hi itaque sicut episcopi ante ordinationem examinari debent, et si digni inventi fuerint, ad sacrum ministerium sunt applicandi. Hoc officio usus est Dominus (*Joan. xii*), quando post cœnam proprio ore et propriis manibus sacramenta confecta dispensavat, et quando apostolos dormientes ad orationem invitavit [incitavit], dicens: « Vigilate et orate, ne in-

A tretis in tentationem (*Matth. xxvi*). » Hi cum ordinantur, solus episcopus eis manus imponit, quia ad ministerium [ad sacrificium], non ad sacerdotium applicantur. Ponitur eis orarium ab episcopo super sinistrum humerum, ut per hoc agnoscent se acceptisse jugum Domini, quo omnia quæ ad sinistram, id est præsentem vitam pertinent, et premant, et jugo Domini subjiciant. Accipiunt et textum evangeliorum de manu episcopi, per quod intelligent se debere esse præcones evangelii.

Presbyterorum ordo a filiis Aaron sumpsit exordium, qui cum episcopis in pluribus commune habent officium: et qui nunc presbyteri vocantur, tunc sacerdotes vocabantur, et qui nunc sunt pontifices, tunc dicebantur sacerdotum principes. Distat

B autem hoc tantum inter pontifices et hujus temporis sacerdotes, quia scilicet solis pontificibus addita est clericorum ordinatio, basilicarum dedicatio, cbrismati consecratio, et manus impositione, et communis super populum benedictio; cum in aliis sacramentis, catechizandi, missam celebrandi, in ecclesia verbum faciendi

265 ad populum, communis utriusque sit dispensatio. Sed summis sacerdotibus ea quæ prætaxavimus, idcirco reservata sunt, ne eadem potestatis auctoritas, ab omnibus vindicata, insolentes redideret, et soluto obedientiæ vinculo, scandalum generaret. Qui autem Graece dicuntur presbyteri, Latine dicuntur seniores, non tam ætate quam prudenter et morum maturitate. Unde dicitur in libro Sapientiæ: « Cani sunt sensus hominum, et senectus hominis, vita immaculata (*Sap. iv*). » Presbyteri

C quippe successores et vicarii sunt septuaginta discipulorum, qui præcedebant Dominum Jesum in omnem civitatem et locum quo ipse erat venturus (*Luc. x*). Ita presbyteri, quia adjutores sunt episcoporum, rudes populos initiant, baptizando unitati Ecclesiæ incorporant, et omnibus sacramentis usque ad manus impositionem populo Dei ministrant. Episcopi vero successores sunt apostolorum, qui ex necessitate adjutorium et supplementum sui officii, quo facilius plebes innumeris regere possint, ministerium sibi expetunt sacerdotum. Sic Moses in eremo septuaginta viris prudentes elegit (*Num. xi*), quorum consilio et auxilio immensam multitudinem populi Israel facile gubernaret; sive antem sint minoris ordinis, sive summi ordinis sacerdotes, vice

D Christi summi pontificis gerunt, dum populus deliquescentes ad pœnitentiari vocant, et orationum suarum medicamento sanant. Unde Apostolus dicit: « Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, et posuit in nobis verbum reconciliationis. Obsecro ergo pro Cbrista, reconciliamini Deo (*II Cor. v*). » Funguntur itaque, ut dictum est officio mediatoris, dum pro populo Deum interpellant, dum pœnitentes absolvendo reconciliant. Unde oportet, ut sicut mediator Dei et hominum, per hoc quod fuit participes nostræ mortalitatis, mundum reconciliavit, per hoc quod fuit participes divinitatis, absolvit: ita utriusque ordinis sacerdotes tanquam boni media-

res, et peccatoribus, compatiantur per conscientiam suæ infirmitatis, et Dei [cum Deo] pacem habeant per eminentiam sanctitatis. «Mediator enim, ut ait Apostolus, unius non est (*Gal. iii.*).» Quia utrique parti quam pacificare vult, amicus est. Quales debeantesse presbyteri, idem Apostolus scribens ad Titum, ita commemorat: « Hujos rei gratia reliqui te Cretæ, ut constitutas per civitates presbyteros, quemadmodum ego tibi disposui (*Tit. i.*).» Si quis sine crimine est, unius uxoris virum, filios habentem fideles, non in accusatione luxurie, aut non subditos. Oportet enim episcopum sine crimine esse. Quia sententia ostendit etiam presbyteros sub episcoporum nomine taxari. Unde et ad Timotheum de ordinatione episcopi et diaconi scribit (*I Tim. iii.*), de presbyteris vero tacuit, sub nomine episcoporum eos intelligens. Unde etiam tales in Ecclesia presbyteros constituendo esse sicut episcopos, et Apostolus ad Titum loquitur (*Tit. i.*), et canones ipsi testantur: Hi cum ordinantur, episcopo eos benedicente, et manum super capita eorum tenente, omnes presbyteri, qui præsentes sunt, manus suas juxta manum episcopi super capita eorum levant, et Spiritum sanctum super eos qui ordinantur, invocant: hi post invocationem sancti Spiritus, stolam super utrumque humerum accipiunt, quæ in modum sustentaculorum, dextrum latus munit et sinistrum: ut per hoc intelligent se per arma justitiae a dextris et a sinistris esse munitos ut eos nec adversa frangant, nec prospera extollant. Accipiunt et calicem cum vino, et patenam cum hostia de manu episcopi, quatenus his instrumentis potestatem accipient placabiles hostias Deo offerendi. Hoc officio usus est Dominus Jesus Christus (*Matth. xvi.*; *Marc. xiv.*), quando post cœnam panem et viouni in corpus et sanguinem suum commutavit, et ut in memoriam suæ passionis idem facerent, discipulis suis ordinavit. Hoc etiam manifestus et excellentius officium implevit, quando ipse eidem sacerdos et hostia, seipsum in ara crucis propter peccata humani generis obtulit, et per proprium sanguinem sancta æterna introiens, cœlestia et terrestria pacificavit. In quo apparet quanta sit excellencia sacerdotalis officii, per quod quotidie in altari Christi passio celebratur, et reus quisque a peccatis conversus Deo reconciliatur. Quibus omnibus de sacerdotali ordine breviter pertractatis, admonendi sunt Christi sacerdotes quatenus siue excellant ordinis dignitate, sic excellant vita sanctitate, ut et plebs eis commissa, eorum disciplinis docta, grata ter eis obediatur, et eorum imitatione die in diem proficiat.

SERMO III

De significationibus indumentorum sacerdotalium in synodo habitus.

Quia sanctitas ministerii sanctitatem expedit ministrorum, quales ad sacerdotium promoveri debeant personæ, in superiori sermone breviter ex apostolica institutione commemoravimus: sed in quo habitu ordinari vel ad altare accedere debeant

A illi sermoni non inserimus. De indumentis ergo sacerdotalibus, vel de pontificalibus diligenter considerandum est quid in moribus sacerdotum significet illa varietas vestium, quid fulgor auri, quid nitor gemmarum: cum nihil ibi debeat esse ratione carrens, sed forma sanctitatis et omnium imago virtutum. Sicut enim bona domus in ipso vestibulo agnoscat, sic Christi sacerdos cultu sacrarum vestium ostendit exterioris, qualis apud se esse debeat interioris. Iste autem sacrarum vestium ritus per Moysen sumpsit exordium: quamvis Christiana religio plus intenta rebus quam figuris, sacerdotes suos non omnibus illis veteribus induit ornamentis. Inspiciamus ergo prius veterum ornamenta pontificum, vel quo ordine illis utebantur, vel cum ordinarentur, vel cum thymiam oblati, Sanctas anctorum ingrederebentur. B Deinde nostra cum illorum indumentis conferentes, quid simile, quid dissimile inter se habeant, et quomodo etiam in rebus significatis convenienter attendamus. Duo enim Cherubim propitiatorium aspiciunt (*Exod. xxiii.*), quia sacramenta utriusque Testamenti ad divine propitiationis fidem intendunt, quæ in sacerdotio veteri sub multiplici est sacrificiorum velamine adumbrata: in Novo autem Testamento per unum verum perfectumque est sacrificium completa. In ornamentis itaque utrumque sacerdotum et subimitas sacerdotii commendatur, et sacerdotum-casta dignitas significatur, quatenus per exteriorem habitum discant quales intra se debeat esse, qui vices illius veri summique pontificis gerunt, in quo fuit omnis plenitudo virtutum, quam profitentur exteriora ornamenta membrorum. Sed jam ad id, quod propositum, veniamus: et primum qualiter Moyses, **266** Aaron et filios ejus, Domino jubente, ornaverit, et postea induerit, videamus. Sic enim legitur in Levitico: «Et fecit Moyses, sicut præcepit ei Dominus: et convocavit synagogam ad januam tabernaculi testimonii, et applicuit Moyses Aaron fratrem suum et filios ejus, et lavit eos aqua, et vestivit eum tunica, et precinxit eum zona, et vestivit eum tunica interior, et imposuit ei superhumeral, et cinxit eum secundum facturam humeralis, et imposuit super eum logion, et super logion manifestationem et veritatem, et imposuit super caput ejus mitram, et posuit super mitram ante faciem ejus laminam auream, in qua scriptum erat nomen Domini (*Levit. viii.*).»

Notandus est ordo verborum. Licet enim de constitando pontifice præcepisset Dominus, et elegisset, tamen vocatur syuagoga. Idcirco enim requiritur præstantia populi in eligendo sacerdote, ut sciant omnes quia qui doctior est ex omni populo, qui omni virtute præstantior, hic eligi debet ad sacerdotium, et hoc cum consensu Ecclesiæ, ne qua postea retractatio, ne quis scrupulus remaneat, sed omnium testimonio commendetur, secundum Apostolum: « Oportet Episcopum bonum habere testimonium ab his qui foris sunt (*I Tim. iii.*).» Ita plebis testimonio approbatos primo lavat, postea induit.

Moyses quippe in hoc facto typum legis gerit, qui ordinandos sacerdotes prius lavat, antequam induat. Nisi enim quis prius fuerit per legis observationem probatus, non est ad sacerdotium promovendus. Ita vero probatus, induitur tunica quæ apud eos byssina est, apud nos linea. Byssus enim est genus lini candidissimi, et ad summum candorem multa vexatione et ablutione perductum. Significat autem perfectam carnis munditiam, secundum illud quod in Apocalypsi legitur: *Byssus sunt justificationes sanctorum (Apoc. xix.)*. Hanc munditiam caro sacerdotis ex se non habet, sicut nec linum ex se est candidum: sed, sicut dictum est, multis castigationibus et ablutionibus redditur candidum, ut aptum fiat indumentis pontificum. Forma est sacerdotalis munditiae, ut, secundum Apostolum, sacerdotes carnem suam castigant, et in servitatem redigant (*I Cor. ix.*) : et præcunte gratia, habeant per indutriam quod non potuerunt habere per naturam. Hæc vestis Græce ποδῆρης, id est talaris, appellatur, quia a collo usque ad talos extenditur: et ita est arcta, et membris corporis contempnata, ut sua forma testificetur sacerdotem nihil habere dissolutum, nihil remissum, sed ad omne opus bonum esse expeditem. Hæc eadem vestis circarenes zona fortius astringitur, ut castitas sacerdotis nullo incentivorum æstu dissolvatur. Quod bene significatur in quatuor coloribus, quibus zona illa variata erat, byssum, purpura, hyacintho et coeco. Quibus coloribus quatuorelementa significantur, quorum complexione natura constat humana, quorum distemperantia fluxus carnis generat, nisi medicinali cohibeatur continencia. Taliū enim conjectores naturam, per byssum, quia de terra orritur, terram; per purporam, quia sanguine cochlearum marinarum tingitur, aquam; per hyacinthum, quia colorem serœci aeris imitantur, aerem; per coccum, qui colore flammœ rutilat, significari ignem voluerunt. Quorum, ut dictum est, exuberantia in renibus maxime superfluos humores, pravi humores illicitos motus generant, qui nisi freno parcimonie reprimantur, castitatis dignitas in eis facili impulsu pericitur. Ubi autem major est pugna, major est adhibenda custodia. Inde est quod inter indumenta pontificalia adhuc circa renes applicantur linea feminalia, non tam ad velandam carnis turpidinem, quæ jam solitis operis est vestimentis, quam propter signum castitatis conservandas. Unde et Apostolus dicit: « Honestæ nostra nullius eagent. Quæ autem iuhonesta sunt, his abundantiorem honorem circumdamus (*I Cor. xii.*) ». Feminalibus non utiuntur novi sacerdotices, quibus est injuncta servanda castitatis quotidiana necessitas, sicut est quotidie offerendi concessa potestas: cum pontifices umbræ servientes, expleta vice sua, feminalia sua solvere, tempore vicis sua tamen ea induerent. Reliqua duo, poderis et zona, veteribus et novis sacerdotibus fiunt indumenta communia, quamvis zona nostrorum sacerdotum non sit quatuor intexta

A coloribus, aut proprie penuriam materiarum, aut propter absentiam artificum, undeconque iam sit, et hæc et illa unum gerunt temperantia typum. Sequitur quartum indumentum, tunica interior, vel hyacinthina, qua et in Veteri et in Novo Testamento soli utiuntur pontifices. Duabus enim tunicis merito induitur pontifex, qui debet de thesauro suo profere nova et vetera, id est, legem intelligere secundum litteram, quemadmodum ante adventum Christi observabatur, et secundum spiritum, quemadmodum post adventum Christi intelligitur. Unde et secunda tunica interior appellatur vel hyacinthina cuius color cœli serenitatem imitatur, ut per hoc intelligatur quia pontifex plus debet de cœlestibus cogitare quam de terrenis. Rectus quippe ordo est, ut primum studeamus munditiae carnis, per quam veniamus ad munditiam cordis, quo das provehat ad intellectum divinitatis; juxta illud: « Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (*Matth. v.*) ». Quinta vestis est superhumeral, que Hebraice vocatur ephot [ephod]. Hæc vestis sacerdotalis simul et pontificalis apud nos est; apud Hebreos vero tantum pontificalis, et apud eos eisdem est variata coloribus, quibus et zona pontificalis, et de qua dicunt in ordinatione pontificis: « Et circumcinxit cum (de Moyse loquens) secundum facturam humeralis ». Humeri quippe fortes sunt ad agenda opera, et portanda onera, quae ex circumductione humerali, suis ligaturis constringuntur, quia pontificem et innocentia et operibus justitiae oportet esse constrictum, ut in eo nihil inventari dissolutum, nihil remissum. Quod vero significant varii colores in zona idem significant in superhumerali: quia quidquid de terrenis operamur, sive in ligatione, sive in restrictione temporalium totum sumimus ex temperantia quatuorelementorum. Unde est, quod quaternarius decies ductus surgat in quadragenarium, quia elementorum quatuor abundantia legitime dispensata, quod significat denarius, ad verum perducit jubilæum, qui exhibitione acquiritur bonorum operum. Quadragenarius enim numerus partibus suis denominatis quinquagenarium facit. Quo numero in lege (*Levit. xxv.*) supradictus jubilæus, id est remissionis annus, exprimitur, veram præfigurans libertatem, quam qui adeptus fuerit nullam timebit alterius servitutem. Huic bonorum operum significationi concinit, quod in humerali duobus pretiosis lapidibus **267** insculpta erant nomina duodecim patriarcharum, sex in uno, et sex in altero: quorum alter superpositus erat dextra humero, alter sinistro. Nihil horum vacat a mysterio. Separatus enim propter sui perfectionem, opera justitiae significat; membra patriarcharum, memo'iam sanctorum quam semper in exemplum bonorum operum habere debemus a dextris et a sinistris, id est in prosperis et in adversis, significant. Et ideo illa nomina in lapidibus scribuntur, quia quod in lapide sculpturam vix aut nunquam inde aboletur. Nec illud vacat a mysterio, quod

pontifex cingitur secundum facturam superhume-
ralis, quia secundum opera sua unicuique retribi-
uetur (*Math. xvi*). Quod autem nostrorum pontifi-
cum superhumeral non est tot coloribus intextum,
nec est tam pretiosus gemmis redimitum, nihil re-
fert, cum Christiana religio veritati serviens, com-
pendiosis figuris idem intelligi faciat, quod vetus
observantia sumptuosis.

Postquam pontificis verenda velata sunt suis in-
dumentis, postquam cœlestia jam cœpit meditari,
postquam justitiae operibus ornatus est, postquam
utroque cingulo, ut in omnibus fortiter et perseve-
ranter staret, confirmatus est imponitur rationale
pectoris pontificis, quod Graece logion dicitur, per
quod sapientia, quæ in ratione consistit, indicatur.
Imponitur rationali manifestatio et veritas. Mani-
festatio ideo, quia non sufficit pontifici habere sa-
pientiam, nisi etiam possit manifestare quæ novit,
et reddere rationem de ea, quæ in nobis est, fide et
spe. Veritas vero, quia non debet pontifex de suo
corde prophetare, sed ea tantum quæ veritas habet,
manifestare. Sunt autem ad invicem concatenata rationale
et humerale: quia coherere sibi invicem
debent ratio et opera, ut quod mentis ratione con-
cepimus, opere implacamus. Et notandum est ordo
rerum: quia non prius rationale, quam humerale;
quia non prius sapientia quam opera, sed prius
opera, deinde sapientia. Unde habetur in psalmo:
« A mandatis tui intellexi (*Psalm. cxviii*). » Et de
Domino Iesu dicitur: quæ cœpit Jesus facere et
docere (*Act. i*). » Deinde non prius manifestatio,
quam rationale: quia non docere debet quæ non
novit. Huic ordini concordat propheta cum dicit:
« Seminate vobis ad justitiam, et metite fructum vi-
tæ, et illuminate vobis lunem scientiæ (*Ose. x*). »
In hoc pectoris ornamento duodecim lapides inserti
erant, duodecim patriarcharum nomina insculpta
habentes: quia sanctorum Patrum exempla pontifex
semper debet habere in memoria, et secundum ea
moderari facta sua. In duodenario autem numero
lapidum potest significari [figurari] apostolica do-
ctrina: quia et ipsi lapides per quatuor ordinis
sunt distributi, et terni in singulis angulis rationa-
lis positi. Quod apostolica doctrinæ bene congruit,
quæ fidem Trinitatis per quatuor Evangelia in omni
parte mundi prædicavit. Hic ornatus solius erat
pontificis, sicut et nunc est apud eos, quibus eo uti
concessum est propter distatiam majorum et minorum
sacerdotum. Ita ornato pontifice, superponitur
capiti ejus mitra, quæ alio nomine cidaris vel tiara
vocatur, qua regnum quinque sensum, quo præ-
eminere pontifex debet, intelligitur. In capite enim
virus habetur omnium corporalium sensuum quod
cum bene regitur, caput viri, est Christus, decen-
ter ornatur. Et quia caput Christi Deus est (*II Cor. xi*), lamina aurea superponitur cui inscul-
ptum est nomen Dei, quod Hebræi vocant ineffabile: ut
per hoc intelligatur, Deum sicut omnium con-
ditorem, ita esse rectorem, et ad honorem et glo-

A riām ejus esse referendum quidquid a Domini sa-
cerdotibus bene fuerit dispensatum. Hæc indumenta
octo esse debere constituit Moyses in Exodo; sed in
Levitico de eisdem indumentis tractans, de octavo,
id est feminalibus, tacuit. Unde Hieronymus in epi-
stola ad Fabiolam, scribit: « Ubi referitur quomodo
Moyses Aaron fratrem suum vestimentis pontificali-
bus induerit, de solis feminalibus nihil dicitur, hac,
arbitror, causa: quia ad genitalia nostra et verenda
lex non misit manū, quia ipsi secretiora monstra
confessione digna tegere debemus et velare [et con-
fusionē digna regere et velare debemus], et conscientiam
puritatem Deo judici servare. De cæteris vero
virtutibus, fortitudine, justitia, humilitate, mansuetu-
tine, liberalitate possunt et alii judicare: pudicitiam
sola novit conscientia, et humani oculi certi
hujus rei esse judices non possunt absque his, qui
passim in morem brutorum animalium in libidinem
feruntur. Unde Apostolus: « De virginibus autem
« præceptum Domini non habeo (*I Cor. vn*). » Et in
Evangelio cum Dominus de eunuchis voluntariis et
non voluntariis ageret, addidit in fine: « Qui potest
« capere, capiat (*Math. xix*). » Tanquam diceretur.
Feminalibus eos non vestio, nec impone alicui
necessitatcm. Qui vult sacerdos esse ipse se vestiat,
ipse se castitate muniat. Igitur ipsi assumamus fe-
minalia, ipsi nostra verecunda[verenda]operiamus,
non queramus alienos oculos; ita tegantur genita-
lia, ut cum intramus Santa sanctorum, nulla ap-
pareat turpitude, ne moriamur. »

Notandum vero est quod minoribus sacerdotibus
neque duplex tunica datur, neque humerale, neque
rationale, neque lamina aurea, sed tantum poderis
et mitra, et zona, quæ stringatur tunica byssina. Fun-
guntur tamen sacerdotio, sed non illa sublimitate,
qua funguntur, qui omnibus octo indumentis deco-
rantur. Novi quoque Testamenti sacerdotes non om-
nibus illis utuntur indumentis, quia nec duabus
utuntur tunicis, nec rationali, præter solos pontifi-
ces: nulli autem lamina aurea, quia, sicut dicit
B. Hieronymus id supra memorata epistola, « quod
olim in lamina monstrabatur, nunc in signo crucis
ostenditur. Auro enim legis sanguis Evangelii pre-
tiesior est. »

Utuntur autem tunica linea, quæ poderis dicitur,
vel talaris, quæ omnium figurat castigationem
membrorum et zona quæ tunicam stringit [succin-
git], quæ dissolutam et remissam prohibet esse casti-
tatem. Utuntur et superhumerali, per quod exi-
guntur opera justitæ a sacerdote, quia non sufficit
temperantia, et a malo abstinencia, quæ superiori-
bus duobus indumentis figurabatur, nisi opera ju-
stitia et misericordia subsequantur. Unde et in Psal-
mo dicitur: Desine a malo et fac bonum (*Psal. xxxi;*
I Petr. iii). Unde ipsum humerali poderi astrin-
gitur [affligit]. Utuntur et stola, quæ alio no-
mine orarium vocatur, quæ vetus sacerdotium non
utebatur. Hoc tanquam jugum bobus arantibus
vel triturantibus collo juxta humeros superponitur,

ut illud Evangelicum ab eis impleatur : « Tollite **A** jugum meum super vos, et discite à me, quia misericordia mea est humilis corde : jugum enim meum suave, et onus meum leve (*Math. xi.*) » Hæc a collo per anteriores descendentes dextrum latus ornat et sinistrum, ut doceat sacerdotem per arma justitiae **268** a dextris et a sinistris, id est in prosperitate et adversitate, debere esse munitionem : quod ad fortitudinem pertinet, sine qua cæterae virtutes facile expugnantur, et minime coronantur. Unde dicit Apostolus : « Patientia vobis necessaria est, ut reportatis re-promissiones (*Hebr. x.*) » Et in Evangelio Dominus : « Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (*Math. xxiv.*) » Inde est quod stola cum zona poderis quibusdam nexibus colligatur, quia virtutes virtutibus adjuvantur, ne aliquo tentationis impulsu moveantur. His omnibus indumentis superponitur casula, quæ alio nomine planetæ vocatur : quæ, quia communis est vestis, charitatem significat, quia universis virtutibus superponitur, quia cæteræ virtutes nihil sine ea utile operantur. Unde dicit Apostolus : « Et adhuc excellentiorem viam docebo vos : Aemulamini charitatem (*I Cor. xii.*) » Et quam inutiles absque ea sint cæteræ virtutes subsequenter approbatur, cum præcipuas virtutes scientiam scilicet linguarum, distributionem rerum propriarum, ipsum quoque martyrium sine ea nihil esse [valere] confirmat. Et ideo prudentia ponitur loco, quia plenitudo legis est dilectio (*Rom. xiii.*), et quia mentibus bene compositis, divino cultui mancipatis, frequenter subrepit acedia, oportet ut ad eam frequenter detergendas, diligens adhibeat vigilancia, qua ab oculis cordis emergens talis sepe mundetur pituita. Unde in sinistra manu ponitur quædam mappula, quæ sæpe fluentem oculorum pituitam tergit, et oculorum lippitudinem removeat. Hæc quippe ornamenta, ut dictum est, non sunt ipsæ virtutes, sed virtutum insignia, quibus taquam scripturis admonentur utentes, quid debeant appetere, quid vitare, et ad quem finem sua facta dirigere. Adjiciendum est supradictis, quia levitæ et suo modo utuntur supremamoris indumentis, idem significantib; quod significant in presbyteria. Utuntur levitæ dalmatica, quæ propter sui latitudinem curam proximorum significant, quod significabat in presbyteris casula, quia utrumque istorum ministrorum, ad implementum dilectionem, eadem debet esse custodia.

Utuntur episcopi et cardinales presbyteri sandaliis, quæ calcamenti sunt prædictiorum. Habet autem ad terram [a terra] soleam integrum, ne pes tangat terram. Supra vero constat ex corio, quibusdam loris pertuso, quia Evangelium non debet terrenis commodis inniti, nec omnia evangelica [ecclesiastica] sacramenta omnibus revelari, neo omnibus abscondi. Unde et Dominus disciplis ita dicebat : « Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis, ut videntes non videant, et audientes non intelligant (*Math. xi.*) »

Hanc sandaliorum significationem propheta intellegiebat, quando dicebat : « Quam speciosi pedes annuntiaat pacem, evangelizantium bona ! » (*Isa. lii*; *Rom. x.*)

Antequam induantur sandaliis, vestiuntur caligis byssinis vel lineis, usque ad genua protensis, et ibi bene constrictis, per quas significatur, quia debent rectos gressus facere pedibus suis, et genua debilia, id est negligentiis resoluta, roborare, et sic ad prædicandum Evangelium festinare. Unguntur præterea manus presbyteris et episcopis, ut cognoscant se in virtute sancti Spiritus hoc sacramento gratiam consecrandi accipere, et opera misericordiæ erga omnes pro viribus exercere debere. Episcopo vero specialiter caput ungitur, ut intelligat se esse illius vicarium, de quo dicitur in psalmo : « Unxit te Deus tuus oleo laetitia præ consortibus tuis (*Psal. xliv.*) » Accipiunt hac unctione claves regni cœlorum ut quæcumque ligaverint super terram, sint ligata et in cœlis, et quæcumque solverint super terram, sint soluta et in cœlo (*Math. xviii.*), et quorum peccata detinuerint, sint detenta ; et quorum peccata dimiserint, sint dimissa (*Joan. xx.*). His ita de ornato sacerdotali et pontificali breviter prælibatis, admonendi estis, ut sicut sacramenta profunda auditis, sic ea studeatis et corde intelligere et opere implere. « Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores (*Rom. i.*) » Potest enim unusquisque vestrum intra se regale habere sacerdotium et sacerdotales ornatus, si quem abluerit et mundum fecerit legis observatio, et si gratia baptismi et unctionis cibrismatis illibata permanerit, et si indutus duplicebus indumentis, litteræ scilicet et spiritus, tuerit, et si in his fortiter accingatur, ut sit castus mente et corpore ; si etiam superhumerali operum justificetur, si stola fortitudinis a dextris et a sinistris munitur, si plenitudine scientiæ, quam planeta significat, cumuletur, potest, inquam, ita ornatus, intra Dei templum, quod ipse est, verum habere sacerdotium. Qui autem nec sacris vestibus induti, nec honestis moribus ornati, ad altare Dei accedere præsumpscrit, sicut filii Aaron, Nadab et Abihu, igne alieno, quem offerabant ante Dominum, consumpti sunt (*Levit. x.*) : ita isti non divina ordinatione, sed sua presumptione sacerdotium sibi usurpantes, cum his, qui ad regales nuptias sine veste nuptiali iotraverunt, æternis ignibus sunt cruciandi (*Math. xxii.*). Unde dicitur in Levitico : « Et dixit Dominus ad Moysen : Loquere ad Aaron fratrem tuum, ne intret omni hora in sancta interiora, ut non moriatur (*Levit. xv.*) » Unde ostenditur, quod si inordinate intraret Sancta sanctorum, non præparatus, non indutus sacerdotali bus indumentis, non propitiatio sibi prius Deo, morietur, et merito, tanquam qui non fecerit ea quæ oportet fieri, antequam accedatur ad altare Dei. Ad omnes enim nos pertinet, nos omnes instruit lex Dei ut sciamus quomodo debeamus accedere ad altare Dei, et offerre, scilicet ut deponamus vestimenta.

menta sordida, id est, carnis immunditiam, pravitudinem morum, inquinamenta libidinum. Unde et in Exodo, cum enumerasset Dominus vestes, quibus induendus erat Aaron et filii ejus, adjunxit: « Vesties his omnibus fratrem tuum, et filios ejus cum eo, et cunctorum consecrabis manus, sanctificabisque illos ut sacerdotio fungantur mibi (*Exod. xxviii*). » Sequitur: « Et utentur eis Aaron et filii ejus, quando ingredierintur testimonii tabernaculum quando appropinquabunt ad altare, ut ministrarent in sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur (*ibid.*). » Ex his omnibus colligitur quanta sit dignitas sacerdotalis ministerii, et quanta esse debeat sanctitas ministrorum: quam qui habuerit, sacerdotii merito non carebit. Qui vero non habuerit, et sacerdotii officium usurpaverit, merito cum supra memoratis praesumptoribus interibit. Multa de sacerdoti dignitate, multa de indumentorum sacerdotalium mystica pulchritudine, vitantes prolixitatem sermonis, preterivimus: hoc intendentem, quia ad ædificationem morum, et ad utilitatem audiendum ista sufficiunt.

269 SERMO IV.

De sacramentis dedicationis.

Quoniam ad dedicationem presentis basilicæ homines devote convenistis, oportet ut quod in his sanctis manufactis fieri videtis, totum impletum esse in vobis cognoscatis. Primo enim manibus patrinorum ad Ecclesiam fuitis allati, et sacerdotibus vel exorcitis ad cathechizandum oblati. Qui dum vos catechizarent, dum Christi legibus initianter, de massa antiqua prævaricatione corrupta præcidebant: et ipsa fidei professio, et pravorum morum abrenuntiatio, quæ a vobis exigebatur, interiorem parturiebat in vobis novitatem, qua Christi imaginem de celo portaretis, renati per gratiam, siue ante portaveris imaginem terreni parentis, ex eo geniti per naturam. His documentis instructi, accessistis ad aquam, et fonte salutis abluti estis, ubi secundum Apostolum, per trinam mersionem Christo consupulti estis, ut quemadmodum ipse semel carne est mortuus et resurgens ex mortuis, jam non moritur, ita vos a peccatis abluti, et prima resurrectione regenerati, morti animæ, id est peccato, non subjiciamini (*Rom. vi*). Deinde oleo sancto uncti fuitis in capite, ut charitas, quæ per Spiritum eanctum datur, semper abundet in corde, secundum illud verbum Sapientie: « Oleum de capite tuo nunquam deficiat (*Eccle. ix*). » Unde et Apostolus: « Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (*Rom. v*). » Datus est tamen et idem Spiritus, cum aquis salutaribus ablueremini, sed ibi ad præteriorum criminum remissionem, hic vero ad ædificandam in cordibus vestris Dei et proximi dilectionem. Hæc charitas in Christi corpore non præfert indigenam alienigenæ, non nobis ignobili, non virum mulieri, sed omnes per adoptionem spiritus facit filios, quicunque per eundem Spiritum clamant: « Pater noster, di-

A mitte nobis debita nostra (*Malh. vi*). » In hoc ergo Christi corpore ille solus babetur sublimior, qui fuerit in Dei amore potentior. Accepistis etiam oleum sanctum in pectore, ut vigeret in corde vestro sapientia. Accepistis et in humero dextro, ut in exercitiis bonorum operum indeficiens servetur patientia, neque aliquando noverit sinistra vestra, quid faciat [fecerit] dextera vestra. Quia vero in humeris vigor constat portandi oneris, hujus partis unctione Christi athletæ dedicati estis, ut sciatis vos ad certamen esse vocatos, et per totum vitæ vestræ cursum, contra antiquum hostem publicis et privatis congressionibus esse pugnatores. Data est vobis ad ultimum vestis candida, caput et membra cooperiens, que candore suo figuram præferebat, accepta novitatis, et spem futuræ immortalitatis, ad quam de spe ad speciem venietis, si cum veste candida, id est, vita innocentia, ad nuptias regis intra veritatis. His ergo sacramentis initiati et confirmati, facti estis templum Dei vivi fundati in fide, super ædificati in caritate, cumulati spe de promissa æternitate.

B His igitur de spirituali templo Dei breviter præbaliis, nunc ad ea quæ in his visibilibus templis aguntur sacramenta veniamus, et ea latius expONENTES, prout Dominus donaverit, cum superioribus conferamus. Primo enim lapides, qui ad hanc fabricam ædificandam comportati sunt, aut de montibus sunt præcisi, aut de locis subterraneis eruti, aut de agris collecti. Adhibita est deinceps camentariorum manus, quæ tundente frequenter ferro, superjecta regula, scrupulositatem et informitatem lapidum complanaret, et ad debitam quadraturam, quæ maiores minoribus in paritate comparari possent, artis sue disciplina perduceret. Videmus hæc in sancto Dei templo spiritualiter impleta, cum vos de omni genere hominum, sublimium, humilium, mediocrum, ad audiendum verbum vitæ convenientius, et cœlestis disciplinæ dolabro fortitudinem veteris vitæ deponere voluistis, ut in Dei ædificio tanquam perpoliti lapides ordinari possentis, ubi jam non aspernaretur nobilis ignobilem, dives pauperem, quem cognosceret secum in celis eundem habere patrem. Addita est etiam complanatis lapidibus, cum in parietibus ad ordinem unius lineæ collocarentur, siue nostris, cimenti glutinosa tenacitas, quæ lapides invicem constringeret, et ab imposito sibi ordine separari non permitteret, quanvis alii cubi majori minori superpositus videretur, alicubi vero minor majore premeretur, et hoc in templo non manufacto fieri videamus, cum eos quos congregavit fidei unitas, ligat indissolubilis charitas, ne indignetur maior de prælatione minoris; ne conqueratur minor de correptione [correctione] majoris, cum dicat Apostolus: • Invicem onera vestra portate et sic adimplebitis legem Christi (*Gal. vi*). » Ædificato itaque templo, et quasi in unius lapidis formam camento constriniente redacto, ut templum Dei nomen et honorem babere mereatur, ad commendandum baptismi sa-

cramentum, per quod in eodem templo novi populi A dit. Unde et post trinam percussionem ostium apertur, quia sacerdoti potestatem suam indigne conservant, pars adversa resistere non potest. Nam ipsa ecclesia, antequam pontifex eam ingrediatur, populi ignorantis, et perfidie tenebris inclusi figuram tenet. Hujus populi ignorantis typum gerit, qui intus admonitionem pontificis quasi admirans, interrogat: « Quis est iste rex gloriae? » (Psal. xxii.) Imperat autem pontifex demonibus seu vitiis, dicens: « Tollite portas, principes, vestras (*ibid.*), » ut tollant portas suas, quatenus portæ cœlestes, iâ est virtutes elevantur, per quas introeat rex gloriae. E contrario portæ mortis sunt peccata. Unde et Propheta gloriatur in Domino: « Qui exaltas me de portis mortis (*Psal. ix.*). » Sunt autem portæ, quæ elevantur in ecclesia maxime tres, id est sacri verbi prædictatio, baptissimi gratia, chrismatis honor [unctio], per quas rex gloriae ad corda eorum qui ad fidem veniunt, intrat. Aperto vero ostio, intrat pontifex cum clero et populo, dicens: « Pax huic domui (*Math. x.*): » ter, quia Christus mundum ingrediens per assumptionem carnis nostræ parietem inimicitarum peccatis nostris erectum, destruxit, et pacem inter Deum et hominem, inter terrestria et cœlestia sui adventus mediatione reformativit. Pontifex ergo ecclesiam ingrediens, pax huic domui, clamat, quia sancti doctores hoc intendunt, ut populus qui a Deo discordaverat per peccata, ei reconciliaretur per honorum operum exercitia. Quod vero, intrante pontifice ecclesiam, clerici, sacerdos et levite prostrati in terram, ad Dominum clamant, pro sanctificatione ipsius dominos. Hoc est quod Dominus ante passionem fecit, pro discipulis et cœteris fidelibus orans: « Pater sanctifica eos, quos mihi dedisti (*Joan. xvii.*). » Ita enim Paulus tanquam ecclesiam ingressus, cobortatur omnes ad orationem, dicens: « Obsecro primum omnium fieri orationes, postulationes, pro omnibus honinibus, et cœtera (*I Tim. ii.*). »

Ad singulos vero circuitus accedit pontifex ad ostium basilicæ, clero et populo subsequenti, et percudit super liminare virga pastorali, cantando antiphonam: « Tollite portas, principes, vestras, et elevamini, portæ æternales (*Psal. xxiii.*; *Math. x.*; *Marc. vi.*) » Virga enim pastoralis potest intelligi-
tus sacerdotalis, quam Dominus discipulis suis constituit, quando eos ad prædicationem mittens, nibil eos in via ferre nisi virginem tantum permisit. Quia virga, sancti sacerdotes et solantur humiles, et terrent superbos, et fuerint impénitentes. Quam potestatem a Patre Filius accepit, cum per humilitatem assumptæ humanitatis, cœlestium, terrestrium et infernorum dominatum accepit. Eamdem ergo potestatem Dominus suis largitus est presulibus, cum Petro et in eo Ecclesiæ principibus, potestatem dedit, dicens: « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in celis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in celis (*Math. xvi.*). » Cui ergo portæ inferi non prævalebunt, et cui ligandæque solvendi in celo et in terra privilegium traditur, constat quia et cœlo et terra et intereo principetur. Cum ergo pontifex super liminare futuræ ecclesiæ virga pastorali ter percudit, ostendit quia sibi cœli et terra et inferi potestas ce-

B
C
D

ritur, quia sacerdoti potestatem suam indigne conservant, pars adversa resistere non potest. Nam ipsa ecclesia, antequam pontifex eam ingrediatur, populi ignorantis, et perfidie tenebris inclusi figuram tenet. Hujus populi ignorantis typum gerit, qui intus admonitionem pontificis quasi admirans, interrogat: « Quis est iste rex gloriae? » (Psal. xxii.) Imperat autem pontifex demonibus seu vitiis, dicens: « Tollite portas, principes, vestras (*ibid.*), » ut tollant portas suas, quatenus portæ cœlestes, iâ est virtutes elevantur, per quas introeat rex gloriae. E contrario portæ mortis sunt peccata. Unde et Propheta gloriatur in Domino: « Qui exaltas me de portis mortis (*Psal. ix.*). » Sunt autem portæ, quæ elevantur in ecclesia maxime tres, id est sacri verbi prædictatio, baptissimi gratia, chrismatis honor [unctio], per quas rex gloriae ad corda eorum qui ad fidem veniunt, intrat. Aperto vero ostio, intrat pontifex cum clero et populo, dicens: « Pax huic domui (*Math. x.*): » ter, quia Christus mundum ingrediens per assumptionem carnis nostræ parietem inimicitarum peccatis nostris erectum, destruxit, et pacem inter Deum et hominem, inter terrestria et cœlestia sui adventus mediatione reformativit. Pontifex ergo ecclesiam ingrediens, pax huic domui, clamat, quia sancti doctores hoc intendunt, ut populus qui a Deo discordaverat per peccata, ei reconciliaretur per honorum operum exercitia. Quod vero, intrante pontifice ecclesiam, clerici, sacerdos et levite prostrati in terram, ad Dominum clamant, pro sanctificatione ipsius dominos. Hoc est quod Dominus ante passionem fecit, pro discipulis et cœteris fidelibus orans: « Pater sanctifica eos, quos mihi dedisti (*Joan. xvii.*). » Ita enim Paulus tanquam ecclesiam ingressus, cobortatur omnes ad orationem, dicens: « Obsecro primum omnium fieri orationes, postulationes, pro omnibus honinibus, et cœtera (*I Tim. ii.*). »

Pontifex ergo dum in novam ecclesiam, eam sanctificaturus, ingreditur, et statim ad orationem se confert, Apostoli vocem compleat, qui primum omnium pro omnibus hominibus orationem fieri monet; et ita adhuc eorum typum tenet, qui rudem populum docere incipiunt. Inde est quod surgens ab oratione, nondum salutat populum, dicendo: Dominus vobiscum; sed tantum ad orationem cunctos hortatur, quia novellus populus necdum sacerdotis salutatione dignus videatur. Orandum ergo est pro talibus, qui nondum iocitati sunt, non tamen salutandi sunt, qui non eis consentiendum, vel applaudendum. Unde ipsis prædicatoribus Dominus dicit, « ut neminem salutent in via (*Luc. x.*); » id est, neminem transitoria appetentem vana spe demulcent. His completis, incipit pontifex de sinistro angulo ab oriente scribere per pavimentum alphabetum, usque in extrum angulum occidentis; atque iterum a dextro angulo orientis usque in sinistrum angulum occidentalem basilicæ. Quid autem per al-

phabetum, nisi initia et rudimenta doctrinæ sacræ intelligi convenit? Unde Paulus ad Hebreos : « Cum deberitis esse magistri propter tempus, rursum indigitis ut instruamini quæ sint elementa sermonum Dei (*Hebr. v.*) ». Scribit etiam pontifex quasi alphabeti ordinem, cum docet fidei simplicitatem. Nam sicut parvorum convenit eruditioni, primum litterarum elementa cognoscere, deinde ad syllabas, ac per verba paulatim ad sententiarum cognitionem pervenire, sic sunt quidam gradus intellectus in eruditione sanctæ Ecclesiæ. Quod vero ab angulo orientali sinistro in occidentalem dextrum prior versus desinit, et rursus ab angulo orientali dextra versus, revertitur in sinistrum occidentalem, dupli figurae agaudet. Quarum prima est, quia in tali schemeate crux figuratur, ut doctrinæ evangelicæ, qua simplices imbuendi sunt, mors Christi principaliiter inferatur. Unde Paulus Corinthiis adhuc rubibus ita dixit : « Nescivi me scribere aliquid inter vos, nisi Christum Iesum, et hunc crucifixum (*I Cor. ii.*) ». Sinister autem angulus orientalis, a quo primus versus incipit populus intelligitur Judaicus, ex quo ortus est Dominus. Pervenit autem usque in angulum occidentalem, quia cum Dominus noster ex Iudeis sit ortus, fides incarnationis ejus et mortis, a gentibus est suscepta. Sed cum idem versus ab angulo orientali dextro, revertitur ad angulum occidentalem sinistrum, hoc significari videtur, cum plenitudo gentium introierit, tunc omnis Israel salvus erit (*Rom. xi.*). Utriusque ergo populi collectionem illi duo versus significant in unam crucis compaginem. « Hinc est quod Jacob filii Joseph benedicens, et cancellatis manibus effigiem crucis faciens, dextram manum supra Ephraim iugoris, sinistram super caput Manasse majoris posuit (*Gen. xlviij.*), significans quia populus quondam dexter, in sinistrum vertetur, sinisterque in dextrum.

Quod vero eadem scriptura virga pastorali peragitur, significatur quod iste transitus de Iudeis ad gentes, et ea deinceps conversio quae in finem mundi consummanda est, per officium sacerdotum perficietur. Dehinc pontifex ad altiora concendit, et stans ante altare, Deum sibi in adjutorium invocat, veluti jam incipiens operari. Nam præterita quasi quedam proœmia fuerunt. Dicit ergo : « Deus, in adjutorium meum intende », et cætera absque [usque ad] Alleluia. Haec enim vox est in hac vita laborantium, et contra hostes visibiles et invisibilis colluctantium. et ideo Deum in suum adjutorium invocantium. Ne dum tamen laudibus Dei alleluia adjungunt, quia adhuc in laboribus et sudoribus se esse conspiciunt. **271** Alleluia enim non hujus temporis laudes, sed æternæ vitæ gloriam significat : unde mos inolevit, ut in diebus Septuagesimæ ante Pascha Alleluia non cantetur, quia sunt dies luctus, et pœnitentiae.

Pontifex ergo qui cum subditorum imperitia et contradictione adhuc certat, adjutorium quidem Dei postulat, Alleluia nondum cum eis pleniter cantat,

A de quorum salute nondum pleniter sperat. Postea vero benedicitur aqua commisto sale et cinere. Et aqua quidem significari populum testatur Apocalypsis, dicens : « Aquæ multæ, populi multi (*Apoc. xvij.*) ». Sal autem doctrinam verbi divini signat. Unde in lege præcipitur : « In omni sacrificio sal offeres (*Levit. i.*) ; » nec auferes sal fœderis Domini Dei tui de sacrificio ejus. Quod est dicere : Non placent Deo illa opera, quæ non condiuntur divina sapientia. Cinis autem reliquias, id est, memoriam signat Dominicæ passionis, quam significabat cinis vitulæ aspersus, ad expiationem populi. Aqua ergo benedicitur, ut sanctificetur. Sal cum cinere miscetur, cum populus ut sanctificari possit divina sapientia [scientia] et fide Dominicæ passionis, instruatur. Fit autem crux ter super aquam et sale et cinere, cum fidei divinitatis et passionis, fides additur Trinitatis.

Huic ergo misturæ et vinum additur cum aqua. Quæduo geminam naturam significabant in una persona, divinitatem scilicet et humanitatem. Et est ordo intendens. Primum pontifex ostium intrat [aperit]; deinde pro populo orat, post hoc alphabetum scribit; inde aquam cum sale et cinere benedit, cui vinum admiscet, quia unusquisque primum sibi per confessionem portam salutis aperit, deinde est sacerdos pro eo orare, post hoc primordia fidei ei tradere, et quasi catechumenum facere, deinde instrui, qualiter jungi possit corpori sui Salvatoris per sacram doctrinam, docere etiam, quia Christus Jesus Deus et homo, postremo, sacro fonte purificari. Hoc idem significatum est in exteriori parietum aspersione, sed non ideo hic fieri ad interiorum parietum aspersionem, supervacuum videri debet, quia quidquid in exteriori sanctificatione agitur, superstitionis est, nisi interiori homine compleatur.

Post hæc tingit sacerdos digitum in aqua, et facit crucem per quatuor cornua altaris. Altare enim Ecclesiæ figuram præfert, quod per quatuor cornua distenditur, quia per quatuor mundi cardines dilatatur. Pro cuius typo Abrahæ dictum est : « Dilataberis usque ad orientem et occidentem, septentrionem et meridiem (*Gen. xxviii.*) ». Bene ergo crux de aqua fit per quatuor altaris cornua, ut ostendatur omnem Ecclesiam esse mundanam a sordibus peccatorum per lavacrum aquæ et fidem passionis. Inde venit ante altare, et aspergit illud septem vicibus. Quo numero significatur plenitudo Spiritus sancti, id est, a spiritu sapientie et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et spiritus timoris Domini (*Isa. xi.*). Aspergit autem eadem aqua cum hyssopo, quæ herba est bumilis, interiora pectoris purgans, et duritiam savorum radibus penetrans, cuius aspergine munditiæ siebant in lege. Significabat antem humilitatem Christi, qui superbæ nostræ tumores sui sanguinis aspersione sanavit. Aqua ergo cum hyssopo spargitur, cum baptismus Christi sanguine consecratus Ecclesia

tribuitur. Circuit autem altare, spargendo eamdem aquam, ut ostendat doctorem non debere otio vacare, sed eorum quos iniciaverit mundatione operam dare et ut Dominus mittat angelum in circuitu eorum, qui eos erudit [eripiat], semper orare.

Circuit dehinc totam ecclesiam et aspergit parietes illius, ut demonstret se omnem curam impendere omni ætati, omni sexui. Facit autem secundo et tertio, ut ostendat eos, qui baptizantur, non solum esse mundandos a peccato cogitationis, sed etiam locutionis et operis. Canitur autem interim psalmus: « Exsurgat Deus (*Psalm. LXVII*), » cum antiphona, ut viribus destituantur qui sacramentis fidei adversantur. Cantant etiam antiphonam: « Qui habitat in adjutorio Altissimi (*Psalm. XC*), » asserentes nullum a Deo protegi nisi eum, qui de viribus suis nihil præsumens, Dei adjutorium semper imploraverit. Ipse tamen pontifex non debet quiescere, sed quasi conspicuus per mediā Ecclesiam incedere, omnes suo exemplo informare, omnibus sacramenta crucis a mortis Domini intimare, et cantare, « Domus mea domus orationis vocabitur (*Isa. LVI; Matthew. XXV*), » videlicet, ut talem Ecclesiam præparet, quæ non sit spelunca latronum, sed domus orationis; id est, non fures et latrones, sed qui benedicant Dominum omni tempore; qualiter versum subsequentem possit libere cantare, « Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo te (*Psalm. XXI*). » Hæc tunc bene pontifex agit, cum omnia bona quæ inchoat, per Dei consilium consummari postulat.

Unde his peractis, pontifex se ad orationem conferit, ut omnes, qui eamdem domum oratur intraverint exauditos se esse gaudent, ut ostendat pontifex se omnium subditorum curam cum Paulo gerere, et eorum memoriam se in orationibus suis frequentare (*II Tim. I*). Completa expiatione, pontifex convertitur ad altare, incipiens antiphonam: « Intrabo ad altare Dei (*Psalm. XLN*), » cum psalmo, et fundit quod remansit de aqua purificationis, ad basim altaris, quia quod ipse nequit, Dominum humiliter committit, purgationem scilicet subditorum, cui ipse tanquam homo cooperari et collaborare potest: interior autem et perfecta mundatio, solius est Dei. Hinc est, quod in sacrificiis veteris Testamenti, sanguis hostiarum vel in cornibus altaris ponebat, vel ex aliquibus hostiis dugo sacerdotis contra Dominum aspergebatur, et quod reliquum erat, ad basim altaris fundebatur. Quia sacerdotum est, quidquid possunt, ad utilitatem gregis sibi commissi facere; quod autem vires suas exedit, Domino devotissime commendare. Quam formam prius pastor pastoribus reliquit, cum passioni appropinquans, Patri dixit: « Pater, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi (*John. XVIII*). » Sic et Paulus in articulo vitæ presentis, quasi ad basim altaris aquam fundens, discipulos Domino commendabat, dicens: « Et nunc commando vos Domib[us], et verbo gratiæ ejus. Quod etiam innuit an-

A tiphona, dicit enim se introitum ad altare Dei, id est ad illud altare, quod significatur per istud visibile ad quod non penetrat oculus carnis sed pura intentio mentis; et hoc est quod sequitur, « ad Deum qui lætitificat juventutem meam (*Psalm. XLN*). » Postea extergitur altare linteо: linum enim de terra ortum, magno labore ad candorem perducitur. Ita caro Christi orta de terra, id est B. Maria Virgine, per angustias passionis pervenit ad honorem resurrectionis. Doctor itaque quasi linteо altare detergit, cum imitationem Dominicæ **272** passionis auditorum mentibus imprimat, dicens cum Apostolo: « Christus passus est pro nobis vobis relinquent exemplum ut sequamini vestigia ejus (*I Peter. III*). »

B Dum ergo doctor talia facit, quasi altare madidum labore humanitatis, abstergit linteо Dominicæ imitationis. Deinde fit incensum [offert incensum], quod significat orationis sanctorum, secundum quod Joannes dixit de angelo, quod « data sunt ei incense multa, ut daret de orationibus sanctorum super altare (*Apocalypse. VIII*), » quod est in conspectu Domini. Post effusionem ergo aquæ ad basim altaris, extergitur altare linteо, et offertur incensum, quia necesse est ut sacerdos, qui salutem populi sibi commissi Domino commendat, et per afflictionem corporis et per intentionem illud agat piæ intercessionis.

C Unde et Dominus, postquam discipulos Patri commendavit, mox subiturus passionem pro ipsis oravit (*John. XVI*). Interea mittit pontifex oleum super altare in medio altaris crucem ex eo faciens, et super quatuor angulos altaris. Est quidem satis congrue ordo servatus, ut post emundationem per aquam, et reliqua que dicta sunt, perfundatur oleo altare, quia et sancta Ecclesia prius aqua mundatur in fonte baptismatis, et sic unctione insignitur per manus pontificis, ut Spiritus sancti in se mereatur adventum. Nam oleum gratiam significat Spiritus sancti (*Roman. V*), quo charitas diffunditur in cordibus electorum ad diligendum Deum et proximum.

D Debinc insignitur altare sacrosancti chrismatis unctione, et interim cantatur antiphona: « Unxit te Deus oleo lætitiae pra consortibus tuis (*Psalm. XLIV*), » ut hac unctione intelligamus plenitudinem gratiæ, quæ præcessit in capite, et postea refusit in corpore, cum misso desuper spiritu, data est apostolis manifesta chrismatum gratia, de qua dicit Apostolus: « Omnes de plenitudine ejus accepimus, gratiam per gratiam [pro gratia] (*Act. II; John. I*). » id est, per gratiam fidei diversa chrismata. Hinc est, quod de consecrato altari chrismantur in parietibus illæ duodecim crucis, quæ typum gerunt apostolicum, qui et primities spiritus accepérunt, et crucis mysterium populis et gentibus manifestare studuerunt. Peracta denique consecratione, albis velaminibus cooperitur altare, quibus et sacramentum intelligitur novitatis, et prænuntiatur, sicut, cum de baptizatis loqueremur dictum est, gloria future

incorruptionis. Hujus enim templi non manufacti tunc vera et plena erit consecratio, cum passibile hoc induerit impassibilitatem, et mortale hoc accepit immortalitatem, et completum fnerit in corpore, quod jam præcessit in capite.

Unde in psalmo, qui jam intitulatur: In dedicatione domus, ex voce mediatoris tam pro se, quam pro membris suis, ita continetur: «Convertisti planctum meum in gaudium mibi, concidisti saccum meum, et circumdedisti melætitia (Psal. xxix).» Planctum, dicit mortalitatem nostram, qua tandiudefenda est, quandiu peregrinamur a Deo; et differtur nobis visio pacis, qua perfuerunt, quibus suave est dolere in doloribus et ærumnis hujus vitæ, et ad æternæ vite gaudia suspirare. Ille planctus, hic dolor in gaudium vertitur (*ibid.*), cum ad patriam, a qua nunc exsulamus, peracta peregrinatione, pervenitur. Unde et sequitur: «Concidisti saccum meum (Matth. xxv).» Saccus quippe ex lanis caprarum et hædorum contexitur. Hœdi vero quia petula animalia sunt, pro peccatoribus in Scriptura ponuntur. Saccus ergo noster concinditur cum passibilitate et mortalitas humanæ nature de peccato veniens, in immortalitem commutatur, et latitiae incommutabilis, de reparata immortalitate commutatur, et hoc est, quod sequitur: «Ut cantet tibi gloria mea (Psal. xxix),» cui suspirabat et flebat miseria mea: «et non compungar (*ibid.*)», quia deleto in carne peccato, non punget conscientiam spina peccati, quæ tanto esset in recordatione tristior, quanto fuisse perpetratione jucundior: «Dominus Deus meus, in æternum conilobor tibi (*ibid.*);» id est, æternas laudes de sempiterna gloria reddam tibi. «Beati enim qui habitant in domo tua, in sæcula sæculorum laudabunt te (Psal. LXXXIII).» Huic tam jucundæ tamque festiva dedicationi gaudens festivusque intererit, qui in hoc templo manufacto, accepta ueste nuptiali templum Dei, quod ipse est sanctum inviolatumque usque ad banc æternam inviolabilemque dedicationem custodierit. His igitur breviter declaratis, fraternitatem vestram commenamus, ut quod aure audistis, corde credatis, et opere implere studeatis, præstante Domino nostro Iesu Christo, cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO V

Sive opusculum de convenientia veteris et novi sacrificii.

Beneficia, quæ pro salvandorum reconciliatione Salvator in terris exhibuit, longe ante patriarcharum ænigmatibus præsignata, prophetarum visionibus et oraculis prænuntiata, ex parte commemorare proposui; quæ licet Ecclesia Dei suis temporibus annua celebritatē recordetur, in quotidianis tamē missarum sacramentis, eadem pia devotione commemorat, ut per fiduciam exhibitorum, fideliter [sedenter] interpellat mediatorem, vel ad impenetrandam indulgentiam commissorum, vel ad consequendum præmia meritorum. Hæc, inquam, ex

A parte commemorare proposui, quia cuncta colligere et vires meas excedit, et fastidiosis auditorum mentibus non expedit. Quæ autem dicturus sum, ad hoc intendunt, ut mediante ecclesiastica [evangelica] veritate pateat, qualiter convenientia vetera sacramenta cum novis, cum Ecclesia eadem sacramenta qua potest imitatione, ex Evangelica traditione sacro ritu honorat, et testificatur esse præteritum, quod vetera sacramenta prænuntiavere ventrum. Colligamus ergo aliqua necessaria de veterum libris, quæ Christum et Ecclesiam præloquentur, ut cum ea in Christi Nativitate, Passione, Resurrectione, Ascensione, et Spiritus sancti missione completa viderimus, tunc facilius utrorumque sacramentorum concordiam intelligere possimus, B cum quod illa futurum fatentur, hæc prou' Dominus instituit, imitentur. Quæ ergo diximus, appositis testimonio, ostendamus, ut primo umbram cum veritate consonare videamus. «Ac primo veniat Moyses in medium, in rubo succenso, et non combusto, cum Deo loquens (*Exod. iii*).» Quo facto figuratur, quia de populo Judaico peccatorum spinis obsito, ille erat exiturus, qui in igne Deitatis, carnis nostræ peccata, quasi rubi spinam acciperet, et inconsumptam nostræ humanitatis substantiam, etiam in ipsa divinitatis flamma servaret. Item apud eudem virga Aaron, quæ post ariditatem **273** floruit et nuces protulit, (*Num. xvii*), Christus est, qui nullo extrinsecus infuso humore, de carne virginis genitus, amaritudinem passionis in carne tanquam in cortice pertulit, et sanctorum mentes internæ dulcedine suæ gustu, tanquam nuclei pascit.

C Dehinc in libro Judicum, quid in vellere Gedœnius compluto intelligitor (*Judic. vii*), nisi quod psalmus de Christi nativitate prædixit: Descendet sicut pluvia in vellus (*Psal. lxxi*).» Christum significans virginea visceribus se cœlitus infudisse sine strepitu, sine carnis corruptione; quippe qui matris viscera non vulneravit, sed mundando sacravit. Hæc de multiplicis futuræ Christi nativitatis velut oraculus, pauca huic opusculo inseruimus. Nunc ad ipsa prophetarum præconia veniamus, præteritis signis, et evangelicæ veritati consonantia, quibus prænuntiatum est, Christum de virgine nascitum, et novum testamentum, et novum sacerdotium Iudaïis et gentibus allatum. Primus enim Moyses dicit: «Prophetam suscitabit vobis Deus ex fratribus vestris: ipsum audietis tanquam me (*Deut. xviii*).» Quod ipse Christus in principio Verbum sit, et Deus apud Deum, testatur psalmus, dicens: «Eructavit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi (*Psal. xliv*).» Et alius psalmus: «Verbo Dei cœli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum (*Psal. xxxix*).» Quod idem Christus Dei Filius, Dei sit sapientia, et de saoramento incarnationis ejus, passionis, et calicis et altaris et apostolorum, qui missi prædicaverunt apud Salomonem legitur in Parabolis: «Sapientia ædificavit sibi domum, et subdidit columnas septem;

mactavit hostiam suam, et miscuit in craterem vinum suum, et paravit mensam suam, et misit servos suos, convocans cum excelsa prædicatione ad craterem dicens: Qui est insipiens, declinet ad me; et egentilis sensu dicit: Venite, edite de panibus meis, et bibite vinum, quod miscui vobis. Derelinquite insipientiam, et querite prudentiam, et corrigeret scientie intelligentiam (*Prov. ix.*). » Quod Deus venturus esset illuminator generis humani et Salvator, apud Isaiam: « Consolamini, pusillanimes, nolite timere: Deus judicium retribuet ipse veniet, et salvabit nos. Tunc aperientur oculi cœorum, et aures surdorum audient [patebunt] (*Isa. xxxv.*) . »

Quodque cum esset a principio Dei Filius, generationem denuo habiturus esset secundum carnem, ita habetur in psalmo: « Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te (*Psal. ii.*). » Item quod nasciturus esset de virgine, apud Isaiam: « Ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel (*Isa. viii.*). » Item quod Christus Deus et homo, ex utroque genere sit concretus (1), ut mediator esse posset inter nos et Patrem, apud Jeremiam: « Et homo est, et quis cognoscet eum? (*Jer. xvii.*). » Item in Numeris: « Orientur stella ex Jacob, et consurgat homo de Israel (*Num. xxiv.*). » Item ibi, procedet homo ex semine ejus, et dominabitur gentium multarum, et exaltabitur et augebitur regnum ejus. Item apud Isaiam: « Spiritus Domini super me, eo quod unixerit me, evangelizare pauperibus misit me (*Isa. lxii.*). » Item apud Isaiam: « Et exiet virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, et requiescat super eum spiritus Domini, spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis et replebit eum spiritus timoris Domini (*Luc. xxiv.*; *Isa. xi.*). » Item in psalmo cxxii: « Juravit Dominus David veritatem, et non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. » Quod esset in Bethlehem nasciturus, apud Michæam: « Et tu, Bethlehem Efrata, nunquid exigua es in milibus Iuda? Ex te mihi procedet qui sit princeps apud Israel; et egressus ejus a principio, a diebus sæculi (*Mich. v.*; *Math. ii.*). »

In hunc modum multa de veteribus scripturis colligi possunt, quæ temporem Christi nativitatem præloquuntur, et confirmandæ veritati evangeliæ contestantur. Quod vero in adventu Christi circumcisio carnalis evacuanda esset, et spiritualis successura, Moyses dicit: « In novissimis diebus circumcidet Deus cortuum et cor seminis tui, ad Dominum Deum tuum amandum (*Deut. xxx.*). » Item apud Iesum Nave: « Et dixit Dominus ad Jesum: Fac tibi cultellos petrinos nimis acutos, et circumcidere secundo filios Israel (*Jos. ii.*). » Item apud Jeremiam: « Hæc dicit Dominus: Viri Juda, et qui inhabitant

A Jerusalem, renovate inter vos novitatem, et ne seminaveritis in spinis: circumcidite vos Deo vestro, et circumcidite præputia cordis vestri ne exeat sicut ignis ira mea, et non sit qui extinguat (*Jer. iv.*). » Quod lex prior, quæ per Moysen data est, cessatura esset, apud Isaiam: « Tunc manifesti erunt, qui signant legem, ne discant, et dices, exspecto Dominum, qui erexit faciem suam a domo Jacob, confidens [fidens] ero in eum (*Isa. viii.*). » Quod lex nova danda esset, apud Michæam: « Lex de Sion proficietur, et sermo Domini de Hierusalem, et judicabit plurimos populos (*Mich. iv.*). » Item apud Isaiam: « De Sion procedet lex, et verbum Domini de Hierusalem, et judicabit inter gentes (*Isa. i.*). » Item apud Jeremiam: « Ecce dies venient, dicit Dominus, et consummabo super domum Israel, et super domum Juda testamentum novum, non secundum testamentum quod disposui patribus eorum in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti (*Jer. xxxi.*). » Quod sacrificium vetus expelleretur [evacuaretur] et novum celebratur, apud Isaiam dicitur: « Quo mibi multitudinem sacrificiorum vestrorum, dicit Dominus? Plenus sum holocausto arietum et pinguedine agnorum, et sanguinem taurorum ethirorum nolui, (*Isa. i.*). » Item apud Malachiam: « Non est mibi voluntas circa vos, dicit Dominus, et sacrificium acceptum non habeo de manibus vestris, quoniam a solis ortu usque in occasum clarissimum est nomen meum apud gentes, et in omni loco odores incensi offeruntur nomini meo, et sacrificium mundum, quoniam magnum est nomen meum apud gentes (*Mal. xl.*). » Item in psalmo centesimo undecimo [*cix.*]: « Ante Luciferum genui te: Juravit Dominus, et non pœnitibet eum: Tu es sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech. » Item in libro Regum dicit Dominus Deus ad Heli sacerdotem: « Suscitabo mihi sacerdotem fidem, qui omnia quæ sunt in corde meo, faciet, et ædificabo ei domum fidem, et transibit in conspectu Christorum meritis diebus omnibus. Et erit qui remanserit in domo venient adorare in obolo pecunia, et pane et vino (*I Reg. ii.*). »

His locutionibus propheticis de Christi nativitate et prædicatione, et apostolorum 274 missione, et sacerdoti mutatione præmissis, addamus aliquæ de eisdem auctoribus prolatæ, Christi passionem et resurrectionem præloquentia. Inseramus etiam principalia veterum sacrificia, quæ in exteriori tabernaculo offerabantur, in id ipsum consonantia, ut deinceps commodi aptare possimus sacerdotio veteri et evangeliæ veritati nostra sacramenta. Primo itaque Genesi morte Abel (*Gen. iv.*), mors Christi figuratur: quia sicut ille a fratre majore occiditur in campo, ita Christus caput minoris populi natu, a

(1) Non de naturarum confusione et commistione, quod est nefandum Eutychis dogma, sed de personarum unitate, haec contra Nestorium accipiatur, ut Christum unam in divinitate et humanitate

personam, ex utroque genere concretum esse, hoc est, coustare ex divinitate et humanitate, hoc est, Deum et hominem esse, dicere voluerit, inconfusa Dei et hominis substantia permanente.

Judaico populo majore natu occiditur in Calvaria loco. Item in Genesi, quis per immolacionem filii significabatur in Abramam, nisi Pater excelsus? Quis in Isaac, nisi Christus? (*Gen. xxii.*) Nam sicut Abraham unicum filium suum ei dilectum, victimam Deo obtulit, ita Deus Pater proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis tradidit illum (*Rom. i.*), et sicut Isaac ligna sibi portavit, in quibus erat impensus, ita Christus portavit lignum crucis sua in humeris, in qua erat crncifigendus (*Matth. xxvii.*). Asinus autem, qui in hæc portabat, insensata est stultitia Iudaorum, que portabat omnia nostra sacramenta, et nesciebat. Sed quid significat aries in vepribus herens cornibus, nisi Christum, qui et ovis dicitur, cuius caro, intacta divinitate, cruci affigitur? inter spinas enim Iudaicorum peccatorum suspensus est. Quem Samson in libro Judicum præfigurabat, qui in Gaza civitate Philistinorum clausus, et diligenter custodia circumseptus, media nocte portas tulit, et non solum liber exiit, sed etiam montis verticem ascendit? (*Gen. xxii.*) Hoc factu quem signilebat nisi Christum, qui antelucem resurgens, non solum de inferno liber exiit, sed et ipsa inferni claustra destruxit, et cœlorum alta penetravit? Quod humilius in primo adventu suo veniret, apud Isaiam: « Domine, quis credidit auditui nostro? Et brachium Domini cui revelatum est? » (*Isa. li.*) Annuntiavimus coram ipso sicut pueri, sicut radix in terra sitienti: non est figura ei, neque claritas; et vidimus illum, et non habuit figuram neque speciem, sed figura ejus sine honore, et deficiens præter ceteros homines: homo in plaga C positus, et sciens ferre imbecillitatem, quia aversa est facies ejus, inhonoratus est, et non est computatus.

Hic peccata nostra portat; et pro nobis dolet, et nos putamus esse illum in dolore et in plaga, in vexatione; ipse autem vulneratus est propter facinora nostra, et infirmatus est propter peccata nostra, doctrina pacis nostra super illum; livore ejus sanati sumos, omnes sicut oves erravimus. Homo a via sua erravit, et Dominus tradidit illum pro peccatis nostris, et ipse properea quod vexatus est, non apernit ossuum. Item apud euodem dicit: Non sum contumax, neque contradico, dorsum meum posui ad flagella, et maxillas ad palmas: Faciem autem meam non averti a fodiitate sputorum, et D fuit Deus auxiliator meus.

Quod ipse sit justus iudex, quem Judæi occisi essent, in sapientia Salomonis dicitur: « Circumveniamus justum quoniam insuavis nobis, et contrarius est operibus nostris, et exprobarit nobis peccata legis; promittit se scientiam Dei habere, et Filium Dei se nominat; factus est nobis in traductionem [contradictionem] cogitationum nostrarum: gravis est nobis ad videndum, quoniam dissimilis est alius vita illius, et mutatae sunt viæ ejus. Tanquam nugaces aestimanti sumus ab illo; continet se a viis nostris tanquam ab immunditiis, et præ-

A fert novissima justorum, et gloriatur se habere Patrem Deum. Videamus ergo si sermones illius veri sint, et tentemus quæ ventura sunt illi; contumelia et tormento interrogemus eum, ut sciamus reverentiam illius, et probemus patientiam illius; morte turpissima condemnemus eum. Hæc cogitaverunt, et erraverunt. Excœavit enim illos malitia ipsorum, et nescierunt sacramenta Dei (*Sap. ii.*).

Quod ipse dictus sit ovis et agnus qui occidi debet, et de sacramento passionis, apud Isaiam, « Sicut ovis ad victimam [ad occisionem] ductus est, et sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum (*Isa. lxi.*) ». In humilitate iudicium ejus sublatum est. Nativitatem autem ejus quis enarrabit? Quoniam auferetur a terra vita ejus. B A facinoribus populi mei adductus est ad mortem, et dabo malos pro sepultura ejus, et ipsos divites pro morte ejus, quia facinus non fecit, neque insidias ore suo: propterea ipse consequetur multos, et fortium dividet spolia; propterea quod tradita est ad mortem anima ejus, et inter facinoros depositatus est; et ipse peccata multorum tulit [pertulit] et propter facinora illorum est. Item apud Jeremiam: « Domine, significa mihi, et cognoscam. Tunc vidi meditationes eorum. Ego sicut agnus sine malitia, perductus sum usque ad victimam; in me cogitaverunt cogitatum, dicentes: Venite, mittamus lignum in panem ejus, et eradamus a terra vitam ejus, et nomen ejus non erit in memoria amplius (*Jer. xi.*) ». Item in Exodo Dominus ad Moysen: « Accipiant sibi singuli ovem per domus tribuum, ovem sine vitio, perfectum, masculum, anniculum ab agnis et ab hædis accipietis; et occidet eum omne vulgus Synagogæ filiorum Israel ad vesperam; et accipient de sanguine, et ponent super duos postes et super limen in domibus, in quibus comedent carnes ipsa nocte assatas igni: et azyma cum pigidiis [pigridiis] edent. Non edetis ex eis crudam, nec coctam in aqua, nisi assatam igni. Caput cum pedibus et intestinis vorabis, nibil derelinquetis ex his in mane, et non confringetis ex eo: quæ autem relicta fuerint de eo usque in mane, igne cremenetur. Sic autem comedetis eum: Lumbi vestri præcinti, calceamentaque vestra in pedibus vestris, et baculi vestri in manibus vestris: et edetis eum festinanter. Pascha enim est Domini (*Exod. xii.*) ».

Quod cruci illum fixuri essent Judæi, apud Isaiam « Expandi manus meas tota die ad plebem contumacem, et contradicentem mihi, qui ambulant vias non bonas, sed post peccata sua (*Isa. lxx.*) ». Item apud Jeremiam: « Venite, mittamus lignum in panem ejus, et eradamus a terra vitam ejus (*Jer. xi.*) ». Item in Deuteronomio: « Et erit pendens vita tua ante oculos tuos: et timebis die et nocte, et non credes vitæ tuae (*Deut. xxviii.*) ». Item in psal. xxi: « Effoderunt manus meas, et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea. »

Quod in passione crucis et signo virtus omnis sit A Filius hominis in corde terræ (*Matth. xii : Joan. ii.*) » et potestas, apud Habacum : « Texit cœlos virtus ejus, et laudis ejus plena est terra, et splendor ejus ut lux erit : cornua in manibus ejus erunt, et illuc constabilita est virtus gloriæ ejus, et constituit dilectionem validam ; ante faciem suam ibit verbum, et præcedet in campos secundum gressus suos (*Habac. iii.*). » Item apud Isaïam : « Ecce natus est vobis puer, et datus est vobis filius, cuius imperium super humeros ejus, et vocatum est nomen ejus magna cogitationis duntius (*Isa. ix.*) » Hoc signo crucis et Amalech vinctus est ab Iesu per Moysen (*Exod. xvii.*).

275 Quid in hoc signo crucis salus sit omnibus, qui in frontibus notantur, apud Ezechielem Dominus dicit : « Transi medium Hierusalem, et notabis signum thau super frontes virorum, qui ingemunt et moerent ob iniurias quæ flunt in medio ipsorum (*Ezech. ix.*) » Item illic : « Vadite et cœdite, et nolite parcere oculis vestris, nolite misereri seniores, ac juvenes, et virginis, et parvulos, et mulieres interficite, ut perdantur. Omnen autem super quem signum scriptum est, ne tetigeritis (*ibid.*) » Item in Exodo Deus ad Moysen : « Et erit sanguis vobis in signo super domos ubi eritis, et videbo sanguinem, et protegam vos et non erit in vobis plaga diminutio-
nis, cum percutiam terram Egypti (*Exod. xii.*) »

Quod medio die in passione ejus tenebrae futurae essent, apud Amos : « Et erit in illa die, dicit Dominus, occidet sol meridie, et obtenebrabitur dies lucis, et convertam dies festos in luctum, et omnia cantica vestra in lamentationem (*Amos viii.*) » Item apud Jeremiam : « Exterrita est quæ parit, et tædavit anima ejus : subiit sol, et cum adhuc medius dies esset, confusa est et maledicta. Reliquos eorum in gladio dabo in conspectu inimicorum suorum (*Jer. xv.*) » Item in Evangelio : « A sexta autem hora tenebre factæ sunt per totam terram, usque in horam nonam (*Matth. xxvi.*) »

Quod a morte non vinceretur, nec apud inferos remansurus esset, in psalmo xxix : « Domine, eduxisti ab inferis animam meam. » Item in psalmo iii : « Ego dormivi, et somnum cepi, et surrexi, quoniam auxiliatus es mihi. » Item in Evangelio sancti Joannis : « Nemo auferet animam meam a me, sed ego a me pono eam, et potestatem habeo ponendi eam, et potestatem habeo iterum sumendi eam : hoc enim mandatum accepi a patre meo (*Joan. x.*) »

Quod ab inferis tertia die resurgeret, apud Osee : « Vivificabit nos post biduum : die tertia resurgemus (*Ose. vi.*) » Item in Exodo : « Et dixit Dominus ad Moysen : Descende, et testificare populo et sanctifica illos bodice et cras, lavent vestem suam, et sint parati in perenditum diem : die enim tertia descendit Dominus in montem Sina (*Exod. xix.*) » Item in Evangelio : « Progenies nequam et adultera signum querit, et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ. Quomodo enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, ita erit

Hoc ipsum figuratum est in verbis Jacob, cum benediceret Judæo patriarchæ, hoc modo : « Catulus leonis Juda, ad prædam, fili mi, ascendi : requiescens accubuisti ut leo et quasi leæna, quis suscitabit eum (*Gen. xl ix.*) » Typice catulus leonis, Dominum Salvatorem appellat tanquam leonina ortum pro sapia, videlicet regiastirpe progenitum. Bene autem catulus leonis vocatur, cuius natura esse dicitur, ut nascens, tribus diebus dormiat, deinde rugitu paterno excitatus assurgat. Quæ figura pulcherrime arridet Dominicæ dormitioni, qui tribus diebus dormiens, ad Patrem clamat : « Tu autem, Domine, miserere mei, et resuscita me (*Psal. xl.*) » Sed resuscitat ad prædam ascendit quia expolians infernum justos quoque ad supernam tanquam predam egregiam triumphando exexit. Qui ut leo, et quasi leæna accubavit, quia qui dormire per carnem in sepulcro voluit, quasi leo victor de bostibus triumphavit. Quod autem subjungit : « Quis suscitabit eum ? subauditur, quis nisi Pater ? » (*Gen. xl ix.*)

Quod cum resurrexisset, acciperet a Patre omnem potestatem, et potestas ejus æterna sit, apud Daniel : « Videbam in visu nocte, et ecce in nubibus cœli tanquam Filius hominis veniens, venit usque ad Veterem dierum, et stetit in conspectu ejus, et qui assistebant, obtulerunt eum, et data est ei regia, et omnes reges terræ, et genus [gens] omni claritatis serviens ei, et potestas ejus æterna, quæ non auferetur, et regnum ejus quod non corrumpetur (*Dan. viii.*) » Item apud Isaïam : « Nunc exsurgam, dicit Dominus, nunc clarificabor, nunc exaltabor; nunc videbitis, nunc intelligetis, nunc confundemini ; vana erit fortitudo spiritus vestri, ignis vos consumet [confundet] (*Isa. xxxiii.*) » Item in psalmo centesimo nono : « Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis : quoque ponam inimicos tuos suppedaneum pedum tuorum. Virgam virtutis tuæ emitte Dominus ex Sion, et dominaberis in medio inimicorum tuorum. »

Quod ipse sit Rex regum, in æternum regnaturus, apud Zachariam : « Dicite filia Sion : Ecce rex tuus venit tibi justus, et salvans mites, et sedens super asinum in domitum (*Zach. ix.*) » Item apud Isaïam : « Quis nuntiavit vobis, quia ignis ardet ? Quis nuntiavit vobis locum æternum ? Ambulans in justitia, et manus abstinenſa a muneribus, gravans aurem ne audiat judicium sanguinis, et comprimens oculos suos, ne videat injustitiam : hic habitat in alta spelunca petræ, fortis panis illi dabatur, et aqua ejus fidelis : Regem cum claritate videbitis (*Isa. xxxiii.*) » Item apud Malachiam : « Rex magnus sum ego, dicit Dominus, et nomen meum illustre apud gentes (*Malac. ii.*) » Item in psalmo secundo : « Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, prædicans imperium ejus. » Item in psalmo vigesimo primo : « Commemorabuntur et convertentur ad Dominum universi fines terræ, et adorabunt in conspectu ejus omnes patriæ gentium,

quoniam Domini est regnum, et dominabitur omni-
um gentium. Ad hæc, quid illa Levitica sacrificia si-
gnificant nisi Christum passum, resurgentem, cœlos
ascendentem, et aspersione sui sanguinis in aqua
baptismi populos Novi Testamenti sanctificantem?
Quod ut manifestius videatur, nunc ipsa principalia
sacrificia, quæ in altari exterioris tabernaculi cre-
mabantur, cum suis expositionibus ad medium de-
ducamus: suo postea loco ea, quæ fiebant in altari
thymianatis, quod erat in interiori tabernaculo, re-
servabimus, quia sic proposito operi convenire in-
telligimus. Hostiarum enim diversitates imaginem
passionis Christi præfigurabant. Nam postquam
ipse oblatus est, omnes illæ hostiæ cessaverunt,
quæ in typo vel umbra ejusdem præcesserunt, præ-
figurantes illud sacrificium, quod unus et verus
sacerdos obtulit, mediator Dei et hominum. Cujus
sacrificio præmissas figuræ in victimis animalium
celebrari oportebat propter emundationem carnis
et sanguinis: per quam uoam victimam fieret re-
mission peccatorum, de carne et sanguine contrac-
torum, quæ regnum Dei non possidebunt, quia
eadem substantia corporalis, in cœlestem commu-
tabitur qualitatem.

Ipse enim in vitulo propter virtutem crucis offere-
batur, ipse in agno propter innocentiam; in ariete
propter principatum; in hircu propter similitudinem
carnis peccati, ut de peccato damnaret peccatum;
in turtre et columba, propter Deum et hominem,
quia mediator Dei et hominum in duarum substan-
tiarum conjunctione ostendebatur. Porro in simila-
gine conspersione credentium per aquam baptis-
matis **276** collectam Ecclesiam, quæ est corpus
Christi, perspicue demonstrabat. Nos autem morali-
ter munus Deo vitulum offerimus, cum carnis super-
biam vincimus; agnum, cum irrationabiles motus
et insipientes corrigimus; hædum, cum lasciviam
superamus; columbam, dum simplicitatem mentis
ostendimus; turtrem, dum carnis servamus casti-
tatem; panes azymos, dum non in fermento mali-
tiae; sed in azymis sinceritatis et veritatis ambula-
mus. Ignis in sacrificio id significabat, velut ab-
sorbens mortem victoria. In eo autem populo hæc
rite celebrata sunt, cuius regnum ac sacerdotium,
prophetia erant venturi regni et sacerdotis ad re-
gundos et congregandos fideles in omnibus gentibus,
et introducendos in regnum colorum, ad sacramrum
angelorum, ad vitam æternam. Hujus itaque veri
sacrificii vera sacramenta sicut Hebrei celebra-
runt, ita sacrilega imitantur pagani. « Quæ immo-
lant gentes, ait Apostolus, dæmoniis immolant, et
non Deo (*I Cor. x.*). » Antiquæ enim res est, et præ-
nuntiativa, immolatio sanguinis, futuram passionem
mediatoris ab initio humani generis testifi-
cans. Hanc enim primus Abel obtulisse in sacris
Litteris inventur (*Gen. iv.*). In exordio autem Le-
vitici, quatuor genera principalium oblationum
describuntur, quæ in odorem suavitatis Domino
offerri jubentur (*Levit. v.*). Id est, primum, vitulum

A de armentis sine macula; secundum, agnum de
ovibus; tertium, turtrem et columbam; quartum,
similaginem conspersam, azyma oleo uncta, clibanicocta.
Reliqua vero sacrificia pro qualitatibus cau-
sarum in persona Domini offerebantur.

Primum itaque sacrificium vitulus ex armentis,
Christum demonstrabat ex patriarcharum progenie
descendantem; hic arato crucis sue, nostræ car-
nis terram perdomuit, atque Spiritus sancti semen,
virtutis fruge ditavit. Iste vitulus sine macula est,
quia sine peccato ad passionem ducitur. « Offertur
autem non in tabernaculo sed ad ostium ejus, quia
extra castra passus est Christus (*Heb. xii.*); per
filios autem Aaron sacerdotis offertur sanguis ejus,
quod de Anna et Caipha intelligi potest, qui consili-
um adversus eum facientes effuderunt sanguinem
Christi. « Secundi hostia de ovibus agnus oblatus
(*Isa. lxi.*); id est Christus propter innocentiam
figuratur. Hic est agnus, qui apud Isaiam in sacri-
ficium adducitur, et ab Joanne omnibus demonstra-
batur: « Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata
mundi (*Joan. i.*). » Bene ergo in sacrificio agnus offe-
rebatur, ut innocentie et passionis Christi figura
demonstraretur. Bene et hædus, quia per ejus mor-
tem, auctor peccati diabolus agnosceretur jugulatus.
Tertium sacrificium dicitur turtur et columba.
Turturem, carnem Christi esse, manifestum est,
Salomone dicente: « Speciosæ genæ tuæ sicut tur-
turis (*Cant. i.*). » Columbam, Spiritus sancti habere
figuram, Joannes Baptista declarat, dicens: « Super
quem videris Spiritum sanctum descendenter sicut
columbam, hic est Filius meus (*Joan. i.*). » Ac per hoc
turturem et columbam, id est carnem Christi Spi-
ritu sancto sociatam, per mysterium passionis, sa-
cramentum Deo in odorem suavitatis. Ista tria sacri-
ficia offert homo, id est Christus Jesus. Quartum
autem anima offert; id est Ecclesia offert sacri-
ficium de simila, Ecclesiæ catholica figuram præ-
nuntians, quæ ex convenientibus membris, quasi
simila ex multis granis credentium collecta est, et
legis et Evangeliorum molam inter litteram et spiri-
tum separat. Per aquam enim baptismatis adjuncta-
ta, chrismatis oleo peruncta, sancti Spiritus igne
solidata, per humilitatis spiritum Deo hostia pla-
cens effecta. Hæ sunt quatuor oblationes, quadrifor-
men Christi et Ecclesiæ habitum demonstrantes.

D De juventu rufa cuius cinerem ad aquam asper-
sionis, eorumque mundationem qui mortuum teti-
gerint, profice lex in mandavit, aliqua dicere cona-
bimur,

Evidentissimum enim signum in ea Novi Testa-
menti præfiguratur, nec satis digne festinantes di-
cere de tanto sacramento valemus. Primum enim
quod ita coepit de hac re loqui scriptura, quem non
moveat, et intentissimum faciat in altitudinem sa-
cramenti: « Et locutus est, inquit, Dominus ad
Moysen et ad Aaron, dicens: Ista est distinctio
legis, quæcumque constitutus Dominus (*Num. xix.*). »
Procul dubio non est distinctio, nisi inter aliqua duo

vel plura. Nam distinctionem singularitas non re-
quirit, nec distinctionem cuiuslibet rei commemo-
ravit, sed addidit, legis; nec cuiuscunq[ue] legis, as-
sidue quippe in scriptura dicitur de unaquaque re.
de qua legitime præcipitur: hæc est lex illius vel
illius rei non universalis, quæ continet omnia, quæ
legitime præcipiuntur. Hic vero cum dixisset. «Hæc
est distinctio legis,» securus adjunxit: «Quæcunque
constituit Dominus,» præcipiendo utique, non cre-
ando. Nam etiam nonnulli interpretes: «Quæcunque
præcepit Dominus,» transtulerunt: Si ergo hæc est
distinctio legis, quæcunque præcepit Dominus, pro-
cul dubio magna est ista distinctio, et recte intelligi-
gitur, duo Testamenta dicere. Eadem quippe sunt
in veteri et in novo: ibi obumbrata, hic revelata: ibi
præfigurata, hic manifestata. Nam non solum sacra-
menta diversa sunt, verum etiam promissa: ibi
videatur temporalis proponi, quibus spirituale pre-
mium occulte significetur; hic autem manifestissime
spiritualia promittuntur et æterna. Temporalium
autem bonorum atque carnalium, et spiritualium
atque æternorum, quæ clarior certiorque distinctio
est quam passio Domini nostri Iesu Christi? In
cujus morte stat constitutio non istam terrenam tran-
sitoriamque felicitatem a Domino Deo pro magno
munere sperandam et optandam, quam quod in uni-
genito suo Filio, quem tanta illa perpeti voluit, ideo
longe aliud a se peti exspectari oportere, aper-
tissima distinctione declaravit. Hanc igitur passio-
nem Domini nostri Iesu Christi, velut distinctionem
duorum Testamentorum, hoc, quod de juvencæ rufa
mactatione narratur, satis congrue præfigurat. «Lo-
cutus est enim Dominus ad Moysen et Aaron, di-
cens: Ista distinctio legis quæcunque constituit Do-
minus (*Num. xix.*),» ac deinde mandare incipit, hoc
adjungens et dicens: «Loquere filiis Israel.» Potest
etiam ita distingui, et locutus est Dominus ad Moy-
sen et Aaron, dicens: Ista distinctio legis, quæcun-
que constituit Dominus dicens, non quæcunque
constituit Dominus creans, sicut cœlum et terram, et
omnia quæ in eis sunt, sed quæcunque constituit
Dominus dicens, in duobus scilicet Testamentis, ut
deinde sequatur: Loquere filiis Israel, et accipiant
a te juvencæ rufam sine vitio. Juvencæ rufa car-
nem Christi significat; sexus femineus est, propter
infirmitatem carnis; rufa est, propter ipsam crue-
tam passionem. Quod autem ait: Accipiant a te, in
ipso Moysi figuram legis ostendit, quoniam **277**
secundum legem sibi visi sunt Christum occidere,
quia solvebat secundum ipsos Sabbatum, et sicut
putabant, observationes legitimas profanabat. Quod
ergo sine vitio dicitur hæc juvencæ, mirum non est.
Hanc enim carnem etiam cæteræ bestiæ figurabant,
ubi similiter sine vitio pecora immolari jubentur.
Erat quippe illa caro in similitudine carnis peccati,
sed non caro peccati.

Verumtamen hic, ubi evidentius legis distinctio-
nem Deus voluit commendare, parum fuit dicere,
sine vitio, nisi diceretur quæcumque non habet vitium.

A Quod si repetendi causa dictum est, fortasse non
frustratur, quis eam rem ipsa repetitio firmius com-
mendavit: quanquam et illud non aberret a vero,
ut idem additum intelligatur, que non habet in se
vitium, cum jam dictum esset, juvencam sine vitio,
quia in se non habuit vitium caro Christi, in aliis
autem habuit, quæ membra sunt ejus. Quæ enim
caro in hac vita sine peccato, nisi illa sola, quæ non
habuit in se vitium? Etnon est superpositum super
eam jugum: non enim subjuga est iniurianti, cui
subjugatos inveniens liberavit, et [quos subjugatos
invenit, et] eorum vincula disrupti, ut ei dicatur:
«Diripiisti vincula mea; tibi sacrificabo hostiam
laudis?» (*Psal. cxv.*) Super illius quippe carnem non
est superpositum jugum, qui potestatem habuit po-
nendi animam suam, et iterum sumendi eam. Et
applicabis eam [dabis eam] quidem ad Eleazarum
sacerdotem. Cur non ad Aaron, nisi ita forte præfig-
uratum est, non ad tempus quod tunc erat, sed ad
posteros bujus sacerdotii, passionem Domini per-
venturam! Et ejicient eam extra castra sicut et
ejectus est Dominus (*Hebr. xii. 1*), passurus extra ci-
vitatem. Quod autem ait, in locum mundum, ita
significatum est, quia non habuit causam malam.
Et occident eam in conspectu eorum, sicut occisa est
caro Christi in conspectu eorum, qui jam futuri
erant in novo testamento Domini sacerdotes. Et
accipiet Eleazar ejus sanguinem, et asperget contra
faciem tabernaculi testimonii a sanguine ejus septies.
C Hic testificatio est, Christum fudisse secundum Scriptu-
ras sanguinem in remissionem peccatorum. Ideo
contra faciem tabernaculi testimonii, quia non aliter
declaratum est, quam fuerat divino testimonio præ-
nuntiatum. Et ideo septies, quia ipse numerus ad
emendationem pertinet spiritualem. Et cremabunt
eam in conspectu ejus. Puto, quia crematio ad si-
gnum pertinet resurrectionis. Natura quippe est
ignis, ut in superna moveatur; et in eum convertitur
quod crematur. Nam ipsum cremare, de Græco in La-
tinum ductum verbum est a suspensione. Quod vero
additum est, in conspectu ejus, id est in conspectu
sacerdotis, hoc mihi insinuatum videtur, quia illis
apparuit resurrectio Christi, qui futuri erant regale
sacerdotium. Jam quod sequitur, et pellis, et car-
nes, et sanguis ejus cum stercore ejus comburatur,
id ipsum expositum est, quomodo et cremabitur, et
significatum est, quod non solum substantia mortali-
coris Christi, quæ commemoratione pellis et
carnis et sanguinis intimata est, verum etiam con-
tumelia et abjectio plebis, quam nomine stercore
significat, puto, convertetur in gloriam, quam
combustionis flamma significat. Et accipiet sacerdos
lignum cedrinum, et hyssopum, et coccinum, et
immetit in medium combustionis juvencæ. Lignum
cedrinum spes est, quæ debet in supernis firmiter
habitate, hyssopus fides, quæ cum sit herba humili-
lis, radicibus heret in petra; coccinum, charitas
quod fervorem spiritus igneo colore testatur. Hæc
tria debemus mittere in resurrectionem Christi

tanquam in medio combustionis illius, ut cum illo abscondita vita nostra, sicut dicit Apostolus : « Et vita nostra abscondita est cum Christo in Deo (Coloss. iii). » Et lavabit vestimenta sua sacerdos, et lavabit corpus suum aqua, et postea introibit in castra, et immundus erit sacerdos usque ad vesperum. Lavatio vestimentorum et corporis quid est, nisi mundatio exteriorum et interiorum ? Hoc sacerdos.

Deinde sequitur : Et qui comburet eam, lavabit vestimenta sua et corpus suum aqua, et immundus erit usque in vesperum. In eo quo comcurrit, hos figuratos arbitror, qui Christi carnem sepelirunt, resurrectioni eam veluti conflagrationi mandantes. Et congregabat homo mundus cinerem juvencæ, et ponet extra castra in locum mundum. Quid dicimus cinerem juvencæ, reliquias videlicet intersectionis et combustionis, nisi famam quæ consecuta est passionem et resurrectionem Christi, quoniam « sunt reliquiae homini pacifico ? » (Psal. xxxvi.) Nam cinis erat, quia velut mortuus ab infidelibus contemnebatur ; et tamen mundabat, quia resurrexisse a fidelibus credebatur. Et qui hec fama apud eos maxime claruit, qui in ceteris gentibus erant, et non erant de consortio Judæorum, ideo dictum esse existimo, et congregabat homo mundus cinerem juvencæ. Mundus utique ab intersectione Christi, quæ Judeos fecerat reos. Et reponet in locum mundum, id est, honorabiliter tractet, tamen extra castra, quia citra celebrationem Judaicæ consuetudinis honor evangelicus claruit. Et erit Synagoga filiorum Israel in observationem. Aqua aspersio, purificatio est. Postea declarat plenius, quemadmodum ex isto cinere fiebat aqua aspersio, unde mundabantur a contactu mortuorum, quod utique significat ab iniunctitate ejus moribunde vel morticiâ vitæ. Sed mirum est, quod sequitur : Et qui congregat, inquit, cinerem juvencæ, lavabit vestimenta sua, et immundus erit usque ad vesperam. Quomodo erit ex hoc immundus, qui mundus accesserat, nisi quia et hi qui sibi videntur mundi, in fide Christi agnoscent, quia omnes peccaverunt, et eagent gloria Dei, justificati gratis per sanguinem ipsius (Rom. iii) ? Hunc tamen vestimenta sua lavare dixit, non etiam corpus suum. Credo, quod illius cineris congregatione, et repositione in hoc loco mundo, si hec spiritualiter intelligentur, ita jam intrinsecus vult inteligi fuisse mundatum, sicut Cornelius audiens et credens quod predicatorum Petrus, ita mundatus est (Act. x), ut ante visibilem baptismum, cum suis qui aderant, acciperet dona Spiritus sancti. Verumtamen nec visibile sacramentum contemni potuit : ut ablatus etiam intrinsecus [extrinsecus] lavaret quodammodo vestimenta sua. Et erit, inquit, filii Israel et proselytis, qui apponuntur, legitimum æternum. Quid aliud ostendit, nisi baptismum Christi quem significabat aqua aspersio, et Judæis et gentibus profuturum, id est filiis Israel, et proselytis, tanquam naturalibus ramis, et in seruo pinguedini radicis oleastro ? Quem autem non faciat intentum, quod post

Ablutionem de singulis quibusque dicitur, et immundus erit usque ad vesperam. Neque hic tantum sed in omnibus aut pene in omnibus talibus mundationibus hoc dicitur. Ubi nescio utrum aliquid aliud possit intelligi, nisi quod omnis homo post remissionem plenissimam **278** peccatorum, permanendo in hac vita, contrahit aliquid unde sit immundus usque ad ejusdem vitæ finem, ubi ei dies iste quadammodo clauditur, quod significat vespera. Deinde incipit scriptura dicere, et exequitur, quemadmodum immundi facti homines, aqua illa aspersio purificentur. Qui tetigerit, inquit, morticianum omnis anima hominis immunda erit septem diebus. Hic purificabitur die tertio, et die septimo, et immundus erit. Et hic nihil aliud intelligentum video, nisi contactum mortui, esse hominis iniuriam. Septem vero dierum immunditiam, propter animam et corpus dictam puto : animam in ternario corpus in quaternario. Quod quare ita sit, longum est disputare. Secundum hoc arbitror per prophetam dictum : « In tribus et in quatuor impietatis non aversabor (Amos 1 et 11). » Adjungit autem et dicit : Si autem non purificatus fuerit die tertio, et in die septimo, non erit mundus ; omnis qui tetigerit mortuum ab omni anima hominis, et mortuus fuerit et non fuerit purificatus, id est, ante mortuus fuerit tacto mortuo, quam fuerit purificatus, tabernaculum homini polluit, exterminetur anima illa ex Israel. Notandum est, quod difficillime repperitur in his libris aliquid evidenter de vita animæ post mortem, fuisse censcriptum. Hic ergo cum dicit, si fuerit mortuus ante purificationem manere in illo immunditiam, et exterminari animam illam ex Israel; id est a consilio populi Dei, quid aliud vult intelligi, nisi manere animæ pœnam etiam post mortem, si cum vivit, mundata non fuerit sacramento isto, quo Christi baptismus figuratur ? Quoniam aqua aspersio, inquit, non est circum aspersa super eum qui immundus est ; adhuc immunditia ejus in ipso est, adhuc scilicet post mortem. Quod vero supra dicit, tabernaculum Domini polluit, quantum in ipso est, utique dixit sicut Apostolus : « Spiritum nolite extinguere (1 Thess. v), ne cum extingui ille non possit. Nam si ex hoc tabernaculum immundum factum vellet intelligi, mundari utique jubaret. Postea vero immundos a mortuis operibus, quæ sunt iniuriae, omnes ista mundari jubet. Et accipiunt illi immundum, inquit, a cinere ejus exusta purificationis, et effundent super eum eudem cinerem aquam vivam in vase, et accipiens hyssopum, et tingens in aqua vir mundus, circumsparget super dominum, et super vasa, et super animas, quotquot fuerint illic, et super eum, qui tetigerit os humatum, aut vulneratum, aut mortuum, aut monumenum. Et asperget mundus, super immundum die tertio et in die septimo, et purificabitur die septimo et lavabit vestimenta sua, et lavabitur aqua, quam putum spirituale intelligendam, per significationem, non per proprietatem. Nam sine dubio visibilis erat,

sicut omnes illæ umbræ futurorum. Proinde qui sacramenta baptismi recte abluitur, quod illa aspersionis aqua figurabat, mundatur spiritualiter, id est invisibiliter, et in carne, et in anima, ut sit mundus et corpore et spiritu. Quod vero hyssopum dixit aqua aspersionis aspergi, quam herbam supra diximus fidem significare, quid alter occurrit, nisi quod scriptum est, « fide mundans corda eorum ? (Act. xv.), » Non enim prodest baptismus, si desit fides. A viro autem mundodixit hoc fieri, ubi significantur ministri portantes personam Domini sui, qui vere vir mundus est. Nam de his ministris in consequentibus dicit : Et qui circum asperget aquam aspersionis, lavabit vestimenta sua, id est observabit et corpora. Et qui tetigerit aquam aspersionis, immundus erit usque ad vesperam, et omnis qui tetigerit illud immundum, immundus erit : et anima quæ tetigerit, immunda erit usque ad vesperam. Jam dixi superioris, quid mihi significare videatur, usque ad vesperam. Hæc quoa commemoravimus, et alia quæ pro diversis occasionibus in lege offerri mandantur, Christi sacerdotium præfigurantia et res gestas, quas illæ figure præloquentur, Ecclesia compendiosa imitatione representat, cum missarum sacramenta per orbem terrarum quotidiana celebrationem frequentat.

Et primo Introitus missæ collectos de psalmis, et [vel] de aliis propheticis Scripturis cum sancte Trinitatis glorificatione cantatur, et sequens litania de votam eorum expectationem representat, qui adventum Christi tota corde desiderabant, et in hac fidelis expectatione differri sibi suum desiderium suspirabant. Qualis fuit Simeon, qualis fuit Anna, et multi alii, quos Deus novit, sed non omnes Scriptura commemorat. Sub hoc sanctorum desiderio, secundum quod prædictum fuerat a prophetis, Christus de Virgine natus est, secundum illud quod in persona ejus dicit Psalmista, ad patrem loquens : « Holocaustum et pro peccato non postulasti, tunc dixi, ecce venio (Psal. xxxix). » Quod bene representatur, cum sacerdos Christi personam imitans, choro concinente supra memoratum introitum, procedit ad dexteram partem altaris, in hoc significans mediatorem Dei et hominum, qui de seipso dicit : « Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt dominus Israel (Matth. xv). » qui populus tanquam dexter, solus unius Dei cultum tenerat, nec post deos alienos, quos populus gentilis colebat, tanquam sinistra aberraverat. Post introitum sequitur hymnus angelicus, temporali Christi Nativitati testimonium perhibens, cum et cœlestes cives pronuntiant se Deum inde glorificasse, et murum inimicitarum, pace hominibus redditam, cecidisse. Sequitur deinde oratio, adhuc in eadem parte altaris sacerdote morante. Orandum autem esse, inter prædications sue primordia Dominus præcepit, quando congregatis in monte apostolis, tradita Dominica oratione, orandi formam instituit (Matth. vi) : Hæc oratio quibusdam generalibus vocibus alias orationis spe-

A cies breviter comprehendit, quibus vel appetimus diligenda, vel vitamus fugienda, vel sanamus commissa. Sequitur deinceps lectio prophética, vel apostolica, representans discipulorum Christi prædicationem, quos Dominus binos et binos ante se misit in omnem civitatem, et locum, ad quem ipse erat venturus (Luc. xx). Post lectionem conceinendo respondet chorus, ostendens sacra lectione habuisse [adhibuisse] auditum et affectum [effectum]. Et quia hæc divini munera esse intelliguntur, sequitur Alleluia, quod interpretatur, Laudate Deum, ut implatur illud apostolicum præceptum : « Qui gloriatur, in Domino glorietur (I Cor. i). » Quibus ita suo ordine peractis, transit levita aut sacerdos ad sinistram partem Ecclesiæ, lectorus Evangelium. Quo facto significatur illud, quod Iudeis credere nolentibus, apostoli dixerunt : « Primum oportebat vobis loqui verbum Dei, sed quia repulisti illud, et indignos vos exhibuistis ecce convertimur ad gentes (Act. xiii). » Adversus gentilitatem ergo, in qua frigus infidelitatis diu regnavit, tanquam in plaga septentrionali, adhuc prædicatur Evangelium, donec introeat plenitudo gentium, et tandem sub Elia et Henoch ad fidem 279 veniant reliqua Iudaæorum. Et hoc significatur, cum sacerdos ob complenda missæ sacramenta, ad dexteram partem revertitur. Post Evangelium profitetur Ecclesia fidem suam cantando symbolum apostolicum, ut ostendat, quantum proficerit per Evangelium. Salutato denique populo, dum sacerdos hostiam [hostia] accipit a ministris, et diversi generis oblationem [oblationes] a populis,

B offertorium cantatur a clericis. Quam consuetudinem accepit Ecclesia ex eo, quod in libro dierum dedicato templo a Salomone, legitur populum elongantibus levitis et tubis et tibiis et cymbalibus, voce et omni genere musicorum (II Par. vi), multiplices hostias obtulisse. Ad hujusmodi hostias spiritualiter afferendas, admonemur per Psalmistam : « Afferte Domino filii Dei, afferte Domino filios arietum (Psal. xxviii), » id est nosipos, quos genuerunt apostoli duces gregis Dominicæ. Et alibi : « Tollite hostias, et introite in atria ejus (Psal. xcvi). » Offertur autem principaliter a ministris panis et vinum, in corpus Christi sacerdotali benedictione commutanda, quæ primus Melchisedech Abrahæ (Gen. xiv), a cæde quinque regum revertenti, legitur obtulisse, hoc significante Spiritu sancto, sacramenta Dominicæ corporis et sanguinis alii non esse communicanda, nisi his qui regnum quinque sensuum superaverunt; id est qui se vitiis et concupiscentiis crucifixerunt. Quod bene significatur illo numero vernacularum, in quo Abraham supra dictos reges vicit, quem numerum thau T littera, formam crucis representans. secundum litterarum supputationem exprimit.

C Ins imilitudinem talium oblationum voluit Dominus, ut a parentibus, sub lege factus, in templo offerretur et sacrificium columbarum et turturum pro eo offerretur, quamvis ipse talibus non indigeret, sed per hoc significaret Ecclesiam suam aut per

communes orationes, quas significant columbae, vel per privatas, quas significant turtures, esse mundanam. Simile quid prænotaverunt vota trium magorum (*Matt. ii.*), qui Christo nupernatotria munera obtulerunt: aurum, quo moraliter spiritualis intelligentia declaratur; thus, quo puritas devotea orationis intelligitur; myrram, quo carnalis corruptionis mortificatio figuratur [significatur]. Attendendum vero est, quod haec omnia, qua ab introitu missæ commemorata sunt, illis sacrificiis congrue comparantur, quæ sacerdotes in exteriori tabernaculo immolabant, quia sicut ab illis contendit populus non amovebatur, ita haec omnia in audiencia omnium celebrantur. Sed mirabiliter aliquis, quæ sit ista comparatio sacramentorum, cum illa vetera fierent de corporibus, nova vero ista fiant in vocibus. Sed in significatis bene convenient, quia dispensationem incarnationi Verbi, sicut superius dictum est, quam præfigurabant ænigmata rerum, eamdem esse completam commemorationem unitationes figuratarum vocum. Sive ergo oremus, sive psalmum cantemus, sive lectionem de propheticis, sive de apostolicis, sive de evangelicis verbis proferamus, quod fidei astruat veritatem, vel morum commendet honestatem, quasi vitulum labiorum nostrorum ad altare offerimus, quia mysterium verbi Dei mentibus alta sapientibus, in quibus ignis divini amoris ardet, et caro crematur, aperimus. Unde et ab hoc vitulo quasi corium detrahitur, cum remoto velamine litteræ, spirituatis intelligentia revelatur. Hujus etiam vituli carnes in frusta conciduntur, cum parvulis in Christo lac (*I Cor. ii.*), infirmis olus, solidus cibus perfectis (*Hebr. v.*), secundum apostolicam traditionem, ministratur. Et notandum quod hic vitulus ad ostium tabernaculi testimonii offertur, cum ea quæ lex et prophetæ prædixerint, in Christi adventu impleta esse et revelata creduntur, qui de seipso ait: « Ego sum ostium. Per me si quis introierit, salvabitur (*Joan. x.*). » Ipse est enim clavis David, qui « aperit, et nemo claudit (*Apoc. iii.*): » claudit, et nemo aperit. Super caput hujus vituli ponunt filii Aaron manus suas, cum Christo, qui caput est Ecclesiæ, omnia bona opera sua Christi sacerdotes attribuunt, de quo dicitur: « Misit verbum suum, et sanavit eos (*Psal. cvi.*), » et qui de se discipulis suis dicit: « Sine me nihil potestis facere (*Joan. v.*). » Hujus quoque vituli intestina lavantur cum sanæ doctrinæ, quam illa sacramenta celabant, nihil contrarium admisetur; et pedes, cum ipsis verbi prædicatio, carnalis concupiscentiæ pulvere non fedatur. Unde ait propheta: « Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona (*Isa. lvi.*). » Stercora vero hujus vituli extra castra cremantur, cum spuma, colaphi, et onnis contumelia Verbo Dei illata, ipsa etiam crucis ignominia, in gloriam resurrectionis, remota omni carnali observatione, commutatur (*Rom. L*). Quod bene significatur per ignem, qui quod assumit, in se convertit, et semper ad superiora contendit.

A Sicut ante designatum diximus Verbum Domini per vitulum, tanquam aratro crucis corda nostra exarantem, ita ipsum possumus intelligere per arietem, cum Christum ducem nostrum prædicamus, vel cum ejus innocentiam commendamus, juxta illud prophetæ: Tanquam ovis ad victimam ductus est, et non aperuit os suum (*Isa. lxi.*). » Per hædum quoque idem verbum significamus, cum Christum in similitudinem carnis peccati venisse, et pro peccato generis humani oblatum fuisse commemoramus. Per turtarem et columbam idem significamus, cum naturam humanam Spiritui sancto in Christo sociatam contestamur. Per turtarem quippe merito Christi caro figuratur, quæ gemutum assumpsit nostra passibilitatis et humanitatis et mortalitatis.

B Unde et Psalmista: Turtur invenit sibi nidum, id est dispensationem suæ incarnationis in qua pullos fecit (*Psal. lxxxii.*), id est fideles generavit. Per columbam vero Spiritus sanctus intelligitur, qui in specie columbae super Dominum apparuit. Unde dictum est ad Joannem: « Super quem videris Spiritum descendenter, et manentem, ipse est qui baptizat (*Joan. i.*). » In eodem Dei verbo similitudinem offerimus, cum expurgato fermento malitia et nequitia, populos ad unitatem ecclesiasticam convocamus. Qui dum cathechizantur, quasi moluntur; cum baptizantur, in unum corpus, ut unus panis fiant, adunantur; cum ad agonem instruuntur, quasi cibani decoctione roborantur, secundum illud: « Vasa figuli probat fornax, homines autem justos tentatio tribulationis (*Ecli. vii.*). » Et illud. « Fili, accedens ad servitatem Dei, præpara animam tuam ad tentationem (*Ecli. ii.*). » Tum vero iidem populi, quasi panis oblationis oleo linuntur, cum per manus impositionem sacro chrismate ad eundem agonem fortiter tolerandum contra spirituales nequities confirmantur. Nos quoque si Deo placere contendimus, moraliter haec omnia Deo offerre jubemur. Vitulum namque offerimus, cum superbiam humilitate superamus. Oven vel arictem immolamus, cum veram innocentiam conservamus; hædum autem offerimus, cum fetorem luxuria, carnis castigatione, et contriti cordis compunctione lavamus; turturem offerimus, cum hujus exsilio ærumpmas **280** in solitudine mentis deploramus, dicendo cum Psalmista:

« Ileu mihi quia incolatus meus prolongatus est! » (*Psal. cxix.*) Columbam offerimus, cum simplicitatem columbae miramur, ut nulli machinemur dolos. Panes in cibano coctos offerimus, cum nullis tribulationibus ab unitate Ecclesie non dividimur. Panes azymos a sartagine Deo offerimus, cum zelum justitiae ex misericordia visceribus moderamur. Panem etiam in craticula coctum offerimus, cum ob zelum abstinentiae, jejunii et laboribus carnem nostram maceramus. Haec Christi et Ecclesiæ sacrificia, lectiones nostre de quibusunque libris historicis vel allegorico stylo dicta commendant: haec melodie cantorum, ad pietatis affectum suavitate canora animos populorum excitantes, resonant: haec hymni

D « Ileu mihi quia incolatus meus prolongatus est! » (*Psal. cxix.*) Columbam offerimus, cum simplicitatem columbae miramur, ut nulli machinemur dolos. Panes in cibano coctos offerimus, cum nullis tribulationibus ab unitate Ecclesie non dividimur. Panes azymos a sartagine Deo offerimus, cum zelum justitiae ex misericordia visceribus moderamur. Panem etiam in craticula coctum offerimus, cum ob zelum abstinentiae, jejunii et laboribus carnem nostram maceramus. Haec Christi et Ecclesiæ sacrificia, lectiones nostre de quibusunque libris historicis vel allegorico stylo dicta commendant: haec melodie cantorum, ad pietatis affectum suavitate canora animos populorum excitantes, resonant: haec hymni

et psalmi concrepant, et quidquid in officiis ecclesiasticis sive nocturnis sive diurnis, vel in silentio secretorum, vel in audience populorum frequenter, non otiose fit, sed totum vel ad ædificationem fidei, vel ad compositionem morum, ab his, qui non serviant littera occidenti, sed spiritui vivificanti, reflectitur. Sant et alias multiplices hostiae, quæ pro diversis occasionibus offeruntur, sive pro gratiarum actione, sive pro pontificis ordinatione, sive pro leprosum emundatione, sive pro nocturna illusione, quæ similiter hanc unam hostiam, de qua dictum est, figurabant, et fidem ac mores ædificant, quæ ideo multæ erant, et sœpe iterabantur, quia secundum Apostolum, perfectum facere non poterant servientem (*Hebr. ix.*): hæc autem semel oblatæ, peccata originalia et actualia purgavit, et celestia ac terrestria pacificavit.

Qualiter veteris ac novi sacerdotii sacramenta in aperto celebrata convenient, in supradictis, prout potuimus, breviter ostendimus. Nunc restat, ut ea præcipue, quæ in mysticis orationibus vel operationibus sacerdotes nostri faciunt, qualiter cum his convenient, quæ pontifices intra sancta sanctorum faciebant, prout Dominus dederit, ostendamus. Ac primo secretæ orationes, quas post offertorium facit sacerdos, in quibus panis et vinum, quæ in Christi corpus et sanguinem Dominicis verbis communitanda sunt, hostie vel oblationes, vel sacrificia nominantur, quid cum Evangelio simile habeant, videamus. In Evangelio quippe legimus quod Dominus facta cena in hortum cum discipulis exiit, et ibi antequam ad eum pervenirent, qui comprehensi sunt eum erant, remotas a discipulis, eamdem orationem in silentio ter oravit, commiserando misericordiam Iudeis, dicens: « Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste (*Math. xix.*). » Sed quia ab originali prævaricatione per obedientiam ejus redimendus erat mundus, elegit magis Iudeam in sua cœtitate derelinquere [delinquere], quam Dei filios in æterna morte reliquere, secundum illud: « Non salvatur Ninive, nisi aruisset cucurbita (*Jon. iv.*). » Hanc trinam orationem, in qua se paternæ voluntati devovebat filius tanquam arietem in holocaustum, imitabantur pontifices in Veteri Testamento, in die propositionis Sancta sanctorum intraturi, cum etiam vitulus offerebatur pro pontifice, aries in holocaustum, hircus, in quem sors Domini occiderat, pro peccato populorum, cum sanguis eorum, id est vituli et hirci, inferendus erat in sancta, crematis eorum corporibus extra castra. His omnibus sacrificiis generibus Christus præfigurabatur, qui in illa trina oratione offerendum se esse Patri presentabat tanquam vitulum pro peccato pontificum, tanquam arietem in holocaustum, tanquam hircum pro omni prævaricatione populorum. Expedit debinc orationibus secretis, admonet populum sacerdos primum salutando; postea, ut quæ sunt sursum sapiat, et redemptori suo ingratus non existat, exhortando, et ut hæc omnia mediatoris gratiæ ascribat, consu-

A lendo. Quod et Dominus Jesus fecisse intelligi commode potest, inter ipsa triæ orationis intervalla, quando ad discipulos terveniens, dicebat: « Vigilate et orate, ne intretis in tentationem (*Math. xxvi.*). » Quid est autem vigilare, nisi de suis meritis non presumere, sed in omnibus ad mediatoria gratiam recurrere? Et ita dignum esse, ab humana fragilitate fieri salubriter docemur, cum angelos, archangeli, et omnes coelestes exercitus Deum inde laudare et adorare noverimus, quod beatitudinem suam per mediatoris beneficium se obtinere fateantur.

Inde erat quod duo cherubim alis suis propitiatorium relabant, quia de collatis sibi virtutibus angelica potestates Deum honorant, et in propitiatorium aspiciunt, qui ex propitia Dei bonitate excellentiam, B quam habent, se habere confidunt. Unde orat sacerdos, ut in confessione sanctæ Trinitatis, landes nostræ landibus jungantur angelorum, cum « In nomine Jesu omne genu flecatum cœlestium, terrestrium et infernorum (*Philipp. ii.*). » Quia ergo mediatori nostro, sicut ipse dicit, « Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra (*Math. xxviii.*) », prosequitur sacerdos retrograt Deum Patrem, ut per eum benedicant oblatæ mysteria, id est in eam veritatem transferantur, quam gerebant in umbra prædicta illa sacrificia, in die propitiacionis ot lata. Quia enim illa triasunt, vitulus, aries, duo hirci, tribus nominibus eorum significata commemorantur, quia dona, munera, sacrificia nominantur, quamvis unum representent sacramentum Dominicæ passionis, quia [qua] pacifica sunt divina et humana. Duo quippe hirci duas significant in Christo naturas: humanam, in qua passus est pro reconciliatione nostro, quam significat mactatus hircus pro peccato; alteram divinam, quam significat hircus, qui per hominem paratum, id est per seipsum mittitur vivens in desertum illud scilicet, in quo relictis nonaginta novem ovibus, bonus pastor unam venit querere, qua perierat (*Luc. xv.*). Cum sanguine horum animalium, vituli videlicet et hirci, intrabat pontifex in Sancta sanctorum, et Dominus Jesus per proprium sanguinem, qui predictorum, animalium sanguine figurabatur, introivit in sancta sanctorum æterna redemptione inventa (*Hebr. ix.*), noster quoque sacerdos cum sanguine Christi, id est cum memoria Dominicæ passionis, ingreditur ad sancta mysteria celebranda. Orat Leviticus sacerdos, ingrediens tabernaculum testimoniis (*Levit. xvi.*), pro se et pro familia sua. Orat Christus pro se, celos ascensurus dicens: Pater clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te (*Joan. xn.*). Orat et pro familia sua, dicens: Pater serva illos, quos dedisti mihi, in nomine tuo (*Joan. xvii.*). » Orat et sacerdos noster incipiens tractare sacra mysteria pro summo pontifice, et sancta Dei Ecclesie, et pro his quin sublimitate sunt secundum Apostolum, quatenus « quietam et tranquillam vitam agamus in omni pietate et sanctitate (*1 Tim. ii.*). » Deserit sacerdos Leviticus carbones de altari, in quibus cremantur animalium carnes secum in

Sancta, implens inde thuribulum (*Levit. xvi*). As- cendit summus sacerdos noster in tabernaculum non manu factum, portans secum corpus omni bono odore virtutum refectum [refertum] quas tanquam **28** carbones vivos accepit humanitas ab igne sancti Spiritus tanquam de altari qui crenat carnes mali desiderii. Defert et noster sacerdos secum carbones de eodem altari acceptos, cum memoriam facit apostolorum, et quorundam martyrum qui per amorem spiritus de mortuis vivificati, et ipsi in se divino ardente amore, et alios suo exemplo student de mortuis vivos facere. Hanc commemoratio nem sanctorum inter secreta faciendam a Veteri Testamento habemus, precipiente Moyse (*Exod. xxviii*), ut Aaron Sanctuarium ingrediens, rationale haberet in pectore, in quo descripta essent nomina duodecim patriarcharum, sculpta in duodecim lapidibus, distributis per ternos ordines in capitibus quatuor angulorum. Quia in re significatur, quod cum fide Trinitatis et doctrina evangelica, in mente sacerdotis semper debet esse memoria praecedentium Patrum, quorum exemplis ad bene vivendum informetur, et patrocinii muniantur. Impositis aromatibus procedebat fumus de thuribulo qui obumbraret oraeulum, ne videretur summus pontifex, dum esset in sanctuario.

Legitur et in Apocalypsi de nostro summo pontifice qui fuit Angelus magni consilii, quod, impleto thuribulo de igne altaris, id est habitante in Christi corpore omnipotenti divinitatis, tanta processit ex eo plenitudo, et ascensus virtutum ut excederet omnem humanum intellectum (*Apoc. viii*; *Coloss. ii*, dicente Joanne: « Non enim ad mensuram dat spiritum (*Joan. x*). » Orante quoque sacerdote nostro dum sacramenta Novi Testamenti celebrat, tanta puritas orationis tanquam fumus incensorum aromatum dirigitur ad Deum, quae et rationem humanam, et omnem supereminat intellectum. Orat enim sacerdos, ut oblationem altari superpositam dignetur Dominus facere benedictam, id est, transferat in illam singulariter benedictam, id est ab omni peccato immunem; ascriptam, id est non noviter institutam, sed veteribus figuris et scripturis assignatam; ratam, id est non transitoriam, quia vetus hostia irrita facta est, postquam Christus vera hostia in cruce oblatus est; rationabilem, id est non pecuniale, quae sanguinem taurorum non poterat perfectum facere servientem (*Hebr. ix*). Haec vero hostia nostra rationabilis est, quia ipsa eadem et sacrificans est, et sacrificium. Cum enim causam redderet Apostolus quare seipsum Christus obtulisset, subjunxit: « Si enim esset super terram, nec esset sacerdos (*Hebr. viii*); » ac si diceret: Idcirco ipse factus est hostia, quia super terram non luit aequa digna, ita sufficiens ad exhaustienda mundi crimina. Idcirco ipse offerens, quia non esset sacerdos aequa dignus, quia lex constituit sacerdotes peccatores, qui primo offerrent pro peccatis suis, deinde pro populi. Peccator ergo sacerdos, qui sibi sufficere non poterat, tam sanctam ho-

A stiam offerre non valuit: sed ipsa sancta et innocens seipsam obtulit, quia voluit. Unde et in Evangelio dicit: « Nemo tollit a me animam meam, sed ego pono eam (*Joan. x*). » Post illa verba communia spiritualiter exponit sacerdos quid petat, scilicet ut illæ corporeæ materiae flant nobis corpus et sanguis Christi. Haec oratio tanquam subtilissimorum fumo aromatum obumbrat propitiatorium, quæ terrestrem materiam et corruptibilem, coelesti et incorruptibili corpori postulat incorporari. Sed huic divini consilii altitudini sola fides adhibenda est, quæ procedit usque ad interiora velaminis: quæ initium non habet, si sacramenta quæ continent persuasibilibus humanæ sapientia verbis probare contenderet. Aspergit sacerdos umbras deserviens, ad orientem versus propitiatorium, sanctuarium et tabernaculum sanguine vituli et eodem ritu sanguine hirci immolati: qui idem Christus qui figurabatur per vitulum significabatur et per hircum pro peccato oblatum, aspergit, et Christus ad orientem, id est ad Patrem, a quo ortus est ascendens, ipsum scilicet Patrem, quem aspersione sui sanguinis propitium nobis fecit. Aspergit et sanctuarium et tabernaculum, quia per proprium sanguinem introiens in sancta, pacificavit divina et humana; quia, sicut dicit Apostolus, « complacuit Patri in ipso instaurare omnia, quæ sunt in celis, et quæ sunt in terra (*Col. i*), » id est Ecclesiam, quæ in terris propter inobedientiam primi parentis erat perdita, in celis vero propter ruinam apostolate angelii immunita. Imitatur sacerdos noster inter sacra mysteria, tanquam intra velum, hanum Christi sanguinis aspersionem, quoties sacramenta ipsa ad orientem versus, unde nobis Salvator advenit, typicis vel propriis nominibus nominans, eadem sigillo crucis consignat.

Quid est enim, inter ipsa mysteria rebus sacratis vel sacrandis signum crucis superponere, nisi mortem Dominicum commemorare? Unde et Dominus formam consecrandi corporis et sanguinis sui tradens, ait inter cetera: « Hoc facite in meam commemorationem. Quotiescumque hoc facitis, mortem Domini annuntiatis donec veniat (*I Cor. xi*). » Commemorata denique aspersione sanguinis Christi verbis Dominicis, sequuntur verba sacramentorum, eamdem sanguinis aspersionem commemorantia, ex voce sacerdotis orationem suam ad Patrem intendentis: « Unde D et memores, Domine, nos tu servi passionis Filii tui, resurrectionis et ascensionis, offerimus majestati tuae, » id est oblationem commemoramus per haec dona tua visibilia, tibi « hostiam puram, » id est sine fermento malicie; « sanctam, » id est tibi consecratam; « immaculatam, » id est talem qualiter significabant animalia, quæ immolanda sine macula quererentur. Et hanc veri sacrificii commemorationem postulat sacerdos ita Deo Patri fieri acceptam sicut accepta fuerunt munera Abel, Abraham, Melchisedech, in quorum oblationibus initia sunt novi sacerdotii sacramenta, nondum instituto Levitici ordinis sacerdotio. Quid per Abel figuratur nisi Christus, qui

innocens a nocentibus occisus est ? Quid per Abraham, nisi obedientia, qua Patri obediens fuit usque ad mortem ? Quid item per Melchisedech, nisi idem Christus, panem et vinum in corpus suum commutans, et hunc novi sacerdotii ritum discipulis suis commendans ? Nec mirandum est, nec superfluitati ascribendum, si in sacramentis nostris hoc frequenter commemoratur, quod in veteribus umbris non otiose frequenter figurahatur. Post thymiamatis oblationem, post aspersum sanguine vituli et hirci sanctuarium et tabernaculum et altare, mittunt filii Aaron manus suas super caput arietis capri emissarii, et imprecantes ei, mittunt eum vivum in solitudinem, portantem peccata filiorum Israel. Dehinc revertitur summus sacerdos in castra, orans pro domo sua, et pro omni cetero filiorum Israel. Mittunt quippe manus suas Iudei, veteri umbræ servientes in Christum, id est divinitatem ejus, que caput humanitatis erat, secundum Apostolum, 282 dicentes : « Caput Christi Deus (*I Cor. xi*) ; » resistentes, imprecantes sunt sibi, Christo imprecantes : « Sanguis ejus super nos et super filios nostros (*Matth. xxvii*). » Eum vivum miserunt in solitudinem, qui divinitatis ejus nocere non poterunt, quia ad illam solitariam gloriam quam habet cum Patre, de morte carnis liberum ascendere dimiserunt, per hominem paratum, id est per seipsum, portantem peccata filiorum Israel, id est tollentem peccata mundi, non habentem. Hoc commemorat sacerdos noster, dicens Deo Patri : « Jube haec perficri per manus angelorum tui in sublime altare tuum. » Quis est iste angelus, nisi Angelus magni consilii, qui propriis manibus, id est singulari dignitate preditis operibus, angelos meruit ascendere, et in sublime altare, id est ad dexteram Patris pro nobis interpellans (*Rom. viii*), seipsum sublevare ? Remittitur dehinc summus pontifex in castra, et Dominus dicit discipulis, instruens eos de assumptione sua : « Ego vobiscum sum [omnibus diebus] usquead consummationem seculi (*Matth. xxviii*). » Hoc utrumque sacerdos imitetur. Primum suis precibus levans Christi corpus super omnem coelestium sublimitatem. Inde quasi rediens ad castra dicit : « Ut quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum corpus et sanguinem dilectissimi Filii tui sumperimus, omni benedictione coelesti repleamur. » Ecce ad memoriam veniunt verba beati Andreae apostoli, quibus asserit et in celis esse corpus Domini, et de altari posse sumi corpus Domini. Cujus, inquit, carnes cum sint comestæ in terris a populo, et sanguis ejus bibitus, ipse tamen usque in tempora restitutionis [resurrectionis] omnium, in coelestibus ad dexteram Patris integer perseverat et vivus. Si queris qualiter id fieri possit, breviter respondebo : Quia sacramentum fidei est, salubriter potest investigari ; nisi periculose, non potest.

Inde est quod quidam carnales discipuli recesserunt ab eo, cum dixisset : « Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam (*Joan. vi*). » Putaverunt enim quod

A ergo tatur es et eis corpus suum, vel elixum in lebetibus, vel assum in veribus. Unde et Dominus eos qui remanserant, instruit, dicens : « Si videritis Filium hominis ascendentem, ubi erat prius (*ibid.*). » Ac si diceret : Tunc intelligitis, quia non eo modo quo potabitis, erogat corpus suum, et quia gratia Dei non coasumitur morsibus. Unde Augustinus in expositione psalmi quinquagesimi quarti : Donec finiatur saeculum, sursum est Dominus ; sed tamen hic etiam nobiscum veritas est Dominus. Ecce habemus Christum integrum in celo per ostensionem carnis, Patrem interpellantem pro nobis : Habemus et corpus integrum in sacramento altaris. In supernis oratio Filii ejus est : « Volo, Pater, ut ubi ego sum, illic sit et meus minister (*Joan. xvii*) ; » haec oratio est pro familia sua, pro membris suis. Et hoc est, quod legitur summus sacerdos, in castra reversus, lavare vestimenta sua. Christus enim in castris, id est in Ecclesia, lavat vestimenta sua, cum mundat per baptismum vel per confessionem peccata nostra, qui vestis ejus sumus, sicut dicitur per prophetam : « His omnibus sicut vestimento vestieris (*Isa. xlvi*). » Lavat et sacerdos, post altitudinem secretorum ad curam inferiorum descendens, vestimenta sua, cum sibi adhaerentium populorum luget peccata, et eos Deo reconciliare studet per orationum suffragia, dicens cum propheta : « Quis dabit capitome aquam, et oculis meis fontem lacrymarum, ut lugeam interfectos populi mei ? » (*Jer. ix*.) Haec continent sequentes [frequentes] orationes, tam mortuorum quam vivorum mentionem facientes. Sed notandum quod interistas orationes adhibentur sanctorum suffragia, apostolorum scilicet et martyrum, quorum exemplis informari, et meritis moniri presens poscit Ecclesia. Concinuit autem veteri sacerdotio ista praecedentium Patrum commemoratione. In duabus enim vestimentis portabat pontifex, sancta ingrediens, patriarcharum nomina in rationaliter in superhumerali, quæ colligata erant ad invicem, significante Spiritu sancto, ut sacerdos Christi justitiam et veritatem, quam habet in corde, studeat habere in operatione : pectus enim locus est cordis, humerus vero locus est portandi oneris.

D Ad hanc similitudinem inter sacramenta nostra his habetur sanctorum commemoratione : ut sacerdos noster gesta sanctorum et corde meditetur, et factis imitetur. Facta sanctorum commemoratione, sacerdos de meritis suis non presumens, orat ut sanctorum meritis assequamur quod nostris meritis non valemus : et hoc tantum per mediatorium qui factus est nobis propitiatio, redemptio et sanctificatio (*I Joan. xi*; *I Cor. i*). Per quem nobis haec sacramenta instituta sunt ad medicinam vulnerum nostrorum. Et hoc est quod sequitur : « per quem haec omnia creas, » id est in aliam essentiam et efficiem mutas, quam eorum prima conditio habeat et visus ostendat. « Sanctificas, vivificas, » id est sanctitatis et vita sacramenta officis. Sequitur : « Per ipsum est tibi omnis honor et gloria, » id est quia per ipsum cuncta operaris, merito per ipsum, qui etiam ex te est, ab

omnibus super omnia Deus honoraris, et omnium A eris in paradiso (*Luc. xxxii.*), et de qua cantat Ecclesia : « Gaudent in celis auiumæ sanctorum. » Tertia portio, quam in sanguine ponimus illam Ecclesiæ partem significat, quæ calicem Domini bibit, id est Christi passionem imitatur, cum apostolis a Domino dictum est : « In me pacem habebitis, in mundo autem pressuram habebitis (*Joan. xvi.*). » Facta communione sacramenti et completa oratione, quæ subnectitur Dominicæ orationi, communicat sacerdos et ministri, certis [cunctis] diebus fideles populi. In qua reiterum significatur unitas capitii, id est Christi et Ecclesiæ, id est corporis Christi, sicut ipse dicit : « Qui manducat carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo (*Joan. vi.*). »

Hac una participem voce se faciens omnium charismatum, quæ sacerdos multiplici sacramentorum diversitate studuit impetrare, jam ergo quasi mutato habitu, quo utebatur dum sacra mysteria tractaret, mutat vocem : et deinceps tanquam in exteriori æde, quæ restant sacramenta missæ perfici, hortauit secum populum ad faciendam Dominicanum orationem, qua et sacramentorum consecratio perficiatur et populus ad perficiendum eadem sacramenta orando præparetur. Sequitur inde sacramentorum communio, quam ex Domini nostri traditione accepimus, qui corpus suum propriis manus consecratum, fregit, et discipulis suis distribuit. In qua fractione possessionem suam designavit mox futuram, et sigillum veterum scripturarum, sub quo spiritualis intelligentia supersubstantialis animæ patis cludebatur, aperuit. Quod vero idem corpus discipulis distribuit, incorporandam sibi Ecclesiam celesti victuram pane figuravit. Hoc et in oblatione summi sacerdotis præfiguratum fuit, qui de fragmentis similaginis oleo conspersæ, mane et post meridiem offerre jubetur, ut 283 interni panissuæ, quæ mane, id est primitus in littera latebat, post meridiem, id est luce veritatis apparente, credentibus misericorditer gustanda præberetur. Nos quoque non otiose sacramentum corporis Christi in tres partes dividimus, quia et Christi passionem per hoc commemoramus præteritam, quam ille significabat venturam ; et hoc numero tria intelligimus, quibus capitii (id est Christi), et Ecclesiæ unitatem commendamus : prima enim portione, substantivum Christi corpus figuramus, quod Sabbato quievit in sepulcro, de quo ipse Dominus dicit in psalmo : « Caro mea requiescat in spe (*Psal. xv.*). » Et sequentibus verbis suam promittit resurrectionem, et ad dexteram Patris concessionem. « Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Notas mibifecisti vias vitæ, adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua usque in finem (*ibid.*). » Secunda portio, quam cum prima in patena ponimus, illam Christi corporis, id est Ecclesiæ partem significat, quæ jam cum capite suo quasi in sabbato quiescit, et unam jam immortalitatis stolam possidet, in qua illum latronem credimus esse, cui in cruce confitenti Dominus dixit : « Hodie tecum

B consideratione trium portionum supra memoriarum, dum sacramenta sumuntur, ter Agnus Dei a choro cantatur. Primo orat Ecclesia agnum non figurantem istum agnum, sed verum tollentem peccata mundi, ut inter ejus membra numeretur, cujus corpori communicat et sanguini, id est, ut adhæreat ei tanquam capitii. Orat secundo eundem agnum, quatenus societur illi parti corporis Christi, quæ jam cum capite quiescit in pace. Hoc superioribus oravit sacerdos, cum memoratis apostolis et martyribus addidit : « Intra quorum nos consortium non æstimator meriti, sed venia, quæsumus, largitor, admitte. » Tertio orat eundem Agnum, ut mundi, pressuris non supereret, et malitia, quod superius comprehendebat oratio Dominicæ : « Et ne nos inducas in temptationem, sed libera nos a malo. Amen (*Matth. vi.*). » Et hoc ipsam continet Dominicæ orationi connexa oratio. Nihil jam restat de carnis agni, quod non assumptum haec oratio. Devorat caput, cum scipsam facit ei corpus ; devorat intestina, cum computari vult et concorporari inter intima ejus membra ; devorat pedes, dum illos sibi incorporare studet, qui cum capite laboraturi sunt in terra. Unde in hac tertia oratione, pacem sibi dari poscit Ecclesia. Redit post haec sacerdos ad dexteram partem altaris, et ibi officium Missæ consummat significans quia « cum plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel salvus erit (*Rom. xi.*). » Notandum est quod post conrectata et sumpta sacramenta, sacerdos antequam se convertat ad couventum Ecclesiæ, qui tantæ sanctitatis participatione mundatus esse debuerat, tanquam a contactu immundæ et moribundæ rei manus lavat, et in locum sacrum huic cultui deputatum, ipsa aqua vergitur, quæ omnia sine magno rei sacramento fieri non videntur. Ubi mihi occurrit, quod huic facto concinit, videlicet, quod sacerdos in die propitiacionis, postquam cremata fuerant carnes vituli, et birci extra castra, non ante in castra revertetur, donec vestimenta ejus et carnes ejus, quæ exteriora et interiora significant, abluerentur. Et tamen ita lotus secundum legem, usque ad vesperam immundus re-

putabatur. Qui enim carnes victimarum extra cas- tra cremabant, Christi passionem extra civitatem factam præfigurabant. Nostri autem sacerdotes passionem, quam illi, ut dictum est, præfigurabant, in celebrationibus missarum factam esse commemorant, et tamen se immundos usque ad vesperam, id est, quandiu vivunt, et tantis mysteriis exsequendis indignos se judicant.

Unde ait beatus Joannes : Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est (*I. Joan.* i). » Inde et Dominus in Evangelio : « Cum feceritis quæ præcipio vobis, dicite quia servi inutiles sumus : fecimus quæ facere debuimus (*Luc.* xvii). » Idcirco manus lavant, et aquam ablutionis honeste tractant, per quod altitudinem sacramenti honorant, et indignitatem suam tali ablutione commemorant. Ita et sacerdos antequam ad sacramenta tractanda accedit, manus lavat; sicut pontifex Sancta sanctorum ingressus, introitu tabernaculi testimonii manus suas lavabat, et sic ad incendenda aromata veniebat. Hec munditia exhibetur exterius, sed interiorius perfici jubetur, quia « omnis gloria filiæ regis ab intus (*Psal.* xliv). » Non enim lumen manuum nostrarum sacrosancta sacramenta contaminat : sed nos, qui nisi correctis moribus et castigatis actibus ad ea tractanda et sumenda accedamus, non inde medicinam vitæ accipimus, sed judicium mortis incurrimus. Testis est Apostolus, dicens : « Qui indigne manducat et bibit (*I Cor.* xi). » Unde satagendum est, ut, sicut exteriora abluuntur inquinamenta manuum, sic interiora purgentur illecebrosa desideria mentium. Sequuntur dehinc orationes, in quibus fit perceptorum beneficiorum commemoratio, et gratiarum actio : que due sunt tanquam cineres vitulæ extra castra combustæ, quos repavit homo mundus ab interfectione Christi in loco mundo, id est, retinet in corde mundo. Extra castra, id est, extra observantiam Judaicam, extra quam fides Christiana enituit. Quibus omnibus expletis, dicit sacerdos vel Levita : « Ite, missa est, » id est, meditatio et intercessio quam ministraverat [insumpserat], consummata est. Possent quæ scripsimus, multis veterum figuris explicari, et multis expositionum diversitatibus dilatari, multis schematum phaleris exornari; sed non fuit propositum nostrum in hoc opusculo ita exsequi, et plantare nemus in domo Domini. Tantum fuit propositum nostrum, convenientiam querere inter vetus et novum sacerdotium ut quod ibi multiplici sacrificiorum ritu præfigurabatur, in novo sacerdotio paucissimis et factu facilimis et augustissimis sacramentorum observationibus completum esse monstretur. Nec nos bæc sufficienter fecisse confidimus de eo, qui per quendam sapientem dixit : « Pertransibunt plurimi, et multiplex erit scientia (*Dan.* xi), » quia contemporanei nostri vel successores, nostra pia præsumptione provo-

A cati, prout 28.1 eis Deus donaverit, dicent majores majora, et meliores meliora; et si quid impolitum vel minus perfectum, quantum ad propositum meum, in hoc opusculo invenerint, parcent charitati, que forsitan ad unguem dicere non valuit quod voluit.

SERMO VI.

Quare Deus natus et passus sit.

Corruptio peccatis originalibus et actualibus mundo, mundi Conditor secreto et mirabilis consilio per mysterium Verbi incarnati ejusdem mundi lapsum voluit reparare : qui eo verbo, quo potuit de nihilo cuncta creare, potuit quæ perdita fuerant reformare : « Ipse namque dixit et facta sunt : ipse mandavit et creata sunt (*Psal.* xxxii). » Ilanc ejus potentiam non credimus minoratam, non credimus immutatam, « apud quem non est transformatio, nec vicissitudinis obumbratio (*Jac.* i) : » quo minus esset potens et supiens in reformando, quam fuerat in plasmando (*Luc.* i). Omnipotens quippe figuli manus, cuius « universæ viæ misericordia et veritas (*Psal.* xxiv), » quæ lumen de terra levatum, rationalis naturæ dignitate sublimaverat, sic voluit ruinam vasis fragilis reformare, ut nec peccatum hominis diritteret impunitum, quia justus est : nec insanabile, quia misericors est. Si justus tantum esset, cuius sapientia « attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter (*Sap.* viii), » potuit sua fortitudine adversus seductorem humani generis contendere, et ovem perditam ad gregem reductam, suo Domino restituere : sed hoc modo videretur eminentiam tantum ostendisse virtutis suæ, non medicinalem misericordiam impendisse redemptis : nec appareret, quanta charitate conditor creaturam diligebat, a qua se diligendum esse multiplici beneficio expetebat : quotus miser homo, præcedente gratia, obtineret etiam per meritum, quod ei male merito reprehendebatur indebitum. Quod ergo Dei sapientia potuit facere sapienter et fortiter, voluit facere suaviter, uniens sibi infirmitatem carnis nostræ, quam primo in se sanaret, et per hanc quasi medicinalem confectionem generi humano sanitatem restitueret : non quod non potuit aliter fieri, quantum ad peritiam et potentiam medici : sed quia non potuit commodius autidotum procurari, quantum ad complexionem ægroti. « Quod enim infirmum est Dei, fortis est hominibus : et quod stultum est Dei, sapientius est hominibus (*I Cor.* i). » Hæc conversatio [causa] nobis specialis esse videtur, cur Dei Filius hominem induere voluerit, et inter homines conversari, ut mortalitatem quam a nobis acceperat, moriendo superaret; et naturam nostram supra primæ originis dignitatem reparatam secum ad immortalitatem revocaret, ut eo sequeretur humilitas gregis, quo præcessit celsitudino pastoris. Sic radius solis humorem, quem ad se trahit, exsiccat : ipse tamen virtutem caloris

sui et splendoris nec minorat, nec immutat. Sic A derentur, ita corpus per omnia membra sua in cruce distenderetur, et totum quod reatu paterni delicti contractum fuerat, hujus emplasti malaxatione consolidaretur. Sed huic medicamento per similia composito admistum est medicamentum factum per oppositum. Nam hic sanavit obedientia, quod ibi corruperat inobedientia: et quod ibi contaminavit gulæ oblectamentum, hic reformativit crucis tormentum. Continetur in hac crucis figura altius sacramentum: quod quanto est altius, tanto est attendendum diligentius. Intelligitur namque in latitudine crucis dilectio proximi quem non tantum usque ad amicos, sed etiam extenderat est usque ad diligendos inimicos. Intelligitur quoque in ejusdem longitudine longa et perseverans laborum et persecutionum sustinentia, quam patienter ferre debet ad patriam spirans nostra peregrinatio, tam pro dilectione proximorum, quam pro exhibitione omnium bonorum operum. Figuratur simili ratione in altitudine ejus, eminentia spei penetrans usque ad interiora velaminis, ubi 285 visione pacis perfruentur, qui hic a cibis Babyloniae multipliciter exercentur: donec in libertatem gloriae filiorum Dei, a servitute corruptionis hujus liberentur.

Significavit hanc latitudinem charitatis Dominus Jesus in cruce, caput ad orientem subrigens, pedes ad occidentem submittens, manus ad aquilonem et austrum extendens, ut adimpleret quod de se ante passionem suam praedixerat: « Cum exaltatus fuero a terra, » id est, cum crucifixus fvero, « omnia traham ad me ipsum (Joan. xn), » id est convocabo ad me totum mundum. Hoc sacramento crucis, sanctus Elisæus filium Sunamitidis, os ori, manus suas manibus ejus applicans, suscitavit, et vivum matri restituit (IV Reg. iv). Ejusdem virtute sacramenti, Moyses in deserto bis silicem virga percussit, et sicuti populo aquam de petra produxit. Bina quippe percussio duorum lignorum figurate intelligitur in cruce facta compactio. Bis ergo petra percutitur, cum Christus, de quo dicit Apostolus: « Petra autem erat Christus (I Cor. x), » in duobus lignis crucis extensus, lancea perforatur. De hac petra aqua profluxit, cum sanguis redempcionis et aqua baptismatis quibus in novum hominem transformamur, de latere Christi manavit. Præterea inter has crucis dimensiones, solerter attendenda est crucis profunditas, quia profundum est mysterium crucis: in quo multorum, qui sapientes videbantur esse, ingenia defecerunt, qui hoc ausi sunt reprehendere, quod non potuerunt humana ratione comprehendere: videlicet, cur verbum Deo patri coeterum, omnia continens, omnia impleas, in assumpto homine totum se incluserit, et tamen totum mundum regere, completere et continere non desierit, non satis considerantes quod valet in minori, multo magis posse valere in majori, cum vox una et tota de ore loquentis prodeat, et tota ad aures multorum perveniat. Quide hac quæstione scrupulosius disputant, et tanquam clauso ostio ad parie-

tem palpant, audiant primum dicentem Apostolum : *A* exhibuit se sacerdotem, et fecit seipsum sacrificium, « O homo, tu quis es qui respondeas Deo ? » (*Rom. ix*). Deinde mitescant, et cum pietate pulsent, ut aperiatur eis, et intelligent justum fuisse conditorem in condemnando, et misericordem in redimento : nec potuisse sanari sine misericordia, quod iuste condemnaverat Omnipotens justitia. Hinc consequenter advertent, cum usque ad captivati hominis paupertatem et crucis ignominiam se humiliaverit divina omnipotencia (*Philip. ii*), quæ in paradiso reum hominem iusta condemnaverit sententia. Cum enim perpetrata a Domino argueretur inobedientia, non se humiliiter, ut culpa exigebat, accusavit, sed auctorem superbe accusavit dicens : « Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de fructu, et comedii (*Gen. iii*). » Hac dicendo, se putavat excusatum et creatorem, mulieris conditorem, quæ ad peccandum virum traxerat, esse inculpatum. Qui si humiliiter se accusasset et in auctorem suum culpam non retorsisset, a paradiso non exulasset. Erat autem contra divinam justitiam, si reum impenitentem in pristinum gradum restituisset, et non usque ad dignum pœnitentiae fructum qua vellet ratione compelleret. Divina itaque sententia morti est adjudicatus, et cum tota posteritate, quæ de lumbis ejus erat processura, ejectus est de paradiso, et ærimum condannatus exilio : et qui sine pœnitentia in statum suum redire non poterat, movendus et admonendus erat ad pœnitentiam, ut reformaret voluntarium subdita humilitas [voluntaria et subjecta humilitas], quem corruprat male erecta iniquitas. Non enim conveniens erat, ut invitius traheretur ad pœnitentiam, qui spontaneus corruerat in peccatum : ne itidem ingratus existeret sua reformationi, sicut extiterat prima conditioni. Provisum est igitur tale medicamentum, quale conveniens agrot, quo duritiam tumoris sic emolliret, ut mollefactus, sponte mortiferum virus effunderet, dicente Psalmista : « Elfundite coram illo corda vestra (*Psal. LXI*) », id est, per confessionem ejicite de conscientiis vestris omnia immunda. Quod quandiu tardavit facere mundus, tandi remansit immundus. Ut ergo hoc fieret, misit medicus noster præcōnes et testes suos ante se legislatores et prophetas, qui corda auditorum ad pœnitentiam præpararent, et ei in tempore gratie testimonium perhiberent. Venit ipse medicus in tempore plenitudinis, publice prædicavit causam adventus sui, factus est doctor medicinæ, dicens : « Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum (*Matt. iv*). » Et item : « Qui crederet et baptizatus fuerit, salvus erit (*Marc. vi*). » Hoc concilium medicinæ acceperunt multi. Contemptoribus placuit adhuc magis sibilus serpentis perimentis, quam persuasio medici redimenti [redemptoris]. Filius vero adoptionis audivit, et obaudivit voci promittentis, qui in paradiso non obedierat præcepto mortem comminantis. Expleta dispensatione doctrinæ suæ, et cætitate in Israel ex parte perdurante, tandem exhibuit se medicum, et fecit de seipso medicamentum :

B ratus est jumentis insipientibus, et similiis factus est illis (*Psal. XLVII*). Postquam vero ad se reversus est, et per dilectionem redimenti, et eruditio nem admonentis cognovit de quanta corruiisset gloria, et in quanta versaretur miseria, expertus est quod magna indigeret misericordia, et impletum est quod dicit Psalmista : « Multiplicata sunt infirmitates eorum, postea acceleraverunt (*Psal. XV*). » Prædicta est exinde virtus crucis per universum mundum, que partibus suis per quatuor mundi partes est extensa, et totum mundum sua malaxatione complexata complevit. Nec jam potuit ex toto mundo esse ingratius, qui tanta fuerat charitate sanatus. Crucifixus noster a morte surrexit, cœlos ascendit, crucem nobis in memoriam sue passionis reliquit. Crucem reliquit ad sanitatem, crucem reliquit ad sanctificationem. Hoc signo dæmones fugantur, hoo antidotum sanitates perficiuntur ; hoc signum præsidium amicis, obstaculum inimicis. Hujus crucis mysterio rudes cathechizantur, eodem mysterio fons regenerationis consecratur : ejusdem crucis signo per manus impositionem baptizati, dona gratiarum accipiunt; cum ejusdem crucis signi charactere basilice dedicantur, altaria consecrantur, **286** altaris sacramenta cum interpositione [impositione] Dominicorum verborum conficiuntur. Sacerdotes et Levites per hoc idem ad sacros ordines promoventur, et universaliter omnia sacramenta ecclesiastica in eis perficiuntur. Qui hoc mare magnum et spati ossum, in quo sunt reptilia, quorum non est numerus, absque naufragio transire dederat, crucem sequatur, crucem teneat, et eam non deserat, donec ad optatum salutis portum perveniat. Hoc cursum nostrum dirigit, hoc agnem nos instruit, hoc in lactamine adjuvat, hoc ad victoriam provehit, hoc maleficia destruit : et omnia dæmonum machinamenta ad nihilum redigit. Et quod faciebat in terris corporalis Christi præsentia, hoc facit cum fideli invocatione nominis Christi victoriousæ crucis insignita memoria. Longum est per singula virtutem crucis exponere. Qui vero in angaria, Christi crucem portat, poterit plura de ejus virtute experientia cognoscere, quam possit sermo retexere, vel humana cogitatio comprehendere.

SERMO VII.
De Adventu Domini.

Quoniam præsentium observatione dierum, utrumque Christi adventum celebramus, distinguendum est fraternitati vestre, quid hac observatione præteritum debeatis credere, quid futurum exspectare, quatenus exspectatio futurorum, per timorem sollicitos vos compescat a malis: præteriorum autem fides, per charitatem non tepentes confirmet in bonis. Dominum enim jam in forma servi venisse, ut judicaretur, nemo est vestrum qui dubitet: eum in eadem forma venturum ut judicet, nemo est vestrum qui neget. Primus ergo adventus ejus occultus, secundus manifestus. De primo enim adventu ejus ita legitur: « Et homo est, et quis cognoscet eum? » (*Psal. lxxxvi.*) Et in Evangelio: « Lux in tenebris lucet, et tenebrae cum non cognoverunt (*Joan. i.*), » et multa in hunc modum. De secundo autem ita habetur in psalmo: « Deus noster manifeste veniet, et non silebit (*Psal. xlxi.*) » Primo quidem adventu siluit, non a præcepto, sed a iudicio. « Cum enim malediceretur, non maledicebat: cum percuteretur, non comminabatur (*I Petr. ii.*; *Isa. lxi.*), » et sicut agnus coram tondente se sic non aperuit os suum. Secundo non silebit, cum unicuique reddet secundum opera sua. Ita enim dicturus est eis, qui a sinistris ejus erunt: « Ite, maledicti, in ignem aeternam (*Matth. xxv.*) » Ita vero his qui a dextris ejus erunt: « Venite, benedicti Patris mei: percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (*ibid.*) » Primus adventus humilitate et mansuetudine, secundus cum terrore et maiestate. De primo enim per prophetam dicitur Ecclesiæ: « Ecce rex tuus venit tibi mansuetus et humilius (*Zach. i.*; *Matth. xxi.*) » De terrore secundi ita dicitur in psalmo: « Ignis in conspectu ejus exardescet, et in circuitu ejus tempestas valida (*Psal. xlvi.*) » ut reprobos ad gloriam visionis ejus tempestas procul pellat, quos deinceps ignis exurat [urat]. De hac tempestate scriptura est: « Tollatur impius, ne videat gloriam Dei [*Isa. xxvi.*] » Deigne autem, cui tradendis sunt reprobi, ita dicit Dominus per Moysen: « Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima (*Deut. xxxii.*) » Cum maiestate quoque se venturus ad judicium ipse sic dicit: « Cum venerit Filius hominis in maiestate sua, congregabuntur eum omnes gentes (*Matth. xxv.*) » Primo adventu venit impios justificare, secundo venturus est impios condemnare. Primo venit aversor revocare, secundo conversos glorificare. Primo adventu Christus pro impiorum indebet morti traditus est, secundo impiorum debitæ morti traditur est. Primo adventu venit nos intus reformare ad imaginem Dei. Secundo autem « reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ (*Philip. iii.*) » Sicut enim per primum hominem terrenum, peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors (*Rom. v.*), ita congruum erat, ut per secundum hominem cœlestem, homo primum a

A peccato justificaretur, postmodum per eumdem immortalitatì restituueretur (*I Cor. xv.*). Eo enim ordine quo perierat, eo ordine reparandus erat. Prima quippe mors, prævaricatio; ex qua generata est secunda, per subtractionem animæ carnis corruptio. Ita ergo prima resurreccio, justificatio; secunda, in immortalitatē carnis corruptæ, reformatio. Quia vero uteqrne adventus nostræ restauracioni fuit necessarius, utrumque sub unius temporis observatione sancta venerari consuevit Ecclesia ut, in eboata prioris beneficia recolat cum gratiarum actione: consummata vero futuri adventus bona, cum pia exspectet trepidatione. Idcirco ea quæ de uteqrne Domini advento in lege et prophetis et psalmis et Evangelio scripta sunt, bis quatuor hebdomadibus specialius legendo et cantando recitantur in Ecclesia, ut bis quatuor testimoniorum generibus, de perceptis beneficiis ad gratiarum actionem muniamur [monemur], ad futuram vero sollicitudine non pigra preparamur. Conservamus igitur primam innocentia stolam, quam in primo adventu recipimus, ut cum ea ad nuptias patrisfamilias occurentes, alteram quoque stolam immortalitatis percipere mereamur. Mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus: ut quem redemptorem latè suscipimus, venientem quoque judicem securi videamus. « Dies Domini, » sicut ait Apostolus, « quale sit opus uniuscujusque declarabit, quia in igne revelabitur (*I Cor. iii.*) » In die quippe Domini iste aer terra vicinus, quoque aquæ diluvii ascenderunt, igne replebitur: per quem transibit omnis resurgens, qui ante tribunal Christi præsentabitur. Sicut vero ignis aurum et argentum aut probat, aut purgat: sic ignis iste resurgentium opera perfecta probabit, imperfecta purgabit. Sic enim dicit Apostolus: « Si cujus opus manserit, igne probabitur: si cujus opus arserit, ipse salvus erit, sic tamen quasi per ignem (*ibid.*) » Hæc scientes, charissimi, præparemus nos in [ad] adventum judicis: ut non quod condemnem, sed quod coronet, in nobis inveniat. « Præoccupamus adventum ejus in confessione (*Psal. xciv.*) » plangamus mala quæ fecimus: statuamus judices conscientias nostras adversum nos, quia sicut ait Apostolus: Si nos judicaremus, non utique judicaremur (*I Cor. xi.*) » Summus enim Pontifex, qui seipsum pro nobis obtulit Deo Patri, adhuc interpellat pro nobis ad dexteram Patris (*Hebr. ix.; Rom. viii.*): adhuc reservat peccantibus locum venie, qui aversis et non reversis postmodum solum reservat locum vindictæ. Dum igitur tempus habemus, vite munus vindictam prioris vitae per correctionem [vite correptione], quæramus misericordiam per observantiam justitiae ne postremo adversum nos districcus judex sedeat, qui nunc pius pontifex pro nobis interpellat Jesus Christus Dominus noster (*ibid.*).

287 SERMO VIII.
De Nativitate Domini.
In divinæ miserationis magnitudinem libet aciem

mentis intendere, et quantum rationalis creatura suo debeat Redemptori, ex beneficiorum commoratione colligere. Primo quidem quia hominem cum non esset, mirabiliter de terra plasmavit, deinceps cum astutia serpentis et fallacia mulieris perditus esset, mirabiliter reformavit. In plasmando mira potestas, in reformando mirabilior potestatis apparuit humilitas. Nec enim adeo humana miratur infirmitas, si potens aliquis innumeros servos sua conditioni servituros potenter acquirat, quam si eosdem fugitivos interim abscondita potestate, minis remisisse, indebet humilitatis blandimentis revocatos apprehendat. In primo statu conditionis homo desipiens, quia timuit potestatem, non dilexit majestatem : appetivit libertatem, incurrit servitutem : et qui perobedientiam potuit deificari, ex hoc ambiens vanitati meruit subjungari. Benignus ergo conditor nolens perire quod creaverat, in habitu servi conservis apparuit, ut familiari colloquio insinuaret majestatem, excitaret ad charitatem. Facto collarulo de terra et saliva, cœci nati oculos aperuit, quia Dei sapientia, in unitate personæ nostre naturæ conjuncta in humano genere cœcato a prima origine intellectum, quo Deus cognosceret, et amorem quo agnitus diligenter, reformavit, ut jam multiplici beneficio obligatum eum non amare non posset, cuius tam multa beneficia in se præcessisse cognosceret. In beneficio enim primæ conditionis, sapientia et virtus conditoris enituit : in beneficio autem reconciliationis, quo aversos et male meritos ad se revo- cavit, penas remisit, præmia recompensit, quantum, quod condidit amaret, evidenter ostendit, et sic in iis quos prior dilexerat, ignem suiamoris accendit. Agnovit enim ægrotus medicum suæ salutis affectuosum et peritum, miratus et humiliatus, miratus et sapientiam, dilexit sanitatem. Agnovit quod pretiosum esset antidotum, quod cum fecerat medicus suus ad evadendum morbum tam acutum, tam inveteratum : etiam ingratuus esse non potuit, qui tot beneficia sui Redemptoris accepit. Humilitatem quippe agnovit, quia ipse medicus noster infirmitate carnis nostræ tanquam in lecto discubuit infirman- tium, ut experiret quid sanandum infirmis suis esset necessarium. Sapientiam quoque hujus medici novit ægrotus, quia juxta rationem medicinæ, in quibusdam sanitatem confulit ægrotis per similia, in quibusdam morbus evacuavit per contraria. Per similia quidem, quia natus est ut renasceremur; infirmatus est, passibilia nostra mortalitatis perferendo, ut nos ab omni passibilitate servaremur; crucifixus est, ne nos cruciatibus æternis subjiceremur; mortuus est temporaliter, ne nos in æternum moreremur; suscitatus est, ut ei consuscitaremur : ascendit, ut per suam ad dexteram Patris sessionem secum traheret devoti gregis humilitatem. Si vero quibus contrariis contrarios morbos evacuaverit, attendatur, videmus quia per personam servi nostram reparavit libertatem, per humilitatem suam dejecit antiqui hostis superbiam, per suam obedientiam

A nostram sanavit inobedientiam. Hæc omnia et verbo docuit, et exemplo probavit, ut quæ imitanda proposnit, obediente impleremus; quæ speranda promisit, sine hæsitatione speraremus. Quantum autem præmium pro nobis redimendis solverit iste medicus. a montibus audiamus. De profundo enim clamat ille mons altus, cui montium commissæ sunt claves regnicolorum. Non enim corruptilibus auro et argento redempti estis de vana vestra conver- satione, sed pretiosis sanguine agni immaculati (*Matth. xvi; I Petr. i.*). Huic consonat aliis mons, a sole justitie illustratus doctor gentium: Empti ostis pretio magno, glorificate Deum et portate in corpore vestro (*I Cor. vi.*). » Agnus iste immaculatus non ille est, qui in veteri sacrificio requirebatur absque macula varietate de pecoribus natus : sed verus et innocens, de immaculato virginis utero generatus; non ille, cuius sanguine postes tingebantur, sed in cuius fide fidelium frontes crucis impressione si- gnantur; non ille, cuius sanguis sacerdotum manus fundebatur, sed qui a seipso sacerdote vero pro salute nostra offerendus præfigurabatur. Neque enim æque digna hostia, æque munda potuit inveniri, quæ pro nobis emundandis offerretur, neque sacerdos æque dignus, æque mundus, a quo tam digna hostia digne offerretur. Ipse enim de seipso sic ait: « Nemo tollit animam meam a me, sed ego pono eam, et iterum summo eam (*Joan. x.*). » Iste agnus sine macula et ruga virginem sibi sponsam sociavit, sicut ibi matrem virginem antea sanctificavit. Unde nativitas, qua temporalius natus est Christus, non dis- similis est nativitatibus, a qua spiritualiter nascitur Christianus. Sicut enim Christi mater virgo conce- pit, virgo peperit, virgo permansit, sic mater Ecclesie Christi sponsa, lavacro aquæ in verbo Christianos populos quotidie generat, ut virgo permaneat. In illa carnis integritas, in haec commendatur fidei puritas. Audamus Paulum amicum sponsi casto amore zelantem sponsam non sibi, sed sponso Ecclesie Corinthiorum sic dicentem: « Amulor enim vos Dei amatione, despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo (*II Cor. x.*). » Hic quidem pignore spiritus subarrata in integritate fidei, in morum honestate, fidei virgo est de spe ad spem producenda, ut ibi plena jucunditate in pleno sponsi amore gaudeat, cuius arcæ [artes], contem- pta omni serpentis seductione, conservat. Quomodo autem matrem carnis suæ sanctificaverit, deinceps audianus, ut inde lector catholicus, immundus confutetur hereticus. Omnem quippe nevum tam originalis, quam actualis culpæ in ea delevit; sicque carnem ejussumens, eamdem in divinam munditiam transformavit. Etenim sic ait Scriptura: « Deus noster ignis consumens est (*Deut. iv; Hebr. xii.*). » Sicut ergo ignis materialis omnem materiam quam assumit, mundans, in se convertit; sic materiale, carnis nostræ quod divinus ignis assumpsit, divinitatis expers esse non potuit, quatenus, quod Deus est per naturam, hoc inciperet habere per gratiam.

Prima etenim humani generis parens, quia serpentinae persuasionis virtus exceptit, duplice maledicto succubuit, ut et cum viro mortem incurret, et ut filios quos carnis delectatione conciperet, cum dolore parturiret. Hujus maledictionis omnes filii Evae haeredes successerunt, et omnes filios suos sub necessariae mortis condemnatione genuerunt. Sola haec mater, quae non sibilis serpensis, sed angelis nuntiantis verbis creditit benedictionem, quae utrumque maledictum excluderet, audiens promeruit: «Benedicta tu in mulieribus (*Luc. xiv.*), » quia nec per concupiscentiam ~~288~~ carnis concipies, «nec filium in dolore paries: et benedictus fructus ventris tui (*ibid.*), » ipse videlicet filius qui nec ex sanguinibus, neque ex voluntate viri natu*s*, non necessitate, sed voluntate temporalem subiit, et ab aeterna nos morte liberavit. In hac Cbristi Nativitate Deus homo natus est, ut homines renascerentur dii. In hac inclinatur divinitas, ut sublimetur humanitas. Inclinans se Deus tanquam humilis et fortis adjutor, quasi humerum supponit ad sublevandum, et inter tantam dissimilitudinem corruptibilis naturae et incommutabilis substantiae, personam suam utriusque naturae partipem, mediaticem opposuit, quae per id, quod nobis habet aequalē, sublevaret, et tanquam de larta carnis lippientibus oculis, et solem nisi sub nube videre volentibus, temperati luminis jubar effudit, et ignorantie nostrae tenebras illustravit. Misericordia enim homo ad imaginem Dei conditus, «cum in honore esset, non intellexit: et «idea» similis factus est jumentis insipientibus (*Psal. xlviii.*)». Hac iuncta fenum, quo alerentur, non babebant; panem suum comedere fuerant oblii*s*, sicut deplorans ait Psalmista: «Aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum (*Psal. ci.*)». Ideo panis angelorum factus est fenum animalium, id est alimentum simplicium, ut inde lac sugeret parvulus, unde fortis cibo pascitur angelus, sique in virile robur educatus per alimoniam lactis, quandoque pertingat ad internum et aeternum gustum divinæ majestatis, id est, quod «Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (*Ioan. i.*)». Verbum Domini in principio apud Deum contempletur cum angelis, interim per speculum in enigmate, postea vero manifesta visione. Hic sicut in via, ibi sicut in patria; hic beneficia per medicum nostra salutis sapienter, fortiter, mirabiliter et misericorditer nobis esse collata gaudemus. Horum recordatione peregrinationis nostræ labores relevemus, quatenus sic longanimiter militemus in via, ut donarium recipiamus in patria.

SERMO IX.

De Circumcisione Domini.

Dominici Natalis hodie diem celebramus octavum; in quo puer Iesus a parentibus carnis suæ, carnale suscepit circumcisionis sacramentum. «Non enim, sicut ipse ait, legem venerat solvere, sed adimplere (*Math. v.*). Legem quidem adimplevit, quia de fæce carnalium observationum spiritualem intellectum eliquavit, et quedam ardua precepta moralia,

A qua Judæis propter imbecillitatem suam remissa fuerant, in Evangelio præceptis eorum supperaddit, et ipsas observantias carnales usque ad tempus correctionis carnaliter observavit. Inde est, quod puer parentibus octava die circumcisus, quadragesimo die ab eisdem cum legalibus hostiis in templo est presentatus (*Luc. ii.*). Juvenis etiam ad diem dedicationis, et ad cæteros dies festos Hierosolymis, sicut in Evangelio legimus (*ibid.*), frequenter occurrat, et in nullo sacramenta illa legalia refutavit: donec in sancto die cœnæ immolatae veteri Pascha, vetus sacerdotium in novum commutavit, quando seipsum convivam et convivium exhibuit discipulis. «Translatò ergo sacerdotio, sicut ait Apostolus, necesse erat ut fieret etiam legis translatio (*Hebr. vii.*).»

B Et hoc erat tempus correctionis, quando renovandæ erant carnales umbræ, sub quibus natus et usque ad virilem etatem educatus est Christus. Unde dicit Apostolus: «Postquam venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, natum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, radimeret (*Gal. iv.*)». Si enim aliquis observatione extraneus, scientibus legem, sacramenta legis exponeret, quis ei auditum præberet? Recto ergo ordine magisteri, prius voluit auditor legis esse quam doctor: prius eam servare quam ejus sacramenta reservare, ut per vitam et doctrinam suam, ipse esse cognoscetur, cui testimonium dabant lex et prophetæ. Nunc ergo, quia quasdam causas reddidimus, quare sub lege natus sit Dominus, de circumcisionis sacramento, quam in manibus habemus, quæ Dominus dederit, pertractemus. Octava et circumcisione uni concinunt sacramento. Octava in Scripturis, pro aeternitate ponit consuevit. Sicut enim septenarii numeri circuitu rerum temporalium volubilitas, ita per octavam, quæ septenario succedit, congrue designatur aeternitas. Unde non inconvenienter colligitur, quia sicut præcedenti septem dierum spatio temporem Christi Nativitatem representavimus, qua venit inter homines hujus exsilii mala perferre, et languenti mundo sua bona conferre: ita præsentis octava, Christi Nativitatem in figura celebravimus, quo in aspetto homine transivit de hoc mundo ad Patrem, qua transformata est ejus caro de corruptione in incorruptionem, de mortalitate in immortalitatem. In carne illius jam absorpta est mors in victoria (*1 Cor. xv.*), quam sicut in ea completam certa fidem jam credimus, ita in nostra carne futuram certa spe non dubitamus; ita enim dicit Apostolus: «Si complantati sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus (*Rom. vi.*)». Quæ autem sit illa mortis similitudo, audiamus ab ipso: «Consequunt enim sumus ei per baptismum in mortem, ut quomodo Cbristussurrexit a mortuis per gloriam patris, ita et nos in novitate vita ambulemus (*ibid.*)». Hæc mortis similitudo, perfecta est peccati abolitio, novitas vita, observatio justitiae. Hæc ipsa est prima resurrectio in anima, de qua dicit Joannes: «Beati qui habent partem in prima resurrectione, in his

secunda mors, id est æterna, non habebit potestatem (*Apoc. xx.*). » Hæc eadem est vera circumcisio, per quam non cutem carnis petrinis cultris expoliamus, sed veterum hominem, id est veteris hominis similitudinem, Christo conformati, cum suis actibus deponimus. De qua alibi dicit Apostolus: Non enim circumcisio, quæ fit in manifesto, id est, in carne: sed circumcisio cordis, non littera, sed spiritu circumcisio vera (*Rom. ii.*). Illa ergo exterior, hujus interioris figura est, sicut de Abraham jam per fidem justificato, dicit idem Apostolus, quia « signum circumcisionis accepit signaculum iustitiae fidei (*Rom. iv.*). » Bene autem convenit octava nostra, quod circumcisio carnis in ea parte fit corporis, per quam humana mortalitas propagatur. Veræ enim circumcisio in nostra octava, id est, in generali resurrectione complebitur, cum corruptibile hoc incorruptionem, et mortale hoc immortalitatem vestietur. Sicut autem in hac parte carnis jussa est impleri carnaliter, ut significaretur implenda est spiritualiter, sic in reliquis membris corporis implenda est spiritualiter, licet non exhibeat corporaliter; quatenus, secundum Apostolum, « Non exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed arma iustitiae Deo (*Rom. vi.*). » Circumcidimus igitur aures ab illicito auditu, oculos ab illicito visu, nares ab illicito olfactu, **289** os ab illicito gusto, cor ab illicita cogitatione, linguam ab illicita locutione, manus ab illicito tactu, pedes ab illicito incessu, ne, secundum prophetam, Mors intret ad animas nostras per fenestras nostras, (*Jer. ix.*). Unde primicerius martyrum Judæis, sensus corporis ab illicitius non observantibus, dicit: « Incircumciui cordibus et auribus, vos semper Spiritum sancto resistitis (*Act. viii.*). » Quoties ergo festivitatem istam annuis recursibus frequentamus, et secundum fidem gestorum, quæ de Christo leguntur, honoremus, ut eadem ad morum justificationem et edificationem referentes, fidem firmam, charitatem non fictam, spem certam, tam diu teneamus, donec evanescat quod ex parte est, perfectionem nobis promissam comprehendere mereamur. His enim inconcussæ manentibus, dissoluta hujus habitationis domo, domum non manufactam, æternam in cœlis habeamus [habebimus].

SERMO X.

De Epiphania Domini.

Hunc Epiphaniorum diem maiores nostri tribus de causis sanxerunt haberi solemnum. Quas causas fidelis quisque cognoscit, qui Evangelicam historiam legere vel audire consuevit. De quibus pauca dicenda sunt: quomodo et divino militent honori, et quod nostræ conferant edificationi. Prima causa contigit, quam budiernum declarat Evangelium, (*Math. ii.*), quando nova stella oriente, ortum veri luminis indicante, Magi in orientis partibus excitati, Hierosolymam venerunt, et inquisito loco nativitatis Christi, præfata stella præente, et super dominum, ubi puer erat, stante, puerum invenerunt, et

A ei mystica munera obtulerunt, aurum, thus, et myrram. Primo ad edificationem fidei nostræ proficit, Quod exorta nova stella ortum divini luminis in terris apparuisse nuntiavit, ne se rationalis creatura posset ab ejus agnitione excusare, cui videret etiam elementa servire. Qua in re Judæa minus excusabilis fuit, cum eum non credens, cujus ortum ex Scripturis didicit, magos tanquam primitias gentium videt per praesentia signa commotos adorare, et mysticis muneribus honorare. Isti etenim magi, non necromantici, ut quidam putant, sed gentium erant philosophi, qui usu didicerunt ex signis significata perpendere, et ex circumstantiis rerum, cognatos eventus agnoscere. Unde congrua significazione per aurum, quod regibus in tributum dari solet, regiam nati infantis potentiam; per thus quod in Dei sacrificio adoleatur, divinam ejusdem infantis essentiam; per myrram, qua mortuorum corpora condituntur, mortalem figurare naturam. Hæc tria in Christi fuisse persona, catholica mater [*Ecclesia*] et credit et prædicat, et in celis regnante non mysticis muneribus, sed auro, thure et myrra de cordis sui apotheca prolatis honorat et adorat. Aurum etenim Deo offerimus, cum per patientiam probati, in tribulationibus non deficimus. Aurum, quippe sicut cum malleis tunditur, producit: ita pia anima, cum tribulatur, per patientiam ad meliora provehitur: et est ei tribulatio, tunsio; perseverantia, productio. Unde dicit Apostolus: « Tribulatio operatur patientiam, patientia probationem, probatio vero spem (*Rom. v; Jac. i.*). » Thus quoque ei in ara cordis insundimus, cum interno ejus amore flagrantes, per studium compunctæ et lacrymosæ orationis ei placere contendimus. Myrram quoque de nostri cordis arca proferimus, cum pro ejus amore vigilando, orando, jejunando; et alius honestis exercitiis intendendo, petulantiam carnis edomanus. Unde in Canticu cantorum dicit sponsa: « Digitæ mei distillaverunt myrram primam (*Cant. v.*). » Est quidem myrra prima, castigatio carnis, cum discretione assumpta, quæ non laudes venat ut populorum, sed ad vegetationem transit animalium. Hanc distillabant manus Pauli cum diceret: « Castigo corpus meum, et in servitatem redigo, ne cum aliis prædicaverim ipse reprobus efficiar (*I Cor. ix.*). » Nunc ista de prima Christi Epiphania, sive ad fidei, sive ad morum edificationem, pro brevitate sermonis dicta sufficient.

Alia hujus festivitatis est ratio quod Jesus, impleto trigesimo ætatis sua anno, in Jordanem venit ad Joannem, ut ab eo baptizatus, apertis cœlis, per Spiritum sanctum in columba specie apparentem, ei Paternam vocem, Dei Filius est declaratus (*Luc. iii.*). Quibus rebus et de Christi nativitate nostræ fidei veritas approbat, et de appetendo baptismō, et de ejusdem baptismi utilitate ad fidem venientium simplicitas informatur. Vita etenim Christi, vitam instituit Christiani. Cum ergo credis Christum non solum in se mundum, sed etiam scelerum mundi mundatorem, videlicet baptismi sacramentum a ser-

vo suscepisse, qua ratione quilibet mundus, quili-
bet sanctus, ne idem sacramentum a conservo sus-
cipiat, se poterit excusare? His enim omnibus ne-
cessaria est regeneratio, quorum vitiosa praecessit
generatio. Quod quia in eo non fuit, de quo legitur:
« Generationem ejus quis enarrabit (*Isa. xxiii*)? »
solummodo propter formam implendæ justitiae pos-
teris relinquendam hoc sacramentum accepit. Quod
vero eo descedente in aquas, cœli aperti sunt super
eum, et Spiritu sancto descendente in eum, Filius
Dei est appellatus (*Matth. iii*), sublimitatem Chris-
tianæ gratia valde commendat, qui in aquis bap-
tismi et flammæ gladius paradisum nobis inter-
cludens existinxit, et paradisi aditus aperitur, et
unusquisque baptizatus pignus Spiritus accipiens,
per adoptionem Dei filius efficitur.

Tertia hujus festivitatis est causa, quod Dominus anniversaria baptiæ sui die, coram positis disci-
pulis suis, bonum conjugale sua praesentia et signo-
rum suorum initio comprobavit, et eo quod in nu-
ptiis aquam in vinum mutavit (*Joan. ii*), magnum
nobis mysterium commendavit: primo, per miraculi
ostensionem, suam discipulis adhuc rudibus insinu-
avit divinitatem. Mysticæ vero aqua in vinum in
nuptiis mutata, hoc insinuat, quod quando Deus
humanæ naturæ sociatus est, et facti sunt duo in
carne una, Christus et Ecclesia, tunc lex qua hacte-
nus carnaliter fuerat observata, per dispensationem
humanitatis Christi spiritualiter est intellecta. Nos
quoque de futura et insipida veteris hominis vita
per hanc Christi et Ecclesiæ societatem translati
sumus in filiorum Dei adoptionem. Possent quidem
de his plura et prolixiora dici, et Scripturarum te-
stimoniorum comprobari; sed ne prolixitate sermonis
onerentur **290** auditores, nunc ista sufficiant.
Modestus enim cibum tanto sumit utilius, quanto
avidius: et tanto magis est fastidiosus, quanto magis
est cœpiosus. His ergo supradictis, dilectissimi,
secundum recordationem gestorum, de Christi divi-
nitate et humanitate fidem nostram confirmemus, et
his solemnitatibus, quas temporaliter celebramus,
moribus et conversatione congruamus, ut per tem-
poralia festa quæ agimus, pertingere ad gaudia
æterna mereamur.

SERMO XI.

In Purificatione S. Mariz.

Consuetudo ecclesiastica multas ex rebus gestis
retinet similitudines, quibus et rerum gestarum
repræsentat veritatem, et simplicium corda excitat
ad pietatem, ut per ea quæ foris venerantur, ad
internorum amorem rapiantur. Hinc est quod ad
recordationem Dominicæ passionis in Ecclesia cru-
ces erigimus, quod tempore Ascensionis vexilla,
triumphum Christi significantia, in eminentiori loco
ecclesiæ, tanquam in areu triumphali sublimamus,
quod sanctorum miracula, vel martyria picturæ ima-
ginatione recordamur. Ex hujusmodi consuetudine
hoc inolevit, ut hodierna festivitate fideles populi
cum cereis luminaribus ad ecclesiam procedant, et

A eadem benedictam missarum solemnitatibus sa-
cerdotibus offerant. Novit enim vestra fraternitas,
quod secundum evangelicam historiam Dominus
Jesus quadragesima die a nativitate sua, hoc est,
hodie a parentibus in templum est delatus, et ibi a
sancto Simeone susceptus, et benedictus in templo
est præsentatus (*Luc. ii*). Hoc hodierna festivitate
sanctæ representat Ecclesia. Sicut enim sanctus
Simeon in manibus accepit infirmitatem, sed intus
aguovit majestatem, infidelitatem nostræ tenebras
interiores illustrarem: sic quisque fidelis hoc sa-
cramentum repræsentans, ceram in manibus portat,
quasi carnem fragilem, sed superferri videt lucem,
exteriores hujus aeris tenebras illuminantem (*Joan.*
iv). Sicut enim caro Christi de mundissimo et
boco odore virtutum referta carne processit, et nec
in concepiendo, nec in egrediendo matris integritatem
violavit: sic cera quæ hodie gestatur fidelium
manibus, de mundis et odoriferis floribus collecta,
fructus est apis, virginis videlicet animalis, cuius
sic ut legitur, sexum nec masculi violant, nec fetus
quassant. Cum ergo eam sub hac significatione por-
tamus, Christum portemus in ore, Christum portemus
in corde, Christum portemus in manibus, ut
dimissi in pace, cum Simeon sancto salutare Dei
videre mereamur. Vultis scire quomodo Christum
portetis in ore? Ipse dedit: « Ego sum veritas (*Joan. xiv*). » Sit ergo in ore vestro veritas, absit
falsitas, absit vaniloquia, et turpiloquia, et erit in
ore vestro Christus. Sit in corde vestro charitas, et
erit ibi Christus. Sic enim dicit in Epistola sua
Joannes: « Deus charitas est: et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo (*I Joan. iv*). » Sit
in operibus vestris innocentia, ut nemini quidquam
sum suferatis. Sit justitia, ut cuique quod suum
est, tribuitis, et habebitis in manibus Christum. Ipse
enim nobis factus est a Deo, et justificatio et justi-
tia (*I Cor. i*). Hunc ergo vobiscum ad ecclesiam ap-
portate, hunc vobiscum reportate: et habebitis Chris-
tum vobiscum. Sic enim monet sanctus apostolus
Paulus: « Empti estis pretio magno, glorificate et
portate Deum in corpore vestro (*I Cor. vi*). » Quid
est Deum portare? Imaginem Dei representare,
Christum imitari. Hanc imaginem portat innocentia,
portat justitia, haec portat veritas, haec portat
castitas, haec portat sobrietas, et omnis honestas.
Sicut enim portavimus imaginem terreni, portemus
et imaginem cœlestis (*I Cor. xv*). Deponentes ergo
veteris hominis lutulenta negotia, abiciamus ope-
ra tenebrarum, et exerceamus nos in operibus lu-
cis, ut videntes opera nostra bona, glorificant pa-
trem nostrum, qui in cœlis est (*Matth. v*). His vir-
tutum ornamenti exoroemus domum cordis nostri,
ut Deum inhabitatorem habere possimus. Sic
enim hodie sub tipo sponsæ sancta monetur Ec-
clesia: Adorna thalamum tuum, Sion, et suscipe
regem regum Christum. Admonito ista, ornamenta
desiderat morum, non palliata vestimenta murorum,
ut in sanctis moribus castæ mentis amator requies-

cat Dominus, sicut in ornato thalamo delectabili sponsus. Unde etiam in Evangelio (*Luc.* xii), jubeatur lumbos praecingere, id est carnis flua freare, et lucernas in manibus tenere, id est, proximis lucis exempla monstrare, ut parati inveniamur convivio celestis sponsi interesse, et cum eo sine fine gaudere. Quod nobis misericorditer praestare dignetur Jesus Christus Dominus noster, qui pro nobis dignatus est temporaliter nasci, ut per eum possimus in aeternitate renasci.

SERMO XII.

De Septuagesima.

Scientes, dilectissimi, quia quandiu sumus in inundo, peregrinamur a Domino (*Il Cor.* v), quotidianis lacrymis oportet nos hujus exsilii mala deflere, et ad aeternam patriam toto desiderio anhelare. Sed quia Ecclesia multis honorata sacramentis, hoc publicis conventibus quotidie frequentare non valet, sub typo universi temporis commendati sunt nobis specialiter hi septuaginta dies, quibus recitatione lectionum et cantorum, casum generis humani recolimus, et mortalitatis nostrae dolores attentes, quotidie doleamus. Unde in introitu hodiernae missa sancta Ecclesia per lapsum primi parentis mortem sibi illatam esse deplorat, et in doloribus hujus vite ad haec inferiora detruse, dolore se clamat: « Circumdederunt me gemini mortis, dolores inferni circumdederunt me (*Psal.* xvii). » Ad hoc etiam significandum vocem usitatissimam in Ecclesia, « Alleluia » scilicet, ab hodierna die usque ad Pascha intermittimus, et pro hac Hebraica voce, Latinam, id est, « Laus tibi, Domine, Rex aeternae gloriae », frequentamus. Sicut enim terrena Jerusalem gerit imaginem patriae celestis: sic vox ista, a supradicta civitate quondam in Dei laudibus frequentata, signat laudes civium supernae Jerusalem matris nostrae, de quibus canitur in psalmo: « Beati qui habitant in domo tua, Domine; in saecula saeculorum laudabunt te (*Psal.* lxxxiii). » Dum ergo Latina voce, quia in Jerusalem peregrinatione Deum laudamus, exsilii nostri peregrinationem significamus. Huic significacioni septuaginta dierum concordat significatio septuaginta annorum, quibus cives terrenae hujus Jerusalem sub rege Assyriorum ducti sunt captivi, et in Babyloniam servitute detenti: que tempore Dei laudes **291** patrio more celebrare non poterant, sed exsilii sui mala desebant. Hoc Psalmista previdens propheticō more futurum, quasi jam præteritum canebat, dicens: « Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus, dum recordaremur Sion. In salicibus in medio ejus suspendimus organa nostra (*Psal.* cxxvi). » Assur quippe elatus interpretatur; Babylon, confusio; Jerusalem, pacis visio. Ergo rex Assyriorum, rex superborum, idem rex Babyloniorum, id est, inordinate viventium rex diabolus est, qui filios pacis, populum ad supernam visionem suspirantem, duro premit jugo servitutis, et quantum prævalet, retardat a reditu et introitu supernae ci-

A vitatis, de qua servitute dicit Scriptura: « Grave jugum super filios Adam, a die exitus a ventre matris eorum, usque in diem reversionis in matrem omnium (*Ecli.* xt). » Nos ergo in hac servitute detenti, quasi super flumina Babylonis sedemus, dum transitorii hujus mundi concupiscentias mentem non immergimus, et tamen flemus, quia miseri sumus, et frequenter desiderio visionis supernae et aeternae suspiramus. Unde Apostolus dicit: « Omnis creatura ingemiscit et parturit usque adhuc (*Rom.* viii). » Et nos ipsi primitas spiritus habentes, ingemiscimus, expectantes adoptionem filiorum, redemptionem corporis nostri. Hæc quidem creatura est anima de corruptione peccati ad imaginem Dei recreata, qua intra se de vanitate, cui subjecta est, gemens, et more parturientis nimio desiderio sit anxia, quod tam diu differtur a patria. Sic parturiebat Psalmista, cum diceret: « Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est (*Psal.* cxix). » Et ipse Apostolus, qui inter prima Ecclesiæ membra Spiritum sanctum accepérat, adoptionem filiorum desiderans habere in re quam jam habebat in spe, sic parturiebat, cum dicebat: « Cupio dissolvi, et esse cum Christo (*Philipp.* i). » Malorum itaque Babylonie tedium fatigati, et supernæ civitatis desiderio afflati, quasi in salicibus organa nostra suspendimus, dum, in mundi cupiditatibus radicatis oppressoribus saeculi nostri, imo contemptoribus divinæ gratiae celestis regni gaudia prædicare dissimulamus, ne margaritas spargere ante porcos, et sanctum dare canibus videamur. Unde captivati suis captivatoribus dicunt: « Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? » (*Psal.* cxxxv.) Terra aliena, reproborum est multitudo, ad supernam non pertinens civitatem, quæ more porcorum margaritas, lucidum videlicet Dei verbum, negligendo conculcat, aut more canum contra sanctum Dei, Dei verbum male credendo disceptat. Nunc bis de nostra captivitate ex antiqua et moderna significacione prælibatis, cur septuagintarius numerus sui typo universi temporis ponatur, breviter audiamus. Septenario quippe dierum circulo, totum tempus vite præsentis evolvitur, quibus nobis decalogi mandata servanda mandantur. Dum ergo decem legis præcepta in hoc vite nostræ spatio custodimus, quasi denarium per septenarium numerum multiplicamus, et septuagenarii numeri summa implemus. His ergo diebus, quod omni tempore faciendum est, specialius et propensiis gemitiis et fletibus operam demus, ut ad patriam nostram, a qua mortifera delectatione corruimus, per amaritudinem cordis et lamenta redeamus. Ibi nunc intermissum « Alleluia » recuperabimus, et cum supernis civibus Deum sine fine laudabimus: quod quinquaginta diebus Dominice resurrectionis significamus, dum in uno quoque cantu « Alleluia » frequentamus. Interim ergo lugeamus in via, ut postmodum gaudeamus in patria. Amarescat nobis quidquid dulce est in rebus saeculi præ dulcedine

Dei, et decoro domus Dei: quanto quisque præ omnibus diligit, tanto se amplius ad supernam patriam pertinere intelligat. Sic in retoro oculo stadium vite praesentis percurramus, ut bravium supernæ vocationis comprehendere valeamus. Quaenque hora in vinea Domini conducti sumus, indeficierenter pondus diei et æstus portemus, ut in vespero, diurno denario non privemur. Sic enim Dominus dicit: « Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. x. et xxiv). » Non simus stulti viatores, ut oblii patriæ nostræ, exsilium diligamus pro patria, et remaneamus in via. Non simus insensibiles, ut dolore in doloribus passibilitatis et mortalitatis nostræ nesciamus, et in ipsis doloribus medicinæ remedium non queramus. Solet enim de vita eorum desperari, qui ægrotantes se non sentiunt infirmari. Curramus igitur ad medicum salutis æternæ. Ostendamus ei per confessionem vulnera nostra, intimo clamore ad eum clamet unusquisque: « Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum: saname, Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea (Psal. vi). » Ita enim medicus noster propitabitur iniquitatibus nostris, sanabit omnem languorem nostrum, et replebit in bonis desiderium nostrum.

SERMO XIII.
De Capite jejunii.

Hodie mater Ecclesia filios suos, in quibus detrimentum se sensisse cognoscit, paterna corripit severitate, ut possit eos medicinali parcimoniam reformatos materna pietate colligere; invitat saucios ad ostendenda vulnera sua. ne, non ostensa, incurata putrescant: indicit ostendentibus diversa genera correptionum, ut secundum quantitatem vulnerum, adhibeantur congrua lomenta curationum. Audite ergo, filii, matrem vestram, iterum vos parturientem, et imaginem Dei iterum per peccatum deletam iterum reformatre cupientem. Audite eam voce angelica vobis clamantem: « Pœnitentiam agite, prope est regnum colorum (Matth. xxiii et xxiv). » Quomodo autem pœnitentiam agere debatis, Dominus prophetica voce vos admonet, dicens: « Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio et fletu et planctu, et scindite corda vestra, et non vestimenta vestra (Joel. ii). » Præcipitur adversus [forte] aversis], ut cunctis iniquitalibus suis renuntient, et conversionem suam Deo aliter placere non aestiment, quia non potest fieri ut una pars cordis vestri mundetur Deo, et altera immunda reservetur diabolo. Quomodo autem converti debatis, subinfertur cum dicitur: « In jejunio et fletu et planctu, » ut exterius carnem castigetis per jejunia, intus autem affligatis mentem per genitus et lamenta. Subditur: « El scidite corda vestra » ut intus nihil clausum remaneant quod compunctione cordis non expellat, et oris confessio non aperiat. Hoc est quod canitur in psalmo: « Effundite coram illo corda vestra (Psal. lxii), » id est, omnem immunditiam cordis vestri per confessionem evomite, ne tanquam fetidum humorem continentia vasa, remoto operculo, factorem

A tantum emittatis, et intus immunditiam retineatis. **292** Non enim coram Deo cor suum effundit qui aperit os suum in confessione, et concupiscentiam malam non auferit a corde. Unde et Dominus conqueritur de hujusmodi: « Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me (Isa. xxix; Matth. xv). » Item, cor suum coram Deo non effundit, cui culpam suam in confessione defendit, qui se non humiliat cum Psalmista, dicente: « Confitebor adversum me in justitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei (Psal. xxxi). » Adversum se quippe confitetur, qui seipsum accusat, et horis vel fato, vel stellis peccatum suum non imputat. Quæcumque a vobis vel occulta suggestione, vel aliena persuasione commissa sunt, sic in confessione aperiantur, ut etiam de corde plellantur, quia tali confessione cuncta lavantur. A manibus ergo procul sint homicidia, ita ut a cordis prudus sint odia, quia secundum apostolicam doctrinam, qui odit fratrem suum, homicida est: et omnis homicida non habet partem in regno Christi et Dei (I Joan. iii). Qui fornicatur, jam non fornicetur: qui moechabatur, jam non moechetur; quia, sicut ait Apostolus, « Fornicatores et adulteros judicabit Deus (Hebr. xii). » Non querat etiam aliquis nostrum opportunitatem videndi mulierem quam concupiscat; quia secundum Scripturam: « Qui viderit in mulierem ad concupiscendum eam, jam moechatus est eam in corde suo (Matth. v). » Fornicatio autem generali nomine est omnis voluntaria carnis pollutio, quæ qualicunque modo contrahitur, excepto legitimo conjugio. Qui furabatur, jamjam non furetur (Ephes. iv): « qui raptor erat, raptor esse desistat, ne illud maledictum incurrat, quod dicitur: « Væ qui prædaris, quia prædaberis (Isa. xxxiii). » Tollantur de ore vestro falsa testimonia, verba turpia et jocosa, quia secundum Scripturam, « falsus testimonis non erit impunitus (Prov. xix). » Et de omni verbo otioso, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii (Matth. xii). Absit a vobis invidia, quia invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum (Sap. ii). Avaritia nec nominetur in vobis, quæ comparatur idolorum servituti. Nam sicut in idolorum cultura, amatnr pro Creatore creature; sic avarus Deum negligit ut possit retinere vel adipisci pecuniam quam diligit. Non veniat vobis spes superbia, quo a Deo recedatis, quia ibi ceciderunt qui operantur iniquitatibus: expulsi sunt, nec potuerunt stare (Psal. xxxv). Non seminetis discordiam inter fratres, quia sicut concorditer viventibus fratribus mandavit Dominus benedictionem, sic amatoribus discordiæ eternam intentat maledictionem. Tollite de consuetudine loquendi juramenta, non necessaria, ne frequenter jurando incurritis perjuria, et ad condemnationem vestram, testem adducatis veritatem ad vestram falsitatem. Haec, fratres charissimi, quæ dicta sunt, cum omni malitia deponite, et tempus vestrum in his hactenus consumptum, vigilando, orando, flen-

do, jejunando, eleemosynas largiendo redimite, et **A** « Sedete in civitate quoadusque induamini virtute ex alto (*Luc. xxiv.*) ». Et per Moysen dicitur : « Non arabis in primogenito bovis (*Deut. xv.*), » id est, non prædicabis in principio bonæ actionis. Ideo jejunavit, ut appetitum gulæ nos refrenare doceret, et ab illecebris vita temporalis nos abstinere moneret. Sicut enim baptismo non indiguit, quo in se peccatum originale purgaret : sic et ei jejunium non fuit necessarium, quo in se, quæ non habebat, carnis incentiva refrenaret. Tentari voluit, in seipso insinuans quia omni pie vivere inchoanti tentatio non deerit. Sed sicut tentatorem suum in omnibus repulit, sic et nos post concupiscentias nostras non eamus, et a voluntate nostra cohibeamur. Fortitudinem mentis nostræ non resolvat carnis delectatio, non nos retardet curiositas a bono proposito, non nos in sinistram partem deflectat sacerdotalis ambitio. In quacunque enim **293** tentatione vicit Christus, vincere debet Christianus. Huic mystico jejunio convenit etiam mysticus numerus, quadragesimus videlicet, quaternarii decies ducti multiplicatione collectus, quo intelligatur non tantum nos ab escis corporalibus jejunare debere, sed etiam ab omnibus temporalibus delectationibus abstinere. Quaternarium namque quasi per denarium multiplicamus, dum fragilitatem nostram ex quatuor elementorum connexione, vel ex quatuor temporum varietate contractam ad laboriosam decalogi disciplinam violenter inflectimus. Ideoque sub universi temporis tipo, hæc nobis est quadragesimalis observantia commendata, quatenus

B C quod ex multiplice occasione reliquo tempore minus explevimus, nunc sine excusione reddamus, non tantum in parcitate ciborum, sed etiam in extirpatione vitiorum, et exercitatione virtutum. Tantum enim valet jejunium sine eleemosyna et aliis operibus pietatis, quantum valet veteri tunice insertus pannus rufus, Domino attestante : « Nemo mittit commissuram rufis panni in veterem tunicam, ne major scissura fiat (*Math. ix*; *Marc. ii*). » Sicut enim pannus novus veterem tunicam totam non innovat, sed aut facta scissura, aut sola novitate vetustatem ejus deformat, sic sola abstinentia ciborum non reddit perfectum hominem, sed notabiliorum facit reliquam ejus turpitudinem. Sentiant ergo jejunium vestrum languores decubantium, esures mendicantium, lassitudine peregrinantium, ut quod corpori vestro subtrahitis, necessitate indigentium ministratis. Estote quasi studiosi messores, ut hoc tempore et prateriti anni damna reparatis, et in futurum unde vivat anima vestra preparatis. Sic appetitum gulae coercetis, ut etiam verba detrahentia, scurrilia, otiosa et maledica nec ipsi dicatis, nec dicentes libenter audiatis. Hoc tempore ex consensu mulier viro debitum subtrahat, et vir vasculo muliebri honorem deferat, ut secundum principem apostolorum non impediatur orationes vestræ (*II Pet. iii*). Nec enim debet quis eo tempore dare operam voluptati, quo per pœnitentiam desiderat a

SERMO XIV.

De Quadragesima.

Audivit fraternitas vestra ex prædicatione apostolica, quoniam qui dicit se in Christo manere, debet sicut Christus ambulavit, et ipse ambulare (*I Joan. ii*). Discat ergo Christianus quomodo ambulaverit Christus, ut ex vita Christi informetur vita Christiani. Discat neophytus quid a baptismō recedens fecerit Christus. Audiat provectus quæ lucis exempla a principio sua prædicationis discipulis suis ostenderit Christus. Attendat perfectus quod per acerbitatem passionis consummatus est Christus : inveniet enim in capite suo omnes gradus, unde imbuatur, unde provehatur, unde consummetur. Discat ergo neophytus, quia Jesus regressus a Jordane, a Spiritu sancto ductus est in desertum, ibi quadraginta diebus jejunavit, et post jejunium esuriens, tentari se permisit (*Luc. iv*). Abiit in desertum, ut neophytis monstraret exemplum, ne recenter a conversione sua ad publicum prodeant, ne statim officium prædicationis arripiant, ne iterum tumultuosis hujus mundi actionibus se immersant, sed quasi in solitudinem mentis fugientes, solummodo castigandæ sua vitæ intendant, ibique exspectent eum, qui salvos faciat eos pusillo animo et inquieto. Sic Dominus discipulos suos adhuc rudes, et nondum in tribulatione probatos, a prædicationis suspendit officio, dicens :

perpetratris voluptusibus emundari. Quemvis enim Christus mox e Jordane reversus, sicut iam diximus estib[us] jejunium suo exemplo dedicaverit. Ideo tandem tempore Paschal[is] ferviditati vicissim tristis servavit deputata sunt, ut et populus Christianus caput suum etiam in hoc jejunio pro posse suo humiliari stodaret, et nos hoc jejunio purificantes dies sacrificatus acciperemus: et vaide congruum erat ut post tempora missio[nis] successeret. Interea Dominice resurrectionis, quatenus post tribulaciones tribulaciones, post superertas tentationes vita presentis. speravimus et ipsi nos acceptiores gratia nostra resurrexissemus, quando[rum] liberabimur a servitio corrupcio[nis] hujus, in libertatem glorie dilectionis Dei. Nam vix. Si non enim gratia dominica et afflitione hujus temporis, nos percosorum pondere pressos et dura servitio[r]e inservit[us] significamus, ita solitudo jejuniu[m] quinquagesima dieorum post Resurrectionem, et eo, quod sancti oramus, liberare nos a mortis incorruptionis, qua possomus imaginis praegeneramus. Ergo, fratres, sic latenter istam uocem imaginem, et illam uocem habeamus in spe, et tuncdem perimplamus in re: quoniam hinc peregrinantibus sociis uocis sunt in via. Huius autem amplius nullus jam emeritis retributor in parte.

SERMO XX.

De Anunctione B. Mariz.

Geudeamus in Domino, et eccl[esi]issimi, et i[us]c[er]e non quantas debemus quantas tamen possumus, et in fratre, gratias n[ost]ri refra[n]tem Auctori, et superarcebant[ur] in nos a grande reperiuntur irradii. Novum etiam in Virgine conceptum totis festivitas hodiernis commen[dit], quia nostra reparacionis celebrator exercitum, certumque proponens: divinam pietatis et potestans (feliciter). Sed enim rerum Dominicas, fugitives servi regnantes, fiduciam exercere, et nos pietatem exhibere uenire, neque quam ualis uita, boja fragilitatem, qua nobis compati, et pro nobis pat posset, induceret: ergo am[us] hoc ipsum statim, et infirmum fixa uocem Pauli 1 Cor. 1. uidetur gentiles fratris praeceptis ratione mitentibus, secundum ages creaturem de Creatore judicantibus: quod diuina potentia, quam contra iura naturae Virgini exceptum dare. Et per mortem carnis assumpta, mortalem substantiam ad immortalitatis gloriam revocare. Unde est h[oc]d Apostoli: «Quod infirmum est Deiformis est humilius» *vid.* Ap[osto]le[us] deinde iudicamus mentis nos corporal um agnoscam[us], qui soverant pro quauidate mortuorum sicut la similibus apponere. Quoniam presentis sic medico, qui venit genitus somniorum, servata proportione medicina, nos tantum in corpore, sed etiam in anima de omni corruptione nostra, servit ueritate liberare? Vexit enim in eum iudicis carne peccati, et per omnia tentaretur pro amissione asepe peccati, quatenus in quo testatorum ei viscerem, virco[n]i gratiam tentatis de causa nulli amittit. Non posse[re] aut levitatem, et uam ueritatem dicere, postquam aliam objectiva posse[re],

A obedientiam suam inobedientiam nostram, humiliatem suam superbia nostram: quatenus qui superbendo, inobedendo, et florigera sede beatorum decideramus, per ejus humilitatem atque obedientiam reformati quandoque ad paradisi gaudiu[m] redreas[us]: et hoc est, quod ait Apostolus: «Quod stultum est Dei, sapientius est hominitus». Stultum enim est visum sapientibus bojuissim[us], quod qui in forma Deitatis per formam servi voluit humiliari. Dominus a servis reprobari, consupi, colapizari et occidi; sed haec stultitia feca est nobis a Deo magna et incomprehensibili sapientia: quoniam vita perdita reparatrix nobis existit medicina. Potuisse utique sapientus humanis alio modo divina subvenire potuisse, sed tanquam bonus orator istis modis et auditorum circa se comparare, et suam apud auditores benevolentiam volunt commendare, quem minus apparet, si invisa[m] omnino permanens, recusasset ab omniibus uideri et inter homines conservari. Interrageamus nosipos charissimi, et nobis eterna credibilitate privatis, et in obscurissimo carcere positis, regia vel aliqua componens persona, regio decole deposito, sic nobis condescenderet, ut tangram tuos ex nobis nostra captiuitatis grominas toleraret, quatenus opportunitate inventa nos ab ipsa captiuitate liberaret: quia ratione posset melius etiam nobis dilectionem istimare, et nostram erga se extinare? Unde perse ipsam Veritas dicit: «Majorem mea et letitiam remo habet, quam ut animalia suam posset quis pro amicis suis *Joan. xv.*»

C 204 Simili in qua ratione Dominus noster, medius noster, Liberatio nostra, descendit ad servos suos, captivos eos, humiliis et sublimis: humiliis compendians, sublimis de servitio diaboli potenter liberando. Quicunque ergo Christo vocati sumus, Iu[m]es iam locutus, iam necessaria liberationis ad mundanam luctu[m] presenti[us] habuimus nobis ad membrum revocata, toto mentis intentu consideremus, totomentis affectu diligamus, debit[us] obsequiis honoribus, quatenus de jucundis et admirabilibus principiis in[m]arribles et jucundos exitus expectare meremur. Fuit h[oc]a porta, omni virginis uterus, per quam Deus descendit ad homines, ut eis ascensu preberet ad celum. Audit enim miraturque beatissima Virgo filium se esse paritum, quia uirilem amplexu[m] penitus se esse sciebat ignoramus; sed cor[us]tritor ac informator ab angelo, qua virtute, quo merito posset in ea compleri, quod in illis maluerint non patitur natura fieri: «Nemine inquit, Maria: invenisti gratiam apud Dominum *Luc. i.* : tanquam si diceret: Quod tibi prouidio, non habet jus naturae, sed donum est incomparabile gratia. Unde sequitur: «Spiritu sancto superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrasit te *Ibid.* » Non enim, sicut quidam fatui et erroci cogitari, Spiritus sanctus in ea vice exibuit semini[s], sed quia tanta ei divisio concessa est uis amoris, quæ illam mente et corpore inuictam custodiret, ut nullus ei concupiscentia

carnalis aestus prævalere posset : sola meruit eligi, de cuius immaculato corpore corpus immaculatum sibi aptaret, qui ante tempora prædestinatus est Filius Dei in virtute. Unde et eidem beatissimæ Virginis dicitur : « Quod enim ex te nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei (*ibid.*). » Oportebat utique esse sanctum, quod pro sanctificandis peccatoribus erat offereandum. Decebat quoque ut vitio careret eis generatio, per quam purganda erat filiorum Evæ vitiosa generatio. Tria enim mala Eva sequacibus suis intulit, videlicet, ut viris subjecta essent, et in delicto carnalis concupiscentia conciperent, et in dolore filios parerent (*Gen. iii.*). In hoc vero conceptu, nulla carnalis concupiscentia delectatio sese admisit, ubi maritante foris verbo per auditum Virgo Verbum concepit, et fecundante Spiritu sancto, ejusdem cor Virginis in thalamo virginali divina se sublimitas in unitate personæ nostræ humilitati sociavit. Hoc splendore Dei Filius concepit, hac munditia generatur. Nulla potuit fieri tristitia concipienti, nulla difficultas parienti : qui enim lætitiae venerat triste sacerulum, contristare non debuit ventris hospitium. Sicut ergo omni corruptione caruit iste conceptus, ita, quidquid hæretici gariunt, in concipiendo et pariendo Virginis uterus permanxit intemeratus. Quod indubitanter cognoscere potest, et rationabiliter aliis approbare mansuetudo Christiana, transumptionem faciendo de minoribus ad majora, de prioribus ad posteriora. Si enim solis radius crystallum penetrans, nec ingrediendo perforat, nec egradiendo dissipat : quanto magis ad ingressum vel egressum veri et æterni Solis, uterus virginialis clausus et integer perseverat? Sic ille rubus ardens, et non combustus, in typum virginitatis intemeratae Moysi sancto legitur esse demonstratus (*Exod. iii.*) ; sic id ipsum presignans virgo Aaron summi sacerdotis, nec succo animata, nec semine fecundata, quod natura non habuit, flores fructumque produxit (*Nun. viii.*). Quæ ergo ratio est, ut non creditur Deus hominem posse facere sine viro de femina, qui primum hominem nec de viro fecit, nec de femina? (*Gen. i.*) Nimurum veram humanitatem testatur conceptus et partus humanus, et veram divinitatem comprobant uterus intemeratus. Continetur in hoc conceptu, fratres charissimi, magnum et mirabile sacramentum, quo delecto prævaricationis chirographo, divina confidebantur et humana, fiuntque duo in carne una Christus videlicet et Ecclesia. Cujus conjunctionis quasi thalamus, uterus virginialis extitit, de quo, discursis novem mensibus, secundum legem parientium, cum uxore sua, id est carne nostra, tanquam sponsa ethalamo prodiens, tabernaculum, id est carnem assumptam in sole posuit (*Psal. xviii.*), quia carnem suam, per quam debellatur, erat hostem, visibilem cunctis exhibuit. Factus est itaque per condensationem nostræ humanitatis tanquam lac parvulum, qui in sublimitate sue divinitatis panis est angelorum. Per carnem enim suximus majestatem.

A Sic nimurum piæ matres lactescentem in ee solidum cibum per ubera ministrant indigentia parvolorum, sitque in iis per ubera ut jam non egeant uberibus, quando confortati per alimoniam lacticis, idonei sunt ad conterendam solidam escam panis. Ita quoque reparator ac nutritor noster longe a se remotos in regione dissimilitudinis alere voluit lacte sua incarnationis, quo crescere nos ficeret ad suavissimum et ineffabilem gustum sua divinitatis, qui tamen quandiu per spem ambulamus, et non per speciem (*Il Cor. v.*), nulli qualilibet mundo corde plene conceditur, sed perfecta ejus satietas, cum gloria Domini manifestabitur, in æterna justorum retributione servatur, quia nulla possibile est viatori possidere in peregrinatione, quod ei promittur in perventione. Hæc igitur, fratres charissimi, sedula meditatione pensemus, hanc inestimabilem Dei suavitatem tota mentis aviditate gustemus, considerantes quæ et quanta sint que promittuntur in eis, ne a bravio superne vocacionis cursum nostrum revocent ea, quæ cœcis et cupidis mentibus appetenda videntur in terris. Diligamus misericordiam, per quam redempti sumus cum perditis essemus. Conservemus castitatem, cuius amatorem se esse monstravit qui de castæ mulieris visceribus immaculatum sibi corpus aptavit. Conformemur ei, qui vitam suam in terris regulam nobis proposuit Christiana conversationis, qui primo adventu suo voluit nos intus ad imaginem suam reformare : secundo vero, etiam reformabili corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis sue, Jesus Christus Dominus noster, qui vivit et regnat per omnia saecula saeculorum. Amen.

SERMO XVI.

In ramis palmarum.

Qui vult hominem exhibere perfectum, in Christo reperiet omnia documenta virtutum. Inter quas humilitate et patientia se tanquam potentioribus armis accinxit, cum quibus mundum intravit, cum quibus de mundo migravit, per quas mundum subjugavit. His etenim diabolum stravit et nos de eius potestate liberavit. Cum his fortè armatum **29.1** alligavit, et ipse fortior vasa qua in potestate et pace possidebat, eripuit et sibi mundata retinuit (*Math. xi.*). Humilitas fuit, quod inter homines degens, cum publicanis et peccatoribus manducavit (*Joan. iv.*) ; quod fatigatus ex itinere, a muliere Samaritana potum postulavit (*Math. ix.*) ; quod peccatrixis mulieris tactum non recusavit (*Luc. viii.*) ; quod discipulorum pedes lavit (*Joan. xiiii.*). Humilitas et patientia simul, quod corpus suum persecutibus dedit, quod faciem suam a conspuitibus non avertit, quod maledicentes non maledixit, quod etiam usque ad ignominiosam mortem, mortem videlicet crucis, que tantummodo sceleratis debebatur, se tandem inclinavit (*Joan. xix.*). Unde per prophetam dicitur : « Et cum sceleratis deputatus est (*Isa. liii.*) ». Et in Psalmo : « Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras (*Psal. xvi.*) ». Hæc arma

serpens ille antiquus non cognovit. Hæc arma per superbiæ, tanquam per foramen acus ingrediatur, superbiæ deditus est, et incautus per hæc superatus est. Escam sensit et momordit, sed hamus eum diuinitatis aduncavit, maxillam ejus perforavit, et a potestate solita religavit. Accubuit catulus leonis ad vocem patris, cum fortitudine surrecturus, pro humilitate sua nomen, quod est super omne nomen (*Philip.* ii), accepturus. Hunc exaltationis modum, Scribarum et Pharisæorum superstitione superba non creditit: venientem ad se Dominum in humilitate contempnit: superbiæ eorum redarguentem, dæmonia ejicientem, miracula facientem tanquam in Beelzebub ista faceret, blasphemavit (*Math.* xii). Sola eum pauperum turba prosecuitur, puerorum innocentia comitatur, quia complectitur innocentiam innocentiam, humilitas humilitatem, ac per bac illuminari meretur, ut intus agnoscat majestatem. Sic enim dicit Scriptura: « Deus superbis resistit, humiliibus autem dat gratiam (*Jac.* iv; *I Petr.* v). Tales Domino hodie ad locum passionis sua venienti occurunt: hominem humiliem super asinam sedentem viderunt, et tamen triumphalem ei gloriam, ramos arborum portando, et per viam sternendo exhibuerunt, laudes ei imperiales cecinerunt (*Math.* xxi), quia præsago spiritu eum triumphatorem diaboli et mortis, et vitæ largitorem cognoverunt. Hujus turbæ, charissimi fratres, formam representatis, cum virentes ramos arborum post vexillum sanctæ crucis in manibus portatis. Et bene repræsentatis, si quod virore signatur in manibus, semper teneatur in moribus, si non hieme decidat, si non estate marcescat: ut dicere possitis cum Psalmista: « Benedicat Domino in omni tempore, semper laus ejus in ore meo (*Psal.* xxxiii). » Sed mementote quia non invitantur ad has laudes, nisi pueri: « Laudate, pueri, Domiuum, » dicit Psalmista (*Psal.* caix). Qui vero sint isti pueri, Apostolus exponit, dicens: « Malitia parvuli estote, sensibus autem perfecti (*I Cor.* xiv). » Et Dominus ad discipulos: « Nisi quis se humiliaverit sicut iste parvulus, non intrabit in regnum Dei (*Math.* xviii). » Parvulum se ipsum vocat, ad cuius imitationem nos monet humiliari, ut introire mereamur regnum Dei. Non enim sunt membra, quæ non sequuntur caput. Quibus igitur armis diabolus vicit Christus, vincere debet et Christianus. Sicut per humiliatem exaltatus est Christus, exaltari debet et Christianus. Sic enim Dominus dicit: « Qui se humiliat, exaltabitur (*Luc.* xviii); » et Petrus: « Humiliamini sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore tribulationis (*I Petr.* v). » Humiliavit se Christus pro nobis, humiliemus nos ipso pro nobis. Inclinavit se sicut camelus, subiit onera peccatorum nostrorum, transiit per foramen acus, quia pertransiit angustias passionis, ut nos in latitudinem gaudiorum educeret. Humiliemus et nos ad portanda onera proximorum; nemo nostrum sublime sapiat, nec speret in incerto divitiarum, sed deposita quasi struma cupiditatis

B

C

D

E

superbiæ, tanquam per foramen acus ingrediatur, ideo arctam et arduam viam aggrediatur. Quod enim his diebus passio Domini in Ecclesia recitat, quod signa Dominicæ passionis in Ecclesia producentur, hoc intenditur, ut Dominica passio per hoc ad memoriam revocetur, et fideliuum devotio ad compatiendum excitetur, ut ille sanguis digne suscipiat ab ore fideliuum, qui indigne effusus est manibus infidelium. Hoc sanguine agni immaculati utrique postes signentur, id est mentes et frontes, ut corde credatur ad justitiam, ore autem confessio fiat ad salutem (*Rom.* x): et memoria crucis suaviter inhæreat menti, cuius signum imprimatur et fronti. Ergo, fratres, in hac recordatione Dominicæ passionis Christo digne compatiamur, ut Christo resurgenti consuscitari mereamur. Dimittamus debita sua debitoribus nostris, quia ipse Christus, qui ad imitandum nobis propositus est, cum pateretur, oravit pro persecutoribus suis. Sie enim ipse Dominus jubet: « Orate pro persecutoribus et calumniis vos, ut sitis filii Patris vestri qui in celis est (*Luc.* vi). » — « Si autem filii, et heredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Jesu Christi (*Rom.* viii). »

SERMO XVII. De Cœna Domini.

Optatus nobis, dilectissimi, dies emissionis adventit, quod mater Ecclesia membra sua, tanquam putrida bacteaus a se projecta, intra societatem membrorum suorum recipit, quo peccantes filios suos penitentiae legibus emendatos, sequestrationis rubore castigatos, ad sacramentum reconciliationis admittunt. Et merito hic dies huic sacramento est deputatus, quo Dominus noster Jesus Christus illud, quod pro nobis proxime erat traditurus, corpus dedit discipulis ad manducandum, et sanguinem, quem pro nobis fusurus erat, tradidit ad bibendum. Eo ergo die nullus fidelis extorris debet esse a corpore Christi, quod est Ecclesiæ, quo diemedicinam suæ reconciliationis, corpus scilicet et sanguinem Christi, suscepit Ecclesia. Hodie veteris sacerdotii ritus, quo sanguis vitulorum effundebatur, et cinis vitulæ extra castra crematae aspergebatur (*Num.* xix) ad emundationem tantummodo carnis, de medio sublatius est, et novi sacerdotii ritus, quo caro Christi extra portam passa, et sanguis Christi pro nobis fusus, emundato carne et spiritu sanctificat, veteri sacerdotio subrogatus est. Dicit enim Apostolus: « Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, et posuit in nobis verbum reconciliationis (*II Cor.* v). » Quo ergo die convenientius debent ministri novi sacerdotii hoc reconciliationis celebrare sacramentum, quam eo die, quo ab auctore novi sacerdotio hoc primitus est institutum? Huic etiam reconciliationis sacramento congruit, quod hodie discipulorum pedes lavit, quod hoc discipulis servandum esse mandavit, non quod indigerent lavari, sicut ipse ait (*Joan.* xiii), qui loti erant aqua salutari, sed quia affectus hominum, quibus tanquam pedibus

296

ad Deum acceditur, vel a Deo receditur, non pos- sunt terreno pulvere non fedari, quos oportet inter mundi turbines, in medio hominum polluta labia habentium et habitantium, et inter lutulenta mundi negotia couversari. Hæc ergo ablatio pedum, mun- datio est affectuum, ut si quas de terrena conversa- tione fedas imagines introrsum traximus, hoc sacra- mento diluamus. Et pulchre huic sacramento reconciliacionis consonat, quod caput, id est Christus, corporis pedes lavat, id est ultima membra sua per officium pastorum sibi reconciliat. Nos enim dicti pastores et veluti capitl viuinora membra, dum pro peccatis vestris oramus, cum pro excessibus vestris lacrymas fundimus quid aliud facimus, nisi quod vobis pedes quibus ad Deum redeatis, ablui- mus? Cum etiam peccatorum nostrorum [vestrorum] memoria conterrit in oratione nostra de capite la- crymas fundimus, anne conscientias nostras, tan- quam pedes immundos, a terreni contactus sordibus emundamus? Quia ergo vos hodierna die, fratres, ad tam desiderabile sacramentum reconciliationis admittimus, sub Dei miseratione, quantum in vobis est, laborate, ut quod vobis foris per officium no- strum ministratur, id vestris mentibus rei veritate compleatur. Non sitis domus illa scopis mundata, id est, penitentia sacramentis palliata, ad quam revertitur immundus spiritus, qui inde per confessio- nem exierat, et inveniens eam vacantem, id est, nulli vere virtuti operam dantem, ingreditur ibi cum septem aliis spiritibus se nequioribus, id est omnibus superstitionis generibus, et hunc novissima hominis illius pejora prioribus (*Matth. xii*). Novis- simus enim eorum pejora prioribus sunt, quia pec- cata, quibus in confessione renuntiaverant, occul- committunt, et ea diversis coloribus superstitionis operire contendunt. Hujusmodi hypocritas aquipa- rat Dominus sepulcris foris dealbatis, et vasis extra mundatis, quæ intus plena sunt fetore et sordibus (*Matth. xiii*). Mundate ergo, fratres, conscientias vestras, ut vasa honesta et apta sitis ad accipien- dum corpus et sanguinem Domini nostri Iesu Christi, per quem redempti estis cum perditis esestis, per quem reconciliamini cum iterum aversi fuissetis, per quem salvandi estis, si intra societatem membrorum Christi inventi fueritis, cui reconci- liati estis. Qui enim manducat indigne, reus est mortis Domini (*I Cor. xi*). Qui est qui manducat indigne? Qui capit ore, et non capit corde. Qui non est membrum capituli, nec pars Christi corporis. Hic accipiens corpus domini, poenas dabit mortis Domini, quia tali poena plectetur, qua plectuntur qui indigne ad mortem tradiderunt corpus Domini. Manete ergo in Christo, ut Christus maneat in vo- bis, et digne accedatis in participationem Dominicæ corporis et sanguinis.

SERMO XVIII.

In die Paschatis.

Cum cæteræ festivitates in recordatione gestarum

A rerum lætitia spirituali tidelium mentes afficiant, in Christi resurrectione, simili ratione, corda simul lætantur et corpora, quia Christo resurgentem, homo noster interior a morte peccati ei consuscitat, et exterior spes suæ resurrectionis probatissimo argumento confirmata est. Merito ergo utrumque lætatur, quia utrumque Christo consuscitatur in re exterior autem in spe. Idecirco haec solemnitatis ad anniversarium diem suum non recurrat, sicut reliqua solemnitates, in quibus præteriorum tantum sit recordatio, sed huic observantiae Dominicæ deputatur et lunæ decursus post plenilunium vicinum vernali æquinotcio. Dominicæ enim dies quæ octava est, et Dominicam congrue repræsentat resurrectionem, quæ eo die facta est, et nostram præfigurat, quæ post septenariahujus temporis volubilitatem fu- tura est. Lunæ vero decursus certi mysterii causa huic observantiae est deputatus, quia secundum astrologorum inquisitionem, globus lunæ semper di- midius lucet et dimidius non lucet. Luna enim cre- scente, illuminatur pars inferior; luna decrescente, illuminatur pars superior. Luna quippe in Scriptura sacra typum gerit Ecclesiæ quæ et defectum suæ mortalitatis ex originis necessitate tolerat, et tamen in medio nationis prævæ et perverse, pro modo in- telligentia sua, humana ignorantiæ noctem illumina- nat. Huic innovatæ et cum Christo suscitata, per Apostolum dicitur: « Quæ sursum sunt querite, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram (*Coloss. iii*). » Hoc nobis Paschali mysterio insinuatur, hoc lunæ Paschali tempore inferius desi- censit, et superius crescentis figura commendatur, ut a tempore innovationis nostra semper in appetitu terrenorum noster amor minuatur, et supernorum desiderio quotidianis profectibus augeatur. Tunc ergo verum Pascha celebramus, si quod re- rum et temporum mysteriis significamus, vita ef- moribus semper teneamus. Idecirco sanctum Pascha in albis vestibus septem diebus celebramus, ut munditiam corporis et lætitiam resurrectionis sem- per habere monemur. Unde per Sapientiam dicitur: « Omni tempore sint vestimenta tua alba, et oleum de capite tuo nunquam deficiat (*Eccle. ix*). » Quod est dicere: Nunquam munditia a corpore, lætitia spiritualis absit a corde. Hoc idem significa- batur, cum Judaicus populus post esum agni, se- ptем diebus azymis vescebatur (*Exod. xxii*). Quod Apostolus in re significata ita interpretatur: « Ex- purgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immo- latus est Christus (*I Cor. v*). » Ac si dicat: Ut ad celebrandum verum Pascha et edendam carnem veri Agni et immaculati sitis idonei, expurgate vetus fermentum, id est, tollite vetus peccatum, ut sitis nova conspersio, id est, novitate vita nova recuperetis, quam in lavacro sancto accepistis. Cum enim popu- lus ad fidem veniens catechizatur, quasi molitur: quia, sicut diversitas granorum permolam in unita- tem cogitur, sic diversitas populorum per instru-

ctionem fidei in quamdam unanimitatem aduocatur. A Sed nondum est conspersio. Accedit aqua, et fit panis. Sic in alio loco dicit Apostolus : « Unus panis, unus corpus sumus in Christo, quicunque de pane ejus edimus, et de calice ejus bibimus (*I Cor. x.*). »

— « Itaque epulemur, non in fermento vetero, neque in fermento malitia et nequitia, sed in azymis sinceritatis et veritatis (*I Cor. v.*). » Ac si dicat: Quia verus est Agnus, quem epulamur, sic ad carnem ejus edendam accedamus, ut cor mundum a malitia, et linguam immunem conservemus a fallacia. Ita enim tanquam panis suavis in Christi corpus transibimus, et Christum nobis incorporabimus, ut Christum in nobis manentem semper habeamus; **207** et ita non tantum sepiem diebus, sed omni tempore verum Pascha celebremus, id est, ut de imis ad summa cœlorum gaudia toto desiderio transeamus.

SERMO XIX. *In Ascensione Domini.*

Hodie, fratres, victoria Christi completa est, hodie triumphalia vexilla ejus eriguntur: de spoliaione sua dolet cum principe suo tartarus; de restaurazione damni sui gaudet cœlestis excricitus. Hodie caro illa que de terris sublevata est, ad dexteram Patris collocata est, quia omni creature prelata est, et omnis principatus et potestas ante eam incurvata est. Hodie via nova, de qua dicit Apostolus (*Hebr. x.*), nobis initia est, quia per carnem Christi aditus coeli per quem nulla prius caro transierat, reseratus est: quam adhuc viventem idem Apostolus dicit (*ibid.*), quia membris Christi suo tempore per eamdem intraturis preparata est: hodie apertio libri perfecte est, quem nemo potuit aperire, nisi Agnus ille qui occisus est (*Apoc. v.*), quoniam sacramenta ejus revelata sunt, cum ea que in lege et prophetia invenientur de Christo, consummata dispensatione humanitatis ejus, hodie completa sunt. Descendit primo Christus, ut nostra participes fieret naturæ: postremo ascendit, ut sus nos participes faceret gloriae; descendens, temporali conversatione et visibilibus miraculis quasi lactavit infantes; ascendens, dedit dona hominibus. Quibus erudit, et quasi in virile robur educati, jam temporalem ejus visionem non appeterent: sed quo eos præcesserat, toto cum desiderio sequi studebant. Quia igitur temporali ejus præsentia viduati sumus, ad æternam ejus visionem tota intentione festinemus; dicamus ei ex voce Psalmista: « Tibi dixit cor meum: Quæsivi vultum tuum, Domine, requiram, ne avertas faciem tuam a me (*Psal. xxvi.*). » Tota enim dispensatio humanitatis Christi nihil aliud intendit, nihil aliud fecit, nisi ut intentionem nostram ad superna dirigeret, et expleto tempore nostræ mortaliæ, ad manifestam visionem sui perduceret, perductos æternam vultus sui gloria satiaret, quia, testante Apostolo, « videbimus eum sicuti est (*I. Joan. iii.*). » Unde Psalmista: « Satiabor, cum manifestabitur gloria tua (*Psal. xvi.*). » Hæc sunt bona Jerusalem

A qua oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus his qui diligunt eum (*I Cor. ii.*). Hæc bona quantum potuit in ænigmate contuebatur Psalmista, cum diceret: « Quid enim mihi est in cœlo, et a te quid volui super terram? » (*Psal. lxxii.*) Admirando dicebat: Quid mihi est in cœlo? quia cœlestis gloria magnitudinem nec dicendo explicare, nec cogitando sufficiebat comprehendere. Hæc ergo esuriamus, hæc siliamus, quoniam ad hoc pontifex summus pro nobis precursor in vera Sancta sanctorum, ad dexteram scilicet Patris, ascendit, ut spem membrorum suorum confirmaret, eo secuturam gregis humilitatem, quæ suu credit precessisse pastorem. Sic enim ipse Dominus promittit discipulis: « Ubi fuerit corpus, ibi congregabuntur et aquilæ (*Luc. xvii.*; *Matth. xxiv.*). » Aquilæ vocat sanctos, qui euipint dissolvi et esse cum Christo (*Philipp. m.*). Fertur enim natura esse aquilarum, ultra mare odoratu suo cadavera sentire, et eo celeri volatu suo ad saturandum esuriem suam festinare. Hæc ergo esuries aquilarum, desiderium significat sanctarum animarum, quæ caput suum extra mundi turbines in summa quiete locatum, fidei naribus sentientes, spei volatu præsentiæ Conditoris vellent assistere, et satietate vultus ejus sine fine gaudere. Hæc quippe bujus solemnitatis estratio, ut Christum ad dexteram Patris jam regnare credamus, et interim eum quasi geminis virtutum alis, charitatis scilicet et spei, subsequamur, ut, cum tradiderit regnum Deo et Patri, cum eo sine fine regnemus. Igitur secundum quod hortatur Psalmista, « quia Dominus regnavit, exsultet terra (*Psal. xcvi.*), id est, Ecclesia exsultet in fide, quoniam tu, Dominus altissimus super omnem terram, nimis exaltatus es super omnes deos (*ibid.*) » exsultet in spe, quoniam « replebimur in bonis domus tue (*Psal. lxiv.*) ». Exclaimemus ex medullis cordis cum Apostolo: « quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an famæ? an nuditas? an gladius? » (*Rom. viii.*) Cum enim de spe produixerit nos ad speciem, erit Deus omnia in omnibus (*I Cor. xv.*): ipse cibus et potus, ipse vestitus et omnia, quæ honeste cogitari et desiderari possunt ab omnibus. Hoc donatum Christi milites concupiscant, et militiam suam non deserant, donec hereditatem immarcescibilem ab imperatore suo, completo agone, percipiant.

SERMO XX.
In die sancto Pentecostes.

Dies Pentecostes sacratus est in lege, et in Evangelio. In lege quia die quinquagesimo a die quo Ægyptus spoliata est, in tabulis lapideis digito Dei scripta populo Dei in monte Sina data est (*Exod. xix.*): in Evangelio, quia die quinquagesimo a die quo infernum spoliatus est, lex charitatis in tabulis cordis carnalibus populo Nazarenorum spiritu Dei scripta est (*Act. ii.*). Unde dicit Apostolus: « Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (*Rom. v.*). » Sed illa qui-

dem in servitatem data est, hæc autem in libertatem. De illa dicit Apostolus : « Unum quidem festamentum, quod est in monte Sina, in servitatem generans (*Gal. iv.*). » De ista autem : « Ubi Spiritus Domini, ibi libertas (*II Cor. iii.*). » Et alio loco : « Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater (*Rom. viii.*). » Sub hac significacione antiquus Hebreorum populus anno quinquagesimo, qui jubilæus appellabatur, ab omni opere servili vacabat, et bis qui annis retroactis sub servituti jugo servirant, libertatem dare consueverant. Septenarius enim septies ductus, quadraginta novem facit, et ut quinqueagenarius fiat, unitas superadditur in quadraginta novem, quia a septenario non recedit temporum volubilitas in unitate qua sequitur, tempore succedens significatur aeternitas, in qua vera dabitur libertas. Congru ergo quinquagesimo die Spiritum sanctum accepimus : quia sicut post hujus temporis decursum, a servitute corruptionis hujus in libertatem gloriae filiorum Dei liberandi sumus, sic isto die ipsum Spiritum sanctum aeternæ hæreditatis et verae libertatis pignus accepimus (*Rom. viii.*). Hinc est etiam, quod decimo die post Ascensionem Domini, missus est idem Spiritus sanctus quia in mercenaria denarius promittitur operariis, perseveranter in vinea Domini laborantibus. Igitur quia temerarium est, aliquid definire de ineffabilis ejus essentia, dicamus **298** aliqua, quæ ipse Spiritus donaverit de mirabili et amabili ejus efficientia. Hic Spiritus sanctus gratiarum distributor est, hic cogitationum et intentionum cordis discretor est, hic secretorum divinorum revelator est. Spiritus enim scrutatur omnia etiam profunda Dei : et sicut nemo ea novit, quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui est in homine : ita nemo novit quæ Dei sunt, nisi Spiritus Dei (*I Cor. ii.*). Hic digna postulantibus pium supplicandi praebet affectum, et apud eum qui pia vota intuetur, velocem obtinere donat effectum. Hic peccatoribus inspirat pœnitentiam, hic impoenitentium peccata detinet, hic pœnitentium peccata delet. Sic enim Dominus dicit ad discipulos : « Accipite Spiritum sanctum : quorum remiseritis peccata, remittuntur eis ; et quorum retinueritis, retenta sunt (*Joan. x.*). » Hic conversos ad iter iustitiae facit per timorem humiles, per pietatem mites, per scientiam lugentes, per amorem iustitiae fortes, per consilium misericordes, per intellectum mundi cordis, per sapientiam contemplantes, pertolerantiam persecutionum patientes, quibus Dominus regnum cœlorum reprobavit, quoniam quos timor inchoat, septimo gradu perficit sapientia, in octava, tanquam in vero jubilæo, liberat et coronat patientia. Ad hujus perfectionis apicem, apostolorum principem proverxit hodierna die Spiritus sanctus, ut qui in passione Domini unius ancillæ voce exhorruerat (*Math. xvi.*), jam perfidam Judæorum multitudinem propheticō testimonio manifeste confutare non timeat (*Act. ii.*). Talem redditum Thomam, ut qui resuscitati Salva-

A toris dubitando palpandas postulaverat cicatrices (*Joan. xx.*), post collatam gratiam Spiritus sancti, facta divisione apostolorum, confidenter Evangelium prædicaturus mittatur ad gentes. Tales per eamdem gratiam effecti sunt Christi discipuli, ut qui, relicto Domino in tempore passionis, pro timore latuerant (*Marc. xiv.*), de cætero gaudentes irent a conspectu concilii, quoniam digni habiti erant pronomio Jesu contumeliam pati (*Act. v.*). Tam velox efficax doctor demonstratus est hodie Spiritus sanctus, ut idiotarum corda uno momento eruditaret ad scientiam, et eorumdem linguis formaret ad omnem linguarum facundiam (*Act. ii.*). Ut etiam attendamus, quantum opifex sit iste Spiritus sanctus, audiamus Apostolum dicentem : « Unicuique datur manifesta gratia Spiritus ad utilitatem : alii quidem per Spiritum datur sermo sapientie, alii sermo scientie secundum eudem Spiritum, alteri fides in eodem Spiritu, alii gratia sapientum in uno Spiritu, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii gratia linguarum, alii interpretatio sermonum. Hæc omnis operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult (*I Cor. xi.*). » Iste Spiritus sanctus, qui Patre et Fili unus est Spiritus, a Patre procedit et a Filio, et ad corda credentium pariter mititur et a Patre et a Filio. Unde et Dominus dicit in Evangelio : « Cum venerit Spiritus veritatis, qui a Patre procedit, ille vos docebit omdem veritatem. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis (*Joan. xv.*). » Hæc verba ita interpretatur Didymus, illustrorum virorum titulo clarus : Inseparabilis est Spiritus a mea et Patris voluntate : et amplius : quia non ex se est, sed ex Patre et me est. Hoc enim ipsum quod subsistit et loquitur, a Patre et a me illi est Quid est ergo, Spiritum sanctum a Patre Filioque subsistere, nisi eudem Spiritum a Patre Filioque procedere ? Unde et in sequentibus dicit : Consensus significatio est Spiritus sanctus, qui est Spiritus veritatis, Spiritusque sapientie. Non potes audire Filio loquente quæ nescit, cum ipsum sit quod profertur a Filio, id est, procedens Deus de Deo, Spiritus veritatis procedens a veritate, consolator manans de consolatore. Hæc adversus hæresim quorundam Græcorum, Græci auctoritate protulimus, qui dicunt Spiritum sanctum a solo Patre procedere, ne quis Latinorum omnes Græcos hoc errore infatuatos arbitretur, et eorum auctoritati innitens, sal infatuatum esse mereatur. Idem in symbolo Ephesini concilii, quod Græcorum fuisse constat, manifeste his verbis astruitur : Quamvis in sua substantia sit spiritus Filii, et intelligatur in persona proprietas, juxta id quod Spiritus est, et non Filius, non est tamen alienus ab ipso. Nam spiritus appellatur veritatis, et veritas Christus est (*Joan. xiv.*). Unde et ab ipso similiiter sicut a Dee patre procedit. Denique hic ipse Spiritus etiam per sanctorum manus apostolorum miracula gloriosa perficiens glorificavit Dominum Iesum Christum, postquam ascendit in cœlum. Præ-

terea sicut Filius appellatus est manus Dei Patris, A te, ut Petrus sit, et Petrus vocetur. Super hanc etiam non quod ei sit aliqua cum maiestate Patris inæqualitas, sed propter substantiam identitatem, et propter manifestam operum exhibitionem : ita Spiritus sanctus appellatus est digitus Dei propter eam, quam habet cum Patre et Filio, substantiam unitatem, et manifestam charismatum distributionem : quia per manum, in unitate corporis existentem, fieri solet operatio ; et per digitum in unitate manus manentem, suis tamen articulis distinctum, solet notari discretio. Cum vero per verba aliunde translatâ, aliqua nominatur in divinitate persona, non usquequaque earum natura rerum de quibus hæc translatâ sunt, divinitate est arroganda, sed illæ tantum causa attendenda sunt, propter quas res corporeæ rebus incorporeis assimilari possunt : quia omnis humana vox nibil potest aliud dicere, nisi corporalia ; et Trinitas, de qua nunc nobis sermo est, omnes materiales substantias superat : idcirco nullum verbum potest ei proprie aptari, et ejus proprie et digne intimare substantiam. Et quia ipse Spiritus charismatum distributor est, invocemus ipsum Paracletum, cuius hodie solemnitatem colimus, cuius hodie dona fidelibus collata miramur, ut augeat in nobis fidem, dilatet charitatem, confirmet spem, et cætera virtutum charismata, quæ nobis in hac peregrinatione sunt necessaria, cooperante Patre et Filio, cum quibus idem Paracletus vivit et regnat per æterna sæcula. Amen.

SERMO XXI.

De cathedra S. Petri.

Non inconvenienter, fratres, iste Psalmi versulus olim divino præsagio decantatus, hodiernæ celebratissimæ tripudio interponitur, in qua beatus in episcopali cathedra colloccatur. Videtur enim beato Petro debere coaptari, quem in sede judicaria protestantur hodierna Ecclesiæ obsequia sublimatum. Ait enim David sanctus, spiritu quoque sancto præventus : « Exaltet eum in ecclesia plebis, et in cathedra seniorum laudent eum (*Psal. cvi.*) ». Hodie siquidem et in ecclesia plebis Petrus exaltatur, **299** et in cathedra seniorum laudatur, quoniam et in Ecclesia, in qua populus acquisitionis convenit, constitutus post Deum primicerius, et in cathedra seniorum collaudatur episcopus. Hæc etenim hodiernæ festivitatis sacra institutio, quando episcopalæ sedis honoratus est magisterio. Hodie, fratres, beatus Petrus Antiochenæ Ecclesia episcopus ordinatur, hodie plebi, quam ipsem Deo acquisivit, pastor præficitur. Hodie etiam in beati Petri ordinatione sancta Ecclesia exaltata est, quoniam et ipse promovetur, cui specialiter a Domino ipsa talibus alloquuis commissa est : Tu es Petrus, et super hanc Petram ædificare Ecclesiam meam (*Matth. xvi.*) ». Felix vocabuli denuntiatio, ut a Petra de qua scriptum est, « Petra autem erat Christus (*I Cor. x.*) », Petrus denominatur, nominis Christi participatione decoretur, ipso Christo sibi nomen imponen-

A te, ut Petrus sit, et Petrus vocetur. Super hanc etiam petram Dominus Ecclesiam suam ædificandam providit, quatenus cuius fidei confessio pro sui soliditate Petra comparanda erat, nominis etiam sui applaudenter appellacioni. Non ergo ambitione humana, ut in talibus assulet, Petrus episcopalem hodie sortitus cathedram, non muneribus primos occupat recubitus, non ingerit se pomposis cervicalibus. Ipso Deo Dei Filio attestante, Petrus eruditur ; carnis et sanguinis ab eo doctrina removetur ; Patris, qui in cœlis est, efficacissima revelatio exhibetur, cuius instinctu veridico intonuit Petrus : « Tu es, inquit, Filius Dei vivi (*Matth. xvi.*) ». O iucunda regis et militis confabulatio, in qua miles regem suum, Regis æterni Filium constitutus : Rex vero vicissitudine reciproca militem suum a carnalibus disciplinis sequestratum, Patris sui tantummodo discipulum attestatur, dignis etiam stipendiis remunerandum arbitratus, quatenus sic adjiciens subinfrat : « Tibi dabo claves regni cœlorum (*ibid.*) ». O revera heatus cœli janitor, cui non tantum claves regni cœlorum commissa sunt, sed etiam arcanorum cœlestium consilia concredita sunt ! Ligandi atque solvendi licentia potestativo perfungitur privilegio, atque ovilis Dominici cura ipsius mancipatur arbitrio. Ita enim speciali familiaritate ad eum dicit Dominus : « Quocunque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlis : et quocunque solveris super terram, erit solutum et in cœlis (*ibid.*) ». Non ergo repentina fautorum acclamatione, sed provida Dei dispensatione Ecclesiæ excubiis deputatus est Petrus generali sanctione, hodie quoque Antiochiae assumitur peculiari familiaritate. Quem *ovibus* suis Deus pastorem præfecrat generalem, plebs Antiochenæ hodie sibi collocait pontificem generalem. Nec tamen Dei nutibus populus Antiochenus obviare contendit, sed opportuna importunitate Dei vicarium honorare satagit. A pontificum pontifice jamdudum Petrus ordinatus erat, oclum exultationis Christi manu infundente per Spiritus sancti + debriationem [derivationem] suscepérat, negotii sui ministerium sibi injunctum jamdiu exercerat, necdum tamen aliquo in loco propriæ deputatus fuerat. Hodie ergo de totius orbis amplitudine asciscitur, quibus propriæ presit et prospicit : hodie populis prærogatur. Nec tamen curæ amplitudo propterea decurtatur, sed apostolatus sui sollicitudo dupliciter dilatatur. Adsunt enim præsentium ovium balatus, qui eum quotidianis profectibus sollicitant, nec sibi desunt fraterne dilectionis præcordia, in fines etiam orbis terrarum pertingentia, quæ eum defatigent. Sed futurum est tibi, futurum est, inquam, civitas Antiochenæ, ut adhuc Petrus de sede ad sedem demutetur, ut necessitate et utilitate populorum exigente, alias [alios] transportetur. Nec poteris habere proprium, quem sancta Ecclesia in commune suscepit ministerium. Fratrum ergo dispersioni charitable communicata, et quem charis amplexibus tibi obligasti,

C

D

aliquantulum relaxa. Dilige proximum tuum sicut te ipsum (*Math. v.*), et æquanimiter Petrum tolerabis ad alium destinari præsulatum. Interea urbs beata, de Petri gloriare præsentia, piis eum demulce obsequiis, invicera eum tibi responsionibus obedientiæ devotissimis, præcordialem Dei amicum, quibus potes delibulitionibus tibi meti concilia: convivis atque ejus sermonibus participa futuræque tuae ruditati circumpectius invigila. Multos opima degravavit securitas, et quoniam in hodierna confidunt opulentia, de crastine non satis sollicitant penuria. Non neverunt sibi prospettare de crastino, qui totam spem defixerunt in tempore hodierno. Tu autem, Antiochia, de beati Petri præsenti affabilitate congande, ipsius colloquio tanquam in omni divitiarum affluentia perfruere, deque futura sui absentia tibi circumspice. Dum vacat, materna suge ubera: interroga (*Deut. xxiii.*) patrem tuum, et annuntiabit tibi; majorem tuum et dicet tibi: Hodie apostolorum principem tibi delegisti sacerdotem, hodie celi janitorem in thronizasti pontificem. O admirabilis in singulis Dei dispensatio, o divinæ dispensationis admiranda discretio! Quid dicam fratres? Vadam quo me ducit impetus spiritus? Eloquar, an sileam? Eloqui tamen melius censemus quam silere, quoniam et silere, quasi aliquid esset de beati Petri laudibus defraudare. Dicit de se in quadam loco Dominus: « Ego sum ostium. Per me si quis introierit, salvabitur (*Joan. x.*). » Si ostium equidem Dominus confitetur, per se introeuntibus salutem pollicetur: et tamen ad Petrum ita exorditur: « Tibi, inquit, dabo claves regni cœlorum. » Jam videre potestis, fratres charissimi, et videtis quid vester exprimere gestiat effectus, sed præ abundantia spiritus totum quod voluto, efferre non valeo. Ita enim persepe fit ut, præ abundantis letitiæ vel tristitia cumulo, verborum sufficientia desit spiritui, cum ipse spiritus nondum discreverit cui potius debeat cedere parti: sitque in abundantia spiritus error quam maximus tanquam si cuiilibet avaro multimedæ apponantur divitiae. Ipse siquidem præ alacritate nimia hæsit, quid prius rapiat: et dum anhelat ad singula manu porrigit ad omnia. Ita et nos: impedit nos super tanto ac tali mysterio cogitationum multiplicitas, sed tamen Deo prosperante expediet nos orationum vestrarum officiositas. Nostis, fratres charissimi, quoniam ostio, sera et claves apponuntur, quibus jubentibus [*forte* juvantibus] ejusdem ostii valvæ reseruant et clauduntur. Ostiis etiam ostiarii addicuntur, ad quorum suggestionem penetralium Domini, de ostiis, ut libet, commitate præloquuntur. Ergo quandoquidem Christus, sicut ait, ostium est, Petrus vero clavicularius est. Quid aliud, quam ostii hujus Petrus ostiarius est, ut quodammodo per Petri vicilationem, in ipsum, qui ostium est, babeamus introgessionem? De numero apostolico, sacerdotali 300 coagulatur collegio, ut altius aliquid admireris in

A Petri sacerdotio, quam (si dici licet) in apostoli vocabulo. Dicitur de Christo: « Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (*Psal. cix.*). » Non dicitur quod sit apostolus, etsi fuerit ab angelis minoratus, sed quod fuerit sacerdos authentica voce conclamat. Factus est ergo Petrus apostolus, quod noo factus est Christus: sacerdos quoque adoptatus est, quod et erat Dominus! Factus est Christi consacerdos et cohæres, nec factus est coapostolus. Forsitan tamen et Christus vocari posset apostolus, sed ipse Patris, Petrus vero apostolo Christi (*Hebr. iii.*). Videtur quoque hodiernas festivitatibus consonare illud Sapientis præconium: « Ecce sacerdos magnus qui in diebus suis placuit Deo, et inventus est iustus (*Ecli. L.*). » Iste siquidem præter Christum sacerdotum opinatissimus (optatissimus). Deo in diebus suis sacerdos acceptatissimus, justitia insignis titulus, totum vitæ sue cursum Christi dedicavit obsequio. Voluntarie Deo sacrificavit, super ovile sibi creditum competenter invigilavit, pedentem quos potuit colorum civibus invicerat, triticum Domini sui cautissime ad usuram erogavit. In amore Dei ferventissimus, in fidei assertione robustissimus, in proximi dilectione accommodatissimus, in terris cœlibem ducebatur vitam. Enique in miraculis erat copiosissimus, quatenus in plateis ponerentur infirmi in lectulis, ut, veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, et liberarentur ab infirmitatibus suis (*Act. iii.*). Spiritus sancti gratia in tantum ei lingua suppeditarat facundiam, ut ante reges et præsides nec quid loqueretur excogitaret, nec quod dissertissime loqueretur aliquando decesset. Ab inescatione piscium ad capturam translatus hominum, fidei retia vagabundis hujus procellosi mundi piscibus obtendebat. Hodie quoque summi Dei sacerdos effectus per odoriferi thuris et thymiamatis concremationem summo Sacerdotum gratanter et jucunde et acceptus. Immolavit seipsum hostiam vivam in odorem suavitatis, et Altissimo accurassimè vota sua reddidit. Quocirca benedictionem omnium gentium dedit illi Dominus, et testamentum suum confirmavit super caput ipsius. Ideo quoque stabilita sunt bona illius in Domino, et enarrabit eleemosynas omnis Ecclesia sanctorum. « Beatus» ergo «quem elegisti et asumpisti, Domine, » ecce enim tripudians « habitabit in atris tuis (*Psal. LXIV.*). » Nulli ergo sanctorum beatum Petrum credo secundum, quem Sanctus sanctorum in fundamento suarum collocavit Ecclesiarum, et exaltavit in specula suarum ovium altissimum. Nemo coapostolorum in amore sui Jesu fervidor, nemo ipsa traditionis desperatione fuit animosior. Promotus est a navicula sua Petrus, hodie in cathedra non pestilentia (*Psal. I.*), non columbas vendictum (*Math. XXI.*), sed episcopali collocatus, ut scdeat cum principibus, et solium gloriae teneat (*I Reg. II.*). Statuit ei Dominus testamentum pacis, ut fungeretur sacerdotio, et offer-

ret illi incensum dignum in odore suavissimum. Agite ergo, pontifices, qui beati Petri residetis in loco, quos episcopalis sublimavit præpositio: considerate quem imitamini; de ejus dignitate gloriamini, ne cura commissa abuti videamini. Non sit vobis ad jactantem supercilium vocari pontifices, sed velitis et desiderate esse pontifices. Qui enim episcopatum desiderat, bonum opus desiderat (*I Tim. iii.*). Operamini ergo quod competat; quod gregem Domini vobis commissum fecundando confoveat, ne forte cum aliis praedicaveritis, ipsi reprobri efficiamini (*Cor ix.*) . Vos quoque reliqui sacerdotes, inferiores domus Domini mausiunculae, quorum labia custodiunt scientiam: Angeli enim Domini exercituum estis, lex siquidem requiritur ex ore vestro (*Mulach. n.*), qui peccata populi Domini comeditis (*Ose. iv.*), tandem expurgescimini, et quamvis non sitis, iuxta distinctionis momenta, pontifices, tamen recolite vos Petri consacerdotes. State ergo in gradu vestro, succincti lumbos viriliter, et sequimini Petrum sacerdotem magnum efficaciter. Quod enim hodie insula decoratus sacerdotali collocatur in cathedra, magisterii vestri humilitatem sustollit, judicariae vestre potestatis deliberativam corroborat discretionem, et totius vestri offici exornat dignitatem. Vos quoque pro capacitatem vestra Dei cooperari et coadjutores estis, instar Petri sacerdotium suscepistis. Mundamini igitur, qui fertis vasa Domini (*Isa. lxi.*). Si manus vestre tetigerunt aliquod mortificinium, lavate manus, mundate conscientias, ne de sortium iniquarum inquinacionibus vasa Domini sordescant, et pro negligentiis vestris cum suis portionibus ipsa vasa displiceant. Habetis beatum Petrum sanctitatis exemplar, munditiae formam totius strenuitatis normam, qui precum vestrarum eulogias et vota Deo nostro gratificet, oblationibusque suis nos omnes ei commendet, qui vivit et regnat Deus per omnia sæculorum. Amen.

SERMO XXII. De Oratione Dominica.

Duo sunt, charissimi, que principaliter attendere debet humana circumspectio: dignitatem sue conditionis, et excellentiam sue reformationis. Dignitatem sue conditionis, ut peccare timeat; excellentiam redemptionis, ut gratiae redimenti ingratius non existat. Sola quippe voluntate Conditoris homo de terræ vilitate sublatus est, et ad Dei similitudinem privilegio rationis sublimatus est. Hanc miser homo perdidit, cum diabolica persuasione seductus a Conditoris sui instituto superbiendo recessit; quem lapsum Psalmista considerans quasi condolendo dicebat: « Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similius factus est illis (*Psal. xlviii.*) ». De summa erectione proprio arbitrio corruens merito ultima dejectione damnatus est: qui per se cadere potuit, sed per se resurgere non va-

luit. Hunc casum plangere habet quotidianis lamentis humana fragilitas, quatenus eo redeat per quotidiana lamenta, unde corruit per vanam oblectamenta: et quæ cecidit pede superbie, resurgere studeat pede obedientiae. Hoc attendens Psalmista dicebat: « Non veniat mibi pes superbie. Ibi cederunt qui operantur iniquitatem: expulsi sunt nec potuerunt stare (*Psal. xxxv.*) ». Expulsi sunt al intima quiete: nec potuerunt stare, id est, per se redire. Sicut per eundem Psalmistam de eisdem dicitur: « Quia caro sunt spiritus vadens et non rediens (*Psal. lxxviii.*) ». Ad hanc ergo reversiōnem sive resurrectionem necessaria fuit et medicinalis gratia Redemptoris, quæ sanaret humiliatæ quod corruptum fuerat elatione superbie. Assumptum igitur Verbum Dei formam servi (*Philipp. ii.*), in qua posset conservos verbo instruere, **30** et ad exemplum vita sue, morum disciplina informare. Humilitatem quippe et obedientiam verbo et exemplo insinuabat, quando discipulos exhortando dicens: « Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde. Jugum enim meum suave est, et onus meum leve (*Math. xi.*) ». Jugum enim ejus obedientia merito est suave, cui servire est regnare, et onus præceptorum leve, quod nou premendo gravat, sed ad implendum per gratiam adjuvat. Insinuavit etiam verbo sobrietatem, ubi dixit: « Non graventur corda vestra in erupula et ebrietate (*Luc. xxi.*) »; docuit exemplo, qui turbam se comitantem non recusat sumptuosis deliciis, sed panibus hordeaceis (*Joan. vi.*); docuit intentionem nostram ad interna bona dirigens qualiter esset jejunandum, quando dixit: « Cum jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes (*Math. vi.*) »; illos notans quilibetosis sordibus rigorem simulante abstinentiæ, ut videantur hominibus jejunantes. Qualiter etiam facienda sit eleemosyna silentio noluit preterire, ubi dixit: « Cum facis eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua (*ibid.*) », hoc documento insinuans quia eleemosynam et omne opus misericordiae quod facimus non venando laudes hominum, sed intentione vite æternæ, quae per dexteram significatur, facere admonetnr. Qualiter quoque esset orandum admonuit, ubi ait: « Tu autem cunoraveris, intra in cubiculum (*ibid.*) », id est, habeto cor quietum, et ab omni tumultu exercitiorum liberum: et clauso ostio, id est exclusa phantastatum turba, ora Patrem tuum.

Ece dictum est qualiter sit orandum; addit etiam quod sitorandum, ita subjugens: « Sic autem orabitis: Pater noster (*ibid.*), » etc. Haec oratio comprehendens verbis, id est, septem petitionibus omnes species orationis comprehendit, quibus Deum interpellamus, aut pro appetentis bonis aut pro vitandis malis, aut pro delendis commissis: barum septem petitionum tres prius positi pertinent ad æternitatem, quatuor sequentes ad vitæ presentis necessitatem: nam nominis Dei sanctificatio et adventus ejus, quo in claritate venturus est et completio vo-

luntatis ejus sicut in cœlo et in terra,sive justos et peccatores, sive animam et corpus, sive Christum et Ecclesiam intelligamus; quamvis ab humili adventu Christi exordium sumant,tamen nonnisi sanguini terminatione complebuntur, et omnia tria in æternum manebunt.Reliquæ autem quatuor ad hanc vitam temporalem pertinere videntur,quia et panis quotidianus,id est spiritualis,licet sit sempiternus, ad hoc tamen tempus pertinet in quantum ministratur anime quibusdam signis,id est dictis vel scriptis,et ideo panis dicitur quis laborando et disserendo discitur, et ita quasi mandendo glutitur. Nunc quoque peccata dimittuntur nobis et nos dimittimus aliis, quæ est inter quatuor secunda portio [petitio habet Petavianus codex]. Et nunc tentationes vitam nostram infestant, et ipsa liberatio a malo ad hanc vitam pertinet,quia Dei justitia mortem incurrimus; unde ipsius misericordia liberandi sumus:quæ cum ita sint ipsarum petitionum verba diligentius pertractanda sunt, ut intellecta et majore generent cordis affectum, et quod petitur ad velociem perducatur effectum. Dicamus ergo « Pater noster, » cui non timore sed amore famulamur:non hoc populo priori dictum est ut patrem oraret, sed Dominus insinuatus est eis cui non filiali obediebant amore, sed servili subjeciebant timore.Admonetur autem hoc verbo divites et nobiles cum Christiani facti fuerint,quatenus se non extollant adversus pauperes et ignobiles,quoniam simul dicunt « Pater noster: » quod vere ac pie dicere non possunt nisi se fratres esse cognoscant;hoc ergo nomine et charitas excitatur,quia filii nihil charius debet esse quam pater, et supplex affectus, cum homines dicunt « Pater noster, » et quædam impetrandi presumptio quod petitur cum etiam ante petitionem tam magnum donum acceperimus ut possimus dicere « Pater noster: » quid enim jam non det filiis petitibus pater, qui jam hoc ipsum dedit ut essent filii?postremo quanta cura animum ejus tangit,qui dicit Pater noster, ut tanto Patre non sit indignus: utatur ergo populus Novi Testamenti voce,populus novus ad æternitatem vocatus « Pater noster. » Oratio fraterna est, non dicit pater meus tanquam per se tantum crans, sed pater noster:omnes videbilet una oratione complectens qui se in Christo fratres esse cognoscunt: « qui habitat in cœlis, » id est in his quorum conversatio est in cœlis: et accommodatissima est ista similitudo ut tantum spiritualiter distare credatur inter justum et peccatorem, quantum distat corporaliter inter cœlum et terram: peccatori enim dictum est: Terra es et in terram ibis: cuius rei significanda gratia cum ad orationem stamus ad Orientem vertimur unde cœlum surgit: non ideo quod ibi sit Deus tanquam ceteris mundi partibus relictis, sed ut ad moneatur animus ad excellentiorem naturam consurgere,id est ad Deum.Jam quod petendum sit attendamus.« Sanctificetur nomen tuum: » quod non sic petitur quasi non sit sanctum Dei nomen, sed ut sanctum habeatur ab ho-

A minibus et ita innotescat illis Deus, ut existimat aliquid sanctius non esse quo magis timeant eum offendere, quia nomen Dei sanctificare, est Deum timire, de quo dicitur: « Initium sapientie timor Domini (Psal. cx); » et alibi: « Timor Domini sanctus permanens in sæculum sæculi (Math. xviii). » Sequitur: « Adveniat regnum tuum, id est, manilestetur mundo; sicut præsens lux absens est cæsis, ita Dei regnum, quamvis ubique sit, deest tamen ignorantibus: vel ita ut tu in nobis et nos in te, te donanter regnemus; haec petitio ad pietatem pertinet, quæ est secundo gradu inter beatitudines: si enim pietas est qua beati sunt mites (Math. v), petamus ut veniat regnum Dei in nos, id est, mitescamus et non resistamus. Sequitur: « Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra, » id est, sicut in angelis ita et in hominibus, vel sicut in justis ita et in peccatoribus: vel ita consentiat caro tuæ voluntati sicut consentit spiritus.

B Hæc petitio ad scientiam pertinet quæ tertio gradu est inter beatitudines? nam si scientia est qua beati sunt qui lugent, oremus ut fiat voluntas Dei sicut in cœlo et in terra, id est, ut consentiat caro spiritui: quia non aliunde tantum dolere habet humana miseria quantum in quod caro concupiscit adversus spiritum et spiritus adversus carnem, ut cum Apostolo exclamare cogamur: « Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis bujus? » (Rom. vii.) Sequitur quarta petitio: « Panem nostrum quotidianum da nobis hodie; potest et simpliciter intelligi de cibo corporali et spiritualiter de pane divini verbi: si de corporali agitur, non extendit petitionem suam in longum iste orator: preceptum sequitur evangelicum, ubi dicitur: « Nolite cogitare in crastinum, crastinus enim dies ipse sibi cogitabit (Math. vi): » sic et beatus Apostolus monet, habentes victimum et tegumentum his contenti simus, si vero spiritualiter acipiatis panem istum, vel ipsum Christum intellige qui est supersubstantialis animæ panis, quia omnem superat substantiam qui de seipso ait: « Ego sum panis vivus 302 qui de cœlo descendit (Joan. vi): » vel ipsum intellectum verbi divini qui nobis necessarius est ad reficiendas ruinas animæ donec cognominatur hodie. Hæc petitio ad fortitudinem pertinet quæ quartoloco ponitur ascendentibus ad summam beatitudinem: si enim fortitudine est qua beati sunt qui oscurant etsi tient justitiam, orandum nobis est ut detur nobis panis iste quotidianus quo confortati ad illam perfectam saturitatem venire possimus. Sequitur: « Et dimitte nobis debita nostra. » Forte peccavit in te aliquis, dimitti illi veniam a te petenti, ne dum fratri negas misericordiam tibi claudas patris indulgentiam, dicente Jacobo apostolo: « Judicium Dei sine misericordia ei qui non fecit misericordiam Jac. i). » Petitio hæc refertur ad consilium, quod quinto loco ponitur inter gradus beatitudinem: si enim consilium est quod beati sunt misericordes, dimittamus debitoribus nostris debita sua, et sic ore-

mus ut dimittantur nobis debita, id est peccata nostra, propter quae differimur ab impetranda [venia nisi eam acceleret fratribus facta indulgentia. Sequitur: « Et ne nos inducas in tentationem : » id est, ne patiaris nos induci, id est, a tentatore seduci. Hoc est ergo quod oramus, ut non permittat nos Deus tentari supra id quod possimus, sed faciat rum tentatione proventum ut possimus sustinere. Petitione hæc pertinet ad intellectum qui sexto loco ponitur in numero beatitudinum: si enim intellectus est quo beati sunt mundi cordes, id est qui purgatum habent oculum mentis terreno pulvere, oremus non induci in tentationem, id est, non habere duplex cor, sed unum et simplex appetere bonum.

Sequitur: « Sed libera nos a malo : » nimirus in quod induci possimus, sed ab illo in quo inducti sumus: quo pacto nihil restabit lugendum. Huic petitioni congruit sapientia que septimum inter beatitudines obtinet locum: nam si sapientia est qua beati sunt pacifici, id est, qui ordinatis motibus suis cogunt omnia servire spiritui, orandum est nobis ut liberemur a malo: ipsa enim liberatio liberos nos fecit, id est, filios Dei ut spiritu adoptionis clamemus: Abba, Pater (*Rom. viii*). Amen autem in his omnibus petitionib[us] significavit indubitanter a Domino conferri quod petitur, si ultima conditionis pacatum firmiter teneatur. Hæc tria remediorum genera specialiter commendavit nobis cœlestis medicus, eleemosynam, videlicet, jejunium et orationem: Quibus tanquam medicinalibus antidotis possumus inveterata mala curare, presentanea pollere, conservando salutem futurae cavere. Et congrue tria sunt genera curationis, sicut præcedunt et tria genera corruptionis. Omne enim peccatum aut fit in anima per consensum pravae suggestionis ad violandum Dei templum: aut fit male utendo corpore ad hedendum proximum, quod est facinorosum; aut fit male utendo corpore ad corrumpendum seipsum, quod est flagitiosum. Facinora enim licet per corpus fiant, qualia sunt homicidia, rapina, furtum, non tamen corpus facientes afficiunt vel corrumpunt, de quibus dicit Apostolus: « Omne peccatum quodcumque fecerit homo extra corpus est (*1Cor. vi*) »; flagitia vero et per corpus fiunt, et corpus afficiunt et insciunt, de quibus dicit Apostolus: « Quia tamen fornicatur, in corpus suum peccat (*ibid.*) : merito ergo facinora quæ extra corpus fiunt, eleemosyna tanquam exteriori purgatori medicina: quia sicut facinus nocuit proximo, sic eleemosyna, quæ extra nos est, et per corpus tamen datur professe debet proximo. Flagitia vero congrue medicinali mundantur parcerimonia: quia sicut caro lata traxit ad culpam; sic afflcta reducere debet ad veniam. Si qui vero sunt quibus hec medicamenta non congruant, ut vel eleemosynam dare non possint propter nimiam pauperatem, aut jejunare non possint propter stomachi imbecillitatem, habent terminum genus medicinæ, a quo se excusare non poterit

(2) Hic etiam sermo primum emititur e ms. Biblioth. Regiae et Petavianæ, et ex Soucheti veteri membrana.

A nisi qui morbos animæ suæ sanare contempserit. Hoc ergo medicamentum, quod nulli sane menti desesse potest, studiose et pie frequentemus, implentes illud præceptum apostolicum: « Sine intermissione orate (*1 Thess. v*). » Hoc enim antidotum ita omnibus morbis occurrit, ut assiduatum morbos omnes depellat, et omnia corrupta integrati restituat, præstante Domino nostro Iesu Christo cui est honor et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XXIII (2). De Symbolo apostolorum.

Notum est dilectioni vestræ, quod milites sæculi beneficia temporalia a temporalibus dominis accepturi, prius sacramentis militaribus obligantur, et dominis suis fidem se servaturos profitentur; quanto magis æterni regi militaturi, et æterna præmia præcepturi, debent sacramentis cœlestibus obligari, et fidem, per quam ei placituri sunt, publice profiteri; dicit enim Apostolus: « Sine fide, impossibile est placere Deo (*Hebr. ii*). » Hanc in cordibus nostris agnoscit qui scrutatur renes et corda; sed propter conservandam Ecclesiam unitatem, dispensationi hujus temporis cum fide cordis necessaria est oris confessio, quia « corde creditur ad justitiam: ore autem confessio fidat salutem (*Rom. v*) », non tantum prædicatorum, sed etiam auditorum. Non enim aliter frater de fratre bene sentiret, nec pax Ecclesia servaretur nec aliud docere, aut ab alio discere saluti necessaria posset, nisi quod in corde habet, signis vocum tanquam suis vehiculis ad aliorum corda transmittaret. Est ergo fides et corde servanda, et ore promenda: fides namque bonorum omnium est fundamentum, humanæ salutis initium. Sine hac nemo ad numerum filiorum Dei poterit pervenire quia sine ipsa in sæculo, nec justificationis consequitur gratiam: nec in futuro vitam possidebit æternam. El si quis non ambulaverit per fidem, non perveniet ad speciem. Hoc attendentes sancti apostoli, certam fidei regulam tradiderunt, quam secundum numerum apostolicum duodecim sententiis comprehensam, symbolum vocaverunt, per quam credentes catholicam tenerent unitatem, et per quam bæretiam convincerent pravitatem. Solent quippe sodales cum aliquem in sodalitum suum admittunt, symbolum dare, et ita initum fidei pactum confirmare. Ad hanc similitudinem sancti apostoli spirituale sodalitum inter se connectentes, hoc symbolum confeuerunt, quo sodalitum eorum intrare cupientes, fidei commercio sibi colligarent, et sic cœlestis mensæ participes secum efficerent. Dicatur ergo quisque fidem apostolicam professus per ora gestantium in baptismo, cum ad annos intelligibiles venerit: « Credo in Deum; » et quod profiteatur ore, meditetur corde. Non dicit credo Deum, vel credo Deo, quamvis et hæc saluti necessaria sint. Aliud enim est credere Deum, quia Deus est: et aliud credere Deo, quia verax est, quod, testante Jacobo apostolo, « et dæ-

menes credunt, et contremiscunt (*Jac. ii*) : » sed non credunt in Deum, quia credendo non moventur ut eant in ejus voluntatem. Non ergo prodest **303** eis spiritus timoris, quia non est in eis spiritus amoris. Nos vero qui per adoptionem gratiae filii Dei sumus, dicamus : « Credo in Deum Patrem omnipotentem ; » hoc est, sic ei credamus, ut ei per dilectionem hæreamus. Patrem dicit qui ante tempora coeternum sibi genuit Filium : « Omnipotentem Creatorem cœli et terræ ; » id est, qui per omnipotentiam suam, conditor est et cœlestium et terrestrium ; id est visibilium et invisibilium, ut nemo dubitet Deum ita posse, quem audit omnia posse. Dicta sunt autem haec adversus gentiles, qui per infidilitatem credebant deos esse simulacula quæ condiderant, relicto vero Deo quo conditi erant. « Et in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum. » Sicut in Patrem, sic et in Filium credendum est. Et quia cum Patre æqualis maiestate est, tantum ipsi, quantum a Patri honoris debemus. Jesus autem *Salvator* interpretatur : « Christus a chrismate dicitur ; quia sicut antiqui reges oleo sacro perfundebantur, ita Dominus noster Jesus Christus Spiritus sancti infusione repletus est : ostendunt autem ista in eum jure esse credendum, qui preter hoc quod æqualis est Patri, Salvator noster est redimens nos ; et Christus, id est rex, regens nos, et unicus Dominus noster, spoliato antiquo hoste, singulari domino suo adsciscens nos.

« Qui conceptus est de Spiritu sancto, » id est, cuius conceptionis solus auctor fuit Spiritus sanctus. Sicut enim vermis calefaciente sole de puro limo formatur ; sic Spiritu sancto illustrante et sanctificante cor Virginis, caro Christi de sola carne Virginis nulla sementina carnis origine operante concepta est. Unde se vermi comparans per Psalmistam dicit : « Ego sum vermis et non homo (*Psal. xxi*) ; » id est, non conceptus humano more. « Natus ex Maria Virgine ; » id est, sicut non aperuit uterum matris conceptus, sic nec aperuit partus. Non, ut quidam secleratissime opinantur, Spiritum sanctum dicimus pro semine, sed potentia ac virtute Creatoris operatum. « Hoc Verbum caro factum est (*Joan. i*) ; » hoc est, homo factus est cooperante Patre et Spiritu sancto conceptus a Virgine, et natus ex Virgine, ut ineffabili generationis arguemento ipse esset in Virgine Creator sui, qui se per Spiritum sanctum operabatur creandum. Passus sub Pontio Pilato. » Pilati mentio ad temporis significationem, non ad personæ pertinet dignitatem. « Crucifixus, mortuus, et sepultus. » Infirma incarnationi Verbi commemorantur, de quibus dicit Apostolus : « Quod infirmorum est Dei, fortius est hominibus (*1 Cor. i*). » Ideo enim passus est, ut nes ad impossibilitatem reformaret. Ideo crucifixus est, ut nos a cruciatibus æternis liberaret. Ideo vera morte mortuus est : sicut vera nativitate natus est, ut nos a morte sempiterna liberaret. Ideo sepultus est, ut

A nos sibi vitiis et concupiscentiis consepteliret. Unde dicit Apostolus : « Conseptuli sumus Christo per baptismum in mortem, ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam Patris : ita et nos in novitate vita ambulenuis (*Rom. vi*) ; » id est, omni vetustate deposita, conformemur Christi similitudini. Haec ergo infirmitas Christi superavit omnem fortitudinem mundi. « Tertia die resurrexit a mortuis. » Triduanæ sepulture mors evidenter ostendit, quod dum corpus in sepulcro jacuit, anima illa de inferis triumphavit : « Ascendit ad cœlos. » Ideo conditionem naturæ nostræ quam de homine matre natus assumpsit, super cœlos ad dexteram Patris collocavit. « Sedet. » Quod autem sedere dicitur, non significat membrorum positionem, sed judicariani potestatem. « Ad dexteram Dei Patris omnipotentis. » Ad dexteram vero in summe beatitudine intelligendum est dictum esse ; sicut ad sinistram constituerunt hædi ; id est in ultima miseria. « Inde venturus est judicare vivos et mortuos. » Vivos autem et mortuos judicabit ; id est quos ante mortem nostram adventus ejus inveniet, et quos jam mortuos, resuscitatib : sive justos et peccatores, dicit vivos et mortuos. Attendant hujus fidei professores in hoc Symbolo, ad hoc Christi humanitatem, per quam reconciliati sunt, commemoratam, ut ingrati non existant beneficiis Redemptoris sui, qui eos per suam humanitatem reconciliavit, per deitatem absolvit, ne jure divino preventum paternis bonis, propter ingratitudinem sibi adjudicatis. « Credo in Spiritum sanctum, » æqualem et consubstantiam Patri et Filio, ab utroque æqualiter procedentem. Unde et ita in eum credendum est, sicut in Patrem et in Filium. « Sanctam Ecclesiam catholicanam, » id est Ecclesiam orbis terrarum ; non eam de qua dicitur : « Ecce hic, et ecce illic (*Matt. xxv*) ; » id est quæ in cubiculis esse dicitur, vel in deserto ; sed eam quæ diffusa est toto orbe terrarum, et in unitate fidei solidata. « Sanctorum communionem ; id est ecclesiasticorum sacramentorum veritatem, cui communicaverunt sancti, qui in unitate fidei de hac vita migraverunt. « Remissionem peccatorum. » Non tantum eorum quæ per baptismum remissa sunt ; sed etiam eorum quæ per humilem confessionem digna satisfactione mundata sunt. « Carnis resurrectionem, » quæ in adventu Domini communis futura est ; sed bonis malisque dissimilis, secundum quod Apostolus ait : « Omnes resurgemus ; sed non omnes immutabimur (*1 Cor. xv*) », subintelligendum est in melius. « Vitam æternam, » hoc est quod idem Apostolus dicit : « Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem (*ibid.*) ». Haec duodecim capitula ad regulam veræ fidei firmissime pertinet, fideliter credenda sunt, fortiter tenenda, veraci, patienterque defendenda, et si quem his contraria dogmataligare noverimus, tanquam pestem fugiamus, et tanquam hæreticum abiciamus. Ita enim ista quæ posita sunt, et compendiosis vocibus

Constituerunt hædi, ab utroque æqualiter procedentem. Unde et ita in eum credendum est, sicut in Patrem et in Filium. « Sanctam Ecclesiam catholicanam, » id est Ecclesiam orbis terrarum ; non eam de qua dicitur : « Ecce hic, et ecce illic (*Matt. xxv*) ; » id est quæ in cubiculis esse dicitur, vel in deserto ; sed eam quæ diffusa est toto orbe terrarum, et in unitate fidei solidata. « Sanctorum communionem ; id est ecclesiasticorum sacramentorum veritatem, cui communicaverunt sancti, qui in unitate fidei de hac vita migraverunt. « Remissionem peccatorum. » Non tantum eorum quæ per baptismum remissa sunt ; sed etiam eorum quæ per humilem confessionem digna satisfactione mundata sunt. « Carnis resurrectionem, » quæ in adventu Domini communis futura est ; sed bonis malisque dissimilis, secundum quod Apostolus ait : « Omnes resurgemus ; sed non omnes immutabimur (*1 Cor. xv*) », subintelligendum est in melius. « Vitam æternam, » hoc est quod idem Apostolus dicit : « Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem (*ibid.*) ». Haec duodecim capitula ad regulam veræ fidei firmissime pertinet, fideliter credenda sunt, fortiter tenenda, veraci, patienterque defendenda, et si quem his contraria dogmataligare noverimus, tanquam pestem fugiamus, et tanquam hæreticum abiciamus. Ita enim ista quæ posita sunt, et compendiosis vocibus

comprehensa sunt, ita catholicæ fidei congruant, et A haeretice pravitati occurunt, ut huic regulæ firmiter adhaerentes non sinantur errare, et a tramite rectæ fidei deviare. Quisquis autem aliter sapere voluerit, oremus ut hoc ei Deus revelare dignetur. Nos autem in eo quod accipimus ambulemus, et in eo quod certum nobis est, firmiter perseveremus. Hoc Symbolum docete spirituales filios vestros, pro quibus in baptismo spensionem fecistis, quos de sacro fonte suscepistis. Hoc docete filios vestros, quos de carne vestre suscepistis. Hoc docete eos quos in clientelam vestram admisistis; quatenus per disciplinam vestram omnem errorrem caveant, ea que inimica sunt Christianæ fidei fugiant, et ea que apta sunt tota virtute perficiant. Præstante Demino nostro Iesu Christo, qui vivit et gloriatur cum Patri et Spiritu sancto per immortalia sæcula saeculorum. Amen.

SERMO XXIV (3).

De adulterino habitu virorum vel mulierum.

Audivimus ex parabola evangelica quemdam patremfamilias nuptias filio suo fecisse, et ad eas plurimos invitasse. Inter quos **30.4** cum ingressus esset quidam non habens habitum nuptiale, visus a patremfamilias, jussus est non tantum a nuptiis excludi, sed in tenebras exteriores retrudi. Hæc parabola insensatos homines hujus temporis evidenter redarguit, quamvis altiori discussione aliquid secretius et sacratius possit intelligi. Prius ergo quæramus quis sit iste paterfamilias, quis iste filius, quæ sint iste nuptiæ. Quibus perspectis facilius intelligere poterimus cur ille ab his nuptiis exclusus sit, qui ad eas cum adulterina ueste accessit. Intelligimus itaque hunc patremfamilias Deum Patrem omnipotentem, cui famulantur universa familiae gentium; qui coeterum et coæqualem sibi genuit Filium, in celis sine matre, in terris sine patre; cui nuptias fecit quando ei Ecclesiam ex omni genere hominum sociavit. Ad hanc Christi et Ecclesiæ societatem convocati sunt nobiles, ignobiles, divites, pauperes, omnis conditio, omnis sexus, omnis ætas. Inter hos accessit unus qui solus excludi meruit, quia habitum talium nuptiarum sanctitati congruentem non habuit. Attendite, fratres. Iste unus multi sunt, et tamen tota hæc multitudine unitatis nomine comprehenditur. Multi enim sunt quantum ad numerum personalis discretionis, sed unus sunt per consonantiam unius pravitatis. Sicut enim una Ecclesia est per fidem sub capite Christo, ita tota reproborum multitudo sive pateat sive lateat, unum corpus est sub principe diabolo. Qui ergo per infidelitatem manifeste a Deo recedit, ad has nuptias non accedit. Qui vero infidelis est, accedit corpore, recedit mente; nobiscum intrat Ecclesiam, communicat nobiscum Christi mensam. Boni et mali pisces adhuc latent intra retia donec dividantur in littore. Adhuc toleratur palea donce ventiletur area. Tunc

A manifeste apparebit, « quia multi vocati, pauci electi (*Math. xxii.*). » Tunc iste adulterator habitus nuptialis jussu patrisfamilias manifeste excludetur, et in carcerem retrudetur. Interim tamen amici sponsi talem simulacrum non ignorant, quia impudicus habitus corporis nuntius est adulteri coridis. Impudicus autem habitus corporis est in viris superflua et inordinata capitillatura, vestimentorumque muliebrium affectata similitudo, calceamentorumque metas necessitatis excedens simulata longitudo. In mulieribus facies fucata, virilium vestimentorum imitatio, capillorum nativi coloris adulterio. Hic habitus in utroque sexu adulterinus est, et sanctarum nuptiarum societate indignus, et a conspectu tanti sponsi et tantæ sponsæ prorsus amoendus.

B Nec silentio præterire hoc debent amici sponsi diligentes decorem domus Dei, debent hujusmodi adulteriis publice adlatrare; ne dicatur de eis: « Canes muti latrare non valentes (*Isa. lvi.*, 10). » Qui enim quantitatè vel formam quam omnipotens et prudentissimus Plasmator fixit, in aliam transfigurare contendit, nonne evidenter dicere videtur ei qui se fixit, cur me fecisti sic? Improbæ temeritas, conditoris plasma ita vilifacere, ut quantitatè suam et formam quantum in se est, in aliud transfiguret, quod si a natura haberet, incomparabiliter se habere doleret. Nec ista dicimus a nobis tanquam ex nobis. Habemus patres nostros doctores egregios, qui ante nos contra ista scriperunt, et irrefragabili auctoritate damnaverunt.

C Audiamus Paulum doctorem gentium, de superflua capitillatura dicentem Corinthiis: « Vir si comam nutrit, ignominia est illi (*I Cor. i.*). » Cum enim vir ex Dei ordinatione primatum habeat super mulierem: qui contra honorem sui sexus superfluitate capillorum caput velat, primatum suum sibi abjudicat, ut merita de eo dicatur: « Homo cum in honore esset non intellexit; comparatus est, » ut vera dicamus, non tantum mulieribus, sed etiam juventutis insipientibus (*Psal. xlvi.*). » Judicio enim legum, jure ab obtenta dignitate dejicitur, qui privilegio sibi commisso abutitur. Audiamus et beatum Cyprianum, egregium martyrem et suavissimum doctorem, de adulterino habitu disputantem. Dicit enim in epistola quam scribit de habitu virginum: « Opus Dei et factura ejus, et plasma ejus nullomodo adulterari debet, exhibito flavo colore vel nigrore, vel quolibet (vel nigro pulvere) vel rubore aut quædenique lineamenta nativa corrumpe, medicamine. Dicit enim Deus: » Faciamus « hominem ad imaginem et similitudinem nostram (*Gen. i.*). » Et audet quisquam mutare et convertere quod Deus fecit? Manus Deo inferunt, quando id quod ille formavit, reformare et transfigurare contendunt, scientes [nescientes] quia opus Dei est omne quod nascitur, diaboli quocunque mutatur.

recognitus ad exemplaria mss. Bibl. Regiæ et Petaviæ.

(3) Hic sermo jam a Jureto editus in calce epistolarum ex v. c. S. Victor. Paris. iterum emititur

Si quis pingendi artifex vultum alicujus et speciem A « imaginem celestis (*I Cor. xv*). » Hanc imaginem portat virginitas, portat integritas, portat sanctitas et veritas, portant disciplinae Dei memores, justitiam cum religione retinentes, stabiles in fide, humiles in timore, ad omnem tolerantiam fortes, ad sustinendam injuriam mites, ad faciendam misericordiam faciles, fraterna pace unanimes [v. c. uniam] atque concordes : quæ omnia observare, diligere et implere debemus, ut Apostoli præceptum adimpleamus : « Empti enim estis pretio magnō, glorificate et portate Deum in corpore vestro (*I Cor. vi*). » Deum enim in corpore nostro portamus cum imaginem ejus per immundas et profanas adinventiones non deformamus, cum per omnia servitutis obsequia Redemptoris imperio parere studemus. Ita enim imaginem suam in nobis recognoscet, et nuptiali ueste ornatos a suo sanctorum que consortio non excludet : quod nobis misericorditer præstare dignetur qui vivit et regnat Deus per omnia sæculorum. Amen.

B

SERMO XXV.

DE UNO SANTO MARTYRE.

(*Exstat in Appendice ad Sermones Augustini, Patrologiam tom. XXXIX, Opp. Augustini V, parte ii, col. 2158. Inc. : « Triumphalis beati martyris. » — Vide Notitiam litterariam Operum S. Iovonis tomo I præfixam, num. 4.*)

(4) *Autem falso. Reliqua paulo aliter apud Cyprianum.*
 (5) *Sequentia etiam desumpta sunt ex Cypriano.*

DUBIA.

SERMONES SEX AD POPULUM.

Exstant Patrologiae tom. CXLVII, col. 219, in notis ad Joannem Abrincensem. — Vide Notitiam litterariam, num. 4.

MICROLOGUS

DE ECCLESIASTICIS OBSERVATIONIBUS.

(Hoc opusculum, jam a nobis editum tomo CLI (col. 974), Iovoni vindicat Henricus Warthonus in *Auctario ad Usserium de Scripturis sacrisque vernaculis*, pag. 359 : — *Ex codice ms. bibliothecæ Lambethanæ, inquit, Iovonem Micrologi auctorem esse (quod quidem hactenus eruditos latuit) deprehendi. Codex enim ipse præclaræ vetustatis est, Iovone haud multo inferior, adeoque nihil non fidei meretur. Vide Notitiam Fabricii Opp. Iovonis tomo I præfixam.*)

LECTORI

305 Fuerat animus edere Chronicum satis amplum a Nino usque ad Ludovicum Pium, cuius quidem media pars jam in corpore historiæ Francicæ edita fuerat sub nomine Iovonis episcopi Carnotensis : quod etiam integrum manuscriptum ex monasterio Sancti Ebrulphi recuperatum habuimus sub eodem nomine

Ivonis episcopi Carnotensis. Sed collato eo cum Hugonis Floriacensis compluribus Chronicis mss. quorum insignia duo sunt in bibliotheca S. Victoris Parisiensis, invenimus illud ipsis omni ex parte esse simile, ideoque Ivi nostro falso ascriptum: sed in hoc deceptos esse complices, quod Chronicum illud praefera in fronte epistolam quamdam Hugonis ad Ivonem nostrum, in qua cum regat ut Chronicum illud suum quod ipsi legendum mittit, inspicit et emendet, si quid in illo emendandum repererit. Ceterum hic error docte agnitus est ab Andrea Duchesne, historiographo regio, tomo III, Scriptorum historiarum Francicarum, pag. 347, ubi de diversis Hugonis Floriacensis Chronicis loquuntur. Adde quod nemo eorum qui de Ivone scripserunt hujus Chronicarum unquam meminerit, sicut videre est in elogii Ivi quae initio hujus libri apposuitur. Pròpterea lectorem hoc loco monitum voluius, ne quidquam ex operibus tanti viri sibi defraudatum puto.

DIVI IVONIS

CARNOTENSIS EPISCOPI

CHRONICON DE REGIBUS FRANCORUM⁽⁷⁾.

Franco lingua Attica Valentiniāmus imperator, a feritate et duritia atque audacia vocari voluit: qui post paululum cum tributa Romanis negarent, et Ronianorum impetum ferre non possent, egressi a Sicambria pervenere in extremos fines Rheui fluminis in Germanorum oppida: ibique aliquot annis eum principibus suis Marcomiro et Sunone resederunt. Ubi primum regem Pharamundum sibi statuunt, legibusque se subdunt, quas primores corum Wisogastus, Arbogastus, Salegastus invenerunt.

Pharamundus rex primus Francorum; Niceta Viennensis episcopus; Justus Lugdunensis episcopus relicto episcopatu in Ægypto anachoreta moritur, ossaque ejus Kugdunum referuntur, ossaque Viatoris ministri ejus; Martinus Turonorum episcopus miraculorum gloria insignis effoslit.

Dido Pharamundi filius rex Francorum secundus. Ab hinc Franci crinitos reges habere cœperunt. Eodem tempore Romani 306 Gallias tenebant, citra Ligerim fluvium Gothi.

Clodio post Didiōnum rex Francorum tertius. Hic de Thoringiorum finibus egressus Rhenum transiit, victoque Romano exercitu Carbonarium silvam tenuit, ibique sibi sedem statuit.

Meroveus post Clodionem rex Francorum quartus. Metis a Francis succensa, Franci usque Aurelianos pervenerunt.

Childericus post Meroveum quintus regnavit annis xxiv.

Clodoveus post Childericum rex Francorum sextus, regnavit annis xxx. Hic primus regum Francorum a beato Remigio baptizatus est cum populo suo. Siagrius, Ægidii patricii filius, cum Clodoveo apud Suessionem pugnam committens devictus et occisus est, sive vires Romanorum in Galliis cederunt. Clodoveus rex Burgundiam sibi subegit. Mamertus Viennensis episcopus clarus habetur.

(7) Brevissimam hanc Francorum Historiam alii Hugoni de Sancta Maria monacho Floriacensi tribuerunt. Sed nihil habet quod hujus inge-

A Clodoveus millario x a Pictavio urbe cum Alarico rege pugnam iniit, eumque vicit et occidit, sibique subegit Tolosam, Santonas, omnemque Aquitaniam. Fulgentius Ruspensis episcopus, et Avitus Viennensis clari habentur.

Mortuo Clodoveo Chlotildis uxor ejus cum quatuor filiis suis regnum Francorum tenuit, Theoderico, Clodomiro, Childeberto, Clotario. Clodomirus et Childebertus atque Clotarius contra Sigismundum exercitum movent, et contra Gothimaram, fugientibus Burgundionibus Sigismundus ad monasterium Agaunensis martyrum fugiens apprehenditur a Clodomiro, ibique cum uxore et filiis interficitur, ideoque Clodomirus ultra cum Burgundionibus decertans ab eis interfectus est. Quod B Franci indigne ferentes, Gothimaram persecuti occidunt. Childebertus et Clotarius filios Clodomiri nepotes suos, ne regnarent loco patris, occiderunt: unus tamen Clodoaldus effugit, qui clericus factus, et plenus virtutibus migravit ad Christum. Beatus Medardus migravit ad Christum, sepultus in civitate Suessionis a rege Clotario; qui et non multo post defunctus in eadem ecclesia sepelitur, regnavitque lxx annis.

Quatuor filii Clotarii regnum inter se dividunt. Karibertus accepit regnum Clodomiri, sedemque constituit Parisii. Guntranus regnum Childeberti sedemque constituit Aurelianis. Chilpericus regnum patris sui Clotarii Suessioni, Sigebertus accepit regnum Theodorici Remis. Karibertus rex mortuus in ecclesia S. Romani in Blavio castro sepelitur. C Beatus Germanus Parisiorum episcopus claruit. Chilpericus fratrem suum Sigebertum fraude Fredegundis reginae interfectum in Lambani via sepelivit. Inde vero translatus est in basilicam S. Medardi. Guntranus vero rex in ecclesia S. Marcelli Cabilloni sepultus est. Regnavit vero annis xxxi.

nium vel sermonem arguat. Georgius Waitz, Proleg. ad Hugonem Floriacensem, ap. Pertz, *Monum. Germ. hist.*, Script. t. IX (*Patrologiae t. CLXIII*).

Chilpericus dolo Landriciac Fredegundis reginæ ipsius uxoris occisus, Parisiis in ecclesia S. Vincentii sepelitur.

Theudebertus et Theodericus filii Childeberti cum avia sua Brunechilde in regnum gloriösis regis Gunntri Burgundiam directi sunt. Inde Theodericus cum Theodeberto fratre pugnam iniit, eumque occidit. Brunechilda tandem pro multis sceleribus in praesentia Clotarii regis indomitus quis religata cruribus et brachis membratim discinditur, ejusque ossa igne concremata sunt.

Clotarius filius Chilperici rex Francorum octavus. Hic Saxorum terram adeo vastavit, ut non remaneret ibi homo longior spatha sua, non longo post tempore obiit anno XLIV regni sui.

Dagobertus filius Clotarii, rex Francorum nonus, vir strenuus fuit; habuit autem duos filios Sigebertum et Clodoveum. Anno vero regni sui XLIV febre valida tactus et mortuus est, sepultusque in loco Bindionum.

Clodoveus filius Dagoberti rex Francorum decimus, cuius uxor Bathildis de genere Saxonum genuit ei tres. Clotarium, Childericum atque Theodericum. Clodoveus XVI regni sui anno vita decessit.

Clotarius filius Clodovei, rex Francorum undecimus. Hic IV annis regnans obiit.

Theodericus filius Clodovei, frater Clotarii, rex Francorum duodecimus. Ebroinus princeps domus Leodegarium episcopum multis affectum pennis gladio percussit, fratremque ejus germanum. Theodericus anno regni sui XVIII obiit.

Clotarius filius Theoderici rex Francorum decimus tertius, regnavit annis tribus.

Childebertus filius Theoderici, frater Clotarii, rex Francorum decimus quartus. Hic XIII anno regni sui obiit.

Dagobertus filius Childeberti, rex Francorum decimus quintus, cum adhuc puer esset, major autem domus Theodebaldus Pipini Austrasiorum ducis filius. Dagobertus V annis regnans mortuus est.

Danielem post Dagobertum quemdam clericum post abjectionem tonsura Franci super se statuentes, eum vocantes Chilpericum, exercitum contra Carolum usque Mosam fluvium movent. Ex alia parte Rabbodus dux cum Frisonibus contra eumdem Carolum insurgit: pugna valida commissa, Carolus magno damno affactus est dilapsus. Chilpericus simul cum Ragaufrido Arduennam silvam ingressus, pervenerunt usque Coloniam: sed subito Carolo super eos irruente, prælioque confecto fugantur Chilpericus atque Ragaufridus. Chilpericus ad Eudonem fugiens, ab eodem duce redditus est Carolo, et V anno post in civitate Noviomodo mortuus est.

Theodericus Dagoberti junioris filius, rex Francorum decimus septimus, Carolus major domus et Austrasiorum princeps, vastans omnia, et Saxonum

A agros diripiens, cum eis bellum iniit, ubi gravissima cædes hominum altrinsecus morientium. Post aliquot annos in Bavariam iter arripuit, eamque cum labore maximo ad deditioinem coegit, sed postea reluctantes via secunda perdomuit. Iterum abiit in Saxoniam, deinde in Suevos contra Lanfreduum, quos ab infestatione et injuria repressit. Inde contra Eudonem Aquitanorum ducem ivit, eumque usque in Vasconiam fugavit. Saracenos præterea cum longis navibus venientes, urbesque plurimas tam Septimanæ quam Viennenses devastantes idem Carolus graviter fugit, eosque in Hispaniam repulit. Post aliquot annos perrexit usque Vasconiam, Aquitaniamque depopulatus est, Saracenos quoque Aquitaniam et alias provincias devastantes perdomuit.

307 Childericus post Theodericum rex Francorum decimus octavus. Majores domus Carolomanus et Pipinus, frater ejus. Sed Carolomanus, abjecto sæculari habitu, Romam abiit: inde ad S. Benedictum in montem Casinum perrexit. Gripho autem, faciem Pipini ducis fugiens, fugit in Saxoniam atque Bavariam, ducatumque ipsius Pipini subjugavit. Gripho vero fugiens ad Gaifarum Aquinatorm ducem, conjunctim parant bellum contra Pipium. Interea Pipinus, Francorum regnum defecisse viens, jussu Zacharie papæ elevatur in regem.

Pipinus, rex Francorum decimus nonus, regnavit annis XVII. Mox post unctionem suam bellum in Saxoniam movit, eamque devicit. Zacharie papæ successit Stephanus. Pipinus rex auxilium Zacharie papæ contra Aistulphum Longobardorum regem, qui facultates Romanæ Ecclesiæ que in regno ejus erant abstulerat, porrexit, eumque quod abstulerat, reddere coegit. Rursus idem Pipinus Saxoniam intravit, eamque Francis per singulos annos trajectos equos reddere fecit. Inde anno ab Incarnatione Domini 868 obiit.

Carolus gloriatus rex Francorum vicesimus, filius Pipini et Bertrudæ reginæ. Hic gentem Saxonum subegit; ubi cum exercitu ejus gravi siti laboraret, medio die subito ex quadam torrente largissime aqua emanavit, que sufficeret cuncto exercitu. Idem Carolus ab Adriano papa contra Desiderium Longobardorum rege Italianam intravit, Papiam cepit, Desiderium occidit, omnemque Longobardiam sibi subegit.

Saxones iterum rebellantes devicit, et ex ultra parte firmavit, custodibusque positis, obsidibusque receptis rediit. Rursus Saxones Heresburgum castrum invadunt, machinas ad id capiendum præparantes, viderunt in modum scuti duos globos flammatantes super ecclesiam que in uno castro erat. Qua visione perterriti, et relinquentes præparationem suam, ita fuga lapsi sunt, ut mutuus sese confonderent gladiis. Quod audiens Carolus rex Saxoniam ingreditur, obtinuitque omnes illorum firmitates, omnesque Saxonem cum uxoribus suis et infantibus baptizatos in fide sibi conjunxit. Carolus idem Pascha celebrat in Aquita-

nia castro Cassinogilo (8), Hispaniam ingreditur, A Martellus dicitur, a suis dictus est. Et quia in regno suo vix aut raro pacem habuit, ideo res Ecclesiastarum suis militibus in stipendum contulit maxima ex parte. Qui mortuus in ecclesia Beati Dionysii martyris sepultus a sinistra parte altaris majoris, visus est nocte in specie draconis effracto sepulcro per vitream ecclesiae cum magno terrore exisse.

Radulphus rex Francorum vicesimus quintus, Conradi ducis Burgundiae filius, regnavit annis xix: cultor justitiae, restaurator ecclesiastarum, resistentes sibi prospere devicit.

Ludevicius Radulphi filius rex Francorum vicesimus sextus, regnavit annis xviii.

Lotharius Ludovici filius, rex Francorum vicesimus septimus, regnavit annis xxx. Eodem tempore fuit Willermus dux Northmannorum.

B Ludevicius Lotharii filius, clericus, rex Francorum vicesimus octavus, regnavit annis ii. Hic capitulus a Francio Lauduni interiit, sicque progenies Caroli Magni defecit

Hugo filius Hugonis Capeti, rex Francorum vicesimus bonus, regnavit annis x.

Robertus filius Hugonis, rex Francorum tricesimus, regnavit annis xxxv: cuius uxor Constantia. Hic juste et religiose regnum suum disponens sancto fine quietivit. Gilbertus papa.

Henricus filius Roberti, rex Francorum tricesimus primus, regnavit annis xxxii. Willermus nobilissimus dux Northmannorum pugnavit apud Vallium dunas. Henricus rex fortis in bello Vitriaco obiit.

C Philippus filius Henrici, rex Francorum tricesimus secundus, regnavit annis xl. Hujus vir anno regni Willermus glorirosus dux Northmannorum Anglos subegit, ibique rex factus regnavit xxi: annos. Huic successit Willermus Longaspata. filius ejus. regnavit annis xiv atque in Nova Foresta sagitta interiit. Huic successit Henricus frater ejus, vir nobilis, sapientis, justitiae cultor, amabilis, nulli moderat temporis in regendo regno comparabilis, qui et regnavit annis xxx.

Ludevicius Caroli Magni filius, rex Francorum vicesimus primus, et Imperator Romanorum, regnavit annis xxviii, amator pietatis et religionis. Hic in ingressu imperii secundam et placidam quietem habuit, sed finis ejus multis calamitatibus fatigatus.

Carolus Calvus Ludovici filius rex Francorum xxii regnavit annis xxxvi, imperator et ipse Romanorum. Initia regni et finem prospere gessit, adiutor ecclesiastarum Dei, amator pauperum, impendens ecclesiis Dei multa beneficia in crucibus et in aliis ornamentiis.

Ludevicius Caroli filius, rex Francorum vicesimus secundus, regnavit annis duobus.

Carolus Ludovici filius, rex Francorum vicesimus quartus, regnavit annis xxxviii. Hic Tutudi, quod

(8) *Cassignolio* diocesis Agennensis.

ANNO DOMINI MCXIX

LAMBERTUS ATREBATENSIS EPISCOPUS

NOTITIA HISTORICA.

(*Gall. Christ. nov.*, III, 322)

Lambertus, patria Guisnensis, ex illustri gente D ac præcentor S. Petri Insulensis magna vir sancre (1), archidiaconus Travennensis fuit, canonicus citate prædictus. A clero Atrebateni diligitor an-

(1) Guido Pontivorum comes ad eum scribens rogat ut Abbativillam venire dignetur septima se-

tistes, ac consecratur Romæ ab Urbano papa II, A Lambertus ad eumdem summum pontificem epis-
apud S. Mariam Novam, xiv Kal. Aprilis in Domini-
nica *Lætare, Jerusalem*, anno 1093. Hoc ipso anno
regimen episcopatus sumpsit ex charta Remensi;
erte in quodam instrumento Molismensis ab-
batia, secundus annus Lamberti illigatur cum
anno Christi 1095. Ab Hugone Lugdunensi archiep-
iscopo ad concilium Augustodunense invitatus
est anno 1094, ubi de Rainaldo archiep. Rem.
sermo fuit. Ecclesiæ Remensi obedientiam spop-
ondit eodem anno; nominatur ab Urbano papa
inter præsules quorum consilio usus, Dolensem
Ecclesiam Turonensi tanquam matri subjectam
fore decernit. Anno 1095, ad concilium Claromon-
tense cum pergeret, a Guarnerio milite de Castel-
lo Pont captus est cum sociis; sed agente Philippo
Trecensi episcopo Guarnerii fratre, liber paulo
post dimittitur. In synodo positus curam habuit
ejusdem acta et canones colligendi; hinc in fine
eiusdem veteris codicis, post canones legitur:
Hæc sunt inventa in libro Lamberti episcopi Atrebatis,
ante quadragesimos annos scripto. E concilio regres-
sus ac legatus provincie Remensis institutus, ad
ovilis sibi commissi curam concessit, omniaque
vigilantissimi præsulis munia adimplevit. Syo-
dum celebravit in ecclesia Sanctæ Mariæ et di-
visionem paroeciarum statuit. Anno 1096 subscrip-
sit charta Philippi Catalaunensis episcopi, qua
monasterio S. Basoli jus advocati remittitur. Muni-
ficum se præbuit erga monasterium Elnonense S. Amandi, cui plurime concessit altaria an 1097. Interfuit synodo Romæ coacta ab Urbano II, hebdoma-
da iii post Pascha, anno 1099. Subscriptus etiam
reperitur eodem anno in concilio Audomarensi, cui
præsedidit Manasses archiepiscopus Remensis. Anno
1104 vices apostolicas demandavit ei Paschalis pa-
pa II pro absolutione Philippi Francorum regis, ob
incestuosas nuptias cum Bertrada Audegavensi ex-
communicati: ejus rei notitia erupit ex codice
ms. Ignaciensis abbatiæ; quam hac de re scripsit

ria Pentecostes, quia in crastina die Dominica de-
bebat Ludovicum regis filium armis militariibus ad-
ornare et ad mititiam ordinare; igitur, inquit, et si
propter ipsum Ludovicum venire refutatis, tamen

A Lambertus ad eumdem summum pontificem epis-
tolam, inter instrumenta retulimus. Denique pius
antis tes pastorali munere summa cum laude per-
functus migravit ad Christum 16 Maii 1115. Tu-
mularur in cathedrali ecclesia ubi epitaphium
hoc in marmore visitur ad lœvam ebori parieti
affixum. Anno Domini MCXV, XVI Kal. Junii, obiit
beatæ memorie Lambetus hujus Atrebatis sedis
cardinalis episcopus. Per hunc restituta est dignitas
hujus episcopatus quæ per nulla tempora Cameracensis
episcopo fuerat commendata. Huic episcopo et
duobus joculatoribus Itherio et Northmanno, beata
Maria in hac ecclesia apparuit, dans eis candelam
per quam sanantur ardentes igne malo. Chronographus S. Bertini aliud præfert his carminibus:

B *Vedustus proprius fuit hujus episcopus urbis,*
Post cujus obitum proprio sine præsule languens
Hæc sedes flevit subiecta diu Cameraco.
Donec Lambertum tumulo qui clauditur isto
Moribus egregium, sapientem, religiosum,
Romæ sacravit Urbanus papa secundus,
Et proprium sedi pastorem reddidit isti.
Mundo cessavit, cum Maius ab Idibus exit.
Præstet ei requiem Dominus sine fide manentem.

C Fuit Yvoni Carnotensi intimus, ut probat illius epist. 33 quæ in hæc verba desinit: *De cætero, charissime, lœtu tua communica suo tempore diligenti et dilecto, quia lœta et tristia tua mea sunt, sicut mee tua esse non ambigo.* Scripsit ad eum et aliam epistolam numero 97. De Lambertio plura videbis in auctoribus Belgicis. Eum fuisse S. R. E. cardinalem quidam existimaverunt, quod in epistolis Flugonis archiepiscopi Lugdunensis et alibi passim vocetur episcopus cardinalis: verum eo nomine intelligendum putamus proprium episcopum tali alligatum Ecclesiae cum titulo; eo fere modo quo in epistolis Gregorii Magni sæpe occurrit episcopi cardinalis mentio.

propter me, et propter cognationem inter vos et me
habitam flagito ut venire dignemini. Tom. V *Miscellan.* Baluz., p. 310.

NOTITIA LITTÉRARIA

(*Histoire littéraire de la France*, tom. X, pag. 44).

Casimir Oudin (*Script.* t. II, p. 280) se flatte d'ètre le premier qui a élevé l'évêque Lambert à la dignité d'écrivain ecclésiastique. Mais en parlant ainsi il avait oublié que Guillaume Cave (p. 543), qu'il copie néanmoins souvent, lui avait déjà fait le même honneur. Lambert le mérite à plus d'un titre, puisqu'il a eu la principale part à des recueils fort intéressants pour la littérature, mais que jusqu'ici l'on n'a pas eu soin de faire connaître pour ce qu'ils sont. C'est à quoi nous allons tâcher de suppléer.

D 1° Un de ces recueils a été mis au jour par Ba-
luz (*Misc.* t. V, p. 237 et 300; edit. Luc. in-folio-
t. II, p. 127-156). Grignon, docteur de Sorbonne
et chanoine de la cathédrale d'Arras, lui en avait
procure une copie faite sur le manuscrit qui porte
le nom de l'évêque Lambert, et qui est conservé à
la bibliothèque de la même église. On ne doute
point, sur ce titre et sur la nature des monuments
qu'il contient, que ce ne soit Lambert lui-même
qui l'a dirigé, ou au moins pris soin de le faire faire.

On y distingue trois parties, dont plusieurs pièces avaient été déjà publiées dans d'autres recueils, tels que la *Chronique belgique* de Ferréolus Locrius, le *Spicilegium* de dom Luc d'Acheri, la *Nouvelle Bibliothèque de manuscrits* du P. Labbe, et sa *Collection générale des conciles*. De même Aubert le Mire et quelques autres avaient aussi déjà publié quelques-uns des monuments que comprend la troisième partie du recueil ; et depuis qu'il a paru dans le public, d'autres écrivains en ont tiré plusieurs pièces qu'ils ont enchaussées dans leurs ouvrages, comme on le voit nommément dans les preuves du troisième volume du *Gallica Christiana* (*Gall. Chr.* nov. t. III, app., p. 77-79).

La première partie de cet important recueil contient les actes du rétablissement de l'évêché d'Arras, c'est-à-dire les bulles qu'expédia Urbain II à cet effet, celles de Pascal, son successeur, pour le confirmer, les lettres que l'Eglise d'Arras, Lambert évêque élu, Renaud archevêque de Reims, métropolitain de la province et autres, écrivirent sur cette affaire. Une des pièces les plus considérables de cette première partie est la discussion du droit de l'Eglise de Cambrai et de celle d'Arras, qui se fit dans le concile provincial assemblé le troisième dimanche de carême de 1093 et qui en forme les actes. Toutes ces pièces, rangées à leurs places, sont liées entre elles par de courtes relations des faits qui se passèrent tant à l'occasion du rétablissement de ce siège épiscopal en lui-même, que par rapport à l'élection et l'ordination du nouvel évêque. Et afin de rendre son écrit plus complet, l'auteur a eu l'attention de pousser sa narration jusqu'à la fin du concile de Clermont en 1095, dans lequel cette grande affaire fut entièrement consommée. Ce dessein l'a conduit à y faire entrer les aventures qui arrivèrent à Lambert en s'y rendant.

Qui que ce soit qui a pris soin de diriger cette partie du recueil, on ne peut lui refuser la justice de reconnaître qu'il avait du goût et de l'habileté. Quoique l'évêque Lambert puisse en avoir donné le dessein et y avoir eu encore quelque autre part, on juge cependant par un endroit, que c'est quelqu'un des clercs qui l'accompagnèrent à Rome, plutôt que lui-même, qui l'a exécuté. Or il y fut accompagné d'Odón, chanteur de son église ; d'Achard scolaistique, et de Drogou, prévôt d'Aubignai. L'on voit par le détail où l'auteur est entré de la discussion du droit des parties, c'est-à-dire des Eglises d'Arras et de Cambrai, que la première défendit fort bien sa cause. Entre les anciens monuments qu'elle y cita, l'on remarque le second concile d'Afrique, celui de Sardique, les fausses décretales, les lettres de saint Grégoire pape, la Vie de saint Remi, l'historie Orose, et des chroniques qui traitaient des fondateurs des villes. On y lisait que Romulus et Remus avaient fondé Rome et Reims, Pompee, Arras et Soissons.

La seconde partie du recueil comprend 144 lettres, écrites par grand nombre de diverses personnes du premier ordre ; papes, cardinaux, légats, archevêques, évêques, rois, princes, princesses, et autres personnes constituées en dignité. L'on y voit non-seulement quantité de traits qui concernent la discipline de la province ecclésiastique de Reims pendant plus de vingt ans, mais aussi plusieurs événements mémorables pour son histoire, et même pour l'histoire générale de la France. On y trouve encore diverses particularités curieuses touchant les mœurs et les coutumes de ce temps-là. Entre ces lettres on en compte 49 qui appartiennent à notre évêque, et dont il importe de donner une courte notice, au moins des plus intéressantes.

La neuvième, dans l'ordre du recueil, est écrite à l'Eglise de Reims, en réponse à la précédente, par laquelle cette Eglise avait donné à Lambert avis de la mort de Renaud, son archevêque, arrivée le 21

A janvier 1098, et de l'élection de Manassé pour le remplacer. Lambert assure les chanoines de Reims, qu'ayant appris cette mort avant qu'ils la lui eussent annoncée, il avait déjà fait faire à sa cathédrale et à l'abbaye de Saint-Vaast, et ordonné qu'on fit dans le reste de son diocèse les prières accoutumées pour le repos de l'âme du prélat défunt. Du reste il approuve leur nouvelle élection, et les congratule d'avoir choisi un aussi digne sujet, dont il fait l'éloge en peu de mots. Sa lettre est du second jour de février de la même année.

Si les autres lettres de notre évêque sont postérieures à la précédente pour le temps, il est visible qu'on n'y en a fait entrer aucune de celles qu'il écrivit pendant les trois premières années de son épiscopat, à compter depuis son élection. Or, de toutes celles-ci, il n'en reste que deux qui se trouvent dans la première partie du recueil : l'une à l'archevêque Renaud, l'autre aux chanoines de son église. Lambert les écrit quelque temps après son ordination et son retour de Rome, pour se plaindre de ce que malgré son exactitude à leur faire remettre les lettres du pape, qu'il en avait apportées, et malgré les excuses légitimes qu'il leur avait fait faire de n'avoir pu jusque-là aller en personne rendre l'obéissance qu'il devait à son métropolitain, à qui néanmoins il en avait envoyé la profession par écrit, il était encore à recevoir quelque signe de bienveillance, et la moindre consolation de la part de son Eglise métropolitaine ; qu'au contraire elle le regardait s'il laissait s'en rapporter aux bruits publics, comme usurpateur de son siège. A la fin de ces deux lettres vient la profession d'obéissance de Lambert à l'archevêque Renaud. De là on doit conclure que le recueil dont il s'agit ici ne contenait pas toutes les lettres de notre prélat, et qu'il s'en est perdu beaucoup d'autres.

Une entre celles qui nous restent, et qui méritent d'être connues, est la vingt-neuvième de la seconde partie du recueil, adressée à Gérard, évêque de Térouane. Achard, chanoine et prévôt d'Arras, après avoir offensé son évêque, avait quitté son Eglise, et s'était réfugié dans celle de Térouane, où on le retenait contre les règles, quoique son évêque fût allé lui-même le réclamer, et qu'il eût prié plus d'une fois Gérard de le lui renvoyer. Lambert se plaint de cette violation des canons, et cite à ce sujet l'autorité des conciles de Carthage, et celle du pape saint Léon le Grand, dont il copie un assez long texte. L'auteur montre par là qu'il était fort versé dans la discipline ecclésiastique. C'est ce qui paraît encore par la vingt-cinquième lettre du même recueil, aux chanoines réguliers de Guastines, où le même Achard s'était auparavant retiré sans la permission de l'évêque.

Lambert adresse deux de ses autres lettres, la trente-quatrième et la trente-sixième du recueil, au pape Urbain II, avec le titre de *Père des pères*, qui est le même qu'évêque des évêques, titre qu'il donne aussi à Pascal II, successeur d'Urbain, mais non pas toujours uniformément. La première à Urbain roule sur l'affaire de Robert, abbé de Saint-Remi de Reims. Mais pour éviter les redites, nous remettons à en rendre compte à l'article de Robert, un de nos historiens de la première croisade (*Vide Patrologia tom. CLIII, in append. ad Codifridum regem*). L'autre lettre au même pape est une simple recommandation en faveur de Gérard, évêque de Térouane ; elle fut écrite après le concile que ce pontife tint à Nîmes, au mois de juillet 1096, en s'en retournant de France en Italie.

On compte jusqu'à douze lettres de l'évêque Lambert au pape Pascal. Le recueil en contient au moins autant de Pascal à Lambert, dont plusieurs entre les unes et les autres constatent la dignité de légat dans la seconde Belgique, dont notre évêque était revêtu. Par une de ces lettres, il prie le pon-

tive romain de confirmer le jugement qu'il avait rendu en cette qualité, entre Jean, évêque de Térouane, et les clercs de l'Eglise d'Ypres : jugement dont ces derniers, qui avaient été condamnés, voulaient appeler au saint-siège.

Par une autre il supplie le même pape de maintenir ce qu'il avait déjà si heureusement commencé. Il s'agissait d'une petite abbaye que Lambert avait érigée sous la règle de Saint-Benoit, avec l'autorité du saint-siège, et sous la dépendance de l'Eglise d'Arras, en un lieu nommé Saint-Préjet de Ferchères, et que l'abbé de Saint-Préjet au diocèse de Noyon tentait de revendiquer, comme dépendante de son monastère.

Les trois dernières lettres à Pascal, les plus prolixes de toutes, concernent les différends entre les chanoines de la cathédrale d'Arras et les moines de Saint-Vaast d'une part, les chanoines de la cathédrale de Tournai et les moines de Saint-Martin de l'autre ; différends qui, bien que pour de légers intérêts, causèrent de grandes agitations dans ces Eglises, et exercerent plus d'une fois la patience de notre évêque. Enfin il vint à bout de les terminer : et la cent quarante-quatrième lettre, la dernière de tout le recueil, est pour rendre compte au pape de quelle manière il avait réussi à concilier les intérêts des chanoines et des moines de Tournai en particulier. Lambert finit cette lettre en conjurant le pape avec de grands sentiments de foi et de piété, de prier le Seigneur de lui faire la miséricorde de lui pardonner ses péchés, et de le retirer de la prison et des ténèbres de cette vie. Il lui fait la même prière en finissant une autre de ces lettres, par où l'on voit que ce pieux évêque sentait tout le poids de l'épiscopat, et combien il avait à cœur les biens futurs. Presque toutes ses autres lettres au même pape ne sont que des recommandations en faveur de personnes qui imploraient le crédit, qu'avait Lambert auprès de ce souverain pontife. La dernière de toutes est précédée de l'accord ou transaction qu'il fit entre les chanoines de Tournai et les moines de Saint-Martin.

Lambert adresse aussi plusieurs de ses lettres à l'archevêque Manassé II, son métropolitain. Une des plus remarquables est celle qu'il lui écrit en réponse à ce que ce dernier exigeait qu'on gardât un interdit général dans le diocèse d'Arras comme il le faisait observer dans celui de Reims, à raison de l'injure outrageante qu'on avait faite à Hugues, évêques de Châlons-sur-Marne, en l'arrêtant et le tenant prisonnier dans son propre diocèse. Lambert, surpris d'une telle proposition, allègue d'abord les raisons qu'il avait pour ne pas reconnaître qu'elle vint de la part de son archevêque. Après quoi il lui montre par plusieurs exemples, et par ce qui lui était arrivé à lui-même en se rendant au concile de Clermont, que ce n'est pas la l'esprit ni la pratique de l'Eglise, et qu'il n'y a que ceux qui font les fautes qui en doivent porter la peine, l'interdit en étant une des plus grièves, qui s'étendraient sur une infinité d'innocents.

Le recueil ne nous présente qu'une seule lettre de Lambert à saint Anselme, archevêque de Cantorbéry, qu'où il y en ait deux de celui-ci à Lambert. C'est la quatre-vingt-douzième, qui n'est pas autrement fort intéressante, sinon qu'elle est écrite en beaux termes, et avec beaucoup de politesse. Lambert, inquiet de la santé du saint archevêque, lui en demande des nouvelles, et le secours de ses prières, surtout au saint autel.

Il fait la même demande et dans les mêmes termes à Daimbert, archevêque de Sens, à qui il adresse une autre de ses lettres, la quatre-vingt-dix-neuvième du recueil. C'est encore une lettre de pure politesse et bien écrite, par laquelle il annonce à Daimbert qu'il envoie une paire de gants brodés en or, avec un manuterge.

A La cent cinquième, la cent sixième et la cent neuvième, qui appartiennent encore à Lambert, ne sont non plus que des lettres de politesse et de recommandation. La première des trois est écrite au roi Louis le Gros, pour le prier d'honorer d'une audience le porteur qui était chargé de communiquer de vive voix à ce prince certaines choses de la part de notre évêque. Dans celle-ci, comme dans plusieurs autres, l'auteur ne prend dans l'inscription que le titre de prêtre, et ajoute le plus souvent, par un autre trait d'humilité, la qualification de serviteur inutile. Les deux autres lettres indiquées sont adressées, l'une à Raoul le Vert, archevêque de Reims, dont il y en a une à Lambert, l'autre au légat Richard, évêque d'Albâne, qui lui adresse une des siennes dans le même recueil, et dont il y en a une autre en sa faveur, à Robert le Jeune, comte de Flandre.

B Une des belles lettres de l'évêque Lambert, et des plus instructives, est la cent dixième du recueil, écrite à un de ses frères utérins, dont le nom n'est désigné que par une f. Elle roule entièrement sur le mensonge, dont il tâche de lui inspirer de l'horreur, par plusieurs passages de l'Ecriture sainte propres à cet effet, qu'il lui copie. L'auteur a voulu épargner à son frère la confusion d'apprendre à la postérité en quoi il était coupable sur ce point. Il laisse au porteur de la lettre le soin de le lui déclarer de vive voix. Lambert y fait mention de sa belle-sœur, en se servant du terme de *fratrisa*, pour celui de *fratris*, ce qui marque que son frère était engagé dans le mariage.

C Celle qu'il adresse à un nommé Pomon, supérieur d'une communauté de chanoines près de Pavie, comme il paraît par la suite, est curieuse. Deux personnes de la connaissance de Lambert lui ayant raconté qu'un chanoine de cette maison, qui s'était rendu moine depuis, avait vu et entendu, apparemment pendant le sommeil, saint Augustin célébrer la messe à l'autel qui était à son tombeau, notre prélat conjure Pomon de lui en envoyer une relation avec les paroles dont le saint s'était servi dans la célébration des saints mystères. Mais afin d'avoir quelque chose d'autenthique, Lambert, en homme de jugement, prie Pomon d'avoir soin de marquer l'année l'indication, le jour, l'heure à laquelle cet événement était arrivé, et de spécifier sous quel pape et sous quel évêque de Pavie. On ignore au reste si Pomon fut sage de ne pas satisfaire la louable curiosité de l'évêque Lambert.

D Presque toutes ses autres lettres, que nous passons sous silence, roulent sur les affaires courantes de son diocèse, ou de ceux de la métropole, dans lesquels s'étendait sa légation. Quelques autres sont de simples lettres de recommandation, de politesse, d'amitié ; et toutes font voir les grandes liaisons qu'avait leur auteur, non-seulement en France, mais aussi dans les pays étrangers.

C'est ce que montrent encore mieux près de cent autres lettres du recueil, qui ne lui appartiennent que parce qu'elles lui sont adressées, ou qu'elles le regardent en quelque sorte. Nous avons déjà rendu compte d'un grand nombre, en traitant de ceux qui les ont écrites en partie. Tels sont, le pape Urbain II, le légat Hugues, archevêque de Lyon, les archevêques de Reims, Renaud et Manassé II, Guillaume Bonne-Anne, archevêque de Rouen, saint Anselme de Cantorbéry, les évêques de Noyon, Rabod et Baudri, Poppon de Metz et Odon de Cambrai. Nous en userons de même, lorsqu'à la suite nous parlerons des autres personnages qui ont écrit une autre partie des lettres du recueil : Raoul le Vert, archevêque de Reims, les évêques Ives de Chartres, Galon de Paris, Gautier de Maguelone, Lisifard, ou Liétard de Soissons, Robert, abbé de Saint-Remi de Reims, et peut-être encore quelques autres. A l'égard des auteurs de quelques-unes de ces mêmes lettres, aux-

que nous ne donnerons pas d'articles particuliers; A nous en allons maintenant dire deux mots, en faisant connaître celles qu'ils ont érites, quoiqu'il y en ait peu d'intéressantes.

Il y en a quatre qui appartiennent à Hugues de Pierrefonds, évêque de Soissons, et une cinquième, qui lui est commune avec Anselme, nouvellement élu évêque de Beauvais. Elles sont toutes érites à Lambert, et ne contiennent rien de remarquable, sinon la grande confiance que Hugues avait aux lumières de notre prélat, et l'étreinte amitié qu'ils avaient contractée entre eux; aussi étaient-ils proches parents. Trois de ces lettres concernent en particulier l'injure que Hugues se plaignait d'avoir reçue de l'abbé de Saint-Médard, et la satisfaction qu'il lui fit ensuite. Cet évêque, à qui Ives de Chartres adressa la quarante-deuxième de ses lettres, était frère de Nivelon II, seigneur de Pierrefonds, où il fonda le monastère de Saint-Sulpice, sous la dépendance de l'abbaye de Marmoutier. Hugues tint le siège de Soissons depuis 1092 jusqu'en 1103. Ayant entrepris alors le pèlerinage de Jérusalem, il mourut à Aquilée, en Italie, où il était allé pour s'embarquer à quelqu'un des ports du pays.

Quatre autres lettres du même recueil, la seconde, la vingt-huitième, la quarante-vingt-seizième et la cent vingt-tième, toutes adressées à Lambert, appartiennent à dix évêques d'Amiens: les deux premières à Gervin, qui gouverna cette Eglise depuis 1071 jusqu'en 1102, et les deux autres au célèbre saint Godefroi, son successeur immédiat. Celui-ci, qui était auparavant abbé de Nogent, ayant été élu ou confirmé évêque d'Amiens au concile de Troyes, en 1104, à la fin de mars, ne passa que dix ans et quelques mois dans l'épiscopat; encore en interrompit-il les fonctions pendant quelque temps, par le grand attrait qu'il avait pour la solitude. Il mourut à l'abbaye de Saint-Crespin de Soissons, le huitième de novembre 1115, et y fut enterré. Nicolas, moine du lieu, dont il sera parlé dans la suite, prit soin d'écrire sa vie. Les quatre lettres de ces deux évêques, au reste, ne regardent que des ordinations, excepté la première, qui est pour inviter Lambert à la cérémonie de la translation des reliques de saint Fuscien. Les deux de saint Godefroi, en particulier, ne sont, l'une qu'un simple *exeat*, et l'autre des lettres d'ordres. Mais on en ailleurs une autre de ce saint prélat, écrite à Baudri, évêque de Noyon, pour l'engager à faire l'histoire de l'Eglise d'Amiens, sur ce qu'il le croyt auteur de celles de Cambrai et de Térouane. Cette lotte est datée de l'abbaye du mont Saint-Quentin, dont Godefroi avait d'abord été moine, en mai 1108, et a été traduite en notre langue par Jacques le Vasseur, dans ses Annales de l'Eglise de Noyon.

La vingt-quatrième et la cinquante-deuxième du recueil dont nous continuons de rendre compte roulent sur les affaires courantes de l'état où se trouvait alors leur auteur. C'est Manassé, évêque de Cambrai, et auparavant archidiacre de l'église métropolitaine de Reims, dont l'élection, quoique légitime, et approuvée par le saint-siège et les évêques de la province, causa dans l'Eglise de Cambrai un schisme qui dura environ dix ans. Gaucher, ayant été élu par le clergé, ne se trouva pas au goût du peuple, qui de son côté élut Manassé. Dans la suite, Gaucher fut déposé et excommunié au concile de Clermont, en 1095, et Manassé ordonné pour gouverner cette Eglise. Mais Gaucher, appuyé de l'empereur Henri IV, sut y maintenir Manassé, sans doute mort, lorsqu'en 1105, le B. Odon fut élu pour remplir ce siège.

La vingt-sixième lettre du recueil n'est qu'un simple billet de Gérard, évêque de Térouane depuis 1084, jusqu'en 1098, qu'il fut déposé, par lequel il prie l'évêque d'Arras d'ordonner prêtre un diacre qu'il lui adresse.

La quarante-deuxième est une prière que l'Eglise

A de Noyon, son doyen en tête, fait à Lambert, de consentir à l'élection qu'elle venait de faire de Baudri pour son évêque, et de vouloir bien se trouver à la cérémonie de son sacre. On y a un bel éloge de l'évêque élu; et ce qui est dit de lui, rapproché de ce que l'auteur de la chronique de Cambrai dit de lui-même, montre visiblement que ce sont deux personnes fort différentes l'une de l'autre.

Par la quarante-quatrième, qui est de Gui, comte de Pontheu, ce seigneur, qui était proche parent de Lambert, le pressé de se trouver à Abbeville, le samodì dans l'octave de la Pentecôte. Le motif d'une invitation si pressante était d'assister à la cérémonie du lendemain dimanche à laquelle il devait créer chevalier le prince Louis, fils du roi Philippe, qui régna après lui sous le nom de Louis le Gros.

La quarante-cinquième lettre appartient à Clémence, comtesse de Flandre, mère du comte Baldwin VI, à laquelle notre prélat adresse la trentième et la trente-neuvième des siennes. Cette princesse l'y prie d'engager l'archevêque de Reims à lui rendre justice, dans le différend qu'elle avait avec les clercs de la cathédrale de Térouane.

Il y en a deux, la quarante-septième et la cinquante-quatrième, de Philippe de Champagne, évêque de Châlons-sur-Marne, depuis 1093 jusqu'à la fin du même siècle. Par la première il prie Lambert de conférer les ordres sacrés à des clercs que Poppon, évêque de Metz, lui avait adressés à cet effet, mais qu'il ne pouvait ordonner. Par l'autre, il l'invite à la dédicace de son église cathédrale. Il paraît par cette dernière lettre qu'il y avait une intime union entre ces deux évêques.

La soixante-unième est une production de la plume des cardinaux légat, Jean et Benoît, que le pape Pascal II avait envoyés en France célébrer des conciles, et qui invitent Lambert, en des termes honorables pour lui, à se trouver avec les abbés de son diocèse à celui qu'ils avaient convoqué à Poitiers, pour le mois de novembre 1100. Suit un *post-criptum* de la main du cardinal Jean en particulier, pour demander à Lambert la continuation de son amitié, et l'assurer de la sienne, et de la confiance qu'il avait en ses lumières.

Une de plus intéressantes lettres de tout le recueil est la soixante-troisième, écrite à Lambert, par Roger et Lisiard, archidiacres de Beauvais, au nom de tout le clergé et de tout le peuple de cette Eglise. Elle nous apprend un événement qui ne se lit point dans les autres monuments de notre histoire. On sait en quel triste état était réduit, au commencement du XIIe siècle, le diocèse de Beauvais, destitué d'évêque pendant deux ou trois ans. Le roi Philippe et Bertrade y voulaient placer Étienne de Garlande, qui s'y portait volontiers de lui-même. Mais le pape et les plus sages prélates de France, nommément Ives de Chartres, s'y étaient opposés, le dessin projeté ne put réussir. On clut ensuite Galon qui fut sacré pour remplir le siège vacant; mais le roi s'y opposa à son tour, et il fallut chercher un autre évêque. On ne saurait dire précisément en laquelle des trois conjectures arriva l'événement dont la lettre fait mention: si ce fut avant qu'on proposât Étienne de Garlande, ou après qu'il eut été rejeté, on enfin après l'insinuation de Galon.

Quoi qu'il en soit, le clergé et le peuple de Beauvais, gémissant de se voir son pasteur, s'accordèrent à élire pour leur évêque Étienne, archidiacre de l'Eglise de Paris, homme de mérite et propre à remplir cette place. Mais il refusa constamment d'y consentir, malgré la députation qu'on lui fit des premières personnes du clergé à cet effet. On lui en fit une seconde: et son Eglise, ayant bien voulu l'accorder, il accepta enfin son élection. Il est visible

qu'il ne s'agit point ici d'Etienne de Garlande, qui était un laïque, et qui, bien loin de refuser cette place, l'ambitionnait tout ouvertement. Les archidiacres de Beauvais, après avoir fait ce détail à Lambert, le prirent d'employer ses bons offices auprès du pape, afin de faire réussir leur élection, et de lui écrire en conséquence des lettres en bonne forme. Ils ajoutent qu'ils en ont obtenu de semblables à cet effet, de la part de l'archevêque Manassé, et des autres évêques de la province, qui venaient de tenir à Soissons une assemblée qu'on ne connaît point d'ailleurs. Enfin, ils le conjurèrent d'intéresser dans cette affaire son bon ami le cardinal légat Jeao, dont il a été parlé. Nonobstant toutes ces sages précautions, l'élection de l'archidiacre Etienne échoua, comme les deux autres; et ce fut Geofroi qui succéda à Galon dans le siège épiscopal de Beauvais.

La soixante-treizième lettre n'est qu'une simple recommandation du trésorier de Saint-Quentin^B, dont le nom n'est désigné que par un J, auprès de l'évêque Lambert, en faveur de la personne qui la lui devait remettre. Mais comme l'auteur n'avait point de cachet pour y apposer son sceau, il donne à Lambert un signe pour reconnaître la main qui lui écrit.

La soixante-seizième est de Robert le Jeune, comte de Flandres, pour annoncer à Lambert qu'il avait été obligé de rendre à l'empereur l'hommage qu'il lui devait; mais qu'il s'en était acquitté sans déranger en rien à sa qualité de chrétien, ni à ses devoirs envers l'Eglise Romaine et celle de Reims, non plus qu'à ses égards pour la dignité de l'évêque d'Arras. C'est que l'empereur, qui était alors Henri IV, passait dans ce pays-là pour schismatique et excommunié.

Celle qui suit immédiatement dans le recueil appartient à Ebremar, alors patriarche de Jérusalem; elle est datée du troisième d'avril 1104, aussitôt apparemment qu'il eut été fait patriarche; elle n'arriva à Arras que le dix-neuvième de novembre suivant. On y voit en plomb le sceau de l'auteur, avec une inscription en grec qui portait: *Le saint Sépulcre de N. S. J. C.*, et une autre en latin, qui annonçait: *Le sceau d'Ebremar, patriarche de Jérusalem*. Le contenu de cette lettre se réduit à des politesses, et à annoncer à Lambert qu'il lui envoyait un anneau d'or, avec deux fioles de cristal remplies de baume. Lambert y répondit par la soixante-dix-huitième lettre qui suit immédiatement dans le recueil celle du patriarche, et qui lui fut envoyée par un archidiacre de Térouane.

Il y en a deux de Richard, évêque d'Albâne, qui ayant été envoyé en 1104 légat du saint-siège en France, présida aux conciles de Troyes et de Beauvais, tenus la même année, et six ans après en assembly trois autres: l'un à Clermont, l'autre à Toulouse, et le troisième à Fleurie, ou Saint-Benoit-sur-Loire, desquels il ne reste pour tout monument que deux fort courtes lettres du légat. Les deux du recueil qui lui appartiennent sont la quatre-vingt-quatrième et la cent onzième. La première est écrite à Robert, comte de Flandres, pour lui demander sa protection en faveur de l'évêque Lambert, dont il lui fait un bel éloge en peu de mots. Il adresse l'autre à Lambert même, pour l'engager à abolir la mauvaise coutume qui s'était introduite dans le diocèse d'Arras, où il se trouvait quelquefois trois titulaires d'une seule et même église: en sorte que, lorsqu'un des trois venait à mourir, les deux autres continuaient à jouir, en partageant entre eux ce qui en revenait au défunt. Le recueil ne nous présente point de réponse de notre évêque à la lettre de Richard. Mais on y en a une autre qu'il lui écrivit à une autre occasion, avec de grands titres d'honneur et la qualité d'amis, en faveur de celui qui la lui devait remettre. Richard avait été d'abord

A chanoine de la cathédrale de Metz, d'où son attachement pour le saint-siège l'eleva aux premières dignités de l'Eglise.

La cent douzième est de Gildouin, ou Geldouin, qui, après avoir été abbé d'Anchin, et ensuite déposé dans les divisions dont ce monastère se vit agité à la fin du siècle précédent, fut encore recherché pour remplir la même dignité. L'évêque Lambert eut quelque part à ce dernier dessin, par l'estime qu'il portait à cet ancien abbé. C'est pour l'en remercier, et lui déclarer son éloignement de toute dignité, que Gildouin lui écrivit cette lettre. Il était alors dans sa retraite de Saint-Bertin, d'où il passa peu de temps après en Angleterre, où il finit ses jours vers 1112.

À son refus, les moines d'Anchin élurent pour abbé Alvise, alors prieur de Saint-Vaast d'Arras. Mais comme il était profès de l'abbaye de Saint-Bertin, et qu'il leur fallait le consentement de Lambert qui en était abbé, ils s'adressèrent à l'évêque d'Arras, pour le prier de l'obtenir. C'est ce qui fait le sujet de leur lettre, la cent quatorzième du recueil. Lambert, sensible à leur prière, écrivit à l'abbé de Saint-Bertin, et sa lettre est la cent seizième.

La cent dix-neuvième est un remerciement que Gauthier II, abbé du mont Sainte-Catherine, autrement de la Trinité à la porte de Rouen, fait à notre évêque, pour avoir donné à son monastère une église au diocèse d'Arras. En reconnaissance, il lui promet en son nom et en celui de la communauté, qu'après sa mort on y fera pour lui les mêmes prières qu'on avait coutume de faire pour chaque abbé de la maison; et pour chacun des chanoines de sa cathédrale, les mêmes qu'on faisait pour chaque moine.

La cent trentième nous fait connaître un évêque de Nantes, nommé Robert, qui manque dans les listes ou catalogues de cette Eglise, et qui doit être placé entre Benoît de Bretagne et Brice. C'est une lettre formée, adressée à notre prélat, en faveur d'un nommé Thiesbolde qui, étant sorti du diocèse de Nantes, pour aller fréquenter les écoles des autres pays, se trouvait alors à Arras, où des personnes malignes le chargeaient de divers crimes. Robert atteste son innocence, en le recommandant à l'évêque Lambert, et lui rend témoignage qu'il n'y a rien en sa naissance et sa conduite qui puisse être un obstacle à l'élever aux ordres sacrés et aux dignités ecclésiastiques.

De toutes les lettres de la seconde partie du recueil, il ne reste plus à faire connaître que la centième et la cent-unième, qui sont fort courtes, avec quelques autres dont nous remettions à parler aux articles des hommes de lettres à qui elles appartiennent, et qui viendront dans la suite. La centième est un billet de Henri I^e, roi d'Angleterre et duc de Normandie, pour remercier Lambert de certains avis qu'il avait reçus de lui, et l'assurer de sa bienveillance. La suivante est un autre billet d'un prêtre cardinal de la sainte Eglise Romaine, dont le nom n'est désigné que par un O, mais qui peut être le même qui porta le pallium à Thomas II, archevêque d'York. En effet son nom n'est point non plus autrement désigné en cette autre occasion. Quelques-uns le nomment Olderic. Quoi qu'il en soit, il donne à Lambert rendez-vous à Corbie, où il lui devait communiquer les ordres du pape.

On a dans la troisième partie du recueil quatorze chartes, ou priviléges, comme ils sont qualifiés, rangés suivant l'ordre de leurs dates. Ce sont autant de monuments de la piété bienfaisante et généreuse de l'évêque Lambert, envers autant d'abbayes et autres églises, tant de son diocèse que d'autres du voisinage. Outre les traits singuliers de la piété de leur auteur, on y trouve quantité d'autres qui peuvent beaucoup servir à illustrer

l'histoire du pays, principalement l'histoire ecclésiastique de la métropole de Reims. Il n'est point de privilége qui ne soit souscrit de plusieurs abbés, chanoines et autres personnes constituées en dignité, d'où l'on peut tirer des lumières pour rectifier les catalogues des abbés du pays. On peut ajouter que ces priviléges sont bien écrits à tous égards.

Cette partie du recueil est encore suivie d'une quatrième, qui contient quarante-six autres monuments. Mais étant postérieurs à notre prélat, nous remettons à en rendre compte en une autre occasion.

2e On est redévable à l'évêque Lambert d'un autre recueil fort intéressant. C'est la principale collection des canons, au nombre de trente-deux, qui furent promulgués au grand concile de Clermont en Auvergne, tenu en 1095, et auquel il assista, comme il a été dit. Nous disons la principale collection, par la raison qu'il s'en trouve trois autres : l'une de neuf, l'autre de vingt-quatre, et la troisième de dix autres canons, qu'on nous donne tous comme appartenant au même concile. Il serait au reste fort difficile d'alléguer une raison décisive, pour quoi Lambert, qui prit soin de recueillir les trente-deux de la première réduction, n'y joignit pas les quarante-trois des trois autres collections.

A C'est sur quoi il ne se présente que de pures conjectures qu'il vaut mieux supprimer, que d'en fatiguer le lecteur qui n'en deviendrait pas plus instruit.

Après tout, que la première réduction soit due aux soins de notre prélat, c'est ce qui est attesté par un manuscrit; ancien de plus de quatre cents ans, dès la fin du XVIe siècle, qui porte en tête le titre suivant : *Livre de Lambert, évêque d'Arras, et dans lequel se lisent de suite les trente-deux canons*. C'est sur ce même manuscrit que George Convenier, docteur en théologie, et scolastique de Saint-Pierre de Douai, avait lait la copie des mêmes canons, qu'il envoia à Binius, et au moyen de laquelle celui-ci marqua les variantes de ces canons dans sa collection générale des conciles. A ces variantes près, le texte se trouve le même que dans l'édition qu'Antonio Augustinus en avait déjà publiée. A la fin de sa réduction, Lambert a eu l'intention de marquer le nombre des archevêques, évêques et abbés qui se trouvèrent présents à ce concile. Mais, comme nous l'avons déjà observé en rendant compte de ses actes à l'article du pape Urbain II, de tous les écrivains qui ont entrepris de nous instruire de ce nombre, il ne s'en trouve peut-être pas deux qui s'accordent précisément en ce point.

I.

INCIPIUNT GESTA

Quibus Atrebatenium civitas sub Urbano Romanæ et apostolicae sedis episcopo, excusso Cameracensium subjectionis jugo, in antiquam reformatur dignitatem.

Anno igitur Dei Christi millesimo nonagesimo secundo, tertio Idus Augusti, defuncto domino Gérardo juniore Comeracensi episcopo, qui et Atrebateni sedi prefuerat, Atrebatenis Ecclesia, quæ diu proprii pastoris solatio carperat, in aures domini Urbani II papa diutinum laborem et calamitatem rerumque suarum expoliationem gemebunda effudit. Ipse igitur papa, omnium Ecclesiæ gerens sollicitudinem, et Atrebatenis Ecclesia reminiscens dignitatem, imo Remensi metropoli duodecim episcopatus redintegrare cupiens, domino Raynoldo venerabili Remorum archiepiscopo pro praefata Atrebateni Ecclesia scripsit in hæc verba :

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, Raynoldo venerabili Remorum archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

« Noverit tua fraternitas, » etc. Vide in Urbano II. *Patrologia tom. CLI.*

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, clero et populo Ecclesiæ Atrebatenis, salutem et apostolicam benedictionem.

« Atrebatenis Ecclesia, » etc. Vide ubi supra.

Epistola Atrebatenis Ecclesiæ ad dominum Rainoldum archiepiscopum Remensem.

Reverentissimo Patri Raynoldo Remorum archiepiscopo, Atrebatenis Ecclesiæ clerus et populus, rationis assiduitatem et fidelem per omnia ob-

• Dominus noster Jesus Christus videns
• am Ecclesiæ nostræ tyrannico Came-

racensium jugo olim per multa (annorum volumina) indecenter oppressæ, ejusque filiorum prædoctrinæ pastoralis penuria per vitia diversa labentium periculo condoluit, dum bis diebus per domini apostolici Urbani imperium, per nostri quoque principis Roberti totiusque cleri et populi congratulantis assensum, eidem Ecclesiæ rectorem proprium restituere dispositus. Dei igitur clementiam, ne nos in hoc cæpto negotio deserat, imploramus. Vestræ quoque paternitatis consolatiem exposcimus quatebus ad ipsam electionem oratione et jejunio a sancto Spiritu quæsitam clericum discretum et nobilem seu abbatem qui in hoc sacro ministerio vestri intersit vicarius a vestro latore transmittere non differatis. Nos enim non dilationis aliquid occasione investigare, sed parati sumus rationabili iussioni domini apostolici ad præsens obedire.

Epistola Rainoldi archiepiscopi Remensis Atrebateni Ecclesiæ delegata.

Raynoldus Remorum archiepiscopus, Atrebateni Ecclesiæ, salutem et benedictionem in Domino Iesu.

Noverit vestra fraternitas quoniam Cameracenses clericos ut Remis ad concilium quod in Dominica qua canitur *Oculi mei semper celebraturi sumus veniant*, et ut secum privilegia sua afferant, quorum auctoritate Ecclesiæ vestram episopi sui dominio velint subjungare monimus. Mandamus itaque vobis

quatenus ad idem concilium auctoritatibus sententia
tisiisque Patrum fulti, quas insuper a beato Remigio
institutore vestro habetis, veniatis, et eas in conspectu
concilii non timide proferatis. Quod si rationes
vestrae victoriae locum obtinuerint, ex domini papae
præcepto et totius concilii consilio a vestro desiderio
non vos fraudari patiemur.

*Taliter Atrebatenensis Ecclesia ad concilium invitata
in conspectu totius concilii hanc diuinæ calamitatem
querimoniam effudit :*

Audiat domni archiepiscopi providentia, audiat et
hujus sanctæ synodi congregatio devota quærimonias
quas in necessitate sua facit soror Atrebatenensis Ec-
clesia. Hæc civitas olim suo proprio pastori dicata
et subnixa sub sola sancta Remensi Ecclesia, una ex
antiquis et nobilioribus civitatis totius Remensis
metropolis, valuit in omni ecclesiastica disciplina.
Quod vero civitatis et nomen et dignitatem obtinuerit
testatur Orosius presbyter in libro contra paganos,
sæpius in suo tractatu de ipsa faciens mentionem.
Sed et chronicales libri de conditoribus urbium
certissime tractantes Romanum et Remis a Romulo et
Remo, Suessiones vero et Atrebatum a Cneo Pompeio,
reliquas circa civitates a quibusdam Gallis
fuisse referunt institutas. Quod autem hæc civitas sit,
et episcopum proprium habuerit, in Ecclesia
Arelatensi, Viennensi, Lugdunensi, imo in hac sancta
Remensi, ex sanctorum canonum epilogio colligitur,
ubi Gallicanæ metropoles et earum suffraganeæ enu-
merantur, inter quas et hæc civitas Atrebatum a
Remensi quarta et ante Cameracum posita inveni-
tur. Hinc legitur in Vita sancti Remigii : *Per idem
tempus ab Anastasio imperatore codicillos Hludovi-
cus rex pro consulatu accepit. Sed et Hormisdas Ro-
manæ sedis pontifex sancto Remigio antiquæ metropoli-
tæ episcopo, quæ tunc temporis habebat sub duodeci-
mum vivitatis et totidem episcopos eisdem præsidentes,
vices suas in regno Hludowici commisit. Item in Vita
beati Vedasti : *Sanctus igitur Remigius divina dispen-
satione et salubri sacerdotum consilio beatum Vedas-
tum ordinavit episcopum, et ad prædicandum verbum
vitæ Atrebatali urbi eum direxit, etc.* Item testamentum
beati Remigii ab ipso editum Atrebatali urbi
principaliter episcopum fuisse confirmat hoc modo :
*Ego Remigius Ecclesiæ Atrebatensti, cui Dominus an-
nuncie Vedastum fratrem meum charissimum epis-
copum consecravi, ex dono Hludowici regis duas villas
in almonis clericorum, Orcos videlicet et Sabucatum,
deputavi, quibus etiam pro memoria nonnis mei vi-
ginti solidos dari jubeo. Ego Remigius testamentum
meum reliqui, signavi, subscripsi, et in nomine Patris
et Filii et Spiritus sancti Deo adjuvante complexi. Pro-
secuta autem excommunicatione in hujus testamenti
violatorem primus respondit Vedastus episcopus :
*Cui pater meus Remigius maledixit maledixi, et cui
benedixit benedixi. Interfui quoque et subscripsi Ge-
neboldus episcopus. Lopus episcopus, Medardus epi-
scopus, Benedictus episcopus, Eulogius episcopus
idem dixerunt. Quoniam igitur Atrebatalensem Eccle-***

*siam tot et tantis anctoritatibus fretam principalem
episcopum patens est habuisse, civitas eadem ultra
priorem modum populosa, clerus et populus patrii
pastoris absentiam diutius sustinere non valens,
quem olim amisit, sibi proprium efflagitat restitu. Anno
siquidem Dei Christi millesimo nonagesimo
secundo, in Idus Augusti, defuncto domino Gerardo
juniore Cameracensi episcopo, qui et Atrebatensti
sed i sic utinam studiasset prodesse quomodo conti-
git et praesesse, prædicta Ecclesia interius et exte-
rius miserabiliter afflita in aures domini Romani
pontificis Urbani diuinum laborem et dolorem effu-
dit. Ipse igitur pater prudentissimus intelligens ad-
venisse tempus miserendi ejus, habens vero potestatem
male ordinata in pristinam revocare dignita-
tem, Atrebatensti Ecclesiæ liberam contulit potesta-
tem quatenus secundum instituta sanctorum cano-
num sibi proprium eligerent episcopum. Tibi etiam,
Pater venerabilis Raynolde, ut electum consecrare
non differas delegavit. Quod autem eidem Ecclesiæ
pastorem habere desideranti, eo quod et civitas sit et
valde populosa et aliquando habuerit, pastor re-
stitui debeat ex sanctorum Patrum sententiis sub-
sequentibus colligi potest. Inde enim in una episto-
larum beati Clementis papæ sic legitur : *Episco-
pos autem per singulas civitates quibus Petrus
magister meus non misera prudenter et simplices no-
bis mittere præcepit. Vos autem per vestras diaeceses
episcopos consecrate et mittite. In singulis vero civi-
tatis singulos, et non binos vel ternos, nec in villis
vel castellis vel modicis civitatibus, ne vile eorum no-
men fiat. Hunc pulchre prosecutum. in Sardicensi
concilio episcopum esse ordinandum in his civita-
tibus quæ episcopos habuerunt, aut si qua talis aut
tam populosa est civitas quæ mereatur habere epi-
scopum. Inde etiam Felix episcopus Selemgalitanus
in secundo concilio Africano ita dixit : *Etiam, si hoc
placet sanctitati vestre, insinuo ut diaeceses quæ nun-
quam acceperunt episcopos non habeant. et illa diae-
esis quæ aliquando habuit habeat proprium, et si ab-
scidente tempore, crescente fide, Dei populus multi-
plicatus desideravit proprium rectorem habere, ejus
videlicet voluntate in cuius potestate est diaecesis con-
stituta, habeat proprium episcopum. Ab universis
dictum est : Placet Quod autem prædictus papa
hanc rem laudabiliter definit, et in ejus sit arbitrio
conjugentes disjungere et plures episcopatus
unire ex beati Gregorii Vita vel Registro colligitur,
qui tres vel quatuor sæpe univit, et sæpe unitos dis-
junxit. Inde etiam Felici episcopo Acropolitano ita
scribit : *Quoniam Velini, Buxentina, et Blandana,
quæ tibi in vicino sunt constituta, sacerdotis vacare
noscuntur regimine, propterea fraternitati tuæ earum
solemniter operam visitationis injungimus. Item Ja-
nuario episcopo Caralis Sardiniae : Pervenit ad nos
in loco qui intra provinciam Sardinianam situs est et
Phausiana dicitur consuetudinem fuisse episcopum
ordinari, sed hanc pro rerum necessitate longis abo-
levisse temporibus. Quia autem nunc sacerdotum in-****

digentia quosdam illie paganos remancre cognovimus et ferino degentes modo Dei cultum penitus ignorare hortamur fraternitatem tuam ut illie secundum pristinum morem ordinare festinet antistitem, talem videlicet qui ad hoc opus moribus ac verbo aptus existat et aberrantes ad gregem Dominicum pastorali studeat emulacione deducere; quatenus eo illie animalium vacante compendio, nec vos inveniamini superflua poposcisse, nec olim destructa frustra nos reformatte paniteat. Quocirca, sancti Patres et domini, sub obtentu sancti Spiritus, sub cuius nomine convocati estis, respicie sororem vestram, Atrebatensem Ecclesiam eripite a jugo servitutis diu injusie captivatam, ne tandem aliquando tædio affecta post vestigia gregum incipiat vagari a pastore destituta.

Hæc in pleno concilio proclamatione sed et Ecclesiæ suæ, ut præmoniti fuerant, Atrebatenses de-liberatione perfecta, cum e contra Cameracenses clerici non solum privilegia quibus Atrebatensem Ecclesiam sibi possidendum vindicarent non afferrent sed nec auctoritates ibi perfectas ratione aliqua affirmare prævaluerint, dominus archiepiscopus, ut pius pater, de ejusdem Ecclesiæ restituzione sollicitus, apostolicas litteras ad se directas in medium afferri et legi præcepit hæc continentibus :

« Urbanus episcopus, S. S. D. dilecto confratri Raynoldo Remorum archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem. Noverit tua fraternitas quod Ecclesia Atrebat., » etc., *ut supra*.

Ipsa denique archiepiscopo jubente aliatus est sanctorum canonum liber. Quo assumpto, notarius hanc sententiam in prospectu omnium perlegit :

Osius episcopus in Sardicensi concilio dixit : Licentia ordinandi episcopum danda passim non est. Si enim subito aut vicus aliquis aut modica civitas, cui satius est natus presbyter, voluerit sibi episcopum ordinari, ad hoc ut vilescat nomen episcopi et summi honoris auctoritas, non debent illi ex alia provincia invitati facere episcopum nisi aut in civitatibus quæ episcopos habuerunt, aut si qua tam populous est civitas vel locus qui mercatur habere episcopum. Synodus respondit : Placet.

Exsurgentes etiam dominus Burchardus abbas de Sancto Basolo, Dudo quoque capellanus, qui nuper a facie apostolici fuerant regressi, eudem papam de hoc negotio archiepiscopo per eos mandasse et præcepisse testi sunt, ut scilicet in Atrebatensi Ecclesia episcopum sine dilatione ordinaret. Super his igitur omnibus ab episcopis ibidem residentibus, domino scilicet Hugone Suessionensi, domino Elinando Laudunensi, domino Rabbodo Viromandensi, domino Fulcone Belvacensi, domino Gerwino Am-bianensi, domino Gerardo Morinensi, et ab universo concilio consilium expetivit. Cum vero episcopi cum archidiaconis et altioribus praesentiis cleri personis et quibusdam abbatibus a consilio rediissent indicias tanti diffiniendi negotii ab ar-

chiepiscopo postulaverunt. Vident autem Galcherus Cameracensium archidiaconus cum aliis ejusdem Ecclesiæ clericis domum archiepiscopum induciarum petitioni nolle acquiescere, sed potius ad obediendum Apostolici definitioni instare, prosiliens in medium causam Atrebatensem Ecclesiæ conatus est perturbare dicens Atrebatensem Ecclesiam non debere iure aliquo proprium pontificem habere sequæ ipsum vel Cameracenses clericos in praesentia domini papæ hoc ipsum esse paratos probare. Hoo archiepiscopus audiens domino Galberto præposito cæteris Atrebatensisibus dedit consilii quatenus gratia confirmationis cause sua et pro reclamantium satisfactione praesentiam Apostolici non dubitarent repetere. Annueniente igitur universo consilio statuti sunt octo dies, a Dominica scilicet ante ascensionem Domini usque ad subsequentem, in quibus otraque pars apostolico se praesentaret, et prius veniens alteram expectaret. Facto igitur silentio, dominus archiepiscopus sic tandem causam istam diffinivit. Et ut hoc pro certo scirent, toti synodo confessans deuinitavit quod si pars Atrebatensem ire negligeret, de hoc negotio eos amplius non auferret. Si vero Cameracenses ire resperarent, in Ecclesia Atrebatensi secundum præceptum domini papa sine dilatione ordinaret episcopum. Qualiter autem Atrebatenses clerici, Joannes scilicet et Drego, novem diebus in praesentia apostolici demorari sunt, qualiter etiam dominus papa quod prius statuerat tune secundo confirmaverit, ex ejusdem litteris perpenditur sic archiepiscopo dicentibus :

C

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo fratri et coepiscopo Raynoldo Remensi, salutem et apostolicam benedictionem.

« Atrebatenses clerici, » etc. *Vide ut supra*.

His litteris ab archiepiscopo reverenter susceptis et lectis, cum a prædictis litterarum latoribus secreto quæsisset quam personam Atrebatensis Ecclesiæ sibi in episcopum eligendum dispositusset, illi autem trium personarum nomina, sicut velle Ecclesiam suam suspicabantur, archiepiscopo intimassent, unam inter alias specialius laudavit, commendavit dominum scilicet Lambertum Ghisenensem, et ut eligeretur consilium dedit. Præfatis vero clericis suscepso archiepiscopi consilio instantibus ut suas cum apostolici litteris transmittere respondit non esse necessarium nec idoneum ut litteris domini papæ jam secundo Ecclesiæ Atrebatensi de ordinatione episcopi diffinitæ præcipientibus suas ulterius litteras subjungoret. » Vestrum enim, inquit, est eligere, nostrum consecrare. » Idem itaque clerici archiepiscopi sui consilio instructi Atrebatum venientes, ejusdem Ecclesiæ clero et populo litteras apostolici detulerunt, quarum forma hæc est :

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, diligenter filii clero et populo Atrebatensi, salutem et apostolicam benedictionem.

« Duo Ecclesiæ vestræ clerci, » etc. *Vide ubi A* sui ægre ferentibus, recitata est sententia domini apostolici continens hanc formam: *Ei vero qui canonico consensu cleri et populi electus fuerit apostolica auctoritate interdicimus ne impositam sibi electionem dissimulatione aliqua hujus novæ ordinationis subterfugiat.* Perpendentes autem Insulani canonici interdictum apostolici, et inviti, hac conditione acqüieverunt quatenus Ecclesia Atrebatensis ab Insulanæ congregatione eum sibi in episcopum legitime dari, sicut canonicum est, expeterent. Quod et Ecclesia Atrebatensis sollicite studuit adimplere. Congratulante igitur tota civitate pro tam canonica diu desiderati pastoris patrata electione, archiepiscopo litteras ut prædictum electum consecraret destinauerunt. *Scriptum archiepiscopi hujusmodi iuit:*

« Gualbertus Ecclesiæ Atrebatensis præpositus, cum decano et universæ Ecclesiæ filii, domino Gualtero Insulensi præposito, decano, et cæteris fratribus, salutem et dilectionem in Christo Jesu.

« Sicut, fratres dilectissimi, vobis non est inognitum, Ecclesia nostra olim Cameracensem oppressionem prædiis suis et ornamenti, et omni terreno decore privata, his diebus, cum domino Gerardo defuncto pastore careret, apostolici Urbani misericordiam adiit, suamque illi calamitatem anxiam patefecit. Ipse igitur pater prudenter intellégens advenisse tempus miserendi ejus, ut sibi proprium deligerent denuntiavit. Quocirca, fratres charissimi, per charitatem Dei et dilectionem proximi et per amorem sanctæ matris Ecclesiæ obtestamus et obsecramus quatenus ab hac electionem, quam proxima die Dominica statuimus fiendam, tres autem quatuor ex vestris fratribus qui nobis tanto operi, cooperante Spiritu sancto, consilium et auxilium subministrant, dignemni transmittere: inter quos, propulsa omni occasione, dominum Clarembandum, dominum Cantorem Lambertum, alium quoque Lambertum de Cummines mittere elaborare. Valete. »

Itaque vi Idus Julii, quæ tunc dies Dominica habebatur, cum convenisset cleri et populi maxima multitudo in ecclesia sanctæ genitricis Mariæ, finitis missarum solemnis, invocato Spiritu sancto, recapitulatis etiam in pulpite domini papæ litteris in praesenti sede episcopum ordinari præcipientibus, dominus Lambertus natione Ghisnensis, titulo autem Insulanæ congregationis canonicus et præceptor, a D Deo vocatus, et ab omni Ecclesia præfata diu desideratus, in capitulo beatae M.riæ prius a domino præposito Gualberto, Guiberto decano, cæterisque canonicis concorditer ex nomine designatus, in conspectu totius Ecclesiæ manifestatur. Sic igitur Domino annuente electus a clero et tertio acclamatus et collaudatus a populo, licet invitatus et multum reniens, oligitur, capit, et in sede pontificali inthronizatur. Illo itaque flente et in nullo ut episcopareptus consentiente, decano autem suo Ingelrano cæterisque Insulanis canonicis graviter flentibus at quasi deprædationem concanonici et præceptoris

B

« Raynoldus gratia Dei Remorum archiepiscopus, domino Gualberto universæque Atrebatensis Ecclesiæ congregationi, salutem et benedictionem in Domino Jesu.

C

« Scriptis nobis quatenus terminum vobis rescriberemus in quo electum vestrum consecrare vellemus. At quia consecratio illa non solum ad nostram, verum etiam ad coepiscoporum nostrorum potestatem juxta canonom sanctionem pertinere videtur, diem vobis hujus consecrationis absque eorumdem consilio haudquaquam rescriendum esse dignum duximus. Sed cum in festo sanctæ Marie mediante Augusto magnum et episcoporum et clericorum conventum Remis habituri simus, illud quod ab eis super hoc consilium acceperimus et terminum in quo eumdem electum vestrum debeamus consecrare vobis mandare non differemus: Valete. »

Ad hanc ergo diem Atrebatensis Ecclesia iterum se domino archiepiscopo Remis in his personis præsentavil, domino scilicet Abone, Heriberto, Joanne, et altero Joanne; a quibus iterum bujus consecrationis secundas inducias usque ad Omnim Sanctorum solemnitatem expetivit. Sed saepetata Ecclesia desolationis diu in uno tempore affecta, protelioribus tantis non canonicis annuere non valens, domini papæ mansuetudinem jam tertio repetere procuravit. Ad hoc itaque duo clerci missi, cantor scilicet Ecclesiæ Odo, cum Joanne diacono, has litteras domino papæ præsentaverunt:

« Venerabili magnificoq[ue]tissimis sanctæ Ecclesiæ papæ Urbano, devotus clerus et populus Atrebatensis orationem continuam atque subjectionem prona mente omnimodam.

« Gratias immensas conditori atque reparatori nostro pleno corde agimus omnium, qui inspirando movendoque cor tuum, hactenus per multa annorum volumina depressos gementesque visitare ac liberare digoatus es a jugo novercae nostræ, scilicet Cameracensis Ecclesiæ, ut ad pristinam libertatem canonico rediremus scripto, et apostolica auctoritate roborasti, testando Atrebatensem Ecclesiam unam ex nobilioribus civitatibus Remensis metro-

polis et principalem sedem episcopatus fuisse. suam A directæ sunt exemplar vidimus: quas cum perlegis-
diæcessim et cetera pontificalia jura habuisse, acut secundum sacros canones nobis dignum Deo et ho-
minibus eligeremus pastorem præcepisti, quod et fecimus in imitatione sanctorum Patrum jejuniotri-
duano, precibus lacrymabilibus, et eleemosynis non-
nullis, Lambertum videlicet Gbisenensem, virum re-
ligiosum, corda fideli largo fonte prædicationis irrigantem, ita ut a multis millibus pie plebis clame-
tur quia propheta magnus surrexit in nobis et quia Deus visitavit plebem suam. Hunc itaque ca-
tene obediens tuæ vinculatum tenemus, prestolantes misericordiam Dei, a quo omnes procedunt benedictiones, per te nobis impleri. Nos enim, re-
cutor sancte, ut jussit clementia tua, obediendo tibi
per omnia, bis misimus jam pro ipsis consecra-
tione archiepiscopo Remensi legationem ut eum aut consecraret aut cum litteris suis tibi conse-
crandum dirigeret. Ipse vero tuo sancto canonico-
que præcepto differens obediens, dilationem in-
venit animabus fidelium periculosam ac nulla ra-
tione subinxam, ut dignitas tua presentium fra-
trum perpendere poterit relatione. Nunc igitur, pie Pater, hac tam gravi necessitate compulsi ad te no-
strum solum sub Deo refugium cogimur redire, ut quod sancte Deoque digne cepisti, amore ipsis
cujus sanguine sumus abluti ne differas adimplere. Idque humiliter petimus ut sc̄mna obediens in-
fra terminum tuæ dispositioni placitum archiepi-
scopo eum præcipias consecrare, aut adduci ju-
beas consecrandum dignitat tuæ, ne diverticu-
lando jussio tua jam tertio archiepiscopo injuncta C ac in omnibus pene Galliæ partibus divulgata vi-
deatur annulari. »

Compatrios igitur dominus papa Ecclesiæ Atrebatensis fatigationi, imo archiepiscopi tarditatem in hoc tam sacro finiendo admirans negotio, scrip-
tum sigillatum eidem archiepiscopo direxit in hæc verba:

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, reverentissimo confratri et coepiscopo Raynodo Remensi, salutem et apostolicam benedictionem.

« Quod de Atrebatensi Ecclesia constituimus, » etc. Vide ubi supra.

*Epistola domni papæ ad electum Atrebatensem de-
legata.*

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dile-
cto confratri et consacerdoti Lamberto Ecclesiæ Atrebatensis electo, salutem et apostolicam bene-
dictionem.

« Lætamur propter te in Domino, frater charis-
time, » etc. Vide ubi supra.

Igitur receptis et lectis archiepiscopo domini papæ litteris, electo Atrebatensi scripsit in hæc verba:

« Raynoldus Dei gratia Remorum archiepiscopus, dilectissimo confratri et consacerdoti suo Lamberto, salutem et benedictionem in Domino Jesu.

« Litteras quas nobis pro consecratione tua dom-
nus papa direxit suscepimus, sed et earum quæ tibi

A directæ sunt exemplar vidimus: quas cum perlegis-
semus, coepiscopo nostro Suessionensi eas trans-
misimus, et ut ipse ceteris suffraganeis transmit-
teret præcipimus, quatenus ab eis accepto consilio
tuæ fraternitati respondeamus. Ideoque tibi usque
octavas sancti Andreae aliquem legatum tuum ad nos
deleges mandamus, per quem tuæ dilectioni rescri-
bamus quid super omnibus illis quæ de te dominus
papa injunxit acturi sumus. Vale. »

Nos vero (id est Atrebatenses clerici) die statuto legatos nostros ei misimus. Sed nec terminum cer-
tum consecrationis nec ejus litteras accepimus. Ta-
men nos a cœpto opera desistere recusavimus. Elec-
tum nostrum cum his subjunctis litteris misimus ipsi:

B « Dilecto et in veritate diligendo et honorando Patriet domino Raynoldo Dei ordinatione Remorum archiepiscopo, clerus et populus Atrebatensis Ecclesiæ cum Lamberto etsi inutiles sanctitatis suæ servo, veram dilectionem cum orationibus et obedientia.

« Vestra excellentiæ dignitati multiplices referimus gratias quia hactenus grataueris nobis ut pius pater juvamen exhibuistis et benignum vos erga nos in cunctis causæ nostre fore promisistis. Sed paternitatem vestram miramur plurimum in calce nostri negotii infragidatam existere, cum infra terminum ab apostolico vestre magnificentie electi nostri consecrationis injunctum nec solemniter litteris vestris, ut arbitrabamur, ad consecrationem electum nostrum vocatis, ne diem certum infra terminum designastis. Nunc autem, cum consecratio deinceps infra tricennalem metam nequit fieri, saltem litteras vestræ auctoritatis, quæ apostolico deferantur, ut ipse jussit, pro consecratione nostri electi nobis dare velitis plurima pace precamur. Valete. »

Atrebatensis itaque electus ex obedientia domini papæ, etsi non multum rationabili invitatione domini Raynoldi metropolitani suad consecrationem vocatus, tamen ne arrogantiæ aut injustitiæ ascriberetur, xvi Kal. Januarii, quæ tunc dies Dominica ba-
bebatur, Remis se archiepiscopo præsentavit iuxta tenorem et terminum sibi a domino papa constitutum. Archiepiscopus vero, accepto astutiori quam prudentiori consilio, electum Atrebatensem cum ad-
stipulatione et suarum et Atrebatensis Ecclesiæ lit-
terarum misit Romam ad dominum papam. Igitur Atrebatensis electus, et dominus Odo cantor, et Achardus magister scholarum, et Drogo Albiniacensis præpositus, cum servientibus suis ix Kal. Ja-
nuarii, quæ tunc vigilia natalis Domini erat, urbem Remorum egreditur, et apud urbem Catalaunorum in monasterio omnium sanctorum a domino Odone venerabili abbate canonicorum ibidem communiter viventium honeste colligitur, et in natali beati protomartyris Stephani per fratrem Nevelonem prædicti monasterii sacerdotem et canonicum usque Trecas urbem conducitur. Et licet apud Trecas cum peri-
culo et timore sit demoratus proedio Philippi regis

Francorum, et Roberti comitis Flandriæ, tamen Deo misericordia usque Molismum in terram Odonis ducis cum pace pervenit; ibique dominum Gualterium Duacensem aliquando Castellatum virum religiosum, licet laicum, exspectavit. Laeticatus tandem et consolatus ex adventu domini Gualterii Duacensis, labore viarum et difficultatem aggreditur, et apud Divionem memorabile ducis Burgundia castellum propter recreandos et equos suos per diuos hospitatus est dies. Cum autem demoraretur, supervenit ibi lucerna ardens et lucens in domo Domini laudabiliter honorabilis et honorabiliter laudabilis dominus Hugo Lugdunensis primas et apostolicæ sedis legatus. Cognita Atrebatensis electi causa, venerabilis praedictus primas et apostolicæ sedis legatus dominus Hugo ipsum electum et omnes suos secum per magni nominis et religionis virum dominum abbatem Cluniacensem amicum et æquovolum suum deduxit, et apud Lugdunum per sex dies pro nimia aquarum inundantia et hiemis asperitate detinuit et quæque necessaria abunde subministravit. Accepta tandem tanti pontificis benedictione Atrebatensis electus et conviatores sui securius iter arripunt, et post multa viarum et hiemis discrimina porticum beati Petri apostolorum principis feria sexta ante Dominicam *Esto mihi in Deum protectorem* ingrediuntur. Ne autem a Guibertinis aliqua illis inferretur injuria, subsequenti sabbato summo in manu domino Urbano papæ suum præmittunt electum Romæ apud sanctam Mariam Novam tunc commoranti. Ad pedes autem domini pape Urbani electus se prosternens, cum lacrymis petiti a domno papa se ab illa electione absolvi, dicens se non esse idoneum, nec debere vocari ad tam importabile onus, tum pro infestatione Henrici excommunicati imperatoris, ad cuius imperio Cameracus hactenus pertinebat, tum pro insectatione clericorum et laicorum Cameracensis divitum, potentum, et secundum saeculum valde sapientium, necnon etiam pro nimia vastatione et paupertate rerum et religiosis Atrebatensis Ecclesiæ. Beatisimus vero papa, facta absolutione et data benedictione, sicut mos est apostolicæ sedis, suscepit eum in osculo sancto, et floccipendens haec omnia dixit ei: *Frater, non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam que revelabitur in nobis, et cæstra verba confortatoria que ad plenum nunc memorie non occurunt. Ad ultimum subjicit: Esne, frater, hospitalitus? et: Ubi sunt comperegrini tui?* Respondit: *Nondum sum hospitatus, sed socios meos apud beatum Petrum in portico dimisi.* Hoc audieus papa statim præcepit adesse dominum Daibertum Pisanum archiepiscopum, et ait illi: *Hunc fratrem nostrum Lambertum Atrebatensem electum in hospitium collige, et qualiter sui et sua de portico Sancti Petri ad nos cum securitate deducantur tu et Petrus Leonis quantocius provide. Quod et factum est.*

(2) Leg. *Axiensi*, id est, Aquisextiens. Atrebatenses clerici nesciebant latine reddere nomen istius archiepiscopi, qui vulgo vocatur *l'archevêque d'Aix*.

A Cum autem opportunitatem sibi et locum loquendi dominus papa mandavit, iterum sicut et prius prostravit se ad pedes ejus, rogans eum quatenus propter Deum ab hac imposita sibi electione illum absolveret. Sed dominus papa nec huic petitioni assensit. Sed et prædicti canonici et qui cum eo Romanam venerant dominum papam instanter exorabant eorum et Ecclesiæ suæ miserebatur et electum suum consecrare non differat. Accepto dominus papa consilio, die statuto, absente electo, in præsentia episcoporum et cardinalium suorum et Romanorum fecit recitare omnem Ecclesiæ Atrebatensis actionem. Quam Romani audientes petierunt ut sibi Ostiensis ordinaretur episcopus. Dominus vero papa, sicut vir prudens, ne novella Atrebatensis Ecclesiæ plantatio eradicaretur, Romanorum preces in hac parte non suscepit, sed post aliquot dies secreto alloquitus sæpedictum electum, et in nomine Domini et ex parte beati Petri præcepit ei hanc obedientiam subire in remissionem peccatorum suorum. Ille tandem acquiescens divinæ ordinationi et apostolicæ obedientiæ consecratur in episcopum Romæ apud Sanctam Mariam Novam a sepius jam dicto domino apostolico Urbano anno Dei Christi 1093, xiv Kal. Aprilis, quæ tunc Dominica *Lætare Jerusalene* habebatur, sub testimonio venerabilium episcoporum Joannis Tusculani, Humbaldi Sabinensis, Joannis Portuensis, Brunonis Signensis, domini quoque Daiberti Pisanorum archiepiscopi, et cardinalium probsterorum, et maxima multitudo Romanorum.

Confirmatus autem episcopus Atrebatensis, sicut canonicum est, privilegio et auctoritate litterarum apostolicæ sedis, præmisit Drogonem cum quibusdam sociis suis, postmodum vero Odonem cantorem et Achardum magistrum scholarum. Ipse vero associatus domino Radulpho Turonensi archiepiscopo, retento secum Gualtero Duacensi, in sexta feria de Dominicâ *Quasi modo geniti* Romanum egreditur, et apud Ostiam mare intrat, et post aliqua tempestuosa pericula portum Pisanum satis desideratum occupant, et inde Odonem cantorem et Gualterum Duacensem ad Clusam præmittunt. Ibi invento Auxicusi (2) archiepiscopo Petro, rursum Turonensis archiepiscopus et Atrebatensis episcopus mare intrant et apud Januam anchoram figunt. Dismisso ibi Anxiensi archiepiscopo, Turonensis et Atrebatensis comperebunt apud Clasam Longobardorum associati, coniactoribus Odone cantore et Gualtero Duacensi, usque Lugdunum prospere perveniunt, ibique discedunt. Et sic, Deo miserante, dominus Lambertus in die Pentecostes a clericis et civibus Atrebatensibus devote suscipitur, et ante horam tertiam in pontificali sede per auctoritatem beati Petri et obedientiam Romanæ Ecclesiæ inthronizatur. Quoniam vero compendiosam digressionem fecimus, ad rei gestæ ordinem rursus sylbum nostrum convertamus.

« Domino et reverentissimo sanctæ et apostolicæ

sedis papæ Urbano, Raynoldus, licet indignus, Dei A gratia Remorum archiepiscopus, salutis, obsequii debetque subjectionis munus uberrimum in Domino.

« Post directas primum nobis a paternitate vestra litteras placuit vestro, serenissime Pater, apostolatus ut iterum alias nobis dirigeretis, præcepto præcipientes quatenus infra triginta dierum spatum postquam vestras litteras videremus Atrebatensis Ecclesiæ electum in episcopum consecrare non differemus. Addidit et hoc solertia vestra, ut si aliqua nobis occurreret causa qua manus illud aggredi formidaremus, eum vobis cum litterarum nostrarum ad stipulatione consecrandum dirigeremus. Suscep-tis igitur hujus vestræ preceptionis apicibus, ne quid inconsultis coepiscopis nostris et consacerdotibus presumereimus, cum constet utique tam ex eorumdem quam ex nostra auctoritate eamdem pendere consecrationem, mandatorum vestrorum schedulam ad universos ad quos potuimus direximus, singulorumque sciscitati sumus sententiam quatenus illud nobis super hac re consilium providerent quod nec vestræ obediitioni obversaretur et ex quo Remensis Ecclesiæ dignitas non immineveretur. Itaque hæc omnia et episcoporum et clericorum nostrorum una vox fuit et sententia ut nos quidem ab electi illius consecratione manum suspenderemus, sed eum vobis, cum hoc vestræ præcipient litteræ, transmitteremus, et quidquid inde aliquid in vestræ solertia faciendum decerneret arbitrio vestro relinquemus. Timuerunt enim et timent ne Camera-censes ex hoc facto accepta occasione se a Remensi Ecclesia abrumperent, cum et civitas eorum alterius regni habeatur, et regni cuius rex nobis et Ecclesiæ Romanæ jam et ex longo tempore inimicatur. Addiderunt etiam damnosam admodum fieri com-mutationem, si dum Remensis Ecclesia Atrebatii episcopum fieri consentirent, Cameracum, quæ sexies quam Atrebatum et continentius et locupletior est, amitteret. Obsecramus ergo excellentiam vestram, Pater sanctissime, obsecrant et episcopi et clerici nostri, quatenus vos, qui in arce et in specula omnium Ecclesiarum præsidetis, negotium ita temperetis, ut nec quisquam, quod absit! decretorum vestrorum inde dispositionem reprehendat, nec Remensis Ecclesia ullam suæ dignitatis jacturam vestris in temporibus sustineat. Nos tamen, qui vestris obsecundandum deliberationibus perpetuo proponimus, quicunque sit modus consecrationis, ubi eum dignitas vestra consecrari, consecratus benignè suscipiemus, susceptumque sicut episcopum et suffraganeum nostrum deinceps honorabimus. Ceterum vestram nosse volumus celsitudinem nos nequam rem hanc ideo tandem distulisse ut ant vestris unquam jussionibus obsistere enitamus, aut ut Domino illi in aliquo derogemus. Eum non hoc duntaxat honore dignum esse censemus, sed cuiusvis alterius promotionis apicem ei merito conserendum adjudicamus. Valeat beatitudo vestra in columis in Domino. »

« Urbano Dei gratia papæ, zelo boni ferventissimo, ac Ecclesiarum restauratori excellentissimo, Ecclesia Atrebatensis summatum respirans, depulso jugo indebet servitutis, vivere vigere perenniter in Christo, cum orationum et obedientiæ munere.

« Sanctitatis vestrae paternitati predicabili agimus quamplures gratias, et licet quaterno itinere fatigati, virtutem tamen in vobis perseverant et extollimus et amplectimur, quoniam in restitutione Ecclesie nostræ non inventur in vobis est et non, sed Spiritu sancto innante visitati a vobis antiquæ donarum libertati et proprie diecesis iura mancipamus. Omne igitur collegium perfectorum, quia sponsitas recuperata unius conmembrati gaudium totius corporis Christi. Sieut autem jussit vestra B sublimitas, litteras vestras de nostri electi consecratione archiepiscopo tradidimus, eumdemque electum infra tricennalem terminum a vestra auctoritate constitutum presentavimus. Quod vero eum consecrare distulerit, non ipsius negliget, sed Dei, a quo omnis potestas, ordinationi attribuimus. Quas tamen dilationis protulerit causas fratribus referentibus seriatim scitis. Nunc ergo ad vestram excellentiam cum paucis fratribus pro temporis angustia, periculorum instantia, rerum quoque diu afflictæ Ecclesie penuria, transmittimus consecrandum, obnoxie pro Christo et in Christo supplicantibus ut sublimatus pontificali insula nobis indilata remittatur noster electus, quia nobis plurimum est necessarius, existens animarum nostrarum peritissimus medicus. Hinc etiam sanctitatem vestram afflui-teni misericordia precamur quo servulis vestris hoc privilegium velitis dare, ne deficeps quibuslibet forte proclamationem excitantibus hujus canonicæ incardinatiois debeamus respondere: quoniam quod semel constat bene diffinitum, perpetuatiter debet manere inconclusum. Simulque præcipiat auctoritas vestra, ut divisio duorum regnum, Francorum scilicet et Teutonicorum, sit episcopatus nostri meta, sicut antiquis temporibus fuisse per successorum relationem et alia certa indicia cognovimus, ne aliquando lis inde oriatur, vel nefas discordia efficiatur. Decet namque sanctitatem vestram ad finem usque bonum perducere quod cons-tat vos laudabiliter incepisse. »

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilecto D fratri et coepiscopo Raynoldo Remensi, salutem et apostolicam benedictionem.

« Decuerat fraternalitatis tuae prudentiam ad repa-randam dignitatim commissæ tibi Ecclesiæ diligente insudare, » etc. Vide in *Urbano II, Patrologia* tom. CLI.

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, di-lectis fratribus et coepiscopis Raynoldo Remensis et suffraganeis ejus, salutem et apostolicam bene-dictionem.

« Cum Atrebatenses clerici, » etc. Vide ubi su-pra.

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, Alardo Atrebatensi, Bernardo Obstrevandensi archidiaconis, et omnibus prepositis atque decanis, cum omnibus clericis qui in praedictis archidiaconis sunt, salutem et apostolicam benedictionem

« Apostolicæ sedis nos compellit auctoritas, » etc. *Vide ubi supra.*

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis Aloaldo Sancti Vesdati, Richardo Marcianensi, Alberto Hasnonensi, Hamerico Aquicinensi abbatibus; item abbatisse Sanctæ Ragenfredis, et abbatisse Strumensi, salutem et apostolicam benedictionem.

« Apostolicæ sedis, » etc. *Vide ubi supra.*

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Roberto Flandrensi comiti salutem et apostolicam benedictionem.

« Magna tibi exultatione gratulandum est, » etc. *Vide ubi supra.*

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilecto in Christo fratri Lamberto Atrebatensi episcopo nostris manibus consecrato ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

« Liqueat sanctorum canonum institutis, » etc.

Vide ubi supra.

Recitatum est autem hoc privilegium in Claramontensi concilio ex precepto domini Urbani papæ II, cui ipse præsedidit, et cum eo cardinales Romanii, archiepiscopi XIII, episcopi CC et XXV, abbates vero XC, et ex eo amplius, exceptis honestis et religiosis diversarum regionum et provinciarum clericis et laicis; et intente et sub magno silentio ab omni consensu concilii auditum, collaudatum, et confirmatum est IV Kal. Decembris, indictione III, anno Dominicæ incarnationis 1094, pontificatus autem domini Urbani II papæ VIII.

» Reverendis Patribus domino Manasse preposito, L. decano, cum omni capitulo sanctæ Remensis Ecclesiæ, Lambertus Atrebatensis sedis servus inutilis, se ipsum et æternam in Domino salutem.

« Cum sciamus non latere diligentiam vestram quod tantum potuimus domino archiepiscopo litteras domini papæ Urbani sibi et suffraganeis suis pro me missas per dominum Lambertum monachum virum religiosum miserim, litteras quoque impeditimenti mei veniendi ad sanctam Remensem sedem non prætermiserim, postmodum vero per dominum Hugonem Sancti Dionysii abbatem excusationes canonicas mandaverim, satis miror quod necdum aliquid consolationis aut pietatis nec ab ipso nec a vobis suscipere meruerim, sed me præoccupatorem Atrebatensis sedis et quasi contemptorem sanctæ Remensis Ecclesiæ per abbatem Aquicinensem et per monachos Marcienses nos nominare complacuit. Sed novit Dominus, cuius oculis sunt nuda et aperta omnia, insuper apostolica sedes, quam rogatus quam coactus, imo apostolicæ obedientiae auctoritate ligatus prædictæ Atrebatensi sedi deserire compulsus fuerim. De quasi contemptu autem

A veniendi apud sanctam Remensem sedem, unde placuit domino archiepiscopo nos arguere satisfacere vobis paratus sum per præsentes fratres nostros. Nosis enim et inopiam sedis nostræ et difficultatem viarum et tempestatem bellorum et odiū Cameracensium in nos et quorundam aliorum in via positionum. Prostratus itaque sanctitatis vestre pedibus, ut me in verbo veritatis audiat et excusatum me habere velitis suppliciter exoramus ut domino archiepiscopo suggerere velitis super nos et super Ecclesiam nobis commissam viscera misericordie sue aperiens secundum temorem litterarum a domino papa sibi transmissarum, easdem litteras suis suffragiis prosequatur. Ut autem ornem occasionem contemptus a nobis removeatis, professio nem nostram per hos fratres nostros præsentamus, eamdem facturi cum ad vos Deo miserante cum salute adveniro poterimus. »

« Reverendo Patri et domino suo Raynoldo Dei gratia Remorum archiepiscopo, Lambertus sancta Atrebatensis sedis servus inutilis cum debita subjectionis reverentia, quod oculus non vidit, et auris non audivit, nec in cor hominis ascendit.

« Cum paternitali vestre quantocius potuimus litteras domini papæ Urbani, nostras quoque nostri impedimenti causas continentis mittere studuerimus valde durum nobis videtur quod neque ex tenore litterarum dominii papæ neque ex supplicatione litterarum nostrarum aliquid nobis describere placuit sed per abbatem Hamericum Aquicinem, quod mansuetudinem vestram non decuissest, litteras nobis delegasti, in quibus nos præoccupatorem sedis Atrebatensis nominasti, et ne abbates ad obedientiam Ecclesiæ nostræ, secundum quod missæ eis a domino Papa litteræ præcipiunt, commonerem manutatis. Nos vero rursus per communem filium vestram et costræ Ecclesiæ dominum Hugonem Sancti Dionysii abbatem causas impossibilitatis nostræ veniendi ad vos impræsentiarum discretioni vestram intimare studuimus. Sed super his omnibus nec primo nec secundo aliquid ex affectu pietatis nec aliquius compassionis legationem vestram suscipere meruimus; sed per monachos Marcienses pro causa domini Alardi archidiaconi et pro excommunicato in assulso Ecclesiæ sine confessione et viatico defuncto, quanquam vobis alter relatum sit, litteras direxisti, in quibus nos quasi contemptorem Remensis Ecclesiæ insinuare voluistis: quanquam non lateat prudentiam vestram nos hanc sedem non præoccupasse, sed coactos et constrictos et apostolicæ auctoritatis obedientia eamdem sedem obtinuisse. Ne autem quasi contemptor sanctæ Remensis Ecclesiæ videar in oculis misericordia vestra, hos fratres nostros in persona et verbo nostro pro excusatione nostra sastisfacturns transmittimus. Precauimus itaque clementiam vestram ut per præsentes fratres nostros, tum pro charitate Spiritus sancti, tum pro dilectione et reverentia domini papæ, nostram professionem interim suscipiatis, consimile

opus misericordiae nobiscum facientes quod in apostolica benevolentia temporae vestre professionis consecuti estis. Cum autem Deo miserante ad vos proficiendis facultas attributa fuerit, quod nunc per fratres nostros facimus, tunc Deo volente in propria persona nos facturos profitemur. Exoramus etiam paternitatem vestram ut litteras domini papae, quemadmodum vobis scripsit, vestris suffragiis prosequamini. Domnum Alardum archidiaconom et abbatibus et causas eorum intuitu vestri amoris, si litteris domini papae obedierint, benignet tractabimus. Bene valete in Domino semper, reverende Pater et domine. »

« Ego Lambertus Atrebatensis sedis ordinatus episcopus tibi, pastor Raynolde, et privilegio Remorum Ecclesie tuisque successoribus secundum sacros canones et decreta sedis apostolicae ex sacris canonibus ac legibus promulgata, pro scire et posse me obediturum promitto. Pro ejusdem quoque metropolitani publicis et privatis negotiis studio, consilio, societate me elaboratur et absque illius sensu nullum me prabere in magnis negotiis vel ordinationibus assensum nisi in eo quod pertinet ad propriam parochiam mean profiteor, et huic professioni meæ coram Deo et sanctis ejus, sub testimonio quoque praesentis Ecclesie, subscribo in nomine Patris, et Fili, et Spiritus sancti. Amen. »

Facta est antem haec professio Remis mense Septembris, xi Kal. Octobris, die natali beati Matthiae apostoli et evangeliste, inductione ii, anno autem Dei Christi 1094.

« Rainoldus Dei gratia Remorum archiepiscopus, gloriissimo principi domino Roberto Flandrensi comiti, salutis et benedictionis ubertatem in Domino.

« Dilectionis vestrae litteras benigne suscepimus, susceptasque gratanter perlegimus. Quoniam itaque in ipsis ut nobis quid animi super ordinatione dilectissimi fratris nostri Lamberti Atrebatensis episcopi haberemus rogasti vollemus remandare, nolumus lateat charissimam nobis prudentiam vestram nos ipsum plurimis diebus, ut quod de eo agendum erat legitime ex episcoporum nostrorum consilio fieret, detinuisse, ad optimum in concilio quod Remicum coepiscopis nostris atque principibus multis xv Kal. Octobris habuimus juxta domini papae Urbani precepta, quibus inobedire nefas est, consilio et assensu coepiscoporum nostrorum more ecclesiastico ipsis professionem suscepimus eisque concessione confirmantes confirmavimus. Unde vestrae mandamus sollicitudini quatenus eudem modo cum debito honore, cum debita reverentia suscipiat, eisque laboribus publice et privatim pro amore Dei communicet, sed et in quantum ecclesiastica permittit ratio ei ut pastori vestro, ut episcopo vestro obediatis. Valete. »

« Rainoldus Dei gratia Remorum archiepiscopus,

A charissimo filio suo Lamberto consacerdoti et coepiscopo, quod sibi in Domino.

« Canonicum istum, videlicet Engelbertum, scias a nobis absolutum esse. Cæteros vero qui excommunicationis nostra causa jam ad te pervenerunt vel venturi sunt volumus et mandamus quatenus et illos absolvamus et sub regulari regime, ubi corporis et anime consolationem habere possint, collcare studeas quoque illorum Ecclesia resipiscat, sicut post per nostram absolutionem atque licentiam illos ut proprios filios recipiat. Vale »

« Rainoldus Dei gratia Remorum archiepiscopus, dilectissimo confratri et consacerdoti suo Lamberto Atrebatensem episcopo, salutem et benedictionem in Domino Jesu.

B « Dilectioni vestrae insinuandum dignum duximus nos nuperime domini papae Urbani epistolam suscepisse et ab eo ut vestra convocata fraternitate circa medium Februarii proximi ad concilium quod intra Tusciam vel Longobardiam tunc temporis celebraturus est ad praesentiam ejus accedere curemus sollicitudinem vestram monitam esse. Et nos igitur ad ipsius monitionem vestram monemus fraternitatem, quatenus circa praedictum terminum vestram ipsi praesentiam cum omnibus abbatis vestris ad ipsum concilium exhibere curetus. Valete. »

« Hugo Lugdunensis archiepiscopus, apostolicæ sedis legatus, Roberto nobilissimo comiti Flandrensi, salutem.

C « Venerabilem in Christo fratrem nostrum Atrebatensem episcopum, » etc. *Vide in Hugone Lugdunensi, Patrologie tom. CLVII.*

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Gualcherio Cameracensi electo, salutem et apostolicam benedictionem.

« Meminisse te convenit, » etc. *Vide in Urbano II, Patrologie tom. CLI.*

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Roberto Flandrensi comiti et optimatus ejus, salutem et apostolicam benedictionem.

« Pro charissimo fratre nostro Lamberto, » etc, *Vide ubi supra.*

D Anno igitur Dei Christi 1099, dominus Urbanus papa II qui jam prius ad Claromontem generale celebraverat concilium, rursum Romæ in ecclesia beati Petri apostoli pro errore et hæresibus Græcorum diversarum regionum et provinciarum primates, archiepiscopos et episcopos ad celebrandum concilium studuit convocare in secunda Dominica post Albas qua *Misericordia Domini* cantatur. Huic quoque consilio cum ceteris Remensis provinciæ episcopis interfuit Lambertus Atrebatensis episcopus. Qualia autem decreta praedictus papa de Latina et Græca Ecclesia et de ministris altaris et de ordinatis a Simoniacis et de beneficiis de officiis ecclesiasticis per pecuniam adeptis ante corpus beati Petri de derit studiosus lector legendi invenire poterit.

Igitur in praedicto Dei Christi 1099, iv Kal. Au-

gusti, inductione vii, ingressus est viam universæ caru[m] dignæ memorie religiosus papa Urbanus II, et sepultus est in ecclesia beati Petri apostoli juxta sanctum Leonem papam et Ephesini concilii auctorem. Urbano autem in apostolica sede succedit dominus Rainerus venerabilis cardinalis de titulo Sancti Clementis, cognomento Paschalis II, papa.

« Paschalis episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Lamberto Atrebatenensi episcopo ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum.

« Quæ justæ a patribus constituta sunt, » etc. *Vide in Paschali II, Patrologia tom. CLXII.*

« Paschalis episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Radulpho Remensi archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictionem.

« Quod de Atrebatenensis episcopatus restitutione. » etc. *Vide ubi supra.*

Harum exemplar litterarum cum bullâ scias conservari Remisia ecclesia beatæ Mariæ semper Virginis dominæ nostræ, in sacrario in locello auroe qui vulgo dicitur beroeolum.

« Paschalis episcopus, servus servorum Dei, clero et populo Atrebatenium, salutem et apostolicam benedictionem.

« Audivimus quosdam perverse agentes » etc. *Vide ubi supra.*

« Paschalis episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Baldinuo Flandrensi comiti et spectabili Clementiæ matri ejus comitissa, salutem et apostolicam benedictionem.

« Quod de Atrehatenensis episcopatus, » etc. *Vide ubi supra.*

« Raynoldus, Dei gratia Remorum archiepiscopus, dilectissimo fratri et consacerdotisu[m] Lamberto Atrebatenium episcopo, salutem et benedictionem in Domino Jesu.

« Dilectissimam nobis fraternitatem vestram ignorare nolumus quoniam domni papæ Urbani epistolam nuperime suscepimus, quæ nos ut ad concilium quod in octavis sancti Martini, xiv videlicet Kal. Decembris, apud Arvernensem, quæ et Clarimontis dicitur, ecclesiam celebraturus est præsentialiter accederemus premonuit, et ut omnes nostræ metropolis suffraganeos, convocatis tam abbatis quam ceteris Ecclesiarum primoribus, sed et excellenterioribus principibus, ad ipsum concilium inviteremus præcepit. Et nos sane apostolicæ monitioni obviam, quod nefas est, incedere nolentes, concilium quod in octavis Omnia[m] Sanctorum insumperamus, propter hoc, ut justum est, dimittendum dignum putavimus. Vestram ergo sollicitudinem litteris præsentibus monemus quatenus omni occasione seposita vestram ad idem concilium præsentiam exhibere et, ut prædictum est, et abbates et ceterarum Ecclesiarum vestrarum primores et dioceses vestrae principes, et maxime Baldinu[m] comitem de Montibus, monere curetis. Nulli autem

A vel inopie vel alicujus necessitatis occasio quin veniat præbeat audaciam, cum nos nisi personas non ingenti quidem famulorum caterva stipatas requireamus. Quicunque autem post hanc admonitionem nostram se ab hoc concilio absentaverit, noverit proculdubio quoniam et ordinis sui periculum incurrerit, et domini pape iram, nec impune quidem, sibi thesaurizabit. Valete. »

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilecto fratri Lamberio Atrebateni episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

« Noverit dilectio tua, » etc. *Vide in Urbano II, Patrologia tom. CLI.*

Taliter itaque Lamhertus Atrebatenensis episcopus ad Claromontense concilium domni papæ Urbani invitatus proficisciit dienatalis apostolorum Simonis et Judæ, quæ tunc dies Dominica habebatur, et cum eo dominus Clarembaldus archidiaconus suus, et venerabiles dominus Aloldus Sancti Vedasti et dominus Hamericus Aquicinensis abbates, dominus quoque Gualbertus præpositus, Odo cantor. Acharodus magister scholarum, Hugo presbyter et canonicus, Mascellinus archipresbyter, religiosus etiam diaconus Joannes de monte Sancti Eligii postmodum Atrebatenensis archidiaconus, et Drogo prædicti episcopi æconomus, et Otheritus scholasticus de Beuthunia. Perveniens itaque apud Proviniacum comitis Stephanii celebre castellum, vnu Idus Novembris Proviniacum egreditur, et ipsa eadem die a Guarnerio quadam milite de castello Pont de via sua trahitur, capitul[er]etur et captus episcopus cum clericis suis a Garnerio prædicto milite et suis satellitibus detinetur. Abbas Sancti Vedasti præcesserat episcopum cum gratia et benedictione sua. Guarnerius vero increpatus a Philippo fratre suo Trecensi episcopo, et Dei omnipotentis miseratione visitatus, v Idus Novembris summo in mane ad pedes episcopi et archidiaconi sui Clarembaldi et reliquorum clericorum suorum prostratus cum lacrymis veniam postulavit, dolens ac pœnitentia sculte et prave egisse quia manum miserit in christum Domini. Episcopus vero prostratum militem erigens discalcedat ad monasterium præcessit, ibique cum pœnitentiam cum suis qui eum ceperant agentem absolvit. Et eodem die episcopus a prædicto milite cum omnibus suis clericis et laicis detinetur, servitur, et per manum ejus usque Antissiodorum cum securitate conductitur. Dominus vero Urbanus papa, audiens Atrebateos episcopum captum, quantocius scripsit Guarnero de Pont et Richerio venerabili Senonum archiepiscopo in haec verba :

D « Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Guarnero Pontionis filio, salutem et apostolicam benedictionem, si obedierit.

« Venerabilem fratrem nostrum Atrebatensem episcopum ad concilium venientem te cepisse audivimus, » etc. *Vide ubi supra.*

« Urbanus episcopus, servus servorum Dei, cha-

riSSIMO fratri Richerio Senonum archiepiscopo, sa- A lice benedictione cum suis lætificatus exhilaratur. Iutem et apostolicam benedictionem.

Audivimus Guarnerium Pontonis filium venerabilem fratrem nostrum Atrebatensem episcopum ad concilium venientem cepisse captumque retinere, » etc. *Vide ubi supra.*

Apud Antissiodorum autem Atrebatenensis episcopus pervenientes, associatur comitatu domini Richerii Senonensis archiepiscopi et consufraganeorum suorum Remensis provincie domini Gervini Ambianensis, domini Gerardi Tarvanensis episcoporum. Et sic xv Kal. Decembbris in octavis sancti Martini, quas tunc dies Dominica festiviores reddidit, urbem Claromontensem ingreditur, et a venerabili primate Lugdunensi domino Hugone, apostolice sedis legato, necon et ab ipso domino pape benigne in osculo sancto suscipitur, atque aposto-

A lice benedictione cum suis lætificatus exhilaratur. Deinde dominus papa iv Kal. Decembbris, indictione iv, concilium Claromontense concludens præcepit recitari privilegium renovationis et restitutio[n]is Atrebatenis Ecclesie in prospectu totius concilii; in quo cardinales Romani considerunt ei, et archiepiscopi xiv, episcopi cc et xxv, et abbat[es] xc et amplius, exceptis bonetis atque religiosis diversarum religionum atque provinciarum clericis et laicis quorum numerum leviter quisquam scire pra multitudine non potuit. Recitatum est autem Atrebatenis Ecclesie privilegium et distincte et aperte lectum, atque ab omni concessu concilii sub magno silentio intente auditum, collaudatum, et confirmatum est anno Dei Christi 1095, cui cum Patre et Spiritu sancto est æqualis honor et gloria per infinita sœcula sœculorum. Amen.

II.

EPISTOLÆ LAMBERTI EPISCOPI ATREBATENSIS ET ALIORUM AD IPSUM

(BALUZ., *Miscell.* edit. Luc. in fol., II, 137.)

EPISTOLA PRIMA

GUALTERI INSULANI PRÆPOSITI AD LAMBERTUM.

Domino Patri LAMBERTO, gratia Dei Atrebateni episcopo, GUALTERUS, Insulanae Ecclesie præpositus et confratres, salutem et obsequii devotionem.

Quia sancta petitionis vestræ de domino confratre nostro Clarembaldo instantiam sancti Spiritus instinctu, cui resistere fas non est, inflammatam esse credimus, vestræ de ipso electioni, quam Deo auctore in spirituale commodum cesseram confidimus, non acquiescere, Deum offendere timuimus. Molesti igitur, quia maximum ex ejus absentia sanctæ religionis exemplar amissuri, imo vestro, cui nos congratulari decet, dantes operam profectui, eum vestra paternitat[i] deservitudo concedimus. Valete.

EPISTOLA II.

GERWINI EPISCOPI AMBIANENSIS AD LAMBERTUM.

GERWINUS, gratia Dei præsul Ambianensis, domino et charissimo fratri in Christo LAMBERTO, sanctæ Atrebatenis Ecclesie discrete præsuli, perseverare feliciter in proposito religionis.

In sancta Ambianensi Ecclesia, quæ parvitali

C nostræ committitur, diligentia magna, labore et sumptu cujusdam fratris nostri feretur quadam præparatum est auro, argento et gemmis ad reliquias reponendas beati martyris Fusciani, et hoc senatus nostri disposuimus decreto fieri in celebratione sancti Michaelis archangeli. Obnixe igitur paternitatis vestræ reverentiam præsentibus flagitamus litteris, quia estis vir timens Deum, et Deo et hominibus placetis et opere et doctrina melifluioris, quatenus ad tantum opus exequendum ministrum et adjutorem vos habere se lætetur sancta mater nostra Ecclesia Ambianensis. Ut igitur tantum martyrem ante tribunal Dei interventorem habeatis, ceteris negotiis abjectis huic petitioni nostræ et ardentissimo desiderio satisfacatis. Valete.

EPISTOLA III.

RAINOLDI REMORUM ARCHIEPISCOPI AD LAMBERTUM.

RAINOLDUS, Dei gratia Remorum archiepiscopus, dilecto fratri et consacerdoti suo LAMBERTO Atrebateni episcopo, salutem et benedictionem in Domino Jesu.

Memoriter vobis inhærente credimus quidquid de Hugone de Inciaco nuper cum fraternitate vestra

multo sermone contulimus. Ipse siquidem Hugo A dissimularemus. Per vos autem solum ad emendationem venire nec solam excommunicationis vestræ sententiam vereri debet, cum et parochianus episcopi Cameracensis esse dignoscitur, et Inciacum, per quod hanc exercet malitiam, in episcopatu Cameracensi positum sit. Valete, et quod camite Flandrensis egeritis nobis rescribete.

EPISTOLA V.

POPPONIS METENSIS EPISCOPI AD LAMBERTUM.

Domino LAMBERTO fratri et amico Atrebateni episcopo, POPPO, Dei gratia Mediomaticæ urbis episcopus, munus dilectionis et orationis in Domino.

B Perfectis sanctitatis vestræ litteris, pro commissio nobis clericò gratias vobis digne reddimus, sed notavi eur dignitas vestra familiaritatis et orationis vicem insfrimati nostre rescribere reticuissest, cum sit apostolica veritate prolatum: *Orate pro invicem ut salvemini.* Submoneo igitur religionis vestrae celsitudinem ut orationes vestras atque societatem Dei genitricis Ecclesiæ degontium rescribere non recusetis. Haec sunt enim quæ a vobis sperabamus, haec sunt quibus aeterno Regi debemus invicem feliciter commendari. Valeat sanctitas vestra. Visitet nos oriens ex alto.

EPISTOLA VI.

IVONIS CARNOTENSIS EPISCOPI AD LAMBERTUM.

LAMBERTO, Dei gratia Atrebatenium episcopo, Ivo, Carnotensis Ecclesiæ servus, sinceræ dilectionis et devota orationis munus.

C Si tanta csesit nobis vicinitas locorum quanta est animorum, etc., ut apud Iwonem Carnotensem, epist. 33.

EPISTOLA VII.

GUILLELMI ROTHOMAGENSIS ARCHIEPISCOPI AD LAMBERTUM.

GUILLELMUS Ecclesiæ Rothomagensis archiepiscopus cum ceteris ejusdem Ecclesiæ clericis, LAMBERTO Atrebatenensis Ecclesiæ episcopo non incommodo praesidenti, salutem cum oratione.

Richardum a me in sacerdotem sub Christi clementia ordinatum tuæ commando paternitatì. Eum sub tui custodia nullis precor sinas subjacere vel lacerari terroribus.

EPISTOLA VIII.

MANASSIS ARCHIDIACONI ET CLERI REMENSIS AD LAMBERTUM.

Reverentissimo domino et Patri LAMBERTO sanctæ Atrebatenensis Ecclesiæ episcopo, R. et MANASSES archidiaconi, L. decanus, R. cantor, et universus Remensis clerus et populus, salutem et auxilium a Domino Jesu.

Charitati vestre insinuare commodum putavimus reverentissimum patrem et Dominum nostrum Rainoldum archiepiscopum xn Kal. Februarii cum triumpho glorie viam universæ carnis ingressum esse. Unde sanctitatem vestram obnoxia exoratam volumus ut ex debitæ charitatis prærogativa orationum et auxiliorum vestrorum dexteram ei por-

D

EPISTOLA IV.

EJUSDEM AD EUDEM.

RAINOLDUS, Dei gratia Remorum archiepiscopus, fratri et coepiscopo suo LAMBERTO Atrebateni, salutem et benedictionem in Domino Jesu.

Ad colloquium comitis Roberti et ad recipiendum de ei justitiam in octavis sanctæ Mariæ in Augusto vel præsentiam nostram exhibere vel nuntios nostros delegare, sicut jam vobis et coepiscopis nostris Noviomensi atque Morinensi mandavimus, parati erimus. Quod autem de Hugone de Inciaco nobis scripsistis, liquere vobis credimus quoniam in concilio quo Compendii celebravimus ad querimonias et clamores Gerardi Cameracensis episcopi, omnium præsentium iudicio in eum anathematis gladium exeruimus et in omnes ejus cooperatores et consentaneos. Sed neque ideo ipse nec filius ejus Cameracensem Ecclesiam persecuti desisterunt. Quippe quos par exspectatio ultionis angebat, per malitia et immoderationis vinculum astringebat. Itaque quoniam, sicut ab Apostolo dictum est, *insipiens factus sum, vos me coegistis*, et item in Actibus apostolorum ad Judæos, *quoniam indiges vos judicasti æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes*, sic, quia idem Hugo indignum se conversionis et concordie judicavit, Gerardus Cameracensis episcopus cum comite Flandrensi ad convincendam Hugonis malitiam fœdus initit. Unde episcopum Cameracensem Gerardum cum Hugone concordiam facere absque comite Flandrensi nulla æquitatis ratio permisit, nec nos sane eum nihilominus nisi excommunicatum habuimus. At vero si voluntatis ipsius esset, et Cameracensem episcopum Remis in præsentia nostra ad justitiam faciendam et recipiendum ab ipso termino congruente paratum haberemus, et nos similiter utrumque rationes aqua judicii et misericordiæ lance penderemus, et in omnibus modum observare non

rigatis, atque in omnibus locis quibus vos præcesse A exoramus quatenus hoc bonum opus ipse qui incipit perficiat. Electioni isti a vobis facta de persona natalibus et moribus honesta, sicut canonicum est, et libenter assensum præbemus, et cætera quæ sanctæ Remensis Ecclesie debemus pro paupertate nostra et pro religione vestra parati sumus in misericordia Dei vobis exhibere. Reverendissimi Patres et domini mei, bene valete in Spiritu sancto paracleto, et pro me sanctitatis vestre servo orare non dedignemini.

Data Atrebatii iv, Nonas Februarii.

EPISTOLA X.

URBANI II PAPÆ AD SUFFRAGANEOS ECCLESIE REMENSIA.

URBANUS episcopus, servus servorum Dei, dilectissimis confratribus et consacerdotibus Remensis Ecclesie suffraganeis, salutem et apostolicam benedictionem.

B Defuncto venerabili confratre nostro, etc. *Vide in Urbano II, Patrologie t. CLI.*

EPISTOLA XI.

MANASSIS REMENSIS ELECTI AD LAMBERTUM.

MANASSES, Dci gratia Remensis electus, LAMBERTO, eadem gratia Atrebatensium episcopo, salutem et obscurum.

Convenientibus in unum voto meo et apostolico præcepto scribo tibi, dilecte mi, ut remoto omni impedimento, omni occasione posthabita, usque ad quintam feriam primæ hebdomadis quadragesimæ complexibus dilectionis nostræ te ingeras, te presentes. Promoveri enim ad diaconatum et sacerdotium per impositionem manuum tuarum ardeo et clamo. Venias autem paucis comitantibus, sicut te facturum mibi nuntiavit abbas Sancti Dionysii. Nec hoc dico ut paream marsupio, sed quia cum paucis comitatibus inimicorum terras quietus spero te mecum ad papam transiturum. Communio autem tibi gaudium meum dominum papam et universos qui secum sunt electione mee congaudere, auctoritate qua vigent eam roborare, in nullo apostolicum brachium se mihi contrahere. Vale.

EPISTOLA XII.

URBANI II PAPÆ AD CLERUM, MILITES ET PLEBEM REMENSEM.

URBANUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis filiis clero, ordinis, militibus et plebi Remensis consistentibus, salutem et apostolicam benedictionem.

Affectionis quidem nostræ viscera, etc. *Vide ubi supra.*

EPISTOLA XIII.

URBANI II PAPÆ AD MANASSEM.

URBANUS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio MANASSI, Remensem electo, salutem et apostolicam benedictionem.

Omnipotenti Deo gratias agimus, etc. *Vide ubi supra.*

EPISTOLA XIV.

URBANI II AD SUFFRAGANEOS ECCLESIE REMENSIA.

URBANUS episcopus, servus servorum Dei, dilectis fratribus et coepiscopis HUGONI Suessionensi, LAMBERTO Atrebatensi, PHILIPPO Catalaunensi, GERARDO

EPISTOLA IX.

LAMBERTI AD R. ET M. ARCHIDIACONOS ET CLERUM AC POPULUM REMENSEM.

Reverendis Patribus et dominis R. et M. archidiaconibus, L. decano, R. cantori, et universo sancte Remensis Ecclesie clero et populo, LAMBERTO, Dei miseratione Atrebatensis episcopus sanctitatis, eorum servus et salutis amator, aeternam in Domino salutem.

Scire volumus dilectionem vestram quoniam prius quam a vobis disceremus diem obitus venerandi Patris nostri domini Rainoldi archiepiscopi, et in nostra Ecclesia et apud Sanctum Vedastum fieri fecimus (officium) et per diecscim nostram ut fiat per congregaciones et monachorum et clericorum instabilimus. Super electione domini Manasse Remensis Ecclesiae prepositi laudabiliter honorandi et honorabiliter laudandi vobis, sicut patribus nostris, sicut dominis nostris congaudemus, et congaudendo, Deum, qui est verum gaudium omnium fidelium,

D

Moriuensi, ceterisque Remensis Ecclesie suffraga- A frarit LAMBERTO Atrebateusi episcopo, salutis dilectionis plurimum in Domino.

Scripsimus nuper fraternitati vestre, etc. Vide ubi supra.

Tali ergo tamque valida apostolicæ auctoritatis et confirmationis astipulatione Remis in ecclesia beatæ Mariæ semper Virginis domine nostræ ordinatur dominus Manasses electus archiepiscopus Nonis Martii, prima videlicet tunc temporis Quadagesimæ hebdomada a domino Lambertio Atrebatensti episcopo in diaconum. Sabbato autem medianæ Quadagesimæ a domino Hugone venerabili Suessorum episcopo ordinatur et presbyter in prædicta beatæ Mariæ ecclesia. El in subsequenti Dominica, Judica me, Deus, consecratur apud Sanctum Remigium per manus ejusdem domini Hugonis Suezionensis episcopi archiepiscopus, astantibus ei manus et imponentibus domino Elinando Lundunensi episcopo, Rabbodo Noviomensi episcopo, Gerewino Ambianensi episcopo, Lambertio Atrebatensti episcopo, Lietholdo Silvanectensi episcopo. Hoc ordine et modo perficiunt ordinatio et consecratio domini Manassis Remensis archiepiscopi anno Dei Christi millesimo nonagesimo quinto, quarto Kal. Aprilis.

EPISTOLA XV.

POPONIS METENSIS EPISCOPI AD LAMBERTUM.

Popo, per misericordiam Dei Metensis episcopus, dilecto Patri LAMBERTO Atrebatensti gratia Dei episcopo, debitum charitatis in omnibus.

Dilectissimi fratres nobis literas ostenderunt qas eis misistis; quibus concessimus quidquid rogasti secundum petitionem et eorum voluntatem. Nos itaque suppliciter oramus participes fieri in vestris orationibus, sicut scripsistis nostris fratribus, ut ex mutua dilectione invigilantes communij saluti, tandem valeamus aeterna beatitudine perfiri. Rogamus etiam obnixe vestram benignitatem ut nos apud viros religiosos in nostra persona intime commendatis et apud dominum papam, et ubique opus fuerit nos et nostram Ecclesiam, ut in vobis confidimus, in consilio et auxilio sustineatis et defensione, si oportuerit. De nobis vero certus estote per omnia in quibusunque poterimus nos praebere vobis necessarium ad vestrum honorem et utilitatem dignam. Valete.

EPISTOLA XVI.

ROBERTI PERONENSIS ET UXORIS EJUS AD LAMBERTUM.

LAMBERTO, Dei gratia Atrebatenstium episcopo, ROBERTUS Peronensis et uxor sua, debitam dilectionem et subjectionem.

Charitatem vestram piissime deprecamur ut his burgensibus meis cum vino ad Atrebatum tendentibus, quibus Arnulfus et Radulfus de Batpalmis in præterita hebdomada, pacis soluto fædere, vinum suum abstulerunt, aut sua reddere faciat, aut vestrum officium impleat. Valete.

EPISTOLA XVII.

MANASSIS REMENSIS AD LAMBERTUM.

MANASSES, Dei gratia Remorum archiepiscopus,

A frarit LAMBERTO Atrebateusi episcopo, salutis dilectionis plurimum in Domino.

Domum Manassem Cameracensem electum in octavis Pentecostes, frater charissime, in episcopum Remis consecraturi sumus, ad cuius consecrationem fraternalitatis tue presentiam invitamus, vobis denuntiantes Atrebatensti Ecclesia utilissimum fore vos ejus consecrationi interesse. Querela enim illa quam Cameraceensis Ecclesia aduersus Atrebatensem Ecclesiam babet multum infirmabit, si illius consecrationi presentia vestra cooperatrix et testis exhibeat. Vestre præterea dilectione occultum esse nolumus quia quarto post consecrationem feria nos et Flandrensis comes mediante Ansello de Ribomonte Cameracum conventuri sumus, ut ejecta peste illa de Cameracensi Ecclesia consecratum nostrum in sedem suam in Deo propitio constituamus. Vestra igitur vigilantia comitem adent, quibus potest persuasionibus eum compellat ut Cameracensi Ecclesie compatiens schismaticum illum ejiciendo subveniat. Valete.

EPISTOLA XVIII.

LAMBERTI AD EVRARDUM TORNACENSEM ADVOCATUM.

Dilecto domino, amico et parochiano suo EVRARDO Fornacensi advocate, LAMBERTUS Dei miseratione Atrebatensti episcopus, æternam in Domino salutem.

C Si sciretis quanta qualique pena punieendi sunt filii qui contra sanctorum Patrum et canonum decreta decimas, et oblationes altarium, quæ solis clericis debentur, usurpat, nequaquam altare Sanctæ Marie de Castello usurpare presumeretis. Quapropter recordamini filiorum Core perditionem, qui, usurpantes ea quæ sacerdotibus debebantur, terra eos deglutiente vivi absorpti sunt. Saul quoque rex, quia officium sacrificandi sibi usurpavit, et regnum et vitam a Deo damnatus perdidit. Ozias quoque rex simili de causa a Deo lepra percussus est. Igitur, sicut vestrum non est nec eujuslibet laici in Ecclesia Dei prædicare, baptizare, confessiones suscipere, penitentias dare, aut sacrificare, ita nullius vestrum est decimas et oblationes altarium sibi vindicare. Quapropter mandamus dilectioni vestre ut supradictum altare in pace nobis et reddatis et tenete permittatis. Quod si facere nolueritis, sicut in conciliis constitutum est, divinum ibi fieri officium interdicemus. Valete, et qua Dei sunt facite.

EPISTOLA XIX.

MANASSIS REMENIS AD CLERICOS ET ALELMUM DE PASSO.

MANASSES, Dei gratia Remorum archiepiscopus, clericis et ALELMO DE PASSO, ab errore converti.

Quoniam contempto apostolico decreto, dilectissimo confratri et coepiscopo Lambertio Atrebatensti obdare contempsisti, excommunicationem ab eo in vos factam et apostolica auctoritate corroboratam metropolitanam auctoritate prosequimur et confirmamus. Præcipimus ergo vobis ut infra octo dies postquam has litteras videritis ante prædicti confra-

tris nostri præsentiam condignam satisfactionem A est via in eam quæ cœlestis est Jerusalem. Venite pro vestra tam audaci rebellione facturi vos præsentetis, et deinceps ei tanquam Patri et episcopo omnino obediatis.

EPISTOLA XX.

MANASSIS AD CLERUM, PRIMATES ET PLEBEM CAMERACENSIS.

MANASSES, Dei gratia Remorum archiepiscopus¹, universis abbatibus, archidiaconis, decanis, et omnino clero Cameracensi, comiti B., comiti G. A. T. de Avesnis, cum cæteris primatibus et universo populo Cameracensi Ecclesiæ, salutem.

Credimus Cameracensis Ecclesiæ miseriam et afflictionem vos jam a multis retro diebus respxisse qua omnium iniquorum diabolus per maledictum illum Gualcherium, cui satelliti sui multam munus accommodat, exercuit et exercet. Credimus etiam ejus Ecclesiæ lacrymis vos condescendere et compati tanquam viros misericordiae, tanquam filios obedientiae, tanquam eos qui cum Christi sint, conventionem non habent ad Belial; cujus Ecclesiæ filios propter obedientiam domini papæ, propter nostrorum et matris sue Remensis Ecclesiæ custodiam mandatorum, in omni egestate et nuditate a sedibus suis per maledictum illum pulsos Remis ad nos confugientes in ea qua debuimus charitate suscepimus, diemque illis præfiximus quo dominum Manassem electum suum consecraremus, et e vestigio consecrationis ad vos illum adduceremus, et in manibus vestris tanquam pastorem animarum vestiarum deponeremus. Sed, quia series hujus negotii præsentiam dilecti filii nostri comitis Flandrensis habebat per necessariam, eum autem, quia aberat, super his ante hac convenire fas non fuit, dilata est ad breve Cameracensis electi quam præixeramus consecratio. Ut autem interim Cameracensium filiorum nostrorum mederemur desolationi, ex eorumdem postulatione et confratrum nostrorum iudicio ad hæc confugimus remedia. Potestatem ligandi et solvendi et omne episcopale officium in Cameracensi episcopio administrandi ex apostolica auctoritate et nostra Atrebatensi episcopo contradidimus, etsi reluctandi, eumque in privilegio hujus auctoritatis ad vos remittimus reportantem humeris suis, humeris misericordiae, dispersionem sibi creditarum ovium. Unde vos, dilectissimi, in spiritu misericordiae, in spiritu compassionis convenio et apostolica auctoritate et nostra præcipiendo obtestor ut et episcopo, cui commisimus omnem subjectionem exhibeatis, et Cameracensibus clericis propter custodiam mandatorum Dei a sedibus suis pulsi cum omni integritate et quiete habere faciatis quidquid de rebus Cameracensis episcopii et communitatibus fratrum et illorum schismatis, qui adhuc cum illo Satanae membro Cameraci remorantur, in comitatibus vestris seu in virtute vestra alicubi situm est. Hoc autem in remissionem peccatorum vestrorum vobis præcipiendo præcipio. Reminiscimini, filii, quia in hanc causam gladium portatis. Pensate, dilectissimi, quia hæc

EPISTOLA XXI.

HUGONIS LUGDUNENSIS EPISCOPI AD LAMBERTUM.

Hugo, sanctæ Lugdunensis Ecclesiæ servus, reverentissimo fratri LAMBERTO Atrebatensi episcopo, salutem.

Curamus innescere vestræ dictioni sororem nostram in Christo Emmam, etc. Vide in Hugo Lugdunensi, Patrologie t. CLVII.

EPISTOLA XXII.

HUGONIS SUSESSIONIS AD LAMBERTUM.

LAMBERTO, Dei gratia Atrebatensium episcopo, Hugo Suessorum episcopus, salutem et in Christo dictionem.

Mitto fraternali vestræ istum parochianum nostrum Herimarus nomine, ut ei denarios de quatuor caratis vini, quos Gormarus et Reiners filius ejus debet et injuste detinet, reddi faciat. Audivimus illum velle ire Jerusalēm. Sed prohibeat paternitas vestra prudentia ne pecuniaria istius secum deferat. De rapina enim non est facienda eleemosyna. Istud etiam prohibitum esse scitis a domino papa, ne quis in hac via alterius substantiam deferat. Præcor igitur dictionem vestram quod, nisi debitum reddiderint, justitiam de eis quæ pertinet ad vos pro amore meo huic faciat. Valete.

EPISTOLA XXIII.

RADBODONIS TORNACENSIS AD LAMBERTUM.

LAMBERTO Dei gratia Atrebatensium venerabilis episcopo, Radbodo humilis Tornacensem præsul, salutem et dictionem in Domino.

Antiquus humani generis inimicus invidiæ facibus accensus pacem Ecclesiæ, quam suis frandibus novicium intelligentes, omni conatu nititur perturbare. Scd illi, episcopos dico, quibus commissus est baculus ad tuendum Christianum ovile, incursantes lupos a dominicarum ovium lassione debent arcere. Nec solum specialiter nobis commissis justum est nos custodire, curam impendere, verum etiam alienis charitatis affectu et pietatis studio oportet invigilare. Moveat igitur pietatem vestram monachorum sancti Amandi lacrymabilis querimonia et injustissime a subditis nostris eis illata exsecrabilis injuria. Nuper etenim mihi per eos transeunt non sine multa animi contritione et copiosa lacrymarum effusione, genitu etiam ab intimis penitentialibus educito verba interrumpente, conquestis sunt terrarum suarum violentias deprædationes, bominum sævissimas verbérationes, penales incarnationes, et usque ad novissimum quadrantem intolerabiles redemptions; quæ omnia inferri sibi a Anselmo et ejus dapifero Rainero lacrymabiliter ingemiscunt. Ego autem hæc audiens de pravitate vestri parochiani doleo, dolens reclamo, reclamans consilium et auxilium vestrum supplex imploro, scilicet ut eum ad satisfaciendum propria excommunicatione compellatis, et mibi eum excommunicandi licentiam concedatis;

D

qui nisi ad satisfactionem venerit, monachet sanctorum reliquias in terram depositis in hujus rei unctionem Deum invocabunt, et Anselmum cum suis fautoribus maledictionibus et execrationibus anathematizabunt. Valete.

EPISTOLA XXIV.

MANASSIS CAMERACENSIS AD LAMBERTUM.

LAMBERTO, Dei gratia Atrebatensium episcopo, MANASSES eadem gratia Cameracensium episcopus, salutem et mutua dilectionem in Christo.

Amorem et fraternitatem tuam deprecor quatenus benedictionem ecclesiarum et reconciliationem per praesentem legatum mihi mittas. Ego enim instanti die dominica, Dei annuente clementia, ecclesiam consecrare disposui, et ut amicus ab amico officio nostro necessaria a te querere non dubitavi. Vale.

EPISTOLA XXV.

LAMBERTI AD FRATRES WATINENSIS MONASTERII.

LAMBERTUS, Dei miseratione Atrebatensis episcopus, domino BERNOLDO preposito, RICHAUDO decano, caeterisque Watinensis monasterii fratribus, omnia honeste et secundum ordinem facere.

Cum liqueat sanctorum canonum auctoritatibus aliquem clericum in alterius episcopatu sine commendatissimis episcopi sui litteris non peregere nec debere recipi, miramur prudentiam vestram satis et super non debentem transgredi sed conservare canones, Ecclesie nostra thesaurum, dominum scilicet Achardum filium nostrum et Sancte Marie prepositum, tam incidenter tamque illicite rapuisse. Perpendentes itaque patrem nostrum Damasum papam in hujusmodi violatores auctoritatem quæ vos non latet sententiam dantem, dilectum fratrem nostrum, quem contra fas et causa rationabili carentem, et cum necessitate non sit canonicum fieri, canonicum quem male et dishoneste receperisti, bene et honeste usque ad Dominicum *Populus Sion* reddendum procurare. Fratrem vero Achardum vobis testibus siue canonicum convenimus quatenus usque ad eundem terminum pro tam gravi culpa satisfactorius adveniat. Sin autem Scripturarum auctoritatibus nostris que metropolitani et coepiscoporum nostrorum consilio positi quæ ei convenit sententia gladium in eum exeremus, vosque pro inobedientibus Spiritui sancto, cui contraire nefas est, deinceps habemus.

EPISTOLA XXVI.

GERARDI MORINORUM EPISCOPI AD LAMBERTUM.

Domino ac venerabili LAMBERTO Atrebatensi episcopo, GERARDUS Morinorum episcopus, salutem in Domino Jesu.

Mittimus clericuni istum Tainboldum nomine vestrae sanctitati quatenus eum ad ordinem sacerdotii promoveatis. Valete.

EPISTOLA XXVII.

HUGONIS SUSESSIONENSIS EPISCOPI ET ANSELLI BELVACENSIS ELECTI AD LAMBERTUM.

LAMBERTO, Dei gratia Atrebatensi episcopo, Hugo

A gratia Dci Suessionensis episcopus et ANSELLUS Belvacensis electus, salutem in Domino Jesu.

De negotiis nostris familiariter, utpote consanguinei et amici, tractantes, summanum consiliorum et actuum nostrorum a te dirigendam in honestum finem oboixius exposcinus, quem eminenti sapientia præditum in multis magnisque consultationibus cognovimus. Et quoniam tibi familiariter loqui volumus, nec litteris omnia explicare sufficiamus, precamur benignitatem tuam ut in oppidum nobis occurras quod Mirelli mons dicitur, et in tua diœcesi situm tua urbi proximum habetur, xvi. Kal. Januarii primo diluculo adesto nobis. Vale.

EPISTOLA XXVIII.

GENEWINI AMBIANENSIS AD LAMBERTUM.

B GEREWINUS, Dei gratia Ambianensium episcopus, venerabili LAMBERTO Atrebatensium presuli, cum Christo perennerit gloriari.

Ex precatu domini Hugonis Cluniacensis abbatis, cui a cunctis fidelibus obtemperandum, vestre mandamus fraternitati quatenus hos quatuor monachos cum uno clero ordinibus quos petierint vice nostra sublimeti's. Non enim ad præsens, quibusdam obsistentibus causis, ordines facere disposui. Vale.

EPISTOLA XXIX.

LAMBERTI AD GERARDUM MORINENSEM EPISCOPUM.

Honorabili domino GERARDO, Dei gratia Morinensi episcopo, LAMBERTUS, Dei miseratione Atrebatensis episcopus, aeternam in Domino salutem.

C Reverentia vestre auctoritatem in Adventu Domini adientes, conquesti sumus super domino Achardo preposito et canonicō nostro quod inobediendo a nobis recedens in vestro episcopatu non canonicē detinetur, et ut nobis restituueretur, nec a quoquam vestra permissione ordinaretur, ut auctoritas exigit, plurimum precati sumus; unde vestre prudentia nos concilantes minime exaudivit. Nunc vero per praesentes litteras nostras vestram misericordiam conuire fraterna pietate cogimur, precantes ut ovem nostram, quæ inobediendo a grege deviavit, usque ad sancti Pauli Conversionem auctoritate vestra redi precipatis. Sin autem, sciatis nos in praesentia magistrorum nostrorum exinde proclamaturos et justitiam Deo auxiliante consecuturos. Quid de hujusmodi clericis episcopis suis inobedientibus et ad alias Ecclesiæ transmigrantibus Leo magnus papa et doctor decreverit adverteo sicut professi sumus, non negligamus. Ait enim: *Alienum clericum invito episcopo suo nemo suspiciat, nemo sollicitet, nisi forte ex placito charitatis id interdantem accipientemque conveniat.* Nam gravis injuria reus est qui defratriis Ecclesia id quod est utilius aut pretiosius audeat vel abdicere vel tenere. Itaque si intra provinciam res agitur, transfugam clericum ad Ecclesiæ suam metropolitanam compellat redire. Item de eodem in concilio Carthaginensi, cap. 20, ut clericum alienum nisi concedente proprio episcopo nemo audeat vel retinere vel promovere in Ecclesia sibi credita. Item

D D

perpendere debemus ex auctoritate ejusdem concilii, cap. 15, ut laici contemptores canonum excommunicentur, clerici vero honore priventur. Cum igitur sanctorum auctoritas laicos contemptores canonum excommunicet, clericos vero honore privet, miramur, vero nec nobis nec Ecclesia nostra, matri vestra, adhuc quod fraternum et episcopale est fecisse. Bene valete.

EPISTOLA XXX.

HUGONIS SUSSIONENSIS AD LAMBERTUM.

Dilectissimo confratrem, imo Patri, LAMBERTO, Atrebatensis venerabili episcopo, Hugo Dei gratia Suessorum episcopus, salutem et gloriam in Domino.

Ab illo rebellis et sacrilego Sancti-Medardensis, non abbate, sed invasore, post primam injuriam iterum injuriari et indignius contemni me coram vestra dilectione ingemisco. Nam quo modo Remis vestro allorumque coepiscoporum decreto firmatum fuit ad satisfaciendum mihi sprevit. Vestram igitur maximam mibi et charissimam fraternitatem peto ut secundum quod de inobediente et perverso faciendum fore condecrevistis, forem illum et latronem et non pouentem et a me excommunicatum excommunicetis. In idipsum namque opem vestram mihi pariter promisi. Vale. Hoc ergo die instantis Cenae Dominicæ quæso faciat.

EPISTOLA XXXI.

LAMBERTI AD CLEMENTIAM FLANDRIÆ COMITISSAM.

LAMBERTUS, Dei miseratione Atrebatensis episcopus, honorabilis domine sue CLEMENTIE, Flandriæ comitissæ, salutem et obsequium cum orationibus.

Nobilitati vestrae notum fieri volumus quosdam peregrinos parochianos nostros Roma venientes omnes extraeas terras quiete transisse. Tandem in vestra terra pervenientes a praeposto vestro G. apud Batpalmas depredati sunt. Nos vero ministerium quod ad nos pertinet facere volentes, mandavimus ei ut libere vel per fidejussionem quod inuste in pace abstulerat redderet. Illum hoc facere renuentem in Cœna Domini excommunicavimus. Nunc autem misericordiam vestram exoramus ut secundum pacem istiusmodi hominem tractetis et peregrinis sua redi faciat. Quod si redditum non fuerit, nos statuta pacis mutare non valentes, totum castrum in quo hoc facinus et alia multa facinora acta sunt in bannum mitemus. Vale.

EPISTOLA XXXII.

HUGONIS SUSSIONENSIS AD LAMBERTUM.

Reverendo et diligendo domino suo LAMBERTO, Atrebatensium episcopo, Hugo, Dei gratia Suessorum episcopus, in Christo salutem et obsequium.

Frequenter et multum expertus sum dilectionem vestram nobis satis benevolam esse satisque prodesse; sed in eo quod maxime actum est negotio de Sancti-Medardensi abbatे, quatenus mibi adjutor fueritis, res ipsa consilio et auxilio vestro composta indicio est. Nosse enim vos volo quod ille abbas supplex nos adiit. peccasse se confitens; quem ab-

A solvi potenterem absolvimus, et remissa nobis a veteri abbatे illius monasterii cura et baculo pastorali, et presentata nobis electione de ipso Radulfo abbatem fecimus. Sed antequam haec perficerentur, rex litteris ad me missis se agitationem hanc moleste ferre ostendebat, et adjurabat me, atque ad colloquium, et orationem vocabat; cuius aversionem volens declinare, sic illa peregrinus nostri juris plenitudine corroborata. Itaque queso ut eum emendatum et absolutum absolvatis. Valete.

EPISTOLA XXXIII.

MANASSIS REMENSIS AD LAMBERTUM.

MANASSES, Dei gratia Remorum archiepiscopus, LAMBERTO, eadem gratia Atrebatensis Ecclesiæ episcopo, salutem ac plena felicitatem statutum.

B Noverit dilectio vestra, frater in Christo amantisime, dominum Ingelrannum Laudunensis Ecclesiæ episcopum: cum gratia et assensu ordinandi et in episcopum consecrandi domum Ansellum Belvacensis Ecclesiæ electum ab archiepiscopo Lugdunensi regressum esse. Ne igitur diutius Belvacensis Ecclesia officiorum episcopalium privetur administratione, ea qua presidemus vos monemus auctoritate ne a præfata electi persona quod vestri est officii dissimilatione aliqua subtrahatis, sed omni que obesse potest procul ablegata occasione, bacqua post octavas Pentecostes proxime instat Dominica ejus consecrationi Remis interesse memineritis. Valete.

EPISTOLA XXXIV.

LAMBERTI AD URBANUM PAPAM.

Reverentissimo domino et Patri patrum papæ URBANO, LAMBERTUS, sanctæ Atrebatensis Ecclesiæ servus inutilis, debitam subjectionem cum orationibus.

C Scire volumus sanctitatem vestram nos et provinciæ nostræ abbates et coepiscopos Remis pro quibusdam ecclesiasticis negotiis convocatos a metropolitanu nostro; ubi inter calera negotia reclamavit dominus B. abbas Majoris Monasterii animam fratris et filii sui Roberti, abbatis monasteriæ Sancti Remigii, contestans in verbo veritatem quod eum nec per se nec per personam ab eo missam Remensi Ecclesiæ omnino liberum nisi salva professione et subjectione Majoris Monasterii contradiderit, quod ita constare dominus Remensis archiepiscopus protestatus est. Adjectit etiam abbas quod cum plura de predicto Roberto abbate inordinata et irregularia audisset fieri, primo eum perepistolam, postmodum vero per idoneas personas sub nomine obedientiæ commonefecerit quatenus in determinato sibi die et tempore responsurus de vita et conversatione sua abbatì se presentaret in capitulo Majoris Monasterii, sin autem, daret abbas sententiam in eum tanquam in reum professionis et sanctæ regulæ contemptorem. Frater autem R. abbas haec indicans domino archiepiscopo accepit ab eo consilium et præceptum ne aliquo modo vel occasione se erigeret contra patrem suum, abbatem videlicet Majoris Mo-

nasterii : quod si facere præsumpsisset, qualem in eum prædictus abbas daret sententiam dominus archiepiscopus collaudaret et confirmaret. Cum vero in prefixo termino, sicut ei constitutum fuerat, Majori Monasterio se non præsentasset, dedit in eum abbas Majoris Monasterii excommunicationis sententiam. Super omnibus his ab archiepiscopo nostro commoiti, cum Robertus verbis abbatis sui canonica ratione contrae pequivisset, judicatum est ab episcopis et abbatibus alterius monachum ab archiepiscopo non esse retinendum, sed prorsus in protestatem abbatis sui redigendum. Ille autem hoc audiens avertit se a judicio justitiae, et nos et coepiscopos cum abbatibus, ut subterfugeret disciplinam, ad apostolicam invitavit audientiam Cujus rei seriem propterea justitia vestrae descriptimus ut si forte inobediens et excommunicatus iste ad vos venierit, non audiatis contra iudicium episcoporum, contra religionem abbatum ; sed ut sententia eorum vestra auctoritate robur oblineat, prostrati sanctitatis vestrae pedibus humiliter exoramus. Bene valete, reverentissime domine et Pater, et pro nobis in maximo periculo et dolore per obedientiam vestram constitutis orare non dedignemini.

EPISTOLA XXXV.

MANASSIS REMENSIS AD LAMBERTUM.

MANASSE, Dei gratia Remorum archiepiscopus, LAMBERTO, eadem gratia Atrebatenensis Ecclesiæ episcopo, salutem et dilectionem in Domino.

Morinensis Ecclesiæ congregatio ac Bernoldus abbas Guatinensis cum grege sibi credito Ecclesiæ Guatinensis consecrationem pia devotione sidentes, et hujus officii exequendi potestatem domino Gerardo Morinensi episcopo hoc tempore non esse concessam considerantes, nobis, in cuius providentia nunc pastoris cura pendet, expeterunt quatenus hujus consecrationis officium alicui coepiscoporum nostrorum injungeremus. Nos vero, quia remotioribus episcopis aliquod in itinere impedimentum obtinere metuimus, diversa diversorum malefacta circumspicientes, vobis, quia ceteris vicinior estis, quia, ut speramus, sine impedimento illuc transire potestis, quia ipsius Ecclesiæ familiaris estis, hujus consecrationis officium injungimus, præcipientes quatenus præfata Ecclesiæ libertatem nostra fultus auctoritate firmetis in perpetuum secundum decreta et sanctiones canonum. Valete.

EPISTOLA XXXVI.

LAMBERTI AD UNBANUM PAPAM.

Reverentissimo domino et Patri patrum papæ URBANO, LAMBERTUS, sanctæ Atrebatenensis Ecclesiæ episcopus, servus inutilis, debitam cum orationibus obedientiam.

Dominus Gerardus, Morinensis episcopus, sperans apud sanctitatem vestram nos posse intercedere, ut pro eo vobis litteras nostras dirigeremus exoravit. Nos vero quid de causa ejus post Nemauseum concilium definieritis ignorantes, sicut tunc, ita, et adhuc, ut ei secundum Deum faciat miseri-

A cordiam sanctitatem vestram ab eo regali exoramus. Bene valte, reverentissime domine.

EPISTOLA XXXVII.

ANSELMI CANTUARIENSIS AD LAMBERTUM.

ANSELMUS archiepiscopus Cantuarie, amico suo reverendo episcopo Atrebateni LAMBERTO, salutem.

Precor sanctitatem vestram quatenus propter domini papæ amorem et nostrum faciatis conductum istum clericum ejus per episcopatum vestrum quantum vobis placet. Valete.

EPISTOLA XXXVIII.

HUGONIS LUGDUNENSIS EPISCOPI AD LAMBERTUM.

Venerabili fratri LAMBERTO Atrebateni episcopo, Hugo, Lugdunensis Ecclesiæ servus, salutem.

Frater iste gerulus, etc. *Vide in Hugone Lugdunensi, Patrologie t. CLVII.*

EPISTOLA XXXIX.

LAMBERTI AD CLEMENTIAM FRANDIE COMITISSAM.

LAMBERTUS, Dei miseratione Atrebatenensis episcopus, honorabili domino sue CLEMENTE, Flandrensis comitissæ, salutem et fidele servitum cum orationibus.

Domnus Marasses Remensis archiepiscopus nuper mihi misit litteras pro Morinensi Ecclesia, quibus injunxit ut vos arrationarem per nos vel litteras nostras de Roberto et de munitione ejus, per quam non desistit predictam Ecclesiam et bona clericorum diripere et devastare, et quod inde responderetis rescire eum facerem in proxima Dominica quando cantabitur *Populus Sion*. Rogamus ergo excellentiam vestram et honestati vestrae conelimum quatenus sic juste et honeste archiepiscopo responderatis ne in vobis aut culpam aut injustitiam pro Roberto contra Morinensem Ecclesiam matrem vestram aliquo modo inveniat. Bene valete in Domino semper. Amen.

EPISTOLA XL.

LAMBERTI AD GONFRIDIUM LENSENSEM CASTELLANUM.

LAMBERTUS, Dei miseratione Atrebatenensis episcopus, honorabili domino et amico suo GONFRIDO, Lensesi castellano, licet aliter merito, salutem et dilectionem cum orationibus.

D Pervenit ad synodus nostram gravis clamor de vobis quod atrium de Lothes et terram ad ejusdem atriæ ecclesiam pertinentem infregeritis, et homines, licet rei justitiae vestrae fuerint, ut dicunt, inde nobis inconsultis, quod nullo modo vobis nec alicui terrena potestati facere licet, contra libertatem sanctæ Dei Ecclesiæ matris vestrae, contra excommunicationem atriorum et terrarum sanctuariorum, contra pacem juralam, pro sola voluntate vestra res illorum vobis retinueritis. Unde multum mirarum vos tam grande malum in partibus nostris fecisse, quod facere non soletis, cum in terra nativitatis, vestrae semper legalem et bene modestum vos fuisse constituerit. Scire volumus vos quia Ozias rex Israel percutus est a Domino lepra perpetua pro eo quod officium pontificatus sibi usurpare præsumpsit. Similiter et Nabuchodonosor rex Babylonie quia non dedit glo-

riam Dei, creator omnium Deus duram et extra so- cietatem humanam per septem annos sibi ab eo accepit vindictam. Quia igitur haec et quæcunque scripta sunt juxta apostolum Paulum ad nostram doctrinam scripta sunt, per præsentes litteras nostras ad correctionem salutis vestrae in præsentia nostra vos invitamus, et eos qui vobis in tam perverso facio cooperatores inerunt. Propterea vero synodalem suspendimus a vobis excommunicationis sententiam, quia vos et hujus operationis nequam magis desideramus humiliiter salvari quam contumaciter et superbe damnari. Si igitur infra quindecim dies ab ho- dierna die visis litteris nostris juxta constitutionem libertatis et pacis atriorum et terrarum sanctuariorum sa- tisfacere Deo et nobis, quod absit, nolueritis, nos Salvatorem omnium adjuvante, et sanctorum canonum severitate insinuante, et in eos quos jam vocavimus et bannivimus et in defensores eorum excommuni- cationem facere non tardabimus. Valete.

PISTOLA XL.

MANASSIS REMENSES AD LAMBERTUM.

MANASSE, Dei gratia Remorum archiepiscopus dilecto confratri et sacerdoti suo LAMBERTO, ea- dem gratia Atrebatensis episcopo, salutem et di- lectionis affluebam.

Noviomensis Ecclesia pastoris sui solatio et de- bita sollicitudine se destitutam ingemiscens, et perse- cutionem quam interius exteriusque patitur lacry- mabiliter nobis aperiens, factam de domino Baldrico cum magno cleri ac populi unanimitatis consensu electionem nobis presentavit. Nos vero nihil in eo quod sacris obviet canonibus cognoscentes, et nostro eam assensu probavimus, et diem consecrationis illius Dominicam in octavis hujus instantis Pento- costes determinavimus; ad quam, ut in electo quod vestri est officii compleatis, directionem vestram com- monentes invitamus, quatenus omni quod obesse potest procul relegata occasione, die praefata Remis adesse memineritis. Ut nos tamen parte aliqua la- boris nostri exoneretis, ita vos venturum quinta vel sexta feria volumus, ut pro nobis in Sabbato or- dines faciatis. Valete.

PISTOLA XLII.

R. NOVIOMENSIS DECANI AD LAMBERTUM.

Reverentissimo atque dilectissimo domino LAM- BERTO Atrebatensis episcopo, R. Noviomensis Ecclesia decanu sibique subdita congregatio, fideles orationes, plurimumque dilectionis in Domino.

Noverit, domine, paternitas tua Ecclesiam no- stram pastoris nostri defuncti viduatam solamine, multis in momento jactatam naufragii, multis etiam persecutionum oppressam turbinibus, vix ad salutiferæ portum deductam consolationis. Sed quia Dei misericors providentia sperantium in se gemi- tus non despicit, plebis suæ miseriam dignatus est visitare, et electione pastoris Ecclesiam suam amis- sæ privilegio reformare lætitiae. Habet enim communi cleri plebisque consilio et assensu pastorem non aliunde illatum, non alium, sed suum, suo profusum

A uto, quem gremio susceptum ipsa sibi lactavit, quem sibi ablactatum ipsam educavit, et ad ipsius cunarum exordiis per ætatum et ordinum gradus sibi penitus vindicavit, ut habere gaudent ex filio patrem, ex alumno rectorem, ex canonicu suo et archidiacono Baldrico pontificem. Nullum namque in tota Ecclesia hac promotione cognoscimus digniori. Vos itaque, Pater sanctissime, qui consola- tionem nostram, ut credimus, fraterna benevolen- tia diligitis, petimus quatenus super hac assen- sum vestrum domino nostro archiepiscopo transmis- tatis, et ad consecrandum pastorem vos nobis cha- ritative solamen et auxilium exhibeatis. Valete.

PISTOLA XLIII.

LAMBERTI AD MANASSEM REMENSEM.

Honorabili domino, et Patri charissimo MANASSE Dei gratia Remensi archiepiscopo. LAMBERTUS Dei miseratione Atrebatensis episcopus, æternam in Do- mino salutem.

Invitavit nos paternitas vestra sero nimium ad consecrationem Noviomensis electi, præsertim cum nobis nec copia rerum suppeditet, nec securitas via- rum. Præterea reminiscimini quod dum jussisti et potuimus sine excusatione vobis et matre nostræ Remensi Ecclesie jam non semel, sed sepe, servi- vimus et servire parati sumus. Sed quoniam in pre- senti his quæ prædiximus et aliis quæ paternitatì vestrae postmodum suggeremus impeditus, celsitudinem vestram adversum nos non indignari preca- mur. Quidquid autem metropolitana auctoritas ve- stra quod sacris non obvies canonibus aut aposto- licæ sedis præceptis faciendum decreverit, libenti animo laudamus et laudando confirmamus. Valete.

PISTOLA XLIV.

GUIDONIS PONTIVORUM COMITIS AD LAMBERTUM.

LAMBERTO, Dei gratia Atrebatensi episcopo, et co- gnato suo, GUIDO Pontivorum comes, salutem et amicitiam.

Vestrarum humiliiter obsecro pietatem ut septima feria Pentecostes Abbatisvillam venire dignemini, quoniam in crastina die Dominica debo Ludovicum regis filium armis militariibus adornare et honorare et ad militiam promovere et ordinare. Precor ita- que ut ad ipsum Ludovicum honorandum veniatis. Auctoritatem enim vestri consilii in hoc facto inter- resse desideravi. Igitur eti propter ipsum Ludovi- cum venire refutatis, tame propter me et propter cognitionem inter vos et me habitam flagito ut ve- nire dignemini: et propter remuneracionem cuiusque rei quam a me amodo impetrare valueritis rego ut in Sabbato Pentecostes veniatis. Valete.

PISTOLA XLV.

CLEMENTIE FLANDRIÆ COMITISSÆ AD LAMBERTUM.

CLEMENTIA nutu Dei Flandriæ comitissa, LAMBERTO Atrebatensis episcopo suo charissimo, opia- quæque in Domino.

Quoniam causa quæ inter me et Tarvanensis Ec- clesie clericos tractatur tibi nota est, superfluum duxi iterum tibi referre. Verumtamen quia in te non

minimum confido, mando et ut amicum moneo qua- A
tenus archiepiscopo nuntium aut litteras cum meis
mittas, moncas et suadeas ut de his qui mibi injuri-
ram faciunt plenam justitiam faciat, et consilium
michi et honori meo condignum super his dare non
differat, ne ejus justitia deficiente, opus sit mihī ad
vindicandum manum extendere. Vale.

EPISTOLA XLVI.

POPONIS METENSIS EPISCOPI AD LAMBERTUM.

Totius reverentiae dignissimo sanctæ Atrebaten-
sis Ecclesie LAMBERTO episcopo, Popo confratre et
coepiscopo Metensis, perseverantiam in bonis ope-
ribus.

Quoniam a filiis nostræ Ecclesie comperimus
magnum vos cum domino antecessore nostro Her-
manno quadammodo amicitiae inisse fœdus, cuius B
vici, licet indigni, fungimur officio, quia sic se
nostræ rationis intulito occasio. idem pactum amici-
tie inter nos tanto amplius renovari magno opta-
remus desiderio quanto amplius nos indigere vide-
mus auxilio. Per bujus enim copulationis gaudium
magnum nobis provenire crederemus solatum, quo-
niam imbecillitatibus minus valentium, ut scripturae sa-
ceræ confirmat auctoritas, multum prodest societas
bonorum. Quod si unquam ad recompensandam eidem
domo Hermanno copulam locum in quo ejus
membra tumulata quiescunt adire decerneretis, non
parva nobis cordis laetitia de vestro exhibetur
præsentia. Quia igitur ob persecutionis exsilium ad
ordinationis complenda officia loca desunt opportu-
tuna, horum filiorum nostrorum pulsatus precibus,
eos vestræ dilectioni transmittere decrevimus, ut
a vobis in proximo promoveantur consecrationum
gradibus. Valete.

EPISTOLA XLVII.

PHILIPPI CATALAUNENSIS EPISCOPI AD LAMBERTUM.

LAMBERTO, Atrebatenensi Ecclesie reverentissimo
episcopo, PHILIPPUS Catalaunensis episcopus, stola
immortalitatis indui.

Quoniam quidem nostrum est omnibus sanctæ
Ecclesie filii in necessitatibus subvenire, sum-
mopere pensandum nobis et illis consolationis auxilium
impendere quos ob timorem celestis patriæ
mundi hujus credimus solatum deseruisse. Quapropter
vestram, venerande Pater, exoramus chari-
tatem ut hos fratres, quos venerabilis Popo Me-
tensis episcopus consecrationis causa ad nos dixit, D
ad sacros ordines in episcopatu nostro, in Ecclesia
videlicet omnium sanctorum promoveatis. Mihi
etenim curis secularibus implicito fungi modo non
licet hujusmodi officio. Vale.

EPISTOLA XLVIII.

URBANI II PAPÆ AD MANASSEM REMENSEM.

URBANUS episcopus, servus servorum Dei, rever-
entissimo fratri et coepiscopo MANASSE, Remensi
archiepiscopo, salutem et apostolicam benedictio-
nem.

Quamvis clericorum Noviomensium litteras, etc.
Vide in Urbano II papa. Patrologie tom. CLI.

EPISTOLA XLIX.
MANASSIS REMENSIS AD LAMBERTUM.

MANASSE, Dei gratia Remorum archiepiscopus,
dilecto fratri et coepiscopo suo Lambertu Atreba-
tensi, salutem et omne gaudium.

Scire volumus, frater in Christo dilectissime,
domum papam electum Noviomensem dominum
Baldricum cum litteris suis, ut quod et debetur im-
pendamus, ad nos remisisse, nosque ipsi diem con-
secrationis in proxima videlicet Dominica post Theo-
phaniam ad consilium nostræ Ecclesie statuisse.
Ad hanc itaque ejus consecrationem fraternitatem
vestram posiposita omni occasione præsentibus in-
vitamus, ut die predicta debitum ei nobiscum im-
pendatis. Valete.

EPISTOLA L.
EUJEDEM AD CLERUM ET POPULUM MORINENSEM.

MANASSES, Dei gratia Remorum archiepiscopus,
clero ordini et populo Morinensi, salutem et dile-
ctionem.

Noverit dilectio vestra, charissimi, quia dominus
papa inter cetera præcepta sua nobis per episco-
pos nostros qui Roma regressi sunt transmissa,
maxime de Ecclesia vestra nos providere præcepit
ne diutius pastoris solatio destituta remaneat, sed
eum sine dilatione consequatur. Quocirca vobis tan-
quam filiis ea qua præsumus auctoritate præcipimus
quatenus sexta feria proxime instanti dominum
Joannem cuius electionem dominus papa et Roma-
num concilium approbat et confirmat, Atrebateni
episcopo, cui illum promovere in sacerdotem vice
nostra præcipimus, nolentes eum vobiscum ad nos
usque defatigare, præsentetis, ut et nos ei quam
citius consecrationis manum imponere possimus.
Quod si causas prætenderitis, si dilationes alferre
malueritis, habebit Dominus de manu vestra san-
guinem populi sui requiri. Valete.

EPISTOLA LI.

CLERUS ET POPULUS TARVANENSIS AD LAMBERTUM.

Domino suo LAMBERTO Dei gratia Atrebatenium
episcopo, universus cleris et populus Tarvanensis
in operibus bonis cooperationem spiritus sancti.

Suscepitis domini papæ litteris super confirmatione
electionis domini Joannis Atrebatenensis archidiaconi, eam corde et animo communiter appro-
bamus, scientes eum boni testimonii virum ac tanto
officio vita et conversatione idoneum. Et quoniam
diutius ab episcopatibus officiis nostra carere non
valet Ecclesia, supplacamus sanctitati vestra ut pro
periculo quod ipsi Ecclesia quotidie scitis immine
electum nostrum in sacerdotem promovendo vestra
charitas acceleret succurrere, quatenus consequen-
tes sine dilatione aliqua episcopalem consecratio-
nem præstante Domino percipiunt. Domini autem
gratia eum super gregem illi committendum sic
concedat vigilare ut ab ipso audire mereatur: Euge,
serve bone. Valete.

EPISTOLA LII.

MANASSIS REMENSIS AD LAMBERTUM.

Domino et confratri suo LAMBERTO, Dei gratia

Atrebatensium episcopo, MANASSES Cameracensis A runt, scripto commendavi. Et si non dico easdem Ecclesie episcopus, salutem et servitum.

Vestra sanctitati notificamus ecclesiam de Ficano, quia proprio caret pastore, nimis esse desolatam; ad cuius consolationem fratres ejusdem cœnobii quendam Aquicinctum monachum nomine Taimbaldum in abbatem elegerunt, utque inde vestram paternitatem interpellaremus a nobis quæserunt. Nos vero eorum precibus ex debito paternæ charitatis acquiescentes, mandamus vobis et in spiritu humilitatis deprecamur quatenus super tanta necessitate ad deliberandum monachum dignemini abbatem interpellare, et si justum et canonicum fuerit etiam per obedientiam constringere. Valete.

EPISTOLA LIII.

SIDE COMITISSE DE MONTIBUS AD LAMBERTUM.

LAMBERTO, Dei gratia Atrebatensium episcopo, Ida comitissa de Montibus, salutem et obedientiam.

Vestram, dulcissime, fideenter expostulo paternitatem ut sicut in aliis mihi vos experta sum amicum utili, ita in hoc negotio sentiam injustæ delationis excusatorem, ne ego aut terra mea sententia excommunicationis feriatur elaborare. De omnibus eorum vobis presto sum sat satisfacere. Valete.

EPISTOLA LIV.

PHILIPPI CATALAUNENSIS AD LAMBERTUM.

Domino et amico charissimo LAMBERTO venerabili Dei gratia Atrebatensi episcopo, PHILIPPUS, eadem gratia Catalaunensis episcopus, fidele servitum cum orationibus.

Quoniam ecclesiam Beati Memmii primi pastoris nostri xviii. Kal. Novemboris cum divino auxilio dedicaturi sumus, ad hanc celebritatem fraternitatem vestram invitamus. Vos enim tantæ solemnitati intercessu volumus, tum sanctitati qua preeminetis excellentia, tum quia dilectionis pristine recreari volumus colloctione mutua. Rogat ergo vos beatus Memmius, rogamus et nos ea qua confidimus, de vobis dilectione ut humilitatem nostram sublimitas vestra visitare et prædictæ ecclesiæ consecrandæ non dedignet adesse. Valete.

EPISTOLA LV.

R[OBERTI], S. REMIGII ABBATIS AD LAMBERTUM.

Domino suo LAMBERTO Atrebatensium Dei gratia episcopo, frater R., Sancti Remigii abbas expulsus, quod patri filius et domino servus.

Litteras judicii nostri quo^d Romæ factum fuit volumus vestra paternitatî transmittere, ut notum vobis sit me nullo unquam judicio depositum esse. Scite similiter volumus dilectionem vestram que verba papæ contra Ulricum protulerit cum me accusaret, hoc solum discens quia abbas Majoris Monasterii penitus a jugo suæ dominationis me non absolvisset. Testor Deum me vera dicturum, prout intellexi, et testimonio eorum qui mecum interfuer-

(2) Adhémar de Monteil, évêque du Puy, avait suivi l'armée des croisés en qualité de légat du pape; il mourut à Antioche, après la réduction de cette ville. On prétend que c'est en mémoire de ce prélat que les évêques du Puy avaient mis une épée

æquipollentes et in ipsius narrationis compositionem. Ait ergo: *In tota serie sanctorum canonum archiabbalem nunquam invenimus adnotatum, quod utique fuisset, si abbas abbati præponi debuisset, sed, sicut nemo potest duobus dominis servire, sic nemo potest duabus professionibus obedire. Monachus enim ex quo est ab ecclesiâ sua emissus et in abbatem promotus, cuius est abbas ejus est et monachus.* Hæc dixit. Vos igitur perpendite quam recte egerit adversum me archiepiscopus noster, apud quem supplicamus vobis ut sitis intercessor noster.

EPISTOLA LVI.

MANASSIS REMENSIS AD LAMBERTUM.

B MANASSES, Dei gratia Remorum archiepiscopus, LAMBERTO confratri suo Atrebatensi episcopo, salutem in Christo Jesu.

Notum vobis sit, frater charissime, rumorem verum et gaudiosum in aures nostra noviter, pervernisce, quem non ab humana potestate, imo a divina majestate credimus descendisse, Jerusalem scilicet stare in excelso cum gaudio et jucunditate quam nostris temporibus a Deo suo tam gloriose suscepitur, Jerusalem urbs nostra redempcionis et gloria gaudio gaudet inopinabili, quia per laborem et potentiam incomparabilem filiorum Dei a servitate paganorum crudelissima deliverata est. Congaudcamus et nos, quorum fides Christianitatis in speculo claritatis æterna istis temporibus positæ. Commoniti igitur, vocati et compulsi, non solum per litteras domini papæ Paschalis, verum etiam per preeces humillimas Godefridi ducis, quem exercitus Christi divina ordinatione in regem sublimavit, acenon et per domini Arnulfi supplicationes mellifluas, quem in patriarchatum Jerosolymitanæ sedis unanimiter elegit, vobis mandamus charitate consimili quatenus per singulas parochiarum vestrum ecclesias cum jejuniis et elemosynis indeficiernt orare faciat ut Rex regum et Dominaus dominatorium contra hostes Christianorum regi impendat victoriam, ut contra sectas et deceptions haëreticorum patriarchæ religionem et sapientiam. Mandamus pariter et per obedientiam commonemus quatenus omnes qui vovent iter signum crucis super se fecerunt ad proficisendum Jerusalem ad subveniendum fratribus suis communando constringatis, si vigent corpore et unde iter perficere possint habuerint. Ceteros autem per prædicationes vestras solerter ac devotissime monere non cessetis quatenus populo Dei subvenire non negligant; ut quemadmodum primi ita et novissimi denarium qui promittitur laborantibus in vinea pariter accipiant. Valete. Orate pro Prodiensi episcopo (2), pro Aurasicensi episcopo, pro Ansello de Ributmonte,

dans leurs armoires, et queles chanoines portaient une pièce de fourrure en forme de cuirasse, qu'on nommait *lingarelle*. — *Actes de la province de Reims*, II, 146, not.

et pre cæteris omnibus qui tam gloriose coronati A Cameracensium pastor indignus, salutem et servitum.

EPISTOLA LVII.

MANASSIS REMENSIS AD LAMBERTUM.

MANASSES, Dei gratia Remorum archiepiscopus, dilecto fratri et coepiscopo suo LAMBERTO Atrebatensi, salutem cum omni prosperitate et benedictione.

Cum frater Galterus canonice et absque legali contradictione in clericatum admissus sit, eum in canonicum promovere nulla repugnat ratio vel iustitia contradicit, cum uxorem ipsius mœchata esse, alteri etiam viro nupsisse nemo qui dubitet, Ut enim juxta Apostolum loquamur, postquam uxorem suam mœchari rescivit, libera ei omnino eam dimittendi et quolibet votum exequendi tantum in Domino data est potestas, præter hoc quod ea vivente alteram ducere non potest. Auditio sane quod in Ecclesia vestra et de pœbendis et de altariis in secundam et tertiam et quartam personam hæreditaria successione fiat investitura, magna admiratione concutimur quod tam pravo et inaudito usui fraternali vestra minime restiterit. Hic enim usus per simoniacam pravitatem in sancta Ecclesia inolevit totis viribus abolendus, et omni diligentia extirpandus, quem nostra Remensis Ecclesia quasi nefarium exsecratur, omnesque ejusmodi investituras irritas habet, cum Dominus per Prophetam impieciatur: *Omnes qui hæreditate possederunt sanctuarium Dei, Deus meus, pone illos ut rotam et sicut stipuam ante faciem venti.* Valete.

EPISTOLA LVIII.

EJUSDEM AD EUDEM.

MANASSES, Dei gratia Remorum archiepiscopus, dilectissimo confratru suo LAMBERTO Atrebatensium episcopo, salutem in Christo Iesu.

Quia confratris nostri et coepiscopi Manasse preses non desistunt lacrymosæ, neque nos desistimus, sed pro eo vos corde et ore interpellamus, precamur, commotique dolore fraternali desolatiōnis charitable commonemus ne, sicuti jam vobis mandasse credimus, terram comitissam Montium interdicere differatis, sed ad honorem Dei quod vestri juris est sine dilatione plenarie peragatis. Præterea vobis mandamus præcipue per obedientiam omnibus abbatibus vestris, monachis, et clericis ne deinceps Cameracum intrent, nec ullo modo excommunicatis communicent, neque aliqua colloquia cum Gualcherio habeant. Multoties namque mala colloquia bonos mores corrumpunt, et sicut nobis relatum est, potius incitauit eum in malo perseverare quam revocant ab errore. Ergo istos corriganus, ne coinquinentur ab injustis. Valete, illorumque altaria qui Cameraci resident firmiter vobis retinet. Valete.

EPISTOLA LIX.

MANASSIS CANERACENSIS AD EUDEM.

Domino suo LAMBERTO, providentia Dei Atrebatensium episcopo, MANASSES ejusdem misericordia

A Cameracensium pastor indignus, salutem et servitum.

Si frater fratrem adjuvare noluerit, amborum consolatio multiplicabitur. Consolamini igitur, consolamini me, pater reverende, me, inquam, consolamini, quem Cameracensium maledicta progenies tam impudenter tradiderit quam sine culpa, sine merito comitissa Montensis persequi non desisit. Itaque, cum Deus spirituali gladium nobis sollemmodo reliquerit, illos spirituali gladio puniamus quorum marinosis impulsi tempestatis neque die neque hora quiescere possumus. Cum igitur dicat Apostolus: *Aller alterius onera portate,* etc. Pater sanctissime, portate onus meum, interdicite per terram prædictæ comitissæ divinum officium, quæ neque Deum offendere, neque Romanam sedem, neque Remensem Ecclesiam, neque pastoralitatem vestram erubescit dedecorare; unde me cum omnibus meis benevolis perpetuae servitu poteritis redigere. Valete, altariaque excommunicatorum meorum ab ipsorum immundis manibus eripite. Valete.

EPISTOLA LX.

MANASSIS LEMENSIS AD ROBERTUM COMITEM.

MANASSES, Dei gratia Remorum archiepiscopus, charissimo suo strenuissimo comiti ROBERTO, salutem, dilectionem, et benedictionis copiam.

Quam prompta quamque benigna affectione nos in terra vestra receperitis recolentes, magnas dilectioni vestrae gratias referimus, parati ad quodcumque est amicitiae utilitatibus vestris pro posse nostro operandum. Porro si amicitia de mutuis constet officiis, facile est ut ex animo vestro nostrum metiamini. Ceterum cum de ecclesiasticis utilitatibus et negotiis apud sanctum Audomarum nobiscum una cum coepiscopis nostris sermonem habuissimus, de conjugatis presbyteris et cæteris ecclesiasticis ordinibus mentionem fecisse nos minimus, ahsque consensu consilioque eorumdem coepiscoporum nostrorum conjuges eorum, nisi ab hismodi consortio declinarent, vobis ceterisque principibus vestris capienda post factam excommunicationem exponentes. Igitur cum clericis nostris initio consilio conquerentibus adversum nos nihil juris canonice eis presidentibus absque assensu eorum parochiis eorum habere recognoscentes, maturius vobis scribendum necessarium duximus, mandantes simul et commonentes ne presbyteros cæterosque sacri ordinis ministros hac de causa inquietare vel eorum conjuges persecuti attentetis vel ab aliquo principe vestro injuriari permittatis, nisi forte episcopus in cuius parochia esse dignoscitur in auxilium vos sibi ascerbit. Nolumus enim neque justum est ut in aliquo coepiscopis nostris habeamur injuriæ, ne si quid durius justo præceperimus, in occasionem rapinae et utilitatem ecclesiastici ordinis proveniat. Decrevimus enim ut in syndicis suis episcopi ipsos acerrime super hoc conveniant, et nisi admonitione facta ab

hoc pravo opere desiderint, tunc demum sibi vos A rentur, ad refrenandam multimodæ hostilitatis nequitiam dominum Stephanum Parensem archidiaconum, utilem et honestum virum, cleri et populi pari voluntate et concordi consilio, remota omni simoniaca' pravitate, in dominum et episcopum elegimus; qui et per majores Ecclesiæ nostræ personas a nobis requisitus, nequaquam nostris petitionibus acquievit, sed omnino refutavit. Timentes autem postea aliquorum intrusionem ex transverso nobis illata gravaremur, iterum ad praefatum electum communi consilio recurrentes, renuentem ac reclamantem, tamdem vero a Parisiensi Ecclesia nobis concessionem, honosifice recepimus, et eum in dominum et episcopum deinceps habere decrevimus. Et quoniam omnibus oculum rationis habentibus manifestum est quod Ecclesia nostra ab ingruentibus

incommodis nequaquam poterit liberari nisi prius pastoraliter fuerit sollicitudine præmunita, vestram idcirco sanctitatem obnoxie deprecamur ut apud dominum papam pro electo nostro litteris et sigillo vestro intercedatis quatenus idem electus noster per vestram intercessionem adipiscatur gratiam consecrationis. Super isto autem negotio a domino Manasse Remorum archiepiscopo et cæleris coepiscopis qui conventui Suessionis habitu interfuerunt quæsivimus et impetravimus litteras summo pontifici dirigendas, quoniam necesse est ut Belvacensis Ecclesia per sanctam Remensem Ecclesiam utique matrem suam et cæteras sorores suas curæ spastorales sollicitudine perveniant ad quietem, que tandiu in valle lacrymarum depresso non habens consolatorem. Precamur etiam ut domino Joanni presbytero cardinali atque legato sanctæ Romanæ Ecclesiæ familiari amico vestro, deprecatorias super isto negotio litteras dirigatis, quatenus apud dominum papam vestris precibus ipsum pro nobis intercessorem acquiratis. Valete.

EPISTOLA LXII.

HUGONIS SUSSIONENSIS AD LAMBERTUM.

Domino et Patri suo LAMBERTO Atrebatensium venerando episcopo, Hugo Suessionis persona, indignus vocari episcopus, obsequium semper in Domino.

Significavi vobis nuper quod mente assidue gero desiderium mecum videndivos et consulendi prudentiam vestram, optime Pater. Item idipsum mihi a vestra paternitate conferri tota aviditate exposco. Cum igitur in proximo discessurus sim, consilium tuum et prudentia tua colloquium, quod, ut vere decet, semper magnipendo, saltem semel ante discessionem habere cupiens, locum et tempus mihi prefigi et determinari efflagito ubi optatam mihi faciem fortasse in omni vita mea semel adhuc videre contingat. Desidero enim vos sicut angelum Dei. A vobis enim multa bona accepi, multa bona audivi. Unde et infinitarum vobis semper sum et ero debitor gratiarum. Vale.

EPISTOLA LXIII.

HUGONIS DECANI, ROGERI ET LISIARDI ARCHIDIACONORUM BELVACENSIVM AD LAMBERTUM.

LAMBERTO, De gratia Atrebatensium episcopo, Hugo decanus, Rogerius et Lisiardus archidiaconi, omnisque congregatio Belvacensis Ecclesiæ, casati etiam, cum universo populo ejusdem civitatis, orationes et fidele servitium.

Multa et innumerā diversi quoque generis incommoda ad impedimentum Belvacensis Ecclesiæ sibi invicem occurrentia nos invitant ad vestram paternitatem litteras mittere, ut vestræ vigilantiae studio ab ingruentibus tempestatibus ad portum quieti possimus enatare. Cum in Ecclesiam et patriam nostram pastore destitutam hostes non solum invisibles, sed etiam visibles, crudeliter grassa-

B rentur, ad refrenandam multimodæ hostilitatis nequitiam dominum Stephanum Parensem archidiaconum, utilem et honestum virum, cleri et populi pari voluntate et concordi consilio, remota omni simoniaca' pravitate, in dominum et episcopum elegimus; qui et per majores Ecclesiæ nostræ personas a nobis requisitus, nequaquam nostris petitionibus acquievit, sed omnino refutavit. Timentes autem postea aliquorum intrusionem ex transverso nobis illata gravaremur, iterum ad praefatum electum communi consilio recurrentes, renuentem ac reclamantem, tamdem vero a Parisiensi Ecclesia nobis concessionem, honosifice recepimus, et eum in dominum et episcopum deinceps habere decrevimus. Et quoniam omnibus oculum rationis habentibus manifestum est quod Ecclesia nostra ab ingruentibus incommodis nequaquam poterit liberari nisi prius pastoraliter fuerit sollicitudine præmunita, vestram idcirco sanctitatem obnoxie deprecamur ut apud dominum papam pro electo nostro litteris et sigillo vestro intercedatis quatenus idem electus noster per vestram intercessionem adipiscatur gratiam consecrationis. Super isto autem negotio a domino Manasse Remorum archiepiscopo et cæleris coepiscopis qui conventui Suessionis habitu interfuerunt quæsivimus et impetravimus litteras summo pontifici dirigendas, quoniam necesse est ut Belvacensis Ecclesia per sanctam Remensem Ecclesiam utique matrem suam et cæteras sorores suas curæ spastorales sollicitudine perveniant ad quietem, que tandiu in valle lacrymarum depresso non habens consolatorem. Precamur etiam ut domino Joanni presbytero cardinali atque legato sanctæ Romanæ Ecclesiæ familiari amico vestro, deprecatorias super isto negotio litteras dirigatis, quatenus apud dominum papam vestris precibus ipsum pro nobis intercessorem acquiratis. Valete.

EPISTOLA LXIV.

LAMBERTI AD BALDUINUM CLERICUM IPRENSEM.

LAMBERTUS, Atrebatensi episcopus, BALDUINO clero Ipensi a sede apostolica nuper regresso et omnibus consodalibus suis super Morinensi episcopo de altari Ipensi causam habentibus, salutem.

Invitamus vos secundum domini papæ præceptum et invitando apostolica auctoritate monemus quatenus sexta feria infra octavas Epiphaniæ, id est tertio Idus Januarii, ante horam sextam, in praesentia nostra Atrebatum adveniat, ut ibi causa vestra, de prædicto videlicet altari, diligenter investigata canonice possit Dei omnipotentis miseratione definiri. Valete.

EPISTOLA LXV.

LAMBERTI AD PVSCHALEM II PAPAM.

Reverentissimo domino et Patri patrum PASCHALI, LAMBERTUS, Dei miseratione Atrebatensis episcopus, debitam subjectiōnem cum orationibus.

Causam Morinensis episcopi, etc. Vide in Paschali II, Patrologia l. CLXIII.

EPISTOLA LXVI.

PASCHALIS AD LAMBERTUM.

PASCHALIS episcopus, servus servorum Dei, venerabilis fratri **LAMBERTO** Atrebaten sis episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Frater iste præsentium portitor, etc. *Vide ubi supra.*

EPISTOLA LXVII.

LAMBERTI AD LANFRIDOM S. WULMARI ABBATEN.

Lambertus, Dei miseratione Atrebaten sis episcopus, dilecto in Christo fratri **LANFRIDO** Sancti Wilmari abbati, salutem.

Neverit vestra dilectio nos domni papæ Paschalis litteras nuper suscepisse, vicesque suas de negotio Heriberti abbatis et vestro, scilicet de abbatia Sancti Wilmari, canonice discutiendo nobis injunxisse. Unde litteris præsentibus vos monemus et aposiolica auctoritate, cuius legatione in hac causa fungimur præcipimus ut vi feria ante instantem sancti Joannis Baptista nativitatem, xv Kaland. Julii, ante horam sextam, omni tergiversatione semota, super his quæ ab Heriberto vobis objicientur canonice responsurus Tarvennæ nobis occurras.

EPISTOLA LXVIII.

LAMBERTI AD PASCHALEM PAPAM.

Reverentissimo domino et Patri patrum papæ **PASCHALI**, **LAMBERTUS** Dei miseratione Atrebaten sis episcopus, debitam subjectionem cum orationib-

Pro venerabili metropolitano mostro domno **MANNASSE REMENSI** archiepiscopo, etc. *Vide in Paschali, Patrologiæ t. CLXIIII.*

EPISTOLA LXIX.

MANASSIS REMENSIS AB LAMBERTUM.

MANNSES, Dei gratia Remorum archiepiscopus, **LAMBERTO** venerabili Atrebaten sis episcopo, salutem et dilectionis afflumentiam.

Divina auctoritatis jussu commonemur aliorum miseriis ac si nostris condolere et pro perversorum obstinatione, ut resipiscant, omnipotentis pietatem exorare, utique de ipsorum nefariorum manibus afflictos dignetur liberare. Nam in initio nascentis Ecclesie de cœli clavigero in carceris squalore posito ita refert apostolica lectio: *Petrus quidem servabatur in carcere, oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo.* Et tuba cœli Paulus suo nos exemplo docet miserorum doloribus compati, dum ita Corinthiis inquit: *Quis infirmatus, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror?* Quocirea valde condolemus et charitatem vestram condolere admonemus gravissime captioni domini Hugonis Catalaunensis episcopi, ætate et sapientia patris et domini nostri, et nobilitate præcellentis, quem Albricus de Meslane, tyrannica tenet inneicum captione et in ipsius ejusdem, prob pudor? episcopatu; pro quo facto nos ab Ecclesia communione tam eum quam illos quorum consilio et auxilio illum cepit separavimus, et cantare et signa no-

A stra sonare omisimus, cursum tamen omnium hora rum et in missam in commemoratione besti Petri apostoli cantantes ad quoddam altare ipsius celebramus, ut Dominus sua gratia fratrem nostrum de captione eruat; et ut vos itidem faciatis ad altare quoddam beati Petri et in omnibus congregationibus hoc similiter fieri præcipiat precamur ei commonetemus, et ad principale altare privata item missa celebretur, in toto autem episcopatu divinum officium interdicatur, exceptis congregationibus in quibus, sicut prædictum est, cantatur, et in supradictos malefactores quotidie excommunicatio proferatur donec vel poenitentia eos corrigat vel divina mulet sententia. Vale. .

PISTOLA L XX.

LAMBERTI AD MANASSEM REMENSEM.

Honorabili domino et Patri charissimo **MANASSE**, Dei gratia Remorum archiepiscopo, **LAMBERTUS**, Dei miseratione Atrebaten sis episcopus, dilectionem et æternam in Deo salutem.

Litteras sigillo vestro signatas a quodam laico et facie et nomine nobis ignoto nuper suscepimus, et eas coram fratribus nostris aperientes reperimus venerabilem coepiscopum nostrum dominum Hugonem Catalaunensem in captione detineri; quod nimium dolemus. Post hæc vero, cum dixissent ut hac de causa a divinis laudibus cessaremus, dubitaverunt fratres nostri a sede vestræ discretionis hujusmodi litteras processisse, tum quia legatus omnibus ignotus erat, tum quia præceptum hoc Veteri et Novo Testamento minime concordat. In Veteri enim Testamento legitur, et clamaverunt ad Dominum cum tribularentur, et de necessitatibus eorum liberavite eos. Non præcepit cessare, sed clamare. In Novo autem: *Cum Petrus servaretur, oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo.* Orante sicutidem Ecclesia et non cessante, misit Dominus angelum suum, et eripiuit eum de manibus Herodis et de omni expectatione plebis Judæorum. Et Dominus in Evangelio ait: *Oportet semper orare et nunquam desistere.* Præterea objiciunt nobis quod dominus Hugo Lugdunensis primas et apostolicæ sedis legatus, cum ab Archembaldo de Borbon captus teneretur, Archembaldum specialiter excommunicavit, terram suam et castella a divinis cessare fecit, nec non omnem provinciam interdixit. Similiter vir venerandæ memorie papa Urbanus in epistola pro correptione domini Philippi Francorum regis domino nostro Rinaldo archiepiscopo, prædecessori vestro, directa inter alia de captione Carnolensis episcopi scripsit dicens: *Eamdem quoque instantiam pro erectione confratris nostri Carnolensis episcopi adhibe. Quod si monitis vestris qui eum cepit obtemperare contemperit, vos et ipsum excommunicationi subjecite, et castellis in quibuscumque eum retinuerit et terræ ejus divinum officium i interdicte, ne similia deinceps in viros hujus ordinis præsumantur, ut ordinem vestrum diligitis, ita hoc accelerare omnibus medis satagelis.*

Pro nobis nihilominus ad Claromontense concilium A et Isambertum in diaconatus officium, Bernerum properantibus,dum a Guarnero de Pont capti retineremur (3), venerabilis praefatus papa Senonensi archiepiscopo Richerio scripsit et praecepit ut quan- diu Guarnerius nos teneret, illum et terram suam excommunicationi subjiceret. Item ex decretis Claromontensis concilii : *Si quis episcopum cepirerit vel incarcavererit, perpetuae infamiae subjaceat, ulterius arma non exerceat. Et clamator est ab omnibus : Fiat.* Ae haec exempla vobis direximus quatenus in his periculis temporibus, quæ invenerunt nos nimis, vestra metropolitana sedes hoc facere et hoc denuntiare studeat quod rationabiliter tota provincia faciendum suspiciat. Reverende mi Pater et domine, bene valete in Deo salutari nostro, et quod super his justum et rationabile vobis visum fuerit rescribit nobis.

EPISTOLA LXXI.

MANASSIS REMENSIS AD LAMBERTUM.

MANASSES, Dei gratia Remorum archiepiscopus, LAMBERTO venerabili Atrebatensium episcopo cæterisque qui cum eo sunt Atrebatensis Ecclesiæ fratribus, in suis Deum miserationibus magnificare.

Gratiarum actiones Domine referre laudesque in- desinenter cantare satagit, qui planctum nostrum, qui tristitiam nostram convertit in gaudium et ex- sultationem. Glorioso enim honorificatus est, et Christum suum magnificare de vinculis liberavit. Antichristus etenim ille qui eum in captione habebat, aufu- giendo, eum in Tullensem episcopatum traduxerat; ubi, postquam Tullensis episcopus eum esse didicit, vocato ad se duce Theodorico cæterisque episcopa- C tus sui principibus, cum de liberando inter se tractarent episcopo, et hoc viriliter insendum de- cernerent, sensit damnatus ille qui eum tenebat, et castelli sui timens subversionem, et quod infamem et illegitimum ipsum adjudicare vellet, reddidit episcopum liberum, et quæ sua fuerunt omnia sive suorum, partim restituit, partem reliquam in domo sua Catalaunis se redditum et justitiam ei se facturum pepigit. Unde vos omnes communites volumus ut qui pro liberando a carcere preces ad Dominum multiplicatis, pro liberato laudes multiplicare et Deum magnificare memineritis. Valete.

EPISTOLA LXXII.

BALDRICI NOVIOMENSIS AD LAMBERTUM.

Dilecto in Christo fratri et domino suo LAMBERTO venerabili Atrebatensium episcopo, BALDRICUS eadem gratia Noviomensis episcopus, gratiam semper habere sancti Spiritus.

Jam vobis scripsimus, Pater reverentissime, pro monachis Sancti Quintini de Monte ordinandis. Modo vero iterato vobis scribimus humiliter obsecrantes et in gratia Spiritus sancti postulantibus ut presentes clericos nostros ad sacros ordines promoveatis, Balduinum in acolythum, Levolfum et Evrardum et Gislebertum in subdiaconatus gradum, Bernardum

Bernertonum in diaconatus officium, Bernerum in presbyterum. Valete.

EPISTOLA LXXIII.

I ECCLESIE S. QUINTINI THESAURARIÆ AD LAMBERTUM. Vensrabilis Atrebatensium episcopo LAMBERTO, I, ecclesiæ Beati Quintini thesaurarius, apud Deuni et homines gratiam.

Paterniti vestræ volumus innotescat puerum hunc rogatu amicorum nostrorum, Guenemari sci- licet Lendensis atque Galandi, a nobis plena libertate esse donatum; petimusque ut quæ a vobis hu- militer expetierit, benigne ei, si placet, largiamini, signique hoc vobis quod cum hoc anno Romam tenderetis, clericum nostrum Fulconem in Ilæmen- sium porta obvium habueritis. Sigillum quippe literis adhibere non potuimus, cum id etiam in ipsis incendiis amiserimus. Valete.

EPISTOLA LXXIV.

BALDRICI NOVIOMENSIS AD LAMBERTUM.

Domino LAMBERTO, Dei gratia Atrebatensium epi- scopo, BALDRICUS eadem gratia humilis Noviomensis episcopus, seipsum per omnia in Domino.

Vestram scimus non subterfugisse notitiam ma- gistrum Petrum in nostra ecclesia habuisse titulum et postmodum divina dispensante gratia in vestro episcopio postposuisse sæculum. Quoniam noviter in vestro episcopatu sibi elegit locum convenientem et quietum, eum benigne paternitati vestræ commitimus, utque curam illius tam in ordinibus quam in cæteris habebatis obnixe precamur. Valete.

EPISTOLA LXXV.

MANASSIS REMENSIS AD LAMBERTUM.

MANASSES Dei gratia Remorum archiepiscopus, re- verentissimo fratri et coepicepo suo domino LAM- BERTO Atrebatensi, salutem cum omni dilectione.

Abbate Forestensis monasterii viam universe carnis ingresso, direxerunt ad nos nuperime litteras suas abbas Sancti Richarrii et I. Ambianensis Ecclesiæ archidiaconus significantes nobis ejusdem cœnobii fratrem quemdam monachum Sancti Richarrii nomine Robertum in abbatem sibi elegisse; eumque testimonio fideli prosequentes, electionem ejus canonicanum et unanimi concordia factam esse affirmaverunt. Comitissa etiam Pontivensis cæterique ipsius terræ viri testimonium ei reddentes, et electionem ejus canonicanam affirmantes, ut eum conscrememus postulaverunt. Verum, quoniam locus ille non suf- ficiente necessariis abundat nec ad nos ejus fa- cilius patet transitus, fraternitati vestræ mandamus et precamur, ut quia vobis vicinior est, eum in ab- batem consecratis, nisi forte quod sacris obvet canonibus de eo et de ejus electione audieritis. Valete.

EPISTOLA LXXVI.

ROBERTI FLANDRIÆ COMITIS AD LAMBERTUM.

Domino LAMBERTO venerabili Atrebatensium epi- scopo, ROBERTUS, Flandriarum comes, salutes et ami-

ciitas. Noverit discretio vestra me hominum impe- A seratione Atrebaten sis episcopus, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascen dit. ratori Teutonico fecisse, quia alter feodum quod ab eo tenere per antecessoriam debo integre habere non poteram, præsertim quia præter hoc patriæ nostra pacem restituī nequaquam possesentiebam, hec tamen factum esse salva mihi auctoritate et obedientia Romani pontifici ejusque Ecclesiæ nec non Remensis et absque mea Christianitatis legalitatis violatione, porro me super his loci ad dignitatis vestræ temerationem aut damnum nullatenus incurrisse. Dilectioni igitur vestræ pacem et securitatem omnino mando, et de his, quæ a nobis gesta vel agenda de prædictis habentur, saluberrimo vestræ sanctitatis consilio me amo dō per omnia committendum certissime promitto. Valete.

EPISTOLA LXXVII.

EUREMARI PATERICHE HIEROSOLYMITANI AD LAMBERTUM.

EUREMARUS, Dei gratia Hierosolymitanus patriarcha, spiritali patri suo dilectissimo LAMBERTO Atrebaten sis episcopo, fraternam in Christo dilectionem.

Gratias omnino madas vobis refero, Pater dilectissime, quia, dum sub manu humiliatis vestræ eram, paterno affectu me dilexisti atque instruxisti. Quapropter amicitiae et dilectionis tunc inter nos collaudate ut patrem et doctorem vos diligenter admoneo immemorem non esse. Quamvis enim spatio terrarum marisque separatus vestram dulcedinem, unde doleo, corporali visu videre nequeo, tamen oculis mentis bonitatem vestram et charitatem semper intueor : quia præ omnibus, Deus scit, ves diligo et amplector. Igitur, charissime, in benevolentia vestra admodum confidens, obsecro ut sarcinam obedientiæ quam mihi impositam esse scitis, si vobis placet, me alleviare juvetis, apostolicum implens preceptum : *Alter alterius onera portate* (Galat. vi, 1) etc. Si quid autem nobis mandare vestre placet excellentiæ, secundum posse meum in omnibus voluntati vestre me invenietis promptissimum. In orationibus et in aliis beneficiis si quid divinæ clementiae fragilitas nostra efficeri potest placibile, ut magistrum et fratrem dilectissimum scilicet vos esse consortem. Ad haec de benedictione Sancti Sepulcri mittimus vobis annulum unum aureum, ampullas crystallinas duas balsamo plenas. Bene valete, et orate pro nobis et pro civitate sancta Hierusalem.

Data III. Nonas Aprilis.

Postea sequebatur bulla plumbea patriarchæ; in cuius circuitu interiori hæc scripta erant Graece, δούλιος τάρας τοῦ κυρίου Ἰησοῦ χριστοῦ in exteriori rivo Latine, sigillum Euremari patriarchæ Hierusalem.

Et in margine : Accepta XIII Kal. Decembris. Missa ab Hierusalem Atrebatum anno Dei Christi 1104.

EPISTOLA LXXVIII.

LAMBERTI AD EUREMARUM.

Honorabili domino et in veritate dilecto EUREMARO Hierosolymerum patriarchæ, LAMBERTUS Deimi-

Sæplus jam vobis per familiares nostros gratiarum actiones pro donis vestris reddidimus et ut de statu vestro et de continentia vestra nobis remandaretis diligenter mandavimus. Sed, quia necdum aliquis de vestro statu et salute certificavit, non fuit nobis pigrum per dilectum fratrem nostrum A. Morinerum archidiacenum vos salutare et commonefacere quatenus nostri memor sit in orationibus vestris apud sanctam Resurrectionem Domini nostri Jesu Christi. Bene valete. Iteverende mi, quia nobis religiosa et honesta dona mittere procurasti, retribuatur vobis in resurrectione justorum. Salutant vos qui nobiscum sunt fratres dominus Clarembaldus archidiaconus noster et Cono vir religiosus B de Aride Gamantia.

EPISTOLA LXXIX.

PASCHALIS II PAPÆ AD EUSTACHIUM COMITEM.

PASCHALIS episcopus, servus servorum Dei, egregio comiti EUSTACHIO, salutem et apostolicam benedictionem.

Quæ bonis inchoantur principiis, etc. *Vide in Paschali II, Patrologia tom CLXIII.*

EPISTOLA LXXX.

PASCHALIS AD MANASSEM REMENSEM.

PASCHALIS episcopus, servus servorum Dei, venerabilis fratri MANASSE Remensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem.

Super Guarinfrido archipresbytero conqueritur C frater noster Atrebaten sis episcopus, etc. *Vide ubi supra.*

EPISTOLA LXXXI.

MANASSIS REMENSIS AD GUARINFREDUM ARCHIPRESBYTERUM.

MANASSES, Dei gratia Remorum archiepiscopus, GUARINFREDO archipresbytero, salutem et pacem, si obedierit.

Conqueritur frater noster Lambertus Atrebaten sis episcopus quia decem sui juris ecclesias et earum redditus in territorio Atrebateni constitutas, vide licet Vals in Artensi, Noeroil, Cadom, Perolvillam Cauvennicurt, Frasnoi, Serum, Saudemont, Selusam, Ahilcurt, et his appendentes capellas ei violenter aufers, et jamdiu eas cum redditibus earum D pertinaciter retinere presumis. Super quo apostolicas suscepimus litteras. Unde mandamus tibi atque præcipimus quatenus prædicto confratru nostro Lambertu Atrebateni episcopo ecclesias illas dimittas et usque ad iniminentem Dominicam in qua *Misericordia Domini* cantabitur satisfacias. Quod si facere que mandamus distuleris et contra apostolicæ sedis decreta stare præsumperis, a jamjam determinatis tibi Dominicæ die anathemati subjacebis. Vale.

EPISTOLA LXXXII.

PASCHALIS AD MANASSEM.

PASCHALIS episcopus, servus servorum Dei vene-

rabili fratri et coepiscopo MANASSE Remensi, salutem et apostolicam benedictionem.

Significaverat nobis dilectio tua etc. *Vide ubi supra.*

EPISTOLA LXXXIII.

PASCHALIS AD LAMBERTUM.

PASCHALIS episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri LAMBERTO Atrebatensi, salutem et apostolicam benedictionem.

Latores praesentium Robertus et A., etc. *Vide in Paschali.*

EPISTOLA LXXXIV.

RICHARDI A. S. LEGATI AD ROBERTUM COMITEM
FLANRIE.

RICHARDUS, Dei gratia Albancensis episcopus, apostolice sedis legatus, ROBERTO egregio Flandrensis comiti, salutem.

Quanta fama, quanta honestatis, quanta religiositatis sit intimus frater noster Lambertus Atrebatensis episcopus, cum remotissimi noverint, credimus te, qui comes suæ civitatis es, non latere. Etenim adeo apostolicae sedi commendabilis est persona ut eum quadam prærogativa inter reliquos Galliarum episcopos habeat principalem. Talem ergo tamque venerabilem virum prudentiae potentiaeque tuae committimus ut contra omnes qui adversus ipsum rebellionis aliquid machinatur jure potestatis tibi a Deo creditæ tuearis. Robertum vero Atrebatensem dictum clericum vidua copulatum episcopo suo obstinate rebellem cum omnibus suæ partis complicibus habens excommunicatum, donec tamen suo reconcilietur episcopo. Si qua sane contra clericorum nequitiam episcopus tenenda decreverit, non te fautorum nequitiae, sed justitiae sentiat defensorem. Vale.

EPISTOLA LXXXV.

LAMBERTI AD PASCHALEM II PAPAM.

Reverentissimo domino Patri patrum PASCHALI papæ, LAMBERTUS Dei miseratione Atrebatensis episcopus, debitam cum orationibus subjectionem.

Pro religioso fratre nostro Joanne abate Montis Sancti Eligii precamur sanctitatis vestræ sollicitudinem quatenus cum in causis suis paterne digoemini audire. Precamur etiam ut eum et successores ejus in eo quo nunc est loco et ordine privilegio vestro et rebus Ecclesiæ legitimate datas canonice possesas vel Deo miserante donandas confirmetis. Concessimus etiam canonicis ibi regulariter et absque proprietate viventibus et victuris canonicanam electionem obente abbate faciendam, salvo in omnibus iure Atrebatensis episcopi. Sancta Trinitas Deus noster sanctitatem vestram diutius custodiat incomitum.

EPISTOLA LXXXVI.

EJUSDEM AD EUNDÆM.

Reverentissimo domino et Patri patrum PASCHALI papæ, LAMBERTUS Dei miseratione Atrebatensis episcopus, debitam cum orationibus reverentiam.

Sanctitatis vestræ pedibus humiliati paternitatis

A vestræ dulcedinem exoramus quatenus juxta decreta sanctorum Patrum et institutiones canonum nos audiare et tractare in omnibus velitis. Siquidem Deo proprio ecclesiasticas dispensationes in præbendis et altaribus pure et canonice ordinare studimus et studemus. Per fidem namque praesentium latorem Ecclesiæ nostræ filium et subdiaconum Drogonem scripsimus excellentiae vestræ quatenus vestra permissione abbatem super octo monachos ordinare possemus in ecclesia nomine Fescherias ad titulum Sancti Praejecti a domino Gerardo episcopo prædecessore nostro libere possessa et sanctæ Atrebatensi Ecclesiæ hactenus in omnibus subjecta. Unde quia petitionem nostram suscepistis, et ut inibi abbatem juxta regulam beati Benedicti ad obedientiam Atrebatensis sedis ordinaretis, privilegii vestri auctoritate nobis confirmastis, gratias multiplices agimus vestræ ecclesiasticæ dispensationi. Sed quia postmodum Sancti Praejecti abbas Guibertus conquestus est vobis quod ipsam nostram ecclesiam quasi suam cellam sibi auferrem, inde litteris vestræ auctoritatis ad Remensem sedem, ubi causam istam canonice definierandam archiepiscopo mandaveratis, diestatuto vocatus in praesentia archiepiscopi et coepiscoporum comprovincialium causam hujus negotii justitiam prosecuturus, adveni. Qualiter autem causa ista in praesentia archiepiscopi Remensis et comprovincialium episcoporum usque ad judicium deducta sit, et qualiter prædictus abbas justitiae suæ diffidens iudicium subire noluerit, sicut credimus, dominus archiepiscopus litteris suis jam vobis significavit.

B Unde iterum sanctitatis vestre sollicitudinem exantes desideramus quatenus nobiscum stetis, et sicut privilegii vestri auctoritate confirmastis, hoc idem vos tenere velitis. Et inde magis miramur et gravamur cur cum in nobis nondum inveneritis est et non, tam cito nos ob hujusmodi causam vocari atque defatigari volueritis. Sancta Trinitas Deus noster quotidiana sollicitudinem vestram prosoncta catholica Ecclesia laborantem et orantem diutius custodiat incolumem.

EPISTOLA LXXXVII.

EJUSDEM AD EUNDÆM.

Reverentissimo domino et Patri patrum PASCHALI papæ, LAMBERTUS Dei miseratione Atrebatensis episcopus, debitam subjectionem cum orationibus.

D Quoniam placuit sollicitudini vestræ, quam erga omnes Ecclesiæ geritis, inter nos et clericos nostros juxta scita canonum et decreta sanctorum ad bonorum Christianæ religionis causas delinere, gratias Deo et vestræ sanctitati reddimus. Præterea precamur justitiam vestram ne nuntium Eustachii comitis nomine Guagonem clericum nostrum contra nos injuste agentem de altaribus et ecclesiis nostris quas Gaufridus Parisiensis episcopus primo Atrebatensis archidiaconus in personali libere tringinta et amplius annis possedit et episcopalia jura in diebus nostris annualiter persolvit, ad damnum Ecclesiæ nostræ audire velitis. Ad hæc scire volu-

mus sanctitatem vestram quod prædictus Comes A nec per nos nec per archiepiscopum Remensem nec etiam per litteras vestras secundo sibi a vobis missas nostra nos possidere permittit, sed potius et ipse et ministri sui ea nobis auferunt. Unde jam eum ab introitu ecclesiarum removimus, et ministros ejus rerum ecclesiarum raptore excommunicavimus, et ut vos excommunicationem nostram confirmare velitis exoramus. De Roberti causa, unde nobis scripsistis, si quid boni et justi valueritis impendere, nos pro pace Ecclesiæ tolerabimus. Definitivam sententiam, salvo honore et judicio sancte Romana Ecclesiæ, nobis rescriptis. De Gandensi abate et de ceteris questionibus quas fidelis subdiaconus noster vobis dixerit, sibi respondeatis. Sancta Trinitas Deus noster sanctitatem vestram diutius custodiat incolumem.

EPISTOLA LXXXVIII.

PASCHALIS AD LAMBERTUM.

PASCHALIS episcopus, servus servorum Dei, venerabilis fratri LAMBERTO Atrebatenensi episcopo, salutem et benedictionem.

Nonnulli Ecclesiæ tuæ clerici, etc. *Vide in Paschali.*

EPISTOLA LXXXIX.

LAMBERTI AD PASCHALEM.

Reverentissimo domino et Patri Patrum PASCHALI, LAMBERTUS, Dei miseratione Atrebatenensis episcopus, debitam subjectionem cum orationibus.

Precamur paternitatis vestræ reverentiam ut istos fratres de congregatione Sancti Amati Duacensis de petitione sua exaudire placeat, videlicet ut Ecclesiæ suæ libertatem et bona legitime data vel danda canonice possessa privilegii vestri auctoritate firmiter, ne invasorum manus, quibus circumquaque premitur, Ecclesiæ nostræ obedientiæ subditam penitus devastandi locum habeant. Quod autem decanus, in cuius maou cura est, ad vos non venit, credite quia non temeritas sed senium causa est et infirmitas. Sancta Trinitas Deus noster paternitatem vestram diutius conservet incolumem.

EPISTOLA XC.

EJUSDEM AD EUNDÆM.

Reverentissimo domino et Patri Patrum charissimo PALCHALI papæ, LAMBERTUS, Dei miseratione Atrebatenensis episcopus continuam Spiritus sancti D consolationem.

Soror et filia nostræ Ecclesiæ abbatissa Fulgendis præsentium latræ multum rogavit per nos sanctitatem vestra commendari, quatenus presentem abbatisam in eo quo nunc est loco, professione, et ordine pondere vestræ auctoritatis, salvo in omnibus jure et canonica dispositione Atrebatenensis episcopi, confirmare dignemini. Locum monasterii qui dicitur Strum et altare de Hamartville, sicut predecessor meus dominus Gerardus episcopus concessit et scripto suo consignavit, nos quoque spe et amore religionis huic præsentia abbatissæ succedentibusque sibi abbatissis in monasterio quo nunc præesse di-

Agnoscitur regulariter electis, canonice promovendis, et absque seculari strepiti victuris possidentes concedimus. Cæteras autem res et possessiones juste acquisitas et acquirendas propter infestationes et deprædationes pravorum hominum nihilominus corroborare velitis. Sancta Trinitas Deus noster sollicitudinem vestram diutius custodiat incolumem pro Ecclesia saulta catholica laborantem et orantem.

EPISTOLA XCI.

EJUSDEM AD EUNDÆM.

Reverentissimo domino et Patri Patrum papæ PASCHALI, LAMBERTUS, Dei miseratione Atrebatenensis episcopus, debitam cum orationibus reverentiam.

Frater et Ecclesia nostræ filius Cono præsentium lator rogavit nos quatenus apud misericordiam vestram obtineret ut ecclesiam nomine Rocheinias et locum in quo cum fratribus habitat ea qua donavimus libertate confirmare velitis. Concessimus enim et scripto confirmavimus prædicta loca prælato et fratribus inibi Deo devote et religiose servientibus et canonice et absque proprietate viventibus et victuris ab omni cathedralica redhibitione libera, excepto quod in Cœna Domini ad manum episcopi duodecim denarios solvant, et ut sub propria et speciali subjectione, ordinatione, et defensione Atrebatenensis episcopi prædicti fratres permaneant constitutimus. Sanctitatem vestram pro sancta Ecclesia laborantem diutius custodiat Dominus incolumem.

EPISTOLA XCII.

LAMBERTI AD ANSELMUM CANTUARIENSEM.

Honorabilis domino et in veritate dilecto ANSELMO Dei ordinazione Cantuariorum archiepiscopo, LAMBERTUS sanctæ Atrebatenensis Ecclesiæ servus inutilis, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit.

Magno desiderio desideravi scire de statu et sanitate vestra. Scribo dulcissimæ mibi paternitati vestræ quatenus super his scripto vestro nos certificare dignemini. Ut autem mei peccatoris ad ipsam Dominicam mensam et in sanctis orationibus vestris reminiscamini et veniam peccatorum mihi apud Deum obtineatis corde contrito et spiritu humiliati sanctitatem vestram exoratam desidero. Bene valeat diutius et semper sancta et religiosa conversatio vestra in Domino, optime Pater, et ut dominum Baldricum amicum vestrum Turnacensem sanitatis vestre filium vice nostra salutis multum rogamus.

EPISTOLA XCIII.

ANSELMI AD LAMBERTUM.

Venerabilis Atrebatenensi episcopo LAMBERTO et amico dilectissimo, ANSELMUS servus Ecclesiæ Cantuariensis, salutem et fideles orationes.

Gratias ago reverendæ dilectioni vestræ pro sollicitudine quam habet erga me in eo quod tantopere nosse vult de nostra sanitate. Dico itaque vobis

quia gratia Dei corpore sanus sum, sed continua debilitate labore. Quod me rogatis ut vestri memoriam habeam in orationibus nostris, pro certo scitote quia licet orationes meas viles sint, tamen quotidie vestri memoriam in eis habeo et Deo donante habeo. Omnipotens Deus sua vos gratia ab omni malo semper defendat, et suam vobis consolationem benignus impendat.

EPISTOLA XCIV.

PASCHALIS PAPÆ AD HENRICUM ABBATEM S. VEDASTI.

PASCHALIS episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio HENRICO abbati Sancti Vedasti, salutem et apostolicam benedictionem.

Rumor quem de te nuper audivimus, etc. Vide in *Paschali, Patrologie t. CLXIII.*

EPISTOLA XCV.

BALDRICI NOVIOMENSIS EPISCOPI AD LAMBERTUM.

Domino LAMBERTO Atrebatensium venerabilis episcopo BALDRICUS, per Dei gratiam Noviomensis episcopus, salutem et fraternam charitatem.

Panper hæc femina, nostra quidem parochiana, velari devote expedit. Oramus itaque serenitatem vestram velari eam a vobis, si placet, et in famulam Christi consecrari. Valete.

EPISTOLA XCVI.

GODEFRIDI AMBIANENSIS AD LAMBERTUM.

Domino LAMBERTO Dei gratia Atrebatensi episcopo, GODEFRIDUS, eadem gratia Dei Ambianensis episcopus, salutem.

Hunc sacerdotem nostrum Theoderannum necessitate compulsum de episcopatu nostro prodeuntem et in vestro episcopatu remanere volentem absolutum vobis tradimus, ita scilicet ut obedientiam quam Ecclesie nostræ et nobis debebat vobis debeat et persolvat. Valete.

EPISTOLA XCVII.

LAMBERTI AD PASCALEM PAPAM.

Reverentissimo Domino et Patri Patrum PASCHALI papæ, LAMBERTUS sancte Atrebatensis Ecclesiæ servus inutilis, debitam cum orationibus reverentiam.

De tristi et gemebunda sanctæ Remensis Ecclesiæ et ejus honorabilis metropolitani domni Radulfi pressura summopere rogamus sanctitatis vestræ sollicitudinem quam ergo omnes Ecclesias geritis quatenus et apud Deum et apud homines prædictæ Ecclesiæ pacem bonam vestro sapienti consilio et auctoritatis auxilio reformare studeatis. Speramus enim quod per nuntios Ludovici regis Francorum, si vigilantia vestra intendere voluerit, et pacem Remensi Ecclesiæ et ejus metropolitano gratiam et amicitiam regis obtinere poteritis. Bene et diutius et semper valeat sanctitas vestra in Domino, et pro me peccatore orare dignemini.

EPISTOLA XCVIII.

WILLEMII ROTIOMAGENSIS ARCHIEPISCOPI AD LAMBERTUM.

WILLELMUS Dei gratia Rothomagensis archiepiscopus, dilectissimo et Domino et fratri Atrebatensium episcopo LAMBERTO, presentem et æternam salutem.

Gualterum dilectissimum filium nostrum, quia vobiscur ei habitare placuit, vestra religione pro honestate sua multum commendamus. Ipse enim, quia vitiis quorundam assentire noluit, nec oda magis pro veritate quam pro vitio suo incurrit. Valete.

EPISTOLA XCIX.

LAMBERTI AD DAIMBERTUM SENONENSEM ARCHIEPISCO-
PUM.

Honorabili domino et in veritate dilecto DAIMBERTO Dei ordinatione Senonensi archiepiscopo, LAMBERTUS sanctæ Atrebatensis Ecclesiæ servus inutilis, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit.

Chirothecas auro friso honeste adornatas et manutergium, quæ in servitium dignitatis vestræ vobis mittere curavimus, ut ea acceptio suscipere dignemini humiliiter exoramus. Bene valete, reverende Pater, et mei peccatoris in sanctis orationibus vestris, maxime autem ad mensam dominicam mementote, ut Deus pater misericordiarum et totius consolationis me peccatorem de lacu miseriae a loto facias, et de carcere hujs vite misericorditer ad salutem educere dignetur.

EPISTOLA C.

HENRICI REGIS ANGLORUM AD LAMBERTUM.

HENRICUS, Dei gratia rex Anglorum et dux Norlhmannorum, LAMBERTO Atrebatensi episcopo, salutem et amicitiam.

Grates tibi reddo de hoc quod mibi mandasti per D. clericum tuum, et volo ut in me ex hoc amodo habeas fiduciam, et libenter pro te faciam. Vale.

EPISTOLA CI.

O. S. R. E. CARDINALIS AD LAMBERTUM.

O. sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyter cardinalis, charissimo Patri LAMBERTO Atrebatensi episcopo, salutem et pacem bonam.

Nuper discedens a latere Domini papæ suscepit mandate tibi et coepiscopis communicanda. Unde ex ejus qui me misit auctoritate hortamur dilectionem tuam quartæ quadragesimæ dominica Corbeæ nobis adfuturam. Valete.

EPISTOLA CII.

ODONIS CAMERACENSIS AD LAMBERTUM.

Domino LAMBERTO Dei gratia Atrebatensium episcopo, Obo, indignus Cameracensis Ecclesiæ servus, fideles orationes in Domino.

Istius fratris nomine Rogeri obedientiam, quantum mea interest, vobis concedo, si vobis placet eum retinere. Valete.

EPISTOLA CIII.

CONVENTUS AQUICINENSIS AD LAMBERTUM.

Domino venerabili Patrique suo reverendo domino LAMBERTO Atrebatensi episcopo, humiliis conventus Aquicinensis fratrum, cum debitæ subscriptione supplice salutes et obsequia.

Noxiter veneranda paternitas vestra nos omnes dedisse domino Gelduino pridem abbati nostro talem per omnia licentiam dimittendæ abbatiae qualem resistis sive per ipsum sive per dominum Amandum

priorem nostrum fratresque quos cum eo direxi-
 mus. Precamur autem ut simplicitati potius quam
 arrogantiæ imputetis quod non primo cum eis hu-
 jus consensus nostri litteras misimus vobis. Magno
 quippe dolore confusi hoc ignoranter omisimus.
 Nec sane leviter vel ad primas preces ejus dedimus
 ei hujusmodi licentiam; sed quia, nisi sibi dare-
 mus, vobemus affirmatione discussorum se mina-
 batur, maluimus saltem hoc modo eum retinere
 quam prorsus dimittere. Bene valete et memorem
 nostri esse optamus vos, domine.

EPISTOLA CIV.

EJUSDÉM CONVENTUS AD EUNDÉM.

Domino venerabilis LAMBERTO Atrebatensem episo-
 scopo, humilis coenobitis Aquicinensem, debitæ
 subjectionis et reverentia salutis auxiliante propri-
 tia gratia Dei.

Hunc præsentem fratrem nostrum dominum Ro-
 bertum communi consensu in abbatem nobis ele-
 gitimus, consecrandumque vestrae paternitati direxi-
 mus, obsecrantes ut quod in eo ceperimus laudetis et
 confirmetis. Dominus vos incolumem conservet.

EPISTOLA CV.

LAMBERTI AD LUDOVICUM REGÉM.

Honorabili domino et regi suo LUDOVICO in veri-
 tate dilecto, LAMBERTUS sanctæ Atrebatenensis Eccle-
 siæ presbyter, vivere et regnare in Domino Iesu
 Christo unico Dei Patris Filio, Rege regum, et om-
 nium dominantium Domino.

Rogamus altitudinis vestrae mansuetudinem, de
 qua multum confidimus, quatenus huic nuntio no-
 stro præsentium latori locum donetis ubi vobis li-
 center quæ mandamus denuntiet. Bene valete in
 Domino Deo semper, et per eum per quem reges re-
 grant oriatur in diebus vestris justitia et abundan-
 tia pacis.

EPISTOLA CVI.

LAMBERTI AD RADULFUM RÉMENSEM.

Reverendo Patri et domino RADULFO Dei ordina-
 tionis Remorum archiepiscopo, LAMBERTUS, sanctæ
 Atrebatenensis Ecclesiae servus inutilis gaudium et
 lætitiam sempiternam in Spiritu sancto.

Pro fratre nostro Henrico Sancti Vedasti abbatte
 scribimus vobis ut si aliquis ad vos criminator aut
 susurro propter eum perturbandum advenierit, nui-
 lius personam recipiat aut vocem audiat, excepto
 si ad vos appellatum fuerit, donec nobis personas
 accusantim imo Christianæ pacis et sanctorum
 canonum perturbatores significaveritis. Bene vale-
 te, reverende mi Pater et domine, cum omnibus vos
 in veritate diligenterib[us], et orate pro nobis.

EPISTOLA CVII.

LAMBERTI AD POMONEM SACERDOTEM.

Domino POMONI religioso sacerdoti et Deo amabili
 et omni sue congregationi, LAMBERTUS, sanctæ Atre-
 batensis Ecclesiae servus inutilis et presbyter indi-
 gnus, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec
 in cor hominis ascendit.

Quoniā multa mihi de laudabili vestra vestro-

A rumque filiorum conversatione referentes compa-
 triotæ mei honesti presbyteri L. videlicet atque A.
 dederunt mihi quasi quamdam fiduciam apud frater-
 uitatis vestrae dilectionem, impetrare quod postu-
 lamus. Postulamus namque instanter quatenus vi-
 sibilem, ut dicuntur, missæ celebrationem, quam qui-
 dem frater canonicus vester apud Beatum Petrum
 vobis convicaneum monachus factus in confessione
 monasterii predicti apostoli beatum Augustinum
 vidit et audivit agentem ad altare proprii sepulcri,
 vestro veraci stilo descriptum quod ibi cantatum
 est, quod lectum est nobis mittere dignemini. Com-
 munionem solummodo, *hoc corpus quod pro vobis tradetur*, predicti fratres in illo officio contestati sunt
 se retinuisse et cantatam ibi fuisse. Bene valete,
 reverende et dilecte Pater, in unico Dei Patris Filio
 Salvatore nostro Domino Iesu Christo, et orate pro
 nobis. Visionis autem modum et tempus et horam
 cum Dominicæ Incarnationis anno et indictione, si-
 cùl canonicum est, et quis fuerit in sancta Romana
 catholica et apostolica sede pontifex, et quis Thiceni-
 nensi tunc præfuerit Ecclesiæ, annotate.

EPISTOLA CVIII.

LAMBERTI AD G. PARISIENSEM ARCHIDIACONUM.

Merito sibi amatissimo fratri et domino G. Parisi-
 ensi archidiacoно, LAMBERTUS, sanctæ Atrebatenensis
 Ecclesiae servus inutilis, quod oculus non vidit, nec
 auris audivit, nec in cor hominis ascendit.

Cum charitas vinculum perfectionis sit et magis-
 tra omnium virtutum, et iuxta beatum Fulgentium
 episcopum qui in charitate ambulat, non errat.
 neque peccat, mirarum satis et supra quare nuper
 manutergium quod illi Dei servo Melodunensi abba-
 ti fratri vestro miseramus, cuius obitum necedum
 audieramus, tam obstinaciter, si audeam dicere,
 tamque contradictione tandem vobis retinere, sed
 non sine conditione, voluistis. Nolite itaque, dilecte
 mi frater et domine, nolite tale quid in nostris de-
 sideriis et votis deinceps facere, sed quod cum bona
 voluntate et plena charitate prædicto Dei servo
 munuscum misimus, quasi quodam jure hæreditario,
 tom pro ejus dilectione, tum pro devota no-
 stra donatione, vobis vindicare nou negligatis. Bene
 valete, et orate pro nobis.

EPISTOLA CIX.

LAMBERTI AD RICHARDUM ALBANUM.

Inter cæteros et p[er] cæteris episcopis honorabili
 domino et amico RICHARDO Albano, LAMBERTUS, sanctæ
 Atrebatenensis Ecclesiae servus inutilis et presby-
 ter indignus, gaudium et lætitiam sempiternam in
 Spiritu sancto.

Ex abundanti dilectione bonitatis vestrae, quam
 circa nos geritis præsumentes, hunc præsentium
 latorem vobis commendamus, ut eum diligenter au-
 diatis, et pro Dei amore et nostra petitione ut in
 sua cause justitia sentiat nostrum sibi prodesse
 patrocinium humiliiter exoramus. Bene vale, rever-
 ende mi Pater et domine, in Domino Deo salutari
 nostro, et orate pro nobis.

EPISTOLA CX.

LAMBERTI AD F. GERMANUM ET UTERINUM FRATREM SUUM.

LAMBERTUM, Dei miseratione Atrebatensis episcopus, F. germano et uterino fratri suo, luctari cum angelo sicut luctatus est Jacob, sed surgente aurora angelum non dimittere donec ab eo mereatur benedictionem suspicere.

Quoniam divina lex magis insequitur et prosequitur atque requirit promissa quam debita, nullus veraciter Christianus facilis aut fallax fiat ad promittendum, ne reus aut mendax judicetur promissum non adimplendo. Quantum autem piaculum animæ sit mendacium, audiamus cum timore et tremore prophetam dicentem : *Os quod mentitur occidit animam.* Unde et David rex sanctissimus et propheta veracissimus ait : *Perdis omnes qui loquuntur mendacium ; et rursus : Viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos.* Et Dominus Jesus in Evangelio : *Ex verbis enim tuis justificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis.* Sequitur et alia Scriptura dicens : *In manibus lingue vita et mors.* Super hoc detestabilis et tam mortifero vitio audiamus sanum consilium sacræ Scripturæ dicentis : *Qui custodit os suum, custodit animam suam.* Apostolus quoque Paulus præco nostra salutis et doctus medicus nostræ infirmitatis omnem catholicam Ecclesiam instruens dicens : *Nolite mentiri invicem, excopiantes vos veterem hominem cum actibus suis, et induentes novum eum qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis.* Corrigamus ergo juxta tot Scripturarum medicinalia præcepta pravas et perversas mentiendi consuetudines. Nullum decipiamus, nulli quod facere nolumus promittamus, quia dum caute et provide proximo mentimur, nos ipsos et animas nostras occidimus, et apostamat angelum imitamus, de quo Christus Jesus in sacrosanto Evangelio ait : *Ille ab initio homicida fuit et in veritate non stetit, mendax est et pater ejus.* Quia videlicet mendacii pater diabolus est, non generando, sed superbia illud sibi adinveniendo. Quare de mendacio tantum scribere voluerim lator præsentium et vobis et dilectæ mihi fratrisse secreto intimabit. Bene valeat in Domino, et sic studete transire per bona temporalia ut non amittatis æterna.

EPISTOLA CXI.

RICHARDI A. S. LEGATI AD LAMBERTUM.

RICHARDUS, Dei gratia Albanensis episcopus, apostolicæ sedis, licet indignus, minister et legatus, venerabilis fratri LAMBERTO Atrebatensi episcopo, salutem.

Audivimus morem abhorrendum et sacris canonicis prohibitum in Ecclesia vestra inoleuisse, videlicet quasdam Ecclesias tres aut eo amplius personas principaliter prælatas habere, et una mortua, cæteras in partem ejus succedere, et sic usque ad ultimam, cum in beati Augustini commentariis recolamus nos legisse unam Ecclesiam unum tantum presbyterum habere debere. Hoc igitur probibemus, et ut viriliter prohibeat is apostolica vobis auctorita-

A te præcipimus. Ad hoc de usurariis hoc fieri apostolica auctoritate jubemus ut si eorum imcompetitores se eis pecuniam suam et usuram reddidisse testimonium assertione possint comprobare, non dubiteatis eos judiciarum ordinem implevisse et sic usuram redditi debere.

EPISTOLA CXII.

GILDUNI AD LAMBERTUM.

Domino LAMBERTO Atrebatensis Dei gratia episcopo, omnibus iure venerando, mihi vero præ ceteris speciali dilectione semper amplectendo, GILDUNUS vestre servus sanctitatis, veram animæ et corporis in Christo Iesu salutem.

Illum amorem et dilectionis gratiani quam circa parvitatem nostram sanctitas vestra dignata est exhibere ex quo vestra familiaritatis notitia merui sublimari adhuc integrum sentio et desidero permanere. Nisi enim pacem meam plurimum amarantis, fratibus nostris Aquicinensis de me talia querentibus taliter non respondissetis. Cognovi enim, domino Drogone ex parte vestra mihi referente, fratres Aquicinenses me in abbatem sibi iterum elegisse, et ut super tali negotio eos juvaretis paternitatem vestram consuluisse, vos vero hoo non posse, quia jam nec vester monachus eram nec in vestra dioecesi commorabar, respondisse, nunc autem dominum Dragonem ut quænam esset voluntas nostra super hac re diligenter sciscitaretur misisse. Unde vestra sancte charitati, quia quietem reclusionis nostræ turbare non vultis, multimodas gratias agimus, et ut super hoc vos adjutorem et defensorem semper habeam omnimodo prece obnixius deprecamur; quia revera non aliam voluntatem, testo Deo, de hac vel alia abbatis habemus vel ultra cooperante Deo habere volumus quam illa die habuimus qua illam dimisimus; et si voluntas inesset, certe salus corporis, quæ jam deficit, ad tantum pondus nullo modo sufficiens esset. Valete.

EPISTOLA CXIII.

LAMBERTI AD F. ABBATEM.

LAMBERTUS, Dei miseratione Atrebatensis episcopus, dilecto in Christo fratri F. abbati, spiritu ambulare, et desideri carnis non perficere, sed quæ illi præcepit Deus cogitare semper et facere.

Cum litteras nostras nuper tibi miserimus et per obedientiam tibi præceperimus quatenus in quinta præterita feria ad nos venires, et neendum venisti, nec quare non veneris mandasti non sicut haecenus æque portamus. Mandamus ergo tibi et ea quæ tibi auctoritate præsumus constanter præcipimus quatenus, remota omni occasione, in instanti quinta feria sive prima sequenti sexta feria ante horam sextam te nobis præsentare non differas. Habemus enim tecum de religione tua et de conversatione monasterii tui collationem facere, quia cardinalis dominus Richardus episcopus, apostolicæ sedis legatus, concilium celebrare ante festivitatem sancti Remigii dispositus et abbates Remensis provinciae adesse mandavit. Quoniam ergo melior est obedientia

quam victima, et juxta beatum Gregorium usus re-
cte conversationis est ut obedientiam non imperet
qui eam prelatis exhibere non novit, et vera obe-
dientia moram non habet, interdicimus tibi et lo-
cum et sedem abbatis nisi quod mandamus adimp-
plicere cum diligentia studueris.

EPISTOLA CXIV.

A. PRIORIS AQUICINENSIS AD LAMBERTUM.

Domino **LAMBERTO**, Dei gratia Atrebatensum episco-
opo, frater A. prior Aquicinensis, grexque sub eo
degens, debita obsequium subjectionis.

Quoniam, domine pater, ut vobis notum est, electione
qua dominum Gilduinum elegeramus frustrati
sumus, vestrae parentes jussioni, condicta die congrega-
tis in unum cunctis propemodum filiis nostræ Ecclesie,
post multimodam ventilationem, tandem ad-
miniculante sancto Spiritu, quem nostris votis af-
fore oravimus cum lacrymis, communis consilio ele-
gimus priorem ecclesie Sancti Vedasti dominum
Alvisum pastorem nobis fieri. Unde precamur ve-
stram clementiam quatenus dominum Lambertum
abbatem Sancti Bertini super hoc negotio pulsetis;
ut quia monachus sui cenobii est professus, nostris
assentiri dignetur votis, largiendo eum in quo ac-
clamavit totius sanior capitulo assensu unanimis.
Valete.

EPISTOLA CXV.

LAMBERTI AD JOANNEM MORINORUM EPISCOPUM.

Venerabili domino **JOANNI**, Dei gratia Morinorum
episcopo, **LAMBERTUS** Atrebatenus Dei miseratione,
si quid est, bene et semper valere in unico Dei Pa-
tris Filio.

Quia scriptum est, *frater adjuvanas fratrem, ambo conso abuntur*, rogamus sanctitatem vestram de
qua multum confidimus, imo presumimus quatenus
electionem quam Aquicinenses fratres de filio
vestro Alviso Sancti Vedasti priore fecerunt nobis-
cum confirmetis et confortetis, vel ut eum abbatem
habeant secundum auctoritatem vobis a Deo dona-
tam instanter adjuvetis. Bene valete, reverende
domine, et orate pro nobis.

EPISTOLA CXVI.

LAMBERTI AD LAMBERTUM ABBATEM.

Honorabili domino et in veritate dilecto et sem-
per diligendo **LAMBERTO** abbat, **LAMBERTUS** qualis-
cunque sanctæ Atrebatenis Ecclesiæ servus, et ar-
chidiaco*n* C. et R. salutis et sanctitatis suæ ama-
tores, gaudium et lætitiam sempiternam in Spiritu
santo, et amori Dei nihil præponere.

Reverende domine et Pater honorande, quod a
sapientia vobis divinitus data suppliciter exigimus,
hilariter faciat: quia iuxta Apostolum, hilarem
dlatorem diligit Deus, humiliter et efficaciter impe-
trare desideramus. Electionem siquidem Aquicinens-
es fratres de priore Sancti Vedasti Alvisio fecerunt.
Placeat ergo vobis eum illis donare in abbatem et
nobis ad obedientiam nostræ Ecclesiæ absolutum
reddere, ut in libertate spiritus et illis possit præ-
esse et prodesse et Deo digne, ubique deservire;

A quoniam ex abundantia est vos docere quid beatus Benedictus de sancto Mauro fecerit, quid etiam sanctus Eustasius abbas de sancto Audemaro et Bertino et Mommoleno fecerit non latet; ut omnia in charitate fiant propter amorem Dei et dilectionem proximi, ex bono odore vestri monasterii alii reflec-
tentur. Bene vatete, dilecte Pater et domine, et ora-
te pro nobis.

EPISTOLA CXVII.

BALDRICI NOVIOMENSIS AD LAMBERTUM.

Domino et confratri **LAMBERTO**, Dei gratia Atrebaten-
sum episcopo, **BALDERICUS** sub eadem gratia No-
viomensis et Tornacensium episcopus, salutem et
veram in Christo dilectionem.

B Fraternitati vestrae notificamus clericum istum Bernardum nomine in episcopatu nostro natum, nutritum et eruditum, ac per nos ad sacerdotii gradum fuisse promotum. Hunc etiam liberum vobis cum debita subjectione et obedientia mittimus, et ut ei paterna benignitate sui officii solatium con-
cedatis charitatively petimus. Valete.

EPISTOLA CXVIII.

LAMBERTI AD ODONEM CAMERACENSEM.

Honorabili domino **ODONI** Cameracensem epi-
scopo, **LAMBERTUS** sanctæ Atrebatenis Ecclesiæ qua-
lisunque minister, spiritualium gratiam gaudiorum.

Significatum est nobis a curia et per curiam Bal-
duini Flandrensis comitis quod vos nuper apud Dua-
cum per archidiaconos vestros A. et R. et nuntium
imperatoris litteras praesentari fecistis, in quibus sic
continetur, inter cætera scriptum: *Unde mandando
rogamus ut episcopum Cameracensem cum Ecclesia
sibi commissa amore gracie sustentare curetis
in omnibus quæcumque eadem Ecclesia ante dis-
cordiam regni et sacerdoti in pago Atrebensi sive in
comitatu vestro tenuit. Ad hanc quidam de nuntiis,
quod in litteris praesentatis non continebatur, no-
minavit Stratam et Marcolam, et cætera quæ vo-
luit imperatoris esse dixit. Ecclesia vero Atrebaten-
sis et nos adhuc nescientes quod Atrebatum fuerit de
imperio, sed de regno Francorum, et per consilium
et auxilium comitis Roberti apud Castellum tumu-
lati, in cuius protestate Atrebatum erat, necon et
per licentiam et assensum Philippi Francorum regis,*

D *de cuius regno Atrebatum esse dignoscitur, et per
concilia sub Rainaldo archiepiscopo Remis habita,
et per auctoritatem apostolicæ sedis et Urbani Ro-
mani pontificis II, tota actio Atrebatenis Ecclesiæ
de cursa et ordinatio confirmata sit, videtur nobis vos
inordinate erga nos et erga Atrebensem Ecclesiam
fecisse quod primo per curias principum querimo-
niam de nobis fecistis antequam nos per communes
fratres nostros et Remensis provincie suffraganeos
conveniretis. Rogamus erga vos per fraternitatis
amorem, qua sanctitatem vestram sine simulatione
diligimus, ut nobis rescribatis si predictæ querimo-
nia apud principes per vos sunt factæ. Bene valete,
et orate pro nobis.*

EPISTOLA CXIX.

FRATRIS WA. AD LAMBERTUM.

Domino et Patri reverendo sancte Atrebatensis Ecclesiae Dei gratia episcopo LAMBERTO, frater Wa. servus servorum sancte Trinitatis Rothomagi et sibi commissi fratres, salutem et debitam subjectio-nis obsequium.

Gratias, Domine, vestrae dignitatis excellentiæ re-verenter exhibemus, qui vestrae dilectionis benigni-tatem erga nos in tantum extendistis ut etiam post munus nobis vestra gratia impensum ipsam compro-baretis, et licet alterius provinciæ nos simus, tamen concessa nobis Ambrisnensi ecclesia, vestros paro-chiales esse voluistis. Quapropter pia devotionis af-fectum devote vobis offerimus, et nos et omnia no-stra vestra jussioni subjicimus. Tantum etiam pro vobis nos acturos libenter promittimus quantum pro domno abate defuncto paternæ dignitatis et jus et consuetudo exigit. Pro dominis etiam nostris canoniciis vestris quantum pro fratribus nostris in omnibus agere decrevimus. Istum autem fratrem nostrum R. ipsi Ambrisnensi loco præfecimus, cui ut vestrae dignitati debitam obedientiam exhibeat præcipimus. Sed et nos omnes tanquam Patri et domino cum omni subjectione vobis obediere cupimus.

EPISTOLA CXX.

Venerabili Patri et domino in Christo Iesu dilec-to LAMBERTO Dei gratia Atrebatensem episcopo, GODEFRIDUS sancte Ambianensis Ecclesiae inutilis servus, infinita vita gaudii infinitis perfrui.

Frates de titulo Sancte Mariae Atrebatensis Ec-clesiae et de titulo Sancti Vedasii de Castello, quos, Pater reverende, parvitati nostræ ad sacros ordines promovendos transmisisti, leti suscepimus, ipsos-que per manus nostre impositionem, gratia Spiritu-s sancti cooperante, promotos sanctitati vestra remittimus, Hugonem, Fulbertum, Elbertum, Hun-dolum, Arnulfum in ordinem sacerdoti, Joannem, Adelelmum, Johannem, Robertum, Gislebertum, Odonem, Wicardum in ordinem diaconatus, Nico-laum, Gualterum in ordinem subdiaconatus. Valete. Actum est hoc anno Inca-nationis Domini 1111, xvii Kal. Aprilis, inductione iv.

EPISTOLA CXXI.

LAMBERTI AD IVONEM CARNOTENSEM.

Honorabili domino et Patri charissimo Ivoi Dei gratia Carnotensem episcopo, LAMEERIUS, sancte Atrebatensis Ecclesiae servus inutilis, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit.

Quoniam placuit paternitati vestrae per presen-tium latorem et nos salutare et medicinam infir-mitatis nostræ mittere, multum lætificans nos qui in tantis bellorum tempestatis et pressuris pos-tus nostri memor fuistis. Quia vero tantas quantas debemus vobis gratias digne reddere non possumus, ab omnipotenti Domino et Salvatore nostro Iesu Christo retribuatur vobis in resurrectione justorum quia saepius multa bona nobis fecistis et facitis. Re-

A verende mi Pater et domine, bene valete semper in Spiritu sancto, et orate pro me peccatore, ut om-nipotens Deus sanctis precibus vestris placatus me peccatorem a peccatis absolvere et de tenebris hu-jus vitæ et de lacu miseriae dignetur misericorditer educere et in terra viventium constituere. Salutant vos multum dominus Clarembaldus archidiaconus et Rogerus diaconus, sanctitatis vestrae fidelissimi amatores.

EPISTOLA CXXII.

LAMBERTI AD GODEFRIDUM AMBIANENSEM.

Dilecto et semper diligendo domino GODEFRIDO Dei gratia Ambianensi episcopo, LAMBERTUS, sancte Atrebatensis Ecclesiae servus inutilis, continuam in omnius spiritus sancti consolationem.

Guisfridus de Hamelaincourt et Guido frater ejus multum conqueruntur nobis quod cum primum vo-bis servierint, pro excommunicatis habeatis, cum nec ecclesiam intraverint, nec hominem inde captum extraxerint, nec etiam atrium intraverint, aut de ejus captione vel redemptione partem aliquam exspectent; et inde instanter querunt a nobis judi-cium Atrebatensis Ecclesie, si a vobis debeant excommunicari. Similiter et Theodoricus de Abling et Guinemarus frater ejus et alibi parochiani nostri qui ad Guar mundum transierunt de Pinchegny con-querunt quod eos excommunicaveritis et nos inde eos male tractamus, et judicium querunt a nobis et a nostra Ecclesia, cum parati sint jurare quod scienter nihil de vestro habuerint, neque Guar mundo pro timore Dei et vestro deinceps servient. De Hu-gone Campdavene nihil remandamus, quia in epi-scopatu nostro nec demoratur nec invenitur. Nos tamen accepto consilio fratum nostrorum atque abbatum in nullo audemus vobis consulere ut trans-grediamini antiquos terminos quos patres nostri constituerunt in ligando et solvendo populum Dei. Nobis vero non expedit ut pro damno rerum aut perditione pecuniarum in aliquo excedamus legem Domini, quæ irreprehensibilis est. Bene valete, et orate pro nobis.

EPISTOLA CXXIII.

LIETARDI SUSESSIONENSIS A LAMBERTUM.

LAMBERTO Dei gratia Atrebatensem episcopo, LIE-TARDUS humilissimus Suessionensis episcopus, in elec-torato numero perenni gaudio feliciter perfrui.

Quoniam bunc Odonem inter nos educatum atque inferiorum ordinum dignitate sublimatum acce-pimus, honorum testimonio confusis ad sacerdotium promovimus. Hunc ergo prædictum sacerdotem et quod in suo juris habebamus vestrae diligentie committimus. Valete.

EPISTOLA CXXIV.

RADULFI REMENSIS AD LAMBERTUM.

RADULFUS Dei gratia Remorum archiepiscopus, venerabili fratri et coepiscopo suo LAMBERTO Atre-batensi, salutem.

Personæ Laudunensis Ecclesiae ad nos venientes nobis retulerunt se communis totius cleri voluntate

et populi expetitione, cum regio etiam assensu, A scopus, dilecto et honorabili Bononiensium comiti dominum Hugonem Aurelianensis Ecclesiæ dcanum in episcopum elegisse; per quem et Ecclesiæ suæ desolationi et urbis et patriæ calamitati subveniri posse in Dei misericordia sperantes, sæpius iterata precum instantia a nobis exegerunt ne electi sui consecrationem diutius differremus. Quocirca confrates et coepiscopos nostros ad ipsum pridie Nonas Augusti consecrandum Remis convocabimus, cum quibus vestram præsentiam adesse plurimum consolaremur. Sed quia infirmitate præpediente astutum esse desperamus, fraternitatis vestre discretioni mandamus quatenus, prout sanctorum Patrum expedit auctoritas, ad prædicti electi consecrationem assensum vestrum mittere proceretis. Valete.

EPISTOLA CXXV.

LAMBERTI AD RADULPHUM.

Reverendo Patri et domino RADULPHO Dei ordinazione Remorum archiepiscopo, LAMBERTUS qualisque Atrebatenensis Ecclesiæ minister, spiritualium gratiam gaudiorum.

Pro domino Hugone Aurelianensis Ecclesiæ decano, nunc autem Laudunensis Ecclesiæ electo, de quo nostrum assensum, quia canonicum est, habere voluistis, paternitati vestre litteris nostræ parvitalis remandamus, ut quidquid de ejus consecratione vestra metropolitana auctoritas judicaverit, et juxta statuta sanctorum Patrum in nomine Domini fecerit, et nos gratanter assensum præbere, et ut Deus omnipotens illum sua gratia dignum perficiat plurimum exopare. Bene valete, reverende Pater et domine, cum omnibus Remis in Spiritu sancto congregatis, et orate pro nobis.

EPISTOLA CXXVI.

AD BALDUINUM FLANDRIE COMITEM.

LAMBERTUS Dei miseratione Atrebatenensis episcopus, honorabilis et magnifico Flandrensis comiti BALDUINO, auxilium et consilium a Domino Deo semper.

Clementia comitissa mater vestra conqueritur quod ei totalitas sua et alias possessiones quas pater vester ei contradidit et quiete possidere permisit, vos quoque ut easdem ei. . . . possessiones quiete et sine scandalo possidere permittatis. Unde rogamus excellentiam vestram ut matrem vestram ad iracundiam non provocetis, sed juxta præceptum Domini qui dixit *Honor patrem tuum et matrem tuam ut sis longævus super terram quam Dominus Deus datus est tibi*, in mansuetudine supportetis, ut a Domino longævus et princeps pacificus vivatis super terram. Quod si hoc facere nolueritis, rogat nos et nos rogantes pro ea exposcimus quatenus ei diem constitutatis, et comites terræ vestre et castellanos quos ipsa in hac causa adesse voluerit convocetis, et quod ab illis ei iudicatum fuerit in curia vestra sive in curia regis Francorum parata est sequi. Valete.

EPISTOLA CXXVII.

LAMBERTI AD EUSTACHIO BONONIENSEM COMITEM.

LAMBERTUS, Dei miseratione Atrebatenium epi-

A scopus, dilecto et honorabili Bononiensium comiti EUSTACHIO, parochiano suo, æternam in Domino Deo salutem.

Militem capturem de Nigella, cui Dominus dedit refugium in ecclesia Beatae Mariæ semper virginis Dominae nostræ, ut liberum faciat et securum, et Ecclesiæ Dei honore et castellum vestrum in libertate spiritus exoramus. Et quoniam audivimus eum comitem Flandriæ apud Lens esse, mandamus ei per vos et litteris præsentibus supplicamus ut eumdem militem per terram suam securum abire permittat. Nemo enim vestrum est dives vel pauper qui in periculo mortis aut captionis ad ecclesiam confugeret quin vellet per Ecclesiam liberari. Bene valete, et facite quæ Dei sunt, et Deus faciet quæ vestra erunt.

B

EPISTOLA CXXVIII.

LAMBERTI AD RADULPHUM REMENSEM.

Reverendo Patri et domino RADULPHO Dei miseratione Remorum archiepiscopo, omnibus honorandis episcopis et abbatibus Remis in nomine Jesu congregatis, LAMBERTUS sanctæ Atrebatenensis Ecclesiæ qualisque minister, disciplinam et sapientiam in Spiritu sancto.

Quoniam complacuit vobis, reverende Pater, pro querela canonicorum nostrorum et domini Henrici Sancti Vedasti abbatis et monachorum nobis mandare ut invitatio abbatis usque in Kalendas Novembres differretur, sicut mandatis factum est, et ex ultra parte collaudatum. Bene valete, reverende Pater et honorabiles episcopi domini mei, cum omnibus in concilio congregatis, et orate pro me peccatore, et instanter elaborate ut Ecclesiis nostris non illam quam mundus dare potest, sed illam que exsuperat omnem sensum, videlicet angelorum et hominum, Deo miserante et Spiritu sancto cooperante, pacem per vos nos gaudeamus consecutos.

C

EPISTOLA CXXIX.

GUALONIS PARISIENSIS AD LAMBERTUM.

Domino et amico suo LAMBERTO Dei gratia Atrebatenius episcopo, GUALO Parisiensis presbyter, salutem.

D Sicut in litteris vestris permisistis, quod omnis Ecclesia in fide ac sacramentorum celebratione et ex orthodoxorum Patrum institutione horas canonicas frequentando sancte Romanæ, catholicæ et apostolicæ concordare debet Ecclesiæ, juxta petitionem vestram, quantum de his Ronce positus et vidi et audiuit ad memoriam reducere potui, præsentibus apicibus annotare curavi. Clerici Romani nullo tempore neque in adventu Domini seu in vigiliis vel in quadragesima ad primam, sextam, et nonam horam preces dicere conserverunt, sed post capitulum, responsoriū, versum *Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison*, statim collectam sine *Pater noster* dicunt. Hoc etiam in omnibus festis faciunt. In matutinis vero et vespertinis horis tantum *Pater noster* cum capitulis *Miserere mei Deus prostrati* dicunt; sed *Kyrie*

elison ter repetito sequitur *Benedicamus Domino*. De- A tri littera II, primam nominis moi P, secundam ve- nique papam eamdem quam canonici regulares in partibus istis tenent consuetudinem in cellula sua te- nere sciatis, excepto quod in festis diebus in octa- vis ante collectam ter dicitur *Kyrie eleison*, in no- cete autem nativitatis Domini sine *Domine, tabia mea aperies*, et sine *Deus, in adjutorium meum intende*, et sine invitariorio ab antiphone et psalmo incipien- tes, novem lectiones faciunt, quas vigiliam vocant. Finita autem nona lectione sine responsorio, sine laudibus collectam dicunt. Et sciatis quod nunquam Romani post nonam lectionem in festis diebus respon- soriū cantant, sed statim *Te Deum laudamus* in- cipiunt. Et in aliis diebus similiter post tertiam lec- tionem responsoriū non dicunt; sed dicto veru- sequitur *Deus in adjutorium et cetera* in matutinis laudibus dicenda. Arbitror hanc talem inoleuisse consuetudinem quoniam soliti erant extremam lec- tionem populo semper exponere. Post vigiliam au- tem in nocte natalis Domini de qua supra diximus matutinū sicut nos faciunt, et primam missam sicut nos interserunt. A dominica qua cantatur *Judica me Deus ad introitum* non dicunt *Gloria Patri*, sicut nec nos dicimus. In cena vero Domini horas diurnassine antiphona, sine responsorio ita terminant. Ille qui praest in choro dicit: *Christus factus pro nobis Patri obediens usque ad mortem*. In sexā a feria maiore ad- ditur, *mortem autem crucis*. In Sabbato sancto ad- jungitur, propter quod et *Dens exaltavit illum, et de- dil illi nomen quod est super omne nomen*. Hæc bre- viter prout memorie potuerunt occurrere respon- dimus. Cetera quæ non erunt notitiae vestrae recon- gita, si quando Deus colloqui concesserit, quod optamus, secundum inquisitionem vestram pleniter elucidabimus.

EPISTOLA CXXX.

ROBERTI NANNETENSIS AD LAMBERTUM.

Venerabili LAMBERTO Atrebatensium episcopo, Ro- BERTUS Nannetensis episcopus, æternæ vite gaudia. Audivimus quod quidam noster compatriota Thietboldus nomine gratia studii digressus sit in alias partes, et in presentiarum apud vos moram facit; cui quidam vestrum, ut ad nos perlatum est, stimulante invidia, falsitatis quidem crimen impo- nunt, alii dicentes illum monachum fuisse, alii in homicidium incidisse, alii vero tale quid propter quod adnotatur exsilio perpetrasse. Porro nos sub vero testimonio vestrae innotescimus excellentias et testificamur ipsum non solum his supradictis haud irretitum criminibus, immo legitime natum, nobilibus ac laicalibus parentibus progenitum, nec ullo cri- minali involutum quo minus debeat ad cuiuscunq[ue] dignitatis apicem promoveri. Ut autem obrectan- tium et invidorum linguae in eum obmutescant, ipsum commendamus, et a quolibet catholico ordinari episcopo cum formata concedimus epistola; in qua ad totius remotionem ambiguitatis prima Græca scripta elementa Patris et Filii et spiritus sancti H, Y, Δ, primam quoque nominis apostoli Pe-

B tri littera II, primam nominis moi P, secundam ve- nstri A, tertiam vero nominis ejus quem commen- damus Θ, quartam civitatis nostra intromisimus N, quintam vero inductionis quæ nunc temporis ha- bet numerum e breve; quæ in unum collecta ex- plent numerum DDCLIII. Addidimus etiam xcvi numerum, qui secundum Græca elementa AMHN de- signat.

EPISTOLA CXXXI.

PASCHALIS II AD LAMBERTUM.

PASCHALIS episcopus, servus servorum Dei, vene- rabili fratri LAMBERTO Atrebatensi episcopo, salu- tem et apostolicam benedictionem.

Abbatem Sancti Vedasti cum venisset ad nos, etc. Vide in Paschali, *Patrologiæ tom. CLXIII.*

EPISTOLA CXXXII.

EJUSDEM AD EUDEM.

PASCHALIS episcopus, servus servorum Dei, vene- rabili fratri LAMBERTO Atrebatensi episcopo, salu- tem et apostolicam benedictionem.

Querimonias clericorum vestrorum adversus mo- nachos Sancti Vedasti, etc. Vide *ibid.*

EPISTOLA CXXXIII.

EJUSDEM AD EUDEM.

PASCHALIS episcopus, servus servorum Dei, vene- rabili fratri LAMBERTO Atrebatensi episcopo, salu- tem et apostolicam benedictionem.

De mota burgi veteris et novi burgi quantitate, etc. Vide *ibid.*

EPISTOLA CXXXIV.

LAMBERTI AD PASCHALEM.

Reverendo Patri et domino PASCHALI papæ, LAM- BERTUS, sancte Atrebatensis Ecclesie servus inu- tilis, debitam cum orationibus reverentiam.

Placuit, reverende Pater, etc. Vide *ibid.*

EPISTOLA CXXXV.

EJUSDEM AD EUDEM.

Reverendo Patri et domino PASCHALI papæ, LAM- BERTUS sancte Atrebatensis Ecclesie qualisunque minister, debitam cum orationibus reverentiam.

Suscepimus, domine Pater, etc. Vide *ibid.*

EPISTOLÆ CXXXVI-CXXXVIII.

PASCHALIS PAPÆ AD LAMBERTUM.

(Vide inter Epistolas Paschalis, *Patrologiæ t. CLXIII,* sub. numm. 369, 370, 249.)

EPISTOLA CXXXIX.

LAMBERTI AD HENRICUM VEDASTENSEM, ALBERTUM HASNONIENSEM, FULCARDUM MARCIANENSEM.

LAMBERTUS Dei miseratione Atrebatensis episco- pus, dilectis in Christo fratribus atque abbatibus HENRICO Vedastensi, ALBERTO Hasnoniensi, FUL- CARDUO Marcianensi, per eam quæ in Christo est obe- dientiam ad æternam pervenire lætitiam.

Scire volumus dilectionem vestram nos et episco- pam Tarvanensem litteras nuper ab apostolica se- de suscepisse quæ nobis injungunt ut canonicas sanctæ Turnacensis Ecclesie et monachis Sancti Martini Turnacensis monasterii diem et locum con-

stitueremus ubi querimoniam quæ diu inter eosagi-tatur diligenter auditam remota appellatione ad debitum finem per Dei gratiam perducere studeremus. Nos vero, licet inviti, pro gravis et diutine infirmitatis nostræ timore, hujus negotiis actionem apostolica auctoritate suscientes, eadem auctoritate mandamus et fraternitati vestre injungimus quatenus remota omni occasione xii Kal. Augusti ante horam diei tertiam apud Capi castellum strenui militis domini Roberti Peronensis nobis et causis sancte Romanae Ecclesie in consilium et auxilium adesse non negligatis. Bene valete in Domino semper, et orate pro nobis.

EPISTOLA CXL.

EJUSDEM AD SIGERUM TURACENSEM ABBATEM,
LAMBERTUS, Dei miseratione Atrebaten sis episcopus, dilectio in Christo fratris Sigeri Turnacensis monasterii abbati omni que congregationi sibi commis-
sa, per justitiae semitas semper incedere et in omnibus actis suis Deo placere.

Scire volumus dilectionem vestram nos litteras ab apostolica sede nuper suscepisse quæ nobis injungunt ut vobis et canoniciis sanctæ Turnacensis Ecclesie diem et locum constituamus ubi querimoniam quæ diu inter vos et prædictos canonicos agitatur diligenter auditam remota appellatione ad debitum finem deducere studeamus. Eadem ergo sedis apostolica auctoritate qua, licet inviti, pro timore gravis et diutine infirmitatis monemus, hoc facere cogimur, et præcipimus vobis quatenus xii Kal. Augusti ante horam diei tertiam apud Capi castellum strenui militis domini Roberti Peronensis adesse non dif-
feratis. Bene valete, et orate pro nobis.

EPISTOLA CXLI.

AD GOTHERUM DECANUM TURNACENSEM ET G.
PRÆPOSITUM.

LAMBERTUS Dei miseratione Atrebaten sis episcopus, dilectis in Christo fratibus domino GOTHERO Turnacensis Ecclesie decano et G. præposito, æternam in Domino salutem.

Licet nuper pro timore nostra gravis et diutina infirmitatis querimoniam vestre causam, quæ inter vos et Sancti Martioi Turnacensis monasterii monachos jam diu versatur, inviti suscepimus agendum, nunc tandem apostolica sedis auctoritate constricti mandamus et præcipimus vobis quatenus xii Kal. Augusti ante horam diei tertiam apud Capi castellum strenui militis domini Roberti Peronensis ad cause vestre actionem vos presentare procuretis. Bene valete, et orate pro nobis.

EPISTOLA CXLII.

FRATRUM TURNACENSIS ECCLESIE AD LAMBERTUM.

Domino suo domino LAMBERTO, Dei providentia Atrebaten sis Ecclesie episcopo, venerabili GOTHERU decanus cum ceteris fratibus Turnacensis Ecclesie orationum suffragia et non, indebitat obsequia,

Ecclesia nostra non immemor quam pio, quam paterno affectu in causa quam adversus mona-

chos Sancti Martini habuimus, nobis subvenis-
sis, paternitati vestre dignas rependit gratias. Quia vero nos et nostra in posterum infestari pertimescimus, sanctitatem vestram sollicite exorantes petimus ut qualiter arbitrii vestri decreatum item inter nos et monachos terminavit scripto et sigilli vestri auctoritate nobis corroboretis. Valete.

EPISTOLA CXLIII

Concordia inter canonicos Tornacenses et monachos
Sancti Martini.

In nomine unius veri ac summi Dei Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen,

Ego LAMBERTUS sanctæ Atrebaten sis Ecclesie pre-
sbyter humilis rogatus a dilectis in Christo fratibus
sanctæ Turnacensis Ecclesie filiis ut eis de queri-
monia inter eos et monachos Sancti Martini in sub-
urbio constituto habita scriptum faceremus, quatenus
eorum causa definita in posterum munirentur.

Nos vero considerantes eorum petitionem honestam esse et quod sapienter sibi et paci Ecclesiarum pro-
viderent et consulerent, libenter eam suscepimus finiendam. Qualiter autem negotium istud tractan-
dum nobis impositum fuerit, non fastidiosis audi-
toribus sed benevolis lectoribus insinuare charitatis studio non refugimus. Dominus itaque Paschalis se-
cundus litteras ab apostolica sede mihi et venerabili Moriorum episcopo Joanni direxit; in quibus nobis injunxit ut canonici sanctæ Turnacensis Ecclesie et monachis sancti Martini Turnacensis monasterii locum competentem constitueremus ubi querimoniam eorum diu et vehementer exagitata, diligenter examinata, penitus decidere studere-
mus, et remota appellatione debitum illi finem im-
poneremus, ut nullus deinceps per Dei gratiam huic querimoniam locus relinqueretur. Nos ergo tanta auctoritate constricti et edicti, tandem largiente Domino in pago Viromandensi et episcopatu No-
viomensi, apud Capi castellum in ecclesia Sancti Medardi gloriiosi confessoris Christi xvi Kal. Augusti convenimus: ibique in praesentia episcoporum, archidiaconorum, abbatum, et religiosorum clericorum, primo omnium prædicabiliter et multum studiose rogavimus canonicos Turnacenses et mona-
chos, optionemque eis dedimus quatenus, sicut filii dilectionis, et quorum conversatio in celis esse debet, si contra sacros canones et statuta Patrum alterius anterioris reprehensibiliter res usurpassent, pro Dei timore suaque salvatione omnino dimitterent.

Ubi cum nihil perfecsemus, audita querimonia canonorum et responsa monachorum, rursus commonefecimus eos ne tam damnosæ animabus contentioni diutius inservirent, sed fraternalm potius et Christianæ perfectionis pacem inter se componere studearent. Cum autem ad integrum nos audi-
re non possemus, secessimus in partem, et accepto consilio venerabilium fratrum, capitulum etiam beati Petri præ manibus habentes quod dedit in conspectu totius sanctæ Romanæ Ecclesie in die ordinationis sancti Clementis: *Si qui ex fratibus*

negotia habent inter se, apud cognitores sexculi non judicenlur, sed apud presbyteros Ecclesiæ quidquid illud est dirimatur, et omnia obdiant statutis eorum; et illud beati Pauli apostoli: In promptu habeamus ulcisci omnem inobedientiam; et rursum in convento residentes et predictorum apostolorum auctoritatibus premuniti, domini quoque Paschalis papæ precepto instructi, huic tam perniciosa et amara altercationi talem imposuimus finem, paci et concordie atque indulgenti congruentem, quatenus monachi hortum suum et quod in horto excolerent absque reclamatione et alicuius dominationis redhibitione possiderent; excepto si olea horti vel fructus arborum et cætera hortularia venundaremur, tunc de venalibus decimum canonis darent. Decimam vero fabarum, leguminum, et frugum, oviuum quoque et porcorum et animalium de parochia sanctæ Turnacensis Ecclesiæ canonicis pacifice et absque omni retractatione darent. Sepulturam vero monachis et eorum conversis liberam canonici concessere hac conditione interposita ut nullum de parochia Turnacensi, nullum de canonorum parochianis propriis, nullum etiam de paribus et casatis episcopi, nullum vero de paribus et casatis pertinentibus sive ad urbem sive ad castellum aliquo modo monachi præsumerent in suo cæmetrio sepelire nisi permisso et licentia canonicorum. Hanc autem pacis modificationem auctoritate Dei omnipotentis et beatorum apostolorum Petri et Pauli et domini Paschalis papæ et nostri conventus alterum firmiter tenendam statuimus. Et si quis eam qualibet occasione deinceps perturbaret, et iram Dei omnipotentis incurreret et gratiam apostolorum Petri et Pauli amitteret et canonum severitatem sicut reus et infamis subjaceret quoadusque pro tanto commiso digno penitentia fructus faceret. Ut autem hoc nostrum constitutum perenni tempore et stabile et incon vulsum permaneat, testes idoneos et fideles in quorum presentia datum est autore procuravimus.

Domnus Joannes Morinorum episcopus interfuit et huic instituto assensit. Domnus Baldricus Noviomensis et Turnacensium episcopus interfuit et huic instituto assensit. Dominus Odo Cameracensis episcopus interfuit et huic instituto assensit. Clareboldus Atrebatensis archidiaconus, Robertus Ostrevandensis archidiaconus, Henricus Sanoti Veldasti Atrebatensis abbas, Albertus Hasnoniensis, Fulcardus Marcianensis, Richardus de Monte sancti Eligii, Gono presbyter de Arina Gamantia de titulo Sancte Trinitatis, item Odo religiosus eremita et Presbyter de Arida Gamantia de titulo sanctæ Mariæ semper virginis dominæ nostræ.

Canonici et presbyteri de sede pontificali: Odo prepositus et presbyter, Anastasius cantor et presbyter, Rotgerus presbyter, Balduinus presbyter, Drogus monachus, Gualterus Duacensis, Hugo filius Balduini, Gerardus decanus de castello Sancti Ve-

A dasti, Adso presbyter de Bethunia, Hugo prepositus de Bethunia, Balduinus decanus de Sancto Albino, Adam presbyter de eodem titulo, Honoratus presbyter de domino Medardo.

Ego Lambertus Dei miseratione Atrebatensis episcopus interfui et huic predicto instituto assensit, et ut in memoriam teneatur, scripto et mea humiliatis sigillo signari feci.

Actum apud Capi in ecclesia Sancti Medardi gloriiosi confessoris et episcopi, xvi Kal. Augusti, indictione i, Incarnationis Dominicæ anno 1108, pontificatus autem domini Paschalis II papæ nono.

EPISTOLA CXLIV.

LAMBERTI AD PASCHALEM PAPAM.

B Reverentissimo domino et Patri Patrum PASCHALI papæ, LAMBERTUS, sanctæ Atrebatensis Ecclesiæ servus inutiis, debitam cum orationibus reverentiam.

Lator præsentium G. Turnacensis Ecclesiæ prepositus in præterita æstate ab apostolatu vestro deputul litteras mihi et venerabili Morinorum episcopo Joanni, in quibus mandastis nobis quatenus canonicis Turnacensibus et monachis Sancti Martini de suburbio eorum locum competentem constitueremus ubi utrorumque querimonia diligenter examinata, eam penitus decidere studeremus et remota appellatione debitum finem imponeremus, ut nullus per Dei gratiam querimoniæ locus ulterius relinqueretur. Nos vero, licet gravi infirmitate fatigati et detenti, tamen cum Dei auxilio et venerabilis episcopi Morinensis et clericorum nostrorum consilio providimus locum habilem ad quod mandastis faciendum. Ibi ergo cum multum et diu fatigarent nos Turnacenses canonici et monachi et eorum prolocutores, tandem divina propitiantis misericordia, vestræ quoque auctoritatis obedientia, condonatis sibi alterutrum et damnis rerum et rancoribus animorum, in osculo pacis et Christianæ dilectionis in præseentia episcoporum Turnacensis et Cameracensis necnon et abbatum et religiosorum clericorum et laicorum predictos canonicos et monachos abire in pace permisimus. Antequam autem conventus noster solvereatur, rogati sumus a clericis Turnacensibus ut pactum et concordiam inter eos et monachos factam, ne in posterum alicuius maligni malitia vitiaretur aut corrumperetur, scripto nostro eam confirmaremus, quod et nos fecimus. Monachis autem nullum scriptum facimus, quia ut faceremus rogati non fuimus. Suggerimus autem serenissimæ et dilectissimæ nobis sanctitatem vestræ justitiae ut causam hanc sic agatis, quatenus ab omnipotenti Deo bonam justitiam mercedem suscipiat et apud Turnacensem clericum et populum qui valde numerus est, vestræ dignitati et religiosæ speculationi damna laudis non acquiratis. Bene valete, sanctissime et dulcissime Pater in Domino Jesus Christo Salvatore nostro, et adjuvate sanctis ora-

tionibus vestris ut ineffabilis omnipotentis Dei mise- A carcere et tenebris hujus vitæ et de lacu miseriae et ricordia me peccatorem a peccatis absolutum de de luto facies educere dignetur.

III.

PRIVILEGIA CONCESSA A LAMBERTO.

(BALUZ, *Miscell.* ed. Luc. II, 158).

I.

Pro monasterio S. Dionysii Remensis.

(Anno 1097.)

In nomine sanctæ et individuae Trinitatis, Patris et Filii; et Spiritus sancti. Amen.

Ego Lambertus Dei miseratione Atrebatenensis episcopus.

Dulcissimis petitionibus tuis et Ecclesiae cui præesse dignosceris satisfaciens, dilectissime frater et filius Hugo abba venerabilis congregationis invictissimi martyris beati Dionysii Remensis, pro peccatorum redēptione tibi tuisque successoribus in eo quo es loco et ordine sub regula sancti Augustini militabitans sine aliqua turpis lucri exactione altare de Aix non solum concedimus, verum etiam qua presidemus auctoritate liberaliter in perpetuum confirmamus. Salvo in omnibus Atrebatensis episcopi jure et redditibus ejus, et archidiaconi ministrorumque ejus. Si quis autem post banc nostram definitionem manu sacrilega ab Ecclesia cui Deo disponente annuimus auferre attentaverit, vel ingeniosis machinamentis contra ea ire præsumperit, cum Simone Mago anathema sit. Prædictus vero dominus Hugo abbas et omnis ejusdem loci successor ejus abbas, si ad synodum Atrebatensis episcopi fuerit invitatus, adveniet. Et si talibus negotiis detentus et intentus fuerit pro quibus advenire non potuerit, per quemdam canonorum suorum, nisi annuente episcopo remanserit, causas synodalibus excusationis transmittet. Hanc etiam affinitatem inter Atrebatensem et Remensem gloriissimum videlicet martyris beati Dionysii ecclesiam inconvulsam stabilitatem concedimus quatenus Remenses, auditio episcopi obitu, exsequias illius fraterne celebrare non differant, necnon anniversarium ejus perenniter custodian, et Atrebatenenses de abbate Sancti Dionysii similiter faciant. Nos siquidem bujus paginæ auctoritatem ratam et inconvulsam permanere volentes, in praesentia subscriptorum testium eam consignavimus. S. domni Joannis archidiaconi Atrebatenensis. S. domni Clareboldi Obstrevandensis archidiaconi. S. domni Aloaldi abbatis de Sancto Vedasto. S. domni Joannis de Monte Sancti Eligii abbatis. S. domni Odonis præpositi Sanctæ Marie. S. domni Guiberti decani. S. Anastasii cantoris Sancti Roberti Magistri. S. Gualteri custodis. SS.

cononicorum Beatae Mariæ Herberti, Balduini, Algisi, Hugonis, alterius Hugonis, Roberti, alterius Roberi, alterius Balduini, Gerardi, Arnoldi, Radulfi, Bertulfi, Algisi, Andreæ, Petri. S. domni Cononis de Sancta Trinitate. S. Mascelini archipresbyteri. S. Dragonis Albiniacensis prepositi. Ego Lambertus Dei miseratione Atrebatenensis episcopus hoc libertatis donativum relegi et subscripsi, et in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti † propria manu confirmavi.

Actum Atrebati in synodo anno Dei Christi 4037, indictione v, Nonis Februarii, anno autem pontificatus domini Lamberti Atrebatenensis episcopi quarto.

II.

Pro monasterio Elnonensi.

(Anno 1097.)

C In nomini Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen. Ego Lambertus Dei miseratione Atrebatenensis episcopus desideranti animo cupiens eradicare omnem Simoniacam hæresim a nostra diœcesi, satisfaciens precibus domini Hugonis venerabilis abbatis Elnonensis cœnobii de titulo. Beati Stephani protomartyris et gloriosi Sancti Amandi ceterorumque fratrum ejusdem Ecclesie, hæc altaria, scilicet de Scaldino, de Lurcio, et de Ruoth, et de Bulcinio, et de Dieraco, quæ hactenus personaliter tenuerant, pro peccatorum nostrorum remissione successorumque nostrorum episcoporum prænominate congregati liberaliter possidenda, remota omni simoniaca exactione, in perpetuum confirmamus; ea tamen conditione ut, defunctis presbyteris locorum illorum idonei ab abbatte ad episcopum deducantur, eisque cura animarum al episcopo gratis impendatur. Salvo in omnibus jure Atrebatensis episcopi et redditibus ejus, et consuetudinibus archidiaconi sui et ministrorum ejus. Si qui vero post banc nostram definitionem prædictam hæresim eradicatam replantare præsumperit, vel pro tali negotio pecuniam exegerit, dator et acceptor cum Simone haeresico anathema sit. Prædictus autem dominus Hugo abbas, sed et omnis Elnonensis cœnobili successor ejus abbas, si ad synodum ab Atrebatenensi episcopo fuerit invitatus, adveniet. Et si talibus negotiis detentus et intentus fuerit pro quibus advenire non potuerit, per quemdam monachorum suorum, nisi an-

uentu episcopo remanserit, causas et canonicales et syodalis excusationis transmittet. Obedientiarius vero altarium suprdictorum monachus synodis semper intererit. Haec etiam affinitatem inter Atrebatensem et Eluonensem Ecclesiam inconvulsam stabilite concedimus quatenus Elnocenses, auditio episcopi obitu, exequias illius fraterorū celebrare non differant, et Atrebatenses similiter de abbate sancti Amandi faciant. Nos vero istius paginae auctoritatem ratam et inconvulsam permanere volentes, eam in praesentia scriptorum testium consignavimus. S. domni Clarembaldi Obsvrebandensis archidiaconi. S. domni Joannis archidiaconi Atrebatensis. S. domini Odonis Sanctar. Mariae præpositi. S. domini Gasberti decani. S. domni Anastasii cantoris. S. domni Gualteri custodis. S. domni Roberti magistri. S. Mascalini Atrebatensis archipresbyteri. S. Amalrici decani de Masten. S. Joannis de Duaco decani. S. domni Aloldi venerabilis Sancti Vedasti abbatis. S. domni Joannis de Monte Sancti Eligii abbatis. S. domni Alberti Hasnouiensis abbatis. S. domni Richardi Marcianensis abbatis. S. domni Hamerici Acquicennensis abbatis. S. domni Rainieri Cameracensis abbatis de Sancto Sepulcro. S. domini Goifridi abbatis Sancti Andreae de Nove Castello Cameracensi. S. domni Geroldi Hamensis abbatis de territorio Tarvanensi.

Ego Lambertus Dei miseratione Atrebatensis episcopus hoc libertatis donativum relegi, subscripti⁹ et in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti confirmavi.

Actum Atrebati in synodo in basilica Beatæ Marie semper virginis Dominae nostræ, anno videlicet Dei Christi 1097, indictione v, xn Kal. Novembris. anno autem pontificatus domini Lamberti Atrebatensis episcopi quarto.

III.

Pro ecclesia apostolorum Petri et Pauli in monte S. Eligii.

(Anno 1097.)

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti unius veri et summi Dei. Amen.

Lambertus Dei miseratione Atrebatensis episcopus suis successoribus praesentis vitæ lætitiam et futura gloriā.

Legimus in gestis pontificum Atrebatensis Cameracensisque Ecclesiæ domnum Fulbertum earumdem urbium episcopum corpus beati Vindiciani de terra elevasse, eoque in loco, qui mons videlicet Sancti Eligii dicitur, ecclesiam, priore destructa, reædificasse de titulo apostolorum Petri et Pauli, ubi clericos octo et stipendia unde viverent constituit, et eos hac libertate donavit, ut nullius potestati subjacerent nisi solius episcopi. Post moriem vero ejusceperunt diei a servitio Dei teperē, ecclesiasque usque ad tempus domini Lieterti episcopi declinare. Quam destructionem ipse vir misericordiae ægre ferens, ut ita dicam, alter Samaritanus, ejus miseria condoluit, ac secum tractare quomodo id in melius repa-

A raretur cœpit. Cui consilium tali negotio congruum ille ministravit qui hoc velle cordi ejus infudit. Nam ibi clericos regulares de communi viventes suorum consili fidelium ordinavit, eisque abbatem sue professionis præfecit. Unde facto privilegio suo preccatus est successores ut eos proveberent et fierent adjutores. Libertatem quoque ecclesia ac possessionum suarum denuo confirmavit, et altare de Huc in ea conditione ibi dedit ut singulis annis in festivitate sancti Remigii xii denarios solvat, et deinceps ab omni redemptione liberum flat. Altare quoque de Hodricourt ita dedit ut sine persona permaneat. Dominus quoque Gerardus prædecessor meus successorque suus in novilla et Mediana villa sine personis dedit altaria, falso jure episcopi et redditibus ejus et consuetudinibus archidiaconi ejus. Hæc omnia ego Lambertus Dei miseratione Atrebatensis episcopus tihi, reverendissime frater et fili Joanne abba, omnibusque in eo quo es loco et ordine propter religionem tuam successoribus tuis religiose et communiter victuris, sicut superius determinatum est, firma et inconvulsam permanere concedo. Concedimus etiam sūa iū tempore, cum opus fuerit inibi canonicas religiose et absque proprietate viventibus, cum consilio et auctoritate Atrebatensis episcopi, licentiam eligendi juxta timorem Dei et sacros canones magistrum et abbatem. Quod si hujusmodi officii idonea persona ibi inventa non fuerit assensu episcopi sui et consensu eligent de alio monasterio virum religiosum ordinis et professionis sue in magistrum et abbatem sibi præficiendum. Post hæc vero deducatur ad episcopum, et suscipiat de manu ejus tempore ille beneficium loci et curam animarum et abbatis benedictionem. Hisque beneficis altare de Rebronii precatu domni Clareboldi militis adjungo, ita ut duos tantum solidos in cœna Domini ad servitium episcopi persolvat, de cætero totum redigatur sub abbatis dominio.

Hujus rei testes dominus Johannes archidiaconus, dominus Clareboldus Archidiaconus, Odo præpositus, Wibertus decaous, fratresque ceteri totius congregacionis Sanctar. Marie semper virginis. Dominus igitur Clareboldus hujus rei bortator nullum alium penitus hæreditatem facere volens quam Ecclesiam Rebronensem, totam quam in vicinio habebat hæreditatem ibi dedit, ita ut ipse supradictus abbas ad honorem Dei et sancte Marie semper virginis ipsum locum per clericos suos detineret, et prout res exterior augeretur, servitium Dei intus cresceret. Dedit videlicet in Barallo integrum molendinum et unius carrucæ terram et quinque hospites, et in Dabelli-curt quartam partem et silvam ibi attinentem. Hujus rei testes duo iterum archidiaconi, Johannes videlicet et Clareboldus, et totus Ecclesie Atrebatensis conventus, dominus quoquo Aloldus abbas Sancti Vedasti, Philippus frater comitis Roberti, Clementia comitissa Flandrensis, Robertus advocatus, Baldricus de Colhem, Frumoldus de Jusula.

Hoc igitur datum et si quis aliud legitime dederit, A mat. Si quis scienter hujus nostræ institutionis qui usurpare præsumperit et in pravos usus redigere attentaverit, canonicae excommunicationi subjaceat.

Ego Lambertus Dei miseratione Atrebatenensis episcopus hoc libertatis donativum relegi et subscripsi, et in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti propria manu confirmavi.

Actum Atrebatii in synodo in basilica Beatæ Mariæ semper virginis Dominae nostræ, anno videlicet Dei Christi 1097, indictione v, xii Kal. Novembris, anno autem pontificatus domini Lamberti Atrebatenensis episcopi quarto.

IV.

Privilegium Cononi presbytero concessum.

(Anno 1097.)

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti unius veri et summi Dei. Amen.

Ego Lambertus Dei miseratione Atrebatenensis episcopus gaudens de religiosa conversatione tua, reverentissime frater et compresbyter Cono, desiderio desideramus paci et quieti tua tam præsentibus temporibus quam et futuris providere. In adventu enim tuo et bona memoria domini Heldenarii magistri et consacerdotis tui in Arida Gamantia in parochia nostra quæ dicitur Rochennias locum vobis ad serviendum Dei elegistis, qui, sicut aliquando fugiendum velut spelunca latronum fuit, nunc per Dei visitationem et tuam et fratrum tecum habitantium factusest refugium et solatium ibi transeuntium. Unde et te in eo quo es loco et ordine et successores tuos religiose et canonice inibi victuros hac donamus libertate ut tantum episcopo respondeatis et in manu ejus in libertate spiritus permaneat. Contradimus etiam tibi et per te legitimis successoribus tuis cum fratribus inibi religiose et absque proprietate viventibus atque victuris in augmentum pacis et quietis loci tui prædictam parochiam de Rochennies sub respectu xii denariorum in cena Domini ad servitium episcopi. Si autem aliquando, quod absit, antiquo hoste instigate, et prædicto loco vel parochiæ tale quid acciderit pro quo reconciliatio necessaria fuerit, tibi legitimis successoribus tuis vice nostra, accepta aqua sanctificationis et reconciliationis, ut ea reconcilias religioni vestra annuimus. Si autem prædictus locus largiente Domino ad tantam copiam rerum et servorum Dei ibi commorantium exreverit ut prælatum eligere debeat, liberam habeant potestatem, cum consilio et auctoritate Atrebatenensis episcopi eligendi sibi magistrum et dominum juxta timorem Dei et instituta sanctorum canonum. Postmodum vero educatur ante episcopum, et accipiat tempore beneficium loci et curam animalium et prælacionis benedictionem. Rogamus ergo in Domino tam præsentes fratres nostros quam et successores episcopos nostros et sanctorum canonum auctoritate interdicimus et nostra ne quis hoc donativum libertatis violare aut corrumperet præsu-

B

privatum. S. domni Joannis Atrebatenensis archidiaconi. S. domni Clarebaldi Obstrevandensis archidiaconi. S. domni Aloldi Sancti Vedasti abbatis. S. domni Hamericci Aquincensis abbatis. S. domni Alberti Hasnoniensis abbatis. S. domni Richardi Marciensis abbatis. S. domni Joannis sancti Vindiciani abbatis. S. Odonis præpositi Sanetae Mariæ semper virginis. S. domni Wiberti decani. S. Roberti magistri. S. Anastasii cantoris. S. domni Gualteri custodis. S. Mascelini archipresbyteri. S. Johannis de Duaco decani. S. Balduni decani. S. Adsonis decani de Bethunia. S. Johannis decani de Castello. S. Joannis decani de Dangeville.

Ego Lambertus Dei miseratione Atrebatenensis episcopus hoc libertatis donativum + et subscripsi, et in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti propriæ manu confirmavi.

Actum Atrebatii in synodo in basilica Beatæ Mariæ semper virginis Dominae nostræ, anno videlicet Dei Christi 1097, indictione v, xii Kal. Novembris, anno autem pontificatus domini Lamberti Atrebatenensis episcopi quarto.

V.

Pro monasterio S. Vedasti.

(Anno 1097.)

C In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti unius veri ac summi Dei. Amen.

Cum inter cetera præceptorum Christianæ religionis summopere commendetur ramus uteisque charitatis, Dei videlicet amor et proximi, nisi proximum erigamus, jumento salutis circumferamus ad exemplum illius Samaritani, non promerebimur gratiam hujus sanctæ dilectionis. Merito siquidem caritas debet amplecti quam divina providentia tantopere commendare studuit. Haec namque per legem, per prophetas mundo prius innotuit, quam ut altius Dei Filius commendaret, in tempore gratiæ visibilis apparenſ in sole tabernaculum suum posuit. Et quoniam charitas loquitur, *Omni potenti te da*, et viscera charitatis semper carent inopia, nos oportet elaborare potentibus hilariter administrare prout ratio dictabit et æquitas. Quare ego Lambertus Dei miseratione Atrebatenensis episcopus sepe et multum imploratus, satisfacere volui dulcissimis precibus domini Aloldi venerabilis abbatis Atrebatenensis cœnobii de titulo gloriosi confessoris Christis Vedasti cæterorumque fratrum ejusdem ecclesiæ, ut altaria quæ personaliter tenerant firmaremus liberaliter possidenda prædictæ congregationi. Unde cum fidelibus nostris communicato consilio, tibi, reverentissime frater et fili abba Alolde, tuisque legitimis successoribus pro peccatorum nostrorum redemptione, sine aliqua turpis lucri exactione, ipsa altaria non solum concedimus, verum etiam qua-

præsidemus auctoritate liberaliter in perpetuum ea A confirmamus : ea tamen conditione ut defunctis presbyteris illorum locorum, alii idonei ab abbate ad episcopum ducantur, eisque cura animalium ab episcopo gratis impendatur. Salvo in omnibus jure Atrebatensis episcopi et redditibus ejus et archidiaconi ministrorumque ejus. Præterea promittente nobis et profitente abbate sicut primogenito filio nostro in privatis et publicis negotiis Ecclesie nostræ et in capitulo et extra fideliter et obdienter se deserviturum, si vocetur ab ecclesia. Hæc autem sunt nominatim altaria, Salgi, Florbæs, Laventies, Felcy, Vi, Conteban, Remehendencourt, Afceel, Hadas, Mons, Novilelle, Pabule, Basiliere, Bomvilliers, Guarluse, Fiscau, Bairy, Fontenellis, Ateias, Gaurerle, Fuscariis, Bertricourt, Bigartu, Hambleng, Frasne, Noveille, Iser, Tenluz, Moflance, Ymercourt. Si quis autem post banc nostram definitionem manu sacrilega cui Deo disponet annuimus auferre vel pecuniam exigere præsumpsit, dator et acceptor cum Simonè hæretico anathema sit. Cujus rei gratia pignus hoc charitatis nobis recompensandum reduci volumus ad memoriam, quatenus auditu obitu nostro, exequias et tricesimum nostrum et anniversarium tam præsentes fratres et abhales eorum perpetualiter celebrare procurent. Et quoniam sancta et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur, rogamus te, dilectissime fili et venerabilis abba, et omnes successores tuos in eo quo es loco et ordine futuros abbates quatenus in charitate Spiritus sancti, in quo est remissio omnium peccatorum, quod nobis statuimus fieri, hoc idem fiat successoribus nostris in Atrebatensi sede futuri episcopis. Sane quoniam in deterius defluunt tempora, nec actiones humanae possunt memorari nisi per litteras, hoc libertatis donativum consignari libuit præsente pagina. Quod ut inconvolsum et sine refractione permaneat, in augmentum firmatis testium subscriptissimus nomina, S. domini Clarendöldi Atrebatensis archidiaconi. S. domini Joannis abbatis de Monte Sancti Eligii. S. domini Alberti abbatis Hasnoniensis. S. domini Æmerici abbatis Aquicinensis. S. domini Rayneri abbatis de Cameraco. S. domini Gaufridi abbatis de Novo Castello. S. domini Adam abbatis de Sancto Auberto. S. domini Odonis Sanctæ Mariæ præpositi. S. domini Guiberti decani. S. Anastasii cantoris. S. Roberti magistri. S. Gualteri custodis. S. Mascalini archipresbyteri. S. Joannis decani d'Aginville. S. Radulfi decaui. S. Asconis decani de Bethunia. S. Guarneri decani. S. Balduini decani de Bapalmis. S. Guagonis decani. S. Joannis p. Duaco. S. Gualteri decani PP. S. Arnulfi de Lens PP. S. Bernardi. S. domini Conenis de Arida Gamantia de titulo Sanctæ Trinitatis. S. domini Achardi. S. domini Drogonis.

Ego Lambertus Dei miseratione Atrebatensis episcopus hoc libertatis donativum relegi, subscripsi et in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti propria manu confirmavi.

Actum Atrebatii in synodo in basilica beatæ Mariæ semper virginis Dominae nostræ anno Dei Christi 1907, indictione VI, m. Idus Octobris, anno autem pontificatus domini Lamberti Atrebatensis episcopi quinto.

VI.

Odoni presbytero et Balduino decano ecclesiam Aiulcurris confirmat.

(Anno 1101.)

In nomine Patris, et filii, et Spiritus sancti. Amen.

Ego Lambertus Dei miseratione Atrebatensis episcopus gaudens de religiosa conversatione et eremita vita tua, reverentissime frater et compresbyter Odo, desiderio desideramus paci et quieti tua tam presentibus temporibus quam et futuris providere. Unde justas petitiones tuas et Balduni decani nostri pio affectu prosequentes, et te et successores tuos religiose et canonice inhibi victuros hac donamus libertate ut tantummodo episcopo respondeatis et in manu ejus in libertate spiritus permaneatis. Ecclesiam itaque illam quam devotione tua adificavisti in loco solitudinis qui dicitur Aiuletus tibi et successoribus tuis in proposito religionis perseverantibus libere possidentam contradimus, et curam animalium confratrum tuorum eremitarum tibi committimus, et decimam agri eidem ecclesiæ circumiacentis, quem fratres tui eremiti excolunt. annuimus. Rogamus ergo in Domino tam præsentes fratres nostros quam et successores nostros episcopos et sanctorum canonum auctoritate interdicimus et nostra ne quis hoc donativum libertatis violare aut corrumpere præsumat. Si quis scienter bujus nostræ institutionis privilegium infregerit, excommunicationi subjaceat quoadusque respicerit et Ecclesiæ Dei satisficerit. Fiat, fiat. Ut autem perenni tempore hoc decretum firmum et stabile maneat, testes fideles aductare curavimus. S. domini Claremboldi Atrebatensis archidiaconi. S. domini Roberti Obsrvandensis archidiaconi. S. domini Aloldi Sancti Vedasti abbatis. S. domini Alberti Hasnoniensis abbatis. S. domini Hamericus Aquicinus abbatis. S. domini Richardi Marcinensis abbatis. S. domini Roberti Molismensis abbatis. S. domini Sigeri Sancti Petri de Gant abbatis. S. domini Joannis de Monte Sancti Eligii abbatis. S. domini Adam de Sancto Auberto Cameracensis abbatis. S. domini Raineri de Sancto Sepulcro abbatis. S. domini Conenis de Arida Gamantia. S. domini Odonis præpositi. S. Anastasii cantoris. SS. canonorum Gualteri, Algisi Roberti, Balduini, Rogeri, Gerardi, Andreae, Guimari, Petri, Anselli. SS. decanorum Mascalini, Arsoois, Joannis, Gerardi, Guarneri, Guagenis, Balduini, Radulfi, alterius Joannis. SS. Arn. si præpositi de Lens et Lictardiet Guagonis canonorum. SS. Herberti decani, Durandi, Amandi, Gualteri, Odecbini canonorum Duacensium. S. Flotberi sacerdotis et persone altaris de Flers.

Actum Atrebatii in synodo in ecclesia Beatæ Marie

semper virginis anno Dei Christi 1101, indictione A senses canonici cum persona habeant, et episcopo ix, xvii Kal. Novembbris, anno autem pontificatus domni Lambertii Atrebatenensis episcopi octavo.

Ego Lambertus Atrebatenensis episcopus hoc libertatis donativum relegi, signavi, subscripsi † et in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti complevi.

VII.

Privilegium pro ecclesia Linnensi.

(Anno 1106.)

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti unius veri ac summi Dei. Amen.

Ego Lambertus Dei miseratione Atrebatenensis episcopus justis et honestis petitionibus honorabilis comitis Eustachii et nobilis ejus uxoris Mariæ commissæ, necon et matris prædicti comitis Idæ religiosæ commissæ acquiescens, quod a ministerio nostro exigunt, scire volumus tam presentibus quam futuris filiis et fratribus nostris quod in libertate spiritus Lensensi Ecclesiæ et canonicis ejusdem Ecclesiæ ex petitione prædictarum personarum ratum et stabile perenni tempore per nostræ auctoritatis privilegiorum confirmasse. Unde omnia illa quæ in possessionem prædictæ Ecclesiæ sive a principibus, ut in eorum præceptis et scriptis continetur, sive a ceteris Dei fidelibus jam predicta Ecclesiæ, que cognoscitur ad titulum Beatae Mariæ semper virginis dominæ nostre et Beati Wlganii confessoris a principio fundata, juste donata et canonice possessa sunt, sive in posterum concedenda, pondere nostræ auctoritatis a canonicis et eorum prelatis disponenda auctorizamus. Præterea ecclesias Sanctorum Leodegarri atque Laurentii martyrum et eorum episcopales redditus, sicut prædecessor noster venerabilis et reliquus episcopus Lietbertus ad usus canonico-rum donavit et concessit, nos quoque consequenter annuimus et concedimus; ita tamen ut presbyteri qui eis ecclesiis in populo præficiendi sunt per manum canoniconum sive eorum prælatorum Atrebatenensi episcopo semper offeratur, et sicut canonicum est de honestate vitæ suo episcopo profissionem faciant, et obedientiam promittant, et sic euram populi suscipiant et gerant. De decano autem juxta timorem Dei et auctoritatem sanctorum canonum eligendoliberam canonicis concedimus facultatem. De advocate quoque in causis suis, sicut ex rogatu et permisso comitis cognovimus, quem voluerint et quandiu voluerint et non ulterius, canonici hunc tales habeant advocate. Ne autem aliqua dubietas aut ignorantia possessionum jam sæpedictæ Ecclesiæ renascatur, rerum mobilium et immobiliuum dona subternotari præcipimus. Teloneum in eadem villa liberum, et ab ipsis solummodo canonici dari vel auferri debeat, et nihil amplius inde ipsis comiti accipere liceat quam carrucam vini xviii modiorum tantummodo. Cambam quoque et furnum, et apud Becherel molendinum, et apud Guerchin bodium, ecclesiam quoque de Bethay et Durgi Len-

senses canonici cum persona habeant: et eis ejusque ministris quæ episcopalia sunt persolvant: mortuaque persona, aliquis lensensium canonico-rum in loco ejus ab episcopo sine omni redemptione restituatur. In villa Guendini terram ad duas carrucas et sex hospites et camba et furnum, apud Guistregumgles carrucam terræ et cætera quæ in charta comitis continentur. Si quis autem in crastinum bujus nostra constitutionis paginam noscens bujus privilegii dignitatem infringere, minuere, aut temerare quilibet pravo usu præsumpsiter, a limib[us] et a sinu sancte matris Ecclesiæ sequestramus; et si secundo tertio rationaliter commonitus quod male fecit emendare neglexerit, hunc talem presumptorem et Christianæ disciplinæ contemptorem vinculo canonice excommunicationis subjicimus.

Actum Atrebati anno Dei Christi 1106, indictione xiv, vii Idus Junii, anno autem pontificatus domni Lambertii Atrebatenensis episcopi xi, regnante Philippo rege in Francia, Roberto juniori in Flandria, Eustachio comite Bononiensem et Lesensem.

In festivitate sancti Dionysii persolvant prædicti canonici episcopo quinque solidos de Bethay et de Durgis. Nos siquidem bujus paginæ auctoritatem ratam et involvam permanere volentes in praesentia subscriptorum testium eam consignavimus. S. domini Clareboldi archidiaconi. S. domini Roberti archidiaconi. S. domini Odonis præpositi. S. domini Anastasii cantoris, Balduini presbyterorum, Arnoldi, Petri, Rogeri diaconorum, Drogonis, Giarandi, Anselli subdiaconorum. S. domini Gualteri et Sasqualonis. Ego Lambertus Dei miseratione Atrebatenensis episcopus hoc libertatis donativum relegi, subscripsi † et in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti propria manu confirmavi.

VIII.

Privilegium abbatis Guisendi de Melbadio concessum.

(Anno 1106.)

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti unius veri ac summi Dei. Amen.

Ego Lambertus Dei miseratione Atrebatenensis episcopus venerabilium fratrum nostrorum petione et consilio fretus concedimus tibi, honorabilis in Christo mibi soror abbatissa Guisendis de Melbadio, et per te succendentibus in eo quo nunc es loco ordine abbatissis regulariter electis et canonice promovendis altare de Herem, hac interposita conditione, quatenus ad synodus Atrebatensem: adveneris, ita succedentes tibi abbatisse, nisi cum licentia episcopi remanseritis, aut canonica et synodal excusatione. Adiecius etiam paci et libertati vestrae quatenus abbatissas Melbadiensem idoneum presbyterum ante praesentiam Atrebatenensis episcopi deducat, qui de honestate vitæ sua professionem faciat, et canonica obedientiam promittat, et sic de manu episcopi curam in populo Dei gerendam gratis suscipiat. Ut autem nostræ paginæ scriptum perenni tempore involvum et stabile permaneat, testes fideles in

quorum præsentia altare prædictum Herem absque personatu a nobis concessum est, salvo in omnibus jure Atrebatensis episcopi, et redditibus et consuetudinibus ejus, neconon archidiaconi, et ministrorum ejus, subnotari præcipimus. S. Claremboldi Atrebatensis archidiaconi, S. Roberti Obstrevandensis archidiaconi. S. Joannis de Monte Sancti Eligii abbatis. S. domini Gerardi. S. Cononis de Arida Gamantia. S. Ricardii de Rebronii. S. Gualteri Atrebatensis canonici, quondam Duacensis castellani. SS. Joannis, Mascellini, Roberti decanorum. SS. Everardi et Rogeri et Guarimundi de Duaco. S. Henrici abbatis de Sancto Vedasto, S. Raineri de sancto Sepulcro Cameracensis civitatis. Si quis autem hujus nostra paginas et constitutionis scriptum sciens, contra illud venire, temerare, minuere, aut qualibet ingenii modo infringere præsumperit, si secundo tertioe commonitus non resipuerit et Ecclesiæ Dei satisfecerit, hunc talem præsumptorem et sacrorum canonum contemptorem canonicæ excommunicationis severitati ligatum subjicimus.

Ego Lambertus Dei miseratione Atrebatensis episcopus hujus libertatis donativum relegi, subscripsi et in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti propria manu confirmavi.

Actum anno Dei Christi 1106, indictione XIV, VIII Idus Novembri, anno autem pontificatus domini Lamberti XN.

IX.

Privilegium pro monasterio Corbeiensi.

(Anno 1108.)

In nomine unius veri ac summi Dei Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen.

Ego Lambertus Dei miseratione Atrebatensis episcopus pro benignitate tua dilectione et vencrabilium Corbeiensis monasterii fratrum, honorabilis in Christo abba Nicolae, salvo in omnibus jure Atrebatensis episcopi et ministrorum ejus, contradimus tibi et pro te et per te omnibus in quo nunc loco et ordine præesse dignosceris futuris per Dei ordinacionem abbatibus altare de Monciano sine personatu et ejus appendiciam capellam de Berla absque omni venalitate seu iugulibet turpis lucri evactione in libertate spiritus possidendum. Adjicimus etiam ut et vestra vestrorumque succedentium abbatum providentia idoneum presbyterum Atrebatensis episcopo D præsentem, cui professionem de honestate vita sua et castimonia, sicut canonicum est, faciat, atque obedientiam promittat, ac deinde curam de manu episcopi in Mocianensi Ecclesia in populo Dei gerendam gratis accipiat. Idem autem presbyter Atrebatensi semper synodo interstit, et redditus synodales et cathedralicas consuetudines benigne et hilariter persolvere studeat. Ut autem hujus nostræ constitutionis scriptum stabile et inconclusum permaneat, fideles testes fratres nostros annotare procuravimus. Claremboldus Atrebatensis archidiaconus, Olo præpositus, Anastasius cantor, Robertus Obstrevandensis archidiaconus. Rogerus presbyter, Wido subdiacono-

A nus, Drogo episcopi œconomus, Lavulfus decanus, Maurinus, Robertus filius Ermenfridi, Balduinus, Petrus acolythus.

Testes Corbeienses : Lambertus presbyter de Sancto Petro, Robertus presbyter de Sancto Joanne, Lambertus Corbeiensis diaconus, Robertus acolythus.

Ego Lambertus Dei miseratione Atrebatensis episcopus hoc donativum libertatis relegi, subscripsi et in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti propriæ manu confirmavi.

Datum Corbeiae xix Kal. Februar., indictione prima, anno Dei Christi 1108.

Recitatum est autem Atrebati in secretario majoris ecclesie Beatae Mariae semper virginis Dominae nostræ vii Kal. Mart., anno vero pontificatus domini Lamberti Atrebatensis episcopi XIV.

X.

Privilegium pro monasterio S. Petri Baldiniensis.

(Anno 1110.)

In nomine unius veri ac summi Dei Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen.

Ego Lambertus Dei miseratione Atrebatensis episcopus, pro humilitatis tuae petitione et Baldiniensis monasterii fratrum dilectione, honorabilis in Christo abba Ansbolde, salvo in omnibus jure Atrebatensis episcopi et redditibus ejus, contradimus tibi et pro te et per te omnibus in quo nunc loco et ordine praesesse dignosceris futuris per Dei ordinacionem ab-

C batibus altare de Harnes et ejus appenditiam capellam nomine Alnay absque omni venalitate seu iugulibet turpis lucri evactione deinceps in libertate spiritus possidendum. Adjicimus etiam ut et vestra vestrorumque succedentium abbatum providentia idoneum presbyterum Atrebatensis episcopo præsenteret, cui professionem de honestate vita sua et castimonia, sicut canonicum est, faciat, atque obedientiam promittat, ac deinde curam de manu episcopi in predicta ecclesia de Harnes in populo Dei gerendam gratis accipiat. Abbas autem de Sancto Petro Baldiniensis cœnobio, vos videlicet, reverende in Christo frater Ansboldus, et successores vestri abbates, Atrebatensi synodo interesse non negligant, nisi cum licentia episcopi relaxati fuerint aut archidiaconi ejus, si vices pontificis exequendo synodus tenuerit. Ut autem hujus nostræ constitutionis scriptum stabile et inconclusum permaneat, fideles testes fratres nostros annotare procuravimus. Claremboldus Atrebatensis archidiaconus, Herbericus Moriensis archidiaconus, Alboldus abbas de Formosella, Odo præpositus, Robertus præpositus de Insula, Rogerus diaconus, Lambertus Tornanensis diaconus, Guido subdiaconus, Robertus magister, Robertus filius Hermenfridi, Petrus acolythus, Hubbardus lector, Balduinus decanus de Batpalmis, Simon frater ejus.

Ego Lambertus Dei miseratione Atrebatensis episcopus hoc libertatis donativum relegi, subscripsi et

et in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti pro-
pria manu confirmavi.

Actum anno Dominicæ Incarnationis 1110, viii
Idus Aprilis, indictione iii, anno vero pontificatus
domini Lamberti episcopi xv.

XI.

*Privilegium Guarino priori de Abbatisvilla
concessum.*

(Anno 1110.)

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, unius
veri ac summi Dei. Amen.

Ego Lambertus Dei miseratione Atrebatenensis epi-
scopus pro disciplina et religione Cluniacensis mo-
nasterii, unde educatus et monachus esse dignoscer-
is, reverende mihi frater Guarine prior de Abbatisvilla,
concedimus tibi et successoribus tuis de Abbatisvilla B
prioribus locum nostrum in Bethuniensi territorio
situm de titulo Sancti Praejecti martyris sub timore
Dei et regula beati Benedicti gubernandum corporaliter et spiritualiter educandum. Adjicimus etiam
predicto loco parochiam nostram nomine Fusche-
rias, salvo in omnibus jure Atrebatenensis episcopi
et redditum ejus et consuetudinibus ministrorum
cujus. Scriptio etiam nostro confirmamus ut tu et
successores tui priores de Abbatisvilla mihi success-
oribusque meis, sicut in Claromontensi concilio
renovatum et constitutum est, dignam exhibeatis
obedientiam. Presbyterum autem de parochia Fus-
cherias Atrebatenensi episcopo idoneum adducetis
qui professionem faciat, et obedientiam promittat,
et sic curam populi Dei de manu episcopi gratis
accipiat. Ut autem hujus nostræ constitutionis pa-
gina stabilis et inconvulsa permaneat, fratres nostros
fideles et idoneos testes annotare procuravimus.
S. domini Claremboldi archidiaconi Atrebatenensis.
S. domini Roberti Obstrevandensis archidiaconi. S.

domini Odonis prepositi S. domini Anastasii cantori-
ris S. Balduini presbyteri. S. Rogeri presbyteri. S.
Rogeri diaconi. S. Petri diaconi. S. Drogonis, An-
sellii, M. Ronni subdiaconorum. S. Sasqualonis et
Lamberti acolythorum, et Hubardi lectoris. S. Azoni-
cis et Mascelini decanorum. SS. parochialium pre-
sbyterorum de Atrebato Alberti, Rogeri, Ebrulfi,
Isembardi.

Actum Atrebatii anno Dei Christi 1110, indictione
iii, viii Kal. Augusti, pontificatus autem domini
Lamberti Atrebatenensis episcopi anno xv.

XII

Privilegium pro ecclesia S. Petri de Insula.

(Anno 1111.)

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, unius
veri ac summi Dei. Amen.

Ego Lambertus Dei miseratione Atrebatenensis epi-
scopus pro semper reverenda mihi Ecclesiæ Beati
Petri apostoli de Insula dilectione, pro renovanda
quoque et confirmando fraterna dilectione et mutua
societas precum et orationum instantia, pro tua
etiam, dilecte in Christo frater Lambertus de Cumini-
nes, et quorundam fratum nostrorum interventione,

A concedo ecclesiæ Beati Petri de Insula altare de
Moncels, salvo in omnibus jure Atrebatenensis epi-
scopie ecclesiasticis consuetudinibus, ministrorum
que ejus, liberum ab omni turpis lucri exactione;
hac interposita conditione, quatenus pro ecclesia
Beati Petri vos, dilecte frater Lambertus, qui nunc
obedientarius estis de Moncels, et futuri successo-
res vestri personarum absque omni emptione et ve-
naliitate gratis de manu episcopi suscipiatis, et syno-
dali tempore cathedralicos et synodales redditus
archidiaconi et decano et ministro episcopi hilariter
præparare et solvere studeatis, et ad synodum ve-
niere non negligatis. Adjicimus etiam ut ecclesia
Beati Petri per vos presbyterum idoneum episcopo
Atrebatenensi presentem, qui ei obedientiam promittat,
et de vita sua honestate, sicut canonicum est, pro-
fessionem faciat, ac deinde curam in populo de
Moncels gerendam gratis suscipiat. Ut ergo hujus
nostræ paginæ scriptum inconvulsum et stabile per-
maneat, ad hoc corroborandum fideles et idoneos
testes subnotare procuravimus. S. Claremboldi
Atrebatenensis archidianoni. S. Roberti Obstrevandensis
archidiaconi. S. Odonis prepositi. S. Drogonis
decani. S. Anastasii cantoris. S. Roberti scholastici.
SS. canoniconum Rogeri et Alulfi. SS. decanorum
Warneri et Gerardi. Ss. Hilvini et Arnulfi de Lens.
SS. Petri et Roberti acolythorum.

Ego Lambertus Dei miseratione Atrebatenensis epi-
scopus hujus nostræ paginæ scriptum relegi, sub-
scripsi, et in nomine Patris, et Filii, et Spiritus
sancti propria manu confirmavi. †

Actum Atrebatii anno Dei Christi 1111, indictione
iv, pontificatus autem domini Lamberti Atrebatenensis,
episcopi xv.

XIII.

Gualtero abbati ecclesiam Ambrisne concedit.

(Anno 1111.)

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, unius
veri ac summi Dei.

Ego Lambertus Dei miseratione Atrebatenensis epi-
scopus, honorande in Christo abba Gualtere, conce-
dimus tibi ecclesiam nostræ diæesis nomine Am-
brisne, salvo in omnibus jure Atrebatenensis episcopi
et redditibus ejus, et consuetudinibus archidiaconi
ministrorumque ejus. Provocamus enim pro vestra
et loci vestri honesta conversatione, tunc etiam
quorundam fratrum nostrorum interventione, dare
vobis altare et prædictam ecclesiam nostram et per
vos omnibus qui in eo quo nunc loco et ordine
præesse noscimini, successoribusque vestris abbatibus
per gratiam Dei ordinandis et constituendis
concedimus. Et, quia de metropoli alienæ provinciæ,
scilicet Rothomagensi, et vos et monasterium ve-
strum estis, constituendo constituimus, sicut in
Chalcedonensi concilio legitur confirmatum, et in
Claromontensi concilio a dignæ memoria venerabili
papa Urbano II est renovatum, quatenus monachus
ille quem apud Ambrisnam priorem esse volueritis,
mihi futurisque Ecclesiæ Atrebatenensis pontificibus

quantum ad nostram diœcesem pertinet, obedientiam canonicam et promittat et exhibeat. Adiicimus etiam ut providentia vestra et prioris Ambrisensis idoneum presbyterum Atrebatensis episcopo in populo Ambrisensi constitendum presentet, qui et praedicto episcopo de honestate viræ et castimonia sua professionem faciat, et obedientiam, sicut canonicum est, promittat, et sic curam populi Dei gerendam de manu episcopi gratis accipiat. Præterea, quia personam vestram synodo nostræ interesse gravaret, prior Ambrisensis synodo Atrebatensi interesse non negligat, et cathedralicos et synodales redditus episcopo ministrisque ejus sicut de matrice ecclesia hilariter solvere procuret. Ut ergo hujus nostræ paginæ scriptum inconvolsum et stabile permaneat, ad hoc corroborandum fideles et idoneos testes fratres nostros subnotare procuravimus. S. Claremboldi Atrebatensis archidiaconi. S. Roberti Obstrevandensis archidiaconi. S. Drogonis decani. S. Odonis praepositi. S. Anastasii cantoris. S. Roberti magistri. SS. canonorum Rogeri, Balduini presbyterorum, Rogeri, Petri diaconorum, Hilvini subdiaconi, Sasgualonis et Lamberti acolytorum. SS. plebaliū decanorum Mascalini, Radulfi, Gerardi, et presbyterorum Alberti, Ebrulfi, Guenemari, Joannis, Tetboldi.

Ego Lambertus, Dei miseratione Atrebatensis episcopus, hujus nostræ paginæ scriptum relegi, subscripsi, et in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti propria manu confirmavi.

Actum Atrebati anno Dei Christi 1111, indictione iv, viii Kalend. Novembbris, pontificatus autem domini Lamberti Atrebatensis episcopi anno xvii.

XIV.

Privilegium pro cœnobio S. Amandi.

(Anno 1112.)

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, unius veri ac summi Dei. Amen.

A Ego Lambertus, Dei miseratione Atrebatensis episcopus, pro humili et diurna petitione vestra, nec non et pro vobis commissæ congregationis Sancti Amandi fratrum dilectione concedo vobis, reverende abba Bovo, altaria et ecclesias cum dotibus suis, videlicet de Bulceng et Masteng et de Helemiis, salvo in omnibus cathedraticis redditus episcopi et consuetudinibus archidiaconi et ministrorum ejus. Presbytero vero de quolibet loco praedicto defuncto sive rationabiliter remoto, provideat abbas Sancti Amandi et procureat alium idoneum presbyterum Atrebatensi episcopo præsentare, cui professionem faciat et obedientiam promittat, et sic in populo Dei curam gerendam de manu episcopi gratis accipiat. Vos autem, reverende frater et abba Bovo, omnesque futuri per gratiam Dei abbates in eo quo nunc es loco et ordine præcesse dignoscimini, Atrebatensi synodo interesse non negligatis, nisi forte aliqui vestrum cum benevolentia episcopi relaxatum fuerit. Ut autem nostræ paginæ scriptum inconvolsum et stabile permaneat, fideles et idoneos testes fratres nostros subnotare procuravimus. S. domini Claremboldi Atrebatensis archidiaconi. S. domini Roberti Obstrevandensis archidiaconi. S. domini Odonis Ecclesie nostra praepositi. S. Evrardi sacerdotis, Rogeri diaconi, Guidonis subdiaconi canonorum. S. domini Richardi abbatis de Monte S. Eligii. SS. decanorum Amalrici, Mascalini, Gerardi. SS. sacerdotum Ebrouui, Balduini, Helgoti. SS. Sasgualonis, Petri canonorum Atrebatensium. S. Rogeri sacerdotis, et Guiberti diaconi.

Ego Lambertus, Dei miseratione Atrebatensis episcopus, hujus nostræ paginæ scriptum relegi, subscripsi, et in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti propria manu confirmavi. †

Actum Atrebati anno Dei Christi 1112, in Idus Aprilis, indictione v, pontificatus autem domini Lamberti Atrebatensis episcopi anno xviii.

CONCILII CLAROMONTANI

Anno Incarnationis 4095, tempore Urbani II papæ, anno ejus viii, Philippi Francorum regis xxxvi, congregati.

CANONES

COLLIGENTE LAMBERTO ATREBATENSI EPISCOPO (5).

(LABBE, *Concil.*, t. X, p. 506.)

Anno Domini Christi millesimo nonagesimo quarto¹ mense Decembri², decreta³ domini Urbani papæ secundi in Claromontensi⁴ concilio data.

I. — *De pace non infringenda.*
Statutum est (6) ut in omni die et monachi et

D clerici et feminæ, et quæ cum eis fuerint, in pace permaneant; tribus autem diebus, scilicet secunda,

VARLE LECTIONES.

¹ quinto. ² iv Kal. Decembbris, aut. vi. ³ apostolica ⁴ Averensi.

NOTE.

(5) Varietatem lectionum adjeci, *inquit, Severinus Binus*, ex manuscripto ad me transmiso per reverendum dominum Georgium Colvernium, theologiae apud Duacenses doctorem et professorem, collegiatæ ecclesiæ sancti Petri ibidem cano-

nicum et scholasticum, de Ecclesia optime meritum. »

(6) Contulimus cum antissimum membranis quæ apud nos sunt et aliis mss.

tertia et quarta⁵, ab aliquo alicui illata non reputabitur pacis fractio⁶: quatuor autem reliquis diebus si quis alicui injuriam intulerit, fractionis sanctæ pacis reus habeatur, et prout judicatum fuerit puniatur.

II. — *De itinere Hierosolymitanō.*

Quicunque pro sola devotione, non pro honoris vel pecuniae adiectione, ad liberandam Ecclesiam Dei Jerusalem profectus fuerit, iter illud pro omni pœnitentia⁷ reputetur.

III. — *Ut decanus sit presbyter, archidiaconus sit diaconus.*

(7) Ut nullus fiat decanus in Ecclesia nisi presbyter; nullus archidiaconus, nisi Levita (8). Ut nullus clericus teneat archidiaconatum, nisi ipsius dignitatis habeat gradum. Ut nullus sit archipresbyter, quod alicui dicitur decanus, nisi sit sacerdos ordinatus. *At vero apud Gratianum D. xl, c. 1.* Nullus episcopus in ecclesia sua, nisi diaconus sit, archidiaconum instituere, nec archipresbyterum aut decanum nisi presbyteri sint, ordinare presumat. Quod ut districtius teneatur, apostolica auctoritate prohibemus et interdicimus.

IV. — *Ut clericī arma non portent.*

Ne aliquis clericus arma deferat.

V. — *Ut episcopus non eligatur nondum diaconus.*

Ut nullus laicus, clericus, vel tantum⁸ subdiaconus in episcopum eligatur.

VI. — *De emptis altaribus vel ecclesiis.*

Ut nullus sibi præbendam emat. Quod si quis emerit, vel parentes ejus illi emerint, in manum et dispositionem episcopi se reddat⁹. Hoc idem de altari et de omni ecclesiastico beneficio fiat.

VII. — *De altaribus quæ dantur monasteriis per personas.*

Ut altaria congregacionibus canoniconibus vel monachorum per personas datas, mortuis personis libera redeant in manus episcoporum, nisi fuerint illis per eorum scripta privilegia confirmata.

VIII. — *Ut nullus sepulturam exigat.*

Ut nullus deinceps sepulturam exigat.

IX. — *De clericis uxores sibi copulantibus.*

Utrullus sacerdos, aut diaconus, aut subdiaconus, sed et nullus qui canonicam habet, fornicationis sibi copulam adjungat. Quod si quis fecerit, a canonica omnino arceatur.

X. — *Ut clericī feminas domi non habeant.*

Ut in dominibus clericorum nullas licet habitare mulieres, nisi quas sancti canones permittant.

XI. — *Ut filii concubinarum clericī non fiant.*

Ut nulli filii concubinarum ad ordines vel aliquos

VARIÆ LECTIONES.

⁵ injuria. ⁶ infractio. ⁷ forte deest ei. ⁸ saltem. ⁹ sui reddant. ¹⁰ ecclesiasticum. ¹¹ aliqui. ¹² forte absque concesione. ¹³ nisi c. f. ep. ¹⁴ recipere. ¹⁵ rationi. ¹⁶ et.

NOTÆ.

(7) Dist. 6, c. Nullus.

(8) Reperimus in mss., in quibus non semper idem habetur canonum sequentium ordo.

confessionem fecerit, verbi gratia, ut si perpetra-
to homicidio manserit in adulterio¹⁷, vel hujusmo-
di ad perfectam pœnitentiam minime recipi debere
decretum est. Attamen consilium damus¹⁸, ut jeju-
net, et eleemosynas det, ut ad veritatis viam possit
reverti.

**XXIII. — Ut carnes tota Quadragesima non
edantur.**

Ut nullus Christianus a capite jejunii usque ad
pascha carnem comedat.

XXIV. — Quibus temporibus ordines faciendi.

Ne fiant ordines¹⁹, nisi quatuor certis tempori-
bus, et Sabbato mediante Quadragesima²⁰, et tunc
protrahatur jejenum usque ad vesperas, et, si fieri
potest, usque ad²¹ crastinum, ut magis appareat in
die dominico ordines²² fieri.

**XXV. — Ne filii presbyterorum fiant clerici, nisi sint
monachi aut regulares.**

Ne filii presbyterorum, diaconorum, vel subdiacono-
rum canonorum, ad ordines vel alios honores
ecclesiasticos promoveantur, nisi monachus vel ca-
nonicus²³ fuerit. Nisi vel fiant monachi vel regu-
lares canonici.

XXVI. — De Sabbati sancti jejunio.

Ut Sabbato sancto protrahatur jejenum circa
noctem.

XXVII. — De jejunio veris et æstatis.

Ut semper fiat jejenum veris in prima hebdoma-
da Quadragesimæ : jejenum vero æstatis infra
hebdomadam Pentecostes.

**XXVIII. — Ut omnes de altari corpus et sanguinem
separati communient.**

Ne quis communieet de altari nisi corpus sepa-
ratim et sanguinem similiter sumat, nisi per neces-
sitatem, et per cautelam (9).

XXIX. — Ut liberi sint qui ad crucem confugunt.

Si quis ad aliquam crucem in via consequen-
tibus inimicis confugerit, liber ac si in ipsa ecclesia
permaneat.

**XXX. — De iis qui ad crucem vel ecclesiam
confugunt.**

Quod si quis pro securitate ecclesiae vel prædictæ

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷ Al. de perpetrato homicidio confessus fuerit, manserit in adulterio. ¹⁸ ei detur tantum modo. ¹⁹ or-
dinaciones. ²⁰ medianæ quadragesimæ. ²¹ in. ²² ordinaciones. ²³ regularis.

NOTÆ.

(9) idque ob recens damnatam hæresim Berenga-
rianam, quæ per unam tantum speciem satis esse

impleri figuram aiebat.
(10) 12, q. 2, cap. 46.

ANNO DOMINI MCXV

FRANCISCUS CAMENUS

NOTITIA

(FABRIC. Biblioth. med. et inf. Lat., II, 494)

Franciscus Camenus, Perusinus, cujus hymnus Sapphicus in S. Nicolaum peregrinum, Tranensem

Apulum, defunctum an. 1094, sanctisque ascriptum an. 1098, exstat in Actis Sanctorum, Junii tom. I, p. 253, quem Papebrochius non diu post canonizationem, certe ante an. 1117, compositum esse adnotavit.

HYMNUS IN S. NICOLAUM PEREGRINUM.

Sidus o cœli Nicolae fulgens,
Magne protector populi Tranensis,
Da, precor, vires tua concincenti
Inclita mira.
Helladis Græco genitus parente,
Et gregis pastor Dominum vocabas,
More mystarum, miserere semper
Kyrie clamans.
Altius spirans, ovibus relictis
Eligis specum recubantis ursæ :
Quam fuga signo, Dominique jussu,
Quo tremit orbis.
Hic senex forma monachus verenda
Astigit nudus tibi, canus ora;
Teque confirmat monitu salubri,
Inde refugit.
Anxia tandem caperis jubente
Matre, percussus retineris arce,
Cœlitus facto tonitru sed exis,
Obice rupto.
Rursus incassum cohibent catenis :
Solveris semper manibus Tonantis,
Et super solis radios canoro
Tolleris ore.
Redditum terris scelerata furtum
Turba te vinctum mare mergit alto
Excipit delphin laqueis refectis
Teque revexit.
Mox salutarem repetens eremum
Erigis cedro crucis alma signa ;
Ducis et fratrem : videt ille miram
Igne columnam.
Angelus transfert radians utrumque ;
Tu tamen constans toleras in antro
Quidquid excelsi monuere sancta
Dogmata Christi.
Hinc rapi vivus toties mereris,
Et modo spectas radios luco
Lucido supplex simulacula divum,
Lampade trina.
Hic Tranum monstrat, tibi mox futurum,
Nuntius cœli, titulum perennem
Usque ad extremum genus hujus orbis
Æde sacra.

A Quot subis pœnas meritis Olympi ?
Immerens ictus quoties tulisti ?
Saucio tandem superi medentur
Numine summo.
Dum parant nautæ tibi machinari
Fluctibus lethum, pia Virgo tutum
Vexit Hydruntum : variasque pellis
Illico pestes.
Ad Tarantinos gradiens, cruentem,
Dive, fudisti graviter repressus :
Inde migrasti celebres Tranenses
Hospite grato.
Kyrie hic tutus miserere clamas,
Teque sectatur puerilis aura
Namque concentum similem rogabas,
Munere pomi.
Pane cum lympha resfcis pusillum
Corpus, indutum tunicam misellam,
Et nudis semper pedibus meabas,
Supplice lingua.
Hinc adhuc spirans, sitiens aquarum
Poculum poscis, bibis; at relictus
Humor est nectar, velut egit olim
Christus Iesus.
Quis tuas plene, Nicolae, laudes ?
Mira quis posset numerare magna ?
Tu crucis signo radimis loquelas,
Dive, sorori.
Quot tua incedunt ope claudicantes,
Quot vident orbi? movet expedite
Ante contractos numerosos artus
Undique supplex.
Dæmones pellis miseris ab alvis,
Compedes multis manicasque solvis,
Naufragas puppes biemen ferentes,
Hostis et arma.
Dive, tranquillum mare siste nautis ;
Dive, pro nostra vigiles salute,
Ut poli æterna requie fruamur,
Sospite cursu.
Sit Deo Patri deus, atque Nato,
Spiritus sanctum veneremur æqua :
Trinus ac unus Deus est ubique
Perpete sæculo. Amen.

C

ANNO DOMINI MCXXV

GALO PARISIENSIS EPISCOPUS

NOTITIA

(Gall. Christ. nov. t, VII, p. 54).

Galo, Walo et Gualo, discipulus et successor D^r cum electus episcopus Belvacensis assensum regis Ivonis Carnot. in abbatis S. Quintini Belvacensis, propter potentem æmuli Stephanii factionem obti-

nere non posset, Romam perrexit, ut suam ordinationem ab adversariis impugnatam summo pontifici probaret. Ratam habuit Paschalii II; at cum penes ipsum non staret Belvacensi cathedrali potiri Galonem, legatum hunc misit in Potonię ad abusus reformandos, ubi duos episcopos depositum Galo. Illius legationis meminerunt Longinus rerum Polunicarum scriptor, Eadmerus in *Vita sancti Anselmi et Baronio* tomo XII Annalium. In Gallias reversus Galo, in locum Fulconis (1), qui vi Idus Aprilis supremum diem obierat, a clero solemniter et rite electus est Parisiensis episcopus, mississe ad eum qui ut hujusmodi Ecclesie, curam non abnueret humiliter peterent: at duo ejus obstant electioni: infensus in eum regis animus, canonumque severitas, qui a sede ad sedem transferri non patiebantur (2). Verum qui adhibito sacramento prohibebat ne Galo Belvacensi potiretur cathedralia, Parisiensem episcopatum gratariter concessit rex Philippus. Et certe hoc jam titulo iv Kaleud. Augusti anni 1105 in conventu Balgenciaci pro reconciliatione ejusdem regis cum aliis episcopis interfuit Galo. Translationi corporis S. Lifardi Miciacensis abbatis et dedicationi Magdunensis ecclesie adfuit mense Octobri. Astitit et synodo Parisiensi, iv Nov. Decemb. anni ejusdem (3), in qua de mandato papa Lambertus episcopus Alrebatenensis Philippum regem ob illicitas nuptias illigatum absolvit. Roman postea repetit, ubi a summo pontifice benignissime exceptus, non solum translationem suam impetravit, sed etiam datis ad clericos Ecclesie Parisiensis litteris vni Idus Aprilis eum commendavit summus pontifex (4), quibus de tanto ipsi concesso pontifice gratulatus, ipsi etiam contra invasores rerum ecclesiasticarum suas delegavit vices. Exstat adhuc cleri Parisiensis ad Paschalem II responsus (5), quo gratias illi ob concessum sibi episcopum Galonem referunt, quem imitari studeant canonici, et cuius documentis ad virtutem et bonos mores informentur. Interim Roma rediens Galo Lugduno transit, ubi vidit sanctum Anselmum Cantuariensem archiepiscopum secum amicitudine vinculo conjunctum, qui inibi tunc exsul degebat, et Eadmerum, cui dedit partem reliquiarum S. Prisca martyris (6), quas olim accepérat a cardinali istius tituli, cum corpus hujus martyris Romae inventum levatamque est post redditum Galonis et legatione Polonica. Denum, cum Galo Parisios adventasset, admissus a clero Parisiensi in cathedralia collocatus est, capitulo ecclesiam Parisi. administrare sub initium anni 1105 quo astitit electioni Radulfi in abbatem Sancti Quintini Belvacensis in festo dedicationis, et confirmavit donatanam a Guidone de Tornaco assensu Gaufridi episcopi monachis Fossentibus ecclesiam Sancti Eligii anno episcopatus primo. In sequenti ecclesiam de Marli ab Herveo de Marliaco ecclesie Columbensi consentiente Gaufrido concessione stabiluit anno 1106, episcopatus secundo (7). Summum pontificem apud Caritatem adiit anno 1107, de Dionysianis monachis conquerustus, cui Sugerius tunc monachus aperta ratione et canonico iudicio satisfecisse se dicit. Hac autem expostulatio intelligitur ex epistola Paschalis summi pontificis ad abbatem S. Dionysii, in qua Galo episcopus bonus et catholicus dicitur, et sacramenta gratis sine pravitate indulgere, interdictumque abbati alios antistites adeundi pro recipiendis sacramentis: exstat epistola in veteri codice Victorino. Juxta summi pontificis mandatum moniales

A ob inverecundam conversationem ab ecclesia sancti Eligii ejecit, quam Theobaldo Fossatensi abbat in cellam duodecim monachorum concessit. Litteras Galonis ea de re datas anno 1107, episcopatus tertio, rex suo diplomate confirmavit: nunc in cœnobio S. Eligii Parisiensis militant religiosissimi clerici S. Pauli, dicti Barnabites. Quatuor altaria eodem anno monachis Sancti Martini de Campis concessit apud Erniuacum, Ermenonvillam, Duingiacum, et Luvriacum (8). Famulos quoque decani et canonicorum Sancte Genovese ipsorum subiecti regimini. Interfuit exsequiis Philippi regis defuncti die mercurii, 24 Julii an. 1108, cum quibusdam prelatis qui cadaver ab ecclesia beatae Mariae Melodunensis ad monasterium Floriacense humandum detulere. Idem postea inaugurationi regis Ludovici Crassi adiut Dominica qua erat secunda dies Augusti, in ecclesia S. Crucis Aurelianensis, et subscriptis chartis ab eodem rege pro Floriacensibus date anno eodem apud Biturigas. Monachis Sancti Martini Alnetum terram largitus est anno 1108, episcopatus quarto. Eodem confirmavit concessam ab Imberto canonice Sancti Germani Antissiodorensis liberam potestatem, ut praebendas S. Opportuna quibus vellet personis idoneis irrequisito conferent episcopo (9). Subscriptis chartæ Ludovici VI, qua laci potestatem servis Ecclesie Parisiensis fereudi testimonium in causis forensibus et civilibus et placitis adversus omnes homines, imo et bellandi licentiam concedit anno 1109. Privilegium hoc confirmavit Paschalis II, datis ad Galonem litteris ix Kalend. Februarii anno 1114 (10). Una cum canonice ivit ad Novientum die 30 Julii, anno 1109, obviam S. cruci, quam Ansellus, clericus quondam Parisiensis, tunc cantor ecclesiae S. Sepulcri ad ecclesiam Parisiensem misit cum litteris, quas habes inter instrumenta. Feria sexta positi in ecclesia S. Clodoaldi, Dominica sequenti allata est crux in majorem basilicam, ubi etiamnum cum honore habetur. Guillelmum S. Germani abbatem benedixit Galo anno 1110. Eodem episcopatus quinto probavit donationem a Burchardo de Montmorenciaco monachis Sancti Florentii Salmuriensi factam. Sigillum apposuit suum diplomati Ludovici regis pro canonice S. Genovefae vni Idus Martii anno 1111, consecrationis regis tertio. Conventui Melodunensi a Ludovico rege coacto adfuisse Galonem anno eodem autumnam Gerardus du Bois (11). Eodem, ni fallor, anno habitum est apud Senonas a Daimberto archiepiscopo concilium adversus investiturae privilegia a Paschali concessum Henrico imperatori; huic autem adiit Galo et subscriptis cum episcopis comprovincialibus litteris ad Joannem Lugdunensem episcopum, qui eos ad concilium Ansuanum anno sequenti celebranduu vocarat, ad quod convenire detrectabant. Circa id tempus cum Ivone Carnotensi Galo a summo pontifice delegatus est in causa Gisleberi canonici Turonensis de praesidio de Sodobrio. Subscriptis legitur diplomiati Ludovici Crassi dato Catalauni pro fundatione cœnobii S. Victoris Parisiensis anno 1113. Defuncto circa id tempus Gaufridi Belvacensi episcopo, Stephanus de Garlanda ad Paschalem scripsit, ut Galo Belvacensi translato, ipse ejus locum sumeret (12): at hac translatio summo renuentem pontificem suum non est effectum sortita. Legimus in bulla ejusdem pontificis in tabulario Montis Cassini Galonem Parisiensis episcopum Beneventi anno 1113, cum Paschali summo pontifice deponentem. Subscriptis

(1) Ivo Carnot. epist. 146.

(2) Idem epist. 144.

(3) Bolland. Junii tom. I, pag. 302. Spicileg. t. III, p. 130. Conc. Hard. tom. VI. col. 1799.

(4) Baluz. Miscell. tom. II, pag. 182.

(5) Spicileg. t. III, pag. 128.

(6) Vit. sancti Anselmi, lib. II.

(7) Probat. Hist. Montmor. pag. 68.

(8) Hist. Sancti Mart. de Campis, pag. 497.

(9) Hist. Paris. t. III, p. 17.

(10) Conc. Hard. tom. VI, col. 1819.

(11) Hist. ecclesie Paris. t. II, pag. 7.

(12) Ivo Carnot. ep. 260.

psit anno 1115 chartæ Mathildis Gauniacensis do-
minas ream se agnoscens injuriarum colonis ec-
clesiæ Parisiensis illatarum. Nomen adhuc ejus
reperitur in synodis concilii Ca:alaunensis litte-
ris de controversia Vestadinos inter et S. Quintini
monachos agitata, datis anno eodem. Non itaque
anno 1114 ut volunt Sammarthani, sed ad summum
1116 mense Februario mortem oppedit Sepultum
ferunt in capella Victoriae S. Dionysii ad lævam.
De eo Necrologium Ecclesiæ Quintinianæ ad vii
Kalendas Martii. *Obiit sancta recordationis dominus*
*Galo secundus abbas hujus Ecclesiæ, postea Parisien-
sis episcopus.*

Quæcavir tuerit existimationis probat singula-
ris quæ inter eum et Anselmum Cantuarensem
Ivonemque Carnotensem intercedebat necessitudo.
Plures inter Iponis epistolas ad Galonem scriptæ
exstant. Hunc Eadmerus libro ii De vita sancti An-
selmi vocat virum bene religiosum et ecclesiastici-
carum consuetudinum institutionibus ab ineunte
estate imbutum. Id quidem probat ejus epistola ad
Lambertum Atrebatensem episcopum (13), qui ad
eum scripserat omnem ecclesiam in fide ac sacra-
mentorum celebratione, et ex orthodoxorum Pa-
trum institutione horas canonicas frequentando,
sanctæ Romanae catholice et apostolice concordare
debere Ecclesiæ: quapropter Galo illum erudit de
ritibus Romanis in vivio officio persolvendo, quos
ipse Roma degens didicerat. Commodum videtur
hic inserere epitaphium, quod Hildebertus Turo-
nensis archiepiscopus Galoni cecinit nomine
alterius Galonis forte nepotis successori inscrip-
tum (14):

*Te, pater et pastor, vult sanum natus ovisque
Vota, pater, nati suscipe, pastor, ovis.*

(13) Baluz. Miscell. tom. V, pag. 360.

A *Et mihi sisque pater, ex quo bonus, ino bonorum
Optimus ille pater desitit esse pater.
Ille pater mihi quis de te dixisse recordor,
Gualo, valent alii, prævalet hic alius.
Hunc tibi trado patrem, cuius communico rebus,
Qui gravis hoc uno sum, quia parco suis.
Romam vado, vale : Romam se fixit ilurum,
Sed me ius potuit dicere : Vado mori.
Mors male blanda viro, minuensque quiete laborem,
Abrupt lucem nocte, viamque mora.
Nolo virum, dixit, gelidas sudare per Alpes ;
Sed stet, sed maneat, sed moriatur, ait.
Vos fidei, vas justisæ, vas simplicitatis
Occidit : illa suo vase cadente cadunt.
Sed te iustisæ vas supposuisse cadenti
Audio ; quod si sit nemo, sitque tamen.*

B Quod autem a Ciaconio, Francisco Quercetano et
in Necrologio Sancti Victoris Parisiensis cardinalis
a Paschali II creatus dicatur Galo, erratum est.
Galo enim Parisiensis episcopus aliis est a Gallone
clericis diaconi tit. S. Marie in Porticu, quem
Innocentius III in Gallias misit, anno 1208, ad visitandas
ecclesias et adversus Albigenenses, ut Rigor-
dus, Spondanus, et alii scripsere auctores, cuius
statuta synodalia exstant ab eo promulgata tomo VII
Bibliothecæ sanctorum Patrum, et perperam tri-
buntur Galoni Parisiensi; cum aliquibus constituti-
tionibus, quæ leguntur tomo XXVI Conciliorum
typographie regiae. Hanc jam observavit hallucina-
tionem Gabriel Cossart S. J. in notis ad constitutionem
Galloni cardinalis tomo XI Concil., part. 1.,
col. 35.

(14) Hildeberti Opera, pag. 1325.

GALONIS EPISTOLA AD LAMBERTUM

ATREBATENSEM EPISCOPUM.

(Est centesima vicesima nona inter epistolas Lamberti et aliorum ad ipsum. — Vide Patrologiæ t. CLXII,
col. 694.)

GALONIS DIPLOMA

Quo ejectis monialibus ecclesiam S. Eligii monachis Fossatensis concedit.

(Anno 1107.)

Gall. Christ. VII, instrum., 42.

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis.

Ratio quidem, et sanctarum Scripturarum monet
auctoritas, ut qui pastoraliter Ecclesiæ præsident,
vigilanti cura, pastorali sollicitudine [subditorum]
vitam inquirant et inspiciant, ut in ecclesiis sibi
commisssis, si inhonestas et incorrigibilis viderint
personas, aut ad statum religionis studeant revocare,
aut alias omnino personas commutare, ne male vi-
ventium exemplo bene viventes corrumpantur, et
pastores, si dissimulaverint aut tacuerint, ex con-
sensu taciturnitatib[us] in perpetuum condemnentur.
Omnibus igitur notum fieri volumus monasterium
S. Eligii Parisiensis, ordini quidem monacharum
antiquitus fuisse deputatum, sed tandem diabolico
instinctu, fragilis ille sexus ad tantam turpitudinis
prolapsus est miseriam, ut publice sœularitati im-

C pudenter adhaerens, voto castitatis rupto, proposito
religionis penitus abjecto, templum Dei speluncam
fornicationis effecerit, et vocem nostræ admonitionis
nullatenus audierit. Ego igitur Galo Dei gratia
Parisiorum episcopus, et Guillelmus archidiaconus,
tantum scandalum, tantam pestem minime ferentes,
ex præcepto quidem domini papæ Paschalis, ex
consilio regis nostri Philippi et filii sui Ludovici,
hortatu etiam canonorum nostrorum, infames et
incorrigibilis personas pro turpitudine vita præ-
dicto monasterio eliminavimus, et omnino alienavimus,
et altiori religionis ordine, cum Dei auxilio
sanctum locum decoravimus. Noverint igitur omnes
tam posteri quam presentes, quia monasterium S.
Eligii cum omnibus ad illud pertinentibus, ecclesiæ
B. Petri Fossatensis, salve quidem jure Parisiensis

ecclesiæ, perpetuo habendum concedimus. Ita scili- A semper comitari. Illud etiam præterire noluimus, cet ut abbas Fossatensis prædictum monasterium tanquam cellam suam possideat, et in monachos illic Deo militantes, plenam ac perfectam abbatis potestatem exerceat; institutum est ut duodecim ad minus monachi cum suo priore ad serviendum Deo illic apponantur, qui juxta Regulam S. Benedicti ad ordinem tenendum sufficere videantur. Sciendum vero est, quia illam eamdem potestatem quam prædecessores nostri in monasterium S. Eligii, et in abbatissam illius loci antiquitus habebant, nos in abbatem Fossatensem ex integro habemus, et in perpetuum retinemus, quantum scilicet ad cenobium S. Eligii, et ad res illius monasterii pertinere videntur. Sed ut totius altercationis molestia in posterum excludatur, quid potestatis episcopus, quid juris aut consuetudinis canonici Sanctæ Mariæ, tam in abbatissam, quam in monasterium illud prius possiderint, et modo possideant, evidenter et aperte distinximus. Sciendum igitur est, quod quotiens Parisiensis episcopus abbatissam ad justitiam vocavit, illa procul dubio omnem executura justitiam ante episcopum se presentavit: si autem vel servus, vel ancilla, vel hospes illius monasterii, contra personam episcopi aut contra proprias res illius, aliquid forefecisset, abbatissa, auditæ prius episcopi mandato, in presencia episcopi, illos ad justitiam faciendam adduxisset, et post justitiam episcopi, abbatissa suos districtus accepisset si voluisse; quod si abbatissa servos vel ancillas illius monasterii liberata donare, aut terram alienare, aut manufirmam facere voluisse, nullam potestatem, nullam id faciendi licentiam habuisse absque assensu episcopi, et absque carta sigillo ejus et cancellario firmata. Hanc ergo potestatem in abbatissam et in monasterium S. Eligii antecessores nostri habuisse dignoscuntur, et nos quoque in abbatem Fossatensis Ecclesiæ, eamdem potestatis dignitatem, ut superius determinatum est, obtinemus. Nihil scilicet nostri juris relinquentes vel relaxantes, sed tantummodo abbatiam in cellam commutantes: canonicos vero B. Mariæ prædictum monasterium S. Eligii per singulos annos duos pastus ex consuetudine debita persolvit, unum scilicet in festivitate S. Pauli, alterum in festivitate S. Eligii; ita scilicet quod uteque pastus in refectorio canonorum recipitur. Consuetudo etiam est ut conventus præfati monasterii, unam cum canonicis B. Mariæ processionem faciant, et in diebus rogationum, et in die Ascensionis, et in funeribus canonorum, alias etiam processiones, aut pro aeris serenitate, aut pro aliqua tempestate, sive necessitate, si canonici facere disponuerint, necesse est prædictum conventum canonorum instituta sequi, eosque si mandaverint, in iis processionibus

B

profiteatur monasterium S. Eligii ex dono episcopi, ex beneficio Paris. ecclesiæ se habere et possidere. Volumus etiam illud determinare, quia homines predicti monasterii in exercitu regis inconsulto episcopo nullatenus debent ire, sed abbas aut prior ex consilio et mandato episcopi illos debent monere et in exercitu mittere. Diffinitum est etiam quatenus in festivitate sancti Eligii canonici sanctæ Mariæ dextrum chorum, monachi vero sinistrum teneant, ita scilicet ut cum canonico illo qui chorum tenerit, aut prior, aut cantor mox achorum ad chorum tenendum recipiatur, et nulla alia persona ad id faciendum admittatur. Missam vero aut abbas aut prior cantabit, si neuter interfuerit, aliquis de clero nostro illam celebabit. Sciendum vero est, quod illo die prædictus pastus redditur, scilicet ex sex porcis vivis et sanæ carnis, ex duobus modiis vini et dimidio sextario, et ex duabus sextariis et dimidio frumenti bene vanati. Pastus vero qui redditur in festo S. Pauli, de octo constat arietibus, et duobus modiis vini ad mensuram nostri claustrum, et ex tribus sextariis frumenti bene vanati, et ex sex denariis et obolo. Ut autem hæ concessio et institutio in concusa permaneat, præsentem cartam fieri præcipimus, et in signum perfectæ firmitatis sigillo nostro illa signavimus, et manibus canonorum nostrorum firmandam tradidimus. Sig. Galonis episcopi, S. Berneri decani, S. Adæ praecantoris, S. Guillelmi archidiac. S. Stephani archidiac. S. Rainaldi archidiac. S. Rogeri presbyteri, S. Landoni presbyteri, S. Durandi presbyteri, S. Anscheri levitæ, S. Joannis levitæ, S. Guineranni levitæ, S. Thebaldi subdiaconi, S. Guillelmi subdiaconi, S. Guilberti subdiaconi.

D

Actum publice in capitulo Sanctæ Mariæ, anno Incarnationis Dominicæ 1107, indictione xv, epacta xxv, concurrente i. Philippo rege regnante anno xliiij, anno episcopatus Galonis iii.

Gilbertus cancellarius scripsit.

APPENDIX AD GALONEM.

ANSELLI CANTORIS S. SEPULCRI

EPISTOLA

AD ECCLESIAM PARISIENSEM.

Portionem ligni S. Crucis mittit.

(Anno 1108).

(*Gall. Christ. nov. VII, instrum., 44.*)

I.

GALONI Dei gratia Parisiorum episcopo, et STEPHANO archidiacono, cuius laudis et potestatis magnitudo per multa terrarum loca etiam apud nos celebris habetur, et B. decano, et R. archidiacono, et N. praecentori, omniq[ue] conventu sancta Mariae Parisiensis, ANSELLUS gloriosissimi Sepulcri cantor et presbyter, licet indignus, subjectionem, reverentiam, et amorem, et sic in hoc saeculo vivere ut per orationes vestras in futuro vobiscum merear sine fine gaudere.

Cum ab ecclesia vestra, et a vobis, in qua, et cum quibus nutritus et eruditus fui, jam per vinti quatuor annos remotus sim corpore, tamen animo fervens in amore vestro, et Ecclesie vestre vobiscum cohabo mente. Namque cum his qui per singulos annos a vobis ad nos venerunt, qui vos neverunt, et a vobis noti fuerunt, semper fuit mihi sermo, et est sedula inquisitionis de statu Ecclesie vestre, et de vobis quid agatis, et quomodo vos habebatis, de vobis præcipue quos vidi, et quos cognovi, et quandiu vixcro, licet absens, semper amabo, sœpe quoque per somnia, in solemnitatibus et processionibus, nec non et ferialibus matutinis et officiis vestris videor intercessse, et vobiscum psallere. Hac ergo dilectione pro vobis sollicitus dominum venerabilem patriarcham, et canonicos nostros rogavi, ut orationibus et beneficiis nostræ congregationis fratres in particeps jungeremini: cui petitioni concedentes itidem a vobis rogant, et requirunt. Preterea, de donis quæ dedit mibi Deus ad honorem et gloriam, et sublimationem ecclesie vestre, et vestri, vestræ civitatis; donum maximum, et incomparabile, videlicet crucem unam de ligno sanctæ crucis per Anselmum fidèlem vestrum vobis devotus transmisi, a quo et litteras vestras nobis missas accepi. Sicut a Græcorum et Syriacorum scripturis didicimus, patibulum crucis Christi, de quatuor lignis fuit, unum in quo Pilatus titulum scri-

A psit, aliud in quo brachia ejus extenta, et palmæ affixa fuerunt, tertium in quo corpus ejus appensum est, quartum in quo crux affixa fuit, quod etiam aspersione sanguinis lateris, et pedum intinctum, et sanctificatum est; et crux ista, quam vobis misi, de duabus est lignis, quia crux inserta est cruci. Inserta est de eo in quo pependit, in qua inseritur de suppedaneo in quo crux affixa fuit, utrumque dignum, utrumque sanctum. Porro David rex Georgianorum, qui cum suis prædecessoribus portas Caspias tenuit et custodivit, ubi sunt inclusi Gog et Magog, quod et filius ejus adhuc facit, cuius terra et regnum contra Medos et Persas est nobis quasi antemulare; hanc vere crucem, quandiu vixit, in summa veneratione et dilectione habuit, quo defuncto, et filio in regno promoto, uxor ejus venerabilis plus sanctitate quam generis nobilitate caput totundit, habitumque religionis suscepit, et assumpta cruce ista multo auro Hierusalem cum paucis non redditura, sed ut ibi in quieto silentio et oratione vitam finiret, advenit, et de auro quod attulerat, congregationibus sanctæ civitatis partes distribuit, pauperibusque et peregrinis eleemosynas erogavit, postea sub manu domini Gibbelini patriarchæ congregationem sanctimonialium Georgianarum, quæ est in Hierusalem, instituit. Nec multo post rogatu suorum, et patriarchæ, regimen congregationis suscepit; denique distributis et erogatis, et in necessitatibus commissæ congregationis, omnibus quæ attulerat, expensis, cum inedia regionem nostram oppressisset, ipsa cum subditis cepit egere, cumque jam multa dono, multa mutuo recepisset, quod nullo modo pro necessitatibus sui corporis faceret, pro necessitatibus congregationis sibi commissæ, pio affectu facere compulsa est. Itaque istud lignum nulli pretio comparandum bac ratione pretio est comparatum, ecce illud vobis misi, precor habetote illud honorifice sicut debetis. Verumtamen, ut memoriale sit posteris, et successoribus nostris, unde

et quomodo illud habuitis, scribile in libris vestris : A absconderunt; quocirca multos ex eis occiderunt. Ansellus clericus noster hanc crucem de ligno sanctæ crucis Ecclesie nostræ, et nobis, de Hierusalem transmisit. Postulo igitur a vobis ut me diligenter vos diligatis, et post mortem meam in orationibus vestris moi memoriam habeatis. Quid vero tanti thesauri latori contigerit, utrumque ad vos prospere pervenerit, per litteras vestras mihi notum faciat.

II.

Quæsistis qua ratione, qua necessitate portio ista de dominica cruce assumpta fuerit; ego quid inde in litteris et relatione seniorum Surianorum audiui, et didici vobis manifestabo. Legitur in Evangelio, *multa quidem, et alia signa fecit Jesus in conspectum discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc*, et vos multa legistis, sed non omnia: multa enim habent Graeci, quæ non habent Latini: legistis tamen quod sancta Helena crucem dominicam per medium securi fecit, et crucem Constantinopolim ad filium detulit, crucemque Hierosolymis reliquit; relictam Chosdroe vastata Hierusalem rapuit, et in Persidem detulit, quam imperfecto Chosdroe Heraclius imperator Hierosolymam retulit, et in Calvarie loco ut a populo christiano veneraretur, repositum. Post mortem vero Heraclii populus infidelium adeo christianos oppressit, ut nomen Christi conarentur extingue, et memoriam crucis, et sepulcri delere. Itaque congerie lignorum supposita partem sepulcri combusserunt, et crucem similiter comburere voluerunt; sed christiani eam

C Valete.

B habuit unam, quam modo, Deo gratias, vos habetis. Nunc vero ad supplendum gaudium vestrum, et ad gloriam et honorem ecclesie vestre, et regie dignatie et civitatis vestre, et vestrum donum maximum, et thesaurum incomparabilem, nec inferiorum priore, videlicet crucem unam de lapide dominici sepulcri per Bernardum Sanctæ Genovæ presentem; testimonio vestro virum honestum, vobis devotus transmisi, quam obnoxie imploro, ut honorifice, sicut dignum est habeatis. Postulo igitur a vobis ut post mortem meam in orationibus vestris mei memoriam habeatis. Quid vero tanti thesauri latori contigerit, utrum prospere ad vos pervenerit, per litteras mihi vestras notum faciat.

ANNO DOMINI MCXV

S. GODEFRIDUS

AMBIANENSIS EPISCOPUS

NOTITIA HISTORICA IN S. GODEFRIDUM

(Gall. Christ. nov., t. X, col. 1168)

Duo saeculi duodecimi auctores contraria de sancto Godefrido scripsere, Guibertus ejusdem proximus in abbatis Novigentis successor(1), et Nicolaus, Sancti Crispini Suessionensis monachus; ille vir gravis et maturæ aetatis, hic adolescens, qui vix puberlati annos excesserat cum ad scribendam sancti Vitam se accinxit; alter coetaneus, suppar alter: insignis doctrina ac dignitate primus, secundus simplex cenobita et notus solummodo ex Vita S. Codefridi Ambianensis episcopi, quam ex rela-

tione quorundam contextit. Hic perpetuis Godefridum extollit laudibus, paulo iniquior in sanctum antistitem aliquibus visus ille, et in ejus causa non nihil suspectus; sancti tamen viri virtutes et recta facta dilaudat, ob idque majoris adhuc ponderis esse debet ejus testimonium: sed utrumque discutiamus. Ambianensis sedes aliquandiu, per biennium scilicet, vacaverat, cum præmissis jejuniis ac precibus de eligendo successore actum est. Electus est autem, Nicolao teste, Godefridus Novigentus in

(1) Vide Patrologia t. CLVI, coll. 898, 1126.

pago Laudunensi abbas, sive, ut placet Guiberto, archidiaconus quidam Ambianensis, cuius in concilio Trecensi procuratorem egit Godefridus. Hujus electio Philippo regi probata, ut vult Nicolaus, confirmata est in concilio Trecis habitu mense Aprili 1104. Huic certe, sive abbas Novigenti, seu electus Ambianensis, aut archidiaconi procurator, adhuc Godefridus, unde visis et auditis de electione Ambianorum legatis, fugam meditans, a Richardo cardinale et episcopis interceptus est; et ab omnibus Ambianorum episcopos proclamatus. Remis consecratus a Manasse metropolitano, astantibus Lamberto Atrebatensi et Joanne Morinensi episcopis qui ejus latus stiparunt, tum Ambianos veniens nudis pedibus ecclesiam sancti Firmini martyris est ingressus. Primo episcopatus anno iv Kal. Martii 1104 [1105] monachis Lebunensibus confirmavit donata a Roberto Juniore comite Flandriæ, etc., et biduo post pridie Kalendas Martii concessit monachis Sancti Martini a Campis ecclesiam de Linigeio. Anno eodem ecclesiam sancti Renigii in boscolargitus est monasterio Sancti Fusciani, cuius foundationem seu restorationem confirmavit in synodo clericorum suorum Ambiani anno 1105. Insequenti prioratum Sancti Petri apud Abbativillam confirmavit, et donato altari de Condeto a Manasse archiepiscopo Remigianis monachis subscripsit Remis, ubi tunc versabatur de monachis Sancti Walarici conuesturis, si sincera sit Walaricianæ controversiæ narratio, quam postea expandemus, atque statim in Italiam profectus ad summum pontificem, inde redux ecclesiam Aroasiensem cum Joanne Tarvanensi, rogatus a Lamberto Atrebatensi, solemnem ritu consecravit ix Kal. Octobr. 1106. Concilio Trecensi, cui ipse pontifex Paschalii II præter, mense Maio 1107 interfuit, ibique confirmari curavit ecclesiam S. Remigii sancto Fusciano a se prius donatam. Anno eodem cum corpus Firmini martyris, verba sunt Guiberti, ut putabat, quatenus de theca in thecam effret, nullum inibi pitacium, ne unius quidem litteræ testimonium quis ibidem jaceret inventus, ab Atrebantensi et ipso Ambianensi episcopis audiri quod resero. Qua de re urbis episcopus plumbeæ luminæ mox inscripsit, quod illic conderetur Firminus martyr Ambianorum episcopus. Nec mora in monasterio Sancti Dionysii idem actilitatur. Parata ab abbe ornatori capsa dum inde extollitur, dum cum membris caput evolvitur, membranula in martyris naribus reperitur, in qua quod esset Firminus Ambianensis martyr ex promittit. Haec quidem Guibertus, quæ optime convenientum cum temporibus jam a nobis assignatis inventionis sancti Firmini martyris et episcopatus Sancti Salvii, necnon donationis reliquiarum sancti Firmini a Dagoberti I regemonasterio Sancti Dionysii factæ, quam e veteri codice ms. bibliotheca sancti Victoris Parisiensis edidit Lucas Acherius in notis ad Guibertum pag. 567. Illic obiter observan-

A dum urbem totam Ambianum pene incendio consumptam fuisse die 16. Octobr. 1107. Anno 1108 mense Maio datis apud Sanctum Quintinum de Monte, ubi versabatur Godefridus, ad Baldericum Noviomensem episcopum litteræ eum rogat ut quemadmodum Cameracensis et Atrobatenis ecclesiæ rurum chronica scripserat, ita etiam res in Ambianensi diœcesi gestas litteris mandaret, ne per antiquæ ecclesiæ fundationes, et jam injuria hominum diruta pleraque claustra oblivioni perpetuae tradarentur. Ex quibus litteris satis compertum est, inquit Sammarthani, dignam esse rem episcopali sollicitudine ecclesiæ origines et monumenta perquirere, et iis quasi vitam restituere quos et mortis ac temporum calamitas oblivioni damnarat.

B Anno eodem Godefridus accersitur a Iamiliari suo Balderico episcopo Noviomensi, cum Odo Hamensis castri dominus ei concessit dominium ecclesiæ Hamensis, et de Godefredi assensu intromissi canonici regulares. Anno adhuc 1108 monasterio Sancti Arnulfi Crispeiensis altaria quædam contulit instrumento in ecclesia Ambianensi dato die 8 Novembris. Confirmavit anno 1109 concordiam qua capitulum Ambianense cedit monachis de Lehuno ecclesiam de Fortincourt pro quinque modiis frumenti anni redditus. Eodem anno ad limina sanctorum Apostolorum profectus, Papia in Italia in somnis cognovit sancti Hugonis abbatis Cluniaciæ ex hac vita discessum, qui Cluniaci contigit in Kal. Maii, ut narrat alter Hugo sancti abbatis Vita scriptor, cuius est epistola ad Godefridum de donato a Roriconet et matre suasaneto Luciano Bellovacensi alodio Grandis-villaris (2). Hoc autem in itinere Godefridus a Paschali II regiegit exceptus, bullam ab eo pro canonici regularibus, quos in ecclesia Sancti Martini de Gemellis instituerat, obtinuit v Idus Maii: sancti Nicolai sepulcrum apud Barium invisit, et annulum sancti Honorati episcopi, quem Gervinus ejus successor vendiderat, redemit, et Ambianos revexit. Ad illud autem iter revocari nequit Walaricianæ causa quæ coram Manasse archiepiscopo defuncto anno 1106 prius agitata fuerat. Anno 1110 invitatus Godefridus ab Anscherio Centulensi abbatte, ut sancti Angilberti miraculorum testis esset, primo Ingutio nem sacerdotem præmisit, tum ipse adfuit. Anno 1111, episcopatus viii, Lebunensibus monachis confirmavit ecclesiam de Merincurte et medietatem altaris de Herboneriis. Corpus sancti Salvii apud Monstrolum et veteri in novam capsam transluit anno eodem die 11 Junii. Ludovicus regis iii. An. 1112 non solum adfuit concilio Viennensi, sed etiam præfuit pro Guidone archiepiscopo Viennensi sedis apostolicæ legato, qui impeditioris erat lingue, ex Nicolao. Reperitur anno eodem in instrumento compositionis Adelæ Veromanduorum comitissæ advocatæ villæ Fiscampi cum Nicolao abbate Corbeiæ. Monachis Majoris Monasterii confirmavit anno

(2) Annal. Bened. tom. V, pag. 676.

1113, episcopatus x, cellam Sancti Dionysii ab Inguito sacerdote olim aedificatam et eis donatam, ea lege ut quotannis Drogenis episcopi Tarvanensis anniversarium celebrarent. In pratosuburbano tunc posita haec cella, nunc intra muros includitor patribus societatis Jesu tradita. Subscriptis anno eodem Godefridus chartæ fundationis S. Victoris Parisiensis. Anno 1114, xv Kal. Maii, monachis Leuhunensibus in synodo confirmavit altaria de Herboneriis et de Hango esto prius eis donata ab Otgero Ambianensis ecclesie preposito, qui ibidem monachum induerat. Eodem anno, die iv Nonas Julii, confirmavit ea quæ a Gervino decessore facta fuerant in gratiam monachorum Majoris Monasterii, qui in cella de Bodinicure in Pontio ejus diœcesis degebant. Concilio Remensi habitu iv Nonas Septembri adfuit, sicut dedicationi ecclesie Lauduniensis, peracte viii Id. mensis ejusdem. Post duos menses declinans turbas in urbe sua ob institutam a civibus communiam motas ab Ingelranno de Bova comite Ambianensi et aliis, assumpto secum quodam Novigenti monacho inconsultis omnibus episcopatum abdicavit (3), remissisque archiepiscopo Remensi annulo et sandaliis, Cluniacum profectus est, ubi ex pontifice, inquit Guibertus, altare consecravit. Inde in maiorem Carthusiam perrexit, ubi extra conventum in cellula mansit a sacris feriis sancti Nicolai mense Decembri usque ad Quadragesimæ initium, quo revocatus a synodis Bellovacensi et Suessionensi, jussis obtemperans Remensi se sistit, ubi a Conone legato et Radulfo archiepiscopo dure increpatus quod temere sedem reliquisset, jussus est ad suam reverti Ecclesiam, in qua Cinerum die adversus consuetudinem vescendi carnibus in Quadragesima vehementer insurrexit et abolere studuit, et in cena Domini intemperantes a sacra mensa die sancto Paschæ removit, et ad diem sequentem distulit. Secessum pariter et reditum Godefridi paulo aliter narrat Guibertus, pag. 516, qui addit Godefridum Dominicam Palmarum e Carthusia reversum cum regetur rim seditionorum impetiisse, qua occasione rex ipse jaculo in pectore sauciatus sit. Eodem anno Godefridus ratam habuit restitutionem quorundam al-

A tarium factam Ecclesiæ Compendiensiæ Kalendas Julii anno 1115, episcopatus xii, et subscriptis syndicis concilii Catalaunensis in octavis Apostolorum litteris in controversia Vedastinos inter et Sancti Quintini de Monte monachos. Denique anno 1115 desinente cum Remos peteret cum Radulfo archiepiscopo de quibusdam negotiis acturus, in itinere defunctus est 8 Novembris, et alia sua anno 50, atque in capitulo monasterii Sancti Crispini majoris prope Suessiones sepultus est. Quædam de sancto Godefrido carmina scriptis Bernardus, decanus Suessionensis, et breve ejus epitaphium compo-
B sit Joslenus ex Bituricensi archidiacono celeberrimoque Parisiensi magistro Suessionum episcopus, a quo sancti Godefridi corpus anno 1138 e capitulo in ecclesiam Sancti Crispini translatum est, et ante summum altare sub testudine honorifice reconditum, sed diligenter a nostris perquisitum reperiri non potuit. Josleni versus hi sunt:

*Gloria pontificum, cleri decus ac monachorum
Forma, gregis dux, exemplar morum, Godefridus
Hic jacet, astræ petens octava luce Novembris.*

Sancti Godefridi festum in monasterio Sancti Crispini et in Ambianensi Ecclesia colitur eadem die. Sanctitate inclitus in Vita sancti Hugonis Cluniacensis abbatis, et in epistola Hugonis item monachi ad Pontium abbatem predicitur, decus pontificum, doctrina præclarus, sanctitate perspicuus. Sancti Godefridi Vitam duobus libris scripsit Nicolaus, monachus sancti Crispini, quam Rothado Suessionensi decano dicavit. Hanc contraxit Surius pro more suo, sicutque Nicolai exemplar periiit, cuius nihil extat præter compendium inventum in veteri codice Rubbevallis prope Bruxellas, in quo nonnulla desiderantur capita, que in priori difficultatem movent. Magnum sane apparuit ejus pietatis exemplum et venerationis quo eum populi vivum colebant, cum in natali Domini sacris operatus, oblationes eorum noluit accipere qui muliocularum more promissos capillos gestabant; nam illi, ne pontificis gratia et benedictione privarentur, statim arreptis cultellis capillitum sibi amputarunt.

SANCTI GODEFRIDI AMBIANENSIS EPISCOPI EPISTOLÆ ET DIPLOMATA.

I.

Epistola Godefridi, episcopi Ambianensis, ad omnes fideles. — Confirmat que Leuhensi monasterio donata sunt a comite Flandrie Roberlo juniore et a Roberto Parionensi.

(Anno 1104.)

[Dom d'ACHERY, *Spicil. t. VIII, p. 163.*]

GODEFRIDUS, gratia Dei Ambianensis episcopus,

(3) His pressus malis Ivonem Carnotensem episcopum Bellovacum convenerat, a quo epistolam 255 ad regem Ludovicum obtinuit.

omnibus in Christo creditibus, et sacro fonte baptismatis renatis, salutem et sanitatem.

Adierunt nos dilectissimi fratres nostri Leunensis Ecclesiæ monachi, deferentes secum chartas sigillatas a Roberlo Flandrense comite juniore, et ab uxore sua Clementia, et filio eorum Balduino, et a Paronensi Roberto, fratre comitis nostri Ingelranni, et a

conjuge ejus Adelide, quibus inscriptum erat quod A prædictæ personæ omne alodium de Harbonières, et omnia ad illud pertinentia præter altare, monasterio sanctorum apostolorum Petri et Pauli, in quo fratres jam dicti Domino scriebant, hilari devotione tribuerant, quatenus suis et antecessorum suorum animabus id fieret ad retributionis præmium quod temporalibus necessitatibus suis subtrahentes, pauperibus Christi conferebant in victimum, quibus allatis atque perfectis, oraverunt nos fratres illi ut quia predictum alodium in episcopio nostro erat, quod factum fuerat charta nostra testificaremur et confirmaremus; quam petitionem libenter suscipientes, precibus eorum satisfaciendo sic factum fuisse testificamur, et quantum ad nos pertinet concedendo firmamus, incrementum non detrimentum rebus eorum maxime cupientes.

Hujus doni testes scriptos in prædictis chartis reperimus. In charta Flandrensi :

Abbatem Molismensem :

Robertum de Betunia.

Onulfum senescalcum.

Baldricum de Colham.

Amolricum de Neura.

Ostonem Bostelarium.

Guillelmum castellanum de S. Aldomaro.

Hacetum Brugensem.

Balduinum camerarium.

Sigerium de Lilerio.

Thebaldum de Hipra.

In charta Paronensi erant.

Mainerus de Parona.

Odo filius Ingranni.

Petrus filius Hilisindis.

Acardus filius Gerardii.

Gerardus Frötetus.

Geraldus de Capi.

Gonzo et Rabellus.

Drogo.

Lupus.

Waldricus de Wermendeisviler.

Sibodus filius Rogeri.

Rainerus de Lehuno.

Herbetus major de Herbonières.

Herbertus avunculus ejus.

Walbertus et Gilbertus.

Si qui hoc violaverint, ut sacrilegi episcopali judicio condemnati a corpore Christi, quod est Ecclesia, separabuntur.

Data Ambianis iv Kal. Martii, anno primo Godefridi episcopi.

II.

Prioratus SS. Viti et Modesti de Ligniaco, ad Conchiam fluvium, in agro Atrebatis, concessio a Godefrido Ambianensi episcopo.

(Anno 1104.)

[MARRIER, *Hist. S. Martini de Campis*, p. 349.]

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen.

Frater GAUDEFRIDUS, Dei gratia Ambianensis episcopus, omnibus fide et operibus sanctæ matris Ecclesiæ filii presentibus et futuris, salutis præsentis et pacis continuam prosperitatem, et post transitoria vita excessum, interminabilem jucunditatem.

Orthodoxorum Patrum traditionibus, canonice que institutionibus mihi in episcopali officio agenti injungitur ut ea quæ sunt Ecclesiæ, cui auctore Deo deservio, cum rationabilis sollicitudine dispensentur, et ut quibusque ejus ministris pro suis meritis dividantur, hisque cura solerti distributis, oportet etiam ut provideamus quantum possibile est quæ ad pacem eis existant, authenticis institutis, firmisque privilegiis ea præmuniendo contra mundi turbines ac procellas, quæ ex insidiis perfidiorum emergunt. His itaque officio meo et ordini incumbentibus debitis excitatus cum omni vigilancia procuravi ut quæ meis temporibus divina gratia largiente ex possessionibus Ecclesiæ meæ a viris religiosis recollecta fuerant, et ab injusta laicorum pervasione retracta, ipsis boni testimonii et religiosi prepositi personis, ab Ecclesia nostra nobisque et nostris successoribus jugiter possidenta concederem, et ad repellenda pervasorum jacula, quasi quodam protectionis scuto muroque inexpugnabili, privilegiis confirmarem. Itaque Ecclesia S. Martini confessoris egregii, in suburbio Parisiensi sitæ, loco qui dicitur in Campus, Ecclesiam de Linigœ cum appendiciis ejus perpetualliter possidendam, ego et Ingelrannus noster archidiaconus, et alia Ambianensis Ecclesiæ personæ

C concessimus, ad supplenda necessaria monachorum ibi et in Cluniacensi monasterio Domino militantium. Nihil tamen juris nostri præcæque potestatis nobis et successoribus nostris atque ministris in ea imminuentes. Sed sicut antiquitus propria sedes antecessorum meorum fuerat ad ordinaciones facientes, et ad chrisma, et ad alia quelibet sacramenta ecclesiastica confiencia, ita et modo perenniter monachis id ex debito consentientibus perseveret. Synodalem honorem, et census, et circadas, et alia omnia quæ ab ecclesiis nostri episcopatus canonice exiguntur, non pro re sed pro ecclesia de Vi et de Vilereia, et pro canonice acquirendis persolvet. Concedimus etiam fratribus quicquid in episcopio nostro sibi et Ecclesia Cluniacensi, salvis honestatibus et utilitatibus prædictis ecclesiæ nostræ et ministrorum ejus, indubitanter acquirant. Injustas vero occupationes, et criminalium causarum discussiones cleri et populi canonice constitutionibus monastico ordini interminatas, nostra sub discussione constituentes. Ut autem hæc concessionis confirmatio rata et inviolabilis perseveret, subscriptæ probatio[n]is signo suppleo, ut ad posteritatis testimonium, et ad veritatis indicium privilegii hujus sufficiat testamentum.

Signum Godefridi episcopi.

S. Ingelranni archidiaconi.

S. Fulconis archidiaconi.

S. Rogeri decani.

- S. Otberti præpositi.
 S. Rainerii thesaurarii.
 S. Rogeri cantoris.
 S. Gisliberti sacerdotis.
 S. Clari sacerdotis.
 S. Hugonis sacerdotis.
 S. Radulfi sacerdotis.
 S. Balduini sacerdotis.
 S. Nantaldi diaconi.
 S. Giraldi diaconi.
 S. Willelmi et Tetselini diaconorum.

Signa Warini, Hugonis, Salomonis subdiaconorum.

Actum est in Ecclesia Ambianensi, anno 1104
 Dominicæ Incarnationis, indictione xi, rege Fran-
 corum Philippo, duce exercitus filio suo Ludovico,
 consule Ambianensi Ingelranno; episcopatus Go-
 defridi anno primo felecerit. Amen.

Giraldus Ambianensis ecclesiae subdiaconus vices
 cancellariorum exsequens subscriptis.

Datum Ambianis ii Kal. Martii.

III.

Fundatio Sancti Fusciani de Nemore.

(Anno 1105.)

[Gall. Christ. X, instrum., 299.]

Frater GODEFRIDUS, Dei gratia Ambianensem
 episcopus, omnibus sanctæ matris Ecclesiæ filiis,
 ita per fidem ambulare in hujus convalle plora-
 tionis, ut ad contemplandam Dei speciem con-
 scendere mereamur in montem veræ et sempiter-
 næ exsultationis sanctorum Scripturarum aucto-
 ritate.

Si dicimus, fratres mei, quia ab antiquis tempori-
 bus nonnulli sancti peregrinationis sua exsilium
 cognoscentes, et ad supernæ civitatis felicitatem funda-
 menta totis præcordiis anhelantes, facta suorum et
 sui propria abreptione, fluxum transitorię jucunditatis
 pede rationis calcaverunt, et pauperes paupe-
 rem Christum imitati, ut cum divate Christo divites
 efficerentur, ejus servitutem quæ sola liberos facit,
 seipso devotissime mancipaverunt, ab his salutari
 exemplo ad nostra usque tempora per Dei gratiam
 translato, videmus quosdam monachica contempla-
 tione mundo mori, alios regulari ordine conversari,
 nonnullos vero eremita solitude in Dei opere
 exerceri. Sed quia non omnes capiunt verbum hoc,
 qui tanta perfectione non potest inhærere, non ob
 hoc præcipitur de Dei misericordia desperare, sed
 sancte indigentes solatiando et eorum spiritualibus
 per sua carnalia communicando, ad felicitatem funda-
 menta de quibus loquimur, fixæ spei certitudinem sus-
 pirare. Cum enim ipsa Veritas de multimo anima-
 rum ædificamine loqueretur, et humanos animos
 ad opus misericordiae excitaret et operis fructum
 proponeret, inter alia brevibus verbis magnam sen-
 tientiam protulit, dicens: *Date et dabitur vobis.* Hu-
 jus itaque divinæ exhortationis et promissionis vo-
 cem aure cordis percipiens Ingelrannus comes, cum
 monasterium martyris Christi B. Fusciani primum
 cœpisset ædificare, totum montis ipsius territorium

A venerabili viro Odolrico primo loci illius abbati et
 ædificatori, monachisque magisterium ejus secutu-
 ris devote concessit, quatenus ibi domo Dei con-
 structa, locus antea incultus fieret habitatio ho-
 minum, liber et absolutus ab omni sæculari
 potestate, consuetudine sive exactione. Hoc etiam
 laudavit et evidenter concessit Ingelrannus de
 Mondisderio, ad cujus dominium sub Ingelranno
 comite pars territorii illius iure bæreditario per-
 tinebat. Hujus beneficio addidit Ingelrannus comes
 servos et ancillas in locis suis, et quatuor hospites
 cum dimidio curtillo Amelliaci, dimidiisque vil-
 lam de Sanctis et amplius, æquali libertate et
 absolute donatam in servis et ancillis, in nemo-
 ribus et ruricolis, et usibus qui exiguntur et redi-
 duntur ab ipsis. Concessit etiam ut si quis de
 sibi subjectis ob remedium anime sue domui
 Domini construendæ et adaugendæ aliquod bene-
 ficium de sua facultate vel possessione vellet im-
 pertiri, id libere posset et sine retractatione face-
 ret, presertim cum idem Ingelrannus in his quæ
 ad monasterium pertinerent, vel sibi vel bæredi
 suo jus nullum vel exactionem esset retenturus, so-
 lummudo ad honorem Dei, sibi et bæredi suo pa-
 trocinium reservans monasterii. Hac itaque auditæ
 libertate, Herleboldus de Trucivila in rure suo
 unum hospitem dedit, et ad locum qui dicitur Pule-
 mont, terram arabilem dimidias carrucæ sufficien-
 tem; Petrus de Glissy Gualeedi filius, in villa sua
 hospitem unum, et ad piscariam suam centum an-
 guillas per singulos annos monasterio obtulit, to-
 C tumque Fraisnet quod adjacet Piceio castro, dimi-
 diumque vicariæ ruris illius monachi pretio rede-
 merunt a Drogone de Gissencourt et Gudardo Pi-
 ceensi. Gilo de Golencourt cum habitum monachi
 suscepisset, concessit favente filio suo Sevino, me-
 diam campi partem, totius ruris sui, exceptis nova-
 libus proprie ad dominum villa pertinentibus, et a
 circuitu pontis Pratense solum ex utraque parte
 quod fossatum dividit, cui nomen Rivery, ubi etiam
 facta est inhabitatio ruricolarum proprie ad prædi-
 tam ecclesiam pertinentium. Hugo de villa Domini
 Martini, pro anima fratris sui Guillelmi cum eum
 sepelissent monachi, dedit hospitem unum et ter-
 ram de Alodiis. Hato Botuensis canonicus, in extre-
 mis monachus factus, dedit Botuæ duos hospites et
 alodium quod habebat Costeney, tresque hospites
 cum terra, prato et nemore, Terram adjacentem loco
 qui dicitur Cambagnaldios, quatuor viri æquali por-
 tionem ut tenebant alodium, et tamen inde parvum
 censem, duos scilicet solidos Anschiaro Dernuretel
 persolvebant, ipsam totam sicut alodium posside-
 bant, monachis obtulerunt, scilicet Harricus de
 Saloy concedente Hugone filio suo, Geroldus de
 Bossincourt concedentibus fratribus suis Fulberto,
 Hugone, Fulcone, Radulfus de Salcosis concedente
 Radulpho Richardo nepote ejus, Guido de Fontanis
 concedente Hugone clero fratre ejus; hanc gratui-
 tam elemosynam Anschiarus ut cognovit, prædi-
 cum censem ecclesia ei dimisit. Hibertus de Ju-

mellis in articulo mortis positus,cum se a monachis sepeliri poposcisset,dimidiā villam de Morelli villa cedit, concedente Petro et Anschario fratre ejus filiis Haten, ad quos terrae illius hereditas proxime pertinebat:Herveus Hermenrici filius dedit duos hospites a Desclenviller,ee feodum trium militum Urselli,Goescolini, Gieselini. Adam frater Adolmi monachus factus,quod Ambianis habebat,dedit; duos scilicet semifurnos et octo sextarios tritici per singulos menses ad molendinum comitis ; molendum de Til tenet eadem ecclesia ab Hugone de Saloy et Ingolranno archidiacono et Hugone de Caniet; censum eis inde scilicet persolvens, Hugoni de Saloy tres modios tritici, et in Natali Domini duos rasiales tritici, cum duodecim nummis et duobus domesticis alitibus; Ingolranno archidiacono duos modios tritici, et in Natali Domini duos rasiales tritici, cum sex nummis et duobus domesticis alitibus; Hugoni de Caniet,tantumdem, et eodem tempore. Albertus presbyter de Botua, dedit vineam et tres agros;Hermenricus autem miles,decimam vineam et agrorum ; Amundus de Mondisderio ultra pontem Botuae dedit tres hospites; Castelli dominus tres in eodem, et locum sancti Marcelli cum terra adjacente: Gualbertus de Sessolicio, duos hospites et mansum ecclesiae contiguum; Hilbertus de Dommedardo, hospitem unum in loco qui dicitur Gurgeatum ; Petrus de Glissy duos curticulos dedit, et tres Richardus de Jumellis: Geroldus de Gutincourt,in villa sua hospitem unum; Hersendis de Ameliaco et Drogo filius ejus,hospitem,et de valle Hairardi medium campi partem et terram ad lucrandum; Tainfridus de Espany concessit in rure Caisnetel tertiam partem de tribus hospitibus et de tribus metis arabilis terrae ; Guerus de Piceio pater Stephanus, apud Curcellas feodum unius militis. Matrona quadam filia Dimonis de Cuncty, dedit alodium quod habebat Espany, cui conjuncta est alodialis terra quam possidet Avelina uxor Hilonis de Hisnu, et post mortem suam monachie possidentam, viro annuente, concessit. Convenit etiam inter monachos predictae ecclesiae et quedam Gualdricum de Sanctis post diuturnam item de quadam terra, ut in ipsa terra tres partes de Campiparte monachi obtineant. Gualdricus quartam, terra ipsa inter eos ad arandum, seminandum et metandum communiter data et concessa. Pastore vero ejusdem monasterii decedente, fratres abhabet sibi eligunt, et ei secundum Deum pastorealem baculum conferunt, qui consecrandus episcopo hujus sedis presentatur, et ei subjectus et obediens efficitur. Has igitur possessiones prescripti monasterii ego Godefridus hujus sedis, Deo auctore, episcopus, concedo, presentiumque personarum attestatione, nostrique sigilli impressione confirmo. Si quis vero contra hoc decretum aliquid maligne machinatus fuerit, ut res ecclesiae distractabat, anathema fiat, et nisi digne penituerit, privetur transeuntibus bonis, nec valeat inhærente manusris.

A Ego Godefridus Ambianensis cathedralis episcopus huic privilegio in synodo Ambianensi in ecclesia Sancta Mariae, ac universis concorditer confirmato, primus subscripsi, atque voluntate promptissima consensi.

Sig. † Godefridi episcopi.
S. Fulconis archidiaconi.
S. Ingolranni archidiaconi.
S. Rogeri decani.
S. Oberti praepositi.
S. Rogeri cantoris.
S. Rainieri thesaurarii.
S. Gualteri abbatis Sancti Judoci.
S. Roberti Forestensis monasterii abbatis.
S. Joannis abbatis Sancti Geremari.
S. Wilhelmi abbatis Sanctae Mariæ Brituliensis.
S. Anscheri abbatis Virtuensis ecclesiae.

B Actum est hoc anno Verbi Incarnationis 1105, indictione xiii, presidente in cathedra Romane Ecclesiæ Paschali papa II, et in Remensi Manasse archiepiscopo, et Ambianensi Godefrido episcopo, Francorum rege Philippo, duce exercitus sui filio suo Ludovico, Ambianensi consule Ingolranno feliciter, amen.

Geraudus Ambianensis Ecclesiae subdiaconus vicces cancellarii exsequens, subscripsi.

IV.

Epistola Godefridi Ambianensis ad Baldericum Noviomensem episcopum.

(Anno 1108.)

[*Gall. Christ. X, 301.*]

C Dilecto confratri BALDERICO Noviomensi episcopo, GODEFRIDUS Ambianensis episcopus salutem, in Domino-

Me indignum ad banc pastoris curam evexit Deus, ut quod dignum devotione gregis est, faciam. Cum itaque in hac diœcesi perantiquæ sint ecclesiastica fundationes, et jam incuria hominum diruta pleraque claustra, ut ea oblivioni perpetuae non tradantur, sed piorum locorum recordatio sublevet fidelium animos, ad devotionem propagandi cultus divini, et ut multis intercessoribus Deus super malitia nostra fiat placabilis et misericordiam largiatur, precor oboixe in Domino, ut te labore pio accingens, aut potius in eo labore perseverans, nostra diœcessis et Ecclesie fias exscriptor et scriptor, sicut in ecclesiis Cameracensi et Morinensi fuisti fidelis calamus scribas velociter scribentis. Non abscondas talentum in terra, ac beneficiens noli deficere. Salutat te Petrus archidiaconus, et ego tuus conservus in ovili Christi, in quo vale.

D Scripsi ad S. Quintinum, meas delicias, juxta Peronne villam anno 1108, in Maio.

V.

Godefridus Ambianensis episcopus benefacit ecclesie Crispetiensi.

(Anno 1108.)

[*Gall. Christ. X, 208.*]

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti amen.

Frater GODEFRIDUS gratia Dei Ambianensis episc., A omnibus sanctæ Ecclesie filiis præsentibus et futuris, salutem et bonam pacem.

Dilectis fratribus Cluniacensis monasterii in cœnobio Crespeiacensi ecclesia sancti Arnulfi Domino famulantibus, qui promptum Evangelium perfecte implendo terrenis facultatibus abrenuntiaverant, mundique cupiditates in se sepelierunt, dignum duximus ex Ecclesiae nostræ copiis opitulari, substantiam nostram eis partiendo, et ex consilio clericorum nostrorum in ecclesiam nostram velut filios adoptivos introducendo. Notitia igitur omnium tam præsentium quam futurorum intimamus nunc et in perpetuum nos eis concessisse, et præsenti privilegio confirmasse altare de Garmeni et altare de Villers, et diuinum altaris de villa, excepto jure Monasterieum clericorum, personato scilicet et dominatu sacerdotis et impositione ejusdem.... et exceptis offertorio totius anni, præter Nativitatiset Purificationis sanctæ Mariæ et Paschæ, et solemnitatis offertoria sancti ejusdem loci, quibus æqualiter tam clerici quam monachi participant, et exceptis censibus et dominatu hospitium atrii, nam in decimis cunctis eorumdem hospitiorum æquales participes sunt, et excepta quadam parte terræ dicti altaris in qua quinque minæ annonæ seri possunt, quæ est juris clericorum, excepto quod decima ejusdem terræ inter se ipsi et monaciæ æqualiter dividunt. Hæc autem eis idea nos concessisse sciatur ab omnibus, quatenus hoc dilectionis nostræ beneficio nobis in fraterna conjuncti orationum suarum studiis Deo nos conciliare non desinant, credentes quod communibus orationibus et alternis apud Deum plus adjuvantur quam singularibus et privatis. Synodus antem et circetas, et omnes consuetudines canonicas quas ab antiquo prædicta altaria prædecessoribus nostris persolverunt, nobis atque successoribus nostris, ministrisque corum jure perpetuali cum integritate persolvant.

Sig. Godefridi episcopi.

Signum Fulonis archidiaconi.

Sign. Ingelranni archidiaconi.

Testes Rogerus decanus, Othertus præpositus, Rogerus cantor, Clarus presbyter, Anscherus presbyter, Rodolfus presbyter, Acardus presbyter, Wilhelmus diaconus, Tethelinus diaconus, Adso diaconus, Giraldus subdiaconus, Hugo subdiaconus, D Rohardus subdiaconus.

Actum hoc est anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo octavo, indict. prima die Novembris octava, in ecclesia Ambianensi, Godefrido præsule, archidiaconibus Ingelranno et Fulcone, Ludo- vico regnante, Ingelranno Ambianensi consule feliciter, amen.

Sigillum Godefridi episcopi.

VI.

S. Godefridus Ambianensis episcopus confirmat Majori Monasterio ecclesiam S. Dionysti.

[Anno 1113]

[MABILLON., *Annal. Bened.* V, 692.]

In nomine Patris et Filii, et Spiritus sancti. Amen.

GODEFRIDUS, gratia Dei Ambianensis episcopus, omnibus catholica Ecclesie fratribus et filiis præsentibus et futuris, salutis et pacis interminabilem jucunditatem.

Necessarium ducimus, fratres in Domino dilectissimi, nos qui gratuita Dei benignitate in Ecclesia pastoratis curse officio fungimur, studiosa B sollicitudine, animo quoque indesinenter vigilante, super Dominicæ gregis ovile, quod nobis a Domino creditum est, officiosissime intendere atque pro viribus nobis a Deo Patre collatis speculatoris ipsius actiones imitari, qui super specula jugiter stans die ac nocte, nequaquam dormit, in eternum neque dormiet, populum quem peculiarem sibi ex omnibus elegit, conservando ac protegendo familias Israel. Super muros nempe hujus terrestris Jerusalem, quæ in valle lacrymarum primi parentis culpa posita servit cum filiis suis, custodes constituimur, ejus culturam, regimen, tutelam, jugemque observantiam ordinis nostri ratione profitemur. Proinde omni tempore ab hostili incursu sibi debemus providere, indefessaque vigilantia C præcavere ne repentinis perversorum oppressa injuriis, substantias ad usus sibi necessarias a fidelibus delegatas negligenter nostræ tempore amittat. Conserverunt siquidem ex cupiditatibus hominum perfidorum, rapinas magis quam largitationem, turbæ, et quæ non expedient pacis inquietationes pullulari, damna quoque atque exterminia propagari: quæ omnia, si minus cauta providentia, minime præventa non resecantur, portio ecclesiastica plurimorum utilitibus distincta distrahitur. Ex qua quidem distractione plurima sequuntur, sicut diximus, incommoda, plurima exoriuntur provisoribus dispensatoribus que pericula, memoriaque eorum, qui aut perfectionis voto, aut pro peccato redimento, res suas ecclesie contulerant, apud nos derelinquitur; qui que eas distribuere indigentibus fideliter poterant, officio coronaque fidelium dispensatorum privantur. In facultatibus enim ecclesiasticis existunt pauperum patrimonia, militantibus Christo stipendia debita, peregrinorum et hospitum suscepitacula, basilicarum labentium reparatio, captivorum quoque redemptio, compeditorumque solutio. Quæ omnia si adhibilantur, magna necessitatem patientibus solatia subtrahuntur. Conseguens est itaque, charissimi, ut propter miseriæ inopum devitandam, propter gemutum pauperum supprimendum, propter religionem defendandam, propter nostri loc professionem adimplendam exsurgamus, et adver-

sus nefarios ecclesiasticarum possessionem perva- sores gladium usque ad animam pervenientem exeramus. Erit enim Deo gratum, cunctisque boni amatoribus acceptum, cum nos senserint studiose præcavere, ne Ecclesia defraudetur suo jure. Quare agite fratres, nobiscum in procinctu castrorum Dei hodie convocati, scuto fidei quo possimus omnia tela nequissimi ignea extinguire obar- memur, galeaque salutis protecti, gladio spirituali ac- cingamur, firmique muniminis decretum in per- petuum duraturum concordi conscriptione sanc- tiam possessionibus omnibus monasterium B. mar- tyris Dionysii in prato Ambianensis suburbii ab Ingutione, divini pro se amoris et gratiae pleno sacerdote adificati, et religiosis fratribus Majoris Monasterii ab antecessoribus nostris concessi. Ho- die ergo prædicto monasterio privilegium confir- mantes, excommunicamus, et anathematæ indisso- lubili percutimus illos omnes qui invadere, lacerare, separare, jurique suo assignare præsumserint prædia, possessiones, hospites, pecora, aurum, ar- gentum, gemmas, vel qualibet alia mobilia vel immobilia ad victimum vel ornatum prædicti mona- steri pertinencia, et universaliter cuncta donaria qua devotione fidelium ei jam accesserunt, que- que in futurum adjicienda sunt, altare scilicet quod jam eis accessit, omnesque ejus oblationes, ecclesiæque omnis prædicti martyris, sepulturaque universa, et quæcunque plantaveruot vel adifica- verunt, decima quoque pecorum suorum atque lanæ sub bujus privilegii consignatione quieta existant, libera quoque atque in perpetuum abso- luta ab omni redditu, excepto quod ecclesiæ egre- gii confessoris Nicolai quoque anno in sua solem- nitate persolvent duos cereos duodecim denario- rum, et tantum thuris quod sufficiat in die festi. Fratribus quoque in prædicti confessoris ecclesia degentibus charitatis vinculo sic innectantur, ut in funebris officiis cum candelis clerici cum monachis, monachique cum clericis presenten- tur. Animas fratum defunctorum Deo mutuo com- mendant, trintaque diebus pro invicem missas decantent. Anniversarium quoque domini Drogo- nis Theroanensis episcopi celebrent. Altare quo- que Durtii, et atrium et septem curtilli, et omnes redditus et consuetudines eorum, altare de Sarton et atrium, altare Sancti Gratiani et atrium, tertia pars altaris de Curoellis, tertia pars altaris de Cassaincurte, et appositio sacerdotis, altare de Wulpi et atrium, et dimidia pars alodiorum cam- porum, et memoriae et advocatoria; altare de Se- ptemvilla et atrium, et omnis decima; altare de Cuntai et atrium, altare de Chedrisicco, tertia pars duarum partium altaris de Placi, et tres hospites et dimidiis, et dimidia pars decimæ casæ ecclesiæ Roboredi, et omnis decima casæ ecclesiæ Ulinastri, et unus curtillus et viridiarium; tres campi et tres hospites in Senercure; terra de Magno-campo, dimidium terrarum Alberti, quæ adjacent civitati

Ambianis ex parte prædictæ ecclesiæ, et v solidi decemque capones de hospitibus ejusdem Alberti; quinque solidi et sex denarii et duodecim capones de eleemosyna Wermundi vicedomini; et quaque hebdomada tres bigadæ lignorum de eleemo- syna Haimonis de Chiedriu in nemore Fragileti, et una quadrigata in nemore Douxville de cle- mosyna Ermecinis et Filie ejus Emmelinæ, et in eadem villa duo curtilli; hospites quoque quos in urbe nostra habebat, et extra urbem. Allagisterium quoque secundi molendini. episcopali curia cum istis. Altare quoque Douxville et atrium et dimidia pars decimæ casæ ecclesiæ. Gavulum, quoque ejusdem ville, quæ. juris Ruri- conis episodi successorumque ejus.

Signum Godefridi episcopi.

Signum Fulonis archidiaconi.

S. Ingelranni archidiaconi.

S. Rogeri decani.

S. Warini thesaurarii.

S. Radulfi cancellarii.

S. Radulphi sacerdotis.

S. Willelmi diaconi.

S. Adsonis diaconi.

S. Roberti subdiaconi.

S. Simonis canonici.

S. Balduini canonici.

Signum canonicorum ecclesiæ S. Nicolai: Milo- nis sacerdotis, Walleri diaconi, Rogeri subdiaconi, Roberti et Arnulfi acolythorum.

A + Q

Confirmata est hæc charta anno Verbi incarnati 1113, indictione vii, in capitulo S. Mariæ, anno vi regni Ludovici regis, anno x episcopatus domini Godefridi episcopi feliciter, amen.

VII.

Godefridi episcopi Ambianensis charta, qua rata ha- betur restitutio quorundam allarum, facta ecclesiæ Compendiensi.

(Anno 1115.)

[MABILLON, *De re dipl. p. 617, ex chartario Com- pendiensi.*]

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti, GOEFRINUS Ambianensis Ecclesiæ gratia Dei minister humillimus.

Quia altaria possidentes laicos sanctorum ubique damnant canonum instituta, multosjam Dei misericordia ab hac videmus usurpatione desistere, et ut magis magisque desistere debeat, commisso nobis gregi Dominico sollicitudine prædicare debita non cessamus. Unde parochianorum quidam nostro- rum Elinandus de Monte-Desiderio miles, inspiratione divina compunctus nostraque persuasione commonitus, altaria de Metvillare atque Pronastro, quæ ad animæ suæ periculum diu obtinuerat, cum appendicis eorum sanctæ Compendiensi ecclesiæ, quam specialiter sicut unus de confratribus diligenter tradenda decrevit. Quoniam autem nonnisi per

Viromandorum comitissam, de cuius manu dicta A precibus, sicut et de his fecerant, eadem auctoritate corroboro. Concedit et haec omnia domus Fulc archidiaconus noster, in cuius archidiaconatu dicta consistunt altaria, et quantum in ipso est laudando corroborat. Hanc tamen Ambianensi dignitatem Ecclesiae reservamus, ut pro omnibus praeditis altariis in synodo Ambianensi quilibet Compendiensi ecclesiæ fratrum se præsentet, cæteraque synodalia jura atque episcopalia minime relaxamus. Si quis autem hanc donationis nostræ corroborationem infirmare aut delere presumperit, anathematis gladio in perpetuum ieratur.

B Actum est hoc, confirmatum et recitatum Ambianis, in sede pontificali, in plenaria synodo, anno Incarnationis Dominicæ millesimo centesimo decimo quinto, episcopatus autem nostri anno XII, in dictione octava, XVI Kal. Julii.

Radulfus cancellarius scripsit, subscrispsit atque relegit.

Signum Godefridi episcopi.

Signum Rogeri decani.

S. Simonis præpositi.

S. Fulconis archidiaconi.

S. Ingelrauni archidiaconi.

S. Warini thesaurarii.

TITULI PRIMIGENII

CHARTÆ COMMUNIÆ AMBIANENSIS

Anno 1106 a sancto Godefrido, ut videtur datae.

(Augustin THIERRY, *Essai sur l'histoire du Tiers-Etat.* tom. I.)

1. Unusquisque jurato suo fidem, auxilium conservandumque per omnia juste observabit.

2. Quicunque furtum faciens intra metas communia comprehendetur vel fecisse cognoscetur, præposito nostro tradetur, et quidquid de eo agendum judicio communionis judicabitur, ei siest, reclamanti vero id quod furto sublatum est, si potest inventire, præpositus noster reddet; reliqua in usus nostros converteantur.

3. Nullus aliquem inter communiam ipsam commorantem, vel mercatores ad urbem cum mercibus venientes, infra banleucam civitatis disturbare præsumat. Quod si quis fecerit, faciat communia de eo, ut de communia violatore, si eum comprehendere poterit, vel aliquid de suo, justitiam facere.

4. Si quis de communione aliqui jurato suo res suas abstulerit, a præposito nostro submonitus in præsentia communionis veniet, et quantum scabini inde judicaverint, salvo jure nostro, ibi faciet.

5. Qui autem de communione minime existens,

Calicu res suas abstulerit justitiamque illi infra banleucam se executurum negaverit, postquam hoc hominibus castelli ubi manserit notum fecerit communia, si ipsum vel aliquid ad se pertinens, comprehendere poterit, donec ipse justitiam executus fuerit, præpositus noster, donec nos nostram et communia similiter suam habeat emendationem.

3. Qui pugno aut palma aliquem de communia, præter consuetudinarium conturbatorem vel lecatorum, percusserit, nisi se defendendo duobus vel tribus testibus contra percussum disrationare poterit coram præposito nostro, viginti solidos dabit, quindecim videlicet communia, et quinque justitiae dominorum.

7. Qui autem juratum suum armis vulneraverit, nisi similiter se defendendo legitimo testimonio et assertione sacramenti, se contra vulneratum disrationare poterit pugnum amittet, aut novem libras, seu scilicet firmati urbis et communia, et tres justitiae dominorum, pro redemptione pugni per-

solvet, aut si persolvere non poterit in misericordia communiae, salvo catallo dominorum, pugnum tradet.

9. Qui vero communione minime existens, aliquem de communia percuesserit vel vulneraverit, nisi judicio communiae coram præposito nostro justitiam exequi voluerit, domum illius, si poterit communia prosternet, et capitalia erunt nostra. Et si eum comprehendere poterit, coram præposito..... per maiorem et scabinos de eo justitiam capiet, et castella nostra erunt.

10. Qui juratum suum turpibus et iphonestis convicis lacesserit, et duo vel tres audierint ipsum, per eos statuimus convinci, et quinque solidos, duos scilicet convinciato, et tres communiae dabit.

11. Qui dishonestum aliiquid de communia dixerit in audiencia quorundam, si communiae propagationem fuerit, et se quod illud non dixerit, judicium communiae judicio defendere noluerit, domum illius, si poterit, prosternet communia, ipsunque in communia morari, donec emendaverit, non patientur, et si emendare noluerit, catalla ejus erunt in manu Domini..... et communiae.

14. Qui, clamore facto de adversario suo, per præpositum, et maiorem et judices communiae justitiam prosequi non poterit, si postea adversus eum aliiquid fecerit, illum rationabiliter communia conveniet, ejusque auditio ratione, quid inde postea agendum sit, judicabit.

A 15. Qui a majoribus, et judicibus et decanis, scilicet servientibus communiae, submonitus, justitiam et judicium communiae subterfugerit, domum illius, si poterunt, prosternet, ipsum vero inter eos morari, donec satisfecerit, non permittent, et catalia erunt in misericordia præpositi..... et majoris.

B 16. Qui hostem communiae in domo sua, scienter receperit, eique vendendo, et emendo, et edendo, et bibendo, vel aliquod solatium impendendo communicaverit, aut consilium aut auxilium adversus communiam dederit, reus communiae efficietur, et, nisi judicio communiae cito satisfecerit, domum illius, si poterit, communia prosternet, et catalla..... erunt

C 20. Qui judices communiae de falsitate judicis comprobare voluerit, nisi, ut justum est, comprobare potuerit, in misericordia..... est et majoris et scabinorum, de omni eo quod habet

44. Si conventio aliqua facta fuerit ante duos vel plures scabinos, de conventione illa amplius non surget campus vel duellum, si scabini qui conventioni interfuerint, hoc testificati fuerint.

45. Omnia ista jura et præcepta quæ prædictimus majoris et communiae, tantum sunt inter juratos, non est æquum judicium inter juratum et non C juratum.

ANNO DOMINI MCV.

REIMBALDUS

PRÆPOSITUS S. JOANNIS LEODIENSIS

NOTITIA

(FABRIC. *Biblioth. med. et inf. lat.*, tom. VI, pag. 63)

Reimboldus, quem Mabillonius canonicum S. Mariae et S. Lamberti Leodiensis vocat, rectius, præpositus S. Joannis Leodiensis, nam ita in titulo epistola Wazonis jam memorandæ scribitur. Vixit circa a. 1115, quo tempore Leodio fugere, et apud Kicherium abbatem, nescio quem, per menses octo deliquesce coactus fuit. Hujus igitur hospitis suasis librum *De vita canonica conscripsit*, quem in codice monasterii Alnensis oculis usurpavit Joan. Mabillonius, prout in *Analectis* p. 473 testatur. Hunc ipsum librum Wazoni priori S. Jacobi Leodiensis mittit Reimboldus, rogans ut illi manum ultimam admoveat, et corrigenda corrigat. Wazo vero modeste respondet se nihil habere quod addat vel emendet, sed potius gratulatur; cui Reimboldus altera epistola respondet. Tres illas epistolulas (duas tantum observaverat Mabillonius) ex eodem codice Alnensi ediderunt Martene et Durand in *Thesauro novo Anecdotorum* tom. I, p. 338 seq. Ejus *Stromata* bis adsunt in *bibl. Vaticana*. Beru. de Montifaucon *Bibl. Bibl. mss.*, p. 101, 138. *Versus in Vitam S. Majoli* exstant in *Actis sanctorum* tomo II, Maii, p. 668.

REIMBALDI EPISTOLÆ.

(D. MARTENE, *Anecdot. I*, 338-340.)

I.

Familiaris epistola Reimbaldi Leodiensis ad Wazelino priorem Sancti Jacobi. — Petit ut suis opusculis extremam ille manum imponat, et quæ corrigenda sunt corrigit.

REIMBALDUS, gratia Dei id quod est, WAZELINO priori, plurimam in Domino salutem.

Concedit Dominus in Evangelio fugendum de civitate in civitatem, cum necesse sic fuerit. Incubuit necessitas, et relicta sede et ecclesia propria, ex præceptione seu permissione hac Dominicæ, ad aliam confugi, non longe tamen a diocesi nostra. Illic fere per octo menses latui, cum interim qui hospitio me receperat, abbas videlicet Richerius, religiosus et honestus admodum vir, aliquid forsan de me ultra me sentiens, pia satis importunitate suadebat, ut de vita canonica nonnulla colligerem, et aliquid exinde quanto recentius, tanto forsan utilius arbitratu meo cuderem. Obstinatus reluctari non potui. Sed quid hoc? Vicit me tandem bospitis mei et officium et studium. Præsumens itaque nequaquam fateor canonicis vivendi formam ac regulam quam ipse ignorabam contradidi. Sed quomodo dedit Dominus quæ vita morumque sit correctio, quæ in ea ad perfectionem progressio; sicut ipsis, sic de ceteris omnibus sanctæ quidem religionis professoribus in medio qualunque hoc scripto exposui. Nunc igitur amice feceris, si antequam hoc prodeat, judiciaria quadam, ut aiunt, severitate tu recenseas. Prava corrigas, superflua deleas, quæ desunt suppleas, tantaque id perficias diligenter, ut obloqui deinceps nemo hic valeat, nisi aut ex inscitia, aut (quod absit) ex malevolentia id contrahat; morborum istorum, aut tarda, aut nulla curatio est. Non est igitur cur magnopere pro hujusmodi laboraveris, dommodo competenti ac sufficienti opusculi hujus castigatione, tam mibi, quam pie rem assequi conantibus, officiose, ut spero, prospexeris. Vale.

II.

Rescriptum Wazelini.

Domino et amico suo REIMBALDO preposito Sancti Joannis, suus WAZELINUS, salutem et servitium bonæ voluntatis.

Lecto et relecto vestro de canonica vita libro, animam vestram beatificavi, quæ datum optimum et donum perfectum desursum a Patre lumina suscepit: hoc opus sanctum, dignum, benedictione plenum condidit. Vere enim, ut credo, thesaurum

A absconditum in agro invenistis, nec amicis hoc vobiscum querentibus abscondistis, ut quod vobis singulariter dedit gratia Dei, hoc commune fidelibus ipsius faciat. Quod autem præcepisti, ut ipsum librum retractarem, emendarem, quod minus dictum erat supplerem. quod ex abundantia tollerem, fateor studiosius vos effecisse, et breviter et lucide sufficienter omnia dicta, omnia haec omnibus benevolis fore utilia. Vos igitur in ædificatione apostolico superposita fundamento, ubi alii aurum, argentum, lapides pretiosos superædificaverunt, hoc quoque pretiosum quadrastis margaritum, quod canonie vita quadripartito ordine æqualiter respondet, connectit lateribus suis. BENEDICTUS Deus qui de lego sua vos docuit, et sermonem rectum dedit in os vestrum, quem de bono thesauro cordis vestri nova et vetera protulisti. Spero enim quoniam qui haec bono animo leget, ad ædificationem sui in vita canonica perfectum inventiet. Vale.

III.

Item rescriptum Reimbaldi.

REIMBALDUS, gratia Dei id quod est, dilecto suo in Christo, et sui conventus ac ordinis egregio priori WAZELINO, salutem in Domino.

Studio ac diligentia qua potui, de vita canonica editum a nobis opusculum nuper, charissime, familiari quidem confidentia ad te, quasi ad cotem ac limam quamdam examinationis transmisi quod, velut omni parte beatum et exactum, ut aiunt, in eamdem mibi penitus formam remisisti; insuper tuo sic ornatum ac illustratum præconio, ut nisi de simplicitate ac sinceritate tua erga nos amicitia compertum haberem, non sine fuso aliquo ac nebula id assentationis fieri credidisset. Nunc autem, ut par est, de amico ac necessario meo bene sperans, bene per omnia sentiens, verbis tibi, non meis, sed Sidoniu Alvernorum episcopi, respondeo, quibus Namatio cuidam familiari suo scribens, sic de Flavio quodam dicebat Nicetio, cum quædam ejus opuscula nimio ille, ut referebat, extulisset præconio. Evidem dicebat: « In quantum fieri præter jactantiam potest, gaudeo de præstantissimi viri auctoritate, si certus est; amore, si fallitur. » Hisdem verbis, charissime, nescio scilicet animo, scio tamen quia simplici ac pio hisdem pene verbis hic tibi respondeo: Evidem videlicet, in quantum fieri præter jactantiam potest, gaudere me de præstantissima tua auctoritate, si certus es; amore, si falleris. Vale.

ANNO DOMINI MCXV

JOANNIS MONACHI

CHRONICON BEZUENSE

PRÆCEDIT

CHRONICON S. BENIGNI DIVIONENSIS

AUCTORE ANONYMO

(Dom D'ACHERY *Spicileg.*, edit. de la Barre, tom. II, pag. 356)

MONITUM.

Cum ante hinc ferme lustra, S. Benigni Divionensis Chronicon e bibliotheca regia commodasset clarissimus vir Petrus Puteanus, subierat animo publicam in lucem opus vindicare; nec deerat characterum elegantia, qua ad lectionem prolieret; at revolventi ac propius insipienti tantæ scriptoris salebra occurrerant, verbis pars inversis, pars mutulis, pars omnino absuntis, ut actuario primam pingendi, scribendi postremam fuisse curam crediderint. Hinc discedendi a priore consilio necessitas. Postea vero quam San Benignianum cenobium congregatiois S. Mauri disciplinam induerat, me convenere viri docti complures, ut autographum, quo potiebatur eadem abbatia, Parisios mittendum, publicumque faciendum curarem; ut poté tot annis oblivione sepolatum, doctis invisum, nunc autem ab iis ardenter expeditum, qui Gallicis rebus illustrandis tanquam pro aris ac focis decertantes, oleum et operam impendunt; quin ne hi solum, sed harioli illi mercenario calamo, stylo calamistrato, ut regnijus hereditarium (quod Salicam legem vocitant) caligine offusum, e medio tollere attentarent, ut subsidiis Chroonicon istud, velut et Besuense, nixi temerario non erubuerunt advocare (id legenti, quam favet nihil utrumque, patebit). His proinde quasi calcaribus instimulatus, continuo litteras semel atque iterum, ac tertio Divionem, quo ad me autographum illud transmitteretur, direxi. Interim quam præscribam interjecta mora est; scilicet instar thesauri, antiquitatis monumentum istud vir illustrissimus D. de Castille, abbas commendatarius S. Benigni, reconditum habens, e museo distrihi extrahive extra regionem ægre ferebat. Verumtamen ipse singulari comitate preditus rei litteraria seu bono publico nolens invidere, ultro concessit San Benigniano cenobito domino Claudio Bertaigne, e nostra congregatione presbytero theolo, qui maxima cura, summa diligentia, exemplar ex mendoso bibliothecæ regie exceptum, a se uti rogaveram, collatum ad archetypum, suoque nitori restitutum, quantocius Parisios remisit: quod ego mora proœul, adjectis prius margini variis lectionibus conjecturisque, typographicis officinæ intuli.

Nec abs re fuerit, totidem verbis ac syllabis et San Benignianum et Besuensis Chroonicorum auctores suam Gallicarum rerum historiam texuisse, ipsa præfatione, Lector, advertas (nam hujuscemodi Chroonica cothurni mihi visi sunt, utrique peditum apti) quo vel umbra conjecturarum, auctorem primigenium queas observare. Igitur ex subjectis Chroonicis Besuensi perspicuum habetur Joannem monachum (secrétaire appellatur paulo superioris) esse rerum Besuensium commentarii conditorem, videlicet ex epitaphio, et librorum, studio Joannis descriptorum, indiculo. Epitaphii haec sunt verba:

Omnibus ostendit monachi pia cura Joannis, etc.

Et in fine indiculi: *Iustum etiam librum de diversis rebus et chartis composuit. Videsne non chartarum modo, diversarum quoque rerum concinnatorem predicari? Num diversis rebus historia cum domestica tum Gallica insinuatur? Favent profecto verba Joannis. Nihilominus scrupulose ingerit San Benignianus, qui sese ætate haud ita obseure Joannem præcessisse ostendit: namque ad obitum Halinardi, ex abbate archiepiscopi Lugdunensis, Chroonicon tantummodo perduxit, hoc est annum 1052. Joannes vero quæ Besuensi ascetorio Guillenci Lingonensis episcopi, nec non Joffredi Besuensi archimandrite annis plus minus 1129 et 1135 fuere collata, describit (quæ enim epitaphium charta subsequuntur permistim sunt superadditæ) atque in hoc abbatte colophonem imponit. At de his sat superque: ejusmodi item protelare necessum minime est; quando quidem infinita nequitquare iterum, quod istoriam spectat secundarem, de Gregorii Turonensis ac Fredegarii Historis, ad verbum sepiuscule Chroonicorum auctores expressisse.*

Chroonicus Besuensis autographo (ni fallor) in bibliotheca Regia asservato, usus fui; a cuius contextu vel latum unguem discedere mihi religio fuit. Et ne bitem vel nauseam lectori subinde cierent in Besuensi repetita, his ex punctis ad San Benignianum Chroonicum emendavi: illa nibilo sequitur quæ ad majorem historiæ Gallicæ illustrationem conducerent, seu gloriae regis, seu juri adversantes plurimum exagittarent, quæve aliquin historiæ filium abrumperent, opera pretium duxi redendula.

San Benigniano Chroonicum appendicem, quam auctor proximo sæculo conscripsit, ingratam fore Lectori, si adderem, non putavi. Plura quoque antiquitatis monumenta, utrumque ad illustrandum Chroonicum, in gerere consilium fuerat, verum id oneris in humeros sodalium meorum qui contexenda eorumdem monasteriorum historiæ navaturi sunt operam, deposui.

CHRONICA VENERANDORUM ABBATUM

Illustrumque hujus beatissimi Athletæ Christi Benigni Divionensis Monasterii benefactorum atque fundatorum.

Cui maximo cum labore, multisque lucubrationibus aductum est, quod post venerabilem hujus Præfati cœnobii Patrem Halinardum reperies.

INCIPIT LIBER COLLECTANEUS MEMORANDARUM RERUM.

PRÆFATIO.

Antiquorum hujus sæculi sapientum laudabile, ac imo imitandum fuit studium, ut non solum ea quæ acciderent in diebus eorum, sed etiam fortia priscorum facta heroum, ad memoriam posterorum traderent monumentis scripturarum. Quæ utilis res et eis exstitit magnum humanæ laudis, et futuris hæc legentibus vel audiентibus exemplum, incitamentumque æmulationis Talia considerantes nos Divisionensis sacri monasterii a parvulo habitatores et amatores, ne forte nobis juste succenseant nostri successores (sicut et nos de incuria merito culpamus nostros antecessores) aggrediemur cum adiutorio Dei describere, licet rusticana et minime polita narratione, quæ de præfati loci antiquitate prodita, seu devotorum Deo fidelium gregi eidem donata sunt largitione; videlicet regum, pontificum, ducum, comitum, ac illustrum virorum, ut potius adiscere veraci relatione. Quatenus et honori et cœnobio nostro possessionum ipsi collatarum, et memorandarum rerum in eodem gestiarum descriptio accedat, et cum divinæ laudis debito, exoptanda benefactoribus ejus colestis gloriæ renumeratio. Verumtamen primo dicendum quo in tempore ipse advocatus et peculiaris Christianus noster sanctus martyr Benignus venerit in Galliam, vel quot annos eidem ferocissimæ genti prædicaverit sanctum Christi Evangelium, seu quo die, vel quo persecutore consummaverit agonis sui martyrium, nec non et quando post multa tempora fuerit sacram ejus corpus revelatum a'que translatum.

S. Irenæus martyrio coronatur. S. Benignus in Galliam a S. Polycarpo mittitur. — Anno igitur ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi centesimo nonagesimo quinto, indictione tercia, imperante Severo, sub terribili ejus persecutionis procella directus est hic testis Christi cum suis sociis Gallicæ genti, quæ per id tempus erat emancipata dæmonum cultui. Hujus autem servi Dei (1) directio ita est divinitus jussa, atque suasa Metropolitanu Asia Polycarpo episcopo, et a beato Irenæo Lugdunensiu Archiepiscopo, septimo die passio-

A nis ipsius sancti quæ patrata est anno tridecimo imperii Severi. Siquidem Claudio Altino (qui se apud Lugdunum Cæsarem fecerat) interfecto, Severus civitatem omnem tradidit in ore gladii; ibique sanctus Irenæus martyrizatus est cum omni populo Christianorum decem et octo militibus: tanquam fuit strages casorum, ut sanguine fluente a vertice montis (super quem civitas sita erat) Rhodanus et Araris qui ibi pariter conjunguntur, perplurima millaria rubentes fluere viderentur. Hoc ergo peracto martyrio sanctus Irenæus cum multitudo martyrum apparuit beato Polycarpo, monuitque ut sanctos sacerdotes Benignum et Andochium, Thyrsum diaconum, et Andeolum subdiaconum transmitteret Galliam ad prædicandum. Qui sancti Dei missi a sancto Polycarpo, angelo Domini ducente, pervenerunt Lugdunum, quæ est urbs metropolis Galliarum, Illic sanctum presbyterum Zachariam reperiunt, qui ob persecutionem procellam latenter in crypta inter martyrum latitabat sepulcrum, fluctuantque Ecclesiæ divinum advenire precabantur auxilium. Hic denique post sanctum Irenæum prefalam rexit Ecclesiam.

B Cum eo igitur verbum Dei meditantes, atque in Spiritu sancto gaudentes, Dominum precabantur, ut eorum dirigeret gressus. Et dum ibidem morarentur, angelo Domini monente, visum est eis, ut sanctum Andeolum ad Carpentoracensem urbem prædications gratia destinarent: sancto vero Andeolo ad prædictum locum iter arripiente, verbum Dei gentibus ubique prædicando, non longe post a Severo imperatore multis afflictus tormentis, martyrio est coronatus. Hi autem Christi testes a beato Zacharia multis adhortationibus, ut intrepide verbum Dei et nomen Christi omnibus annuntiant, corroborati, benedictione etiam et potestate omnis ecclesiastici et divini cultus peragendi ab eo accepta, ad Augustodunensem properant urbem, comitante Christi virtute, et signorum gratia. Ad banc itaque urbem itinere attingentes, Faustum virum nobilissimum ac præfectoriæ dignitatis, ac Christianitatis verissimum amatorem reperiunt; ad quem angelo monente advenerunt. Qui suscipiens

(1) *Servi Dei.* Sic ex conjectura emendavi. Acherius ediderat *sæculi Dei.*

eos cum omni gaudio, ut cognovit sacerdotes existere, suppliciter petiit ut filium suum Symphorianum, annorum trium vel quinque existentem, pariterque amicos et familiam, baptismatis gratia consecrarent. Quod audientes, sanctus Benignus eum baptizavit; sanctus vero Andochius eum de sacro fontecepit. Habebat denique illustris vir Faustus sororem germanam, Lingonicae civitatis matronam, nomine Leonillam, Christianam; cui erant parvuli gemini, nepotes ex filio tres, viri pulcherrimi aspectu, sed animo pulchriores. Itaque utad eam sanctus Benignus venire dignaretur impendio deprecatus est. Quem sicut manna cœlestes Leonilla suscepit. Tandem hi tres gemini fratres fide sanctæ Trinitatis imbuti, baptismatis gratia cum omni familia, ac populi multitudine, per sanctum Benignum co-sacerdoti, non longe post martyrio coronati sunt. Sanctus vero Benignus perambulans universam longe lateque prædicando regionem, et multos ad Christum convertens, pervenit ad castrum Ditionense.

Severo itaque decimo octavo anno imperii in Britannia defuncto, successit Antoninus Caracalla cognomento, filius ejus, in imperium, quod tenuit annis septem. Quo mortuo imperavit Macrinus anno uno. Post quem Marcus Aurelius Antoninus obtinuit imperium annis quatuor. Hic omnibus flagitiis plenus, etiam in persecutione Christianorum nulli priorum inferior principum, dum Galliam pervagatur populum in Deum credentem persequendo. Senonum civitate devenit ad rus prædicti viri Fausti, qui dicitur, Sede-locus, ubi sanctis Dei Andochio et Thyrso per martyrium consummatis, ipse Divion petens misit Heraclium similem sui sanctorum persecutorum ad Augustodunum urbem. Heraclius itaque sanctum Symphorianum, primo diris flagellis casum, et carcere custodia maceratum, gladio plecti præcipi. Erat autem quando martyrum passus est sanctus Symphorianus, annorum viginti quinque, ut passione ipsius, atque in gestis sanctorum supradictorum martyrum inventitur. Hinc cognosci potest tempus prædicationis sancti Benigni viginti circiter annorum fuisse, in quibus istam Galliam prædicando multos ad fidem Christi convertit, et baptismatis eos unda sanctificans, ecclesias in aliquibus sacrauit locis, sacerdotesque ac ministros ad divinum D cultum instituit.

Sub Aurelianico imperatore S. Benignus martyrium subiit. — Imperator ergo Aurelius, qui et Aurelianus (2) vulgo dicebatur, Divion castrum ingressus, comperta sancti martyris predicatione et virtutibus, quas per eum divina operabatur

(2) *Qui et Aurelianus.* Haud dubium quin de Elagabalo loquatur, quem in nummis suis Marcum Aurelium Antoninum appellari novimus, communis scilicet nomine cum illustri illo imperatore, in quo nihil autem reprehendi potuisse, nisi quod Commodi pater fuit; et cum altero Septimii Severi filio, quem Caracallam vulgo vocant. Eumdem et Varium

A clementia, assistente crudelitatis sua ministro Terentio comite, sanctum Benignum perquiri jussit, ac vinetum et cæsum conspectibus suis presentari. Quem in catastis extensus, et nervis diutissime cæsum, ita ut corporis interiora patenter, rursum in carcere conjecti, ubi ministri et carnicices pedes ejus in lapide cum plumbō remisso (3) confixerunt, et in digitos manuum subulas decem acutissimas et igne carentes infixerunt; ac per sex dies caues duodecim ferocissimos cum eo incluserunt. Angelus autem Domini adveniens, dedit panem celestem, subulas abstulit, et eum de plumbō eripuit. Ad ultimum collum ejus vecte ferreo tundi, et corpus lancea perforari jubet. Quo facto columba nivea de carcere Christianis aspicientibus ad cœlos ascendit, et odor suavissimus quasi paradisi secutus est.

Gregor. Lingonensis episcopus sepulcrum S. Benigni reperit. — Veniens autem beata Leonilla, conditum aromatibus corpus ejus non longe ab ipso carcere sepelivit in magno sarcophago: in quo loco Christiani cryptam construxerunt. Sed ob gentilium timorem non ei exhibebatur honor tanto martyri condignus, persecutionis immanitate, quæ a principibus reipublicæ Christianis inferebatur, fideles in Christum credentes deterrente. Multis igitur transactis annorum curriculis, ex tunc si quidem ab ipsis imperatoris tempore usque ad finem Diocletiani, et imperium Constantini, computantur anni octoginta unus; et a Constantino usque ad Zenonem imperatorem, et regnum Clodovei regis annis fere centum octoginta; qui sunt in summa ducenti sexaginta unus. In quo annorum decursu, illius ævi Christianis ex hac luce subtratis, locus sepulcri sancti martyris ita fuit neglectus atque oblivioeo datus, ut non jam corpus martyris, sed potius alicuius præpotentis erederetur in eo quiescere gentilis. Solummodo rusticorum docta simplicitas, sagax inquirere notitiam veterum per relationem antiquorum hominum, ipsis rusticis vota inibi dissolvabant, et que petebant, velociter impetrabant. Haec ignorantia quotidie crescendo per multa annorum curricula duravit, usque ad tempore sancti Gregorii episcopi, qui sextus decimus in catalogo pontificum Lingonensem continetur. Qui pontifex (sicuti easter hominum) credens ibi aliquem positum fuisse gentilem, virtutes ibidem nullomodo credebat, sed magis ne ibi adorarent, delestabatur. Tandem: Dei martyr beato se confessori revelat, et dicit: « Quid, inquit, agis? Non solum est quod me tu despicias, verum honorantes me spenis? Ne facias, queso, sed tegmen super me velocius præpara. » De qua ille

et Elagabalum dictum esse norunt quicunque in veteristoribus sunt non omnino peregrini; Aurelianum nemo dixit. His accedit, Elagabalum vix credi posse in Gallias unquam venisse.

(3) *Cum plumbō remisso.* Forte demisso, ait Acharius; mihi uicus insanabile videtur.

visione concussus, beatum sepulcrum adiit, ibi que cum fletu veniam deprecatur, et cætera quæ sequuntur in dictis vel factis beati Gregorii Turenensis episcopi. Quoniam ille pleniter translationem corporis ejus, et aliorum in hoc loco quiescentium descripsit; nobis non est necesse repetere. Quapropter, his sepositis, quæ deinceps gesta sunt, in timamus.

Inferius nominantur sancti et sanctæ in sacro hoc loco quiescentes, et loca in quibus jacuerunt.

Inventio ac translatio corporis S. Benigni. — Igitur anno Dominicæ Incarnationis quadringentesimo octagesimo quinto, inductione octava, præsidente sanctæ Romanæ Ecclesie Symmacho papa, Zenone vero Cesare imperante in republica, Clodoveo quoque primo regnante in Francia, et Gaudebaudo in Burgundia, inventum est atque translatum octavo Kalendas Decembris, corpus almissici martyris Benigni a beato Gregorio Lingonice urbis episcopo, divina revelante providentia, ut refert Gregorius in libro Miraculorum (lib. 1, c. 51), qui fuit antistes Turonorum. Quod cum digne fuisset transpositum cum adjutorio supernæ virtutis, ne deinceps testis Christi debitis privaret officiis, idem venerabilis præsul ædificato ei templo, ex diversis partibus ibidem adunavit multos, Deo servire paratos.

Instiges in Callia sanctitate viri. — Fulgebant tunc per Galliam plurimi sanctitatem vita conspicui inter quos erant sanctus Joannes abbas monasterii quod Reomaus dicitur; nec non Eustadius, ac sanctus Sequanus hujus provincie alumni: e quibus Eustadium huic loco præfuisse per aliquot annos, et subjectos sibi religiose educando vixisse, certum tenemus. Unde et moriens condignam meruit sepulturam juxta corpus saepe dicendi sancti Benigni martyris. Cui successit Tranquillus: qui quantæ sanctitatis fuerit, crebre sanitates infirmis ex ejus tumulo præstite testantur, ut refert Gregorius Turonensis (*De glor. confessor.*, c. 44), in seipso expertus. Sepultus vero est ad dexteram partem sepulcri sancti martyris Benigni, juxta sanctam Paschasiam, juxtaque eum posita fuit sancta Florida. Ex altera vero parte, juxta sanctum Eustadium, sepulcrum fuit sancti Hilarii senatoris, conjugisque ejus sanctæ Quittæ. Hi fuerunt progenitories supra memorati Joannis. Et quia præfatus Gregorius Turonorum in libro *De illustribus viris* (c. 42), hujus Hilarii quis et qualis fuerit pleniter meminit, hæc tantum dixisse sufficiat.

Quia igitur de sepultura sanctorum pauca prælubavimus, dicendum nobis est propter aliquorum præsumptuosam calumniam, quomodo antiquitus cœmeterium habitatorum hujus oppidi constiterit.

Cœmeterium Divisionense. Inibi sanctimonialium congregatio. Plures episcopi Lingonenses in cœmeterio sepulti. — Ecclesia fuit constructa ab ipsis primordiis inceptæ Christianitatis; quam ecclesiam ferunt a sancto Benigno sacratam in honorem sancti Joannis Baptistæ, et evangelistæ Joannis. Quod et

A alios qui ex discipulatu ejusdem apostoli fuerunt in cæteris urbibus quibus prædicaverunt cognoscimus fecisse. Quæ ecclesia ad hoc est Deo dicata, quatenus ibidem per sacri baptismatis regenerationem plebes credentium transient in filiorum Dei adoptionem, et quorum animas afferret Deo, eorum corpora suo reciperet gremio. Quapropter in tantum sublimata fuit, ut sanctimonialium ibi sisteretur congregatio, et plurimi civitatis Lingonice præsules hic sua corpora jusserint tumulari, videlicet ob devotionem sancti martyris Benigni, ut quem sequerantur ordine sacerdotii, eadem qua illæ humo cuperent sepeliri. Unde et sanctus Urbanus unus ex eorum primis pontificibus, ibi jacuisse noscitur. Sanctus quoque Gregorius episcopus cui sanctus Benignus dignatus est se primum manifestare, majorum suorum sequens exemplum in hac ecclesia se petit tumulari; et juxta eum dextra lèaque jacent pontifices bini. Sanctus vero Tetricus successor ejus, ad dexteram partem ipsius basilice est positus.

B Claruit ergo per multis annos ille locus, ita ut esset nobilis abbatia, nullus subjaciens dominati; nisi solummodo Lingonum pontifici. Sepultura itaque omnium in Divion castro intra extraque comorantium fuit antiquitus, ab alveo torrentis, qui per medium insuit burgum, usque ad locum quoniam nunc est monasterium: quod testatur multitudine vasorum per illam planitiem longe latèque creberime positionum. In hujus sepulture ultimis finibus ad occidentem versus corpus sancti Benigni post martyrium positum fuit a Beata Leonilla, edificata super eum humili opere crypta, prout permisit temporis augustia. Juxtaque illam cryptam jacuit sancta Paschasia, et ipsa per ignem martyrio consummata.

C *S. Gregorius episc. Lingon. monasterium ædificat.* — Sanctus igitur Gregorius postquam sibi divinitus revelatum transtulit sancti martyris corpus, condignamque illi eleganti opere jussit ædificari basilicam, omnem hanc terram, de qua locuti sumus, dedit sancto Benigno, constituitque, ut hoc solum esset generale cœmeterium, pertinens ad ius istius monasterii deinceps et in futurum. Quam constitutionem confirmavit apostolica auctoritate Hormisda; deinde Joannes qui post sanctum Gregorium nonus decimus præfuit romane Ecclesiæ, scripto roboravit. Sergius quoque post hunc tertius, qui præsumisset hanc transgredivit sub anathematis vinculo interdixit. Cujus exemplar epistolæ huic libro non pigebit suo loco inserere. Sed et alii pontifices successores eorum, necnon et Lingonici presules hujus institutionis transgressores, et omnes qui aliquam vim vel calumniam intulerint infra præscriptum terram, vel claustrum quod conjacet in circuitu hujus loci, vel familiam sancti et servos affixerint, excommunicationis vinculo adstrinxerunt: inter quos præcipue Isaac et Geilo episcopi, terribili imprecatione percosserunt omnes malefactores istius loci, et Deum, et omnes sanctos ejus,

sanctum Begnignum, in cujus rebus male agunt, et habent infensos et contrarios, nisi resipuerint, et ad emendationem venerint.

Nunc veniendum est nobis ad narrationem rei ob quam maxime cœptus est liber iste.

S. Gregorius monasterium dedit. — Postquam, sicut diximus, sanctus Gregorius, aedificato templo ad honorem Dei et sancti martyris ejus Benigni, congregationem hic adunavit monachorum, ut eis non deessent temporalia subsidia, studuit autem hunc locum, terrarum, possessionumque larga munificentia. Dedit ergo de rebus propriis, et de rebus episcopi plurima: inter quæ dedit potestatem, quæ dicitur Saciacus, cum ecclesia et omnibus appenditiis, scilicet villas numero tredecim, quæ sunt Corlenis, Isiadus, Rumiliacus, Frascinus, Camberia, Linerolus, Brucialis, Brucianus, Cernadus Vallis, Bonacurtis, Juvenadus, Longus-Campus; estas villes cum omnibus adjacentiis, seu et omni re superposita, campis, pratis, silvis, pomiferis, pascuis, accessis, aquis aquarumque decursibus, et omnes redditus, totum ad integrum, una cum mancipiis, libertis cum omni peculio eorum, una cum accolabus dedit ad servitium monachorum jure perpetuo ad possidendum (4).

Igitur, quoniam in principio hujus libri fecimus mentionem regum qui illo tempore regnabant in Francia et Burgundia, prosequenda nobis eorum chronica usque ad Guntrannum regem, qui hunc locum valde extulit, et deinceps ad Carolum imperatorem, Ludovici Cæsarum filium, qui pene collapsum reparavit hoc monasterium. Siquidem ad cognoscendas abbatum successiones, qui per diversa hic præfuerunt tempora; et quæ sub uniuscujuisque illorum regime huic loco collata sunt (5) fidelium largitione; episcopos quoque Lingonice ecclesie qui circa hunc locum munificosse exhibuerunt, nominati singulos curabimus ostendere; et quid ab unoquoque illorum collatum sit in augmentatione hujus domus Dei, sigillatim demonstrare.

Clodovens ad imperio Romano Gallium eximit. Clotildem dudit uxorem. Gundebaudum devicit, atque etiam Alaricum Gothorum regem. Initamicittam cum Anastasio imperatore. Moritur.

Igitur Childerico rege Francorum defuncto, Clodoveus filius ejus succedit in regnum, vir bellicosus et in armis strenuus. Anno quinto regni ejus Siagrius, filius Egidii, patricius Romanorum, qui in Gallis habitabat, in Suesionis civitate, quam pater ejus tenuerat, residebat, Super quem Clodoveus cum exercitu advenit, atque devicit. Siagrius fugiens ad Alaricum regem Gothorum, Tolosa aliquandiu habitavit. Clodoveus legatos ad Alaricum misit, ut eum redderet, aliquo noverit sibi bellum illaturum. At ille metuens, Siagrius vinctum legatis tradidit; quem Clodoveus custodie mancipavit, regnumque ejus acceptum, et omnia quæ illius

A fuerant, suæ potestati subegit, eumque gladio trucidari præcepit: atque ex illo die a dominatione imperii sublata est Gallia. Anno decimo regni sui

Clodoveus commoto exercitu sibi Toringiam provinciam subjugavit: inde Gundebaudi regis Burgundionum neptem, videlicet fratris sui Chilperici filiam (quem gladio interfecrat) nomine Crotildem, pulchram satis puellam, et vere Christianissimam, intervienti Aureliano consiliario ac legatorio suo, in conjugem sumpsit: nuptiæ Cavillonno preparantur.

Venientes cum celeritate Franci Crotildem a Gundebaldo acceptam levantes in basterna cum multis thesauris ad Clodoveum dirigunt. Postea penitens Gundebaudus recordatus quod patrem Crotildæ, matremque ac fratres interfecisset, dirigit protins post eam exercitum, qui consequentes thesauros et basternam, cuncta retentant, Crotildis vero levata in equum a Francis ad Clodoveum evasit.

Quam regali honore assumens, in matrimonium perfecto amore dilexit. Habebat jam tunc Clodoveus filium de concubina, nomine Theodoricum. Inter ea Godegisilus Gundebaudi regis frater, contra eumdem germanum suum machinans dolum, per legatos petit auxilium a Clodoveo, cum eum compresisset fortissimum in præliis; promittens, si posset ejicere Gundebaudum a regno per ejus adjutorium, tributum se illi solvere paratum. Gundebaudus vero ignorans dolum, ab eodem fratre instigatus præparat exercitum copiosum ad pugnam. Clodoveus cum Francis adversus duo reges venit, ingenti multitudine vallatus: initum est bellum super Oscaram fluvium, secus castrum, quod Divion dicitur: Godegisillus Clodoveo conjungitur, uterque exercitus Gundebaudi populum alterit. At ille sentiens dolum fratris, terga vertit, Rodani ripam percurrens Avinonem urbem ingreditur. Et postea per Aridum consiliarium suum pacem a Clodoveo expetiit. Clodoveus vero cum præda maxima, et Francorum exercitu, ad propria est reversus, relictis cum Godegisillo quinque millia Francis. Godegisillus obtenta victoria promissa Clodoveo ex parte implens, Vienam post Gundebaudum dirigit. Exiens Gundebaudus de Avinione resumptis viribus, Godegisillum Vienna circumdat. Per aquæ ductum in civitatem ingrediens, Godesilum interfecit, Francos aggreditos in unam torrüm ferro trucidavit, nihil postea Clodoveo reddere disponens. Postea Clodoveus mittens legatum, nomine Paterium (6), virum industrium, ad Alaricum regem Gothorum, de amicitiae inter eos conditione mandavit. Alaricus vero cum per Paternum vellet Clodoveum decipere, a Paterno exploratis quæ circa eum erant et thesauris ejus ingeino subarratis, illusus est. Igitur Clodoveus aduersus Alaricum arma commovit, et in campania Volganense decimo ab urbe Pictava milliariorum Alaricum interfecit, plurima manu Gothorum trucidata regnumque ejus a mari Tyrrheno Ligereque fluvio, et

(4) Hic pauca de Hilario comite, quæ in autografo legi nequeunt, desiderantur.

(5) Collata sunt Achiorus ediderat collocata sunt.

(6) Nomine Paterium. In altero codice Paternum.

monte Pyrenæo usque ad oceanum mare a Clodoveo A occupatum est. Et thesauros ejus a Tolas auferens, secum Parisius duxit. Per idem tempus ab Anastasio imperatore codicilos Clodoveus rex pro consulatu accepit; cum quibus codicillis etiam illi Anastasius coronam auream misit gemmis decoratam, et tunicae blattæam. Ex illo die consul et Augustus est appellatus. Posthæc mortuus est Clodoveus rex in pace, et sepultus est in basilica Sancti Petri apostoli, quam ipse et regina sua ædificaverunt Parisius; que hodie Sanctæ Genovefæ templum nuncupatur. Mortuus est autem anno quinto, postquam cum Alarico rege Gothorum pugnavit. Regnavit vero annis triginta: fuit a transitu sancti Martini usque ad obitum Clodovei anni centum duodecim.

Fili regnum devidunt. Mortuo Clodoveo rege (514) B quatuor filii ejus, id est Theodoricus, Clodomerus, Chidelbertus, Clotarius, regnum ejus æquo ordine inter se diviserunt. Sortitus est sedem Theodoricus Mettis; Clodomerus Aurelianis; Chidelbertus Parisiæ: et Clotarius Suessionas. Theodoricus habebat jam filium, nomine Theodebertum, utilem, et strenuum. Amalricus filius Alarici sororem eorum in matrimonium accepit, Barcinona a Chidelberto et Francis occisus est. Dani evecti navali Gallias appetunt, in regno Theodorici irruunt, a Theodeberto filio Theodorici superantur, omnemque prædam et vitam amiserunt.

Agaunense monasterium construit Sigismundus. Gundebaudi filius Sigismundus apud Genevensem urbem, villa Quadruncio, jussu pairis sublimatur in regno, habens uxorem filiam Teodorici regis Italiæ: unde habebat filium nomine Sigiricum. Eadem mortua aliam duxit uxorem: filium suum quem ex priore conjugæ habebat, novercæ insidiis jussit interfici. Unde postea penitentiam agens monasterium sanctorum Agaunensium miri operis construxit. Cumque ibi in orationibus persistaret, jejunii et eleemosynis intentus, revelatum est ei ab angelo, ut ad instar coelestis militiae psallendi choros institueret. Quo divinitus accepto consilio, episopos, et alios religiosos viros consuluit, utrum salubriter cogitaret. Quia interrogatione sancti anti-stites inter si ventilata, licet inusitatum opus, tamen Domino annuente unanimiter corroboraverunt. Quod sanctum opus servitum Dei perfecte institutum, et confirmatum, et pari consensu omnium. D Atque ex tunc laudes Deo omnibus [horis] persolvuntur; aliaque plurima monasteria præfatus Sigismundus ædificavit.

Chrotildis assidue filios admonebat mortem patris matrisque vel fratrum uicisci. Quam ob causam illi Burgundias appetunt, Sigismundum, et Gaudemarem Gundebaudi fratrem in prælio vincunt. Clodomerus Sigismundum, ad monasterium sanctorum dum fugeret, captum, cum uxore et liberis Aurelianis adducit: Goderamis erga vertens

(7) *Accipitur. Lege decipitur.* Scil. Theodorici filia idem accidit quod antea Honoriae Plac. Valentia-

latuit; postea resumptis viribus regnum Burgundiæ tenet. Clodomerus iterum adversus Godomarem exercitum movet. Sigismundum cum uxore et liberis interficit. Clodomeri ab Avito abbate prædictum est, quod fecerat Sigismundo ipsum itidem passurum. Cumque Veserantia Franci cum Burgundionibus bellum inissent, Clodomerus capite truncatus est deceptus ab auxiliis Theodorici, qui filiam Sigismundi habebat uxorem. Franci vero in ipso prælio resumptis viribus, Burgundionibus superatis, et ad internectionem perductis, patriam eorum devastant. Clotarius uxorem Clodomeris, nomine Gundiacam, uxorem dicit. Filios vero ejus tres his nominibus Idoaldum, Guntarium, Clodoaydum, Crothechilis alebat. Clotarius et Chidelbertus fugato Godemare Burgundias occupant. Theodoricus filio suo Theodeberto eujusdam regis filiam depôsavit, Wisegardam nomine. Theodoricus vigesimo tertio regni sui anno moritur. Regnum ejus Theodebertus assumpsit, magnum se in omnibus et bonitate præcipuum ostendit.

Chidelbertus et Clotarius Hispanias depopulantur. — Post hæc Chidelbertus et Clotarius, ut diximus, Hispanias appetunt, easque parte maxima depopulati sunt, Amalricum regem Barcione interficiunt, sororemque suam auferunt. Cæsaraugusta civitas orationibus et jejunii liberalitur. Theodoricus Italia rex sororem Clodovei in matrimonium habuit, ex quam filiam unam cum matre reliquit. Cum mater ei regis filium sociandum provideret, a servo, nomine Traquilla, accipitur (7). Traquilla cum exercitu a matre puella capitur, et capite truncatur: acceptam filiam mater disciplinam ei ingerens secum duxit. Filia matrem veneno interficit. Theodatus regnum Theodororicæ adeptus, filiam, quæ in matre parricida existiterat, balneo vehementer succenso jussit includi, ibique cœmburitur. Unde causa compositionis quinquaginta millionis solidorum Chidelberto, Clotario, et Theodeberto transmissa sunt. Quod Chidelbertus et Theodebertus inter se dividentes, nihil ex inde Clotario dederunt. Theodato defuncto Totilla successit in regnum, quem Narses patricius interficit regnumque Gothorum in Italia destructum est. Narses a Romanis per invidiam accusatus apud Justinum et conjugam ejus Sophiam, quod servitio premeret Italianam, timens secessit Neapoli Campania, et scripsit genti Longobardorum, ut venirent et possiderent Italianam. Theodebertus rex cum exercitu Italianam ingressus, eam maritimis terminis depopulatus est, Narsete patricio in fugam verso. Postea Bucellinus Dux jussu Theodeberti Siciliam occupavit, totamque Italiam dominatus est. Magna felicitas in his omnibus fuit.

Obit Chidelbertus. — Clotarius de Ingunde Guntarium, Childericum, Aribertum, Guntranum, Sigibertum, et Clodesindam filiam habuit: de Arigunde sorore Ingundis, Chilpericum, et de Unxina habuit

nianis sorori, nec pudicitiam suam diligentius quam illa, servavit.

Chranum. Bucelinus in Italia apud Belisarium et Narsetem Patricios sepius fortiter dimicans, eos in fugam vertit, eorumque exercitum proterit. Tandem infirmatus profluvio ventris, exercitusque suus ea infirmitate attritus, Belisario jam interfecto, a Narsete superatur, et interficietur. Theodebaldus filius Theodeberti Walderatam duxit uxorem. Fuit valde iniquus suis. Secundo anno regni sui Theodebaldus obiit, regnumque ejus Clotarius accepit, copulans Walderatam sibi uxorem. Eo anno rebellantes Saxones, Clotarius commoto exercitu maximam eorum partem detinuit; Toringiam vastans quod eis auxiliari præsumpsisset. Nec multo post tempore denuo Saxones rebellantes Clotarius mouvit exercitum adversus eos: Saxones offerentes cuncta emendare que male gesserant, et dimidiam partem ex omnibus rebus suis, exceptis uxoribus et liberis, in compositione promittunt dare. Quod Franci accipere despicientes, sed omnes volentes interficere, initio certamine, tanta strages a Saxonibus de Francis facta est, ut mirum fuisset. Childebertus rex apud Parisios obiit, et in basilica S. Vincentii, quam ipse construxerat, sepultus est. Cujus thesanus et regnum Clotharius accepit. Clotharius pro suis peccatis quæ gesserat, aut negligenter egredit, ad limina beati Martini confessoris properat; exinde Compendio villa veniens, anno quinquagesimo uno regni sui vexatus a febre obiit (561). Chilpericus occupatis thesanis Clotarii patris sui in villa Brennaco, sedem Childeberti Parisii occupavit. Sed mox exinde repellitur. Aribertus, Guntramus, Chilpericus, et Sigibertus regnum patris dividunt; Dedit sors Ariberto regnum Childeberti, Parisius sedem habens. Guntramnus vero regnum Clodomericum, sedem habens Aurelius. Chilpericus regnum Clotarii, cathedralm habens Suessionis. Sigibertus quoque regnum Theodorici, sedem habens Mettis. Eodem tempore Chuni Gallias appetunt, contra quos Sigibertus movet exercitum, eosque initit atque fugavit; postea cum eis pacem inivit.

Guntrannus in Burgundia regnans, fuit rex bonus, timens Deum, elemosynam pauperibus largitor tribuens, tanta prosperitate regnum tenuit, ut omnes etiam vicinæ gentes ad plenitudinem laudes de ipso canerent. Accepit primum concubinam, nomine Venerandam, de qua habuit filium nomine Gundebaudum. Post accepit Marchitredum, filium Magnacharii: quae postquam de Guntranno habuit filium, veneno Gundebaudum, prioris conjugis filium, interfecit. Ipsa judicio Dei filium quem habebat perdidit, et odium regis per saginam incurrit. Ea dimissa Austrichildem, cognomento Boibilane, Guotranus uxorem accepit. De qua duos filios habuit, his nominibus, Clotarium, et Clodomerem. Guntrannus instituit Celsum patricium in locum Auriolanis, virum in verbis paratum, et ad omnia promptissimum. Gens Longobardorum comitante fame et mortalitate omnem invasit Italianam, ipsamque Romanam vastatrix obsidet urbem. Quibus tempore

A illo rex erat Albuinus. Hic Clotarii regis filiam, nomine Clodosindam habuit uxorem. Mortuo Albuino Loogobardi regem, nomine Clip, super se elegerunt. Haribertus rex, frater Guntranni, accepit uxorem, nomine Ingobergam. Qua relicta Meroſledam, laniari filiam, accepit; et aliam pastoris ovium filiam, Theudichildam, duxit uxorem: ex qua habuit filium, sed protinus moritur.

Porro Sigibertus cum videret fratres suos viles uxores accipere, Drogenem majorem domus causa legationis ad Anagildum regem direxit, petens ut ei filiam suam, Brunam nomine, coniugio traderet. Quam Anagildus cum multis thesanis Sigiberto ad matrimonium transmisit. Ad nomen ejus ornandum, est auctum, ut vocaretur Brunichildis. Quam cum

B multa letitia et jucunditate Sigibertus accepit uxorem. Quæ ipsum Drogenem continuo apud Sigibertum fecit odiosum. Ac post eadem instigante interfecit. Tanta mala et effusiones sanguinum, Brunichildis consilio in Francia factæ sunt, ut prophetia Sibyllæ impleretur, dicentis: *Venit Bruna de partibus Hispaniæ, ante cuius conspectum gentes peribunt.* Hæc vero equitum calcibus disrumpetur. Chilpericus Gachilisdam, sororem ejus, habuit uxorem; relinquens Fredegundem, et alias quas haberuerat uxores. Postea transcendens sacramentum quod Gotborum legatis dederat, ne unquam eam de culmine regni degradaret, ipsam jugulare fecit. Post cujus mortem, Fredegundem denuo accepit uxorem. Habebat Chilpericus de priore regina Andovera tres filios, Theodebertum, Meroveum, et Clodoveum. Sigibertus præcepit Arvernis civibus Arelatam occupare. Jubente Guntranno a Celso patricio Averni trucidati sunt. *Anatagildo* rege Hispaniæ defuncto, Lenna cum Levido fratre regnum assumunt: moritur Lenna. Levidus integrum Hispania regnum tenet, habens Gadundam matrem Brucihildæ uxorem.

C Eodem tempore defuncto Constantinopoli Justiniano imperatore (506), Justinus ambiti imperium, vir iniquus et cupidus: ad quem Sigibertus legatos Warnacharium, Francum, et Firmum comitem direxit, qui pacem cum imperatore facerent. Qui secundo anno sunt reversi. Defuncto Ariberto Sigibertus regnum ejus obtinuit. Prorumpentibus Longobardis in Galliis Amatus patricius ab ipsis interficitur. De Burgundianibus multæ ibidem strages factæ sunt. Post Amatum Mommolus patriciatum assumpsit. Irruentibus iterum Longobardis in Gallias, Mommolus contra eos fortiter dimicavit, et usque ad interencionem oppressus. Paucies eisdem Italiam repedarunt. Saxones, quos Theodebertus in Italianam miserat, in Gallias prorumpunt, apud Stuplensem castra ponentes. Multæ strages per vicina loca ab ipsis perpetrantur; qui a Mommolo superantur, et in Italianam fugaciter revertuntur, amisis omnibus quæ prædaverant. Iterum Saxones cum uxoribus et liberis in Gallias properant, ut a Sigiberto rege recepti, in locum unde exierant redirent. Venientes in

territorio Avelnico Mummolus protinus obviam veniens, eis Rhodanum transire non permittebat; postea acceptis moneribus transire eos permisit. Ad Sigibertum pergentes, unde prius egressi fuerant, sunt stabiliti. Postea defuncto Clip, Longobardorum duces Chamo, Zabau, et Rhodanus Galhas irruperunt. Quibus obviam Mommolus cum exercitu venit, et hos tres duces cum exercitu eorum usque ad internectionem delevit. In alio anno Mommolus cum exercitu Turonos cum Pictavis, jubente Guntranno, de potestate Chilperici abstulit, et ad partem Sigiberti restituit. Molti ibidem de exercitu Chilperici et ipsi Pictavenses sunt gladio trucidati. Taloardus et Ucilio duces Longobardorum per Hoscola in Sedunensi territorio cum exercitu sunt ingressi, ad monasterium sanctorum Agaunensium usque accesserunt. Nimirum strage Baccivilla, non procul ab ipso monasterio, duces eorum exercitus a Violice et Theodoricu ducibus Guntranni sunt interficii. Quadraginta tantum ex illis fugaciter Italiam remearunt.

Postea Chilpericus et Sigibertus ineunte consilium, ambo moverunt exercitum, volentes Guntrannum interficere, regnumque ejus assumere. Sed voluntate Dei mutata consilio, Sigibertus super Chilpericum irruit, jam ejus exercitus ad propria festina longe aberat, cum hac cognovisset Chilpericus, terga vertens Tornacum pervenit. Sigibertus post tergum ejus venit Parisius ibique sanctum ac beatissimum Germanum Parisiorum urbis episcopum Sigibertus cum vidisset, haec ab eodem verba propheticæ audivit: *Si germanum tuum ita persequi cogitas, ut eum interficere disponas, et regnum ejus auferre;* scriptum est: *Foveam quam fratri tuo paras, in eamdem cades.* Cujus castigationem nolens audire cogitabat cœpta perficere. Cumque Victuriaco accessisset, omnes Nephrasii (8) se sui ditioni subjecerunt. Ansoaldus tantum cum Chilperico remansit. Fredegundis duobus pueris dolo transmissis Sigibertum interficiunt, et ipsi interficiuntur. Resumptus viribus Chilpericus suum regnum recepit. Brunichildis cum filio suo Childeberto Parisius sub custodia tenebatur. Sed fatione Gundoaldi ducis, Childebertus in pera positus, per fenestram demissus a puer, Metis solus exhibitus est, ibique a Gundaldo vel Austrasiis in regno patrii sublimator. Brunichildis iussu Chilperici in exsilium Rotomago traditur. Sigibertus in ecclesia Sancti Medardi sepultus est ætate quadragenaria, anno regni sui decimo quarto.

Obit S. Germanus. Eo tempore sanctus Germanus Parisiorum episcopus transiit. Mummolus patricius Guntranni, contra Clodoveum et Desiderium ducem Chilperici bellum gessit, eosque superavit. Chilpericus enim filium suum Clodoveum transoserat, quiet ultra Ligerim civitates Childeberti pervaderet. Cœsa sunt a Mummolo exercitus quinquaginta millia, a Desiderio vero viginti millia. Chilpericus tres filios jam adultos ab infirmitate dissentiri uno anno perdidit,

(8) *Nephrasii.* In altero codice *Rutrasii.*

(9) *In Biciso.* In altero codice *Bisico.... Calonicas.... siliniaco.* Item infra *vestita et hapsa.*

A quos de Fredegunde habebat. Restiterat adhuc Clodoveus filius ejus, quem postea instigante Fredegunde vinctum custodia retrusit, ibique factione Fredegundis cultro percussum obiit. Chilpericus denuo ut filius sibi naseretur, jubet omnes carceratos relaxare.

Guntrannus rex duos Magnacharri filios gladio interemit, instigante Austrichilde regina, facultates eorum fisco redigit. Filii Guntranni duo continuo moriuntur. Guntrannus Childebertum adoptavit in filium. Anno quoque tertio Childeberti regis, qui erat Chilperici et Guntranni sextus decimus, stella in medio luna visa est folgens. Childebertus rex Ingundem sororem suam Erminigilda Leovigildi regis Wisigotorum tradidit filio, qui hortatione Leandri Hispanensis episcopi, et suæ conjugis, ad fidem catholicam conversus est. Anno quinto Childeberti regis tantæ lues per universas regiones factæ sunt, ut omnibus mirum fuisset, et universæ flumina terminos quoq; nunquam exciderant præterierunt. Childebertus rex Italianam intravit, et Longobardi se ejus ditioni commandant. Gloriouse exinde Childebertus revertitur. Accepérat prius a Mauricio imperatore quinquaginta millia solidorum auri, ut Longobardos de Italia expugnaret. Sed non solum eis non nocuit, verum amicitias cum ipsis inivit.

Multa donat ecclesiis Guntrannus rex. — Guntrannus rex Francorum cum jam anno vicesimo tertio regnum Burgundie feliciter regeret (587), videns sibi liberos non superesse, ceperit thesauros suos in eleemosynis pauperum distribuere, monasteria et loca sancta ex ipsis thesaurostis ditare. Inter quæ ecclesiam hujus patroni nostri, sancti scilicet martyris Benigni, donis optimis exultulit. Ipse denique dominus Guntrannus præexcellentissimus rex dedit Saecto Benigno vicum, qui est in prospectu Monasterii, tunc magnæ amplitudinis, vocatum Elariacum, cum omnibus appendicitiis suis, super Oscaram fluvium situm. Et omnia quæ nunc usque ad possessionem pertinent hujus loci, a ponte Divonis usque Floriacum villam, contulit memoratus princeps sancto martyri Benigno; in Biciso (9) scilicet, in villa Colanias dicta, in Plomberias, in Seliniaco, in Seconsio, in Villari, in Campiniaco, in Lanterinaco, in Girone, in Corcellas, in Flaviniaco, in Prunido, in Jussiaco, in Matriniano, in Barbiriaco, his et aliis locis mansa, vestita et absa, cum mancipiis plurimis utriusque sexus, terris cultis et in cultis, vineis, silvis, pratibus, et pascuis, aquis, aquarumque decursibus, ingreditus, exiis ei egressis, omnibus rebus exquisitis et inquirendis, totum ad integrum contulit memoria dignus rex Guntrannus Deo et sancto Benigno, ad victimam monachorum Deo in hoc loco deservientium, ut pro se ac sequentium regum salute, et peccatorum remissione, regnique totius statu divinam auctoritatem monachi in isto loco degentes. Insusuperetiam instituit, ut ad similitudinem monasterii sanctorum Agaunen-

sium diu noctuque divinum in hac ecclesia persol- A illius homines sancti Benigni servos se profidentur veretur officium. Et ut hæc institutio per succeden- tia tempora non tepesceret, vel monasticus ordo deperiret, constituit, ut abbates illius loci, rectores et provisores in hac domo essent, ut una congregatio, unusque utrobius servaretur ordo. Similiter instituit de loco Sancti Marcelli, ubi ipse rex corpore quiescit, quem thesauris et pecunias, possessionibus etiam multis ditavit, operibus miris et aedificiis decoravit.

De S. Benigni cænobio. — Apollibareum igitur, inter reliquos comperimus Sancti Mauricii, atque hujus loci, Sanctique Apri apud Tullum, tuisse abbatem, ut ipsi referunt in antiquis se invente scripsit. Sed et successores ejus deinceps per multa tempora hujus loci habuisse curam. Quapropter hic patronus noster sanctus Benignus illis in partibus plurima conquisivit terrarum prædia per illud tempus, ut in eundem et redeundo abbates, eorumque fideles, ad hospitandum haberent suæ possessiois loca. Si quidem juxta vicum, qui nuncupatur Urba, est ecclesia Sancti Benigni nomine sacrata, quam ferunt ejusdem loci incole pertinuisse quandam ad ius istius ecclesiæ. In Burgo, quam vocant Pontem-Artic, super Dubiam fluvium situm, medietas ipsius vici cum ecclesia dedicata in honore sancti Benigni, et villa juxta ipsum Burgum sita, quæ dicitur ad Stabulos, olim fuerunt possessio istius abbatiæ. Quæ in præstariam data, possidentium violentia, ac principum injustitia, ac temporum variis eventibus sunt amissa. Super Lupam rapacissimum fluvium, loco nuncupato Petregio, per quod Romam petentium quandam fuit iter, et est juxta Burgum Salinas vocatum, homines liberi ibidem commanentes, se et sua commiserunt patrocinio hujus rancti Benigni, annisque singulis persolvabant ad ejus altare censem a semet constitutum.

Multa conferuerunt S. Benigni monasterio. — Denique, cum per illud tempus sanctus martyr Benignus crebris virtutum signis claresceret, et miraculorum insignia, sanitatumque dona omnibus ad ejus tumulum venientibus ostenderentur, et largissima Domini bonitas in talibus veneratur, colitur, adoratur, magnificatur, reges et principes ob sancti martyris meritum cœperunt locum diligere, muneribus et bonis extollere: nobiles quique possessiones et prædia condonare: devotus populus plurima conferre; multi etiam ejus patrocinio se ipsos committere. Tunc honorati quidam homines ex territorio Vesuntiensi, de villa Cussiacus vocata, advenientes ad ejus sancti limina, ejus patrocinio se commendaverunt mente devota. Permanseruntque anis multis in hujus sancti Benigni et ei servientium monachorum famulatione, donec Alberico comiti nuper data in præstariam eadem villa, ab eo injuste collata est sancto Stephano prædictæ urbis patrono, pro sepulturæ sua loco. Tamen usque hodie possessionis

A illius homines sancti Benigni servos se profidentur esse. *Chilperici mors.* — Igitur legati Chilperici Ansoaldus et Domezileus, qui ad conspiciendam dotem in Hispania missi fuerant, sunt reversi. Illos diebus Leobildus rex contra Erminigildum filium suum in exercitu residuebat: quem parvo transacto tempore interfecit. Ejus vero uxori volens reverti Franciam, una cum filio capti, atque Siciliam perduta est: ibi usque ad mortem exsulavit. Chilpericus Fredegundam filiam suam cum magnis thesauris et multa familia in ejus obsequium Hispaniam direxit quam filius Leopoldi uxorem accepit. Nec post mora existente Chilpericus veniens ad villam Calensem, quæ distat ab urbe Parisius quasi centum stadiis, illuc venationem exercebat. Quadam verò die regressus de venatione jam obscura nocte, dum de equo suscipiteret, et unam manum super scalpulam pueri teneret, adveniens quidam nomine Falco, qui missus a Brunichilde fuerat, cum cultro sub ascellam percussit, iteratoque ictu veutrem ejus perforat, statimque fluente copia sanguinis tam per os quam per aditum vulneris, spiritum fudit.

Cumque Guntranno perlatum fuisset, eo quod frater suus Chilpericus esset interfectus (589), perexit Parisius, ibique Fredegundam cum filio Chilperici Clotario ad se venire præcepit. Quem Riolovilla baptizare jubet, et eum de sancto lavacro excipiens in regnum patris firmavit. Anno vigesimo quinto regni sui exercitus Guntranni Hispaniam ingreditar. Sed loci infirmitate gravatus protinus ad propria revertitur. Anno vigesimo sexto ejusdem regni Leudiscus a Guntranno patricius partibus provincie ordinatur. Childeberti regis filius Theodebertus natus fuisse nuntiatur. Eo anno nimia inundatio fluminum in Burgundia fuit, ita ut solitum terminum nimium transcenderent. Ipsaque anno Leupildus rex Hispaniæ moritur. Et obtinuit regnum Richardus filius ejus. Anno vigesimo septimo regni domini Guntranni, alias filius Childeberti, nomine Theodoricus, natus nuntiatur.

Longobardi tributa Franci solvent. — Longobardorum gens quemadmodum tributa duodecim millia solidarum ditioni Francorum annis singulis solvevant, referam: vel quo ordine duas civitates Augusta et Suisio euæ territorio ad partem Francorum cassaverant (10), dicam. Defuncto Clip principe duces Longobardorum duodecim annos sine regibus transegerunt: ipsaque tempore (sicut supra scriptum legitur) per loca in regnum Franco-rum prouperunt. Pro hac præsumptione in compositione Augustam, et Suisium civitates, cum integro illorum territorio et populo partibus Guntranni tradiderunt. Post hæc legationem ad Mauricium imperatorem dirigunt. Hi duodecim duces singuli legatos dirigunt, pacem et patrocinium imperii petentes. Idemque et alios legatores duodecim ad

Guntrannum et Childebertum destinant, ut patro- A cinium Francorum et defensionem habentes, duodecim millia solidos annis singulis duobus regibus in tributa implerent, vallem, cui nomen Ametegis partibus Guntranni cassantes. His legatis ubi plus congruebat patrocinium sibi firmarent. Post hac integra devotione patrocinium eligunt Francorum. Nec mera post permisso Guntranni et Childeberti et Clotarii ducem super se Longobardi sublimant in regnum. Alius Antharius itemque dux cum integrō suo ducatu se ditioni imperii tradidit, ibique permanxit. Antharius vero rex tributa, quae ad partem Francorum spoderat, annis singulis reddidit. Post ejus decepsum filius ejus Ago in regnum sublimatus, similiter implexus dignoscitur.

Guntrannus vita fungitur (597). Anno trigesimo secundo regni Guntranni, ita a mane usque ad medium diem sol minoratus est, ut tertia pars ex ipso vix appareret. Anno tricesimo tertio regni Guntranni: quinto Kalendas Aprilis ipse rex moritur, sepultus est in ecclesia Sancti Marcelli; in monasterio, quod ipse construxerat. Regnum ejus Childebertus assumpsit; quod tenuit annis quatuor. Anno tertio Childeberti regnans in Burgundia, multa signa cœlo ostensa sunt, et stella cometes apparuit. Anno quarto, postquam Childebertus regnum Guntranni accep- rat, defunctus est, regnumque ejus filii sui Theodebertus et Theodericus assumunt. Theodoberthus sortitus est Austria, sedem habens Mettis. Theodericus accepit regnum Guntranni in Burgundia, sedem habens Aurelianis. Anno quarto regni Theoderici clades glandularia Massiliam et reliquias provinciae civitates graviter vastavit. Eo anno aqua calidissima in lacu Dunense, in quem Arola fluvius influit, sic valide ebullivit, ut multitudo piscium coxisset. Anno quinto Theoderici regni, iterum signa quæ anno superiore visa fuerant, globi ignei per colum currentes, et ad instar multitudinem bastarum ignearum ad occasum apparuerunt. Ipso anno Theodebertus et Theodericus reges contra Clotarium movent exercitum, et super fluvium Aroanna, nec procul a Doromello vico pralium conligentes, jum- xerunt: ibique exercitus Clotarii regis gravissime trucidatus est; ipsoque cum ipsis qui remanserant, in fugam versus, pagos et civitates Sequanæ, qui se Clotario tradiderunt, depopularentur vastant. Plurimi captivi ab exercitu Theodeberti et Theoderici abducuntur. Clotarius oppressus vellet nolle per pactionis vinculum firmavit, ut inter Sequanam et Ligeram usque mare Oceanum et Britannorum li- mitem Theodericus haberet, et per Sequanam Isaram ducatum Denteleni integrum usque mare Theodebertus recepit. Duodecim tamen pagi inter Isaram et Sequanam, et mare Oceanum, Clotario remanescunt.

(11) *Eucherius*. Is est quem vulgo *Aetherium* vo- cant.

(12) *Utramrano*. Acherius conjicit *ultrajurano*

anno sexto regni Theodorici (692) natus est ei filius de concubina, nomine Sigibertus. Eo anno Theodebertus et Theodericus exercitum contra Vascones direxerunt; ipsosque, Deo auxiliante, devictos in suam dominationem redigunt, et tributarios faciunt. Eodem anno corpus sancti Victoris, qui Salodoro cum sancto Urso passus fuerat, a beato Econio pontifice Mauriense invenitur. Viderat namque in visu ut surgens protinus iret ad ecclesiam, quam Sede leuba regina suburbano Genevense construxerat, et in medio ecclesie designatum locum, ubi sanctum corpus jacebat. Cumque Geneva perrexisset cum beatis Rustico et Patricio episcopis, triduanum jejunium facientes, lumen per noctem splendidum, ubi gloriosum illud corpus erat, apparuit. Quem si- B lentibus, hi tres pontifices cum lacrymis et orationibus, elevato lapide, in arca argentea invenerunt se- pultum. Cujus faciem rubentem quasi viveret, re- periunt. Ibi Theodericus rex præsens aderat, qui multis munieribus ecclesiam ipsam ditavit, et maxi- mā partem ex facultatibus Warnacarii ibidem contulit. Eodem anno Eucherius (11) episcopus Lugdu- nensis obiit. Ordinatur loco ipsius Secundinus epi- scopus. Eodem anno Focas dux et patricius reipu- blicæ victor a Persis rediens, Mauricium imperato- rem interfecit; et in loco ipsius imperium assu- misit. Anno septimo regni Theoderici de concubina nascitur ei filius nomine Childebertus. Eo anno sol obscuratus est. Anno quoque octavo regni Theoderici nascitur ei filius de concubina nomine Corbus. Eodem tempore Berthoaldus genere Francus, major domus Palati erat Theoderici, moribus mensuratus sapiens et cautus, in prælio fortis, fidem omnibus conservans. Defuncto Wandalmaro duce in pago Ul- tramrano (12) et Sentengorum, Protadius ordinatur patricius, instigatione Brunichildæ; et ut Bertran- dus interiret, eum a ripa Sequanæ usque Oceanum mare per pagos et civitates fiscum inquirendum di- rigunt. Bertoaldus a Theoderico missus cum tre- centis tantum viris, illis partibus properavit. Hæc comperierunt Clotarius filium suum Meroveum, et Lan- dericus maiorem domus cum exercitu, ad oppri- mendum Bertoaldum direxit. Et maximam partem inter Sequanam et Ligerim pagos, et civitates de re- gno Theoderici præsumpsit, contra pactum præva- dens. Cum Theodericus comperisset quod a Clota- rio pars regni sui contra jus fuerat præcepta, proti- nus cum exercitu Stempas super fluvium Loa per- venit, ibique obviam Meroveus filius Clotarii regis cum Lauderico et magno exercitu venit: cum esset arduus transitus ille ubi Loa fluvius transmeatur, vix tertia pars exercitus Theoderici transierat, ini- tium est bellum. Ibi Meroveus filius Clotarii capi- tur. Laudericus in fugam versus est; nimia multitudo exercitus Clotarii in eo prelio trucidata est. Theo-

sed an idem dux ultra Juram montem et in Santo- nico pago fuit? Mihi sane non. Infra haud dubium quin legi oporteat, et ut Berthoaldus.

dericus rex victor Parisius ingreditur. Postea pa-
cemic Theodericus cum Clotario Compendio villa ini-
vit. Utriusque exercitus reddit ad propria.

Anno decimo regni Theoderici cum Brunichildis
avia ejus et Protadius major domus assidue instiga-
rent eum, ut contra Theodebertum fratrem suum
moveret exercitum. tandem iussu Theoderici exer-
citus coadunatus loco, nomine Caraciaco, enstra-
metasset, hortabatura leudibus suis, ut cum Theo-
deberto pacem inirent. Protadius singulos hortaba-
tur ut prelum committerent. Theodebertus non
procul exinde cum exercitu residuebat. Tunc omnis
exercitus Theoderici inventa occasione supra Prota-
diuum irruunt, dicentes melius esse unum hominem
mori, quam totum exercitum in periculum mitti.
Interfecto Protadio Theodericus confusur et coactus
cum Theodeberto pacem inivit, et illesus uterque
exercitus ad propria recessit. Anno duodecimo re-
gni sui Theodericus Aridium episcopum Lugdu-
nensem, Roconem et Eboricum comitem stabuli,
ad Bethericum regem Hispaniae direxit, ut filiam
ejus Hermohergam matrimonio sui jungendam ad-
ducent. Qui datis sacramentis ne unquam a re-
gno degradaretur, accipientes eam Theoderico Ca-
bilonno praesentant. Quam ille gaudens suscepit.
Factio vero aviae sua Brunichilde non eam cognovit,
et in tantum odiosa facta, ut post annum ex-
spoliare thesaurem, Hispaniam retransmitteret. Eo
anno Theodericus persuasione aviae sua Brunichilde,
et consilio Aridii Lugdunensis episcopi utens,
sanctum Desiderium episcopum Vienensem de ex-
silio regressum lapidare praecepit. Ad sepulcrum mi-
ra virtutes hactenus flunt. Per idem tempus prae-
sidebat Lingonensi ecclesia Mitius episcopus, Divi-
nensem vero abbatiam, (quo in loco sanctus mar-
tyr Benignus quiescit) regebat abbas venerabilis
nomine Gudinus, cuius diebus, scilicet, anno de-
cimo quarto regni Theoderici, regis, quædam nobilis
femina, vocata Goya, cum consensu et laude viri
sui, nomine Bonevassio, dedit predicto sancto mar-
tyri Benigno in villa Longus-vicus vocata, vel in
omnes fines ejus, quidquid babere, vel possidere vi-
debat, cum omnibus adjacentiis, vel appenditiis
suis, hoc est, Fedenniaco, Postomniaco, Monaste-
riolo, Attegias, mediate Glempeno, Curce-bun-
tiana, Ficiaco, Chevenas, Marcenniaco, de his omni-
bus rebus hæredem fecit post mortem suam et pre-
dicti viri sui, sanctum Benignum.

Episepi Lingonenses abbates S. Benigni. — De-
luncto Micietio episcopo, Dodoaldus successit in pon-
tificatum. Ric villam vocatam Massiacum commuta-
vit ex propriis rebus, cum illo a quo possidebatur,
deditque eam Sancto Benigno. Fungebatur tunc in
hoc loco Bobleonus abbatis officio; cui successit
Richimarus abbas, jam Betraldo episcopatum te-
nente. De quibus si non invenimus per scripturam
quid addiderint, tamen collata bene providisse et
fortiter tenuisse scimus, præcipue Elariacum vicum,
quod a Guntranno rege collocatum hoc sancto Be-

nigno fuerat cum omnibus appenditiis suis et cre-
bris circummanentium vicinorum molestiis infesta-
batur: quod usque hodie successores eorum agere non desinunt. Si quidem patres et antecessores
eorum ipsum Dei martyrem occiderunt; ista vero
servientes ei non cessat persecuti. In illistemporibus
fuerunt et alii abbates in hoc loco, videlicet Ethe-
rius, Vidradus, Hugo, Odeleus, Maurinus, de quo-
rum gestis nihil ad nos pervenit, solummodo nata-
litia obitus eorum scripta in antiquis martyrologiis
invenimus.

Anno duodecimo regni Theoderici natus est ei fi-
lius de concubina, nomine Meroveus; quem Clota-
rius de sancto lavacro suscepit. Eo anno mortuo Be-
therico, Sisebodus successit in regnum Hispaniae,
vir sapiens, et in tota Hispania laudabilis valde, pietate plenus. Nam et aduersus rem publicam fortiter
dimicavit, et provinciam Cantabriam Gothorum
ditionis subegit. Dux Franci nomine, qui Cantabriam
in tempore Francorum rex erat, tributa Francorum
regibus multo tempore impleverat; sed cum a parte
imperii fuerat Cantabria revocata, a Gothis preoc-
cupatur, et plures civitates ab imperio Romano Si-
sebodus littore maris abstulit, et usque fundamenta
destruxit. Eo tempore fuit Isidorus doctor, Hispanen-
sis episcopus.

Anno decimo tertio regni Theoderici (609) habe-
bat Theodebertus rex uxorem, Belichildem nomine,
quam Brunichildis a negotiatoribus mercaverat: et
cum esset Belichildis utilis, et a cunctis Austrasias
vehementer diligenter, simplicitatem Theodeberti
honeste comportans, nihiloque se minorem a Brun-
ichilde esse cerneret, et saepius Brunichildem per
legatos despiceret, dum ab ipsa improporatur quod
auxilia ejus fuisset: tandem cum his et aliis verbis
legatis discurrentibus, ab invicem vexarentur, pla-
citum inter Colerence, et Suentense consistit, ut
has duas reginas pro pace inter Theodericum et
Theodebertum conjungerent ad loquendum. Sed
Belichildis consilio Austrasiorum inibi venire dis-
tulit.

B. Columbanus multa patitur a Brunichilde. —
Eo tempore beatus Columbanus, cuius fama sancti-
tatis creverat jam passim per universas Gallias et
Germanias provincias, erat omnium rumore landa-
bilis, in omni cultu religionis venerabilis, in tan-
tum, ut Theodericus rex ad eum saepe Luxovium
veniret, et orationum suarum suffragia omni cum
humilitate posceret. Cumque saepissime ad eum ve-
niret, cepit cum vir Dei increpare, cur concubina-
rum adulterii miseretur, et non potius legitimæ
conjugis solamine frueretur, ut regalis proles ex
honorable regina procederet, et non potius ex lu-
panaribus videretur emergi. Et cum jam ad viri
Dei imperium rex obtemperaret, et se omnibus
illicitiis segregare responderet, mentem Brunichilde-
is avie, secundæ, ut erat, Jesabelis, antiquus
anguis adiit, eamque contra virum Dei stimulus su-
perbiæ incitat, quia cerneret viro Dei Theodericum

obedire. Verbatur enim ne si abjectis concubinis reginam aulae praeficeret, dignitatis atque honoris modum amputasset. Evenit ergo ut quadam die beatus Columbanus ad Bruchiuldem veniret (erat enim tunc apud Brucariacum villam) eumque illa cum in aula venire cerneret, filios Theoderici, quos de adulterinis permissionibus habebat, ad virum Dei adducit. Quos cum vidisset, sciscitat quid sibi vellent. Brunichildis ait: *Regis filii sunt, tu eos benedictionibus robora.* At ille ait; *Nequaquam, inquit, istos regalia sceptra suscepturos scias, quia de lupanaribus emerserunt.* Illa furens parvulos abire jubet: egrediens vir Dei regiam aulam, dum limitem transiit, fragor subito exortus est, qui totam quatius domum omnibus terorem incussit, nec tamen miseræ feminæ furorem compescuit. Paratque deinde insidias molire, hortatur proceres auxilios, optimatesque omnes, ut regis animum contra virum Dei perlubent. Episcopos quoque sollicitare aggressa est, ut de ejus religione detrahendo statum regulæ, quam suis custodiendam monachis indiderat, macularent. Obtemperantes igitur Auligieri persuasionibus miseræ regiæ, regis animum perturbant cogentes, ut accederet ad locum ac religionem probaret. Abactus itaque rex ad virum Dei Luxovium venit, conquestus cum viro Dei, cur ab comprovincialum moribus desicceret, et intra septa secretiora omnibus Christianis aditus non pateret. Beatas Columbanus his et aliis verbis auditis, ut erat audax animo, objiciens regi respondit: *Si ob hanc causam tu in hunc locum venisti, ut servorum Dei canobia destruas, et regularem disciplinam macules, scito tuum regnum funditus ruiturum, et cum omni propagine regia dimersurum.* Quod postea rei probavit eventus (jam temerario conatu rex refectorium ingressus fuerat). His ergo territus dictis foris celer repedat. Duris post hæc viri Dei increpationibus rex urgabatur, contraque Theodericus ait: *Martyrii coronam me tibi illatum speras.* Deinde dixit non esse tante demissiæ se, ut hoc tantum facinus patraret, sed potioris consilii si ageret, utilia paraturum, ut qui ab omni more disciscat, quo venerat ea via repedare studeat. At quia longum est universa gesta percurrere, quas insidias regiæ, quæ exsilia, et tribulationes quas pertulit, recitare, succincte finem rei explicemur. Vir Dei deputatis custodibus a Theoderico, qui quounque ditionis sua regno pelleretur, non eum relinquenter, Namnetis usque perrexit. Moratus ergo ibi paululum, sciens non placere divinæ majestati, ut patriam rediret, post ad Clotarium Chilperici regis filium, qui in Austrasia Francisque regnabat extrema Gallia ad oceanum positis, pergit.

S. Columbanus Clotarius regem adit. — Clotarius porro audierat quantis qualibusque injuriis virum Dei Brunichildis et Theodericus fatigave-

rant. Quem, cum vidisset, velut coeleste munus suscepit: tenuit ergo eum Clotarius quantis potuit penes se diebus. Erat enim Clotarius pollens in amore sapientiæ.

Ejus prophætia. — Beato vero Columbano mortante apud Clotarium lis oritur inter duos fratres Theodebertum et Theodoricum, disceptantibus utrisque de regni terminis. Anno igitur decimo regni sui uteque ad Clotarium legatos dirigit: uteque adversus parem auxilium postulat. Quod Clotarius beato viro insinuare procurat, consulens, ut si videretur ejus consiliis se uni consentiendo, contra alium dicimaret. At quem ille repletus spiritu prophæticō, ait: *Necuti te fore parturum scias convenire consiliis; tuaque intra trienni tempus in ditione utrorumque regna venire.* Videns Clotarius a viro Dei talia sibi prophæticō ore dici, neutri parere voluit; scilicet promissorum sibi tempus fideliter exspectans, potitus est triumpho victoriae.

Anno decimo sexto regni sui (612) Theodericus movet exercitum: et Lingonis de universis regni sui provinciis mense Maio exercitus adunatur. Dirigeasque per Audalaum, Nasio-castrum, super Ornam fluvium situm, cepit; et inde Tullo civitatem perrexit. Ibi Theodebertus cum Austrasiorum exercitu obviam venit: Tullensi in campania configunt;

Theodericus superat Theodebertum, ejusque prostravit exercitum. Cæsa est eodem prælio nimia multitudo virorum fortium. Theodebertus terga vertens per territorium Mettensem veniens, transita C Vesago Coloniam fugaciter pervenit. Theodericus cum exercitu post tergum sequens, Arduinam transiens pervenit Tulliaco (13) Theodebertus, Saxones, Turings, vel cæteras gentes trans Rhenum, vel undique poterat adjuvare contra Theodoricum, Tulbiaco perrexit; ibique denuo commissum est bellum a Francis, ceterisque gentibus. Tantaque ibi strages ab utroque exercitu facta est, (ubi phalanges in congressu certaminis prelabantur) ut cædevera occisorum undique non haberent qua ruere possent, sed stabant mortui, ac si viveant stricti inter cæteros. Auxiliante Deo iterum Theodericus Theodebertum superat, et a Tulliaco usque Coloniam exercitus ejus gladio trucidatus, oram terra cooperuit. Eo in tempore vir Dei Columbanus in eremo morabatur, contentus tantum unius ministri solatio. Ea ergo hora, qua apud Tulliacum commissum est bellum, supra querki putrefacti truneum sedebat, legens librum; quem subiti sopor opprescit, et quid inter duos reges agebatur, vidit. Mox excitatus ministrum vocat, cunctamque regum pugnam indicat, multum humana sanguinem fundi suspirat. Persecutus est ergo Theodebertum Theodericus, et suorum proditione captum ad aviam Brunichildem Cabilleno direxit. Quem illa cum recepisset, quia Theoderici

(13) Pervenit Tulliaco. Acherius cum hoc loco, tum tuit poterat adunare.

infra monet legi oportere Tulbiaco: idemque resti-

partibus magis favebat, furens Theodebertum fieri A Ligerim, vel provinciæ partibus situm erat, suæ di- clericum rogavit, ac non multo post impie nimis perimi jussit.

Obit Theodoricus Austrasiæ et Burgund. rex (617). Brunichildis perimitur. — Anno decimo septimo regni sui (617) Theodoricus exercitum de Austrasiæ et Burgundia moveri præcepit, volens super Clotarium irruere. Jamque exercitus aggrediebatur, et Theodoricus Mettis civitate profluvio ventris inter flagrantis urbis incendia mortuus est. Exercitus protinus redit ad proprias sedes. Brunichildis filium ejus Sigibertum in regno patris sufficit. Clotarius collecto exercitu fines regni, qui sua ditione debebantur, conatur recipere. Contra quem Sigibertus cum hostium cuneis pugnaturus advenit; quem Clotarius captum fraude suorum perimit, furensque alias, fratres quinque Theodoricii filios cum Brunichilde proavia eorum cepit: pueros separatis perimit, Brunichilde vero primo ignobiliter camelio impositam, hostibus gyrande monstravit. Postque indomitorum equorum caudis irre- titam miserabiliter vita privavit. Funditus ergo radicitusque deleta Theodoricii stirpe, Clotarius potitus est trium regnumonarchia solus.

Utroque regno Theodrici potitur Clotarius. — Anno tricesimo regni sui (614) Clotarius Burgundia et Austrasiæ regnum adeptus est. Anno tricesimo quarto regni Clotarius Walnarium, quem majorem domus in Burgundia instituerat, cum universis pontificibus Burgundia, seu et Burgundo Faronis, Benogello villa ad se venire præcepit. Ibi C que cunctis illosarum justis petitionibus annuens, præceptionibus roboravit.

Dagobertus Austrasiæ rex. — Anno tricesimo octavo regni Clotarius Dagobertum filium suum consortem regni facit; eumque Austrasiæ regem instituit, retinens sibi quod Ardennæ et Vosagus versus Neustriam et Burgundiam excludebant.

Clotarium inter et filium contentio, a S. Arnulpho sopita. — Anno quadragesimo secundo regni Clotarii Dagobertus cultu regio ex jussu patris honeste cum leudibus Clisiaco procul Parisios ve- nit, ibique germanam Sichildis reginæ, nomine Gomatrudem, in conjugium accepit. Traasactis nuptiis die tertio inter Clotarium et ejus filium Dago- bertum gravis orta est contentio, eo quod Dagober- tus cuncta quæ ad regnum Austrasiæ pertinebant sue ditione vellet recipere, quod Clotarius vehementer denegabat eidem, nihil ex hoc volens concedere. Electi sunt ab his duobus regibus duodecim ex Franciis judices, ut eorum disceptatione finiretur contentio: inter quos et dominus Arnulphus pontifex Metensis, inter patrem et filium pro pacis loqueretur concordia. Tandem a pontificibus vel sapientissimis viris proceribus pater pacificare cum filio, reddens ei solidatum quod adspicerat ad regnum Austrasiæ: hoc tantum exinde quod citra

A Ligerim, vel provinciæ partibus situm erat, suæ di- tione retinuit.

Clotarius moritur (an. 628). In ecclesia S. Vincentii, nunc S. Germani a Pratis sepelitur. — Anno quadragesimo quinto regni sui Clotarius moritur, et suburbano Parisiis in ecclesia Sancti Vincentii sepelitur. Dagobertus cernens genitorem suum defunctum, universis leudibus quos regebat in Austria jubet exercitum promovere; missos in Burgundia et cæteris regni partibus direxit, ut suum regimen eligerent. Cumque Remis venisset, Suessionis per accedens, omnes pontifices et leudi regno Burgundiæ inibi se Dagoberto tradidisse noscuntur: sed et Neustriæ pontifices et procerum plurima pars regnum Dagoberti visi sunt expetisse. Aribertus frater ejus nitebatur, si posset regnum assumere; sed ejus voluntas pro simplicitate parum sortitur effectum. Cumque regnum omne a Dagoberto fuisset præoccupatum, et thesauri ejus ditione redacti, tandem misericordia motus, et sapientium usus consilio, citra Ligerim et limitem Hispaniæ, et Vasconiæ, seu et montes Pyrenæos, pagos, et civitates, fratri suo Ariberto concessit, id est Tolosam, Caturcinam, Agenensem, Petrogoricum, et Sanctioniculum, vel quod ab his versus Pyrenæos montes excluditur. Quod et per pactionis vinculum firmavit. Aribertus sedem Tolosanam eligens regnat in partibus provinciæ et Aquitanie. Post annos tres quam regnare cœpisset, totam Vasconiam superans, largius fecit regni sui spatium.

Sub eodem fere tempore (633), id est quinto anno regni Dagoberti, dedit quidam illustris vir, nomine Ermembertus, et cunjux ejus Hermeneara, Sancto Benigno quadam villas suæ possessionis, quæ vocantur his nominibus, Posciacum, et Fontem Lan- gnis in pago Latiscense; et in Lingonico pago Masiacum, quæ ante acto tempore ab Edoualdo epis- copo Lingonensi huic loco fuerat attributa, sed violentia pravorum hominum ablata.

Ob justitiam commendatur Dagobertus. — Dago- bertus anno sexto regni sui Burgundias ingreditur: tanto vero timore pontifices et proceres, et cunctos in regno Burgundiæ consistentes adventus Dagoberti concusserat, ut omnibus esset mirandus præ timore justitiae, quam pauperibus faciebat. Veniens ergo civitatem Lingonas et inde Divion egressus, ac

D Latona residens, aliquantis diebus, tantam intentionem judicandi justitiam populo regni sui habebat, ut bujus benignitatis desideria nec somnum oculis posset capere, nec cibo satiabatur, intentissime cogitans, ut omnes cum justitia accepta de conspectu suo remearent. Die quadam cum a Latona Cabilono properaret, deliberans, et priusquam lucesceret balneum ingrediens, Brunulfum avunculum fratris sui Alberti interficere jussit: qui ab Amalgario et Ariberto ducibus, et Wilbaldo patricio interfactus est, Dagobertus rex post hæc Cabilono pergit justitiæ amore quam cœperal perficienda. Post Augustidonum, inter Autisiodoro pergens, dehinc Senona civitatem,

indeque Parisios venit, Gomatrudem reginam Ru-
miliaco villa, ubi matrimonium acceperat, reli-
quens, Nantildam nnam ex pueris de ministerio
eius accipiens, reginam sublimavit. Anno septimo
regni sui cum Austrasiam regio cultu circuiret,
quamdam puellam, nomine Ragnitrudem, stratu suo
adscivit, de qua co anno habuit filium nomine Si-
gibertum. Aribertus Aurelianis veniens Sigibertum
de sancto lavacro exceptit. Anno octavo Dagoberti
Aribertus rex moritur, relinquens filium parvulum,
nomine Chilpericum, qui nec post moram defun-
ctus est: fertur factioni Dagoberti fuisse inter-
factus.

Rex Dagobertus fædus cum Heraclio imperat. init.

— Anno decimo regni Dagoberti (638) cum ci-
nuntiatum fuisse exercitum Winidorum Toringianum fuisse
ingressum. cum exercitu de regno Austrasiorum de
Metis urbe promovens, transacta Ardenna Magun-
tiā aggreditur, disponens Rhenum transire, sca-
lam de electis viris fortibus de Neustria et Burgun-
dia cum ducibus et graphionibus secum habens.
Saxones missos ad Dagobertum dirigunt, petentes
ut eis tributa quas fisci ditionibus dissolvabant, in-
dulgeret; promittentes se Windis resistere, et Fran-
corum limitem de illis partibus custodire sponden-
tes. Quod Dagobertus consilio Neustrasiōnē pre-
stabilit. Saxones qui hujus postulationis legati fue-
rant, sacramentis, ut eorum mos erat, super arma
pro universis Saxonibus firmant. Sed postmodum
sicut in ceteris mendaces apparuerunt. Tamen Sa-
xones tributum quod a Clotario seniore censi annis
singulis quingentas vacas inferendalī reddere
consuieverant, præceptione Dagoberti, habent in-
dultum. Eo tempore legati Dagoberti, quos ad He-
raclium imperatorem direxerat, his nominibus Ser-
vatus et Paternus, sunt reversi, nuntiantes pacem
perpetuam cum Heraclio firmasse.

Sigibertum et Clodoveum filios regnis Austrasiæ et Burgundie donat. — Anno undecimo regni Dagoberti cum Winidi fortiter sàvient, et sàpē trans-
gressō corum limite regnum Francorum vastando
Toringiam, et reliquos pagos insisterent, Dagobertus Metis orbem veniens cum consilio pontificum et
procerum, seu et omnibus primatibus regni sui con-
sentientibus, Sigibertum filium suum in regnum sub-
limavit, sedemque Metis civitate babere permisit.
Cunibertum Colonias urbis pontificem, et Agalgisum D
ducem, instituit gubernare palatum et regnum;
thesaurum quod sufficeret filio tradidit, condigne, nt
decuit in culmine regni sublimavit. Et quodcumque
eidem largitus fuerat, sigillatum præceptionibus ro-
borandum decrevit. Deinceps Austrasiorum regnum,
et fines regni Francorum contra Windos utiliter
defensare noseuntur. Cumque anno duodecimo
regni Dagoberti eidem filius nomine Clodomericus (14)
de Nantilde regina natus fuisse, consilio Neustra-
siorum, et admonitione principum suorum, per pa-

A ctionis vinculum firmasse dignoscitur, ut Neptreco
et Burgundia ad regnum Clodovei, post Dagoberti
decessum, aspiceret; Austrasia vero eo quod et po-
pulo et terra spatio coequalis esset, ad regnum Si-
giberti pertinere deberet; et quidquid ad regnum
Austrasiorum jam olim pertinuerat, hoc Sigibertus
rex sue ditioni subjiceret, et perpetuo dominandum
haberet, excepto ducatu Denteleni quod ab Austra-
sia separatum fuerat, ne iterum ad Nestriam jung-
eretur, et Clodovei regimini subderetur. Sed has
pactiones Austrasii terrore Dagoberti coacti, vellent,
nolent firmasse visi sunt. Quod post mortem ejus
filii regnum administrantibus dissolutum fuisse
constat.

In Hispaniam proficiscitur. — Eodem tempore
quid Hispaniae partibus a regibus eorum gestum sit,
dicendum est. Defuncto Sisebodo, rege clementissimo, Sentilla successit in regnum uno anno. Cum
B eset Sentilla nimium iniquus in suis, omnium
principum regni sui odium incurrit. Quapropter Si-
senandus quidam ex proceribus cum consilio cæ-
terorum, Dagobertum expetiit ut ei cum exercitu au-
xiliaretur, qualiter Sentillam pelleret regno. Hujus
beneficii recompensatione missorum aureum ex
thesauris Gottorum quem Tresmodus rex ab Egetio
patrício suscepit, Dagoberto dare promisit, pen-
santem auri libras quinquaginta. Quo auditio Dagobertus,
ut erat cupidus, exercitum in auxilium Si-
senandi totum regnum Burgundiæ bannire præcepit.
Cumque in Hispania divulgatum fuisse, exercitum
Francorum auxiliando Sisenando Hispaniam in-
C gredi, omnis Gottoorum exercitus ditioni ejus se tra-
didit. Abundantius et Venerandus cum exercitu
Tolosano tantum usque Cesaraugustam civitatem
cum Sisenando accesserunt, ibique omnes Gothi de
regno Hispania Sisenandum sublimant in regnum.
D uces prædicti cum exercitu remeant ad proprias
scdes, muneribus honorati. Dagobertus legatos ad
Sisenandem regem, Amalgarium ducem et Veneran-
dum dirigit, ut missorum quem promiserat eidem
dirigeret. Cumque a Sisenando missoris ille lega-
taris fuisse traditus, a Gothis per viam tollitur,
nec enim exinde permiserunt auferri. Postea discur-
rentibus legatis ducenta millia solidorum, quod ap-
preliatum est missorum, Dagobertus a Sisenando
acceptit.

In Vascones perduelles mittit exercitum. — Anno
tridecimo regni Dagoberti cum Vascones fortiter
rebellarent, et multas prædas in regno Francorum,
quod Aribertus tenuerat, facerent, Dagobertus de
universo regno Burgundiæ, exercitum promoveri
jubet, statuens ei caput exercitus Adoindum refe-
redarium, qui temporibus Theoderici regis quoniam
multis præliis probatus est strenuus: cui duces
decem et exercitus eorum adjunxit. Fuerunt autem
hi, Arembertus, Amalarius, Leudebertus, Vandali-
marus, Waldericus, Hermendricus, Barontus, Airar-

(14) *Clodomericus*. Ex sequentibus constat legi oportere *Chlodoveus*. Haud ita multo restituendum *Neus- tria et Burgundia*.

dux ex genere Francorum, Ramelenus ex genere A nasterii sanctorum Agaunensium juss erat. Quod studio et industria abbas Aigulfus est adimpletum. Multas ecclesias spoliavit, ut hanc ditaret. Omni quippe devotione sua circa obsequium specialis patr oni intentus erat. Et ideo post mortem spe sua frustratus non est. Qualiter vero per hunc martyrem auxiliantibus sanctis Mauricio atque Martino a potestate dæmonum anima ejus erecta fuerit, cu diam solitario divinitus monstratum est. Quandiu enim vixit, basilicas horum sanctorum specialius honorav it: quamvis fuerit cupiditati et amori mulierum intentus, in eleemosynis tamen pauperum fuit largus.

Saraceni grassantur in imperium. — Post Dagoberti discessum filius suus Clodoveus adhuc sub tenera etate ascitur ad regnum. Omnes quippe leudi de Neustria et Burgundia eum Mosollaco villa sublimant in regem. Ega vero, quem Dagobertus custodem pueri et regni tutorem reliquerat, cum Nantilde regina condigne gubernabat palatum et regnum. Anno secundo regni Clodovei apud Constantinopolim sublimatur in imperium Constantinus filius Constantini. Ejus tempore gravissime a Saracenis vastatum imperium. Tempore enim Heraelii imperatoris Saracenorum geas de finibus suis egressa, regna quae sub imperii regimine erant irruunt ad devastandum, contra quos Heraclius exercitum ad resistendum direxit. Saraceni milites superant, eosque gladio graviter trucidant. Fertur in eo prelio centum quinquaginta millia militum Saracenis fuisse interfecta. Iterum Heraclius congregat multitudinem exercitus: iterum vincitur: ad ultimum infelix Eutychetus heresim sectans, cultum Christi relinquens crudeliter vitam finivit. Cui successit in imperium Constantinus filius, cuius tempore a Saracenis respublica nimium vastatur. Duravit haec vastitas per annos quadraginta septem, usque ad tempora Constantini superioris memorati. Tunc est Hierosolyma capta, etcetera eversa civitates. Egyptus inferior et superior pervaditur; Alexandria capi tor et prædatur: Africa tota vastature a Saracenis possidetur: Asia et Europa quatuntur: omnia regna mari contigua pervagantur. Ad postremum ipsum imperator Constantinus constrictus atque compulsa, est effectus Saracenorum tributarius, ut Constantinopolis cum paucis provinciis et insulis, et D urbs Roma cum sua patria sua ditioni reservaretur. Tribus annis circiter, et ferme adhuc amplius, per unumquemque diem mille solidos aurii Saracenorum erarii supplebat. Tandem resumptis viribus Constanza imperium aliquantis recuperans, tributa Saracenis implendum refutat.

Dagoberti obitus (643). Ipsius encomia. — Dagobertus rex eodem anno Spinogello-villa super Sequanam fluvium, non procul a Parisiis, adveniens, profluvio ventris inibi ægrotare cepit. Exinde ad basilicam sancti Dionysii a suis deferitur. Post paucos dies Dagobertus emisit spiritum, sepultusque est in ecclesia ipsius sancti martyris, quam ipse condigne ædificaverat, atque auro et gemmis, multisque pretiosissimis speciebus ornaverat: tantæque opes ab eodem et villa, et possessio nes multæ per plurima loca ibidem collatae sunt, ut miraretur plurimum. Psallentium inibi instituere ad instar mo-

Ega moritur. Erchinoaldus majordomus. Pipinus majordomus Sigiberti regis Austras. — Anno tertio regni Clodovei, Ega, cui Dagobertus commiserat regni curam, moritur; et in loco eius Erchinoaldus majordomus constitutur. Eo tempore Sentilla rex Hispanie, quem Sisenandus oppreserat, moritur; et in loco eius Tolgaipius filius patris precibus sub

brogatur. Gothorum principes et primates videntes deperire statum regni, eo quod princeps esset invalidus, et minus sciens, utpote adolescentulus, tandem eligunt unum ex primatibus, nomine Chintasindum. Collectis plurimis senatoribus Gothorum, cum cætero populo Hispaniæ sublimatur in regnum, Tolgane degradato, et ad clericatum tonsurato. Tintasindus omnem Hispaniam suæ redigit ditione: multos Gothorum interficit, quos in degradatione regum priorum una secum noverat conscos. Cumque esset plenus dierum, filium suum, nomine Richisindum in omne regnum Hispaniæ sublimavit. Pipinus defuncto Anchiso patre suo majordomus Sigiberti regis in regno Austrasiorum factus est. Fuit namque Pipinus Deum timens, amator justitiae, consilio providus, fide plenus, cautus in omnibus sapientiae studiis, intentus in armis, strenuus, audax animo. Gubernavit regnum quandiu vixit grandi moderatione, nec ullo munere potuit unquam a justitia averti.

Flaucatus majordomus. Nantildis regina moritur. Wibaldus interficitur. Flaucatus febre interiit. — Anno quarto regni Clodovei (648) Nantildis regna cum ipso filio suo rege Aurelianis civitatem in regnum veniens Burgundiæ, ibi omnes seniores, pontifices scilicet, duces et primates totius regni ad se venire præcepit. Nantildis sigillatum cunctos blanditiis atrahens, Flaucatum ex genere Francorum majorem domus in regno Burgundiæ electione pontificum et principum laude in hoc gradu honorisstabiliuit, neptemque suam nomine Ragnebertam eidem desponsavit. Flaucatus regnum Burgundiæ per vagatur, atque cum Archinoaldo majoredomus se in amicitia obligans, Wibaldum patricium interfere disponebat. Eo anno Nantildis regina moritur. Ipso anno Flaucatus cum Clodoveo rege et Archinoaldo majore domus, et aliquibus primatibus Neustrasiis, de Parisiaco promovens per Senonas et Antisiodorum Augustidunum accesserunt. Ibique Clodoveus Wilbaldum ad se venire præcepit. Wilbaldus patricius considerans Flaucatum cum ceteris duabus de suo interitu inesse consilium, colligens secum plurimam multitudinem exercitus, etiam pontifices, seu nobiles et fortis, quos congregare potuit, Augustidunum iter arripuit. Cui obviam a Clodoveo rege et suis duabus Hermenricus domesticus dirigitur, eo quod Wilbaldus trepidabat propius accedere; sed accepta securitate ex parte regis Augustidunum accessit, legato regis condignis muniberibus prius honorato. In crastinum Flaucatus et ceteri duces, qui de interitu ejus conspiraverant, maturius ab urbe promoverunt cum exercitu. Erchinoaldus cum Neustrasiis quo secum habebat bellum aggreditur: e contra Wilbaldus tela sumens, quascumque potuit adunare phalanges, occurrit eis. Flaucatus, Amalgarius, Ermanlenus, et Walbertus duces contra Wilbaldum confligunt; ibique Wilbaldus interficitur: plurimi cum ipso de suis gladio trucidantur. His ita gestis Flaucatus in crastina de Augusti-

duno promovens, Calibono perexit: ingressus in urbem in crastino ipsa civitas incendio concrematur. Flaucatus judicio Dei percussus, vexatus a febre collocatur in scaphe. Eventu navale per Ararim fluviū cognomento Sagonna, Latonam properans, in itinere undecima die post Wilbaldi interitum emitit spiritum, sepultusque est in basilica Sancti Benigni in suburbio Divonense.

Gundeberga Longobardiz regina in carcere detrusa. — Langobardorum per hæc tempora fuerunt hi reges. Post Autharinum regnavit Ago filius ejus;

hic misit legatos ad Clotarium, offerens triginta quinque milia solidorum, ut tributa quæ Langobardi Francorum regibus solvebant, duodecim milia solidos cassaret. Quod Clotarius concessit, et pacem

B perpetuam cum Langobardis sacramentis et pactis firmavit. Post hunc regnavit Adoaldus filius ejus.

Quo interfecto veneni poculo ob nimiam crudelitatem suam, Charoaldus dux Taurinensis, qui Gundebergam ex genere Francorum habebat uxorem, sublimatur in regnum. Charoaldus credens dictis mendacibus Gundebergam reginam in Caumello castro in unam turrim exsilio trudit. Clotarius rex legalos ad Charoaldum dirigit quare reginam parentem Francorum humiliasset. Charoaldus regis Franco-

reverentiam habens, Gundebergam reducatam post tres annos de exsilio sublimat in regno. Post haec Charoaldus rex moritur; Gundeberga regina unum ex duabus, Chrotarium nomine, de territorio Brisia, acceperit ab eo sacramentis ut nunquam ab eo

C degradaretur de regni culmine, sumens in conjugium, illum stabilitivit in regnum. Postea Crotarius aliquantis transactis annis oblitus sacramenta quæ fecerat, Gundebergam de solio regni dejectam in unum cubiculum apud Tricinum in aula palatii retrudit: camque privato habitu vivere fecit. Quinque annis sub ea trusione transierunt. Illa cum esset christiana, benedicebat Deum in hac tribulatione posita. Tandem placuit Deo ut mitteretur Aubedo legatarius a Clodoveo rege ad Chrotarium Langobardorum regem: qui veniens Papiam civitatem, quæ cognominatur Ticinis, cernensque reginam, a qua benignus legationem veniens susceptus fuerat, esse retrusam, inter cætera Chrotario regi suggestit, quod reginam parentem Francorum, per quam etiam regnum adeptus fuerat, non debuissest ita humiliare; pro qua re Francorum reges et omnes Franci ei essent ingrati. Chrotarius de presenti ob reverentiam Francorum Gundebergam de custodia jubet egredi, et per totam civitatem et foris regali ordine per loca sanctorum ad orationem procedere: de villis et opibus fisci omnia quæ amiserat ei restaurari præcepit. Quod usque ad diem sui obitus regio cultu post feliciter tenuit. Aubedo vero a Gundeberga regina forliter remuneratus repedavit ad regem.

Sigibertus Austrasiaz rex obiit. — Defuncto Sigiberto Austrasiorum Francorum rege, filius ejus Dagoberthus succedit in regnum. Pipinus, ut diximus,

D post regem totius regni curam gerebat, cuius filius,

nomine Grimoaldus, sub imperio patris palatio præserat. Hic considerans Dagobertum inertem, et ad regni curam minus utilem, fecit eum tenderi ad clericatus ordinem.

De Wlfechranne abbate. — Clodoveus igitur rex, qui et Clotarius dictus est, octodecim annis in regni administratione completis, defunctus est in primævo flore juventutis, relicitis tribus filiis, Clotario, Childerico, et Theoderico, una cum matre eorum Baldechilde regina. E quibus Clotarius natu major regnum patrii sui Clodovei, Neustria, et Burgundia obtinuit, Childericus vero Austrasia et Germania sedem adeptus est. Anno igitur octavo regni sui Clotarius rex residens Mosollaco palatio suo, Wlfechranus abbas hujus loci adiit ejus presentiam, conquerens super quorundam militum ejus violentia: Guntranus namque rex dederat sancto Benigno martyri patrono Divisionensis loci, Chariacum villam cum omnibus appenditis suis; de cuius possessionis terris supra scriptis calumniatores molestias inferebant multas memorato abbati, mohachisque hujus loci. Rex ergo Clotarius annuens ejus precibus, fecit præceptum sancto Benigno de prescripto fundo annuloque suo jussit insigniri, ut nullus supradictorum calumniantium, aut eorum hæredes, vel successores, aut ullus aliquis alius cuiuscunq; honoris ac dignitatis in denominato agro audeat aliquam vim inferre. Erat tunc majordomus regis supra nominatus Aubedo, quem inscriptio ejusdem præcepit Audebellum vocat.

Eronus Lingon. episcopus. — Tempore prædicti Wlfechanni veneranda memoria abbatilis præsidebat Lingonum ecclesiæ Eronus venerabilis episcopus, qui inter cætera beneficia quæ huic contulit loco, a summo pontifice, vel verius Romanis pontificibus Joanne et Sergio Romanæ Ecclesiæ petit fieri decretum: in quo continetur, ut nullus præsumat constituere cœmeterium vel sacrare, præter bunc qui ad istam sancti Benigni ecclesiam pertinet: et ut nullus audeat vim aliquam inferre in claustru vel in burgo ad hunc locum pertinente. Cujus exemplar decreti placuit huic libro inlerre, ut videntes discant quantum imminet illis periculum, qui non timent obligari anathematis vinculo per Petri apostoli vicarium. Anno Domini 696 ab incarnatione Domini nostri Iesu Christi, præsidebat sanctæ Romanæ Ecclesiæ Sergius papa; cuius hæc suut verba. D

Litteræ Sergii 1 ab Wlfechranno obtentæ. — « Sergius, gratia Dei pontifex Romanus, Heroni Lingonum præsuli, salutem et apostolicam benedictionem. Quam primum nobis attendendum, charissime, ne hostis malignus gregem Christi perturbet aliqua occasione. Divisionensium namque monachorum martyri Benigno sub regimine Wlfechanni abbatis devote famulantium reclamatio ad nos pervenit, clericos jam dicti castri ad se eorum cœmeterium transferre conari. Hoc quia prædecessoris mei Joannis, Benedicti utique successoris contradicit decretis, auctoritate beati Petri et nostra prohibetur sub per-

A cussione anathematis. Nam sicut Gregorius olim prædecessor vester adhortatu præfati martyris, monasterii ipsius constructor, utrisque vivis sancivit unum quo sanctus jacet, concorditer cœmeterium: ita nostræ auctoritatis litteræ censuerunt corroborandum. Quisquis etiam a torrente, qui utrumque burgum dividit auferre ab eodem burgo vel claustro aliquid, excepto abbate vel monachis, præsumpsere rit, simili sententia se damuatur noverit. Bene valete. Data per manus Joannisbibliothecarii tunc sanctæ sedis apostolice anno pontificatus Domini Sergii universalis papæ decimo in sacratissima sede beati Petri apostoli indictione undecima (679). »

Agilbertus, Bobolenus abbates. — Defuncto vero Wlfechranne abbate successit in locum regiminis Agilbertus: post quem præfuit Bobolenus.

Clotarius vita functus. Cui successit Childericus rex Austrasiæ. — Clotarius rex igitur postquam aliquot annis tenuit regnum, immatura præventus morte reliquit illud sine hærede. Cujus obitum dolentes Francorum principes, germanum ejus Childericum regem Austrasiorum (quem audierunt sapienter et provide regnum disponere) in omni sublimant Francorum regno. Adeptus vero principatum, quidquid adversus leges regum priorum ac majorum principum, quorum vita quandam laudabilis extiterat ineptum atque contrarium reperit, ad pristinum statum prudentissime revocavit. Eo tempore Godinus quidam ex primatibus Burgundie una cum conjugé sua nomine Lantrude, dedit Sancto Benigno alodium juris sui, cui vocabulum est Albinacus, situm in pago Decolatunse quod nunc generliter Portuensis dicitur.

Huic succedit Theodericus. S. Leodegarius. S. Lambertus. Pipini laudes. S. Willebrordus in Frisia missus. — Childericus ergo rex paucis annis quibus regnum Francorum obtinuit, æquo moderamine justisque legibus disponens ipsum regnum, defunctus est, et germanus ejus Theodericus in regno fratris loco sublimatus. Quod tenuit annis sexdecim. In diebus ejus sanctus Leodegarius est interfectus ab Ebrieno majoredomus, et sanctus Lambertus Tungrorum episcopus a Dodone comite. Hi uno tempore innocenter occisi, coronam martyrii sunt adepti. In illo tempore deficientibus jam a pristino vigore regibus, cura totius regni administrabatur per duces et principes domus: inter quos omnes præeminebat Pipinus, quem supra retulimus, vir omni sapientia adornatus: ejusdemque regni maxima pars erat in manu ejus. Hic devicta Frisia, atque ipsius regni fugato rege, nomine Ratbodo, misit illuc ad prædicandum servos Dei venientes ex Britannia, Willebrordum et socios ejus, qui non parvam populi multitudinem ad Christum converterunt. Theoderico rege defuncto, Childebertus filius ejus successit in regnum.

Amo ab incarnatione Domini septingentesimo nono, Pipinus perrexit in Suvavos contra Willarium. Item anno sequenti commovit exercitum super præ-

dictum tyrannum. Anno tertio aquæ vehementer A ta, ita Carolus omnia regna sibi vicina attrivit. D^r inuncto Carolo, filii ejus Caromanus et Pipinus suscepserunt curam regni. Anno septingesimo quadragesimo secundo Carolus perrexit Vasconiam. Anno sequenti vastavit Alamaniam. Anno quarto Caromanus et Pipinus invaserunt Saxoniam. Anno septimo Caromanus relicta cura regni Pipino fratri Roman perrexit, atque in monte Sorate monachus habitationem instituit. Postea non ferens modestiam crebro se visitantium eorum qui de Francia pergebant ad limina apostolorum, ad Sanctum Benedictum in montem Casini commigravit.

Moritur Pipinus. — Anno septuagesimo quarto decimo Pipinus mortuus est in mense Decembri: et Grimoaldus filius ejus similiter mortuus est: et Carolus successit in locum patris.

Eo tempore Astoricus episcopus erat Lingonum; et Babolenus regebat istud cœnobium: tunc dedit Ermenoara Domino sacraa Sancto Benigno quidquid habebat in villa Ruffico, scilicet mansa cum ædificis desuper positis, omnibusque adjacentiis.

Dagobertus II moritur. Carolus Martellus. — Anno septingentesimo quinto decimo Dagobertus rex mortuus est, et Saxones devastaverunt terram Bagoariorum. Anno septingentesimo decimo septimo bellum fuit in Vinciano inter Carolum et Ragofredum majoremdomus: fugitque Ragofredus, et exercitus ejus cæsus est plaga magna usque ad fluvium Wissa. Anno sequenti Carolus intravit Saxoniam vastavitque eam. Anno septingentesimo vicesimo primo expugnavit Eudo Saracenos de terra sua. Anno quarto post hunc, expugnavit Carolus Andegavos, quia rebellabant adversus eum. Theodericus filius Dagoberti Junioris regio tunc sublimatus erat in solio. Cui successit Clotarius, et Clotario Childebertus, Childeberto Childericus, in quo defecit generatio Clodovei regis, qui usque tunc regnaverat.

Carolus strenue multa gerit. Saracenos expugnat. Quare Malleus appellatus. Caromanus et Pipinus. Caromanus fit monachus. — Anno septingentesimo vicesimo quinto Carolus subiecti sibi Bagoarios; et Sarraceni irruerunt in Galliam. Anno abhinc sexto Carolus perrexit in Suvavos contra Laufredum. Sequenti anno Carolus fuit in Vasconia contra Eudonem; et Ragofredus tyranus mortuus est. Anno sequenti Carolus pugnavit contra Saracenos in mense Octobris, die Sabbati, juxta civitatem Pictavis. Iterum anno septingentesimo trigesimo septimo innumera multitudo Sarracenorum coadunata, que duodecim reges habebat super se, quorum primus et maximus erat Abdirama rex Cordubæ civitatis, ocepsaverunt Gothiam, obsideruntque Narbonam civitatem. Quod audiens Carolus congregavit exercitum copiosum, insuper et Lindebrandum Lungobardorum regem convocavit in auxilium, consertoque cum Saracenis prælio, ita eos contrivit, ut de tanta multitudine vix aliquis potuerit evadere: sed et usque hodie gens illa truculenta Francorum formidat arma. Anno 739 Carolus intravit in provinciam usque Massiliam: invasit Vasconiam, vastavit atque Bagoariam. Anno septingentesimo quadragesimo primo Carolus Tuditus mortuus est, qui propter eam appellatus est Tuditus, quod est malleus fabri, quia sicut mallo universa tunduntur ferramenta.

A ta, ita Carolus omnia regna sibi vicina attrivit. D^r functo Carolo, filii ejus Caromanus et Pipinus suscepserunt curam regni. Anno septingesimo quadragesimo secundo Carolus perrexit Vasconiam. Anno sequenti vastavit Alamaniam. Anno quarto Caromanus et Pipinus invaserunt Saxoniam. Anno septimo Caromanus relicta cura regni Pipino fratri Roman perrexit, atque in monte Sorate monachus habitationem instituit. Postea non ferens modestiam crebro se visitantium eorum qui de Francia pergebant ad limina apostolorum, ad Sanctum Benedictum in montem Casini commigravit.

Pipinus rex inaugurator. S. Bonifacius martyr occubat. — Anno septingentesimo quinquagesimo secundo dominus Pipinus rex sacratus est per manus Stephani papæ, et duo filii ejus Caromanus, et Carolus qui Magnus dictus est. Anno quarto Pipinus rex intravit Langobardiam, et Stephanus papa reversus est Romanum. Eodem tempore sanctus Bonifacius, genti Frisonum prædicans, suscepit martyrium. Anno sexto iterum Pipinus rex perrexit Langobardiam, et Haistulfus rex mortuus est. Anno sequenti deleta sunt organa de Graecia missa ab imperatore cum certis muneribus domino Pipino regi. Anno septingentesimo sexagesimo Pipinus rex perrexit Vasconiam contra Waffarium. Iterum anno sequenti cum filiis Carolo et Caromano perrexit Aquitaniam, et acquisivit civitatem Bituricas. Pipini regis anno nono quidam homo, Rocolenus nomine, dedit Sancto Benigno allodium suum villare vocatum, situm in pago Belensi in fine Milliacensi, cum omnibus suis appenditiis. Eodem tempore quidam clericus nomine Bago, dedit sancto Benigno hereditatem suam omnem quem habebat in Asiriaco et Istodoro atque Salas, quidquid in predictis villis possidere videbatur, tam mausis quam que in aliis terris ad eadem mansa pertinentibus.

In Aquitaniam pergit Pipinus. Ab humanis excessit. — Anno septingentesimo sexagesimo secundo iterum Pipinus rex cum exercitu perrexit Aquitaniam una cum Caromano; captoque omni pago Alvernico, civitatem Claromontem et Burbonis castrum igne cremavit. Anno septingentesimo sexagesimo quarto Pipinus rex placitum magnum habuit cum Francis apud villam Carisiacum. Eodem anno fuit hyems gravissima, et tenuit gelu a decimo nono Kalendas Januarii, usque sexto Kalendas Aprilis. Anno septingentesimo sexagesimo septimo iterum Pipinus rex intravit Aquitaniam, et conquisivit Lemovigas civitatem. Et Bertha regina uxor ejus apud Bituricas hyemavit. Eodem anno sequenti, anno videlicet septingentesimo sexagesimo octavo, Pipinus rex obiit octavo Kalendas Octobris, apud Parisios civitatem, morbo intercutis aquæ; et Waffarius fuit interfectus.

Carolus et Caromanus inaugurati. Obiit Caromanus. — Eodem anno Dominus rex Carolus et Caromanus uncti fuerunt in reges septimo Idus Octobris. Franci siquidem facto solemniter generali conventu

ambos sibi reges constituunt ea conditione premissa, ut totum regni corpus ex aequo partirentur, et Carolus eam partem quam pater eorum Pipinus tenuerat, Carlomanus vero eam parlem, cui patruus eorum Carlonanus praeferat, regendi gratia suscepseret. Suscepserunt utrinque conditions, et pars regni divisi juxta modum sibi propositum ab utroque recepta est. Mansitque ista quamvis cum summa difficultate concordia, multis ex parte Carloniani societatem separare molientibus, adeo ut quidam eorum bella committere sint meditati. Sed in hoc plus suspicionis quam periculi fuisse ipse eorum exitus approbabit. Defuncto Carlonano uxori ejus cum filiis et quibusdam, qui ex optimatum ejus numero primores erant, Italiam fugi petiit; et nullis existentibus causis spreto marii fratre, sub Desiderii regis Langobardorum patrocinium se cum suis liberis contulit. Et Carlonanus quidem post administratum communiter quadriennio regnum decessit. Carolus autem fratre defuncto constitutus rex solus omnium Francorum.

Ducem Aquitan. devincit Carol. Mag. — Anno igitur septingentesimo sexagesimo nono, sive vero regni secundo, omnium bellorum quo gessit primo Aquitaniem, a patre inchoatum, sed nondum finitum, quia cito peragi posse videbatur, fratre adhuc vivo etiam et auxilium ferre rogato, suscepit. Et licet eum frater promisso frustasset auxilio, susceptam tamen expeditionem strenuissime executus, non prius ab incœpto desistere voluit, quam hoc quod efficeret moliebatur perfecto fine concluderet. Nam et Himaldum, qui post Vaifarii mortem Aquitaniam occupaverat, bellumque jam pene peractum reparare tentaverat, Aquitaniam relinqueret et Vasconiam petere cogit. Quem tamen ibi consistere non sustinens, transmisso amne Garonna, Lupo Vasconum duci mandat, ut perfugam reddat: quod nisi festinato faciat, bello se eum expugnaturum. Lopus saviori usus consilio, non solum fugitivum reddidit sed etiam se ipsum cum provincia, cui præterat, ejus potestati commisit.

Adriani PP. rogitu bellum in Langobardos suscipit. — Compositis igitur rebus in Aquitania eoque bello finito, regni quoque socio jam rebus humanis exempto, precibus Adriani Romanæ urbis episcopi exoratus, bellum contra Langobardos suscepit.

Anno septingentesimo septuagesimo secundo Carolus rex intravit Italiam, et concitato bello, quod prius quidem et a patre ejus Stephano papa supplicante, cum magna difficultate susceptum est, quia quidam ex primoribus Francorum, cum quibus consultare solebat, adeo voluntati ejus renisi sunt, ut se regem deserturos domumque reddituros, libera voce proclamarent. Coptum tamen est nunc contra Haistulfum regem, et celerrime completum. Sed licet sibi et patri bellii suscipiendo similis, ac potius eadem causa subesse videretur, haud simili tamen labore certatum, ac fine constat esse completum.

A Pipiu siquidem Haistulfum regem paucorum di-
rum obsidione apud Ticinum et obsides dare, et
erupta Romanis restituere, atque ut redditus non re-
peterentur sacramento fidem facere. Carolus vero
post inchoatum a se bellum non prius destitutus, quam
et Desiderium regem, quem longa obsidione fatiga-
verat, in ditionem suscepseret. Filium ejus Adal-
gisum, in quem spes omnium inclinata videbantur,
non solum regno, sed etiam Italia excedere cogeret,
omnia Romanis erupta restitueret, Chrodogausum
Forojulli ducatus prefectum res novas molientes
oppimeret, et Habinum socerum ejus Tarvisa civi-
tate obsecum caperet, totamque Italiam subjugare,
subactaque filium suum Pipinum regem presi-
ceret. Finis hujus belli fuit subacta Italia, et rex
Desiderius perpetuo deputatus exsilio in Francia, fi-
lius ejus Adalgisus Italia pulsus, et res a Langobardorum
regibus erupta Adriano Romanæ Ecclesiæ recto-
reri restituta. Italiam intranti, quam difficilis
Alpium transitus fuerit, quanto labore Francorum
in via montium juga et eminentes in cœlum scopuli,
atque asperæ cautes superatae, longum est enarrare.

Bellum contra Saxones. Caroli urbs. — Anno septingente simo septuaginta simo sexto, rex Carolus ut audivit quod Saxones iterum rebellassent contra Francos, commovit exercitum adversus eos, bellumque, quod quasi intermissum videbatur, repetitum est. Saxones siquidem sicut omnes fere gentes Germaniam incoleant, et natura feroces et cultui dæmonum dediti, nostraræque religioni contrarii, neque divina neque humana jura verentur transgreedi. Suberant et causæ quæ quotidie pacem turbare poterant, termini videlicet utrorumque utique in plano positæ, in quibus cædes et rapinae, et incendia vicissim fieri non cessabant. Ob quam rem ædificaverunt Franci in finibus Saxonum civitatem, quam vocaverunt Caroli urbem; suscepimus vero adversus eos bellum, quod magna utrinque animositate, majore tamen Saxonum, quam Francorum damno, per continuos triniginta tres annos gerebatur. Videntes Saxones quia non potuerant Francis resistere, venerunt majores natu ad dominum regem Carolum, postulantes pacem: et baptizata est multitudo populi ipsorum.

Devicti Saxones a Carolo rege. — Anno septingentesimo septuagesimo septimo gloriosus rex Carolus venit Saxoniam, loco qui vocatur Patris Bruna-
na; et ibi habuit placitum magnum, et ibi conveni-
runt Saxones ad baptismum catholicum: ædificaveruntque ibi ecclesiam Franci, multaque millia
populorum ibi baptizata sunt, ea conditione rege
proposita et ab illis suscepta, ut aljecto dæmonum
cultu, et relictis patris ceremoniis, Christianæ fidei
sacramenta suscepserent, et Francis adunati unus
cum eis populus efficerentur. Hoc bello licet per
multum temporis spatium traheretur, ipse non amplius
cum hoste quam bis in acie conflixit, semel
juxta montem, qui Osneggi dicitur, in loco Theoti-
nelli nominato. Et iterum apud Aisa fluvium, et hoc
uno mense paucis quoque interpositis diebus. His

duobus præliis hostes adeo profligavit, ac devicti sunt, ut ulterius regem neque venienti resistere auderent. Plures tamen ex bello tam ex nobilitate Francorum, quam Saxonum, et functi summis honoribus viri, consumpti sunt. Rex itaque omnium qui sua ætate gentibus dominabatur et prudentia maximus, et animi magnitudine præstantissimus: nihil in his quæ vel suscipienda erant, vel exsequenda, vel propter laborem detrectavit, aut propter periculum exhorruit.

In Hispaniam proficistur. Vascones in Gallos irruunt, ac multos interficiunt. — Anno septingentesimo septuagesimo octavo Carolus rex assidus ac pene continuo cum Saxonibus bello decertans, dispositis per congrua confiniorum eorum loca praesidiis, Hispaniam aggreditur, quam maximo belli apparatu poterat, saltuque Pyrenæi superato, omnibus que adit oppidis atque castellis in ditionem acceptis, scilicet Pampilona, Osca, Barsilona, atque Gerunda. Deinde acceptis obsidibus salvo et incolumi exercitu, revertitur. Præter quod in ipso Pyrenæi jugo Vasconiam perfidiam parumper in redeundo expertus est. Nam cum agmine longo, ut loci et angustiarum situs permittebat, porrexit iret exercitus, Vascones in summi montis vertice positis insidiis (est enim locus ex opacitate silvarum, quarum ibi maxima est copia, insidiis ponendis opportunus) extremam impedimentorum partem, et eos qui novissimi agminis incedentes subsidio præcedentes tuebantur, desuper incursantes in subjectam vallem deiciunt, conseruoque cum eis prelio, usque ad unum omnes interficiunt; ac direptis impedimentis, noctis beneficio, quæ jam instabat, protecti, summa cum celeritate in diversa disperguntur. Adjuvabat in hoc facto Vascones et levitas armorum, et loci, in quo res gerebatur, sicut: e contra Franco et armorum gravitas, et loci iniquitas, per omnia Vasconibus reddidit impares. In quo prelio Egichardus regie mensæ præpositus, Anselmus comes palati, et Ruolandus Britannici limitis præfector, cum aliis compluribus interficiuntur. Neque hoc factum ad præens judicari poterat, quia hostis eo perpetrato ita dispersus est, ut ne fama quidem remaneret ubi nam gentium queri potuisset. Domuit et Britones qui ad Occidentem in extrema quadam parte Galliae super littus Oceani residentes, dicto audientes nun erant; missa in eos expeditio, que et obsides dare, et quæ jungabantur se facturos polliceri coacti sunt.

Carolus Italiam petit. — Iterum Carolus rex Italiæ ingressus cum exercitu, ac per Romanam iter agens, Capuam Campaniæ urbem accessit: atque ibi positis castris bellum Beneventanis ni dederentur comminatus est. Prævenit hoc dux gentis Aragisus filios suos Rimoldum, et Grimoldum, cum magna pecunia obviam regi mittens, rogat ut filios obsides suscipiat, seque cum gente imperata facturum pol-

A licetur; præter hoc solum si ipse ad conspectum, regis venire non cogeretur. Rex utilitate gentis magis quam animi ejus obstinatione considerata, et oblatos sibi obsides suscepit, et quæ petebantur concessit, unoque ex filiis ejus obsidatus gratia retento, legatis ob sacramenta a Beneventanis exigenda, atque suscipienda cum Aragiso dimisis, Romanum redit, indeque Galliam revertitur.

Item in Bajoarium. Obiere Hildegardis regina, et mater Bertha. — Anno septingentesimo octuagesimo septimo Bajoaricum bellum et repente ortum, et celeri fine completum est, quod superbia Tassilonis ducis excitavit. Qui hortatu uxoris, quæ filia Desiderii regis erat, ac patris exsilium per maritum ulisci posse putabat, juncto luctare cum Huonis, qui Bajoarii sunt ab oriente contermini, non solus: imperata non facere sed etiam bello regem provocare tentabat. Cujus contumaciam animositas regis ferre nequivit, ac proinde contractis undique copiis Bajoariam petiturus, ad Lechum amnem cum maximo venit exercitu (is fluvius Bajoarios ab Alamanis dividit), cuius in ripa castris collocatis animum ducis per legatos statuit experiri. Ille non pertinaciter agere, vel sibi vel genti utile ratus, supplex se regi permisit, obsides dedit; inter quos et Theudonem filium suum: data insuper fide cum juramento, quod ab illius potestate ad defectionem nemini suadenti assentiri deberet. Sicque bello, quod quasi maximum futurum videbatur, celerissimus est finis impositus. Anno sequenti Thassilo dux ad regem evocatus, eo quod pactum violare conatus sit, non est redire permisus, neque provinciam quam tenebat ulterius duci, sed comitibus ad regendum est commissa. Anno quintodecimo regni Caroli regis obiit Hildegardis regina, conjux prædicti principis, et Bertrada mater ipsius eodem anno defuncta.

Bellum in Winidos. — Anno septingentesimo octuagesimo nono bellum illatum est Slavis qui nostra consuetudine Wilei, id est Winidi, sua locutione Weltabi dicuntur. In quo et Saxones velut avidores (15) inter cæteras nationes, quæ magis signa jussæ loquebantur, quanquam facta et minus devota obedientia militabant. Causa belli erat, quod AEtrotos, qui cum Francis olim fœderati erant, assidus incursione lacescebant, nec jussione coerci poterant. Sinus quidam ab occidentalibus Oceano Orientem versus porrigitur, longitudinis quidem incomptæ, latitudinis vero quæ nusquam centum millia passuum excedat, cum in multis locis contractioni inveniatur. Hunc multa circumcedent nationes. Dani siquidem et Suevi, quos Nordmannos vocamus, et septentrionale littus, et omnes in eo insulas tenent. Ad littus australe Sclavi et Agisti et aliae diverse incolunt nationes. Inter quos vel præcipui sunt, quibus tunc a rege bellum inferebatur, Wentelabi, quos ille una tantum et quam per se

(15) Avidiores, lege auxiliares..... quæ regis signa jussæ sequebantur. Infra restituo ita contudit ac domuit.

gesserat expeditione, ita consultit ac domuit, ut ulterius imperata facere minime renuerent. A villa Norvia dicta, quamdam partem suarum rerum dedit ad praefatum locum S. Benigni.

Bellum infert Hunnis. — Anno septingentesimo nonagesimo primo, rex Carolus commoto magno exercitu bellum Hunis intulit, quod maximum omnium quae ab illo gesta sunt bellorum, præter Saxonum, fuit, quod ille animosius quam cætera, et longe majori apparatu administravit. Unam tamen per se expeditionem in Pannoniam, quam provinciam ea gens incolebat, tunc fecit, cætera filio suo Pipino ac præfectis provinciarum, comitibus etiam perficienda atque legis commisit. Quod cum ab his strenuissime fuisset administratum, octavo tandem anno completum est. Quot prælia in eo gesta, quantum sauginis effusum sit, testatur vacua omni habitatore Pannonia, et locus in quo regia Cagreni erat ita desertus, utne vestigium in eo quidem humanae habitationis appareat. Tota in hoc bello Hungarorum nobilitas periit, tota gloria decedit, omnis pecunia, et congesti ex longo thesauri direpti sunt, neque ullum bellum contra Francos exortum humana potest memoria recordari, quo illi magis dittati et opibus aucti sunt, tantum auri et argenti in regia repertum, tot spolia pretiosa in præliis sublata, ut merito credi possit hoc Francos Hunnis juste eripuisse, quod illi cæteris gentibus injuste abstulerant. Duo tantum ex proceribus Francorum eo bello interierunt: Hericus dux Forojulli, et Hierulus Bajoræ præfector. Cæterum incursum pene Francis hoc bellum fuit, et prosperum exitum habuit, tametsi diutius sui magnitudine traheretur. Post quod et C Saxonum suæ prælixitatem convenientem finem accepti. Boemianum quoque et Linonicum que postea exorta sunt, diu durare non potuerunt. Quorum utrumque ductu Caroli filii sui, quem Burgundie regno præfecerat, celeri fine completum est.

Waldricus abbas S. Benigni. — *Pontifex nominatus.* — Tempore illo quo prænominatus rex magnus Carolus accepit regni curam, abbas nomine Waldricus regebat hanc abbatiam: cuius tempore quidam vir Ansegaudus nomine, partem suæ hæreditatis quam possidebat in villa Salonis vocata; nec non et alia villa, vocabulo Bargis, contulit ecclesia S. Benigni martyris. Similiter quidam Leotodus nomine non contempnendam partem suæ possessionie in prædictis villis tradidit præfato martyri provisori Divionensis loci, cuius rei donationem fecit per charta conscriptionem; in quo scriptio vocatur pontifex idem Waldricus: cuius series ita se habet: « Domino sacrosanctæ basilicæ Sancti Benigoi martyris, sub oppido Divionensi constructæ, ubi venerabilis vir dominus Waldricus præesse videtur pontifex, et David presbyter, » et cætera quæ sequuntur. Idem vero David præpositi fungebaturoficio. Ipse enim de quodam propinquo suo, Aldeberto vocato, mansum unum cum omni terra ad eum pertinente, in villa Assiriaco. Per idem tempus quidam vocabulo Egremarus, et Eva uxor ejus, in

A villa Norvia dicta, quamdam partem suarum rerum dedit ad praefatum locum S. Benigni.

Aridius abbas. — Defuncto Waldrico abbate, successit in regimine pastoralis officii Aridius. Cujus tempore adolescens quidam ex nobili ortu progenie, nomine Dodo, veniens ad conversionem in hoc Divionense monasterium, Deo et sancto Benigno cupiens militare, tradidit, prædicto abbati Aridio, et monachis hujus loci, quidquid possidere videbatur in villa Salonis, et in Bargis, totum ad integrum, et in villa Monfarulsi vocata, dimidiam quæ ad se pertinebat, cum omnibus appenditiis, et mancipiis de super commententibus. Et constituit, ut ipsi servi anni singulis uno die ad mensam fratrum darent frumenti modium unum in pane, vini modium unum, cervisiae modia duo; et pretium unde possint præparari duo pulmentaria secundum quod precipit regula monachorum.

Hildebrannus abbas. Hildebranni mors. Herlegaudus successor. — Memorato abbatte Aridio diem obeunte, Hildebrannus accepit curam regiminis. In cuius diebus quidam, Frodo nomine, dedit ad memoratam ecclesiam sancti Benigni terram quamdam juris sui, sitam in pago Belnensi, in fine Consimacense, in loco vocato Varnedo. Facta est hæc donatio anno primo imperii Caroli magni regis. Peractis aliquot annis Hidelbrannus in pastorali cura defunctus est. Cui successit Herlegaudus abbas nobilibus hujus provinciæ natalibus ortus. In omne patrimonium, quod sibi ab antecessoribus relictum possidebat, vel quod a parentibus suis emere potuit, huic ecclesiæ quam regebat totum contradidit. Sub eius tempore quidam Winiterius vocabulo, de terra propriatis sue in Assiriaco villa duos campos dedit sancto martyri Benigno. Jam eo tempore fervor monastico religionis tepuerat: jam unusquisque in bonis parentum suorum hæres fieri quærebat: unde quidam eorum quod sibi acquisierant, in servitium fratrum et communem utilitatem loci publice contradebant. Dederuntigitor Dodo, Amalbaldus, Heraclius res quas possidebant in Salonis villa, atque Bargis. Similiter Witgerius presbyter quidquid in prædictis villis a parentibus suis acquirere potuit, sancto Benigno contradidit. Quidam quoque Lebranldus clericus, presbyter ordine, gradu ex parentela ejusdem abbatis Erlegaudi existens, intra castrum Divion D mansum unum, et foris muros terras quæ pertinebant ad præscriptum mansum, quæ emerat a quodam Adalrao germano Farulsi, qui erant parentes sui, et præfati abbattis, contulit sancte martyri patrono hujus loci. Vixit autem prædictus abbas et perduravit in regimine monasterii usque ad temporis Ludovici filii sæpius dicti Caroli magni.

Ultimum Caroli magni bellum. De Northmanni seu Danis. Quæ regno Franciæ acquisivit Carolus Magnus enumerantur. — Præfatus igitur rex Carolus ultimum bellum egit contra Northmannos, qui Dani vocantur: primo quidem piraticam exercentes, deinde majori classe aggregata littora Galilæ atque Ger-

maniae vastabant. Quorum rex Godofridus adeo vana A nisi dominum, seque subditos et servos ejus prouinciarent. Cum Aaron regere Persarum, qui excepta India totum pene tenebat Orientem, talem habuit in amicitia concordiam, ut is gratiam ejus omnium qui in toto orbe terrarum erant regum ac principum amicitia preponeret, solumque illum honore ac munificentia sibi culendum judicaret. Imperatores etiam Constantinopolitani Nichoforus, Michael et Leo ulti amicitiam et societatem ejus expertentes, etiam complures ad eum misere legatos; cum quibus tamen propter suspectum a se imperatoris non men, et ob hoc quasi imperium eis eripere vellet, valde suspectus, fœdus firmissimum statuit, ut nulla inter partes cujuslibet scandali remaneret occasio: erat omnis semper Romanis et Græcis Francorum suspecta potentia.

B *Uxores et progenies Caroli Magni. Concubine. Conjugationes in eum.* — Habuit uxorem nomine Hildegardam de gente Suevorum, præcipue nobilitatis feminam: de qua tres filios, Carolum scilicet, Pipinum, et Ludovicum; totidemque filias Hernodridem et Bertritem et Gislam genuit. Defuncta Hildegarda Fastrada duxit uxorem; de qua habuit duas filias, Theoderadam, et Hildrudem: qua de orientalium Francorum, Germanorum videlicet gente erat. Quia obeunte, Leudegandam Alemanam duxit. Post cujus mortem tres tantum habuit concubinas, Gersuindam, Alindam, et Reginarum, qua ei Drogonem et Hugum genuit. Ex his omnibus duos tantum filios, et unam filiam, priusquam moreretur, amisit Carolum, et Pipinum, quem Italia regem præfecerat, Ruotrudem qua filiarum ejus primogenita, et Constantino Græcorum imperatori desponsata erat. Erat ei filius, nomine Pipinus, ex concubina editius; facie quidem pulcher, sed gibbo deformis. Is cum pater bello contra Hunos suscepto in Bavaria hyemaret, ægritudine simulata cum quibusdam ex primoribus Francorum, qui eum vana regni promissione illexerant, adversus patrem conjuravit. Quem post fraudem detectam, et conjuratorum damnationem, detentum in cœnobio Prumia religiose jamque volentem vacare permisit. Facta est et alia prius contra eum valida conjuratio in Germania; cuius auctores partim luminibus orbati partim membris incolumes, omnes tamea exsilio deportati sunt; neque ullus ex eis interfactus est, nisi tres tantum, qui cum se, ne comprehendenderentur, strictis gladiis defendenter, aliquos etiam occidissent, quia alter eos coercere non poterant, interempti sunt. Harum tamen conjurationum Fastrada regina erudititas causa, et origo exstissee creditur. Et idcirco in ambabus contra regem conspiratum est, quia uxoris crudelitati consentiens, naturæ sua benignitate ac solita mansuetudine immaniter exorbitasse videbatur.

D *Quare Romam quarto pietierit.* — Colebat præ ceteris sacris et venerabilibus locis apud urbem Romanam beati Petri apostolie ecclesiam in cuius donaria, magna vis pecuniae tam in auro quam argento, nec

Auxit etiam gloriam regni sui quibusdam regibus ac gentibus per amicitiam sibi conciliatis: adeo namque Aldefonsum Gallicæ atque Asturiæ regem sibi societate devinxit, ut is cum ad eum litteras vel legatos mitteret, non alter illum, quam proprium dominum suum appellari juberet. Scotorum quoque reges sic habuit ad suam voluntatem per munificentiam inclinatos, ut cum nunquam alter

non in gemmis, ab illo congesta est. Multa et innumerata pontificibus munera missa. Neque in toto regni sui tempore quidquam duxit antiquius, quam ut urbs Roma suo labore, veteri pollente auctoritate, et ecclesia Sancti Petri per illum non solum tuta ac defensa, sed etiam suis operibus praे omnibus ecclesiis esset ornata atque ditata. Quam cum tantum penderet, tamen intra quadraginta septem annorum spatium, quibus regnavit, quater tantum illo volvorum solvendorum ac supplicandi causa profectus est; ultimi adventus sui non solum hae fuere causæ, verum etiam quod Romani Leonem pontificem multis affectum injuriis, eritis scilicet oculis linguaque amputata, fidem regis implorare compulerunt. Idecirco Roman vienens, propter reparandum qui nimis conturbatus erat, Ecclesiæ statum, ibi totum hyemis tempus extraxit, quo tempore imperatoris et Augusti nomen accepit.

Ludovicus rex et imperator Proclamat a patre. Moritur Carolus imp. Sepultus Aquisgrani. — Extremo vite tempore cum jam et morbo et senectute premeretur, evocatum ad se Ludovicum filium, Aquitanie regem, qui solus filiorum Hildegardæ supererat: congregatis solemniter de toto regno Francorum primoribus, cunctorum consilio consortem sibi totius regni, et imperialis nominis bæredem constituit; impositoque capiti diademate imperatorem et Augustum jussit appellari. Susceptum est hoc ejus consilium ab omnibus quiderant magno cum favore. Nam divinitus ei propter regni utilitatem videbatur inspiratus: auxitque majestatem ejus hoc factum, et ceteris nationibus non minimum terrorem incusit. Decessit anno ab incarnatione Domini octingentesimo quinto decimo (i. e. 814), etatis vero sua septuagesimo secundo, et ex quo regnare cooperat quadragesimo quinto, septimo Kalendas Februario. Appropinquantis finis complura fuere prodigia, ut non solum alii, sed etiam ipse hoc minitari sentiret. Per tres namque continuos vitæque termino proximos annos, et solis et lunæ creberima defectio. Et in sole macula quædam atri coloris septem dierum spatio visa. Ipse quoque cum ultimam in Saxonia expeditionem contra Godesfridum regem Danorum ageret, quadam die cum ante solis ortum castris egressus iter agere coepisset, vidit repente delapsam ecclius facem cum ingenti lumine a dextra in sinistram per serenum aerem transcurrere: cunctisque hoc signum quod portenderet admirantibus subito equus quem sedebat capite deorsum merso occidit, eumque tam graviter ad terram elisit, ut fibula sagirupta, baiteoque gladii dissipato, a festinantibus qui aderant ministris exarmatus, et sine adminiculo levaretur, jaculum etiam quod tum forte tenebat manu, ita elapsum est, ut viginti vel eo amplius pedum spatio longe jaceret. Sepultus est in basilica quam ipse Aquisgrani palatii ædificaverat propter amorem Dei

A et Domini nostri Jesu-Christi, et ob honorem sanctæ et perpetuæ virginis genitricis ejus Mariæ. In hac sepultus est eadem qua defunctus est die. Arcus que supra tumulum deauratus exstructus est, cum imagine et titulo hoc modo descripto: *Sub hoc conditoris situm est corpus Caroli Magni atque orthodoxi imperatoris; qui regnum Francorum nobiliter ampliavit, et per annos quadraginta septem feli cititer rexil.*

Imperium Ludovicus prudenter administrat. Dividit inter filios. — Post cujus excessum Ludovicus, cognomento Pius, adeplus sedem imperii, magno moderamine per annos viginti quinque Francorum regnum dispositus. Et fines regni quos pater ejus pugnando longe lateque dilatavit, hic sapienter prævidendo undique ab hostibus custodivit. Nam et Graecorum calliditates et cavillationes prudenti consilio devitavit, et Saracenorum perfidiam, qui ab Hispaniæ partibus erumpere cupiebant, fortiter compescuit, et Danorum audaciam virtute terruit. Habuit filios tres, scilicet Lotharium, Ludovicum, atque Pipinum. Defuneta conjuge priore, duxit alia, Judit nomine: ex qua suscepit Carolum. Divisiones vero regni inter liberos ita fecit, ut Lotharius, qui major natu erat (cui et imperii concessit insignia) post se regnum Italiæ obtineret, et partem Franciæ quam Mosa et Rhenus flumina inter se includunt, partemque Burgundia: Ludovicus vero Germaniam, hoc est, Bavariam et Saxoniam, et reliqua regna que Carolus Magnus pater suis bellicosus begerat, id est, Pannioniam, Daciam, Istriam, Liburniam, atque Palmaciam; barbaras quoque gentes, quas tributarias fecerat, qui sunt Veletabi, Sorabi, Abadriti, Boemani, et reliqui, quos longum est enumerare. Has omnes gentes memoratus Augustus Ludovicus omni tempore vita sua habuit subjectas. Pipino etiam concessit regnum Aquitanie cum Vasconia, et omnem terram usque Hispaniam quam Carolus subjugaverat.

Herlegaudus abbas S. Benigni. Diploma Ludovici Pii ad instaurandam S. Benigni ecclesiam. — Carolus, qui minimus erat natu, adeptus est Franciam, atque Burgundiam, et Neustriam: de qua re indignati sunt fratres sui, vel quia ex alia matre natum noblebant eum sibi æquari, vel quod principalis et melior pars regni ei collata fuisset a patre. Unde post mortem Augusti grave exortum est bellum inter eos, sed quamvis in hac pugna vires exercituum Francorum contulerint (16), et exteris occasionem rebellandi contulerint, tamen quod a patre eorum factum fuerat immutare non valuerunt. Ad extremum Carolus regnum etiam Aquitanie obtinuit. Pipino siquidem ante patrem defuncto remansit filius, Pipinus et ipse vocatus. Quem minus utilem ad regnum gubernandum videntes primates sui et principes, ad Carolum se contulerunt. Hujus principis præsentiam adiens Herlegaudus (quem supra

(16) *Contulerint. Imo contuderint.*

retulimus hujus loci abbatem fuisse) suggestit autem A citate commutanti, filii ejus gravi pernicie in semet ribus serenitatis ejus basilicam Sancti Benigni martyris esse dirutam, nec se habere qualiter eam restauraret. Unde Augustus communis pia sollicitudine scripsit principibus et magnatibus suis ita: In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi divina ordinante providentia imperator Augustus, Amadeo comiti, Heliæ et Waldo, Isembardo et Barbero vassis nostris. Notum sit vobis quia volumus ut adjutorium faciat Herlegaudo diacono ad restaurandam et recuperiendam ecclesiam Sancti Benigni martyris Christi: propter illam scilicet rationem, quia compertum nobis est, quod vos de ratione ejusdem ecclesiæ beneficia habeatis, et nonas et decimas in omnibus dare faciat, quia justum est; propterea constitutum vobis, ut ad restaurandam illam ecclesiam et cooperiendam, adjutorium praestetis. Videat ut omnino impleatis, atque expressum vobis demandamus, ut nullam exinde habeatis negligentiam, si gratiam nostram vulnis babere. Et ut certius cognoscatis hanc nostram esse jussionem, de annullo nostro jussimus sigillari. »

Albericus Lingon. episcop. disciplinam monasticam, Heleberto coopiscopo abbatiam gerente. resarcit. — Eo tempore præsidebat Lingonica Ecclesiæ dominus Albericus pontifex. Defuncto prænominato abbe Herlegaudo, jam pene dilapso monastico ordine, in hoc loco suscepit curam regiminis memoratus episcopus Albericus, dans pastorem congregationi hic commandantem Helebertum sub eo coopiscopum. Quo tempore factæ sunt plurimæ commutations vel coemptions terrarum, tam ab ioso pontifice, quam a rectoribus loci istius: inter qua facta est commutatio a Seraphim abbatte Besuensi loci, cum ipso Herleberto coopiscopo. Dedit Herlebertus in vilis Luco et Verona quidquid erat juris Sancti Benigni, et Seraphim econtra tradidit terras sancti Petri, qui erant in Divione, et in fine domini Petri, et Longo Vico, et in Canavis, et in Arzilarias, et Tremoledo, et Fontanis, et Proviso, et Disto. Item Albericus episcopus et Fulchrius concaminaverunt terras. Dedit Fulchrius in fine Saciacensi campos tres, et Albericus episcopus dedit ei in Izizodoro campum unum, et unum pratum. Item cum Alderanno fecit predictus episcopus concamum. Dedit Adalrannus infra castrum Divion mansum unum, et foras muros campos tres in loco qui dicitur Petraficta. Et Albericus episcopus dedit econtra in Divion vico peciolam de terra, et in fine Tremolensi campum unum. Item Baldo prepositus, et ceteri cum eo clericoi, cum Leotaldo presbytero commutaverunt terram. Dedit Leotaldus peciolas duas de terra: una est juxta Divion castrum, alia in loco qui dicitur Petraficta: fratres dederunt Leotaldo presbytero terram in fine Tremolensi.

Mortuo Ludovico Pio. dissident filii. — Ludovico Pio terreni insignia regni anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo quadragesimo, perpetua feli-

A citate dissidentes, unitum prius pulcherrima de diversis nationibus compage Francorum regnum fœda sectione sciderunt. Qua de re contigit, ut dum optimates aule uniuscujusque filiorum regis adversus alterutrum affectare se simulant gratiam, quidquid utile sibi fore existimasset, expetere non dubitarent. At regii adolescentes dum sibi quisque consulit, et ne alter ei præferatur, cavit, injustis aliquando petitionibus, invito nibilominus aliquoties animo, favere cogebantur. Unde factum est, ut locus iste grave dispendium patreteret possessionum, quæ usque tunc temporis babuisse visus est, id est Masciacum in pago Lingonico, Posciacum et Fontem Laguis (17) in pago Laticensi, Visernacum in pago Tordorensi, Vulnonem in pago Senonicu, amisit.

B Exorta, ut diximus, discordia inter fratres, tunc demum inter regni primores conglobantur horribilia bella veluti intestina: deseritur custodia littorum Oceani maris: augescit numerus hostium, crescit innumerabilis multitudo Normannorum, Danorum atque Britonum. Fiant passim Christianorum strages, depredations, vastationes, incensiones. Capiuntur quascunque adeunt civitates nemine resistente. Capitur Burdegala, Pretragorium, Xantonum, Lemovigas, Engolismas, atque Tolosa, Andegavorum, Turonensem, perinde et Aurelianensem civitates pessumdanter. Ad ultimum videntes reges sua discordia addi vires extraneis, et damna civium esse lucra hostium, pacificantur inter se primum; tum deinde cum hostibus, qui regno eos expellere non poterant, pactum cum eis ineunt; et quod armis tueri debuissent, pecunias redimunt.

Lotharius imperator. — Lotharius igitur obtinens imperii sceptra, contentus fuit parte regni cum Italia atque urbe Roma. Eo tempore Saraceni invadentes urbem Romanam, spoliaverunt sepulcra apostolorum, et cætera sanctorum loca. Anno qui fuit ab incarnatione Domini octingentesimus quadragesimus quartus Lotharius habuit filium nomine Ludovicum, quem cupiens sibi successorem fieri, ut coronam imperiisumeret, misit Romanum, et cum eo Drogonom Metensem archiepiscopum, suum scilicet avunculum, et reliquos principes regni sui. Qui venientes Romanum nimis austere egerunt cum Romanis, unde animos corum ad rancorem concitaverunt. Accepto imperio domum reversus non longe post cessavit; scriptum in gestis ponticum Romanorum.

Ingelrannus Divionensis cœnobii curam gerit. —

Per idem tempus defuncto Herleberto coopiscopo qui vices pastoris in hoc loco tenuerat, successit ad regimen animarum Ingelrannus idem in ecclesiasticis gerens officium. Hie fecit commutationem de terra Marcenniaco cum Madalgerio quodam, dans ipse de terra Sancti Benigni campum habentem in longum perticas viginti quinque, et recipiens ab illo duplum. Obeunte itidem Alberico episcopo Linganum, Theuthaldus episcopus adeptus est cathedralm,

(17) *Fontem Laguis.* Supra. *Fons Lagnis* scribitur

Hic,sicut prædecessor suus,studiosus hujus locis cultor,fecit commutationes terrarum in aliquibus locis cum quibusdam hominibus.Cum Adalsavo commutavit terram in Fontanas subteriores,cum Alberto in Plomberias,cum Witdegerio in fine Domiso. In diebus ejus dedit Leotaldus presbyter,unus ex clericis hic commanentibus,in isto burgo,et in fine Tremolense partem hereditatis sua: et alter clericus,nomine Olius, vendidit habitantibus isthic de sua hereditate in Longo vico, et in Ficiaco. Sed et Geraldus presbyter commutavit cum Usuardo terram in Longo vico, recipiens prociamum in Hariaco, quod utrumque est juris Sancti Benigni. Ipso tempore quidam,Balduinus nomine, dedit ad hunc locuta in Fontanis villa terram hereditatis sua. Similiter Odolberga et filii ejus dederunt in Divion mansum unum : sed et Warnerius cum uxore sua in Merncolo dedit jornales quatuor. In pago quoque Cabilonensi villa Rubiliaco dedit Constantinus quidam mansum unum. Hainardus etiam presbyter vendidit rectoribus hujus loci res suas,sitas in villa Norvia.Alter quoque presbyter, Hirsonnus nomine, in villa Fontanas vineam suam tradidit. Adalaranus quidam in eadem villa campum unum similiiter pretio distraxit. Necnon et Ebbo cum uxore sua et filio,in pago Alsense in villa Sermatiae et in Vitrivaco mansum,cum omnibus quæ ad ipsum aspiciunt,dedit. Cum Samsons vero commutavit prædictus pontifex Theutbaldus terram in villa Alberici,Curtis vocata. Sed et ubicunque potuit res hujus loci immeliorare curavit.

Isaac Lingon, episcopus abbatian Divisionensem restaurauit. — Post cujus obitum dominus Isaac suscepit præsulatum.Hic prædecessorum bonum sequens exemplum,nec ulli eorum passus esse inferior,hunc locum non solum excoluit,verum etiam in duplum, quam antea fuissestatum ejus augmentavit. Basilicam sancti Benignijam pene dirutam in pristinum statum restauravit: monachicum ordinem restituuit, possessiones ad victim eorumdem monachorum addidit.Hæc autem omnia, adborante pariter et adjuvante præcelso rege Carolo, perfecit.

Carolus Calvus imperator. Secunda Northmannorum in Galliam irruption. — Idem vero inclitus rex Carolus, anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo septuagesimo primo regens Francorum regnum, erga cultum Ecclesie Dei fuit studiosissimum. Quapropter multa evicit pericula, et regni ejus semper augmentabatur gloria. Defuncto siquidem, ut jam dictum est,Pipino fratre suo rege Aquitanæ, filioque ejus in regno subrogato, moderationem regni non strenue agens,a suis derelictus ac dejectus est, et monachus in monasterio S.Medardi factus.Carolus vero a cunctis principibus expetitus, Aquitanæ regnum est adeptus. Post non multos etiam annos mortuo Lothario imperatore fratre ejus, Carolus suscepit imperium.Sed Ludovicus alter frater cuipiens jungere monarchiam regni,iterum contra Carolum bellum concitat,Northmannos cæterasque gen-

tes in regnum Caroli evocat. Auxiliante autem domino Carolus fratrem de finibus suis expulit, et Northmannos intra Neustria compressit.Hæc fuit secunda irruption Northmannorum in Franciam.Aliquantis transactis annis Ludovicus defunctus est, relinquens tres filios, Ludovicum, Carlomanum, et Carolum.

Caroli pietas. Multa confert S. Benigno. — Carolus igitur imperium adeptus,ecclesiarum Dei cultor devotus,nisu quo potuit studebat in cultu religionis depravata corriger,destructa redificare, collapsa erigere. Unde inter cætera compierens locum hunc pene in nihilum redactum, commovit ex hoc venerabilem Isaac episcopum, quatenus reparari posse in pristinum statum, promittens se in omnibus adiutorum. Dedit igitur isdem inclitus rex Carolus ad hunc locum restaurandum, et in usus ac stipendia monachorum in hoc loco Deo famulantium,in suburbio Divisionis castri terram indominicatam,ubi seminuant modia centum quinquaginta: vineas ubi colliguntur vinimoda quingenta : prata ubi secantur carra feni quinquaginta : sylvam ubi saginantur porci sexenti: forestem piscium a ponto Divisionis usque ad villam Floriacum : farinarios sex; colonicas decem : mercatum pariter et burgum simul et districtum,colonicas sex, et quinque in Lariaco, colonicas decem in Bisico,colonicas sex et semis in villa Colonicas dicta ; in Siliacu colonicanam unam; in Diemeosi colonicas semis ; in Sconsio colonicas sex, in Villari colonicas tres, farinarios duos: in Lentennaco colonicanam unam et semis, in Girone colonicas duas,inter Corcellas et Flaviniacum colonicanam unam ; in Proviso colonicanam semis,in Cambio colonicanam semis : inter Patriniacum et Marceniacum colonicanum unam : in Quitiniaco colonicas duas, in Sacunino colonicanam unam ; in Cromaco colonicas duas ; in Aguliaco capellam habentem mansum unum et semis ; in Russiaco colonicanam semis, et medietatem de Scoriacu villa : in Casbedo colonicas semis ; in Bargis colonicanam unam ; in Misiniaco colonicas tres ; in Norgia colonicanam unam. Item in aliis Corcellis colonicanam semis, in Aziriacu villa quidquid Sanctus Benignus habere videtur, scilicet capellam cum colonica una, et aliis colonicis sex et semis, et farinario, et terra indominicata, ubi possunt seminar modia centum, et prata ubi possunt colligi feni carra centum et quinquaginta. In villa Carle mansum indominicatum cum capella, et quidquid ibi videtur accipere: in Prunido mansum indominicatum, et quidquid ad ipsum mansum attinet, cum omnibus appenditiis, rebus et mancipliis suis. In Jusiaco colonicas duas ; in Campaniaco colonicanam unam ; in Ateis colonicas duas. Has resonnes cum mancipliis desuper commanentibus utriusque sexus, dedit memoratus Carolus servis Dei monachis, in isto loco Domino servientibus et futuris temporibus permanentibus, ut pro se et conjugi, necnon et liberis, atque totius regni statu Domini implorent clementiam : idque præcepti sui firmavit

auctoritate, ut nullus posterorum de eisdem rebus quidquam distrahere audeat, aut minuere, aut in alias usus retrorquere.

Berthilo coepiscopus et abbas S. Benigni. Isaac jus et iugendis abbatis concedit. — Isaac igitur venerabilis episcopus congregavit in hoc loco monachos sub coepiscopo et abbate, nomine Berthilone; qui regulariter viverent, et Deo in perpetuum desercent, et de omnibus que inlytus princeps per preceptus uniuscuiusdam concordans episcopalis auctoritas edidit. In quo privilegio in primis habere propriam electionem succiduis temporibus ex ipsis secundum regulam sancti Benedicti abbatem eligere monachis istius loci concessit. Eum vero quielectioni fratrum contradicere, seu eidem congregationi aliquam vim inferre, vel familiam affligere, aut aliquid ab eodem monasterio auferre, seu de rebus prescriptis beneficiarie alicui presumpserit, sua ac coepiscorum auctoritate excommunicatum aeterna damnationis maledictione muletandum, ac sancti Benigni, qui prejudicium inferre voluerit, ultione damnandum, insuper anathema maratana est imprecatus. Huius excommunicationis archiepiscopi quinque, et episcopi decem numero subscripterunt: ac deinde omnes qui post eum fuerunt Ecclesiae Lingonensis episcopi.

Multa ablata S. Benigno restituuntur. — Aono vicesimo sexto domini Caroli regis, qui est ab Incarnatione Domini octingentesimus sexagesimus sextus, residens Isaac episcopus et Odo comes, vel ceteri missi dominici in Luco villa in mallo publico ad res audiendas vel judicandas, venit Alcaudius advocatus Sancti Marthmetis Sanctique Benigni, et Sancti Stephani, vel ipsius domini Isaac episcopi, malleavit quemdam Hildebrannum, quod ipse et sui Franci, sive servi in fine Saciacensi, Bruciacensi, et Goliacensi in terra vel in sylva Sancti Benigni querunum truncassent: et quia tunc res non fuit definita, in sequenti anno, in ipso mallo et eodem loco, iterum praedictus Advocatus eundem hominem repetit, eamdem querimoniam ingerendo. In tertio vero anno in curte Arnonis ipso domino Isaac episcopo, Odone comite, Hildeberto abbate, Bertranno atque ceteris missis Dominicis mallum gerentibus, iterum Alcaudius interpellavit praedictum Hildebernum, quod res Sancti Benigni, praedictam scilicet Saciacum-villam cum appenditiis suis in justa retineret. Tunc judicatum est a praedictis Scabineis, ut aut legem de male perpetratis faceret et revadiaret, aut quod injuste tenebat legaliter redderet. Quod et fecit, et sancto Benigno vi ablata restituit. Hanc autem notitiam ideo huic operi inseruimus, ut ostenderemus supra scriptam proprietatem Saciacensem ab antiquis temporibus juris hujus loci fuisse, quamvis multoties et ante haec tempora, et postea, fuerit sublata. Villam etiam que Longus-Vicus dicitur, que similiter fuerat ablata a dominatione hujus loci, reddidit nobis

A praeccellentissimus imperator Caro, cognominatus Calvus, cum ecclesiis et omnibus rebus ad eamdem villam pertinentibus. Similiter Albinacum in pago Portuensi: ipsam videlicet potestatem cum ecclesiis et terris. Insuper constituit per praecipuum regalis potestatis, ut nullus deinceps audeat præripere vel auferre memoratas res a subjectione hujus Deo dicatae Basilice.

Bertillo igitur coepiscopus et abbas in hoc loco constitutus ecepit erga curam officii sibi commissi satagere, et possessiones vel dono vel pretio datae, ant commutatione terrarum factas studuit augmentare. Emit igitur a Fulcardo praeposito ecclesiae Lingonice, dato septem librarum in pretio, in Aziriaco-villa mansum unum, et terram arabilem in novem campos divisam: dedit et Fulcardus presbyter in eodem loco campum unum Deo et Sancto Benigno. Vendidit Eldejarnus in eadem villa terram ubi possunt seminar modia sex. Alter quidam Eleardus vocatus, vendidit quatuor mansum eadie locis et suprapositis in eadem villa. Alius quidam Mummius vocatus, veniens ad conversionem in hoc monasterio dedit mansa quatuor cum appenditiis suis in eadem villa. Commutavit praedictus abbas Bertillo cum supra nominato Fulcardo mansum unum in eadem villa Aziriaco. Cum alio quodam vero, Bernoart vocato, commutavit terram in fine Longo-vici villa Corcellis, recipiens ab eo scamum in eadem villa, loco Cassanias vocato.

C *Saro abbas.* — Considerans dominus Isaac episcopus Bertillonem coepiscopum et abbatem ad utrumque officium non posse sufficere, quoniam tunc temporis res ecclesiastica simul et publice in magno erant discrimine ob infestationem paganorum, perturbato regni statu, Saronom abbatem constituit ei socium ad regimen et curam animarum; ut dum iste adjunctus in cœtu fratrum divinis studet intendere theoris, ille liberius ecclesiasticis inserviret ministeriis. Dederunt per idem tempus aliqui de rebus suis ad stipendia fratrum augmentenda, prout unicuique eorum divina inspiravit clementia. Dedit Ludovicus quidam presbyter in Aziriaco campum unum et pratum, atque servum colonum. Dedit Vindricus in Patriniano vineam unam; et Moyses in Cangiaco, in Arsia casale unum, vineam unam, de terra arabili jornales quatuordecim. Bertha comitissa pro remedio animarum viri sui Unfredi comitis dedit in pago Dusmenisse, in villa, Colonicas vocata, mansa tria cum servis et ancillis desuper commententibus. Dedit Richardus quidam de nobilibus in pago Belnensi, in villis Santiliaco, Mammiaoco, Cussiniaco, et in pago Magnimontensi, in villa, Alba-terra vocata, hereditatem suam. Dedit Teudfredus presbyter ad conversionem vienens, in Bargis mansum unum, terras ei subjunctas, et in Divion vico mansum semisque, et terras arabiles. Dedit Gislebertus ecclesiam in Salviniaco sitam, et mansum cum atrio, et sepultura, et horum cum edificiis circumpositis, et terris, et man-

cipiis, et silvam, ubi possunt saginari porei qua-
draginta.

Sed et terras, quæ nuper ablata fuerant ab hu-
ijs loci dominatione, in Bargis, in Escoriaco, in Si-
liciaco, repetierunt lunc Isaac episcopus, et Bertillo
coepiscopus et abbas, ab iis qui eas invaserant.
Commutavit idem dominus Isaac episcopus cum
Eppleno quodam ex nobilibus in Divion castro com-
manentibus, terras ipso milite postulante. Dedit
igitur Epplenus de suo alodio proprio Isaac episcopo
ac monachis hujus loci in villa Corcellis, in Cavi-
niaco, in Quintiniaco, in Griciaco, Briscono, Tre-
moledo. E. contra dominus Isaac dedit Eppleno in
villa Casnedo mansum unum cum omnibus appen-
dititiis suis.

Isaaci episcopi liber Canonum. Mors, sepultura.
Successit Gello. Vita functus Carolus rex. Ludovicus
Balbus rex. Dani tertio in Gallias irruunt, sed ab
Hugone abbate expelluntur. Carolus rex. — Idem ve-
nerabilis Isaac episcopus fecit et alia multa utilia in
episcopatu suo, monasterio corrigoendo, ecclesias
relevando. Composuit et librum qui dicitur, Canones
Isaac; eo quod ex libris canonum utiliora quæque
eligendo, in unum volumen coarctaverit. Peractis in
episcopatu annis viginti quinque, obiit Catalaunis,
sepultusque est Remis; inde post aliquot annos Ar-
grinni episcopi studio et regis Caroli Simplicio vo-
cati, dono translatus jacet in hac basilica condigno
honore tumulatus. Cui successit Geilo in episcopatu,
et ipse inter præciosos egregius.

Carolus imperator secundo ire Romanum disponens,
Italianum ingreditur. E contra Carlonanus Ludovicus
regis frater eius filius, per aliam viam eamdem ter-
ram ingressus, cum immenso exercitu fit ei obvius.
Carolus vero Galliam reversus, atque fines Lugdu-
nensem pertingens, ibidem vita defunctus est. Atque
in monasterio apostolorum Petri et Pauli conditus,
loco cui dicitur Nantoide a multitudine aquarum ibi
confluentium. Postmodum per admonitionem ange-
licam inde translatus, Parisiis in ecclesia Sancti Dio-
nysii regali sepultura est tumulatus. Successit pa-
tris in solio Ludovicus, biennio vix regio nomine
functus. Hujus in diebus Joannes papa Romanus
Franciam venit, et apud Trecas civitatem cum eodem
rege collocutus, parvo tempore ibidem moratus,
sicque Romanus est reversus. His diebus effera Dano-
rum natio tertium Neustrasiæ inflicture cladem ad-
venit. Intulissetque majorem superioribus, ni Hugo
per Gallias abbatibus honore prædictus eorum temera-
rios compescuissest ausus. Auxiliante namque Deo
parva manu tantas hostium phalanges fudit, ut vix
superesset qui nuntiare potuisset. Quia plaga humili-
liati Dani Gallias peraliquod spatium quiseta
reliquerunt. Huic bello praefuit Ludovicus rex.
At Hugone ultimos vitæ suæ claudente soles, Ludo-
vicoque principe post administratum, ut diximus,
biennio regnum, diem obeunte, Carolus, qui postea

A Simplex est dictus, in cunis ævum agens, patre or-
batus remansit. Supererant duo filii Roberti Ande-
gavorum comitis, fratres Hugonis (18) abbatibus. Senior
Odo dicebatur, Robertus alter patrem nomine refer-
rens. Ex his majorem natu Odonem Franci tutorem
pueri, regnique elegere gubernatorem, quia recidi-
vi Normannorum excursus immuebant. In partibus
vero regni, quæ Lotharius et Ludovicus tenuerant,
filii ejusdem Ludovici regnabant. Nam Lotharius
sine filiis obierat. Ex his tribus fratribus unus pa-
tris nomine vocatus, alter Carlonanus, tertius Ca-
rolus est dictus. Sed duobus intra quinquennium
defunctis, ad junionem Carolum rerum summa per-
venit, postque imperii monarchiam est adeptus. Ad
hunc accedens dominus Geilo reverendus antistes
petiit, ut de quibusdam rebus ab hoc loco substrac-
tis, et a se restitutis, præceptum regalis auctoratis
fieri juberet. Quod ipse libenter annuit, et per præ-
ceptum constituit, ut duodecim mansa in villa Hom-
berias ad luminaria ecclesiæ Sancti Benigoi delegata,
nullus in posterum ab hac domo alienare, vel ab
ipso ministerio auferre præsumeret. Quod scrip-
tum factum est anno ab Incarnatione Domini
octingentesimo octuagesimo quinto, imperii vero
ipsius Caroli in Italia quinto, in orientali Francia
quarto, in Gallia primo, post obitum Caroli Calvi
decimo.

Carolus moritur. Northmanni per Galliam gras-
santur. Odo rex constituitur. — Refert quidam scrip-
tor in eo opere, quod metrico stylo compositus de
excidio Parisiacæ urbis, quo per septem annos a
Northmannis obsessa, atque vastata est, hunc Caro-
lum congregato immenso exercitu expugnare Nor-
tmannos voluisse. Quod illi audientes legatos mittunt
ad Carolum, promittunt se ei subjici, cuncta ab eo im-
perata facere, ad quod volvisset paratos fore, tantum
si permittantur intra regnum consistere, et pacifice
Francis cohabitare. Quibus promissionibus delusus
rex, credens vera esse quæ dicebantur intermisit
bellum. Nec multo post Carolus moritur. Northmanni
vero resumpta audacia invadunt civitates Belvacensi-
um atque Meldorium, nec non et Milidunum deva-
stant castellum. Capitur Carnotis ac reliquo secus
undique civitates, nam in primo suo adventu Rotomagum, Ebros, Bajocas et cæteras Neustriæ civi-
tates depopulati fuerant. Gallias insuper pervagan-
tur: Hispanias adeunt, Rhodanum intrant, fluvium,
*Italianum populantur et totum Christianorum pessum-
datur regnum. Interea congregati Franciæ principes*
consilium ineunt de magnis rebus; Odonem licet
reluctantem constituant regem. Qui mente beni-
gnus, et reipublicæ hostes arcendo strenue præfuit,
et Carolo postquam adolevit sua repentina patienter
regna refudit. A quo parte regni redonatus, quoad
vixit tempore hostibus terribilis exstitit. His tempori-
bus Incarnationis Christi octingentesimus nona-
gesimus primus volvebatur annus.

tandum videtur; atque hujus meæ opinionis ra-
tionem opportuno tempore ac loco edam.

(18) *Fratres Hugonis.* Hoc loco legendumne sit
fratres an fratris, eruditis disputant. Mihi nihil mu-

Fæodebaldus Lingon. episcop. Abbes S. Benigni A unum cum supraposito, omniaque in ipsa villa vel in Norvia ad ipsum mansum aspicientia.

Defuncto Hingone successit Hildebrannus in regimine. Et hic paucis annis transactis ad cœlestia regna migravit. Hi ambo sub Geilone episcopo præfuerunt in hoc monasterio. Post Hildebrannum abbatis officium suscepit Godefridus tempore Teudebaldi episcopi. Sed post aliquantos annos, et istos migrante, suscepit Walo curam regiminis. Horum igitur præfuit tempore Odonis regis. Eo tempore Richardus dux Burgundie reddidit Sancto Benigno mansum unum cum vineis et terris aliis juxta ipsum positis, et ad ipsum aspicientibus, situm in proximo pago Belnense, et in villa Giuriaco. Huic rei interfuit Theudebaldus episcopus, Gibaldus, Wido ac Radulfus comites, Madelgaudus Oscaren-sium vicecomes, Guntrardus Sancti Benigni hujus rei testis et advocatus. Actum Longo-vico in mallo publico.

Ablatum Franci imperium. Galliae regnum in summodiscrimine. — Anno incarnationis Verbi octingentesimo nonagesimo tertio, Odona regnante in Francia, Arnulfo in Italia atque Saxonia, Carolus jam juvenis regni repetit sceptra, atque memoratus Arnulphus imperii invasit monarciam. Tunc primum a Francorum regibus ad extraneos translatum est imperium, principibus regni vilipendentibus Carolum ob mentis tardum ingenium, Odona rego duodecimo anno regni sui defuncto, qui quoad vixit, hostes fortiter compressit. Reciprocata Northmannorum et Danorum insurgent fluctus. Hungari ab Aquiloni, Saraceni a meridie ac finibus Hispaniæ prorumpentes, in interitum confluent Galliae: per omnia sævit gladius, cuncta dantur incendio, sanctorum loca tradunt exterminio.

Vastata Burgundia. Richardi ducis filii. — His undique sevientibus malis, contigit corpus S. Benigni ad civitatem deferri Lingonis: præsidebat tum illi Ecclesiæ dominus Argrinus, pastor in cura ius loci vafdes sollicitus. Monachorum vero habitantium in isto loco abbas eraf nomine Lauterius, ad ipsum officium valde studiosus. Burgundia tunc vastata est a Northmannis; quibus occurrens præfatus dux Richardus in loco, vocato Argentoilo, commissio cum eis prælio, cæsa est eorum quam plurima multitudine: siveque Dani humiliati retro redire suut coacti. Iterum apud Carnotum, socio Roberto duce, Odonis regis fratre, Richardus cum Northmannis dimicavit, et eorum innumeram multitudinem occidit. Habuit isdem Richardus filium, nomine Rodulphum, qui fuit rex Francorum. Alter filius vocatus est Boson, qui Burgundia superioris, quæ Gallia comata dicitur, accepit regnum. Tertius filius dictus est Hugo, cognomento Capito, qui fuit dux inferioris Burgundie. Exorta discordia inter Carolum et regni principes, lites et bella, rapinæ, et incendia, innumera undique sæviunt mala. Tandem rex facti pœnitens principes ad concordiam commonet, pacem exoptatam cum eis firmat.

Waltenus presbyter quidam in Ituflaco, in Patri-naco, in Girono dedit partem sue hereditatis. Salamanus in Aziriaco, Flothbertus in Marcen-naco, Attila in Patrinaco. Richulfus in villa Asinarias. Deodatus quidam de nobilibus veniens ad conversionem, in villa Attegias dedit mansum cum supra posito, et mancipiis ibi commanentibus. Bivinus dedit in villa Norvia capellam in honore sancti Valerii dicatam: mansum indominicatum cum ter-ris et omnibus appenditiis suis. Warnerius dedit in pago Belnensi in villa, Bononicurte vocata, campum unum. Hugo quidam dedit in castello Divion cultillum val aream unam, et foris terram ibi aspi-cientam in ipsa fine, atque vineam. Bettho quoque presbyter, Sancti Stephanicani corum præpositus, dedit mansum unum cum supraposito, atque ædi-ficiis in villa Curte. Mulnise in pago Divionensi. Fulcradus vendidit ipsi abbati in Aziriaco campum unum. Teudegerius alterum, Accepit in com-mutatione a quodam Huberto in Canavis terram et vineam juxta sitam dans ei in Salonis villa campum unum. Similiter fecit eum Euvrardo, dans in Aguliaco casale cum vinea, et campos duo de terra arabili, et recepit ab eo in villa Burgis mansum

Abbatia S. Joan-datur S. Benigni monachis.. — Hic Carolus rex petente Richardo duce, et Manasse comite, fecit nobis præceptum de abbatia Sancti Joannis, et cunctis ad eam pertinentibus rebus. Exstitit eo tempore Ademarus quidam illustris vir ex senatoribus, multas habens possessiones tam in Divionensi pago, quam in aliis regionibus, scilicet pago Turonensi, Aurelianensi, Senonico, Autisidiorensi, Tornodorensi. Ipse Ademarus et conjux ejus, Lamparia nomine, dederunt sancto Benigno mansum unum indominicatum cum supraposito, terrisque ad eum pertinentibus ac silva : qui mansus est in villa Ruffiaco ; et aspiciunt ad ipsum mansum, exceptis indominicatis terris, coloniæ et mansa vestita septem, et quinque absi. Dedit et mancipia utriusque sexus numero quadraginta octo. Dedit ecclesiam sancti Gregorii nomine sacramatam, in Escoriaeo villa positam, et quidquid ad ipsam aspicit, cum omnibus quæ possidebat in predicta villa Escoriaco. Dedit et capellam suam mobilem et specialem cum reliquiis sancctorum, scilicet sancti Salvatoris, et sanctæ Mariæ, aliorumque sancctorum ; crucibusque tam aureis quam argenteis ; et capsis, vestimentisque, et omnia ornamenta ipsarum reliquiarum. Post mortem vero ipsius Ademari, Lamparia uxor ejus dedit ad altare sanctæ Mariæ in hoc loco constitutum, quod caput ecclesie dicebatur ab antiquis, in comitatu Tornodorensi Stolivicum, et mansum indominicatum prope Stolivicum, in loco qui vocatur Sairocurte, cum omnibus appenditiis suis et mancipientibus utriusque sexus desuper manentibus.

Conferuntur plurima S. Benigno. — Argrinusigitur laude dignus episcopus, in augmentatione rerum hujus loci ferventissimus, donavit ad communem utilitatem fratrum abbatiam Sancti Joannis, quam quidam Fulbertus monachus beneficiario jure tenebat : concessit et mercatum annuale ad vestimenta fratrum emenda, medietatem quæ ad se pertinebat. In Aziriaco etiam villa decimas, et paratam, et omnes redditus ipsius ecclesiæ, quæ tunc cella erat monachorum hujus loci, supplicante Lanterio abbate, ad usum eorumdem monachorum perdonavit. Similiter fecit de ecclesia quæ est in Longovico, et de capella, quæ est id Prundo, quam deputavit ad servitium infirmorum ; et ecclesiam supra scriptam Sancti Joannis ad servitium hospitum. Reddedit insuper mansa novemdecim in diversis locis quæ tempore Teubaldi episcopi antecessoris ejus ablata fuerant, et in beneficio data cuidam Widoui. De his omnibus quæ præmisimus fecit privilegia episcopali auctoritate, contestans et monens succedentes pontifices, ut hanc a se factam eleemosynam paterno affectu illibatam custodiant, quatonus orationes et vota famulorum Dei in hac domo consistentium, tam ipsis quam cæteris fidelibus vivis atque defunctis sint proficia ante Deum. Qui vero de his aliquid substrahere, aut beneficiare, vel quoconque modo auferre conatus fuerit, anathematis gladio percussit, nisi resipuerit. Fecit idem dominus Argri-

nus episcopus cum abbatte Lanterio commutationem terræ infra castrum Divion. Dedit episcopus juxta murum castelli aream habentem in longo perticas aencingales novem, et per latum perticas octo. E contra dedit Lanterius abbas et monachi areas duas, habentes utraque perticax sex in longo, et per transversum una area perticas quatuor, alia perticas quinque. Ex omni parte terra Sancti Stephani. Eo tempore dedit Manasses comes Sancto Benigno mansum indominicatum in Longo vico, cum mancipientibus utriusque sexus desuper manentibus, et terris ad ipsum mansum pertinentibus, tam in ipsa fine, quam in aliis villis positis, ea conditione, ut in vita sua retento sibi fructu, singulis annis festivitate sancti Mauricii congruam refectionem exhiberet monachis ; post mortem vero ipsius in ejus anniversario die similiter decens refectio de ipso manso exhibeat fratribus ; quod superfluerit eorum utilitatibus profuturum. Hujus doni laudatores et testes fuerunt Walo filius ejus, et Manasses comes junior.

Dedit et Ricardus supra memoratus dux ad ecclesiam Sancti Antonii in Ficiato sitam, quæ est juris Sancti Benigni, mansum unum in Rovira cum servis et ancillis supermanentibus, et hoc laudaverunt Adeleia uxor ejus, et Rodulphus filius ipsius, et comites Hugo, Boso, Manasses, Gillebertus.

Dedit Milo in Saviniaco de terra jornales sexaginta, et silvam ubi possunt saginari porci quadraginta. Tantumdem dedit pater ejus Gislebertus tempore Isaac episcopi, scilicet terra arabilis jornales sexaginta, et ad porcos quadraginta saginandas silvam, cum capella sancti Gervasii nomine dicatam. Sed et Atila comitissa pro requie anime viri sui Milonis comitis, dedit Sancto Benigno in Dumisovilla mansum indominicatum cum cassilibus super exstructis, et aliis terris ad ipsum aspicientibus. Actum Dominicæ Incarnationis anno 902 (i.e. 901), Caroli regis anno quarto. Laudatores fuerunt Girbaldus comes, et Reintrudis uxor ejus, filia ipsius Atila. Dedit et Winebaldus quidam de nobilibus in suis villis, Marcenniaco scilicet atque Dumiso, et in finibus earum quidquid possidere videbatur, terras videlicet cum mancipientibus desuper manentibus.

Lanterius, Fulbertus et Godradus abbates. — Lanterio abbate hoc monasterium regente, venit ad conversionem quidam honorabilis homo, nomine Berengerius, qui dedit de rebus suis in villa Longopratu dicta mansum indominicatum unum, cum fonte in eo nascente, et molendino juxta positu, et ecclesiam dimidiā, quæ est in Missiniaco, et vi neis, aliisque mansis ad ipsum mansum aspicientibus, qui sunt vestiti septem absi tredecim, mancipia utriusque sexus numero quinquaginta. Dedit et in pago Belnensi, villa Sentennaco, colonicam unam. Similiter Hildemodus canonicus et Arico presbyter venientes ad monachilem conversationem, dederunt in Siliciaco villa smnem hereditatem suam. Adal-

reus etiam quidam simili devotione hunc expetens locum, dedit in Bargis villa quidquid habuit. Gotzelinus canonicus et abbas sanctæ Lingonensis ecclesia infra muros ejusdem civitatis, dedit mansum unus juxta ecclesiam Sancti Desiderii. Fecit commutationem Lanterius abbas in villa Carli cum quodam Rohardo, in Corellis superiori cum Isoardo. Lanterio abbate post diuturnos labores ad celeste bravium properanti, successit Fulbertus, et hic multorum dierum miles emeritus. Qui post annum deponens onus suscepit obedientiæ, Godrado commisit curam regiminis, anno decimo septimo Caroli regis. Hic Godradus emit in Aziriaco ab Heldorfio et uxore sua Natalia, pratum unum habens in longum perticas ainciales sexagiinta quinque et in latum perticas triginta duas. Dominus igitur Argrinus, relicto episcopatus honore, monachus est effectus in hoc monasterio, ac post biennium defunctus, honorifice traditus est sepulturæ intra septa bujus ecclesiæ.

Warnerius episc. Lingon. et Godradus abb. S. Benig. — Successit ei deinde in cura pastorali dominus Warnerius episcopus, et ipse augmentator bonorum hujus loci devotus. Hic primo anno sue ordinatio, nongentesimo duodecimo videlicet incarnationi Verbi, inductione quindecima, residens in synodo in gremio matris ecclesiae Sancti Mammetis coram archidiaconibus et abbatibus, atque omni clero, interpellatus est a Godrado abbate et monachis patroni nostri sancti Benigni, de quadam ecclesia infra muros castri Divionis sita, sancti Vincençii honore ac nomine sacra, quam dominus Geilo episcopus ad locum refugii et custodiam corporis sepius dicti sancti Benigni perpetualiter eis habendam concesserat. Et de qua cum longo tempore ea usi fuissent, repulsi erant a Ratherio archidiacono et abate canonico Sancti Mammetis, ac praeposito abbatiæ sancti Stephani. Considerans ergo memoratus episcopus causas periculorum, quæ tunc frequenter imminebant Northmannorum incursionibus, cum consilio et laude ipsius Ratherii ac totius synodi reddidit ipsi abbatì Godrado et monachis prædictam ecclesiam Sancti Vincençii, cum habitaculis ad ipsam ecclesiam atrii loco pertinentibus, quas ipsi monachi olim ibi ad refugii locum construxerant. De qua ecclesia fecit eis privilegium episcopali auctoritate, ut nullus succendentium deinceps aliquam vim aut calumniam sancto Benigno et monachis eidem servientibus inferret.

Gozuinus Panto, et Suarus abbates S. Benigni. — Annis septem in pastorali regimine feliciter expletis, Godradus abbas migravit ad Christum. Post quam ordinatus est abbas nomine Gozuinus. Quo post biennium defuncto, successit in locum ejus abbas, Panto nomine. Et hic in regimine expletis quatuor annis obiit. Cui successit abbas, nomine Suavus. Warnerius igitur episcopus, appropinquante obitus sui die, petiti se tumulari in ecclesia sancti patroni

A sui Benigni, vocatoque ad se Suavo abbate, dedit ei vice Sancti Benigni pratum unum in Aziriaco, ubi possunt secari fonti carra centum quinquaginta. Ideo vero, exceptis aliis rebus quæ mente benigna contulerat, hoc pratum dedit ut anniversaria dies obitus ejus celebretur agatur a fratribus, et refectio congrua eis preparetur ab abbatे, aut ab illo cui obedientiam illam providendam commiserit. Obiens autom sepultus est in hac basilica ante altare S. Benigni. Cui successor dominus Gotzelinus in episcopatus honore, anno decimo regni Roberti: de quo quia mentio facta est, oportet dicere quomodo regnum acceperit.

Robertus regnum occupat. Carolus ab Herberio carceri mancipatur. Rodulphus Francie rector Northmannorum expellit. — Odone rege defuncto, Robertus B frater ipsius sperans et cupiens eam regni partem, quam ipse tenuerat, adipisci, quia a Carolo qui totius regni erat dominus, non reddebaratur, palam tyrannidem invasit. Et hoc post mortem Richardi ducis, qui ab executione justitiae cognomen accepit. Ipse namque quandiu vixit, Carolo regi semper fidelis existit. Rotbertus igitur affectate tyrannidis potentiam palam exercere cupiens, a quibusdam episcopis diadematè se, regio coronari, ac sceptro regni insigniri, partim blanditis, partim minis extortis. Sed nequaquam hujus presumptionis letos habuit exitus. Denique, postquam uno regnavit anno, Suessonius in campis bello a ducibus Caroli exceptus, vitaque spoliatus, licet exercitus ejus victoriā obtinerit, ipse tamē nefaria temeritatis pretium luit. Nec tamen socii defectionis interitu ejus territi, perfidie deseruere coutumaciam. Quin potius Herbertus comes Vermendensis infando scelere dominum suum regemque totius Francie Carolum dolo captum, vinculisque irretitum, Peronne direxit tenebroso domicilio recludendum. Et quia regni status sine principe agebatur incertum, maxime cum Hugo, Roberti filio, qui post probis actibus Magni nomen promeruit, puerilis obsisteret etas quominus regias assumeret infulas, et Herberti cunctos haberet odium, maxime eos quos humanitatis respectu ad misericordiam arunna principis permoverebat, tandem Rodulphus Burgundia oriundus, Richardi ducis filius, regenda præficitur Francorum patriæ. Qui adeptus regni solum, et in malefactoribus fuit ulti severus, et in coercendis hostibus ac tuendo regno sagacissimus. Ejus in diebus Danorum atque Northmannorum iterum adveniunt pbalanges, et non solum Franciam, sed etiam totam percurrunt Burgundiam. Contra quos Rodulphus, sumptis armis, ita protertos eorum compescuit iucursus, ut usque nunc Gallias ab eorum invasione faciat manere quietas. Contigit tunc corpus bujus patroni nostri sancti Benigni deferri intra muros Divionis castri, ibique servari in ecclesia Sancti Vincençii (19).

Rodulphus rex favel monachis S. Benigni. — Got-

(19) Nota auctoris ætatem.

zelinus tunc episcopus regebat Lingonensem ecclesiā. Hic adiens Rodulphi regis palatium, deprecatus est una cum Manasse comite ejus clementiam, ut praecepto regali statueret de quibusdam rebus ab hoc loco ablatis, sed a suis predecessoribus, Argirino scilicet et Warnerio, nuper Sancto Benigno redditis. Quod rex annuens ipsas res sua regali munificientia Sancto Benigno restituit, Saciacum scilicet villam cum ecclesia, et alii villis ibidem pertinentibus, et omnibus rebus quæcumque potestas episcopalnis ibidem tenuerat. Abbatiolam etiam Sancti Joannis. Mercatum quoque die sabbati, quod est in burgo omnibus septimanis, et medietatem annalis quod est festivitate S. Benigni; pratum etiam in Azriaco villa, quod Warnerius antistes in fine mortis sua concessit inibi. Manso octo in comitatu Al-sensi in villa Nermedis cum manciis utriusque sexus. In Gibraco villa in comitatu Belnensi mansum unum; favente et deprecante Manasse comite. Hæc omnia præfatus Rodulphus rex concessit Deo et Sancto Benigno, anno Incarnationis Dominicæ nonagesimo vigesimo quinto, indictione tredecima, regni vero sui quarto.

Divione residet Rodulphus. — Isdem Rodulphus rex, mortuo Hugone duce fratre suo, Burgundiam adiit, residensque castro Divion mense Aprili, cum causas suas teneret Robertus comes palati, et Gislebertus comes Burgundia, aliquæ plures tam comites quam nobiles viri, interpellatus est Robertus vicommes a Vizone advocate Sancti Benigni de quibusdam servis qui, quamvis ex illius servo, tamen ex ancilla sancti Benigni, et ex potestate et fisco Longivici nati fuissent, magisque Sancto Benigno, quam ipsi Roberto servire deberent. Tunc in ipso Placito in præsenti principum eosdem servos werpavit, et Sancto Benigno reddidit. Promitiens deinceps si aliquis parentum aut hæredum illius eos repetere vel calumniare voluisse, se testem et defensorem sancti Benigni contra eosdem fore.

Albericus abbas. Letricus, Ericus, Achardus, Widricus episcop. Lingon. — Eo tempore dedit quidam Boso nomine, et uxor ejus Plectrudis, in Azriaco villa, loco Wcre vocato, Sancto Benigno partem unius condemnæ, alteram partem emit ab ipsis Suavus abbas solidis centum. Annis decem Suavus abbas in regime transactis defunctus est. Cujus loco Albericus ordinatus est abbas a Domino Gotzelino episcopo. Ipse vero Dominus episcopus aliquantus annis in episcopatu perdurans, obiit; qui quoad vixit tempore, huic loco studuit prodesse pro suo posse. Quod successores ejus utinam fecissent taliter! Successit autem ei in episcopatus honore Letericus episcopus. Post hunc Ericus; deinde Achardus, atque post Widricus. Transierunt sub his pontificibus anni ferme quadraginta et amplius, in quibus semper in deterius processit hujus loci status, episcopis et abbatibus alia magis quam id curantibus.

Rodulphus absque liberis moritur. Carolus in car-

A cere obit. Ludovicus Transmarinus. Fulcherius et Munasses abbates. — Rodulpho rege defuncto absque liberis (nam filius ejus, Ludovicus nomine, quem habuit ex Emma regina conjugé sua, defunctus est ante obitum patris), et Carolus ergastulo clausus, animam non corpus custodia exemit; qui dum viveret Simplex dictus est ob benignantatem animi: sanctus nunc recte potest vocari, quoniam iniuste ab infidelibus suis et perjuris longa custodia carceris afflictus, vite supernæ est transmissus. Hic reliquit filium Ludovicum ex Eadgiva Anglorum regis filia susceptum. Qui calamitatis paternæ procœllis semet involvi metuens, ad Anglos Saxones maternæ affinitatis invitatus gratia se contulit. Post excessum vero Rodulphi regis ab Hugone magno revocatus, specie tenus regno redditus est patrio, anno Incarnationis Dominicæ nonagesimo trigesimo octavo, indictione undecima. Cujus regni administratio jus dominacionis exercere cupienti laboriosa illi fuit, tam sui a Tetbaldo Carnotensem comite captione, quam post regni recuperationem, vario instabilis fortunæ proventu. Hujus regni anno secundo Fulcherius abbas est ordinatus: quod officium tenuit annis quindecim, et nihil boni in hac domo gessit. Quo migrante successor Manasses abbas nomine, et ipse pejor priore.

Mortuo Ludovico superstiles duo filii. Lotharius rex. — Ludovicus rex moriens duos superstites dimisit liberos, Lotharium atque Carolum, quos generat ei Gerberga, soror Ottonis Romanorum postea imperatoris. Carolus ævo junior privatis in ædibus senuit: in hæreditatem omnem Lotharius successit. Qui potestate regia functus est per tringita et eo amplius annos: illo tempore Manasses vices abbatis agente, Hugo comes Divisionensis veniens ad obitum, petit se tumulari in atrio Sancti Benigni. Pro cuius requie animæ, et loco sepulture, dedit Adalburgis comitissa uxor ejus, cum laude filiorum ipsius, Gibini scilicet Catalaunensis episcopi, et Richardi qui post eum hunc tenuit comitatum, et Hugonem Attoiariorum comitis: prædicta conjux ipsius dedit mansum unum in Patriniaco villa, et quidquid ad ipsum mansum aspicit. Dedit ipso tempore Erimarus quidam in villa Curte Arnone vocata mansa sex, cum ecclesia inibi constructa, et manciis desuper commanentibus utriusque sexus novemdecim. Insuper quidquid habuit inter duos fluvios Tilam et Basmonum, dedit Deo et Sancto Benigno. Ervardus etiam pro Restantio fratre suo, hujus loci monacho, dedit in villa Corcellis mansum indominicatum unum, et omnia quæ ad ipsum mansum aspicunt. Ado sacerdos factus monachus, dedit in Belnensi pago in villa Cussiniaco mansum unum, et terram arabilem, et pratum: similiiter in Flaviniaco dedit mansum unum, et quidquid ibi vel ubique habuit in terris et manciis, Sancto Benigno tradidit. Supra scriptus Gibinius episcopus, et fratres sui Richardus et Hugo post obitum matris, pro requie animæ ejus atque

patris sui, dederunt hæreditatem quam habebant in villa Missiniaco, quam terram dedit Manasses abbas in præstariam cuidam nobili feminæ Retrudi, et filii ejus Gotescaleo, et Willero. Similiter in villa Bargis dicta dedit viginti septem jornales de terra eidem Retrudi in præstariam. Retrudis altera dedit Sancto Benigno juxta Divionem super Oscaram fluvium molendinum unum, et octo jornales de terra arabili in eodem loco.

Bruno Ling. episc. Diæcesim deformatam ad pristinum splendorum revocare studet. Azo abbas. — Anno ab Incarnatione Domini nongentesimo octogesimo, indictione octava, regni Lotharii regis vigesimo quinto anno, denit idem rex Brunoni Remensis ecclesia clericis, suo vero parenti propinquitate consanguinitatis existentibus, Lingonice civitatis episcopatum. Ordinatus est autem idem Bruno episcopus per manus Burchardi Lugdunensis archiepiscopi, in ecclesia Sancti Stephani, viginti quatuor annos gerens ætatem, et eodem anno suscepimus est a clero Lingonice urbis, ab Incarnatione videlicet Christi nongentesimo octogesimo primo. Is assecutus episcopatum, omni quo potuit nisi sequi studuit exemplum boni Pastoris. Monasteria igitur ipsius ad diæcesim pertinentia in spiritu libris religione, in temporibus necessaria pene annulata gubernatione considerans, coepit querere quatenus Dei dispensante nutu suu in statum ea quivisset reparare. Amovens ergo Manassem abbatem bujus loci a dominatione qua non bene utebatur, instituit in locum ejus abbatem quedam ex monasterio Dervensi, Azonem nomine. Erat enim Aquitanicus gener, ornatus bonis moribus et religiosa conversatione. Hic, duobus annis in regime peractis, repedavit ad suum monasterium, dimissa hujus loci gubernatione, atque iterum Menasses abbas suum recepit officium.

Monachicum institutum ope S. Maioli resarcit in Divisione canobio. S. Guillelmus abbas S. Benigni. — Videns igitur dominus episcopus Bruno statum loci in ambiguo positum, supplex addit dominum Maiolum Cluniacensis monasterii abbatem, multaque prece poposcit quatenus ejus auxilio quivisset reparare in melius, interius religionem, et exterius possessiones. Cujus precibus flexus reverendus abbas Maiolus dedit ei duodecim monachos ex omni congregatione electos, disciplinis sanctæ religionis instructos, divine et humana sapientia doctos, nobilitate carnali claros. Quibus aduentibus, ita ordinavit dominus episcopus, ut die translationis sancti Benigni monachis cum sibi subjectis clericis, ante sepulcrum saepe facti martyris in crypta nocturnale officium peragentibus, ipsi in superiori choro ante principale Sancti Mauricii altare matutinalem inciperent synaxim. Quod ultraque convenienter actum est, ut qui lumen religionis ostendere venientes, intrarent luce diei appropinquante. Proinde illis hac vel illac pergentibus isti in loco degentes cœperunt sancta conversatione resplendere, et lo-

C *eus qui antea pravis actibus et ineffabili negligentia a cunctis videbatur confusus, nunc felici exercitatione virtutum omnium videretur esse floridus. Verum quia predicti Patris industria locis aliis intenta erat, et hic locus sine abbate esse non poterat, iterum domini Brunonis presulis pulsatus precibus, quemdam fratrem ferventissimum sui Ordinis executorem, et totius nobilitatis lampade præulgidum, atque in vera humilitate et fraternæ dilectionis charitate, nec non summum discretionis (qua virtutum omnium mater esse dignoscitur) honestate, laudabiliter radicatum et fondatum, nomine *Willemum*, hujus monasteri gregi præfecit, et patrem spiritalem sibi poscentibus filii instituit. Hic Italia exstitit oriundus, alto satius germine, et nobili prospera editus. Quem supradictus dominus Maiolus Roma veniens invenit in monasterio Lanceio dicto, ubi a puero educatus fuerat, assumensque eum ipso deprecante, secum adduxit Cluniacum, etate juvenili florentem.*

S. Guillelmus ordinatur anno 990. Sanctæ ejus vitæ actus describuntur. — Ordinatus est igitur abbas a domino Brunone episcopo, anno ab Incarnatione Domini nongentesimo nonagesimo, indictione tertia. Officio vero abbatis accepto, divinis seipsum cœpit exercere virtutibus. Erat enim corpore castus, mente devotus, affabilis alloquo, prudentia prædictus, temperantia clars, interne fortitudine firmus, censura justitiae stabilis, longanimitate assiduus, patientia robustus, humilitate mansuetus, honorum operum gratia plenus, charitatis equidem affluens visceribus. Pro pauperibus semper erat sollicitus, Christum vero diligens totis visceribus, dum sicut Martha corporaliter non valebat, in egenis illum quotidie reticiebat. Omnibus hospitiis perargum præbuit usum: nemo est exceptus, perpessus nemo repulsam. Divinorum praecitorum delectabatur eloquii, quia ex his et suis mores componere, et sibi commissos instruebatur docere et corriger. Concis seipsum præbebat bene vivendi exemplum. Et sicut in ordine, ita primus studebat ut esset in opere, iuxta illud evangelistæ: *Cepit Jesus facere et docere* (Act. 1, 1). Peccantes vero zelo pii amoris coram omnibus arguebat, ut cæteri timorem haberent. Sed et verba quæ sub increpatione proferebat, ut reprehenderet, quasi stimuli dura videbantur et aspera, ut pene timerentur plusquam verbera, iuxta illud: *Verba sapientis, quasi stimuli, et quasi clavi in altum defixa* (Eccl. xi, 11). Alios quidem blandimentis, alios admonitionibus, alios terroribus, et ita iuxta Apostolum, prædicans verbum instabat opportune, importune, arguens, obsecrans, increpans, in omni patientia et doctrina. Misericordia vero haud secns ac si patereretur ipse, afflicciebat calamitatibus. Os ejus ita replebatur ex cordis abundantia, ut in eodem ore pene nihil aliud nisi lex resonaret divina; et quia Scriptura dicit: *Qui adit, dicat veni* (Apoc. xxii, 17), ideo quoscumque poterat, a sæculi nequitia suadendo subtrahebat. Et sicut cœlesti per-

desiderium totis ipse viribus ad supernum regnum anhelabat, ita secum pergere omnes homines, si fieri posset, exoptabat. Sed nullatenus est fraudatus a desiderio quod in se conceperat vera dilectio. Ille enim qui charitas est, qui se timentium compleat voluntatem, viri Dei ferventem affectum perduxit ad effectum. Ad ejus quippe monita multi quæ possederant relinquentes, regulari se disciplinæ subdiderunt, et heati Benedicti sequentes vestigia, semetipsos abnegantes, vero regi totis viribus militaverunt. Partibus namque ex diversis ad ejus conobium multitudine confluxit innumerabilis. Sed nationibus licet diversi, mente tamen erant uniti, ut illud ad litteram in eis impletum videretur, quod de initio nascentis ecclesiæ in apostolorum Actibus legitur: *Erat illis cor unum, et anima una* (*Act. iv, 32*).

Bruno episc. monachis religiose viventibus providet temporalia. — Crescente autem interius religiosis studio, exterioris substantiæ supplementum cœpit abundare non modice, prout Dominus promisit suis in Evangelio: *Querite primum regnum Dei et justitiam ejus, et hac omnia adjicientur vobis* (*Matth. vi, 23*). Dominus namque episcopus Bruno nimium exhilaratus corde eorum bona conversatione, omni studio eorum usui necessaria curabat subministrare. Reddedit igitur Sancto Benigno et ejus monachis ecclesiam in Saciaco sitam, una cum ipsa potestate et villis ad eam pertinentibus totam ex integro, sicuti eam possederat ab antiquis temporibus. Sed postea multis vicibus distracta et direpta a malignis hominibus: salvamentum vero ipsius villaæ Otto comes, cognomento Willelmus, successor Henrici ducis et hæres, computato non modicæ quantitatib; pecunia debito, Gazfredo Malliacensis castri Domino, pro animæ sua remedio reddidit Sancto Benigno. Necnon et ecclesiam Sancti Apollinaris reddidit dominus Bruno episcopus, et terram concessit juxta hoc monasterium, ut plantaretur viridarium: ac secus undique ad vinearum opera, jugera multa in Lariaco, in Biciso, in Surdiliaco, Patriciniaco, Fodeniano campo Salomonis, in Marcenniaco: quæ quamvis monachorum adficiarentur studio et opere, tamen Brunonis episcopi siebat abdortatione. Ubique ergo investigans ablata restituiebat, et de suo iure quodecumque necessarium et utile eis foret, libenti animo tribuebat. Utrisque vero, domino scilicet presule Brunone, atque venerando abate Willelmo, in restaurazione hujus loci studiose decertantibus, cœpit crescere, et quasi denouo reflorere.

Hugo et Robertus reges Franciæ, Filii Hugonis Magni. — Tempore quo hac gerebantur, Hugone rex Hugonis Magni filius, cum Rotberto filio Francorum potiebatur regno. Lothario namque regni coeleste, ut credimus, pro terreno commulanti (*887*) Ludovicus filius successit. Qui immatura adolescens præventus morte, desitutus proprio hærede Francorum dereliquit regnum. Sane patruus ejus Carolus conabatur,

Si posset, a sui generis auctoribus diu possessum sibi vindicare regnum, sed ejus voluntas nullum sortitur effectum. Nam Franci primates eo relicto ad Hugonem, qui ducatum Franciæ strenue tunc gubernabat. Magni illius Hugonis filium (cujus jam mentio facta est) se conferentes, Noviomodo civitate solo sublimant regio. Is eodem anno Rotbertum filium sibi consortem regni eligit. Cœpit regnare anno nongentesimo nonagesimo primo ab Incarnatione Christi, et regnavit decem annis. Post cujus mortem Rotbertus solus obtinuit regnum. Ugonis Regis fuerunt fratres duo, Otto et Henricus filii Hugonis magni ducis Francorum. Post mortem patris accepit Hugo ducatum Franciæ, et Otto Burgundiæ. Habuit uxorem filiam Gisleberti, qui post Hugonem, fratrem Rodulphi regis, ducatum Burgundiæ tenuit. Sed eo in adolescentia absque liberis defuncto, Henricus suscepit frater suus: hic fuit comptus bonis moribus, præcipue mansuetudine, vir ecclesiasticus.

Vezeliacense et alia multa cœnobia Guillermus abbas instaurat. — Ipse denique Henricus dux, auditæ fama religionis eximii patris Willelmi, commisit ei abbatiam Vezeliensem pene ad nihilum redactam, ut ab ipso restitueretur in pristinum statum: quod et fecit, auxiliante Deo. Dominus autem episcopus Bruno considerans patrem Willelmum ita ferventem in religione ac monastica institutione, et loca ei commissa de die in diem in melius proficeret, omnia in suo episcopio monasteria ipsius delegavit providentia. Abbatiam scilicet Besunensem, apostolorum Petri et Pauli honore dicatam; monasterium Sancti Joannis, quod Reaumaus dicitur; locum Sancti Michaelis archangeli, juxta castrum Tornodorum: abbatiam Molundensem, ubi sanctus Valerius archidiaconus et martyr quiescit; quas omnes ita strenue gubernavit, ut post eum singulæ singulis abbatis distribute, statu illius temporis, quo ab eo regebantur, non querint æquari.

De gestis ejusdem sancti. — Anno sexto suæ ordinis Willelmus abbas Romanum perrexit ad apostolorum limina, eorum patrocinia exposcens prece devota; indequæ ad sanctum Angelum montem petivit Garganum. Sed Beneventum veniens, gravissime infirmitatis astrictus est compede. Cujus infirmitatis diuturno afflictus languore, cum jam a suis desperaret posse evadere, quadam nocte rapitus in spiritu tribunali metuendi judicis sistitur: ubi, cum pro aliquibus increparetur excessibus, et maxime pro indiscreta severitate, pro his culpis metueret damnari æternis gehennæ suppliciis, ut sibi visum est, sanctus papa Gregorius in sua eum suscepit fide, diligenter deinceps victurum solicitudine, et priora errata pietatis et misericordiæ operibus expianda correcturum fore. Post visionem in senectute reversus, et ab infirmitate eadem cœpit convalescere dic, et priorem austrietatem permutavit in maximam pietatem. Sieque postea omni vitæ suæ tempore sanctum Gregorium speciali co-

luit dilectione. Cœperant denique ex sua patria, **A** hoc est Italia, multi ad eum convenire. Aliqui litteris bene eruditi, alii diversorum operum magisterio docti, alii agriculturæ scientia prædicti. Quorum ars et ingenium huic loco profuit plurimum. Crescebat ergo quotidie multitudo monachorum sub ejus magisterio degentium, ut (exceptis his per alia erant monasteria) in hac congregatio quotidie fratres essent septuaginta, aut octoginta.

Quanta Bruno episcopus contulit bona. — Inter cetera quæ dominus Bruno episcopus in hoc loco egit bona, longum est enim enumerare singula ejus gesta, sed hoc breviter possumus dicere: cuncta ab antiquis huic loco collata, posteaque a malignis disrepta, vel a pravis rectoribus dispertita, a Brunone episcopo sunt restituta, et licet illi non amittant mercedem sua eleemosynæ, hic tamen non inferiori dignus est gratiarum actione: de emortuis enim cineribus in excellentiore, quam unquam ante fuerat statum, per eum sublimatus est hic locus.

Fundator ac benefactores breviter recensentur. — Ac sancto igitur Gregorio Lingonensi episcopo fundata haec abbatia, a Guntranno rege stabilita et dictata, a Carolo imperatore cognomento Calvo, et domino Isaac episcopo restaurata; ab honorando presule Brunone et Willelmo venerabili abate, non solummodo in aliis rebus, verum etiam in nova ecclesiæ fabrica est renovata; in cuius basilicæ miro opere dominus præsal expensas tribuendo, ac columnas marmoreas ac lapideas undecunque adducendo, et reverendus abbas magistros conducendo, et ipsum opus dictando, insudantes, dignum divino cultui templum construxerunt. Cujus artificiosi operis forma et subtilitas non inaniter quibusque minus edictis ostenditur per litteras; quoniam in eo multa videntur mystico sensu facta, quæ magis divinæ inspirationi quam alicuius deputari debent peritiae magistri.

Sequitur forma ecclesiæ antique hujus monasterii Divi Benigni.

Fundatum est autem hoc templum anno Dominiæ Incarnationis millesimo primo, indictione decima quarta, decimo sexto Kalendas Martii. Cujus longitudine ducentorum ferme cubitorum, latitudine autem quinquaginta trium extitit. Altitudo vero in sequentibus opportune dicetur. Inferior itaque dominus orationis, in qua sacratissimum corpus sancti Benigni martyris veneratur, eumdem pene modum habens quantitatibus, fulcitur centum-quatuor columnis. Hæc in figuram T. litteræ facta quatuor ordinis columnacum duodecimo dispositarum numero; æquali extenditur in longitudine et latitudine; decem vero cubitis erigitur in altitudine; secreta ex utraque parte habens vestibula. Quinque sane in ea continentur altaria; primum in honorem ipsius sancti Beniggi est consecratum, secundum in memoriam sancti Nicolai et omnium confessorum; tertium in venerationem sanctæ Pascasiæ virginis, que ibidem quiescit, et omnium virginum; quar-

B tum in sancti Irenæi et omnium martyrum: quintum sub nominibus sanctorum confessorum et abbatum SS. Joannis et Sequani, atque sancti Eustadii presbyteri ibidem quiescentis. In hac ergo corpora sanctorum qui scientia sæpe dicti testis Christibeatæ ambiant membra; quorum in principio hujus libri nomina sunt adnotata. Sanctorum vero confessorum et episcoporum Urbani et Gregorii corpora in ecclesia Sancti Joannis Baptistæ primitus fuerunt tumulata, post longa vero tempora inde elevata: Sancti quidem Gregorii medietas corporis in Ecclesia Sancti Benigni est recondita, tempore quo propter metum paganorum ejusdem sancti martyris effossum corpus delatum fuit ad civitatem Lingonas, et tunc alia medietas corporis prefati confessoris illic est retenta. Sancti denique Urbani corpus levatum, et in loculo positum, multis miraculorum signis per eum Dominus læsificavit corda famularum suorum in hoc loco degentium. Venerabilis vero Isaac antistitis corpus cum exigente templi ædificio transferreter alio a quibusdam sacerdotibus, maxima ex parte integrum simul cum capite clericalem adhuc præferente habitum fertur inventum. Similiter et Domini Argrini pontificis ac monachi sacerdotalia cum cuculo, neconon interiore cibicio, vestimenta, in testimonium ipsius sanctimonij incorrupta sunt reperta. Ad hoc haud longe reperta est sancta Radegundis, habens ad caput titulum sui nominis in lamina plumbea, cujus ossa cerato involuta linteo sunt inventa in capsula lignea in terra recondita. **C**eterorum præleræa sanctorum, quorum corpora hic noscuntur tumulata, beatus Gregorius Turonorum episcopus mentionem facit eorum describens quedam miracula (lib. i *Mirac.*, c. 51: 52, et lib. *De glor. confess.*, cap. 42, 43 et 44: Benigni videlicet martyris, nostri specialis patroni; Traquilli quoque confessoris, neconon Hilarii senatoris, et ejus conjugis sanctæ Floridæ sanctimonialis, atque Pascasia virginis et martyris. Haec a sancto Benigno edicta et baptizata, post ejus martyrium sævitia paganorum raptæ est ad supplicium. Cumque immobilis in fide Christi persisteret, primo carceris afflita squalore, postea pro confessione Deitatis sententia fuit multata capitali; ut quædam vitrea antiquitus facta, et usque ad nostra perdurans tempora eleganti prämonstratabat pictura. Tantorum ergo venerandis corporibus sanctorum honorabiliter haec de quo modo agitur ecclesia, non mediocriter est dictata, exceptis aliorum reliquiis sanctorum, quos enumerare superfluum videtur.

Huic paulo superioris descriptæ inferiori crypta coniungitur oratorium ad solis ortum, rotundo schematicum, senarumque illustratum splendore fenestrarum, triginta septem cubitos habens in diametro, decem in alto. Hoc sane oratorium terro columnarum ordine in semet regato, quadranginta videlicet atque octo, geometricali dispositione ambientur; hujus desuper culmen celso erectum fastigio viginti quatuor columnarum, ac triginta duorum arcuum, tripartita comparis numeri machina divi-

sione, eleganti transvolutum est opere. Hoc sane oratorium sanctis Joannis Baptiste sacramatum est honore; cuius altare illustratur trium fenestrarum lumine. Ab hac ecclesia sunt per cochleam dextra lœvaque triginta septem gradus, crebris sufficienter illustrati fenestris, per quos inoxino ascenditur trahite ad basilicam sancta Dei Genitricis Mariae. Ipsa vero ecclesia sexaginta octo subnixa est columnis, eundem fere habens modum et formam in diametro, sive in altitudine, quem et inferior, undenique irradiat vitreis. Ad altare autem ejusdem perpetua Virginis marmoreorum per quatuor trispitos ascendiuntur gradus, juxta quos hinc et inde sunt altaria; ad dextram quidem Joannis evangelistæ ac Jacobi fratris ejus, sanctique Thomæ apostoli: lavam vero sancti Matthæi, Jacobi, et Philippi apostolorum.

Huic iterum concordantes, et satis lucidi, utriusque per cochleam ad ecclesiam sanctæ et individuas Trinitatis triginta gradus continuatim præstant ascensum. Hæc in modum coronæ constructa triginta quoque et sex innixa columnis fenestrarum undique, ac desuper patulo cœlo lumen infinitibus, micat eximia claritate, amplitudine inferiori domui consimilis, sed viginti cubitorum altitudinis. Altare sanctæ Trinitatis ita est positum, ut undeconque ingredientibus, ac ubique ecclesiam consistentibus, sit perspicuum. Inde per quadrageminias scalas, altrinsecus factas, ad suprema patet ascensus: quarum duæ æquali modo positæ per quindecim gradus usque ad sancti Michaelis protenduntur oratorium habens in longitudine cubitos triginta tres, in altitudine decem, vili facta schemate: fenestras habet septem. Aliæ vero duæ per quinquaginta gradus sursum dirigunt gressum, ad ima autem scalarum bina super murum deambulatoria sunt facta, quæ æquali spatio ab orientali parte usque ad occidentalem, et infra templum, per arcus deambulatorios, et supra tectum domus muro altitudinis trium ferme cubitorum circumquaque pergentium, a ruina protegunt incessum. Hæc tamen ad dextram sinistramque partem templi incipientes, interiori et subtus alas ejus gressum per quodam occultos aditus ad supremam lecti dirigentes plano, ut dictum est, calle deducunt introrsus undique, donec superliminare occidentali importarunt attingentes, per pariles scalas viginti graduum in porticus ecclesie majoris deponunt. Quæ ad instar crucis adiscata habet in longitudine cubitos centum viginti octo, in latitudine sicut prescriptum est, quinquaginta tres, in altitudine quaqua versum per maximostriginta et unum cubitos, in medio autem quadraginta, illuminatur septuaginta vitreis, fulciturque centum viginti et una columnis, quarum nonnullæ juxta capita fortissimarum, quæ sunt quadraginta pillarum quadrangularium statuta, una quasi simul coronari videntur corona, quamvis non uniuersit magnitudinis omnium forma. Habet bina et inde geminas porticus dupliciter transvolutas, in quibus bis bina

B continentur altaria. A parte quidem aquilonis unum in honorem sanctorum apostolorum Petri et Andreæ; alterum in honorem sancti Bartholomæi, et Simonis, atque Thadæi apostolorum. Sancti vero Pauli altare est in superiori ecclesia, ante aram sanctæ Trinitatis, eo quod ipse raptus ad tertium cœlum vidit secretâ Dei. A meridie sunt altaria, unum in honorem sanctorum apostolorum Matthæi, et Barnabæ, ac Luca evangelistæ; aliud in honorem sanctorum martyrum Stephani, Laurentii atque Vincentii. Est aliud altare ad occidentalem plagam ecclesie, in eodem latere meridianio, in honorem sanctorum Mammetis, Desiderii, Leodegarii, Sebastiani, Gengulphi martyrum. Et ex parte altera sanctorum martyrum Polycarpi, Andochii, Thyrsi, Andeoli, Symphoriani, Georgii, Christophori, et sanctorum confessorum Urbani, et Gregorii, quorum corporibus adornatur presens domus. Principale altare est sacramatum in honorem sanctorum Mauricii atque Benigni: simulque omnium sanctorum altare ad dexteram ejus in honorem S. Raphaëlis archangeli, et omnium beatorum spirituum. Ad lavam vero in honorem S. Marci evangelistæ; atque in Medio ipsius Ecclesiæ altare sanctæ Crucis omniumque sanctorum. Ante hoc altare triplex constat introitus cryptæ, in quindecim gradibus ascenditur ab ipsa ad superiorem ecclesiam.

C Sepulcrum vero sancti et gloriosi martyris ita est constructum: est umbra ex quadrisædiscata lapidibus, quæ octo cubitos in longum, quinque autem tenet in latum, cuius cacumen lapideum quatuor sustinetur suffragio columnarum: desuper autem quatuor columnæ marmoreæ locatae erant antiquitatis. Olim super lapides arcus, qui continebat absidam ferebant ligneam sed cubitorum longitudinis, et trium latitudinis, septemque ac semis altitudinis, quæ undique auro et argento vestita, historiam Dominice Nativitatis et Passionis præmonstrabat anaglypho proeminenti operæ pictura satis optima. Verum hoc decentissimum de quo loquimur ornatum, ob recreationem pauperum tempore famis fuit dissipatum domino abbate Wilelmo, et cum capsæ aurea mirifice gemmis exoroata, pariterque tribus tabulis ac duobus thuribulis argenteis, crucibusque; ac omne ornamentum in auro et argento venundatum est. Ante hæc vero tempora, insignia ornamenta, videlicet gemmæ, pallia pretiosa, capsæ, tabulæ, coronæ, vasa quoque ecclesiastica, seu candela, ex auri argenteique metallo fabricata, cum imagine Salvatoris Domini nostri ex auro, fusili opere facta, latronum fraude, in ipsius sancti festivitate, occisis custodibus, furto furunt asportata. Hæc ornamenta a Guntramno et cæteris regibus huic loco pro veneratione et honore Dei, sanctique Benigni martyris antiquitus collata, sed priscis temporibus sacrilegia pessimorum manu sublata, nullus postea existit principum qui tantum potuisse recuperare thesaurum. Hæc ad notificandum Divisionensis loci antiquitatem et gloriam paucis dicta sunt. Illud

in fine notificandum est, in templi istius ædificio A esse columnas trecentas septuaginta et unam, exceptis illis quæ in turribus et altaribus sunt. Fenestræ clausæ vel claudendæ vitro centum viginti, turres octo, portæ tres, ostia viginti quatuor.

Iterum de S. Guillemo abbate. — Regulæ S. Benedict. observantiam diversis in monasteriis restaurat. — Nunc ad ea quæ omiseramus Patris Willelmi explicanda gesta stylum vertamus. Augustorum seu regum palatia cum adiit, in eis non quæsivit quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, ut ex eorum scilicet familiari colloctione subveniret oppressis sua interventione, aut certe ex sæculari vel clericali habitu Deo lucrificaret; ut juxta Domini præceptum propria relinquerent, et sæcularibus curis semotis Deo in tranquillitate servire studerent. Conveniebant igitur ad eum plurimi, ut diximus, et licet diversi nationibus, mente tamen uniti. Lætabatur pastor in sui gregis augmento, magisque gaudebat quod omnes stabant operi proposito. Verum quia super gregem sibi commissum solerti vigilavit cura, divina promeruit gratia de fructu laborum suorum in hac gaudere vita. Nam regularis vitæ disciplinam, quæ jam pene deciderat per veterum negligentiam, prout beatus Benedictus eam compositus in pristinum statum corrigendo, restauravit, ac per diversas mundi partes per plura monasteria a regulari tramine devia, tam perse quam per suos, quos abbatess ordinaverat, monastico ordini subdidit. In hoc vero gaudens gratulabatur Deo, quod eorum quos sua sub cura educaverat, ad monasticum regendum ordinem fore multos idoneos videbat: ex quibus nos aliquos dignum judicavimus hinc libro indere, ut sciant posteri quam strenui ex hac congregatio prodierint monachi, eorumque memoria permaneat in laude.

Insignes S. Guillemi discipuli. — Cum primum abbatis suscepit officium venerabilis Willelmus, inter monachos in hoc loco degentes fuit quidam juvenculus vocatus Hunaldus, quem prædictus Pater videns solerti ingenii, retinuit sibi ceteris abeuntibus. Hunc præcipue omni studio doctrinæ imbutum in domo Dei constituit vas electum. Ad omnia quippe quæ sibi erant necessaria, prædicti fratres juvabant solertia. Denique injunxit illi curam hujus sacri periboli, quam tanta prosecutus est cura, ut pene totum quidquid fuit ornamentorum in hac basilica, ejus studio sit aggregatum. Ad ultimum post obitum prædicti Patris abbatiam Tornodoreensem assecutus, ibidem quievit annis viginti septem in regimine transactis. Alter quidem hujus castri Divisionensis civis, nobili ortus genere Rodulphus, Albus vocatus cognomine, venit ad conversionem inter ipsa primordia ejus novæ ordinationis, cuius pecunias relevata est paupertas prædicti Patris, et consilio atque adjutorio sublevata sollicitudo regiminis hujus loci, et Besuensis monasterii (adhuc quippe erat ei paucitas monachorum), quem prædictus frater ita juvabat in exterioribus curis, ut

A solus supplere videretur solamen plurium. Sed præter ejus votum, hoc solatum tulit illi paucitas dierum. Alter quoque subjunctus est memorato Patri, Theodericus dictus, hujus patriæ civis, quem post diuturnam eruditonem Fiscannensi cœnobio constituit priorem, ad ultimum Gemmeticensium præfecit abbatem. Alius ex castro, Belno dicit, miles, Ledbaldus vocatus, et a studio Sapiens cognominatus, Patri Willelmo est adjunctus. Cujus imbutus doctrina spirituali, per aliquod tempus archimandrita in Tornodorensi loco est substitutus.

Abbatæ S. Guillel. reformandæ traduntur. S. Arnulph. Metensis, Fructuariensis. — Fama sacræ religionis eximit Patris Willelmi percitus quidam Metensis clericus, generosis ortus natalibus, nomine Benedictus, ejus discipulatu est aggregatus, brevi que in tempore studendo eum imitari, doctrina et conversatione perfectionem attigit monasticae vitae. Per ejus igitur relationem comperit dominus Adelbero Metensis pontifex Patris Willelmi religiosam conversationem. A quo suppliciter evocatus, atque Sancti Arnulphi abbatia donatus, eundem Benedictum ibidem constituit Patrem ubi per multis annos sacris intentus actibus, vita functus claruit multis virtutibus. Ne vero tanto pontifice reverendus abbas Willelmus rediret vacuus a munere, stolam auro textam, duasque cappas purpureas aureo limbo decoratas, ab eodem percepit præsule. Sed et prefatus Benedictus abbas ordinatus, caeruleam auro decenter ornatam, atque alia ornamenta obtulit ei pro benedictione. Quæ præfatus Pater tam hoc in loco, quam Fructuariensi, a se noviter ceptæ, divisit ut sibi placuit. Prædictam vero Sancti Arnulphi abbatiam post mortem antedicti abbatis rexit annis multis.

Ex Tullensi quoque clero venit ad eum quidam Arnulphus vocabulo, litteris apprime erruditus, omnique mundana sapientia doctus. Hic in brevi assecutus perfectioris vita institutionem, commissa est ei cura a domino Patre Willelmo non solum hujus, sed et omnium quæ sub ejus erant provisione locorum. Qui quanta in hoc loco egerit bona post referemus; non enim debent silentio tegi verborum quæ ipsius clarent studiis operum.

S. Apri Tullensis. — Interim prosequamur insignium memoriam enarrare vivorum, quia licet non eorum sequaces tabescamus desides ab eorum religionis fervore, et undique internis scilicet atque externis malis ingruentibus ab omnibus bonis studiis torpentes, simus ignavia et pigritia astricti: erunt tamen forsitan post nos aliqui, qui horum legentes gesta studebunt imitari exempla. Dominus igitur Bertholdus Leucorum, qui Tullo dicitur, episcopus per querimoniam a se delapsi clerici, confabulationem quæsivit sæpefati abbatis Willelmi. In cuius verbis considerans inconcussam inadulatamque constantiam mentis, cæteraque insignia virtutum in ejus actis et moribus resplendentia, admiratus, monuit instanti prece ut abbatiam Sancti Apri susci-

piens, emendare curaret secundum sancti Benigni institutionem. Cujus annuens precibuseumdem cœnobium in paucis annis ad regularem commutavit statum. Invenit ibidem strenuos monachos, ex quibus unum, Widricum nomine, post non multos annos in eodem monasterio constituit Patrem monachorum. Qui egregii magistri docilis discipulus ita eum studuit imitari in omnibus, ut in suis omnibus vel verbis vel actibus representari quodammodo videretur Pater Willelmus. Multos denique erudiens in sancta conversatione, aliquantos aliorum monasteriorum Patres monachorum ex sua protulit con-gregatione.

Plures episcopi et abbates Guillelmi magisterio se subdunt. — Plures igitur sacerdotum vel abbatum sibi commissorum locorum vel ecclesiarum reliquantes curam, ad Patris Willelmi confluebant doctrinam. Quidam episcopus civitatis Albingatæ, quæ est juxta Genuam civitatem, super mare sitam in Italia, reliquo episcopio, prædicti Patris se subdidit imperio. Alter quoque episcopus, Barnabas vocatus, genere Græcus, in hoc monasterio subejus magisterio plurimis annis est conversatus. Alius vero, Benignus dictus, episcopus a Roma huc adveniens per aliquot annos cum ipso commoratus tuit subjectus et obediens. Abbates etiam perplures ex diversis partibus venientes sponte se ipsi subjeciebant obediens parati: inter quos fuerunt abbas Joannes, dictus Capuanus; alter quoque Joannes abbas monasterii S. Apollinaris in urbe Ravenna; Benedictus quoque abbas monasterii S. Severi urbis Classis: Anastasius etiam et Marcus, et alii abbates plures, quos longum est enumerare. Monachorum vero non est numerus, qui ab illis veneruntur partibus. Archidiaconus etiam quidam Mediolanensis, nomine Gotfredus, ut nobilem decebat, nobiliter veniens cum multis thesauris, inter quos altare onychinum auro et argento decenter ornatum, et quidquid ad capellam pertinebat, ornamentum scilicet ecclesiasticum, secum detulit, pluribus annis in hoc monasterio monachus permanxit, ac postea per consensum abbatis Willelmi patriam revocatus, abbas apud Mediolanum est constitutus.

Ipsi denique sancti viri patres et doctores eremitarum existentes, fama sanctitatis longe lateque notificati, Romaldus scilicet, Willelmus ac Martinus, quos in magna veneratione haliebat urbs Ravenna, cæterisque quos intra se concludit Italia, Patris Willelmi expetebant societatem. Quia sanctorum conjunctio grata et iucunda, Ecclesiæque pernecessaria, et contra societatem malorum impedimentum honorum. Ipsi vero cultores eremi, relicta quiete solitudinis, gaudebant sub ejus magisterio associari cœnobitis. Ex eorum ergo numero adjuncti fuerunt ei duo, Joannes et Paulus, litteris erudit, quorum sapientia ad salutem multarum profecit animarum. Horum uterque monasticæ religionis ferventissimus, et in cœnobiali conversatione cæteris erant imitandi, et in contemplativa vita lectioni et orationi

assidue studentes, videntibus exemplo fuerunt patriter et admirationi. Reverendæ memorie Paulus apud nos in pace quievit. Joanne vero homo Dei sanctam ob conversationem vocatus a domino Patre Willelmo, Fructuariensi cœnobio abbas est institutus. De quo loco, quia occasio se præbuit, intimandum paucis videtur qualiter lundatus fuerit.

Origo Fructuariensis monasterii. — Duo germani, fratres fuerunt sæpe dicti abbatis Willelmi, unus vocatus est Nitardus, alter Gotfredus. Primus eorum honore comitatus eniuit, aliis militi stipendiis contentus fuit. Quos prædictus Pater sæpe admonendo a mundi illecebris adduxit, et ad Christum convertit. Venientes ergo utequaque ad hoc Divisionense cœnobium, exceptis aliis rebus, dederunt sancto protectori nostro Benigno quoddam juris sui præmium. Vulpianum vocatum, quodam præsagio futurorum. In quo loco dominus Willelmus fundavit ecclesiam in honore sancti Benigni, ut notitiae et honor ipsius sancti in illa patria accresceret, et ut in hereditate parentum suorum aliquid acceptum Deo ædificaret. Deinde ut oblatio eorum ad animarum proficeret lucrum, atque ut fructus bonorum operum qua ibi geruntur, sibi et illis esset abolitio peccatorum et æternæ vitæ digna recompensatio præmiorum. Unde et Fructuariensis ille locus est vocatus. In brevi ergo tempore factum est nobile cœnobium, ubi de hoc loco et spiritualia et temporalia subsidia sunt delata, reliqua scilicet multa cum corporibus sanctorum, volumina librorum, omniaque ecclesiastica ornamenta, et monachi plurimi pariter illuc abiérunt. Sed et de aliis sue diotioni subjectis locis, et undecunque oblatis supplementis, magnificatus est locus possessionibus et diuinitis ita ut in via ejus congregatio illius loci centrum numeri constaret monachis, exceptis locis celarum ei loco subditis, quæ fere triginta existunt. Convocatis ego episcopis patriæ, rege quoque Arduno, qui ibi postmodum quievit, sua cum conjugé, et multis nobilibus ipsius regni, in honore sanctæ Dei Genitricis Mariae, sanctique Benigni, et omnium sanctorum, fecit locum illum sacrari.

Plura ædificavit monasteria. — Constituit et alia monasteria in eadem patria, ubi deputatis monachis, et abbatibus ordinatis adhuc ordo viget monasticus. Sanctimonialium etiam instituit monasterium.

Richardi comitis rogatu Fiscannense cœnobium suscipit regendum. — *Muli ad eum instituendi monasticis disciplinis confluent.* — Audita Dei viri fama nobilissimus Nortmannorum comes Richardus misit ad eum, reverenter supplicans ut ad se veniret. Qui tandem libenter ut rogatus fuerat pergens, venit ad eum; a quo sicuti decebat honorifice susceptus est. Multisque ejus precibus exoratus est, ut ecclesiam sanctæ et invideæ Trinitatis nomine et honore dicatam, in loco qui Fiscannus dicitur, olim constructam, et a se in ampliorem statum decenter refor-

matam, susciperet, atque monachorum collegio de- A coraret. Cujus precibus annuens, ita præfatum locum omnibus religiosis studiis, cæterisque bonorum copiis adornavit, ut præ cunctis illius provinciæ locis, felicibus semper floreat incrementis. In quo loco multi convenerunt nobiles viri, tam clericci, quam laici, ejus doctrinis cupientes institui: inter quos Osmundus (20) episcopus sanctæ et religiose vita exstitit monachus. Duo quoque clericci liberalibus artibus apprime eruditii, aula regis postposita Willelmu[m] Patrem expeterunt mente devota. Uus eorum vocabatur Locelinus, alter Beringerius. E quibus prior postmodum abbas exstitit, sequens in eodem loco vitæ finem accepit. De transmarinis etiam partibus, hoc est Anglorum terra, vir quidam nobilis regali prospicia clarus, Clemens nomine, reflectis saceruli pompis ad idem monasterium venit. Deo inibi cupiens militare. Sed cum ab hominibus ex sua patria adventantibus cerebro inviseretur, magis diligens Deo servire cum quiete, quam vanitates mundi frequenter audire, Divisionense expeditiv cœnobium, ubi laudabilis vita complevit eursum. Fuit itaque secundum etymologiam sui nominis clemens animo, omnibus virtutibus adornatus, præcipue humilitate, qua in tantum se abjectum et vilem associebat, ut cum sacerdoti gradu funderetur, nunquam in omni vita sua nisi semel ad hoc ministerium accedere presumpserit.

Abbatem Fiscanni sibi subrogarit S. Guillelmus. Auctoris hujus Chronicæ. — Postquam igitur per annos fere triginta Willelmus abbas Fiscannense exxit cœnobium, cum jam senectute simul et ægritudine gravaretur, et elegisset sibi Fructuariensem locum ad habitandum, desiderans in patrio solo quiescere: considerans princeps regni Rotbertus, qui post patrem et fratrem defunctos primatum tenebat Nortmannorum, petiti per legatoscumdem Patrem, ut abbatem sibi substitueret, quia loci status aliter sine detrimendo manere non posset. Ad cuius petitionem, quemdam sibi valde dilectum monachum, ejusdem loci priorem, nomine Joannem, constituit abbatem: licet eum alibi magis optasset præficere. Hic Italia, partibus Ravenæ, ortus, litteris eruditus, ac medicinali arte per ipsius Patris jussiōnem edocitus, religiosæ conversationis ejus, doctrinæ quoque, ac omnium virtutum ipsius præ cunctis aliis exstitit imitor studiosus. Qui ab exiliitate corporis Joannelinus diminutivo nomine est dictus, sed humilitatis, sapientiæ, discretionis, ac cæterarum virtutum tanta in eo refusis gratia, ut (sicut sanctus refert Gregorius in libro Dialogorum (lib. I, c. 5) de Constantio presbitero), ita ut in hoc mirum esset intuentibus, in tam parvo corpore gratia Dei tanta dona exuberare. Sed quia adhuc domum habitat luteam, sufficit hoc tantum dixisse, dicit enim Scriptura: *Ne laudes hominem in vita sua.*

(20) Osmundus. Baluzius conjiciebat hoc loco agi de Osmundo episcopo Sarisburiensi.

S. Guillelmus monasteriorum Gemmetici, S. Audoeni, et S. Michaelis, curam gerit, necnon S. Germani, S. Faronis Gorzenzis. — Commissit et alia loca memoratus comes Richardus sæpe fato abbati Willelmo, scilicet Gemmeticum, ut jam diximus, monasterium Sancti Audoeni, Montem Sancti Michaelis archangeli: in quo loco post mortem Patris prædicti, supradictus Joannes abbas constituit Patrem quemdam monachum præmoninat Patris Willelmi: vocatus est autem isdem frater Subpo, Romanorum patria exortus, et jam dicti magistri institutione in omni sanctitate educatus. Qui postmodum quibusdam contrarietatibus exortis, relicto ipso loco Fructuariensem abbatiā annis pluribus rexit. Rotbertus etiam rex abbatiam Sancti Germani apud Parisios precatus est prædictum Patrem ut susciperet, et secundum regularem institutionem ordinaret, quod et fecit. Nec non et Oddo comes pari devotione locum sancti Faronis in urbe Meldorum eidem commisit venerabili Patri. Sed et honorabilis præsul Metensis ecclesie Theodericus Gorziensem abbatiā eodem zelo Dei commendavit illi defuncto illius loci abbate: qui dum præfatum regeret locum, ex clero Mcten siquendam clericum, Sigifridum vocatum, literis bene doctum, ad monasticum attraxit ordinem; qui post ejus decessum eamdem rexit congregationem.

Domus vero Arnulfus istius loci prior (ut jam diximus) cum Patris Willelmi, et præfati præsulis admoneretur precibus, ut jam dicti loci susciperet curam, atque abbatis officium; ipse humilitatis amator nullo modo assensit, magisque elegit subesse quam præesse; solummodo ejusdam parvi loci a prætaxato Patre Willelmo sibi expeditiv curam et dominium. Est autem locus ille situs in confinio Tullensis et Lingonensis parochiarum, in loco qui vocatur Brittiniaca curtis. Quomodo vero sancto Benigno istius loci patrono fuerit datus, nunc referemus. Jacob Tullensis urbis episcopus, dum rediret Roma, incitatus fama miraculorum quæ in hoc loco Dei opera habuit clementia per istius sancti merita, ad ipsius martyris Christi advenit tumulum, cupiens a Deo veniam adipisci delictorum per bujus gloriosi martyris interventum. Dumque per aliquot dies remorando ad tumbam ejus cœlorum penetraret intimus, vocatus a Domino est ad cœlestia regna: sanctus Benignus adjutus precibus, et in collis cum eo gloriam, et in terra iuxta ejus tumulum condignam accepit sepulturam. Cujus soror, nomine Lilia, ad Sancti Benigni veniens limina, prædictum prædium suum donavit sancto Benigno martyri, pro fratri sui sepultura. In quo loco aedificaverunt ecclesiam in honore sancti Benigni monachi hunc locum inhabitantes: ubi multis virtutibus a Deo clarificatus est hic martyr sanctus. Sed vicini circummanentes multis molestiis impediabant illi servientes: verumtamen videntes quæ ibi siebant mira-

cula frangebantur a sua pertinacia. Hic enim sanctus Benignus aduersantes sibi diu tolerat, sed postmodum impénitentes dure castigat. Ad ipsum itaque locum dedit quædam. Natalia nobilis femina terram suæ possessionem in fine Brantianæ villæ, et in fine Businiacæ pratum unum. Quæ utraque sunt in consilio memorati prædii. Fecit vero predicta femina ipsam donationem tempore Caroli regis et imperatoris. Hunc ergo locum supradictus dominus Arnulphus sibi eligens, omni cura studuit eum augmentare. Ac primum basilicam ibi magnam construens, officinasque ac reliqua habitacula monachis utilia, nobile cœnobium constituit, possessionibusque et terris augere procuravit.

Dedit itaque miles quidam, Evarardus vocatus, villam suam Mannisis dictam in eodem loco, Sancto Benigno, accepto a domino Arnulfo pro hac re non parvo pretio. Pertingit vero terra ipsius alodii, usque ad portam castri quod vocatur Rispellus. Cumque dominus ejusdem castri Odolricus comes, eumdem alodium sibi vellet vindicare, a domino Brunone præsule tantius est persecutus excommunicatione, et inimicitiarum vi, donec ipsum alodium dimittens virpriet, et insuper juraret, nec se nec aliquem heredum suorum ibidem violentiam illatum. Dedit archidiaconus Lingonensis, Beraldus dictus, sancto Benigno ecclesiam in honorem sancti Desiderii dicatam in Algisi villa, simul cum ipsa possessione. Et in Brualdi curte, et molendinos in Materna fluvio, in loco qui vocatur Mortuellus. Dedit Girardus Metensis comes medietatem villæ, quæ dicitur Godonis curtis. Dedit Gothbertus quidam nobilis alodium suum in loco Solinimons dicto. Quod dum quidam parens ejus calumniaretur, et sœpe admonitus a prædicto priore Arnulfo non acquiesceret tandem in bello ab inimicis suis capit, multis plagis confessus. Ipse ergo miles, Rodulphus dictus, de Barrensi castro, cognoscens hec et alia mali sibi provenire ob sancti Benigni injuriam, vocato memorato loci ejus provisore, omnem dimisit quam interfebat calumniam. Sed et filius ipsius Rainardus dum paria faceret, similem excepte vindictam. Emit prædictus præpositus in Licerolis villa ecclesiam, et partem ipsius possessionis, et in Montaniaco, et in Camillas, atque Latona, in Clini campo, in Conchis, in Salcido, in Salsuris; his et aliis locis emit plurima terrarum mansa, quæ usque nunc possidentur ab illius loci monachis. In hoc vero cœnobio quanta gessit non est silentum. Wlonius villam dictam in pago Tricasino ipse ad Stephanum, itemque ad Oddonem comites sœpe recurrendo, et multas pecunias dando, sancto Benigno restituit. Ubi ne deinceps auferretur, instituit cellam monachorum, officinasque forum usui necessarias, atque basilicam amplam et honestam in sancti Benigni honorem construxit.

In pago Portuensi Albiniacum villam in præstaria datum, et longinquitate temporum perditam, dominum Brunonem episcopum sœpe interpellans,

A atque Willelmum comitem, ipsis raptoribus anferri, et Sancto Benigno restitui fecit. In quo loco monasterium magnum construxit ad honorem sancti Benigni, et cellam instituit monachorum. Erat ibi antiquitus ecclesia sancti Marcelli martyris honori dicata, quæ manet usque adhuc. Additæ sunt ibi postea aliae duæ ecclesiæ: in Cimbino, et in Duellari villare, possessioque terrarum amplissima. Longum est per singula quæque referre, cum pene omnia, quæ iste locus patris Willelmi tempore acquisivit, domini Arnulfi prioris consilio et labore factum sit. Super cætera quæ gessit, hanc ecclesiam sancti Benigni librorum ornamento decoravit ipse, impensis tribuendo, et dominus Girbertus scribendo. Fuit autem Girbertus ex primis quos nutritivit dominus abbas Willelmus, et ab officio scriptor est appellatus.

Girbertus scriptor. — Otto comes, cognomento Willelmus, quem ante memoravimus, supplicante domino Willelmo abbate, qui ei propinquitate jungebatur, dedit Sancto Benigno in Salinis burgo sedem unius caldarie. Sequenti tempore dominus Arnulfus et monachi Divionensis loci, emerunt aliam caldariam a conjugi ipsis comitis, per landem filii ejus Rainaldi. Dederunt etiam Willelmus et filius ejus supradictus Rainaldus sancto Benigno terras congentes in his locis: in Cernensi villa, et in Dornone scilicet terras arabiles, et prata, ubi possunt secari feni quinquaginta carra. Est in Dordone unum pratum, quod possunt secare falces centum: et debet in censu solidos octo, multones tres, scindulas centum. Et in alio loco Callis vocato pratum alterum sylva ibi permista. Dedit idem comes Otto Sancto Benigno potestatem Vivariensis villæ pro anima Henrici ducis, qui eum loco filii adoptavit, et genitricis sue Gerbergæ uxoris prædicti ducis, ac filii sui Widonis, et Hermitrudis conjugis. Proque animæ sue salute dedit prædictam potestatem cum appenditidis suis, sicut dono prædicti ducis Henrici et uxoris ejus, sue vero genitricis Gerbergæ, sibi datam legaliter tenerat annis trigesima, ita integrum cum Ecclesiis in ea sitis: unam in honore sanctæ Mariæ, alteram juxta ipsam positam sancti Petri apostoli nomine sacramat, et villis et terris multis; scilicet in Chrochercio, in Grugiano, in Frigida villa, in Colombario, in Lusiniaco, in curte Romanisca, in Destagno, in Cadiniaco, in Milleponto, in Turiaco, in Albania, in Cariaco, in villa Comitis, vel in aliis quibuscumque locis, cum mancipliis utriusque sexus plurimis, et omnes redditus et consuetudines, quas debent ipsi servi et ancillæ, et etiam illi qui Franco se dicunt; desuper ipsam potestatem, commandantes ubicunque. Facta est haec donatio anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi millesimo quarto, indictione secunda.

Ecclesiæ diversæ conferuntur S. Benigno. — Eodem tempore Oddo vicecomes, filius Henrici ducis, dedit Sancto Benigno quamdam ecclesiam sitam juxta muros castri, quod dicitur Belnum, an-

tiquitus in honore sancti Stephani sacratam, sed jam per multa currieula annorum destructam. Quam ipse et uxor ejus, Hingala dicta, a fundamentis in ampliorem statum reædificantes, abbatis Willelmi ac Divionensium abbatum providentia perpetuæ dederunt. Et ut monachis ibi comitantibus non deessent stipendia, dedit ad ipsum locum in comitatu Dusmensi villam, Empiliacum siccus vocatam, cum appenditiis omniibus, et consuetudinariis, et actionibus, ab his etiam quæ Francorum nomine censentur pro debito exigendis. Dedit in Mille ponto villa terras arabilcs et vineas; in Polmarco, in Valliliis, mansum ad manendum, vineas et prata. Et ut donatio ista perpetualiter maneret, Roberto regis Francorum, interveniente domino Walterio episcopo, in cuius diœcesi erat memoratus locus, et Ottone ad cuius beneficium pertinebat comite petiti regali precepto firmari, ad nomen sancti Benigni jure perpetuo possidendum. Factum est hoc preceptum anno incarnationi Verbi millesimo quinto.

Alter quidam miles predicti comitis Ottonis, Letbaldus dictus, quamdam ecclesiam in honore sancti Petri dicatam, loco qui dicitur Putcolis, quam beneficiario jure tenebat ab ipso comite, per ejuslaudem dedit Sancto Benigno, ditans eam rebus propriis: utque hoc donum stabiliretur, petiti a prætaxato rege Roberto, memoratis intervenientibus legatis, regali munificentia firmari, ut monachi ibi Deo servientes, pro ipso rege, et ejus prole, quoque largitoribus hujus doni et eorum progenie, omnique populo Christiano Dominum studeant exorare. Factum anno millesimo sexto.

Humbertus etiam dominus castri quod vocatur Salmacia (21), dedit ecclesiam Sanctæ Mariæ, sitam in ipso castro, Sancto Benigno in perpetuum possidendam, sub providentia abbatis Willelmi, successorumque ejus; ut monachi ibi mitterentur Deo et ejus Genitrici servientes, ac pro se et omnibus vivis ac defunctis supplicantes. At quorum victimum dedit alias duas ecclesias, unam in villa Buox dicta, cum mansis et terris aliis, ac farinario, servis et ancillis; alteram in villa Mermedis. Hujus rei donatio facta est Roberti regis anno vigesimo sexto, ab Incarnatione Domini millesimo decimo tertio.

Anno ab Incarnatione Domini millesimo duodecimo, Willelmus abbas Divionensis, et Amadeus Flavigniensis abbas, fecerunt commutationem inter se de terris. Dedit memoratus abbas Amadeus de abbatis S. Petri quidquid habere dignoscetabatur in villa Dienato, et in villa Comitis, et in alia villa Salice dicta, et in villa Carli, et in villa Icio, in Marciano, et in villa Tarsu, et in villa Meleis, cum omni familia utriusque sexus, et omnibus appenditiis. E contra dedit dominus abbas Willelmus quidquid habebat ex abbatis Sancti Benigni, et lo-

A co Sancti Stephani, in villa Empiliaco sicco dicta (quam olim Odo Belensis viscomes ex consensu uxoris suæ, nomine Inge, et filiorum ejus, Aquinoris abbatis, et Joannis, ad jam dictum locum sancti Benigni delegaverat) vicinum erat abbatiæ S. Petri Flavigniensis. Communicatum est cum servis et ancillis, et omnibus appenditiis suis atque redditibus, per laudem et assensum domini Brunonis Lingonensis, atque domini Waterii episcopi Heudorum, ad quorum diœceses pertinebant præfatae ecclesiæ.

Postmodum Hugo quidam miles de Parvi, Divionis castri habitator, partem sue hereditatis, quam in predicta villa Dienato habebat cum consensu et laude uxoris sua Hildegardis, et filii sui Humberti, dedit Sancto Benigno ante dominum Brunonem episcopum, multis clericis, et laicis nobilibus astantiibus: ac postmodum in praesenti successoris ejus domini Lamberti episcopi, quando capituli comam depositus, reiteravit donationem ad altare Sancti Benigni coram multitudine populi, dans ipsum patrimonium suum in jam dicta villa Dienato, vel ubiunque positum; cum servis et ancillis, cumque omnibus debitis consuetudinariis exigendis. Actum anno millesimo decimo septimo.

Ex hac terra sunt in villa Karli mansa decem, cum terris aliis ad ipsa mansa pertinentibus, ac servis plurimis et ancillis desuper commarentibus. Sunt in Dienato colonia quindecim, curtilli viginti, et terra absque estimatione, servi et ancillæ plusquam septuaginta. Est Silva, que appellatur mons Rigon C in Largo fonte, mansa quindecim cum servis et ancillis, et terra multa. In Scalureo mansum unum cum suis appenditiis. In Hodescas colonias sex cum servis et appenditiis suis. In Carco fuit villa que vocatur Britonia: sunt ibi forestella duea, una vocatur Basescot, alia vocatur Petra. Sunt in Fontanis mansi duo cum terris et vineis. Sunt in Marcennia eo de vinea jornales tres.

Dedit dominus abbas Willelmus monachis Belensis cellæ ecclesiam Sancti Antonii, in Ficiaco sitam, pro excanno supramemorato Empiliaci siccii et Dienati. Dedit monachis Sarmociensis cellæ ad laborandum et custodiendum terram Sancti Benigni, positam in Sarmacia villa, et in Viriacu.

Ipsa in tempore Addita comitissa, uxor Richardi comitis Divionensis, reddidit Sancto Benigno quidquid predictus comes vir suus teneruerat de terris Sancti Benigni in Beneficio a Manasse abate, pro salute animæ ejusdem viri sui, et filii sui Letaldi comitis (quorum corpora sepelierat in hoc monastério Divionensi) coram legis domini Brunonis episcopi ad hoc missis. Tradidit super altare S. Benigni ipsam vinopetrem, ut neque ipsa deinceps, neque ullus militum ejus, de illo beneficio quidquid retineret, nisi tempore vita sua. Post obitum vero uniuersusque quod tenebant, rediret ad ius Sancti

(21) *Salmacia. Castrum hoo aliis Sarmacia vocatur.*

Benigni. Hæc redditio facta est anno ab Incarnatione Domini millesimo septimo.

Tempore illo adolescens quidam, nomine Achedeus, Lingonensis ecclesiæ canonicus, in præsencia domini Brunonis episcopi, et Oltonis comitis, dedit ecclesiam Sancti Albini ad altare sancti Benigni Divionensis patroni, ea conditione tradidit predictam ecclesiam cum appenditiis suis ad memoratum locum, pro se, et pro patre suo Lethaldo, in hoc loco facto monacho, ut jam diximus, ut annis singulis quandiu viveret, persolveret in censu pro predicta ecclesia solidos decem, et duo sextaria olei. Postmodum vero quidam Hendricus miles matris ejus, maritusque, quia quamvis erat solutio census, adiit præsentiam domini Willelmi abbatis, petiitque alienari censem prædictum: quod impetravit, et ad quantu[m] denarios redactus est censu: et pro hac recompensatione, proque animæ sue salute, dedit villam Molensem cum omnibus ad ipsam hæreditatem pertinentibus rebus. Constitit ipsa hæritas in comitatu Oscarense super Sagonam fluvium atque Oscaram et Tyllam: habetque determinaciones amplias, prout scriptum est in charta. Facta hæc donatio Incarnatione Domini anno millesimo tertio.

Exorta fuit tunc quædam altercatio inter monachos hujus loci, et monachos monasterii Sancti Leodegarrii, de quodam saltu, qui dicitur Alta silva, ad Sasiacum villam pertinente, quam determinant duo torrentes. Unus dicitur Tramant, alter Scitilaria, ex diversa parte venientes. Quæ cum mota fuit a priore illius loci, nomine Fulcherio, ante Henricum ducem advocatum præfati loci, et Ottone[m] (qui et Willelmus dictus) comitem, qui tunc advocatus erat loci istius; atque in præsenti domini episcopi Brunonis: ad hoc denique ventum est, ut respectum caperent utraque pars super ipsam sylvam: quibus comes Richardus cum plurimis civibus Divionensis, videlicet Walterio, Remigio, Humberto, aliquis nobilibus, interfusisse ad justitiam diffiniendum noscitur. Indeque campum fieri decreverunt, statuto die quo is fieri deberet. Quid plura? hujus loci prior dominicus adfuit cum suis paratus. Ille vero qui repetebat se substraxit, et ad condictum placitum venire noluit. Postque multis annis sine querela alieuij, Sancti Benigni locus suam vestitum tenuit. Postmodum vero predicti Fulcherii successor Arnulphus, de eadem silva cœpit proclamare denuo coram predicto comite Willelmo, contra memoratum hujus loci priorem dominicum. Venientes igitur ad placitum communiter decreverunt novum reparare campum, ubi adfuerunt multi nobiles viri, monachorum vero hujus loci dictus prior, et Arnulphus ejus successor, Waldus, sacrorum custos, et Henricus: ibique condictum est placitum. In sequentis hebdomadæ feria tercia iterum predictus calumniator accedens ad dominum Brunonem episcopum, cepit causas frætendere, ob causas non posse venire ad placitum campi peragendi; atque rogare ut in aliud tempus differretur. Quod audiens

A domino Bruno episcopus vocatis sancti Benigni monachis ait: Quod cœpistis dijudicare, atque silvam quam tenuistis, tenete, quia isti calumniatores nullam possunt rectitudinem ostendere.

Higelbertus quidam miles de villa Milleponto dicta, veniens ad obitum, monachusque factus in hoc cœnobio, dedit Sancto Benigno in comitatu Augustidunensi, villam Brueriam dictam, cum omnibus appenditiis suis circumquaque jacentibus, hoc est in villa Adeunt mensum indominicatum, cum appenditiis suis, et servo, ac filiis ejus: et in villa Mardelco, atque in Barbarisco, et in Poliaco, necnon in Vinsiaco. Anno ab Incarnatione Domini millesimo septimo facta est hæc donatio. Dedit et in villa Valongias mansum unum cum appenditiis, coram Brunone episcopo, Willelmo comite, Rainaldo comite, ipsius filio, Ottone comite, filii ejus Widonus filio.

B Dedit Garnerius quidam miles Sancto Benigno in villa Discaco mansum unum, et servum cum filio uno. Et in Viriacu mansum unum cum appenditiis suis, servis et ancillis, ac duas vineas. Idem Garnerius, et frater ejus Aldo dederunt alodium suum qui conjacet in loco, quo dicitur Mortariis, in comitatu Divionensi. Constat autem alodium in terris cultis et incultis, ex se simpliciter divisum. In silvis vero partim per se proxime, partim cum aliis participatur hæredibus. Proprium quidem alodium terminatur de uno latere terra Sancti Mammetis, a loco qui dicitur Niger solium, in superiori parte usque Vadarno villam; in inferiori parte jam dicto Niger solio, usque ad exactum Willelmi, et usque ad silvam pertinentem ad Savinia-cum. Item de una parte terra Odonis pertinens ad Spaniacum. Item de alio latere de loco nuncupato Nerlangio, usque ad campum peduliosum, et usque ad lacum, et usque ad terram Sancti Petri de Villa-comitis, commune cum aliis hæredibus. Item de alia parte terra, pertinens ad Vadarnodum. Ita commune alodium incipit a queru pedulioso, et pervenit usque Spaniacum, et usque Cangegium et Casnedum, et usque villam comitis. Ut ergo proprium, et commune totum simul ad jam dictum Sancti Benigni transferrent locum, acceperunt ad domino Willelmo abbate et monachis ejusdem loci, octo libras denariorū. Sic ex consensu uxoris, et infantū ipsius Warnerii, tradiderunt atque condonaverunt præscriptum allodium proprium simul et commune ad denominatum monasterium; sub præsenti domini Brunonem episcopi, aliorumque illustrium virorum, consentiente et testificante Walone comite, et fratre ejus Walterio.

Altus Warnerius, et ipse nobilis, dedit Sancto Benigno in comitatu Divionensi, in villa Spaniaco, vestita mansa tredecim, absum unum, colonias, etiam octo, mancipia utriusque sexus sexaginta tria, et omnes redditus, et consuetudines, atque exactiones quas debet ipsi possessio; necnon et omnem terram pertinentem ad predictam hæreditatem absque silva. Ita tamen ut ipsi servi eamdem consue-

tudinem quam ipsi habuerunt de praedicta silva, A Domini millesimus decimus sextus, dominus episcopus Bruno obiit secundo Kalend. Februarii, peractis in episcopatu annis triginta quinque. Fuit autem a sancto Gregorio episcopo, qui hunc locum fundavit trigesimus primus in successione episcoporum, undecimus post venerabilem Isaac episcopum.

De moribus Brunon. episcopi Lingonensis. Obit. — Quia longum est enarrare cuncta quæ huic monasterio collata sunt tempore domini Brunonis episcopi, et quibus per ipsum vel propter ipsum, ab aliis augmentatum est bonis, ad ipsius vitæ finem, habitatoribus hujus domus Dei omni tempore dolendum et defendum, veniamus. Sed ante paucis describere curabimus quis fuerit modus vitæ ejus. Fuit itaque in eleemosynis largus, in vigiliis sedulus, in oratione devotus, in charitate perfectus, in humanitate profusus, in sermone paratus, in conversatione sanctissimus; erat irreverentibus terribilis aspectu, metuendus severitate, reverendus incessu, venerandus benignitate. Censuram auctoritatis temperabat inanis suetudine humilitatis. Non personæ potentiam, sed morum elegantiam attendebat in singulis, et tanto eminentius unumquemque honorabat, quanto sanctius vivere dicidisset. Clericorum ac monachorum, sanctimonialium quoque nec non viduarum ac pupillorum pater erat, atque inter divites, et pauperes ita mediis, ut pauperes illum quasi patrem aspicerent, divites vero quasi superiorem sibi divitem timerent. Quandiu vixit, ita Burgundiam patrocinando protexit, atque defendit, non elypto et lancia, sed consilii prudentia, quo sibi principes patriæ omnes devinxerat, ut cum rex Francorum Robertus cum exercitu maximo banc patriam saepè intrans indeciens et rapinis plurima loca vastaverit, nihil in ea retinere potuit, quandiu Bruno episcopus vixit. Et quia ei nocere non poterat, hujus malivolentiæ causa domino abbati Willelmo tulit abbatiam S. Joannis monasterii Reomensis, eo quod partibus favebat, ut justum erat, sui pontificis. Denique quodam tempore memoratus rex cum plurimo exercitu Divionem castrum advenit, circumpositam regionem devastans ac depopulans. Cujus ira timentis prefatus abbas Willelmus, omnes monachos ab hoc loco per alia monasteria jussit secedere, aliquantos vero cum libris et omni ornato ecclesiæ intra castrum Divion, ac in ecclesia S. Vincentii, quam tunc quieto jure monachi istius loci possidebant, fecit residere, paucis solummodo fratribus ob custodium loci, et sancti Benigni servitium, cum domino abbate Odilone in hoc loco dimissim. Quem ad hoc accersebat, ut si forte rex aliquid mali contra hunc locum moliretur, illius precibus exoratur dimitteret. Rex vero ut erat mente benignus, cum cognovit propter se monachos dispersos, valde doluit. Paucis itaque transactis diebus, Franciam repedavit nullo negotio peracto. *Ipsa* denique anno, qui fuit ab incarnatione

Lambertus successit. — Cui successit Lambertus episcopus. In cujus diebus quidam archidiaconus Lingonensis ecclesiæ. Parisiorum postea episcopus, Imbertus nomine, abbatiam S. Amatoris sitam ante menia ipsius urbis, quam beneficii jure tenebat a præsule memoratae sedis, obtulit Sancto Benigno per donum, et laudem predicti episcopi Lamberti, quatenus ibi monachi sisterentur, qui Deo hymnis et laudibus die noctuque deservirent. Similiter quidam canonicus ejusdem ecclesiæ, Gozelinus dictus, dedit in suburbio ipsius civitatis medietatem unius ecclesiæ: altare vero totum ex integro, sicut dono episcopi tenuerat, ita ab eodem præsule Sancto Benigno traditum est ad victimum monachorum in predicto loco consistentium.

Eadem devotione Aymo comes dedit abbatiam in honorem sanctæ Dei Genitricis Mariæ sacramatam, et ante suum castrum, quod Saxonis fons dicitur, positam, laudante predicto episcopo Lamberto, obtulit Sancto Benigno in perpetuum possidentam et abbati Willelmo, quatenus ordo monasticus, qui ibi quondam fuerat institutus, ipsius repararet studio.

Sed et Normannorum comes Richardus dedit Sancto Benigno ecclesiam sancti Adelberti, cum villa et omnibus terris ad eam pertinentibus, sitam in pago Oximensi; quod filius ejus Richardus et ipsius Richardi filius Robertus, et Roberti filius Willelmus, postea per succedentia tempore laudaverunt, et firmaverunt donum; atque advocati et defensores earumdem rerum ad tutelam bujus domus Dei fuerunt, et adhuc sunt. Quidam quoque miles ejusdem comitis, Gotbertus nomine, in loco qui Longus campus dicitur, dedit ecclesiam in honorem sancti Martini dicatam, cum terra ad ipsam aspiciente. Ut vero hæc donatio firma persisteret, nec ab ullo propinquorū ejus calumniaretur, dedit ei præfatus Willelmus abbas sexaginta libras denariorum. Richardus Normannorum dux, et Robertus archiepiscopus ejus frater, laudaverunt, et subscripserunt chartæ, anno millesimo tertio.

Henricus quidam clericus de nobilibus dedit Sancto Benigno Priseiam villam suam, cum ecclesia inibi sita, in præsencia Lamberti episcopi et archidiaconorum ipsius, Beraldi, Humberti, Geraldī, Odonis, et aliis quampluribus tam clericis, quam laicis astantibus, atque Willelmo abbate cum suis monachis. Actum anno ab Incarnatione Christi millesimo vigesimo.

Femina quædam nobilis, Aremburgi dicta, mater Letbaldi Matisconensis episcopi, cum eodem filio suo dedit Sancto Benigno in villa Luvocata, septem

mansa cum silva ibi adjacente, et servis qui de prædictis mensest septem colonicas tenebant.

Altera matrona Tetiardis vocata dutalitium suum dedit sancto Benigno per laudem filii sui Widonis. Conjacet vero in his villis; in Quintiniaco, in Albiniaco, in Sulliaco, in Attegias, in curte Arnonis, cum tertia parte ecclesie inibi sita, dicatae in honorem sancti Germani. Sunt mansa viginti unum, cum terris ad eos aspicientibus.

Quidam miles Robertus dictus, veniens ad conversionem, dedit Sancto Benigno omnem hæreditatem suam, quæ conjectat in comitatibus Belueni et Cabilonensi, et in his villis, Seviciaco, Rueledo, Mossiaco, Ambassacio, in Monticellis villa Gislensi, et in Scodingi villa Sesilli, cum servis et ancillis. In prædictis locis manentibus, omniq[ue] terra in prænominatis locis ad suam partem pertinente, dedit coram dominis suis Willelmo comite, et filio eius Rainaldo. Actum anno millesimo septimo.

Alter miles, Albericus dictus, dedit in Curte euronis mansum unum cum terris ad eum aspicientibus: et in Assiriaco villa tertiam partem suæ hereditatis. Actum anno supradicto.

Alius quoque miles Willelmus vocatus, cum conjuge sua Teudgarda, et filio Romestanno, misit in convadium hæreditatis sue partem in villa Attegias, usque ad annos viginti quatuor, ea convenientia, ut transactis prædictis annis, si non esset redempta ab ipso vel filiis, at filiabus ejus, deinceps jam non redimeretur, sed monachi Sancti Benigni, quorum pecunia ibi habebatur, jure perpetuo eam possidente. Similiter alter miles, Calado dictus, cum conjuge sua Theodrada, pari conventione largitus est hæreditatem suam in Attegia, et in Pontificiaco, prædictis hujus loci monachis.

S. Guillermus antequam ab humanis excederet monasteria circumit, fratres adhortatur. Obiit, sepeliturque; Fisan. in monaster. defuncto Lambertu Ling. episc. sufficitur Richardus, paulo post veneno sublatu. Cui proxime successi Hugo. Ob perversos mores condemnatur. — Sunt adhuc plurimæ quæ describi possent, sed quoniam ad finem libri tendimus, his omissis, obitum Patris Willelmi intimare curamus. Postquam per annos quadraginta duos vineæ Dominiæ sedulus cultor eam excolendo jugiter propagare, amplificareque curavit: cum iam senio infirmitatibusque multis prægravatus optaret dissolvi, et cum Christo esse, bonam consummationem laborum suorum amdiplere cupiens, per omnia monasteria, quæ sub ejus fuerant magisterio, incipiens ab Italia, circuiendo, et fratres exhortando, ut ea quæ ab ipso didicerant, mente retinerent, et opere adimplere satagerent. Siquidem ejus doctrina fuit ut iuxta quod præcipit sancti Benedicti Regula (cap. 7, grad. 12, et c. 72), in verbo, in omni actione, in vestitus qualitate, humilitatem evidenter se semper ostenderent: et ut honore invicem se prævenientes, dilectionem sine simulatione exhiberent. His et aliis virtutum operibus intentos, etiam distincte legendi

A atque psallendi magisterio eruditivit. Hæc docendo ceteris monasteriis peragrat, pervenit ad cenobium nomine Fiscannum, ubi plus solito infirmitate prægravatus, sentiens sibi imminere ultimum vocationis sue diem, convocatis fratribus, per octo dies exhortans eos, atque absolutione et oratione Deo commendans, octavo die Natalis Domini sumpto Christi corporia et sanguinis sacramento, reddidit Deo spiritum. Cujus corpus a medicis qui ibi aderant conditum aromaticis, honorifice traditum est sepultura in ipso monasterio, ante altare Sancti Taurini confessoris. Post cuius obitum dominus Halynardus suscepit curam regiminis animarum; quem praefatus Pater successore sibi elegerat cum consilio et laude fratrum, baculumque pastorale ei transmisserat. Obiit vero prædictus Pater noster Wi. Ielmus anno ab incarnatione Domini millesimo trigesimo uno. Et in ipso anno defunctus est dominus Lambertus Lingonus episcopus, decimo kalendas Septembris. Antequam ipse Pater iniretur, in ejus locum substitutus Robertus rex episcopum Richardum vocatum, clericum litteris optime eruditum, et bonis moribus ornatum, tamen contra voluntatem cleri et plebis totius: quapropter post menses quinque adepti episcopatus, captus ac pulsus civitate, non multis post diebus veneno vitam finivit. Rex autem consilii regine ad iram animatus, iterum dedit episcopatum cuidam clericu Carnotensis Ecclesiæ. Hugo hic erat dictus, fuisse que utile vas in domo Dei, si juvenilia desideria evitare, et superbiam calcare curasset. Sed is adjecta crudelitate eundo per fas et nefas, ad ultimum postquam decem et octo per annos Lingonicum tribulavit clerum et populum, pulsus a sede judicio domni Leonis IX pape, et archiepiscoporum, Halynardi scilicet Lugdunensis, Hugonis Bisontiensis, Vuidonis Remorum, Evaridi Treverorum, aliorumque multorum, qui praesentes loerunt in concilio habito Remis civitate, in præsencia memorati papa Leonis: ubi adfuerant pene totius Gallie tam achiepiscopi quam episcopi, cum innumerabili multitudine cleri et populi.

Mors Roberti regis. Donum insigne ejusdem S. Benigno factum. — Hujus itaque Hugonis ordinatione instante, cum esset deductus ab Henrico rege juvente ad civitatem Lingonas cum magna ambitione, nuntiata est predicto regi mors patrii sui Roberti regis. Qui regnavit annis quadraginta et unum. Et ipse Henricus regni jam sextum annum agebat. Ipse Robertus rex interveniente domino Lamberto episcopo, et Hugone Antisiodorensi episcopo provisore bujus loci, perdonavit salvamentum villarum quæ pertinebant ad jus Sancti Benigni, quarum haec sunt nomina: Lariacus, Bicisus, Quintinarius, Cromanius, Siliacus, Agiliacus, Ruffiacus, Aschiriacus, Bargas, Provisum, Colonias, Plomendum, Villarium, Pruneius, Lenteniacum, Dissum, Congus vires, Saci cus, et omnes quæ ad ipsum pertinent villulæ, Siliacus, Asverias, Corcellas superiores

Norgias, Aziriacus, Dinatus, Mercenniacus, Pamer-
res, Fedeniacus, Spaniacus, Villakarli, villa Comi-
tis, Ontearum (22). In his et cæteris villis ubicun-
que terra Sancti Benigni salvamentum reddebat,
Robertus rex jussit aboleri amplius, ut non exige-
retur a quoquam, sed ad prefectum monachorum
reddidit Deo et Sancto Benigno, posito super ejus
altari dono, laudante Constantia regina ejus conjugi
et filiis, Henrico tunc duce, atque Roberto fratre ejus,
qui illi successit. Et hoc donum firmavit precepto
regali, annuloque suo jussit insigniri: atque epi-
scopis, et comitibus, ac cæteris primatibus qui prä-
sentes aderant, corroborare jussit. Interfuerunt autem
Lambertus Lingonensis episcopus, Hugo Antio-
chensis episcopus, Azelinus (23) episcopus Lau-
dunensis, Gofredus episcopus Cabillonum, Beraldus
episcopus Suescionum. Comites vero, Willelmus
Nivernensis, Otto Masticonensis. Actum anno millesimo
quindecimo, ipsius autem regi vigesimo octavo.
Fecit et de locis ad hunc pertinentibus, videlicet
de cella Belensi, ac Puteoli, ut supra diximus.
Proque his justum est ut anniversaria dies
ipsius a nobis agatur.

De calice aureo octo libraram. — Eo tempore mor-
tuus est Otto, qui et Willelmus dictus est, comes,
anno videlicet millesimo vigesimo septimo, et in hoc
Sancti Benigni monasterio sepultus: ubi et filius
ejus comes et Wido ante aliquot annos tumulatus
jacebat. Hic pro multis in hoc loco collatis benefi-
ciis, aliqua ex parte a nobis descriptis, promeruit
ut semper memoria ipsius agatur ab hujus loci mo-
nachis. Supra memoratus Hugo episcopus Antio-
chensis, et comes Cabilonum, protector et advocatus
hujus loci, dedit Sancto Benigno scyphum au-
reum pondo quinque libraram, ut fieret ex eo ca-
lix aureus ad expiationem culparum ipsius. Cui
elemusynæ addidit Richardus Normannorum dux
sextam libram auri ut pro hoc alisque pluribus
nobis collatis bonis retributionem acciperet a Deo
æterna hereditatis. Chunigundis etiam imperatrix,
uxor Henrici Cesaris, pro requie animæ predicti
principis dedit duas libras auri insuper et omnes
gemmae ipsius calcis cum patena, studiisque fa-
cere vas elegantissimum, ut per hoc recolatur per
seum. Pro his cæterisque benefactoribus nostris
insistendum est nobis orationi prece instantissima,
ne aliorum gratis utentes bono, peccatorum eorum
nostris superadditis, gravem accumulemus sarcina-
nam super capita nostra.

Halinardi Lugdunensis episcopi actus describuntur.
Fil canonicus. — Temporibus quibus haec gesta sunt
dominus Halinardus in hoc loco prioris agebat of-
ficium. Qui sequenti tempore etiam abbas ac pas-
toris est assecutus nomen et meritum. Cujus memo-
riam dignum est nos assignare litteris, qui nos dul-
cibus ac paternis monuit instituis. Hic fuit oriun-
dus Burgundia, nobilium virorum exortus prosapia.

(22) *Ontearum.* Alias, *Curte-Amon.*

A Nam pater ejus Lingonum, mater vero Heduorum
civis existit. Ab ipsis infantia rudimentis studii
litterarum traditus, superna providentia gemina
scientia efficacissime ciaruit. Amabatur paterno affectu
a venerabili præsule Heduæ civitatis, Walte-
rio nomine, cuius filius erat in baptimate, ac ideo
educabatur ab eo majori diligentia, ut post aptaretur
in domo Dei lucerna. Processu vero temporis,
decura pueritiae, cum eum jam sibi vindicaret adoles-
centia, a patre suo est traditus domino Brunoni
Lingonum presuli. Qui eum liberali cernens ingenio
valere canonicorum studuit collegio copulare. In
ea itaque urbe cum philosophos virosque audiret
ecclesiasticos, divina inspirante gratia nulli sodalium
erat inferior in sapientia. Fecunditas elo-
quentiae gravitate componebatur sapientia. Ex materia
hujusce compositionis vas esse cœpit electionis.
Cumque foret animi ad cuncta capacis nihil inten-
tatum, nihil denique liquit inhaustum. Cum jam
vestiri cœpisset vernantibus juventutis floribus, ita
suam adolescentiam bonis instruxit moribus, ut eo
tempore jam videretur monachus, integrum se et
sincerum omni custodia ab his observabat vitiis,
quibus contaminari solent homines hujus statis. Is
enim imbiui timebat, ne tenera in ætate his infest-
tantes esset, quibus cum vellet carere non posset.
Juxta illud quod scripsum est: *Adolescens iuxta
viam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea* (Prov. xx.i. 6.) Bonorum virorum et maxime pru-
dentium contubernio potitus, turpitudinis sectato-
res exosus.

C Deinde fit monachus. Ideo a parentibus multas pa-
titur contumelias. — Igitur cum pro sua omnibus
chara benevolentia diligenter a domino Lamberto
Lingonum præsule, cupereque eum idem pontifex
collatis ecclesiasticis gradibus exaltare, ille respon-
sabilem et eaducam mundi gloriam, hoc studuit ope-
re adimplere, quod Dominus præcepit sermone. *Qui
vult* (inquit) *post me venire, abneget semel ipsum, et
tollat crucem suam, et seguirat me* (Marc. xiv. 24;
Luc. ix. 23). Spretis itaque omnibus terrenæ pos-
sessionis stipendiis, ob spem future reprobmissionis
habitum sanctæ conversationis sumpsit. Sed non
ibi defuit probatio tribulationis. Parentes namque
ejus insequentes eum, atque ab hoc monasterio per
consensum episcopi vi abstrahentes, nudatum habi-
tu monachi per publicum ita deduxerunt, ut pro hac
verecundia odiret quod tantopere amplectebatur.
Sed nihil proficit callida ars maligni contra doctri-
nam Sancti spiritus. Nullo modo quippe valuerunt
eum revocare a sua intentione; verum parvo trans-
acto tempore fugam init ut vel extra patriam
posset perficere, quod in patrio solo non permittie-
batur adimplere. Sed iterum insécutus et captus,
ad episcopum est reductus. Qui eum multis pro-
missionibus et blanditiis demulcebat si quomodo
posset animum ipsius ab hac intentione revocare.

(23) *Azelinus.* Acherius legi vult Adelbero.

At ubi vidiit eum in sua persistere sententia, vix tandem permisit ei quod vellet agere. Sic itaque quod cupierat assecutus, deinceps alieno vixit imprio, ut in nullo quantum potuit deviare a sanctae institutionis proposito. Is enim procul a remotis habetudine et murmure, singularis pre ceteris obedientiae praeseminebat virtute: implens in fratribus quod dicit sanctus Benedictus (*Regulæ c. 71*): *Obedientia bonum non solum abbati exhibendum est, sed etiam sibi invicem obediunt fratres.* Enimvero beati Benedicti, cuius subiacebat discipulatui, imitator existens, sapientem Dei stultiam est adorsus, juxta quod præcipit Apostolus: *Si quis vult inter vos sapiens esse in hoc mundo, stultus fiat. ut sit sapiens* (*I Cor. iii, 18*). Haud secus enim ac philosophi ad syllogismorum argumentata tota se confrerunt mentis instantia, ita se contulit ad ea discenda quæ quotidianum per usum in monasterio sunt explenda. Quibus omnibus solerter sibi cura cognitis, et experientio memoriae commissis, videri jam coepit doctior cunctis.

Fit prior et abbas S. Benigni. — Hunc ergo ut in monachico ordine ita prudentem jam dictus pater Willelmus intellexit, congregationi fratrum præficiens, animarum curam eidem commisit. Quod ministerium tanta auctoritate tantaque adimplavit sollicitudine, ut omnibus secum conversantibus et exemplo fuerit et terrori. Regulari quidem contentus conversatione sic studebat parcimoniam, ut diffiserre nullatenus videretur a societate communis mensæ. Aliorum vitia dum consiperet reprehendenda, prius in unoquoque laudanda canebat, debine velut gñarus reprehendenda carpebat. Cunctos tamen sepius admonebat, ut tales se Deo exhiberent interius quales humana opinio pro religionis habitu ferebat exteriorum.

Scientia pollet et facundia. Qua mente philosophos legebat. — Per cuncta ergo monasterii probatus officia, omniumque ministeriorum obsequiis non sequenter adimplevit, primum præpositi sub ipsis abbatis imperio quatuor annis administravit officium, ad ultimum post præfati Patris obitum pastoralem suscipere curam, doctrina id exigente justitia, ab omni coactus est fratrum congregatione. Quod licet invitus et reluctans acceptum ministerium, cum cultui vineæ manciparet divine, ut hujus se assignaret colonum, commune utile multorum magis D quærebat quam proprium. Cunctis benignus, omnibus æquus; nemini nocebat, quibus poterat prodesse studebat. Sana quippe doctrina ei inerat, quia sua conditioni quod competitabat, illud solerter agebat, propter illud Apostoli: *Nemini danas ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum: sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros* (*II Cor. vi, 4*). Sanctis etiam et modestis sermonibus inditus, obscenis et turpibus omnino intercludebatur auditus: propter illud quod scriptum est: *Sepi aures tuas spinis, et noli audire linguam nequam* (*Ecclesi. xxviii. 28*). Adeo lectioni erat deditus, ut in itinere positus, libellum sæpius gestaret

A in manibus: itaque in equitando reficiebatur animus legendo. Philosophos vero sacerdotalisque sapientiae libros cum legebat, illud sagaci sectabatur industria, quod per legislatorem divina vox precipit de captiva. Ille quippe qua in philosophorum libris reperiebantur utilia, haec sua dignabatur memoria: quæ vero superflua, de amore scilicet rerumque sacerdularium eura, quasi venenata radebat et mortifera. Illic calvitium inducebat, haec unguinum more ferro acutissimo desecabat. Ex lectionis ergo assiduitate scripturarum informabatur auctoritate: ita in canonicis ac monasticis valebat institutis, ut nulli videtur secundus in legum decretis, ac philosophicis argumentis. Tum virtute et sapientia compositus, fandi quoque honestissime copia ditatus, ita se coaptabat singulis, ut omnibus esset diligendus, implens illud Apostoli: *Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos* (*I Cor. xi, 22*). Quidquid loquebatur, sapientiae gravitate componebatur. Sermo ejus sale conditus, quo virtutis pondere breve et rarus ea prudenti suavitate habebatur pretiosus. Ideoque quotiescunque ad adiunctionem moralem faciebat sermonem, ut disertissimus, ita habebatur gratissimus. Gregem sibi commissum provida regens pietate, adversus pessimum sanctis omnibus inimicum concordi sanctoque certamine admonebat pugnare: et eorum quisque quod possit operari bonum non desisteret, ne tunc vellet quando non licet. Illis etiam beati Joannis sæpius infestabat monita, qui in sua alti Epistola: *Pacem sequimini cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum* (*Hebr. xii 14*).

Archiepiscopat. Lugdun. donatus, imperatori suadet Odelricus eligatur. — Diligebatur quamplurimum a regibus Francorum Roberto et Henrico. Sed et Conradus imperator, et ejus filius Henricus Cæsar, illum nimio venerabantur affectu. Unde factum est ut, Lugdunensis sedis vacante antistite, ab ipso Henrico imperatore (eo quod olim sibi cognitus, et pro religiosa conversatione, ac fama sanctitatis erat valde dilectus), oblatus est ei illius episcopatus honor. Ipse vero grave pondus procellosi culminis per custodiā refudit humilitatis: obtendens se monachum ad tantum onus nequaquam fore idoneum. Erat tunc in clero Lingonensi quidam clericus nomine Odelricus, etate pariter ac sancta conversatione proiectus, litteris apprimo eruditus, qui tunc in palatio regis aderat, sed tamen principi non plene cognitus. Hunc dominus Paternoster Halynardus suscitavit expetendum: quem et sapientie ubertas et senectutis commendabat dignitas. His renuntiatis regi verbis, miratus vel quod oblatum honorem sacerdotii tam vili penderet, vel quod in se denegabat pro alio tam sollicite expetebat, assensit, et episcopatus dignitatē memorato domino Odelrico concessit. Quem ipse Pater usque ad sedem deduxit: et quæque in obsqüio illius competebant, ac si unus ex familia ipsius procuravit. Qui rexit Lugdunensem Ecclesiam par annos quinque, verbo et exemplo bonorum ope-

Auctor de se loquitur. — Dedit prædictus comes A rium : piscationem insuper cum hominibus qui de hoc ministerio sibi serviebant. Huic donationi præsens fuit memoratus archiepiscopus Hugo, deditque per baculum, quem ferre manu solebat, altare prædictæ ecclesiæ abbati Halynardo, et ob memoriam hujus rei commutaverunt virgas suas. Burchardus quoque comes dedit locum Offonis-villa dictum, quondam nobilem abbatiam, et in honore sancti Leodegarii consecratam, utque monasticus ordo ibidem repararet deprecatus est enixius memoria abbatem Halynardum.

Sed et Rotgerius dominus castri, quod vocatur Wangionum rivus, ecclesiam a patre suo Widone in honorem sancti Stephaoi constructam ea intentione largitus est, ut expulsis canoniciis monachi ibi collocarentur ad servendum Deo die nocte. Rainaldus etiam possessor castri, quod Castellion dicitur, ad obitum veniens, ac sumens habitum monachicum, dedit potestatem sancti Juliani eum omnibus ad eam pertinentibus terris, et mancipiis, atque ecclesia ipsius sancti nomini dicata : ubi petiti monachos constitui, qui pro ejus anima ac ceterorum fidelium exorarent Deum. Simili modo Albertus comes Metensis dedit villam quam dicunt Wlseri curtem cum mancipiis utriusque sexus. Ipsa quidem in vita sua dare dispositus, sed eo mortuo Girardus dux filius ejus adimplevit. Necnon et matrona quædam, Letgardis nomine, soror Lamberti episcopi, dedit ecclesiam sitam in villa dicta Ilo super Mosam fluvium, in comitatu Bassinaceusi.

Aliquanto post transacto tempore idem memoratus comes Rainaldus juxta castellum, Vesullum dictum, dedit ecclesiam in honore sancti Georgii sacratam, ut ibi construeretur monasterium, et quantum monachi ibidem constituerentur, qui omni tempore Deo servientes exorarent pro requie animarum patris sui ac matris, fratribusque, ac pro semetipso, omnique parentela. Dedit ad eorum stipendia vineas et terras, vel quocunque fuit necessaria.

Finis historiæ præsentis.

CHRONICI ABBATIÆ S. BENIGNI CONTINUATIO.

Non autem a nobis hujus antiqui sacrifice divi Benigni modernis monasteriis cultoribus prætermittenda sunt, et oblitioni tradenda, quæ ad decus et ornatum hujus ecclesiæ totiusque congregacionis communis fecerunt, seu concesserunt supradictorum abbatum, benefactorumque præclarissimi successores. Quis enim digne venerabilium Patrum Jarentonis, Odonis, Hugonis, Roberti, aut Alexandri, sive illius maximi nostri benefactoris domini Claudii de Charmis benefacta enarrare valebit ; aut eadem potius nixa toto discere non desiderabit? Itaque quoniam (ut ait quidam) plus moveat exempla, quam verba, utque illorum exemplo bene vivere sancteque in congregatione hac conversari satagamus, et priusque, ad ipsorum balbutientes licet nobilissima præclarissima que gesta explicanda calamum (Deo concedente) adaptare audebimus, atque curabimus.

De vigilantissimo pastore Jarentone.

Jarento igitur hujus cœnobii venerabilis post Halynardum tertius abbas electus (præfuerant enim

Joannes et Adalbero, de quorum gestis nihil prorsus nobis reperiri potuit) ad hoc veniens monasterium illud ferme destitutum invenit : nam et forinsecus possessiones factione pravorum principum annulata pene fuerant, interius autem observantia regularis, fervorque religionis tecpfactus omnino videbatur. Sed ipsis venerandi Patris diebus satis amabiliter, plaeide, et benigne hanc Ecclesiam visus est Deus respexisse, cum aliquantis ante a temporibus ipsam miserabiliter visus fuerit (ut hoc modo loquar) despexisse. Is namque venerabilis pastor divino fultus auxilio, et religionis cultum in pristinum statum restituit, et non paucas possessiones amissas recuperavit, ac nunquam prius habitas sua prudentia acquirere meruit. Nam quia erat profundus scientia et eloquio prudens consilio, principibus tam ecclesiasticis quam sæcularibus valde placebat. Et quoties illos adisset, maximum in eorum curiis locum habebat, et ab ipsis magnoſice muneras redibat. Porro illi non satis erat per vicina sibi loca ecclesiæ sibi commissæ commoda perquirere, sed ad

exteris et remotas regiones, in Hispaniam scilicet, atque Angliam pergerat, aurum, argentum, pallia, aliquanta autem et ecclesiastica ornamenta undecimque huc convehebat. Et ut fidelis minister quæ sibi a fidelibus tradita fuerant, domus sua fideliter utilitatibus impendebat. Unde et contigit divina faciente clementia, ut in diebus ejus tam religionis gratia, quam exteriarum rerum affluentia, super omnes sibi vicinas haec Ecclesia caput extulerit. Verum de possessionibus per eum recuperatis vel etiam acquisitis aliqua memoranda referamus. Hic venerabilis Pater sui industria cellam sanctæ Mariæ Cabilonensis recuperavit, neconon et cellam de Sarcophagis. Tuntardus (25) Valentiniensis episcopus hortatus prefati Patris Jarentonis dedit nobis ecclesias quas in Valentiniensi territorio habemus.

Hugo quoque Bisuntiensis archiepiscopus favore ipsius Patris Jarentonis nobis contulit capellam de Logia novella. Neconon et Aganor Eduensiæ episcopus etiam nobis dedit ecclesiam sancti Jacobi de Arneto. Ipso etiam interveniente duo nobiles viri sub eo conversi, dederunt alodium suum de Hischino. et S. Benigno de Bosco. Per ejus siquidem ac monachorum illius industriam habitari et readificari coeperunt villæ iste: videlicet Casnedus major et minor, Marcennarius, Varescæ et Misiniacus: ex quibus duas, Casnedum scilicet et Marcenniacum, ad anniversarium suum faciendum deputavit.

Hujus autem jam dicti Patris tempore venerandus Ecclesiæ Bajocensis presul, Odo vocatus, a suorum progenitorum Northmannic comitum, qui banc Divionensem Ecclesiam affectu unico dilexerunt, eamque rebus et possessionibus plurimum provixerunt, tramite salutari minime degenerans, imo potius imitatoreorum perfectus existens, affectum ipsorum suo tempore studuit renovare, ut et sua illorum memoria apud nos semper nova merito debeat perdurare. Cuius devotionis indicia, ut ex parte tangamus, cum vica quadam Urbanum papam intra Gallias constitutum expeteret, Divionem veniens a jam dicto Patre Jarentone, et fratribus hujus loci, tanta honorificentia exceptus est, ut sibi nimis incompetens videretur, si tanto eorum obsequio æquali vi cissitudine non responderet, et suum erga eos effectum perenni testimonio comprobaret. Unde adhortante ipsum Willelmo Bajocensis Ecclesiæ decano, pariterque Ricardo Rothomagensiarchidiaco, dedit sancto Benigno hujus Ecclesiae Divionensis protectori, per manum supra memorati abbatis Jarentonis, monasterium sive prioratum Sancti Vigoris extra urbem Bajocensium in monte Cirismatis situm, cum omnibus appenditiis suis, videlicet plenariam decimam totius villæ in qua monasterium situm est, tam in hominibus et territorio quam in cæteris. Dedit et Burgesenses quatuor, duos in campo Florido, et reliquos apud pontem Olberti, cum terra et consuetudinibus eorum. Dedit et plenariam deci-

nam de villa Tur, cum terra presbyteri. Item ecclesiam de Olferes, ecclesiam de Cruceyo, et ecclesiam de Colgrino cum plenariis earum decimis, et terris ad ipsas pertinentibus, ac terris presbyterorum. Dedit et plenariam decimam de tota Crecavilla, cum terra presbyteri, ea videlicet quæ ad ecclesiam pertinet. Constituit præterea presul supra nominatus ibidem fieri suam et omnium post futurorum pontificum, canoniconrumque Bajocensium sepulturnam. Verum quia hec omnia, et quæ supra retulimus Divionensi ecclesiæ in Galliis positus dederat, ipsam eamdem donationem post modum apud Bajocas in manu præfati abbatis, laude et testimonio clericorum suorum tradidit. Et charta facta non solum quæ dederat confirmavit, sed insuper plura addidit: peculam scilicet multam, domos segetibus diversis refertas, animalium etiam promiscui generis greges centenarium numerum excedentes.

Multa Robertus episcopus. Lingon. tribuit [S. Benigno]. Jarento diem extremum clausit. Ademarus abbas. — Dominus Robertus, Ecclesiæ Lingonensis episcopus, qui celsa regum Franciæ ac ducum Burgundiæ stirpe progenitus erat, postquam divina faciente gratia pontificatus suscepit regimen, antecessorum suorum pontificum, qui hanc ecclesiam materno semper coluerunt affectu, ita se studuit informare exemplo, eorumque in se transference animum, ut, quoad vixit, miro semper amore hunc locum dilexerit, et libertate munifica donis ingentibus cumulare studuerit. Denique Dei sanctaque Benigni amore succensus, præstatique abbatis Jarentonis frequenti exhortatione communitus, dedit nobis ecclesiam de Noant, cum capella sive sacello ejusdem castri, et omnibus tam ecclesiæ quam altaribus ad ipsas pertinentibus. Dedit etiam ecclesiam de Claromonte, ecclesiam de Magnomonte, ecclesiam de Icio, ecclesiam de Casnedo, ecclesiam de Spaniaco, ecclesiam de Vareso, ecclesiam de S. Lupo, ecclesiam de Germani villare, ecclesiam de Riviaco, ecclesiam de Occio, et ecclesiam de pago Adeleni curtis. Addidit præterea ingens erga hunc locum suæ benevolentiae documentum. Capella namque Wangionisiris, juris erat Ecclesiæ Divionensis, sed clericis illam tenentibus nullus inde veniebat profectus: unde frequenter a predicto Patre Jarentone super hoc compulsus precibus, Guydonis etiam ejusdem castri nobilissimi domini crebra exhortatione communitus, clericis inde remotis, tradidit eamdem capellam monachis cum omnibus quæ ad ipsam pertinebant, ecclesiam videlicet de Sariscaco, cum omnibus ad eam pertinentibus, dimidiata capellam de Roecurte, et medietatem decimarum, ipsius ecclesiæ de Masnili decimam totam: altare ecclesiæ de Hericurte: terram de Grineurte: medietatem quoque decimarum de Columbeiaco, ubi sunt due ecclesiæ.

Constituit etiam supradictus presul Robertus, ut ecclesias Sancti Joannis et Philiberti, quæ intra Di-

(25) *Tuntardus. Acherius emendat, Gontardus.*

vionem sitæ sunt, liberius et quietius possideremus. A Et ut presbyteri in eis celebrarent, aut subrogarentur, vel removerentur ad natum abbatis, sive hujus loci monachorum, ipsosque presbyteros ab omni exactione presbyterii, episcopi vel archidiaconi immunes esse decrevit. Præcepit etiam predictus episcopus ut totus panis qui in eisdem ecclesiis offerri consuevit, in refectorio fratibus apponi debeat: ut sœpius dum corpora inde resicerent, largitoris animam ipsi quoque suis precibus recrearent. Suos autem dies in Domino clausi, extremos prefatus Pater noster Jarente, migrans ad Dominum auno a Dominicâ Incarnatione millesimo centesimo quinto. Cui successit in regimine pastoralis officiâ Ademarus. Hic inter hujus ecclesiæ benefatores connumerari meruit.

Abbes S. Benigni. Hugo, Petrus, Petrus, Philip- pus. — Eo autem defuncto, huic congregationi præfuit in reginâ Henricus: post quem Hugo, Petrus, et alias nomine Petrus, abbates successerunt. His decadentibus præfuit huic ecclesiæ dominus Philippus abbas, qui inter præcipuos computatur, et reliquit eximiam in die obitus sui procurationem, pro ejusque anniversario plurima habemus bona.

Joannes, Haymo, Petrus. — Citra hæc tempora domui contulit huic quidam miles, nomine Richardus Bigot, quatuor jugera viæ, sita in campo Bertrand, cum tribus heminis frumenti. Odo etiam miles, ejusdem Richardi filius, dedit nobis tria journalia vincæ existentia in territorio Descolonges, pro anniversario suo singulis annis celebrando. Hi autem ambo in hoc loco sepulturam meroere. Dedit etiam nobilis femina Aglantina, uxor Bartholomæi militis de Villa Comitis, quadrangula solidos annuallis redditus: que et in hac ecclesia cum prefato conjuge, ac etiam filio tumulata est. Præfuerunt tunc huic monasterio Joannes et Aymo abbates, qui pauca gesserunt in regimine existentes. Petrus autem illius succelens in pastorali cura, multa ad ornatum et commodum sua ecclesia dicitur gesisse.

Nivaldus, Galterus, Adam, Gilebertus, Stephanus, Petrus, Richardus, Aymo, Hugo. — Successerunt huic subsequentes Patres: Nivaldus videlicet, Galterus, Adam, Gilebertus, qui de præcipuis hujus abbatis benefactoribus est unus. Rainaldus (26) ejus successor pro anniversario procurationem fecit. Stephanus Raymundus Loys nobis plurima contulit bona. Hic ergo cum præcipuis meruit adscribi. Ipsius tempore (ut creditur) Otto dominus de Grandisson contulit huic monasterio, pro una missa quotidie in altari Sancti Stephani celebranda, triginta tres liberas annualis redditus, et sexaginta solidos pro anniversario suo quotannis celebrando. Præfato venerabili Patre Stephano ad Christum migrante, electus est pro pastore venerandus Petrus.

(26) Rainaldus. Alias, Raymundus.

Hic fertur plurima nobis bona contulisse, quamvis a nobis nil per scripturas repertum sit: et ideo cum præcipuis adscriptus est et habet in refectorio duodecim præbendas. Post hunc præfuerunt huic abbatis Richardus et Aymo, qui et duodecim præbènbas habent. Hujus autem diebus quidam Jacobus nomine dedit hujus loci monachis centum solidos Divionenses anni reditus sive census. Præmisso Aymone ad Christum properante, exsurexit et medio venerandus præ cunctis Hugo de Arcu, honestissimæ conversationis Pater, bonisque moribus adornatus. Hujus autem tempore contigit in hoc monasterio res terribilis atque miranda: turris namque lapidea in medio antiquæ ecclesiæ super bases lapideas summopere stabilita, dimensione longitudinis, latitudinis, et altitudinis copiosa, nobilique fabrica constructa, horribiliter corruit. Sed (o miranda res!) theca lignea, quæ in inferiori parte ecclesiæ pretiosissimas reliquias continebat, super duas columnulas lapideas stabilita, majus ruinæ pondus sustinuit. Quæ quidem theca omnino illæsa diruptis duabus columnulis nullo alio visibili supposito, per seipsam miro modo i subsistebat. Lampades etiam quæ in loco dicta theca continuo in veneratione sanctorum reliquiarum ardebant, nec propter tantas ruinas, tamquam terribilem flatum et sonitum, nec propter polveris inexcogitatum turbinem extinctæ sunt.

Hugo abbas ædificat ecclesiam S. Benigni. — Quid igitur isthac prænuntiabant nisi nova reædificationis istius templi divinam dispositionem, exaltationisque sanctorum reliquiarum futuram ordinatorem designarent? Nam sicut sancto David a Deo fuit prohibitus ædificare domum Dei in Hierusalem, eo quod vir sanguinum esset, quod Salomon eius filio permisum est; sic etiam sanctis Patribus in hoc monasterio degentibus, ex aliquo Spiritu sancti consilio speciali, non fuit permisum domum Domini his reædificare, sanctas reliquias exaltare, huic autem Salomoni Pacifico, predicto videlicet Patri Hugoni, ex gratia privilegi specialis reservatum est. Et quoniam melior est obediencia victimis, ideo venerabilis supradictus Pater, inspiratione divina non recalcarat, sed devotissime obtemperans, celeriter operi fabricæ hujus ecclesiæ (ut imprimèntiarum est) porrexit dexteram. Quæ quidem fabrica quantis excogitata vigiliis, quantisque sumptibus laboriosis exstructa fuerit, ipsamet loquitur et satis demonstrat. Completa autem anteriori parte jam dictæ fabricæ, quæ juxta vulgare idioma presbyterium nuncupatur, sœpedictus Pater secundum diu ante conceptum propositum aggreditur opus dulcissimum atque amantissimum; thecam videlicet argenteam decentissimæ textura conceptam, auro et argento, gemmisque compositam fabricare, in qua sancte reliquiae, quæ diu in imo latitaverant, honorifice conderentur. Qua completa, illius fretus adjutorio qui perficit et solidat omnia, convoca-

vit prædictus Pater barones, archiepiscopos, epis-
copos, abbates, aliosque prælatos, dissimilitudine
officiorum graduumque uni Domino fanulantes,
cum clericis et populi multitudine copiosa. Congrega-
toque tam nobili cœtu pretiosissimas patroni nostri
Christi athletæ Benigni de loco ubi annis plurimis
quieverant, reliquias amoventes, infra dictam the-
cam sive capsam, post majus altare decenter atque
sumptuose in alto stabilitam, in hymnis et confessio-
nibus Dominum benedicentes, cum maximo cleri-
pupulique gaudio condiderunt, anno a Christiana
nativitate millesimo ducentesimo octogesimo octa-
vo, quarto Kalendas Novembri.

Hujus autem venerabilis Patris tempore, multi ex
eius progenie et alii multi extranei, huic ecclesiæ
et ejus habitatoribus multa bona contulerunt. Inter
quos præcipuus fuit Hugo, dominus de Arcu, miles,
et Marguareta ejus uxor. Qui quidem Hugo nobis
dedit sexaginta solidos Viennenses, sitos et assigna-
tos super homines Disier, recipiendo in die anni-
versarii sui per monachos hujus loci, quotannis
celebrandi. Humbertus etiam de Arcu dedit tres ha-
minas frumenti pro procuratione. Dedit etiam nobis
quenam nobilis domina, dicta Isabella de Pesinis,
pro anniversario quadraginta solidos Turonenses,
in die obitus sui annuatim percipiendos: hæc autem
moriens intus suam elegit sepulturam.

Abbes Girardus, Henricus, Millo, Joannes, Otto,
Petrus. — Plurimis denique in pastorali cura tran-
sactis annorum curriculis sëpe memorato Hugoni
venerando, atque plangendo Patri, ad aeterna gaudia
feliciter migranti successit abbas Girardus. Post
quem præfuit huic ecclesiæ Henricus, deinde Millo.
Quorum tempore pauca nobis benefacta reperiuntur
exhibita. Sed his ad ecclesia regna vocatis, successit
venerabilis abbas nomine Joannes. Hic in die anni-
versarii suis procurationem fecit. Circiter hæc tem-
pora contulit nobis quidam presbyter motus devo-
tione erga beatum patronum nostrum Benignum,
Galerus de Boux nominatus, sex medios vini sin-
gulis annis pro suo anniversario, imaginem quoque
prædicti nostri protectoris Benigni nobis libere do-
navit. In hoc loco post præfatum Joannem præfuit
Otto, qui nihil ad suæ ecclesiæ ornatum reperitur
cessisse. Cui successit Petrus, qui et prædecessori
consimilis exstitit.

Petrus alter, Joannes, Guillelmuus, Petrus. — Post
hos surrexit aliis nomine Petrus qui cum præ-
cipuis benactoribus nostris scribi meruit. Hic (ut a
quibusdam fide dignis audivi) a domno Hugone
tunc Burgundia comite ob sanctitatem qua fulge-
bat, morumque nobilitatem, a fratribus hujus loci
cum humillimis precibus est expeditus, ut videlicet
ipse Pater secum beati Jacobi ecclesiam que
est in Gallicia visitare dignaretur. Quod cunctis
annuentibus monachis, feliciter complevit. Tandem
autem Domino spiritum commendans, successores
habuit Joannem, Guillelmum, et Petrum hujus loci
abbates.

A *Vladislauus dux Polonia monachus.* — Horum die-
bus licet pauci huic ecclesia benefecisse reperian-
tur, unus tamen Joannes hujus loci monachus, qui
faciendum curavit calefactorium dormitorii, funda-
vitque ligna huic necessaria, est inter ceteros
annumeratus. Ilugo de Ray prior Sancti Apollinaris
cum Huot patre suo, et Marguareta matre ipsius,
nobis contulerunt viginti frances, præter domum de la Tannarie. Necnon vir illustrissimus ac no-
bilissimus nomine Voladislaus, qui prius fuerat
dux Albus de Polonia; deinde in hoc loco mona-
chus, sed sobole deficiente per papam dispensatus
habitum relinques donec hæredem regni sibi suc-
cessorem haberet. Tandem autem occumbens, hic
que sepulturam eligens, huic conobio contulit duo
millia et quingentos florenos pro duobus anni-
versariis.

B *Alexander de Mont-Acuto abbas.* — Sed ut ad
laudem venerabilis Alexandri de Monte-acuto, præ-
dicti Petri successoris, quidquam enarreremus, mi-
nime remittendum est calamus. Hic etenim hujus
insignis Ecclesiæ constitutus abbas, ipsam magnopere
intus et foris continuo studuit adornare. Vas-
cula namque argentea, necnon et pannos aureos,
cum plurimis sericeis ornamentis, ac quidquid in
ipsa ecclesia tunc decora erant, nobis contulit.
Fundavit calefactorium refectorii, et similiter an-
niversarium suum, necnon eleemosynam tredecim
pauperum in eadem die faciendam quarto Kalendas
Maii. Hic præterea venerandus Pater religionem
in hoc loco prudentissime reformativit, manutenuit
que et in nullo tepercere permisit quandiu vixit.
Totum etiam monasterium strenue gubernavit, re-
paravit, et in multis decoravit. Dereliquit interea
memoratus Pater Alexander successoris suo Joanni
circiter sex millia aureorum, præter cætera bona.
Et ut summatis de eo per strigam, ei non cre-
dimus æqualem huic loco præfuisse usque ad ab-
batem Hugonem, qui (ut supra meminimus) ecclesiæ
thecamque argenteam fabricavit. Hic etiam
Alexander dicare fecit ecclesiam hujus monasteri;
in crastino autem ejusdem dedicationis annuatim
solemne anniversarium sibi ab hujus loci conventu
libere concessum. Hic fecit bis refundi magnam
campanam que Benigna nuncupatur. Justitiam su-
pradieti nostri monasterii, quam pene amittiebamus,
recuperavit, ac solemnia aresta parlamenti Parisi-
ensis super eo obtinuit.

D *Joannes abbas.* — Hujus reverendi nostri pa-
storis tempore quidam vocatus Joannes, qui in
bac domo conversus erat, nobis donavit pro anni-
versario suo singulis annis per hujus loci fratres
celebrando quatuor viginti frances, et multa alia
nobis fecit. Insuper faciendum curavit crucifixum
qui in angulo claustræ depingitur. Prænominatus
autem venerabilis Pater Alexander, postquam plu-
ribus annorum curriculis abbatiam de Flavinaco
(prius enim illie abbas fuerat) ac etiam præses
cœnobium devotissime gubernavit, a Christo evo-

catus est, anno ab ipsius Domini nostri miliesimo quadringentesimo decimo septimo; die quinta mensis Septembbris, nobis relinques successorem, quem prænominamus Joannem de Marcha, abbatem.

Stephanus. — Eo autem die obeunte, huic loco abbas fuit nomine Stephanus. In cuius diebus quidam Renaudotus vocatus, ducis Burgundiæ cubicularius, ac in hoc loco bastonarius, perpetuo fundavit missam in altari Sancti Pauli, quod de novo edificavit, ipsum dotando quadraginta libris. De quibus viginti quatuor dantur cantori et refectoriario, eam celebrantibus, reliquum vero conventui remaneat. Dedit etiam præfatus Renaudotus in fine vite sue ducentos aureos pro duorum anniversariorum fundatione.

Petrus, Hugo de Monte Cuniculo. — Petro autem abbate post præmissum Stephanum regiminis hujus Ecclesiæ curam gerente, Joannes de Laudona cognominatus hujus cœnobii eleemosynam dedit nobis, viginti solidos redditus anni, assignatos supra domum quamdam sitam in castro de Jusseio. Dererunt etiam nobis Joannes de Visen consiliarius domini ducis Burgundiæ, et Joanneta uxor ejus, vas argenteum, in quo repositum est os brachii sancti Laurentii martyris. Tandem migranti ad Dominum Petro supræmemorato Patri successit venerabilis Hugo de Monte Cuniclo. Cujus tempore frater Joaoes Broissandi hujus cœnobii camerarius, reedificari fecit aulam conventus, situatam juxta domum Camerarii, ac domum Albani, cum torculari sitam ante ecclesiam Sancti Philiberti. Hic etiam fundavit pictantiam carnium, quæ ter in hebdomada a Pascha usque ad Ascensionem Domini fratribus in refectorio distribuitur. Item fundavit dietam carnium faciendam in festo beatæ Mariæ Magdalena. Fundavit etiam lampadem cum oleo jugiter ardentem ante altare beatæ Mariæ in navi ecclesiæ. Etiam fundavit luminare in festivitatibus ejusdem beatæ Virginis, ut sit in festis apostolorum; ac etiam luminare duorum anniversariorum suorum, ut mos est facere in aliis præcipuis. Andreas de Momoret in hoc loco infirmarius, tunc nobis dedit imaginem sancti Blasii argenteam, auroque amplissime decoratam, cum una ditissima cappa aurea. Pro anniversario suo Jacobus etiam predicti Andreæ frater, subprior ne Lareyo dedit Conventui centum libras Turonenses manuslitter tradendo, cum cappa de colore quem vulgariter dicunt *cramoisi*, pro suo anniversario. Femina quædam dicta Agnes de Cyterne, nobis etiam donavit tringita solidos, sitos ac assignatos supra quamdam domum sitam in Cœmitorio.

Humbertus de Saulbiez. — Præmissus autem Pater Hugo pro fundatione unius anniversarii nobis contulit ducentos aureos, cum quatuor libris Turonensis. Feicit etiam fieri campanas sive tympana in hac ecclesia. Dedit præterea sex viginti francos pro facienda procuratione in translatione sancti

Wallerius de Falerenco, Ludovicus de Tintavilla. — Huic Humberto successit Wallerius de Falerenco cognominatus. Hic septingentos aureos (ut dicunt) conventui distribuit. Imo pro ejus intentione dici debet in missa de beata Maria, collecta *Inclina*: et post prædictam missam (qua scilicet dicitur in veteri ecclesia) quotidie dici debet antiphona de prædicta beata Virgine, cum collecta de eadem; et *Deus qui proprium*, pro ipso Patre. Morientem autem subsecutus est in regimine venerandus Pater Ludovicus, qui de Tintavilla vocatus est; sed pauca gessisse repertus est.

Circa haec tempora religiosus quidam, nominatus Benignus de Chemilli, in hac domo camerariis, fundavit missam de beata Dei Genitrice, singulis diebus Sabbati celebrandam, et in omnibus solemnitatibus ejusdem beatæ Virginis eamdem missam dici quoque instituit. Guillelmus Regnandius, hujus domus prior claustral, manualiter nobis dedit centum libras Turonenses pro uno anniversario. Godefridus etiam cognominatus Domboys, hujus loci camerarius, contulit huic monasterio tres heminas frumenti, singulis annis per nos recipendas.

Claudius de Charmis. Ejus morum probitas. — Post præmissos autem omnes venerabiles pastores, nobis Deus veram in Ecclesia sua lucernam suscitare voluit, vigilantissimum videlicet gregis sui pastorem, venerandumque Patrem ac dominum, dominum Claudiom de Charmes, sacri hujus cœnobii abbatem meritiissimum, qui ex nobilissima Divionensium procerum prosapia exortus, a puerilibus diebus in hoc loco sacro beatissimi Patris nostri Benedicti habitu vestitus, cum primud an annos pervenisset discretionis, primo cepit in vinea Domini florere, ac magis magisque pullulare. Fuit namque ob præclaram, qua præfulgebat, prudentia molestiam, ac piam in omnes benignitatem, morum quoque honestatem, hac in domo subcellarius, eleemosynarius etiam constitutus est. Quodam vero futuræ præsigio sublimitatis, bico etiam sarcistæ certis temporibus habere meruit officium. Et ut paucis perstringam, sicut de venerabili Patre Halliniano supra tactum est, omnia hujus Ecclesie ferme officia solerter et sedulo prudenterque exercuisse visus est.

Tandem autem defuncto reverendo Patre Ludovico de Tintavilla (cujus supra meminimus) hujus loci abbate, non vi armorum, equorumve

strepuit, neque etiam ob nobilitatis, qua præpōlebat, celsitudinem, imo potius probis id exponscientibus suis moribus, ob bonamque vitæ per omnia jam cognitæ famam, ac divina, ut pie creditur, hoc concedente voluntate, ad pastorale hujus Dominicæ domus electus est officium. Hic autem in dominico agro ut sedulus cultor, ac fidelis dispensator, talentum sibi creditum, non in terram siodiens, aut abscondens, sed ad decus honoremque ac utilitatem et ornatum Domini sui et sponsæ sanctæ matris Ecclesiae totis viribus explicare decrevit.

Quæ contulerit beneficia describitur. — A capite namque incipiens præfatus Pater in hac domo campanile seu tympanibulum mirando quidem ac præ cæteris excolendo opere constitui, plumbeisque laminis ac magnifice collocatis cooperiri jussit, prout cunctis ad hunc locum accidentibus facilime perspicitur. Ipsam quoque ecclesiam propriis expensis dealbari fecit, ornatusque quam antea fuerat, decoravit. Fecit etiam præfatus abbas refundi magnum signum, sive tympanum aut cymbalum, quod in benedictione beati Benedicti nomen assumere voluit, multasque metalli libras in eo addidit. Crucem quoque quæ ante majus altare eriguntur, deaurari fecit.

Anno præterito centesimo quinquagesimo et uno, die quarta mensis Januarii, donavit, et manualiter tradidit præfatus venerabilis Pater, ipsum servida monente devotione, priori et conventui hujus supra nominati monasterii, summam trium milliū librarum Turonensem, pro acquirendis censibus et redditibus. Ea videlicet intentione quod in præfato monasterio pre se suisque omnibus parentibus, familiaribus, benefactoribus vivis ac defunctis, pro spe salutis et incolumentatis suæ, singulis diebus, perpetuisque temporibus per fratres ipsius monasterii celebrentur et dicantur due missæ. Prima scilicet alta voce, cum diacono et subdiacono in majori altari hujus prædicti monasterii, forma et modo quibus consueverunt alia missæ conventionales in ipsa ecclesia celebrari. Secunda autem submissa voce celebrabitur per unum fratrem monasterii prædicti, in loco, et modo, et tempore fundationis earumdem super hoc confessis litteris plenius declaratis.

Præfatus nihilominus Pater venerabilis Claudiozus de usurcriptis nobis a se libere collatis beneficiis minime contentus, sed devotionis ampliori fervore tactus, acceptantibus prænominalis priore et conventu, dedit mannaliterque tradidit priori et conventui summam duorum milliū et quatuor centum librarum Turonensem, intentione qua supra, acquirendi census et redditus, pro solutione servitorum divinorum que fieri cupiebat et intendebat. Instituit namque præfatus abbas ultra supra declarata suffragia, ut singulis quatuor temporibus, die videlicet Mercurii, celebrarentur per tres priores hujus prædicti cœnobii, tres magnæ missæ

A in jam dicto majori altari, et centum parvæ, quæ nullibi dicantur nisi in prædicti S. Benigni ecclesia per fratres ipsius monasterii, vel alios religiosos, aut sæculares, prout in jam dictis litteris declaratur. Dici etiam debent per prædictos fratres die Martis præcedente dietam Mercurii quatuor temporum dicim, post prandium alta voce et solemniter, vigilæ pro defunctis cum novem psalmis et novem lectionibus.

Item intendit sacerdctus Pater, ut per prædictos fratres ipsius monasterii singulis diebus Adventus, et Quadragesimæ, hora secunda post meridiem, dicantur etiam integraliter, solemniter, et alta voce vigilæ defunctorum novem psalmorum, et novem lectionum, exceptis Dominicis diebus in quibus non dicuntur. Quæ scilicet suffragia sive servitia divina qui dixerint, et ipsis interferuerint, summas in supra dictis litteris ad hoc confessis declaratas, ab bujus dicti monasterii pitancario erunt recepturi. Non tantum autem predictas pecunias nobis contulit præmemoratus abbas Claudiozus, imo etiam plurima donavit ecclesiæ ornamenta aurea et serica. Dedit namque ad ornatum suæ ecclesie divinumque cultum exaltandum, unam pretiosissimam ac ditissimam casulam cum dalmatica atque tunica. Quæ videlicet ornamenta auro fulgentissimo abundantem sunt conserta ac composita. Dedit insuper cuppani argenteam, in qua reconditur Dominicum corpus, multo auro copiosissime decoratam. Deinde fieri fecit armariola ad sinistram partem majoris altaris novæ ecclesie statuta, quorum partes interiores ferreae sunt in modum trilicis sive fenestrelularum quarundam fabricatae, auroque magnifice deauratae, ut inibi decentius reverentiusque recondenterur sacrae ac pretiosæ ipsius ecclesie reliquiae : et maxime cervices sive capita sanctorum, videlicet Benigni Patris nostri, Gregorii Lingonensis episcopi nostri fundatoris, et Radegundi Francorum reginae. Quæ scilicet Gregorii et Radegundi capita ipse dominus Pater Claudiozus multo argento auroque sicuti existant ornavit, muniuit et decoravit emplissime. Pilas etiam sive columnas, aut si mavis pilaria, ex aurichalco conflata ante prædictum altare, ac ad ipsius altaris ornatum, sex numero construi fecit. Quæ desuper sex angelorum Christi passionis insignia representantia imagines sustinent : auroque ditissime decorata et insignita, cunctis facilius cernentibus apparere possunt.

Urbs Divio obsidetur. — Circa annum Dominicæ incarnationis millesimum quingentesimumdecimum tertium, christianissimo rege Ludovico duodecimo in Francia triumphante, in hac autem domo præsidente memorato reverendo Patre, gens Suevorum, sive, ut eos quidam nominant, Helvetiorum, gens quidem fera et avara, de Germaniæ partibus egrediens, non quæ domini sui sunt, sed propria sectans, ad jussum (ut dicebant) Maximiliani tunc imperatoris Divionem obsedit, vastassetque ac depopu-

lata fuisset, si non sanctissimi protectoris nostri Be-
nigni, ad quem configiebant, sacrorumque in hac
Divisionensi oppido quiescentium sanctorum preci-
bus, ac præ meritis esset liberata. Divino enim nutu,
pacto inter nos et ipsos super maxima pecunia sum-
ma ipsi s danda facta, ad propria remigrarunt. Sed non
sine prædicti Patris, totiusque congregationis gravi
infortunio. Tunc etenim combusta tuere S. Nicolai
suburbia; necnon divi Petri ac sancti Spiritus. Ex
quibus plurimi nobis singulis annis proveniebant
census et redditus. Apud sanctum Appollinarem om-
nia vastarunt, gravissimumque tunc detrimentum
sustinuit illius loci prioratus. Alii quoque viciniorum
locorum habitatores multa perdidérunt: exce-
debat enim prefati hostes ultra quadraginta quin-
que millium hominum numerum. Dederunt autem
pro nostri eretione cœnobii ab ipsorum bostium
manibus tam memoratus abbas quam etiam con-
ventus, duo millia librarum argenti, ultra jam di-
cta gravissima incommoda. Inde autem ob devotio-
nem quam ad beatum Urbanum Lingonensis Eccle-
siæ episcopum, hic olim sepultum, nunc quoque
quiescentem, habebat præfatus venerabilis abbas,
fecit fabricari capsum argenteam auroque plurimo
decoratum, ut ibidem sanctæ pretiosæque præsulís
reliquiæ conferentur honorifice. Uis temporibus
quædam femina, Guillemeta nomine, mater Ste-
phani, mulier quondam mercatoris, qui sub theca
seu capsa beatissimi patroci Benigni sensum preci-
bus ejusdem recuperavit, migravitque in pace ad
Dominum, pro anniversario ipsius nobis dedit sum-
mam centum librarum, quam manualiter tradidit
conventui. Joannes Callot, magister cameræ, nobis
donavit pro suo anniversario singulis annis per nos
celebrando etiam summam centum librarum Tur-
nensem; Joannes Moreaul hujus monasterii infir-
marius, ad nostræ ecclesiæ ornatum, et ad divinum
officium reverentius peragendum, dedit unam cap-
pam auream amplam valde, ac miro modo composi-
tam His etiam diebus Theobaldus Demipont cogni-
minatus, nobili prosapia ortus, et in hoc loco mo-
nachus devotione præmotus, fundavit et instituit lu-
minare in die solemnitatis corporis Christi, et per
octavas. Pro quo debent duo cerei ante armariola
lapidea, in quibus reconditur prædictum sacramen-
tum, continuo diu noctuque lucere. Recepitque the-
saurarius pro hoc singulis annis unum francum mo-
netæ. Frater Joannes conversus apud Lariacum mor-
ram trahens, nobis pro suo anniversario manualiter
tradidit quadraginta frances.

Præfatus denique venerabilis Pater cum supra scri-
ptis ornamentis huic loco per eum concessis, nobis
dedit duas pulcherrimas ac ditissimas aureas cap-
pas, arte quidem præclarissima compositas. Contu-

A lit etiam nobis ornamenta majoris altaris viridia'
compositione sericea, una cum duabus cappis, ca-
sula, dalmatica, etiam viridibus.

Hic autem reverendissimus Pater, velut omnibus
charus erat, ab omnibusque amabatur, suosque po-
tenter tuebatur, ita ab omnibus expetebatur. Gre-
gis enim Dominici apud Sanctum Germanum Au-
tissiodorensis custos electus fuit; illiusque multis
annis prudentissime curam gessit. Sed tandem ho-
nore postposito, tradito quoque onore religiosissimo
viro domino Francisco de Bello joco, qui ejus con-
sanguineus erat, litterisque ac scientia, morum etiam
probitate polbens, hujus loci camerarius annis multi-
tis extiterat, eum abbatem instituendo. Alias deniq-
ue abbatias recusavit, Sancti scilicet Joannis Reo-
mensis, Sanctique Sequani. Quas ambas humili prece-
B ipsi de ejus bona conversatione certiores facti obtu-
lerunt illarum cultores: cui per resignationem suc-
cessit quidam vocatus abbas.

Oremus igitur cuncti, qui sub eorum protectione
degimus, ut ille qui cuncta sub pedibus videt, mo-
deraturque, et nutu proprio gubernat, ambos no-
biscum diu vivere permittat sanos et incolumes;
præstet sibi commissum gregem moribus et verbis
instruere, ac docere concedat, et inspiret: quatenus
post hujus arumnarum vallis diuturnos labores, eos
cum familia credita in æterna sua tabernacula,
perpetuamque hereditatem suscipere dignetur Do-
minus Jesus Christus, qui cum Genitore, sacro-
que Flamine vivit et gloriatur per æterna sæcula.

Multa autem huic sacro collata cœnobio benefi-
cia fuerunt, præsenti nunc inserenda pagina: ve-
rum quoniam prolixum foret cuncta recensere, pre-
cantes ut hæc lectori satisfiant, operi finem im-
ponimus.

*Ad insignis præclarique Patris, ac domini domini
Claudii de Charmis, sacerdi, divi Benigni Divio-
nensis cœnobii abbatis optime meriti, laudem con-
ditum subsequitur exile carmen.*

Clarus in hoc clarae claro cum nomine vitam

Ducens cœnobio, Claudius abba fuit.

Protulit illustris præcelsa Divio prole,

Sed voluit nobis hunc Deus esse Patrem.

Æneas Teucris, Samson quæ fecit Hebreis,

Quæ Solymis Salomon, contulit ipse suis.

Exaltata bonis hæc est ecclesia multis,

Subsidioque hujus facta decora Patris.

Ille suos tutus semper protexit, et omni

Nixu commissas multiplicavit oves.

Nestoreos illi dones Deus ipse per annos

Vivere; Phœnicis compleat bicque dies.

Paraque cum tenerum distraxerit aspera filum,

Spiritus æthereos expelat(oro) lares.

Amen.

JOANNIS MONACHI CHRONICON BESUENSE.

Incipit liber memorabilium rerum, seu etiam chartarum Besuensis monasterii.

Antiquorum hujus saeculi sapientum (1) lauda-
bile, ac ideo imitandum fuit studium, ut non solum
ea quae acciderent in diebus eorum, sed etiam fortia
priscorum facta herorum ad memoriam posterorum
traderent monumentis scripturarum. Quae utilis res
et eis exiit materia humanæ laudis, et futuris
haec legentibus vel audiencibus exemplum, incita-
menque emulationis. Talia considerantes nos Be-
suenses sacri monasterii a parvulo habitatores et a-
matores, ne forte nobis justè successant nostri
successores, sicut nos de incuria merito culpamus
nostros antecessores, aggrediemur cum adjutorio
Dei scribere, licet rusticanè et minime polita nar-
ratione, quæ de präfati loci antiquitate, seu devo-
torum Deo fidelium eidem donata sunt largitione
regum, pontificum, ducum, comitum ac illustrium
virorum potuimus addiscere, quatenus et honori
sit cœnobio nostro, possessionum collatarum, et
memorandarum rerum in eodem gestorum descrip-
tio, et cum divinæ laudis debito exoptanda benefi-
factoribus ejus cœlestis gloriæ remuneratio.

Primo igitur prosequenda nobis est eorum chrono-
nica qui regnarunt in Francia atque Burgundia us-
que Clostarium, Chilperici filium, cuius videlicet
tempore monasterium istud Besuense ædificatum est
ab Amalario duce optimo, et uxore ejus Aquilina
nomine, largissimeque de propriis rebus ditatum,
anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo, indi-
ctione tertia, præsidente sanctæ Romanæ Ecclesie
sancto Gregorio papa. Mauricio vero Cæsar impe-
rante in Republica, beato Columbano commorante
in Burgundia. Siquidem ad cognoscendas abbatum
successiones, qui per diversa hic präfuerant tem-
pora, et quæ sub uniuscujusque illorum regimine
huic loco collata sunt fidelium largitione, episcopos
quoque Lingonice Ecclesie, qui circa hunc locum
munificos se exhibuerunt, nominatim singulos cu-
rabimus ostendere, et quid ab unoquoque illorum
collatum sit in augmentatione hujus domus Dei,
sigillatim demonstrare.

Igitur Chilperico rege, etc. Quæ sequebantur in
hoc Besuensi Chronico, ad usque monasterii funda-
tionis narrationem, in San-Benigiano Chronico re-
peries.

A *De constructione hujus loci, Clostarii II tempore, anno 600. De Amalario. Besuæ descriptio.*

Igitur quoniam monasterium istud Besuense Clo-
tarii regis tempore ab Amalario duce fundatum
fuisse prælibavimus, paulo latius nobis visum est
prosequendum, qualiter ab eo et ubi fuerit construc-
tum, et quibus rebus ab eo primum dilatum, ac
deinceps a ceteris Deum timentibus, iuste diligenti-
bus largissimis facultatibus amplificatum. Fuerunt
siquidem illis temporibus duo duces in Burgundia,
quorum unus Waldelenus nomine, gentes quæ intra
Alpium septa et Jurani saltus arva incolunt, regebat.
Erat huic uxor nomine Flavia, de qua cum nullius
hæreditis habuisset gaudia, cui suarum opum et ho-
norum post se reliquisset amplissima subsidia, per
B beati Columbani, qui Luxovio prærerat, Deo digna
precamina filium suscepserunt, et ei illum de sacro
fonte levandum, sicut ipse quæsierat, obtulerunt.
Itaque sanctus vir baptizavit, Donatumque nomen
imposuit; qui postea in eodem monasterio sapientia
imbutus, Bisontina sedis archiepiscopatum claris-
sime gubernavit. Alter vero dux harum duarum par-
tium circumquaque fatissimus dominator, Amalgar-
ius nomine, habens uxorem nomine Aquilinam,
habuit ex ea filios, quorum uni Audalrico no-
mine ducatus sui regimina post se dereliquit. Habuit
et alium Waldalenum nomine, quem offerre Deo, a
quo eum acceperat, cupiens, per manus beati Co-
lumbani eum ipsi in predicto Luxoviensi monaste-
rio, quod tuę præ ceteris Galliarum atque Burgun-
diæ monasteriis religione florebatur, educandum con-
tradicidit. Habuit iterum filiam Adalsindam nomine,
quam Deo offerendam, ac divino cultui mancipan-
dam adjudicavit.

Dum itaque hi duo in schola Christi erudiuntur,
videlicet Waldalenus et Adalsinda, pater Amalgar-
ius excogitat ubi religioni eorum ædificet loca con-
venientia, et si qui postea cum eis Deo voluerint
servire, unde habeant victimus et vestitus sufficientia.
Cum igitur in ducatu suo duo Christi construere vel-
let ovilia, et ovibus quas ibi Deus aggregaret utrius-
que sexus ex illis, quos sibi deederat Deus pueris,
pastores præficere, videlicet Waldalenum viris, et
Adalsindam feminis, inter cetera ducatus sui loca

(1) Ipsissima Chronicæ S. Benigni sunt verba.

duo invenit speciosissima, atque ad id non parum A Maescum, et adjacentia sua predicto monasterio, convenientia. Est locus inter fluvium Araris et Sagunnae, et fluvium quem Tila vocunt ab emergente ibidem fonte non modico, qui Besus dicitur, dictus et ipse Besus, fons est ipse limpidissimus, ad potandum habilis, ac multimoda piscium copia fertilissimus; nec sicut alii fontes, qui plurimi decurso, et augmentando, nomen accipit fluvii, sed ibidem ubi oritur prae magnitudine flumen dicitur. Nascuntur in eo diversi generis herbae, quae si frugum alimonia minus abundaverit, pauperibus subsidiū praebeant vitæ: sicutque fons iste totius circumfusione, ad omnia quæcumque ibi seruntur vel coluntur confovenda, loca reddit habilia. Terra satis bona, et nisi desit qui laboret, frugum fertilissima. Prata prope sunt abunde, quibus possunt nutritri pecora, et suppleri alia quæque privata necessaria. Sylvas habet in procinctu locus et contiguas, quæ ad construenda edificia, seu ad omnia quæ generi humano sunt necessaria, sufficient.

Amalarius construit monasterium. — Talem igitur locum Amalarius dux Deo et sanctis ejus apostolis Petro et Paulo dignum duxit offerre, et sub manu filii sui Waldaleni monachos, qui ibi Deo et sanctis ejus deservient, sub regula beati Columbani studuit aggregare. Quid plura? Waldalenum abbatem ibi præfecit; locum, ut prædictum, Deo et sancto Petro et Paulo liberrime cum omnibus appenditiis suis obtulit, cum terris et edificiis, cum silvis et accessibus omnibus, cum mancipiis et coloniis et servientibus; denique quidquid habere ibi videbatur, totum liberrime et integerrime, nec sibi nec eniā quādiliq̄ ex illis retinens. Et quoniam locum omni adiuisu voluit extollere et ampliare, visum est ei ex aliis rebus et appenditiis eum ditare.

Dedit itaque Vetusvinea cum appenditiis suis, et sylvas Tilerias, Beriam, Tregias, Cipetum, Bruxatellum, et Vendoveram. Item Auxiliacum cum appenditiis, adjacentiis, et sylvis, et coloniis. Blaniacum, Bertariacum, Baimam, et Viriacum, et Attiviacum, Novilliacum, et Villam Collatunnam, et curtem mulinensem, Marcenniacum, cum vineis xii, et vinitoribus, et coloniciis, qui excolare videntur. Apud Cocheiacum vineas non minimæ quantitatibus. Dedit etiam in pago Belnensi vineas octo cum vinitoribus coloniis. In villa quæ Vaona dicitur, vineas et terras cum servis et ancillis excolentibus eas. Tradidit etiam cum ceteris rebus S. Petro terras quas habebat in Divione, et in fine domini Petri, et Longovico, et in Canavis, et in Arsiliarias, et Tremoldio, et Proviso, et Disto. Dedit et in Gibriaco vinearum non modicam quantitatem, cum vinitoribus et coloniis, et sylvis, et pratæ, aliisque adjacentiis, cum servis et ancillis, omnia omnino liberrime, et pro rursus ab omni conuentinali reclamatione aliena. Item in villa et in Caciaco quidquid habebat. In villa quæ Patriniacus dicitur, mansum unum optimum cum appenditiis suis. Cumque his omnibus dedit villam

A Maescum, et adjacentia sua predicto monasterio, et datis bis, factaque epistola propria manu consignata, in perpetuum possidenda contradidit.

Alterius monasterii fundatio ab Amalario. — His ita digestis, descriptaque Besuensi monasterii constructione, quoniam de alio loco superioris fecimus mentionem, quem in ducatu suo Amalarius edificavit, ubi filiam suam Adalsindam sactionimalibus abbatisam præfecit, dicendum eorum putamus ubi sit locus, et quis vocatus, quibus appenditiis ditatus, ut ibi Deo servientibus vicius non defuerit atque vestitus. Est locus haud longe a Besontiensi civitate super fluvium Dubium appellatum, ipsius fluvii intercurso tantum a civitate se junctus, ex alia vero parte habens montem vocatum B Waldalenum, a nomine Waudalorum, qui ibi castrum habuerunt, ut antiqui incolæ dicunt. Dornatiacus dicitur, qui et Virzillas, in honorem sancti Martini consecratam habens ecclesiam, quem Amalarius dux filia sua Adalsindæ donavit; et ut sub ejus regimine regulariter ibi viventer, congregationem sanctimonialium constituerunt, de propriis rebus donationem fecit. Villam scilicet quæ Assona vocatur villam Parnatiacum, villam Pontentiacum, et medietatem quam in Balatuna possidere videbatur. De villa vero Montaniaco similiter. Sed cum his omnibus qualiter præfatus locus Dornatiacus ecclesiæ Besuensi donatus atque conjunctus postea fuerit, in sequentibus, et ubi congruum videbitur, insermemus. Anno trigesimo quarto regni Clotarii Warnarium, quem majoremdonum in Burgundia instituerat, cum universis pontificibus Burgundie, seu et Burgundæ, Faronis, Bonogello Villam ad se venire præcepit, etc., ut in *Chronico S. Benigni*.

Dagobertus anno sexto regni sui Burgundias ingreditur: tanto vero timore pontifices et proceres, et cunctos in regno Burgundie consistentes adventus Dagoberti concusserat, ut omnibus esset mirandus præ timore justitiae quārum pauperibus faciebat. Veniens ergo civitatem Lingonas, et inde Divion aggressus, ac Latona residens aliquantis diebus, tantam intentionem judicandi justitiam universo populo regni sui habebat, ut hujus benignitatis desiderio, nec somnum oculis posset capere, nec cibo satiabatur, intentissime cogitans ut omnes cum justitia accepta a conspectu suo remearent.

(An. circ. 654.) — Quia igitur per successiones regum ad tempora usque Dagoberti regis narrationem protulimus, dignum esse putavimus, huic loco inserere quid ipse Dagobertus huic nostro Besuensi monasterio beneficij contulerit, et quibus appenditiis locum hunc augmentaverit, atque sui precepti auctoritate firmaverit, ut quod ipse Deo et sanctis apostolis ejus Petro et Paulo offerebat, perpetuiter inconclusum permaneret. Audiens enim bonam famam Waldaleni abbatis (de quo supra meminimus), qui tunc præterat huic sacro monasterio, donationem fecit per manum ipsius Deo et Ecclesiæ Besuensi, de villa quæ dicitur Artasia, cum

terrī et appenditiis suis : quæ villa sita est in fine A tini sacratum, quod genitor meus Amalarius et Campolimensi. Dedit etiam villam quæ Monasteriolus vocatur, nec longe a supradicta Artasia et in eosdem finēs. Crescente itaque hujus loci religione, Amalarius dux hujus sancti monasterii fundator, terras quas acceperat ab ipso Dagoberto rege in beneficium, contulit huic ecclesiæ, villam scilicet Alteriacum cum adjacentiis suis, villam quæ dicitur Boensis cum omnibus appenditiis suis, omnia dedit ad integrum cum consensu et præcepto ipsius Dagoberti regis. Item dedit villam Gineciacum, et villam Talamarum, cum omnibus ubique ad ea pertinentibus.

Die quadam Dagobertus rex a Latona Cabillono preparare deliberans priusquam luceceret, balneum ingrediens, Brunulfum avunculum fratris sui Arberli interficere jussit. Qui ab Amalario et Arnberto ducibus, et Wilbado interfectus est. Dagobertus rex post hæc Cabillono pergit, justitia amore quam cœperat, perficiebat. Post Augustoduno, inde Antisiodoro pergens, dchine Senonas civitatem, indeque Parisius venit. Gomatrudem reginam Romiliaco villa, ubi matrimonium acceperat, relinquens, Nantildem, unam ex pueris de ministerio ejus accipiens, reginam sublimavit, etc., ut in *Chronicon S. Benigni*.

(An. 660.) — Clodoveus igitur rex, qui et Clotarius dictus est, decem et octo annos in regni administratione complebs defunctus est in primavero flore juventutis, relicts tribus filiis Clotario, Childerico, et Theoderico, una cum matre eorum Baldechilde regina. E quibus Clotarius natu major regnum patris sui Clodovei Neustriae et Burgundiae obtinuit, Chidericus vero Austriae et Germaniae sedem adeptus est.

Nunc vero id videtur huic nostre narrationi inserendum, illud quod supra narrare promisimus, qualiter videlicet locus Dornatiacus, qui Birgilius dicitur, hic Besuensi loco cum appenditiis suis donatus sit atque conjunctus. Iisdem namque fere temporibus Donato (de qua supra meminimus), existente Bisonticensis sedis archiepiscopo, Adalsinda abbatissa, quæ ei loco præmerat, malorum hominum injuriis et plurimi adversitatibus affecta, cum amplius pati non posset, in manu Waldaleni abbatis fratri sui, Deo et sanctis apostolis ejus Petro et Paulolo cum illum cum omnibus appenditiis suis donavit cum consensu ipsius Donati Bisonticensis archiepiscopi, sicut ipsius epistola subscripta docet :

Domino sancto et in Christo amabili fratri Waldaleno, Adalsinda abbatissa.

« Dum malorum hominum vexata injuriis, et variis adversitatibus, ibidem stare non possem, inde ego et germanus meus Adalricus, vobis et fratribus bestris petivimus, ut ad monasterium Sancti Petri habitare sub regula vel ordine in Dei nomine deberem; quod et vos pro charitatis studio concessistis. Ideo monasterium Dornatiacum in honore S. Mar-

B tini sacratum, quod genitor meus Amalarius et Aquilina mater mea construxerunt, et ei maximam partem de suis facultatibus delegaverunt, hoc recipere in Dei nomine debetis, cum villis ad eundem locum pertinentibus, et omnibus universaliter appenditiis suis ; villam scilicet Assonam, villam Paraniacum, Potentiacum, et medietatem quam in Balonna genitores nostri tenuerunt. Reliqua vero, quæ ad ipsum monasterium Dornatiacum genitores nostri delegaverunt, a die praesenti in Dei nomine recipite. Et de villa Montaniaco quod genitor noster Amalarius, et Amoloaldus de fisco pariter promeruerunt, portionem nostram a die praesenti in vestra dominatione revocate, ut nec ego, nec quislibet de parte nostra, vel ulla opposita persona, adversum vos de supradictis rebus calumniam ac laborem generare praesumat. Si quis vero fecerit, conferat una cum sacratissimo fisco auri libras viginti, argenti pondi quinquaginta. Actum publice Fonte Besu monasterio. In Dei nomine ego Adalsinda hanc traditionem nostram subscripti. Hermena monacha jussu domæ meæ Adalsindæ subscripti. Aga monacha jussu domæ meæ Adalsindæ subscripti. Subsignavit Dagusinus hanc donationem. S. Manaulfus presbyter. S. Victor. S. Proculus. S. Walibertus. S. Landebertus. S. Trasgarius. S. Rogitus. Ego Allo hanc traditionem scripsi et dictavi, anno ab Incarnatione Domini 652, indict. x, epacta vi, Clotario rege regnante in Francia, primo anno regni ejus, venerabilis viro Donato Besonticam sedem tenente. Die Mercurii proximo, ante medium mensis Februarii. »

Monasterium Besuense vastatum, chartæque direptæ. — Tempore igitur Clotarii regis cum locus iste copiosissime ditatus fuisset, et religionis studio floraret, inimicus totius boni diabolus omniconamine efficeret voluit ut bona quæ ibi fidèles donaverant, inde auferrentur, et si fieri potuisset, in perpetuum oblivionem traducerentur. Nam mortuo Amalario duce, Francis inter se discordantibus, et intestino furore inter se dimicantibus, et terras suæ potestatis bello plusquam civili vastantibus, contigit hoc monasterium rabiem talium perpeti, et damnationem rerum omnium sustinere, in tantum, ut etiam instrumenta chartarum et donationum, quæ præfatus Amalarius, aliquæ Deum timentes et honorantes eidem monasterio contulerant, tollerent, et in perditionem darent. Sed hanc iacturam prædictus Waldalenus abbas relevare satagens, egit cum Sichelmo duce, tunc in Burgundia ducatum agente, ut relationem acciperet rerum ipsius monasterii, multorum honorum hominum confirmatam consensu et subscriptionibus. Tali igitur auctoritate fretus ad regem Clotarium se contulit, eique cuncti innotuit, et ut ejus præceptum ad perpetuam tutitionem mereretur, super hoc pacto expetivit. Cujus prædictus rex assensum præbuit, et suam præceptionem clementer concessit. Quod ex ipsis conscriptionibus melius edocebimus,

Epistola Sichelmi duci transmissa majoribus palati.

Dominis nostris propriis REIDEBERTO, CHRODEBERTO, EMERULFO majoribus domus sacri palati, SICHELNIUS cum reliquis fidelibus et servientibus vestris, quorum subscriptiones vel signacula in hanc suggestionem subier tenentur inserta.

Credimus quod gloriissimus dominus dominus auditor habeat, qualiter illustris vir Amalarius tempore duatus sui in loco Fonte Besua nuncupato, in pago Attorieuse, in houore sanctorum apostolorum Petri et Pauli monasterium construxit, ubi etiam monachorum congregationem ad habitandum coniunxit, et de facultate sua maximam partem supradicto monasterio delegavit. Credimus etiam ad vestram pervenisse notitiam qualiter ipsum monasterium ante hos dies a malis hominibus irruptum fuerit, atque vastatum, et omnes res, quas ipsi monachi habebant, cum ipsis chartis deportata, et omnis habitatio eorum in direptione et devastatione missa; unde humiliiter pietati vestre sugerere presumimus ut hoc gloriissimo domino nostro innotescere faciat, ut per suam clementiam talem auctoritatem ipsi loco conscribi jubeat, ut supradictas res, quas boni homines ibidem delegaverunt, nullus invadere, aut violare, vel inquietare prasumat, sed qua in praesenti habere vel possidere videntur ipsi monachi, vestris et futuris temporibus sine inquietudine per vestrum preceptum habere et tenere possint. Ut et eos pro vita vestra, et stabilitate celsitudinis vestra et regni vestri, Dei misericordiam attentius delectet exorare. Dominicus audivit suggestionem. Farulfus subsignavit. Abbo subg. Ermerbertus subg. Frodaldus subg. Warato subdg. Fulgoaldus subh. Eurcharius subg. Data sub die Kalendas Octobris. Regnante domino nostro Clotario rege.[»]

Hauc suggestionem regi innotuerunt, et quid ipse de hoc decreverit, ejus precepit declarabit.

Præceptum Clotarii regis. — Confirmat cuncta Besuæ collata.

« Clotarius rex Francorum, viro illustri Sichelmo duci. Regem eolorum, qui super omnes reges termino immenso, et nullo imperio regitur, et qui super omnes sedes angelicas sua pietate et potentia tenet principatum, erga solium regni nostri, quod ipse nobis ad regendum commisit, credimus esse cultorem, si opportuna beneficia ad loca sanctorum devota mente præstamus, vel nostris oraculis confirmamus. Igitur venerabilis vir Waldalenus abbas ad presentiam nostram veniens, gloria regni suggestit quod genitor suus Amalarius, et genitrix sua Adulina, quondam pro Dei amore monasterium nuncupatum Fontem Besuam, in pago Attorianum suo opere in honore sancti Petri et Pauli ædificasset, et monachos ibidem sub regula beati Colum-

A bani, seu beati Benedicti (2) adunassent et maximam partem de facultate sua ipsi monasterio delegassent; sed postea insidiante parte adversa, ipsum monasterium a malis hominibus irruptum et expoliatum fuerit, et omnes chartæ, quas de supradicto loco vel de reliquis locis, memoratus Amalarius, vel conjux sua ibi delegaverunt, cum multis aliis rebus ablatae. Unde memoratus Waldalenus relatione vestra pro firmatis studio petiit celsitudinem nostram, ut quascumque res ipsius monasterii seu prescripti loci in Dei nomine per præcepti nostri auctoritatem deberemus confirmare. Cujus petitione mercedem æternam et divinam nobis in omnibus acquirere cupientes, nos id præstilisse et confirmasse cognoscite. Præcipimus igitur, ut quid

B quid constiterit a præfato Amalario et ejus matrona Aquilina, vel ab aliis Deum timentibus hominibus, ipsi monasterio collatum, ad integrum hoc habeat, teneat et possideat, et nostris et futuris, Deo auxiliante, temporibus, ipsam scilicet Besuam cum omnibus appenditiis suis, cum terris et ædificiis, cum sylvis et accessibus omnibus, cum mancipiis et coloniis ei servantibus, totum liberrime et integerrime: Vetusvinea cum omnibus appenditiis suis et sylvis. Tilerias, Beriam, Tregias, Cypetum, Buxatellum, Vendoveram, Auxiliacum cum appenditiis suis, et sylvis, et coloniis, Blaniacum, Berlariam, Bayman, Variacum, Attiniacum, Noviliacum; villam Calatunnam, Curtein Molinensem, Marcennacum cum vineis duodecim, et vinitoribus, et coloniis, qui excolare videntur. Apud Cocheia-

C cum vineas non minimæ quantitatis. In pago Belnensi vineas octo, cum vinitoribus et coloniis. In villa que Vaona dicitur, vincas et terras, cum servis et ancillis excellentibus eas. Terras quas habebat in Divione, et in fine domini Petri, et Longovico, et in Canavis, et in Arzilas, et Tremoldio, et Proviso, et Disto. In Gibriaco vinearum non modicam quantitatcm, cum vinitoribus, et coloniis, et sylvis, et pratis, et omnibus adjacentiis suis, cum servis et ancillis, et omnia omnino liberrime. In villa et in Chaciaco quidquid habebat ipse Amalarius. In villa que Patriniacus dicitur, mansum unum optimum cum omnibus appenditiis suis. Villam Majescum cum adjacentiis suis. Villam Alteriacum, et villam Boensem similiter cum omnibus appenditiis suis. Villam Talamarum, et villam Ginceniacum. Omnia haec integerrime, ac liberrime cum omnibus ad ea pertinentibus.

« Ut autem haec scriptio firma et stabilis in ævum permaneat, et a nullo nostrorum successorum sit permutanda, nostro nomine insigniri, et annuli impressione jussimus sigillari.

Signum Clotarii regis.

« Datum mense Augusto, anno ab Incarnatione Domini 658, indictione prima, anno viii regni Clotarii. Actum Nemauso feliciter. »

(2) *Seu beati Beuedicti.* Quin haec verba e margine in textum translata sint nullatenus dubito.

Non solum autem hæc confirmavit, sed et defensorem et advocatum Gengulfum, virum illustrissimum prædicto monasterio constituit, quod ejus litteræ indicabant.

Quomodo Clotarius constituite advocatum beatum Gengulfum huic loco.

« Venerabilis vir Waldalenus abbas de monasterio S. Petri Fontis Besuæ, quod suus genitor Amalgarius eusque matrona Aquilina quondam suo opere visi fuerunt edificasse, clementia regni nostri suggestus, eo quod ipsum monasterium a malis hominibus fuisse vastatum, et instrumenta chartarum una cum reliquis rebus quamplurimis exinde fuisse deportata. Ob hoc petiit a nobis, ut illuster vir Gengulfus omnes causas ipsius monasterii ad persequendum et reintegrandum deberet recipere. Cui nos hoc beneficium præstissecognoscite. Quapropter per præsens hoc præceptum jubemus ut memoratas omnes causas ipsius monasterii ex nostro permisso licentiam habeat prosequi, et unquam quæ, ut justum est, restitut. Sic tamen quandiu eorum pariter fuerit voluntas.

« Data xv Kalend. Septemb., anno x regni domini Clotarii regis. »

His igitur auctoritatibus regis et principum adjutoris fultus, predictus Waldalenus abbas, res ad ipsum monasterium pertinentes legitime et quiete tenuit, et monasticum ordinem cum suis monachis, sicut multis indiciis clarum est, regulariter et devote custodivit. Cujus exemplo multi ad monasticam religionem se contulerunt, sua, secundum Domini præceptum, quadam pauperibus, quædam eidem loco sancto conferentes: quorum donationes adhuc retinemus, cum instrumentis chartrarum.

(An. 664 sive 674.) Clotarius igitur rex, postquam aliquot annis tenuit regnum, immatura præventus morte, reliquit illud sine hærede. Cujus obitum dolentes Francorum principes, germanum ejus Childericum regem Austrasiorum, quem audierant sapienter et provide regnum disponere, in omni sublimant Francorum regno. Adeptus vero principatum, quidquid adversus leges regum priorum ac majorum principum quorum vita quondam laudabilis existimat, ineptum atque contrarium reperit, ad pristinum statum prudentissime revocavit.

(An. 677 vel 679.) Childericus ergo rex, paucis annis quibus regnum Francorum obtinuit, æquo moderamine justisque legibus disponens ipsum regnum, defunctus est. Et germanus ejus Theodericus in regno fratris loco sublimatus, quod tenuit annis xvi. In diebus ejus sanctus Leodegarius est interfectus ab Ebroino majoredomus, et sanctus Lambertus Tungrorum episcopus a Dodone comite. In uno tempore innocentes occisi, coronam martyris sunt adepti. Iste Theodericus rex munificentiam largitatis sua huic loco impendere dignatus est,

A cuius exemplar præcepti necessarium subjicere judecavimus.

Incipit præceptum regis Theoderici. — Bona Adalrici ducis fisco suo adjudicata, rex confert Besuensi monasterio.

« Merito beneficia, quæ possident, amittere videntur, qui non solum largitoribus ipsorum beneficiorū ingrati extinti, verum etiam infideles eis esse comprobantur. Ad hujusmodi igitur exemplum postquam omnibus pœfatum est qualiter Adalricus dux Deo sibi contrario, ncbis infidelis apparuit, et se Austrasiis consociavit, ut aduersum nos et nostros fideles sceleris sua, si Dominus Deus permisisset, exercisset, nos propter ipsum facinus omnes res suas ad nostrum fiscum jussimus reuocari. Cognoscat itaque utilitas vestra magnitudo, quod res nominatas Fiscafelinis una cum appenditiis, suis, et adjacentiis, et cum colonica, trevario, et quidquid supradictus Adalricus de quolibet attracto ibidem tenuit, vel possedit, ei monasterio quod appellatur Fons Besuæ, quod est in honore sancti Petri et Pauli ac ceterorum sanctorum constructum, ubi venerabilis vir Waldalenus præses dignoscitur, plena et integra gratia totum nos concessisse. Quapropter per hoc nostrum præceptum decernimus ordinandum, et in perpetuum volumus esse mansurum, ut memoratus abbas Waldalenus predicto monasterio Fontis Besuæ res jam dictas una cum ædificiis, mancipiis, accolabus, terris, et pratis, sylvis, paseuis, aquis, aquarumque de cursibus, accessibus omnibus, vel reliquis quibuscumque beneficiis, cum omni usu fructuario, ex nostræ largitatis munere perpetualiter recipiat possidendas. Et ut hæc præceptio firmior habeatur, et futuris temporibus inconvulse teneatur, manus nostræ subscriptionibus eam decrevimus roborare. »

« *Signum Theoderici regis.*

« Datum mense Septembri die iv, anno iv, regnante Theoderico rege.

« *Glybertus notarius.* »

Primi Besuæ abbates — Tempore igitur predicti Waldaleni monasticis ordore regulariter floruit, quem successores ejus abbates, ut boni filii mores paternos emulantes, in regulari institutione imitati sunt: Bercangus videlicet, qui illi in regime succedit, et Ferreolus, qui post Bercangum regimen monasterii suscepit. Sed et Syranus vir religiosus pastorale curam nobiliter tennit. Talibus itaque fundatoribus, plantatoribus, rigatoribus, Deo incrementum prebente, in predicto cenobio monastica institutio solerter viguit, permanensque usque ad tempora Pipini, Magni Caroli genitoris. In illo tempore, deficientibus jam a pristino vigore regibus, cura totius regni administrabatur per prædices et principes domus, inter quos omnes præmirebat Pipinus, quem supra retulimus, vir omni sapientia adornatus, ejusdemque regni maxima pars erat in manu ejus. Hic devicta Frisia, atque ipsius regni fugato rege, nomine Ratbodo, misit illuc ad prædi-

candum servos Dei venientes ex Britannia, Willebrodum et socios ejus qui non parvam populi multitudinem ad Christum converterunt. Theoderico rege defuncto, Childebertus filius ejus successit in regnum.

Anno ab Incarnatione Domini 709, Pipinus pererexit in Suwanos, etc., ut in *Chronico S. Benigni*.

Res Ecclesiarum Lingon. laico, et monasterium Besunense mulieri a rege tradita. — Anno 752, domus Pipinus rex sacratus est per manus Stephani papae, et duo filii ejus Carlomanus et Carolus, qui Magnus dictus est.

Pipinus igitur rex habuit quemdam fratrem, nomine Remigium, cui in Burgundia plurima loca concessit. Inter quae etiam res ad episcopatum Ecclesiae Lingonensis pertinentes, quas sicut sibi visum est, suis asseculis dimisit. Sed, o nefas! monasterium hoc Anglie uxori cujusdam Theodardi, quia ejus stupro potitus fuerat, non custodiendum, sed diripiendum dedit. Quam præsumptionem, ut dignum erat, indigne ferentes monachi, monasterium reliquerunt, præter paucos astate et debilitate confectos. Reliqui vero Luxovium cœnobium expeterunt, aliaque monasteria, in quibus noverant ordinem monasticum permanere.

Prædicta autem Anglia res monasterii, ut talem decebat, disponebat. Ab ingressus autem sacrosanctæ basilicas apostolorum senibus illis qui remanserant prohibentibus, aliquandiu temperavit; sed postquam cætera sacra loca impune temeravit, etiam ipsum oratorium audacter ingredi præsumpsit, statimque quia contra Deum vesaniret, experta est. Nam ut a viris fide dignis, qui ab eis qui præsentes fuerunt, et viderunt, et audierunt, compemimus (3); statim ut ingressa est prædictum oratorium, invisibilis igne ardere coepit, magnisque clamoribus se exuri vociferans, ut in fluvium Resuæ, qui juxta decurrat, deportaretur, postulabat. Quod illico factum est, sed non valuit talis aqua talem extingueare ignem. Tunc ad fontem misericordie cucurrit, prædictis senibus monachis et docentibus, sicutque salvari meruit; prius tamen temeritate confessa emendationem in reliquo talis præsumptionis promisit. Honoravit etiam prædictum locum donariis quibus potuit, quorum quedam, ob testimonium tanti ausus, apud nos servantur.

Eliminatis monachis canonici substituuntur. — Postquam autem remoto Remigio episcopatus Lingonensis episcopis legitimis cessit, hoc monasterium ab episcopo receptum est. Sed non fuit illi cura digna, pastore, ut oves dispersas ad proprium ovile revocaret; magis gaudens quod res monachis delegatae in suos suorumque usus cederent: sicut monasticus ordo ex hoc loco penitus est depletus, nullique succedentium episcoporum curæ fuit, ut pristinam religionem in hoc loco repararet. Sed alii abbates canonici ordinis constituerunt, alii sibi serviendum decrever-

A runt, donec ad piissimi augustæ recordationis Ludovicæ imperium ventum est.

Pipinus rex inaugurator. Anno iv Pipinus rex intravit Longobardiam, etc., ut in *Chronico S. Benigni*.

In diebus Ludovicæ imperatoris episcopus Lingonensis, Betto nomine, fecit quasdam divisiones de terra Sancti Petri, sicut hic demonstrabimus.

Res ablatæ monachis Besuensibus restituuntur. — «Notum fiat posteris, et memoriae commendetur, quod ante illustrem virum, Hildegarnum comitem, seu judices, quos scabineos vocant, et quamplures personas, qui cum eo aderant, in montaniaco villa, in mallo publico, ad multorum causas audiendas et rectas justitias terminandas, ibi veniens Betto episcopus et advocatus suus Burgoardus, novem legitimos testes ibi præsentavit, quorum nomina hæc sunt, Simeon, Agano, Bertramus, Gono, Marchirius, Adalardus, Gervio, Gerento, Sirannus. Iste testificaverunt et juraverunt de finibus Besuensi monasteriorum, quod a fine Pontense, et a fine Vendobrinse seu Vilense, et Vetus-vendobrinse, et Vaurinse, et Tillense, et vetus Viniense et Bustellense, et Bustense, et Lucense, Burburense, et Berechelpo villare, per istos marcas, inter ipsos fines immunitas sancti Petri est ad integrum, et in loco qui dicitur Boscus monachorum similiter; et in alio loco qui dicitur Longo Bosco immunitas sancti Petri ad integrum. Et in alio Longo Bosco communitas. Et in ipso fine Bustellense immunitas ad integrum, et ab ipso fine Bustellense usque ad viam Petrosam. Et deinde usque ad stratum fractam: et deinde usque ad finem Burburensem, atque Vilarum, immunitas sancti Petri est ad integrum. Per istas marcas eunes ipsi novem testes, quos supra nominavimus, missi secum Balacterio illustri viro ab Hildegarno comite, et a suis scabineis, dixerunt et per judicium testificaverunt quod a tempore Pipini regis et deinceps per tempus domini Caroli Magni imperatoris vidissent inde legitimas vestituras ad partem sancti Petri haberet, ita ut nec Aldo, nec hæredes, ullam legitimam vestitutam exinde unquam habuissent, sed per legem et per justitiam vestituras S. Petri Fontis-Besuensis erat. Tunc ipsi scabinei unanimiter judicaverunt quod omni tempore ipsæ res per illas marcas ad partem sancti Petri essent vindicatae atque legibus conquiseæ. His præsentibus testibus:

Balacterio, Madalberto, Beato, Eppleño, Baldrico, Aisono, Vormerio, Milone, Albrico notario, Ferlagio, Leuduino, Arberto, Servio. Walterius præsens fuit et subscriptus. Data notitia die Mercurii proxima in mense Maio, anno n, regnante domino nostro Ludovico rege atque imperatore. »

(815) Notitia, qualiter ante Bettонem episcopum et Balacterium vicecomitem, ad vicem Hildegarni comitis, seu scabineorum qui ibidem aderant, veniens Bernardus advocatus monasterii sancti Petri Fontis Besuæ, et Betto episcopus, in fines Bodin-

(3) Nota auctoris ævum.

gis villa, et Alteriaci-villa, ibi dedit tredecim testes appellatos bis nominibus : Ursnaldum, Aglardonum, Guirindum, Marcherium, Aggonem, Symeonem, Carinum, Adalardum, Syriannum, Winierium, Ulgerium, Amalerium, Flauminum, isti testificaverunt quod interillas veteres villas, quarum una pergit de Alteriaci-villa ad Coloniae villam, et altera pergit de Furto villa ad Villarum inter istas duas vias usque ad locum qui dicitur Vaccaria, et illum fontem, qui dicitur Springus, terra sancti Petri est, tam in campis, quam in sylvis, et semper exinde vestita fuerit ipsa casa Dei, monasterium scilicet sancti Petri Besuensis, per legem et per rectum. Actum his praesentibus, Madalberto, Adalhelmo, Ballaterio vicecomite, Ursnado, Gunduino, Flauniro, Syranno, Aglardo, Marcherio, Aggono, Girvio Adalardo, Winerio, Ulgerio, Bettone vicario et misso ab Hildegarno comite Zizone, Unibaldo, Hugberto, Arishato, Vebalto, Laipno. Ego Aldoerius lector hanc notitiam scripsi, anno quarto imperii Domini nostri Hludovici regis atque imperatoris (817).

Quandiu monachi a Besuensi cenobio exulavere. Qua de causa revocantur monachi. Albericus episc. Lingon. Besuense monast. instaurat. — Cum vero inimicus totius boni diabolus comperisset hoc Besuense monasterium religione florere, indoluit terrenas illuc humilitate et obedientia condescendere, unde ipse superbia et inobedientia corruerat. Egit itaque ut monasticus ordo ex hoc loco penitus deletus esset. Nec hoc parvi temporis intervallo, sed a tempore Pipini regis, et tempore Caroli usque ad tempus domini Hludovici imperatoris duravit. Illic enim Bettone episcopo defuncto, Albericus virum dignum episcopatu, ecclesie Lingonensi constituit. Qui hunc locum tali ex causa noscitur restaurasse. Erat praedictus episcopus in Besua sanus et hilarius, cum subito gravissimo dolore intestinorum corrupitur, nullumque remedium tantum cruciatus consequi poterat. Medicis autem multum laborantibus, et nihil proficientibus, desperare coepit, et de sola morte cogitare. Omnibus autem suis gementibus et flentibus, et mortem ejus exspectantibus, ipse in somnum deductus est, videlicet in somnis venire ad se veneranda canitie reverendum virum, a quo cum interrogaret quomodo se haberet, respondit, ut erat, nimis doloribus urgeri ad mortem. Tum ille requisivit quam mercedem retribueret illi, qui ei a Domino, non solum vitam impetraret, sed et salutem, et diuturnitatem. Respondit: Quamvis nulla recompensatio digna esset talibus promissis, amen, quantum posset et ab illo imperaretur, rependeret. Tum ille senex: Monasterium hoc, inquit, sub meo et fratris mei Pauli nomine, Domino consecratum fuit, et bonis fratribus ac Deum timentibus monasticis habitatum, nunc vero, ut ipse cernis, desolatum est: promittit ergo mibi ut hunc locum restaurares, et monasticum ordinem in eo reparares, et tibi a Domino salutem impetrabo. Promisit sub jure jurando, et a somno excitatus est, statimque eum

A omnis dolor deseruit, as si illis diebus nullum esset expertus cruciatum, surrexit sanus, luctusque omnium in gaudium conversus est. Retulit quid videbat, quid etiam ipse promisserat, et sub qua conditione salutem meruerit. Precatur omnes ut adjutores existenter ad implendam promissionem. Quanto autem studio, quantoque cura memor juramenti et promissionis hoc monasterium reparavit, melius ipsa opere quam verba testantur Monachos ex monasteriis sumptuosum adunavit, abbatem praecepit, et non solum res ad ipsum manasterium pertinentes restituit, sed et alias res de episcopatu ecclesiae sue, cum consilio synodi provincialis, et consensu ecclesiae sue subjecit. Hic itaque Albericus episcopus timens quod experimento didicerat de eodem Besuensi monasterio, ne de rebus quas ei donaverat per successorum pravam perversionem iterum spoliaretur, studioit non tantum sua, sed etiam regali auctoritate confirmare quæcumque ad praesens sua vel in posterum aliorum fidelium munificantia possideret. Adiit itaque Ludovicum imperatorem, et super hac re regale preceptum quiescit. Annuit imperator, et sicut scriptum est infra, sua auctoritate confirmavit.

Præceptum Hludowici imperatoris.

« In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Iesu Christi, Hludowicus et Hlotarius, divina ordinante providentia Imperatores Augusti. Si petitionibus servorum Dei justis et rationabilibus divini cultus amore favemus, superna nos gratia muniri non diffidimus. Poinde comperiat omnium fidelium nostrorum, praesentium scilicet ac futurorum solertia, quia suggestus mansuetudini nostrâ vir venerabilis Albericus Lingonensis ecclesie presul, qualiter quamdam abbatiam, cuius vocabulum est Fons-Besus, ex rebus videlicet episcopatus sui, ubi quondam monachi regulariter viventes fuerant, sed moderno tempore penitus erat delecta, a fundamentis rædificavit, ædificia congrua construxit, monachos adunavit, abbatem etiam nomine Serapim præcepit. Et, ut monachi in eodem loco Domino adjuvante congregati melius et liberius sub norma sancta regulæ Deo militarent, non solum res quæ ad praedictam abbatiam legaliter pertinebant, ibi reddidit, sed etiam alias res de prefato episcopatu ibidem subjecit; sed et constitutionis chartulam, qua ipse una per consensum metropolitani suo Agobardi archiepiscopi, et suffraganeorum suorum, neconon et cleri sibi subjecti, et quorundam laicorum nobilium confirmaverat, nobis ostendit, in qua plenius conscriptum erat, non solum res ad ian dictam abbatiam legaliter pertinentes ibi reddidisse, verum etiam ei quasdam res de memorato episcopatu suo ibidem subjecisse. Quarum haec sunt nomina Pauliacum cum appenditiis suis, Bellenavum vicum cum suis appenditiis, Arconem cum appenditiis suis. Istas villas cum omnibus adjacentiis, seu et omni re superposita, campis, pratis, silvis, pomiferis, pascuis, accessibus aquis, aquarumque decur-

sibus, et omnes redditus, totum ad integrum, una cum manciipiis, libertis, cum omni peculio ipsorum, unacum accolabus dedit ad servitium monachorum, jure perpetuo ad possidendum. Ecclesiam etiam, quæ est in ipsa Bellenavo villa, in honore sancti Stephanii prorsus ab omni consuetudinali exactione liberriam. Ecclesiam quoque de villa quæ dicitur Dabrum cum appenditiis suis. Et villam Damblim cum ecclesia et omnibus appenditiis suis. Et villam Trescasas cum ecclesia, et omnibus appenditiis suis. Item ecclesiam de villa quæ dicitur S. Sequani cum appenditiis suis; et ecclesiam de villa Morniaco cum omnibus ad eam pertinentibus. Necnon ecclesiam quæ est in valle Verca in honore sancti Mauricii. Ecclesiam de villa Beria in honore sancti Laurentii cum omnibus appenditiis suis. Præterea in territorio Divisionensi decimas illarum vinearum, quas donaverat huic ecclesie dominus Amalarius dux et fundator hujus sacri cœnobii. Apud villam quæ dicitur Ficinis vinearum non medicam quantitatem, cum pratis et campis, et servis et ancillis ad ea excolenda. Et in villa Fisciaco vineas similiter; et in Marcennaco similiter. Horum omnium facta donatione, precibus quibus valuit exorans nostram clementiam, ut super eadem constitutionem nostram auctoritatē firmatis gratia mererentur habere, qualiter prædictus locus, quem pro divino amore et nostra eleemosyna restauravit, et monachos ibi congregavit, qui pro nobis et cuncto populo nobis subiecto perpetim Domini misericordiam exorent, nostra auctoritate confirmatus esset. Videlicet ut si cuilibet successorum ejus animo sederit ut alias res ibi superaddere velit, in suo jure et potestate, salva discretionis ratione, id faciendo permaneret. Sin autem suadefatio, quæ per consilium tantorum bonorum virorum facta et confirmata est nostro liberalitatis præcepto firma et stabilis permaneret. Cujus petitionem dignam ac rationabilem judicantes, hos nostros imperiales apices fieri jussimus: per quos decernimus atque jubemus ut memoratus ordinationis modus, quem predictus venerabilis Albericus episcopus in praefato loco constituit, inviolabilis permaneat, et nullus rector qui in eodem loco successerit, licentiam habeat prescriptam ordinem permutare, aut res quas ibi reddidit, sive subjicit, ullo modo auferre; sed ejus constitutio per hanc nostram confirmationem firma et stabilis permaneat. Et ut hec auctoritas confirmationis nostræ per futura tempora inviolabilem atque invulsam obtineat firmatatem, de annulo nostro subter illam jussimus assignari.

« Sigillum Hludovici imperatoris.

« Sigillum Hlotharii filii ejus.

« Actum anno ab Incarnatione Domini 830. Indictione viii. Epacta. xv. »

Suscepta deinde regali auctoritate Albericus episcopus, confirmatisque ut prædictum, rebus, rediens domum, ut præsentibus notum atque futuris fieret, propriam inde conscriptionem fecit, in qua

A omnia quæ huic cœnobia donaverat, quæque in posteram futorum fidelium largitate donanda sperabat, inserens, sic ait:

Charta domini Alberii episcopi.

« In nomine Domini Iesu Christi, notum sit omnibus fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ, quod ego Albericus dono Dei episcopus Lingonensis reperi locum jam dirutum, quod dicitur Fons-Besuus, in honore constructum sanctorum apostolorum Petri et Pauli, nec non et aliorum, ubi jam olim monachi regulariter Deo famulati fuerant, sub Almalario duce, permittente Clotario rege. Ideoque ob amorem Dei et veniam delictorum meorum, Deo inspirante, cogitavi readificare supradictum locum, permittente gloriosissimo Augusto Ludovico, et consentiente piissimo filio ejus Lothario imperatore, congregavi ibi monachos sub abbatे nomine Seraphim, qui regulariter degarent et Deo in perpetuum fideliter degervirent. Concessi enim eis quidquid supradictus locus per chartarum donationem assecutus est; et quidquid nostri prædecessores de hoc loco abstracterant propter eleemosynam supradicti principis ejusque filiorum libenter restauravi. Ideoque per consilium archiepiscopi nostri Agobardii et consentientibus coepiscopis nostris nec non et piissimis nostris principibus, seu omni clero, nec non omnibus fidelibus ecclesiæ nostræ addidimus de episcopatu nostro villas his nominibus: Pauliacum cum appenditiis suis, Bellenavum vicum cum suis appenditiis; Arciensem cum appenditiis suis. Ista villas cum omnibus adjacentiis, seu et omni re superposita, campis, pratis, silvis, pomiferis, pascuis, accessibus, aquis, aquarumque decursibus, et omnibus redditus, totum ad integrum, una cum manciipiis, libertis, cum omni peculio ipsorum, uia cum accolabus, dedi ad servitium monachorum jure perpetuo ad possidendum. Ecclesiam etiam, quæ est in ipsa Bellenavo villa in honore sancti Stephanii, prorsus ab omni consuetudinali exactione liberriam. Ecclesiam quoque de villa quæ dicitur Dambrun, cum appenditiis suis, et villam Trescasas cum ecclesia, et omnibus appenditiis suis. Item ecclesiam de villa quæ dicitur sancti Sequani cum appenditiis suis; ecclesiam de villa Morniaco cum omnibus ad eam pertinentibus; nec non etiam ecclesiam quæ est in valle Verona in honore S. Mauricii, et ecclesiam de villa Beria in honore S. Laurentii, cum omnibus appenditiis suis. Præterea in territorio Divisionensi decimas illarum vinearum, quas donaverat huic ecclesie dominus Amalarius dux et fundator hujus sacri cœnobii. Apud villam quæ dicitur Ficinis vinearum non medicam quantitatem, cum pratis et campis, et servis, et ancillis, ad ea excolenda. Et in villa Fisciaco vineas similiter. Et in Marcennaco similiter in substantiâ monachorum et alimoniam pauperum, et ut ibidem delectetur servus Dei Domino servire, et pro rege ejusque conjugi, et liberis ipsius, et totius imperii ejus statibilitate, jugiter Domini misericordiam implorare. Ea videlicet ratione

hoc constitutas ut semper subjectus sit jam dictus A locus ecclesiae sancti Mammetis, et ut nec ego ipse, nec nullus de successoribus meis hanc conscriptionem violare presumat, domini imperatoris confirmationem in ea fieri postulavi. Actum Lingonis civitate publica. In Christi nomine Agobardus Lugdunensis ecclesiae archiepiscopus subscripsi. Angericus episcopus subscripsi. Albericus episcopus a me facta subscripsi. In Christi nomine Faova Cabilonensis subscripsi. Modinus Augustodunensis subscripsi. Winitarius indignus abbas Calticensis subscripsi. Audinus indignus corepiscopus subscripsi. Motulinus indignus presbyter subscripsi. Hiltibaldus Matisensis episcopus subscripsi. Ragenardus presbyter subscripsi. Ego in Dei nomine Jacob licet indignus corepiscopus subscripsi. Sigoaldus presbyter subscripsi. Woanilo presbyter subscripsi. Adalbertus presbyter subscripsi. Simeon presbyter subscripsi. Unricus diaconus subscripsi. Bajus diaconus subscripsi. Beatus diaconus subscripsi. Fridericus subscripsi. Teuthmarus subscripsi. Rogenaldus subscripsi. Signum Humberti. Signum Hillanni. Signum Berardi. Signum Fulcrini. Signum Eruic. Signum Radaldi. Betto subscripsi. Bernorogitus subscripsi. Ragnardus subscripsi. Bavo subscripsi. Ragenardus subscripsi. Hilpericus subscripsi. Hildegirus presbyter subscripsi. In Christi nomine Bernardus archiepiscopus subscripsi. Godelsodus abbas subscripsi. Birico ac si indignus levita subscripsi. Actum anno ab Incarnatione Domini 830, Iudictione viii, Epacta xv, xi Kalend. Decemb. Anno, Christo propitio, xiv, imperii domini Lucodvici imperatoris, et Lotharii augusti filii ejus vi. »

Tempore vero Domini Alberici episcopi, facte sunt plurimæ commutationes, vel coemptions terrarum, tam ab ipso pontifice, quam a rectoribus loci istius. Inter quas facta est commutatio a Seraphim abate nostro, et Herleberto abate Divonensi. Dedit Herlebertus in villis Loco et Verona, quidquid erat juris S. Benigni : et Seraphim contra tradidit terras S. Petri, qua erant in Divione, et in fine Domini Petri et Longo vico, et in Canavisi, et in Arzilerias, et Tremoldio, et Fontanis, et Proviso, et Disto. Nec sufficit huic loci istius amatori Alberico episcopo, suo tempore munificentissime locum istum ampliare, sed audiens qualiter Betto episcopus, prædecessor suus, fines Besuensis territorii legaliter novem legalibus testibus terminaverat, sua auctoritas id ipsum confirmavit. Ipso tempore quidam Hligarius nomine dedit ad hunc locum in Aquatovilla terram hereditatis suæ, pro peccatis suis minuendis. Hoc est mansum indominicatum, una cum domo et horreo. Habet vero ipsa terra perticas arpennales in longo quadraginta tres, et pedales x, et in lato de uno capite superiore perticas novem, et pedes iv. Totum ad integrum, tam terris, curtiferis, quam ædificis desuperpositis, campisque, pratibus, silvis, exaratis, pomiferis, pascuis, aquis, aquarumque decuribus, accessibusque omnibus. Omnia ex integro vendiderunt, et acceperunt pretium solidos quinquaginta.

Charta de Bustello.

Anno quinto decimo imperii Hluclovici, dominus Albericus Lingonensis episcopus emit terram de quidam femina, nomine Adda, et Laburdo, et Albuino, et Laibulfo, quæ sita est in loco qui dicitur Bustello, qui est in fine Vetus vineis, omnia que habere videbantur in ipso Bustello, et in Blaniaco, tam terris curtiferis, quam ædificis desuperpositis, campisque, pratibus, silvis, exaratis, pomiferis, pascuis, aquis, aquarumque decuribus, accessibusque omnibus. Omnia ex integro vendiderunt, et acceperunt pretium solidos quinquaginta.

Item alio.

Auno 18 imperii Hluclovici iterum emit domna

Similiter quidam Widaldus nomine, vendidit domino Alberico episcopo terram in villa Casoto mansum unum, et de terra Jornales septem. Dominus vero Albericus dedit eam sancto Petro. Item aliis quidam Aylardus nomine, res juris sui sitas in pago Atoriense, in loco, qui dicitur Bustellus, et in ipsa fine Bustellense seu et ibidem aspiceiente, quidquid ibidem genitrix sua visa fuit habere, tam in mansis, quam campis, pratibus, silvis, pomiferis, pascuis, accessibusque omnibus vendidit domino Alberico episcopo, per manus abbatis Seraphim, Radulpho, et Amalarico testibus xii, in Kal. Feb. anno xvi imperii Luclovici.

Charta Teutonis abbatis.

Similiter etiam facta est commutatio inter abbatem Besuensem nomine Seraphim, et abbatem Theutonem monasterii Sancti Leodegarii, quod capellense nominatur, cuius series ita se habet :

Auxiliante Domino nostro Iesu Christo placuit atque convenit coram domino Alberico Lingonensi episcopo, inter abbatem Seraphim et Theutonem abbatem de monasterio Sancti Leodegarii, ut aliquid de terris Sancti Petri Besuensis, et sancti Leodegarri, pro communis opportunitate mutare deberent, quod ita fecerunt. Dedit Theuto abbas de parte sua ad partem Seraphim, coram Alberico episcopo in cœnobio S. Petri Besuensis, curtile unum situm in villa Bcsua. Habet idem curtile in longo perticas arpennales 48 et in transverso perticas arpennales 3 et pedales 7. De utroque latere terra sancti Petri est. Dedit autem Albericus episcopus, et Seraphim abbas de terra Sancti Petri Besuensis, ad partem Theutonis abbatis Sancti Leodegarii, curtile unum situm villa Baciao. Terminatur autem ab uno latere terra Flavinacensi monasterii, et habet perticas arpennales 16 in transverso perticas arpennales quinque. Similiter in alio loco in ipsa fine BasciaceNSE peciolam unam de terra, quæ habet in longum perticas arpennales 8 et in transverso perticas arpennales 4. Si quis vero, quod nec fieri credimus, de hæreditibus nostris, aut quilibet persona contra hanc communicationem venire conatus fuerit, inferat ei, cui liem intulerit, duas uncias de auro. Actum Fonte-Besua monasterio publico 3 Kalend. April. anno 13 imperii domini Hluclovici imperatoris.

Albericus Lingonensis episcopus servos, Arlebar-dum, atque Hayconem, cum ancilla, nomine Humeldi, et filiabus suis, Adalberga et Eldeardi, de quadam Nerduino nomine, qui accepit in pretium solidos 15.

Ludovico Pio terreni insignia regnii anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo quadragesimo perpetua felicitate commutanti, etc. ut in Chronic. S. Benigni.

De obitu Alberici episcopi.

Non est nostrae possibilitatis verbis ostendere, quanta dovolonis erga hunc locum dominus Albericus episcopus existiter, quantumque eum dilexerit. Verunitamen si verba nostra ad hoc non sufficiunt, opera ipsius et beneficia elanant et ostendunt. In hoc enim appetat illum monasterium istud super omnia dilixisse, quod quecumque potuit, et undecunque huic loco atrahere, non omisit. Anno tavianus quedam de donariis ipsius, prout tenutas memorie nostra recordari potuit. Quorundam quedam adhuc retinemus et possidemus, quedam partim debilitate nostra, partim infidelitate pervasorum perdidimus. Est apud nos pallium satis pulchrum visu, columbis in eo seriatim et puleberrime contextis, unde ipse multis diebus insulam habuit. Sunt apud nos de libris, quos ipse sanctis apostolis Petro et Paulo obtulit. Textus Evangeliorum unus. Augustinus ad litteram. Liber Regni cum Actibus Apostolorum in eodem volumine. Beda super Lucam. Quippe non immerito sperabat salutem, et vitam animæ per eos Domino Iesu Christo consequi, per quos sanitatem corporis et valetudinem receperat. Hujus itaque spei atque fidei constantia fisus, postquam plurima huic loco ante se præmisit, ad extremo vitæ propinquans, in hoc monasterio se sepeliri voluit: quod et factum est. Jacet namque benedictum corpus istius ad dexteram partem altaris sanctæ Mariæ: anima vero ipsius cum electis et sanctis requiescat in pace. Amen.

Charta de Auxiliaco.

Walcaudus abbas Besuensis. — Per idem tempus defuncto Seraphim abbate qui vices pastoris in loco tenuerat, successit ad regimen animarum Walcaudus abbas, eumdem in ecclesiasticis gerens officium. Obeunte itidem Alberico episcopo Lingonum, Teutbaldus episcopus adeptus est cathedralm. Hic sicut prædecessor suus, studiosus hujus loci cultor, fecit commutationem terrarum in aliquibus locis cum quibusdam hominibus. Quidam namque, Eurultus nomine, pro remedio animæ sua per consilium Teutbaldi episcopi, dedit sancto Petro Besuensis cœnobii unum campum, situm in villa quæ dicitur Auxiliacus, cui terminatur de uno latere terra Sancti Leodegarii, de alio vero ipsi bœrdes tenent, de una fronte fluvio percurrente, de alia vero fronte, strata publica. Infra vero istas terminations totum contulit ad integrum sancto Petro. In alio etiam loco campum unum, in eadem villa, quæ habet terminations, ex uno latere silvam communem, de altero vero latere viam publicam. Ex una fronte terram Godefridi, de alia itidem fronte ipsi bœrdes tenent.

A Similiter in alio loco pratum unum, qui habet terminations, ex una fronte, fluvium procurrentem, ex alia vero fronte, et ex uno latere ipsi bœrdes tenent. Signum Adalmari. Signum Odolgorii.

Charla de Maiasco.

Domnus itaque Teulbaldus episcopus, et Walcaudus abbas fecerunt commutationem cum quadam Wifrico nomine, de terris eorum. Dedit ergo Wifricus de parte sua ad partem sancti Petri, campum unum situm in pago Atoariense, in villa qua dicitur Maiascus, seu in ipsa fine; qui habet terminations, ex uno latere terram sancti Petri, ex alio vero terram ipsius donatoris, et ex una fronte terram sancti Mammetis, ex alia vero fronte stratiā publicam, et habet perticaciones in longo, perticas xxv, pedum x, et in lato perticas xi, et ex ambabus frontibus perticas xi, pedum iv. Econtra dedit Walcaudus abbas de parte sancti Petri ad partem Wifrici, campum unum situm in pago Atoariense, in villa qua dicitur Maiascus.

Ubicunque ergo potuit, Teulbaldus episcopus hunc locum nostrum immeliorari curavit. Post eius obitum dominus Isaac suscepit presulatum. Hic prædecessorum bonum sequens exemplum, multa bona huic monasterio contulit.

Carolus igitur, qui cognominatus est *Calvus*, imperium adeptus, ecclesiarum Dei cultor devotus, omni nisu, quo potuit, studebat in cultu religionis depravata corrigere, destructa redificare, collapsa erigere. Anno Dominicæ Incarnationis 871 regens Francorum regnum, erga cultum ecclesie fuit studiosissimus; quapropter multa evicit pericula, et recte ejus semper augmentabatur gloria. Defuncto siquidem Pipino fratre suo rege Aquitaniæ, filioque ejus in regno subrogato, moderationem regni non strenue agens, a suis derelictus ac dejectus est, et monachus in monasterio sancti Medardi factus. Carolus vero a cunctis principibus expeditus, Aquitaniæ regnum est adeptus. Post non multos etiam annos mortuo Lothario imperatore fratre ejus, Carolus suscepit imperium. Sed Ludovicus alter frater cupiens invadere monarchiam regni, iterum contra Carolum bellum concitat, Northmannos cœterasque gentes in regnum Carolie evocat: auxiliante autem Domino Carolus fratrem de finibus suis expulit, et Northmannos intra Neustriam compressit. Hæc fuit secunda eruptio Northmanorum in Francia. Aliquantis transactis annis Ludovicus defunctus est, relinquens tres filios, Ludovicum scilicet, Carlomanum et Carolum.

Charta de Lueo.

Warinus et Teutberlus abbates. — Defuncto igitur Walcaudo abbate, Warinus successit. Hujus itaque diebus, quidam bœmo, Baldricus nomine, pro remedio animæ sua et genitoris sui, nomine Romani, reliquorumque antecessorum suorum dedit sancto Petro unum mansum, qui est in Luco superiori, vel in ipsa villa Lucensi, cum omnibus appenditiis suis, et habet terminations ex uno latere, et de una

fronte terram sancti Marcellini, et ex alio latere, et A quente Ansuino, quod omnis decima cum integrata ab antiquo suo foret ecclesia; qua e contrario profiteste, et toto annisu Adalardo reluctante, sua ecclesie prorsus magis casse debere; continuo itaque in ipsa synodo exsurgentibus testes valde preclaris et idonei, superius memorati Ansuini presbyteri, qui veris indicis Adelardum refutantes, approbaverunt et definierunt, secundum quod antiquitus fuit, stare dehere, scilicet Magenardus abbas et archidiaconus, Othbertus, qui eodem archidiaconatus fungebatur officio, Arnoldus eodem florens honore, Isaac, Fredardus, Adalmannus, Evorinus, et omnis fere synodus, horum veridicorum testimoniis satis confirmatus et roboratus est presbyter Ansuinus; et taliter uteque eorum querela hujus finem accepit. Acta sunt haec anno Dominicæ Incarnationis 870, indictione III. Regnante Carolo rege, ecclesiam antem Lingonensem regente venerabili Isaac pontifice.

Obitus domini Isaac episcopi.

Mortuo Isaac episc. subrogatur Geilo. Corpus S. Prudentii Besuensis donatum. — Isaac deinde bujus vita diem obeunte, ejus loco Geilo substitutus episcopus, huic Besuensi monasterio amicissimus; et nobis fere omnibus melioribus optimus. Cum enim aliis nobis providerint terrena subsidia, iste apud Deum procuravit animarum patrocilia. Rediens enim ex Aquitania, beatissimi Prudentii martyris corpus huic loco intulit, et cum aliis multis sanctorum pignoribus ad exorandum Deum pro se et pro nobis, ut decuit, collocavit. Ad quorum honorem, et reverentiam quedam de episcopio suo ad luminaria obiulit exhibenda, et eorum que obtulit facta legaliter et publice donatione, scriptum edidit hoc modo.

De collatis huic loco a Geilone episcopo.

Omnibus dignitatibus, sublimibus ac mediocribus utriusque sexus et ordinis notum esse volumus, qualiter ego Geilo Lingonensis ecclesie humili episcopus, Dei omnipotentis inspiratione commotus, beatissimum Prudentium martyrem Christi, Besuensi monasterio in honore sanctorum apostolorum Petri et Pauli constructo, digno honore collocaverim. Qui beatus martyr ante introitum atrii et in ingressu templi, ac deinceps miraculis, ut omnibus Christi circumquaque fidelibus patefactum est, claruit.

D) Nutu ergo divinae maiestatis pulsatus, contuli illi aliquid ad luminaria praebenda ex redditibus sancti Mammetis in Luco superiori capellam videlicet sancti Mracllini, cum appenditis suis et mancipliis utriusque sexus, quæ ab episcopo Viridunensi ante paucos dies digna commutatione evindicavi. Pontiliacum etiam cum adjacentiis suis, et ecclesiam in honore sancti Hippolyti in eodem loco consecratam, eidem sanctissimo martyri Prudentio contul. Ecclesiam quoque de Chasuit ad integrum cum omnibus appenditiis suis, eidem sancto delegavi; ita ut ab hac die has donations habeat, teneat atque possideat in perpetuum, nullo contradicente. Hoc so-

Charta de Vetus-vineis.

Quidam etiam miles Divonis castri, Epplenus nomine, pro remedio sui, atque parentum suorum, dedit huic Besuensi ecclesiae, in villa, quam Veteres-vineas vocant, vel in finibus ejusdem villæ tantum spatium de terra arabili, ubi possunt seminari annona modi centum.

Charta de Auxiliaco.

Alius quidam homo, nomine Rogerius, donavit eidem ecclesiae campum unum, qui est situs in pago Atoariorum, in villa Auxiliaco, et habet terminaciones de una latere, terram sancti Petri, de alio terram fiscalem, de una fronte stratam publicam, de alia Vincennam fluvium percurrentem.

Charta de Luco.

Cum resideret venerabilis episcopus Isaac in cathedra episcopalii, in villa Basiaco, omnisque clerus ipsius promptus undique ad eum congregaretur: cetera quoque admodum nobilium abbatem cum archidiaconibus et presbyteris, ceteraque universo in synodo generali, quiddam de causis ecclesiasticis ordinatura: inter cetera sancta colloquia, quæ pariter habuerunt, alteratio quedam exorta est inter Ansuinum sancti Martini Lucensis presbyterum, et Adalardum ejusdem villulae sancti Macellini presbyterum, de decimis ipsarum ecclesiarum, lo-

lum ea successoribus meis in Deum et propter Deum A obnixis precibus exorando deposco, ut si adjicere aliquid placuerit, faciant; et si non, haec parva a nobis tradita non demandant, nec subtrahant. Quod et si qui tentati a diabolo invadere haec dona conati fuerint, nec permittatur eis locus in ecclesia cum ceteris Christianis, et nisi cito resipiscant, maledictionibus cum Dathan et Abiron, et cum Iuda traditore Domini, penitus gehennalibus subjiciantur: insuper et aurum libras quinque in ultione refectoribus ecclesiae Besuensis persolvant. Ego Geylo humilis episcopus hanc traditionem in synodali conventu peregi, et confirmari rogavi. Anno ab incarnatione Domini 883, indictione i, epacta ix. Regnante Carolo Magno (4). Signum domini Geilonis episcopi, harum rerum donatoris. S. Heliæ. S. Oberti. S. Galcaudi. S. Helgandi. S. Arnaldi. S. Guntardi. S. Odonis, et reliquorum omnium, qui illi synodo affuerunt; die Dominico mensis Octob. viii, Idus ejusdem mensis.

Charta de ecclesia S. Martini de Luco.

Synod Cabilonensis. — Anno Incarnationis Dom. 886, anno quoque domini et serenissimi Caroli imperatoris Augusti in Gallia imperantis n, indictione v, xv Kal. Junii, sacer episcoporum conventus ob pacem et tranquillitatem sanctæ Dei Ecclesie statuendam, et ecclesiastica negotia decernenda, apud ecclesiam sancti Marelli martyris, in suburbio Cabilonensi, in Christi nomine coadunatus est, ubi fuerunt domini et sanctissimi archiepiscopi, Aurelianii, Berninius, nec non et reverendissimi episcopi, Adalarius, Geylo, Stephanus, Geyraldus, Adalbaldus, Isaac et Leboinus. Geylo denique supra memoratus Lingonensis ecclesiae reverendissimus antistes, una cum supra scriptis patribus in hoc sacro-sancto residens conventu, eorum auribus intinnavit de supra scripta notitia; qualiter dominus Isaac antecessor suus, res ecclesiae in Luco, in honore S. Martini in sua S. synodo a partibus S. Martini de Luco superiori, capellæ videlicet sancti Marcellini, contra Adalardum ejusdem capelle presbyterum, juste et legaliter evindicavit de rebus et decimis. Tunc omnes episcopi præfati haec audientes, in communem relationem Geylonis, venerabilis episcopi, et notitiam evocationis domini Isaac, simul consenserunt, et consentiendo roboraverunt, ut si quis temeraria sacrilega que presumptio convictus, atque ex ea cupiditate excaecatus, hoc, quod Dei et domini Isaac et nostra confirmamus auctoritate, in aliquo infringere præsumperit, eterna se sciens damnatione multandum, et cum diabolo et angelis ejus semper ero incendio concremandum, atque cum Iuda traditore Domini, et cum Dathan et Abiron perpetuali poena cruciandum, et insuper a liminibus sanctarum Dei Ecclesiarum, et cœtu omnium fidelium Christianorum tandem habeatur extorris, donec de illita presumptione resipiscens, condigna pœnitentia sublevetur.

(4) *Carolo Magno, Aut Carolumanno.*

Charta de Luco Mediano.

His diebus, homo quidam cuius nomen erat Isaac, dedit monasterio Besuensi mansum unum, qui est in pago Atoiriensi, in villa quæ dicitur Lucus Medianus, et habet terminaciones de una fronte Philam fluvium procurrentem, de alia fronte stratum publicam. Donavit quoque supradictus Isaac eidem loco in fine, quæ dicitur mons Mainberti, in loco, qui dicitur Spinido, terra jornaes duos; in alio vero loco, qui dicitur Cabrario, jornaes duos, et in alio, qui dicitur Fontinella, jornaes tres. Ipsamque donationem Walcaudo, tunc temporis ipsius loci abbatii, et successoribus ejus perpetuo contradidit.

Charta de Vetus-vineis.

Alius quidam homo nomine Ingelgerius, et uxor ejus Amalildis, vendiderunt fratribus Besuensis cœnobii in villa, quam Veteres-vineas appellant, unum hortum, qui terminatur de uno latere, terra ipsius bæreditatis, de alio latere terra sancti Leodegarii, de una fronte, terra sancti Petri, de alia vero, strata publica. Habet etiam idem hortus pertications agripennales de una fronte a parte vineæ sancti Petri perticas duas, pedum sex, de alia fronte perticam unam. Habet et in longo perticas undecim pedum novem. Infra istas pertications, seu terminaciones, totum ad integrum vendidit prædictus Ingelgerius monachis Besuensis, acceptoque ab eis pretio solidis duobus et denariis octo, concessit perpetualiter possidendum.

Item alia.

Vir quidam Otgerius nomine, pro remedio animæ patris sui Isaac et fratri sui Waldrici, dedit sancto Petro Besuensis cœnobii, servum quemdam Amalerium nomine, eo quod ipse Waldricus frater datorius, cuidam servo sancti Petri, qui Lanfredus dicebatur, oculos eruisset.

Charta de Novo Vico.

Item alius quidam Bernardus et uxor ejus Miltrudis dederunt Teutberto Besuensi abbatii, et monachis sub eo viventibus, partem de vinea quadam sita in pago Atoariorum, in villa Novo-vico, ut haberent potestatem faciendi de ea quidquid potius elegissent.

Charta de Villare.

Miles quidam Portuensis pagi, Aigardus nomine, et conjux ejus Reginis vocata, concesserunt beatissimo Petro in Besuensi cœnobio famulantibus, cunctas res juris sui sitas in pago Portuensi in villa nuncupata Villare, et totum quidquid in ipsa villa, vel in unibus ejus possederant: campos scilicet, prata, pascua, decimas, rivos, fontes, aquas, aquarumque decursus cum adjacentiis suis, et quodcumque dici, aut nominari potest, et quod per eorum nomen ibidem vindicare monachi possent: acceptoque ob hoc ab ipsis monachis pretio, quod convaluit ad iv libras argenti, hanc tantam donationem testamento confirmaverunt, et possidendum eidem cœnobio perenniter decreverunt.

Item alia charta.

Quidam, Guttinus nomine, dedit eidem Besuensi, cenobio mansum unum in pago Atoariensi, et quidquid ad ipsum mansum pertinebat, in campus, pratis, silvis, aquis et mancipiis utriusque sexus in eodem manentibus.

Charta de Ponto.

Aurilus quidam et uxor ejus Ermengardis vendiderunt monachis Besuensibus mansum unum cum appendituis suis, campus scilicet, pratis, silvis, pascuis, arboribus pomiferis, aquis, aquarumque decursibus, quod situm est in pago Atoariorum, in villa que dicitur Pontus et habet terminaciones, de uno latere terram sancti Leodegarii, de alio terram fiscalem, de una fronte stratum publicam, de alia vero, prata. Vendiderunt etiam et alias suas res sitas in fine Vendourensi, et in fine Potensi, et in fine Lulensi; acceptisque a monachis pro hac largitione 60 solidis, potestati eorum eam pereniter possidentam tradiderunt.

Item alia.

Quidam miles nomine Waldrannus pro requie animæ suæ, et parentum suorum, dedit prefato cenobio ancillam unam nomine Lampacem, ut ibidem deserviret, cum omni semine suo ex ea progenito: et annis singulis in festivitate sanctorum Petri et Pauli, denarios duos persolveret, et ut cæteræ colonæ servitium omne facerent.

Charta de Lujat.

Landrada quoque quedam femina mansum juris sui in villa qua dicitur Lujat, situm, dedit eidem cenobio Besuensi: quod mansum terminatur de uno latere terra Flammeria; de alio terra sancti Leodegarii; de una fronte strata publica; de alia vero Thila fluvio percurrente.

Item alia charta.

Quidam etiam colonus sancti Petri, qui Vautsonius vocabatur, et uxor ejus Manuheldis, servum juris sui, nomine Gunduinum, dederunt eidem sepe nominato loco; ea tamen ratione, ut colonus permaneret, sicut et ipse Vautsonius.

Item alia.

Miles quidam Hugo nomine, pro requie animæ suæ et antecessorum suorum, dedit ad ipsum locum Besuensem servum quedam nomine Wlflingum, nec non uxorem illius, nomine Ayman, et infantes illorum, Ermenasiam, Suffuciam, Susannam, Adalasinam, Suppliciam et Godolbergam.

Charta de Picangiis et Mercennaco.

Mulier quedam nobilis, nomine Wandalmidis, pro requie animæ mariti sui Humberti et reliquorum antecessorum suorum, donavit ad locum SS. apostolorum Petri et Pauli, nec non et sancti Prudentii martyris, in villa Fractomonte, servum nomine Gundulfum, cum filiis suis Wlferio, Waringaudio, Rambaldo, et dimidium mansum, quem ipsi tenebant; tali servitio, ut omnibus annis in corvata monachorum, jornalem unum de tritico, et alium de avena persolverent, et eulogias, et in cera duos de-

narios. Dedit etiam eadem Wandalmidis supradicto loco in villa Pichanias scrum nomine Humbertum cum matre Plectruude, et mansum unum ibidem, et quidquid ad ipsum mansum pertinebat. Similiter etiam dedit eidem loco in pago Divionensi, in villa Mercennaco, jornalem unum de vinea.

Charta de Vivers.

Nobilis quedam femina, nomine Eva, dedit eidem ecclesiæ Besuensi res proprii juris sitas in pago Atoariorum, in loco qui dicitur Vivarius, ipsam videlicet villam Vivers appellatam; et quidquid ibi adjacet, totum ex integro predicto loco concessit, mansa, servos, ancillas, curtiferas terras, silvas, aquas, aquarumque decursus, cum mancipiis utriusque sexus; et per servum, nomine B Ajembaldum, vestivit ex his rebus praedictam ecclesiæ Besuensem.

Charta de Brescono.

Levita quidam nomine Helias, dedit in pago Divionensi, in villa Brescono, ad luminaria ejusdem Besuensi ecclesiæ, vineam unam bene cultam, ut in perpetuum eam possideret sine aliqua contradictione.

Charta de Fissiaco.

Adoerius quidam in eodem cenobio ex laico conversus, in villa Divionensis pagi, quæ Fissiacus appellatur, dedit vineam unam, quæ terminatur de uno latere terra sancti Benigni de Longovico, de alio via publica, de una fronte vinea sancte MARIE de Balma, de alia terra, sancti Eusebii de Esribubibus.

C Habet ipsa vinea ex uno latere in longum perticas agripennales 24, de alio perticas 20, pedum 2; de una fronte perticas 20, dealia vero perticas 15; pedum 7.

KAROLUS autem imperator secundo Romam ire disponens, Italiā ingreditur; et contra Karlomanus Ludovicī regis fratris ejus filius, per aliam viam, eamdem terram ingressus, cum immenso exercitu fit ei obvius. Karolus vero Galliam regressus, atque fines Lugdunensium pertingens, ibidem vita functus est, atque in monasterio apostolorum Petri et Pauli conditus, loco, qui dicitur Nantoade a multitudine aquarum inibi confluentium. Postmodum per admonitionem angelicam inde translatus, Parisius in ecclesia S. Dionysii regali sepultura est tumulatus. Successit patris in solo Ludovicus, biennio vix regio nomine functus. Hujus in diebus Joannes papa Romanus Franciam venit, et apud Trecas, civitatem cum eodem rege collocutus, parvo tempore ibidem moratus, sicque Romam est reversus.

His diebus effera Danorum natio tertiam Neustriae inflicta cladem advenit, intulissetque majorem superioribus, ni Hugo per Gallias abbatis honore praeditus, eorum temerarios compescuisse ausus. Auxiliante namque Deo parva manu tantas hostium phalanges fudit, ut vix supererset, qui nuntiare potuisset. Qua plaga humiliati Dani, Gallias per ali-

quod spatium temporis quietas reliquerunt. Huic A bello praeuit Luedovicus rex. At Hugone ultimos vitæ suæ claudente soles, Lucdovicoque principe post administratum, ut diximus, biennio regnum, diem obeunte, Carolus, qui Simplex postea cœdictus, incunis ævum agens patre orbatus remansit. Supererant duo filii Roberti Andegavorum comitis, fratres Hugonis abbatis. Senior Odo dicebatur, Robertus alter, patrem nomine referens. Ex his maiorem natu Oddonem Franci tutorem pueri, regnique elegere gubernatorem, quia recidivi Northmannorum incursus imminabant. In partibus vero regni, quos Lotharius et Luedovicus tenuerant, filii ejusdem Luedowici regnabant; nam Lotharius sine filiis obierat. Ex his tribus fratribus unus patris nomine vocatus, alter Carlonanus, tertius Carolus est dictus. Sed duobus intra quinquennium defunctis, ad juniores Carolum rerum summa pervenit, postque imperii monarchiam est adeptus.

Refert quidam scriptor, etc., *ut in Chronico S. Benigni.*

His temporibus Incarnationis Christi 891 volvabatur annus.

De destructione hujus loci.

Veniens ad obitum præfatus ac venerabilis Geylo episcopus, cognoscens et ipse multa ad dimittendum seu purgandum in seipso, antequam occurreret cum omnibus nobis in resurrectione generali, et in cuius conspectu non sunt mundi, etiam ipsi cœli, quibus in vita deservierat, in morte non solum animam, sed etiam corpus commendavil. Præcepit itaque corpus suum ad hoc Besuense monasterium deferri, et se totum Deo et Ss. ejus apostolis, quibus datum est claudere cœlum, vel aprire quibus voluerint, committens, necnon et gloriosissimo aliorum sanctorum quorun hic reliquias habent, patrocinio, cum prædecessore suo Alberico Lingonensi ilidem episcopo sepultus est.

Circa idem fere tempus, secundum quod scriptum est, risui nostro dolor admistus est, et extrema gaudii nostri luctus occupavit. Nam venientibus per Franciam in Burgondia Northmannis, monasterium istud Besuense penitus contigit desolatumiri. Et eum septies invenianus locum istum a peridiis christiani, seu a paganiis violatum atque destructum, hæc ultima destructio non immerito a nobis emphaticè dicitur *desolatio desolationum.* Dicamus igitur, sicut in antiquis membranulis nostris vix recolligere potimus, quomodo et a quibus sexies devastatum sit, ut tandem ad hanc ultimam et atrocissimam desolationem paulo latius disserendam accedamus. Prima vice a Christianis per intestina beila, qui hunc locum invadentes, abstulerunt inde cum aliis rebus, etiam omnes chartarum auctoritates: unde jam in precedentibus aliquantulum mentionem fecimus. Alia vice a Wandalis, perfidis paganis. Tertia vice a Saracenis, quando Augustidunum civitatem destruxerunt anno ab Incarnatione Domini 831. Fertur etiam una vice a monachis hunc relictum fuisse

B locum, ob metum cuiusdam morbi, qui hanc vastabat regionem. Quarta vice tempore Remigii, fratris Pipini regis, Magni Caroli patris, per quamdam locinam, nomine Angla, cui prædictus Remigius hunc locum donaverat: unde et nos in superioribus mentionem fecimus. Cujus rei ordinem qui plenius nosse desiderat, ad eam descriptionis narratiunculam recurrit. Sed et hoc sciendum, quod ex hoc tempore usque ad dominum Albericum, qui hunc locum reparavit, ab ordine monastico penitus cessavit.

Jam vero nicendum est de illa ultima desolazione, que non solum huio loco obfuit, verum etiam totam Franciam ipsis Northmannis vastantibus, neque uspiam Franciæ tutam resistendi firmitatem reperientibus, multa sanctorum corpora Divioni castro innecta sunt, eo quod firmissimum et inexpugnabile videretur, quorum quædam postea sunt relata, quibusdam ibi renenantibus; alia sunt ad alia loca translata.

Delatum est a Suessionis corpus beati Medardi episcopi. Delatum est a Tarwanensisibus corpus beatissimi Silvini eorum episcopi. Nostri quoque patroni, beatissimi Prudentii corpus eodem delatum, et in basilica beati Stephani collocatum, multis annis permanxit. Tandem Deo nobis propitiatio, pacie reditta beatissimi Prudentii corpus inde delatum, et beati Silvini corpus cum beata Anglia, ejus familiarissima, nobis a Deo donatum. Siquidem factum est, ut cum hujus loci protectionem principaliiter habeat cum Paulo princeps apostolorum Petrus, unum ipsis exornet latus beatissimus martyr Prudentius, alterum cum venerabili Anglia beatus Silvinus episcopus.

Aliquantisper protelavimus desolationis nostræ narrationem, nolentes silentio contegi, qualiter nobis, qui putabimus nostro patrono desolati, postmodum a Deo siat pro uno duo procurati. Nunc ad ea quæ omisimus redeamus.

Audientes bi qui hic erant monachi Northmannorum adventum, quidam timore pœnae ac mortis se occultaverunt, quidam ad alia monasteria de-migraverunt. Nec mirum quoniam qui hic remanserunt, gladio interficti sunt, quorum nomina haec sunt: Aymannus monachus, Genesus monachus, Beraldus monachus, Sifardus monachus, Rodeo monachus, Ansuius presbyter, Adalricus puerulus. Hi omnes pro Christo pie jugulati talionem Deo reddentes, sacrificium, Deo effecti sunt anno ab Incarnat. Dom. 838.

Northmannos oppugnat Richardus dux. — Verumtamen cum nemo repertus sit, qui eis posset vel auderet resistere, fuit iisdem temporibus quidam dux nostrarum partium, Richardus nomine, qui a justitio studio dictus est et ipse *justificator.* Hic pro libertate patriæ partim zelo successus, plurimum vero pro ecclesiis Dei defendendis, Deum habens adjutorem, expugnare illos aggressus est. Et licet usque ad hanc Besuam hostilis impetus procurrerit,

et hic rabies insaniae eorum adeo effuberuit, ut et monachos nostros, ut praediximus, gladiis interemerit et omnia vastaverit, in tantum ut et fontem ipsum de se gurgitem magni fluvii evomentem, potatione quadrupedum innumerabilium pertulit quatuor triduum exsiccaverit; ad Divionem tamen eos aspirare, nec loci firmatas, nec ducis nominatissimi permisit metuenda bellicositas. Quin imo occurrenteis praefatus dux Richardus, in loco vocato Argentoilo, commisso cum eis prelio cæsa est eorum quamplurima multitudo. Sicut Dani cum Northmannis retro redire sunt coacti.

Anno Incarnat. Verbi 893. Odone regnante, etc., ut in Chronico S. Benigni.

Anno 911 Incarnat. Verbi, xii Kalend. Aug. in Sabbato, cum obviderent Northmanni Carnotinam urbem, et jam esset penitus capienda, supervenientes Richardus et Robertus cum suis, Dei auxilio et Beata Maria patrocinio roborati, fecerunt stragem maximam paganorum, a paucis qui remanserunt obsides capientes. Habuit idem Richardus filium nomine Rodulphum, qui fuit rex Francorum. Alter filius vocatus est Boso, qui Burgundia superioris, quæ Gallia Comata dicitur, accepit regnum. Tertius filius dictus est Hugo, cognomento Capito, qui fuit dux inferioris Burgundie. Exorta discordia inter Karolum et regni principes, lites ac bella, rapinas et incendia, innumera undique sœviant mala; tandem rex facti pœnitens principes ad concordiam commovet, pacemque exoptatam cum eis firmat.

De commutatione facta inter Walcaudum abbatem, et Theuthardum.

Eo tempore facta est commutatio inter quendam Teuthardum, et Walcaudum abbatem, de terris quæ sub jure eorum videbant esse. Dedit itaque Teuthardus de parte sua ad partem Walcaudi abbatis campum unum, situm in pago Atoariense, in fine Pauliacense: et contra Walcaudus abbas de parte sua dedit Teuthardo campum unum situm in ipso fine Pauliacense.

Obitus Geylonis.

Geyloni episc. Lingon. successere Teutbaudus, et Agrinus sive Algrinus. — Defuncto vero Geylone episcopo Teutbaudus successit. Sed et isto defuncto, Agrinus episcopus successit, in cura pastorali valde sollicitus. Ille Pontiliacum et ecclesiam S. Hippolyti a quodam Waltario nobis injuste ablatam restituuit, sicut hic demonstrabimus.

Charta et confirmatio Agrini episcopi decollatis a Geylone episcopo huic loco.

« Agrinus divina dispensante clementia humilis episcopus, omnibus Ecclesiæ Dei fidelibus utriusque sexus et ordinis, usquam locorum degentibus. Ad multorum constat pervenisse notitiam, qualiter Geylo piæ recordationis episcopus, prædecessor meus, sanctum Prudentium de Aquitania transferrens, in nostrum episcopum Lingonense delitul, et in Besu monasterio ad laudem et gloriam nominis Dei solemniter collocavit. Ubi ob amorem Dei, et

A reverentiam ejusdem S. Prudentii, quasdam res ecclesiæ sua, videlicet Pontiliacum cum adjacentis suis, et ecclesiam in honore sancti Hippolyti consecrata, eidem monasterio contulit, quatenus monachis et Dei servis ibide Domino famulantibus, futuris temporibus proficiant in augmentum. Quo quidem de hac vita sublato, sicut reliqua res ecclesiæ nostra irrationabiliter ad votum diripientum distractæ sunt, ita quoque et Pontiliacus a loco ubi fuerat a prefato præsule collatus, est a Waltario, sicut certissimum est, sacrilegio invasus et indebile alienatus. Unde Gaulcaudus abbas præfati monasterii Besu, cum confratribus suis monachis, nostram humilitatem adiens, præjudicium injuste loco illatum lacrymosis questibus innotuit, et ut nostra munificencia sublata indebet redderentur, pro amore Dei, et reverentia Petri et Pauli apostolorum principum, sanctique Prudentii bimiliter deprecatus est. Nos igitur deprecationem illius patre suscipientes, eamque cum fidelibus ecclesiæ nostræ clericis ac laicis pertractantes, et justam rationabilemque et rectam prospicentes, consilio et consensu totius Ecclesiæ nostræ, sicut præfatæ res ab antecessore nostro saepè dicto loco concessæ sunt, et nos quoque præsentialiter concedimus, et hac nostra auctoritate, regnante Domino nostro, in perpetuum consecramus.

« Ut autem presens nostra restitutio futuris temporibus vigorem inviolabilem obtineat, et de cætero indebitam injustumque nesciat pati, tacturam, manu propria roboravimus, fideliisque nostrorum subscriptionibus confirmare jussimus: successoribus nostris per sanctam et inextricabilem Trinitatem humiliter obnoxieque suggesterentes, ut quæ a nobis pie statuta sunt, ab illis inviolabiliter conserventur. Agarinus sancte Lingonensis ecclesia humilis episcopus in Christi nomine roboravi et signavi. Othbertus propositus et archidiaconus signavi. Bernardus archidiac. sign. Madalgaudus diacon. sign. Isaac archidiac. sign. Emmaricus archidiac. sign. Ewardus diaconus signavi. Helgaudus presbyter signavi. Arnaldus archidiac. sign. Fuculus diacon. sign. Albericus diacon. sign. Aleverthus subdiac. sign. Willius subdiac. sign. Siquinus subdiac. sign. Josselinus acolythus signavi. Gislerius acolythus signavi. Et ego Brantio indignus presbyter banc restorationem scripsi et dictavi, ii Id. Aprilis, indict. D viii, anno ii regnante Odone rege (an. 889). »

Charta de Taxnatello.

Quidam homo, nomine Alardus, dedit res suas proprias, in villa, quæ dicitur Taxnatello, velut in ipsa fine, id est, curtile unum, quod terminatur de uno latere terra sancti Leodegarii, de alio latere terra Willeri; de una froute, strata publica, de alia fronte Fisco. Infra ipsas terminationes, et quidquid ad ipsum mansum aspicit, tam terris, quam etiam pratis, silvis, pascuis, aquis, aquarumque cursibus, exitibus et regressibus, omnia ad integrum detit Deo et ecclesiæ Besuensi.

Charta de Luco.

Eodem tempore quidam homo, nomine Karlus, et uxor sua Retrudis, dederunt ecclesiae Besuensi, et abbatii Walcundo res proprias, sita in villa, quæ dicitur Lucus, habentes terminationes de uno latere terram sancti Vincentii, de alio stramat publicam; de una fronte fiscum, de alia fronte coturnum vicinorum. Similiter dedit in ipsa fine journalum unum et peciolam de terra: et in alia fine, quæ dicitur Campanias, dedit journala duos. In alia autem fine, quæ dicitur mons Mainberti, journalum unum et peciolam de terra. In alio vero loco dedit ubi possunt seminari de trictico modii octo, ancillam nomine Mainbergam, tempore regis Odonis.

Defuncto igitur Agrino episcopo, successit Warnerius episcopus. Hic potentibus monachis hujus cenobii beatum Prudeatum martyrem retulit de Divione cum innumerabilibus clericis diversi ordinis et a plebe innumerabili utriusque sexus cum honori triplido susceptus est. Denique monachis praedicti cenobii cum infinito populo eminus a monasterio ei obviam occurribus, cum immensis laudibus receptus est, anno Verbi Incarnationis divini 921, ix Kal. Octobris die.

Abbes Besuensis cenobii. Warnerius et Gotselmus episc. Ling. Robertus rex. — Defuncto autem Walcaudo abbate, Walcadus successit, sed et isto obente Galcaudus successor efficitur; sed et isto defuncto successit abbas, nomine Milo, postmodum Matisconensis episcopus qui nihil boni in hac domo gessit. Obente autem Warnerio Lingonensi episcopo, successit Gotselmus in episcopatus honore, anno i regni Roberti. De quo, quia mentio facta est, oportet dicere quomodo regnum acceperit.

Odone rege defuncto, Robertus frater ipsius sperans, etc., ut in *Chronico sancti Benigni*.

Defuncto autem Gotselmo episcopo, successit ei in episcopatus honore Letericu episcopus, posthunc Ericus. Deinde Achardus. Atque post Widricus. Transierunt sub his pontificibus anni ferme 40 et amplius, in quibus semper in deterius processit loci hujus status, episcopis et abbatibus alia magis quam id curantibus.

Rodulpho rege defuncto absque liberis, etc., ut in *Chronico Sancti Benigni*.

De Brunone episcopo.

Anno ab Incarnatione Dom. 980, indictione viii, regni Lotharii regis xxv anno, dedit idem rex Bruno Remensis ecclesiae clericis, suo vero parenti propinquitate consanguinitatis existenti, episcopatum Lingonice civitatis. Ordinatus est autem idem Bruno episcopus permanens Burchardi Lugdunensis archiepiscopi, in ecclesia sancti Stephani viginti quatuor gerens annos etatis: et eodem anno susceptus est a clero Lingonice urbis, ab Incarnatione videlicet Christi 981. Is assecutus episcopatum, omni, quo potuit, nisu, sequi studuit exemplum boni Pastoris.

Monasteria igitur ipsius ad diocesim pertinentia

A in spiritualibus religione, ut temporalibus necessaria penae annullata gubernatione considerans, cœpit querere quatenus Dei dispensante nutu, suum in statum ea quivisset reparare.

Cum vero de hujus Besuensis monasterii multimodis desolationibus disserceremus, diximus prout memorie occursero potuit, secundum quod in scedula veteribus invenimus, sexies desertum et fere annullatum fuisse. Verum tamen postea diligentius cœtera perscrutantes, invenimus hunc eudem locum ab Hungris combustum quinque, quippe cui nullum erat a terreno principe defensaculum, nec loci ad resistendum inimicis munimentum. Harum combustionum due que tempore evenerint, notum nobis est. Anno namque 936 Incarnationis Verbi venerunt Hungri in Burgundiam mense Julio. Iterum anno 937 Incarnationis Verbi Lucdowico filio Karoli uncto in regem, et nondnm eo anno evoluto, Hungri venientes per Franciam et per Burgundiam atque Aquitaniam, devastaverunt omnia: que vastatio in tantum huic loco obfuit, ut per 51 annos, usque ad annum scilicet Incarnat. Verbi 981, quo dominus Bruno Lingonensi ecclesiae præficitur episcopus, respirare ad priorem statum nequeritur.

Videns igitur dominus Bruno episcopus statum hujus loci, et abbatiæ sancti Benigni Divisionensis, in ambiguo positum, supplex adiit dominum Majolum Cluniacensis monasterii abbatem, multaque prece poposcit, quatenus ejus auxilio quivisset eas reparare in melius, et interius religionem, et exterioris possessiones. Cujus precibus flexus, etc., ut in *Chronico S. Benigni*.

Tempore, quo haec gerebantur, Hugo rex, Hugonis magni filius, cum Roberto filio, Francorum potiebatur regno, etc., ut in *Chronico Sancti Benigni*.

Domnus autem episcopus Bruno considerans patrem Willelum ita ferventem in religione ac monastica institutione, et loca ei commissa de die in diem in melius proficerere, omnia in suo episcopio monasteria ipsius delegavit prudentia. Videns vero abbatianam istam Besuensem in honore et nomine beatorum Petri et Pauli apostolorum dictatam, pene ad nihilum redactam, monuit instanti prece, ut eam secundum regularem emendare curaret institutionem. Cujus annuens precibus istud cenobium in paucis annis ad regularem commutavit statum, etc., ut in *Chronico Sancti Benigni*.

Cœperunt denique ex patria sua, hoc est, Italia multi ad eum convenire, aliqui litteris bene erudit, alii diversorum operum magisterio docti, alii agriculturae scientia periti, quorunq; ars et ingenuis huic loco profuit plurimum. Cum vero Willelmus abbas Angustorum seu regum palatia adit, in eis, non quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi quæsivit, ut ex eorum scilicet familiari colloquitione subveniret oppressis sua interventione, aut certe ex seculari vel clericali habitu Deo lucrata-

ceret; ut juxta Domini praeceptum propria relinquent, et saecularibus curis semotis, Deo in tranquillitate servire deberent, etc., *ut in Chronico S. Benigni.*

De Rodulpho vices abbatis agente sub S. Guillelmo. — Cum primum abbas suscepit officium venerabilis Willemus, quidam castri Divisionensis civis, nobili genere ortus, Rodulphus Albus vocatus nomine, venit ad conversionem inter ipsa primordia ejus novae ordinatiois; cuius pecunias relevata est paupertas praedicti patris, et consilio atque adiutorio sublevata sollicitudo regimini huic loci Besuensis monasterii; adhuc quippe erat ei paucitas monachorum; quem praedictus frater ita juvabat in exterioribus curis, ut solus supplere videretur solamen plurium. Sed praeter ejus votum, hoc solatum tulit illi paucitas dierum.

Si hujus viri mentionem facientes, paululum ex cesserimus ordinem rationis, ne cuiquam veniat in fastidium; curae enim nobis fuit, eos praeципue annotare, qui erga hunc locum devotiones seu munificentiores extitere. Hic vero Rodulphus, quoniam haec ecclesia secundum quantitatem, quia parva erat, tantis patronis, Petro, dico, et Paulo, non videbatur condigna, a fundamentis incipiens et ad perfectum usque perducens, in ea statu, quo modo est, consummavit. Rexit autem hunc locum sub abbe Willelmus prior magnus, tam in exterioribus, quam in interioribus providens et administrans strenuissimus: quippe qui hoc ipsum iugi cura et exercitio didicerat. Fuerat namque antequam veniret ad conversionem vice comes Divisionensis. Convertens itaque studium saeculare in ecclesiasticum ex bonis initiiis meliores fines obtinuit. Obiit vero hujus vite diem Idibus Novemboris, cuius anima requiescat in pace. Amen.

Alter quidam monachus vocatus Hunaldus, etc. *ut in Chronico S. Benigni.*

Longum est enumerare singula, quae dominus Bruno episcopus in hoc loco egit bona, sed tamen, quae in chartis nostris reperire potuimus, demostribamus.

« In nomine Domini Dei et Salvatoris Jesu Christi, Bruno divina dispensante clementia, sanctae Lingonensis ecclesiae humilis episcopus. Si locis omnibus, et praecipue sacris, eorumque rectoribus nostra indignitati divinitus commissis, in sibi necessariis prout valemus pie et opportune consumlimus, eorumque anxietatibus sollicita, cura subvenimus, non solum in hoc venerabilium et Deo devotorum pontificum piorumque pastorum usum et consuetudinem exsequimur, sed etiam saluti animae nostrae providemus. Idecirco noverit omnipotens dominus Abbas Willelmus (quem ob sanctitatem et venerabilem religionem locis in nostra dioecesi mandebimus, Divisioni atque Besuensi, amanter prefecimus) insinuaverit nobis quasdam res de ipsis abbatiis inter se necesse esse, reddendi census gratia

A transferri, nosque id laudare et omnimodo contine debere. Cujus providentiam et laudabilem discretionem non solum laudavimus, sed etiam, ut secundum suum velle locorumque necessitatem id accelerare deberet, attente monuimus. Sumptum est itaque de abbatia Sancti Petri Besuensis, et conjunctum abbatia Sancti Benigni Divisionensis, quidquid habere dignoscitur in Bruciaco villa; eo tenore, ut omni anno octo modios vint ante festivitatem sancti Prudentii in censum reddant; et quidquid supra diximus, perpetualiter monachi sancti Benigni possident. Quod si negligentia vel obliuione hoc termino redditum non fuerit, censem duplo restituant, et conventum inconvolsum permaneat. Quodsi quisque post decessum nostrum, hoc decreatum multorum nobilium ore laudatum, infringere tentaverit, nisi cito resipuerit et poenitentiam condignam haberuerit, anathematis jugulum caveat, quo ferire decrevimus quoscumque, qui nostrorum decretorum cupiunt statuta evellere. Et ut hoc per saecula inconvolsum permaneat, manu nostra subterfirmavimus, et a pluribus firmaretur rogavimus. Signum Brunonis episcopi. Signum Lanberti prepositi. Sig. Teudrici archidiaconi. Sig. Beraldi archidiaconi. Sig. Widonis presbyteri. Sig. Teudonis archidiacovi. Sig. Widonis archidiaconi. Sig. Beraldi hypodiacaoni. Sig. Oddonis. Sig. Amelli. Sig. Brunonis pueri. Sig. Humberti pueri. Sig. Nivardi. Sig. Gozclimi. »

De collatis huic loco a Brunone episcopo.

Crescente autem in hoc religionis studio, dominus Bruno episcopus nimium exhilaratus de bonorum conversatione, de suo jure quocunque necessarium et utile eis foret, libenti animo tribuebat. Inter cætera igitur quæ huic loco centulit, statuit ut de ecclesiis a sex leucis vel infra a Besua, tempore Rogationum omnes tam viri, quam mulieres cum oblationibus ad sanctorum apostolorum Petri et Pauli limina convenirent.

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis.

Oblationes Besuensi ecclesiae faciendæ. Monachis facultas audiendarum confessionum. — « Considerans ego Lingonensium Bruno episcopus officii mei negligentiam in damnationem animæ meæ cedere, juxta sensus mei modum celaboravi ecclesiis Dei provisores efficere, qui in eis talentum verbi Dei disseminantes, mecum pariter de eo, ipsis Domino Jesu Christo lucrum reportantes, æternæ vite remuneratione ditarentur.

D « Volui igitur ecclesiæ Besuensi dominum Willelmum virum religiosissimum abbatem præesse, qui dum in ea cuncta regulariter ac religiose disponeret, intelligens propria in quibusdam non satis sufficere, quæsivit ab ecclesia Lingonensi, ecclesiæ Besnensi aliquid ad luminarii opus conferri. Cognoscens itaque petitionem viri Dei non esse contradicendum, cum consilio totius capituli Lingonensis statuit ut de ecclesiis a sex leucis vel infra a Besua, tempore Rogationum, tam viri, quam mulieres

cum oblationibus ad sanctorum apostolorum Petri et Pauli limina convenient. Illud quoque non otiose mecum reputans, quia cum tempore eodem Lingonas venire deberent, alii longitudine viæ, alii imbecillitate corporis, seu aliquibus aliis occasionibus retardati, pabulo divini verbi et peccatorum remissione, quam ibi deberent accipere, frustrabantur. Veniant igitur illo tempore statuto, et de peccatis suis veniam postulantes ab eis, quorum linguae claves cœli facte sunt, a monachis illis Dei servientibus de salute animarum suarum admoniti, facta absolutione et data benedictione, leti revertantur in pace. Quicunque vero huic nostræ institutioni contraire præsumperit, Dei omnipotentis auctoritate, et eorum qui quæ ligaverint in terra, erunt ligata et in celo, atque omnium sanctorum anathematizentur et excommunicentur. Amen.

Et ut hoc per sœcula inconvolsum permaneat, manu nostra subter firmavimus, et ut a pluribus firmaretur, rogavimus. Siguuni Brunonis episcopi. Sig. Willelmi abbatis. Sig. Lamberti prepositi. Sig. Beraldi archid. Sig. Teudrici archib. Sig. Brunois archid. Sig. Teudonis archichavi. Sig. Widonis archid. Sig. Amelii. Sig. Widonis presb. Sign. Beraldi hypodiaco. Sig. Nivardi. Sig. Goelmi, et aliorum multorum. Ego Airardus cancellarius scripsi, et cum ceteris laudator et robotor exstiti. Acta sunt hæc anno ab Incar. Dom. 1003, indict. vi. Epacta xi, concorrente iv, regnante Roberto rege, et D. Brunone sedem Lingonicam tenente. »

Benevolentiam dom. Brunonis episcopi atque devotionem erga hunc locum, notitiae futrorum commendare volumus, nobis, hodieque et posteris nostris, quandiu sœculum durabit, profutramus.

Est ecclesia non multum distans ab hoc Besuensi loco in honore sancti Leodegarii dedicata, largissimis prædiis et latifundis a regibus, et ducibus, et comitibus dotala. Cujus loci monachi non minimas injurias et importunitates huic loco inferebant, terras nostras occupantes, injustas consuetudines in ipsis terris impONENTES. Et quoniam possessiones nostræ intra possessiones eorum contiguae erant, justo latius manus extenderentes, utpote territorum principum quamvis injusto auxilio confisi, quacunque poterant de nostris rebus locum suum ampliabant.

Est villa, quæ dicitur Cusiriacus in parochia nostra ejus villa qui dicitur Belenava, ubi cum monachi S. Leodegarii ecclesiam et novam parochiam construere voluissent: audiens hoc dom. Bruno episcopus, excommunicavit et anathematizavit eos, qui ibi ecclesiam construerent et qui divinum officium ibi celebrarent. Considerans tamen quoniam parochialis ecclesia, Belenava scilicet, nimis longe aberat; ut bonus pastor animalium curæ propioscens, neve longinquitate viæ, aut negligencia sacerdotis, aut ignorantia plebis, animæ divini verbi pabulo fraudarentur, statuit ut ad villam,

A Besuenculam nomine, quæ prope erat, ad missas et christianitatis officium convenient; eo vero tenore, ut quia dignus est operarius mercede sua, medietatem eorum, quæ ad presbyteratum pertinenter, illi ecclesiæ condonarent.

Item in villa quæ dicitur Anblus, quoniam ipsi in aqua partem nobiscum habebant, cooperunt calumniari, et si quid vellemus ædificare, ipsi quantum poterant impediebant. Accessit pater Bruno episcopus, et ipse in medio aquæ sudem acutam infixit, que bodieque ibi manet, ut monachis sancti Leodegarii medietatem aquæ usque ad palum haberent, et alia medietas usque ad palum nobis in pace remaneret.

In villa nostra, quæ Trecasas dicitur, voluerunt aliquando corravam consuetudinaliter facere. Cum vero non fuissest alius, qui resisteret, quidam rusticus zelo justitiae et fidei accensus, accessit ubi bovesjuncti fuerant, et juncturas super capita eorum, quas rustici convinclulas appellant, omnes truncavit. Tamen timens ne pro hoc facto, quamvis iniuste ei malum inferretur, aufugit. Iterum Bruno episcopus noster, et nomine et re, cum hoc audisset, non piguit ad locum accedere, et prius quam de hac re incœpisset disserere, rusticum illum qui timore delituerat, nec audebat redire, demandans: Ubi est, inquit, filius meus, qui hoc fecit, et ita viriliter toco mei egit? Qui cum venisset ante eum: Tu es, inquit filius sancti Petri, et meus: ne paueas pro certo habens, quia qui te odit, me odit. Securus esto: nam qui te lædet, mecum quoque dividet illud. His dictis, cum per indigenas loci et antiquos, quibus notitia et memoria præteriorum fuerat, comprobatum fuisset, nullo modo monachos illos consuetudinem illam quam reclamabant, in nostram villain habere, dominus episcopus remeavit ad sua.

Charla de decimis Nova Villæ.

De restitutione decimarum. — Per idem tempus quo dom. Willelmus abbas Besuense regebat monasterium, miles quidam, nomine Gyrdus, cognovit se non recta consuetudine accipere decimas ejusdem ecclesiæ ad ipsum monasterium pertinentis, qua in comitatu Atoariense, loco nuncupato Nova villa, in honore S. Prudentii est consecrata: eo quod decimæ illius ecclesiæ ad alteram quasi matrem transportabantur ecclesiam, constitutam in villa, quæ dicitur Frasnetum. Cum igitur apud Castellum suum, cui nomen est Fons-venti, vii Kal. April. residere, reddidit pro remedio animæ sue, et uxoris, filii sui, nomine Humberti, ipsas decimas ad jam dictum monasterium, cui ipsa jure hereditario subjacebat capella. Hoc autem factum est sub presentia et consensu uxoris sue, nomine Gertrudis, et predicti filii sui Humberti, atque ut nemo de bæredibus vel successoribus eorum jam amplius ipsas decimas repetendis haberet licentiam, hanc fieri notitiam jusserunt: quam si quis calumniatus fuerit, perpetuæ excommunicationis feriatur

anathemate. Nomina testium qui hanc notitiam fir-
maverunt, hec sunt. Theodoricus, Humbertus,
Aymo, Joffredus, item Humbertus, Arembertus,
Gybuinus, Mainfredus, item Haymo, Wido presb.
Deodatus, et ali quam plures illustres viri, qui
omnes testimonium firma ratione præbuerunt, me-
lius et rectius jam dictam ecclesiam per se debere
stare cum decimis suis in parte et possessione
Besuensis monasterii, quam alteri cuilibet subjacere
ecclesia.

Item alia.

« Cum apud Lingonicam sedem nostram, ego in
Dei nomine Bruno episcopus, nostrisque archidiaconi,
collecta diœcesis nostræ filiorum multitudine,
generalem ageremus synodum, adiut præsentiam no-
stram quidam monachus Besuensis monasterii, no-
mine Benedictus, præmonstrans chartulam quam
ante fecerat miles quidam nomine Girardus, ex con-
sensu uxoris suæ, nomine Gertrudis, et filii sui
Humberti, reddens ad jam dictum locum decimas
cujusdam ecclesie in comitatu Atoarensi, Nova
scilicet villa, sub honore sancti Prudentii consecra-
ta. Quam videlicet chartulam omnes pariter audientes
firmavimus atque laudavimus. Et quia eadem ecclæ-
sia in prædio prescripti monasterii erat constructa,
decrevimus atque statuimus ut decimæ ipsius omni
tempore jure hereditario ad idem devenirent mona-
sterium, nullo de nostris successoribus, neque de
hereditibus prædicti Girardi contradicente, neque cal-
umniam faciente. Siquis hoc testamentum calum-
niatus fuerit repetantur ab eo cuncta delicta, usque
ad novissimum quadrantem. Actum publice Lingo-
nis. Nomina testium, qui hoc testamentum firmave-
runt Lambertus præpositus. Teudo abbas et archidi-
ac. Beraldus archid. Item Beraldus archid. Bruno
archid. nepos dom. Brunonis episcopi. »

Charta de Bustello.

« Notum esse volumus præsentibus, et futuris,
quod Fulbertus et Berengerius fratres recessentes de
Bustello, pro inimicitia, quas vicini eorum contra
eos exercebant, dederunt alodium ipsius vici Bu-
stellii S. Petro, et seipso et omnem posteritatem
suam commendaverunt perpetualiter eidem sancto,
una generata circa omni anno, tam virum, quam
mulierem. Ea conventione, ut si ipsi aut aliqui ex
eorum progenie reverterentur in regionem, heredi-
tatem suam, quam sancto dederant, ab abbate loci
et monachis tenerent. Dicentes itaque de episco-
pato Lingonicu, tempore Brunonis episcopi et ducis
Henrici, venerunt in diœcesin archiepiscopatus Ve-
sunctionensis tempore Hectoris archiepiscopi, et co-
mitis Wilhelmi, pervenerunt in locum, qui dicitur
Roiliens, et Romaserunt ibi super terram Teduini
et Beroardi fratris ejus qui scilicet Teduinus pater
fuit Bernardi. Ea vero conventione in terra illorum
remanserunt, ut ipsis redditus et consuetudines terræ
persolverent, sancto vero Petro Besuæ censum, quem

A debabant annuatim, deportarent. Timentes autem
monachi, ne per succendentia tempora hæredes Te-
duini et Beroardi fratris ejus, ipsis hominibus ali-
quam violentiam irrigerent, vel in servitutem eos
redigere vellent cum abbate suo Willelmo audeentes
concilium, in quo archiepiscopus Hector et episco-
pus Bruno cum aliis episcopis residebant, deprecati
sunt ut hanc chartam pariter et libertatem istorum
hominum ecclesiastica auctoritate roborarent. Quod
ipsi libenter concedentes cum consensu aliorum
episcoporum et totius sancti concilii eodem homi-
nibus liberos sancti Petri esse statuerunt, et perpetuo
anathemate excommunicaverunt, qui illis servitu-
tis jugum ullo modo imponere ausi fuissent. Signum
Hectoris archiepiscopi. Signum Brunonis episcopi.
Signum Walterii episcopi. Signum Burchardi epi-
scopi. Signum Gosleni episcopi. »

Charta de Buxiaco et de Lama.

Quidam homo, Gybuinus nomine, dedit Deo et
Besuensi ecclæsiae unum servum nomine Walcaudum,
cum sua conjugi atque omnibus, qui ex his
fuerint propagati: et unum mansum, qui divisus est
in duas partes. Una pars est in villa, cuius vocabu-
lum est Buxiacus, quæ de duobus lateribus dividitur
a terra Girardi militis, et de tertio a terra S. Petri
Besuensi, et de quarto ab aqua quæ vocatur Tyla,
in qua 32 jornales appendunt; et alia pars est in
villa, qui dicitur de Lama; quæ partitur undique a
terra sancti Petri, in qua appendunt 28 jornales.
Postmodum vero in die depositionis sue cum fuisset
delatum corpus ejus ad sepulturam, omnis affinitas
ejus dederunt unam ancillam nomine Abdiardam, et
confirmaverunt hanc iterum chartam. Quicunque
vero Dempserit quidpam ex his supradictis rebus,
sit anima ejus abstracta a consortio Dei.

Item alia.

Hisdem etiam diebus, Oggerius calumniam infe-
rens ancillis, cum propriis filiis, uni Susannæ, et
nomen alteri Hildegardæ, a monachis. S. Petri per
multorum curricula temporum jure possessis, cona-
batur in suam pertinaciter transducere servitutem
Quapropter jubente Brunone episcoporum præcel-
lentissimo, fidelium suorum factus est convenitus,
insuper etiam campiendi(5) est dies statutus. Sed ne
homicidii vel perjurii noxam incurreret ipse Ogge-
rius, oblati sunt ei a monachis ibidem manentibus
50 solidi: quibus acceplis, sic tandem ab hac que-
rela sponte reticuit. Et quamvis injuste teutasset eas
ad suum inflectere servitum, accepto in redemptio-
nem, ut ita dicam, pretio, sancto Petro, cui verius
pertinebant, reddidit coram testibus; ita ut nec ipse,
nec sui cohæres, vel aliqua suspecta persona, audeat
de his aut eorum progenie aliquando aliquam calu-
mniam inferre. His sunt testes. Girardus comes, Wal-
terius, Nerduinus, Aldo, Odo, Hugo comes, Odilo,

Charta de Gibriaco.

Per idem tempus, quidam homo Jozaldus nomi-

(5) Campiendi, hoc est, duellum in campo ineundi.

ne, pro remedio animæ suæ per consilium filiorum et amicorum suorum, dono tradidit ad locum sancti Petri Besuensis quamdam vineam in villa Gibriaco, in loco nuncupato Casallo, cum jacente, quæ habet in longo 26 perticas, in lato perticas 17, et terminatur de uno latere terra sanctæ Mariæ, ex alio latere de ipsa hæreditate; de una fronte strata publica; de alia, terra fiscalis. Hanc autem hæreditatem duo antecessores sui, Wicherannus scilicet et Archirannus, donaverant ei, et uxori suæ Tetsanæ, et duobus infantibus suis Ostrado et Vucheranno. Sicut ergo ab ipsis duobus antecessoribus suis donata sunt, ita et ipse Deo, et sancto Petro, et Besuensi monasterio tradidit perpetualiter habendam et possiden-dam.

Charta de Setis.

Noverint fidèles per succendentia tempora, quod quidam homo, Lambertus nomine, cum esset inge-nius, maneret apud Seras cum uxore sua, nomine Eremburgi, ac liberis Framuero et Dominico, ejusdem conditionis, gratis se tradidit sancto Petro ad serviendum in loco, qui dicitur Fons-Besua, ac monachis ibi degentibus, famulantibus Deo; quatenus libertas proveniret animabus eorum. Sed hoc fecit eo tenore, ea conditione, eo fænore, ut ipse, et successores ejus fideliter custodioreat elemosynam quam comes regionis Rainaldus una cum sua conju-ge tribuit supradicto sancto Petro. Nam quidquid in lucro et negotio aliquid exinde potuerint lucrari, reddant ad vestitum fratrum in camera supradicti loci. Et ut haec scriptio firma maneret, in præsenti dederunt in recordatione huic conventui, vir duos asinos, et ejusdem viri uxor 10 solidos ad restaurandam caldarium. Similiter et unam navim dede-runt. Nam noverint monachi ipsius loci, non eum habere alium advocationem, nisi ipsos, et ideo omni tempore eum in vestitu, in calceatu ac cibo semper gubernari. Et ut insuspecti manerent, anathematiza-terunt seniores loci quicunque in aliquo aut quid-piam ei moleste fecerit, aut ejus liberis, perpetua anathematizatione, ex auctoritate Dei, sanctique Petri, ob cuius amorem se tradidit ipse Lambertus ad serviendum, nisi satisfacti facta promovererit veniam. Testes huic subscriptioni omnes habitatores sancti loci ipsi sunt. Aldo prepositus, Humbertus, Wido decanus, Oberthus, Necteus, Rainerius. Haec enim acta sunt tempore Willelmi abbatis, ac præpo-siti loci, Benedicti nomine.

Charta de Talamaro.

Perversorum calliditas dolos corde machinantium, exigit ut res decretæ litterali tradantur sceculæ, ob cautela studium, et muninem sequentium. Quos ita sæpe levis circumvolvit inconstantia, ut etiam testi-moniali manu roboretur, sinistrorum subdola cer-tent refragari solertia. Taliū præcaeventes versu-tias fratres loci Besuensis, sub domini abbatis Guillelmi excubantes regimine, descripsimus conventionem quam fecimus cum parochianis villæ Talanaci, de atrio ecclesiæ sancti Valerii. Timentes enim ho-stiles impetus, ad nos venere unanimis, poscentes

A ipsum atrium sibi dari in auxilium, ad construenda domicilia, et condenda propria. Horum itaque evicti importunitate, atrium in commune census sub ratio-cinio induimus; eo videlicet conditionis ordine, ut qui senum pedem 7 vel mensuram usurparet in dominio, duorum; qui vero aut duodecim, aut tre-decim, quatuor denariorum censum die festivitatis sancti Benigni solveret. Qui vero statutum transi-ret terminum, jam sciret cum usura secundum le-gem reddendum.

Charta de Luco Ibuxiaco.

Quædam femina, Hildegarsis nomine, pro reme-dio animæ suæ, et viri sui, filiorumque, scilicet Norgaudi et Hildeberti, tradidit hanc terram cum appenditiis suis, quam jure hæreditario possidere videbatur monastaria sanctorum apostolorum Pe-tri et Pauli, quod est situm in loco, qui dicitur Fons Besua. Et ut profutrum posteris foret, et fir-mis crederetur, litteris assignare rogavit.

Igitur in Bussiaco villa 4 sunt curtilia, 2 ex una parte fluvii, qui dicitur Tila: et alia 2 ex alia parte ejusdem fluvii. Ex uno latere est terra sancti Salvatoris, ex alia terra Gibuini; ex uno capite currit predictus fluvius, id est Tila: ex alio est via publica. Juxta autem alia duo curtilia, quæ sunt ex alia parte ejusdem fluvii, ex una parte est terra Girardi; ex alia terra Gibuini; ex una fronte terra predicti Gi-rardi, ex alia sæde dictus currit Fluvius. In Luco autem villa secus pontem curtile unum: ex omni parte est terra ejusdem predicti monasterii. In ea-dem vero villa est et aliud curtile, ex una parte terra sancti Petri; ex alia, terra Willeri, ex una fronte via publica, ex alia sæpe dictus fluvius.

Item in alia villa, Luco dicta ad sanctum Martinum, 2 curtilia; ex una parte est quidam exitus ad aquam pergendi; ex alia est terra sancti Leodegarii; ex una fronte currit Tila, ex alia predicta via. Item in jam dicta villa Luco ad pontem sunt 3 curtilia modica, ex omni parte ejusdem monasterii terra consistit. Item in eadem villa unum curtile, ex una parte est terra Giraldi, ex alia terra sancti Salvatoris; ex una fronte tenet ipsum monasterium, ex alia fluvius jam jamque vocatus. Item in eadem villa unum curtile; ex duabus partibus terra sancti Leo-degarii; ex una fronte terra Gibuini, ex alia sæpe dictus fluvius.

Hæc ergo supradicta Heldegarda cum predictis filiis jam dicto contulit monasterio, et fidelis subscrip-tione legitimis testibus corroboravit, regnante Ro-berto Francorum rege. Contulit nihilominus cum omnibus his predictis curtilibus omnia quæ ad ipsa pertinent: id est prata 4 terras arables, et pascua, et cuncta quæ hæreditario jure possidebat in his predictis tribus villis.

Charta de Lu et Fracto monte.

Item alia quædam remina, Heremburgis dicta, pro anima sua, animabusque seniorum suorum seu filio-rum, dedit Deo, nec non sacrosanctæ ecclesiæ, in loco qui Besua dicitur, in beati Petri apostoli honore dicata, quasdam res juris sui; scilicet colonicas 4 si-

tas in pago Lingonico. Quarum in villa, qua dicitur **A** cibus suis, tam per se quam per suos intermissiones assiduus perstaret (6-7), ejus coactus postulationibus jam dictus prior dominus Benedictus, ex consensu supradicti domini abbatis Willelmi, dedit ei tertiam partem ecclesiae prescripte villa Beria scilicet, parte altera retenta. Nam tertiam presbyter pro servitio tenebat. Dedit etiam ei mansum unum in vico quod dicitur Alta-villa, et unum quartarium in villa, qua dicitur Juvenalis, et unum jogerum de vinea in villa, qua dicitur Curtis Alonis. Ea tamen convenientia ut hoc ipsum beneficium diebus vitae sua teneret: post obitum vero suum nec filius eius, nec filia, aut aliquis ex ejus parentela, se de eo intermittere aut praesumere auderet, nisi eis bona voluntate, aut gratianti donatione abbatis, aut monachorum ejus concederetur. Quam convenientiam in persona sua ac filii sui Aduini sub jurejurando firmavit, praesente ipso filio suo, ac gratauerit consentiente. Cui rei etiam fideles testes adhibuit, quorum haec sunt nomina: Odo, Rotherthus, Wido decanus, Luitprannus, Aldo praepositus, Albertus monachus, Rotbertus monachus. »

De obitu Brunonis episcop.

Quia longum est enarrare cuncta, quae huic loco collata sunt tempore Brunonis episcopi, ad ipsius vite finem veniamus. Sed ante paucis describere curabimus quis fuerit modus vitae ejus.

Fuit itaque in eleemosynis largus, etc., *ut in Chronico S. Benigni.*

Anno ab Incarnatione Domini 1016, Dominus episcopus Bruno obiit **B** Kalend. Februario, peractis in episcopatu annos. xxxv. Cui successor Lamberthus episcopus, et ipse augmentator bonorum hujus loci devotus.

Charta de Nova-villa.

In cuius diebus, quidam Henricus, et filius ejus Vilgerius, et uxor sua nomine Aduldis, sepulturam sunt adepti in monasterio sancti Petri Besuensis. Ex hac videlicet causa, quo villam Novæ villæ, quam tenuit pater ejus in beneficium, reddiderint sancto Petro pro remedio animarum suarum. Ne autem haec redditio frustraretur, dedit et dominus Benedictus prior mansum unum in villa, qua Corcellis vocatur, tempore vite sue, et post obitum ejus rediret ad sanctum Petrum. Hoc autem ne obliteraretur, monachis sibi tunc cognitis decedentibus, bis litteris sub testificatione priorum manifestandum rogavit posteris annexendum. Et hoc ut sicuti fratrum defunctorum anniversaria dies celebratur, lita et ipsius celebretur. Humbertus clericus Tilecastri testis. Wido decanus iestis, et alii multi.

Item alia.

In nomine summae et individua Trinitatis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Notum esse omnibus volo, quod ego Henricus, quidquid sanctus Petrus in Nova-villa videtur habere, quondam in beneficio tenueram, sed a Brunone episcopo subla-

Lu ad sanctum Martinum, tres sunt.

Has igitur tres cum servis supermanentibus jam dictæ dedit ecclesiæ, eo pacto, ut in vita sua jure usuario eas possideret; post obitum vero suum ad rectores illius ecclesiæ perveniant. Alia autem colonica sita est in eodem pago, in villa qua dicitur **F**rancus-mons. Hanc jam dictæ ecclesiæ in vestitura tradidit, ut rectores ejusdem loci teneant et possident. Nomina vero servorum et ancillarum his in terris degentium, haec sunt: Stephanus et uxor ejus Deodata, et filii eorum Mainardus, Leotasius, Danuccia, Ermengarius, Reinardus, Ernincia, Mainardus, Bernardus, Fulgerius, Rotrudis, Olosma.

Has igitur cum servis et omnibus appenditiis sanctæ ecclesiæ prædictæ, cui dominus Guillelmus abbas prærerat, jam dicto conventui concessit, pro his quorum superius memoriam feci, nec non pro anima Leudonius, qui ei has contulit. Signum Heremburgis, qua fieri et firmare præcepit. Signum Lebaldi præsulii. Sign. Adalardi presbyteri. Sign. Joannis levitæ. Sign. Haymonis levitæ. Signum Constantini. Data per manum Ranulfi levitæ, vi feria primo die mensis Januarii. Regnante Roberto rege.

Item alia.

Quidem miles vocabulo Hirminius, Besuense adiens monasterium ex consensu uxoris sua nomine Bertilæ, dedit ad ipsum locum pro amore sancti Petri ac sancti Prudentii, nec non et pro remedio animæ ejusdem filii sui, nomine Hirminii nuper defuncti, quemdam servum vocabulo Ewardum, cum uxore sua, nomine Stephana, et infantibus illorum; ea ratione, ut tam ipsi, quam omnis posteritas illorum, ab ipsa die in servitio et dominatione monachorum jam dicti monasterii jure hæreditario pertineant, nullo contradicente, neque calumniam faciente.

Charta de Flaciaco.

Alius miles, Hugo nomine, tradidit sancto Petro pro sepultura uxorius suæ Wandelmodis, et pro remedio animæ ejus mansum unum, in vico qui Flaciacus dicitur, cum omnibus appenditiis suis, terris scilicet arabilibus, silvis atque pratis. Et ut haec donatio nulli unquam calumniæ pateat, sed jugiter inconclusa permaneat, hanc chartulam altari ejus superposuit, et eam manu sua firmavit, roborandamque testibus fidelibus tradidit.

Charta de Beria.

« Notum esse volumus omnibus fidelibus, tam futuris, quam præsentibus, quod quidam miles, Milo nomine, de villa qua dicitur Beria, domini Willelmi abbatis, qui huic monasterio Besuensi præesse dignosebatur, ac domini Benedicti, qui post ipsum prioratus officio fungebatur, clementiam adierit, poscens sibi de rebus ejusdem monasterii in beneficio donari, promittens se in omnibus jam dicti monasterii servitius subditurum, ejusque utilitatibus pro posse omnimodis profuturum. Qui cum in pre-

(6-7) perstaret, editum erat prestaret.

tum, monachis est restitutum. Sed ego post mortem Brunonis resanxivi; unde abbas Willelmus indignatus cum monachis versis ad Lambertum episcopum clamoribus, compulsus sum Novam villam intermitte. Postea vero præsumptione in humilitate mutata, ipsum Lambertum episcopum promerui adjutorem; quo intercedente ipsam terram quæ tribus mansis et dimidio dividitur, bac conditione monachi mihi reddiderunt, ut retenta corvata suis usibus, et David, et filio, et Rainaldo, cum terra, quam tenebat, alios jornales haberent, et carroperam et censum cum eulogii. Monachi vero de hominibus receptum et placitum reciperent, cum quo etiam quidquid super tria mansa et dimidium in ipsa villa inventum est. Quidquid etiam assum est, et in curtulis et terra arabili, pratum quoque indominicatum, et sylvam et molendina. Hoc etiam mea promissione firmatum est, ut ab hominibus præter legalem censem terræ nec occasione hospitiæ, nec nova necessitate aliquid exigere. Quod si præsumerem, iterum terram perderem, nisi monachos satisfactione placarem.

Hujus igitur terra induito servitio militari, nihil aliud me exigitur, nisi continua defensio contra prædatores et fraudatores ejusdem ecclesie. Sed ne in hoc videretur gravari, ne contra potentiores, sed contra æquales mihi genere et potestate, et contra inferiores nibi in utroquo: in qua defensione si negligens comprobabor, iterum perdendi terram conditione constringor.

Hanc ergo terram Novæ-villæ hac conditione receptam cum omni alia, quam ex parte sancti Petri habebam, id est monasteriolum cum ecclesia, in ipso alodo sita, et in Fracto monte mansum unum, et in Wainart dimidium mansum. In Mœrneo quoque quartarium unum pro remedio animæ meæ, in jous ac proprietatem præbendæ monachorum retrodo; et omnes posteros meos alieno, et in omnibus bonis, quæ ex parte sancti Petri pro beneficio tenui, ne jus hæreditarium requirant, exheredo, et ad excludendam requirendæ hæreditatis occasionem omnem quod habui per hanc chartæ notitiam coram positis testibus redio.

Ego quoque Lambertus Lingonicæ sedis episcopus, hujus rediotionis testis assisto. Et quia mea dispositione id actum est, ut ad præbendam monachorum redeat Nova-villa, et omnis alia terra, quam Henricus tenuit in beneficio, grataanter confirmo. Et ne ulterius beneficii more post obitum Henrici ab usibus monachorum subtrahatur, interdictio, et auctoritate Patris, et Filiæ, et Spiritus sancti cum invocatione sancti Petri apostolorum principis consentientes et subtrahentes excommunico. Signum Lamberti episcopi. Signum Beraldii. Sign. Rolgeri. Sign. Widonis. Ego Henricus propria manu firmo, testesque adhibeo. Signum Giangiardi comitis. Signum Milonis. Sign. Oldebranni. Acta sunt hæc Tilecastro publice, præsente domino Lamberto episcopo, anno ab Incarnatione Domini

A nostri Jesu Christi 1017, Indiction. xv, regnante Roberto Francorum rege, mense Februario.

Charta Fontis Vennæ.

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, omnibus, orthodoxa fidei cultoribus. Luce clarius patet humanum genus tam diabolica seductione, quam propriæ naturæ fragilitate Creatorem suum quotidie offendere, ejusque iram incessanter irritare, juxta illud Apostolicum: *In multis offendimas omnes.* Et si omnes, quod verum est, offendere dicit, neque cautos ad perfectos a generalitate offendentium excludit, quanto magis nos omnino sæculares, qui Dominicorum vix præceptorum meminimus, in quoru[m]que actibus, nibil pene nisi peccatum cognosci potest, offendere credere debemus? Multa enim mala scienter perpetramus, et in multa ignoranter incurrimus, de quibus necessitas magna instat, ut antequam ad districti judicij tribunal duci cogamur, quomodoenque absolvì laboremus. Et quia Dominicis et evangelicis verbis receptorem propheta et justi, mereudem prophetæ et justi accipere instruimur, si quem Dei servitorem, quod nomine justi sonare videtur, receperimus, aliquantulum offendarum nostrarum sarcinam leviare existimamus. Sed ne diutius in loquendo moremur, jam cæptorum intentionem ad medium deducimus.

Ego Lambertus Dei gratia Lingonensis ecclesiæ præsul, notum iri volo cunctis sanctæ Christianitatis filiis præsentibus, et futuris, quod Girardus Fontis-vennæ castri dominus, ante prædictum castrum monasterium in honore et memoria sancti sepulcri ac sanctæ Mariæ semper Virginis, ædificare volens, ibi monachos, qui semper Deo servant, locare disponit. Ad claustrum quoque et officinas, ad horrum et horrea, et ad cuncta necessaria ipsius loci componenda, dat eis terram ab ulteriori ripa Vennæ aquæ, quæ est Lingonis venientibus ad castrum sinistra, usque ad sylvam quæ est eidem dextera: de altera vero parte a cruce, quæ fixa est in media calma usque ad ipsum castrum per viam quæ ducit ad sylvam. Et quia ipsum castrum cum adjacenti terra de casamento nostro diæcessos noscitur esse, per laudamentum nostrum concedit sancto Mammeti commutationem prædictæ terræ apud Arcionis curtem villam, quam de hæreditate Geretrudis uxoris sue contigit habere. Quam etiam terræ commutationem pro remedio animæ meæ prædictæ laudo ecclesiæ, ut et ipse particeps sicut eleemosynæ.

«Vult autem prædictus Girardus hunc locum tali conventione construere, ut in subjectione et in disciplina sancti Petri Besuensis, atque albatis ipsius ecclesiæ permaneat omni tempore. Similiter quidquid ipsi loco ad præsens dat, et quidquid in futurum dederit vita comite, et cæteri quique fideles pro remedio animarum suarum voluerint impertire, in prædicta abbatiæ Besuensis semper consistat ditione.

« Rogat etiam me obnixe episcopali auctoritate A confirmare, ut omnium militum defunctorum corpora, quæ ab hoc Fontis-vennæ castro ad Besuam, ut consuetudo eis est, non potuerit portari, in cœmèterio istius loci a me consecrato, consuetudinaliter tumulentur. Cuncti etiam, qui intra castellatum, vel in ipso habitu et receptu castellati moriui fuerunt, in prädicto sanctæ Mariæ cœmèterio perpetua observatione sepeliantur. Cujus petitionis intentionem fidelem et devoutam intelligens, libenter cum consensu omnium archidiaconorum et aliorum fidelium, quod poscit annuo et confirmo, et sancto Petro Besuensi illum locum laudando: et insuper hanc litterarum notitiam fieri jubeo, quam etiam propria manu firmo. Quam petitionis firmationem, sive conventionem, ac scriptiōnem, si quis perversa mente deceptus aliter mutare aut penitus revertere exorsus fuerit, anathematis æterni et perpetuæ maledictionis vinculo vulneratus, ac legis rectitudine convictus, centum auri libras persolvat, et qua in ista charta continentur, inviolata permaneant. Ego Lambertus Lingonice sedis episcopus, ut sit memorabile sæculis, banc chartam fieri jussi et signavi. Beraldus Suessonis civitatis episcopus signavi. Beroldus veteranus archidiaconus et abbas sign. Girardus comes Fontis-vennæ sig. Bruno archidiaconus sig. Alius Girardus sig. Hugo comes sig. Oddo archidiaconus et abbas sig. Wido sig. Rotgerius sig. Hugo capellanus sig. Item Hugo sig. Rainoldus sig. Acta publice Lingonis, anno ab incarnatione Domini 1019 indict. n, epacta xi, concur. m, mense Maio. Rgnante Rotberto Francorum rege. Ego Odolricus dictavi ad vicem Beraldi cancellari, die Jovis scripsi et subscrīpsi. »

Item alia.

In nomine sanctæ et individuae Trinitatis. Ego Girardus, notum volo esse omnibus fidelibus adhuc in carne degentilis, ei in futurum venientibus, me cum Gertrude uxore mea quamdam partem hæreditatis meæ, Lamberto episcopo in excambio per unum conventum dedisse.

« Erat quedam campestris terra subtus meum castrum quod Fons venti vocatur, in qua monasterium construere volebam. Videns ergo hoc me non posse adimplere, sine episcopi licentia, tantumdem D terræ dedi ipse domino meo pro eodem loco in villa, quæ dicitur Arcuncurtis. Terminatur autem ipsa terra in fronte terra sancti Petri Genovensis ecclesiæ, et circumquaque hæreditas mea noscitur cum jacere. Tali vero tenore tradidi, ut locus ille, in quo sedes constructa est monasterii, in honore sancti sepulcri et sanctæ Mariæ semper Virginis, abbatia Besuensi sancti Petri semper subjaceat et sub abbatis potestate permaneat.

« Si quis ergo contra hoc factum (quod non spero per Dei gratiam futurum) ex bæredibus nostris aliquam calumniam inferre tentaverit, coactus legibus in fiscum regis persolvat unam libram auri.

Hæc autem traditio omni tempore permaneat firma et stabilis, quam propria manu firmavi, et firmam mandat testibus subscriptis. Signum Girardi. Sig. Gertrudis. Sig. Girardi clerici. Sig. Humberti filiorum eorum. Sig. Haimonis. Sig. Otberti. Sig. Nocheri. Sig. Aymonis. Sig. Arluini. Sig. Norduini. Sig. Wilhelmi. Sig. Lentili. Sig. Arlufi. Sig. Otberti Normanni. Sig. Teubaldi. Acta sunt bæc Lingonis xvi. Kalendas Maii, Indictione ii, regnante rege Rotberto xxxii, anno, et Hugone filio ejus iii. Ego Odolricus dictavi ad vicem Beraldi cancellari, die Jovis scripsi et subscrīpsi. »

Charta de Arcionis curte.

« In nomine sanctæ et individuae Trinitatis. Manifestum iri cupimus tam presentibus quam futuris, quod ego Lambertus, gratia Dei Lingonensis Ecclesiæ episcopus, dedi Deo et monasterio Sancti Sepulcri et Sanctæ Mariæ quod est constructum ante castellum Fontis-vennæ a Girardo et Gertrude uxore ejus in terra casamenti nostri, me laudante, terram Arcionis curtis, quam mihi ipse Girardus et uxor ejus pro commutatione terræ casamenti nostri, in qua monasterium adicaverant, reddiderunt. Ergo illis rogantibus tradidi eam liberam Deo, et Sancto Sepulcro, et Sanctæ Mariæ, et Sancto Petro, ad monasterium Fontis-vennæ, eo tenore ut ipse particeps flam eorum eleemosynæ. Et quia ipsa terra de potestate Lovuncurtis erat, separaverunt eam ab ipsa potestate, et ex toto liberam fecerunt, ut nullus ministerialium ipsius potestatis in ipsa terra amplius præsumat accipere aut tollere; et homines, qui in ipsa terra habitaverint, silvam ipsius potestatis ad ædificandas domos et faciendum sibi focum, sicut ante, utantur, et passionem ad suos porcos et alias bestias, quas habuerint, consuetudinaliter similiiter utantur. Et quicunque pro ipsa silva, aut pro ipsa potestate aliiquid demandare præsumperit, perpetua maledictione, et excommunicatione ferriatur. Signum Lamberti episcopi. Sig. Girardi. Sig. Gertrudis: Sig. Humberti patris Theoderici. Sig. Haymonis patris Widonis Burgundionis vilæ. Sig. Haymonis patris Manasse. »

Charta Helpri curtis.

« In nomine summae et individuae Trinitatis, videlicet Patris, et Filii et Spiritus sancti. Ego Lambertus, gratia Dei Lingonensis præsul, notum empio fieri omnibus Christum Deum vere credentibus, quod cum quadam die essem apud Lingonas, et pro modulo cum meis tractarem clericis, simul et catholicis laicis, de statu sanctæ Matri Ecclesiæ confirmando, et de religionis depravatae vigore recuperando, ecce quidam Besuensis cœnobii fratres meis sese præsentavere obtutibus, supplicibus efflagitantes precibus, quo eorum necessitudini charitate fraternitatis compatiens, altare ecclesiæ Helpri Curtis concederem ad sup-

plementum præsentium ac futurorum fratrum. A Cujus petitionis implorationem auditam incunctanter studui rebus adimplere, quoniam subsidio fulciebatur mercedis future.

« Consentientibus itaque Lingonensis Ecclesiæ clericis pariter ac fidelibus laicis : B. videlicet præpositus, nec non et L. archidiaconus, in cuius supradictum est altare ministerio, Besuensi ecclesiæ prælibatum, altare æternæ retributionis gratia, ad fratrum relevandam necessitatem tradidi, ea conditione, ut obsequia nostra sedi debita, temporibus congruis, persolvantur. Inter cæteros præsens adorat miles quidam, Humbertus nomine, in cuius beneficio altare predictum videbatur situm. Hic Dei gratiam consequi desiderans, beneficium illud fratribus ejusdem loci concessit, dicens : Ego Humbertus, ob omnipotentis Dei amorem et animæ meæ salvationem, dono sancto Petro et fratribus Besuensi coenobii beneficium ecclesiæ Helpri-curtis, consentiente mea conjugi, Histiburge scilicet nomine, et Siguino filio meo, perpetuo jure possidendum, ita ut ab hac die suis usibus illud attribuant, et inde subministrant, et licentiam faciendi quidquid inde sibi placuerit habent. Si quis vero hæredum meorum, quod absit, huic donationi calumniam inferre tentaverit, legibus coactus auri libras decem persolvat; et hæc donationis firmitatis et stabilitatis vigorem perpetuo obtineat. Actum Lingonis publice, vi Idus Januarii, Indictione v, anno Incarnationis Verbi 1022, regnante Rotberto. Signum Lamberti episcopi. Sig. Brunonis archieclavi. Sig. Girardi archidiconi. C Sig. Humberti archidiacon. Sig. Oddonis decani. Sig. Ansculpi presbyteri. Sig. Hugonis presbyteri. Sig. Constantii presbyteri. Sig. Mauricii presbyteri. Sig. Widonis laici. Sig. Gotzelmi laici. Sig. Odolrici laici. Sig. Widonis laici. Sig. Rotgerii laici. Sig. alterius Rotgerii. Sig. Humberti. Sig. Siguini filii ejus. »

Charta de Vetus vineis.

« Notum sit fidelibus Christianis, præsentibus et futuris, post constructionem Besuensis coenobii ab Amalgario duce in honore beatorum apostolorum Petri et Pauli, non parvæ amplitudinis prædia inibi ab eo collata : cum quibus et alodium, quod dicitur ad Vetus vineas concessit. In quo loco servorum Dei aggregans multitudinem sub regulari disciplina vivere paratos, filium suum ei præfecit nomine Wandalenum. Post multorum vero temporum curricula, partim invasione hostium, partim irruptione Hunorum, a quibus idem locus quinque traditur concrematus, nec minus incuria pontificum ut prius augmentum, perpeti caput detrimentum, donec Betto Lingonensem promeruit adipisci sedem ; qui quandiu rebus humanis interfuit, ut idoneus pastor præfuit. Quo decerente, Albericus successor eligitur. Quique per visitationem apostolicam, divina sibi opitulante misericordia, ipsum locum in pristinum reparavit statum, nec non suis

A ampliavit douis; diue in honoris perseveravit stabilitate, et religionis. Postea autem utrum gratia beneficij, an presumptionis, Vetus-vineas quidam Hugo tenuit : quo defuncto iterum locus resumpsit, et quietam ac solidam tempore Brunonis Lingonensis episcopi possedit. Post cuius decessum, sicut cætera loca sanctorum, locus Besuensis in direptionem cecidit. Tunc qui videbantur pacifici, prædones sunt effecti. Inter quos quidam Gerardus, et frater ejus Lambertus, de progenie supra scripti Hugonis progeni, quasi jure hæreditario Vetus-vineas invaserunt. Sed cum tali invasione nihil proficerent, tandem convicti justitia, locum sponte restituerunt. In qua restitutione, si qua sibi ab antecessoribus rectitudi videretur, sponte induleserunt, tam pro remedio animarum suarum, quam parentum suorum, et pro promerenda indulgentia, præda porcorum, et arsuræ Fielinx villa quam injuste fecerunt, exhibitis testimonibus, qui restitutionem viderunt, et satisfactiōnem. Et ut hæc restitutio et satisfactio memoria liter permaneat, hanc notitiam fieri petierunt, manus sua et horum testium corroboratam. Signum Girardi. Sig. Lamberti, qui hanc chartam fieri petierunt. Sig. Helvidis matris eorum. Sig. Widonis, et uxoris ejus. Sig. Walterii cleric. Sig. Widonis decani. Sig. Oddonis. Sig. Rotberti. Sig. Erlebaldi. Sig. Aldonis. Actum publice apud Divisionense castrum, xiii Kalendas Martii, anno ab Incarnatione Domini 1023, regnante Rotberto rege. »

Item alia, et de Tusleio.

Quædam mulier nomine Ezelina, uxor Nerduni militis, tradidit unum mansum pro redemptione animæ præscripti mariti sancto Petro Besuensi, in villa, cui vocabulum est Vetus-vineis, cum uno servo et cum omnibus qua ad ipsum mansum pertinent. Dedit etiam ad Tusleium unum mansum in quo sunt quatuor jugera, et de terra arabilis 20, et pratum ad unam carratam. Ut hæc donatio in perpetuum firma sit et stabilis, his subscriptis testibus firmavit et firmare rogavit. Hi sunt Gibinus frater supradicti militis, Bernardus, Aldo. Redidit etiam salvamentum de villa, qua vocatur ad Septem-fontes, quæ jam sancto Petro fuerant. Acta publice Besna, anno ab Incarnatione Domini 1027, Indict. x, Epacta xi, Conc. vi, mens. Octob., regnante Rotberto Francorum rege.

Charta de Flaciaco.

Quidam etiam homo, nomine Haymo, unum mansum cum omnibus appenditiis suis, terris scilicet arabilibus, silvis atque pratis, in vico, qui Flaciacus dicitur, monasterio SS. apostolorum Petri et Pauli, sanctique Prudentii martyris dedit, quod est situm in loco qui dicitur Fons-Besuæ. Et ut hoc profuturum posteris foret et firmius credereetur, litteris assignare rogavit sub legitimis testibus, anno ab Incarnatione Domini supradicto. Hi sunt testes : Sign. Bernardi. Sign. Odonis. Sign. Rotberti. Sign. Aldonis. Sign. Hugonis.

De obitu abbatis Willelmi.

Sunt adhuc plurima, quæ describit possent, sed his omissione obitum patris Willelmi intimare curamus, etc. ut in *Chronico S. Benigni*.

Ipsò eodem tempore quo rex Rotbertus monarchiam regni tenebat, cum audisset in partibus istis quosdam existere, qui circumquaque res alienas violenter diripientes, ut liberis suis impuneque retinerent, firmitates et castella nova sibi construxerant: cum copioso, ut regem decebat exercitu, Miribellum ad expugnandum et diruendum advenit, erat enim illud una ex mansionibus raptorum: quod et Deo favente in brevi effecit. Sed dum ibi obsideret, nuntius advevit, dicens patrem nostrum Willelum abbatem ad hac vita decessisse.

Nolens itaque Rotbertus rex locum istum diu sine pastore manere, ne lupi rapaces gregem invaderent, dominum Ulgerium, qui tunc vicem prioris sub abbe Willelmo tenebat, huic loco abbatem substituit. Obiit vero predictus pater noster Willelmus anno ab Incarnatione Dom. 1031. etc. ut in *Chronico S. Benigni*.

De abbatе Wilgerio.

Monachi Besuenses vi expelluntur. — Hujus itaque Hugonis ordinatione instantे, cum esset deductus ab Henrico rege juvē ad civitatem Lingonas cum magna ambitione, nuntiata est regi mors patris sui Rotberti regis, qui regnavit annis XII, et ipse Henricus regni vi jam annum agebat. Supradictus vero episcopus cum suscepisset episcopatum, non fuit ut decūsiſſet circa Dei ecclesias sollicitus augmentator, sed e contrario negligens et distractor. Quapropter cum huic loco multas importunitates inferret, et actiones insolitas, et dominus Ulgerius abbas nullomodo ei vellet assentire, ipse Halinardum Divisionensem abbatem, huic loco constituit abbatem. Qui veniens cum suis monachis, per violentiam Hugonis episcopi dominum Ulgerium abbatem nostrum, cum quibusdam ex nostris monachis captos Divisionem duxit; suos autem monachos hic dimittens, non ad conservandum et aedificandum, sed ad destruendum et diripiendum quæ intus erant, locum istum eis contradidit. Quod postea claruit; nam quadam vice simulantes se iutros ut vinum deferrent, vas vinarium, quod tunnam vocant, planstro superponentes, ornamenti cum libris et thesauri maxima parte in vase illo reposuerunt. Sed hujus villæ homines hoc intelligentes, maxime ex eo, quia tunna erat nimis ponderosa, eam aperiunt, et res nostras intus inventientes retinuerunt. Ferunt quidam ex nostris tunc temporis, excepta aliorum ornamentorum non minima quantitate XIII cappas, cum textu Evangeliorum et cruce pretiosissima, Divisionem a monachis illis deportatas.

Factum est autem dum dominus Ulgerius abbas ita Divisioni haberetur, monachi illius, qui ex hoc loco dispersi fuerant, notificaverunt ei quatenus

A ad exēendum de monasterio se præpararet. Illi vero mittentes ei equos cum quibus aufugeret, competenti loco collecaverunt. Quo comperto, ipse de monasterio exiens, equos ascendit cursuque perpetè castrum illud, quod juxta nos est, Bellimontem dictum, expetiit. Unde ipse cum suis monachis, Divisionenses, qui male locum istum invaserant, expugnans, vellent, nolent, ad propria redire coegit. Ipse autem ecclesia sue redditus et locum istum diu bene ac regulariter gubernavit.

Charta de Monardo.

« Culpæ primi parentis faciente, accidit ejus generi post ipsum, ut qualis ipse exstitit, tales post se natos relinqueret. Qua de re sicut ipse miseria non caruit, ita omnes miseris genuit: et sicut ipse oblitus est beatitudinis a Deo sibi collatæ, sic omnes homines obliviosos reddidit. Quia ergo obliviosus est animal, et sepe labefactari possunt causæ rerum gestarum a mente humana, nisi atramento scribantur, et chartarum apicibus inserantur, quibus futuri ea quæ vel visu vel auditu non didicerunt, harum exemplis erudiantur, idcirco nos quæ temporibus nostris acta sunt, et priscorum senectus meminit, notificanda intimamus.

Omnibus itaque notum esse volumus, præsentibus et futuris, qualiter quamdam terram in villa Mornado sitam, quæ jure sancto Petro debebatur, tres fratres his mominiibus, Wido, Odilo, Ansericus, saixerunt. Nam tempore Brunonis episcopi exstitit quidam miles Lezelinus nomine, qui ipsam terram contra ius ipsius episcopi et seniorum loci supra scripti tenere voluit, quod videlicet nequivit. Post hunc exstitit alius Humbertus cognomine, qui ipsam terram similiter invasit: qui ad obitum veniens, reddidit ad limina sanctorum Petri et Pauli loco jam dicto, quæcumque in ipsa terra tenere videbatur, sive juris sui, sive injuste ablata, omnia reddidit per caligulam suam, quæ vulgo osa dicitur, quam implevit de ipsa terra, et virgulam de viridario sumpsit ad testimonium; quæ videlicet transmisit per nuntios suos, sed per incircum non admissa fuerunt sancto loco.

« Hinc ergo fratres suprascripti hæreditari cunctes, terram iuvadunt, quasi a proavis sibi discessam, at et eis libitum fuit, agentes, multaque vi insistentes, contra voluntatem seniorum loci sancti Petri degentium, conati sunt agere, quod et fecerunt. Attamen illi non destiterunt a proposito voluntatis, tam per semetipcos, quam et per principes regni semper clamantes, et in justum eorum calumiam patefacientes. Tandem Deo volente, et ipsis resipiscentibus, cum consilio suorum seniorum adierunt simul limina SS. apostolorum Petri et Pauli, penitentiam agentes, ibique quidquid in supradicta terra tenere videbantur, sive juste, sive injuste, omnia contulerunt ad ipsum locum eo scilicet tenore, ut post obitum eorum ipsa terra in testi-

monium sit sepulturæ et societatis eorum, quam et pro hoc reddiderunt. Insuper etiam aliam terram si- tam in villa Osiliaco dicta, quæ in convadio contra ipsos erat, illis reddiderunt seniores loci supra- scripti. Actum est publice Besua monasterio, die festo sancti Benedicti abbatis, videlicet xii Kal. Apr., anno 4 ordinationis D. Ulgerii abbatis. Sig. Hu- gonis comitis Belmontis, qui hanc redditionem fieri jussit. Sig. Oddonis nepotis ejus. Widonis decani. Willerii. Odonis militis. Leutpranni. Aldonis præ- positi. Et haec nomina fratrum. Sign. Widonis, Odi- lonis, Anserici. »

Charta de Fracto-Monte.

« Præsentium ac futurorum per certo charitas ag- noscat, quod Milo quidam de Tilecastro dedit sancto Petro, sanctoque Prudentio, pro remedio animæ sue apud Fractum-Montem, unum mansum, ad quem appendunt 9 jugera de terra aratoria et una sectura prati. Et ut hoc profuturum posteris foret et firmius crederetur, litteris assignare rogavit sub legitimis testibus. Anno ab Incarnatione 1026. Indict. viii. Ep. nulla concur. 4. mensis Julii, regnante Rotberto Francorum rege. Hi sunt testes: Sig. Widonis. Sign. Oddonis, et fratriss ejus Roberti. Sigu. Aldonis, et filii ejus Milonis. Sig. Otberi. »

Charta de Beria.

Hoc etiam anno Milo de Beria, dedit sancto Petru in monasterio qui dicitur Fons-Besue, pro remedio animæ sue in ipsa villa unum mansum; ad quem adjacent 9 jugera de terra aratoria et una sectura prati, cum servo nomine Lamberto, uxore et infantibus. Testes Wido, Bernardus, Aldo, Lambertus. Grimejus, Romarus, Hugo filius Aldonis.

Charta de Icio.

Elinandus etiam dedit unum mansum sancto Pe- tro Besuensis cœnobii apud Icium, pro animæ sue remedio, cum servo nomine Teduino, uxore et infantibus, ad quem appendunt 9 jugera de terra arato- ria et una sectura prati. Testes Wido, Hugo, Aldo, Stephanus.

Item alia.

Odilo dedit similiter in eadem villa sancto Petro Besuensis cœnobii unum mansum, cum servo nomi- ne Ansaldo, cum uxore et infantibus. Testes Wido, Aldo, Beremannus, Robertus.

Charta de Besueta.

Odonis militis donum insigne. — « In Dei omnipotens nomine: Notum fore volumus quibusque scire cupientibus, qualiter pro remedio animæ Odonis optimi militis, atque elegantissimæ juventutis filii, videlicet Nerduni, iuctu repentina interfecti, dede- runt ad memoriam SS. apostolorum Petri et Pauli, sanctique Prudentii martyris in loco Besuensis mo- nasterii, avunculus ejus, Hugo videlicet comes Bel- montensis, et ipsius Odonis uxor Gertrudis, fraterque ejusdem Hugonis servum nomine Theodericum: itemque alium nomine Stephanum, atque ancillam

A unam nomine Leutgardam, cum omni successione generis filiorum et filiarum eorumdem.

« Item dederunt mansum unum liberrimi alodi permaximum, seu coloniam pergrandem in villa Besueta, cum omnibus appenditiis, quæ ad ipsam mansum pertinent, id est, terris cultis, et incultis, et pratis, et cursus, et decursus, et usus aquarum, et usus silvarum in gyro circumiacentium, tam circa Besuam, quam circa Vinzennam fluvios, quemadmodum predictus Oddo, vel pater ejus, seu avus, in vita tenerunt, absque ullo contradicente illorum generis, seu extranei. Debet enim praedicta terra per annos singulos, frumenti modios rv et de tre- misse modios iii, et dimidium: et mense Maio de- narios vi. Deinde multonem, et porcum, et per vin- demias caro perum, et vini sextarium: et in Nativitate Domini, vini sextarios duos. Et ut ab hodierna die, et deinceps sit in dominium praedictorum sanctorum Besuensis cœnobii, ut faciant monachi inibi Deo deservientes quidquid illis utilitatis melius vi- delibut et placuerit.

« Et ut hec firma in omni tempore et stabilis ele- mosyna sive donatio maneat, cum uoluntate parentum et consensu omnium fidelium nostrorum, pu- blice tangentes manibus propriis roboramus, et nomina nostra et praecipuorum nostrorum conscribi facimus. Si quis vero, quod absit, huic nostræ fa- citioni, quam pro Dei amore, et animæ chari parentis nostri redemptione fecimus, in aliquo contrario calumniator extiterit, iram æterni judicis, ejusque clavigeri Petri sentiet, si non cum satisfactione C emendaverit.

« Nomina firmatorum, qui hanc cartam firmaverunt: Sig. Hugonis comitis. Sig. Letgardis comiti- ses. Sig. Gertrudis, uxor Odonis militis. S. Gy- buini. Sig. Richardi. Sig. Nerduni filii ejus. Sig. Widonis archid. Sig. Hugonis. Sig. Widonis et Odil- lonis, et Joffredi. Sig. Bernardi. Sig. Bernardi alte- ri. Sig. Willerii. Sig. Richardi. Sig. Ulrici. Sig. Olgerii. Sig. Willenci. Sig. Humberti. Actum Besua, publice, anno ab Incarnatione Domini 1034. Indict. ii, Ep. xxviii, regnante Henrico rege, viii anno re- gni ejus, meo Novembri. Ego Heldemannus mo- nachus, scripsi et subscripsi. »

Charta de Fontanellis.

Quidam miles, Richardus nomine, mente non in- D convenienter pertractans, et admodum timens, sacri eloquii consilio fretus, confidenter aggrediens illud: Facite elemosynam, et ipso orabit pro vobis, et omnia munda sunt vobis. Et Date, et dabitus vobis, atque similia. Unde pro remedio animæ sue cœlesti Jani- tori atque apostolorum principi sancto Petro Besu- Fontis donavit mansum unum, in loco qui vocatur Fontanellas. Quod quidem conjux sua, Radmodis nomine, et filius ejus Hugo, fautores libenter con- cesserunt, imo amplius etiam se datus sancto loco promiserunt. Actum vero hoc publice in præfati sancti cœnobio, et super ejusdem altare. Regnante Domino nostro Jesu Christo cum Spíitu sancto in

paternæ majestatis dextera, anno Incarnationis ipsius 1036, Indict. iv, Epacta xx, pridie Kal. Julii, iv, feria, iii. Lunæ, in qua B. Pauli passio celebris recorditur, pridie, coapostoli ejus Petri festo, debito honore peracto, rege Henrico in sceptris Francorum agente, Hugone vero in pontificatus honore Ecclesiam regente sanctæ sedis Lingonicæ.

Charta de Caviniano, et Priniaco, atque Blaniaco

Quidam Gybuinus clericus, tactus timore divino, ob peccaminum suorum remissionem, sen fratis sui Nerduini, filiorumque ejus nepotum suorum: Oddonis videlicet, et Hugonis donavit dimidium mansum unum in villa, quæ Primiacus dicitur, et unum curtilecum servo, qui in eadem terra stabat, nomine Humbertus, cum filiis duobus Dodone et Humberto. Reddidiit eliam terram quamdam sitam in Caviniano villa, quam frater suus supra nominatus Nerduinus tenere visus est aliquando injuste. Reddidiit salvamentum de villis Auxiliaci atque Blaniaci. Reddidiit etiam Oldierium cum fratre ejus nomine Hugone, et sorore, nomine Fratburga, quos tenebant in salvamentum supradictus frater suus et nepotes sui. Donavit etiam servum Guntarium et Ingerranum cum filio Stephano. Nam Ingerranus pro Oddone ante fuerat datus: filius vero ejus pro Hugone. Ipse Gybuinus, qui donationem fecit, firmavit charta.

Charta de Vetus-vineis.

Quidam homo, Otbertus nomine, reddidit sancto Petro Besuæ-Fontis, quidquid reclamabat in villa, quæ Vetus-vineas dicitur, dicsilicet qui Dominicus habetur, cum in media Quadragesima *Luctare Hierusalem* in voce exsultationis sacris concentibus ad missas extollitur: ubi a domno Olgerio ejusdem loci abbatte et monachis peram peregrinationis simul et absolutionem Romanum prefecturus, suscepit. Actum vero hoc publice super altare memorati sancti apostolorum principis, v. Kalend. April., xxvi lune, rege Francorum Henrico strenue in sceptris agente, Hugone vero pontificali in cathedra feliciter presidente, Ecclesiamque Lingonicæ sedis pie regente, anno ab Incarnatione Domini 1036. Indict. iv, Epact. xx.

Charta de Blaniaco.

« Luce clarius constat quemque cupientem vafri hostis prolerere molimina, indefesso nisu sectorum Christi sequi debere vestigia. Rectorum quippe operum casta gestans præcordia, celorum gliscit gaudia capescere felicia. Quæ procul dubio consequitur ad cœlestes thesauros terrena transferens patrimonia, et inopum solans miserias liberalitatis munificentia. Admonet hoc ros divina Scriptura, redemptionem animæ viri contestans proprias divitias. Redimuntur namque misericordiis pauperum peccata, et ut ignis aqua, sic eleemosynis æterni rogi restinguitur flamma. Ob quam rem ego Gybuinus clericus, frater Hugonis castri Bellimontis, divina respectus misericordia, et ad dierum meorum perductus extrema, concedo et do Deo omnipotenti

A et S. Petro omnem hæreditatem meam in villa Blaniaco nuncupata. Omnem scilicet terram arabilem cum campis, pratis, silvis, pascuis, sive piscatoria, ex quibus ejusdem ville constat pars maxima. Præterea addo servos Rotgerium et Alcherium, Utbaldum, Warnerium, Sendradum, Archimbaldum, eum uxoribus eorum, et filiis, omnique familia, et omnes servos, et ancillas ad eamdem hæreditatem meam pertinentes, quibuslibet locis habitent, ut ab hinc sancto et monachis ei servientibus, sicut hactenus mihi, serviant et consuetudines persolvant mente devota. Ne vero post decessum meum, hujus eleemosynæ aliquis violator vel falsator accedit, præsumptione injusta, Ulrico nepoti meo commendabo coram omni populo ad altare sancti Petri sua ratione eam demonstrare, et vice mea sancto et monachis tradere, et testem veritatis chartam fieri, subixa stipulatione, adhibitis questibus et signantibus corroborare. Signatorum nomina subsequenter exprimit scedula: Sign. Ulrici nepotis ejus. Sign. Anserici militis. Sign. Willenci militis. Sign. Walterii militis, Sign. omnium monachorum qui affuerunt. Sign. Widonis archipresb. Sign. Constantii presb. Sign. Rotbertri presb. Sign. Haymonis clerici. Sign. Hugonis præpositi, et totius familie. Actum publice monasterio Besuensi, anno ab Incarnat. Domini 1044 Indict. xii, Epacta existente xviii, iii. Idus Junii die, festivitatibus sancti Barnabæ Apostoli: Henrico regnum Francia: tenente, Rotbertri fratre ejus Burgundiam imperante, et Hugone, qui postea repulsa meruit, in præsulatus sanctæ Lingonensis matris Ecclesiæ, nunc vero pastoris nomine præsidente. »

Item alia.

Sane post defunctionem antefacti Gybuini in illa terra, et servis qui eam incolebant, quos ipse sancto Petro et monachis reliquerat, Fulco, qui neptem ejus in matrimonio habebat, consuetudines cœpit requirere, et quidam duo milites, Hugo frater Oddonis Montis Saligonis, et Wilencus de villa sancti Sequani, quibus in beneficium eas tradiderat. Sed sœpe admonitus et justitiæ ratione compulsus, ad monasterium veniens, coram altare Deo et sanctis, monachisque ipsis, servis et ancillis, easdem consuetudines perdonavit, et eisdem, qui a se in beneficio tenebant hoc ipsum facere cogit, et a se et ab omnibus hominibus liberos eosdem servos et ancillas constituit. Sign. Fulconis. Sig. Ulrici. Sig. Walterii. Sig. Widonis.

Charta de Luco, Genciniaco, et Cinciaco.

« In nomine Dei omnipotentis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Quia mens humana labilis est, et cito excidunt memoria res gestæ, nisi chartarum apicibus inserantur, dignum ducimus nos minimæ quæ nostris modo temporibus geruntur mandare posteris, ne sicut præmisimus, oblitione depereant.

« Notum esse volumus omnibus tam præsentibus quam futuris, qualiter Erembertus quondam miles, beneficium, quod temporibus pristinis, videlicet domini Willelmi abbatis, seu Rodulphi præpositi

tempore visus est tenuisse, reddiderit. Hic enim E- rembertus nobili erat ortus prosapia, secundum saeculi dignitatem, sed propter intestina bella, quae inter falsos christianos geruntur, pene ad nibilum redactus erat, ita ut beneficium, unde agimus, vendere vellet et manibus alienis tradere. Quod nos agnoscentes, fratres videlicet sancti Petri Besuensis, damnum esse arbitrantes, si alienis manibus terram sancti venundaret, ipsum advocantes in nostro consilio, admonuimus eum non recte agentem erga fidelitatem sancti Petri, verum ipsum pretium, quod ab aliis cupiebat sibi tribui, nosmet persolveremus. Quod et factum est. Nam ipse miles adiens cœnobium sancti Petri Besuensis, domino Olgerio abbate præsente, et ceteris fratribus ejusdem congregationis assumptis, sed et aliis quam plurimis Deum timentibus clericis sive laicis adunatis, in conventu ipsorum, ante altare principis apostolorum Petri apostoli, reddidit ipse, et filius ejus Wido nomine, accepto pretio centum solidorum, pro commutatione terre. Non habens omnino, neque ipse, neque ullus haeredum ejus aliquam occasionem repetendi; quod si repetere presumpserit, analhematis vinculo agnoscat se arceri, auctoritate Petri apostoli. Beneficium vero, unde res agitur, diversis in locis continetur. Nam in villa, Luco nomine, ibi terminatur, dimidium mansum; nihilominus alius dimidium Vendovera villa; Tasnato unum mansum; Genciniaco unum mansum; Cinciaco unum mansum. Testes sunt hi quos adnotamus: Signum Widouis decani. Sign. Hugonis prepositi. Sign. Odol'ci Belmontis, filii Hugonis comitis. Sign. Walterii. Sign. Odilonis. Sigo. Haymonis. Sign. Alerici. Sign. Brunonis Camboni. Sign. Rainaldi. Sign. Rotmari. Sign. Hervæi. Sign. Raineri. Sign. Obertii. Sign. Umberti. Actum publice Besua in monasterio, anno ab Incarnatione Domini nostri Jesu-Christi 1043, regnante Henrico rege in Francia, Roberto fratre ejus Burgundiam imperante. »

Charta de Gibriaco.

« Ego in Dei nomine vocatus Higmarus, notum esse volo cunctis sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus, et cunctis meis parentibus, ac propinquis, presentibus ac futuris, quoniam sanctæ religionis cultor eximius et monasterii, quod Besuense vocatur, almiclavigeri Petri sub nomine et honore dicatum, abbas nomine Olgerius, cum pluribus sua: dicti monachis adiit fundum nomine Gibriacum, situm in comitatu Oscarense mecum placitandi gratia, pro quibusdam querimoniais, quas inibi contra eum eram habitus.

« Considerans igitur prædicti abbatis et ejus conobitarum in Dei servitio innocentia puritatem, et per eos placare Deum mihi posse considerans, consultu honorum hominum, qui aderant, et premaxime Rotberti monachi, atque Oberti militis, nec non Henrici sororii mei, pro Deo et animæ meæ, et patris, et matris, atque omnium parentum meorum requie beata, perdono omnem querelam, quam contra præfatum abbatem, ejusque monachos habebam.

A Servos meos Fulcherium et Albertum, pro quibus calumnia creverat, absque ullo contradictore mea ex parte dono Deo et sancto Petro, ad monasterium Besuense monachis ibi degentibus, quoad vixerint servituros, et filios eorum, quos habent, et habituri sunt, omnesque qui ex eis processuri sunt usque in æternum.

B Hanc autem donationis chartam fratri meo Bernardo et sorori meæ Evæ confirmare faciam et filio ejus Odiloni. Si quis vero hanc donationem calumniare conatus fuerit, non evindicet, sed insuper iram superni iudicis incurrens, prædicto loco decem libras auri coactus solvat. Actum Gibriaco publice. Signum Higmari qui fieri et firmare rogavit. Sign. Bernardi fratribus ejus. Sign. Henrici sororii eorum. Sign. Evæ uxoris ejus. Sign. Odilonis filii eorum Sig. Oberti. Sign. Gisleberti. Sign. item Gisleberti. Sign. Waldrici. Sign. Humberti. Sign. Arnulfi. Sig. gorum Widonis. Sign. Walterii. Sign. Otranni. »

Charta de Renavis.

« Ego Helgerius cum fratre meo Guntardo beneficiis domini Benedicti, prioris Besuensis monasterii et monachorum ejusdem loci prævocati, pro beneficio, quod dederunt nobis in villa, quæ Colonica dicitur; dedimus sancto Petro, in villa, quæ Renavis dicitur, de alodo nostro mansum unum, habentem appendentia decem et octo jugera, et pratum ad tria carra feni, et usuarium silvæ, quæ ad eamdem villam pertinet. Ipsa autem terra ex una parte villam ingreditur, ex altera strata publica, quæ ad campanias vadit, terminatur: tertia quoque nostro alodo concluditur. Deditimus etiam et alium mansum, in iam dicta villa colonica, habentem appendentia 6 jugera, et pratum ad unam carradam feni, ut usuarium silvæ, quæ ad eamdem villam pertinet. Ipsa autem terra ex una parte villam ingreditur, ex altera, terra S. Petri dividitur: tertia terra Aremberteri determinatur, quarta autem proximo rivo concluditur.

D « Hanc autem donationem eo tenore fecimus, ut tempore vite nostræ, cum prædicto beneficio ipsam terram teneremus, solventes pro ea censum duorum solidorum annuatim in festivitate sancti Petri. Si autem unus ex nobis prior mortuus fuerit, ejus pars statim ad eos revertetur, nisi forte eorum spontanea voluntate, iterum alteri concedatur. Et ut hæc donatio firmior permaneat, hanc chartam manu nostra firmavimus, atque altari sancti Petri superponimus. Testesque fideles adhibuimus. Signum Guntardi. Sign. Helgerii. Sign. Oddonis. Sign. Rainardi. Sign. Saleconis. Sign. Bernardi. Data ii Non. Junii. »

Charta de Fontinellis.

« In nomine sanctæ et individuae Trinitatis. Ego Hildeberga præsentibus et futuris manifesto quia filius meus Odilo, immatura ætate præventus, diem clausit ultimum, qui et sepultus est in cœmitorio sancti Petri Besuensis cœnobii. Pro cujus anima, simul et mea, dedi ad ipsum locum, unum mansum

apud Fontenellas, quem tenebam lege dotalitii, in quo manebat quidam servus, Hamedeus nomine : ea ratione, ut quandiu vivam, usu fructuario te-neam, et uno quoque anno, festivitate S. Petri, in-vestitura duodecim denarios persolvam, atque post meum decepsum ad dominatum sancti Petri ejusdem loci sine omni contradictione pertineat. Et ut haec donatio firma permaneal, hanc chartam ob notitiam posteriorum fieri jussi, et manu mea, cum filio men Joffredo, coram testibus firmavi, quorum ista sunt nomina : Signum Landrici filii mei. Sign. Hagani Longi. Sign. Girardi Deujustrui. Sign. Humberti de Campanis. Sign. Rotbertri de Baleneva. Sign. Oddonis. Sign. Aldonis prepositi. »

Charta de Gentiniaco.

Quidam miles Arembertus nomine, de Longo campo, tenens beneficium sancti Petri Besuensis in diversis locis, adiens locum supra nominatum, reddidit illi quamdam partem, hoc est beneficium, quod situm est in villa, quæ Gincinacus vocatur, ad integrum, ita ut neque ipse negue alius hæredum suorum repeteret valeant. Istam redditionem fecit præsente domno abbatte Olgerio, et aliis et mona-sterio ejus adstantibus ante altare sancti Petri.

Charta de Caviniano.

Quædam mulier, Alburga nomine, in coniugio juncta cuidam militi, nomine Poncio, dedit, sive, ut quidam putant, reddidit tesram, quæ est sita in villa vocata Caviniano, quam et antecessor quidam non mediocrie nobilitatis progenitus, nomine Gibui-nus, sancto Petro concesserat, sed ab ea jure hæreditario, sicut videbatur, taxata atque retenta fuerat. Signum Olgerii abbatis. Sign. Moroni prepositi. Sign. Joannis prioris, et aliorum multorum.

Charta de Calmontis-villa.

« In nomine summae et individuae Trinitatis. Notum esse volumus tam præsentibus quam futuris, quod ego Moronus cognomine, timore Dei et timore peccatum in meum tactus, adi Besuense cœnobium, ubi multorum sanctorum patrocinia continentur, præcipue sancti Petri apostolorum principis, cum collega suo Paulo apostolo, ubi præesse dignoscetur dominus abbas Olgerius. Ibi ergo adstantibus quibusdam ejusdem cœnobii monachis, et fidelibus christianis Deum timentibus, quorum nomina subtus annexentur, feci me tonsurari et monachum devovi sub norma regulae sancti Benedicti confessoris permanensurum.

• Dedi ergo ad predictum cœnobium medietatem, quidquid jure hæreditatis possidere videbar Calmon-tis-villa, vel cæteris circumjacentiis possessionibus, in pratis, in aquarum decursibus, in silvis, molendinis, sicut prelatus sum, omnem medietatem per servum nomine Arnaldum, quem dedi sancto Petro, et per ipsum omnes servos et ancillas tradidi sancto loco adstipulatione subnixa. Actum publice Besua monasterio, Benedicto preposito adstante, Heldorf-manno monacho, Adelmo monacho, Oddone mona-

cho, Giberga comitissa Fontis-Vennæ, et alli multis. »

Charta de Altrisiaco, Maxiaco, Bodenaco, Lentiliaco.

« In nomine summae et individuae Trinitatis, Pa-tris, et Filii, et Spiritus sancti. Notum sit omnibus fidelibus, tam vivis quam et futuris, quod ego Gi-buinus, et nepos mea Eraungardis, tradimus sancto Petro quatuor colonias in vico qui Altrisia-cus dicitur, pro remedio animæ fratris mei Hugo-nis, qui jam dictas colonias adhuc vivens B. Petro destinaverat, cum servis et ancillis, quorum haec sunt nomina : Rodulphum cum uxore, et infantibus suis. Abraham et Danniu[m] fratres, cum uxoribus et natis eorum. Orannum et Laibonem cum uxribus et cum infantibus eorum. Lamber-tum cum uxore et infantibus suis. Erbertum qui adhuc erat puer. Concedimus haec beato Petro libere cum omnibus appenditiis suis, ut sicut a diebus Gibuini proavi mei, et filii ejus Hugonis, nec non et Hugonis patris mei stetit in nostra potes-tate, sic permaneat in potestate sancti Petri, ab ista die, et deinceps, pro remedio animæ fratris mei Hugonis, ut ipsi habeant consuetudinem, quam ante habebant, tam in silvis, quam in pratis, aquis, campis, et cunctis confiniis. Et ut nullus deinceps major, sive forestarius, vel decanus, de po-testate Altriaci, hominibus jam dictis vel natis eorum, qui de progenie eorum per succedentia tempora exierint, aliquam molestiam inferre pres-sumat. Et si per negligentiam acciderit, ut bestiæ istorum hominum sine custode in prato indomini-cato, vel corvata incurrerint, non cogantur per legem emendationem solvere, sed tantummodo æstimatio-nem danni redditum Hanc eamdem consuetudinem concedimus sancto Petro de duobus curtilibus, quos ante habebat in eadem villa. Item damus sancto Petro mansum unum in villa, quæ Maxiacus dicitur, cum appenditiis suis.

« Præterea dimittimus et abnegamus omnes con-suetudines, quas pater meus, et fratres mei, Hugo, et Wido accipiebant in villa, quæ Bodens dicitur, et in Lentiliaco pro remedio animarum illorum, et nostrarum, excepto corvatam, quam pro silva faciunt. Et si quis hæredum meorum (quod minime futurum esse credo) haec calumniari tentaverit, re-petere non valeat, et in dextera Dei omnipotentis, et auctoritate Petri apostolorum principis, anathema maranatha fiat. Et ut bæc charta firma et stabilis permaneat, manu propria firmavi, nepti, et sponso ejus Fulconi; ceterisque fidelibus firmare præcep-i. Signum Gibuini. Sig. Fulconis. Sig. Ermgardis. Sig. Bernardi. Sig. Widonis archid. Sig. Richardi. Sig. Goffredi. Sig. Widonis. Sig. Odilonis. Sig. Odol-ri. Sig. Willenci. Sig. Leubranni. Sig. Milonis, et Gosberti, et Humberti, et Lamberti, et Ulgerii. »

Charta de Luco.

Eodem tempore quædam mulier Adilina nomine, cum filiis suis Nocherio et Poncio, dedit unum man-

sum in villa, cui cognomen est Loco, cum omnibus appenditiis suis et censualibus pensionibus, domumque in eo consistentem, et servum nomine Albericum.

Charta de Buxiaco.

Similiter Ezilinia dedit alodium in vico, cui nomen est Buxiaco, cum omni integritate sua, appenditiis, colonicis, campis, sylvis, aquis, laudante Kalone filio suo.

Item alia.

Alius quidam homo, Bernardus nomine, dedit quidquid juris sui videbatur esse in finibus Vetus-vineis.

Charta de Longa Boella.

Item Bernardus, qui vocatur Francus, dedit sancto Petro 2 jornaes de terra, in fine quæ vocatur Longa Boella.

Alia.

Ewardus etiam de Ponto dedit duas petiunculas de prato, in loco, qui vocatur Molonga prata, et duos campos, ad Montanos unum, et aliud ad Pontem-villam.

Item alia.

Anna quædam femina, pro sepultura sua dedit sancto Petro unum curtile ad Pontem.

Charta de Mariaco.

Benigna mente futuri consulentes sepiam membranis imprimere capiunt, quod Milo, qui dicebatur Bicellus, frater Majoli, cuius cognomen Mazilinus, dederit sancto Petro in Mariaco villa unum mansum cum appenditiis suis, et servum nomine Gerardum, cum uxore et infantibus suis.

Charta de Vachiriaco.

Adnotandum credimus futuri quod Teto, Montis Salionis miles, tradiderit sancto Petro unum mansum in Vachiriaco quondam vico, sed nunc deserto, si mulque servua nomine Ewriano fratre suo.

Charta de Luco.

Justum arbitramur memorie tradere quod Hugo clericos de Launna delegaverit S. Petro unum mansum die festivitatis ejusdem generalem missam celebrantibus senioribus. Publice itaque accedens ad altare, tradidit donationem circumspiciente populo, affirmans patrem suum Gibuinum, ipsum mansum sibi dedisse die, quo benedicta est ei capitis corona. Est autem ipse mansus in Luco villa: terra autem ad illum pertinens conjacet in valle, quæ pro fluvio Vernela, qui per eam fluit, Vernevallis dicitur. Signum Olgerii abbatis. Sig. Ilugonis. Sig. Joannis. Sig. Widonis decani. Sig. Rotberti presbyteri. Sig. Girardi clerici.

Eodem tempore Henricus III imperator Burgundiae regnum gubernabat, etc., ut in *Chronico S. Beignonii*.

Veniens ergo idem papa ad civitatem Lingonas ordinavit ibi dom. Arduinum episcopum pro illo, qui fuerat ejectus. Dumque ibi demoraretur, proferrenturque in medium diversæ diversarum ecclesiastiarum disceptationes, ac inter se calumnias, utpote

A ante patrem universalem et apostolicum recite et canonice terminandæ; contigit etiam de nobis et de canoniciis Lingonensis rationem haberi. Ipsa namque volebant de vinea nostra, quæ est sub Gibriaco decimam habere. Uade cum rationem intellexisset dominus papa Leo, erupit in voce, et quid in archibis sanctæ Romanae Ecclesie inde viderat, ostendit dicens: Sanctorum Patrum, qui ante me sanctæ Romanae sedi presuerunt, auctoritate sancitum est, ut nulla ecclesia quæ in honore B. Petri apostolorum principis sit fundata, alteri ecclesie censum vel decimas persolvat. Cujus rationis et auctoritatis pondere repressi ipsi canonici conticuerunt.

Idem vero venerabilis Arduinus episcopus inter cætera beneficia, quæ huic loco contulit, petente abate Olgerio, a summo pontifice Romanae Ecclesie petiit fieri decretum, in quo continetur, ut nullus præsumat huic monasterio vim inferre, vel eum in subjectionem cujuscunque monasterii redigere; et ut nullus audeat infra unam leuviam monasterio vim aliquam inferre: cujus exemplar decreti placuit huic libro inserere, ut audientes discant quantum imminet illis periculum, qui non timent obligari anathematis vinculo per Petri apostoli vicarium. Anno Incarnationis Dom. 1052. Presidebat sanctæ Romanae Ecclesie dominus Leo papa. Cujus hæc sunt verba:

Privilegium domini Leonis papæ.

« Leo episcopus, servus servorum Dei, Olgerio abbatii Besuensis monasterii, tuisque successoribus, perpetuam in Domino salutem.

« Convenit apostolico moderamini, » Vide in Leone XI, *Patrologie t. CXLIII, sub. num. 110.*

De obitu Olgeri abbatis.

Defuncto igitur abate Olgerio, successit in regimine pastoralis officii abbas Oddo. Quæ autem in diebus ejus data vel empta sunt in possessione agrorum, non est silendum.

Charta de vetus vineis.

Quidam igitur miles hujus nostræ religionis, nobili prosapia ortus, Olgerius nomine, cum multis aliis loca Hierosolymitana expetiit, sed in reverendo post multa pericula pro Christo tolerata, felici, ut credimus obitu, lucem præsentis vitæ reliquit.

Præsentibus autem coavioribus et audientibus, sancto Petro Besuæ et ejus monachis, apud Vetus-vineas unum mansum vestitum cum servo in eo habitante, nomine Arnaldo delegavit, ita sicut pater ipsius Arnaldi vocabulo Ademarus usque in diem mortis sua tenuit, et eidem filio suo Arnaldo dimisit. Uxorem etiam ejus nomine Tedindem cum filiis et filiabus simul cum eo dari jussit; pariterque parmas, quas testes peregrinationis suæ, a Jericho tulerali, altari superponi rogavit. Quam donationem conjux ejus Tetburgis appellata, et tili ejus libenti animo laudaverunt, et suos homines laudare comulerunt. Debet vero iste mansus porcum et arietem, sex panes et tres sextarios vini, caroperam

et omnes consuetudines quas dominis persolvere debent servi. Quos suos protulerunt testes signamus calamo omnes : Signum Tethburgis conjugis ejus. Sig. Henrici, et Ulrici filiorum ejus. Sig. Goum Tethaldi. Signum Aldonis, et Formaldi, et Nerduini, et Humberti, et Nerduini juvenis, et Widonis decani. Sig. Hugonis praepositi, Sig. Rotberti presbyteri. Sig. Joannis. Sig. Arengerii, et omnium servorum ipsius apud mansiones commorantur.

Charta de Altrisiaco, et Villare, et Cinciaco.

Alius quidam miles, nomine Humbertus, omni prolixi fiducia destitutus, tradidit Deo et sancto Petro ad locum Besuensem sanus et incolimus existens, omnem hereditatem alodii sui, quæ jure paterno cesserat, absque contradictione hominis ullius. Divisus enim erat jam a fratribus suis, Hungone, et Ulrico, et unusquisque partem suam singillatim separaverat a fratre suo. Quam donationem ad mortem perductus iterato confirmavit, et calumniatores æternæ maledictioni, in ipsa mortis hora obligavit. Omnen parlem alodii in Altrisiensi villa, cum omnibus consuetudinibus in omni potestate Altrejaca, in silvis, in campis, in pratis. Apud villare etiam omnem partem suæ hereditatis, sicut ipse in vita sua tenuit. Nova casa, cunctum suum alodium, sicut ipse possederat. In Cinciaco vero similiter alodium suum, cum omni consuetudine, in aquis, in campis, in pratis, in silvis. Calmetis, nec non totum suum alodium, sicut ipse possedit. Romanica etiam, et Ponto, cunctum alodium cum omni consuetudine in aquis, in pratis, in campis, in silvis. Est etiam ibi moledinum unum, cuius tertiam partem sancto Petro tradidit. Beriae etiam omnem parlem alodi sui, in aquis, in campis in pratis, in silvis. In comitatu Alsensi, in villa que dicitur Velinniaco, et in Villari Corcellis. Bretonaria omnem alodium suum, cum omnibus appenditiis in campis, in pratis, in aquis, in silvis. Signum domini Oddonis abbatis. Sig. Meroni monachi Sig. Hugonis monachi. Sig. Theoderici monachi Sig. Wilhelmi eomitis. Sig. Fulconis senioris Bellimontis. Sig. Gisleberti senioris Reseis. Sig. Wallonis senioris Beriae. Sig. Odilonis. Sig. Willenci. Sig. Landrici. Sig. Widrici. Sig. Rodulphi, et Olgerii fratris ejus. Sig. Widonis. Sig. Tetzilini. Sig. Rotberti. Sig. Bernonis. Sig. Hieraldi. Sig. Girardi. Sig. Isamberti. Sig. Hugonis. Hanc donationem frater ipsius Humberti Hugo coram omni populo landavit, et omnem partem suam ex ipso alodo, quia tantumdem habet post mortem suam, sancto Petro concessit.

Charta de Mornado.

Noverint omnes presentes et futuri quia quidam miles, Rotbertus nomine, pro timore et amore Dei delegavit ad locum sancti Petri Besuensis monasterii quoddam mansum, quod quædam matrona, nomine Ermengardis, et filius ejus Odricus clericus, destinaverant. Conjacet autem mansum illud in

A Mornado villa, et habet ad se terras pertinentes, civitas et incultas, servos et liberos in eis manentes, prata pomiferas arbores, et aquarum cursus et reccursus, quæ omnia ad jam dictum locum sancti Petri destinavit atque restituit. Et ut ex meliori voluntate hoc factum esset, accepit a monachis ipsius loci caballum unum et societatem in omnibus benefactis eorum, et ex inde hanc chartam fieri curavit, quam propria manu firmavit, et amicis atque parentibus suis tradidit firmandam atque laudandam. Actum Besuensi monasterio publice, vi Idus Februarii. Signum Rotberti, qui hanc chartam fieri mandavit. Sig Oddonis. Signum Goffredi. Sig. Achardi, et aliorum multorum.

Charta de Genevreias.

B Quedam mulier, Sufisia nomine, pro remedio animæ filii sui Widonis, quem ex Gisleberto suscepit, dedit unum mansum sancto Petro, in villa Bellifontis cum omnibus appenditiis suis, et habet omnem consuetudinem in campo, in aqua, in silva. Servum etiam in eo habitantem, nomine Martinum. Alterum mansum apud Genevrietas, cum omnibus appenditiis suis habentem consuetudinem in campo, in aqua, in silva; ea conventione ut 15 jornales arabiles de alodo suo in fine ejusdem villæ eidem manso ad perficiendam quod minus habebat, adderet. Servum quoque in eodem commorantem, nomine Albericum, cum uxore Fratburge appellata, cum infantibus suis. Et ut perpetuali fulcimento perduraret clemosyna, horum testium subitus inscribi rogavit nomina: Signum Sufisiae. Signum Aeduini patrasti ejus. Signum Warnerii mariti sororis ejus. Sig. domini Oddonis abbatis. Sig. Moronis monachi, et aliorum multorum.

Charta de Mariaco.

Manifestum etiam esse volumus modernis et successuris, quod quidam miles, nomine Sewaldus ex monte Saligone, dederit sancto Petro pro redemptione animæ fratris sui Eliranni unum mansum apud Mariacum villam prope Tilecastrum, cum omnibus appenditiis suis, simulque unum servum, nomine Odilaridum. Sig. Sewaldi. Sig. domini Oddonis abbatis. Sig. Moroni. Sig. Petri. Sig. Pontii militis.

Charta de Flaciaco.

D -Notum esse volumus omnibus post nos futuris, quod quidam miles, nomine Sigefredus, dederit sancto Petro ad extrema perductus, 2 mansos apud Flaciacum villam. In uno quidem Erbertus manebat ejus servus, et debet festivitate Omnium Sanctorum dimidium sextarium vini: Nativitate autem Domini unum sextarium vini, duos panes, et duas gallinas: alius vero in eadem villa conjacet desertus. Tradidit etiam 10 diurnales terræ in finibus ejusdem villæ, ad eosdem mansos pertinentes, cum pratis, silvis et omnibus appenditiis suis. Signum Ruzindis uxoris Rotberti, fratris ejusdem Sigifredi, quæ hanc donationem loco ipsius Sigifredi super altare posuit, Si

gnum Oddonis fratris Mazilini. Sig. Willeri. Sig. A
Amaicri. Sig. Petri clerici.

Charta de Bodens, et de Lentileio.

Divina auctoritate inspirata nobilis matrona, Er-mengardis nomine, sanctum Petrum sibi fecit hæ-redem, omnesque fratres Besuensis monasterii Deo ac ipsi summo apostolorum principi servientibus, suis usibus admisit, reddens illis salvamentum de Bodens et de Lentileio, atque de cunctis quæ ad ipsum salvamentum pertinent, pro remedio animæ sue, ac senioris sui Hugois, filioque sui Widonis, qui tunc fuerat defunctus, quique ipsum salvamentum post mortem patris jure hæreditario possidebat. Cujus rei cooperatores fucrunt filii ipsius. Hugo videlicet et Nerduinus, sinul Gibuinus qui adhuc vita perfruebantur. Et ut hæc traditio nota fiat futuri, sicut est præsentibus, scripto mandare fecit, ut quod post mortem testare non poterat, testetur charta servata, in ipsius monasterii arcario. Hanc ergo, ut inconvulsa permaneat, testibus adhibitis subscriptis manu propria. Ermengardis subscriptis, Hugo, Nerduinus, Gibuimus. Hi sunt testes.

Charta de Buxiaco.

Notum sit omnibus tam præsentibus quam futuris, quod Gertrudis uxor Girardi militis de castro Fontis-Vennæ, cum filiis suis Girardo et Humberto, tradidit unum mansum pro redēptione animæ præscripti mariti sui et filiorum suorum, ab ipso jam donatione facta sancto Petro Besuensi in villa, cui vocabulum est Buxiacus, ad integrum sicut tenere videbatur Rotbertus Major, cum ipso videbilet Rotbertha, et uxore, et filiis, cum omnibus quæ ad ipsum mansum pertinent, tam in terris, quam silvis et in pratís, vel in pascuis, sive in aquis. Et ut hæc donatio in perpetuum firma sit et stabili, his subscriptis testibus firmavit et firmare rogavit. Hi sunt. Aymo, Olgerius, Joffredus, Librandus, Oddo, Arle-baldus, Wido, Aldo, Reddidit etiam unum mansum quod dudum sancti Petri alodus fuerat, in villa Patriaico, acceptis pro pretio duobus miliantium instrumentis, quæ vulgo dicuntur Helmum et Osbergum.

Charta de Moringas et Mornado.

Notum sit præsentibus et futuris, Richardum de Belmonte quamdam terram sitam inter Moringas et Mornadas villas, ad abbatiam sancti Petri Besueensis monasterii pertinentem, diu calumniasse mulieris suæ ex parte et multa prejudicio abstulisse. Quam calumniam monachis sancti Petri satisfactionis causa sœpe voluerunt juramento, vel qualibet lege determinare, cum præfatus Richardus, Dei nutu aspiratus, eamdem calumniam, sive justa, sive injusta esset, sancto Petro donavit, præsentibus senioribus loci sub stipulatione superaltare posita. Ego Richardus cum uxori mea Wandelmode firmavimus, et testibus corroborandam tradidimus. Signum Widonis decani. Sig. Aldonis. Sig. Benedicti monachi. Sig. Heldenmi. Sig. Alberti.

Charta de S. Mauricio.

Notum facimus charitati fidelium quia miles quidam, nomine Herenbertus, diu languoris molestis pressus, tandem cum sibi finem vite imminere sentire, ad memoriam beatorum apostolorum Petri et Pauli, in Besuensi loco se sepeliri rogavit, quod et factum est. Pro cuius animæ absolutione pater ejus, nomine Oddo eidem loco dimidium mansum cum dimidia mansione, quia partem alteram frater ejus cum manso tenebat in villa, quæ dicitur ad sanctum Mauricium cum terris adjacentibus, pratis et silva. In ipsa, et in altera villa Romania nominata, cum legali traditione dedit et manu testium corroborari fecit; quorum ista sunt nomina: Hugo, Theodericus, Alelmus, Joannes, alter Hugo, Teudinus, Hemma. Quem ipse et brevi tempore subsecutus, non solum apud eundem locum est sepultus, sed etiam sicut petierat, monachili habitu indutus, hujus vita in bono fine diem clausit. Post eujus obitum nos unum fœdiolum, quem tenebamus, filio ejus dedimus et tria jugera in commutatione accipimus, et nostris terris junximus, et duobus hominibus sub servitio manendum dedimus, ex quibus unus ser-vus ejus et loco dedit.

Charta de Tasnato et Germanico.

Manifestum esse volumus tam præsentibus quam futuris, quod quidam miles nomine Walo pro redēptione animæ conjugis sue, vocabulo Addile, dedit sancto Petro unum mansum alodi apud Tasnatū, et alium apud Germaniacum, qui persolvit in debito census dimidiā heminam frumenti, dimidiā heminam avenæ, unum sextarium vini, unum porcum pretii 6 denariorū, quinque denarios pro censu prati, unam rotam et unum bovem tempore vindemiæ. Dedit etiam servos Hunaldum cum uxore et infantibus suis, et Mainerdum et medietatem infantum ejus, absque ulla calumnia. Et ut hæc donatio perpetuum obtineret vigorem litteris petitum notum fieri, et testibus corroborari. Signum Wallonis, Signum Fulconis. Signum Odilonis. Signum Milonis. Signum Warneri. Signum Widonis. Signum Beirici. Signum Widrici. Signum Warnerii.

Charta de Colonica villa.

Notum esse volumus omnibus fidelibus tam futuris quam præsentibus, quod quidam miles, Gontardus nomine, cum fratre suo Helgerio, nos adierit deprecans ut eis aliquid daremus in terra sancti Petri in beneficio, promittentes se omnimodiis in servitio S. Petri et nostro fideliter permansuros. Quod cum die peterent, victi eorum precibus, dedimus ei quidquid sanctus Petrus in villa, quæ Colonia dicitur, habebat, quam dudum tenerat frater eorum Henricus cum ecclesia in ipsa villa posita, indicentes eis annuatim in festivitatibus sancti Petri censum duorum solidorum: eo scilicet tenore ut tempore vite sue idipsum quod dedimus tenerent, post decessum vero eorum ad jus sancti Petri et monachorum ejus rediret: ita ut nullus posteriorum eorum ullo modo ex eo se intermitteret, ni spon-

tanca voluntate vel amicabili abbatis aut monacho-
rum ejusdem loci concessione. Si autem unus ex eis
prior mortuus fuerit, ejus pars statim ad nos re-
vertatur nisi forte nostra spontanea voluntate ite-
rum ei concessum fuerit. Ut autem haec convenientiae
firmius permanerent, hanc chartam manu sua fir-
maverunt, testesque fideicos adhibuerunt. Signum
Gontardi. Signum Helgerii Signum Rainardi. Si-
gnum Saleconis. Signum Bernardi. Data ii Non.
Junii.

Charta de Lu.

Notitia, quam Bernardus Belmontis, et nepos
ejus defunctus, nomine Richardus, fecerunt sancto
Petro Besuensis de terra quadam cum jacente in fine
villula, quae vocatur Lu sancti Martini : in ipsis
finibus dedit mansum unum, 9 jornales habens de
terra arabili cum duobus servis.

Charta de villa curte.

Quidam miles, nomine Stephanus, in gravi infir-
mitate decidens, adivit monasterium quod in honore
principis apostolorum est consecratum, quod dicitur
Besua, ibique obremedium animæ sue traddidit ad
ipsum locum unum mansum, qui est in villa quæ
Curtis dicitur, et 4 jornales de terra in campo, qui
appellatur Fistiliacus, cum servo nomine Gaudio,
et est de ambabus partibus terra Gisleri. Cujus
cooperatores sunt filii sui, Wido, Walterius, Hugo,
et uxor sua, nomine Fera, in cujus dotalitio erat
ipsa terra quam reddidit ei. Et ut haec donatio ejus
nota fiat posteris, hanc charlatum fieri jussit et su-
per altare sancti Petri possuit, testibusque roboran-
dam traddidit. Ego Stephanus subscripsi. Sig. Wi-
donis filii mei. Signum Walterii filii mei. Sig. Hu-
gonis filii mei. Sig. Aymonis. Sig. Widonis. Sig.
Milonis.

Item alia.

Alii vero duo milites, Adunus et Milo frater ejus,
et Teburgis soror eorum, tradiderunt Deo et sancto
Petro Gibergam cum infantibus suis. Et ut haec do-
natio eorum nulli calumniae pateat, in conventu pu-
blico statuerunt decretum ut nullus heredum eorum
nullam partem iure haereditariorum violentiam inferat.
Quod si fecerit, excommunicationis vindictam sol-
vat. Aduinus et frater ejus firmaverunt hanc char-
tulam. Signum Sophiae. Signum Teburgis. Sig.
Widonis archipresbyteri. Sig. Lezelini. Sig. Hugo-
nis prepositi et totius familie. Actum publice mo-
nasterio Besuensi, presente domino Oddone ab-
bate.

Item alia.

Similiter et Humbertus, et conjux ejus, et filii,
qui iniuste conabantur detinere servum sancti Pe-
tri, Fuldradum scilicet, et conjugem ejus, nomine
Richeldem, et filios eorum, dimiserunt eos liberos,
quatenus ad proprium dominum coelestem clavige-
rum redeant.

Charta de quadam vinea.

Item Samson de Vadona et uxor ejus dederunt
Deo et S. Petro unum jugerum de vinea in loco

A qui dicitur Adalechassana. Item in alio loco, ad
Austivac dicto, duo. Testes donationis hi sunt :
Sylvester mon. suscepit, Grimaldus villicus, Har-
bertus.

Charta de Mariaco.

Doda etiam de Mariaco, consentiente viro suo,
Jocero, dedit unum pratum habentem ad summum
exclusam molendini ejusdem villæ, sancto Petro
ne non monachis ibidem Deo servientibus. Hujus
autem donationis, quam viva voce fecit, vivos testes
adhibuit quorum nomina haec sunt : Folradus,
Nero, Grimaldus, Lambertus.

Charta de Icio.

Notificamus modernis et successuris quod Hilde-
berga, soror Ærleii sapientis clerici, delegavit san-
cto Petro mansum unum in villa cui nomen Icio,
et unius diei arationem in fines ejusdem villæ ad
eundem pertinentemq; tenore, ut in eo consistens
homo, et excolens eum, cui nomen Jordanius, liber
tamen, ut sensum, quod sibi reddere consueverat,
monachis persolvat. Insuper etiam unam accillam,
quæ vocatur Raimburgis, solitum capitis suorum
denatorum omni anno redditum debitum. Testes
hujus donationis sunt hi : Robertus, Widricus, Jo-
annes Hugo.

Item alia.

Hildescendis sanctimonialis dedit sancto Petro
puellam quamdam, nomine Osanan; filiam Hum-
bertis et Retrudis.

Item alia.

Altrudis etiam nobilissima femina, mater Aduini
et Milonis, dedit sancto Petro uxorem Ulrici presby-
teri Granantis-villæ, Girburgam nomine, cum infan-
tibus suis.

Charta de Buxiaco.

Notum sit omnibus tunc praesentibus quam futu-
ris quod Bettia uxor Hermiini militis, cum filiis suis
tradidit uicum maosum pro redēptione animæ
præscripti mariti sancto Petro Besuensi in villa, cui
vocabulum est Buxiacus ad integrum, sicut tenet
Lambertus Major, cum omnibus que ad ipsum
mansum pertinent, tam in terris, quam in silvis et
in pratis, vel in pascuis, sive in aquis. Et ut haec
donatio in perpetuum firma sit et stabilis, his sub-
scriptis testibus firmavit. Hi sunt : Wido, Aldo,
Gonterius, Obtertus.

Charta de Pruncebeth.

Similiter Sejuvoldus et ida conjux ejus dederunt
sancto Petro Besuensis cœnobii mansum unum,
cui terra arabili 9 jugera adjaceat, et pratum
unum, ex quo 2 carrae feni possunt per singulos
annos colligi, in loco, qui Pruncebeth vocatur. Ea vi-
delicet ratione ut quidquid exinde faciem monachi
ejusdem loci voluerint, libero in omnibus potiantur
arbitrio faciendi. Testes vero hujus donationis bio-
sunt subnotati : Albertus monachus, Odo, Rothe-
rus sacerdos, Dares Joannes cocus.

Charta de Vetus-vineis.

Aymo etiam de Vetus-vincis natus, frater Wido-

nis et Waroni monachi, alodum suum ipsa villa A existente sancto Petro dedit, et cum filio suo Widone super altare sancti Petri posuit, et filiam snam Gortrudam landare fecit. Signum Domini Odonis abbatis. Signum Girardi. Signum Ulrici.

Charta de Flaciaco.

Quidam archidiaconus, Aerleius nomine, canonicus sancti Mammetis, dedit sancto Petro unum mansum in villa que Flaciacus dicitur cum suis appenditiis pro remedio animae fratris sui Milonis. Addidit etiam unum servum, binaque tapetia mirifici operis et enormis magnitudinis. Ne vero per succedentia tempora ab aliqua opposita persona quivisset frustrari, rogavit propinquos et circumstantes hujus donationis chartam manu propria testimonioque firmare. Signum Aerleii. Signum B Odonis. Signum Joannis prioris. Signum Widonis decani.

Charta de Dalaima.

Notum facimus presentibus et futuris quod Hugo summæ probitatis canonicus, ædificator monasterii sanctæ MARIE Lagonnicensis, dedit sancto Petro suam partem de omni alodo patris sui apud Dalaimam villam situm, laudantibus fratribus suis et neptibus. Signum Hugonis. Sig. Ottonis. Sig. Radaldi. Sig. Petri.

Charta de Luco.

Notificamus quibusque modernis et successuris quod quedam mulier nomine Helisabeth filia Wellerii, ex Campais villa nuperima viri sui Ozillini morte destituta, adierit Besuensi monasterium, trahiderique sancto Petro unum mansum in villa quæ vocabulum est Luco, congruum valde et opportunum cum suis appenditiis. Signum Helisabeth. C Signum Eizilinae matris ejus. Signum Hugonis et Radalonis fratrum ejus monachorum.

Charta de Blaniaco.

Manifestum iri cupimus quod quidam nomine Rainardus, ex villa Varona natus, concessit sancto Petro alodum quod ipse dudum in Blaniaco villa comparaverat, pro abolitione suorum criminum. Cujus donationem eleemosynæ fratres ipsius, Sewinus clericus et Albericus, benigne auctorientes, ferre impositum corpus ejus deducentes ad monasterium, firmiter stabilierunt et ad altare vice ipsius, sancto et fratribus delegaverunt et subnixis testimonios coram omnibus roboraverunt. Signum D Sewini. Signum Alberici. Sig. Vilrici militis.

Charta de Busciaco, Lujato, Luco.

Scripto etiam volumus digerere quod Helizabet, quæ etiam Liezilina cognominata est, mater Hugonis monachi, dederit sancto Petro in villa Busciaco dicta unum mansum eum colonica sua, et cæteros mansos ad ipsum pertinentes, cum bolonicis suis, et omnibus appenditiis suis, in campis, in silvis, in pratis, in aquis, in aquarum cursibus, in piscatoriis, sive in eadem villa, sive in aliis eidem adjacentibus, id est, Lujato, Luco, Dalaima, vel ubi-

A cumque ipsa terra conjacet, in integro, cum consensu filiorum suorum atque fratrum suorum, tradidit Deo et sancto Petro in presentia universorum monachorum. Signum Hugonis monachi filii ejus, Richardi filii ejus, Bernardi fratris ejus.

Charta de duabus præbendis Sancti Gensulfi.

Henricus igitur rex Francorum cum jam morbo et senectute premeretur, Philippum filium suum congregatis Francoram primoribus, cunctorum consilio, consortem sibi totius regni constituit, impositoque, capiti ejus diadema, regem jussit appellarci.

Anno autem primo regni ejus (1060), dominus Arduinus Lingonensis episcopus, pro solo orationum premio dedit sancto ac Besuensi congregatio ni, laudantibus cunctis canonicis, duas præbendas, quantum accepitur a duobus canonicis, sicut hic demonstrabimus.

Priscorum felix solertia hoc salutiferum remedium providere studuit succedentibus sibi, ut quod non poterant tempora meantia mandare posteris, allegarent apicibus, auctoritate fultis illius principis, sub cuius presentia firmatio foret cum scriptione chartis, aut impressione sigilli. Quod et nos prævidentes, ecclesie nostræ filii et sancti Mammetis sacra concionis fore commodi, qualiter unanimis sint effecti, litteris adnotamus juxta tenorem utriusque partis.

Largitione itaque famosi Hugonis præsulis Lingonensis, ecclesie Besuensi attributa est ecclesia sancti Gensulfi, pariterque stipendum quod consequatur is qui famulabatur in loco deserviens liminaria sacris.

Non haec solummodo venerabilis episcopus contradidit, quæ prædiximus, verum etiam villam, quæ vocatur Baunus, jure perpetuo concessit. Quod postea quidam indigne ferentes, exempto rebus humanis, antequam venerabilis Arduinus decoraretur sede pontificali, auxilio fulti Girardi præpositi sua procurantes, non quæ Jesu Christi, redegerunt in potestalem, ut possessum fuerat prius ab eis. Quod venerabilis Arduinus insula pontificali jam insignitus ut cognovit, compati cœpit, pieta teque qua affluebat, universam congregationem rogare cœpit, ut qui villam abstulerant, quam prædecessor contulerat, saltem miserentur Deo servientibus inibi, et aliquam rem providerent, ex quo sustentari possent ecclesiæ alumni. Exegit denique ab e.s. in præsencia Alberonis abbatis Divionensis, laudantibus cunctis canonicis, ut bis edentibus supradictis canoniciis quantum percipiebatur a duobus ex illis, tantum susciperent et ipsi monachi, videlicet mane et sero, etsi semel cibum sumpserint, eodem modo, quo et supra quantitas tribuantur panis et vini, ut accipitur a duobus canoniciis.

Quia vero pecunia tunc deficit, qua debebatur consuetudinaria lege cibus preberi universis ecclesiæ filii, conditione usi sunt tali ratumque visum est cunctis ut susciperent societatem, quæ offerebatur

illis pro commutatione cibi:eo tenore, ut si aliquis A nuntiare tur exisse hominem, taliter celebraretur dies depositionis a monachis, sicut consueverunt pro cunctis congregationibus sibi conjunctis; insuper et nomina eorum inserberentur cum nominibus fratrum, quo agnosciri posset dies eorum anniversarii et celebrari a cunctis. Et ut haec quæ diximus firmius teneantur, a nostris eadem et ipsi lundavere agere pro nostris.

Ne quando ergo aboleatur in succendentibus schesis que conscripsimus, præsente viro venerabili Arduino episcopo hujus sanctæ sedis, sublatus adnotamus ejusdem iunctione presulsi nomina virorum, qui interfuerint, conditione tali. Sign. ejusdem Arduini episcopi. Sign. Willenci archidiaconi. Sig. Rainardi, qui cognominatus est Hugo S. Rogerii thesaurarii. Sig. Ewardi decani. Sig. Erlei archid. Sig. Girardi archidiae. Sig. Warneri. S. Gybuni Sig. Hildegari. Sig. Milonis de sancto Lupo. Sign. Enmarrici. Signum insuper omnium canonicorum, qui unanimiter lundaverunt in capitulo. Actum Linconis, anno Incarnationis Domini 1059, Ind. xii, Epacta iv. Quicunque autem hoc violare præsumperint, vel aliquid abstulerint sancto Petro, rectoribusque Besuensis cœnobii contraire conati fuerint, auctoritate omnipotentis Dei, Patris, et Filii, et Spiritus sancti, beati quoque Petri, omniisque sanctorum, et nostra siot excommunicati, anathematizati, et a sorte justorum expulsi, et aeternaliter, nisi dignae satisfaciende emendaverint, damnati. Signum Oddonis abbatis et omnium monachorum ipsius cœnobii.

Charta de villa Coriaut.

Notum sit omnibus præsentibus et futuris quod Berno, villicus Jaolint villæ, quoddam alodium iuris sui, quod jacet in villa Coriaut dicta, ea conditio dedit S. Petro, et propria manu super altare misit, ut ipsius aliud usurum fructum retineret tempore vitæ suæ: post discessum vero vitæ suæ ad locum sancti Petri rediret cum omni integritate. Hujus donationis, quam viva voce fecit, vivos testes adhibuit; quorum nomina haec sunt: Odilo præpositus, Rodulfus, Bado, Aldo, Ewardus.

Charta de vinea, quæ es in Briscona.

Albordis matrona pro remedio animæ quondam senioris sui, nomine Eremberti, consentiente fratre ejus Ozelino nomine, tradidit sancto Petro Besuensis cœnobii vinam, quæ appellatur Clausmors, in villa, quæ Briscona vocatur.

Charta de Vetus-vineis.

Item Alburgis filia Willenci fratri Hugonis senioris castri Belmontis, quidquid in villa Vetus-vineas habebat in pratis, campis, silvis, pariterque servos Widonem, Theodoreum, Bilinamque sororem eorum, tresque alias ancillas, Hellegardam, Eizaiadam et Teodradam sancto Petro dedit perpetualiter possidendas. Sig. Pontii senioris ejus. Widonis militis. Walterii militis.

Charta de Moringis.

Adnotandum credimus futuris quod Willencus dedit Deo et sancto Petro 2 mansos in Moringis vico cum omnibus appenditiis suis, et servum nomine Uricum cum uxore et infantibus suis. Et ut haec donatio perpetuam firmitatem obtineat, signatorum nomina subtus demonstrat scedula. Sign. Pontii filii ejus, Fulonis, Odilonis, Bernonis clerici.

Charta de Condilico.

Notificamus modernis quibusque et futuris quod Helvidius quedam matrona dederit sancto Petro pro Walterio marito suo, qui vocabatur Albus, unum mansum apud Condilicum, et servum nomine Erimbertum. Signum Gisleberti, Hugonis, Willerii, Mauricii filii ejusdem dominae.

B

Charta de Vaunna.

Eadem videlicet Helvidius tradidit post primam donationem sancto Petro unum mansum apud Vaunnam pro ipso Mauricio filio suo, quem ex prefato Walterio habuerat. Qui scilicet mansus ita liber est ab omni consuetudine alicuius hominis ut non dux vel ministeriale sui in eo aliquid requirere possint, ab aliorum etiam principum vel hominum exactione omnino extraneus sit. Dedit quoque servum nomine Richardum. S. Haymonis filii ejus, Gisleberti.

Charta de Creponensi villa.

Volumus quosque presentes et futuros scire quod Rainaldus de Autriaco delegaverit sancto Petro unum mansum apud Creponensem vicum cum omnibus appenditiis suis, qui debet ministeriali Fontanae protestatis, singulis annis, unum denarium, si tamen homo in ipso manens silvam ipsius protestatis frequentaverit. Sign. Rainardi, Odilonis, Oddonis.

C

Charta de Fontanellis.

Ejusdem Rainaldi consilio et exemplo provocatus quidam sobrinus ejus Oddo, qui appellabatur Gibbosus, dedit et ipse sancto Petro quidquid alodi in vico Fontanellas vocitato habebat. Signum Oddonis, Odilonis, Rainardi.

Charta de Buciaco vico.

Clarum esse cupimus omnibus quod Arlebalodus et Odo fratres concederunt sancto Petro unum campum quindecim jugerum in Buciaco vico. Signum Domini Oddonis abbatis, Moroni, Benedicti.

D

Charta de Flaciaco.

Manifestum iri optamus tam præsentibus quam futuris quod Odilina, mater Pontii de Besocta, attribuit sancto Petro unum mansum in Flaciaco. Signum Pontii, Hugonis præpositi, Joannis.

Charta de Lisciaco.

Patere voluimus cunctis præsentibus et futuris quod Wido de Lisciaco dedit sancto Petro apud eumdem vicum Lisciaccum, unum mansum cum omnibus appenditiis suis. Dedit etiam sedem molini, ubi ipse molinus construeretur, cum uno servo, nomine Drogone; redditus quoque servum quem ante pro fratre suo Anserico dederat, cui nomen Odo. Signum Odilonis, Anserici, Hugonis præpositi.

Charta de Moringis.

Cognitio, quod Aduinus tradidit sancto Petro pro Milone fratre suo, qui vocabatur Albus, quamdam partem alodi quem habebat in vico, Moringas nominato; eo tenore, ut post excessum suum alia pars in dominicatum monachorum deveniret. Dedit quoque servum, nomine Ærbertum. Nec non ante donaverat pro matre sua, Altrudi nominata, uxorem Ultrici presbyteri Granantis villa, cum omnibus infantibus suis. Signum Aduini, Henrici filii ejus, Ærberti.

Charta de Domino Apro.

Notum iri volumus omnibus quod Hugo Lanfredi curtis concessit sancto Petro unum mansum in villa quæ vocatur ad Dominum Aprum, propter ecclesiam que in eadem villa constructa est in honore sancti Apri. Dedit quoque servum in eo manentem cum uxore et infantibus suis. Sign. Landrici filii ejus, Hugonis filii ejus, Odonis.

Charta de Arciaco villa.

Tradimus litteris ad posteriorum memoriam quod Olo clericus de Gimelis concessit sancto Petro unam villam in Arciaco villa, pro Dodone fratre suo. Signum Odonis, Bernardi, Beraldi.

Charta de Beria.

Apertum esse desideramus omnibus securitis quod Aduinis de Beria tradit sancto Petro unum mansum apud eamdem Beriae villam cum omnibus appenditiis suis, et unum servum nomine Algrinum. Sign. Walonis, Warnerii, Milonis.

Item alia.

Scire volumus quosque tam modernos quam futuros quod Walo concessit sancto Petro unum mansum in Beria cum appenditiis suis, et unum servum nomine Hugonem de Vado, cum uxore et infantibus suis. Signum Aldonis, cuius nomen Rusticellus, Milonis, Maioli, cognomento Mazilinus.

Charta de Nogdanti Villa.

Omnibus cognitum iri cupimus quod Hildelerius delegavit sancto Petro pro filio suo Widone, apud sanctum Julianum a balistrario occiso, unum mansum in Nogdanti villa cum appenditiis suis et consuetudinibus: pariterque duas ancillas quæ erant sorores. Signum Odonis, Walterii, Bernardi, Beraldi.

Charta de Albinaco villa.

Idem quoque Hildelerius concessit sancto Petro in villa Albinaciensi, quæ est in comitatu Divionensi, prouxore sua, duos mansos cum appenditiis suis, in terris, campis, pratibus, silvis, pascuis. Signum Odonis, Walterii.

Charta de Pinriaco.

Clarescere volumus cunctis quod Milo de Bellomonte concessit sancto Petro pro uxore sua unum mansum in Pinriaco viro cum appenditiis suis, et unum servum nomine Ewardum cum sorore sua. Signum Milonis, Fulconis, Odilonis.

Charta de Campanis villa.

Hoc etiam ad monumentum futurorum pandere

A volumus quod Gislebertus de Rescia concessit sancto Petro pro uxore sua unum mansum in Campanis villa cum omnibus appenditiis suis simulque servum nomine Lotzelmum. Signum Frondonis, Widrici.

Item alia.

Cunctorum notitiae patere volumus quod Odo Montis-Saloni senior dedit sancto Petro pro Hugone fratre suo unum mansum in eadem Campanis villa cum appenditiis suis, pariterque servum nomine Lozuinum. Signum Pontii, Hugonis, Arlebaldi.

Charta de Genciniaco.

Manifestare justum duximus quod Walo de Scuiliaco dedit sancto Petro predecessoribus suis unum mansum cum appenditiis suis, in Genciniaco villa, et servum nomine Isembardum, cum sorore sua. Signum D. Odonis abbatis Moroni, Benedicti.

Charta de Nogdanti.

Operæ pretium duximus litteris tradere quod Hilderius, quem prefati sumus, dedit sancto Petro pro filia sua, uxore scilicet Odonis qui dicebatur Vetus, unum mansum in villa prænominata Nogdanti, cum una ancilla. Signum Odonis, Bernardi, Beraldi, Walterii,

Charta de Vaura.

Pandi volumus modernis et futuris quod Hugo Rufus tradidit sancto Petro pro Humberto patre suo, filio Hildebranni, duos mansos cum appenditiis suis, in villa qua dicitur Vaura, cum servo. Signum maldi, Theoderici, Bernardi, Beraldi,

Item alia.

Hoc quoque incausto diplomati inscri volumus quod pro Viserio milite delegaverit uxor sua sancto Petro, in præscripto vico Vaura, unum mansum cum appenditiis suis. Signum Milonis, Rotberti presbyteri, Hugonis præpositi.

Charta de Curte Salonis.

Censemus apicibus notificandum præsentibus et futuris quod Rotbertus Montis Saloni miles, frater Widonis Magni, concesserit, sancto Petro, ad exitum veniens et monachicum indumentum capiens, unum mansum in vico Curtis Saloni, in parochia Rucianensis villa amplissimum, cum uno servo, nomine Alberico. Signum Widonis fratris ejus. Odonis senioris montis Saloni. Hugonis fratris ejus. Item Hugonis Lanfredi curtis.

Charta de Verona villa.

Cunctorum notitiae patere cupimus quod Milo Balbus, Tilenus castri miles, delegaverit sancto Petro unum mansum in Verona villa pro uxore sua, cum appenditiis suis. Signum Formaldi, Aldonis privigni ipsius Milonis.

Charta de Luco.

Isdem quoque Milo cum Odone Divionensi præposito, qui neptem ejus in conjugio habebat, monachi certaturus pugna ottribuit sancto Petro terram quam habebat in Luco prope atrium ecclesiæ,

quo sibi adjutor in dispositivo bello existeret. Signum A
Lamberti, Odonis, Formaldi.

Item alia.

Omnium cognitioni clarum esse volumus quod Pontius de Besœta pro violentia quam irrogavit asylis sancti Petri, adita violando, quando quedam Harduinum inde abstraxit, dederit ipsi sancto unum mansum amplissimum cum appenditiis suis, in Luco. Signum domini Odonis abbatis, Moroni, Benedicti.

Item alia.

Hoc etiam de eo grammis allegare congruum duimus quia pro multis tortitudinibus, sceleribus, sive deprædationibus, in loco sancto, vel in pauperibus ejusdem loci, ab eo commissis quodammodo pœnitens, delegaverit sancto Petro aliud mansum in eadem villa cum appenditiis suis, et unum servum nomine Josbertum, qui etiam Babilinus appellabatur. Signum domini Odonis abbatis, Moroni, Benedicti.

Charta de Villari vico.

Congrum ducimus litteris notificare omnibus quod Hugo præpositus pro uxore sua concederit sancto Petro unum mansum in vico, Villari nominato, prope Gradicum castellum; et unum servum vocabulo Lambertum. Signum domini Odonis abbatis. Sign. Benedicti, Tetbaldi.

Charta de Auxiliaco.

Necessarium remur proutilitate sequentium scripturæ tradere quod Willerius de Criciaco dederit sancto Petro unum mansum in villa Auxiliaciensi cum appenditiis suis, et servum nomine Humbertum. Signum domini Odonis abbatis, Benedicti Giardi leviri ejus, Humberti, exactoris cauponum.

Charta de Bettonis-Curtis.

Notum esse volumus præsentibus et futuris quod Hagano de Vissiaco veniens ad mortem dedit sancto Petro, pro redēptione animæ suæ, unum mansum apud villam Bettonis-Curtis et unum servum, nomine Dominicum, cum uxore sua et filiabus. Et ut hæc charta perpetuam firmatatem obtineat, nomina testium subter adscribi rogavit. Sign. Gisleberti, Hugonis, Willerii, Rotherti.

Charta de Rainaldi Curte.

Quidam miles Humbertus, in extremo vilæ constitutus, pro remissione peccatorum suorum dedit sancto Petro apud Marceacum-villam dimidium mansum, jam pridem a fratre suo Girardo alterius medietatis donatione facta ipsi sancto Petro. Tradidit etiam servum nomine Constantium cum uxore et infantibus suis: pariter etiam unum apud Rainaldi-Curtem, in quo habitabat David, cum omnibus appenditiis suis, in campis, in pratis, in silvis, in aquarum decursibus. Piscatoriā etiam prædicti Constantii, sicut vivente eo tenuerat, attribuit monachis loci. Et ut hæc donatio oblineat firmatatem vigoris perpetui, litteris solemniter adnotavit. Sign. Girardi fratri ejus, Odonis, Hugonis, et Adelaidis uxoris ipsius Humberti.

Charta de S. Sequano.

Seire volumus quoque futuros quod Raimodis quædam matrona spectabilis, ad exitum veniens et multæ quantitatæ pecuniam diversarum specierum sancto Petro relinques, dimidiā coloniam apud sanctum Sequanum Helpricurtis dedit cum una ancilla. Ne vero per succendentia tempora hanc elemosynam ulla oblitio valeat delere, membranis deprecatia est ad confirmationem tradere. Sign. Hugonis filii ejus. Gertrudis filie ejus. Reginæ filie ejus. Landrici generi ejus.

Charta de Picangiis.

Notum iri volumus omnibus præsentibus et futuris quod bac spe animatus Hugo, qui pro salvamento Crilliæcensis ville salvator dicebatur, pro anima sua et filii sui Widonis dum interfecti, dedit sancto Petro 7 mansos apud Picangias villam, et servum nomine Halinardum conductorem suum, ancilamque, nomine Addetam, cum filio vocabulo Giraldo, et sorore ipsius. Signum Hugonis, Formaldi, Halinardi, Odonis filii ipsius Hugonis.

Charta de Ewaldi Curte.

Notum esse volumus præsentibus et futuris quod Rismodis uxor Otberti, ad exitum veniens et divina inspiratione tacta, dedit sancto Petro apud Ewaldi-Curtem unum mansum cum servo, nomine Haymone, in eo habitante, et uxorem ejus et infantes: et in villa quæ Fontanas dicuntur, proxima Vilecastro, unum mansum cum uno cliente, qui Christianus dicitur. Signum Otberti, Humberti filii ejus, Aldonis filii ejus.

Charta de Vetus-vineis.

Notum iri volumus tam præsentibus quam futuris quod Henricus, pro fratre suo Ulrico, dedit sancto Petro dimidiū mansum apud Vetus-vineas, et servum ejus, nomine Giraldum cum uxore sua; eo tenore, ut quos ex hoc tempore generarent infantes, in servitium monachorum cedant. Signum Henrici, Humberti Ruffi.

Charta de Icio.

Patere velumus modernis et successoris quod Odo, qui dicebatur Vetulus, ad extrema perductus tradidit sancto Petro in villa Icio unum mansum et 3 jugera terre in finibus ejusdem villæ cum uno servo, nomine Erberto, et filium ejus cum eo. Signum Formaldi, Walterii, Bernardi.

Charta de Icio et Verona.

Cognitum esse optamus omnibus quod Wido de Fossato delegavit sancto Petro, pro fratre suo Aldone pincerna, duos mansos, unum in villa Icio, alterum in villa Verona, cum uno servo, nomine Aldone. Signum Widonis, Amalrici, Aldonis.

Charta de S. Sequano.

Notitia quomodo quidam miles, nomine Wido, pro remissione peccatorum suorum apud sanctum Sequanum Helpricurtis attribuit sancto Petro mansum unum, et unum curtile in ipsa villa, et quartam partem Tachbiaciensis silvæ, et unam ancillam, nomine Annam, cum duabus filiis suis, Sign. Pontii, Widrici, Belini.

Charta de Pauliaco.

Omnibus presenti vita vigentibus et futura servitutis manifestum esse volumus quod Formaldus de Icio dederit sancto Petro pro anima uxoris sue, qua fuit soror Willenci, mansum unum apud Pauliacum, sub testimonio utrorumque parentum. Signum Formaldi, Bernardi, Beraldii.

Item alia.

Quia labilis est hujus vite status, notum iri volumus mortalibus quod quædam matrona uxor Hildemodi, Emma nomine, tradidit sancto Petro unum mansum apud Pauliacum, cum una cortina sub testimonio presentium fratrum. Sign. Widonis, Aremberti, Anselmi.

Charta de Lalandi curte.

Quidam etiam miles, Lambertus nomine, vitricus Willenci, pro remedio animæ sue, concessit sancto Petro unum mansum apud Lalandieurte. Signum Willenci privigni, Formaldi, Pontii.

Charta de Saviniaco.

Scire quoque volumus quod Wido de Porta, ad exiūm venieus, concesserit sancto Petro duos mansos; unum in Saviniaco, alterum in Granciaco in regione Divisionensi, et unum servum nomine Tedonem, habitantem in villa Verona. Sig. Tetbaldi, Widonis, Humberti.

Charta de Arciaco.

Manifestum iri volumus omnibus quod Tebaldis, filius ipsius Widonis, tradiderit sancto Petro unum mansum in Arciaco villa, et unum servum nomine Mauricium, sororemque ejus, quam Ewardus recalvester de Acetis villa in conjugium habebat. Signum Widonis fratris ejus, Humberti, Gunzonis.

Charta de Auxiliaco.

Pandi volumus quibusunque quod pro Morauno uxor ejus et filius dederunt sancto Petro unum mansum apud Auxiliacum, simulque servum, nomine Waldricum. Sig. uxor ejus, Joffredi filii ejus, Henrici.

Charta de Ponto.

Cognitio, quod Wido frater Moranni delegaverit sancto Petro unum mansum in Auxiliaco, et alium in villa, quæ dicitur Pontus, beneficium quod a monachis tenebat reddiderit et manu miserit. Sig. Widonis, domni Odonis abbatis, Moroni, Beneficii.

Charta de Calmis.

Manifestum esse volumus omnibus præsentibus et futuris quod Mainfredus, pro Mauricio filio suo, dederit sancto Petro duos mansos apud Auxiliacum, et quidquid alodi in villa Calmis, quæ propinqua est Miribello castello, habebat, concessit. Signum Mainfredi, Leutbranni filii ejus, Arlebaldi.

Charta de Ponto.

Isdem quoque Mainfredus, pro uxore sua priori, quæ fuit soror Tethaldi abbatis, dedit ipsi sancto Petro unum mansum in villa Ponto. Signum Mainfredi, Mauricii, Leutbrani.

A

Item alia. Apud Cruciacum etiam dedit pro secunda uxore quidquid alodi ex ejus parte in eadem villa tenebat; laudantibus fratribus ejusdem dominæ. Signum Mainfredi, Theoderici, Widonis.

Charta de vico Chimiscensi.

Scire volumus quosque quod Odo et Hugo trahiderint sancto Petro, pro tratre suo Widone interfederi, unum mansum cum appenditiis suis, in vico Chimiscensi, cum una ancilla nomine Helgardi. Sig. Odonis, Hugonis, Milonis.

Charta de Wandaleni-curtis.

Universorum notitia eupimus patre quod Hildemodus delegaverit sancto Petro omnem alodium quem habebat in vico Wandaleni curtis, qui est in potestate Hortesis, cum uno servo nomine Theoderico, sub censu pretiū duorum denariorum ceræ. Sig. Odonis, Pontii, Hugonis.

Charta de Nogdanti villa.

Limitis vitæ velocitas cogit ut memoranda quæque grammis chartarum imprimitur, ne longitudo temporum intercurrente a memorie hominum debeat. Quapropter notificare omnibus optamus quod Arlebaldus Montis Salionis miles tradidit sancto Petro unum mansum in villa Nogdanti, cum uno servo. Signum Odonis, Hugonis, Pontii.

Charta de Villari vico.

Omnium noverit industria quod Aymo, qui erat glabrio, concesserit sancto Petro mansum unum in vico, Villari vocabulo cum uno servo nomine Raimaldo. Signum Henrici, Odonis, Widonis.

Charta de Auxiliaco.

Hoc etiam simili modo intimare curavimus quod Joffredus dederit sancto Petro in villa Auxiliacensi 10 jugera terræ. Sig. Odonis, Henrici, Wilherimi.

De obitu Arduini episcopi. — Rainardus Arduino episcopo successit. Et Odoni abbas Wido, et huic Gausbertus.

Defuncto autem venerabili Arduino episcopo, Raynardus adeptus est cathedram. Obiuite itidem Odone abbate, successit in locum ejus Wido, ex monasterio Areomarensi monachus. Hic paucis annis in regimine peractis repedavit ad suum monasterium, dimissa hujus loci gubernatione; cui successit ad regimen animalium Gausbertus, et in monasterio sancti Benigni Divisionensis prioris gerens officium.

Charta de ecclesia S. Remigii.

In nomine sanctæ Trinitatis et unicæ Deitatis. Noverit omnis sacerdotum tam præsentium, quam futurorum successio, quod dominus Rainardus Linconensis episcopus petente abbate Gausberto, et ejusdem luci monachis, fecerit liberam sancti Remigii ecclesiam ab omnibus consuetudinibus quæ in polyptycho continentur paratas, sive debitum, quod in synodo debebat presbyter, remittens; ita tamen, ut presbyter quidem ad synodum consuetudinaliter cum cæteris perga, censem vero alium

nullum persolvat. Quod ut immobile purseveraret, jam dictus pontifex exemplar hujus subscriptionis firmitatisque fieri jussit, ne quisquam suorum successorum hanc donationem evacuare præsumeret interminationem damnationis perpetuae ab omnipotente Deo substituens, qui hinc notioni infractum tentaverit inferre. Actum Lingonis in plenaria synodo, anno ab Incarnatione Domini 1080, Indictione m. Signum Rainardi episcopi qui hanc notitiam fieri jussit. Totius sui synodalis conventus archidiaconorum suorum, seu decanorum. Signum Girardi archidiaconi. Ærleii archidiaconi. Walterii decani. Hugonis de Buitiaco canonici.

Item alia.

Idem etiam episcopus reclamabat quendam hominem vocabulo Rotherium de Gurziaco, cum uxore sua et unica filia, pariterque ipsius filia infantes, quos ex Lamberto servo sancti Petri habebat; sed acceptis centum solidis, quidquid ei eis rectitudinis sibi babere videbantur, fratribus concessit, et ex suo jure in eorum dominicatum transfudit. Sig. Walterii, Rainerii, Richardi, Gisleberti, Aymonis.

Charta de ecclesia S. Valeriani et villa.

Constat omnes perfectionis summam volentes arripare, Dominici precepti regulam mentis oculis anteponere, quo suum quemque pro ipso sua distraheret et pauperibus mandat devote distribuire. Quia talium justitia per cuncta manebit sæculorum voluntina, et cornu ipsum, id est, remuneratio certaminis eorum celesti exaltabitur in gloria, cum ad coelestes thesauros translatâ terrena patrimonia, dantibus proderunt in perenni vita. Hac ergo spei fiducia confortatus ego Pontius castelli Bellijoci dominus, Redemptori omnium volo tradere de meis rebus, quæ mihi jure hæreditario relictæ sunt a parentibus. Do itaque Deo et sancto Petro Besuensi capellam constructam in honore sancti Valeriani cum honore et libere sicut haec tenus visus sum habere, fratre meo Eromino laudante, cum vinea; et campum usque ad petrosam et usque ad fontem, et quidquid de sylva, quæ est juxta vineam, monachi vel homines illorum ad culturam agri poterunt trahere. Nec non etiam de illa sylva, quæ inter ecclesiam et Sagonniam flumen est, quidquid ad usum prati ipsi et homines eorum voluerint acquirere.

Concedo etiam mercatum cum omni libertate, et omnes consuetudines quas ego et frater meus videbamur habere; aliamque consuetudinem pastionis quam nos et homines nostri in cunctis silvis, quæ in circuitu castelli Bellijoci sunt, habent, monachi et homines illorum similiter habeant, ita ut homines illorum nostra partis pastionicum ipsis monachis solvant, et materiam ædificandi domos ipsis, et hominibus eorum qui illuc voluerint remanere, concedimus ex sylvis nostris sine pretio; et inventionem venationis, sive apum, quæ nostræ partis est, et quam homines illorum invenerint, monachis concedimus, et totius culturæ terræ, quam eis damus,

A decimas et tertias monachi habeant, ut ubicunque carrozza illorum cujuscunq; hominis terram infra parochiam exercerit, damus eis decimas.

De latrocino vero, vel qualicunque proclamatione ex delicto in ipsa terra commisso, monachis concedimus legem, et errantem et vetitum legaliter habeant, et nullius districione judicabitur reprehensus nisi judicio monachi.

Si autem homo monachorum delictum commiserit, nullius violentia constringetur, antequam proclamatio ad monachos facta fuerit; et si monachi rectitudinem executi non fuerint, ad abbatem prius ipsa proclamatio referatur. Actum publice Bellojoco, vigilia Ascensionis Domini. Anno ab Incarnatione Domini 1083, Hugone ex notario archiepiscopatus Bisontensis ecclesiæ gubernante, Philippo Francorum rege existente. Oddone ducatum Burgundiae regente, Rothero fratre eius Lingonensis ecclesiæ presulatum moderante, Willelmo comite in rebus prospere agente, Gausberto Besuensis abbatie moderamina providente. Sig. Pontii, Hermumi, Herluini, Walterii vice comitis, Heurelmi, et Pontii alterius. *

Charta de Salvamento Neronti-villæ.

Notum esse volumus presentibus et futuris quod Fulco et Joffredus filii eius, salvamentum sive commendationem, quam in Neronti-villa accipiebant, proclamatione facta a fratribus, apud ducem Hugonem et comitem Willelmum in generali placito ipsis presentibus Besuœ et ceteris quibusque nobilibus viris instantibus, sancto Petro et monachis eo tenore dimiserint, ut quidquid sibi juste præteritis temporibus monachi poterant in causa violentiæ et tortitudinis, præter fundum terræ et caput hominis ullo modo amputare, id totum remitteretur, et prædictæ villa habitatores a suprascripta calumnia et omnibus injuriis vel tortitudinibus perpetuo liberi manerent. Quæ remissio ut perpetua firmitatis obtineret vigorem, et nullus de eorum hæredibus, ullo modo supradictam violentiam posset repetere, rogarerunt eam annotari litteris, et ad futurorum memoriam arcuus retinendam, signatorum vel testium nominibus confirmari. Sig. Hugonis ducis. Willelmi comitis. Widonis comitis Matisconensis. Girardi Fontis-vennæ. Widonis Wangionis Rivi. Pontii Glanæ. Aldonis Tilecastri, Sewini, Wldenai. Gisleberti. Actum publice Besus in publico conventu, anno ab Incarnatione Domini 1076, indict. xiv, imperante Philippo Francorum rege, Hugone duce presente, et Willelmo comite Burgundiae, n Kal. Junii die Martis.

Igitur postquam Rainardus episcopus hujus diei lucem clausit, vite presentis finem faciens, secundum quod scriptum est: *Plures facti sunt sacerdotes, eo quod morte prohibentur permanere (Heb. vii. 23):* necessarium fuit loco ipsius aliud substituere. Et quoniam ipse Rainardus satis clare et gloriose Lingensem rexerat sedem, omnium quotquot eum pastorem habuerant animos in desiderium et æmu-

lationem hanc accenderat, ut Deo favente, imo Deo A donante talis sibi constitueretur pastor, qui domini Rainardi, sicut successor, ita foret etiam imitator. Quid plura?

Domnus Rotbertus eligitur, satis et ipse clarus in omnibus, ex Francorum regum prosapia editus, frater autem ducis Odonis cognomento borel. Fuit statuta non nimirum longus, nec tamen brevi, sed medietatemperata. Et quamvis geninae scientiae eloquentia floreret, verba ejus rarissima, nisi forent necessaria. Ut ergo dignum erat, communis volo tam cleri, quam populi, Rotbertus eligitur, et pontificale decoratus insula, ecclesiae Lingonensi pontifex praeficitur.

Ingrati videmur si eorum quae huic ecclesiae contulit beneficiorum immemores, silentip contegi patremur. Primo itaque dicamus qualiter ipse capellam castri, qui Fons Vennæ dicitur, Deo et sancto Petro ecclesiae Besuensis contradidit.

Charta capelle de Fontvenz.

Quoniam genus humanum carnis mole corruptibili preoccupatum, labilis ac defectuosa memoria contraxit vitium, bene visum est predecessoribus nostris ut quidquid ratum et insolubile teneri vellent, fideli litterarum custodie commendarent. Nos igitur eadem usi ratione, ea quae subtuliantur, ne quandoque delerentur oblivione, retinere studuimus litterarum traditione. Ego itaque Rotbertus Lingonensis episcopus, Humberto de Fontvenz Lingonensis ecclesie casato, pro servitio ejusdem ecclesiae interfecto, capellam prænominati castri ecclesie Besuensi, in cuius cœmeterio eum sepelivimus, laude et consilio conjugis suæ, fratrumque suorum ejusdem castri omnium casatorum, perpetuitaliter tenendum concedimus; quatenus, per interventionem beati Petri apostolorum principis et orationes monachorum ibi Deo servientium, suorum obtinere valeat veniam delictorum. Ita etiam hoc donum Lingonis in plenaria synodo tenendum dijudicamus ut si quis clericus, vel laicus, de beneficiis ad capellam præmissam pertinens, præter voluntatem monachorum Besuensium aliquid facere presumat, ordinis sui periculo, si clericus sit, si laicus, excommunicationi, donec resipuerit, subjaceat. Hujus datonis testes sunt: Willelmus comes Burgundiorum, Rainaldus filius ejus, Humbertus Rufus et frater ejus Wido: Wido Rulus, et cæteri casati. Facta sunt hæc regnante Philippo, episcopante Rotberto, Stephano dictante cancellario.

Rotbertus abbas Besuensis. — In illo tempore huic cenobio præter dom. Josbertus abbas, vir totius simplicitatis et religionis; sed quia in Ecclesia Dei alii sunt muri ædificati cum propugnaculis, alii ostium compinctum tabulis cedrinis, hic vir, quia non poterat sicut murus expugnare dominus Dei inimicos, exteriori existentibus innumeris raptoribus, interiori periculis in falsis fratribus, erat tamen ad aperiendum et claudendum ostium compunctum tabulis cedrinis, quia babebat os ad loquendum et tacendum, defloratum diversorum excelsorum et im-

A putribilium Patrum sententiis. Prospiciens igitur animæ sua bonum esse in superne inspectoris oculis habitare secum, optimam partem elegit, quæ non auferetur ab eo. Cluniacum namque expetiit, et ibi reliquum vitæ sua exegit, pacem querens, et pacem inveniens, ei qui pax est angelorum et hominum Christo consociatus, Amcn.

De cella S. Eugendi. — Interea dom. Rotbertus præfatus Lingonensium episcopus, bene sollicitus, animo volvebat quem huic ecclesie loco dom. Josberti abbatem substitueret. Vertebat circumque cordis oculum, querens cui committeret hujus ecclesie baculum. Nec passus est eum Deus pro voto defraudari, sed nec in querendo longius fatigari. Est namque cella S. Eugendi, non multum distans ab urbe Lingonensi, in eodem episcopio, in comitatu vero Tercassino, ecclesia in honore B. Stephani protomartyris dedicata, in eminenti quodam monte, qui Barrus dicitur, decentissime fundata. Factum est autem ut hic inveniretur, quod querendum diu longeque fuerat, ut haberetur. Præterat namque illi loco dominus Stephanus, quamvis ætate non multum maturos, pietate tamen et religione circumfultus, in Dei timore et amore, et secundum Apostolum, in charitate radicatus et fundatus.

De Domno abate Stephano.

Stephanus abbas nobili ortus genere. Fjus acta percurruntur. — Videtur haud incongruum lineam generis ipsius paulum attingere, quoniam solet plerumque nobilitas et sibi ad conservandam humilitatem, et ecclesiæ Dei ad resistendum raptoribus plurimum prodesse. Exstitit itaque patre nobilissimo progenitus, Joffredo nomine, qui et ipse non solum consul, sed etiam a patre et avo consulibus originem duxit. De matre vero præfati domini Stephani quid dixerim, nisi quod ex utraque parte, patris videlicet et matris, ex progenie consulum, imo ab ipsis consulibus est generata. Fuit namque Arnulfi nobilissimi et audacissimi consulis de Rinse filia, matrem habens clarissimi consulis de Gerardi de Fontvenz filiam. Quod autem iste leonum catulus, in agnum primo mutatus, postea ut aries ad defendendum eam cornibus, et ad generandum in ea spirituales agnos in ecclesia sit constitutus, fuit hoc gratia Dei, fuit bæc mutatio dexteræ Excelsi. Volo, si possim, quamvis non faceto, vero tamen sermone percurrere, qualiter iste leonem rugientem reliquerit, et leonem de tribu Juda secutus sit; et qualiter ab agno immaculato agnus effectus sit, ut sequatur eum quoque ierit.

In diebus illis vocavit sponsus ad se sponsam suam, Christus videlicet ecclesiam, venire a cubilibus leonum et montibus leopardorum, per montem myrræ et colles Libani. Principes eni qui prius fuerant similes leonibus propter crudelitatem et terrorrem, et leopardis propter diversarum iniquitatum varietatem, hyssopina, humili scilicet confessione mundati, per myrrhæam mortificationem libanino candore sunt super nivem dealbati.

De Simone Crespensi comite. Fit monachus cum aliis pluribus nobilibus in monas. S. Eugendi, seu S. Claudi.
 — Horum vero exstitit caput et dux quidam comes Francorum nobilissimus, Simon nomine Rodulphi comitis. Hic divina respectus misericordia, mundum fugientem fugit, et Christum vocantem se secutus est. Expetit autem cœnobium sancti Eugendi Jurensis, ibi Christo se sacrificatus. Premiserat ante se duos illustrissimos viros, dominum Rodulfum, et dom. Franconem, secum vero duxit dominum Rotbertum, dom. Arnulfum et dom. Warne-rium. Hi omnes et secundum genus sæculi clarissimi, postea se holocaustum Deo obtulerunt.

Inter quos Stephanus. — Erat adhuc dominus Stephanus (de quo nobis sermo) tenellus, militaris habuit tamen armis decoratus: sed sanior usus consilio imo Deo inspirante, Patres predictos secutus, seculari ballo abrenuntians, Christique jugum suscipiens, in præfato cœnobia monachilem vitam arripuit, ibique sub domno Hunaldo abbatte per decem annos se in Dei servitio mactavit. Deinde Cluniacum expetiit, ubi cum avunculo suo domno Widone priore magno, per annum demoratus est. Quo Widone postea pro religione et sanctitate vita facto abate, ipse eum Pictavis secutus, semper seipso melior efficiebatur. Novissime ad monasterium suum regressus, apud Barrum cellam sancti Eugredi missus est. Fiebant hæc omnia Dei dispositione, sine cuius nutu nec passer cadit super terram. Hic igitur inventus est dominus Stephanus, atque a venerabili præfato Rotberto Lingonensi episcopo et ab abbate suo huic loco concessus, quamvis renitens abbas effectus est, anno Incarnationis Domini 1088, ind. xi, epacta xxv.

Abbas Besuæ effectus, instaurat omnia. — Jam vero quanta cura, quanto studio hunc locum emendare et augmentare studuerit, et si cesserent verba ipsa testantur opera. Nam, quamvis monasterium istud a quingentis, aut eo amplius annis primitus fuerit constructum, a tempore domni Stephani abbatis videtur sumpsisse principium, ita omnia innovata, omnia sunt in melius immutata. Nam, quounque gradiebat, hoc illi erat desiderium, hæc illi mentis cupiditas, ut si alicubi aliquid vidisset honestum aut ecclesia sua necessarium, aut illud ipse asportaret aut simile in ecclesia sua ipse contrueret. In religione vero ita refloruit locus iste in diebus illius, ut usque ad mundi dominam Romanam, famosum nomen haberet Besua, et per totam Galliam usque ad maris littora. Unde factum est, ut cum primum hue veniret, vix viginties essent monachi; in diebus vero ipsius quinquaginta seu sexaginta Deo servientes et virtus ac vestitus necessaria accipientes.

Insignes qui sub disciplina Stephani exstitere monachi. — Si vero computemus eos, qui in cellis nostris extra Besuam habitant, numerus usque ad centenarium consurget. Sed et illud est ei a Deo præstitum, quod in diebus ejus aliqui conversi ad

A Dominum, et ab eo in hoc loco accipientes religionis habitum, postea facili sunt et ipsi lumen ecclesiarum. Præficitur namque ecclesiæ sancti Michaelis Ternodorensi dominus Wido abbas. Præficitur ecclesiæ sancti Sequani dom. Henricus abbas. Præficitur dominus Eustasius ecclesiæ Noviomensis sancti Eligii. Præficitur ecclesiæ S. Joannis dom. Godefredus. Et quamvis ipse non fuisset noster monachus, de nostro tameo monasterio est assumptus. Sed et alii quamplures sub eo æmulatione paterna ducti, in ædificando et acquirendo eum imitabantur patrem, et munierunt ut matrem.

Ecclesiæ e Besua pendentes. — De ædificiis et acquisitionibus tam intra Besuam, quam extra, de instauratione corporis ipsius monasterii, seu officinarum, de Bibliotheca tam veteris, quam Novi Testamenti, de ornamento ecclesiastico in tabulis, in capsis, in calicibus, in crucibus, in thuribulis, in vestimentis ad officium ecclesiasticum pertinentibus, de cappis et cortinis, de pallis et signis ab eo et aliis fratribus, et filiis hujus ecclesiæ ipsius tempore comparatis, et huic loco collatis, aliquantulum latius in sequentibus disseremus. Nunc interim dicamus de ecclesiis, quæ huic loco in diebus ipsius collate sunt, tam in hoc episcopatu, quam in aliis. Ecclesia sancti Symphoriani de Albinaco. Ecclesia sancti Benigni. Ecclesia sancti Christophori Canlitensis. In episcopatu Tulensi, ecclesia sancti Willengaudi, apud Romonem castrum. Et hæc qualiter et a quibus sint collata, charitè huic libello insertæ ostendunt.

Charta de Albinaco, et de ecclesia S. Benigni.

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Quoniam antecessores nostri quidquid ratum et indissolubile teneri voluerunt, litterarum custodie commendaverunt: ut videlicet, quod segnis deleret oblio, litterarum aperiret repræsentatio, dignum duximus litteris commendare ea quæ perpetualiter volumus permanere. Ego igitur Rotbertus Lingonensis episcopus ecclesiam de Albinaco et atrium ejus, paratas etiam et eulogias quæ ad episcopum pertinent, et ecclesiam sancti Benigni et atrium ejus, consensu et consilio fratrum Lingonensium, ecclesiæ Besuensi tenendam concedo, et in plenaria synodo Lingonis habita Stephano præmissæ ecclesiæ abbati, de manu in manum tradò, et successoribus ejus perpetualiter habendam instituo. Hoc etiam donum ita tenendum et permanendum dijudicamus ut si quis clericus vel laicus auferre eis præsumperit, vel inde eos injuste inquietaverit, si sit clericus, ordinis sui periculio; si laicus, anathemati, donec resipuerit, subjaceat. Sig. Gozelmi archid. Hugonis arch. Guarnerii archid. Norgaudi arch. Girardi archipresbyteri. Guidrici archipresbyteri. Facta sunt hæc Philippo regnante, episcopante Rotberto, Stephano dictante cancellario.

Charta de Sivoio.

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Notum sit omnibus fidelibus Christi, qualiter media pars ecclesie de Sivoio subnixa est ecclesia Besuensi. Abbas Stephanus, vir religiosus dum remigando per Segunnam ad ecclesiam Besuensem remearet, ab Hermuino, orto nobili progenie in ea villa hospitio susceptus est. Benignissimo amore eum suscepit, atque omnem humanitatem hospitalitatis ei exhibuit, et in crastino die pro æternis peritura commutans, in portu Prantensis medium partem ecclesiæ de Sivoio et ecclesiam S. Dionysii in eadem villa, sicut erat sibi in patrimonio, anima sua, antecessorumque suorum sub testimonio legali, per manus supradicti abbatis tradidit, apostolis scilicet Petro et Paulo, ecclesie Besuensis. Acta sunt hæc anno ab Incar. Dom. 1093, Indict. i, Epact. xx, Luna viii, regnante imperatore Henrico anno xxxiv, Principante Stephano comite, Hugone archiepiscopo archiepiscopalem cathedralm tenente. Si quis hanc chartam violaverit, separetur ab angelorum chorus, societurque Datan et Albiron, hic et in æternum in inferno inferiori. Signum testium nostrorum. Signum Hermuini. Almonis. Lavenchæ. Giraldi. Albrici. Teberti. Stigandi. Ego Godefredus cancellarius abbatis dictavi et bene subscripsi.

Charta de Camlintensi ecclesia et de Majasco.

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Quoniam consuetudinaria est, et ab antecessoribus nostrorum industria ductum, ut ea, quæ memoria commendanda videntur, litterali tradantur custodiae, dignum duximus, ea que subinferuntur ne oblivione dispereant, nec vel quod inde actum est, quandoque aliqua immutetur fraudulentia, in ejus charta sinu fideliiter recondere. Ego igitur Rotbertus sanctæ Lingonensis ecclesiæ episcopus, previbus Stephani abbatis Besuensis ecclesie sepius admonitus, voluntati illius tandem acquiescens, cum in ecclesia Lingonensi synodum celebraremus, et de ecclesiasticis negotiis pro posse diligenter tractaremus, consilio et assensu archidiaconorum consedentium, duos presbyteratus Camlintensis videlicet ecclesiæ, et ecclesiæ de Majasco, B. Petro Besuensis cœnobii et fratribus ibi Deo servientibus, deinceps habendos concedimus; ita ut presbyteri parochiales, qui in eis decentaverint, medietatem omnium ad eosdem presbyteratus pertinentium per manus Besuensis abbatis obtineant, archidiaconibus aliquis ministris debita servitia exhibeant, paratas et eulogias suo tempore communiter persolvant. Facta sunt hæc Lingonis in plenaria synodo, Urbano papa existente, Philippo in Galliis regnante. Signum Willenci archidiaconi. Gocelmi archidiaconi. Garnerii archidiaconi. Norgaudi archidiaconi. Gosberti archipresbyteri. Stephanus cancellarius dictavit: Durannus notarius scripsit.

Charta de Albiniano.

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Prä-

A sentis Ævi scire volentibus futurisque deinceps clarificetur hominibus quod Odo Montis-Salionis dominus, pœnam æterni supplicii cupiens evadere et paradisi præmia percipere, in die sepulturæ fratris sui Hugonis sua spontanea voluntate partem non minimam militum de Monte-Salionis, et clientum, nec non amicorum et vicinorum suorum in Besuensi capitulo antequam corpus defuncti ad tumulum deferretur, convocavit, ibique dona, que ante fecerat de ecclesiis, scilicet de Albiniano, de sancto Benigno, de capella Montis-Salionis, de Icio-ma, hoc modo confirmavit. In presentia namque dom. Stephani abbatis et monachorum, et eorum quos ipse convocaverat, prædictus Odo et dominus Petrus avunculus ejus iterum donationem supradictarum ecclesiæ um exto fecerunt et confirmaverunt Deo et sancto Petro Besuensis ecclesiæ, possidentam in perpetuum.

Tevtum etiam Evangelii coopertum de argento ad donationem confirmandam super altare posuerunt, pro anima supradicti Hugonis, et pro animabus omnium antecessorum suorum, et pro semetipsis. Adiderunt etiam huic eleemosynæ unum mansum in Albiniano, et unum servum et unam ancillam.

Rogatu itaque eorum pro confirmatione hujus regni dominus abbas Stephanus, ab episcopo Roberto in synodo supradictum Hugonem, et patrem ejus, et antecessores suos defunctos absolvit fecit. Ut vero donatio ista involuta permaneat, assignamus testes. Sig. Stephani abbatis. Sig. Widonis prioris. Willenci. Sig. Odonis et Petri, qui hoc donum fecerunt.

Acta sunt hæc tempore, quo Pascalis summum pontificatum tenebat in Roma, Philippus regimen in Francia, Rotbertus cathedralm episcopalem in Lingonis, Stephanus abbas pastoralem curam in Besua. Anno ab Incarnat. Domini 1101, Indict. viii, Epacta xviii. Sig. Teboldi. Theoderici. Landrici. Lanfricurtis. Lamberti de Domariam. Widrici præpositi. Ricardi de Vircillis. Rodulfi. Odonis de Bellomonte. Haimonis de Fontanis. Odonis. Walonis de Calmis. Clericorum vero, Humberti archipresbyteri. Willenci sacerdotis. Joannis sacerdotis.

Charta de ecclesiis quas dederunt nobis Humbertus et Wido.

Agnoscat hoc vita credentium quod res nulla melius in factis hominum, quam eleemosyna quæ boni fit animo, placabilem reddit Deum, dicente Scriptura: *Sicut aqua mortifical ignem, sic eleemosyna occidit peccatum.* Ergo de hac sententia non surdi, sed fideles auditores fuere duo fratres, Humbertus Rufus et Wido, filii Humberti Fontisvennae. Hi in flore juventutis suæ pro remedio suarum animarum, suorumque majorum fidelium, ecclesiæ quas de proprio iure retinebant, citra aquam quæ Asmantia dicitur, Deo et sancto Petro, et Besuensi cœnobio concesserunt, ut charitas altius firmaretur, apud Bisontiam civitatem, secus basilicam sancti Vincentii, in praesentia Hugonis archiepiscopi, supra-

dictas ecclesias Stephano abbatii et Besuensi ecclesiæ perpetualiter tradiderunt. Licet scire quartam partem basilicæ sancti Martini de monasterio, et quidquid habebat ecclesia sancti Christophori Camiliensis, et quartam partem ecclesiæ sancti Mauricii de Sivio, medietatem ecclesiæ Fontis venæ ville, similiter capellam de Castro, simili modo ecclesiæ de Livocure sub tali testimonio. Sig. Hugo archiepiscopi, Mainerii archidiaconi, Bernardi magistri, Ermuini Seweni.

In ipsa die prædictus episcopus annuit Stephano abbatii omnes ecclesias licenter habere, quas posset acquirere in diœcesi sua.

Acta sunt hæc anno ab Incarn. Dom. 1098, Indict. vi, Epact. xv, Urbano papa præsidente Romæ, Henrico imperante in Romano imperio.

Charta de Albiniano.

Firmissime sciat omnis ordo fidelium quod Odo, filius Hugonis, senior Montis Salionis, postquam suscepit honorem suum a Roberto Lingonensi episcopo in Calma de Perciaco, reddidit, supradicto Roberto ecclesiæ de Albiniaco; tali modo, ut eam suo rogatu et suo concessu tradiceret sancto Petro et Besuensi ecclesiæ perpetualiter possidendam. Hoc audiens pontifex, alaci animo suscepit donum, quod abbatii Stephano et ecclesiæ Besuensi, ut supradictus Odo suggesserat, firmiter concessit, sub testibus istis : Signum Rotherti episcopi. Stephanii abbatis. Albrici monachi. Warnerii archidiaconi. Humberti archipresbyteri. Willelmi Fontis-vennae. Widonis de Radiaco. Sewini filii ejus. Odonis, qui donum fecit. Widrici præpositi. Tetholdi. Landrici. Walonis, Alelmi, et fratribus ejus. Pagani de Icloma, Acta sunt hec anno ab Incarnatione Domini 1098, Ind. vi, Epact. xxvi, regnante Philippo rege Francorum, Odone ducatum tenente, Rotherto, fratre ejus, episcopalem cathedram regente. Si quis hanc chartam violaverit, separetur ab angelorum choris, societurque Datan et Abiron hic et in æternum in inferno.

Charta de Lisseiaco.

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Notum sit omnibus præsentibus et futuris, Odilonem Lisseiacensem militem, Deo sancto que Petro liberrime dedisse quidquid apud eamdem villam Lisseiacum habebat, cum servis et ancillis. Qui etiam cum morti esset proximus, Anxiricum nepotem suum substituens hæredem sibi, præcepit ei ut nisi prædictam servaret donationem, sua nullomodo retentaret. Sign. Joffredi Belmontis. Sign. Hugonis Magni. Sign. Gibuini. Sign. Hugonis Columbae.

Item alia.

Quædam etiam mulier generosissima, Facies vulgo dicta, consobrina Albrici Arcionensis monachi, quæcumque in ante facta villa possidebat, Besuensisibus contradidit monachis, una cum duobus servis Girardo et Willelmo, cum uxoribus eorum et filiis, eo tenore, ut ab eisdem alimonia donaretur

A monasterii, quoad viveret. Quæ tamen possessiuncula sacraria ad luminaria ecclesiæ postmodum data est, precatibus et pia importunitate præmemorati Ansirici. Signum Ansirici. Sign. Odilonis fratris ejus. Sign. Albrici monachi. Sign. Ulrici monachi.

Charta de Cypeto.

Opere pretium visum est ac necessarium posteris commendare memorie, quod Odo Chaterius de Cypeto eleemosynam socrus suæ Elizabet, quæ et Charitas appellata fuerat, videlicet partem suam de silva, quæ adjacet villa, quam dicunt Veteres vienas licet injuste calumnians, postmodum resipuit, et priorem donationem, sicut facta fuerat, sancto Petro et ecclesiæ Besuensi liberrimè concessit. Ad-

B didit etiam ut monachus, qui Cypeto manebit, habeat usuarium liberrimam in silvis, campis, pratibus et in omnibus aquis pescationem, excepto vivario Domini dato, sed et in ipso, si abbas in ipsa villa Cypeto venerit. Testes bujus rei : Signum Odonis, qui hoc donum fecit. Signum Odonis Viridis. Sign. Stephanii abbatis. Sign. Wilenci. Et de familia sancti Petri : Sign. Otherti Cocci. Sign. Hugonis, et aliorum multorum.

Charta de Fontanis.

Clarificetur cunctis viventibus postque futuris, quod Hugo juvenis de Fontanis miles, veniens ad obitum suum, quæsivit habitum monachi et devote suscepit, factusque monachus pro remedio animæ suæ suorumque antecessorum fidelium dedit Deo et sancto Petro Besuensi ecclesiæ in supradictis Fontanis unum mansum liberum cum omni libertate, et septem jugera terra et tres falces de prato. Ut hæc donatio inconclusa permaneat, assignamus et testes veraces : Signum Bertranni militis de Fontanis. Sign. Theoderici filii ejus. Sign. Hugonis Carrucæ. Sign. Widrici filii ejus. Sign. Wilenci militis. Sign. Walonis Columbae de Bello monte. Sign. Rodulfi militis de Aquis. Sign. Rodulfi rustici de Fontanis. De monachis : Sign. Wilenci. Sign. Warnerii. Sign. Odilonis, et aliorum multorum.

Charta de Lixiaco.

Inter cæteras eleemosynas, quæ factæ sunt ecclesiæ Besuensi, notum sit omnibus fidelibus quod Wido miles de Insula Bollini dedit Deo et sancto Petro, et Besuensi ecclesiæ, quidquid habebat vel habere existimat ab antecessoribus suis in Lixiaco, pro remedio animæ suæ suorumque antecessorum fidelium. Et hoc factum est antequam pergeret Hierusalem. Postquam hoc iter cepit, et obitum suum cognovit, remisit sancto Petro et Besuensi ecclesiæ, per socios suos, Hugonem militem de Excuviliaco, et per Constantium de Diniaco sex uncias auri, et eleemosynam matris suæ de Flexo, concessit sancto Petro et Besuensi ecclesiæ, habere in perpetuum. Signum Widoni Militis, qui hoc donum fecit. Sign. Hugonis militis. Sign. Constantii. Sign.

Stephani abbatis. Sign. Wilenci prioris. Sign. Al- A ad sibi serviendum existat. Hoc, ut supra diximus, tempore sue vitæ agat, post mortem vero ejus in manu abbatis et in potestate redigatur. Huic subscriptione assignamus testes: Signum Stephani abbatis. Widonis prioris. Wilenei, Joannis, Warnerii, Landrici, Albrici, Joffredi. De laicis : Widrici, præpositi de Monte-Salio:is, Girberti de Miribello, Oberti coci, Hugonis famuli.

Charta de Capella Montis Salionis.

In nomine summæ et individuæ Trinitatis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Quoniam consuetudinum est, et a præcedessorum nostrorum ductum industria, ut ea quæ perpetuæ memorie commendanda videntur, litterarum tradantur custodæ, dum duximus eas quæ subinferuntur, ne oblitione dispergantur, ne vel quod inde legitimate actum est, quandoque aliqua immutetur fraudulentia, in hujus chartæ sinu fideliter recondere. Ego igitur Rotbertus almas sedis Lingonice Dei nutu episcopus, dum in matris basilicæ gremio, nobis a Christo collate degeremus; et secundum nostrum dogma una cum fidelibus præfata ecclesiæ de statu et prolectu illius, cum consilio et voluntate eorum unanimiter tractaremus, adfuit inter eosamicus noster Besuensis ecclesiæ abbas dominus Stephanus, nostram benignitatem humiliiter expetens, quatenus capellam, quæ est in castello Montis-Salionis sita, ad ecclesiam de Albiniaco pertinenter in honore sanctæ Dei genitricis dedicatam, sancto Petro Besuensis ecclesiæ per instrumenta apicum concedere et misericorditer largiri non dignaremur. Cujus nos justam et rationabilem petitionem libenter suscipientes, hoc quod pie et rationabiliter postulavit, per consilium fidelium nostrorum, recto ordine ad effectum producere curavimus. Dantes et concedentes suprascriptam capellam salvis omnibus Lingonensis ecclesiæ consuetudinibus. Ea tamen conditione ut capellans eidem capellæ inserviat, et beneficiarios usus ab ipso abbatе Besuensi habeat et possideat. Ut autem hujus nostræ concessionis testamentum futuris temporibus conservetur, et absque diminutione aut immutatione aliqua custodiatur, manu propria eam firmamus, et archidiaconorum nostrorum firmandam tradimus. Signum Gocelmi archidiaconi. Wilenci archid. Hugonis archid. Almarici archid. Warnerii archidiaec. Acta sunt hæc Lingonis plenaria, synodo, Romanae sedis Pascali apostolatum gubernante. Philippo regnante, Rotbertero episcopo Lingonensem ecclesiam regente, Stephano cancellario, Duranno notario, suas vices utroque exhibente.

Item de eadem Capella.

Notificetur cunctis, qui has legerint vel audierint litteras, quod dominus Stephanus Besuensis abbas Widrieo clero de Orgis, scilicet nepoti Widrici præposito dedit capella de Monte-Salionis, tempore sue vitæ tali pacto et tali ratione ut per hanc partem ex toto servitum faciat, et fidelis sancto Petro, et Besuensi ecclesiæ, et supradicto abbati existat. Si autem ipse, vel presbyter capellanus, qui ibi pro eo vicarius fuerit, de nostra divisione aliquid male subripuerit, defraudaverit, admonitus inde se et presbyterum apud Besuam representet coram abbatे propter justitiam faciendam, sicut unus homo. Si quoque dominus abbas in longinquò itinere ire voluerit, supradictus clericus paratus cum suo equo

tempore sue vitæ agat, post mortem vero ejus in manu abbatis et in potestate redigatur. Huic subscriptione assignamus testes: Signum Stephani abbatis. Widonis prioris. Wilenei, Joannis, Warnerii, Landrici, Albrici, Joffredi. De laicis : Widrici, præpositi de Monte-Salio:is, Girberti de Miribello, Oberti coci, Hugonis famuli.

Charta de tenimentum Germani presbyteri.

Fidelis concio tam præsentum quam futurorum pleniter agnoscat quod dominus Odo juvenis, de Monte-Salione dominus, in solemnitate sanctorum apostolorum Petri et Pauli apud Besuam venit, ibique oblationem Deo, et sancto Petro et Besuensi ecclesiæ pro sua anima suorumque antecessorum fidelium, per textum Evangelii super sanctum altare supradictorum apostolorum, tenimentum Germani presbyteri dedit, pertinentem et adjacentem altari sancti Symphoriani de Albiniaco, scilicet decimationem de propria vinea domini Montis-Salionis, et tertiam partem de decimis, que pertinenda dominicationem episcopi de vineis, de corvatis, de tertiiis, et omnem decimationem de terra sancti Petri. Nec non et querimoniam quam injuste querelabat super cœmeterium de Albiniaco, de cellariis et de omnibus rebus, postpositi et concessit jure perpetuo tenendum Besuensi ecclesiæ et monachis cum omni libertate. Hoc totum factum est rogatu Germani presbyteri filiorumque ejus, qui postinde noster effectus est monachus. Huic rationi assignamus testes: Signum Odonis, qui hoc concessit, Telboldi militis, Richardi de Vircillis, Widrici præpositi, Lamberti militis de Domarim, Calonis de Silviniano, Girardi Crispi militis, Humberti militis de Bigorna, Hugonis militis de Toreciniano, Theoderici de Divione militis, aliorumque multorum.

Charta de Petro domino Miribili.

Omnis fidelis sexus, tam de laicis, quam de clericis, plane sciatis et agnoscat quod dominus Petrus de Monte Salionis senior de Miribello, propter quoddam infortunium quod sibi contigit quodam die vieniens ad Besuense monasterium, in præsencia domini Stephani abbatis et monachorum, nec non et laicorum multorum, supradictus Petrus et dominus Odo nepos ejus de monte Salionis dominus, ambo omnem calamiam de punctione, quam habebant super aquam nostram, quæ est a Molendino, quod est ultra Neronem villulum nostrum usque ad Besuam, ex toto postposuerunt, et si quid juris inibi ex parte sua vel suorum antecessorum unquam fuit, Deo et Besuensi ecclesiæ in illa die æternaliter condonaverunt. De hac re supradictus Petrus, et de suis malefactis, quæ ante male egerat adversus ecclesiam satisfaciens in præsencia domini Stephani abbatis, de omnibus querimoniosis finem fecit. Et ut pax firmius teneretur et bonus finis omnibus diebus vita sue, manu sua coram omnibus finem et pacem supra sanctas reliquias juravit. nec non et Rainaldus præpositus ejus de Miribello, et

Hugo clericus, et Lambertus de Jergeiaco, hoc jubarunt perpetualiter tonendum. Nec non et militates, quorum auctoritate hoc fecit : Dedit fidei iussores dominum Joffredum cum suis filiis, Hugonem et Fulconem, Hugonem Columbam cum suo filio Walone, Milonem cum suo filio Ewino. Dom. Odonem nepotum suum ; Theodericum de Divione, filium Stephani, Aymonem de Divione, cognomento Chag, Odilonem de Lisiaco. Sig. D. Stephani abbas, Widonis prioris, Wilenci, Albrici, Landrici, et aliorum multorum.

Charta de Burbureno.

Notum sit omnibus hominibus, qualiter homines nativi de illa, qua dicitur Burburena, commanentes in Besua post combustionem domorum, quas in nostra terra primitus habuerant, alias reædificare cupientes, ad abbatem loci istius, nomine Stephanum, conveverunt, reæfiscandi licentiam quærentes. Quibus ipse ait : Absit ut unquam deinceps in nostro fundo ita mansiones habeatis, sicuti hactenus habuistis, nisi consuetudinaria servitia reddideritis, sicut nostri et alii faciunt, qui in nostra protestate consistunt. Si autem nolueritis, construendi ulterius licentiam a me non consequemini. Bæc autem verba abbatis videlicet illi audientes, inter se consilium inierunt, et cum eo pactum firmiter statuerunt, ut deinceps unusquisque de generali placo tantummodo duodecim nummos persolveret, alias vero consuetudines facerent, excepto carritum vini de Gibriaco, nisi per suam bonitatem aliquis ex eis vellet facere.

Constituit etiam ipsis idem abbas Stephanus, ut nec ipse, nec aliquis in posterum super eos talliam faceret; alias vero consuetudines ab eis exigenter : Et hoc etiam statuerunt ut si quis illorum injuriarum a monachis vel a servis sancti Petri pateteret, nullam proclamationem, neque alienam justitiam quereret, donec justitia abbatis et præpositi monasterii ei desiceret. Signum Stephani abb. Landrici præpositi. Ex familia vero sancti Petri fuerunt illic tunc multi. Sig. Aydulfi, Giraldi, Albrici, Villici de Burburena villa, et aliorum multorum.

Charta de Majasco.

Agnoscat firmiter omnis ordo fidelium quod Wido miles de villa, quæ Firmitas nuncupatur, decidens in infirmitate, noster effectus est monachus, ipse et frater ejus Theodericus, et uxor, cum filiis et filiabus ipsius Theoderici, totum alodium ex parte generis sui et ex parte Gybuini de Bello monte, et ejus uxoris, quod habebant in villa, que Majascus dicitur, in mansis, in agris, in pratibus, in sylvis, in eleemosina devote obtulerunt Deo, et sanctis apostolis Petro et Paulo, et Besuensi ecclesie pro medio sui suorumque ancestorum pro vivis sive defunctis.

Ut donum istud firmius teneretur, uxor Theoderici inde pro signo habuit unum annulum de auro, et Richardus filius ejus unum cyphum de refectorio. Supradictus quoque Wido post hoc dedit om-

A nem partem ad se pertincentem de proprio fundo quem possidebat, ultra Sagunnam fluvium, scilicet in villa, qua Valerius vocatur, et in alia villa deserta quæ Arcensis appellatur ; et in alia villa, quæ Luvinensis nuncupatur, in mansis, in agris, in sylvis, in servis et ancillis. Sig. Hugonis de Cunvulenensi castro, Heinrici, Ramaldi, Widonis, Bernonis Domini Stephani abbatis, Girardi monachi, Warnerii, Wilenci, Albrici, Aymonis. Acta sunt hæc tempore illo, quo Philippus rex regnabat in Francia, Robertus episcopus in Lingonis, Stephanus abbas in Besua, Odo dux in ducatu.

Charta de Balenavo.

Notum sit omnibus fidelibus tam laicis, quam clericis, nec non monachis, quod ministri ducis Odonis, præpositus et alii super terram nostram, quan sanctus Petrus et ecclesia Besuensis habet in Baleneva, quærelabant consuetudines malas, scilicet talliam pro cibo ducis, pro qua re accepérunt 5 solidos de hominibus. Pro hac injuria dominus abbas Stephanus proclamationem faciens ad ducem supradictum et ad ducissam uxorem ejus, inde ex utraque parte terminaverunt placitum apud Divionem; ad quod pergens D. abbas Stephanus, armatus suis chartis suisque testimoniis, liberaliter disseverit quod supradicta terra penitus duci, neque suis ministris, nullam debebat consuetudinem, nec alicui viventi, nisi sancto Petro et Besuensi ecclesie. Hoc audiens dux et uxor ejus statim fecerunt restituere supradicti abbati illos 5 solidos suprascriptos per Ervejum præpositum. Ille quoque non habens in promptu nummos, abstulit pelles suas de collo suo, reddit eas fidelissori, scilicet Joscelmo. Ille nempe illps reddidit abbati Stephano; abbas quoque secum eas detulit, et tandis ipsis pelles habuit, donec vellet, nollet. Ervejus præpositus illos quinque solidos reddidit.

Charta de Picangiis.

Quædam matrona Alburgis cognomine, pagana, Walterii de Minoio conjux honestissima, ab hoc sæculo discressa, B. Petro et abbati Stephano, ceterisque fratribus apud Besuense monasterium in Dei servitio persistentibus distribuit terram apud villam, que Picantias vocatur, vel prata, nemusque cum aqua, veluti ea in vita sua possederat ; Waltero et Raimundo filiis suis, presente Sevaldo fratre D soi, et coram plurimis testibus gratauerunt concedentibus, Signum Landrici monachi, Theoderici, atque Albrici mon. Petri Grancejacensis canonici. Odonis Iciaensis militis. Anno 1100 ab Incarnatione Domini, regnante Philippo rege in Gallia, et Rotberto episcopo existente apud Lingonas, et cum eo regentibus Wilenco, atque Goscelmo Siagonensem ecclesiæ archidiaconibus.

Charta de Villarium.

Notum sit omnibus, qui has legerint vel audierint litteras, quod terram Hugonis cognomento Barbe quam dedit sancto Petro in villa deserta quæ vocatur Villarium, hanc Richardus filius, Milonis suc-

cessor, et gener Hugonis Magni, qui noster effectus est monachus, injuste invasis, et per 2 annos cam super calumniam abbatis Stephani ac monachorum ejus tenuit, dehinc resipuit, et terram et fructum ex toto, sancto Petro et dom. abbati Stephano, cum satisfactione reddidit. Ipse quoque abbas eum vide- licet Richardum tali conditione de præterito delicto ita absolvit, ut si ille, aut aliquis successor ejus, illud repetere vellet, sub anathema maledictionis permaneret. Signum hujus rei, Stephani abbatia, Wilenci, Joffredi, Aimonis, Richardi. Sig. quoque Milonis patris ejus, Hugonis villici, Oberti, Girardi de Vir- duno, Hugonis famuli, Gisleberti famuli, Giraldi filii, Gunterii, et aliorum multorum.

Charta de Bellojoco.

Notificamus modernis quibusque et futuris quo Aludis nobilis matrona de Bellojoco, soror Er- muini, et uxor Ulrici de Trevia castro, in suo obitu pro remedio animas sue suorumque antecessorum, dedit fideliter Deo, et sancto Petro, et Besuensi ecclesie, unum mansum in Bellojoco cum servo nomine Roberto, in illo manso habitante, cum uxore ejus et uno filio nomine Tebaldo, et una filia quæ vocatur Gimoldis, et simul dedit unam vi- neam novellam, scilicet nuper plantatam. Hoc totum, et mansum, et vineam, et servos, et ancillas, sicuti ipsa de proprio jure possidebat, ho- norifice et cum omni libertate dedit Deo, et sancto Petro, et Besuensi ecclesie, ut supradictum est, ipse et filii ejus omnes. Ne aliquis infidelis falsum hoc existimet, assignamus testes : Sig. Theode- rici filii ejus, Pontii similiter filii ejus. Theode- rici pueri, Odonis de Bellomonte et uxor ejus, Hugpnis Columbae, Odonis de Scia, Millonis de Bellojoco, Fulconis, Hugonis, Herberti villici, Gi- raldi coriariorum. De clericis, Acilini sacerdotis, Ra- maldi diaconi, Tebaldi de Agiliaco. De nostris mo- nachis, Widonis prioris, Wilenci, Warnerii, Lan- drici, et aliorum multorum.

Charta de Vetus-vineis.

Notum sit omnibus modo viventibus, post nos- que futuris, quod Oltrudis filia Widoni de Vetus- vineis, neptis Waronis munachi debet omnem ha- reditatem suam Deo et sancto Petro et Besuensi ecclesie, quam possidebat in supradictis Vetus- vineis, in mansis, in terris, in pratis, in silvis, et Dom. Odilo monachus noster, qui tunc rege- bat, obedientiam dedit ei pro signo, medietatem eminæ frumenti, et alias measuram de milio. Ut hæc donatio firma teneatur, assignamus testes : Signum Widonis prioris, Wilenci, Joannis, Jof- fredi, Pontii, Odilonis. De laicis, Roberti villici de Vetus-vineis, Bernardi, Rotgerii, Petri, Hugonis famuli. Rainaldi.

Charta de Luco.

Audiant omnes tam presentes quam futuri quod Raimuudus de Granciaco miles, qui apud Salinam vulneratus fuit, antequam obiisset coram multis testibus, pro sua anima suorumque antecesso-

A rum, dedit sancto Petro et Besuensi ecclesie duos mansos: unum apud Lusum cum suis appenditiis, et elium apud Rariacum; et duos servos, Waldri- cum et Humbertum, et duas ancillas, Alividem et Ermessendem. Huic rei assignamus testes : Si- gnatum uxor ejus, et filii, et fratris ejus, Walterii, Artaldi militis, Pontii militis, Henrici de Icio, et aliorum multorum.

Charta de Secuniaco.

Claram fiat omnibus, qui has litteras viderint vel audierint, quod Odo miles de villa, quæ Icius vocatur, veniens ad obitum suum, dederit Deo, et sancto Petro, et Besuensi ecclesie, pro sua anima suorumque antecessorum, unum mansum in villa, quæ dicitur Secuniacus, cum appenditiis suis tam liberum et tam bonum quod partem in se retineat de pastionibus, et de tertiis, et libertatem per omnes fines illius villa. Huic dationi subscribi- mus testes : Signum Odonis, et uxor ejus, et filii ipsius Pontii militis, qui eleemosynam fecerunt. Si- gnatum Sevaldi Balbi, Raimundi, Aymonis militis, Pagani prepositi, Martini Barbati, et aliorum mul- torum.

Charta de Gaviniaco et Auxiliaco.

Sciant omnes tam præsentes, quam futuri, quod Wido, miles de Auxiliaco, veniens ad obitum suum, dedit Deo, et S. Petro, et Besuensi ecclesie, unum mansum cum omnibus appenditiis suis et omni libertate apud Caviniacum. Dedit etiam Viridarium de Pento cum appenditiis suis, cum smni libertate, nec non et tertiam partem molendini de Auxiliaco, cum piscibus, si ibi capti fuerint. Ut hæc eleemosyna inconvulsa permaneat, subscribi- mus ei testes : Signum Widonis filii supradicti de- functi, qui eleemosynam loco patris sui super altare posuit, sanctorum apostolorum Petri et Pauli. Si- gnatum fratris ejus Rainaldi, Hugonis militis de Bel- lomonte, Joffredi militis, Walonis militis, cognomento Columbi, Gislerberti, Waraerii, Hugonis fra- tris ejus, et aliorum multorum. De monachis, Wra- nerii, Wilenci, Landrici.

Charta de Romanisca.

Dignum duximus memorie tradere quod Ilugo cognomento Rubeus et uxor ejus, cognomento Regina, per manum Stephani abbatis, dederunt Deo, et sancto Petro, et Besuensi ecclesie terram, quæ dicitur de Romanisca, ad integrum cum ap- penditiis suis, in quocunque loco jaceret cum servis et ancillis, nec non et ecclesiam de Verona. Tali pacto, si supradicta matrona vivens vellet ire ad Besuam post obitum viri sui, susciperent eam monachi cum terra procurandam. Sin autem nollet usque ad mortem post obitum suum cum omni libertate, et cum servis et ancillis, sicuti supra taxatum est. Pro hac quoque eleemosyna dedidit dominus abbas Stephanus et viro et mulieri so- cietatem et omne bonum quod factum fuerit in Be- suensi ecclesia usque ad finem mundi, pro remedio animarum suarum suorumque antecessorum fide-

lum. Ut hæc traditio firma permaneat, assigna- mus ei testes : Ulrici militis, qui fuit frater Hugo- nis. Widonis militis, filii ejus. Richardi militis de Vircillis. Widonis fratris ipsius. Widonis capellani. Petri presbyteri Rogerii qui fuit filius Hugonis. Duranni de Majasco. Fanelis, et aliorum multorum. De monachis autem, Sthephani abbatis, Warnerii prioris, Wilenci, Widonis capellani, Albrici.

Item alia.

Notum esse volumus præsentibus et futuris quod Virberga, uxor Marcelli sutoris, dederit semetipsam sancto Petro apostolo cum filio suis, id est, Martino, Ermengarde, Maria, Richilde, Ada. Præsente Godefrido priore, Girardo, Walterio, Rothero, Drogone præposito, Tebaldo, Ingelranno, Stephano, Lamherio præposito. Joanne filio Joaunis Majoris Willelmo sutore. Marcello sutore.

Charta de Cusiaco et de Chimissin.

Sacra Scriptura testatur quod eleemosyna liberat animam de morte æterna, et conductit eam ad vitam perpetuam. De qua re non immemor Hugo miles, cognomento de Chimissins, ipse veniens ad obitum suum, pro suo anima suorumque antecessorum fidelium, dedit Deo, et sancto Petro, et Besuensi ecclesie quatuor mansos, duos apud Ru- vriacam, quæ est villa deserta cum omnibus appenditiis suis. Alium apud Cusiacum cum appenditiis suis. Alterum apud Chimirrinum, cum 4 jugeribus terræ et unam falcem de prato. Et hos mansos liberos dedit cum omni libertate subscriptus Hugo. Ut hæc eleemosyna inconvulsa permaneat, assignamus ei testes : Signum Hugonis, Widonis filii ejus, Walonis, Aymonis, Hugonis nepotis ipsius, Awini de Beria, Nerdvui militis, Andreæ presbyteri, Richardi, Constantini, et aliorum multorum.

Charta de Nogdantium Ferrosu.

Notum sit omnibus viventibus, post nosque futuras, quod Hugo puer, filius Wilenci de villa, quæ Roseius dicitur, et Avunculi ejus, Walo monachus et Wido miles, fratres supradicti Wilenci, pro anima ipsius Wilenci, et pro animabus fratrum suorum, et omnium antecessorum suorum, tam pro vivis quam pro defunctis, tradiderunt Deo et Besuensi ecclesie duos mansos. Unum apud Nogdan- tium ferrosu scilicet mansum Arnulphi, cum suis appenditiis; et aliud in villa, quæ dicitur Neronis, Dux Gradiacum castrum, cum duobus servis, Le- thaldo et Widone fratre ejus, et cum appenditiis suis. Ut hæc charta inconvulsa permaneat, assignamus testes. Signum Widonis, Walonis, Widonis, Wilelmi filii ejus, Hugonis, Raimodis de Longo- campo, Hugoniis de Nerone.

Charta de Burgundion.

Fiat clarum cunctis viventibus modo, postque venturis, quod Henricus miles de Firmitate decubans in lecto veniensque ad suum obitum, consensu et consilio uxoris suæ et filiorum, et omnium domesticorum suorum, dedit Deo, et sancto

A Petro, et Besuensi ecclesiæ, pro sua anima suorumque antecessorum fidelium unum mansum apud villam, quæ dicitur Burgundion, cum omnibus appenditiis suis, liberum cum omni libertate, et tres servos manentes in ipso manso, scilicet Arnulfum, Henricum, Gislebertum, et medietatem de filiis vel filiabus supradicti Arnulfi, et de alia parte unam ancillam. Huic charta assignamus testes : Signum Leodegardis, que donum fecit, Hugonis de Comulensi castro, Richardi de Vircillis, Widonis fratris ipsius. De clientibus, Henrici, Ulrici, Julonis filii ejus. Roberti villici, Bernardi, Arnaldi clerici, Widonis presbyteri, et aliorum multorum.

Charta de S. Sequan.

B In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Fiat notum cunctis fidelibus quod Alwidis, uxor Wilenci de villa quæ Altason vocatur, dedit Deo, et sancto Petro et Besuensi ecclesiæ, duos mansos liberos cum omni libertate pro anima viri sui Wilenci, nec non et pro anima filii sui Rainaldi, qui juvenis mortuus est, et pro sua anima suorumque antecessorum fidelium. Unum in villa, quæ sanctus Sequanus nuncupatur cum appenditiis suis, et alterum apud Viriniacum cum suis appenditiis. Ut hæc charta firma et inconsulta permaneat, assignamus ei testes : Signum Alwidis, quæ donum dedit, Humberti de Bellomonte, Widonis, Eldeberti, Hugonis. De monachis, Stephani abbatis, Warnerii prioris, Wilenci, et aliorum monachorum. Si quis huic donationi instigante diabolo contrarie voluerit, aut diminuere, cum Dathan et Abiron anathema sit.

Charta de Viriaco.

Habet etiam alium mansum sanctus Petrus, et Besuensi ecclesia apud Viriniacum, quem dedit pro anima sua Falco miles de Riveria, et Wicardus frater ipsius, cum omnibus appenditiis suis, et habet usum et communitatem per omnem potestatem de Montiniaco, in silvis, et in pratibus, et in pascuis et ubique, et Petrum, qui mansum tenet, quantum eis suppetit, tradiderunt suprascripti milites. Et est aliud mansus in supradicta villa scilicet, Viriniaco, quem dedit pro remedio animæ suæ sancto Petro, et Besuensi ecclesiæ, Petrus villicus, et Tebertus frater ejus, villicus de Montiniaco, cum appenditiis suis. Et sunt ibi in supradicta villa alii quatuor mansi cum appenditiis, quos tradiderunt alii benefactores, pro animabus suis, Deo et sancto Petro, et Besuensi ecclesiæ cum omni libertate, sicuti Ismael de Granciacu, et allii fideles sub testimonio Christi.

Charta de Cusiaco.

Liqueat cunctis modo viventibus, et futuris post nos, quod quidam miles Rainerius de villa, quæ Cusiacus dicitur, veniens ad mortem, pro remedio animæ suæ parentumque suorum cum magna devotione tribuit sancto Petro et Besuensi ecclesiæ tres mansos, sicuti ipse eos possidebat in

ipsa supradicta villa Cusiaco. Duo ex his debent² sextaria vici, et panem carnem; et tertius quia minor est medietatem sextarii, et panem et carnem. Deditque unam ancillam inibi manentem cum tribus filiis, quæ Rolendis nominatur; sub tali testimonio: Signum Odonis Senioris Montis-Salionis, Theodebaldi, Odilonis fratris ipsius mortui, cum filiis suis.

Charta de Fontanis.

Notum permaneat omnibus diligentibus hæc, quod miles quidam de Monte-Salione, nomine Pontius de Bigorna, iο die suae dormitionis, pro sua anima suorumque antecessorum fidelium, Deo, et sancto Petro, et Besuensi ecclesiæ, perpetualiter habendos duos mansos tribuit unus in villa, quæ Fontinellas nuncupatur, cum suis appenditiis, et alterum in villa quæ Curcellas vocatur juxta Fontem vennam, et unum servum cum filiis et filiabus suis, in villa Campanie. Signum Humberti filii ejus, cum sua matre, Walonis de Calmis, Alelmi de Icioma.

Item alia.

Fideliter retineant omnes, qui has audierint vel legerint litteras, quod miles quidam de Bellomonte, Mijo nomine, pro remedio animæ filii sui defuncti Ugonis. addita sua suorumque antecessorum, sanctis apostolis Petro et Paulo, et Besuensi cœnobio duos mansos tradidit in villa, quæ Fontinelas nuncupatur, cum appenditiis suis, ex toto liberaliter, et unum servum comparem terræ, nomine Widonem, et filium ejus Albertum et filiam ejus Alixem. Signum Milonis, qui donum fecit. Richardi filii ejus, Æwini, Walonis, Aymonis de Fontana. Widonis filii ejus, Stephani abbatis. Wilenci, Joffredi, Albrici. Acta sunt hæc tempore Philippi regis.

Charta de Vachiriaco.

Sciant omnes iam presentes quam futuri, quod Hugo, cognomento Troaudus, et frater ejus junior Waldinus, donaverunt Deo, et sancto Petro, et ecclesiæ medietatem villæ, quæ Vachiriacus vocatur, pro anima patris sui Rainaldi, et matris suæ, et omnium fidelium antecessorum suorum, sicuti illi tenebant, et antecessores illorum tenerunt, in terris cultis et incultis, in pratis et in silvis, et in usus aquarum omnino totum cum omni libertate: et pro signo dedit illis duobus fratribus Wido monachus qui Pauliacum tenebat undecim solidosnummorum. Ut hæc charta incovulsa permaneat, assignamus ei testes: Signum Odonis militis de Bellomonte. Sig. Uxor ejus, Aladis vocata, Widonis militis, cognomento Margot, Rodulphi militis fratris ejus. Hugonis villici de Pauliaco. Widonis monachi, et aliorum multorum.

Item Alia.

Simili modo per aliud tempus duo milites fratres, scilicet Achardus et Paganus de sancto Juliano degaverunt Deo, et sancto Petro, et Besuensi ecclesiæ pro remedio animarum suarum, quidquid de

A proprio fundo habebant in illa villa deserta, quæ Vachiriacus nuncupatur, in terris, in pratis, et in silvis, et in decursibus aquarum Signum Warnerii, Ulgerii, Widonis, Walterii, Humberti, et aliorum multorum.

Charta de Wascum Curtis.

Notum sit omnibus tam præsentibus quam futuris quod Sewinus miles de Raico, pro anima patris sui Widonis, et pro anima sua suorumque fidelium antecessorum, dedit Deo, et sancto Petro, et Besuensi ecclesiæ, in præsentia domini Stephanii abbatis et monachorum, unum mansum de suo proprio fundo cum omnibus appenditiis suis, in villa, quæ Wascum curtis dicitur, de agris, de sylvis, de pratis, cum omni libertate, sub tali testimonio: Signum Sewini, et uxoris ejus, Widonis, qui est dominus Fontis-vennæ, Odonis de Bellomonte, Hugonis de villa, quæ Geniperias dicitur, Beraldi fratris ejus. Kalonis de Silviniaco, et aliorum multorum.

Charta de Firdriaco.

Ratum et cognitum permaneat modo viventibus, post nosque futuris, quod Sewinus miles, et ejus uxor de loco, qui Villesona dicitur, sancto Petro et Besuensi ecclesiæ, pro remedio animæ sua et suorum parentum in eleemosyna duos mansos cuncessit: unum in villa, quæ nuncupatur Firdriacus cum servo, Bisontico nomine, manente; et alium in villa, quæ Wascum curtis appellatur, cum servo ad emendam mansum pertinente Signum Widonis de Ruiaco, Sewini, Hermuni, Theoderici, de Trevia, Fulconis, Odonis, Moraanni archipresbyteri.

Charta de Morengis.

Summopere curandum est omnibus, quibus Deus dedit feliciter frui de præsenti vita, ut sint semper solliciti de perpetua. De hoc bene fuit memor in vita sua quidam miles, Pontius de villa, quæ nuncupatur sanctus Sequanus juxta Polliacum, qui pro remedio animæ sui filii, scilicet Widonis, sua addita, et parentum suorum, tradidit principibus apostolorum Petro et Paulo, et Besuensi ecclesiæ servum unum, Terwinum, et terram de Morengis, et nemus quondam vocatur Noaino ex toto sicut possebat. Signum Pontii, qui hoc dedit. Nerduni fratri ejus, Widrici de Arco, Odonis Bellomontis, Aimonis, Hugonis Columbae, Hugonis villici de Pauliaco, Lamberti filii ejus, Joannis filii ejus.

Charta de Vetus-vineis.

Per has cognitum fiat litteras quod Gertrudis, uxor Henrici de Nova-villa, et Warnerius gener ejus et filia ejus uxor Warnerii, cognomine Cara, pro remedio animæ supradicti Henrici, et suarum suorumque antecessorum, obtulerunt Deo et sancto Petro Besuensis ecclesiæ, super allare in Vetus-vineis villa, medietatem mansi, cum sex jugeribus terra, de proprio fundo; et simul unum servum, nomine Tetberlum, et unam ancillam, istius sororem, nomine Oltrudem: uteisque et servus et an-

cilla, nati sunt de Petro Rustico de Vetus-vineis. A firmaverunt utramque donationem, pro anima patris sui Bernardi, et pro animabus suis suorumque antecessorum. Dominus Odilo monachus noster dedit illis pro signo quinque solidos nummorum. Ut hæc charta inconvulsa permaneat, adnotamus testes; Signum Stephani abbatis, Widonis prioris, Albrici, Odilonis. De laicis, Euvini, Milonis, Hugonis famuli, Gisleberti, Rotherti de Vetus-vineis, Bernardi, Rainaldi. Et in ipso die supradictus Euvinus junctis manibus effectus est homo domini Stephani abbatis, pro quibusdam, quas super eum habebat, calumniis.

Charta de Picangiis.

Pro certo sciant omnes tam futuri, quam presentes, quod Alburgis, cognomine Pagana, uxor Walterii de Migno, veniens ad obitum suum, pro sua anima dedit Deo et sancto Petro, et Besuensi ecclesiæ, partem suam, scilicet quidquid habebat vel possidebat in vita sua, in villa, qua Picangias vocatur, in terris, in pratis, in silvis, omnino locum. Hanc eleemosynam confirmaverunt filii supradicta matronæ, Raimondus videlicet, et Walterius, nec non et Sewaldus avunculus illorum, cognomento Balbus. Ut hæc charta inconvulsa permaneat, assignamus ei testes: Sign. Odonis militis de Icio, Pontii filii ejus. Haimonis militis. Henrici, qui erat minister ipsius dominæ. Widonis sacerdotis. Petri canonici de Grancianco. De monachis, sig. dom. Stephani abbatis, Wilenci. Joannis, Albrici: et de familia sancti Petri quam plures adfuerunt, Othertus, Hugo, Gislebertus, Joannes, Aidulfus.

Charta de quadam plastro domus in Besua sito.

Sciant omnes tam presentes quam futuri quod D. Petrus, Montis-Saliorum dominus, et uxor ejus Eva, quandam sedem domus vacuam, quam Plastrum vocant, quod tenebat ipse et antecessores ejus de abbatibus Besuensisibus et de monachis, compunctus corde pro remedio anime sue suorumque antecessorum, reddidit illud sancto Petro, et Besuensi Ecclesiæ, et Monachis penitus liberum: tali modo ut si aliquis de haeredibus suis deinceps aliquam calumniam super hoc facere voluerit, anathema sit, maranatha in perpetuum. Uthæc redditio inconvulsa permaneat, subscriptibamus ei testes: Sign. Petri, Hugonis de Varva, Rodulfi militis de Aquis, Hugonis clerici de Miribello; defamilias sancti Peiri, Rotherti præpositi, Otherti cocci, Hugonis, Willelmi, Lamberti, Tebaldi, Joannis cocci, et aliorum multorum. De monachis, sign. dom. Stephani abbatis, Warncrii prioris, Wilenci, Joannis, Philippi, Widriei, Roffredi et aliorum.

Charta de nemore, Valle Victoris dicta.

Hoc ad memoriam reducatur quod duo fratres fuerunt, Henricus scilicet, et Bernardus de Fracto-monte. Hi dicebant se habere quoddam alodium infra terram nostram in valle Victoris. Supradictus quoque Henricus, veniens ad paupertatem, dedit domino Hugo de Beria omnem suam haereditatem, et ipse tutavit eum usque ad mortem; et partem supradicti alodii Henrici dedit supradictus Hugo Deo, et sancto Petro, et Besuensi ecclesiæ pro anima filii sui defuncti Warnerii pueri. Partem quoque Bernardi de ipso alodio dedit Euvinus filius Bernardi; et mater ejus Poncia, et sororius ejus Milo, et Richardus frater Euvidi, dederunt et con-

D
partis sui Bernardi, et pro animabus suis suorumque antecessorum. Dominus Odilo monachus noster dedit illis pro signo quinque solidos nummorum. Ut hæc charta inconvulsa permaneat, adnotamus testes; Signum Stephani abbatis, Widonis prioris, Albrici, Odilonis. De laicis, Euvini, Milonis, Hugonis famuli, Gisleberti, Rotherti de Vetus-vineis, Bernardi, Rainaldi. Et in ipso die supradictus Euvinus junctis manibus effectus est homo domini Stephani abbatis, pro quibusdam, quas super eum habebat, calumniis.

Charta de hominibus S. Petro a Pontio datis.

Clarificetur cunctis modo viventibus, post nosque futuris, quod Pontius miles, filios Henrici de Firmitate, que dicitur Anrosiacus, pro anima patriæ sui suorumque antecessorum, et pro anima sua, per consilium suorum fidelium, dedit Deo, et S. Petro, et Besuensi ecclesiæ liberaliter et perpetuauerit quinque homines, tres mares et duas feminas, scilicet Gandramadum cum tribus filiis suis, quorum hæc sunt nomina. Primus, Petrus; secundus, Albricus; tertius, Theodoricus; altera de feminis vocatur Elizabeth, uxor Petri desuper nominati. Hoe donuvi fecit supradictus Pontius in festivitate sancti Petri, et propria manu donum roboravit super altare per librum qui vocatur Regula S. Benedicti, coram multis testibus; tali pacto ut si unquam aliquis de parentibus suis, sive aliquis instigante diabolo, huic chartæ contraire aut calumniare voluerit, anathema sit. Huic charta assignamus testes: Sign. ipsius Pontii, qui hoc donum fecit. Sign. Richardi et Widonis fratris ejus de Vireillis, Julonis de Granando, Widonis filii Rainaldi Conulensis. Willelmi de Fossato. Odilonis de Lissiaco. Hugonis de Torcennaco, et aliorum nobilium, qui presentes fuerunt. De monachis vero, sign. Stephani abbatis, Wilenci, Albrici captivi, Antonii fratris ipsius. Pontii, et multorum aliorum.

Charta de Feodo Giraldi de Luco.

Notum sit omnibus modo viventibus, post nosque futuris, quod Giraldus noster villicus de Luco, multotiens discordatus est a nostro servitio, propter quasdam injurias, quas faciebat de terris nostris, quæ non pertinebant ad suum feodum. De qua re dom. abbas Stephanus per consilium fratrum volens terminare ex utraque parte pacem et concordiam, suo iussu et jussu Giraldi per monachos et laicos fecit inquirere ad purum feodum Giraldi de vilificatione. Inquisitione facta inventis sunt 52 jugera terræ, et 4 falces de prato. Hæc jugera terræ, et has falces de prato, concessit dom. abbas Stephanus, et monachi nostri, supradicto Giraldo: decimum..... ad suum feodum; medietatem quoque illius annonæ, qua vocatur Ungranus, de qua erat contentio inter illum et monachos, quam ibi ex toto dimisit, scilicet in supradicto placito don. abbas et monachi concecerunt ei illam supradictam medietatem Ungrani tempore vitæ sue, et non amplius,

propter misericordiam et bonum finem; et in uno quoque anno examen de horreo monachorum, vel unum becharium, hoc est medietatem *heminæ* de frumento vel de sigillo. Hoc concessit D. abbas Steph. per consilium fratrum. Giraldo, ut fidelis permaneret sancto Petro et Besuensi ecclesiæ, melius quam antea fuerat ipse et frater ejus Olardus. Hujus rei assignamus testes: Signum Stephani abbatis, Widonis prioris, Wilenci, Albrici, Landrici, Theoderici. De laicis, Giraldi, Olardi de Luce, Hugonis villici, Euvrardi, Giraldi filii Gunterii. Giraldi, Hugonis famuli, et aliorum multorum.

Charta de Molendino apud Fontanas.

Operæ pretium duximus adnotare litteris quod Alisendis uxor Aymonis de Fontanis, vieniens ad mortem, dedit pro sua anima Deo et sancto Petro, et Besuensi ecclesiæ, cum omni honore et omni libertate medietatem molendini de prato Hairardi, laude et concessione Aymonis viri sui, et Widonis filii sui. Ut hæc donatio firma et inconvulsa persistat, assignamus testes: Signum Aymonis de Fontanis, qui hoc donum fecit Widonis filii ejus, Hugonis Carruea, Wilenci militis, Hugonis de Porta, Bertranni militis de Fontanis, Herberti villici, et Odonis fratris ejus, Hildemari presbyteri, et aliorum multorum. Et de monachis nostris, Sign. dom. Stephanii abbatis, Wilenci, Girardi, Joannis, Albrici.

Charta de Luce.

Memoria et recognitio sit omnibus modo viventibus, postque futuris, quod Giraldus de Luce villicus noster, et Humbertus, cognomento Ingelricus de Cipeto, quandam partem decime de terra, quæ dicitur S. Vincentii de Luce, quam per aliquot annos male subriperant, et sub anathemate et furto retinuerant, agnoscentes reatum suum et culpam clamantes, restituerunt sancto Petro et Besuensi ecclesiæ, in præsencia dom. Stephanii abbatis et monachorum, promittentes nunquam per se, neque per aliquem successorum suorum, tam excratabilem rapinam repetere.

Charta de pertinentibus ad Arcionem.

Cum præcedentium patrum statuta a posteris quotidie videamus dissolvi, et ea quæ in mundo firmius stare videbantur, aut jam ceciderint, aut casum minitentur, ne dum verba, quæ cum formari coperint, jam non sunt, litterarum tenaci memoria commendare studiuimus, qualiter inter monachos sancti Leodegarrii, ex diutina contentione pax et concordia firmata sit. Hæc vero contentio fuerat de decimis duarum ecclesiarum sancti Petri, videlicet Danblin, et Danbrun, et de una silva, quam Ferrarias vocant, et de uno campo.

Placuitaque Roberto venerabili Lingonice sedis episcopo Stephanum Besuensem abbatem et Hugo-nen. Antissiodorensem illius loci, videlicet sancti Leodegarrii abbatem, Jerentonem quoque Divonensem convocare, ac demum prædicta contentio hoc modo terminata est. Laudatum est atque san-

A citum ab abbatibus Stephano Besuensi, et prædicto Hugone Antissiodorensi, et Roberto tunc temporis priore sancti Leodegarrii, et ab utriusque partis hominibus, quod parochiani S. Leodegarrii ex eo quod in ipsis parochiis, videlicet Danblin et Dan-brun, laboraverint, medietatem decimaru secum deferent, et medietatem ecclesiæ relinquunt, in prædicta silva, quam Ferrarias vocari diximus, communitatem nostri homines, et illorum habebunt, de tribus silvis sancti Leodegarrii, quarum hæc sunt nomina: Granzuvaure, Chalmes, Oroul, faciet monachus, qui Arcioni erit, domum suam, et, ut vulgariter dicitur, Aasimentum domus sue. In prædictam sylvam quam Ferrarias vocari diximus, si laboratum fuerit, cuius erit fundus terræ, ipsius erit et tertia. Pasturam in nostris et illorum terris communem habebunt, utramque sine damno tantum. Et si damnum factum fuerit, si sine clamore redditum fuerit, pax erit. Quod si clamor ad dominum pervenerit, damnum restaurabit, et legem domino persolvet ipse qui damnum fecerit. Campum illum qui est intra terram villæ, quæ dicitur Trescasas, sicut fuerat monstratus et aratus, dimisit dom. abbas Stephanus Besuensis S. Leodegario et dom. Hugoni Antissiodorensi abbati.

B Facta est hæc concordia in uno campo super Cyriacum ab abbatibus Stephano Besuensi, et Hugone Antissiodorensi. Ex monachis Besuensibus affuerunt Warnerius prior, Lebalodus, Alberius, qui Arcioni morabatur, Landrieus frater Hugonis cognomento Columba. De monachis Antissiodorensibus affuerunt Robertus prior de sancto Leodegario, Iberius secretarius, Emelbertus, Artalus prior de S. Marcello. Ex militibus, Humbertus de Lissei, et Odilo frater ejus, et Hugo Columba, Wido de Agullini, Wido de Danbrun, et Humbertus frater ejus, et Hugo præpositus de S. Leodegario. Emelbertus præpositus Antissiodorensis. De familia sancti Petri, Arlebaldus de Belenava præpositus, Obertus coccus, Gislebertus famulus. De familia S. Leodegarrii, Hugo de Ballenava villicus, et Odilo, Paganus præpositus de Magni, et Humbertus, et Hugo fratres ejus. Petrus de Mostericio. Acta sunt bœc anno ab incarnatione 1109, Indictione 11, Epacta xvii, concurrante iv, Hludowico rege filio Philippi regnante, Anno ii imperii ejus, episcopali cathedrae Lingonensis præsidente domino Roberto, qui hoc placitum tenuit ethane concordiam laudavit. Die xxviii mensis Octobris.

D Considerans etiam dom. Stephanus abbas charitatem refrigerescere, veritatem a filiis hominum dimini, nec solum largitiones, quæ olim fiebant ecclesiæ Dei maxima ex parte remanere, verum etiam largita auferri; Roman petiti, et ad eum qui tunc apostolicæ cathedræ sedebat papam, dominum videlicet Pascalem accessit, et B. Petri auctoritate, nec non et illius qui tunc loco ipsius universalis atque catholicæ Ecclesiæ curam habebat, prædicti papæ privilegio inviolabili confirmari fecit, quæ-

cunque istud Besuense cœnobium possidebat, sive in futurum concessionem pontificum, liberalitate principiū, vel oblatione fidelium juste atque canonice posset adipisci. Potitus autem eo quod quæseriat, ea quæ retro sunt oblivia, et in anterioribus se extendens, pericula et labores vite (hiems enim erat) parvipendens, non reminiscebatur pressuræ propter gaudium subsecutum. Nos vero exemplum privilegi illius curavimus subscribi infra.

Privilegium domini Pascalis papæ.

« Pascalis episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Stephano Besuensi abbatii, ejusque successoribus regulariter promovendis in perpetuum.

« Religiosis desideriis dignum est facilem prebere consensem, etc. : *Vide in Paschali Patrologiam. CLXII.*

Pascalis papa cœnobium Besuense invisit. Concilium habet ad monachos (1108).

Evolutis igitur annis duobus contigit eumdem papam Pascalem, Galliarum partes invisere. Deveniens autem usque ad nos, a domino Stephano abate, et a nobis aliis cum copioso cardinalium tam episcoporum quam presbyterorum ac clericorum suorum comitatu, nec non et aliorum episcoporum, abbatum diversorumque graduum ecclesiastici ordinis in hoc monasterio Besuense devote susceptus est. Ubi usque in tertium diem demoratus, cum situs hujus loci multum, fratribus conventus et ordo plurimum ei placuisse, omnia laudans, omnia benedicens, ad ultimum in capitulum veniens concedit, ubi sermonem faciens, ab eo loco C incœpit, ubi dicitur: *Frates, quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam et consolationem Scripturarum, spem habeamus (Rom. xv, iv).* Et quia monachis loquebatur, quibus maxime patientia necessaria est, eam posuit quasi fundamentum. Deinde ostendens quod patientia spem operiū, de spe disserens, peruenit ad fidem. Fidem autem nos docens tenere non sicutam: de ea etiam multa nos edocens tandem ad charitatem, quæ Deus est, concessit. Dixit et de ea, imo de eo, ut tempus et ratio expetebat. Cumque sermonem terminasset, rogatus a D. abbate et ab aliis fratribus, utpote qui locum tenebat ejus, cui data est potestas ligandi et solvendi in celo et in terra, ut nobis et fratribus nostris, tam vivis quam defunctis, absolutionem daret, et benedictionem annuit; et incipiens L psalmum, cum Orat. Dominica, et collecta uti rogatus fuerat, nos absolvit et benedixit.

Nec illud prætermittendum quod altare sanctorum Petri et Pauli, ipse in honore eorumdem consecravit, ibique missam solemniter celebravit; et eum diem sicut diem natalis Domini quot annis celebrari præcepit.

Nomina vero cardinalium, episcoporum, abbatum, presbyterorum, seu clericorum, qui cum eo adfuerunt, quantum memorie occurserunt potuit, subter scripsimus. Richardus card. episcopus Albanensis, Divizo

A card. sancti Martini, Ritus Card, sancti Laurentii. Gregorius card. sanctorum apostolorum, Joannes diaconus card. sanctæ Rom. Ecclesie; episcopus Liognensis, Rotherius ad cuius petitionem hæc acta sunt, episcopus Placentinus, episcopus Viveriensis, episcopus Cameracensis, Henricus abbas Angeriensis, Lambertus Pultariensis abbas, Henricus abbas sancti Sezani, Wido abbas sancti Michaelis, et alii multi. Inferioris vero ordinis clericorum, seu laicorum, fere innumera multitudo.

Quoniam vero Dei dispositionem ab æterno cuncta sequuntur, suisque quando et quomodo vult, miseretur, gratuita pietate nos voluit apostolica benedictione relevari. Acta sunt hæc anno ab Incarn. Dom. 1107, Indict. xv, Epa. xxv, die xii Kal. Martii.

B *Charta de vinea sacrissæ in Bessua. — Hujusce Chro-nici auctoris nomen et actæ.*

Evangelicæ auctoritatis exemplo didicimus quod servus fidelis, et prudens in modo, a Domino IESU super multa constituerit. Stet diu in igitore Joannes, terram quæ circa basilicam sanctæ MARIE jacet, ecclesie sanctorum Petri et Pauli revocare, quæ jamdiu aliquo modo distracta fuerat, sicut infra docebimus.

Dominus namque abbas Ododederat eam Warne-
rio, patri Ulgerii, excolendam, et ad plantandam vi-
neam, ut in vita sua illam teneret; post decessum
vero ecclesiæ redderetur. Sed eo mortuo, haud ita
evenit. Cum enim filio ejus Ulgerio prædicto pecu-
nias deberet ecclesia, concessit ei D. abbas Stephanus
terrā illam, eu modo quo pater ejus habuerat.
Ego vero cupiens talentum mihi creditum ampliare,
donavi Ulgerio 120 solidos, id est sex libras, et ipsi
ac filii ejus quidquid in terra clamabant Deo et san-
cto Petro in manu domini abbatis Stephani reddi-
derunt. Dominus autem abbas Stephanus donavit et
concessit eam secretario monasterii, per manum
meam, in perpetuum habendam libere absque censu
et omni consuetudine quæ de aliis vineis persolvi-
tur. Concessit etiam eam consuetudinem quam
Warnerus et Ulgerius habuerant; scilicet, ut de
sylva illa, quam Castanetum vocamus, liceret in vi-
nea fieri perticas, furcas, paxillos et quidquid in ea
opus fuerit. Et ut hæc charta inconclusa perma-
neat, assignamus etiam testes: Signum domini Ste-
phanii abbatis, Warnerii prioris, Joannis secretarii,
Theoderici præpositi, Landrici, Giraldi. De laicis
vero, Oberti cocci, Martini clericis, Ulgerii, Amal-
berti, Giraldi, Stephani de Beria, Formatii, Petri,
Humberti et Warnerii filiorum Ulgerii.

Charta de Mercennaco.

Sanctorum Patrum exemplis piæ considerationis oculum ad imitationem insigentes, nos qui regimen sanctæ Ecclesiæ suscepimus, necessarium, imo æquum et salubre esse cognoscimus, eam fideliter ordinare et in ea quidquid boni ordinate disponimus, ne citius destruatur, aut pereat, sapienter providere.

Notum igitur facimus omnibus tam præsentibus quam futuris nostris successoribus, ego Stephanus abbas Besuensis ecclesiæ, cæterique qui mecum sunt ejusdem cenobii provisores, quandam vineam, quam apud Gibriacum frater Joannes emerat, nos cum vineis, de quibus vinum ad commune deportatur cellarium, terminasse; sibi etiam cunctisque post eum venturis, quidquid terræ sive vinearum, atque consuetudinum apud Mercennarium habebamus id concessisse, quatenus ex redditibus earum, ea quæ sunt in nostræ ecclesiæ ministerio apta comparentur: et insuper altare sancti Martini in sinistra parte sítum monasterii, exinde jugiter illuminetur. Quod statutum litteris imprimentes, auctoritate qua debemus, inviolatum permanere præcipimus. Signum domni Stephani abbatis, Warnerii prioris. Wilenci, Joannis, et cæterorum monachorum.

Item alia.

Sciant omnes præsentes et futuri quod Thebaldus, qui nunc nuncupatur de sancto Prudentio, quidquid ædificii habuit super campum, qui capella sanctæ Mariæ adjacet, scilicet de vinea, reddidit beato Petro et Stephano abbatii et secretario Joanni in perpetuum possidendum, et pro tali commercio, dedit illi Joannes secretarius 25 solidos et unam combam quam plantaverat: communicavit ei taliter ut per medium excolat, et per medium fructum capiat. Eo tenore, si fidelis cultor exstiterit, habeat eam cum honore tempore vite sue absque censu. Post ejus obitum si quis legalis hæres ejus supradictam vineam habere voluerit, cum secretario qui dominus et socius inde est imprimis eam offerat. Si ipse eam sibi retinuerit, bene; sin autem noluerit, per consilium abbatis et monachorum vendat eam sicut de servis sancti Petri qui eam fideliter excolat, et censum et consuetudines secretario reddat. Hoic chartæ assignamus testes: Signum Stephani abbatis, Wilenci, Joannis secretarii, qui hoc fecit, Girardi, Albrici, Thebaldi, Hugonis villici, Haidulfi, Hugonis famuli, Berengarii, Baldi, et aliorum multorum de familia ecclesie.

De obitu Rotberti episcopi.

Cum per multorum annorum curricula dominus Rotbertus ecclesiam rexisset Lingonensem, gravissimo corruptus morbo ad extrema propriaquans, apud castellum, quod Castellion dicitur, abbates snos, Stephanum Besuensem, Widonem Molimensem, item Widonem Ternodoreensem, ad se mandans, humiliiter se in conspectum Dei accusans, et veniam peccatorum exposcens, a domino Widone Molimense abbatte monachilem habitum suscepit; deinde non post multum, Viaticum ipsum corpus Christi accipiens, vitam finivit: sepultusque est apud Molimense monasterium in capitulo decenter ut decuit. Cujus loco substituitur dominus Joceranus Lingonensem sedem gubernaturus.

Charta Hugonis ducis de Karris apud Divionem.
In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Quan-

A tam animi devotionem erga sanctam Dei Ecclesiam habere debeamus, divina sanctarum Scripturarum demonstrant testimonia, que siquidem eam et muneribus præcipiunt fieri locupletem, et omnimoda veneratione testantur, et commendant elisci gloriosam. Haec igitur animadversione compunctus, et a sancto Spiritu spiritualiter instinctus, ego Hugo dux Burgundie notum facio omnibus tam modernis, quam futuris fidelibus, quod redempcionem carorum, quam in porta Divionensi capere consueveram, Deo et sancto Petro, et abbatii Stephano omnibusque Besuensis ecclesiae monachis donaverim ut amodo quibuscumque annis vel temporibus Divionem venerint ipsi denominatae ecclesiae monachi, tam claustrales, quam in cellis manentes, hanc sibi libertatem a me meisque successoribus obtineant, ut B sine omni impedimento et absque alicuius redempcionis exactione, cum suis carris indubitanter pertransant. Cujus siquidem doni largitionem zelo Dei succensus, hujus gratia rei pro animæ patris mei remedio, Besuensi ecclesiæ contuli: ut videlicet singulis annis apud eamdem ecclesiam ipse in memoriam sit omnium, et sicut mos est catholicus, anniversarium ei a filiis Ecclesiæ celebretur omnibus, quatenus orationibus fidelium Dei famulorum, sili meisque omnibus antecessoribus remissio omnium concedatur peccatorum. Proinde quoniam multa et maxima parentum nostrorum instituta, eos qui modo sunt in silentio et obliuione, conspicio præterire, authentico placut hoc donum commendare privilegio, et subscripto approbatorum virorum rorobare testimonio. Sig. Hugonis ducis, Henrici fratris ducis, Walonis abbatis, Hugonis dapiferi, Waleranni militis, Hugonis præpositi, Ewradi præpositi, Domini juveai. Signum Stephani abbatis Besuensis, Warnerii prioris, Albrici. De laicis, Otherti, Ewradi, Girardi, Arnaldi villici Lingonensis. Acta sunt hec anno ab Incarnatione Domini 1113, indictione vi, Epact. i, regnante Hlucedowico rege Francorum, episcopante Joceranno in urbe Lingonensem.

Charta de decima Casoti.

Operæ pretium duximus litteris adnotare quod Richardus, qui nepos Esemberi de Casoto fuit, omnem calumniam quam habebat super decimam de supra taxata villa postposuit et omnino dimisit in præsenti Stephani abbatis et monachorum nec non D et laicorum. Quapropter ut de hac re firma pax teneretur ex ultra parte, dedit ei supradictus Stephanus abbas quatuor heminas de annonâ in supradicto Casoto annuatim: duas de tritico, et duas de hordeo qualisunque ibi fuerit per fœdum tali pacto et tali ratione, si supradicta villa ad supradictam destructionem pervenieret, ut ibi capere non valeat supradictam mensuram, scilicet de quatuor heminis, tandem patienter expectet, donec villa melioretur, et quod sibi competit, iterum recipere possit. Hoc laudaverunt frater ejus Sewinus et soror. Huic rei assignamus testes: Signum Richardi, qui hoc fecit. Thetbaldi militis de Casoto, Pagani præpositi de

Tilecastro. De familia sancti Petri, Oberti, Amalberti, Fisleberti, Hugonis, Girardi.

Item alia.

Sciant omnes tam presentes quam futuri quod filia Pontii, quæ cognominata est Besueta, et Odo miles filius ejus, quidquid juris vel proclamationis habebant super pueros Girardi, qui cognominatus est Aligninus, dederunt Deo et sancto Petro, et Besuensi ecclesiæ, aeternaliter pro remedio suorum antecessorum, ante aram sanctorum apostolorum Petri et Pauli, et in presentia Stephani abbatis et monachorum. Uthæc charta inconvulta permaneat, assignamus ei testes: Signum Odonis militis, et matris ejus, qui hoc fecerunt. Benzonis sacerdotis de Tilecastro, Iulberti, qui cognominatur Angelricus, Viviani. Hugonis villici, Joannis, et aliorum multorum.

Charta de ecclesiis, datis a dominis Montis-Salionis.

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Notificamus omnibus fidelibus, quorum usque ad aures chartula ista pervenerit, quod dominus Petrus, cum nepoti suo domino Odoni in honore et dominio Montis Salionis successisset, dona quæ ipse Odo et avunculus ejus Rainaldus contulerant Deo et ecclesiæ sancti Petri Besuensis, de ecclesiis videlicet calumniari ceperit. Accidit interim archiepiscopum Jocerannum Lugdunensem, et episcopum Cabilensem, et episcopum Augustidunensem Divinorum advenire. Ibique ratione consilii, imo rationabili consilio suo commonitus dominus ipse Petrus, quidquid in rebus prefatis calumniatus fuerat in manu domini Joceranni archiepiscopi Lugdunensis reddidit. Archiepiscopus autem donum illud in manu domini Stephani abbatis posuit, et ecclesiam Besuensem inde revestivit: assignamus testes: Signum Joceranni archiepiscopi Stephani Eduensis episcopi, Walterii Cabilensem episcopi. Wilenci archidiaconi, domini Joceranni archidiaconi. Stephani abbatis. Verentonis abbatis. Stephani Novi Monasterii abbatis. Warnerii prioris, Joannis, Albrici. De militibus, Williami Fontis venna, Hugonis dapiferi, Petri qui hoc donum fecit, Wibrici, Otberti cocci, Hugonis famuli.

Charta de Arcione.

In nomine sanctæ ac individuæ Trinitatis. Dignum duximus litteris adnotare quod Arlebaldus, prepositus sancti Petri de Beleneva, reddidit Deo, et sancto Petro et Besuensi ecclesiæ, omne foedum, quod babebat ab abbate et de monachis super mansos de Arcione, sicut supradiximus, omnem consuetudinem et quidquid calumnii vel juris habebat super supradictos, super aliare in dono posuit, pro sua anima suorumque antecessorum, ipse et uxor ejus, et filii ejus aeternaliter. Et propter hoc, ut hæc donatione inconvulta permaneat, dedit illi Albericus monachus qui tunc temporis Arcionem gerebat, duas beminas frumenti et unam vaccam, et redemit illi de Ranaldo de Miribel quinque beminas annonæ, quas perdidera apud Cusiriacum, cum 40 solidos. Huic

A rei assignamus te tes: Sig. Stephani abbat. Wilenci, Joannis, Joffredi. Et de familia sancti Petri, Oberti, Hugonis, Gisleberti, Nerduni, Joannis, et aliorum multorum.

Charta de Caviniaco.

Clarescat hoc cunctis modo viventibus, post nosque futuris, quod Suffisia uxor Pontii de villa, quæ sanctus Sequanus nuncupatur, et Humbertus gener ejus de Lisiaco, pro anima supradicti Pontii, qui Hierosolymitanus itinere mortuus est, pro sua requie suorumque antecessorum fidelium, dederunt Deo, et sancto Petro, et Besuensi ecclesiæ unum mansum, cum suis terris et suis appenditiis in nostra villa quæ Caviniacus dicitur, et unum servum cum mediatae suorum infantum, in supradicta villa sancti Sequani, Utricum nomine. Ne talis memoria deleatur, assignamus testes: Humberti militiae de Lisiaco, qui docum fecit, cum socru sua, Widrici de sancto Sequano, Theoderici de campo curto. De clericis, Wilenci archidiaconi, Humberti canonici, Joannis presbyteri. De monachis, Wido prior, Wilenci, Henrici, Jnannis, Joffredi, et aliorum. De familia nostra, Hugonis famuli, Adulfi, Arnulfi villici de Caviniaco, Rotberti filii.

Charta de hominibus Novæ villæ.

Notum sit omniibus qui modo sunt postque futuri quod Deodatus de Nova villa et uxor ejus census de capitulo ejus reddiderunt sancto Petro, et Besuensi ecclesiæ, et Stephano abbati, ut alii servi sancti Petri et ancillæ, vir quatuor nummos, et mulier duos. Hoc adnotamus litteris, ne filii et filiae horum, vel posteritas, si negare voluerint, hec unquam negare possint. Nempe litteræ de hoc scriptæ, testimonium veritatis semper habebunt.

Charta de Fontinellis

Clarificetur cunctis modo viventibus postque nos futuris quod Wido miles de Fontanis, filius Haymonis, decumbens in infirmitate veniens ad obitum suum, ipse et manipulares ejus et Kotbertus frater ejus puer dederunt Deo et sancto Petro et cœnobio Besuensi, mansum unum in villa quæ Fontanellas dicitur, cum appenditiis suis, qui nuncupatur mansus Hugonis præpositi, et quatuor servos, Constantium, qui vocatur miles, cum filiis suis, sub tali testimonio: Signum Richardi de Vircillis, Hugonis Carruca, Wilenci militis de Fontanis, Herberti villici. Hugonis de Convulensi castro, domini Rotberti pueri, qui donum fecit et laudavit, et aliorum multorum.

Charta de Beria.

Agnoscet pleniter et retineat memoriter fidelis natio, tam de præsentibus, quam de futuris, quod Humbertus cognomento Solitarius, filius Arlebaldi, dedit Deo, et sancto Petro, et Besuensi ecclesiæ unum mansum pro sui anima suorumque antecessorum fidelium in Beria villa, cum omnibus appenditiis suis, de pratis, et de terris cultis et incultis, ornatum omni libertate. Dedit etiam supradictus Humbertus unum servum et unam ancillam, fra-

trem et sororem Humbertum et Rotrudem, pertinentes ad supradictum mansum jure perpetuo. Huic rei assignamus testes: Signum Hugonis militis de Chimissiaco, Leterii et filiorum ejus, Stephani, Richardi, Joannis presbyteri, Andreæ presbyteri, et aliorum multorum de Beria. Si quis perversus huic eleemosynæ contraire voluerit, aut aliiquid demere voluerit, anathema sit.

Item alia.

Est in eadem villa Beria mansus, quem honorifice et cum omni libertate dedit Deo et sancto Petro Milo miles de Bellomonte, et uxor ejus Adilia, in die quando primum Joffredus filius eorum celebravit missam, sub tali testimonio: Signum Milonis. Sig. Joffredi monachi, qui per cultellum suum donum recepit, Odonis, Stephauis, Rotberti, et aliorum multorum.

Charta de Majasco.

Omnis fidelis homo pleniter agnoscat quod eleemosyna fideles vivos ad vitam dirigit, et animas defunctorum a morte liberat. De qua ne non immemor Odo miles de Cipeto, qui Caterius cognominatur, fideliter pro anima matris suæ, quæ Besueta nuncupata est, patrisque sui suorumque fidelium antecessorum dedit Deo, et sancto Petro, et Besuensi ecclesiæ in eleemosyna corvatam apud Majascum cum omnibus consuetudinibus, quæ illi succedebat liberaliter de proprio jure, et 5 jugera terræ, nec non et partem suam de campo, qui supra castellum jacet, qui Vinea nuncupatur. Nos quoque Besuenses monachi pro signo recompensavimus illi suisque fidelibus orationes et benefacta ecclesiæ, tam vivis, quam defunctis in sempiternum. Huic chartæ assignamus testes: Sign. Odonis qui eleemosynam fecit, Willemi Fontis-vennæ, Humberti de Cipeto, Benzonis sacerdotis de Tilecastro, Pagani prepositi, Willemi de Fossato, et de nostra familia quamplurimorum.

Item alia.

Notum sit omnibus tam presentibus, quam futuris, quod Odo miles de Bellomonte concessit et ex toto donavit Deo, et sancto Petro, et Besuensi ecclesiæ, quidquid unquam habuit, vel ipse, vel antecessores sui, calumnii super infantes Lamberti qui Grossus denarius nuncupatus est, sive justa, sive injuste. Huic notitiæ assignamus testes: Signum Odonis qui hoc fecit ex parte, et omnium antecessorum suorum. Sig. Sewini de Rejaco, Odilonis militis de Lisiaco, Hugonis Columbae de Bellomonte: Lamberti, Rotberti filii ejus, Widrici. De monachis, Warnerii prioris, Landrici, Theoderici, et aliorum multorum.

Charta de hominibus Burbereni.

Sciant omnes per notitiam istarum litterarum quod homines nativi de Burbureno, qui terram accepérunt sancti Petri ad plantandas vineas, de manu Stephani abbatis, scilicet Albricus, Warnerius, et Nerduinus, cum fratribus suis, tali pacto concessa est eis predicta terra, ut si quis ex filiis eorum acceperit ancillam sancti Petri in uxorem et in ser-

A vitio ecclesiæ remanere voluerit, ipse habeat ædificium et terram supra nominatam. Et qui hoc non fecerit, post mortem ejus recipiet ecclesia et ædificium et terram in suo proprio jure.

Charta de ecclesiis pro Humberto Bruno datis.

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Omnibus qui has legerint vel audierint notulas, certum fiat quod in die illa quando corpus Humberti Bruni, Fontis-vennæ Senioris, apud Besuæ monasterium traditum fuit sepultura, consilio et laude Rotberti Lingonensis episcopi, et fratrum, et militum, et clentium supra taxati Humberti, uxor ejus pro ejus anima in illa die dedit Deo, et sancto Petro, et Besuensi ecclesiæ capellam de castro Fontis-vennæ, et illam partem quam habebat in ecclesia S. Valentini de Lurocute, habendam et possidendum jure perpetuo. Nec non ei duos scyphos argenteos: tali pacto ut annuatim, in suo anniversario, ejus memoria et antecessorum suorum fideliter celebraretur in convento monachorum. Ut hæc charta inconvulsa permaneat, subscriptam ei testes idoneos: Sig. Rotberti episc. Willelmi comitis Burgundie, Rainaldi filii ejus, Widonis de Raiaco, Widonis de Burgundione villa, Hugonis de Bellomonte. Lebaldi de Petro, Henrici de Nova-villa, Henrici de Firmitate. Rotberti capellani, et aliorum multorum. De mon. Sig. Gausberti abbat. Warnerii prepositi, Benedicti prioris Fontis-vennæ, Constantii. Facta sunt hæc regnante Philippo, episcopante Rotberto.

Item alia.

Notum sit omnibus tam presentibus quam futuris quod Odo filius Hugonis, qui frater fuit abbatis Odonis, propter quamdam vineam quam sibi concessit habere D. abbas Stephanus post obitum patris sui, scilicet supradicti Hugonis, seipsum spopondit permanere in servitio et in fidilitate sancti Petri et monachorum sicuti liber. Et tali modo, si ipse absque proprio hærede moriatur, qui non sit de ancilla sancti Petri, ipsa supradicta vinea, et quidquid ibi ædificatum fuerit, veniat in jure et in proprietate sancti Petri et monachorum, pro anima ejus: sin autem ancillam sancti Petri accepit, infantes ejus vineam possideant, quandiu servierint: et per istam pactionem, si circa nos morte præoccupatus fuerit, quasi nostrum commissum obtinebitus.

Charta de Veona.

Ad memoriam reducatur modo viventibus, post nosque victuris, quod Thebaldus capellamus de Verziaco pactum fecit et confirmavit cum Stephano Besuensi abbatte super 2 jugera de terra sancti Petri, quæ est in Veona, quæ ad plantandum quæsitæ tali ratione ut annuatim tempore vitæ sue 12 nummos Besuensi ecclesiæ pro signo persolvat. Post obitum vero ejus supradicta ecclesia terram suam cum omni ædificio liberam et ædificatam recipiat. Huic rationi subscriptissimus testes: Signum

Stephani abbatis, Guilenci, Albrici, Joffredi Divio-
nensis prioris, Rotberti presbyteri de Gibriaco,
Humberti clerici de Divione, nec non et aliorum
multorum.

Charta de terra Lamberti apud Novam villam.

Descriptio terræ Lamberti de Poliaco, quæ est
apud Novam villam, super fontem, diurnalem et
dimidium in villa: 2 in Campanolas : 4 in cun-
cta de villa Marcelli ab ea parte ubi fuit capella San-
cti Langisi: 4 ad campum juxta pratum, qui appellat-
latur Campus natoria. Et in millario 2 in campo
d'Elchalio, et in campo Delfinum, 3. De prato ad 4
falces et dimidiam.

Charta de uxore Ewandi.

Clarificetur eunctis modo viventibus, post hos-
que futuris, quod Humbertus puer, filius Hum-
berti de Cipeto, pro anima patris sui suorumque
antecessorum, dedit Deo et Besuensi ecclesie
Helizabeth filiam Wanerii de Burburano, spon-
sam Ewandi, filii Gisleberti de Fonte. Ne aliquis
infidelis hoc mendacium existimet, assignamus
testes: Sig. Humberti qui donum fecit, Pagani
præpositi de Tilecastro, Walterii, Hugonis fralris
ejus de Tilecastro, Oberti de Picangis, Tebaldi
de Casato, Humberti, Englorici, Albrici de Bur-
burano. De familia sancti Petri, Ewandi, Gun-
terii, Giraldi, Albuini, Giraldi, Oberti, Hugonis
famuli.

Charta de Majasco.

Religiosorum fides ac devotio virorum eo maxime
semper fuit laudabilis, quo non solum ecclesie Dei
acquisita retinere, verum etiam alia undecunque
studuerunt acquirere. Quorum formam prout potu-
imitatus, ego Stephan. eccles. Besuensis, licet in-
dignus, abbas, et ecclesiam juxta castrum quod
dicitur Confluentum construere cupiens, quesivi ab
Iterio, qui tunc dominus ipsius castri fuerat, que-
tenus Deo et ecclesiæ sancti Petri Besuensis con-
cederat quocunque usuarium habebat in pratis,
in sylvis, in aquis, seu in campis; qui petitionem
nostram intelligens de fonte pietatis descendere,
annuit quod petebam, ipse cum matre sua et fra-
tribus ac sororibus suis. Annuit hoc ipsum Warne-
rius de Fulcherolis, quantum ad se pertinebat. Item
Poncii de Castello, quod Firmitas dicitur, ubi-
cunque ad se pertinebat, eodem modo et ecclesiæ
Besuensi concessit.

Charta de Lentiliaco.

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.
Religiosa fidelium rebus sanctæ Ecclesiæ invigilans
industria, sic suæ possessioni oportet ut provideat,
ut quidquid tenet, inconcusse teneatur, et quæcumque
ex propriis laboribus vel ex piorum oblatio-
nibus adipiscitur, cuncta se perenniter obtinere
in futurum gratuletur. Quamplures etenim hujus
temporis homines crueles et sævissimi sponsam
Christi, videlicet Ecclesiam, non solum non curant

A augmentare, verum etiam omnimodis moluntur de
propriis annullare. Proinde notum sit omnibus et
presentis et futuri sæculi fidelibus, dominum Jof-
fredum domum Bellumontis, cum Gertrude sua
conjuge suoque filio Hugone, pro anima filii sui
Fulconis antecessorumque suorum remedio, in loco
eleemosynæ, Deo et S. Petro, fratribusque Be-
suensis cenobii, unanimiter concessisse quidquid
[apud] Lentiliacum in terris, in aquis, in sylvis
possidebat, id est, quidquid prorsus in redditibus
vel appenditis aliquibus proprio jure ibidem ob-
tinebat. Quod donum a se suisque hæredibus col-
laudatum, ne procursu temporis vel aliquo obli-
vionis dissolvatur dispendio, opportunum esse co-
gnoscitur solidari privilegio, virorumque qui ad-
fuerunt roborari testimonio. Sig. Joffredi qui donum
fecit, Hugonis filii ejus, Widonis qui fontis venæ
est dominus, Wilhelmi avunculi ejus, Hugonis de
Poliaco, Seuvini de Raiaco, Odilonis de Lixiaco,
Humberti de Faberniaco, Mainfredi de Arco, Au-
donis de Fontinelli. De familia dom. Joffredi ad-
fuerunt Wido præpositus, Warnerius cognomento
Pirdix, et Hugo frater ejus, Gislebertus de Alteriaco
præpositu, et Rodulfus de Alteriaco, Gislebertus
de Poliaco, Warnerius de Solario, et alii quam-
plures. Acta sunt hæc anno ab Incarnatione Do-
mini IIII, indict. vii, epacta XII, Hluedowico
rege regnante in Francia: Joceranno episcopo
præsidente in Lingonis, et Stephano abbate in
Besua.

*Item charta de eodem postea facta, propter conten-
tionem de illa prima donatione habitam.*

Omnipotentis edictus consilio, similique illud
considerans, quod pro omnibus, qua in hac vita
geruntur, aut puniatur quisque, aut remuneretur a
Christo, deliberavi ego Joffredus cum uxore mea
Gertrude, et Hugone filio meo, vitæ meæ tempus et
dies quoniam mali sunt, redimere.

Concedo igitur cum uxore mea et filio ecclesiæ
Sancti Petri Besuensis quidquid apud Lentiliacum
habeo in ipsa villa, et in campis, et in pratis, et
in aliis appenditiis, ita ex toto liberrimum, sicut
unquam liberius ab antecessoribus meis seu a me
possessum est. De Silva illa que vocatur Brouls
mediatatem a parte villæ Lentiliaci, omnino ab
omni consuetudine liberrimam possideat. In alia
D medietate mea, monachi et homines ac mulieres
qui apud Lentiliacum manebunt, libere et consue-
tudinaliter sibi et bestiis suis procursum habeant.
Ingressus usque in eam partem sylvæ, quæ mea est
erit ab ea parte, quæ angulus lirratus dicitur: et
eo tenore, ut si eundo damnum nesciens factum
fuerit, simpliciter reddatur; si vero scienter, aut
expectando, damnum cum lege (8) restitutetur.
Quod si guerra mihi aut hæredibus meis super-
venerit, a castello Fontisvenna, aut ab Aquato,
aut a Chargeiaco, ingressus usque in meam partem

(8) Cum lege, hoc est, cum muleta pecuniaria, et quidem levi.

sylva, erit mihi et meis per antiquas et originales A licet mansum proprium cum domo et sedem molendini cum prato, omnemque possessionem alodii sui, ut supra diximus, in agris, in sylvis, in pratis ubicunque. Et ut hæc charta inconsueta permaneat, assignamus testes: Signum Andreæ presbyteri de Beria, Sign. Walterii presbyteri de eccles. Sign. Stephani prepositi de Beria. Sign. Hugonis de Chimissiaco. Sign. Humberti qui fuit nepos ejus. Sign. Walteri de Vagitis, qui fuit filius Laifini. De monachis nostris, Signum Warnerii. Sigillum Aymonis. Signum Odilonis, et aliorum multorum.

Charta de ecclesia S. Martini.

Præsentis ævi futurisque deinceps hominibus clarificetur quod dominus Girardus, ecclesie Lingonensis archidiaconus, dedit ecclesie Besuensi pro quiete sua animas suorumque antecessorum quidquid habebat in ecclesia Sancti Martini castri, quod dicitur Bellimons; scilicet medietatem ecclesie et presbyteraturam, laudante idipsum domino episcopo Roberto et omni capitulo Lingonensi. Nos vero contentes pene cuncta a memoriis hominum dilabi, chartis hoc placuit inseri, ut si quis deinceps huic donationi contraire voluerit, haruna auctoritate litterarum retineatur. Hujus autem testes rei quamplurimi extitere, ex quibus nobis quosdam placuit bie nominatim subtexere: Dominus Robertus episcopus, abbas Stephanus, Warner, Constant.; et de militibus, Rainaldus de Monte Salionis, et frater ejus Petrus. Dominus Stephanus abbas, cum Gibuino sacerdote, et fratre ejus filiis Berengarii, ex eadem re hujusmodi pactum firmaverunt. Tertiam partem decimæ de omnibus anninis sibi retinuit, excepto Canabo. De oblationibus vero qualuor festivitatibus, Nativitatibus, Purificationis sanctæ Mariæ, Pascha, et omnium Sanctorum quartam partem, et candelabrum, et oblationum pro defunctis.

Ut vero pax utrinque teneretur, Gibuinus presbyter dedit fidejussores Warnerium Perdicem et Warnerium de Solario, taliter et si isti defecerint, alii ab eo restituantur. Hoc etiam statutum est ut si dominus abbas, seu quislibet ex monachis Besuensibus, venerit in domo presbyterii, D libenter suscipiat et serviat ei. Illud etiam additum est: quod si presbyter quid ex nostra portione intercepitur, si domino abbati vel monacho, seu ministro rem requirenti reddiderit in pace erit; sin alias, semel et iterum per fidejussores admonitus, nisi reddiderit, postea summam et legem persolvet.

Charta de Vactis.

Cunctorum notitiae patere volumus quod Alefridus miles de Vactis, veniens ad obitum, dedit sancto Petro et Besueusi ecclesie omnem hæreditatem quam possidebat de proprio fundo sci-

B nes de Beria, in die qua peram assumpsit ad Hierosolymitanum iter faciendum, scilicet in die Rami palmarum, veniens in Besuensi capitulo, misit se ad pedes monachorum orans et petens ut sui miserentur, et in suis orationibus memoriam illius habere dignarentur. In ipsa die et in ipso præsenti capitulo coram testibus dedit Deo, et sancto Petro, et Besuensi ecclesie, duos mansos optimos pro se et pro anima sua, et pro animabus antecessorum suorum fidelium, unum in villa quæ Beria dicitur, cum omnibus appenditiis suis, scilicet mansum Ogerii, quem tenet Walterius filius ejus vetulus, frater Stephani prepositi, qui vocatur Albus. Alium in villa quæ dicitur Lueurtis, cum omnibus appenditiis suis, quem nominavit mansum Oberi de Arbore. Ne aliquis perversus hoc frivolum existimet, assignamus testes. Signum Hugonis, qui donum fecit. Signum Nerduni, qui habet filiam ejus. Signum Hugonis Columbae de Bellomonte. Sigillum Milonis de eodem castro. Signum omnium monachorum qui ibi præsentes affuerunt.

Item alia.

Per has ergo litteras agnoscant omnes tam præsentes quam futuri quod Nerdinus milles de villa, quæ Pinus dicitur, et uxor ejus Hermengardis, quæ filia Hugonis de Beria fuit, donaverunt Deo, et sancto Petro, et Besuensi ecclesie, unum mansum in Beria villa, scilicet mansum Gunterii, cum omnibus appenditiis suis in pratis et in terris, et unum servum nomine Stephanum, quem supradictus Hugo ante concesserat, et unam ancillam quæ Osana vocatur, necon et sororem ejus. Hoc totum tradiderunt Deo et sancto Petro, ut supra diximus, Nerdinus et uxor ejus, pro anima Walonis pueri, et pro anima patris sui suprataxati Hugonis, necon et pro remedio animarum omnium antecessorum suorum, tam pro vivis, quam pro defunctis. Huius rei assignamus testes: Signum Nerduni qui eleemosynam fecit. Sign. Milonis de Bellomonte. Sign. Richardi filii ejus. Sign. Hilberti militis de Salice. Sign. Walonis fratris ejus. Sign. Hugonis militis de Chimissiaco. Sign. Andreæ presbyteri. De nostra familia quamplurimi. Hoc donum et hæc eleemosyna

tradita est per manus Nerduini et uxoris ejus, per A frustum lapidis, super altare apostolorum Petri et Pauli, cum omni honore et omni libertate aeternali possidendum.

Charta domni Petri.

Ecclesia Dei fidelium donatione collata, ob id sine dubio litterarum traduntur monumentis, ne temporum loquo succedentibus volente curriculo a memoria mortuum aboleantur. Quapropter non inutile fore venturis arbitramur, si nuper ecclesia nostrae concessa tenacibus apicum scriptis commendemus. Quæ ita sese habent. Petrus dominus castri Montis Salionensis, agnominé Malus respectus, Deo et sanctis apostolis Petro et Paulo, Besuensiæ ecclesiæ concessit, laudantibus conjugi et filiis, alodium, quod quondam apud Lentiliacum dederat, libertate in posterum possidendum. Addidit quoque in capitulo, abbate assidente cum monachis, servum nomine Walterum, et ancillam dictam Alvide, in villa, quæ Trescase appellatur, habitantes. De quibus, ne qua supervenientibus temporibus nascatur controversia, idoneos assignamus testes: Signum ejusdem Petri et uxoris ejus. Sign. Otonis et Rinaldi, filiorum ejus. Sign. Rodulphi militis. Sign. Gaudini militis. Sign. Walterii præpositi. Signum Humberti filii Olgerii. Signum Girardi abbatis. Sign. Wilenci prioris, et totius conventus.

Charta Hugonis Herli.

In nomine Domini. Sciant omnes tam presentes, quam futuri, quod Hugo miles de Renavis, cognomento Herles, grati et cum magno affectu dedit Deo et sancto Petro, et Besuensiæ ecclesiæ alodium suum totum cum omni libertate, quod habebat et possidebat in villa, quæ dicitur Ausiliacus, pro anima sua et pro animabus antecessorum suorum in campis, in pratis, in mansis, in sylvis, in aquis. Ut eleemosyna ista et donum firmum persistat, assignamus ei testes idoneos. Sign. Hugonis de Bellomonte. Sign. Walonis, et Haimonis Columbae. Sign. Richardi. Sign. Milonis de Poiens. Sign. Urrici de Renavis. Sign. Rodulphi fratris ejus. Sign. Rodulphi filii Urrici. Sign. Widonis, cognomento Chirinal. De mon. Sign. Girardi abb. Sign. Theoderi. Signum Widonis de Renavis. Sign. Lebaldi. Sign. Remigii presbyteri, et aliorum multorum.

In tempore illo Rodulfus filius Urrici, de supradicto alodio concessit sancto Petro et Besuensiæ eccliesia unum mansum quod ei contulit avia sua post obitum suum, ubiquecumque obiisset.

Charta de Secuniaco.

Sciant omnes tam presentes, quam futuri, quod Galterius miles de Chortoson, veniens ad obitum suum, Deo et sancto Petro, et Besuensiæ ecclesiæ, pro anima sua suorumque antecessorum, dedit unum mansum liberum cum omni libertate, apud villam quæ vocatur Secuniacus, cum nemore et terris, et omnibus appenditiis quæ ad ipsum mansum pertinent. Omnia quæ ibi videbatur habere et ipse Galterius nepos ejus, in terris et in sylvis, tra-

diderunt S. Petro et Besuensiæ ecclesiæ jure perpetuo; et unam ancillam, quæ vocatur Doda. Et ut nullus falsator possit contraire huic eleemosynæ, assignamus ei testes: Sig. Milonis militis. Sig. Walonis et Hilberti, filiorum ejus, qui donum fecerunt cum matre illorum. Signum Galterii nepotis ejus qui similiter donum fecit. Et de militibus de Beria, Sig. Walonis. Sign. Hilberti. Sig. Pagani fratris illorum. Sig. Mainfredi de Archo. Sig. Andreæ presbyteri de Beria.

Charta de Lisseiaco.

Notum fiat fidelibus quod Odilo de Lisseiaco ecclesiæ Dei et sancti Petri et Besuensis contulit in eleemosyna quidquid habebat apud Lisseiacum ubique, tam in terra, quam in aquis, in pratis, in paucis, in sylvis, ita honorifice, sicut ipse tenebat ea. Sed et ipsi monachi Besuenses concesserunt et Odiloni ea quæ ipsi bahebant apud Brueciacum eo tenore, ut ipso ex hac vita excunte, cum omnibus quæ ibi ædificavisset, ecclesiæ Besuensi remaneret. Obtulit autem super altare Sancti Petri, per textum Evangelii deauratum, et hoc ipsum, sicut diximus, de Brueciaco coram testibus tam monachis, quam laicis. Quorum quedam nomina haec sunt: Sig. Odilonis qui hoc donum fecit. Sig. Mauricii militis de Probato. Sig. Otberti. Sig. Hugonis. Sig. Gislererti. Sig. Euvardi. Sig. dom. Stephani abbatis. Sign. Wilenci, Lebaldi, Albrici.

Similem donationem fecit Hugo senior, frater Odilonis, de insula Bollina, de sua parte de Lissiaco, ipse et filius Wido puer, et uxor ejus, et filia ejus Aia, ad integrum cum libertate tenendum et possidendum B. Petro et Besuensiæ ecclesiæ in perpetuum pro sua anima suorumque antecessorum fidelium. Sig. Hugonis, Widonis filii ejus. Sig. Humberti de Lissiaco. Sig. Odilonis fratris ejus. Sig. Gislererti sacerdotis de Malliaco. Sig. Humberti provisoris vel ministerialis, et aliorum multorum.

Charta de Majasco

Sapientium virorum consuetudinem esse cognoscimus, praesentia litteris assignata futuris aeternaliiter reservare temporibus. Scribere igitur dignum duximus quod Rethertus de Rinei, calumniam quam faciebat de terra quæ apud Majascum sita est, in finem et pacein posuit pro duobus equis quos ab abbatte Stephano et fratribus Besuensiæ ecclesiæ accepit. Quapropter quidquid in predicta terra juste vel inuuste habere se dicebat, Deo et sancto Petro, et fratribus predictis libere concessit in aeternum possidere. Quod ut firmius pertineat, testes qui affuerunt subsequens scripture demonstrat. Sig. Rotterti militis de Fontanis et uxor ejus Aviline. Sig. Richardi militis de Vircillis. Sig. Odonis Viridi. Sig. Haymonis de Monte Salione. Sig. Bertranni militis de Fontanis. Sig. Wilenci militis de Fontanis. De familia sancti Petri. Sig. Otberti. Sig. Hugonis, alterius Hugonis. Sig. Aygulfi, et aliorum multorum.

Charta de Luat.

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. **D.**o. minus dicit in Evangelio : *Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis.* De qua re non surdus auditor fuit miles quidam, Othertus scilicet de Tilecastro, Senior de Cypeto, ut de suis propriis liberius eleemosynam faceret, scipsum in primis eleemosynam fecit. Qui veniens ad conversionem ad Besuense monasterium, dedit Deo et sancto Petro, et Besuensi ecclesiae, unum mansum in villula, quæ vocatur Luat, cum adjacentiis suis, cum terris et pratis, sic libere et bonorisice, ut iste mansus, qui vocatur mansus Letaldi, habeat precursum et consuetudines per omnia memoria que sunt de Cypeto citra Tylam et ultra, et servum unum Bracionem, cum omni suppellecili sua, qui erat ministerialis de terris suis; et unum mulum optimum quem habebat, et quidquid calumnii habebat super terram sancti Petri et super homines postposuit. Ut hec charta inconvulsa permaneat, supponamus ei testes idoneos : Sig. Humberti de Cypeto filii ejus. Sig. Aimonis filii ejus. Sig. Widonis clerici filii ejus. Sig. Injulrici. Sig. Humberti filii ejus de Tilecastro. Sig. Aldonis Senioris. Sig. Odilieri militis. Sig. Widoni de Fossato militis, et aliorum multorum. De monachis, Sig. Joscberti abbatis. Sig. Benedicti. Sig. Constantii. Sig. Rotberti propositi. De familia sancti Petri, Sig. Joannis villici. Sig. Hunberti Cocci. Sig. Giraldi clerici.

Habet sanctus Petrus et uostra Besuensis ecclesia plurimam terram in ipsa villula, quæ vocatur Luat, infra et per confinia ipsius. Terram scilicet Isemberti de Casoto cum adjacentiis suis. Terram Wallerii de Bellomonte piucernæ cum adjacentiis suis. Terram Landrici cum adjacentiis suis.

EPITAPHIUM.

Omnibus ostendit monachi pia cura Joannis : Qualis in Ecclesia fuit in puerilibus annis, Abbatis Stephani studium querens imitari. Plus studuit reliquis ea quæ bona sunt operari Abbas Ecclesiam venerabiliter renovavit, Desertasque domos, veluti patet, edificavit. Hic partem cupiens ipsius habere laboris, Libris scribendis operam dedit omnibus horis. Stephanus Ecclesia possossa sue duplicavit, dum redditus, fundos et prædia multiplicavit. Hic rerum custos sibi credita dum bene servat, Multiplici studio libros studiosus acervat. Stephanus Ecclesie thesauros amplificavit, Omnia septa fere melius mutant locavit. Hic rerum custos dum curis invigilavit, Plus in ea reliquis custodibus edificavit. Stephanus Ecclesiam item de paupere fecit. Quam melius statuendo, superflus queque rejecit. Cujus et iste sequens factum non degeneravit, Dum res Ecclesie pro posse suo decoravit. Stephanus Ecclesia caput extendit super annem. Novimus auxilium simul impendisse Joannem. Quique modo famulando suj dat plurima, proque Fine cui cursus bravio sit dignus uteque. Ecclesia Domini dilexit uteque decorum, Dum pro posse sui famulatus prastat honorem. Fidus uteque cliens Domini sepelire talentum Noluit, ex uno dum querit reddere centum, Vita patris Stephani pastoribus est imitanda :

A Vita Joannis erit non immerito memoranda. Hic erit exemplo prælati, iste sequendum, Quis in officio suo est successor habendus. Nos igitur qui tot tanta bona patris habemus, Quique Joannis opus tot floridi scripta videmus, Expansis regi manibus qui regnat ubique, Conferat, oremus, meritum pictatis utrifice, Ut qui justificat maiores atque pusillos, Connumeret patriæ celestis civibus illos.

Hic sunt libri prætitulati, quos Joannes fecit describi : videlicet magnam partem Josephi : Augustinum etiam super 50 psalmos ultimos, a *Domine exaudi*, usque *Omnis spiritus laudet Dominum*. Exameron Ambrosii ; Ambrosium de Officiis, de Sacramentis et de morte Satyri fratri sui ; Ambrosium de Virginitate, et Historiam Wandalorum ; Historiam Orosii ; Historiam Justiniani ; Historiam de Hierusalem, Homelian Origenis. Confessiones Augustini. Collectaneum novum. Musicam Widonis. Duos Antiphonarios optimos de Musica. Gradalem, et Nocturnalem. Vitam sanctæ Fidis ; et Pastoralem sancti Gregorii. Gregorium, de Miraculis. Vitam S. Galli, et alias multas vitas, et passiones sanctorum. Vitam S. Leonis, et Hieronymum super Sophoniam, Aggeum, Joelem et Malachiam. Decem collationes Patrum, et alias septem. Vitas Patrum B. Hieronymi. Librum Scintillarum. Quesitiones Bedæ in libros Regum. Istum etiam librum de diversis rebus et chartis compostus.

Charta de Preopapa.

Sciant omnes tam præsentes, quam futuri, quod Milo quidam miles de Monte Salionis, cognomento Paganus, veniens ad obitum suum, cum magno affectu suscipiens habitum monachi, pro remedio animæ sue, ipse et Ascherius miles, nepos ipsius, tradiderunt Deo et sancto Petro, et Besuensi ecclesia, in villa, quæ nuncupatur Preopapa, tres falces de prato, et quartam apud villam quæ dicitur Praeciacus, et unum mansum cum sex jugeribus terre, et de silva quæ pertinet ad villam superius nominatam Preopapa, dederunt monachis de Albiniaco precursum et consuetudinem de pastione, et si ibi misserint porcos suos, et omnia quæ necessaria illis erunt de illa silva ad domos faciendas et ad omnia habitacula sua, et ad omnia utensilia sua, quæ de ligno fieri possunt, tradiderunt illis jure perpetuo cum omni honore. Ille quoque rusticus, qui in supradicto manso habitaverit, habeat similiter cum honore omnes consuetudines de villa supradicta, de sylvis, de aquis, de pratis, de pascuis, et nulli unquam serviat, nisi sancto Petro et monachis. Et dederunt adhuc in hac eleemosyna unum plastrum juxta capellam de Monte Salione. Si quis falsator huic eleemosynæ contraire voluerit, anathema sit. Ut hec charta inconvulsa permaneat, supponamus ei testes. Sign. Archerii qui hoc donum facit. Sign. Lamberti de Demarim. Sign. Hugonis militis de Cortiniano. Sign. Odonis Viridis. Sign. Aymonis militis. Sign. Rotberti presbyteri. Sign. Dominicii. De monachis, Sign. Constantii. Sign. Joannis. Sign. Ulgerii.

*Charta de sylva Vetus vinearum, et mansi*i*,
quod appellatur Domos.*

Quomadmodum invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum. eo ipso admittente ut nemo ad vitam possit redire; vix est qui faciat bonum, vix est usque ad unum. Necessarium remur, ut si quis aliquid ecclesiæ contulerit, litterali memoria futurorum fidelium notitiae transmittere. Quædam mulier et ortu et actu satis in sæculo clara, filia Henrici de Nova villa, nomine Elizabeth, cognomento autem Caritas, dum ad obitum propinquaret, ecclesiæ sanctorum Petri et Pauli contulit in eleemosyna, pro remissione peccatorum suorum et antecessorum suorum, quidquid habebat in sylva. Veterum vinearum, et ejus mansili, quod appellavit Domos. Dedit etiam servum nomine Joannem, et ancillam nomine Emmam, ita omnino libere et honorifice habendum ut melius scivit et potuit, Laudantibus filiis suis, Widone et Philippo. Testibus vero Alinardo clero, Odone de Bellomonte, Sevuno de Raiaco, Gerardo Crispo, Hugone de Voslun, Theoderico ministro, Pagano capellano. De monachis, Gerardo prieur, Ulgerio Calvo, Albuco captivo, Gerardo, filio ejusdem mulieris.

Charta de Lixiaco.

Perspicientes bujus sæculi casus et mutationes, operæ pretium duximus ea quæ nostris temporibus ecclesiæ Besuensi collata sunt, memorie conmemorare pereani. Notum itaque fiat quod Humbertus de Lissei, quidquid in eadem villa habebat, seu habuerat ipse et antecessores ejus, Deo et S. Petro Besuensi, ita omnino liberrime contulit ut deinceps neque in cœmeterio, neque in ipsa villa, cuiquam homini, neque suo, neque alterius, liceat ei, seu hæredibus ejus, aut alicui loco ejus personæ, injuriari, vexationem seu exactionem inferre; et ut prætulimus, in tota villa illa non solùm hominem, sed nec quidquam omnino violenter capere. Data ab Humberto præfato, cum uxore et filiis suis, coram testibus annotatis infra: Albrico fratre ejus, Theoderico monacho. Alduino, Lencilino, Pontio militibus, eo die quo ecclesia consecrata est a Dom. Joceranno Lingonensi episcopo: anno ab Incarnat. Verbi Dei 1119, indict. xi, epact. viii, concorrente ii Kal. Junii, die Dominicæ.

Eodem tempore et eadem hebdomada feria iv, quidam miles, Humbertus de Cynaciaco, dedit sancto D Petro pro anima filii sui Widonis et antecessorum suorum 12 denarios, de ecclesia cujusdam villa, quæ dicitur Mentusca, et unum mansum apud Cynaciacum villam, ad portum cum pontinatico et piscaria, quæ omnia obtulit ad altare, impunens librum super illud coram testibus: Letbaldo, Wilenco, ceterisque quamplurimis monachis, et Widone fratre ejus, malterio de Beria, cum aliis multis.

Charta de ecclesiis Cypeto et Tasneto.

Non minimum successoribus nostris credimus profuturum, si juxta majorum nostrorum consuetu-

A dinem nos quoque de rebus huic ecclesiæ collatis memoriam, etsi non luculenta, vera tamen oratione, posteris relinquamus. Notum sit igitur quod dom. Jocerannus Lingonensis episcopus ecclesiam de Cipeto donaverit ecclesiæ sancti Petri Besuensis, per manum domini Stepbani abbatis, in capitulo sanctæ Mariæ Fontis vennæ castelli, coram archidiaconis suis, et laudantibus, Wilenco archidiac. et Ayrardo archid. Humberto canon. Sig. Stephani abbatis, Ulgerii, Rodulphi monachis.

Dedit etiam ecclesiam de Tasneto prædictæ Besuensi ecclesiæ, in sylva quæ vocatur Volort, coram Warnerio archid. laudante eo, et donante quidquid in ea habebat. Coram pluribus, Rotberto præposito, et aliis.

Charta Joccranni episcopi de Mentusca.

Ego Jocerannus notu Dei Lingonensis episcopus, cum prepossibilitate mea, una cum fidelibus, et filiis nostris, de negotiis et commodis Lingonensis Ecclesie fideliter agendo disponeremus, venit ad nos venerabilis abbas dom. Stephanus, humiliter et devte postulans quatenus deserta ejusdam solitudinisin territorio Altoarenium juxta flumen Ararim posita, nostræ tantum episcopali dominationi proprie pertinentia, Deo, et fratribus Besuensis monasterii donaremus, et supradictæ possessionis hæredes illos constitueremus. Cujus justæ et rationabili petitioni citissime consentientes, et laude et consilio fidelium nostrorum Lingonensis Ecclesiæ archidiaconorum, quidquid in villa, quæ vocatur Mentusca, episcopali jure possidere debemus: ecclesiæ quoque ipsam cum omnibus appenditiis suis, supradicto abbati, et successoribus ejus in posterum, salvis Ecclesiæ Lingonensis consuetudinibus, libere donamus, et episcopali auctoritate donata confirmamus. Signum Wilenci archid. Sign. Garnerii archid. Sign. Azzardi archid. Sign. Widonis archid. Hujus rei testes sunt dominus Gualo canonicus regularis, Jozaudus decanus Cabilon. Guilencus mon. Albericus mon. Rodulfus. Acta sunt hæc anno ab Incarn. Dom. 1119, indict. xii, epacta vii, concorrente ii. Apostolica sedis Calixto anno i pontificatum regente. Lucdowico Francorum rege, Joceranno Lingonensis Ecclesiæ episcopatum gubernante, Duranno notario dictante.

Item de Mentusca.

Audiat omnis homo, quod Gualo de Ruphiaco castro, filius Ulgerii de Coloniis, et Guala sororius ejus, cum Haimone fratre suo, donaverit Deo, et sancto Petro Besuensi ecclesiæ quidquid habebant, seu tenebant in ecclesia de Mentusco villa, videlicet cœmeterium, et presbyteratum ipsius ecclesiæ cum omnibus ad ipsum presbyteratum pertinentibus in mansi, et pratis, et terris, sed etiam tertiam partem de decima ejusdem villa, et usuariis consuetudines in omnibus terris, et pratis, et silvis, et aquis ipsius potestatis. Signum Stephani abbatis. Sig. Wilenci. Sig. Joannis monachorum. Sig. Wal-

nis qui hoc donum fecit. Signum Walonis. Sig. Haymonis fratris ejus. Item Sig. Walonis de Vilar. Sig. Henrici. Sig. Rotberti præpositi. Et de familia nostra. Sig. Tebaldi hospitiarii. Sig. Humberti pi-
storis, et aliorum plurimorum.

De foro Bellmontis falso.

Ex divini paginis didicimus Testamenti, condem-
nationis æterno maledicto debere eum subjici, qui
ecclesiam Dei persecuti, et contra ministros ejus niti-
tur altercari. Pacem enim quam angelus in Re-
demptoris cecinit Nativitate hominibus bone voluntatis,
impium est exturbare.

Ego igitur Hugo Bellmontis dominus, pœnitentia
ductus quod mea Besuensis canonib[us] fratres toties
vexaverim imperilia, animum apposui jam ab
eorum injuriis cessare, et eis amodo perenni dulce-
dine concordare. Ad sopiaendam ergo fori, quod eis
abstuleram, calumniam, ante Lingonensem episcopum,
qui clamor ab abbate prædicti loci factus super
hoc fuerat, veni, et quia pro eo, qui siquidem abba-
tias sui episcopatus tueri ac defendere deberet,
justitiari, rationemque facere nolueram, rectum
feci, et de cætero me emendaturum promisi. Qua-
dam itaque solemni die cum apud Besum dedica-
retur ecclesia Beati Remigii, ac pro tantæ celebritati
devotione innumerabileo undecunque confluxis-
sent populi, in monasteris beatorum Apostolorum
Petri et Pauli fratribus cum prædicto pontifice
quamplurimis nobilibus, clericis, ac militibus, et
quod eis forum amplius non auertem, nec in ca-
stro meo, nec in tota terra mea; neque in toto
posse meo forum venale constituerem, nec homines
meæ terræ a mercato Besuensi prohiberem, promisi,
iliumque meum Hugonem promittere et jurare
feci. Ego ipse Hugo dexteræ manus meæ juramento
armavi, et insuper ne successorum aliqua redeat
in futurum calumnia. Deo, et sancto Petro, et
fratribus Besuensis ecclesiæ quidquid est, vel erat,
quod meum jus juste aut injuste posseuderat de hoc
mercato, totum super altare posui, et ipsum merca-
tum donec donavi.

Neautem alicujus longævitatis hoc disperreat obli-
vione, virorum subscriptiorum testimonio placuit
hanc chartam roboreare. Signum Guillenii episcopi.
Sig. Gocelinii archidiaconi. Sig. Fulconis archidia-
coni. Sig. Garneri Rusi archidiaconi. Sig. Pontii de
Rivel. Sig. Gerardi abbatis. Sig. Wilenci prioris. D
Sig. Rodulphi sacristæ. Sig. Josberti præpositi. Sig.
Albrixi de Arcione. Sig. Tebaldi de Ganibreris. Sig.
Ramaldi de Granceio. Sig. Milonis de Poiens. Sig.
Oderici de Renavie. Sig. Gui ionis Rauivel. Sig.
Oberti. Sig. Hugonis Dapiferi. Sig. Constantii, Gi-
roardi, et filii ejus.

Charta de redditibus annuis cantoris.

Fideles quique aut orationibus aut donariis, se
invicem debent sustentare, ut hi qui quietam agunt
vitam, eos qui circa multa occupantur precibus ju-
vent, et illi cum charitate ad utilitatem ipsorum ne-
cessaria administrent. Necesse est enim, ut sic trans-

Aitoria peragant, quatenus pro his præmia æterna
consequi valeant.

Igitur dominus abbas Gerardus audiens, quod ex
quo venerabilis Joannes cantor ex hac vita migra-
vit, monumento librorum nemo condidisset, institu-
tit ut omni anno cantori de unaquaque obedientia
hemina frumenti darotur, nolens, quamvis majora
vellet, aliquem gravare, quo libentius diiores et
pauperiores præberent assensum, et futuris non
esset onerosum. Omnes vero obedienciarum prepo-
siti huic decreto, quod eis remissionem peccatorum
injungebat, assenserent, et libenter se hoc actu-
ros promiserunt. Sanctum est hoc a prædicto ab-
bate omnibus laudantibus, die festivitatis aposto-
rum Petri et Pauli, atq[ue] statum, ut a Kalend.
Octobris usque in Kalend. Novembris idem donum
unusquisque cantori solutum habeat. Signum Wi-
lenci prioris. Sig. Warnerii præcentoris. Sig. Ro-
dulphi sacristæ. Sig. Albrixi de Arcione. Sig. Josberti
præpositi. Sig. Bartholomæi subcentoris, et omnium
mcnachornm.

De Haymone et filiis ejus

Præsentibus, futurisque fratribus nostris claris-
cetur, quod dominus abbas Gerardus, omnisque
conventus, Haymonem, et ejus filios post obitum
illius telonearios fori esse constitutus, quandiu illud
ministerium fideliter et sine fraude servaverint. Si
vero inde aliquis eorum fraudator deprehendatur,
perpetuo careat prædicto ministerio. Signum Wi-
lenci prioris. Sig. Rodulphi sacristæ. Sig. Warno-
rui præcentoris. Sig. Tigerii cellerarii. Sig. Josberti
præpositi. Sig. Oberti famuli. Sig. Willelmii. Sig.
Hugonis de Ulmis.

Charter de Beria.

Omnium cognitioni clarum esse volumus, quod
Ewinus dominus de Beria, in die depositionis ma-
tris sua dedit ipse, et uxor ejus Annilina, Deo, et
sancto Petro, ac Besuensi ecclesiæ unum mansum
in villa Beriae, et 5 jugera alodii, nee non etiam
unam ancillam quæ vocatur Gocia, cum tribus
filios suis; quorum hæc sunt nomina: Ogdierius,
Girardus, Hugo. Alteram quoque ancillam, vocabulo
Hodiernam, et medietatem ejusdam prati: siquidem
alia pars a priscis temporibus nostra esse
dignoscitur. Ut vero insolubilem firmatatem præ-
sens charta continueat, assignamus ei testes: Si-
gnum Haymonis. Sig. Illeberti. Sig. Widenis. Sig.
Rotberti. Sig. Humberti. Sig. Lamberti. Sig. Gun-
terii. Sig. Warnerii clerici, et Bartholomæi fratri
ejus. De monachis. Sig. Gorandi abbatis. Sig. Wi-
lenci, Warnerii, Josberti. Hanc eleemosynam in
foro Besue laudavit Wido frater Ewini, coram
Mainfredo de Arco.

Item de quodam plastro sito in hac Besuensi villa.

Niat notum filiis Ecclesiæ, quod Ayvinus miles
de Beria dominus, quoddam plastrum quod possi-
debat in villa Besue sive per jus, sive injuste, dedit
sancto Petro, et Besuensi ecclesiæ perpetualiter, et
uxor ejus, et Willermus puer. Ut hæc eleemosyna

firma permaneat, assignamus ei testes. Signum A
Girardi abbatis. Wilenebi, Rodulphi. De laieis,
Sig. Ayvini, Widonis de Chimisi, Roberti, Ilberti
militis de Salice, Lamberti, et filii ejus, Rainardi,
Humberti filii ejus, Guntieri, Ricardi. Henriei filii
ejus, Heinrici, et aliorum multorum.

Charta domini Galonis Columbae.

Omne quod est natum tendit ad interitum, secundum Salomonem, nedum verba, que cum prolati sicut, jam non sunt. Idecirco hic assignamus Galonem Bellimontis eognomine, dictum Columbam, habitum sanctæ religionis suscipientem, sancto Petro et Besuensi ecclesiæ deditis in villa Lentiliaeo medietatem decimaram ad se pertinentium, de propriis scilicet bubus monachorum, et mansum cum terra, et pratis pertinentibus ad ipsum, in villa Sancti Benigni Divionensis Casneto, atque medietatem molendini apud villam Perecicum, simulque medietatem plastris siti in bæ villa Besuensi.

Addidit etiam mansum apud Lisseum cum terra que montis Salionis dicitur, pertinente ad ipsum, ibidemque in pratis, paniearii dictis, quidquid eximi potest a nemore in pratum. Laudante hoc et concedente domino Montis Salionis Odone, domino Girardo abbatte, testibus assistentibus Alberto Tullensi, et Guidone de Vireillis. Hanc donationem a praedicto Galone factam Hugo filius, Haimo frater, et uxor ejus propriis manibus librum super altare ponentes, laudaverunt, quam roboramus testimonio proborum virorum : Domni Girardi abbatis, Guilienci prioris, Alberti Tullensis, Bartholomæi, et reliquorum monachorum, laicorum, Milonis de Poiens, Hugonis de Roife, Humberti Salomonis, Humberti Divitis, Roberti prepositi, et aliorum multorum.

Charta Hugonis de Torcennaco.

Memorie posteriorum litteris imprimimus, quod Hugo miles de Torennaco, habitum religionis suscipiens, dedit sancto Petro, et Besuensi ecclesiæ quoddam mansum apud Rosecum, partemque suam nemoris Montanici, laudantibus filiis suis, testibus Roberto capellano Montis Salionis, et Widone milite de Octis, fratreque ejus Hugone Rufo, cum aliis multis.

Noseant omnes qui hos legerint aspices, quod Odo miles de Picangiis eognomine, dictus Saxo, monachus ad finem factus, quidquid in molendino apud villam Lucum calumpniabatur, sancto Petro concessit, ipsumque molendinum fratribus suis laudantibus, Besuensi ecclesiæ perpetuo babendum devote tradidit. Et ne hoc in posterum quisquam irritare præsumat, supponimus signa testium qui præsentes affuerunt. Signum Gerardi abbatis, Rodulphi saerista, Hugonis de Bellojoco, Lebaldi de Generveris. De laicis, Sig. Hugonis, Walterii, Milonis, Humberti fratrum praedicti Odonis. Sig. Roberti prepositi, Humberti Divitis. Otberti Coeci Giraldi villici.

Charta domini Ascherii Montis Salionis.

Idecirco eleemosynæ fidelium litteris annotantur, ut hi qui post futuri sunt, legendo quod non videbunt, agnoscant, et si hinc aliqua forte calumnia pravorum hominum orta fuerit, auctoritate priorum resistere valeant. Notificeandum ergo posteris ensemble, quod Ascherius quidam miles Montis Salionis, ad obitum veniens dedit Deo, et sancto Petro Besuensi, in terra, que Craias dicitur, mansum quoddam ita libere ut ipse habebat, cum hominibus scilicet et pratis, easlerisque appenditiis suis, duos etiam fratres, ville Albiniaci incolas, Albrinum, Stephanum, nepte inque eorum Avilinam. Testes bujus eleemosynæ sunt Gerardus prior, Rodolphus saerista, Heinricus, Garnearius praecantor, et Gonterius. De militibus, Hugo et Odo fratres predicti Ascherii, Paganus de Buiris, alique quamplurimi.

Charta domini Willielmi Fontis Vennæ.

Quia præsens vita ad malum proelivis est, oportet ut eleemosynis, vel operibus quisque mala admissa a conspectu Domini abscondat, quoniam Apostolus tempus redimi precipit, eo quod dies mali sint. Quod Guillelmus Fontis vennæ gratia Dei adimplens, piscatoriam quandam cum mano appendenti ad ipsam, piscaitemque Albrieum nomine, cum uxore et filiis, Besuensi ecclesiæ in villa Calintensi tribuit, cum adhuc in sæculari militia positus esset. Postquam vero divino respectu monachus effectus est, delegavit in villa qua Cortesours vocatur, Deo, ac sancto Petro Besuensi, duos manus cum appenditiis suis, duosque homines Stephanum, et Theodericum, habitatores eorum, eum uxoribus, et filiis, omnibusque ad se pertinentibus, atque omnes usuarios fructus, quos tertias nominant, duarum villarum de Cortesours, et de Lare; excepto quod duo fratres Verduinus, et Amalrius, villici dom. Girardi, filii ejusdem Guillelmi, pro manso Majorali 60 jugera retinuerunt. Haec, ut praedictum est, Besuensi ecclesiæ concederunt Guillelmus, et Girardus filius ejus, laudantibus Guido domino Fontis vennæ, cum filio suo Theoderico, et Guidone domino Jovis villæ.

Præterea in die sepulturae praedicti Guillelmi, Girardus et Guido domini Montaniae reliquerunt in justam consuetudinem quam erga homines nostros de Pauliaci habebant, decreveruntque ut si aliquis eorum de aliquo homine sancti Petri justitiam pro aliquo forfacto appeteret, alter nullo modo tale ab eodem exigeret. Nam antea ulerque ab uno ex uno forfacto duplex rectum exigerat. De his omnibus testes adhibemus, dominum Girardum abbatem, Guilemum priorem, Rodulfum saeristam, Garnearium praecantorem, Widricum priorem Fontis vennæ, Albertum Tullensem. Item Hugonem de Tilecastro, dominum Bellimontis, filiumque ejus Hugenem, Haymonem de Tilecastro, Hugonem de Bellojoco, Milonem de Poiens, Odonem dæ donna Petra, Widricum de Monz, Ulgerium de Burgo, Walterium, Odilensem præpositum Calintensis, Otbertum Coe-

cum, Hugonem dapiferum fratresque præmemora- A idoneos, qui affuerunt, supponimus : Sigillum Girardi abbatis, Guillenci prioris, Heiarici, Albrici, Lebaldi. Sigillum Hugonis Bellimontis, et Hugonis filii ejus, Guidonis præpositi S. Juliani, Humberti villici de Baleneva, Valet, Oberti Cocci, Girardi villici.

Charta Milonis cognomento Paulenerii.

Secundum prophetam monentem : *Dissolve obligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes,* Milo Tilecastri miles dictus, agnominé Gyrovagus, Humberti Vetule filiam, uxorem scilicet Odoris Maleth, filii Evartri Divisionensis, Oddilinam vocatam, servintem, et famulatu suo, et progenitorum suorum absolvit, et super altare sancti Petri libram proclamans posuit, audientibus, videntibus, et laudantibus suis fratribus Humberto, et Willermo Desfosses, et filiis suis. Hanc donationem confirmamus subscriptis testibus: Girardo abbate Besuensi, Guilencio priore. Roberto præposito, Oberto Coeco, Girardo filio Aidlifi, Drogone filio Gerberti, B Hugone de Ulons, Lamberto Falsart, Aldone, et Odone fratribus de Fontanis, aliiisque multis.

De Dominico Malner.

Memoriali digne his litteris adnotamus, Rodulfum militem S. Michaelis, quidquid super Dominicum Malogrinum, quem sicuti servum ab antecessoribus juste vel injuste habuerat ac possederat, sancto Petro Besuensi donasse, et super altare possessus, testibus assistantibus multis, Girardo abb. Henrico, Lebaldo, Richardo. Hugone monachis. Laicorum vero affuerunt milites, Wido Ravines, maritus sororis datoris, Ewinus de Excelso, Walterius Malsualez Granciaci, Odo de Furno: familia nostræ, Humbertus Salomon, Guilielmus, Petrus Pauliaci, Petrus etiam et Robertus de Monte Sa- C lionis.

De Orcevalis.

Sciant omnes tam presentes, quam futuri quod Nerdinus dominus Aspermontis, et Hugo filius ejus miles, et Galo de Willer, et Haymo filius ejus pro animabus suis, et antecessorum suorum, tradiderunt Deo, et sancto Petro, ac Besuensi ecclesiæ, in loco qui Orcevalis dicitur, 40 jugera terræ. Huic dono assignamus testes : Sig. Hugonis Franeigenæ. Sig. Rodulfi de Renavis, Hugonis Conitensis, Ewini Spinelli.

De uxore Theoderici Carpenteri.

Firmiter retineat quisquis has legiter litteras, quod Mainsfredus de Arco uxori Theoderici cum liberis suis, Deo, sanctoque Petro Besuensi pro anima sua concessit, ipsique Mainsredo dominus abbas Stephanus ob banc causam. immo magis gratia amicitie, 20 solidos dedit. Sed quoniam mens humana saepe a bono deviat, idem Mainsfredus post obitum Theoderici cum coram domino Besuensi abbatte de hac re quasi non gratia vel libere filios ejus dedisset, queritando placitarent, communis ratione, eos se libere concessisse recognovit, atque eamdem eleemosynam confirmans, denuo liberrime huic ecclesiæ perpetuo contulit, et uxori sua ac filiis laudari fecit. Abbas vero Girardus ob pacem vel memoriam hujus pacti, dedit ei decem solidos, et Humberto de Baleneva duos. Illic chartæ testes

A idoneos, qui affuerunt, supponimus : Sigillum Girardi abbatis, Guillenci prioris, Heiarici, Albrici, Lebaldi. Sigillum Hugonis Bellimontis, et Hugonis filii ejus, Guidonis præpositi S. Juliani, Humberti villici de Baleneva, Valet, Oberti Cocci, Girardi villici.

De villa quæ dicitur Trescase.

Præsentium ac futurorum memorie clarescat, quod Hugo villicus de Baleneva, et filii ejus Humbertus, Joannes, Petrus, terram sancti Petri apud Trescasas, quam per multos annos calumniati fuerant, reddiderunt in pace sancto Petro et Besuensi ecclesiæ, atque se peccasse quod eam invaserant, cognoscentes, absolutionem delicti sui a domino Girardo abbate, et omnibus fratribus, in capitulo peierunt, et acceperunt. De hoc facto assignamus testes, Girardum abbatem, Guilencum priorem, Albricum, et reliquos capitulo. Mainfredum etiam de Arco, Guidonem præpositum S. Juliani, Valet de Baleneva, et Otbertum.

De villa S. Sequani.

Quoniam facta præcedentia per litterarum adnotationem cognovimus, placuit et nobis scribendo posteris relinquere, ut inviolabile in æternum permaneat, quod Joffredus Bellimontis dominus cum Gertrude uxore sua, pro salute animarum suarum, sancto Petro, et abb. et monachis Besuensibus villam quamdam quæ vocatur Sanctus Sequanus in Baascha, sicut ipsis eam libere tenebant, concesserunt; laudante Hugone filio, et nepote Joffredo, agnominé Martello, omnibusque qui hoc donum in postremo perturbare videbantur.

Contigit autem instigante diabolo, ut successus Martellus post mortem predictorum antecessorum suorum, violare non erubesceret, quod prius laudaverat, videlicet ut justitiam et latrocinium in praedicta villa clamaret. Postea vero animanto Domino qui Ecclesiam suam elemosynis privari non patitur, et dom. Girardo abbate hoc ei admonenter, ad seipsum reversus, devotus capitulum fratrum adiit, fraternitatem accepit, et pro requie animæ sua, et antecessorum, gratis quidquid in villa clamabat, vel quæcumque habebat, libere concessit, excepto manso Odilonis, et fratri ejus Galonis, servorum suorum. Sig. Girardi abb. Sig. Lebaldi. Sig. Richardi monachi : de militibus, Martelli, Welfonis, Elvini, Haimonis, Savarini, Odilonis, Wiberti. De familia sancti Petri, Sig. Oberti Cocci. Sig. Mainfredus, Humberti divitis, Humberti Salomonis.

Arbitramur rectum fore fidelium memorie tradere census ecclesiæ, ne quando per incuriam nostram a pravis hominibus minuantur. Ideoque assignamus hic quedam militem, Haymonis nomine, filium videlicet Galonis de Villier, clamantem in atrio S. Martini de Montusca justitiam, et latrocinium. Nam ob hujuscemodi causam prædam abduxit, et alia multa ecclesiæ Besuensi irrogavit. Cui, cum in hac pertinacia diu permaneret, placitum terminavit abbas Girardus in eadem villa. Convenerunt igitur utrique

die terminato, consultus a matre quæ secum placitatura venerat, et a reliquis amicis suis, querimam quam super familiam monachorum nostrorum ibi degentium faciebat, in pace abbatu proclamavit: insuper de duobus hominibus, quos monachus foris atrium habitare faceret. Ita tamen ut si aliquod scelus a suis vel ab aliis hominibus illic committetur, iisdem ad abbatem Besuensem clamationem faceret, et pro ulla patrato sceleri, si etiam homicidium aut adulterium esset, quorum lex major esse dignoscitur alii sceleribus, ultra quinos solidos lego rectitudinis inde quidpiam haberet.

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis.

Universi fidei Christianæ domestici sanctam Dei Ecclesiam animi devotione gloriosam, et muneribus in quantum possunt largissimis, facere debent locupletem. Quia siquidem animadversione compunctus, et a Spiritu sancto spiritualiter instinctus, ego Hugo de Bellomonte cum filiis meis Hugone, et Jofredo, pro remedio animæ meæ, antecessorumque meorum, Deo, et sancto Petro Besuensi, abbatique Gerardo, monachisque Besuensibus in parochia Sancti Martini Deo servire volentibus, dono concessi quidquid dominus Remigius ejusdem loci presbyter, in ecclesiis, in agris, in pratis, in silvis, in domibus et universis humanae vite usibus, tenebat; et insuper quidquid vadimoniorum quæ prædictis monachis, aut jam dederit, aut in futurum dare voluerit, possidebat.

Placuit etiam huic dono annexare, quod homines, qui apud Sanctum Martinum hospitali erunt, et circa monachos habitabunt, in terra castri Belmontensis, omne usuarium libere habeant in silvis, in pratis, in pascuis, et in omnibus, quibus vivunt homines usibus: ita scilicet quod si homines damnum nescienter fecerint, damnum sine lege reddant: monachi vero quoquomo aut ipsi, aut sui famuli scienter, vel nescienter damnum fecerint, damnum sine lege prorsus restituant. Piscarium etiam ipsis donavi a Belmonte desuper, ubi, vel quando, vel quomodo eis placererit piscari: subtus vero Belmontem pede tenuis piscari tantum concessi. Quod donum ne qua tegatur oblivionis nebula, placuit litteris commendare, approbatorumque qui adfuerunt virorum testimonio roborare. Sig. Girardi abbatis. Sig. Richardi de Vircillis. Sig. Lebaldi de Genveris, Josberti præpositi, Henrici capellani, Humberti negotiatoris. Petrus Rufus, Joannes famulus, Christianus, Hugo Bellimontis dominus, Hugo filius eius, Remigius presbyter, Milo de Poens, Hugo de Aces, Ewardus de Rolens. Fredericus de Campaneio, Wido de Renavis. Rodulfus filius Odolrici, Erbertus capicum. Acta sunt hac anno ab Incarnatione Domini 1134, indictione XII, epact. XXII, concur. VII.

De atrio S. Martini.

Omnium hominum est, qui nominis censentur vocabulo Christiani, in lege Domini die ac nocte jupiter meditari. Lex enim Domini irreprehensibilis,

A cum convertat animas, et testimonium sit fidele, sapientiam præstat parvulis. Ego igitur Haymo de Tiricastro parvulus scientia, multorumque malorum quæ egeram oneratus insipient, cum ante meum obitum longa depressus fuissem ægritudine, ad me ipsum rediens, et insuper cogitans quod ante Deum nullum ferrem manipulum justitiae, pro remedio animæ meæ, parentumque meorum, Deo, et sancto Petro, et monachis Besuensis cœnobii, atrium Sancti Martini de Luco concessi, et quidquid ibidem juste vel injuste possederam totum eis dimisi. Testes adfuerunt Ricardus capellanus, Petrus capellanus ejusdem Ricardi, Hugo de Conflent, Joannes clericus, Thebaldus de Casoto, Wido Talanat.

Ego Agnes uxor domini Haymonis de Tiricastel, cum ipse Haymo maritus meus in paradiso Sancti Florentii fuissest tumulatus, assistantibus clericis, parentibus, et amicis, cum insimul in claustrum regressi fuissemus, et cum de eleemosyna ejus tractaremus; visum nobis est esse bonum, ut donum quod dominus Haymo fecerat ecclesie Besuensi de atrio Sancti Martini de Luco, cum liberis meis facerem, et coram eis bonis ac pluribus viris qui affuerunt illud confirmarem. Dedi igitur et confirmavi donum quod fecerat, atrium videlicet Sancti Martini de Luco monachis Besuensibus, quietum, et cum omni libertate et pace pro anima mariti mei in æternum possidendum. Quod ne deleatur, aut oblivioni tradatur temporum intervallo, virorum subscriptorum roboramus testimonio. Petrus abbas Sancti Stephani Divisionensis, Tebaldus Decanus, Ricardus presbyter, Dominicus prior Sancti Florentii, Bonet de Mare, Joannes clericus, Petrus capellanus, Haymo de Nimie, Wido de Saut, Nocherus, Wido Talanat, Thebaldus de Casoto, Wallerus, Rollanus, Wido, Marescallus, Malveslot, Tebaldus Excotex, Robertus filius ejus. Hoc factum est et recognitum, quod donum quod fecerant de atrio, non ideo fecerant, quod atrium suum esset, sed ideo quia in atrio, quod sancti Petri erat rapiebant, et ablaciones faciebant, et ea quæjure vel rectitudine in ipso atrio non habebant, injuria et violentia rapiebant.

De Montigniaco.

Cum transeant cuncta, et ea quæ in hoc mundo sunt, nunquam in cod. m statu sint diu permanentia, litteris adnotamus, quod Rodulphus, et Milo frater ejus, qui suo agnominio dicti sunt Bigornenses, pro animabus fratrum suorum Guidonis, et Rogerii, et pro animabus patris, et matris suæ, antecessorumque suorum remedio, Deo, et sancto Petro, et monachis Besuensis ecclesie dederunt duos mansos apud Montiniacum, unum mansum qui dicitur mansus Odonis Eurvinii, et alterum, qui dicitur mansus Widonis Maie filie. Hoc donum apud Besuam fecerunt in Parasceve, id est in die Passionis Domini, tenentes ambo librum, per quem hauc donationem in presentia domini abbas

grapha beneficiorum nostrorum ecclesiasticorum : A
redituumque institutorum privilegia scripta in usi-
bus nostris ad præteriorum memoriam revocan-
dam habere nos institut, suorumque institutorum
quamplurima nobis exempla reliquerit, omnia be-
neficia a nobilibus fidelibus nostris, vel innobilibus
clericis, vel laicis, pro Christi nomine nobis collata
memoriæ sanctæ scriptis commendare consuevi-
mus, ut ostensis beneficiorum nostrorum frequen-
tissime scedula, benefactorum nostrorum anima-
rum in orationibus frequens memoria habeatur ;
illaque beneficia memoria teneantur, ne pro deleta
eorum memoria importunus error sequatur. Nos
ergo inter alia pleraque beneficia nostra, unum
speciale, et magnum beneficium a Burgundiorum
consule Renaldo nobis illatum, operæ pretium sub
silentio occulere non existimavimus, tum quia res
tanta intitulatione est digna, tum quia a tanta et
tam digna persona est acta.

Omnibus itaque catholicis notificare hac præsenti
scriptura satagimus, quod Renaldus comes potentissi-
mus, Deo, et sancto Petro ejus apostolo, Besuensis
basilicæ patrono, sanctoquo Dei martyri Christo-
phoro, Calentensis cellæ nostræ advocato, instinctu
divino nulla coactus offensa, sed voluntate pia, et
bona, libere, et absolute donavit quidquid de feodo
suo unusquisque de eadem villa tam nobilis, quam
ignobilis, clericus, vel laicus, pro se, vel prædeces-
sorum suorum animarum requie, predictæ cellæ
nostræ fratribus dederat, vel datus fuerat, dum
tantummodo ex hoc totum feodium suum ipse non
omittat, assumpta bujus rei occasione, ex hoc quod
Odo præpositus suus tyrannide sua, septem marcas
argenti hominibus de Nova villa abstulerat,
quas ipse dom. Girardo abbatii, statim ut injuriam
præsensit, redditum se firmiter edixit. Hujus
etiam redditionis fidejussores dominum Hugonem
de Bellojoco; et dom. Girardum de Strabona, nec-
non Othonem de Durnecto, et Humbertum de Trimolario
prædicto abbatii dedit. Quo toto beneficio
definito, ecclesiam Sancti Dei et martyris Christo-
phori, se comitantibus multis, festius intravit, ac
ibi ante altare flexo poplite coram omnibus astan-
tibus, de injuria supradicta, manu etiam super
ipsum altare imposita, Deo, ac S. Christophoro, et
abbati Girardo fecit rectum. Et hoc faciendo, quod
nullum jus, nullamque calumniam ejusdem inju-
riæ in supradicta hominibus faciendæ, babuisset,
recognovit.

Hoc autem factum est die quadam Dominica di-
luculo, cum etiam divina missa in supradicta ecclæ-
sia celebratur. Qua die etiam ad colloquium con-
tra episcopum Lingonensem proficiscebatur. Hujus
rei testes sunt quatuor supradicti argenti fidejussos-
res : Hugo videlicet de Bellojoco, Gerardus de Stra-
bona, Otho de Durneto, et Humbertus de Trimolario,
et Odo suus præpositus, et Guillermus Sylvestrus,
Odo Albus, et Hugo frater ejus. Isti de parte consu-
lis. De parte abbatis, Guirricus prior de Fonte ven-
næ, Gothefridus prior Calentensis. Poncius de Sil-
yenaeiaco. In Christo Jesu Domino nostro.

EPITAPHIUM HUGONIS DE BELLOMONTE.
Qui decreta reverunt,
Ex decreto sanxerunt,
Quod scriptura notaretur
Quidquid jam definiretur,
Aut sigillis insignirent
Quidquid omnes stabilirent,
Ne periret vetustate,
Vel dierum quantitate.
Hoc majores statuerunt,
Et statutum reliquerunt.
Tales usus antiquorum
Cura servat modernorum,
Sua namque per scripturas
Instituta vel figuræ
Semper solent designare,
Vel signando demonstrare.
Sed cum talis vigens usus
Apud omnes sit diffusus
Nos sequentes usuale,
Donum quoddam speciale,
Donum dico tale, magnum
Vel memoriale dignum
. satis annotari
Scriptis, et astipulari
Diligenter studeamus,
Ut perfecte describamus.
Ergo cunctis innotescat,
Nec ab ulla evanescat,
Noscat omnis litteratus
Simul et illiteratus,
Quod Hugo de Bellmonte
Donavit de sua sponte,
Corde bona voluntatis,
Et affectu pietatis,
Deo simul, et fratribus
In Christo confidelibus
Besuensis ecclesiæ,
Pro defunctorum requie,
Pro se et Joffredo filio,
Pro parentum remedio
Tam pro cunctis fidelibus
Quam pro suis heredibus,
Inter primam coloniam,
Vel si mavis coeveiam,
Simul et quamdam terrulam,
Dictam vulgo Rupeculam,
Bis binis prati falcibus
Accumulate grandibus.
Hæc supradictis fratribus
Donavit Besuensisibus
Qui deservirent sedule
Sancti Martini cellulæ.
Hæc sunt in territorio
Bellimonis sub prædio.
Hæc preter per injuriam
Suamque violentiam
Quemdam facta calumnia
Male lugarat patria,
Et sine recompunctione,
Carbonem dictum nomine,
Qui juxta dictam cellulam
Construxerat domunculam,
Servire volens fratribus
Inibi famulantibus,
Quem mox liberum credidit,
Et absolutum reddidit.
Ad hæc totam justitiam
Suam dedit per gratiam,
De Boiens, rebus omnibus
Simul dictis et actibus.
Post hæc sibi collubuit,
Quod salvimentum tribuit
De Cavennei prædio,
Quod tenebat in proprio.
Postremo querimoniam
De Blegne vel calumniam

Justam, vel non exposuit,
Ita quod nil retinuit.
Rursus unam filiolam,
Quam domi nutrit parvulam,
De concubina genuit.
Quod sancta lex prohibuit
Hanc quidem sibi garcio
Legali matrimonio
Quarebat semper jungere,
Tali decreto fēdere
Quod Hugonis prēsidio,
De Besuano prādio
Sibi foret redditio,
Præfecturæ vel ratio,
De qua fecit calumniam
Nec justam querimoniam.
Sed quidquid sic dispositus,
Garcio non obtinuit.
Hugo namque supplicibus
Monachorum clamoribus,
Et dare natam renuit,
Et opem ferre noluit.
Haec prædicta donaria
Facta sunt in ecclesia
Besuensis cenobii
Super gradus altarii,
Per textum evangelicum.
Nota res est in publicum.
Quod Pater fecit, filius
Hugo gessit libentius.

De Bellanava.

Catholica mater Ecclesia gaudens de suorum profectibus filiorum et merens pro defectibus, quos patitur a privignis insurgentibus, loco filiorum Davida voce proclamat, dicens: *Retribuebant mihi mala pro bonis (Psal. xxxiv, 12).* Et per Isaiam: *Filios enutrivi, et exaltavi: ipsi autem contemnentes sperverunt me (Isa. xii).* De quibus profecto exstitit quidam Robertus, natus ex servis et ancillis hujus Besuensis ecclesiae, et exaltatus ab ea ministerio præposituræ, sœpe numero ipsam exaltatricem plagis, placitis, rapinis, incendiis devastavit. Postmodum itaque respectu clementiae Dei de tantis malis pœnitens, et nullo alio modo se posse salvari credens, ministerium ipsum, id est præposituram, cum omnibus pertinentibus ad ipsam, reliquit ecclesiae Besuensi, et concessit in præsentia domini Stephani abbatis, et aliorum multorum, quorum haec sunt nomina: Eadulfus, et Vigerius monachi, Obertus Coccus, Hugo dapifer, Berno. Die vero depositionis uxoris sue, idem donum iterando confirmavit in capitulo nostro. Hanc donationem multis diebus in pace, et quiete et sine calumnia tenuit ecclesia, donec quadam die, Humbertus de Balenava adiens abbatem Girardum, proclamavit eundem Robertum ejusdem præposituræ se suosque fratres hæredes statuisse.

Unde Robertus nimium exacerbatus, et istud viriter abnegaens, protestatus est se quondam in captione positum fuisse, et si in illa captione moreretur, jus sua præposituræ eis dedisse. Quid plura? Duellum inde firmaverunt, sed statuto die pugnæ Roberto convenienter astante, Humbertus et sui non advenerunt, neque contra mandaverunt. Sic ista sopta calumnia, post dies aliquot supradictus Rober-

A tus monachatum expetiit, accepit, eamdem concessionem et donum quod fecerat, et iteraverat reiters, totius capituli nostri testimonio roborari fecit. Eo autem viam universæ carnis ingresso, insurrexerunt contra nos colloquentes pro ipsa præfectura, videlicet fratres de Balenava, Humbertus, Petrus et Joannes: præpositus etiam de sancto Juliano, eum nepotibus, quorum causa in curia ducis Hugonis per manum ipsius, et uxoris eius, et optimatum Curiae ita terminata est. Nam victi ratione et donorum largitione, quidquid juste, vel injuste, vel parentela, vel dono alicujus in præfectura proclamabant totum abnegaverunt et devoverunt, fide data contra omne genus suum et contra omnes homines guarantiam portatueros. Hoc assignamus vidisse, et audisse Hugonem ducem Burgundiæ, et uxorem eius, Widricum Besuensem abbatem, Petrum abbatem Divionensem, Guidonem priorem, Nerdunum de Aspermonte, Pontium de Silviniaco, Humbertum de Virzeiaco, monachos Besuenses.

B Urricus vero de Renavis, et filii sui, nacta occasione quod Haimo frater Roberti defuncti filiam ipsius Urrici uxorem duxerat, contra nos insurrexerunt calumniantes eamdem præposituram, sed resipescientes ipsam cum omnibus pertinentibus suis abnegantes adjuraverunt. Ipse quoque Urricus et filii sui, Rodulphus, Milo, Wido, et Hugo, et filia, pro qua clamabant, annuerunt, et laudaverunt ecclesia Besuensi quiete et liberrime in perpetuum possidendam. Quod roboramus testimonio proborum virorum: domini Guidrici abbatis, Rodulphi prioris, Alberti Tullensis, Nerduni de Aspermonte, Pontii de Silviniaco et reliquorum; militum vero, Euvini Daleelz, Haymonis Cobumbæ, Milonis de Poiens, Mainfredi.

Charta Joffredi Bellimontis juvenis.

Cuncti fideles in corpore sanctæ Ecclesiæ compaginati, qui veri capitis Christi membra se cognoscunt, perpendant qualiter invalida membra sua refovere debeant, iuxta quod ait Apostolus: *Si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra (1 Cor. xiii, 26).* Sancta enim Ecclesia more sagena missæ in mare, sinu sue pietatis cunctos advenientes colligit, alios solido cibo reficiens, alios lac potum dulcedinis infundens, nonnullos vero de naufragio mortis liberans. Hoc igitur naufragium instigante diabolo Joffredus miles, Hugonis domini Bellimontis filius, incurrens in exercito militari morte deprehensus, ilitus orationum fidelium evasurus expetiit, et cleemosynæ sua facta redimere studuit. Quæcleemosyna quanta memoria sit digna, in subsequentibus demonstrabimus. Pro tanti igitur criminis execratione, mortuum corpus illius anno et amplius sepultura carnit, donec Deo disponenter, qui neminem vult perire, venerabilis Gothefredus, qui tunc Lingonensi Ecclesiæ præter episcopus, Romanus iret.

Epletis vero prospere cunctis, pro quibus ierat, cum et apostolica auctoritate et licentia rediens,

eumdem Joſſredum aſuæ excommunicationis nodo A a domino Girardo abbate, laudante conuentu, monachus effectus est. Illis vero temporibus prædicti Bartholomei pater in villa quæ dieitur Majaseus de minimis decimis medietatem a Guidone capellano pro 15 solidis in vadimonio habebat, tali scilicet conditione, nisi vivente eo redimeret, Guidone defuneto, ipse Rodulfus, et filii ejus super eam hereditarent. Illam siquidem decimarum medietatem, de qua superioris sermonem fecimus, donavit Rodulfus pro filio Bartholomæo beatis apostolis Petro et Paulo, et sancta Besuensi ecclesia, in praesentia domini Gerardii abbatum, uxore sua cum filiis laudantibus. Quo facto petit uxor ejus a domino Girardo abbatte, ut quod de decimis illis sua pars in Canabo sibi conferebat, ea vivente retinere concederet, cuius petitionem dominus abbas Girardus coram eunctis qui aderant, favit.

Dedit igitur Deo, et sancto Petro, et Besuensi ecclesia, pro anima filii sui, et pro animabus antecessorum suorum, astante, et laudante Hugone filio suo corveiam propriam, quam Remigius presbyter in vadimonio ab ipsiis habebat, et quamdam terram, quam dicunt Rupecularum, a via quæ ducit Lucillæ, usque ad villam quæ vadit Fleix, et quatuor falces prati juxta cellulam nostram Sancti Martini, et hominem nomine Carbonem, quem ob multas injurias de patria fugaverat.

Præterea dedit justitiam et Corveias quas proclamabat, liberime, et absque consuetudine in villa nostra que Boens dicitur. Dedit et salvimentum Cavaneiaci ville nostræ, et ealumniam quam faciebat in terra nostra apud villam, quæ Blaineis nuncupatur, sive justam sive injustam libere concessit,

Hanc autem donationem roborari volumus proborum virorum testimonio, quorum ista sunt nomina : Sig. Hugonis qui hanc eleemosynam fecit, et Hugonis filii ejus. Sig. Euvini de Acelis, et Hugonis filii ejus. Die vero sepulturae ipsius Joffredi, quando haec eleemosyna iterum confirmata est per manum episcopi, fuerunt et alii quamplures, quorum ista sunt nomina : Sig. Godefridi episcopi. Rainaldi comitis. Sig. Widonis abbatis. Sig. Haymonis Columbe. Sig. Mainfredi Dare. Sig. Richardi de Fretis. Sig. Milonis de P. iens. Sig. Hugonis Chaine. Sig. Urricci de Renavisi, et filiorum ejus. De monachis, sig. Widrici abbatis. Sig. Pontii. Sig. Nerduni de Aspermonte. D. Sig. Warneii. Sig. Alberti. Signum Matthaei. Sig. Rodulfi chartæ istius dilatoris, et aliorum mulitorum.

De medietate decimarum in Majasco.

Cum quedam patrum nostrorum instituta erroribus succedentium oblivioni perpetua tradita videantur, adjudicamus de præsentibus institutis magnopere fore curandum, ut ea serie litterarum semper memorata teneantur. Nos igitur quantum est possibiliteris nostræ, styli officio commendamus, quod Bartholomæus filius Rodulphi Villici de Majasco, patre ac matre ejus nescientibus, ecclesiæ Besuensis

B a domino Girardo abbate, laudante conuentu, monachus effectus est. Illis vero temporibus prædicti Bartholomei pater in villa quæ dieitur Majaseus de minimis decimis medietatem a Guidone capellano pro 15 solidis in vadimonio habebat, tali scilicet conditione, nisi vivente eo redimeret, Guidone defuneto, ipse Rodulfus, et filii ejus super eam hereditarent. Illam siquidem decimarum medietatem, de qua superioris sermonem fecimus, donavit Rodulfus pro filio Bartholomæo beatis apostolis Petro et Paulo, et sancta Besuensi ecclesia, in praesentia domini Gerardii abbatum, uxore sua cum filiis laudantibus. Quo facto petit uxor ejus a domino Girardo abbatte, ut quod de decimis illis sua pars in Canabo sibi conferebat, ea vivente retinere concederet, cuius petitionem dominus abbas Girardus coram eunctis qui aderant, favit.

Charta de duobus fratribus de Beria, scilicet Roberto et Waltrio.

Præsentibus litteris notificamus, quod dominus Hugo de Beria Stephanum cum suis hereditibus sancto Petro, et Besuensi ecclesiæ dederit. Post cujus mortem Hugo de Magne cum Aldone fratre suo, qui de filiâ ipsius Hugonis de Beria orti fuerant, coperirent prædicti Stephani filios proclamare, nolentes acquiescere, nec laudare, quod avus eorum Hugo eos dedisset. Quapropter cognitum examen quod sibi judicatum fuerat, manu tulerunt, quod dominus Hugo avus eorum totum quod in patre suo, et in hereditibus suis habebat, Deo, et sancto Petro dedisset. Prædictus vero Hugo, quieos calumniabatur, videns querimoniam suam annullatam, inuste eos proclamasse, concessit Deo, et sancto Petro, ponens per librum super altare in Besuensi ecclesia. Præsentes qui affuerunt hujus rei testes idonei sunt, Haymo, Odo Malenutritus, Haymo Strabus. Et de nostris, Vidricus abbas, Nerdinus de Aspermonte, Poncius de Silvinne, Ulricus de Renavisi. De laicis Berno, Petrus, Humbertus. Cum hoc laudassent apud Besuam prædictus Hugo eum Aldone fratre suo, statuerunt diem, quo haec matri sua et uxori facerent laudare; quo die affuit Pontius monachus apud Magne, et laudavit eoram ea mater Hugonis, et uxor, et unicus ejus iuxta cappellam ligneam, præsentibus Hugone, et Aldone, et Haymone, Odone Malenutrito, Hugone, et Ulrico de Angele.

De memore quod Rotardus dicitur.

Notum sit omnibus, quod Pontius de Sancto Sequanio, et Humbertus frater suus pro pace, et fine quam fecerunt cum Gisleberto d'Avenne de morte fratris sui Willelmi, qui apud villam Sancti Sequani fuit occisus, et avunculus ipsius Widone, et Renaldo, dederunt Deo, et sancto Petro, quidquid habebant in nemore, quod dicitur Rotardus.

Item pro hac eadem pace et fine Hugo Belmontis dominus quinque solidos censuales apud Montanacum in manso de Siline, sanctæ Marie de Fontenay, ubi corpus defuncti jacebat, dari constituit tertia die post natale sancti Bartholomæi, quo

anniversaria dies ejus agitur. Quod etiam testi-
monio proborum vivorum roborari volumus. Sig.
abbatis de Tusleio. Sig. abbatis do Caritate, Rot-
geri de Abens monachi Bellæ vallis, Odonis de Furno.
De monachis nostris, Sig. Richardi præpositi, Pon-
tii, Nerduni. De militibus, Haymonis, Hugonis
Chaneue.

De Sancto Martino et Lissiaco.

Clemens paterfamilias Conditor noster non solum
eos, qui a pueritia fideliter in vinea sua, sancta sci-
licet Ecclesia, laborant, mercede non privat, verum
etiam eos, qui sero venientes, hoc est, jam senio
gravati in eadem devota vivere student, donario
æternæ beatitudinis remunerat. Divino itaque respe-
ctu Humbertus de Bigorna, in senectute mundo re-
nuntians, Besuense monasterium devota mente pe-
tit, ac eidem cœnobio 4 falces prati, 3 apud San-
ctum Martinum Bellimontis, 1 apud Lisseiacum con-
tulit. Dedit etiam mansum apud villam Casotum, et
campum tristum jugerum inter Albinacum, et castrum
Montis Salionis. Hanc eleemosynam ipse Humbertus,
et fratres ejus Rodulfus, et Milo, et Pontius nepos
eorum, sancto Petro Besuensi super altere ponen-
tes librum, dederunt. Signum Widrici abbatis, Gun-
teri capel. Richardi præpos. Willelmi famuli, Pe-
tri Pauliaci, Widonis, et Petri Coccii.

De Genciniaco.

Gidelium memoria tradimus, quod Urricus de Re-
navis pro anima filii sui Hugonis, dedit sancto Pe-
tro Besuensi mansum apud Ossiliacum, singulis an-
nis nummos duodecim duoque in membra, sive duas
gallinas in Natale Domini jure persolventem. Addi-
dit, et medietatem quam possederat corveia nostra
Genciniaci; quatenus ipsa corveia Besuensi ecclie-
siae maneat. Sig. Rodulfi, Milonis, et Widonis filio-
rum prædicti Urrici. Sig. Widonis Russ nepotis ip-
sius Urrici.

De Podiens.

Præsens vita, ut beatus ait papa Gregorius, via
est, qua ad patriam pergimus. Qui ergo ad patriam
vita pervenire desiderat, dum in via est, ante mor-
tem legationem honorum operum aut eleemosynarum
ad Dominum premittere studeat. Assignamus itaque
Odonem immatura morte hac de vita sublatum,
pro enjus anima pater ejus Milo de Podieos,
ecclieæ Besuensi dedit campum decem jugerum,
uxore cum filiis, et propinquis ejus laudantibus. Si-
gnum Widrici abbatis, signum Matthæi Alberti, si-
gnum Bartholomæi et Richardi fratrum. De militi-
bus, signum Hugonis domini Bellimontis.

De Boiliaco.

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, amen.
Ecclieæ Dei, qua ex piorum largitatibus ampliari
gratulatur, eosque gaudet adipisci, propter oblivio-
nis incommodum devitandum semper debet renun-
isci. Nam quia morte prohibente unusquisque pastor
non potest in æternum permanere, quidquid agit,
vel cognoscit ad commodum suæ esse Ecclieæ, lit-
teris, et scripto suis debet successoribus demon-

A strare. Ego igitur Stephanus abbas notifice omnibus
tam presentis quam futuri sæculi fidelibus, dom-
num Simonem de Bellojoco, et dominum Hugonem
fratrem ejus, antequam fuissent uxorati, filium Ge-
raldi divitis, quam parentes, et amici Petro filio
Lamberti de Pauliaco in matrimonium dare dispo-
nebant, sancto Petro et mihi, qui præesse videbar,
et monachis Besuensis ecclesie liberam, et sicut
sancti Petri feminam absque omni retractatione au-
thentica concessione coram multis concessisse. Quod
ne alicujus malivoli invidia vel improbitate possit
in calumniam suscitari, justum mihi visum est banc
chartam subscriptorum qui affuerunt virorum testi-
monio debere roborari. Sign. Simonis. Sig. Hugonis
fratris ejus. Sig. Poncii de Silvinia. Sig. Fulonis
de Vore. Sig. Rainaldi presbyteri. Sig. Bernardi fra-
tris ejus. Sig. Geraldi divitis. Sig. Gaulteri filii ejus
Sig. Stephani abbatis. Sig. Gerardi prioris de Fons-
vens. Sig. Cuillenci. Sig. Alberti Tullensis prioris
Sancti Valeriani. Sig. Lamberti de Pauliaco. Sig.
Joannis fratri ejus. Sig. Gileberti famuli.

De eodem.

Sciendum vero est, quod post mortem Lamberti
Pauliaci, quæsivit Audo fratri suo Petro partem de
domo quæ erat in mercato. Cui respondens Petrus
dixit, se ei de hac re nullo modo respondere, quia
Lambertus patre suns sine parte ceterorum filiorum
suorum et filiarum, dedit ipsi, quando uxorem duxit.
Hoc Audo seignorare respondit. Venerunitaque am-
bo ad judicium, et judicatum est in curia Girardi ab-
batis, ut si idem Petrus de hac relegatos testes habe-
ret, in pace esse debret. Die autem placiti vento, af-
fuit etiam Petrus cum testibus suis, Roberto scilicet
præposito, et Hugone dapifero, cum matre ejus,
hoc affirmantibus, et ita domo libera, atque in pace
Petro redditia. Audo fidejussiones pacis tenendæ de-
dit supradictos. Ipsi sunt, qui ad judicium fuerunt.
Josphertus præpositus, Lebaldus, Albricus, Albertus.
Haec domus Petro dominum intulit, scilicet 30 li-
bras.

De Sancto Martino.

Quoniam rerum mutatione plura, quæ meliusstare
videbantur destructa, et quasi non fuissent, videan-
ture esse abolita, litteris commendare ratum fore duci-
mus eas quibus Ecclieæ Christi in exterioribus au-
getur, quo earum auctoritate defendatur, vel futuris
clarificetur. Et ideo annotamus, quod quidam miles
Belmontensis, nomine Richardus, cognomento Truta,
habuit filium, nomine Haymonem, quem in ecclieæ
Besuensi monachum fieri liberavit. Qui accessit ad
domum Girardum, qui tunc ecclieæ Besuensem
regebat, et ad fratres ipsius monasterii, filium ipsum
coram multis testibus alabatis et fratribus tradidit, et
pro eo ecclieæ ipsam ex propriis amplificari cura-
vit. Dedit ergo huic ecclieæ apud Sanctum Martinum
in confilio Belmontensi medietatem corveiæ,
quam hæreditario jure possidebat: et pratum Rose-
ros, quod similiter habebat. Consuetudinem etiam,
quam in uostris hominibus habebat apud Artasiam

manentibus, scilicet corveiam, et cætera quæ habebat, concessit. Nec multo post medietatem corveiæ de Sancto Martino, quam retinuit, vendere sibi plausit. Qui cum ex hoc supradictum abbatem Girardum prius convenisset, emit ab eo isdem abbas ipsam medietatem, laudante hoc uxore sua, et filius in capitulo Besuensi.

Postea vero quidam frater ejus, nomine Theodericus, Jerusalem iturus omnia quæ a fratre suo nobis data fuerant vel vendita, cœpit calumniari, consentiente fratre suo Richardo, ut postea res innotuit. Abb. vero Girardus 30 solidos eis dedit, et super sanctum altare in capella sancti Bartholomei coram multis testibus, adstante, et laudante uxore sua, et filiis, uterque superpositus. Evolutis vero aliquantus annorum curriculis, et de medio exempto bonæ memorie Girardo, et succedente in loco ejus venerabili Widrico, Richardus, de quo hic agimus, abbatii Widrico, quasi rudi, et nescienti, et monachis apud Sanctum Martinum manentibus, totum abdicavit, et contradixit. Cui abbas Widricus quasi pastor bonus lupo rapienti, obstitit, placitumque cum eo terminavit. Qui cum uterque ad diem venisset, abbas supradictus sapienti consilio fultus, testes idoneos, qui hoc audierunt, et viderunt, secum adduxit. Quibus cum non posset contaire, cognovit injuste et necessitate urgente se hoc calumniasse. Promisit etiam nunquam amplius molestiam inferre, sed fidem se in hoc et aliis quibus posset, existere. Quæ res ne amplius inquietetur, proborum virorum testimonio roboramus. Sign. Hugonis Belmontis domini, Widois de Sauz. Sign. Nocherii. Sig. Euvini Daces, et Hugonis filii ejus, Milonis de Poiens, et Hugonis fratris. Sign. Pontii Crassi. Widonis Ravinel, Widonis Rufi, et Wiardi; et de clientibus Humberti de Soleri, et Warnerii fratris, Alberti Christiani, Warnerii Crassi, Dominici ministri.

Chartera Hugonis Bellimontis domini.

Ad omnipotentis Dei laudem providentes futurorum utilitatem, monumentis tradimus litterarum, ne aliqua oblivionis obfuscetur nebula, vel malorum aliquando perturbetur audacia. Presentibus igitur cunctis fidelibus notificamus, quod dominus Hugo Bellimontis dominus divino igne succensus, et de salute animas suas sollicitus, dederit Deo, et sancto Petro, et huic Besuensi ecclesiæ molendinum, quod Petrus Rufus tenebat, ante ecclesiam Sancti Martini situm, cum molendinario, et ejus domo, et prato, et omnibus appenditiis suis, laudante filio suo Hugone, qui tunc predicto castro dominabatur, et uxore sua Mathilde, per manum Gotefredi Lingonensis Ecclesiæ pontificis, die qua predictam ecclesiam consecravit. Hujus donationis testes idoneos assignamus. Sig. Gotefredi episcopi. Sig. Euvini Dacelis, et filiorum ejus Hugonis, et Hugonis cognomento Werra, et Milonis. Sig. Milonis de Poiens, et Hugonis fratris. Sign. Hugonis filii ejus. Et de clientibus, Humberti de Soleri, et Warnerii fratris ejus, Christiani, et Alberti, et aliorum multorum.

A Post non multum temporis cum superna Providentia incitasset fideles ad confutandum paganorum perfidiam, compunctus Hugo, filius supradicti Hugonis, cum in expeditione Hierosolymitanæ proficisci deberet, incertus quid de se rei eventus daret, devotus capitulo fratrum, vale dicturus eis, adiit, de malis a se ecclesiæ Besuensi irrogatis veniam postulavit, fratrumpque orationibus se commendans, eleemosynam fecit. Habebat namque in villa sancti Petri quæ Pauliacus dicitur, medietatem justitarum, et terram, et homines ipsam tenentes. Quæ cuncta eis concessit, præsente et laudante patre suo Hugone. Testes hujus rei sunt qui affuerunt in capitulo cum eo pene omnis Besuensis hominum et monachorum multitudo, et de militibus Hugo pater ejus, Josbertus Glosieus, Wido Dessartinis, Viardus de Renavis, et Wido Rufus, Hugo Chaine, Wido Ravinellus, et alii multi.

B Adjungimus etiam quod alias quidam miles Fredericus nomine de Campanis, Hierusalem iturus, in eodem capitulo concessit sancto Petro, et fratribus Besuensis cœnobii molendinum cum appenditiis suis apud Blainet, et terram, et cuncta, quæ habebat in eadem villa, adstantibus, et laudantibus Hugo domino Belmontensi, et Hugone Chaine fratre suo, et cæteris supradictis.

Chartera qua dom. episcopus Lingonensis dedit nobis quasdam ecclesiæ et capellas apud Sanctum Martinum supra Vigunnam et Bellmontem.

C Rerum mundanarum varietas, quam multimoda sequitur defectio, sapientem ducit ad consilium, ut ad cautelam providentiae, ne si quid boni fecerit, pereat, mentis oculum extendat in futurum. Quidquid enim in humanis agitur, aut transcurso temporis, aut oblivionis nebula citius aboletur, nisi sit, quod in exemplis Patrum, et in usu sanctæ cognoscimus Ecclesiæ eleemosynas, et bona, quæ sancti viri operantur opera litteris propter memorian studiemus annotare. Quapropter ego Gotefredus, Dei gratia Lingonensium episcopus, notum facio omnibus tam præsentis, quam futuri sæculi fidelibus, venerabilem fratrem nostrum Widricum, Besuensem abbatem, præsentiam nostram adiisse, et devotæ supplicationis precibus postulasse, ut ecclesiæ, quas tenuit dominus Remigius Belmontensis castri presbyter; quas siquidem bona memoriae antecessor noster dominus Wilencus Lingonensis Ecclesiæ præsul, domino Girardo abbati Besuensi ante dederat; ut firmior esset donatio, iterato donarem, et auctoritate nostra roborarem, ac propter evitandas malorum hominum calumnias, quæ ecclesiastica semper nititur evitare prudenter, sigillo nostro sigillarem.

Dono igitur, salvo jure Lingon. Ecclesiæ, Deo et sancto Petro, et venerabili fratri nostro Widrico abbati, monachisque Besuensis cœnobii, ecclesiæ quas, sicut dictum est, Remigius presbyter tenuit. Ecclesiæ videlicet Sancti Martini, cum capella S.

Bartholomæi, et Ecclesiam de Auxiliaco, et Ecclesia de Campaniis, S. videlicet Juliani, et S. Hilarii, et Ecclesiam de Domna Petra, auctoritate confirmans pontificaline quis amplius abbatem, vel fratres Besuensis cœnobii de tenore harum Ecclesiæ exturbet, aut audeat inquietare, aut alicuius controversia fraudibus usurpure. Quod si quis presumperit, proprio reatu exigente, sententiæ anathematis se cognoscat subjacere.

De Nerone.

Ecclesiæ Dei filiis etsi simplicitas auctoritate divina teneri præcipitur, serpentina tamen calliditas eodem præcepto adhibenda cognoscitur, quatenus et innocentes ad malum non festinemus, et ea quæ videntur utilia exercere studeamus. Cum etenim mundus secundum Prophetam ollam succensam, id est humanam conscientiam, ad faciem extendat Aquilonis, et moderni quam pluribus præ cupiditate mali vitiorum immargentur procellis, justum est, ut Ecclesiastica providentia, et sua innocentia teneat, et sapienter quod tenuerit, in futurum non amittat. Proinde ad excitandam futurorum memoriam, et obstruendam oblivionis nebula, scripto commendamus Dominum Widonem de Lyscio, cum veniret ad obitum, pro animæ sue antecessorumque remedio, Deo et Monachis Besuensis, in eleemosynam dedisse quidquid apud Neronem habebat, et quidquid jure hæreditario, vel qualibet alio modo dehere esse suum inibi reclamabat. Quæ siquidem eleemosyna super altare S. Petri per manum uxoris sua Chartæ, et filii sui Wilencii posita est, assistantibus fratribus ipsius Widonis Poncio, et Willelmo, qui et ipsi hoc donum fecerunt, audiensibus et videntibus quampluribus approbatis viris, Monachis, Clericis, et Laicis, subscriptis, qui adfuerunt. Dedit etiam tunc queriniam prati quod tenebat Albricus. Signum Widonis Alberti suprioris, Alberli Tullensis, Richardi Monachi.

Titulus de Guidone Molerdinario.

Beatus in eum, quam universalis Ecclesia de oratione intelligit Dominicæ, Adveniat regnum tuum, omni nisu mentis et corporis assequi debemus; ut cum sanctis postmodum, qui cum eo regnabunt gaudere valeamus. Quæ animadversione duxa ego Cæcilia, uxor Ewardi de Rollens, cum filio meo Willelmo, quemdam servientem meum Widonem, Deo, et sancto Petro, et Monachis Besuensis Ecclesiæ, pro remedio animæ mariti mei, antecessorumque salute dedit et hoc donum tenens librum Evangelii cum prædicto filio meo super altare posui, et filiam meam Elizabetb, hanc donationem laudare feci. Quod ne irritum fiat, vel oblivionis nebula depereat, testes qui adfuerunt assignari benigne concessi. Signum Guidonis Prioris. Sig. Alberti Tullensis. Signum Widonis. Signum Lamberti de Racio. Signum Bartholomæi de Arcu. Signum Patri Cellarii de coquina. Signum Humberti Divitis. Sig. Geraldi. Sig. Chalucot fabri-

A Sig. Stephani nepotis Abb. Widrici. Sig. Petri Ministri de Bassei.

De Aldrico servo.

Ecclesia Dei variis et crebris tribulationum procellis, sicut maris insula sæpius percutitur, vento turbinis flante, id est, inimici suasione pestifera, fidelium qui nocte ac die servitio Dei videntur mancipati, quietem perturbante. Quapropter ipsis solerter invigilandum est, ut quæ habent et possident, pacifice queant retinere ne malorum aliquorum versutia perdant quod debent conseruare.

B Memorale igitur æternale esse volamus, scripto commendantes qualiter calumnia, quam Dominus Guillelmus de Tricastel, de Aldrico homine sancti Petri faciebat, fuerit terminata. Ipse Guillelmus dicebat prædictum Aldricum apud Veronam mansisse, et pecuniam fratris sui qui mortuus fuerat, ipsum Aldricum habuisse. Aldricus dicebat et contrario B pecuniam in terra Domini Guillelmi mansum acceptissime, nec pecuniam defuncti fratris habuisse. Mediantibus igitur bonis qui adfuerunt viris, Aldricus Dominus Guillelmo 4. libras, et 10. solidos dedit; et ipse Guillelmus quidquid clamabat super eum, dimisit; et ita calumniam suam et hominem in pace dereliquit. Quod ut inconvolsum permaneat, et oblivionis nebula non deleatur, virorum qui adfuerunt testimonio robore, et eorum nomina opus est sigillatim nominare. Sig. Widrici Abbas, Alberti Tulensis. Sig. Widonis Capellani. Sig. Humberti Divitis. Sig. Warnerii. Sig. Petri de Pauliacio. Sig. Audonis. Sig. Joannis. Sig. Haymonis. Hæc facta sunt apud Besuam. Postea vero apud Tricaster ipsius uxor domini Guillelmi laudavit, et benignè concessit pacem quam de Aldrico fecerat maritus ejus. Testes adfuerunt ipse Guillelmus, Ulricus Capellanus de Claro monte, Richardus Presbyter, Warnerius nepos ejus, Joannus Clericus. Nocherius Miles, Willelmus de Casoto, Bardulfus, Walterius, Wido Chocevath, Paganus, Willelmus filius Miribili, Warnadus, Hugo, Wido, Villici de Luco. Signum Bardulfi, Walterii de Pichangi, Wasleri Malvasloth, Lamberti de Marcelliaco. Serianth, Milonis Falsart, Warnerii de Veronna, Warnerii de Solunge.

C *Charta de Nemore Rothart.*
Ecclesiastica dispensationis providentia, etsi præcepto Domini serpentina calliditate debeat augmentari, columbina tamen simplicitate jubetur temperari, ut sic a nobis teneatur, ne plus justo temperata imprudenter dissolvatur. Cui considerationi invigilans Ego Widricus Abbas, Notum facio meis omnibus in perpetuum successoribus, quomodo Besuensis Ecclesia, cui præsesse videor, de vexationibus, et doloribus, quos diu sustinuerat pro calunnia, quæ erat de Nemore Rothart, tandem fuerit liberata. Quidam enim Belmontenses, qui Præpositales dicuntur, in prædicto Nemore partem hæreditario jure proclamabant, et infestatione non

modica, malis quam pluribus illatis, nobis insurgebant. Cujus doloris vehementia cum multo tempore percrebrescere, Deo, ut credimus, volente, accidit quod quidam ex ipsis, nomine Brutinus, quadam die cum in fabrica fabe cultellum evuleret, et eum ad terram incaute deponeret, ipso cultello vulneratus cecidit, et absque viatico, et confessione quantocius expiravit. Cum igitur tali morte defuncto parentes et amici condolerent, et excommunicatum fuisse cognoscerent, coperunt inquirere quomodo in terra cœmeterii adhibito Christianitatis officio posset tumulari, quod non posse fieri visum est, nisi a malis absolutus esset, que propter nemoris calumniam Ecclesia federal, pro quibus excommunicatus apparebat. Clario, igitur fratre ejus agente, qui sapientior erat, cum Widrico alio fratre actuum est, quod uxor ipsius Brutini, quam Baldulfum vocant, et pueri ejus Petrus, et Willelmus, et omnis familia calumniam prædicti nemoris dimiserunt, et heminam milii, qua tunc cara erat pro tempore, a nobis suscipiente, Deo et sancto Petro et monachis Besuensiis Ecclesiae pro absolutione illius concederunt: testibus appositis, Haymone monacho, Clario, Widrico, Christiano, Humberto, Loir, qui videntes et audientes adfuerunt. Proinde periculosam illius mortem adduentes sibi in exemplum fratres et consanguinei, Clario agente, qui melioris, sicut dictum est, fuerat scientiae, omnes in hoc converuerunt, ut prædictæ Ecclesiae pacem facerent, et ne ante Deum rei pro calunnia nemoris apparerent, omnes concorditer ipsum nemus Deo et sancto Petro dimiserunt; insuper benedictionem temporalem a Monachis suscepserunt. Widricus 40 solidos, et heminam milii, Clarius, et Willelmus frater ejus 40 solidos. Hugo Præpositus, pro eo quod nemus ipsum Deo, et sancto Petro guilpivit, filium suum in Ecclesia nostra fieri Monachum obtinuit. Dismissa sic nemoris calumnia, omnes pacem bonam et concordiam fecerunt, et super altare sancti Petri quidquid in prædictio nemore, et appenditus ejus, seu juste vel injuste proclamabant, totum Deo et sancto Petro dederunt, guilpiverunt, et insuper juraverunt quod amplius non repeterent. Et si calumnia exinde veniret aliqua, fideli narrari que, garantiam portantes legitimam, nobis contra omnes calumniatores enarraret. Qua pax ne temporum intervallo, vel obliuionis depereat inconvmodo, legitimorum, qui adfuerunt, roboranda est testimonio. Haymo Columba, Willelmus de S. Seiano, Petrus, Aldo frater ejus de Pauliaco, Malet, Humbertus, Warnerius, Christianus, Humbertus de Solio, Clarius, Widricus, Guillelmus, Sibyla uxor Hugonis laudavit pacem et donum nemoris, quod fecit maritus suus Hugo, et pueri ejus, Milo et alii. Malvaslet cum moreretur prædictum nemus guilpivit præsente Abbe, Poncio Capellano Fisneta, Gisleberto filio ejus et Christiano. Hugo de Aquato iterum cum moreretur hoc nemus guilpivit, præsente uxore

sua. Testes adfuerunt, Christianus, Malvaslet, Amalricus, Garnerius Silvestris.

Charta de S. Sequano in Beesca.

Quante pietatis desiderio debeamus aeterna meditari, labentis mundi casus indicat, qui quotidianis defectibus videtur annulari. Praesens etenim vita, que in suis stipendiis aeruomoosa conspicitur, quidquid confort, infirmum est et fragile, et quod sui amatorem tandem reddat miserrimum evidenter comprobatur. In cuius siquidem dispendiis, quia multiplex pro imbecillitate carnis patimur detrimentum, ipsa mors per quam omnis caro destituitur, doloris et timoris nobis est argumentum. Pro respectu hujusmodi, nolens amplius acquiescere carni et sanguini, sed Majestatem celi propitiari promerer ego Martellus de Malleio, volensque de peccatis agere penitentiam, que per meas juvenitius commissi lasciviam, animo proposui sepulcrum Domini Jerusalem invicere, ac Besuensem Ecclesiam, que mea est parrochia, prout patris, antecessorumque meorum testatur sepultura, largiori bouorum meorum erogatione, consilio charitatis placuit augmentare. Deo itaque et sancto Petro fratribusque Besuensiencobii, in praesentia Domini Abbatis Gerardi, concedente et laudante comite Guillermo, cui in custodia, et protectione terram meam dimisi, douavi duas in Sagonna piscarias, unam quam ante dederam, aliam quam dedi cum hoc iter arripi. Dedi autem hoc tenore, ut si opus fuerit, piscator servientem habeat, qui ad gubernandam navem eum adjuvet, et ea que in arte vel officio piscandi sunt necessaria, ei famulando subministret. Hominem enim, qui solus nititur operari, cum parum aut nihil proficiet, non potest adiuvari.

Dedi etiam pratum unum, quod dicitur, Bra-
chium Lamberti. Denique nemus, quod juxta Sa-
gunnam Wevra appellatur, et omnia nemora quæ
habeo circa villam, que Beesca vocatur, dedi Mo-
nachis ibidem manentibus.... et illis omne
quocumque fuerit necessarium Monachis et ho-
minibus ipsorum in alimentum.

Dedi etiam decimas de Flogci, ei parochiaticum, et omnem usum, et consuetudinem in memoribus, et in sylvis ipsius villa cum omni libertate. Ad hanc donationem addidi decimam quartam partis de portu. Dedi etiam paugium S. Sequani, quod meum erat, concessique et donavi Monachis Besuensis ut porcos suos indominicale in nemoramea ubiunque habuero militant, et sine passionatico per omnia libere currant. Monachi vero, qui apud Beescam manebunt similiter faciant per omnia nemora mea porcos suos indominicabiles sine passionatico militant, et centum desuper si attrahere porcos volunt. Qui siquidem Beescenses Monachi, quia pro remedio antecessorum meorum ibi sunt mancipati, nolo quod aliqua vexatione mala per meos homines videantur fatigari. Quapropter concessi, et in loco eleemosynae mihi constitui, ut villam illam, Beescam videlicet, in qua habitant, cum omni libertate ha-

bilent ipsi Monachi, et præcepi ut bomines mei, qui terras habent in villa, illas claudant, et sepes opportunas apponant, ne animalia villa quod intus fuerit devastare prevaleant. Quod si claudere noluerint, et aliquod damnum evenerit, homo villa in causam non trahatur, et nemini respondeat, nec damnum, nec legem inde persolvat. Ut si homo prædictæ villa damnum per clausuram male factam suscepit, comiti Guillermo ostendat clamorem, et ipse Comes plenariam super hoc faciat justitiam. Et ut hæc donatio authentico roboretur privilegio, subscriptorum virorum firmamus testimonio. Sig. Martelli, qui hoc donum fecit. Sig. Willelmi Comitis. Sig. Girardi Abbatis. Sig. Constantii Abbatis. Sig. Pontii. Sig. Gileberti Prioris Beescæ. Sign. Parisii canonici de Masenot. Sig. Roberti Militis de Bille, Wido Trossellus, Walo de terra Divion. . . . pro sua suorumque salute. . . . filii sui Guillelmi nuper defuncti et Besuæ sepulti, dedit liberrime Deo, et Ecclesiæ Besuensi hæc subitus annotata perpetuo jure possidenda, volentibus atque laudantibus uxore cum filiis, nec non et fratribus, Richardo scilicet et Girardo. Mansum unum videlicet apud Balenavam, eo tenore ut habitator ipsius usus consuetudinales habeat, sicut prius, in aquis, in terris, in pascuis, et in sylvis ejusdem Humberti et successorum ipsius. Dimisit quoque nutumos 4 quos Monachus Arcionensis ei debebat

A annualim pro ripa molendini sui in festivitate sancti Martini. Dedit etiam 4 jugera terra, quæ habent prope arborum ulmum, quæ de Mulmis dicitur. Addidit his et faleem prati prope Arcionensem siti. Cujus donationis testes idoncos etiam subscribere curavimus. Quorum nomina sunt hæc. De Monachis abbas Joffredus, Poncius Prior, Guido Sacrista, Bartholomæus frater ejusdem Humberti, Robertus Verna. Milites, Hugo de Aspermonte, Aymo Columba, Aymo de Minure, Aymo Bornus, Burgenses, Petrus de Pauliaco, Maletus, Joannes cucus, et alii quamplures.

Charta de Fontinellis.

Mansuris est imprimendum litteris quod Hugo miles de Fontanis pro anima fratris sui Haymonis nuper interfecti, et apud Besuam honorifice sepulti, laudante sorore cum nepotibus, et cæteris, ad quos res pertinere videbatur, dedit Deo, et Ecclesiæ Besuensi apud Fontenellas mansum unum cum falce prati, et tertiam partem medietatis minute decimæ. Hoc autem fieri fecerunt, Milo miles dominus de Fossato, cum fratre Roberto (ad quos maxime attinebat) in die sepulturae ipsius Besuæ, multis praesentibus, quorum nomina partim subnotantur. Abbas Jofredus, Hautio prior, Wido sacrista, Bartholomæus, Gyhuinus Monachi. Milo de Fossato, et Robertus frater ejus, Milites.

ANNO DOMINI MCXVII

PETRUS CHRYSOLANUS

MEDIOLANENSIS ARCHIEPISCOPUS

NOTITIA HISTORICA IN PETRUM CHRYSOLANUM

(FABRIC., *Biblioth. med. et inf. Lat.*, I, 436)

Chrisolanus Thrithemio cap. 397 de S. E (Baronio Cangioque *Chrysolanus*), Ugbello tomo III, pag. 426, et Allatio *Petrus Grosolanus*, aliis *Arisolanus*, *Grysolanus*, vel *Proculanus* etiam: ex Savonensi episcopo archiepiscopus Mediolanensis ab anno 1102, sed ob simoniæ objectum crimen depositus A. 1112. Exsulem Paschalisi II papa misit Cpolin ad Alexium Comnenum, ut Græcos ad Romana sacra amplectenda reduceret, ubi scripsit *De Spiritu sancti processione* ad Alexium imperatorem; et cum respondissent illi e Græcis Joannes Phurnus, Montis Gani primarius, Nicolaus Methonensis et Eustratius metropolita Nicænus, idem Joanni Phurno opposuit *disputationem de codem arguento*. Incertum est Græce ipse scripserit an Latine potius, sed Græce exstant et Latinis ut videtur versa mss. in bibliotheca regis Christianissimi. Vide Allatum *De consensu utriusque Ecclesiæ*, II, 18, pag. 626 seq., et Baronium ad annum 1116, num. 7 seq., ubi Disputationem ad Alexium imperatorem, sive compendium illius atque argumentum refert ex Latina versione Federici Metii, episcopi Thermularum. Trithemius hunc Chrysolanum quoque *librum De S. Trinitate*, et *Epistolas ac Sermones* et alios diversos tractatus, sed non visos a se scripssisse adnotat. Diem obiit Chrysolamus Romæ A. 1117.

PETRI CHRYSOLANI

MEDIOLANENSIS ARCHIEPISCOPI.

ORATIO DE SPIRITU SANCTO

AD IMPERATOREM ALEXIUM COMNENUM

(Edidit Cræce ex mss. et Latine ex interpretatione Federici Metii, Thermularum episcopi, Leo ALLATIUS
Græcæ orthodoxæ tom. I, pag. 379.

Πειροῦ ἐπιτάστου Μεδιολάνων, πρότον βασιλέως κύριον
 Ἀ' ἔτον τὸν Κόμμηνον λόγχος συνιστῶν τὸ ἐκπορεύ-
 εσθι τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς, δύοις
 καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ.

α'. "Ακουσον καὶ νόησον ἡ ἁγίῳ πρὸς σέ φθεγγομα, τοῦ
 Θεοῦ ἐπιπέντετος, φρονιμώτατε καὶ ἀνέξεις, δυνατὲς
 καὶ πρέπει βασιλεῖς Ἀλέξιος, καὶ μή βλέπετε εἰς ἑκάτην τὸν
 ταπάντων τὸν δούλωντον Θεοῦ ἐπέχτηκον, ἀλλὰ ἀπόβλεψον
 πρὸς ἑκατόνταν αὐτὸν, οὐ τὸ ποοκέμενον πρᾶγμα ἔστιν,
 τὸν Κύριον, φημι: Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ὄντα βασιλέων
 Βασιλέων, καὶ πάντων τῶν βασιλευόντων μετίζονα δι' οὗ οἱ
 βασιλεῖς βασιλεύονται καὶ οἱ ποιαταὶ τῶν νόμων τὸ δι-
 καιον τοῖνον. Ὑπέρ οὐ καὶ περὶ οὐ κάγιοῦ δούλοις
 αὐτῷ, εἰ καὶ ἀνάξιος καὶ ἀχρηστός, ὅμιλων πρὸς σὲ,
 δύοις μὴ ἀνέγη γίνεσθαι αὐτῷ θύριον ἐν τῇ βασιλείσσον·
 μή πῶς αὐτὸς βαρεῖται, καὶ βασιλεὺν τὴν ἐκδικησην δέ-
 ξηται παρὰ σον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτῷ. Οὐδὲν ἄκρα θύριον
 ἐμποιεῖ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, δέ λέγων· Οὐδὲ ἔστιν δὲ Ηλέσσος
 τῷ Πατρὶ; περὶ αὐτοῦ γάρ λέγει ὁ Ἀπόστολος· «Οὐδὲν
 μορφὴ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐδὲν παγμὸν ἥγει, σατοτέλειναι ίσα
 θεῖρ». Ἰδού δὲ Ηλέσσος λογίζεται ίσος τῷ Πατρὶ. Ἀλλὰ ἐπί-
 νος δύτες λέγει τὸ πνεῦμα μὴ ἐκπορευθεῖν ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ,
 οὐδὲ οὐπολαρμέναι τῷ Υἱῷ ίσον τῷ Πατρὶ. Καὶ γάρ πῶς
 έσται Ηλέσσος τῷ Πατρὶ, ἐὰν μὴ ἐπίσης ἔχῃ τὴν δέξιαν
 μετὰ τοῦ Πατρὸς; Καὶ γάρ δόξα τοῦ Πατρὸς ἔστι, ἵνα
 τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς καὶ ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύται,
 ἵνας ἐὰν οὖν ἔστιν ἐν τῷ Υἱῷ, δύοις τὸ Πνεῦμα τοῦ Πα-
 τρὸς ἐκπορευθῆ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, φανερόν ἔστιν ὡς μεί-
 λων ὑπάρχει καὶ δόξα τοῦ Πατρὸς ἢ δόξα τοῦ Υἱοῦ. Εἰ
 τοινούν ἔκεινη μείζων ἔστιν, καὶ αὕτη ἐλλάτων, φανερόν
 ἔστιν ὡς οὐκ ἔστιν ἵστη ἢ δόξα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ.
 Ἐὰν δὲ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ οὐκ ἔστιν ἵστη ἢ δόξα,
 οὐδὲ ἡ ἔξοδια ίση, οὐδὲ ἡ θεότης μίκη, οὐδὲ ἡ μεγα-
 λεύσητες.

β'. Αλλά τίνος ἔνεκεν οὐδὲ διδοταί τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ, δύοις
 τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ ἐκπορευθῆ ἐξ αὐτοῦ, ἐν τῷ δύοισι λογεῖσθαι:
 τὸ Πνεῦμα παρ' αὐτοῦ στέλλεσθαι καὶ δίδοσθαι; Τὸ Πνεῦμα
 τοίνουν τὸ ἄγιον. Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ ἔστι, καὶ ἀπόστολὴ
 τοῦ Υἱοῦ, καὶ χάρεσμα τοῦ Υἱοῦ, κακόπτερ ἔστι τὸ
 Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς καὶ ἀπόστολὴ τοῦ Πατρὸς, καὶ γά-
 ρισμα τοῦ Πατρὸς. Πρὸς τελείωτα γοῦν τῆς πίστεως
 ἐνέχεται, ἵνα δύτες πιστεύει διτι τὸ Πνεῦμα τοῦ Πα-
 τρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ήτο ἀμφοτέρων ἐπίσης τέλλεται καὶ

A Petri episcopi Mediolanensis ad imperatorem domi-
 num Alexium Comnenum, oratio probans Spiritum
 sanctum ex Patre et ex Filio procedere.

1. Audi et intellige quæ tibi dico, Deo inspirante
 sapientissime et clementissime, potens pariter, et
 mitissime imperator Alexi: neque respicias me, licet
 sim omnium servorum Dei postremus, sed potius ad illum respice, cujus res agitur, Dominum
 videlicet Jesum Christum, qui est Imperator impe-
 ratorum, et omnibus imperatoribus major, per quem
 reges regnant, et legum conditores justa decernunt.
 Pro ipso itaque et de ipso ego illius servus, licet
 indignus et inutilis, tecum verba facio, ne ullo pa-
 cto sinas in regno tuo aliquam ipsi fieri contumeliam, ne etiam et ipse graves, et quas decet imperato-
 res, a te exigat penas in regno suo. Et quomodo
 contumeliam Filio Dei ille non infert, qui dixerit,
 quod Christus Dominus non sit æqualis Patri? Dum
 Apostolus de ipso affirmat: *Qui cum in forma Dei
 esset, non rapinam arbitratus est, se esse æquatem
 Deo* (Phil. ii). Ecce quomodo Filius arbitratur se-
 ipsum Deo Patri æqualem. Sed quicunque dicit Spi-
 ritum sanctum non procedere a Filio, opinatur Fili-
 um non esse æqualem Patri. Quomodo enim Filius
 Patri erit æqualis, nisi æqualem cum Patre gloriam
 obtineat? Gloria enim Patris est, ut Spiritus Patris
 a Patre, et a Filio procedat, quæ si non reperiatur
 itidem in Filiu, ut Spiritus Patris a Filio etiam pro-
 cedat, aperte patet quod Patris gloria longe est ma-
 jor quam gloria Filii. Si igitur Patris gloria est
 major, et Filii gloria minor, utique patet quod non
 sit æqualis gloria Patris et Filii. Si vero Patris et
 Filii non est æqualis gloria, non erit æqualis po-
 testas, nec una deitas, nec una majestas.

2. Sed quanam de cause non datur Filiu Dei ut
 suus Spiritus ab ipso procedat, dum constemur
 Spiritum sanctum ab ipso mitti, et ab ipso dari? Spiritus itaque sanctus, Spiritus Filiu existit, et Filiu
 missio, et donum Filiu, quemadmodum idem Spiritus
 est Patris missio, et donum Patris. Ad perfectionem itaque fidei pertinet ut quicunque crediderit
 quod Spiritus sanctus a Patre et Filiu, ex utroque
 æqualiter mittitur et datur, idem ipse credit Spir-

διδόται, ὃ αὐτὸς πιστεύσῃ ὅτι τὸ Πνεῦμα τοῦ Ηπτρὸς καὶ τοῦ Γεῶν ἐξ ἀμφοτέρων ἐπίσης ἐκπορεύεται. Ὅστις δὲ πιστεῖεν ἐκεῖνον, καὶ οὐ πιστεῖεν τούτο, ἐπ' ἔλαττον πιστός ἐστιν.

γ' ἈΛΛ' Ἰωας δὲ τοιοῦτος μέλλει εἰπεῖν· Εὐλαβοῦμαι μή πως ἡ δόξα τοῦ Ηπτρὸς, καὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἄγιου ἐλάττων δέξιται ἑταῖρος τὸ Πνεῦμα τὸ παράκλητον, οὐτοὺς ἀπὸ τοῦ Γεῶν, καθάπερ πέμψατο τοῦ Ηπτρὸς ἐκπορεύεσθαι δειχθεῖν. Μή γένοτο. Ἡ δόξα γὰρ τοῦ Γεῶν δόξα τοῦ Ηπτρὸς ἐστιν, καθάπερ ἡ δόξα τοῦ Ηπτρὸς δόξα τοῦ Γεῶν ἐστιν. Οὐδεμίαν γάρ ποτε ἐνικήν δόξην ζητεῖ ὁ Ηπτρός ἀνευ τοῦ Γεῶν, οὐτε ὁ Σιών ἀνευ τοῦ Ηπτρὸς, εἰ μὴ ἐκείνην, διὸ ἡς ἐκεῖνος Πατήρ ἐστιν· οὗτος δὲ Γέρος εἰ τάχα γὰρ κοινὴ ἐστιν, ἀλλ' οὐ μία. Ἐνικήν οὖν δόξα τοῦ Ηπτρὸς, διὸ ἡς Πατήρ ἐστιν· μᾶλλον δὲ κάκιστη τρόπῳ τινὶ δόξα τοῦ Γεῶν ἐστιν, ἐπεὶ ὁ Πατήρ μᾶλλον ἐν τούτῳ δοξάζεται, διὸ ἐκεῖνος Γέρος αὐτοῦ ἐστιν. Ὁπερ δὲ λέγομεν περὶ τῆς δόξης τοῦ Ηπτρὸς καὶ τοῦ Γεῶν, τὸ αὐτὸ πιστῶν νοοῦμεν καὶ περὶ τῆς δόξης τοῦ Γεῶν, καὶ τοῦ ἄγιου Πνεύματος, Ἡ γὰρ δόξα τοῦ Πνεύματος δόξα τοῦ Γεῶν ἐστιν· οὐ γὰρ ἔχουσι πρὸς ἄλληλα μεσάζουσάν τινα ἐνικήν δόξην, εἰ μὴ διὰ ἐκεῖνος τοιοῦτος ἐστιν, ἀφ' οὗ τὸ Πνεῦμα περιπορεύεται, καὶ αὐτὸ τοιοῦτόν ἐστι, τὸ ἐκπορεύεσθαι μὲν ἐκ τοῦ Γεῶν. Ὁμοιοι δὲ λέγομεν καὶ νοοῦμεν περὶ τῆς δόξης τοῦ Ηπτρὸς καὶ τοῦ ἄγιου Πνεύματος. Ἡ δόξα γὰρ τοῦ Ηπτρὸς, δόξα τοῦ Πνεύματος ἐστιν, καὶ ἡ δόξα τοῦ Πνεύματος, δόξα τοῦ Ηπτρὸς ἐστιν. Ὁμως ταῦτην τὴν μονομέρειαν ἔχουσι πρὸς ἄλληλα, διὸ διατήρη τοιοῦτος ἐστιν, ἀφ' οὗ ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα, κατὰ τὸ Πνεῦμα τοιοῦτον ἐστιν, ὃ ἐκπορεύεται ἀπὸ τοῦ Ηπτρός.

δ', Ὁπως δὲ πληρεστάτως θεαθείη πρὸς τι ταῦτα λέγομεν, οὐτῶς ἐπισυνάπτομεν, καὶ ζητηζομεν διὰ βραχίους τὰ ἀνωτέρω ρήθεντα, Ἀπεδείχθη οὖν ἀνωτέρων, διὸ διατήρη δόσιον ἔχει, ὡς εἰπεῖν, δόξας ἐνικάς, μίαν ὡς πρὸς τὸν Γεῶν, καὶ μίαν πρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, καὶ δὲ Μάρτιον δόσιον, μίαν εἰς τὸν Πανάρια, καὶ μίαν εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον. Καὶ τὸ Πνεῦμα ὅμοιων δύο ἔχει, μίαν πρὸς τὸν Ηπτέρα, καὶ μίαν πρὸς τὸν Γεῶν. Ὅστις ἡρᾷ εἴπερ· Τὸ Πνεῦμα περιπορεύεται ἀπὸ τοῦ Ηπτρὸς, καὶ οὐδὲ ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τοῦ Γεῶν, δύο μὲν δόξας κατατίθεμεν τῷ Ηπτέρῳ. ἀλλὰ μίαν ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοῦ Γεῶν, καὶ μίαν ἀπὸ τοῦ ἄγιου Πνεύματος· πρὸς δὲν ἡ καθολικὴ πλειστης ἀνθίσταται καὶ ἀντιμάχεται διμολογούμενως, ἡτις τοῦ Ηπτρὸς καὶ τοῦ Γεῶν, καὶ τοῦ ἄγιου Πνεύματος τὴν δόξαν ἐπιστῆς εἶναι βεβαῖος. Ἰσηγάρδος δόξα ἐστι τῇ Τριάδι ἐν τῇ τριάδι καὶ τῇ μονάδι, καὶ τῇ Τριάδι ἐν τοῖς ἀλλοις ἀπασι, σώμας κατὰ τάννα φυλαττομένης τῆς ιδιότητος τοῦ Ηπτρὸς ἐν τῷ Ηπτέρῳ, καὶ τῆς ιδιότητος τοῦ Γεῶν ἐν τῷ Γεῶν, καὶ τῆς ιδιότητος τοῦ ἄγιου Πνεύματος ἐν τῷ Πνεύματι τὸ ἄγιον, οὐ γὰρ οὐδεὶς δυνητείη εἰπεῖν τι περὶ τοῦ Ηπτρὸς, διὸ οὐ φανείται εἶναι γεννητός, ἢ ἐκπορευότας, οὐτε περὶ τοῦ Γεῶν, διὸ οὐ φανείται, ἢ ἐκπορευότας εἶναι, ἢ γεννήτωρ, οὐτε περὶ ἄγιου Πνεύματος, διὸ οὐ φανείται εἶναι γεννητώρ ἢ γεννητός.

A tum sanctum Patris et Filii ex utroque æqualiter procedere. Quicunque vero illud crediderit, et hoc non credit, non est perfecte fidelis.

B 3. Sed fortasse dicit ille : Caveo eidem ne quo pacto Patris gloria et Spiritus sancti, aliquod detrimentum et immunitionem patiatur, si Spiritus sanctus ita a Filio, quemadmodum a Patre procedere ostendatur. Absit hoc! Gloria enim Filii, gloria Patris existit, sicut econtra Patris gloria est gloria Filii. Nullam enim unquam singularem gloriam querit Pater a Filio segregatam, neque Filius sibi gloriam querit segregatam a Patre, præter illam solam quia ipse Pater est et qua ipse Filius est; secus enim communis est et non singularis. Singularis igitur gloria Patris ea est, qua Pater existit; sed potius etiam illa quodammodo gloria Fili est, quoniam Pater hac in re magis glorificatur: Filius enim ille ipsius Patris existit. Quod vero dicimus de gloria Patris et Filii, hoc etiam fideliter sentimus et de gloria Filii et Spiritus sancti. Spiritus enim sancti gloria Filii etiam gloria existit; neque enim habent inter se aliquam singularem gloriam et privatam, nisi quod ille talis est, a quo Spiritus sanctus procedat, et iste talis, qui a Filio procedat. Similiter dicimus et sentimus de gloria Patris et Spiritus sancti. Gloria enim Patris Spiritus sancti est gloria, et Spiritus sancti gloria est Patris gloria. Tamen hanc singularitatem et distinctionem habeut inter se, quod Pater talis est, a quo Spiritus sanctus procedat, et Spiritus sanctus talis est, qui a Patre procedat.

C 4. Ut vero apertissime appareat quorsum hæc nos dicamus, ita brevius quæ superius dicta sunt, colligamus et perpendamus. Ostendimus igitur supra quod sic ut Pater duas habet, ut ita dicamus, singulare gloria, alteram quidem quoad Filium, alteram quoad Spiritum sanctum, ita etiam Filius duas habet glorias alteram quoad Patrem, alteram quoad Spiritum sanctum. Spiritus quoque sanctus similiter duas habet glorias, alteram quoad Patrem, alteram quoad Filium. Quicunque igitur dixerit Spiritum sanctum procedere a Patre et non Filio, duas quidem glorias relinquit ipsi Patri, sed unam auferit Filio, sicut et Spiritui sancto; quibus refragatur catholica fides, et repugnat communis omnium consensus. Fides enim catholica, Patris et Filii, et Spiritus sancti gloriam aqualem esse confirmat. Äqualis enim est gloria Trinitati in trinitate et unitate, et Trinitati in omnibus aliis, iuxta omnia integra permanente proprietate Patris in Patre, et proprietate Filii in Filio, et proprietate Spiritus sancti in Spiritu sancto, ita ut nullus affirmare posset aliquid de Patre, per quod Pater vel genitus, vel procedens esse cognoscetur, neque quidquam de Filio, per quod Filius vel procedens, vel genitor ostenderetur; neque de Spiritu sancto, propter quod Spiritus sanctus, vel genitus, vel genitor appareret.

ε'. Ιδού τοινυν, φρονιμώτατε καὶ πρόστατε βασιλεῦ, διὰ τῶν ἀνωτέρω γεγραμμένων νεύεται Θεοῦ ἀπεδεῖξαμεν, δῆπος ἵνα δόξα ἔσται ἐν τοῖς τρισι, καὶ ἐνική ἐν ἑκάστοις ἀνευ συγχώσεως τῆς γεννήσεως καὶ τῆς ἑκάστου ερέσεως, Ἀπεδεῖξαμεν δὲ μᾶλλον, ὡς δὲ λέγων τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Ίηοῦ ἑκπορεύεσθαι, οὐδὲμείλαν ἐλέττων ποιεῖ τῆς τοῦ Πνεύματος δοξῆς, ἀλλ' ἐκείνος, δις τις λέγει τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Ίηοῦ μὴ ἑκπορεύεσθαι, ἀπὸ τῆς δόξης τοῦ Ίηοῦ καὶ τοῦ ἄγιου Πνεύματος τι ἀφαιρεῖ, καὶ μαρτύραντε οὗτος εἰς τὸν Ίηόν, καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον, καὶ οὐδὲ φέρεται αὐτῷ ἐν τῷ παρόντι αἴῶνι, καὶ ἐν τῷ μᾶλλοντι, εἰ μὴ μεταγρούς π, στεύσει, καὶ διμολογήσει τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Ίηοῦ ἑκπορεύεσθαι. Τοῦτο γάρ γνωστὸν ἔστιν· διτι καθάριτρον ἐν ταύτῃ τῇ Τριάδι οὐδὲν μετζοῦν ἢ ἐλαττόνιον ἔστιν, οὔτε τις ἀντίον οὐδὲν πρότερον τῇ θυσερον νοητέον, ἐπει τὰς δὲ Τριάδας ιστομάρις ἔστι καὶ συνανθίσιος. Οὔτε γάρ δὲ Πατήρ ήτον πρὸ τοῦ Ίηοῦ, οὔτε δὲ Πατήρ, ή δὲ Ίηός πρὸ τοῦ ἄγιου Πνεύματος διμοιως οὔτε δὲ Ήτατήρ μετζοῖς τοῦ Ίηοῦ, οὔτε δὲ Πατήρ, ή δὲ Ίηός μετζοῖς τοῦ ἄγιου Πνεύματος, διτι ἐν τῇ Τριάδι δὲ Πατήρ παντοῖς ἵησις δόξης ἔστιν μετὰ τοῦ Ίηοῦ καὶ τοῦ ἄγιου Πνεύματος, καὶ παντοῖς ἵησις δόξης εἰσὶν μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ Πνεῦμα καὶ δὲ Ίηός. Οὔτε ἀλλως νοεῖσθαι ἀδύνατόν ἔστιν, εἰ μὴ νοηθῇ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἑκπορεύεσθαι ἀμέν καὶ τοῦ Ίηοῦ.

ς'. Ἀλλὰ λέγει τις· Ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ εὑρίσκεται τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἑκπορεύεσθαι, καὶ οὐχ εὑρίσκεται καὶ ἀπὸ τοῦ Ίηοῦ. Τοῦτο τὸν τρόπον οὐ βούλομαι· ἐγὼ σιωπῶν παρελεῖσθαι ἀλλ' ἐπιτελεῖν ὡς μαθητήσμενος ζητῆσαι, μήτ πω, τοῦ Θεοῦ διατίκοντος, δυνήσομαι ἀναμφισθῆτας εὑρεῖν τὸ πιστὸς ἀνθρώπους δοφέλαι· περὶ τοῦτο νοεῖν. Ή' Ἀλλήλει λέγει· Τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἑκπορεύεται, ἀλλ' ὁ Γραικὸς προστίθησι καὶ λέγει· Τὸ Πνεῦμα ἑκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Ίηοῦ. Προστίθησι τοινυν ὁ Γραικός, προστίθησι καὶ δὲ Λατίνος, διτι ἐπει τοῖς προβρήθεται δέκασι· τοῦ Εὐαγγελίου οὐχ εὑρίσκεται τὸ « μόνου », οὔτε τὸ « ἐκ τοῦ Ίηοῦ ». Εἰ οὖν ἀλλήλει λέγει τὸ Γραικός, ψεῦδος ἀντίτη δολοφόνος ἐστιν δὲ λέγει τὸ Γραικός, ψεῦδος ἀντίτη δολοφόνος ἐστιν δὲ λέγει τὸ Λατίνος. Ἀπὸ τῶν Ἑρμάτων τῶν ἵησιν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ οὔτε τὸ Γραικός διαφωνεῖ, οὔτε δὲ Λατίνος, ἀλλ' ἀπὸ ἑπτάς τῆς προσθήκης· διηπέρασται δὲ Λατίνος, διεψωνεῖ δὲ Γραικός. Σὺ τοινυν φρονιμώτατε σῆντε, ἀνάρρητοι πράξεις εἰς τὸ βρῆμα τῆς καρδίας σου, καὶ καθίστας ὡς κριτής ἐν τῷ θρόνῳ τῆς διαινοίας σου κρίνον κρίσιν δικαιίαν, καὶ μὴ διτι τὸ πλεῖστον, περιθάλπης τὸν Γραικὸν, ὃς πεπούλιόν σου. Η γάρ οἰκείητης συγχρόσιών ποιεῖ τούς κριτάς κάμπτενάπό τῆς δληθείσας. Θεῦ τοινυν τῶν ἡμεροτερών τοὺς λόγους, καὶ μὴ διτι πάρα σοι στάθμον καὶ στάθμον, ἢ μέτρον καὶ μέτρον. Ἀμφότερος γάρ βρεθεῖτε εἰς παρὰ τὴν θεῷ. Ἀκουσον οὖν θεοῦτερος γάρ βρεθεῖτε εἰς παρὰ τὴν θεῷ. Ακουσον μάνιον, καὶ διτι τοινυν αἰτιαν προστίθησιν δὲ Λατίνος καὶ κατέκ τοινυν καὶ εἴησι τὸ Πνεῦμα καὶ ἐνθα ἴησις μετὰ λόγου τὴν προσθήκην, τῷ λόγῳ ἀνταποθήτη, καὶ ἐπινή τῇ προσθήκῃ ἔνωσον ταυτὸν, ἔνθα δὲ ἴησις τὸν προσθήκην μὴ μετέχουσαν.

A 5. Ecce igitur, sapientissime et clementissime imperator, quomodo iis que supra diximus, divina faveute ope, ostendimus æqualem gloriam in tribus esse divinis personis, et singularem in singulis absque ulla confusione generationis et processionis. Ostendimus præterea quicunque dixerit Spiritum sanctum a Filio procedere, nullum detrimentum inferre Spiritus sancti gloria, sed ille potius qui dixerit Spiritum sanctum non procedere a Filio, Filii et Spiritus sancti gloriae aliquid ipse subtrahit, et in Filium, et in Spiritum sanctum pariter delinquit, nec illi remittetur, nec in præsenti, nec in futuro sæculo (*Malh. xn*), nisi penitentia ductus crediderit et confiteatur, Spiritum sanctum a Patre et Filio procedere. Hoc enim tibi pateat manifestum quod sicut in hac Trinitate nihil maius eut minus existit: ita in eadem nihil prius aut posterius intelligi debet. Tota enim Trinitas æquali honore est veneranda, et coetera existit, neque enim Pater præcessit Filium, neque Pater, aut Filius Spiritum sanctum. Similiter neque Pater maior est Filio, neque Pater, aut Filius Spiritu sancto major est gloria cum Filio, et Spiritu sancto, et omnino sunt æqualis gloria cum Patre, et Spiritus sanctus, et Filius. Quapropter aliter intelligi omnino nequeunt, nisi intelligatur Spiritus sanctus a Patre procedere simul et a Filio.

B 6. Sed inquit aliquis: In Evangelio reperitur Spiritum sanctum a Patre procedere (*Joan. xv*), non tamen legitur et a Filio. Sed hoc quidem nolo silentio præterire, sed potius diligenter querere, ut ipse dicam, si quo pacto, Deo docente, valeam inveneri absque ulla dubitatione quid fidelis homo de hac re sentire debeat. Veritas itaque dicit Spiritum sanctum a Patre procedere. Sed Græcus addit præterea, et dicit Spiritum sanctum procedere a Patre solo. Latinus addit etiam ipse et dicit Spiritum sanctum procedere a Patre et Filio. Addit igitur Græcus, addit et Latinus, quoniam in prædictis Evangelii verbis non invenitur, neque ex solo Patre, neque ex Filio. Si igitur vera sunt que dicit Græcus, mendacia essent procul dubio que dicit Latinus. Sed a verbis quæ habentur in Evangelio, neque Græcus dissentit, neque Latinus, sed ab ea ad diuītione quam addit Latinus, dissentit Græcus. Tu igitur, sapientissime rex, ascende benigne ad tribunal cordis tui, et sedens quasi judex in solio mentis tuae, judica judicium justum (*Joan. vii*), neque, ut fieri solet, Græcos, quasi peculum tuum, loveas. Familiaritas enim plerumque a veritate declinare facit judices. Pone igitur utrorumque rationes, et non sit apud te pondus et pondus, vel mensura et mensura: ultraque enim abominatur Deus (*Deut. xxv*). Audi igitur ingenuo corde tuo quanam de causa addat Græcus illud, a solo, et qua iterum de causa addat Latinus et a Filio, Spiritum scilicet sanctum procedere, et ubi videris cum ratione additionem appositam, ibi mente acquiescas tua, et illi

λόγου, οὐ μὲν τῷ λόγῳ ἀκολούθουσιν, ἀτέλεινας δὲ τῆς; Αἱ additioni te ipsum adjungas. Ubi vero videris additionem, a tratione alienam, tu quidam rationi adhaerens, ab ea additione te ipsum segregas. Volo equidem argumentum Graeci et Latini in medium afferre, ut utroque argumento per te perpenso, veritas a te dignosci valeat circa utramque additionem.

ζ. Ό Γραικός λέγει, « Ἐγώ δρ θῶς πιστεων τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, καὶ οὐκ ἀπέχει τὸν ὄποιον τοῦ Γραικοῦ, καὶ τὴν ὄποιον τοῦ Λατίνου, οὐκ οὐσιεῖς ἀμφοτέρων τῶν ὄποιεῖτων παρὰ σὺ τὸ ἀλλούς δυνηθῇ κριθῆναι ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς προσθήκαις.

ζ. Ό Γραικός λέγει, « Εγώ δρ θῶς πιστεων τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, καὶ οὐκ ἀπέχει τὸν ὄποιον τοῦ προστέτητος ἀπὸ τοῦ Γεω, ἢ ἀπὸ τοῦ Τίτου, τοῦτον ἔνεκα οὐ βούλομαι ἀπὸ τοῦ Τίτου ἀπέρου προσθῆναι, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς μάνου νοεῖν. Ἐπειδὲ ἐν ή 'Αλήθεια ἀπὸ τοῦ Τίτου ἐνόησεν, ἀπὸ τοῦ Τίτου πάντως ἔιναι εἰπεῖν. Ηρόδος ταῦτα ἔγων ὄπερ τοῦ Δατίνου ἀπολογόμενος, οὐκ ἀντηχεῖον ἔχων ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ τούτον ἔνεκα νοεῖν ἐκ μάνου τοῦ Πατρὸς, διτι μάνον τὸ δύνομα τοῦ Πατρὸς ἔκειται τίθεται. διτι ἐν πολλαῖς τῆς θείας Γραφῆς γνώμαις, καὶ παραράστηται μάνον τὸ δύνομα τοῦ Πατρὸς τίθεται, δύμας οὐχ οὕτως μάνον δι Πατήρ νοεῖται, ηναὶ μη μᾶλλον καὶ δι Μόνον ἀρχούντων ἔνεισις νοηθεῖσα, καθὼν ἔκεινον τὸ τοῦ Εὐαγγελίου ἥρτον· « Οὐ γάρ οὐκέτι ἔστε οἱ λαλοῦντες τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς δύνανταν. » Ιδοὺ δὲ 'Αλήθεια, μάνον τοῦ δύνοματος τοῦ Πατρὸς τεθέντος, φησὶ ταῦτα τὸ δύο, τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς μάνων τὸ λαλοῦν ἐν Οὐρανῷ. Οὐφείλομεν τούτους οὕτως νοεῖν, τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς δύμαν, καὶ οὐ τοῦ Γεω, καθὼν δι Γραικοῦ νοεῖν, τὸ Πνεῦμα λέγων ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, καὶ οὐκ ἐκ τοῦ Γεω; 'Εκν δὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς οὐκ ἔστι πνεῦμα τοῦ Γεω, τί ἔστιν δὲ λέγει δι Απόστολος· « Απέστειλεν δὲ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Γεω μάτων ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν· » καὶ πάλιν, « Εάν τις τὸ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ οὐκ ἔχει, αὐτὸς οὐκ ἔστιν αὐτός τοι· » Μήτιγε δὲ 'Αλήθεια λέγει Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς, καὶ οὐκ ἔστιν ἀλλήθεια δι Απόστολος τῆς 'Αλήθειας λέγει, Πνεῦμα τοῦ Γεω, καὶ Πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ; « Εάν δὲ δύμα φαλλοῦ ἐστίν εἰσιν ἐν τούτῳ τῷ παραδείγματα ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου, ἐν οἷς μάνον τὸ δύνομα τοῦ Πατρὸς τίθεται, δύμας μάνον δι Πατήρ ἀνευ τοῦ Γεω δύναται νοεῖται. Ινδέ δὲ στραματι τόδι, δι τριῶν μαρτύρων σταθῆ πᾶν δῆμα, δι Κύριος Ιησοῦς εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, « Εάν ἀφέσῃς τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἀμφοτέρα μάτων, ἀφήσεις δύμιν δι πατήρος δύμαν δι οὐρανίους τὰ παραπτώματα δύμων. » Εν ἑτέρῳ πάλιο τόπῳ λέγει· « Οὐτίς ἂν ποιήσει τὸ θελήμα τοῦ Πανάρχος μου, τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ἔκεινος ἀδελφός μου ἔστιν. » Ιδοί τὸν τούτοις τοῖς δύοις τόποις μάνον τοῦ Πατρὸς τὸ δύνομα τίθεται. Ομως δὲ καθολικὴ πίστις οὐκ ἀνέχεται ἵνα μάνος δι Πατήρ, ἀνευ τοῦ Γεω νοηται ἐν αὐτοῖς, διτι ἐν τῷ θελήματι μάνον τὸ δύνομα τοῦ Πατρὸς τίθεται, ἀλλὰ μάνον δι Πατήρο δύναται ποτε. Τὸ θελήμα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Γεω ἔστι, καὶ δι ἀφεσίς τῶν ἀμφοτέρων, ητίς απὸ τοῦ Πατρὸς ἔστι, η συτῆ καὶ ἀπὸ τοῦ Γεω ἔστιν. Ομοίως δὲ ταν λέγηται τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, εἰ τάχα μάνον τοῦ Πατρὸς τὸ δύνομα τίθεται, δύμας δὲ πίστις τῶν Χριστιανῶν οὐκ ἔνε-

B 7. Græcus inquit: « Ego recte credo Spiritum sanctum a Patre procedere, et non ab alio; et quoniam inibi, in Evangelio scilicet, non est additum a Filio, vel ab alio, hac de causa nolo dicere ab alio, sed a Patre solo intelligere. Si enim Veritas ab alio etiam procedere intellexisset, utique ab alio esse omnino dixisset. » Ad hæc ego respondeo. Latinus tutatus: « Non est necesse hoc in loco hæc de causa intelligere a solo Patre Spiritum sanctum procedere, quoniam solum Patris nomen in Evangelio ponitur; multis enim in locis et sententiis sacrae Scriptura solum Patris nomen ponitur, nihilominus non hac de causa solus Pater intelligitur, ut non magis Filius etiam congrue ibide intelligatur, quemadmodum in illis Evangelii verbis: *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis* (Matth. x). Ecce enim Veritas, sole Patris nomine posito, dicit hæc duo, Spiritus videlicet sanctus a Patre procedit, et Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis [cum tamen eadem] veritas Filius dicat idem discipulis: *Ego enim dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere, et contradicere adversarii vestri* (Luc. xxi). Per os et sapientiam, nihil nisi Spiritum, quem accepti esse credentes, intellexisse, palam facit idem Evangelista in Actis apostolicis, dum ait Stephano: *Non poterunt resistere sapientia, et Spiritui, qui loquebatur*. (Act. vi). Idem ergo Spiritus Patris et Filius a Patre dari dicitur, et a Filio, et non a Patre solo, licet dixerit, *Spiritus Patris vestri*.] Debemusne igitur ita intelligere Spiritum sanctum Patris vestri, et non Filii, quemadmodum Græcus intelligit. Spiritum, inqniens, a Patre procedere, et non a Filio? Si vero Spiritus Patris non est Spiritus Fili, quid est igitur? quod inquit Apostolus, *Misit Deus Spiritum Filiū sui in cordibus nostris* (Gal. iv); et iterum: *Nisi quis Spiritum Christi habuerit, hic illius non erit?* (Rom. viii.) Num Veritas dicit, Spiritus Patris, et non erit veritas quod dicit Veritatis Apostolus, Spiritum sanctum Filii esse Spiritum et Christi? Si vero utraque vera sunt hoc in loco, et quod Veritas dicit, Spiritum Patris, et quod Veritas facit, Spiritum Filii, quanam de causa non similiter utraque vera sunt, illa in illo loco magis, ubi Veritas dicit Spiritum sanctum a Patre procedere? Porro iterum alia duo exempla ex Evangelio proferam, in quibus solum Patris nomen ponitur, solum tamen Pater absque Filio non intelligitur. Ut vero in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum (Deut. xix), Dominus Jesus dixit discipulis suis in Evangelio: *Si remiseritis hominibus peccata ipsorum, remittet vobis Pater caelestis delicta vestra* (Matth. vi).

χεταὶ, καὶ πάσχει, ἵνα μόνος ὁ Πατὴρ ἔνευ τοῦ Υἱοῦ **A** Alio etiam in loco dixit : *Quicunque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ille est frater meus* (*Matth. xii*). Ecce in his duobus locis solius Patris

nomen ponitur. Catholica tamen fides non patitur ut solus Pater absque Filio in illis intelligatur, quoniam in voluntate solius Patris nomen ponitur, sed solus Pater nunquam intelligitur, et voluntas Patris est Filii voluntas, et peccatorum remissio, quæ est a Patre, eadem est et a Filio. Similiter quando dicitur Spiritum sanctum a Patre procedere, si fortasse solius Patris nomen ponatur. Christianorum tamen fidis non tolerat, neque patitur ut solus Pater absque Filio intelligatur.

B Τοῦτο δὲ νογέτον ἔστιν, ὃς ποτὲ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς τίθεται, καὶ μόνος ὁ Πατὴρ νοεῖται, ὃς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ · « Ἡ φωνὴ τοῦ Πατρὸς ἡκούσθη, οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ». Ἰδοὺ ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ δύναται ὁ Γραικὸς φωνὴν τοῦ Πατρὸς εἰπεῖν, ἀλλ’ οὐχὶ καὶ τοῦ Υἱοῦ φωνὴ γάρ ήκούσθη ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, οὐδὲ μήν ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ. «Ομῶς οὐκ ἔξι ξενοῦ δύναται λέγεν τοῦτο, ἐτι μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς ἔκειν τίθεται ἀλλ’ ἔξι αὐτὸν, ἐπεὶ τοιαύτη φωνὴ ἔστιν ἔκεινη, ἡτι εἰς μόνον τὸν Πατέρα ἀνήκει : «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ». Ἐπιμελῶς τούτου ἐν πάτῃ προτάστε, καὶ σημαίωμεται, ἐν φώνᾳ μόνῳ τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς τίθεται, σκεπτέον δύοισιν ἔστι τὸ προτιθέμενον. Εἰ μὲν γάρ τοιοῦτον ἔστιν, ἡτι εἰς μόνον τὸν Πατέρα ἀνήκει, καὶ ὁ Γραικὸς, καὶ ὁ Λατίνος, καὶ πᾶς Χριστιανὸς διφέλει : ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς νοεῖν. Εἰ δέ γε τοιοῦτον ἔστιν τὸ προτιθέμενον, ἵνα καὶ εἰς τὸν Πατέρα, καὶ εἰς τὸν Υἱὸν δῆμα ἀνήκει, οὐδὲ φέλει : ἔκει Χριστιανὸς ἄνθρωπος τὸν Πατέρα ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ, ἢ τὸν Υἱὸν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς χωρίσαι, ἀλλὰ νοεῖν ἅμα τὸν πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ προτάσει καὶ σηματίσῃ τῷ λεγούσῃ τῷ Ηνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, καὶ τῷ Γραικῷ καὶ τῷ Λατίνῳ ἐκπορεύεσθαι πότερον ἢ ἐκπορεύεσθαι τοῦ Ηνεῦμας τῷ Πατρὶ μάκρι, ἢ ἅμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ ἀνήκει. Ἐξ αὐτῆς τούτην τῆς ἀπλῆς σημασίας οὐδεὶς ἀναμφισθῆται δύναται συλλαβεῖν. ἀλλὰ ἀπὸ μάνου τοῦ Πατρὸς, καὶ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ τὴν ἐκπορευτικὴν τοῦ Ηνεῦματος νοεῖν διφέλει. Εἰ σῦν ὁ Γραικὸς βούλεται, δῆμος ἡμεῖς ἔκειται ἀπὸ μάνου τοῦ Πατρὸς νοήσωμεν, ἀναγκαῖον ἔστιν ἡναὶ τινὰ αὐθεντικὰ εἰς τὸ μέσον θῆσθαι. ἢ τινὰ ἐνδεχόμενον λόγον ἀποδεῖξῃ, δι’, οὐ διφέλομεν τοῦτο πιστεύειν. «Εάν δὲ οὐδεμίαν αὐθεντικὴν, ἢ μαρτυρὸν περὶ τούτου δυνήσται ἀποδεῖξαι, δημολογούμενόν ἔστιν, ὃς οὐδὲ φέλειται ἔκειται ἀπὸ μάνου τοῦ Πατρὸς νοεῖν. Λοιπὸν οὖν οὐδὲ εὔλογος αἰτία ἔστιν αὕτη, ἢ ἀνὰ ὑπὲρ τοῦ Γραικοῦ εἴπομεν, εἰ μή ἔτέρω θεως λεχθεῖται.

C 8. Hocam intelligentendum, aliquando solum nomen Patris ponitur, et solus Pater intelligitur, ut in Evangelio : *Vox Patris audita est : Hic est Filius meus dilectus* (*Matth. iii*). Ecce hoc in loco potest Graecus dicere vocem Patris intelligendam, non vocem Filii ; vox enim ex Pater audita est, non autem ex Filio. Nihilominus ex ipso hoc dicere non potest, quoniam solum nomen Patris illud loquitur, sed potius ab hoc ipso quod hæc vox ea est quæ ad solum Patrem refertur : *Hic est Filius meus*, Diligenter itaque est animadvertisendum, in unaquaque propositione et significatione, in qua solum Patris nomen ponitur, qualem sit illud quod proponitur. Si enī tale est, ut ad solum Patrem refertur, et Graecus, et Latinus, et Christianus omnis debet de solo Patre illud intelligere. Si vero tale existere rit quod proponitur, ut ad Patrem et ad Filium simul refertur, non debet eo in loco Christianus homo, Patrem a Filio, et Filium a Patre segregare, sed simul intelligere et Patrem et Filium. In hac vero propositione et significatione qua dicitur Spiritum sanctum a Patre procedere, tum Greco, tum etiam Latino est considerandum utrum processio Spiritus sancti soli Patri, vel simul Patri et Filio tribuator. Et ipsa igitur simplici significatione nullus aperte potest intelligere an a Patre solo, vel a Patre et Filio Spiritus sancti processionem intelligere debeat. Si igitur Graecus voluerit ut nos eo in loco a solo Patre intelligamus, necesse est ut auctoritatem aliquam in medium afferat, vel rationem aliquam ostendat congruentem, per quam hoc credere debeamus. Si vero auctoritatem nullam, vel testimonium de hoc poterit demonstrare : aperte patet quod non debet in illo loco a solo Patre procedere Spiritum sanctum intelligere. Non igitur ratione congrua est illa causa quam superius diximus pro Graeco, nisi alia fortasse congruenter afferatur.

B. ROBERTUS DE ARBRISSELLO

ORDINIS FONTIS EBRALDI FUNDATOR.

VITA DUPLEX

(*Acta sanctorum Bolland.*, Februarii tom. III, pag. 593)

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

¶ I. *Ordinis Fontis Ebraldi a B. Roberto instituti A primarium monasterium, nomen, sanctitas.*

1. Fons Ebraldi nobile est seminarum in Gallia monasterium, unde originem ac nomen traxit celeberrimus ordo, quem in monachos monachasve distinctum, sed diversa incolentes cenobia, abbatisse Fontis Ebraldi, tanquam generalis antistita, moderatur. Varie a scriptoribus nomen expressum: usitatus *Fons Ebraldi*, sive *Euraldi*, Gallice *Font Evrauld*, appellatur. Alii *Fontem Everardi* vocant, Willelmus Neubrigensis lib. i, c. 15, *Ebraudi*, Joannes rex Angliae in diplomate, quod datum die 30 Augusti, anno i regni ipsius, qui erat Chr. 1199. in Monastico Anglicano pag. 193 exstat, nunc *Fontem Ebraldi*, nunc *Ebraldi* nuncupata: Rogerius Hovedenus parte posteriori Annal. ad. ann. 1177, *Frunt Everoit*: Joan. Bromton abbas Jornalensi in Chron. ad eundem annum *Ebrardi* et *Embraldi*: alii aliter.

2. Factum autem monasterio nomen a fonte loci, in quo situm. De eo ista Baron. to. XII, Annal. ad ann. 1118 ex vulgari fama: « Ferunt, inquit, Ebraldum quondam juvenem, generem nobillem, sed moribus corruptis, magna sicariorium manu stipatum, adjacente vias latrociniis olim infestasse, silvasque tunc temporis frequentes insedisse, quarum hodieque reliquiae manent non parva. Posthac theologum quendam Parisensem examinare doctrinæ virum, divinique verbi concionatorem insignam, Robertum de Arbrusellis nomine, eo adventasse, sanctisque exhortationibus suis non modo juvenem illum, ut mores vitamque mutaret, impulisse; sed multos preterea omnium generum homines ad despiciendam sæculi vanitatem, anteriorisque vita leges subundas permovisse: ad quorum habitationem distincta iisdem in septis monasteria condidit, sua seorsim viris, virginibus, ægrotis, et mulieribus reliquis ædificando; universæ porro congregationi abbatissam præposuisse, » etc. Ista Baron., quæ totidem verbis, eo tamen minime citato, descriptis Mi-

ræus l. ii, Origin. monasticar., c. 10. Eademque multo prolixius narrat in commentario de Trecentum sanctitate ad an. 1106, n. 8 et seqq. Guerrius, et veram historiam esse affirmat. Cui vero ea probari queat, contrarium attestante Baldrico Dolensi episcopo, antea abbe Burguliensis cenobii, leucus pauculus a Fonte Ebraldi distans, et quidem B. Roberti æquali? Nam is n. 16 ita scribit: « Locus erat incolitus et squallidus, spinetis obsitus et vepribus, ab antiquo Fons Eraldi nuncupatus, ab hominum cohabitatione sequestratus: a Condatis autem cella quasi duabus distabat milliaris, diocesi adjacens Pietavensi. » Si cum eo venit B. Robertus, jam ab antiquo is locus Fons Eraldi dicebatur, non igitur ab Eraldo, quem adhuc juvenem illuc ipse converterit, nomen duxit.

3. Nolim tamen incipiari fuisse illuc fortassis olim densis in silvis prædonum latibula. Nam vulgo id accolarum sermonibus celebratur, S. Martinum Turonensem episc. cum ad Condatissem sui episcopatus vicum venisset, quæsse quis ille esset locus arboribus frequens, quem eminus spectabat: cumque audisset saltum esse rapinis ac latrociniis infamem, respondisse, olim saltum eum sanctis precationibus ac religioso cultu Numinis illustratumiri: atque hoc demum septingentis post annis evenisse. Ea tamen ipsa narratio nullo veteri testimonio confirmatur.

4. Jacet vicus Condatisensis (jam oppidum, quod Galli *Candes* vocant) in extremis finibus diœcesis Turonensis ad Vigennam amnem, qui haud inde procul Ligeri miscetur. Duobus inde milliaribus, ut Baldric scribit, sive modica Gallica leuca (tribus a Salmuro oppido ad Ligerim sito, distat Fons Ebraldi. Franciscus Ranchinus Andium provincia primarias abbatias esse scribit Burgulium et Fontem Ebraldi. At cum de Pictionibus agit, Fontem Ebraldi ait ad Turonum Andiumque confinia, sed in Pictavensi esse diœcesi. Gervasius monachus Dorobernensis in Chron. ad an. 1177, *Fontem Ebraldi* de

Andegavia vocat. Et Joan. Bromton ad eundem ann. 1189. inquit, in Andegaviam ad Fontem Ebrardi pro uno conventu, sanctorum monialium misit. At postea ad ann. 1189. « Processit, inquit, Richardus comes Pictaviensis, cum corpore patris sui Henrici II regis Angliae, usque ad Fontem Embraldi in Northmannia. » An in Northmannia illud cœnobium locavit, quod Northmannia primaria erat earum ditionum quas in Gallia Anglie reges possidebant, an memoriae lapsu, supervacaneum est querere. Miraeus scribit loco antea cit. « In Fonte Ebraldi, intra unius velut oppidi ambitum esse quatuor monasteria, tria monialium, quæ sunt circiter ducentæ, et unum monachorum, qui sunt circiter quadraginta et suum habent priorem. » Ac paulo inferius : « Altare maius cenobii monachorum Fontis Ebraldi situm est in confinio diœcesis Pictaviensis, Turonensis et Andegavensis. » Et hæc aliaque : « A. R. P. Gulielmo Richerio abbate S. Vincentii Cenomanensis, Fontis Ebraldi olim visitatore, anno 1017 sese accepisse » testatur.

5. Hoc religiosissimi ord. caput, hæc abbatissæ, quæ toti illi præstet, sedes. Voluit enim fundator (quod loco antea cit. annotat Baron. et infra clarissimus patescit) ut abbatissa « in omnes tum viros tum feminas jus summum obtineret, statuens ut viri, S. Joan. evangelistæ exemplo, virginibus seu mulieribus parerent; et hæc vicim, beate Virg. exemplum sequentes, religiosos tanquam filios amplectenteruntur. Statuta denique et constitutiones pro utrisque separatis prescrispit. » Ac paulo post, ait ordinem multorum pontificum authenticis bullis approbatum, qui eum docent « ab illis verbis Christi, Ecce filius tuus, Ecce mater tua, institutio- nis sua originem rationemque petiisse. » Edita sunt nuper varia diplomata summar. pontif. qui vel fundatoris sanctitatem laudant, vel congreg. ab eo institutam apostolica auctoritatem privilegio munierunt. Ita Paschalii II, diplomate dato vii, Kal. Maii, indict. xii, anno Chr. 1106, itemque alio dato Nonis Aprilis, an. Chr. 1113 : « Dilectis in Christo sororibus saecumentalibus in monasterio Fontis Ebraldi omnipotenti Deo servientibus » inscripto, quo se fatetur « de ipsarum religiosis studiis ardenteribus provocari, » etc.

6. Calistus II Turonibus apud Majus-Monasterium dato diplamate, xvii Kal. Oct., indict. xii, an. 1119, ita loquitur : « Dilecta filia Petronilæ abbatissa monasterii S. Mariae de Fonte Ebraudi, et iis quæ post eam regulariter in eodem regime successerint in perpetuum. Cum per Pictaviensem parochiam pro Ecclesiæ servitio transitum haberemus venerab. fratris nostri Guillelmi Pietaviensis episc. suggestione, ad B. Mariæ de Fonte Ebraudi monasterium declinavimus: ubi monasticis ord. disciplinam vigore per omnipotentis Dei misericordiam cognoscentes, locum ipsum cum omnibus ad eum pertinentibus B. Petri decrevimus patrocinio confovere. Unde etiam nostris tanquam B. Petri manibus in honore

A beatissimæ et glorioissimæ Dei Genitricis semperque Virg. Mariæ oratorium dedicavimus. Idemque in alia bulla : « Apud B. Mariæ de Fonte Ebraudi monasterium, monasticæ relig. disciplina, sicut ipsi præsentes perspeximus, per omnipotentis Dei gratiam perseverat : unde viri religiosi et Dominum timentes, qui circa ipsum sunt, locum ipsum diligunt. » Callisti quoque decessor Gelasius II : « Ubi, inquit, per omnipotentis Dei gratiam ex longo jam tempore maxima religionis observantia custodita est. » Postea quoque Innocentius II : « Quam spectata et famosa sit religio monasterii Fontis Ebraldi, quantumque ex ea bonum, ipsius gratia cooperante, proveniat, » etc. lucius quoque II qui anno 1144, sedebat. » Sane, ait Petronillam abbatissam alloquens, pro ampliori religionis prærogativa, quæ de loco vestro per Dei gratiam longius divulgatur. » etc. Ipsas etiam idem pontifex sanctimoniales compellans, « Quoniam de vobis, inquit, valde confidimus, charitatem vestram per omnipotentem Dominum deprecamur, ut ipsæ speciales pro me ad Dominum orationes faciat, et per omnes congregat. vestri ordin. fieri studeatis. »

7. Sugerius abbas S. Dionysii in epist. ad Eugenium III papam, quam ex mss. edidit Jacob. Sirmond. noster in notis ad Goffridi Vindonensis epist. inter cætera in commendationem sanctimonialium Fontis Ebraldi ita scribit : « Placeat igitur excellentia vestra ab his molestiis (quas nimur illis facessobat episc. Pictaviensis, Gilbertus Porrenatus, ut reor) eas eripere, et ut in pace Deo deseruant, eis in multitudine misericordia vestrae providere, sub protectione Dei cœli, et vestra apostolica auctoritate confovere et protegere : utpote tantum tanta religionis locum, quem, cum in partibus illis in scholis essemus, noviter inceptum esse vidimus, et per Dei voluntatem fere ad quatuor aut quinque millia sanctimonialium jam excrevisse audivimus, et gaudemus. » Obiit Sugerius ineunte anno Christi 1152, etatis sue 79, ut tradit Claudio Robertus.

8. Biennio fere ante Sugerium jam memoratum S. Dionysii apud Parisios abbatem, anno nimur 1150, « viii Kalend. Maii, ut dicitur in Necrologio Fontis Ebraldi, migravit a sæculo pia memorie domina Petronilla, venerabilis monacha, incomparabilis et irrecuperabilis mater nostra, a domino nostro magistro Roberto prima constituta abbatissa. Idem autem B. Robertus, ut scribit loco cit. Baronius, et ex eo Miraeus, « statuerat, ut cum abbatissa, quam crearat, diem suum clauderet, ea illi succederet quam religiosæ ipsæ suis suffragiis elegissent. Quod abillis semper observatum est, quandiu electionum usus in monasteriis permansit. Cæterum et quando stetit eligendi potestas, et postquam auctoritate pontificis constitui abbatissæ coperunt, optimas semper easque memorabiles abbatissas sortitæ sunt, virtutis integritate ac sanctitate quam genere illustrios : tametsi plerisque regum et principum, aut ne-

bilissimorum certe equitum filiæ fuerint. » Miror A inter alia loquitur : « Hæc autem prædicta diximus, unde hæc acciperit Baronijs, quem ita gravem auctorem cur non auderet Miraus sequi ? Nobis quo utriusque opinionem vel firmaremus vel refelleremus, argumentum nullum suppetebat. Didici deinde postquam hæc mandata prælo fuere, adhuc penes religiosas Majoris Monasterii (quod solum abbatis habet, reliqua monasteria priorissas) at non penes religiosos jus esse eligendi abbatis sam.

9. Ex eo tempore celebrata late sanctimoniam hujuscongregationis est, atque in Hispaniam quoque et Angliam hinc accersitæ sanctimoniales, quæ solitam in nonnullis veteribus aliorum ordinum monasteriis disciplinam restituerent, aut nova condiderent. In Angliam certe an. 1177 evocatas, datumque iis Ambresburiense in Wiltonensi ægro cœnobium, quod olim S. Eduardi regis ac martyris novera et interfictrix Alfritha fundarat, traditur in Monastico Anglicano, pag. 191, ex Rogerio Hovedeno. Hujus ista sunt verba ad eum annum in parte posteriori Annalium : « Eodem an. idem rex Henricus II, expulsis sanctimonialibus de abbatia de Ambresbire propter incontinentiam suam, et per alias domus religiosas in actiori custodia distributis, ipsam abbatiæ Ambresbire dedit abbatissæ et domui de Frunt Everoit (*lege Fonte Ebraldi*) in perpetuum possidentam : et misso a Frunt Everoit uno conventu sanctimonialium, Richardus Cantuariensis archiepiscopus introduxit eas in abbatiam de Ambresbire, u. Kal. Junii, die Dominicæ » etc. Idem in Chronicô Joannis Bromtoni narratur, diciturque abbatissa illa « per mandatum Alexandri III papæ deposita, ac sanctimoniales omnes ibidem, quæ errorem et vitæ sua turpitudinem relinquere, et ordinem Fontis Febrardi tenere solebant, a domo illa dispersæ. Quibus sic dispersis, rex in Andegaviam ad Fontem Ebrardi pro uno conventu sanctarum monialium misit, » etc. Ubi vides sanctas moniales appellari monachas Fontis Ebraldi. De eadem hac Ambresburiensi colonia agit Gervasius Dorobernensis in Chronicô.

10. Idem Bromto « famosum et nobile monasterium Fontis Ebrardi» appellat : Guillelmus Neubrigensis l. i. c. 15, « famosissimum illud monasterium feminarum de Fonte Ebraudi» vocat. Et l. m. cap. 25, « famosum et nobile monasterium, » ac deinde, « monasterium celeberrimi religionis titulo inclutum. » Willelmus Tyrius l. xiv, c. 4, de Mathilde (ipse Mahaudem) vocat, secunda Fontis Ebraudi post Petronillam abbatissa loquens, ita scribit : « Anglorum regis Henrici (primi ejus nominis) filio despousata fuerat : sed antequam convenienter, sponsus in Angliam navigans, naufragium passus, pelago submersus est : ejus vero sposa perpetuum votens cœlibatum, in claustro puerellarum religioso admodum apud Fontem Ebraudi sanctimoniale perpetuo vitam duxit. » Willelmi Tyrii suffraganeus fuit, ac deinde S. R. E. cardinalis. Jacobus de Vitriaco. Is Historiæ Occidental. c. 20, de monachis nigris scribens, ita

B inter alia loquitur : « Hæc autem prædicta diximus, salva pace et reverentia quorundam hujus ordinis sanctorum et venerabilium conventuum, qui adhuc in honestatis et landabilis conversationis proposito et religionis distinctione perseverant. Ejusmodi sunt Cluniacenses in capite, et in quibusdam eorum membris, a capite, non discrepantibus; sicut apud S. Martinum de Campis in Parisiensi civitate et præterea monachi religiosi Cantuariensi in Anglia, et illi qui sunt de Afflengien in Brabantia, *Sanctimoniales nigræ de Fontevraut*, cum quibusdam aliis Deo devotis monachorum nigrorum conventibus: quorum charitatem et humilitatem, labores assiduos et onera pene importabilia novit ille qui eis patientiam et perseverantiam subministrat; ut aliis in via deficentibus ipsi ad destinatum sibi bravium festinantes, finem consequantur optatum. »

11. Wilhelmus quoque Malmesburiensis, utroque paulo senior lib. v De regibus Anglorum ita et originem Fontis Ebraldi describit, et prædicat sanctitatem : Hujus Petri (Pictaviensis episcopi) fuerunt contemporanei et religione socii Robertus de Arbeisel et Bernadus abbas Turinensis, quorum primus omnium bujus temporis sermocinatorum famosissimus et profusissimus, tantum, non spuma, sed mellea viguit eloquentia, ut hominibus certatim opes congerentibus, illud egregium sanctimonialium monasterium apud Fontem Ebraldi construeret, in quo, tota seculi voluptate castrata, feminarum Deo devotarum, quanta nosquam, multitudine in Dei fervet obsequio. Nam præter cæterorum illecebrarum abdicationem, quantum illud est, quod in nullo loco loquuntur, nisi in capitulo, proposita a magistro perennis taciturnitatis regula; quia semel laxato silentio feminæ prouæ sunt ad missandum frivila? »

12. Monet tamen Joannes Picardus Bellovacus ad S. Victorom Parisiis canonicus regularis in notis ad c. 45, l. i. Historiæ Neubrigensis, « has regulares disciplinas, alioquin paulo severiores fuisse mitigatas auctoritat summi pontificis sub anno 1450... Maria enim Britanna, virgo tum piissima, simul et nobilissima, Fontebraldensis Antistita, curarat, ope consi, liisque virorum prudentium, seculi ex regula S. Benedicti, Robertique institutoris sanctionibus capita, et diligenter servari in universis sue familie parthenonibus; quæque videbantur subobscurioria, planius describi. Eorum vero quæ duriora censebantur, nempe silentium, ubique locorum, nisi in capitulo, interdiceus colloctionem, temperatum ut licet loqui post preces, ut vocant, primas: dein post signum ad laborem factum. »

§ II. *Robertus patria, vitæ historia, anniversaria memoria beati ac sancti prærogativa nomenclatio.*

13. Hujus igitur celeberrimi monasterii et ord. fundator fuit B. Robertus. Variant auctores in cognomine, ut obervant Andreas Chesneus in epist. 17, l. i. Petri Venerabilis, Honoratus Nicquetus no-

ster l. in Hist. Fontis Ebraldi, c. 3; Joannes Baptista Souchetus in notis ad c. 11 Vita B. Bernardi de Tironio. Appellatur ergo a Gaufrido in dicta Vita B. Bernardi, *de Arbrissello, Arbrissellensis*, et c. 23, si mendum abest, *Orbreselensis*: de Abrezello in quodam inscriptione citata a Soucheto, in ms. Rotensi apud eundem *de Abrincello*: a Petro Pictavensi episcopo in charta date an. 1105, *de Hertressello*: a Neubrigensis de *Arbusculo*; de Arbrussello in ms. codice Cenomanensi opusculorum Goffridi Vindocinensis: *de Brussello* a Petro Venerabili: a Joan. Boucheto, *de Bruxelles*: *de Bruxello* a Joanne Hirceo citato apud Souchetum: *de Arborecello* in quibusdam actis publicis apud Guillelmum Catellum: *de Arbricellis* in Chronico S. Albini Andegav, *de Arbricel et Arbrisel* in chartis Rotensiibus: *de Arbeisel* a Malmesburiensi: a Niqueto *d'Arbrussel*, Souchetus rectius censem *de Abrissello*; nos de *Arbrissello* retinemus, quod vulgatissimum apud scriptores.

14. Ductum id a loco natali, exili vico septem leucis distante ab urbe Redonum in Britannia Armorica, qui tunc *Arbrissellum* vocabatur, teste Baldrico, Dolensi in eadem Britannia episcopo: nunc vulgo *Arbesec* dicitur. At Guerrosius in Commentariis de Tricassium sanctitate ad an. 1106 n. 7, natum in Tricassis affirmat, altero ab Augusta Trecarum lapide, vico cui*l'Aubrussel* nomen: nec auctorem citat illum qui eam illi patriam tribuat, nec argumentum promit quod id firmet præter unicam illam vocem, Baldricus, qui et Robertum novit, et propinquam Fonti Ebraldi Burguliente conobium rexit, et deinde Doli in Britannia antistes fuit, illum ait c. 1 Vita, n. 7, «Britannia minoris aluminum fuisse, ex pago Rhedonensi oriundum, villæ, quæ vulgo Arbrissellum nuncupatur, indigenam et colonum.» Ac n. 8 Silvester Redonensis episcopus ita eundem Robertum ad se Lutetia accersitum alloquitur: «Vides, frater charissime, quomodo sancta Redonensis Ecclesia, mater tua sine regimine vacillat.» Qua enim ratione Redonensis Ecclesia mater ejus dici potuit, si erat in diocesi Trecensi natus, solumque in Patria antheac et Lutetiae versata?

15. Non viderat Guerrosius, quam in damus B. Roberti geminam Vitam, unam, ut diximus, a Baldrico scriptam alteram ab religioso Fontis Ebraldi, ejusdem sancti viri discipulo, quem vulgo Andream fuisse existimant, de quo in ipsa eadem Vita c. 6, n. 36, mentio est. Atque ejus videtur in veteri quodam Necrologio ita mentio fieri: in Id. Augusti obiit Andreas sacerdos capellanus magistri Roberti.» Utraque ea vita e mss. Fontebaldensibus edita primum ab Michaelo Cosniero oppidi ejusdem parochi: qui deinde alias perscrutatus archimonasterii monumenta, baud pauca nobis submisit sibi in priori editione desiderata. Vita utraque postea Cosniero mortuo nitidius edita Flexæ an. 1647, addita ex opere luculenta paraphrasi Gallica, a P. Joanne Baptista Chevalier societatis nostre presbytero concinata. Omnium vero accuratissime historiam Fontis

A Ebraldi Gallice scripsit Honoratus Nicquetus noster libris quatuor: quorum primo res a B. Roberto gestas secundo ejus sanctitatem, tertio ordinis explicavit instituta: quarto omnium abbatissarum acta succincte enarravit. Idem scriptor tomum alterum prelo paratum habet, in quo omnibus omnino prioratibus ordinis agit sive quæ in Hispania, et quidem opulenta, sive quæ in majori Britannia, sive quæ in Gallia extitere olim, aut etiamnum extant, florcntque religiosa disciplina, et quidem magno numero. Atque in hoc tomo, tribus libris distincto, vitam describit tum virginum, doctrina, natalibus, virtute illustriorum. Fortassis et tertium adjunget tomum, si septuagenaria majorem et alia habentem præ manibus, jam affecta, vita ac vires non destituant.

B 16. Quæ nunc ordinem illum sanctissimum pari pietatis et prudentiae laude administrat, trigesima prima a Petronilla B. Roberti discipula, est Joanna Baptista de Borbono, Henrici IV Galliarum Magni regis filia. Ea cum summo studio ad conservandum, qui adhuc in ordine viguit, spiritum religiosum aequæ exercitationis dignitatem, incumbit; tum præser-tim sanctissimi fundatoris Roberti honorem nititur, quibus potest modis amplificare. Enque causa geminas, quas dixi, vitas, anno 1647 et 1647. Flexæ editas, ad nos mitti curavit, cum allis libellis, opera præcipue nostri Honorati Nicqueti compositis: quorum unus «Summorum pontificum; S.R.E. cardinalium, antistitutum, principum, clarorumque scriptorum de B. Roberti Arbrissellensi sanctitate testimonia» complectitur; alter inscribitur, *Gloria B. Roberti de Arbrissello, ordinis Fontis Ebraldi fundatoris, sive vite epilome, virtutes, elogia*. Tandem pro summa qua minimam societatem nostram prosecutur, benevolitia, dignata est nobis per litteras commendare, ut in vasto nostro de SS. Actis opere locum quoque Vita B. Roberti daremus. Id vero jam antea ultro constitueramus, ut ex iis quæ 7 Jan. de B. Vitale Saviniacensi dicta sunt, perspicere licet, quamvis nullam tunc adhuc Vitam B. Roberti nacti eramus, sed quædam solum illius et variis scriptoribus elogia. Non paucæ ex duobus hisce libellis, historiaque Nicquetis, ad illustrandam sancti viri memorialem decerpsumus.

17. Non est adhuc quidem Robertus in cœlitum takulas ita pontificis maximi sententie ascriptus, ut de eo ecclesiasticum officium recitari missæque offerri sanctificium possit verum id impetrare eadem Joanna Baptista antistita omnibus nervis contendit Ursit quoque jam a pluribus annis, ut hic publicus in Ecclesia cultus B. Roberto haberetur, serenissima Magnæ Britannæ regina, quæ sæpius super hac re ad pontificem scripsit, et per oratorem suum an. 1645. supplicem libellum obtulit, e quo ista referuntur in citata *Gloria B. Roberti*, unde intelligere quisque possit, qua tandem ratione mota, cœlitibus debitum bonorem Roberto procurare aggressa sit; «In tanto, inquit, Majoris Britannæ tumultu, quo pene

jam totum regnum sus deque vertitur....remedium et praesentissimum malorum levamen futurum mihi erit, si insignis alicui jussi servi Dei gratiam favoremque mihi conciliem, honorem ipsi in terris procurando, quo ipse in celis pro felici Anglicanarum rerum successu apud Deum advocatus existat. Quare cum omni humilitate supplex peto, ut per sanctitatem vestram liceat in ordine Fontis Ebraldi officium dicere et celebrare missam de V.P. Roberto ejusdem ordinis fundatore qui fuit olim acceptissimus atque adeo consiliarius Fulconis Junioris comitis Andegaviae, Turonie et Cenomaniæ, postea regis Hierosolymitanus, unus ex progenitoribus serenissimi regis Majoris Britanniae sponsi mei : cuius etiam antecessores alii Henricus II. Rithardus I., Angliae reges ; ac nonnullæ reginæ Anglicanæ, Eleonora, Elisabetha, multaque principissæ, in eodem templo, in quo venerabilis servi Dei reliquiae jacent, sepeliri summa pietate exoptarent, ordinemque ab eo fundatum per varias Anglicani regni provincias propagarunt. »

18. Hactenus ex serenissimæ reginæ supplice libello. Rex quoque Christianissimus, ut accepimus, de eadem causa ad Innocentium X pontif. max. scripsit, negotiumque urgeri ab oratore suomandavit. « Urget etiam (ut iam indicavimus, et iisdem, qua his damus, verbis in citata *Gloria* resertur) excellentiss. et reverendissima domina Joanna Baptista a Borbonio, abbatis Majoris Monasterii, et caput totius Ordinis Fontis Ebraldi. Urget ordo universus, cum Condantensi B. Martini, aliquisq; adiacentibus canoniceorum capitulis, ut eundem Robertum Sancti nomine constanter hactenus insignitum, ut-pote vita sanctitate et magnis in sanctam Ecclesiam meritis celeberrimum, apostolica eloquentia et constantia præfulgentem, sancta Romana sedi addic-tissimum, et apostolice auctoritatis retinentiesimum, perpetuum haereticorum malleum, martyrii avidissimum, et pietatis causa ab impiis quamplurima per perspicuum, summorum pontificum, antistitum, clarorumque scriptorum commendatione nobilem, justite omnis et sanctitatis propagatorem invictissimum, tot sanctorum parentem, tot hominum utriusque sexus millia Deo lucratum, omnium cujusque generis miserorum asylum certissimum, cuius sanctitatem cœlum crebris miracula loquitur, terra quotidianiis precibus, votis ac donariis testatur, » Apostolicæ sedis nutu atque auctoritate colere ut auctum liceat.

19. Quæ hic conglobatim celebrantur præconia, ea partim ante probata, partim suis locis in Vita, atque ex eodem de ejus *Gloria* libello hie probabuntur. Beatum certe jam ab annis circiter 537 prædicavit Baldricus episcopus, insigni sapientia preditus scriptor. Ita c. 1, n. 7, « Fuit igitur beatus (de quo loqui disposuimus) Robertus, Christianæ professionis cohaeres et filius. » Et n. 24: Pater illa quæ fecit B. Robertus miracula. Ac demum n. 25: « Annis revolutis et annis, quibusdam indicis sen-

A sit beatus Robertus finem suum appropinquare. »

20. Citata sepius *Gloria* pag. 33, ostendit non beati solum, sed sancti titulum Roberto ab omni retro memoria solere tribui: « Habet, inquit, et in priscis litaniarum supplicationibus ecclesiasticus ordinis ritus hanc B. P. Roberti, post S. Benedicti, invocationem: *S. Roberte, magister bone, ora pro nobis.* Et vero haec tenus fons ille, qui antiquitus Fons Ebraldi vocabatur, in honorem B. Roberti qui ex eo fonte bibit, et in valle, in qua scaturit, monasterium ord. caput instituit, non aliter quam *Fons S. Roberti* appellatur. Adeo hæc sancti appellatio servo Dei adhæsit, ut communis populorum ore celebretur. »

21. Antea vero pag. 13 ista erant relata: « Corpus in Fontis Ebraldi monasterium magno cum apparatu portatum prosecutus est Leodegarius archiepiscopus Bituricensis. Ob viam sacris reliquis ierunt Fulco comes Andegavorum, Radulphus Turonensis archiepiscopus, Raginaldus episcopus Andegavensis, abbates multi, innumeris sacerdotes, cum infinita populi multitudine. Cor Ursani retentum, ubi honorifica inclusum est pyramide. Ara quæ proxima est, *Ara sancti cordis* appellatur. » Et pag. 29 dicitur Leodegarius archiepiscopus Bitericensis sepeliri voluisse « Ursani, ubi sanctum cor B. P. Roberti magna populorum veneratione colitur. » Non veremur ergo ne quis nos sugillet, quod tam libere eum Beati titulo ornemus, qui jam a 500 annis, et quod excurrat, a gravissimo antistite ei tributus sit, qui que sanctus ab immemorabili tempore, unanimi populorum pietate, etiam in sacris litanis, sit appellatus.

22. Anniversariam B. Roberti memoriam annotat Saussayus in Corollario ad Martyrologium Gallicanum, pag. 1217, et Jacobus Rinaldus noster in Liliis Galliæ sanctæ, ad 30 Augusti consignari debere atque insigni eum ambo elogio celebrant. Jacobus Sirmundus noster in notis ad Goffridi abbatis Vindocinensis spistolas, pag. 84, verum Roberti natalem aperit ex Chronicis S. Albini, ubi ista habentur: « Anno 1116, obiit Robertus de Arbrissellis v Kalen. Martii. Iste fuit fundator monasterii Fontis Ebraldi. » Idem asserit Carolus Saussayus l. xi Histor. Aurelian., n. 12. Idem quoque per litteras nos edocuit Nicquetus noster: nam quod antea existimat eum vi Kalendas Martii obiisse, id in Historia l. I, c. 35, nt corrugatur curaturum. Satis quidem constare, ex consenso totius ordinis, anno eum decessisse 1117 Christi, qui secundum Francorum illius ævi calculum, 1116 dicebatur, cum anni auspicium a solemnitate Paschalis duceretur, quod deum sub Carolo IX rege emendatum; cæterum festo S. Matthei ista diem sequentem in Martyrologio ord. Fontis Ebraldi prælegi: « Eodem die in Biturica patria, apud Ursanum, præclara dormitio reverendi domini Roberti de Arbrissel, doctoris theologi, venerabilis presbyteri, charissimi Patris nostri: qui vir fuit Christianissimus, sanctæ Ecclesæ lucifer splendibus, et in sancta predicatione alter quo-

dammodo Paulus. Redonensis diœcesis, provinciae A Britannicae fuit oriundus, fonteque cœlestis doctrinae funditus repletus, et in religione probabiliter fundatus, a primo lapide auctor Fontis Ebraldi, basilicam ejusdemque basilicæ quamplures cellas fundavit, edificavit, multiplicavitque, et in eisdem locis, Deo inspirante, viros ac mulieres ad servendum Deo omnipotenti fideliter coadunavit: quos etiam, dum adhuc vivaret, et sanctorum Patrum exemplis et regulis, omnique sana doctrina, verbo et exemplo ad plenum informavit. Hic fortis athleta verbi Domini fidelissimus dispensator, dum ex more suo ad exterias nationes prædicationis sanctæ gratia procederet; apud prædictum locum, quem ipse Deo favente adiiscaverat, qui Ursanus dicitur, et a Biturice civitate duodeviginti miliaribus, hoc est, duodecim leucis, disiungitur, vocante Deo, senex et plenus dierum, viam universæ carnis ingressus est, cœlo gaudente, terra plorante, gloriose fine quiescens, corpus terre spiritum quo polo reddidit, anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo decimo septimo. »

§ III. B. Roberti sanctitas illustrium virorum testimonitis celebrata: ejus sepulcrum.

23. Operæ pretium fore existimo, si hic ex utroque jam citato opusculo strictim encomia colligam, quibus Roberti virtutes ac sanctimoniam eximii scriptores aliquie viri illustres, ac præsertim pontifices decoravere. Urbanus II [pont. mox. prædicatorem apostolicum institutus: Intellexit enim,] ut in Vita referat Baldricus, « quod Spiritus sanctus os ejus apercerit. » Paschalis II « magnæ religionis virum, virum venerabilem,» dum adhuc viveret, appellavit. Callistus II mortuum, « bona memorie, venerabilis memoria; » Honorius II « felicis recordationis. » Lucius II « bona memorie, spectatae religionis presbyterum; » Delegati a Sixto IV « Patrem memoria dignum. »

24. Baldricus episcopus, qui, ut superiore § diximus, absolute B. Robertum aliquoties vocavit, alibi « virum sanctum et justum » nominat. Alibi ita scribit: « Sanctus igitur Spiritus obediitioni meæ admiculetur, et domini Roberti mihi sanctitudo suffragetur. » Deinde: « Huno profecto dixerim, habitaculum Jesu Christi et organum Spiritus sancti, responsalem et vicarium Altissimi, ipsius delibutum sermonibus. » Ac postea: « Dominus Robertus, fons prædicationis, fons religionis, singularis se iñiverbius, doctor illustris et eximus, verbis et operibus admirandus, vir extollendus et imitandus. » Sed hæc aliaque in fratre ipso Baldrico licebile legere. Petrus II episcopus Pictaviensis in instrumento quodam scripto Pictavis anno 1106: « Quidam vir apostolicus, inquit, nomine Robertus de Herbressello, verbo divinæ prædicationis sagaciter invigilans, et tonitruo sanctæ exhortationis plures tam viros quam mulieres a sæculari luxu revocans, in nostra diœcesi ecclesiam quamdam in honore S. Mariæ Virginis fundavit, in loco qui fons Ebraudi vocatur, quem

A locum Areburgis uxori Widonis, filii Osmundi, et Rovaria filia ejus, ad ædificandam prædictam ecclesiam sibi dederunt. » Idem Petrus in alio scripto cum vocat « virum religiosum, verbo sancta prædicationis deditum; » idemque alibi, « virum magnæ religionis et bona opinione. » Girardus Engolismensis episcopus vir maximus, nisi eximia virtutum ornamenta postea favendo Anacleti schismate dedecorasset, « bonæ memorie ac magnæ sanctitatis virum. »

25. Petrus Abelardus abbas, « egregium præcemetum Christi. » Tabula abbatia S. Marie de Rota, « virum magnæ auctoritatis et infinitæ religionis. » Fulco comes Andegavensis, « magnæ religionis et honestatis virum clarissimum. Fulco Junior itidem Andegavorum comes, « hominem religiosissimum, cuius admirabilis doctrina verbo sancta prædicatio nis et tonitruo sanctæ exhortationis per totam Ecclesiam sua fulget eloquentia. » Areburgis comitissa Fulconis uxoris, « magnæ religionis virum, verbo evangelicæ prædicationis sagaciter dispensatorem. » Alii denique, « hominem sanctissimum. » Andreas autem Vitam, quam infra dabinus, ita exorditur; « Ipsius, de quo locuturus sum, intercedentibus meritis, Spiritus sancti adsit mihi gratia. » Postea eum vocat « lucernam eremitarum, virum omni ore laudabilem. » Abbates, quos B. Robertus consuluit, cum de primæ abbatisse electione ageretur. « Tuum, inquit, charissime Pater, super hac potius tenendum est consilium, præsertim cum pro certo sciamus, inter cæteros nostræ etatis mortales tuum vigere consilium: te enim donavit Deus mundo consiliatorem animarum. »

26. Si quis recentiorum scriptorum de eodem sancto viro testimonia requirat, habet superius § 1, num. 2, magni cardinalis Cœsaris Baronii, in cuius Annalium epitome ad annum 1117 Henricus Spondanus, Apamensis in Gallia episcopus, B. Robertum vocat « eximia virum doctrinae et probitatis. » Antonius Yepes tom. VIII Historia Benedictinæ, « hominem pium et sanctum. » Claudio Robertus in Gallia Christiana agens de abbatia S. Marie de Rota, « virum magne auctoritatis et infinitæ religionis. » Egregium quoque illius encomium contexuere Andreas Saussaïus et Jacobus Rinaldus, antea citati, qui absolute « B. Robertum » appellant.

27. Plerasque aliorum laudationes collegit aut superavit Leodegarius archiepiscopus Bituricensis, qui (ut in Gloria B. Roberti dicitur) « venerabilis servi Dei reliquias in sua diœcesi, in qua obierat, retinere cum non posset integras, ne tanto thesauro Bituricensis diœcesis penitus orbaretur, saltam cor tandem obtinuit a Petronilla prima abbatissa, quæ præsens aderat, ipseque defuncti corpus prosecutus usque ad majus monasterium Fontis Ebraldi; » ubi eum oratione funebri honestavit, quam Gallice edidit F. Ivo Magistri. Ex ea ista sunt Latine expressa: « Custodit Dominus corpora sanctorum suorum: id

quod sacra eorum testantur reliquiæ. Testatur et A corpus Patris vestri, quod licet nullis aromatibus conditum, nihil tetri odoris ad hanc usque diem exhalavit, etiam si jam a multis diebus exanime remanserit. Quod certissimum est insignis ejus sanctimoniae argumentum, quam non nisi abstinentia voluptatum sæculi, fervore spiritus, et austero vivendi genere tutus est, » etc.

28. « Providerat Deus huic sæculo piissimum Patrem magistrum Robertum : ut quandiu in vivis ageret, lucerna esset non abscondita sub modio, quæ peccatorum mentes, pulsis improbitatis tenebris, Solis justitiae radiis illustraret. Quis enim vestrum nescit eximium illum eremi cultorem, alius quidem fuisse odorem vitæ in vitam, alius vero sagittam potentis acutam? Ausim dicere, reverendo B huic Patri non defuisse Josephi patientiam, constantiam Jeremie, zelum Phineas, et Tobiae charitatem. Davidem retulit, cu[m] transiret in desert, et per mille vitæ pericula tenderet ad regnum. Particeps fuit consilii et solertiae Danielis, et Samuelis obtinuit aequitatem. Præcursorum Domini imitatus, anachoreticam vitam duxit; herbis famem, sitim frigida duntaxat levavit, cilicioque corpus texit. Paulinæ eloquentiæ participem fuisse aī, » etc. « Pes fuit clandorum, cæcorum oculus, solarium afflictorum, orphanorum pater, sponsus sanctorum viduarum, virginum custos et paranymphus, refugium miserorum, vitiorum omnium depulsor, auctor virtutum, concordia dissidentium, » etc. Atque hoc postremum mirabile fuisse notatur, in B. Roberto, ut quisque proprium donum habet a Deo, qui dividit singulis prout vult.

29. Hæc aliaque ab archiepiscopo illo dicta in exsequiis B. Roberti, cuius mausoleum, ut vocat Baldricus, ante aram majorem, quatuor columnis innixum erat superiori saxo insculpta ejus effigies : habitus ei sacerdotalis, pedum pastorale, manus chirothecis tecta, insertus digito annulus. Tanta porro illud mausoleum in veneratione fuit, ut olim coram eo vota religiosa nuncuparent sanctimoniales. Anno 1623 novum multoque magnificientius erectum est altare, 8 Octobris, consecratum a Philippo Cospeano Nanneensi tunc episcopo, qui ei reliquias inclusit deipara Virginis, sanctique Joannis evangeliste (quorum præcipue honori dicatum), aliquas etiam S. Joannis Baptiste, ac S. Ludovici regis. Ob hujus aræ fabricam debut B. Roberti paulo longius tumba submoveri, sub novo itidem posita, per quam affabre elaborato, mausoleo : cuius ad angulos variae e sacra Scriptura sententiae, nigro in marmore litteris aureis exaratae : effigies ejus albo e marmore, culta sacerdotali, in tumba itidem marmorea recubans. Priore aperto tumulo ossa complura integra reperta sunt : quæ in arcuam plumbeam, cum non exigua copia pulveris, in quem cætera erant membra resoluta, itemque pulveribus in sepulcro Petri Pictaviensis episcopi repertis, condita sunt.

30. Addita hæc novæ illi tombæ inscriptio : « Venerabilis quondam Robertus de Arbrissello, vir admodum pius, et zela animarum exæstuans, divina, qua plurimum poterat, eloquentia, ad Dei obsequium, ad sæculi contemptum, multis utriusque sexus mortales, qui eum ad deserla loca sequebantur, induxit, eaque occasione ordinem Fontis Ebraldi primus instituit : variaque domicilia, devoto præsertim femineo sexui, exstruenda curavit. Quorum omnium caput esse voluit hocce monasterium : in quo abbatissam, non solum virginibus ac mulieribus Deocatatis, sed etiam religiosis viris, præposuit, qui hoc vita sequuntur institutum, a sancta sede apostolica, jam a sui exordio ad hæc usque tempora, approbatum, variisque privilegiis regiisque muniberis auctum. Obiit anno 1117. Ejus ossibus ac sacris tegendis cineribus Ludovicus de Borbonio, batus cœnobii, atque adeo totius ordinis antistitia, hoc mausoleum novo peggmate exornatum, totius ordinis nomine, tanquam parenti optimo, perficiendum curavit, an. 1623. »

S IV. B. Roberti in eremita et apostolica vita primi socii.

31. Ex iis Roberti encomiis, que § 2, n. 18, contesta sunt, unum restat, ut ostendamus sanctitatem ejus miraculis esse cœlitus confirmatam. Sed prius mantissa quædam attexenda est rerum ab eo gestarum, quæ ab utroque Vitæ scriptore prætermissee, sunt tamen ab antiquis auctoribus traditæ. De primis B. Roberti in apostolicorum laborum susceptione sociis atque adjutoribus, Guilielmus Neubrigensis, qui se anno 1135 natum testatur, l. i. De rebus Anglicis, c. 15, jam antea citato, ita scribit: « In transmarinis partibus, sicut a majoribus accepi, tres memorables viri uno tempore fuere, scilicet Robertus, cognominatus de Arbusculo, Bernardus et Vitalis. Hi non ignobiliter eruditæ et spiritu ferventes, circuibant per castella et vicos, seminantesque secundum Isaiam super omnes aquas, de conversione multorum fructus uberes colligebant: pio inter se placito constituto, quo Robertus quidem feminarum communī labore ad meliora conversarum sollicititudinem gereret, Bernardus vero et Vitalis maribus propensius providerent. Robertus itaque famosissimum illud monasterium seminarum de Fonte Ebraudi construxit, et regularibus discipulis informavit: Bernardus vero apud Tyrcinum, et Vitalis apud Saviniacum monachis regulariter institutis, suos quisque ab aliis per quasdam præceptorum proprietates distinxit. Cumque ex his tribus radicibus servorum atque ancillarum Dei per diversas provincias religiosa germina pullarent, quidam Saviniacenses monaci Bellelandam nostram condiderunt. » Quæ quidem ita accipieada sunt, quod cum Bernardus ac Vitalis virorum congregatione instituerint, Robertus etiam feminas aggregari, ac præcipuo quidem studio, ut quarum spirituali ministerio viros, seque adeo ipsum subjecerit: quare ad hunc præcipue feminæ, etiam

fortassis quæ a duobus illis erant conversæ, accur-
rebant.

32. Quia vero ratione iuter sanctos illos viros ami-
citia coaluerit, ita in B. Bernardi Pontivensis, primi
abbatis Tironensis, Vita, tradit Gaufridus Grossus
auctor coetaneus c. 11. Nam Bernardus cum cœno-
bium S. Savini priori titulo administraret, Gerva-
sio abbate peregre profecto, jamque mortuo; « co-
gnita (ut ille scriptor ait) monachorum voluntate,
qui eum sibi abbatem facere disponebant, clam dis-
cessit ab eis, rem sibi a multis annis desideratam
quærere intendens, scilicet anachoreticæ vitæ stu-
dium, et ut sibi victimum acquireret labore manuum.
Manebat autem non multum longe a monasterio S.
Savini vir quidam venerabilis et religiosus eremita,
Petrus nomine de Stellis, qui illius postea monaste-
rii fundator exstitit, quod Fons Gombaudi dicitur.
Ad quem Bernardus divertens, eo quod sibijam an-
tea notus ac familiaris esset, causam, qua venisset,
aperuit. Quem Petrus magna cum animi alacritate
suscepit: sed quia in vicinia monachorum erat, qui
eum invitum abbatem sibi facere satagebant, illum
diu secum, licet nimis exoptaret, tenere non po-
tuit. Bernardus vero exæstuantur cum desiderio jam
optata paupertatis ac soliditinis, tum vehementer
reformidans, quod, nisi citius recederet, abbas, im-
plicandus sollicitudinibus cura pastoralis, impel-
lente abbatte suo vel episcopo, coactus fieret; Petrum
obnixius rogabat, ut se inde citius latenterque sub-
duceret, atque ad ignotas remotissimæ regionis so-
lititudines perduceret. Petrus itaque precibus rogan-
tis acquiescens, factus ductor itineris, quod postu-
lat et complevit. Erant autem in confinio Cenoma-
nicæ Britannicæque regionis vastæ solitudines, quæ
tunc temporis, quasi altera Ægyptus, florebant mul-
titudine eremitarum per diversas cellulas habitan-
tium, virorum sanctorum ac propter excellentiam
religionis famosorum. Interquos erant principes et
magistri Robertus de Abresello, atque Vitalis de
Mauritonio, Rodolphus quoque de Fustea, qui po-
stea fundatores extiterunt multarum atque magnarum
congregationum: quibus divina dispositio per
Petrum, qui eos ante noverat, hunc quartum adjunctorum
adjungere curavit, ut illis tribus quarto adjunctos fir-
ma fieret quadratura, quæ postea magna et lata
ædificia erat portatura. »

33. Pergit deinde c. 12: « Petrus vero de Stellis,
multorum dierum itinere confecto, pervenit ad dom-
num Vitalem, unum ex supradictis, quos principes
et magistros eremitarum fuisse jam diximus. » Ita
ille. Fuit autem Radulphus (qui hic cum tribus
illis sanctis eremitis jungitur) magister quoquesan-
ctimonialium, itidem ut B. Robertus. De eo Joannes
Baptista Souchetus Carnotensis canonicus in Ob-
servationibus ad c. 11 Vita B. Bernardi, pag. 178,
ista scribit: « Fuit Radulphus primum Hendionis
asceterii, quod nunc S. Jovinus de Marnis in Picto-
nibus dicitur, monachus; deinde eremiti cultor; ad
extremum director et procurator (quo nomine etiam

Robertus Arbressellensis in elenco codicis Ceno-
manici apud Sirmundum in observationibus ad
epist. 47, lib. iv. Goffridi Vindocinensis appellatur,
pro fundatore) S. Sulpitii monialium: apud quas
hominem exxit xvii Kalend. Septembr. 1129, et in
ipsarum ecclesia, magna sanctitatis opinione, situs
est. »

34. Illa porro sanctorum virorum in solitudine
commemoratio contigit post concilium Claromontanum,
quod an. 1095 habutum est: ante tamen Pictaviense,
quod 1100. De hoc Ivo Carnotensis epist. 211, ad
Radulphum Remorum archiepiscopum: Computaverunt
eamdem consanguinitatem alio tempore in
prædicta curia (scilicet domini papæ, ut anteadixit)
legati Fulconis Andegavensis comitis et probaverunt.
cum accusaretur rex Francorum, Philippus, quod
eidem comiti consanguineo suo uxorem suam sub-
traxerat, quam etiam illicite retinebat. Propter quam
accusationem, et patrati sceleris comprobationem
excommunicatus est rex a domino papa Urbano in
Claromontensi concilio. Et cum post factum divorti-
tum prædictus rex esset reversus ad prædicta mu-
lierisconsortium, excommunicatus est in Pictaviensi
concilio a cardinalibus Joanne et Benedicto. » Me-
minit et alibi Ivo illius concilii; cuius canones ad
eum annum recitat Baronius in Annalibus. Adfuer-
unt eidem concilio B. Robertus de Arbrissello et B.
Bernardus de Tironio, ut in hujus Vita c. 23 narrat
Gaufridus: « Per idem tempus, inquit, duo cardinales
Joannes atque Benedictus, apostolicæ sedis legatione
fungentes, ad urbem Pictavium concilium
convocarunt, in quo cxl Patres adfuerunt: qui et
Philippum regem Francorum, propter Fulconis
consulis Andegavensis uxorem, quam in adul-
terio tenebat, anathematis vindicta percosserunt.

35. « Qua excommunicatione comperta, Guillermo
dux Aquitanorum, qui aderat, totius pudicitiae
ac sanctitatis inimicus, timens ne similem vindictam
pro consimilibus culpis pateretur, nimio furore suc-
census, jussit illos omnes deprædiari, flagellari, occidi.
Quod ministris suis facere incipientibus, ponti-
fices et abbates hue illucque diffugientibus, et ut tem-
poralem vitam retinerent, tutalatibula quærere con-
tendunt. At vero Bernardus atque Robertus Orbre-
seiensis, qui concilio intererant, fortissimi justitiæ
propugnatores, acti totius iniquitatis et injustitiae ex-
pugnatores, aliis turpiter diffugientibus, ita immobili-
les constantes pestiterunt, ut nec ab incepto ex-
communicationis desisterent; sed pro Christo mor-
tali contumeliam pati gloriosissimum duxerent:
et quamvis eis persecutores mortem non intulerint,
isti, quantum in ipsis est, martyrium pertulerunt. »

36. Souchetus ex Chronico Maleacensi apud Be-
slyum citato, ista notat: « xii Kal. Nov. fuit concilium,
quod tenuerunt duo cardinales Joannes et Be-
neditus... uni eorum, Joanni nomine, apparuit S.
Hilarius, et dixit ei confirmando: Joannes, noli ti-
mere, viriliter age, cras ero tecum: et excommuni-
cavit regem Philippum » Joannes Bouchetus in An-

nalibus Aquitanie parte m, c. 2, tradit, cum rex cogendum Pictavis concilium didicisset, a Guilielmo duce Aquitanie et comite Pictavensi agnato suo petuisse, ne in urbe sua talem sibi injuriam inferri patetur: mandasse illico Guilielmum, ut urbe legati ceterique antistites illico excederent, unum e legislati spatiū deliberandi postulasse, eique nocte insceniente S. Hilarius apparuisse, et ne minis duecis terreretur monuisse, ei enim se ad futurum: ducem, cum ei legatus postridie hoc retulisset, permisisse ut pro arbitrio cuncta perficeret. Idem apud Baronium ex Boucheto narratur, et in notis ad concilium Pictavense t. XXVI Conciliorum, ut edita Parisiis sunt ex Regio typographio. De eodem concilio agitur in fragmento Hist. Francorum tom. IV Chesañei, sed nulla ibi mentio apparitionis S. Hilarii. Dux ille Guilielmus, cuius hic mentio est, pater fuit Guilielmus, quem S. Bernardus Clarævallensis a schismate ad deferendam legitimo pontifici obedientiam revocavit. De patre egius 10 Febr. ad S. Guilielmi Eremitæ Vitam, § tertio, ac postea de filio.

37. Erat illius concilii Pictavensis tempore B. Bernardus abbas monasterii S. Cypriani juxta Pictavos: Robertus abbatim de Rota forsan jam dimiserat, aut certe mox dimisit uti et Bernardus suam. De hoc Gaufridus c. 24 Vita ejus: « Exæstuans amore paupertatis ac solitudinis, ad secretum eremi, a quo fraudulenta violentia abstractus fuerat, redit, et mentem suam, quæ ibi remanserat, inventi. Qui domino Roberto de Arbressello atque Vitali de Mauritonio, quorum jam superius mentionem fecimus, conjunctus, Gallicanas regiones nudis pedibus peragrabant: in villis, castellis atque urbibus verbum Dei prædican, homines ab erroribus vita sua eruentes, quasi validi ac robustissimi arietes divinae potentiae viribus adjuti, muros infidelitatis atque vitiorum impellentes confringebant, corda hominum ab errore caducarum rerum evellebant, mala eorum colloquia bonos mores corrumperent destruebant, malorum operum nequitiæ disperdebant, totius iniquitatis coadulctam congeriem dissipabant, virtutes, Deo auctore, cordibus eorum inserentes plantabant, et plantatas exemplo corroborantes ædificabant: et quamvis mortuorum cadaverum resuscitatores non essent, quod majus est faciebant, id est animas in peccatis mortuas vivificabant, et vivifitas Dco verae vitae conjugabant. Talia igitur signa facientes, quandoque simul, aliquando vero singulatim diversas provincias circuibant: quibus, machinante diabolo, tribulationes non deuerant. »

38. Idem scriptor c. 42: « Dum igitur Bernardus monasterium suum ædificaret in Francia, Robertus Arbressellensis suum construxerat in Aquitania, Radulphus Fustensis in Britannia, Vitalis vero de Mauritonio suum fabricabat in Normannia, quorum supernus arbiter, longe a se positos, et in diversis regionibus separatos manere voluit, quia tot et tanta

A unusquisque illorum monasteria construxit, ut una eos regio minime caperet, una provincia congregatiōibus ab illis adūnatīs, minime sufficeret. » Ita ille. Conditum a B. Bernardo monasterium SS. Trinitatis de Tironio in Carnotensi est diœcesi Fontis Ebraldi, ut ante dictum, ultra Ligerim, qui limes Arctous est Aquitanie. Saviniacum in Abrincensi diœcesi, extrema Normannia ora, Cisterciensibus deinde institutis addictum a venerabilis Serlone, cum aliis xxviii, idque an. 1153, Eugenii III pontificis max. auctoritate. Radulphus S. Sulpitii cœnobium sanctimonialium apud Redonas construxit. Eoumerat singillatum Souchetus, in observationibus ad dictum 42 caput Gaufridi, monasteria omnia quæ a Saviniaco, quæque a Tironio, et Fonte Ebraldi dependent.

B

§ V. B. Roberti miracula.

39. Veniemus nunc ad miracula. Recte auctor Gloria B. Roberti, in ipso principio opusculi: « Commendarunt ejus sanctitudinem summi pontifices, archiepiscopi, episcopi, abbates, historici variisque scriptores; qua sit in existimatione sanctitatis, testatur qui sacris reliquiis habetur honor, et veneratione: testantur etiam miracula. »

40. Baldricus episcopus sola ea videtur vel perspecta habuisse vel publicare voluisse, quæ in animalium curationibus facta ab eo erant miracula. « Exprimat quis, inquit in Vita, quid senserit: ego audacter dico, Robertum in miraculis copiosum, super demones imperiosum, super terrenos principes gloriosum. Quis enim nostri temporis tot languidos curavit, tot leprosos mundavit, tot mortuos suscitavit? Qui de terra est, terrena loquitur, et miracula in corporibus admiratur: qui autem spiritualis est, languidos et leprosos, mortuos quoque convaluisse testatur, quando quilibet animabus languidis et leprosis suscitandis consulti et medetur. Denique (ut omnium pace dixerim) per quem pastorum tot locutus est, tot operatus est Dominus? » His consonant quæ § superiore, n. 17, de B. Roberto beatoque Bernardo a Gaufrido scripta retulimus, majus quid eos fecisse, dum « animas in peccatis mortuas vivificabant et vivificatas Deo verae vitae conjugabant; » quam si corporum morbos gravissimos ac vulnera persanassent.

41. Quod vero optari miraculum illustrius potest, quam ordo religiosus præclaris ab eo institutis conformatus, itaque dilatatus, ut eo superslite capitum tria millia censerentur, cœnobia triginta et, quod caput est, post tot sæcula constanti florens opinione sanctitatis; non sine manifesto fundatoris sui apud Deum patrocinio? Memini: ante annos circiter 44, cum apud Matthiam Hovium archiepiscopum Mechlinensem ac Belgij nostri primaten sermo incidisset de B. Ignatio Societatis nostræ parente in SS. tabulas referendo, et dixisset nonnemo ut ea res perageretur miracula proferri debere, dixisse sapientissimum illum gravissimumque antistitem, non alia se miracula desiderare præter ipsam societa-

tem ab eo conditam: se ampli archiepiscopatus A proventibus, principum Alberti et Isabellæ Austriae corum favore, secundis cleri omniumque ordinum studiis subnixum, tot annis in seminario erigendo laborare; cum ille nullis fortunæ præsidis, nulla principum gratia aut commendatione fretus, exiguo tempore tantam religiosorum hominum congregatiōnem instituerit, videritque optimis firmatam legibus, ad ultima terrarum propagatam, uberrimos afferentem fructus. Idem profecto de Fonte Ebraldi; ordine dici merito potest; neque coalescere tantillo tempore potuisse hominis unius industria, sine peculiari auxilio numinis; neque tandem vigere in eo studium perfectionis, nisi cœlo receptus fundator, illius identidem curam gereret, sancta excitatæ cœlesti ope desideria, labores prevehet sanctimonialium juxta ac monachorum.

42. Non defuerunt tamen etiam ea Roberto quæ mortales præcipue suscipere solent, extrema miracula. In Gallicani Martyrologii Corollario ita de eo scribit Andreas Saussaius: « In omni sanctitate consummatus, apud Ursanum monasterium feliciter exspiravit, signis postea clarificatus divinis, quibus etiamnum coruscat. » Jacobus Rinaldus in Liliis Gallie sanctæ supra citatis: « Ab Ursonio cœnobio, pugnis et victoriis suis debitis accepturus coronas, in cœlum abscessit, dum hic triumphat in miraculis. » Nec mirum a Baldrico qua post B. Roberti mortem contigerint, miracula nulla commemorari, cum brevi post ejus decepsum temporis lapsu spatio. Vitam ejus nimis quam succincte collegit. Andreas vero illa fere solum prosecutus est, quæ extremo tempore Robertus gessit. Speciem non vanam habere miraculi visum Leodegario archiepiscopo, ut ipse supra § 3, n. 27 testatur, quod « corpus ejus, licet nullis aromatibus conditum, nihil tetri odoris exhalarit, etiamsi multis diebus examine remanserit. Quod certissimum est, inquit, insignis ejus sanctimoniam argumentum. »

43. Recentiora quædam narrat Nicquetus in Hist. Fontebraldensi: atque hoc quidem ex l. i., c. 36, primum fuit, ut diximus, cor B. Roberti in templo cœnobii Ursani pyramidi marmoreæ impositum, tres altæ pedes, quæ etiamnum ibi visitur altari primario ad cornu Evangelii, ut vocant, satis propinquæ, ad templi parietem. Non tamen integra nunc est: an. enim 1570, cum duus Bipontinus cum Germanicis copiis ad hæreticorum auxilia venisset in Galliam, quidam ejus miles eam confringere cupiens, ictibus aliquot contudit. Neque deficit cœlestis vindicta: cœcitate percutitur sacrilegus, et, ut quidam tradiderunt, brachii alterius rigore. Sed mox velut translatu in animum lumine, cur ea sibi inficta sit pena agnoscit, flagitium delestatur, et, unde id ortum erat, hæresim: vovet novendiales illuc peragendas in precibus excubias, atque his finitis illi restituitur videndi facultas. Ita memorant etiamnum Ursani incolæ, qui a parentibus suis, testibus oculatis, acceperunt.

44. In eadem Ursanensi æde an. 1634, ubi B. Roberti cor asservatur (quod populus cor sanctum appellat, et magna frequentat et veneratur pietate), cœpere missæ de sanctissima Trinitate celebrari, quibus gratia agerentur Dei pro eximiis donis sancto illi viro divinitus collatis. Tum vero suavissimo odore ultro eadem completa est ædes, cœlesti quodam et invisibili sufflui. Palau id testatæ ejus cœnobii sanctimoniales, quarum apud Nicquetum l. ii, c. 15, expressa nomina, ac Hugaultius medicus atque alii, quibus intra septa monasterii ad infirmarum curationem ingredi fas est. Eumdem nidorem percepisse se Ludovicus Perrierus ordinis ejusdem sacerdos, tum Ursani coram sancto illo corde, tum in Fontebraldi cum intra cellam suam alias B. Roberti reliquias haberet, testatus est.

46. In eodem Ursanensi monasterio sorori Gabrielæ d'Assy brachium utrumque paralysi dissolutum fuit a Decembri anni 1633 ad menses omnino quinque. Plurima admota medicamenta, irrito labore. Tandem feria secunda Pasche, die 17 Aprilis, placuit horis XL assiduas fieri preces, quibus divina bonitas ad succurrendum infirmæ, eoque modo manifestandam sancti fundatoris gloriam flecteretur: sumptaque ab omnibus eum in linem sacra eucaristia, Gabriele restituta divinitus sanitas est: idque omnium earum, medicique suprascripti testimonio confirmatur.

46. Joanna Moussia Ursanensi religiosæ sinistram manum tetur carcinoma, nucus maguitidine, mensibus aliquot excruciarat. Implorata identidem B. Roberti ope, nulla præterea exhibita medicina, festo Omnim Sanctorum, anni 1634 resedit malum, omniumque evanuit. Testata id ipsa, ac medicus.

47. Anno 1635, Caudenaci in Borbonio, Henricum Assium acuta febris pene ad extrema deduxerat; frustra erat ars omnis medicorum: matris Margaritæ Lassaignæ animum subit recordatio miraculorum quæ fieri B. Roberti meritis dicerentur: votum ei nuncupat; momento remittit febris, rediutique pueræ salus.

48. Concludam hoc caput verbis hisce, quæ in Gloria B. Roberti, pag. 49, leguntur: « Quam multi vero variis morbis liberari, servi Dei invocatione, aut aliquo ad ejus sepulcrum exhibito cultu, vel hausta fontis aqua, cui nomen a S. Roberto, vide D est in informatione facta anno 1644, mense Junio, monasterio Fontis Ebraldi, auctoritate illustriss. et reverendiss. domini episcopi Pictavensis. Et quoniam jam apud sanctam sedem apostolicam urgetur ejus canonizatio, pergit Deus mirabilibus signis servi sui prodere sanctitatem. »

§ VI. *Resulatur epistola sub nomine Goffridi Vindicensis abbatilis contra B. Robertum conficta.*

49. Priusquam B. Roberti Vitam, a duobus coevis scriptoribus editam, proferamus, maculam unam, quæ posset universa, et quæ jam memorata sunt a nobis, et quæ in Vita memorabantur, illius

decora offuscare, sentio hic obiter detergi oportere. A Ea aspersa est ex probroso epistola, quæ in libro iv Epistolarum Goffridi Vindocinensis abbatis nomine quadragesima septima exstat, hoc titulo: «Goffridus Vindocinensis monasterii humili servus. suo in Christo multum dilecto fratri, servare modum discretionis, et terminis, quos patres posuerunt, esse contentum.» In ipso deinde coextitu epistolæ: «In nullo agere, præter id quod est agendum, est angelica perfectio; quam habere minime potest, quandiu huc sumus, nostra conditio. Domigitur non babenus perfectionem angelii, nullatenus habeamus presumptionem diaboli. Hæc idcirco, venerabilis frater, proposuimus, quia te talia egisse, et adhuc agere, fama discurrente sinistra audivimus, quæ si vera sunt, ut nulla excusatione illa defendas, sed cum omni festinatione corrigas, tuam simplicitatem germanæ charitatis visceribus commonenius. Audivimus enim, quoniam circa sexum femineum, quem regendum cepisti, duobus modis, altero alteri prorsus contrario, le ita sollicitum reddis, quod modo in utroque modum discretionis penitus excedis. Feminarum quibadam (ut dicitur) nimis familiariter tecum habitare permittis: quibus private verba sibi loqueris, et cum ipsis etiam, et inter ipsas noctu frequenter cubare non erubescis. Hinc tibi videris, ut asseris, Domini Salvatoris digne bajulare crucem, cum extingueare conaris male accensum carnis ardorem. Hoc si modo agis, vel aliquando egisti, novum et inauditum, sed infructuosum genus martyrii invenisti.»

50. Ac quibusdam in eamdem sententiam interjectis, hæc adduntur: « Tu quidem in mundo quasi moutem excelsum ascendisti: ac per hoc in te lin-gnas et oculos hominum convertisti. Ergo stans in monte vide ne corruas; nec per martyrium martyribus sanctis penitus ignotum, religiosæ vitæ principio notam infamia derelinquas. Nulla etiam tua actione mundo, qui pene totus te sequitur; suscites scandalum. Nam fieret tibi damnum gravior, ruina plurimorum. Mulierum quibusdam, sicut fama spar-sit, et nos ante diximus, sæpe privatum loqueris, et eorum accubita novo quodam martyrii genere cruciaris. Illis siquidem te semper sermone jucundum ostendis, et alacrem actione, omneque genus hu-manitatis exhibes, nulla servata parcitas. Aliis vero, si quando cum ipsis loqueris, semper locutione nimis durus appares, nimis districtus correctione: illas etiam fame et siti ac nuditate crucias, omni relicta pietate, » etc. Ac tandem epistolam ita scriptor concludit: « Vale, et nos tuarum sanctarum precum, suppliciter precamur, participes effice. »

1. Ea omni tempore daemonis vafrities fuit ut quos videret viros præstantes virtute ac scientia, ad aliorum simul procurandam salutem incumbere; neque ullis ipsis circumvenire fraudibus, revocari que a proposito colendæ et alii inculcandæ pietatis posse, iis infamiam aliquam inurere conaretur, do-

ctrina eorum aut moribus in suspicionem adductis: ita futorum ratus, ut si quæ erroris aut etiam ignorantiae opinio, si quæ cupiditatis, si quæ libidinis, aut certe levitatis, excitata foret, continto spernerent, vitarentur, et quæ anteā seminarant salutaria consilia abjicerentur. Nihil opus est id exemplis confirmare, quando Christum ipsum, sapientiam æternam, omnis sanctimoniaz auctorem, nefarii homines violentum esse ac blasphemum, et dæmonum opera ad facienda miracula uti ja-ctarunt.

52. Precipue tamen si quis feminis ad sauctiorem vitam informandis operam navare cœperit, infamia eum turpiditudinis alicujus notare satagunt dæmonis hoc in negotio administri. Nam cum sunt femina natura magis verecunda ac timida, illico, si quid tale audierint, verebuntur ne subdolis sermonibus vel pudori suo sensim labes inferatur, vel honestati certe nominis probrum consciscatur. S. Hieronymus summus ille et castissimus doctor, quod quibusdam matronis ac virginibus Romanis, quarum erat eximia in studio pietatis sed utilas, sacras Scripturas exponeret, traductos est a multis ut homo parum pudicus, præcipue cum ea luxu pompsquesæculi nuntium remissent. Testatur ipse et refellit invidorum hoc in genere calumnias epist. 99, ad Assellam, ubi haec inter alia scribit: « Pene certe triennium cum eis vixi. Multa me virginum crebro turba circumdedit. Divinos libros, ut potui, sæpe multis disserui: lectio assiduitatem, assiduitas familiaritatem, familiaritas fiduciam fecerat. Dicant quid unquam in me aliter senserint, quam Christianum decebat. Pecuniam eujusquam accepi? munera vel parva vel magna non sprevi? in manu mea æs alicuius insonuit? obliquus sermo, oculus petulans fuit? Nihil mihi aliud objicitur, nisi sexus meus: et hoc numquam objicitur, nisi cum Hierosolymam Paula et Melania proficuntur. » Ac paulo post: « Antequam domum S. Paulæ nossem, totius in me Urbis studia consonabant: omnium pene iudicio dignus summo sacerdotio decernebar. Beate memoriae Damasus meus sermo erat; dicebar sanctus, dicebar humili et disertus. Nunquid domum alicujus lascivioris ingressus sum? Nunquid me vestes sericæ, nitentes gemmæ, picta facies, auri rapuit ambitio: Nulla fuit alia Romæ matronarum, qua meam posset edomare mentem, nisi lugens atque jejunans, squallens sordibus, fletibus pene cæcata, quem continuo noctibus misericordiam Domini deprecante solsæpe deprehendit? Cujus canticum psalmi, sermo Evangelium, delicie continentia, vita jejuniū? Nulla me potuit alia delectare, nisi illa, quam manducantem nunquam vidi? Sed postquam eam pro merito castitatem venerari, colere, suspicere cœpi, omnes me illico deseruere virtutes? O invidia primorum mordax tu! o Satanæ calliditas semper sancta persequens! » Plura adjicit in eumdem sen-sum.

53. Si cujus autem ejusmodi mystagogi ita pu-

blice probata est virtus, ut nulla in eum flagitiis cedere suspicio possit aliquid communis curitur improbi homines, quo notam illi aliquam saltem temeritatis, nimirumque sui fiduciae, impingant. Notus ille in nostris annalibus religiosissimi ordinis professor, quicunque parum aequo in nostros homines esset animo, nec ferret totius populi sermonibus eorum celebrari integratatem, et circumspectam cum omni ordine et sexu conversandi rationem, sparsit in vulgus, eos peregrinæ cujusdam herbae præsidio libidinis motum reprimere. Altrocius fuit, quæ in sanctissimum virum Robertum de Arbrisello, conjecta calumnia est, vel dissipatis per ora hominum sinistris rumoribus, vel conficta, sub Goffridi viri gravissimi nomine, quam diximus, epistola. Ait hujus auctor epistole, se ea quæ scribit, « fama discurrente sinistra audivisse. » Qui vero potuit ea *circumfama*, cum ita arcte ab aspectu, etiam religiosorum ejusdem instituti, arceantur sanctimoniales, ut ne quidem abbatissa, decana, priorissa, si morbo correpta confiteri velit, ad lectum accersere sacerdotem possit; sed his verbis in constitutionibus prescriptum sit, apud Nicquetum l. iii, c. 12, ut, quæ cunque illa sit, « ad capellam transportata, ibi confiteatur et communicetur, et communicala, egresso sacerdote, ad lectum reportetur. » Quid ergo ad eas sit conclusus accedere Robertus, vel ipsæ ad eum poterant? aut cui credibile sit, qui tantæ cura earum consulere voluerit pudoris securitati, ipsum cum iis etiam nocte versatum esse?

54. Si porro ea late fama manarat, ut usque in Caruotes ad Golfridum perlingeret, quomodo non ad Pictavensem episcopum vicinum pervenit, effecitque ne Robertum ita luculentem apud pontificem commendaret, aut etiam in sua diocesi toleraret? Quomodo non ea deinde fama alio quopiam modo aulam pontificis afflavit, ubi raro ignorantur res ea quæ de viris ecclesiasticis, presertim non longe summotis, censura dignæ narrantur? At non illi tanto favore Robertum essent prosecuti, non tam amplis privilegiis ordinem ornassent, si quid simile ipsis vel leviter suboluisset. Non tanto numero huic se ordini ad dixissent honestissimæ matrone ac virginæ, si quid tale accidisse cuiquam audissent: non ei adhærente tot viri pii voluisse, si se sensissent ejus exemplo in tales conjici illecebros. Quid sancti ejus sodales Bernardus et Vitalis? Ei præcipue feminas erudiendas tradidissent, velut peculiari ad eam rem industria divinitus dotato, si tantæ impudentiæ, vel impudentiæ potius, obnoxivæ essent suspiciati? aut non ad illos quoque fama eadem pervenisset, atque e suis eos monasteriis excivisset, ut illi in faciem resisterent? Vere enim reprehensibilis fuisse, si tali quid tentasset. Spiritus pietatis ac timoris Dei qua ratione accendi forqueret poterat in mulierum animis, quas plurimas et peccatorum cœno extraxerat, si non quam longissime eas omni abstinebat ejusmodi delinimento? Facciant igitur filii Belial, si qui, etiam per jocum, de viro sanctissimo

A tale quidpiam dixerunt. Nec reor quemquam disciplinæ adeo rudem, qui ista viro pio ac sapienti venire in animum potuisse existimet.

55. Quid ergo Goffridus, cur tanto pondere verborum amicum reprehendit, si non credit? Cur non potius scripti, se proborum ejusmodi inaudisse, sed credere non potuisse? Non inficiar, viros quosdam zelo vobementi prædictos, etiam aliqui doctos, nonnunquam quæ conficta sunt in pios homines crimina, etiam si ab uno illa altero solum audierint, iis fidem tribuere; aut saltem quia metuent ne vera sint, gravius illi auditus commoveri. Possem, nisi reverentia, quam debemus religiosæ antiquitatib; veteret, proferre nonnullos, qui vel unius relatione etiam falsa, vel temere exaggerata, violentum in quosdam stylum contorsere. An hic etiam scriptor humani aliquid passus, petulantis alicuius hominis dictarium, « famam discurrentem » vocavit. Asperior certe nonnullis visus.

56. Dicam plane quod sentio. Non est ea a Goffrido scripta epistola nec tempus facile ostendit quidpiam, quo scribit ab eo potuerit, aut a Roberto ansa, ut scriberetur præberi. Tempore Urbani II ita Roberti facundia cum summa pietate conjuncta, secundis hominum sermonibus celerabatur, ut eum ad se idem pontifex accerserit, concionari coram se Andegavis ad infinitam prope multitudinem hominum juserit, ac deinde apostolicum prædicatorem constituerit, sive, ut Baldricus ait, « secundum a se Dei seminiverbiū. » Non ego adhuc sinistra illa de Roberto fama Goffridum afflarat: alioquin pro summa sua cum pontifice familiaritate admonuisset, ne tanta auctoritate hominem amaret, cuius in publicum ita periculosa esset conversatio. Et qui poterat, id tunc ad eum, ab eo ad pontificem deferri crimen, cum needum uile teminæ Robertum consecrarentur, ac ne proximis quidem post annis, quando abbatiam instituit et rexit Rotensem canonicon regularium?

57. Habitum tempore Paschalis II an. 1100, ut ante diximus, concilium Pictavense: « Nec multo post (ut ad epist. 32, l. iv ejusdem Goffridi, notat Sirmundus noster ex Chronico Turonensi) abbatia Fontis Ebraldi in Pictavensi diocesi fabricatur. » Eo oimirum tempore, dices, id, si non gestum a Roberto, sparsum certe est, et Goffrido relatum; cum needum sanctimoniales ita essent arte conclusæ. At non erat, quod tunc ad Robertum scribere Goffridus, qui ipse frequens erat in Fonte Ebraldi, etiam priusquam ita claustro includerebatur sanctimoniales, ab aspectibus virorum penitus summotæ. Testatur id ipsem eodem lib. iv, epist. 32. « Quod vobiscum, inquit, in Paschate non fui, nostri corporis infirmitatis causa exstitit. Gibbus enim mibi crevit in dorso, unde me secari oportuit. Et quamvis inter manus et lacrymosas voces dilectorum Deo sanctimonialium de Fonte Ebraldi, rasorio scribente in nostra carne suas litteras, corpus nostrum infirmitate pariter et vulnere non mediocriter fatiga-

tum teneretur, nec infirmitas, nec secantis crudelitas, nec statim impositi salis asperitas, ut vos vel ad momentum oblivereret, facere potuit. » Tam familiaris erat in Fonte Ebraldi Goffridus, ut illic resecari sibi gibbum vellet, sub ipsa monasterii, ut reor, exordia, cum ei ministerium impendisse sanctimoniales dicantur, quas et « Deo dilectas » appellat. Cur non tunc Deo quoque dilectum Robertum monebat, si quid de illo, quale dicitur, inaudierat? Cur necessè erat tam acrem epistolam mittere, atque ut posteritati quoque innotescere, in adversariis eam asservare? Idem l. 1, epist. 24, venisse se ad Fontem Ebraldi scribit, ut cum episcopo Pictavensi colloqueretur. Epistola deinde 26 ait se « ultra Fontem Ebraldi progreedi secure non posse. » Ergo ille frequens a familiariis erat, non sanctimonialibus magis quam Roberto.

58. Neque videri cuiquam potest, posteaquam ordo jam fundatus, suisque legibus formatus erat, scripta epistola : qui enim cum Roberto et sanctimonialibus idem Goffridus sanctissimam inire tunc societatem voluisse, cum potius tum illum, tunc istas, propter tantam temeritatem violatumque si non pudorem, pudoris certe nitorem, aversi debuisset? Habetur autem ea societas in Chartulario Majoris Monasterii Fontis Ebraldi, charta 27, haec formula : « Notum facimus ita futuris sicut praesentibus, quod dominus Goffridus abbas Vindocinensis, ante omnes et supra omnes abbates, bujus loci qui Fons Ebraudi dicitur, familiaritatem habet et beneficium : et cum ipse obierit, per singulos annos ipsi solemniter celebrabimus anniversarium. Defratribus autem Vindocinensis monasterii, de quibus breve haberuerimus, tantum faciemus quantum pro nobismetipsis. Ipse vero dominus abbas partem telonei, quam apud S. Florentium babebat de sale, nostro monasterio donavit in perpetuum et habendam concessit. Facta sunt hæc in capitulo Fontis Ebraldi, praesentibus domno Goffrido abbate Viode:inensi et domno Roberto magistro nostro, anno 1114, indit. vii. »

59. Satisne jam manifestum non potuisse eam vel famam spargi de Roberto, vel ep. scribi a Goffrido? Ac ne in monasterio quidem Vindocinensi, in codice mss. opusculorum et epistolarum Goffridi, ipsiusmet loci abbatis, ea exstatep., quod testati sunt ac propria manu subscripterunt, prior ac subprior ejusdem abbatiæ, rogante excellentiæ, et reverendissima Joanna Baptista de Borbonio, Majoris Monasterii totiusque ordinis Fonlebraldensis, ut ante diximus, generali abbatis; servaturque in archivo ejusdem monasterii. Cum vero hic agatur de insigni calumnia quæ impingitur sanctissimo fundatori, immo et to' i ordini, mirati sunt multi P. Jacobum Sirmondum nostrum, cum Goffridi ep. aliaque opuscula edidit, e duobus mss. codicibus uno monasterii Cenomanensis S. Petri de Cultura, altero cœnobii Vindocinensis, non saltem adnotasse, in hoc eam epistolam non haberit: unde minimum suboriri le-

B ctori dubium posset, eam vere Goffridi non esse. Fatur id quidem, se in editione epistolarum Goffridi præcipue secutum esse codicem Cenomanensem, quod in Vindocinensi non omnes extarent. At nos hinc conjicimus, cum qui Cenomanensem codicem primus conscripsit, unique collectas, quæ Goffridi esse videnderunt, episolas etiamque istam, quæ nomen ejus præferret, in unum volumen redegisse. Ipsum quoque Jacobum Sirmondum certo auctore didici (non enim mibi cum viveret, quamvis frequens inter nos et familiare erat commercium litterarum non tamen mihi tunc venit in mentem uti eum de illa Goffridi epistola interrogarem), sed ab alio viro sincero et gravi et nostris accepi, omnino postea indicasse eam epistolam Goffridi germanum fetum non esse, re matrius considerata, per pensaque Petri Abælardi, quam mox citabimus, epistola; ac deliberasse, si Goffridi opuscula denuo prælo mandaret, eam epistolam expungere.

C 60. Quis ergo tandem epistolæ auctor? Suspicari licet, cum in concilio Pictavensi anno 1100 ita fortiter pro auctoritate sedis apostolicæ stelisset Robertus, aliquem e Philippi regis subditus ideo illi iratum, hoc in eum sub Guilielmi ducis imperio in Aquitania degentem, virulentum scriptum contorisse: aut e sacro ordine non neminem invidentiæ œstro percitum, quod, ut in ipsa epistola dicitur, totus mundus post eum abiaret, hunc architectatum esse calumniam. Certe enim etiam in pluribus cœnobii, ut loco antea citato queritur Jacobus de Vitriaco, restincta pietas, solitaque disciplina erat: seculares vero sacerdotes in Britannia, ut ex Baldrico colligitur, atque in Northmannia, ut Gaufridus in Vita B. Bernardi scribit (forsitan et alibi), status sui dignitatem fedissimum viiis inquinabant: ideoque in Bernardi necem conspirarunt Northmanni presbyteri, ac « presbyterorum (nam ita vocat) uxores. » Potuit ergo quispiam ex eo genero hominum hanc in Robertum, nimium moribus suis dissimilem, excitare calumniam.

D 61. Sed (quod et Sirmondis sensit) verum ejus auctorem indicare mihi videtur Petrus Abælardus epist. 21, ad G. Parisiensem episcopum, videlicet Rezelinum, sive Roscelinum, qui in concilio Suescionensi anno 1140 damnatus, scripta sua coactus est igni tradere. De eo in citata epistola Abælardi inter alia : « Deo gratias refero.... quod numero bonorum hominum jam esse videor, ex ejus infestatione quem solis bonis semper constat esse infestum, cuius fam via quam disciplina omnibus est manifesta. Hic contra egregium illum præconem Christi Robertum Arbrostello CONTUMACEM ausus est EPISTOLAM CONFINERE: et contra illum magnificum Ecclesiæ doctorem Ansulnum Cantuariensem episcopum adeo per contumelias exarsit ut ad regis Anglici imperium ab Anglia turpiter impudens ejus contumacia sit ejecta, et vix tum cum vita evaserit. Vult enim infamie sue halere participem, ut per infa-

miam bonorum suam consoletur infamiam : nec nisi bonum odit, qui bonus esse non sustinet. » Hæc Abælardus, aliaque contra scelesti hominis fraudes ac fallacias, illud præcipue expendeodum, quod « epistolam confictam » scribat : quia non quounque modo ea composita sycophantia est, sed epistola forma et quia sub alieno nomine merito « conficta » dicitur, non simpliciter scripta : ac fortassis neque Roberto superstite, neque ipse Goffrido, qui

A decessit anno 1129, sed postea, ut utriusque nomini macula inureretur, qua in contemptum totius ord. ac publicæ pietatis detrimentum redundaret; nisi flagitosi hominis mature reiecta ac supressa fuisse set fallacia : quam Abælardus merito « contumacem epistolam » vocat, quod cum omnium sermonibus ord. innocentia, fundatorisque sanctitas celebretur, obstinatione quadam malitiæ, utrique impudenter obrectaret.

VITA B. ROBERTI DE ARBRISSELLO

AUCTORE BALDRICO EPISCOPO DOLENSI.

(Ex veteribus mss. Fontis Ebraldi edita Flexiæ an 1641 et 1647.)

PROLOGUS AUCTORIS.

BALRICUS, Dei gratia Dolensium sacerdos, licet indignus, ancillæ Christi PETRONILLÆ (1), venerabilis monasterii Fontevaldensis abbatissæ, omnibusque ejusdem cœnobii sanctimonialibus sub eius regimine, salutem.

1. Nequaquam sine (2) te, imo ad eruditendum te, que sponsa Dei es, bujusmodi dictum opinor : Audi, filia, et vide (Ps. XLIV^a 12), etc. Audisti siquidem, et re vera audisti vocem illius annuntiantis : *Egredere de terra et de cognatione tua* (Gen. XI, 1). Egressa es de quibuslibet penatibus tuis, lares paternos aufugisti, seductiorias carnis illecebras, quæ tibi blandiebantur, abhorruisti, et ad Fontem Euraldi venisti, ubi fontem uberem, fontem prædicationis, fontem religionis invenisti, et hausisti, dominum videlicet Robertum, nostris temporibus singularem seminiverbum (3). doctorem illustrem et eximium, verbis et operibus admirandum, virum extolleendum et imitandum. Hic aliquando sorores interdemorata, et in sancta conversatione erudita, populum tuum et domum patris tui oblita prævio Spiritu sancto, domino cooperante Roberto, in abbatissam promota es, quamvis thalamorum inquietudini prius deservisses. Sanctæ siquidem Ecclesiæ necessitas et utilitas institutiones humanas, nec immerito, frequenter obrubilant. Inaltavit (4) igitur Deus id solium excelsum te, et genti suæ, Paschali papa collaudante (5), præfecit te. Tali nempe (6) gens illa,

B gens mendica, gens pupilla, indigebat matre. Tali, inquam, mulieres, accepta pro Deo duntaxat paupertate, sustentanda erant procuratrix. Tu autem bene feceris, si te totam in earum procurationem extenderis; si te oneri suscepto, tanquam jumentum immolare vis, sit te, velut omnium infirmam autumaveris.

2. Pædicius siquidem Robertus viam patrum nostrum ingressus est, et, ut creditur, exulta mortalitate, immortalitatis stolam a Deo laureatus adeptus est. Quid autem in hujus recordatione potissimum sit flere, an gaudere, difficulter discerni potest, cum flere pro absentia charissimi nostri nos cogathumanitas; et quia pro nobis intercessurus ad aulam Dei nostri evolavit Robertus noster, nos gaudere jubeat securitas. Quia vero nondum alterum horum præcipue faciendum novimus, ad utrumque interim nos extendamus, et in utroque ad hoc usque nos exerceamus, donec de lacrymarum convalle pendentia eruamur. Deflatur igitur et defluit oculus noster, quoniam bonus facundusque doctor et amicus Dei a nobis recessit. Letatvr cor nostrum, quia Robertus noster ab hujus mundi cœnulento exsilio ad incolatum nobis destinatum nos præcessit. Istius conversationem, quod in terris vixit, quam longe a communibominum conversatione remota fuit, Mater ebarissima, parviti nostre describendam præcepisti, quatenus litterarum tenori mandaretur, quo utilitati humanæ fragilitatis olim quoquo modo consolaretur. Vestigia siquidem Patrum si scripta repe-

(1) De hac fuse agit Nicquetus l. IV Historiæ Fontebraldensis, cap. 2, censemque antea nuptam fuisse aliqui ex antiqua et illustri familia de Chemiliaco, sive Camilliaco, vulgo de Chemille.

(2) Cosnierii editio, *sine re.*

(3) Ita utraque editio : alias *seminiverbum*.

(4) Aliud ms., ut nos olim monuit Cosnierus, *exaltavit.*

(5) Diplomate dato vn Kal. Maii, indict. XIII, anno 1106. Is pontifex creatus 12 Aug. 1099, obiit 22 Jan. 1118.

(6) Cosnierii editio, *maxime.*

rimus, multo libentius imitamur, quos pro nobis supplicantibus intercessores confidimus. Virgilianum, seu Tullianum stylum hoc nimur opus experteret. Sarcinam grandem, et gravem imbecillitatem nostram, domina Petronilla, imposuisti; cum me et multa mundi fluctivagi inquietet procolla (7), et maxime minoris Britanniae, in qua cum scorpionibus habito, bestialis, geminaque circumvallaverit ferocitas. Denique quomodo coloratam legem scribendi tenebit, quem nulla Sallustiana stilula stilla unquam roravit? Rogo, quo ausu temerario, quo ore biuleo Robertum virum sanctum et iustum nominabo, multiplici superonustus peccato? Ad ultimum quid dicam? Schedulas mihi quasdam dedisti, quae prope nibil de domino Roberto continebant, praeterquam quod ipsum de Britanniis nostris oriundum referabant.

3. Tamen cum recordor quod Deus etiam immensis suam praestat gratiam me audisse; et bruto animali, asellae videlicet, humanae linguae officium opificem summum ad horam prestitisse recolo me legisse; non ambigo quia ille qui linguas infantium facit desertas, illam mihi (8), non pro meis, sed pro saepe nominandi Roberti meritis inspirat facundiam, qui, et si voluerit, per plumbeam fistulam meam aquam limpidiissimam etati successuram profuturam diffundat. Attentabo igitur, sorores sanctissimae, vestris orationibus, quibus me specialiter commando, coadjutus, de magistro nostro, pro quo continuo suspiratis, modicum quid dicere, sed vereor, ne errabundus viator in via deficiam. Quo in studio si quid bene dixerit, dono Dei, quæso, depurate; si secus, quod pertimesco, vel etati nostræ decrepitæ, vel manui tremulæ, vel mœsi cordiaæ, seu conversationi mœsi in peccatis inverteberet tandem imputate. Memento tamen omnes homines, praeter unum, peccatis obnoxios vixisse. Valete.

CAPUT PRIMUM

B. Roberti ortus, studia, archipresbyteratus, publica scientiarum professio, pietate.

4. Gratias agamus Domino Deo nostro, qui hue usque non destituit visitare nos, tanquam sol matutinus oriens ex alto (Luc. i). Nec mirum, cum id ipsum Veritas prædixerit, cum id ipsum ipse Jesus in haec verba taliter promiserit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi* (Matth. xxviii, 20). Si autem nobiscum Deus est, quomodo Emmanuel, quomodo omnium opifex et

A rector inter nos otiosus esset? Quomodo dies sine luce? quomodo ignis absque calore? eritne glacies absque gelu, sol absque splendore? Et quoniam nunquam et nusquam Deus esse potest otiosus; diebus tamen nostris coram nobis operatus est manifestus, dum venerabilem Robertum de Arbrissello mundo dedit speculum, suffocatorem vitiorum, propagatorem et educatorum virtutum, omnium desolatarum et erronearum personarum solamen et præambulum. Iste siquidem Robertus solis orientalis radius, lucifer irreverberatus, prædictor potestativus, occidentalem orbis plagam irradavit, et ignorantiae tenebras ore potestativo defuscavit.

5. Hujus admirabilem inter mortales conversationem ego Baldricus Dolensis metropolitanus B (9), licet indignus, sanctimonialium Fontebraldensium voluntatibus acquiescens, stylo, quamvis impolito, mandandam promulgandamque suscepit, quatenus sæculis futuris exemplorum illius odor redoleat, et scholæ Christianæ doctrina ejus proficiat. Pluris enim qualibet rerum gestarum historia materies erit quam lectionis series commendabit. Supersunt plurima de Roberto, calamo celebriori referenda, quibus mea multum obest imperitia; obest etiam, quæ ingenium meum obtundit, ætas annosa, et in oblivione versa senectus æmula. Non igitur doctrinae literatoriae suffultus adminiculis hoc opus aggredior, quoniam duntaxat in Domino confido. Sanctus igitur Spiritus obediitioni meæ adminiculetur, et domini Roberti mihi sanctitudine suffragetur. Amen.

C 6. De venerabili responsurus Roberto, Spiritum sanctum suggestorem veritatis imploro, quatenus quæ buic rei dignæ sunt subministret, sine cuius adjutorio ipsa dialecticorum loquacitas muta est, ipsa philosophorum excogitatio obtusa est. Ut igitur ipsius historiæ fundamentum altius revolvamus, qua patria, quibus parentibus processerit, et quibus temporibus efflorererit, succincte tractemus, ut de singulis veritati testimonium perhibeamus. Non enim aberrare videbimus, si de ipsius origine primitus disceptemus.

7. Fuit igitur beatus, de quo loqui disposuimus, Robertus, Christianæ professionis cohæres et filius, et Britanniae minoris alumnus, quam provinciam detinuit sacerdos, ex pago Rbedonensi (10) oriundus, villa, quæ vulgo Arbrissellum (11) nunc upatur, indigena et colonus. Pater autem ipsius Damaliochus,

(7) Al. *turbella*, inquit idem.

(8) Al. *etiam et mihi*, ait idem.

(9) Hunc sibi titulum olim Dolenses in Armorica episcopi vindicarunt, contradicentes Turoneibus archiepiscopis; multa a variis de utrorumque jure scripta. Dolenses, teste Claudio Roberto, adhuc cruce utuntur prævia in sua dicecisi.

(10) De hoc nomine actum supra § 2.

(11) Joannes Baptista Souchetus in observationibus ad c. 11, Vita B. Bernardi de Tironio, Cosnierum reprehendit, quod hic verba aliqua expunxerit, ac deinceps multa mala fide præsciderit. Visus est

michi Cosnierus vir perquam sincerus, tum in litteris ad me datis, tum in ipsa B. Roberti Vita, cui ad marginem ex aliis codicibus Fontis Ebraldi variantes lectiones, satis quandoque minutas, addidit, et in exemplari ad nos misso sua manu alias postea observatas, adnotavit. Souchetus vero nullum citat codicem, ex quo eum convincere possit. Citat quidem paulo ante apographum ex codice Rotensi, cuius olim sibi Joannes Picardus copiam fecerit, ubi pro Arbrissello, legebatur Abrincello, quod tamen ipse non sequitur. An ex eodem hauserit quod Cosnierus objicit, minime indicat. Et vero si id assereret, quæ-

mater vero Orguendis (12) nominabatur. Ipse denique Robertus ab ipsa pueritia, maturis moribus inolescere coepit; nec enim, ut assolet, juvenis etatis illius sequebatur lasciviam; sed nitidam, prout poterat, amplexabatur castimoniam, et intrinsecus diligebat munditium. Fugientes litteras per orbem persequi videbatur, quoniam ab annis infantilibus, litterarum studiis, quas assequi non poterat, fuerat deputatus. Perambulabat regiones et provincias irrequetus, et in litterarum studiis non poterat non esse sollicitus. Et quoniam Francia tum florebatur in scolaribus emolumentis copiosior, fines paternos, tanquam exsul et fugitivus, exivit, Franciam adiit, et urbem, quem Parisius (13) dicitur, intravit, litterarum disciplinam, quam unice sibi postulaverat, pro voto commodam reperit, ibique assiduus lector insidere coepit. Illis exercitiis totus desudabat, nec ob id conversationis approbatæ observantiam prætermitebat. Inter conschoiores quandam modis etate severitas majestatem pretendebat, et quod de se futurum erat, id quibusdam indicis evidenter significabat. Tunc temporis rex Philippus (14), regis Henrici filius, Francorum colonias regebat, et Gregorius septimus (15) urbis Romæ papatum tenebat. Hæc idcirco diximus, ut quibus temporibus Robertus excreverit et studierit, patenter insinuaverimus. Redebat etenim scholasticis, quod scholasticorum erat, nec propterea se Dei servitio minus coaptabat. Auspicabantur de eo jam aliquid, qui eum noverant, quoniam intuebantur in eo magnum quidam.

8. Urbs interea Redonis (16) suo destituta patrono (17), ad Deum reconversa, premissis preciis, Silvestrum (18) quemdam elegit in episcopum, quem pri posset sitne is codex pluribus Fontebraldensibus præferendus, nisi ipsos allegaret codices Fontis Ebraldi, aut plerosque, aut antiquissimos optimæque note. Id tamen, quod bie omissum a Cosniero queritur, nihil de sanctitate Roberti derogat, sed solum ad natales ejus pertinet.

(12) Nicqueto est *Orghendis* vel *Oruandis* lib. I, c. 3, ubi ista citata ex Necrologio, sive, ut ibi quidem scribit, Martyrologio Fontis Ebraldi: « Migravit Oruandis, mater domini Roberti, Patris nostri in Non. Febr. » Addit fratre ei fuisse Fulcocium, seu Fulcocium, de quo quidem Martyrologium: « Obiit Fulcodius, frater domini Roberti Patris nostri, xvi Kalend. Febr. »

(13) Ita passim mediæ ævi scriptores. Vulgo *Pariisos* vocamus, numero multitudinis. Gentis tamen hoc nomen fuit, sed metropoli, quo olim Lutetia dicebatur, adhæsit. Ita, quod alibi sepe monimus, Samarobriva, aut rectius Samarcobriga Ambianorum, nunc Ambiani vel Ambianum appellatur: Nemetocenna Atrebatum populi caput, nunc Atrebatum, aliisque passim urbes.

(14) Philippus I Galliarum rex, Henrico I patri anno 1060 successit, obiitque anno demum 1108, mense Julio.

(15) Obiit S. Gregorius VII anno 1086, creatus 1076, colitus 25 Maii.

(16) Est civitas Redonum, sive Rhedonum, Gallice *Rennes* dicta, in meditullio ducatus Britanniae Armoricae, ut tradit Claudio Robertus, ad Viceniam sita amnem, qui et Vidiana quibusdam appellatus

A et morum sinceritas, suaque commendabat nobilitas: qui, prout erat sanguine generosus, generosior erat et meritis, et licet non multum litteratus, literatos tamen inhiabit complexabatur. Spiritualis siquidem in eo vigebat disciplina, ut quod ei sanguis et caro non inspiraverant, divina ei luculent distillaret doctrina. Convocabat igitur aliunde, si quos poterat, litteratos; quod hominum genus Britannia tunc habebat rarissimum. Relatum est sci- seitanti de Roberto, et de ejus severitate et studio, et dixerunt: « De quo loquimur, Robertus, domine, tuus naturalis est, nam et Redonensis est tuisque institutionibus satis accommodus; liberalibussiquidem disciplinis apprime eruditus est, corpore vegetus, et morum honestate compositus. » Evectione B preparata venerandus pontifex dirigit Parisius, et accersitum taliter alloquitur: Vides, inquit, frater charissime, quomodo sancta Redonensis Ecclesia mater tua sine regimine vacillat, hoc præsertim tempore, cum me pene laicum ei contigerit praesesse. Esto igitur, queso, in responsione ecclesiasticis noster interpres, audiam te, et loqueris in me. Poteris procul dubio Dei populo prodesse, si zelum Dei habens, volueris nobiscum aliquantulum militare. »

9. Annuit Robertus loquentis obsecrationibus, et jam sollicite occupabatur ecclesiasticis occupationibus et necessitatibus. In omnibus agendis Deum ante oculos habebat, in nullo desidiosus erat, turpis lucris a se cupiditatem extricabat, et in singulis legaliter sibi metu imperabat. Episcopo suo per omnia fideliter patrocinabatur; nam et eis patrociniuum episopus, licet patronus, non dedignabatur. Quatuor igitur annis apud episcopum ita demoratus archipresbyter (19), pacem inter discordes reformando, Eccle- reperitur, vulgo nunc Vigeliana Papirio Masseno teste, Gallice *la Villaine*.

(17) Hic apud Claudio Robertum Mainus, vel Maino appellantur, vulgo *Meen*.

(18) Silvester de la Guerre nunquam patitur ab Alberto Magno de Morlaix, diciturque arma contra Conanum Britanniae ducem gessisse, atque ejus dein cancellarius extitisse, anno 1071, episopus creatus, mortuus 1095. Sed hoc non satis cum vita convenit B. Roberti, qui mortuo Silvestro ivisse Andegavos dicitur, biennio delictatis paucis loricam, qua ad carnem indeubatur, texisse, deinde in eremum secessisse, duro vestitu, etiam intrinsecus, abstinentia que se macerasse, adventantes ad se turbas erudiisse, socios aggregasse, hisque commemoratis ista subnectuntur n. 14: « Contigit, in illis diebus, ut Romanus pontifex Urbanus secundus, urgente temporis necessitate, in Gallias devenerit, » etc. Atque in Galliam venit Urbanus anno 1095, et quidem mediaestate. Consequens ergo videtur Silvestrum aliquot annis prius obiisse, si quidem Baldricus cuncta, quo gesta sunt ordine, narrat. Et Claudio Robertus quidem in syllabo abbatarum Gallie, verbo *Rota*, scribit probatum ab Urbano II anno 1096, ut primus Rote abbas esset, quam exerat, Reginaldo Credonii domino impensas ac possessiones ad fundationem conferente. Id porro non accidit ante secessum ad eremum, cum duos ipsos annos Andegavi esset commoratus.

(19) Nicquetus præterea officialem et vicarium episcopi ait fuisse.

sias ab infami laicorum ancillatu liberando, incestas sacerdotum et laicorum copulationes dirimeodo, Simoniam penitus abborrebat, omnibusque viitiis viriliter resistebat.

10. Elapsa bis biennio reverendus pontifex gravi corporis tactus molestia hominem exuit, et, ut creditor, ad astra recessit, et Robertus inter orphanos orphanus solus remansit, solus, inquam, quia probis ejus actibus ipsi fratres invidebant, quorum invidentia jam ei odium perpererat. Decrevit igitur secum invidiae cedere, et juxta Magistri sui vocem, de civitate in civitatem fugere (*Matth. x. 23*) : noblebat etenim cuilibet esse in scandalum, quod non ignorabat grande et grave piaculum. Venit igitur Andegavum, ibique scholaribus incubuit studiis (20) : nec propterea tepebat a religione, siquidem divinas post lectionem assistebat philosophiae ; vitabat otiosus esse, nunc orationi, nunc vero lectioni deditus. Destinans itaque carnis illecebris austerioris dominari, subtus ad carnem induitus est loricam : qua ueste duobus usus est annis, antequam ad eremum processerit. Ad eremum quippe postea processit, sequente totum contemplationi dedicavit. In biennio autem, quo illa ferruginea ueste carnem domabat, delicatis desuper tegsbat pannis, oculis et favori hominum se occultans, conspicui vero Dei se duntaxat manifestans. Favorales siquidem in omni vita sua despexit rugas, et quasi venenum, omne blandiloquium aspernatus est. Cibis interdum raris et vilibus utebatur, et interdum vigillis occupabatur.

CAPUT II.

B. Roberti in eremo austera vita nulli conversi, abbatia de Rota fundatio, apostolici concionatoris praecellare obitum munus.

11. Dies affuit, quo ad erenum diu concupitam, ascisto sibi quodam presbytero, mundo renuntians, convolavit, divertit in silvam (21), hominum aspernatus collegium, factus contubernalis bestiarum. Ibi quantis inhumanitatibus in se totus saevierit, quot et quantis crucibus se ipsa mactaverit, quam diris concussionibus sese extenuaverit, quis digne recenscat? Nam præter ea qua extrinseca videbantur, uti pilis porcorum cilicium induere, barbam, sine aqua radere, lectisternum præter unum vix nosse, vim omnino cibosque lautos et saginatos nescire, somnum permoicum, naturali fragilitate compellente, raro capere; quidam intrinsecus in eo erat conflictus, quidam mentis rugitus, quidam penitrialium singultus, quem autumare posses crudelem

(20) Tradunt Nicquetus l. i, c. 5, et Albertus Magnus de Morlaix, Marbodium archidiacorum Andegavensem, qui deinde Redonensis episcopus factus, scholas Andegavi, instar academie, erexit. Vir doctus fuit Marbodus, scriptisque nonnullas sanctorum vitas, ut alibi diximus; suffectus deinceps Silvestro in Redonensem episcopatum.

(21) Saltum Credoniensem vocant : *Gallice la forêt de Craon, a Credonio oppido provincia Andegavensis. Excisa tamen est magna pars illius silvæ.*

A et impium cui nullum incidere poterat terminale remedium, quem multi susurrabant imbecillitati luteæ esse impossibilem et nimium. Litigabat enim ejulato incomparabilis cum Deo, et totum se vobebat pro sacrificio. Omnibus mitis et modestus, sibi soli tantum inimicabatur, obstinatus et iniquus.

12. Turbis adventantium (multæ siquidem turbæ visendi gratia ad eum adventabant) jucundus erat et alacer, affabilis et discretus, in ambiguis consultis, in responsis promptus. Redolebat in eo quodammodo odor divinae facundie, nam rarus erat similis eloquentiæ. Unde factum est ut eo auditu multi corda sua percuterent, suisque pravis conversationibus abrenuntiarent. Alii domum suam revertebantur, prædicationibus ejus meliorati, aliis secum demorari cupiebant, ejusque famulatui deservire, et irremoti consolades ei adhærere rogabant. Hujusmodi frequentias ultroneus aufugeret, et solus delitesceret, nisi propterea culpam metueret incurrire. Legerat enim : *Qui audit, dicat, reni* (*Apoc. xxii, 17*). locumbebat igitur talentum sibi commissum distribuere, quod Dominus a nuptis veniens exigeret cum feno-re. Visum itaque est illi multos debere colligere, ipsisse dare manducare, ne forte deficerent in via, quidam enim ex iis de longinquò venerant. Vocate autem sunt collecti illi, regulares, qui mora primitiva Ecclesiæ vivere satagebant regulariter. Factum est igitur examen illud advolans de mundi lenocinio canonicorum congregatio (22). Praerat eis Robertus docens eos mellifico more apis prudenterissimæ. Edificaret itaque commune domicilium, et complexabantur diligenter monitoriis magisterium.

15. Contigit in illis diebus ut Romanus pontifex Urbanus secundus, urgente temporis necessitate, in Gallias deveniret, et ad Andegavos declinaverit. Audit de Roberto; non enim abscondi debebat tanta lucerna sub modio. Accersiri eum mandavit, ejusque colloquium desideranter cupivit. Celebrare ibi babuit solemne cujusdam ecclesiæ (23) dedicationem, ad quam confluxisse putares totam orbis amplitudinem. In tanto conventu Robertum loqui præcipit :

Et non insolitis mandat sermonibus uti.

14. Locutus est ergo luculentus ad populum : cuius verba valde domino pape complacuerunt Intellexit etenim quod Spiritus sanctus os ejus aperuerit. Imperat denique, et iungit ei predicationis officium, et aliquantulum renitenti ei talis obedientiæ commendat ministerium. Secundum a se

(22) S. Marie de Rota, sive de Bosco, estque canonorum regularium ordinis S. Augustini, de ejus fundatione jam dictum ad caput præcedens, non. 18. Nicquetus scribit distare Andegavo 15 leuis.

(23) S. Nicolai hæc ecclesia est apud Andegavum, ordinis S. Benedicti, ab Urbano II dedicata 10 Febr. anno 1095, ut scribunt Claudio Robertus et Nicquetus; hic l. i, c. 9, plures enumerant ecclesias ab eodem pontifice in Gallia dedicatas.

eum statuit Dei seminiverbum.(24) : utque ubique discurrat, adhortatur ad bujusmodi studium.

15. Hinc ex tunc summi pontificis legationi curiosus coepit insistere, et finitorum episcopatum regiones perambulare. Honorabatur ab omnibus, quoniam et honorandus erat, nam et gratia Dei evidenter cum illo ambulabat. Nec erat sermo illius sterilis, nec otiosus, quem commendabat laudabilis et verborum et operum comitatus. Quid prædicabat, complebat operibus, ne forte cum aliis predicaret, nec operaretur, ipse statim reprobus habaretur. Adhærebat ei tanta convenarum multitudine ut pene canoniorum numerus reputaretur pro nimio. Mox enim numerus numerum excederet, si saltem partem decimam supplicantium canonicos aggregaret. Ipse tamen ampli pectoris, nulli deesse voluisse, si fratrum voluntas et ordo permisisset. Cogitavit igitur ab eis discedere. Considerabat autem quomodo id absqne eorum molestia posset implere. In presentia pontificis Andegavensis (25) in cuius diocesi morabantur canonici, ventum est, et juxta rei considerationem, et domini papæ jussionem, ex episcopi consilio, et ex clericorum permissione, Robertus liberè discessit, ut liberius prædicationi vacaret, et expeditus quocunque et quibuscunque posset proficeret.

CAPUT III

B. Roberti prædicatio, conventus Fontis Ebraldi constructio, aliorumque; institutio ordinis, ac regimen.

16. Non sine communib[us] lacrymis avulsus a canoniciis regiones et provincias coepit perambulare, et prius paucis associatis asseclis, per plateas et compita semen verbi Dei passim seminare. In modico, sexus utriusque plures adjuncti sunt ei, quia neminem, cui Deus aspirasset, audebat repellere. Ipse adhuc non habebat ubi caput reclinaret, nisi quem necessitas coegerisset. Postquam a canoniciis discesserat, noluerat adhuc locum quenlibet eligere, ut liber, et sine baculo, et sine pera, posset procedere. Videlicet autem subsequentium multitudinem dilatari, ne aliquid ageretur inconsulto, quoniam mulieres cum hominibus (26) oportebat habitare, ubi possent sine scandalorum scrupulositate conversari et vivere, deliberavit perquirere, et si quod desertum contigisset reperire. Locus erat in cultus et squalidus, spinetis obsitus et vepribus, ab antiquo (27) Fons Ebraldi nuncupatus, ab homi-

A num cohabitatione sequestratus, a Condatensi (28) autem cella quasi duobus distabat milliaris, diœcesi adjacens Pictavensi. Silvulum banc, sive dumetum, in quo Dei nova famila et novus exercitus habitatet et laboraret, elegit, et dono a quibusdam possessoribus (29) accepit, st promiscuos Christianitatis tirones illuc induxit.

17. Fecerunt autem ibi pro tempore quædam turgioliæ, que duntaxat eos tuerentur ab intempestiva aeris ingruentia. Oratorium etiam ibi quodlibet construxerant, in quo Deus invocatur, et hospitare in medio castrorum suorum. Castrenses illi cum Deo suo desiderabant singulariter confabulari ejusque colloquio præoptabant recreari. Inde procedebant ad opera, ut de laboribus manuum suarum vivere possent, et nunquam otiosi vivere presumeant. Mulieres tamen ab hominibus segregavit, et inter claustrum eas velut damnavit, quas orationi deputavit; homines vero laboribus mancipavit. Non sine discretione id agere videbatur, quia sexum teneriorem et imbecilliores commendabat psalmodie, et theorim; fortiorum autem applicabat exercitiis vita actualis. Laici et clerici mistim ambulabant; excepto quod clerici psallbant, et missas celebrabant, laici laborem spontanei subabant. Omnibus silentium certis temporibus indicebatur. Blande respondere, et non jurare jubebantur, et omnes amore fraterno conglutinabantur. Nulla inter eos amaritudo, nulla invidientia, discordia nulla. Flexo collo, demissâ vultu incedebant, garrulitatem vitabant, vaniloquium nesciebant. Haec erat subditorum conventio, erat ea lex sub qua militabant. Prælatum suum Magistrum tantummodo vocabant, nam neque dominus, neque abbas vocitari solebat.

18. Longo tempore non jumento cuiolibet insedit, nec vinum, nec cibos saporosos gustavit. Ipse semper nudis pedibus incedebat, et tunicas et saccum asperiores induebat, quoisque consilio sacerdotum, corpore jam fatiscente, calceatus jumentum ascendit, et corpusculo parumper indulxit, non ut delectaretur, sed ut ad laborem quoquo modo confortaretur; curam enim carnis facere cavebat in desideriis (Rom. xiii). Jejunia saepè continuavit, orans frequenter pernoctavit, membra sua diurna macegravit inedia, et nulla quemque exasperavit molestia. Hypocrismus a se funditus extirpabat, facie hilaris et jucundus, simplex et blandus in respondendo, copiosus in distribuendo, sibi modicum, fratribus et

(24) Ita in utraque editione. Alii *seminiverbum* legunt.

(25) Gaufridi, de quo Claudio Robertus et Nicetus.

(26) Id est, *cum viris*, phrasim Gallica. Ita paulo post homines laboribus mancipavit; et num. 20, divisæ sunt *homines et mulieribus*.

(27) Non ergo, ut quidam volunt, ab Ebraldo prædone, quem illic verterit.

(28) In hoc vico (nuac oppido) mortuus S. Martinus, ut ad ejus Vitam 11 Novembr. dicetur. Nicetus Gullice *Candes* scribit, Chevalier *Cande* vo-

cari.

(29) Quinam hi fuerint, declarat Petrus Pictayensis episc. in Charta data Pictavis an. 1100 his verbis: « in nostro tempore quidam vir apostolicus, nomine Robertus..... in nostra diœcesi ecclesiam quamdam in honore S. Mariae Virginis fundavit in loco qui Fons Ebradi vocatur: quem locum Aremburgis uxori Widoni, filii Osmundi, et Rivaria filia ejus ad ædificationem predictam ecclesiam sibi deruderunt, adjacentes terram quatuor bobus excolendum in duobus temporibus. » Agit de hac donatione Nicetus l. i. c. 15, et Sammarthni. etc.

sororibus indulgebat multum. In sermocinando contra peccatores videbatur inventivus, peccati vero desertores affectu paterno consolabator: unde accidit ut multi publicani et publicane ipsi adhæserint, atque toto posse obedierint. Nullum siquidem remittebat errabundum, sed tandem in sinu suo ponitentem confovebat collocatum. Sermo ejus non poterat esse non efflax, quia, ut ita dixerim, omnibus omnia erat; pœnitentibus lenis, austerus vitiosis, lugentibus blandus et facilis, virga irreverendum, baculus serum et vacillantium, pectore gemebundus, oculo madidus, consilio serenus. Hunc profecto dixerim, habitaculum Jesu Christi, templo et organum Spiritus sancti, responsalem et vicarium Altissimi.

19. Ipsius delibutum sermonibus, intantum peccatis abrenuntiantium crevit examen, ut numerus pene fuerit innumerus: quos alio nolebat censeri vocabulo, nisi pauperes Cbristi. Multi confluebant homines cujuslibet conditionis; conveniebant mulieres, pauperes et nobiles, viduæ et virgines, senes et adolescentes, meretrices et masculorum aspernatrixes. Nec jam inumeram copiositatem præparata capiebant tuguriola, imo capacioribus tirunculi Christi indigebant mansionibus. Cui omnia suppedavit stipendia, qui filios Israel in deserto sua eaporifera pavit affluentia. Hanc quoque suam familiam inopem et mendicam, et in his cibario suo sustentavit frutetis, cum ibi neecdum araverint, neecdum severint, neecdum messuerint. Inspiravit etenim Deus omnium omnibus indigenis circum habitantibus, quatenus quotidiam eis miserint edulium, quotidianum eis præparaverint cplum, neendum quidem sine Deo poterat fieri, qui continuabat circumcisitum colonis voluntatem panes dirigendi. Cum gratiarum actione suscipiebatur quidquid erat, et gratiarum actione laudabatur Deus cum quid decret. In neutrā partem ingratī esse volebant, quia de praesentibus gratias gaudenter actitabant, futura certiores et spe robusti expectabant, sumebant copiam, et sine murmure sustinebant inopiam, in utroque vero benedictus Deus. Ad cibos exquirēndos exhibat Robertus, mater apis, apis prudentissima, et cum omnibus confabulabatur, et Dei familiæ non jam solū mittebantur pulmentaria, sed ad nuditatem suam protegendarū indumentorum quælibet donaria, et habitationes construendas largiebantur munera. Omnibus una voluntas, omnibus indeficiens facultas, mittentium augmentari videbatur pecunia, cum

(30) Multos enumerat Nicquetus 1, i. c. 22, viros ac feminas, etiam principes, qui possessiones donaque varia monasterio Fontis Ebraldi contulerunt Quadam ita loquitur in Chartulario monasterii: « Ego Soficia Rainfredis, filia Petri Achardi, habitum religionis monachorum accipere cupiens domino Roberto et monialibus Fontis Ebraudi, ibi sub regulari disciplina congregatis, me primam et alodium meum de Polineio dono et in æternum concedo. » Quæ verba ita interpretatur Nicquetus, quasi ipsa puerarum omnium prima se suaque Deo isthie consecravit; sensus hic esse mihi videtur, quod se pri-

A propter hoc nulla mitentes afficerentur penuria. Adventabant principes et populi, novam Dei familiam pro parcimonia regulari marcidi et pallidam visitaturi. Nec recedebant jejuni, cum illi verbum ædificationis prius audirent, panemque charitativum pro communione gustarent.

CAPUT IV.

Varia canobia a B. Roberto ædificata, alia: ejus pietas, miracula, obitus.

20. Jam igitur parietibus oratorii dilatandis et inaltandis instabatur, dabantur sumptus copiosi, efferebant usus necessarii, claustra et claustra præparabant; nec tamen tria vel quatuor tantis mulierum collegiis suffecerunt. Divisi sunt homines a mulieribus, et seorsum, in locis remotioribus, præparatae sunt eis domus, et domus. Mulieres iterum segregavit sagax magister ab invicem, et rursus per cellas et cuneos distinxit eas, catervatim collocavit illos et illas, quoniam alteruter numerus in simplicitatem extendebatur. In claustro majori plusquam trecentas insimul locavit: alias vel centenas, vel sexagenas, vel per alterius quantitatis turmas commendavit, alibi plus, alibi minus; nec non et homines per discretos delegavit manipulos.

21. Operariis autem assistere nec volebat, nec poterat, quia nationibus multis prædicare habebat. Constituitigit rex sororibus unam responsum operibus assistricem et magistrum, Hersendis nomine, quæ spreta sua qua prælucebat nobilitate, choris feminuarum adhæserat, imo prior conversa fuerat. Vibebat autem Hersendis et magna religionis et magni pariter consilii. Huic autem Hersendi conjunxit et Petronillam procurations mansionarie gnaram, quamipse Robertus postea elegit in abbatissam; nam Hersendis jam ad supereros recesserat. Has itaque duas feminas quoniam cognoverat prudentes et industrias et magna cautela personas, alii, ut dictum est præferebat sororibus. De his autem haec tenus. Dominus vero Robertus nunquam vel a predicatione, vel ab oratione quibuslibet occasiunculis avulsus est, sed strenuitat totus deditus, finitimas et longinquas circumcursabat regiones. Erat autem acceptus regibus, episcopis, et principibus, clericis, et quibuslibet popularibus.

22. Mittebant in pauperrimi Fontebraldensis connobii gazophilacum reges et consules larga donaria (30). Dabant principes, et pene omnes, quæ videbantur necessaria. Alii sua dabant prædia, et singuli

mum, deinde sua donet. Recete autem observant idem scriptor, duas ob causas præcipue impulsos a Deo homines, ut luculentis largitionibus necessaria Fontebraldensis congregacioni suppeditarent; prima erat, quod hæc ita large subveniret pauperibus et infirmis; nam id genus misericordiae plerumque Deus omnium rerum copia munierat, secunda, quod illuc eximia vigoret pietas morumque innocentia, ut proinde omnes expeterent secum merita ac fructum tam exquisitæ virtutis, quoad fieri, posset, participari.

quæcunque delegissent stipendia. Unde factum est A quatenus in brevi locus ille excreverit in domibus et oratoriis, in familiari etiam supellectili. Porro de his quæ mittebantur, eleemosynam faciebat copiosam; suscepiebant pauperes, ac debiles non repellebant; nec incestas, nec pellices refutabant, leprosus, nec impotentes. Leprosis etenim et suas mansuiculas, et monachalia claustra construxit, et unde singuli alerentur magister Robertus instituit: et persæpe, quoad vixit, tales ipse per se humillime visitavit. Missarum celebrationibus cum tota devotione singularius instabat, et, ut ita dixerim, nihil quod irreligionis esset, scienter admittebat. Dominus solus erat, totus anxiabatur, quoniam in turba quietus putabatur. Ejus quodlibet colloquium, moralis ædificatio erat; nam quidquid dicebat, Deum sapiebat. Quamvis pluribus indigeret latomis, et cæmentariis, et artificibus diversis, tamen ea cura sibi videbatur postrema, quoniam ejus anima in sancta religione duntaxat erat sollicita. Cujus, putas, calamus Robertum ad unguum explicabit, cuius mens, cuius conscientia, cuius animus Deo semper adhaeret? Cum plus dico de Roberto magis obstupesco; quoniam abundantius, quid adhuc de ipso dicendum sit, invenio, sed quoniam ad ea quæ dicenda essent nequaquam sufficio, tanquam nihil dixerim, ecce succumbens supersedeo, et erubescens exclamare compellor: Inopem me copia fecit.

23. Ecce de Roberti conversatione prædicanda aliquantis per disputavinus, et licet aliiquid videamur, tamen pene nihil diximus, qui quanta familiaritate apud Deum viguerit, exprimere gestimus, sed sufficienter non possumus. Per quem enim diebus nostris copiosiora Deus operatus est miracula? Nonne Robertus evidenter illius imitator claruit, qui dixit: *Spiritus Domini super me, evangelizare pauperibus misit me?* (Luc. iv, 48.) Iste revera pauperibus evangelizavit, pauperes vocavit, pauperes collegit. Nam si qua mulier ad eum de nobilitate maturavit, illi qui sapit, ibi Nicodemum et Jesus, ibi Cornelium Centurionem et Petrum assimilabat, affluentia siquidem gratiarum Dei omnes alicet, neminem repellit, quia *vult omnes homines salvos fieri* (1 Tim. ii, 4). Exprimat quis quid senserit, ego audenter dico Robertum in miraculis copiosum, super dæmones imperiosum, super terrenos principes gloriosum. Quis enim nostri temporis tot languidos curavit, tot leprosus mundavit, tot mortuos suscitavit? Qui de terra est, de terra loquitur, et miracula in corporibus admiratur; qui autem spiritualis est, languidos et leprosus, mortuos quoque convaluisse testatur, quando quilibet animabus languidis et leprosis suscitandis consultit et medetur. Denique (ut omnium pace dixerim) per quem pastorum tot locutus est, tot operatus est Dominus.

B 24. Contemporanei nostri, nos quoque pontifices, et abbates, clerici, et sacerdotes in labores alienos introivimus, et de eorum, quam priores pertulerunt, penuria impinguati sumus, et forsitan parum profecimus, et quod pertimescendum est, fortassis ad impropterum nostrum dictum est: *Prodit quasi ex adipe iniqüitas eorum* (Psal. lxxii, 7). Robertus iste, iste, inquam, Robertus omnimode pro Christo pauperatus, exsul a patria, et a propriis cognationibus; turbis, quibus prædicaverat circumscriptus, ne illis deesse videretur, in Fontevaldensi soliditudine, sine cuiuslibet redditus pecunia, multa pauperibus mansiones ædificavit propter Christum. Ibi oratoria construenda curavit; fundatum primum, primum quæ lapidem posuit, servos, et ancillas Dei plusquam ad duo, vel circiter ad tria millia, congregavit, per cellas et regiones tanta Christianorum agmina collocavit; unde sustentari potuissent, præparavit; quatenus in tam brevi spatio magnis regibus hoc opus esset difficillimum. Age jam. *Quis hunc mendicum, quis hunc indigentem, quis hunc pauperem, non testetur divitem?* Dives quidem fuit, cui nihil quod multis sufficeret defuit: dives, inquam fuit, qui tot et tanta, quæ modo supersunt, opera non sibi, sed ipsi Deo præparare potuit, qui tot frequentias hominum in desertis cibare potuit. Sed, et verius loquar, ipse ista non potuit, sed ut facta fuerint, evidenter promeruit Deus largitor et magister: Robertus dispensator et minister. Alter ἐψηλως (31) stillabat, alter fideliter stolidus dividebat. Quamdam amicabilem contentionem inter se visi sunt habuisse, C quis eorum plus posset: an ipse præsentando, an ipse distribuendo? Vere Deus Robertum fidelem novaret procuratorem, cui suam commiserat familiam, et augebat pecuniam. Scriptum enim habemus: *Fidelis servus et prudens, quem constitutus Dominus super familiam suam* (Math. xxiv, 45). Quomodo enim sine Deo possent hæc fieri? Fator, et verum fator, quia eorum non discordaverunt vota, quorum tam certissime concordarunt opera. Et hæc sunt, si nescis, præter illa quæ fecit B. Robertus miracula, Deum diligere, Deo servire, domini Roberti voluntatibus Deum tam efficaciter respondere, et omnia, quibus indigebant sui satellites, per manum ejus præbere. Noverat ejus fidem, cuius nolebat offendere voluntatem. Denique dum vixit, Robertum snum Deus semper extulit, quatenus et sua familia in manu ejus augmentaretur quotidie, et unde singula consummarentur, largiretur assidue.

D 25. Tempora successere temporibus, nec unquam a pacto, quod cum Deo pepigerat, refrixit Robertus, semper in amore Dei servidor, semper recens, semper devotior. Annis revolutis et annis, quibusdam indicis sentit B. Robertus finem suum appropinquare, quia membris fatiscentibus, corporis cœpit destitui viribus. Visitatum et salutatum ire

(31) Id est large.

fratres dispositus, et sorores, et ibat. Confortabat omnes in Domino, et singulos affabatur ore benevolo. Commandabat transitum suum condiscipulis, et hortabatur ne unquam tepescerent a bonis insitutis.

26. Habitus ad sexum utrumque sermonibus, sacra commuione recepta, in consummatione probabili in hujusmodi videlicet salutationibus, et bonis exhortationibus se expendens, invaleitudine ingraevolente, imo Deo suum alumnū invitante, in loco qui dicitur Ursanum (32), inter manus singulosis

A gregis spiritum emisit, et ut creditur, ad astra recessit, ut ubi perenniter cœli regionarius, sed magis juxta Apostolum, haeres factus Dei, cohæres autem Christi (*Rom.* viii, 17), gaudiis frueretur sempiternis. Opinis autem familiæ Dei, et præcipue ancillarum Christi corpusculum ejus irroratum lacrymis, redditum est Fontevraldensi monasterio, et in digno sepultum mausoleo; Ludovico in Francia regnante (33), Paschali urbie Romæ papatum ministrante (34), Iesu Christo Domino nostro imperante per infinita aetates. Amen

(32) Rinaldus, Ursonium vocat. Nicquetus Gallice *Orsan*.

(33) Hic est Ludovicus VI cognomento Crassus, qui an. 1108 Philippo patri successit. obiit 1137,

1 Aug.

(34) De Paschali II actum antea obiit 22 Jan. sedis anno xix.

VITA ALTERA

B. ROBERTI DE ARBRISSELO

SIVE

EXTREMA CONVERSATIO ET TRANSITUS EJUS

Auctore monacho Fontis Ebraldi, Andrea, ut creditur; ipsius discipulo et confessario.

CAPUT PRIMUM.

B. Roberti ægritudo, deliberatio de abbatissæ electione.

1. Descripta per Baldricum venerabilem Dolen-sium metropolitanum, luculentō sermone, magistri Roberti Vita (1); descripta etiam compendiose ejus recitanda conversat'one et morum honestate? libet (2) etiam sub brevitate ad posteriorum recordationem revocare, qualiter circa finem vitæ se habuerit, qualiterve ex hoc mundo migraverit. Hoc tamen hujus operis lectori notum facio, quia non omnia quæ dicenda erant, in hoc tractatu notabo; sed potius quæ dicenda sunt, breviter significabo; nam si cuncta quæ in ultimo vitæ suæ anno per eum Dominus operari dignatus est, per singula vellent recitare, fateor quia tanto pressus pondere, etiam nolens succumbere. Sed quoniam ad hæc investiganda, ingeniali mei pene nulla est scientiola; ipsius de quo locuturus sum, intercedentibus meritis, Spiritus sancti adit mihi gratia.

B. 2. In primis autem dicendum est quare Robertus sit vocatus; non enim sine divina dispensatione tale sortitus est nomen. Dictus namque Robertus, quasi roboratus, vel robore certus (3). Re enim vera roboratus erat, quia hunc nimurum Spiritus sanctus ad bene semper agendum roborabat. Certus etiam robore fidei fuit, et in sancta religione ad finem usque perseveravit. De quo non indigne religiosus quidam metri canorus ait:

*Si queris scilicet, similis non invenietur.
Qualis quantus erat, fructu testante docetur.*

3. Hic itaque Robertus, jam plurimos annos indefessus prædicator, non solum adjacentibus, verum etiam exteris nationibus verba Dei distribuerat, cum ingravescente corporis ejus infirmitate, aliisque ægritudinibus præstis, cœpit repente destitui viribus. Denique apud Fontem Ebraldi cogente necessitate infirmitatis, in lecto suo recubans, omnes fratres in eodem loco habitantes ad se vocari præcepit. Omnibus (4) celeriter congregatis, ait: « Ecce, filii

(1) Aliud ms. *generatione*.

(2) Ms. al. *licet*.

(3) Non placet hæc etymol. Nomen id e Teuton. lingua, sive Sicambrica, qua Franciveteres usi, formatum. De eo in fine Questionum Hubertinarum Joan. Roberti Arnoldus Bocopius noster, qui a *Ru*, quod *quielem* significat, et *bert* sive *beart* quod in-

dole præditum, deducit; ut sit quasi *natura quietus*: vel a *rot* sive *Root*, *rubro* quasi *ruber* aut *rufus* dicitur: vel a *rot*, *turna* aut *ordine*, quasi *indole od militaria conturbernia propensus*. Alii aliunde deducunt. Non est saltem Latina vox.

(4) Aliud ms. *quibus*.

mei charissimi, quos in Evangelio genui; corporali pulsatus incommodo, viam universæ carnis ingredior. Quapropter deliberate vobiscum, dum adhuc vivo, utrum permanere velitis in vestro proposito; ut scilicet, pro animarum vestrarum salute, obediatis ancillarum Christi præcepto. Scitis enim quia quæcumque, Deo cooperante, alicubi ædificavi, eorum potentatui atque dominatui subdibi. Si vero cu.n illis remanere, sicut cepistis, non vultis; do vobis licentiam, cum meo tamen consilio, alterius religionis. » Quo auditio, pene omnes unanimi voce dixerunt: « Absit hoc, charissime pater, a nobis, ut unquam eas relinquamus: quoniam, te teste, nullatenus melius alibi facere possumus! Absit hoc inquietum, a nobis, ut consilium tuum relinquamus! imo stabilitatem atque perseverantiam Fontebaldensis Ecclesie, coram Deo et sanctis ejus, in manu tua omnes unanimiter, atque sponte promittimus. »

4. Concordata itaque fratrum ac sororum nostrorum taliter congregatione, voluit posteritatis suæ utilitati providere, divina, ut opinor, edictus inspiratione. Nam pancis evolutis diebus, cum quotidie uret febris ardoribus, nonnullos episcopos atque abbates ad se mandavit, et quod consilium quoddam petiturus esset, per nuntios notificavit(5). Et quoniam eodem tempore Pictavensis Ecclesia proprio viduata patrono(6), sub Willhelmo principe laborabat, præcepit ejusdem Ecclesie ad consilium suum nonnullos accersiri primates. Tandem coadunato religiosarum atque nobilium personarum conventu non modico, aperuit ei consilii sui rationem, pro qua tantam coadunari fecerat multitudinem. « Sentio, inquit, fratres mei, finem meum immovere, et idcirco vos mandavi queatoe vestro consilio possim Ecclesie nostræ profectui de abbatissæ electione salubriter providere. » Cui omnes unanimiter, reverenter dixerunt: « Tuum, charissime Pater, super hac re potius tenendum est consilium, presertim cum pro certo sciamus, inter ceteros nostræ ætatis mortales tuum vigere consilium. Te enim donavit Deus mundo consiliatorem animarum, et eo ipso opitulante, facilissimum est tibi, consilium præbere successuræ vitæ tuorum. »

5. Tunc ait ad eos: « Scitis, dilectissimi mei, quod quidquid in mundo ædificavi, ad opus sanctimonialium nostrarum feci, eisque potestatem omnem facultatum mearum præbui, et, quod his magis est, et me et meos discipulos, pro animarum nostrarum salute, eorum servitio submisi. Quamobrem disposui, cum vestro consilio, huic congregacioni, donec sum superstes, abbatissam ordinare, ne forte, quod absit! post obitum meum aliquis presumat huic meæ definitioni contradicere. Et id-

(5) Hæc, usque *Sentio*, aberant ab editione Cosnierii: quæ tamen ipse net mibi scripsit se in alijs ms. reperisse.

(6) Petro scil. qui multa a Willhelmo duce per-

A circa Sapientis juxta menitum, volo omnia cum consilio facere, ut post factum possim non penitire (*Eccl. xxxii*, 24). Qui enim sine consilio majorum opera sua agit, indiscretum se esse ostendit. Unum quæro a vobis, utrum de conversa laice abbatissam mibi liceat instituere? ut dum factum fuerit, detrac-tatores (si qui fuerint) authentica nostra (7) auctoritas compescat. Scio enim bujus ordinis dignitatem, scio virginem exigere. Denique scriptum est quod qui virgines custodit, virgo debet existere. Sed quomodo poterit quælibet claustrensi virgo exteriora nostra convenienter dispensare, quæ non novit nisi psalmos cantare? Quid enim rationaliter cantavit terrestria, semper consuevit operari spiritualia? Quo, inquem, modo pondus practicæ portabit vitæ, quo non novit nisi gaudia theoria? Qua ratione de exterioribus lingua ille respondebit, quæ a pueritia loqui cum Domino orando, cantando, legendo consuevit? Difficillimum etiam, ut cogatur temporalium rerum tunicam jam exutam reinduere, quæ lotos pedes congaudent se jam habere. Legi enim quia sapientis mulier domum suam ædificavit; insipienti vero ædificatam destruit (*Prov. xiv*, 1). Quam ob causam modo alicui claustrensi virginis prælationem istam committere, ne forte videar (quod nunquam fiat!) quæ ædificavi, destruere, quippe cum quod cooperante Deo ædificavi, argui potero, si scienter nescienti banc curam commisero. Eligatur itaque, si placet, sagum cilicinum, quod tabernaculum Domini undique cooperiat, et exteriorum rerum tempestates viriliter sustineat: ut coccus perfecto colore interiori rutilare valeat (*Exod. xxvi*, 7). Liceat Mariæ cœlestibus continuo inhiare, et eligatur Martha, quæ sciat exteriora sollicite ministrare (*Luc. xii*). »

6. Quo auditio, seniores qui aderant, assensum prebuerunt, atque omnia quæ dixerat, vera esse affirmaverunt. Et ut hæc magistri Roberti sententia firma et inviolabilis in perpetuum haberetur, interfuit huic consilio quidam archipresbyter Andegavensis, vir bona conversationis, affirms quod, dum quondam Romæ esset, audit dominum Urbanum papam (scilicet qui Roberto nostro officium prædictoris injunxerat) concedentem, ut quædam matrona, quæ quatuor viros habuerat, pro tempore et necessitate cujusdam ecclesie, abbatisse fieret. Noverat sane vir vita venerabilis quia quod humana fragilitas nostre necessitas salva fide compellit, divina pietas suam tenens ubique temperiem non punit. Quo cognito, senatores illi lateti sunt, et quia vir prudens prudenter vellet agere, universaliter dixerunt. Postquam autem venerabilis concilii finita est, soletis viri consilium laudando confirmarunt, ac duplicitate ab eo cum gaudio ad sua remearunt.

pessus, in exsilio sancte obiit, nt Malmesburieensis et ex eo alii tradunt.

(7) Aliud ms. ut monuit Cosnerius, *vestra*, et fortasse melius.

CAPUT II.

Petronillæ abbatissæ electio, B. Roberti statuta.

7. Transeunte autem septimo mense, in quo prædictus senatus coadunatus fuerat, et appropinquante jam fine Octobr., v. Kalend. Novembr. quod a memorato senatu quæsierat, alumnus noster non sine religiosorum virorum complevit consilio. Elegit itaque ad tanti honoris dignitatem Petronillam de Camiliaco (8), quæ redictis paternis rebus, ejus discipula fuerat, a conversatione suæ pene initio, præcedente, tamen nonnullorum sapientum sano consilio, dicens: « Dignum quippe mibi videtur, ut quæ portavit mecum laborem peregrinationis et paupertatis, portet etiam pondus qualecunque consolationis nostræ et prosperitatis. Licer enim monogama fuerit, cogente tamen necessitate, nulla mihi convenientior videtur huic prelationi. Novit enim præceteris donaria no. tra, et iuxta Apostolum abundare, et penuriam pati (Phil. iv, 12). Scit enim sapientibus tempestivum responsum dare, scit et idiotis opportune condescendere. »

8. Postquam vero quod fecerat doctor egregius, deforis auditum est, non solum fratres nostri (9), verum etiam sæculares, hujuscemodi electionem laudaverunt. Demum etiam postquam electio facta fuerat ad notitiam ejusdem Petronillæ, longum est disserere qualiter fugerent, vel quibus modis suam electionem detrectare tentaverit. Timebat namque non irrationabiliter (quod timendum erat) tantum status honoris inæstimabile onus suscipere. Metuebat ex una parte, ut pote sapiens mulier, suam imbecilitatem. Considerabat ex altera parte inæstimabilem ipsius prælationis magnitudinem. Quid plura? Licit multum repugnans, tandem, annuente Deo, suorum precibus convicta, vel, quod verius est, magistri Roberti obedientia constricta, acquievit. Multa enim sunt relata digna, quæ de ejus conversatione possem narrare. Sed quia filium ejus, quamvis indignum, me esse confiteor, taceo interim; ne, quod absit! caput ejus, adulatioñis oleo, judicer impinguare. Electione itaque charissimæ matris nostra, communis religiosorum virorum consensu hoc modo perpetrata, unusquisque remeat ad propria.

9. Dehinc non longo post tempore cum sacerdotus Robertus cœpisset, propitiante Deo, ex infirmitate sua aliquantulum meliorari, studuit electionem quam prædiximus, Girardi (10) venerabilis Engoliensem legati auctoritate firmari: qui non so-

(8) Ab aliis Chemiliaco appellatur, ut supra ex Nicuetio diximus.

(9) Ideo in archivo Ord. ut l. i. c. 28, citat Nicuetus, « Dei gratia, omnium electione Mater effete » dicitur, itemque « Petronilla electa a M. Roberto, et constituta abbatissa, communis voluntate et petitione tam sanctimonialium quam religiosorum fratum. »

(10) Fuit hic Girardus, ut superius innuimus, Paschalis II tempore, legatus apostolicus, vir præclarus, sed postea obstinatae a partibus Anacleti contra

A lum factum solertia viri ex sua parte concessit, verum etiam, quod majus est, privilegium Paschalis Romæ papa, missis suis nuntiis, de electione, quam Robertus fecerat, baberi fecit. Hinc factum est ut Robertus noster generale præceptum abbatissæ, quam elegerat, dedisset; ut nunquam aliqua ex claustris in Fontevraldensi monasterio abbatissa fieret (11). Noverat sane vir sanctus quod multæ Ecclesiæ sunt dissipatae propter incuriam et imperitiam abbatissarum, quæ in claustris sunt educatae. Et, ut hoc præceptum a successoribus inviolabiliter servaretur, litterarum custodia traditum est, inter reliqua ejus mandata, quæ scripta sunt apud Fontem Evraldi, et usque in hodiernum diem servantur.

B 10. Dedit namque eremitarum lucerna, memoratas scilicet Robertus, genti sue religiosis quadam præcepta, ut videlicet tam viri quam mulieres unanimiter custodirent religionis sue sanctitatem, in locutione, in actu, in virtute, atque vestitu. Sciebat revera vir omni ore laudabilis quia vana est religio, quam assidue comitatur immoderata locutio. Sciebat etiam quia frustra quis se habere fidem gloriaritur, nisi eamdem fidem bonis actibus insequatur, nam, Jacobo teste apostolo: *Fides sine operibus mortua est* (Jac. ii, 20). Legerat etiam vir benignus: *Bonum est carnem non manducare* (Rom. xiv, 21). Et ideo voluit se et suam familiam a tali edulio pro Dei amore abstinere. Noverat denique quam vilis tunica contemptum mundi demonstrat, et ob hanc causam, et se et suos sibi subditos vilioribus indumentis vestiri volebat. Dicebat enim nubis illa vestimenta omnibus religiosis posse sufficere, quæ frigus humanae fragilitatis possent expellere, non quæ corpus quandoque moriturum possent ornare; quod sine dubio reprehensione dignum est et sæculare. Haec tamen regula de vestimentis ab eo constituta est in nostra religione; ut iuxta S. Benedicti magisterium, neque fratres, neque sorores nostræ incepissent de nativo vestimentorum colore, vel grossitate, aut latitudine (Reg. xv). Si quis vero haec mandata ad plenitudinem nosse desiderat, apud Fontem Evraldi, ubi tam pro amore tanti viri quam pro magno munere scripta sunt, humiliiter requirat.

CAPUT III.

D *Pax inter dissidentes reconciliata, B. Roberti opera, nova cœnobia ædificata, visitata.*

11. Hic quidem, de quo loquimur, Robertus non-

Innocent. Il stetit. Haec gesta minimum anno uno ante mortem Paschalis II sub exitum nempe an. 1116.

(11) Notattamen Nicuetus, post Petronillam non nisi duas ord. præfectas abbatissas, quæ non a prima astate Deo virginitatem in monasterio vovissent Due illæ fuerunt, Mathildis, quam supra diximus Henr. I Anglia regis filio despensam, et Maria, Theobaldi Magni Campacie com. filia, Eudonis II, ducis Burgundiae vidua, quæ fuit vii abbatissa.

nulla habitacula in diversis provinciis, cooperante Deo, edificaverat, in quibus saeculinoialim cohortes, divina religione in Fontevraldensi claustro probatas, juxta locorum competentiam includebat, atque ad eum servitum aliquos ex fratribus nostris destinabat. Hæc autem erat præterea illius inflexibilis consuetudo, ut ubiquecumque cenobia sanctimonialibus suis edificare fecerat, in honore S. Mariae semper virginis ea construeret. Et quia S. Joannes evangelista eidem Virginis, precipiente Christo quoadusque corporaliter in mundo conversata est, devotus magister (12) diligenter servit, decrevit vir prudens ut fratrum oratoria in ejus veneracionem dedicarentur; quod non sine divina inspiratione lactum fuisse existimo, ut quem videlicet exemplum serviendi sponsis Christi fratres baberent, eundem suorum oratoriorum patronum esse gauderent. Nec tamen talia dico, quod velim nostrum servitum equiparare delectabili Joannis obsequio, credens procul dubio quod ea excellentissima Virgo juxta filium suum in celo posita, sola est sine exemplo.

12. Illa vero habitacula, in quibus vir memorabilis oves Dominicæ cum consilio adjacentium pontificum includebat, more boni pastoris frequenter visitabat, ut si aliquando, diabolica suasione, aliqua vitiorum fomenta pullularent, ea pro posse suo radicibus extirparet. Contigit autem ut daretur ei quidam desertus locus inter Galliam, concedente Ludovico (13) Francorum rege, qui nunc usque Alta Brugeria (14) vulgariter nuncupatur. Despiciebat revera intra castella, vel vicos, conventus suæ sanctæ religionis habere, nimirus aperte cognoscens proposito sanctæ religionis talia nocere. Edificato vero loco, infra paucos annos, de quo nobis sermo est, misit ante se ad eundem locum per Petronillam abbatissam nostram, quam ipse elegerat, alias quas ex sororibus nostris, propter quas maxime locus edificatus fuerat; quas idem vir vita venerabilis usque studiosi sine mora subsecutus est.

13. Quadam die in territorio Carnotensi ad vicum Bonævallis, in quo quadam monachorum abbatia erat (15), hospitalitatis gratia convenerunt, eodem tempore quo Carnotensem episcopatum regebat Yvo (16), qui adeo pro quibusdam causis cum Bernardo (17) bujus Bonævallis abbate discordatus fuerat, ut propemodum irreconciliables esset eorum discordia; nam multæ religiose personæ eos multoties pacificare tentaverant, nec tamen inter illos pacem reformare convalescebant. Postquam vero pius

(12) Aliud ms. minister.

(13) Sextus is fuit illius dominis, ut ante dictum.

(14) Al. Altam Brueriam vocant, Gallice Haute-Brayere. Distat vni leucis Lutetia. Isthic Bertrada a Philippo rege dimissa, pie vitam finivit. Calixtus II in bullâ, qua ordinem anno 1119 confirmavit, ita de hoc monasterio loquitur apud Nicquetum c. 31: « Confirmamus closum Alberti, ex dono Lodoici regis Francorum, locum Alta Breria ex dono prædicti regis, et Bertræ novercæ eius, de cuius dote erat. »

A magister tantam discordiam invitus audivit; discordantibus illis valde condoluit, atque qualiter eos pacificare posset, apud se cogitare cœpit. Præmisit ergo ante se per Angardim religiosam monacham, qua Fontis Ebraldi tunc priorissa erat, sanctimoniales suas ad locum destinatum; ipse vero consociato sibi Bernardo abbate religioso (18), atque Petronilla abbatissa sua, propter prædicta discordia reconciliationem festinat, accurrit Carnotum. Dolebat etenim vir pacificus magistros Ecclesiæ, detestanda dissensionis libertati infideliter subjacere, et ut verum fatear, postquam prudens concionator charitate conductus Carnotum advenit, licet multum laboravit, non solum tamen illam demoniacam discordiam funditus dissipavit, verum etiam, quod multi jam incredibile suspicabantur, in antiquam acnitatem illos restituit.

14. Pace vero inter magistros Ecclesiæ sanctæ reformata, appropinquante Dominica Nativitate, supradictus discordia mediator ad Altæ-Brugeræ locum, de quo paulo ante mentionem fecimus, perirexit; ibique Dominicam Nativitatem cum dilectis sibi filiabus, quas non longe ante ad eundem locum per Angardim (19) transmisserat, celebrans, in jejunii assiduis, in orationibus præcipiis, in lectione insatiabilis, pernox in vigiliis, superabundans in lacrymis, in doctrina admirabilis, quot modis somet pro Dei in ara cordis immolaverit, vel quem fructum in domesicis suis, sive in confluentibus ad eum turbis, Domino acquisierit, nunc usque, ut reor, cæteris mortalibus manet incognitum.

C 15. Peracta denique in eodem loco cum summa reverentia, Dominicæ Incarnationis præclara festivitate; dispositaque interius et exterius ejusdem loci Dominicæ ovis societate, iterum Carnotum rogatus advenit. Defunctus quippe jam fuerat Carnotensis antistes, quem superius prænotavimus, et in loco ejus, communè clericorum electione, alius inthronizatus. Tanta autem seditione inter clericatum et comitem illius civitatis versabatur, ut etiam nonnulli canonicornm amissis facultatibus suis, jussu comitis membratim trucidari timerent. Convenerant būjus rei gratia Carnotum nonnullæ potentes personæ. Convenit denique abbas Bernardus (19) bonorum omnium memoria dignus, cuius laus usque hodie per omnes Galliae Ecclesiæ. Sed omnimo inutiliter; nec illam dissensionem jam sedare poterant, imo instigante omnium bonorum boste, quotidie augmentabatur. Deprædetus etenim jam fuerat ejusdem urbis princeps canoniconum domos, eosque in

(15) Ordin. Benedict. ea est abbatia.

(16) Celebris Ivo carnotensis doctrina et sanctitate, cuius variat exstant opera.

(17) Aliud ms. Bernerium vocat, ut monuit Cosnierius, itaque scripsit Nicquetus n. 31.

(18) Hic est ille abbas Tironensis, ut hic idem scriptor tradit.

(19) Al. Augardim. Quæ sequuntur, usque ad num. 26 deearant in Cosnari editione, sed postmodum eo procurante submissa ex alio ms.

claustro suo incluserat : et, quod dictu quoque nefas est, præclarum illum virum, Gaufridum nomine, quem clerici in loco defuncti in pontificalem cathedram canonice intbronizaverunt, ab urbe fugaverat.

16. Sed quid moror? Jam canonicis ipsis sola spes post Deum in nostro Roberto restabat : unde factum est ut missis legationibus suis præstantiam illius cum omni supplicatione postularent. Noverant sanc canonici quia tantam gratiam dederat Deus viro, de quo loquimur, ut quod aliis impossibile penitus erat, hoc per illum ille, cui omnia possilia sunt, operari dignaretur. Ille autem maxima infirmitate detenus, cum interrogatus foret utrum Carnotum venire posset, omnia sibi possilia esse usque ad mortem, respondit. Quo veniente, quam vere Dei famulus fuerit, etsi taceat lingua nostra, exitus tamen gestæ rei aperte manifestat. Tantam namque gratiam Dominus ei contulerat, ut eum non tantum religiosi quique venerarentur, sed etiam reges et principes ejus imperio libertissime obsequerentur. Dignum quippe erat ut creatura diligenter illum, quem a Cætore diligi per operum indicia non dubitabat. Ille ad utrosque secundum sapientiam sibi a Deo tributam loqueus cooperante gratia Dei, totam illam machinationem diabolicam a fundo extirpavit. Nam per ejus monitum, prædictæ urbis comes clericis universa quæ abstulerat, reddidit, et Gaufridum illum (20), qui ad episcopatus regimen canonice electus fuerat, ejus electioni aquiescens, ad urbem redire concessit, atque (quod die tu quoque delectabile est), in anteriorem familiaritatem canonice copulavit. Credo namque quia hoc mortiferum homicidium per dilectum sibi Robertum ob hoc Dominus extingue volebat. quatenus nescientibus fieret cognitum, quanti meriti Robertus noster apud eum foret. Quæ vero, vel quanta beneficia sæpedictæ civitati in illis diebus per servum suum dignatus sit Dominus præstare, mea non est possibilitatis indagare. Hoc tamen referre juvat, quia Simoniacæ hæresis, que Carnotensem canonicorum basilicam diutissime fœdaverat, concedente Gaufrido episcopo, cuius vita nostra quoque ætate suavisissime redoleat, atque concedentibus a majore usque ad minimum ejusdem cœnobii canonicis, in perpetua damnatione per Robertum nostrum extincta est. Et ut hæc pestis execrabilis in eadem Ecclesia in sempiternum omnino damnaretur, votum quod fecerunt, juramento firmaverunt.

CAPUT IV.

Captivi visitati a B. Roberto, latrones benignitate deliniti, Ursani et in Dolensi abbatia gesta.

17. Carnotensibus itaque pacificatis, fidelis verbi

(20) Hic est Idonis successor. In Vita S. Guillelmi 10 Februar. c. 3, num. 12, vocatur « vir virtutis, plenus spiritu consilii et fortitudinis. »

(21) Blesæ seu Blæsæ urbs est ad Ligerim, supra Turones, de qua in Vita S. Aigulphi abb. Lirensis 3 Septemb. : « Castrum Blesense in latere eisdam situm est montis, cui contiguum est littus

A Domini dispensator Carnotensem urbem, nunquam ad eam postea remeaturus, reliquit, conjunctoque sibi Bernardo Tyronii abbate venerabilis, cuius societas semper sibi gratissima fuerat, ad castellum, quod populariter Blesis (21) dicitur, ambo insinul pervenerunt. In eodem vero castello Guillelmus (22) Nivernensis religiosus comes incarceratus tenebatur, eo quod Ludovici regis Franciæ partes pro pace tenenda adversus Carnoti comitem ipse tueretur. Ille etiam Guillelmus exigentibus vitæ sua meritis utriusque charus habebatur. Apparet profecto quanto honorificabilis tunc dignitas consul ille fuerit, quem visitare in carcere due iste columnæ Ecclesie sanctæ veniebant. Qui adeo confortatus fuisset narratur, ut diceret : *Quis non gaudeat sediu incarcerari, ut a talibus viris possit visitari?* Hæc idcirco dixerim, ut ostenderem quod Robertus noster non segitieui vacabat, sed modo juxta evangelicum præceptum incarceratos visitabat, modo et discordantes ad pacem revocabat. Visitato itaque sibi dilecto comite, atque plusquam carceralis pœna exigebat, confortato, duo illi visitatores nunquam posthac in vita sese visuræ, inseparabiliter, ut ita dicam, sunt separati; inseparabiliter namque separati sunt, quia quos charitas jungit, terrarum intercapito non dividit. Perfecte etenim charitatis indissolubile est vinculum, quoniam, ut B. Augustinus dicit : *Charitas, quæ dividi potest, nunquam vera fuit.* O si possent modo cognoscere isti, quod se deinceps in hac mactri carne non viderent! Credo plane quia aut vix, aut nunquam viventes in carne a se recedcent, præsertim si obitum suum tam propinquum esse cognoscerent.

18. Abbas autem Bernardus tunc ad propria repedavit. Pastor vero noster ad Bituricensem provinciam, talentum sibi creditum multipliciter dispensando, iter suum direxit. Nimurum sciebat vir providus quia quantoscunque aliquis suo ædificaverit exemplo; pro tot tantisque, in die judicii, retributionis mercede accipiet a Domino. Sicut enim fertile apiastrum examina sua circumquaque dispergit; sic piissimus Pater noster melliflua sanctimonialium agmina ex Fontevaldensi claustro aliis locis disportiebat. Ex hoc itaque venerabilium apum mystico apiastro, olim Bituricensi pago quamplurimas sororum nostrarum distribuerat, et in loco, qui Ursanus a populo dicitur, preparato primum ligneo claustro, locaverat, quarum etiam amore easdem partes cataphizando sine dubio nunc visitare parabat.

19. Sed si uolum quod ei in itinere contigit, recitare volumus, quanta patientia, quantumque sanctitatis ipse fuerit, successoribus nostris manifeste

Ligerici amnis, idemque Liger perinde præterlabens præter piscium copiam, quam illi loco solemnis cæteris exhibet, aliarum quoque frugum, vini scilicet et rei frumentariae, cæterarumque humanæ necessiarum naturæ, magnam præstat gratiam. » Gallice *Blois* appellatur.

(22) Tertius hic erat illius nominis Nivernensis

notificabimus. Nam sicut quidam ex fratribus nos-
tris, Petrus nomine, sacerdotali præfulgens digni-
tate, verbo et vita fidelis, qui eo tempore cum eo
aderat, nobis retulit; eum coepimus iter peragerent,
quadam die inciderunt in latrones: qui secundum
morem suum, maligno spiritu replete, non solum
bestias sodalium ejus abstulerunt, ceterum etiam
(quod gravius est), illud jumentum, in quo mitis-
simus ille sedebat, per freni lora arripuerunt, il-
lumque contumelias affectum ad terram deposue-
runt. Ille vero, ut erat benignus, columbina voce
capit eos pie increpare, et ut se a latrocinió co-
hiberent, blandis sermonibus exhortabatur. Credo
eerte misericordem virum plus doluisse de eorum
perditione, quam de sua, vel sioniorum disturbance.

20. Petrus vero socius ejus, quo narrante hoc
didici, non ferens æquanimiter quod factum fuerat
de magistro, locutus est talibus ad prædones:
« Dicite, miseri, ubi fugietis? qui talem ac tantum
virum disturbare non timuistis? Pensate, quæso,
pensate quanta reverentia sit sanctis viris exhiben-
da, ut sic saltem desinat inimicari recordia vestra.
Nam, ut sanctæ dicunt Scripturæ, viri sancti tem-
pla Dei sunt. *Templum enim Dei*, ait Apostolus,
sanctum est, quod estis vos (*I Cor. iii, 17*). Quapropter,
dum Sanctus quilibet ad iracundiam excitatur,
constat nimis quia ejusdem templi inhabitator
Deus ad vindictam provocatur. Desinat ergo furia
vestra, et quod fecisti malum contra sanctum Dei,
deleat fructifera pœnitentia. Nunquid non scitis
hunc hominem, quem modo de caballo injuste de-
posuistis, Robertum esse de Arbrisello, cujus odor
suavis redolit in universo mundo? Auditio vero
Roberti nomine confessim turba latronum timore
perterrita, ad pedes sancti viri provoluta est, in-
dulgentiam deprecative postulando. Ipse vero eo-
rum pœnitidini congaudens, eorumque petitioni
æquo animo condonans quidquid circa eum male
egerant, elevavit eos a pedibus suis, atque benigne
descolatus est. Quibus non solum veniam quam
flagitabant, impertivit; verum etiam, quod illi pro-
pter peccatum suum minus merebantur, totius
beneficii sui illos participavit.

21. O virum ineffabilem, admirabili pictate exube-
rantem, quem nec prosperitas, opulante Deo, de-
cepit, nec adversitas superavit! Cum enim, sicut
scriptum est: *Doctrina viri per patientiam noscatur*
(Prov. xix, 11), patet profecto, quantæ patientiæ,
quantæ excellentiæ in doctrina Robertus iste fuc-
rit, qui eo modo quo diximus, eliam inimicos suos
remuneravit. Pensemus, si possumus, quantæ di-
lectionis fervore vir iste felicis memorie, amicos
suos diligebat, qui juxta Dominicum preceptum
comes, qui sub finem vitæ Carthusiano ord. se
mancipavit, et quidem in gradu et conditione con-
versi, ut vocant: sed tirocinii tempore mortuo
est 20 Aug. 1148. Ita Niequel.

(23) Dolensis monasteri, præter Clau. Robertum
meminit Massonus lib. De fluminibus Galliae, qui si,

A ctiam adversariis suis tanta beneficia ultroneus
impedebat. Cum enim dicat Scriptura: *Non con-
tristabit justum, quidquid ei acciderit* (Prov. xi,
21), liquet patenter, in quanto iustitia culmine vir-
iste fucrit, qui nec provocatus injuriis, nec pro
amicis, a recto itineris tramite deviavit. Liceat mihi,
fratres, dicere virum hunc in hoc facto S. Samuels
fuisse comparabilem, qui inimicis suis volens red-
dere vicem, pro ipsis se promisit facere orationem
(I Reg. xi, 33). Non enim discrepabat ab illo qui
ait: *Cum his, qui oderunt pacem, eram pacificus*
(Psal. cxix, 7). Quid ergo nos miseri in ejus con-
gregatione ante Deum dictori sumus, qui nec ami-
cos, sicut debemus, amamus?

22. Postquam autem pacis amator ab inimicis
pacis quodammodo pacifice discessit, ad locum Ur-
sani, ad quem tendebat, non sine antecedente
fidei dispensatione, pervenit. Quo in loco circa
quindecim dies cum dilectis sibi filiis et filiabus
commoratus, lectioni et orationi, atque prædicationi,
cæterisque virtutum exercitiis indefessus
vacabat. Exspectabat enim ibidem Petronillam ab-
batissam, quæ a Fonte Ervaldi ad eum venire de-
bebat. Qua veniente, placuit illi ut ad exteriora
loca, prædicationis utilitate exiret; et rogaverant
enim eum quidam populi prædicationis illius ver-
ba, non mediocriter famelici, ut eis prædicationis
sanctæ beneficium impetrare dignaretur. Ipse
vero piis eorum precibus acquiescens, eorumque
desiderabilem famem, cooperante Deo, satiare
desiderans, cum jam coepimus iter ageret, conso-
cialia sibi Petronilla aliisque nonnullis, quadam die
apud Dolensem (23) abbatiam hospitalitatis gratia
pervenit. Quem monachi ejusdem cenobii læti
suscipientes, hospitalitatis jura ei honorifice
præbuerunt, ut corum animas prædicationis sanctæ¹
pabulo reficeretur, humillime postula-
laverunt.

23. Quorum precibus largus Domini seminiver-
bius commotus, altera die cum quibusdam ex suis
sociis in capitolum monachorum ingressus est, ubi
ultimum sermonem, quem ad populum facturus
erat, prolixie laiens, quam dulciter, quam pie, quam
misericorditer, quam devote, quam prudenter, quam
charitative, quam simpliciter, quam discrete, audi-
tores suos argundo, obsecrando, increpando, de-
clinare a malo et facere bonum ipse docuerit, etiam
illi qui interesse meruerunt, fatentur se narrare
non posse. Sed quid mirum, si hoc sermocinium
tam excellenti implevit, per quem Deus tot et tanta
sermocinia, pene incomparabilia, testantibus illis
qui audire meruerunt, mundo præbuerat? Tantam
namque prædicationis sanctæ gratiam ei Dominus
donaverat, ut cum communem sermocinationem
tum ait ad Angerem flumen, sive Angerim, *An-
driam* quibusdam dictum, Gallice *Indre*. Ipse vicus
Dolensis est in Biturigum finibus, et vulgo *Deols*,
vel *Bourg de Deols*, aut *Bourg-Dieu*, seu *Boury-Do!*.
Est autem ordinis Benedictini.

populo faceret, unusquisque quod sibi conveniebat, acciperet. Non erat ejus prædicatio inefficax, sed in tantum audientium corda conferebat, ut patenter daretur intelligi qui esset illic. Nimirus Spiritus sanctus aderat, sine cuius auxilio sermo doctoris exterioris frustra laborat. De quo etiam scriptum est: *Non enim vos esti, qui loquimini: sed Spiritus Patris vestri (Matth. x, 20).* Postquam autem sermonem illum finivit, eosdem monachos, qui quamdam querimoniam adversus Fontis Ebraldi Ecclesiam habebant, secum omnino in eodem loco pacificavit, nec non etiam quemdam principem illius terræ, Alardum nomine, concordavit cum illis.

CAPUT V.

B. Roberti suprema exequitudo, susceptum viaticum, et sacra uncio.

24. His itaque peractis, Petronillam atque Angardim Fontis Ebraldi procuratrices, quæ cum coerant, visitatum fratres atque sorores ire communiuit: atque ipse cum (24) Andrea capellano suo ad populos, qui ejus prædicationem, sicut superius diximus, avide desiderabant, et desiderantes multis precibus postulabant, perrexit. Eadem autem die, qua ipse a Dolensi monasterio recessit, quæ esse sexta feria habebatur; in ipso itinere copit de jumento suo sepius descendere, et quod multum infirmaretur, sociis suis manifestare. Cui cum illi dicent: « Charissime Pater, revertere, quæsunus, rovertere, ne pejus graveris ab infirmitate, » aicbat: « Nolite, filii, nolite mihi talia dicere: sed eamus usque ad oppidum, quod Graeacum (25) dicitur, ut, cum audierint populi, quibus meum adventum promisi, me illue venisse, si cæptum iter non potero facere, saltem credant quia necessitate cogente reversus sum. » Venientes autem ad supradictum castrum, in eodem hospitati sunt.

25. Altera autem die, Sabbatho scilicet, ita prægravatus est didascalus noster ab infirmitate, ut jam omnino non posset equitare. Quod cum ipse sentiret, ait collegis suis: « Præparate mihi, charissimi mei, quoddam ligneum ferestrum, et reportate me ad Ursani locum, quoniam scio ex hac infirmitate me moriturum. » Quod postquam agnovit hospes ejus, ait ei: « Noli, quæso, magister, quod dicas facere: sed potius hic requiesce, quousque videoas si poteris ex hac invalitudine convalescere. » Ipse vero quasi privatum dicebat solidibus suis: Quidquid alii dicant, nolite curare: sed quod vobis præcepi, proponter facite. » Apparet profecto, quod sentiebat obitum suum imminere; sed ne sua gens pro corpore suo laboraret, volebat ad Ursanum redire, dum vivus erat. Præparato itaque sicut præceperat, ligneo ferestro, ad castellum, quod Issoldunum (26) dicitur, eum apportaverunt, ibique hospitati sunt. Hospes vero qui eum suscepit, cœpit eos multis modis ro-

(24) Quomodo si Andreas Vitæ hujus scriptor est, et huius itineris B. Roberto comes fuit, ea quæ habeantur cap. præcedentii, n. 20 ait se « Petro narrante dicidisse, » cum ea ipsem spectasset?

A gare, ut apud cum concederent infirmum suum impensare. Quod ubi ad aures magistri Roberti pervenit, vocatis sceciis suis, ait illis: « Nolite, filii, hospitis nostri consilio asquiescere, sed, sicut vobis jam dixi, ad Ursanum potius me reducite. » Et quoniam ipse Petronillam et Angardim, sicut supra diximus, ad alia licea visitare Dominicum ovile transmisera, præsentiens finem suum appropinquare, misit post ea legatum, ut venirent Ursanum festinanter cum visitare.

26. Mane autem facto Issoldunum reliquentes, ad Ursanum (sic ipse præcooperat) sanctissimum infirmum deportaverunt. Eodem namque tempore quedam nobilis monacha, Agnes nomine, Ursani prioratum tenebat, quæ illi valde oppido chara habebatur, eo quod ipsa consilio ejus, fallaces sacerduli divitias, quæ sibi multum blandiebantur, reliquerat, et pro Christo paupertatem delegerat. Quæcum eognovisset tam gravem magistri infirmitatem, quantum moerorem habuerit non facile dictu. quis enim referre posset, quam magnum dolorem habuerunt ejusdem loci fratres atque sorores, auditæ doctoris nostri tam gravi infirmitate? Revera enim timebant, tanto scilicet ac tali viduari pastore. Adesperaverunt autem Dominico die quo sanus æger Ursanum asportatus fuerat, cœpit ipse Fontis Ebraldi nomen pie ingeminare, dicens: « O Fons Evraldi, Foas Evraldi, tam astimavi in te jacere! » Cui cum Andreas, fidelis collega ejus, diceret: « Pulcher magister, quid est quod dicas? Si sentis hic finem esse saltem fac quod tuum est, impera corpus tuum post obitum ad Fontem Evraldi portare. » Ille respondit: « Et quare meum cadaver hinc portaretur? Nam per omnes busnachias (ut verbis illius utar, ablatum esset a vobis. »

27. Alia autem die, secunda scilicet feria, rogavit sibi dari viaticum corporis et sanguinis Domini nostri Iesu Christi: quia enim longius prosectorum se esse providebat, idcirco saluberrimum illud viaticum humillima devotione sibi dari poscebat, sine quo viator quilibet errabundus omnino deviat. Allato autem ad eum corpore Dominico, cœpit cum intermissionib[us], atque profundis suspiris gratitam misericordiam ab eo petere, seque inutilem servum dicere, et in cuicunque operibus suis se accusare. Verum sciebat prudens lector, quod Deus ita manda- verat: *Cum omnia inquit, quæ præcepta sunt vobis, feceritis, dicite: Servi inutiles sunus, etc. (Lue. xvii, 10).* Illum quippe justum imitabatur, qui cum perfectus esset, omnia opera sua vereri se fatebatur. Geminum etenim planctum agebat: dolebat multum de eo quod nonnunquam Dominica præcepta præterierat: pœnitebat ex altera parte ex hoc quod omnis mandata non observaverat. Et, ut verba ejus

(25) *Grassay* Gallice vocant, aut *Gracay*, oppidum est in Biturigibus.

(26) *Issoulin* Gallice, oppidum est in eorumdem Biturigum ditione.

dicam epilogando, se servum inutilem fuisse per A rat. Ille vero audita ejus infirmitate festinat devo-tus eum visitare. Postquam autem advenit, villam ipsam suis famulis die ac nocte caute custodi-re praecepit: timebat namque tanto patrono viduari, et ideo praecepit ipsam villam solerter ob-servari. Non solum Bituricensis archiepiscopus Robertum nostrum tunc visitavit, sed etiam nonnulli principes illius terræ eum curiose visitatum venerere. Similiter autem et ipsi Ursani villam suam custodibus studiose munierunt, dientes esse beatos, si tanto mererentur decorari patrono. Quotique autem eum visitare veniebant, ab eo utique consolationis bravium accipiebant. Nam licet infirmus esset in corpore, studebat tamen ex more suo, circumstan-tibus populis salutifera prædicationis monita im-pendere.

28. Præterunte autem secunda feria, quia non dubitabat vir bonus exiunum suum propinquu-messe, voluit omnia sanctæ Ecclesie sacramenta, utpote Christianissimis, in se suscipere. Petiti ergo devote tertii feria, ut benedicto oleo ungenteretur: credens profecto apostoli Jacobi verbis (v, 15), quod scilicet per hujus operationem mysterii peccata hominibus dimittuntur. Uncus autem salutifero unguento, iterum munivit sese non sine interno gemitu, corpore Dominico: nec tantummodo his duobus diebus eu-charitis Christi semet munivit, sed etiam omnibus diebus, quibus in ipsa infirmitate jacuit. Sed quis poterit narrare qualiter, vel quibus modis ante cor-pus Domini se semper studuit accusare? Fatentur illi, qui ibi esse meruerunt, quia an unquam ante corpus Dominicum se plus accusaverit, omnino nesciunt. Nullus est, nullus enim prædo (27), nullus denique sic se accusabat latro; cum enim scriptum sit: *Ju-stus in primis accusator est sui* (Prov. xviii, 47); pa-tet profecto quod ipse justus fuerit, qui, quamvis singulari conversatione vixisset, tamen se tam multicipliter accusavit.

CAPUT VI.

Sepultura a B. Roberto expedita in Fonte Ebrakli.

29. Eadem vero tempestate Leodegarius, vir vita floridus et etate, Bituricensis diocesis archiepisco-patum tenebat, quem, nisi fallor, inseparabilis dilectio magistro Roberto conglutinabat: tanto namque, ut reor, amore invicem conjungebatur, ut quod unus vellat, alias vix denegaret. De hoc siqui-dem Leodegarius multa virtutum præconia possem referre: sed quoniam (28) adhuc inter innumerias hujus exsiliis procellas, in incerto navigat, ipsa hu-mana ignorantia, velim nolim, cogit me tacere. Nec enim omnis qui cœperit, sed quia finem usque per-severaverit, hic salvus erit. Huic itaque felicis memoriæ Robertus nuntium quedam transmisit, et ut eum visitare dignaretur, deprecando mandave-

(27) Cosnierii editio, *pudor*, sed postea admonuit in alio ms. haberi *prædo*.

(28) Obit ut cl. Robertus scribit, 31 Mart. 1120, unde patet, quando scripta sit hæc Vita.

tus eum visitare. Postquam autem advenit, villam ipsam suis famulis die ac nocte caute custodi-re præcepit: timebat namque tanto patrono viduari, et ideo præcepit ipsam villam solerter ob-servari. Non solum Bituricensis archiepiscopus Robertum nostrum tunc visitavit, sed etiam nonnulli principes illius terræ eum curiose visitatum venerere. Similiter autem et ipsi Ursani villam suam custodibus studiose munierunt, dientes esse beatos, si tanto mererentur decorari patrono. Quotique autem eum visitare veniebant, ab eo utique consolationis bravium accipiebant. Nam licet infirmus esset in corpore, studebat tamen ex more suo, circumstan-tibus populis salutifera prædicationis monita im-pendere.

30. Interea vero nuntius, qui transmissus fuerat post abbatissam, ad Podiam (29) usque pervenit: ibique eam reperiens, et cur eam sequeretur, aperiens continuo protulit, et ut velociter revertetur ad Ursanum, commonuit. Illa vero atque Augardis qua cum ea erat, tam tristi territa nuntio, moram habere in eundo nesciverunt, sed ante diem a Podia moventur. Tandem miseræ atque flebiles Ursanum venerunt. Venientes autem ante incolumem infir-mum, exclamavit Petronilla, et ait: « Heu, bone magister! jam nullum bonum nobis amo facies. » Angardis (30) vero quæ cum ea venerat, pie incre-pabat eam, dicens: « Desine, bona femina, talia dicere verba: sed magis Deum rogita ut dignetur et sanitatem adhuc præstare. Ille enim qui ei hanc infirmitatem præbuit, cum placuerit, et sanitatem præbebit. » Dicobant etiam nonnulli, quod ex illa infirmitate non moreretur: ipse vero aliud affir-mabat.

31. Longum quidem est per singula recitare, quo-modò prudens infirmus in hac infirmitate studuerit utriusque sexus visitatores, sale condito sermone commonefacere; sed quoniam nolo lectorem meum fastidire, ad ea quæ tertia die ante finem peregit. volo transire. Quarta itaque feria ante obitum suum, jussit (31) Leodegarium vener. Bituricensem archiepiscopum, qui eum, sicut diximus, visitatum venerat, ad se vocari, et ait illi: « O charissime Pa-ter, tu es meus archiepiscopus, meus primas ac patriarcha. Tuscis, quomodo nunc usque te semper amavi, et quomodo tibi obediens fui. Scis etiam quod propter dulcem amorem tuum in has partes primitus veni. Rogasti etenim me, ut aliquas de bo-nis feminis meis traderem tibi, et tradidi. Tu mo-nitu atque rogatu in hanc provinciam ea transmisisti. Non habebam, sicut scis, bic domos, non ullas pos-sessiones, non agros. Præparasti eis pro animæ tuae tuorumque salute hunc locum: ædificasti eis, in-spirasti Deo, hoc habitaculum, quo possent faceret

(29) Gallice *La Puye*.

(30) Aliud ms. misit.

(31) Aliud ms. ut superius, *Augardis*.

die ac nocte Dei servitum : nullas hoc adduxere possessiones, non aurum, non argentum, non denique suppelletilia : acquisisti eis terras, victum atque vestimenta, ceteraque necessaria, et facto et verbo. Gavisus es multum de earum adventu, et nunc usque multis modis honorasti, et bene servasti. Ecce itaque volente Deo, ego iter omnis carnis aggredior, et jam tempus resolutionis meae instat : nec enim melior suum quam patres nostri. Quapropter donec superest in me halitus, quandiu possum loqui, commendo filias meas, et emnia quæ illarum sunt, tua dilectioni, ut tu, qui eas hac venire fecisti, pie custodias, earumque curam sollicitus amo- do habeas.

32. « Volo præterea amicitiæ tuæ voluntatem cor- dis mei dicere: volo sanctitatem tuæ desiderium meum aperire. Appareat in fine, si vivendo unquam dilexisti : manifestum sit si charum, ut dicebas, un- quam me habuisti : non enim ignoras, quod non est vera dilectio in solis verbis, sed sancta teste Scriptura, probatio dilectionis exhibito est in operibus. *Noa diligamus verbo, neque lingua, sed opere, et veritate* (*I Joan. iii. 18*). Notum igitur, charissime Pater tibi facio, quod nolo jacer in Bethlehem, ubi Deus de Virgine nasci dignatus est, nec etiam Jerosolymis in sancto sepulcro; nolo etiam in Roma sepeliri inter sanctos martyres, nec in Cluniaco mo- nasterio, ubi sicut pulchra processiones : nec tan- men hæc dico, quod contemnam sanctissima loca, quæ scio ob reverentiam Domincæ incarnationis vere amanda, recolenda ac veneranda. Omnes enim fideles debent Bethlehem sanctam magnifice vene- rari, quæ a prophetis laudata, Dominica nativitate meruit decorari. Licit enim Deus ubique sit, omnes tamen beatam Jerusalem quadam excellentia debent amando honorare, in qua Filius Dei per mortem suam dignatus est mundum redimere. Nullus etiam felicem Roniam debet despicere, quæ tantorum martyrum pretiosa purpura sanguine, sacra testante Scriptura (⁽³²⁾), omnem mundi pulchritudinem ex- cellit. Quis denique sane sapiens audeat deprimerre supremum Cluniacum monasterium, ubi quotidie Dei gratia tantum sit beneficium ?

33. « Nolo postremo humari in quolibet loco alio, nisi solum in Fontis Eraldi loco. Scis enim, mi Pater, quod ego locum Fontis Eraldi omnium alio- rum locorum caput constitui : ibi etiam est major pars nostræ congregati, ibi etiam fundamentum nostræ religionis. Non rogo te ut spelias me in monasterio, vel in claustro ; sed tantum inter fraternalios meos in Fontis Eraldi luto. Ibi etiam sunt presby- teri mei, atque clerici : ibi etiam sunt sanctæ vir- gines, viduæ et continentes, die ac nocte in Dei lau- dibus perseverantes : ibi sunt mei dilectissimi infirmi atque infirmæ : ibi sunt charissimæ mei leprosæ atque leprosæ meæ : ibi sunt boni socii peregrina- tionis meæ : ibi sunt illi, qui paupertates et labores

A pro Christo mecum diu sustinuere : ibi sunt, qui frigora et calores, miseras et tribulationes pro animarum suarum salute patienter sustinuerunt : qui ad vocem prædicationis mee, inspirante Deo, et se et sua reliquerunt : quorum alii corpore vivunt, alii vero in obediencia perseverantes obierunt. Ibi jacet Hersendis monacha, bona coadjutrix mea, cuius consilio et opere construxi Fontis Eraldi ædificia. Ibi jacent boni filii mei, quorum precibus apud Deum confido me suffragari. Ibi dormiunt bona monachæ meæ, quarum meritis credo apud Deum adjuvari. Hæc causa est charissime, pro qua sanctissimorum locorum sepulcra refuto, quod nimirum inter parvulos fraternalios meos atque so- roses in luto sepeliri cupio : scio enim quod vi- ventes desiderant ibi me jacere, quatenus in die sancta resurrectionis, in hac eadem carne cum illis ad judicium Dei queam ire.

B 34. « Si enim ibi sepultus fuero, et viventes eum- dem locum amplius diligenter, et illi, quos diabolus per inobedientiam captivat, misericordiam querere venient. Audient enim dicere, quod ego in Fonte Eraldi jaceo : et dum ad memoriam reducent, quod Deus per me eos a sæculo nequam eripuit, et quod multa bona eis per me distribuit, amore meo constricti, festinabunt ad obedientiam suam reverti. Quis enim meæ congregationis tam ferrea viscera portat, ut, dum mei perfecte recordatus fuerit, vel gemendo, vel suspirando sessu non molliat ? Dum itaque ad mentem revocabunt qualiter eos semper dilexi, qualiter eos instruxi, vel quomodo doctrina sua Deus eos per me satiavit; aliqui divina inspiratione tantis beneficiis vocati, atque penitentia commoti, ante tumbam meam misericordiam a Deo competere venient. Et quoniam sentio hoc adfutu- rum, commendo posteritati meæ, ut nulli misericordiam hanc querenti, denegetur reconciliacionis beneficium. Si autem placuerit misericordia Auctori, ut unquam, non mea meritis, de quibus nihil presumo, sed sola sua gratuita pietate, dignetur mihi aliiquid praestare: studebo ipsum misericordia fontem pro omni congregatione mea jugiter interpellare : quia ibi non est vita, ibi deest verus amor. Pro posse meo ailigam : quoniam in hac vita illos non diligere potero. Scis enim quamlibet sepulcra defuncto non nocere : credo procul dubio Do- minum ubique auxilium, cui voluerit, posse præ- bere : attamen hæc, quam prædicti, causa est, quare in istis locis jacerre require : hæc occasio est, cur in cœmeterio Fontebaldensi meum cadaver inhu- mari jubeo. Quam ob causam, sanctitatis tuæ reverentiam humiliiter prece imploro, ut tu corpus meum sanctimonialibus nostris reddas, atque ad Fontem Eraldi usque perducas, ibique tuo sancto ore, se- pulturæ meæ officium facias. Modo apparebit in finem, si unquam in vita me veraciter dilexisti. Si ergo cordialis amicus mibi fuisti, si unquam tibi

(32) Imo hymno de SS. Petro et Paulo.

amicus extiti, concēde mihi, obsecro, quod postu- A eis dari illud orando optabat, quod sibi ipsi a Deo
lavi. »

35. Ille vero, nolens suam diœcesim tanto thesauro spoliari, respondit illi, et ait: « Ego, charissime magister, sicut jandudum cœpi, mente integra multum te diligo: sed hoc quod petta a me, non est totum in mea potestate, sed ex magna parte in principibus istius terræ. Tu enim cognocis, quod locus iste sit in terra cujusdam principis, nomine Alardi, quem etiam ipse ex magna parte edificavit. Nolo enim tibi me casum promittere, quam postea non possum implere: sed sine me erastina dic hae reconsilium accipere. »

36. Quo auditio, Andreas sacerdos dixit magistro: « Noverit dilectio tua magister bone, quod Agnes hujus loci priorissa, poterit multum petitionem tuam aut adjuvare, aut nocere. Quamobrem obsecra eam, ut perficiat ex parte sua petitionem tuam: est enim indigena istius terræ, et Alardus fuit vir ejus, qui est dominus istius villæ. » Vocavit itaque eam vir prudens et ait illi: « O domina Agnes impero tibi obsecrando, et obsecro imperando, sicuti dominas mee, filiae atque discipulæ, ut facias quantumcunque poteris de hac re, quam ab archiepiscopo fieri postulavi. » Cui ista respondit: « Bone magister, vultis vos ut faciam illud? » Ille vero iuquit: « Volo, filia, omnino, atque desidero: et tali pacto osculari manum meam tibi præcipio. » Illa vero osculans venerabilem illius manum, promisit se facero quod flagitaverat desiderium.

CAPUT VII.

B. Roberti sub mortem preces, professio fiduci, publica peccatorum sacramentalis confessio.

37. Post hæc illi qui circumstabant, cœperunt ei dicere: « O bone magister deberes Deum rogare, ea quod sentis te morti ita propinquum. » Quibus ille respondit: « Ego certe Deum deprecari multum desidero: sed propter vos, qui me impeditis, omnino non valeo recedere, et abire, ut saltem Deum meum amodo possim orare. » Omnibus vero egressis, cœpit Deum ipse humiliiter rogilitare, ut pro sua pietate Romanum papam, et omnes doctores (33) suæ Ecclesiæ, in proposito sanctæ religionis dignetur ad finem usque servare. Tunc etiam cœpit hospites suis nominatim referre, et pro singulis orationem Deo offerre. Oravit etiam tunc pro omnibus benefactoribus suis, et inimicis, et pro cunctis fidelibus vivis atque defunctis. Ad ultimum etiam cœpit pro Willermo Piétaviensi comite qui exigentibus suis meritis excommunicationis gladio tunc sauciatus erat, Dominum exorare, ut si ejus providentia esset, pro sua benignitate dignaretur eum ad viam veritatis revocare. Apparet profecto quam magna vir iste plenus fuerit charitate, qui ad finem usque perseveravit pro amicis et inimicis suis tanta devotione orare. Patel liquido, quod inimicos suos ut sediligebat qui

C 38. Postquam autem pro cuncto populo Christiano, orationes ad Dominum diutissime fudisset, cum jam ab eo pene omnes recessissent, intempestatæ notitiae silentio Petrum quemadmodum fratrem laicum, qui cum eo assidue erat, ad se vocavit, et ait illi: « Voca ad me Andram sacerdotem. » Veniente autem Andrea, dixit illi: « Affer mihi, obsecro, lignum sanctæ crucis. » Allata autem sancta cruce, de stratis suis virtute qua potuit, lætabuntur exilivit, et ante crucem eum magna reverentia genua sua flexit, et quid in se de Deo sentiret, circumstantibus aperuit. Tunc confirmabatur se credere, quod Deus omnipotens, unus in trinitate, et trinus in unitate, ipsum cœlum et terram, et omnia que in eis sunt, imperio voluntatis sue fecerit. Confitebatur etiam quod Luciferum, qui mane oriebatur, qui est principium viarum Dei habentem signaculum similitudinis Dei, plenum sapientia et decoro, omni lapide pretioso ornatum, in paradiso Deus collocaverit. Referebat etiam se credere, qualiter ille nullo suadeote per superbiam suam sponte ceciderit; et qualiter ad (34) restorationem ejus, Deus hominem e limo terra ad imaginem et similitudinem suam mirabiliter condiderit. Memorabat quomodo per invidiam diaboli in orbem terrarum mors introierit, vel quomodo fraudulentus hostis hominem de parasido expulerit. Revocabat etiam ad memoriam, quantas cœcitatibus tenebras, quantasque miseras humanum genus usque ad mundi finem sustineat, pro eo quod primus homo Dominicum præceptum preteriit. His autem addebat quemadmodum humanum genus, exigentibus suis peccatis, aquis diluvii perierit: et quemadmodum Deus octo animas in arca Noe salvaverit. His adjungebat, quam gloriose Deos filios Israel de Ægyptia servitio liberaverit, et quam mirifice (pereuntibus in deserto murmuratoibus) credentes in terram promissionis introduxerit.

D 39. Dicebat etiam pronus ante sanctam crucem, qualiter Dei Filius descendens in utrumque sanctæ Virginis, novum, sicut ille promiserat, cœlum et

(33) Aliud ms. *sanctæ*.

(34) Ad reparandas, ut vulgo dicitur lapsorum

agelorum ruinas sive ad replenda, e quibus deturbatis sunt, cœlestis civitatis spatia.

terram fecerit, vel qualiter in Bethlehem nasci, et A erant, plenarie narravit; deinceps peccatorum suorum confessionem inaudite se accusando, publice manifestavit, dicens: « Audi, presbyter, peccata mea, quin etiam audite, cœli et terra; Filius Dei venit in mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum. Ecce in iniquitatibus conceitus sum, et in peccatis enutritus, innumerabilibus modis mea culpa peccavi. » Tunc confitebatur coram omnibus se reprehendendo, quod dum esset puerulus, et comedenter cum matre, pulchriores cibos accipiebat; et dum plueret, ipse, siccitatem desiderabat, et e contrario, referebat se etiam arguendo quod, dum adhuc esset secularis, in ordinatione ejusdem Redonensis episcopi (35), in venenum Simonie semel inciderit; confitebatur etiam quod Deus magnam litterarum scientiam, atque prædicationis gratiam ei gratis praestiterat. Se penitiebat de eo quod talentum sibi a Deo creditum non, ut deberet, multiplicaverat. Tunc dicebat quod ipse religionem mulierum coadunaverat, que laborem sancte religionis pro Deo excellerent sustinebant, sed ipse solus earum laudem habuerat.

40. Ad ultimum adnectebat his, qualiter Deus omnipotens ex quadam seniculo, et ex quadam paupercula muliere eum nasci fecerit: et qualiter ei postea innumerabilia bona, sine præcedentibus meritis, præbuerit. Post hæc augebat omnipotenti Deo multimodas gratias, pro his aliisque innumerabilibus beneficiis humano generi collatis gratis: reddebat etiam Deo magnificas gratias eo quod sibi, aliorum meritis, tot et tanta beneficia tribuisset.

41. Postquam autem vir catholicus suam credulitatem coram sancta cruce, audientibus illis qui ibi

(35) Hoc peccatum ejusdem generis videtur, cuius prædicta dno, quod « puerulus pulchriores cibos » sibi appositos comedenter, quodque « dum plueret, siccitatem desideravit, in quibus non facile culpam deprebendere queas. Nempe bonarum mentium est, ibi quoque culpam agnoscere, ubi culpa non est. Ita referebat B. Robertusse in venenum Simonie semel incidisse, in ordinatione ejusdem Redonensis episcopi. » Fuerunt illius tempore tres Redonenses episcopi: Mainus, sive Meen, Silvester, Marbodus. Mainus ordinatus traditur 11 annis aut circ. ante Roberti nativitatem. Silvester vero cum forte 24 annorum esset Robertus. Quid vero tunc ut ille episcopus crearetur conferre hic potuit, tenuit in re nulla adhuc doctrina-

B

C

sum. Ecco in iniquitatibus conceitus sum, et in peccatis enutritus, innumerabilibus modis mea culpa peccavi. » Tunc confitebatur coram omnibus se reprehendendo, quod dum esset puerulus, et comedenter cum matre, pulchriores cibos accipiebat; et dum plueret, ipse, siccitatem desiderabat, et e contrario, referebat se etiam arguendo quod, dum adhuc esset secularis, in ordinatione ejusdem Redonensis episcopi (35), in venenum Simonie semel inciderit; confitebatur etiam quod Deus magnam litterarum scientiam, atque prædicationis gratiam ei gratis praestiterat. Se penitiebat de eo quod talentum sibi a Deo creditum non, ut deberet, multiplicaverat. Tunc dicebat quod ipse religionem mulierum coadunaverat, que laborem sancte religionis pro Deo excellerent sustinebant, sed ipse solus earum laudem habuerat.

42. Ubi quidem hic locus dicendi est, si singulatim narrare vellem, qualiter vel quibus modis coram sancta cruce sese accusaverit? Postquam autem immemorabiliter se arguendo accusavit, singula nominando peccata, omnium peccatorum suorum absolutionem a Deo humili supplicatione petit, et ut ei finem suum in proximo donare dignaretur, post hæc exoravit. Certum quidem est quod Deus servum suum in hac oratione exaudiens, quem non longe post a vinculis carneis absolutum, a mundi bujus exilio abstraxit.

næ opinione, alteriusve rei commendatione? Nec id dicit, sed « in venenum incidisse Simonie, » quia fortassis, dum illum audiens aut etiam videret ordinari, eo venerit in mentem uteniteretur ad insiginem doctrinam, quo ad similem perveniret dignitatem, exigitando quibus modis principis et cleri sibi comparare favorem posset. Cum autem sub eodem Silvestro archipresbyter exstirpare Simoniam tanto studio conatus sit, ut supra narratum, non est credibile ubi Marbodus antistes est creatus, eum ulla ratione talem contrahere culpam potuisse. Et fortassis ipse tunc Redones reliquerat, atque Andegavum migrarat.

CHARTA ABBATIÆ GRANDIMONTIS

(PAVILLON, *Vie de Robert d'Arbrissel*, preuves, p. 544, ex antiquo ms.)

Robertus de Arbrissello, vir aptus ad animas luxandas et ad verbum Dei prædicandum, cœnobium quod Fons Ebraudi dicitur in confinio soli Andegaviae, Turonie et Pictaviae, anno Domini 1106 ædificare cepit, et sanctimoniales feminas sub arctissima regula ibidem congregans Petronillam abbatissam præfecit; qua defuncta ei successit in regime ejus-

D

dem monasterii Mathildis soror Gaufridi comitis Andegavensis, etc.

Hi tres socii in religione fuerunt, Vitalis eremita, qui fuerat capellanus comitis Morithonii Abrincensis diocesis, ac Robertus de Arbrissello, et Radulphus de Fustea. Hi singuli singula monasteria fundaverunt.

REGULÆ SANCTIMONIALUM

FONTIS EBRALDI.

(Michael COSNIER, *Exordium Fontis Ebraldi*. Flexiæ 1641, 4°, p. 201.)

Hæc sunt capitula regularia magistri nostri domini Roberti de Arbrisello, Petronillo primæ abbatissæ et nobis sanctimonialibus Ecclesiæ Fontis Ebraldi, et aliarum cellarum eidem Ecclesiæ pertinentium, data ab ipso ad custodiam religionis et disciplinæ, dum viveret.

De habitu decenti sive modestia corporis.

I. Ut claustrales sanctimonialis omni tempore silentium teneant, exceptis illis quæ exteriora procurant, quæ tamen leviter non in clamosa voce, et necessaria verba loquuntur.

II. Ut quilibet signa non faciant nisi necessaria.

III. Ut honestatem et gravitatem claustralem, in quantum poterunt intus et extra custodianter.

IV. Ut omnes insimul eant ad ecclesiam, et insimul redeant, nulla earum aliquam ob causam in ecclesia remanente.

De vestimentis sive exteriori cultu.

V. Ut nunquam habeant vela nisi linea.

VI. Ut gimpæ albæ earum nunquam appareant, velis eas operentibus.

VII. Ut capillos non nuntiant suos.

VIII. Ut nunquam habeant tunicas et mantellos nisi de vilioribus pannis illius terræ, nativi coloris et intonsis, ad modum pedis et non ultra.

IX. Ut manice tunicarum habeant latitudinis duos pedes, et longitudinem usque ad genua.

X. Ut nunquam habeant pelles, sive pellicias, vel cooptertia in lectis nisi agnina.

XI. Ut manicas pelliciarum faciant strictas, habentque longitudinem ad summitatem digitorum, et dimidii pedis latitudinem pugno.

XII. Ut non habeant vestimenta fimbriata, neque in dorso neque in lecto, præter belamiam, sed incisa consuntur, ut tunicæ et chlamides et cætera omnia.

XIII. Ut nunquam habeant superpelliceas nisi⁽¹⁾ abbas.

XIV. Ut nunquam habeant zonas ad cingendum nisi laneas.

XV. Ut nunquam induant gantos.

XVI. Ut nunquam sinant crescere capillos suos, sed tribus vicibus in anno radent illos novacula, sive forcipibus tundant per totum usque ad testam.

(1) Quidam tollunt nisi.

A De itinere faciendo extra claustrum.

XVII. Ut abbatissa aut priorissa non ducat secum in equitando quamlibet de nutritiis, vel juvenibus claustralibus.

XVIII. Ut nulla equitet sine duobus religiosis, et uno sæculari; et ad minus uno religioso, et uno sæculari.

XIX. Ut nulla loquatur in itinere nisi abbatissa, aut priorissa, donec perveniant ad hospitium.

De coquina.

XX. Ut ipsæmet sanctimonialis faciant coquiam.

De librorum dispositione.

XXI. Ut nulla earum presumat extra libros Ecclesiæ alicui tradere, aut alios a fratribus suscipere sine licentia abbatissæ.

De introductione in claustrum.

XXII. Ut nulla presumat, nec decana, nec priorissa, aliquem ad religionem suscipere sine praesentia abbatissæ.

De clausura et occultatione monialium.

XXIII. Ut scholares et magistri earum semper habeant custodem unam de senioribus conversis.

XXIV. Ut nulla sanctimonialium ostendatur foris alicui nisi jussu abbatissæ: cum de aliqua hoc præcepit abbatissa, priorissa, sive celeraria custodiatis illam.

XXV. Ut se de pace nunquam osculentur, sed marmor eis traditum per fenestram ab omnibus osculetur secretana illud administrante.

XXVI. Ut ad uilla opera facienda foras exeat de claustro.

XXVII. Ut sanctimonialis aliarum ecclesiarum non ingrediantur conventum earum, nisi abbatissa illas introduixerit, vel cui impositum est ab abbatissa.

XXVIII. Ut nulli liceat ingredi claustrum, sive

capitulum, sive reliquias officinas sine presentia abbatissæ.

De clausura monialium.

XXIX. Si vero aliquis dives homo aut peregrinus Christianus claustrum earum, absente abbatissa, videre cupierit; sanctimoniales abscondentur; et omnia necessaria custodiantur; et tunc fores ecclesie aperiantur; et sic a majori priorissa sive celeraria et duobus vel tribus fratribus desorū intus illi homines introducuntur; et claustrum, et capitulum, et monasterium et refectorium illis ostendatur.

XXX. Ut ostium ad altare a foris nunquam aperiatur nisi a celeraria; et nulla ingrediatur in chorum altaris sola, nec celeraria nec alia aliqua.

De officio celebrando et clausura.

XXXI. Ut in ecclesiis earum nunquam vigiliæ fiant a secularibus.

XXXII. Ut dormitorium earum semper in die una conversa custodiat, et duæ in nocte, vel quatuor: ante nocturnos una, et alia post usque ad diem, et hæc cum candela.

XXXIII. Ut sacerdote ad celebrandum missam veniente, nunquam aperiat ostium chori monialium, nisi solummodo ad communicandum, etcum communicaverit, abbatissa, vel decana, sive celeraria ibi semper custodia.

XXXIV. Ut etiam cum presbytero et levita unus de clericis ad eas communicandas remaneat.

XXXV. Ut matutinali missa finita, aqua benedicta, et benedicta sacerdos egreditur, et celeraria et secretaria ad firmandum ostium post eum: videantque celeraria et secretaria, ne ulli sacerdotes chorum ulla hora diei et noctis soli ingrediantur.

De officio ecclesia celebrando.

XXXVI. Ut presbyter vel diaconus nunquam ad matutinas legat eis evangeliū, præter Liber generationis in Natali Domini et in Epiphania Domini, *Factum est.*

XXXVII. Ut in purificatione S. Mariæ presbyter

A post missam matutinalem cereos et candelas bene dicat, et benedictis recedat.

XXXVIII. Ut in Ramis Palmarum post missam matutinalem rani et flores benedicantur, et evangeliū, *Cum appropinquasset,* a sacerdote dicatur. Ipsæ postea sole sine presbyteris et clericis faciant processionem per claustrum, et adorent crucem.

XXXIX. Ut in Parasceve cum presbyteris et clericis cantent *Popule meus,* et *Agios* sine eis, ita ut ille nunquam eis respondeant.

XL. Ut infirmæ nunquam inungantur, aut communicentur, nisi in ecclesiis.

De ritibus ecclesiasticis.

XLI. Ut defunctis, sorores eis faciant obsequium, presbyteri tantummodo collectas ad altare dicentes; facta autem obsequio egreditur sorores in claustrum, et celeraria sit parata, cum una de senioribus ad ostium sacerdotibus et fratribus aperiendum. Tunc sacerdotes et fratres deferant corpus ad tumulum, illis in claustro remanentibus, et nunquam ad sepulturam defunctæ euntibus.

XLII. Ut nullum scienter excommunicatum in cimiterio suo recipiant.

XLIII. Ut major priorissa recipiatur ubique et in ecclesiis Fontis Ebraldi, et in omnibus cellis ejusdem Ecclesiæ, et obediatur ei, habeatque potestatem post abbatissam de negotiis ecclesiæ agendis.

XLIV. Ut defuncta abbatissa in status sui dignitate permaneat et plenariam potestatem habeat regendi ecclesiam, donec alia substituatur abbatissa de conversa sororibus; prout magister noster Robertus constituit et hoc cum oratione et jejunio.

Statutum abbatissæ.

Statutum etiam abbatissa ut in manum priorissæ majoris veniant decimæ denariorum et |argenti, et pullorum, equarum, et vitulorum, et equorum, qui dabuntur ecclesiæ, ut ipsa ex hujusmodi donis faciat pitantias in refectorio in septimana, non in Dominicis nec in festis diebus.

PRÆCEPTA RECTE VIVENDI.

(Cosnier *ibid.* p. 208.)

Hæc præcepta recte vivendi et obediendi Deo et B. Mariæ, et serviendi sanctimonialibus Fontis Ebraldi, dedit magister Robertus presbyteris, clericis, laicis qui ejus doctrinam, habitum sanctæ conversationis suscepient; qui spontanea voluntate sua et gratuita dilectione promiserint se sanctimonialibus sub vinculo obedientiæ, usque ad mortem servituros; et cum debitæ subjectionis reverentia. Hanc autem subjectionem non tantum loco Fontis Ebraldi fecerint, sed etiam omnibus cellis loco illi pertinentibus; quibus devotis hæc præcepta dedit in sequenti posita.

De officio.

I. Ut canonicum celebrent officium.

De paupertate in victu.

II. Ut claustralcm et communem vitam sine pro-

prio teneant, conteuti his quæ sibi a sanctimonialibus collata fuerint.

III. Ut regulares disciplinas teneant silentio.

De vestibus.

IV. Ut non habeant mantellos, nec camisias nigras.

V. Ut zonas et lumbaria lanae habeant.

VI. (2) Ut cutellos pretii duorum denariorum habeant, et vaginas unius denarii, et non amplius.

VII. Ut ter in annum sanguinem minuant.

VIII. Ut reliquiae ciborum fratrum deferantur ad portam sanctimonialium; et ibi dentur pauperibus.

IX. Ut modus ciborum et lectorum apud Fontem Ebraldi statutus a fratribus ubique teneatur, et praecpta ibi descripta.

De communitate vita.

X. Ut omnibus Dominicis et festis diebus omnes ad habitum ad missam veniant, et ad capitulum, nec inde recedant nisi per licentiam prioris.

De segregatione a rebus secularibus.

XI. Ut fidei jussionibus non deservant.

XII. Ut res aliorum in suo conductu non capiant, neque aliquam bestiam ad partem nutriant.

XIII. Ut terram suam non dent ad habitandum hominibus saecularibus.

XIV. Ut fratres in domibus suis non recipient mulieres ad opera sua facienda.

De processionibus.

XV. Ut in processionibus non induantur fratres clerici superpellicia, nec albas, nisi solus presbyter.

XVI. Ut fratres processiones non faciant nisi in claustra; præter in Hosanna, et in obsequiis mortuorum.

De omnium denudatione.

XVII. Ut annona, et vinum, et pisces, et denarii, et omnia necessaria veniant in manum celararie, et ipsa distribuet cum consilio et præcepto abbatissæ, vel priorissæ.

Quæ sequuntur ex quibusdam chartis nobis ab uno venerabili et erudito sacerdote Fr. L. Cailleau, Fontis Ebraldi monacho, communicatis desumpsimus.

Inter vetusta statuta data Petronillæ primæ abbatissæ et sanctimonialibus ecclesiæ Fontis Ebraldi ad custodiæ religionis et disciplinæ arereverendissimo Patre magistro Roberto.

(3) Ut claustrales sanctimoniales omni tempore silentium teneant, exceptis illis quæ in exteriora procurant.

(4) Ut quælibet signa non faciant nisi necessaria.

Ut carnes et sanguinea nunquam comedant, ne quidem infirma.

(5) Ut infirmæ nunquam inungantur, aut communionem percipient, nisi in ecclesia.

Ut Petronilla electa a magistro Roberto et constituta abbatissa communi voluntate, et devota petitione tam sanctimonialium quam religiosorum

(2) Sæculi rationem attende.

(3) Ex capp. 1, 2 Capitulorum regul., supra.

(4) ibid.

A B. *De culpis et paenitentia.*

XVIII. Si quis frater clamaverit fratrem in capitulo, sed cum silentio suam veniam faciat, et regularem disciplinam patienter accipiat.

XIX. Ut si quis in criminali peccato, aut in furto deprehensus fuerit; aut si aliquis quempidam verberaverit, aut proprietatem habuerit, aut inobedientis et rebellis abbatissæ, aut priori suo existiterit, acriter verberetur et in carcерem mittatur.

XX. Ut de levioribus culpis regularis fiat disciplina.

XXI. Ut si quis frater inobedientis discesserit, et postea penitens redierit, ex præcepto abbatissæ in hospitium recipiatur, et post peractam penitentiam ab abbatissæ misericordiam requirat, et per eam conventum fratrum recipiat.

XXII. Ut si quis priori suo per verecundiam crimen confiterinoluerit, antequam in crimine suo moriatur, aliis sacerdotibus confiteatur.

De officio.

XXIII. Ut nullus sacerdos parochialium presumat celebrare officium, si non fuerit præ inopia sacerdotis fratris.

De non suscipiendis religionis.

XXIV. Ut nullus presumat quælibet ad religionem suscipere nisi abbatissa.

Vel extraneis.

XXV. Ut nullus extraneus recipiatur in conventum fratrum absque licentia abbatissæ.

De vestimentis.

C D. XXVI. Ut nunquam habeant pelliceos, sive cooperaria nisi de agnis.

XXVII. Ut cappas et tunicas et caligas unius coloris, et vilis pretii, et intonsas habeant.

Deo gratias.

fratrum habeat, obtineatque potestatem regendi ecclesiam Fontis Ebraldi, et omnium locorum eidem ecclesie pertinentium, et obedient ei; venerentur eam ut suam matrem spiritualem, in ejusque prudentia omnia ecclesie negotia tam spiritualia quam saecularia permaneant, aut quibuscumque attribuerit, et prout constituerit.

Ipsa autom abbatissa prævideos in futurum hæc ita ordinavit (6) : ut major priorissa recipiatur ubique et in ecclesia Fontis Ebraldi et in omnibus cellis ejusdem ecclesie et obediant ei, habeatque potestatem post abbatissam de negotiis ecclesiæ agendis.

(7) Ut defuncta abbatissa in status sui digni-

(5) Ex cap. 40.

(6) Ex cap. 43.

(7) Ex cap. 44.

tate permaneat et plenarium habeat potestatem A regendi ecclesiam, donec alia substitutur abbatisa.

Hæc autem presbyteris, clericis, laicis qui ejus doctrina habitum sancte conversationis suscepserint, qui spontanea sua voluntate et gratuita dilectione promiserint se sanctimonialibus sub vinculo obedientie usque ad mortem servituros: et est debitis subjectionis reverentia: hanc autem subjectionem non tantum loco Fontis Ebraldi, sed etiam omnibus cellis loci illi pertinentibus devota hæc præcepta dedit in subsequenti posita.

(8) Ut canonicum celebrent officium.

(9) Ut claustralem et communem vitam sine proprio teneant contenti his quæ sibi a sanctimonialibus collata fuerint.

(10) Ut ter in annum sanguinem mittant.

(11) Ut reliquæ ciborum fratrum deferantur ad portam sanctimonialium, et ibi dentur pauperibus.

(12) Ut non recipient ecclesiæ parochiales, nec decimas eârum.

(13) Ut non accommodent res suas secularibus.

(14) Ut nullus extraneus recipiat in conventum fratrum absque licentia abbatissæ.

—

Hæc vero statuta desumpta sunt ex alio ms. per eumdem venerabilem sacerdotem.

(14) Si quid fuerit necesse, potius significetur signo quam verbo.

(8) Sic cap. I Præcept. recte vivendi, supra.

(9) Sic cap. 2.

(10) Sic cap. 7.

(11) Sic cap. 8.

(12) Juxta capp. 11, 12, 13, 14.

(13) Sic cap. 25.

(15) Claustrales per cunctas officinas silentium teneant.

(16) Si abbatissa, decana, cameraria, aut celleraria aut alijus loci priorissa in infirmitate possita sit, volens confiteri, nullatenus ad lectum sacerdos accedat, sed in capellam transportata ibi confitetur et communicetur, et communicata egresso sacerdote ad lectum reportetur.

Sorores nunquam loquantur cum ullo homine, sine custode qui inter ipsos sedeat audiens quæ dicuntur, an utilia sint.

Abbatissa virgines suas sacrare volens ad civitates et castella nullatenus ad benedicendum eas ducere presumat, sed accessito episcopo in cuius diœcensi sunt, in propria ecclesia benedicantur praesente abbatissa.

B Consecrandæ tonsa capita habeant et convenienter de gympolis ligatæ, teneant in manibus cereos ardentes, et sic ad Evangelium prope altare introducantur ante episcopum. Sieque (ut est consuetudo) presentibus virginum parentibus, ceterisque secularibus ad consecrationem earamdem venire voluntibus consecrentur ab episcopo (16).

Sacratæ vero per novem dies communicentur, et usque ad nonum dicim in contemplatione permaneant, et in quantum potuerint noctes pavigiles ducant, in claustro per hos dies minime sedent, sed in ecclesia jugiter in orationibus persistant.

De conversis autem a sacerdote benedictis similiter agatur; sed tantummodo per tres dies.

C

(14) Juxta primam et secundam regulam sanctimonialium.

(15) Juxta cap. 40.

(16) Nota sanctionales Fontis Ebraldi quamdam benedictionem suscipere solitas ab episcopis diœcesanis.

B. ROBERTI DE ARBRISSELLO

DIPLOMATA.

(Joannes De LA MAINFERME, *Clypus Fontebaldensis*, Salmurii, tom. I, 1684; II, 1688, III, 1691, 8°, tom. I, pag. 119, 150.)

I.

Charla Roberti de Arbrisello qua omnia monasteria tam virorum quam sanctomialium commendatal Petro Pictaviensi episcopo, scilicet quæ in ejus diœcesi sita sunt.

(Anno 1409.)

PETRO Dei gratia venerabili Pictaviensi episcopo, venerabilibusque canonicis sanctæ Pictaviensis matricis Ecclesiæ, et eorum successoribus, F. ROBERTUS DE ARBRISSELLO, salutem et debitam subiectio nem.

D Ecclesiam sanctomialium, fratres dilectissimi, quæ in honore sanctæ Dei Genitricis semperque virginis Mariæ, opulante Filii ipsius misericordia, et tua, Petre pater reverende, cooperante solertia, in vestra diœcesi in loco qui Fons Euvrandi vocatur, fundavimus, vestra iutitionis patrocinio, post Domini tradimus, et commendamus in perpetuum: ut Ecclesiæ vestræ tanquam charissimæ matri obedientis filia specialiter privilegio dilectionis adhæreat, et falso vestre defensionis, hostilium impugnatio-

num sentibus de ipsa resecatis, in frugem sanctæ A religionis fructilicet nova plantatio, et sanctimoniales quæ Dominus noster Jesus Christus per me licet indignum sacerdotem de luxu revocatas in loco supradicto plurimas, ad laudem et gloriam sui nominis congregavit, oblitis curis sacrularibus, sub vestre protectionis clypeo, carnem doment, spiritum roborent, divino prorsus, ut cœperunt. invigilantes servitio.

Eidem defensioni mancipamus, omnia loca quæ in vestra diœcesi sunt, tam virorum, quam sanctimonialium ad ecclesiam Fontis Ebraldi pertinentium. Saactimonialium scilicet que sunt ad Podium inter Calviniacum et Englam, et obedientiam de Jarunda, et illam de Gaina; et si qua alia loca possident, sive in posterum juste et canonice possidebunt. Hanc autem traditionem seu commendationem vestre defensioni de Ecclesia Fontis Ebraldi facimus, fratres dilectissimi; communii consilio sororum ejusdem ecclesie, et vos consilio charissimi Patris Petri venerabilis episcopi, et omnium vestrum eamdem recipitis. Pro tanto vero defensionis beneficio, ancillæ Christi quæ in ecclesia Fontis Ebraldi sunt, sive fuerint, et pro vobis viventibus quotidie orabunt, et quando aliquis vestrum obierit, tantum pro anima defuncti reddent Deo servitum, quantum pro anima sanctimonialis, quæ de congregatione illarum ex hoc sæculo decesserit. Et in memoria tantæ dilectionis sit in perpetuum censiva ecclesia Fontis Ebraldi Pictaviensi ecclesie de xii denariis ad synodum Pentecostes. Fraternitatem vestram Deus omnipotens in religione custodiat, fratres dilectissimi.

Sigillum Petri episcopi

Sig. Aimerici decani.

Sig. Gaufredi cantoris.

Sig. Willelmi archidiaconi.

Sig. Hervei archidiac.

Sig. Rainerii capicerii.

Sig. Willelmi magistri scholarum.

Sig. omnium canonicorum.

Sig. Roberti de Arbrisello.

Sig. Hersendis sanctimonialis.

Sig. Petrouillæ.

A Sig. omnium sanctimonialium Fontis Ebraldi.

Data Pictavi in synodo, anno ab Incarnatione Domini 1109, indict. ii, epacta xvii, xiii Kal. Julii, secundo Paschali papa, Petro praesidente cathedra Pictavorum, Ludovico rege Francorum, Willelmo duce Aquitanorum. In Christo Jesu feliciter. Amen.

II.

Charter Roberti de Arbrisello per quam concedit monasterium in Caduniensi pago situm, domino Gerardo de Satis.

(Anno 1115.)

Ego Robertus de Arbrisello, concedo et irrevocabiliter tribuo, nullo pacto, nisi solo charitatibꝫ germanitatis amore retento, domino Gerardo de Satis, venerabili magistro, socio meo, inter necessarios amicissimum, ejusque filiis, imo conservis tam extemporenis, quam successuris, utrumque locum in silva Cadunensi situm, videlicet tam eum de Seugui valle, quem ipse Gerardus cum suis commilitonibus tanquam sibi sub mei persona acquisierat, acquisitum adificaverat, quam illum qui Salvitas dicitur, et universaliter quidquid mihi vel aliis vice mei præstatum infra nemus concessum est, atque ibidem sub dominica clientele norma Deo militent, eorum arbitrio et affectu relinquo. Hanc autem concessionem authenticam, et solemniter actam coram generali sanctimonialium capitulo, collaudante et concedente earum fidentissima Petronilla, imo ancillarum Dei ancilla, inconclusam persistere decerno, omnisque calumniæ querelam, sive controversiam hinc funditus secludo, hinc radicitus elevolo, et penitus interdico.

Est prædictorum concessio facta locorum apud Fontem Ebraldi B. Benedicti die festiva v Idus Julii, anno ab Incarnatione Domini 1115, præsulatus domni papæ Paschalis anno xvi, indictione viii, in tempore viduatae Pictaviensis ecclesie, viam ingresso universæ carnis Petro antistite, Ludovico Frangigenarum rege, Guillelmo Aquitanorum duce

Talia testantur, qui taliter intitulantur

Fulco Andegavensis consul.

Paganus de Claris Vallibus.

Aimericus vicecomes Toarcensis, et alii.

CONCORDIA

Inter monasterium Sancti Sepulcri Sulliensis et cœnobium Fontis Ebraldi.

(Anno 1114.)

(PAVILLON, *Vie de Robert d'Arbrissel*, p. 609.

Reverendissimis Patribus suisque dominis RA- D sedis in his partibus fideliter et prudentissime dis-
DULPRO sanctæ Turonensis Ecclesie archiepiscopo
et GIRARDO episcopo Engolismensi, vicis apostolicæ

pensanti, et reverendissimo et Deo amabili PETRO
episcopo, PETRUS abbas Sulliensis et totus ejuscon-

ventus humilis, et ROBERTUS de ARBRISSEL clarissimus vir et Deo amantissimus, totaque sua humilis et devota congregatio debitae obedientiae reverentia et sanctorum munus orationum.

Quoniam sanctis desideriis, justisque petitionibus assensum præbere Christianæ professionis esse manifestum est, vestra sublimitatis affusi genibus, sinceritas vestræ clementiam humiliiter ac devotissime deprecamur, ut quæ infra de pace et concordia, et dilectione qua tacta est inter nos, scilicet monasterium S. Sepulcri Sulliensis et sanctam Ecclesiam Fontis Ebraldi super quadam querela scripto adnotata videritis, eo divinae auctoritatis pondere confirmatis, ut nulla praesentium vel futurorum inquietudine conventi nulli possint pravorum penitus bominum falsis adinventionibus ullo modo ulterius fatigari. Inter cetera itaque quæ Galterius princeps Christianissimus fundator ecclesiæ Sulliensis S. Sepulcri, eidem soluta ac libera, ac jure perpetuo possidenda de propriis possessiōnibus ob remedium sua animæ dederit, hoc quoque in charta quam ipse in persona propria ab archiepiscopo Turonensi impetravit fieri, ac sigillo proprio sigillari donasse repertus est, videlicet boscum de Bort ad exstirpandum, ita ut monachi inde habeant medietatem, istud idem in predicta charta habetur, quod quia obscure positum erat, dissensionem et discordiam inter nos quos magis injuriam pati, quam disceptare vel litigare oportuerat, generabat. Nam nos Sullientes monachi prædictorum verborum occasione, quidquid in

A bosco de Bort (est enim ibi locus qui dicitur Fons Ebraudus ædificatum vel constructum fuerat, sive in ecclesiis, sive in officinis, vel in aliis domibus, in omnibus denique extirpationibus nemoris quas in terram arabilem discipuli Patris Roberti redigerant clamabamus. Quapropter nobis in unum convenientibus, scilicet abbate Sullensi cum suis monachis et venerabili Roberto de Arbrisello cum quibusdam de discipulis suis, ac de ancillis Dei apud Salicum, praesente ipso principe clarissimo Galtero de monte Sorello, quem fundatorem abbaticæ superiorius diximus Sulliensis, nos Sullientes tanti viri, tantique doctoris honore debito praesentiam venerantes, ejusque sanctis admonitionibus deferentes, malumius aliquid de proprio relaxare, quam S. Spiritum in ipso, suaque gloriosissima congregatione irritare, talique conventione, tali pacto, talique tenore prædictæ querelas concordia, supradicto admittente Galtero de monte Sorello inter nos facta est, ut nos Sullientes monachi nibi prorsus de omnibus quæ ad D. Robertum et ad suos pertinent, ulterius clamemus, etc.

Hæc autem charta facta est anno ab Incarnat. Dom. 1114, x Kal. Octobris, regnante Ludovico rege Francorum et Fulcone Andegavorum comite.

Ego Girardus Engolismensis episcopus et sanctæ Romanæ Ecclesiae legatus hanc concordiam apostolica sedi auctoritate confirmo, et sigillo meo muniri feci, et propria manu subscripsi.

S. Radulfi Turonensis archiepiscopi.
S. Petri Pictaviensis episcopi.

APPENDIX

AD B. ROBERTUM DE ARBRISSELLO

PETRI PICTAVIENSIS EPISCOPI

PRIVILEGIA PRO ORDINE ET CONGREGATIONE FONTIS EBRALDI.

I.

Charta confirmationis ordinis et congregationis Fontis Ebraldi a Petro Pictaviensi episcopo.

(Anno 1106.)

[COSNIER, *Exord. Font. Ebrald.* p. 144.]

Ego PETRUS, Pictaviensis episcopus, notum facio omnibus tam presentibus quam futuris, quod in nostro tempore quidam vir apostolicus nomine Robertus de Herbressello, verbo divinae prædicationis sagaciter invigilans, et tonitruo sanctæ exhortationis, plures tam viros quam mulieres a sæculari luxu revocans, in nostræ diœcesi ecclesiam quam-

C dam in honore sanctæ Mariæ virginis fundavit, in loco qui Fons Ebraudi vocatur, quem locum Arimburgis uxor Widonis filii Osmundi et Rivaria filia ejus ad ædificandam prædictam ecclesiam ibi sederunt, adjicientes terram quatuvor bobus excolandam in duabus temporibus; ipse vero in prædicta ecclesia plures congregavit mulieres, quas sanctimoniales constituit, ut ibi regulariter viverent, et mundanis voluptatibus abrenuntiantes soli Deo deservirent. Non multo vero post tempore, ego dominum Paschalem apostolicum adiens, ab eo impetravi ut ibi semper sanctimoniales essent, et apostolica auctoritate

firmavit. Ego quoque auctoritatem Paschalis papæ secutus, vice a Deo mihi concessa idem confirmo, ut nulli persone licet regulam sanctimonialium destruere, vel mutare, neque ipsas sanctimoniales inquietare, vel perturbare, neque de rebus quas juste possident, aliquid auferre, vel minuere, sed quidquid eis juste datum sive debitum, in perpetuum quiete possideant; et si quis aliquando contra privilegii apostolicum, et nostrum præceptum facere presumperit, perpetuo maledictionis gladio feriatur, et illius machinatio irrita deficiat. Hoc autem factum est ex consensu venerabilium fratrum nostrorum Pictaviensis matricis Ecclesiae canonicorum, quod ut firmum permaneret, manu propria signavimus, et aliis signandum tradidimus.

Sigillum Petri episcopi.

- S. Aimerici decani.
- S. Vuillelmi archidiaconi.
- S. Arvei archidiaconi.
- S. Petri archidiaconi.
- S. Willelmi magistri scholarum.
- S. Reginaldi subd.
- S. Rainerii capicierii.
- S. Canonoricorum.

Tradita Pictavis in capitulo anno ab Incarnatione Domini 1106, indictione xiv, epacta xiv, papa Paschali, Philippo rege Francorum, Petro episcopo Pictavorum, Willelmo duce Aquitanorum.

II.

Petri Pictaviensis episcopi charta confirmans omnes possessiones monasterii Fontis Ebraldi.

(Anno 1106.)

[COSNIER, ubi supra, p. 146.]

Ego PETRUS, Dei gratia Pictavorum episcopus, quieti sanctæ Ecclesie providens, et in ipsa pacem formare, et altercandi occasionem sopire desiderans; Ecclesie sanctæ Dei Genitricis de Fonte Evraudi, quam frater noster Robertus de Herbressello vir religiosus, verbu sanctæ predicationis deditus, nostro tempore in nostra diœcesi fundavit; dominus Paschalis apostolicus auctoritate sui privilegii munivit; ea qua modo possidet, que pro suarum salute animarum subscripti homines sibi dederunt, quiete in perpetuum possidenda sine reclamatione alicujus, vel personæ, vel Ecclesie concedo et confirmo; scilicet terram in qua ipsa ecclesia fundata est, quam dederunt praedicto Roberto Aremburgis et Adelaidis filia ejus, a terra Berlai quæ supra fontem est, sicut via publica dividit, usque ad secundum molendinum; præterea tantum terra quantum quatuor boves possunt excolere in duobus temporibus, et terram quam dederunt praefata ecclesia Hugo filius Gregorii, et Berlaius de Monsteriolo, et uxores eorum et filii a terra Guidonis Osmundi filii usque ad boscum Milonis de Tuille, et usque ad closum S. Martini, usque ad terram Sanctæ Radegundis; et totum nemus usque ad ulmum de Maistre; insuper omnes consuetudines quas praedictæ ecclesiæ dedit Gauterius de monte Sorelli, quascunque homines hujus loci

A facturi erant per totam terram de Logiis; concessit et vigeriam, et alias consuetudines quas habebat Gauterius in illa terra, omnes pro amore Dei eidem ecclesie dedit, et quidquid homines ipsius Gauterii huic ecclesiæ dare voluerint (salvo suorum militum servitio), et quicunque dabit huic loco terram in silva Borni, dedit eidem ecclesiæ idem Gauterius secretarium suum, et vigerian suam et omnes consuetudines suas. Hæc autem huic ecclesiæ data, auctoritate nostra confirmamus, ut in perpetuum quiete possideant; et si quis contra hæc machinari aliquid presumperit, anathematis gladio feriatur, et illius machinatio irrita deficiat. Hoc venerabilium canonicorum nostrorum consilio egimus.

† S. Petri Pictaviensis episcopi.

S. Petri archidiaconi.

- S. Willelmi archidiaconi.
- S. Raginaudi succentoris.
- S. Willelmi magistri scholæ.
- S. Rainerii archipresbyteri.
- S. Willelmi Aleelmi.
- S. Ularii.
- S. Willelmi.
- S. Joannis.

Data Pictavi in camera, anno ab Incarnatione Domini 1106, indictione xiv, epacta xiv, papa Paschali, Petro Pictaviensi episcopo, Philippo Francorum rege, Willelmo Aquitanorum duce.

III.

Ejusdem carta donationis de Rosiaco.

(Anno 1109.)

[PAVILLON, *Vie de R. d'Arbrissel*, pr., p. 600.]

Ego PETRUS, Dei gratia Pictaviensis episcopus, notum facio omnibus tam futuris quam præsentibus me dedisse sponsa meæ sanctæ Pictaviensis Ecclesie, admonente dilectissimo fratre nostro Roberto de Erbressello, viro religioso, ecclesiam de Rosiaco inter Laudunum et montem Sorelli sitam, et ecclesiam de Senentio inter Englum et Calviniacum possum, ut eas amodo in perpetuum habeat et possideat, etc. Si tamen, quod absit! aliquis episcopus vel fratres Ecclesie nostræ ignoranter hujus nostri decreti, aut aliquo modo prædictas ecclesias alii ecclesia dare, aut alio modo transmutare voluerit, hoc quoque præcipio, constituo, ut eas habeat ecclesia quam supradictus Robertus in honore S. Dei Genitricis semper virginis Mariæ in loco qui Fons Ebraldi vocatur Dei opitulante misericordia fundavit, etc.

Data Pictavi in synodo, xiii Kal. Julii, anno 1109.

IV.

Concordia inter abbatem S. Pauli de Cormerico et D. Robertum de Arbrissello.

(Anno 1109.)

[PAVILLON, *ibid.*, p. 600.]

Ego PETRUS, Dei gratia Pictaviensis episcopus, Widonem abbatem Sancti Pauli de Cormerico, et monachos ejus aliquantulum discordantes, cum domino Roberto de Erbressello et sanctimoniales de Fonte

Ebraldi, studi pacificando disponere, et dispo- nendo pacificare, etc. Iluio ergo controversie finem imponere volens et paci utrique consulens, statui, concedente predicto abbate, et utriusque ecclesiae capitulo, ut deinceps ecclesia Fontis Ebraudii, quiete teneat, habeat et possideat totam decimam de omnibus pecoribus suis, et duas partes decimae frugum terrae illius de Gaina, etc.

Data Pictavi in synodo, XIII. Kal. Julii, anno incarnationis dominice 1109, indict. II.

V

Eiusdem charta insignis de fundatione conventus Tucionensis.

(Anno 1112.)

[*COSNIER, Exord. Font. Ebr.*, pag. 221 et 222, ex chartul. *Font. Ebr.*, chart. 581.]

Ego Petrus, Dei gratia Pictavorum episcopus universis catholicis notum fieri volo, et apicibus praesentis paginae denuntio quam diligent ratione ad honorem Dei, et sanctae religionis observationem locus qui a vulgo Tucio nominatur nostro et canonicorum nostrae sedis communis assensu, atque consilio fuerit aedificatus. Locus namque Tucionensis olim vasta sylvarum solitudine desolatus, spinarum et verpium densitate confertus, diu inhabitalibilis exstitit: in quo tamen vetustissima cujusdam ecclesiae vestigia apparebant. Cum itaque vir quidam magnae religionis et bone opinonis nomine Robertus de Arbrissello loca solitaria et divinis cultibus idonea vigilantia, cura diligenter inquireret, in quibus sanctimoniales feminas quas ad serviendum Deo viventi congregaverat, collocare valeret. Quidam vir illustris qui Fulcaudus Frenicardi vocabatur ad eum accessit, ipsumque obnixis precibus exoravit ut in supradicto loco ecclesiam aedificare dignaretur. Erat enim locus iste sua possessionis, ejusque subditus potestati: verumtamen vir praedictus Robertus statim precibus Fulcaudi non acquevit; sed nec hunc, nec alium in nostro episcopatu locum, nisi nostro et clericorum virorum consilio se aedificaturum sive suspecturum asservuit. Praedictus igitur Fulcaudus ardentis desiderio locum Tucionensem domino Roberto et sactionib[us] feminis quæ sub ejus disciplina in loco qui dicitur Fons Ebraudii Deo devotissime scribent dare cupiens, ad nos accessit, rogans et obsecrans quatenus supradictum locum prænominate viro domino, scilicet Roberto conce deremus, et ei ut ibidem ecclesiam aedificaret per suaderemus. His ita transactis cum praefatis ille Robertus nostris persuasionibus acquiescens in illo loco ad honorem Dei et sanctæ religionis observantiam ecclesiam et officinas aedificari jussisset; Nantolienses monachi locum praedictum domino Roberto calumniati sunt dicentes; quia vetus ecclesia cuius vestigia (ut supradictum est) ibi apparebant, de jure Nantoliensis monasteri fuerat; iuquisitis igitur

A super hac crediligerter monachorum rationibus, cum aliquam possessionem sive investituram de hac ecclesia se habuisse, nobis nullatenus possent ostendere, nec aliqua inde munimenta haberent, dominum Robertum ut ab incepto non desisteret monimus. Ipse vero nostris nolens acquiescere monitis obstinato animo nobis respondit, se nihil amplius ibi facturum donec monachorum calumnia pacifice sedetur. Nos ergo una cum clericis nostris et Fulcaudo Frenicardi ad Nantoliense monasterium accessimus, et de predicta calumnia cum abbatte et monachis eiusdem loci in communione capitulo concordiam fecimus. Fulcaudus enim Frenicardi dedit pro hac concordia Nantoliensis monachis quatuor annonae sextarios in decima Sancti Medardi de Vertorio, qui eis annis singulis redderentur. Abbas igitur

Nantoliensis nomine Gauterius in capitulo Nantoliensi ecclesiæ, nobis presentibus, consilio et assensu monachorum suorum calumniam illam penitus absolvit, atque dimisit; et ecclesiam Tucionensis loci, ipsumque locum ex integro domino Roberto et predictis sanctimonialibus et viris ecclesiae subministrantibus quiete ac perpetuo possidendam concessit. His itaque Dei auctoritate pacificatis, Tucionensem locum cum ipsa veteri ecclesia, cuius ibidem, ut sepe dictum est, vestigia eminebant Deo et S. Mariæ de Fonte Ebraldi et domino Roberto, et sepe dictis sanctimonialibus, consilio virorum, clericorum dedimus, et ut quiete et inconcusse perpetuo possiderent concessimus. Concessimus quoque pari tenore, ut omnia quæ in nostro episcopatu collatione fidelium legitime acquirere possent, eis firma et illibata perpetualiter permanerent. Statuimus etiam ut quicunque hanc nostram institutionem perturbare, aut inquietare præsumeret, vel contra eam temere venire tentaret, secundo tertio commonitus, tandiu anathematis vinculo cogeretur, donec digne de perpetrata iniquitate satisfaceret. Ut autem hæc concordia atque concessio firma et illibata in perpetuum permaneat, eam scripto tradere curavimus, et propria subscriptione firmavimus, nostroque sigillo munire præcipimus. Hoc autem prædictæ concordia atque concessione adfuerunt: Willelmus Radulphi magister scholarum Pictaviensis Ecclesiæ, Petrus de Sancto Saturnino ejusdem Ecclesiæ canonicus, Ademarus Nantoliensis ecclesiæ prior, Petrus Fulcherii, Umbertus de Vestolio, Aimericus Candidus, Arnaudus, Arrius, et multi alii Nantolienses monachi; Fulcaudus Frenicardi, Ademarus frater ejus, Aimericus de Pindre, et multi alii tam clerici quam laici.

Facta est autem hæc concordia atque concessio in capitulo Nantoliensi, anno ab Incarnatione Domini 1112, indict. V regnante Ludovico Francorum rege.

GOFFRIDI VINDOCINENSIS ABBATIS

CHARTA PRO FONTE EBRALDI

(PAVILLON, *Vie de Robert d'Arbrissel*, pag. 609.)

Notum facimus tam futuris quam presentibus quod dominus Goffridus, Vindocinensis abbas, ante omnes et super omnes alios abbates, hujus loci qui Fons Ebraldi dicitur familiaritatem habet et beneficium; et cum ipso obierit per singulos annos ejus solemniter celebrabitur anniversarium. De fratribus autem Vindocinensis monasterii de quibus breve habuerimus, tantum faciemus, quantum pro nobis metipsis. Ipse vero dominus abbas partem telonei quam apud Sanctum Florentium veterem babebat

A de sale nostro dominico, capitulo suo annuente, nobis donavit, et in perpetuum concessit.

Facta sunt autem haec in capitulo, Fontis Ebraldi presentibus D. Goffrido abate Vindocinensi et domino Roberto de Arbrissello, magistro nostro, annuentibus sororibus cunctis, an. 1114 Incarnatione Dom., indictione vi.

Concessio autem hujus telonei facta est in capitulo Vindocinensi vi Non. Augusti.

DIVERSORUM DONATIONES PIÆ

ABBATIÆ FONTIS EBRALDI SUB REGIMINE B. ROBERTI DE ABRISSELLO FACTÆ

I.

*Coucessio Sibille S. Crucis abbatissæ facta abbatiae
Fontis Ebraldi.*

[PAVILLON, *Vie de Robert d'Arbrissel*, p. 593.]

Ego Sibilla, S. Crucis abbatissa, volo tam futurorum quam presentium scripto tradere placitum, quod cum domino Roberto et sororibus de Fonte Ebraudi per manum et petitionem Hersendis que est prior illius loci, et religiosa est mulier, firmavimus. In quadam itaque terræ nostræ silvula, quam vulgari nomine Boru appellant, et loco illi astinis in parochia de Cusejo esse dignoscitur, concedimus eis omnium reddituum medietatem unam, et alias medietatem ecclesiæ S. Crucis, cuius juris est, integre et per omnia retineant, etc. Hoc donum, et conventionem quam de hujus silvæ particula quam quomodo excolet propter divinæ pietatis timorem et domini Roberti ecclesie nostræ amici dilectionem fecimus, etc.

Data in capitulo S. Crucis, anno 1104 ab incarnatione Domini.

II.

Charta donationis loci de Cadunio domno Roberto de Arbrissello.

[DE LA MAINFERME, *Clypeus Font. Ebrald.*, tom I, p. 149, ex tabulario abbatiæ de Cadunio.]

Dum venerabilis Robertus de Arbrissello Petragoricas par'es advenisset, et capitulum Sancti Frontonis intrasset, ibique canonicos ejusdem sancta predicatione reficeret, rogarerunt eum eidem canonici,

B ut ad sustentationem sanctimonialium in ecclesia Fontis Ebraldi omnipotenti Domino servientium, unum de locis S. Frontonis dignaretur accipere, et ad victimum sanctorum seminarum ædificare: qui precibus eorum quandoque devictus, unum de minoribus locis eorum, et eo tempore jam pene deseratum accepit: et ad honorem S. Frontonis et ad recognitionem hujus nostræ donationis unam libram incensi qua in ejus festivitate reddatur, ibi impausit. Itaque ego Guillelmus Petragoricensis Ecclesiæ episcopus, et canonicorum S. Frontonis abbas, et eidem canonici, hunc locum qui dicitur in silva Cadunii Salvitæ, domino Roberto et sanctimonialibus Fontis Ebraldi dedimus mansurum, et omnia qua ibi possidebamus: et nostris propriis manibus subscrispsumus, et ad confirmationem hujus donationis hanc chartulam sigillavimus.

Testibus Helia præcentore de Cassey, Bernardo sacrista de Pairac, Itherio archidiacono de Solis, et aliis quam pluribus.

III.

Charta donationis de terra de Podia.

[COSNIER, *Exod. Font. Ebral.*, p. 216, ex chartulario Fontis Ebraldi, charta 656, fol. 168 b, et 169.]

Nos Petronilla de Montoranto, Paganus de Vallibus, Theobaudus Forescherius, Belotus de Claris Vallibus, Joannes de Tuscha, donamus et in perpetuum concedimus domino Roberto homini religiosissimo, et piissimæ Fontis Ebraldi monachorum con-

gregati, terram scilicet de Podia, avia Carbonaria A guinem totum ad integrum sanctimonialibus de Fonte Ebraudi concedo. Dono itaque illis solidum atque quietum cum omnibus expleturis, quas ibi antecessores mei habuerunt, et cum illis quæ in aqua vel extra aquam ex hæreditario jure mihi vindentur habere, cum omni utilitate scilicet vel commoditate, quæ jam mihi appetet, vel emelioranda est, ut nemo donum meum violare, aut inquietare præsumat. Hujus autem eleemosynæ meæ donationem concessit Aremburgis comitissa uxor mea, ex cuius dote erat, atque Gofredus puerulus filius meus, et revestimus dominam Petronillam abbatisam cum cultro nigri manubri. Concessi eis insuper boscum meum ad necessitatem pontis. Adfuerunt isti testes : Lisiardus de Sabilleio, Hubertus de Campaniis, Florus frater comitis, Papabovem de Reilleio, Guillelmus de Molendinis de Ramoforti, Gofredus frater ejus, Archardus de Escharbot. De canoniciis Sancti Laudi, Radulphus de Sancto Hilario, Gofredus Caiphas, Odo de Sancto Florentio. Regnante Ludovico rege Francorum, Fulcone comite Andegavorum, Raginando Andegavensis episcopo.

IV.

Fulconis Anlegavensis comitis donum de Pratis in Gaina.

[COSNIER, *ibid.*, p. 201, ex Fontebraldensi chartulario, charta 348.]

Ego Fulco Andegavensis comes, pro salute animæ meæ et parentum meorum, omnia prata quæ habeo in Gaina, concedentibus filiis meis Gaufrido et Fulcone, dono et concedo Deo, et beatæ Mariæ, et sanctimonialibus Fontis Ebraudi in manu domini Roberti de Arbrissello. Hujus doni sunt testes Hugo Rigardi, Gauterius de Poniac.

Acta, Philippo Francorum rege, Guillelmo Aquitanorum duce, Petro Pictavorum pontifice.

V.

Charta ejusdem pro fonte Ebraldensi monasterio.

[J. DE LA MAINFERME, *Clypeus Fontis Ebraldi*, II, 200].

Ego Fulco Andegavensis comes, pro salute animæ meæ et parentum meorum, omnia prata quæ habeo in Gaina concedentibus filiis meis Gaufrido et Fulcone, dono et concedo Deo, et beatæ Mariæ, et sanctomialibus Fontis Ebraudi in manu domini Roberti de Arbrissello. Hujus doni sunt testes Hugo Rigardi, Gauterius de Poniac.

Acta, Philippo Francorum rege, Guillelmo Aquitanorum duce, Petro Pictavorum pontifice.

VI.

Donum Fulconis junioris de Ponte Sagci.

(*Ibid.*, p. 209).

Faciendum est nobis quod monet illud evangelium præceptum : *Facite vobis amicos de manna iniquitatis ; ut cum deficeritis recipient ros in eterna tabernacula.* Hac igitur, ego Fulco comes Andegavensis junior, auctoritate commonitus, ad eleemosynam ancillis Dei indigentibus faciendam pro salute animæ meæ parentumque meorum remedio, de facultatibus meis Pontem scilicet Sagci (*Pont-de-Cé*) et vigeriam ejusdem pontis, furtum atque san-

Betus de Campaniis, Florus frater comitis, Papabovem de Reilleio, Guillelmus de Molendinis de Ramoforti, Gofredus frater ejus, Archardus de Escharbot. De canoniciis Sancti Laudi, Radulphus de Sancto Hilario, Gofredus Caiphas, Odo de Sancto Florentio. Regnante Ludovico rege Francorum, Fulcone comite Andegavorum, Raginando Andegavensis episcopo.

VII.

Donum ejusdem de molendinis et pratis ad Compignas.

(*Ibid.*, p. 208).

Ego Fulco junior Andegavensis comes, Fulconis comitis filius, causa orationum apud Fontem Evraldi veniens, pro animæ meæ et parentum meorum remedio, dono ei in perpetuum concedo habendum Deo, et beatæ Mariæ et sanctomialibus Fontis Evraldi in manu domini Roberti de Arbrissello molendinum et prata omnia quæ sunt apud Compignas in nemore Monnesio, et aquam Vigennæ quam habeo apud Salmurum, ad exclusam et molendina facienda. Videntibus et præsentibus istis : Bertreia matre mea, Petro Pictaviensi episcopo, Rainierio Capicerio, Petro Castelli Eiraldi, Petro de Sancto Saturnino, et de militibus Galvanio de Chamillia, Grisicia de Montesorello, et Gaufrido de Doato filio ejus, Borelio de Salmuro.

Acta, regnante Ludovico Francorum rege, Rainaldo Andegavensi præsule.

VIII.

Donum ejusdem de xx jullis pratorum in Verone.

(*Ibid.*, p. 206).

Lectio sacri eloqui curam animarum nostrarum habere sub voce modula dulciter nos invitat dicens : *Vigilate, quia nesciitis quando veniet Dominus.* Cujus sacræ exhortationis dilectione animatus et auctoritate fructus, ego Fulco Andegavensis comes, Fulconis comitis filius, ardentí desiderio mea magna facinora desiderans relaxari, usque Fontem Ebraldi magna cordis compunctione orationis gratia Deo adjuvante perveni. Qui ergo qualisque sim, Deum Dominum indesinenti studio suppliciter deprecans, et sanctomialium ejusdem Ecclesie multas multarum necessitates ibidem Deo humilitatis

devotione famulantium considerans, ad earum dita-
tionem unam particulam donare invigilavi, ut ante
tantum judicem mei peccatoris oratio dignetur exau-
diri. Quam domino Roberto de Arbrissello, homini
scilicet religiosissimo, cuius admirabilis doctrina
verbo sanctæ prædicationis, et tonitruo sancte ex-
hortationis per totam Ecclesiam et sua fulget elo-
quentia, in Christi nomine nominavit in ævum illis
cum omni integritate donavi, videlicet viginti julla
pratorum, quæ in pascuis de Verone mihi videntur
habere. Ad hujus rœi donationem, eleemosynæ pa-
tris mei concessionem illis sanctimonialibus sœpe
dictis confirmavi, scilicet boscum Rotardi, quem
pater meus Fulco pro peccatis suis donaverat, et
frater meus Gaufridus Martelli concesserat. Necnon
etiam terram illam, qua circa boscum supra dictum
fuerat. **B** Donum hoc datum est in istorum viro-
rum audientia, Bertradis reginæ, Hugonis de Gille-
io, Borelli de Salmuro, Gaufridi Maumonii, reli-
giosis, Fulcodii magistri capellani, Caradocci.

IX.

Donum ejusdem de pratis in Gaina.

(*Ibid.*, p. 208).

Opera misericordiae salutare nobis est seminare
ut in tempore messis fructum laboris nostri mere-
amur, juxta illud propheticum: *Venientes autem
venient cum exultatione, portantes manipulos suos.*
Fulco junior Andegavensis comes pro salute
animæ meæ et parentum meorum remedio, Doo et
domino Roberto de Arbrissello et Ecclesie Fontis
Ebraldi sanctimonialibus dono prata mea, quæ de
monachis de Carrophio ad censum habebam, in
Gaina habenda omni tempore, et solute possiden-
da, et in perpetuum concedo sub istorum virorum
testimonia, Gaufridi de Claris Vallibus, Paganis
fratris ejus, Ugonis Rigaudi, Dragonis Fetardi, Ai-
merici Flocelli.

X.

*Donum ejusdem de Medietariis et pratis ejusdem de
Borcnia.*

(*Ibid.*, p. 205).

Ex nonnullis Scripturarum testimonishabemus,
ut peccata nostra eleemosynis redimamus. Hujus
sacré auctoritatis commonitionem saluberrimam
audiens, ego Fulco junior Andegavensis comes,
Fulconis comitis filius, cogitavi quidpiam miseri-
cordiae pauperibus Dei impendere. Dono euidem
Deo omnipotenti et domino Roberto de Arbrissello
magnæ honestatis viro et religiosissimo, et sancti-
monialibus sibi suppositis apud Fontem Ebraudij, in
Ecclesia B. Mariae semper Virginis feminis de luxu
sæculi ad monastice religionis observantiam revo-
catis, omnes mediataris de Borenna et omnia prata,
qua Gaufridus Martellus senior comes Andegavensis
meus antecessor antiquitus habuit, tenuit et
possedit: ut spatium veræ pœnitentiae divinae Dei
omnipotentis clementia mihi conferat, et locum re-
frigerii antecessoribus meis concedat. Hæc concessio
sub presentibus istis facta est: Aba de Briblio, Bo-

Arello de Salmuro, Radulpho de Greio. Regnante
Francorum rege Ludovico, Radulpho Turonum ar-
chiepiscopo, Raginaudo Andegavensem episcopo.

XI.

Donum ejusdem de terra Francorum.

(*Ibid.*, p. 206).

Ego Fulco comes junior Andegavensis comes, ni-
mis mole peccaminum aggravatus, notum facio omni-
bus quod Deo, et domino Roberto de Arbrissello,
et feminis sub monastica disciplina loco qui Fons-
Ebraldi vulgariter appellatur in Christi nomine sibi
suppositis, pro salute animæ meæ, parentumque
meorum remedio, terram Francorum, quæ Barba
Nova vocatur, ad explendas earum necessitates, et
ad usus proprios solidam et quietam dono ac per-
petuo jure possidendum concedo, concedente uxore
mea Aremburga comitissa apud civitatem Turonis.
(Invitatu comitis in hanc urbem Robertus se con-
tulera). Videntibus et audientibus Odone decano
Sancti Martini, Ermulpho de Monte Gomerico, Ra-
ginaudo de Salmonca, Petro Locha.

XII.

Donum ejusdem de terra de Brutio.

(*Ibid.*, p. 203).

Apostolus Paulus ait: *Si linguis hominum loquar
et angelorum, charitatem autem non habeam, nihil
sum.* Hujus igitur tante charitatis auctoritate ego
Fulco comes cognominatus junior, Fulconis comitis
filius, magis cœlestia quam terrena desiderans, et
videns posse nullum evadere amarissimum gustum
mortis ad horam, Deo et domino Roberto de Arbris-
sello magnæ religionis et honestatis viro clarissimo
et feminis in Christi nomine sibi suppositis, locum
sanctæ et monastice congregationis colentibus, qui
Fons Ebraldi vulgari nomine appellantur Deo Do-
mino devotissime ibidem militabitibus, pro animæ
meæ parentumque meorum remedio, terram meam
de Brullio, quæ ad pontem Chinonis esse videtur,
et omnes meas illius terræ expleturas, et prata, et
census, ad prædictarum sanctimonialium feminam
necessitates explendas ita integrerrime sicut
mihi videntur habere, dono et in perpetuum con-
cede, libere, quiete, sine omni calumnia habendam
et possidenda: et etiam omnes costumas meas,
quæ de cunctis casamentis exire mihi videntur.....
Hujus rei testes existunt Philippus frater meus,
Borellus de Salmuro, Petrus de Campo Caprario,
Paganus de Petrefente, Godfredus Lessgans, Effre-
dus miles reginæ (Bertrada), Richardus pedagogus
Philippi fratri comitis Andegavensis, Gosbertus de
Morton, Horsensis priorissa et Petronilla.

Acta charta, regnante Ludovico Francorum re-
ge, Radulpho Turonensi archiepiscopo existente.

XIII.

Donum ejusdem de molendinis ad Chinonem.

(*Ibid.*, p. 205).

Quisquis ad cœlestia toto mentis anhelat intuitu,
de terrena substantia tribuere pauperibus, et ecclesiis
opportuna stipendia debet, prout ei sua facultas sub-

ministrat. Scriptum enim est, quia *charitas operit A multitudinem peccatorum*. Hujus igitur divinæ auctoratis attestatione commonitus ego Fulco junior Andegavensium comes, Fulconis comitis filius, ob medelam peccatorum meorum ac remissionem parentumque meorum dono Deo et domino Roberto de Arbrissello, et monachabus in Christi nomine sibi suppositis, in ecclesia B. Mariae Fontis Ebraudi congregatis, duo molendina ad Chinonem, et excludas, ubi molendina existunt, soluta ac quieta in omni posteritate possidenda. Sub istis testibus: Bertrado regina matre mea, Philippo fratre meo, Gosterto de Mortuno, Roberto Purello, cui præcepit eisdem tradere molendina Amaurico de Monteforti. De sororibus, Arsendi priorissa atque Petronilla.

XIII bis.

Concordia inter congregationem Fontis Ebraaldi et Radulphum Iovonis filium a Fulcone juniore Andegav. comite constituta.

(*Ibid.*, p. 212.)

Ut posteritas omnis agnoscat, ego Fulco comes, Fulconis comitis filius, scripto statui adnotari illam discordiam, quæ erat inter congregationem Fontis Ebraaldi, et Radulphum, Iovonis filium, et generum ejus Gaufridum, me omnino definiisse Cujus causa discordia hæc erat: Guillelmus de Monte Sorello, et uxor ejus Hersendis ab Ivone Sancti Martini canonico et capiciero omnem possessionem, quam in villa Sancti Martini Condatensis possidebat, emerunt, et Stephano filio suo eam dederunt. Et sicut ipsi eam possederant, ita Stephanus eorum filius eam annis pluribus quiete possedit. Denique Guillelmo mortuo, uxor ejus Hersendis, apud Fontem Ebraaldi religionis habitum accepit. Pro cujus anima filius ejus Stephanus præfatam possessionem, quam ei et pater suus et mater dimiserant, Deo et B. Mariæ, et sanctimonialibus ibidem Deo servientibus donavit, et fratri suo primogenito Gautero concedere fecit. Verum Radulphus et Gaufridus supradicti banc donationem calumniati sunt. Ego vero Fulco comes nolens causam istam diutius prolongari, cum prædictis calumniatoriis talem concordiam feci, quod eis manu mea suam calumniam cum cultello nigri manubri dimiserunt: et cum eodem cultello donavi et concessi Deo, et Beate Mariæ, et sanctomialibus Fontis Ebraaldi in manu domini Roberti de Arbrissello pro animæ mee et parentum D meorum remedio supra dictam possessionem, videelicet domos, vineas, terram, ipsis calumniatoriis præsentibus et concedentibus jure perpetuo possidendum. Hujus autem rei testes sunt Robertus de Bloio, Amalcius de Monte Forti, Borellus de Salmuero, Aimericus de Averio, Raginaldus de Salmuaciaco, Stephanus de Monte Sorello. Hæc charta facta est regnante Ludovico Francorum rege, Radulpho Turonensem archiepiscopo.

—

XIV.
um *Omni confirmatio donorum ab Aremburge, Fulconis junioris uxore.*
(*Ibid.*, p. 214.)

Universis sanctæ catholice Ecclesiæ religiosis fidelibus præsentis paginæ audientia sanum prebeat intellectum de his omnibus, quæ insigni sanctimonialium congregationi de Fonte Ebraudi me Aremburgem Andegavensem comitissam viderint affirmasse atque concessisse. Venerabilis siquidem vir meus Fulco Andegavensium comes, Fulconis comitis filius, de facultatibus suisque propriis rebus Robertum de Arbrissella magnæ religionis virum, verbi evangeliæ prædicationis sagaciter dispensatorem, ad ædificandam ecclesiam, quam ipse ad honorem Dei, et gloriæ Virginis Mariæ in loco qui Fons Ebraudi vulgariter appellatur, instruebat; et ad usum sanctæ congregationis ejusdem loci sanctimonialium, divina disponente clementia, ditare largiter invigilavit. Omnia vero bona quæ prædicto Roberto feminisque sibi suppositis a supradicto meo viro comite charitable data sunt aut concessa apud Fontem Ebraudi, meæ omnimode concessionis munitione integre confirmavi, sub testimonio Gaufridi de Ramforsti, Reginaudi, Franbandi, Gireii de Escharboto, Ugonis de Haia, Odonis de Doeio, Boterii, filii Engilbaudi, Boterii de Cenomagnis, Matthœi de Monstcrolo, Beatricis magistræ comitissa Andegavensis, Riveræ uxoris Ugonis de Doeio, regnante Ludovico Francorum rege, Fulcone Andegavensis comite, Radulpho Turonum archiepiscopo.

XV.

Fulconis Foterelli donum de domo sua.
(*Ibid.*, p. 216.)

Ego Robertus de Arbrissello mandavi litteris tradi donum quod donavit de domo sua et de supelletilibus quæ ad domum pertinent, Domino Deo et ecclesiæ Sanctæ Mariæ atque sanctomialibus Fontis Ebraudi, pro Dei amore et moi Fulco Foterellus. Donavit itaque Fulco Foterellus Deo, et Sancta Mariæ et sanctomialibus domum suam cum omnibus appendiciis, precibus et admonitione Fulconis junioris Andegavensium comitis, et matris suæ Bertrada reginae, et Eremburgis uxoris comitis, in manu mea. Hoc viderunt et audierunt Aimericus de Faia, Arduinus de Sancto Medardo, Segebrandus, Conestabulus, Carbonellus de Sancto Michaeli.

Actum est istud in ipsius domo Fulconis in Castro Laudunensi, Philippo in Francia regnante, Fulcone Andegavensium comite; Petro bonæ memorie Pietavensi episcopo, Raginando de Martigniaco Andegavensis episcopo.

XVI.

Berlai de Munsteriolo donum de terra de Bornio.
(*COSNIER, Exord. Font. Ebraaldi.*, p. 410.)

Ego Berlaius de Munsteriolo et Hugo, filius Gregorii, damus ecclesiæ Fontis Ebraaldi terram de Bornio qua sic terminatur: ex uno latere est terra

Guidonis filii Osmundi, ex alio Boscum Milonis de Tuille, et ex altera parte clausum ipsius Berlaii, atque ex alia terra S. Radegundis, ex altera parte est ulmus de Maistre. Concedo et ego Berlaii ipsi ecclesie vineas intra deserta sitas, et vineas quae erant de feodo meo, quas ipsi homines qui eas habebant dederunt praefatæ ecclesiæ, retenta tamen vinarii consuetudine; haec dona fecimus, concedentibus uxoribus et filiis nostris.

XVII.

Charta prioratus de Ursano Fontis Ebraldi.
(*PAVILLON, Vie de Robert d'Arbrissel*, p. 551.)

Notum fieri volumus quod Bituricensis patriæ barones Radulphus videlicet Dolensis, Gaufridus Exoldun. Joannes Lineriensis, Elias Uriacens., Umbaldus de Sancta Sevra, pro redemptione animarum suarum dederunt Deo et B. Mariæ semper Virginij et sanctimonialibus feminis sub regulari disciplina in loco qui dicitur Ursan Deo servientibus quod nunquam aliquas consuetudines que vulgo pedagium vel teloneum, seu venditiones appellantur de earum pecunias sive rebus ipsi vel eorum clientes acciperent. Haec autem donatio atque concessio facta est in præsentia D. Roberti de Arbrissello sub cuius regimine locus ipse tenebatur, in manu venerabilis viri Leodegarri Bituricensis archiepiscopi in cuius diœcesi prædictus locus consistit. Ut autem haec donatio atque concessio firma et illibata omni tempore permaneat, statuerunt prædicti barones, consilio et assensu jam dicti archiepiscopi, ut si quis de eorum, quod absit! successoribus, hoc donuui violare, vel aliquo modo inquietare præsumeret, propriis privatis possessionibus, tandem anathematis sententia coerceretur, quoadusque huic donationi assentiret. His itaque peractis sæpedictus archiepiscopus et D. Robertus et alii reliqui fratres, qui ibidem aderant, prætaxatis baronibus eorumque successoribus, illius sancti loci fraternitatem et omnium beneficiorum suorum participationem, ex parte Dei omnipotens et S. Maria semper Virginis concesserunt, etc.

Acta sunt anno Domini 1113.

Ego Leodegarius Bitur. archiep. consilio clericorum nostrorum et aliorum, absculo et immunem constituio a synodis et pactis ecclesiam de Mai ons in cuius paroquia locus Urseni situs est. Præsentibus suprataxatis baronibus.

XVIII.

Multiplex Grimaudi de Montibus donum.

(*DE LA MAINFERME, Clypeus Font. Ebrald.*, II, p. 309.)

Ego Grimaudus de Montibus, et fratres mei Pipinus, Rainaldus, Berengarius, Gofridus, notum fieri volumus, calumniam quam faciebamus de exclusa sita in Gaina sanctimonialibus Fontis Ebraldi per manum Petri Pictaviensis episcopi ad concordiam convertisse. Nos itaque dicebamus partem exclusæ in terra nostra factam fuisse sine concessione nostra: Hersendi priorissa Fontis Ebraldi contra-

A dicente ecclesiam Fontis Ebraldi nobis videntibus septem annos quiete tenuisse illam, et xii denarios de censu nobis annuatim pro exclusa reddidisse. Nos itaque timentes animæ nostræ periculum, et calumniam quam faciebamus de exclusa dimittimus, et insuper Deo, et beate Maria, et sanctimonialibus Fontis Ebraldi exclusam, et ex utraque parte exclusæ terram arabilem, et prata, mareschia damus et concedimus in manu Roberti de Arbrissello, etc. Præsentibus ipso Petro episcopo qui condonavit nobis injuriam suam pro hac concordia, Rainero capicerio, Buccardo de Derceio, Garnerio de Gaina.

Acta, Ludovico Francorum rege, Guillermo Aquitanorum duce, Petro Pictaviensi pontifice.

XIX.

Charta donationis de valle Fontis Ebraldi ab Adelaido.

(*COSNIER, Exord. Font. Ebraldi*, p. 110.)

Ego Adelaidis cognomento Riveria, filia Widonis Osmundi filii, notum fieri volo omnibus quod cum concessione matris meæ Aremburgis dono domino Roberto de Arbrissello et conventui mulierum religiosarum, quas pro Deo congregavit, vallem Fontis Ebraldi ad adficandam ecclesiam in honorem beatæ semper Virginis Mariæ. Hoc vallis data sic terminatur: Ex uno latere est terra Berlaii, et ex alio via publica usque ad secundum molendinum ipsius vallis, etc. Hoc fecimus consilio et concessione dominorum terræ, scilicet Gaufridi Maumonii, et Gisleberti de Lausduno, sub auctoritate et testimonio proborum virorum, scilicet Gauterii de Montesorelli, Aimerici de Bernezay, Iponis de Sessiniaco.

XX.

Charta Adelaidis filie Guidonis de donatione vallis Fontis Euvraldi.

(*Ibid.*, p. 110.)

Ego Adelaidis cognomento Riveria, filia Widonis Osmundi filii, notum fieri volo omnibus quod dono domino Roberto de Arbressello, et conventui mulierum religiosarum quas aggregavit, vallem Fontis Euvraldi, ad edificandam ecclesiam in honore beate semper Virginis Mariæ. Hæc vallis data sic terminatur: Ex uno latere est terra Berlaii, et ex alio via publica usque ad secundum molendinum ipsius vallis. Huic ecclesiæ damus terram quatuor bobus excolendam duobus temporibus, et duos juncos terræ ante domum hospitariam. Hoc fecimus consilio et concessione dominorum terræ, scilicet Gaufridi Maumonii, et Gisleberti de Lausduno, sub auctoritate et testimonio proborum virorum, scilicet Gauterii de Montesorelli, Aimerici de Bernezay, Ugonis, filii Gregorii, Iveti de Sessiniaco.

XXI.

Petri de Gasnachia donum de landa de Belloqueru.
(*Ibid.*, p. 217.)

Quidquid respectu pietatis agitur, et hic et in futuro auctorem suum adjuvat, dicente enim Apostolu: *Unusquisque prout laborabit fructus sui laboris*

accipit; hujus igitur retributionis auctoritate securus, ego Petrus de Gasnachia consilio simul et admonitione domini mei Petri Pictaviensis episcopi, disposui ecclesiam fundare in loco qui dicitur landa de Belloqueru, eamque de meis rebus dotare. Secutus itaque consilium mei episcopi, ut devotionis mea affectus devotiores haberet effectum, illum prædictum locum dono et concedo Deo et B. Mariæ et sanctimonialibus Fontis Ebraldi in manu domini Roberti de Arbrissello ; cuius prædicatione simul et exemplo bona vita, ecclesia illa fundata sub sancta conversatione habitu soli Deo militat ; huic siquidem ecclesiæ landa de Belloqueru fundata in honore beate marie semper Virginis, et S. Joannis evangelista dono, et in perpetuum habendum concedo terram, nimis de lauda et decimam furnorum de Belveherio, et decimam molendinorum Nigri Monasterii quæ Chalo avunculus mens fecit, et clausum vinearum matris meæ, et marescum G. et pelleas domorum Nigri Monasterii, excepto hoc quod si quis venator militum habere voluerit, de palari redet xii denarios et de dama vi.

XXII.

Leoni de Longifaco donum de Calido Furnerio in diæcesi Turonensi.

(*Ibid.*, p. 218.)

Dominus Leonius ignem timens gebennalem, locum illum qui Calidus Furnerius vocatur cum terra (sicul ipse metaverat cum Stephano Forestario suo et Gautero Troissello) donavit Deo et magistro Roberto bonæ memorie viro ad ecclesiam construendam, et congregationem ibi ponendam. Donum concesserunt uxor Leonii Barbota, in præsenti domini Roberti, discipulorumque ejus Fulconis de Coeio, Ruvallonis, Rogii, Danielis, Judicaelis, Petri, Burchardi, et aliorum fratrum. Hoc donum concessit Dragonus frater Loonii antequam iret Jerusalem ; donum etiam concessit Guido filius Dragonis Deo et domino Roberto de Arbrissello ante fines S. Martini Turonensis, etc.

XXIII.

Sophiae Rainfredis filiæ Petri Achardi donum de Ripis et de aliis locis diæcessis Turonensis.

(*Ibid.*, p. 219.)

Ego Sophia Rainfredis filia Petris Achardi habitum religionis monacharum accipere cupiens, domino Roberto et monialibus Fontis Ebraldi ibi sub regule lari disciplina congregatis, me primam et alodium meum de Polineio dono et in æternum concedo ; dono etiam terram eis ad Achaeum duobus bobus, duabus sationibus excolandam, et ad vineas ibi edificandas quantum voluerint ; verum etiam ad portos, ad ecclesiam, ad domos, ad claustra, et ad virgultam terram ibi que sufficerit, edificanda, concedo ; Boscum ad omnes necessitates earum et exclusam dimidiati loco qui vulgariter Riva vocatur, concedo. Assensit Aimericus vicecomes de Castro Evrandi in cuius feudo erat ; concedente Arraudo, Achardi filio, Petronilla filia sua, Gauterio, filio Petrouille.

A *Acta, Ludovico Francorum rege, Guillelmo Aquitanorum duce, Petro Pictaviensi episcopo.*

XXIV.

Charta Rainaldi de Salmanche de donatione loci Ralaïi (Rolay).

(*Ibid.*, p. 221.)

Rainaldus de Salmanche, et Juliaoa mater ejus filia Gaufridi, filii Meynardi, dederunt in manu magistri Roberti pro remedio peccatorum snorum, in elemosynam quæcumque habebant circa vadum de Raalio præter pratum, ecclesiæ Sanctæ Marie Fontis Ebraldi solute et libere in perpetuum possidenda ; et Aimericus Ruffus totum feudum Petri de Berria fratris sui defuncti præfatae dedite ecclesiæ pro anima ejus, trælens filiam ejusdem in consortium sanctimonialium Fontis Ebraldi sacro velandam velamine : cuius feodi servitium jam dictus Rainaldus capellam de Raalaio dedicaria a domino Petro Pictaviensi episcopo, et postea cœmeterium benedicia a Willelmo Alcelmi ejusdem urbis antistite. Ipseque Rainaldus ibi portavit humeris aquam benedictam in dolio.

C El cum Cœnomanis in articulo mortis positus es- set, Essarta quæ dederat ad rumpendum supradictæ ecclesiæ contulit in propriam possessionem : et mandavit per armigeros suos Joannem et Gaufridum filium Gaufridi Chenfrit, Corindæ uxori suæ, et Rainaldo filio suo, atque Gaufrido fratri suo, nt donum istud concederent, et augerent ; quod ita gratariter fecerunt, dederuntque quidquid habebat a capo de Salis, usque in fossam de la Garda, et usque in filum aquæ. Concessit hoc Corinda uxor ejus, Rainaldus, et Radulphus filii eorum, et Juliana filia antequam despontata esset, et Gaufridus patruus eorum. Testes primi doni domina Hersendis ecclesiæ Fontis Ebraldi fundatrix, domina Petronilla ejusdem loci postmodum Dei gratia omnium electione, mater effecta.

XXV.

Gauterii de Clichone donum de molendino de Ponzaio.

(*Ibid.*, p. 238.)

Ego Gauterius de Clichone, et Seria uxor mea filium nostrum Robergam omnipotenti Deo et Domino Roberto de Arbrissello, ad conversionem monacharum damus ; et simul cum ipsa molendinum nostrum de Ponzaio domino suprascripto Roberto in aliumnam monacharum absolute et in perpetuum concedimus. Concedentibus ipsis Serræ fratribus Cantorio, Bernoino et filiis ipsis. Postea unus ex parentibus Robergæ monachæ Gerorius fecit calumniam super idem donum ; quod cum audivit domina Hersendis priorissa Fontis Ebraldi, Losduoum in cuius domini Gislebertus venit, in qua finita est calumnia illa. Testes sunt Gislebertus de Losduoum. Alio filius ejus, Raginodus, Berninus, et multi alii de fratribus Fontis Ebraudi, Lisiardus, Gantearius presbyter, Gosbertus de Bernezaio.

XXVI.

Fromondi de Novestolo donum.(DE LA MAINFERME, *Clypeus Fontis Ebraldi*, II, 578.)

Cum scriptum in Evangelio habeamus: *Misericordiam volo et non sacrificium*, nullus hominum derogare debet operi misericordiae: quod fecit olim dominus Robertus de Arbrissel, primus frater et pater vestrae congregationis, et nos pariter fecimus domino Fromundo de Novestolo, de Hugone filio suo quondam occiso ad Guirebiam: quia ipse Fromundus et filius ejus, una omnes parentes ejus, mortem filii sui condonaverant illi qui occiderat. Paratis prius omnibus, in cæmetorio eum sepelevimus. Quapropter ipse Fromundus pro redemptione animi filii sui, et pro sua suorumque salute dedit ecclesiæ vestra et vobis dimidium illud quod habebat ad B Breuium, tam de censu villa, quam de decima ecclesiæ, quam etiam de presbyteratu, quem tum tenebat Vitalis presbyter. Quam donationem et concessionem fecerunt Fromundus et filii ejus Iherus et Joffredus in capitulo vestro, presente Roberto abate vestro, et videntibus canonicis, scilicet Guarino priore, Roberto sacrista. Adfuerunt autem quamplures laici, quorum nomina sunt hæc: Rainaldus, Allobrox, Henricus, filius ejus, et Suhardus de Rota.

XXVII.

Gaufredi Fulchredi donum de consuetudinibus curiæ de Rest.

(Ibid., p. 249.)

† Ego Gaufridus Fulchredus dono et concedo omnipotenti Deo, et domino Roberto de Arbrissello, ecclesiæ Fontis Evraudi, et sanctimonialibus ibidem Deo militantibus consuetudines meas curiæ de Rest, videlicet portum, et ipsius dominium et vinagia, etc., concedentibus uxore mea nomine Burgundia, ex cuius dote erat, atque Aimerico fratre meo, et sorore mea Joanna. Hujus sunt testes Lovellus de Daumerico, Bartholomæus de Bisai, Fulcoius Fessardus, Hardoinus de Vigneico, Paganus de Lucaico, Petrus Briant, Gauthierius de Monte Sorello, Ivo de Sesigneico, et Hernaldus de Sesignei, Frogerius de Creveico, Petrus de Menealne. Hoc autem donum factum est in capitulo pœ et justas congregaticnis sanctimonialium coram Deo et sancta Maria genitrici ejus, in presentia domini Roberti illarum patris piissimi. Hoc enim omnibus, quod Gaufridus Fulchrebus hujus eleemosynæ dator existens, domino Roberto de Arbrissello, sanctimonialium subiecto conventui mandavit videlicet per Guillelmum de Rest præfectum suum hoc donum supradictum dare, et presentes confirmare absque dubio, pro animæ sue parentumque suorum remedio, in praesentia domini Petri Pictaviensis episcopi, et Rainieri capicerii, Petri de sancto Saturnino. Testes sunt Guillelmus de Rest, Ugo de Salmoniaco, Joannes Tiramuscum, Clarenbaldus de Losduno, Rainaldus de Losduno, Normandus de Sancto Flerentio.

Data, Ludovico regnante rege Francorum, Fulcone

A comite Andegavorum, Raynaldo Andegavensis præsule.

XXVIII.

Aimerici de Haia et Effredi fratris ejus donum de molendino.

(Ibid., II, 241.)

† Nos Aimericus de Haia, Effredus frater meus, Deo omnipotenti, et domino Roberto de Arbrissello, feminisque religiosissimis de Fonte Evraudi in Dei nomine sibi suppositis molendinum de Ponchaio quiete tenendum concedimus: quod Gautherius de Clicone et Serra uxor sua sine omni calumnia in perpetuum eis dederant. Concessit etiam quidam miles meus Gautherius, qui hoc supradictum molendinum de me habebat, quem Fulco Andegavensis comes multum inde rogaverat. Videntibus et audientibus Fulcone Andegavensem comite, Chalone de Furnellis, Gaufredo de Claris Vallibus, Paganu fratre ejus, etc.

XXIX.

Aimonis Roselli donum de terra de Pociaco.

(Ibid., p. 242.)

† Ait Propheta: *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem; in die mala liberabit eum Dominus.* Hujus igitur tantæ retributionis auctoritate securus, ego Aimo Rosellus, dono Deo, et concedo domino Roberto et Sanctomialium Fontis Evraudi congregationi ibi Deo humiliter servienti, alodium meum de Bociaio de Foris Trinchiano, solutum ac quietum omni tempore possidendum. Hujus autem doni affirmationem in manu dominæ Philippæ Pictaviensis comitissæ ad opus monacharum manu misi. Sub istorum virorum testimonio, Guillelmi de Miribello, Raginaudo de Pelleto; ubi autem filii Aimericis Roselli hanc donationem concesserunt in præsentia Philippæ Pictaviensis comitissæ. Testes isti fuerunt, Burchardus de Chaoriis Longus de Gastina, Puncius de Bellojoco.

XXX.

Aimerici de Castro Arraudi donum.

(Ibid., p. 241.)

Ego Aimericus, vicecomes de Castro Arraudi, domino Roberto ad monacharum sustentationem scilicet Fontis Evraudi in eleemosynam mea froea quae habeo ad molendinum de Bosco, cum omni integritate dono, et perpetualliter concedo. Videntibus istis, Beloto, de Claris Vallibus, Raginaudo de Puelento. Post hec autem Aimericus vicecomes, infra donum istud et Jarundam dono supradictis monialibus busterramquatuor bobus excolendam, quod utsupra concesserunt Bosus frater meus, Joannes de Tuscha.

XXXI.

Charta Leogart et Adelaidis de quibusdam Petrariis concessis abbatiæ Fonti Ebraldi.

(Ibid., p. 241.)

Notum sit omnibus quod ego Leogart et uxor mea Eremburgis et Adelaidis de Riveria filia mea, Deo et sanctæ Mariæ, et domino Roberto et sanctomialibus Fontis Evraudi cum aliis donis donavimus petram ad ecclesiam et ad omnes officinas faciendas.

Postea vero videntes crescere ecclesiam, et multiplicare religionem, crevimus donum de totis petrariis, etc. Hujus rei sunt testes Girardus de Podio, Gofredus de Brezay. De fratribus, Andreas prior, Sainfredus de Cleia.

Data, regnante Ludovico Francorum rege, Fulcone Andegavensium comite, Radulpho Turonum archiepiscopo.

XXXII.

Basoini et Papini de Montibus donum de feodo.

(*Ibid.*, p. 243.)

Ego Basoinus filius Aimerici de Castello, et Papinus de Montibus, et fratres mei, donamus et concedimus Deo, et beatæ Mariæ, et domino Roberto de Arbrisello, atque sanctimonialibus Fontis Evraudi feodium quem habebamus ad Varens de Aimerico Floccello pro remissione peccatorum nostrorum... Hujus rei sunt testes, Aimericus Floccellus, Petrus de Montecitorio, Aubertus de Sazai, Peloquinus filius ejus, Aimericus de calcea, et alii.

Acta, Philippo Francorum rege, Guillermo Aquitanorum duce, Petro Pictavorum pontifice.

XXXIII.

Arvei Gionensis donum de consuetudinibus suis.

(*Ibid.*, p. 243.)

Ergo Arveus Cionensis in remissionem peccatorum meorum condono sanctæ Mariæ de Fonte Ebraudi in manu domni Roberti, si quid redditus mihi contigerit de rebus suis, sive per terram meam, sive per aquam transeuntibus. Insuper omnium rerum suarum me tutelam exhibeo. Hujus rei testes sunt Alfredus de Dunione, et Maheldus uxor ejusdem Arvei, et Gimo dapifer, et Ilugo da Sancto Verano et Albericus de Burliaco, et dominus Aimericus domini Roberti discipulus.

Hoc factum est Philippo rege regnante.

XXXIV.

Fulchredi de Sancto Leodegario donum ad hospitium construendum.

(*Ibid.*, p. 246.)

Ego Fulchredus de Sancto Leodegario dono et concedo Deo et beatæ Marie et sanctimonialibus Fontis Evraudi in manu domini Roberti de Arbrisello pro remissione anime meæ et parentum meorum Thuscam ad hospitium fratrum construendum, et pratum: concedente filio meo Gaufrido. Hujus rei sunt testes, Petrus Ottalanus, Cosbertus de Bernadaico, Gaufridus de Cleta, Paganus de Chinone.

Data, Ludovico Francorum rege, Guillermo Aquitanorum duce, Petro Pictavorum presule.

XXXV.

Gauterii de Montesorelli donum multiplex tribus chartis contentum.

(*Ibid.*, p. 247.)

Ego Gauterius de Montesorelli, dono Deo et beatæ Mariæ, et Roberto de Arbrisello, et conventui reli-giosarum mulierum, vigeriam meam, et omnes consuetudines omnis terra, quam illi habent, vel habebunt ad Fontem Evraudi, et suis hominibus per

A totam terram meam, et maxime in castello meo, et per alias terras ubicunque consuetudines habeo de omnibus mercariis et de omnibus passagiis. Concedo etiam terram de Logis et dono vigeriam et omnes consuetudines, quas ibi habeo, et quidquid homines dare voluerint, etc. Et haec facio cum concessione uxoris meæ Griseiae, sub horum virorum testimonio, Gaufridi Maumonti et Joannis fratris ejus Gauterii de Gisonis, Gauterii de Poeria Marcoardi, Gaufridi de Lineriis.

XXXVI.

Ejusdem donum alterum.

Ego Gauterius de Montesorelli et Guillermus filius meus, Deo et sanctæ Mariæ de Fonte Ebraudi et sanctimonialibus ibidem Deo servientibus, donamus et in perpetuum concedimus piscatoriam aquam, quæ ab hominibus dicitur Concha. Quæ quia de dominio meo non erat, sed de feodo, dedit Fulcoio Fissardi vicariam meam communionem de Rivulo, Roberto filio ejus equum meum. Præterea piscationem nostram donamus eidem sanctimonialibus de Reste in perpetuum possidendam. Hujus concessio-nis testes existunt Petrus Guirchia, Guillermus de Tullegio, Ogerius de Sancto Martino, Petrus de Jarreia.

Acta sunt haec Ludovico Francorum rege, Fulcone Juniori Andegavensium comite, Petronilla prima Fontis Ebraudi abbatissa, Angardi priorissa.

XXXVII.

Charta concessionis vallis Seguini in silva de Cadunio, domino Roberto de Arbrisello.

(*Ibid.*, p. 149.)

Ego Guillermus de Birontio, et Alpaidis uxor mea, filii nostri concedentibus Guillermo et Bertrando, pro nostri nostrorumque salute immobiliter concedimus Deo, et sanctæ Mariæ de Cadunio (*de Cadouin*) domnoque Roberto de Arbrisello, et servis Dei medietatem unius mansi in silva, quæ Caduniensis appellatur, et locum qui vallis Seguini nun-cupatur. Concedimus etiam quidquid de predicta silva ejusdem loci adiutio vel usui fuerit necessaria-rium. Damus prætreua locum qui Bassa-Calderia vocatur, etc. Eadem dona concessit Aldebertus co-mes Petragoricensis; concessit similiter eodem die, eisdem testibus, Guillermo Petragoricensi episcopo, Gerardo de Salis, Mainardo de Bainiaco, etc., quid-quid in valle Seguini, Algerius de Moisidanio, et Arnaldus de Monte-Inceaso eorumque uxores dederant. Postea firmaverunt apud Moisidanum coram domino Roberto de Arbrisello, etc.

XXXVIII.

Girardi de Podio Brunello donum de Longo prato.

(*Ibid.*, p. 252.)

Ut a Domino misericordiam consequi valeamus, ego Girardus de Podio Brunello et Aldeardis uxor mea, nos magnis et gravibus peccatis aggravatos esse cognoscentes, donamus et concedimus Deo, et sanctæ Mariæ et domino Roberto et sanctomialibus Fontis Evraudi in perpetuum habere Longum Pra-

tum, et terram quæ est juxta idem pratum. Testes Paganus filius Bernardi Pictavisi, Benedictus frater Aimerici Evraudi, Guillelmus frater Segebrandi de Salmuro.

Actum est hoc tempore regis Ludovici Francorum, Cuillelmi ducis Aquitaniæ, Petri Pictaviensis episcopi.

XXXIX.

Eiusdem donum molendini de Mortono.

(*Ibid.*)

Girardus ego divina commonitione commonitus, et uxori mea Aldeardis, Raginaudus etiam Audiardus filius, damus et in perpetuum cedendum Deo et beatæ Mariæ, domino Roberto de Arbrisello et sanctimonialibus apud Fontem Eubreudi famulantibus, quidquid de nostro jure aut generis nostri habere videbamur in molendino de Mortono, quod est situm in jure Sancti Leodegarii de Losduno. Damns eis septem arpenta terræ, et tria pratorum, prope molendinum illud in manu domini Petri Pictaviensis episcopi, sig. Rainierii Gapicerii, sig. Girardi, sig. Raginaudi, sig. Petri Pictaviensis episcopi. Testes sunt Rainierius capicerius, Petrus de S. Saturnino.

Acta charta regnante Ludovico rege Francorum, Fulcone Andegavorum comite, Petro Pictavorum episcopo existente.

XL.

Lamberti de Bono Oculo, et Stephani de Linerii donum de Terra Plana.

(*Ibid.*, p. 254.)

Nos Lambertus de Bono Oculo, Stephanus de Linerii, et filii nostri pro nostrorum peccatorum pa- rentumque nostrorum remissione domino Roberto, et ecclesia Fontis Ebraldi, et sanctimonialibus ibidem Deo servientibus, Terram Planam, quam ad vadum de Croallio usque modo tenuimus, tenendam et possidendam in perpetuum absolute donamus. Quorū donationem ego Petrus de Brisaico ex cuius feodo erat bono et libenti animo ex parte Domini Dei et mei totam ad integrum suprascriptis monachibus concedo, et insuper prata, ad Gadum de Croallio, et aream ad molendinum faciendum illis in argumentum perpetualiter dono. Cujus rei testes sunt Richardus medicus, Petrus de Villa Coperia, Normandus de Chanzelis, Petrus filius majoris de Brisaico, Alboinus de Senecaico, Thomas de Marcaico Guillaumus de Luebaci.

XLI.

Wilhelmi et Audeberti donum loci de Villa Salem.

(*Ibid.*, p. 139.)

Willemus et Audebertus de Tremolia, qui prius mediocritatem Masi monachis Fontis Gombaudi dederant, post eremiti quibusdam, Gaufridi videlicet Castinelli et Bertramino, in loco qui dicitur Villa Salem religiose viventibus dederunt. Hi autem praediti ecclesiæ fratres formam conversationis religiarum seminarum Fontis Ebraldi audientes, decreverunt ut locum suum et omnia in eodem loco acquisi- sita prædictis sanctimonialibus darent et facerent,

A etc. Donum hoc beatus Petrus Pictaviensis episcopus, tanquam capitalis et superior dominus, confirmavit. Ex archivo prioratus de Villa Salem. Petrus Dei gratia Pictaviensis episcopus, omnibus hanc chartulam inspecturis, salutem in Domino sempiternam. Nos autem praeditus episcopus tanquam capitalis et superior dominus, ad supplicationem et petitionem praediti Audeberti militis, domini totius Castellaniæ de Tremolia et pertinentiarum ejusdem, omnia et singula supradicta pro nobis et successoribus nostris confirmavimus, etc., promittentes cliam Spiritu Dei ducti et charitatis affectu, quam erga ordinem Fontis Ebraudi habemus, tanquam capitalis et superior dominus pro nobis successoribus nostris, omnia et singula supradicta religiosis garire, et defendere penitus contra omnes, etc. Illoc actum fuit

B in ecclesia Beati Petri Pictaviensis.

XLII.

Audeburgis de Monsterollo donum terræ et bosci de Valle Suchart.

(*Ibid.*, p. 73.)

† Ego Audeburgis de Monsterollo tam præsentibus quam futuriis notum facio quod dono omnipotenti Deo et domino Roberto de Arbrissello, ecclesie Fontis Ebraldi, et sanctimonialibus ibidem Deo servientibus, pro animæ meæ parentumque meorum remedio, terram et boscum de Valle Suchart, imo et quidquid videbatur mihi possidere, cum duabus feminis, quas in ecclesia Fontis Ebraldi, sub sanctimoniali habitu Deo serviro constitui. Hoc autem donum concesserunt filia mea nomine Mansella, et Odo filius meus filius, etc. Hujus rei sunt testes Andreas de Prulleio, Archambaudus de Monsterolo, Roginaldus de Brai, Michael de Chinon, Bodinus de Canda, et plures alii. Præsente domino Roberto de Arbrissello, et fratribus Huberto scriba, priore Andrea, etc., sororibus Petronilla priorissa, cum Agnete comitissa.

Facta, Ludovico Francorum rege, Fulcone Caenomanus comite, Audederto (Hildeberto) Caenomanensi episcopo.

XLIII.

Pagani de Miribello donum nemoris de Rareto.

(*Ibid.*, p. 256.)

Unusquisque eleemosynarum beneficij oret sua D relaxari faciura. Proinde ego Paganus de Miribello, ut meæ, uxorisque meæ, filiorumque meorum remittantur iniquitates, dono et concedo Deo et sanctæ Mariæ et sanctimonialibus Fontis Evraudi in manu domini Roberti de Arbrissello quamdam partem nemoris mei quod vocatur Raretum circa vallem Genebrosam... Et in hoc nembre, scilicet Rareto, do sanctæ Mariæ terram, duobus bobus excolandam duobus temporibus, et extra nemus damus tantumdem terræ. Do præterea unum junctum prati super Andrum. Haec dona feci cum concessione Belutiæ uxoris meæ, et filiorum meorum Joannis, Gaufridi, Archambaudi, sub istis testibus, Garnerio

de Vilare, atque Hebone nepote Lebonis de sancto Michaelie.

Acta hæc charta, regnante Philippo rege, Radulpho Turonorum archiepiscopo, Fulcone Andegavorum comite.

XLIV.

Eiusdem Pagani donum de Casamentis.

(*Ibid.*)

Ego Paganus de Miribello dono et concedo Deo et beatæ Mariæ, et sanctimonialibus Fontis Ebraldi in manu domini Roberti quidquid eis de omnibus Casamentis meis datum fuerit, ita absolute, ut non amplius mihi aut uxori meæ, aut filiis meis super hoc concessio requiratur. Hoc itaque concesserunt Belutia uxor mea, et filii mei, Joannes, Gofridus, Arschimbaudus. Testes sunt Garnierus de Vilario, Raimbaudus de Columbariis, Gauterius de Dreia, Rainaudus de Aonia.

Acta. Philippo Francorum rege.

XLV.

Ogerii donum de terra in Verone.

(*Ibid.*)

Eleemosynas de nostris Christi pauperibus, ut ipsos apud summum judicem intercessores habeamus, erogemus. Ego igitur Ogerius et uxor mea, dedimus Deo et Sanctæ Mariæ et domino Roberto de Arbrissello et sanctimonialibus Fontis Ebrandi terram illam quam habebamus in Verone. Testes sunt Gobertus de Morton, Gobertus de Locbi. Hoc etiam donum concessit Hugo de Gisois et filius suus petitione nostra.

Testes Peloquinus de Nezi, Girardus de Corleum

XLVI.

Marcuardi donum de quatuor prati jugeris

(*Ibid.*)

Donum pauperibus datum, totius boni remunerato Deus inremuneratum non præterit. Quapropter ego Marcuardus Malus monachus dono Deo et beatissimæ Mariæ et domino Roberto de Arbrissello, et sanctimonialibus Fontis Ebraudi quatuor jugera prati juxta prata Gaufridi Mali Monachi in Campaneo. Istud donum concessit Bonus filius et uxor ejus Anneis. Istin doni sunt testes Gaufridus Malus Monachus, et Guarinus de Laval.

Acta, regnante Ludovico Francorum rege Fulcone Andegavensis comite, Petro Pictavorum præsule.

XLVII.

Gasirii de Monacho donum de consuetudinibus Ligeris et maris.

(*Ibid.*, p. 250.)

Notum fieri volo quod ego Garsirius de Macheco dono Deo et beatissimæ Mariæ, et domino Roberto de Arbrissello, et sanctimonialibus de Fonte Ebraudi, omnes meas consuetudines Ligeris et maris ad pro-

(t) Id est Turonensis. *Hic mentio fit archiepiscopi Candatensis*: Candatensis vero diecesis epistola teritia Sulpitii Severi ad Bassulam socrum suum: « Mar-

A prias res faciendas pauperibus Fontis Ebraldi. Quod donum supra dictum posuit super altare Sancti Benedicti, quæ ecclesia vocatur capella infirmorum. Hujus doni testes sunt Fulco Andegavensis comes, et Carbonellus de Sancto Michaelie, et Fulco de Daunc.

Hoc donum datum est regnante Ludovico Francorum rege, Fulcone Andegavensis comite, Petro Pictavorum præfontifice.

XLVIII.

Joannis Girbaldi donum de Portu de Chaleio.

(*Ibid.*)

Ego Joannes Girbaldi dono et concedo in perpetuum Deo et beatæ Mariæ, et sanctimonialibus apud Fontem Ebraudi Deo famulantibus, pro animæ meæ et parentum meorum remedio, in manu domini Roberti de Arbrissello, portum de Chaleio, et totam terram, quam habeo juxta ripam, etc. Hersendis vero priorissa ex charitate dedit mihi nullum ex beneficiis prædictæ ecclesiæ. Testes sunt Allo frater meus, Hogerius de Sancto Martino, Girodus præpositus archiepiscopi Candotensis (1).

Et de fratribus loci Gaufridus de Cleia, Robertus de Valleia.

Acta, Ludovico Francorum rege, Fulcone Andegavensis comite, Radulpho Turonorum archiepiscopo.

XLIX.

Multiplex Ugonis Rigaudi donum.

(*Ibid.*, p. 162.)

Ego Ugo Rigandi dono Deo et domino Roberto, et Fontis Ebraldi monachabus sub regulari disciplina ibi viventibus, molendina que sunt in Briandia, et terram quam ibi habebam. Non post multos vero dies, Goslenus, nepos meus, Bernerius Chamelladus et uxor Gosleni eleemosynæ meæ beneficium calumniati sunt, terram scilicet et molendina; quæ quidem calumnia, divina disponente clementia, apud castrum Mirebelli in pace est definita: et ipsis calumniatores, quidquid ex jure suo clamabant in molendinis et in terra, domino Roberto et nominatis monachabus concesserunt libere ac quiete omni tempore possidenda. Sub istorum testimonio, Petri Pictaviensis episcopi, Roberti de Arbrissello, Aimerici vicecomitis de Castello-Ebrandi, Aimerici de Faia, Rainerii capellani, prioris Sancti Pauli de Cormeriac, Hersendis priorisse.

L.

Aimerici de Marilleio donum.

(*Ibid.*, p. 327.)

Ego Aimericus de Marilleio dono Deo et gloriæ suæ genitrici Mariæ unam meam filiam sub monacharum regulari disciplina sibi servientam. Cum hac equidem filia mea dono domino Roberto et monachabus Fontis Ebraldi quinque iulia terre in

tinus igitur obitum suum longe ante præscivit. Inter ea causa exstitit, qua Candatensem diœcesis visitaret. »

campo viridi, et hanc rectitudinem meam quam A heabo in molendino de Comprigneio. Cujus doni concessores fuerunt Oda uxor mea, Archimbaudus de Melna, avunculus meus, Aremburgis, soror mea. Testes sunt Gauterius de Turonis, Josbertus de Verezia, Gauterius de Losduno, Gaufredus de Cleia, et Garinus de Tirnaio.

LI.

Frogerii Barbae donum.

(*Ibid.*, p. 332.)

Ego Frogerius Barba fidelis dator, fideliter omnibus notum facio, quod molendinum meum de prato, et prata quæ ibi habebam, terram scilicet et Feodum Arraudi et Raimbaudi, quin potius feodum Petri Cheopelli, ipsius etiamque Besdum molendini domino Roberto, et monacharum novelle plantationis Fontis Ebraudi congregationi absolute perpetualliter habere concedo; ut duæ filiæ meæ in ecclesia Fontis Ebraudi ad laudem divini nominis monachentur, etc. Sub audientia Aimerici vicecomitis de Castro Arraudi, Efreedi de Borno, et aliorum.

LII.

Fulcoii Fessardi donum.

(*Ibid.*)

Ego Fulcoius Fessardi devovi Deo unam filiam, et gloriæ genitrici ejus Mariæ, et domino Roberto sub monacharum regulari disciplina Deo Domino devotissime serviendam. Cum hac siquidem filia mea donavi sanctimonialibus Fontis Ebraudi terram in Borno, quatuor bobus duabus sationibus excolandam, et herbergementum in eadem terra, et boscum ad omnem eaurum necessitatem. Dedi etiam eis quatuor julla pratorum in Verone. Sub testimonio Ugonis, fratris mei, Ernaudi de Sessigneio, Odonis de Saumuro.

LIII.

Roberti Fessardi donum.

(*Ibid.*, p. 333.)

Ego Robertus, quæcunque pater meus Fulcoius Fessardus, Deo et sanctæ Mariæ, et sanctimonialibus Fontis Ebraudi donaverat, ex parte mea apud Fontem Ebraudi omnia eis integerrime concedo in manu videlicet magistri Roberti, et Hersendis priorissæ. Testibus isti assistentibus, Gauterio Revello, Fulcoio, patre meo, et Maria, matre mea, et domina, Petronilla.

Data, Ludovico Francorum rege regnante, Fulcone comite Andegavorum, Rainaudo Andegavensi pontifice.

LIV.

Multiplex Petri Oblinci donum.

(*Ibid.*, p. 214.)

Notum sit omnibus quod Petrus Oblinci deserens mundum, volens adhærere vitæ contemplativa, monitis famuli Dei Roberti, ecclesia Fontis Ebraudi se tradidit: sequentemque partem bæreditatis in dono dedit predictæ ecclesiæ, duos quartarios vi- nearum qui continentur in Bellocampo; et duas

A partes terræ quæ continetur in eodem campo; et partem terræ quæ est in parochia Sancti Petri Poliniaci: et in predicta parochia septem nummos Pictavensis monetæ censuale, etc. Auditores hujus doni Giraudus de Vilamorer, Petrus Fulcardus sacerdos, et Isimbertus Escoblat. Regnante Philippo rege in Francia atque Leodegario regente Bituriensem Ecclesiam.

LV.

Plurima plurimorum dona.

(*Ibid.*, p. 261.)

Scriptum est: *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum.*

Quapropter ego Reginaldus de Pellento dono et concedo sanctimonialibus de Fonte Ebraudi, pro salute animæ meæ et parentum meorum, per manum domini Roberti, terram duabus sationibus quatuor bobus excolandam. Simili modo, nos duo fratres, Chalo scilicet et Hugo de Vivona, donamus et concedimus eis terram quatuor bobus duobus temporibus in perpetuum excolandam. Eodem quippe modo ego Salomon de Castello Ebraudi, nepos Viviani de Marigniaco, dono ad quatuor boves terram eo ipso Viviano concedente, et Joanne de Tuscha consanguine meo. Præter haec supradicta dona, nos quatuor, scilicet, Reginaldus et Chalo, Hugo et Salomon donamus eis simul prata ad opus duodecim boum, et de silvis tam viride quam siccum, quantum opus eis fuerit ad earum domos faciendas, sive quæcunque facere sibi voluerint. Testes sunt Aimericus vicecomes, Radolphus de Talmiaco, Belotus de Claris Vallibus. Philippo Francorum rege regnante; Guillelmo Aquitanorum duce. Petro Pictaviensis episcopo.

LVI.

Roberti de Blodo donum de consuetudinibus suis.

(*Ibid.*, p. 260.)

Ego Robertus de Blodo, pro animæ meæ, uxoris que meæ Hersendis et parentum meorum remedio omnes consuetudines meas, quæ de terra mea, et aqua, et de omnibus meis robis debent exire, dono et concedo omnipotenti Deo, et piaæ Mariæ, et domino Roberto de Arbrissello, monialibus ejus Fontis Ebraudi. Testes sunt Buccardus de Tavent, Simon de Bernezay, Uvillelmus medicus, abbatissa de Bellomonte, Ilubertus presbyter de Chinon.

D Data, regnante Ludovico Francorum rege, Fulcone Andegavensis comite, Radulpho Turonorum archiepiscopo.

L VII.

Donum Radulphi Barbotini, et aliorum baronum de nemore Aguadella.

(*Ibid.*, p. 250.)

Notum sit omnibus quod Radulphus Barbotini, et uxor ejus nomine Emperia, pro animæ sua, et parentum suorum salute dederunt Deo et beatæ Mariæ domino Roberto de Arbrissello, et sanctimonialibus ecclesiæ Fontis Ebraudi, quidquid habebant in nemore quod dicitur Aguadella. Nec non et ceteribaro-

nes quidquid in eodem nemore habebant similiter A
sanctimonialibus predictis dederunt, Benedictus Da-
vid, Aimericus de Bilzac, Ranulphus Tanat, Riguau-
dus de Berbezis, Reminundus Chaillac, et alii. Sub
borum testimonio Gofranni de Pirciaco, Ranulphi
de Milliaco, Petri de Grageria.

LVIII.

Donum ejusdem.

(Ibid.)

Per hanc chartulam notum fieri cupio quod ego
Galuanus de Camiliaco pro anima patris mei et ma-
tris mea dono Deo, et beatæ Marie, et sanctimo-
nialibus ecclesiae Fontis Ebraudi decimam molduræ
sex molendinorum, quæ sunt apud Chamiliacum.
Horum duorum donum factum est apud Chamiliacum
sub his testibus, Cotardo de Mauritanie, Gau-
frido de Ver, Peloquino de Bellomonte, Uvillemo
de Anneta. Donum vero decimas aliorum quatuor
molendinorum factum est in manu Uvillemi Frati-
onis ejusdem castelli decani venerabilis, eo scilicet
intuitu, ut cum magister Ulgerius venerabilis Ande-
gavensis episcopus a Roma latus redierit hoc do-
num in manu ejus confirmetur. Testes sunt Uville-
mus decanus de Chamiliaco, Poponus decanus de
Chalonnia, Gaufridus de Ver. Hoc donum conces-
sit Aalina, Galvani filia, præsente Petronilla ecclesiae
Fontis Ebraldi prima abbatissa. Ille donum con-
cesserunt postea Gaufridus de Argentone, et Mar-
garita, filia Galvani. Sub his testibus, Rainaldo de
Melo, Rainaldo de Sainzaico.

Acta charta regnante Ludovico Francorum rege; C
Fulcone Andegavensium comite, Ulgerio Andegavo-
rum pontifice.

LIX.

Dominorum de Camiliaco donum.

(Ibid.)

Omnibus notum fieri volo quod ego Petrus de
Camiliaco dono Deo et beatæ Marie et sanctimo-
nialibus Fontis Ebraudi per manum domini Roberti de
Arbrissello omnem illam consuetudinem lancea,
quam in castello de Camiliaco et extra castellum
habebam. Quæ consuetudo abusive decima vocatur.
Concedente filio meo Gauvanno, ut Deus misereatur
animæ meæ, et uxoris meæ et filiorum meorum.
Hujus doni testes sunt Hubertus de Campania, Bo-
rellus de Salmuro, Aimericus de Averio.

Data, Ludovico Francorum rege, Fulcone comite D
Andegavorum, Rainaudo Andegavensium præsule.

LX.

*Eblonis et Garnerii donum de terra apud Fontem
Archerium.*
(Ibid., p. 246.)

Notum sit omnibus quod Garnerius atque Eblo,
frater Garnerii, donant Deo et ecclesiæ Sanctæ Ma-
riæ, et domino Roberto de Arbrissello, et sanctimo-
nialibus Fontis Ebraudi tantum terræ arabilis,
apud Fontem Archerium, quantum viginti boves
arare poterunt, atque prata, et boscum ad omnem
sanctimonialium edificationem, uxoribus eorum
concedentibus, Petronilla scilicet atque Stephana,
atque filiis.

LXI.

*Peloquini de Insula Buchardi donum de consuetudi-
bus suis.*

(Ibid., p. 257.)

Ego Peloquinus de Insula Buchardi, omnes con-
suetudines meas omnium rerum sanctomialibus
domini Roberti de Arbrissello, per aquam et per ter-
ram, quæ mihi videbantur habere, dono et concedo
pro Dei armore, etc. Testes sunt Bernerius de Cham-
pagnei, Burchardus de Tavent, Guillelmus medicus,
et abbatisse de Bellomonte.

Hoc autem scitote factum esse in portico Sancti
Petri de Insula Buchardi. (In cuius templo Robertus
mox concionem habuerat.)

LXII.

Charta prioratus de Ursano ord. Fontis Ebraldi.

(PAVILLON, *Vie de Rob. d'Arbrissel*, p. 556.)

Adelardus de Castello Melano donat domino Ro-
berto de Arbrissello silvam quæ dicitur Grosboc, et
villam Ursan et terram planam cum molendino et
stagio, etc. Donum istud firmatum est in manu Leo-
degari Bituricensis archiepiscopi.

LXIII.

Charta ejusdem P. de Ursano.

(Ibid.)

Ego F. Joannes Dolensis abbas et conventus fra-
trum mibi a Domino commissorum pro charitate
quam debemus, donamus ancillis Dei quæ Deo ser-
viunt apud Fontem Ebraldum sub magisterio domini
Robert Herbrisselli querelam quam habemus in
ecclisia de mansionibus, et terram planam et bos-
cum de loco qui vocatur Ursan.

Actum hoc Dolis in capitulo, præsente D. Leode-
gario archiepiscopo et eodem Roberto et clericis
suis.

LEODEGARII BITURICENSESIS

ORATIO DE B. ROBERTO DE ARBRISSELLO.

(Vide supra in Prolegomenis, col. 1028.)

ANNO DOMINI MCXVIII

SEHERUS

ABBAS CALMOsiACENSIS

DE PRIMORDIIS

CALMOsiACENSIS MONASTERII

ORDINIS S. AUGUSTINI IN DIOECESI TULLENSI

LIBRI DUO

AUCTORE SEHERO PRIMO EJUSDEM MONASTERII ABBATE

(Edidit D. MARTÈNE, *Thesaur. Aneidot.*, Tom. III, col. 1160, ex schedis reverendissimi Patris Hugonis,
abbatis Clarifontis et coadjutoris Stivagiensis)

ADMONITIO PRÆVIA.

Historiam Calmoniensis monasterii ordinis. S. Augustini diœcesis Tullensis debemus humanitati reverendissimi Patris Hugonis, abbatis Clarifontis et coadjutoris Stivagiensis, ordinis Præmonstratensis, viri eruditissimi, qui nostris ut faveret studiis, utque in publicam rei litteraræ utilitatem aliquid conferret, ex veteri manuscripto descriptam nobis transmisit. Auctor ipsius Scherus primus ejusdem monasterii abbas opas suum duos in libros divisit, quorum in primo primordia Calmosiacensis monasterii referunt, ac contentiones quas cum abbatissa Romaricensi habuit. In secundo agit de sui monasterii benefactoribus, quorum donationes sigillatum recenset. Opus certe suo in genere optimum, ab auctore coœvo conscriptum et solidissimis fundamentis stabilitum, hoc est, epistolis variisque monumentis, tum Henrici Romanorum regis, tum summi pontificis, episcopi Tullensis ac Scheri ipsius: quibus certius nihil ad faciendam fidem afferri potuit. Porro ex prolixa contentione cum abbatissa Romaricesi, quam libro primo referit, luce clarior constat inauditum fuisse tunc temporis apud Romaricenses canonicarum nomen. Et sane, id probant monasterii, congregationis, sororum et sanctimonialium voces, quas Scherus usurpat, quæ canonicis non convenient, sed virginibus per vota monastica Deo consecratis. Imo perseverasse etiam diu postea in Romaricensi parthenone Regule Sancti Benedicti observationem facili negotio comprobare possem, si res exigeret, nec nisi posterioribus temporibus illius usum in eo obsolevisse, unde etiam Urbanus papa VIII in bulla ad Catharinam a Lotharingia piissimam abbatissam declarat se canonicarum statum in Romaricensi ecclesia approbare nolle.

PRÆFATIO.

SERERUS primus quidem, sed minus idoneus dispensator domus Calmosiacensis, omnibus sibi contemporaneis et post se futuris fratribus in perpetuum.

Propria Divinitate scripturus qualecunque monumentum, de initio ac processu monasterii Calmosiacensis, in honore sancti Salvatoris Domini nostri Jesu Christi consecrati, cui, Deo auctore, licet indignus, praeideo : ante omnia de spirituibus volo facere mentionem, ut nimirum universi in eo Domino servituri, noverint et studeant primo regnum Dei querere et justitiam ejus, ac deinde adjectionem temporalium in necessitatibus opportunitis secundum verbum Salvatoris fiducialiter expectare. Prospiciens utilitati igitur et quieti sequentium, plena, si possum, ratione, in notitiam posteritatis nostrae transmittere eupio, qualiter omnipotens Deus in loco isto, qui Calmosiacensis dicitur, non praescientia humana, sed providentia divina et dispensatione, novellæ plantationis vineam de figurali Ægypto transferens, radicaverit, et quomodo paulatim, et sicut sibi placevit, de rudi silva, refugii et quietis domum oblationibus fidelium cumulatam sibi servire volentibus misericorditer preparavit. Siquidem moderatione divina, quæ congregatiōnem hominum sine humano subsidio non posse consistere prævidit, corda tetigit diversorum: utrius-

A que sexus fidelium, qui tam de suis mobilibus, quam de suis fundis oblationes devotas Deo fecerunt in hujus ecclesiam. Narrationis serie, tam nomina alodiorum, quam nomina eorum qui ea decrunt, et quid de ipsis fundis meo tempore factum est, propt̄ Dominus donaverat, litteris adnotare volo. Videtur etiam mihi non incommode posteris intimare quomodo quorundam controversias et inquietationes, iniro omnipotentis Dei auxilio evasorimus, et ut verius fatear, ipso dispensante (cujus viæ sunt investigabiles¹⁾) per ipsas potius ad solidiorem pacem pervenerimus. Spero autem id plurimum suffragari, non solum his qui illa dederunt, verum etiam fratribus qui ea possessuri sunt: dum videlicet ignari rerum, per hanc paginam evidenter poterunt edoceri, si inde alterius aliqua controversia, ut assulet, oboriretur. Tune vero quibus auctoribus novella ista plantatio propagata coperit, quomodo Deo propitio, ab ipso in locum hunc transplantata ad inermentum usque pervenerit, rerum gestarum ordinem, sicut ab initio novimus aperi tentabimus.

INCIPIT LIBER PRIMUS.

1. *Apud Castellum Anthenor sacerdos discipulos congregat. Quibus, defuncto Anthenore, preficitur Scherus.* — Inspirante bonorum omnium auctore Deo, quamplurimi pauperes spiritu, evangelica voce Salvatoris excitati, qua dicit: *Venite ad me omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos, remotis vite secretum unanimi devotione querere coepimus, in quo naufragia mundi fugientes, soli Deo attentius vacare, et requiem sine fine mansuram animabus nostris possemus preparare, cumque de mente pertrectaremus, placuit nobis locum quemdum, cui nomen Castellum est, hujus rei gratia adire, in quo quidam venerabilis sacerdos Anthenor nomine, Deo devotus quidem, et hominius satis carus, religiosam vitam ducebat. Est autem locus ille Romarico monti contiguus, quondam sanctissimorum confessorum Amati et Romarici insignitus habitatione. Abiectis igitur mundi rebus, nec minus, juxta evangelicum præceptum, propriis renuntiantes voluntatibus, cum eo et sub eo communis vitæ societatem suscepimus: et liet adhuc incerti, quem sanctorum Patrum maxime in habitu religionis sequeremur, sub unius tamen Patris dispositione obedientie studentes, satagebat unusquisque nostrum, cooperante gratia divina, veteris conversationis itinera lata declinare, et imaginem Dominicam quam in sæculo deleveramus, per penitentiae lamenta pro viribus renovare; eumque crescente fratrum numero, in devotione filiorum*

C Pater plurimum exsultaret, consummato praesentis vita cursu, in pace cum fidelibus, ut credimus, est assumptus; post cuius obitum, fratres communio initio consilio, a me minino omnium, per charitatem quæ nos collegarat, exigebant, ut non solum rerum suarum, sed etiam ipsorum curam loco predecessoris susciperem. At ego, quem nec scientia secularis, nec vita tanto oneri satis congrua commendabat, primo quidem dubitabam quod mibi injungebatur suscipere, deinde, si renuererit, in fraternalm dilectionem offendere nihilominus trepidabam. De divina igitur praesumens misericordia, tandem petitioni eorum cessi, nec propriis praesidens viribus, ei qui vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, me cum ipsis regendum et gubernandum commisi. Cœperunt interim plurimi nobiscum Deo servire cupientes convenire, et locus, qui prius nobis paucis sufficerat, multitudini suscepienda minus idoneus habebatur. Erat autem inter fratres quos gehennalis timor et æterni pœnæ amor ad convivendum collegarat, ad reparandum primitive Ecclesiæ statum, eor unum et anima una in Deo, placuisse nobis omnibus, quos studiosa nutrix virtutum dilectio paupertatisovebat, secundum beati Augustini instituta, sub canonico habitu vitam dirigere, atque sub regulari disciplina de consummata obedientia a Domino bravum supernæ remuneracionis expectare.

2. *Lutulfus decanus S. Leonis condit monasterium.*

Cujus et Castelti curam Scherus gerit, et de loco ad A locum fratres vicissim mittit. — Eodem fere tempore quidam vir venerabilis, Lutulfus nomine, qui tunc temporis Tulli in majori ecclesia decanus erat, visitandi gratia nos adiit, et quoniam ipse in memoriam beati Leonis papæ, qui prius ejusdem urbis antistes fuit, ecclesiam extra moenia civitatis condiderat, humiliiter a nobis postulavit, ut ipsam favendam et gubernandam susciperemus, et ad serviendum Deo aliquos de fratribus nostris sub dispositione nostra, in ea ordinaremus; dicebat se ipsum sub dispositione nostra libenter vitam velle dirigere, et multos alios, infra civitatem ad suscipiendum regularis disciplina jugum, ductorem idoneum exspectare: cujus petitionem tam ego, quam omnes fratres benigne suscipientes, quibusdam fratribus mecum assumptis, non multo post hujus rei gratia Tullum petii, et ab eo in eadem ecclesia honorifice susceptus cum fratribus meis, ibidem aliquantus diebus habitavi, quibus ad serviendum Deo dispositis prout Dominus donabat, vale eis faciens cum gaudio ad propria sum regresus. Cœpi deinde utriusque curam gerere loci; et quoniam, cooperante gratia divina, ad utrumque conversandi gratia, plerique concurrebant, quos strenuos ad instruendos alios in regulari disciplina noveram, de loco ad locum vicissim transmittere satagebam: porro loci illius angustia, in quo prius convenire cooperamus, me et quosdam fratum plurimum gravare cœpit, eo maxime quia ibidem quedam religioni contraria nobis imminebant, que aut sine loci mutatione, aut sine propositi nostri detrimento nequaquam vitare poteramus. Sed non diu distulit divina providentia, quæ jam nobis locum alium providebat, sperantes in se famulos super hoc consolari.

3. Commodoirem eis locum ad habitandum offert Theodoricus. — Deo namque, ut credimus, dispensante, cum nobis omnino incognitum hoc maneret, rumor inde exiens usque ad quamdam matronam nomine Hadelvidem pervenit, quæ, licet adhuc virum ac possessiones haberet, studio tamen bona intentionis illos specialiter diligebat, quos viam rotundum ambulare didicisset. Cœpit itaque, hoc auditio, prædicta mulier viro suo nomine Theodoricu vehementer insistere, quatenus in alodiis suis illum locum ad inhabitaendum nobis offerret, atque D contraderet, quemcunque fraternitas nostra ad commorandum sibi habilem potissimum invenisset: frequenter siquidem illi replicabat ut, quoniam ipse hæredes carnis non haberet, Deum sibi hæredem facere omni annisu elaboraret. Denique, Deo favente, uterque concurrentes, per quemdam venerabilem clericum, nomine Ascelmum, adhuc quidem in seculari habita degentem, postea vero nobiscum, Deo fideliiter famulantem, quod supra diximus nobis obtulerunt dovote, atque ut adessemus, locumque circumspiceremus, unanimiter et obnoxie rogaverunt. Communicato autem cum sapientibus

A et spiritualibus viris consilio qui rem a Deo fieri altius intelligebant; quod offerebatur videre descendimus, et ipsum alodium circumueentes, in villa maxima nobis sedem accipere placuit, eo nimirum in loco qui pacificus atque a populari frequentia remotus esse videbatur. Videns autem vir Deo devotus Theodoricus quod nobis in alodo suo sedem placuissest accipere, gratias Deo egit, et portionem illam quæ nobis ad inhabitandum placebat, praesente Widrico Spinalense, et multis aliis tam servis quam liberis sancto Salvatori nostro Deo, nobis et successoribus nostris perpetuo possidendam latet obtulit.

4. In vasta eremo Calmosiacense monasterium exstruit. Theodoricus miles cum uxore sua Hadelvida alodium de Calmosio sancto Salvatori et ejus Genitrici contulit. — Mox igitur cum fratribus aduenientes, incoltam eremum in domesticas fabricas transferre cœpimus, et novum oratorium ad serviendum Deo construimus, in honore beatæ Dei genitricis Mariae dedicavimus. Interim prædicta matrona voti compos effecta exsultabat; et gratias Deo agebat quod hæredes magis anime, quam filios carnis invenisset, et assiduis precibus virum suum, ut sicut portionemjam nobis ad inhabitandum tradidere, sic totius alodii Calmosiacensis hæredem ecclesiæ nostram reliquere satageret. Cujus tandem precibus assentiens, nobis omnino id nescientibus pari voto et desiderio ambo se totum alodium ecclesiæ nostra tradere velle fratribus innotuerunt. Ego autem tunc temporis Metimi adieram: unde fratratus nuntio revocatus, me presente multisque aliis tam liberis quam servis, quorum nomina ad testimonium donationis hujus subscripta sunt, prædictus vir egregius Theodoricus cum uxore sua Hadelvida alodium de Calmosio dedit sancto Salvatori nostro Deo et ipsius Genitrici Marie, simulque mibi indigno, qui inter alios pastoris officio fungebatur, cunctis quoque fratribus et futuris in eodem loco Deo servituris. Tradidit autem illud ita libere integre et solide, sicut ipse ante possederat, videlicet cum servis et ancillis, cum agris cultis et incolitis, cum pratis et pascuis, cum silva, et ea quæ per se est, et ea quam cum beneficio partebatur, cum quoque usufructario, et redditibus universis. Cum his quoque aulogias, quas ex parte ecclesiæ ipse Theodoricus et antecessor ejus consuerant accipere simul contradidit: videlicet porcum unius anni, denarios duodecim, et duodecim panes, et tria receptacula in anno. Testes autem fidei jureores ac denarratores idonei hujus donationis hui liberi homines extiterunt, Widricus Despinal, Landricus et Widricus, nepotes ejus, Theodoricus de Villa, Adolardus de Lusda, Renardus, Renerus, Albricus, Richardus, que omnia legalis investitura traditionis sancto Salvatori nostro Deo donata quoad vixit vir Deo devotus supradictus Theodoricus, solide et pacifice nostra tenuit ecclesia.

5. Joscelmus, Theodoricu frater, vastat et impugnat

monasterium. — Theodoricu autem viam universam A carnis ingresso, et a nobis in cœmterio nostro honorifice sepulto, carnalis frater ipsius nomine Joscolum praedictum alodium a modo Dei tentavit alienare, et sibi violenter vindicare, potestate siquidem accepta ab eo cuius paterno flagello erudiebamur ad disciplinam; ne si ad votum temporalia cuncta succederent, minus fortasse futuram et manentem civitatem inquireremus, nocturnis diurnisque assulibus ipsum alodium cepit vastare, et qui buscunque poterat molestiis, et deprædationibus, ut inde recederemus, nos cessabat inquietare, ad ultimum etiam ad cumulum malorum suorum parochiale ecclesiam, in honore beatæ Dei genitricis Mariæ inibi fundatam, incendio cremavit, atque pro tanta crudelitate in odium plurimis venire cœpit. Tantis itaque injuriis et inquietationibus ipsius compulsi, ducis Theoderici curiam adivimus, ut iudicio curiae sue ab injustitia et oppressione, quam nobis violenter inferebat, removeret, obnoxie postulavimus; qui, quamvis proclamationem nostram benignè susciperet, et injuriis nostris multum condoleret, ad audientiam tamen curiae sue sèpius eum convocans, justitiam inde facere per biennium protelavit. Nos vero cum sèpius ducem super hoc re peteremus, et adversarius noster Joscolum justitiam omnino refugeret, tandem dux certam diem et locum statuens, utrosque ad audientiam curiae sue convocavit, ut si ad illum diem communitorum venire recusat, quid ipse nobis inde facere deberet, iudicio principum terræ ibidem demum discuteret. Cumque ad conductum diem venissimus, et expeditatus diu Joscolum venire renueret, quam injuste nos persequeretur, tam præfato duci quam omnibus qui aderant manifestum apparuit.

6. *Aversus quem dux Theodorus et processus sententiam ferunt.* — Convocatis itaque dux principibus suis, monuit eos ut iudiciali sententia discuterent quid ipse inde facere deberet, ut contemptori justitiae inultum non cederet, si temerariis vexationibus ulterius nos inquietare presumeret. Porro liberi qui tunc adfueru homines judicaverunt æquum sibi videri, ut si qui eum ad placitum convocassent, in conspectu omnium hoc probarent, quantum ex ordine causa procederet, et totius querela occasio adversario tolleretur: et quoniam præsentes aderant placitorum commonitores, Stephanus scilicet de Villa, et Humbertus de Damno Medardo, astantes in conspectu omnium jurejurando probaverunt sead conductum diem sepe memoratum Joscolum ex parte ducis legitime convocasse: secuti ergo mox liberi judges protulerunt nihilominus æquum sibi videri, ut si qui donationi legalis investituræ vivente sèpe memorato viro Theodoricu ad fuissent, legitima assertione comprobarent; assurgentess iterum protinus liberi, testes septem. Widricus videlicet de Spinaco, Theodoricus de Villa, et Stephanus fratres eius, Adolardus de Lusda, Renardus, et Renerus, et Albricus, in conspectu ducis et

totius curiae jurejurando comprobaverunt præfatae donationi interfuisse, et sic a sapientibus viris qui ipsi dono cum ipsis adfuerant, melius discerni potuit a predicto viro Theodoricu absque omni legali calumnia totius alodii investituram ecclesiam nostram ipsis præsentibus legaliter accepisse. Cognita autem prædicta placitorum commonitione, necnon manifesta donationis comprobatione, quandoquidem ipse Joscolum ad audientiam curiae sèpius vocatus, venire omnino refugiebat, protinus idem subsequenter judicaverunt ducem Theodoricum, ipsum alodium ecclesiæ nostræ sasire debere, et adversarium nostrum a calumnia et injuriis, quas nobis violenter inferebat, potestatis sua objectione comprimerre. Hi autem existiterunt liberi et idonei hujus sententiæ judges, Fabio, Albertus, Levardus, Wallerus, Waldricus, Theodoricus, eidem nihilominus iudicio consentiente egregio duce Theodoricu ceterisque tam servis quam liberis, in quorum præsentia habitum est hoc iudicium apud Waldimum super ripam Maldonci fluvii. Paucis itaque transactis diebus, ipse dux Theodoricus adveniens, præfatum alodium ecclesiæ nostræ sasivit, familiam quoque ipsius alodii ante fines novi oratorii nostri convocans, in fidelitate nostra posuit.

7. *Joscolum anathemate percudit Pibo Tullensis episcopus.* — Sed quia tempus pacis needum advenierat, adversarius noster Joscolum nec sic a cœptis desilit injuryi, sed quibuscumque modis poterat insistebat, ut præfatum alodium a nobis posset alienare, et sibi violenter usurpare. Videns autem quod iudicium curiae omnino sperneret, familie nostræ clamoribus iterum compulsi ad gremium matris nostræ Tullensis Ecclesiæ configimus, ut saltem sub protectione alarum suarum nobis licet reliquæ quod justæ atque canonice acquisisse videbamur. In qua tunc sacerdotium ministrabat p[ro]te[m] memoria Pibo ejusdem Ecclesiæ episcopus: qui benignè suscipiens proclamationem nostram, prædictum Joscolum ad satisfactionem sèpius vocavit. Quo renuente, pro pace gregis sui pastor sollicitus, anathematis sententiam in ipsum direxit: ut saltem sic perterritus satislaceret, et a cœpta injuria tandem resipisceret, hac denique sententia adversarius noster, Deo favente, perterritus.

8. *Sed tandem resipiscit, et acceptis xii libr[is] a malo proposito desistit.* — Videns se iudicio curiae, et ecclesiastica censura undique constringi, jam in se aliquantum reversus adversum nos mitius agere cœpit, et quoniam idem Joscolum pauperissimus erat, quidam iam nostri, quam sui amici, id inter nos et ipsa mediaverunt: ut aliquantam pecuniam nobis susciperet, et sic demum omni calumnia finem imponeret. Hujus igitur re gratia condicto die apud Ranegias convenimus, et licet nobis grave videbatur, quippe quibus in rudi et agresti loco positis, ipsa quoque necessaria needum sufficiebant, tamen ut contentiose controversia finem imponeremus, quantitatem pecunia (duodecim videlicet libras) da-

turos nos ei promisimus. Cum igitur hujus pecuniae spensionem a nobis suscepisset, mox in conspectu multorum qui aderant, ipsum alodium de Calmeseio cum uxore et filiis, qui nihilominus presentes aderant, virpivit et astipulavit, et totius calumniae finem fecit. Huic autem fini facto, et paci acquisita interfuerunt apud Renegias hui liberi et idonei testes, Widricus videlicet, et Renerus Despinal, Widricus, et Sardicus de Lismaco, Stephanus de Villa, Albertus, alter Albertus de Darnieo, Humbertus Lupus, Humbertus de Domno Apre, Widricus de Strena, et filius ejus, Ulricus Drogo, et Gerardus de Bosani villa, Widricus Pinguis de Damviliaco, Widricus de Viverio, Robertus de Senonis et filii ejus, Hotto et Hugo, Theodoricus de Salsuriis, Maselinus et filius ejus Drogo, et Anscherus et Robaldus de Damno Marlino, Hugo de Pisneio, Robertus de Aldono, Cono et Albertus de Darnilio, Hugo de Folmariaco, Lanfridus de Aleia, Ascelinus nepos ejus, paganus de Monronis curte, Hugo et Walterus de Columbeio: adversarii vero nostri ipse Joscelmus et Haduidis uxor ejus, filii quoque eorum, Thonnor et Theodoricus. Deinde etiam cum eo Tullum pervenimus, et Piboni episcopo, qualiter tandem ad finem pervenimus, per ordinem recitavimus. Porro Joscelmus ipse sicut jam pridem apud Ranengias fecerat, iterum ipsius in praesentia episcopi, et aliorum multorum saepe dictum alodium virpivit, et sic demum absolvit meruit. Possedit itaque deinceps, Deo favente, ecclesia nostra ipsum alodium, ita quiete, ita pacifice, ut nullius calumniam super hoc ulterius sit experta.

9. Monasticam disciplinam et morum institutionem a fratribus Beati Rufi suscipiunt. — Cum igitur, Deo propitio, res nostra in pace ageret, utraque ecclesia quibus intendebam, ista scilicet et illa cuius longe superioris memoriam feci, plerisque concurrentibus paulatim ad incrementum usque priceret, placuit mihi ceterisque fratribus nostris, ut non sine legibus et consuetudinibus viveremus, sed ab aliis iubibus sanctorum Patrum, qui nos in religione eadem præcesserant, vivendi exemplum susciperemus: verum quoniam multorum celebri relatione didiceramus, fratres qui in monasterio Beati Rufi quod in Provinciae partibus situm est, sub canonica professione Deo fideliter famulari, et omni monastica disciplina apprime instructos vicinas ecclesias quaque religiosæ conversationis exemplis illustrare, duos ex fratribus nostris cum litteris saepe memoriati pontificis nostri ad ipsos direximus, quatenus secundum modum et institutionem vita eorum nos quoque vitam nostram dirigere possemus, quos cum honorifice suscepissent, omni diligentia verbis et scriptis instructos ad nos cum gudio remiserunt.

10. Seherus abbas eligitur. Sejunctio fratrum S. Leonis et Calmosiaci. — Deinde cum conobitarum more consuetudines eorum, utpote religiosas in exemplum nobis vivendis suscepissimus, visum est divino domino Pibonie episcopo ceterisque majoribus

A Tullensis ecclesiæ, ut nos qui infra dioecesim ipsorum communem vitam in praefatis ecclesiis ducebamus, cum consilio eorum pastorem nobis idoneum canonice ordinaremus, unde fratres requisiti, quem potissimum de fratribus abbatem sibi vellet ordinari, me minimum, sicut prius fecerant, ad hoc onus suscipendum unanimiter elegunt. Vocatus igitur hujus rei gratia ab episcopo benedictionis ordinationem suscepit, et in quo fratribus prius sola ipsorum petitione ministraveram. Sed quoniam locus iste necum ab episcopo visitatus fuerat, neque adhuc dedicationis consecrationem suscepérat, placuit nobis omnibus, ut utriusque loci fratres, ecclesia Beati Leonis, quæ jam consecrata erat, intitularentur, ea interposita conditione, ut post istius ordinationem quicunque hic ad serviendum Deo convenirent, deinceps ab ista titulum suscepient. De fratribus etiam illis qui jam convenerant, statutum est ab episcopo, ut quemcumque locum unusquisque eorum sponte eligeret, in eodem deinceps perseveraret: et ut ratum permaneret, quod communis consilio inter utrumque locum disreverat, chartam inde ordinavit, proprio sigillo corroboratam utrique ecclesiæ tradidit hoc modo.

11. Pibonis litteræ de ordinatione Scheri abbatis. — « Pibo Dei gratia Tullensis Ecclesie provisor indignus, omnibus ejusdem Ecclesiæ filiis tam posterioris quam presentibus, salutem utriusque hominis, et divinae benedictionis amplitudinem.

C « Cbaritatem vestram, filii in Domino dilectissimi, notum esse volumus, quia Scherum fratrem concordi fratum suorum voto electum in abbatem promovimus, et in sede Tullensi ad titulum Sancti Leonis Sanctique Nicolai ordinatum, sancti Spiritus cooperante gratia, quantum in nobis fuit consecravimus, et accepta ab eo secundum beati Augustini regulam professione, omnium tam clericorum quam laicorum quicunque de procelloso sæculi tumultu sub eo in unum confluxerant, vel postea confluenter curar ei commendavimus. Postremo ne quorundam clericalis propositi fratum ordinatio, qui in silva de Calmosiaco quietem solitudinis præcelegabant, secundum canonica decreta cassaretur, ut prædicto abbati sub eodem titulo Sancti Leonis Sanctique Nicolai quiske profiteretur, necessarium duximus, domino tamen abbate multis precibus obsecrante, et fideliolum nostrorum interveniente consilio, legitime professionis tenorem sic dispensativa conditione temperavimus, utque diu locus ille de Calmosiaco integratatem tituli non babret, omnes sub tituli Sancti Leonis Sanctique Nicolai certitudine, quiske in suo ordine Domino deservirent. Si vero locus ille de Calmosiaco quandoque plenariam libertatem, ut per se esset titulus, per Dei misericordiam obtineret: nulla promissa obedientia necessitas, nulla suscepti tituli auctoritas, ut in Sancti Leonis Sanctique Nicolai ecclesia perpetuo remanerent, jam dictos fratres astringeret; sed de toto

fratrum collegio quos abbas judicaret idoneos, sicut eorum voluntas ad hoc sponte accederet, communis totius capituli consilio, in ecclesia de Calmosiaco legaliter titulandos destinaret. Ut autem hoc aliquando a memoria non excederet, vel ne contra hoc humana importunitas aliquid moliretur, praesenti scripto durable tradimus, et nostri impressione sigilli, nostraque si qua est auctoritate firmamus, proborum et credibilium virorum subscripta testificatione roboramus. Peregimus autem ista anno Incarnationis Dominicæ millesimo nonagesimo quarto, ordinationis vero nostræ anno vicesimo tertio, in dictione secunda, concurrente quinto, calendaris Decembris, feria prima in ecclesia majore in honore beati Stephani protomartyris sacra.

12. In honore beatæ Mariæ dedicatur primum oratorium. Electione duorum locorum facta, commoratur quisque ubi elegit. — His itaque dispositis, non multo interfecto tempore, idem pontifex Calmosiacensem ecclesiam (cui auctore Deo præsideo) visitandi gratia adiit, atque rogatus a fratibus primum oratorium nostrum in honore beatæ Mariæ Dei Genitricis semperque Virginis dedicavit, altare quoque nihilominus in superiori monasterio, in honore beati Petri apostoli consecravit, et ut in talibus consuetum est, ne quisquam ulterius locum nostrum temeraris vexationibus inquietare præsumeret, quantum potuit et debuit pontificali auctoritate et anathematis sententia interdixit. Quibus solemniter adimpletis, venerabilis pontifex, valedicens fratibus, ad propriam sedem est regressus, nec multo post a nobis rogatus, ut pro quibusdam nostris negotiis in capitulum nostrum apud Sanctum Leonem adveniret, libens assensum præbuit. Cumque condicio die advenisset, post habitum colloquium eorum pro quibus eum præcipue invitaveramus, assurgens ego humiliiter postulare copi ut memor dispositionis suæ, quam de divisione fratrum inter duas ecclesias nostras ante iustius Calmosiacensis videlicet consecrationem jam dudum per chartam ordinaverat, nunc quoniam cooperante gratia illa jam ordinata per ipsius misericordiam titulum proprium suscepserat, fratrum super hoc voluntatem requirendo præsens adimpleret: at nihil cunctatus, petitionem nostram benigne suscepit, et a fratibus qui tum presentes aderant, singulorum voluntatem per ordinem requirere coepit, quem quisque horum duorum locorum magis eligeret, ut professione data in eodem deinceps permaneret: cumque singulorum voluntatem cognovisset, protinus ad requirendam etiam illorum fratrum voluntatem, qui tunc temporis in hoc loco morabantur, dominum Tietmarum abbatem S Mansueti direxit. Adveniens igitur prædictus abbas, singulorum voluntatem in capitulo nostro requisivit, et quem quisque locum elegit, in eodem deinceps perseverare dispositus: siisque factum est ut sicut ab initio in possessionibus, ita de cetero in fratribus unaquaque ecclesia jus proprium obtinere.

13. Calmosiacense cœnobium sub sedis apostolicæ

A protectione ponitur. — Cum igitur, auctore Deo, utrique ecclesia presiderem, consilio fratrum nostrorum, et quorundam spiritualium virorum, domum Calmosiacensem de liberis partibus venientem, Romæ a beato Petro apostolo ac ejus etiam vicario, in refugium nobis a Deo constituto privilegium promerui: in quo nimur diligens lector, quia huic opusculo insertum est, prudenter animadverte poterit, quid ipse papa terribiliter sanxerit, tam pro novellæ plantationis radicatione, quam pro presentium sive futurarum oblationum affirmatione; qualiter etiam idem ipse auctoritate apostolica discreverit ac determinaverit, quomodo et nos et successores nostri, de his quæ ad christianitatem pertinent, erga Tullensem sedem nos debeamus habere. Inserimus autem ipsum huic opusculo nostro cum cæteris litteris apostolicis privilegium, quas ab eodem papa Paschali in necessitatibus nostris suscepere meruimus, ut qui crediderit, eas in serie rerum gestarum apertas reperiatur: qui autem inde dubitaverit, quid quoque rescripto impetraverit noscat. Scripsit igitur ad Romanum pontifice plenam supplicatione epistolam ista continentem:

14 « Paschali sanctæ et apostolicæ sedis summo pontifici, Pibo Dei ejusque munere Tullensis episcopus, debitæ obedientiæ indefessam exhibitionem.

« Cum desiderium ingens, » etc. *Vide in Paschali, Patrologie tom. CLXII.*

15. Ad hæc rescriptum domini papæ, quod apud nos continetur...

« Paschalis episcopus servus servorum Dei, venerabilis fratri Piboni, episcopo Tullensi, salutem et apostolicam benedictionem.

Sicut malum prohibere, » etc. *Vide ubi supra.*

16. *Condemnatio inter abbatissam Romaricensem et abbatem Calmosiacensem. Dux Theodoricus favel Romaricensi abbatissæ.* — Quod cum ad notitiam Romaricensium pervenisset, Tullensem videlicet episcopum supradictæ ecclesiae altare, in qua portionem ipsi habebant, nobis contulisse, indigne tulerunt, unde adversum nos unanimiter concitati, clericum qui tunc temporis ecclesia illius vicariam tenebat, et qui nobis et præfato viro Theodorico supradictas eulogias pro eadem ecclesia eatenus persolvere consueverat, ad se convocari fecerunt, et eulogias quas nunquam eis dederat, ab eo injuste querere coeperunt: ille vero renuente, et dicente grave sibi videri eis dare quas non debebat, et nobis persolvere quas consueverat, adjacentes portionem nullam in ea nos habere, eidem vicario ecclesiam omnimodis abstulerunt, et cuidam castellario suo nomine Walfrido protinus tradiderunt: proinde etiam Tullum adeuntes, ipsum in conspectu Tullensis ecclesias presentavere, et maxime dux Theodoricus qui præsens aderat, et defensionem cause eorum adversum nos suscepserat, ut eidem Walfrido altare tradarent, cum magna potentia instabat. Nos vero assumpto

vicario, in praesentia majorum Tullensis ecclesiæ, A valeat: sentiant persecutores nostri, si usque adeo disciplinæ vestræ virga se extendat, ut et nos respirantes sub protectione alarum vestrarum sperare discamus, et illi in se reversi, erubescentes et conversi tandem salvari mereantur. »

Qui benigne quidem suscepit litteras nostras, et quoniam eodem tempore, dispeasantे Deo, abbatis Romaricensis legatos suos direxerat, utrosque in praesentia sua vocari præcepit: cumque ab utrisque causam diligenter investigasset, diligenter tractandam cum suis fratribus, dominis videlicet cardinalibus, ad præsens distulit, post quorum habitum consilium et judicium, revocatis ad se nuntiis, quid consili super hoc acceperat indicavit, utrisque vero eidem judicio assentientibus, hoc ipsum Romaricensi abbatissæ litteris rescripsit dicens :

B 18. « Paschalis episcopus, servus servorum Dei, dilecta filie Gislae Romaricensi abbatissæ salutem et apostolicam benedictionem.

« Causam quæ inter vos et Calmosiacenses canonicos, » etc. Vide inter epistolatas Paschalis II, tomo supra citato, sub num. 430.

19. Suscepit igitur apostolicæ sedis reverentia litteris, præfata abbatissa, in ipsa quidem novitate quod ei a domino papa injungebatur se completaram spopondit, sed diu idipsum procrastinando, cum tandem in communī colloquio convenisset, id se facere omnino contradixit. Videntes denique quod neque consilio domini papæ acquiescerent, neque a cœptis desisterent iurii, iterum necessitate compulsi secundas litteras Roman misimus, et in tribulationibus et violentiis quas ab eis frequenter sustinebamus, auxilium domini papæ flagitantes, scripsimus ei, dicentes :

20. Altera ad papam Seheri abbatis Calmosiacensis epistola. — « Domino papæ Paschali reverendissimo Patri et primæ sedis pastori, Scherus Calmosiacensis ecclesiæ qualisunque abbas, et sibi cohærens congregatio, devotam subjectionem.

17. Epistola Seheri abbatis Calmosiacensis ad summam pontificem. — « Domino papæ reverendissimo Patri, et primæ sedis pastori, Scherus Calmosiacensis Ecclesiæ qualisunque abbas, et sibi cohærens congregatio, devotam subjectionem.

« Inter multas angustias, quæ nos ad sinum protectionis vestrae cogunt recurrere, præcipua est persecutio Romaricensis abbatissæ: acerrime enim et injustissime, et per se et per quoscunque potest insequitur, et quia aperte et violenter nos expellere vel non prævalet, vel erubescit, quibus potest factionibus machinatur, ut loco suo locus noster subjiciatur, ut vel sic nos expellendo, vicinitate nostra non gravetur. Et quia, ne vos gravaremus, machinationes quibus innititur (quia longæ sunt) non perstrinximus, rationum series, si vobis placet, a domino Richardo et a domino Arnulpho hujus charta portatore, quia eis nota est, requiratur, et apud vos diligenter disentiatur et finiatur. Et quia, domine Pater, singulare refugium post Deum factus es nobis, suppliciter petimus ut sis adjutor noster in opportunitibus, nobisque jam cadentibus suppone manum auxili, ne penitus collidamur; ne, quæsumus, diutius differatis: quia jam prope est ut dicatur de nobis in nostris partibus: Ubi est Deus eorum? Sentiamus, si placet, quid protectio vestra

D « Sane vobis, Pater reverende, importuni sumus, et irreverenter nostris querimonias frequenter vos inquietamus: sed, qui nimia tribulatione premitur non a quo se sperat adjavari, recurri obliviscitur. Quia ergo, domine, tota nostra pax et tranquillitas a vobis pendet, duplex ratio nobis illius evangelicæ experctionis ausum præbet: Domine, salva nos, perimus. Hinc immensitas nostræ tribulationis, hinc vestra patientissima pietas, qua semper pauperum causas et libenter suscipitis, et diligenter investigatis. Scitis itaque, Pater sancte, quod causam quam de parochiali ecclesia cum Romaricensibus habemus nuper vobis delatam diligenter utrinque investigatis, et investigatam nostris et eorum nuntiis id concedentibus per concacibim mandasti. Quod, postquam ad nos reversi sunt, in ipsa quidem novitate sic se completeros sponderunt: sed id procrastinantes semper, et suis se rursum factiosis machinationibus implican-

tes, nunc demum in communi colloquio se facturos A contradixerint: nec hoc multum curamus, si portionem nostram in ecclesia quietam possidere nos paterentur, sed et abbatissa, et ejus suffraganei omnes, quasi coniunctione quadam invicem congregati, suis divitiis et honoribus quibus affluent innitentes, nosque despectu habentes, omni ratione postposita, tam nostra quam sua minantur invadere, et ut nos expellant, vel sibi subjiciant, se accingunt callide: et qui sumus nos, ut sub tanta tempestate impietu subsistamus, nisi validissima vestra protectione fulciamus? Quapropter, pastor bone, quia nos et nostra in vestra protectione sumus, propter Deum cogitate de nobis, ut pacem, habeamus, et si non praefectam quia non expedit, saltem ne locellum nostrum deseramus. »

21. Graviter vero ferens dominus papa quia quod ei mandaverat impleri distulisset, secundo rescripsit ei sententiam in intentando, dicens.

« Paschalis episcopus, servus servorum Dei, dilectæ filiæ Gislae Romaricensi abbatissæ, et ejus congregationi, salutem et apostolicam benedictionem.

« Quia pax multa, » etc. *Vide ubi supra, sub num. 131.*

21. *Dissimulante abbatissa, Scherus recurrit ad Henricum regem Romanorum.*—Quas, cum per nuntium nostrum iterum suscepisset, sicut prius fecerat, ad præsens non contradixit. Communicato autem cum suis consilio, quibus grave videbatur quidquam eis a Romano pontifice pro pace nostra mandabatur, occasione inventa, quod scilicet sine rege, ad cuius ditionem abbatia eorum respiciebat, implere non posset, iterum facere dissimulavit. Nos vera injustitia et oppressioni eorum resistere non valentes, quippe qui divitiis et honoribus multis affluebant, solum auxilium de cœlo petentes, misericordem Deum assistere nobis protectorem in tribulationibus nostris humiliter petebamus. Contigit interea dominum Richardum Albanum episcopum, qui tunc temporis in partibus nostris legatione fungebatur, Henrici regis curiam adire; cuius comites in eodem itinere extiterunt dominus Reybaldus Tullensis archidiaconus, et Spinalensis Arnulphus, qui benignè nostri memores, res ex ordine regi retulerunt: quomodo in quadam silva pauperes fratres ad serviendum Deo congregati, calumniam et oppressionem Romaricensis abbatissæ diu sustinuerint, et quomodo post frequentes ejus molestias, justitiam et judicium domini papæ, ad cuius ditionem locellus eorum pertinerei, super hoc jam secundo requisierint, intimaverunt nibilominus ei quid de hoc ipso dominus papa decreverit, et quid iterum per litteras suas eidem abbatissæ præcepereit, qualiter quoque ad ultimum occasione inventa, quod scilicet sine permisso regis hoc facere non posset, eatenus implere contempserit; petierunt itaque ab eo, quatenus propter Deum pauperibus operi suæ defensionis impenderet, et tanquam bonus Romanæ

A Ecclesiæ filius, quod apostolica sedes sanxerat, auctoritate regni impleri præcipere: qui quidem adhuc bene catholicus, necdum a Romana Ecclesia aversus, petitionem eorum libenter suscepit, et per litteras suas eidem abbatissæ protinus mandavit, quatenus, remota omni excusatione, apostolicæ reverentiae præceptum effectui manciparet, sic scribens ei:

22. *Litteræ Henrici Romanorum regis ad abbatisum Romaricensem.*—« Henricus, Dei gratia Romanorum rex, Gisla, abbatissæ Romarici montis, salutem cum gratia sua.

« Quoniam filius et defensor ego sum Romanæ Ecclesie, eidem universali matrem et sub defensione mea, posite me obedire per omnia conveniens est, offendere autem matrem meam in aliquo nimium indecens est, quia a præceptis ejus recedere periculoso animabus est. Quidquid ergo statuit sancta et venerabilis sedes, Romana, per manum summorum pontificis, ne hoc aliquando cassetur, sed ut ratum et stabile fiat, quoad potero, usque ad mortem laborare non cessabo. Quapropter mandamus, sed insuper præcipimus tibi, ut quod prædictæ sedes sanxit de fratribus Calmosiacensis loci, ne præsumas aliquo modo frustrare, et ex aliqua parte sacro-sacrum præceptum exintegrare, ut ne matrem tuam, cuius filiam te profiteris, non ut matrem, sed ut novarecam: non ut filia, sed ut privigna audeas exacerbare: quod si manum ad violanda præcepta matris meæ extenderis, et odium cœlestis Regis incurres, et iram terreni regis, qui gladium pro ejus defensione suscepi, non evades, quia ut supra dixi, certare pro defensione Romanæ sedis usque ad mortem non desinam. »

Supradictis quoque viris commonitus super hoc ipso, duci Theodorico, ad cuius defensionem Romaricensis abbatia pertinebat, hujusmodi pistolam misit, dicens :

23. *Eiusdem litteræ ad Theodoricum ducem Lotharingorum.*—« Henricus Dei misericordia Romani regni rex, et ecclesiarium in eo positarum defensor, Theodorico Lotharingorum duci, salutem et gratiam suam.

« Insonuit auribus nostris summum pontificem matris nostræ sanctæ Romanæ Ecclesie mandasse tibi per litteras, ut defensor Calmosiacensis locis D existeres, ne fratres ibi Deo servientes exasperari ab aliquo permitteres; cuius vero Christiano nomine censeris, obediens eris; et, si vere filius ejus es, alicui præceptorum matris tuæ in aliquo non derogabis. Petitioni Patris nostri petitionem meam sub-jungo, mandans tibi ut quod statuit inviolabilis Romanæ sedis dignitas, quoad poteris, viriliter sustineas, et ne in ecclesiis in ducau tuo positis interburbari requiem Christi permittas; quia ad hoc tibi permisso est gladius, non ut Ecclesiam destruas, sed ut eam sicut Christi miles a pervasione persequentium incessanter defendas. Quod si feceris, a celesti Rege pro certamine bene certato, pro

cursu bene consummato coronam recipies, et gratiam terreni regis non auferes. Finaliter de hac re stat sententia tua: scias me nullo turbine posse excuti, quin ipsam supradictam Ecclesiam et alias ab incurso malorum defendam, et destructores eorum, divina gratia subveniente, destruam. Vale. »

24. *Seherus iterum ad sedem apostolicam configuit.*
—Sed ne pax nostra terreni regis imperio acquisita, minus firma perseveraret, Deo ut credimus dispensante, nec ipsis regis litteris acquiescere, sed qui buscunq; poterant machinationibus satagebant, ut aut nos de loco expellerent, aut ipsum loco suo omnimodis subiectum facerent. Multa igitur ab eis rursum passi injurias, quod nobis solum singulare post Deum erat refugium, ad Romani pontificis protectionem iterum configimus, et quomodo praecptuum suum implere contemnerent, et quotidianis malitiis incrementis adversa nos inflammarentur, per litteras rursuta insinuavimus dientes:

24. «*Paschali Patri beatissimo et in refugium tribulantium a Deo primæ sedi constituto, Seherus abbas qualisquecumque cum universa sibi conjuncta congregatione, quod solum possunt obedientiam et orationem.*

« Quia illius qui omnium, » etc. *Vide in Paschali, tomo supra citato, col. 436.*

Quorum pertinaciam graviter ferens dominus papa, sed tamen mirabiliter paternitatis mansuetudinis ad satisfactionem revocans eos, per iteratas litteras beati Petri sententiam jam secundo intentavit, sic scribens eis:

«*Paschalis episcopus, servus servorum Dei, dilectæ filiæ Gislæ Romaricensi abbatissæ, et ejus sororibus, salutem et apostolicam benedictionem.*

«*Pro Calmosiacensibus, etc. Vide ubi supra, sub num. 173.*

25. *Romanorum rex Romaricensem abbatissam allquitur.* — Quibus susceptis, nihilominus obdurate corde resistentes, quidquid pro pace et quiete nostra eis præcipiebatur, tandem se facturos omnino contradixerunt. Post haec vero cum rex positus esset apud Argentinam, cognito quod dux Theodosius et sœpe dicta abbatissa illic in praesentia ejus adesse deberent, curiam ipsius adivimus, et cum per quosdam familiares nostros regi innotuisseamus, ab eo humaniter suscepimus, per eosdem humiliter postulavimus ut quod absens duci et abbatissæ per litteras suas mandaverat, et illi implere distulerant, præsens viva voce eis præcipiendo tandem finire dignaretur. Porro rex petitioni nostræ clementer annuit, et cum in praesentia sua dux et abbatissa advenissent, suggesteribus quibusdam amicis nostris, pro nobis eos interpellavit, et quod consilium domini papa sequerentur, concambium competens accipiendo beigne adhortatus est: qui quidem inducias ab eo petierunt donec inde cum suis loquerentur; sed postea per suos familiares regi in palatio adhaerentes, satagerunt ut regem a copta petitione averterent.

A 26. *Scherus abbas Calmosiacensis summum pontificem adiit.* — Nos igitur videntes quod nullo modo acquiscerent, communicato cum amicis nostris consilio, Romanum pontificem qui in Placentia urbe Italæ generale concilium indixerat, per me ipsum ipse adiit: quo cum quibusdam fratribus meis cum pervenissem et non ibi, sed potius in alio loco, qui Wardastallum dicitur, reperissem, benignissime nos suscepit: cui itineris mei protinus causam aperiens, quid injusta calumnia et oppressionis a Romaricensibus sustineremus, tam per litteras quas mecum tuleram, quam præsens viva voce intimavi. Ille autem benigne respondens: « Ecce, inquit, ad portum venistis iam. » Ne autem ipsæ litteræ huic opusculo deessenter sic apposui;

B 27. «*Paschali sanctæ apostolicæ sedis summo pontifici, Seherus Calmosiacensis abbas indignus eum suis fratribus, debitæ obedientiæ devotam exhibitionem.*

« Jam, Pater sancte, » etc. *Vide ubi supra, col. 458.*

28. Diutius vero non ferens dominus papa pertinaciam malitiæ contentionem, non sicut in secundis et tertii litteris intentando, sed anathematis sententiam in ipsam abbatissam direxit, et si usque ad præsentis quadragesimæ futuræ initium quod ei pro pace nostra jam tertio mandaverat, opere non implessit, ab introitu ecclesiæ eliminavit sic scribens eis:

«*Paschalis episcopus, servus servorum Dei, dilectæ filiæ Gislæ Romaricensi abbatissæ, salutem et apostolicam benedictionem.*

«*Pro injuria religiosorum Calmosiacensium fratribus, » etc. *Vide ubi supra, sub num. 191.**

29. *Partem ultramque Lingonis coram se adesse precipit. Admonet judices ne fiat acceptio personarum. Accessit pontifex ut item exactius discuteret. Sententia facta a summo pontifice.* — Quas, cum a domino papa suscepimus, cum salute et apostolica beoedictione ad propria regressi, eidem abbatissæ per quosdam fratres nostros misimus: hac demum sententia Deo favente, perterrita sœpe dicta abbatissæ, utrumque cancellarium suum ad dominum papam direxit, ut ei locus diligentius exponendi causam suam in praesentia ejus daretur obnoxie flagitavit: asserebat enim rem aliter se habere, et si opportunitas daretur, non potius injustitiæ reos se comprobare nihilominus affirmabat. Volens autem discretiissimus pastor eis omnem contradictionis occasiōnem tollere, quoniam in partes nostras eodem tempore ipse adveniebat, Lingonis utrosque nos adesse præcepit, ut ibidem in praesentia sua diligentius eadem causa utrinque discuteretur atque terminaretur. Adveniente itaque die constituto, Romaricensis abbatissa accessit secum duce Theodosio cæterisque multis cum magna potentia Lingonis perrexit, et quoscunque potuit ex domesticis palati sibi applicuit, ut suæ parti faverent solito procuravit. Ego autem non in scientia, neque in pecunia,

neque in aliquo terreno auxilio confidens, tribus A mus, carere nos acquievimus. Quibus peractis, tantummodo fratribus mecum assumptis, ceterosque plurimum abortutus ut Deum nobis fore auxilio exorarent, clementissimi Patris præsentiam adiit, et ad quem finem contentio diu pertractata, Deo per eum dispensante, tandem pervenient, sollicitus exspectavi. Venit igitur dies in qua dominus papa constituerat de cause nostra tractare; sed, quoniam ipse eodem die minutus erat sanguine, prius per semetipsum non potuit accedere. Convocatis vero ad se cardinalibus præcepit, ut cum magna discretione sine personarum acceptione causam eamdem examinarent, examinatam justo iudicio terminarent. Venientes igitur in consistorio, cum utriusque assistenter, illi cum innumerabili multitudine, et totius curiae favore; nos vero cum paucis solo divino auxilio innentes, et colestis judicis aures pulsantes, cœperunt domini cardinalles questionem ventilare, et quid quisque pro sua parte diceret diligenter investigare. Sed, dum hæc agerentur, memor universalis prior pauperum suorum, tanquam alius Daniel a Domino suscitatus ad liberandum nos, per semetipsum accessit, et quid de eadem causa agerent diligenter investigavit, cumque de fundo novo monasterii nostri (pro quo nobis licet injuste sepe calumniam intulerant) quæstio cœpisset agitari: scientes et certi Romaricenses ex contigua datorum possessione eundem fundum ad nos potius pertinere, in præsencia domini papæ dominorumque cardinalium, ne non aliorum molitorum circumstantium senusquam ulterius procedere fundi parte querelam contra nos facturos promiserunt. Mox igitur dominus papa, sicuti consuetudo ei est in talibus, eamdem fundi partem per baculum de manu Gisla Romaricensis abbatissæ sororumque ejus, quæ presentes tunc aderant, suscipiens, quietam et integrum notis et successoribus nostris perpetuo possidendum confirmavit. Postea vero illis referentibus quod ex antiqua possessione parochialis ecclesia Calmosiacensis ad illorum pertineret ditio nem, nobis autem et contradicentibus, quod ex antiqua possessione antecessorum liberi viri Theodosi investituram portionis ejusdem ecclesiæ ab eo suscepsemus, et eam multo tempore possedissemus; discretissimus Pater, cognita utrorumque causa consilium et iudicium dominorum cardinalium super hoc requivit. At illi decretum papæ Gregorii septimi memorantes, qui quidem in generali concilio residens, laicos in ecclesia quidquam habere omnimodis interdixit: nihilominus etiam ab eisdem ali quid ecclesiasticum suscipi debere prohibuit, eamdem portionem quam de manu laici post memorati Gregorii septimi decretum suscepseramus, nos jure canonico debere relinquere judicaverunt. Dicebant siquidem quod injuste licet ab antecessoribus posse derat, jure dare non poterat. Sieque nos eidem iudicio consentientes, portione parochialis ecclesiæ, quam a supradicto viro Theodosio, juste quidem, secundum consuetudinem terræ nostræ suscepera-

B mus, carere nos acquievimus. Quibus peractis, adversarii nostri arbitrabantur se decimas nostras (pro quibus tota contentio inter nos et ipsos diu fuerat agitata) acquisisse, et sic deinceps loco suo subjectos omnimodis nos habere; sed non diu distulit ineffabilis providentia Dei, quem nobis in tribulatione adjutorem assistere precabamur, pauperes suos consolari; siquidem dominus papa estimationi eorum tali ordine obviavit, ut statim mihi illud decretum Gregorii Magni coram recitari juberet, quo nimur ab his qui communem vitam duebamus, nec illi, nec alicui omnino ecclesie decimas redderemus, aut quisquam contra probati decreti auctoritatem, a nobis ulterius decimas seu primitias exigere præsumeret.

C 30. *Papa Romaricensem abbatissam alloquitur et admonet.* — Proinde dominus papa Romaricensem abbatissam advocans, paterna adiunctione allocutus est, sic dicens ei: « Volo quidem, filia, et præcipio, ut sicut privilegium quod olim locus tuus in libertatem sui in Romana Ecclesia suscepit, inviolabiliter custodiri desideras, ita tu quoque quod præsenti iudicio fratribus istis concessimus, privilegium etiam ipsorum, quod ipsis similiter per manum nostram a Romana Ecclesia suscepserunt, integrum et illibatum custodias. De cætero ne suasione rerum temporaliū aliqua inter vos controversia resuscitetur, ad testimonium contentionis diu agitatæ inter vos, et in præsencia mea tandem finitæ, litteras meas meo sigillo corroboratas vobis dare disposui, ut per hoc firma et stabilis inter vos perseveret dilectio. » Ista breviter prosecutus, dicendi finem fecit; sic igitur bonus ille moderator contentionem diu inter nos pertractatam tandem terminavit, ipsa quæ terminatione litteris annotata, testamentum in duabus locis eodem sensu, eademque litteratura conscriptum, de suo sigillo munitus ab utrisque nobis haberi et inviolabiliter custodiri apostolica auctoritate stabilitivit. Modus autem ipsius instrumenti talis existit :

31. « Paschalis episcopus, servus servorum Dei.

« Inter Romaricense monasterium et Calmosiacensem canonicam, » etc. *Vide in Paschali, sub num. 206.*

D 32. *Confirmata pristina amicilia inter Romaricenses et Calmosiacenses.* — Hac itaque demum, Deo favente, per manum domini papæ contentione finita, accepta benedictione apostolica, laeti ad fratres repedavimus, laudantes ac benedicentes Deum qui non deseruit sperantes in se, sed secundum multitudinem misericordia suæ in tempore tribulationis et angustiæ invocantibus nomen suum propitius liberator assistere non despexit. Sed, quoniam de dono altaris pro qua primum contentio cœpit in præsencia domini papæ nulla mentio facta fuerat, Romaricenses, Lingonis regressi, idem donum ab ecclesia nostra alienare tentaverunt, siquidem assumpto secum vicario suo Walfrido, Tallum perrexerunt, et adeun-

tes episcopum, altare ab eo requirebant, ut vicario suo solito more illud traderet obnoxie postulabant. Verum Deo dispensante, quoniam praesentes aderamus, eorum episcopo ceterisque Tullensis accessimus, et ostendentes ei chartam propriam, litteras quoque apostolicas, quas ad confirmationem ejusdem doni ipse postulaverat, et impetraverat, humiliari poscebamus, ut quod ecclesiae nostrae semel contulerat, integrum et illibatum nobis conservaret: temerarium et nimis periculosum reputans episcopus contra propriam, imo contra apostolicam ire sententiam, illis rursum dare quod nobis jam dudum tanta auctoritate firmaverat, illicitum sibi fore respondit; ac sic Romaricenses rursum frustrato conamine redierunt nihil eorum quem postulaverant assecuti. Nos vero moleste ferentes diutinam contentionem inter nos tanto tempore protrahi, ut pote quorum familiarem dilectionem prius experti fueramus, alia via in concordiam eos revocare disponimus; adveniente namque abbatisse Romaricensi in vicinia nostra pro quibusdam suis negotiis, humilitatis proposito eam adire studuimus, et pristinæ dilectionis commonentes, in concordiam et familiaritatem ejus redire nos vello insinuavimus. Quam positionem nostram ipsa quidem benigne suscepit, et quidquid communes amici nostri pro reparanda pace ei consulerent, libentissime se facturam spopondit. Adfuit etiam Dei cooperantis gratia, et quæ bona intentione ceperamus, longe meliori quam sperabamus acceleravit complere, subsequenti namque tempore societatem petituram nostram, locum nostrum cum suis familiaribus devote visitavit; quam cum petiisset et accepisset, foederata nobis in amicitia ad proprium monasterium est regressa; aliquanto autem interjecto tempore, quidam bovi viri communes amici nostri, id inter nos mediaverunt, ut Romaricenses quod suum erat in ecclesia eadem nobis ad trecentum darent, et nos acquiesceremus suscipere, assensimus, ambo id nobis consulentibus, et quidquid abbatia Romaricensis in parochiali ecclesia Calmosiacensi eatenus possederat, per manum Gislae abbatisse ecclesia nostra possidendum suscepit. Verum, quoniam nulli personæ licet possessionem unius ecclesiæ in jus alterius penitus ac sine ulla monumento transfundere, itidem inter nos mediatum ac firmiter statutum est, ut

A io festivitate sancti Romarici septem solidos pro sæpe dicta ecclesia Romaricensi ecclesia persolvamus. Deinceps itaque, Deo favente, omni suspitione depulsa, solida et familiaris inter nos perserverat amicitia.

C 33. *Tullensis episcopus plures ecclesias a laicis acceptas Calmosio confirmat.* — His itaque gestis, retractare nobiscum cœpimus quomodo in præsentia domini papæ portionem sæpe memoratæ ecclesiæ Calmosiacensis (quia de manu laici eam suscepimus) judicio canonicō reliquerimus: unde ne quidquam simile de cetero vel nos vel successores nostri in talibus experiremur. Tullensem antistitem super hæc adivimus, bumiliter ab eo postulantes quatenus ecclesias, quas non canonice per manus laicorum suscepimus, sui doni auctoritate ecclesiæ nostræ perpetuo possidendas assignaret: cumque præsentes adessent dominus Riquinus primicerius, et Rembalodus archidiaconus ethoc ipsum nobiscum peterent, libenter annuit episcopus, et, sicut possideramus, per baculum suum ab eo deinceps possidendas suscepimus, ecclesiam videlicet domini Petri, quam contulit nobis Cunegundis vidua de Richiscurt pro anima filii sui Theodorici, et quartam partem ecclesiæ de Igniaco, quam dederunt nobis Widricus de Valcurt et uxor ejus Adeleidis. Quartam etiam partem ecclesiæ Willaris, quam dederunt nobis Masclinus de Domino Martino, et uxor ejus Hersendis, diuidim quoque partem ecclesiæ S. Martini de Domino Basolo quam contulit nobis Widricus de Unicurt, et quartam partem ecclesiæ de Riviro, quam dedit nobis Berta vidua et postea nostra conversa.

37. Hæc ad communionem successorum nostrorum dixisse sufficient, ne decretorum synodalium ignari; quibus laicis interdictum est, nihil in ecclesiis debere possidere, et ideo quod in justo possident, juste dare non posse, de cetero, ab eis quidquam ecclesiasticum suscipere præsumant, sed potius cum talia obtulerint laici, ab episcopo qui tunc temporis fuerit requirant, ut canonice per manum episcopi acquisita, cum pace retinere valeant; verum quoniam singuli quæque prout gesta sunt explicantes in longum sermonem protraximus, sola monasterii nostri ordinatione apposita, libelli bujus finem facimus, ut in alio quo restant subjiciamus.

LIBER SECUNDUS.

I. *Calmosiacensis ecclesia a Richardo Albanensi episcopo consecratur. Abbates consecrationi astantes.* — Cum igitur divina clementia, quæ in omnibus nobis misericorditer providebat, undique nobis requiem contulisset, et nullus jam pene adversarium superasset, novi nostri monasterii domicilium,

D licet necdum plene consummatum omnipotenti Deo consecrare disposuimus; sed quoniam sæpe memoratus Tulleensis episcops, viribus corporis præsonectute destitutus, ad hoc non sufficiebat, ad dominum Ricardum Albanum pontificem, quem dominus papa, sedem apostolicam repetens, in Galliarum

partibus legatum dimiserat, proprias litteras direxit A allegans videlicet imbecillitatem corporis sui, et devote supplicans, ut vice sui monasterium nostrum ab eo convocatus dedicare dignaretur. Quas cum per nos suscepisset venerabilis Albanus episcopus, petitioni ejus benigne annuit, condicione die ad perficiendum quod postulatus fuerat advenit, plurimi etiam religiosi viri a nobis ob dedicationis devotionem invitati convenere, inter quos primi existierunt dominus Thiemarus abbas Sancti Mahsueli, et dominus Widricus abbas Sancti Apri, et dominus Laurentius abbas Sancti Vitoni, et dominus Wascheinus abbas Sancti Petri de Brecio; de archidiaconis quoque Tullensis interfuerunt dominus Rimbaldus archidiaconus, et Hugo de Gondricourt, et Hugo junior filius Reinaldi, multitudo etiam innumerabilis utriusque sexus fidelium, auditio adventu episcopi, ad dedicationis solemnitatem undique concurserat satagabant. Exspectantibus igitur universis processit episcopus, et die Kalend. Octobrium cum summa omnium exultatione majus ejusdem monasterii altare, et universam domum per circuitum in honore sancti Salvatoris Domini nostri Iesu Christi consecravit. In crastinum etiam altare aliud, quod in dextro latere monasterii situm est, in honore sancti protomartyris Stephani dedicavit, et atrium nibilominus circumquaque per gyrum designans sanctificatum ecclesiae copulavit. Quibus rite peractis, ne quisquam deinceps sacram locum violare presumeret, in praesentia omnium (ut moris est in talibus) anathematis sententia interdixit.

Anno igitur ab Incarnatione Domini millesimo centesimo septimo. inductione prima, epacta vi, concorrente i, Kal. Octob., consecratum est ipsum monasterium a domino Richardo, Albancsi episcopo, Romanae Ecclesiae legato, in honore sancti Salvatoris Domini nostri Iesu Christi, presidente apostolicz sedi Paschali papa II, regnante in saeculo Henrico Juniore. apud nos vero imperante Domino nostro Iesu Christo, cui sil laus, honor, virtus et gratiarum actio una cum Patre et Spiritu sancto in eternum in secula seculorum. Amen.

Præcedentibz libello, sicut in exordio ipsius præfatus sum, utilitatibz et quieti successorum nostrorum prospiciens, prout Dominus donavit, litteris mandans, quomodo in loco isto, qui Calmosiacus dicuntur oblatione eujusdam nobilis viri Theodorici bjujus alodii bæredes facti, plures undique fratres ad serviendum Deo convernerimus, et saeculari conversationi renuntiantes, secundum beati Augustini regulam, vitam canoniam suscepimus, calumniam etiam qua a prædicti viri fratre Joscelmo, pro eodem alodio sustinuimus, et contentionem pro parochiali ecclesia Calmosiacensi inter nos et Romaricensem abbatissem diu agitatam, in eodem libello latius exposui qualiter quoque utramque tandem Deo propitio finierimus, sicut meo tempore gestum est: qui hujus ecclesiæ primus abbas auctore Deo exstisti. diligenter posteris retinendum mandavi.

3. Nunc igitur superest ut quomodo omnipotens Deus ecclesiam nostram oblationibus fidelium cum lauverit, et novellæ plantationis propaginem pauplatim ad incrementum usque perduxerit, tam præsentibus quam post futuris, sicut melius novi diligenter aperiam. Multi itaque provincie nostra utriusque sexus fidelium, quorum Deus corda tetigerat, familiaritatem nostram ardenter petere coeperunt, et tam de fundis suis quam de mobilibus ad sustentationem nostram oblationes devotas ecclesiæ nostræ obtulere: inter quos primus Benchelmus Castiniacensis, frequenti petitione conjugis suæ Leucardis admonitus, alodia quæ in vicinitate nostri loci possidebat, Lammiriaci videlicet et apud Hugonis curtem Liberici ecclesiae nostra in præsencia multorum devotus obtulit. Ipsi siquidem Leucardi cum esset nobilibz parentibus orta patrimonii jure provenerant, magisque ea nobis quam filii carnis reliquerunt satagebat, quæ sicut ab eis accepimus, sic deinceps, Deo favente, absque calumnia quiete possedimus.

4. *Donationes factæ Calmosiacensi cœnobio.* — Aliaetiam Leucardis hujus prædictæ cognata, ipsius bono præcedente exemplo et voto pariter succensa, virum suum nomine Theodoricum de Villa assiduis precibus pulsare coepit, quatenus partem que eiusdem tribus alodii ex patrimonio obvenerat, ecclesiæ nostra conferret. Qui quoniam filios carnis non habebat, libenter ei assensum præbuit: et sicut poposcerat, partem prædictorum alodiorum, cum ea nobis et successoribus nostris perpetuo possidendum tradidit. Porro utraque Leucardis nobilibz orta natalibus, sicut prefata alodia libere a parentibus suis suscepserant, ita deinceps ecclesiæ nostræ integre et solide possidenda contulerunt, in agris videlicet cultis et in cultis, in servis et ancillis, in pratis et pascuis, in usu fructuario, et redditibus universis, nihil sibi omnino neque successoribus suis retinentes. Qua sicut ab eis libera suscepimus, sic deinceps, Deo favente, absque omni calumnia quiete possedimus. Verum procedente tempore alodium de Lammiraco, quod propter remotionem et parvitatem sui minus utile nobis videbatur, pro tribus quarteris terra alodio Hugonis curtis intermixtum adjacentibus quæ ad secretariam Romaricensis ecclesiæ pertinebant, quam nos proprie custodem ecclesiæ vocamus, per concambium dedimus. Ut autem noverint posteri nostri quam rationabiliter factum fuerit concambium, breviter intimabo. Gislam siquidem, quæ meotempore Romaricensem rexit ecclesiam, per me metipsum adii, et præsentibus domino Reimbaldo Tullenzi archidiacono, et Widrico, Walfrido cancellariis, multis quoque sanctimonialium, et ceteris quamplurimi tam nostris quam suis amicis, tradidi ego Seherus abbas alodium de Lammiraco in manu præfatae abbatissæ sic liberum et integrum, sicut etenus nostra possederat ecclesia, suscepique de manu ejus supradictam terram ad secretariam pertinentem, sic liberam et integrum (sicut nostrum

C

D

dabam alodium) nihil debentem alicui potestati, nec bannum, nec placitum, nec quidquam omnino aliud. Eadem etiam die, iisdem praesertibus, aliud coucambium simili ratione inter nos confirmavimus. Alia namque tria quarteria terra ipsi alodio Hugo-nis curtis intermixta adjacebant, que ad potestatem quæ Cohereis diciuntur pertinebant, cumque circa eamdem villam, terras aliquas de diversis alodiis nostris possideremus, de ipsis, quantum competens concambium exigebat, in manu abbatissæ dedimus et iterum ipsa tria quarteria libera et integra de manu ejus sumpsimus, omni banno et placito et jure carentia. Nomina autem terrarum nostrarum, quæ pro eis dedimus, sicut lingua rustica dicuntur apposuimus, ut si quando contigerit inde aliquam controversiam oboriri, noverint fratres qui tunc temporis fuerint, quid dederimus, quid suscepimus, quæ sic se habent. De quibus ista nunc sufficiant, cetera prosequamur.

5. Berta nobilis matrona se suaque monasterio donat.— Fuit et alia quedam matrona nobilibus orta natalibus, Berta nomine, quæ plurima in saeculo possidebat alodium, quæ cum viro jam defuncto vidua remansisset, solo unico superstite filio, maximo coepit aestuare desiderio, ut, relictis omnibus, mundi declinaret contagia, volens igitur seipsam suaque omnia obsequiis mancipare divinis, prudenter cogitare coepit, ut secum filium suum tolleret, ac sic de mun expedita, universa qua habebat alicui ecclesiæ possidenda traderet. Dumque id mente tractaret, et quo se verteret animo hæsitant fluctuaret, tandem divino inspirata consilio, per quemdam fratrem nostrum Aselinum nomine, qui sibi notus erat, humiliter postulavit ut eam cum filio et possessionibus suis in communem vitæ nostræ societatem suscipieremus, cuius petitionem benigne suscipientes, quod poscebat indulsimus. Mox igitur per eundem fratrem nostrum dominum Aselinum parentes suos apud Sanctum Memmum, villam quamdam, quæ est super Verisnam fluvium, convocavit, et quia sese suaque omnia ecclesiæ nostræ eorum consilio trahere vellet aperuit. At illi bono ejus proposito congratulantes, quomodo id rationabiliter fieret inter se tractare coeperunt : et quia præsentes eramus, ego et frater Aselinus, eam protinus in manus nostras suaque omnia tradiderunt. Verum quoniam firmiora et certiora judicant dona, quæ per manus liberorum fidei jussorum flunt, communicato inter se consilio, fratres ex seipsis liberos homines, et provectionis etatis elegerunt, Willelmum de Castiniaco, et Maselinum de Damno Martino, et Widricum de Unocurt, in quorum manibus præfata nobilis matrona universa alodium sua posuit, et ea scilicet quæ a parentibus suis hereditario jure possidebat, et ea quæ a libero viro, Brochardo nomine, legitime donata per successionem filii, matrimonii jure suscepserat, lacrymosis precibus efflagitans ut ea absque dilatatione ecclesiæ nostræ possidenda confirmarent. Interfuerunt autem huic primo dono hi

A liberi et idonei testes, Widricus videlicet de Tillio, Walterus nepos ejus, Drogo de Bosom villa, Maselinus de Castiniaco, Wido de Osenviller, Letoldus de Rinvilla, Robaldus et filius ejus Albricus, Ancherus, et Drogo et Rofridus de Damno Martino, Boso de Damno Julianus. Paucis subinde transactis diebus, cum a nobis imploratus dux adfuissest Theodoricus, supra memorata etiam advenit Bertha, cum praedictis liberis fidei jussoribus, et praesente duce Theodorico, et Simone filio suo, ceterisque multis liberis hominibus, quorum nomina ad testimonium hujus donationis subscripta sunt, tradidit praedicta matrona per manum trium fidejussorum universa alodia sua, quæ a parentibus et a viro suo totalitatem jure possidebat, sancto Salvatori nostro, Deo et beate ipsius genitrici Mariae, mibiique qui hujus loci regimen tenere videbar, et fratribus nostris tam praesentibus quam post futuris in hoc loco Deo servituis. Duo enim patrimonii sunt hæc, alodium quod babebat apud Unocurt, et pars alodii quam habebat apud Masline : quatuor vero quæ a viro suo totalitatem, jure suscepserat, quorum nomina sunt hæc, alodium de Riviro cum quarta parte ejusdem ecclesie, alodium de Danencurt, alodium de Lifo, pars alodii de Manili, quæ omnia absque alla contradictione tradidit ita libera, integra et solida, sicut etatenus ea possederat, in servis et ancillis videlicet, in agris cultis et incultis, in pratis, et pascuis, et silvis, in usu quoque fructuario, et redditibus universis. Interfuerunt autem huic secundo doxo in ecclesia nostra super altare facto hi liberi et idonei testes : primus dux Theodoricus et Simon filius ejus, Widricus de Sinal, et Morandus frater ejus, Paulinus de Huldonis Monte et Widricus, Videricus et frater ejus de Grimaco, Rainerus de Dalabin, Wido de Noreio, Uldericus filius Rodulphi, Gerardus de Donuo paro, xvii Kal. Octobris 1098, indicl. vi, epacta xv, concurrente iv, in festivitate sancti Apri. His ita gestis atque firmatis, praedicta matrona voti compos effecta sese cum filio suo monasterio tradidit nostro, et sæculari habitu abjecto, in humilitate castæ servire propositus, filio autem ejus (quia bone indolis puer erat) canonicum habitum dedimus, in quo cum fere biennium in simplicitate et innocentia transegisset, præsenti vita defunctus est.

Hac itaque præfata hæreditate cum ecclesia nostra esset legitime investita, Walterus de Berleivilla miles quidem de familia ducis violenter irruens, alodium illa quæ ex parte viri sui contulerat nobis satis, capitalia tulit, et ecclesiam nostram rebus possessis injuste expoliavit. Dicebat enim quia prædicti viri Brocardi nepos fuerat, filius scilicet fratris sui, ad se potius hæreditatem illam pertincre, cuius frequentibus molestis et injuriis inquietati, ducem Theodoricum compulsi sumus adire, rogantes ut injustam calumniam ejus judicio sue curiae discuteret, ac sic eum ab injuriis et oppressione nostra removeret : qui quidem proclamationem nostram benigiae suscepit, ipsumque Walterum ad

audientiam curiae sua s^epius vocavit. At ille in te-
meritate c^ompta perseverans, pr^aesentiam ducis fere
per biennium refugit.

6. Videntes itaque contemptui eum habere s^cacula-
rem justitiam, familiæ nostra clamoribus fatigati,
quos assiduis deprædationibus vastabat, Tullensem
episcopum adivimus, et ut tyrannidi illius spirituali
gladio resisteret, obnoxie postulavimus: qui paterno
affectu filiorum suorum proclamationem suscipiens,
post discussum ejus obstinationem et injuriam ad
ecclesiasticam justitiam vocavit, et cum venire re-
nueret, anathematis in illum sententiam direxit. Qua-
tandem sententia nutu divino perterritus, cum apud
Sanctum Deodatum positus esset, episcopi absor-
tionem postulavit. Ut autem quod poscebat assequi
mereretur, ab inquietatione nostra et prædictorum
alodiorum invasione se cessaturum omnino promi-
sit, quadusque per judicium curiae, quam eate-
nus refugerat, causa ejus aut injusta convinceretur,
aut si justa esset approbaretur; qua responsione fir-
mata, anathematis vinculis tandem absolutus est.
Post hanc vero in præsentia ducis apud Romaricum
montem vocati utrique adfuiimus, et rotagus a duce
et principibus ut in audiencia curia aperiret, et qua
ratione ecclesiæ nostræ interrupisset investituram,
nihil prorsus justæ querelæ adversum nos inventire
potuit. Cum igitur solum superesset judicium, ut
quæ injuste invaserat, juste nobis restituere senten-
tia prolatæ cogeretur, boni viri fideles amici nostri
paci nostræ propescientes, ibi nobis consuluerunt, ut
dati de paupertate nostra lx solidis, ejus malitiæ
leniremus, quatenus libentius quod judicio curiae
facturus erat exsequeretur, et nullam prorsus exinde
resuscitandi querelam adversum nos inveniret oc-
casione. Ipse etiam Walterus, videns se nullo
modo posse retinere quæ injuste invaserat, spon-
sionem pecuniam ab eis accepit, et sic in præsentia
ducis, ac principum, ac totius curiae assistens alodia
wirpivit, at astipulavit, capitalia distracta ex inte-
gro restituit, et totius calumniæ finem fecit.

7. Hæc itaque inter nos pace firmata, septem
ferme integris cessavit annis, in quibus absque omni
contentione et calumnia alodia ipsa nostra possedit
ecclesia; quibus transactis, iterum resumpto malitia
spiritu, denuo esdem alodia sasivit, capitalia diri-
puit, et majori elatus insania, familiam nostram
assiduis deprædationibus et possessionibus vastavit,
et attrivit, nec Deum timens, nec homines erubes-
cens, in quorum præsentia, sicut eupra memoravi-
mus, et pecuniam nostram accepit, et alodia ipsa
per finem factum deposuerat. Iterum ergo super hac
injuriam ducem Theodoricum adivimus, et ut memos
eorum quæ in præsentia ejus terminata erant, pesti-
ferum Walterum repetita audacia potestatis sua
objectione comprimeret, humiliiter obsecravimus. Wal-
terus autem, cum diu refugisset curiam, tandem in
præsentia ducis apud Spinal advenit. Commonitusa
duce, fratribus nostris, qui præsentes aderant, ca-
pitalia ablata restituit, ac de cætero se cessaturum

A promisit. Rursum ergo præfata alodia jure ecclesiæ
nostræ sasivimus, et illo cessante, paucò tempore
quievimus.

8. Seherus Romam profectus novum impetrat privi-
legium. — Per idem fere tempus beati Petri apostoli
sedem pro quibusdam nostris negotiis adivimus, et
a summo Paschali pontifice sedis apostolice benigne
suscepti, post alia quædam imploratus a nobis, ut
supradicta, et alias possessiones oblatione fidelium
nobis collatas, in charta suo sigillo munita notaret,
et auctoritate apostolica ecclesiæ nostræ perpetuo
possidenda firmaret, elementer annuit, et sicut pe-
tieramus tradidit nobis chartam proprio scripto et
sigillo corroboratam, in qua anathematizantur, et a
corpo Christi separantur quicunque predicta alo-
dia sive alias possessiones invadere tentaverint, et
ecclesiæ nostram inquietare præsumpserint. Fulti
itaque apostolico privilegio, accepta quoque ejus
benedictione, læti ad fratres nostros repedavimus.
Chartam vero ipsam inter alias chartas nostras col-
locavimus. Quæ qui pleniæ legere voluerit, in ar-
mariali nostro condita invenire valebit.

9. Walterius iterum molestæ Calmosiacenses. Qui-
bus tandem perfectam dedil pacem. — Sed, priusquam
Roma regredieremur, sape memoratus Walterus,
ascito secum malitiæ suæ socio, quedam sororio suo
Henrico, eadem alodia tertio sasivit, capitalia diri-
puit, ac totius justitiae et honestatæ oblitus, effera-
tis solito quibuscumque poterat molestiis et deprædati-
onibus nos et nostra inquietare non cessabat. Vidien-

Ctes igitur sine ecclesiastica censura rebus pacem
dari non posse, post clamorem ducis, et electi pon-
tificis nostri domini Riquini consilio eorum fultic-
acti sumus Romano pontifici litteras deprecatoria-
sribere, et ut eorum opportunam oppressionem et
temerariam audaciam apostolico feriret gladio humili-
liter implorare. Nec diu distulit universalis pastor
Ecclesiæ filiorum suorum petitionem implere, sed
per eundem litterarum nostrarum pertitorem scri-
psit duci Theodoricu[m] et electo pontifici nostro Ri-
quino, ut adversarios nostros seculari et ecclesiastica
censura ab oppressione nostra repellerent, at-
que ecclesiastice possessionis invasores ab introitu
ecclesiæ usque ad satisfactionem eliminarent. Jam
jamque domini Riquini Tullensis electi episcopi lit-
teras ad totius episcopatus decanos et presbyteros
directas suscepimus, quibus Walterum et sorori-
um suum Henricum a communione ecclesiæ ar-
cendos precipiebat, cum ecce subito inspiratione di-
vina compunctus Walterus, tandem in semetipsum
reversus, pœnitentia cepit, moxque domino Reimbaldo
avunculo suo, qui ejus errori multum condoluerat
quod ecclesiæ nostræ satisfacere vellet aperuit; quod
ille gratanter accipiens, congrue exhortatione titu-
bantem adhuc ejus animam roboravit, et condito
die satisfaciendi gratia ad ecclesiæ nostram ad-
duxit: cumque præsentes adessent multi liberi et
idonei testes, quia pro frequentibus injuriis et de-
prædationibus excommunicatum se noverat, primo

absolutionem humiliter postulavit, et accepit, siveque a nobis in ecclesiam introductus, aliada quæ licet injuste calumniatus fuerat, super altare sancti Salvatoris nostri Jesu Christi depositum, fundum ipsum ex toto ecclesiæ nostræ reddidit, virginitatem, et astipulavit, et totius calomniæ finem fecit. Pro capitalibus vero distractis, quia multa erant, duo quarteria terræ de proprio alodio suo apud Auncurt ecclesiæ nostræ perpetuo possidenda reliquit. Quibus ita gestis, avunculum suum humiliter postulavit, ut duo minoræ alodia, alodium de Davencurt, et de Lifo tempore vite suæ ad trecentum ei concederemus, ut sic deinceps firma et stabilis inter nos perseveraret concordia, super quo consulentes amicos et fratres nostros, petitioni ejus acquiecieimus, et præsentibus multis suscepimus ipsa duo alodia de manu mea, eo videlicet tenore, ut singulis annis pro trecento duos solidos tertio die post natale Domini ecclesiæ nostræ persolveret, et in morte sua sine successione hæredum integræ ea et illibata ecclesiæ nostræ restitueret, et huic fini facto et paci acquisita et inter nos firmate interluerunt bi liberi et idonei testes: Widricus videlicet de Spinal, et Morandus frater ejus et Widricus junior, et Walterus filii Morandi; et Videricus et Widricus et Morandus fratres de Gissniano, et Stephanus de Villa, et Richardus de Calvo monte, et Ramerius et Cerdalus de Spinal. De clericis vero dominus Rimbaldus Tullensis archidiaconus, et Arnulphus de Spinal, et alii multi tam liberi quam servi, quos dinumerare congruum judicavimus: pròinde idem Walterus ut post illatas injurias veram erga nos suam comprobaret dilectionem, condicto die sorores suas apud Castiniacum in præsencia nostra adduxit, et eadem alodia quæ injuste calumniantur fuerat, virginitatem cum duobus supradictis quarteriis terræ, quæ propria hæreditate apud Auncurt pro distractis capitalibus nostris ecclesiæ nostræ tradiderat, nec multo post supradictus sororius suus Henricus de Italia regressus, cognito quod Walterus et uxoris sua totius calomnia fecissent finem, ad ecclesiæ nostram satisfactorius properavit, alodia virginitatem, absolutionem petiit, et accepit. Sive factum est, cooperante gratia divina, ut vera et stabilis inter nos firmaretur concordia. Hæc nunc de alodiis Berthæ sororis nostræ dixisse sufficiat, quia illa duo quæ ex patrimonio suo nobis contulerat, absque omni calomniâ nostra possedit ecclesia.

10. *Aliæ donationes factæ monasterio.* — Juxta autem alodium illud quod apud Wocurt nobis contulerat quidam liber homo Albricus de Hannul villa terras quasdam optimas possidebat, inter quas locum molendino construendo congruas super Mosam fluvium habebatur, quas cum sciret utilis nobis fore pro eo quod alodio nostro cohærent, locum nostrum cum uxore et filiis adiit, et terras ipsas præsentibus his liberis testibus Hanmone de novo Castro, Henrico fratre ejus, Alberto de Rosaltom, filiis suis Simone, et Alberto, et Bencelino de Castiniaco,

ecclesiæ nostræ, sicut eis tenebat, liberas et intergras perpetuo possidendas tradidit, deinde petitæ et accepta societate nostra, rogavit nos, et exhortatus est multum, ut molendinum in supradicto loco construeremus: quod et fecimus, ipsumque cum aliis terris usque in hodiernum diem nostra possedit ecclesia.

11. Fecit præterea et alius quidam liber homo Widricus nomine Wnocurt, qui mediæ partem ecclesiæ Sancti Martini apud dominum Basolum a parentibus possidebat; qui cum hæredes non haberet, locum nostrum per semetipsum adiit, et portionem illam quem vice alodii (ut laicus tenebat) ecclesiæ nostræ possidendam tradidit.

12. Robaldus autem quidam ingenuus homo de Domino Martino cum liberis multis, quos prius habuerat, vita præsenti defunctos amisisset, ad ultimum illo mortuo in quo tota spes sua successio penderabat, ad ecclesiæ nostram hominidæ gratia eum attulit, ut quia proiectæ ætatis erat, magis de salute animæ sue cogitare coepit, et vice filiorum quibus in sæculo alodia multa studiose quæserierat, et pars successio possidenda parva erat, ecclesiæ nostram sibi in hæreditatem succedere disposita, et in præsencia multorum liberorum hominum alodium de Ilosceli villa et de Sannuncur ei possidenda confirmavit, tradens ea ita libere, integre et solide, sicut eatenus ea posseedera, in servis videlicet et ancillis, in agricultis et incultis, in pratis et pascuis, et silvis, et vinea quadam, et redditus universis, de quibus nullam experta calumniam integræ ea et illibata nostra tenet ecclesia.

13. Sed et alius quidam liber homo similiter de Domino Martino, vir senex et grandævus nomine Mascelinus, cum quidam filius ejus Drogo nomine ad nos conversandi gratia devenisset, alodium de Mattuleut quod ei jamdudum in hæreditatem depatarat, nostræ contulit ecclesiæ, quod sicut liberum suscepimus, ita liberum et integrum absque contradictionem tenemus. Aliud quoque alodium idem vir præfatos Mascelinus postea nobis tradidit. In mortenamque eujusdam filie sue, quam de ultima sua uxore suscepérat, quartam partem alodii Truillaris, cum quarta parte ecclesiæ ejusdem ad hæreditatem pueræ ex parte matris respiciéntem, cum matre Adsone superstite libere scilicet et nobili matrona, ecclesiæ nostræ contulit atque in præsencia multorum perpetuo possidendum firmavit. Ipsa vero mater pueræ Hersendis nomine, honesta valde mulier, et bonis moribus ornata, cum post sepulturam filie bonis recederet, infirmitate correpta, ad nos reportata est, et ingravescente morbo defuncta, juxta filiam, in cœmeterio nostro est sepulta. Illud quoque alodium nostra nunc tenet ecclesia. Aliud quoque vir ingenuus de Humberticurte, nomine Amabœicus, cum quidam filios suis clericus, nomine Rembaldus, sæculum fugiens, inter fratres nostros canonicum habitum suscep-

set, ipse quoque de salute animæ sua sollicitus, cum jam etate proiectus esset, mundi facultates abjecit, filiumque suum ad locum nostrum secutus, in paupertate vitam extremam ducere dispositus. Volens autem aliquid loco nostro ex sui parte conferre, tradidit nobis adveniens alodium quod habebat Bugneolis, permisso conjugis et filiorum, sicut illud liberum et quartum a liberis parentibus suscepserat et tenuerat. Quod ab eo suscipientes, quia reruotum erat a nobis, in processu temporis eum canonicis Sancti Gengulphi, qui Tulli habitant, annuente domno Pibone, ejusdem civitatis episcopo, per concubium mutavimus: dantes alodium liberum nostrum, ac suscipientes per manum domini Riquini primicerii ejusdem tunc Ecclesie prepositi, alodium eorum, quod cum longe a loco nostro apud Hundini villam possidebant cum parva quadam ecclesia Domni Martini, ad cuius parochiam idem pertinet alodium, quod sicut liberum ab eis suscepimus, ita exinde quietum et liberum usque in hodiernum diem possidemus.

13. Fuit præterea et alia matrona nobilis Hervidis de Calvomonte, quæ loco nostro contigua quod Bulherum dicitur possidebat alodium. Hæc post mortem viri sui cupiens ad augmentum loci nostri aliquid de possessionibus suis nostræ relinquere ecclesiæ, tradidit nobis medietatem ejusdem alodii, quod ad propriam hereditatem suam pertinebat, presentibus filiis, et hoc ipsum annuentibus. Tradidit autem ipsam portionem ita liberam, integrum et solidam, sicut aliam partem filiis suis retinebat, in agris videlicet cultis et incultis, in pratibus, et pascuis, et silvis, in usu quoque fructuario, et redditibus universis, quod etiam nunc quiete nostra tenet ecclesia.

15. Widricus etiam vir nobilissimus et prudensissimus de Valecurt, et uxor ejus Adeleidis familiari nobis dilectione inhærentes, locum nostrum devoti adierunt, et accepta societate nostra, contulerunt ecclesiæ nostræ, præsentibus his liberis testibus Widrico videlicet de Spinal, et Morundo fratre ejus, Widrico et Waltero filiis Morundi. Ulderico et Widrico fratribus de Gissiaco, Hugone et filio ejus Petro de Paracio, quartam partem alodii de Iagniaco cum quarta parte ecclesiæ ejusdem, ipsum quoque absque omni calumnia usque in presenti nostra tenet ecclesia, in agris, et in pratibus, et pascuis usu etiam fructuario et redditibus universis. Leucardis vero uxor Theodorici de Villa, cuius longe superius memoriam feci, semper locum nostrum præ omnibus dilexit, coluit, et frequentavit: quæ cum post mortem viri sui Theodorici alium quemdam Albertum Mithensem duxisset, non multo post superveniente infirmitate correpta ad mortem usque perducta est: cumque jam sibi mortem cerneret imminentem, accersistis his qui ei assistebant, partem alodii quam adhuc Darnulio de patrimonio suo possidebat, ecclesiæ nostræ per manum eorum delegavit; ad hoc quippe eam sibi pertinuerat, ut in

A morte sua aliiquid nobis donare valeret, cumque gravi morore afficeretur, ne si vita præsenti excederet, in eadem urbe eam sepulcræ traderent, domesticos et familiares suos lacrymosis precibus efflagitavit, insuper et adjuravit, quatenus corpusculum ejus nulla tenus nisi in cœmeterio nostro sepietri paternerent. Quid et factum est. Protinus namque ut defuncta est, corpus ejus levantes cum gravi labore via longissimæ, ad nos usque detulerunt, quod non reverenter suscipientes, honorifice in cœmeterio nostrajuxta monasterium nostrum sepulturæ tradidimus. Alodium etiam quod per manum liberorum hominum nobis delegaverat, ab eis suscepimus, quod usque hodie liberum, quietum et illatum in omnibus usibus et redditibus nostra possidet ecclesia.

B 16. Alia quoque libera et nobilis matrona, Cungundis nomine, uxor Rofridi militis do Viverio, non minor erga dilectionem nostram feruebat desiderio; quæ post mortem viri sui partem alodii optimi, quam apud Basonis montem ex matrimonio suo possidebat, nostra possidendum obtulit ecclesiæ. Fuit et alia matrona uxor Bencelini de Castiniaco nomine Biliardis, quæ post mortem viri sui pro amore cœlestis patrictomne patrimonium suum loco nostro contulit, scilicet quidquid apud Rivirum, et apud Aquasam, et apud Laudini villam, et apud Berfredi montem possidebat. Denique dispositis rebus suis omnibus, quidquid habere potuit, tam in pecunia quam in cunctis mobilibus congregavit, et ad ecclesiæ nostram gratia conversionis, relictis sæculi pompis, venit, ibique finem accepit. Huic donationi interluerunt testes idonei, dominus Rembaldus et nepos ejus, Walterus clericus, Arnulphus Spinalensis, Stephanus de Villa, Gislibertus et filius ejus Uldericus de Domino Martino, Cono, et Theodoricus de Darnulio, et Humbertus miles ejus, Landfridus Castiniensis, Gerardus de Longo campo, et Albertus de Bello-monte et Wido clericus ejus.

C « Paschalis episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Sehero, Calmosiacensis conobii abbati eisque successoribus promovendis in perpetuum.

« Piæ postulatio voluntatis, » etc. *Vide in Puschali, sub num. 273.*

D 17. *Concessiones factæ apud Dornale.* — Universis filiis Calmosiacensis ecclesiæ notificamus quidquid apud Dornale possidemus. Sancfridus Jerosolymum prefecturus cum filio suo Ulrico et Hugone fratre suo contulit ecclesia Sancti Salvatoris quidquid possidebat apud Dornale, in terris cultis et incultis, et in pratibus et silvis, et in omni usu et banno, sicut eatenus possederat.

Item, Beatrix nostra conversa contulit nobis pro anima filii sui Hugonis apud Dornale quarterium unum. Item, Gerardus et Widricus frater ejus contulerunt ecclesiæ nostræ silvam pro salute animarum suarum hic prope. Item, Helfa mater Gerardi contulit nobis campum apud Alchei pratum. Item, Jofridus contulit nobis tria jugera terra juxta locum

qui dicitur Impedesecorum. Item. Ascelinus et filia sua contulerunt nobis duo quarteria apud Dornale in morte sua. Item, Sibilia mater Villermi contulit nobis hortum in quo fuit sita domus nostra. Scendum est præterea quid unumquodque quarterium debeat.

18. In Natale Domini quarterium cum horto qui tenuerit debet quinque nummos, qui vero tenuerit sine horto de more tantumdem exigitur medio Maii et duos nummos in nativitate sancti Johannis Baptistæ. Est regula, in festo sancti Remigii duos nummos debet, etiam suo tempore croatam, brullum et furcam. In festo sancti Remigii debet duos modios annonæ tritici et alterum avenæ ad modium curiae. In Nativitate Domini unusquisque hortus sine quarterio debet tres nummos. In Pascha gallinam cum quinque ovis, et croatam, brullum et furcam, sicut præfata quarteria.

19. In festo Sancti Martini duos nummos, horreum præparare, feoum et annonam deducere ad parietem horrei, ramositatem tempore Martii prati clausuram xv pedes, debet etiam tritaram in horreo quæ decem cartellois continet. Item, matrona quædam vidua Hilburgis nomine, ibidem pro medio animæ in morte sua contulit ecclesie nostra quarterium unum, quæ etiam sepulta est ante ecclesiam nostram, postea Richardus ejus filius dedit nobis unum quarterium pro filia sua, quam suscepimus in conversam. Sequenti vero tempore idem Richardus in morte sua contulit ecclesie nostra duo quarteria, quæ in vadis erant pro xvi solidis, ex quibus unum dedit nobis funditus, quem etiam xx solidis redemimus. Alterum vero hac conditione redemimus pro xxviii solidis, ut si filii ejus reddant nobis xxviii, rehabeant suum, sin autem maneat nobis in perpetuum. Dedit etiam idem Richardus apud Pincircum quarterium dum adhuc viveret, et aliud quarterium quod ab eadem in vadimonio tenemus, quod pro xvi solidis a mo-

A nachis de Suricis redemimus. Habebamus etiam in eadem villa domum quæ non erat nobis opportuna, quam volentes mutare, et non habentes locum congruum, emimus ab eodem Richardo duo jugera terre pro septem solidis et equo uno et jugere terræ. Item, apud Bosonis montem Albertus de Parocia dedit nobis unum quarterium et parum silva, qui vocatur Joannis Terp. Dedit etiam nobis apud Pincircum Beatrix de Dornale unum quarterium, alia quoque libera et nobilis matrona Cunegundis nomine, uxor Rofridi militis de Vivenerio, non minori erga dilectionem nostram servebat desiderio, quæ post mortem viri sui partem alodii optimi, quam apud Bononis montem ex patrimonio suo possidebat nostræ possidendum obtulit ecclesiæ.

B 20. Anno 1222 vi Martii, ecclesia Calmosiacensis solvit tributum ad libertatem apud Ronam Honorio III praesidente papa.

C Connus chose soit à tous que Idate de Charmon ait donné et octroyé en aumone à l'église de Chaumousis tout ce qu'elle avoit et avoir deuoit à Charmon, et au finage, en terre, en prez et bois, en moulins et xi faeuiers de près, en Cubmont à pont ou Wamolin que Tirion tient la moitié au moulin de Charmon, la moitié la première de villenfune que tien Demangeant Brunes, le champ au franc et le tayeul que tiennent Ployresot de Walmont et Thiria de Roblagonde, et la terre de Follane, que poyera du Chene tient, et la terre de la Balloie qui effert que Lambert de Tenimont et Thirion son frere tiennent, et la haye en foillant à deux états de terre que Thiria et Tylan de Reblagodde tiennent, ces choses doivent avoir Idate et sisne sychesal, et si mes sont quite et la moitié de la Curtille, mais que trois frans de Toulois aye le sieur Virion sur toute la partie de part son pere, aye ledit Virion seize frans, du vieux Toulois, et d'un prest, au moulin de Charmois ou Idate aye le tiers au Dame Doumeny que tient le moulin de Charmois s'en vient la moitié à Geate, et aux siens.

ANNO DOMINI MCXVII

JOANNES DIACONUS

MONACHUS S. AUDIOENI

NOTITIA HISTORICA ET LITTERARIA

(*Hist. litt. de la France*, X, 262)

Les études étaient en grand honneur à l'abbaye de Saint-Ouen de Rouen dans le xie siècle, et il y forma alors des élèves de mérite. Jean, diacre, moine de cette abbaye, fut du nombre, et commença, dès

l'âge de vingt ans, à se distinguer par des ouvrages dont une partie est venue jusqu'à nous. Mais rien ne fait plus d'honneur au moine Jean que le choix qu'on fit de lui pour teir la plume et faire les fonctions de secrétaire dans le concile tenu à Reims, l'an 1119, par le pape Calixte II (1).

Jean n'avait pas encore vingt ans lorsqu'il composa en prose et en vers la Vie de saint Nicolas. Il fit, à l'âge de vingt-cinq ans, des additions en vers et en prose rimée à celle de saint Ouen, faussement attribuée par Henschenius à Frédégo, auteur anglais, dont les savants reconnaissent aujourd'hui que Thiérry, moine de Saint-Ouen, est le véritable auteur. Si l'on veut en croire ce qui est rapporté dans quelques manuscrits, Jean eut une vision dans laquelle saint Ouen lui ordonna d'écrire sa Vie, à quoi il obéit. Mais, ce qui est plus certain, c'est qu'il entreprit ce travail par ordre de son abbé. La nouvelle Vie de saint Ouen, que le moine Jean entreprit d'écrire, est faite sur une plus ancienne Vie du saint évêque de Rouen, écrite par un anonyme du VIIIe siècle, ensuite mise en vers par Thiérry, moine de Saint-Ouen, avec lequel Jean avait vécu. Le travail de ce dernier consiste en des additions qu'il a faites à l'ouvrage précédent, en y ajoutant quelques miracles qui avaient été omis par le moine Thiérry. Ainsi ce n'est proprement que la même Vie de saint Ouen, mais augmentée. M. Baillet ne paraît pas avoir eu connaissance de cette nouvelle Vie.

On croit que le moine Jeao peut être l'auteur de plusieurs discours ou sermons, qui se trouvent, avec beaucoup d'autres ouvrages, recueillis dans un fort beau manuscrit de l'abbaye de Saint-Ouen de Rouen, appelé *le livre noir*, par le P. Pommeraye. Ce manuscrit a six cents ans d'antiquité, au jugement de D. Martène, et par conséquent remonte jusqu'au temps où a vécu le moine Jean. Le même D. Martène a publié quatre pièces de ce manuscrit, du nombre de celles dont on croit que le moine Jean est auteur, sans toutefois les lui attribuer ni les lui contester (2). Ces pièces sont quatre discours, dont le premier est sur la translation de saint Ouen, faite en 918 ; le second, sur une autre translation du même saint, dont le corps se trouva pour la troisième fois entier, sans aucune altération, et dans le même état où il était lorsque saint Ansbert son successeur, le transféra la première fois pour le placer à l'orient de l'autel de Saint-Pierre ; et lorsque, cent soixante cinq ans après cette première translation, l'archevêque Riquelme l'éleva dans le temps du ravage des Normands, pour le mettre dans une chasse garnie d'or et de pierres précieuses. Les continuateurs de Bollandus ont publié les deux pièces dont nous venons de parler sur l'édition de D. Martène, qu'ils ont conférée avec un manuscrit ; et ils ont ajouté des notes pour l'éclaircissement du texte (3). Le troisième discours porte ce titre : *Translation de saint Nicaise, martyr, et de ses compagnons*, saint Quirin, prêtre, et Seuvicul, diacre. Enfin le quatrième discours ou sermon est sur la fête des saints dont on conservait alors les reliques dans l'abbaye de Saint-Ouen, et qui ont été brûlées depuis par la fureur des calvinistes.

Si le moine Jean est auteur du troisième de ces discours, comme le P. Pommeraye le suppose, on ne peut lui en contester aucun. Ils sont si semblables pour le style et pour tout ce qui peut caractériser un auteur, qu'on ne peut lui en attribuer un sans le reconnaître auteur de tous les quatre. De plus, le temps où ils ont été faits convient fort bien au temps où vivait le moine Jean, qui les aura composés pour servir à l'office des différentes fêtes dont il est question. Ces discours sont moins des sermons que des relations historiques de ce qui a occasionné les translations de saint Ouen et de saint Nicaise, et des différents événements qui les ont accompagnées.

Il ne faut point séparer du moine Jean, Ambroise, religieux de la même abbaye, qui employa sa plume à célébrer en prose et en vers l'illustre sainte Agnès, vierge et martyre. Cette vie se trouve dans le même manuscrit qui contient les ouvrages du moine Jean, et est écrite du même caractère ; ce qui donne lieu de croire que ces deux auteurs ont vécu dans le même temps. Le P. Pommeraye le conjecture ainsi (4).

(1) *Conc. t. X*, p. 872 ; *Ord. Vit. Hist. l. XII*, p. 863.

(2) *Thes. anecd.* III, p. 1669 et seq.

(3) *Boll. 24. Aug.*, p. 820, 824.

(4) *Pomm. Hist. de saint Ouen*, p. 539.

JOANNIS DIACONI

S. AUDOENI MONACHI

SERMONES QUATUOR.

(MARTENE, *Thesaurus anecd.*, III, 1669.)

I.

Translatio corporis beatissimi Audioeni archiepiscopi Rothomagi.

(Ex ms. S. Audioeni Rothomagensis annorum circa 600.)

1. Licet, dilectissimi, in omnium nos festivitate

A sanctorum oporteat gratulari, præcipue tamen in sanctissimi ac speciosissimi patroni nostri atque antistitis Audioeni, quotiescumque evenit, celebritate, omnimodis condebet exultare, et dignis laudum præconis Deum glorificare, qui tales populo suo providit pastorem, ac piissimum per omnia suffraga-

torem. Hanc ergo diem annua devotione recolimus, A divinæ legis observationem, et sanctorum debitam qua corpus ejus sacratissimum a Galliis relatum, universæ genti nostræ novæ exultationis infudit tripodium. Cum enim omnipotens Deus adoptivum sibi per fidem Gallie populum, peccatis exigentibus, veluti quondam Israeliticam plebem sibi peculiarem a Chaldeis, per aliqua annorum curricula ab hostibus misericorditer flagellari permitteret, ne in eternum districta animadversione puniret; persidice ac crudelissimæ gentis Daoorum exercitus ad prædandum, barbarico more conspiratus, piraticam exercens, cum ingenti classè, Oceanii littora occupavit, ac finitima quæque habitationis nostræ loca depopulando, et cremando consumpsit. Tandem igitur per vastum Sequanæ fluvium irruptionem factis, Gemmeticense monasterium cum omnibus ædificiis igne succedit, deinde Rothomagum metropolim adire dispositus. Quod ubi cives comperierunt, rabiem metuentes gentilium, sanctorum corpora exinde asportare statuunt.

2. Corpus S. Audoeni Condatum translatum. Rolloni duci, anno 912 baptizato, concessa Northmannia. — Monachi igitur beati Audoeni corpus assumentes, ad sui juris prædium nomine Condatum detulerunt, sancti vero Nicasii martyris reliquias cum sociis Wambasio reposuerunt. Denique per multa annorum volumina, scilicet usque ad Rollonis tempora, ibidem sanctorum requieverunt pignora. Hic itaque bellicosa fructus virtute et armatorum expeditione, velut fulgor fines irrumpens Galliæ, diversa urbium et municipiorum memoria everit, plurima quoque que oppida ac rura cum ipsius sanctorum ecclesiis ad solum usque diruit, incendit, atque prædavit. Bella etiam acerrima cum Francorum principibus iniens, numerosas de Christianis strages dedit, nec ab aliquo valuit superari. Tandem divinæ propitiatio majestatis respexit in orationem humilium, et debacchantium furorem compressit gentilium. Denique rex Francorum Carolus cum Rollone pacis fædus init, suamque ei filiam vocabulo Gislam, si titulum Christianitatis perciperet, jure conjugii se datum spopondit, totiusque Northmanniæ provinciam, quam sibi isdem Rollo debellando subegrebat, regali munere liberaliter concessit. Anno igitur Dominicæ Incarnationis nonagesimo duodecimo Rollo cum suo exercitu in sanctæ Trinitatis fide a Francone Rothomagensi pontifice baptizatur, et Robertus in baptismate nuncupatur. Fit gaudium sanctæ Ecclesiae pro tanti ducis conversione et gentilium salute. Fit exultatio sanctis in celo angelis, et hominibus in terra bona voluntatis. Fit lætitia universis pro restituta pace regni et tranquillitate temporis. Terra diu cultore nudata inhabitatur, aratri et bus exectur, vineæ putantur, et redivivæ copia fertilitatis Francia innovatur. Princeps vero novus, ut Constantinus, præteriorum pœnitens malorum, totum se contulit ad ecclesiarum Dei quas destruxerat restorationem, ad inopum defensionem, ad

3. Rothomagenses conqueruntur de S. Audonei absentia. — Interea Rothomagenses super piissimi pastoris Audoeni sui corporali conqueruntur absentia, et aeris siccitate nimia: illud insigne virtutis memoriter retinentes, qualiter idem præaco divini dogmatis, et tuba ductilis in domo Dei Hispaniæ populis septem annorum circulis continua siccitate afflictis, quos verbo salutis et rore fidei conspersit, velut Elias pluviam cœlitus impretravit. Hujusmodi ergo murmuræ populi et flebili querimonia præsulsi ejusdem urbis, scilicet Franconis aures percelluntur, et ad explendum tantæ rei negotium ejus animus instigatur. Nec mora palatum principis adiit, suam totiusque plebis petitionem ac desiderium humilietur et opportune suggerit. Percruciatur rudis Christicola quanta dignitatis, quantæ fuerit excellentia vir ille pro cuius reliquiis universalitas tantopere elaboraret, et sibi restituï vehementer anhelaret. Tum præsul hoc doctus oraculo, agreditur ore facundo sancti antistitis seriatim vitam exponere in conspectu principis et procerum totius aulae. Qualiter scilicet ab ipsis infantie rudimentis Audoenus senuerit probitatem, quomodo sanctorum virtutum claruerit provectione, quam præpotens effulserit in miraculorum exhibitione, quam felici præsentis vita clausulam decoraverit resolutione, quantumve gloriosus existat in illo celestis curia senatu coram Christo summo imperatore. His intentissime princeps auditis, in lacrymas resolutus, pro tanti viri meritis in laudem prorupit nostri Salvatoris gratiarum omnium largitoris.

4. Rollo S. corpus propria sedi restitui petit et obtinet a Carolo rege. Cum magno honore reducitur. — Denique Rollo, qui et Robertus, a latere suo strenuos ad regem Carolum legatos dirigit, implorans amicabilibus verbis ut suum antiquum sacerdotem Deo dignissimum Audoenum sibi reddi jubeat, et propria sedi metropolitanæ maiore restitui faciat, quatenus moderni pacti jura ad invicem inconvulsa serventur, ne, quod absit, aliquo dissentionis offendiculo violentur. Ad hæc rex inclitus pro tam Christiani ducis fide ac devotione, Regi regum gratias agit; deinde ad Condatense oppidum sacri thesauri custodibus mandat, ut duci Northmannorum satisfiant, et beati Audoeni glebam ad propria remittant. Nec mora acceleratur expleri negotium, quod divinitus provisum, vel a rege fuerat imperatum. Per loca etiam ecclesiarum, quibus transferenda erant reliquia, clericis et monachis regia auctoritate mandatur, ut festivo more cum crucibus ac libris, cum cerostatis et diverso processionis apparatu sacro corpori occurrant, et dignis exequiarum laudibus ad solum usque Northmanniæ deducant. Qui omnes alacri devotione decenter et ordinate procedunt, et Deum in sanctis suis gloriosum in hymnis et confessionibus benedicunt. Personabant undique chori psallentium, clericorum scilicet, monachorum,

ac virginum, tinnulis vocibus diversa modulantium, A carmina concrepantium. Cœlestes etiam, ut credimus, non defuere exequiae, et angelicæ phalanges militiæ in tam sancti pontificis translatione; qui adhuc vivens sæpius angelorum fruebatur alloquo, et nunc in cœlis perenni gratulatur censorio.

5. Fixum et immobile constitit in via. — Constat autem verissime totum illud melliflui itineris spatium miraculis refusisse, licet temporis obsolevitatem vetustate, et eorum qui affuerunt impræsentiarum incuria et remissione. Francorum proceres cum innumerabili plebe feretrum subsequuntur de illius gloria hilares, de sui irrecuperabilis danni eventu admodum tristes. Lamentatur Gallia incomparabilis pretii thesauro spoliata, et totius decoris gemma de sue stirpis utero procreata. Compatitorum animus nimio percellitur mœrore, dolens ejus a corpore, cuius ardentiissimo seruebat amore. Sic itaque hymnis canora multitudine beati confessoris glebam prosequente ad confinium pervenitur quo utriusque provincia meta dividitur. Inde Gallicanus populus ad propria cum mœrore regreditur, maritimus vero cum gaudio pastoris sui vestigia comitantur. Pervenientes denique ad locum qui uno ab urbe distat millario, sacrosanctum corpus, ac si solo fixum immobiliter constitutum, nec ab ullo potuit moveri. Tunc omnibus stupore attonitus, ab his qui sanioris erant consilii, veluti divinae virtutis indicio admonitus, ad urbis mœnia aliqui præmittuntur: duci ac pontifici sacri corporis adventus nuntiantur. Mox a presule civium multitudine coacvocatur, salubriter admonetur, ut contrito et humili corde, nudis pedibus, cum summa devotione sacro corpori occurritur. Omnibus ergo compositis quæ ad cultum et decorum pertinenter festivæ processionis, universus tam ecclesiasticus quam monasticus ordo, cum ingenti populo ab urbe procedit, obviam pergens suo magno pastori, velut quondam Hebreæ plebe nostro Redemptori. Sic candidatorum triumphalis exercitus cui juxta Apostolum in palestræ fidei viriliter agonizanti ad. versus invasibiliter aeris bujus potestates indeficiens est colluctatio, suo claro antistiti cum ingeniti laudationum occurrit præconio.

6. Rollo dona S. Audoeno concedit, S. Audoeni corpus gestat propriis humeris. Tunc princeps Christianissimus, « Hunc, inquit, locum, quem paulo D longius ab urbe digressi hucusque pedanei convenimus, amodo Longum pedanum nuncupari censeo, et ab hoc ab usque urbis mœnia, omnem quæ infra adjacet terram beato Audoeno liberaliter concedo, ut mihi, meisque hæredibus apud Deum existat praesidio. Quidquid autem antiquitus in terris et possessionibus ejus ditionis fuisse dignoscitur, ut sibi reddatur precipio, et ejus venerabilem obum cum omnibus quæ ad usum pertinent monachorum juxta priscorum privilegio regum nostra auctoritate, ut immune et absolutum maneat ob omni judicaria exactione, auctoritaliter constituo. Quod si quis

A inde huic venerabili loco aliquid calumnia aut questionis ingerere tentaverit, me primum requirat, me, inquam, sub manu Domini ejusdem ecclesie sentum protectionis et baculum confessio-nis. » His ita prælibatis et principali auctoritate et edicto roboratis, ante sacros noctum corpus solotenus prostratus, et lacrymis perfusus oravit, malorum quæ in sanctos Dei commiserat penitens, et pro transactis reatibus graviter ingemiscens. Dehinc cominus accessit, et collum ante gentili fastu superbum ac rigidum, nunc jugo Christi edomitum, mira cum devotione ferrete submisit, et primus omnium amicas sibi bajulans gazas, illum ferre gaudebat: per quem facinorum veniam sibi obtinere a Deo nullatenus ambigebat.

B 7. In ecclesia S. Petri depositur (918). — Aderantib; et Dani, jam ex lopis facti agni, nec ut olim præde cruentis rictibus inhantes, sed una cum aliis preciosas sancti reliquias venerantes, juxta quod propheta: *Lei, inquit, et bos simul comedent paleas (Isa. LXV).* Nec enim ulterioris belluina rabies humanum sitiuit crudorem, nec more gentilium sortilegorum, vel in extis pcedum rimantur divinationem, sed geminam ex animo complectuntur dilectionem, et incepta execrantes ludicra, et idolorum nenia, sanctorum pronixe expetunt interventionem. Resonabant undique compita viarum dulcisonis vocibus alternatim canentium, et diversarum copia symphoniarum. Ubi vero ad suburbana civitatis pervenitur, illud plium ac solenne bosanna, quod Hebræorum pueri Domino Jerusalem ingredienti consona vocis harmonia psalabant, beato Audoeno modulatur, et *Benedictus qui venit in nomine Domini (Matth. xxiii),* ab omnibus concorditer decantatur. Ad ejus namque felicem redditum super squalida siccitatis molestias a deputatos nullatenus ambigebant remedium. Ex corrupto etiam aere tabida pestis erumpens humana passim corpora inficiebat, et plurimos improvisa morte perirebat. Ab hac igitur lethifera labe ejus eximi cupiebant orationes, qui multos ab inferorum eruit voragine. Sic itaque ejus corpus sanctissimum innumeræ plebis frequentia constipatum cum hymnorum et laudum officiis, cum thymiamatum odoramentis in beati Petri apostoli ecclesiam reportatur, et ibi decentissime collocatur Kalendas Februarii, anno Dominicæ Incarnationis nonagesimo octavo decimo, ubi hactenus summa excolitur veneratione, ad laudem Dei omnipotentis, et aeternum ejus memoriale.

8. At ubi populus ad propria discessit, per meritum gloriosi confessoris nubibus in aere collectis repente vehemens pluviae inundatio erupit, et terram sitientem largiter infudit. Renovatur illud insigne virtutis, quod Hebreorum populis contigit, adventu egregii prædictoris, cum ad instar Eliae incumbens oratione ætheris claustra et nimborum obstacula patefacit. Denique specialis zeli constantia, et virginea integratitatis gratia floruit ut Elias. Cilicis asperitate corpus edomuit, ferro collum et brachia ventremque constrinxit; ut prolixo maceratus cum

martyribus coronaretur agone, cum virginibus no-
vum carmen virgo modularetur, cum angelis tri-
pudiaret, cum Christo victor regnaret.

9. Coruscat miraculis. — Gaudebat tota Neustria, paulo ante mōrōre confecta, super divinæ dapsilitatis opulentiam, et beati Audoeni præsentiam. Innumerabilium ad ejus sacra pignora languentium corpora convehuntur, et pristinæ sospitati reparantur. Purulenta valetudines illo medicante curantur, et ab imminentia clade patria cœlitus liberatur. O mira benignitas nostri Salvatoris! O præcellens gloria sanctissimi confessoris! Ejus precebus cœlum reseratur, ejus meritis lethifera pestis effugatur; ipso præsente muodus respirat, quo absente bellis attritus gemebat. Hie ergo signorum liquet indicis et rerum colligitur argumentis, quod nullus Audoeno præstantior meritorum gloria, potenter virtutum efficacia in tota aliquando extiterit Gallia. Ab ipsis enim infantia cunabulis quantum Deo placuerit, unius et multis astipulatione comprobatur miraculi. Miro namque auspicio venerabilis jam portendebat Dei provisio qualis foret futurus in pontificali officio. Cum enim inter paternos lares adhuc Christi lucerna delitesceret, et pia mater Aiga puerum nutricaret, quadam die, non sine divino, ut reor, instinctu, solitu instantius matrem comonitet, ut sibi balneum citius præpararet. Cui illa: « Non possum, inquit, tam oito, fili, quia deest aqua in præsenti unde valeat fieri. Fons enim est in prædio monialium Dei Genitricis Mariæ unde debemus haurire. Supersedendum omnibus donec prius bauriant ad proprios usus in quorum cespite maneat Dei voluntate. » Ad hæc puer eximius Petri fide prædictus: « Aderit, inquit, nobis Dominus per omnia potentissimus, charitate profluis, et lymphæ copiam nobis nostræque terre colonis ministrabit, qui potum sienti populo ex arida cote propinavæ. » Hæc dicens virga quam manu gestabat in nomine sanctæ Trinitatis rupim percussit, etatimque fons vivus erupit, qui cursus sui rivum ad usque limitem ejus ditionis extendit, ibi hiatus faciens terram subirotavit. Liquido enim ostendit quod sui usibus famuli Dominus scissa de cilice novos latices elicit, qui corda famulorum arentia irrigaturus erat divinorum dogmatum fluentis. Talis igitur infantia primordium decuit hunc virum, quem sibi assumpsit in sacerdotem ad multorum expiationem, qui in Melchisedech stigmate quotidie sub forma panis et vini in altaris offertur libamine. Hic quoque ad instar Moysi, qui expansis in altum brachiis crucis speciem præferentibus in monte pro Hebreis orabat cum Amalech præliantibus, crucem Dominicam ferens in corde; et in virtutum sublimiore monte pro universo plebe assidue supplicabat Regi gloriæ. Nunc etiam patri Spirituum præsentissimus, et divina majestatis speculari limpidissimus, eorum non desinit esse pius interventor in celis, quibus sui amoris pignus tam pretiosum reliquit in terra.

II.
De beati Audoeni translatione et ejus saceratissimi corporis integritate.

(Ex eodem ms.)

1. Prima translatio corporis S. Audoeni a S. Ansgerto. Ejusdem elevatio a Riculfo archiepiscopo. — Beatissimo igitur Audoeno post hujus laudabilis vitæ cursum feliciter migrante ad Dominum, et præclarâ totius Galliae lucerna repente ab oculis sublata mortalium, sanctissimum corpus ab episcopis et abbatibus et utriusque ordinis religioso conventu, procerum quoque ac innumerabilis plebe reverenter et honorifice est traditum sepulturæ in ecclesia beati Petri apostolorum principis, in loco quem sibi ipse præparaverat, in sarcophago Pario marmore decenter constructo, ubi requievit annis tribus et mensibus novem. Qui beatus confessor quantum cœlicolis de suo adventu infudit lætitiam, tantum terrigenis de abscessu reliquit mœstitudinem. Post hæc translatum sanctum corpus ejus a beato Ansberto successore suo, et positum ad orientalem plagam altaris sancti, Petri apostoli die Ascensionis Domini cum ingenti decoro et tripudio cunctorum, et ita ab omni corruptione integrum est repertum, ac si eodem die fuisset sepultum. Fecitque super eum prefatus pontifex mausoleum ex auro et argento ac gemmis pretiosis, ubi requievit annis centum sexaginta quinque, scilicet usque ad tempora Northmannorum, qui gentili rabie furentes vastaverunt Rothomagum, et succederunt monasterium ipsius lðibus Maii anno Dominicæ Incarnationis octingentesimo quadragesimo secundo, regnante Carolo rege Francorum. Tunc a Riculfo Rothomagensi archiepiscopo, et ab episcopis et abbatibus totius regni sacratissimum corpus elevatur, et totum ex integro sine aliqua sui diminutione cum digno honore in feretro auro gemmisque pretioso collocatur. Inde etiam ob metum infandorum gentilium a monachis Wadinianum deportatur, ubi aliquot annis miraculis coruscantibus requievit. Post hæc invalescente sævitia paganorum, et hostium dietim crescente exercitu, cum omnis pene occidua regionis provincia crebris irruptionibus et incendio depopularetur, prædicti monachi sancti Audoeni, et sanctorum martyrum Nicasi, Quirini, et Scuviculi corpora ad villam suam Condatum transtulerunt. Rollone igitur se Roberto, D Deo aspirante, facto Christiano, sopitu bellorum turbine, et sereno pacis tempore redditio, superni imperatoris clementia sanctissimi rursum patris nostri membra a Galliis relata cum ingenti gloria propria Ecclesiæ Rothomagensi sunt restituta.

2. Duo monachi corpus S. Audoeni furari meditantes divinitus puniti. — Tempore vero Richardi primi, cognomento Senis, egregii Northmannorum consulis, qui ecclesiam Beatae Trinitatis Fiscanni a fundamentis construxit, duo monachi e Francia, venerunt votum habentes et consilium, ut si a Deo sibi permitteretur, clandestino noctis silentio sanctissimi Patris nostri glebam effracto loculo furtim

subriperent, et secum efferent. Triduanum itaque prelibantes jejunium cum vigiliis et instantia precum, tertiae noctis in conticino sacrorum custodibus alto sopore depressis, latenter ad feretrum accedunt, ut thesaurum exinde pretiosissimum asportarent, et nobis irreparabile damnum et intolerabile luctum, imo potius totius Northmanniae genti justiciam inferrent. Verum typicus ille Samaritanus, qui custodit Israel, nec dormitat in ævum, cuius Audoenus seraphim more speciali ardet amore, invasores sacri templi cætitatis animadversione percussit, omnium etiam membrorum illos virtute privavit. Tunc illi divinæ advertentes ultionis signum, sacrilegi reatus veniam petunt, et pro suorum incommode membrorum Salvatoris nostri, sancti que presulius clementiam solotenus depositunt. Illico prius dominus sui servi meritis clementer illis indulxit, discussa caligine oculorum lumen reddidit, et pristinum in membris vigorem restituit. Qui diluculo ascensis equis fuga discesserunt, nec ultra in his partibus comparuerunt.

3. *Riehardus ea de re divinitus admonitus.* — Eadem nocte qua hæc acciderunt, præfato duci Richardo apud Bajocas remoranti, ibique palatum sibi et arcem fabricantibus, Audoenus pontificalibus insulsi redimitus iu somnis apparuit, bisque eum admonuit, ut ocius surgens Rothomagum properaret, et Hildeberto abbati imperaret, quatenus ecclesias suæ diligentiores curam atque custodiæ adhiberet, et ante lucem matutius fratres excitare satageret. Cui adhuc soporis ignavia pigritanti et moras in surgendo facienti, præclarus pontifex terio minaci vultu et terribili assistens, et baculum non pastoralem, sed tanquam detruncatae alicujus bastæ partem manu gestans, ita eum sub quadam invective redarguit: « Tu, inquit, tibi et hæredibus tuis palatia et arcæ construis, mundique præpôles divitiis, et vario vestimentorum ornatu procedis: tui vero antecessores ab exteris et barbaris nationibus erumpentes, prædia et facultates quas Deo et mibi servientibus divina opitulante gratia dederam, deprædando et incendendo abstulerunt. Insuper etiam vestimentum meum aureum monachi mei famis compellente inedia detraherunt, et multarum incommoda egestatum in sua peregrinatione et fuga me secum ferentes ob metum et rapacitatem crudelium paganorum pretulerunt. » Verbis quoque addens verbera, beatus confessor adjectis: « Vide, inquit, vide ut competenti me tunica operias, ecclesiastiam meam aliorumques sanctorum humiliæ devotione excolas, ne forte, quod absit? typo elatus superbia, eternæ subeas tormenta gehennæ. » Replicavit etiam insidias monachorum ejus glebam noctu clam custodibus auferre molientum. His ita dictis, relicto baculo disparuit. Tum princeps tanto visu attonitus, simulque timore perterritus, extemplo quæ viderat aula suæ primoribus narrat, et ad indicium veritatis baculum monstrat.

4. *Rothomagum pergit et plura S. Audoeno dona*

A concedit. — Inde ubi prima aurora polo stellas fugavit, ascensis pernicipter equis, Rothomagum ipso die jejunus pervenit. Statim vero ut monasterium eminus inspexit, de eqno dissiliens, et nudis pedibus humiliter incendens, baculum quem diximus manu gestans, stipatus suorum agmine procerum, ad aram sancti pontificis humiliter accessit, sollemnus preces cum lacrymis fudit, lignum coram ferebro posuit, multaque ibi donaria obtulit. Deinde accito venerabili abbate supra nominato, visionem quam viderat seriatim exposuit, et de monachis quod a beato præsule audierat, requisivit, quod ita veraciter factum fuisse cognovit. Quamobrem prædicto Patri interministrum præcepit, ut in eadem ecclesiæ tam die quam nocte semper duo lucerent luminary, unum scilicet coram altare beati Petri apostoli, alterum vero ante aram beati Audoeni pontificis, qui sunt duæ olivæ et duo candelabra ante Dominum æternam claritate micantia. Deputatis perinde aedituis, et custodibus idoneis, qui ibidem excubias agerent, et pretiozas pignorum gazas, vel aliqua quæque ornamenta diligenter servarent. Ipse princeps inclytus dedit sancto Audoeno villam Sancti Martini nomine nuncupatam, et decimam villæ quæ Ros dicitur. Deinde peritos accersiens aurifices, tradidit eis copiam auri et gemmas pretiosas ad deaurandum et decorandum sancti præsulius fereum.

B 5. *Corpus S. Audoeni incorruptum in pretiosa theca reponitur.* — Consummato denique hoc opere, convocatis episcopis et abbatibus ac optimabus suis, fecit detegi sanctissimantistitis membra a quatuor monachis religiosis ejusdem monasteriicum magno metu et reverentia. Inventum itaque totum corpus integrum cum capite et absque ulla imminutione sicuti a venerabili archiepiscopo Ricolfo fuerat compositum. Tunc cum magis laudum præconii pallio valde pretioso involutum, et sindone munda cooptatum, sicuti repertum fuerat, integerrimum repositum est in scrinio cum circulis ferreis quibus se vivens constringendo affixerat pro ejus dulcissimo amore, qui nos in cruce propria redemit passionem. Ipsum vero scrinium in ferebro est reconditum, auro gemmisque decoratum. Ibi ergo beati Audoeni corpus sacratissimum beatae resurrectionis diem expectat, ut geminam incorruptionis stolam et perennem gloriæ coronam a Christo percipiat. Adfuerunt huic tam felici obsequio et digno spectaculo dux ipse egregius. Riehardus cum conjugé sua Albereda nomine, et filio Roberto cognomine Dano, qui defunctus sepultus est apud Sanctum Petrum Carnotis, et cum aliis filiis et filiabus ex eadem uxore. Adfuerunt etiam dominus Hugo ejusdem sedis archiepiscopus, Richardus Bajocensis episcopus, Rogerius Lisiaciensis episcopus, Gerardus Ebroicensis episcopus, Hildebertus abbas ejusdem monasterii, Mainardus abbas Sancti Michaelis de Monte, Frotmundus abbas Sancti Taurini Ebroicensis, et alii multi venerabiles episcopi et abbates. Convenit quoque

innumerabilis monachorum, clericorum ac procerum totius regni, et alia plebs copiosa. Quatuor vero monachi qui sanctissimum corpus, ut predictum est, detexerunt, occulta Dei dispositione ipso anno ad Dominum migraverunt. Haec idcirco, dilectissimi, compendiose digessimus, quemadmodum veridica a majoribus nostris relatione comprehendimus, ut plane et absque ambiguitate sanctissimi patris nostri Audoeni corpus integrum et ab omni membrorum parte imminutum haberri apud nos, ut praediximus, credatur.

III.

Translatio B. Nicasii martyris, sociorumque ejus.
(Ex eodem ms.)

4. Gloriosissimos martyres Nicasium videlicet episcopum, Quirinum presbyterum, ac Sciviculum diaconum tanto propensius, charissimi, dignis ecclesie laudibus condecorati venerari, quanto sublimiores apud Deum existunt meritis pro gloria victoriosissimae passionis. In exercitu quippe regis nostri gloriosiores faciunt milites vulnera generosa mortis, et purpureo cruento perfusis dulciora restant praemia divinae retributionis. Ex quorum agmine triumphali beatus Nicasius, socius ejus olim pro veritatis praeconii reprobi facti ludibrio immortalis angelorum vitam mortis compendio compararunt, et felici commercio pro terrenis celestia, pro peritulis æterna commutarunt. Omissis ergo quæ a principio passionis eorum narrat historia, paucis de fine dicamus, ut ad ea quæ hodiernæ congruent translationi competentius accedamus.

2. Invictissimi igitur athletæ Dei post sanctæ fidei et prædicationis constantiam, post virtutum ac signorum copiam, tandem in confessione Domini gladio obrutus divinis conspicibus sunt immolati. Deinde succedente opacæ noctis silentio, tres viri isti pro sancte Trinitatis fide trino decorati martyrio, a loco occasionis surgentes, et propriis manibus capita bajulantes, hymnis canora cœlesti turba comitante vadum ante in cognitum psallentes Domino transmeaurunt, et in amenissima ejusdem fluminis ripa quieverunt. O magna et mirifica nostri Salvatoris gratia, qui fortissimos debellatores, et in palestra fidei adamante duros, bac privilegii insignivit gloria, ut ferro trucidati, viventium more, haud titubante gressu incederent, parique tripudio cum angelorum melodia Dei nomen personarent ! O inextinguibilis dilectio charitatis seraphim ardens incendiis, quæ patienter hausta calice passionis, tota adhuc flagrat in laudibus Redemptoris ! Venerabilis denique Pientia monitis sanctorum ad fidem Christi conversa, eorum corpora honorifice scelavit, dans ipsum prædium sui juris quod Wadinicus dicitur ad sanctorum memoriam, ubi postea in honore ipsorum constructa est ecclesia, in qua multo tempore sanctorum requieverunt corpora.

3. *Translatio S. Nicasii et sociorum ob metum Northmannorum.* — Post plurima igitur annorum curricula, effera gens Danorum barbarico more

A piraticam exercens, cum ingenti classe Francia fines irrumpere, et occidua religionis provinciam, quæ nunc Northmannia dicitur, devastando cœpit consumere. Horum ego infandorum metu gentilium prædictorum ossa martyrum sanctæque Pientiæ cum beatissimi Audoeni præsulis gleba ad vicum Condatensium sunt translata. Post pauci temporis interstitium B. Quirini corpus magna ex parte et ex reliquis beatorum Nicasii ac Sciviculi ad locum qui Malmnndariensis dicitur summa cum reverentia asportantur, ubi miraculorum gloria assidue illustrantur. Ibi etiam in honore B. Quirini nobile exstat cœnobium monachorum Christo militantium ad ejus memoriale perpetuum. Quia vero ex causa quoque id factum sit ordine, quibus etiam signis eorum Dominus merita declaraverit in ipso translationis itinere nequaquam oblitione interlita, sed ab iis quibus hoc contigit impræsentiarum litterali solertia sunt tradita. Ex his tamen virtutum insigniis non abs re arbitrò hic aliqua paucis memorari ad eorum gloriam quorum hodie festive celebramus memoriam. Una enim ubique est divinæ majestatis operatio, nec ulla locorum discretio, si tamen non desit fidei sanctæ devotione.

4. *Mutum surdum et contractum curant.* — Quidam namque puerulus nomine Hilpericus ab ipsis cunabulis mutus et surdus atque contractus, maternis advectus humeris ad memoriam sanctorum, extemplo solutis retinaculis, in nova verba prorupit, et aurium surditate deposita, incendi iofficium admisit.

C 5. Alter quoque gemino orbatus lumine, bacillo regente, suspensoque gradu sanctorum pignorum vestigia prosequebatur, et ab eis visum sibi restitui precabatur. Nec mora veri luminis testes æterna claritate fulgentes obscuris oribus lucis radios infuderunt ; et discussa caligine oculorum ad propriaclare videntem Dominum quelaudantem remiserunt.

6. Alius quidam dissolutis omnibus membris, dum sanctorum exorat clementiam pristine incolumentis percepit gratiam, ut patenter darebet intelligi, in illa electorum gloria quo culmine precellant honoris, quove reverentiae cultu in terris debeant honorari, qui tam celeriter humanis queunt incommode opitulari.

7. *Cæcam mortuam puellam resuscitant.* — In eadem B. Quirini ecclesia cum quadam die missarum solemnia agerentur, evangelicam lectionem diacono recitante, quædam puella vocabulo Clena inopina sorte subito ad terram cecidit, et spiritum exhalavit. Tunc omnes qui aderant metu pariter et stupore attoniti, defunctam foras efferunt, et sepulturæ tradore decernunt. Unus vero non tepida fidei, ceteris dissuadet hoc fieri, quin potius sanctos martyres assiduis ibidem miraculis coruscantes in commune exorent. Quod cum fecissent et hora reficiendi ab oratorio exissent, post paululum regressi, puellam incolumem reperint et sedentem, aperta etiam voce referentem quod beatus Quirinus in cle-

ricali habitu forma conspicuus in quadam loci amoenitate consistentem reviserit, et divino nutu eam ad superos reduxerit.

8. SS. reliquie *Vambastum delatæ*. — Interea monachi Condatisium, ingruente inedia, beatorum martyrum Nicasii ac Scuviculi cum reliquiis beati Quirini ad orientalem Franciam⁸ plagam, quæ Lotharingia nuncupatur, in locum⁹ nostra possessionis, qui Wambasius dicitur, detulerunt; ibique requieverunt usque ad tempora Henrici regis Francorum. Hac tempestate venerabilis abbas nomine Henricus beatus¹⁰ Audonei cenobio Rothomagensis præterat, sub quo non minima monachorum turba vero Regi Christo regulariter militabat. Erat inter eos quidam senior vocabulo Genricus, ætate provectus, et consilio maturus, qui ab eodem patre ad locum quem prædiximus pro monasteri utilitate legatur. Qui cum pretiosissima Christi militum membra ad praesens quidem pro naturæ conditione resoluta, sed generali resurrectione insolubili compage reparanda, et gloria immortalitatis decoranda, neglectu ibidem haber consiperet, nec competenter ministrorum officio frequentar, uti dignum erat, adverteret; decrevit omnino ea ad suum transferre monasterium, si tamen Dei omnipotentis in cæns manu sunt omnia, concederet arbitrium. Quapropter, præpropere regressus, abbati suo causam innotuit, a quo cofestim redcundi accepit mandatum, insuper et solatum ad id quod deliberaverat perficiendum.

9. Postea Rothomagum reducuntur. — Timens autem senior ne ab incolis loci, quibus sancti martyres ad prime erant venerationi et gloriæ, si id palam fieret, impediretur, aut popularium factione actum multu ab incipitis omnino frustraretur, intempestæ noctis silentio ad locum quo tantum thesauri servabatur, clanculo cum suis accedit: fractisque loculis et saectorum martyrum Nicasii ac Scuviculi corporibus cum sancti Quirini reliquiis reverenter assumptis ocios inde recessit. Fertur etiam quia cum illud ubi jacuerant feretur reserare conarentur, unus ex eo clavus longe exsiliens disparuit. Unde admodum exterriti, ne forte id compertum loget indicio latentis operis. Domini invocantes auxilium, omnia uti invenerant decenter composita reliquerunt. Igitur prælibatus heros maximis refertus gazis divina se comitante gratia iter arripuit, et prospero calle coœferto, Rothomagum pervenit, præmissoque abbati nuntio, adventus sui causam patefecit. Facta itaque hujus rei cognitione honorabilis ejusdem urbis pontifex nomine Robertus cum universis tam ecclesiasticis quam monasticis ordinis agminibus festivo cultu sanctorum reliquiis obviam processit cum magnis laudum praconis, uti congruebat triumphatoribus et amicis Dei qui laverunt stolas suas, et candidas eas lecerunt in sanguine Agni.

10. Erat enim gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis, cum sanctissimi præsulis et invictissimi martyris eo rediret corpus

A exanime, quo quondam vivens in carne pervenire non potuit gloriosa præventus passione. Prævenit quippe triplus martyrri officium sacerdotis; et laudem hominum obsequium præcessit angelorum. O gloria pontificis, qui sui pontificatus exordium sanguine proprio consecravit, et pro salute gregis seipsum velut aries electus sacrificium prælubavit! Reverendissimus igitur pater Henricus, cum suorum collegio monachorum, dominus etiam Isembertus abbas cenobii sancta Trinitatis de vicino monte, genere Teutonicus, liberalibus disciplinis eruditissimus, et in omni religione probatissimus, cum aliis pluribus religiosis viris, presente inclito duce Northmannorum Roberto, Richardi secundi filio cum suis optimatibus, et plurima utriusque sexus multitudo suscipientes beatorum martyrum pignora, balsami et thuris odore fragrantia, cum bynnis et canticis spiritualibus in ecclesia beati Petri apostolorum principis, sanctique Audonei eximii confessoris honorifice deposuerunt, anno Dominicæ Incarnationis millesimo tricesimo secundo pridie idus Decembris: ubi per eorum merita Domini ac Salvatoris gratia cunctis fideliter petentibus plurima impertire dignatur beneficia. Qui cum Deo Patre et Spiritu sancto in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IV.

Sermo in festivitate sanctorum, quorum reliquie in præsenti ecclesia resquiescent.

(Ex eodem ms.)

C 1. Sanctorum gloriam, dilectissimi, crebris solemnitatibus venerari divinis incitamus beneficiis, quæ nobis ipsorum excellentissimis impertiuntur meritis. Concedet enim filios Ecclesiae pretiosa matris sue pignora dignis laudum obsequiis attollere, et Deum in sanctis suis mirabilem et gloriosum indesinenter collaudare. Quorum quidem anima in angelorum curia perenni confruuntur gloria: corpora vero apud nos decenter condita signorum mirabilium exuberant copia. Ad illustranda quippe totius mundi climata verus ille sol iustitiae, quem sub umbra sancti Spiritus jucunda peperit maris stella, virgo Maria, diversa in quibusque locis diffudit luminaria virtutum fulgore nicta. In occidis signis Galliarum partibus uli clarissimum sidus at Athenis erumpens magnus resulit Dionysius, liberali scientia doctissimus, et martyri triumpho invictissimus. In cuius magnifico comitatu sanctissimus præsul Nicasius cum Quirino presbytero, ac Scuviculu levite martyrizati ac purpuris a Christo prætextis induti, cœlestis militia ordinibus inseruntur, et in eorum serie conscribuntur.

2. Sanctissimus Pater noster hujus sanctæ metropolis gloriosus pontifex Audoneus, totius Galliae et occidis regionis lucifer præfulgidus, laudabilis vita cursu peracto, hic sua membra deposit, quæ pro domini nostri Jesu Christi æterni Regis amore ferri duritia et laminarum asperitate indesinenter maceravit. Unde confessor præcius, etiam sui

terrore immanis effectus, martyri ostro purpureus, A gmentis consitus hic ager Dominicus virtutum sp̄rat odoribus.

tus. Beatissimi Romani praedecessoris ejus eximi caput pretiosum digne reverentia cultu excolitur in perpetuum, cuius inclytæ nativitatis ortum angelici oris nuntiavit praconium. Præterea sanctorum Innocentium reliquie summo venerantur amore, quos uti primicias et flores martyrum Herodis immanitas furenti machæra desecuit, sed Christus infans sertis immarcessibilibus in cœlesti gloria decoravit.

3. Beati Calixti papæ, et sancti Arnulfi archiepiscopi et martyris brachium nobis salutare conferant præsidium contra omnium occursum et impedimenta malorum, Christi testes purpurei et levite gloriösi Laurentius et Vincentius, quorum suffragiis gloriamur fidei certamen aggressi, alter crate ferre astutus alter tormentis atrociter examinatus, victores cœlestis regni solium penetrarunt ovantes. Qui summo imperatori Christo stantes proximi tanto eminentioris gloriæ coronas ab ipso acceperunt, quanto acrior tyranni supplicia pro ejus amore gratanter pertulerunt. Invictissimi martyris Sebastiani nos sui lètificat portione corporis, qui pro sanctæ fidei constantia in meditullio scammatis ligatus ad terrorem Christianorum totus est sutus icibus sagittarum. Incliti martyris Tiburtii pretiosa nos tueantur limpsana, qui super prunas ardentes gratanter incessit ad laudem æterni Regisi. Gloriosi martyres Marcellinus et Petrus, Abdon et Sennes, Marcellianus et Marcus, Crispinus et Crispianus, Hermes et Julianus, Marius, Felix et Jannarius nobis inter adversa adhibebant patrocinia, quorum hic sacra florent assidue monumenta.

4. Magnus ille Lucifer ecclesia et vas aureum cœlestis sophia papa Gregorius, quos bonorum favis recreat eloquiorum pio interventu perducat ad regna celorum. Beatus Gilardus Rothomagensis presul, cuius sacri corporis, ut thymiana apud nos redolent brachia, nobis pio obtentu supernæ defensionis adhibeat clypeum contra omium impetus inimicorum. Sanctus Remigius Rothomagensis archiepiscopus, cuius eximios complectimur artus, nos sua intercessione cœli conjungat civibus. Beati Faronis Meldendis episcopi et sanctissimi Pauli primi eremiti capitæ; qua hic venerantur devotione debita, nos summo capiti Christo conjungant per suorum operum merita. Denique sanctus Pater monachorum Leutfridus, cuius sacræ hæremus ossibus, nos suis tueatur meritis et precibus. Venerandus confessor Christi Vulganius signorum claritate conspicuus, suis sacri corporis gleba quam illustrat ecclesiam per suorum meritorum gubernet potentiam. Rosa vernans et lilium candore virginitatis et rubore martyrii Agnes, cuius caput veneramur pretiosum, nos ad Christi introducat nuptiale convivium. Beata quoque Scareberga virgo decens et inclyta, nobis æternæ beatitudinis impetrat gaudia. His floribus aternis quibus halantia virent arva paradisi, uti pi-

B 5. In hac igitur, dilectissimi, celebritate congruis laudum officiis nos concedet exultare, in qua sanctorum omnium, quorum reliquiæ vel corpora in hac continentur ecclesia, festiva devotione veneratur memoria. Inter quos sanctissimum patrem nostrum atque pontificem Audoneum digno reverentia cultu magnificamus, qui pontificali infula decoratus, apostolica dignitate conspicuus, spiritualium virtutum gemmis emicuit, ad specimen totius religionis. Nam jaspis viridi colore hujusmodi pretiosorum lapidum primus in ordine sanctæ fidei in eo exprimit viorem contra nefandum haereticæ pravitatis errorem. Pulcher ore sapphirus cœli sereno simillimus hujus sacerdotis perspicue typum gerat, qui speciosum forma præ filiis hominum secutus, terrena flocci pendens, totus inhiciat cœlestibus. Pallidus et in umbra obtensus, sed clarus ad auram, ut lampas chalcedonius heatum virum designat, qui ne lucerne lateret sub modio, Ecclesie impositus candelabro, occiduas partes divini verbi fulgore illuminavit, cuius ad Alpes usque virtutum forma pervolavit. Perspicue viriditatis smaragdus vino lotus et oleo, oculis gratiolus, flores, herbas, et aerem virescere facit, et tanquam speculum imagines reddit. Tu pater inclyte, vino lætitiae debriatus, Spiritus sancti oleo, perfusus, divine legis decreta eliscaciter peregisti, et totius sanctitatis specimen emicuisti. Tricolor sardonix, imo niger, medio albus, vertice mineus beatum designat virum, qui decolor humilitate, candidus puritate, roseo vernans decore, sinceritate fidei et religionis summæ complacuit deitati. Sardius rubens totus non adeo pretiosus martyrum ostendit exercitum, qui diversis afflicti suppliciis, passionum ob vite temporalis contemptum æternorum nanciscuntur coronas præmiorum. Horum Audoneus mirifice inhians dignitati, carnis illecebras ac voluntates agonizando funditus edomare studuit, indesinenter in membris suis perferens stigmata nostri Redemptoris. Aureo colore chrysolythus paulo ceruleus Æthiopium arvis igne perustis gignitur, qui beatum typice figurat virum cœlestis sophia auro decoratum, et inter adversa mundi veluti ad solem justitiae decoloratum. Nam ejus purissimi gratia amoris duicis sibi extitit omnis amaritudo tribulationis.

D 6. Limpidus ac purus ut ludit in aqua solis radius, virens et pallidus, et in manu servens beryllus beati pontificis honori congruit, qui parcimonia pallens, theoricæ intentus dulcedini, plerumque humanæ naturæ modum transcendit acumine divinæ contemplationis. Cujus exemplo virtutis plures inflammantur ad amorem divinitatis, deciduum florem contemnentes vitæ temporalis propter immarcessibilis gaudia paradisi. Topazion forma æthereus, omni colore superbus, tanto convenit pontifici, qui a prima indole omni virtutum genere prædictus, cœlestis gratiæ plenus, speculativa dulcedine servidus,

amore Conditoris elanguit, ei sitiens in cœlesti gloria copulari, qui pro nobis ut agnus innocens in cruce voluit immolari. Aureo viridiisque colore chrysoprasus juxta proprietatem sui nominis suspiria exprimit fidelium pro fidei veritate agonizantium, et ad coeli palatia toto amore festinantium. Denique beatus Audoenus multifarie suspirans in prolongatione sui incolatus, in electorum ordine pontificum supra cœli solium sublimatur. Cœruleo colore hyacinthus sereno perspicuus et gratus, nubile obscurus et marcidus beato præsuli coaptatus, qui cœlestis Jerusalem, civium congaudens profectibus, miserorum utpote piissimus pater condolet afflictionibus. Illie namque conjubilat æternæ gratulationis tripudio, istis assidue concurrit piaæ consolationis remedio.

7. Purpurea specie amethystus violaceo roseoquo colore permistus sanctorum cernuam designat humilitatem, et sub bujus mundi tribulatione insuperabilis patientiæ virtutem. Beatus ergo præsul Audoenus humilitatis gratia præcluis, patientiæ constancia fortis, virginitatis privilegio sublimis, ad

A cœlestis Agni convivium intromissus, perpetuo gravitatur, et inter pudicitiae choros canticum novum in citaris modulatur. Taliter beatus Audoenus fide catholicus, sermone luculentus, actione magnificus, pretiosis virtutum gemmis decoratus, cœlestis fabrica ædificio coaptatus, et inter summos Christi pontifices stola jucunditatis induitus mirifice coronatur. Ergo, sanctissimi Patris imitatores estote, filii, ut cum eo æternæ bæreditatis sortem valeatis adipisci. Ejus fidei unitatem sectemini, et contra bæreticæ pravitatis argumenta vehementer armemini. Castimoniæ puritatem diligite, quia pastor vester, ut templum fieret Conditoris, assidue carnem maccrandi illibati servavit jura pudoris. Per iter justitiae et veritatis incedite, ut ipso prævio duce cœlestis Jerusalens portas valeatis introire. Adsit nobis pariter pia sanctorum intercessio, quorum hodie festivam recolimus mentionem, ut eorum promerente suffragio, aula cœlestis mereamur ascribi collegio, largiente Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

B

ANNO DOMINI MCXVII

ANSELMUS

SCHOLASTICUS ET CANONICUS LAUDUNENSIS

NOTITIA

(Casimir OUDIN, *De Script. eccles.*, tom. II, pag. 936).

Anselmus Laudunensis Ecclesiæ canonicus, ac postea decanus, florebat anno 1100, sub finem seculi undecimi. Iste enim Anselmus Laudunensis et frater ejus Radulphus duo habebantur clarissima Galliæ lumina, teste Saresberiensi, atque omnium ore et prædicatione celelabantur. Unde Guibertus, abbas de Novigento, ita de Anselmo loquitur in præfatione ad Bartholomæum Laudunensem episcopum: *Iudidit lanto Deus capitî duos oculos sideribus clariiores, dum a dextris habes Anselmum, totius Latini orbis magisterio præclarum, cuius tam sincera est in Scripturarum ac fidei assertione severitas, ut plures viros suis probetur documentis fecisse catholicos, quam instituisse potuerit erroneous quisquam temporis hujus hereticos : altrinsecus Radulfum, etc. ; et lib. iii De vita sua : Magister Anselmus, vir totius Francie, imo totius Latini orbis lumen in liberalibus disciplinis et tranquillis moribus. Non ita tamen de Anselmo sentiebat Petrus Abelardus, qui hoc circiter tempore ad eum accedens, ut theologiae præcep-*

C ptis informaretur, quid de illo sentiret, ita in epistola Calamitatum suarum exprimit : *Accessi ad hunc senem, inquit, cui magis longævus usus quam ingenium vel memoria famam comparaverant ; ad quem si quis de aliqua quæstione pulsandum accederet incertus, redibat incertior. Mirabilis guidem erat in oculis auscultantium, sed nullus in conspectu quæstionantium. Verborum usum habebat mirabilem, sed sensu contemptibilem, ratione vacuum. Cum ignem accenderet, domum suam fumo implebat, non luce illustrabat. Ita scribebat Abelardici ingenii ostentatio, cum sodalium contemptu, præceptorum obtricatione et suggillatione, quorum gloriam et famam imminuere et deprimere gloriarabatur, eisque in omnibus, de quibus in scholis contentio esse poterat, adversari. Anselmus hic anno 1112 opposuit se solus et contra Laudunenses canonicos, electioni Gualdrici in Laudunensem episcopum, velut hominis incapacis, qui juxta synchronum Laudunensem canonicum, in litteratura nihil valens, omnino litera-*

*tos despectui habens, milites super omnes dilitigebat, proterius pariter et præsumptuosus. Sic autem de ista Gualdrice electione Guibertus abbas de Novigento, testis oculatus, lib. iii, cap. 4: Mortuo Ingelvano, iacuit, cum biennio vacasset Ecclesia Laudunensis, tandem Gualdricum erigunt, quem regis Anglorum referendarum, quem auro argenteo audenter opulentum. Ante quam electionem, duo Ecclesie archidiaconi per multas eligentium contentiones in cathedralm fuerant electi, Gualterius scilicet et Ebalus, sed apostolicz sedis judicio sunt electi. Spe igitur falsissima concordorum, electus ille predictus a clero, Ingelvano primum elaborante et ceteris malo sua aduentibus, Rothomagi a rege Anglorum de curia contra canones expeditus, qui nequam hujus electionis incertus, quod sub nullius ecclesiæ titulo erat, nec quicquam sacri ordinis præter clericatum accepit, factione egit, ut e vestigio subdiaconus fieret, et canonicum in Ecclesia Rothomagensi suscipiet, cum haec sese omnino militariter habuisset. Cum igitur omnes assensum in ejus susceptione dedissent, solus magister Anselmus, vir totius Franciæ, immo Latini orbis lumen in liberalibus disciplinis et tranquillis moribus, ab ejus electione disensit. Aliquot post mensibus periit Gualdricus, trucemque populi in mactando episcopo rabiem desideritum Guibertus cap. 8. Qui postquam explicitu quo fronte, quo furore cives in eum Laudunenses irruerint, quomodo fuga sancti consulere conatus sit, et tandem in angiportu clericalis claustris ante domum Godefridi capellani substiterit, subicit: *Cum eis miserabilissime supplicaret, jurecuso ipsi astruere volens, se nunguam deinceps ipsorum episcopum futurum infinitas eis pecunias præbiturum, de patria recessurum: onusque contra obfirmatis animis insultarent, unus n'mine Bernardus, cognomen de Brueriis, elevata bipenni sacrum, quanvis peccatoris, verticem truculenter excerebrat. Qui cum labore inter tenentum manus, antequam decideret, ab altero sub ocularibus per medium nasi ex transverso percussus, occubuit. Ibi pessundato et tibias concidebant, et vulnera plurima indiderunt: itaque expoliatus ad nudum, in angulum ante capellani sui domum projectetur. Deus meus, quis retexat, quot in jacente a transeuntibus sunt luditria jacta verborum, quot gloriaborum jacibus, quot saxis est corpus oppressum?* Hæc rabies, hæc episcopi indigni funesta mors, quæ inimicos etiam ad commiserationem movit, inter caeteros magistrum Anselmum Laudunensem, qui medias inter furentium turbas, eum ad sepulturam extulit. Rem quoque istam idem Guibertus describit cap. 10, ad Anselmi Laudunensis commendationem, postquam fuse funestum ecclesiæ, ornamenti palati, aliorumque templorum incendium prosecutus est. In crastino, inquit, quoniam nemo era pene qui jacens episcopi cadaver sine jaculo aut probro seu maledicto præteriret, de sepultura vero nullus cogitare, magister Anselmus ad tragediæ hujus auctores preces fudit, ut hominem vel qui episcopi nomen et insigne habuerat, sizerent quoque humari. Vix annunti. Quia ergo nudus ad terram canina quadam vilitate a vespertino ferme quinque horis, tertiam crastino diei horam usque jacuera, jubarunt tandem a magistro levari, et subhano superficie ad Sanctum Vincentium deportari. Detatus ad ecclesiam nihil prorsus offici, non dico quod episcopo, sed quod Christiano competeret, in cæsiquis habuit. Paulo ante in eadem ecclesia occisus fuerat Gerardus de Siriciaco, princeps et castellanus Laudunensis, ejusque sanguine respernuerat pavimentum: et tunc magister Anselmus Laudunensis Ecclesie decanus, vir scientia celeberrimus, quibusdam secreto colloquio pronuntiassæ fertur, illam sanguinis effusionem nonnisi ejusdem ecclesiæ concrema-*

A tione diluendam esse, cum tantum scelus non aqua, sed potius igne esset expiadendum. Quod et contigit hanc ita multo post. Hæc de vita et humanitate Anselmi Laudunensis Ecclesiæ decani et ornamenti.

Scripsit multa, de quibus loquuntur, sed minus recte, Bellarminus ad annum 1077, quo jam floreat, et Labbeus in opere suo *De Scriptoribus ecclesiasticis*, verbo *Anselmus Laudunensis*. Attribuunt illi *Glossam ordinariam*, de qua dubium nullum est. Item *Commentarium in Evangelium divi Matthæi*, quod habetur impressum in editionibus antiquis Operum sancti Anselmi Cantuariensis archiepiscopi, Coloniae anno 1573, apud Maternum Cholimum, et sequentibus omnibus editionibus, usque ad eam quam Lugduni procuravit Theophilus Raynaudus in fol., anno 1630, extraneis in *Scripturam sacram commentariis expurgatam*. Habetur tom. I, incipitque: *Liber generationis, etc. In ipso exordio sat is ostendit quod de humanitate Christi sit acturus, etc.* B At hic commentatoris non sapit stylum vel genium sæculi xi nascentis, quo florebat Anselmus Laudunensis; unde alii volunt hunc *commentarium in Matthæum*, inter Anselmi Opera impressum, spectare ad Petrum Babionem, Anglium, qui florebat anno 1360, teste Possevino tomo II *Apparatus sacri*, pag. mihi 240. Hoc autem noscere et expurgari quisquam facile poterit, si voluerit, nam in duabus Petri Babionis *commentariis* cum proprio auctoris nomine, habetur ms. in Regia Galliarum Bibliotheca, codice 4123, qui incipit: *Dominus ac Redemptor noster ad commendationem evangelizare fidei, Evangelium voluit non solum omnibus predicari, etc.* Quomodo incipit prologus dicti *Commentarii* quem edit Theophilus Raynaudus, in editione sua *Operum divi Anselmi*. Alii volunt hunc *commentarium* spectare ad Guillelmum de Arvernia Parisiensem episcopum circa annum 1240. Verus autem commentator Anselmi Laudunensis in *Matthæum* habetur in eadem Bibliotheca Regia cod. 3819, incipiens, *Evangelium Græce, Latine bonum nuntium interpretatur, etc. Inscriptur, ex ignorantia exscriptoris, Magistri Anselmi de Montelaonis Remensis archiepiscopii; ubi legendum De Montelaonis, vel De mente Lauduno, ut Latine loquemur, qui nunquam Remensis archiepiscopus fuit (1).*

Eidem attribuuntur *Homiliae sexdecim in nonnulla loca Evangeliorum*, quæ etiam habentur ibidem inter *Opera S. Anselmi Cantuariensis episcopi*, veterum editionum et nova etiam Parisiensiis anni 1075, apud Ludovicum Billaine, cura et studio Gabrielis Gerberon, monachi Benedictini.

Item *Commentarius in Cantica cantorum*, in ci-tata antiqua editione *Operum divi Anselmi Cantuariensis archiepiscopi*, tomo I, fol. 184, cuius initium: *In initiis librorum causa discendeunt sunt, quomo-vel quare compositus sit liber iste, etc.*

Denique *Commentarius in Apocalypsim* ibidem tomo II, fol. 583, cuius initium: *Deus et Dominus Pater, prævidens persecutions quas, etc.* Habetur quoque cum expresso nomine *Anselmi Laudunensis* in bibliotheca Colbertina, cod. 5117, et anonymus in bibliotheca Gallicana Regia, cod. 4513, fol. 52, post opus Hugonis de Miramars, Carthusiani Mantis Rivi. Hæc de scriptis.

Obit anno 1117 celeberrimus ille scholæ magister Anselmus canonicus Ecclesiæ Laudunensis et decanus, tum multorum discipulorum undeque uaque ad se convolantium doctor eximius, sepultusque est Laudum in ecclesia Sancti Vincentii extra urbem. Illum autem in serie decanorum primum collocat Lucas Dacherius in notis ad Guibertum abbatem de Novigento. Docuit Lutetiae primum et Laudum postea per quadrangula et amplius annos, unde eum collocat Bellarminus ad annum 1077 in libro suo

(1) *Commentarium in Matthæum* ab auctoriis Benedictini Galliæ litterarizæ Auseculo Laudunensi

De scriptoribus ecclesiasticis, qui et ad mortem usque theogiam publice professus est. Inter alios vero lectionum suarum auditores habuit hosce viros insignes et magistros : Guillelmum Campellensem, qui et ipse magisterii dignitate et munere perfectus, ad Catalaunensem episcopatum promotus est ; Petrum Abælardum, Albericum Rhavensem, qui Bituricensis postea archiepiscopus fuit ; Lotibulfum Novariensem, Gaufridum Britonem, qui anno 1111 Rothomagensis archiepiscopatu prefectus est ; Pbilippum postea factum ordinis Præmonstratensis canonicum, et Bone Spei in Hannonia abbatem ; Radulphum et Guillelmum, qui in Cantuariensi sede sibi invicem successerunt. De Guillelmo Cantuariensi ita scribit Hermannus, monachus, qui Ecclesie Laudunensis combustæ instaurationem descripsit : *Nos itaque assumptio domina nostræ phænomena atque reliquias, Cantuariam venimus, ubi tunc erat archiepiscopus D. Willielmus, nobis notissimus : quoniam iandundrum pro audienda lectione magistri Anselmi Laudunensis petens, multis diebus in episcopi domo manserat, ibique filios Radulphi cancellarii regis Anglorum docuerat. Iste nempe Guillelmus de Corbolio, natione Gallus, cognominatum de Chiche, anno 1123 ab Henrico I, Anglie rege archiepiscopatu Cantuariensi donatus, preceptor fuerat filiorum Radulphi, ejusdem regis cancellarii, viri in regno Anglianico potentissimi ; qui, ut scribit Joannes Brompson, viginti annis infirmitate decocutus, in curia nihilominus ad omnia sclera juvete promptior erat, innocentes opprimens, et multas sibi terras diripiens. Cauto porro distinguedens Anselmum Laudunensis decanum ab aliis duobus Anselmis Laudunensis, eodem tempore viventibus, quorum alter et primus cognomento Beessus, unus et thesaurarius Ecclesie Laudunensis, qui sub pretextu probitatis et pietatis, deceptis diu canonicis, non exiguum gemmarum partem quibus sacre crucis diebus solemnioribus ornabantur, furatus, aurificibus tradidit et vendidit. Qua de re scribit auctor ille qui Laudunensis Ecclesie instaurationem describit, magistrique Anselmi decani de Anselmo ista ferre judicium his verbis refert : *Protinus ergo generalis**

A conventus canonorum et civium convocatur quid opus sit facto disculitur ; et præ omnibus magister Anselmus, tunc temporis totius orbis lucerna constitut. Ille, ut divinæ legis peritissimus, continuo Josue replicat historiam, quoniam scilicet furtum in servulo sciente factum, Dominus jussorū sorte perquiri : primo per tribus, deinde per familias, ac domos, ad ultimum sigillatum per viros. Instar hujus tam subtilis perquisitionis, consulit magister Anselmus, ut tanti facinoris auctor judicio uqua perquireretur, ac singulis urbis parochiis unus insans innocens in vase aquæ beneficite repleto ponetur : et quaecunque parochia forte culpabilis reperiretur, de singulis domibus ejusdem parochiæ unus insans in vase aquæ ponetur : et quaecunque domus reprehensa fuisset, omnes viri vel feminae ad eam pertinentes, judicio aquæ se purgare cogenerentur. Posterior denique Anselmus fuit abbas S. Vincentii Laudunensis, ex monasterio Sancti Medardi Suessionensis anno 1131 cooptatus, cum religiose, docte ac prudenter monasterium suum annos plus minus septemdecim rexisset, atque, ut inquit Laudunensis scriptor, pro utilitate ejusdem conobii Romanum prefectus fuisset : demum a clericis Tornacensibus ibi repertus, in episcopum electus est, et a domino papa Eugenio invitus et reluctans, obedientie vinculo constructus, pontifex consecratus est : sicutque per eum Tornacensis Ecclesie antiqua dignitas restituva, anno ab Incarnatione Domini 1145. Hæc paulo latius de Anselmi Laudunensis doctrina, virtute, aliisque dotibus, quem primum sæculo xi illabente ac xii inchoante, sacras in Galliæ litteras excitatæ, scolasticas Theologicas aperuisse, narrant scriptores antiqui omnes. Plura de illo tanquam theologorum principiæ conveniebat dicere, de quo Bellarminus et Labbeus locis supra citatis. Antonius Possevinus, in Apparatu sacro t. 1, pag. seu fol. 86. Et quem paucis additis vel mutatis hic transcripsimus, ordine tamen ad nostrum institutum convenientiori, Cæsar Egassius Belaeus sæculo iv. Historia Universitatis Parisiensis, ad annum 1101, fol. 9 ; ad ann. 1112, fol. 35 ; denique ad annum 1116, fol. 46 et 47.

NOTITIA ALTERA.

(*Histoire littéraire de la France par des religieux bénédictins*, t. X, p. 170.)

I. — Vita.

Ansel ou Anselme de Laon, surnommé *le Scholastique*, naquit à Laon ou dans les environs, avant le milieu du xie siècle, de parents pauvres et réduits à cultiver la terre, *de pauperibus et rusticis* (1). Jamais il ne perdit de vue son origine : et cette vue lui inspira toute sa vie un fonds de modestie qui releva infiniment les excellentes qualités de cœur et d'esprit qu'il apporta en naissant. On ne sait rien des premières années de sa jeunesse. D. Dachery (2) croit qu'il fut envoyé dans l'abbaye du Bec, pour y étudier sous saint Anselme. Ce qui favorise cette conjecture, c'est qu'on voit dans son commentaire sur saint Matthieu, qui n'est qu'un tissu de textes choisis des saints Pères, qu'il en avait principalement tiré des ouvrages d'Anselme de Cantorbéry son maître : *Ubi nulla præcipue ex*

D Anselmo Cantuariensi magistro suo congescit. Mais, en quelque endroit qu'Anselme ait fait ses études, il en fit de fort bonnes ; et il se rendit capable en peu de temps d'enseigner à Paris avec Ménegolde, docteur célèbre, qui fut depuis chanoine régulier, et premier supérieur du monastère de Morbac en Alsace, dont on le regarde comme le fondateur. C'est peut-être la raison qui fait croire à Baronius qu'Anselme était originaire de Paris.

Anselme commença à y donner des leçons vers l'an 1076, au plus tard, s'il est vrai qu'il ait enseigné soit à Paris, soit à Laon, pendant plus de quarante ans, c'est-à-dire jusqu'à la fin de ses jours (3). C'est là l'époque du rétablissement des lettres dans cette capitale et de la théologie. Anselme y fit revivre, selon l'expression du pape Eugène III, les lettres et l'étude de l'Ecriture sainte

(7) Petrus Cantor., *Verb. abbrev.*, c. 47, p. 125.

(2) Not. in Guibert., p. 641, c. 60.

(3) Pagi, t. IV, ad an. 1117; Bul. an. 1116, p. 47; Mariot, *Mérop. Rem.* t. II, p. 285, 286.

et les remit en honneur : *Eugenius III de eo dixisse A fertur per eum revixisse literalis scientia decus et intelligentiam Scripturarum* (4). Comme il joignait à l'éruditioine une beauté d'esprit fort au-dessus de son siècle, cela lui attira un grand nombre de disciples, dont Guillaume de Champeaux fut un des premiers et des plus illustres (5).

Nous voyons ici la première origine de l'Université de Paris. L'éclat et le succès avec lesquels Magdebourg et Anselme y donnèrent des leçons font dire à Oïton de Frisingue (6) que les sciences avaient passé dans les Gaules : témoignage bien glorieux à ces deux docteurs. Etienne Pasquier (7), qui avait examiné avec grand soin ce point d'histoire sur la première origine de l'Université, en recule l'époque ju'quau règne de Louis le Jeune ; mais c'est faute d'avoir su au juste le temps auquel Anselme commença à être connu. Pasquier n'est pas le seul qui se soit trompé sur cet article. Tritème, les Centuriateurs de Magdebourg, Baronius, Cave, Jean le Mire, Marlot, etc., ne place Anselme que parmi les auteurs du xie siècle, quoiqu'il soit certain qu'il a passé la plus grande partie de sa vie dans le xiie, et qu'il s'y est rendu célèbre, soit par les leçons qu'il a données, soit par les écrits qu'il a composés. Mais, comme sa réputation augmenta, et qu'il s'acquit à Laon sa patrie, où il fut rappelé vers la fin du xie siècle, la réputation de profond théologien, peut-être que les auteurs dont nous venons de parler, perdant de vue les premiers succès d'Anselme, n'ont fait attention qu'aux derniers qui étaient encore plus brillants ; et c'est ce qui les aura portés à ne le regarder que comme un écrivain du xiie siècle. Toutefois Pasquier s'accorde avec Oïton de Frisingue, en ce qu'il regarde Anselme comme le plus ancien maître de l'école de Paris, qui a été le hérosce de l'Université.

Du Boulay (8) croit qu'il fut obligé de quitter cette école l'an 1089, mais sans en donner de preuve. Il paraît néanmoins vraisemblable qu'Anselme alla s'établir à Laon avant le commencement du xiie siècle. On l'avait élu chancelier, ou scholastique de cette église, ce qui l'obligeait à la conduite des écoles ; il était déjà chanoine, selon toute apparence : c'est le titre qu'on lui donne ordinairement ; et auquel il en ajouta encore un autre, ayant été élu doyen de la même église.

Anselme, étant établi à Laon, s'appliqua particulièrement à la théologie, en donna des leçons, pendant que Raoul ou Radulphe, son frère, enseignait les belles lettres et la dialectique. Si c'est de lui que parle du Boulay sous le nom d'Arnould, qu'on ne trouve nulle part, nous ne voyons pas sur quel fondement il a pu le représenter comme un des plus fameux partisans de l'opinion des nominalistes. L'illustre collègue d'Anselme était animé de son esprit, qui fut toujours opposé aux vaines subtilités des philosophes de son temps. Jamais il ne fut accusé d'avoir donné dans cette nouveauté qui causa de si grands troubles dans l'école de Paris. Les deux frères agissant de concert, s'appliquèrent avec soin à l'éducation des jeunes gens qui leur étaient confiés et travaillerent encore plus à former le cœur qu'à cultiver l'esprit : *Plus moribus quam personis, plus ingento quam generi, plus Deo detulit quam homini.* N'ayant en vue que la gloire de Dieu, jamais Anselme ne considéra dans les sujets, de quelque part qu'ils vinsse, les avantages qui

A frappent ordinairement, comme la naissance, les richesses, la figure, etc. Il s'attachait particulièrement à ceux dans lesquels les mœurs et la douilité se trouvaient jointes aux talents nécessaires pour les sciences (9). Son principal soin était de leur inspirer le goût pour le vrai, et un profond respect pour les vérités révélées. Sa théologie n'était proprement qu'une exposition simple et solide de la sainte Ecriture appuyée de l'autorité des saints Pères, qu'il étudia toute sa vie. Rempli de leurs principes, et instruit à leur école (10), il sentait le danger qu'il y a de vouloir pénétrer trop avant, et il n'approfondissait dans les saintes Ecritures que ce qu'il est permis d'y rechercher et d'y découvrir. Anselme fit ainsi, dit Guibert de Nogent (11), plus de bons catholiques qu'aucun hérétique de son temps n'en avait pervertis : *Ut plures veros suis probetur documentis feeisse Catholicos, quam instituisse potuerit erroneos quispiam temporis huius hereticos.*

A l'égard des vérités de pratique, ses exhortations étaient d'autant plus efficaces, qu'il donnait lui-même l'exemple de toutes les vertus chrétiennes. On connaît ordinairement ceux qui avaient été élevés dans l'école de Laon, à leur extérieur sage et modeste (12). Anselme avait grand soin de réprimer dans ceux qui étaient distingués par la naissance, l'inclination qu'il remarquait en eux pour le faste et la vanité (13). Idunge, qu'on croit voir été moine de Saint-Emmeram de Ratisbonne (14), qui avait été disciple d'Anselme, rapporte à ce sujet un trait de la fermeté et de la sévérité de ce grand homme, dont il avait été le témoin oculaire (15).

L'école de Laon, sous un chef si accompli, devint en peu de temps la plus célèbre de l'Europe. On y vit bientôt, comme autrefois dans le Lycée, les beaux esprits se rassembler de toutes parts, pour entendre les leçons des deux frères Anselme et Raoul. Il en vint d'Italie, d'Espagne, d'Allemagne, d'Angleterre, des extrémités du Nord ; les docteurs même les plus célèbres, et les professeurs se faisaient gloire de devenir leurs disciples, Helmode rapporte du B. Vicielin, apôtre des Vandales et des Bohémiens (16), qui après avoir gouverné pendant plusieurs années l'école de Bresme, sous l'archevêque Frédéric, il passa en France avec son disciple Thietmar, pour y recevoir des leçons d'Anselme et de Raoul, qui étaient alors dit cet auteur, les plus fameux pour l'explication de l'Ecriture sainte ; et qu'ils étudièrent trois ans sous eux, évitant les questions curieuses et superflues. Guillaume de Champeaux était déjà fort avancé en âge, et avait enseigné la philosophie à Paris avec applaudissement, lorsqu'il alla à Laon se mettre au nombre des disciples d'Anselme (17). On croyait ne rien savoir si on n'avait fréquenté son école. Elle devint comme un séminaire d'où sortirent grand nombre de pieux et savants ministres de l'Eglise, qui portèrent la lumière dans toutes les parties de l'Europe, et remplirent avec honneur les plus grands sièges. Les plus saints et les plus savants évêques qui se distinguèrent par leur science et leur piété au commencement et au milieu du xiie siècle avaient étudié sous Anselme et Raoul.

Guillaume de Champeaux, dont nous venons de parler, fut élu évêque de Châlons-sur-Marne l'an 1113 et gouverna cette Eglise avec un zèle apostolique jusqu'à l'an 1121. Deux autres disciples d'Anselme,

(4) Marlot, *ibid.*

(5) *Journal des savants*, t. I, p. 196 ; Marten. t. V, *ampl. Coll.* p. 877.

(6) *Præf. in lib. v, Chron.*

(7) *Rech. l. III, c. 29, p. 263.*

(8) *Ad an. 1089.*

(9) *Mab. Annal. t. III, p. 387.*

(10) *Angl. sac. t. II, p. 300.*

(11) *Prol. ad Genes.*

(12) *Mab. ibid.*

(13) *Otto Fris. De gest. Freder. l. I, c. 7.*

(14) *Pez. Anec. t. II, p. 514.*

(15) *Lib. de quatuor questi.*

(16) *Philip. abb. Bone Spei. Hist. Stav. apud Boll.*

(17) *Mati. c. 58, p. 42, 43.*

(17) *Morin. De penit. c. 22, n. 8.*

Geofroi le Breton et Hugues d'Amiens furent placés successivement sur le siège de Rouen, et le remplirent avec distinction l'espace de cinquante-trois ans. Orderic Vital (18) relève l'éloquence du premier et sa profonde érudition. Hugues d'Amiens fut un des plus illustres prélates de son temps, selon le témoignage des historiens de Normandie et de messieurs de Sainte-Marthe qui en parlent avec éloge (19). Nous apprenons de Hugues par une de ses lettres à Mathieu, cardinal évêque d'Albano (20), avec lequel il était uni tant par les liens du sang que par la profession religieuse, qu'étant nés en même temps en France ils avaient été élevés ensemble à Laon, et y avaient fait leurs études ; que, s'étant ensuite rendus à Cluny, ils y avaient reçu l'habit monastique ; qu'enfin le Saint-Siège les avait tirés du cloître pour placer Mathieu sur le siège d'Albano, et lui, Hugues d'Amiens, sur celui de Rouen.

Gui d'Elampes, évêque du Mans, avait été élevé dès sa plus tendre jeunesse sous la discipline d'Anselme, qui s'appliqua particulièrement à le former : *Guidonem lauitabilis Anselmi familiaritas commenavit, gravitas coercuit, instituit fides, formavit doctrina, exemplum eliminavit discipulo quidquid displicet in homine*. Gui profita si bien des instructions de son maître, qu'il enseigna lui-même plusieurs années avec applaudissement (21), et fut jugé digne de remplacer sur le siège du Mans le savant Hildebert, transféré en 1125 à Tours.

Agara ou Algara, autre disciple d'Anselme, se distingua par son éminente piété sur le siège de Coutances en Normandie ; *Religionis nomine vir suo ex eo clarissimus*, disent messieurs de Sainte-Marthe (22).

Le fameux Gilbert de la Porée, évêque de Poitiers, après avoir étudié sous les plus habiles maîtres, particulièrement sous Hilaire de Poitiers et Bernard de Charires, alla se perfectionner à l'école de Laon dans l'intelligence de l'Écriture (23). Il en rapporta un extérieur si grave et si sérieux et un si profond savoir, qu'il ne pouvait plus s'entretenir qu'avec les plus habiles théologiens et les plus exercés dans la dispute. Toutefois il ne profita pas assez des leçons d'Anselme, et ne sentit pas assez le danger qu'il y a de vouloir pénétrer trop avant dans des matières au-dessus de l'entendement humain : nous aurons occasion d'en parler dans la suite.

Outre ces disciples d'Anselme, qui furent élevés à la dignité épiscopale, il y en a eu un grand nombre d'autres qui se sont rendus célèbres par leur science et leur piété, et ont rendu de grands services à l'Église et à l'Etat, et qui ont brillé dans le clergé séculier et régulier, tant que dans les pays étrangers. Anselme de Custella, et Orlie, vîdame de Milan, qui furent successivement l'un après l'autre placés sur ce grand siège (24), après avoir fréquenté différentes écoles, allèrent se perfectionner sous Anselme et Raoul dans celle de Laon, la regardant comme la plus célèbre de toutes. Le B. Vicelin, évêque d'Aldenbourg, et le B. Thietmar, qui furent deux hommes apostoliques, autant recommandables par leur doctrine que par leur sainteté, étudièrent trois ans sous Anselme et Raoul (25). Guillaume de Corbeil, qui, de prieur des chanoines réguliers de Saint-Ostie, fut fait archevêque de Cantorbéry en 1123, avait été disciple d'Anselme,

A de même que Robert de Béthune évêque, d'Herford, célèbre par sa science et par sa piété (26). Nous ne finirions point, si nous voulions faire l'énumération de tous les grands hommes qui sont sortis de l'école de Laon, presque aussi célèbre dans son siècle sous Anselme, que l'était autrefois celle d'Alexandrie sous Origène. De cette école sont sortis Guibaud ou Vibalde, abbé de Stavelo et de Corvei en Saxe ; Hugues Netellus, abbé de Saint-Léoc de Toul, Francon, l'un des plus suivants abbés de Laubies, Philippe Hasveng, abbé de Bonne-Espérance, etc.

Le succès de l'école d'Anselme ne lui enfla point le cœur et ne lui fit point perdre de vue sa première condition. On sait qu'il refusa plusieurs évêchés qui lui furent offerts : *Ad pontificales cathedras pluries vocatus, nullatenus acquevit*. L'évêché de Laon fut de ce nombré (27) ; quoique Guibert de Nogent, qui en toute occasion rend justice à son mérite, n'en dise rien ; ni le moine et non le chanoine Heriman ; ni Otton de Frisingue. Il est à prétendre que l'humilité d'Anselme le porta à étouffer les premiers bruits qui s'en répandirent, et à arrêter les poursuites des puissances ecclésiastiques et séculières, qui le jugeaient digne des places les plus éminentes. Il ne put même souffrir qu'on élevât à sa considération ses pauvres parents. Pierre le Chantre rapporte à ce sujet un trait bien remarquable et bien digne de notre admiration (28). Etienne de Gariande, qui fut successivement chancelier de France et grand sénéchal, ayant proposé à Anselme d'anoblir ses neveux, et de leur procurer de grands établissements, il s'y opposa de toutes ses forces, et lui représenta que, étant très pauvres et destinés aux travaux de la campagne, il leur était plus avantageux de rester dans cet état, où Dieu les avait placés, que d'être exposés à s'enfler d'orgueil. « A Dieu ne plaît que je consente à ce que vous me proposez, répondit cet homme humble et modeste ! Qu'ils demeurent dans leur état, j'aimerais mieux n'avoir jamais fait de leçons sur l'Écriture sainte que d'avoir contribué, en en faisant, à leur procurer des honneurs qui pourraient leur faire perdre l'humilité. » Bel et rare exemple de modestie, qui a bien peu d'imitateurs ; Tels étaient les sentiments d'Anselme sur la fin de ses jours, et dans un temps où il était l'objet de l'admiration de l'Europe.

Anselme donna de grandes marques de sa sagesse et de sa prudence dans les temps orageux qui suivirent la mort d'Enguerrand de Couci, évêque de Laon, arrivée vers l'an 1107. Le siège de cette Eglise, devenu l'objet de l'ambition de plusieurs contendans, fut envahi par un ambitieux que Guibert ne daigne pas nommer ; mais la vengeance divine éclata sur ce téméraire, et le frappa de mort pendant la cérémonie même. Un exemple si terrible n'ayant fait aucune impression sur l'esprit des chanoines, ils eurent la lâcheté d'élire, à la sollicitation du roi d'Angleterre, Gaudri, son référendaire, homme de néant et sans aucun mérite. Anselme seul s'opposa à son élection, *Cum igitur omnes assensum in ejus susceptione dedissent, solus magister Anselmus, vir totius Francie, imo et Latini orbis lumen in liberalibus disciplinis ac tranquillis moribus ab ejus electione dissentit* (29). Mais l'opposition de cet homme de bien, et les représentations qu'il fit au pape Pascal II, qu'il alla trouver à Dijon, furent sans effet, et l'argent que l'usurpateur distri-

(18) Lib. II, ad an. rv.

(19) Gall. Christ. t. I.

(20) Mart. Anecd. t. V, p. 897.

(21) Mab. Analec. t. III.

(22) Gall. chr. t. II.

(23) Otto Fris. *De gest. Fred.* l. 1, c. 46, 50 ; *Bib. Cisterc.* t. III, p. 136.

(24) Pandulphus, *Hist. Mediol.* apud Muratori, *Rer. Italic.* t. V, c. 17, p. 487.

(25) Boll. 47 Maii, p. 41, 42.

(26) Bull. t. II, p. 138 ; *Angl. sac.* t. I, p. 7 et 110 ; t. II, p. 209.

(27) *Chron. Laud.* a D. Duchesne, in not. ad Abel., p. 1163 ; Ant. Belotte, in *cat. decan. Laud.* apud Guib., p. 819.

(28) *Verb. abbrev.*, c. 45, p. 105.

(29) Guib. t. III. *De vita sua*.

bua, l'emporta. La conduite de Gaudri répondit à son entrée dans l'épiscopat, et il en fut entin la victime. Le peuple, irrité de l'assassinat de Gérard de Créci, dont il le regardait comme l'auteur, et de ce qu'il voulait rompre la communauté de la ville, après l'avoir lui-même jurée, le massacra, fit toutes sortes d'insultes à son cadavre et mit le feu à la maison du trésorier, qui, se communiquant à l'église, la réduisit en cendres, ainsi que le palais épiscopal. La ville de Laon se trouva alors dans la plus triste situation. On ne voyait que massacre et que pillage, selon la description qu'en fait Guibert de Nogent. Au milieu de ce désastre, Anselme que Dieu avait conservé, selon l'expression du moine Herman (30), comme un autre Jérémie, pour consoler les restes de son peuple dans cette désolation, recueillit plusieurs passages ou sentences des saintes Ecritures, les plus propres à les porter à la patience et à la soumission aux ordres de la Providence. Anselme, non content de remplir ces devoirs de charité envers le peuple de Laon, donna ses soins pour lui procurer un bon pasteur; et on croit qu'il eut beaucoup de part à l'élection de Barthélémy de Vire, chanoine et trésorier de l'église de Reims, et à tout le bien qu'il fit pendant les premières années de son pontificat, c'est-à-dire, tant qu'il se conduisit par les sages conseils d'Anselme et de Raoul, son frère. Ce qui fait dire à Guibert de Nogent (31) que Dieu avait donné à ce digne chef deux yeux plus brillants que les astres, savoir Anselme et Raoul.

L'école d'Anselme, qui ne paraît pas avoir beaucoup souffert des désordres dont nous avons parlé, devint de plus en plus florissante sous l'évêque Barthélémy: on vit toujours le même concours d'étrangers aux leçons des deux frères. Le fameux Abailard, attiré par la grande réputation d'Anselme, vint aussi à Laon la première année de Barthélémy, c'est-à-dire en 1113, pour l'entendre. Mais la gravité d'Anselme tempérée par une grande douceur, sa retenue et sa prudence dans ses réponses, le peu de cas qu'il faisait des subtilités de l'école, déconcertèrent ce jeune philosophe à qui une vaine science et une facilité merveilleuse de s'énoncer enflaient le cœur: c'est ce qui lui fit concevoir un grand mépris pour Anselme, dont il parle de la manière la plus désavantageuse: Anselme, selon lui, n'était redévable de sa grande réputation qu'un long usage d'enseigner et non à son esprit ou à sa mémoire. C'était un arbre qui avait à la vérité de belles feuilles, mais qui ne portait point de fruit (32). « Je me suis approché, ajoute Abailard, de cet arbre, pour y cueillir des fruits; mais j'ai reconnu que c'était un arbre stérile, semblable à ce figuier dont parle l'Ecriture, qui fut maudit par le Sauveur du monde. » Il est aisément de comprendre qu'Abailard n'assista pas longtemps aux leçons d'un maître dont il avait si peu d'estime: mais la réputation d'Anselme était trop bien établie, pour qu'un jugement si peu équitable pût y donner atteinte. Nous pourrions opposer à Abailard le témoignage unanime de tous les savants de ce temps, et de ceux qui ont suivi, en faveur d'Anselme. Il était si généralement estimé, qu'on se glorifiait de l'avoir eu pour maître. Otto de Frisingue, qui écrivait en 1146, regardait Anselme et Manegolde comme la source de cette abondance de doctrine et de lumière, qu'on voyait alors en France (33). Sigebert et son continuateur, et généralement tous les écrivains, semblent à l'envi faire les éloges les plus parfaits d'Anselme,

(30) *Apud Guib. Novig.*, p. 528.

(31) *Prolog. ad Genes.*

(32) *Bul. an. 1113*; Otto Fris. *De gest. Freder.* l. 1, c. 47; Guib. Nov. *De vita sua*, p. 419; Mab. Ann. t. III: Helm. *Hist. Stat.*

(33) Phib., abbé de Bonne-Espér., ep. 5, 6, 7; Mart. ampl. Coll. t. II, p. 334.

A tant par rapport à ses mœurs et à toutes ses grandes qualités que par rapport à la science de la théologie, et à l'intelligence de l'Ecriture. C'est ce qui l'a fait appeler par Guibert (34) la gloire et l'ornement du pays latin; et par Jean de Sarisbery, le docteur des docteurs; ce qui doit s'entendre des docteurs du temps d'Anselme. Il avait entrepris depuis plusieurs années des commentaires sur la plupart des livres de l'Ancien et du Nouveau Testament. Il continua avec assiduité ce grand travail jusqu'à sa mort, arrivée le 15 juillet 1117 (35). Le vénérable Rupert, qui venait en France pour consulter Guillaume de Champeaux, passa par Laon, et eut la douleur de le trouver expirant. Il pleura la perte de ce grand homme (36), le plus célèbre, selon lui, qu'aucun évêque, quoiqu'il ne le fût pas: *Quovis episcopo famosiorum, quanvis ipse non esset episcopus*; et qui, sans l'être, en avait donné plusieurs à l'Eglise. Et lui avait rendu de grands services, Anselme fut enterré dans l'abbaye de Saint-Vincent, où l'on voit son épitaphe:

ÉPITAPHE.

Dormit in hoc tumulo celeberrimus ille magister, Anselmus, cui per diffusus clima mundi. Undique notitiam contraxit, undique laudem, Sana fides, doctrina frequens, reverentia morum, Splendida vita, manus diffundens, actio cauta, Sermo placens, censura vigens, correctio dulcis, Concilium sapiens, mens provida, sobria, clemens Sed quas longa Dei rouessit gratia dotes: Idibus invrisi dissolvit Julius aether, Qua vivens vignit, comitem grata functum.

On donne cette épitaphe à Philippe de l'Aumône, abbé de Bonne-Epérance, dans le recueil de ses ouvrages; et il peut l'avoir composée, ayant dû se trouver à la mort et aux obsèques d'Anselme; mais elle y est mal à propos appliquée à saint Anselme de Cantorbéry; le titre est assurément de l'éditeur. On la trouve aussi parmi les poésies d'Hildebert avec ce titre: *Epitaphium magistri Ansellli*, qui est conforme au manuscrit de Saint-Amand, où Sanderus dit l'avoir vue. Mais outre qu'elle n'est point d'Hildebert, l'éditeur s'est trompé en en faisant dans sa note l'application à Ansel, chanoine de Paris et chantre du Saint-Sépulcre. Enfin elle se trouve dans le *Recueil d'épitaphes choisies*, p. 58; dans les notes de Duchesne sur Abélard; dans messieurs de Sainte-Marthe, etc. Marbode, évêque de Rennes, a fait une autre épitaphe dans laquelle il relate toutes les belles connaissances d'Anselme qui était, selon lui, habile grammairien, orateur, poète, philosophe, mathématicien, et tellement versé dans l'Ecriture, qu'il semblait que Dieu lui en eût inspiré l'intelligence.

§ II. — Scripta.

L'étude à laquelle Anselme s'est principalement appliquée est celle de l'Ecriture sainte, qui fut le sujet le plus ordinaire des leçons qu'il donna (37), et des écrits qu'il composa. Plusieurs années avant sa mort il avait entrepris des commentaires sur la plupart des livres de l'Ancien et du Nouveau-Testament, et il y travaillait avec assiduité lorsque la mort l'enleva. Voici le dénombrement qu'en a fait le Père le Long (38):

Une *Glose interlineaire sur tout l'Ancien et le Nouveau Testament*, avec la glose ordinaire; imprimées à Bâle, in fol., en 1502 et 1508, et ailleurs 1524, 1528, 1539, 1545, 1588, 1617, 1634.

(34) Lib. III, c. 4.

(35) *Pagi ad an. 1117*, n. 28.

(36) *Rup. I. i in Reg. S. Bened.*

(37) *Hic fere per totam vitam Lauduni sacra littera docuit.* MARLOT, *Metrop. Rem.* t. II, p. 285.

(38) *Bibl. sacr.* p. 610.

Commentnaire sur le Psautier.

Commentnaire sur le Cantique des cantiques.

Explication de plusieurs endroits des Evangiles.

Commentaire sur saint Matthieu, in-8°, à Anvers, en 1651.

Commentaires sur les Epîtres de saint Paul et sur l'Apocalypse, sous le nom de saint Anselme de Cantorbéry.

La Glose interlinéaire d'Anselme sur l'Ecriture, et la marginale de Valafride Strabon, qu'il avait revue et augmentée considérablement, ont été regardées dans l'Eglise comme un ouvrage utile et même nécessaire pour bien entendre l'Ecriture sainte (39). Anselme y explique le texte sacré par des notes courtes et tirées avec beaucoup de discernement des écrits des saints Pères. On y remarque l'exactitude et l'érudition. *Multa breviter et quasi punctim, dit Possevius (40), sed docte et accurate attingit.* L'abbé Le Beuf, parlant de cette Glose interlinéaire (41), semble regarder comme une chose indéniable que c'en est le véritable auteur. « Les uns, dit-il, l'attribuent à Anselme de Laon, d'autres à Gilbert, diacre d'Auxerre. » Cependant la chose paraît décidée en faveur d'Anselme par le témoignage unanime ou presque unanime des auteurs anciens et modernes, qui lui donnent la Glose interlinéaire. Je ne sais même si on en trouverait quelqu'un qui l'attribue bien clairement à Gilbert, diacre d'Auxerre. Car s'il en est qui fassent Gilbert auteur de quelques gloses, ce n'est point Gilbert, diacre d'Auxerre, mais Gilbert de la Porrée qu'ils entendent. Ces méprises viennent de ce que les auteurs qui ont commenté l'Ecriture après Anselme de Laon, se sont beaucoup servis de sa Glose, qui a été pour eux comme une espèce de canevas sur lequel ils ont travaillé. C'est ce qu'on voit par Gilbert de la Porrée et par Pierre Lombard (42), dans leurs explications sur les Psamnes et sur les Epîtres canoniques, qui furent aussi appelées gloses. Bernard Guidonis (43) parlant de Pierre Lombard sur le Psautier et les Epîtres de saint Paul, dit qu'il expliqua plus au long la Glose d'Anselme, qui avait été continuée par Gilbert; ce qu'il faut entendre, non du diacre d'Auxerre de ce nom, mais de Gilbert de la Porrée. On conserve même encore à Oxford, comme le remarque Cave, un manuscrit de cette Glose de Gilbert de la Porrée sur le Psautier; et on lit à la fin cette note curieuse du copiste: *Explicit glossatura magistri Porretani super Psalterium, quam ipse recitavil coram suo magistro Anselmo.*

Gilbert de la Porrée et Pierre Lombard ne sont pas les seuls qui se soient servis de la Glose d'Anselme. La plupart de ceux qui ont travaillé sur l'Ecriture ont fait la même chose. Lipoman l'a employée dans sa *Châtre sur la Genèse*, etc. Les deux gloses sur l'Ecriture, savoir, l'interlinéaire d'Anselme, et la marginale de Valafride Strabon augmentée par le même Anselme, se sont conservées jusqu'à nos jours sans aucune altération, dans plusieurs manuscrits des XIe et XIIe siècles. L'an 1330 Nicolas de Lyre, en Normandie, mit au jour une troisième glose sous ce titre: *Postilla perpetua*, qui formait avec les deux premières et d'autres ouvrages, un gros recueil qu'on trouve aussi manuscrit dans plusieurs bibliothèques de chapitres, de monastères et d'anciens collèges. On a remarqué, en parlant des écrits de Valafride Strabon (44), avec quel empressement on mit cette collection sous presse aus-

(39) Henr. Gand.; Sixt. Sen.

(40) *Aparat. t. I.* p. 86.

(41) *Dissert. sur l'Hist. de Paris*, t. II, p. 140.

(42) Vincent. Bellov. *Specul. hist.* t. III, c. 1.

(43) Apud Murat. in *Vita Anastas.*

(44) *Hist. litt. t. V.* p. 62.

(44) *Commentarium in Joannem nullus praeter hujus notitiae scriptorem meminit. Edit.*

A sitôt qu'on eût inventé l'imprimerie, et la quantité d'éditions qui parurent successivement jusqu'à celle d'Anvers de l'an 1634, qui passe avec raison pour être la plus belle de toutes; ainsi nous ne les indiquerons point ici; nous remarquerons seulement en passant que cette multitude d'éditions montre quel était le zèle de nos pères pour l'étude de l'Ecriture sainte. Non-seulement le grand nombre d'éditions en est la marque, mais la multitude des manuscrits le prouve encore. En ne remontant que jusqu'à Anselme, il n'y a guère d'ouvrages, même des Pères, dont les manuscrits soient plus communs que ceux des Gloses de cet auteur et de Nicolas de Lyre.

Anselme ne se borna pas à sa Glose interlinéaire, il fit encore des commentaires particuliers sur plusieurs livres de l'Ecriture sainte: sur le Cantique des cantiques, sur saint Matthieu, sur saint Jean (44) et sur l'Apocalypse: *Trithème, Sixte de Sienne, etc.*, en ajoutant un cinquième sur le Psautier. Quelques-uns de ces commentaires furent d'abord attribués à saint Anselme de Cantorbéry, la grande réputation de ce saint docteur faisant juger qu'il était auteur de tous les ouvrages qui portaient le nom d'Anselme. Cependant les manuscrits de ces commentaires, que l'on conserve encore aujourd'hui dans quelques bibliothèques peu éloignées de Laon, dénotent d'une manière à ne s'y point méprendre qu'Anselme de Laon en est le véritable auteur. A Saint Amand le commentaire sur saint Matthieu est ainsi intitulé: *Magistri Anselmi glossa sive lectio super Mattheum* (45). Ce même ouvrage se trouve dans un catalogue des manuscrits de Saint-Vaast de plus de 300 ans, inscrit du seul nom d'Anselme. Il y en a un semblable au monastère d'Eynham (46). On trouve la même inscription dans les manuscrits du commentaire sur le Cantique des cantiques (47); ce qui prouve qu'Anselme de Laon est auteur de ces commentaires, et non Anselme de Cantorbéry. Il est vrai que Sanderus (48) cite un manuscrit de Liessies, dans lequel le commentaire sur le Cantique des cantiques est attribué à saint Anselme de Cantorbéry: *Anselmi Cantuariensis archiepiscopi in Cantica canticorum expositio mystica et prolixa*; mais, outre qu'Edmére, qui nous a laissé le catalogue des ouvrages de ce saint archevêque, n'y fait aucune mention de celui-ci; il paraît d'ailleurs certain qu'il n'en a fait aucun sur l'Ecriture sainte (49). Aussi le P. Théophile Raynaud, en publiant l'édition des œuvres de ce saint docteur, l'a-t-il déchargée de tous ces commentaires, qu'on lui avait faussement attribués. Du reste, si la grande réputation de saint Anselme a fait tort à Anselme de Laon, ayant été cause qu'on l'a, pour ainsi dire, dépouillé de ses propres ouvrages pour les attribuer à ce saint prélat, on peut assurer qu'elle lui fait honneur d'un autre côté, puisque les productions de la plume d'Anselme de Laon ont été jugées dignes de celles d'Anselme de Cantorbéry, c'est-à-dire d'un des plus saints prélates et des plus grands docteurs de l'Eglise.

Saint Anselme n'est pas le seul auquel on ait attribué les productions de notre auteur. L'historien d'Auxerre (50) semble faire honneur à Gislebert, chanoine d'Auxerre, de la glose sur l'Ecriture sainte, où il dit que « Gilbert, chanoine d'Auxerre, fut surnommé l'*Universel*, ou parce qu'il avait glosé toute l'Ecriture sainte, ou à cause de l'étendue de son sa-

(45) Sander. part. I, p. 46.

(46) Ibid. p. 94.

(47) Ibid. p. 104.

(48) Part. II, p. 17.

(49) Catal. ej. script. apud Eadm.; Theoph. Rayn. edit. Op. S. Ans., Lund. 1630; Mir. in Mantissa ad calcem auctuariorum *De script. eccles.*

(50) T. II, p. 486.

voir. On ne peut plus, dit-il encore, discerner aujourd'hui ce qui appartient à Gilbert dans la gloce générale... Toutefois l'abbé le Beuf reconnaît « qu'on ne doit guère compter d'ouvrages certains de lui (Gilbert) qu'un commentaire sur les Lamentations de Jérémie, à la fin duquel il mit son nom et sa qualité d'*Antissiodorensis Ecclesiae diaconus*. » Le même auteur, parlant d'Anselme, chanoine diacre de l'Eglise d'Auxerre, qui vivait en 1136 et 1145, et se distinguait par la connaissance parfaite de l'Ecriture, regarde l'éloge qu'on fait de lui dans le nécrologue, où il est appelé *in divinis Scripturis magister egregius*, comme un motif qui porte à lui attribuer quelques ouvrages sur l'Ecriture sainte, tels que sont certaines petites gloses sur le Psautier, que Du Cange attribue à un Ansel, qui est le même non autrement écrit. » Nous convenons sans peine qu'Ansel est le même nom qu'Anselme, mais nous sommes en même temps persuadés que l'Ansel, dont parle Du Cange, et auquel il attribue certaines petites gloses sur le Psautier, n'est autre qu'Anselme de Laon, qui, dans d'anciens monuments, est souvent appelé Ansel.

Simon Fontaine est le premier qui ait entrepris de restituer à notre auteur quelques-uns des ouvrages dont on lui avait enlevé l'honneur pour le transférer à d'autres. Il publia à Paris, en 1549, les commentaires sur le Cantique des cantiques et sur l'Apocalypse, sous le nom d'Anselme de Laon : *Ennarationes Anselmi Laudunensis in Cantica canticorum et in Apocalypsim*. Mais cette édition ne fit pas tomber les préjugés : ces mêmes commentaires, quoique rendus à leur véritable auteur, furent encore confondus avec les ouvrages de saint Anselme de Cantorbéry dans les éditions faites à Cologne, en 1573 et 1612. Les commentaires sur saint Matthieu et sur saint Jean y furent compris. Cependant, quelques années après, Sanderus jugea, sur les deux manuscrits qu'il avait vus, que les deux ouvrages publiés par Simon Fontaine appartenaiennt plutôt au doyen de Laon qu'au saint archevêque de Cantorbéry. Croyée, Possevin, Bellarmine, Fabricius et les autres bibliothérapes ont pensé comme Sanderus. Néanmoins toutes ces autorités, quoiqu'appuyées des manuscrits qui portent le nom d'Anselme, n'ont point empêché le P. Gerberon de regarder ces ouvrages comme des productions d'un savant moine de Bourg-Dieu en Berri, nommé Hervé. Ce qui a donné lieu de lui attribuer au moins le commentaire sur saint Matthieu, quoique jusqu'à présent on n'ait eu aucun manuscrit qui portât le nom d'Hervé. On sait même d'ailleurs qu'il n'a point fait de commentaire sur saint Matthieu, car les moines du Bourg-Dieu, dans leur lettre sur la mort d'Hervé (51), où ils font le détail de ses ouvrages, ne font aucune mention de commentaire sur saint Matthieu, ni sur saint Jean, ni sur les deux livres du Cantique des cantiques et de l'Apocalypse. Il est seulement dit qu'il fit quelques expositions sur les leçons des saints Evangiles et des cantiques qui se lisent à l'Eglise, ce qui ne marque point des commentaires en forme sur les Evangiles : *Fecit pluri-mas expositiones de lectionibus sanctorum Evangeliorum, canticorum etiam que in Ecclesia leguntur*.

Le sentiment de Théophile Raynaud (52), qui donne le commentaire sur saint Matthieu à Guili-

B A laume d'Auvergne, évêque de Paris, est encore plus insoutenable, les manuscrits de ce commentaire, dont nous avons parlé, étant indubitablement plus anciens que le prélat auquel on l'attribue, lequel n'est mort qu'en 1248 (53). Mais, pour ne laisser aucun scrupule sur cet ouvrage, nous rapporterons ici le titre d'un manuscrit (coté n. 78) qu'on en conserve dans le monastère de Saint-Evroul, en Normandie, qui porte en tête le nom d'Anselme de Laon : *Anselmi Laudunensis philosophi expositio ex diversis auctoribus exquisitissim collecta super Evangelium Domini nostri Jesu Christi secundum Mattheum. Ibi multa præcipe ex Anselmo Cantuariensi magistro suo concessit*.

Il est aisé à présent de juger, par tout ce que nous avons dit, que les commentaires sur saint Matthieu, sur saint Jean, sur le Cantique des cantiques, sur l'Apocalypse et les gloses, sur l'Ecriture et le Psautier en particulier, ne sont ni de saint Anselme, archevêque de Cantorbéry, ni d'Anselme et de Gilbert, l'un et l'autre diacres et chanoines d'Auxerre, ni d'Hervé, moine de Bourg-Dieu, ni d'aucun auteur, auxquels on a attribué quelques-uns de ces commentaires ; mais qu'ils sont tous des productions de la plume d'Anselme de Laon. L'autorité des manuscrits et les autres raisons que nous avons alléguées doivent l'emporter sur tout ce qu'on peut objecter, et nous obligent de restituer ces ouvrages à leur véritable auteur. Pour ce qui est du commentaire sur les Epîtres de saint Paul, que le P. le Long met au rang des ouvrages d'Anselme de Laon, et qui a été attribué à saint Anselme, ni l'un ni l'autre n'en sont auteurs, mais Hervé, moine de Bourg-Dieu, comme nous le verrons en son lieu (54).

Outre les ouvrages d'Anselme de Laon sur l'Ecriture sainte, Sanderus a trouvé, parmi les manuscrits de la bibliothèque de Saint-Amand, un écrit du même auteur sous ce titre : *Flores sententiarum ac questionum magistri Anselmi et Radulphi fratris eius*. Il semble que ce soit un corps de théologie où sont traitées les questions qui s'agitaient dans l'école du temps d'Anselme, et qui peut avoir servi de modèle aux ouvrages de cette espèce publiés depuis par Pierre Abailard, Robert de Melun, le Maître des sentences et autres. Cet écrit, le plus ancien de tous en genre dont on ait connaissance, est cité par un moine allemand dans un dialogue entre un cluniste et un cistercien. Dans ce dialogue, imprimé par les soins de dom Martène (55), le cistercien s'appuie de la décision d'Anselme, fondée sur l'autorité de saint Augustin, pour prouver qu'il est permis de passer d'un monastère à un autre où la régularité est mieux observée. Cependant, ajoute le cistercien, le même maître, c'est-à-dire Anselme de Laon, conseille à celui qui veut passer dans un monastère plus régulier d'en demander la permission à son supérieur : *Demandez la permission à votre supérieur ; s'il ne veut point vous l'accorder, sachez qu'il n'a point de charité et allez dans ce monastère, en profitant de la liberté que Dieu lui-même vous en a donnée. A ces paroles d'Anselme, le cistercien ajoute que le supérieur, en refusant la permission qu'on lui demande, agit non-seulement contre la charité, mais encore contre le précepte (56). C'est là tout ce que nous pouvons dire de cet ouvrage d'Anselme pour en don-*

(51) *Spicil. t. II, p. 514.*

(52) *Edit. Op. S. Anselmi, Lugd. 1630.*

(53) *Gall. Chr. t. VII, p. 99.*

(54) *Sander Bibl. mss. Belg., part. I, p. 2, in mss. 121.*

(55) *Thes. anecdot. t. V, p. 1570, p. 1594; Bern. Pez. *Isag. in t. V, Anecl., p. 12*; id. part. II, p. 52.*

(56) *Magister Anselmus Laudunensis in sententiis suis transitum, de uno monasterio in aliud distri-*

ctius probat licere auctoritate sancti Augustini discentis : Quia de uno monasterio transit ad aliud districtus, non frangit votum, sed abundantem implet. Dat tamen idem magister consilium transire volunti, ut petat licentiam a prelato suo. Verba consilii sunt ista : Petet licentiam a prelato tuo, qui, si dare noluerit, scias eum charitatem non habere, et tu vide cum licentia Dei. His verbis magistri subjungimus, quod non solum contra charitatem facit, sed etiam contra præceptum.

ner une idée, n'ayant point en main le manuscrit dans lequel on l'a conservé.

Dom Dachéry a inséré parmi ses notes et ses observations sur Guibert de Nogent (57), une lettre d'Anselme à l'abbé de Saint-Laurent de Liège, dont le nom n'est pas désigné que par la lettre H. C'est sans doute Héribrand (58), qui avait été maître du vénérable Rupert, et qui succéda à Bérenger l'an 1113. Cette lettre, qui est très-importante, paraît écrite à l'occasion de quelque question qui s'agissait dans l'abbaye de Saint-Laurent. Anselme avertit d'abord l'abbé, à qui il écrit de prendre garde que cette question ne soit une dispute de mots ; sur quoi il dit que les hommes raisonnables recherchent les sens véritables de ce qui est écrit, et qu'il ne convient qu'à des enfants, dont l'intelligence est bornée et qui ne comprennent que faiblement ce qu'ils entendent et ce qu'on leur dit, de disputer des termes ; que c'est à eux que s'adresse cet avertissement de Saint Paul : *Ne soyez point enfans en ce qui est de l'esprit et de la sagesse ; mais soyez enfans en ce qui est de n'avoir point de malice ; et ayez l'esprit et la sagesse des hommes parfaits* (*I Cor. 1, 20*). Il ajoute que les sentiments de tous les Catholiques ont, à la vérité, quelques différences, mais qu'ils ne sont point pour cela opposés, et qu'ils se réunissent en un même point ; mais qu'il y a dans les paroles des contrariétés qui excitent des disputes dont les faibles sont scandalisés, qui donnent de l'exercice aux forts et occasion de disputer aux orgueilleux, enfin sur lesquelles on n'écoute point les gens sensés, qui font voir comment on pourrait sans peine concilier ensemble ces contrariétés. Anselme prend pour exemple de ces contrariétés sur lesquelles on dispute, ce qui est de Dieu dans l'Ecriture, qu'il ne veut point le mal et qu'il veut toutes les choses qui arrivent. *Non vult Dominus malum, item vult omnia quæ sunt*. Notre docteur de Laon concilie ces contrariétés, et en prend occasion d'expliquer en quel sens Dieu, selon l'expression de l'Ecriture, fait miséricorde à qui il lui plaît et endurcit qu'il veut. Anselme, parlant dans cette lettre de la miséricorde que Dieu fait à celui qu'il retire de l'abîme du péché, fait sentir les dispositions que le pécheur doit avoir dans le cœur. « Si le péché, dit-il, commence à déplaire à l'homme, et qu'il veuille le quitter ; s'il fait cela à cause de Dieu, cela est bon et c'est un effet de la grâce : *Si homini peccatum aliquod incipit desplicere, et vult deserere : si propter Deum hoc facit, bonum est, et ex dono gratiae procedit* ; mais, s'il agit par un autre motif, ce qu'il fait n'est pas bien : *Si alter fit, bonum non est*. C'est ainsi que quelquefois on s'abstient des plaisirs, et qu'on ne se livre point à la débauche, afin de conserver son argent et autre chose semblable, ce qui n'est point fait en vue de Dieu, et ne vient point de la grâce ;

A de même si quelqu'un donne son bien, s'il jeûne, s'il prie, etc., s'il fait tout cela pour Dieu, cela est bon : mais, s'il le fait par un autre motif, cela n'est point bon. » Enfin Anselme avance cette grande maxime, selon laquelle il faut juger de ce qui est bon ou mauvais, savoir que l'homme, en agissant, aime la fin pour laquelle il fait quelque chose, et que c'est à raison de cet amour qu'on doit appeler bon ou mauvais ce que l'on fait : *Illud autem pro quo facit diligat, et secundum dilectionem illam, bonum seu malum debet dici*. C'est à peu près, dans les mêmes termes, le grand principe et la grande règle des actions chrétiennes si solidement établis par saint Augustin, et si souvent répétés contre les pélagiens.

Il y a encore dans la même lettre plusieurs autres choses importantes sur l'amour de Dieu, qu'il appelle la lumière du cœur et le remède de nos blessures. Il le compare à un flambeau qui répand ses rayons dans toute la maison : il fait la description B des différents effets que produit cet amour qui ne peut être oisif. Il y parle des clercs et des moines ; du compte qu'ils rendront au jugement de Dieu, 1e comme hommes raisonnables ; 2e comme chrétiens ; 3e comme appelés par leur état au partage de l'héritage des saints : sur l'abus qu'ils auront fait de leur âme, du nom de Dieu et de sa grâce. Il compare la science des Ecritures, dans ceux qui n'y conforment pas leur vie, à la manne qui se pourrisse lorsque les Israélites en réservaient pour le lendemain. Nous aurons encore occasion de parler de cette lettre d'Anselme dans l'article de Rupert, où nous examinerons quel en fut le sujet.

Sanderus (59) parle de deux autres lettres qu'il a vues à Louvain, dans la bibliothèque du Parc ; elles n'ont point encore vu le jour. Tritthème (60) lui en attribue en général, mais il témoigne qu'il ne les a pas vues : *Quaedam epistole*.

On voit à Oxford, parmi les manuscrits du collège de Sainte-Madeleine (61), et à Cambridge, parmi ceux du monastère de Saint-Benoit, un écrit sous ce titre : *Anselmus de Antichristo* (62). Si cet ouvrage est différent du commentaire de notre Anselme sur l'Apocalypse, ce sera peut-être le traité d'Adson, abbé de Montier-en-Der. Le copiste l'ayant trouvé dans son original que la première lettre de son nom, A., comme il arrive souvent, se sera persuadé qu'elle désignait Anselme, et le lui aura attribué dans sa copie.

Du Gange cite un écrit sous ce titre : *Anselmi Peripateticorum Rhetorimachia*, mss. cod. Thuan. 589. Cet Anselme peripatéticien serait-il le même que Anselme de Laon ? Si ce n'est pas le même, il nous est entièrement inconnu. Si c'est le même, nous ignorons ce qui a pu lui faire donner le nom de *Peripatéticien*, car nous ne voyons pas qu'il se soit distingué par son zèle pour la philosophie d'Aristote.

(57) Pag. 612 et suiv.

(58) Gall. chr., t. III p. 980.

(59) Part. II, p. 171.

D (60) *De script eccles.*

(61) Cat. mss. Angl., part. II, n. 2197.

(62) Ib., part. III, n. 1411.

ANSELMI LAUDUNENSIS

OPERA.

(Sub nomine sancti Anselmi Cantuariensis archiepiscopi inter ejus Opera Coloniae 1573 et 1612 edita, demum scholastico Laudunensi restituuntur. — *Glossa interlinearis in utrumque Testamentum*, genuinum Anselmi Lauduensis opus, vocibus textus sacri superscriptu, propter arctam qua illi adhaeret connexionem seorsim edi nullo modo potest. Exstat in editionibus *Glossæ ordinariae* quæ ab anno 1502 Basileæ et alias prodierunt.)

ENARRATIONES IN CANTICA CANTICORUM.

In initiis librorum cœsæ dicendæ sunt quomodo vel quare compositus sit liber ipse, quas causas Hieronymus prœmium vocat. Auctor itaque hujus operis de quo agere volumus, trinomius fuit: qui ad numerum nominum suorum tres libros composuit, et eorum intentionem ipsum nominum interpretatione distinxit. In primo itaque libro affectuose et dulciter, more patris filium pie admonescens, et quasi lac præbentis, quemque fidem adhuc minus validum, et nondum terrenis prorsus abrennantiare volentem erudit. In quo libro pro hac tanta dulcedine, Idida, quod *dilectus* sonat, edicitur. In hoc quippe docet meretricem fugiendam, consortia malorum, et cætera quæ honestate et probitate sunt digna facienda: in mundo tamen, ut diximus, adhuc commorantem. Secundum nomen ejus est Coëleth, quod Graece *ecclesiastes*, Latine *concionator* dicitur. Concionatorem autem illum dicimus, qui in concione hominum, id est in concilio, publicus orator est, prolatione veritatis nullum vereus, nulli blandiens: quod in secundo libro suo iste facit. Nam, ut quasi quibusdam gradibus ascensionis, ad perfectiōnum quem doctrina sua attraheret, cui primo misericorditer, legitime tamen, terrenis istis cum misericordia operibus concesserat utendum, quoniam carnalem et adhuc infirmum animum cœlestia et perfectiora non posse tenere credebat, jam ceu valdiorum et ad altiora sumenda potentem, ad desperationem omnium terrenorum in hoc secundo libro invitat: monstratque quam caduca quamque transitoria sint cuncta temporalia, sic dicens: *Vanitas vanitatum et omnia vanitas* (*Eccle. 1, 2*). Hoc vero ad contemplativam, cuncta scilicet mundana despiceret, et cœlestibus inhiare, pertinet: illud autem quod in primo libro concessum erat, ad activam vitam. Cujus præterea rei gratia tantum laborem inchoare in hoc suo tertio libro persuaserit, spiritualiter intendentibus quibusdam terrenis similitudiibus ostendit, ad hoc profecto ut per despectum terrenorum ad gloriam

A pervenire possemus æternorum. In quo opere Salomon, id est *pacificus*, dicitur.

Liber iste vocatur *Canticum canticorum*, et etiam pluraliter, propter multam excellentiam dignitatis. Fecit enim Salomon primum parabolas, scilicet librum Proverbiorum, in quo simpliciter ostendit quomodo recte uteretur his mundanis: quod pertinet ad activam vitam, et *Canticum* simpliciter potest vocari. Dicuntur autem Proverbia precepta de vita humana per alias similitudines. Deinde fecit Ecclesiasten, in quo annuntiavit omnia mundana esse contempnenda, ut cum dicit: *Omnia sunt vanitas*; et est quidam gradus ab activa ad contemplativam, potestque dici *canticum* simpliciter. Post hos fecit librum istum in quo docet de dilectione Dei, quasi mundo jam contemptu: quod pertinet ad contemplativam vitam; inde vocatur *Canticum canticorum*, scilicet *canticum excellentius prædictis duobus, et cæteris similibus*. Nomen hujus libri in Hebreo, *Sir harism*, quod valet apud nos, *Canticum canticorum*. Dicitur Salomon secundum hos tres libros quos fecit xxx habuisse vocabula: secundum parabolas vocatur Idida, id est *dilectus*: ibi enim instruens rudes coepit ab ipsis diligiri: per quod nomen significatur Christus, qui per excellentiam dicitur *dilectus*: de quo Deus: *Hic est Filius meus dilectus* (*Math. xvii*). Ecclesiastes nomen est libri et auctoris. et interpretatur *concionator*, scilicet diversos ad idem consentire faciens. Convocantur namque diversi in illo libro ut sibi consentiant in contemptu mundi: quod est tractum ex similitudine cantoris, qui diversorum C voces in unam concordiam moderatur. Item per hoc nomen significatur Christus. qui est verus *concionator*, doceus terrene transitoria esse spernenda, et amanda cœlestia. Dicitur quoque Ecclesiastes, quia Ecclesiam egregie gubernat et ad unam fidem convocat. Secundum hunc librum dicitur Salomon, id est *pacificus*, per quod item significat Christum, qui verus *pacificus* est et convocans omnes ad sui dile-

ctionem. Dicitur et auctor in Proverbiis ethicus, id A est tractans de moribus. Idem in Ecclesiaste physicus, id est tractans naturam rerum. In Canticis theologus, sermocinans de divinis. In hoc libro sunt materia, sponsus et sponsa, amici sponsi, qui et paranyphhi dicuntur, et amicae sponsae. Est autem sponsus Deus, quoniam ipse spondet se Ecclesiæ; scilicet si ei fidem custodiat ne fornicetur cum diænone, copulabit sibi tandem in nuptiis. Sponsa dicitur Ecclesia, scilicet firmi in fide, quoniam perfecte sumens fidem spondet se Deo et renuntiat pompis Satanae. Dicuntur amici sponsi, velut sancti angeli et perfectiones, ut apostoli, qui sponsum adjuvant ut amicam suam retineat, commententes et adjuvantes Ecclesiam, ne ipsa cum alieno fornicetur, sed soli Deus adhæreat. Dicuntur amicae sponsa adhuc teneri in fide, qui non plene sciunt sponsum diligere, sed jam exhibent se labiles ut sponsam imitentur, ut sic bene eruditæ a sponsa fiant et ipsi sponsa. De hac autem materia, hoc modo agit, scilicet ostendens qualiter in hac vita sponsus alloquatur amicam et per se et per amicos, et quanta affectione recipiat verba sponsi, et qualiter amicae sponsæ ostendat se paratas imitari sponsam, et loquantur sponsæ, aliquando et ipsi Sponse. Salomon enim adhuc tenens donum sapientiae, illuminatus a Spiritu sancto prophetizat qualiter Ecclesia ante adventum Christi, et deinde secundum singulos status usque ad finem mundi sit se habitura erga Deum. Est quoque finis et intentio, ut compellat audientes ad dilectionem Dei. Scribit autem hic auctor ut comicus, scilicet nihil ex se dicens, sed inducit ipsas personas loquentes: et quia in nullo amore aque affectuosa verba amoris inveniuntur, sicut inter sponsum et sponsam, facit eos quasi verbis carnalis amoris loqui. Etsunt hæc prima verba Ecclesiæ jam proxima adventu Christi, et nimio amore jam præsentiam ejus desiderantis; sicut illi qui dicebant: Putas vi debo? putas durabo? putas inveniet me illa nativitas? Et sicut carnis sponsa cui jam egregie per nuntios placuerit sponsus, fastidens jam legatos, expetens ipsius præsentiam diceret: Veniat ipse, ut præsens mecum loquatur, et me osculetur, ita hic dicunt fideles illi proxime ante Christum:

CAPUT PRIMUM.

« Osculetur me osculo oris sui, quia meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te. »

Deus ipse sicut prænuntiatus est per patriarchas et per prophetas, ipse idem jam, *osculetur me, id est jam delectet me osculo*, id est præsentia, *oris sui*, id est Filius sui, qui dicitur os Patrius et Verbum, quia per ipsum Pater mundo manifestatur. *Quia meliora sunt ubera*. Hic jam loquitur Ecclesia præsens cum Christo. Ac si ita diceret, convertens se ad ipsum prænimia affectione: *Quia ubera tua, doctrina evangelica, meliora sunt vino*; que doctrina est dulcis refectio et suavis sicut lac. Melior est

vino, id est doctrina philosophorum, que non nutrit, sed inebriat, et superbire facit recipientes, duicitque tandem ad interitum. Vel per vinum accipiamus intellectum carnalem Veteris Testamenti. Possimus etiam per ubera accipere geminam dilectionem, vel duo Testamenta spiritualiter intellecta, vel spirituales gratias; et erit tamen eadem sententia cum predicta. Ulbera dico *fragrantia*, id est redolentia, et odore suo homines ad se attrahentia. Redolet quippe doctrina illa, et bona opinione ac fama sua ad se attrahit; *optimis unguentis*, id est per optimam unguenta. Sunt enim in doctrina evangelica unguenta, id est dona spiritualia que sunt optima, quantum ad unguenta carnalia, quibus solebant in ungiamatores, ut melius placebant: vel etiam cœnantes. Haec autem unguenta merito optima dicuntur: quos enim inunguent, veros reges ac sacerdotes efficiunt. *Oleum effusum*. Alia causa quare desiderasset eum, quia nomen *luum effusum* est, sicut oleum effusum. Oleum quidem, dum in vase est, neque odorem profert, neque dolores sanat; effusum vero et odorem emittit et dolores sanat: ita nomen Dei dum ipse adhuc in sinu Patris conclusus teneretur, parum vel nihil cognoscetur: postquam vero carnem sumpsit præsentia sua mundum visitans, seipsum omnibus cognoscendum exposuit; odorem, id est famam et bonam opinionem de se emit: et infusum per dolores bene recipientium prædicationem suam et peccata sanavit. *Ideo adolescentulæ*, scilicet, quia tam dignus et tam dulcis es, ideo non solum ego, sed et adolescentulæ, id est minores et fragiliores, teneri adhuc in fide, *dilexerunt te*, id est de omnibus rebus te solum diligendum elegerunt. Licit enim ex temporalibus adhuc sibi consolationem sumant, tamen Deum eis temporalibus præponendum judicant.

VOX ECCLESIE.

« Trahe me post te: curremus in odorem unguentorum tuorum. Introduxit me rex in cellaria sua. Exultabimus et lætabimur in te, memores uberum tuorum supervinum. Recti diligunt te. »

Trahe me post te. Videntes contemporanei Christi quasi jam imminere ipsius ascensionem, et absentiam consolacionis ipsius, rogant eum ut trahat eos post se, id est imitatores sui faciat eos. Et proprie dicit *trahe*, quasi quadam violentia. Videtur enim fieri violentia, ubi corpus natum in peccatis a peccatis liberatur. *Curremus in odorem*. Vox amicarum sponsæ. Audientes bonitatem Sponsi, et majores velle imitatores ejus fieri, dicunt sponsæ, scilicet doctoribus suis, jam degustata dulcedine Dei: Tu vis ire post eum, et nos certe curremus tecum, id est, laborabimus tecum obtinere gaudium nuptiarum, positi et fundati in odore, id est in prædicatione et fama tua, que nos attrahit, que est unguentorum tuorum, id est procedens ex donis spiritualibus per quæ operaris. Bene dicit *curremus*, non enim pigritando et segniter agendo perveniemus ad illud cœlestis braviū. *Introduxit me rex*. Vox Ecclesie ad minores quos educavit. Audientes quidem eos

D

Deum desiderare, volunt eos ad idem invitare, ut si ita responderent illi maiores : Dicitis quie mecum curretis : et bene currendum est, quia eo pervenientibus summa refectio est. Et hoc ostendit sibi patere cum dicit : *Introduxit me rex*, id est manifestam cognitionem dedit, *in cellaria*, id est, in secreta Ecclesiae, scilicet ut sciatis quid significantur mysteria, sicut in baptismo Spiritum dari, infantes sola gratia salvati, et similia quae non patent omnibus. Vel per cellaria accipiamus plenitudinem beatitudinis, id est æternitatem vitae, sicut in cellariis reponi solet copia magna bonorum, spe autem jam perfecti viri in beatitudinem æternitatis sunt introducti. *Exsultabimus*. Vox minorum qui aliquantulum per fidem proiecti audent jam Sponsu loqui in haec verba : Quia tu, Domine, sponsam tuam jam in secreta tua introduxisti, ideo et nos preparabimus nos idoneos, ut cum ea introducamur : et hoc est *exsultabimus*, scilicet in corpore, id est, bene operabitur cum exsultatione et *lætabimur* in anima, quia laetitia bona cogitabimus. Vel *lætabimur*, scilicet, si bona fecerimus, non coacti sed voluntarie : et hoc in te, id est, omnia tibi attribuemus tanquam primæ cause, a qua omne bonum radicaliter procedit ; et hoc faciemus *memores* *überum tuorum*, id est, suavis tuae doctrinæ super vinum, sicut superius dictum est. *Recti diligunt te*, scilicet bene debemus in te exsultare, et te diligere, quia omnes qui recti sunt hoc faciunt, quare nisi hoc fecerimus, recti esse non possumus. Patet finis in omnibus praedictis, quia sive perfectiores sive minores imitari velimus, ad dilectionem Dei eorum verbis invitamus.

VOX ECCLESIE ITEM.

« *Nigra sum*, sed formosa, filiae Hierusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis. Nolite considerare quod fusca sum, quia decoloravit me « *sol*. Filii matris meæ pugnaverunt contra me : posuerunt me custodem in vineis; vineam meam « non custodivi. Indica mihi quem diligit anima mea, « ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne vagari iaci- « piam post greges sodalium tuorum. »

Nigra sum. Vox sponsæ ad minores. Audiens namque sponsa promissionem minorum quod vellent cum ea currere, timens ne deficiant in persecutione, ut pote hi qui nondum nisi solam dilectionem Dei gustaverant, et reputant sanctos pro insanis, quia habentur in mundo contemptibiles, premonet eos ut D mala non considerent, scilicet ut propter hoc desistant a promissione, sed attendant que merita pro persecutione obtineant, ut hoc modo dicat : Vos dicitis quod mecum curretis, sed tunc oportet vos denigrari in corpore, sicut ego propter multas tribulationes sum nigra exterius. Et ponit effectum pro causa. Exterius quidem sum nigra, sed interius formosa, id est bonis virtutibus ornata, vobis dico, filiae Hierusalem, id est quas ego genui ad fidem, qui etiam jam pacem videtis. Hi autem minores ideo filiae dicuntur quia fragilis sexus sunt, et cito decipi et devocari a fide possunt; et quia major custodia

A et diligentia est eis adhibenda quam filii, scilicet fortioribus, et quia isti confirmati generant aliquos, dico quia nigra sum sicut tabernacula Cedar, id est sicut Cedar habitans in tabernaculis. Cedar fuit filius, ut dicitur Gen. xxv et I Paral., Ismael, sed adeo nequam ut a nullo in domo recipetur, sed semper in tabernaculis habitatbat; de quo Origenes: « *Manus ejus in omnes, et omnium manus in ipsum.* » *Nigra sum sicut Cedar*, formosa sicut *pelles Salomonis*. Pelles quidem in quibus habitabat Salomon erant bene expilatae, et rubricatae, variis picturis ornatae, ita sancti viri expilati sunt omni superfluitate, et sunt ornati multis generibus virtutum. Bene comparat sanctos pellibus, quia sicut pellis dicitur corium mortui animalis, ita sancti mortificantes seipsos efficiuntur quasi simpliciter pelles. Et bene subjunxit *Salomonis*, quoniam iste pelles, scilicet sancti, sunt illud tabernaculum in quo militat versus pacificus,

B *Nolite considerare*. Dico quia nigra sum, sed nolite hoc attendere, ut propter hoc desistatis ab incepto : *quia sol*, id est Christus, qui est vera claritas, *decoloravit me*; scilicet propter ipsum haec omnia passa sum qui tandem mihi remunericare poterit. *Fili matris meæ*. Ostendit per quos ministros suos Deus eam in persecutionibus sic probavit, scilicet per filios matris meæ quæ me prius generavit in carnalitate. Debuissest mihi esse mater spiritualis, et me nutrire lacte divini intellectus. Qui fratres mei pugnaverunt, contra me diversis generibus persecutionum : et ita persequendo posuerunt me custodem in vineis, id est in ecclesiis gentium. *Vineam meam*, id est vineam quam naturaliter excollere et custodiare debuisse, non custodiri. Hic notamus illum statum Ecclesiae quando apostoli de Judæis se transtulerunt ad gentes, sicut dicit apostolus Paulus Act. xiii : Quia nos repulisti, et indignos vobis Dei vos ostendisti, ecce convertimur ad gentes. *Indica mihi*. Vox Ecclesiae illorum quæ dimissa Judæa, incipit jam adficare in gentibus et precatur hic Deum non ipse, sed in persona eorum qui noviter convertuntur : et precatur hic Deum, ut det eis cognitionem sui, scilicet cognoscant in quibus habitat Deus ut eos imitentur; cognoscant etiam qui sunt haeretici ut eos non sequantur, ut ita dicat : *Posita sum custos in vineis*, et ut eas possim custodiare, et inde tibi fructum præsentare, *indica mihi*, id est novis istis, quod certe est ad honorem tuum, *ubi pascas*, id est in quorū operatione tu reficiaris; vel *ubi pascas*, id est quibus pastum præbes ut corpus tuum vel refectionem divini verbi. Indica etiam mihi *ubi cubes*, id est quiescas, scilicet ubi nulla offensio te inquietet in meridie, id est in splendorē majestatis tuae, vel in fervore charitatis : scilicet qui non sunt in vesperi, ut jam in eis dilectio frigescat, neque in mane ut modo sit in eis tenera. Indica dico tu quem diligit anima mea, id est tota affectio mentis meæ ; et supponit causam cur hoc precetur, ne incipiam, id est ideo precor ut indices,

C *Indica mihi*. Vox Ecclesiae illorum quæ dimissa Judæa, incipit jam adficare in gentibus et precatur hic Deum non ipse, sed in persona eorum qui noviter convertuntur : et precatur hic Deum, ut det eis cognitionem sui, scilicet cognoscant in quibus habitat Deus ut eos imitentur; cognoscant etiam qui sunt haeretici ut eos non sequantur, ut ita dicat : *Posita sum custos in vineis*, et ut eas possim custodiare, et inde tibi fructum præsentare, *indica mihi*, id est novis istis, quod certe est ad honorem tuum, *ubi pascas*, id est in quorū operatione tu reficiaris; vel *ubi pascas*, id est quibus pastum præbes ut corpus tuum vel refectionem divini verbi. Indica etiam mihi *ubi cubes*, id est quiescas, scilicet ubi nulla offensio te inquietet in meridie, id est in splendorē majestatis tuae, vel in fervore charitatis : scilicet qui non sunt in vesperi, ut jam in eis dilectio frigescat, neque in mane ut modo sit in eis tenera. Indica dico tu quem diligit anima mea, id est tota affectio mentis meæ ; et supponit causam cur hoc precetur, ne incipiam, id est ideo precor ut indices,

ne incipiunt, id est, isti de gentibus, novi adhuc in fide, incipiunt *vagari*, et devia tenere post *greges sodalium tuorum*, id est imitando hereticos, qui dicuntur sodales Christi, quia, ut potius decipient, praedicant aliquid veritatis, consentientes Christo, sed diversi sunt haereses interserendo. Si autem por omnia consentirent, non sodales, sed quasi iidem ipsi dicerentur. Vel sodales quia ipsi se ejus sodales et amicos dicunt. Greges bene dicunt quia et multi sunt et sine ratione vera.

« Si ignoras te, o pulchra inter mulieres, egredere et abi post vestigia gregum, et pasco hædos tuos juxta tabernacula pastorum. Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea. Pulchra sunt genæ tuae sicut turturis, collum tuum sicut monilia. Murænulas aureas faciemus « tibi vermiculatas argento. »

ECCLESIA.

« Dum esset rex in accubitu suo, nardus meus dedit odorem suum. Fasciculus myrræ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur. Botrus Cyperi dilectus meus mihi, in vineis En-gaddi. »

Si ignoras te. Vox sponsi. Et facit hic tria: Minatur, blanditur sponsæ, ponit etiam facultates quibus Ecclesia cognitionem sui possit obtinere. Contingutio. Quæris cognitionem mei? ad quam necesse est tibi, o pulchra, virtutibus et electione mea ut te cognoscas, scilicet dignitatem tuam quam per fidem dedi tibi, et dando tibi corpus et sanguinem meum, insuper cætera spiritualia dona, quia si ignoras te in qua dignitate sis, ex hoc quod sponsa mea es, egredere de consortio Ecclesiæ, et abi, id est longe fas ab Ecclesia, ut etiam perdas virtutes quas prius babebas. Abi dico, post vestigia, id est imitando opera, gregum, et sic pasce hædos, id est in fetidis actibus tuis delecteris, et sint tibi pastus; et hoc, juxta tabernacula pastorum, imitando eos qui se dicunt pastores et in tabernaculis Deo militantes, et non sunt, sed heretici, vel juxta tabernacula verorum pastorum, et non intra. Volunt enim heretici auctoritatem suarum immunditiarum trahere ex Scripturis sanctis in quibus viri sancti militant Deo, ut quidam dicti Nicolaitæ quorum haeresis reprobatur, Apoc. 11; et ab Ecclesia in ea. *Quidam autem heretici*, 24, q. 3, qui praedicant mulieres communicandas, et dicunt quia Apostolus dixit omnia esse communicanda, et alia hujusmodi. *Equitatu meo.* Positis minis ponit blanditias, ac si diceret: Si te ignoras, egredere; sed non debes egredi vel te ignorare, quia ego sic honoravi ut te amicam meam facerem, et de Ægypto liberarem; quod fuit præfiguratum in liberatione filiorum Israel de Ægypto Exod. xii. Educitur autem gentilitas de Ægypto, id est de tenebris infidelitatis, et de potestate Pharaonis, id est de jugo diaboli, per mare Rubrum, quia per baptismum ubi submerguntur omnes inimici, id est omnia peccata, et hoc dicit, *assimilavi te equitatu*, id est illi in quibus militabam eunti in curri-

bus, id est inter currus, vel in tempore curruum Pharaonis. Per currus in quibus sedebant potentes, notatur superbia vel volubilitas hujus mundi, *Pulchra sunt genæ tux.* Positis minis, et blanditias ostendit ei inesse facultates quibus cognitionem sui posset retinere. Dixi, si ignoras, egredere, quod non oportet te facere quia habes genas et collum quibus potes veram cognitionem tenere. Genæ dicuntur pars illa horainum quæ terit cibum et mittit in ventrem: ita in Ecclesia dicuntur gena altiores illi qui Scripturas terunt, et earum capaces faciunt inferiores, et sicut in genis est signum pudoris, ita illi semper pudorem praedicant et castitatem, quæ genæ sunt, pulchrae, scilicet multis virtutibus, et sunt *sicut turturis*, quia sicut turtur nunquam habet nisi unum sposum, nec cantat nisi gemendo, ita isti solum Christum habent sponsum, et gemunt sœppissime pro delictis suis, et aliorum. Colli officium est ut per illud cibus tritus descendat in ventrem, et ut continetur corpus capitū; per quod significantur discipuli illorum altiorum, sicut fuit Timotheus ad Paulum, per quos Scripturæ descendunt ad inferiores, et hi per predicationem suam jungunt Ecclesiam Christo. *Collum dico ens sicut monilia.* Monile monet aliquos ubi se recipient, et munit peccatus habentis, ne aliquis manus injiciat ita isti doctrina sua et muniunt Ecclesiam ne adulteri diabolus manus injiciat, et monent minores de Ecclesia ubi se recipient et sequantur. *Murænulas aureas.* Vox amicorum sponsi. Volentes juvare sponsum, quomodo Ecclesia in cognitione sui permaneat, dicunt: Sponsus dat tibi genas et collum, et nos dabimus ornamenta aurium. Si idem loquuntur haec qui sunt genæ vel collum, non nocet. Murænula dicitur a muræna quæ plicat se in orbem, et significamus per murænas sententias orbiculatas et perfectas, quibus ornant sancti aurem interiorum, id est intelligentiam; aureas, id est divina sapientia, et charitate conditas *vermiculatas argento*, id est distinctas eloquio optimo. Vel sententias, et sapientiam quam in se habent, scient honestis positionibus unicuique secundum modum suum dispensare, sapientibus, prout sunt, humilibus similliter. Argentum, quod metallum est melius tinniens quam cætera, et per ipsum eloquium significatur. Et hoc faciemus dum rex est in accubitu, id est in confessione Dei, scilicet corporaliter remotus ab Ecclesia, vel reportatur hoc ad sequentia: *Dum esset rex.* Vox Ecclesiæ sic respondentis: Sponsus, et amici sui dant mibi talia ornamenta, et ideo *dilectus meus mihi*, id est ad meum bonorem, commorabitur *inter mea ubera*, id est in intimo amore meo, et est præmissa causa, ac si diceret: Merito debebo eum diligere, quia ipse dedit mihi nardum, scilicet virtutes, et hoc dum esset in accubitu suo, id est passione, resurrectione, scilicet quia ipse passus fuit et resurrexit, ex hoc virtutes mihi dedit quæ dederunt odorem suum, id est sibi convenientem videlicet bonam famam. Vel, dum esset rex in accubitu suo,

B id est corporaliter remotus ab Ecclesia, vel reportatur hoc ad sequentia: *Dum esset rex.* Vox Ecclesiæ sic respondentis: Sponsus, et amici sui dant mibi talia ornamenta, et ideo *dilectus meus mihi*, id est ad meum bonorem, commorabitur *inter mea ubera*, id est in intimo amore meo, et est præmissa causa, ac si diceret: Merito debebo eum diligere, quia ipse dedit mihi nardum, scilicet virtutes, et hoc dum esset in accubitu suo, id est passione, resurrectione, scilicet quia ipse passus fuit et resurrexit, ex hoc virtutes mihi dedit quæ dederunt odorem suum, id est sibi convenientem videlicet bonam famam. Vel, dum esset rex in accubitu suo,

est quia tranquillitatem mentis meæ elegit in qua A habitat, ideo *nardus mea deſit odorem suum*. Nardus est unguentum quod fit de humili herba, et vocatur ipsa herba similiter nardus, per quam significatur humilitas, et est calidæ naturæ, per quam significatur charitas. Dilectus, inquam, *commorabitur inter ubera*, et ipse erit mihi et tristitia magna, et gaudium magnum, scilicet de omnibus adversis quæ ipse passus est dolebo, et de quibus non gravatus est, ego gaudebo, et hoc dicit: *Fasciculus myrræ*. Per myrram notatur amaritudo, quia ipsa est res amarissima, et ideo ea uncta corpora manent integra, quia præ nimia amaritudine vermes non accidunt. Per fasciculum dotatur multitudo amaritudinum. Erit item *dilectus meus mihi botrus Cypri*, id est magnum gaudium. Per botrum habemus vinum, in quo est letitia. Cyprus est locus in quo crescit optimum vinum. Congaudet Ecclesia spundo, sicut de resurrectione et similibus. Dixi « commorabitur dilectus meus inter ubera mea, » et hoc in vineis Engaddi, id est in Ecclesiis, ubi est fons hædi, quia ibi lavantur fetidi in baptismo, et sunt candidi. Engaddi autem interpretatur fons hædi, vel tentatio oculorum. Est autem Ecclesia in tentatione oculorum posita in hoc mundo, in quo omnia sunt nobis proposita ad tentandos oculos.

« Ecce tu pulchra es, amica mea, ecco tu pulchra, oculi tui columbarum. »

VOX ECCLESIE.

« Ecce tu pulchra es, dilecto mi, et decorus; lectulus noster floridus, tigna domorum nostrarum « cedrina, laquearia nostra expressina. »

Ecce tu pulchra. Vox sponsi audiens erga se tantam affectionem sponsæ quod dixerat: « Dilectus commorabitur inter ubera mea, » respondet sibi: Quia tanto amore maneo apud te, « ecce tu es pulchra, » Quod his ponit, nota eam pulchram et corpore et anima. *Oculi tui columbarum*, id est columbini, scilicet simpliciter intuentes, et parentes felle et invidia.

Oculi tui, id est prædicatores tui, qui tibi prædicti oculi corpori, erunt columbarum. Intransitive dictum est, id est, erunt revera columbae, id est septem virtutes habentes, quæ denotantur per septem naturas columbae. Columba enim secus fluenta habitat, ut, viso accipitre, se mergat et evadat; meliora grana eligit, alienos pullos nutrit, rostro non lacerat, felle caret, in cavernis petre nidificat, gemitum pro cantu habet. Ita prædicatores sancti secus divinæ Scripturæ fluenta, quibus eorum irrigantur corda, inhabitant, ut eorum munimenta ab incursu diabolico evadant. Meliora grana, id est, meliores sententias, scilicet non hæreticorum eligunt. Alienos pullos, id est homines, primum a Christo alienatos, qui pulli, id est, filii diaboli fuerant, doctrina sua nutririunt et exemplo. Rostro non lacerant, id est, bonas sententias hæreticorum more lacerando non pervertunt. Felle parent, id est, ira irrationali parent. In cavernis petre nidificant, id est, in plagiis

A mortis Christi qui est petra firmissima, nidum ponunt, id est, in fide mortis Christi refugium, vel spem ponunt. Per nidum quippe refugium et spes designantur. Columba enim adveniente imbre ad nidum fugit, et spem in nido habet. Gemitum pro cantu habet, id est, sicut alii delectantur in cantu, ita ipsi in tribulatione et gemitu. Habet etiam hanc natum columba ut visionem amissam recuperet, ita quoque prædicatores et provisoros Ecclesiæ, aliquo dono sancti Spiritus amiso per aliquod delictum, recuperant illud, sicut David qui spiritum propheticum quem amiserat recuperavit. Habet item hanc natum quod gregatim volat. Eodem modo prædicatores gregatim, id est, catholicam fidem tenentes, tendunt ad altæ gressibus bonorum operum atque virtutum. Nam quot bona opera facimus, tot gressibus ad Deum properamus. Alis se defendit columba, ita boni prædicatores sententias Patrum se muniunt atque defendunt.

Ecce tu. Vox sponsæ. Tu, sponse, pulchram me vocas, et talen me oportet esse quia tu pulcher es, et ideo, nisi pulchra esses, tibi conjungi non possem. Pulcher dicitur secundum divinitatem, decorus, secundum humanitatem. Lectulus sponsus pulcher, et sponsa pulchra, et ideo oportenta eorum pulchra. Per lectulum habemus eos in quibus Deus, qui parumcunque quiescit in quibus ipse quiescit, non offendit Ecclesia, sed quiescit. Hi autem tales sunt floridi, id est, habentes initia bonorum operum. Per florem ideo accipimus initium, quoniam flos præcedit fructum. *Tigna domorum*: per tigna accipimus fortes illos qui portant pondus Ecclesiæ qui sunt cedrini. Cedrus est arbor impotrescibilis, et odore suo vermes occidit; ita isti, quoniam habent eternitatem, jam saltem speet prædicatione sua et bona fama, interficiunt vitia in cordibus aliorum. Laquearia sunt dependentia a lignis, et sunt ornamenti domus, et per hoc significantur illi qui dependentes a perfectioribus ornant Ecclesiam institutione bona, et fama qui sunt cypressini. Idem de cypresso quod dictum est de cedro. Cum dicit *donorum vestiarum*, dat nobis intelligere Ecclesiam illam de gentibus, jam aliquantum adulatam.

CAPUT II.

VOX CHRISTI.

« Ego flos campi et lilium convallium. Sicut illum inter spinas, sic amica mea inter filias. »

VOX ECCLESIE.

« Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios. Sub umbra illius quem desidero reveram sedi, et fructus ejus dulcis gutturi meo, » Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinavit « in me charitatem. Fulcite me floribus, stipate me « malis, quia amore langueo. Leya ejus sub capite « meo, et dextera illius amplexabitur me. »

Ego flos. Vox sponsi, et commovet Ecclesiam ad passionem sustinendam, et proponit se eis ad exemplum, quia sine sua necessitate multa sustinuit, ut si diceret: Vocavi te pulchram et tu es, *sicut lilium*

inter spinas. Sicut enim spinea vento mota lacerant A lilium ac perforant, sic filiae, id est, mollitiis saeculi dediti, inspiratione diaboli agitati, laniant sanctam Ecclesiam, nec tu debes fugere, imo sis lilium, quia ego cum non indigebam fui lilium, id est, ego fui flos campi, et fui lilium, scilicet punctus multis perssecutionibus, ege quidem qui fui lilium ut pungeret, fui et lilium, id est decus conyallium, id est humillium. Bene Christus flori comparatur, quia sicut flos per se nascitur, et est decus campi, ita Christus sine humano semine natus decus fuit Ecclesiae et totius mundi. *Sicut malus.* Vox Ecclesia sic dicens: Amicus meus communet me ad passionem, et ego parata sum obtemperare ei, freta ejus sustentamento, qui est *sicut malus*. Sicut malus attrahit viatores, et odore fructus et bona umbra deinde ipsius fructus refactione potius quam ceterae arbores, sic Christus et odore bona operationis et umbra, id est protectione, quod confort spiritualibus donis et fructu, id est eucharistia, melius quam aliquis omnium. Et inde subjungit: *Sub umbra illius sedi*, id est, in protectione ipsius contra astum diaboli quiescunt; *fructus ejus*, id est corpus et sanguis, vel refectione divini verbi dulcis *guttula meo*, id est cordi meo. Præter haec etiam *introduxit me rex*, scilicet qui potens est me sustentare et defendere in omni tribulatione, in *cellam*, in aliquantulum collectionem gentium, quæ est conclusa fide et operibus sicut cella sic multiplicavit Ecclesiam; *vinariam* dicit, quia Ecclesia propinat vinum, id est amorem Dei quo inebriantur bibentes, adeo ut obliviscantur parentum et prioris vite. Cum istis ordinavit in me charitatem, id est ordine depositum in me charitatem, scilicet ut in primo loco secundum dignitatem diligam Deum, et eum ex totis viribus, deinde proximum, et hoc diversis gradibus. Primo loco, patrem; ad ultimum, inimicum, et hoc propter Deum. Fundatur autem hoc ordine caritas in nobis, ut prius nos ipsos diligamus, et postea proximum, id est ut eamdem naturam quam in nobis salvari volumus, ubique eamdem salvare velimus, et quia naturam nostram diligimus, ad dilectionem Creatoris hujus naturæ perdugimur, et ita dilectio Dei qua dignior habetur, posterior tempore habetur. Unde Joannes: « Si quis fratrem quem videt non diligit. Deum quem non videt quomodo potest diligere? (I. Joan. iv.) » Et quia haec mihi fecit, ideo amore ejus *langueo*, id est, usque ad defectum carnis me affligo, et quia sic langueo, ideo *fulcite me*, id est, forte mihi consolationem ex initiatibus et perfectis. Per flores, initia; per mala natura opera, scilicet perfectorum. Suntem consolaciones sanctorum bona opera aliorum. *Læva ejus.* Dicit Salomon Prov. iii: « Longitudo dierum in dextera ejus, et in sinistra ejus divitiae et gloria, » et ita hic accipimus per laevam, seu sinistram, temporalia; per dexteram, eterna. Et inde dicit sponsa: « Amore ejus langueo, » sed ipse me non deseret, quia « *læva ejus*, » id est, haec temporalia sunt *sub capite meo*, id est *sub mente mea*, quia

mens mea haec contemnit, et tamen his sustentatur; non posset enim vigilare et cetera hujusmodi facere si corpus his non resiceretur. *Læva* dico sub capite et *dextera ejus*, id est eternitas tandem recipiet me quam modo obtineo sola spe. *Sicut hæva* indignior est quam dextera, sic temporalia eternis.

CHRISTUS.

« Adjuro vos, filie Hierusalem, per capreas cer-
» vosque camporum, ne suscitatis, neque evigilate
» faciatis dilectam, quoadusque ipsa velit. »

ECCLESIA.

« Vox dilecti mei: Ecce iste venit saliens in mon-
» tibus, transiliens colles similis est dilectus meus
» capras hinnuloque cervorum. En ipse stat post
» parietem nostrum, respiciens per fenestras, pro-
» epiciens per cancellos; et dilectus meus loquitur
» mihi: Surge, propera amica mea, columba mea,
» formosa mea, et veni. Jam enim hiens transiit,
» umbra abiit et recessit; flores apparuerunt in ter-
» ra nostra, tempus putationis advenit. Vox turtu-
» ris audita est in terra nostra, fucus protulit gros-
» sos suos, vineæ florentes dederunt odorem suum.
» Surge, amica mea, speciosa mea, et veni, columba
» mea, in foraminibus petræ, in cavernis maceræ.
» Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auri-
» bus meis. Vox enim tua dulcis, et facies tua de-
» cora. »

Adjuro vos. Vox sponsi. Videns amicam suam amore ejus languere, et jam totam in tranquillitate mentis et contemplatione persistere, precipit minoribus et subditis ne peccatis et inobedientiis dimo-
veant illam ab illa quiete: ut si ita diceret, quia amica mea amore meo languet, ideo *vos adjuro, filie Hierusalem*, id est, qui estis generati in visione pacis, per capreas cervosque camporum, id est si vultis habere capreas naturas et cervi, quas habent sancti. Natura caprea est alta petere, clari intutus esse, unde dorcas vocatur, id est clare videns; munda pabula eligere, si transfigurat sagitta scit scipsem sanare, ita sancti et altitudinem virtutum petunt, et Scripturas clare et subtiliter intuentur, et mundo pabulo divini verbi reficiuntur, et si aliqua sagitta diaboli vulnerantur, penitentia et oratione curant se, currentes ad Christum qui, quasi dictamus, ejicit ferrum de vulneratis. Cervi haec natura est ut velociter currat, et cum plures transeunt de loco ad locum, adjuvant se invicem sustinere onera capitum, deglutiunt serpentem, et postea recurrunt ad vivum fontem, quasi hausto ejiciunt venenum et renovantur, ita sancti velociter currunt per hunc campum mundi tendentes ad ve-
ram patriam, et portant invicem onera sua compati-
entes sibi et necessaria ministrantes, et si ali-
quando venenum, id est inspirationem diaboli rece-
perunt, recurrunt ad Christum fontem vivum, quo et venenum diaboli quod receptorum evomant, et Deo renovantur. Si tales fieri vultis, filie Hierusa-
lem, id est vos adhuc teneri, *adjuro vos* ne amicam meam suscitatis, id est, ab illa quiete mentis in qua

languet, contemplando Deum, dimoveat, ut oporteat eam laborare pro vobis, neque evigiletis, ut quomodo ejus quietem peccando pro quo, si perceperit, laborabit, interrumpatis, et si non oporteat eam laborare. *Vox dilecti mei.* Vox sponsæ. Intelligens affectionem sponsi erga se cum interdixit ne excitetis. Vox hæc, inquit, est dilecti *mei*, id est, qui hoc præcipit mediligit, et quia dixit *quoadusque ipsa velit*, intelligo quod vult ut descendam ad aliquos generandos Deo; ad quod dat mihi exemplum sui et auxilium, de quo item dat Nobis Apostolus et exemplum et auctoritatem, cum dicit ad Philip. 1: «Cupio dissolvi et esse cum Christo, » multo melius, manere autem in carne necessarium propter vos scilicet ad tempus. *Ecce iste.* Ponit exemplum ipsius, ac si diceret: Bene debo descendere ad aliquos acquirendos Deo, quia ecce sic fecit ipse, et hoc est: Iste qui ita me commonet venit in naturam humanam, *saliens in montibus*, id est, pedes ponens ethabitans in illis qui sunt montes secundum perfectionem et eminentiam virtutum, et etiam eos salire fecit sicut Paulum, quem ex persecutore cito fecit summum prædicatorem, saliens dico in montibus, *transiliens colles*, per quos illos aliquanto inferiores montibus, in quibus licet non ita Deus saliat sicut in apostolis et in cæteris montibus, tamen transilit eos, id est, umbra sua tangit eos, quia quamdam cognitionem mysteriorum suorum ostendit eis, licet non adeo plenam, sicut perfectissimis. *Similis*, et bene potest salire, quia similis est *caprex*, quia nunquam naturas capreas adea quisquam habuit ut Christus. *Similis hinnulo cervorum.* Ipse est enim filius cervorum, id est prophetarum et patriarcharum qui veloces cervi fuerunt. Christus hinnulo comparatur, quia sicut hinnulus levis est, nulla carnis mole oppressus distinctus maculis, ita Christus nulla carnis mole pressus fuit, et distinctus omnibus virtutibus. *En ipse.* Ostento exemplo in Christo ostendit sibi auxilium ejus adesse, ac si dicat: Laborare debeo in acquisitionem aliorum sicut ipse fecit, et perficiam, quia est paratus auxiliari mihi, quod est: *Ipsi stat*, paratus ut auxilium ferat incipientibus, *post parietem nostrum*, id est in carne nostra natura, que in aliis præter Christum proprie dicitur paries, quia est murus inter Deum et homines, quoniam caro est lumen peccati. *Habent aliae Translationes post ædificationem*, quia quicunque incipiatur ædificare in virtutibus, Christus stat post parietem, id est, latenter administrat auxilia, *respiciens per fenestras*, id est, visitans et consolans eos manifeste, per apertas Scripturas, ut per Evangelia, vel per miracula manifesta, *prospiciens per cancellos*, id est per strictas et obscuras Scripturas, ut per prophetias, vel per incognita miracula, vel per Iudeorum execrationem, etc. *Cancellus* est strictum foramen maceriae. *Dilectus meus loquitur mihi*, et prospicit me, et commonet me, ubi eum annuntiem hoc modo. *Surge*, id est descendere de tua contemplatione ut aliquos mihi lucreris. *Propera*, quoniam tempus bre-

A ve est. *amica mea*, id est, quam ego de omnibus elegi, *columba*, propter simplicitatem, *formosa*, secundum virtutes; et sic *veni*, quia alios acquirere est tuum ad me venire. *Jam enim.* Hæc quoque verba Christi, sed sponsa representat sibi dicta:

Dico, surge, prædicta, et prædicatio tua non erit infructuosa, quia infidelitas et persecutio jam cessavit in gentibus, et hic est, *hiems*, id est infidelitas jam cessavit in gentibus, non quod adhuc fidem recipiscent, sed habiles se præbebant. *Umbra*, id est, persecutio, id est, grando contundens, *jam abiit et recessit*, id est in tantum jam cessavit, ut qui persequebantur, modo sequantur, *flores*, id est initia virtutum, *apparuerunt in terra nostra*, id est in Ecclesia, quæ est bene culta. *Tempus putationis*, id est purgationis, id est, superflua resecandi per penitentiam, et si qui noluerunt, per excommunicationem extra Ecclesiam abiciendi. *Vox turritis*, id est, admontio Spiritus sancti, bene recepta, in terra nostra. Turtur quæ alta petit propriæ Spiritum sanctum significat, cuius est conferre altitudinem virtutum. Columba item quæ in vallibus habitat, proprie significat eundem spiritum quia ipsius est dare humilitatem. *Ficus*, id est, *Judes*, protulit et dimisit grossos suos, id est inanes fructus, secundum carnalem intellectum legis, qui non pervenient ad maturitatem, quia non perdurunt ad perfectionem. *Judæa* propter inianæ opera sua faciūt comparatur, quæ fructus facilitanæ, id est grossos quinunquam pervenient ad maturitatem. *Vineæ*, id est, Ecclesiæ ingredientes, *florentes*, id est, bene operari incipientes, *odorem dederunt*, id est bonam famam de se emiserunt. Per hæc omnia, scilicet cum dicit: *Persecutio jam cessavit*, et alia hujusmodi, notatum Ecclesiæ jam bene in gentibus adulteræ, et propter hoc, surge, *amica mea speciosa*, labora in aliis, et ita *veni*, *columba mea*, in foraminibus petre. Nidificat quidem columba in petra, sed non clausa, potius ubi sunt foramina, id est receptacula, et protectiones contra milvos et cæteras importunitates. Perpetram habemus Christum, propter soliditatem, in quo sunt foramina id est receptacula, quia ipse nullum rejicit ad se venientem, et ipsis est protectione contra hæreticos et cæteras impugnationes diabolii; vel per foramina recipiantur plagæ propriæ Dominicæ corporis, quas jubet Ecclesia annuntiare et in ipsis fidem vestram fundare. *Ædificat quoque columba in cavernis maceriae.* Dicitur maceria coadunatio lapidum, ubi sic sunt lapides ordinati quod nullus defluat, et ibi sunt cavernæ, id est, quedam receptacula. Per maceriam significantur qui ei diversis gentibus aggregantur in unione fidei Ecclesiæ, et sic sunt ordinati ut nullus defluat vel disseniat a catholicâ institutione, et in ipsa sunt cavernæ, id est, ipsi sunt receptacula omnium ad se venientium et talis breviter est collecta sententia. *Surge, amica et sis columba in foraminibus petre et cavernis maceriae*, id est, cum simplicitate annuntia Christum qui non excludit venientes, sed protegit;

C *D* *E*

et prædicta plaga ipsius, et vitam sanctorum annuntia imitandam, in quibus erit refugium ad eorum sectam accedentibus. *Ostende mihi.* Hoc quoque verba sunt sponsi, sed Ecclesia repræsentat ea. Dixit mihi sponsus, « Surge, » et hæc etiam dixit : « Ostende mihi, » id est, ut placeat mihi et etiam ut mihi sis honori, *faciem tuam*, id est bonam operationem tuam, *et vox*, id est, admonitione et corripio, *tua sonet in auribus meis*, id est, sis mihi delectabilis, et vere placebis mihi, quia suavis es, et *facies tua decora*, id est, opera pulchra, cuius vox et opera aliquando mihi displicerent.

« Capite nobis vulpes parvulas que demoliuntur vineas; nam vinea nostra floruit. Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia, donec « aspiret dies et inclinetur umbra. Revertere, si « milis esto, dilectus mi, capræ hinnuloque cervorum super montes Bethel. »

Capite. Iterum verba sponsi, sed Ecclesia repræsentat ea, et rogat sponsus amicos suos ut juveni Ecclesiam, scilicet removendo hereticos, ac si dicat : *Dilecte mihi, surge, et amicis suis : Capite*, id est circumvenire, et sententias eorum falsas et inutiles demonstrare; *vulpes*, id est hereticos, qui propter calliditatem vulpi comparantur; *vulpes parvulas*, id est, qui se humiles et justos ostendunt ut potius decipiant, ideo dico *capite*, quia *demoliuntur*, id est foveas faciunt et corrodunt vineas. *Nam vinea*, et opus est ut capiantur, quia vinea, id est Ecclesia de gentibus, quoniam magna cura exsolvi, *floruit*, id est, jam initia quædam in se ostendit virtutum, cuius fructum parant heretici impedit. *Dilectus meus*, ac si dicat : Prædictis modis monet me amicus meus, et ipse dilectus meus semper est mihi auxiliator, et ego ideo ero ei obediens, et adhærens, in quantum potero, ut acquiram aliquos *illi qui pascitur*, id est, delectatur et reficitur, *inter lilia*, id est, in operibus illorum qui sunt lilia, id est candidati in virtutibus, *donec aspiret dies*, id est, communis resurrectio, que erit lux vera, et reficiet nos omni exultatione post labores hujus vite, et *donec inclinetur umbra*, id est, transeat ignorantiae hujus vite. Interim delectatur Deus in bonis operibus nostris quæ postea non erunt. *Revertere.* Ipsa Ecclesia volens laborare ad correctionem aliorum gentilium rogat ipsum Deum ut juvet eam, scilicet ostendat semetipsum illis acquirendis, et hoc est, *revertere*, id est, condescende istis, et aspira eos interius, quia aliter labor noster erit infructuosus; vel revertere, quia ab eis per peccata primi parentis recessisti, revertere ad cognitionem, et ut habites in istis dieco. *Reverte et esto similis capreæ hinnuloque cervorum.* Natura capræ et hinnuli est, ut licet in summitate montium habitent, descendant tamen in colles, ut ab inferioribus videantur. *Capreæ* dico entis *super montes Bethel*. id est, domus Dei. Cum enim Christus habitat in montibus, id est, in eminentioribus propter virtutes, rogatur descendere ex

A ipsis et per ipsos, usque ad cognitionem inferiorem.

CAPUT III.

« In lectulo meo quæsivi per noctes quem diligit anima mea : quæsivi illum et non inveni. Surgam et circuibo civitatem, per vicos et plateas quæram quem diligit anima mea : quæsivi illum et non inveni. Invenerunt me vigiles qui custodiunt civitatem. Num quem diligit anima mea vidistis? Paululum cum pertransisset eos, inveni quem diligit anima mea : tenui illum, nec dimittam donec introducam eum in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ. »

In lectulo meo. Vox minorum, et ubi ostenditur conversio minorum, manifestatur effectus predicationis majorum, ac si ita responderent modo minorres : Tu, mater nostra, precaris Deum ut nos insipire, quod nobis necesse est, quia aliter ad ipsum venire non possumus, quia per priorem vitam voluptatum nostrarum inventire ipsum non possumus, et hoc est quod dicit ; *In lectulo meo*, hoc est, in mundanis voluptatibus, in quibus omnino quiescet, quæsivi illum. Mens enim cujusque naturaliter somniet bonum et investigat. Quæsivillum dico, sed per noctes, id est per ignorantias, scilicet per hæc temporalia, ut si quis per divitias expectat sufficientiam. Illum quidem quem modo diligit anima mea, id est tota affectio mentis meæ, et non inveni illum. Non enim potest aliquis Deum adipisci per has dilectiones. Quod bis ponit quæsiri, notat affectionem querentis, et multipliciter inquisitionis. *Surgam*, etc. Quia in lectulo non inveni, ideo surgam a lectulo, scilicet relinquam mundi appetitum. *Et circuibo*, scilicet fragiles diligeat et convertam, et inquiram cognitionem Dei, *civilatcm*, scilicet matrem meas Hierusalem, convocationem quidem sanctorum, quæ mihi prædicavit, *per vicos*, id est inquirendo ab illis qui strictiora præcepta sectantur. *Per plateas accipimus* illos qui laxiora præcepta sequuntur, ut conjugatos quibus licitum est mundo uti. *Quæsivi illum et non inveni.* Ponit causam quare ab istis quærat quoniam prius quæsivi ubi non erat, et non inveni. *Invenerunt me.* Dixi surgam, surrexi et quæsivi; et me quærerent invenerunt, id est meam affectionem cognoverunt *vigiles*, id est sancti pastores qui custodiunt Ecclesiam Dei. Cum dicit se prius inventam quam invenisse, notat nobis vigilantium et diligientiam quam debent habere pastores in Ecclesia, scilicet ut ex quo movetur aliquis compunctione, perati sint pastores ut eum commoneant, et ad notitiam Dei pertrahant. *Num quem diligit.* Invenerunt me vigiles ita dicentes eis : *Num vidistis?* id est cognitionem amici mei habuistis; per hoc quod dicit prius locutum quærerent, cum prius a vigilibus inventus esset, notat diligenter et magnam affectionem querentis. *Paululum.* Quæsivi ab illis, sed eorum ostensione contenta non fui, sed transivi altius quærerendo eum, et per ipsos, quia ipsi me instruxerunt quomodo eum quærere

debomus, et tandem *inveni*, scilicet bonitatem et dulcedinem aliquantum degustavi ; *paululum* ideo dicit, quia sine magno labore cogoito Dei habetur. Ex quo enim percepit Deus affectionem quærantis, ipse seipsum offert, et sponte ingerit. *Inveni* dico et *tenui*, id est firmiter adhaesi : *nec dimittam donec introducam eum in domum matris meæ*, id est in plenitudinem gentilitatis, quæ me in carnalibus desideriis educavit, et in *cubiculum genitricis meæ*, id est, donec faciam aliquos de gentibus sibi lectulum in quo quiescam sine offensa. Matrem dicit quantum ad educationem, genitricem quantum ad creationem : et notatur hic Ecclesia in eo statu in quo plenitudo gentium subintravit.

Adjuro vos, filia Hierusalem, per capras cervos-
« que camponum, ne suscietis neque evigilate fa-
« ciatis dilectam, donec ipsa velit. Quæ est ista quæ
« ascendit per desertum sicut virgula sumi ex aro-
« matibus myrræ et thuris et universi pulveris pi-
« gmentari ? En lectulum Salomonis sexaginta for-
« tes ambiant ex fortissimis Israel, omnes tenentes
« gladios, et ad bella doctissimi uniuscujusque en-
« sis super femur suum proptertimores nocturnos.»

Adjuro vos. Vox sponsi. Videl namque Christus affectionem hujus introductæ gentilitatis, quæ dicit: *Introducam eum in domum matris meæ*, precipit iterum subditus ne eam inquietent, sicut superius fecit de matre Istiti. Quæ est ista. Vox Judeorum. Videntes tam plenariam conversionem gentilium, admirantes dicunt: Quæ est ista quæ ascendit de virtute in virtutem, tendens pervenire ad ipsum Deum per desertum, id est per totam gentilitatem, quæ dicitur desertum ab omni cultu divino, scilicet sine circumcisib; et ceteris institutis legalibus, quæ nos habemus? Ascendit dico *sicut virgula*, id est recta et gracilis, attenuata corpore, non impinguato, quæ virgula sit, sumi, id est levia, nullo pondere peccatorum prægravetur, quin libera altum petat. Fumi, dico, non qui noceat oculis, sed qui procedat ex aromatibus, scilicet ex quolibet genere virtutum, et determinat ipsa aromata per partes cum dicit *myrræ et thuris*. Per myrram significamus illos qui dediti sunt araritudinibus carnis ut martyres. Per thus, quod orationes significat, habemus illos qui orationi insistunt, et talis est sententia : Ascendunt quidam per mortificationem, quidam proferunt Deo bonum odorem, scilicet devotionem orationum, et non solum per hæc duo genera virtutum ascenditur, sed per universum pulvrum. Per pigmentum accipimus quasdam virtutes ; per pulvrum, eas redactas in quamdam vilitatem. Non enim valent virtutes in arrogantiæ, sed debet homo vilem seipsum reputare, recognoscens se sibi nunquam posse sufficere. En lectulum Salomonis. Vox ipsius Ecclesie de gentibus respondentis. Invitat Ecclesia de gentibus Judæos ad amorem Christi, sicut regina Austri (*III Reg. x.*) de longinquæ veniens audire sapientiam Salomonis eos presentes et familiares ad idem invitaret. Tu quæris quæ ego sum, et ego tibi dico quia sponsa

A sum Salomonis, et hoc potes cognoscere per hæc intersignia sua quæ omnia in me reperies. Hoc dicit : En lectulum, Salomon, id est in manifesto, habes quia inter nos est lectulus, id est tales sunt inter nos in quibus quiescit sine offensione verus pacificus, et hunc lectulum *ambiant sexaginta fortæ*, id est custodes habemus in Ecclesia. Per sexaginta habemus perfectos in decem præceptis. Fortes ideo dicit, quia humiles sunt et potentes resistere adversariis ; et hi omnes sunt electi *ex fortissimis Israel*, id est virorum qui vident Deum, et omnes hi sunt *tenentes gladios*, id est verbum Dei, omnesque bene sciunt illo gladio percutere, et, hoc est, *ad bella doctissimi*. Hic datur nobis intelligi quod tales debeant pastores esse, qui cum habeant divinam scientiam interiorum, sciunt etiam convenienter eam exponere prædicando unicuique secundum modum suum. *Uniuscujusque ensis*, id est verbum Dei unicuique eorum commissum facit unusquisque *super femur suum*, id est carnem suam, quia unusquisque mortificatione carnis quam alii prædicti, in seipso ipse demonstrat *propter nocturnos timores*, id est propter diaboli concuriones et suggestiones.

Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani, columnas [ejus] fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum, media charitate constravit propter filias Hierusalem. Egregi dimini, et, videte, filia Sion, regem Salomonem in diademate quo coronavit eum mater sua in die desponsationis illius, et in die latitie cordis ejus. »

Ferculum fecit. Ostendit hic Ecclesia quædam intersignia Salomonis in se inveniri per quæ cognosceretur sponsa veri pacifici ; ostendit et alia. Ferculum dicitur sella portatoria, dicta a ferendo, in qua sedet iudex, & si dicaret : Praeter hæc prædicta fecit in nobis quosdam judices in quibus et per quos ipse judicaret, et hos tales non elegit débiles vel immundos, sed de *lignis Libani*. Per ligna notamus quod robusti sint, nec frangantur adversis. Per Libanum quod interpretatur *candidatio*, significatur quod mundi sint et candidati virtutibus. Columnas, id est sustentatores, iudicatores scilicet perfectiores in quibus alii innituntur, *fecit argenteas*, id est clare tinnientes summo nitore divini eloqui. Reclinatorium aureum. Reclinatorium est illud in quo reponitur caput alicuius ad requiem, per quod intelligimus illos qui divinitatem Dei pótius intinerunt, et hi sunt aurei, id est radiantes charitate et sapientia. Ascensum, id est ascendentes per gradus virtutum qui quasi non ascendunt, quia ex se nil boni faciunt, sed Christus ascendit in eis, per quem vel cuius auxilio bonus omnia facimus. Hos tales fecit purpureos, id est paratos cuilibet persecutioni, et hoc *constravit*, id est, ornavit *charitate*, scilicet ut charitas ceteris omnibus virtutibus esset ornamentum, sicut per pulchre deducit B. Paulus (*I Cor. xiii*). Charitate dico *media*, id est quæ ab omnibus posset

æqualiter participari, vel constravit charitate, id est A tes : oculos dico columbinos absque eo quod intrinsecus latet, id est preter intentionem quæ longe pulchrior est. Capilli tui, id est proxime adhaerentes capiti, et subtiles ac graciles sicut veri pauperes, sunt sicut grec capræcum. Grex propter multitudinem : capræ dicuntur, quia et alta petunt et ceteras virtutes habent capræ, quas prædiximus ; quæ ascendunt de monte, id est de eminentia virtutum tendentes ad perfectionem. Montem dico Galaad, id est ubi est acervus testimonii : sancti enim non continent virtutes tacite, sed proferunt multipliciter testimonium Christi. Galaad dicitur ideo acervus testimonii, quia Jacob et Laban avunculus ejus ibi construxerunt acervum lapidum, quasi pacis suæ testimonium. Dentes tui, scilicet qui sunt in genis fundati, et per quos conteritur cibus, sunt illi sancti qui conterunt Scripturas et Inferioribus intelligibiles reddunt, et hi tales sunt sicut greges tonsarum : greges, quia multi tonsæ, ideo quia sicut ovis in tonsione depositi vetustatem, suam, ita isti deposuerunt omnem suam vetustatem, quæ ascendit de lavacro. Ascendunt quidem sancti ad virtutes de lavatione baptismi, et omnes secundum maiorem sui partem tam oculi quam caput et dentes, sunt generantes Deo filios ex utroque populo, scilicet Iudaico et gentili. Omnes sunt gemelli fetibus quia unusquisque fidem habet et opera. Sicut vita coccinea labia tua. Vittæ officium est capillos constringere circa caput, ita labia, id est prædicatores per quos loquitur Deus, constringunt capillos Christo, ne diffundant a capite. Coccineam dicit propter Dominicæ passionis rubedinem. Vel per capillos possunt accipi cogitationes quæ a mente dependent et eam ornant. Ipsæ enim cogitationes coercentur prædicatione divini verbi, et circa mentem constringuntur. Eloquium tuum, id est doctrina tua, dulce nutritiis sicut lac. Sicut fragmen mali Punici. Mâlum Punicum exterius est rubeum, sed cum frangitur intus appareat candidum : ita genæ tuæ, id est sancti illi perfectiores intus sunt sicut dentes, exteriori sunt triti multis persecutionibus, et sunt viles mundo. Interius vero cogniti inveniuntur candidi multis virtutibus, absque eo quod intrinsecus latet, id est intentione quæ longe pulchrior est. Sicut turris David collum, id est sancti, per quos descendunt Scriptura ad inferiores, habent et cætera officia colli ; suntque sicut turris, id est defensio aliorum ad eos confugientium, in qua habitat et militat verus David ; quippe turris est edificata cum propugnaculis id est firmis et optimis sententiis, quibus procul pellant insultantes inimicos. Mille clypei sunt immorantes circa collum, habent illi propugnacula ; prodeunt vero ad bella accipiunt ab illis qui collum sunt universas sententias quibus se protegant, et hoc dicit per mille clypeos ; et accipiunt etiam alias sententias quibus devincant alios et sibi attrahant : et hoc est quod supponit omnis armatura fortium. Deo libera, id est prædicatores tui, in quibus centinetur doctrina sancta ex gentili et Iudaico

CAPUT IV.

« Quam pulchra es, amica mea, quam pulchra es ! oculi tui columbarum, absque eo quod intrinsecus latet. Capilli tui sicut grec caprarum quæ ascenderunt de monte Galaad. Dentes tui sicut grec tonsarum quæ ascenderunt de lavacro. Omnes gemelli fetibus, et sterilis non est inter eas. Sicut coccinea vita labia tua, et eloquium tuum dulce. Sicut fragmen mali Punici, ita genæ tuæ absque eo quod intrinsecus latet. Sicut turris David collum tuum, quæ edificata est cum propugnaculis. Mille clypei pendunt ex ea, omnis armatura fortium. Duo nbera tua sicut duo hinnuli capræ gemelli, qui pascentur in illis donec aspiret dies, et inclinentur umbrae. »

Quam pulchra es. Vox sponsi considerantis affectionem illius gentilis Ecclesiæ, quæ vellet quascunque posset in amicas sibi attrahere, commendat eam inde. Oculi, id est, tui provisores et diligenter intuentes Scripturas, sunt columbini, id est simpliciter intuentes, et omni interiori simplicitate fulgen-

D

populo : vel etiam ipsi populi qui doctrina nutriuntur, sunt *sicut duo hinnuli capreæ gemelli*, id est virtutes hinnuli habent et capreæ, et sunt gemelli, id est sibi similes, et assentientes in eadem institutione. Vel possumus accipere per ubera duo Testamenta, que jam a se non dicuntur dissentientia ; vel potest dici de omnibus predictis. *Pascuntur*, id est reficiuntur et delectantur, *in illis*, id est in candidatio et suavi odore bonorum operum. Interim dico *donec aspiret dies*, scilicet æterna beatitudo, et *inclinetur umbræ*, id est transeant istæ ignorantie.

« Vadam ad montem myrræ, et ad colles thuris. « Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te. Veni de Libano, sponsa mea, veni de Libano, « veni, coronaberis, de capite Amana, de vertice Sanir et Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum. Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum et in uno crine colli tui. Quam pulchræ sunt mammæ tuæ, soror mea sponsa. Pulchriora sunt ubera tua vino, et odor unguentorum tuorum super omnia aromata. Favus distillans labia tua, sponsa, mel et lac sub lingua tua, et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris. Hortus conclusus, soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus. Emissiones tuæ paradisus malorum Punicorum, cum pomorum fructibus, Cyperi cum nardo, nardus et crocus, fistula et cinnamomum cum universis lignis Libani, myrra et aloë cum omnibus primis unguentis. Fons hortorum, malorum puteus aquarum viventium, quæ sunt impetu de Libano. Surge, aquilo, et veni, austro, perfla hortum meum, et fluent aromata illius. »

Vadam ad montem myrræ, ac si dicat ipse sponsus : Talia sunt membra tua, et ego præter hoc faciam omnia meliora, conferendo et multiplicando gratiam, et hoc dicit : Vadam, id est conferam gratiam ad montem myrræ et ad colles thuris. Per montem myrræ habemus martyres, per colles thuris confessores qui præsentant Domino suavem odorem orationum, et merito hoc tibi faciam, quia tota pulchra es, et macula, id est criminale, non est in te. Et quia talis es, veni ad me de Libano, id est de bona operatione facta in vita, veni, secundum animam, scilicet anima exiens de corpore. Veni de Libano, quia candor virtutum et bona operatio perdicit ipsum ad Deum, veni resumendo corpus in communione resurrectione, et tunc coronaberis, id est victoriarium retributionem accipies. In corpore et anima coronaberis, de capite Amana, id est de majoribus illorum in quibus vigilat diabolus, ut aliquos dilaniat diabolus. Amana namque interpretatur *dens vigiliarum*. Et coronaberis de vertice Sanir, id est de principibus illorum qui per quasdam ignorantias et fatuitates decipiunt homines. Sanir interpretatur nocturna avis, et per hoc intelligimus ignorantias et occulte decipientes, et cum his coronaberis de Hermon, id est convertentes aliquos qui erant Hermon, id

A est anathema, quod est separatio, videlicet tales revocabis Domino qui jam non tantum dicebantur separati, sed ipsa separatio a Deo. Coronaberis dice de cubilibus, id est illis in quibus cubat et quietescit leo, id est diabolus manifeste sæviens. Et hæc est sententia : Præmium recipies, et pro apertis persecutionibus sicut pro supra dictis, et coronaberis de montibus pardorum, id est de hæreticis quos de inimicis etiam convertis, qui dicuntur montes proximia elatione pardi, quia distincti sunt variis sectis et hæresibus, sicut pardus variis maculis. Vulnerasti cor meum. Dico, veni, coronaberis, quia valde diligo, et hoc dico, vulnerasti cor meum dilectione tua. Sororem eam nominat, quia de eadem nature et secundum humanitatem, et coheres regni B per gratiam adoptionis, ut deducit D. Paulus (*Rom. viii; Gal. iv.*) Vulnerasti dico cor meum. Repetitio pro nimia affectione dilectionis. Vulnerasti, dico in uno oculorum, id est quia uniuntur in me una conspicio et inquiringe illi qui sunt in te oculi, et similiter illi qui sunt crines tui, ideo etiam vulnerasti cor meum, quia mammæ tuæ, id est doctrina tua quod est lac nutriendis sunt pulchræ, id est suavitate Deo nutrientes populos; ubera tua id est ipsa tua doctrina, sunt pulchriora vino, id est omni mundana sapientia quæ inebriat et superbire facit habentes; et odor, id est bona fama spiritualium gratiarum quæ in te sunt, superat omnia aromata, id est omnia terrena unguenta, et propter hoc ideo, sponsa, vulnerasti cor meum, quia labia tua, id est predicatorum sancti, per quos loqueris, sunt favus, id est vas mel continens, id est dulcissimam doctrinam, et non alii denegantes, sed sunt distillans favus, quia verbo alii prebent nutrimentum. Sub lingua tua, id est in abscondito cordis tui : quod dicitur esse sub lingua, quia quid ibi est manifestatur per linguam; est mel et lac educans parvulos, educans et adultos. Per lac, quod est nutrimentum puerorum habemus doctrinam quæ minores edificantur; per mel quod pueri gustare nolunt, nec ubera matris parum inde tacta, sed adulti libenter comedunt, habemus doctrinam quæ majores pascuntur. Vel aliter, mel et lac, id est hæc corporea alimenta, sunt sub lingua tua, id est inferiora, et indignoria quam lingua tua, id est spirituali doctrina quæ est in lingua tua, et odor unguentorum tuorum, id est bona fama operum tuorum, quibus tegis pudenda, est sicut odor thuris, id est ita placens Deo sicut bona devotione in orationibus sanctorum; placent enim Deo simul ista in aliquo, orationes et bona opera; alterum enim non placet sine altero. Hortus conclusus. Ideo cum predictis vulnerasti cor meum, quia es proprie hortus, id est proferens diversa genera virtutum, in quibus ego delector, et pascor, sicut hortus profert diversa genera berbarum. Hortus dico conclusus, id est munitus, et vallatus fide et operibus, quod nunquam in te pateat aditus inimicis et furibus. Esetiam fons signatus. Fons dicitur Ecclesia propter baptismum, a quo lavantur omnes.

qui sunt Ecclesia. Vel fons, quia ipsa Ecclesia habet in se divinam sapientiam, de qua fluant multæ aquæ, scilicet doctrinae multæ. Quid dixit bis hortum, fuit ex nimia affectione diligenter; vel per hoc dat intelligere hortum Judæis, et hortum ex gentibus. *Emissiones tuæ.* Vocavit eam hortum, modu ponit cuiusmodi fructum proferat hortus iste, id est mala Punica, et similia, et hoc dicit, « *Emissiones,* id est illi quos tu generas Deo, sunt mala Punica, id est rubei, et parati cuilibet persecutioni, cum pomorum fructibus, id est cum maturis pomis. Per haec accipimus sanctos illos qui, licet non sint dediti passionibus, faciunt tamen matura opera quorum odore Deus reficitur, et haec talia poma sunt mihi paradisi, id est deliciae; delectatur enim Deus in talibus sicut aliquis in paradiſo. Iterum emissiones tuæ sunt *cypri cum nardo.* Cyprus enim est virga gracilis quæ crescit in magnam altitudinem, et habet grana unde fit regium unguentum, et habet secum nardum, quæ berba humiliæ est. Per cyprum habens sanctos qui crescunt in multam altitudinem virtutem, et proferunt grana, id est bona opera quibus ungitur ac delectatur Deus, et semper sunt cum humilitate quæ per nardum significatur. Iterum emissiones tuæ sunt *nardus cum croco.* Crocus est herba habens aureum florem, per quem intelligitur divina sapientia, quæ non debet in aliquo esse cum timore, sed cum nardo, id est cum humilitate. Sunt etiam emissiones tuæ pariter *fistula,* et *cinnamomum.* Fistula est herba rubra habens corticem, et purgat optime tumores pulmonis: et cinnamomum est vilis coloris, scilicet cineris. Per fistulam accipimus illos qui habent in memoria passionem Domini, que affert tumores a cordibus eorum, et faciunt se ipsos viles, et comparabiles cineri, nil dese præsumentes, sed omnia bonitatæ Dei attribuentes. Dico emissiones tuas. Hæc cum omnibus lignis Libani, id est emittis pariter cum supra dictis omnia ligna, id est omnes fortes et robustos ad sustinendum pondus Ecclesie, qui sunt Libani, id est candidati in virtutibus. Sunt etiam emissiones tuæ *myrrha et aloë,* id est illi qui majores et minores patiuntur persecutiones. Aloë namque minus amara est quam myrrha. Vel per myrrham accipiamus passionem martyris. Per aloë, quæ gustu amara est et interius recepta sanat, accipiamus mortificationem carnis per vigilias et jejunia, et similia quæ, licet ad faciendum videantur gravia et intolerabilia, tamen interius animam sanant. Cum universis primis unguentis, id est omnia sunt prima unguenta, id est dona spiritualia, quæ sunt prima et digniora omnibus carnalibus unguentis, vel per prima unguenta accipiamus charitatem, quæ prima est inter omnes virtutes. Ostendit fructus, modo ponit unde ipse hortus habeat irrigationem, quasi diceret: In horto est *fons,* id est baptismus, vel divina sapientia: fons dico hortorum irrigans hortum ex Judæis et hortum ex gentibus, et non talis fons qui possit cito evacuari, sed qui sit *puteus,* id est altus et profundus, quia quanto magis

A inquirit divinas sapientia, tanto profundior invenitur. Profunda sunt ea quæ, in baptismō significantur; puteus dico *aquarum ex quo flunt aquæ,* flunt quidem ex divina sapientia aquæ, quæ lavant et mundas reddunt animas. Flunt quoque ex baptismō aquæ, id est dona Spiritus sancti, quæ in baptismō recipiuntur. Aquarum dico *viventium,* id est animas vivificantium; quæ currunt ad correctionem inferiorum de Libano, id est de majoribus et de perfectis qui sunt candidati in virtutibus. Flunt dice et non parce, sed abundantier et impetuose. *Surge, aquilo.* Quasi dicat: Hortus meus tales debet fructus emittere, et ut fructus ejus non pereat. *Surge, aquilo,* id est tu diabolo, et fuge. Arbores congelat aquilo, quia frigidus est, ut fructum destruat, ita diabolus constringit congelatque removendo charitatem a corde hominum, ne proferant Deo fructum bonæ operationis. *Surge dico aquilo, et veni austera,* id est vente calide, scilicet Spiritus sancte, conferens ardorem charitatis, et *perfla hortum,* removendo congelationem infidelitatis et inspirando dilectionem Dei: et sic fluant aromata illius, id est fructus, scilicet odora menta bonorum operum. *Ve!* aliter: Quia amica mea talis hortus est et hujusmodi fructus emittere debet, ideo surge, tu aquilo, id est diabolo, commove eam; et tu austera, Spiritus sancte, tepida aura tua refice eam, et perfla, uteisque, hortum meum. Aquilo enim commovens arbores facit ea germinare, ut austera succedens fructum faciat producere, ita persecutio, succedente fervore charitatis, gratia Spiritus sancti facit Ecclesiam fructificare.

CAPUT V.

« Veniat dilectus meus in hortum suum, ut comedat fructum pomorum suorum. Veni in hortum meum, soror mea sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis, comedи favum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo. Comedite, amici, et bibite, et inebriamini, charissimi. »

Veniat dilectus. Vox ipsius sponsæ de genitibus. Attendens quidem Ecclesia quod Christus ita commendasset eam, vocans hortum et similia, et etiam præcepisset austro ut eam perflare, præcari ipsum ut ipse idem veniat, scilicet multiplicando in eam gratiam suam, quasi dicat: Quia hujusmodi fructum facero debo quod per me nunquam possum, veniat ergo, id est gratiam suam in me multiplicet, quod est venire ipsius, et ita comedat, id est satietur bonis pomis, scilicet operibus suorum; pomis dico quæ sunt fructus, id est non in flore, sed in maturitate, scilicet maturis et perfectis operibus suorum delectetur. *Veni in hortum.* Vox sponsi ad Ecclesiam. Precatis ut veniam in hortum, sed ego jam veni, id est gratiam conferendo et multiplicando visitavi Ecclesiam meam, et hoc est quod dicit, veni in hortum meum, et de hoc horto meo messui myrrham meam, id est collegi et reposui in secretariis myrrham, id est martyres sanctos quos martyres collegi, cum aromatibus meis, id est aromata, id est confessores meos quorum orationibus ego delector,

sicut aliquis bonis odoramentis. *Comedi*, id est fascile et cum delectatione accepi, et reposui illos qui erant favus *cum melle*, id est ita stillantes dulcissimam doctrinam, scilicet messui aliquos prædicatores, vel aliter, myrrham messui, et alios qui erant maturi; qui nondum erant maturi, ad perfectionem duxi, ut mihi fructum facerent, et hoc est, *comedi*, id est in corpus meum transduxi quosdam, efficiendo eos favum meum. *Bibi vinum*, id est similiter in corpus meum reduxi quosdam qui fuerant vinum, et etiam fide et veritate ferventes et alios inebriantes doctrinam *cum lacte*, id est cum simplicibus meis qui sunt nutriti lacte, id est doctrina fidei, non alta sentientes, et hos bibi, id est cum delectatione et sine labore mihi incorporavi, vel bibi, quia maturos tales ad beatitudinem assumpsi. *Comedite*. Vox item sponsi ad amicos, et commonet eos, ut remota infidelitate per ipsum, quia sunt quidam adhuc tepidi et torpentes, laborent in eis, et removeant ignorantias cordis ab ipsis. Et notatur hic status Ecclesiæ secundum hæc tempora nostra, ubi fidelius predicator: Quasi dicat; ego comedi quosdam et libi, et vos amici mei, comedite et bibite, id est delectamini in his qui in prædicatione vestra prava opera et ignorantias dimiserunt. Comedere dicit de eis quos oportet conterere et cum labore acquirere. Bibere dicit illis qui cito acquiescent. *Bibite dico, et inebriamini*, id est præ nimia delectatione corrigendi eos, quasi ebrii dimittite omnes curas temporales, et obliviscimini totius vestre persecutionis, ut ipsos puros Deo reddatis.

« Ego dormio, et cor meum vigilat. Vox dilecti « mei pulsantis: Aperi mibi, soror mea, amica mea, « columba mea, immaculata mea, quia caput meum « plenum est rore, et cincinni mei guttis noctium, « *Exsoliavi* me tunica mea, quomodo induar illa? « Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? Dilectus meus misit manum suam per foramen, et « venter meus intremuit tactum ejus. Surrexi ut « aperirem dilecto meo. Manus meæ stillaverunt « myrrham, et digitæ mei pleni sunt myrrha probatissima. Peseulum ostii mei aperui dilecto meo, at « ille declinaverat atque transierat. »

Ego dormio. Vox Ecclesiæ, quasi dicat: Præcipis nobis laborare et prædicare ad redificationem aliorum, sed *ego dormio*, id est in tranquillitate mentis me contuli, dormiens et cessans a sollicitudinibus mundi, et *cor meum vigilat*, id est ratio mea Deo intenta sola celestia contemplatur, sicut bona amica etiam dormiens amicum somniant. *Vox dilecti*. Dico dormio, sed oportet me quietem interrumpere, quoniam est vox, id est admonitus dilecti mel, *pulsantis*, id est per multa signa et dicta sanctorum me ad predicationem commonetis, per hec verba, *aperi mihi*, id est prædicando fac aperia corda aliorum mihi, id est ad honorem meum, et ut mihi sit habitatione in eis. Dixi aperi mihi, et opus est, *quia caput meum*, id est quidam prælati in Ecclesia mea sunt pleni, id est habent abundantiam ignorantiarum mu-

A nitarum quæ per rorem significantur qui in noctibus cadit. Vel caput meum, id est ego ipse in illis sum plenus *rōre*, et *cincinni mei*. Cincinni dicuntur capilli retorti et male adhærentes capiti, et per hoc significantur illi qui, licet sint de Ecclesia, tamen retrouent se et subterfugiunt divina præcepta, et sic elongando a capite sunt pleri *guttis*, id est magnis erroribus *noctium*, quia illi errores ex ignorantia cœcitate proveniunt. *Exsoliavi*. Sic me commonet sponsus, sed quomodo ego resumam curam temporalem, ut prevideam corripam in cibo et similia, quæ jam me exxi omnibus istis? et hoc dixit: *Exsoliavi metunicam*, id est dimisi omnes curas temporales, quas agebam succinctus tunica. *Lavi pedes meos*, id est lacrymis piæ compunctionis purgavi etiam quotidiana et levia, quæ quasi pulvis adhærent affectionibus nostris; et *quomodo inquinabo eos?* Neesse est autem prædicatoribus formam et gesta irascientis quandoque assumere pro facilitori correctio ne quorundam peccatorum, et sic videntur in tali zelo inquinare conscientias suas; verumtamen quia sic aliquos Deo lucrantur, a Deo multiplex præmium recipiunt. *Dilectus meus*. Dixi, quomodo implicabor curis sacerdotibus prædicando aliis, sed oportet me facere quia cum Dominus inspiret eos, et paratos exhibeat ad recipiendum, ego quomodo negram officium meum? et hoc est quod dicit. *Dilectus meus misit*, id est inspiravit inferloribus meis, *manum suam*, id est auxilium suum et operationem suam, scilicet quomodo ipse operatus est, et in quibus eum imitari debeant, et quomodo ipse auxilietur volentibus, secundum eum operari, et hoc per foramen, id est, latenter eos visitando. *Et ad lactum ejus*, id est ad inspirationem passionis et aliorum quæ fecit, et sui auxillii, *In tremuit*, id est intra se tremuit, dolens de præteritis, ad meliora appetens instrui. *Surrexi*. Vox spōnsæ prōferentis obedientiam suam, quasi dicat. Inferiores mei jam contremuerunt inspiratione ipsius, et ideo ego surrexi, cessando aliquando a quiete contemplationis, et resumendo laborem prædicationis, *ut aperirem corda* aliorum ad perfectam Dei cognitionem, et statim *manus*, id est operationes distillaverunt myrrham, id est furentur amarae. Oportet enim prædicatores in semetipsis demonstrare mortificationem carnis, qui idem aliis faciendum denuntiant. Nemo enim carnem quæ fortes est peccati, nutritam denuntiat. *Digili mei*, id est quædam discreta opera mea, sunt *pleni myrrha probatissima*, id est ostendit maximas earnis mortifications, et prædicando et præterendo exemplum sui. *Aperi dilecto meo*, id est corda aliorum præparavi ad cognitionem Dei, et hoc faci removendo *pessulum* ab ostio. Per ostium accipimus ignorantias et cœcitas quæ obstruunt corda, ne promoveantur ad bene agendum. Pessulum dicimus causam qua aliquis in bujusmodi ignorantias detinetur, ut si quis gaudens in mundanis, pretendet excusationem, quia sit sustentator viduæ matris: *At ille declinaverat*. Dico quia aperul ostium, sed

antequam aperuissem, ipse declinaverat, id est A Vox illius quæ modo commonebat alios ut inquirent et indicarent sibi amicum suum, et describit eis quædam de ipso, ut istum talem imitentur, et multo altiore intelligent, et hoc est quod dicit: Dilectus meus candidus, id est dealbatus multa virtute rubicundus propter passionem electus ex millibus, id est ex universis rebus, quia inter omnia nihil aliud melius potuit inveniri per quod posset genus humanum redimi.

« Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est. Quæsivi, et non inveni; illum vocavi, et non respondebit mihi. Invenerunt me custodes qui circumcumerunt civitatem, percusserunt me, et vulneraverunt me, tulerunt pallium meum custodes murorum. »

Anima mea. Vox illorum inferiorum quos supra ventrem vocavit, vel ipsius Ecclesie corrigentis, sed in persona correcte, ut sic dicat: Dilectus meus visitavit me mittendo manum suam per foramen, et admonuit per predicatoris suos, et ideo anima mea, id est ratio et intellectus liquefactus est, id est calore Spiritus sancti illuminatus, et a duritate infidelitatis separatus, ut dilectus locutus est, id est postquam Dei vocem et admonitionem audiui. Dixi, quia declinaverat et transierat, et quia transivit, quæsivi eum, id est perfectam cognitionem ipsius obtinere laboravi, et non inveni. Vocavi, id est preces immisi ut ipse seipsum perfecte mihi indicaret et non respondit mihi, id est effectum vocationis non obtinui. Sic quærentem invenerunt me, id est affectioinem meam cognoverunt ver illi pastores quos vigilis vocat, quia vigiliam et diligentiam adhibent, ut suos greges custodian, et alias Deo acquirant, qui circuibant civitatem diligenter scilicet inquirebant singulos, ut errantium ignorantes corrigerent. Dico, quia invenerunt et percusserunt, id est ad compunctionem me commoverunt dolore, et recordatione præteriorum, vulneraverunt me, amore Dei, tulerunt pallium meum, id est removerunt a me omnia experimenta erroris custodes murorum, id est majores, ut episcopi qui custodiunt illos qui sunt muri et defensio aliorum, ut episcopi et alii tales quos supra vigilis vocavimus.

« Adjuro vos, filii Hierusalem, si inveneritis dilectum meum, ut nuntietis ei quia amore Jan-gueb. Qualis est dilectus tuus ex dilecto, o pulcherrima mulierum? Qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adjurasti nos? Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex millibus. »

Adjuro vos. Modo introducta loquitor, et commonet compares suos ut juvent eam quærere, et hoc innuit cum dicit: Si inveneritis dilectum, ut nuntietis ei quia amore tangueo ut cognita dilectione et affectione mea, seipsum plene manifestet inihi. Qualis est dilectus tuus? Vox illius qui monetur ad quærendum. Quasi dicat: Rogas ut quæram et tibi indicem, sed prius notifica quibus signis cognoscam dilectum tuum, et hoc est quod dicit: Qualis est dilectus tuus secundum divinitatem ex dilecto? Qualis est dilectus tuus secundum humanitatem. Ideo autem quæro qualis est, quia audio eum mirabilem. Ideo quia sic adjurasti nos. Dilectus meus,

et indicarent sibi amicum suum, et describit eis quædam de ipso, ut istum talem imitentur, et multo altiore intelligent, et hoc est quod dicit: Dilectus meus candidus, id est dealbatus multa virtute rubicundus propter passionem electus ex millibus, id est ex universis rebus, quia inter omnia nihil aliud melius potuit inveniri per quod posset genus humanum redimi.

« Caput ejus aurum optimum. Comæ ejus sicut elata palmarum, nigra quasi corvus. Oculi ejus sicut columba super rivulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ, et resident juxta fluenta plenissima. Genæ illius sicut areola aromatum consita a pigmentariis; labia ejus lilia distillant myrrham B primam. Manus illius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis. Venter ejus eburneus, distinctus sapphiræ. Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatae sunt super bases aureæ. Species ejus ut Libani, electus ut cedri. Guttur illius suavissimum, et totus desiderabilis. Talis est dilectus meus, et ipse est amicus meus, filius Hierusalem. Quo abilit dilectus tuus, o pulcherrima mulierum? quo de clinavit dilectus tuus? et queremus eum tecum. »

Caput ejus. Modo describit eum secundum humanitatem, modo demonstratum secundum alteram partem, id est secundum divinitatem. Caput ejus, id est divinitas que est caput Dominici hominis, est aurum optimum, id est divina sapientia Dei optima et perfecta per quam fecit omnia. Comæ ejus, id est illi adhaerentes capiti, subtile et graciles sunt sicut elatae, id est semper tendentes ad superiora. Elatae quidem dicuntur rami palmae qui in summo excent, et semper in altum se dirigunt, et ferunt eos triumphatores, et ideo bene comparat eis capitulos Christi, qui sunt veri triumphatores, que tales comæ sunt nigrae id est despicabiles mundo. Sicut corvus, id est loquaces et garruli sicut corvus. Vel aliter: Similes corvis, quia natura corvi est ut non pascat pullos donec sint nigri, id est similes sibi. Interim autem resident in ore eorum musculæ venientes ad quemdam ipsorum fetorem, et illas devorant, ita sancti nullum pascere volunt cibo spirituali, quem non videant et similem sibi, id est diabolo renuntiantem, et catholicæ fidei obedientem. Oculi ejus, in est illi qui subtili intuitu penetrant Scripturas, et alius prævident. Sunt sicut columbae super rivos et juxta fluenta plenissima. Columbae est natura nidiificare vel ædificare juxta aquam, ut se reficiat inde, et ut videat ibi umbram milvi vel accipitris, ut possit effugere, ita sancti juxta aquas, id est divinas Scripturas, immorantur, ut iode reficiantur, et ibi sibi prævideant ab insidiis diaboli. Per rivos accipimus minores doctrinas, ut expositiones et sermones sanctorum. Per fluentia plenisima accipimus doctrinam Evangeliorum, ubi plene humana correptio continetur. Columbae dicit lacte lotas, quia fideles illi quos oculos vocat, sunt purgati et mundati lacte, id est suavi et dulci doctrina, et

D scripturas, et alius prævident. Sunt sicut columbae super rivos et juxta fluenta plenissima. Columbae est natura nidiificare vel ædificare juxta aquam, ut se reficiat inde, et ut videat ibi umbram milvi vel accipitris, ut possit effugere, ita sancti juxta aquas, id est divinas Scripturas, immorantur, ut iode reficiantur, et ibi sibi prævideant ab insidiis diaboli. Per rivos accipimus minores doctrinas, ut expositiones et sermones sanctorum. Per fluentia plenisima accipimus doctrinam Evangeliorum, ubi plene humana correptio continetur. Columbae dicit lacte lotas, quia fideles illi quos oculos vocat, sunt purgati et mundati lacte, id est suavi et dulci doctrina, et

ditione Spiritus sancti. *Genæ illius*, id est superiores illi sancti qui terunt Scripturas, et inferioribus intelligibiles reddunt, sunt sicut areolæ, id est terra bene culta et plantata ab ipso Deo. Areolæ dico *aromatum*, id est de quibus suavissimi odores orationum et operum presentantur Deo; et haec areolæ, id est hi sancti sunt consita a pigmentariis, id est a sanctis apostolis et prophetis, qui ipsos aedificant doctrina sua et plantant, qui dicuntur pigmentarii, quia terunt omnia reducendo ad humilitatem, sicut pigmentarii species terunt ad pulverem. *Labia ejus*, id est prædicatores per quos loquitur, sunt distillantia, id est annuntiantia myrrham, id est amaricamenta carnis; nullus enim prædicator docet carnem nutriendam. *Primam* dicit, quia maxime debet caro mortificari, quia quanto magis caro mortificatur, tanto potius fit robustior spiritus. *Manus ejus*, id est operatores etiam in sæcularibus actibus, qui ideo dicuntur manus ejus, quia etiam in his talibus operatur Deus, sunt tornatiles, id est planiati et suaves, ut in eis Deus non offendatur; sunt aureæ, id est divina sapientia operantes, sunt etiam plena hyacinthis, id est colo. Sunt enim boni operatores manuum, intenti prouersus cœlestibus, et per divinam sapientiam sciunt operari; per hyacinthum significamus cœlum qui est aerii coloris. *Venter ejus*, id est mollior pars Ecclesiæ, ut conjugati qui licentius mundo utuntur, sunt eburnei, id est casti. Elephas enim frigida natura est, unde per ebur castitatem significamus. Ebor enim adeo frigidæ natura est, ut superpositus pannus ebori carbone non uratur. Venter dico *distinctus sapphiris*, id est aliquando intentus cœlestibus. Oportet enim aliquando conjugatos intendere curis mulierum, aliquando etiam persistere in contemplatione, cujusmodi Apostolus vocat divisos (*I Cor. vii*). Per sapphirum, qui est aerii coloris, accipimus cœlum. *Crura illius*, id est illi qui sunt prope novissima tempora, ut illi qui portant eum et annuntiant in his novissimis temporibus, sunt columnæ, id est sustentatores aliorum, argenteæ, fulgentes et resonantes nitore divini eloqui, fundatae super bases aureas, id est super apostolos et prophetas, qui sunt aurei, quia pleni charitate et sapientia. *Species ejus ut Libani*, quasi dicat: Quid enumerarem singularia? Species ejus, id est ipse totus, scilicet caput et corpus, sunt ut Libanus, id est candidati et redolentes, *Electus*, id est ipse Christus secundum propriam personam; ut *cedrus*, quia sicut cedrus dignior arbor est inter omnes alias, ita Christus ultra omnes homines est; et ut illa imputribilis est, et odore suo vermes occidit, sic Christus spiritualiter. *Guttur illius*, id est verbum interius, scilicet aensus verborum ipsius, est suavissimus omnibus qui recipiunt. Quid plura? *Totus est desiderabilis*. Ecce descripsi vobis qualis esset dilectus meus, filiæ Hierusalem, ut vos ipsi quem talem cognoscitis, fortiter adhæreatis, et mihi de eo debetis credere quia *ipse est amicus meus*, id est mihi familiaris ac bene notus.

A Quo abiit. Vox item illorum qui monentur querere, et audit a qualitate ipsius, querunt quasi locum et terram in qua eum querant, sicut sæculares amici sibi invicem loquentur, et moneret aliqua amicæ ut juvaret eam ad quærendum amicum suum, ut sic dicant: *O pulcherrima mulierum*, id est inter omnes mulieres, id est philosophos, qui dicuntur mulieres, quia nutriti altri in suis sectis. Pulcherrima dico, indico mihi quo abiit, id est infra quem locum poteris eum invenire. Hoc dicit secundum hoc quod est incomprehensibilis, scilicet secundum propriam essentiam ipsius. *Quo declinavit*, dicit secundum haec quæ de eo sciri possunt, quasi dicat: Indica mihi qui sunt illi, in quibus habitat Deus, et quibus conferat Deus cognitionem sui, et quare quærimus, quia ecce quæremus eum tecum. Et notatur magna affectio inter eos qui ita se invitant ad inquirendam cognitionem Dei.

CAPUT VI.

« Dilectus msus descendit in hortum suum ad areolam aromatum, ut ibi pascatur in hortis et lilia colligat. Ego dilecto meo, et dilectus meus « mihi, qui pascitur inter lilia.

Dilectus meus. Vox illorum qui invitant alios ad quærendum Deum, ut sic dicant: Vos quæritis quo declinavit dilectus meus, et ecce annuntio vobis quia in Ecclesia sua notus est, et ibi habitat, et hoc dicit, *descendit in hortum suum*, id est de congnitione angelorum suppliciter se humiliavit, carnem sumendo, usque ad cognitionem hominum; descendit dico *ad areolam*, id est ad illos qui sunt areola, id est qui sunt bene culta terra, et plantata secundum voluntatem Dei. Areola dico *aromatum*, id est illi qui proferunt Deo suavem odorem orationum et operum. Descendit, dico, ad hoc ut *pascatur et delectetur in hortis*, id est in fidelibus Ecclesiæ suæ. *Et lilia colligat*, id est assumptæ et reponat in secreta sua; *lilia*, id est candidatos in virtutibus, vel colligat et attrahat quosdam in Ecclesia sua quos faciat lilia, id est candidatos omni virtute. *Ego dico*. Et mihi iterum de hoc debes credere quia ego dilecto meo obsequor in quibus possum, et sum bene ei familiaris, et ideo *dilectus meus* adest mihi, præbens auxilium suum et cognitionem suam, qui pascit et delectatur *inter lilia*.

D Pulchra es, amica mea, suavis et decora sicut Hierusalem, terribilis ut castrorum acies ordinata. Averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt. Capilli tui sicut grex caprarum, quæ apparuerunt de Galaad. Dentes tui sicut greges ovium, quæ ascenderunt de lavacro. Omnes gentes mellis fetibus, et sterilis non est in eis. Sicut cortex mali Punici, sic genæ tuae absque occultis twis. Sexaginta sunt reginæ, et octoginta concubinæ, et adolescentularum non est munerus. Una est columba mea, perfecta mea, una est matris suæ, electa genitrici suæ. Viderunt eam filii Sion, et beatissimam prædicaverunt reginæ, et concubinæ laudaverunt eam. »

*Pulchra es. Vox sponsi. Audiens Christus afferat et commendat eam cum dicit: Pulchra es, amica mea, etc. Pulchram dicit secundum hoc quod habet tantam voluntatem eum cognoscendi; euavem propter hoc quod alios invitat ad idem, non invidens sponsum suum alias habere amicas, decoram dicit secundum opera. Sicut Hierusalem, id est ita pulchra sicut Hierusalem coelestis, et decora sicut mater tua, scilicet Ecclesia illa quae te generavit et educavit, **terribilis** inimicus, **ut castorum acies**, quia in te milito, et tu militas in servitio meo, sicut in castris militatur, et es **ordinata** per institutionem sanctorum. Averte oculos. Tu es ita commendabilis, sed tamen desiste putare quod modo credis, ut possis pertingere ad perfectam cognitionem mei, et hoc dicit **ante oculos tuos**, id est intelligentiam quam exerceas ad cognitionem plenam moi vel oculos ipsos subtilius intuentes, **quia ipsi ad volare**, id est separari ab omni cognitione humana, **me fecerunt**, scilicet quia quanto quis subtilius et altius Deum scrutatur, tanto eum **altiorem** et incomprehensibilem cognoscit. Modo, quia dixit: Averte oculos, ne ista conquereretur se esse indignorem matre sua, id est Hierusalem, commendat eam sicut fecit superior matrem, cum dicit: **capilli tui**, etc. Dixa: Averte oculos, et tamen habes oculos, etc., **et que pulchra**, sicut illa Ecclesia quae te prædicavit. Non ideo dixit ut oculos avertat quod peccatum sit, Deum plene velle cognoscere, sed est peccatum putare posse adipisci. **Sexaginta sunt reginæ.** Reginæ vel uxores dicuntur omnes illi in sancta Ecclesia, qui ex sola dilectione Dei non spe lucri **sæcularia** Deo filios generant; concubinae vero qui non ex dilectione Dei, sed gratia boni temporalis prædicant, et Deo tamen bonos filios generant. Concubinae autem ejiciuntur de domo patrisfamilias, sed filii retinentur. Adolescentula dicuntur illi qui generantur. Et hoc dicit propter has pulchritudines; habes et reginas et reliquas que dicuntur sexaginta. Per sexaginta, qui confititur ex decem et sex, scilicet perfecti in decem præceptis legis secundum sex opera misericordia. Per octoginta, qui confititur ex octo et decem, habemus eos qui, licet decem præcepta aliquantulum custodiani et prædicent, tamen versantur in **sæcularibus**. Octogenarius autem cum in malo accipitur, temporalium curas et implicamenta designat, quia et seculi cursus quatuor circumagiuntur temporibus, et mundus ipse quatuor climatibus, oriente, occidente, aquilone et austro dirimitur. Concubinae igitur sunt, qui amore temporalium Christianum annuntiant. **Una est columba mea.** Cum dicat tot membra Ecclesia, vellet aliquis discordiam et nunquam unionem inveniri in Ecclesia, et ideo hoc removendo dicit: Quamvis tot partes dixerim Ecclesia, ipsa tamen una est, id est in fide unitas et est una matri sua, id est ita est una sicut mater sua, id est Ecclesia illa quae istam nutritiv et educavit doctrina suavi. Et est **una genitrix suæ**, id est sicut genitrix sua, et sicut prædicatores illi, qui eam*

A converterunt, et accipit matrem quantum ad instructionem, genitricem quantum ad conversionem, et quia talis est sicut per omnia supradicta manifestatum est, ideo quæcumque aliae filie viderunt eam admiratae sunt eam, et **regine et concubinæ prædicaverunt eam beatissimam** propter gloriam venturam et **laudaverunt eam reginæ et concubinæ de virtutibus secundum præsentem vitam.**

« Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata? »

Quæ est ista. Vox Judæorum qui videntes tantum prefectum Ecclesiæ in gentibus, incipientes moveri ad compunctionem, admirantes, non invidentes dicunt: **Quæ est ista**, id est qualis et quanta, **quæ progreditur sicut aurora**, id est per terram diffunditur, sicut aurora **consurgens**, in qua sunt quidam, **ut luna**, id est illuminantes tenebos; quidam **ut sol**, id est illuminantes etiam quosdam claros, et sunt quidam in ea terribiles hostibus, quidam sunt **acies castrorum**, scilicet muniti vallo fidei, et ordinati multis virtutibus.

« Descendi in hortum nucum ut viderem poma **convallium**, et inspicere si florueret vinea, et germinasset mala Punica. Nescivi. Anima mea conturbavit me propter quadrigas Aminadab. « Revertere, revertere Sunamitis, revertere, revertere, ut intueamur te. »

Descendi. Vox sponsi, ut ita respondeat Judæus: Quæris quæ sit ista? ipsa quidem est amica mea et hortus in quem ego descendam. **Nucum**, ideo quia in nuce habetur exterius amaritudo, intra testa quædam fragilis, intus est nucleus dulcis, eodem modo sancti exterius amaricationes multas sustinent intra corpus, quod est testa fragilis; verum intus quidem est dulcissimum, quod est anima ornata multi virtutibus. Descendi dico **ut viderem**, id est probarem et auxilia per gratiam conferrem illis qui sunt **poma**, id est matura opera Deo profarentes, et convalles sunt, id est humiles; et **inspicere**. Inspicere Dei est gratiam conferre, et fidèles probare, si **vineæ**, id est bi quibus magnus cultus impenditur, floruerint, id est initia virtutum protulissent, et si **mala Punica**, id est illi qui paratos se ostendunt cuiilibet passioni, germinasseut, id est aliquem fructum Deo acquisissent. Nescivi. Vox Judæorum compunctionis. Dicis quia hæc est amica tua, et inspicis eam conferende ei dona spiritualia; ego quidem nesciebam, quia **anima mea**, id est scientia quam in lege habui secundum carnalem intellectum, conturbavit me, id est conturbatum a cognitione Dei reddidit propter **quadrigas Aminadab**, id est propter quatuor Evangelia Christi quæ mihi videntur destrere legem, quam prius acceperam. Aminadab interpretatur **spontaneus Dominus**, vel **pro populo**, per quem significatur Christus, qui sponte se Deo obtulit, et hoc pro populi redemptio. Per quadrigas quæ ferruntur quatuor rotis, intelligimus Evangelium quod fertur per totum mundum quatuor evangelistis.

D

Reverttere, revertere. Vox Ecclesiae de gentibus. Co-gnoscit quidem errorem Judeorum, commentonet eos ad conversionem. Et ponit quater *reverttere*, quia revocat eos de quatuor mundi partibus. Sunamitem vocat eam, id est captivam a diabolo in Babyloniam, id est in confusionem vitiorum. Fuit quidem quædam Sunamitis captivata in Babylonia. *Reverttere* dico, ut *intueamur te*, id est ut in te vitam nostram conspicamus, vel ut te præ nimbis bonitate miremur.

CAPUT VII.

« Quid videbis in Sunamite, nisi choros castro-
rum? Quam pulchri sunt gressus tui in calce-
mentis, filia principis. Junctura femorum tuorum
sicut monilia quæ fabricata sunt manu artificis.
« Umbilicus tuus crater tornatilis, nunquam indi-
gens poculis. Venter tuus sicut acervus tritici,
« vallatus liliis. Duo ubera tua sicut duo hinnuli
gemelli capreae, collum tuum sicut turris eburnea.
« Oculi tui sicut piscinae in Hesebon, quæ sunt in
porta filiæ multitudinis. Nasus tuus sicut turris
Libani, quæ respicit contra Damascum. Caput
tuum ut Carmelus, et comæ capitum tui sicut pur-
puræ regis juncta canalibus. Quam pulchra es et
quæ decora, charissima, in deliciis? Statura tua
assimilata est palme, et ubera tua botris. »

Quid videbis. Vox Christi, et commentet Ecclesiam gentium, ut laboret ad conversionem Judæorum, quia non erit inutilis labor et prædicatio eorum, quasi dicat: Tu rogas eam ut revertatur, a quo non est cessandum, quia videbis in Sunamite, id est in Judæis captivatis a diabolo *choros*, id est cantantes et psallentes Domino, choros dico *castrorum*, id est in quibus militet Deus, et qui sunt bene muniti. *Quam pulchri!* Item commentet Ecclesia de gentibus ad prædicationem Judæorum propter aliam causam scilicet, quia multum ntile erit et magnum fructum Deo faciat haec novissima Ecclesia in qua erunt Judæi conversi. Non tamen dicitur quod omnes Judæi tandem convertantur, sed major pars. Ideo labora, tu Ecclesia de gentibus, ad conversionem Judæorum quia valde erunt pulchri illi gressus tui, id est ultimi fideles qui te et doctrinam tuam portabunt, pulchri dico in calceamentis, id est in mortificatione carnis, quia de mortuis animalibus sunt calceamenta, vel in calceamentis, id est in apostolis et aliis sanctis quorum exemplis et auctoritatibus protegentur ultimi, sicut pedes calceamenti. *Filia principis*, id est Dei. Vel potest hic esse vox Christi ad ipsos Judæos per apostrophen. *Junctura femorum*, id est coadunatio duorum populorum, sicut monilia quia munient et monent quidem alios, ut considerantes suam pulchritudinem et dona spiritualia que in ipsis vigent, velint sibi adhærere; munient vero subditos contra insidias diaboli, et docent eos castitatem. Monilia dico *fabricata* potentia et operatione summi artificis, id est Dei ipsius.

Umbilicus tuus. In hac parte ventris mulier habet seminarium generationis, et per hanc partem, quæ est in ventre, habemus illos qui cum sint inter car-

nales, ut conjugati, habent tamē seminarium prædicandi et generandi Deo filios. Et hi tales sunt *crater*, id est potans et inebrians alios Dei dilectione. Crater dico *tornatilis*, id est ita planatus secundum voluntatem Dei, ubi manus Dei nullam inveniat offensam, qui crater, *nunquam*, indiget *poculis*, quia hujusmodi sanctis nunquam deficit doctrina qua potent alios. Vel umbilicus ideo dicuntur hujusmodi sancti predicatores, quia sicut umbilicus est in medio ventris, ita isti sunt in medio populi concionantes et reconciliantes eos Deo. *Venter tuus*, id est illa mollior pars Ecclesie, qui alios non generant, sicut acervus tritici vallatus liliis. Acervus ideo dicit, quia multi sunt tales in Ecclesia. Tritici dicit, quia et tales sunt suavis cibus et delectabilis Dei, et sunt vallati, id est bene muniti *liliis*, id est in virtutibus. *Duo ubera*, id est predicatores, qui sunt ubera, scilicet vasa lactis, id est doctrine suaviter educantis. Hi tales sunt *hinnuli*, quia leves et agiles ad currendum, non prægravati pondere carnis, *gemelli* dicit, quia sicut gemelli fratres, licet sint diversi, tamen sibi similes, ita bi duo populi Judæorum et gentilium sibi similes erunt, quia eadem instructionem legis et sequentur et docebunt *capreæ* quia capreæ virtutes habebunt. *Collum tuum*, id est, illi qui in Ecclesia novissima officium colli habebunt, erunt sicut *terris* quia ad eos confugientes defensionem invenient, *eburnea* dicit propter castitatem. *Oculi tui*, id est, illi sancti prævisores et subtiliter Scripturam profunditatem intuentes, sunt sicut *piscinae*, id est aquæ rufientes doctrinæ verbi Dei omnes sitientes. In Hesebon, quod interpretatur *cingulum mæroris*, sunt sancti illi qui sunt oculi et aquæ dicuntur, et in Hesebon, quia semper cincti sunt mærorum et propriorum et aliorum delictorum, quæ piscinae, id est doctrina sunt in porta, id est parati ad refectionem *filiæ multitudinis*, id est multorum filiorum. Sunt enim quasi in porta, quia omnibus qui accedere volunt parati sunt ut eos spirituali aqua resificant. *Nasus tuus*, In naso continetur discretionis boni ac mali odoris, et per hoc significantur illi qui habent discretionem honorum et malorum, ut discernant qui sint bona voluntatis, et eos instruant, et qui sint simulatores et dolosi, et eos rejiciant. Hi tales sunt *turris Libani*, turris, quia fugientibus sunt opportuna munitione, Libani, quoniam candidati sunt virtutibus. Vel turris, quia sicut turris fortis est munitione, ita sancti in discretione sua non vincuntur, quia fortes, sicut in electione sua nec falluntur, ut bonum judicent malum, vel malum bonum, quæ respicit contra Damascum. Fuit quidem Damascus contraria semper Hierusalem, et cives suos in vicem subtrahebant, et interpretatur Damascus potus *sanguinis*, per quam significantur persecutores sanguinolenti qui persecutionem inserunt vel gaudent in malis aliorum, contra quos resipicunt predicti sancti, ut aliquos cives istis subtrahant, et in corpus summi traducant. *Caput tuum*, id est mens tua, vel altiores in Ecclesia, sunt, ut

Carmelus, id est habentes scientiam circumcisionis. Intelligent enim per præputium amputatum, ubi est sedes libidinis, et per quod generatio tota succedit, amputandam a nobis omnem veterem generationem, scilicet depositionem omnium sordium, que tandem perfecta erit in communione resurrectionis. *Carmelus* interpretatur *scientia circumcisionis*. *Ei comæ capitis*, id est illi qui proxime adhærent capiti Ecclesiæ, scilicet veri pauperes qui Christo proxime adhærent, sunt etiam quasi ornamentum ipsius capitii. Hi tales sunt *sicut purpura regis*, id est imitatores passionis Christi, qui verus rex est, *'purpura dico vincta canalibus*, id est passio eorum sit juncta et dependens a canalibus, id est a cogitationibus et cordibus, scilicet ut cum proponent se imitatores passionis Christi, non sit hoc secundum exteriora tantum, sed etiam secundum interiora. Dicuntur canales vasa illa in quibus tinguntur purpura, et *sicut purpura si bene adhæreat canali melius tingitur*, ita isti passionis Christi melius adaptantur, si per exteriora et interiora se compassibiles ostendant. *Quam pulchra*. Quid per singula? *Tota pulchra es*, secundum interiorum virtutes, et *decora secundum opera, in deliciis*, id est in omni spirituali refectione. *Statura*, id est directio tua sicut palmae. Sicut enim palma in altum semper fertur, ita fideles isti semper tendunt ad altitudinem virtutum, et *ubera tua*, id est doctrina tua similes sunt botris, id est vino, *sicut enim vinum*, ita doctrinæ tuae inebriant.

Dixi: Ascendam in palmam, et apprehendam fructus ejus. Eterunt ubera tua sicut botri vineæ, et odororis tui sicut odor malorum. Guttur tuum sicut vinum optimum, dignum dilectio meo ad potandum, labisque et dentibus illius ad ruminandum. Ego dilecto meo, et ad me conversio ejus. « *Veni, dilecte mi*, egrediamur in agrum, commoremur in villis. Mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus patiuntur, si floruerunt mala Punica. Ibi dabo tibi ubera mea. *Mandragoræ* dederunt odorem suum in portis nostris. *Omnia poma nova et vetera, dilecte mis, servay iibi.* »

Dixi: Ascendam. Ponit aliam causam quare Ecclesia de gentibus prædicare debeat Judæis, ut si ita dicaret: Tu prædicare debes quia utilis erit prædicatio tua, et multi convertentur, tum quia conversi tales et tam probi erunt, sicut dictum est, tum quia ego ipse veni proprieos redimere, unde dictum est, Matth. xv: « Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel », et hoc dicit, *Dixi* id est ab æterno disposui, *ascendam in palmam*, id est in crucem, in qua dicitur quædam pars fuisse de illa arbore, vel in palmam quia ibi optimus victoriæ diaboli, et de obtenu mundi triumphavit, *Dixi ascendam et apprehendam fructus ejus*, id est generabant mihi filios, et preferent bonas operationes. Modo convertit se ad eam sponsus ipse, cum dicit, et *ubera tua*, id est doctrinæ tuae sicut botri non hedere, sed vineæ, id est et dulces ad bibendum,

A et inebriantes aliquos qui diligenter eos audiunt, et odores tui, id est fama et devotio tuorum sicut odores malorum; sicut enim poma odore suo aliquos attrahunt, ita isti etiam fama sua sibi aliquos attrahunt et sociant. Erunt quidem valde boni illi ultimi Judeorum, sicut ostendit Apostolus qui dicit, Rom. ii: « Et si diminutio eorum divitiae sunt gentium, quanto magis plenitudo eorum? » Licit enim non omnes convertantur, tamen majors pars eorum convertetur. *Guttur*, id est verba interiora, scilicet sensus verborum tuorum, est *sicut vinum optimum*, id est nutritiæ et inebriantia homines, ut faciant obliuisci totius vite sue prioris. *Dignum dilecto*. Vox Ecclesiæ, et commendat verba illa quæ etiam tam dignæ sunt ut ea Christus a Deo Patre accepisset, ut ita dicatur: *Dico tuum guttur sicut vinum optimum*, et adeo optimum ut sit *dignum dilecto meo*, id est Christo ad potandum, id est ut Christus ea potet, id est sine labore, et cum delectatione labiis, id est prædicatoribus, et dentibus, id est fortioribus, qui Scripturas conterunt *dignum ad ruminandum*, id est *dignum ut labia et dentes ruminent*, scilicet terant et laborent ad intelligendum. *Ego dilecto meo*, quasi dicat: Mibi credendum est, quia ego adsum ei semper familiaris ex conscientia secretorum, et ipse me diligit, et hoc dicit: *Ad me conversio ejus*, id est ad me amorem suum convertit. *Veni, dilecte*. Modo Ecclesia, audita commonitione Christi, parataque ad prædicandum Judeis, invitat sponsum ut secum sit in prædicacione illa auxilium sibi conferens, quasi dicat: *Præcepisti mihi prædicare Judæis*, quod nihil præderit sine auxilio tui, et ideo, *dilecte mi, veni*, id est aspira eos interius, et *egrediamur*, id est, extra gentes gradiamur in agrum, id est ad prædicacionem illorum qui sine magno labore faciunt fructum, et *commoremur in villis*, id est in ædificatione et ordinatione ipsorum. *Mane surgamus*, id est studiose laboremus; qui enim studiosi sunt, mane surgunt ad opera sua. Pervineas accipimus illos in quibus laborant antequam fructum reddant, et *videamus si vineæ*, id est illi tanto labore exulti, florissent, id est, initia virtutum emisissent, *si flores*, id est illi in quibus jam apparent initia virtutum fructum, id est, matura opera, *parturiunt*, et *videamus si mala Punica*, id est futuri martyres adhuc florissent. *Dixi: Veni, dilecte*, ad quos quidem mecum debes venire, quia *ibi dabo tibi*, id est ad tuum honorem ubera mea, id est doctrinam meam quia tibi optimos acquiram filios. *Mandragoræ*. *Dico* quia *ibi dabo tibi* ubera mea quod bene potero facere, quia ipsi Judæi jam dederunt mihi bonam opinionem sue conversionis, scilicet idoneos se exhibentes ad recipiendam fidem. *Mandragoræ* sunt herbae, et habent similitudinem eum humanis membris absque capite per quod significantur Judæi carentes capite, id est Christo. Per portas intelligimus fidem, quia est porta, et introitus omnibus ad salutem. *Omnia bona*. *Dixi* quod darem tibi ubera mea, quod vere faciam, quia ser-

vavi tibi, id est ad honorem tui, sententias Novi ac Veteris Testamenti, quibus tibi aliquos fructus faciam, quæ sententiæ, et suaviter sunt redolentes, et audientes ita dulciter atrabunt sicut poma.

CAPUT VIII.

« Quis mihi det te fratrem meum sugen tem ubera matris meæ, ut inveniam te solum foris et deosculer te et jam me nemo despiciat? Apprehendam te et ducam in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ. Ibi me docebis, et dabo tibi poculum ex vino condito, et mustum malorum « granatorium meorum. Læva ejus sub capite meo, « et dextera illius amplexabitur me. »

Quis mihi. Hic ostenditur effectus predicationis Ecclesiæ quia loquuntur Judæi audientes sibi annuntiadum Christum, et accensi amore ipsius prorum punt in hæc verba, *Quis mihi det*, id est utinam aliquis mihi annuntiet fratrem meum, id est Christum de carne mea natum sugen tem ubera matris, id est educatum doctrina Synagogæ. Modo ex nimio amore convertit se ad ipsum. Quis mibi det dico *ut te inventam foris*, id est, ut hominem te cognoscam in quo turpiter erravi, et deosculer te, id est delecter in dignitate tua humanitate et *jam me nemo* despicabilem putabit, qui prius fui contemptui omnibus. Apprehendam te id est, qui prius fueramus a te separati modo tibi firmiter adhæribimus. Apprehendam dico, et ducam in domum matris meæ, id est illos qui modo serviunt Synagogue, Christo faciam servire, et in cubiculum genitricis meæ, id est quosdam de Synagoga tales efficiam in quibus cubet ac quiescat sine offensa Deus *Ibi*, id est dum te filii Synagogæ annuntiabo, me docebis, quia ego aperiam os, et tu illud adimplebis sicut promisisti (*Psal. lxxx*), et dabo tibi poculum, id est convertam tibi multos de Judæis qui erunt tibi poculum, id est delectabilis potus, et refectio per bona opera sua, et in multis virtutibus. Cujusmodi potum sitit Deus, ut ipse dixit in cruce, « Sitio (*Joan. xix.*), » scilicet traduco in corpus meum genus humanum. Poculum dico *ex vino condito*, id est quod poculum sit vinum, id est viri calentes amore Dei, et alios inebriantes dilectione Dei. Quod vinum est conditum, id est confectum multis speciebus, id est virtutibus diversis ipsorum sanctorum, et dabo etiam poculum mustum scilicet vinum calidum, servens ac bulliens, per quod significantur sancti martyres ferventes ad amorem martyrii, qui etiam dicuntur mala granata, quia exterius rubei propter passionem, interius candidi propter virtutem. Læva ejus, et bene debeo laborare ut tales sibi acquiream, quia ipse mibi conferat solatium, et per temporalia, et per spem æternorum.

« Adjuvo vos, filii Hierusalem, ne suscitatis ne- « que evigilare faciat dilectam donec ipsa velit. « Quæ est ista quæ ascendit de deserto, deliciae « affluens, innixa super dilectum suum? Sub arbore « malo suscitavi te. Ibi corrupta est mater tua, ibi « violata est genitrix tua. Pone me ut signaculum

A « super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum, quia fortis est ut mors dilectio, dura sicut « infernus æmulatio. »

Adjuvo vos. Vox sponsi. Audiens namque Christus tantam affectionem Ecclesiæ Judæorum, commendat eam sicut et superiores, et præcipit subditis ne eam inquietent. Quæ est ista. Vox Ecclesiæ de gentibus. Videns namque filiam suam Ecclesiam de Judæis ad tantam perfectionem pervenisse, gaudens non invidens, cum admiratione dicit. Quæ est ista quæ ascendiit. Per gradus virtutum, de deserto, et infidelitate sua, in qua erat deserta a Deo affinis deliciis, id est abstabundans multis virtutibus innixa super dilectum suum, id est Christum quem habet fundamentum omnis recte incedens. Sub amore malo. Vox Christi

B ad Ecclesiam illam de Judæis modo conversam, et commendat eis dilectionem suam. Conveniens namque erat ut, cum liber iste totus sit de dilectione Dei, in fine sui tractus commendaret dilectionem. Continuatio. Innixa est Ecclesia de Judæis super me dilectum suum. Pone igitur, tu Ecclesia de Judæis in super cor tuum, id est regente cor tuum et cogitationes tuas. Et aliter, super, id est compressorem totius iniquitatis tue, pone dico ut signaculum, id est ut pateat amicis te continere mea secreta, et inimicis item pateat te non esse de eorum secta, vel ab eis secreta que habes esse clausa ei ignota. Vel signaculum, scilicet ita me pone ut tenor in corde imaginem mei, scilicet disponas te similem mihi et in passione et in omnibus aliis pro tuo modo, et pone me super brachium tuum, id est operationem tuam, ut me rectorem habeas in omnibus operibus tuis. Pone dico, ut signaculum, id est ut per ipsa opera pateat amicis te esse familiarem mihi, ac de consortio eorum inimici te intelligent alienam a vita et moribus eorum, et quod hoc debeat facere, præmissa est causa, cum dictum est: *Sub arbore malo*, quasi dicat: Merito debes me ponere super cor tuum, quia mortuam in peccatis liberavi te et hoc dicit, te jacente et languidam sub arbore, id est sub peccato facto per arborum malo, id est in peccato primi parentis. Vel, languidam, sub peccato crucis quæ item fuit de arbore hac, id est malo. Legitur enim in libris Græcorum quod de eadem arbore in qua peccavit Adam, ramus quidam allatus fuit Hierosolymam, et ibi plantatus excrevit in magnam arborem, de qua postea facta sit crux Domini, ut ex quo mors venerabili eodem vita reparetur. Dicitur quoque Adam in eodem loco sepultus, in quo postea fixa fuit crux Domini; ibi, id est in arbore illa corrupta fuit et violata mater, id est Synagoga. Per corruptam notat peccati pœnam in quacunque, in sententiæ, qua ex crucifixione Domini habuerunt Judæi pœnam, scilicet destructionem illam quam intulerunt eis Titus et Vespasianus. Cum dicit violatam, notat æternam damnationem quam ex peccato illo habuerunt omnes qui non resipuerunt. Continuat et aliter versus iste sic: *Dixit Ecclesia me dilectum suum*, et merito debes me diligere, quia

D gnam arborem, de qua postea facta sit crux Domini, ut ex quo mors venerabili eodem vita reparetur. Dicitur quoque Adam in eodem loco sepultus, in quo postea fixa fuit crux Domini; ibi, id est in arbore illa corrupta fuit et violata mater, id est Synagoga. Per corruptam notat peccati pœnam in quacunque, in sententiæ, qua ex crucifixione Domini habuerunt Judæi pœnam, scilicet destructionem illam quam intulerunt eis Titus et Vespasianus. Cum dicit violatam, notat æternam damnationem quam ex peccato illo habuerunt omnes qui non resipuerunt. Continuat et aliter versus iste sic: *Dixit Ecclesia me dilectum suum*, et merito debes me diligere, quia

ego liberavi te a peccato primi parentis. *Quia fortis A parvula adhuc tenera in fide et ubera, id est doctrinam non habet ex se, et ideo nisi auxilium ei prebeamus, legem dilectionis ferre non poterit. Quid faciemus?* Dicit sponsus ad amicos suos: Quia soror nostra adhuc parvula est, oportet ut conferamus auxilia ei, et *quid faciemus ei in die quando alloquenda est?* In hoc praesenti tempore in quo inveniatur, quae Christo copuletur in nuptiis. *Quid faciemus, dico hoc scilicet si murus est, id est si aliqui sunt in hac Ecclesia qui sint murus et defensio aliorum. Edificemus super cum propugnacula argentea id est sententias quibus sciunt se defendere et alias impugnare, et haec argentea, id est tinnientia compositione eloqui, scilicet sapientes et eloquentes faciamus eos.* *Si ostium est, id est si aliqui sunt in hac Ecclesia introducentes, compingamus illud, id est aliquid apponamus quod sit eis ad honorem, compingamus, dico tabulis, id est tales adjungamus qui sint tabulæ, id est subtiles et bene dotati ad voluntatem Christi, ut isti tales sint auxilio eis qui sunt ostium. Tabulis dico cedrini, id est tales adjungantur qui sint cedrini, id est imputrescibilis, et odore suo vermes occidentes.*

« Lampades ejus lampades ignis atque flammorum. Aquæ multæ non potuerunt extinguiere charitatem, nec flumina obruent illam. Si dederit « homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam. »

Lampades ejus. Item describit naturam illius dilectionis, quasi dicat: Ad illam dilectionem festinare debet, quia *lampades ejus, id est ardores hujus dilectionis, sunt sicut lampades ignis, id est ardores sancti Spiritus, et hoc est quod dicit, ignis.* Sicut enim ignis calorem ministrat, ita Spiritus sanctus æstimat dilectionis, et quia posset esse ignis qui non luceret, dicit ac *flammarum, id est tales sunt lampades dilectionis quod etiam luceant, scilicet illi qui habent has dilectiones lucent aliis, quia alios illuminant verbo et exemplo.* Possimus etiam per lampades accipere homines illos in quibus habitat dilectio sicut in lampade ignis. *Aqua multæ.* Ostendit iterum aliam naturam dilectionis ut et nos amplecti ipsam velimus, ut ita dicatur: *Talis est dilectio. Hanc vero dilectionem neque mine neque persecutio parvæ vel magna poterunt extinguiere. Per aquam accipimus minas et hujusmodi parvas tribulationes, quia extinguiunt humanos amores. Per flumina habemus majores adversitates. Si dederit homo.* Item commendat dilectionem hanc, ut fortiter nos invitet ad eam conservandam, cum dicit esse talen hanc, pro qua si dicit *omnem substantiam, id est universam possessionem suam, et super seipsum despiciet eam, id est despicabilem judicabit ad comparationem quam obtinebit.*

« Soror nostra parvula, et ubera non habet. *Quid faciemus sorori nostræ in die quando alloquenda est? Si murus est, edificemus super cum propugnacula argentea. Si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis.* »

Soror nostra, dicit sponsus. Lex dilectionis tam gravis est, sed soror, id est Ecclesia de Judæis quæ dicitur soror Christi, quia et de eadem carne, et coherens regni cum Christo, ut noviter conversa est,

A parvula adhuc tenera in fide et ubera, id est doctrinam non habet ex se, et ideo nisi auxilium ei prebeamus, legem dilectionis ferre non poterit. Quid faciemus? Dicit sponsus ad amicos suos: Quia soror nostra adhuc parvula est, oportet ut conferamus auxilia ei, et *quid faciemus ei in die quando alloquenda est?* In hoc praesenti tempore in quo inveniatur, quae Christo copuletur in nuptiis. *Quid faciemus, dico hoc scilicet si murus est, id est si aliqui sunt in hac Ecclesia qui sint murus et defensio aliorum. Edificemus super cum propugnacula argentea id est sententias quibus sciunt se defendere et alias impugnare, et haec argentea, id est tinnientia compositione eloqui, scilicet sapientes et eloquentes faciamus eos.* *Si ostium est, id est si aliqui sunt in hac Ecclesia introducentes, compingamus illud, id est aliquid apponamus quod sit eis ad honorem, compingamus, dico tabulis, id est tales adjungamus qui sint tabulæ, id est subtiles et bene dotati ad voluntatem Christi, ut isti tales sint auxilio eis qui sunt ostium. Tabulis dico cedrini, id est tales adjungantur qui sint cedrini, id est imputrescibilis, et odore suo vermes occidentes.*

« Ego murus et ubera mea sicut turris, ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens. *Vinea fuit Pacifico in ea quæ habet populos. Tradidit eam custodibus, vir afferat pro fructu ejus mille argenteos. Vinea mea coram me est. Mille tui Pacifici, et ducenti his qui custodiunt fructus ejus. »*

Ego murus. Vox Ecclesie Judæorum, proferentis perfectionem suam, ut ita dicat: *Dicis; Si murus est, edificemus.* Ego quidem murum habeo, id est quidam sunt in me ubera, id est doctores sancti qui sunt *sicut turris* inexpugnabiles et invincibilis in doctrinis suis. Dico quia hoc habeo et ex eo tempore *ex quo facta sun coram te, id est in bene placito tuo quasi pacem reperiens, quæ prius discordiam per peccatum habueram.* *Vinea fuit.* Ostendit Ecclesia de Judæis quod ipsa debeat in Christo pacem reperire, quia Ecclesia de gentibus quæ nullum Dei cultum receperat, pacem cum Deo reperit et hoc dicit: *Vinea, id est Ecclesia de gentibus in cuius cultu maxime laborandum fuit Pacifico, id est pacem inventum cum Deo.* *In ea, supple pace, quæ habet populos, id est in qua pace sunt multi cum Deo gentilium, dico quia vinea fuit Pacifico, et propter hoc tradidit eam custodibus, id est ordinavit in ea pastores, et doctores, vel angelicos custodes, cuius Ecclesia tanta dignitas est ut ille qui vir vult esse, id est viriliter agere afferat dividendo conuenienter *mille argenteos, id est omnia quæ de mundo habet, afferat dico et presentet Deo pro fructu ejus, id est pro vita æterna quæ est fructus Ecclesiae.* *Vineæ meæ.* Vox sponsi. Dixisti quia Ecclesia de gentibus mihi esset in pace, non solum ea placet mihi, sed universa vinea mea, id est omnis Ecclesia*

tam de Judæis quam de gentibus *coram me est*, id est in bene placito meo semper existit. *Mille tui Pacifici*, id est omnium simul oblati possessio *coram me est*. *His autem qui custodiunt fructus ejus ut sancti pastores qui provident, ne sancti subditi amittant fructus æternitatis, sunt ducenti argentei*, id est duplex pretium. *Ducenti enim duplex est ad centum*. Custodes autem sanctæ Ecclesiæ duplex pretium Deo offerunt, quia et se immaculatae Deo observant, et alios lucrantur, et ideo duplii premio remunerantur.

« Quæ habitat in hortis, amici auscultant te, fac « audire vocem tuam. Fuge, dilecte mi, et assi- « milare capreae hinnuloque cervorum super mon- « tes aromatum. »

Quæ habitat in hortis. Quia sponsus modo Ecclesiæ dixerat: *Vinea mea coram me, et cætera talia, ne Ecclesia putaret statim assumi ad nuptias, præmonet eam ut iterum, dum non assumitur, laboret et operetur, ut bene parata nuptiis copuletur et hoc dicit: Tu sponsa que nondum duceris in thala-*

A mum, sed adhuc habitas in hortis; unusquisque enim fidelium habitat in hortis, id est in Ecclesia, *fac me audire*, id est dignam te effice auditum meo, et babes per quos perferas mihi tam orationes quam opera, ut mihi placent, amicos meos, et hoc est quod dicit, *amici auscultant*, id est parati sunt ut bona opera tua Deo præsentent. Ad hoc quidem flunt litanie in Ecclesia, ut per sanctorum intercessiones Dominum placidum invenire mereamur. *Fuge dilecte mi*, quia me oportet habitare in hortis, nec possum adhuc sociari tibi in thalamo sic sicut vis, id est sustineo mihi abesse præsentiam corporis tui. Hoc autem rogo ut condescendas nobis et cognitionem tuam non solum perfectis, sed per ipos ostende inferioribus. Et hoo dicit. *Assimilare B capreæ hinnuloque cervorum*, scilicet descendere in colles ut videaris ab humilibus. Tu dico habitans *super montes*, id est villis altioribus qui sunt eminentes in virtutibus. Montes dico *aromatum*, id est de quibus profertur Deo odor virtutum ac bonæ operationis.

ENARRATIONES IN EVANGELIUM MATTHÆI.

CAPUT PRIMUM.

Liber generationis. In ipso exordio satis ostendit quod de humanitate Christi sit acturus, cum a carnali generatione incipiat. *Generationem enim ejus divinam quis enarrabit* (*Isa. viii.*) Notandum quod, secundum materiam exordii libro suo etiam nomen posuit, morem Hebreorum secutus, quorum libri ex primordiis intitulantur, sicut liber primus Moysi *Genesis* vocatur, quia in exordio de geniture mundi agitur, et sicut *Exodus*, in cuius principio de exitu filiorum Israel de *Egypto* tractatur. Bene congruit Novum Testamentum Veteri, quia illud incipit a generatione primi hominis et creatione mundi, istud similiter a generatione secundi hominis et restaurazione mundi. Illud vocatur *Genesis*, istud liber generationis. Illud agit de preceptis, sed imperfectis; istud vero de institutionibus, sed perfectis. Illud de sacerdotio et hostiis, sed figurativis; istud vero de quadam sacerdote, scilicet vero, sed et quadam hostia perfecta cæteras completere. Illud agit de liberatione *Egypti*, istud de liberatione inferni. Illud agit de introductione in terram promissionis, et istud de introductione nostre captivitatis in cœlum. Sed hæc generatio est opposita priori, quia illa duxit nos ad damnationem, ista ad reparationem. Illa de paradiso expulit, ista reduxit. Dicamus ergo: *Liber generationis*, scilicet hic est, sicut dicitur: *Visio Isaiae, filii Amos* (*Isa 1*), sine pronomine hic. Cujus autem sit

C generatio, postea subdit. Non *Adæ* nos perdentis, sed *Jesu*, id est salvantis. Non expellentis a paradiſo, sed *Christi*, id est reducentis nos ad paradiſum. Multi fuerunt antiquo tempore, quibus datum est hoc nomen, quod est *Jesus*, sed in figuraistius, sicut *Jesu Nave*, id est *Josue*, filius *Nun* (*Jesus* et *Josue* idem sunt). *Nave* et *Nun* idem sunt. *Jesus* *Hebraicum* est, et dicitur *Græce σωτήρ*, Latine *salvator*. *Jesus* fuit ei proprium nomen, sicut, nuntiatum est ab angelo, *Christus* vero nomen officii. *Christus* enim significat eum unctum fuisse in regem et sacerdotem. Nota quod non sufficiat dicere *Jesu*, nisi dicaret et *Christi*. Cum enim vellet fideli bus Judæis ostendere generationem illius, qui erat in lege et prophetis promissus, nomen usitatum Judæis ponere debuit quod est *Meschia*. Scendum quod idem est *meschia* apud Hebreos, quod *christus* apud Græcos, et *unctus* apud nos. *Mattheus* itaque Hebreis scribens, non dixit *Christi*, sed *Meschia*, sed Græci translatores posuerunt *Christi*. Sequitur alia determinatio: *Filius David*. Ostendit enim eum natum esse de patribus illis, de quorum semine promissus fuerat, scilicet de semine *David* et *Abrahe*. Quare dicitur specialiter *filius David et Abrahæ*. Ille enim duobus tantum promissus fuerat. *Abrahæ* quidem ubi dictum est: *In semine tuo benedicent omnes gentes* (*Gen. xxi.*). Et *David*: *De fructu ventris tui* (*Psal. cxxxii.*), etc. Et in *Paralipome-*

non (quod interpretatur *verba dierum*) : *Et erit, in-* A *plent.* Undenarius, ad transgressionem mandatorum pertinet, qui denarius decem legis mandata significat. Septenarius ad universitatem pertinet, propter septem dies, qui universum tempus complent. Unde dona sancti Spiritus, septem dicuntur, non quod tantum septem sunt, sed quia per septem dona universa dona intelliguntur. Quod ergo septuagies septies præcipit dimitti, quasi universæ delicta jubet condonari. Itaque cum Matthæus carnalem generationem ostendere intendat, naturales tantum patres ponit. Lucas vero, cum baptizatum Filium Dei adoptivum fieri insinuare velit, non solum naturales, sed etiam adoptivos patres in generatione interserit, sicut Heli et omnes interpositos usque ad David. Nota quod in singulis patribus tria debent notari, historia, moralitas, et allegoria in quibus videlicet unusquisque patrum Christum præfiguret. Moralitas in hoc notatur, quod ex singulis patribus in nobis aliqua virtus, vel per significationem nominis, vel per exemplum ædificatur. Unde etiam quadraginta duo patres esse considerantur. Sicut enim filii Israel per quadraginta duas mansiones ad terram reprobationis pervenerunt, sic et fideles per quadraginta duas virtutes ad Domiu[m] perveniunt. Quid autem numerus iste significet, in sequenti expouetur.

Abraham genuit Isaac. Quæritur quare incipit generationem ab Abraham? Quia illi primum promissus est Christus. Quæritur etiam cur Matthæus descendendo, Lucas ascendendo computant generacionem? Ideo Matthæus descendendo agit, quia humilitatem Christi ostendere intendit, qua Deus ad homines descendit. Descendendo ergo narrat, ut, quomodo Christus, ab illis descendendo patribus, ad nos venit ostendat. Lucas vero cum ascendendo referat, figuram cuiusdam sacramenti nobis notificat. Cum enim de baptismate Christi egisset, in quo multa mysteria ad nos pertinentia significaverat, in signum cuiusdam nostræ institutionis seriem generationis Christi adjunxit, incipiendo a Joseph, et perveniens usque ad Deum. Cum enim dixisset: *Factum est cum baptizaretur omnis populus, et Jesus baptizato, et orante* (Luc. iii), etc., supposuit: *Et ipse Jesus erat incipiens, quasi annorum triginta ut putabatur filius Joseph, qui fuit Heli, qui fuit Matthat, etc., et ad ultimum, qui fuit Adam, qui fuit fuit Dei* (*ibid.*), significans per hoc quod omnis in baptismate regeneratus, ascendendo de virtute in virtutem, usque ad hoc quod Filius Dei efficiatur debet promoveri; et ideo Christum, ascendendo per successionem patrum, esse Filium Dei comprobavit. Voluit etiam in numero patrum, qui sunt septuaginta septem, plenariam remissionem peccatorum in baptismate acquiri, et per hoc Filium Dei effici demonstrare. Septuaginta enim et septem, numeros est remissionis. Unde dicitur Petro: *Non dico tibi septies, sed usque septuagies septies* (Math. xviii). Quasi diceret: Omnem transgressionem dimittes. Septuaginta septem ex undenario et septenario conficitur. Septies enim uudecim numerum illum com-

B p. *plent.* Undenarius, ad transgressionem mandatorum pertinet, qui denarius decem legis mandata significat. Septenarius ad universitatem pertinet, propter septem dies, qui universum tempus complent. Unde dona sancti Spiritus, septem dicuntur, non quod tantum septem sunt, sed quia per septem dona universa dona intelliguntur. Quod ergo septuagies septies præcipit dimitti, quasi universæ delicta jubet condonari. Itaque cum Matthæus carnalem generationem ostendere intendat, naturales tantum patres ponit. Lucas vero, cum baptizatum Filium Dei adoptivum fieri insinuare velit, non solum naturales, sed etiam adoptivos patres in generatione interserit, sicut Heli et omnes interpositos usque ad David. Nota quod in singulis patribus tria debent notari, historia, moralitas, et allegoria in quibus videlicet unusquisque patrum Christum præfiguret. Moralitas in hoc notatur, quod ex singulis patribus in nobis aliqua virtus, vel per significationem nominis, vel per exemplum ædificatur. Unde etiam quadraginta duo patres esse considerantur. Sicut enim filii Israel per quadraginta duas mansiones ad terram reprobationis pervenerunt, sic et fideles per quadraginta duas virtutes ad Domiu[m] perveniunt. Quid autem numerus iste significet, in sequenti expouetur.

Quæritur, cum Abraham plures habuisset filios, quare solum Isaac posuit? Et cum Isaac genuisset Jacob et Esau, quare de solo Jacob mentionem facit, cum omnes fratres Judæ cum ipso in generatione computet? Ideo videlicet, quia Ismael et Esau, non permanserunt in cultu unius Dei, fratres vero Judæ in populo Dei sunt computati, et figura fuerunt duodecim apostolorum. Cum autem historia non dubitetur quin Abraham Isaac, et Isaac Jacob genuerit, et de aliis similiter, moralitatem et allegoriam sequamur.

MORALITAS. Abraham in nobis virtutem fidei per exemplum sui significat, cum de eo legatur: *Abraham credidit Deo, et reputatum est ei ad justitiam* (Gen. xv). Ipse enim fuit prima via credendi, qui quando tres vidiit, et unum adoravit sacramentum trinitatis et unitatis nobis indicavit. Sequitur Isaac, qui significat spem, quia Isaac interpretatur *risus*, qui fuit gaudium parentum, et qui etiam spes fuit patris, dum fidem promissioni adhibendo, se filium habitorum speravit, vel dum per eum se multiplicandum speravit. Spes vero similiter est gaudium nostrum, dum eterna bona sperare facit, et inde gaudere. Abraham ergo genuit Isaac, quia fides generat spem, iuxta Apostolum, qui ait: *Fides est substantia, id est firmamentum, rerum sperandarum* (Hebr. xi). Frustra enim sperat qui non credit. Nascitur Jacob de his duobus parentibus, id est charitas que nascitur de fide et spe. Quod enim creditus, quod speramus, diligimus. Videamus quare Jacob significet charitatem. Jacob biuumius est; prius enim dictus est Jacob, deinde post lactationem cum angelo, quando Deum viderat in angelo, voca-

tus est Israel, id est *vir videns Deum*, Deinde prole-
tus est ad Laban, et servivit ei septem annis pro
Rachel, sed suppositus est ei Lia lippis oculis, quia
major erat. Deinde servivit septem annis, et
habuit Rachel. Multos filios generavit Lia, paucos
Rachel. Hoc totum significat charitatem.

Dilectio enim habet duos ramos, dilectionem Dei
et proximi. Dilectio Dei, prior est natura et digni-
tate. Dilectio proximi, prior est tempore. Quod hoc
modo ostenditur: Deus est summum bonum et per
se, non per aliud; cetera sunt bona ex summo
bono. Deus ergo diligendus est, quia per se bonus;
cetera autem diligenda sunt, quia haec summo bono
bona sunt, non propter se, quia per se non sunt
bona. Cum ergo creatura bona sunt, per illud sum-
mum bonum diligendae sunt in quantum sunt expi-
s. Sed rationalis creatura, quae adhaeret Deo, et Deo
servit, et eum diligit, duplice modo diligenda est,
tum quia ex Deo, in quantum creatura est, tum quia
sponte Deo adhaeret et servit. Proximus itaque,
quia bonus est adhaerendo Deo, dupliciter est diligendus, tum quia creatura Dei, tum quia bonus est.
Malus autem proximus, tantum diligendus est, quia
creatura Dei est. Pasce ergo illam substantiam sus-
tentando, quam Deus fecit; sed peccatum quod ne-
que per se bonum, neque ex bono Deo dobes odiss.
Itaque homo diligendus est in quantum ex bono est,
in quantum est creatura Dei. Videtur autem esse con-
trarius Jesus filius Sirach in hoc quod dicit: *Impio
nihil dederis* (*Ecli. xi*). Sed hoc præcipitur ideo, ne
aliquis foveat eum ad iniuriam suam exercendam.
Prohibetur ergo ne nutritri impius. sed non pro-
hibetur ut homo pascatur. Bonum faciamus ad
omnes, maxime autem ad domesticos fidei (*Gal. vi*).
Cæteræ autem creaturæ minus diligendæ sunt
quia non sunt rationales, quæ tantum sunt bona,
quia facta bona, sed non sunt adeo similes sum-
mo bono, sicut utentes ratione. Et cum quedam
animalia data sunt nobis ad pœnam, ut lupus, leo,
quia nocent proximo, propter amorem proximi,
cui plus debemus, a nobis, persequenda sunt, sed
non tamen in hoc erimus contrarii dispositioni Dei,
quia Deus sic nos per illa affligit, ut nobis parcendo,
concedat etiam interficere illa. Ecce habemus quod
naturaliter amor proximi descendat ex amore Dei,
quia propter Deum proximum, ex quo est, diligimus. Deum autem plus diligere, quia per se solum
bonus est, debemus. Sed tamen temporaliter per
dilectionem proximi pervenitur ad dilectionem Dei.
Non enim cognoscitur Deus nisi per creaturas.
Ergo illa bona quæ videntur, prius diliguntur, et
per ea Creator illorum diligitur. Sed illa perfecta
dilectio non erit donec videamus illum facie ad
faciem. Tamen dum eum in præsenti per enigma
et fidem videmus, super omnia diligamus. Ideo
Jacob prius vocatus est Jacob, et postea Israel,
quia in præsenti prius homo luctari dobet contra
vitia, et in amore proximi laborare, ut postea Israel
dicatur, id est ut postea Deum diligat, et diligendo

A eum videat, in præsenti per fidem, in futuro per
rem. Ecce Jacob significat, ut diximus, charitatem.
Charitas vero amplectitur duas vitas, activam et
contemplativam. Activa, per Liam; contemplativa,
per Rachel significatur. Lia *laborans* interpretatur,
quia activa in labore est; Rachel, *visum principium*, quia secundum eam principium, id est Deus,
videtur. Charitas, dum contemplationi vacare desi-
derat, et eam sibi copulare. Lia supponit nocte,
quia prius diligenter debet proximus cum illa dilectio
prior sit tempore, in qua vita multi generantur.
Merito Lia lippa dicitur quia, quandiu sumus in
secularibus, clare Deum videre non possumus.
Postea accipitur Rachel quia per dilectionem proximi
ad contemplationem Dei pervenitur, ubi pauci
filii generantur, et quæ claros oculos habere dic-
tur. Septem annis idem servivit, dum septem præ-
cepta quæ sunt de dilectione Dei et proximi cus-
todiit. Septem etiam annis tempus præsens, quod
septem diebus agitur, significatur. Septenarium in-
geminat secundum perfectionem vitæ, si modo
queat ad illud quod desiderat pervenire. In his tri-
bus virtutibus est tota perfectio vitæ, et nullæ vir-
tutes sine his ad patriam duco possunt. Unde dicitur
Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob (*Exod. iii*),
Deus illorum tantum, qui has virtutes habent. Potius
dicitur Deus Jacob quam Israel, quia in præ-
senti homines potius sunt Jacob, id est vitia sup-
plantantes et luctantes, in futuro vero Israel.

C ALLEGORIA Præmissa vero moralitate .horum
trium patrum, videamus quid præfiguerent in Chri-
sto. Abraham in multis modis et locis figuram
Christi portat, et præterea in nomine. Abraham
enim *pater multarum gentium* interpretatur, et
Christus est Pater multorum fidelium. Cum ergo
Abraham de cognatione sua exivit, et in terra aliena
demoratus est, hoc est in terra Chanaan, ad quam
ex Dei præcepto transivit, Christum significat, qui,
derelicto Judaico populo, ad gentes per prædica-
tores suos transivit. Christum significat in hoc
iterum quod *duos filios habuit, unum de ancilla, al-
terum de libera* (*Gal. iv*); alterum per naturam, alterum per reprobmissionem, personam Christi gerit,
quia duos populos generavit, scilicet Judæum, qui
significatur per Ismaelem, quem habuit de Agar,
hoc est de veteri lege. Ismael enim *auditio* inter-
pretatur quia Judæi auditores legis fuerunt, non
factores. Agar enim interpretatur *alienatio*; lex
enim antiqua, carnaliter intellecta, eos alienavit a
Deo. Et alterum, scilicet gentilem populum, qui per
Isaac designatur, qui natus est de Sara, hoc est,
de Novo Testamento. Isaac enim *risus* interpretatur,
quia conversio gentilium gaudium fuit angelorum
et omnium fidelium credentium. Et Sara *princeps*
interpretatur, quia nova lex inter omnes leges prin-
cipatum tenet. Judaicus populus per naturam ge-
neratus est, quia per blanda hujus mundi in cultu
unius Dei tenebatur; gentilis vero populus per re-
missionem, quia non pro temporalibus, sed pro

promissione invisibilium Deo servivit. Isaac iterum A ingressus legi evangelicæ. Puellæ quæ Rebeccam ad Isaac pergentem secutæ sunt, signilieant fideles animas, quæ in Ecclesia simpliciter versantur, non tamen ad thalamum contemplationis pervenient. Invenit Rebecca Isaac in via, quæ ducit ad puteum, cuius nomen est Viventis et Videntis (Gen. xxiv). Fons ille est Testamentum Vetus, quia per Scripturam vivimus et videmus Deum. Via quæ dicit ad puteum, est passio Christi, per quam venitur ad antiquam legem intelligendam. In ea enim sunt omnes hostiæ impletae. In hac via, gentilis populus Christum invenit, quia eum jam passum, cum ad fidem accessit, reperit. *Rebecca conspecto Isaac de camelio descendit* (*ibid.*), quia Ecclesia cognito Christo gentilitatem dimisit. Cooperit faciem pallio, quia ad Christum veniens erubuit de ritu præterito. Quod vero inclinato jam die ingressus Isaac in agrum, significabat quod extremo tempore hujus mundi, velut in diei fine, veniens Christus quasi in agrum foras exiit. Unde idem Christus, in Evangelio ait: *Exivi a Patre et veni in mundum* (*Joan. xvi.*), quia, cum sit invisibilis, se tamen visibilem in hoc mundo Ecclesiæ de gentibus demonstravit. Iterum Isaac Christum significat, quia duos filios habuit, vel duos populos, Judaicum videlicet et gentilem, et major servit minori, quia Judaicus populus dispersus per orbem, modo servit gentibus, non solum corporali servitute, verum etiam librorum suorum confirmatione. Quod Isaac desiderat venatione filii sui Esau vesci, significat quod desiderat Christus bonis operibus Judaici populi refici. Sed illo negligente, et in exterioribus, quasi in venationibus, occupato, Rebecca, id est mater gratiæ, minorem filium, id est gentilem populum supposuit, et priori dignitatem præripuit. Quod autem Isaac caligans, Jacob filio futurani benedictionem predixit, sed eum non vidit, significat quod Christus vocationem gentium per prophetas multipliciter prædictum, sed eos non vidit, quia eis in propria persona non prædicavit. Quod autem Jacob non de venatione, sed de domestico animali, cibos patri paravit, designat quod populus gentilis in seipso holocaustum Deo obtulit, juxta Psalmistam: *In me sunt, Deus, vota tua quæ reddam laudationes tibi* (*Psal. lv.*). Vestes Esau, quibus Rebecca minorem filium vestivit, ornamenta sunt preceptorum veteris legis, quibus Ecclesiæ gentilis bene interpretando decoratur. Quod pellibus hædorum manus et colla teguntur, designat quod gentes ad fidem venientes, peccata mentis et corporis confitentur Deo. Accessit et osculatus est eum, quando Christus sibi gentes reconciliavit, de quo osculo dicit in Canticis: *Osculetur me osculo ori sui* (*Cant. i.*). Postea benedicitur, dum virtutibus multiplicatur. Quod Esau sero ad patrem reverens, tandem benedicitur, significat quod Judaicus populus in fine saeculi converetur. Jacob similiter Christum significat vel figurat. Dormitio enim Jacob in itinere, mortem vel passionem Christi significat in cruce. Lapis, suppo-

Servus qui mittitur ad quærendam Rebeccam ad opus Isaac, significat chorum prædicatorum, ad gentilem plebem convertendam missum. Fons, ad quem servus stetit, significat fluenta evangelicæ Scripturæ, de qua haurit Rebecca cum bydria, quia de Scriptura documentum gentilitas conversa accipit, cum capacitatis mensura. Rebecca *patientia* interpretatur. Gentilis enim Ecclesia multa pro Deo passa est. Prius hydriam in scapula ponit, deinde in ulnis, quia prædicationem prius in mente ponit, deinde in opere complet. Ornamenta, quibus servus Rebeccam decoravit, virtutes et præcepta sunt doctorum. Inaures eorum voluntatem audiendi verba Dei significant, quæ, cum dilectione suscipi debent; gemina enim præcepta charitatis per pondus duorum siclorum intelliguntur. Armillæ, quæ sunt ornamenta brachiorum bonam operationem notant, quæ decem siclos appendebant, quia omnis nostra operatio in decem legis præceptis consistit. Quod Rebecca nouum solum viro potum dedit, verum etiam camelos adaquavit, significat quod Ecclesia gentium conversa omnibus potum prædicationis obtulit, non solum sapientibus, sed etiam insipientibus. Unde Paulus: *Sapientibus et insipientibus debitor sum* (*Rom. i.*). Laban, qui vocat servum in domum et benedictum Domini appellat, significat quosque carnales, qui sanctorum doctorum virtutes annuntiant, et eos honorant, nec tamen cum eis ad Isaac, hoc est ad Christum vadunt. Locus sparsus, quem Rebecca apud se esse dixit, lex est naturalis, quem Ecclesia, antequam ad Christum veniret, habebat. Per hanc ergo legem Christi patuit

G Christus bonis operibus Judaici populi refici. Sed illo negligente, et in exterioribus, quasi in venationibus, occupato, Rebecca, id est mater gratiæ, minorem filium, id est gentilem populum supposuit, et priori dignitatem præripuit. Quod autem Isaac caligans, Jacob filio futurani benedictionem predixit, sed eum non vidit, significat quod Christus vocationem gentium per prophetas multipliciter prædictum, sed eos non vidit, quia eis in propria persona non prædicavit. Quod autem Jacob non de venatione, sed de domestico animali, cibos patri paravit, designat quod populus gentilis in seipso holocaustum Deo obtulit, juxta Psalmistam: *In me sunt, Deus, vota tua quæ reddam laudationes tibi* (*Psal. lv.*). Vestes Esau, quibus Rebecca minorem filium vestivit, ornamenta sunt preceptorum veteris legis, quibus Ecclesiæ gentilis bene interpretando decoratur. Quod pellibus hædorum manus et colla teguntur, designat quod gentes ad fidem venientes, peccata mentis et corporis confitentur Deo. Accessit et osculatus est eum, quando Christus sibi gentes reconciliavit, de quo osculo dicit in Canticis: *Osculetur me osculo ori sui* (*Cant. i.*). Postea benedicitur, dum virtutibus multiplicatur. Quod Esau sero ad patrem reverens, tandem benedicitur, significat quod Judaicus populus in fine saeculi converetur. Jacob similiter Christum significat vel figurat. Dormitio enim Jacob in itinere, mortem vel passionem Christi significat in cruce. Lapis, suppo-

situs capiti, humanitatem significat suppositam di-
vinitati. Hic est ille lapis qui facit *utraque unum*
(*Ephes.* 11). Scala vero qua terram tangebat et us-
que ad cœlum extensa erat, per quam angeli ascen-
debant et descendebant, prædicationem significat
sanctorum, in qua aliquando de cœlestibus, ali-
quando de terrenis agitur; in qua aliquando de hu-
manitate Christi, aliquando de divinitate. Paulus
summus angelus erat, qui ascendebat cum diceret: *Nos prædicamus Christum, Dei virtutem et Dei sa-
pientiam* (*I Cor.* 1). Descendebat cum diceret: *Ni-
hil judicavi me scire nisi Jesum Christum, et hunc
crucifixum* (*I Cor.* 11). Quod surgens mane, erexit
lapidem in titulum, significat Christi in diluculo re-
surrectionem. Quod oleum fudit desuper, signifi-
cat illam resurrectionem factam esse per Spiritus
sancti operationem. Præterea oleum fusum signifi-
cavit eum esse regem et sacerdotem; oleo enim re-
ges et sacerdotes ungebantur. Unde et Christus vo-
catur, id est *unctus*. Christum etiam significat,
dum duas sorores sibi copulavit. Duæ enim sorores
duas Ecclesias significant, activorum scilicet et con-
templativorum; qui septem annis pro utraque ser-
vivit, quia in præsenti vita pro utraque acquirendæ
Deo militavit. Septenarius enim, præsente vitam
significat, quia per septem dies, omne tempus vol-
vitur. Jacob duodecim filios habuit, et Christus duo-
decim apostolos per fidem generavit. Jacob *sup-
plantator* interpretetur, et significat Christum, de
quo dicitur: *Supplantasti insurgentes in me, subtus
me* (*Psal.* xvii). Quia in istis patribus specialiter si-
goificantur Christus, et Deus Abraham, Deus Isaac,
Deus Jacob multis in locis nominatur. In istis tri-
bus omnis modus generationis filiorum Dei notatur.
Generat enim multoties Deus de bono prædicatore
bonum filium, et de malo malum; quod designatur
per Abraham, qui de libera uxore fidelem filium
habuit, et de ancilla infidelem genuit. Aliquando
vero generat per bonum prædicatorem bonum et
malum filium, quod significatur in Isaac, qui de li-
bera unum bonum, et alterum malum generavit.
Aliquando generat bonos per honum et malum præ-
dicatorem, quod in Jacob significatur, qui bonos
filios et de liberis et de ancillis habuit. *Jacob autem
genit Judam et fratres ejus.* Judam nominatim po-
nit, quod de illo tantum Dominus descendit. *Judas
autem genuit Phares*, etc.

HISTORIA. Judas habuit tres filios, Her, Onan, Sela.
Dedit autem uxorem, nomine Tbamar, majori filio,
scilicet Her. Sed quia nequissimus et nocens erat,
occidit eum Deus sine semine. Data est ergo se-
cundo filio suo, scilicet Onan, ut suscitaret semen
fratri suo. Sed ille nolens suscitare semen fratris
sui, effundebat semen suum in terram. Mortuus est
itaque et secundus. Sela vero adhuc parvulus erat.
Dixit ergo Judas Thamar: *Vade et sede vidua in
domo tua, donec filius meus adultus sit* (*Gen.* xxxviii).
Illa postea consuluit sibi. Audivit enim quod Judas
iturus erat in Tamna, cum opilione suo, Hira scili-

A cet, qui erat Odollamites, ad tondendas oves. As-
sumpsit ergo speciem meretricis, et, velata facie, se-
dit in bivio, ut hac occasione concubens cum so-
cero, aliquod semen inde haberet. Veniens itaque
Judas, et non cognoscens eam, promisit ei hædum
pro concubitu. Cui tamen petenti arrham, dedit an-
nulum, armillam et baculum. Facto concubitu, dixit
ei, ut ibi exspectaret, donec hædum mitteret. Misit
ergo per Hiram, sed illa abierat cum arrha. Con-
cepit itaque Thamar geminos, Phares et Zaram.
In partu vero Zaram voluit primus exire, et emisit
manum, quam obstetrix coccino ligavit. Retraxit
tamen manum Zara, et natus est Phares. Quæ cum
vidisset obstetrix, ait: *Quare per te divisa est ma-
teria vel natura?* (*Gen.* xxxviii.) Quasi diceret:
B *Quare interrupisti ædificationem naturæ?* Vocavit
eum ideo Phares, id est *divisio*. Phares autem ge-
nuit Esrom. Judas autem genuit Phares et Zaram,
antequam intraret in Ægyptum, in quam ambo
postea cum patre suo transierunt. In Ægypto vero
genuit Phares Esrom, et Esrom Aran, et Aran Ama-
nadar, et Amanadar Naasson. Et ideo Moyses duxit
eos ex Ægypto, et Naasson fuit dux sub Moyse in
tribu Juda per desertum, in quo genuit Salmon. Iste
Salmon, mortuo patre, fuit princeps in tribu Juda,
qui cum Josue in terram reprobmissionis intravit,
qui duxit Raab meretricem; quem recepit explora-
tores. Filii enim Israel obsederunt Jericho, et per
septem dies, clangerentes buccinis circuierunt muros.
Septimo autem die corruerunt muri in septima
tuba. Raab vero meretrix, quem proposuerat coccio-
num in fenestra, sicut jusserant nuntii, salvata est
ipsa et domus ejus tota. Quam postea duxit Salmon.
Nota quod judices cooperunt a Josue, et duraver-
unt usque ad David. Isti autem qui computantur
in hac linea a Salmon usque ad David, tantum
quædam capita fuerunt in tribu Juda, non principes,
non duces, quia, postquam divisi sunt in terra pro-
missionis, non habuerunt principes singulæ tribus,
sed tantum unum judicem principalem omnes, qui
secundum electionem, non secundum tribum efficie-
batur. Iste Salmon genuit in terra reprobmissionis
de illa Raab Booz. Booz vero genuit Obeth ex Ruth.
Elimelech fuit quidam de tribu Booz, et pauper, et
uxor ejus Noemi; qui cum uxore sua et duobus fi-
liis ivit in terram Moabitum. Ibi vero filii ejus
C duxerant uxores de terra gentium. Mortuo itaque
patre et filiis ejus sine semine, reversa est Noemi
cum Ruth Moabitide, una de nuribus suis in terram
suam, et suasione socrus suæ ivit eadem Ruth in
agrum Booz, cause metendi. In crastino persuaserat
ei ut se lavaret, et melioribus indumentis indueret,
et locum nocte consideraret ubi in agro Booz dor-
miret, et veniens discooperiret pallium a parte pe-
dum, et projiciens seibi jaceret. Factumque est ita.
Booz vero turbatus, querit quid querat. Illa vero
dixit quod suscitare semen mariti sui vellet, quia
ipse propinquus ejus erat. Ille vero ait alium esse
propinquum, ad quem prius eundum erat; et si ille

eam repudiaret, ipse eam duceret. Illo autem repudiante, duxit eam, et inde genuit Obeth. Hanc gentillem ideo posuit evangelista, ut Christum non solum ostendat nasci de Judæis, sed etiam de gentibus, et sic completam prophetiam que ait: *Emile agnum tuum, Domine, dominatorem terræ de petra deserti* (*Isa. xvi.*), id est de gentilitate, quæ est dura ut petra, quia idolatria plena et desertum, quia sine lege. *Obeth genuit Jesse.* Pater David binominius est, frequentius enim vacatur Isai. Sed quia propheta eum vocaverat non Isai, sed Jesse, dicens: *Egredieut virga de radice Jesse* (*Isa. xi.*), id est ut ostenderet illam prophetiam esse completam in Christo de Maria, posuit Jesse evangelista.

MORALITAS. Iterum videamus quas virtutes isti patres in nobis ædificent, quia fides, spes et charitas sunt omnium fundamenta virtutum; sequentes virtutes sunt quasi superadditiones. Judas interpretatur *confessio*, quoniam aliquis posset credere, sperare et diligere, et tamen apud præsides diceretur ex timore negare, ut Petrus, ideo necessaria est fidei confessio. Duplex confessio est, altera fidei, altra peccatorum. Si ergo post tres supradictas virtutes peccet, necessaria est non solum fidei, sed etiam peccatorum confessio. Merito datur quartus locus Judæ, quia et quartum locum in ordine fratrum tenet, ubi et confessio, secundum allegoriam jure quarta ponitur. Primus est Ruben, secundus Simeon, tertius Levi, quartus Judas. Ruben, concupiscentiam significat, quia de eo in benedictionibus dicitur: *Ruben effusus ut aqua* (*Gen. xlix.*), quia quidem fluens in concupiscentiis fuit. Simeon vero, *furore ejus pertinax* interpretatur, et ideo iram ejus significat. Levi vero, quia de tribu illius sacerdotes electi sunt et sacerdotibus lex commissa est, rationem significat, quæ lege sua utramque vim animæ temperare debet. Si autem illi tres peccant, debet sequi confessio peccatorum, quæ omnia purgat. Post Judam sequitur Phares et Zaram. Phares *divisionis*, Zaram *oriens* interpretatur, et Thamar *amaritudo*. Confessio enim generat divisionem a vitiis, et ortum virtutum, de Thamar, id est amaritudine pœnitentiae. Post Phares sequitur Esron, qui *sagitta* interpretatur. Postquam enim aliquis divisus est a vitiis et sacerdotibus, debet fieri sagitta, ut in aliis virtutibus predicando puniat, et corda hominum amore Dei pungat. Sequitur Aram, qui interpretatur *electus vel excelsus*, quia postquam aliquis a mundo removetus est et alii proficit, necesse est ut Deo electus sublimis et celebris habeatur, et sic excelsus in virtutibus. Sequitur Aminadab, id est *spontaneus populus*. Oportet enim ut spontanea voluntate, et bona non coactione non timore faciat quidquid operatur. Sequitur Naasson, qui interpretatur *augurium*. Hoc augurium non est sacerulare, sed celeste. De hoc gloriabatur Joseph, qui præcepit servo ut diceret fratribus suis deferentibus scyphum in sacco: *Vos detulistis scyphum domini mei, in quo ipse solet au-gurari* (*Gen. xlvi.*). Scyphus enim est divina Scri-

A ptura, ubi potus est sapientiae. In hac anguratur sapiens, quia ibi videt futura, id est celestia. Sic auguratur divina, qui utilitati proximi ex bona voluntate intentus est. Sequitur Salmon, id est *sensibilis*. Postquam enim aliquis studet in divina Scriptura fit sensibilis, id est discernens gusto rationis quid bonum, quid malum, quid dulce, quid amarum. Sequitur Booz, id est *fortis*. Instructus enim bonis Scriptoris fit ad omnia adversa toleranda fortis. Nota quia dicitur simpliciter fortis, ad differentiam David, qui dicitur *manu fortis*, quod aliud significat. Iste autem fortis filius est Raab, id est Ecclesiæ. Sequitur Obeth, id est *servitus*. Qui enim fortis est servus, idoneus potest offici; non enim idoneus est ad servitum Dei, nisi qui fortis est, quæ servitus generatur de Ruth, id est de festinantia. Oportet enim servum esse promptum, non pigrum, sed currentem, ne ulla carnalis voluptas detineat. Sequitur Jesse, id est *incensum*. Si enim servimus, ex timore et amore erit devotio in corde, quæ ex igne et desiderio cordis suavissimum incensum offert Deo.

ALLEGORIA. Modo videamus quomodo isti patres Christum prefigurant. Judas *confitens* interpretatur. Et de Christo dicitur: *Confiteor tibi, Pater, Domine cal' et terræ* (*Luc. x.*). Secundum historiam etiam personam Christi gerit. Thamar enim significat populum Dei antiquum, cui dati sunt mariti duo, scilicet pastores, quorum duo genera in his notantur, nocentes et prodesse nolentes. Her enim significat illos nequissimos pastores, qui non solum non juvent, sed etiam nocent populo Dei. Unde interpretator *pelliceus*, id est obsitus peccatis, quæ significantur per pelles mortuorum animalium. Propterea Adam et Eva post peccatum pelliceas tunicas habuerunt. Onan vero qui effudit semen in terram, significat illos pastores, qui, cum possunt prodesse, nolunt, sed effundunt semen suum in terra, id est in terrenis adhaerent, et studium fecunditatis quod debent populo Dei, secularibus adhibent. Unde Onao dicitur, id est *dolor eorum*, quia magnum dolorem ingerunt subditis inutiles prelati. Quod Sela non dicit illam, significat illam interruptionem regni, quæ fuit in tempore Herodis. Cum enim multi filii de tribu Juda essent, nullus tamen eorum populum Dei rexit. Unde Sela dicitur, id est *dimissio* quia eo tempore dimissa est tribus Juda, et alienigena subiit in regnum. Tunc venit Judas, id est Christus, in Thamna, id est in mundum quia Thamma *defectio* interpretatur, quia totus mundus in defectu erat. Venit, inquam, ad tondendas oves, id est auferenda pondera peccatorum, cum socio suo Hirah, id est cum Joanne Baptista, qui Hirah interpretatur *visio fratris*, quia vidit fratrem suum, id est Christum, qui erat de tribu sua. Iste Hirah erat Odollamites, qui interpretatur *habens testimontum in aqua* quod bene convenit Joanni. Cupit ita ei sociari Thamar, id est Ecclesia, sed, mutata facie, id est, non jam de Judæis, imo de gentibus habens speciem meretricis, quia satie prius cum idolis

fornicata fuerat, et quasi ignota Judæa. Unde David : *A Populus quem non cognovi, servivit mihi, in auditu auris obedivit mihi (Psal. xvii).* Sedebat illa in bivio, id est in erroribus hujus saeculi. Sociata ergo Christo accipit annulum, id est fidem, et armillam, quæ est ornamentum brachii, scilicet bonam operationem, et baculum, id est regnum sui. Unde unusquisque rex et sacerdos dicitur. Promisit enim bædum Christus, id est, increpatiōnem peccatorum, quando peccaret, quam sibi per ministros mitteret. Veniens postea Hiras, id est Joannes, in quo omnis ordo prædicatorum, qui quotidie præparant viam Domino, significatur eum bædo, id est cum increpatiōne peccatorum, quæreret meretricem in bivio, et non inventit, quia, accepta fide, Ecclesia desivit esse meretrix, et non habet locum increpatiōnē in ea. Thamar interpretatur *amaritudo*, quia intra amara hujus saeculi conversatur. In filiis vero est aliud sacramentum per se, non continuum superiori. Zaram qui primus manum emittit, significat primum fidelem populum, scilicet Abel, Noe, Abraham, Isaac, Jacob, et alios, qui primi manum bona operationis ostenderunt. Que operatio ligata et confirmata est coccino, id est passione Christi, quam credebant et exspectabant. Nihil enim sciebant sibi valere bona opera sua sine redēptione sanguinis Christi. Unde Zaram *oriens* interpretatur, quia illi primo populo prius apparuit sol justitiæ. Sed ille retraxit manum, quia illis descendētibus opus fidei cessavit, et populus Judaicus intervenit, et lex, quæ populus fuit quasi maceriarē divisio, quia primum populum fidelēm et ultimum qui sub adventu Christi fuit, divisit, et quasi se in medio interposuit. Unde Phares dicitur Judaicus populus, id est *divisio*. Sed Christus illum populum interpositum et legem destruxit, et maceriarē divisam utriusque populi fidelis conjunxit, id est adficationem. Quæritur, quare tacitis nominibus sanctorum mulierum, scilicet Saræ et Rebeccæ, et aliarum notavit in Christi generatione notabiles mulieres, scilicet Thamar, et Raab, et Ruth, et Bethsabee. Hoc ideo fecit evangelista, ut ostenderet Christum non solum nasci ex Judæis, sed etiam ex gentibus, non de justis solum, sed et de peccatoribus. Unde agens paschalis præcipit in lege non sumi de ovis, ubi tautum sunt oves, sed de illo, ubi sunt oves et capræ, quia nasciturus erat de justis et peccatoribus. Non obest nasci de peccatoribus, D quia *filius non portabit iniuriam patris (Ezech. xviii)*. Hoc de illo, qui malitiam patris non fuerit imitatus. Si autem imitatus fuerit, etiam pro patris iniuritate punietur, non per corruptionem, sed per imitationem malitiae cum eo remanens, quasi idem cum illi punietur. Unde : *Visitabo peccata patrum in filios (Exod. xx)*. In benedictione etiam sua, quam recepit a patre suo Jacob, Judas Christum significavit. Ait enim Jacob : *Juda, te laudabunt fratres tui; manus tuæ in visceribus vel cervicibus inimicorum, adorabunt te filii patris tui. Ad prædam, fili mi, aseendisti, requiescens accubisti ut leo.*

A *Quis suscitabit eum? Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus donec veniat qui mittens est, et ipse erit exspectatio gentium, ligans ad vineam pullum suum, et ad vitrem asinam suam. Lavabit in vino stolam suam, et pallium suum in sanguine uvae. Pulchriores sunt oculi tui vino, et dentes tui lacte candidiores (Gen. xlxi).* Hæc enim omnia ad Christum pertinent. Hunc enim laudant fratres sui. Hæc est omnis sanctorum multitudine. Manus ejus in cervicibus inimicorum ejus, quia adversarios humiliat, et fidei sue colla eorum subdit. Hunc adorant filii patris sui, quia omnes filii Dei hunc ut Deum venerantur. Christus ad prædam ascendit, quando contra diabolum ad pugnam venit, ut *suscitetur*, qui in inferno erant, eriperet, quod in die passionis completum est, quando ad inferos descendit. Bene, inquit, ascendit, quia prius in mundo humiliter vixerat, tunc potentiam suam declaravit. Requiescens accubuit, quando in sepulcro jacuit, accubuit velut leo, quia tertia die velut leo, voce patris excitatus est. Et quis suscitavit eum? Nullus, nisi Pater. *Non auferetur sceptrum de Juda, donec veniat*, etc. Quia omnes reges Judæorum fuerunt de tribu Juda, usque ad tempus Herodis, qui fuit alienigena, sub quo natus est Christus. Ipse Christus fuit exspectatio gentium, quia eas redemit, et ad fidem convertit. Ligavit pullum ad vineam, quando primitiæ Ecclesiæ associavit in fide gentilem Ecclesiam. Vineam enim vocat apostolos, et alios a Christo vocatos vel conversos, quibus ait Christus : *Ego sum vitis vera, vos autem palmites (Joan. xv)*. Pullus est gentilis populus, qui fuit filius asinæ subjugalis, id est populi Judaici, qui fuit sub jugo legis, per eos enim conversi sunt gentiles ad fidem. Asinam colligavit ad item, quia per seipsum qui vitis est, Judæos convertit. Lavit in vino stolam suam, quando sanguine passionis sue carnem suam perfudit. Pallium suum lavit in sanguine uvae, quando Ecclesiam suam a peccatis lavit in sanguine suo, quæ est vestimentum Christi, juxta prophetam : *Ex omnibus his velut vestimento [Vulg. ornamento] vestieris (Isa. xlxi)*. Ipsa est uva, unde vinum exiit, quia ipse est corpus, unde sanguis processit. Oculi ejus prædicatores sunt, qui subditis suis in Ecclesia provident, qui pulchriores sunt vino, id est prædicatoribus veteris legis, quia evangelica doctrina clarior est legali traditione. Prædicatores veteris legis dicuntur vinum, propter austerioriter communionem, ubi dictum est : *Dentem pro dente, oculum pro oculo (Deut. xix)*, etc. Dentes vero dicuntur expositores novæ legis, qui obscuritatem Scripturæ conterunt et masticant, uta ventre, id est ab infirmioribus membris Ecclesia, possit incorporari. Candidiores sunt lacte, quia mundiores sunt doctoribus veteris legis, quæ lac dicitur, et rudi populo data est, ut nutrirerent. Phares sequitur, quia Christus est Phares, id est *divisio*, quia sepnrabat oves a dextris, hædos autem a sinistris, qui etiam discretor est cordium et illuminator. Ipse etiam est Esrom, id est sagitta

vel atrium, quia tanquam sagitta penetrat corda auidentium. Atrium est, eo quod significat latitudinem charitatis, quia ipse inimicos suos dilexit. Aram Christum significat, qui *electus vel excelsus* interpretatur, quia de eo dicitur per prophetam : *Ecce puer meus electus, quem elegi* (*Isa. xliii.*). Et per alium : *Excelsus super omnes gentes Dominus* (*Psal. cxii.*). Ipse item est Aminadab, id est *voluntarius populus*, qui dicit : *Voluntarie sacrificabo tibi* (*Psal. lxi.*). Naasson etiam, qui *augurium* dicitur, Christum significat, qui novit omnia, preterita, presentia et futura. Naason etiam *serpentinus* interpretatur, quia Christus more serpentis omnes cavit insidias. Ipse etiam est Salmon, id est *sensibilis*, quia omnia sentit. Ipse accepit Raab, id est Ecclesiam gentium, quæ meretricata fuerat cum idolis, quæ ostendit in fenestra coccinum, id est amorem, per confessionem propalavit Christi passionem. Raab interpretatur *fumes vel latitudo, vel impetus*, quia Ecclesiam gentium esurit, et sitit justitiam, et dilata est per totum orbem, et impetu doctrinæ philosophos et reges convertit. Judæi qui circumierunt Jericho, per septem dies buccinis clangentes, significant Ecclesiæ predicatores, qui mundum circumvallant buccinis sonantes, id est prædicationibus suis predicatores mundi increpantes, qui per Jericho significantur. Jericho enim *luna* interpretatur, id est defectus, et paulatim sæcularia deficiunt, sed in septimo die, hoc est in fine sæculi funditus destruuntur. Booz iterum, qui *fortitudo* interpretatur, significat Christum, de quo dicitur : *Dominus in fortitudine veniet* (*Isa. xl.*). Ipse etiam accipit Ruth, id est gentilem Ecclesiam, quæ *videns vel festinans vel diffiniens* interpretatur, quia Ecclesia videt Deum; festinat ad bravium, desinit perseverare in bona operatione. Ipse etiam est Obeth *serviens*, quia non venit ministrari, sed ministrare (*Math. xx.*). Ipse est Jesse, qui interpretatur *sacrificium*, quia ipse pro nobis hostia factus est. David genuit Salomonem, ex ea quæ fuit Uriæ.

HISTORIA. Tacet nomen Bethsabee, ut nominando Uriam, reducat ad memoriam illud maximum scelus, quod fecit David in eum. Tacet etiam quia cætera, cum essent notabiles, non solum culpari, sed etiam laudari meruerunt. Ista vero adeo culpabilis est, quod nomine non est digna; justus vero est dignus nomine. In ea tamen maximum est sacramentum. Dicit enim historia quod David in solario existens, vidit Bethsabee lavantem se, plauquit ei, vocavit, et jacuit cum ea, et, facta ea grava, revocavit Uriam de expeditione, ut hac occasione intraret in domum suam, et ita partus ei ascriberetur. Noluit ille intrare, sed jacuit in vestibulo, dicens quia, dum arca Dei esset in tabernaculis, non erat congruum eum intrare in domum suam. Acceptis itaque litteris mortis suæ rediit ad expeditionem, et mortuus est, machinante Joab, siue præcepit David. Salomon, quasi Salemon, a sale, quod est *pax*, genuit Roboam: Roboam, Abiam;

A *Abias, Asa, Asa, Josaphat, Josaphat, Joram; Joram genuit Oziam.* Nota quod Joram non genuit Oziam secundum historiam libri Regum, sed potius genuit Ochoziam, et Ochozias genuit Joas, et Joas Amasiam, et Amasias Oziam (*IV Reg. vi, xiv.*). Sed quia evangelista proposuerat ab Abraham usque ad Christum quadraginta duas generationes in diverso statu temporum ponere, et Joram filius Josaphat se miscuerat impiissimo generi Jezabel, ducens filiam ejus ad idolatriam conversus, idcirco usque in tertiam generationem memoria ejus tollitur, ne in ordine sanctæ navitatis poneretur. Joram igitur fornicatus occidit fratres suos, unde et infirmatus est dolore uteri ut viscera egereret, quem secutus filius suus. Ochozias ingressus est per vias domus Achaz. De isto Ochozia legitur in Paralipomenon, quod quadraginta duorum annorum erat cum regnare cœpit, et per unum annum regnavit (*II Par. xxii.*). Quod esse non potuit, quia Joram pater ejus triginta duorum annorum erat, cum regnare cœpit, et per octo annos regnavit, qui simul sunt quadraginta, et itajam esset filius prior illo duobus annis, sed depravatus est liber, qui dicit quadraginta duo, et verius in libro Regnum legitur viginti duorum annorum (*VI Reg. viii.*). Joas ergo filius Ochozia acquivit adorare sculptilia, et Zachariam filium Joiadæ sacerdotis, qui eum nutrirerat, et regem fecerat, et ne occideretur ab Athalia, custodierat, præcepit occidi, quia eum pro idolatria increpabat. Amasias quoque coluit deos Seir, et ideo hitres, quamvis regnum quoquo modo obtinuerint, de genealogia sunt exclusi, sicut in lege dicitur : *Visitabo peccata patrum in filios usque in tertiam et quartam generationem* (*Exod. xx.*). Sed sciendum hoc esse de eis dictum qui peccata patrum sequuntur; nam et bonus de malo genitus misericordia est dignus, et malus de bono natus pœna plectitur. Alii qui ponuntur quamvis mali, vel bonos generant, vel a bonis generantur, ut Joram filius Josaphat viri justi. Ozias vero in omnibus pene fuit rectus, nisi quod ipse incensum adulore voluit. Unde in fronte quasi in loco velamine lepra percussus fuit. Et notandum quod sub Ozia, Joatham, Achaz et Ezechia prophetauit Isaías de Christo. Nota de Ezechia quod, cum esset sine liberis, dictum est ei : *Dispone domui tuæ quia morieris* (*Isa. xxxviii.*), et ideo flevit non propter longiorum vitam, cum sciret Salomonem Deo placuisse quod non petisset ampliores annos, sed quia dubitabat ne non promissio Dei impleretur, cum sciret se esse de David, per quem oporteret venire Christum, et ipse esset sine liberis, unde et dicebat : *Non videbo Deum, non aspiciam hominem ultra* (*ibid.*). Sed econtra credebat quia fidelis est qui promiserat. Deus autem sententiam, quam dederat ad probationem fidei immutat, et generandi spatium præstat. Ozias genuit Joatham, Joatham genuit Achaz; Achaz genuit Ezechiam; Ezechias genuit Manassen; Manasses genuit Amon; Amon genuit Josiam.

MORALITAS. — Consideremus quid moralitatis isti patres in nobis generent. Postquam aliquis est idoneus servus et suavissimum Deo sacrificium factus, sequitur ut sit David, id est *manu fortis*, qui contra hostes fortiter dimicavit, et alienigenas Idumaeos tributaries fecit. Similiter ipse debet carnales homines verbo et exemplo Deo subjugare, sicut Paulus, qui gentes convertit, qui per Idumaeos designantur. Sequitur Salomon, qui interpretatur *pacificus*; tunc enim ille fit pacificus cum Deo servit, et alios ad Deum convertit. Tunc enim in eo sedati sunt omnes motus illiciti, et quasi jam in æterna tranquillitate positus, potest cum Apostolo dicere : *Nostra conversatio in cœlis est* (*Philip. ii*). Qui merito in quinto decimo loco ponitur, qui numerus ex septem et octo conficitur, quia post septem quæ ad legalia instituta permanent propter Sabbatum, in octava, id est, in æterna requie et resurrectione futura esse videatur, quæ per octonarium figuratur, quia in octava die resuscitatus est. Sequitur Roboam, id est *populi latitudo*. Postquam enim non habet quod in se videat amplecti alias debet, et late populum Dei ad superna secum trahere. Sequitur Abia, id est *pater Dominus*. His enim prætermis, potest se profiteri filium Dei et dicere : *Dominus est pater meus*. Et quia talen patrem habet qui in cœlis est, recognoscens se esse in peregrinatione hujus mundi, debet esse Asa, id est *attollens*, ut de virtute in virtutem ad Patrem ascendat, spernens istam peregrinationem, tunc erit Josaphat, id est *judicans*. Qui enim attollit se ad Deum, ipse alias judicat, et a nemine judicatur, et omnia discerit, ne in aliquo decipitur, et ita fit Joram, id est *exclusus*, id est in cœlestibus habitans et super omnia aspiciens; nec tamen ideo superbit, sed fortitudinem suam Deo ascribit. Unde efficitur Ozias, id est *robustus Domini*, quasi robur suarum virtutum Deo attribuens, et in suo proposito perseverans. Sed quia in eodem posset perseverare, et tamen nunquam crescere, sequitur Joatham, id est *perfectus*, quia quotidie in majus proficit, et quantum melius proficit in virtutibus, tanto magis fit Achas, id est *comprehendens*. Qui enim melius Dominica præcepta facit melius Deum comprehendit. Ex operatione enim melius augmentatur agnitus, unde David : *Anuntiaverunt opera Dei, et facta ejus intellexerunt* (*Psal. lxiii*). Prius enim annuntiaverunt, deinde intellexerunt. Sequitur Ezechias, id est *fortis Dominus*. Dum enim Dominum comprehendit, Deum fortem intelligit, quia Iomnia fecit et regit, et diabolum vicit, et se vincere facit, et ideo in amorem ejus consensus efficitur Manasses, id est *obliviosus*, quia omnia temporalia tradit oblivioni pro amore Dei. Qui autem temporalia oblitiscitur, quod solent facere fideles, fit Ammon, id est *fidelis*. Qui enim temporalia contemnit et oblitiscitur, nequinem vero suo defraudat Sequitur Josias : Qui enim terrena contemnit, et fidelis est, et colum promeretur, et salutem Domini secure expectat. Josias autem *salus Domini* interpretatur.

ALLEGORIA. Videndum est in quo Christus in istis patribus præfiguretur. David significat Christum, quia ipse Goliam, et Christus ita diabolum superavit. David *manu fortis* dicitur, vel *visu desiderabilis*. Ipse est enim de quo dicitur *Dominus fortis et potens, Dominus potens in prælio* (*Psal. xxiiii*). Et iterum : *Speciosus forma præ filiis hominum* (*Psal. xlvi*). Gerit etiam David personam Christi in acceptione Bethsabee. Christus, sedens in solio patris, vidit Ecclesiam gentilium lavantem peccatasua, et placuit ei, et sibi eam copulavit. Quia interpretatur *puteus septimus*, vel *puteus satietatis*, quia Ecclesia continet copiose profunditatem spiritualis gratiae septiformis. Urias, id est diabolus interficitur, qui prius erat maritus gentilitatis. Urias enim interpretatur *lux mea Dei*, quia diabolus in initio conditus, dixit suam lucem esse Dei, quia propter eam sevoluit facere Deum. Vel Bethsabee significat legem, in qua continebatur sub figuris septiformis gratiae profunditas quæ copulata erat Uriæ, id est Judaico populo, qui gloriabatur de luce Dei, id est cognitione legis. Vedit de solio, id est de cœlo Christus legem lavantem, id est exuentem suas figuris, et placuit ei. Tunc convocans Judaicum populum voluit introducere in domum, id est in spiritualem intellectum legis, ille renuit et dicit, quia arca, id est Ecclesia, est in tabernaculo, id est sub figuris. Ideo dicit se non intrare in domum, id est se accipere alium intellectum. Accepit itaque litteras mortis suæ, id est literalem intellectum, qui ducit eum ad mortem, dum non vult legem spiritualiter intelligere. Christus dicitur Salomon, id est *pacificus*, quia ipse est *pax nostra, qui fecit ultraque unum* (*Ephes. ii*). Id est Roboam, id est *impetus populi*, qui post ascensionem per apostolos cum velocitate ad fidem convertit populos. Ipse est iterum Abia, id est *pater Dominus*, qui ipse est qui dicit : *Ego ero illi in patrem* (*II Reg. vii*), quia tanquam Dominus omnia fecit quæcumque voluit. Christus etiam est Asa, id est *attollens*, quia ille est qui abstulit peccata mundi. Ipse est item Josaphat, id est *judicans*, quia ipse est qui judicabit orbem terræ. Christus dicitur Joram, id est *exclusus*, quia ipse est qui ait : *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit* (*Joan. iii*). Ipse est Ozias, id est *robustus Domini*; ille de quo dicitur : *Fortitudo mea et laus mea Dominus* (*Psal. cxvii*). Ipse est Jonathas, id est *profectus noster*, quia ipse quotidie proficit Ecclesiæ. Ipse est Achaz, id est *Deum comprehendens*, quia *nemo novit Patrem nisi Filius* (*Math. xi*). Christus est Ezechias, id est *confortavit me Dominus*. Ipse est qui dicit apostolis : *Ego sum, nolite timere* (*Joan. vi*). Ipse est Manasses, id est *obliviosus*, qui converso peccatori dicit : *Omnium iniquitatum ejus non recordabor* (*Exec. xviii*). Ipse est Ammon, id est *fidelis vel nutritius*, de quo dicitur est : *Fidelis Dominus in omnibus viis suis* (*Psal. cxliv*), qui convocat filios, *ut gallina pullos suos sub alas* (*Math. xxiv*). Ipse est Josias, id est *incensum*

Domini, quia ille est qui dicit: Dirigatur oratio mea A et Zorobabel Abiud. Sed hoc videtur esse contrarium generationi, que legitur in Paralipomenon. Dicitur enim ibi: Jechonias genuit Salathiel et Phadaia, et Phadaia Zorobabel, et Zorobabel Mosollam (l Reg. iii), et non annumerantur filii Salathiel. Sed scimus in Paralipomenon multa vitio scriptorum depravata, unde multæ et indeterminate genealogiarum veniunt quæstiones, quas jubet Apostolus vitari (l Tim. 1). Vel potest dici Salathiel et Phadaia eundem esse quasi binominium, vel Salathiel et Phadaia fratres esse, et filios ejusdem nominis habuisse, et historiographum fuisse secutum generationem Zorobabel filii Phadaia, non Zorobabel filii Salathiel. De Abiud nsque ad Joseph nulla historia invenitur in Paralipomenon. Credendum est tamen apostolum a Spiritu sancto, quod dicit de sequentibus generationibus accepisse, secuti cætera quæ dicit. Alii etiam multi annales leguntur fuisse apud Illebreos, qui dicebant Verba dierum, sicut apud Romano, ubi facta totius anni ponebant, de quibus Herodes rex alienigena dicitur multos combussisse, ut erdo regiae stirpis confunderetur. Et forsitan Joseph e tempore nomina parentum ibi legerat, vel aliquos ex ipsis annalibus occultaverat, vel aliquo modo retinuerat, per quem evangelista serièm hujus generationis scire potuit. Hoc tamen credendum est quod evangelista certus erat de illa genealogia, qui ita eam depositus.

HISTORIA. *Josias genuit Jechoniam.* Legitur in libro Regum quod Josias genuit Jonatham, et Joachim et Sedeciam. Joatham vero successit patri in regno, quo capto a rege Egypti, substitutus est loco ejus Joachim frater ejus, sed Nabuchodonosor ascendit in Jerusalem, et cepit Joachim, et factus est servus tribus annis, et rursum rebellavit contra eum, et Dominus immisit ei multa mala per inimicos suos, et tandem mortuus est, et regnavit Joachim qui et Jechonias dictus est filius ejus pro eo, et captus est a rege Babylonie, et loco ejus Sedecias positus est, cuius tempore Jerusalem destructa est, et ipse effossis oculis, cum populo toto in Babyloniam ductus est. Sed in trigesimo septimo anno transmigrationis ejus, Merodach, rex Babylonis, pepercit Joachim, et faciebat eum comedere panem in conspectu suo cunctis diebus vita sua (IV Reg. xxv). Quæritur quare Jechonias dicitur filius Josiae, cum Josias Joachim, et Joachim Jechoniam genuisset? Si enim, mediante Joachim, Jechoniam genuisse dicamus, cum eumdem Jechoniam bis numeremus, in fine scilicet præcedentis tessarescedecadis et in principio sequentis, ad hoc ut tres plene tessarescedecades inveniantur, jam non erunt quadraginta duo patres, nec tres diversæ tessarescedecades reperientur. Hoc autem diversis modis solvitur. Hieronymus (63) ait quod uterque pater et filius, id est Joachim et Joachim. Jechonias vocatur, et ita unum habemus in fine præcedentis tessarescedecadis, et alterum in principio sequentis, ut cum dicit Josias genit Jechoniam, Joachim intelligamus. Cum vero dicit Jechonias genuit Salathiel, Joachim accipiamus. Scendum est nomen prioris Joachim scriptum per c et m. sequente per ch et n, quod vitio scriptorum per longum tempus confusum est. Augustinus vero dicit eundem Jechoniam debere intelligi, id est Joachim propter significationem eujusdam sacramenti. Transmigrationem enim in Babylonem de Jerusalem, transmigrationem apostolorum de Judea ad gentes significat, in qua transmigratione Christus factus est angularis lapis, utrumque populum complectens. Et propterea cum agerent de transmigratione, voluit Jechoniam emendam quasi in angulo duarum tessarescedecadarum, qui utrumque complectetur parietem ponere, qui personam Christi utrumque populum complectentis gereret.

Quæritur: Quare filios Josias in transmigratione genuisse dicatur, cum transmigrationem non vidisset? Quia videlicet evangelista, sciens eventum rei præteritæ, dixit eum filios genuisse non in tempore transmigrationis, sed in transmigratione, id est ad hoc ut transmigrarent, fratres ejus ponit, ut quorum est communis iniquitas, eorum sit simul miseria.

Jechonias genuit Salathiel, et Salathiel Zorobabel,

(63) S. Hieron. Comment. in Matt. lib. 1, c. 1, vers 12 seq., edit. Migne.

B *C* *D* *E* *F* *G* *H* *I* *J* *K* *L* *M* *N* *O* *P* *Q* *R* *S* *T* *U* *V* *W* *X* *Y* *Z*

Jacob genuit Joseph. Quæritur quare Matthæus dicit Jacob patrem Joseph, cum Lucas eum filium Heli nominet et referat, et Heli filium Mathat? Sed sciendum est quod Mathat qui descendit de David per Natham, habuit uxorem quæ dicta est Hesta, de qua genuit Heli. Post mortem vero Mathat. Mathan qui descendit de David per Salomonem, accepit eamdem uxorem, est genuit inde Jacob. Itaque uterini fuerunt fratres Heli et Jacob. Heli vero duxit uxorem, et mortuus est sine semine. Jacob itaque suscitavit semen fratris sui, et gennit de uxore eadem Joseph. Itaque Joseph secundum legem dicitur filius Heli, secundum naturam filius Jacob. Non potest dicere, Joseph autem genuit Christum, quamvis et pater ejus nominatur secundum adoptionem, sed dicit virum Mariæ, et ponit in eodem gradu Joseph et Marian. Cum enim secundum Hebreorum coniunctiudem non soleat fieri computatio genealogiae per mulieres, ponit Joseph, qui duxerat Mariam lege cognationis, et ita per Joseph probatur Mariam esse de genere David, quod aliis locis satie probari potest, ex hoc scilicet quod Maria ivit cum Joseph in Bethlehem, profiteri, quod de domo et familia David erat, et angelus fert de Christo testimonium, quod de genere David sit, ubi ait Mariæ: *Et dabit illi Dominus Deus sedem David patris sui* (Luc. 1). De qua, ait, natus est Jesus, non de quibus, ut de sola virgine natum esse Messiam comprobet, alio modo generationis quam alios esse natum ostendat, non scilicet

per concupiscentiam carnis, sed per Spiritum sanctum.

MORALITAS. Sed videamus quam moralitatem isti patres in nobis generent. Jechonias, id est *præparatio Domini*. Postquam enim aliquis salutem Domini promeritus est, nihil aliud restat, nisi ut occurrat Domino venienti ad nuptias cum lampade præparatus, vel ad adversitates tolerandas, si contigerint. Sequitur Salathiel, id est *petitio mea Deus*. Qui enim præparatus est, non petit nisi solum Doum. Sed tamen interim fit Zorobabel, id est *magister Babylonis*. Magister enim terrenorum hominum fit aliquando civis Jerusalem, tunc scilicet cum aliquis sanctus fit prælatus super homines morantes in confusione, quos verbo et exemplo instruit. Sed modo e converso nos miseri facimus, qui civem Babyloniam facimus magistrum Jerusalem. Et eum bene instruxerit justus prælatus subditos, facit recognoscere deo quod pater meus iste, quod sonat Abiud, et tunc illa populus resurgit a vietiis. Sequitur enim Eliachim, qui *resurrectio Domini* interpretatur. Et tunc ad bonum operandum est *adjutus*, quod sonat Azor, et ita efficitur justus. Sadoch enim interpretatur *justus*, unde Sadech *justitia* dicitur, et inde Melchisedech, id est *rex justitiae*. Sicut enim Christus resurrexit et ascendit, et Spiritum sanctum misit, sic populus Dei prius resurgit in baptismate, adjuvatur a Spiritu sancto, ad hene operandum in confirmatione, et sic efficitur justus, et vere justus, quia diligit proximum et Deum, quod habemus per sequentia nomina. Achim enim dicitur *frater meus iste*; et Eliud. *Deus meus*. Dicitur igitur fidelis per dilectionem proximi: *Iste est frater meus*. Et per dilectionem Dei recognoscit Deus meus. Sequitur Eleazar, id est *Deus meus adjutor*. Componitur enim ex Eliud et Azor. Eliud enim sonat *Deus meus*, et Azor *adjutor vel adjutus*. Et ad quid recognoscat Doum adjutorem suum, ostendit Mathan, qui *donum vel donans* dicitur. Per bonam enim operationem expectat Deum dætorem, et sicut luctatus est in principio, et vitia supplavit, sic et in fine vite sue oportet jugiter luctari. Unde Jacob postea sequitur, et sic pervenitur ad cumulum virtutum et augmentum, quod per Joseph notatur. Joseph enim *augmentum* dicitur. Sed super omnes virtutes necessaria est incarnationis Christi, sine qua nullus potest salvari, quem designatur per Mariam. Incarnationis enim Christi fuit nobis stella in mari et lux in tenebris; per quam incarnationem *natus est Jesus*, qui ducet nos in terram repromotionis, ille scilicet qui dicitur *Christus*; hoc ideo dicit, ut ostendat eum esse Messiam. Iste nos salvavit, et reges et sacerdotes fecit.

ALLEGORIA. Modo veniamus ad allegoriam. Jechonias, id est *præparatio Domini*, convenit Christo. Ipse est enim qui dicit: *Vado parare vobis locum* (*Joan. xiv.*).

Nota quod prior Jechonias *Domini resurrectio*, sequens vero Jechonias *Domini præparatio* dicitur.

A Utrumque convenit Christo qui dicit: *Ego sum resurrectio et vita* (*Joan. xi*). Salathiel, id est *petitio mea Deus*, illi convenit, qui dicit: *Pater sancte, serva eos, quos dedisti mihi ut sint unum, sicut et nos* (*Joan. xvii*). Zorobabel, id est *magister Babylonis*, id est confusionis, illi convenit, qui mundum de errore idolatriæ ad vitam veritatis convertit. Abind, id est *pater meus iste*, illi convenit de quo pater: *Ipse invocabil me pater meus es tu* (*Psal. LXXXVIII*). Eliachim, id est *Deus resuscitans*, illi est qui dicit: *Omnis qui videt Filium, et credit in eum, habet vitam æternam, et ego resuscitabo eum in no-rissimo die* (*Joan. vi*). Azor, id est *adjutus*, ille est, qui dicit: *Ecce Deus adjutus me, et Dominus suscepter est animæ meæ* (*Psal. LVI*). Sadoch, id est, *justificatus*, ille est de quo dicitur: *Justus Dominus et justitiae dilexit* (*Psal. x*). Achim, id est *frater meus iste*, quis alius quam ille, qui homo fieri voluit, ut posset habere fratres, de quibus ipse dicere: *Nuntiabo nomen tuum fratribus meis* (*Hebr. ii*). Eliud, id est *Deus meus*, convenit Christo, qui dicit: *Deus meus, utquid dereliquisti me?* (*Math. xxvi*; *Marc. xv*). Eleazar, id est *Deus meus adjutor*, ille est qui ex persona hominis dicit: *Deus meus adjutor meus, et sperabo in eum* (*Psal. xvii*). Mathan, id est *donans vel donatus*, est ille qui dedit dona hominibus (*Ephes. iv*), et de quo dicitur: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret* (*Joan. iii*). Joseph, id est *apponens*, Christo convenit, quia ipse genies Iudeis apposuit. Omnes ergo haec *generationes* dividuntur in tres tessarescedecades. Prima est ab Abraham usque ad David, ita quod David ibi includitur; secunda a David usque ad transmigrationem, ita quod David ibi non includitur, sed in transmigratione sub ea continetur; tercua est a transmigratione usque ad Christum, in qua, si dicamus Jechoniam bis numeratum, transmigratione inclusa est. In prima tessarescedecade significantur homines ante legem: in qua quosdam homines naturalis legis invenies, sicut Abraham, Isaac et Jacob, et omnes usque ad Salomonem; in secunda tessarescedecade significantur homines sub lege, et omnes qui in ea inveniuntur, sub lege fuerunt; in tertia, homines gratiae, in qua Christus continetur, qui gratiae dator fuit: in qua etiam liberatio a captivitate Babylonie facta est, significans liberationem a captivitate diaboli per Christum factam. Isti ergo omnes qui per distinctionem diversorum temporum ponuntur in hac generatione, omnes universaliter Christi fidèles significare dicuntur, tum propter vitæ dignitatem, tum propter nominum suorum interpretationem. Unde per quaterdenarium numerum omnes computantur, quia omnes qui justificantur, oportet ut compleant precepta Veteris Testamenti, quod habemus per decem qui decalogum significant: et precepta Novi, quod habemus per quaternarium, qui quatuor Evangelia significant. Quatenus decim enim conficitur ex quatuor et decem. Vel in hoc numero septiformis gratia sancti Spiritus significatur.

Ipse enim ex septem et septem conficitur. Quod autem geninatur, significat gratiam Spiritus sancti corpori et animæ esse necessariam, ad hoc, ut salvetur. Omnes enim simul accepti, quadraginta duo sunt, si duo Jechonias intelligantur, in quibus universitas fidelium exprimitur. Iste enim numerus conficitur ex senario et septenario, quia sexies septem quadraginta duo sunt. Per senarium sex opera misericordia intelliguntur, per septenarium requies æterna designatur, quia in *septima die requievit Deus ab omni opere suo, quod patraret* (Gen. ii). Omnes enim sancti per opera misericordie ad requiem æternam pervenient. Vel per septenarium præsens vita habetur qui per septem dies volvitur. Si autem secundum Augustinum quadraginta tantum, remoto Christo, connumerentur, omnes sancti simili per hanc numerum intelliguntur, quia ex quaternario et denario conficitur. Denarius ad Decalogum refertur, quaternarius ad presentem vitam, quæ per quatuor tempora transigitur: veræ estatem, autumnum et biemem. Omnes enim sancti præcepta legis in præsenti servare debent. Vel, per decem Vetus Testamentum, per quatuor Novum, ut superius intelligitur. *Christi autem generatio sic fuit.* Quasi diceret: Cæteræ generationes sunt ex concupiscentia carnis, sed generatio Christi fuit diversa ab illis, quæ fuit tantum de Spiritu sancto. Quis sic erat, ut dicturus sum, ab initio mundi in Providentia constituta, vel aliter: Tales sunt distinctiones per tres tesserescedades. Generatio autem Christi tota in massa accepta sicut diximus, erat.

Cum esset desponsata. Multa hic a Matthæo prætermittuntur, quæ a Luca referuntur, annuntiatio videlicet Christi per Gabrielem ad Mariam, et qualiter facta annuntiatio exsurgens Maria abiit cum festinatione in Montanæ, in civitatem Iudeæ, et intravit in domum Zacharie, et salutavit Elizabeth, et qualiter per Spiritum sanctum Elizabeth conceptio Marie revelata est, cum exsultaret in gaudio infans in utero ejus, et qualiter ibi mansit tribus mensibus et reversa est in domum suam. Post reversionem autem illam, inventa est in utero habens de Spiritu sancto et ab hoc loco incipit Matthæus dicens: *Cum esset desponsata.* Desponsatio fiebat per aliquod tempus ante assiduum cohabitationem, et interim erat sub custodia mariti sui uxoris, et frequenti visitatione, donec solemnia nuptiarum celebrarentur. Quæritur: quare de desponsata Christus virgine voluit nasci? Multis scilicet de causis, ut scilicet per Joseph generatio texeretur, et Maria ab infamia defendetur. Cum enim mulier sit fragilioris sexus, et magis pudibundi, voluit matrem suam non seipsum ab infamia tueri. Ipse enim demonium habere dicebatur, filius fabri, et potator vini vocabatur, et tamen haec et alia opprobria libenter patiebatur. Præterea noluit virginibus dare occasionem excusationis, eo quod mater Domini infamata fuisset. Propter etiam aliam causam voluit de virgine desponsata nasci, ne

A de fornicatione damnata, lapidibus obrueretur, et etiam ut haberet qui cam procuraret, et puerum et eam in Egyptum duceret et reduceret, et ejus nutritius esset.

Denique est et alia principalis causa, ut diabolus partus virginis celaretur, ut cum eam gravidam videret, a sposo, cui licet, etiam in desperationis tempore gravidatam esse putaret. Significatur etiam per Mariam Ecclesia, quæ virgo et sponsa est. Dicit ergo :

Cum Maria mater ejus. Non quod jam mater esset, sed eam matrem evangelista secundum suum tempus vocat.

Desponsata esset Joseph, ut jam dictum est.

B *Antequam convenirent,* id est, nuptiarum solemnia celebrarent. Vel antequam communia cohabitatione convenirent, vel antequam convenirent ad carnis commissione, non tamen ideo dictum est quod postea convenienter, sed hic modus locutionis similis est illi, ac si aliquis diceret, antequam peneret mortuus est: nec tamen sequitur, quod post mortem pœnituisse.

Inventa est. A Joseph sicut a viro curioso circa uxorem suam. *Habens in utero,* id est, gravida post tres menses, scilicet cum de Elizabeth redisset. Divina voluntate factum est quod virgo noluit annuntiationem angelii marito suo aperire. Si enim puella ei revelaret, non facile sibi crederet, imo aliquam culpam forsitan suspicaretur. Ideo sibi celandum erat, donec angelica demonstratione illum secretum sibi detegeretur. Sequitur: *De Spiritu sancto.* Hoc ex parte sua evangelista adjunxit, ut cum diceretur babere in utero, omnia mala removeretur suspicio a mentibus audientium. Notandum est quod alio modo natus est Christus de Maria, alio modo de Spiritu sancto. Cum enim dicitur de Maria natus est, de substantia ejus intelligendum est, et tunc de materiale est. Cum autem de Spiritu sancto natus esse dicitur, quasi ex potestate Spiritus sancti nativitas illa fuisse intelligitur, et tunc de potentiale est. Juxta illud: *Ex quo omnia,* id est ex potestate, cuius non ex substantia sunt omnia. Ideo dicitur natus esse ex potestate Spiritus sancti, quia Spiritus sanctus matrem ab omni peccato mundavit. Locum etiam preparavit in quo divinitas incarnaretur. Et sicut concupiscentia libidinis semen a patre separat, D sic operatio Spiritus sancti carunculam illam a matre separavit, cui Verbum Dei conditum est, et paulatim crevit in utero, sicut et alii pueri, et quando cæteri vivificantur anima, ipse Christus anima vivificatus est. Quamvis haec operatio Spiritui sancto attribuatur, tamen toti Trinitati communis est. Sed quæ ex sola gratia et bonitate Dei fiunt, Spiritus sancti dona dicuntur, qui bonitas amor et concordia Dei vocatur, quia ab ultraque persona Dei procedit. *Joseph autem.* Cum rem adeo mirabilem inventiat Joseph, in dubium ponitur quid faciat. Cum enim eam castam novisset, et unde malum posset suspicari de ea, nesciret, impium esset si eam diffa-

maret. Ex altera parte justitia non exigebat, ut rei **A** Josue et David, sed *a peccatis eorum*, quod non est incognita se copularet, quia aut bona erat aut mala. Si mala erat, rei malæ sociari non debebat. Si bona erat, timebat quod non esset dignus. Itaque medium consilium invenit, ut occulte eam dimittat, ut eam dimissam non videatur dimisisse, sed semper loquatur cum ea, et semper procuret eam, et tamen in assidua cohabitatione non recipiat, cum velle^t eam dimittere, quia justus erat, occulte, plus nominatur, eam ab infamia defendens, et hoc est, cum justus esset voluit dimittere; cum nollet traducere in publicum, id est, infamare, voluit hoc facere occulte. Ubi nos habemus traducere, Graeci habent propalare. Vel, cum noluit eam traducere in domum suam ad cohabitationem assiduum. Itaque diu cogitavit. In quo notatur animus sapientis, qui nibi temere vult incipere.

Hæc autem eo cogitante meruit divinum consilium. Angelus impressit imaginem suam dormientis animæ non quod animus videret aliquod corpus, sed vibebatur videre. Duobus modis fit apparitio angelica: Vigilanti, assumendo aereum corpus; dormienti, imprimendo imaginationem, et tamen angelus qui præsens Joseph erat nullum corpus habebat. Hæc visiones Judæis erant notæ et frequentes. Angelus Domini dicitur, ne malignus poterit. Et ait : *Joseph*. Cum ex nomine vocat, quasi notum et familiarem sibi ostendit, et attentum reddit cum dicat : *Fili David*. Quodammodo hortatur, ut ad memoriam revocet se, et Mariam esse de stirpe David cui promissio facta est, et ideo nullatenus diffidat illam promissionem posse implere in Maria, cum subdit : *Noli timere*. Ostendit quare hoc cogitabat, quia scilicet timebat se rei incognitæ sociare. *Accipe Mariam conjugem tuam*, nuptiali conventu et assidua cohabitatione. Cum vocet eam conjugem suam, secundum Augustinum hoc exemplo magnifice insinuat fidelibus conjugatis, etiam aervata pari consensu continentia posse permanere, vocarique conjugium, non permisto corporis sensu, sed custodire mentis affectu. *Quod enim in ea*, etc. Quasi diceret : *Noli timere*, quia non est malum. *Quod enim in ea natum est*, de Spiritu sancto est. Aliud est nasci in ea, aliud ab ea. Nasci ab ea, est prodire in lucem; nasci in ea, concipi. *Pariet autem filium*. Et ne videretur sibi Joseph amplius conjugio esse necessarius, cum conceptio esset facta sine officio ejus, ostendit quod quamvis non sit necessarius conceptui, tamen utilis est procreationi, quia ipsa pariet filium, et tunc matri et filio erit necessarius. Matri, ut ab infamia defendat; filio, ut eum nutrit et circumcidat; quæ circumcisio notatur ubi dicit :

Et vocabis nomen ejus Iesum. In circumcisione enim solet dari nomen. Quod dicit vocabis, sed non impones, quia ab æterno impositum est.

Ipse enim salvum faciet. Causam nominis ponit, quia salvum faciet nos quoslibet, sed populum suum in fide, non ab hostibus corporalibus, sicut

Josue et David, sed *a peccatis eorum*, quod non est hominum, sed solius Dei.

Hoc autem totum factum est, quod virgo desponsaretur, quod casta servaretur, quod gravida inveniretur, quod per angelum Joseph revelaretur, quod concepisse et paritura esse diceretur. Hoc, inquam, totum factum est, ut impleretur, quod dictum est a Domino per prophetam Isaiam dicentem (*Isa. vii*) : *Ecce virgo*. Non enim hoc impleretur, quod virgo conceperet et pareret, nisi desponsata esset, ne lapidaretur, et nisi inventa esset gravida, ut postea a Joseph occulte dimitteretur, et ita propalata non lapidaretur, et nisi ab angelo secretum detegretur, et ita eam acciperet, ne aliquo modo eam esse dimissam per aliquam infamiam effueret, et tunc lapidatione periret. Si ergo ante partum periret, cassaretur prophætia, quæ ait : *Pariet filium*. Quod necessarium erat impleri. Prophætia alia ex prædestinatione Dei, quod necessarium est omnibus modis evenire, ut sine nostro impleatur arbitrio, ut illa de qua modo agimus. Alia ex præscientia Dei, cui nostrum admiscentur arbitrium, et cooperante gratia consequimur præmium, vel ab ea justè relicti, tormentum. Alia non ex præscientia, sed est quasi quedam comminatione humana facta. Sicut illud : *Morieris et non vives* (*Isa. xxxviii*). Et illud : *Adhuc quadraginta dies, et Ninive subvertetur* (*Jon. iv*). Quæ non implentur juxta hoc quod verba sonare videntur, et tamen vera est secundum quod intelligitur. Sicut enim comminando servo nostro dicimus : *Interficiam te*, tamen intelligendo, nisi te corixeris; sic Deus, loquens more humano, ait : *Adhuc quadraginta dies, et Ninive subvertetur*, intelligendo, nisi Ninivitæ corriganter. Et illud : *Morieris et non vives*, nisi fleveris. Et alter potest intelligi. *Hoc autem totum factum est, ita quod impleretur*, etc. *Ecce virgo concipiet*. Nota quod sensum Isaiae sequitur non verba, pro concipièt, dicit : *In utero habebit, et vocabunt homines*, pro vocabitur. Voluit propheta ponere hoc nomen quod est Emmanuel specialius, quod utramque naturam exprimit. Interpretatur enim : *Nobiscum Deus*; quasi diceret : Deus est nobiscum; id est in natura nostra. *Quod interpretatur*. Ne mireris si Hebreus loquens cum Hebreis, exponit Hebraeum per Hebreum, quia etiam apud Latinos multa sunt, quæ per alia verba Latina exponuntur. *Exsurgens autem Joseph*. Fecit non tantum quod præcepit angelus, sed etiam sic præcepit.

MORALITAS. — **BEDA.** Quisquis a Deo movetur solvat moras, surgat a somno, faciat quod jubetur. *Donec peperit*. Satis certum est, quod postquam Christus natus est, postquam Joseph pastores audivit, postquam magos vident, postquam Simeon et Anna de eo prophetaverunt, eum non audet tangere. Itaque removet tempus illud de quo major suspicio habetur, scut David qui dicit : *Donec ponam (Psal. cix)*, etc.

Filium suum primogenitum. Suum, id est de substantia sua. Primogenitum, id est, genitum a Patre, ante omnia genita. In quibus verbis natura

divinitatis et humanitatis assignatur. Vel dictus est primogenitus secundum usum locutionis, non respicendo ad secundum, quia omne quod primo nascitur, primogenitum vocatur. Vel primogenitum respectu omnium fidelium : juxta Paulum, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus, et hoc secundum dignitatem.

Et vocavit. Hic prætermittit multa Matthæus, quæ a Luca referuntur, qui ostendit, et quomodo et ubi sit natus, scilicet in Bethlehem, et qua occasione illus Maria et Joseph profecti sunt. Ait enim : *Exiit edictum a Cæsare Augusto (Luc. ii), etc., et qualiter angeli apparuerunt pastoribus.* Matthæus vero de die circumcidionis tantum facit mentionem, dictus ita : *Et vocavit nomen ejus Jesum, quod Lucas explicatus exsequitur.*

CAPUT II.

Cum ergo natus. Quamvis Matthæus nativitatem Christi prætermittat, tamen adventum magorum relatorum eam breviter tangit, notans locum, tempus et tribum. Locum notat ubi ait, *in Bethlehem.* Tribum, ubi dicit Judæ. Tempus, cum subjungit : *In diebus Herodis regis.* Judæ apponit, ad differentiam illius quæ est in terra Zabulon. Duæ enim Bethlehem sunt, altera quæ est in terra Zabulon, altera quæ est in tribu Juda, quæ prius Ephrata, quæ postea in augurium Christi venturi Bethlehem dicta est : Ephrata enim interpretatur *videns furorem vel speculum*, quia postea exercuit Herodes furorem suum circa pueros, et quasi de speculo Christum ventrum expectabat. Bethlehem vero *domus panis* interpretatur, quia panis angelorum ibi natus est, et dignum erat ut in Bethlehem Judæ nasceretur, qui de tribu Juda processerat. Tempus etiam convenit. Quia ecce alienigena rex Israel factus erat, ut impletetur prophétia, quæ dicit : *Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de ferore ejus, donec veniat qui mittendus est* (Gen. xlxi). Ex quo enim intraverunt filii Israel in terram promissionis, iudees habuerunt usque ad Saulem, deinde reges usque ad transmigrationem Babylonis. Post vero reditum de Babylonio per pontifices gerebatur summa rerum usque ad Hircanum simul pontificem et regem, quo fratris invidia vexato, et tandem ab Herode interempto, regnum Judæ jussu Augusti traditum est Herodi. Prophétia itaque completa est, quæ dicit : *Cum venerit Sanctus sanctorum cessabit unctio vestra.*

Ecce magi. Isti tres magi non, ut dicitur, malefici, sed sapientes astrologi fuerunt, de terra Persarum et Chaldaeorum, ubi est Sabba fluvius. Unde Sabæa regio dicitur, juxta quam Arabia est, unde isti tres reges fuerunt. Duæ enim Arabiæ sunt, una ubi est Sina, de qua ait Apostolus : *Sina mons est in Arabia* (Gal. iv). Altera, quæ est in zona calida. Unde Lukanus :

Ignolum vobis, Arabes, venistis in orbem.

Isti viderunt novam stellam in aere, quæ novum Regem natum fuisse designabat. Babylonæ enim et

A Chaldaei sunt periti astrorum. Dubium est, utrum stella orta sit in oriente, an ipsi ibi positi natam circa terram Israel stellam vidissent. Potuit enim eis nasci in oriente, et eos in Jerusalem perduxisse; sed dum Jerusalem venissent quasi ad caput regni, et ad Herodem divertissent, eam ad tempus perdidérunt, et cum ab eo discederent :

Ecce stella quam viderant in oriente antecessit eos, usque dum veniens staret supra, ubi puer erat. Potuit etiam illis in oriente positis stelle circa Jerusalem apparuisse, et prophetæ Balaam, qui de Chaldaea fuit, recordati fuerunt, de qua dicitur : *Orietur stella ex Jacob, et vir ex Israel* (Num. xxiv), et prophætia completa est, tum stellæ apparitione commoti, et Jerusalem pervenerunt, et cum ad Herodem diverterent, disparuit donec ab Herode discesserunt, et tunc iterum stella eos antecessit, et usque ad Bethlehem perduxit. Veritas vero rei ex Evangelio non potest percipi. Ubi enim dicunt : *Vidimus stellam ejus in oriente*, potest intelligi : *Vel nos existentes in oriente vidimus stellam circa Jerusalem, vel vidimus stellam ejus positam in oriente.* Divina tamen inspiratione creduntur incitati, cum Deum esse credant quem adorare postulant. Sed Hieronymus super Isaiam dicit : *Magi ab oriente docti a demonibus, vel juxta prophetam Balaam natum intelligentes Filium Dei, qui omnem artis eorum desrueret potestalem, venerunt Bethlehem, et ostendente stella adoraverunt puerum.* Docti a dæmonibus dicuntur, quia per astronomiam, quam dæmones docuerunt, docti erant. Dæmones enim C Christi nativitatem ignorabant. Nec refertur in Evangelio, quot reges fuerunt, sed numerus eorum ex numero munieris percipitur. Nec soli, sed multis militibus stipati venisse creduntur, sed tantum de regibus in Evangelio mentio habetur. Magi enim dicuntur ab oriente venisse, eo quod vere in vero oriente essent positi, sed quidquid est ultra Jerusalem versus orientem, in oriente quantum ad eos dicitur esse. A die nativitatis Domini creditur stella tantum apparuisse, et peracto officio, cum nova esset desinit esse. Ait enim Fulgentius : *Puer natus novam stellam fabricavit.* Nec mireris eos in tredecim diebus venisse in Bethlehem, cum equos arabicos et dromedarios habeant, nec multum sunt a Judæa remoti. Refert famen Haymo, et stellam ante nativitatem apparuisse Christi, et eos iter simu*l* incœpisse, et peracto officio stellam in puteum Bethlehem decidisse, et aliquando solis ibi virginibus apparere, quod frivolum putatur.

GREGORIUS. Merito nato Domino angelus pastoribus apparuit; magos autem non angelus, sed stella perduxit; quia Iudeis tanquam ratione utentibus rationale animal, id est angelus prædicare debuit. Gentiles vero, quia uti ratione nosciebant, per signa ducenti erant. Signa enim data sunt infidelibus non fidelibus. Dignum etiam erat, ut per stellam Chaldaeos (qui de stellis sciebant) Christus ostenderetur, et per angelos Judæos, qui angelos in prophetis satis

audierant, et ipsi aliquando viderant. Et tamen ultra que lingua de celo erat, et stellæ et angelorum, quia jam cessaverat lingua prophetarum.

ubi est qui natus est rex Iudeorum? Videas tali inquisitione Iudeos confutatos esse. Gentilis enim inquirit Deum, natum dicit, regemque Iudeorum asserit; Iudeus vero querere contemnit juxta sequasi inventum non agnoscit, regem suum fater, prorsus fugit, quod totum significat illuminationem gentium; Iudeorum autem execrationem. Unde nec meruerunt videre stellam: Cum dixerunt ubi est rex Iudeorum, ne Herodem querere videantur, determinant dicendo qui natus est. Allegoric secundum primicias gentium designatur salus, gen tiliumque intratura est ad Christum. Præcedente stella, id est fidei illuminatione, qua Judæi carentes non venient ad Christum, dum divertunt ad Iudeos, stellam amittunt, quia dum a pravis hominibus et diabolo aliquod consilium querunt, veram illuminationem amittunt.

Vidimus enim stellam ejus in oriente. Recte dicunt ejus, quia licet omnes ab eodem creatæ ipsius essent, haec tamen proprie Christi erat quia illum modo natum nuntiabat. Cæteræ stellæ ab initio mundi factæ sunt, ut distinguenter tempora, et operarentur quædam nobis occulta. Audiens autem Herodes rex, alium natum regem Iudeorum quam se, turbatus est, et propter se, quia timebat exitium regni sui, et propter iram Romanorum quam pateretur si consentiret. Decreverant enim Romani ne quis rex vel Deus sine suo consilio diceretur. Turbatus est propter astantem multitudinem magos comitantem, quasi erubescens alium quam se queri regem. Unde notandum, quia rex hie nominatur, ut ex collatione ejus qui queritur, ipse extraneus intelligatur. Et vide quia cœli Regi nato, rex terræ turbatur; dum enim celsitudo cœlestis aperitur, altitudo terrena confunditur. Sequitur: *Et omnis Jerosolyma cum illo.* Volens illi favere quem timebat. Populus enim plus justo illis favebat, quos crudelis sustinet. Unde Salomon: *Rex in iustus omnes ministros habet impios* (Prov. xxix). *Et congregans*, etc. Duo investigat Herodes, locum et tempus. Locum a Judæis, qui cognoverant ex propheta. Tempus a magis, qui cognoverant a stella, ut circa locum illum querere possit puerum: et si a magis illudatur, pueros omnes illius temporis interficiat, et illius loci. Scribæ valde sapientes erant, qui per se superaddebat suas traditiones aliis traditionibus Moysi; locum nesciebant magi quia prophetas non legerant.

Scriptum est per prophetam Michæam: *Et tu, Bethlehem, terra Juda, etc.* (Mich. v.) Notandum est, quod in testimonio Scripturæ vel oblisiscendo, vel invidiendo, scriptores aliquando minus ponunt, et quedam aliter dicunt, sensum tamen et veritatem prophetæ exprimunt. Sic enim Hebreice scriptum est: *Et tu, Bethlehem Ephrata, parva es in millibus Juda, ex te egredietur qui sit Dominator in Israel, et egressus ejus ab initio a diebus aeternitatis* (ibid.).

A Secundum haec verba sensus est talis: O tu, Bethlehem, quæ prius vocata es Ephrata, quamvis sis parvus vicus inter millia civitatum Juda, tamen ex te nascetur Christus, qui erit dominator Israel, qui non tantum ex David, sed etiam egressus ejus ab initio, quia ab initio natus est ex patre, sicut scriptum est: *In principio erat Verbum (Joan. 1)*; et ne initium videretur habere, determinat cum dictat, *a diebus aeternitatis*. Nec multum differt sensus iste a verbis positis in Evangelio: cum enim dicit, terra Juda, tantumdem valet quantum Ephrata. Quod autem dicit: *Nequaquam minima es in principiis Juda*, id est inter principales civitates Juda, non de quantitate, sed de dignitate intelligitur. *Tunc Herodes clam vocatis magis.* Diligentes querentis, ut si invenerit, faciat quod post se velle ostendit; sin autem excusatus sit a Romanis, explorat etiam si rex eorum tristes faciat Iudeos vel latos. Ideo clam Judæis voluit hoc investigare a magis, quia timebat ne Judæi quasi ex divino oraculo promissum regem oculerent, si se eum velle perire presentirent. Ideo etiam promisit se adorare, ne dolum ejus cognoscerent, sed potius sine suspicione ei de puer renuntiarent. *Mittens ergo illos in Bethlehem dixit, ite interrogate diligenter de puer.* Cognito loco et tempore, personam pueri non vult ignorare. Nota quod illud præcepit, quod absque præcepto erant facturi. Quod autem addit, *et cum inveneritis, renuntiate mihi*, præceptio præsumptuosa est valde, quia putat quod omnes debeat sibi obtemperare. Sed ut ad renuntiandum invitaret subiungit: *Ut et ego veniens adorem eum.* Hic Herodes gerit personam hypoeritarum, qui dum ficte querunt Deum, nunquam invenire merentur. *Et ecce stella.* Dimisso consilio pravorum, ecce reddit vera cognitione. Stella enim est quelibet exhortatio bona ducens ad Christum, vel potius fides, quæ est mentis illuminatio. *Usque dum veniens*, etc. Hic appareat quod in aere posita erat, quia domui in qua puer erat multum fuit vicina. Alter enim domum non discerneret plus quam aliam. *Videntes autem stellam, gavisi sunt gaudio.* Gaudet gaudio, qui propter Deum gaudet, qui est verum gaudium. Sicut vita vivit, qui in virtutibus vivit, et morte moritur qui in peccatis est. Addit et magno, quia de magna re, et valde, quia nihil majus ipso. *Et intrantes domum.* Divino nutu factum est, quod non aderat Joseph, ne aliqua malæ suspicionis occasio daretur gentibus. *Et præcidentes adoraverunt eum.* Non fecerunt Herodi, quod fecerunt puer, quia credunt Verbum in carne. *Et apertis thesauris suis.* Quamvis Arabes morem sue gentis in donis offerendis sequantur, qui in auro et thure et diversis generibus aromatum abundant, tamen aliquid mysterium in donis intelligunt. Per aurum, regia potestas; per thus, divinitas et sacerdotum significatur; thus enim soli Deo et a sacerdote offertur. Per myrram, mortalis humanitas designatur. Corpora enim mortuorum myrra con diuntur, quia ex nimia amaritudine per eam vermes extinguntur.

Leo papa. Quæritur an singuli singula, an unusquisque tria obtulerit. Sed magis fatendum est quod congruit mysterio, scilicet, quod singuli tria. Unusquisque enim regem et Deum, et passibilem eum credebat.

MORALITAS. — GREGORIUS. Nato regi aurum offerimus, si in conspectu illius claritate supernæ sapientia resplendemus. Thus offerimus, si cogitationes carnis, per studium orationis in ara cordis incendimus. Myrram offerimus, si carnis vitia per abstinentiam mortificamus.

MYSTICE. Veniunt gentes, dimisso Herode, id est diabolo qui pelliceus interpretatur, vel dimissis hypocritis qui vere pellicei sunt, id est mortuis pelibus induiti, id est peccatis. Unde Adam et Eva pelliceis induiti tunicis post peccatum fuisse leguntur. Veniunt stella præcedente, id est fide, et intrant domum, id est Ecclesiam, dum pars Ecclesie efficiuntur, et inveniunt Christum cum matre. Mater Christi sunt prædicatores, qui eum in mentibus audientium generant. Abarer Joseph, id est populus Judæorum qui propter perfidiam et infidelitatem suam in consortio Ecclesie locum non habent. Tres sunt, quia de tribus partibus mundi gentes veniunt, id est Asia, Europa et Africa. Vel quia de tribus filiis Noe procreatae sunt. Thesauros in domo aperiunt, dum fidem cordis per confessionem oris ostendunt. Bene in domo, non in via, thesaurus aperitur, ne a latrunculis forte rapiatur. Per hoc docemur ne thesaurum bona conscientie jactando propalemus, ne a spiritualibus hostibus per inanem gloriam nobis subripiat, sed soli Deo in tuto loco, id est in secreto cordium offeramus. Et offerunt tria munera, id est fidem sanctæ Trinitatis: vel apertis thesauris Scripturarum, historicum, moralem, et allegoricum sensum offerunt, vel logicam, physicam, ethicam, dum illa fidei catholice faciunt servire. Non loquitur puer ad eos, ne divinitas ante tempus reveleatur, et ut vera habeatur humanitas, unde et mox mittitur in Ægyptum.

Et responso accepto, etc. Mentibus enim quærebant quid vellet divina voluntas de reversione ad Herodem, et ideo divinum consilium meruerunt. Scindunt est quod eamdem visionem una nocte videbunt omnes. Per aliam viam. Legitur quod magi intraverunt mare, et navibus conductis pervenerunt ad Persiam, que naves cum redissent, Herodes putans eos assequi, auditio transiit illorum, naves quæ eos asportaverunt, ex furore combussit.

MORALITAS. Admonentur fideles ne invento Christo redeant ad Herodem, id est ad diabolum; sed per aliam viam, quam per viam diaboli, id est per viam virtutum, redeant ad cœlestem patriam. *Qui cum recessissent.* Hic prætermittit Matthæus diem purificationis, in qua omnes primogeniti offerebantur in templo, et agnus vel par turtarum vel columbarum. Quamvis timerent Herodem, tamen non sunt ausi transgredi legem, quin ad templum puerum deferant, ubi Simeon accepit cum in ulnis suis, et

A Anna de eo multa prophetavit, quo facto secesserunt in Nazareth. Cum itaque rumor de pueru jam inciperet dilatari, mittitur angelus scilicet Gabriel, qui in Ægyptum faciat puerum transportari.

Surge et aceipe puerum. Usus Scripturæ est saepè puerum nominare, ut eum agnoscamus, de quo dictum est: *Puer natus est nobis* (*Isa. ix.*).

MORALITAS. Fuga Christi nos docet, ut quotiescunque habemus quod rationabiliter faciamus, non objiciamus nos periculo. Unde dicitur: *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugile in aliam* (*Math. xxii.*). Fugit etiam quia scriptum erat: *Non occides agnum in lacte matris suæ* (*Deut. xiv.*), hoc est in infancia Christus non occidetur. Si enim ante prædictationem suam Christos moreretur, adventus suæ Incarnationis frustraretur. De hac fuga prædictit Isaïas: *Ecce nubem Dominus ascendet levem, et ingrepierit Ægyptum, et movebuntur simulacra ejus* (*Isa. xix.*). Quod factum est, quia Domino intrante Ægyptum, idola templorum corruerunt, et cum ibi latuisset septem annis in quadam civitate diutius habitavit quæ vocata est Heliopolis, id est civitas solis.

MYSTICE. Joseph figurat prædicatores qui augmentant gentem Domini, unde et *augmentum* interpretatur. Hi portaverunt puerum et matrem ejus in Ægyptum, dum fidem Christi et Ecclesiæ ad gentes transtulerunt, relieto Herode, id est infidelitate Judæorum. In nocte portant, quandiu scilicet Judæi sunt in nocte ignorantia. Sed tandem mortuo Herode, id est infidelitate Judæorum per prædictationem Nen Heliae et Enoch, fides Christi ad Judæos transfertur. Gerit etiam Herodes personam persecutorum qui tempore apostolorum in Judæa fuerunt, quando scilicet Christus in membris suis, id est in apostolis suis fugit ad gentes. Nota etiam quod Mariam matrem pueri, non uxorem Joseph dixit, quia deinceps non sponsus, sed quasi custos reputatus est ejus.

Per prophetam Osee. Tunc Herodes, etc. Translato pueru in Ægyptum, permittitur Herodes irasci et insanire, et se illusum a magis animadverte. Scindunt quia interfictio puerorum non statim facta est, sed per magnum tempus dilata. Cum enim nihil sibi renuntiatum esset, credidit magos deceptos esse, et ideo ad se non reversos, unde tam diu quietivit a pueri inquisitione. Sed postea vulgatis quæ dixit Simeon et Anna de pueru, se illusum a magis sensit, et tunc persecutus est illos usque ad Tharsum Cilicie. Quibus non inventis, naves quibus transvecti fuerant, destruxit. Inde autem rediens interfectionem puerorum distulit. Timebat enim puerum a parentibus, occultari, et ideo putabat se, incautis parentibus, melius posse eum postea decipere vel interrimere. Alii dicunt, sicut Haymo, eum accusatum Romæ, et Romæ profectum esse, et propter has occupationes, necem puerorum per duos annos distulisse, et ideo pueros a bimatu interfecisse. Sed est magis verisimile, post annum et quatuor dies

Herodem iu pueros desævisse, et forsitan fuit illo anno aliquibus occupationibus prepeditus, unde Augustinus : *Quot et quantis occupationibus regia cura distendi potuerit, et per plurimos dies ab illa intentione vel averti omnino vel impediri, nec enumerari possunt causæ quibus hoc potuerit accidere, et quia timebat ne puer cui famulabantur sidera, speciem suam paulo super et infra etatem occultaret, ideo videtur pueros a bimatu usque ad pueros unius diei interfecisse.* Et ne puer in finibus Bethlehem occularetur, interfecit pueros noa solum in Bethlehem, sed in omnibus finibus ejus, ut in tanta multitudine non posset evadere, et ideo forsitan eos a bimatu interfecit, ut sicut addidit loco per tyrannidem adderet et tempori. Hi martyres ad inferos descendebant, quia nondum passus erat Christus, et ideo in solemnitate eorum etiam tacentur voces gaudii, id est *alleluia*, et *Gloria in excelsis Deo*. Bimatus compatus est a nativitate Christi, quod potuit fieri secundum tempus stellæ, quod exquirerat a magis.

Vox in Rama. Secundum historiam hæc prophetia de imperfectione quam fecit Nabuchodonosor agit, quam prævidens propheta ait : *Vox in Rama (Jer. xxi) : quasi diceret, tanta imperfectione erit in tribu Benjamin, quod vox plorantium et ululantium audiatur in Rama, qui locus distat a Bethlehem duodecimo milliariorum, et tunc Rachel quæ fuit mater Benjamin, plorabit filios suos, scilicet illos, qui de tribu ejus sunt, et noluerunt consolari, quia non erant, id est quia mortui erant, et loquebatur ad similitudinem illius doloris et imperfectionis de qua legitur in libro Iudeicum, quod quidam Levita venit cum uxore sua in tribu Benjamin, ubi quidam pessimi uxorem ejus apprehendentes, ex nimia stupri assidue interficerentur, quam maritus in duodecim partes dividens, misit per duodecim tribus Israel, nequitem Benjamin ostendendum. Quare aliae tribus in Benjamin insurgentes, tribum illam destruxerunt, præter trecentos viros, et tunc tantus dolor habitus est, quod vox dolentium in Rama auditæ est. Sed quamvis prophetæ de persecutione Nabuchodonosor hoc diceret, tamen significatum illius intelligebat. Nabuchodonosor enim omnes persecutores Ecclesiæ designat, qui interficiunt filios Rachel, hoc est, Ecclesiæ. Rachel enim *ovis vel videns principium* interpretatur. Ecclesia vero innocens est, et Deum contemplatur; ipsa est ovis centesima quam pastor in humeris reportavit, et sic hoc tempore Herodis secundum significationem prophetia illa completa est. Herodes enim fuit primitia persecutorum, et pueri primitia martyrum. Plorat ergo Ecclesia per compassionem martyres imperfectos, et vox illa auditur in Rama, id est id excenso, id est in celo. Rama enim *excelsum* interpretatur. Ideo dicitur vox in celo audiri, quia Deus vindicat sanguinem martyrum suorum. Et quamvis de temporali morte fleat Ecclesia, tamen non vult consolari de hoc, quia non sunt, id est quia mortui sunt, quæ consolatio esset si in mundo revocarentur. Vel non vult conso-*

lari, ita ut reddantur huic sæculo, quia filii sui non sunt, scilicet de hoc sæculo. Vel aliter, filios Ecclesiæ vocat ipsos persecutores, qui tamen non sunt filii nisi per effectum illius, quia scilicet vellet eos esse filios suos. Illos etiam potius plorat Ecclesia, et non vult consolari, id est mitigari dolorem suum quandiu vivit : ideo, quia non sunt, id est quia omnino perierunt. Sed quæritur juxta litteram : Quomodo Rachel ploraverit filios suos, cum tribus Juda, quæ Bethlehem tenebat, non de Rachel, sed de sorore ejus Lia fuerit orta? Quod facile solvit, quia non tantum in Bethlehem, sed etiam in omnibus finibus ejus pueri sunt trucidati. Tribus autem Benjamin, quæ de Rachel orta est proxima fuit tribui Juda, unde credi potest non paucos de Benjamin imperfectos fuisse. Vel ideo quia Rachel juxta Bethlehem sepulta est, voluit propheta homines illius loci per Rachel designare.

Defuncto autem Herode. Mortuus fuit Herodes turpissima morte, ut refert Josephus: pro eo autem regnavit Archelaus filius ejus supra totam Judeam et Galilæam, et hic postea damnatus a Romanis, Lugduno exsilio relegatus est, et ibi mortuus. Postea divisum est regnum in quatuor partes, et data est Galilæa Herodi filio Herodis Archelai fratri, juxta Lucam, qui ait : *Anno quinto decimo imperii Tiberii Cæsaris, procurante Pontio Pilato Judeam, Tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus Tetrarcha Itureæ et Traconitidis regionis, et Lysania Abilinæ Tetrarcha, sub principibus sacerdotum Anna et Caipha, factum est verbum Domini super Joannem (Luc. iii).* Cum ergo regnasset Archelaus in regressione Christi de Egypto, jam in prædicatione Joannis mutantum est regnum. *Et vade in terram Israhel.* Non determinat angelus in quo loco terræ Israhel, ut dubitante Joseph iterum revertatur, et de frequentiore visitatione angelii Joseph certior redatur. Quæritur: Quare Joseph non timuit ire in Galilæam sicut in Judæam, cum et ibi regnaret Archelaus tam bene? Sed melius potuit faber ille latere cum puer in Nazareth, quam in Jerusalem, ubi erat caput regni et assiduus Archelaus.

Defuncti sunt enim. Ideo dicit pluraliter, *defuncti sunt*, quia tam bene sacerdotes et scribæ quærabant eum interficere sicut et Herodes. Quod reverterit mortuo Herode Jesus ad Judeos, significat quod, mortua infidelitate Judæorum, tandem in fine sæculi Judæi convertentur ad Christum: non tamen omnes, sed parum erit in quibus regnabit Archelaus, id est Antichristus. Archelaus enim princeps populi interpretatur. Christus vero secedet in Nazareth, id est in sanctitate, id est in illis ubi flos sanctitatis erit, quæ est in Galilæa, id est in transmigratione, id est ubi fuit transmigratio a vitiis ad virtutes. *Nazareus*, sanctus interpretatur, unde Christiani prius Nazaræi vocabantur; sed apud Antiochiam postea in communī concilio a Petro mutatum est hoc nomen, et dicti sunt Christiani.

In diebus. Hic prætermittit Matthæus illud totum

tempus quod fuit a reversione de Ægypto usque ad prædicationem Joannis; sed Lucas interserit illud tantum quod, circa duodecimum annum, cum parentibus ascendit in Jerusalem, et ibi solus remansit. De Joanne Baptista dicit Lucas : *Puer autem cresebat et confortabatur spiritu, et erat in deserto usque in diem ostensionis suæ in Israel* (*Luc. i.*). Vixit enim in deserto indutus camelino cilicio, et cibis deserti vescons, sic edomans carnem, et prædicationem preparans se. Postquam vero visum fuit idoneum tempus, scilicet circiter triginta annos, incipiens prædicationem suam, et viam Domino præparans, ne Christus de se testimonium perhiberet. *Fuit homo missus a Deo ut testimonium perhiberet de lumine* (*Joan. i.*). Joseph in Ægypto triginta erat annorum cum regnum Ægypti suscepit. David regnum eadem ætate inchoavit. Ezechiel tricenarius prophetae incœpit. Christus similiter in eadem ætate prædicavit : quis in perfecta ætate et regnum et sacerdotium, et prædictio fieri debet. Joannes ergo circa eamdem ætatem paulo ante Christum, sicut qui major natu erat, prædicationem suam incepisse creditur. Quod tempus designat Lucas per tempora digitatum sic : *Anno quinto decimo imperii Tiberii Cæsaris* (*Luc. i.*), etc., non determinat Matthæus, cum ait :

CAPUT III.

In diebus illis venit Joannes, id est manifestavit se, qui tam diu prius [siluerat]. Venit prædicans, venit baptizans, ut in utroque Domino viam præpararet, qui et prædicaturus et baptizatus erat. Nisi enim homines baptizari consuescerent, baptismum Christi abhorrent. Baptismus tamen Joannis non conferebat remissionem peccatorum, quia nondum effusus erat sanguis Christi, sed tamen homines lavari consuecebant. Quæritur ergo : Si moriebantur, an salvabantur baptismate Joannis lavati ? Si fidem habebant, in sinum Abrahæ descendebant, in inferno redemptionem expectantes, sicut Abraham, Isaac, qui non receperant remissionem peccatorum, nisi sub exspectatione. Omnes enim antiqui peccatorum originale et sua actualia retinebant, sed quasi dimitti sibi dicebant, dum effusione sanguinis Christi ab eis relaxari in futuro se credebat. Similiter dum pœnitentiam agerent sub Joanne, non remissionem peccatorum recipiebant, nisi sub exspectatione. Tantum ergo proderat et pœnitentia baptizatis a Joanne, quantum et David pœnitent et omnibus antiquis. Oportebat ergo eosdem rebaptizari in rebaptismate Christi, unde quidam inveniuntur in Actibus apostolorum baptizati in baptismate Joannis, rebaptizati a Paulo in baptismum Christi. Sicut ergo Joannes fuit precursor prædicationis, ita et baptismatis. Dicitur ergo :

In diebus illis, id est anno quindecimo imperii Tiberii Cæsaris, venit Joannes, id est manifestavit se, et qualis venit, subjungit, baptista, et prædicans. Utrumque enim faciebat, baptizabat et prædicabat, locum subjungit, in deserto. In deserto prædicat, ut

A per locum ostendat quo debeant surgere ad agendum pœnitentiam. Quicunque enim vult agere pœnitentiam, vel mente vel etiam loco, ad desertum transeat. Potest enim homo in mente sibi eremum facere, si sæculi postponat tumultum. *Ideo in deserto iudææ*, ut ostendat Judæam esse desertam a Deo, et ideo pœnitentiam debere agere, prædicans et dicens. Aliud prædicans, et aliud dicens, quia et dicens : *Agite pœnitentiam*, quod præsentia faciendum erat, et prædicans. *Appropinquabit enim regnum celorum*, quod futurum erat post passionem Christi, ut ipse Christus potest vocari regnum celorum, per quem sancti regnant: vel Evangelium Christi, per quod auditores ad regnum celorum invitantur, quod utrumque appropinquabit, quoniam Christus nondum prædicabat. Aliud est pœnitere, aliud est pœnitentiam agere. Pœnitere est anteacta deflere, et deflenda non committere. Agere pœnitentiam, est post pœnitentiam satisfacere, jejunando, eleemosynas dando, etc.

B *Hic est enim*. Vere sic prædicavit, sic enim propheta prædictit : *Vox clamantis*, etc. (*Isa. xl.*). Aliud est verbum, aliud est vox. Verbum est intelligentia vocis. Ipsum est aliquando in corde, aliquando in ore. Vox est vehiculum intellectus, que defert intelligentiam ad aures auditorum, et ostendit quod prius erat absconditum in corde, unde Christus vocatur Verbum : *In principio erat Verbum* (*Joan. i.*). Joannes vox : *Vox clamantis in deserto* (*Isa. xl.*). Christus enim erat Verbum in corde Patris, formatum Verbum quasi in ore ; quando Christus natus est habuit vocem quam illum ad auditorem deferret, id est, Joannem. Erat igitur Joannes quasi vox Verbi clamantis : Verbum enim clamabat in voce, id est, Christus in Joanne. Clamabat in deserto, ut ait Maximus, ne prædicationi ejus insolens turba persperret, vel infidelis auditor irriteret, qui eum vera prædicantem non animadverteret. Typice autem, secundum Bedam, desertum illud significat sanctorum vitam a mundi illecebris segregatam.

C *Parate viam Domini*. Id est, fidem et bona opera accipite, que sunt via ad eum quem prædico, etc., et rectas facile semitas ejus. Aliud est via, aliud est semita. Via est lata, qua significat laxiora præcepta. Semita est arcta, qua significat arctiora, sicut vita contemplativa, vel inimicum diligere, vel alia bona facere.

D *Rectas*, id est, ut recta intentione fiant, non pro terreno, sed coelesti modo, vel secundum Gregorium : *Via Domini ad cor dirigitur, cum sermo illius diligenter auditur*. Quasi diceret : Prædicationi meæ credatis, quatenus ad præcepta Domini recipienda sint laxiora sive arctiora, quando prædicaverit patriores sitis. Ipse autem Joannes quod verbo prædicabat, exemplo ostendebat. Gerebat enim habitum pœnitentiae, dum cilicio camelino indutus esset, et cibos sylvestres comedet, et zonam pelliceam circa lumbos ejus. Ferebat autem perizomata de pellibus scieis animalium circa lumbos, ad libidinem refre-

nandam. Locustæ sunt minuta animalia, et similes nostris, sed alterius saporis, plena quasi melle, et dulces ad comedendum, sed caput habent amarum, volant saltando quasi nostre. Mel sylvestre inveniebat in truncis sive in arundinibus. Sunt enim quædam arundines plenæ melle naturaliter. MORALITAS est in veste Joannis, ut asperis utamur vestibus ad carnem domandam. In cibo, ut asperis cibis utamur, et naturalibus, non multum solliciti circa extraneos et remotos cibos querendos.

ALLEGORIA. Asperis vestitus est, quia vitia non palpavit, sed aspera invectione increpavit peccantes. Zonam pelliccam circa lumbos habuit, quia carnem suam crucifixit cum vitiis et concupiscentiis. Mel edit, quia ejus prædicatio dulce turbis sapuit. Silvestre, quia sua prædictio silvestris hominibus fuit impensa. Locustas edit, quia in locusta est ala et volatus, et cito deciduus. Similiter Joannes volavit dum Christus putabatur, sed cito decidit, dum ab eo quesumus est : *Es tu Christus?* Respondit : *Non.* Nota quod cilicium fiebat de pilis camelorum et caprarum. In eo enim puniebantur peccata quæ per capram propter fetorem, et per camelos propter tortuositatem intelliguntur. *Tunc exhibant.* Patet sensus litteræ, quia qui viciniores et similliores erant, primi currentebant ad suscipiendum verbum salutis. Mystice designabatur, quod qui venit ad baptismum de mundana conversatione exire debet, et venire ad Jordanem, qui descensus interpretatur, id est, ad humilitatem confessionis et emendationis; et debent esse Jerusaleni, et Iudeæ, id est, videntes Deum et peccata sua. *Videns autem.* Due hæreses erant Iudæorum, scilicet Phariseorum et Sadduceorum. Pharisæi novas traditiones inveniebant, quas præceptis Moysi præferebant, et se aliis justiores dicebant. Unde Pharisæi, id est, divisi ab aliis, dicebantur. Sadducæi vero quinque libros Moysi recipiebant, sed prophetas respuebant, et resurrectionem non credebant. Sadducæi *justi* interpretantur. Isti ad baptismum Joannis accedebant, audientes iram venturam, et per solum baptismum sine penitentia peccatorum eam evadere potabant, quos ita increpat Joannes : *Progenies viperarum* (*Matth. ix.*). Fili viperarum dicuntur, quia filii Iudæorum sunt, qui parentes suos spirituales, id est, prophetas interficerunt. Natura enim est viperarum, ut parentes suos interficiant. *Quis demonstravit vobis,* hoc modo, id est, sine penitentia, *Fugere a ventura ira?* *Facite ergo.* Quando quidem sine penitentia salvari non potestis, ergo facite fructus dignos penitentiae secundum qualitatem criminis, et nolite confidere in semine Abrahæ, propter hoc solum salvari posse credentes quia carnales estis ejus filii. Et hoc est : *Et ne velitis dicere, etc.* Dico enim. Quasi diceret : Ideo non debetis gloriari de semine Abrahæ, quia qui descendunt de Abraham carnaliter, non sunt filii Abrahæ, sed qui imitantur fidem ejus : unde etiam gentiles qui imitantur fidem Abrahæ, filii ejus dicuntur, et hoc innuit cum dicit :

A Potens est Deus suscitare filios Abrahæ de lapidibus istis. Cum enim juxta Jordanem esset, ostendit ibi duodecim lapides, qui gentiles præfigurabant. Iosue enim dum filios Israel in terram promissionis introduceret, veniens ad Jordanem, fecit per orationem suam scindi illum, et superior pars stetit, et inferior deflexit in mare. Cumque transissent, præcepit duodecim lapides de alveo transferri in siccum, et duodecim de sicco in fluvium, in memoriam transitus Israel (*Jos. iv.*). Fluvius significat fluxum istius sæculi. Duodecim lapides significant gentes quæ prius erant in fluxu hujus sæculi, dum idolatriæ studebant. Alii duodecim Iudeæ, qui quasi extra fluxum erant, dum legem et cultum Dei habebant. Significavit ergo Iosue, quod Judæi submergerentur, et gentiles ad fidem venientes, a fluxu sæculi salvarentur, vel retraherentur, et filii Abrahæ efficerentur. Dicit ergo Joannes : *Potens est Deus suscitare filios Abrahæ de lapidibus istis,* id est, de figuratio istis lapidibus. **B** Jam enim *sæcuris*, etc. Ut autem citius ad poenitentiam convertantur, post admonitionem illis comminatur, quasi diceret : Facite ergo fructus dignos penitentiae, quia jam, id est, in proximo, securis posita est, id est Christus. Securis dicitur Christus, qui ex manubrio constat et ferro, id est, humanitate qua tenetur, et divinitate qua incidit. *Posita est,* quia et si per patientiam expectat, tamen satis cognoscitur quid sit factura. *Posita est ad radicem arboris,* id est, finem regni Iudaici populi. Arbor vocatur totus Iudaicus populus præsens. Radicem vero appellat extremos illos qui fuerunt captivati sub Tito et Vespasiano. Hos dextruxit Christus, quia fuit causa destructionis ipsorum, siout ipse ait : *Non remanebit in te lapis super lapidem, eo quod non cognoveris tempus visitationis tuae* (*Luc. xix.*). Vel arbor unusquisque homo, qui plantatus est in praesenti vita, de qua vita eradicatur unusquisque quando moritur. Nondum percutit securis, quia nondum homines exciduntur a vita, et nondum in ignem eternum mittuntur, sed parata est, quia cito leriet. Vel radix potest vocari voluntas, ex qua bona et mala procedunt, quasi rami qui exciduntur in morte uniuscuiusque, juxta Psalmistam : *Exibit spiritus ejus, et revertetur in terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum* (*Psal. cxlv.*). Vel securis est sententia judicioria, vel Evangelicus sermo, qui aliis datur ad vitam, aliis ad mortem. *Omnis ergo arbor,* etc. Et quandoquidem securis posita est ad radicem arborum. Ergo, *omnis arbor quæ non,* etc. Notandum est quod arbores dignæ incendio, aliæ sunt siccæ quæ parent foliis, aliæ quæ habent folia, sed parent fructu; aliæ quæ parent folia, et fructum, sed amarum. Hypocrite parent folia, quia speciem pietatis prætendent, sed intus vacui sunt a bono opere. Pagani vero parent et fructu boni operis, et specie religionis. Hæretici vero gerunt speciem religionis, et aliis prædicando fructum faciunt, sed mortiferum dicitur vel amarum. Dicit ergo : *Omnis arbor, sive arida, sive viridis et infructuosa, sive viridis et mor-*

tifera, quæ omnes carent bono fructu, excidetur a **A** est, Ecclesiam, Joannes autem amicus est sponsi, vita præsenti et post mittetur in ignem æternalem. *Ego quidem.* Quasi aliquis dicat : Unde tanta cominaris, vel unde confidis ? Respondet : Non de me est tanta fiducia et tanta potentia, sed de Domino meo : *Quia ego tantum baptizo in aqua, non in Spiritu, tamen Dominus in Spiritu et in penitentia.* Quamvis enim Joannes in baptismate Christi omnia peccata posse deleri crederet, tamen ante baptismum Christi ad pœnitentiam invitabat, quia volebat eos præparare et aptare, quatenus compuncto corde et humiliato, per tantum sacramentum recipient remissionem peccatorum. Unde beatus Clemens, et quidam alii sancti viri, illis qui turpiter vixerant, et conversi baptizari volebant, septem dies abstinentiae, vel etiam plures, ad preparationem injungebant. Unde adhuc in catechumenis aliquod spatum ante baptismum præstabilitur. *Qui autem, etc.* Ego tantum in aqua baptizo, sed magister meus qui venturus est post me, non nascendo, sed manifestatur se baptizando, prædicando, *Fortior me est.* Ego enim sum fortis ad pœnitentiam invitando, ille fortior peccata remittendo. Ego regnum cœlorum predicando, ille fortior dando. Ego in aqua baptizando, ille Spiritu sancto. *Cujus non sum dignus.* Quæritur, cum alii evangelista dicant, cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamenti ejus : Iste vero Joannem dixisse, cujus non sum dignus calceamenta portare, quæ horum verborum dixerit Joannes ? Augustinus : Vel utraque dixit diversis temporibus, vel utraque in eadem oratione, ut ita diceret : *Cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamenti ejus, neque calceamenta portare.* Calceamentum est totum Incarnationis mysterium, vel totum Evangelium. Unde apostoli dicuntur habuisse sandalia, quæ subtus soleas habent, desuper vero aperta et ligata corrigis, quia pedes apostolorum sunt calceati in præparatione Evangelii pacis. Evangelium enim debet predicatorum munire, ne terrenis adhaereant, sed debet esse aperatum audientibus, ad quos eunt. Non fuit igitur Joannes dignus qui ad Evangelium portandum per orbem mitteretur, id est, qui officio apostolatus fungeretur. Joannes tamen non fuit inferior meritis apostolis, sed tantum officio ministerii. Majus enim mysterium non fuit quam apostolatus, tamen in celo non fuit Joannes minoris dignitatis quam apostoli. Quare autem noluit et Joannem in apostolatum eligere, sed in præcursorum Dei, ignoramus consilium. Vel non fuit dignus solvere corrigiam calceamenti, id est, explanare quomodo divinitas conjuncta est humanitatia in unam personam, et ligaturas aliorum sacramentorum. Vel aliter, solvere corrigiam : Mos erat in lege, ut si quis superbus repudiassem, uxorem quæ sibi competeteret, alius qui jure propinquitatiseam ducere vellet, discalcearet eum qui repudiaverat illam in media porta, et ipsa sponeret ei in faciem, et vocaretur ille in æternum opprobrium, vel discalceatus in populo (*Deut. xxv.*). Jesus vero habet sponsam, id

B *Ipse vos.* Et quia fortior me est ex divinitate, ideo dabit vobis quod non possum dare, scilicet remissionem peccatorum : *quia ipse baptizabit vos in Spiritu sancto,* remittendo peccata in baptismate, et postea in igne, scilicet in confirmatione : Quoniam recipiunt homines Spiritum sanctum ad corroborationem et iuflamnationem bonæ operacionis. Quamvis enim etiam idem Spiritus in baptismate et confirmatione conserferatur, tamen diversa dona ibi accipiuntur, quia in baptismate datur Spiritus sanctus ad remissionem peccatorum, in confirmatione autem ad munimentum honorum operum. Vel designantur hæc duo genera purgationum, alterum in aqua ubi originalis et actualia condonantur per spiritum. Alterum vero, quando aliqua post baptismum subrepit macula, quæ vel igne pœnitentiae, vel alicuius mundanæ persecutiois, vel denique ; igne purgatorio, si qua levis macula est residua, purgatur. Unde in veteri lege perpetuus ignis juxta altare positus erat, designans scilicet, ut qui Deo semel per fidem et regenerationem oblatis sunt, semper habeant ignem paratum in quo excoquunt rubiginem peccatorum. *Cujus ventilabrum.* Premisso beneficio, supponit comminationem, ut quos non poterit commovere per dilectionem, commoveat per terrorem. Ventilabrum est instrumentum quo grana a paleis in ventum excutiuntur, et tunc grana in area decidunt, et palea volando separantur. Hoc ventilabrum significat discretionem ultimi judicii, quando oves ad dextram, hædos autem ad sinistram ponet. In præsenti Ecclesia que per aream significatur, sunt grana cum paleis, id est, justi cum malis permitti. Sed in ultimo iudicio permundabit Dominus aream suam, id est, Ecclesiam, malos separando a bonis. Ventilabrum autem ideo dicitur esse in manu sua, quia *Pater non judicial quemquam, sed omne judicium dedit Filio* (*Joan. v.*). Et congregabit triticum, id est, bonos, qui non sunt leves ut palea, sed stabiles in bono proposito, in horreum cœlestis gloriae.

C *Paleas autem, id est, leves, qui quamvis cum granis de sacramentis fidei nati sunt, tamen in Dominicis præceptis solidati non sunt, comburent igne infernali.* Nota quia non judicabuntur infideles, quia jam judicati sunt, qui neque grana, neque paleæ sunt : quia neque boni, neque cum bonis in fide generati sunt, sed sunt zizania omnino diversi a messe triticea. De quibus dicitur in Evangelio : *Qui non credit jam judicatus est* (*Joan. iii.*). Et ideo non sit hic mentio, nisi de tritico et paleis ejus.

Tunc venit Jesus. Post prædicationem sui præcursoris Christus prænuntiatus est tandem ; qui diu

latuerat, hominibus se manifestare voluit. Et prius A oporteat tacere, ut nullus post eum erubescat, et hoc est. *Sic*, id est, dum ego superior et non indigens baptizari, a te inferiori baptizabor. *Decet nos*, scilicet me Dominum baptismum suscipientem, et te servum me baptizantem implere omnem justitiam, id est docere consummationem omnis justitiae, quod est ad baptismum invitare. *Tunc dimisit eum*. Id est, consensit ei, et nihil amplius interrogavit, quia quod quærebatur intellexit.

Baptizatus autem Jesus confestim ascendit de aqua. Secundum situm loci, quia in valle erat, dicit Jesus ascendiisse in Jerusalem. Quod ascenditur post baptismum, significat quod omnis baptizatus debet de virtute in virtutem ascendere, sine dilatatione.

C Et ecce aperti sunt calii, etc. Voluit enim ostendere quod columpum pro peccatis prius obseratum, post baptismum per gratiam fuit ei reseratum. Quæritur quare in aqua fieri voluit remissionis sacramentum? Scilicet, ut flammeum gladium, id est, ignem gehennalem nobis existigeret, quia aqua contrarium elementum est igni. *Et vidit Spiritum Dei.* Quæratur utrum vera columba fuit, et qualiter Spiritus sanctus in ea apparuit, et quare dicatur Spiritus sanctus descendisse, cum totus sit ubique? Sciendum est, quia Deus qui invisibilis est natura, per varias species et novas se hominibus ostendit. Sicut Moysi in specie ignis in rubo. Sicut in angelis Abraham sub humana specie, et in aliis multis speciebus, quæ peractis officiis, vel negotiis, desinebant esse. Sic ista columba vera fuit, et nova creatura, per quam Spiritus sanctus suam presentiam in Christo esse ostendit. Non enim tunc primum in Christo cœpit esse, quia tota Trinitas plena fuit in eo. Sed quia homines ignorabant presentiam Spiritus esse in eo, ideo per visibilem speciem eam voluit hominibus representare. Quæratur præterea utrum in illa columba casset Spiritus sanctus, et utrum propterea dicatur incarnatus? Erat quidem Spiritus in columba, sicut in cæteris creaturis, quia eum totum ubique confitemur esse, sed non eo modo quo Filius in dominico homine. Ibi enim divinitas in una persona humanitati erat cœnita. Spiritus vero sanctus non erat cum columba una persona, quæ posseta peracto officio, columba desit esse. Vox Patris similiter fuit una de speciebus enuntians quæ voluit Deus audiri. Non Pater habet os et flatum, D quo vocem emitteret. Dicitur autem Spiritus sanctus ideo descendisse per speciem, sicut Dominus aliquem allocutum esse per legatum. Dicitur autem Spiritus et aliter descendisse, quia se humiliavit, cum per tam humilem speciem presentiam suam manifestavit. Notandum etiam est quod ideo columba supra caput Christi sedet, ne aliquis putaret vocem Patris ad Joannem factam, non ad Dominum.

Hic est Filius meus. Posita columba super caput ejus, secuta est vox patris, dicens: *Hic. Demonstrative ad homines, ut hac demonstratione faciat certiores. Filius meus.* Id est. *Filius substantialis,*

Tunc venit Jesus. Id est, incipit apparere paulatim, qui diu latuerat. A *Galilæa*, scilicet a Nazareth, in *Jordanem*. Galilæa, *transmigratio* interpretatur: *Jordanis, descensus.* Quisquis ergo vult baptizari, id est, transmigrare a vitiis ad virtutes, veniendo ad baptismum se humiliet, quod interpretatione Jordanis significatur. *Ad Joannem.* Venit Dominus scilicet ad servum, superior ad inferiori, ne quantumlibet potens ab inferiori, vel a servo baptizari contemnat. *Joannes autem, etc.* Quia Domini humillimam dispensationem cognovimus, servi etiam prudentem obedientiam attendamus. Obedire volebat, sed cum eum immunem a peccato cognosceret, causam voluit scire quare Dominus baptizari postularet. Itaque ad tempus prohibebat eum dicens:

Ego a te debo baptizari. Quasi diceret: Ego tenrenus a te cœlesti, mortalis ab æterno, peccator a te justo debo baptizari. Ego egeo, et tu non egos. Quare ergo venis ad me? *Respondens Jesus.* Dicit Joannes quod quærebat. *Jesus dixit ei: Sine modo*, id est, acquires modo voluntati meæ, et me modo siue baptizari a te. Subdit breviter rationem quare velit baptizari: *Sic enim decet nos implere omnem justitiam.* Baptismus est consummatio omnis justitiae. Quantumcunque enim fuerit justus, religiosus, eleemosynarius, jejunator, castus, etc., tamen si baptismatis gratia caret, nihil ei proficit. Unde Cornelius ad Petrum missus est. Baptismus sine virtutibus aliquando solus valet, sicut in puer, sed virtutes sine baptimate nunquam. Ex quo dictum est: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu*, etc. (*Joan. m.*) Vocabitur ergo consummatio justitiae, ad quam Dominus volens homines invitare, ne ab inferiori dedignentur baptizari, vel in conspectu hominum denudari, ideo vult exemplo docere quid alias

In quo. Quantum ad humanitatem, Mihi complacui. A dictum est ad similitudinem pictoris, qui sibi placet, dum suam picturam bonam eonsiderat. Quasi diceret: Adam fuit filius diaboli, hic meus: in illo mihi displaceui, quia pœnituit me fecisse eum; in hoc nunquam, sed mihi in omnibus complacui. Ille mihi invitus est, hic dilectus. Queritur, cum evangelistæ diversa dicant Patrem nuntiasse, Matthæus enim ait: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Marcus vero: *Tu es Filius meus dilectus, in te complacui,* Lucas vero: *In te complacuit mihi;* quæritur, inquam, quid horum Pater dixerit? Sed, ut ait Augustinus: « Si varia dicant Evangelistæ de ista voce, non est multum mirandum, dum tantummodo sit eadem summa sententia: sicut si diversi legati alicujus verba deferrent, non eadem verba, sed eamdem sententiam curarent dicere. » Hæc omnia plena sunt sacramentis. Non enim Christus proper se, sed propter nos se manifestare voluit, quoniam in his omnibus ostendit quod unusquisque in baptismate accipit. Ideo enim tota Trinitas hic demonstrata est, Pater in voce, Spiritus in columba, Filius in homine, ut tota Tinitas in singulis baptizatis operari credatur. Voluit ergo Spiritus sanctus potius in columbae specie apparere, ut perfectam speciem sui doni in baptizatis denotaret. Conferat enim in baptismate nocentibus innocentiam et simplicitatem, quod per innocentem et simplicem avem, que felle caret, designatur. Hæc autem innocentia conferatur, cum remissio peccatum in omnibus tribuitur. Voluit ergo pro qualitate charismatis designanda, super Christum baptizatum in specie columbae apparere. Super apostolos vero in igne; in transmigratione, in lucida nube. Dat enim Spiritus, ut dictum est, innocentiam baptizatis; ardorem vero predicationis, illuminationem scientiæ apostolis et discipulis; claritatem vern corporis, quod est nubes animæ, resurrecturis. Significantur etiam septem virtutes in fidelibus per columbam. Columba enim secus fluenta habitat, ut viso accipitre, mergat se in aquis et sic evadat. Meliora grana eligit. Alienos pullos nutrit. Non lacerat rostro, felle caret, in cavernis petrarum nidificat. Gemitum habet pro cantu. Ita sancti predicatores secus divina Scriptura fluenta, quibus corda eorum rigantur, inhabitant, ut eorum munimento incursum diaboli evadant. Meliora grana, id est, meliores sententias, scilicet non hæreticas, quibus pascantur, eligunt. Alienos pullos, in est, homines prius a Deo alienatos, qui diaboli pulli, id est, imitatores fuerunt, doctrina sua nutrunt et exemplo. Non rostro lacerant, id est, bonas sententias more hæreticorum lacerando non pervertunt. Felle, id est, ira irrationali carent. In cavernis petrae nidificant, id est, in plagiis mortis Christi, qui firma petra est, nidum ponunt. Per nidum quippe refugium, et spes designatur. Columbae enim adveniente imbre, ad nidum fugiunt, et spem prolis in nido ponunt. Gemitum habent pro cantu, id est,

sicut alii delectantur in cantu, ita ipsi in tribulatione et gemitu. Dicitur ergo: *Hic est Filius meus:* quia fideles in baptismate filii Dei efficiuntur. Unicus enim dicitur: *Hic, qui prius erat filius diaboli, modo est filius meus:* qui prius invitus, modo dilectus. In quo mibi prius displaceui, modo complacui. Hoc tautum sacramentum baptismatis multis figuris in antiquis temporibus est præsignatum. In arca Noe, in mare Rubro, in circumcisione, in multis aliis rebus, quod hic tandem completem est.

CAPUT IV.

Tunc ductus est Jesus in desertum a spiritu. A quo spiritu, Lucas apertius ponit, dicens: *Quia Jesus plenus Spiritu sancto regressus est a Jordane, et deinde subdit: Et agebatur a spiritu in deserto*

B (*Luc. iv.*). Non est enim putandum, quod violentiam intulisset illi immundus spiritus, qui Spiritum sanctum accepérat. Hoc desertum est inter Jerusalem et Jericho, ubi morabantur latrones. Unde a Domino dictum est: *Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho, et incidit inter latrones* (*Luc. x.*). Homo dico, gerens figuram Adæ, qui a demonibus victus est, et pecsatis sauciatus et a virtutibus spoliatus, qui locus vocatur Damin, id est *sanguinem*, propter effusionem sanguinis, quam ibi faciebant latrones. Conveniens ergo fuit ut ibi Christus diabolum superaret, ubi diabolus hominem sub figura superasse dictus est, Baptizatus autem Christus vadit statim in desertum, ductus Spiritus: quia omnis fidelis post baptismum debet postponere mundum, et aut petat corporaliter eremum, aut vacans a tumultu sæculi, faciat in mente desertum, et ductu Spiritus accingatur ad pugnam contra diabolum. Tunc enim persecutur hominem, cum se viderit derelictum. Une Christus post baptismum permisit se tentari, non ante, ut tentationes baptizatis docerent immitti. Diabolus enim ante baptismum, dum eos suos esse putat, non eos ita acriter aggreditur. Filii Israel post maris transitum, id est baptismum, morantur in deserto, donec venient ad terram promissionis, nec est dignus aliquis comedere manna, id est corpus Domini, nisi in deserto moretur, id est nisi tumultu hujus sæculi et concupiscentias, si non corpore, saltem mente deserat. Et quia tunc imminent tentationes, accingantur ad pugnam. Vide ergo ordinem: Tria sunt genera tentationum, quæ dicitur tentatio oculorum, in superbia vita. Omnia autem alia mala ex his proveniunt, sive ira, sive invidia, sive contentio, sive odium, sive homicidium, sive furtum, sive alia genera. Ex gula, luxuria, dormitionis delectatio, et voluptates aliae. De concupiscentia carnis sunt divitiae, honores, et similia. Concupiscentia est exteriorum. Superbia vita, est vana gloria de bonis operibus. Naturaliter autem prius tentat diabolus in concupiscentia carnis, quæ est homini vicinior et quasi naturalis. Postea in exterioribus. Concupiscentia vero carnis solet incipere a gula, quia satur venter luxuriam appetit, et ceteras voluptates. Et ideo debet fidelis

prius gulam domare, quæ est porta et initium cœterarum voluntatum ; et quia contra gulam primitus insurgit, a jejunio, quod est frenum gulæ, incipit. *Et cum jejunasset quadraginta diebus et quadraginta noctibus.* Iste numerus consecratus est jejuniorum, prius a Moysè, et postea ab Helia, ut a lege et prophetis confirmetur.

Deinde a Christo, qui est novi Testamenti lator. Moyses jejunavit quadraginta diebus, alloquio angelico confortatus. Helias similiter in fortitudine cibi angelici ivit per quadraginta dies usque ad montem Dei Oreb, dum fugeret Jezabel, Jesus vero nullum habebat exterius solatium, neque servitium angeli, neque cibum ; sed intus habebat quod sustentabat, ne desiceret per humanam fragilitatem. Illi non leguntur esuriisse, iste vero post voluit esurire, ut diabolo potentiam suam celaret, et occasionem tentandi diabolo conferret. Mystice etiam esuriit Christus, quis salutem nostram desiderabat. Quadragenarius significat totum tempus presentis vite, in quo omnes homines collecti de quatuor partibus mundi, de eem preceptis armari contra tentationes debent. Unde ex quaternario et denario sit. Vel quatuor significat omnes illicitos motus corporis, qui proveniunt ex quatuor humoribus, id est quatuor elementis de quibus caro constat, contra quos motus decem precepta opponi debent. Decem precepta dividuntur in tria et septem. Tria pertinent ad Deum, septem ad proximum : quia homo ex anima, quæ habet tres vires, et corpore, quo constat ex quatuor elementis. Ideo quadraginta annis filii Israel in deserto fuerunt. De noctibus ideo facit mentionem, ne per dies jejunasse, et per noctes comedisse, ut haeretici dicunt, credatur. Quadraginta diebus, indigena cibo, dum mortalis viveret, jejunavit. Quadraginta vero diebus, post resurrectionem, non indigena cibo, cum discipulis comedit. In primis enim quadraginta diebus homo in tentatione positus, hominem quid faceret in agone docuit; et per quadraginta alios, quod quandiu pugnaret, et a vanitate saeculi jejunarent, cum eis esset, et in eis comedere, id est delectaretur, præmonstravit. Quadragenarius enim utraque presentem et futuram vitam designat. Et nota, quod duas abstinentias sunt, alia dum carnem dominamus, alia dum motibus sedatis, ex nimia contemplatione et desiderio futura vita comedere obliviscimur. Itaque abstinentia alia mœroris, alia gaudii. Voluit autem Dominus sponte esurire, ut diabolo tribuatur tentandi occasio. Christus etiam esuriit, ut celaretur Deus esse : quæ tamen esuries, nostra salutis desiderium, quod habuit, designat. Helias vero et Moyses non esurient, ut divine potentiae essent exemplum. Tantum Christus voluit jejunare, quantum illi duo qui fuerant homines, jejunaverant : quia si plus quam homines jejunasset, supra homines eum esse tentator intelligeret, et ideo tentare non auderet. Si minus, eum esse Deum hereticus negaret, et purum hominem assereret : quia nec hoc egisset, quod puros homines

A fecisse cognosceret. Jejunavit autem ideo quadraginta diebus et quadraginta noctibus, ut indicaret nos ab illicitis debere jejunare, sive in tempore prosperitatis, quod per dies designatur, sive in tempore adversitatis, quod per noctes notatur. *Et accedens tentator.* Visa esurie, accessit tentator, quia non putabat Deum, quem fragilem videbat. Viderat stellas, viderat magos, audierat Joannem clamantem : Hic est Agnus Dei. Audierat forsitan de celo vocem Patris, sed putavat eum vocari filium adoptivum, sicut et alios sanctos. Audierat prophetas, sciebat Christum venturum. Sed quum omnia ista vidisset signa, non tamen creditit esse Deum, et hoc faciebat ejus superbia. Credidit enim, quod sicut ipse nunquam voluit pati infirmitatem, sed voluit etiam super omnia exaltari, sic non creditit Deum velle ullam pati infirmitatem, judicans eum ex animo suo ; et ideo visa infirmitate in Christo, eum esse Deum nullo modo creditit, et tamen explorat, quum dicit : *Si filius Dei es,* Et tentat, eum dicit : *Dic ut lapides isti panes fiant.* Volebat enim per panem visum gulam incitare. Qui enim esurit, viso cibo plus cupit. Volebat enim per mutationem tentare potentiam, et tamen si miraculum videret, non ideo crederet quia etiam prophetas viderat majora fecisse, sed hominem per panem illudere volebat. Satis convenienter lapides offert, qui durus est et impunitens ; et quia scriptum audierat : *Ipse dixit, et facta sunt*, quasi per potentiam blauditur, dicens : *Dic solummodo et fieri, si Filius Dei es.* — *Qui respondebas dixit.* Docet nos contra tentationem olypeum. Scripturarum opponere. Non utitur divina potestate, cum posset tamen eum, ut Deus fugare, quia veritatem suæ divinæ potentia noluit ostendere, ut qui incertus venerat, incertus rediret. *Non in solo pane.* Ista auctoritas sumpta est de Deuteronomio; Moyses enim videns quod homo de gemina substantia factus est, videlicet corpore et anima, et neutrum sine sustentamento posse subsistere ; corpus enim petit torreno cibo sustentari ; anima vero, quæ est substantia spiritualis, pane coelesti ; ait : *Non in solo pane vivit homo* (*Deut. viii.*), etc. Deus est panis agelorum, sed homo Deum non potest comedere, nisi factum lac, ideo per figuram ei ostenditur, id est per verba, et per alias ostensiones quæ omnia verba dicuntur, et ideo dicit, quod homo vivit, in omni verbo, id est omni genere locutionum, Dei, id est in quibus Deus ostenditur. Quæritur quomodo hæc responsio tentationi supradictæ repugnet? Solutio : Hoc sonat quasi diceret, persuasio tua patet, quia tentantis est. De cibo enim corporis agis, qui communis est cum pecoribus, non de cibo mentis, qui est nobis communis cum angelis. Si enim amice ageres, de meliori cibo prius me admoneres, sine quo nemo vere vivere potest ; *Non enim in solo pane*, etc. Tunc assumpsit. Nota, quod Lucas ponit istam tentationem ultimam, et tentationem demonte secundam, quod videtur magis secundum historiam esse. Natura enim exigit, quod diabolus tentet prius

de concupiscentia carnis, deinde de concupiscentia exteriorum, tandem de superbia hominum. Sed Matthæus refert secundum hoc, quod in Adam factæ sunt, et per eas vicius est, ut in eodem ordine quo homo prius est vicius, secundus Adam viciisse ostendatur. Dicitureniam Adam prius tentatus per gulam, dum dicitur : *Et videntes tignum, quod esset pulchrum visu, et ad vescendum suave* (Gen. iii); postea per inanem gloriam, dum dicitur : *Eritis sicut dii* (*ibid.*). Quod superbia erat, transire scilicet ultra se, et velle Domino suo parificari; denique, per avaritiam, dum dicitur : *Scientes bonum et malum* (*ibid.*). Tam bene est enim avaritia cupiditas scientiæ, sicut pecunia; et iste ordo factus est tunc secundum hoc quod diabolo convenientius visum est. Postquam vero corrupta est natura, alius ordo supradictus a natura constitutus est. Prius per concupiscentiam carnis, deinde exteriorum, etc. In Adam enim nullus ordo naturaliter erat, cum nullam concupiscentiam sentiret. Quæritur quomodo haec tentationes factæ sunt, quam Marcus dicit, quod quadraginta diebus in deserto fuit, et tentabatur a Satana? Videtur enim velle quod omnes tentationes in deserto essent. Dicunt igitur quidam quod animo factæ sunt haec tentationes a diabolo, non visibiliter apparente. Suggerebat enim ei diabolus, ut de lapidibus faciat panes, et ascenderet supra pinnam, et inde se præcipitaret, ut diabolum adoraret, propter regna mundi. Alii dicunt, quod visibiliter ei apparuit, ut bomo, quod verius est, et locutus est cum eo. Et vocavit Jerusalem desertum, id est a Deo derelictum, ut omnes tentationes dicantur in deserto fuisse, sed hoc non est necessarium, quoniam litera Marci non cogit, quia tantum dicit, quod a Satana tentaretur. Verum quidem est, quod in deserto eum tentavit, sed non dicit tantum in deserto. Iterum quæritur quomodo assumpsit? Alii dicunt, quod eum transportavit, et statuit supra pinnam: quod non est mirum, si permisit se transportari a diabolo, qui permisit se levare in cruce a membris diaboli. Alii dicunt quia duxit eum per viam usque in Jerusalem, quod videtur velle Lueas, qui dicit: *Et duxit eum in sanctam civitatem, et ascenderunt supra pinnam*, sicut et alii homines. Quæ fuit ultima tentatio, postquam regressus est a deserto; et venit in civitatem. Iste creditur esse magister dæmoniorum, qui Dominum tentavit. Mos architecturæ est in Palæstina, ut tecta desuper plana, non cacuminata habeantur. Similiter templum Salomonis factum erat planum desuper, et in gyro cancelli deambulatori, ne quis in cunctis inde laberetur; et erat ibi sedes doctorum, ut inde loquerentur populo infra positio. Cancelli dicuntur illa in gyro muralia, unde prospiciunt homines. Inde cancellarii dicuntur, qui habent sermonem ad populum de mandatis regis vel imperatoris, quia jussa regis solent in cancellis prædicare. Cancelli similiter dicuntur fenestræ, de quibus prospicitur: ideo duxit eum super pinnam templi, cum vellet eum de vana glo-

Aria tentare, quia ibi in cathedra doctorum multos deceperat in gloria; ideo putavit etiunctum positum in cathedra magisterii, in vanam gloriam extollere posse. Si Filius Dei es. Iterum explorat, cum dicit, *si Filius Dei, etc.*, et tentat, ubi dicit, *mitte te deorsum*. Stulta fuit persuasio quæ dicit: Mitte te deorsum, presertim Filio Dei. Rectius enim diceret: Si Filius Dei es, ascende in cælum; quod si faceret, verum se esse Filium Dei comprobaret, sed diabolo convenit, ut in precipitum ire commoneat. Scriptum est enim, quia angelis, etc. Auctoritate Scripturæ Christus se defendit, et auctoritate Scripturae diabolus persuadet peccare. Sed notandum quod Scripturam pervertit; ait enim Scriptura de quolibet bono homine, et dicit: Quod Dominus angelis suis, sicut ministratoriis spiritibus, præcepit, quod in manibus, id est auxiliis suis, extollant bonum hominem, et ita custodian, ne offendat pedem, id est affectum mentis, ad lapidem. id est veterem legem scriptam in lapideis tabulis. At illi Jesus rursum: *Non tentabis*, etc. Notandum quod ista verba a diabolo non sunt directa. Si enim dicta sua temperavit, quod se Deum esse non manifestavit, sed a Moyse sumpta sunt, qui dicit in Deuteronomio, cui libet homini: *Non tentabis Dominum Deum tuum* (*Deut. iv*). Non enim debemus Deum tentare, quandiu habemus quod rationabiliter faciamus, sicut Abraham de uxore, quam sororem vocavit. Sed postquam necessitas ingruit, tunc debemus Deum vocare, et petere quod necessarium est, sicut filii Israel ad mare Rubrum, et quando petimus, non cum tentatione, sed confiderenter. Cum tentatione patebant filii Israel, cum dicarent: *Nunquid poterit Deus parare meusam nobis in deserto?* et si fuerit morte reprehensus, ponat totum in voluntate Dei, nisi exceptionem suam inimicis viderit utilem, sicut tres pueri in camino ignis. Tentare Deum esset, si præcipitem se daret, cum descendere posset, sicut et cæteri homines. Iterum assumpsi, etc. Tentatus de avaritia in montem ducit, quia superbia est vermis divitiarum, et quia ambitio semper alta petet. *Et ostendit ei omnia regna mundi*, etc. Vel simpliciter illo surgeente, totus mundus ab eo visus dicitur: vel vanitatem mundanæ pompe sibi exposuit, dicens: Talia et talia sunt regna mundi. Nec est peccatum concupiscentiæ habere in mente sine cupiditate, sicut videre medici solent geæra morborum sine labore, vel lœsione, quæ omnia promittit mentiendo, cum ea potius Deus donet, sicut Sauli et David, et multis aliis. Ipse enim non potest dare aliquid in mundo, nisi quantum Deus permiserit. Si cadens. Vere cadit, qui eum adorat. Ecce superbia diaboli antiqua: sicut enim in principio voluit se Deo similem facere, ita nunc volebat divinum cultum sibi usurpare. Tunc dixit ei Jesus: *Vade, Satana*, qui scilicet saluti adversaris, cum creaturam jubeas adorari. Satanas enim *adversarius* interpretatur. Non autem, ut plerique putant, condemnatur Petrus eadem sententia, qua Satanas. Petro

enim dicitur : *Vade retro me Satana (Marc. vii)*, id est sequere me, qui es contrarius meæ voluntati. Hic vero audit : *Vade, Satana, et non additur, retro me*, ut potius intelligatur in ignem æternum, qui præparatus est tibi. Hic iterum est auctoritas in Deuteronomio, ubi Moyses clamat omni homini : *Dominum Deum adorabis (Deut. vi)*. Quasi diceret : Non te deboe adorare: qui Moyses prohibuit idolatriam. Quæritur, quare cum dicat soli, an servitus regis prohibetur, vel alterius hominis? Nequaquam, quia apud Hebreos et Graecos distinguitur quædam specialis servitus Dei, quæ dicitur *latria*. Nos vero non habemus proprium nomen illius, sed commune nomen ponimus, sicut ipsi habent quoddam commune, quod significat quamlibet servitutem, scilicet *dulia*.

Tunc reliquit eum diabolus. Si dicamus ultimam tentationem fuisse in civitate, ita legendum est : Tunc, id est peractis omnibus temptationibus reliquit eum diabolus, non habens quid ageret, sed per omnia vicius : quæ relatio supra pinnaculum templi intelligenda est, secundum Lucam. Si autem dicamus Matthæum ordinem historiæ sequi : diabolus reliquit eum in monte. *Et cœce angelî*, etc. Quasi a longe agonen Domini angeli aspiciebant, ne videtur eorum praesidio egisse vel viciisse. Ut vero ille vicius discessit, parati ad obsequium venerunt; qua in re ostenditur in agone nostro vicio diabolo, quod nobis angeli congaudentes accedant.

Cum autem audisset, etc. Quandiu prædicavit servus, exspectavit dominus. Posito autem eo in vinculis, incepit prædicationem publicam; reliqua autem fecerat privatim, et si locutus fuerat, non tamen ad turbas, sed quasi in occulto. Tres evangelista incipiunt a publica prædicatione Christi, ex quo caput est Joannes. Joannes vero evangelista refert multa quæ prætermissa fuerant ab istis, quæ facta sunt antequam Joannes traditus esset. Refert enim Joannes quod post reversionem de deserto, erat Christus juxta Jordanem, et venerunt ad eum duo discipuli Joannis, Andreas et quidam alias, et dixerunt ei : *Magister, ubi habitas?* etc. Et de Nathanaele etiam refert, quomodo cum eo locutus est Dominus. Deinde ivit in Cana Galilæam, et fecit miraculum de vino. Postea secessit in Capernaum, ubi habitavit eum matre et discipulis. Quos discipulos vocat Evangelista, non quod discipuli essent tunc, sed nomine quod modo habebant, vocavit: sicut si modo dicieremus. Paulus apostolus natus est in Tharso: non quod apostolus tunc vocaretur. Et tunc in Pascha ascendit in Jerusalem, et iovenit vendentes et ementes in templo, et expulit eos, quod et alia vice postea fecit, scilicet circa passionem suam, ut refert Matthæus. Bis enim, ut ait Augustinus, fecit hoc miraculum. In illo adventu locutus est cum eu Nicodemus nocte. Inde venit in Iudeam, et baptizabat, quamvis non ipse baptizaret, sed discipuli ejus. Erat enim tunc Joannes, baptizans in Enon, juxta Salim; nondum enim Joannes missus fuerat in carcerem. In his verbis datur intelligi quod omnia ista

A facta sunt antequam captus est Joannes. Tunc discipuli Joannis dixerunt ei : *Rabbi, cui tu testimoniun perhibuisti, ecce hic baptizat, et facit plures discipulos quam tu (Joan. iii)*. Ut autem cognovit Jesus, quia audierunt Pharisæi quod Jesus baptizabat, et plures discipulos faceret quam Joannes, quanquam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus, reliquit Iudeam, et abiit iterum in Galilæam. Hic ait Augustinus : *Tunc intelligimus jam traditum fuisse Joannem*. De primo itaque adventu Christi in Galilæam, non agunt tres evangelistæ, sed incipiunt ab hoc ultimo. Quæritur quod annis duraverit prædicatione Christi et miracula ejus? In qua re diversi diversa sentiuntur. Alii dicunt sequentes Joannem, qui tantum facit mentionem triplicis Paschæ, quod per duos annos et dimidium predicavit, et fecit miracula. Alii quod per tres et dimidium, quod magis habet veritas. Primi ita ordinant, quod post baptismum jejunavit Christus, postea rediens, fecit illa in codem anno : quæ refert Joannes evangelista de duobus discipulis Joannis et Nathanaele, et de aqua quam mutavit in vinum, de mora facta in Capharnaum, et bæc facta sunt a tempore theophaniae. Deinde ascendit ad Pascha, et expulit vendentes et ementes de templo, et locutus est Nicodemo. Deinde venit in Iudeam, et fuit ibi donec Joannes traditus est, quod fuit intra Pascha et Kalendas Maii, quis tunc legitur Christus incepisse prædicationem suam, et invenitur in quibusdam complitis signatum quo die. Quæ auditio secessit in Galilæam, et fecit publicam prædicationem suam. Circa vero alterum Pascha occiditur Joannes ; quo potest sciri ex verbis Matthæi et Joannis. Ait Matthæus, quod Joanne mortuo discipuli venientes nuntiaverunt Jesu. Quod cum audisset Jesus, secessit in desertum, et fecit ibi miraculum de quinque panibus et duobus piscibus. Joannes vero ait quod quando hoc miraculum fecit, erat proximum Pascha, et ita paulo ante proximum pascha, Joannes occisus esse intelligitur. In sequenti vero Pascha est passio Domini, et ita Christum, per duos annos et dimidium prædicasse, et miracula fecisse ostendunt. Sed huic sententiæ contrarium est, quod miraculum de nuptiis, eo die quo baptizatus est, anno revolutu ab universali Ecclesia canitur et predicator. Quod talsum est, si dicatur esse factum inter diem theophaniae et Pascha, post regressum de deserto, ad quod statim post baptismum dicitur ductus esse a Spiritu. Ait enim Marcus : *Et statim Spiritus misit eum in desertum, et erat ibi quadraginta diebus (Marc. i)*. Ut ergo stare possit sententia, dicendum est unum Pascha a Joanne evangelista esse prætermissum, et nihil eum de primo anno, qui fuit a primo die baptismatis, usque ad eundem ordinem : nisi hoc tantum, quod ait de duobus discipulis Joannis, et de Nathanaele. Anno itaque revolutu in eodem die quo et baptizatus est, fecit miraculum in nuptiis. Postea demoratus est Capharnaum usque ad Pascha. Cætera non mutantur, et sic habemus a die baptismatis usque ad pas-

sionem tres annos, et tantum quantum est a die A bulon, et terra Nephtalim, et novissimo est aggravata theophaniæ usque ad primum Pascha. Sed ad littoram veniamus, quas diceret: Quandiu Joannes predicabat, noluit Dominus publicam prædicationem facere. Sed cum audisset quia traditus esset, recessit in Galilæam de Judæa, ut refert Lucas, venit Nazareth, ubi erat nutritus; et intravit in synagogam, et surrexit legere, et accepto libro inventi locum ubi scriptum est in Isaia: « Spiritus Domini super me propter quod unxit me evangelizare pauperibus misit me, prædicare captivis remissionem, cæcis visum, dimittere confractos in remissionem prædicare annum Domini acceptum, et diem retributionis (Luc iv). Et cum plicuissest librum, sedit, et ait: Hodie completa est haec Scriptura in auribus vestris; » et dixit ibi multa, propter quæ duxerunt illum in montem, et voluerunt præcipitare: sed ipse transiens ivit, et tunc descendit Capharnaum. Unde modo ait Matthæus :

Et relicta civitate Nazareth, venit et habitavit Capharnaum maritimam, in finibus Zabulon et Nephtalim, ut adimpleretur, etc. In hac urbe, ut refert Lucas, sanavit in synagoga dæmoniacum, et inde cœpit publice prædicare.

Nota quod due Galilææ sunt: una quæ dicitur Iudeorum, altera quæ dicitur gentium. Divisa est Galilæa a tempore Salomonis. Habuit eum maximam familiaritatem cum Hiram rege Syrie, quia adiuvit eum de lignis, ad faciendum templum Domini. Propterea Salomon dedit ei viginti civitates in Galilæa, remanentibus tamen ibi Iudeis sub dictione illius regis, quæ pars postea dicta est Galilæa geotum, reliqua autem Iudeorum. Zabulon est in Galilæa Iudeorum, Nephtalim in Galilæa gentium Capharnaum vero erat in confinio utriusque. Rationabiliter igitur incepit ibi prædicationem suam, ut quasi gentibus et Iudeis eam proponendam significaret. Non tamen prædicabat gentibus, sed Iudeistatum, nisi per aliquam occasionem. Ipse enim dixit: *Non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel (Math. xv) et in viam gentium ne abieritis.* Conveniens præterea fuit, ut ibi primum nosceretur præconium redemptoris, ubi Iraelis prima captivitas facta est ab Assyriis. Maritima erat Capharnaum, quia sita erat juxta mare, quod vocatur in uno loco mare Galilææ, in alio Tiberiadis, in alio stagnum Genezaret: nec tamen mare est, sed collectio maxima aquarum dulcium, sed mos est illius gentis, collectionem hujus modi mare vocare. Ait enim Hieronymus super Isaiam: *Mare hic appellat lacum Genezaret qui Jordane influente efficitur, in cuius littore Capharnum, et Tiborias, et Thebaida, et Corozaim sitæ erant, in qua maxime regione Dominus conversatus est.* Nota imprimis, quod Evangelista mysticum potius sensum querens quam historicum, multa de verbis prophetiae prætermittit: quia tantum tendit ad ea verba quæ pertinent ad prædicationem Domini. In prophetia enim habetur ita: *Primo tempore alleviata est terra Za-*

b *via maris trans Jordanem Galilæa gentium. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est (Isa. ix).* Sensus talis est: Primo tempore prædicationis Christi, terra Zabulon et terra Nephtalim ab onere alleviata est peccatorum, quia primi inde conversi sunt, quia in his tribubus fuerunt viculi de quibus duces nostri apostoli crediderunt. Novissimo autem aggravata est fides eorum plurimis Iudeorum in errore permanentibus, et hoc est, novissimo aggravata est via maris, id est regio illa eadem juxta mare existens. In Evangelio autem diversi nomiuati ad idem verbum reducuntur ita: *Terra Zabulon et terra Nephtalim, quæ est via maris,* id est, via juxta mare et quæ est *trans Jordanem, scilicet populus gentium Galilææ, qui habitat in tenebris, vidit lucem magnam,* id est prædicationem Christi audivit, et prima miracula ejus. Per Zabulon accipitur Iudea Iudeorum. Per Nephtalim Galilea gentium. Altera scilicet Galilæa Iudeorum, est via maris, quæ juxta mare existit. Et altera, id est, Galilæa gentium, est trans Jordanem, id est, vicina Tyriis. Sed cum de utraque faciat mentionem, plus immoratur in Galilæa gentium, cum dicat, *populus Galilææ gentium, quod ad mysticum sensum maxime pertinet, quod videbitur in sequenti.* Et *lux orta est eis,* id est agnitus veritatis *sedentibus in regione umbræ mortis.* Mortem vocat æternalem, umbram, peccata, quæ sunt obscuritas ducens ad mortem. Hieronymus vero dicit, inter mortem et umbram hoo interesse puto, quod mors eorum est, quicum operibus mortis ad inferos perrexerunt. *Anima enim quæ peccaverit, ipsa morietur (Ezech. xviii).* Umbra mortis est eorum qui, cum peccent, nondum de vita ista egressi sunt. Possunt enim, si voluerint, agere penitentiam. Sedent itaque in regione umbræ mortis, id est in regione Galilææ, ubi primum regnabat umbra mortis, id est, peccatum. Potest etiam illud Galilæa alio modo distinguiri, ut dicamus trans Jordanem Galilææ, id est, trans Jordanem, in quantum ad Galilæam pertinet. Ex altera enim ripa Iudea est et tunc legetur perse, *gentium populus, etc.*

ALLEGORIA. Joannes est vox præcedens verbum et alii prophetæ, quæ prophetia postquam cessavit et ligata est, accessit verbum complens, quod prædicavit vox et prophetia, recessit in Galilæam, id est, in transmigrationem, de figuris ad veritatem, de umbra ad corpus. Videlicet Galilæam, id est, in Ecclesiastem, ubi est transmigratione vitiis ad virtutes. Vere facta est transmigratione, quia relicta Nazareth, venit in Capharnaum. Nazareth interpretatur *flos Capharnaum villa pulcherrima.* Reliquum ergo florem figurarum, quæ designabant fructum Evangelii, ut *flos præountiat fructum venturum:* et venit in Ecclesiastem, quæ est Christi, villa pulcherrima virtutibus et miraculis Christi, quæ est maritima, quia juxta mare, id est juxta fluctuationem hujusmodi

sita est, et tunditur procellis tribulationum vel persecutionum. Quia Ecclesia est in terra Zabulon et Nephtalim sita, id est, Iudeis et gentibus communis, et constituta est ex eis. Zabulon *habitaculum fortitudinis* dicitur quia apostoli, qui de Iudea electi sunt, fortes fuerunt. Nephtalim *dilatatio* dicitur, quia gentium Ecclesia dilatata est per orbem: quod significavit Isaías, quia terra Zabulon, id est Iudeorum, et terra Nephtalim, id est, gentilium, quae est via maris, quia et juxta est mare, ut dictum est, et tantum via, quia per eam potest iri ad patriam vitæ: et est trans Jordanem, id est trans baptismum, quia scilicet baptizata est. Terra Zabulon et terra Nephtalim vidit lucem magnam, sed precipue populus Galilææ gentium, id est, populus gentilis positus in transmigratione, qui ambulat in tenebris propter idolatriam, vidit lucem magnam: cetera non mutantur.

Ambulans autem. Incœpta prædicatione Christi, congrum est ut habeat coadjutores, quos mittat ad prædicandum. Elegit itaque apostolos, sed viles, ignobiles et idiotas, ut evangelium ex vi sua, non ex nobilitate vel sapientia hominum receptum esse ostenderet. Noluit igitur Nathanael, qui sapiens erat, quamvis sanctissimus, apostolum facere. Ostensionis autem in primis prædictoribus, quia fides Christi recepta est ex vi ipsius Christi, cum idiotæ coruscant miraculis, et homines non in sapientia verbi converterentur, tunc additus est tandem Paulus et alii sapientes, ut Cyprianus, Augustinus. De hac vocatione videntur tres evangeliste dissentire. Joannes enim ait, quod in principio post baptismum duo discipuli Joannis, quorum unus erat Andreas, venerunt ad Jesum, et interrogaverunt eum: *Rabbi, ubi habitat?* Ipse autem dixit: *Venite et videte.* Venerunt ergo et mauserunt apud eum die uno. Andreas invenit fratrem suum Simonem, et dixit ei: *Invenimus Messiam,* et adduxit fratrem suum ad Jesum. Jesus autem eum intuens, dixit: *Tu es Simon filius Johanna, tu vocaberis Cephas, quod est Petrus.* Non dixit ei, tu vocaris jam sed quod futurum erat, nuntiat eis. In crastino die vidit Philippum et dixit ei: *Sequere me.* Philippus invenit Nathanael, et dixit ei: *Invenimus Messiam, filium Joseph a Nazareth.* Miratus autem Nathanael quod de Galilæa surgeret propheta, præsertim de Nazareth, qui erat viulus, cum omnes propheta de Iudea invenerint, ait: *A Nazareto aliquid boni potest esse?* id est potest credi quod de Nazareth veniat aliquid boni? id est aliquis propheta? et cetera quæ sequuntur. Lucas vero narrat: *Factum est autem cum turba irruerent in eum, ut audirent verbum Dei et ipse stabat secus stagnum Genesareth, et vidit duas naves stantes: ascendentes autem in unam navem quæ erat Simonis, docebat turbas.* Ut autem cessavit loqui, dixit Simoni: *Duc in altum, et laxale retia vestra in capturam.* Et respondens Simon, dixit: *Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete, et*

A impleverunt ambas naves piscibus. Stupente autem Petro, ait Jesus: *Noli timere, ex hoc enim eris capiens homines; et relictis omnibus, subductis navibus ad terram seculi sunt eum.* Erant autem socii Simonis Jacobus et Joannes in alia nave (*Luc. v.*) Matthæus autem refert, quod ambulane Jesus juxta mare Galilææ, vidi duos fratres, et vocavit eos, et non invenit insimul Jacobum et Joannem, sed procedens inde, vidit alios duos fratres, quos et vocavit. Sed sciendum est quod quando Andreas venit ad Jesum, et adduxit fratrem tunc non est facta vocatio eorum, sed tantum prædictum Petro, de nomine suo quod futurum erat, et postea reversi sunt ad propria. De illo iterum quod Lucas refert, intelligendum est, ut ait Augustinus, quod primum factum est ante ipsum vocationem, nec tunc eos a Domino fuisse vocatos sed tantum Petro fuisse prædictum quod homines esset capturus, quod non ita dictum est quasi jam pisces nunquam esset capturus. Nam post resurrectionem legimus eos fuisse pescatores, sed ad cibum, non ad lucrum. Unde datur locus intelligere, eos ad capturam piscium ex more remeasse, quamvis dicatur, relictis omnibus: non enim reliquerunt tunc nisi ad horam. Sed hæc vocatio fuit ultima, quam refert Matthæus, et tunc reliquerunt et res et uxores, et patres. Itaque nunquam amplius redierunt ad propria; et quamvis Lucas referat illud quasi post prædicationem factum in Capharnaum, tamen non tunc factum est, sed quod tunc prætermiserat, rememoratur. Similiter de hac vocatione, quam Matthæus refert, ignoratur, ut ait Augustinus, utrum ante vel post prædicationem publicam facta est. Uroque enim modo potest legi, ut dicamus: ita Christus incepit prædicationem, et ad hanc prædicationem jam elegerat discipulos, vel postea elegit.

Qui ambulans juxta mare, vel ad mysterium, vidit, etc. Quamvis duodecim elegisset, tamen vocationem quatuor tantum refert. Matthæus tamen vocationem suam refert postea inter miracula. Magnum enim miraculum fuit, quod publicanus factus est apostolus, et quod quatuor tantum valent ad mysterium. *Et ait illis: Venite post me, etc.* Non tam pedibus, quam affectu mutationis. *Et faciam vos, etc.* Qui prius eratis pescatores piscium, fieri pescatores hominum. Bene dicit, faciam vos fieri: aliter enim homo frustra laborat, nisi Deus faciat, ut perficiat, et tamen ita ut liberum arbitrium non pereat. Quando fit hujusmodi ingeminatio, faciam vos fieri, certans certavi, assiduitatem significat, quasi diceret: Ita faciam quod in hoc facto perseverabis. *At illi continuo, etc.* Parum habebant, sed illud parum reliquerunt. Quia in re innuitur, quod plus affectus quam sensus queritur derelicto. *Et procedens inde, etc.* Hic datum est exemplum illorum, qui solum sensum pro amore Christi deserunt: hic autem ponitur exemplum illorum, qui non soluni sensum, sed etiam carnales affectus pro Deo postponunt. *Et nota quod alii mittebant retia in mare, alii reficie-*

bant; quod ad figuram valet, sensus litteræ satis patet.

ALLEGORIA talis est. Ambulavit Jesus juxta mare, dum ad nos per Incarnationem venit, qui secundum divinitatem immobilis est. Juxta mare, et non in mari, qui nulla carnali voluntate immersus est. Et ambulans vidit spirituales pescatores: videbat enim eos ab æternō, sed quantum ad nos, tunc visus est spiritualiter vidisse, cum eos vocavit. Mittentes retia vidiit, id est saecularibus negotiis intentos, et vocavit. Nota quod vidit binos et binos, sicut alibi legitur, quod *binos et binos misit ante faciem suam* (*Luc. x.*) ad prædicandum. Quicunque enim ad prædicandum mittitur, fraterno amore necesse est cum proximo suo colligetur, ut non pro terreno commodo, sed ex dilectione prædicare inveniatur, et ideo vidit duos fratres. Nomina etiam mysterio congruunt. Simon enim *obedient* interpretatur; qui enim prædicat, præceptis dominicis obediens debet. Postea debet esse Petrus, id est *fimus*, ut perseveret in proposito, ne cum prædicaverit, iste *reprobus efficiatur* (*I Cor. ix.*). Deinde fit Andreas, id est *virilis*, ut viriliter aliis prædicet, ne formidine, ne aliquo amore turbetur, et prædicando aliis fiat Jacobus, id est *supplantator vitiorum*. Sed cum in omnibus erit perfectus, tunc necessaria erit humilitas, ne sibi, sed soli gratiæ Dei ascribat, et ideo fit Joannes, qui *gratia Dei interpretatur*. Isti recifiebant retia sua, quia terrena curabant, et damna saecularium reparare volebant, et erant cum patre Zebedœo, id est cum diabolo. Zebedœus enim *fugitus* interpretatur, diabolus vero a Deo fugit. Quatuor tantum voluit ponere invocatione, quia per eos predicatores omnes de quatuor mundi partibus vocatos significat.

Et circubat, etc. Associatis sibi coadjutoribus, insistit prædicationi, et docet quia non debet otiosus esse predicator, sed circuire Galilæam, id est Ecclesiam, et docere in Synagogis, id est in congregacionibus, quia communius debet esse prædicatione. Congregatio dicitur synagoga. Hic aperte ostendit quia gentibus non prædicavit, cum in synagogis prædicare dicitur, quæ Judeorum sunt: et prædicavit non temporalia, non fabulas, sed Evangelium, quod pertinet ad regnum Dei. *Docens et prædicans*, etc. Dicitur docens in constitutione morum, prædicans etributionem regni Dei, quod nondum videtur. *Et sanans*, etc. Languor est diurnus morbus, infirmitas qualibet vel momentanea, vel non; et Deus mystice sanavit langores nostros, id est peccata inveterata, et infirmitates nostras, id est peccata recentia. MORALITAS est, quod predicator non solum verba, sed quæcumque etiam beneficia poterit, dare debet.

Et abiit opinio ejus in totam Syriam, et obtulerunt ei omnes male habentes, variis, etc. MORALITAS est, quia predicator debet habere honum ab his qui foris sunt, testimoniam. Nam cujuscunq; vita contemptibilis est, restat ut prædicatione ejus contemna-

tur. **ALLEGORICE.** Debet bona fama ejus tendere usque ad superbos hujus sæculi, qui per Syriam, quæ dicitur *elatio*, significatur. Et postquam sanctitas ejus cognoscetur, offerent et detegent ei somale habentes, et alios variis vitiis occupatos. Languor est diurnus morbus, tormentum acutus morbus: ut dolor dentium, lateris, et alii morbi vexantes acriter homines. Annubarat per partes demoniacos, lunaticos. Lunatici sunt qui vexantur a dæmonibus circa lunationes, ut homines blasphemant creaturam Dei, credentes se hoc ex luna habere.

B ALLEGORIA est. Dæmoniaci sunt idololatriæ. Lunatici instabiles, quod modo credunt, modo recedunt. Paralyticus sunt homines pigri et dissoluti, qui nihil faciunt. *Et seculæ sunt eum turbæ multæ*. De Ecclesia, quæ multis nominibus designatur. Ipsa enim est Galilæa. Ipsa Decapolis, id est decem civitatum regio, quæ significant decalogum. Ipsa est Jerusalem, id est visio pacis, quia assidue contemplatur supernam pacem. Ipsa est Judæa, id est confessio. Ipsa est de trans Jordanem, quia omnes fideles repererunt baptismum.

CAPUT V.

Videns autem turbas. De hoc sermone videntur dissentire Lucas et Matthæus. Lucas enim refert, quod Dominus exiit orare in montem, pernoctans in oratione. Et cum dies factus esset, vocavit discipulos suos, et elegit duodecim ex ipsis, quos et Apostolos nominavit, et descendens cum eis, stetit in campestri loco, et turbæ discipulorum et multitudine plebis: et elevatis oculis in discipulos dicebat: *Beati pauperes spiritu* (*Luc. vi.*), et multa ponit, quæ posuit Matthæus multa etiam premittit, multa quoque alia interserit. Matthæus vero narrat Jesum turbas vitasse, et ide in montem ascendisse cum discipulis, et ibi ad eos sermonem babuisse sedendo, non stando, sicut Lucas ait. Potest autem, ut ait Augustinus, et idem sermo et aliud intelligi. Si idem est, tunc diceretur quod et Dominus et discipuli et turbæ ascenderunt in montem, in quemdam locum campestrem et planum, qui erat in montis latere, qui multum populum capere poterat; sed postea ascendit in cacumen montis cum solis discipulis, et ibi elegit apostolos, quibus electis, descendit ad locum campestrem, et ibi stetit, donec ad eum congregata sunt turbæ, et postea sedet, quod tacet Lucas, et cum sedisset, accesserunt propinquius discipuli ejus ut familiares, et ita habuit sermonem principaliter, et ad discipulos, et ad turbas. Tunc igitur dicemus, quod Matthæus facit mentionem de ascensione Domini in cacumen montis vitando turbas, quia volebat discipulos eligere. Quomodo vero elegit apostolos, quomodo de cacumine montis descendit, et quomodo stetit postea. Matthæus tacet, et de ascensione incipit. Sed melius videtur, quod duo sermones sint, unus quem familiariter et privatum fecit discipulis, quibus volebat Novum tradere Testamentum, quod et portaturi erant, quia non omnia omni-

bus sunt dicenda, et alius quem fecit in imo loco A coram omnibus, in quo et multa recapitulavit quæ in alio dixerat. Et tunc scendum est quod multa præteriit Matthæus, quæ dixit Lucas in ascensione montis, scilicet, quod pernoctavit in oratione, quando apostolos elegit. Ad litteram veniamus. Missurus Christus apostolos ad prædicandum, tradit eis Novum Testamentum, et quia profunda et sublimia erat traditurus, in montem ascendit, ut altitudinem mysteriorum significaret. Populum vero in imo docet, quia non habebat aliam intelligentiam. Recepérunt autem apostoli in ordinatione sua non solum nomen apostolatus, sed et spiritum majoris intelligentiæ. Itaque illis electis, alta dicit. Moyses vero in monte similiter legem accepit, quia totum legis mysterium intellexit. Populum vero in imo docuit, quia rudis et minoris capacitatis erat. Præcepta veteris legis initialia et imperfecta erant ad justitiam. Præcepta vero quæ datus erat, illud imperfectionis, quod illa habebant, sublata sunt, et in istis, justitia consumenda est. Unde dicturus est: *Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scripturarum (Math. v), etc.*

Continuatio. Turbæ seculæ sunt eum. Videns autem Jesus turbas ascendit in montem. Ut viret eas, quia coram eis tam alta non erant prædicanda. In his ergo docet quod prædicator debet dicere juxta capacitatem audientium. Et cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus. Ideo sedit, ut doceret se esse magistrum. Magistrorum enim et docentium est sedere. Accedunt discipuli, ut vicinius audiant quæ adimplenda proferant.

Et aperiens os suum Per hoc quod dicit aperiens, significat quod non pauca sed multa, non humilia sed profunda, quasi thesaurum aperiens, dicturus erat.

ALLEGORIA. Christus ascendit in montem, id est in Ecclesiam, ut impleretur quod dictum erat per David: *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem (Psal. xi)*, etc. Quod significat ihi Sion, hic et mons iste. Sedere, est humiliari per humanitatem assumptam. Aliter non doceret nos, nisi formam nostram assumendo sederet, id est se nobis inclinaret, et visa sessione ejus humilitatis, potuerunt ei discipuli accedere, quia quandiu erat in throno majestatis suæ, non poterat eum homines comprehendere. Unde dicitur: *In mundo erat, et mundus eum non cognovit (Joan. i)*. Et qui prius nobis erat locutus in prophetis, in Filio suo locutus est, et proprium os Filius nobis modo aperuit. Alia lex data est in terrore, quia fumus et turbæ et procellæ fuerunt circa montem. In datione vero Novi Testamenti nihil horum, sed totum in tranquillitate fuit factum, ut doceret hanc legem non timore, sed amore complendam esse. Alia lex scripta est in lapidibus, ista in cordibus. Aliter enim Novum a Veteri Testamento non distaret. Unde Apostolus: *Multo melioris Testamenti mediator est (Hebr. viii)*. Et per prophetam ait Dominus: « Hoc Testamentum quod

A disponam domui Israel, post dies illos, dando leges meas in mentes eorum, et in corde eorum supervisibam eas (*ibid.*), » etc.

Beatæ, etc. Sicut Moyses dedit legem in decem præcepta, quæ omnia alia continebant, similiter Christus tribuit Novum Testamentum in septem. Et sicut Moyses explicatus tractavit, postea de illis faciendo plus quam trecenta mandata, similiter Christus de ipsis eisdem per partes prolixius postea tractat, septem sunt dona sancti Spiritus, septem sunt petitiones in dominica oratione, septem ista sunt mandata, quæ omnia convenienti. In propheta computantur dona, a superiori descendenta adimum dicendo: *Spiritus sapientie et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientie et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini (Isa. xi)*, quia de Christo ascendebo ad terras agitab. Christus autem sequens morem boni doctoris, ab inferiori incipit, tendens ad superiora, et ideo incipit a paupertate, id est a remotione mali, et a timore. Quicunque enim vult accedere ad Deum, debet prius mala removere, mundum abdicare, Deum timere. Nota quod in oratione Dominica septem petitiones sunt, tres de cœlestibus, scilicet priores; tres inferiores de terrenis, et media est quasi confinium, adhærens tamen plus cœlestibus. Et prius ponuntur altiores, deinde inferiores, et tamen *Liber nos a malo (Math. vi)*, est prima naturaliter, sicut timor in septem donis, dicente Scriptura: *Initium sapientie timor Domini (Eccl. i)*, et illa duo convenient C eum paupertate, a qua incipit. Agamus prius de paupertate, et postea de aliis duobus cohærentibus. Paupertas ista est abdicare se et sua. Duo enim sunt abdicanda, exteriora et interiora. Exteriora sunt nobilitas, divitiae et alie possessiones. Interiora, ingenium, fortitudo, pulchritudo, velocitas et similia. Abdicare igitur debemus ista, ne confidamus in divitias, in nobilitate, in ingenio nostro, et cæteris, sed in solo Deo ponamus spem nostram. Cætera vero ita habeamus, quasi non haberemus. Ista paupertas etiam in divitiis esse potest. Unde David: *Divitiae si affluant, nolite cor apponere (Psal. lx)*. Sed securius est eas non possidere unde Dominus: *Vende omnia quæ habes (Math. xix)*, etc. quia vix sine amore possunt haberri. Et hoc idem postulatur, ubi dicitur: *Sed libera nos a malo (Math. vi)*. Liberari enim a malo, est a sæculo nequam nunquam illici, sed expedita a desiderio hujus mundi, qui presentia bona ostendens, invisibilita deridens, homines ad se attrahit. Hæc omnia non possumus facere, nisi per spiritum timoris. Audiamus enim Deum gehennam minantem, et per hoc extorriti, mundo renuntiabimus, et Deo servire cum dilectione incipiemus. Nota quod timores quatuor sunt, duo terreni, et duo divini. Unus est, quando homines timemus, ne nobis nostra auferant, et ideo peccamus; vel quotiescumque propter aliquem timorem peccamus, ne viles simus, ne derideamus; sicut quando sectatores efficiimur, quod pro-

hibet Dominus, dicens : *Nolite timere eos, qui corpus occidunt* (*Math. xi*), et iste vocatur humanus timor. Est et alius timor, qui vocatur servitus, quando pœnam timemus, et ideo non peccamus, et tamen voluntatem peccandi non amittimus. Sic Judæi pro sola formidine a mala abstinebant, nec aliquam dilectionem in bono faciendo habebant, nec Deum diligebant. Hi duo timores nihil faciunt ad salutem, sed nocent. Sunt alii duo. Unus est, quando Deum timemus, propter gehennam, et ideo a mala abstinemus, sed tamen cum dilectione boni est, et sine voluntate peccandi, et ita Deum diligere incipimus. Hunc timorem iubat Dominus, cum dicit : *Potius timete illum qui habet potestatem corpus et animam mittere in gehennam ignis* (*ibid.*). De hoc timore dicitur, *Initium sapientiae timor Domini* (*Ecli. ii*). Tunc enim Deum timemus, quum eum per timorem diligimus. Tunc tantum pœnam timemus, cum Deum non diligimus, et tamen a mala propter pœnam abstinemus. Iste tertius timor est imperfectorum, et tamen salvandorum, quamvis non habeant perfectam charitatem. Perfecta enim caritas foras mitit hunc timorem tertium. Qui enim habet perfectam charitatem, etiam si nullam pœnam esse sciret, tamen Deo solum ex dilectione serviret, et eum offendere timeret. Ut bona conjux, quæ adeo diligit virum, quod eum offendere veretur, licet etiamsi peccaret, se verberandam non esse cognoscet, et ita est ex imperfecta charitate, timor reverentiae, non penarum. Quæritur ergo quomodo in Christo fuit timor, qui est initium sapientiae, in quo fuit semper perfecta charitas? cum Isaías dicat : *Et replebit eum spiritus timoris Domini* (*Isa. xi*). Sed sicut voluit pavere, tædere, et timere pœnas passionis, sic et timuit pœnas gehennales, non propter se, sed propter nos, et tamen ex perfecta cœlum, quam in conscientia habebat, quod si omnes pœnas decessent, Deum tamen non offendere. Notandum quod de singulis virtutibus provenit beatitudo. Ait enim :

Beati pauperes spiritu. Id est, voluntate, non coactione. Beati mites. De paupertate nascitur mansuetudo. Mitis est qui propter nullam injuriam vel damnum commoveri potest. Qui enim amat terrena, de amissis non potest non commoveri. Sed nec verus pauper, sicut nec habita amavit, ita nec propter, amissa doluit. Hæc est enim illa virtus quæ laudatur in Moyse. Si autem percutiebat, tamen mitis erat, et ex zelo justitiae, non recedens a charitate. De hac autem ait Dominus : Discite a me quia mitis sum et humili corde (*Math. xi*). Hoc oratur, cum dicitur : *Et ne nos inducas in tentationem* (*Luc. xi*). Aliud est tentari, aliud in tentationem induci. Primum non abnuit, scilicet tentari, et non abrogat; sed induci, id est, tentationem succumbere, timet fidelis; et illud orat ne contingat. Tentatur fidelis, dum injuriatur, dum sibi sua auferuntur. In tentationem inducitur, si

A doleat, et dolore afficiatur. Istam mansuetitudinem spiritus pietatis. Si enim pius est, et mitem esse necesse est. Sed quæritur, quomodo pauper sine istis potest salvari, cum singulæ virtutes dicantur beatitudinem conferre. Sed notandum quod aliud est babere virtutem, aliud exercitum virtutis. Pauper ergo babet mansuetudinem in mente, sed non habet eam aliquando in exercitio, quia fuit forsitan in eremo, ubi eum nemo injuriavit, tamen beatus est. Si enim unam habet virtutem in exercitio tantum, tamen ideo non habet contrarium aliarum. Nam si haberet contrarium alias virtutis, illud contingenteret quod dicitur : *Qui offendit in uno, reus est omnium* (*Jac. ii*). *Beati qui lugent.* Quamvis fidelis res mundi abdicavit, quamvis de injuriis non doluit, tamen in multa incidit aliquando, et ideo necessariae sunt lacrymæ quæ semper abluant, quia semper peccamus, et in miseriis hujus mundi nos esse videmus. Dolemus etiam de peccatis proximorum. Duo sunt genera compunctionis, quando pro miseriis hujus mundi et peccatis nostris gemimus, et pro desiderio cœlestium. Unde filia Caleph petivit a parte irriguum superius et irriguum inferius (*Judic. i*), quia anima petit compunctionem a Deo, et pro peccatis, et pro desiderio patriæ cœlestis. Luctum autem pro miseriis hujus vitæ et desiderio supernæ patriæ, nou habet nisi solus pauper et mitis, qui mundum non diligit, sed miserum se recognoscit, et ideo cœlum concupiscat. His lugentibus pro suis et aliorum peccatis convenit postulare : *Debita nostra nobis dimitte, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (*Math. xi*). Hæc virtus, quæ mundi miseriam sentit, et a cœlesti patria discernit, descendit a spiritu scientia. Scientia enim de terrenis est, ut sciamus quæ sit ista habitatio terrena, quam gravis, quam misera. Quod autem cogitamus de cœlesti patria, hoc ideo fit, ut per comparationem miseriam hujus vite intelligamus.

Beati qui esurunt et sitiunt justitiam, quia ipsi saturabuntur. Bæ tres virtutes præcedentes de terrenis tantum sunt, et quasi separatio a nequam sæculo potest vocari. His enim modis mundus contemnitur. Abdicando terrena, non dolendo, ex injuria, lacrymis tergendo peccata, et cogitando de miseria mundi. Modo incipiunt virtutes quæ ad cœlestia pertinent, et prima est justitia. Justitia est reddere unicuique quod suum est, id est, Deo, et sibi et proximo, Deo cultum proprium et dilectionem ex toto corde. Nobis debemus creationem Dei in nobis servare per victimum et vestitum, carnem animæ subjugare. Proximo, ut ei faciamus quod nobis fieri volumus, quod tamen a bono non deviet. Sed hæc nostra justitia, non dicitur justitia, sed desiderium justitiae. Sicut justitia in præsenti perfecte haberi non potest, donec in cœlesti patria habitemus, ubi erit Deus omnia in

omnibus; et ideo nostra justitia non dicitur justitia, sed desiderium veræ justitiae. Sicut Pythagoras, qui sapientiam hominum vocavit non sophiam, sed philosophiam. Dum enim in praesenti justitiam non possumus exercere, desiderium saltem ostendimus. Illud desiderium per esuriem et sitiū significatur. Tantundem ergo valet: *Reati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quantum si diceretur: Beati qui exercent justitiam in praesenti tempore, quia hic imperfecta est, sed quasi esuries vera justitia, sed in celo perfecta erit.* Et quia esuriunt, nec sufficit ei quod justi sunt, postulant: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie* (*Luc. 11*). Panis enim fidelium, per quem justitia datur et corroboratur in eis, gratia Dei est, verbum Dei et angelus ministratorius, et omnia quae valent ad justitiam corroborandam, quod totum dicitur gratia Dei. Hic est cibus ille justitiae, in cuius fortitudine ivit Elias per quadraginta dies usque ad montem Dei Oreb, et ideo ex Spiritu fortitudinis justitia descendere dicitur: qui sustentat justum, ne deficiat in via. Hæc justitia in mente fundari non potest, nisi mundo renuntiando per virtutes supradictas.

Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur, etc. Quia per solam justitiam nullus ad alta ascendere potest, nisi iter faciat nobis Deus, plus quam justum sit, per misericordiam suam: ideo misericordia Dei acquirendā est, quae supplet quod nostra justitia non potest adipisci. Quomodo autem illa acquiri possit, dat consilium cum dicit: *Estate misericordes, quia pater vester misericors est* (*Luc. vi*).

Ecce via qua ad misericordiam Dei pervenitur, si misericordes efficiimur. Oportet ergo misericordiam addere justitiae, ut non solum faciamus proximo quod justum est, sed etiam plus quam justum. Misericordiam habet duas partes, dare et dimittere. Unde dicitur: *Date et dabitur vobis, dimittite et dimittetur vobis* (*Luc. 11*). Haec duæ virtutes ita conjunctæ sunt, ut altera ab altera contempnari debeat. Justitia sine misericordia crudelitas est; misericordia sine justitia dissolutio est. Rebus corrigere ex justitia; penitentibus condonare debemus ex misericordia. Sed quia alii plus quam alii exercentur in justitia quam in misericordia; alii plus in misericordia, quam in justitia: ideo isti dicuntur beati propter misericordiam, illi propter justitiam, cum tamen non discentur. Hæc misericordia postulatur, cum dicitur: *Fiat voluntas tua in nobis, scilicet ut misericordes simus, ut alii condonemus.* Nam hæc est voluntas Dei, hæc descendit ex spiritu consilii. Hoc enim est consilium, quod nobis datur, si misericordiam Dei adipisci volumus, misericordiam aliis faciamus.

Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, etc. Munditia cordis sexto loco ponitur, quia sexto die homo conditus est ad imaginem Dei.

A Hæc enim munditia est imago Dei, qua clare Deum omnibus perturbationibus, et omni caligine vitiorum remotis, videmus; quoniam illi dicuntur mundi corde, qui, exutis omnibus nebulis sæcularium rerum, intuitum mentis in solo Deo contemplando figurant. Hæc imago obtenebrata erat in homine per culpam, sed modo reformata est per gratiam Dei, et nunc in sexta die, id est, sexta ætate iterum factus est homo ad imaginem Dei. Hæc contemplatio imago Dei est, quia per eam nobis Deum imaginamur, et quasi per imaginem Deum videmus, quæ merito post alia sequitur, quia nisi illæ precedant, mundum cor in homine non creatur. In hoc mundo corde Dominus regnat, quia ibi plus cognoscitur et amat. Unde postulatur, *Adversat regnum tuum in nobis*, id est, ut in nobis per munditiam cordis regnes. Hæc munditia cordis descendit ex spiritu intellocuti. Nihil enim aliud est imago Dei quam intelligere Deum.

Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Postquam omnes supradictas virtutes habet homo, nihil aliud restat, nisi ut Deum, qui est vera pax, præmium habeat. Deus in tanta paœ, quod neque in personis est dissensio aliqua, sed perfecta concordia, neque in seipso variatur, quaravis res, in quibus est, variantur. Suos vero similes sibi facit, quia erunt incorruptibles, et impassibiles, et incommutabiles, et ita sunt concordes, quod de bonis aliorum gaudebunt, tanquam de suis. Septimo loco ponitur, quia in sabato vero, requie dabitur illa pax transactis septem ætatis, quam Adam nondum habebat, sed quam transferendus in celum completa obedientia accepturus erat. Hæc est pax illa, de qua Apostolus dicit: *Et pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum* (*Philip. iv*). Hæc est illa, de qua Christus dicit: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis* (*Joan. xiv*). Ilic deo, hic relinqu, quia illa pax non potest haberri, nisi in futuro, sed tamen aliquæ reliquiæ dantur in praesenti, quod potest videri in illis, qui ita habent sedatos illicitos motus corporis, quod nullum civile bellum patiuntur in se, sed habet anima requiem suam in hac vita, ne etiam conturbari possit quolibet modo, vel quantumcumque verberentur, sed in se quieti sunt, et alios reconciliare laborant. Unde dicitur: *Pax multa diligentibus legem tuam, non tamen perfecta.* Illa perfecta pax et spiritus sapientiae non differunt. Aliud est intelligentia, aliud sapientia. Intelligentia est quando res investigatur et discutitur. Sapientia est quando non investigamus, sed jam sapientes sumus, et in ipso bono sapientiae delectamur. Hæc eadem est illa pax, quando Deum scrutari non laborabimus, sed in eo tamen cognito delectabimur, et tunc erimus filii Dei, quia similes ei efficiemur. Quod oratur cum dicitur: *Sanctificetur nomen tuum*, id est, detur nomen tuum sanctum in nobis, quod filii tui et dii appellemus.

Septem sunt virtutes, quæ faciunt beatos. Octava vero quæ agit de persecutione, communis est. Nihil est enim nisi probatio supradictarum. Verus enim pauper in hac fornace probatur, et verus mitis et verus justus, et verus misericors, et alii si sunt veri, fortiores et purores flent in igne. Si falsi, deficiunt et resiliunt, et de singulis potest dici. Alii qui patiuntur, alii qui non patiuntur, et in singulis gradibus, qui patiuntur, meliores flunt.

Octava nihil est, nisi prima repetita. Unde et eamdem remunerationem habet cum prima. Sed agamus nuas remunerationibus. Pauperibus promittitur regnum cœlorum, quia magis non potest haberi quam illud, quod est communae et generale præmium. Sed quum in octava eadem retributio repetatur, differet tamen intelligendum est. Sic enim intelligitur: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum eavlorum.* Qui abdicant terrena, eorum est jam regnum cœlorum in spe, et si in purgatorio igne quidam horum ad horam purgantur, tamen non ambigunt se recepturos regnum cœlorum. Qui autem patiuntur persecutionem, habent regnum cœlorum, non tantum in spe, sed etiam in re. Qui enim moriuntur pro Christo, statim ascendunt in cœlum, Hoc idea ita legitur, non quod utrique non recipiant in regnum cœlorum, sed ut designetur quanta differentia est inter illum, quia habet in spe, et illum qui habet in re, tanta differentia est retributionis illius qui non patitur, et illius qui patitur.

Mitibus congruit possidere terram, quod potest videri per contrarium. Immites non possident seipsos, presertim nec rēs suas, sed semper litigant, et semper dissident. Sed mites qui seipsos possedeunt et tentarunt, hæreditatem Patris in futuro possidebunt. Plus est possidere, quam babere. Multa habemus, quæ in crastino amittimus. Sed major est retributio mitis, quam pauperis tantum. Nota etiam, quod promittitur pauperi regnum cœlorum exuenti terram, sicut diabolo exuenti cœlum, data sunt ima.

Lugentibus convenienter promittitur consolatio, ut qui tristatus est in praesenti, gaudeat in futuro; et sicut plus est gaudere in regno habito, quam habere ad horam vel possidere regnum, multa enim possidemus cum dolore, sic major retributio dolentis est, quam pauperis et mitis. Nam qui habet sequentes virutes, habet et præcedentes. Sed qui non habet præcedentes, habet semper, non dico merito, sed in exercitio sequentes. Jure respondet esurientibus justitiam, justitiae saturatio, quia sicut plus est saturari in palatio, quam consolari a luctu, sic major est merces justi, quam a malo separari, quæ separatio, ut diximus, in tribus præcedentibus notatur. Merito misericordibus misericordia impenditur, ut plus recipient, quam meruissent. Sicut in palatio alicujus regis, cum satur aliquis sit in tribus vel quatuor ferculis, tamen superadduntur multa alia. Similiter quidam beati, cum minor beatitudo suffi-

A cere posset, centuplum tamen recipiunt; et sicut plus recipi, qui ultra saturitatem, quam ille, qui ad saturitatem tantum habet, sic major est gloria misericordium, quam præcedentium. Congrua merces datur mundis corde, ut qui habent clarum oculum mentis, clare Deum videant et intelligent. Majorem habent isti retributionem, quam primi, sicut ille qui in curia regis non solum prandet, sed etiam faciem regis videt. Sed ille est summus, qui filius regis dicitur: quam dignitatem, habent pacifici, et tamen omnes beati. Beatus enim est, qui nihil mali desiderat, et habet quidquid optat. Nolle autem in celo inferior superioris gloriam habere, quia iustum optaret, sed per charitatem omnia habebit, dum in superiori, quantum in se illam altitudinem diligit. *Beati estis.* Breviter septem generalibus præceptis præmissis, a quibus omnia pendunt, latius exsequitur, et cum generaliter dixisset: *Beati, ecce convertiti se ad discipulos, qui illa præcepta delaturi, prius in eisdem imbuendi erant, ut quod prædicarent verbo, ostenderent exemplo.* Et quia mala passuri erant, et quasi oves inter lupos mittendi, in patientia erant prius confirmandi, et in humilitate, quæ est custodia virtutum, et postea auditis tristibus, læta nuntiantur ad consolacionem. Incipit itaque ab octava, latius eam per partes exsequendo.

Continuatio. Dixi quod omnes qui patiuntur, erunt beati, et vos specialiter, quorum est præcipue pati, et vicariorum. Nota tres partes persecutionis, cordis, oris, et manus. Sed est præposterus ordo ibi. Sciendum etiam est quod in alia translatione, ubi habemus: *Male dixerint, habetur Oderint*, sed iste translator posuit significacionem odii pro odio, id est, maledictionem pro maledicto. Magnum enim odium est, cum homini ipsi alius maledicat. Persequi significat omnem persecutionem manus, et dicere malum, oris persecutio est. In alia vero translatione, ubi habemus: *Persecuti fuerint, habetur Expulerint*, et quia si dicenter malum, quod esset verum, non essent beati, addidit *mentientes*. Et quia propter dominum terrenum pati opprobria possent, vel propter aliud, ut hæretici martyres, addidit, *Propter me.* Non enim pœna facit martyrem, sed causa. Et quia hoc in initio posset eos contristari, dicit: *Gaudete mente, et exultate corpore, quia merces vestra, non tantum magna, sicut aliorum, sed etiam copiosa et in cælis, non solum in materialibus, sed etiam in spirituallibus, id est in incorruptione, in immortalitate, in impossibilitate, in quibus cœlis Deus est.* *Sic enim, etc.* Nolite mirari si servi mei patiuntur, quia non est præter solitum, quia et prophetæ prius passi sunt. Sic, id est easdem pœnas, et propter eamdem causam, id est propter me, qui fuerunt ante vos, quasi diceret: Si illi passi sunt, qui non habuerunt exemplum, tunc etiam vos debetis pati, et potestis, quia habetis exemplum.

Vos estis sal terræ. Causa est quare in tribula-

tione desicere non debetis, quasi diceret : Necesse est, ut tribulationes constanter patiamini, quia vos estis sal terre, hoc est fortitudo terrenorum, et ideo defectus vester esset defectus aliorum. Nota quod ipsi vocantur sal et lux mundi. Duo enim sunt necessaria fidelibus : illuminatio mentis, et fortitudo operationis. Sunt quidem apostoli lux, per quos alii illuminantur, et a tenebris ignorantiae purgantur, et dicuntur sal quasi salus, qua iudicem servantur a corruptione mentis et corporis. Sicut enim sal carnem a corruptione servat, et vermes ibi extinguuit, et fluidos humores siccatur, sic et apostoli, postquam aliquos illuminaverint, eos in bono proposito debent servare, et vermes vitiorum extinguere, et omnem exsiccare carnalitatem. Unde in Psalmo : *Dominus illuminatio mea, et salus (Psal. xxvi).* Si enim aliquis Deum cognoscit, et firmitatem propositi non habeat, non prodet : et alibi dicitur per prophetam : *Posui te in lucem gentium, ut sis salus mea usque in extremum terrae (Isa. xlxi).* Sal qui-dem facit sterilem terram, que anima salsa est, sterilis est. Propterea destructis urbibus, victores supra fundamenta arabant, et sal supra seminabant, ut significanter sterilitatem et vastationem. Propterea dicuntur apostoli sal, quia praedicatione eorum est condimentum aliorum. Nulla enim praedicatione valet, nisi condimentum apostolice doctrine sit suffulta. *Quod si sal evanuerit, id est fortitudo vestra defecerit in tribulatione, in quo salietur?* id est in quibus populus infirmior confirmabitur? *Ad nihilum valet.* Quasi diceret : Postquam illi, qui capita et exempla aliorum sunt, defecerunt, nulli usui apta sunt, nisi ad hoc ut mittantur foras ab officio docendi, et concilientur ab hominibus, id est vilificentur a carnibus. Vel aliter : *Quod si sal, id est illi qui condimentum dicuntur, si sal evanuerit, id est defecerit, ut peccent incidente in aliquem errorem, in quo salietur?* quasi diceret : Apostoli sunt principium doctrinae, nec habent super se alios doctores; si ergo defecerint, quis saliet eos? id est quis instruet eos? Similiter de papa dicendum est : ad nihilum valet ultra, postquam praedicatione heresim sapit, nisi ad hoc ut mittatur foras ab Ecclesia, et despiciatur ab hominibus. Sal vocantur proprie illi summi pastores, qui non possunt ab aliis deponi. Vel si volumus alios prelatos accipere, tunc ita legitur: In quo sale terra, id est terreni sibi subiti salientur? Nos quod quilibet prelatus, si exorbitaverit a fide, ejiciendus est, et accusandus ab hominibus. Si in vita sua mala evanuerint, et praedicatione fuerit bona, tolerandus est ab hominibus, juxta illud : *Quod dicunt facite; quod autem faciunt, nolite facere.* Sed si vita pastoris corrumpt vitam ovium, deacreverunt Gregorius et alii sancti, eum expellendum.

Vos estis similiter lux mundi. Etsi non illuminetur per eam aliquando mundus, non remanet tamen in ea. *Non potest civitas, etc.* Nonne possent, dicet aliquis, latere in angulo, et ibi boni esse? Respondeatur: Non, quia vos estis civitas muniens Ecclesiam,

A pugnans contra mundum. *Posita supra montem, id est Christum, hoc est, non potest, etc.*

Neque accendent lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, etc. Alia similitudo : Christus fuit lucerna, id est lux in vase humanitatis. Non latuit pro timore praesentium vel amore, vel non latuit in figuris veteris legis, ut ritus illos semper servare vellet. Similiter apostoli non latuerunt sub modio timoris vel spei temporalis, vel in ritibus Iudaicis, sed coram omnibus veritatem praedicaverunt. Candelabrum est Ecclesia, in domo, id est in Ecclesia. *Et glorificent patrem vestrum.* Removet finem humanæ laudis, et sic ut glorificent Deum in nobis, non ea intentione ut vos laudemini.

B *Nolite pulare, quoniam veni solvere legem a prophetas, etc.* Quasi apostoli dicerent : Quid est quod nova donas præcepta, vis destruere veterem legem, et aliam constituere? *Responsio : Nolite me pulare legem solvere, sed adimplere.* Tria sunt in veteri lege : Moralia præcepta, figurae in sacrificiis, promissiones, ut : *Ecce virgo concepit (Isa. vii),* præcepta erant initialia et imperfecta, et quedam propter fragilitatem hominum permittentia. Illa implevit Christus, dum imperfectionem sustulit, et promissiones destruxit. Ut est dilectio proximi, quæ præcipitur in lege, sed non perfecte, quia inimicus odio haberi permittitur. Ecce illud malum quod tolerabatur, destruitur, et omnis proximus diligenter precipitur. Oculum pro oculo, dentem pro dente lexaferri permittit, dum iram hominum saltum parum temperat, ne reddant malum plus quam acceperant. Ecce omnino destruit iram, cum dicit : *Omnis enim qui trascitur fratri, etc., et vindictam prohibet.* Figuras vero implet, dum facit quod significabant; tum enim solute essent, si sine significatis remanerent. Implet etiam promissiones, dum facit quod promittunt.

Amen dico vobis, etc. Vere implebuntur, quia dico vobis, amen, id est vere, quod non præteribit a lege, non dico unum verbum, sed nec etiam una minima figura, quæ non operetur aliiquid in lege. Iod est apud Hebreos minima littera, sed tamen eam non nominavit Ilebraico nomine evangelista, sed Graeco, quod est Iota, quia Dominus similiter quum habebat sermonem ad discipulos, pronuntiavit Iota, non

D Iod : non tamen sine causa, quæ dicetur post. Et nec præteribit etiam unus apex a lege, quin operetur aliiquid. Hebrei significant eadem figura diversa elementa. per Aleph significant A et E, sed per quosdam punctos distinguunt, supra positos vel infra. Apices dicuntur suprapositæ distinctiones litterarum, de quibus solis agit propter significacionem mysterii, quasi diceret : Non præteribit aliqua figura litterarum, nec pars figuræ, quin habeat aliiquid operari in lege.

Donec transeat celum et terra. Non enim omnia in adventu Christi completa sunt, sed paulatim complentur adhuc quedam, sed in consummatione

sæculi omnia erunt completa, quasi diceret: Non A pretari, ut non de Christo intelligentur, sapiente inter suos vocantur, sed in cœlo stulti reputantur et minimi, id est pejores quam illi, qui solvunt et non docent. Quod in cœlo non sunt nisi magni, significavit piscatio Petri post resurrectionem, quando impletum est rete centum quinquaginta tribus magnis piscibus: et omnes magni dicuntur, quia in resurrectione non colliguntur nisi magni in Ecclesia cœlesti, præsenti vero boni et mali colliguntur simul. Quod præfiguratum est in prima piscatione, quando compleatum est rete magnis et parvis, bonis et malis piscibus, et rete discussum est: quia in præsenti Ecclesia indiscreta boni et mali habentur. *Qui autem fecerit et docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum*, licet hic abjetus sit.

B

Dico autem vobis. Data sententia solutorum et adimpletorum, docet quomodo debent adimpleri mandata legis, scilicet, ut quod minus est, in lege suppleamus. Vetus lex non punit nisi actualia peccata, non cordialia. Nullus enim interficiebatur pro adulterio mentis, vel homicidio. In Novo Testamento promittit penam, non tantum pro actualibus, sed etiam pro voluntatibus.

Continuatio. Dicit, qui impleverit, et docuerit, magnus erit in cœlo, hoc autem modo debetis implore. *Dico autem vobis.* Per hoc reddit eos attentos. *Quia nisi abundaverit justitia vestra plus quam Scribarum et Pharisæorum et cetera.* Ideo ponit justitiam Scribarum et Pharisæorum, quia isti justiores in lege esse videbantur, quia non solum faciebant præcepta Moysi, sed etiam faciebant traditiones novas. Scribæ erant cancellarii, qui legem exponebant, et novas traditiones scribebant. Dominus autem præcepit, quod abundantior sit apostolorum justitia, quam Pharisæorum, quia Judæi sequebantur tantum initialia præcepta Moysi et imperfecta. Christus præcepit sequi illa, sed perfecta et consummata, et perfectionem et impletionem mandatorum illorum docet. Sed ut lex sua gravior sit, poenam addit, quia aliter non intrahitis in regnum cœlorum.

Audistis, quod dictum, etc. Ponit justitiam Pharisæorum, et suam adimpletionem exponit. Cum enim lex prohibeat occidi manu, Christus occidere voluntate, jubens non irasci. Videamus ergo quam iram prohibeat. Primum, est suggestio in homine et illa aut est exterior a diabolo, aut est interior ab ipsa carnis fragilitate, quæ utraque non est peccatum, sed materia pugnandi et victoriae. Post suggestionem propassio est, id est subitus motus est, qui est aliqua culpa, sed venialis sine aliqua deliberatione boni et mali. Deinde sequitur passio, quando non solum habet motum, sed etiam deliberat quomodo faciat, et ista est mors in domo, hæc passio duplex est. Alius enim in ea cogitatione delectatur, et bonum est ei ibi immorari, et tamen nolle perficere etsi haberet opportunitatem. Alius non solum delectatur, sed querit etiam opportunitatem, quæ

Donec cœlum et terra transeat. Hæc non transibunt materialiter, sed secundum formam. Corruptilia enim mutabuntur, ut terra, aer, in moliorem naturam. Coelestia vero mutabuntur, quia clariora erunt, ut sol, luna, cœlum, nec amplius volubilia. Judicium fiet, antequam illa mutentur. Quo facto, erit finis omnium sæculorum, et tunc mutabuntur, et ideo bene dixit, Donec illa mutentur. *Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis* (*Math. v.*), quid igitur? Postquam se dixit non velle solvere legem, sed omnia esse complenda, dat sententiam supra solutores et adimpletores. Solutores dicuntur, qui non volunt facere, quod moralia præcepta jubent, et qui figuræ legis male interpretantur vel promissiones, et negant in eis esse significatum, ut *Judæi*. Horum duæ sunt differentiae. Alii solvunt, et alios solvere docent. Alii solvunt et non docent. Illi qui solvunt et docent, pejores sunt. Iterum adimpletores sunt diversi, quia alii faciunt, et non docent, qui sibi et non aliis proficiunt. Alii qui faciunt et docent, qui sibi et aliis proficiunt, et isti maximi sunt. Est quoddam tertium genus, qui nec adimpletores debent dici, qui docent et non faciunt, qui aliis et non sibi proficiunt, qui minimi sunt. Hic autem dat sententiam super pejores solutores, qui solvunt et docent, et super maximos adimpletores, qui faciunt et docent.

Continuatio. Quando quidem necesse est adimpleri, ergo qui solverit, ut dictum est, unum de mandatis istis, id est legis, non dico maximis tantum, sed etiam minimis, et non solum solverit, sed etiam docuerit sic, id est solvere, quamvis inter suos magnus dicatur, tamen in regno cœlorum minimus judicabitur esse, et ita judicabitur, non quod ibi sit ille minimus, ubi non sunt nisi magni, sed ita in curia cœli, id est inter sanctos judicabitur. *Judei enim qui sciunt male figuræ inter-*

aliquando deficit, nec ut vellet contingit, hæc ab A quo sacrificaverunt eo tempore, mortuorum cadas-
actu occulto non differt. Prima passio dicitur de-
lectatio. Secunda consensus, aliquando etiam no-
mina alternantur. Deinde sequitur actus, qui est
mors in porta. Tandem consuetudo, quæ est mors
quadrupani. Cum ergo prohibeat iram, videtur con-
trarius esse ei, qui dicit: *Irascimini et nolite pec-
care* (*Psal. iv*). Sed qui dicit, *Irascimini*, de passione
dicit, que auferri non potest, et non est criminalis,
imo naturalis. Deus autem prohibet passionis iram,
quæ est ex deliberatione, que est criminalis, que
est mors. Iram prohibet ideo, et ipsam voluntatem
mœchandi, per quæ duo intelliguntur omnes motus
ad nocendum fratri, et omnes motus ad concu-
piscendas carnales voluptates. Qui duo motus vo-
cantur ira et concupiscentia, ex quibus omnes
nascentur actus. Et sciendum est, quod omnes
motus ad nocendum fratri, inter genera homicidii
computantur, id est detractio, quæ est effectus odii
et iræ, et homicidium dicitur, unde apostolus Joa-
nnes: *Qui odiit fratrem suum, homicida est* (*I Joan.*
iii). Dicit itaque: *Omnis qui irascitur, etc.* « Sine
causa • addunt quidam codices, sed in Græco non
additur, nec est opus. Idem enim sensus est, si
quid sit irasci fratri attendatur. Qui fratri, non
peccato fratri irascitur, ille sine causa irascitur.
Si enim aliquis irascatur ad correctionem fratri,
non contra fratrem, sed contra peccatum irascitur.
Si autem aliquis propter contumeliam suam fra-
trem odit, ille sine causa debita irascitur. Non
enim propterea irasci debet. Et bene dixit *fratri*,
omnis enim homo frater est, per primam genera-
tionem, et spiritualiter fidelis per secundam, id
est per generationem. Cum dicit *fratri*, removet
propassionem, nondum enim illa dirigitur in fra-
trem. *Qui dixerit fratri suo Rache*, etc. *Rache* est
interjectio, et significat affectum iræ, quasi dicaret:
Qui non tantum iratus fuerit, sed etiam in vocem
indignationis proruperit, majorem pœnam prome-
retur. *Qui autem dixerit fatue*, id est convitio fra-
trem deturpaverit, quod plus est, deteriorem pœ-
nam recipiet. Nota quia et judicium et concilium,
et gehenna pœnam significant infernalem. Sed quia
secundum qualitatem culpæ, qualitas pœna varia-
tur, voluit Dominus per hæc nomina significare illas
differentias. Minus est enim judicium, quando sci-
licet cum reo agitur, et locum defensionis habet,
quam concilium. Concilium enim vocatur, quando
judices congregati sunt non ad causam audiendam,
sed ad dandam sententiam. Et gravius est jam po-
nere in pœna, quam sententiam dare. Similiter ma-
jor pœna erit, secundum majoritatem peccati, et
gradus tantum pœna per illa nomina significantur.
Gehenna est primum inventum in *Evangelio*, et
sumptum est ab historia. Vallis enim est, non
erat valde amœna et delectabilis, in qua, relicto
templo Domini, Judæi solebant idolis sacrificare.
Sed Jeremias videns destructionem Jerusalem a
Nabuchodonosor futuram, prædictit locum illum in

A quo sacrificaverunt eo tempore, mortuorum cadas-
veribus implendum, quod tempore captivitatis
completum est. Tanta enim interfictio fuit Judæ-
orum facta, quod locus ille impletus mortuis, ver-
sus est in maximum fetorem. Cui fetori Dominus
pœnam infernalem comparans, vocat infernum, ter-
ram hennon, quod est, gehenna. Ge, enim terra,
henna hennon dicitur. Sic enim præcipit Deus non
irasci, non lèdere verbo. Si autem læserit aliquo
modo fratrem suum, docet Dominus et quid sibi
contingat, et quodomedat sibi, hoc malum
sibi eveniet, quod et Cain, quod scilicet Dominus
non respiciet ad eum, neque ad munera ejus, si-
eut neq; Cain, qui fratri invidebat et eum odio ha-
bebat. Hanc autem medicinam donat ei ut fratri
suo reconcilietur, et tunc Domino munera ejus
placebunt. Dilectio enim proximi semper tem-
pore præcedit, et dilectio Dei sequitur. Prius ergo
diligit proximum, et post dilectionem Dei ac-
quirit.

Continuatio. Præcepit, ne læseris fratrem nec
mente nec opere; ergo si læseris et volueris offerre
munus tuum ante altare, etc., quasi dicaret: *Si*
offers munus tuum, sive corporale, ut candelam;
sive spirituale, ut orationem. *Ad altare*, sive ma-
teriale, sive spirituale, id est Christum. *Et tunc*
recordatus infueris, quia frater tuus habet aliquid
adversum te, id est, aliquam querelam contre te,
non tu adversus fratrem tuum, noli offerre munus
tuum tunc, neque tamen orationem postponere,
quia David dicit: *Redde Altissimo vota tua* (*Psal.*
lxix), sed *relinque*, id est differre offerre: *ibi*, id est
postquam recordatus fueris, ante, id est antequam
offeras ad altare, et vade prius reconciliari fratri
tuo, si præsens est, et humiliare ei, et fac quod ad
te attinet. Si autem absens est, promitte et habeas
bonam voluntatem, ut quam citius invenies, hu-
miliabis te illi, et bene peniteas in corde tuo, et
tunc revertere ad oblationem tuam. *Esto consentiens*.
Dicet ille: Et si noluerit mihi condonare, quid fa-
ciam? *Esto*, inquit, ei *consentiens*, id est benevolus,
et sis ei amicus, et ora pro eo, sed non differ-
endum est, sed *cito* debes ei reconciliari, et eum di-
ligere et pœnitire de læsione. *Dum es in via*, id est
in hoc sæculo cum eo, Si autem mortuus fuerit
antequam conciliari, periculosus erit tibi. Sed
tamen si peniteas, tunc quoque poteris salvari,
licet cum majori pœnitentia.

Ne forte. Ideo *dum es in via* debes reconciliari.
Ne forte tradat te adversarius, id est sit causa quare
tradaris *Judici*, id est Deo. *Et judex ministro*, id est
angelo messori, etc. Vel aliter: Adversarius est di-
vinus sermo, qui nostræ carnis voluntatibus adver-
satur: et quandiu est ille adversarius noster quem
læsimus, et divinus sermo. Jubet ergo, ut sit con-
sentiens ille qui læsit divino sermoni, qui præcipit
diligere adversarios nostros, et eis reconciliari, ne
similiter sit causa quare tradatur *Judici*: quadran-
tem vocat minima peccata, quia quadrans genus est

nummi qui habet duo minuta. Quasi diceret: Donec **A** persolvat, id est luat etiam minima peccata, quod nunquam erit. Vei novissimus quadrans dicitur terra, quia quatuor sunt elementa: inferior quadrans est terra et deterior; ignis enim significat charitatem, aer vitam nostram aqua baptismum, terra omnem corruptionem, et hoc est: *Donec persolcat novissimum quadrantem*, id est omnia peccata quae per terram designantur.

Audistis, etc. Egit hoc usque omni motu ad nocendum, modo agit de omni motu ad concipiendum, qui per mœchationem intelligitur; quasi diceret: Ahduc ostendo quomodo sit abundantior justitia vestra justitia scribarum. Lex prohibet actualem fornicationem, ego etiam mœchiam cordis. Si autem objicit aliquis, quod lex præcipit, non **B** concupiscens uxorem proximi tui (*Deut. v.*), non videbatur Iudeus hoc esse dictum, nisi de ablatione alienæ uxoris, ut nullus scilicet vellet auferre uxorem alterius, et non credebat esse adulterium desiderare concubitum alterius uxoris, et ideo ait Dominus:

Ego autem dico vobis, quoniam *omnis qui viderit mulierem, non visu corporeo, sed ad concupiscentiam eam*, id est oculis concupiscentiae. Hi sunt oculi qui aperti sunt in Adam et in Eva: erat enim clausa in eis concupiscentia exteriorum et carnalium voluptatum; sed corupta natura hominis, cœpit aperiri et diffluere hic et illuc concupiscentia ad omnes carnalies voluptates. Ista vero aperiunt mala fuit. Mulier enim hic accepit omnem carnalem voluptatem et fornicationem large: homo enim debet esse sponsa Christi, et adhærere ei quasi aeterno bono. Si quis ergo relicto aeterno bono, adhæret alii cui inferiori, sive idolisi, sive auro, sive mulieri, vel aliis voluptati, a Deo fornicatur. Quod si ponit finem præcepti, addens (*sic!*) etiam de operatione. Quasi diceret per singula: Omnem malam intelligentiam et operationem a te remove (*Prov. iv.*). Per oculum enim intelligentiam accipit, per manum operationem. Per bacem enim duo soli peccant homines; sed prius de oculis agit. Oculus iste ita large accipitur, ut significet quidquid pertinet ad intelligentiam. In primis dicitur oculus aliquis bonus doctor, qui intelligentiam illuminat docendo Scripturas: si iste docet sæcularia, sinister est; si docet coelestia, dexter est. Si ergo doctor ille etiam qui *dexter* est, id est qui divina exponit *scandalizat te*, aliquam haeresim interserendo, erue eum a te, et etiam separa longe. Iterum oculus est ratio, et exercitium nostrum in Scripturis. Si ergo exercitatio nostra in divina Scriptura, per ingenii nostri subtilitatem in aliquem errorem nos inducat, ante debemus exercitationem illarum Scripturarum dimittere, et ante rustice vivere, quam sapientes hæretici pereamus. Rursus oculus noster est vita contemplativa. Si ergo illa scandalizat nos in desidiam mittendo, ut plures monachos facit, deseramus eam, et ad activam transeamus, et aliquem laborem faciamus, ut salvemur in ea potius quam ibilugendo pereamus,

et ita de ceteris: *quia potius expedit*, id est convenit, *ut pereat unum membrum*, id est amicus noster, vel alia quæ dicuntur membra nostra, quæ juvant nos et sustentant, *quam totum corpus*, id est ego et amicus pereamus; *et si dextera*, etc. Dextera manus similiter dicitur aliquis cooperator mecum in bonis operibus; sinistra manus, aliquis cooperator mecum in malis rebus. *Et si dextera*, id est dexter cooperatur, *scandalizat te*, aliquod peccatum monendo facere, nec aliter possis evadere, debes eum dimittere, sicut multi eremiti socios suos dimiserunt. Vel manus similiter potest significare aliquam bonam operationem, vel activam vitam, quæ si noceat deseramus eam. Si enim visitarem aliquam pauperculam et cam pascere, et diabolus me tentaret in ea, illam elemosynam deberem protinus dimittere; vel si abbas meus me ad contraria opera mitteret, et ibi non possem me salvare, excusare me debo. Si autem sœpius me cogere, nec aliter evadere possem, eum potius aufugere debo.

Dictum est autem, etc. Iterum ostendit abundantiem justitiam. Moyses (*Deut. xxiv.*) propter duritiam cordis Iudeorum permisit, non præcepit, dimittere uxores si displicerent quia essent litigiosæ vel fœdæ, vel propter multas alias causas, potius quam eas interficiere. Levius enim erat dimittere quam interficere, et tunc qui eas dimitterebant peccabant, nec salvabant. Multa enim permittuntur propter graviora vitanda, et quasi consulitor, cum alterum sit necesse, vel levius vel gravius peccare, quando in inferno puniantur levius, et tunc ille qui dimittebat, libellum repudii tradebat, in quo libello quod scriptum erat ignoratur, nisi forte causa repudii, et vineæ et terra redditus unde nix vivetur. *C* *Ego autem dico non dimitti uxorem, quia omnis, qui dimittit uxorem facil eam mœchari*: quantum in se est, licet aliquando illa nolit mœchari. Videtur sibi esse contrarius, cum dicat alibi: *Qui non odit, patrem vel matrem, etc., non est me dignus* (*Matth. viii.*), et alibi: *Qui non reliquerit patrem vel matrem vel uxorem propter me, non potest meus esse discipulus* (*Luc. xiv.*). Sed non est. Hoc enim modo intelligitur: Homo debet diligere summum bonum, et respectu ejus debet odire et contemnere omnes miseras hujus mundi, et velle non esse, et omnes conditiones mundanas, sicut est nasci quod habemus a patre, et concubere quamvis cum uxore, etc.

Personas autem nobiscum in celo velle esse debemus, et hoc est odire patrem vel matrem, etc., et tamen illas conditions debemus pati, quia nobis datae sunt ad poenam, et ad humilationem. Si autem pater aut uxor in aliquod peccatum nos trahant, tunc dimittere eos debemus propter Deum, quia nihil contra Deum eis debemus. Hic autem præcipit non dimittere uxorem, nisi tantum *excepta causa fornicationis*. Si enim ipsa ruperit legem conjugii, potest eam homo a se separare, ut commisionem illam auferat sibi, quam violavit. Sed tamen sacra-

mentum conjugii remanet ut non aliam ducat, licet est eam retinere si voluerit, iuxta Apostolum, qui jubet aut abstinere aut reconciliari (*I Cor. vii*), utrumque enim licitum est tamen scriptum inventum: *Qui adulteram retinet stultus et improbus est* (*Prov. xxviii*). Sde de illa dicitur quae assidue peccat, ne sit socius ejus adulterii, si eam conscientius toleret. Accipitur hic fornicatio large, ut si illa pervertit cor mariti in idolatriam, vel in aliud criminale, ut non posset cum ea salvari, dimittat eam. Ecce causa fornicationis uxoris debet eam dimittere, et causa fornicationis spiritualis, ne ipsa scilicet fornicetur, sed si pari consensu voluerint abstinere, possunt separari, ut iste monachus, illa monialis fiat, et tunc non separat eos homo sed Deus. Quod non est contrarium illi qui dixit: *Quod Deus coniunxit, homo non separet* (*Matth. xix*; *Marc. x*). Item si aliquis accipiat uxoris suæ mortuæ cognatum vel suam, dimittat eam, et ducat aliam, quia non fuit sua uxor. Similiter si accipiat ancillam insciens, postquam sciet, laboret ut eam liberet, vel eam dimittat, quia non fuit configium, sed suppositione. Non enim lex Dei facit injuriam dominis mundi, ut eis servos auferat vel ancillas. Si frigida naturæ est vir, non perfectum est conjugium, dimittat ipsa eum, et nubat alteri. *Hoc autem auditis, quia dictum est antiquis: Non perjurabis.* Moyses videns se non posse auferre juramentum, auferat perjurium, et iterum quia illa per quæ jurant homines, habent in magna reverentia, ne creaturas facerent sibi deos, præcepit Deo reddere juramenta, et non jurare per creaturas. Dominus autem perfectius eos a perjurio removet, cum omnino jurare prohibet. Juramentum tamen neque bonum neque malum per se, quia etiam precipit et prohibet cum additamento. Sunt quedam petenda perse, et quedam vitanda propter aliud, ut clericum habitare cum muliere, vitandum scilicet propter supisionem et tentationem. Alia facienda sunt propter aliud, ut jurare propter incredibilitatem hominum, ne peccent in nobis proximi male suspicando de nobis, quia crudelitas est famam contempnere, in qua proximus occiditur. Juramentum enim est de istis ultimis, quia per se non est malum, qui si esset malum, non aliquando præcipere, nec bonum est quod prohibetur. Jubetur tamen propter necessitatem, prohibetur si otiosum sit, quia tunc malum est. Est etiam otiosum et superfluum, et generat perjurium, si saepius frequentetur.

Neque per cœlum. Quia prohibuerat omnino jurare absolute, ne putaretis quod jurare per Deum solum prohibuisset, et nullum esset peccatum jurare per creaturas, et perjurare eas, addit: *Neque per cœlum*, id est per creaturas superiores; *Neque per terram*, id est inferiores. Non dicitur cœlum thronus, neque terra scabulum, ideo quod Deus hujusmodi positionem habeat, qui totus est ubique, sed voluit significare dignitatem cœli, quia majorem pul-

A chrititudinem habet cœlum quam terra, et plus admiramus Deum in cœli creatione, quam in terra. Unde dicitur sedere in cœlo, et dicitur terra esse sub pedibus, quia vilior esse videtur, sicut illa quæ pedibus conculcatur, et in hoc tamen Deus utrumque possidere significatur, hoc ut dignius, hoc autem ut vilius. Tria sunt quare non debemus perjurare per creaturas, tum quia bona sunt factæ a summo bono, tuum quia Deus habitat in eis, et qui juraret per creaturas, juraret per inhabitantem, tum quia sunt sacramentorum magnorum signa. Cœlum enim significat animas justorum, in quibus regnat Deus et judicat; terra autem terrenos homines quos habeat sub pedibus, id est sub potestate; Jerusalem vero Ecclesiam, quæ est vere civitas Dei, et video propter significata figuræ sunt venerande, ne jurando per figuræ violet significata. *Neque per caput tuum.* Caput significat Christum, quasi dicat: ideo non debes jurare per caput, quia non est opus tuum, sed Dei: et vere non tuum, quia non potes nec unum capillum creare, sed nec etiam colorē dare. Nota quod qui mentitur peccat, qui autem per Deum affirmat, et postea fallit, duplicititer peccat, et mentiendo et in falsitate affirmationis perjuramentum, quod perjurium est. *Si autem, etc.* Quomodo ergo loquemur, dicent illi, qui semper jurare consuevimus? Sic respondet: Si aliquis dixerit, est? respondete, est si affirmare vultis. Si vero aliquis dixerit, non est? respondete, non, si negare vultis. Vel sermo vester sit est, est, ut et verbo et signo affirmatio sit, vel non, non, ne aliud sermo dicat, et aliud signa vel opera.

Quod autem, etc. Prohibuit juramentum otiosum, si autem necessarium est, non prohibet, quia Paulus juravit in Epistolis, ubi dicit: *Testis est mihi Deus* (*Rom. i*): et Deus juravit: *Per memet ipsum juravi* (*Gen. xxii*): et ideo addit, *quod abundantius est extra hunc sermonem, id est, est, non, non, a malo est*, quasi dicat: Si jurare cogaris, a malo est, id est, ab incredibilitate audientis, non dicit malum est, sed a malo, id est, a suspicione cogentis procedit jurare. Si enim aliquis innocens accusatur, ut satisfaciat audientibus de eo male suspicantibus juret non enim negligenda est fama, in qua proximus occidatur, *Auditis, etc.* Docet iterum abundantiorum justitiam Moyses dedit quoddam preceptum, et pro læsis et pro temerariis lœdientibus. Ne enim omnes temerarii essent in læsionibus aliorum, posuit ponam ut refrenarentur. Item quia non potuit omnino retrahere manus læsorum a vindicta, saltem voluit iram eorum contempnare, ne super injuriam vindicarent se, pro pari parem redderent talionem. Solent etiam injuriati gravius injuriam vindicare quam essent, quia etiam pro verbo interficere hominem. Christus autem perfectiorem justitiam docet, id est, omnino non resistere malo, id est lœdenti, sed pati injuriam, non referre; vindicta tamen non omnino prohibetur. Dominus enim puniit malos cum dicit: *Discidite a me maledicti* (*Matth.*

xxv), etc.; et qui dedit maxillas percutienti (*Thren.* A batii, in quo servilia opera prohibentur: ergo mille passus non est servile opus, sed licitum, quod et numeros millenarius designat, qui perfectionem significat; quasi dicat: Si angariaverit te ad aliquod servile opus, id est, peccatum quod facit servus, noli facere; sed si mille passus, id est, aliquod licitum coegerit, sicut fodere in vinea sua, vade, id est, perfice quod cogit, et non solu[m] mille passus, sed etiam duo millia. Ter ponit mille, quia tribus modis jubet servire, corpore, animo, spiritu: ut et toto corpore operetur, et spiritu, id est voluntate et animo, id est ratione, scilicet pro Deo, non pro timore, non pro cupiditate, sed quia Deum remuneratorem exspectat. Mystice etiam quædam intelliguntur, ut: Si haereticus dextrum dogma violare voluerit, oppone aliud testimonium Scripturæ, et iterum præbe alterum donec lassescat. Spiritualiter doctor tunicam tollit, cum interiora facit confiteri, id est, virtus animæ, ut iram, invidiam et hujusmodi; ille addit et pallium, qui non confiteri erubescit exteriora, id est virtus carnis, ut fornicationem, et cætera. Et qui, etc. Et quia non sufficit pati damna, nisi deus nostra, addit: Et qui petit a te, da ei. Non dicit quidquid petit, sed da. Si petit rem honestam, da vel totum, vel partem si non potes totum: et si neutrum potes, da voluntatem; si petit rem in honestam, da correctionem.

B C Et volenti mutuari a te, ne avertaris ab eo, sed libenter accommoda. Est enim quoddam genus misericordie accommodare, sed non ut plus recipiat. Audisti quia dictum est: Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum. Hoc fuit permissione, non præceptum. Ego autem dico vobis: Diligit, etc. Ponit tria genera inimicorum: alii enim manu nocent, alii lingua, alii corde, quos præcipit diligiri. Oientes corde inimicantur, calumniantes ore, persecuentes manu. Prophetæ videntur esse contrariae huic præcepto, qui mala inimicis implicantur. Sed ipsi videntur voluntatem Dei approbare, non imprecabuntur, sed divino iudicio consensum præbebant. Iterum cum præcipiat orare pro inimicis, videatur Joannes contrarium dicere: Si quis sciat fratrem suum peccare non ad mortem, oret pro eo, et dabit illi vitam Dominus. Est autem peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis (*I Joan.* v), ubi aperte ostenditur quosdam fratres esse, pro quibus orare non jubemur. Peccatum ad mortem est, cum post agnitionem veritatis perversus tamen oppugnat fraternitatem, et homini bono invidet, et bonum odit, et in malo suo omnino obstinatus est: quod peccatum obstinatio, vel impenitentia vocatur. Haec labes talis est, ut humilitatem penitendi subire non possit, et precati, licet aliquando peniteat, sicut Judas qui dixit: Peccavi, tradens sanguinem justi (*Math.* xxvii), et doluit humiliare se, et precari veniam, sed facilius cucurrit ad laqueum, et huic penitentiae non ignoscit Deus. Homo hujusmodi qui diabolicum peccatum incurrit, jam cum diabolo damnatus est, nec pro eo sicut nec pro diabolo orandum est. Sed

Et ei, etc. Agit de injuria ablationis rerum, prohibet enim nos repeterre nostra si auferantur, si sine contentione hoc facere non possumus; sin autem, ut ait Apostolus (*I Cor.* vi), potius debemus pati fraudem quam in iudicio cum fratre contendere, et ideo Dominus ait: *Et ei qui vult tecum in iudicio contendere,* etc. Si enim velit contendere, potius dimittamus res nostras. Per tunicam que carni propinquior est necessaria intelliguntur, per pallium superflua. Lucas meliori ordine usus est, qui dicit: Quod si quis tulterit pallium, dimitte et tunicam (*Luc.* vi), id est, si quis tulterit superflua, dimitte ei et necessaria, si opus fuerit. *Et quicunque,* etc. Ecce tertia injuria de angaria, sicut si aliquis, non dico læserit fidelem, vel res abstulerit, sed si eum servire sibi coegerit, quod in captivitate solet fieri, patiatur et serviat, et etiam plus quam præcepit. Sed si angariaverit eum aliquid illicitum facere, ut peccatum, potius patiatur se interfici, quod in hac metaphora intelligitur: *Quicunque angariaverit te mille passus,* id est, aliquod lioitum opus, mille enim passus sunt iter Sab-

non omnes cognoscunt eum nisi spirituales viri, ut A faciat. Tangit morem Judæorum, qui quando pauperes congregare volebant, tuba sonabant in publicis locis, et hoc præcipue faciebant hypocritæ, qui sub specie boni laudes quererent, quasi dicat : *Noli tuba canere*, id est noli facta tua notificare et innoscere, ea intentione *sicut hypocritæ*, quia *recepérunt mercedem laudis*: vel *recepérunt quidam eorum in inferno mercedem suam*, id est aptiam. Tu autem, etc. Quia alius diceret : Ego faciam pro utroque, et pro æterno bono, et pro humana laude, prohibet illud, quia Deus non patitur secum esse participem. Dextra est amor cœlestium bonorum, sinistra vero est amor temporalium bonorum, laudis scilicet et ceterorum : non ergo conscientur isti amores, et nesciunt sinistra, id est petitio humanæ laudis, quid B faciat dextra, id est amor et cœlestium respectus : Ut sit eleemosyna tua in abscondito, id est in pura conscientia, ubi homo non videt, sed Deus tautum Et cum oratis, etc., qui amant orare stantes, quasi cum labore in synagogis, id est in angulis platearum. Duo genera notat hypocritarum, alios qui aperte orant in publico ut viderentur, sicut illi qui orant in synagogis, ubi est totus conuentus hominum, et alios qui licet in publico orarent, tamen latere se velle simulabant, cum tamen vellent videri, sicut illi qui in plateis orabant, sed tamen in angulis. Tu autem cum orabis, intra, etc. Ad litteram est hoc bonum facere, tamen aptius accipitur per cubiculum secretum conscientiae, in quo cubili oportet ut non sit litigiosa uxor, id est carnalitas, quæ inquietet et faciat foras vagari mentem, non permittensibi quietere. Oportet igitur eam domari et comprimi, ut non inquietet et litiget. Sed non valet refugere ad cubiculum, nisi clauso ostio, ne intret turba phantasmatum. Ostia sunt ut quinque sensus corporis, et præcipue timor et amor terrenus. Per hæc enim duo ostia intrant omnia phantasmata peccatorum, quæ claudenda sunt.

Ut sitis filii patris vestri, etc. Quasi dicat, ut imitemini illum qui semper Pater vester est, id est benevolus vobis, quamvis non sitis filii ejus, sicut in Evangelio ille qui vixerat luxuriose, dixit : *Pater, jam non sum dignus vocari filius tuus* (Luc. xv). Patrem vocavit, et tamen se filium denegavit : et in quo debeant imitari, subdit : *Qui facit sotem suum oriri*, etc. Quasi dicat, qui benefacit gratuito bonis et malis. Solem visibilem accipe, non solem justitiae, quia ille non est ortus omnibus. Pluviam iterum materialem accipe, non doctrinam spiritualem, quia illa negata est quibusdam civitatisibus, ideo non est generalis sententia. Si enim, etc. Diligite inimicos, non tantum amicos, quis si tantum diligitis quia vos diligunt, nullam mercedem habebitis. Si tamen diliguntur amicinon propter carnale affectum, sed propter Dei præceptum, qui ait : *Honora patrem* (Exod. xx), etc., tunc merces babetur. Publicani dicuntur qui publica vectigalia exigunt, vel a Publio Romanorum dicebuntur, qui instituit hujusmodi quæstores. Et si *salutaveritis fratres tantum*, etc., id est si tantum amicis vestris bona optetis, in hoc quid facietis amplius, id est quo sitis ampliores, gentibus? id est meliores. Ethnos interpretatur gens, inde ethnicus, id est gentilis. *Estate ergo*, etc. Quia illud non sufficit, ergo estote parati, non tantum amicis, sed sicut pater vester, qui amicos et inimicos diligit, quia creatura sua sunt, et ideo dat eis temporalia necessaria.

CAPUT VI.

Attendite ne justitiam vestram, etc. Instructis illis in perfectiori justitia agit de fine, ut non tamen hoc sine faciant, scilicet propter humanum favorem. Et agit de tribus virtutibus, eleemosyna, jejunio, et oratione, removendo a singulis hunc finem. Non prohibet fieri opera coram hominibus, quia superius dixit : *Luceat tux vestra coram hominibus* (Matth. v), sed bac intentione fieri prohibet, ut videantur, id est ut velint videri. *Cum ergo*, etc. Quando quidem nullam justitiam, ergo nec eleemosynam pro laude

A faciat. Tangit morem Judæorum, qui quando pauperes congregare volebant, tuba sonabant in publicis locis, et hoc præcipue faciebant hypocritæ, qui sub specie boni laudes quererent, quasi dicat : *Noli tuba canere*, id est noli facta tua notificare et innoscere, ea intentione *sicut hypocritæ*, quia *recepérunt mercedem laudis*: vel *recepérunt quidam eorum in inferno mercedem suam*, id est aptiam. Tu autem, etc. Quia alius diceret : Ego faciam pro utroque, et pro æterno bono, et pro humana laude, prohibet illud, quia Deus non patitur secum esse participem. Dextra est amor cœlestium bonorum, sinistra vero est amor temporalium bonorum, laudis scilicet et ceterorum : non ergo conscientur isti amores, et nesciunt sinistra, id est petitio humanæ laudis, quid B faciat dextra, id est amor et cœlestium respectus : Ut sit eleemosyna tua in abscondito, id est in pura conscientia, ubi homo non videt, sed Deus tautum Et cum oratis, etc., qui amant orare stantes, quasi cum labore in synagogis, id est in angulis platearum. Duo genera notat hypocritarum, alios qui aperte orant in publico ut viderentur, sicut illi qui orant in synagogis, ubi est totus conuentus hominum, et alios qui licet in publico orarent, tamen latere se velle simulabant, cum tamen vellent videri, sicut illi qui in plateis orabant, sed tamen in angulis. Tu autem cum orabis, intra, etc. Ad litteram est hoc bonum facere, tamen aptius accipitur per cubiculum secretum conscientiae, in quo cubili oportet ut non sit litigiosa uxor, id est carnalitas, quæ inquietet et faciat foras vagari mentem, non permittensibi quietere. Oportet igitur eam domari et comprimi, ut non inquietet et litiget. Sed non valet refugere ad cubiculum, nisi clauso ostio, ne intret turba phantasmatum. Ostia sunt ut quinque sensus corporis, et præcipue timor et amor terrenus. Per hæc enim duo ostia intrant omnia phantasmata peccatorum, quæ claudenda sunt.

Orantes. Ostendo ubi sit orandum. docet quomodo sit orandum, removendo falsam intentionem gentilium ab orationibus nostris. Gentiles qui serviebant dæmonios non credebat, sicut nec erant, in diversis locis, deos suos esse, et ideo faciebant longas orationes in multiloquio, confidentes, ut per eas ab aliis locis revocarent. Præterea dæmones non possunt cogitationes intelligere, nisi aliquibus signis indicentur. Erant igitur omnia verbis suis incitanda. Credebat etiam gentiles verborum compositione deos ad compassionem mouere, sicut et homines, faciebant igitur longas orationes in multiloquio confidentes. Hoc removet Christus, non quod prohibeat longas orationes, quia pernoctasse in oratione legitur, et passione imminentे, prolixius orasse dicitur, et Apostolus ait : *Orantes sine intermissione* (1 Thess. v) : sed hac intentione longas fieri prohibet, ut quasi in multiloquio tantum confidant, et non in propria conscientia, unde ait : *Nolite multum loqui*. — *Multum dico, sicut*, id est eadem intentione quæ *ethnici*, id est gentiles. *Putant enim*. Exponit intentione

tionem eorum, quod in multiloquio exaudiantur. A tur enim illæ petitiones quæ in futuro erunt consummatae, quia digniores sunt. Postea ponuntur illæ quæ ad presentem vitam pertinent, quia indigneores sunt. Sicut Isaías fecit, qui dona Spiritus sancti digniora præmisit descendendo in minimis, et Moyses qui dilectionem proximi, dilectioni Dei præmisit, quamvis sit posterior tempore. Ut ergo melius et dignitatem, et quomodo aliud ex alio nascitur videamus, naturalem ordinem sicut in nobis completer sequamur, prius, et postea ad istum ordinem redeamus. Ultima petitio est : *Sed libera nos a malo*, quæ tamen prima est in nobis. Homo enim qui vult ascendere in cœlum, videns quia non potest aliter ascendere, nisi a malis hujus mundi liberetur, clamat : *Libera nos a malo*, id est a peccato originali et actuali, et a desiderio hujus mundi, ubi et temporali et meis ipsum abjecere queam, et flam pauper spiritu. Quod totum fit per spiritum timoris, sicut superius exposutum est planius in tractatu virtutum. *Et ne nos inducas*, etc. Abdicatis omnibus terrenis, necesse est instare tentationes interiores et exteriores. Necessaria est ergo mansuetudo, ut mitis sit et humili nocentibus, et nulla ira, nec rancor, id est superbia eum moveat, quod fit per spiritum pietatis, et non orat quod non eveniant, sed ut non inducatur. Ille inducitur in tentationem, qui succumbit tentationi, et mergitur in ea.

Pater noster. Septem sunt petitiones, sicut septem dona Spiritus, et septem virtutes superius expressæ. Per petitiones venitur ad dona, et per dona ad virtutes, per virtutes ad beatitudinem. Iste petitiones distinctæ sunt secundum duas vitas, quia vita alia temporalis, alia coelestis. Per temporalem transitus ad coelestem, si bene et recte utatur temporali viator, ita quod non adhæreat huic mundo, imo liberetur ab eo. Tres ultimæ petitiones pertinent ad temporalem vitam, et tres primæ consummabuntur in coelesti vita. Media vero, quamvis de coelestibus sit, hic tamen completur, quia panis spiritualis ideo petitur, ut in praesenti eo fruamur, et per eum confortemur. Sed antequam ad petitiones veniatur, captatio benevolentie more orantis præmittitur, cum dicat : *Pater noster*, inducitur unusquisque fidelis orans, non sibi, sed communis saluti hominum, ut charitas et unitas Ecclesiæ designetur, in qua tam bene desiderat frater salutem fratris sicut et suam. Dicit ergo : *Pater noster*. Cum vocet eum patrem, debet esse filius, neque degenerare a tanto patre, qui affectu et benevolentia est Pater. Cum vocamus patrem, significamus quod jam non sumus servi, sed filii. Cum dicit *noster*, significat quod multorum est, non unius tantum. Qui enim habebat unum filium naturaliter per gratiam suam, voluit et alios adoptionis filios addere. Ecce communis est pater omnium nostrorum, per quod admonentur omnes ejusdem fraternitatis et unanimitatis. Non applaudat sibi dives, vel nobilis, sive Dominus, quia similiter Filius Dei est pauper, ignobilis, et servus. Omnes itaque fratres sumus. Cum dicitur : *Qui es in cœlis*, videatur orare ille qui est in imo, ut ad Patrem suum, qui est in cœlis, id est in immutabilitate, eternitate, impossibilitate, possit ascendere, ut cum eo fiat immutabilis, impossibilis. Præmissa captatione benevolentiae, accedit ad petitiones. Sed alio modo ordinantur, quam in hominibus complentur. Præmittunt-

B C D

et temporali et meis ipsum abjecere queam, et flam pauper spiritu. Quod totum fit per spiritum timoris, sicut superius exposutum est planius in tractatu virtutum. *Et ne nos inducas*, etc. Abdicatis omnibus terrenis, necesse est instare tentationes interiores et exteriores. Necessaria est ergo mansuetudo, ut mitis sit et humili nocentibus, et nulla ira, nec rancor, id est superbia eum moveat, quod fit per spiritum pietatis, et non orat quod non eveniant, sed ut non inducatur. Ille inducitur in tentationem, qui succumbit tentationi, et mergitur in ea.

Et dimitte, etc. Quamvis sit liberatus a malo, quamvis non frangatur temptationibus, adhuc tamen non potest mutari, quin in multis Deum offendat. Et navis transiens per mare, per rimas recipit aquas, et ideo necessarius est luctus quo peccata abluit, et ut sibi dimittatur, alii dimittat, et de miseriis hujus saeculi doleat, quod totum fit per spiritum scientiæ. Scientia de terrenis est, et spiritus scientiæ facit lugere hominem, qui quanta sit miseria in praesenti facit cognoscere, et peccatis cognitis facit clamare : *Dimitte nobis debita nostra*, id est peccata quæ debemus lugere. *Sicut et nos dimittimus debitóribus nostris*. Debtores sunt qui debent nobis pecuniam, et qui fecerunt nobis aliquam injuriam. Si debent pecuniam et perfectus es, dimitte. Si imperfectus es, licite requirere potes, si ille habeat unde reddit. Sin autem, debet dimittere, si fecit injuriam, et se tibi humiliaverit, dimitte ; si non vult humiliari, paratus sis ad condonandum, et fao quantum in te est. Illi autem nihil prodest quod tu facis, nisi rogariverit, sed tu te expedisti. *Panem nostrum quotidianum*, etc. Haec tres petitiones ad terrenam vitam pertinent, quia liberatio a malo, tentatio, lugere pro peccatis, in praesenti est, et a mundo separatio vocatur, modo transit ad coelestia, et imprimis petit sibi dari panem coelestem, quo bene operetur, et in via confortetur ne deficiat. De cœlo quidem panis petitur, sed ut bio comedatur, et ita petitio ista confinium est de temporali ad coelestem vitam, quia res coelestis inclinari postulatur, ut in praesenti habeatur. Panis iste est Deus, qui pascit angelos, ei sicut panis qui a matre comeditur, in lac in matre conver-

titur, ut puer illo fruatur, sic Deus quo fruuntur A tati tanquam ille homo contradixit, ita in terra, id est in Ecclesia fiat. Vel sicut in celo, id est in angelis, ita et in terra, id est in hominibus. Vel sicut in celo, id est in anima justa, ita in terra, id est in carne, ut nullo modo caro contradictat Spiritui, sed in eadem voluntate consentiat cum eo. Vel sicut in celo, id est in sanctis viris, ita in terra, id est in peccatoribus. Quod tamen est per spiritum consilii, qui dat nobis consilium bonum, quo illam misericordiam adipisci possumus, ut simus scilicet misericordes. Beati enim misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (Matth. v).

B Adveniat regnum tuum. Postquam assecutus est illam misericordiam, ut voluntati Dei non resistat, postulat altius donum ut Deum videat, scilicet clare remotis omnibus nebulis phantasmatum, quod non erit perfecte completum nisi in futuro. Et quamvis illa in celo non dentur ordine, tamen secundum ordinem dignitatis postulantur, quia quamvis non sint plenarie data, tamen ordine sunt in terra a sanctis recepta. Hæc postulatio sexta est, quia homo in sexta die, id est in perfectione, quæ per senarium signatur ad imaginem Dei factus est (Gen. 1), quæ imago postea per peccatum corrupta est. Modo in eamdem imaginem se reformari petit perfectam, id est, in eundem intellectum ut Deum aperte intelligat. Quæ image regnum Dei dicitur. Videre enim summum bonum, est regnum cœlorum. Reformatio hujus imaginis est idem quod munditia cordis. Unde dicitur: Beati mundo corde (Matth. v), etc. Quæ aliquatenus in praesenti habetur. Hæc petitio per spiritum intelligentiae completur.

C Sanctificetur nomen tuum. Hec est septima petitio, ultra quam nulla habetur, quæ merito sequitur post Dei visionem. Nihil enim valeret Deum videre, nisi delectaretur homo in illa visione. Hæc requies et delectatio prefigurata est in die septima, in qua dicitur Deus requievisse. Unde et dicitur: Sanctificavit Deus diem sabbati (Gen. 11), quia in futura requie vere sancti erunt fideles. Hæc est illa Pax de qua dicitur: Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur (Matth. v). Quando enim similes erunt Deo impassibles, immortales, incorruptibles, nulla inquietudine moti, sed in æterna pace, in qua est Deus, viventes tunc erunt filii Dei et etiam dei participatione vocati. Quod orat iste: Sanctificetur nomen tuum in nobis, ut tu dicaris Pater, et nos filii tui, et etiam dii. Ac si diceret: Sanctitas nostra non erit nostra, sed tua in nobis, et ideo sanctificetur, id est, sanctitas tua fiat et appareat in nobis, et tuum sanctum nomen in filiorum appareat dignitate. Hæc petitio completer per spiritum sapientie. Diferunt sapientia et intelligentia, sicut inter nos possumus videre. Intelligentia enim intra nos est ipsum exercitium investigandi Scripturas. Sapientia vero ipsa delectatio cognitionis, quia jam nihil investigamus, sed quasi omnia sciimus, in cognitis delectamur, ita per simile in celo intelligere, et ipsum videre, non quod in celo sit

Fiat voluntas tua, etc. Ista tres quæ restant non possunt impleri perfectly nisi in celo. Pastus illo pane, petit quod voluntas Dei fiat, in terra sicut in celo. Duæ sunt voluntates in Deo: una misericordia, quæ non est cogens, nec aliquid libero arbitrio auferit, qua omnes homines vult salvos fieri, quod tamen in libera voluntate illorum positum est. Est alia quæ est de effectibus rerum, de qua dicitur: Omnia quæcumque voluit fecit. huic nemo potest resistere, de qua dicitur: Voluntati ejus quis resistet? hæc providentia concordat semper, alia vero, non semper. Si enim velit per misericordiam de aliquo pravo quod sit justus, et conferat ei gratiam suam, et tamen ille per liberum arbitrium contradicat, nec gratia Dei consentiat. Hæc voluntas Dei non concordat providentia, quia quamvis per dulcedinem gratiam conferat, tamen scit non conservum. Quæ autem de effectibus est, alia est permittens, alia approbans. Permittens est, quæ efficiat malum quandocumque vult. Approbans autem est, quod faciat bonum quandocumque vult, et utraque est ex justitia. Itaque homines resistunt voluntati misericordiae, et non resistunt voluntati justitiae. In Paulo tamen videtur cogens voluntas Dei, sed non est, quia licet sit percussus, tamen voluntas erat libera, ut resisteret si vellet. In celo sunt omnes Dei voluntates, et nullus ibi voluntati Dei resistit, sed in terra multi contradicunt voluntati Dei, illi scilicet quæ est ex misericordia. Cum enim vellet pravos etiam salvare, si vellet, tamen ipsi contradicunt operibus huic voluntati. Orat ergo iste, quod sicut voluntas Dei est in omnibus civibus cœli, ita faciat se et alios terrenos tales, qui nullo modo voluntati Dei resistant, quod in nullo perfectly completer nisi in cœlesti vita, et tamen aliquo modo in hac vita completer in sanctis, etsi non per opera, quia nullus sine macula vivere potest.

Sicut in celo et in terra. Diversis modis variari potest, ut dicamus, sicut in celo, id est in Christo, ex quo Dominico homine deitas sedet, et sua voluntas

labor aliquis. Sapientia vero est in cognitis delectari. Ita ascendit, ille qui est in terra ad cœlum, et hoc ordine complentur petitiones iste septem. Modo eas legamus secundum hoc quod descendendo sunt ordinatae. Quia ille qui petit, vocaverat eum Patrem in colis reguantem, petitionem illam præmisit quæ Patri illi vicinior est, de pace illa qua homines filii Dei efficiuntur, quasi diceret :

Pater noster qui es in cœlis, da ut tuum nomen sanctificetur in nobis, id est, ut in cœlo tecum maneamus, et filii tui efficiamur. Quam delectationem, quia nisi adveniat regnum tuum non possumus habere, id est, nisi reformes in nobis imaginem quæ corrupta est. Ideo adveniat regnum tuum. Quæ imago et immunditia cordis, quia restituí non potest donec voluntati tuae consentiamus, Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra. Et quia voluntati Dei obediens non possumus per omnia, nisi pane corroboremur, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et quia corpore Christi digni sumus, quandiu peccatis fœdamur, ideo dimittite nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Ut autem peccata nostra intelligamus, et deplorare valeamus, orandum est nobis, ne tentationes inimici nos sibi subdant, et ideo dicendum est :

Et ne inducas in temptationem. Quibus temptationibus resistere non possumus, nisi terrena abdiceamus : ideo potendum est.

*Sed libera nos a malo. Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, etc. Qui quamdam conditionem posuerat quæ gravis erat, scilicet, *Dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*, ut ad eam nos invitet, eam nobis commendat, dicens eam quasi medicinam peccatorum nostrorum, ut si condonare volumus alii sua peccata, quæ nobis fecerunt, et Deus nostra nobis condonabit. Sin autem, nec ipse nostra. Nota quod dicit hominibus et non dicit nos homines, quia filii quibus condonandum est, sunt peccatores.*

Cum autem jejunatis, nolite fieri, etc. Dixerat de eleemosyna et oratione quod si humani favoris appetitu afficeretur, etc. Similiter modo admonet de jejunio. Non prohibet tristitiam pœnitentiæ quia cor contritum et humiliatum Deus non despiciet Psal. 1), sed tristitiam per hypocrisim. Si enim lupus induit pellem ovis, non tamen ideo ovis sua pelle debet privari. Exterminant, id est destruant per pallorem ac maceriem faciei suæ.

Exterminant enim facies suas, etc. Ab exsilibus sumptum est, id est, extra terminum aliorum vere pœnitentium faciunt pallere et macrescere facies suas, sed hac intentione, ut appareant hominibus justi.

Tu autem cum jejunias unge caput tuum et faciem tuam, etc. Docuit quod non est faciendum, modo docet quod est faciendum. Unge caput tuum. Convivatores, ut dicit Horatius, solent ungere facies suas. Et mos Palæstinorum erat ungere caput, et faciem lavare in festiis diebus, ut dierum lætitiam

A repræsentarent, et oleo solent foovere carnem et hilarem facere. Non est ergo credendum, Deum præcepisse jejunibus, quod est luxurantium et amantium, sed metaphorice locutus est. Falsi igitur sunt illi molesti expositores, in utroque vebementes, qui nihil volunt in Veteri Testamento accipere ad litteram, et nihil allegorice in Novo. Hic notantur duo jejunia, aliud gaudii, aliud tristitia. Jejunium tristitia propter peccata, jejunium gaudii est, quando contemplativus in Deo cogitando adeo delectatur, quod temporalium etiam esus oblivia sit. Præcipit ergo.

Cum jejunaveris, lava faciem tuam. Id est, conscientiam tuam, in qua Deus te cognoscit jejunando propter peccata. Vel unge oleo Spiritus sancti caput tuum, id est, mentem tuam, delectando in Deo et gaudendo. Præposterus ordo ibi est. Ideo lava faciem, unge caput, ne cum jejunaveris, ad laudem hominum jejunare videaris. Qui est in abscondito, id est, in æternitate sua invisibilis. Videt in abscondito, id est in conscientia.

Nolite thesaurizare vobis thesauros, etc. Dixi quia neque eleemosynam, neque orationem, neque jejunium, propter laudem hominum faciat vel terrernam. Et quid dicarem per singula ? Jubeo ut nihil propter temporalia velit facere. Et hoc est : Nolite thesaurizare, id est, congregare et facere thesauros vestros in terra, id est in terrenis, Ubi ærugo et tinea demolitur, et fures effodiunt et furantur. Tria ponit secundum tres diversitates divitiarum. Metalla ærugine, vestes a tinea demoluntur. Sunt alia quæ neque æruginem nec tineam timent, sicut lapides pretiosi, et ideo ponit generale detrimentum, scilicet fures, qui omnes divitias rapere possunt. Potest etiam prohibitus non solum de pecunia, sed etiam de omnibus terrenis intelligi. Quisquis enim amorem suum in aliqua terrena applicat, in terra thesaurizat, et si aliquid sicut gulam vel libidinem, vel aliquid terrenum diligit, vel si bonum mala intentione faciat, iste thesaurum in terra ponit, et illa ærugo et tinea demolitur. Ærugo obfuscatur, et comeditur et videtur. Tinea vero comeditur, sed non videtur. Ærugo igitur significat carnalia peccata quæ videntur. Tinea spiritualia animæ, quæ non videntur, sicut est ira, invidia, fures, dæmones. Ærugo comeditur thesaurus temporalium et tinea, dum ex amore gula, vel inanis gloria, rubigo luxuriae nascitur, et dormitionis, et aliarum voluptatum, quæ illum gula amore obfuscant, et dum ex inani gloria nascitur, invidia tinea, et timor et cura que consumunt illam gloriam. Si autem, ut diximus, propter laudem faciunt bona, ille fures, id est dæmones, auferunt. Probat quod neque jejunium, neque eleemosyna sub hypocrisi facta aliquid proficiant. In cœlo vero nulla sunt istorum. Ubi enim est thesaurus, etc. Ideo non debes in terra thesaurizare, sed in cœlo : quia quidquid est quod potissimum est illi servis, in illa cor tuum infigis, id est, intentionem tuam. Si cor est in cœlo, mundum est, quia munda sunt cœlestia,

B C D

Si autem in terra volutatur, quomodo mundum A liter homo habet odio, et alterum diligit, id est, Deum. Aut unum sustinebit, id est, diabolum. Non est? quoniam sordescit res dignior, dum inferiori miscetur, sicut aurum argento. *Lucerna*, etc. Superius insinuavit, quod nulla bona mala intentione debent fieri, et hoc in proximo ubi dixit: *Ubi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum*. Quod ita probatur. Ideo pura intentione omnia debetis facere, quia oculus tuus, id est, bona intentio, est lucerna, id est illuminatio corporis tui, id est congerie bonarum actionum. *Si enim oculus tuus*, etc. Determinat quomodo oculus est lucerna, scilicet si simplex est intentio, id est pura, non duplex, id est partim propter temporalia, partim propter celestia, totum corpus lucidum est, id est, tota actio erithona. Non tamen intelligendum est de malis, sibona intentione fiant, quod, ideo bona sint. Nullum enim per se malum bonum potest esse, etiam si bona intentione fiat. Furtum enim facere, ut darem pauperibus, non esset bonum. Sed quædam sunt quæ indifferentia existunt, quæ possunt flecti ad bona per intentionem, et ad mala. Sicut levare lapidem ut ponam in ædificio templi, et levare lapidem ut feriam hominem, et si dum bonum facio bona intentione, malum tamen inde contingat alicui, non est imputandum mibi pro peccato, sicut si dum levo lapidem in ædificium ecclesiae, lapis super hominem caderet et eum interficeret. Sed bona, si mala intentione fiant, mala sunt: sicut si jejuno propter laudem. Unde sequitur. *Si oculus*, id est, intentio est nequam, id est, prava, et totum corpus, id est tota actio est mala. *Si ergo*, etc. Et quandoquidem propter malam intentionem bona fiant mala, ergo mala, per se facta mala intentione quanta erunt? Et hoc est: *Ergo si lumen*, id est intentio quæ debet esse lumen operum, *quod in te est*, id est, in tua manu, *tenebrae sunt*, id est, prava et mala per se mala intentione facta, tenebrae quantæ erunt, postquam male intentioni unitæ erunt? Vel aliter: Lumen est intentio dicta, quia nota est illi qui intendit. Exitus vero rei, quia incertus est, tenebra dicitur. Ille enim qui intendit, licet cognoscat quid intendat, nescit tamen quid de facto eveniat, sive bonum sive malum. Ut cum aliqui aliquid do vel ago, nescio utrum bono cedat illi a malo. Dicit ergo: Si intentio qua facis quæ tibi nota est, appetit temporalium sordidat, quanto magis ipsum factum, cuius exitus dubium est? Quo l' etsi bene cedat alicui, quod non bona intentione facis, nihil tibi prodest, quia quomodo feceris tibi imputatur, non quomodo illi evenit.

Non potestis duobus dominis servire, etc. Adhuc diceret ille vel aliquis: Si propter intentionem temporalium bona sunt mala, ego etiam faciam bona, et propter Ecclesiam et propter temporalia. Ad hoc Dominus ait: *Non potestis duobus dominis servire*. Videlicet contrariis quasi uni Domino. Per hos duos dominos intelligitur Deus et diabolus. *Aut enim unum*, etc. Reddit causam quare diabolum, qui aut odio habebit unum, id est, diabolum quem natura-

B liter homo habet odio, et alterum diligit, id est, Deum. Aut unum sustinebit, id est, diabolum. Non dicit, aut diabolum diligit, nullus est enim adeo nequam qui diabolum diligit, sed aliquid diligit propter quod imperium ejus patitur. Sicut si aliquis diligeret ancillam alicujus nequissimi, et propter eam sustineret imperium pravi domini. Non dicit odit, sed contemnit. Nullus enim naturaliter odit Deum, sed propter voluntatem ejus precepta contemnit. *Non potestis*, etc. Exponit qui sunt duo domini. Mammona Syriaca lingua sunt divitiae. Per divitias intelligimus diabolum, qui praest dicitis, non quod possit eas dare, nisi quantum Deus permettit, sed quia per eas hominem fallit.

Ideo dico vobis: Ne solliciti sitis, etc. Et quia non potestis Deo servire et mammonam, ideo nolite esse solliciti de divitias temporalibus causa victus et vestitus. Duæ enim sunt sollicitudines, alia est rerum, alia ex virtute hominum. Ex rebus ipsis ortur sollicitudo, quia panem habere non possumus nisi seminem, laboremus, et similia. Hanc sollicitudinem non prohibet, quia Dominus ait: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo* (*Gen. iii*). Conceditur ergo nobis providentia et labor. Sed est quædam sollicitudo ex virtute hominum superflua, quando ipsi desperantes de bonitate Dei frumentum plusquam est necessarium, et pecuniam reservant, et dimissis spiritualibus illis intenti sunt. Hoc prohibetur hic dum dicitur: *Non sitis animæ vestre, solliciti*, id est vitæ vestræ, scilicet cibo vestro per quem vitaservatur, etc.

C *Nonne anima plus est*, etc. Vere non debetis esse solliciti ultra modum, quia qui dedit majus, scilicet vitam, dabit minus, scilicet escam. *Respicite voluntia cœli*, etc. Simile est a minori. Si Deus providet avibus, multo magis hominibus. *Nonne vos pluris estis*, etc. Hic est comparativus propositivo. *Quis autem, etc.* Ita construe, ut melius videas. Et de vestimento quid solliciti estis? Quod ad corpus pertinet, pro nibilo: quia totum corpus in meo opere est, itaque nullus vestrum potest addere aliquid, et hoc est: *Quis autem vestrum*, etc. Etsi in corpore nihil addere potestis, sed solus Deus totum facit, tunc nolite solliciti esse pro indumento corporis, quia qui corpus fecit vestit corpus, mediante tamen providentia hominum postquam operatur, et dat quando vult, et quando non vult, et quantum vult. *Cnsiderate lilia agri*, etc. Iterum alia similitudo, scilicet de indumento. Prior enim fuit de cibo, lilia induita sunt coloribus suis. Clibanum vocat furnum gentes quæ de Deo non habent notitiam, nec in eo confidunt, nec de futuris cogitant, ista si procurent, non est mirandum. *Quærите ergo*, etc. De temporalibus non debetis esse solliciti, sed de celestibus. Et hoc est, quærrite regnum Dei sicut principale, sicut illud quod finis est ad quem tenditur. Quærrete, dico, et hoc primum, id est præponite ceteris rebus regnum Dei, et quærrite justitiam non pharisæorum, sed ejus, id est regni Dei, quia alia non regit ad regnum Dei, vel ejus Dei, id est, quam Deus dat:

Dixit primum *quærite regnum Dei*, et non postea A *quæ sunt a paribus, non a prælatis*. Sunt euim quædam judicia quæ in Ecclesia conceduntur, quando scilicet vicarius Christi, id est prælatus, aliquem vice Christi judicat, sed confessum vel convictum, quia aliter esset temerarium judicium. Si autem aliquis judicat fratrem suum, sive convictum sive peccatorem, manifestum temerarium judicium est. Non aufert correctio fratri in fratrem, sed judicium. Hoc judicare est, quando nec loquitur cum eo nec comedit, imo alias a consortio ejus subtrahit.

Continuatio. Et per hoc: *Nolite judicare temere fratrem*, quia forsitan cras bonus erit. Vel ita forsitan pejor vel es, vel eris, vel similis: et propterea non est tuum, et non *judicabimini*. Propterea, id est

B *proper temerarium judicium, non damnabimini in futuro*, quia certe *judicabimini* id est *damnabimini* in eo *judicio*, id est propter illud *judicium*, propter quod *judicabis* eum *temerarie*. *Et in qua mensura*, etc. Id est secundum *mensuram culpæ* erit *mensura pœnae vestræ*. Secundum hoc enim quod magis *temerarie* et *gravius* *judicabis* fratrem, secundum *eamdem* *mensuram pœnae* *qualitas* sibi in *inferno* *mensurabitur*. *Quid autem vides festucam in oculo fratris tui*, etc. Ecce agit de *correctione*. *Judicium omnino abstulerit paribus, non prælatis*. *Correctionem autem annuit, sed mundis tantum*. Si enim *immundus* *corrigit*, non amore *correctionis* *facit*, sed amore *invidiæ*, vel *hypocrisis* ut *justus* *videatur*. Si enim *amorem* *correctionis* *haberet*, certe in se prius *vitia* C *mundaret*, et postea in *fratre*. Et tunc cum lenitate et dilectione et pura intentione *justitiæ*. Quoniam in omni re est gradus, prius *videat* ne sint in eo *peccata*, et tunc mittat in aliud lapidem, deinde ne foveat *peccatum* alterius adulando. Tertio, ne sit negligens de *peccato* alterius, quin corrigat eum, quia aliter consentiret *esset*. Unde Ambrosius: «Consentire est non redargere cum posses. » Non solum debes cessare a *temerario* *judicio*, sed etiam ab illicita *correctione*, hoc est: *Quid autem vides festucam*, id est *notas* *festucam*, id est *leve* *peccatum* dæ *sæcularibus* *obstans* *oculo*, id est *menti* *fratris tui*; et non *vides*, id est *notas* *trahent* *in oculo tuo*, id est *adulterium* in *conscientia tua*. Et non solum notas, sed etiam *dicas*, id est *corrigis* eum dicendo: *Sine*, etc. Hic datur *licentia* *corrigendi*, sed *mundis* D *tantum*. *Nolite*, etc. *Correctionem* *permitto* *omnibus*, ut *communem*, sed *profunda* *Dei* *mystera* non *omnibus* *dare* *jubeo*, imo *prohibeo* *dare* *sanctum canibus*, id est *hæreticis* *oblatarientibus* et *dilacerantibus*, et *porcis*, id est *in luto* *vitorum* *lividentibus*, et *verbum* *Domini* *vilipendentibus*. Non enim de *corpore* et *sanguine* *Domini* *agendum* est cum *hæreticis* *dilacerantibus*, et *porcis*, id est *meretricibus* et *ebriosis*, et *quibuslibet* *taicis* *contemnentibus*, vel *etiam* *clericis* *vilipendentibus* *exponendum* est. *Sanctum* dicitur illa *Scriptura*, que *inviolabilis* est et *inexpugnabilis* est et *sancita*. *Margaritæ* dicuntur *lapides* *inventi* *in conchis*, qui *politi* *pretiosi* sunt,

CAPUT VII.

Nolite judicare, etc. Removet sollicitudinem, modo removet etiam illud quod sequitur ex sollicitudine, scilicet temeraria judicia. Qui enim diligit terrena, facile habet suspiciones malas de factis aliorum. Inde invidiæ, detractiones, odia, temeraria judicia oriuntur. Qui enim diligunt mundum, si viderint aliquem justum nummos ad utilitatem suam reservare, avarum vocant, hypocritam appellant, et a se abjiciunt, quia de conscientia sua alios judicant. Illa temeraria judicia probabet Dominus. Et notandum quod non agit hic de temerariis judiciis, nisi

Similiter allegoriæ de concha figurarum sumptæ et bene politæ pretiosæ sunt. *Ne forte*, etc. Per simile dicuntur quasi viliſſent, et ne canes ab illo sancto recipiendo conversi, disrumpant. Non dico illud sanctum quod inviolabile est in natura sui, sed vos rumpant clamore. *Petite*, etc. Dicent aliqui: Quomodo tot et tanta poterimus observare. Respondet Christus: *Petite* a Deo facultatem bene operandi: *Quærите* ubi sit hoc quod vultis, et eo invento, postea pulsate et aperietur vobis. Duo sunt quæ sunt necessaria homini, operatio et intelligentia, et prius oportet nos operari, quam perfecte intelligamus. Unde David: *Annuntiaverunt opera Dei* (*Psal. lxiii*), et posita intellexerunt, et ideo præcipitur prius potere operationem. Duo subdit quæ pertinent ad intelligentiam, ut prius quærant in qua auctoritate sit quod investigant, et inventa auctoritate, si non intelligentia pulsent et investigent, et Dens aperiat eis. Faciant ad modum infirmi, qui prius quærerit vires ut eat, deinde viam qua eat, et tandem cum illuo venerit, ut aperiat pulsat. *Aut quis ex vobis*, etc. Dixi, vobis, sine determinatione, *omnis qui petit*, etc. Hoc ut melius creditis audite: Si patres carnales dant bona filiis, multo magis Pater celestis. Duo ponit, panem et pisoem, Lucas tertium, ovum, scilicet. Panis qui est communis cibus, charitatem significat, sine quo alie virtutes in nobis non valent. Piscis, fidem, quæ ex aqua baptismatis orta est, et in mediis fluctibus hujus mundi pulsatur, et tamen vivit. Ovum quidem quod est spes animalis, sed mundum animal, spem designat. Contra charitatem ponit lapidem, id est odii duritiam. Contra fidem serpentem ponit, id est perfidiæ venenum. Contra ovum, id est spem, scorpionem ponit, id est desperationem, quæ retro pungit, sicut scorpis. Cum enim spes in anteriora se extendat, desperatione retro aspicit.

Omnia ergo quæcunque vultis ut faciant vobis homines, etc. Dabit spiritum bonum, et dato spiritu, procedent inde virtutes omnes. Sed cum deberet virtutes ponere omnes, ponit dilectionem proximi, quia ipsa est adimpletio legis. Qui enim habet dilectionem proximi, pervenit ad dilectionem Dei, et qui iterum habet dilectionem proximi, habet dilectionem sui. Præcipitur enim homini diligere proximum sicut seipsum. Se autem diligere non potest in malo, cum scriptum sit: *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam* (*Psal. x*). Si ergo pari amore jubetur proximum diligere, cum se in malo non diligit, nec proximum in malo potest diligere. Qui igitur habet dilectionem proximi, nullum malum operatur, neque in se, neque in proximum, neque etiam in Deum. Unde Apostolus: *Dilectio proximi malum non operatur* (*Rom. xiii*). Ecce prohibiciones malorum, quæ in lege sunt, in dilectione proximi compleuntur. Ex dilectione similiter Dei erga Deum et erga proximum bene agit. Sic ergo dilectio Dei et proximi est impletio legis. Ad hanc ergo accepto spiritu homines invitati, quasi dicunt: Quando quidem

A dat spiritum bonum, ergo petite illum, et illo impetrato, stude te in dilectione proximi. Et hoc est: *Omnis quæcunque vultis*, etc. Si vultis bene fieri vobis, benefacite aliis. Si vultis corrigi, corrigit et alios. *Hæc est enim lex*, id est impletio legis, et *Prophetæ*, id est impletio prophetarum. Per legem et prophetas moralitatem librorum Moysi et prophetarum accepit.

Intrate per angustam portam, etc. Quasi dicat: Dura videntur vobis quæ præcipio et angusta, sed per hanc duritiam et angustiam intrandum est vobis ad vitam, et vere per angustam portam, quia non per latam viam, per latam enim viam intratur ad mortem, et hoc est quod dicit. Porta vero quæ dicit ad vitam, non solum est angusta, sed etiam arcta, quia per labores et jejunia panditur. Considerandum est quod competenter de utraque via locutus est. Per latam multi ambulant, angustum pauci inventant, latam non quæramus, nec investigatione opus est, sponte se offert erranti in via: angustam vere nec omnes inveniunt, nec qui inveniunt, statim ingrediuntur per eam. Multi enim, inventa veritatis via, capti sæculi voluptatibus, de medio itinere revertuntur.

Attendite a falsis prophetis, etc. Pauci inveniunt, et hoc faciunt multa impedimenta, quorum tria ponit, scilicet haereticos, qui sub specie religionis servunt errores. Aliud, impedimentum ponit, scilicet falsos fratres, qui bene loquuntur, sed male vivunt, et moribus suis alios corrumptunt. Tertiū ponit, scilicet quosdam a quibus viri possunt sibi homines cavere, qui in nomine Domini prædicant, et miracula in nomine Domini faciunt. Sunt et alia impedimenta, sed ista ponit, quia in his major diligentia est adhibenda.

Continuatio. Et quia pauci sunt qui inveniunt, et multi qui impediunt, cavete vobis ab impedimentis, et inter alia attendite, id est diligenter cavete ab haereticis, non dico manifestis, quia illud facile est, sed qui sunt prophetæ, id est prædictatores, scilicet falsi et occulti, quia inveniunt in vestimentis, id est in jejuniis et orationibus et aliis operibus oviū, id est, fidelium, etc. *A fructibus*, etc. Si non ab omnibus, saltem ab aliquibus cognoscetis eos. *Nunquid*, etc. Spinæ et tribuli sunt haeretici, qui lacerant et pungunt mentes hominum. Uva est fervor dilectionis, fucus dulcedo bona conversationis. Sicut ergo de spinis non nascuntur uva neque de tribulis fucus, sic nec haeretici fervent in dilectione, nec student in bona operatione. *Sic omnis arbor*, etc. Quæritur quo modo dicat de bona arbore non procedere fructum malum, cum David qui bonus erat, peccasse in adulterio et homicidio legatur, et similia? Sed hic per malam arborem mala voluntas, per bonam arborem bona voluntas intelligitor. De mala ergo voluntate nunquam bona actio procedit, neque bona voluntas malam actionem generat. Sed ut melius possimus exsequi litteram quæ exsequitur. *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur*,

et in ignem mittetur, quod non potest proprio de bona voluntate legi. Ideo per bonam arborem non solum bona voluntas, sed et homo habens bonam voluntatem; et per malam arborem, homo habens malam voluntatem debet intelligi.

Non omnis, etc. Posuit unum impedimentum ad viam vitae, haereticos, ecce quomodo et aliud ostendit, scilicet fratres falsos, qui verbo Deum profitentur, factis autem negant, et pendet ex superiori ita. Ideo dico quod a fructibus cognoscetis eos, quia in verbis non semper cognoscuntur homines, quia non omnis qui dicit mihi, etc. Huic videtur contrarium quod dicitur: *Omnis qui invocaverit nomen Domini salvis erit* (*Act. ii*). Et illud nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto. Sed illud invocare, atque illud dicere non verbotenus accipendum est, sed ponderiosius intelligendum, juxta illud Psalmista: *Prope est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate* (*Psal. cxlv*). Vere invocat Dominum, qui facit se idoneum servum. Similiter non potest vere dicere: *Jesus est Dominus meus, nisi sit ipse servus ejus idoneus*. Cum autem ait: *Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum celorum*, dicere verbotenus accipitur.

Multi dicent, etc. Ponit et tertium impedimentum, scilicet falsos alios fratres, qui praedicant bene, et etiam invocatione nominis Domini miracula faciunt a quibus similiter cavendum est, quia in re ostenditur, demona ejicere, et alias virtutes facere, interdum non esse meriti illius qui operatur, sed invocationis nominis Domini ad faciens damnationem, et ad videntium utilitatem, ut licet contempnatur invocas, tamen glorificetur Deus, qui talia operatur. Et quod falsi quidam fratres in nomine Domini prophetant et miracula faciunt, professionem illorum comprobant, quam in ultimo iudicio facient, in quo mentiri non poterunt, et hoc est, nulli dicent mihi in illa die, id est in die iudicii, quam non oportet determinari, quia satis est famosa et nota, etc. *Et tunc confitebor quia non novi vos*, id est non approbavi vos, in hoc quod falsi fratres erant.

Discedite a me qui operamini iniquitatem. Non dicit qui operati estis, quia licet modo non habeant facultatem peccandi, tamen adhuc peccare vellent, si adhuc viverent. *Omnis ergo qui audit*, etc. Positurus Dominus finem sermoni suo, commendat illum dando sententiam super observatores et contemptores.

Continuatio. Quando quidem illi qui operantur iniquitatem a Deo discedant, facite ea quæ præcepit, quia omnis qui audit verba mea et facit, assimilabitur viro forti, etc. In primis Christus ille homo sapiens qui ædificavit Ecclesiam suam supra petram, id est super sometipsum, et tunc omnia genera temptationum impulerunt eam, nec tamen cecidit. Pluvia quæ paulatim crescit, est carnalis concupiscentia, vel levior tentatio diaboli. Flumina sunt impiorum persecutions. Venti sunt majores dæmonum impugnationes. Huic potest comparari, ut diximus, qui

A *audit verba Dei et facit ea*, quia domum suam, id est collectionem virtutum ædificavit supra petram, id est Christum, quia nulla persecutione destrui potest, cetera non mutantur. *Etonnis*, etc. ponit sententiam super contempentes, contrariam superiori dicens: *Omnis qui audit et non facit, similis est stulto, qui domum suam*, id est, summum bonum, in alia arena, id est in temporalibus, quæ instabilita et infruictuosa sunt ædificavit, quod bonum persecutions, auferunt in præsenti, et in futuro erit magna ruina, quando dicitur: *Ite maledicti*, etc.

B *Et factum est*, etc. Duobus modis potest iste versus intelligi. Si enim dicamus esse eundem sermonem, quem Matthæus et Lucas referunt, tunc evidens est littera: quod cum consummasset Jesus hæc verba, admiratae sunt turbæ, que tunc huic sermoni interfuisse non ambiguntur. Si autem duo sermones esse dicuntur, tunc intelligendum est prius ad solos discipulos Jesum in cacumine montis sermonem habuisse; postea ad locum campestrem, qui erat in latere montis descendisse, et ibi eundem sermonem populo recapitulasse, quedam tamen nova intermiscentio, et quædam jam dicta prætermittendo, quem ultimum Matthæus pretermittit, et tamen quodam modo innuit cum dicit: *Cum consummasset verba hæc*, etc., quasi diceret: Cum hæc discipulis semel protulisset, et eadem repetendo in secundo sermone consummasset, quæ consummatio in loco campestri facta est, etc. *Erat enim docens eos sicut potestatem habens*, etc. Scribæ et Pharisæi tantummodo infirma et ridibus Moyse data prædicabant, Christus vero docebat perfecta mandata sicut potestatem habens addendi quæ vulebat, et commutandi figuræ in spiritualem intellectum.

CAPUT VIII.

Cum autem de monte, etc. Cum Christus consummasset sermonem, voluit confirmare miraculis prædicationem, juxta hoc quod alibi dicitur: *Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis* (*Marc. xvi*). Matthæus etiam ad confirmationem sermonis inter miracula multa signa annumerat, quæ tamen ante sermonem facta sunt. Unde et conversionem suam Matthæus inter miracula referit, quem ante sermonem non dubitatur fuisse, cum ipse in monte cum aliis discipulis iο apostolum ordinatus sit. De curatione leprosi dissentunt Lucas et Matthæus. Matthæus enim hanc ante introitum in Capharnaum narrat. Lucas vero post introitum. Sed Matthæus præcipue videtur historiam sequi, cum dicat. Et ecce. Lucas non curans ordinem, hoc miraculum inter ceteras virtutes annumerat, dicit ergo. *Cum descendisset de monte*, id est de loco campestri, qui erat in latere montis, *seculæ sunt eum turbæ multæ*. Multi sequebantur diversis de causis, ali propter insidias ut Pharisæi, ali propter charitatem, ali propter doctrinam ejus audiendam, ali propter admiracionem miraculorum, ali propter curationem, quia ægroti erant. *Et ecce, in proximo, leprosus veniens*,

tam passibus bonæ devotionis quam passibus corporis, *eum adorabat*, id est humili flagitatione venerabatur dicena, hoc est mentis devotionem et vultus humilitatem ostendens, exterius per oris confessionem: *Domine, si vis, potes me mundare*, quia eum Dominum vocat ad se curandum potentem non dubitat. Dum vero *si vis* subjungit, quodammodo de voluntate et misericordia ejus diffidit. Non diffidit quid de misericordia quantum ad eum qui adorabat sed potius quantum ad seipsum, qui se indignum misericordia esse judicabat, unde Augustinus: « Ostendens vulnus, remedium postulat, et ipsa confessio religionis et fidei plena est. » *Si vis*, inquit, *potes me mundare*. Voluntati Dei attribuit potestatem. De voluntate autem Domini non quasi incredulus pietatis dubitavit, sed quasi colluvionis sua conscientia non presumpsisse curare. Venit ergo ad eum, antequam peteret, adorare coepit, antequam rogaret culturam ostendit. Venit credendo, adorat colendo, dicit confitendo: *Domine, etc.* Dominum cognoscit vere, cuius voluntatem, potentiam, sequi confitetur eum dicat *Si vis, potes*. Et extendens manum, tetigit eum, etc. Cum lex prohibeat tangere leprosum, ipse solvit legem, ut Dominum se legis ostendat, qui eam facit et solvere potest. Erat enim in lege permissione, non præceptum, propter humanam fragilitatem non tangere leprosum, et est figura, ne aliquis communicaret alienis peccatis. Ille qui perfectionem humilitatis et misericordiae docet, destruit permissionem, et docet perfectionem, ne horreamus in paupere infirmam carnem. Tetigit etiam propteraliam causam, ut humilitatem videlicet demonstraret, et doceret nullum esse spernendum propter quilibet corporis lassionem quam a Deo immittitur. Cum extendit manum significat se affectum misericordiae in eum habere. Cum tangit, significat se affectum per operationem completere, et quod factis ostenderat, verbis manifestius postea declarat, cum dicat: *Volo, mundare*. Per *volo* notatur misericordia, quam per extensionem manus significaverat, cum dicit, *mundare*, notatur actus misericordiae, quod postea figuratum est per tactum lepræ.

Et confessim, etc. Nihil medium est inter opus divinum et ejus præceptum, quia in præcepto est opus Dei qui *dixit et facta sunt*. Et ait illi Jesus: *Vide nemini*, etc. Marcus dicit, *at ille caput prædicare et diffamare*. Quare præcipitur nemini dicere, cum revera sciret illud miraculum ab eo manifestandum esse, nisi propterea ut doceret non vulganda esse nostra beneficia, sed potius premenda, ut non solum a mercede pecuniae abstineamus, sed etiam gratiae, ergo non propter se, sed propter nos prohibuit. Diversis de causis initit ad sacerdotem leprosum, videlicet propter humilitatem, ut ille deferat honorem cui lxx jubet mundatos munera deferre, ut etiam videntes credant ei, vel si non credant inexcusabiles sint, et ne etiam legem frangere videarentur, et ut etiam sacerdotes intelligent non legis ordine, sed Dei gratia supra legem illum curatum

A esse. Offerre autem sacrificium præcipit, ut ostenderet quod non legem solveret, sed impleret, qui secundum legem gradiens, supra legem eos sanaret, quos remedia legis non sanaverant. Quod si aliquem movet quomodo Dominus Mosaicum videtur approbare sacrificium cum id non receperit Ecclesia, meminisse debet mundum cepisse sacrificium Sanctum sanctorum, quod Christi corpus est. Christus enim nondum passus erat, et umbram oportebat tenere, donec veritas veniret sacrificii: *In testimonium illis*. Quasi dicat: ideo præcepit Moyses offerre manus leprosi, ut essent in testimonium curationis leprosi illis sacerdotibus, quorum erat leprosos a templo ejicere, et sanatos recipere. In testimonium etiam erat eis, ut per ipsa scilicet munera legale sacerdotium esse venerandum testificaretur, cum per ipsum leprosi et alii tam mirabiliter sanarentur. Vel aliter: *In testimonium illis*, ut scilicet ipsa curatio et ipsa munera figuraliter oblata, aliam curationem aliasque oblationem testificantur. Typice quod descensio illius de monte incarnationem illius significet, quia semetipsum exinanivit, formam servi accipiens. Et post hanc secutæ sunt eum turbæ multæ, quia postquam Verbum caro factum est et habitavit in nobis (*Joan. 1*), qui tantum in *Iudea* ante notus erat, et in uno populo nomen illius magnum habebatur, per hoc admirabilis est factus in universa terra. Leprosus, genus humanum designat; lepra, peccata fœdantia. Qui ad Jesum venit credendo adorat colendo, dicit confitendo: *Domine, si vis, potes me mundare*. Extendit manum suam, id est auxilium suum. Dum ad homines venit; tangit lepram dum carnis nostræ infirmitatem suscipit, et nos a peccatis mundat. Cum dicit: *Vade, ostende te sacerdoti*, officium Ecclesie ministrorum innuit, per quorum ministarium debent homines mundari, et a peccatis absolviri.

Cum autem introisset Capharnaum, etc. Lucas refert quod centurio non venit ad eum, sed misit seniores Iudeorum ad eum, quia gentilis per se impetrare diffidebat, et ideo dixerunt seniores, Multa bona fecit nostræ genti, et synagogam nobis constituit; sed Matthæus dicit per fidem eum accessisse. Itaque centurio accessit passibus fidei, rogat per internuntios dicens: *Domine, puer meus, etc.* Multi in illo tempore rogabant pro diversis infirmitatibus, alias pro filio, alias pro alio aliquo, et nullus pro servo, nisi iste solus, et hoc ei ad augmentum beatitudinis, et ad coronam gloriae erat, quod pro servo tam humiliiter Dominum interpellat dicens: *Domine, etc.* Singulas miserias servi ita diligenter exprimit, scilicet *jacet*, cuius rei assiduitas gravat hominem infirmum, *in domo*, ubi assidue eum video, *paralyticus*, id est membris dissolutus, et *mala torquetur*, acuta passione infirmitatis, ut Christum ad passionem commoveat.

MORALITAS. Sic debent homines qui famulos habent et famulas, cogitare, sic misereri, sic condoleri eis, sic supplicare, sic curam habere de servis

suis vel ancillis, sicut ille beatus centurio fecit. Et A temporaliter potentes, sed etiam feliciter epulantes; non carnaliter jacentes, sed spiritualiter quiescentes cum patribus sanctis, qui crediderunt in Filium creatoris. Sequitur: *Filiū autem regni ejiciēnter in tenebras exteriōres.* etc. Filii autem regni significant Judæos, in quibus antea regnavit Deus; exteriōres, non quod sint extra Deum, qui omnia continent, sed sicut cœcus sub sole extra solem dicitur esse quem non videt, quamvis sol videat eum; sic positi in penitus Deum non videbant, quamvis sit præsens. Fletus qui venit ex affectu mentis, angustiam mentis significat. Stridor dentium angustiam corporis. In membro quo plus peccavit peccator, plus cruciabitur. Et dixit Jesus centurioni: *Vade,* etc. Secundum mensuram fidei dat unicuique; credebat quod verbo poterat curare etiam absens, verbo curavit. Mysticæ centurio significat primitias gentium, qui centum militibus stipatus erat, qui fideles gentiles virtutibus tendentes ad cœlestia stipati sunt. Hoc ideo dicitur, quia in sinistra numeratur usque ad nonaginta novem, et centenarius est in dextra, et ideo per hunc numerum virtutes tendentes ad cœlestia designantur. Isti pro aliis orant qui adhuc servi idololatriæ jacent inutiles, dissoluti, et a diabolo vexati; illuc dicit Dominus: Ego veniam per apostolos, et curabo eum a peccatis. Et gentiles dicunt quod non sunt digni, ut in persona sua transeat ad idololatras et ideo sanet eos per verba prædicationis apostolorum, quod ita factum est. Et cum venisset, etc. Ista miracula quæ sequuntur, facta sunt ante sermonem Domini in monte, sicut Lucas refert, quod potest videri etiam in vocatione Matthei, quam ponit inter miracula. Mattheus enim voluit prius ostendere sermonem Novi Testamenti, et ad auctoritatem tanti magistri supponit multa miracula quoquo tempore facta, et tam men convenienter ordinavit. Cum autem descendisset de monte quasi deitatis, prius ostendit per leprosum totum genus humatum sanatum, quod dividit per partes, per gentilem scilicet populum, qui significatur in servo, et per synagogam, quæ significatur per socrum Petri; et quia major gratia fuit in gentili converso, et majus miraculum, prius narrat de servo, vel quia in fine saeculi synagoga plenarie convertenda est, cum plenitudo gentium subintraverit, non dicit: Et postquam intravit Capernaum, vel ecce vel tunc vel aliquid simile, quia secundum historiam non continuatur superiori. Dominus Petrierat in Bethsaida. Sed queritur quare secundum significationem synagogæ dicitur socrus Petri. Petrus enim fuit doctor circumcisio, et post ascensionem Christi primitivam Ecclesiam Judæorum ad Christum convertit, quæ fuit quasi uxor Petri. Infidelis vero synagoga, de qua Ecclesia Judæorum carnaliter orta est mater, unde et socrus Petri potest vocari. Quam Dominus tamen in principio partim convertit ad fidem, tunc per apostolos, tunc per alios, ex maxima vero parte in fine saeculi per Heliam et Enoch a morte infidelitatis revocabit.

MORALITAS. Ad sanandum reguli filium venire noluit, ne divitias honorasse videretur. Hie ne conditionem sprevisse servilem, ad centurionis famulum mox ire consensit. Haec promissio impleta fuit, dum per auxilium venit, et corporaliter etiam cœpit venire. *Et respondens,* etc. Haec responsio, ut ait Lucas, erat per internuntios. Ait enim Lucas: *Jesus autem ibat cum illis, et cum jam non longe essent a domo, misit ad eum centurio amicos, diccns: Domine noli vexari, non enim sum dignus, ut intres sub tecum meum* (*Luc. vi.*), et alia quæ sequuntur. Notatur in hac responsione humilitas centurionis, qui se indignum visitatione tanti hospitis recognoscit et ait: *Domine, non sum dignus,* etc. Notatur et magna fides cum supponat: *Sed tantum dic verbo,* etc.

MORALITAS. Credit enim jussioneum omnia posse, nec ejus præsentiam corpoream necessariam esse.

MORALITAS. Similiter accedens ad sacramentum Dominicæ corporis, dicat unusquisque fidelis humiliando se: *Domine non sum dignus, ut intres sub tecum meum.* Ostensa humilitate et fide centurionis, ponit et prudentiam ejus. Respondit enim quasi (antipophoræ) alicujus objicitionis, et unde hoc noscis quod omnia verbo Christi obtinent? Responso: *Quia si mihi subjecti obediunt mibi, tunc omnia tibi subjecta tibi obedient, et hoc est: Nam ego sum purus homo, tu Deus; ego sub potestate domini, tu Deus omnium; habens sub me milites, tu angelos vel omnia. Dico huic, vade, et validi, tu huic insirmati dic, vade, et ibit. Et alii, et veni, et evenit, et tu dic sanitati, veni, et veniet; et servo meo, fac hoc, et facit.* Tu dic angelo, sana eum, et sanabit.

Audiens autem Jesus, miratus est, et sequentibus se dixit. Non propter se miratus est qui omnia novit, sed ut nos ad admirationem fidei centurionis invitaret. *Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel.* Non de omnibus Patriarchis et prophetis hoc dixit, sed de omnibus præsentis temporis quibus prædicabat, quibus ideo fides centurionis antefertur quia ipsi legis et prophetarum monitis docti erant, hic autem nemine docente in eum credidit, quia nec etiam apostoli erant tantæ fidei eo tempore.

Dico autem. Ostendit significationem hujus figuræ, quod centurio gerit personam omnium gentilium, quasi diceret: ut creditatis istum hominem magnæ fidei esse, et populi gentilis convertendi figuram gerere, dico vobis, testor, prædicto, quia malo venient ab oriente, et occidente, id est ex omni gente, quæ est sub sole eunte ab oriente in occidentem, et qui venient, sicut sunt illi quibus dictum est, ut et filii qui dispersi sunt, congregentur in unum. Vel ab oriente venient hi, qui statim illuminati transeunt ab occidente in orientem, id est qui passiones toleraverunt usque ad mortem pro fide. Venient quidem et recumbent cum Abraham, Isaac et Jacob in regno cœlorum. Recumbent dico, non

B

C

D

Vespero autem facta, obtulerunt ei multis dæmonia habentes, etc. Solis occubitus passionem mortemque designat illius qui dixit: *Quandiu in mundo sum, lux sum mundi, et sole occidente plures dæmoniaci quæ ante, et plures sanantur ægroti, et qui temporaliter vivens in carne, paucos Judæorum docuit, calcato mortis regno, omnibus per orbem gentilium fidei dona transmisit, cuius ministris tanquam vite lucisque preconizans Psalmista dicit: Iter facile ei qui ascendit super occasum (Psal. lxvi).* Ascendit super occasum, quando in passione occubuit; majorem resurgendo suam gloriam manifestavit.

Ipse infirmitates nostras, ad litteram secundum presentem locum, ipse infirmitates nostras, id est leviores infirmitates hominum, sicut febres etsimiles accepit, id est sanando abstulit, et ægrotationes, id est diuturnas infirmitates portavit, quasi asper-tavit, id est removit. Secundum mysticum sensum in cruce infirmitates nostras accepit, et ægrotationes nostras, id est diuturnas, portavit, quia passionem et mortem pro minoribus et majoribus peccatis nostris sustinuit.

Videns autem Jesus turbas multas, etc. In crastino post sanationem sorcus Petri, ivit Jesus in desertum, ut vitaret turbas; postea in alio die cum eum illuc secuta essent turbae, jussit discipulos ire trans fretum. De illo die quo ivit in desertum, tacet Matthæus, sed alii referunt, et in via dum irent ad mare, contigit de isto scriba ut vellet Christum sequi, et addiscere aliquid a tam bono magistro, de Scripturis, de miraculis faciendis non ut bonus esse vellet, sed ut inde aliquid lucraretur vel gloriaretur, hoc idem desiderans quod Simon Magus a Petro emere voluit. Talis ergo fides juxta Domini sententiam damnatur, et ei dicitur. Quid me propter divitias sœculi lucrandas vis sequi, cum tantæ paupertatis sim ut nec hospitium habeam, nec mea ut ardorem? Vel aliter: *Vulpes, quod est fraudulentum animal, fraudem significat; volucres cœli, elationem etsuperbiem.* Quasi dicat: Nolo ut me sequearis, quia vulpes, id est fraudulentia, in te habet foveam suam, quia iraudulenta vis sequi me, simulando obsequium discipuli; et volucres cœli, id est elatio, in te habet nidum suum, sed Filius hominis, id est ego, non habet in te ubi caput suum, id est divinitatem suam reclinet. Caput enim Christi Deus est. Elatio erat in eo, quia propter inanem gloriam eum sequi volebat.

Alius autem, etc. Illum qui rogabat repudiavit, et eum qui non petebat vocavit; sed utriusque mentem bene novorat, qui scrutatur renes et corda. Noverat enim istum malum, illum autem gratia sub ministrata futurum bonum. *Domine.* Non discipula tum respuit, sed expleta prius paterni funeris pietate, post vulnus liberius sequi, Jesus aut dixit illi: *Sequere me et dimite mortuos sepelire mortuos suos.* Duplicem necesse est mortem nos intelligere, alteram corporis, et alteram animæ, quasi dicat:

A *Dimitte mortuos in peccatis sepelire mortuos in corpore, non ideo prohibet sepelire patrem, quod non sit magna humanitatis sepelire mortuos, sed, quia melius officium est prædicare Evangelium, et resuscitare in anima mortuos, et minora bona pro majoribus sunt aliquando postponenda.* Aliter secundum Gregorium, quod tamen non pertinet ad præsentem locum. Mortui mortuos sepeliunt, quando adulatores fovent in peccatis peccatores, unde dicitur: *Lingua adulantium alligant animas in peccatis, et sepeliunt; quia, cum laudant peccatum quasi negant peccatum, et sic peccatorem tegunt.* Notandum est quod nuntiat patrem mortuum, sed quoniam non rogatur Christus pro illo, non resuscitat illum. Sic non resuscitat mortuum in peccatis, postquam nec ipse nec aliis orat pro eo.

B *Et ascendeante Jesu, etc.* Sicut miracula fecerat in terra, ita voluit et in mari, ut se maris et terra Dominum comprobaret esse. Ingressus ergo naviculam, fecit mare turbari, et movit ventos et fluctus concitavit. Cur hoc? Ut discipulos mitteret in timorem, et suum auxilium postularent, suamque potentiam rogarantibus monstraret. Ille vero tempestas non ex se orta est, sed potestati parvus imperans, ejus qui eduxit ventos de thesauris suis. Facta est vero magna et non pusilla tempestas, ut magnum opus et non pusillum ostenderet.

Ipse vero dormiebat corpore, qui non dormit in deitate, juxta Psalmistam, qui ait: Ecce non dormit, neque dormiet qui custodit Israel (Psal. cxx).

C *Orta est autem tempestas, accesserunt discipuli et excitaverunt eum dicentes: Domine, salva nos perimus.* Tanto fuerunt metu perterriti, et pene animo alienati, ut irruerent in eum, et non leviter aut moleste suggererent, sed illum turbulenter excitarent, dicentes: *Domine, salva nos, perimus.* Discipuli qui adhuc parvuli et infirmi erant, nequid plenarie robusti, nondum enim eos confirmaverat passio Domini, resurrectio, et ascensio, nec descensio Spiritus Paracleti, ideo fragilitatem timebant et dicit eis: *Quid timidi?* Quasi dicat: Vita vobiscum est, et de morte solliciti estis? Si potenter super terram me esse cognovistis, quare me non potenter in mari creditis? Qui pusillum credit arguitur, et qui non credit contemnitur, fragiles in fide corripuntur, omnino a fide alieni ponuntur, ut pagani, hereticæ.

D *Porro homines mirati sunt.* Homines hic videtur intelligere, alios quam discipulos, nautas scilicet et alios aliquot, qui in mari erant, qui divinam potentiam mirantur tantum, non glorificant. Vel eosdem intelligamus discipulos, qui nondum spiritu sancto corroborati, nondum ad plenam divinam attendebant potentiam, dicentes: *Qualis est hic, quia mare et venti obediunt ei?* Typice quidem mare, quod Dominus cum discipulis transire desiderat, amarus præsentis seculi status accipitur. Navicula vero quam ascendit, intelligitur arbor beatæ passionis, cuius auxilio fideles adjuti, transscens mundi fluctibus, quasi ad stabilitatem, ad habitationem patris cœle-

stis pervenient securi littoris. Cum ergo Christus A grediendo. Vel quod notatur per unum, significatur etiam per duos, scilicet gentilie populus, qui de duobus filiis Noe processit, ecilicet ex Cham et Japhet. De Sem enim exivit Iudaicus populus. *Sensus litteræ satis patet. Et ecce clamaverunt dicens:* *Quid nobis et tibi, Fili Dei, Jesu?* etc. Quæritur quare vocaverunt eum Filium Dei. Si enim credunt esse Filium Dei, quare crucifigi faciunt? Si non credunt esse, quare Filium Dei vocant? Sed credendum est, illos nequaquam Christum Deum esse cognovisse, sed suspicari tantum pro signorum magnitudine, et ex suspicione et timore talia dixisse. Cum ergo Deus illum suspicarentur, præsentiam ejus timabant, et ad judicandos so venisse credebant. Postea vero cum passibilem et egentem viderent, eum Deum esse desperabant. Hilarius tamen dicit dæmones cognovisse Christum, his verbis: « Non voluntatis ista confessio est, sed necessitatibus extorsio, que cogit invitatos. Velut servi fugitiivi post multum temporis dominum suum videntes, non aliud nisi de verberibus deprecantur; sic et dæmones Dominum cernentes in terris, repente territi ad judicandos se venisse credebant. Præsentis enim Salvatoris dæmonum sunt tormenta. » Ambrosius etiam videtur huic sententiæ convenire, cum dicit: « Tantum eis innotuit, quantum Deus voluit; tantum autem voluit, quantum oportuit. Sed innotuit non sicut angelis sanctis, qui ejus æternitate, secundum quam verbum est Dei, perfruuntur; sed sicut cisterrendis innotescendum fuit, ex quorum tyrannica potestate fuerat liberatus prædestinatos ad regnum. Innotuit ergo dæmonibus non per id quod est vita æterna, lumen quo illuminat pios, quibus vivendo per fidem, quæ in illo est, corda mandantur, sed per quædam temporalia suæ virtutis effecta, et occultissimæ presentiæ signa, quæ angelicis spiritibus, etiam malignis, potius quam infirmitati hominum possunt esse perspicua. Si autem objiciatur quod Apostolus dicit: *Si enim cognovissent, nunquam Deum gloriae crucifixissent (I Cor. 11).* respondit Beda huic objectioni. Non ideo Iudeus eum crucifigere persuasit, quia Christum sive Filium Dei esse putavit, sed quia se morte illius non prævidit esse damnandum. Vere enim de hoc mysterio a sæculis abscondito dicit Apostolus, quod nemo principum hujus sæculi cognovit. Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent (ibid.). Dicunt ergo, vel eum intelligendo eum esse Christum, vel suspicando: *Quid nobis et tibi, Fili Dei?* subaudias est commune. Quasi dicat: Qui habent intrare aliquod commune, debent se visitare. Sed tu quare venis ad nos?

Occurrunt ei duo habentes demoniu, de monumetis exœunte, sævi nimis, etc. Matthæus duos dæmoniacos dicit fuisse, qui legionem illam dæmonum patiebantur, quæ in porcos ire permissa est. Marcus vero et Lucas unum commemorant. Intelligas ergo unum eorum fuisse clarioris personæ, quam regio illa colebat, et pro cuius salute plurimum satagebat. Hoc velontes significare duo evangeliæ, solum commemorandum judicaverint, de quo facti hujus fama latius effluxerat. Vel Marcus et Lucas scribentes gentibus cum vellent gentilem populum significare, de uno tantum dæmonaco scriperunt. Matthæus vero duos posuit, ut non solum gentilem, sed etiam Iudaicum populum significaret, Iudeis scribens: Uterque enim populus dæmonibus deditus erat. Alter idola colendo, alter manda legis trans-

B

post resurrectionem multis modis fuisse, sicut illud: *Exprobravit incredulitatem eorum et duritiam cordis, quia his qui viderant eum resurrexisse non credebant (Marc. xvi),* et cum iterum dicit: *O stulti et tardi corde ad credendum in omnibus que locuti sunt prophetæ. Nonne hoc oportuit Christum pati, et ila intrare in gloriam suam?* (Luc. xxiv). Nonne in his verbis dicit: Quid timidi estis modice fidei? Exsurgens imperavit ventis, quia diaboli superbiam stravit. Imperavit mari, quia vesaniam Iudeorū dejeicit, et facta est magna pax, quia sedatae sunt mentes apostolorum visa resurrectione. Possumus etiam per naviculam generalem Ecclesiam intelligere, quæ in fluctibus hujus sæculi vexatur, et magnis persecutionibus. Et tunc dicitur Deus dormire, cum tribulationes suis permittit accidere. Sed fideles orant, Domine, salva nos, quia perimus. Ipse vero exsurgens ad auxilium, restituit pacem Ecclesie.

C

El cum venisset Jesus trans fretum in regionem Gerasenorum. Gerasa est urba Arabiæ trans Jordaniem, juncta monti Galaad, quem tenuit tribus Manasse, non longe a stagno Tyberiadis, in quo porci præcipitati sunt. Significat autem nationem gentium, quam post somnum passionis et resurrectionis sue gloriam missis prædicatoribus Salvator dignatus est visitare. Unde bene Gerasa dicitur. Gerasa enim, ut quidam legunt, coloni ejiciens, sive advena appropinquans interpretatur, videlicet insinuans, quia gentium populus, et diabolus a quo incolebatur, de suo corde repulerit, et qui erat longe, factus est sic prope in sanguine Christi.

D

Occurrunt ei duo habentes demoniu, de monumetis exœunte, sævi nimis, etc. Matthæus duos dæmoniacos dicit fuisse, qui legionem illam dæmonum patiebantur, quæ in porcos ire permissa est. Marcus vero et Lucas unum commemorant. Intelligas ergo unum eorum fuisse clarioris personæ, quam regio illa colebat, et pro cuius salute plurimum satagebat. Hoc velontes significare duo evangeliæ, solum commemorandum judicaverint, de quo facti hujus fama latius effluxerat. Vel Marcus et Lucas scribentes gentibus cum vellent gentilem populum significare, de uno tantum dæmonaco scriperunt. Matthæus vero duos posuit, ut non solum gentilem, sed etiam Iudaicum populum significaret, Iudeis scribens: Uterque enim populus dæmonibus deditus erat. Alter idola colendo, alter manda legis trans-

Venisti torquere nos ante tempus judicii, etc. Quæritur, quare dæmones pelant in fratre porcos, scilicet ex iniuitate sua, ut cum non possent hominum nocere corporibus noceant rebus exterioribus. Petunt autem ideo licentiam a Deo, quia nec rebus hominum nocere possunt, nisi permissione Dei. Deus autem permisit in porcos intrare, ut per damnum homines corrigeret, et viso miraculo divinæ potentiae eos ad fidem con-

verteret. Sed miseri nolunt converti, imo cœperunt A
rogare ut discederet a finibus eorum; non tamen
hoc ex superbia laciebant, sed consciū fragilitatis
suæ presentia Dei se judicabant indignos, et pro-
pter peccata sua putabant presentiam tanti viri po-
tius gravaro quam juvare. Sicut mulier, quæ pro-
pter Heliam quem hospitata fuerat credebat Deum
peccata sua rememorasse, et ideo filium suum ami-
ssisse. Quæ inquit: *Quid mihi et tibi, vir Dei? ingressus es ad me ut rememoror tu iniurias meæ, et interficies filium meum?* (III Reg. xvii). Mystice
venit Jesus in regionem Gerasenorum, quia venit in
mundum, in quo habitant Geraseni, id est homines
tam Judei quam gentiles, qui prius a dæmonio in-
colebantur, alii propter idolatriam, alii propter
transgressionem legis, sed veniente Christo, fuerunt
ejicientes colonum, id est diabolum, et advene ap-
propinquantes ad Dominum, tunc occurserunt ei per
liberum arbitrium credendo duo dæmoniaci, id est
duo populi de monumentis, id est de operibus mor-
tui corporis. Corpora eaim perfidorum sunt quædam
defunctorum sepulera, in quibus anime mortuæ ja-
cent in peccatis. *Sævi nimis.* Quia neque legibus di-
vinis, neque humanis a furore concupiscentie pote-
rant retineri. Unde Marcus eos catenas et compedes
narrat dirupisse.

Per viam illam nemo poterat transire. Via illa Christus est, qui dixit : Ego sum via, veritas, et vita (Joan. xiv). In hac via id est in ipsa vera fide Salvatoris quando adhuc erat incredulus uterque populus, diabolus in se furente, recte gradientibus, id est recte credentibus et fidem prædicantibus ob-sistebant. Legitur in Marco legionem in eis fuisse, quia genus humanum multis erroribus et idolorum cultibus erat manipulatum. Quod ejecti ab obsessis corporibus dæmones introuerunt in porcos, significat quod ejecti a mentibus fidelium transeunt ad alios infideles immunde viventes, et precipitant eos in fluxum sæculi, et eos in eo interficiunt. Quod pa-stores fugerunt et nuntiaverunt ea omnia quæ vide-rant, significat quosdam primates impiorum, qui quanquam Christianam fidem vel legem fugiant, po-tentiam tamen Christi stupendo et admirando præ-dicant. Quod tota civitas exit obviam, significat quia alii infideles admirantur miracula Christi, et tamen volunt ut transeat a finibus eorum, id est a seipsis, ne habeat in eis mansionem.

CAPUT IX.

Et ascendens in naviculam transfreravit, et venit in civitatem suam, id est, Potest nos monere, quod de isto paralytico Matthæus ita narrat esse factum in civitate Domini. Marcus vero dicit non hoc in ejus civitate factum esse, quæ utique Nazareth vocatur, sed potius in Capernaum. Remanet ergo quæstio inter Marcum et Matthæum, quæ facilis solveretur, si Matthæus Nazareth nominaret, nunc vero cum poterit ipsa Galilæa dici civitas Christi, quia Galilæa erait Nazareth, sicut universum regnum in tot civitatibus constitutum dicitur Romana civitas. Et simili-

A liter cum inter tot gentes constituta sit civitas, de qua scriptum est: *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei Psal. lxxxvi.* Cum igitur populus Dei inter tot civitates habitans etiam, una domus dicta sit domus Israel, quis dubitaverit in civitate sua hoc fecisse Dominum? Cum enim fecerit in Capharnaum civitate Galilææ, in qua transfretaverat de regione Gerazenorū, et veniens in Galilæam dicetur venisse in civitatem suam, in quoquacumque opido esset Galilææ, præsentim cum Capharnaum esset metropolis, ubi offerabant paralyticum jacentem in lecto.

B Augustinus dicit esse mendacium, quando aliquid dicitur aliter quam animo sentitur. Unde homo menda dicitur habere duplex cor. Dolus est, quando agitur, et aliud similatur. Justitia est habitus animi, reddens unicuique quod suum est, scilicet ut se vestiat secundum mensuram, et comedat et procuret se secundum mensuram. Si enim se fame, vel alio aliquo ultra modum facto labore perimeret, homicide esset. Iten est justum ut tantum amet proximum quantum et sc. Item est justum ut Deum toto affectu animi diligat, et seipsum ei reddat. Prudentia est in mundanis rebus. Fortitudo est ut ne nimis adversis frangamur, et ne ultra modum prosperis tollamur. Temperantia est, ut sciat unusquisque se temperare per omnia. Istei quatuor virtutibus sunt alia quatuor vitia contraria. *Videns autem, etc.* Paralyticus infirmitate gravatus, nullius discretionis erat, sed Christus videns fidem offere-
C rium, peccata remisit et eum sanavit. Quantum ergo propria cujusque fides apud Deum valet, ubi tan- tum valuit aliena? *Confide fili, remittuntur tibi pec- cata tua.* Curaturas hominem Dominus, primo pec- catorum vincula dissolvit, ut ostenderet eum propter culpas dissolutionem membrorum meruisse. Mira humilitas. Filium vocat, quem sacerdotes non digna- bantur tangere; aut recte ideo filium quia dimi- tutunt ei peccata. Cum ergo peccata causa essent in- firmatis, removet causam ut infirmitas removeat- tur. Quinque si quidem sunt differentiae causarum, pro quibus in hac vita molesiis corporalibus affi- gimus. Aut enim ad merita augenda propter patien- tiam justi corporis infirmitate gravantur, ut beat patres, Job et Tobias, et innumeri martyres in utro- que Testamento. Aut ad custodiam virtutum perce-

D plarum, ne superbia tentanti dispercent. Sicut apostolus Paulus, cui, ne magnitudo revelationum extolleret, datum est ei stimulus carnis sua, qui cum colaphizet. Aut ad intelligenda et corrigenda peccata nostra. Sicut Maria soror Aaron in eremo, ob verba temeritatis et superbie percussa est lepra. Sicut paralyticus de quo tractamus, quo non nisi primo dimissis peccatis, potuit ab infirmitate curari. Aut ad gloriam Dei salvantis, sive per ipsum, sive per famulos suos, sicut cæcus natus in Evangelio, qui neque ipse peccavit, neque parentes ejus, sed ut manifestetur opera Dei in illo. Et sicut Lazarus cuius infirmitas non fuit ad mortem, sed pro gloria

Dei, ut glorificaretur Filius Dei per eum. Aut ad in-
cōbationem damnationis suæ æternæ quæ reprobo-
rum est proprium. Sicut Antiochus et Herodes, qui
uterque suo tempore adversus Deum repugnantes,
quod tormentorum suorum poenæ in gehenna
perpetuo passuri essent, præsentim afflictione
miseriam cunctis ostendebant. Quibus congruit
illud Prophetæ : et *duplici contritione contrebant eos* (Jer. xvii). *Et ecce quidam, etc.* Cum audiunt Chris-
tum dimittere peccata, quod est solius Dei, eum
blasphemare dicebant, quia eum esse Deum non
creabant. Blasphemare est aliquid divinas poten-
tias detrahere, quod videbatur eis Christus facere
dum quod erat Dei officium, usurpabat. Unde aperi-
tius ab eis in Marco dicitur : *Quis potest dimittere
peccata nisi solus Deus* (Marc. ii)? Verum dicebant
quia nemo nisi solus Deus hoc potest, sed errant
dum Christum Deum esse negant. *Et cum vidisset
Iesus, etc.* Quia dubitabant eum esse Deum, se Deum
evidenti signo ostendit, dum eorum cogitationes
aperuit, quasi eis diceret. Potentia qua vestras co-
gitationes intueor, possum et delicta dimittere. *Quid
est facilius dicere : dimittunt tibi peccata tua, an
dicere, surge et ambula?* Utrumque æque facile est
mihi, quia ea potentia qua sano etiam peccata dimi-
tetur. *Ut faciat autem, etc.* Facit carnale signum, ut pro-
betor spirituale. Haec verba possunt esse Christi
vel Evangelistæ, quasi Evangelista diceret : Ipsi
dubitabant eum posse dimittere peccata, sed ut
scatis, quod *Filius hominis* habet potestatem, *aut
paralyticus*, etc. Si autem dicatur Christum pronun-
tiasse haec verba, ita legitur. Vos dubitatis me posse
dimittere peccata, sed ut scatis, quia *Filius hominis*, id est ego, potest. *Tunc ait paralyticus* : Actus
rei est consequens illius orationis, quæ imperfecta
est. Iste paralyticus gerit personam baptizatorum
sub aliena fide quorum anima dissoluta est in pec-
catis, et jacet in lecto corporis, hoc est voluntatis
bus ejus. Offerentes sunt doctores Ecclesia, qui
rogant pro infirmitate in peccatis, cui dimittit peccata,
et dicit : *Surge, a vitiis, et tolle grabatum*, id est car-
nem per frena continentiae correctam rege, ut ani-
ma corpori dominetur, quæ prius serviebat ei, et
ab eo regebatur. *Et vade in domum tuam*, id est ad
paradisum redi. *Videntes autem turbæ, timuerunt
et glorificaverunt Deum, quia, etc.* Quia converso
peccatore ad fidem, universa Ecclesia lætatur.

*Et cum transiret inde, vidit hominem sedentem in
telonio, etc.* Hinc potest percipi haec miracula ante
sermonem Domini in monte fuisse facta cum inter-
ea conversionem suam referat Evangelista. Neta,
quia Matthæus binominis erat. Vocabatur enim
Matthæus et Levi. Marcus autem et Lucas eum vo-
cant Levi, ut caveant quasi pudori evangelistæ, ne
vocando eum usitato nomine, de pristina conversa-
tione eum notabilem facerent palam. Porro ipse
Matthæus, quasi accusator sui ipsius, vulgari no-
mine se appellat, et in catalogo apostolorum se etiam
publicanum cognominat, quatenus per hoc publica-

A
nis et peccatoribus confidentiam salutis præbeat, et
nemo legens conversionem ipsius de misericordia
Dei disfidat, cum de telonario evangelistam videat.
Non est mirandum quod publicanus ad primam vo-
cem iubentis Domini terrena lucra reliquerit, et com-
mitatu ejus, quem divitiis carere videbat, adhæserit.
Ipse enim qui vocabat exterius, verbo intus invisi-
biliter docebat, ut sequeretur obediendo infun-
dens illius menti, quia si desereret thesauros in ter-
ris, incorruptibilis thesauros in cœlis haberet, perfe-
ctamque abrenuntiatione formam nobis ille dedit,
quia non solum luera reliquit et curam vectigalium,
sed et periculum contempsit, quod evenire poterat a
principibus sæculi, qui vectigalium rationes inordin-
atas, et absque ratione reliquerit, nimiam habens
cupiditatem sequendi Dominum. Sed revertamur ad
litteram. *Vidit hominem sedentem, etc.*, id est huma-
nis lucris inabitum, in telonio, id est in domo, ubi
scilicet vectigalia congregabantur, id est publici
redditus comportabantur. Erat enim iste telonarius
dictus a Græco, quod est telon, id est vectigal.

B
Et factum est, etc. Hic Matthæus non expressit,
in cuius domo discubuit, nisi Marcus et Lucas, qui
hoc convivium similiter narrant, dicentes in domo
Levi eum discubuisse. Cum ergo dicit in domo il-
lii, exprimit illum de quo loquatur superius.
Notandum quia discubuit cum publicanis et pecca-
toribus. Unius quippe publicani conversio, multis
fuit exemplum penitentiae et indulgentiae. Qui enim
cum Jesu et discipulis ejus discubebant, jam pub-
licani et peccatores esse desierant, nec si in pecc-
atis esse et perseverare decernerent, ei qui sine
peccato est convesci auderent, nec forsitan Deus
cum eis. Publicani vocantur, qui publicis sceleribus
fœdantur, vel publicis negotiis impllicantur, quæ
sine peccato aut vix aut nunquam tractari pos-
sunt. Et pulchrum fuit præssagium, quia qui apos-
tolus et doctor gentium futurus erat in prima sua
conversione, peccantium gregem post se trahit ad
salutem, officiumque evangelizandi, quod proficien-
te merito virtutum expleturus erat, a primis jam
fidei sue incipit rudimentiis ut jam proficeret ex-
emplo, qui proficere debebat et verbo. Et notan-
dum est, quia secundum quod Lucas dicit, Matthæus
cum Christo magnum convivium in domo sua pa-
rasse, congruam beneficis cœlestibus vicem repe-
tens, ut illi commodaret sua temporalia, a quo ex-
spectabat perpetua bona. Sequitur :

D
*Et videntes Pharisæi dixerunt discipulis ejus, quare
cum publicanis et peccatoribus manducat magister
vester?* Duplici errore tenentur Pharisæi : Cum ma-
gistro veritatis de susceptione peccatorum detra-
bant, arbitrantes se esse justos, qui a justitia longe
erant, et eos criminantur injustos, qui resipiscendo
a peccatis non parum justitia appropinquabant. Erra-
bant ergo Pharisæi, qui nec aliena nec sua nove-
rant corda, sed Deus qui novit occulta cordis, eos
quos jam pœnitentes suscepérat, amplius in fide
confortat, et illos quos adhuc superbos tolerat et

impioe, ad humilitatis ac pietatis gratiam provoca-
eat. Nam Jesus audiens et pravas eorum cogitationes attendens ait :

Non est opus valentibus medico, sed male habentibus. Tangit hic Scribas et Pharisæos, qui justos putantes se, consortia aliorum declinabant. Seipsum vero medicum dicit, qui miro medicandi gan-
gere propter iniurias nostras vulneratas est, ut
vulnus peccatorum nostrorum sanaret : sanos qui-
dem appellans eos, qui suam volentes statuere ju-
stitiam, justitiae Dei non sunt subjecti. Male ha-
bentes vocat eos, qui sue fragilitatis conscientia
devicti, nec per legem videntes se justificari, pe-
nitendo submittunt se gratiæ.

*Euntes autem, discite quid est, misericordiam volo,
et non sacrificium.* Pharisæis de falsa justitia tumidis, dat consilium correctionis. Faciebant saepè sa-
crificia in templo, ut justi apparerent coram popu-
lo, sed non exercerant opera misericordiae, ubi
comprobatur vera justitia. Si enim vere justi es-
sent, peccatoribus condescenderent, et de salute
illorum, sicut de sua laborarent, quasi dicat : Vos
aestimatis vos esse justos, sed euntes ad prophetas,
discite, quid est vera justitia, discite quid ait Do-
minus per Prophetam. Ait enim : *Misericordiam
volo, et non sacrificium;* tamen non despiciit Deus sa-
crificium, sed sacrificium sine misericordia.

Non enim veni vocare justos, sed peccatores. Hic
est duplex intellectus, quasi dicat : Ideo frequento
peccatores, ut ad pœnitentiam invitem.

Non enim veni in mundum vocare justos, subaudi ad pœnitentiam, quod dicit Lucas, *sed peccatores.* Qui enim justus est, ut Nathanael, cui testimonium perhibuit Christus, vel Joannes Baptista, non erat ad pœnitentiam invitandus. Vel aliter : Non enim veni vocare falsos justos, qui erant de justitia sua gloriantes, sicut Pharisæos, qui ignorantes Dei justitiam, et suam volentes statuere, justitiae Dei non sunt subjecti. Sed illos, qui se peccatores re-
cognoscunt, et gratia Dei colla submittant. Quan-
diu enim justi in oculis suis ecunt sapientes, ad fidem converti non poterunt, sed, postquam sua peccata recognoscunt, ipsi idem peccatores, non
justi ad fidem vocatae poterunt.

Mystice. Matthæus significat hominem terrenis lucris inhiantem, et aedentem in telonio, id est, se-
dulum in *secularibus negotiis*. Quem videt Jesus, dum eum oculo misericordie respicit, et bona conversationis voluntatem imprimet, et ait illi, vel per prædicationem, vel per Scripturæ admonitionem, vel per internam inspirationem : *Sequere me, id est postpositis saeculi cupiditatibus, imitare me.* At ille surgens a vitiis, sequitur eum, viam veritatis, qui merito dicitur Levi vel Matthæus. Levi enim *as- sumptus*, Matthæus *donatus* interpretatur. Tunc enim pœnitens a massa perditorum assumitur, et gratia Dei Ecclesiæ donatur. Et tunc peccator Deo convivium in domo sua præparat, quando Deum in pec-
tore suo bonorum operum spirituali convivio de-

lecat. Cujus considerata pœnitentia alii peccatores convertuntur, et eodem convivio reticuntur. *Tunc accesserunt*, etc. Alii evangelistæ eatis evidenter ostendunt, non solos discipulos Joannis, sed etiam Pharisæos hanc questionem fecisse. Cum enim de convivio peccatorum et participatione eis respon-
disset, de comedione aggredientur eum, querentes : *Quare discipuli tui quasi comedioni vacante non jejunant?* Cui objectioni respondet :

Nunquid possunt filii sponsi jejunare? etc. Spon-
sum vocat se ipsum, qui est sponsus Ecclesiæ. Filios sponsi apostolos nominat, quos ipse in fide genuerat. Discipuli Joannis habebant jejunare ad demandam carnem, ne spiritui rebellareret. Disci-
puli autem Christi non habebant opus jejunio, quia
B pœnitentia Christi sponsi, illam fortitudinem dabat
ad carnem comprimentam, et etiam majorem, quam illi haberent per jejunium. Propterea pauli-
tim nutriendi erant, non austeriorum preceptorum gravandi, ad tempus confirmationis habenda per Spiritum sanctum.

Et notandum est, quod sunt duo genera jejunii : unum tristitia propria peccata; aliud gaudii ex nimia contemplatione, quando in solo bono aeterno contemplando delectatur animus, obliviscitur eum. Jejunium tristitia non possunt habere, quia non debent dolere, quandiu cum eis est sponsus. Jejunium gaudii non possunt habere, quia adhuc carnales sunt, nec coelestibus adhuc inhiant, nec contemplationi coelestium vacant, donec sponsus subtractus sit ab eis ascendens in celum, et luce coelestia desiderent, et eis inhiicet Paracletus promisso confortati. Jejunium tristitia baherunt, non tamen pro peccatis in passione Christi, ita quod Jacobus frater Domini vovit se non comedurstum, donec videret Filium hominis resurrexisse a mortuis. Jejunium gaudii post Pentecosten, quando scilicet intenti coelestibus fuerunt.

Nemo autem, etc. Ostendit quia jejunium gaudii non erat eis imponendum, quia pars est in separabilis nova vita. Nova vita est, scilicet coelestibus intendere, et temporalibus abstinere. Apostoli vero, qui carnales erant, Christum in regno seculari dominaturum credebant. Unde Joannes et Jacobus per matrem suam a Domino petierunt, ut unus ad dexteram, alter ad sinistram sederet, et ideo ad coelstia non inhiabant, sed terrena postposuerant, quia Dominus præceperat, tamen nondum scientes erant quod premium recipieren. Unde etiam Petrus a Domino quesivit : *Nos reliquimus omnia* (Math. xix), etc., et ideo adhuc vestimentum vetus erant. Sunt ergo novum vestimentum efficiendi visa passione et resurrectione et ascensione, et Spiritus sancti confirmatione, non novus pannus assundens est veteri. Nam, qui ponit novum pannum in veteri, tollit plenitudinem novi vestimenti a veteri vestimento, sed non dat novæ vita plenitudinem homini, sed auferit ut non habeat quis partem. Sicut qui vult jeju-
nare a cibis vult ponere novam vitam in homine

ad huc veteri, quasi dicat : Nova vita illa non potest dari per partes, sed prius animi intentio ad alta sublevanda est, et tunc gravia onera possunt imponi. Qui enim aliquid grave pondus illius vite vult veteri imponere, pejor scissura sit, quia homo inde deterioratur, et totum bonum postponit.

Tollit enim, etc. Ideo rufus pannus, id est novus, non debet ponи in vestimento veteri quia tollit sарe a vestimento plenitudinem ejus, id est perfectionem, et tunc fit pejor scissura. Grave enim onus rudi injunctum, illud boni quod prius ei inerat, sарe destruit, quod etiam nostris temporibus contingere videmus. Dum enim clericis continentia carnalis imponitur, ablato conjugio, quod pejus est, per fornicationes evangetur.

Neque novum vinum. Quod est austерitas novae вітві, in utres veteres, qui sunt apostoli, qui quamvis omnia que possidebant postposuerant, tamen adhuc novi non erant, sed veteres, id est carnales. si ergo saeviora mandata eis traderentur, rumperentur, et totam doctrinam effunderent. Sed postquam suscepto Spiritu sancto novi, id est apti ad austеритatem novae вітві suspicendam efficientur, tunc novum vinum, id est mustum, novis utribus secrete committetur.

MORALITAS : Gregorius. Ergo doctori cavendum est, simplicium et carnalium humoris gravia imponat, cum datæ sint diverse similitudines ad idem, tamen differunt vinum novum, et vestimentum. Vino iatus reficiuntur, veste foris tegimur. Vestis ergo sunt opera bona quæ foris agimus, quibus coram hominibus lucemus. Vinum, fervor fidei et pietatis et charitatis quo in conspectu Dei, novitatem sensus intus reformemur. *Hec illo loquente, etc.* Matthæus archisynagogum barrat Domino nuntiasset, filiam suam omnino defunctam esse. Alii vero duo evangelistæ morti proximam, nondum tamen mortuam usque adeo ut dicant postea venisse nuntios, qui mortuam esse nuntiarent, et ob hoc jam non debeat vexari magistrum. Intelligentum est ergo Jairum archisynagogum, cum ad Dominum venisset, dubitare de filia utrum adhuc viveret, aut jam mortua esset, et ideo utrumque postulasse dicendo : *Filia mea in extremis est vita, veni, impone manum super eam ut salva sit, vel defuncta est filia mea, sed veni, et impone manum et vivet.* Cum ergo utrumque Jairus dixisset, Matthæus causa brevitatis, resipiens ad rei effectum dicit defunctam, unam partem tantummodo assumens dubitationis; alii vero partem alteram assumpserunt. Littera satis patet.

Et ecce mulier quæ sanguinis fluxum patiebatur, etc. Dum tendit ad pueram resuscitandam, in turba accessit ad eum mulier, fluxum sanguinis per duodecim annos patiens, que ut alii evangelistæ referunt medicis erogaverat omnem substantiam suam, nec ab ullo poterat curari, quæ tetigit fimbriam vestimenti ejus, et sanata est (Luc. vii. 1).

A Nota quod filia Jairi duodecennis erat, ut refert Lucas.

At Jesus, etc. Hic prætermittit quædam Matthæus, quæ referuntur ab aliis duobus. Referunt enim quod ait Jesus : *Qui me tetigit? Negantibus autem omnibus dixit Petrus, et qui cum illo erant : Praeceptor, turbæ te comprimunt et affligunt, et dicas. Quis me tetigit?* Et dixit Jesus : *Tetigit me aliquis, nam et ego novi virtutem de me cassis. Videns autem mulier quia non lauit, tremens verit, et procidit ante pedes ejus, et ob quam causam tetigit eum indicavit coram omni populo, et quemadmodum confessim sanata est.* (Luc. viii.) Postea factum est quod narrat Matthæus.

At Jesus conversus, etc. Quod autem ait, et salva facta est ex illa hora, ex qua Jesus conversus est ad B eam, intelligentum est ex ea hora, ex qua vestimentum tetigit, non ex illa hora ex qua Jesus conversus est. Cum enim Jesus convertit se ad illam, jam salva facta erat, quod et alii evangelistæ manifeste ostendunt, et ex verbis Jesu potest perpendi, ubi ait : *Fides tua te salvam fecit,* non dicit, te salvam faciat, sed te salvam fecit. Revertarum ad allegoriam, quia littera satis plana est. Princeps itaque Synagogæ nullus melius quam ipse Moyses intelligitur, unde bene Jairus, id est illuminans sive illuminatus vocatur, quia quo accipit verba vita dare nobis, et per hoc ceteros illuminat, et ipse a Spiritu sancto, quo vitalia monita scribere et docere possit, illuminatur, quia juxta Evangelium Luce videns Iesum, procidit ad pedes ejus, quia previdens in spiritu, in carne venturum Dominum, humili corde se ejus potentia subdidit, quem ita circa finem saeculi hominem incarnandum esse cognovit, ut ante tempora aeternum non dubitaret. Si enim caput Christi Deus est, pedes ejus quod apertius quam assumpta humanitas, qua terram nostra mortalitatistetigit, accepidi sunt? Et procidere ante pedes Jesu archisynagogum, est legislatorem cum tota progenie Patrum mediatorem Dei et hominum longe sibi dignitatis gloria preferendum cognoscere, et confiteri cum Apostolo, quia quod infirmum est Dei, fortius est hominibus (1 Cor. 1). Filia ergo archisynagogi est ipsa Synagoga, quæ sola legali institutione composita fuerat, quasi unica filia Moysi, et hoc velut duodecimo ætatis anno, quæ tempore propinquante pubertatis moriebatur, quia nobiliter a prophetis educata, postquam ad intelligibiles annos pervenerat, postquam spiritualem sobolem Deo generare debebat errorum languore consternata est, spiritualis vita vias ingredi desperabiliter contempsit, et nisi a Christo suscitaretur, horrendam corruisset in mortem. Ad pueram pergens sauandam Dominus, a turba compimitur, quia genti Judææ salutaria moita præbens, quibus eorum conscientiam a vitiis erigeret, nuxia carnalium populorum est gravatus consuetudine. *Et ecce mulier quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis.* Mulier sanguine flens, sed a Domino curata, est Ecclesia de gentibus congregata, quæ ingenti delectationum carnalium fluxu polluta

atque a cœtu fidelium jam fuerat conseparata. Sed cum verbis Christi Judæam salvare decerneret, illa paratam et promissam aliis salutem specula præcipuit. Notandum quod archisynagogi filia sit duodecennis, et mulier hæc ab annis duodecim sanguine fluxit, hoc est eodem, quo hæc nata fuit, tempore, illa coepit infirmari. Una enim pene, eademque sæculi hujus ætate, et Synagoga patriarchis coepit nasci, et gentium exterarum natio per orbem idololatria sanie fodari. Nam et in fluxu sanguinis bifariam recte potest intelligi, hoc est, sub idololatria pollutione, et super his que carnis et sanguinis delectatione geruntur. Ergo quando Synagoga viguit, Ecclesia laboravit, defectus illius est virtus istius. Illorum delicto salus facta est gentibus. Quæ juxta Lucæ evangelium erogaverat omnem substantiam medicis, nec ab ullo poteretur curari. Medicos intellige falsos theologos sive philosophos, legumque doctores secularium. Sed hæc ubi populum Judæorum ægrotasse, verumque de cœlo cognovit adesse medicum, coepit et ipsa languor suis sperare pariter et querere medicum. Quare accessit retro, et tetigit fimbriam vestimenti ejus, dicebat enim intras : *Si tetigeris fimbriam vestimenti ejus, salva ero.* Hæc mulier sanguine fluens, non in domo, non in urbe accessit ad Dominum, ut sanguinis vitium curaretur. Accedit, et tangit Dominum Ecclesia, cum ei per fidei veritatem virtutemque approxinpat. Accedit autem retro, justa hoc quod ipse ait : *Si quis mihi ministrat, me sequatur (Joan. 11)*; et alibi præcipitur : *Post Dominum Deum tuum ambulabis,* quia presentem Dominum in carne non videns, peractis jam sacramentis illius incarnationis, ad fidei et agnitionis ejus gratiam pervenit. Sicque dum participatione sacramentorum ejus salvari a peccatis meruit, quasi tactu vestimentorum ejus, sui sanguinis fluxus, id est immunda cogitationis primordium, ex quo nascitur omne peccatum, cessavit. Vestimentum dicitur mysterium Incarnationis Christi, qua divinitas vestita est. Fimbria vestimentis sunt verba de incarnatione Jesu dependentia. Gentilis vero populus tangit fimbriam vestimenti Christi, quia cum Christum in carne non vidisset, verba tamen ejus incarnationis recepit. At Jesus conversus et videns eam, dixit, etc. Non dèdignatur Dominus intueri sperantes in se, sed omnes quisalvari merentur, suo intuitu dignos judicat ac miseratione, dicens : *Confide, filia,* ideo dico filia, *quia fides tua te salvam fecit.* Non dixit, salvam factura est, sed jam salvam fecit in eo quod credidit. Conversa Ecclesia gentium venit ad filiam archisynagogi resuscitandam, quia, cum intraverit plenitude gentium, tandem in fine sæculi Israel salvabitur, Domus principis est Judæa, in qua jacet synagoga filia Moysi et Patriarcharum mortua. *Et cum venisset Jesus, etc.* Tibicines, pravi doctores, qui Judæos non docent, nisi figuras, quæ sunt lugubre carmen, id est delectatio ducens ad luctum et ad mortem. Turba tumultuans, suntilli qui adversus doctrinam Christi recalcitraverunt et murmuraverunt. Isti in

A fine saeculi recessunt, quando synagoga fidem Christi recipiet, et persuasionibus illorum amplius non acquiescit, et tunc Christus tenebit manum, quia per operationes illorum mundabit et suscitabit eam, et tunc exhibet inde fama per mundum, et multi per eos convertentur. Nota quod dicit, *puella dormit,* quia qui peccant in praesenti, nondum mortui sunt, sed dormiunt, quia adhuc per penitentiam suscitar possunt. Similiter ad litteram, *dormit puella* quantum ad Christum, quia sic est ei facile mortuum resuscitare, siue alicui dormientem excitare. Tenet manum puellæ et suscitat eam, quia nisi prius fuerint mundata manus Judæorum, quæ sanguine plena sunt, resuscitari non poterunt. Juxta MORALITATEM, tres mortui a Domino resuscitati, tria genera mortuorum significant in peccato. Qui enim peccant, alius in cogitatione, non perducendo ad actum, qui per filiam istam in domo ista mortuam significatur, qui secreta penitentia potest delere peccata. Unde pauci arbitrii in resuscitatione puellæ sunt adhibiti, quibus vehementer ut nemini id manifestarent præcipit. Alius pervenit usque ad operationem peccati, et tunc non tantum in domo mortuus est, sed jam quasi extra portam effertur, qui per filium vidue significatur; et quia publica noxa publico eget remedio, in conspectu populi filius viduae resuscitat. Alius in consuetudine jam positus est, qui per Lazarum intelligitur. In eisdem etiam levores alii alii penitentie pro qualitate criminis notantur. Facili enim voce suscitat puellam cum dicit : *Puella, surge.* In resuscitatione vero juvenis utitur pluribus verbis, dicens : *Tibi dico, surge.* Super Lazarum vero lacrymatus est, infrenuit spiritu, magna voce clamavit : *Lazare, veni foras.* Sic ergo potest notari, quod alii difficilis, alii levius a morte peccatorum suscitantur.

B C D MORALITAS. Ergo puella mortua in domo, est anima mortua in cogitatione. Tibicines adulatores qui fovent mortuam. Turba murmurantium, est turba instantium cogitationum. Ejecta turba fantasmatum, resuscitat animam, tamen cum paucis arbitris, id est non per publicam penitentiam, sed per privatam, praesente ministro Ecclesiæ.

Et transeunte inde Jesu, etc. Hæc de duobus cæcis et muto daemoniaco, solus Matthæus ponit. Illi enim duo cæci, de quibus alii narrant, non sunt isti, nam et Matthæus de eisdem ait in sequenti. Unde potest percipi, quedam facta esse consimilitia, cum idem evangelista aliquando utraque commemoret. Nota igitur, ut si aliquando singula talia apud singulos inveneris, atque in eis contrarium, quod non posset solvi, occurrat, dices, hoc non esse factum idem cum facto relato ab alio evangelista, sed diversum. Jesu recente de domo principis prædicti, securi sunt eum duo cæci clamantes et dicens : *Miserere nostri, Domine, fili David.* Duo cæci duo populi sunt, quia qui lumen æternitatis in primo parente amiserunt, recte, cæci vocati sunt. Quia ergo in divinitate non est mutabilitas, atque hoc ipsum trans-

ire mutare est, profecto iste transitus Domini ex A dicitur evangelista miracula scripsisse, quæ fuerunt ante sermonem in monte, a sanatione socrus Petri, quæ omnia continuavit provide, vel per consimile, modo reddit ad alia, quæ facta sunt post sermonem.

Cum autem venisset dominum, accesserunt ad eum cœci, et dixit ad eos : Creditis quia hoc possum facere vobis ? Dicunt ei : Utrique Domine. Tunc Dominus fide eorum cognita, tetigit oculos eorum et aperti sunt. Mystrice domus illa in qua illuminati sunt cœci, Ecclesia est, in qua per fidem, lumen visionis Dei percipimus, quod per peccatum primi parentis amissimus. Quod autem Dominus cœcos interrogat, non utique ignorabat, quid vel quantum ipsi credere; sed ad hoc interrogat, ut fides nostra orando remuneretur inveniatur, ut quæ ille paratus est concedere per gratiam prævenientem, nos quæramus per liberi arbitrii voluntatem : et illis illuminatis, communatus est Jesus ne notificarent, ipsi tam per totam terram diffamaverunt. Dominus, licet eos siue res erat esse notificatores cognosceret, propter humilitatem tamen fugiens jactantiam gloriae, hoc præcepit. Illi vero propter memoriam gloriam non possunt beneficium tacere. Egressis autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum, dæmonium habentem. Et dæmone ejecto, locutus est mutus. Qui obtulerunt hominem istum, nulli melius quam sancti prædicatores intelliguntur, qui genus humanum non in uno loco, sed in una fide, conspicutus Dei, non tantum corpore, sed anima sanandum præsentant. Sicut enim in duabus cœcis significatus est uterque populus, Iudeorum et gentium, ita in homine muto et dæmoniacos significatum est generaliter omne genus humanum, quod quasi mutum ad confessionem verae fidei, necos aperiebat in landem Dei creatoris sui, et dæmonium habebat, dum pro Deo falsa figura colebat, sed veniente Domino in carne, ejectus est dæmon, et locutus est mutus, et mirantur turba dicentes : Nunquam apparuit sic in Israel, id est numquam est visum hoc in Israel : apparuit, impersonaliter potest legi. Turba mirantur, sed Pharisæi iniqui calumniantur, dicentes, hoc eum facere in principe dæmoniorum. In turba quæ confitetur et miratur, nationum fides exprimitur. Pharisæi autem, quia virtutem negare non poterant D opera calumniantur, sed per suam calumniam Iudeorum usque hodie demonstrant infidelitatem.

Et circuibat Jesus civitates omnes et castella, docens insynagogis eorum, etc. Notandum quod æqualliter in villis, et castellis, et urbibus, id est parvis et magnis, absque discretione personarum prædicatorum caverit Evangelium, non attendens potentiam nobilium, sed salutem creditum, et post prædicacionem curabat omnem infirmitatem eorum, ut quibus sermo non suaserat, operum magnitudo suaderet. Languorem vocat diurnam infirmitatem, et omnem infirmitatem, leves morbos. Huc usque

A dicitor evangelista miracula scripsisse, quæ fuerunt ante sermonem in monte, a sanatione socrus Petri, quæ omnia continuavit provide, vel per consimile, modo reddit ad alia, quæ facta sunt post sermonem.

Videns autem turbas, etc. Vult habere coadjutores in predicatione, et ideo quos elegerat, mittit ad prædicandum; et quare hoc ? Præmittit, quia miseritus est hominum qui vexati erant per varios errores, et erant jacentes, id est torpentes, et non intentes surgere, et cum haberent pastores erant quasi non habentes pastores. Messis dicuntur homines, qui possunt meti a prædictoribus, si non omnes, saltem pars de massa et de collectione perditorum separari possunt, ut grana excussa a paleis, postea in horreis reponantur.

*B Rogate ergo Dominum messis, etc. Quasi dicat : Videtis quod homines babilis sunt ad convertendum. Rogate ergo Dominum, ut mittat operarios in messem suam. Rogandus est enim Dominus, ut ex misericordia sua per inspirationem internam, vel per ministros suos mittat prædicatores in Ecclesiam suam. Non enim prædicatores veniunt ad prædicandum, nisi mittantur. Et bene dicit, *mittat*, homines enim quiescere volentes, ad prædicacionem quasi ire coguntur, dum Deus inspirat, vel a superioribus mittuntur.*

CAPUT X.

Et convocatis, etc. Cum discipulos ad prædicacionem mitti, dat potestatem miracula faciendi, ut prædicacionem suam sequentibus signis possent confirmare. Duodecim nomina apostolorum ponit in catalogo suo, ne pseudapostolise de numero apostolorum præsumerent gloriari. Numerus apostolorum non vacat a mysterio. Duodenarius enim, qui constitut ex ternario et quaternario, designat eos per quatuor mundi climata fidem sancte Trinitatis esse prædicatores. Iste numerus per multas figuras in Veteri Testamento præfiguratus est : Per duodecim filios Jacob. Per duodecim principes filiorum Israel. Per duodecim fontes inventos in Helim, qui locus est in deserto. Per duodecim lapides in ratione Airon. Per duodecim panes propositionis. Per duodecim exploratores a Moyse missos. Per duodecim lapides sublatos a Jordane, unde factum est altare. Per duodecim boves qui sustinebant mare æneum. Per duodecim stellas quæ ponebantur in corona aliquicis sponsæ. In novo etiam Testamento designantur per duodecim fundamenta Jerusalem quæ vidit Joannes, et per duodecim portas.

Simon qui dicitur Petrus, etc. Hoc dicit ad differentiam alterius Simonis qui dicitur Chananæus.

*RABANUS : Quamvis hoc loco dicat Marcus, impo-
suit Simoni nomen Petrus, sciendum est, quia non
nunc primum Simoni datum est hoc nomen Petrus,
verum longe ante, cum a fratre Andrea ad se ad-
ductus esset. Intuitus eum Jesus, dixit : Tu es Si-
mon filius Johanna, qui vocaberis Cephas, quod inter-
pretatur Petrus (Joan. i). Sed cum Marcus volens no-*

mina duodecim apostolorum enumerare, necesse A haberet Petrum dicere, breviter intimare curavit, quia non hoc ante vocaretur, sed ita eum Dominus cognominavit, non tunc, sed quando Joannes ipsa verba Domini posuit. Idem Graece sive Latine significat Petrus, qui Syriace Cephas, et in utraque lingua nomen hoc a Petra derivatum esse, haud dubium, quin illa de qua Paulus ait: *Petra autem erat Christus (1 Cor. x).* *Jacobus Zebedaei.* Ad differentiam alterius Jacobi ponit, qui dicitur Alphæi. Et Joannes frater ejus. His impositus ut refert Marcus, Christus nomen Boanargs, quod est *filius tonitruis* (*Marc. iii*). Apti filii tonitrui sunt cognominati, quorum unus eccelestibus vocem intonans, illam theologicam, quam nemo prius edere neverat, emisit: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (Joan. i)*, etc.

Jacobus Alphæi et Thadœus. Jacobum Alphæi cum additamento posuit, ad differuntiam Jacobi Zebedæi. Ipse est qui in Evangelio nominatur, frater Domini, et in epistola ad Galatas. Quia Maria uxor Alphæi, soror fuit Mariæ, matris Domini, quam et Mariam Cleophae Joannes evangelista cognominat: fortasse ideo, quia Alphæus etiam Cleophas dictus est, vel ipsa Maria, defuncto Alphæo post natum Jacobum, nupsit Cleophae. Quod vero Jacobus merito filius Alphæi, id est *doctus*, sit cognominatus, ipsi testantur apostoli, qui eum post passionem Domini, statim in Ierusalem ordinaverunt episcopum. Thadœus autem ipse est, quem Lucas et in evangelio suo, et in Actibus apostolorum Judas Jacobi nominat. Erat enim frater Jacobi fratris Domini, ut ipse in epistola sua scribit, unde etiam frater Domini ipse vocabatur, testantibus civibus ipsius de virtutibus ejus, stupentes siebant: *Nonne iste est filius Mariæ, frater Jacobi, et Joseph, et Jude et Simonis?* Ist idem Thadœus a nonnullis vocatus est Jebeus. Simon Canaanæus, et Judas Scariotes qui tradidit eum, hos quoque cum additamento posuit, ad distinctionem Simonis Petri, et Jude, fratris Jacobi. Simon autem Canaanæus a Cana, vico Galileæ cognomen accepit, quem evangelista Lucas cum interpretatione posuit Simon Zelotes. Cana enim *zelus*, Canaanæus *Zelotes*, id est *zænulator*. Judas eligitur ut domesticum iniicum haberet Dominus, quia perfectus est, qui nequam familiarem non timet, et ideo ut doceret nos pati malos inter nos, et nullum nisi convictionem abjecere, et ut ostenderet apostolatum non esse meritum, sed ministerium, cum tam bene operaretur per istum malum, sicut per Petrum, miracula et sacramenta. Ista nomina ad prædicatorum significationem convenientia. Omnis enim prædicator debet esse Petrus, id est *firmus in fide*, et Simon, id est *obediens*, Simon enim *obediens* interpretatur. Debet esse etiam Andreas, id est fortis in patientia, Andreas enim *virilis* interpretatur. Debet etiam esse Jacobus, id est *suntplantes vitiorum*. Et Joannes, id est omnia ascribens gratiae Dei, Joannes enim *gratia Dei* interpretatur. Sit otium Philippus, qui dicitur os

A lampadis. Omnis enim prædicator, agnitionem et claritatem mentis ore debet confiteri, ut lampadem quam babel in mente, habeat etiam in ore. Nec minus sit, Bartholomæus, qui interpretatur *filius suspendentis agnas*, qui evidenter filium Dei sonat, quod prædicatorum suorum mentes, ad cœlestia contemplanda, erigit et suspendit, ut quo celsa liberius personal, eo terrenorum corda veracius, dictorum suorum guttis inebriet. Debet esse etiam Thomas, qui interpretatur *geminus vel abyssus*. Prima interpretatio ad propriam ejus personam pertinet, qui geminus, id est debius in resurrectione futurum. Secunda vero omni prædicatori convenit, qui altitudinem mysteriorum Dei novit. Matthæus etiam debet esse, id est *donatus vel assumptus*, donatus gratia Dei, assumptus de massa perditorum. Thadœus *coculus* interpretatur, quasi cor colens, quia omnis prædicator cultor cordis, non corporis debet esse. Debet esse Chananæus, id est *zelotes*, id est *Dei zænulator*. Convenit etiam ut sit Judas, id est *confessor*, et scariotes, id est *memor Dominicæ passionis*. Scariotes enim *memoria mortis* interpretatur.

Rabanus: Judas autem Scariotes aut a vico in quo natu estauit ex tribu Issachar præsagium suæ damnationis vocabulum sumpsit. Issachar quippe qui dicitur *merces*, præmium proditionis insinuat. Scarioth autem, quod *memoria mortis* interpretatur, arguit eum non repente persuasum, sed meditatum diutius Dominicæ traditionis patrasse flagitium.

C In viam gentium ne abieritis, etc. Bis misit Dominus apostolos suos ad prædicandum. Hic videlicet ad Judæos, quibus debuit prius offerri prædicatio, quia eis facta erat promissio, ut cum illi repudiarentem apostoli se ad gentes transferrentur. Secundo ad gentes, ubi dictum est: *Ite prædictate Evangelium omni creaturæ*. In quibus missionibus quædam sunt communia, quædam specialia: In hac missione, hoc est speciale: *In viam gentium ne abieritis*, scilicet, ne gentibus prædicarent, neque Samaritanis, quod hic præcipit. Samaritani fuerunt gentiles dimissi in terram Israel a Nabuchodonosor post captivitatem ab eo factam, et multis periculis coacti ad Judaismum sunt conversi, circumcisionem et quinque libros Moysi recipientes; cæstra vero omnino aborrentes. Unde Judæi Samaritanis non contubentur. Missurus, prius docentur quo eant, et quem locum devitent.

Euntes autem, etc. Postquam docuit quo eant, et quid vitare debeant, insinuat quid prædicent, et quid faciant. Ecce quid prædicent: *Euntes prædictate, etc.* Ecce quid faciant: *Infirmos curate, mortuos suscipe, etc.* *Gratis accepistis, gratis date.* Quia præsciebat nonnullos hoc accepti spiritus dominum in usum negotiationis inflectere, ut Simon magus, vult venalitatem illam prohibere.

Nolite possidere aurum neque argentum, etc. Quia alios ad contemptum sæcularium debent invitare, præcepit ut neque aurum neque argentum, vel num-

mos in zonis possideant. Qui enim videret eos ab- scondere nummos et habere, putaret eos causa lucri prædicare. Per aurum et argentum accipit omnes divitias. Per pecuniam in zonis, et per peram accipit omne viaticum. Viaticum habet duas partes, vel unde emantur necessaria, vel ipsa necessaria. Per pecuniam accipitur illud viaticum, unde emantur necessaria. In pera vero solent poni casei, panes, piper, candela, vel consimilia necessaria, et ideo per eam accipitur omne necessarium in via. Per hac igitur duo, omne viaticum prohibetur. Qui in hac missione probabet deferri necessarios nummos, discipulis in passione præcepit, ut qui habet peram, tollat, id est deferat eam. Quandiu enim fuit in mundo, fuit procurator eorum, et habuit loculos, ut eos pasceret, et ideo noluit ut curam haberent in sumptibus, quandiu in procuratione ejus erant. Mittebat ergo eos sine sumptu, quia ipse providebat unde viverent, iospirando mentibus recipientium. Postquam vero subtractus est a conspectibus eorum, permisit eis vicem suam, ut loculos habere liceret, sicut et habuit ipse, etsi vellent vivere de bonis subditorum, quod etiam fecit Paulus, qui multitudes etiam labore acquirebat unde viveret. *Neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virginem.* Non quod in locis Scythiae rigenteribus glaciali nive debat esse contentus aliquis una tunica, sed ideo hoc præcepit, ne aliud vestimentum induti, aliud nobis futuronrum timore servemus. *Neque calceamenta, duplicita eodem modo.* Virginem etiam non ferre præcipiuntur, ut qui habet semper auxilium Domini, baculi non querat subsidium. Et quia quodammodo nudos et expeditos ad prædicandum apostolos miserat, et dura videbatur hæc conditio, severitatem præcepti sententia temperavit dicens :

Dignus est operarius cibo suo. Tantum scilicet ab eis accipite, quantum in victum et vestitum vobis est necessarium.

Mystice autem. Non licet magistris Ecclesiæ, aurum, et argentum, et pecuniam, quæ in zonis est, possidere, scilicet non debent sapientiam, quæ per aurum significatur, et eloquentiam, quæ per argentum exprimitur, quasi propria, vel ab alio, quam a Deo accepta, possidere; et hoc dicitur propter privatæ et hæreticas doctrinas. Vel aliter: Anrum et argentum mystice acceptum non debent possidere, id est sibi servare, sed potius talentum sibi commissum multiplicare. Non debent ferre peram, id est pondere saeculi prægravari et impediri, neque duplices animo esse, quod significaretur per duplex vestimentum, ne scilicet alter Deo, alter nos presentemus in mundo. Prohibet etiam calceamenta ferre, ne scilicet pedes, id est eorum affectiones mortiferis vinculis alligarentur, sed potius sanctam terram ingredients, sensus habeant nudos, et a malorum exemplis semper alienos. Non debet aliquis calceamenta ferre, id est non debet stultorum operum exempla conspicere, ne sua opera, quasi ex mortuis pellibus credat muniri. Sunt etenim multi qui pra-

A vitatem suam ex prævitatis alienis tuerintur, ut dum alios talia fecisse considerant, se hoc facere licenter putant. Item Plato dicit duas corporum summities non esse velandas, nec assuelam debere fieri mollietatem capitis et pedum, quia cum hanc habuerint infirmitatem, cætera sunt robustiora. *Neque virginem.*

Augustinus. Queritur quomodo Matthæus et Lucas commemorant dixisse Dominum discipulis, ne virginem ferrent, cum Marcus dicat et præcepit eis, ne quid tollerent in via, nisi virginem tantum, sed intelligendum est sub alia significatione, dictam virginem, quæ secundum Marcum ferenda est, et sub alia illam quæ secundum Mattheum et Lucam non est ferenda, sicut sub alia significatione intelligitur tentatio, de qua dictum est: *Deus neminem tentat* (Jac. 1), sub alia de qua dicitur: *Tentat vos Dominus* (Deut. xv), ut sciat, si diligatis eum. Illa seductionis est, ista probationis. Ita quoque dictum est, ut virginem ferrent, et non ferrent virginem. Cum enim diceret secundum Mattheum, nolite possidere aurum, et mox subdit: *Dignus est operarius cibo suo;* ideo ergo præcepit nec virginem ferri, ostendens a fidelibus suis deberi necessaria ministris suis. Hanc quoque potestatem, virgo nomine alijs evangelista signavit, cum dicit, ne quid tollerent in via, nisi virginem tantum, ut intelligatur, quia per potestatem a Domino acceptam, quæ virginem nomine significatur, etiam quæ non portantur, non deerunt. Sequitur :

In quacunque civitate aut castello intraveritis, interrogate quis ibi dignus sit hospes? Apostoli interrogantes urbem, scire non poterant, quis et qualis C esset. Fama populiceliganda est, et judicio vicinorum, ne prædicationis dignitas deturpetur suscipientis infamia. Cum universi debeat prædicare, bosphorus unus eligitur non tribuens beneficium ei, qui apud eum remansrus est, sed accipiens: ideo dicitur, quis in ea dignus sit, ut magis se noverit gratiam accipere quam dare.

Intrantes domum dicile: *Pax huic domui,* etc. Pax, quæ ab ore prædicatori offertur, aut reponit in domo, si in illa fuerit filius pacis, antad eumdem prædicatorem revertitur. quia aut erit quicunque est prædestinatus ad vitam, et sequitur celeste verbum quod audit; aut si nullus fuerit qui audiat, tamen ipse prædictor sine fructu non erit, quia ad eum pax revertetur, dum ei a Domino pro labore merces operis sui recompensabitur.

Et quicunque non recipit vos, etc. Hic dat sententiam super non recipientes. *Excute.* Non sunt sacramenta vilificanda. In sacramentum enim pulvis præcipitur excuti in testimonium illis. Pulvis enim in pedibus signum est laboris viae. Excutiant ergo in eos, ut ostendant se inaniter receperint, in eos retrorsum et puniendum. Excusso enim pulveris significat, quod nihil ab eis recipi debet terrenum, etiamsi offertur, postquam spiritualia audire nolunt. Pulvis quoque in pedibus, venialis significat peccata, quæ adhærent præparatoribus transeuntibus per mundum. Quæ tamen propter charitatem proximi

condonantur. Quod significat ablutio pedum in eis. A condonantur. Quod significat ablutio pedum in eis. Non signifi- na, et ablutio sanctorum mulierum, quae pedes san- torum solent abluere, quia et Dominus condonat, et amor fidelium animarum, quarum causa pedes fuerant feci, abluit, ita quod in nullo puniuntur illa peccata. Si autem incassum assumpta sunt illa peccata, non tamen puniuntur in apostolis, sed in illis qui eos laborare incassum fecerint, et in hoc signum pulvis excutitur in eis. Vel ideo pulvis excutitur in faciem illorum, ut prædicatores plane ostendant, nihil terrenum ab illis querendum, cum pul- verem de terra eorum non patiuntur sibi adha- retere.

Amen dico vobis, etc. Quasi dicat: In tantum damnabiles erunt, quod deterius patientur in inferno Sodomitis et Gomorreis, eo quod Evangelium audierunt, et credere Evangelio noluerunt. Sodomitæ vero sine Evangelio perierunt.

Ecce ego mitto vos, etc. Quia multa adversa eis imminebant, ne forte quando accident, desperarent, ideo prænuntiat mala ventura, quia tela prævisa minus lœdunt. Quasi dicat: Ipsi vos contemnet, sed vos exhibete omnem patientiam. *Quia ecce ego mitto vos sicut oves inter lupos*, etc. Pater misit Filium suum ad passionem, non tamen contemptit illius amorem, sic discipuli a Domino mittuntur. Sed quia prius nominaverat oves, propter simplicitatem et patientiam, præcepit eosdem esse serpentes, propter astutiam. Serpens habet cor juxta caput, et ideo servato capite, cetera percussori exponit, quia non moritur sine capite lasso. Caput nostrum est fides, quæ operatur per dilectionem, quæ, si moriatur, cetera omnia moriuntur. Ea ergo servato, debet prædicator omnia sæcularia, et corpus etiam persecutori exponere, et auferri sibi tolerare. Solet etiam serpentes erigere strictas rimas, per quas transiens veterem pellem exuat. Similiter prædicator, transiens per angustam viam, veterem hominem omnino deponat. In hoc differt ovis a columba, quia ovis tantum mitis est, et non recalcitrat cum interficitur: columba autem, cum iram non habet, quia felle caret, tamen iram videtur habere, cum rostro percutit. Similiter et prædicator et mitis debet esse interficiens, et correctionis amore, quasi iram debet ostendere fratri.

Cavete autem, etc. Ostendit, qui sint lupi, homines videlicet, quasi dicat: Isti lupi sunt rationales, et ideo contra astutiam debent esse, serpentes, id est astuti. *Tradent enim vos in conciliis*, etc. Consuetudo Judæorum erat, ut si quis contraria legi prædicaret, concilium faciebant, et vocato illo, qui legi eorum contrarius erat, primum prohibebant, ne ulterius talis prædicaret. Si autem propter prohibitionem non cessabat, in synagoga cum flagellis corrigebar, sicut de Paulo legimus. Sed si nec sic acquiescere volebat, tunc presidis aut regibus ad damnationem tradebatur, sicut Jacobus Herodi. Et hoc est: Ideo necessarium, ut sitis serpentes, id est astuti. *Nam tradent vos*, primum in conciliis prohibendo,

A ne paædicetis in nomine meo, deinde incorrectos flagellabunt; tandem, ad reges et præsides ducemini, in damnationem; in testimonium illis et gentibus, qui tormenta sanctorum erunt testimonia dignæ damnationis impiorum. Redduntur enim inexcusa- biles, qui interfecerunt suos prædicatores. Notandum est, quod omnes istæ malorum prænuntiationes non solum ad primam missionem, sed etiam ad secundam pertinēt.

Cum autem tradent vos, etc. Quia auditis tot erroribus possent perturbari corda infirmorum, ideo consolationem supponit, cum dicat: *Cum autem tradent vos, nolite cogitare quid loquamini, aut quomodo*, id est quibus coloribus rhetoris, et quo ornato verborum, quasi dicat: Vos ad certamen venistis, sed ego prælior; vos verba ejicitis, sed ego sum qui loquor. *Tradent autem*, etc. Præmissa consolatione subdit graviora pericula. Graviorem enim dolorem ingerunt, quæ a parentibus inferuntur, et ideo convenienter post consolationem, ut levius lœdant, ponunlur. Hæc mala non solum prædi- cuntur apostolis, sed etiam omnibus martyribus.

Qui autem perseveraverit, etc. Non enim maxima virtus est cœpisse, sed perfecisse, unde cauda hostiæ jubetur ponî in sacrificio. Cauda finis operis est in sacrificio. Caudam ponere, est bonum opus ad finem perducere.

Cum autem persequentur vos in civitatem istam, etc. Qui invitaverat eos ad patientiam, ne viderentur non debere fugere, præcepit eos ad horam cedere, ne moriantur, cum adhuc possint prodesse. Fugit ergo Paulus de Damasco, ut multas gentes Domino converteret. Bene post perseverantium supponit de fuga. Fuga enim perseverantia non est contraria. *Amen dico vobis*, etc. Et qui forsitan illi dicent, terra Judæorum parva est, et ideo cito poterimus convertere, cum ergo fuerit conversa ad quos ibimus? Illi antipophoræ respondet. *Amen dico vobis, non consumabitis*; id est ad consummationem non ducent civitates Israel, id est omnes Judæos, donec veniat *Filius hominis*, id est resurgat a mortuis. Quasi dicat: Nolite putare Judæos, in hac prima missione labori vestro non sufficere, quia certe in eis satis restabit vobis opus usque ad aliam missionem, quoniam transmittam vos ad gentes. Quod erit post resurrectionem, cum eis præcipiatur:

Ite prædictate Evangelium omni creaturæ. Non ideo dicit, donec *Filius hominis*, quod tunc posset eos convertere, sed quia tunc eos ad gentes missurus. Vel aliter: Vos non convertetis filios Israel plenarie ad fidem, donec *Filius hominis* venerit, id est donec appropinquet secundus adventus. Tunc enim convertetur plenitudo Judæorum, prædicatione Enoch et Eliæ, et tunc hæc oratio non solis apostolis, sed omnibus fidelibus dirigetur.

Mystice possumus dicere: Cum persecuti vos fuerint in unam civitatem, hoc est, in uno libro Scripturarum, vel testimonio, fugite ad alias civitates, id est ad alia librorum volumina, quamvis enim

contentiosus fuerit persecutor, tamen antea veniet A tumulus mortuorum. Futura ergo supplicia, et poenae perpetuae, quibus cruciandi sunt peccatores, aduersariis.

Non est discipulus super magistrum, etc. Seipsum proponit exemplum patientiae, ut quod Dominus patitur, non sit grave servis tolerare, quasi dicat: Nolite mirari, si ita vos persequuntur, me enim Dominum tractabunt similiter. Non sit ergo turpe pati quod ego patior, quia non est discipulus supra magistrum, id est non est majoris meriti meus discipulus, quam ego magister. *Sufficit ergo discipulo meo,* id est sufficere debet, *ut sit sicut magister ejus,* id est ut eum imitetur, et in quo imitetur supponit. *Si patrum familias,* id est me, avocaverunt Beelzebub, id est principem dæmoniorum, quanto magis vos? Hoc est: Si me convicia aggressi suat, qui sum Deus, multo magis vos, qui puri homines estis. *Nihil opertum,* etc. Quasi illi dicent: Cum pleni sint iniquitate, et nobis convicia inferant, vos autem religiosi, dignum est, ut vicem eis reddamus, et mala eorum detegamus, et bona nostra prædicemus. Ad hoc respondet: Nolite vicem reddere conviciis, quia si mala modo eorum sunt opera, veniet dies iudicii, in quo revelabuntur. Et nolite de bonis vestris gloriari, quia tunc manifestabuntur, et hoc est:

Nihil mali modo est opertum, quod non reveletur, et nihil boni occultum, quod non sciatur. Quid dico vobis in tenebris, dicite in lumine, etc. Nolite gloriari de bonis vestris, sed invictam prædicationem omnibus propalante, et hoc est: *Quod dico vobis in tenebris,* id est in figuris et obscuritatibus, *dicite in lumine.* Hoc est aperte, et *quod in aure auditum,* id est privatim, *prædictare super tecta,* id est publice. Mos enim erat in Palestina regione, ubi non sunt tecta cacuminata, sed desuper plana, super tecta, sermonem habere ad populum, et ideo prædicare super tecta, pro publice verba dicere accipiamus. Vel, quod vobis dico in tenebris, id est dum adhuc in timore carnali estis, dicite in lumine, id est in fiducia veritatis, cum a Spiritu sancto eritis illuminati. Et quod in aure auditum, id est solo auditu percipitis, prædictare opere complendo, super tecta existentes, id est corpora vestra, quae sunt domicilia animarum. Et prædicantes: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam non possunt occidere, sed potius eum timete qui potest et animam et corpus perdere in gehennam.* Nomen gehennæ in veteribus libris non invenitur, sed primum a Salvatore ponitur, nec absque ratione. Idolum enim Baal, legitur fuisse ad radicem montis juxta Jerusalem, ubi fuit Siloa. Hæc vallis irrigua fuit et nemorosa, plenaque deliciarum, et lucus in ea idolo consecratus. In tantam ergo dementiā populus Israel devenerat, ut deserto templo, ibi hostias immolare, et filios suos dæmoniis incenderet. Et appellabatur locus gehennon, id est vallis filiorum Ennon. Et hoc legitur in Paralipomenon, et in libro Regum, et in Isaia, et minatus est Dominus implere illum locum cadaveribus mortuorum, ut nequaquam vocetur Baal, sed Polyandrum, id est

A tumulus mortuorum. Futura ergo supplicia, et poenae perpetuae, quibus cruciandi sunt peccatores, hujus loci vocabulo denotantur. Sequitur:

Nonne duo passeres, etc. Quasi dicat: Non debetis timere, quia si minutissima animalia, quæ vividentur per aera quasi vagari, Deus non oblitiscitur, vos, qui ad imaginem Dei facti estis, ab his, qui occidunt corpus, non terreamini, quia nec vos oblitiscet.

Quærerit fortasse aliquis, quomodo dicat apostolus: *Numquid de bobus cura est Deo?* (I Cor. ix.) Cum utique vos preciosior sit passere. Sed aliud cura, aliud scientia. Non solum dico, quod Deus vos non oblitiscitur, sed nec etiam numerum capillorum vestrorum. Et hoc est: *Vestri autem et capilli capitatis numerati sunt omnes* (Luc. xn), non in actu computationis, sed in facultate cognitionis. Quæ servare volumus, bene numeramus, quasi dicat: Tam immensa est apud homines Dei gratia, ut nihil nostrum lateat ipsum. *Nolite ergo timere, quia vos estis meliores* (*ibid.*), id est majoris meriti et dignitatis cunctis volatibus cœli.

Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, etc. Dixit superior: *Nolite timere,* quia non est timendum, et quandoquidem non est timendum et quandoquidem nihil est timendum, ergo audacter confitemini me, et supponit causam, scilicet, quia *omnis qui confitebitur me coram hominibus, ut non timet mortem pati propter me, et ego confiebor eum coram Patre meo,* dicens: *Venite, benedicti Patris mei, percepibile regnum.* Et quia superior premisit: *Ecce ego mitto vos, sicut oves in medio luporum.* Iterum tradit vos in conciliis, etc., ne aliquis persecutionibus territus diceret: Apud memetipsum fidem meam, quam soli Deo debebo servabo, et quandiu cognitam scio, et si inter homines mihi pronunciare non licet, tamen eam illis in corde servabo, quam propterrabiem persecutorum proferre non audeo, huic infirma cogitationi Dominus respondet: *Qui autem negaverit me coram hominibus, id est natum, pussum, mortuum, negabo eum et ego, etc.* Negare quod Deus non sit, nec pagani possunt, tamen quod sit Filius Dei, et sit et Pater, negari ab infidelibus potest. Negatur vero unusquisque a Filio apud Patrem, cui manifestatur in divinitatis potentia Filius et Pater. Confitebitur a Filio apud Patrem, qui per Filium accessum habebit ad Patrem. Sequitur:

Nolite arbitrari, quod venerim pacem mittere in terram, etc. Quasi dicat: Non tantum volo, ut timore mortis non cessetis a confessione mei nominis, sed etiam volo, ut propter me omnes affectus parentum et amicorum rumpatis, ut nec timor mortis, nec amor carnalis vos separat a me.

Non enim veni mittere pacem, sed gladium. Totus mundus ad fidem Christi divisus est contra se. Unaquæque domus et infideles habuit, et credentes, et propter hoc bellum missum est bonum, ut rumperetur pax mala, quam Isaías sub typo Ægypti propheticō spiritu cecinīt dicens: *Ecce Dominus ascen-*

det nubem levem, et ingredietur Aegyptum, et movebitur simulacra Aegypti a facie ejus, et concurrere faciam Aegyptios contra Aegyptios (Isa. xix); his scilicet contra fidem illis pro fide dimicantibus. Sequitur :

Veni enim separare hominem adversus patrem suum, etc. Quasi dicat : Per divini verbi gladium dividere faciam omnem affectum carnalem. Possumus ad patrem diabolum intelligere, cuius aliquando filii eramus, non illo creante, sed nobis imitantes, sicut Dominus Iudeis improporabat : *Vos ex diabolo estis (Joan. viii)*; sed postquam vocem momentis audivimus : *Obliviscere populum tuum, et dominum patris tui (Psal. xlvi)*, venit gladius, verbum Dei, separans nos ab invicem, et ostendit alterum Patrem, cui diceremus : Pater noster, qui es in celis. Et filiam adversus matrem suam. Mater est Synagoga, filia vero Ecclesia primitiva. Et nurum adversus sororum suam. Socrus Synagoga est, nurus est Ecclesia. De gentibus et gentilitate, et sponsis Ecclesiæ, Christus filius Synagoga, dicente Apostolo, *quorum patres, et ex quibus Christus secundum carnem (Gal. iv)*. Socrus igitur, id est, mater sponsi, et in nurum, sicut prædiximus, suam, et in filiam divisæ est. Synagoga carnalis, sive de circumcitione, sive de præputio credentes, persequi non cessat, sed ipsa in socrum et matrem divisæ sunt, nolentes recipere circumcisionem carnalem, ut Actus apostolorum docent. In hoc loco Lucas ait : *Erunt quinque in una domo divisæ, tres in duo, et duo in tres diridentur (Luc. xii)*. Quomodo ergo quinque ? Ecce personarum nomina subjicit : Patris, filii, matris et filiae, socrus et nurus. Sed mater filii, ipsa est socrus uxor ejus, ideoque illa ipsa in filiam suam, et in nurum dicitur esse divisæ. Sequitur :

Et inimici hominis domestici ejus, etc. Cum quisbus erat implicita anima consuetudine. Nulla enim pacis iura apud eos custodiri possunt, inter quos est fidei bellum. *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, etc.* Quod ante promiserat, non veni pacem militare, sed gladium, id est, dividere complexionem carnalium affectuum, ne quis pietatem parentum religioni antiferret, subjicit dicens : *Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus, etc.* Unde legimus in Canticis : *Ordinavit in me charitatem (Cant. i)*. *Et qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus (Matth. x)*. Crux D a cruciata corporis nomen accepit, quæ duobus modis portatur. Cum aut per abstinentiam corpus affligitur, aut per compassionem proximi astigitur animus. Crucem ergo ferre debemus, ita tamen, ut non mundum, sed Christum sequamur. Sunt enim nonnulli qui per hypocrisiam crucem portaverunt, sed Christum non sunt secuti. Sequitur : *Qui invenit animum suam, perdet eam, etc.* Quasi dicat : Vere dicit seipsum homo deserere, ut possit me habere, quia qui seipsum non deserit, seipsum perdit. Unde aperte subditur : *Et qui perdiderit animam suam propter me, inveniet eam, etc.* Perdidit dico, ut

A propter me mortem subeat temporalem. Ne igitur ultra modum desolati reddantur, confortat. Et nota ordinem pulcherrimum. Mittit ad prædicationem. Pericula non timere docuit, affectus non prætulit religioni, aurum et argentum abstulit, æs de zona excusit. O quam dura evangelistarum conditio. Unde ergo necessaria ? Austeritate man-datorum temperat spe promissionum, cum dicitur :

Qui vos recipit, me recipit, et qui me recipit, ille Patrem meum recipit, etc. Ut quantæ dignitatis sint, ostenderet, et eos taliter confortaret, et ut in recipiendis apostolis unusquisque credentium arbitratore Christum suscepisse, ait :

B *Et qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet : et qui recipit justum, etc.* In his verbis notandum est, quia non ait, mercedem de prophetæ accipiet, vel de justo, sed mercedem prophetæ et justi accipiet. Quid est enim, mercedem prophetæ accipiet, nisi quia is qui prophetam sua largitæ sustentat, quamvis ipse prophetiam non habeat, apud Deum tamen mercedem prophetæ habebit. Iste enim fortasse justus est, et quanto in hoc mundo nobilis possidet, tanto loquendi pro justitia fiduciam majorem habet. Hunc tandem sustentat, qui in hoc mundo aliquid possidet, qui etiam fortasse, quia pro justitia adhuc libere loqui non presumit, justitiæ se participem facit illius, ut cum eo pariter justitiæ præmio accipiat, quem suscipiendo juvat. Si enim propheta non reficitur, certum est quod vox ipsa subtrahetur. Poterat esse occulta credentium responsio, ergo et pseudoprophetas, et Judam traditorem recipere debemus. Hoc Dominus ante prævidens, dicit non personas esse suscipiendas, sed nomina, et mercedem non perdere suscipientem, tunc indignus sit, qui recipiat. Sequitur : *Et quicunque potum dederit aquæ frigidæ uni ex minimis istis, etc.* Quia aliquis poterat dicere et causari, paupertate prohibetur, et tenuitas me retinet, hospitalis esse non possum, hujus vulneri medicatus est Jesus levi præcepto, dicens : Ut calicem aquæ frigidæ bono animo porrigitamus. Frigidæ, inquit, aquæ, non calidæ, ne etiam in calida paupertatis penuria, et lignorum occasio quæreretur,

C *Et factum est, etc.* Postquam discipulo suos Domini mittens ad prædicationem, hujusmodi verbis instituit, ipse etiam quod docuerat verbis, factis implevit, offerens primam prædicationem Judæis.

CAPUT XI.

Joannes autem cum vidisset, etc. De hoc autem evangelio, diversi autores diverso modo sentiunt. Hilarius enim Pictaviensis ait, Joannem sibi non dubitasse, sed discipulorum ignorantia consuluisse. Neque enim debet credi, sancti Spiritus gratiam in carcere posito debuisse, et illum cui dixerat : *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi et iterum : Non sum dignus, ut solvam calceamenta ejus (Joan. i)*, et iterum, *Illum oportet crescere, me autem minui (Joan. iii)*, ignorasse. Sed videns mortem suam

proximam, voluit discipulos suos Christo adjungere, A antequam discederet. Et quia discipuli sui adhuc dubitabant eum esse Messiam, cui tamen perhibuerat testimonium, mittit eos ad Jesum, quasi sub specie sua, eis interrogaret, non sibi, et duos mittit, quia in ore duorum testium stat omne verbum. Mittit ergo discipulos, quasi discipulis diceret: Si vos dubitatis, illum Messiam fuisse, cui testimonium perhibui, ite ad eum, et querite sub nomine meo: *Tu es qui venturus es*, id est, quem prophetæ venturum prænuntiant, *an aliud veniturum exspectamus?* Gregorius autem refert Joannem dubitasse, quamvis enim non dubitaret, eum in propria persona in mundum venisse, baptizatum esse, alii prædicasse, tamen ignorabat, utrum esset moriturus, et ad inferos, ad suorum liberationem, descensurus. Cum ergo mortalem suam Joannes immovere videret, et se ad inferos descensurum cognoscere, voluit scire ejus adventum ad inferos, ut qui fuerat præcursor navitatis, esset nuntiatore Iesu ad inferos descensionis. Quærerit ergo Joannes per discipulos: *Tu qui venisti in mundo nascendo, es tu venturus ad inferos moriendo, an aliud exspectamus, demorantes in inferno? Et respondens Jesus, ait illis: Euntes renuntiate Joanni, quæ audistis et vidistis, etc.* Sicut Joannes sub persona sua, quasi sibi dubius quæsierat, ita Christus non discipulis, sed quasi dubitationi Joannis respondet, et in responsive sua discipulorum dubitationem removet, et operibus et prædicatione sua, corda discipulorum confirmat. Audierant enim discipuli verba prædicationis ejus, et viderant miracula virtutis ejus, dicit ergo: *Ite, renuntiate Joanni quæ audistis, quantum ad prædictiōnēm, et vidistis, quantum ad miracula. Miracula vero eis enumerat:*

Cœci vident, etc. Pauperes evangelizantur, id est Evangelio convertuntur. Non enim amant cœlestia, nisi qui contemnunt terrena. Quod ipse per Prophetam de se ait: Evangelizare pauperibus misit me. *Et beatus est, etc.* Relatis miraculis, postea removet dubitationem, dicens: *Et beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me*, id est qui non dubitaverit de adventu meo. Secundum vero Gregorium, respondet Joanni, non discipulis, et *beatus est qui non fuerit scandalizatus in me*, id est in morte mea. Dubitabat enim Joannes, ut dictum est, de morte illius. MYSTICE Joannes, veterem legem significat. Sicut enim Joannes Christum annuntiavit, remissionem peccatorum prædicavit, regnum cœlorum promisit, ita et lex antiqua bœc omnia prædictit. Sed, sicut Joannes vinculis tenetur, ne Christus annuntietur, ita lex mala interpretatione Judæorum constringitur, ne annuntiare Christum videatur, tamen lex discipulos suos mittit ad intuenda opera Christi, ut considerent in eo completum, quicquid continetur in ipsa.

Illis autem abeuntibus, etc. Quia turbæ audierant Joannem hoc quæsisse, ne videretur hoc fecisse ex levitate, cum eum esse Christum modo perhibuisse,

modo iterum dubitaret, ideo ab eo levitatem removet, dicens: *Quid existis in desertum videre? quasi diceret: Quid eum putatis esse, quem toties in desertum existis videre? Existis videre arundinem, id est levem, qui omni vento vel prosperitatibus vel adversitatibus, huc et illuc fluctuat?* Sed iterum, *quid existis videre?* Ne iterum commotum eum aliqua cupiditate vanas gloriæ credant, ut videlicet Christum se velle facere, vel aliquid hujusmodi, ideo ab eo vanam gloriam removet, quasi dicat: Non est inanis glorie cupidus, quia non quærerit frequentiam hominum, sed desertum; non molles vestes, sed cilicium; non delicatos cibos, sed locustas. Et hoc est: *Ecce qui mollibus, etc.* Quasi dicat: Si gloriam quæreret, pretiosæ vestimenta amaret, et inter suos viros habitat. *Sed tamen quid existis videre? Prophetam, etc.* Postquam levitatem et inanem gloriam, quæ de Joanne poterat suspicari, ab eo removit, deinceps in commendatione Joannis immoratur, quia confirmata ejus auctoritate, qui Christum prædicabat, Christi auctoritas confirmatur. Dicit ergo eum non solum prophetam, sed etiam plus quam prophetam, quia dixi ostendit, quod prophetarum non est. Prophetarum enim est futura prædicere, non etiam demonstrare prædicta. Hoc autem ideo dicit, ut eum recipient, cui testimonium Joannes perhibuerat.

Hic est enim, etc. Adhuc commendat eum auctoritate Malachiae prophetæ introducentis Patrem loquenter ad Filium, quasi dicat: vere plus est quam propheta, quia est præcursor adventus Filii Dei de quo ait pater Filio;

Ecce, mitto angelum meum. Id est nuntium meum, ante faciem tuam, id est ante manifestationem tuam, qui præparabit viam tuam ante te, prædicando et baptizando. *Amen dico vobis, et quid dicere per singula et commendatione ejus? Inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista.* Inter natos, inquit, mulierum, non virginum; mulieres enim proprie vocantur corruptæ. Non ideo ergo Christus major esse negatur, qui non natus mulieris, sed virginis esse cognoscitur. Si autem Maria mulier aliquando in Evangelio nuncupatur, sciendum est interpres mulierem pro femina posuisse, sicut ibi: *Mulier, ecce filius tuus.* Et ibi: *Quid mihi et tibi est, mulier.* Ex his verbis habemus, quod nullus veterum, major Joanne fuit, nec tamen iude probatur, Joannem antiquis majorum esse, quoniam tantum minor esse negabatur: non enim Joannem aliis prætulit, sed Joanni ceteros adæquavit. *Qui autem minor est in regno cœlorum, major est illo,* quasi dicat: Non est minor sanctis, sed tamen minor est angelis. Denique enim aliquis in mortali vita, passibilitati subjacet, minor angelis, qui immortales sunt esse appareat. Unde etiam Christus paulo minus ab angelis minorum dicitur esse. Et hoc est: *Qui autem minor est, id est minimus angelii qui est in regno cœlorum, major est illo.* Vel aliter, regnum cœlorum præsens Ecclesia vocatur. Minor in præsenti Ecclesia est Christus hoc est humilior, qui non ve-

nit ministrari, sed ministrare, et qui humiliavit se usque ad mortem. Cum ergo inter natos mulierum non eum [eo?] majorem dixisset, ne per hoc major Christo videretur, addit:

Qui autem, etc. Vel aliter: ita Christus qui minor est Joanne, opinione Judeorum, maior est ipso, non tamen inter homines, sed in regno colum, id est in Ecclesia sanctorum.

A diebus auctem, etc. Adhuc immoratur in commendatione Joannis, narrans mirabilia, quæ evenerunt in temporibus Joannis, quæ non acciderunt in temporibus aliorum prophetarum. Et hoc est: *A diebus ejus, prædicationis Joannis, usque nunc, id est usque ad prædicationem meam, regnum cœlorum vim patitur,* id est videtur pati vim, et dictum est per simile. Si enim aliquod regnum extra-neis daretur, et filii regni auferretur, violentia esse videretur. Similiter Pharisei et Scribe, qui in conspectu hominum justi apparebant, filii regni cœlo-rum videbantur, publicani vero et peccatores, quasi a regno longe erant, dicit ergo, regnum colorum patitur vim. Cum enim Iudei justi in lege, filii hujus regni viderentur, iūi ejiciuntur foras, et mere-trices et publicani, qui regno tanto indigni viden-tur, per peccatorum confessionem, intrant locum alienum, et in terra generati, sedem colorum possident per virtutem, quo non poterant intrare per naturam. *Et violenti, id est qui violenter domant carnem suam rapiunt cœlum,* quamvis alieni. Vel de gentibus potest intelligi esse dictum, quia cum gloria Israel, patribus debita a prophetis nuntiata, a gentibus creditibus occupetur regnum cœlorum, quasi vim patitur, id est pati videtur. *Omnes enim Prophetæ etc.* Dictum est superius, quia regnum cœlorum vim patitur, quando a peccatoribus bene operantibus rapitur, et vobis, o Iudei, auferitur, nec immerito, quia lumen respuitis, in umbra versari vultis, quare penitus inexcusabiles estis. *Quia om-nes Prophetæ et lex, id est quinquilibri Moysi usque ad Joannem prophetaverunt,* id est status Veteris Testamenti, usque ad Joannem duravit. A Joanne enim nova incipit gratia, et prætermissa umbra veritas. Non intellegitur quod Joannes prophetarum finis sit, sed ille qui Joannis testimonio prædictus est, intelligitur, neque quod post Joannem prophetas excludit, cum legamus in Actibus apostolorum, et Agabus prophetasse, et quatuor virgines filias Philippi, sed quod lex et prophetæ, quos scriptos legimus quidquid prophetaverunt de Domino venturo, vaticinati sunt. Quando ergo dicitur: *Omnes Pro-phetae usque ad Joannem prophetaverunt,* Christi tempus ostenditur, ut quem illi dixerunt venturum, Joannes venisse ostendit, in quo etiam ipse Joannes commendatur, et ut adhuc commendabilior appareat, subjungit: *Ipse est Helias qui venturus est,* non quod eadem anima, ut philosophi et hereticie suspicuntur, et in Helia et in Joanne fuerit sed quod eadem habuerunt Spiritus sancti gratiam, vel eamdem Spiritus mensuram. Sed et vita ansteritas

A rigorique mentis Heliæ et Joannis, pares sunt, ille in eremo, iste in eremo. Ille zona pellicea cingebatur, et istic simile habuisse cingulum perbibetur. Ille quia regem Achab et Jezabel impietatis arguit, fugere compulsus est. Iste quia Herodis et Herodias illicitas arguit nuptias, capite truncatur. Sunt qui propterea Joannem Heliam vocari putant, quia quomodo in secundo adventu Salvatoris juxta Malachiam præcursorus est Helias, et venturum judi-cem nuntiatur est sicut Joannes in primo ad-ventu fecerat, et ita eterne fit nuntius: *Iste ad-ventus primi, ille adventus secundi, unde merito subditur :*

Qui habet aures audiendi audiat. Si enim planus esset sensus, et manifesta sententia, quid necesse fuit, nos ad illius intelligentiam invitari, nisi ut nos moneret, ea quæ de Helia Dominus dixit, non car-naliter, sed spiritualiter debere intelligere.

Cui autem simile existimabo generationem istam? Similes sunt pueris sedentibus in foro, etc. Tantus est Joannes, sed vos nec ei, nec mihi voluistis credere, et ideo, cui vos similes existimabo? Per generationem accipit communiter et Judeos, et se etiam cum Joanne, quia aliter non dicaret: *Similitus est pueris, etc., cum non solum Iudei, sed ipse etiam Joannes et Jesus pueris compararentur.* Pueri dicunt sociis in ludo: *Vos non estis socii nostri,* quia quando cecinimus modo in ludo, vos non sal-tavistis, et quando ploravimus in ludo, vos noluistis nobiscum plorare. Similiter sunt duo status in sanctis, luctas pro peccatis, gaudium pro Redemptione nostra, quæ ntraque prophetaverunt antiqui prophete. Alius enim dicit: *Convertimini in toto corde vestro,* etc. David vere ad gaudium nos invitabat, cum ait: *Hæc est dies quam fecit Dominus; exulta-te et lætate in ea,* Similiter Christus et Joannes nos invitaverunt, aliis ad lucem, sicut Joannes, qui jejunavit, et ad paenitentiam invitavit. Alius ad gau-dium sicut Christus qui in signum æternæ refectionis non jejunabat cum apostolis sed comedebat, et ad gaudium nostræ redemptiois invitabat, quasi dicat: *Ego, et sequaces mei apostoli et prophetæ ce-cinimus in foro, id est in Jerusalem, ubi omnes con-veniebant,* id est gaudium vestre redemptiois prædicavimus, et vos, qui eratis nobis coæquales, quia de eadem gente et promissione, noluistis saltare, id est mente et corpore, de redemptione vestra con-gandere. Joannes et alii prophetæ lamentaverunt, id est ad luctum paenitentiae invitaverunt, et vos noluistis cum eis plangere. Imo vocasti Joannem dæmoniacum, qui tantum potest jejunare, me autem vorarem, qui in signum vestri gaudii, et æternæ refectionis manduco. Sed ego, quidquid vos dicatis, qui sum sapientia Patris, justificor a filiis meis, id est juste agere—dico ab apostolis. *Vel sapientia justificatur a filiis suis,* id est ab operibus suis, id est opera quæ ipse facit et generat, ostendunt sa-pientiam justam csse.

Tunc cœpit exprobare, etc. Qui huc usque com-

muniter increpaverat Iudeos, nunc nominatum quasdam civitates increpare incipit, quibus specia-
liter prædicaverat, nec tamen converti volebant, di-
cens : *Væ tibi, Corozaim ! Væ tibi, Bethsaida !* Coro-
zaim oppidum Galilææ est; est autem nunc deser-
tum. Bethsaida est civitas Galilææ, Petri, et An-
dreæ, et Philippi, quæ est prope stagnum Genez-
areth, et non longe ab istis, Capharnaum; quæ civitas
idololatriæ et vitiæ dedita. Præferuntur autem
ideo, quod Tyrus et Sidon naturalem legem tantum
contempserunt. Istæ vero post transgressionem legis
naturalis et scriptæ, etiam signa que apud eos facta
sunt, contempserunt. Quæritur ubi scriptum est,
quod in Corozaim et Bethsaida Dominus fecit si-
gna, sed superius legimus, quia circuibat civitates
omnes, et vicos, curans omnem infirmitatem. Inter
cæteras ergo urbes et vicos existimandum est, Do-
minum in istis signa fecisse. AUGUSTINUS. Sed oritur
quæstio, qua ratione Dominus illis imprecatur, cum
alibi præcipiat diligere inimicos nostros. Et Apos-
tolus : *Benefacite, et nolite maledicere* (*Rom. xii.*).
Sed facile solvitur, non enim voto optantis dicuntur
talia, sed prævidentis spiritu. Non enim, quod ait
Dominus, *væ tibi, alius sonat, quam aliquid mali*
eventurum, merito infidelitatis. Corozaim, *mysterium*
meum interpretatur, quæ nominis interpretatio
summa est ejus confusio; quanto magis enim
mysteria et opera Dei novit, tanto magis damnanda,
quia non creditit. Bethsaida *domus fructuum vel ve-*
natorum interpretatur. Hac quoque interpretatione
damnabilem istam possumus ostendere; dicit ita-
que : *Væ tibi Corozaim, quæ mysteria mea no-*
visti, et tamen credere noluisti ! Væ tibi Bethsaida,
que mihi fructificare debuisti, et non fructificasti !
quia si in Sidone et Tyro factæ fuissent virtutes, quæ
in te factæ sunt, id est si in gentilibus populis, dia-
bolicis tentationibus angustiatis et venatis, id est
deceptis, tot signa fecisset, olim egisset peniten-
tiam in cinere, conditionem memorando, et cilicio,
id est jejunii carnem domando. Tyrus enim angu-
stia, Sidon vero venatio interpretatur. Ideo Tyro et
Sidoni, prius non prædicavit, nec signa fecit, quod
postmodum tamen fecit, quia tuoc apud illos erant
qui salvandi non erant, nec ad vitam reparari mere-
bantur. Subtili ergo occultoque judicio, a quorundam
auribus prædicatio sancta subrahitur, quia
euscitari per gratiam non merentur. Impletum ergo
videmus hodie dictum Salvatoris, quia scilicet Coro-
zaim et Bethsaida præsente Domino credere no-
luerunt. Tyrus autem et Sidon postea evangelizanti-
bus discipulis crediderunt, tantaque fide et devotione
fuerunt, ut Paulum Tyro abeuntem, cuncti cives
cum uxoris et filiis foras civitatem prosequerentur,
pulcherrimoque speculo, tanta hominum mul-
titudo paucissimos hospites, sed sibi charissimos
ad naues usque valedictura perduceret. Quamvis
prævidebat Deus illos habiles esse ad conversio-
nem, tamen non fuit injustitia, sed eos qui peccato-
res erant, et ideo indigni, noluit vocare, quia cui

A vult miseretur, et quem vult indurat, hunc per mi-
sericordiam illum per justitiam. Proposuerat Domi-
nus, ut salus non offerretur gentibus, donec Iudeis
esset oblata, et ab eis repudiata, Tyrus vero et
Sidon, erant civitates gentium, quæ postea per
apostolos conversæ sunt. Sed quare Deus negat
gratiam libenter suspecturis, et gratia consensu-
ris, non est nostrum scire, sed hoc solum audemus
affirmare quod justè agit, si peccatores respuit. Sed
quare hunc eligit, non concessorum gratiæ, illum
autem tam bene consensurum gratiæ negligit, soli
Deo notum est, et quibus Deus vult revelare. Non
susceptur igitur offertur gratia, ut inexcusabiles
reddantur, et ut prædictio prius oblata Judæis, et
ab eis repudiata, ad gentes opportuno tempore
transferatur. *Verum tamen Tyro et Sidoni.* Quamvis
illis non sit facta prædicatio, et non sint conversi
ad fidem, tamen remissus erit in die iudicii quam
vobis. Dignus est enim, ut illi puniantur, qui prædi-
cationem receperunt, et tamen ei non consenserunt,
quam illi qui prædicationem non audierunt. *Et tu*
Capharnaum, etc. Non solum Bethsaïda et Corozaim
va erit, sed et tibi, Capharnaum, quia tu nunquid
exaltaberis usque ad cœlum, etc. Hic duplex est intel-
lectus, quasi dicat: quia contra me in cœlum, et contra
meam prædicationem insurrexisti per superbiam,
ad inferna descendes, vel aliter: Tu usque ad cœ-
lum per laudem fidelium exaltaberis propter prædi-
cationem meam in te inceptam, et propter miracula
mea in te ostensa, nonne usque ad inferna descendes,
qua neque prædicationi meæ, neque miraculi
credere voluisti ? *Quia si in Sidone, etc.* Sodomitæ
peccatores erant, et ideo indigni quibus graia offer-
retur Dei, sed tamen habiles consentire, si offerre-
tur; sed tamen Dominus ex justitia damnavit eos,
nec misit prædicatores, nec fecit in eis bujusmodi
virtutes, quia nondum tempus erat prædicacionis,
nec adventus Christi. Quare autem noluit gratiam
offerre eis qui consensuri erant, ipse novit qui omnia
novit. Sciendum est, quia Capharnaum pulcherrima
villæ interpretatur, quæ miraculi Domini cor-
ruscavit, sed nomen suum in contrarium sibi cessit,
dum in infidelitate permansi. *In illo tempore, etc.*
Quia sciebat multos de hac quæstione dubitatores,
respondit cogitationibus eorum dicens : *Confiteor*
tibi, Pater, id est gratias ago tibi, et in te exsulto,
Domine coeli et terræ, quasi dicat: Qui potes facere
cœlos quosque vis, id est qui potes revelare cuivis
occulta consilia tua, et eadem potes alii occultare,
ut jam cœlum non dicantur, sed terra. Confiteor dico,
quia abscondisti hæc o sapientibus, scilicet quare his
non fuit prædicandum, et quare illis fuit, et cætera
hujusmodi a sapientibus et prudentibus, id est a
Pharisæis nec non etiam ab aliis, qui videntur sibi
sapientes in divinis et prudentes, id est astuti in hu-
manis, et ea quæ alii sunt occulta, revelasti parvul-
lis, id est humilibus. Revelasti dico in parte, et si
non ex toto, et ne aliquis iterum instet, et querat
cur hoc sit, subjungit: *Ita fit, Pater, quoniam pla-*

citum est ante te, id est in conspectu tuo, nec ta- A qui, praesentibus non capi, nolle inferre quod sibi
men sine oratione placet tibi hoc, quidquid enim
agis, aut justa, aut misericorditer.

AUGUSTINUS. Confessio duplicitate intelligitur: confessio de peccatis, confessio de laude quæ Christo tantum convenit. Confessionem vocat Scriptura generaliter, quidquid manifeste sicut cernitur, enuntiatur. Quod autem dixit: *Abscondisti hec a sapientibus, et revelasti parvulis*, ideo dixit, ut probaret se tumorem damnare. Quod vero subdit, ita *Pater, quoniam sic placitum est tibi*, blandientis affectu loquitur ad Patrem, ut cæptum in apostolis beneficium compleatur. Hoc enim placet illi, ut humilis redeat, qui superbiente recessit ab illo, unde sequitur: *Omnia sunt mihi tradita a Patre meo*, quasi diceret: Parvulus qui de se non presumunt, revelantur, quia per me revelantur. Et vere per me revelantur, et revelari possunt, quia *omnia tradita sunt mihi a Patre meo, et nemo novit Filium, nisi Pater*, etc. Quasi dicat: Non solum Pater dedit mihi illos, qui per me habent accessum ad illum, sed et quod notificatum est nomen meum, hoc est per Patrem. Pater dicitur tantum noscere Filium, quia quod *Filius noscitur*, hoc gratia Patris tantum ascribitur, et intellige Filium hic incarnatum. Et e converso, nemo novit *Patrem nisi Filius*, incarnationis enim verbi Dei Patris, et divinae majestatis notificatio fuit, ut ostendatur quædam familiaritas, et quasi quædam conjunctio inter caput et membra, id est inter Christum et fideles subjungit: *Et cui voluerit Filius revelare*. Ostenditur enim quædam identitas notitia, inter Patrem et Filium, et familiaritas Filii ad Patrem: non enim dixit, cui voluerit Pater revelare, sed dixit, cui voluerit Filius revelare. Nota, quod quando dicit, nisi Filius, per unam personam intelligit totam Trinitatem.

Venite, etc. Et quia per me est revelatio, et omnia mihi sunt tradita, ergo *venit ad me*, sicut submonuit Joannis. Ad hoc enim tendebat commendatio ista Joannis, et ad hoc iterum commendatio sua, ut ad eum omnes venirent. Et hoc est: *Venite passibus fidei, qui laboratis in lege*, id est in jugo legis, quod neque vos, neque patres vestri portare potuistis, et *oncrati estis*, pondere peccatorum, et *ego reficiam vos*; id est non solum exonerabo, sed etiam in æternâ vita refectione saturabo.

Tollite super eos, id est in superiori vestro, in anima scilicet *jugum meum*, id est jugum præceptorum meorum et tollendo *discite a me*, id est exemplo meo, esse mites, ut non murmuratis, et humiles, ut adversa patienter toleretis. Et hoc modo quietem mentis habendo, *invenietis tandem requiem semperternam animabus vestris*. Et ne abhorreatis ferre jugum meum: scitote quia *suave scilicet est jugum fidei*, et *onus præceptorum meorum leve est*. Quid jugo ipsis suavius? quid onere levius? probabilem Deo fieri, abstinere a sceleri, bonum velle, malum nolle, amare omnes, odisse nullum, æterna conse-

A qui, praesentibus non capi, nolle inferre quod sibi ipsi molestem est perpetui, hæc levia sunt.

CAPUT XII.

In illo tempore. Ista quæ sequuntur post mortem Joannis facta esse creduntur. Videntur enim omnia sequentia intra se continuari, quibus relatis postea supponit. *Audivit Herodes tetrarcha famam Jesu, et ait: Hic est Johannes Baptista, et ipse surrexit a mortuis* (*Matth. xiv.*). Unde concipitur, ista omnia post mortem Joannis esse completa. Cum enim Joannes discipulos suos ad Jesum misisset, creditur post paululum decollatus fuisse, unde cum dicat: *In illo tempore, inde terminatum tempus ponit videtur, sed ad litteram redeamus*.

Abit Jesus sabbato per sata, et discipuli illius cœperunt veillere spicas, et manducare. Legimus in sequentibus, quia multi erant qui veniebant et redibant, nec manducandi spatium discipuli babebant, et ideo ni homines esuriebant; quod autem spicas segetum manibus fricant, et inediā consolantur, vita austerioris indicium est, quod scilicet non preparatas epulas, sed simplices cibos quærebant.

Parisiæ autem videntes, dixerunt ei, etc. De sabbato judicabant apostolos, et non de avulso frugis alienæ, quia Moyses in lege præcepit: *Si introrsus in vineam aut in segetem amici tui, comedere quantum vult anima tua; falce autem non metas, neque foras efficias* (*Deut. xxii.*). Idcirco de solo sabbato calumpiantur, et non de frugibus. Mystricæ discipuli per sata transeunt, cum doctores sancti, quos verbo veritatis instruere quærunt, cura pia sollicitudinis inspiciunt, et qualiter unum quemque ei quo ordine ad salutem attrahere debeant, sedula consideratione perpendunt, et salutem hominum esuriant. Vellere spicas, est homines a terra intentione, qua radicem cordis infixerat, eruere. Fricare vero spicas, quod alii evangelistæ referunt, est exuere homines, quasi grana a paleis vitiorum cum manibus virtutum. Manducare, est mundos corpori Ecclesiæ incorporare.

At ille, etc. Dominus defendit discipulos suos per necessitatem famis, et ostendit similiiter David necessitate violasse legem, comedendo eo die panes propositionis, quos soli sacerdotes debent comedere, et tamen David non vituperatur, per quod liquido appetit Moysen nunquam intellexisse, cum præcepit nullum opus servile in sabbato fieri, quod aliquis non faceret aliud opusculum propter necessitatem. Ille enim proprie dicitur facere servile opus, qui peccatum committit; faciunt itaque apostoli contra litteram, sed non contra sententiam. In illo enim facto præfiguravit David figuræ illas destruendas tandem, sicut Samuel destructionem sacerdotij præfiguravit. David fugiens Saulem venit in Nobe, et ab Abimelech sacerdotibus susceptus, postulavit cibos, qui dum panes laicos non haberet, dedit consecratos, quibus non licebat vesci, nisi solis sacerdotibus et levitis; et hoc tantum interrogavit, si mundi essent pueri a mulieribus: et illo respondentे, ab

heri et nudinertius, non dubitavit panes dare. **A** bilis noxæ periculum. Sananda manus arida jubetur extendi, quia infructuosa animæ debilitas nullo melius ordine qua:n eleemosynarum largitate curatur. Unde Joannes Baptista turbis sciscitantibus quid facerent, ut non velut arbores aridæ mitterentur in ignem, hoc solum præcipit : *Qui habet duas tunicas det non habenti, et qui habet escas, faciat similiter (Luc. iii).* Et in Ecclesiastico dicitur : *Fili, non sit manus tua ad accipiendo porrecta, et ad dandum collecta (Eccl. iv).* Frustra enim manus ad Deum pro peccatis rogaturus expandit, qui non has ad inopem rogantem beneficium latorus exten-dit.

B *Et restituta est, sicut altera, sanitati, etc.* Per sinistram manum, mala operatio intelligitur, et per dexteram, bona. Sicut ergo mala operatio in eis prius vigebat, sic et bona in eisdem cœpit vi-gere.

Exeuntes autem Pharisæi consilium faciebant adver-sus eum, etc. Cum neque verbis, neque factis pos-sent eum deprehendere, dolo volunt eum aggredi, et mortem ejus machinantur. Merito ergo dicuntur exire, qui a præsentia divina gratiæ remoti erant.

Jesus autem sciens, recessit inde, et securi, etc. Se-cessit Jesus, quia parcebat vesania eorum, ne eos pejoraret, si se periculo objiceret ; et nondum vene-ral hora passionis, cuius locus extra Jerusalem non erat, et accessit, ubi plures invenit, sese per timo-rem sequentes. *Et præcepit eis, etc.* Hanc mortalitatem in nobis generat, ne cum magnum aliquid fecerimus, laudem humanam queramus. Spirituali-ter autem recessit ab eis, cum eos deserit gratiam subtrahendo, et ad gentes transivit, in quibus se-cuti sunt multi eum per fidem et bonam operatio-nem, et curavit eos per remissionem peccatorum.

Ut adimpleretur, etc. Ostendit per auctoritatem Isaïæ, quod Christus quærobat Iudeorum salutem, non eorum destructionem, et ideo eis insultantibus non reclamavit, sed omnia æquanimiter pertulit, usque ad diem resurrectionis. Multa autem in hac auctoritate ponuntur, quæ ad rei presentis confir-mationem non pertinent, sed totus locus illius Scrip-turæ gratia Patris inducitur. Verba auctoritatis sic exponuntur. Dictum est per Isaïam prophetam di-cente in persona Patris : *Ecce puer meus, qui for-mam servi accipiens, minor me factus est, quem elegi, ad opus cui non erat aliis idoneus, dilectus meus specialiter, in quo bene complacuit anima mea,* quia per ipsum genus humaanum perditum voluit restaurare. *Ponam ergo spiritum meum super eum,* scilicet spiritum sapientiæ, et intelligentiæ, et for-titudiniæ, et scientiæ, et pietatis, et timoris, et consiliï (*Isa ii.*) *Spiritus iste super eum, in specie co-lumbus perhibetur descendisse, non super Dei Ver-bum, et Unigenitum, qui de sinu Patris exiit, sed super eum de quo dictum est : Ecce puer meus, et judicium meum gentibus nuntiabit (*Isa. xlvi*) ; unde Psalmista. *Deus, iudicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis (Psal. lxxi).* Et in evangelio : *Pater**

Si autem, etc. Non solum propter necessitatem parcere eis debuissetis, sed etiam propter misericordiam. **Sed** quia immisericordes estis, ideo parcere nescitis. Et hoc est. *Si sciretis, etc.* Auctorita-tem prophetae de misericordia superioris expositam adducit : *Dominus enim est, etc.* Est et alia causa quare possunt legem violare, quia sunt servi illius qui est Dominus sabbati, et ideo potest legem mu-tare pro voluntate sua, qui fecit eam. *Et cum inde transisset, etc.* Hoc videretur in eodem Sabbato fa-cutum fuisse, nisi Lucas diceret : *Factum est autem in alio sabbato, ut intraret in synagogam et doceret.* C Et erat ibi homo (*Luc. vi.*), etc. *Et interrogabant eum.* Matthæus referit illos interrogasse, si licet sabbatis curare ? cum Marcus et Lucas referant, Christum hoc interrogasse, si licet sabbatis benefacere ? Sed sciendum est utramque interrogationem factam fuisse. Cum autem quiescissent, an licet sabbato curare ? Respondit Christus : *Nonne licet benefacere sabbato ?*

Quis erit ex vobis, etc. Sic solvit propositam quæstionem, ut interrogantes avaritiæ condemnaret. Si vos, inquit, in sabbato oves, aut aliquodlibet animal in foveam decidens eripere festinatis, D non animali, sed vestra avaritiæ consulentes, quanto magis ego bominem, qui multo melior est ove, debo liberare ? Itaque licet sabbatis benefacere.

ALLEGORIA. Homo qui manum habebat aridam humanum genus significat, infecunditate boni ope-ris arefactum, sed Domini miseratione curatum. Cujus dextera, quæ in primo parente aruerat, dum vetite arboris poma decerpseret, per redemptions gratiam, dum insontes manus in crucis arbore ex-tenderet, bonorum operum crucis est restituta saluti. Et bene in synagoga manus erat arida, quia ubi scientiæ donum est majus, ibi gravius est inexcusa-

nor judicial quemquem, sed omne judicium dedit Filiu loio (Joan. v). Et hic talis non contendet, quia oblatus est, sicut ipse voluit, quando manibus persequentium se ultra tradidit. Neque clamavit, quia sic ut oris ad occisionem ductus est; et sicut ominus coram tendente se obmutescet, sic non aperuit os suum (Isa. lxi), neque audiet quisquam in plateis vocem eius quia arcta et angusta est via, quæ ducit ad vitam, lata et spatiosa, quæ ducit ad perditionem, et multi ingreduntur per eam (Math. vii). Iсти sunt qui vocem non audiunt Salvatoris, quia non sunt in arcta via, sed spatiosa. Unde his, qui foris erant, non sua voce, sed per parolas loquebatur. Sequitur :

Arundinem quassatam non conteret. Arundinem vocat Iudeos, quos et a vento agitatos, et quasi ab invicem dissipatos, non statim condemnabit, sed patienter supportabit. *Et linum fumigans non extinguet,* id est, populum de gentibus congregatum, qui, extincto naturalis legis ardore, fumi amarissimi et oculis noxii tenebrosoque caliginis involvabatur erroribus, quem non solum non extinxit, et rededit in cinerem sed econtrario de parva scintilla, et pene moriente, maxima exsuscitavit incendia, ita ut totus orbis arderet igne Domini Salvatoris, quem venit mittere super terram ; et qui modicam fidei scintillam contemnit in parvulis, hio linum fumigans extinguit, quod Christus non fecit. Ad hoc enim venit, ut salutem faceret quod perierat ; non confringet dico, neque extinguet, donec judicem, sciaret hujus mundi principem, qui jam judicatus est, ejiciat de mundo ad victoriam suam. Unde alibi : *Nunc princeps mundi ejicietur foras, vel donec occultum Dei judicium manifestetur, et in nomine ejus gentes sperabunt.* Unde Isaías : *Erit radix Jesse (Isa. xi), et qui exsurget regere gentes, in eum gentes sperabunt.* Vel lignum possunt esse Iudei, qui in se aliquam scintillam veritatis per legem habebant, sed amarissimas sententias emittebant. Non pejoravit Christus quantum ad se, non extinxit illum ignem, sed voluit prædicationem et correctionem augmentare. Tandiu scilicet noluit eos destruere nec damnare, sed omnia pati, donec judicium, quod factum est, in eum ejiciat ad victoriam suam, quod fuit in die ascensionis Post ascensionem enim ejus eos per Titum et Vespasianum destruxit. Vel donec suum judicium, quod prius occultum erat, quandiu illis parcerat, ejiciat, id est, manifestat, quod fecit in die captivitatis, et in tempore aliarum ultionum.

Tunc oblatus est et homo dæmonium habens, etc. Dæmoniacus iste, non solum mutus, sed etiam cecus esse monstratur, curatusque fuit a dæmonio, ita ut loqueretur et videret ; quod tune carnaliter factum, quotidie completur in conversione credentium, ut, expulso prius dæmons, fidei lumen aspiciant, deinde ad laudes Dei ora prius taentia relaxantur.

Quo facto stupebant omnes turbæ, et dicebant : *Nonne hic est filius David, etc.* Turbae stupebant, et confitebantur esse Deum, qui tanta signa faciebat;

A sed Pharisæi calumniabant opera Dei dicentes : *Hic non ejicit dæmonia, nisi in Beelzebub principe dæmoniorum.* Et non haec aliqui de turba, sed Pharisæi et Scribæ calumniabantur. Turba enim, quæ minus eruditæ videbantur, facta Domini semper mirantibus, alii contra, vel bæc negare, vel qua negare nequierant, sinistra interpretatione pervertere laborabant, quasi haec non divini, sed immundi spiritus opera suissent, id est, Beel, qui Deus erat Accaron illius loci. Unde Accaronitæ dicuntur. Nam Beel quidem ipse est Baal ; Zebub autem musca vocatur. Beelzebub ergo Baal muscarum, id est, vir muscarum, sive *habens muscas* interpretatur, propter sordes scilicet immolatiæ crutoris, ex cuius spurcissimo ritu, vel nomine principem dæmoniorum nominabant.

B *Sciens Jesus cogitationes eorum, etc.* Non ad dicta, sed ad cogitata respondet, ut vel sic compellerentur credere potentiam ejus. *Vel : Hæc argumentatio plus dicta est ad ædificationem fidelium, et scripta, quam ad correctionem Pharisœorum.* Hæc argumentatio per discretam ratiocinationem facta, partem adversarii ad falsum dicit. Cum enim eum dicenter in potestate Beelzebub dæmonia ejicere, hanc sententiam ad hoc inconveniens dicit, quod si per dæmones ejiceret, tune dæmons destructionem sui regni quererent, quæ argumentatio sic ordinatur. *Si ego ejicio dæmonia in Beelzebub, tunc Satanam Satanam ejiet, et si Satanas Satanam ejicit, tunc Satanas Satanam contrarius est, et ita a se divisus.* Hanc consequentiæ habemus, ubi ait :

C *Et si Satanas Satanam ejicit, et si Satanas a Satanam divisus est, quomodo stabit regnum ejus ?* Et hoc ponit sub interrogatione dicens : *Quomodo stabilit regnum ejus ?* Hanc autem ultimam consequentiæ probat per universales præmissas, quasi dicat : Vere si est a se divisus, desolabit regnum ejus ; quia omne regnum divisum contra se desolabitur, et vere omne regnum, quia omnis civitas : et vere omnis civitas, quia omnis domus, iterum a minori. Cum ergo secundum hoc, quod Satanas Satanam ejiceret, desolatio regni ejus sequeretur ; tunc Satanas desolationem sui regni quereret, si alius alii repugnaret. Eligit ergo Pharisæi quod voluerint. Si Satanas Satanam non potest ejicere, nihil contra Dominum, quod dicenter, invenire potuerunt : si autem potest, multo magis sibi prospiciant, et recessant de regno ejus, quod adversum se divisum, stare non potest.

D *Et si ego in Beelzebuth ejicio dæmones, filii vestri in quo ejiciunt ?* Iterum alia argumentatio. Apud Iudeos erant exorciste, qui per exorcismos a Salomonе inventos, saepè dæmonia ab obsessis corporibus ejiciebant. Vere ergo ejicio potentia divina ab hominibus dæmones, quia filii vestri ejiciunt in virtute Dei.

Si ergo expulsio dæmonum in filiis vestris Deo, non dæmonibus deputatur, quare in me idem opus non eamdem habeat causam ? cum et mea opera

non videantur, nisi bona, et cum ad invocationem Dei, sicut et illi, dæmones ejiciam? Et hoc est:

Et si ego in Beelzebub ejicio dæmonia, filii vestri, id est, exorcistæ vestri, in quo ejicunt? Vel etiam filii possunt vocari apostoli, de quibus certum erat, quod nullius consciæ erant maleficæ, cum idiotæ et illitterati essent, et tamen miraculis eos quotidie corruscare videbant, et dæmonia ejicere. Si ergo discipuli ejus per Spiritum sanctum dæmonia ejicunt, multo magis hoc de magistro eorum credendum est.

Ideo ipsi, etc. Hoc de exorcistis, vel discipulis potest legi. Quia exorcista per invocationem Dei dæmonia ejiciebant, erunt causa damnationis Judæorum, cum Iudei videant puros homines, et minoris meriti, posse divina virtute dæmones ejicere, et tamen hoc de filio Dei præsumunt dubitare. Erunt ergo judices non potestate, sed causa. De apostolis quoque dicitur ita: *Quia apostoli, qui sub discipulatu meo miracula facientes, meæ virtutis sunt testes, et vestram nequitiam damnantes, ideo judices vestri erunt, quia cum super duodecim tribus se dentes judicabunt, vos etiam cum impiis damnabunt.*

Si autem, etc. Ecce altera pars complexionis, quasi dicat: Aut ego ejicio dæmonia per Spiritum sanctum, aut per Satanam, sed si per Satanam, quæ sunt prædicta sequuntur. *Si autem in Spiritu, hoc est utilitas vestra, quia per hoc pervenit in vos, hoc est, intra vos, regnum Dei.* Diminutio autem regni diaboli, est augmentatio regni Dei.

Aut quomodo, etc. Alia probatio. Vere ego ejicio dæmonia in Beelzelub, quia contrarius sum ei. Et vere contrarius sum ei, quia intravi in domum illius, hoc est, in mundum, et diripiui vasa illius, hoc est, homines, in quibus habitabat, per fidem subtraxi, et ut possem ei illos diripere, eum prius alligavi, id est, potestatem hominibus nocendi eripui ei, quia *quomodo potest alius intrare in domum fortis, et vasa eius diripere, nisi prius alligaverit fortem,* etc. *Qui non est mecum contra me est, etc.* Ego sum contrarius ei, quia ipse est contrarius mihi. Et hoc est: *Qui non est mecum, contra me est, et vere est contrarius mihi, quia ego conGrego, et ipse spargit.* Ille enim ad multa bona sacerularia, ego ad summum bonum singulariter. Ille ad discordiam, ego ad dilectionem.

Ideo dico vobis: Omne peccatum et blasphemia, remittetur hominibus, spiritus autem blasphemia, non remittetur, etc. Ostendo per rationem, quod in Beelzebub non ejicit dæmonia, vult dare sententiam super Judæos, qui peccant in Spiritum sanctum. Hanc sci licet quod hoc peccatum est eis irremissibile. Sed videamus, quid est peccare in Spiritum sanctum. Angelus in fortitudine scientiæ et substantiæ conditus est, ita quod et profundam cognitionem habuit, et facultatem exsequendi ex fortitudine substantiæ. Cum ergo in tanto bono abundaret, videns divinam essentialiam præstantiorem multo se, contra conscientiam suam, non ex aliqua infirmitate coepit Deo in-

A videre, et voluit se ei parificare. Non ergo ex infirmitate ignorantiae neque substantiæ contra Deum peccavil, sed ex sua pravitate, cognoscens tamen eum esse Deum, et conditorem suum, et tamen contra conscientiam suam, invidit ei. Deus ergo justus judex, subtracta gratia sua noluit eum visitare, sed permisit eum excœari omnino, et in obstinatione eadem cadere. Homo vero conditus est in minori intelligentia, et infirmiori substantia, quia non habuit tantam capacitatem intelligentiæ, nec tantam facultatem exsequendi. Potuit ergo falli alios suadente, et cum peccavit Adam, putavit facile Deum posse reconciliare sibi, et ideo noluit uxorem suam scandalizare. Quoniam ergo ex infirmitate cognitionis et substantiæ peccavit alio suadente, remissibilis fuit ei culpa, quia visitante gratiæ Dei humiliavit se homo et penituit. Similiter alii, cum peccant in adulterio, gula, et similibus ex infirmitate carnis, et humilient se, recognoscentes infirmitatem suam, etsi nondum revertentes. Deus per misericordiam visitat eos, et ad penitentiam invitat et sanat. Iterum infirmitates sunt peccata, peccare in Patrem, in Filium, et ex ignorantia vel infirmitate credere, vel Deum non habere Filium, vel Filium minorem Patre. Et quia sunt ex infirmitate vel ignorantia, sunt remissibilia. Non dico, quod semper remittantur, quia si non peniteant homines, moriuntur, et ita damnantur. Sed possibile est eos ad penitentiam venire, et ita peccata remitti. Quidam vero recognoscunt veritatem, et tamen ex invidia et pravitate amici, contra conscientiam suam bonitati Dei resistunt, et ideo bonum odio habent, et detrahunt; ut Judæi, qui intelligentes prophetas, et signa completionis videntes, et nihil mali operibus Christi notare volentes, tamen ex invidia Christo detrahabant, et contra conscientiam suam bonitati Dei resistabant, potiusse nunquam salvari, quam Christum recipere, et legem suam dimittere volentes. Isti tales in diabolicum peccatum cadunt, et Deus deserit eos sicut Judam; ita quod non possunt penitire, nec humiliare se, sed per obstinationem detinunt sunt, et illud peccatum est irremissibile, et hoc vocatur peccare in Spiritum sanctum. Spiritus sanctus enim est bonitas Dei, et qui ita resistit bonitati Dei, contra Spiritum sanctum peccat. Solet autem et aliter exponi. Dicitur enim peccare in Spiritum sanctum esse impenitentem. Remissio enim peccatorum, proprie Spiritui sancto attribuitur. Legitur ita:

C *Qui peccat in Patrem, supplendum est, et non peccat in Spiritum (hoc enim non est impenitens) remittetur ei. Similiter qui peccat in Filium, et non peccat in Spiritum sanctum, id est non est impenitens, iterum remittetur ei; qui autem peccat in Spiritum sanctum, id est qui non penitens perseverat, nunquam remittetur ei.* Neque enim venia, nisi penitenti promittitur. In hac auctoritate, heresis Origenis extinguitur, qui asserit post iudicium universale, post multa sæcula, omnes peccatores veniam consecuturos, quæ refellitur, cum diutur :

D *Qui peccat in Patrem, supplendum est, et non peccat in Spiritum (hoc enim non est impenitens) remittetur ei. Similiter qui peccat in Filium, et non peccat in Spiritum sanctum, id est non est impenitens, iterum remittetur ei; qui autem peccat in Spiritum sanctum, id est qui non penitens perseverat, nunquam remittetur ei.* Neque enim venia, nisi penitenti promittitur. In hac auctoritate, heresis Origenis extinguitur, qui asserit post iudicium universale, post multa sæcula, omnes peccatores veniam consecuturos, quæ refellitur, cum diutur :

Qui autem dixerit in Spiritum sanctum, non remitte- A stræ? Otiosum quidem verbum est, quod sine utilitate loquentis vel audientis profertur; ad quod probandum subjungit:

Confirmatur etiam ex hac auctoritate, purgatorius ignis esse. Dicit autem Gregorius: Datur ex hoc intelligi, quasdam culpas in hoc sæculo, quasdam vero in futuro relaxari. Quod enim de uno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur; sed tamen hoc de parvis minimisque peccatis fieri posse credendum est, siue est assiduus otiosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix sine culpa' vel ab ipsis agitur, qui culpam, qualiter declinari debeant, sciunt. Aut etiam in gravibus culpis errore ignorantiae, quæ cuncta etiam post mortem gravant, si adhuc in hac vita positis, minime fuerint relaxata. Hoc tamen sciendum est, quod illic saltu de minimis, nil quisquam purgationis obtinebit, nisi hic bonis actibus in hac adhuc vita positus, ut illic obtineat, promeretur.

Aut facite arborem bonam, etc. Alia probatio, quasi dicat: Si me ex merito blasphematis, ostendite mea opera esse mala. Et hoc est: *Aut facite arborem bonam, id est recognoscite me esse bonum,* quia fructum meum bonum esse videtis

Aut facite arborem malam. Id est ostendit me esse malum, per malum fructum. Ideo dico ad fructum esse recipiendum, quia ex fructu arbor cognoscitur, id est ex operibus vita hominis judicatur. *Progenies viperarum, quomodo potestis esse boni, cum sitis mali, etc.* Quasi dicat: Vere ex fructu arbor cognoscitur, quia ex verbis vestris nequitia vestra patet. Progenies viperarum, id est filios et imitatores diaboli appellat eos, qui cum sint malæ arbores, fructuque invidiæ redundantes, scienter peccant, scienter bonis operibus detrahunt, quod diabolicum est. Unde sequitur:

Ex abundantia enim cordis os loquitur. Augustinus. Ille homo ex abundantia cordis loquitur, qui ignorat, ex qua intentione verba promantur. Quod apertius ostendere volens, subjungit: *Bonus homo de bono thesauro profert bona et malus mala.* Thesaurus cordis intentio est cognitionis, ex qua internus arbitrus judicat preventum operis. Unde fit plenumque, ut minora bona nonnulli operentur majora cœlestis gratiæ mercede, propter intentionem cordis, scilicet quod majora voluerant patrare si possent, et alii majora virtutum opera ostendentes, ob incuriam cordis tepidi, minora a Domino præmia sortiantur, et superiori sententiae videtur competenter hæcadhære. Quomodo enim bonus homo non possit preferre mala, nec malus bona, sic non possit Christus mala, nec diabolus bona opera facere. Sequitur:

Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, etc. Hoc quoque bene adhæret superiori sententiae, quasi dicat: Si otiosum verbum, quod nunquam edificat audientes, non est absque periculo ejus qui loquitur, et in die judicii inde rationem redditurus est, quanto magis vos, qui opera Spiritus sancti calumniamini, reddituri estis rationem calumniæ ve-

A stræ? Otiosum quidem verbum est, quod sine utilitate loquentis vel audientis profertur; ad quod probandum subjungit:

Ex verbis enim tuis justificaberis: et ex verbis tuis condemnaberis. Et ex praecedentibus adhuc pendet sententia, ubi ait: *Ex abundantia cordis os loquitur.* Non est enim dubium, quin damnetur homo ex verbis quæ protulerit, si mala sunt, cum etiam nullo modo poterit justificari ex bonis verbis, nisi ea ex intima cordis bona intentione protulerit, siue nec Caiphas prophetando justificatus est.

Tunc responderunt ei quidam de Scribis et Pharisæis, etc. Postquam ejus verba nullatenus valent improbare, querunt adhuc illum in operibus tentare, et quasi non fuerint signa, quæ viderant, signa postulanti. Respondent ergo Pbarisei illi et Scribæ, quorum nequissima erat astutia, et dicunt: *Magister, volumus a te signum videre.* Sed in alio evan-

B gelista quid petant plenus explicatur. Determinat enim, quia quærabant signum de celo. Vel in morem Heliæ, signum de sublimi venire cupiebant. Vel in similitudinem Samuelis, tempore æstivo contra naturam loci mugire tonitrua, coruscare fulgura, et quasi non possent imbres ruere, illa calumniari et dicere ex occultis cœlis prodiisse, et variis aeris passionibus accidisse. Nam qui calumniantur illa quæ oculis vident, manu teneant, utilitate sentiunt, quid acturi sunt de his, quæ de celo veniunt? Utique respondebunt et magos, in Ægypto multa signa fecisse de celo.

Respondens ergo Dominus, ait illis: Generatio mala et adultera signum querit et signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ, etc. Bene dixit adultera, quia dimiserat virum, et juxta Ezechiel multis amatoribus se copulaverat.

Sed notandum, quod dupli quæstione fuerat pulsatus. Quidam enim calumniabantur eum in Beelzebub eiecisse dæmonia, quibus ante responsum est. Et alii tentantes, signum de celo quærabant, quibus amodo respondet, dicens se non de celo signum dare, quod indigni erant videre, sed de profundo inferni, quale est: *Jonas propheta a ceto voratus, hoc est, Christus de abyso, et mortis fave liberatus.* Hoc tale signum accipient, et per hoc dedit illis signum incarnationis, non dignitatis, passionis, non gloriationis, discipulis autem suis, qui digni erant, signum de celo dedit, quibus æternæ beatitudinis gloriæ prius figuraliter in monte transformati, et postea veraciter in cœlum sublevatus ostendit. Sequitur:

Sicut enim Jonas fuit in ventre ceti tribus diebus, et tribus noctibus, etc. Ipsum triduum nou totum fuisse plenum, Scriptura testis est. Sed primus dies a parte extrema totus annumeratus est. Dies vero tertius a parte prima, et ipse totus. Medius autem inter eos, id est secundus dies, absolute totus ex viginti quatuor horis, scilicet duodecim diurnis, et duodecim nocturnis compositus. Sextæ quidem feriæ diei partem, qua sepultus est eum parte noctis, pro-

nocte et die accipies, hoc est pro toto die, sabba. A noctum cum nocte et die, noctem, dominicam cum ea- dem die illucescente pro toto similiter die accipies. Itaque habes triduum et tres noctes, et hoc triduum in Scripturis repertum est signare mortem Domini simplam, et resurrectionem simplam. Mors enim Domini Jesus non fuit in anima, sed in carne sola. Mors vero nostra non solum in carne, sed etiam in anima est. In anima propter peccatum, in carne propter pœnam peccati. Ille vero qui peccatum non habuit in anima, non est mortuus, nisi tantum in carne, et hoc propter similitudinem carnis peccati, quam de Adam traxit. Mors autem ejus fuit in carne, et resurrectio. Non enim resurrexit anima, sed tantum carne. Sicut nec mortuus est anima, sed carne tantum. Tamen simpliciter ejus mors et resurrectio nostra duplicit morti et resurrectioni profuit. Per mortem enim ejus, mors infernalis, et mors peccatorum nobis sublata est. Et similiter per resurrectionem ejus simplicem, quam tantum in carne, non in anima fuit, nobis utraque resurrectio, hoc est, animæ in baptimate, et corporis in resurrectione communi dabitur. Cum ergo in computatione prædicta sit unus dies, id est sabbatum, et duas noctes, nox videlicet sabbati et dominice diei, accipitur per diem, mors simpliciter Christi; per noctes vero, mors utraque hominum intelligitur. Sicut ergo dies duabus noctibus opponitur, sic Christus simpliciter suam duplæ nostræ opposuit, et duplam nostram moriens subegit. Si autem horas computemus ab hora mortis usque ad horam, qua resurrectio ejus declarata est quadraginta horæ inveniuntur. In primo enim die, ab hora nona quatuor hora inveniuntur. In sequenti vero duodecim nocturnæ, et duodecim diurnæ. Post sabbatum vero duodecim nocturnæ computantur, que omnes insimil collectæ, quadraginta reperiuntur. Conveniente ergo Dominus pro quadraginta horis tristitia, quadraginta dies letitiae restauravit; vel in tribus diebus et noctibus majus spatium potest intelligi. Potest enim sic legi illud quod dicitur: *Sic erit Filius hominis in corde terre;* hoc est in corde terrenorum; id est in potestate eorum et super eum cor suum expletant tribus debus et tribus noctibus. A nocte enim qua traditus est usque ad diluculum resurrectionis, fuit in potestate eorum. Sic ergo inveniuntur duo primi dies integri; iu torto vero non tantum, sicut prius invenitur. Et notandum bene est, quia nox usque ad diluculum, quo Dominus resurrexit ad tertiam diem pertinet, quia Dominus qui jussit de tenebris lumen splendescere ut per gratiam Novi Testamenti et participationem resurrectionis Christi audiremus: *Fuistis enim aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino* (Ephes. v), insinuat nobis quodammodo quod a nocte sumat etiam dies initium. Sicut enim primus dies propter futurum hominis lapsum a luce in noctem, ita isti propter hominis reparationem a tenebris ad lucem computantur. Revertamur ad litteram. Sicut Jonas ille histo-

A rialis fuit in ventre cete tribus diebus et tribus noctibus, ita Filius hominis, scilicet Christus verus Jonas, id est *dolens*, et dolore nos feras per tres dies et tres noctes, sicut expositum est, fuit in corde terre, in sepulcro scilicet, vel in corde terre, id est in corde terrenorum jam desperantium et dicentium, *nos sperabamus quod esset redempturus Israel* (Luc. xxiv). Sic enim erat Christus quorum dam corde buuuano, quasi quilibet jacens in sepulcro vel in corde terrenorum, hoc est, in potestate eorum. Potest etiam Christus Jonas per omnia adaptari. Nautæ enim sunt Judæi, piscis mors. Nautæ tradunt Jonam pisci, et Judæi Christum morti. Piscis tertia die Jonam in portu evanuit, et mors in tertia die Christum firmatam vitæ restituit. *Jonas* *Ninivitis* prædicavit, et Christus per apostolos gentibus post resurrectionem, veritatem annuntiavit. *Virii Ninivitæ*, etc. Quia generatio ista opera et signa Christi videt, et tamen credere noluit, ideo *Ninivitæ*, qui gentiles sunt, *surgent in iudicio cum generatione ista*, non uteos judicent potestate, sed comparatione: *Ninivitæ enim sine signis ad penitentiam conversi sunt*, *Judæi vero nee per signa voluerunt converti*, quam comparationem ponit cum subdit: *Quia penitentiam egerunt in prædicatione Jonæ. Et ecce*, etc. Hoc est inter Judæos est quidam plus quam Jonas, id est Christus Deus et homo, cuius prædicationi volunt credere.

Regina austri etc. Legitur in Paralipomenon, et libro regum quod regina Saba per multas difficultates, relicto suo imperio, venit in Judæam audire sapientiam Salomonis, et ei multa munera deferens, ab eo plura recepit (*III Reg. x*).

Continuatio. Non solum *Ninivitæ* condemnabunt eam comparatione, sed etiam *regina austri*, quia ab ultimis terræ finibus venit audire sapientiam Salomonis siue lege, siue prophetis. *Judaica* vero plebs habet legem, habet prophetas, videt Christum, videt opera, et tamem sapientiam ejus non vult audire. Condemnabit igitur eam similiter comparatione, quia ecce hic, hoc est inter Judæos est plus quam Salomon, id est Christus. *Mystice* vero per *Ninivitas* et *reginam*, totus gentilis populus ad fidem conversus significatur. *Ninivitæ enim significant eos qui peccare desistunt*. *Regina* vero eos qui peccare ne-
sciuunt. *Penitentia enim peccatum abolet*, sapientia cavit. Nec ideo dicitur, quod regina non peccavisset, quia de peccatis ejus Scriptura nihil dicit, imo eam sapientiæ studiis asserit. *Cum immundus spiritus*, etc. Gentiles comparaverat *Ninivitæ* et *reginæ austri*; modo supponit cui *Judæi* debeant comparari. *Homini* videlicet, a quo immundus spiritus exiit, et ad quem postea revertens, cum etiam vacanter inveniat, cum aliis nequioribus spiritibus eum subintrans, deterius eum quam prius vexat. Homo ille, cui comparatur *Judaicus* populus, est quilibet ad fidem conversus, a quo ejectus est diabolus per baptismum. Qui ejectus inde, ad alios fideles vadit, et non inveniens ibi locum, reddit ad eum unde exierat,

et videt vacarem, id est negligenter, per quod habet spem iterum possidendi, sed tamen mundatum a vitiis, scopis, id est doctrinis et sacramentis, et ornaturo falsis virtutibus. Videt tamem ibi Spiritum septiformem inhabitantem, non tamen quod sint in illo homine septem dona in actu, sed habilitate. Ideo timens querit spiritus septem nequiores, id est septem vitia contraria illis virtutibus septem, quas dat Spiritus, et per eam inhabitat intus. Nequiores dicuntur, quia graviora sunt peccata post baptismum quam ante. Homini bujusmodi est Iudaicus populus per singula adaptandus. Ait enim in fine parabolæ: *Sic erit et generationi huic pessimæ.* Ante legem regnabat diabolus in populo Iudaico, dum legis naturalis transgressores erant, ad cuius transgressionis reformationem, hæc lex scripta a Moyse data est. Tum ergo et timore legis præceptis legalibus obseruat, et in sacramentorum antiquorum, scilicet circumcisiois et hostiarum et in cultu unius Dei, Iudeiæ magnitudine beneficiorum confirmatis, immundus spiritus ab illo populo recessit, non habens in eis tantam nocendi potestatem, quam tam et ante legem; tamen sciendum est, quia non ab omnibus recessit, sed hic de Iudaico populo indiscretè agitur, quidam enim inter eos summe boni semper inventi sunt. Exiens itaque diabolus, ad gentes transivit, apud quas usque ad prædicationem apostolorum demoratus est. Qui cum prius essent humidi, et in carnalibus voluntatibus fluitantes, facti sunt aridi, id est fermi, et solidi igne Spiritus sancti. Tunc ergo ambulans per loca arida, id est fortia corda gentilium circuens, et non inveniens sibi requiem, ad antiquum populum Iudaicum revertitur, et post adventum Christi omnino excomævit (dato enim evangelio, nullus per statum veteris legis potest amplius salvari), inveniensque illam dominum vacarem, id est populum negligenter, et non in scripturis bene sibi providente, cum adventum Christi noluit intelligere, et scopis mundata, id est carnalibus observantiis, quasi a vitiis purgatam, et ornatum falsis virtutibus sicut Pharisæus ille, qui in templo glorabatur, assumit septem spiritus nequiores se, et habitat ibi. Per septem spiritus omnia vitia intelliguntur: septenarius enim universitatem significat, qui merito nequiores dicuntur, quia post adventum Christi, Iudeiæ in graviore peccata præcipitati sunt, scilicet in blasphemiam Christi et oppugnationem veritatis, et contemptum fidei, et ita novissima sunt pejora prioribus. Littera vero sic continuatur. *Ninivite penitentiam egerunt, et regina austri sapientiam Salomonis audivit, Iudaicus autem populus similis est homini, a quo exiit immun-dus spiritus et cum exierat, etc.*

Adhuc eo loquente, etc. Hæc prædicatio in domo erat, sicut sequentia declarabunt. *Mater vero et fratres ejus, extra dominum eum expectabant, quærentes ei loqui.* BEDA. Fratres Domini, non filii beatæ, semperque Virginis Marie, juxta Helvidium, nec filii Joseph ex alia uxore, juxta quosdam pu-

tandi sunt sed ejus potius intelligendi sunt cognati esse. Sane quod Dominus ad matrem, fratresque ro-gatus ab officio verbi dissimilat egedi, non materna refutat obsequia pietatis, cuius prius præceptum est: *Honora patrem et matrem tuam, sed paternis se ministeriis amplius quam maternis debere monstrat affectibus, idem nobis exemplo et verbo commendans, cum ait: Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus (Matth. x).* Non injuriouse fratres contemnit, sed opus spirituale carnis cognitione præferens, religiosorem cordium copulam docet esse, quam corporum. MYSTICE autem mater et fratres Jesu et synagoga, ex cuius carne est editus et populus Iudeorum, qui salvatore intus docente, venientes intrare nequeunt, cuius spiritualliter dicta intelligere negligunt. Preoccupans enim turba ejus ingreditur dominum ejus, auscultat sermonem, ut evangelista Matthæus declarat, quia differente Iudea, gentilites confluxit ad Christum atque interna vita mysteria, quanto fide vicinior, tanto mente capacior habuit iuxta quod propheta ait: *Accedite ad eum, et illuminamini (Psal. xxxiii).* Et dixit ei quidam: *Ecce mater et fratres, etc. Intus est verbum, intus est lumen, unde alibi: Ut intrantes, inquit, lumen videant (Luc. viii).* Si ergo foris stantes, nec ipsi agnoscentur parentes, et propter nostrum fortasse exemplum non cognoscuntur, quemadmodum nos agnoscemur, si foris staremus. Foris enim stantes, volunt Dominum videare cognati ipsius, cum Iudeiæ spirituali in lege sensum non querentes, sese ad custodiā litteræ foris fixerunt, et quasi Christum potius ad carnaliæ docendacognitum exire, quam se ad discenda spiritualia consentiant ingredi.

Ex tendens manum in discipulos ait: Ecce mater et fratres, etc. Cum is qui voluntatem Dei fecerit, soror et frater Domini dicitur, propter utrumque sexum, quia fidem colligitur, mirum non est. Mirandum enim valde est quomodo et mater potest esse? Sed sciendum nobis est quia qui est frater et soror Jesu credendo, mater efficitor prædicando, quasi enim patrī Dominū, qui eum cordi audiētis infuderit, et mater ejus efficitur, si per ejus vocem amor Dei in mente proximi generatur.

CAPUT XIII.

In illo die, extens Jesus de domo, sedebat secus mare, et congregatæ sunt ad eum turbæ multæ, ita, etc. Non solum autem facta et verba Domini, verum etiam itinera et loca, in quibus virtutes operatur et prædicat, celestibus plena sunt sacramentis. Post sermonem quippe in domo habitum, ubi nefanda blasphemia daemonum habere dictus est egedi, docebat ad mare, ut ostenderet se relicta ob culpam perfidiae Iudea, ad gentes salvandas esse transitum. Gentilium enim corda diu superba et incre-

dula, merito tumidis amarisque fluctibus maris as-similantur; domum vero Domini per fidem fuisse Judæam quis nesciat? Sed relicta domo in qua perpessus est blasphemias impiorum, caput docere ad mare, quia derelicta ob crudelitatem synagoga, ad colligendam per apostolos populi gentilis multitudinem venit, unde apte premititur, quod eo in domo prædicante, mater et fratres ejus foris steterunt, quasi ab eo agniti non sunt, ac si de domo exiens ad mare ducturus transierit. Quia postquam synagoga ad custodiam litteræ se foras fixit, internisque Dominicæ fidei arcanis figuræ legis anteponere maluit, Dominus sacramenta salutis, quæ illa spreverat, externis per orbem nationibus contulit.

Et congregatæ sunt, etc. Turba multa ad Dominum docentem congregata, significat frequentiam populorum, prædicantibus apostolis, ad Christum confluontium. Quod *ascendens navim*, sedebat in mari, significat quod Christus per fidem ascensurum erat in mentes gentilium, et Ecclesiam collecturum in mari, id est in medio nationum contradicentium, in qua Ecclesia dicitur sedere, hoc est regnare et dominari. *Turba vero quæ stabat in littore*, quæ neque in mari, neque in navi erat, gerit figuram recipientium verbum Dei, et jam sive a mari, id est a reprobis separatorum, sed needum per gratiam baptismatis in Ecclesia intromissorum.

Et locutus est eis multa, etc. Legitur in Evangeliis, Christum locutum fuisse in parabolis, aliquando ad ultimum, quia qui audiebant mysteria Dei, indigni cognoscere erant. Sicut de his legitur, quibus modo prædicatur, ait euim in sequenti: *Vobis datum est nosse mysticum regnum Dei, aliis autem in parabolis* (Luc. viii). Aliquand ad evidentiam in parabolis loquebatur, ut per res cognitas ad ignotas mentes rudium promoveret, dum persimilitudinem invisibilia ostenderet. Quamvis Dominus in sequentibus hanc parabolam exponat, tamen singula evidenter explicanda sunt. Seminarius ergo est Christus, qui exiens de sinu Patris, venit in mundum, ad seminandum verbum Dei, vel exiit ad seminandum, cum, relicta Judæa, per apostolos ad gentes transivit.

Et altius cecidit secus viam, etc. Cum verbum Dei ab illis hominibus receptum est qui nondum in via bona operationis erant, sed per voluntatem, jam quasi secus viam stabant, sed *et venerunt volucres*, hoc est, demones, qui secundum Lucam volucres cœli vocantur, vel quia spirituales naturæ sunt, vel quia in aere morantur. *Et comederunt illud*; id est, a mentibus hominum illud subripuerunt, et secundum Lucanum ab hominibus illud conculcatum est, quia prava persuasione impiorum sublatum est (Luc. viii).

Aliud cecidit in petrosa, etc. Petra significat duritiam protervæ mentis; terra, lenitatem obedientis animæ; sol, fervorem persecutionis. Cecidit ergo verbum Dei super petrosa, quando in duris

A mentibus receptum est, ad horam, in quibus est parum terræ, quoniam ad horam emolliuntur ad desiderium cœlestis vitæ. Sed isti, veniente persecutione, in tempore tentationis recedunt. Qui radicem non habent, quia nullis disciplinae studiis sunt eruditæ, nullis probationum probatioibus emolliitæ, nec in charitate radicati.

Aliud autem cecidit inter spinas, etc. Spinæ sunt divitiae, quæ multis sollicitudinibus mentes hominum pungunt, quæ nimia cupiditate a bono opere retrahunt. *Aliud vero cecidit in terram bonam*. Terra bona fidelis electorum conscientia est, quæ commendatum semen verbi libenter excipit, et ad fructum perducit, et aliud reddit centesimum, etc. Tres ordines Ecclesiae hic designantur, scilicet conjugati et continentes, in activa vita et contemplativa. Debet autem esse principalis divisio justi, alii contemplativi, alii activi. Activi vero subdividuntur, alii conjugati, alii continentes. Tricenarius et sexagenarius fructus activis datur, centenarius vero contemplativis, quia, ut Beda refert, in sinistra usque ad centenarium numerum antiqui solebant computare. Centenarius vero in dexteram transferebatur, unde Juvenalis:

. . . . Jam dextera computat annos.

Cum ergo sinistra bona temporalia significet, dextera vero cœlestia, juxta illud: *Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me* (Cant. ii). Merito activis licite temporalibus utentibus, numerus sinistre deputatur. Contemplativi vero soli cœlestibus vacantibus, numerus dexteræ addicitur. Centenarius enim, quia perfectus est et cœlestia significat, contemplativo convenit. Tricenarius vero, qui ex ternario decario conficitur, et ferventis ætatis numerus est, conjugatis deputatur. Qui adhuc in fervore pugnae sunt, dum fervore libidinis omnino refrare non possunt, et tamen in fide sunt, quod per ternarium intelligitur, et præcepta legis observant, quod per decarium denotatur. Sexagenarius autem continentibus activis congruit, qui ex senario et decario conficitur, et numerus naturæ et frigescentis ætatis est. Senarius perfectionem exprimit, quia in sex diebus Dominus omnia complevit, et senarius ex suis dividentibus conficitur: denarius vero, ut dictum est, decalogum significat. Merito igitur continentibus datur, qui jam carnem edomuerunt, et a temptationibus deseruerunt, et in operibus legis, quam conjugati, perfectiores inveniuntur.

Qui habet aures, etc. **BEDA.** Quoties hæc admonitioncula, vel in Evangelio, vel in Apocalypsi Joannis interponitur, mysticum esse quod dicitur insinuat. Aures audiendi, aures sunt cordis.

Et accedentes, etc. Discipuli intelligentes hæc esse obscura quæ populo dicebantur, voluerunt Dominum intinare, ne loqueretur parabolæ: cum dicit, *accedentes*, notat quod quamvis essent in eadem navi, tamen erant aliquantulum ab eo remoti. Qui respondens ait illis: *Quia vobis datum est*, etc.

Turbis in parabolis loquebatur, ad majorem cæcitatatem eorum, quia quoniam sequentur eum propter verba ejus audienda, vel miracula videnda, tamen duri erant, et converti ad fidem nolebant. Ex occulto ergo iudicio, Dominus in majorem cæcitatatem eos præcipitabat, et mysteria Dei indignis obtegebat.

Qui enim habet, dabitur ei, etc. Quasi dicat: Vobis quidem revelanda sunt mysteria regni Dei, scilicet abdita Scripturarum vobis reseranda sunt, qui ea diligitis, et illis quæ dicuntur vobis fidem adhibetis, et hoc est quod dicit: *Qui habet, subaudis fidem vel amorem divini verbi, dabitur ei* abundanter sensus intelligendi. Ille vero, qui non habet amorem divini verbi, fides qua debet salvari, etiam ut videntur quæ habet naturali ingenio, vel studio Scripturarum, auferetur ab eo, ut nihil ei prosit. Nihil enim aliquis patenter potest intelligere, qui non habet caput sapientiae, ideo in parabolis loquor eis. Reddit causam apostolis, quare turbis illis parabolice loquebatur, quia cum viderent Christi miracula, et ctiam audirent prædicacionem ejus, tamen in eum credere nolebant. Et hoc est:

Quia videntes miracula, etc. Non vident oculo cordis, hoc est, non intelligunt me esse Deum, et *audientes* prædicationem meam exteriore auditu non audiunt, hoc est, non concipiunt interiori intellectu, quod exponit, cum subdit: *Neque intelligunt quod auctoritate Isaia confirmatur, qui de eis convenienter prophetavit dicens: Auditus exteriior audientes prædicationem Christi, non intellegitis, et videntes miracula ejus, videbitis exteriore visu, et non videbitis interiori (Isa. vi).*

Incrassatum est, etc. Reddit causam, quare non intelligunt, quia scilicet incrassatum superbia et induratum est invidia cor eorum, et ideo auribus graviter audierunt. Graviter audiunt illi, qui ea quæ audiunt contemnunt, et ideo sunt eis molesti quæ enuntiantur, et oculos suos clauscrunt, quasi dicat: Neque ab alio audire voluerunt, et discere ea quæ nesciebant, neque ex proprio ingenio, neque ex proprio animi adversione, oculos cordis sui aperuerunt, ut intelligerent quæ videbant. Ideo clanserunt, ne aliquando oculis videant. Singula singulis referunt, et ideo graviter audierunt, ne aliquando auribus audiant, et quid sit oculis videant, et auribus audire, postea exponit cum dicit: *Et corde intelligent.* Aure audit, qui ab alio discit, oculo videt, qui per se intelligit, et utrumque sub intellectu cordis comprehenditur, et ne convertantur ad peccatitudinem, et sanem eos ita per remissionem peccatorum. Quærerit, quare cum aliis evangelista dicat: *Dominus excæcavit oculos eorum (Joan. xii),* an ita, ut nunquam videant, an ita ut aliquando videant, et quæ audiunt contemnunt, et de cœcitate sua doleant, et ex hoc humiliati peniteant, et Deum quærant? Sed dubium est, an Dominus provideret eos ita esse excæcatores, ut nunquam

A amplius penileant? quod Marcus dicit de eis, ne quando convertantur et dimittantur eis peccata (*Marc. iv*), sit ita intelligendum, eos peccatis suis meruisse, ut non ex propria virtute possint intelligere et penitire? sed tamen hoc ipsum misericordia Dei factum est, ut sua peccata cognoscent, et veniam mererentur.

Vestri autem beati oculi, etc. Quasi dicat. Oculi illorum qui vident, et nolunt credere, sunt miseri, vestri autem beati oculi, et aures beatæ; nec tamen de exteriori visu tantum hoc intelligendum est. Oculi enim Scribarum et Pharisæorum non sunt beati, qui corpus Domini tantum viderunt, sed illi tantum beati sunt, qui sacramenta ejus agnoverunt, de quibus dicitur: *Et revelasti ea parvulus (Math. xi).*

Amen quippe dico vobis, quia multi prophetæ et justi cupierunt videre quæ vos videtis, et non, etc. Probatio est, quia sunt beati, hi qui præsentialiter vide et audire meruerunt, quod nullus priorum quantius meriti videre meruit, quamvis multum desideravit. Abraham exsultavit, ut videret diem Christi, et vidit, et gavisus est. Isaías quoque et Michæas et multi alii prophetæ, videbunt gloriam Domini, qui etiam propriae videntes sunt appellati. Sed a longe aspiciunt, et quasi salutantes per speculum, et in ænigmate videbunt. Apostoli vero in præsentia habentes Dominum, convescentesque ei, et quæcumque voluissent interrogando discentes, nequaquam per angelos aut varias species visionum opus habebant doceri.

Vos autem, etc. Quasi dicat, quia illis talibus non est datum nosse regnum Dei, vos intelligite parabolam, quibus committuntur mysteria cœli.

Omnis qui audit verba regni, et non intelligit, etc. Sic construendum est: Omnis qui audit verbum regni, id est, prædicationem meam, que ad regnum cœlorum adipiscendum valet, et non intelligit. Quomodo autem non intelligat, supponit per parenthesis. *Venit enim malus, id est, diabolus, et rapit quod seminatum est in corde eorum.* Omnis ille qui talis est, hic est qui seminatus secus viam est. Notandum est, quia seminatus diversis modis accipitur. Dicitur enim, et semen seminatum, et ager seminatus, quod utrumque hic inventitur: ubi enim ait, *rapit quod seminatum est, de semine intelligendum est.* Ubi autem sequitur, *secus viam seminatus est, non de semine, sed de loco seminis intelligendum est, id est de homine, qui est quasi ager semine divini verbi seminatus et fecundatus; cetera quæ sequuntur, superius exposita sunt.*

Alteram parabolam proposuit illis dicens: Simile factum est regnum, etc. Sciendum est, quia tuno iterum, exposita superiori parabola apostolis, ad turbas se convertit, quod in sequenti notatur. Hæc omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas, littera plana est. MONALITAS vero talis: Per hanc

enim parabolam nobis suadetur, si diligentiam adhibeamus, ut bonam voluntatem, cautelam, patientiam, discretionem, longanimitatem, justitiam, habere laboreno, quæ omnia in suis locis in parabola distincte inveniuntur. Ubi enim dicit: *Seminavit bonum semen, vocat bonam voluntatem, quæ in electis est.* Ubi vero dicit: *Venit inimicus, et superseminavit zizania in melio tritici et abiit, cautelam habendam intimare voluit.* Quando autem auditu verbo decesserentibus zizaniis, non exarsit in iram, sed quasi patienter ferens ait: *Inimicus homo hoc fecit, patientiam nobis commendavit.* Ubi etiam servis volentibus colligere ad combustionem, ait: *non ne forte colligentes eradicetis simul triticum,* donavit nobis exemplum discretio-
nis; quando autem subjunxit; *Sinite utraque crescere usque ad messem, commendare voluit longanimitatem.* Ad ultimum vero justitiam commendavit, cum dixit: *In tempore messis dicam messoribus; Colligit zizania, et colligate fasciculos ad comburendum.* ALLEGORIA autem talis est.

Augustinus. *Cum autem dormirent homines, venit inimicus,* etc. Cum scilicet negligenter agerent prepositi Ecclesie, aut cum dormitionem mortis acciperent apostoli, inimicus venit, et superseminavit eos, quos Dominus malos interpretatur filios. Sed recte queritur, utrum haeretici sint, animale viventes catholici? Possunt enim dici filii mali etiam haeretici, quia ex eodem Evangelii semine, et Christi nomine procreati, pravia opinionibus ad falsa dogmata convertuntur. Sed quod dicit, eos in medio tritici seminatos, videntur illi significari, qui unius communionis sunt. Verumtamen quod Dominus agrum ipsum, non Ecclesiam, sed hunc mundum interpretatus est, hene intelliguntur haeretici, qui non societate unius Ecclesie vel unius fidei, sed societate solius nominis Christiani in hoc mundo permiscentur bonis: at illi qui in eadem fide sunt mali, palea potius quam zizania deputentur, quia palea etiam fundamentum ipsum habet, cum frumento, radicemque communem. In illa quippe sagena, qua concluduntur et boni et mali pisces, non absurde mali catholici intelliguntur. Aliud est enim mare, quod magis mundum istum significat, aliud sagena, que unius fidei, vel unius Ecclesie communionem videtur ostendere. Inter haereticos et male catholicos hoc interest, quod haeretici falsa credunt, illi autem vera credentes, non vivunt ita ut credunt. Sed de his hactenus.

Sequitor:

Cum autem herba crevisset, et fractum fecisset, tunc apparuerunt zizania, etc. Cum enim spiritualis homo esse coepit iudicans omnia, tunc ei possunt errores apparere, et prava dogmata haereticorum patere, quibus apparentibus, servi dixerunt ei:

Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Unde ergo zizania? Videntur est, utrum ipsi sint servi, quos post messores appellat. Sed quis auderet dicere messores angelos, scilicet, nescisse quis

A zizania seminaverit et eis tunc apparuisse illa, cum berba fructum fecisset? Magis ergo oportet intelligi homines ipsos fideles servorum nomine significatos, quos etiam bonum semen dicit. Non enim dicit: In tempore messis dicam vobis: Colligit primum zizania sed dixit: *Dicam messoribus.* Unde intelliguntur alia esse officia servorum, alii messorum. Servi enim non tantæ discretionis sunt, quantæ illi. Hinc est etiam quod servi dicunt: *Vis tamen imus et colligeramus ea quæ liberas ipsæ veritas, quæ patienter omnes supportat, respondet: Non, ne forte cum zizania eradicatis simul et triticum.* In quo docet, non ita hominem constitutum in hac vita, ut certus esse possit, qualis quisque postea futurus sit, cuius errorum in presenti cernit, vel quid etiam error ejus conferat ad preventum bonorum. Dicit ergo, non adhuc tales auferendos de hac vita, ne dum malos interficiere conarentur, bonos interficerent, qui forte futuri sunt, aut bonis obsint, quibus etiam invitati forte utiles sunt; sed tunc opportune fieri, cum jam in fine non restat, vel tempus mundanae vitae, vel proficiendi ad virtutem ex alieni erroris occasione. Quæritur ergo, cur quidam haeretici ab episcopis excommunicantur, et ab Ecclesia separantur, quidam a potestatis sæcularibus interficiuntur? Sed non agitur hic de excommunicatione, quia illa data est ad correctionem hominum, sed de communione separatione ab agro, id est a mundo, quia non debent episcopi interficiere, id est separare a mundo, sicut Petrus, et alii apostoli non recepti in quadam civitate, quiescerunt a Domino, an postularent igrem de celo, et destruerent; Et Dominus dixit: *Nescitis cujus spiritus estis* (Luc. ix). Et si quidam jam judicati et convicti et subversi occiduntur a sæculari potestate ad correctionem aliorum, tamen non est communis separatio malorum facienda, quia pauci boni remanerent, et hoc est tempus immutationis, et qui hodie sunt mali, cras boni erunt. Quærit etiam potest, cur dixit in sequentibus, *alligate fasciculos,* et non unum fascem, aut unum acervum zizaniorum? sed fortasse propter varietatem haereticorum, non solum a tritico sed etiam se ipsis discrepantium dictum est hoc, quapropter alligatio fasciculorum in fine future est, ut non confuse, sed pro modo suo perversatis puniatur quisque. Quod autem sequitur: *Triticum congregate in horreum,* sic est intelligendum, ut punitis illos, qui diversitates et schismata secuti sunt, in celeste horreum recipientur et serventur, qui charitatis unitatem amaverunt.

Aliam parabolam, etc. Parabola est comparatio ex dissimilibus, id est comparativa similitudo, eo quod in ipsa comparativa similitudine figuræ verborum et imagines veritatis ostendit. Parabolæ parabolis accumulat, ut ex multitudine figurarum in eis maiorem execrationem generet.

Simile est regnum celorum, etc. Regnum celorum præsens Ecclesia dicitur, quæ diversis figuris, non secundum se totam, sed secundum aliquam partem sui comparatur. Hic autem grano sinapis secun-

dum fidem assimilatur, quod *homo*, id est Christus A seminavit in agro, id est in cordibus credentium, quod minimum est omnibus seminibus. Fides enim nostra vilior omnibus doctrinis philosophicis videtur. Quid enim stultius sapientibus hujus mundi aestimabatur, quam in occisum et sepultum credere, visibilia contemnere, et invisibilibus inhibere? Cætera autem semina, scilicet libri philosophorum excellere videntur, quia de maximarum rerum agunt subtilitate, et ornati sunt rhetorica compositione. Sed, ut ait Apostolus, *quod infirmum est Dei, fortius est hominibus* (*I Cor. 1*), ideo cum crescit in mente recipientis, et in toto mundo exaltatur, major apparet omnibus oleribus, et fit arbor, ita ut, etc. Scientie philosophicæ enim sunt olera, sed ad nullius utilitatis robur perveniant, et ideo facile ex vanitate sua arescent. Rami vero hujus arboris sunt partes fidei multiplices, in quibus habitant volucres coeli, id est animæ fidelium delectantur et pascuntur, quæ pennis virtutum ad cœlestia volant. Unde dictum est: *Quis dabit mihi pennas stictum columba, et volabo, et requiescam* (*Psal. liv*). Aliam parabolam locutus est eis. *Simile est regnum celorum fermento quod acceptum mulier abscondit in farine saïs tribus*, etc. Hic Ecclesia secundum partem, id est secundum fervorem charitatis fermento comparatur, quod acceptum mulier abscondit satis farœ. Satum est genus mensuræ, juxta morem provinciæ Palestinae, unum et dimidium capiens modum. Tria sata, tressunt virtutes, quæ designantur ubi dictum est: *Diliges Dominum Deum ex toto corde, et ex tota anima tua, et ex toto mente* (*Deut. vi*); vel tria genera hominum significant, quæ superius per centesimum, sexagesimum, et tricesimum fructum exprimuntur. Vel omnes fideles ex tribus partibus mundi collectos, Asia, Africa, et Europa. Vel ex tribus filiis Noe natos significant. Mulier vero est sapientia Dei, quæ abscondit in nobis fermentum, id est fervorem charitatis, et gratiam suam in nobis reponit, quo corda nostra fermentantur, id est ad amorem Dei accenduntur.

Hæc omnia locutus est in parabolis ad turbas, etc. Ut impleretur quod dictum est per prophetam David: Aperiam in parabolis os meum (*Psal. lxxvii*) quasi dicat: Qui prius locutus sum per prophetas, modo in propria persona aperiam os meum in parabolis, et eructabo, id est, de thesauro secreti mei emittam in prædicationem ea, mysteria quæ abscondita erant a constitutione mundi. Cætera que sequuntur, de interpretatione zizaniorum superius exposta sunt. Transeamus ergo ad alias parabolas. *Simile est regnum celorum*, etc. Qui superius turbis parabolice loquebatur ad excœacionem illorum, loquitur et apostolis in parabolis, non ad excœacionem, sed ad ædificationem, et ut eos loqui in parabolis doceret. Unde Gregorius: Regnum celorum idcirco terrenis rebus simile dicitur: ut ex his quæ animus novit, surgat ad incognita, quæ non novit, quatenus exemplo visibilium rapiatur ad invisibilia,

Qua in re notandum est, quod mentis thesaurus absconditur ut servetur, quia studium celestis desiderii a malignis spiritibus custodiare non sufficit, qui hoc ab humanis laudibus non abscondit. In præsenti enim vita sumus, quasi in via, qua ad patriam pergimus. Maligni autem spiritus iter nostrum, quasi quidam latrunculi, obsident. Deprædari ergo desiderat, qui thesaurum publice in via portat. Hoc autem dico, non ut proximi opera nostra non videant, cum scriptum sit: *Videant opera vestra bona* (*Math. v*), sed ut per hoc quod agimus, laudes exterius non queramus, et sic sit opus in publico, ut tamen intentio maneat in occulto. Thesaurus ergo, ut diximus, cœleste est desiderium, ager vero in quo thesaurus absconditur, disciplina cœlestis studii est, quem profecto agrum venditio omnibus comparant, qui voluptatibus carnis renuntians, terrena desideria per custodiam cœlestis disciplinae calcat. Vel aliter: Thesaurus iste verbum Dei est, in quo sunt omnes thesauri sapientiae, qui est absconditus in humana carne. Aliter: Thesaurus absconditus in agro, duo sunt Testamenta legis in Ecelesia, quæ quis cum ex parte intellecta attingit, illic magna latere sentit, et vadit et omnia sua vendit, et illum emit, id est per contemptum temporalium comparat sibi otium.

Ilerum simile est regnum celorum homini negotiatori, querenti bonas margaritas, etc. Quasi dicat: Quæstio est, an numerus pluralis ad singularem transierit? ut cum querat homo bonas margaritas unam inventat pretiosam, quam venditis omnibus habet, emat. Aut ergo homo iste bonus querens, cum quibus utiliter vivat, et unum pro omnibus inventit sine peccato, mediatorem Dei et hominum Christum Jesum; aut præcepta querens, quibus serviens cum hominibus recte conversetur, inventit dilectionem proximi, in quo uno dicit Apostolus *omnia contineri*. Singula margarita sunt; *Non machaberis, non furaberis, et cætera talia*, quæ in hoc sermone continentur. *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*. Vel aliter: Hos intellectus querit homo, et inventit illum, quo cuncti continentur, scilicet: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum. Rursum cœleste regnum homini negotiatori simile dicit, qui bonas margaritas querit, sed unam pretiosam inventit, quam inventam omnia vendens emit, quia quæ cœlestis vita dulcedinem, in quantum potest, perfecte cognoverit, ea quæ in terris amaverat libenter relinquit, et comparatione illius omnia vilescent*. Deserit habita, congregata dispergit, solis cœlestibus ejus animus inardescit.

Ilerum simile est regnum celorum sagena missæ in mari, etc. Sagena est Ecclesia commissa piscatoribus, id est prædictoribus, quæ pisces de mari, id est homines de mundi oextrahit, et hoc ex omni genere, id est liberos et servos, divites et pauperes, fortes et infirmos. Unde Psalmista: *Ad te omnis caro veniet* (*Psal. lxiv*). *Quam cum impleta esset, edentes et secus littus sedentes*. Sicut mare sæculum,

ita littus finem sæculi designat. Tunc impleta erit, A dum naturale est, cives semper civibus invidere. cum omnes electi in prædestinatione Dei consummabuntur. Educentes et eligentes sunt angeli, qui educent bonos per resuscitationem, et eligent separando a malis, et ponent in vasis, id est in æternis tabernaculis, malos autem foras mittent. Sedere autem dicuntur quia sedere judicantis est, et quodammodo judicabunt, dum totum mysterium exercebunt judicij, malos in pœnis tradendo, et bonos ad regnum introducendo. Ideo omnis Scriba, etc. Quasi dicat: Quia intelligentes estis mysteria, quæ vobis revelo, ideo faciam vos predicatores, et eritis mihi similes, qui sum paterfamilias, hoc est, Dominus Sabaoth, id est exercitum, videlicet hominum et angelorum qui profero de thesauro scientiæ meæ, nova et vetera, id est sententias Novi Testamenti et Veteris. Similiter etiam prædicabis proferendo utriusque Testamenti sententias. Vel nova et vetera vocat comminationem pœnæ, et promissionem coelestis gloriae, quia antiquum erat ad inferos descendere, novum vero ad cœlos ascendere. Vetus ergo prædicat, qui pœnam infernalem minatur, novum vero annuntiat, qui regnum cœleste pollicetur. Et hoc est quod dicit: Ideo, quia intelligentes estis, omnis qui inter vos erit doctus scriba, id est sapiens prædictor in regno cœlorum, id est in præsenti Ecclesia, erit similis mibi patrifamilias, etc.

Et factum est cum consummasset, venit in patriam suam, id est in Galileam, vel specialiter in Nazareth. Unde huic sapientia, quantum ad doctrinam, et virtutes, quantum ad miracula? Nonne hic est filius fabri? Beda. Paternæ artis opprobrio eum lacercent, qui revera filius erat fabri, quem summus fabricator omnium genererat, et qui homines igne decoquunt, dumeos in Spiritus sancto et igne baptizant, qui etiam diversi generis vasa fabricant, et vasa iraspiritus igne molliendo in misericordiæ vasa comutat.

Nonne mater ejus dicitur Maria? et frater ejus Jacobus, et Joseph, et Simon, et Judas? Fratres Domini, non filii beatæ Mariæ, juxta Helvidium, nec filios Joseph ex alia uxore, juxta quosdam sunt putandi, sed potius sunt filii illius Mariæ, quæ dicitur mater Jacobi minoris, et Joseph, et Judæ. Fratres autem apud Judæos solent dici cognati, non solum ex gradu cognitionis, sicut fratrum et sororum, qui etiam usitatissime apud nos fratres dicuntur, sed D etiam avunculus et sororis filius, sicut erant Jacob et Laban, fratres appellari inveniuntur. Jesus autem dixit: *Non est propheta sine honore, nisi in patria sua.* Prophetam dici in Scripturis sanctis Dominum Jesum et Moyses testis est, qui futuram ejus incarnationem prædictens filiis Israel, ait: *Prophetam vobis suscitabit Dominus Deus vester de fratribus vestris, quem languam me ipsum audiatis* (Deut. xvii.). Non solum autem ipse, qui caput et Dominus est prophetarum, sed et Helias et Jeremias, cæterique prophetæ minoris honoris in patria sua, quam in externis civitatibus habiti sunt, quia propemodo

et non fecit ibi virtutes multas propter eorum incredulitatem. Non quod ipsi incredulis facere non potuerit virtutes, sed quomodo non multa faciens cives incredulos magis condemnaret.

BEDA. Potest et aliter intelligi. Quod Dominus despiciens in domo, et in patria sua, hoc est, in populo Iudeorum, et ideo ibi pauca signa fecit, ne penitus inexcusabiles fierent. Et quod aliqua fecisset ibi miracula, hoc habemus ex Marco, qui dicit: *Et non poterat ibi virtutem ullam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curavit* (Marc. vi).

CAPUT XIV.

In illo tempore, audivit Herodes Tetrarcha famam Jesu, etc. Præcedentia facia, quæ narravit post sermonem habitum de Joanne, ad populum, fecit Christus post mortem Joannis in ultimo anno sue prædicationis, et ideo narrat mortem Joannis, quam prætermiserat, ut alia facta continuet, quæ fuerunt facta post mortem Joannis. Constat Joannem esse decollatum prope pascha, quia statim nuntiata Jesu morte Joannis, transivit mare, et fecit miraculum de quinque panibus et duobus piscibus, quod revera fuit prope pascha. Alii enim Joannes evangelista, referens illud miraculum: *Erat prope pascha Iudeorum (Joan. ii).* *Et ait pueros suis, etc.* In his verbis videntur differre Matthæus et Lucas. Matthæus enim dicit Herodem istum, qui fuit filius alterius Herodis, qui occidit pueros, dixisse Joannem resurrexisse a mortuis. Lucas vero de his ita scribit: *Audiebat autem Herodes Tetrarcha omnia, quæ siebant ab eo, et hæsitabat, eo quod diceretur a quibusdam: Quia Joannes resurrexit a mortuis, a quibusdam vero Helias apparuit, etc.* (Luc. ix.) Intelligendum est ergo, aut post hanc hæsitationem confirmasse eum in animo suo, quod ab aliis dicebatur cum ait: *Quem ergo decollavi Joannem, hic a mortuis resurrexit* (Marc. vi). Aut ita pronuntianda sunt haec verba, ut hæsitantem adhuc judicent. Si enim diceret: *Nunquidnam hic est, aut nunquid forte hic est Joannes Baptista, non opus esset admovere aliquid de pronuntiatione, qua dubitans atque hæsitantis intelligatur.* Nunc quia illa verba desunt, utroque modo pronuntiari potest, ut aut confirmatum esse ex aliorum verbis credentem accipiamus dixisse, aut adhuc, sicut Lucas commemorat, hæsitantem.

Et propterea, etc. Bene omni modo de resurrectionis virtute senserunt, quod majoris potentie futuri sint sancti, cum a mortuis resurrexerint, quam fuerunt, cum carnis adhuc infirmitate gravarentur, sed et ipsum resurrectionis miraculum non esse incredibile docuerunt.

Herodes enim timuit Joannem, et alligavit eum, et posuit in carcerem, propter, etc. Quia dixerat de opinione resurrectionis Joannis cum nihil de morte dixisset, ideo revertitur, et narrat, qualiter obierit. Vetus narrat historia, Philippum Herodis majoris filium, sub quo Dominus fugit in Ægyptum, fratrem

hujus Herodis, sub quo passus est Dominus, duxisse A id est exsultat voluptas prava infidelitate orta, et postulat addi ad delicias suas caput Joannis, id est Christum auferri de intellectu legis. Desertur itaque per filiam matris, quia per pravam voluntatem satis fit infidelitatis. Quo facto discipuli Joannis, id est auditores legis, corpus Joannis sepelierunt, id est carnales observantias in secessione, et ita a lega ad Evangelium vocientes, verbi Dei solliciti auditores sunt. Nos autem usque hodie cernimus in capite Joannis prophetam Iudeos, Christum, qui caput est Iudeorum et prophetarum, perdidisse. Alter: Decollatio Joannis minorationem famae illius, qua Christus a populo credebatur, insinuat, sicut exaltatio Domini in cruce designat prefectum fidei nostrae, Minutus est ergo capite Joannes, exaltatus est in cruce Dominus, quia sicut idem Joannes ait, *illum oportet crescere, me aulem minui* (Joan. iii); narrat Josephus viuctum Joannem in castellum Macheronta adductum, ibique truncatum. Narrat Historia ecclesiastica, sepulcum eum esse in Sebastie urbe Palæstinæ, quæ quondam Samaria dicta est, et tempore Juliani principis invidentis Christianis, qui sepulcrum ejus pia sollicitudine frequentabant, paganos in via invasisse monumentum, ossa dispersisse per campos, et rursum collecta igne cremasse, ac deinceps sparsisse per agros; adfuisse tunc temporis ibidem ab Jerosolymis monachos, qui misti paganis ossa colligentibus, maximam eorum partem congregaverunt, et ad patrem suum Philippum Jerosolymam detulerunt. At ille miserit ea beato Athanasio, Alexandrinæ urbis episcopo, ibique servata sunt usque ad tempora Theophili, ejusdem urbis episcopi. Quando jubente Theodosio principe omnium gentium, fana destrincta sunt, tunc expurgato a sordibus templo Serapis, ibidem illatam basilicam, pro ædifica Serapis in honore sancti Joannis consecrata. Lege undecimum ecclesiastice Historia liberum.

Die autem natalis, etc. Non excusat Herodes, quod invitus et nolens, propter juramentum homicidium fecerit, quia ad hoc forte juravit, ut futuræ occasione machinas prepararet. Alioquin si ob hoc jusjurandum fecisse se dicit, si patris, si matris postulasset interitum, facturus fuerat, an non? quod in se repudiaturus fuerit, contempnere debuit in prophetâ.

Quæ cum exisset, dixit matri suæ, etc. Herodias timens, ne forte Herodes resipisceret aliquando, ve Phillipo fratri suo amicus fieret, atque illicitæ nuptiæ repudiando solverentur, monet filiam, ut in ipso statim convivio caput Joannis postulet. Digno opere saltationis, dignum sanguinis præmium.

Et constristatus est rex; propter jusjurandum autem, et eos, qui pariter recumbebant, jussit dari, etc. BEDA. Consuetudinis Scripturarum est, ut opinionem multorum sic narrat historicus, quomodo eo tempore ab hominibus credebatur, sicut Joseph ab ipsa quoque Maria appellatur pater Jesu, ita et nunc Herodes dicitur contristatus, quia hoc discubantes putabant. Dissimilator enim mentis suæ et artifex homicida tristitiam præferebat in facie, dum lœtiæ habere t in mente, scelusque excusat juramento, ut sub occasione pictatis impius fieret. Quod autem subjecit, et propter simul discubentes, vult omnes sceleris sui consortes esse, ne in luxurioso impuroque convivio, cruentæ epulæ deferrentur. Joannes figuram tenet legis. Herodes significat populum Iudeorum, qui sibi velut uxorem gentilis populi de eodem parente progeniti sociavit infidelitatem, quam quia vetat Joannes tanquam lex, clausa tenetur, et vocem dare non permittitur. Ad ultimum in natalis Herodis, id est in expletione naturalis voluptatis, saltat filia,

B id est exsultat voluptas prava infidelitate orta, et postulat addi ad delicias suas caput Joannis, id est Christum auferri de intellectu legis. Desertur itaque per filiam matris, quia per pravam voluntatem satis fit infidelitatis. Quo facto discipuli Joannis, id est auditores legis, corpus Joannis sepelierunt, id est carnales observantias in secessione, et ita a lega ad Evangelium vocientes, verbi Dei solliciti auditores sunt. Nos autem usque hodie cernimus in capite Joannis prophetam Iudeos, Christum, qui caput est Iudeorum et prophetarum, perdidisse. Alter: Decollatio Joannis minorationem famae illius, qua Christus a populo credebatur, insinuat, sicut exaltatio Domini in cruce designat prefectum fidei nostræ, Minutus est ergo capite Joannes, exaltatus est in cruce Dominus, quia sicut idem Joannes ait, *illum oportet crescere, me aulem minui* (Joan. iii); narrat Josephus viuctum Joannem in castellum Macheronta adductum, ibique truncatum. Narrat Historia ecclesiastica, sepulcum eum esse in Sebastie urbe Palæstinæ, quæ quondam Samaria dicta est, et tempore Juliani principis invidentis Christianis, qui sepulcrum ejus pia sollicitudine frequentabant, paganos in via invasisse monumentum, ossa dispersisse per campos, et rursum collecta igne cremasse, ac deinceps sparsisse per agros; adfuisse tunc temporis ibidem ab Jerosolymis monachos, qui misti paganis ossa colligentibus, maximam eorum partem congregaverunt, et ad patrem suum Philippum Jerosolymam detulerunt. At ille miserit ea beato Athanasio, Alexandrinæ urbis episcopo, ibique servata sunt usque ad tempora Theophili, ejusdem urbis episcopi. Quando jubente Theodosio principe omnium gentium, fana destrincta sunt, tunc expurgato a sordibus templo Serapis, ibidem illatam basilicam, pro ædifica Serapis in honore sancti Joannis consecrata. Lege undecimum ecclesiastice Historia liberum.

Quod cum audisset Jesus, secessit inde in navicula in locum desertum deorsum, etc. Salvator audita nece sui Baptista, secessit in locum desertum. Non, ut quidam dicunt, timore mortis, sed parceens inimicis suis, ne homicidio homicidio jungerent, ut præberet nobis exemplum vitandi temeritatem tradentium, quia non omnes eadem constantia perseverant in tormentis, qui se torquendos offerunt. Unde alibi præcipit: *Cum vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam* (Math. x). Postquam vero a Judeis, et a regibus Iudeorum, prophetæ truncatum est caput, et linguam et vocem apud eos perdidit propheta, Jesus tempus congruum expectans, secessit in locum desertum, seorsum docens, quia derelicta Judæa, ad deserum gentilitatis transiit.

Et cum audissent turbae, secutæ sunt eum pedestres de civitatibus, etc. Non in jumentis et vehiculis, sed proprio labore pedum, ut ardorem mentis ostenderent. MYSTICE, cum gentiles audirent predicationem Christi, secuti sunt eum passibus fidei, et relictis vetustatibus pristinæ conversationis, quas de civitatibus exierunt.

Et exiens, vidit turbam, etc. Exitus ille significat, quod turbæ habuerunt eundi voluntatem, sed non vires pervenienti. Ideo Salvator egreditur obviam, quasi votis eorum occursens. *Et misertus est eis.* Misericordia Dominus, cum gratiam suam fidelibus inspirat, et per prædicatores eos vocat. Languidos sanat, dum peccata in anima infirmantium remittit. *Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli dicentes: Desertus est locus, et hora jam præterit,* etc. Patet discipulos, dum talis dicunt, futuri miraculi fuisse ignaros, mystice venit a Iudeæ in desertum gentilitatis, ut dictum est, et hoc vespere facto, id est in fine sæculorum. Tempus enim gratiæ, finis mundi dicitur, quia cum sint tria tempora, ante legem sub lege, sub gratia, tempus gratiæ ultimum computatur. Vel facto vespere, id est peracta Dominicæ passione, quando videlicet sol justitia por mortem occubuit, transivit Christus per prædicatores ad gentes. Notandum est, quod Joannes quædam verba hic interserit. Ait enim eum dixisse ad Philippum :

Unde ememus panes, ut manducent hi? (Joan. v.) Intelligendum autem est, discipulos prius ad Dominum accessisse et rogasse, ut dimitteret turbas, quod Matthæus refert, et postea Christum turbas inspississe, et deinde ad Philippum locutum fuisse, quod Joannes commemorat, et isti prætermittunt. Quod autem Philippus respondet apud Joannem, *ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis* (Joan. vi), hoc Marcus a discipulis responsum esse commemorat, volens hoc intelligi ex ore omnium ceterorum discipulorum respondisse Philippum. Mysticæ autem discipuli ad Jesum accedunt et dicunt : *Desertus est locus, cum prædicatores in primitiva Ecclesia admirantur de conversione gentium, quasi desperantes se posse eos, qui tamdiu in idolatria permanerant et sine lege erant, deinceps ad fidem convertere.* Et ideo dicunt : *Desertus est locus, quia gentilitas sine lege est, sine aliqua Dei cognitione, et ideo jam hora præterit, quia usque ad finem sæculi in cœcitate persisterunt.* Dimitte ergo turbas, noli incassare eis annuntiare verbum veritatis, ut euntes in castella, id est munimenta philosophicarum sententiarum, que quasi multis rationibus munitæ sunt. Emant pretio studii et laboris escas, id est doctrinas, quarum pastu delectantur. *Jesus autem dixit eis, Non habent necesse ire,* id est non habent necesse diversos cibos querere, ut me cœlestem panem dimittant, et ignitos panes querant.

Date vos eis potius manducare, etc. Provocat apostolos ad fractionem panis, id est ad aperitionem Scripturarum. *Responderunt ei, etc.* *Non habemus hic, nisi quinque panes, et duos pisces.* Quinque panes, quinque libros Moysi significant, qui bene ab alio evangelista hordeaci dicuntur, quia hordeum est cibus jumentorum. Rudibus enim Iudeis tantum grossa et aspera erant data præcepta. Animalis enim homo non percipit ea quæ Dei sunt. In hordeo tamen latet medulla suavissimus sensus, quæ perfectis

A est danda fidelibus. Per duos pisces, prophetias et psalmos habemus. Totum enim Vetus Testamentum in his tribus completer. Unde post resurrectionem ait Dominus, quia oportebat impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, et prophetis, et psalmis de me. Qui ait illis : *Afferte huc illos mihi.* Quasi mystice dicat, legis intellectum, prophetarum, et psalmorum sciatis ad me referendum.

Et iussit turbam discumbere super fenum, etc. Super fenum iussit turbam discumbere, id est caldandum caruam esse studio abstinentiam mystice docuit. *Omnis enim caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos agri* (Isa. xl.) Quod autem ait alius evangelista, discubuerunt alii quinquageni, alii centeni (Marc. vi), diversos ecclesiasticorum conventus si

B gnificari voluit, qui tamen unam faciunt catholicam Ecclesiam. Jubilæi quippe requies mysterium quinquagenarii numeri significat. Et quinquagenarius bis dicitur, ut ad centenarium perveniat. Quia ergo prius a malo quiescitur opere, ut post anima plenus quiescat in cogitatione. Alii quinquageni, alii autem centeni discubunt, quia sunt nonnulli, qui a prævis actibus habent requiem operis, et sunt nonnulli qui a perversis cogitationibus habent requiem mentis.

Acceptis quinque panibus etc. Turbisesurientibus, Salvator non nova creat cibaria, sed acceptis eis quæ habuerunt discipuli benedic, quia veniens in carne, non alia quam prædicta, sicut, prædicat, sed legis et prophetarum scripta, quæ sint mysteriis gratia gradata, demonstrat. Intuetur in cœlum, ut illic dirigendam mentis aciem, ibi lucem scientiæ doceat esse querendam. Frangit, et ante turbas ponenda distribuit discipulis, quia sacramenta prophætia sancti doctoribus, qui hæc toto corde prædicent patefecit, et illis ministrantibus, manducentur omnes et saturati sunt. Manducaverunt dum intellexerunt; saturati sunt, dum perfecte in his pro suo modo intellectum habuerunt.

Et tulerunt reliquias, duodecim copinos fragmentorum plenos. Quid sunt illa fragmenta, nisi que populus non potuit manducare? Intelliguntur ergo quædam secretiora intelligentiæ, quæ multitudine non potest capere. Quid ergo restat, nisi ut illa secretiora intelligentiæ, quæ populus non potest capere, illis credantur et committantur, qui idonei sunt intelligentiæ, et alios docere, sicut erant apostoli. Unde duodecim copini sunt impletæ, quia duodecimo numero solet perfectionis cuiuslibet summa signari. Recte per duodecim copinos fragmentorum plenos omnis doctorum spiritualium chorus exprimitur, quia obscura Scripturarum, quæ per se turbæ nequeunt intelligere jubentur meditando colligere, et meditata ac mandata litteris suo et turbarum usui conservare. Foris quidem despecti, sed intus salutari cibo ad alenda humilium corda cumulati. Quare dicuntur copini pleni fragmentis? constat enim copino servilia opera solere geri. Christus, qui co-

phinos fragmentis replevit, qui infirma mundielegit, ut confundaret foria. *Manducantium autem numerus fuit quinque millia.* Notandum est quod duas in Matthæo leguntur pastiones, ista videlicet in qua quinque millia hominum quinque panibus refici perhibentur, et alia in qua quatuor millia septem panibus satiare asseruntur. Sunt enim duo genera hominum in Ecclesia, activi videlicet et contemplati. Hæc vero pastio ad activos, illa ad contemplativos pertinere videtur: unde merito hic quinque millia hominum fuisse leguntur. Datur enim eis ex concessione rebus exterioribus licite uti, quæ quinque sensibus subjacent, si tamen bene et perfecto sacerularibus utuntur, quæ perfectio per quinque millia designatur. Quoniam ergo in veteri lege licentia possidendi sacerularia conceditur, ideo per quinque libros Moysi, quasi per legalia præcepta hi manducantes instituuntur. Secundum quem intellectum merito in feno discubere leguntur, ut per fenum divitiae intelligentur, quibus quasi sub sepositis, possidendo dominentur. Quatuor vero millia hominum, septem panibus refecti sunt, quia quasi evangeliis præceptis imbuti, vendere omnia quæ habent, et dare pauperibus, et temporalia negligere student. Septem panibus evangelica doctrina designatur, quia septiformis Spiritus sancti gratia ibi continetur. Ibi fenum esse non legitur, quia rebus sacerularibus omnino renuntiaverunt, quæ omnia ibi melius discutientur. Hic autem quare quinque millia fuissent, sufficiat ostendisse.

Excepitis mulieribus et parvulis. Quasi dicat: Refecti sunt perfecti activi, et cum eis aliis etiam infirmiores, quorum alii sunt mulieres, id est molles, et vitiis dediti, alii vero parvuli, id est in fide infirmi, nec adhuc pugnae idonei, et tamen communiter verba prædicationis audiunt.

Et statim jussit discipulos ascendere in naviculam, etc. Refert Joannes, quia populus viso miraculo panum, voluit rapere Christum in regem, unde Christus discipulis præcepit transfretare, ipse vero fugit in montem solus orare (*Joan. vi.*). Quia iure exemplum nobis præbuit, ut in bonis quæ agimus, humani favoris retributionem vitemus, et prosperitatem oblatam recusantes, ad orationem recurramus, et in alto spem nostram figamus. Non omnis qui orat ascendit in montem. Est enim oratio quæ peccatum facit; sed qui bene orat, qui Deum orando querit, hio a terrenis ad superiora progrediens, in montem ascendit. Qui vero de divitias aut de morte inimici sollicitus orat, ille in infimis jacens, viles ad Deum preces mittit. Orat Dominus non ut pro se obsecrat, sed ut pro nobis impetrat. Sed queritur, quomodo Matthæus referat discipulos transfretasse in terram Genezareth? et Marcus determinatus loquens, dicit eos Bethsaïdam transfretasse, quæ est juxta stagnum Genezareth, cum videatur dicere Lucas, quod in locis Bethsaïda factum fuerit miraculum illud memorabile, et refectio cœlestis. Ait enim: *Assumptis illis, secessit seorsum in locum de-*

A sertum, qui est Belsaida. Quod cum cognovissent turbæ, secutæ sunt illum, et exceperunt illos (*Luc. ix.*), et cætera quæ sequuntur, usque ad completam illam sacra refectionis historiam. Sed forte intelligamus in eo quod Lucas ait, in locum desertum, qui est Bethsaïda, non ipsius vicinia civitatis, sed loca deserta ad eam pertinentia esse designata. Marcus enim dicit aperte, quod precederent eum in Bethsaïdam, ubi ipsius fines civitatis constat esse notatos. Lucas vero, qui non dicit in locum desertum qui est Betsaida, sed qui est Bethsaïda, potest nō fallor, recte intelligi, quia non ipsam civitatem voluerit intelligi, sed locum desertum ipsius, id est ad ejus confinia pertinentem. Narrat autem evangelista Joannes, manducasse turbas panem juxta Tyberiadem, et ascendentibus navem, discipulos venisse trans mare in Capharnaum, quæ ambæ sunt civitates in Galilæa, juxta stagnum Genezareth, quæ etiam Tyberiadis a civitate Tyberiade vocatur.

Vespere autem facto, etc. Labor discipulorum laborem Ecclesiæ significat. Motus fluctuum motum persecutionum; mare, mundum; ventus, flatum diabolicum, navicula Ecclesiæ significat. Solus dicitur esse Christus, hoc est, separatus ab Ecclesiæ: videtur et eam deseruisse, cum eam permittit in tribulatione esse. Merito dicitur esse tempestas in vesperi, quia dum Ecclesia est in tribulatione, dicitur esse quasi in nocte, et sol justitiae se ab ea abscondisse.

Quarta autem vigilia noctis etc. Stationes et vigilæ militares interna horarum spatio dividunt. Quando ergo dicit, in quarta vigilia noctis venisse ad eos Dominum, ostendit tota nocte periclitatos, et extremo noctis tempore, eis auxilium datum. Appropinquante autem die, venit Dominus ambulans super mare, quoniam cum humana fragilitas pusillanimitatem virium suarum considerat, nihil erga se quam tenebras et hostium cernit angustias. Cum vero mentem ac divinum præsidium erigit, quasi inter tenebras ortum luminis in die cernit. Nota, quia prima vigilia confitcum, secunda intempestum, tertia gallicinium, quarta lucifer. Venit ad eos Dominus, significans, quia post multam tribulationem visitat Ecclesiam suam: super mare ambulat, dum mundi persecutions sedat.

Et videntes putant phantasmata, etc. Dicunt bætici, quia si virgo peperit, phantasma fuit. Si phantasticum corpus habuit Christus, cur discipuli eum esse phantasma metuunt? *Et præ timore clamaverunt.* Sepe enim Ecclesia in tanto labore posita est, quod clamat ad Dominum: *Quare me dereliquisti?* et *quare tristis incedo, dum affligit me inimicus meus?* (*Psal. xli.*) Ipse autem consolatur eos, dicens. *Habete fiduciam, quia ego, sum.* Cum enim in principio tranquillitas nondum creditur, a timentibus vera liberatio, quod per phantasma significatur, et ideo clamant, tandem indicatur eis, quia vere libera sunt, quod dicere est: *Ego sum.* Ad litteram, id eo dicit, *Ego, sum* ut desperationem, et phantasiæ

opinonem removeret. Nec subiungit qui sum, quia ex voce satis nota poterant eum agnoscere, vel quia ipse est qui dicit: *Qui est, misit me ad vos*, et de eo dicitur: *Ego sum qui sum* (*Exod. iii.*).

Respondens autem Petrus dixit, etc. Aliud est sacramentum de Petro per se, et alia figura. Eadem enim res multoties diversis figuris exprimitur. Eamdem ergo personam gerit hic Petrus, quam et navicula superius, personam videlicet laborantis Ecclesie. Dicit ergo Ecclesia: Si tu es ille verus liberator, sicut revera es, jube me venire ad te, optat enim Ecclesia semper venire ad Dominum: addit super aquas, quasi dicat: Fac me ad exemplum tuum mundi superare pressuras. Optanti venire dicit: *Veni, quia semper affer auxilium omni potenti.* *Ei descendens*, etc. Qui putat non esse corpus Domini cum verum, quia super aquas incessit, respondeat quomodo ambulaverit Petrus, quem verum hominem esse negare non possunt. *Mystice* navicula quæ superius significabat Ecclesiam, designat humanum auxilium, quia navis est hominis instrumentum ad gentes transfretandas. Descendit Petrus de navicula, cum Ecclesia postposito omni humano auxilio, humiliando se ad Deum solum refugit, et per hoc datur ei calcare tribulationes hujus mundi, at veniat ad Jesum, id est, sit ei conformis. *Videns autem ventum validum, timuit*. Ecce Petrus ad litteram ne superbiret, quasi aequalis Domino, immisit ei Dominus ventum, qui eum terreat, ethunananam fragilitatem recognoscere faciat. Permittitur timere et mergi, ut gratius sit auxilium post timorem. Sicut etiam permittit Ecclesiam titubare in persecutione, ut ei infirmitatem suam ostendat, et vehementius ipse ab ea invocetur. Cui clamanti, extendit manum auxilii, et de tribulacione increpat dicens: *Modicæ fidei.*

Et cum assendisset in naviculam, etc. Modo reddit ad priorem figuram, quia hoc totum de Petro fuit, quasi alia figura interposita. Cum superius dixisset: *Ego sum*, id est cum Ecclesiam suam consolatus fuisset, ascendit in naviculam, hoc est, in Ecclesiam. Quandiu enim patiebatur Ecclesiam suam vexari, quasi absens videbatur esse, sed data tranquillitate Ecclesie, videtur accessisse, et tunc cessavit ventus tribulationis. *Qui autem in navicula erant*. De nautis intelligendum est, vel de apostolis. Eodem modo Ecclesia, pace sibi redita, gratiarum actione Deum adorat. *Et cum transrelussen*t, etc. Genezar enim *hortus* interpretatur, et ideo paradisum significat. Merito post naufragium et navigationem maris ad littus Genezar pervenient, quia Ecclesia post persecutions mundi, et cursum presentis vite ad jucunditatem perveniet paradisi. *Et cum cognovissentem*, etc. BEDA. Cognoverunt eum rumore, non facie. Vel certe pro signorum magnitudine, quæ patrabat in populis, et notus erat pluribus vultu. Sed vide quanta sit fides hominum terre Genezareth, ut non praesentum tantum salute contenti sint, sed mittuntur ad alias per circuitum ciuitates, quo omnes currant ad medicum. Homines

A Genezareth, gentilessignificare dicuntur. Genezareth enim alia interpretatione, quasi generans auram dicitur. Gentilites autem multiplicium errorum nebulam generavit. Illi audita prædicatione adducunt omnes male habentes, id est, variis criminibus irrititos. *Et rogarunt eum, ut vel fimbriam vestimenti ejus tangere*, etc. Vestimentum incarnationem Christi, qua divinitas induita est, significat. Fimbria vero prædicationem de incarnatione Christi pendente designat. Gentiles vero non vestimentum tangunt, quia praesentiam carnis non viderunt. Fimbria vero tangunt, quia prædicationem incarnationis suscepunt, et per fidem salvati sunt.

CAPUT XV.

B *Tunc assesserunt ad Iesum*, etc. Homines Genazar minus docti credunt: sed qui sapientes videntur ad pugnam veniunt, juxta illud: *Abscondisti haec a sapientibus, et revelasti ea parvulis* (*Math. xi.*) *Quare discipuli tui*, etc. Mira Scribarum et Phariseorum stultitia, quæ Dei Filium putat suis traditionibus esse subiectum.

Non enim lavant, etc. BENA. Multa baptismata erant Judæorum, quæ non erant in lege, sed spiritualia prophetarum verba carnaliter accipientes, quæ illi de castigatione cordis et operis precipiebant, dicentes: *Lavanini, mundi ostele* (*Isa. i.*), et: *Mundamini, qui fertis vasa Domini* (*Isa. lii.*); illi de corpore solo lavando servabant. Frustra omnes Judæi lavant manus, et sua baptismata observant, quando in contemnunt fonte Salvatoris ablui. Intelligentes ergo carnaliter illam salvationem prophetæ, servabant in manibus et corpore abluedo illam præceptionem, et ideo statuerunt non nisi lotis manibus manducandum esse; ille autem respondens, ait illis:

Quare et vos transgredimini? etc. BEDA. Falsam calumniam vera responsione Dominus confutat, cum vos propter traditiones hominum, præcepta Domini contemnatis, quare discipulos meos arguendos creditis, quod seniorum jussa parvipendant, ut Dei scita custodian, dum implendo spiritualiter ablutionem prophetæ, operum et cogitationum maculam delean? *Nam Deus dixit.* In quo præceptum Domini traditione sua transgrediantur, ostendit: Deus præceperat in lege honore patrem et matrem. Pharisei vero avaritiae servientes, ut homines offerrent munera in templo, quæ in suos usus pervenirent, patrem honorandum, Deum esse muneribus venerandum interpretabantur, et ita carnales patres sub nomine pietatis esse postponendos dicebant. Et hoc est quod Deus dixit:

Honora patrem et matrem. Honor iste in Scripturis, non tantum in salutationibus et officiis deferendis, quantum in elemosyna et munerum collatione sentitur; unde Apostolus: *Honora viduas, quæ vere viduæ sunt.* (*1 Tim. v.*) Hic honor donum intelligitur. Et alibi: *Presbyteri duplii honore sunt ho-*

norandi (*I Tim. v.*), quasi dicat: Non solum officiis, sed etiam muneribus sunt donandi. *Qui autem malixerit patri aut matri*, subtrahendo eis beneficia debita, *morte moriatur*. *Vos autem dicitis filiis aliorum parentum*: O juvenes, vovete, quantumcunque sitis pauperes, oblationes de rebus. Et si non potestis pascerre parentes, et Deo offerre, contemptis parentibus, res vestras Deo vovete: et si pater vester voluerit res vestras accipere, dicite, quia Deo vovitis eas. Et hoc est: Quicunque, id est quisquis vestrum, o juvenes, dixerit, id est dicere poterit, vel dicat patri vel matri, res vestras sumere volenti: O pater, munus quod est Deo ex me jam devotum, proderit tibi? admirando, id est, cederet in tuos usus? certe non debes sumere, ne sis reus sacrilegii. Vel ita: Munus quod ego offero Deo, et mihi et tibi proderit, et ideo non debes sumere res meas in tuos usus, sed pati ut Deo offeram; vel per eclipsin: Quicunque dixerit patri, etc. Subaudis, faciet Dei mandatum, vel complebit legem, vel erit dignus vita æterna, et sic propter istas persuasiones avaritiae vestrae, juvenis ille non honorificabit patrem aut matrem. Irritum ergo fecistis mandatum Dei propter traditiones vestras. Sequitur:

Et non honorificabit patrem suum, aut matrem. Quasi dicat: *Vos tamen filiis persuasistis pessima, et quia hoc persuasistis, filius postea patrem aut matrem non honorificavit.* Et ideo Dei mandatum de sustinendis parentibus fecistis irritum, propter traditionem vestram, vestræ scilicet avaritiae servientes. *Hypocrite.* Pessimi scilicet simulatores, qui simulatis quod non estis, more personæ theatalis, bene et convenienter moribus vestris prophetavit Isaías de vobis, dicens: *Populus hic labiis me honorat* (*Isa. xxix.*), etc. Prævidit quidem Isaías simulationem Judæorum, quod in dolo repugnarent Evangelio. Honorabat etiam labiis eum, dum dicebat: *Magister, scimus quia verax es* (*Matth. xxii.*), etc. Vel etiam commendando exteriorem munditiam, illum honorabat; sed dum interiori quæ vera est carebat, cor eorum longe erat, et ille talis honor in utilis est eis. Unde sequitur: *Sine causa enim colunt me*, quia non habebunt mercedem cum veris doctoribus, docentes doctrinam et mandata hominum, contemptis præceptionibus divinis.

Et convocatis ad se turbis, ait eis: Audite, etc. Non quod intrat in os, coquinat hominem. Nec etiam idolothym, in quantum est Dei creatura, sed potius illud coquinat, quod procedit de ore, id est verbum exprimens immunditiam et nequitiam suæ pravæ mentis; unde Augustinus: «Non timeo immunditiam obsonii, sed cupiditatis. »

Tunc accedentes discipuli ejus, etc. Pharisæorum magna est religio in cibis, qui audito hoc verbo scandalizati sunt, id est indignati sunt. Scandalum quidem Graece, nos offendiculum vel ruinam, vel peccatis impactionem possumus dicere; unde dicitur: *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis* (*Matth.*

A xviii), id est qui occasionem dederit ruinæ, etc. At ille respondens ait:

Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus celestis, eradicabitur. Plantatio ista doctores legis significat, cum sequacibus suis, qui Christum non habebant fundamentum, quare sunt eradicandi. Sequitur: *Sinite illos.* Quasi dicat: Permitte eos suo libero arbitrio, ut eant secundum desideria cordis sui, quia irrevocabiles sunt. Unde Paulus: *Hereticum hominem post primam et secundam correctionem devita* (*Tit. iii.*). Cæci sunt, id est luce mandatorum Dei privati pro traditionibus suis, et sunt duces cœcorum, qui non solum sibi prospiciunt, sed etiam alias in præcipitium trahunt errantes, et in errorem mitientes. *Respondens autem Petrus, ait: Edissere nobis parabolam istam.* Quid aperte dictum fuerat, Petrus parabolice dictum putat, et in verba manifesta mysticam querit intelligentiam, unde corripitur a Domino, dum dicit: *Adhuc et vos sine intellectu estis?* Ex quo animadvertisimus vitiosum esse auditorem, qui aut obscura manifeste, aut manifesta dicta obscure vult intelligere. Dicit ergo: *Sine intellectu estis, qui putatis mysticum quod est predictum.* Sequitur: *Non intelligitis quod omne quod intra in os, etc.* Apertius insinuat, quod superius dixit, *Non quod in os intrat, etc.* Quod autem dixit, *de corde exirent cogitationes malæ.* Notandum est quod principalis sedes animæ, non juxta Platonem in cerebro, sed juxta Christum in corde est. Sunt etiam arguendi bac sentientia, qui cogitationes a diabolo immitti putant, et non ex propria voluntate nasci. Diabolus enim adjutor et incitor malarum cogitationum potest esse, non auctor, quia nec interiora, nisi per quosdam habitus et gestus exteriores novit. Verbi gratia: Si pulchram mulierem vos crebro inspireris viderit, cor amoris jaculo vulneratum inteligit.

Et egressus inde Jesus, serressit in partes Tyri et Sidonis. Scribis et Phariseis relictis, intrat fines Tyri et Sidonis, ut filiam syrophoenissæ a dæmonio liberaret, ut per fidem gentilis feminæ Scribarum perfidiam argueret, significatos per hoc, quod reliet columniatoribus post resurrectionem per prædicatores iret ad gentilitatem. Tyrus enim et Sidon civitates sunt gentium. Sequitur: *Et ecce mulier Chananaæ, etc.* Hic videtur Marcus a Matthæo dissentire, dicit enim Matthæus quod mulier clamabat post apostolos, cum dicant: *Dimitt eam, quia clamat post nos.* Unde posse intelligi videtur, quia in via sequebatur eos, et omnia illa verba in via esse completa, quæ in hoc Evangelio leguntur. Marcus vero refert Christum in fines Tyri et Sidonis venisse, et tunc domum quamdam ingressum fuisse, et ibi Chananaæam pro filia sua eum rogasse, et verba quæ sequuntur, ibi dicta fuisse. Quapropter intelligentum est, cum Christus in partes Tyri et Sidonis ingredieretur, Chananaæam egressam fuisse, et clamavisse in via: *Miserere mei, Domine, et tunc*

eum in via non respondisse, sed Christum et mulierem cum silentio domum ingressos fuisse, deinceps discipulos pro ea rogasse, *dimitte eam*, etc. In aliis vero omnibus convenienter. *Domine, miserere, etc.* Magna fides Chananæa hic notatur. Credit Deum, ubi vocat Dominum hominem, ubi filium David nominat. Credit, quia iam egressa est de finibus gentilitatis, id est de erroribus illius. Nihil ex merito postulat, sed solam Dei misericordiam efflagitat, cum dicit: *Miserere.* Non dicit: Miserere filiæ, sed miserere mei, quia dolor filiæ est matris; sed ut magis eum ad compassionem moveat, totum dolorem enarrat dicendo:

Filia mea male a demonio vexatur, Vulnera medico detegit, et qualitatem et magnitudinem morbi ostendit. Magnitudinem, cum dicit, male vexatur; qualitatem, cum subjungit, a dæmonio.

Qui non respondit ei verbum, Multæ cause sunt quare non responderet, ut scilicet differendo et non respondingo, patientiam mulieris, et perseverantiam nobis ostenderet. Cum enim toties despacta esset, et etiam canibus comparata, tamen cum patientia et humilitate omnia libenter accepit. Ideo iterum non respondit, ut discipuli pro ea rogarent, ostendens per hoc necessaria esse preces eorum, vel sanctorum ad aliquid impetrandum. Non respondebat, ne videretur esse contrarius sue sententie, qua dixerat; *In viam gentium,* etc. Differt sanare, ut salutem gentium differendam post resurrectionem præfiguraret. Mulier enim Chananæa gentilium Ecclesiam significat, quæ egressa de finibus Tyri et Sidonis, id est de ritibus gentilitatis, qua erat pondere peccatorum angustiata, et venatio diaboli. Tyrus enim *angustia*, Sidon vero *venatio* interpretatur. Orat pro filia sua, id est, pro populo nondum creditibus, et a dæmonio vexatis. Differt autem mulierem audire, quæ erat figura gentilium, significans gentilium salutem differendam. Similiter sub persona hujus mulieris, fides, humilitas, patientia Ecclesie designantur: fides, qua creditit possa salvare filiam; patientia, qua quoties contempta in precibus perseverat; humilitas, quæ se non canibus, sed catellis comparat.

Et accedentes discipuli ejus, etc. Ecce divinum silentium effectum habet, quia Matthæus apostolus dicit: *Ipse respondens ait;* *Non sum missus, nisi ad oves quæ perierunt dominus Israel.* Primo ut prius prædicem Judæos, poster gentibus. Prius enim prædicatio offerenda erat Judæis, quibus facta erat promissio, deinceps cum esset repudiata ab eis, ad gentes transferenda. Dicitur ergo: *Non sum missus in propria persona, et principaliter, nisi ad oves, Judæos.* Sed tamen aliquando in præfiguratione conversionis gentium, aliquos eorum sub aliqua occasione curabat. *At illa,* etc. *Non est bonum etc.* Filiæ sunt Judæi generati, et nutriti sub cultu unius Dei, per legem. Panis est Evangelium, miracula, et alia quæ ad salutem pertinent nostram. Non est ergo conveniens ut a filiis auferantur, et dentur gentibus,

A qui sunt canes, donec Judæi repudient, quasi dicat: Vos gentiles indigni estis ut vobis prædicem, et vobis faciam miracula. Hæc omnia dicit ut exploret fidem mulieris. At illa respondet: *Etiam, Domine,* id est, verum est. Domine, non est bonum ut dones nobis panem, nam mīcas nobis sufficiunt. Et hoc est: Nam et catelli non edunt panem sed mīcas, id est, reliquias dominorum, quasi dicat: Domini nostri sunt Judæi, qui sedent ad mensam Scripturarum. Nos non sumus digni sedere ad mensam, quia canes sumus, sed sub eis existentes, saltem aliquas reliquias vellemus habere, sicut est curatio filiæ mæ. Mysticæ canes, id est gentiles, comedunt mīcas, id est, interna mysteria, Judæi vero crustas, id est, figuræ exterioreæ.

B *Tunc respondens Jesus, ait illi: O mulier, magna est fides tua; fiat tibi sic ut petisti.* Magna prædicatura Domino fides mulieris, que primum Salvatorem filium David, deinde Dominum vocat, extremo ut Deum adorat. Meruit ergo ut ei diceretur; *Fiat libi sicut vis.* Quod puerum centurionis, et filiam Chananæe, non veniens addomos eorum, sanat, significat gentes, ad quas non venit sanandas, per presentiam corporis, sed per verbum suum. Quod ipsis rogantibus filia sanatur, intelligenda est Ecclesiæ persona, quæ sibi est mater et filia. Nam simul omnes, quibus constant Ecclesia, mater dicuntur, singuli autem iidem filii ipsi appellantur. *Et sanata est filia ejus ex illa hora.* Propter bumilem, sermonemque fidelem, filiam deseruit dæmonium, ubi datur exemplum catechizandi et baptizandi infantes, quia per fidem scilicet et confessionem parentum in baptismo liberantur a diabolo parvuli, qui nec dum per se capere, vel aliquid boni vel mali, possunt facere. *Et cum transisset inde Jesus.* Exiens de finibus gentilium, venit in Iudeam, quia, cum plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel salvus erit (*Rom. xi*). Mysticæ autem mare, juxta quod venit Jesus, turbida et tumentia hujus sæculi volumina significat, in quibus pravi delectantur, quasi pisces in mari, sed illud mare factum est Calilææ, cum a vitiis ad virtutes transmigrare cœperunt.

C *Et ascendens in montem,* etc. Quia in montem ascendit, auditores suos ad altiora invitat. Dominus enim in monte, verbum est in alto. Notandum est quia ipse non stans, sed sedens loquitur, quia se humiliavit, ut nobis loqueretur. Non enim illum intelligenter homines in sua majestate fulgentem. Vel in monte dicitur sedere, quia in cœlestibus docuit sessionem, id est, requiem esse querendam.

D *Et accesserunt,* etc. Cum enim se in mundo ita humiliaret, multi ad fidem illius conversi sunt. Multi sunt qui Deum non lassant, nec fidem confiduntur. Cœci sunt qui non intelligunt viam vitæ, nec animadvertisunt. Surdi sunt qui non obtemperant, quamvis intelligant. Claudi sunt qui præcepta partim implent, partim non implent. Vel qui valentes in carnali intellectu, claudicant in spirituali. Qui autem projiciunt eos ad pedes ejus, sunt do-

ctores Ecclesiae, qui infideles humiliant sub pedibus A per terram, etc. Quia per scripturam Novi Testamenti non solum carnis desideria calcare, sed et facultates temporales, quæ per terram significantur, derelinquere præcipimur.

Jesus autem convocatis discipulis, etc. Notandum est quod prius auferit debilitates, et postea cibat, quia prius removenda sunt peccata, postea anima verbo Dei nutrienda et pascenda est. Convocat discipulos, et quod facturus est, enarrat. ut doceat magistros Ecclesiae debere minoribus sua consilia comunicare. Dicit itaque discipulus: *Misereor turbae, etc.* Misereretur ut homo, vult pasceret ut Deus. Turba mystice triduo Deum exspectat, quia, quamvis sit in fide sancte Trinitatis, tamen pane verbi desiderat pasci. Misereretur autem, cum prædicatores mittit. Vel triduo Dominum sustinere dicitur. quia jam in luce trinitatis operationis bene posita est, id est, cogitationis, locutionis, et bonae actionis. Et tamen in verbo divino enutrir et satiari desiderat.

Et non habent quod mandent, etc. Quasi dicat: Ideo necessarium est ut eos pascam doctrinae colesti, qui sine mea passione nihil possunt facere, quia non habent unde confortentur; et ideo nolo eos dimittere jejunos a cibo meæ prædicationis et admonitionis, ne deficiant in via hujus peregrinationis. Vel triduo sustinent me homines, hoc est, in praesenti vita, quæ tribus temporibus constat, scilicet ante legem, sub lege, sub gratia. Quartum tempus restat in futuro, ubi erit dies sine nocte. In praesenti ergo Dominus exspectatur, donec ad quartum perveniantur.

Dicunt ei: Unde nobis in deserto panes tanti, ut satureremus turbam lantam? Patet his verbis discipulos adhuc esse rudes, qui non recordantur quinque millia hominum quinque panibus esse satiata.

MYSTICE. Prædicatores positi in deserto istius mundi, et videntes Ecclesiam magis ac magis dilatari quotidie, mirantur ubi tot sententiae possunt inventari unde tot millia possint satiari. *Quot panes habetis?* Quærunt non ignorans, sed docendo responsurus. *At illi responderunt: Septem, et paucos pisciculos.* Mysticus Dominus respondet prædicatoriibus suis, qui verbum prædicationis timent despicere. Quasi dicat: Vos miramini unde tot millia possunt salari, sed nolite mirari, quia prædictio Evangelii, et exempla beatorum viorum, satis sufficient ad eos reficiendos. Bene septem panes in mysterio Novi Testamenti ponuntur, in quo septiformis Spiritus sancti gratia plieus fidelibus concit et credenda revelatur, et credita datur. Neque hordeacei esse produntur, sicut illquinque, de quibus sunt quinque millia hominum saturata, iterum sicut in lege vitale alimentum corporalibus sacramentis obligeatur. Hordei etenim medulla tenacissima palea tegitur. Pauci vero pisces significant alias scripturas, quas habemus, præter Novum Testamentum adædificationem nostram. Vel paucos fideles perfectos Novi Testamenti, qui de fluctibus hujus saeculi eripi, suo exemplo nos instruendo reficiunt, ne in via deficiamus. *Et præcepit turbæ, ut discumberent su-*

A *per terram, etc.* Quia per scripturam Novi Testamenti non solum carnis desideria calcare, sed et facultates temporales, quæ per terram significantur, derelinquere præcipimur.

Et accipiens septem panes, gratias agens. Gratias agit, ut ostendat se congaudere de salute hominum, et nos ad agendas gratias informaret in temporalibus. Panes fregit, cum sacramenta figurarum apernit, quibus nutriendas erat populus fidelium; dedit discipulis et discipuli populo, quia per prædicatores evangelica doctrina populu ministratur. *Et comedunt,* cum verbum divinum audierunt, et mente suscepserunt. *Et saturati sunt,* quando audita opere compleverant. *Et quod supersuit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas,* etc. Sportæ sunt prædicatores, quia sportæ sunt de junco, et de foliis palmarum solent contexi. Juncus vero super aquas solet nasci. Palma vero victoribus datur. Junceis ergo vasis merito comparantur electi, qui radicem cordis in fontem vitae collocant, ne a bonis operibus arescant.

Assimilantur et palmis, quia victores hujus mundi existunt. Septem fuisse memorantur, propter septiformem gratiam, quacompentur. Fragmenta subtilitatem mysteriorum Dei significat, que non potest capere populus, et ideo sportis traduntur, id est, doctoribus Ecclesiae reservantur.

*E*rant autem, etc. Merito quatuor millia sunt hominum refectorum, propter quatuor partes mundi, de quibus collecti sunt. Vel per quatuor Evangelia, quibus refecti sunt. *Extra parvulos et mulieres,* etc. In quatuor millibus perfectos intelligimus, quia milletarius perfectus est numerus. Parvuli vero parvos in fide significant. Mulieres vero molles vitiis effluentes designant, qui tamen prædicationem inter bonos recipiunt. Notandum est quia duæ passiones in Evangelio leguntur, una ad activos, altera ad contemplativos pertinet. In alia, quinque panes sub figura Veteris Testamenti, in quo licentia temporalium datur, ministrantur sunt. In hac, septem panes sub figura Novi Testamenti, in quo præcipitur: *Vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus* (Matth. xix), populo appositi sunt. Utrique refectio in monte est celebrata, quia utriusque Testimenti scriptura recte intellecta altitudinem nobis coelestium præceptorum mandat, et præmiorum. In alia, sederunt super fenum, in hac autem super terram, Fenum enim carnem et carnalia desideria significat, juxta illud: *Omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi fons agri* (Isa. xl). Terra vero temporalia bona exprimit. Præcipitur ergo activis ut fenum calcent, id est, desideria carnis. Contemplativi vero terram, id est terrenas facultates, relinquere, et conculcare præcipitur. Ibi quinque sensibus corporis subjacent, dum vacant exterioribus bonis. Contemplativi vero a temporalibus possessionibus denudati sunt, juxta hoc quod Evangelium præcipit, et ideo quatuor sunt, quasi doctrina quatuor

Evangeliorum refecti, vel quator principalibus vir-
tutibus ornati.

*Et dimissa turba ascendit in naviculam, et venit
in fines Magedan, etc. Illic docet, quia prædicatores
ministrato verbo vita populo, ipsi intra cubiculum
cordis virtutum pomis debent resici. Unde merito
in fines Magedan tendere dicuntur. Quæ poma vel
nuncia interpretatur.*

CAPUT XVI.

*El accesserunt ad eum Pharisæi et Sadducæi,
quærentes signum de cœlo, etc. Petebant enim ten-
tando, ut more Elie ignem de sublimi venire, vel in
similitudinem Samuels tempore astivo mugire to-
nitrua faceret, vel qui paucis panibus multos satia-
vit, nec [man?] in exemplum. Moysi de cœlo mit-
teret. Alter enim non videretur esse perfectus, et
a Deo missus, nisi signa de cœlo ostenderet, quasi
non possent et illa calumniari, et dicere ex occultis
et variis aeris passionibus accidere.*

*At illi respondens, ait illis, etc. Increpat eos, qui
cum videbantur legis doctores et prophetarum, va-
ticinio non potuerunt intelligere adventum Christi,
et cum qualitatibus temporum futuri ex signis prece-
dentiibus cognoscerent, rem tam necessariam ex
signis suis cognoscere negligebant. Et hoc est: Vos
dicitis crastinum serenum fore, quia cœlum rubi-
cundum videtis facto vesperæ, et dicitis mane, Hodie
erit tempestas, nam rutilat cœlum triste, id est sol
rubicundus apparet. Itaque faciem cœli cognovistis
discernere, signa autem temporum adventus mei
non potestis animadvertere. Mysticæ quidem vespe-
rum, in quo cœlum rubicundum est, passionem
Christi, qua proprio sanguine rubicundatus est, de-
signat. Crastina vero serenitas, qua vesperum
subsequitur, letitiam Dominicæ resurrectionis insi-
nuat. Unde David: *Ad vesperum memorabiliter fletus,*
et ad matutinum lætare (Psal. xxix). Quod vero di-
cendo subdit: Mane quidem dicitis, hodie erit tem-
pestas, quia rutilat triste cœlum, subtiliter edocet,
post resurrectionis Dominicæ gaudium per mane
designatum, subsequi tribulationes fidelium suo-
rum, quibus etiam quodammodo potuit intelligi et
prævideri judicium universale futurum. *Generatio
mata et adultera signum querit*, etc. Mala erat in vitis
suis. Adultera, per infidelitatem a Christo recedens,
qui verus sponsus est, et diabolo, quasi alieno viro
adhærens. Generatio carnalis signum querit de
cœlo et juxta meritum illius signum de cœlo non
offertur. Qui enim coelestes fuerunt, signum de cœlo
meruerunt, sicut apostoli, qui transfigurationem in
monte viderunt, et eum ascendentem in cœlum
asperxerunt. Eis autem qui eum interfecti erant,
signum interfectionis ostendere voluit. Jonas enim
Christum significat, qui simplicitate innocentiae co-
lumbinus erat. Jonas enim columba interpretatur.
Nautæ significant Judæos, qui dederunt eum ceto et
morti. Tempestas vero flatum immundorum spiri-
tuum designat. Cetus tertio die Jonam evomuit, et
mors Christum tertio die vitæ reddidit. *Et relictis**

*A illis, abiit, etc. Nota quod non sicut in aliis locis
legitur, dimissis turbis abiit, sed quia infidelitatis
error insolentium animos obtinebat, non dimisit
eos, sed reliquit. Per quod iterum significat se Ju-
dæos relinquere, et ad gentes transire. *Et cum ve-
nissent discipuli ejus trans fretum, obliti sunt panes
accipere.* Quærat aliquis quomodo panes non habe-
bant? qui statim impletis septem sportis ascenderunt
in naviculam, et venerunt in fines Magedan, ubique
que audiunt navigantes, quod cavore debeat a fer-
mento Pharisæorum. Sed Scriptura dicit: *Obliti sunt
eos secum tollere.* Quod indicione est, quod modicam
carnis curam haberent in reliquis, quibus ipsa refi-
ciendi corporis necessitas, quæ naturaliter cunctis
inest intentione Dominicæ comitatus, et dulcedine
veri panis, qui cum eis erat, mente excederat. Qui
dixit illis: *Intuemini, et cavete a fermento Phari-
sæorum*, etc. Fermentum Pharisæorum, est decreta
legis divinæ traditionibus hominum postponere, vel
etiam legem verbi prædicare, et factis impugnare,
Dominum tentare, nec doctrinæ aut operibus ejus
credere. Ab hujusmodi fermento præcepit cœsus
*At illi cogitabant intra se dicentes, quia panes non
acceptimus;* ideo non vult ut de panibus eorum co-
medamus, et fortassis jejunantes deficiemus.*

*Jesus sciens hoc, dixit eis: Quid cogitatis inter
vos? etc. Quasi dicat: Quare vos non intelligitis,
quod aliquid mystice significatur per quinque panes
et quinque millia, et per septem panes, et quatuor
millia, et per duodecim cophinos et septem sportas,
ut cum per panes doctrinæ spirituales significantur,
per fermentum Pharisæorum, traditiones eorum
perversas significari intelligatis?*

*Venit autem Jesus in partes Cæsaræ Philippi, etc.
Quia mortem suam apostolis revelare volebat, prius
in fide sua eos vult confirmare, ne auditia infirmi-
tate sue passionis titubent. Confirmatur ergo eos
in fide prius opinionem et errorem aliorum a men-
tibus eorum volnit removere. Veniens ergo in partes
Cæsaræ Philippi, interrogat discipulos. Iste locus
est, ubi Jordanis oritur ad radices Libani montis,
ex Jor et Dan duobus fontibus. Ubi etiam Philippus
frater Herodis extruxit Cæsaram in honorem Ti-
berii Cæsaris, imitatus patrem suum Herodem, qui
in honorem Augusti Cæsaris, Cæsaram appellavit
illam quæ prius turris Stratonis vocabatur. Sequi-
tur:*

*Quem dicunt homines esse Filium hominis? Se
vocat Filium hominis, et de se Filio hominis querit
quem eum esse dicunt homines? Pulchre qui de Do-
mino diversam sententiam ferunt, dicuntur homi-
nes. De apostolis autem dicit:*

*Vos autem, quem me esse dicitis? quasi a numero
hominum eos segregans. Quasi dicat: Vos autem
qui non estis homines, sed filii Dei, et ideo dñi,
quem me esse dicitis? Propter humilitatem se vocat
Filium hominis potius quam Filium Dei. Vel quia
homines eum aestimabant Filium hominis, non Fi-
lium Dei.*

Alii Joannem Baptis tam, etc. Errare potuerunt in Eliam, et in Jeremiam, quomodo Herodes erravit in Joannem, dicens : *Quem ego decollavi Joannem, ipse surrexit a mortuis, et virtutes in illo operantur* (*Marc. vi; Luc. ix.*) Respondens Petrus, quamvis eadem voluntas esset omnium apostolorum, tamen Petrus pro omnibus respondit : *Tu es Christus Filius Dei vivi.* Complexus est omnia, quia naturam et nomen expressit, in quo summa virtutem est. Deum vivum appellat ad distinctionem falsorum deorum. Notandum est quia, cum Dominus assumptae humanitatis humilitatem profitetur, de se intimavit quod minus est, discipulus vero de eo intimat quod majus est. Dominus de se intimat quod factus est propter uos, discipulus vero, quia ipse est qui fecit nos. *Respondens autem Jesus, dixit ei, etc.* Quandoquidem tam perfecta fidei confessione polles, ego, cuius dicere facere est, dico tibi : *O Simon, beatus es, Simon dico, Bar-Jona, id est qui tali confessione ac piasim-plicitate vocari debes filius columbae, vel filius divinae gratiae, qui in specie columbae dicitur super ipsum descendisse.* Bar-Jona Syriacæ, Latine dicitur filius columbae, quod nomen illi a Domino recte impositum est quia columba multum simplex animal est, ac ipse prudenti ac pia simplicitate Dominum sequebatur, memor illius præcepti : *Estate prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbae* (*Matth. x.*). Filius quidem Spiritus sancti fuit ab eo tempore, quod ab ipso illuminatus gratiam divinæ cognitionis accepit; et quia una est voluntas, eademque operatio sanctæ Trinitatis, recte cum dixisset : *Beatus es Simon Bar-Jona, id est filius gratiae spiritualis; protinus adjunxit, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui in cælis est.* Pater mittit Spiritum, Filius mittit Spiritum, Spiritus ubi vult spirat (*Joan. iii.*), quia profecto una est voluntas, ut diximus, et operatio Patris et Filii, et Spiritus sancti, et propterea convenienter dicitur, quia Pater revelavit filio columbae mysterium fidei, quod ei caro et sanguis revelare negabantur. Caro autem et sanguis recte intelleguntur paternum et maternum genos, vel homines sapientia carnali inflati, et columbinæ simplicitatis nescii, quales fuerunt illi, qui dicebant Christum Joannem vel Eliam. Vel certe per carnem et sanguinem Iudeos proprio significat, quod ei non per doctrinam Phariseorum, sed per Dei gratiam revelatum est, Christum hominem esse Dei Filium. Unde Paulus : *Continuo non acquevi carni et sanguini* (*Gat. 1.*), Iudeos designans. Sequitur.

Ego dico tibi, quia tu es Petrus, etc. Non est intelligendum, tunc acceperisse hoc nomen, sed potius tunc quando dictum est : *Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus* (*Joan. i.*), ut eum Dominus postea hoc nomine appellaret dicens : *Tu es Petrus, non dixit : Tu vocaberis Petrus; sed dixit : Jam es Petrus.* Vel quando Andreas duxit Petrum fratrem suum videre Messiam, cum dixit Petro Dominus, vel cum dictum sit : *Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus,* possumus dicere, hoc nomem tunc

ei esse promissum, modo autem esse completum; et ideo tunc dictum est, tu vocaberis, modo autem tu es Petrus, ob fortitudinem fidei, et tuæ confessionis, Petrus dico, dictus a me petra.

Et super hanc petram, id est super me, ædificabo Ecclesiam meam. Quasi dicat : Sic es Petrus a me petra, ut tamen mihi reseretur fundamenti dignitas. Sed tu, cui ego ut amatori et confessori meo participium mei nominis dedi super me fundatum, mundos lapides ordinabis, et reprobos removabis, et portæ inferi, id est peccata, vel heretici, vel blandimenta, vel quælibet talia, non prevalebunt adversus eam Ecclesiam. Qui enim intimo amore cordis fidem Christi perceperit, facile quidquid extra ingruerit, vincet.

B *Et tibi dabo claves regni cœlorum, etc.* Qui regem cœlorum tanta devotione confessus est, merito collatis clavibus regni cœlestis donatus est, ut omnibus constaret, quia absque fide et confessione nullus regnum cœlorum posset intrare. Claves autem regni cœlorum ipsam discernendi sententiam et potentiam nominat. Potentiam, qua liget vel solvat; discreti-
nem, qua dignos vel indignos discernat. Qui enim aliquid indigne solvit vel ligat, ut ait Gregorius, a propria potestate se privat. Si scientiam discernendi habet, nec tamen potentiam suscepit ligandi atque solvendi neminem ligat neque solvit. Si autem potestatem accipit, nec tamen bene discernit, si quem ligat vel solvit, quamvis in prospectu hominum, ta-
men in prospectu Dei, qui ligatur immerito vel sol-
vit, negligatus nec solitus habetur. Et ideo, quod sequitur, ita exponentum est : *Quocunque ligaveris, subaudi his clavibus, id est potentia et discre-
tione super terram, erit ligatum et in cælis, etc.*

C Notandum quod dicit, super terram. Non enim data est hominibus potestas ligandi vel solvendi mortuos, sed vivos. Mortuos enim solvendi vel ligandi potestas soli Deo reservata est. Unde dicitur Deus, cui soli competit medicinam prestare post mortem. Ligare et solvere est super terram vivos excommuni-
care, vel absolvare. Qui autem mortuum absolve-
ret, vel ligaret, non super terram, sed post terram
hoc faceret. Notandum est quod haec potestas non
solum Petro data est, sed sicut Petrus unus pro omnibus respondit, sic in Petro omnibus hanc potestatem dedit. Unde post passionem dictum est : *Quorum remiseritis peccata* (*Joan. xx.*), etc. Nec solis apostolis, sed etiam omnibus episcopis et presbyteris, haec potestatis concessa est. Sed ideo, quasi uni Pe-
tro eam concessit specialiter, ut ad unitatem nos in-
vitaret. Ideo enim eum principem apostolorum insti-
tuuit, ut Ecclesia quasi unum principalem vicarium Christi haberet, ad quem diversæ Ecclesiæ membra recurrerent, si forte inter se dissentirent, quoniam si diversæ essent capita in Ecclesia, unitatis vinculum rumperetur per diversa schismata.

*Tunc præcepit discipulis suis, ut nemini dice-
rent, etc.* Quæritur cum in superiori missione præ-
cepisset eis annuntiare, regnum cœlorum appropin-

quare : appropinquatio autem illa erat per adven-
tum ejus : cur modo probibeat ostendere eos, quia
Jesus Christus est ipse ? Responsio : Cum suæ pas-
sionis appropinquaret, sciens quia passio ejus scan-
dalum in mentibus credentium generaret, voluit
deinceps ante passionem se Christum non prædicari, ne noviter conversi ad fidem, videntes eum mori,
retrorsum abeuntes pejus aberrarent. In missione
vero non prohibuit, cum homines adhuc in fide pos-
sent confirmari. Exinde confirmatis animis aposto-
lorum, in fide tandem passionem suam eis revela-
vit, sed eos per resurrectionis prænuntiationem con-
fortavit. Littera satis patet. *Et assumens*, etc. Nimi-
ardoris erat Petrus in Dominum, et ita audita pas-
sione, ex affectu amantis eum separatum apprehen-
sum increpat : separatum ideo, ne magistrum ar-
guere videatur. Qui conversus dixit Petro : *Vade*
post me, Satana, etc. Satanas interpretatur *adversarius*, sive *contrarius* : Quia contraria, inquit, loque-
ris voluntati meæ, debes adversarius appellari. Dia-
bolo dictum est : *Vade, Satana* (*Math. iv.*). Petro
vere. *Vade post me, Satana*. Quasi dicat : Noli pre-
cedere, insinuando quid debeam facere. Imo vade
post me, id est, sequare me, et voluntatem meam
addisce. Multi putant quod Petrus non sit correptus,
sed adversarius spiritus, qui hoc dicere apostolo
suggerebat. Sed error apostolicus, et de pietatis af-
fectu veniens, nunquam incentivum diaboli debet
videri. *Scandalum mihi es*, id est me offendis, dum
vis preire, quia non sis et quæ Dei sunt. Mea
enim voluntatis est, et Patris, cuius veni facere volun-
tatem, ut pro hominum salute moriar; tu autem
tantum considerans tuam voluntatem, non vis gra-
num tritici in terram cadere, ut multum fructum
afferas.

Tunc Jesus dixit discipulis, etc. Postquam disci-
pulis mysterium suæ passionis et resurrectionis
ostendit, hortatur eos ad suæ passionis exemplum,
ut per patientiam idem recipient præmium, dicens
ita :

Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, etc. Quasi dicat : Ego patiar,
et si quis vult venire post me, abneget se. Alibi, ubi
dicitur : *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possi-
det, non potest meus esse discipulus* (*Luc. xiv.*), præ-
cipimus abnegare nosira, hic autem nos præcipi-
mur. Tunc autem nos ipsos abnegamus, cum vita-
mus, quod per vetustatem fuimus, et ad hoc niti-
murus, quo per novitatem vocamur. Pensemus quo-
modo Paulus se abnegaverat, qui dicebat, *Vivo au-
tem, jam non ego* (*Gal. ii.*). Extinctus quippe fuerat
sævissimus ille persecutor, vivere cœpit ille plus
prædicator. Si enim ipse esset, plus profecto non
esset. Sed qui se vivere denegat, dicat unde est,
quod sancta verba per doctrinam veritatis clamant
vivit vero in me Christus (*ibid.*). Ac si aperte dicat :
Ego quidem a me ipso extinctus sum, qui carna-
liter non vivo; sed tamen essentialiter mortuus non
sum, qui in Christo spiritualiter vivo. Dicat ergo

A Veritas, dicat : *Si quis vult me sequi, deneget se-
ipsum*, quia nisi quis a semetipso deficiat, ad eum
qui super ipsum est, non appropinquat, nec valet
apprehendere quod ultra ipsum est, si nescierit
mactare quod est, sed jam qui se a virtute abnegat,
exquirendæ sunt ei virtutes, in quibus crescat. Nam
cum dictum est : *Si quis vult me sequi, deneget se-
metipsum*, protinus adjungitur :

Et tollat crucem suam, et sequatur me. Duobus
etenim modis crux tollitur. Cum aut per abstinen-
tiæ affligit corpus, aut per compassionem proximi
affligit animus. Pensemus qualiter utroque
modo Paulus suam crucem tulerat, qui ait : *Castigo
corpus meum, et in servitatem redigo, ne forte, cum
alii prædicaverim, ipse reprobus efficiar* (*1 Cor. ix.*).
Ecce in afflictione corporis audivimus crucem carni-
nis : nunc in compassionē proximi audiamus cru-
cēi mentis. Ait enim : *Quis infirmatur, et ego non
infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror?* (*II Cor. xi.*) Perfectus quippe prædictor, ut exem-
plum dare abstinentiæ, crucem portabat in cor-
pore : et quia in se trahebat damna infirmitatis
alienæ, crucem portabat in corde.

*Qui enim voluerit animam suam salvam facere,
perdet eam*, etc. Ideo debet se abnegare, et cru-
cem portare, quia qui voluerit vitam suam servare
in mundo, si tempus fuerit martyrii, perdet eam,
hoc est, vitam in futuro, quasi dicat : Qui vitam
temporalem noluerit pro Christo perdere, non am-
bigat vitam æternam se amittere, et postea addit
oppositum :

*Qui autem perdiderit animam suam, id est de-
struxerit vitam temporalem, propter me, in futuro
inveniet eam, non videlicet eamdem, sed vitam pro
vita, æternam pro momentanea. Hec omnia de tem-
pore persecutionis sunt intelligenda, quia quæ se-
quuntur temporibus pacis convenient, cum ait.*

*Quid enim prodest homini, si universum mundum
lucretur*, etc. Notantur hic duo martyria, aliud in
effusione sanguinis, quod evenit tempore persecuti-
onis, aliud in mortificandis desideriis, quod in
tempore pacis ad idem continuatur. Vere debet tol-
lere crucem : omnia mala damna patiendo. Nam
quid prodest homini habere prosperitatem in mun-
do, et temporalia bona obtinere et diligere, si per
hoc patiatur detinendum animæ? Melius est adver-
sitates et damna pati in mundo, quam pœnam pati
in inferno. Et hoc est : *Quid enim prodest*, etc.

Aut quam dabit, etc. Hoc duobus modis potest in-
telligi, quam dabit homo commutationem pro ani-
ma? id est, quam retributionem potest solvere Do-
mino pro anima sua redempta et salvata? Certe non
sunt condigne passiones hujus temporis (*Rom. viii.*),
etc. Ant pro anima perdita in inferno, quæ com-
mutatio, id est redemptio, potest dari? Certe si pa-
rentes totam pecuniam mundi darent pro anima
damnati, nihil proficerent, quia Dominus dabit uni-
cuique secundum quod meruit, non secundum me-
rita parentum. Et hoc est : *Filius enim hominis*, etc.

Secundum priorem sententiam ita continuatur: Nul- la retributio potest Christo solvi pro anima salvata, quia gloria tanta est, quod Filius cum angelis in gloria veniet. *Amen dico vobis*, etc. Voluit pius Magister aliquibus discipulorum suorum adhuc in terra degentibus, eternae promissionis gaudia monstrare, quatenus et ipsi, qui vidissent, et omnes qui audire possent levius adversa praesentia tolerarent, reducto sapientiam ad mentem futurae retributionis munere quod exspectarent. Et hoc innuit in his verbis, quasi dicat : Dux quia *Venturus est in gloria Patris*. Vultis autem scire quanta sit gloria ? *Amen dico vobis*, quod sunt quidam de hic stantibus, id est, Petrus, et Joannes, et Jacobus, qui non gustabant mortem docent videant *Filium hominis in regno venientem*, id est apparentem in claritate, quam habiturus erat in regno, quod completem est in transfiguratione, de qua statim ait evangelista :

CAPUT XVII.

Et post dies sex, etc. Matthæus et Marcus dicunt, post dies sex hoc esse factum. Lucas vero post octo. Dicendum est ergo Matthæum et Marcum medios tantum dies posuisse, et primum et postremum non connumerasse, et ideo dicunt post dies sex, id est transactis sex diebus integris, qui futuri erant post illum diem, in quo haec dicta sunt. Lucas vero primum et postremum cum mediis numerat; ad eamdem ergo sententiam convenienti. Merito post sex dies gloriam suam ostendit, et octavo die, quia post sex aetates mundi est futura resurrectio, et in octavo die, id est finito tempore mundi, quod per septem dies agitur, venturus est in ineffabili gloria sua. Tres assumpti, ut fideles tantum, qui fide sanctæ Trinitatis imbuti sunt, in claritate futurae resurrectionis assumendum significaret. Nomina etiam convenient. Unusquisque enim fidelis debet esse Petrus, id est *fimus in fide*. Postea Jacobus, id est *supplantor vitiorum*. Postea Joannes, id est *ascribens omnia gratia Dei contra superbiam vitæ, quæ solet oriiri ex virtutibus*.

Et dicit illos in montem, etc. Significans illos qui resurrecti sunt, ad gloriam, id est in celum ascensuros. Vel ideo in montem, ut doceat omnes qui hanc gratiam videre desiderant, non in infimis jacere voluntatibus, sed potius ad superna erigi, iuxta illud : *Nostra conversatio in celis est* (*Philipp. iii*). Seorsum illos ideo dicit, ut per hoc significaret justos a malis in iudicio separandos.

Et transfiguratus est. Non substantiam carnis annectendo, sed gloriam futurae resurrectionis ostendendo. *Et resplenduit faces ejus sicut sol*, id est in exemplum futurae claritatis, quam justi recipient sublati in ipius. Soli faciem suam comparavit, quia clarius in mundo nihil inveniri potuit. *Vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix*. Vestimenta Christi sanctos significant, de quibus Isaia : *Omnibus his velut indumento vestieris* (*Isa. xlxi*). Vestimenta nivi comparantur, quia et candidi erant virutibus, et omnis aetates vitiorum ab eis remotus est.

A *Vestimenta secundum Marcum* (*Marc. ix*), fuerunt splendida, sicut nix, qualia fullo super terram non potest candida facere, quia nemo est qui sine contagione alicuius peccati vivere possit super terram. Sed quod fullo, id est doctor animarum, sive aliquis mundator sui corporis eximus super terram non potest, Dominus in celo faciet, mundans Ecclesiam, id est vestem suam, ab omni inquinamento huic carnis ac spiritus. *Et ecce apparuit illis Moyses, et Elias, cum eo loquentes*. Moyses et Elias, quorum unum in celum raptum legimus (*IV Reg. n*), alium mortuum, in maiestate cum Deo, ut Lucas scribit (*Luc. ix*), futuram illis omnium sanctorum gloriam significant, qui scilicet tempore judicii, vel vivi sunt in carne reperiendi, vel olim gustata morte resuscitandi, et pariter cum illis sunt regnaturi, dicente Apostolo : *Mortui qui in Christo sunt, resurgent primi, deinde nos qui vivimus* (*I Thess. iv*), etc. Moyses ergo et Elias, omnes cum Christo regnatores significant. Moyses mortuus mortuos, Elias vivus eos omnes, qui vivi inventur. Alter : Moyses et Elias, hoc est, legislator et prophetarum eximus apparent, et loquuntur cum Domino de passione et resurrectione ejus, ut ostendant ipsum esse, quem cuncta legis et prophetarum oracula promiserunt. Apparent autem non in infimis, sed in monte cum illo, qui nimurum soli illi qui mente desideria terrena transcendunt, maiestatem sanctæ Scripturæ qua in Domino est adimplita, prospiciunt. Cum eo etiam loquebantur, quia referebant quod vera fuerunt verba prophetarum de adventu ipsius et salute hominum. Significant etiam duas regenerationes, quarum una est in baptismate, ubi anima resuscitat. Altera est in resurrectione ubi caro resuscitabitur, de qua dicitur : *In regeneratione cum sederit Filius hominis* (*Math. xix*), etc. Moyses qui *aquaticus* interpretatur, resurrectionem baptismatis significat primam. Elias qui *sol* interpretatur, Elias enim Graece dicitur *sol*, regenerationem secundam significat, in qua justi fulgebunt sicut sol. Merito ergo duo viri tales apparuerunt, qui significant fideles primæ regenerationis participes, et secundam per eam expectantes.

D *Respondens autem Petrus, dixit ad Jesum : Domine, bonum est, etc.* Quia gustata colesti dulcedine vilescent infima, Petrus visa Domini et sanctorum maiestate, solis his perpetuo vult adhaerere, dicens : *Domine, bonum est nos hic esse*. O quanta felicitas est visionis Deitatis inter angelorum choros, si tantum transfigurata Christi humanitas, et duorum sanctorum societas, ad punctum visa delectet. Nesciebat Petrus, secundum alium evangelistam (*Marc. ix*), quid dicere, qui oblitus est regnum sanctis a Domino non alicubi terrarum, sed in celis esse promissum, et qui in gloria colesti tabernacula querat, ubi nulla adversitatis aura est timenda, quia Deus omnipotens templum ejus est et agnus ; sed in hoc tamen sciebat, quod dicit, *bonum est nos hic esse*, quia vere solum et perfectum hominis bo-

num est intrare in gaudium Domini sui et permanere. **FULGENTIUS.** Quod si Petrus videns glorificatam humanitatem, tanto afficitur gaudio, ut nunquam velit ab hujus intuitu secessum, quid putandum est de his qui divinitatem merebuntur vide-re? Et notandum quia in hoc etiam Petrus peccat, quod Dominum et servos parificat, dicens :

Faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, et Eliæ unum. Simul etiam videndum quia responsione Domini non meruit, eo quod imprudenter quasivit. Sed figuræ ejusdam rei mysterium accepit. Quasivit enim tabernaculum materialem, et umbraculum nubis accepit, ut discat in resurrectione mortuorum, non domorum tegmine, sed Spiritus sancti gloria sanctos protegendas esse. Unde sequitur :

Adhuc eo loquente, etc. Et ecce vox, etc. Notandum est quia bene convenit mysterium secundæ regenerationis, cum mysterio primæ. In baptisme enim Christi, operatio totius Trinitatis ostensa est. Fuit enim Filius ibi incarnatus. Apparuit in specie columbae Spiritus sanctus, et Pater in voce fuit ibi declaratus. In transfiguratione enim quæ sacramentum fuit secundæ regenerationis, similiter tota Trinitas apparuit, quia in voce Pater, in nube Spiritus, in carne Filius. Quæritur autem, quare ibi Spiritus in columba, hic autem, in nube declaratus est? Dona enim sua per species declarare solet. Innocentia enim in baptisme datur, quæ per avem simplicitatis designatur. Datus est autem claritatem et refrigerium omnis voluntatis, et carnalis fomitis in resurrectione. In nube refrigerium: in fulgore nubis, claritas resurgentium corporum figuratur. Cum dicat, *ipsum audite, concordat verbis Moysi, in quibus testimonium incarnationis Dominicæ ferens aiebat: Prophetam vobis suscitabit Dominus de fratribus vestris, tanquam me: ipsum audietis, juxta omnia quæ locutus fuerit vobis.* Omnis aulem anima, quæ non audierit prophetam illum, exterminabitur de plebe (*Deut. xviii.*). Quem ergo Moyses cum veniret in carne, audiendum ab omni anima, quæ salvari vellet predixit; hunc jam venientem in carne, Deus Pater audiendum discipulis ostendit, et suum esse Filium coelesti voce signavit.

Et audientes discipuli, ceciderunt, etc. Triplicem vero ob causam terrentur, vel quia se errare cognoverant, vel quia nubes lucida operuerat eos, aut quia Dei Patris vocem audierant. Humana enim fragilitas conspectum majoris gloriae ferre non potest. Toto itaque corpore et animo contremiscentes ad terram cadunt, quia quanto quis ampliora quæsierit, tanto magis ad inferiora delabitur, si mensuram suam ignoraverit. *Et accessit Jesus, etc.* Quia illi jacebant, et surgere non poterant, ipse clementer accedit et tangit, ut tactu membra timore debilitata solidentur; et verbo consolatur, dicens : *Surgite, nolite timere. — Levantes autem oculos, etc.* Ubi Filius cepit designari,

A mox discesserunt servi, ne ad illos vox paterna emissa videretur. Viderunt autem Jesum stantem ablata nube, et Moysen et Eliam evanuisse, quia, postquam legis et prophetarum umbra discessit, quæ velamento suo apostolos texerat, verum lumen Evangelii repperit. Alter: *Cum fieret vox super Filium, inventus est ipse solus (Luc. ix.)*, quia cum manifestaverit seipsum electis, erit Deus omnia in omnibus. Imo ipse cum suis unus per omnia Christus, id est, caput cum corpore splendet, propter quam unitatem dicitur: *Nemo ascendit in cælum (Joan. iii.)*, etc. Notandum quod ad vocem Patris, Moyses in locum suum, Elias vero discessit in regionem suam.

Et descendantibus illis, etc. Non vult hoc in populis prædicari, ne incredibile esset pro magnitudine rei, et post gloriam tantam apud rudes animos sequens crux scandalum faceret.

Et interrogaverunt, etc. Traditio Pharisæorum est juxta Malachiam prophetam, qui est novissimus in duodecim, quod Elias veniat ante adventum Salvatoris, et reducat corda patrum ad filios, et filiorum ad patres, et restituat omnia in antiquum statum. Existimabant apostoli transformationem illam esse gloriæ ultimam, quam viderant in monte, et dicunt: *Si jam venisti in gloria, quomodo precursor non appareat?* Maxime hoc dicunt, quia Elias tam cito recessisse viderant. Et hoc est: *Quid ergo dicunt Scribe, quod Eliam primum oportet venire?* Quando quidem videmus te jam in regno gloriæ tuae, ubi est Elias qui debet præcedere? At ille respondens, ait eis: *Elias quidem venturus est, ut restauret omnia, quæ Malachias prophetavit dicens: Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini (Mal. iv.)*, etc. Ubi dicit, Elias venturus est, ostendit istum non esse secundum adventum, et sic removet pravam opinionem eorum. *Dico autem, etc.* Quasi dicat: Non solum dixi Elias venturus, ut probarem istum adventum non esse secundum, sed etiam ad comprobandum primum adventum dico Eliam jam venisse, sed non cognoverunt eum, nec amaverunt eum. Iste scilicet, qui venturus est in secundo Salvatoris adventu, juxta corporis fidem, jam venit in spiritu et virtute per Joannem, mei adventus primi præcursorum. *Et non cognoverunt eum, sed potius fecerunt in eo quæcumque voluerunt, et eum ad ultimum decollaverunt, Pharisæis consentientibus.* Sic et *Filius hominis passurus est ab eis.* Sicut enim in nece Joannis factio Pharisæorum consensit, ita et in occisionem Domini Herodes voluntatem suam junxit, quia indutum ueste alba atque illusum, remisit ad Pilatum (*Luc. xxiii.*). Et notandum quia Christus ab eis mortem passurus Filius hominis appellatur, quia Christo in carne passo divinitas impennis mansit.

Tunc intellexerunt discipuli, etc. Intellexerunt dico per indicium suæ passionis, de quæ sœpe præ-

dixerat illis, et per indicium passionis sui praeceperat. Hic plane datur intelligi, quia quando quis orans non exauditur, non est impossibilitas praestantis, sed culpa deprecantis.

Et cum venisset ad turbam, etc. Loca ipsa rebus congruent. In monte Dominus orat et transformator coram discipulis, ostendens arcana suæ majestatis. In inferiora vero descendens, turbæ occurso excipitur, et miseros audit, castigat, docet, confortat. Sursum spiritualem vocem Patris perfectis pandit: deorsum spiritus ab his qui vexabantur, expellit. Pro qualitate enim meritorum, alii ascendit, alii descendit. Marcus hunc dicit surdum et mutum, quem Matthæus vocat lunaticum, non quod luna dæmonibus serviat, sed dæmon cursum lunæ observans, homines vexat, ut per creaturam infamet Creatorem. Typico quidem lunaticus est, qui per horarum momenta mutatur ad vitia, nec persistat in proposito, sed crescit et decrescit, et nunc in ignem libidinis fertur, quo corda adulterantium succensa sunt, vel in ignem iræ, quo videntur alta petere, nunc in aquas volupati carnalis, quæ moliant et resolvant rebus mentes, de quibus aquis dicitur: *Aqua multe non potuerunt extinguere charitatem* (Cant. viii).

Et obtuli eum, etc. Latenter hoc dicto accusat apostolos, cum impossibilitas curandi interdum non ad imbecillitatem curantium, sed ad eorum fidem referatur, qui curandi sunt, dicente Domino: *Fiat tibi secundum fidem tuam* (Matth. ix). — *Respondens autem Jesus, dixit*, etc. Non quasi tædio superatus ac furbundus in hæc verba prorupit, qui ut agnus mitis est, sed quantum ad similitudinem medici, qui, si ægrotum videat contra sua præcepta gerentem, dicit: *Usquequo ad domum tuam accedam?* usquequo artis meæ in te perdam industrias, me aliud jubente, et te aliud faciente? Ita igitur Dominus non homini iratus, sed vitio, ut per unum hominem et Iudeos arguat infidelitatis, statim intulit: *Afferte illum ad me*. Et eum allatum increpavit Jesus, non dæmonium, ut ostenderet, peccato suo vel parentum suorum, immundo spiritui illum esse traditum; vel quod melius est, non puerum qui vim patiebatur, sed dæmonem qui inferebat, increpabat. Quia qui peccantem emendare desiderat, vitium utique argendo et odiendo depellere, et hominem debet amando refovere. *Et exit ab eo*, etc. Marcus de isto dicit (Marc. ix) quod, cum vidisset Dominum, statim spiritus turbavit eum, et alias in terra voluntabatur, et Domino jubente ut exeat, exclamat, et discerpens exit, quia sæpe, cum converti ad Dominum volumus post peccata, a diabolo impugnamur magis, ut vel odium virtutis incutiat, vel expulsionis sua injuriam vindicet. Exiturus discerpit, et furenti clamore intuentes terruit, quia plerumque dum corde expellitur, aiores tentationes excitat, qui prius quietius possidebat. *Et curatus est puer ex illa hora*, quia nullus prævalet morsus, ubi Omnipotentis intervenit manus.

Tunc accesserunt discipuli ad Jesum secreto, et dixerunt: Quare nos non potuimus ejicare eum? Dicit

A illis: Propter incredulitatem vestram. Hic plane datur intelligi, quia quando quis orans non exauditur, non est impossibilitas praestantis, sed culpa deprecantis.

Amen quippe dico vobis: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Transi hinc, et transibit, et nihil impossibile erit vobis. Fidem perfectam grano sinapis comparai, quæ scilicet sit in facie humilis, et fervens in abscondito pectoris, vilius quidem passim intuentibus, nullarumque virium apparet, sed pressuris attritum, quid perfectionis intus gerat ostendens.

B Notandum est etiam quod granum sinapis ad purgationem capitum saluberrime prodest. Nam si optime tritum et cibratum tepido et pingui mulso permisceas, et hoc jejunus contra solem calidum, vel in balneo gargarizes, omnem humorum noxiū, etiam si crassior fuerit, de capite purgat, et imminentium imbecillitatum pericula facit vitari. Sic perfecta fides tentationis pistillo probata, et ab omni superficie levium cogitationum cribro discretionis castigata, et perfectæ dilectionis melle dulcorata, omnes de corde quod est interioris hominis caput, vitiorum sentinas exhaustit, non solum ad presens, sed etiam in futurum ne colligantur munit. Ad litteram veniam.

C Si habueritis fidem, dico existentem, sicut granum sinapis, id est quæ comparabilis est grano sinapis secundum naturam ipsius, si diceretis monti huic: Transi hinc, et transibit, realiter potest intelligi, sicut legitur beatus Benedictus lapidem hortum suum occupantem verbo transtulisse. Vel diceretis monti huic, id est diabolo: Transi hinc de isto obpresso corpore, et transibit in aliud, vel in maris profundum.

Et nihil impossibile, etc. Id est nulla incommoditas erit insanabilis.

*D Hoc autem genus non ejicitur, nisi per orationem et jejuniū. Dum docet apostolos, quomodo dæmon nequissimus debeat expelli, omnes ad vitam insinuat, ut scilicet noverimus graviora quæque vel hominum tentamenta jejuniis et orationibus esse superanda. Iram etiam Dei, cum in ultione nostrorum scelerum fuerit accensa, hoc singulari remedio posse placari. Jejunium autem generale est, non solum ab escis, sed etiam a cunctis illecebris carnis, imo ab omnium vitiorum passionibus abstine-re: sicut et oratio generalis non in verbis solum est, verum etiam in omnibus, quæ in obsequium nostri conditoris fide devota gerimus, teste Apostolo: *Semper gaudete, sine intermissione orate* (II Thess. iii). Hoc igitur genus dæmonii, id est ista voluntatum mutabilitas, non ejicitur, nisi per orationem, non tantum verborum, sed etiam de-votionis, et jejunium, non tantum cibi, sed et vitii.*

E Conversantibus in Galilæa, etc. Frequenter voluit Dominus passionem suam denuntiare, quia cognoverat eos per multum esse conturbandos, sed

post nuntium tristitiae, ad consolationem, resure. A non venit ministrari, sed ministrare (*Math. xx*). Litera sic legitur: *Amen dico vobis, nisi conversi fueritis etc., ab hac elatione et indignatione, in qua nunc esis, et efficiamini ita innocentes et humiles per virtutem, sicut parvuli sunt per etatem, non intrabitis in regnum celorum.*

Et cum venisset Capharnaum, etc. Per Augustum Cæsarem facta est Judea tributaria, unde Joseph et Maria in Bethlehem professi sunt solvendo tributa; ait enim Lucas: *Ascendit autem Joseph in Bethlehem, ut profiteretur cum Maria desparsata* (*Luc. ii*). Quæritur ergo tributum a Domino; et, quia nutritus est Nazareth, quod est oppidum Galilæe, urbi Capharnaum subjacens, ideo cum venisset in majorem civitatem, ibi tributum ab eo postulatum est. Sed si, gnorum magnitudine, non audent ipsum petere, sed convenient discipulos malitiose investigando, utrum tributum solverent an non.

Magister vesternon solvit didragma? etc. Et Petrus respondit: *Etiam, ita est quod non solvit.* Et cum Petrus intrasset in domum, voluit Petrus Domino intimare, quod Herodiani peterent tributum, sed Dominus prevenit cum, dicens: *Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ a quibus accipiunt tributum vel censem? a filiis suis an ab alienis?* etc. Christus Filius erat regis omnipotens, et ex David stirpe genitus, ergo quia filius regis erat, non debebat tributa, sed quia exemplum omnis humilitatis ostendere volebat, ne homines scandalizaret, maluit tributum solvere, sed noluit solvere de communi, docens moraliter, ut nemo de communitate fratrum, sed quod proprietati sua pertinet, expendat. Misit ergo ad mare. Miranda est præscientia Domini Salvatoris, et magnitudo virtutum Christi. Præscientia, quod noverat statarem in ore piscis. Magnitudo virtutis, si ad verbum illius creatus est stater, ut quod futurum erat, ipse fecerit loquendo. Consuetudo enim erat ut unusquisque pro se didragma redderet. Stater vero pondus est duorum didragmatum. Aliquid tamen mystici in hac re potest intelligi. Piscis est Christus, Mare mundus. Illam mors. Christus gererat pretium nostræ redēptionis. Quod autem pretium in ore piscis inventum est, significat redēptionem nostram ore Christi prænuntiatam esse hominibus. Datur pro Christo et pro Petro, sed diversis modis. Petrus gerit hic personam Ecclesie. Christus solvit pretium pro se, quia passio sua fuit sibi pretium exaltationis, juxta illud: *Propterea exaltavit illum Deus, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen,* etc. (*Philipp. ii*). Et pro Petro, id est pro Ecclesia, ut cam a captivitate liberaret.

CAPUT XVIII.

In illa hora accesserunt, etc. Quia solverat Christus tributum pro solo Petro, indignati alii etputantes Petrum præferri, queritur igitur *quis sit major in regno celorum?* volens superbiam eorum contundere, proponit exemplum humilitatis, ne alii velint præferri. Et ideo statuit in medio puerum, ut innocentiam parvuli, quam ex natura habebat, et industria et virtute imitentur. Multi dicunt illum parvulum fuisse sanctum Martialem Lemovicensem. Multi etiam hoc credunt dictum esse de seipso, qui puer erat malitia et non etate, et verus humilis, qui

A non venit ministrari, sed ministrare (*Math. xx*). Litera sic legitur: *Amen dico vobis, nisi conversi fueritis etc., ab hac elatione et indignatione, in qua nunc esis, et efficiamini ita innocentes et humiles per virtutem, sicut parvuli sunt per etatem, non intrabitis in regnum celorum.*

Quicunque autem humiliaverit se, etc. Quandoquidem aliter non intratur, ergo *quicunque humiliaverit se sicut parvulus iste,* qui videns pulchram mulierem, non delectatur, qui non aliud cogitat, et alius loquitur, intrabit in regnum celorum. Et quanto humilio erit, tanto major efficietur.

El qui suscepit unum parvulum, etc. Quia apostoli de ambitione invicem murmurantes, per exemplum suum infirmos et simplices ad ambitionem possent incitare, ideo præcipit suscipi infirmos, et scandalizantibus eos poenam comminatur. Et hoc est: *Qui suscepit unum parvulum talem in nomine meo, atrahendo ad eruditionem dulciter juxta Apostolum, Suscipe, infirmos* (*I Thess. v*), *me suscipit;* vel qui suscepit hospitando, beneficiando, me suscipit.

Qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis, vel male instruendo, vel malo exemplo, sicut vos modo facitis, qui malo exemplo ambitionis vestra alios corrupritis, *expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur,* etc. Ad litteram sic exponitur: Hec poena turpissima erat, et erat criminorum, quasi dicat: *Expedit, hoc est melius esset ei tam turpissima morte perire, quam fratrem scandalizare, quis fratrem scandalizare, peccatum est, mori vero non est peccatum.* Vel aliter: *Sæculares homines dicuntur esse dediti rotæ hujus mundi, juxta illud: In circuitu impii ambulant* (*Psal. ii*). Per molam ergo asinariam sæcularis vita circuitus, et labor exprimitur: et per profundum maris, extrema damnatio designatur. Dicit ergo: Melius esset aliqui contemplativo, ut volveret molam asinorum id est sæcularis esset, volvens sollicitudinem mundanorum, et per hoc demergeretur in profundum inferni, quam esset contemplativus scandalizans fratres suos, levior enim pena esset sibi in inferno. Vel aliter: *In Scripturis asinus figuram gentilis populi designat, qui est alligatus ad molam, hoc est, ad lapideos deos, quos cœcis oculis frequenti errore circumveunt, et sic in profundum inferni demergitur.*

Ac si diceret: Melius esset ei quod esset gentilis, ligatus ad lapideos deos, et periret in inferno, quam esset fidelis scandalizans fratres suos. Melius est enim non cognoscere veritatem, quam post agnitionem retro ire.

Vx mundo a scandalis. Ideo expedit ei ut suspendatur mola asinaria, id est ut esset gentilis vel sæcularis, quia maximum vœ erit mundo, id est hominibus, a scandalis, id est propter scandala, quæ ipse infert fratribus.

Necessæ est enim, etc. Quasi aliquis quereret: Erunt in mundo scandala? erunt utique, quia sunt necessaria, ut qui probati sunt, per hoc manifestifiant, sed

tamen ideo non carebit pena ille, per quem veniunt scandala. Et hoc est : *Verumtamen, vœ homini, per quem scandalum venit.* — *Si autem manus tua,* etc. Praeceps superius, ne credentes scandalizarentios; nunc vero docet quantum debeamus caverre ab eis qui scandalizant nos, dicens ita : *Si quis tibi adeo conjunctus est, ut manus tua, cuius opus et auxilium tibi necessarium est, vel ut pes, cuius discursione vel dispensatione indigesas, possit vocari, et tamen laedit te aliquo modo in causa animæ, exclusas illum a tua societate potius quam cum illo pereas in gehennali igne.*

Bonum est tibi, etc. Vœ : ne scandalizaveris in fide, onnem affectum amicorum debes abrumpere, *quia bonum est tibi ad vitam ingredi debitem vel claudum,* id est contentum uno pede, id est propri discursione, et carere discursione proximi, *quam habentem duas manus,* id est duos cooperatores, id est te et amicum, *vel duos pedes,* id est duos discursores, *mitti in ignem gehennæ.* Similiter lege oculo. Oculum vocat aliquem provisorem suum. *Videte.* Quasi dicit : *Quia tantum malum provenit ex scandalizandis fratribus, dico videte, ne contemnatis unum de pusillis.* Dico enim vobis, *quia angeli eorum,* etc. Ideo non sunt contemnendi, quia adeo chari sunt Deo, quia angeli sunt eis deputati ad custodiā, quod innuit, cum dicit :

Dico enim vobis, quia angeli eorum vident faciem, etc. Nota quia, quamvis mittantur angeli, tamen vident Patrem. Hoc ideo evenit, quia Deus ubique est, et juxta ipsum currunt. Venit enim alia causa, C quia non sunt contemnendi, quia ego adeo dilexi eos, quod veni salvare eos.

Quid vobis videtur, etc. Ostendit per quamdam similitudinem quod Deus omnes venit salvare homines qui perierant. Ipse est pastor, qui habet centum oves. Centum oves, sunt ordines angelorum et hominum in sua perfectione perseverantes : una erravit, quando homo peccavit, et dum minutus est numerus, factus est imperfectus. Deseruit Christus nonaginta novem in montibus, hoc est, in celestibus, quando *Verbum caro factum est, et habitavil in nobis* (*Joan. 1*). Ovem invenit, quando hominem restauravit, et super eam inventam majus gaudium est in celo, quam supra nonagiota novem, quia major gloria et major materia laudis fuit ei in restauratione hominum, quam in creatione angelorum. Mirabiliter enim homines creavit, sed mirabilius reformavit. Nihil enim fuit mirabilius, quam quod *Filius Dei exinanivit se, formam servi accipiens, et humiliavit se usque ad mortem* (*Pihllip. 1*). Vel aliter : *Ovis perdita significat tantum peccatores qui per pénitentiam reconciliantur Deo, quam iuxta alium evangelistam bumeris suis reportavit* (*Luc. xv*), quia se humiliando tales erexit. Ideo autem illas nonaginta novem dixit, quas in montibus dereliquit, quia superbos significant, tanquam tumorem vel solitudinem gerentes in animo, dum solos volunt videri se, quibus etiam ad perfectionem unitas

deest. Cum enim quisque a vera unitate per superbiam divellitur, suæ potestatis esse cupiens, non sequitur unum quod Deus est. Ideo nonaginta novem ovibus eorum significatione dese præsumentes, peccatoribus ad salutem redeuntibus se præponunt. Et cum invenerit peccatorem, gaudebit super eum, id est facit gaudere suos magis quam supra nonagiota novem, id est quam supra falsos justos. In *Luca* vero scriptum est : *Quia majus gaudium est super uno peccatore pénitentiam agente, quam supra nonagiota novem justos, qui non indigent pénitentia* (*Lue. xv*), quia, ut quotidie experimur, qui illicita commiserunt, in rebus licitis sæpe sibi usum præbent, et ad coelestia anxie non anbelant, et quia securi sunt, ad bona agenda pigri remanent. Econtra autem peccator plorunque facit majus gaudium de eo, quam de stante justo, uti dux in prælio plus eum militem diligit, qui post fugam reversus hostem fortiter premit, quam eum qui nunquam fugit, nec unquam fortiter egit. Sed quidam sunt justi, de quibus tantum gaudium est, ut eis nullus poniens præponi possit, qui, esti non sunt malorum consciæ, tamen licita despiciunt, et in omnibus se humiliant. Quantum ergo gaudium est, si humiliatur plangit justus, cum gaudium sit, si quod male gessit, damnat injunctus. *Sic non est voluntas,* etc. Redit ad superius propositum, de quo dixerat : *Videte ne contemnatis,* etc. Docens idiciro parabolam istam propositam, ut pusillum non contemnat. Quod autem dicit, *non est voluntas Patris, ut pereat aliquis,* nota nullum perire Patris voluntate. *Si autem peccaverit in te frater tuus,* etc. Quasi dicat : *Noli contemnere pusillum,* sed si peccaverit in te, faciendo tibi injuriam, labora adeo salute illius, quod prius corripias per te, postea per alios, deinde per totam ecclesiam, denique per excommunicationem, non tam cupidus vindictæ, quam correctionis fraternalæ. Quidam volunt hoc intelligere de omni peccato, non tantum de injurya, et dicitur ita : *Si peccaverit frater tuus in te,* id est publice : omne enim publicum peccatum contra unumquemque dicitur fieri : quia publice peccans, proximum suum corruptit : corrige privatim, ne potius videaris alieni criminis proditor, quam corrector. Sicutem nec sic corrigi voluerit, vel dixerit non esse peccatum, adhibe alios tecum, ut eoram multis erubescat, vel probent illud esse peccatum. Si autem nec sic corrigi voluerit, dic toti ecclesiae, ut majorem erubescientiam patiatur. Post hæc omnia, sequitur excommunicatione, quæ tantum fieri debet per os Ecclesiæ, id est per sacerdotem. Sacerdote enim excommunicante, totum corpus Ecclesiæ operatur. *Amen dico vobis,* etc. Etnæ aliquis superbus excommunicationem contemneret, dicens : *Si me contemnis, et ego te contemno;* si me condemnas, et ego te condenmo, propterea confirmat sententiam excommunicationis, dicens ; *Quæcumque alligaveritis,* etc. Et non solum de excommunicatione, sed etiam de omnipotestate, quæ fiet a consentientibus in unitate Ecclesiæ dat confirmationem, dicens : *Iterum dico*

vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, et vel pœnitentem recipiendo, vel superbum abiciendo, vel de alia re, quam petierint, quæ non sit contraria unitati Ecclesiæ, fiet illis a Patre meo, qui in carnis est. Non vacat, quod dicit, qui in carnis est. Per hoc enim ostendit eum super omnia esse, et per hoc complete posse. Vel in sanctis est, quod valet ad probandum, quod revera fiet illis, quidquid petierint quod dignum sit, quia illum in se habent, a quo petunt.

Ubi enim sunt duo, etc. Quasi dicat : Ideo rata est sententia consentientium, quia Deus habitat cum eis.

Tunc accedens Petrus, etc. Dixit superius, ut frater fratrem corriperet : modo querit Petrus, si frater correptus pœnitiat, quoties ei dimittatur? et visum est ei satis sufficere septenam dimissionem. Et ideo querit utrum dimittat usque septies? Hoc autem intelligitur dupliciter, vel de injuria, vel de omni peccato, secundum duplēcim supradictam sententiam, ut dicatur : Si peccaverit frater meus in me, faciendo mihi injuriam, vel in contumeliis, vel in damno, dimittam ei usque septies? Vel de omni peccato sic intelligitur, vel legitur. Petrus gerit hic personam Ecclesiæ, et dicit : Si frater meus peccaverit in me, id est Ecclesiæ, scilicet, si peccat criminaliter, quia qui peccat criminaliter, peccat in Ecclesiæ, a qua meretur separari per criminalia, dimittam usque septies? Hoc autem ita exponitur contra illos, qui volunt unam tantum pœnitentiam in Ecclesia.

Dicit illi Jesus : Non dico tibi septies, sed usque C septuagies septies, etc. Hieronymus ita exponit hunc numerum, ut dicatur quadrangensis nonaginta vicibus, ut videlicet toties peccanti dimittere præcipitur in die, quoties illi in die peccare non posset. Augustinus vero sic accipit, septuagies septies, id est septuaginta et septem vicibus, et per hunc numerum omnem transgressionem intelligens. Numerus enim ille conficitur ex undenario et septenario. Septies enim undecim sunt septuaginta et septem. Undenario enim transgressionem significat, quia transcendit denarium, per quem Decalogus intelligitur. Septenario vero universitatem designat, quia universum mundi tempus continet. Præcipit ergo dimittere septuagies septies, id est universam transgressionem. Sed sequens parabola innuere videtur quod haec supradicta non de quolibet peccato, sed de injuria tantum sit intelligenda.

Ideo assimilatum est regnum cælorum homini regi, etc. Ostendit per quamdam similitudinem, condonandum esse fratribus, et nisi condonetur, quod periculum sequatur. Morem sequitur Syrorum, et maxime Palestinianorum, qui ad omnem sermonem suum parabolam jungunt, ut quod simplex præceptum teneri non potest ab auditoribus similitudine exempli teneatur. Littera satis patet, sed sententia terribilis est, cum dicit : Sic et Pater meus celestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris. Si enim parva fratribus non di-

A nittimus, magna nobis a Deo non dimittuntur, et etiam illud a nobis exiguntur, quod jam nobis per pœnitentiam dimissum fuisse gaudebamus. Caute tam intendum est, quod non passim peccata dimittere, sed pœnitentiam agenti jubemur, et primo quidem ubi dictum est, peccantem misericorditer increpare, ut sit, cui postmodum juste debeamus dimittere. Mytice quidem ille unus, qui debebat decem millia talenta, populum designat Iudaicum, quia reus multarum transgressionum legis, explicationem debuit Decalogi, sed cum non haberet unde redderet, scilicet cum viribus suis explere Decalogram non posset, jussit eum Dominus venundare, id est justo iudicio permisit servum malignorum spirituum fieri, et jussit vendi uxorem, et filios, et omnia quæ habebat, et reddi, id est jussit pro cupiditate et operibus, quasi pro uxore et filiis pœnas solvere.

Procidens autem servus ille, etc. Cum sponte nollet malus, coactus pœnitens orabat eum dicens :

Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi. Id est peccatis meis parce, et omnia reddam tibi, id est, persolvam credendo et pœnitendo, quæ deliqui præcepta tua transgrediendo. Misertus autem dominus servi illius, dimisit eum, et debitum dimisit ei, quia Dominus misericors, scilicet non solum captivitatem Judaicam, qua quasi captivi tenebantur absolvit, sed etiam veniam omnium peccatorum promisit se dare, si vellent incepto persistere. Vel aliter. Dimisit eum, quia pondere carnalium observationum absolvit, et dimisit, quando priores transgressiones condonavit.

Egressus autem servus, etc. Id est ille supradictus de captivitate liberatus, vel ad libertatem fidei promotus, inventus unum de conservis suis, gentilem scilicet populum, qui debebat ei centum denarios, id est recognoscere sibi ab eo salutem præstatam, vel præstandam, et tenens suffocabat eum, quasi sibi debitorem, et dicens gratiam Christi non esse sufficientem ad salutem, carnales observantias non modo persuasionibus, sed etiam tormentis exigebat gravioribus, et dicebat : Redde quod debes, id est observantias carnales observa. At ille humilis adorabat dicens : Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi, adimplebo spiritualiter quidquid lex præcipit. Ille autem noluit, id est carnalis spiritualia recusavit, sed potius abiit, id est a spirituali intellectu recessit, et misit illum in carcерem, id est arcam tribulationem, donec redderet debitum, id est donec legem carnaliter impleret, quod videbatur illi, ut quod deberet. Videntes autem conservi ejus, scilicet prædicatores Evangelii, quæ siebant, persecutionem Christianæ Ecclesiæ a Judæis illatam, contristati sunt, et compatiendo venerunt et narraverunt domino suo, implorantes auxilium contra dolum persecutorum.

Tunc vocavit illum, etc. Vocatio haec intus est in conscientia. Et dixit : Serve nequam, omne debitum, id est omnes legis prævaricationes, quibus mihi pœnas solvere debuisti, quia in angustiis rogasti me,

dimisi tibi: modo liberatus compassionem non habuisti, qui potius prophetas et apostolos meos persequeris, et ingratis de justitia præsumes, spensis gentes, judicandas illas in Christo societate indignas.

Nonne ergo oportuit et te misereri, cum tui miseratus sum? Tunc tratus Dominus ejus, etc. Juxta animadversionem tradidit eum tortoribus, qui possint intelligi Romani principes, Titus et Vespasianus, vel tartarei ministri, quibus tandem tradendi sunt Ju-dæi. Tradidit dico, *quousque universum redderet debitum*, id est quoadusque spiritualiter intelligeret Decalogum, vel quoadusquesolveret pœnas, patiendo semper, id est nunquam a pœnis cessando.

CAPUT XIX.

Et factum est, cum consumasset Jesus sermones istos, etc. Postquam evangelista narravit ea quæ fecit et docuit in Galilæa, accedit ad ea quæ fecit, et docuit, et passus est in Judæa. Transitus iste significat Christum transmigraturum per fidem in fine sæculi ad Judæos, et primum trans Jordanem ad orientem. Post eitam Jordanem, quando venit Jericho et Jerusalem. Nam cum omnis Judeorum provincia generaliter ad distinctionem aliarum gentium Judea dicta sit, tamen specialiter meridiana ejus plaga appellatur Judæa, ad distinctionem Samaria, Galilæa, Decapolis, et cæterarum in eadem provincia regionum.

Et secute sunt eum turbæ, etc. Quia in fine sæculi, quando omnis Israel salvis erit, multi convertentur ad fidem, quos a peccatis suis sanabit.

Et accesserunt ad eum Pharisæi, etc. Turbae accedunt ut doceantur et sanentur: Pharisæi vero, ut doctorem veritatis decipere conentur: hos devotione pietatis, illos adduxit stimulus litoris. Interrogant ergo, *si licet dimittere uxorem ex qualibet causa?* ut cornuto capiatur syllogismo. Quamcumque enim partem elegerit, concludere parant illi. Si enim dixerit dimittendam esse, et aliam ducendam, prædictor pudicitiae jam contraria pudicitiae videtur docere. Si autem responderit, non propter omnem causam debere dimitti, tecobitur reus mandati, et dicetur facere adversus legem Moysi. Sed responsionem temperat, ut decipula transeat, quia sanctam Scripturam adducit in testimonium, et naturalem legem, et primam Dei sententiam secundæ opposens, quæ non voluntate Dei, sed peccantium necessitate concessa est. Et hoc est: *Qui respondens ait eis: Non legistis, quia qui fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos?* Non dicit feminas, sed feminam, multiplicationem conjugii excludens, et ad idem adhuc confirmandum dicit. *Propter hoc quidem, id est propter hanc unam conjunctionem, dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ, non uxoribus.* Et erunt duo in carne una, non tres, id est in carnali copula. Itaque quia unum facit carnalis conjunctio, jam non sunt duo, sed una caro, quod facit conjunctio carnalis.

Quod ergo conjunxit Deus, faciendo unam carnem, homo non separat. Si conjugia sunt legitima, tunc

A Deus conjunxit: si autem non sunt legitima, tunc Deus non conjunxit, et illa potest homo separare. Legitima vero homo non potest separare, sed Deus potest. Finit enim aliquando propter Deum contingenentes, ut alter monachus, alter monacha efficiantur.

Dicunt illi: Quid ergo Moyses, etc. Cum Deus respondisset verba auctoritatis, auctoritati opponunt, cum non possunt persone opponere, quasi dicant: *Quandoquidem hoc Deus præcepit in principio, quare ergo Moyses postea præcepit mutari conjugia, et dare libellum repudii in signum derelictionis? Aut illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras, etc.* Moyses non præcepit dimittere uxores, sed permisit. Permissio enim fuit, non præceptum, et hoc propter duritiam cordis vestri. Videbat enim tantam duritiam cordis in Judæis Moyses, quod, cum propter aliquam causam uxores odio haberent, si non liceret dimittere, interficerent. Permisit ergo, quod levius erat, ut gravius vitaretur. *Ab initio autem non fuit sic.* Id est, sic non habuit lex naturalis. *Dico autem vobis.* Servus coactus infirmitate hominum præcipit, sed ego Dominus et magister dico et præcipio vobis, ut veterem hominem exuatis, et præcepta novæ legis teneatis. *Dico enim vobis quia quicunque dimiserit uxorem suam, nisi propter fornicationem, et aliam duxerit, macchatur.* Sola fornicatio est causa separationis. Postquam enim mulier, quæ est viro juncta, et una erat in carnali copula, in aliam carnem illam unitatem transmisericet, et fornicationem illam diviserit, non amittit quidem vinculum conjugii, sed meretur non amplius carnaliter cum viro suo copulari, qui contra copulationem peccavit. Et quia vinculum conjugii remanet, ideo addit: *Et qui dimissam duxerit, macchatur.* Accipiente terret, quia adultera non timet opprobrium. Similiter de viro intelligentum est, nec tamen prohibetur reconciliari viro post separationem.

Dicunt ci discipuli: Si ita est causa cum uxore, id est, si tali vinculo constrictus est cum ea, ut non possit eam dimittere, tunc non expedit nubere, id est bonum est continere. *Qui dixit: Non omnes capiunt verbum istud.* Id est non omnes servant verbum istud, quod bonum sit continere. Non dixit, non possunt capere, id est servare, quia bene possent, si veillent vincere carnis infirmitatem. Sed dixit, non omnes capiunt, id est non continent omnes, sed quibus datum est divina gratia. In his verbis ostendit, quia nisi auxilium gratiae acceperimus, nihil ex nobis valemus. *Sunt enim enuchi.* Ideo dixi, quibus datum est. Bonum est continere, non enim omnibus bonum est continere. Sunt enim quidam enuchi, qui a nativitate enuchi sunt, qui videlicet frigidæ naturæ existentes, nihil libidinis appetunt. *Sunt iterum alii, qui ab hominibus enuchizati sunt,* et his utrisque non est abstinentia virtus. Non enim ex voluntate abstinent, sed ex coactione et necessitate. *Et sunt enuchi, qui se ipsos castraverunt propter regnum celorum,* illi videlicet, qui continentis sunt ex

voluntate, ut regnum cœlorum acquirant, his solis A autem dicit: *Non homicidium facies, etc.* Hic duæ vitæ proponuntur, activa et contemplativa. Prius activa proponitur, quam cum asserat adolescens se complesse, postea ad contemplativam hortatur, cum dicat:

Qui potest capere, capiat. Vox hortantis ad continentiam, quasi dicat: Qui potest capere, capiat hoc verbum, id est, abstinere, abstineat. *Tunc oblati* etc. Cum Christus de continentibus loqueretur, oblati sunt ei pueri qui, quamvis non essent continentes virtute, tamen in figura verorum continentium, voluit in eis ostendere, quid in veris continentibus impletur. Imposuit enim eis manus, ut veris continentibus, et veris humilibus gratiam sui auxillii conferendam significaret, et eos sua benedictione et gratia dignos ostenderet. Et hoc est, quod modo ingreditur: *Tunc ablati sunt ei parvuli, ut eis manus imponeret et oraret.* Quasi dicat, ut manu et voce illis benediceret. *Discipuli outem increpabant eos.* Non quod nollent eos manu et voce Salvatoris benedici, sed quia quasi adhuc rudes et simplices putarent Magistrum suum ad similitudinem reliquorum hominum lassari importunitate offerentium.

Jesus vero ait eis: Sinite parvulos venire ad me, etc. Significans per hoc, quod vere humiles et continentes ad Deum veniant, et quia isti sunt figura verorum continentium; ideo addit:

Taliū est regnum cœlorum. Taliū dixit, non istorum, ut ostenderet non etatem regnare, sed mores, et his qui similes sunt pueris innocentia et simplicitate præmium recompromitti, de quibus Apostolus: *Nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvulū estate* (*I Cor. xiv.*). Nec erat causa quare removet. Si enim sancti fuerant futuri, cur vetant filios ad patrem venire? Si peccatores futuri sunt, quare sententia ante culpam datur? *Et accedens unus, ait illi, etc.* Audierat homo iste forsitan a Domino, tantum eos qui parvulus volunt esse similes, dignos introitu regni coelestis, et ideo certiorcupiens esse non per parabolas, sed aperte postulat expozitum, quibus meritis vitam æternam possit consequi. Notandum est quod secundum Hieronymum iste adolescens, et dives, et superbus erat. Alii dicunt non voto tentantis, sed dentis interrogasse, cum dicat: *Magister bone, etc. Quid me interrogas de bono?* *Unus est bonus Deus, etc.* Increpat eum Dominus, quia putabat eum purum hominem, et non Deum, et ex se tantum bonum. Unde redarguit ita: *Quid me interrogas de bono?* subandis magistro, id est querendo a bono magistro. Quod ita sit intelligendum, docet alius evangelista, cum dicit: *Quid me dicis bonus?* (*Marc. x.*) Non sum ita bonus ut putas, id est ex me bonus, secundum hominem. Ex se enim bonus non est, nisi unus bonus, Deus Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. *Si autem vis ad vitam ingredi,* etc. De mala interrogatione vituperat eum, ubi dixerat *Magister bone*, ad questionem vero sanam respondet, solvendo dicens: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Non dicit disce, sed serva; peritus enim erat in mandatis. *Dicit illi.* Quasi diceret: *Quia multa sunt, ideo dicit. Quæ?* Jesus

Autem dicit: *Non homicidium facies, etc.* Hic duæ vitæ proponuntur, activa et contemplativa. Prius activa proponitur, quam cum asserat adolescens se complesse, postea ad contemplativam hortatur, cum dicat:

Sis vis perfectus esse, vade, et vende omnia quæ habes, etc. Perfectus enim omnia debet vendere, non ex parte, sicut Ananias fecit et Saphira (*Act. v.*), et cum vendiderit, dare pauperibus. Nec hoc ad perfectionem sufficit, nisi post contemptas divitias, Salvatorem sequatur. Facilius enim sacculus contemnitur quam voluntas; et multi divitias relinquentes, Dominum non sequuntur. *Et cum audisset adolescens verbum, abiit tristis,* etc. Notandum quod ex diversis verbis hujus evangelii de adolescenti, diversis modis sentitur. Cum enim superius dixisset: *Omnia haec custodiri,* postea supponit Marcus: *Jesus autem intulit eum, dilexit eum* (*Marc. x.*). Ex his verbis contrahit Beda, eum non voto tentantis venisse. Dicit enim: *Non est putandus homo iste vel voto tentantis venisse, ut quidam putavere Dominum interrogasse, vel de sua vita esse mentitus, cum se legis mandata custodisse dicebat, sed simpliciter ut vixerit esse confessus, quasi mendacii aut simulationis noxa teneretur, nequaquam intutus arcana cordis ejus diligere diceretur Jesus.* Ita vero quæ sequuntur, *abiit tristis,* negant eum bonum fuisse. Unde Hieronymus ex voto eum tentantis asserit venisse. Et secundum hanosentiam illi intuitus non fuit de presenti, sed de sequenti, quia credendum est postea eum fuisse conversum. Cum autem de eo dicatur, *abiit tristis,* non est credendum bonam conscientiam eum habuisse, sed mentilium, quando se dilectionem proximi confessus est habuisse. Non enim vere diligebat proximum, qui doluit de hoc, quod sua dare proximis precipiebatur. Unde accepta occasione, ait vix posse hominem salvari divitem.

Jesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in regnum cœlorum, etc. *HILARIUS.* Occasione hujus avari, habuit sermonem de avaro. Et uotandum est quod dives hic accipitur, possidens divitias cum amore. Multi enim possident, qui non amant. Non dicit: *Impossible est intrare divitem in regno cœlorum, sed difficile est.* Quod enim impossibile est, omnino fieri non potest. Quod difficile est, cum labore potest. Potest etenim fieri, sed cum maximo labore, juvante Dei gratia, ut pecunias habentes, vel in pecunias confidentes, exutis philargyriæ retinaculis, januam intrent regni coelestis. *Et iterum dico vobis: Facilius est eanelun,* etc. Camelus iste est Christus, qui sponte humiliatus, infirmatus nostra onera sustulit. Acus est punctio, per quam angustiae significantur passionis, quam passione, velut acu nostræ naturæ, quasi scissa vestimenta resarcire dignatus est, id est reparare post lapsum. Dicitur ergo: *Facilius est intrare camelum per foramen acus,* id est facilius est pati Christum pro dilectoribus mundanorum, quam

directive mundanorum ad Christum converti. Ali-
ter. Facilius est gentilem populum gibbo peccatorum
deformem, per augustam viam vitae ingredi, quam
Iudeum de multis gloriante, et ad subeundum
leve onus Christi, se humiliare nolentem. Altera di-
citur, quia Jerosolymis quædam porta erat, quæ
Foramen acus dicebatur, per quam camelus, non
nisi deposito onere et flexis genibus transire non
poterat, per quam significantur divites, non posse
intrare viam arctam, quæ dicit ad vitam, nisi divi-
tias saltem non amando depositis, et sordibus pec-
catorum renuntiatis, et cordibus per humilitatem
contritis.

*Auditis autem his, discipuli mirabantur valde di-
centes : Quis ergo poterit salvus esse? Quo pertinet
haec interrogatio, cum incomparabiliter major sit
turba pauperum, quæ perditis divitibus, poterat sal-
vari, nisi quia intellexerunt cunctos, qui divitias
amant, et si non habeant in divitium numero com-
putari. Aspiciens autem Jesus dixit, etc. Nota quia
ipse aspectu suo reddit attentos. Apud hominem hoc
impossibile est, apud Deum autem omnia possibilia
sunt. Non ita accipendum est, quod cupidi et superbi,
qui nomine illius divitias sunt significati, in re-
gnū cœlorum sint intratur, cum suis cupiditati-
bus et superbia, sed possibile est Deo, ut per ver-
bum ejus, sicut etiam factum est et quotidie fieri
videnus, a cupiditate temporalium, ad claritatem
æternorum, et a perniciosa superbia, ad humilitatem
saluberrimam convertantur. Tunc respondens Petrus.
Cum audiret Petrus, difficile esse divitem intrare in
regnū cœlorum, voluit scire meritum divitias re-
linquentium, dicens ita : *Ecce nos reliquimus omnia.*
Graudis fiducia. Petrus pescator erat, dives non fue-
rat, cibos arte et manu quererat, et tamen loquerit
confidenter dicens : *Dimisimus omnia, et quia non
sufficit tantum dimittere, adjungit quod perfectum
est : El secuti sumus te.* etc. Fecimus quod jussisti,
quid ergo dabis nobis in præmium, vel quid præmiū?
Multum reliquit, qui sibi nihil retinuit. Tantum
quisque mente possidet, quantum desiderat. Multo
ergo deserit, qui omnem cupiditatem postponit. Je-
sus autem dixit :*

Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, etc.
Non dixit, qui reliquistis omnia. Hoc enim fecit So-
crates, et multi alii philosophi, qui divitias contem-
pserunt, sed potius ait, *qui secuti estis me, quod D*

*In regeneratione, etc. Duæ sunt regenerationes,
duæ adoptiones, duæ resurrectiones. Una regenera-
tio est, de qua dicitur : *Nisi quis renatus fuerit
ex aqua et Spiritu sancto (Joan. iii).* Altera de qua
nunc dicit. Prima iterum adoptio, de qua dicit
Apostolus : *Non accepistis spiritum servitutis in ti-
more, sed spiritum adoptionis filiorum (Rom. viii).*
Secunda, de qua idem Apostolus : *Ingemiscimus
adoptionem filiorum exspectantes, redemptionem cor-
poris nostri (ibid.).* Quæ prima; quæ vero secunda
sit resurrectio, satis patet.*

*A In regeneratione dico : Cum sederit filius homi-
nis in sede majestatis suæ, id est, cum ille qui in
forma servi apparo it, judiciariam exercebit pote-
statem, sedebitis et vos super sedes duodecim, etc.
id est judicantes, quia vobis credentibus, illi cre-
dere noluerunt. Per duodecim sedes, universitas
judicantium ; per duodecim tribus, universitas judi-
catorum intelligitur, propter duas partes septen-
toria, per quem significatur plerumque universitas.
Quæ duas partes, id est, et tria et quatuor, altera
per alteram partem multiplicata, duodecim faciunt.
Unusquisque enim fidelium, interiore et exteriore
homine, hoc septenario numero compleetur. In in-
teriori memoria, intellectu et voluntate. In exteriori
carne, humore, flatu et calore, id est, frigido, sie-
co, humido, calido, Quicunque ergo talis per divi-
nam existiter gratiam, ut unum Deum qui Trini-
tas est, diligat ex toto corde, intellectu et voluntate,
et omnes affectiones quadripartiti corporis per
prudentiam, justitiam, temperantiam, fortitudinem
noverit regere, et ut unum Deum qui trinus est, alii ut
similiter credant, et ut prudentes, justi, fortes et
temperantes sint, non cessant annuntiare, in hoc
septenario numero, et duodenario continetur. Alio-
quin cum in loco Jude traditoris, Matthiam legimus
ordinatum (*Act. i.*), apostolus Paulus qui plus omni-
bus laboravit, ubi sedeat, non habebit ad judicandum,
cum tamen ipse dicat : *Nescitis quoniam angelos ju-
dicabimus?* (*I Cor. vi.*) De ipsis quoque judican-
dis simul causa est in hoc duodenario numero.
Non enim quia dictum est, *judicantes duodecim*
tribus Israel, alia tribus, id est, Levi, quæ tertia deci-
ma est, ab eis judicanda non erit, si non ita ut
dictum est, intelligamus, vel alio modo compe-
tenter.*

B Et omnis qui reliquerit domum, etc. Non solum
ad apostolos supradicta sententia pertinere videtur:
ait, *omnis, etc.* Per fratres, sorores, patrem, ma-
trem, carnales affectus intelliguntur. Per agros,
omnes temporales divitiae significantur.

C Centuplum accipiet, etc. Quidam ex occasione
hujus sententiae, Judaicam mille annorum fabulam
post resurrectionem justorum dogmatizant, quando
omnia quæ propter Deum dimisimus, multiplici sunt
nobis senecte reddenda, insuper et vita æterna dona-
nda. Nec vident inepti, quod etsi in cæteris di-
gna sit recompensio, in uxoriis tamen juxta alios
evangelistas centenis appareat turpitudine, præsertim
cum Deus et in resurrectione nubendum non esse
testatur, et ea qua dimissa fuerint, propter se re-
cipienda non esse in hoc tempore, etiam cum per-
secutionibus asservet. Sed sic illud centuplum in-
telligendum est, qui reliquerit carnalia, recipiet spi-
ritualia. Centenarius enim numerus ad cœlestia per-
tinet, quia centenarius de lœva in dexteram trans-
latus est in computatione; sicut autem lœva ad
temporalia, sic dextera ad cœlestia refertur. Cum
ergo centenarius dexteræ accidat, merito cœlestia
significat. Quod autem subdit, *et vitam æternam*

possidet, expositio est et determinatio : vel *cen-* A nullus nobis demonstravit? Possumus etiam et eas-
tuplum accipiet, id est, voluntatem nihil habendi.

Multi autem erunt, etc. Sed quia non omnes in eodem bono proposito perseverant, et ad vitia relinquentur, terribilis sententia subditur : *Multi autem primi erunt novissimi*. Vide Judam ab apostolatu in apostamatam versum, et dico, quia *multi erunt primi novissimi*. Vide latronem in cruce factum confessorem, eodemque die quo pro suis crucifixus est peccatis, gratia fidei cum Christo in paradiiso gaudentem et dico, quia *novissimi erunt primi*. Sed et quotidie videmus multos in laico habitu constitutos, magnis vita meritis et præmiis excellere, et alios a prima aetate spirituali studio ferventes, ad extremum vite otio torpentes lassescere atque inerti stultitia quod spiritu cœperunt carne consummare.

CAPUT XX.

Simile est regnum calorum homini patrifamilias, etc. Ostendit parabolice, qui primi novissimi et novissimi primi. Paterfamilias iste Conditor noster est, qui regit quos condidit, et electos suos sic in hoc mundo possidet, quasi subiectos dominus in domo : qui habet vineam universalem, scilicet Ecclesiam, quæ ab Abel justo, usque ad ultimum electum qui in fine mundi nasciturus est, quot sanctos protulit quasi tot palmitæ misit. Hic Pater ad excolendam vineam suam tertia hora mane, sexta, nona, undecima, operarios conductit, quia a mundi bujus initio, usque in finem, ad erudiendam fidelium plebem, prædicatores mittere non destitut.

Conventione autem facta cum operariis ex denario diurno, etc. Denarius imaginem regis habet, dictus denarius est ab hoc, quia pro decem nummis apud antiquos computabatur. Idecirco igitur unusquisque accedit ad cultum divini nominis, ut in Christo recipiat imaginem dei latens, quia in paradiiso perdiditer livore serpentis, et quanto magis studuerit decalogum implere, tanto amplius reformatur ad imaginem ejus qui creavit eam.

Et egressus circa horam tertiam, etc. Prima hora fuit ab Adam usque ad Noe. Tertia vero ad Noe usque ad Abraham. In qua tertia *vidit alios stantes in foro*, quasi vendibiles, et a bono opere cessantes, et hoc est quod dicit *otiosos*, quos misit in vineam. Iterum fecit similiter circa horam sextam, quae est ab Abraham usque ad Moysen. Et circa horam nonam similiter, quæ est a Moyse usque ad adventum Domini. Circa undecimam vero, quæ est ab adventu Domini usque in finem mundi exiit ipse, id est, per seipsum apparuit, qui per prophetas et angelos prius innotuit, et invenit alios stantes gentiles populos, scilicet a bono opere torpentes, et dicit illicis : *Quid hic statis tota die otiosi?* Qui enim transacto tam longo mundi tempore, pro vita sua labore neglexerant, quasi tota die otiosi stabant, et pensandum quid isti responderint.

Quia nemo nos, etc. Nullus quippe ad eos patriarcha, nullus propheta venerat : quid est ergo dicere, *quia nemo nos conduxit*, nisi quia vitae vias

A nullus nobis demonstravit? Possumus etiam et easdem diversitates horarum ad unquamque hominem per ætatis momenta distinguere. Mane quippe intellectus nostri pueritia est. Hora tertia est adolescentia, quia quasi sol jam in altum proficit, dum calor ætatis crescit. Sexta juventus est, cum plenitudo roboris solidatur. Nona senectus est, quando sol, id est, calor ætatis descendit. Undecima vero decrepita ætas, vel veterana vocatur. In his omnibus aliqui ad honam vitam perducuntur. Qui vero usque ad ætatem ultimam Deo vivere neglexit, usque ad undecimam otiosus stetit, unde illis bene dicitur. *Quid hic statis tota die otiosi?* etc. Saltem in ultimis resipiscite, et ad vias vitae jam non multum laboraturi venite. Et hoc est quod dicit : *Ite et vos in vineam meam.*

B Cum sero factum esset, id est, cum finis uniusque, vel finis mundi, id est, ultima ætas mundi venisset, de quo fine dicit Joannes : *Filioli, novissima hora est (I Joan. ii)*; et Apostolus : *Nos sumus, in quos fines sæculorum devenierunt (I Cor. x).*

Dicit dominus vineæ procuratori suo, id est, dicit Pater Filio suo, cui omnia dedit in manus : *Voca operarios ante tribunal et reddite illis mercedem prout quisque gessit, incipiens a novissimis usque ad primos*, id est, a tempore novissimorum. Tempus novissimorum est passio Christi, usque ad finem sæculi. Primi dicuntur omnes a principio mundi usque ad passionem Christi. Usque enim ad passionem prædicavit Christus Judæis tantum, secundum hoc quod dicit : *Non sum missus (Matth. xv)*, etc. Accedens autem ad passionem Christus dixit : *Alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, et illas eportet me adducere, et fieri unum ovile et unus pastor (Joan. x)*. In passione etiam significavit secundam missiōnem cum ait : *Nunc autem qui habet sacculum, tollat similiter et peram (Luc. xxii)*. Due enim fuerunt missiones apostolorum. Prima specialis ad Judæos, quando dictum est eis : *In viam gentium ne abiheritis (Matth. x)*, in qua et sacculus et pera prohibita sunt. Secunda fuit communis, tam ad Judæos quam ad gentiles, in qua et sacculus et pera concessa sunt, quæ in multis verbis supradictis significavit. In his scilicet : *qui habet sacculum, tollat similiter et peram*. Quasi dicit. Nunc, id est, in ista alia missione, qui habet sacculum, tollat eum, id est, portet eum. Quam missione manifestius declaravit post passionem, dicens : *Ite, predicete Evangelium omni creaturæ (Marc. xvi)*. Primum itaque tempus fuit, quandiu nisi solis Judæis predicare non licuit. Peracta vero obedientia quia ad prædicationem Christi Judæi noluerunt converti, dedit potestatem offerendi verbum Dei omnibus hominibus. Incipit ergo reddere retributionem in tempore novissimorum, dum latronem in passione salvavit, antiquos patres de inferno abstractos, in die ascensionis in cœlum introduxit. Et sic completum est, quod et prius novissimis dare cœpit, sicut latroni, et in tempore novissimorum, cœpit solvere retributionem omnibus, quia usque ad

tempus passionis, omnes ad inferos descendebant.

Cum venient ergo, etc. Ipsa vita æterna pariter erit omnibus æqualis, et unus denarius omnibus attributus. Ibi tamen sunt multæ distinctiones, juxta illud : *In domo Patris mei multæ mansiones sunt (Joan. xiv).* Itaque unus denarius et singuli dñarii.

Venientes autem primi arbitrii sunt, etc. Quæritur autem quomodo dicuntur invidere, murmurare, cum in præmio suscipiendo nulla invidia, nulla erit murmuratio? Sed consuetudo est in divina pagina multos in collectione accipere, et quedam verba quibusdam personis congruere, et quedam aliis, non toti collectioni. Cum igitur primi dicantur murmurasse, et tamen mercedem receperisse, in B aliis et in aliis personis intelligendum est. Judæi sunt illi qui murmurabant, et qui in initio Ecclesiæ, fidelibus vocatis ex gentibus se proponebant, dicentes se populum Dei esse ab initio, quem Deus dilexit et fovit, qui in cæremoniis legalibus pondus portavit et xestus. Dicebant etiam populum gentilem canes esse potius quam homines, indignum esse judicantes, ut qui idolis servierant, sibi comparabiles existenter. Sed Dominus, qui non venit vocare justos, sed humiles pœnitentes, cui placet ex malis operibus humilis confessio, potius quam de bonis superba gloriatio, suhdit : *Amice, non facio tibi injuriam.* Murmuratio ista fuit in Judæis, et in mundo arbitrii sunt, quod plus essent accepturi in futuro. Et isti non acceperunt mercedem, sed perfecti qui non murmuraverunt. Legitur igitur sic in collectione : *Primi, id est, Judæi, qui in primo tempore conversi sunt, arbitrii sunt in quibusdam membris, quod plus essent accepturi in futuro quam gentiles. Acceperunt autem ipsi primi singulos denarios, in aliis personis, et ita accipientes in quibusdam personis murmurabant in aliis personis; haec est conuestio Judæorum aduersus Dominum :*

Hi novissimi, id est gentiles, una hora fecerunt, id est laboraverunt. Nos autem Judæi laboravimus toto tempore, quod fuit sub lege. Et portavimus pondus diei et xestus, id est diu sub onere legis sudavimus, vel longiore carnis tentamenta sustinuimus, quibus Dominus respondebat per suos scilicet perfectiores : Amice, per fidem, et non amice per operationem, nonne ex denario diurno, id est vita æterna, convenisti tecum? id est fidem meam receperisti? Sed qui incœpisti invidere et murmurare, ideo tolle quod tuum est, id est quod meruisti, scilicet damnationem, et vade, id est discede a me. Volo autem et huic novissimo, id est gentili populo, dare secundum meritum, sicut do tibi per meritum. Taliis est mea voluntas.

Aut non licet mihi facere quod volo. Ego ago secundum bonitatem meæ misericordie; an oculus tuus nequam est, id est invidus, de hoc quod ego bonus sum? Sic ergo erunt primi novissimi, et novissimi primi, quasi dicat : Sicut vides Judæos,

A qui primi videbantur, id est maximi, fieri novissimos, id est vilissimos per damnationem; et gentiles qui prius erant novissimi, id est damnable per idolatriam, fieri primos, id est per fidem exaltatos, sic accidet in multis aliis. Alii dicunt neminem murmurasse, sed in Dominum interpoluisse, ut ostenderet neminem posse juste conqueri de sua operatione.

Multi enim. Primi fient novissimi, id est damnable. Nam non omnes vocati ad fidem salvabuntur. Et hoc est : *Multi enim, etc.*

Et ascendens Jesus, etc. Cbristus ascensurus Jerusalem ut patereretur, iterum intimando eis mortem preparat eos ad tentationem, ne turbarentur cum viderint morientem. Nuntiat et resurrectionem ad eorum consolationes. *Ascendimus dicit, secundum situm loci.* Littera plana est.

Tunc accessit ad eum, etc. Quæritur, unde filii Zebedæi habent opinionem regni? De hac causa, ut reor, quia audierant tertia die resurrecturum. Putabant ergo post resurrectionem in mundo regnaturum, et ideo cupidi honoris, desiderant apud eum primum locum tenere. Sed cum non audeant hoc per se postulare, per matrem postulant,

Qui dixit ci, etc. Non interrogat quasi nesciens quid velit, sed ut illa expонente, manifestam faceret irrationabilem esse petitionem. Petebant enim quasi irreligiosi et gloriæ amatores, non habentes utilium postulationum discretionem. Et nota quod frequenter patitur dominus discipulos suos, aliquid non recte aut dicere, aut agere, aut cogitare, ut ex illorum culpa inveniat occasiones docendi et exponendi regulam pietatis.

Ait illi, etc. Postulat mater filiorum Zebedæi, erore mulierib[us] et affectu pietatis, nesciens quid poteret. Nec mirum si ista arguit imperitiae, cum de Petro dicatur, quando facere vult tria tabernacula, *nesciens quid diceret (Marc. ix).* Et notandum quia Mattheus scribit matrem postulasse hoc pro filiis; Marcus ipsorum desiderium et consilium aperire volens legentibus, tacet de matre, et ipsos dicit potius postulare quod ipsorum rogatu noverat per matrem postulatum (Marc. x). Et nota hoc bonum quidem fuisse desiderium, sed inconsideratam petitionem. Ideo etsi impetrare non debebant, simplicitas petitionis eorum non tamen confundi merebatur, quia de amore Domini nasciebatur. Propterea non voluntatem neque propositionem eorum culpabat, sed solam ignorantiam eorum reprehendit dicens :

Nescitis quid petatis. Et notandum quia dominus utrique evangelisto satisfaciens, non matri, sed ipsis quorum erat petitio, respondit : Nesciunt quid petant, qui sedem glorie a domino quam nondum merentur inquirunt. Eos quidem delectabat culmen honoris, sed prius debebant exercere viam laboris. Desiderabant sublimiter regnare cum Christo, sed prius erat pati humilius pro Christo.

Potestis bibere calicem, etc. Quasi dicat : Quia ergo vultis mecum exaltari, potestis mecum per

passionem humiliari? Nomine calicis passionem A designat martyrii, qua et se ipsum, et illos decebat consummari. Non ignorabat quidem Dominus quia per passionem ejus poterant imitari, sed ideo dixit hoc illis, ut Domino interrogante, et eis respondentibus, omnes nos audiamus quia nemo protest cum Christo regnare, nisi passionem ejus fuerit imitatus.

Dicunt ei: Possumus. Non tantum confluentia cordis sui, quantum ignorantia passionis responderunt. Nescientibus enim desiderabile est bellum, sic inexpertis levis videtur esse tentatio passionis et mortis. Si enim Dominus potuit dicere: Pater, si fieri potest, transeat a me calix iste (Math. xxvi), quanto magis non fuerint dicturi, quia possumus, si sciunt qualis esset tentatio mortis? Magnum enim dolorem habet passio, tamen mors majorem habet timorem.

Ait illis: Calicem quidem meum bibetis, etc. Jacobus ab Herode truncatus est. Joannes in serventis olei dolio missus, et in Pathmos relegatus, animo non defuit martyrio. Sic et multi alii calicem Domini biberunt, licet persecutor sanguinem non fuderint. Quod autem subjungit:

Sedere autem non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a Patre meo, etc. Sic est intelligendum: Regnum coelorum non est dantis, sed accipientis. Non est enim acceptio personarum apud Deum (Rom. ii), sed quicunque tales se praebuerit ut regno coelorum dignus sit, hic accipiet quod non personæ, sed vita paratum est. Si itaque tales estis qui regnum coelorum consequamini, quod triumphabitus et victoribus Pater meus paravit, vos accipietis. Vel aliter: Non est meum dare vobis, id est superbis, quod adhuc estis, sed aliis paratum est: ergo et vos, nolite esse superbi, sed estote alii, id est humiliamini, qui jam vultis exaltari, et tunc paratum est vobis.

Et audientes decem, etc. Decem apostoli non indignantur mulieri, nec ad mulierem referunt audaciam petitionis, sed ad filios qui ignorantes mensuram suam, immoda capacitate vel cupiditate exarserant. Quemadmodum enim, ut Joannes ait, illi carnaliter peterunt, sic isti cardinaliter contristati sunt. Si enim utique sapient, et intelligenter, nec isti tale quid peterent, nec illi de tali petitione dolerent. Iste ergo ambitiosi, illi invidiosi, utrique lamen nobis proferunt.

Iesus autem, etc. Jesus autem humiliis magister et mitis, nec immoderata cupiditas duos arguit postulantes, nec decem reliquos indignationis increpat et livoris, sed tale ponit exemplum, quo doceat illum majorem esse qui minor fuerit, et illum dominum fieri, qui omnium servus erit. Frustra igitur, aut illi immoderata quassierunt, aut isti dolent cum ad summum culmen non potentia, sed humilitate veniant. Quisquis ergo, ut ait, maximus divinitatis cupit maxima tenere fastigia, humilitatis sectetur ima. Et qui vult fratrem prævenire regnando, prius illum præveniat obsequendo. Dicit itaque:

Scitis quia principes gentium, etc. Quasi dicat: Vos more sæcularium per prælationem vultis prævenire ad regni possessionem, sed non ita erit, quia potius pervenitur ad sublimitatem per humilitatem. Et hoc est quod sequitur:

Non ita erit inter vos, sed quicunque, etc. Sicut Filius hominis, etc. Proponit exemplum, ut si dicta parvipenderent, ad opera saltem erubescerent, dicens: Sicut Filius hominis non venit ministrari, id est temporaliter dominari, sed ministrare, non tantum predicando, vel miraculis admonendo, sed animam quam pro nobis accepit impendendo, non pro omnibus, sed pro multis, id est pro his qui credere voluerunt. Et egredientibus illis. Lucas refert Dominum, cum appropinquaret Jericho, unum cæcum illuminasse. Matthæus vero perhibet Christum, cum de Jericho egredetur, duos cæcos illuminasse. Marcus vero unum, qua in re nemo existimet evangelistas contraria sibi scribere, sed Lucam supplesse illuminationem unius cæci in ingressu Jericho, quod Matthæus prætermiserat. Quod autem Marcus narrat, unum illuminatum esse in ingressione Jericho, et Matthæus duos, sic intelligendum est, quod unus eorum famosus erat, de quo Marcus facit mentionem, alter vero nullius nominis erat. Unde et Marcus illius nomen ponit, et nomen patris dicens ita: Filius Thimei, Barthimeus, cæcus sedebat secus viam mendicans (Marc. x). Sed queritur si nobilis, quare mendicus? Sed ex aliqua magna felicitate dejectus, notissimæ et famosissimæ misericordiæ erat, propterea ipsum solum voluit memorare Marcus, cuius illuminatio tam claram famam huic miraculo comparavit, quam illius nota calamitas fuit. Mystice autem Jericho luna interpretatur, et per eam nostræ mortalitatis defectus significatur. Appropinquarens ergo Jericho, cæco lumen reddidit, quia ante passionem cum morti appropinquaret, Iudaicum populum convertit. Bene Dominus prope mortem Iudaicum populum convertisse dicitur, quia paucis annis ante passionem asserunt Evangelium eum prædicasse. De Jericho exiens duos illuminavit, quia post mortem et resurrectionem Evangelium Judæis et gentibus prædicari fecit. Quod vero Marcus unum illuminatum scribit, ad gentium salutem respicit, quarum cæcitas notissima erat. Præterea Marcus qui gentibus scribebat, merito unum commemorat, ut figura congrueret salutationi eorum quos ad fidem instituebat. Matthæus vero qui Hebreis scribebat Evangelium, quod in gentium quoque notitiam pervenit erat, recte dicil duos illuminatos, ut ad utrumque populum gratiam fidei pertinere doceret. Duo cæci sedebant secus viam, quia uteque populus qui cæci erat, non in via, sed secus viam sedebat, dum jam fidei Christianæ per desiderium adhærebatur, et a Deo illuminari cupiebat.

transitum fecit. Hoc mysterium uterque populus audivit prædicatione apostolorum, et cum audisset, volens illuminari, per fidem clamavit :

Domine, fili David. Deum et hominem recognoscunt : cum dicunt, Domine, Deum ; cum dicunt, fili David, hominem confitentur.

Turba autem, etc. Turba ista sunt carnalia desideria, quæ bonum solent impedit affectum ; vel etiam persecutores, qui ad fidem venire volentibus, minis vel blanditiis solent obsistere. At illi pulando, orando, magis instant, donec strepitum turbæ vincerent, dicentes :

Domine, miserere. Et stetit Jesus, etc. Transiens audit, stans illuminat, quia per humilitatem misertus est quando transiit, et per verbi æternitatem quod nunquam moverat, lumen reddit :

Et ait illis : Quid vultis ut faciam vobis ? Quid vellet cœus non ignorabat ; sed peti vult hoc quid nos petere et se concedere prænoscit. Importune namque ad orationem nos admonet, et tamen dicit : Scit namque Pater vester quid opus sit vobis, antequam petatis eum (Matth. vi.) : ad hoc ergo requirit ut petatur. *Dicunt illi :* Domine, ut aperiantur, etc. Cœci a Domino non avrum, sed lucem querunt. Parvipedentes extra lucem aliquid querere, quia, et si habere cœci quidlibet possent, sine luce non possent videre quidquam. Imitemur ergo eos, non falsas divitias, non terrena dona, non fugitivos honores a Domino, sed lucem queramus : Misertus autem eorum Jesus, tetigit oculos eorum. Quia suo lumine corda eorum illuminavit, et confessi viderunt, quia crediderunt et illuminati sunt, et secuti sunt eum, quia ad imitandum sese paraverunt. Videt et sequitur, qui bonum quod intelligit operatur.

CAPUT XXI.

Et cum appropinquasset Jerosolymis, etc. In hac figura totius Ecclesiæ vocatio figuratur, quod in expositione hujus evangelii intelligitur. Ad littaram vero, qui toties Jerusalen venerat sine landibus, modo cum ramis palmarum, et frondibus, et voce puerorum recipi voluit, quia in aliis temporibus nondum venerat hora ejus, et ideo cum vellet eum capere, abscondit se ab eis.

JOANNES CHRYSOSTOMUS. Modo vero appropinquare tempore passionis, passio sponte accessit, sponte seipsum obtulit, et ad majorem invidiam per honorificam susceptionem invitavit. Hoc enim nequitia eorum exigebat ut qui corrigi nolabant, detersiores efficerentur. Miraculum vero auditum de Lazaro, ad hanc honorificam obviationem commovit. Unde ait Joannes: Propterea quia suscitavit Lazarum a mortuis, obviā venit ei turba (Joan. xi.). Nec sine ratione in hac die venit Jerusaleni. Decima enim erat dies mensis, quod habemus ex Evangelio Joannis. Ait enim ante sex dies pascha venit Bethaniam, ubi facta est cœna, et Martha ministravit. Lazarus vero unus ex discubentibus erat, et tunc Maria unxit pedes Jesu. In crastinum vero venit Jerosolymam, et accepit eum cum ramis palmarum (ibid.).

A Unde babemus quia quinto die ante pascha venit Jerusalem, qui est decimus dies mensis. Pascha enim celebrabatur in quarta decima die. Decimo autem die ideo voluit ingredi, quia ita præfiguratum erat in lege, ubi præcipitur : *Decima die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias, et domos suas* (Exod. xii.). Et paulo post ait : *Et servabitis eum usque ad quartam decimam diem mensis hujus, immolabitque eum universa multitudo filiorum Israel ad vesperam* (ibid.). Decima ergo die mensis primi, agnus, quem in pascha immolarent, domum introduci jussus est, quia Dominus decima die ejusdem mensis, hoc est, ante quinque dies paschæ in civitatem, in qua pateretur, erat ingressurus. Modo ad mysterium redeamus. Betphage est vinculus sacerdotum in monte Oliveti, et *domus Buccæ* interpretatur.

B Significat ergo primos prædicatores, qui fuerunt *domus Buccæ*, ad quas primum venit Christus, quia primi apostolos et alios condiscipulos eorum convertit. Mons vero Oliveti, eamdem etiam Ecclesiam primitivam significat. Oliva enim fomentum gignit luminis, scilicet oleum, quod etiam carnem fovet et lætitiebat, et in sacramento baptismatis ponitur. Præterea est etiam arbor pacis, quæ omnia Ecclesia convenient. Ecclesia enim pacifica, et alii pacem nuntiat, et eam Christus unctione spiritualium charismatum sanctificat, et luce scientiae illuminat, et oleo exsultationis, id est gratia spirituali impingat. Vel aliter : Mons Oliveti celsitudinem significat Dominica dilectionis, et misericordia, quæ oleo merito comparatur. Quia, sicut oleum supernat omnibus aliis liquoribus, sic misericordia et dilectio excellunt omnes alias virtutes.

C *Tunc misit duos discipulos,* etc. Cum ergo primitivam Ecclesiam Dominus convertisset, voluit et alios per eos convertere, quos ad coelestem Jerusalem posset perducere. Misit ergo duos discipulos, id est duo genera prædicatorum : alios ad gentes, alios ad Judæos. Quidam dicunt hoc fuisse Petrum et Philippum, quia Petrus Cornelium primum gentilem conversum baptizavit. Philippus vero Samaria prædicavit, quæ asina interpretatur. Adduxit itaque Philippus asinam, Petrus vero Cornelium, quasi asine pullum. Vel duos misit, ut eos de doctrina et operatione perfectos esse moneret. Seu duos, propter sacramenta dilectionis.

D *Et dixit eis :* Ite in castellum, etc. Id est, ite contra mundum, qui multis sententiis philosophorum munitus est. Castellum mundum significat, qui semper nolis contrarius est. Duo discipuli, doctores Ecclesiæ sunt, qui semper debent solvere et prædicare populo per orationes et confessiones, et paenitentiam et jejunium. Asina Ecclesiam significat, vel Synagogam, quæ alligata in veteri lege, et nunc soluta in nova lege. Populus humiliis et mansuetus per pullum significatur, in quo sedet et requietit; et ille populus prosternens ramos in via, significat omnes fideles, qui ponunt fidem in Christo, et portant fructum boni operis.

Et statim invenietis asinam alligatam et pullum A cum ea, etc. JOANNES. Asina, quæ subjugalis fuit et domita, Synagogam, quæ jugo legis pressa fuerat, designata. Pullus asinæ lascivus et liber populum signabat nationem, qui pullus ab alio evangelista alligatus fuisse dicitur. Uterque enim populus funibus peccatorum erat constrictus, et solutione indigebat. Ille enim legem quam acceperat, utendo male; iste vero peccaverat, nunquam accipiendo. *Omnis igitur peccaverunt, et egerit gratia Dei (Rom. iii).* Alii evangelistæ, qui gentibus scripserunt, pullum solummodo adductum Domino memorant. Mattheus vero, qui hebreus ex Hebreis, Hebreos sermone scripsit Evangelium, etiam asinæ facit mentionem, provida utique dispensatione, ut quorum salutem scribendo quæsierunt, hos salvandos a Domino mystice docerent esse præfiguratos. Et nota quod dicit Marcus pullum asinæ ante januam in bivio inventum. Janua Christus est extra quod gentium populus stabat ligatus, non in una fidei via, sed in diversis erroribus.

Et si quis vobis aliquid dixerit, etc. Id est si quis obedientiam eorum negare voluerit, dicit quia Dominus his opus habet. Dicite, id est, prædicare non desistite quia Dominus simpliciter omnium rerum Dominus, cui debet omnis creatura servire, his opus habet, ut serviant ei.

Præcipitur apostolis et doctoribus aliis, ut si quid adversitatis obstiterit, si quis peccatores a laqueo diaboli solvi prohibuerit, et per confessionem adduci Domino, non tantum prædicare desistant, sed constanter insinuent quia Dominus ad ædificandam Ecclesiam suam talibus opus habet.

Quamvis enim sevus sit persecutor, non tamen potest obstatere salvationi eorum quos novit Dominus qui sunt ejus.

Dominus his opus habet, etc. Justum est enim, ut qui serviant creature, serviant Creatori. Quandoque enim gentes Deos in potestate diaboli pro tempore reliquit, ut tentaret, non in æternum contempsit ut perderet.

Et confestim dimittet eos. In Domini scilicet servitio mancipandos. Vel, ut legitur, animal quidem quod, postquam ingressum est Jerusalem, ad dominum suum reiussum est. Animal autem prophetia in Ecclesia remansit. De animali etiam illo non quod videbatur, erat necessarium Christo, sed illud quod intelligebatur, id est non caro, sed ratio. Ideoque earo remissa est ratio autem retenta est. Quod ait: *et confestim dimittet eos,* nota quod non dixit ad diabolum, quia prius tenebat eos, sed in arbitrio suo adjuto dono gracie.

Hoc autem totum factum est ut adimpleretur quod dictum est per prophetam (Isa. lxvii), etc. Adhibetur huic facto testimonium prophetæ, ut appareat Dominum omnia, quæ de ipso scripta erant, complesse; sed invidia cœcatos Scribas et Phariseos, ea quæ ipsi legebant, intelligere noluisse.

Dicite filiæ Sion. Filia Sion Ecclesia est fidelium, pertinens ad supernam Jerusatem, quæ est mater omnium nostrum, cuius portio tunc minima erat in populo Israel. Præcepit itaque Dominus prædictoribus suis: *Dicite filiæ Sion.* Ad litteram, Judaico populo; mystice autem, Ecclesiæ.

Ecce rex tuus, etc. JOANNES. *Ecce* est adverbium ostendantis, quasi dicat: videte non earnali aspetto, sed spirituali intellectu, opera virtutum ejus aspicite. Nec dicatis: *Non habemus regem in Cesarem (Joan. xix).* quia revera iste est rex tuus, et *venit tibi*, si credis; contra te, si non credis.

Mansuetus, etc. Quia primus adventus fuit humilius, secundus erit terribilis; quia *sedens super asinam et pullum*, non in curro aureo, sed super bestiam pacis amicam. Mysticæ autem super utrumque populum, sub Domino ejus humiliatum. Quod autem dicit, *super pullum et asinam*, non est ad littoram intelligendum quod super utrumque sedisset, sed in precordiis utriusque populi per illa duo significati.

Euntes autem discipuli, etc. Magna erat virtus Christi, qui sic cor Domini ad donandum animal præparavit. *Et adduxerunt ad Jesum, et posuerunt, etc.* Quia doctores virtute Christi utrumque populum ad fidem vocaverunt.

C *Et imposuerunt super eum vestimenta sua.* Id est bonis sanctorum patrum exemplis et dictis ornaverunt eos. Non enim Dominus asinam nudam, non nudum debuit ascendere pullum, quia sive gentilis, sive Iudeus sit, nisi fuerit nuper dictis sanctorum ornatus et factis, Dominum habere sessorem suum non potest. Vester apostolorum sunt divina præcepta et gratia spiritualis, quibus turpitudine carnis nostræ tegitur. His prius erant populi nudi, sed modo per apostolos ornati, Christum habent sessorem. Minor vero turba non potuit vestes super asinam ponere, sed in via, quia sancti martyres carnem exuentes, quæ quasi animæ tegumentum est, simplicioribus per exemplum, viam sanguine suo parant, ne dubitate ibi ponere, ubi viderint eos in bello martyrii præcessisse. Alter: *Vestimenta sunt legis mandata carnalia, quæ Christiani fuerant in via, id est in Christo conculcanda; et etiam vide, quia superjumentum apostoli ponunt vestimenta, sed sub pedibus jumenti cætera turba Iudea ponit vestimenta quia mandatis quidem apostolorum Christiani iastruunt et ornantur. Legis autem mandata, conculcantur quod est dum carnales consuetudines omnes et circumcisio reprobamus.*

MORALITAS. Salvator nostersuperjumentum sedet, et Jerusalem tendit, cum unusquisque fidelis animam suam, scilicet jumentum suum regens, ad pacis intimæ visionem ducit. Qui vero vestes stravent in via significant eos qui corpora sua per abstinentiam dominant, ut ei iter ad montem præparent, vel exempla bona sequentibus præbeant.

Alii autem cœdebat romos de arboribus. Ramos vel frondes cœdunt, qui verba et sententias bonas

de libris patrum excerpunt, per quas simplicium corda Christianorum aedificantur, ne errent in via veritatis. *Turbæ autem, etc.* Illi quæ precedebant significant eos qui fuerunt ante adventum Christi, et quæ sequerentur; significant eos qui fuerunt post adventum ejus. Utique autem in eadem voce confessio- nis convenient, qui omnes clamabant dientes :

Hosanna filio David, etc. GREGORIUS. Hosanna verbum hebraicum est compositum ex corrupto et integro. Dicitur enim Hosanna, quasi osi anna. Osi interpretetur *salra*, vel *salvifica*, vel *salvum fac*. Anna est interjectio deprecantis, sicut apud nos, obsecro. Unde Hieronymus ita interpretatur : Hosanna, id est *salva*, *obsecro*. Et versus iste sumptus est ex psalmo centesimo decimo septimo, ubi dicitur : *O Domine salvum me fac, o Domine, bene prospere, benedictus qui venit in nomine Domini;* et hoc dicitur in translatione septuaginta. Interpretum. In hebraica autem veritate tantum dicitur : *Obsecro, Domine salva obsecro.* Sequitur : *Benedictus, id est gloriosus, qui incarnatus est in nomine, non suo, sicut antichristus, sed in nomine Domini,* id est Patris suiglorificando. Iterum repetunthosanna, id est *salva*, *obsecro*, et annuntiant ubi velint salvari, scilicet in *altissimis*, id est in cœlestibus, non in terrenis.

Et cum intrasset Jerusalem, commota est civitas, etc. Mirans frequentiam, nesciens veritatem. Et querunt : *Quis est hic, cui ita occurruunt obviam cum laudibus?* *Populi autem dicebant : Hic est Jesus a Nazareth, Galilæus propheta.* Plebecula Jesum confiteatur, ut confessio sui nominis a minoribus incipiens, ad majores perveniat. *Et intravit, etc.* Quia urbem ingressus, primo templum adiit, formam religionis quam sequamur, nobis demonstravit, ut quoconque venerimus domum orationis, si ibi est, primum adeamus, et per orationem Deo commendati, sic ad agenda negotia securius accedamus. *Intravit etiam propter aliam causam, quia refert Lucas quod Jesus, cum appropinquaret, videns civitatem flevit, et destructionem civitatis prænuntiavit (Luc. xix); deinde templum ingressus, cœpit ejicere vendentes, ut causam destructionis, civitatis ex ini- quitate sacerdotum maxime pendere ostenderet.*

Et ejiciebat, etc. Ex cogitaverunt sacerdotes quomo- dum prædam de populo facerent, ut animalia et cetera, quæ offerenda erant, venderent quam carius possent, et oblatæ rursus haberent, et quod consu- mere non possent, iterum venderent. Et qui fortasse aliqui essent, qui paratos non haberent nummos inde emerent, constituerunt etiam nummularios suos qui nummos accommodarent. Et quia lex vetat accipere usuram, pro illa accomodatione levia mu- nuscula, poma scilicet et uvas, et legumina accipie- bant, quasi hoc peccatum non præcavisset Ezechiel, dicens : *Usuram et superabundantiam non accipietis* (Ezech. xviii). Hanc igitur negotiationem Domi- nus in templo cernens, dolore latrocini, seu ardo- re spiritus concitat. Unde Psalmista : *Zelus do- mus tuae comedit me* (Psal. lxviii), et ejicit eos.

A Ejecerat jam alia vice, quod solus Joannes dicit, sed de ultima ejectione dicunt alii, quando facto flagello de funiculis, omnes ejecit. Notandum quod ea tantum vendi, vel emi, reperit in templo quæ ad ministerium templi necessaria erant. Si ergo nec ea voluit in templo venundari, quæ in templo volebat offerri, propter studium videlicet avaritiae vel frau- dis, quantum puniret, si invenisset ibi aliquos risui vel vaniloquio vacantes, aut alio vitio mancipatos. Aliud tamen spiritualiter intelligendum est. Dam- natur enim in hac figura Simoniana heres. Simon enim magus voluit emere a Beato Petro dona Spi- ritus sancti, cui talis sententia data est damnatio- nis ab apostolo : *Pecunia tecum sit in perditionem* (Act. viii). Nec solum ementes, sed etiam vendentes dannabiles sunt. Unde Dominus ejicit omnes ven- dentes et ementes de templo. Omnes enim Simoniaci a templo Dei vel sententia hominum, vel ante oculos Dei privantur.

B *Et mensas nummulariorum evertit, etc.* Mensæ istæ altaria significant. Nummularii, sacerdoles, qui nummis plus quam divino servitio sunt intenti. Altaria evertit, dum ea multoties occulto judicio everti permittit.

C *Et cathedras vendentium columbas, etc.* Quia Spi- ritus sanctus in columba super Dominum apparuit, recte per columbam Spiritus sancti charismata si- gnificantur. Qui autem sunt in templo Dei hodie, qui columbas vendunt, nisi qui in Ecclesia pretium de impositione manus accipiunt, per quam videlicet impositionem spiritus cœlitus datur? Columba igitur venditur, cum manus impositio, per quam Spiritus sanctus accipitur, ad pretium præbetur.

GREGORIUS. Sed Redemptor noster cathedras ven- dentium columbas evertit, quia talium negotiatorum sacerdotium destruit. Notandum est etiam quod pretium aliud a manu, aliud a lingua, aliud ab officio. Munus a manu, pecunia; munus a lingua, fa- vor; munus ab officio, servitium. Qui aut Spiritus sancti dona alicui, propter aliquid horum tribuit, pretium de columbis accipit. Propterea ait Propheta : *Beatus qui executus manus suas ab omni mune- re* (Isa. xxxiii). Cum dicit omni, diversitatem munera voluit significare.

D *Et dixit : Scriptum est (Isa. lvi) : Domus mea domus orationis vocabitur.* Quasi dicat : Domus mea oratorium dicitur : nemo in oratorio aliquid agat, nisi ad quod factum est, unde et nomen habet.

Vos autem fecistis eam speluncam latronum. Qui enim ad accipienda munera in templo residebant, profecto quin quibusdam con dantibus lœsiones ex- quirerent, dubium non erat. Domus ergo orationis speluncaltronum facta fuerat, quia ad hoc in tem- ple assistere noverant, ut aut non dantes munera, studeant corporaliter perseguiri, aut dantes spiritua- liter necare. Templum quoque et domus Dei, est ipsa mensæ conscientia fidelium, quæ si quando e lœsione proximi perversas cogitationes profert, quæ si in speluncâ latrones resident.

Et accesserunt cœci et claudi ad eum, etc. Et ingressus in templum infirmos sanabat, ut quod pueri verbis testificabantur, ipse confirmaret miraculis. *Mystice autem:* Cum ejecisset indigos seredotes de templo, simplices peccatores ad se per patientiam accedentes, prius cœcos in cognitione, et claudos in operatione illuminando, et in viam recitutinibus dirigendo, quotidie sanat.

Videntes autem principes sacerdotum, etc. Scribar doleentes et indignantibus de tam manifesta ejus potentia, et ejus laude, per pueros celebrata, laborant quærendo si eum possent principes capere in aliquo verbo, dicentes: *Audis, quid pueri isti dicunt?* Quasi dicent: Ascribis tibi hanc laudem? Jesus autem moderate sententiam temperat et responsionem. Non enim ait: *Benefaciat pueri, quia mihi testimonium perhibent, quod Scribae audire nollent.* Nec rursum ait, errant pueri: parcite eorum ætati. Sed quasi se tacente, verba illorum puerorum confirmat, testimonio David dicentes (*Psal. viii*): *Nunquam legisti: Ex ore infantium et lacientium perfecisti laudem,* etc. Testes miraculorum, Christi infantes dicuntur, non ætate, sed simplicitate cordis lactentes, quasi lacte, id est suavitate miraculorum, que dicuntur lac; panis vero perfecta doctrina.

Et relictis illis, quasi incredulis et contradictoribus, abiit, foras extra civitatem Bethaniam, in domum scilicet obedientiae, præfigurans jam tunc gentium vocationem. Unde dicitur: Populus, quem non cognovi servivit mihi (*Psal. xvii*), etc. Et nota quia Christus pauper verus, nulli inquam adulatus, nullum invenit hospitem in urbe, sed apud Lazarum sororesque ejus receptus est hospitio in quadam oppidulo. *Mane autem revertens in civitatem esurit.* Nota morem studiosi operatoris, dum dicitur mane reversum fuisse in civitatem, ut prædicaret, et ut aliquos Deo Patri acquireret. Per hoc vero, quod dicit esurit, notatur veritas carnis; vel dicitur quia esurit salutem credentium. Possumus etiam notare peritam matutinam reversonem factam in Ierusalem ipsius resurrectionem, quando scilicet discussio noctis tenebris, damnatioque diabolo, matutina resurrectione radiante, illustravit universum orbem. *Esurit, vel veritatem humanæ carnis ostendens, vel essuriens salutem credentium, æstudiens ad credulitatem Israelis.*

Et videns fici arborē, etc. Deus prædicat aliquando verbis, aliquando factis. Quid enim erat causæ ut esuriens fructum in siculnea quæreret, cuius non erat tempus (qui erat prope Pascha Judæorum) arboreumque maledictione damnaret, nisi quia plebem, quod verbo docebat, facto terrere volebat? Ficus enim est Synagoga, que non in via, sed secus viam erat, id est non in spiritu qui ducit ad Christum, qui est vera via, sed in littera legis, quæ extra veram viam ducit. *Et venit ad eam, nihilque invenit in ea nisi folia tantum,* etc. Venit per Incarnationem. Folia, sunt verba legis et prophetæ-

A rum. Verba invenit in eis, non fructum bona operationis. Damnatur ergo, quia Judæa qua verba Scripturæ sine operibus sonabat, digna est ultione punita. Hæc autem dixerim, non quod tota Synagoga fuerit abjecta, ex qua, ut constat, quod fuerit primitiva Ecclesia constructa, sed illa nimirum portio Synagogæ damnari meruit, quæ esurientem Christum pascere bene operando recusavit, quæ foliis verborum spiritualium magis obumbrari, quam fructibus spiritus voluit onustari.

Et videntis discipuli mirati sunt dicentes: Quomodo continuo aruit? etc. Dominus scandalum crucis portatus, discipulorum animos veluit aliquo signo anticipari, ut viderent, quod ea virtute, qua fucus aruit, eadem virtute inimicos siccaret, nisi eorum salutem per patientiam expectaret.

Respondens autem Jesus, dixit, etc. Solent gentiles quidam contra Ecclesiam maledicta scribere, et improperare nostris, quia non habuerunt plenam fidem Dei, quia non quaque monte transferre poterunt, quibus est respondentum: *Non omnia esse scripta, quæ in Ecclesia sunt gesta, sicut etiam de factis ipsius Christi Dei et Domini nostri Scriptura testatur* (*Joan. xxii*.) Unde ethoc quoque fieri potuisse, ut mons ablatus de terra mitteretur in mare, si necessitas id fieri poposisset, quomodo factum legitimus precibus beati Patris nostri Gregorii, Neocæsareæ Ponti antistitis, viri meritis et virtutibus eximii, ut mons in terra tantum loco cederet, quantum incolæ civitatis opus habebant. Cum enim volens ædificare Ecclesiam in loco apto, videret eum angustiorem esse quam res exigebat, eo quod ex una parte rupe mari, ex alijs monte proximo coarctaretur; venit nocte ad locum, et flexis genibus admonuit Dominum promissionis sua ut montem longius petentis juxta fidem ageret, et mane facto reversus, invenit montem tantum spatii reliquise structoribus Ecclesiæ quantum opus haberuerant.

Mystice autem complentur hæc miracula in sanctis. Diabolus enim vere est mons superbiæ, qui per prædicationem sanctorum de cordibus infidelium repellitur, et in mare projicitur, id est majorem vessaniam in prædestinatis ad mortem exercere permittit. Ambrosius vero dicit aliter. Quia per apostolos prædicatum est Evangelium, ipse Dominus, qui mons est appellatus, a Judæis est ablatus, ut inter gentes per apostolorum prædicationem, tanquam in mare jactaretur. Et omnia quæcumque, etc. Notanda est distinctio deprecantium, qui perfectam fidem habent, quæ per dilectionem operatur, ille orando vel etiam jubendo potest impetrare quæ petierit.

Et cum venisset in templum, accesserunt, etc. Non tam fide quam corpore, quod apparet ex verbis eorum, quibus eum tentabant, dicentes: *In qua potestate hæc facis?* *Et quis tibi dedit hanc potestatem?* Diversis modis eamdem quam supra calumniam struunt, quando dixerunt: *In Beelzebub principe demoniorum ejicit hi dæmonia* (*Luz. ii*). Quando enim di-

eunt, in qua potestate hæc facis ? de Dei dubitant potestate, et subintelligi volunt diaboli esse, quæ faciat: addentes quoque: *Quis dedit tibi hanc potestatem?* manifestissime Dei Filium negant, quem putant non suis, sed alienis viribus, signa facere.

Respondens Jesus dixit, etc. Poterat Dominus aperta responsione tentatorum calumniam confutare, sed prudenter interrogat, ut ipsi vel suo silentio in sententia damnentur, secundum illud: *Dominus confregit dentes eorum in ore ipsorum* (*Psal. lvi*). Si enim respondissent baptismum Joannis fuisse de cœlo, consequens erat responsio, quare ergo non estis baptizati a Joanne? Si vero dixissent humana deceptione esse compositum, et nihil habuisse divinum, seditionem populi formidabant. Omnes enim congregatae multitudines Joannis receperant baptismum, et habebant eum ut prophetam. Respondit itaque impiissima confictio humiliatis.

Nescimus. Verbo quo nescire dixit, usa est ad ipsas insidias captandas.

Ait ergo illis Jesus: Nec ego dico vobis, in qua potestate hæc facio, etc. Illi in eo quod se nescire responderunt, mentiti sunt. Consequens ergo secundum responsionem illorum, Dominum quoque dicere, nec ego scio: sed mentiri Veritas non potest, quare ait: *Nec ego dico vobis.* Unde ostendit et illos scire, sed nolle respondere, et se bene nosse; et ideo non dicere, quia illi quod sciebant, non dicebant. Juste ergo confusi, turpiter abscesserunt. Et nota quod de duabus causis occultatur veritas: Vel quia non sunt capaces auditores. Unde dicitur: *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo* (*Joan. xvi*). Vel quia sunt contemptores. Unde dicitur: *Nolite sanctum dare canibus* (*Math. vii*).

Quid autem vobis videtur? Homo quidam, etc. Confutatis sacerdotibus cauta responsione, statim infert parabolam quæ et illos impietatis arguat, et ad gentes regnum Dei transferendum doceat; vel simpliciter hæc parabola non de gentibus et Iudeis est, sed de peccatoribus et justis, ut postea Dominus dixit.

Amen, dico vobis, quia publicani et meretrices, etc. Videndum est, quis fuit homo iste. Homo iste Deus est, qui omnes, quos creavit paterno affectu diligit; qui, cum sit natura Dominus, tamen mavult diligi ut pater, quam timeri ut Dominus. Unde in principio mandatorum legis non dixit: *Time Dominum Deum tuum, sed dixit: Diliges Dominum Deum tuum* (*Exod. xx*), etc.

Iste talis pater *duos habuit filios*, gentilem et Iudeum. *Et accedens ad primum,* id est ad gentilem populum, dixit: *Fili, vade hodie,* id est in presenti hoc tempore, *operare in vinea mea,* id est fac voluntatem meam. Hoc est, quo tibi fieri non vis, non facias alii. Sed videndum est quomodo Deus hanc naturalem legem locutus est illis. Non enim in facie, ut homo, sed in corde locutus est, ut Deus. Non in auribus verbum sonans, sed in cordibus intellectum. Sequitur:

A Ille autem respondens dixit: Nolo, etc. In cogitatione quidem dixit, *nolo.* Qui enim habens notitiam boni et mali, relinquit bonum et sequitur malum, videtur Deo persuadenti respondere, *nolo.*

*Postea autem paenitentia ductus, etc., abiit et sermonis contumaciam labore correxit, et hoc fuit in adventu Salvatoris. Deinde accedens ad alterum, dixit similiter. Al ille respondit se ire, et tamen non irit. Iudaicus enimus populus in Moyse Domino respondit. *Omnia quæcumque dixerit, faciemus* (*Exod. xxix*) et tamen non fecit, scilicet vineam non excoriat. Potius Dominum vineæ extra vineam interfecit.*

Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Ecce videendum est quomodo proprio iudicio damnatur. Voleans ergo Dominus, ne lateret eos sensus parabolæ, qui maxime ad eos pertinere videbatur.

B C Ait illis Jesus: Amen dico vobis quia publicani, etc., uti Matthæus, et meretrices, ut Maria, præcedent vos in regno Dei, in Ecclesia scilicet in presenti, vel in futura, scilicet celesti Jerusalem, et reddit causam quare: Venit enim Joannes, etc. Littera plana est. Aliam parabolam audire :

Homo erat pater familias, etc. Principes sacerdotum, qui Dominum interrogaverant in qua postestate hæc faceret, et voluerunt eum in verbo capere qui erat fons totius sapientiae, superantur ipsi modo sua arte, et audiunt in parabolis quod aperte non membrantur audire. Paterfamilias Deus intelligitur, qui plantavit vineam, de qua Isaías *Vineam Domini Sabaoth* (*Isa. v*); et David: *Vineam de Ægypto translatulit* (*Psal. lxxix*).

El sepem circumdedit ei, id est angelorum custodianum deputavimus illi. *Et fodit in ea torcular,* id est impositae legalia tormenta, per quæ cogerentur ad bene vivendum. Aut torcularia illa, id est martyres, titulo quorum tres psalmi (viii, lxx, lxxxiii) intitulantur, cum dicitur: *Psalmus pro torcularibus*, scilicet posuit in ea tales viros, qui parati essent torqueri pro nomine Christi, ut per eos efflueret quedam ubertas Spiritus sancti.

Et dæificavit turrim, id est templum de quo dicitur per Michæam: *Et lu turris nebulosa, filia Sion* (*Mich. iv*).

D Et locavit eam agricolis. Quos alibi operarios vineæ appellavit. *Et peregre profectus est.* Non mutatione loci, sed relinquens arbitrium liberum bene operandi. Deus enim, quo complentur omnia, unde abesse potest?

Cum autem tempus fructuum advenit, etc. Bene tempus fructuum, non proventuum, posnit. Nullus enim fructus fuit populi contumacis, propter quem tamen fructum accipiendum misit servos, quos illi apprehensos, vel occiderunt, ut Jeremiam: *vel occiderunt, ut Isaiam;* vel lapidaverunt, ut Naboth, et Zachariam quem mactaverunt inter templum et altare.

Itreum misit alios servos, etc. Scilicet misit prophetarum choros, per singulas generationes, præci-

pue tempore captivitatis factæ per Babylonios. Per A singulos tamen gradus divinæ misericordiæ eis exhibet. Crescebat cumulus Judaica malitia, et contra Dei clementiam certabat humana malignitas.

Novissime autem misit ad eos filium suum. Filium suum dico, non quasi ad noxios et promeritos peccatores sententiam bajulantem, sed patienti venia post tot sæcula adhuc eis locum misericordiae reservantem. Quod autem ait : Verebuntur filium meum, non de ignorantia venit, sed semper quasi ambigere dicitur, ut libera voluntas homini reservetur. Et nota quia misit confundere illos, non punire, quia bono domino et benigno pro tantis injuriis sufficiebat sola vindicta pudoris.

Agricola autem videntes filium, dixerunt intrase : Hic est heres, venite, occidamus eum, et habebimus hereditatem ejus. Manifeste probat Dominus principes Judæorum, non per ignorantiam, sed per invidiā crucifixisse. Filium Dei. Intelllexerunt enim hunc esse, cui dictum est : Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam (Psal. ii), et propterea quasi sibi consulentes apud se dicebant : Ecce mundus totus post eum abiit (Joan. xi), si dimittimus eum sic, omnes credent eum (Joan. xi). Hereditas ergo Christi est, quam resurgens ipse possedit Ecclesia, quam moliebantur rumpare primitiva, dum sine ejus extincta, justitiam, quæ ex lege est, gentibus persuadere conabantur.

Et apprehensum cum ejecerunt extra vineam, et occiderunt. Marcus mutat hunc ordinem, dicens : Occiderunt et ejecerunt extra vineam (Marc. xii), quasi vile cadaver. In quo notat eorum pertinaciam, quia, occiso Domino et resuscitato a suis finibus, eum excluserunt, et quantum in se erat, gentibus ad suscipiendum dederunt. Nota iterum quod extra vineam ejectus est, quia extra portam passus, vel prius a cordibus incredulorum expulsi, deinde crucifigitur.

Gum ergo veniet dominus vineæ, id est cum ad iudicandum venerit, quid faciet agricolis illis ? Interrogat Dominus, non quod ignoret quid responsuri sint, sed ut propriae responsione sua damnentur.

Aiunt illi : Male malos perdet, etc. Quidam alli videntes hoc contra se dictum, dixerunt : secundum Lucam (Luc. xx.), absit ! cum etiam secundum Matthæum Dominus dixisset : Malos mate perdet, et vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddent ei fructum temporibus suis. Mysticæ vinea cuique locatur colenda, cum mysterium baptizandi datur, quia operando exerceat. Mittitur servus unus et alter, cum lex, psalmus, et prophetia legitur, querum monitu bene operetur. Sed missus cæditur vel ejicitur, cum sermo contemnitur, vel quod pejus est, blasphematur. Heredem, quantum ad se, occidit, qui Filium Dei conculcaverit, et spiritui gratiæ contumeliam fecerit. Perditio malo, aliis vinea datur, cum donum gratiæ, quod superbus perdidit, humilius accipit. Quod autem vinea aliis locabitur, propheticō confirmat exemplo, dicens eis :

Nunquam legistis in Scripturis (Psal. cxvii) : Lapidem quem reprobaverunt, etc. Lapis iste Christum significabat, quem Judæi ædificantes suas traditiones, et quasi domum propriam de subdita sibi plebe statuere volentes reprobaverunt, et, sicut ante inventores malitiæ, sic etiam facti cementarii pessimi, auditoribus suis conabantur eripere fidem Christi, que quasi lapis electus debuit ponî in ædificio Dei, jungens in se duos parietes, id est populos. Hic est enim lapis ille de quo Isaías : Immitat in fundamentis Sion lapidem electum, pretiosum, angularem, et qui creditur in eum, non confundetur (Isa. xxviii).

Ideo dico vobis quia auferetur, etc. Quasi dicat : Ecce ex vestra concessionē et prophetica etiam auctoritate concludo vobis, quia auferetur a vobis Iudeis regnum Dei, id est ut jam non sitis, quod esse præsumebatis. Et dabitus genti, scilicet populo gentili, facient fructus ejus. Diximus aliquoties regnum Dei Scripturas sanctas intelligi, quas abstulit Dominus a Judæis, et tradidit nobis ut faciamus fructus eorum, et ista est vinea quam tradidit agricoli et vinearum cultoribus. In qua, qui operati non fuerint, nomen tantum habentes Scripturarum, vinea fructum sunt perditi.

Et qui occiderit super lapidem istum, etc. Aliud est offendere Christum per opera mala, aliud negare. Qui peccat, et tamen in Christum credit, cadit super lapidem, et confringitur, sed non omnino conteritur. Reservatur enim ad salutem per patientiam, vel pœnitentiam.

Super quem vero occiderit, etc. Hoc est, quem lapsus ille obruerit, id est qui Christum penitus negaverit, veniet illi desuper in judicio cum pœna perditionis, et interim conteret omnia bona, quia nullum bonum sive fide.

Et cum audirent principes sacerdotum et Pharisei parolas ejus, cognoverunt quod de ipsis diceret. Et querentes eum tenere, timuerunt turbas, etc. Quamvis duro corde essent et infideles, intelligebant tamen omnes sententias Domini contra se dirigi. Intelligebant enim eum esse heredem, se vero pravos colonos, et solo humano terrebatu timore, quod non audebant eum interficere, donec veniret hora ejus. Mysticæ quidem hoc quotidie geritur in Ecclesia, cum quilibet solo nomine frater, fidei et pacis unitatem quam non diligit, propter bonos cohabitantes, vel erubescit vel timet impugnare, qui tamen sicut destultissima avium struthionis Dominus ait : Cum tempus fuerit, in altum alas erigit (Job. xxxix), quia persecundo Ecclesiam quasi Dominum cruci addicere, et ostentui gaudebit habere.

CAPUT XXII.

Et respondens Jesus, dixit eis iterum in parabolis : Simile factum est, etc. Domino de vinea parabolam proponente, et dicente : Quoniam justitia Dei a Judæis auferenda erat, non sunt territi, sed magis exasperati. Et volebant in eum manus mittere, quod intelligens Dominus non tacuit. Sed pravæ cogitationi eorum quam habebant, de morte sua occur-

rens, Dei graviorem iram per aliam parabolam præ-
nuntiat illis venturam. Nam si illi qui timere debe-
rent, non timuerunt, sed potius exasperati sunt,
quanto magis Christus tacere non debuit, quem ti-
mere non oportuit. Illos facit audaces sua malitia,
istum propria potestas. Regnum cœlorum, quod ho-
mini regi assimilatum est, in hoc loco præsens Ec-
clesia est sanctorum justorum, scilicet quos regit
Deus, quædeò regnum colorum dicitur, quia, dum
sanctorum corda nibil ambiant in terra, per hoc
quod jam suspirant ad superna, jam in eis regnat
Dominus, quasi in cœlestibus. Homo vero iste, cui
regnum cœlorum assimilatur, Deus est Pater, qui
licet homo dicatur, humanam tamen naturam non
suscepit, sed propter causam parabolice homo di-
citur.

Qui fecit nuptias filio suo. Tunc enim Deus Pater
Deo Filio nuptias fecit, quando hunc in utero Vir-
ginis humanæ naturæ conjurxit, quem Deum ante
sæcula genuit.

GREGORIUS. Sed quia ex duabus personis solet
fieri ista conjunctio, ab sit hoc ab intellectibus no-
stris, ut personam Dei et hominis ex duabus per-
sonis credamus esse unitam! Ex duabus enim atque
in duabus hunc naturis existere dicimus, sed ex
duabus personis compositum credi, ut nefas vita-
mus. Apertius igitur atque securius dici potest, quia
in hoc Pater regi Filio nuptias fecit, quo ei per In-
carnationis mysterium sanctam Ecclesiam copula-
vit. Uterus autem Virginis hujus sponsi thalamus
fuit nuptiarum, unde David : *Tanquam sponsus Do-
minus procedens de thalamo suo (Psal. xviii).*

*Et misit servos suos vocare invitatos ad nuptias, et
nolebant venire.* Quando misit servos, jam invitati
erant. Populus enim Israel in gloriam æternitatis
per legem invitatus fuit, vel per patriarcharum
admonitiones, quod melius est. Qui ergo mittuntur
postea invitatos vocare, procul dubio Moyses, Da-
vid, Nathan, Salomon, ceterique prophetæ fuerunt,
quibus invitati credere noluerunt. Iterum misit alios
servos, apostolos scilicet. Bis itaque ad invitandum
servos misit, qui incarnationem Filii per prophetas
futuram prædictit, et per apostolos nuntiavit fac-
tam, per quos in invitatione jam dicitur :

Ecce prandium meum paravi, etc. Prandum est
doctrina justitiae, et verba cœlestium mysterio-
rum de Filio Dei, quasi dicat : Ecce mensam ex D
omni lego et ex omnibus prophetis et Scripturis
ordinavi.

Tauri mei, et altilia occisa, et omnia parata, id
est exempla patrum Veteris et Novi Testamenti
sunt apposita. Tauri sunt patres Veteris Testamenti,
qui dum ex permissione legis acceperant, ut suos
adversarios odio retributionis percuterent, quid
aliud quam tauri erant, qui inimicos suos corporeæ
virtutis cornu feriebant? Altilia vero sunt patres
Novi Testamenti, qui, dum gratiam internæ pingue-
dinis percipiunt, sublevantur ad sublimia, contem-
plationis sue peuna. Et non sufficit eos amicos tan-

A tum diligere, sed etiam fervent inimicorum suorum
dilectione. Quod autem dicuntur occisa tauri et altilia,
intelligendum est vel ab eo quod fuerant oc-
cisa, vel jam per mortem carnis in requie posita.
Et notandum quod in priori invitatione nihil de
tauris et altilibus dicitur. In secunda autem tauri
et altilia jam mactata memorantur, quia omnipot-
tens Deus, cum verba ejus audire nolumus, sicut
ne illi in priori invitatione, adjungit exempla, ut
quod impossibile credimus, per exempla ad cre-
dendum fiat facilius. Sequitur :

Venite ad nuptias. Quasi conclusio est, quia vide-
tis totet tales viros præcessisse participes nuptia-
rum et mensæ, qui habuerunt fidem Incarnationis
Dominicæ : ergo venite, et in hanc fidem cum ca-
teris concordate.

B *Illi autem neglexerunt.* Talem, ut diximus, admoni-
tionem habuerunt, sed illi adinoniti, venire no-
luerunt, imo neglexerunt suæ salutis præconium.

*Et abiérunt, aliis in villam suam, aliis vero in
negotiacionem suam.* In villam ire, est terreno la-
bore immoderate incumbere. Negotiari vero est ter-
renis inhiare.

C *Reliqui vero tenuerunt servos ejus, et contumelia
affectos occiderunt.* Non solum vocantis gratiam re-
spuerunt, sed et illum in servis suis persecuti sunt.
Et hoc est : Reliqui vero tenuerunt servos ejus, et
contumelia affectos occiderunt, ac postea occide-
runt. Et nota quod hic siletur occasio sponsi, sed
per mortem servorum ostenditur contemptus nu-
ptiarum. Notandum etiam quod de morte sua tacet,
de qua jam in alia parabola dixerat, sed mortem di-
scipulorum ostendit, quos post ascensum ejus occi-
derunt Iudei, maxime sacerdotes, quapropter Je-
rusalem postea a Romanis destructa est, quod ex-
sequitur littera : *Rex autem cum audisset iratus est.*
Quando ad nuptias invitabit, et opera misericordiæ
agebat, homo tantum vocabatur. Nunc vero quando
ad ultionem venit, homo siletur, et rex tantummodo
dicitur. Sequitur : *Et missis exercitibus suis perdidit
homicidas illos, et civitates illorum succendit.* Ro-
manus exercitus Dei dicitur esse, quia *Domini est
terra et plenitudo ejus (Psal. xxii).* Non enim veni-
sent Romani Jerusalem, nisi eos Dominus excitasset
sub duce Vespasiano et Tito, qui occisis Judeis
prævaricatriæ succenderunt civitatem. Mystice
missis angelis, homicidas perdidit, quia persequen-
tes interemit; civitatem igne succendit, quia illorū
non solum animæ, sed etiam caro in qua habi-
taverunt, gehennali igne cruciatur. Tunc ait ser-
vis suis :

Nuptiæ quidem paratæ sunt, etc. Quia rex in qui-
busdam se invitantem contemni se conspicit, filii
sui nuptias nolens esse vacuas, ad alios mittit, quia,
etsi apud aliquos laboratur, quandoque tamen ubi
sermo Dei requiescat, invenitur. Dicit itaque :

D *Nuptiæ paratæ sunt, etc.* Quasi dicat : Omne sa-
cramentum humanæ dispensationis, nativitatis, pas-
tonis, resurrectionis, ascensionis peractum est.

Sed qui invitati fuerunt, id est Judæi, non fuerunt A actum est, ut Conditor noster ad sociandam sibi Ecclesiam carnem sumeret, et mentes electorum inhabitaret, unde ipse ait : Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret pro mundo (Joan. iii). Quia ergo hominem charitate ornatum non inventit, protinus ei quasi iratus ait : Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem ? etc. Mirandum quia hunc et amicum vocat, et tamen reprobatur. Ac si diceret : Amice et non amice. Amice per fidem, et non amice per operationem, vel per charitatem. Vel amicum ideo vocat, quia ad nuptias invitatus fuerat. Et nota quia impudentiae eum arguit, quod ueste illa carendo, nuptiales munditias polluerit. At ille obmutuit. Quia argumentum excusationis male sibi conscius non habuit. Sed tamen scendum est quis quisquis hanc uestem nuptialem perfecte non habet, non ideo tamen de venia et ingressu nuptiarum desperare debet, quia ipse quoque spem nobis per Psalmistam dedit, dicens : Imperf ectum meum viderunt oculi tui (Psal. cxxxviii). Sed quia hoc in consolatione habentis et infirmatis diximus, nunc ad eum qui modo hanc non habet vertamur, de quo sequitur :

Et quoscumque invenieritis, etc. Sicut non est distinctio in natura creationis omnium, sic non fit differentia in vocatione salutis eorum. Et egressi servi illius in vias, congregaverunt omnes quos inuenierunt bonos et malos, etc. Gentilis populus ad quem de Judæa egressi sunt sevi ejus, non erant quidem in viis, sed in exitibus viarum, non erant in doctrinis quæ essent viæ ad Christum, sed erant tantum in exitibus viarum, quia per naturalem legem, quidam erant prope veram legem divinarum Scripturarum : qui enim in exitibus viarum est, neque ex toto remotus a via, neque est in via. Et nota quod præcipiuntur congregare bonos et malos, id est et eos qui per naturalem legem, et morum honestatem quodammodo boni erant, et eos qui postposita naturali lege male vivebant, et absque discretione boni et mali antea existiterant. Vel bonos et malos, id est prædestinatos ad vitam, et prædestinatos ad mortem, qui indiscretè utuntur præsentis Ecclesiæ conversatione. Aliter etiam viæ significant actiones. Exitus viarum defectus significant actionum, quia plerumque facile convertuntur, quos in terrenis actibus prospera nulla sequuntur vel comitantur.

Et impleta sunt nuptii discumbentium. Ecce jam ipsa qualitate convivantium aperte ostenditur quia per has regis nuptias præsens Ecclesia designatur in qua mali cum bonis conversantur. Sic enim Deus omnes ad fidem generat, ut tamen omnes per innovationem vitæ ad libertatem spiritualis gratiæ, culpis exigentibus, non perducatur. Hæc autem vita quæ inter cœlum et infernum sita est, sicut in medio subsistit, ita utrariumque partium cives communiter recipit, quos tamen sancta Ecclesia nunc indiscretè suscepit, postmodum in egressione discernit, unde protinus horrenda sententia subditur :

Intravit autem rex ut videret discumbentes. Rex ipse est Christus, qui intravit videre discumbentes, non quod est aliquid ubi ipse non sit, sed quia ubi vult aspicere, fit præsens ; ubi non vult, absens videtur. Intravit ergo ut videat discumbentes, id est fidelium turmas, quasi in fide Domini quiescentes. Et recte discumbentes dicuntur, quasi quiescentes, id est per ipsam fidem quam tenent, requiem aeternam expectantes. Et vidit ibi hominem non vestitum, etc. Id est nun ornatum charitate, quæ maxime vestis Dei dicitur. Intrat quidem ad nuptias, non cum ueste nuptiali, qui in sancta Ecclesia assitens, fidem habet, sed charitate caret, quæ recte nuptialis vestis dicitur. Sola enim dilectione Dei

B

C

D

perfecte non habet, non ideo tamen de venia et ingressu nuptiarum desperare debet, quia ipse quoque spem nobis per Psalmistam dedit, dicens : Imperfectum meum viderunt oculi tui (Psal. cxxxviii). Sed quia hoc in consolatione habentis et infirmatis diximus, nunc ad eum qui modo hanc non habet vertamur, de quo sequitur :

Tunc dixit rex ministris, ligatis pedibus et manibus, etc. Ligantur tunc pedes et manus, per distributionem sententiæ, illis qui modo a pravis operibus ligari noluerunt, per meliorationem vita. Vel certe tunc ligat pena, quos modo a bonis operibus ligavit culpa. Pedes enim qui visitare egenum negligunt, manus quæ indigentibus nihil tribuunt, a bono opere jam ex voluntate ligatae sunt. Qui enim nunc sponte ligantur in vitio, tunc inviti ligantur in supplicio. Bene autem dicitur quod in exteriore tenebras projiciatur. Interniores quidem tenebras cæcitatem cordis dicimus ; exteriores vero aeternam noctem damnationis.

Ibi erit fletus et stridor dentium, etc. Ut scilicet illic dentes strideant, qui hic de edacitate gaudent, et oculi defleant et doleant, qui hic per illicitas concupiscentias versabantur, quatenus singula membra suppicio subjaceant, qui hic singulis quibusque vitiis subiecta serviebant. Sequitur :

Multi enim sunt vocati, pauci vero electi. Repulso igitur uno, in quo scilicet omne malorum corpus exprimitur, generalis protinus sententia subinfertur, cum dicitur : Multi vocati, etc. Quasi dicat : Quod de uno dixi, de multis intelligatis. Et notandum quia sententia brevis parabolæ omnes comprehendit, quod scilicet in operatione vineæ, et in ædificatione domus, et in convivio nuptiali non initium queritur, sed finis.

Tunc abeuntes Pharisæi consilium inierunt, ut caperent eum in sermone, et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, etc. Scribæ quærentes Jesum comprehendere, timuerunt populum. Atque ideo quod per se non poterant, præsidium manibus attabant, ut vel ipsi a morte ejus viderentur immunes, unde quidem mittunt eis discipulos suos, sed cum Herodianis. Discipulos dico, quasi minus notos, et

minus suspectos, ut vel abscondite, facile eum de- A tantam sapientiam credere debuerunt, mirati sunt, ciperent, aut reprehensi minus apud eum erubescerent. Malo enim consilio deprehenso, tanto minor nascitur confusio, quanto fuerit persona deterior. Sed discipuli talium magistrorum, atque quidem minores, sed malitia erant pares. Cum Herodianis dicit, id est cum militibus Herodis. Sub Augusto Cæsare, quando descripicio facta est, Judæa tributaria facta est. His tributis præpositus Antipatris filius Herodis alienigena et proselytus, Judæis sub Augusto rex est constitutus. Erat ergo sedition in populo: Aliis dicentibus, tributa debere dari pro securitate et quiete, cum Romani pro omnibus militent; Pharisæi contra nitentibus, non debere populum dare tributum, qui decimas solvit, et cætera que lex præcipit, nec humanis legibus subjacere. Mittunt ergo Pharisæi si possent decipere illum. Et notandum Judæos humiliatos pro peccatis tributum reddere, sicut illis prædictum erat in lege. Sequitur:

Magister, scimus quia verax es, et viam, etc. Hæc sunt verba discipulorum ad Jesum, quia discipuli eum magistrum vocant, et veracem, ut quasi honoratus et laudatus, mysterium sui cordis simpliciter aperiat illis, tanquam volens habere discipulos. Et nota fraudulentam interrogationem, qua illuc provocat respondentem ut magis Deum quam Cæsarem timeat, et dicat tributa non debere persolvi, ut statim audientes Herodiani seditionis contra Romanos auctorem teneant. Et nota quod dicunt, non est tibi cura de aliquo, quasi dicant: Non times prælatam personam, nec respicis personam hominum, id est indiscretæ dicis veritatem, et majoribus et minoribus. C *Cognita autem nequitia et dolositate eorum, Jesus ait: Quid me tentatis, hypocrite?* etc. Non sunt verba eorum blanda, sed secundum conscientiam ipsorum asperam respondet aspere, loquens ad animam, non ad corpus, non verbis, sed voluntatibus. Prima quidem et maxima virtus est respondentis, interrogantium mentes cognoscere, et non discipulos, sed tentationes vocare. Aliud enim erant, et aliud simulabant.

Dixit ergo eis: Ostendite mihi numisma census. Denarium scilicet, qui pro decem nummis computabatur, et habebat imaginem Cæsaris et illis ostendentibus denarium, *Ait Jesus: Cujus est imago haec et superscriptio?* Patet quia non de ignorantiis interrogat, sed ut competenter ad verba eorum respondeat. *Dicunt ei, Cæsar. Cæsar quidem Tiberii privigni Augusti, sub quo et Dominus passus est. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cæsar, Cæsari; et quæ sunt Dei, Deo.* Reddite Cæsari tributum, pecuniam; Deo, decimas et victimas. Vel aliter: Reddite Cæsari sua, et quæ sunt Dei, Deo. Sicut enim Cæsar exigit impressionem suæ imaginis, sic et Deus animam vultus sui signatam. Unde Psalmista: *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine (Psalm. iv).* — *Et audientes mirati sunt. Qui ad*

quia tentandi locum non habuerunt.

Et relicto illo abiérunt, et infidelitatem reportaverunt. In illo die, in quo scilicet Pharisæi discesserunt, accesserunt Sadducæi, qui interpretantur iusti, quod non erant: unus dies fuit, sed multa certamina. Frequentabant enim forte tali consilio, ut eum quem ratione superare non poterant, frequentie et tœdio superarent, vel subverterent omnibus respondentem. Et nota quia duæ hæreses erant in Judæis, una Pharisæorum, et altera Sadducæorum. Pharisæi justitiam traditionum et observationum, quas illi Deuteronomium vocant, id est secundam legem præferebant, unde et divisi vocantur a populo. Sadducæi autem resurrectionem corporum non credebant, et animam interire cum corpore putabant. Turpitudinem fabulæ fingentes, quæ deliramenti arguat eos qui resurrectionem corporum asserunt.

Et interrogaverunt eum dicentes: Magister, Moyses dixit: Si quis mortuus fuerit, etc., usque Respondens Jesus. Nota quod hi septem fratres quos proponunt Sadducæi, reprobi sunt in hac vita, quæ septem diebus agitur, qui steriles sunt ab omni bono, quibus misere mortuis, ad ultimum mundana conversatio, ut uxor infecunda quæ sine fructu est, transitit. Sequitur: Respondens autem Jesus, ait illis: Erratis, nescientes, etc. Scilicet quæ resurrectionem asserunt, neque virtutem Dei, quæ corpora suscitare poterit. In resurrectione ergo neque nubent viri, neque nubentur feminæ, sed sicut angelii Dei erunt in celo, fluentes visione Dei sine corruptionis labe. Hæc quidem de resurrectionis conditionibus propositæ reddit quæstioni. De ipsa vero resurrectione contra infidelitatem eorum ita ait:

De resurrectione autem mortuorum non legislis, quod dictum est a Deo, dicente vobis, etc. Nota quia ponit testimonium, quod videtur satis ambiguum, vel non satis pertinens ad resurrectionis veritatem, sed hoc ideo facit quia prophetas, ubi sunt aperta testimonia resurrectionis hominum non recipiunt, sed tantum quinque libros Moysi. Et notandum quod hic de resurrectione, et alibi de divinitate, quædam coram tentatoribus Dominus invenitur dixisse, non ut daret sanctum canibus, et margaritas porcis, sed quia inter eos qui tentabant, erant aliqui qui utiliter audiebant, quos pro aliorum immunditia negligi non oportebat. Et notandum etiam est quia, ubi dicit Deus Abraham, probat bene æternitatem animarum, et statim infert: Non est Deus mortuorum, sed viventium, ut, cum probaverit animas manere post mortem, consequenter etiam introducatur et corporum resurrectio, quæcum animabus bona vel mala gesserunt.

Et audientes turbæ, mirabatur in doctrina ejus, etc. Quasi dicat: Simpliciter gradientes vel miracula venerantes, doctrinam ejus sequuntur, Pharisæi vero non. Et hoc est, quod sequitur:

Pharisæi autem audientes quod silentium impo-

*suisset Jesus Sadducœis, convenerunt in unum, et in- terrogavit eum unus ex eis legis doctor, tentans eum, etc. Qui jam fuerant in ostensione denarii confutati, debuerunt exemplo moveri, ne ultro molirentur insidias, sed malevolentia et livor nutrit im- prudentiam. Conveniunt ergo, ut vincant saltem multitudine quem non possunt vincere ratione. Et dicunt apud se: Loquatur unus pro omnibus, et omnes loquamur per unum. Ut siquidem vincit, omnes videamur viciisse. Si autem vicitus fuerit, vel solus videatur confusus. Et nota quia sicut legimus Herodem et Pilatum in necce Domini fecisse concordiam, ita et nunc de Pharisæis et Sadducœis factum esse certum, qui inter se ante contraria, pariente ad Dominum tentandum convenerunt. Dicunt omnes ergo ore unius: *Magister, quod est mandatum magnum in lege?* etc. Magistrum vocat, cuius non vult esse discipulus, et non sciœ desiderans, sed tentans.*

Ait illi Jesus: Diliges Dominum Deum tuum, etc. Nata quod primo respondens, percudit sicutam conscientiam interrogantis, dicens: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, id est intellectu perfecto, utin confessione divinitatis nullum relinquas errori locum. Et in tota anima tua. Id est tota volunta- tute tua, ut scilicet nihil velis illi contrarium. Et in tota mente tua. Id est tota memoria tua, nihil reminiscens, quo minus de eo sentias, hoc est, ma- ximum dignitate, et primum in ordine. Primum et maximum mandatum dicimus, quantum ad digni- tatem mandatorum, non quantum ad utilitatem. Ut- ilitas mandatorum una est, et omnia mandata sibi ita coherent, ut alterum sine altero esse non pos- sit. Primum vero et maximum mandatum dicitur, qui ante omnia debemus illud, quasi unicum pie- tatis fundamentum, in intimo corde collocare. Se- quitur: *Secundum autem simile huic, Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Vide quia diliges Dominum, et primum et maximum mandatum est. Diliges autem proximum, magnum quidem est, sed primum non est; et ideo dixit simile est, non minimum est. Si- mile quidem est, quia de dilectione, sed tamen non par in dignitate. *In his duobus mandatis tota lex,* etc. Id est ad hæc duo mandata refertur decalogus to- tus, et monita prophetarum ibi habent finem. No- tandum quia duas tabulae legis datae sunt, in quibus erant decem præcepta, quæ sunt decachordum psalterium. In una tabula tria, quæ sunt ad Deum. In altera septem, quæ sunt ad proximum. In prima primum est: *Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxite de terra Egypti. Non habebis Deo alienos* (*Exod. xx.*), quia Christus cum Patre et Spiritu sancto unus est Deus. Secundum: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum* (*ibid.*). Nomen Christi non debet in vanum accipi, ut puto meum factum, per quem omnia facta sunt, quia unus est Pater Deus, et Filius et Spiritus sanctus. Sed in Spiritu sancto, id est in dono Dei requies nobis promittitur. Unde tertium sequitur: *Memento diei Sabbati ut sanctifices, non facies in eo**

A servile opus (*ibid.*). In altera vero tabula: *Honora patrem et matrem. Non occides. Non macaberis, Non furaberis, Non falsum testimonium dices. Non concupiscis uxorem proximi tui, Non concupiscis rem proximi tui* (*ibid.*). Nec moveat vos quod Matthæus ait tentantem finxisse illum a quo Dominus interrogatus est. Lucas autem hoc tacet, et in fine Marcus ita concludit quod ei Dominus sapienter re- spondenti dixerit: *Non longe es a regno Dei* (*Mrc. xii.*). Fieri enim potest ut, quamvis tantis animo accesserit, Domini tamen responsione correctus sit, aut certe ipsam temptationem non accipiamus malam, tanquam decipere volentis inimicum, sed cautam potius, tanquam experiri volentis amplius ignotum. Non enim frustra legitur: *Qui facile credit, levis corde minorabitur* (*Eccl. xix.*).

B Congregatis autem Pharisæis interrogavit eos Jesus, etc. Qui ad tentandum venerant, occasione sue confutatiouis, dant Christo occasionem interrogandi. Et nota quia haec interrogatio Jesu multum proficit nobis usque hodie contra Judæos confutando qui Christum secundum eos venturum simpli- cem hominem confitentur, et sanctum virum. Interrogat igitur Christus, eos dicens:

Quid vobis videtur de Christo, cuius filius est? secundum carnem etiam dico. *Dicunt illi: David.* Quasi dicant: Purus homo est iste filius David, non etiam Deus, Dei filius. Ait illis: Si Purus homo est, ut vos dicitis, quomodo vocat eum Dominum suum, non in incerto, nec in proprio volunta- te, sed in Spiritu sancto vocat eum Dominum suum qui, secundum vos nou est ante eum. Vocat, dico, Dominum dicens: *Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis; Pater dixit Filio suo; Sede a dextris, donec ponam inimicos tuos* (*Psal. cix.*), etc. Si utique homo purus esset, David Dominum suum non vocaret. Et notandum quod non reprehenduntur, quod dicunt filium David, sed quia Filium Dei esse non credunt, quia ipse Dominus David est, Deus scilicet ante tempora manendo, et Filius David apparuit natus. Quid autem a Pa- tre, Filio subiectiuntur inimici, non infirmitatem Filii, sed unitatem naturæ significat. Nam et Filius subiicit inimicos Patri, quia Patrem clarificat su- per terram.

C *Si ergo David vocat eum Dominum, quod revera est, secundum deitatem, quomodo Filius ejus est secundum carnem? Et nemo poterat ei respondere verbum, quia plane confutati erant in verbis.* Nec fuit ausus quisquam amplius interrogare illum. Sed jam aperte cogitant illum tradere potestati Romanorum. Et notandum veneua invidiae quidem superare pos- se, sed difficile conquiescere.

CAPUT XXIII.

Tunc locutus est Jesus ad turbas, etc. Id est illis confutatis, qui sunt dolosi, instruit istos, qui idonei sunt, nihilominus hortans eos subjici illis, propriè sacerdotium et nominis dignitatem, non opera eorum, sed doctrinam considerantes. Et

nota quod ad hoc confutati sunt mali, ut corrigantur boni. *Locutus est Dominus ad turbas*, etc. Id est ad simpliciores, et ad discipulos, id est ad perfactiores.

Super cathedram Moysi. Id est in magisterio doctrinæ quam docuit Moyses, sederunt Scribæ et Pharisæi, qui scilicet recte mores instruant, sed secundum quod docent non agunt. *Omnia ergo quæcumque dicerint vobis servate et facite*, quæ scilicet ad cathedram pertinent, non ad vitam.

Servate, credendo in corde, et facite ipso opere sed secundum opera eorum nolite facere, quasi dicat: Doctrinam tenete, non vitam. *Dicunt enim et non faciunt*, id est non concordat doctrina eorum cum vita.

Alligant enim onera gravia et importabilia, quia et undecunque traditiones colligunt, quæ conscientiam non levant, sed gravant quia: eas suis viribus nullus implere potest. Legis mandata vocat onera importabilia, quæ maxime dederat Deus per peccatum, quæ Scribæ et Pharisæi docebant mistis traditionibus suis, suadentes secundum eas vivere, et non ad facilem et delectabilem gratiam Christi pervenire. Unde supra: *Venite ad me, qui laboratis et onerati estis* (*Matth. xi*). Et Petrus in Actibus apostolorum: *Et vos quid vultis imponere jugum super cervicem discipulorum, quod neque vos, neque patres vestri portare potuistis, sed per gratiam Christi credimus salvi fieri* (*Act. xv*). Talia quidem imponebant onera in humeros hominum, quasi ad hoc fortes sint. Qui ergo non sunt justi faciendo, volunt saltem apperere justi dicendo. Sequitur:

Digitio autem suo nolunt ea movere. Id est: nec in minimis volunt eos implendo, quos docent, juvare. Tales sunt etiam indiscreti sacerdotes qui omnem justitiam populo mandant, et ipsi nec modicam servant, et grave pondus venientibus ad pénitentiam imponunt: quæ tamen præcipiunt eis, non faciunt. Deinde si errant, modicam imponentes pénitentiam, nonne melius est propter misericordiam dare rationem, quam credulitatem?

Omnia ergo opera, etc. Dixit tales doctores audiendos esse, non imitandos. Nunc ostendit causam quare non possunt credere Christo, qui scilicet opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus. Non enim potest credere Christo predicatori coelestia, qui terrenam cupit gloriam. *Dilatant enim phylacteria sua*. Cum Deus dedisset mandata legis per Moysen, ad extremum intulit: Ligabis ea in manu tua, et erunt immota ante oculos tuos (*Deut. vi*), quasi dicat: Sint tibi in opere, sint in meditatione. Sed Pharisæi male interpretantes scribabant decalogum in membranulis et ligabant in fronde per quod religiosi viderentur populo. Jussit etiam Moyses, ut in quatuor angulis palliorum facerent fimbrias (*Num. xv*), et per hoc essent discreti Israëlitici populi. Illi vero faciebant grandes fimbrias, et eis ligabant spinas acutas, ut eundo vel sedendo

A interdum spungeremur, id est quasi sic commoti retraherentur ad officia Dei. Sed intellige hæc non esse portanda in corpore, sed in corde. Ut igitur armaria libros, sic et ipsi habent notitiam Dei. *Amant autem primos recubitus in cænis*, etc. Quasi dicat: In cænis gulam sequuntur, mercedem scilicet suæ religionis, et in publico gloriam et magistralem dignitatem. Notandum etiam quod non vetat eos salutari in foro, nec primos sedere vel discubere, quibus revera competit hoc officii ordine sed eos arguit qui hæc habita vel non habita appetant. Non enim reprehendit de dignitate, sed dignitatis cupiditatem. *Vos autem nolite vocari*, etc. Quasi dicat: Pharisæi et Scribæ sunt amatores hujus sæcularis gloriae, sed vos discipuli mei, qui moribus et vita digniores esse debetis, nolite vocari Rabbi, id est quod Deo debetis, vobis non præsumatis. *Unus est enim magister vester*, qui illuminat hominem intellectum dando. Homo autem non docet intellectum conferendo. *Omnis enim vos fratres estis*. Causa est, quare non debet se alter alteri præferre.

Et patrem nolite vocare votis, etc. Nec pater, nec magister vocandus est alius, nisi Dominus Pater et Dominus noster Jesus Christus. Pater, quia ex ipso sunt omnia. Magister, quia per ipsum omnia, vel quia per dispensationem carnis, omnes sumus Deo reconciliati. Paulus tamen se magistrum gentium contestatur in fidè et veritate. Ad quod taliter respondetur: Aliud est esse patrem vel magistrum natura, aliud indulgentia. Deus dicitur pater et magister natura, homo indulgentia pater, ut honor ætati deferatur, non ut auctor vitiæ habeatur; magister vero, ex consortio veri Magistri, tanquam ejus minister pro ratione vel meritis vitiæ ejus, a quo mittitur.

Qui major est vestrum, etc. Hic docet non esse contendendum de primatu. Quicunque enim vult fratrem suum prævenire regnando, prius præveniat illum obsequendo. Secundum Apostolum: *Honore invicem prævenientes* (*Rom. xii*). Littera patet.

Væ autem vobis, Scribæ, etc. Postquam discipulos suos de humilitate admonuit, et spiritualem doctrinam eis benigne recipientibus exhibuit; Pharisæi infidelitatis tumorem frequenter imprecatio confutat et reprimet dicens: *Væ vobis, Scribæ et Pharisæi*, qui scilicet notitiam legis et prophetarum babetis, et inde etiam superbitis, quasi divisi ab aliis estis; hypocritæ, qui simulatis quod non estis.

Qui etiam clauditis regnum calorum ante homines, etc. Id est, qui Christi adventum simulatione vestræ doctrinæ absconditis. Vel clauditis, dum malum exemplum hominibus præbetis. Unde omnis doctor qui auditores quos verbo ædificat exemplo scandalizat, regnum Dei claudit, ut nec ipse intret, nec alios intrare permittat. Unde sequitur:

*Vos enim non intratis ad fidem, nec introeuntes, id est credere volentes, intrare sinitis. Vx iterum vobis, Scribæ et Pharisæi, qui comeditis domos viderunt. Id est qui vestra superstitione nibil intenditis, nisi ut prædam de subdita plebe faciatis. Vos, dico, longa oratione orantes, ut magis decipiatis. Propter hoc amplius Judicium accipietis. Vx vobis iterum, Scribæ et Pharisæi, qui circuitis mare et aridam, totum scilicet mundum, ut faciatis unum proselytum, convertendo saltem unum ex gentibus ad vestros Judaicos ritus. Et cum fuerit factus, facilis eum filium gehennæ duplo quam vos, quia vi-dens vitia vestra revertitur gentilis factus, et pro prævaricatione majori poena est dignus, ut filius gehennæ merito dicatur. Unusquisque enim, cuius opera facit, filius illius appellatur. Et nota quod proselyti de gentibus in Synagoga sunt recepti. Quod per unum notatur, quia vix aliquis post Christum acquevit doctrinæ eorum. Quod vero dicit illos totum orbem circuire, ut aliquem proselytum possint facere, significat illos toto orbe Evangelio detrahere. Vx vobis iterum, duces cæci, — ducis cæcorum (Math. xv), — qui dictis : *Quicunque juraverit per templum, nihil est.* Id est non est reus, si fuerit convictus mendacii. Qui autem juraverit in auro templo, debet, scilicet illud exsolvere in quo juraverat, si poterit. Convincuntur hic Pharisæi, qui omnia faciebant propter lucra. Dicebant enim sanctiora esse oblata quam templum vel altare, ut homines paratiiores essent ad dona offerenda, quam ad preces fundendas, vel justicias faciendas, in quo non Dei timorem, sed suam intendeant cupiditatem. Ideo arguit eos Dominus stultitiae et fraudulentiae, dicens : quod multo majus est templum, quam aurum quod sanctificatur a templo, et altare quam hostia quæ sanctificantur ab altari. Templum, ut dicit Joannes, vel altare ad gloriam Dei pertinent, et ad hominum spiritualium salutem. Aurum autem, quod est in templo, vel donum quod est super altare, ad gloriam Dei etiam ipsa pertinet, sed tam magis ad hominum delectionem, vel sacerdotum utilitatem. Mystice autem templum et altare, aurum et donum, laudes et sacrificia precum, quæ Deo offeruntur. Non enim ille per hoc, sed ista per illum sanctificantur. Littera non indiget expositione. Vx autem vobis iterum, Scribæ et Pharisæi, qui decimatis mentham et anethum. Id est ad commodum vestrum exigitis decimas quarumlibet vilium rerum, et ea quæ graviora sunt, si negligantur, reliquistis incorrecta, scilicet justum judicium in discussione causarum, et misericordiam pauperibus et viduis exhibendam, et fidem apud omnes tenendum ; sed quidem majora oportuit vos et alios facere, et illa tamen minor, id est decimas non omittere, sed potius exigere et dare, ne eleemosynas fructum terræ viderentur contempnere : per eas tamen non emitur impunitas manentibus in impietate. Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes, etc. Quasi diceret. AUGUSTINUS : in*

A nummis, quæ lucrum habent diligentes estis, sed magna præcepta, de judicio scilicet et misericordia et fide, illa devoratis et negligitis. Mysticæ culicis nomine seditus homo Barabbas designatur, quia hoc animal strependo inquietat, et sanguine delectatur. Cameli nomine propter humilitatem quam habet ad subeunda onera Dominus intelligitur. Colunt ergo Iudei culicem, id est minima obseruant, quia Barabbam qui non solverat Sabbathum, dimiserunt ; et camelum, id est majora contemnunt, quia Christum spiritualiter Sabbathum insinuantem, per judicium et misericordiam et fidem, quæ illi contemnunt, occiderunt. Vx vobis, Scribæ et Pharisæi, qui mundatis, etc. Diversis verbis eodem sensu quo supra Pharisæos arguit, simulationis scilicet et mendacii, quod alind ostendatur hominibus foris, aliud agatur intus : non quod in paropside, id est calice eorum superstitione nominaretur, sed quia foris hominibus ostendunt sanctitatem, in habitu, in sermone, in phylacteriis, in simbris, in orationibus longis, et in talibus ; intrinsecus autem sunt vel essent pleni sordibus vitiorum. Calicis quidem nitor justis interior est. Qui si obsorduerit, quid proficiet lotus exterior ? Ita igitur nitor interioris conscientiae est obtinendus, ut ea quæ corporis sunt, laventur forinsecus. Lucas ita ait (Luc. xi) : *Stulti, qui fecit quod deforis est, etiam quod intus est fecit.* id est qui utramque naturam hominis fecit, utramque mundari voluit. Nemo ergo putet fornicationem, et hujusmodi corporalia vitia, solummodo esse gravia, et avaritiam, superbiam, iram, et cetera spiritualia putet esse levia. Præmissa sententia patet littera.

Vx vobis iterum, qui similes estis sepulcris dealbatis, etc. Per aliam similitudinem replicat idem. Vx vobis iterum, qui xđificatis sepulchra prophetarum. Id est propter favorem vulgi extrusritis memoriam occisorum, et ornatis monumenta occisorum justorum, ut videamini justi, et arguentes facinora patrum vestrorum, dicitis, si non voce, saltem opere : *Si fuissimus in diebus patrum nostrorum,* etc. *Itaque testimonium estis vobis meti ipsiis quia filii estis eorum qui prophetas occiderunt, quia scilicet, dum actus patrum vestrorum detestamini, pro specie quidem vestre sanctitatis, filios homicidarum vos esse comprobatis ; dum etiam Christum et apostolos persequendo idem facitis, vos esse filios eorum non solum carne, sed etiam imitatione certissime comprobatis. In quo etiam patet vos peccare scienter.*

AUGUSTINUS. Judæi quidem prophetarum monumenta ædificando patrum suorum facta, qui eos occiderunt, arguebant, sed paterna facinora emulando, dum Christum suosque insequebantur, in seipsis sententiam retorquebant, eadem, quæ ipse in parentibus damnabant agentes : *Et vos implete mensuram patrum,* etc. Probato, quod filii sunt homicidarum, ponit quasi concludendo, ad quod tendebat dicens :

Et vos implete mensuram patrum vestrorum, etc. Id est quod illis defuit, vos implete. Illi prophetas, vos Dominum prophetarum occidite. Nota quod non jubet ut faciant, sed ostendit, quid facturi erant. *Serpentes, genimina viperarum, etc.* Quasi dicat : *Vos homicidae de homicidis nati, quomodo fugietis a iudicio gehennæ ? fugietis sepulera sanctorum ælisando, an potius corda a malitia mundando ? Nunquid liberabunt sancti vos, quorum monumenta ornatis ? Non equidem, quia sancti non sunt amici Dei inimicis. Ideo ecce mitto, etc.* Quasi dicat : Ideo, non solum impletatis de me, sed etiam de meis, quod deerat patribus, mitto ego ad vos prophetas, qui futura prædicant, et sapientes, qui Scripturas exponunt, vel qui corde erudit sunt. Unde et David : *Et eruditos corde in sapientia, et scribas, morum doctores, qui proferunt de thesauris suis nova et vetera. Et ex illis occidetis, ut Paulum: crucifigetis, ut Petrum: et ex eis flagellabitis in synagogis vestris, ut apostolos in Actibus apostolorum : Et perseguimini de civitate in civitatem, ut de Judea ad gentes : Ut veniat super vos omnis sanguis justus, etc.* Non hos tantum præsentes dicit, sed omnem generationem malorum, præcedentem et futuram, quia omnes sunt una civitas diaboli, et unum corpus diaboli. *Omnis sanguis justus qui effusus est super terram, etc.* Id est omnis debita ultius pro effuso sanguine justorum. *A sanguine Abel justi, cuius justitia approbata est per muneras acceptiōnēm, a sanguine Abel dico, usque ad sanguinem Zachariæ filii Barachiae, quem occidistis inter templum et altare, vestra scilicet generatio, intra templum et altare, quod altare possumit erat sub divo.* Quasi dicat, quem interfecisti in atrio templi.

HIERONYMUS. Quæritur quis sit iste Zacharias. Alii dicunt Zachariæ filium Barachiae, illum qui in duodecim prophetis undecimus est, patrissus nomen in eo consentit, sed ubi ille occisus sit, Scriptura non dicit. Maxime cum temporibus ejus vix ruina templi fuerit. Alii dicunt Zachariam patrem Joannis, per apocryphas scripturas comprobatas quod propterea occisus sit, quia nomen Salvatoris et adventum prædicaverat, sed quia inde anuctoratum non habemus, eadem facilitate contemnitur, qua probatur Alii volunt esse Zachariam, qui occisus est a Joas rege Iudeæ inter templum et altare, sicut Regum narrat historia, quod melius credendum est. Sed videndum quia ille Zacharias non fuit filius Barachiae, sed Joiadae sacerdotis. Unde Scriptura refert : *Non fuit recordatus Joas patris ejus Joiadæ, quæ sibi fecisset bona (II Par. xxiv).* Cum ergo Zachariam teneamus, et occisioni conveniat locus, quæramus quare dicatur filius Barachiae, et non Joiadae. Barachias, lingua nostra *benedictus Dominus* dicitur, et sacerdotis Joiadae nomine, *justitia Hebreworum* designatur. In Evangelio etiam quo utuntur Nazarei, pro filio Barachiae roperimus scriptum filium Joiadæ, quem ob meritorum gratiam, Dominus in hoc loco filium Barachiae, id est *benedictus*

A Domini cognominavit. Sed adhuc quæritur quare sanguis Abel justi, usque ad sanguinem Zachariae hujus, queratur ab illorum generatione, cum neutrum illorum occiderit ? Ad quod Joannes respondet : Non ita intelligendum esse ut omnium generationum præcedentium et sequentium merita persolvat generatio una.

Nec enim justum est ut alter pro peccatis alterius puniatur, sicut in die vindictæ, unaquæque generatio pro peccatis suis puniatur.

De ipsa hac generatione vindicatum videbitur esse. Omnia enim iniquorum a Cain usque ad finem saeculi una, ut jam diximus, generatio est : etsi non sint omnes in uno tempore, omnes tamen unum sunt corpus diaboli.

B Et adhuc queritur quare usque ad hunc tantum, cum multi post hunc occisi, ante natalem Christi, et Christo nato mox pueri ab hac generatione sunt perempti. Sed quoniam Abel pastor ovium fuit, necatusque in agro ; Zacharias vero sacerdos, necatus in atrio templi, utriusque gradus martyres, et laicos scilicet, et altaris officio mancipatos, sub eorum voluit intimare vocabulism.

C Amen dico vobis : Hæc omnia, etc. Subdit : Mala ultio sanguinis servorum Dei, qui effusus est super terram, veniet super generationem, que a primo scilicet paricida usque ad ultimum perditionis filium computatur, et similes erunt in pœna, qui fuerint similes in culpa. *Jerusalem, Jerusalem, quæ occidit prophetas, scilicet annuntiatores Domini prophetarum, et lapidas eos, id est duritia cordis a te repellis, vel corporaliter, lapidas eos qui ad te missi sunt, ad tuam scilicet salutem.* Et nota quia patrius affectu, non saxa, sed homines plangit, condolendoque talis verba protulit, sicut et illa quæ mox subjungit dicens : *Quoties volui filios tuos, patriarcharum scilicet haeredes, congregare, ut in fidei unitate essent, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas ?* Quasi dicat : Cum quanto affectu gallina pullos suos convocat et nutrit, cum tanto affectu volui ego filios tuos congregare in fidei unitatem, et euunire catholico dogmate, et tu tamen noluisti gratiæ vocanti scilicet, cooperari.

D AUGUSTINUS. Hoc genus animantis magnum habet in filios affectum, ut eorum infirmitate affecta, infirmetur et ipsa ; et quod difficile in ceteris animalibus invenies, alis suis filios protegens, contra milvum pugnat. Sic et nostra mater Dei sapientia per carnis susceptionem infirmata est quodammodo. Uode Apostolus dicit : *Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus (I Cor. i).* Protegit infirmitatem nostram, et resistit diabolo, ne nos rapiat. Nota quod dixit volui congregare, et tu noluisti, quasi Dei voluntas humana voluntate supereret ; et ita non sit verum *omnia quæcumque voluit Dominus, fecit (Psal. cxiii).* Sed ita intelligendum est : Ego volui, et tu noluisti. Quasi dicat : Quotquot congregavi mea voluntate semper efficaci, te nolente feci, quia semper ingrata fuisti.

Ecce, id est, in proximo, quia es promerita, dominus vestra, templum scilicet, vel tota civitas, relinquetur, id est Dei auxilio nudabitur, et sua dictio relinquetur. Itaque erit deserta Romanis tollentibus locum et gentem. Hoc ipsum ex persona Jeremiah jam prædictum poterant cognoscere. Dixit enim: Reliquum domum meam, dimisi hereditatem meam, facta est mihi hereditas mala, quasi leo in silva (Jer. xii). Sequitur:

Dico enim vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini. Vult intelligi, nisi punitam egeritis; et me de quo prophetae cecinerunt, Filium Dei confessi fueritis, et benedictum qui venit, id est ab omni peccato immunem, ad glorificandum Patris mei nomen intellexeritis, non me salutis vestrae auctorem videbitis amodo, id est post passionem non me videbitis, donec in die iudicii certissime dicatis et creditatis, conscientis hoc testantibus, quia benedictus qui venit, etc., tunc enim tam boni quam mali contestebuntur. Et nota quod secundum priorem sententiam Iudei sibi concessum esse putant adhuc locum penitentiae. In secunda vero sententia notandum est, quia quando turbæ venienti Domino Jerusalem, dixerunt: Benedictus qui venit, jam tunc præfigurabatur de primo advento, quod futurum est secundo adventu clarilatis ejus, quia conscientia omnium hoc clamabit.

CAPUT XXIV.

Egressus Jesus de templo, etc. Littera patet. Mysterio vero recedente Domino de templo, legis adficia, et compositionis mandatorum ita destruta sunt, ut nihil a Iudeis possit impleri, sed potius sublatio capite, universa inter se compugnat membra. Divinitus etiam provisum est, ut crescente Evangelii gratia, templum illud cum suis ceremoniis tolleretur, ne quis infirmus in fide, stantibus illis, adestundi haberet occasionem. Realiter quidem templum a Romanis fuit destructum quadragesimo secundo anno post passionem Domini.

*Sedente autem eo super montem Oliveti, accesserunt ad eum discipuli, etc. Cum haec dixisset, contigit Dominum ad montem Oliveti redisse, et ibi sedisse cum quatuor discipulis, ut Marcus refert, cum Petro videlicet et Jacobo, Joanne atque Andrea, qui separatim interrogaverunt eum, quando scilicet illauerunt quæ de destructione Jerusalem prædixerat? Et præterea quiescerunt quod signum esset secundum adventus, et quo tempore esset futura consummatio sæculi? Scindendum est, quod haec sessio facta est contra templum Jerusalem. Ait enim Marcus: Cum sederet in monte Olivarum contra templum (Marc. xiii). Ses-
sio haec contra templum, et discipulorum de civitate vel mundi consummatione quæstio, an eodem, an sequenti die fuerit, evangelistæ non determinant, nec nostrum est diffinire quod ipsi indiscutiblemente reliquerunt. Mysticæ designat mons Oliveti fructiferam sanctæ Ecclesiæ celsitudinem. Oliveta enim valent ad repellendas noctium tenebras, per olei fumen-*

*A tum, et ad solvendas infirmitates, et ad dandam lassiss quietem, et ad significandam pacem, quæ omnia spiritualiter Ecclesiæ convenient, de qua dicitur: Ego autem sicut o. f. in d. d. *Ecce sicut oliva fructifera in domo Dei* (Psal. li). Ipsa enim auferit tenebras errorum per prædicationem, et infirmitates peccatorum per penitentia injunctionem: defatigatis in tribulationibus quietem per consolationem, et omnibus nuntiat pacem. Super istam Ecclesiæ Deus sedet, regnando, judicando, et hoc contra templum Jerusalem, id est contra arrogantiam superborum. Templum enim ideo superbiam significat, quia causa crat superbie Iudeorum. *Et respondens ei Jesus dixit*, etc. Duo quæsierant signa, destructionis Jerusalem, et secundi adventus. Ponit itaque signa utrius rei communia, ponit et quedam specia-
lia. Imminente enim Jerusalem excidio, vel consummatione sæculi, multi dicent se esse Christum, quorum fuit primus Simon magus, qui sicut in Actibus apostolorum legimus, auscultabant omnes qui in Samaria erant, dicentes: *Hæc est virtus Dei qua vocatur magna* (Act. viii), eo quod multo tempore magicis artibus dementasset eos. Multi etiam alii hæresiarchæ temporibus apostolorum prodierunt, qui multos errores seminaverunt, et diem Domini quidam eorum instare dubitaverunt, propter quæ omnia hortatur, non solum apostolos, sed et omnes fidèles, dicens:*

Videte ne quis vos seducat, et cum audieritis, etc. Dico ne seducamini, quia audituri estis prælia quantum ad hostes, opiniones præliorum quantum ad expectationem et famam illorum futrorum bellorum. Sed vos videte ne turbemini, id est ne territi Iudeam deseratis, quia nondum erit finis. Vel finis sæculi, vel destruicio civitatis. A tempore enim Dominicæ passionis, in populo Judaico bella abundaveruntusque ad quadragesimum secundum annum, in quo civitas a Tito et Vespanio destruta est. Similiter multa bella erunt ante finem sæculi.

*Consurget gens, etc. Ila erit historialiter ante finem sæculi, quia, ut ait Gregorius, multa mala debent præcurrere, ut nuntient malum sine fine. Quorum alia erunt e celo, alia de terra, alia ab elementis, alia ab hominibus. Surget gens contra gentem. Ecce turbatio hominum. Et erunt pestilentiae et famæ. Ecce inæqualitas elementorum, et sterilitas terræ.
D) Et terrænotus. Ecce malum a terra. Cum Lucas ait: Erunt signa in sole et luna (Luc. xxi). Ecce malum a celo. A mari etiam notat Lucas malum, cum dicit: *Præ confusione sonitus maris et fluctuum* (ibid.). Quia in omnibus delinquimus, in omnibus ferimur, sicut scriptum est: *Pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos* (Sap. v). Potest et hoc mystice intelligi: Surget enim gens contra gentem, id est hæretici contra fideles, et regnum diaboli contra regnum Christi, et pestilentiae errorum occupabunt multos, et erit famæ Verbi Dei, et motus terra, id est, separatio terrenorum a vera fide.*

Hæc omnia erunt initia dolorum, pertinentium ad

excidiū civitatis, vel in consummatione sæculi, A *Tunc trahent vos in tribulationem.* Hæc erit etiam magna causa excidiū civitatis, quod post occisionem Domini, apostolos Iudei persequentur. Si autem de temporibus Antichristi intelligatur, in apostolis persona omnium fidelium designatur.

Et tunc scandalizabuntur multi, etc. Hæc omnia evenient ante excidiū civitatis, sed plenius temporibus Antichristi. *Et prædicabitur hic Evangelium regni.* Quia neverat corda discipulorum Dominus, de excidiū sua gentis contristanda, hoc solutio relevat, ut sciens multo plures socios aeterni gaudii de toto orbe colligendos, et hoc antequam destruc-tio civitatis eveniat. Quod innuit Marcus, quia ponit primum, dicens ita : *Et in omnes gentes primum oportet prædicare Evangelium* (*Marc. xiii.*). Refert etiam Historia ecclesiastica quod omnes apostoli ante vastationem Iudeæ ad predicandum Evangelium toto orbe fuerunt dispersi, exceptis duobus Jacobis, quorum unus, scilicet Zebedæi, gladio Herodis succubuit, et alter in Jerusalem episcopus factus remansit, et tandem a Iudeis de pinnaculo templi prostratus, vitam finivit.

In universo orbe dicit, id est in quatuor partibus mundi, quin in omnem terram exiit sonus eorum. In testimonium omnibus gentibus. Prædicatio enim Evangelii, testimonium est gentibus, adventus Filii Dei, et redemptionis hominum, ut incusabiles reddantur. *Et tunc veniet consummatio.* Non dicit statim, sed non prius veniet consummatio civitatis vel mundi.

Cum ergo videritis abominationem. Idolum dicit, et ideo addidit desolationis, quod in templo desclato atque deserto idolum positum sit. Potest autem accipi de imagine Cæsaris, quam Pilatus posuit in templo Domini, aut de Adriani equestri statua, quæ in Sancto sanctorum loco multo tempore stetit. Vel si de fine sæculi intelligatur abominatione, Antichristus accipitur, qui sedebit in templo Domini. De hac abominatione in prophetia Danielis legitur, et ideo dicit : *Cum videritis abominationem desolationis,* quæ prophetata est a Danieli (*c. ix.*), stantem in loco sancto, hoc est, templo Domini, id est idolum seu Antichristum, *tunc qui legit* prophetiam Danielis, *intelligat destructionem civitatis adesse, sive consummationem sæculi.*

Tunc qui in Iudea sunt, etc. Si exterminatio civitatis accipitur, ad litteram intelligendum est. Christiani enim, appropinquante Romano bello, qui erant in Iudea cœlitus admoniti, discesserunt, ut ecclesiastica narrat Historia, et fugerunt trans Jordanem in regnum Agrippæ regis Judæorum, cuius, in Actibus apostolorum mentio fit, qui cum ea quæ sibi obtemperare volebat parte Judæorum, semper Romanorum regno subditus erat, et ad tempus ibi belli, in civitate mansuerunt. De illa fuga facit mentionem cum ait :

Tunc qui in Iudea sunt Christiani, fugiant ad

A *montana, ubi erat regnum Agrippæ.* Nimiam tribulationem et terrorem significat. Cum persuaderet a Deo properare fugam, ut nemo fugientium descendat aliquid tollere de domo vel pro tunica reveratur. *Vx autem prægnantibus et nutrientibus, etc.* Quia haec puer in utero, has puer in manibus ad fugam impedit.

Orate autem ne fiat fuga vestra hieme vel Sabbato. Quia in hieme duritia frigoris, fugam vestram impedit, in Sabbatho vero præceptum legis vos retinebit. Non enim licet secundum legem in Sabbatho ultra mille passus proficiisci. Si autem hæc omnia de consummatione sæculi intelligentur, mystice accipienda sunt, ot ita dicamus : *Tunc qui sunt in Iudea, hoc est in confessione vere fidei sunt, fugiant ad montes, hoc est culmen virtutum ascendant, et qui super tectum est, id est qui carnem, qua anima tegitur, superavit, non descendat ad infimos actus pristinae conversationis, neque desideria carnis repeatet.* Et qui in agro est, id est qui operatur in Ecclesia sicut Paulus plantando, et Apollo rigando, non revertatur tollere tunicam suam, id est non repetat saecularia, quibus se nudaverat. Prægnantes vero sunt illi qui laborant pro divitiis acquirendis, quorum animæ graves sunt peccatis. Nutrientes vero sunt illi, qui divitias adepti fovent eas et augmentant. In hieme fugit, cuius fide vel charitate refrigercente, a Deo est elongatus. In Sabbatho fugit, qui otiosus in divino opere torpescit.

C Erit enim tunc tribulatio magna, etc. Hæc temporibus Antichristi proprie convenient, quando non solum tormenta crebriora et acerbiora, quam prius ingerenda sunt fidelibus sed quod gravius est signorum quoque operatio eos, qui tormenta ingerrunt comitabitur, teste Apostolo qui ait : *Cujus adventus est secundum operationem Satanæ in omni seductione et prodigiis mendacibus?* (*II Thess. ii.*) Cujus enim fides non concutietur, cum persecutor veritatis sit etiam operator virtutis ? Unde provida pietate subjungit :

Ei nisi breviali fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro. Dies dicit abbreviatos, non secundum quosdam, qui putant momenta temporum mutari, cum legatur : *Ordinatione tua perseverat dies* (*Psal. cxviii.*), sed abbreviati dicuntur, quantum ad opinionem illorum, qui diu se putabant regnatores. Dicuntur abbreviati, id est breves, quasi brevissimi, quia nisi breves et pauci fuissent dies illi, perirent omnes electi illius temporis propter magnitudinem miraculorum et oppressionum. Numque tribus annis et dimidio illa persecutio duratura est.

Tunc si quis dixerit, Ecce hic Christus, etc. Ante enim consummationem sæculi, multæ hæreses surgent, sicut Donatistæ, qui dicunt se solos habere Christum, aut Ariani aut alii hæretici, et surgent multi, qui dicunt se esse Christum, et facient signa, id est minoria, et prodigia, id est majora, ita ut in errorem ducentur, si fieri potest, etiam electi. Non ideo dicit, quod electio divina frustretur, sed qui

humano iudicio electi videbantur, illi in errorem mittentur. *Si ergo dixerint vobis, Ecce est in deserto* hoc est in dogmate philosophorum gentilium, qui omnino deserti sunt a Deo, *nolite exire, a fide vestra.* *Vel si dixerint, Ecce in penitralibus* id est in arcans sectis hereticorum est Christus, *nolite credere.* Si enim diabolus transfiguraverit se in angelum lucis, dicens se Christum esse, et apparens aliquibus, sicut in tempore beati Martini de monacho legitur, non credant fideles.

Quia sicut fulgor exit ab oriente et, appareat usque ad occidentem, ita, erit manifestus adventus Filii hominis. Ab omnibus enim totius orbis hominibus, videbitur juxta Apocalypsin, *Et videbit eum omnis oculus* (Apoc. i). Et alibi : *Et videbit omnis caro salutare Dei* (Luc. iii), nec in secreto apparebit, quia Deus manifeste veniet, et non silebit. Unde sequitur :

Ubiunque fuerit corpus illuc congregabuntur et aquilæ id est electi Dei, sicut Apostolus ait. Occurremus obviā Christo, in nubibus in aera (1 Thess. vi). Aquilæ dicuntur sancti, quia sicut aquilæ intenentur solem irreverberatis oculis, ita sancti in splendore veri solis intuitus suos desigunt. Corpus Christi quasi cadaver appellatum est per passionem.

Statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, etc. Quamvis nihil prohibeat intelligi veraciter, tunc solem et lunam cum sideribus cæteris ad tempus suo lumine privari, quomodo de sole constat esse factum, tempore Dominicæ passionis. Luna enim tunc temporis cum esset plena, sub abdito terræ latebat. Unde imperfecte restat usque hodie prophætia illa Johel, qui, cum dixisset, *sol convertitur in tenebras, addidit, et luna in sanguinem antequam dies veniat Dominus magnus et horribilis* (Joel. n). Et quod de die iudicii loquens Isaías : *Erubescet, inquit, luna, et confundetur sol, cum regnaverit Dominus exercituum in monte Sion, et in Jerusalem, et in conspectu senum suorum fuerit glorificatus* (Isa. xxix). Ceterum peracto die iudicii, et clarae gloria futuræ vita, cum fuerit cœlum novum et terra nova, tunc fiet quod dicit idem propheta alibi : *Et erit lux lunæ sicut lux solis, lux et solis erit septempliciter sicut lux septem dierum* (ibid.). Quamvis historialiter hoc modo potest intelligi, tamen et mystice valet accipi, ut sic dicatur :

Post tribulationem illorum dierum, id est postquam incepta erit, non finita, sol obscurabilis et luna id est quidam majores et minores prelati in Ecclesia, qui alias illuminabant, et qui videbantur stellæ, id est dono divinae gratiae fulgere in domo Dei, de cœlo id est de Ecclesia cadent, privati a lumine suo. Et virtutes cœlorum, id est angeli, movebuntur iudicio hominum futuro, quorum custodiū deputati sunt, beato Job attestante qui ait : Columnæ cœli contremiscunt, et pavent adventum ejus (Job xxxi).

Et tunc apparebit signum Filii hominis in cœlo. Signum crucis hic intelligamus, ut videant in quem pupugerunt, aut vexillum fidei victoriæ triumphantis. *Et tunc plangent omnes tribus terræ, id est ter-*

A renorum, non coelestium, quos prava conscientia torquebit. *Et videbunt Filium hominis, id est humitatem, non divinitatem, venientem in nubibus, cœli,* id est in sanctis suis. Sicut enim nubes fuit bajula ascendentis, ita erit bajula descendenteris, iuxta hoc quod angeli dixerunt : *Sic, veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum* (Act. i), vel existentem in nubibus cœli, id est in sanctis suis.

Cum virtute magna, id est cum magna potentia, et maiestate, id est cum magna claritate et gloria. Primus enim adventus fuit in humilitate. Secundus in potentia, Primus in utilitate, secundus in gloria. *Et mittet angelos suos cum tuba et voce magna.* Quæ omnes mortuos ad resurrectionem invitabit. Vox illa, tubæ comparatur, quia sicut tuba terret inimicos, et animat suos; sic vox illa terret impios, et letificat pios. *Et per illam vocem congregabit electos ejus a quatuor ventis terræ.* Id est a quatuor partibus mundi. Et ne aliquis intelligeret, non esse homines congregandos de medio orbe, determinatus ponit, scilicet a summis cœlorum, id est a medio orbe, usque ab terminis eorum, id est usque ad fines orbis terræ. Per summum cœli, medium orbis intelligitur, quia medio orbis, summum cœli insidet. *Ab arbore autem fici, etc.* Exemplo fici ostendit præcedentia esse signa consummationis seculi.

Nota quia cum dicit, *prope est in januis, non est putandum, tum mox esse consummationem mundi, sed præcursiones quasdam, quæ ostendant quod jam sit prope quasi in januis, ved dicamus ita : Cum videbitis hæc fieri, non aliqua horum, sed omnia jam facta, tunc scitote quia prope est in januis.* Quasi dicat : Præsens est. Mysticæ quidem fucus populum Israel designat, qui fuit fucus damnata, et pro sterilitate maledicta et aresfacta; sed cum de arido ligno ramus quidem fidei charitatis in eo apparuerit, et folia, id est verba prædicationis exorta fuerunt, prope est aetas, quæ expectatur, id est æterna serenitas, et renascentium desiderata novitas. Cum enim tandem ablata perfidia mentis, Israel salvus fiet, prope esse diem iudicii dubium non est.

Amen dico vobis, quia non præteribit, etc. Quasi dicat : Credite his quæ dixi, quia hoc certo sciatis, quia non præteribit de mortalitate ad immortalitatem *hæc generatio*, id est omne genus humanum. Vel specialiter gens Iudeorum non deficiet, *donec hæc omnia fiunt*, id est donec veniat dies Domini, vel iudicii; et secure hæc mihi potestis credere, verba mea non sunt transitoria, cum transeant cætera, et ideo dicit :

Cœlum et terra transibunt, etc. Quomodo? Quia innovabuntur deposita priori forma, permanente autem substantia, ut in Ecclesiaste legitur : *Terra in aeternum stat* (Eccle. i), sed verba mea non præteribunt, potius sicut dicuntur, sine ulla mutatione complebuntur, quam commutationem suam cœlum et terra ipsis nobis nuntiant alternis vicissitudinibus suis. Nam cœlum modo caligine obducitur, modo claritate renovatur. Terra vero modo a sua specie

hiemali ariditate deficit, modo vero vernali honore virescit.

De die autem illa. Ne forte auditis signis quarerent illum certum terminum, ait de die novissima post quot annos vel dies ventura sit. *Nolite esse solliciti, quia nemo scit,* id est nullus homo scit, *neque angeli celorum, nisi, solus Pater,* in quo Filius et Spiritus sanctus intelligitur. In quibusdam codicibus additur; nec ipse scit Filius, qui omnia æque scit ut Pater, sed non facit homines scire, sicut ait Apostolus, in eo esse absconditos omnes thesauros sapientiae et scientiae (Colos. ii). Non facit dico hoc scire, quod inutiliter scriretur. Vult enim ut semper simus incerti de adventu judicis, ut sic quotidie vivamus, quasi in alia die judicandi simus. Satis in divina pagina inventur talis scriptura modus. Sic enim dicitur: *Spiritus sanctus postulat pro nobis gemitis inenarrabilibus* (Rom. viii), id est postulare, facit, sicut dicitur; Filius nescit, hoc est, nescire facit. Vel ita legitur; Si neque Filius in codicibus inventiatur, nemo scit de die illa, et postea subdividit: Nemo scilicet, neque angeli, neque Filius, neque aliquis homo justus, nisi Pater solus, et ubi Pater cognovit, ibi et Filius et Spiritus sanctus intelligitur. Per quodlibet enim nomen personarum, tota essentia divinitatis intelligitur cum eadem essentia sit trium personarum.

Sicut autem in diebus Noe, etc, Probat quia nulli est dies illa cognita, quia omnibus venit improvisa et repentina, et hoc ostendit per simile dicens: *Sicut fuit in diebus Noe, ita erit et adventus Filii hominis.* Quasi dicat: Sicut dies diluvii omnibus erat ignota et improvisa, ita veniet improvisus adventus Filii hominis. Et nota quia pluribus exemplis affirmat, subito evenire diem adventus sui. Primus enim adventus fuit in humilitate, secundus in maiestate. Nam quem fulguri transvolanti paulo ante comparaverat, cumdem diebus Noe comparat, quando mortalibus supervenit repentinus interitus. Et hoc est: *Sicut erant in diebus Noe ante diluvium, comedentes et bibentes.* Scilicet gula dediti, rubentes et nuptui tradentes, id est persistentes, et hoc usque ad cum diem quo intravit Noe in arcam, et contempnentes Dei iudicium, non cognoverunt, id est cognoscere noluerunt, Noe etiam prædicanto, donec venit diluvium, et tulit omnes, ita erit et adventus Filii hominis. Sed nota, quia ubi dicit: Comedentes et bibentes, et rubentes, et nuptui tradentes, non alimenta et nuptias, sed immoderatum illorum arguit usum. Mysticè arcam Noe ædificat, cum Dominus Ecclesiam de veris fidelibus, quasi lignis levigatis adunando construit, quam perfecte consummatam ingreditur, cum hanc in die iudicii praesentia sua visionis æternus habitatorem illustrat, sed cum arca ædificatur, iniqui luxuriantur. Cui modo non creditur, quia qui sanctis hic certantibus insultant, eis illic coronatis æterna damnatione plectentur.

Tunc, scilicet in illa die consummationis, erunt duo in agro, id est invenientur duo in somente pares,

A sed non æque fructus metentes. Duæ sunt differentiae prædicatorum in Ecclesia, quasi in agro laborantium, eorum scilicet qui sincere Christum annuntiant et eorum qui verbum Dei adulterant, quorum mentio est in Canticis, ubi dicitur: *Sexaginta regina et octoginta sunt concubinæ* (Cant. vi.) etc. Illorum duorum unus assumetur ad remuneracionem in gloriam, alter ad condemnationem perpetuam.

Duo in lecto, unus assumetur, et alter relinquetur. Duo isti sunt qui otium diligunt et quietem, que lecti nomine significantur; nec saecularibus nec ecclesiasticis negotiis occupati, unus assumitur, qui scilicet apud Deum studet, quærenstantum quæ Dei sunt. Qui autem humana laude, vel aliqua vitiorum occupatione, monasticam vitam gesserit, relinquetur a Deo. *Duae molentes,* id est duæ sunt iterum differentia hominum, sequentium orbem volubilium rerum, quorum assumentur qui habentessunt tanquam non habentes ut Job, et ei similes, et alii relinquuntur, illi scilicet qui speraverunt in incerto divitiarum suarum. Et bene utrique nomine femineo designantur, quia indigent regimine aliorum, ut feminæ virorum. Videntur etiam designari hic tria hominum genera, per illa tria nomina quæ ponit Ezechiel propheta, scilicet Noe, Daniel, Job (Ezech. xiv), quibus significantur rectores continentis et conjugati. *Vigilate ergo.* Quando quidem Christi adventus erit repentinus, ergo vigilate, id est solliciti estote. Haec enim causa est cur Dominus adventum suum nesciri voluerit, ut scilicet vigilaretis. *Vigilate dico, quia nescitis qua hora Dominus uester venturus sit,* etc, ad iudicium, vel in morte cujusque. Et nota, non dixit, nos nescimus, sed vos nescitis.

Illud autem scilote, etc. Quod probat per simile, quia debent vigilare. Nesciente patrefamilias fundomum perfoditi, quia dum a sui custodia spiritus dormit, improvisa mors veniens, carnis nostræ habitatulum irrumpti, et dominum quem invenerit dormientem, ad supplicium trahit. Furi ergo resisteret si vigilaret, quia adventum iudicis occulte venientis, præcavens penitendo occurret, ex qua præmissa similitudine etiam exhortatio subinfertur, cum dicitur: *Ideo et vos estote, etc. Quis putas.* Quis difficultatem non impossibilitatem persciendi virtutis insinuat, quomodo Psalmista: *Quis sapiens et custodiet hæc* (Psal. cvi), non neminem, sed rarum significat. *Quis putas, est, dico, fidelis,* bene erogando pecuniam domini sui, et prudens discernendo capacitatem singulorum, quem constituit Dominus super familiam suam, scilicet Ecclesiam, ut det illis præcapacitate singulorum, *cibum in tempore, cibum divini sermonis,* vel exempli sui; ad superiora vero sic respicit, quasi dicat: Admonendi utique estis, ut paratis, quia quam rarus est qui Domino seriens, oves Christi non ad lucrum, sed amore Christi pascit prudens, id est in futurum sibi providens. *Quem iterum constituit,* etc. Quasi dicat: Quam rarus est qui sit a Deo vocatus, tanquam Aaron, et

non magis se ingesserit, et qui se non magis passat quam oves.

Beatus ille servus, etc. Rare quidem invenitur, ut dixi, fidelis servus et prudens, sed qui tamen talis invenitur, a Domino beatificatur. Et hoc est: *Beatus ille servus, æterna beatitudine est glorificandus, quem, eum venerit*, etc. Id est qui, veniente Domino, ad judicium repertus fuerit, ministrans annonam verbi, et vigilans in subditis, in cura gregis.

Amen dico vobis, quod super omnia bona sua constitutum est eum, etc. Non ut solus, sed ut præ ceteris habeat æterna premia, cum pro sua vita, tum pro gregis custodia.

Si autem dixerit malus servus ille in corde suo: Moram facit dominus, etc. Sicut in uno fidei dispensatore totus honorum rectorum ordo docetur, sio et in nequissimo servo cunctorum præsumul malorum opus damandum narratur, et æterna damnatio, qui neglecto Domini timore, non modo ipsi luxurie vacant, sed etiam subditos injuriis stimulant.

Type tamen potest intelligi, pueros percutere conscientias infirmorum, non adhuc spe, fide, et charitate solidatorum, pravo exemplo vitiare. *Bibere vero cum ebriosis*, inebriari facinoribus, et illecebris mundi, quæ faciunt hominem dementari. Nota inter vitia mali servi ascriptum, quod tardum Domini sui putaverit adventum vel redditum. Non autem inter boni virtutes annuntiatum, quod hunc putavit citum et festinum, sed tamen quod ad jussiōnem Domini quandoque venturi, cum servie cibum in tempore erogaverit. Unde optimum esse probatur, quanquam magnopere, si licet, cupiamus scire, quando veniet Dominus, æquanimiter nos nescire, quæ non licet scire, sed sive prope, sive procil sit, patienter ferre, et quandoconque venerit, adventum ejus diligere. Sequitur:

Veniet dominus servi illius, etc., in quo omnes illi mali intelliguntur. Veniet dico, cum non speratur, et dividet eum a consortio fidelium, et ponet partem illius cum hypocritis, cum his scilicet, qui erant in agro, et qui molebant, et nihilominus derelicti sunt, qui ideo dicuntur hypocritæ, quia aliud agebant, et aliud intendebant.

CAPUT XXV.

Tunc simile erit regnum celorum, etc. Interrogatus Dominus noster a discipulis de consummatione saeculi, inter multa quæ locutus est, hoc quoque exemplum apposuit decem virginum, quarum quinque dicuntur admissi, et quinque excludi. Quæ admissio et exclusio significat futuram honorum malorumque discretionem. Sed querendum est, si virgininitatis nomen honorabile est, cur receptis exclusisque commune est, quia simul illæ et istæ student continentia, licet different intentione. Virgines enim sunt omnes qui a luxu saeculi se continent. Quinque vero dicuntur, quia quinque partita est continentia a carnis illecebris, sed alia bona intentione et zelo justitiae Dei se continent, et prudentes vocantur.

*A*liæ vero quinque non zelo Dei, sed potius humanae gloriae. Unde merito *fatuæ dicuntur, quæ*, cum aliis quinque *accipientes lampades suas*, bona scilicet opera secundum continentiam facta, *exierunt obviam sposo et sponsæ*, id est bona operando viæ sunt concordasse voluntati sponsi, scilicet Dei et matris Ecclesie. *Quinque autem ex eis*, sicut prædictimus, *erant fatuæ*, quia bene agebant, non bona intentione, et *quinq[ue] erant prudentes*, Domino pro Deo, non pro mundo servientes. *Sed quinque fatuæ accepti lampadibus*, etc. Lampades accepérunt, id est bona opera quibusdam ostentationibus, *non sumperunt oleum secum*, id est non habuerunt ipsius boni operis gloriam intra conscientiam suam. De hoc oleo arbitrio dixisse David: *Unxit te Deus, Deus tuus præ participibus tuis* (*Psalm. xlv*). Oleum quippe mentis est lætitia, quam intus habet, qui Deo placet. Sequitur: *Prudentes vero accepérunt oleum in vasis suis*, etc. Id est lætitiam honorum operum in corde et conscientia posuerunt. Unde Apostolus: *Probat se homo* (*I Cor. ii*), et tune in semetipsa gloriam habebit, et non in altero. Accepérunt dico oleum, scilicet suum, in vasis suis *cum lampadibus*, id est cum boni operis ostensionibus. *Moram autem faciente sposo*, id est differente extremum judicium Christo, parum enim non est temporis inter priorem et secundum adventum Christi, *dormilarunt*, etc. Quia, dum judex judicium differt, electi et reprobi æque sopiuntur somno mortis. Dormire etenim mori est. Ante somnum vero dormitare, est ante mortem a salute languescere, quia per pondus ægritudinis pervenit ad somnum mortis, sed cum dormitare dicantur omnes, et prudentes et fatuæ, mirum est qua ratione dormitarint, quod est ante mortem a salute languescere, nisi dicamus forte prudentes quodammodo languescere pro dilatione præmii, si dixisse fas est in bono opere torpere. Vel dicamus potius languescere, id est pro desiderio divini sponsi, et ex consideratione salutis conferendæ, in seipsis deficere. *Media autem nocte*. Id est securis omnibus nulloque sperante hoc. Unde dicitur: *Dies Domini tanquam pars in nocte veniet* (*I Thess. v*). *Clamor factus est*. Scilicet in voce archangeli, et in tuba Dei, et facto clamore illo, *Ecce, in momento, sponsus, Christus, venit*, ad sociandum sibi perpetuo sponsam. Clamor, dico, factus est, et ecce ejusmodi clamor:

Exite obviam ei. Occurrите ei obviam in aera. Tunc, auditio clamore, surrexerunt omnes de somno mortis. *Omnes virgines illæ*, tam bona quam maleæ, et ornaverunt lampades suas, id est diligenter apud se cogitaverunt, et numeraverunt, et opera sua, pro quibus remuneracionem expectabant.

Fatuæ autem, etc. Id est illæ quæ in sua fiducia deceptæ intus erant vacuæ, *dixerunt sapientibus: Date nobis de oleo vestro*, etc. Id est juvate nos per merita vestra, quia lampades nostræ, hoc est opera nostra, *extinguitur*, id est obscurantur, cum quasi lumine veri testimonii vacuantur. Hoc dicere nihil

aliud est quam desiderare juvari meritum sanctorum. *Date nobis*, etc. Quorum facta aliena laude fulciuntur, eadem subtracta deficiunt, et de consuetudine id semper inquirit, unde animus solet gaudere. Itaque hominum qui corda non vivent, testimonium volunt habere apud Deum, qui cordis inspector est.

Responderunt prudentes: *Ne forte non sufficiat nobis et vobis*, etc. Non dabimus vobis de oleo nostro. Quasi dicant: Unusquisque reddet pro scemtis proportionem. Vix quisque sufficit sibi, ne dum alios meritum juvet. Postea deridendo eos subjugunt: *Ne forte non*, quia quisque pro se rationem reddet, nec alieno testimonio juvatur quis apud Dominum, cui secreta patent, et vix quisque sibi sufficit, ut ei testimonium perhibeat conscientia sua.

Ite potius ad vendentes, et emite vobis. Quasi dicat: Ite potius ad adulatores, qui vobis laudes vendere consueverant. Quasi sub bac irrisione dicerent, modo appareat, quid vobis prosunt adulatores vestri? *Cum autem irent emere*, etc. Id est dum ad vendentes suos per recordationem irent, et quantum mali cum eis egissent, cogitarent.

Venit sponsus: et quæ parata erant, quibus scilicet bonum testimonium coram Deo testis conscientia perhibebat, intraverunt cum eo ad nuptias, ubi munera anima semperitno divino consortio copulatur. *Et clausa est janua*. Id est aditus regni celestis, quia illis receptis, quisunt vita in vita angelica imitandi, post factum judicium, nullis postea precibus patebit aditus. Post judicium enim magna est severitas, cuius ante est ineffabilis misericordie benignitas.

Novissime vero veniunt, etc. Novissime quidem veniunt, quia per seram pœnitentiam, et per infructuosas lacrymas pulsant foras relictae. Nec est dictum, quod emerunt oleum, ideoque intelligendæ sunt, nullo jam remanente de alienis laudibus gaudio, in angustiis et doloribus redire ad implorationem Dei. Sed qualis Dei? Sævissimi post judicium. Sequitur:

Domine, Domine, aperi nobis, etc. Dolore repulsionis compulsa, appellationem ingeminanti dominacionis, non vocando patrem, cuius in vita sua contemptusserunt misericordiam.

At ille respondens ait: Amen dico vobis, nescio vos. Quasi dicat: Ideo vos desero, quia per vitæ meritum non agnoscō.

Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam, etc. Nescitis non solum diem judicii, quo venturus est sponsus, sed etiam dormitionis vestre horam nescitis. Et nota, quia brevi conclusione manifestavit, ad quod præmissa parabola tendat.

Sicut enim homo peregre, etc. Ut testimonium bone conscientiæ nobis præparemus, et ne cum fatuis virginibus foris remaneamus; et quia paratos nos Christus invenire desiderat, aliam subdit de eadem re parabolam.

i. GREGORIUS. Quis iste homo est, qui peregre proficiscitur, nisi Redemptor noster, qui in ea carne,

A quam assumperat, abiit in cœlum. Carnis enim locus proprio terra est, quæ quasi ad peregrina ducitur, dum per Christum in cœlo collocatur. Homo vero iste peregre profiscens, servis bona sua tradidit, quia fidelibus suis spiritualia dona concescit.

Et uni dedit quinque talenta, etc. Id est exteriorum scientiam quinque sensibus acquisitam vel expressam. *Alii autem duo*, etc. Scilicet intellectum et operationem. *Atii vero unum*, etc. Id est solum intellectum.

Unicuique secundum propriam virtutem. Quasi dicat. Non pro. parcitate vel pro largitate, alii plus, alii minus, sed pro viribus accipientium ita divisi. *Et profectus est statim*, etc. Non locum mutans, sed liberar ei operandi potestatem permittens, et suo arbitrio relinquens.

Abil autem qui quinque talenta accepérat. Quasi dicat: Promovit sese in scientia exteriori, et si mystica penetrare non potuit, et operatus est in eis sese a visibiliū volupitate cohibendo, et tuncratus est alia quinque. Alios admonendo et exemplo bonorum, et morum informando, et ab eisdem exterioribus compescendo. Sunt nonnulli, qui quasi duobus talentis ditati, intellectum atque operationem percipiunt, et dum subtilia intelligunt, mira de exterioribus operantur. Cumque intelligendo et operando aliis predican, quasi duplicatum de negotio lucrum reportant. Bene autem alia quinque, vel alia duo in lucrum venisse referentur, qui, dum utriusque sexui predicatione impendit, quasi accepta talenta germinantur. Qui autem unum, id est intellectum, accepérat, et gratis babuerat, abiens, non monens eo, sed secreto abscondit, quondam notatur, cum dicitur, *fodit in terra*. Vel abiens per se, et non rediens per se, fodit in terram, id est in terrenis laboravit, et pecuniam domini sui, id est intellectum sibi a Domino commissum, abscondit, scilicet terrenis actibus applicavit, non lucrum spirituale quæsivit. Sunt namque nonnulli qui intelligentia talentum perceperunt, sed tamen quæ oīnis sunt sola sapient. De quibus per Jeremiam prophetam dicitur: *Sapientes sunt, ut faciant mala, bene autem facere nescierunt* (Jer. iv).

Post multum vero temporis. Quod est ab ascensione usque ad secundum adventum Christi.

D *Venit dominus servorum illorum, et posuit rationem cum eis*. Id est cepit discutere actus singulorum, conscientia accusante vel excusante unumquemque.

Et accedens, quasi ad reddendam rationem se præparans, qui quinque talenta accepérat, obtulit alia quinque talenta, illos scilicet, quos bonæ operationis suæ exemplo et verbo bene operari docuerat. Quot enim ab errore convertit, tot Domino obtulit, testimonium sibi dante conscientia, quod per gratiam sibi datam, non tantum sibi profuit, sed et quos potuit Domino lucrifecit. Unde sequitur:

Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia

quinque, etc. Ait illi dominus ejus: Euge, sere bone et fidelis, quia super, etc. Gaudens de servi sui profectu, in gaudium intrare jubet, ubi super multa constituitur, quia super pauca fidelis fuerat comprobatus. Pauca enim sunt omnia bona præsentis vita, quamvis multa videantur, qua non sunt sine molestia. Multa vero bona æterna sunt, quia sine omnis corruptionis molestia sunt. Unde merito illa bona Dominus vocat gaudium, quia bona illa adeptus, sic intro lætatur de munere, ut non sit jam, quod exterius doleat de corruptione.

Accessit autem et qui duo, etc. Utrique servo, et illi scilicet, qui de quinque decem talenta fecerat, et qui de duobus quatuor, paterfamilias blanditur. Servus autem qui de talento operari noluit infelissimum a sua conscientia habens testimonium, cum verbis excusationis reddit ad dominum, dicens:

Domine, scio quia homo durus es, etc. Per doctrinam ejus duram. Ardua enim est via, quæ ducit ad vitam, quia quanto gradus altior est, tanto casus gravior. Et auctandum adhuc, quod inutilis servus durum vocat dominum, cui tamen servire dissimulat ad lucrum et timuisse se dicit in lucrum talentum expendere, qui hoc solum timere debuerat, ne hoc sine lucro ad dominum reportaret. Sunt enim plerique in Ecclesia, quorum servus iste imaginem tenet, qui meliore vitam aggredi metuunt, et tamen jacere in sui temporis [torporis?] ignavia non pertimescant. Cumque se peccatores considerant, sanctitatis viam arriperi trepidant, et tamen remanere in suis iniquitatibus non formidant.

Dicit ergo servus nequam: Domine, scio quia homo durus es, etc. Id est, dura et arcta præcepta habes, et in hoc noto duritiam tuam, quod tu metis ubi non seminasti. Gentiles sunt, in quibus tu non seminasti legem scriptam, imo sine lege fuerunt, et tamen metis eos, id est falce judicii præcidis eos, et damnas, quis male operantur, quamvis semina scriptæ legis careant.

Et congregas, ubi non sparsisti. Quia quosdam gentilium, ubi non sparsisti scriptam legem, congregas; scilicet de illis, in quibus nihil prædicatiois seminasti, vis tibi congregare fructum in horre celesti. Quosdam enim salvas per legem naturalem, sicut Job, quibus lex scripta non fuit nuntiata, et eorum comparatione, qui naturaliter legem servant damnas eos, qui negligunt scriptam; et ideo ego timens aggredi gradum altioris vitae, ne scilicet alterius salutem querens, periclitarer. Et ipse abiit, per liberum arbitrium, et abscondi talentum tuum, id est, non prædicavi quod to donante intellexi, sed abscondi in terra, id est, in carnali vita degens, et sicut habui, sic tenui talentum tuum, non augens vel minuens. Ecce habes quod tuum est.

Respondens autem dominus ejus, dixit illi: Serre male, etc. Quia per superbiam tuum dominum calaminiaris, et piger, qui lucrum facere neglexisti.

A *Sciebas quod metu ubi non semino, et conGrego, etc. Sicut expositum est superius. Quasi dicat: Ista cogitatio tua, quare non incussit tibi, cum scires mea diligentius inquisitorum? Ecce quod adduxisti ad excusationem tuam, potius incusat, quis quanto me novisti severum, tanto opportuit te committere pecuniam mea nummularis. Et hoc est: Oportuit ergo, etc. Quasi dicat: Quando quidem ab illis, quibus non commisi, exigo, et juxta sententiam tuam illud, quod ad erogandum non dedi, exquirio, quanto magis est ex te exigendum, quod tibi dedi ad erogandum? Nummulari sunt, qui predicationem divinam auditam valent verbis et operibus exercere et multiplicare. Pecuniam igitur nummularijs dare, est scientiam aliquam illis impendere, qui hanc valent verbis et operibus completere. Tollit itaque ab eo talentum, etc. Geminam pœnam ostendit, quam sæpe Dominus negligentibus commissum talentum intellectum tribuit; alteram in præsenti, alteram in futuro. In præsenti enim Ecclesia sæpe fit, quod modo dicitur:*

B *Tollite ab eo talentum, et date ei, qui habet decem talenta, etc. Illi enim, qui habet scientiam Scripturarum, et ea neglecta, negotiis saecularibus intentus est, auferetur scientia Scripturarum, et datur obliuioni. Ille vero, qui habet in præsenti Ecclesia quinque talenta, id est, non scientiam Scripturarum, sed scientiam exteriorum, ea multiplicando et bene ministrando, alia quinque promeruit per adjunctam gratiam, scilicet scientiam Scripturarum recipit, et ad intellectum mysticum pervenit, et ita talentum, quod servo nequam auferitur, fideli ministro tribuitur.*

C *Omni enim habenti dabiture et abundabit. Quasi dicat: Omni habenti, scilicet charitatem, dabitur maior profectus in virtutibus, et major intellectus in Dominicis præceptis: et hoo est, et abundabit.*

*Ei autem qui non habet, scilicet charitatem, quod videtur habere naturali bono, sicut est naturale ingenium et littera, scientia auferitur ab eo, quia aut tradit oblivioni, aut, si retinet, naturale bonum, quasi ab eo ablatum est, dum infructuosum manet. Vel aliter: *Omni habenti, scilicet amorem verbi Dei, datur et sensus intelligendi. Qui vero non habet, etiam si naturalem scientiam habeat, dum eam non amat, ab ea deficit. Qui enim desideris sunt, quamvis naturaliter sint acui, tamen perdunt naturale bonum et præmium quod eis erat promissum. Sed quia solliciti sunt, et alios instruunt, quod minus habent per naturam acquirunt, per industria.**

D *Vel aliter: Qui habent fidem et bonam voluntatem, etiam si minus habent in opere, dabitur eis quod decet a bono judge. Sed qui fidem non habet, etiam ceteras virtutes, quas habet naturaliter, perdit: sine qua etiam virtutes non sunt.*

Et inutilem servum ejicite in tenebras, etc. Ostendit pœnam, quam recipiet piger servus in futuro. Quasi dicat: Inutilem servum et infructuosum, qui

sponte et negligentia sua corruit in interiores te- A decim judicantes tribus Israel (*Math. xix.*) Alii ju- nebras, ejicite in exteriores.

Exteriores tenebras possunt intelligi corporales pœnæ. Corpus quippe exterius animæ. Interiores ergo tenebrae mala sunt animæ, quibus a charitatis lumine aversa, in peccatis oblectatur. Exteriores vero tenebrae sunt mala corporis, quibus æternaliter torquebimus in igne. Item pecunia distributio inæqualis est, sed non ad dividentem referenda est diversitas.

Aitenim unumquemque secundum virtutem suam accepisse, et paterfamilias, ut diximus, Christus est. Tempus peregrinationis spatium est penitentiae. Ille, cui dedit quinque talenta, populus Judaicus est, qui quinque libros Moysi habuit, et secundum quosdam dico, illos per evangelicam gratiam multiplicavit et explevit, et fructum Decalogi in lucrum reportavit. Ex vero, cui duo talenta sunt commissa, gentilis est populus, cui data sunt duo, fides cordis, et confessio oris quæ duo iterum multiplicavit. Ille vero, qui unum talentum accepit, illos de Judaico populo designat, qui in lege persistentes carnali, carnaliter sapuerunt, et spiritualem legis intellectum in littera, quasi talentum in terra abscondebunt, neque ipsi utentes, neque propter invidiam alii scilicet gentibus utendum, dispensantes, et illum carnalem legis intellectum sibi ad salutem sufficere putantes. Lector cætera subtilius inquirat, secundum hanc sententiam.

Cum autem venerit Filius hominis, etc. Post parabolæ, de fine mundi jam exequitur Dominus modum futuri judicii. Et nota, quia crucifigendus præmisit gloriam triumphantis, ut de hac tanta præmissione, scandalum crucis posset removere. Dicit itaque : *Cum venerit Filius hominis*, in secundo scilicet adventu suo venerit, dico ; in majestate, id est, in divinitatis potentia judicaturus, quoniam venit in humilitate servi judicandus. *Et omnes angelicus cum eo*, quia angeli sunt testes humanorum actuum, sub quorum custodia bene vel male egerunt.

Tunc sedebit rex super sedem majestatis sue. Super Ecclesiam scilicet, in qua tunc apparebit omnipotentia ejus.

Nota, quod dixit *Filius hominis*. Valet enim adversus hæreticos, qui Christum in assumpta forma servi negant venire pro eo quod ait Apostolus : *Etsi neveramus Christum secundum carnem, sed nunc jam non novimus* (*II Cor. v.*). Veniet ergo *Filius hominis* et *Filius Dei*. *Filius hominis* alias secundum humanitatem, non tamen aliud, sed unus idemque in utraque natura, verus et proprius *Filius Dei*.

Et congregabuntur ante eum omnes gentes, etc. Omnis temporis, omnis conditionis, omnis sexus, et separabit eos ab invicem, qui modo misti sunt, sicut pastor, segregat oves ab hædis, bonos scilicet a malis.

Nota, quod duo ordines erunt in judicio electorum et reproborum. Sed electorum alii judicabunt, de quibus dicitur : *Sedebitis et vos super sedes duo-*

A decim judicantes tribus Israel (*Math. xix.*) Alii jucundabuntur, quibus hic dicitur : *Esurivi, et non dedistis mihi manducare*. Item reproborum alii, qui extra Ecclesiam sunt, et non judicabuntur, alii judicabuntur, quibus dicitur : *Esurivi, et non dedistis mihi manducare*. Sequitur : *Et statuet ovcs quidem a dextris*. Id est, bonos in æternæ beatitudine collocabit. *Hædos autem*, etc. Scilicet malos in æterna miseria confirmabit. Et bene dicit hædos, non capras, quæ fetus habere possunt. Hædus enim petulcum animal est et stolidum, quod pro peccato offerebatur in lege, et significat peccatores.

Tunc dicit rex his qui a dexteris ejus erunt, etc. Istud dicere, erat in conscientiis eorum.

Venite, benedicti Patris mei, etc. Id est beneficio Patris mei promoti ad obtinendam gloriam promisam.

Possidete, paratum vobis regnum et prædestinatum a constitutione mundi, ut in eo sine fine et sine corruptione regnetis, sicut promeruistis.

Erusivi enim, et dedistis mihi manducare, etc. Ad litteram nota misericordie et charitatis opera. Mysticæ vero, qui esurientem et sitiensem justitiam, pane verbi reficit, vel potu sapientiae refrigerat, charitatis quoque facit opera. Et qui errantem in domo matris Ecclesie revocat, infirmum in fide assumit; et qui tribulatione aliqua seu carcere justitiae oppresso subvenit conpatiendo, vel consolando, veram dilectionem adimpler. Nota, quia justi respondent. Domine, quando te vidimus esurientem? etc. Non disidunt de verbis Domini, sed stupent de tanta sublimatione, vel de majestatis ejus magnitudine, vel quia videtur parvum esse quod egerant bonum. Unde dicitur : *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam* (*Rom. viii.*).

Et respondens rex, dicit illis : *Amen dico vobis, quantius fecistis uni de his*, etc. Per haec verba innuit se non generaliter dixisse de omnibus pauperibus, sed de his tantum qui sunt pauperes spiritu, qui scilicet voluntate propria postposita, voluntatem superni Patris faciunt. Tunc dicit et his qui a sinistris erunt : *discedite a me, maledicti*, etc. Visi sunt mali cum Deo esse, dum sunt permisti bonis in presenti tempore, sed tandem tollentur impii, ne videant gloriam Dei, et mittentur in ignem æternum, qui preparatus est diabolus et angelis ejus, non hominibus a constitutione mundi, ut bonis regnum. *Esurivi, et non dedistis mihi manducare*, etc. Non dicit, qui fecistis homicidia, sed quia ea eleemosynis redimere noluistis. Cogita quid mereatur qui aliena rapit, si æternaliter damnatur, qui sua non dedit. Tunc respondebunt ei et ipsi : Domine, quando te, etc. Excusare satagunt, quasi Deum fallere possint, qui homines fallebant, sed excusationem non habent, qui averti a malis et bona agere noluerunt. Unde subdit : *Quandiu non fecistis uni de minimis*, etc. *Et ibunt hi in supplicium æternum*, etc. Frustra ergo spondet Origenes libe-

rationem a malis hominibus post multos annos, et ipsis etiam dæmonibus.

CAPUT XXVI.

Et factum est, cum consummasset Jesus omnes hos sermones, dixit discipulis, etc. De consummatione saeculi, et de die judicii, vel ab initio Evangelii usque ad passionem omnia faciendo et prædicando compleverat. Nunc vero post sermonem, quo se venturum in claritate predixit, passurum se esse ostendit, ut admoneat sacramentum crucis, admistum esse gloriae aeternitatis. Dicit itaque :

Scitis quia post biduum pascha fiet, etc.

Videndum est, qua die haec verba Dominus cum apostolis locutus fuerit in monte Oliveti, ut manifestius intelligamus quid est quod dicit post biduum. Ex Joannis narratione colligitur quod ante sex dies Pascha venit Jesus in Bethaniam, ibique factum est convivium, in quo interfuit Jesus. In crastino venit in Jerusalem, sedens super asinam. Eodem die, ut refert Matthæus, rediit in Bethaniam, ibique niansit. Mane autem, ut idem ipse refert, reversus est in civitatem, quando esuriens invenit ficum, et quæsivit fructum in ea, quod factum est die luna. Da quarto vero die facit mentionem Marcus. Cum enim retulisset qualiter invenit, et qualiter maledixit ei, et quid fecisset in templo, postea subiunxit : *Et cum vespero factum esset, egrediebatur de civitate; postea addidit: Et cum mane transirent, viderunt filium aridam factam. Et recordatus est Petrus et dixit ei: Rabbi, Ecce ficus, cui maledixisti, aruit (Marc. xi).* Deinde multis aliis relatis, ostendit Dominum in monte Oliveti sedisse, et haec omnia, quæ jam dicta sunt de consummatione saeculi, locutum apostolis ibi fuisse, in qua locutione Matthæus ait : *Et factum est, cum consummasset Jesus sermones hos, dixit discipulis suis :*

Scitis quia post biduum Pascha fiet, etc. Unde intelligi potest haec in die Martis dixisse, ut post biduum, id est in die Jovis Pascha celebrandum esset. Pascha vocatur dies, in quo immolabatur agnus, et dicitur Pascha non a passione, ut plerique arbitrantur, sed a transitu. Pascha enim græco *transitus* interpretatur, quod Hebraice *phase* appellatur. Transitus autem ideo dicitur dies ille, quia ea nocte, qua immolatus est agnus in Ægypto, transierunt filii Israel de Ægypto. Vel ideo dicitur transitus, quia tunc transibat domos Judeorum exterminator angelus, cum videret sanguinem agni in postibus; vel quia ipse Dominus præbens auxilium transibat super populum suum. Mysticæ autem pascha dies illæ vocatur, quia de hoc mundo Christus ad Patrem transiit. Unde ait Joannes : *Ante diem festum Paschæ, sciens Jesus quia venit hora eius, ut transiret de hoc mundo ad Patrem (Joan. xiii).* Septem dies qui post diem Paschæ sequebantur vocabantur azyma, quia in his azymis panibus Judei utebantur, agentes in eis maximam solemnitatem. Sed evangelistæ indifferenter et diem azymorum pro Pascha ponere solent. Dicit enim Marcus : *Erat autem Pa-*

scha et azyma post biduum. Dicit Lucas : *Dies festus azymorum, qui dicitur Pascha.* Item Joannes cum loqueretur de die in qua crucifixus est Christus, ait : *Ipsi non introierunt in praetorium, ne contaminarentur, sed manducarent Pascha (Joan. xviii).* Quod ideo faciunt, quia et Paschæ dies in azymis panibus est celebrari præceptus, et nos] quasi pascha perpetuum facientes, semper ex hoc mundo exire præcipimur. Uno quippe agno immolato ad vesperam, septem ex ordine dies sequuntur azymorum : quia Christus Jesus semel pro nobis in plenitudine temporum passus in carne, per totum nobis hujus saeculi tempus, quod septem diebus agitur, in azymis sinceritatis et veritatis præcipit esse vivendum.

B *El Filius hominis tradetur, etc.* Appropinquante passione sua, non solum eam, sed et diem ejus voluit prenuntiare, ut sibi omnia patere, et sponte se mortem velle subire ostenderet, cum eam nullatenus devitaret; et ideo prædicere volebat, ut apostolos confortaret.

Tunc congregati sunt principes, etc. Ostendit apparatus, et machinationem passionis Dominicæ. Et hoc est : Tunc congregati sunt principes, scilicet qui debuerant se præparare ad Pascha, contra Agnum verum se potius armant : et hoc faciunt ex dolo, et consilio timentes, ne plebs eum eis auferret. Unde dieunt :

Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo, etc. Et sic evaderet manus eorum. *Cum autem esset Jesus in Bethania, etc.* Ostendo consilio, vult exequi expletionem ejus, qualiter videlicet Judas habuerit cum Judæis conventionem, ut Christum traderet, sed prius causam prodictionis premitit cum dicit : *Cum esset Jesus in Bethania.* Judas enim loculos habebat, et quoniam fur erat, quæ mittebantur a Jesu, retinebat. Cum ergo vidisset Mariam in unctionem Jesu libram unguenti expendiisse, doluit, quia non erat venundatum, ut sibi pretium traderetur, et sibi inde aliquid corradere. Pilatus itaque voluit damnum perditionis unguenti recompensare in pretio prodictionis Magistri. Cum ergo dicturus esset :

D *Tunc abiit Judas ad principes sacerdotum, etc., ut causam ostendat, reddit ad relationem effusionis unguenti, quæ facta est in domo Simonis leprosi.* Et nota quia interruptus est tractatus. Hæc enim effusio facta est ante sex dies Paschæ, ut refert Joannes in die quo reciperetur cum ramis palmarum. Sed hic interserita est, quia fuit causa prodictionis, quasi ita dicerebatur : *Cum ita congregati essent principes sacerdotum, et consilium facerent, tunc abiit unus de duodecim ad principes sacerdotum, etc.* Et hoc non sine causa, sed ideo quia *cum esset in Bethania, in domo Simonis leprosi,* etc. Simon iste leprosus fuerat, sed curatus a Domino, antiquum adhuc tamen retinebat nomon. Mulier ista Maria erat Magdalene, soror Lazari, quem suscitavit Jesus a mortuis, ut Joannes aperte commemorat. Ipsa

est autem, non alia, quæ quondam, ut Lucas scribit, peccatrix ad Jesum veniens, pedes Domini lacrymis pœnitentiae rigavit, et unguento piæ confessionis linivit, et quia multum dilexit, multorum veniam peccatorum a pio judge promeruit. Nunc vero justificata et familiaris facta Domino, non tantum pedos ejus, ut idem Joannes narrat, verum etiam caput, ut Mattheus Marcusque perhibent, oleo sancto perfudit. Est enim alabastrum genus marmoris candidi, variis coloribus intersticti, quod ad vasa unguentaria cavare solent, eo quod optime servare ea incorrupta dicatur. Nardus vero arbor est aromatica, de ejus foliis et spicis erat confectum hoc unguentum quod attulit Maria, quod pretiosius erat cæteris. Unde Matthæus vocat illud unguentum pretiosum, dicens ita : *Habens alabastrum unguenti spicati pretiosi.* Joannes vero ait : *Accipit libram unguenti nardi pistici pretiosi* (*Joan. xii.*).

Pistis Graece, Latine dicitur *fides*, et pisticum *fidele*. Erat enim unguentum illud fidele, id est verum et purum, non adulteratum. Augustinus vero ait : *Quod ait pistici, locum aliquem credere debemus, unde erat hoc unguentum pretiosum.* Mystice Christus est in Bethania, hoc est, in domo obedientiæ, et in domo Simonis, id est *obedientis*. Simon enim *obedientis* interpretatur, quia Dominus in membris obedientium habitat. Devotio Mariae fidem et pietatem significat Ecclesiæ, quæ loquitur in Canticis : *Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum* (*Cant. i.*). Quæ dum prædicat Deitatem, caput ungū; dum carnis humilitatem, pedes.

Videntes autem discipuli, indignati sunt, etc. Joannes dicit, hoc Judam locutum fuisse causa cupiditatis, eo quod fur erat; quod autem Matthæus et Marcus discipulos ponunt pluraliter, syncedoche est, plurale pro singulari. Potest etiam intelligi, quod et alii discipuli aut senserunt hoc, aut dixerunt, aut eis Iuda dicente persuasum sit, atque aut omnium voluntatem Matthæus et Marcus etiam verbis expresserunt; sed Judas properterea dixit quia fur erat, cæteri vero propter pauperum curam.

Sciens autem Jesus, ait illis, etc. *Mittens enim hec unguentum*, etc. Quasi velit intelligi : Officium est sepulturæ et pietatis, quod vos perditionem putatis. Nec mirum si mihi dat fidei odorem, pro qua nos fusurus sum meum sanguinem. Permittamus ergo repræsentare eam meum sepulturam, ut effundat super me oleum, pro qua effundam sanguinem meum. Sequitur : *Amen dico vobis, ubicunque prædicatum fuerit hoc Evangelium*, etc. Id est in quoque loco dilatabitur Ecclesia, per totum mundum dicetur, et quod hoc fecit in memoriam ejus. Istud et appositum, notant quod sicut Judas contradioens, adeptus est perfidia infamiam, sic et ista piæ devotionis gloriam. Sed bona Dominus tantum collaudans, hoc tacendo præteriit.

Tunc abiit unus, tunc scilicet quando congregati sunt principes sacerdotum, *abiit unus de duodecim*, abiit, non invitatus, sed, sponte scele-

A ratum init consilium, volens damnum de unguenti effusione Magistri sui pretio recompensare. Nec certe postulat summam, ut salutem faceret proditionem lucrosam, sed quasi ville vendens mancipium, ponit in potestate ementium, quantum vellet dare pretium. *At illi constituerunt ei dare triginta argenteos.* Idem scilicet pretium, quo Joseph a fratribus suis venditus est. Sequitur :

Et exinde quærebat opportunitatem, ut eum sine turbis tradaret, etc. Multi hodie qui factum Iudea exsecrantur, idem faciunt, quia cum pro munere falsum testimonium dicunt, quia veritatem negant, Deum qui veritas est, vendunt. Dum charitatem violent, Deum qui charitas est, produnt, præsertim cum non faciunt hoc ex ignorantia, sed potius opportunitye faciendi quæsita.

Prima autem die azymorum, etc. Primam diem azymorum vocat quartumdecimum diem primi mensis, quando fermento abjecto immolare, id est agnum occidere ad vesperum solebant, quiclibet, die sequenti, hoc est, quinta decima luna sit crucifixus, hac tamen nocte qua agnus immolabatur, et carnis, sanguinisque sui mysteria celebranda tradidit discipulis, et a Judea tentus et ligatus est ipsius immolationis, hoc est, suæ passionis sacrificium exordium. Sequitur :

Ubi vis paremus tibi Pascha, etc. Nota quia non erat eis domus certa. Unde probatur ædificatio domorum superflua.

At Jesus dixit : Ite in civitatem ad quemdam, etc. Marcus vero dicit : *Ite in civitatem, et occurret vobis homo lagena aquæ bajulans, sequimini eum, et quocunque introierit, dicite domino domus : Ubi est refectio mea, ubi Pascha cum discipulis meis manducemus?* (*Marc. xiv.*).

Es ipse vobis demonstrabit cenaculum grande stratum, et ibi parate, etc. Sic non noticieavit hominem nomine, sed signis, ut prescientiam Divinitatis ostenderet, quia ita discipulis quæ futura erant alibi prænotaret vel manifestaret; et ideo rursum maluit signis quam nomine denotare, quia in signis aliquid mysticum voluit significare. Quicunque enim voluerit Pascha Domini celebrare, debet sequi bajulum aquæ. Aqua significat gratiam Spiritus sancti. Unde alibi dictum est : *De ventre ejus fluunt aquæ vivæ* (*Joan. vii.*). Hoc autem dicebat de Spiritu sancto. Bajulus aquæ designat prædicatorem, qui debet omnibus gratiam spiritualem propinare. Lagena autem significat fragilitatem prædicatoris, de qua ait Apostolus : *Habemus thesaurum istum in vasis facilibus* (*Il Cor. iv.*). Qui ergo vult celebrire pascha Domini, sequetur prædicatorem, qui ducet eum ad dominum Ecclesiæ, in quo sibi ostendetur a domino dominus, hoc est a prælato Ecclesiæ ubi debeat celebrari Pascha Domini. Demonstrabit enim ei cenaculum magnum. Cenaculum quod in alto est, altitudinem mysterii sacramentorum Dei significat. Qui ergo vult celebrire Pascha Domini, oportet ut illud in alto celebret, non in imo. In alto illud celebrat, qui aliud

in signo, id est in agno, quam pecus intelligit. Nec solas figuræ veteris legis observat. In imo Pascha facit, qui solas figuræ legis recipit, et nihil spirituale sub eis intelligit. Ideo et bajuli, et domini dominus, sunt prætermissa vocabula, quia sine nominibus adhuc eorum erant significata. Nullus enim honos erat Christiani nominis, nec prælatorum nec prædicatorum.

Vespere autem facto, etc. Et ideo vespere discubuit cum discipulis, quia in passione Christi, quando verus sol ad occasum properavit, refectio æterna omnibus fidelibus preparata fuit.

Et edentibus illis dixit: Amen dico vobis, quia, etc. Ex magnitudine misericordie suæ voluit Dominus proditorem discipulum ad pœnitentiam multis modis revocare, occultis videlicet notationibus, minis, sacramento unitatis, exemplo humilitatis. Occultis notationibus hoc modo: Cum Judas putaret conscientiam suam Deum latere, ostendit Christus eam manifestam esse, tamen non nominando discipulum, ne impudentiorem faceret manifeste redargutum; dum tangit crimen, ad pœnitentiam invitat. Silet nomen, ne impudentior fiat. Minis revocat, cum ait: *Væ illi per quem Filius hominis tradetur, etc.* Sacramento unitatis, cum corpus suum ei tradit; exemplo humilitatis, cum ei pedes abluit.

Et constristati sunt, etc. Certum est quia undecim discipuli non erant sibi consciæ, sed tamen plus credunt magistro quam sibi. Timentes ergo fragilitatem suam, ne in eis esset voluntas futura proditionis, interrogant illum cui omnia patent futura, dicentes: *Nunquid ego sum, Domine?* etc. Qui intingit mecum, etc. Dum perseverat proditor in malo, manifestius arguit, et tamen nomen proprie non designat. Judas ceteris constristatis, et retrahentibus manum, temeritate et impudentia qua proditus erat, illam manum cum Magistro misit in paropside, ut audacia bonam conscientiam mentiretur. Matthæus dicit in paropside. Marcus in catino. Paropsis est vas escarum quadrangulatum a paribus assibus, id est æquus lateribus dictum. Catinus vero vas fisticle apertum, ad immitendum liquorem, et potuit fieri ut in mensa vas fisticle a quadrangulis contineretur. Sequitur:

Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de illo. Væ autem homini illi per quem, etc. Nec primo nec secundo correctus a proditione pedem retrahit, sed patientia Domini impudentiam suam nutrit et iram Dei thesaurizat sibi. Pœna igitur prædictur sibi, ut quem pudor non vinceret, corrigan denuntiata supplicia. Sed et bodie et in sempiternum, vœ homini illi, qui ad mensam Domini malignus accedit, quæ præcordiis aliquo scelere imbutus, pollutus sacrosanctis mysteriis participari non metuit.

Bonum enim erat illi, etc. Hoc simpliciter intelligendum est et usitate. Quasi dicat: Multo melius erat umnino non esse, quam male esse. Nec tamen ideo dicitur, quod bene potest esse illi qui non est, sed usualis locutio est. Quod autem dicitur, *ti na-*

tus non fuisset homo ille, duabus modis intelligi potest. Si natus, quasi dicat, non fuisset homo ille, id est Judas. Vel si natus non fuisset homo ille, id est Christus. Potest etiam hic versus alio modo exponi. Bonum esset illi, id est minus malum esset Judæ, ut mitius malum bonum dicatur comparatione majoris mali. Si homo ille, id est Judas, non natus esset in fide, et in apostolorum electione per Christi vocationem: nisi enim natus esset per vocationem, non esset apostata per proditionem. Vel bonum erat ei, id est minus malum, si natus non fuisset in mundo, sed tanquam abortivum in ventre matris mortuus.

Respondens autem Judas, qui tradidit eum, dixit: Nunquid ego sum, Rabbi? Quia cæteri discipuli eum tristes interrogaverunt, interrogat eum et iste, ne facendo videretur reus se prodere. Et alii dicunt, *Domine, iste vero Rabbi, quasi levius reputans prodere Magistrum quam Dominum, vel blandientis affectum ostendit, dum prodit.* Sequitur:

Ait illi: Tu dixisti. Quasi dicat: Tu te prodidisti, non ego. Cænantiis autem sis, accepit Jesus panem, et benedixi, fregit, deditque discipulis suis, etc. Finitis veteris phase solemnis, qua in commemoratione antiquæ de Ægypto liberationis populi Dei augebantur, transit ad novum, quod in suæ redempcionis memoria, Ecclesiam frequentare volebat, ut scilicet pro carne agni ac sanguine, sui corporis sanguinisque sacramentum institueret, ipsumque se esse monstraret, cui juravit Dominus: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (Psal. cix).

Frangit itaque ipse panem, quem discipulis suis porrigit, ut ostendat sui corporis fractiōnem, non absque sua sponte ac procuratione futura, sicut ipse dixit: Potestatem habeo ponendi animam meam (Joan. x): quem scilicet panem, gratia certi sacramenti priusquam frangeret, benedixit, quia naturam humanam quam passurus assumpt, ipse una cum Patre et Spiritu sancto gratia divinæ virtutis implevit. Post cœnam igitur corpus sum tradidit, quia necesse erat prius Pascha typicum consummari, et sic veri et novi Paschæ sacramenta substiuit. Nos vero pro reverentia tanti sacramenti prius reficiimus Dominicis sacramentis, quam corporalibus escis. Sequitur: Accipite, id est intelligite, et comedite, id est spiritualiter vobis incorporate. Hoc est corpus meum, quod sub specie panis videtur. Tale dedit, quale per naturam est, videlicet immortale et impassibile, quia immune erat a peccato. Non esset ei necessarium mori vel pati, nisi quia sic fuit sibi voluntarium. Et accipiens calicem, passionem suam præsignantem, gratias egit, in adversis, et pro adversis, quæ non pro se, sed pro nobis tulit. Et dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes. Estote meæ passionis representatores et participes. Ostendit quid quisque facere debeat, in flagello propriæ culpæ cum ipse tam æquanimiter sustulit flagella culpe alienæ. Quia panis confirmat corpus, et vinum inebriat, et mentem e mundo alienat, trahens ad coe-

lum : ideo Christus hæc duo elegit, quæ in corpus **A** et sanguinem suum converterentur, ut ex suis speciebus hoc inteligerent fidèles. Vinum vero sanguinem operatur in carne. Mysticæ hoc ad corpus Christi, illud referunt ad sanguinem. Unde quia et nos in Christo, et in nobis Christum manere oportet, vinum Dominicæ calicis aqua miscetur. Attestante enim Joanne, aquæ populi sunt, et neque aquam solam, neque viuum solum, sicut nec granum frumenti solum sine aquæ commissione et confessione in pane cuiquam licet offerre, ne talis oblatio quasi caput a membris secernendum esse significet, et ibi Christum sine nostræ redēptionis admīstionē mortem pati potuisse, vel nos sine illius passione salvari, ac Patri offerri posse confingat. Oportet ergo ut nos ei vivamus, et ipse in nobis maneat, et nos in eo. Quod autem dicit :

Hic est sanguis novi testamenti. Ad distinctionem veteris testamenti dicitur, quod dedicatum est vitulorum et hircorum sanguine, qui licet effundetur, peccata tamen non remittebat.

Dico autem vobis : Non bibam, id est, non delectabor amodo cærimonias bujus populi, in quibus sacramenta agni paschalisi præcipua sunt. Erit enim dies mea resurrectionis, cum ipse in regno Dei positus, id est in gloria vita immortalis sublimatus, de salute ejusdem populi spirituali gratia renati, novo vobiscum gaudio perfruar. Item Augustinus vult hoc vetus intelligi esse cum illud novum dicit. Quia ergo de propagine Adæ, qui vetus homo appellatur, corpus suscepérat, quod in passione morti traditus erat. Qui aliud novum vinum promittit, nisi immortalitatem quam datus erat renovatorum corporum intelligere debemus. Quod dicit *vobiscum bibam*, etiam ipsis resurrectionem corporum ad induendam immortalitatem promittit. *Vobiscum* enim, non idem tempus, sed ad innovationem eamdem dictum accipendum est : quod autem dicit de genitina hoc, significat eadem corpora utique resurrectione, secundum innovationem coelestem, quæ nunc sunt moritura secundum vetustatem. Si autem vitæ, de cuius vetustate nunc passionis calicem bibit, ipsos Judæos intellekeris, significat etiam ipsam gentem ad corpus Christi per vitæ novitatem accessuram, cum ingressa plenitudine gentium, omnis Israel salvis fiet.

Et hymno dicto, exierunt in montem olivarum, etc. Hoc est quod in Psalmo legimus : *Edent pauperes et saturabuntur, et laudabunt Dominum, etc.* (*Psal. xxi.*) Potest etiam intelligi ille hymnus, quem Dominus secundum Joannem Patri gratias agens decantabat, in quo pro se et discipulis suis precabatur et creditur; et bene discipulos sacramento sui corporis et sanguinis refectos, et hymno pia intercessionis Deo Patri commendatos in montem ducet Olivarum, ut typice designet nos per acceptiōnem sacramentorum suorum, perque opem intercessiōnis suæ ad altiora virtutum charismata sancti Spiritus, quibus in corde purgātur, debere concendere.

Tunc dicit illis : Omnes vos scandalum patiemini, etc. Prædict quod passuri sunt, ut cum passi fuerint, non desperent salutem, sed agentes pœnitentiam liberentur. Et benedicit in nocte. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt, sic qui scandalizantur, nocte scandalizantur.

Scriptum est enim : *Percutiam pastorem, et dispergerent oves gregis*, etc. Hoc alii verbis in Zæcharia propheta scriptum est, et ex persona prophetæ ad Deum dicitur : *Percute pastorem, et dispergerent oves gregis* (*Zach. xii.*).

Postquam autem resurrexero, etc. Sicut locum prædixit passionis, sic prædict locum resurrectionis, et ut etiam infirmitatem eorum consolaretur sponsione sui reditus. *Respondens autem Petrus ait : El si omnes scandalizati, etc.* Non est mendacium quod dicit Petrus, nec temeritas, sed fides et ardens dilectio. In tantum enim Christi charitate efferebatur, ut et imbecillitatem carnis sue et fidem verborum Christi non contueretur. *Ait illi Jesus : Amen dico tibi, etc.* Petrus ex ardore præmittit ; Christus ut Deus ventura prædict. Nota quod dicit, *antequam gallus cantet, tenet simpliciter.* Solus Marcus dicit, *antequam gallus bis cantet.* Trina negatio Petri, si tota post primum galli cantum inciperet, mentiri viderentur tres qui dicunt : *Antequam gallus cantet.* Item si tota ante, superflue diceret Marcus, *antequam bis cantet.* Sed quia ante primum cœpit, attenderunt, illi tres, non quando completrus esset eam, sed quanta futura esset quandocunque incepta, vel tota in animo Petri perfecta est ante primum cantum, quæ verbis autem primum cœpta, ante secundum peracta est. Tantus enim timor meotem illius invaserat, qui ter negare faceret. Nota etiam quod Matthæus et Marcus, negationem Petri subnectunt, postquam Jesus egressus est de domo ubi manducavit Pascha ; Joannes et Lucas antequam inde egressus est. Sed facile intelligimus, vel illos recapitulasse, vel istos præoccupasse, ni magis moneret quod tam diversa non modo verba, sed etiam sententias Domini præmittunt, quibus permotus Petrus, illam præsumptionem proferret moriendo, ut magis cogant intelligi eum expressisse præsumptionem suam diversis locis ad sermonem Christi, et ter illi a Domino esse responsum, quod eum ante galli cantum esset negaturus ; sic post resurrectionem suam an se amaret interrogavit, et ter de pascendis ovibus præcipit. *Tunc venit Jesus cum illis in villam quæ dicitur Gethsemani.* Lucas dicit *in montem Oliveti*, Joannes *trans torrentem Cedron*, quod idem est, quia Gethsemani locus, in quo oravit, est radicem montis Oliveti, ubi est hortus, et ubi etiam ecclesia ædificata est. Gethsemani interpretatur *vallis pinguium*, et nota loca et tempora plena esse figuris. Cum enim dicit in monte orat, nos sursum in oratione cor habere docet. Cum in valle, et in hac valle pinguium, docet in oratione humilitatem, et æternæ dilectionis pinguedinem esse sudandum. Quantum vero ad ipsam Dominicæ pas-

sionis pertinet dispensationem, apte appropinquans **A** in se reversus hoc dicit: *Non sicut ego volo, secundum quod homo, sed sicut tu* Hic docet humanæ voluntati voluntatem Dei præponi. Hominem, quoniam veritatem corporis monstrabat, æquabat affectu, ut diceret: *Non sicut ego volo, sed sicut tu*. Suscepit voluntatem meam, suscepit tristitiam meam, qui suscepit carnem meam. Confidenter tristitiam nomino, qui crucem Christi prædico. Sine peccato fuit, et pœnam peccati voluntate sustinuit. Transfiguravit ergo in suos, qui nihil aliud vult, quam Pater, cum dicit: *Non sicut ego volo, etc.* Sicut et alibi dicit: *Saule, Saule, quid me persequeris?* (*Act. ix.*)

El venit ad discipulos, et invenit eos dormientes, etc. Prae nimis tristitia enim somnum vincere non poterat. **B** *Et dicit Petro: Sic non potuistis una hora vigilare mecum?* etc. **HILARIUS.** Petrum ideo singulariter inter ceteros increpat, quia præ ceteris nunquam se scandalizaturum promissus fuerat. *Vigilate, et orate, ut non intretis in tentationem,* etc. Nota, quia non dicit, ne tentemini; sed ne intretis in temptationem, ne scilicet a tentatione vincamini et superemini.

Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma, etc. **HILARIUS.** Non utique hoc de se dicit, ad eos enim hic sermo pertinet qui se spoponderat nunquam negatueros. Illorum enim spiritus promptus erat, sed caro infirma erat, quia nondum indui erant virtute ex alto. Spiritus ergo promptus erat ad confitendum, sed caro infirma ad tolerandum.

C Iterum secundo abiit, etc. Quod est dicere: Si non potest Ninive, id est gentilitas salvari, nisi cucurbita aruerit, id est populus Judæorum, quia prius ejus fuit tabernaculum, fiat voluntas tua, ut me occidat. *Et venit iterum, jam vicina negatione, et invenit eos dormientes.* Erant enim oculi eorum graviati. Languescebat apostolorum oculi vicina negatione. *Et relictis illis, iterum abiit, etc.* Notandum quia Dominus tribus vicibus oravit, ut et nos a præteritis peccatis veniam, et presentibus malis tutelam, et a futuris periculis cautelam oremus, et ut omnem orationem ad Patrem, et ad Filium, et ad Spiritum sanctum dirigamus. Item sicut tria tentatio est cupiditas, ita et timoris; concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, ambitio sæcularis, timor mortis, timor vilitatis, timor dolorum: contra que omnia docet nos debere in oratione muniri. Unde et propter triam tentationem passionis, potest intelligi Dominus orasse ter. *Tunc venit ad discipulos suos, et dixit: Dormite jam, et requiescite, etc.* **Augustinus.** Mirum est, quomodo jubeat eos dormire et quiescere, cum subjungat: *Ecce appropinquat hora, etc.* Et ideo dicit: *Surgite, eamus.* Quia repugnantia commoti, qui legunt conantur ita pronuntiare, quod dictum est: *Dormite jam et requiescite, tanquam ab exprobrante, non a jubente dictum sit.* Sed sciendum post illa verba Dominum siluisse, ut fieret quod promiserat, et post, secun-

Orat ergo cum dicit: *Mi Pater, si possibile est, ut scilicet me non moriente mors moriatur, vel ut sine interitu Judæorum credant gentes.* *Tunc transeat a me calix iste,* etc. Quasi dicat, tunc passionem resuso; alioquin fiat voluntas tua. Nostra uitio voce nature, et causam agit fragilitatis et trepidationis humanæ, et in his que toleranda sunt et patientia roboretur, et formido tollatur. Non enim pro timore propriæ passionis credendum est prolata esse hæc verba, ab eo, qui ad hoc venerat ut patretur. Unde cessans hoc ipsum excusat quodammodo nostræ infirmitatis metu, in quo remanere non expedit, **D** in alium affectum transit, et dicit:

Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis. **Augustinus.** Suam voluntatem dicit, quam temporaliter ex virgine sumpsit; voluntatem vero ejus qui misit eum dicit, quam æternus æternalitatem communem cum Patre habet.

Transeat a me calix iste. Hoc non pro timore, sed pro misericordia dicit, ne Judæi, qui excusationem non habent ignorantiae, me occidant. Unde ait, *iste, id est populus Judæorum, non simpliciter calix.* Vel, transeat calix a me simpliciter, id est ut me non moriente, mors moriatur. *Verumtamen, etc.* Quasi

dum Marcum, intulit : Sufficit, quod jam requie- A docens eos, qui in sua mortis concessione vulnus anima contraxerant, salutem posse mereri, si dignum pœnitentiæ fructum facerent. Servus principis mystice populus est Judæorum, indebitè mancipatus principibus sacerdotum, qui in Domini passione aurem dexteram, id est intelligentiam spiritualem perdidit; sinistra, id est nuditate litteræ contentus, non Petro tollente, sed divino judicio pandente ablatam, quæ in his qui credere maluerunt, pietate Domini restituitur. Vel auris amputata significat auditum, ablata vetustate innovatum, ut sit in novitate spiri- tus, et non in vetustate litteræ, quæ qui datur, a Christo datur, et cum eo regnare dicitur. Unde Mal- chus bene, id est rex vel regnaturus dicitur. Quod servus inventus est, pertinet ad vestitatem, quæ in servitute generat, sed cum accessisset sanitas, si- gurata est libertas.

Ecce appropinquavit qui me tradet. Surgite, ea- mus. Ulro scilicet nos offeramus, non inveniat nos quasi timentes et retrahentes, sed ulro nos inge- rentes, ut confidentiam passuri videant. Timentes quidem invenerat; nunc ut confidentiam et gaudium passuri videant, invitat. HILARIUS : Quod primum revertens objurgat, secundū silet, tertio quiescere jubet, istaratio est, quod primum post resurrectio- nem dispersos eos et diffidentes et trepidos repre- hendit. Secundo misso Spiritu paracleto, gravatos ad contuendam Evangelii libertatem oculos visitavit. Nam aliquandiu legis amore detenti, quodam fidei somno sunt occupati. Tertio vero id est in clarita- tis suæ reditu securitati eos et quieti restituit. Ad- huc eo loquente, ecce Judas, etc. Joannes evangelista, postquam dicit eum ingressum in hortum cum di- scipulis, non commemorat quid illic eggerit, donec traditor ad eum comprehendendum venit *cum gla- diis et fustibus*. Stultum est cum gladiis querere eum qui ulro se tradidit, et in nocte, per prodi- rem investigare, quasi latentem, quem quotidie vi- debant in templo docentem. Dicit ergo : *Qui autem tradidit eum, etc. Quemcumque osculatus fuero, ipse est.* Habet adhuc de verecundia discipuli, qui non eum palam tradidit persecutoribus, sed per signum osculi. Et nota, quia signa quæ viderat ab eo facta, non divinitus, sed magice facta putabat, et quem in monte transformatum audierat, timebat ne tali modo nunc de manibus eorum liberaretur, et ideo signum dedit. *Et confestim accedens ad Iesum, ait : Ave, Rabbi, etc.* O quam impudens et scelerata confidentia magistrum vocare, et osculum ei, quem tradebat jungere! Suscepit autem osculum Domi- nus, non quo simulare nos doceat, sed ne proditionem fugere videretur, secundum David : *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus (Psal. cxix).*

Dixit illi Jesus : Amice, ad quid venisti? Verbum amici per ironiam dictum, contrarium habet intel- lectum, sicut et amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem (*Matth. xii*). Hoc autem modo callide, aut per accusationem, aut per insul- tationem aliquid dicitur. Et nota, quia qui tradidit, traditus est Jesus ab illo, adversus illum, pro nobis, præter illum. Exulta, Christiane, in commercio inimicorum tuorum vicisti. Quod Judas vendidit, et **D** *Judeus emit, tu acquisisti. Et ecce unus ex his, qui erant cum Iesu, etc.* Petrus, ut Joannes declarat, eodem nimis ardore, quo cætera fecerat, servo principis amputavit auriculam, sciens quomodo Phinees mercede justitiae et sacerdotii accepérit perennis, puniendo sacrilegos, qui etiam Judæum cum Madianite commissum, per genitalia transfor- ravit (*Num. xxv*). Lucas etiam addit, quod Dominus auriculam servi sanaverit (*Luc. xxii*). Nunquam ergo pietatis sue Dominus obliviscitur, qui hostem suum vulnerari non patitur. Illi justo mortem inferrunt, iste persecutorum vulnera sanat. Mysticæ etiam

anima contraxerant, salutem posse mereri, si dignum pœnitentiæ fructum facerent. Servus principis mystice populus est Judæorum, indebitè mancipatus principibus sacerdotum, qui in Domini passione aurem dexteram, id est intelligentiam spiritualem perdidit; sinistra, id est nuditate litteræ contentus, non Petro tollente, sed divino judicio pandente ablatam, quæ in his qui credere maluerunt, pietate Domini restituitur. Vel auris amputata significat auditum, ablata vetustate innovatum, ut sit in novitate spiri- tus, et non in vetustate litteræ, quæ qui datur, a Christo datur, et cum eo regnare dicitur. Unde Mal- chus bene, id est rex vel regnaturus dicitur. Quod servus inventus est, pertinet ad vestitatem, quæ in servitute generat, sed cum accessisset sanitas, si- gurata est libertas.

Nota duos gladios esse in Ecclesia, alter materia- lis, alter spiritualis, sed spiritualis non nisi volen- tes, materialis vero etiam cogit noientes. Plures enim gladio, quam stola coguntur in Ecclesia. Suntem ministri sæculares, a quibus temporalia; et spiritua- les, quibus debent tractari spiritualia. Datur ergo materialis gladius carnalibus, spiritualis autem mi- nistris spiritualibus. Sed sicut non convenit regi- bus, quod ad stolam pertinet, sic nec episcopus,

quæ regis sunt, exercere debet: Quod quia Petrus, qui figuram spiritualim gerit materiam gladium quodammodo exercuit, dum auriculam servi ampu- tavit, a Domino increpari meruit. Unde subdidit :

Converte gladium tuum in locum suum, etc. Quasi

C diceret : Cesset vindicta, et exhibeat patientia, ut

patientiam nostros doceamus, non vindictam.

Onnis enim qui accipit gladium, gladio peribit, etc. Turba adversus Dominum gladiis armata proces- serat, et ipse recondi gladium præcipit : significans, quia eos non humano sed oris sui gladio esset per- empturus. Ceterum si secundum sententiam ejus omnes gladio utentes, gladio perirentur, recte ad necem eorum gladius exercebatur, qui eodum nte- bantur ad facinus. Vel gladio peribunt, illo scilicet, qui igneus vertitur ante paradisum, id est gladio divinæ vindictæ, et gladio spiritus, id est verbi Dei. *An putas, quia non possum, etc.* Vult dicere, quia non indiget auxilio duodecim apostolorum, qui po- test habere, si vult, duodecim legiones angelorum, in quibus septuaginta duo millia sunt quibus om- nium gentium lingua expremitur. Una enim legio apud veteres sex millibus hominum computabatur. Sexies duodecim, vel duodecies sex, septuaginta duo flunt. Septuaginta vero duo millia angelorum, qui in tot linguis genus hominum est divisum, de- signat omne genus hominum cum Romano imperio adversus sceleratum gentem Judæorum certaturum. Hi sunt angeli Dei, qui post resurrectionem anno quadragesimo secundo cum Tito et Vespasiano per- diderunt homicidas illos etcivitates eorum succen- derunt. *Quomodo ergo implebuntur Scripturæ, quia sic oportet fieri.* Promptum ad patiendum ostendit

animum, qui in sua passione asserit dicta propheta. **A** mutant et aiunt : Ego dissolvam hoc templum manufactum. Vos, inquit, solvite, non ego, quia illicitum est, ut nobis ipsis mortem inferamus. Item Dominus dixerat, et ego resuscitabo, quod de animali templo dixerat, illi venerunt, dicentes illum dixisse, aliud manufactum ædificabo, ut proprie de templo Judaico videretur dictum. Aliud enim est ædificare, aliud resuscitare. *Et surgens princeps sacerdotum ait illi : Nihil respondes ? etc.* Ira præcepit et impatiens, non inveniebat locum calumnæ. Motu ergo corporis indicat insaniam mentis, et provocat ad respondendum, ut qualibet occasione accusandi inveniat locum. Jesus autem non respondebat, sciens, ut Deus, quæcumque respondisset, torquendum in calumniam : tandem tamen adjuratus, si esset Filius Dei, ipsi principi respondit, qua responsione omnia tam dicta, quam facta ejus præcedentia confirmantur, ideoque admodum necessaria. *Dicit illi Jesus : Tu dixisti.* Marcus vero dicit : *Ego sum*, quod idem est. Scindendum est Jesum utrumque, scilicet et *ego sum*, et *tu dixisti*, dixisse : sed huic unum, illi aliud referre sufficit. Et nota similem responsionem contra Pilatum et Caipham, ut propria sententia condemnentur.

Verumtamen dico vobis, amodo videbitis, etc. Quasi dicat : Vos me, ut hominem contemnitis, sed tamen per hoc me exaltatum super omnes cœlos videbitis. Littera patet : venientem in nubibus eoli ad judicium, vel mirabiliter operantem in sanctis.

Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, etc. Quem de solo sacerdotali furor excusserat, eumdem rabies ad vestes scindendas provocat, et magno factum est hoc mysterio, cum vestis Domini nec a militibus eum crucifigentibus scindi potuerit. Significatur enim sacerdotium eorum, pro sceleribus pontificum penitus esse solvendum. Soliditatem vero Ecclesiæ, quæ vestis est sui Redemptoris, usque in finem sæculi indisruptam permanere. Et nota, quia mos erat Judæorum vestimenta scindere, cum audiebant aliquid blasphemie. *Tunc*, quia scilicet illum blasphemum putaverunt, expuerunt in faciem ejus, et colaphis eum ceciderunt, alii palma in faciem ei dederunt. Impleta erat hoc loco prophetia, quæ dicit : *Dedi maxillas meas alapis, et faciem meam non averti a conspuentibus in me* (*Isa. L*). Sed qui tunc est cæsus colaphis Judæorum, cæditur etiam nunc blasphemii falsorum christianorum. Qui tunc est consputus salivis infidelium, nunc etiam exhonatur atque irritatur vezanis oprobriis, nomine tenus fidelium.

AUGUSTINUS. Qui ei in faciem spuerunt, significant eos qui præsentiam gratia ejus respuant. Qui colaphis eum cædunt, significant illos qui honores suos ei præferunt. Palmas ei in faciem dant, qui cæcati perfidia eum non venisse affirmant, tanquam præsentiam ejus exterminantes et responentes.

Prophetiza nobis, Christe, quis est qui te percussit ? etc. In contumeliam hoc ei dicitur, qui se prophetam haberi voluit a populo. Et secundum Mar-

Tanquam ad latronem, etc. Ac si dicat : Stultum est querere illum cum gladiis, qui ultiro se tradit, et in nocte per proditionem investigare, quasilitatem, qui quotidie in templo docet. Sed ideo in tenebris congregamini, quia potestas vestra est in tenebris. *Hoc autem totum factum est, ut adimplerentur Scripturæ prophetarum : Tanquam ovis ad occisionem ductus est* (*Isa: Lii*), etc. Quod sequitur planum est. *Tunc discipuli relicto eo fugerunt.* Sic ut Petrus, qui negationem abluit lacrymis, et confessionem Dei funditus extirpavit, recuperationem eorum significat, qui in martyrio labuntur, ita cæteri qui fugebunt, cautelam fugiendi docent eos, qui minus idonei sunt in ferendis adversis, quibus tuus est laterus, quam sedis derisioni committere. Ita etiam adolescens, qui secundum Marcum, relicta sindone, nudus profugit, illorum opus et animam designat qui, ut securiores sint, omnia que in mundo habent, abficiunt; et Deo potius nudi famulari, quam habendo res mundi, materiam tentandi, et ab eo revocandi, dare didicerunt, juxta exemplum Joseph, qui relicto adulteræ pallio, maluit Deo servire nudus, quam induitus meretricis cupiditatibus. *At illi tenentes Jesum, duxerunt ad Caipham, etc.* Primum ductus est ad Annam socerum Caiphæ, secundum Joannem. Marcus autem et Lucas nomen non dicunt pontificis. De hoc autem Caipa testatur Josephus, quod pontificatum sibi absque merito dignitatis a principe Romano emisset. Non est ergo mirum, si iniqua, inquit, judex iniquus judicat. Convenit etiam nomen actioni Caiphas, id est investigator vel sagax ad implendam suam nequitiam, vel *vomes ore*, quia impudens fuit ad proferendum mendacium, et ad patrandum homicidium. *Petrus autem sequebatur eum a longe, etc.* Merito longe, qui in proximo erat eum negaturus. Non enim negare posset, si Christo proximus esset, sed in hoc maxime est admirandus, quod Dominum non reliquit, etiam cum timeret. Quod enim timet, naturæ est ; quod sequitur, devotionis ; quod negat, abruptionis ; quod penitet, fidei. **AUGUSTINUS :** Significabat vero Ecclesiam securitam quidem, hoc est, imitaturam passiones Christi, sed longe differenter. Ecclesia enim pro se patitur, at ille pro Ecclesia. *Et ingressus, etc.* Hoc quidem faciebat vel amore justitiae, quia erat discipulus, vel D humana curiositate cupiens scire, quid de eo judicaret pontifex, utrum nec addiceret, an flagellatum dimitteret. Et in hoc nota diversitatem inter eum et alios discipulos. Illi enim fugerunt : iste vero, licet procul, tamen sequitur Jesum.

Principes autem sacerdotum, etc. Novissime autem venerunt duo falsi testes, etc. Falsus testis est, qui non eodem sensu dicta intelligit, quo dicuntur. Dominus enim dixerat de templo corporis sui, sed in ipsis verbis calumniantur, et paucis additur vel mutatis, quasi justam inferunt calumniam. Christus quidem dixerat : *Solvite templum hoc, hoc isti com-*

cum, velaverunt faciem ejus, non ut ille scelera eorum non videat, sed ut a seipsis gratiam cognitionis ejus abscondant, sicut fuit velamen super faciem Moysi, quod usque hodie manet. Nobis autem creditibus ablatum est. *Nos enim revelata facie (II Cor. iii), etc.*

Petrus vero sedebat foris, etc. Non appropinquarebat Jesu, ne ministris aliqua suspicio nasceretur.

Et accessit ad eum una ancilla dicens : Et tu cum Iesu Galilæo eras ? At ille negavit, etc. Quia nolens adhuc mori, manifestari se expavit. Quid est, quod primo prodit eum ancilla, cum viri magis poterant eum cognoscere, nisi ut et iste sexus peccasse in mortem Domini videretur, et per passionem Domini redemptus ? et ideo mulier prima resurrectione mysteria aperit, vel accepit, et mandata custodit : ut veterem prævaricationis aboleret errorem.

Exeunte autem illo, etc. Hic Marcus adimpleret quod iste brevitas causa emisit. *Exiit, inquit, foras ante atrium, et gallus cantavit (Marc. xiv),* quo reverso in atrium lit negotio. In hac secunda negatione a duobus compellitur. Ab ancilla, ut ait Marcus et Matthæus ; et ab alio, ut ait Lucas dicens. Et post pusillum alias ait : *Et tu ex illis es ?* In hoc pusillo exiit, et reversus stans ad focum, ut Joannes ait, iterum negat.

*Exeunte autem illo, id est cum exiret, vel exsurgeret, ut exiret, animadvertisit eum ancilla, et dixit his qui ad ignem erant, quibus Petrus rediens jurat, *Non novi hominem, id est non sum ejus discipulus, in quo etiam ipsum Christum negavit.**

Nota etiam, quia primum ait, *nescio quid dicis.* Secundo, *cum iuramento negavil.* Tertio *capit detestari et juvare, quia non novisset hominem.* Perseverare quippe in peccato, dat incrementum scelerum; et qui minime spernit, cadit in majora.

Et nota etiam, quia sunt noxia pravorum hominum colloquia, quæ coegerunt apostolum Petrum inter infideles negare Dominum, vel hominem se nosse, quem inter condiscipulos Dei Filium fuerat confessus.

El continuo gallus cantavit, etc. Beda. Post tertiam negationem sequitur galli cantus. Et nota sacramenta rerum per status temporum. Media nocte negat; galli cantu pœnitentia: post resurrectionem sub luce, quem ter negaverat, ter se amare professus est : *Quia quod in tenebris oblivionis erravit, sperata jam lucis rememoratione correxit, et ejusdem vera lucis presentia, plane totum se erexit, et quidquid nutaverat, correxit.*

Leo. Ob hoc hæsitare permisssus est, ut in Ecclesiæ principe remedium consideretur pœnitentia, et nemo auderet de sua virtute confidere, cum mutabilitatis periculum, nec beatus Petrus potuisse evadere. Mystice gallus aliquis doctor est, qui somnolentos increpans ait : *Evigilate justi, et nolite peccare.* Quod Petrus ante primum galli cantum negat, eos significat, qui Christum ante resurrectionem Deum esse non putaverunt, morte ejus turbati :

A quod bis ante secundum galli cantum negat, illos significat, qui nunc in illo secundum Deum, vel secundum hominem in utraque substantia errant, et ideo veritatem negant. Primus galli cantus est Domini resurrectio in seipso. Secundus autem ejusdem in corpore Ecclesie.

Et recordatus est Petrus verbi Jesu, etc. In alio evangelista est : *Respicit Dominus Petrum (Luc. xxii),* Jesus vero, qui inter pontificale concilium solo tentatur corpore, animum trepidantis discipuli foris positi, ut respexit erexit, et ad fletus pœnitentiae incitat. Unde sequitur :

Et egressus foras, ut scilicet et liberum flendi haberet locum, levit amare. Retentus in atrio Caiphæ, non poterat pœnitentiam agere. Foras ergo egreditur, quatenus ab impiorum consilio segregatus, sordes pavidae negationis liberius ablueret fletibus.

CAPUT XXVII.

Mane autem facta, etc. Marcus et Matthæus contextunt narrationem de eis, quo circa Dominum acta sunt usque mane. Sed post redeunt ad narrandam Petri negationem, qua terminata, redeunt iterum ad mane, ut inde cætera contextant. Attende sollicitudinem sacerdotum in malo. Tota nocte vigilaverunt, ut homicidium facerent.

Et vinculum adduxerunt eum, et tradiderunt eum, etc. Habebant enim hanc consuetudinem, ut quem adjudicasset morti, ligatum traderent judici. Attamen notandum, quod non tunc primum ligaverunt, sed mox comprehensum eum in horto, ut Joannes declarat, ligaverunt; et sic adduxerunt illum ad Annam primum (*Joan. xviii*).

Tunc videns Judas, qui tradidit eum, etc. **HILANIUS.** Judas sacerdotibus pretium retulit, quasi esset in sua potestate persecutorum sententiam mutare. Itaque licet voluntatem suam mutaverit, tamen voluntatis sue primum exitum non mutavit. Magnitudine enim avaritiae pondus inpietatis exclusit.

HIERONYMUS. Nil profuit pœnitentiam egisse, per quam scelus non potuit corrigeri, sed quando sic peccat frater in fratrem, ut emendare valeat, quod peccatum potest ei dimitti : sin autem permanent opera, frustra voce assumitur pœnitentia. Hoc est, quod de eodem Juda dicitur : *Et oratio ejus fiat in peccatum (Psal. cxiiii),* ut non solum emendare nequeritur nefas proditionis, sed proprii homicidii scelus addiderit ad prius scelus.

Peccavi, tradens sanguinem justum, etc. Quanto magis ergo peccaverunt, qui eum emerunt, sed nequissimi se emisse audiunt, et tamen extra reatum sc esse credunt, et in vendente scelus constituant, dicentes : *Quid ad nos, subaudi, pertinet ? Tu, etc.* Quasi dicant : *Scis quid fecisti.* Vel, quid ad nos pertinet pretium acceptum ? tu illud probaveras, et volueras : tu fac inde quod vis. *Et projectis in templo argenteis, recessit,* etc. Sicut pœnitentia ejus infructuosa, sic et oblatio ejus in templo est reprobaribilis. Fixerat enim quasi illud offerret, et tali

ohlatione mundus ab illo peccato foret. *Et abiens*, A tiam, aliqua ex parte responderet; sacerdotibus autem et principibus sacerdotum respondere noluerit, indignosque suo sermone judicaverit. Et quando respondit, diverso modo quam respondisset Pilatus, respondit. Sacerdoti enim quærenti an ipse Christus esset, dixerat: *Tu dixisti* (*Matth. xxvi*), quasi de præteritis respondens. Hoc ideo, quia lex omnis venturum Christum prædicaverat, et ipse sacerdos Christum ex lege dixisset. Huic vero Pilato legis ignaro interroganti, an ipse esset rex Judæorum, dicitur: *Tu dicas*, quia per fidem præsentis confessionis, salus gentium est. *Et cum accusaretur a principibus sacerdotum et a senioribus, nihil respondit.*

HILARIUS. Et inimicus quidem est qui condemnat Jesum, sed causam refert in populum Judæorum. B Huic enim nihil respondere voluit, ne crimen dilucens dimitteretur, et ita crucis utilitas differretur. Secundum Lucam duo objecerant, quod prohiberet dari tributa Cæsari, et quod dicere se regem. De regno ergo Pilatus, quia nescit, interrogat. De tributis non querit, ideo quia audierat cum respondisse: *Redde quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo* (*Matth. xxi*). Jesus vero, quasi apertum mendacium eorum negligit. Unde Marcus dicit: *Et non erant convenientia corum testimonia* (*Marc. xiv*).

Tunc dicit illi Pilatus: *Non audis quanta adversus te dicunt testimonia?* etc. Ecce quomodo confert causam in populum Judæorum.

Per diem autem sollemnem, etc. Non faciebat hoc preses imperialis legis sanctione, sed annua gentis consuetudine, cui per talia gaudebat placere. C *Habebat autem tunc vinculum quemdam insignem*, id est, in malitia nominatum, qui dicitur *Barrabas*. Iste in Evangelio quod scribitur juxta *Hebreos filius magistri vel patris eorum* interpretatur, ipse est Antichristus, quem illi preferunt Christo, quibus dicitur: *Vos ex patre diabolo estis* (*Joan. viii*). Pilatus vero qui os malleatoris dicitur, diabolum significat, qui est malleus universæ misericordie, per quem Dominus vasa probari permittit, et ad ultimum conterrit, quando in extrema damnatione confringit. Nota quod dicit *Jesum qui dicitur Christus*, quod Marcus dicit *regem Judæorum* (*Marc. xv*), quorum reges christi vocabantur.

Scriebat enim quod per invidiam eum tradidissent, etc. Quæ esset ipsa invidia Joannes declarat, dicens: *Ecce totus mundus post eum abiit, si dimittimus eum sic, omnes credent in eum* (*Joan. xii*).

Sedente autem illo pro tribunal, etc. Nota quod tribunal est judicium sedes, solium regum, cathedra magistrorum.

Multa enim passa sum, etc. Nota quod gentilibus sepe a Domino somnia revelantur, quod in Pilato et uxore ejus justum Dominum confidentibus, gentilis populi testimonium sit. Hoc enim uxor gentilis viri in visionibus intelligit, quod Judæi vigilantes credere noluerunt. Et nota quia nunc demum diabolus intelligens per Christum se epolia sua amissrum, sicut primum per mulierem mortem intulerat, ita

Quod subdit, quem appretiaverunt, etc., apud neutrum invenitur, sed ex persona evangeliste accipiendum est, quia ex Domini hoc revelatione cognovit. **HILARIUS.** Ad hanc rem, quæ de pretio facta est, hujusmodi pertinere prophetiam.

Jesus autem stetit ante præsidem, et interrogavit eum præses dicens: Tu es rex Judæorum? Dicit Jesus: Tu dicas, etc. Pilato nihil aliud criminis interrogante, nisi utrum rex Judæorum sit, arguuntur Judæi impietas, quod nec falso quidem inventire potuerunt, quod objicerent Salvatori. Jesus vero respcionem sic temperat, ut et verum diceat, et tamen ejus sermo calumniæ non patet; sed attende, quod Pilato, qui invitus ferebat senten-

modo per mulierem vult Christum de manu Judæorum liberare, ne per mortem ejus, mortis amittat imperium. *Principes sacerdotum*, etc. Egressa est iniqüitas de senibus et iudicibus populi. Data enim optione de Jesu et latrone, pro Jesu latronem, pro Salvatore interfectorum, pro Filio Dei petunt filium diaboli, ut iste liberetur, ille, scilicet Dei Filius, damnetur. Quæ sua petitio usque hodie hæret eis, amissa gente et loco et libertate: quia datorem libertatis maluerunt perdere, quam gentem et locum amittere. *Dicit illis Pilatus: Quid ergo faciam de Jesu?* *Dicunt omnes: Crucifigatur.* *Dicit eis præses: Quid enim mali fecit?* HILARIUS, Multas liberandi Jesum dedit occasiones Pilatus, primum latronem justo conferens, deinde inferens: *Quid ergo faciam de Jesu?* et cum respondissent, *Crucifige*, non statim acieievit, sed juxta suggestionem uxoris, quæ mandaverat, *nihil tibi, et justo illi*, ipse quoque respondens ait: *Quid enim mali fecit?* Quo dicto, Pilatus absolvit Jesum. At illi, quanto magis videbant quia Pilatus vellet eum liberare, tanto *magis clamabant: Crucifigatur*, et invalescebant voces eorum, ut adimpleretur quod dictum est, etc. *Expectavi ut facerent iudicium, et fecerunt iniqüitatem, et non justitiam, sed clamorem* (*Isa. v.*)

Videns autem Pilatus quia nihil proficeret, sed magis tumullus fieret, accepta aqua, lavit manus suas coram populo, etc. Manus quidem lavit, ut in ablutione manuum mystice gentilium operam præfigurarentur, et ab impietate Iudeorum qui clamaverunt: Crucifige, nos gentiles alienos faceret, quodammodo contestans et dicens: Ego quidem volui innocentem liberare, sed quoniam seditione oritur, et per rebelliones mibi crimen contra Cæsarem impingitur.

Innocens ego sum a sanguine justi hujus, etc. Iudeus qui cogitur contra Christum ferre sententiam, non damnat oblatum, sed arguit offerentes, justum esse pronuntians, qui crucifigendus est, sed numquid iudicem Deum fallebat? Quod fecit Pilatus in eo ipso, quod aliquantulum particeps fuit, quia si vellet, bene eum eripere posset, sed in comparatione eorum multo ipse innocentior fuit.

Tunc respondens universus populus dixit : *Sanguis ejus super nos et super filios nostros, etc.* Perseverat usque hodie haec imprecatio super Iudeos, et sanguis Christi non auferatur ab eis. Unde Isaías : *D*icitur : *Si levaveritis manus vestras ad me, non exaudiam ; manus enim vestrum sanguine plenæ sunt (Isa. 1).* Optimam bæreditatem reliquerunt Iudei filii, dicentes : *Sanguis ejus super nos et super filios nostros, etc.*

Tunc dimisit eis Barrabam, Jesum autem flagellatum tradidit eis ut crucifigeretur. Latro seditiosus, et homicidiorum plenus, et auctor, dimissus est populo Iudeorum, id est diabolus, qui jam olim ob superbiā a patria lucis expulsus, et in tenebrarum carcere fuit missus; et ideo pacem Iudei habere non possunt, quia seditionem principem

A eligere maluerunt. Vel, Barrabbas typum gerit Antichristi.

Jesum vero flagellatum tradidit eis. Jesus flagellatus, non ab alio quam ab ipso Pilato intelligendum est, quod quidem ideo fecisse credendum est, ut Iudei satiati pœnis ejus et opprobiis, mortem ejus ultra non sentirent, et ut etiam Romanis legibus servirent, quæ crucifigendum prius jubent flagellar. Mystice autem hoc factum est, quia scriptum erat: *Multa flagella peccatoris* (*Psal. xxxi*), ut illo flagellato, nos a verberibus liberaremur, dicente Scriptura: *Flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo* (*Psal. xc*).

Tunc milites praesidis, etc. Milites quidem, quia rex Iudeorum fuerat appellatus; et hoc ei sacerdotes crimen objecerant, quod sibi in populo Israelitico usurparet imperium: illudentes hoc faciunt, ut nudatum pristinis vestibus induant purpura, qua reges veteres utebantur, et pro diademe, ponunt ei spineam coronam, pro sceptro regali dant calamus, et adorant quasi regem. Nos autem et haec omnia intelligamus mystice. Quomodo enim Caiphas dixit. Oportet unum hominem mori (*Ioan. xviii.*), etc., non sciens quid diceret: sic isti que cuncte fecerunt, ignorant, licet alia mente, tamen nobis qui credidimus, sacramenta tribuebant. Per chlamydem enim quam Marcus dicit esse purpuream, Christi caro passio-
nibus objecta insinuatur. Unde Prophetæ: *Quare ergo rubrum est indumentum tuum?* etc. (*Isa. lxiiii.*) In spinea corona nostrorum suscepimus peccatorum, quæ per spinas notantur. Unde Dominus protoplasta dicit in vocata lana: *Terra tua communis hinc tibi*

dixit in peccato lapso : *Terra tua germinauit ieiunia spinas et tribulos* (*Gen. iii*), hoc est, conscientia tua punctiones aculeosque vitiorum procreabit. Juxta Lucam ab Herode ueste alba induitur, in quo innocentia et castitas assumpta humanitatis, et gloria regni immortalis quam per passionem accepit designantur; vel induitur purpura, id est, sanctis martyribus, alba ueste in aliis sanctis. Quia vero solet fieri scriptura calamo, calamo caput Christi percutiunt, qui divinitati ejus contradicentes errorem suum auctoritate sacra Scriptura confirmare conantur. Alter: In arundine earumdem gentium infirmitas atque inanitas compressa signatur, quin etiam capitl capiti ejus induitur. Capiti enim de ictu arundinis non est grandis injuria, sed typica inest illius D infirmitas, ut scilicet infirmitas gentilium corporum Christi ante manu comprehensa, etiam in Deum Patrem, qui caput ejus est, acquiescat. Spuunt in faciem ejus, qui praesentiam gratiae illius verbis exsecrandis respuant, et Jesum in carne veniente denegant. Et sicut illi falso et malo animo adorabant, ita sunt hodie qui eum credunt, sed peruersis actibus verbo ejus quasi fabulosa despiciunt, et promissa regni vilipendunt. In suis vestibus non illuditur, sed in his quæ propter peccata nostra portavit. HILARIUS. Cum crucifigatur, suum recipit ornamentum, statimque elementa turbanter, et Creatori testimonium dat creatura.

Exeunte aule minervae unthominem Cyrenseum, etc. Cavendum est, ne videatur contrarium quod Joannes scribit, ipsum Dominum crucem bajulasse. Cæteri vero evangeliste hunc Simonem Cyrenæum eam referunt portasse. Sed intelligitur quod ipse primum sibi portavit crucem, cum exiret in locum memoratum; Simon in via angariatus est, ut portaret, ita utrumque factum invenitur: primo id quod Joannes dicit, demum quod reliqui tres. Et hoo satie congruo ordine mysterii, quia Christus passus est pro nobis, relinquens exemplum, ut sequamur vestigia ejus. Et quia Simon iste non Israëlitæ, sed Cyrenæus esse perhibetur, a Cyrene, quæ est civitas Libyæ, recte designantur per eum populi gentium, qui quondam peregrini et hospites testamentorum, nunc obediente cives sunt et domestici Dei. Unde et apte Simon obediens interpretatur. Cyrene vero *heres*, qui Simon de villa venit, id est de gentilitate. Villa enim Latine, pagos dicitur Graece. Unde pagani qui a civitate Dei prius alieni, relictis paganis retibus, passionis vestigia imitantur: vel in Domino figurantur illi, qui sponte portant crucem Domini: In Simone qui invitit. *Et venerunt in locum qui dicitur Golgotha*, quod Syrum interpretatur *Calvaria*. Extra urbem quædam loca sunt, in quibus truncantur capita damnatorum et Calvaria, id est decalvatorum nomen sumperserunt. Ideo etiam ibi crucifixus est Dominus, ut ubi prius erat area damnatorum, ibi erigerentur vexilla martyrii, et quomodo pro nobis maledictum crucis factus est, flagellatus et crucifixus, sic pro mundi salute, quasi noxius inter noxiis crucifigeretur. Si quis autem dicere voluerit, ibi ideo Dominum crucifixum, ut sanguis ipsius super Ade tumulum stillaret, interrogemus eum, quare et alii latrones in eodem loco crucifixi sunt? Ex quo appareat Calvariam non sepulcrum primi hominis, sed locum significare delatorum, ut ubi abundavit peccatum, superabundaret gratia Dei (*Rom. v*). Adam vero sepultum juxta Hebron legimus in libro Jesu Nave.

Et dederunt ei vinum cum felle mistum, et cum gustasset, etc. Populus enim Judaicus erat vitis aliena in amaritudinem conversa, sed quod ait Marcus, *vinum myrratum* (*Marc. xv*), intelligendum est Matthæum dixisse cum felle mistum, fel pro amaritudine ponendo. Myrra enim amarissima res est, quamquam fieri possit ut fel et myrra vinum, *et cum gustasset, noluit bibere*, hoc indicat quod gustaverit quidem mortem amaram pro nobis, sed tertia die resurrexit.

AUGUSTINUS. Quod Marcus ait, *non accepit* (*ibid.*), intelligitur, non accepit ut hiberet, gustavit autem, sicut Matthæus est testis. *Postquam autem crucifixerunt eum, divisserunt testimenta ejus, sortem militentes.* Hoc Joannes plenius dicit, quia scilicet milites in quatuor partes juxta suum numerum dividentes, de tunica quæ inconsutile erat, miserunt mortem (*Joan. xix*). *Et quadripartita vestis, quadripartitam ejus si-*

gnoscavit Ecclesiam, in quatuor mundi partibus diffusam. Tunica vero non scissa, sed sortita, omnium Ecclesiæ partium significat unitatem, quæ charitatis vinculo continetur. Illi etiam sententia, quæ diximus quadripartita ueste, significari Ecclesiam in quatuor mundi partibus diffusam, lignum crucis quadrifidæ videtur convenire: qua cruce quadrifida videtur amplecti quatuor mundi climata. Sed si etiam diligenter attendamus, huic cruce quadrifida videtur apostolica convenire sententia, que dicit: *Ubi possitis comprehendere cum omnibus sanctis quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas et profundum* (*Ephes. vii*). Latitudo enim crucis, ubi in transverso scilicet ligno manus infiguntur, hilaritatem significat operantis. Per manus enim opera, per latitudinem operantis, habemus hilaritatem. Tristitia enim facit angustias. Per altitudinem vero cui caput adjungitur, expectatio retributionis de sublimi justitia Dei intelligitur, qui reddet unicuique secundum opera sua. Longitudo, quæ totum corpus extendit, ipsam significat tolerantiam, unde longanimes dicitur qui tolerant. Profundum vero quod terræ infixum est, secretum sacramenti præfiguratur.

Et sedentes servabant eum. Diligentia sacerdotum et militum nobis proficit. Per eam enim major et apertior virtus resurgentis apparuit.

Et posuerunt super caput ejus causam ipsius scriptam: Hic est Jesus Nazarenus, rex Judæorum. Titulus superpositus plane ostendit quia nec occidendo efficerre potuerunt, ut eum regem non haberent, qui potestate manifestissima redditurus est eis secundum opera sua. Unde in psalmo: *Ego autem constitutus sum rex ab eo* (*Psal. ii*), et bene quidem rex, quia rex simul et pontifex est, cum Patri eximiam carnem sui hostiam in altari crucis obtulerit, per quod nos salvavit. Unde bene Jesus apponitur, et hic quod ibi apponitur, adverbium potest intelligi, quasi diceret: Dicatur hi rex, id est in hoc loco ita crucifixus, ita mortuus est ipse rex, ipse Jesus, ipse salvator et Redemptor. Potest tamen et pronominaliter legi.

Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones, etc. Latrones qui cum Domino sunt crucifixi, hinc inde, significant eos qui vel agonem martyrii Christi ve quilibet continentia arioris præcepta subeunt, sed quicunque hoc pro æterna solum coelestique gloria querunt vel gerunt, hi profecto dextri latronis merito et fide signantur, sed qui sive humanæ laudis intuitu, sive qualibet minus digna intentione mundo abrenuntant, jure blasphematoris ac sinistri latronis mentem imitantur et actus, de talibus dicit Apóstolus: *Si tradidero corpus meum* (*I Cor. xiii*), etc.

Prætereunte autem blasphemabat, etc. Blasphemant qui protergrediuntur viam, et in vero itinere Scripturarum nolunt gressus figere et movent capita, ut significant illos tota mente, tota affectione ad malum mobiles esse, et dicunt:

Vah qui destruis templum Dei, et in triduo redificas illud! etc. Idipsum insultando clamat fatuus

populus, quod falsi testes qui crucifixerant, in quo magis comprobatur mobilitas mentis, significata motione capitii. *Si Filius Dei es, descende de cruce.* Si tunc insultantibus cedens de cruce descendenteret, patientia virtutem nobis non demonstraret, sed paululum expectavit, opprobria toleravit, derisiones sustinuit, et qui de cruce descendere noluit, de sepulcro surrexit. Plus enim fuit de sepulcro resurgere, quam de cruce descendere. Plus fuit mortem resurgendo destruere, quam vitam descendendo conservare. *Similiter et principes sacerdotum dicebant: Alios salvos fecit, etc.* HILARIUS. Etiam nolentes confitentur quod verum est, propriae damnantur sententia. Qui enim alias salvavit, se utique si vellet salvare posset, sed minus nolebat ut faceret majus. Seqnitor: *Si rex Israel est, descendat nunc de cruce, et credemus ei,* etc. Quam fraudulenta promissio. Majus fecit resurgendo de sepulcro, et tamen non crediderunt. Sed dæmons hoc ei immiserunt, qui vellent ut descendenteret; statim enim crucis virtutem senserunt, et vires suas confractas. Permanet ergo Dominus ut diabolus prorsus destruat, et spolia sua ei auferat.

Idipsum et latrones qui cum eo, etc. AUGUSTINUS. Quomodo qui cum eo crucifixi erant, conviciabantur ei, cum unus eorum tantum conviciatus sit, secundum Lucæ testimonium; alter vero conviciatum compescuerit? sed pro brevitate numerus pluralis pro singulari ponitur, sicut in epistola ad Hebreos: *Obtuleraverunt ora leonum, cum de solo Daniele intelligatur; secti sunt (Heb. ii), de solo Isaia:* quod vero Luca testante, alter ait: *Si tu es Christus, salvum fac te et nos;* alter vero redarguens illud, Dominum fidelis supplicatione precatur, dicens: *Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum (Luc. xxii).* Usque hodie ergo in Ecclesia videmus, cum veri simule falsi Christiani, mundanis afflictionibus tacti, illi quidem qui facta mente Dominicæ passionis sacramenta gustarint, ad præsentis vite gaudia liberrari cupiunt a Domino. At qui simplici intentione cum Apostolo gloriantur in Dominicæ cruce, ita potius a præsentibus ærumnis optant erui, ut etiam spiritum suum commendent in manu sui Creatoris unaque cum ipso desiderent esse participes regn, celestis. Unde bene ille qui dubia fide Dominum deprecabatur, prorsus est a Domino contemptus nec ultra responsione dignus habitus. At vero preces illius, qui ab eo salutem quærebat æternam, pia exauditione Dominus dignatus est suscipere. HILARIUS. Potest et in duabus latronibus uterque populus Judæorum et gentilium designari. Primum enim uterque populus Dominum blasphemavit, quando pariter Judæi et gentes in mortem Domini consenserunt. Postea vero signorum magnitudine alter exterritus egit penitentiam, et usque hodie Judæos increpat blasphemantes. *A sexta autem hora tenebræ factæ sunt, etc.* Qui scripserunt contra Evangelium, suspicuntur discipulum Christi ob imperitium dixisse hoc pro eclipsi solis, quæ certis statutisque tem-

A poribus solet accidere; defectus enim solis nunquam nisi ortu lunæ solet fieri. Nulli autem dubium est Paschæ tempore lunam fuisse plenissimam. Et ne forte videretur lunæ vel orbis umbra soli opposita breves et quasi ferrugineaæ fecisse tenebras, trium horarum ponitur spatium, ut omnis causatum occasio tolleretur. Et hoc factum est ut completeretur prophætia dicens: *Occumbet sol in meridiæ et tenebrabitur in die lux (Amos viii).* Et alio loco: *Occubuit sol cum adhuc esset meridiæ.* Videtur etiam mihi sol radios suos retraxisse, ne vidret suum Dominum pendente in cruce, aut ne impii blasphemantes fuererent sua luce.

Et notandum quod dicit sexta hora, hoc est recessu sole a centro mundi, crucifixus est. Diluculo B autem, id est oriente jam sole, celebrabantur mysteria resurrectionis sue. Statim enim temporis designavit, quod effectu operis exhibuit, quia mortuus est propter peccata nostra, et resurrexit propter justificationem nostram. Ideo quidem sexta hora passus est, nam circa horam illam Adam peccator factus est. Unde scriptum est, quod audierit vocem Dei ambulant in paradiso ad auram post meridiem (Gen. iii). Post meridiem namque, inclinata jam fidei luce. Ad auram vero, refrigerente charitatis fervore, deambulans autem audiebatur, quia ab homine jam peccante recesserat. Ratio igitur, imo divina pietatis ordo exigebat, ut eodem temporis articulo, quo tunc Adæ prævaricanti januam paradisi occluserat, nunc latroni penitenti reseraret, et aqua hora primus Adam peccando mortem invexit mundo, eadem secundus Adam mortem destrueret moriendo. Quod vero Marcus dicit, hora tertia crucifixum esse Dominum, cum tamen Joannes dicat Pilatum sedisse pro tribunali quasi hora sexta, in loco qui dicitur *Lithostrotos*, ideo actum est, ut Judæos qui se excusat, magis ostendat linguis crucifixisse Dominum, quam milites quorum manibus factum est, quod Judæi clamaverunt ut hora tertia crucifigeretur. Quando enim crucifixus est, erat hora quasi sexta.

C *Et circa horam nonam clamavit Jesus voce magna dicens: Eli, etc.* Humana natura propter peccatum adeo fructus derelicta, sed quia Filius Dei factus est noster advocateus et caudicis, ideo quorum suscepit naturam, eorum deplorat et miseriam, in quo ostendit, quantum flere debeant qui paucant, quando sie leviter qui nunquam peccavit. Et nota quia cum inclinata est dies ad vesperam, et tepefactus est sol a fervore, passionem consumat, ostendens se propter peccata nostra mori, quibus a divina luce et dilectione in hac incidimus noctem. Mane resurrexit, docens resuscitatos in anima, se esse perductum in lucem æternæ felicitatis.

D *Quidam autem illic stantes, etc.* HILARIUS. Non omnes, sed quidam quos reor milites fuisse Romanos, non intelligentes proprietatem Hebraicæ sermonis. Si autem aliquos Judæos intelligis, bonum est et hoc: solito enim more agunt, ut Dominum imbecilli-

tate infamia, qui Eliæ auxilium deprecetur, ro-
putantes eum minorem Elia.

El continuo unus ex eis, etc. Quare acetum sit ei
datum, Joannes ostendit dicens : *Sciens Jesus quia
jam omnia consummata sunt, ut hoc impleretur : In
sili mea potaverunt me acetum (Psal. lxviii), dixit :*
Silio (Joan. xix). Judæi erant acetum degenerantes
a vino prophetarum et patriarcharum, tanquam de
pleno vase de iniquitate hujus mundi impieti, cor
habentes velut spongiam quodammodo cavernosum,
atque tortuosum latibulis fraudulentum. Spongia
herba dicitur esse vacua et cavernosa. Hyssopus
quam circumposuerunt humiliis herba, sed pectus
purgans, humilitatem Christi significat. Spongiam
vero hyssopo circumponunt, quia humilitatem Chri-
sti circumdederunt, et se circumvenisse putaverunt.
Arundo significat Scripturam qua hoc facto imple-
ter. Imponunt ergo spongiam arundini, id est
eventum rei praemissa adjungunt prophœtia.

Iesus autem, clamans voce magna, emisit spiritum.
Lucas aperte designat dicens : *Pater, in manus tuas
commendo sp̄iritum meum, et hoc, inquit, dicens ex-
spiravit (Luc. xxiii).* Quod vero Joannes ait, quia
rum accepisset acetum, dixit : *Consummatum est, et
inclinato capite emisit spiritum (Joan. xix).* Inter
illud quod dixit : *Consummatum est :* et illud : *inclinato
capite emisit spiritum, vox magna illa emissâ est, quod
tautum Joannes, ceteri vero tres commemoraverunt.*

HILARIUS. Divina potestatis est indicium emittere
spiritum, sicut ipse ait : *Nemo potest tollere a me
animam meam, sed ego pono eam, et iterum acci-
piam (Joan. x).*

Et ecce velum templi scissum est in duas partes,
a summo usque deorsum. Josephus refert angelicas
virtutes quoniam templo præsidentes conclama-
masserunt : *Transeamus ab his sedibus.* Juxta vero ana-
gogem, velunt templi scinditur, ut arca testamenti
et omnia legis sacramenta quæ tegebantur appa-
reant, atque ad populum nationum transeant. Velum
quod dicebatur exteriorum scissum est, quia nunc ex
parte videmus; cum autem venerit quod perfectum
est, tunc velum interius disrumpetur, ut omnia quæ
sunt nobis abscondita videamus. Et vide quod dici-
tur scissum in duas partes, ante enim dictum fue-
rat : *Notus in Iudea Deus; in Israel magnum no-
men ejus (Psal. lxxv).* Et in Evangelio : *In viam
gcnlium ne abieritis (Math. x).* Post passionem suam
D inquit : *Euntes docete omnes gentes (Math. xxviii),*
tam Judæos quam gentiles. In duas etiam partes,
id est in Novum et Vetus Testamentum. Sequitur :

A summo usque deorsum. Quod potest dici ab ini-
tio mundi, quando est conditus homo, usque ad
consummationem sæculi; et *terra mota est, et petrae
scissæ sunt, omnia suum Creatorem crucifixum de-
monstrant.* Terra motvetur, Dominum pendentem
erre non sustinens. Mysticæ corda terrenorum per
passionem Christi in melius mutantur; petrae scis-
sæ, quia duritia Judaica ex parte erat emollienda.
Vel ideo scissæ sunt petrae, ut indicarent duritiam

A *Judæorum, qui patiente Christo compuncti non sunt,*
nec emolliiti, cum etiam lapides quodammodo vide-
rentur compuncti. *Vel petrae, id est, corda gentilium*
vel vaticinia prophetarum, qui petrae dicuntur, a
petra Christo, ut quidquid eis in duro legis velamine
clausum erat, scissum gentibus pataret. *Sequitur :*
*Monumenta aperta sunt, in signum scilicet futurae
resurrectionis.* *Et multa sanctorum corpora qui dor-
mierunt, surrexerunt, non tamen antequam Domi-
nus resurgeret, ut ipse Dominus esset primogenitus
ex mortuis.* *Et excuntes de monumentis post re-
surrectionem ejus, venerunt in sanctam civitatem Je-
rusalem.* Scilicet terrenam, quæ sancta dicebatur
propter cultum unius Dei, vel in Jerusalem coelestem.
Qui enim resurgentे Domino resurrexerunt, Beda testante, etiam cum illo ascende simul as-
cendisse credendi sunt. Nec ulla ratione illorum
temeritati fides accommodanda est, qui postea illos reversos in cinerem dicunt. Quod vero dicitur :
*Et apparuerunt multis, ostenditur non fuisse illa re-
surrectio generalis, quæ omnibus appareret, si ge-
neralis esset; sed specialis fuit ad plurimos, ut hi
videant qui digni erant.*

Centurio autem et qui cum eo erant, etc. Quam
cæci Judæi, qui nec tot miraculis credunt, dum
centurionem credere conspiciunt! In centurione
fides Ecclesiæ designatur, quæ velo coelestium mys-
teriorum per Domini mortem reserato, Jesum Dei
Filiū tacente Synagoga confirmat. Et notandum
quod centurio ante crucem in ipso scandalo pas-
sionis vere Filiū Dei constitutus; Arius vero pre-
dicabat in Ecclesia creaturam.

*Erant autem ibi multæ mulieres a longe, quæ se-
culæ erant Dominum a Galilæa, etc.* Consuetudinis
erat Judaicæ, nec reputabatur in culpam, ut mulie-
res de sua substantia victum atque vestitum præce-
pteribus suis ministrarent. Hoc tamen quia scandalum
facere poterat in nationibus, se non fecisse com-
memorat Apostolus, dicens : *Nunquid non habemus
potestatem circumducendi mulieres, sorores (1 Cor.
ix)* Sed videamus quales mulieres, comites habue-
rit Christus. Mariam scilicet Magdalenam, a qua
septem dæmonia ejecerat, et Mariam sororem matris
suae, matrem scilicet Jacobi et Joseph, materteram
suam, et alias quas in aliis legimus evangelistis. Sed
quomodo eadem Maria Magdalene a longe stetisse
dicitur, secundum Matthæum et Lucam, et juxta
crucem fuisse secundum Joannem? nisi quia in
tanto intervallo erant, ut et juxta dici possent: quia
in conspectu ejus præsto aderant, et a longe in
comparacione turbæ prope stantis. Possimus etiam
dicere, quod ille, quæ erant cum Maria matre Do-
mini postquam commendaverat eam discipulo,
abire jam coeparent, ut a densitate turbæ se eri-
perent, et quæ siebant, a longe viderent.

*Cum sero autem factum esset, venit quidam dives
ab Arimathia, etc.* HIERONYMUS. Arimathia ipsa est
civitas Ramathæ Helcanæ et Samuelis in regione
Taurica, juxta Ospolim. Et nota, quia iste Joseph

magnæ quidem dignitatis fuit ad sæculum, sed majoris apud Deum. Talem namque esse decebat eum qui corpus Domini sepeliret, qui et per justitiam meritorum tali ministerio dignus esset, et per nobilitatem potentie sæcularis, facultatem ministrandi haberet. Si enim quilibet pauper aut ignotus esset, ad præsidem pro petendo corpore non anderet accedere.

Et nota in hoc extremo servitio corpori Jesu exhibendo, minus curasse de Judæis, quanvis prius occulus Christi discipulus soleret in Domino audiendo eorum inimicitias devitare.

Tuuc jussit Pilatus illi reddi corpus, etc. Ecce hic notatur, quantæ dignitatis erat Joseph ad sæculum.

Et accepto corpore Joseph, etc. Ecce quanti meriti apud Dominum. Et nota in simplici sepultura Domini, ambitionem divitum damnari, qui nec in tumulis carere possunt divitii. Non enim fuit ibi aurum, nec gemma, nec sericum, sed lintamen purum et mundum. Hinc etiam Ecclesia consuevit, ut sacrificium altaris non in serico panno nec tinteto, sed in lino terreno celebretur. Juxta quod in gestis pontificalibus a beato papa [Sylvestro legimus esse statutum. Mysticæ tamen Iesum sindone mundæ involvit, qui eum pura mente suscipit. Sequitur : *Et posuit illud in monumento suo novo, etc.* Novo ideo, quis si in monumento, ubi alias esset positus, poneretur, alius fortassis surrexisse fingeretur. Ideo in petra, ne si ex multis lapidibus esset edificatum, suffossis tumuli fundamentis, ablatu[m] furto diceretur.

BEDA. Fuerunt qui monumentum ipsum corporis vidérunt oculis, quod domus fuerit rotunda, de subiecta rupe excisa, tanæ altitudinis, ut intro consistens homo, vix manu extensa culmen possit attingere, que habet introitum ab oriente, cui lapis ille magnus adulvolutus est, in cuius monumenti parte aquilonari sepulcrum ipsum, id est locus Dominicæ corporis de eadem petra factus est, septem habens pedes longitudinis, trium vero palmarum mensura, cætero pavimento altius eminens, qui scilicet locus non desuper, sed a latere meridiano per totum patulus est, unde corpus inferebant. Color autem ejusdem monumenti ac loculi rubicundo et albo dicitur esse permistus.

Et advolvit saxum magnum ad ostium monumenti, etc. Saxum magnum ideo advolverunt, ut non absque auxilio plurimorum posset reserari sepulcri ostium. Erat autem ibi Maria Magdalene, et altera Maria, sedentes contra sepulcrum.

BEDA. Notis Jesu post depositum corpus ad sua remeantibus, sola mulieres, quem arctius amabant, obsequium funeris inspiciebant, expectantes quod promiserat Jesus; et ideo primæ viderunt resurrectionem.

Mystice quidem sanctæ mulieres die parasceve, id est preparationis, idem faciunt, cum animæ humiles, quo majoris sunt conscientia fragilitatis, eo

A majori Christi amore ferventes, passionis ejus vestigia inherentes in hoc sæculo, quo futura requies preparanda est, diligenter obsequuntur; et si forte valcent imitari pia curiositate, quo ordine sit eadem passio, completa perpendunt. *Altera autem die, quæ est post parasceve.* Parasceve dicitur præparatio. Hoc nomine vocatur sexta Sabbati, in qua præparabant necessaria Sabbato, ut et de manna dictum est: *sexta die colligitis duplex (Exod. v),* quia sexta die homo factus est, et in septima die requievit Deus ab omni opere suo. Ideo sexta die Jesus pro homine moritur. Unde et dixit : *Consummatum est.* Et sexta die pro redemptione mundi opus expletum est, ei in Sabbato quievit in sepulcro, ita et nos in hac sexta ætate pro Domino pati debemus : in septime, quæ est mortuorum, in secreto paschæ quiescere, donec veniat octava resurrectionis.

In Genesi etiam septima dies habere vesperam non legitur, quia in illo sæculo [f. secreto] requies animarum nullo morore consumitur, sed gaudium futuræ resurrectionis augetur. Dicunt etiam de illa die, quam dies Sabbati sequebatur fuisse parasceve paschæ Judeorum, quod ab eodem jam inciperent azyma, sed tamen verum pascha, quod in passione Domini gerebatur, parasceve non Judeorum, sed Christianorum præparari cœpisset, et parasceve dicunt haberi ab hora noctis nona, in qua Dominus a Judæis occidentes præparabatur. Parasceve enim, ut diximus, dicitur præparatio. Ab illa ergo hora nactis, quæ in domo Annæ et Caiphæ fuit, usque ad ejus crucifixionem, hora parasceve sexta, secundum Joannem, et hora diei tortia, secundum Marcum convenienter intelligimus, cœpisse parasceve nostri paschæ, id est preparationem mortis Christi. Nos vero diligenter computatis annis ab illo mundi usque ad passionem Domini, invenimus in ipso anno, quo Dominus crucifixus est, juxta lunares annos, octavo Idus Martii fuisse Neomeniam, id est novæ lunæ principium, et juxta Hebreos ipsius anni principium, et duo decimo Kalendas Aprilis in ipso vernali equinoctio, sexta feria, luna decima quarta, securius pascha Hebreorum fuisse, ut eo die Agnus Dei pro salute hominum in cruce penderet, quæ die agnus in liberatione populi occidijesus est, et ipsa sua morte dividere videretur inter lucem et tenebras, id est inter fideles et infideles, ut impleretur id quod dictum est : *Positus est hic in ruinam, et in resurrectionem multorum (Luc. 11).* Et illud eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum dilecti Filii sui. Consentit etiam evangelista huic sententiæ, qui dicit, quod Judæi non intraverunt in prætorium cum Pilato, ut non contaminarentur, sed ut manducarent pascha. Et si aliquis dicit, quare ergo Dominus tunc non celebravit pascha? sciat quod ille non fuit sub lege, et voluit ante disciplulis suis tradere sacramentum corporis et sanguinis sui, et postea ipsum corpus immolari in ara crucis, et ipsa est vera parasceve non Judeorum, sed Christianorum, quia *pascha nostrum immolatus est Christus*

(*I Cor. v.*) Nam Judæorum parasece ante alia die fuit. Juxta hanc computationem invenimus etiam eo tempore, id est decimo Kalendas Aprilis, Dei Filium resurrexisse a mortuis, quo tempore, id est decimo Kalendas Aprilis, protoplastum Adam invenimus esse formatum ex limo terra. Sequitur.

Converunt principes sacerdotum dicentes Pitato: Domine, recordari sumus, etc. Non sufficit scelus mortis, nisi post mortem famam ipsius dilacerent. Nota, quod dicit *post tres dies*, a parte totum. Pars sextæ diei, qua oruifixus cum sua nocte pro una die accipitur Sabbathum integrum. Tertius dies a parte prima, id est nocte totus cum suo die, et sic triduum est. Notandum, quia seductorem eum vocant; quod enim erant, Domino imponebant. Sequitur: *Et erit novissimus error peior priore. Ignoranter verum dicunt, peior est enim contemptus ponitentiae, quam error ignorantiae.*

Ait illis Pilatus: Habetis custodiam, etc. Quasi dicat: Sufficiat vobis, quod consensi in nece innocentis, vobiscum permaneat error.

Illi autem abeuntes, munierunt sepulcrum. HILARIUS. Non sufficerat principibus sacerdotum crucifixisse Dominum, nisi sepulcrum custodirent, cohoret accepient, lapidem signarent, et quantum in illis erat resurgentem manum opponerent, sed hoc factum est, ut diligentia eorum fidei nostræ proficeret. Quanto enim diligenter servant, tanto magis virtus resurgentis ostenditur. Sequitur:

CAPUT XXVIII.

Vespere autem Sabbati, etc. IERONYMUS. Quod diversa tempora istarum mulierum in Evangelio describuntur, non mandat signum est, sed sedula visitationis officium, dum crebro abeunt, recurrent, et non patiuntur se a sepulcro Domini vel longius abesse sepulculo Domino quādū licuit operari, id est usque ad occasum solis, unguenta paraverunt, et quia p̄e angustia temporis opus explore non potuerunt, transacto Sabbato, id est occidente sole, ubi licentia operandi redit, emerunt aromata. Et quia nocte p̄eoccupante, sepulcrum adire non potuerunt mane adeunt. Valde mane una Sabbatum, in quo non dissentit a Luca et Joanne. Matthæus vero a parte prima hora noctis, id est a vespere noctem significat, cuius fine venerunt ad monumentum. Ideo autem sic nominat, quia ab eo tempore licebat facere quod vellent transacto Sabbato. Vespere ergo Sabbati, id est nocte diei Sabbati, vespere quidem cœperunt venire, id est aromata præparare, sed lucente mane pervenerunt, quod Matthæus causa brevitatis ponit obscurius, alii apertius. Sequitur:

Quæ lucescit in prima Sabbati, etc. Ordo temporum habet vesperam magis tenebrecere in noctem quam lucescere in diem, sed mystice dicit lucescere, pro gloria resurrectionis imminentis. Huc usque dies noctem dicebatur præcedere. Nunc ordo mutatur, et nox qua surrexerit dei, qua se ostendit, adjuncta est. Et congrue prius diem nox sequeba-

A tur, quia a luce homo in tenebras ceciderat. Nunc vero dies sequitur noctem, quia per resurrectionem a peccatis ad vitam reducimur.

Venit Maria Magdalene et altera Maria videre sepulcrum, etc. Duea unius nominis ejusdemque devotionis et amoris feminæ, duas designant plebes pari devotione Christi passionem et resurrectionem amplectentes.

Et ecce terræmotus factus est magnus, etc. Quod in resurrectione sicut in passione fit terræ motus, significat corda prius terrena, et coelesti spe dejecta, per fidem passionis et resurrectionis ad penitentiam esse commovenda.

Angelus enim Domini, etc. Obsequium suæ servitutis, quod Domino debuit, angelus exolvit: quia accedens revolvit lapidem, non ut egressuro Domino januam panderet, sed ut egressus ejus jam facti hominibus indicium prestaret.

Hee quidem lapidis revolutio mystice nobis insinuat reserationem sacramentorum Christi, quæ ve lamina litteræ legalis tegebantur. Lex enim scripta est in lapide, cuius ablato tegmine, ostensa est gloria resurrectionis Dominicæ.

Et sedebat super eum. Notandum quia testis Dominicæ resurrectionis sedens angelus apparuit cum his, qui nativitatis ejus gaudium mundo nuntiabant juxta pastores stetisse legatur. Stare quippe pugnantis est, sedere regnantis. Recte ergo angelus, qui adventum Christi mundo prædicavit stare apparet, ut stando designaret, quia is quem venire nuntiabat ad debellandum mundi principem veniret. Præco autem resurrectionis ejus sedisse memoratur, ut etiam sedendo significaret eumdem separato mortis auctore, sedem regni perpetui concendisse. Unde ipse paulo post discipulis apparenus dixit: *Data est mihi omnis potestas in celo et in terra.* Nota etiam, quia super lapidem sedebat, quo ostium monumenti claudebatur, ut claustra infernum Christum sua virtute et superasse et dejecisse doceret.

Erat autem aspectus ejus sicut fulgor, vestimenta ejus candida sicut nix, etc. In habitu et vultu significabat, quia is, cuius gloriam resurrectionis nuntiabat, et terribilis ad damnam reprobos, et blandus esset ad consolando electos. In fulgure enim terror timoris, in nive blandimentum candoris. Et notandum, quod Marcus dicit: *Mulieres introeuntes in monumentum, viderunt juvenem sedentem in dextris, cooperatum stola candida* (*Marc. xvi.*), quod potest movere, nisi intelligamus vel Matthæum tacuisse de illo angelo, quem intrantes viderunt, vel Marcum de illo, quem foris super lapidem viderunt, ita ut duos angelos viderunt, et a duobus eadem sigillatum audiarent, aut certe intrantes in monumentum, in aliqua septa macerie debemus intelligere, qua tunc locum fuisse munitum credibile est in aliquo scilicet spatio ante petram, qua excisa locus factus est sepulcræ, ut ipsum viderint in eodem spatio a dextris, quem dicit Matthæus sedere super lapidem.

Præ timore autem ejus exterriti sunt custodes, et facti sunt velut mortui, etc. Cum judicio divinæ distinctionis ipse quoque angelus apparuit, ut scilicet custodes sepulcri ejus impios terrore concuteret, et mortuorum instar terræ prosterneret; visitatrices vero ejusdem sepulcri piissimas, benigna consolatione refoveret, et ne paverent confortavit dicens :

Nolite timere, etc. Quasi diceret : Paveant illi, qui adventum supernorum civium non amant, qui pressi carnalibus desideriis ad eorum societatem pertingere contemnunt et desperant. Vos autem cur pertimescitis, qui vestros concives videtis angelos?

Scio enim, quod Iesum crucifixum queritis: non est hic, etc. Multi hoc nomine tunc dici poterant, non tamen substantialiter, sed nuncupativo. Ideo et de quo Iesu dictum sit, manifestatur, cum dicit *crucifixum*, et postea addit : *Non est hic*, etc. Quasi dicat per præsentiam carnis, qui per præsentiam maiestatis nusquam deest.

Surrexit, sicut dixit. Quasi dicat : quia dixit se resurrectum, surrexit. Impossibile est enim non fieri quod dixit. Sequitur :

Venile et videat locum. Quasi dicat : Si verbis non creditis, vacuo sepulcro credatis.

Et cito euntes dicite discipulis, quia surrexit: ecce præcedet vos in Galilæam, etc. Quod se videndum in Galilæa per angelum discipulis prædictum, mystice veritatem sua resurrectionis et profectum insinuat nostræ vite spirituali. Galilæa quippe interpretatur *transmigratio*. Transmigrantibus ergo de corruptione ad incorruptionem, de morte ad vitam, resurrectionis sue gloriam promittit videndum. Et notandum, quod angelus persuadet cito ire, et dicere discipulis. Non enim tanta victoria gaudium erat occultandum, sed potius similiter amabitibus indilata pandendum, quod et nos mystice admonet facere.

Et exierunt mulieres cito de monumento cum timore et gaudio, etc. Quaritur, quomodo dicat Marcus : *At illæ exeuentes fugerunt de monumento. Invaserat enim eas timor et pavor, et nemini quidquam dixerunt* (*Marc. xvi*). Sed possumus eas intelligere non fuisse ausas angelis aliquid dicere, id est respondere ad ea quæ ab ipsis audierant, aut certe custodibus ibi jacentibus. Illud vero gaudium, quod Matthæus commemorat, timori non repugnat. De quo timore Marcus narrat. Debemus enim utrumque in animo illarum fuisse intelligere. Duplex ergo affectus timoris simul et gaudi mentes mulierum tenuit. Alter de miraculi magnitudine; alter desiderio resurgentis.

Ecce Jesus occurrit eis dicens : Avete Bona. Illis sic mente currentibus, discipulis nuntiare, Jesus occurrit et eas salutat. Mysticæ omnibus ostendens iter virtutum inchoantibus, se adjuvando occurrere, ut ad salutem perpetuam queant pervenire. Et notandum illis mulieribus Christum primum occur-

A risse, et salutasse, ut primum maledictum mulieris intellegamus solutum esse.

Illa autem accesserunt et tenerunt pedes ejus, etc. Superiorius dictum est, quia clauso monumento surrexit et exiit. Nunc autem legitur, quia mulieres tenerunt pedes ejus. Surrexit enim clauso ostio monumenti, et exiit, ut doceret corpus suum jam immortale esse factum. Hic vero tenent pedes, ut veram carnem esse comprobent. Et quia tanta visione timebant, primum pellitur timor, dum illis dicitur : *Nolite timere*, ut mente placida possint, quæ postea dicuntur, audire. Sed quod superiorius dictum est, tenerunt pedes ejus, notandum est. Illæ enim tenent pedes ejus, quæ adorant resuscitatum. Sed illa quæ nesciebat adhuc resurrixisse Dei Filium, audit merito :

Noli me tangere, quia nondum ascendi ad Patrem meum. Ite, nuntiate fratribus meis etc. O mira Dei benignitas! ante passionem suam consueverat vocare servos, nunc post resurrectionem vocat fratres suos, ut scilicet habitum ejusdem humanitatis quam ante habuerat, resurgendo resumpsisse probaret, vel monstraret, et illos ad promerandam ejusdem immortalitatis coronam, quia jam praeminebat, erigeret, quod apparet, dum dicit : *ut eant in Galilæam*. Dum dicit : *Ite, nuntiate fratribus meis.* Nota, quia humani generis culpa absconditur, unde processit.

GREGORIUS. Quia enim mulier in paradiiso mortem viro propinavit, a sepulcro mulier annuntiat vitam viris, et dicta vivificatoris narrat, quæ mortifera serpentis verba narraverat.

Ac si humano generi diceret, non verbis, sed rebus ipsis : De qua manu vobis illatum est poculum mortis, de ipsa suscipite modo poculum vitae et salutis. Et notandum est quod dicit, ut eant in Galilæam, et eum ibi videbunt. Non ibi quidem solum, nec ibi primum visus est a discipulis. Lucas enim et Joannes satis aperte dicunt, ipsa die resurrectionis Dominum suum visum fuisse in Ierusalem. Primo Maria Magdalena, quando dictum est ei : *Noli me tangere.* Deinde eidem et alteri Mariæ, currentibus nuntiare discipulis, quando et pedes ejus tenerunt. Visus est etiam ipso die duobus discipulis in via. Visus est et Petro, quod quando factum est evangelista non declarat. Visus est etiam discipulis, cum loqueretur, reversis illis qui eum cogoverant in fractione panis, quando stans in medio eorum dixit : *Pax vobis!* Tamen specialiter Marcus et Matthæus dicunt dixisse angelum, vel ipsum Dominum, quod in Galilæa videntur esset.

Mystice quidem Galilæa dicitur *transmigratio*. Præcedet ergo eos in Galilæam, id est, gratia Dei transmigratura est ad gentes de Iudeis. Præcedet vos, dico, viam in cordibus eorum præparando, et ibi videbitis eum, id est membra ejus, et vivum corpus invenietis. Vel Galilæa dicitur *revelatio*; non in forma servi, sed in ea, qua est æqualis

Patri, illuc nos præcessit, ubi consimiles erimus A dei gratiam convocat intimans, ad quantum per-
venerit gloriae magnitudinem humanitas pro ho-
mene assumpta, et pro homine morti data. Unde
æternitatem.

*Quæ cum abiissent, ecce quidam de custodibus
venerunt in civitatem, et nuntiaverunt principibus
sacerdotum quæ facta sunt, etc. Miracula talia facta
sunt circa sepulcrum, ut ea ipsi milites viderent,
qui custodes advenerant, ut testes fierent, si vera
nuntiare vellent, sed avaritia illa, quæ captivavit
comitem Christi, scilicet Judam, captivavit
et custodes sepulcri. El congregati cum senioribus,
accepto consilio, pecuniam copiosam de templo acce-
ptam, sicut prius triginta argenteos, dederunt mi-
litibus, etc. Omnes ergo illi, qui stipendio templi,
et his que conferuntur ad usum Ecclesie, abutun-
tar in aliis rebus, quibus suam expleant voluntate-
tem, similes sunt Scribarum et sacerdotum redi-
mentum mendacium de sanguine.*

AUGUSTINUS. O stulta insania! dormientes testes
adhibes. Vere tu ipse obdormivisti, non jam sa-
cerdos, sed parricida, qui scrutando talia defecisti. Si vero dormiebant, quomodo videre poterant?
Si nihil viderunt, quomodo testes sunt? Defecisti
in ipso effectu consiliorum vestrorum.

*At illi, accepta pecunia, et securi redditi, ne quid
detrimenti vel periculi incorrerent, fecerunt sicut
docti erant. Et verbum illud, scilicet error empti
mendacii, adhuc perseverat apud Iudeos usque ad
hodiernam diem, quia nec adhuc credunt in Salvato-
rem.*

*Undecim autem discipuli abierunt in Galilæam, C
in montem, ubi constituit illis Jesus: et videntes
cum adoraverunt, etc. Non vacat a mysterio, quod
Dominus in Galilæa post resurrectionem apparuit
discipulis. Vel quod in monte apparuit, ut signifi-
caret quod corpus de communi humani generis
terra nascente suscepserat, resurgendo jam super
terrena omnia sublevaverat, et ut admoneret fideli-
les, qui illic celsitudinem resurrectionis ejus cu-
piunt videre, hic ab infimis voluptatibus ad su-
perna studeant desiderare transire. Sed quid est,
quod Jesus præcedet illos in Galilæam, ut vide-
tur ab eis; et illi sequuntur, et videntes adorant?
nisi quia Christus surrexit a mortuis primitiæ dor-
mientium.*

*Sequuntur autem hi, qui sunt Christi, et in suo
ordinе ad vitam de morte transmigrant, ibique
cum videntes adorant, in spem divinitatis contem-
plantes, cui visioni congruit, quod Galilæa revetatio
interpretatur. Tunc enim revelata facie Domini,
gloriam speculabimur. Sequitur:*

*Quidam autem dubitaverunt, etc. Primo, qui
hunc esse didicerunt, demissis in terra vultibus
adorant, sed inerat tamen mentibus eorum que-
dam dubietas: quia se non corpus, in quo passus
est, resuscitatum, sed spiritum, quem finita pas-
sione tradidit, solum putabant videre. Unde sta-
timius Magister eos in fide confortat, et ad fi-*

*Data est mihi omnis potestas in celo et in terra,
etc. Constat, quia hoc non de coælerna Patri divi-
nitate, sed de assumpta humanitate loquitur, in
qua minor angelis primum, resurgendo a mortuis
superpositus est omnibus creaturis. Et nota quia
angelicæ virtutes, priusquam etiam a morte resur-
geret Christus, homini quem a suo conditore spe-
cialiter assumplum esse videbant, se jure subdi-
tas cognoverant. Sed in terra cæci cæteri homines,
ejus virtutem etiam in miraculis intelligere con-
temperant. Volens ergo sicut in celo, et in terra,
notam fieri potentiam suam, ait :*

*Data est mihi omnis potestas, etc. Misit etiam
doctores qui per totum orbem Evangelium suæ
potentie prædicarent, dicens: Euntes ergo docete
omnes gentes, etc. Quasi dicat: Qui jam in luce
venit, quod bactenus quibusdam de causis dubium
hominius fuit, ergo ite et docete. Et nota con-
gruum ordinem. Primo enim docendus est auditor,
deinde fidei sacramentis imbuendus, tunc ad ser-
vanda mandata instituendus quod secundum Hi-
larium non potest fieri, ut corpus baptismi recipi-
pat sacramentum, nisi ante anima accipiat fidei
veritatem, nec valet adhuc baptismum mundari, ut
Beda dicit, si non postea insistat bonis operibus.
Dicit itaque sic: Docete, id est, primo in fide au-
ditores vestros instruite, et in scientia veritatis
catechizate et confirmate, et postea baptizate, quia
nisi quis renatus fuerit, etc.*

*Baptizate, dico, in nomine Patris, et Filii, et Spi-
ritus sancti, id est, in confessione Trinitatis. Et
quia fides seu baptismus, parum aut nihil valet
sine operibus, subdit: Docete eos servare quæcumque
præcepti vobis: ne putemus levia esse vel pau-
ca quæ præcepit, id est, dixit omnia. Et quanta
merces piæ conversationis, quale pignus beatitu-
dinis futura etiam in presenti fidelibus maneat,
consequenter insinuat, dicens:*

*Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad
consummationem sæculi. Ex quo intelligitur, quod
usque in finem sæculi non sunt defuturi in niun-
do, qui divina mansione et inhabitatione sint di-
gni. Nec dubitandum est eos post hujus sæculi
certamina manere cum Christo in regno, qui cer-
tantes in sæculo meruerunt Christum, habere
mansorem in sui cordis hospitio.*

*Prima Sabbati. Diluculo sicut omnes consentiunt,
ventum est ad monumentum et jam factum erat
quod solus Matthæus ait de terramotu, et revoluto
lapide, et territis custodibus.*

*Venit autem Maria Magdalena. Ceteris fer-
ventior. Unde Joannes de ea commemorat tacitis
aliis quæcumque de ea fuerunt. Vidensque lapi-
dem sublatum antequam diligentius inspiceret,
credens sublatum corpus, cucurrit, nuntians Petro*

ct Joanni, qui etiam cucurrerunt ad monumen- tum, et non invento corpore, crediderunt quod Maria dixerat, *sublatum corpus*, abieruntque.

Maria autem stetit foris plorans. In horto quo jam egressæ fuerant. Tunc viderunt angelum sedentem super lapidem revolutum, de quo Matthæus et Marcus dicunt.

Qui dixit eis: Nolite timere, scio enim quod Je-sum queritis, etc. Quibus similia Marcus [Joan.] non tacuit. Ad haec verba: *Maria dum fleret, inclinavit sese, et prospexit in monumentum, et vidit duos angelos, unum ad caput, et unum ad pedes, sedentes in albis,* et dicunt ei: *Mulier, quid ploras!* Quæ dixit: *Quia tulerunt Dominum meum, et nescio ubi posuerunt eum* (Joan. xx). Hic intelligendi sunt angeli surrexisse, ut et stantes vi-derentur, sicut Lucas ait, qui et eos dixisse re-fert:

Quid queritis viventem cum mortuis? etc. Post hæc conversa est Maria retro, et vidi Jesum stan-tem, ut Joannes ait, et nesciebat quod Jesus esset (*ibid.*), putans eum esse hortulanum, ubi et no-minando eum agnovit, cui dictum est: *Noli me tangere.* Tunc egressa est de monumento, id est, de loco ante lapidem effossum, et cum ea aliae, quas ut Marcus ait timor invaserat, et nemini qui-dquam dicebant. Tunc jam secundum Matthæum: *Ecce Jesus occurrit eis dicens.*

A *Avete. Et ille accesserunt et tenuerunt pedes ejus.* Sic colligimus et angelorum collocutionem bis eas habuisse, viventes ad monumentum. Et ipsius Dei semel, quando Maria hortulanum putavit, et nunc iterum cum eis occurrit, ut eas ipsa repetitio confirmaret. Venit ergo Maria Magdalena, nuntians discipulis, et alia quæ cum ea fuerant, quas Lucas commemorat. Plures quidem fuerunt apparitiones, quod innuit Paulus dicens: *Visus est Jacobo, deinde visus est plusquam quingentis fra-tribus simul* (*I Cor. xv.*) Sed decem legimus in Evan-geliis, quinque in ipso die resurrectionis. Primo ap-paruit Mariæ Magdalene flenti ad monumentum. Postea eidem Mariæ et aliis Mariæ, regredientibus nuntiare apostolis. Tertio Simoni. Quarto Cleophae et socio ejus. Quinto illis reversis et narrantibus quomodo cognoverunt eum in fractione panis, ap-paruit Iohannis clausis, ubi Thomas aberat. Sexto post dies octo, quando cum eis erat Thomas. Septimo pescantibus ad mare Tyberiadis. Octavo in monte Galilææ qui longe erat ab Jerusalem. Nono recumbentibus undecim quo die ascendit. Decimo viderunt eum iam non in terra positum, sed elevatum in aera, cœlosque petentem, dicentibus angelis: *Sic veniet, quemadmodum vidistis eum eun-tem in cælum* (*Act. i.*).

ENARRATIONES IN APOCALYPSIN.

Deus et Dominus Pater prævidens tribulatio-nes quas passura erat sancta Ecclesia, postquam ab apostolis fuit fundata, dispositus cum Filio et Spiritu sancto eas tribulationes earumque præmia revelare. Jacula enim quæ prævidentur minus lœdunt. Itaque Christo secundum humanitatem, Christus Joanni, Joannes autem Ecclesiæ revelavit. Et merito Christus Joanni revelavit, qui præcellebat omnibus privilegio castitatis, et qui *gratia Dei* interpretatur: quia bona omnia que agebat divina gratia ascribebat, et qui omnia tormentorum immania mentis equanimitate sustinebat. Sed quia constat hanc re-volucionem visione factam esse, videndum est quo genere visionis. Visio autem alia corporalis, alia spiritualis, alia intellectualis. Visio corporal-
C is, qua videamus cœlum et terram et cætera cor-pora. Visio spiritualis est, quando in eo quod videtur aliud prætenditur. Sicut fuit de Moyse qui vidit rubrum non ardente ardere (*Exod. iii*), quod aliud significabat. Intellectualis vero quanto Spiritu sancto intimante, aliquis concipit aliiquid mysticum, sicut sanctus Joannes in hoc libro fe-cit. Nam non realiter ista vidit, sed divino suffla-mine intimante, convenientia signa passionum designativa in intellectu suo configuravit. Nunc quæ sit materia illius videamus. Materia illius

D sunt septem signa tribulationum designativa. Intentio, invitare nos ad patientiam, ut per patientiam veniamus ad contemplationem, per contemplationem ad revelationem, inde ad beatitudinem. In quo habeamus finalem causam hujus operis. Quia in divinitate non quæritur de philosophia, sed de vita, videamus cui vitæ supponatur. Vita alia theorica, id est contemplativa; alia practica, id est activa, sed constat ad contemplationem re-ferri. Et notandum quare magis ad patientiam quam ad alias invitent virtutes. Ad quod dicitur, quia sicut fides est fundamentum omnium virtutum, sic patientia quodammodo est sustentaculum. Notandum vero quamdam partem hujus libri pro pre-cessio accipi, scilicet usque, *Ego Joannes frater*, in qua parte invitat nos ad audiendum, ad legendum, ad servandum: quia si hoc fecerimus, beatitudinem consequemur: et sic in primis commendat suum opus. Legendum est liber iste quia est Apocalypsis, id est revelatio et non euangelium, sed Je-su Christi; vel sic: Legendum est liber iste, quia *beatus qui legit et qui audit verba prophetia hujus apocalypsis*, id est revelationis Jesu Christi.

Causa est quæ beatum Joannem scribere monuit, quia interim dum ipse exsul teneretur a Domitiano, in Ecclesiis quibus ipse prærerat, nequitiæ multæ ino-leverunt. Ad quarum correctionem ipse commone-

tur per angelum in visione, sive dormiens sive spiritualiter raptus. Per hunc autem quod Joannes destinatus omni humano eloquio et auxilio divinitus visitatur, innuitur nobis ut quanto magis ab hoc terreno tumultu recedimus, tanto potius idonei divina visitatione judicamur. Est autem materia in hoc libro Ecclesia, de qua omnes fiunt visiones. Quod autem inducitur de Antichristo et dæmonibus, id ad comprobationem Ecclesiæ fit. Nunc autem modo tractat de materia, scilicet ostendendo conditionem ipsius Ecclesiæ secundum præsentem et futurum statum. Secundum præsentem, quod multas persecutions oporteat hic pati Ecclesiam, et contra in præsenti vel in futuro multas dignitates, ut remissionem peccatorum, illuminationem animarum, et cætera talia; in futuro autem obtinere vitam, et interminabilem lætitiam. Finalis causa est, ut sibi subditos, quibus principaliter scribit, et deinde cæteros animet ad sustinendas tribulationes cum patientia, non diffidentes de remuneratione. Accessus ad litteram.

CAPUT PRIMUM.

Apocalypse Jesu Christi quam dedit illi Deus palam facere servis suis, quæ oportet fieri cito : et significavit mittens per angelum suum servo sua Joanni, qui testimonium perhibuit verbo Dei, et testimoniorum Jesu Christi quæcunque vidit. Beatus qui legit, et qui audit verba prophetæ hujus, et servat ea quæ in ea scripta sunt. Tempus enim prope est.

Apocalypse Jesu Christi. Ac si ita commoneret : Attende hanc visionem, quia hæc visio revelata Jesu Christo, et hæc est apocalypse *Jesu Christi quam dedit illi Deus*, scilicet Pater *palam facere servis suis*, id est ut palam faciat humilibus suis, non Judæis superbis, vel philosophis : ea scilicet *quæ oportet fieri*, ut tribulationes in Ecclesia et remunerations. *Cito* et ne quis diceret quis poterit tandem pati? dicit *cito* scilicet, labores transibunt, et præmia dabuntur : et quod dicit necesse esse hoc fieri, animat eos quasi inevitabile ostendens et significavit. Ordo talis est, Deus ostendit Christo, Christus autem Joanni. Joannes septem Ecclesiis, et bene dicit significavit, quia per quasdam figuræ, et quasi sigilla ei demonstravit. Vult autem Deus Scripturas suas clausas esse, ne inimicis sit locus accedendi, et ut sui exerceantur, et ab eis inventum gratius habeatur, et hoc est. *Et significavit mittens per angelum suum, in persona Christi aliquando loquentem utrum dicit.* In hoc primo cap. : Ego sum α et ω ; aliquando in persona sui, ut cum prohibet se adorari, ut dicitur inferius cap. xix : *Servo suo Joanni.* Licet Joannes nondum fecisse evangelium, in prædicacionibus tamen multa testimonia Filio Dei dederat *Verbo Dei*, id est divinitati cum dixit (*Joan. i.*), *In principio erat Verbum.* Filius Verbum dicitur, quia sicut per verbum patet intellectus, ita ex operibus factis per suam sapientiam Deus nobis innotescit et *testimonium Jesu Christi* secundum humanam naturam cuius sunt hæc vocabula, quæcunque vidit, sive carnali sive

A spirituali oculo. *Beatus qui legit.* Cum deberet dicere Joannes septem Ecclesiis, postquam ostendit visionem a Christo sibi ostensam, præmittit hoc ut eos ad visionem faciat attentes, quasi dicat : Quia hæc visio talis est, ideo *beatus qui legit* ut clerici et qui audit verba ut laici *prophetæ*, id est visionis hujus, et servat ea quæ in ea sunt, fidei operibus implendo, vitando minata, optando promissa. *Tempus enim*, et potestis servare, quia cito fiuntur hæc labores, et hoc est : *Tempus enim prope est.*

Joannes septem Ecclesiis quæ sunt in Asia, gratia vobis et pax ab eo qui est et qui erat et qui venturus est, et a septem spiritibus qui in conspectu throni ejus sunt, a Jesus Christo qui est testis fidelis, primogenitus mortuorum et princeps regum terræ; qui dilexit nos et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo, et fecit nos regnum et sacerdotes Deo et Patri; ipsi gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

*Joannes. Christus Joanni, ipse autem Joannes ait septem Ecclesiis, ad litteram, vel per septem accipiamus universas, quia in septem diebus omnia sunt facta. Quæ sunt in Asia qua omnes Ecclesiæ sunt in elatione. Asia enim elatio interpretatur. Quod præmisit ante salutationem, fuit quasi prologus. In hac autem salutatione nil dicit de persona Patris, quia de ea nullus error erat; de persona vero Filii et Spiritus sancti dicit contra quorundam heresies. *Gratia vobis detur* scilicet qua peccata vobis remittantur et virtutes infundantur : vel gratia, favor Dei sit vobis in omnibus agendis et pax, id est quies ab omni vitio, vel pax qua Deo et sanctis angelis semper concordetis per bonam voluntatem et sanctam actionem ab eo, id est a Filio qui est, id est qui vere existit : contra eos qui dicebant eum cœpisse ex tempore et qui venturus est in judicio. Hic reprobatur error Ebionis, Arii et multorum aliorum hæreticorum qui dixerunt Christum purum hominem ex Maria sumpsisse initium, et a spiritibus septem, id est a Spiritu sancto : vel septem spiritibus ideo dicit, ut intelligamus septem dona Spiritus sancti ; vel per septem accipiamus omnia dona Spiritus sancti qui in conspectu throni ejus sunt, ut illuminentur justi in quibus sedet judicans Deus. Thronus est judicaria sedes, et a Jesus Christo. Repetit de Filio, quia de eo plurima dicturus erat. Qui est testis, non negans se Filium Dei etiam in gruente morte, et cujusmodi testis sit dicit fidelis, primogenitus mortuorum, ante genitus ad vitam non iterum moriturus, vel omnium mortuorum dignior, vel mortuorum mundo, quia ipse immunis fuit a peccato, ut dicitur (*I Petr. ii.*), et princeps regum terræ ad litteram : quia sive velint terreni reges, sive non, non possunt nisi quantum ipse permittit; vel caput et princeps omnium bene regentium terram suam. Qui dilexit nos quem audire et venerari debet, quia ipse maxima dilectione dilexit nos. Majorem hac dilectione nemo habet ut animam suam ponat quis (*Joan. xv.*), etc., et lavit nos a peccatis nostris originalibus, et etiam actualibus in san-*

*D*to

guine suo non in sanguine animuli, sicut in veteri A divi post me vocem magnam tanquam tubæ dicentis : lege, ut ample deducit divus Paulus (Hebr. ix) per totum cap., et divus Petrus : Et fecit nos regnum fidem dando nobis regni caelstis et sacerdotes Deo et Patri ut per pulchre deducit divus Petrus (I Petr. ii). Deus dicitur secundum creationem : idem et Pater, quia omnibus consult. Rex dicitur ille qui regit et refrenat illicitos motus : sacerdos qui digne offert preces suas et se Deo sacrificat per bonam voluntatem et rectam actionem, sic totaliter se Deo dedicando. Et hic non loquitur divus Joan. de sacerdotio ordine. Ipsi gloria et quia ipse talis est, ideo apud nos gloriosus habeatur et imperium in sæcula sæculorum et nos ejus regimini subjiciamur in sæcula consecutiva horum sæculorum, non ad horam tantum. Amen. Amen est adverbium affirmativum apud Hebraeos, ac si inclamaret : Verum est quod ei debetur gloria.

Ecce venit cum nubibus, et videbit eum omnis oculus, et qui cum pupugerunt : et plangent se super eum omnes tribus terra. Etiam amen. Ego sum a et o, principium et finis, dicit Dominus Deus qui est et qui erat et qui venturus est omnipotens.

Ecce venit cum nubibus et bene debemus eum glorificare, quia jam venit remunerator bonorum, et punitor impiorum. Nubes accipiantur bonis refrigerium et confortatio erit, malis excœatio : quod significatum est in nube qua educti sunt filii Israel de Ægypto (Exod. xiii). Vel per nubes accipiantur justi : quia ipsi et coruscant miraculis, et iotonant minis, et irrigant corda fidelium verbi Dei doctrina. Et videbit eum omnis oculus. Ad litteram, et etiam oculi eorum qui eum pupugerunt et plangent se, super se ex propria miseria et super eum, id est ut ex infinita gloria ejus ac beatorum maxime augeatur calamitas damnatorum. Omnes tribus terræ, id est terrenitati deditæ. Etiam amen. Confirmatio laudis et honoris. Ego sum a et o, præmissa salutatione antequam narrationem incipiat visionis, ut eos attentes facial, ad ea quæ sequuntur intelligenda, dicit hæc non esse sua verba, sed Dominus Deus dicit hæc, ut sit probatio ita. Vere venturus est Dominus, quia ipse Dominus Deus dicit : Ego sum quidem ille qui erat et qui est et qui venturus, et hoc dicit : Ego sum a et o, et horum subditum expositio cum dicitur, Principium et finis. Deus dicitur principium, quia ipse et ante omnia fuit, et ab ipso omnia processerunt. Omnia per ipsum facta sunt (Joan. i). Dicitur finis, quia post ipsum nil erit, et quia eo obtento nil expetibile relinquitur, et hoc est : Ego sum a et o, principium et finis dicit Dominus Dens, qui erat, et qui est, et qui venturus est.

Ego Joannes frater vester et particeps in tribulatione et regni et patientia in Jesu, fui in insula quæ appellatur Pathmos propter verbum Dei et testimonium Jesu Christi. Fui in spiritu in Dominica die, et au-

A divi post me vocem magnam tanquam tubæ dicentis : Quod vides scribe in libro, et mitte septem Ecclesiis, Epheso, et Smyrnæ, et Pergamo, et Thyatiræ, et Sardis, et Philadelphiae et Laodicie.

Ego Joannes : finita salutatione antequam narre, exponit quomodo vel quando vidisset, et ibi commendat visionem ex quatuor rebus, scilicet ex persona videntis, ex loco, ex causa, ex tempore ; et sic dicit : Ego Joannes, Commendatio ex persona. Quasi dicat : Attende quæ vidi ego apostolus tanti nominis, frater in unitate fidei et particeps in tribulatione ; et quia tribulatio sine patientia inutilis est, ideo apponit, et patientia et tandem regno. Hæc ample deducuntur (Rom. v, et Jacob. i), premonstratis omnibus his in Jesu, tribulatus enim Dominus patienter habet regnum. Fui in insula ad litteram, et est commendatio ex loco. Locus enim solitarius aptus est in quo secreta cœlestia fidelibus revelentur. Quæ appellatur Pathmos. Pathmos fretum interpretatur. Propter verbum Dei. Commendatio per causam et testimonium Jesu Christi scilicet quia testimonium perhibui divinitati et humanitati Salvatoris. Fui in spiritu, id est spiritualiter vidi in Dominica die. Commendatio ex tempore. Solet enim rerum qualitas tempore notari : ut Abraham vidit angelos in meridie (Gen. xviii), id est in favore fidei. Adam vidit angelum in persona quidem Dei post meridiem (Gen. iii), scilicet post lapsum. Lot vidit pordonem Sodomæ in vespera (Gen. xix), quia cito future erat. Salomon sapientiam recepit nocte (III Reg. iii), quia non bene conservavil eam. Significat enim Dominica dies requiem illam veram quam jam obtinet et sanctis promittit ille qui Dominica die resurrexit, ideoque cessamus in eodem die ab opere. Significabatur eadem requies in veteri lege per Sabbathum (Exod. xx), sed re impleta cessavit figura. In hac requie jam saltans spe totus erat apostolus : unde attendenda est revelatio, quæ fit eo tempore et audi, id est cognovi, vocem magnam, id est admonitionem de rebus magnis factam. Post me. Post se dicit, quia cum ipse jam eductus de presentibus sola anteriora intenderet per contemplationem, aliorum respicere correctionem admonetur. Vel post se audit, quia idem lege et prophetis admonitum intellexit. Tanquam tubæ quia incitatur ad bellum. Quod vides, scribe in libro, id est recorde in memoria, vel ad litteram et mitte septem ecclesiis. Possimus per septem universas accipere ecclesiæ ; vel ad litteram has septem tantum.

Et conversus sum ut viderem vocem quæ loquebatur mecum. Et conversus vidi septem candelabrum aurea, et in medio septem candelabrorum aureorum similem Filio hominis vestitum podere, et præcinctum ad manillas zona aurea. Caput autem ejus, et capilli erant candidi tanquam lana alba, et tanquam nive, et oculi ejus tanquam flamma ignis ; et pedes ejus similes aurichalco, sicut in camino ardenti, et vox illius tanquam vox aquarum multarum : et habebat in dextera sua stellas septem, et de ore ejus gladius utraque

parte acutus exibat, et facies ejus sicut sol lucet in virtute sua.

*Et conversus sum ut viderem vocem quæ loquebatur mecum, id est recordationem habui de subditis, ut intelligerem admonitionem. Attendendum, quia iste totus liber in septem visiones distinguitur, quare hæc prima de correctione Ecclesiæ agit. Et conversus sum, et quia sic conversus vili sepiem candelabra aurea, id est septem prænominales Ecclesiæ vel etiam universas. Per candelabra ideo significamus Ecclesiæ, quia sicut candelabra comportant lumen et aliis præbent, ita Ecclesia verum lumen quod est Christus et aliis portat, et aliis ipsius claritatem prædicando demonstrat. Aurea, quia Ecclesia claritate et sapientia est fundata. Et in medio, id est paratus omnibus subvenire, id est ab omnibus participari sepiem candelaborum aureorum, id est ecclesiæ similem Filio hominis, Christum, quem ideo non Filium, sed similem dicit quia et ipse immunis est a peccato, et jam erat immortalis et impassibilis. Vestitum podere. Poderis fuit vestis sacerdotalis et talaris in veteri lege per quam significatur caro Christi que vestis fuit, quia in ea divinitas latuit; sacerdotalis, quia in illa seipsum Deo obtulit; talaris, quia permanet in finem sæculi; præcinctum ad mammillas zona aurea, cingulus charitatis et vera dilectionis. Vedit Daniel eundem angelum, scilicet in persona Christi, præcinctum renes in Veteri Testamento (*Daniel. x.*), quia ibi carnalia opera constringuntur. Hic mammillas præstringit, quia Evangelio etiam cogitationes indicantur, ex quo significatur nobis ut nos cogitationes praestringamus. *Caput ejus et capilli.* Describit secundum quod viderat in figura. Per caput accipitur propria persona Christi, per capillos proxime adhærentes ei, qui sunt candidi et bene purgati a peccatis. *Candidi tanquam lana alba,* id est vestimentum pellens frigus, id est virtus et tanquam nix. Nix est candidissima inter omnes creaturas, cui comparatur candor immortalitatis. *Et oculi ejus velut flamma ignis.* Oculi ejus sunt dona sancti spiritus vel spirituales in Ecclesiæ, vel divina præcepta quæ omnia illuminant recipientes, et faciunt ardere igne dilectionis, et pedes ejus similes aurichalco, sicut in camino ardentí, pedes, id est fideles venturos in novissimis temporibus. Vedit Similes aurichaleo excoeto: quia sicut aurichalco per excocionem mutatur in colorem auri; ita et fideles illi per immoderatam tribulationem in tempore Antichristi inveterabuntur in melius. Habet alia translatio, aurichalco Libani. Unde notatur, quod Antichristus in eadem regione sit venturus in qua Dominus habitavit. *Et vox illius tanquam vox aquarum multarum,* id est admonitus illius continet vim doctrinarum multarum, quæ doctrinas lavant sicut aqua, vel tanquam vox quam recipiunt populi multi qui comparant aquæ propter fluctuationem; vel vox datrix multarum gratiarum. *Et habebat in dextera sua stellas septem.* Per stellas accipit episcopos qui debent alias illuminare verbo et exemplo; horum*

A licet aliqui modo non lucerent, tamen vocat eos secundum quod erant instituti a Joanne, secundum etiam quod erant in dextera, id est in potiore parte, et de ore ejus, in est sanctis Patribus per quos Deus loquitur, exibat, gladius, id est verbum Dei ex utraque parte acutus exibat, id est utrobius secans, in Veteri Testamento opera carnalia, in Novo etiam concupiscentias. *Et facies ejus sicut sol lucet in virtute sua,* id est illi qui ei similes esse nitebantur, lucebant et cæteros illuminabant, sicut sol in meridie nulla nube obscuratur, vel sicut ipse Christus.

B *Et cum vidisset eum, cecidi ad pedes ejus tanquam mortuus;* et posuit dexteram suam super me dicens: *Noli timere.* Ego sum primus et novissimus, et virus, et fui mortuus, et ecce sum vivens in sæcula sæculorum, et habeo claves mortis, et inferni. Scribe ergo quæ vidisti, et quæ sunt, et quæ oportet fieri post hæc. *Sacramentum septem stellarum quas vidisti in dextera mea,* et septem candelabra aurea septem stellæ, angelii sunt septem Ecclesiæ, et candelabra septem Ecclesiæ sunt.

C *Et cum vidissim eum id est quia talem eum cognovi et in propria persona et in membris, cecidi,* id est humiliavi me ipsum ante pedes ejus ut jam patratus essem pati quantum passuri sunt pedes ejus, tanquam mortuus, quia licet mortuus mundo, tamen vere vivens; et idcirco posuit dexteram suam, id est auxilium suum vel spem confortantem super me, id est ultra vires humanitatis, dicens, id est communens me per Scripturas: *Noli timere pro me pati tribulationem,* quia ego fui mortuus pro vobis qui non indigebam. Quod notatur ubi dicit: *Ego primus et novissimus;* et quia ipse non indigens pro nobis pati voluit, modo sine fine vivit, valde animari debemus, ut indigentes pro eo patiamur, ut cum eo tandem æternaliter vivamus, et hoc est: *Ego sum primus et novissimus et vivus,* ver avita secundum divinitatem; et fuit mortuus et ecce sum vivens, secundum corpus in sæcula sæculorum; et habeo claves mortis, et quia posset aliquis dicere, quis poterit tandem pati? dicit: Non patiar vos tentari supra id quod potestis (*I Cor. x.*), et hoc est, et habeo claves mortis et inferni, id est diaboli et membrorum ejus. Ipse dicitur mors, quia est causa totius mortis: minister ejus infernus, quia locus est in quo ipse habitat. Sed neque diabolus, neque ministri ejus possunt nocere, nisi quantum eis a Deo permittitur. Scribe ergo quæ vidisti sive spirituali, sive carnali oculo, ut Paulus, et quæ sunt ut præsentes tribulationes et præsens auxilium et quæ oportet fieri post hec, universas tribulationes quas patientur sancti et ultimi temporibus, per quorum exemplum præsens Ecclesia ad implenda haec levoria maxime animari debet. *Sacramentum septem stellarum, supple scribe.* Sacramentum est, ubi aliud dicitur et aliud intelligitur. Quod angelus mysteria quarundam figurarum aperit notat in omnibus allegoriam inquirendam; tamen non omnes aperit, ne sit aditus furibus in sanctam Scripturam.

CAPUT II.

Et angelo Ephesi Ecclesiae scribe : Hæc dicit qui tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorum. Scis opera tua et laborem et patientiam tuam, et quia non potes sustinere malos, et tentasti eos qui se dicunt apostolos esse, et non sunt; et invenisti eos mendaces, et patientiam habes, et sustinuisti propter nomen meum, et non defecisti. Sed habeo adversum te, quod charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque unde excideris, et age penitentiam : et prima opera fac. Sin autem veniam tibi cito, et movebo candelabrum tuum de loco suo nisi penitentiam egeris. Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum quæ et ego odi, et ideo tu justus odisti. Nicolaus fuit unus de septem diaconibus, qui quia redibat ad uxorem suam repudiatus, prædicavit communicandas omnes mulieres; prædicavit comeditionem idolothytorum. Hujus hæresis reprobatur ab Ecclesia in cap. Quidam autem hæret. 24, cap. 3. Nicolaus stultus populus interpretatur : quales hoc tempore hæretici vel gentiles, qui et comunem judicant usum mulierum et idolothyta comedunt. Qui habet, id est quod uni dico, omnibus dico. Aures, divinum intellectum. Audiat quid Spiritus dicit Ecclesiis.

Quasi dicat: Non sunt verba Joannis vel angelii, sed ipsius divina substantia. *Vincenti dabo edere de ligno vitae, Et quare audiat? Quia vincenti.* Non dicit facienti aliquando, sed perseverant (*Mauth. x et xxiv*). Qui perseveraverit usque ad finem hic salvus erit. *Quod est in paradyso Dici mei,* id est in horto deliciarum, scilicet Ecclesia. Christus *lignum vitae* dicitur, qui idem facit in Ecclesia quod lignum vitae in paradyso. Erat officium ligni illius, ut conservaret fruentes fructu suo a morte et a senio; hoc idem explet Christus in ecclesia sua. Custodi enim fideles suos et a vera morte, et ab omni defectu. Adam enim comedens de ligno vetito, perdidit quod sibi conferebat lignum vitae, et obtinuit in experientia sapientiam boni et mali (*Gen. m*). Prius quidem positus in deliciis nesciebat quod esset bonum vel malum: tandem cognovit utrumque, utpote experitus utrumque.

Et angelo Smyrnæ Ecclesiae scribe : Hoc dicit primus et novissimus, qui fuit mortuus et vivit. Scio tribulationem tuam et paupertatem tuam, sed dives es: et blasphemaris ab his qui se dicunt Judæos esse, et non sunt, sed sunt synagoga Salane. Nihil horum timeas quæ passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem, ut tentemini, et habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam vite. Qui habet aures, audiat quid Spiritus dicit Ecclesiis. Qui vicerit non læderet a morte secunda.

Et angelo Smyrnæ ecclesiae scribe. Episcopus significatur per angelum, quia et ipse nuntius debet esse verbi Dei. Smyrna interpretatur canticum, quia haec tota Deo placebat, et sicut in exteriori prius ostendit mandantem idoneum qui talia mandet, et talem describit Christum qui valeat eos consolari qui in nomine ejus tribulantur: Hoc dicit primus et novissimus, qui fuit mortuus et vivit. Ideo et vos ne deficiatis, quia et vos in æternum mecum vivetis. Scio tribulationem et paupertatem, ad litteram. Sed dives es in spe remunerationis, et est quædam confortatio; et blasphemaris ab his. Cumulus tribulationis, si ab

*et invenisti eos mendaces, et patientiam habes contra mala quæ isti infirmitate per tyrannos. Quod enim isti non potuerunt persuasoria deceptione, quærebant per vim efficere. Et non defecisti. Hic nota eos tanta esse passos, quæ possint aliquem compellere ad defectum. Sed habeo adversum te, ad aliam partem, quod charitatem tuam primam reliquisti, quæ principalis virtus est. Memor esto itaque, et quoniam hoc habeo contra te, ideo memorare unde excideris, id est de excellenti gradu fidelium; et age penitentiam, id est reddere dignos fructus penitentiae (*Luc. m*). Et prima opera tua fac;*

hoste familiari vexatur. Qui dicunt se *Judeos* esse. Id est confitentes esse, et non sunt. Si enim filii Abrahæ essent, opera Abrahæ facerent, ut eis impoperat Christus (*Joan. viii*). Sed sunt *synagoga*, id est congregatio *Satanæ*, id est adversarii. Synagoga dicitur *congregatio*, quod videtur pertinere ad irrationabilias, quasi pecorum sit. Sed Ecclesia dicitur *convocatio*, quod manifeste de rationabilibus dicitur. Sed tamen nihil horum timeas quæ passurus es, etiam si sint graviora præteritis. Ecce missurus est, et vere patieris, quia ecce missurus est ex vobis diabolus aliquis in carcere. Pro omni tribulatione ponit carcerem, ut tentemini, id est ut probemini; et habebitis tribulationem, et quandiu? Omni tempore vita vestra et hoc est: *Diebus decem vel septem*, id est omnibus diebus quibus observabuntur præcepta legis, id est omni tempore præsentis vita. Vita justi, ideo denario significatur, quia ipsa subiectum decem præceptis legis. Vita sacerularis bene septenario significatur, quia septem diebus transigitur. *Esto fidelis usque ad mortem*, scilicet quidquid illi inferat, tu semper esto fidelis; et dabo tibi coronam vita, scilicet excellentiæ beatitudinis. Qui habet aures, id est quod uni promittit vel minatur Deus, idem et consimilibus. Qui vicerit, non laedetur a morte secunda. Duæ sunt vita animæ, et duæ mortes, et corporis similiter. Prima vita animæ, constantia in virtutibus. Secunda vita, donari in vitam æternam. Prima mors animæ jacere in peccatis. Secunda puniri in æternum. Prima vita corporis, conjungi animæ. Secunda resuscitari ad vitam. Prima mors corporis, dissolvi ab anima. Secunda, damnari in judicio.

Et angelo Pergami Ecclesiæ scribe: Hæc dicit qui habet rhomphæam utraque parte acutam: Scio ubi habitat, ubi sedes est Satanæ: et tenes nomen meum, et non negasti fidem meam. Et in diebus illis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud eos, ubi Satanæ habitat. Sed habeo adversus te paucam: qui habes illic tenentes doctrinam Balaam qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israel, edere et forniciari; ita et habes et tu tenentes doctrinam Nicolaitarum. Similiter paenitentiam age: si quo minus, veniam tibi cito, et pugnabo cum illis in gladio oris mei. Qui habet aures, audiat quid Spiritus dicit Ecclesiæ. Vincenti dabo manna absconditum, et dabo illi calculum candidum, et in calculo nomen novum scriptum, quod nemo scit nisi qui accipit.

Et angelo Pergami Ecclesiæ scribe. Pergamus divisione cornuum interpretatur. Proponuntur quippe cornua ubi significatur pugna: ut in hac Ecclesia quedam mala pars bonam impugnabat. Hoc dicit qui habet rhomphæam. Cum dicit mandantem babere rhomphæam, id est gladium secantem Novo ac Veteri Testamento, ostendit ipsum idoneum qui secerat a bonis malos, a malis bonos; et innuit illis similiter bonum a malo secernendum, ut sequantur bonum et fugiant malum. Scio. Bonis loquitur. Ubi habitat, scilicet in medio pravæ nationis. Ubi sedes

*A est Satanæ, in quibus jam sedet et quiescit adversarius; et tenes nomen meum contra impugnantes, et non negasti fidem meam etiam in tali tribulazione quæ compelleret aliquem ad negandum. Et in diebus illis, in quo tempore inter ceteros maxime in conspectu meo vir iste Antipas clauruit. Vel in diebus illis, id est in illo tempore tribulationis quæ fideles illuminat. Ubi Satanæ habitat et ideo illum occiderunt. Sed habeo. Quavis prædicta in te mihi placeant, habes illic, scilicet non expellis de Ecclesia tenentes doctrinam Balaam qui docebat Balac. Tantum in veteri historia quomodo Balaam doceret Bala regem Madian perdere filios Israel, ut peccarent in conspectu Dei, scilicet ut alliceret eos ad fornicationem et idolatriam per pulchras mulieres (*Num. xxviii*). Hæc autem peccata reprehenduntur in aliis quibus de Ecclesia hac. Pertinet hoc quoque per allegoriam ad præsentem Ecclesiam. Balaam interpretatur unus populus, Balac elidens. Vanus enim populus hæretici dicuntur, qui docent principes terrenos qui sunt elidentes, quomodo decipient Israelem, id est viros Deum videntes: vel vanus populus dicuntur dæmones qui docent corpus humanum elidere et confundere in se quasdam virtutes. Ita habes tu tenentes doctrinam Nicolaitarum, sicut doctrinam Balaam. Similiter paenitentiam age, et ideo ut de illis, similiter et de ipsis. Si quo minus, id est si in aliquo horum minus feceris, veniam tibi cito, scilicet ut te interficiam in anima et corpore, et pugnabo cum illis in gladio oris mei, scilicet verbo Dei dicendo: *Discede a me, maledicti, in ignem æternum* (*Matth. xxv*). *Vincenti dabo manna absconditum*, id est Christum qui significatus fuit in priori manna, qui verus est cibus reficiens et non deficiens, ut dicitur (*Joan. vi*). Dicitur etiam, manna a manhu, id est quid est hoc: quia cum promisisset Dominus filiis Israel cibos, et mane tale aliquid invenissent, mirantes dicebant, manhu, id est quid est hoc? (*Exod. xvi*). *Et dabo ei calculum candidum*. Calculus est lapis solidus et lucidus, per quem significatur sermo divinus, qui dicitur lucidus quantum ad veritatem; solidus, quia infringi non potest. Vel per calculum corpus humanum, solidum contra vitia, lucidum multiplicatæ virtutem. Habent aliæ translationes carbunculum, vel carbonem, sed idem semper significatur, et in calculo nomen novum scriptum, id est Filius Dei. *Quod nemo scit nisi qui accipit*, quod nomen nemo cognovit plene secundum suam proprietatem, nisi qui accipit calculum, id est nisi in quo habitat sermo divinus.*

Et angelo Thyatiræ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit Filius Dei qui habet oculos tanquam flammarum ignis, et pedes ejus similes aurichalco: Novi opera tua, et charitatem et fidem, et ministerium, et patientiam tuam, et opera tua novissima plura prioribus. Sed habeo adversum te quia permitis mulierem Jezebel, quæ se dicit prophetam, docere et seducere servos meos, forniciari et manducari de idolothytis. Et dedi illi tempus ut paenitentiam ageret, et non vult pa-

nitera a fornicatione sua. Ecce mitto eam in lectum, et qui mechanatur cum ea in tribulatione maxima erunt, nisi penitentiam egerint ab operibus suis, et filios ejus interficiam in morte : et scient omnes Ecclesiae quia ego sum scrutans renes et corda, et dabo unicuique vestrum secundum opera vestra. Vobis autem dico cæteris, qui Thyatiræ estis : Quicunque non habent doctrinam hanc, qui non cognoverunt altitudinem Satanæ, quemadmodum dicunt, non mittam super vos aliud pondus, tamen id quod habetis tenete donec veniam. Et qui vicerit, et qui custodierit usque in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes, et reget illas in virga ferrea, et tanquam vas figuli confringentur, sicuti et ego accepi a Patre meo, et dabo illi stellam matutinam. Qui habet aures, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

*Et angelo Thyatiræ Ecclesiæ scribe. Scribit episcopo hujus Ecclesiæ sicut et cæteris, sive omnia dicendo de subditis, sive etiam aliqua in personis propriis eorum. Thyatira interpretatur inflammatæ, quia in hac quidam inflammati sunt, scilicet mali : *hæc dicit Filius Dei.* Præmittit hoc ut ostendat idoneum mandantem qui habet oculos ut flammam, qui oculi sunt ut flamma. *Novi opera tua, approbo castitatem tuam, et cætera bona opera quantum ad te ipsum, et fundamentum operum, scilicet, charitatem et fundamentum charitatis, id est fidem.* Præcedit enim fides, scilicet, ut credat, deinde ut amet credita, post hæc bona opera, et hæc dicit charitatem et fidem, et ministerium quantum ad veros proximos. Quasi, veris christianis quæ poteras non negasti, et patientiam tuam quia etiam hostes patienter sustinuisti, et opera tua novissima, tam charitatem quam cætera bona novi semper in te ampliari. Sed habeo : prædicta placent, sed istud displicet quia permittit mulierem Jezabæ non ejiendo, non excommunicando. Jezabæ interpretatur fluens, vel fluxus sanguinis, sive sterquilinium, proprie nimiam immunditiam, et fuit uxor Achab (*III Reg. xvii*), vel etiam hujus episcopi, vel si hoc non esset suum nomen, sic tamen vocanda est propter immunditiam. Possunt enim nostro tempore omnes illi Jezabæ vocari qui dediti immunditiis fornicationem prædicant, et comestio nem idolothytorum. Prophetæ, secreta divina videtur, quid permittis cam docere et seducere seruos meos forniciare sive cum mulieribus, sive quo modo cum dæmone. Ecce, et quia non vult, ecce mitto eam in lectum, id est in securitatem peccandi. Habet alia translatio mitto eam in lectum, id est in perpetuum dolorem. Idem nobis significatur per luctum. *Et qui mechanatur cum ea, id est qui implet quod docet illa.* Hoc dicit de contemporaneis. *Et filios ejus, id est sequaces ipsius ut qui etiam modo imitantur illam.* Interficiam in mortem perpetua damnatione, et scient omnes Ecclesiæ, et de quo quidam adhuc minus sentiunt, quia nou statim punio impios, tandem manifeste scient, cum donabo singulos secundum propria*

A merita. Scrutans, cognoscens et diligenter perspiciens, renes, carnalia opera, et corda, cogitationes et concupiscentias. Malis sic minor. Vobis autem dico cæteris, id est longe diversis a prædictis qui Thyatiræ estis, id est vere inflammati estis, vobis quidem hoc dico : Non mittam super vos aliud pondus, id est aliquid de institutis veteris legis, quemadmodum dicunt. Dicebant enim quidam non posse hominem salvari per solam novam legem sine circumcisione et cæteris talibus. Modo fit mutatio persone. Ac si diceret : Thyatiræ sunt omnes illi quicunque non habent doctrinam hanc, id est qui non cognoverunt approbando eam altitudinem Satanæ, id est superbiam. Quamvis illi dicant aliud vobis esse utendum, tamen id quod habetis tenete donec veniam retribuere, et qui vicerit ut

B nou cedat eis et insuper qui custodierit usque in finem vitæ opera mea, dabo ei potestatem, et in hoc seculo quia possunt eos gentiliter viventes excommunicare, et æternaliter damnare ; et reget illos in virga ferrea, id est justitia inflexibili, et tanquam vas figuli confringentur, quidam ut pereant, quidem ut melius vas fiant. *Sicut et ego accepi a Patre meo secundum humanitatem ; et dabo illi stellam matutinam,* et tandem dabo me ipsum. Stella matutina Christum significat, quia stella illa et noctem illuminat et diem præcedit : ita Christus et mundum illuminat et diem communis resurrectionis præcessit. Vel prima resurrectio stella matutina vocatur.

CAPUT III.

C Et angelo Sardis Ecclesiæ scribe : Hoc dicit qui habet septem spiritus Dei, et septem stellas. Scio opera tua, quia nomen habes quod vivas, et mortuus es : Esto vigilans, et confirma cætera quæ moritura erant. Non enim inventio opera tua plena coram Deo meo. In mente ergo habe qualiter acceperis et audieris, et serva, et paenitentiam age. Si ergo non vigilaveris, veniam ad te tanquam fur, et nescies qua hora veniam ad te. Sed habes pauca nonina in Sardis qui non inquinaverunt vestimenta sua, et ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis et non decolebo nomen ejus de libro vite, et confitebor nomen ejus coram Patre meo et coram angelis. Qui habet aures, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

D Et angelo Sardis Ecclesiæ scribe. Sardis interpretatur pulchritudinis principium. Erant tamen in hac Ecclesia quidam qui volebant boni videri, sed non erant. Hoc dicit qui habet septem spiritus Dei et stellas. Ostendit idoneum mandantem, quasi dicat bonus : Laborate, quia possum vobis retribuere ; malis ; convertimini, quia aliter peribitis. Scio opera tua, id est, non possunt ante me abscondi. Scio quia nomen habes, id est quod in operibus tuis amas humanam laudem et mortuus es in peccatis : quia qui in uno offendit, omnium reus est. Esto vigilans, et ideo esto diligens et sollicitus de salute, et confirma cætera. Hic innuitur quod qui in aliquo criminali

invenitur, perdit omnia benefacta quantum ad salvacionem, cum dicit moritura erant, illo autem correcto, omnia simul valent ad vitam. Vigila, dico : *Non enim invenio opera tua plena.* Non sunt plena opera : quia sunt sine charitate, vel quoniam sunt pro laude, vel quoniam sunt associata alicui criminali coram Deo ; licet in facie hominum plena sunt, Deo tamen non sunt : et quia non sunt plena, enitere ut sint plena. Et hoc est : *In mente ergo habe qualiter acceperis,* id est, per rationem qualiter incipiisti operari, et audieris a sanctis Patribus. Dicunt enim : Qui in uno offendit, omnium reus est (Jac. ii). Si charitatem non habuero, nihil sum (*I Cor. xiiii*), et similia ; et solus qui vigilat, placet mihi. *Si ergo non vigilaveris, veniam tanquam fur,* scilicet ut te occidam et spoliem. Spoliatur quidem damnatus, quando virtutibus non juvatur ; et nescies qua hora veniam ad te. *Sed habes paucā nomina.* Nomina ideo dicit, quia sicut per nomina scimus proprietates rerum, ita Dominus novit omnia facta et proprietates quasi per nomina. *In Sardis.* Qui vere sunt Sardis, quia jam incipiunt esse pulchri. *Qui non inquinaverunt,* criminali macula ; vel facta lacrymis deleverunt *Vestimenta sua,* immortalitatem et innocentiam quibus vestiuntur in baptismo. *Et ambulabunt mecum in albis de virtute in virtutem mecum,* id est sicut et ego feci. *In albis vestibus vestiti,* id est innocentia immortalitate. *Qui vicerit,* sic vestitur vestimentis albis ; et non solum illi qui boni permanerunt, sed similiter qui aliquando malus fuit, si vicerit. *Et non delebo nomen ejus de libro vite.* Liber vita praescientia dicitur divina, in qua secundum suam divinitatem nil ascribitur vel inde deletur, sed dicitur hoc secundum praesentem statum cujusque : ut si quis se habeat in bono, dicitur ascriptus in libro vita, si ad malum se habeat, dicitur deletus de libro vita. *Et confitebor,* etc., dicendo : *Venite, benedicti,* vel remunerando secundum placitum Dei. *Et coram angelis Dei,* ut gaudent angeli de consortio eorum.

Et angelo Phidadelphiae Ecclesiae scribe : *Hæc dicit sanctus et verus, qui habet clavem David, qui aperit et nemo claudit, claudit et nemo aperit :* Scio opera tua. Ecce dedi coram te ostium apertum quod nemo potest claudere, quia modicam habes virtutem, et servasti verbum meum, et non negasti nomen meum. Ecce dabo tibi de synagoga Satanae, qui se dicunt Iudeos esse, et non sunt, sed mentiuntur. Ecce faciam illos ut veniant et adorent ante pedes tuos : et sciens quia ego dilexi te, quoniam servasti verbum patientie meum, et ego te servabo ab hora tentationis quæ ventura est in orbem universum, tentare onnes habitantes in terra. Veniam cito. Tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, et foras non egredietur amplius, et scribam super illum nomen Dei mei, et nomen civitatis Dei, nova Hierusalem, que descendit de celo a Deo meo, et nomen meum no-

vum. Qui habet aures, audiat quid Spiritus dicit Ecclesiæ.

Et angelo Phidadelphiae Ecclesiae scribe : Philadelphia amor fratris interpretatur. Erat quippe amor fraternus in Ecclesia hac. Sicut et in aliis ostendit idoneum mandantem, qui talia mandet. Cum enim commoneat eos laborare ad conversionem fratrum, et promittit se eis inde donatum, præmium optimum præmittit, quia verus est, unde scire possunt quia confitendis dabit sicut promittit ; et quod dare possit, præsignificat ubi dicit : Qui habet clavem David, etc. *Hæc dicit sanctus.* Praemissa probatione quod verus sit, quia factus est sanctus et verus in promissis. Qui habet clavem David. Ostendit quod possit implere promissa qui habet potestatem, quam habemus per clavem, scilicet secundum carnem sumptam a David, vel potestatem aperiendi David et ceteros prophetas. Qui si aperit vel corda, vel Scripturas, nemo claudit ; si claudit, nullus aperire potest. Scio, aprubo opera tua, et idea ecce dedi coram te ostium, vel corda prius clausa, vel clausulas Scripturarum. Quia modicam, id est humilem virtutem habes, et servasti verbum meum, id est prædicationem meam. Et non negasti etiam in angustiis nomen meum, quia talis es, ecce dabo tibi de synagoga Satanae, qui dicunt se Iudeos esse. Hoc nomen perdiderunt negantes Christum Filium Dei, dum dixerunt : Nos nescimus te ; sed mentiuntur. Convincuntur hic probare quibusdam similitudinibus, et faciam illos ut veniant ad fidem et adarent, venerentur doctores, ut Joseph fratres sui. Ante pedes tuos, id est parati imitari opera tua vel ultimos fideles. Et sciens quia ego dilexi te. Dum sunt extra Ecclesiam, nesciunt Deum diligere nec fideles suos, quoniam patitur eos tribulari, reduci ad fidem etiam idem prædictant. Quoniam servasti verbum patientie meum, id est ea quæ narrantur de patientia mea ut etiam diligent inimicos exemplo mei. Sicut in sequentibus visionibus, sape in sexto, aliquid notat de tribulatione futura novissimis temporibus : ita hic in sexto angelo, in qua tribulatione Iudei quidam per prædicationem Heliae legem spiritualiter intelligent et salvabuntur, quia servati et ego servabo te ab hora tentationis ne nocte atque tibi, et veniam ; quasi dicat : sed quis poterit tandem pati ? ne diffidat succumbens, ego cito succurrarum tibi, et hoc dicit : Veniam tibi cito. Tene quod habes. Tu interim tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam, id est nullus inducatur in locum tibi deputatum, sicut gentes in locum Iudeis promissum. Qui vicerit, faciam illum columnam, id est sustentamentum aliorum. Et foras non egredietur amplius, id est non recedet amplius a Domino. Filius junior qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, postquam receptus est a patre, noluit regredi ad priorem vitam (*Luc. xv*), significat gentilem populum qui, prius separatus a Deo morte vituli saginati, id est passione Christi, Deo reconciliatus non exhibet amplius ; et scribam super

illum utin ipso patens sit et exemplum cæteris. Non est nomen Dei mei, quia Deus vocabitur, et nomen civitatis Dei mei, id est visio pacis dicetur, et haec civitas erit bene munita virtutibus nomine Hierusalem, in qua nil remanet vetustatis, sed vera visio pacis. Quæ descendit de caelo, de consortio cœlestium. A Deo meo, Deo mittente virtutes, et nomen meum, id est Filius Dei. Christianus enim gratia unctus. Novum quod non habet ab Adam. Qui habet aures, quod unidico, omnibus dico.

Et angelo Laodicæ Ecclesiæ scribe : Haec dicit amen, testis fidelis et verus, qui est principium creaturae Dei : Scio opera tua, quod neque frigidus es, neque calidus. Utinam frigidus esses aut calidus ! Sed quia tepidus es, et nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo. Quia dicis quod dives sum et locupletatus, et nullius egeo, et nescis quia tu es miser et miserabilis, et pauper, et cæcus, et nudus : suadeo tibi emere a me aurum ignitum probatum, ut locuples fias, et vestimentis albis induaris, et non appareat confusio nuditatis tuæ, et collyrio inunge oculos tuos, ut videoas. Ego quos amo, arguo et castigo. Amulare ergo, et pénitentiam age. Ecce sto ad ostium et pulso. Si quis audierit vocem meam, et aperuerit mihi januam, introibo ad illum, et canabo cum illo, et ipse mecum. Qui vicerit, dabo ei sedere tecum in throno meo, sicut et ego vici, et sedi cum Patre meo in throno ejus. Qui habet aures, audiat quid Spiritus dicit Ecclesiæ.

Et angelo Laodicæ Ecclesiæ scribe. Laodicia vomitus interpretatur. Erant enim quidam in Ecclesia hac tepidi. Tepidi sunt illi qui tenent aliqua instituta cessantes a malo, et haec judicant sufficere : ideo fiunt torpentes, noluntque in aliquo bono opere laborare. Haec dicit, quia dicturus erat rem mirabilem, quod tepidi excommunicandi, et de ore suo projiciendi essent, qui ab hominibus boni credebantur, præmituit se veracem ecce ut et in his sibi credendum videatur. Amen, id est veritas : per ipsum enim omnia Patris promissa impletur. Testis fidelis, quia quæ audivit a Patre nota fecit nobis, vel testis operum nostrorum apud Deum, et verus in omnibus verbis suis. Quod est principium creaturae Dei, sive prima creationis, sive creationis ad justitiam, ex quo si velint resipiscere, potest eos justificare. Scio opera tua. Non me latent, quia neque frigidus es neque calidus. Frigidus est qui aperte turpiter agit, vel D quidem non recipit. Neque calidus. Calidus est, qui fervet dilectione. Utinam frigidus esses aut calidus, Non ideo quod sit bonum esse frigidum, sed quia citius veniunt ad bonum, quia nihil de se confident. Sed quia tepidus es, id est fide recepta torpes et pigrarisi operari, incipie per excommunicationem te evomere ex ore meo, id est a consortio fidelium removere per prædicatores meos qui dieuntur os, quia per ipsos loquitur Deus. Quia dicis quod dives sum, purgatus in baptismo, vel dives in scientia, et locupletatus per opera aliqua, et ideo sufficiens videatur, et nullius egeo et ideo sibi jam nullam necessaria-

A riam virtutem, et nescis quia tu es miser, id est non sufficiens ad salutem per ea quæ habes, et miserabilis, quia tu ipse ignoras miseriam tuam; et pauper a bonis operibus, et cæucus, quia non vides te insufficientem; et nudus a ueste imo pudoris et innocentie. Sed misericordiam non nego, hoc est : Suadeo tibi emere a me fructum penitentiae, aurum ignitum probatum, id est charitatem quæ te accendat vel me ipsum. Ut locuples fias operibus virtutum, et vestimentis albis, id est innocentia induaris. Et non appareat confusio nuditatis tuæ. Melius et coram paucis erubescere, quam tandem coram omnibus. Et collyrio inunge oculos tuos, divino præcepto vel donis Spiritus sancti, vel quibuscumque ratio illuminatur, et ut huc possis : Amulare fratres tuos cæteros qui tribulantur, et ne dicerent quod Deus non diligit eos quos pati permittit, præmituit causam cum dicit : Ego quos amo, arguo, id est facio cognoscere peccata, et castigo, sic castos reddo, et quia tales amo : amulare ergo et pénitentiam age, et debes agere, quia non protrsus despexit te quia, ecce adhuc exspecto ut aperiam cor tuum ; et hoc est : Ecce sto ad ostium, et pulso, id est increpo. Si quis audierit vocem meam intelligendo; et aperuerit mihi januam bene operando : intrabo ad illum in secreto cordis, et canabo cum illo, id est delectabor fide et operibus ipsius, et ipse mecum gaudebit de consolatione mea. Qui vicerit, dabo ei sedere tecum, id est ut tecum judicet. In throno meo, sicut et ego vici, quia et Victoria ipsius, et sessio ejus causa est Victoriae aliorum. Et sedi cum Patre meo in throno ejus. C Thronus judicaria sedes est. Qui habet aurem, audiatur quid Spiritus dicit Ecclesiæ.

CAPUT IV. VISIO SECUNDA.

Post haec vidi, et ecce ostium aperulum in caelo. Et vox prima quam audiui, tanquam tubæ loquentis mecum dicens : Ascende hic, et ostendam tibi quæ oportet fieri post haec. Statim fui in spiritu, et ecce sedes posita era in caelo, et supra sedem sedens. Et qui se-debat, similis erat aspectui lapidis iaspidis et sardini, Et iris crat in circuitu sedis, similis visioni smaragdinæ, et in circuitu sedis sedilia viginti quatuor, et super thronos viginti quatuor seniores sedentes circumacti vestimentis albis, et in capitibus eorum coronas aureas, et de thono procedunt fulgura, et voces, et tonitrua, et septem lampades ardentes ante thronum, quæ sunt septem spiritus Dei. Et in conspectu sedes tanquam mare virenum simile crystallo. Et in medio sedis, et in circuitu sedis quatuor animalia plena oculis ante et retro.

Post haec. In hac secunda visione agitur de reparatione humanigenae, ostendendo agnum accipientem librum de manu sedentis in thono, et aperiens signacula ejus libri quæ facta ipsius agni bene possunt nos commonere, ut pro ipso pati non dubitemus. Cum vellet suos animare ad tribulationem, bene præmisit de correctione Ecclesiæ, quia tum maxime prodest pena, cum non punit delicta. Post

hæc vidi. Quantum ad ordinem visionum non alio tempore, sed eadem Dominica. *Et ecce ostium aperatum in celo,* scilicet clausura Scripturarum qua est via ad vitam, vel obscuritas cœlestis mysteriorum, vel in his qui colum sunt. *Et ecce vox prima;* prima admonitio vel Vetus Testamentum. *Quoniam audivit* tanquam tubæ, scilicet hortantis ab bellum *Loquen* tis *mecum,* non dissentientis a ratione mea. *Dicens,* Ascende huc, amplifica animam ut hoc possit videre, et ostendam tibi quæ oportet fieri post hæc in ultimis temporibus. *Statim fui in spiritu,* abjecta intentione terrenorum, fui videns spiritualiter. *Et ecce sedes posita erat in celo.* Sedes dicuntur et angeli, et cæteri majores sancti, qui et sedent in subditis suis, et ut celsior supra sedem sedens. *Et qui sedebat,* id est Deus Pater prius nobis incognitus, modo per incarnationem Filii cognoscitur et quasi lapis aspicitur. *Similis erat aspectui lapidis iaspidis et sardini.* Iaspis viridis coloris est, et aquosi; sardinus est rubei. Per aquaticum colorem significatur nobis judicium illud quod jam per aquam diluvium factum est, ut habetur (*Gen. vii.*); per rubeum illud, quod per ignem futurum est: vel per aquaticum colorem significatur aqua baptismi; per rubeum dona Spiritus sancti, quæ in baptismo recipiuntur, quibus et peccata cremantur et ad dilectionem accenduntur. Sed licet talis, non tamen erat horribilis, quia *iris,* id est pax vel propitiatio Dei erat in circuitu sedis, quasi muniens et protegens eos. *Similis smaragdo.* Smaragdus est lapis habens viridem colorem et rubeum, iris similiter, per quæ notantur ea quæ diximus et in circuitu sedis, quasi appendentia et conscientia iudiciorum; sedilia viginti quatuor, doctores in Ecclesia tam in Novo, quam in Veteri Testamento. Per viginti quatuor ideo doctores comprehendimus, quia numerus hic constat ex duodecim et duodecim, qui item numerus constat ex tribus et quatuor. Sancti vero prædicatores nomen sanctæ trinitatis per quatuor mundi partes annuntiantur. *Et super thronos,* id est supra prædicta sedilia viginti quatuor seniores. Non accipitur hic numerus secundum personas, sed secundum officium; quia per viginti quatuor hic accipiuntur omnes prædicatores tam veteris quam novæ legis. *Sedentes circumacti vestimentis atbis* quæ in baptismo receperunt, et in capitibus eorum, secundum mentes, coronas, victorias aureas per charitatem vel sapientiam, et de throno, scilicet de sede D Dei, ut de apostolis et similibus, procedenti fulgura, id est miracula, et voces, admonitiones, et tonitrua, comminationes. *Et septem lampades ante thronum,* quæ sunt septem spiritus Dei. Quæ dona, sunt ante thronum, id est ascendunt et illuminant omnes justos ad dilectionem, in quibus sedet judicans Deus, et in conspectu sedis ad figuram tangquam mare vitreum simile crystallo significat baptismum sinceritate fidei lucidum, qui ideo dicitur similis crystallo, quia sicut crystallum ex aqua durescit in lapidem, ita facit ex mollibus et liquidis baptismus solidos et invincibles, et in medio sedis ve-

A lutu sustinentes, et in circuitu quasi excubiae, quatuor animalia. Animalia dicuntur evangeliste, et cæteri sancti prædicatores, qui mansueti et bene animati cæteros animant, qui non dicuntur quatuor secundum personas, sed secundum officium quadrifariae predicationis, quia annuntiant horum naturas quatuor animalium quæ, licet in uno quoque homine esse debeant, de Christo tamen dicuntur proprie. Dicitur enim Christus leo, quia fortis est et sine timore; et quia sicut leo præmortuus nascitur, et tertius die ad vitam Patris voce excitatur, ita Christus die tertia ad vitam surrexit. Dicitur vitulus, quia sacrificatus. Dicitur homo, propter veram naturam humanam. Dicitur aquila, secundum divinitatem et ascensionem. Plena oculis ante et retro. Plena oculis ante et retro dicit, vel quia memores erant præteriorum peccatorum, et sibi providebant in futuro; vel habentes cognitionem et de preteritis et de futuris.

B *Et animal primum simile leoni,* et secundum animal simile vituli, et tertium animal habens faciem quasi hominis, et quartum animal simile aquilæ volanti. Et quatuor animalia, singula eorum habebant alas senas, et in circuitu et intus plena sunt oculis. Et requiem non habebant, die ac nocte dicentia: *Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus omnipotens,* qui erat, et qui est, et qui venturus est. Et cum darent illa animalia gloriam et honorem et benedictionem sedenti super thronum, viventi in secula seculorum, procidebant viginti quatuor seniores ante sedentem in throno, et adorabant viventem in secula seculorum, arien, mitentes coronas suasanter thronum, dientes: *Dignus es Dominus Deus noster accipere gloriam et honorem et virtutem,* quia tu creasti omnia, et propter voluntatem tuam erant et crata sunt.

C *Et animal primum simile leoni,* etc., et animal quartum simile aquilæ volanti. Comparatur Joannes aquilæ, quia in principio tractat de divinitate, et item cæteri nomina sumunt ex hoc quod proponunt suis evangelio: et tamen unusquisque naturas supradictas exsequitur. Alio ordine posuit Ezechiel hanc visionem (*Ezech. i.*), quia prius posuit hominem, deinde vitulum, post leonem, inde aquilam; sed quia vidit quæ futura erant, eo ordine posuit quo ventura erant. Prius enim homo, deinde cætera. Joannes impleta videns, leonem præposuit, quasi fundamentum totius nostræ fidei. Unitur enim fides nostra maxime in resurrectione Dominicæ, et quatuor animalia ad hoc prædicandum bene erant instructa, secundum quatuor prædictas naturas Christi, singula eorum non secundum personas, sed unusquisque ordo habebant alas senas. Sex alas sunt sex opera misericordia, satiare esurientem, potare sitiensem, vestire nudum, colligere hospitem, et visitare infirmum, et carceratum: quæ alas dicuntur, quia istis in altum sublevamur. Vel sex alas cognitione universorum sex diebus factorum; ex his enim visibilibus ad invisibilia cognoscenda perducimur. Vel sit prima ala lex naturalis, quæ fuit in Abraham

et cæteris primis Patribus ; secunda ala, lex Moysi; tercua ala prophetarum; quarta, Evangelium; quinta institutiones apostolorum; sexta, Ut Augustini et aliorum qui ordinaverunt vestimenta, etc., in Ecclesia. In circuitu ut alii bono exemplo lucerent, et intus quantum ad seipso, plena sunt oculis, divinis præceptis. Et requiem non habebant, non cessabant, die ac nocte, in prosperis, vel in adversis, vel continue, dicentes : Sanctus, sanctus, sanctus, ter, quia Trinitas in personis. Dominus, semel, quia unitas in deitate. Dominus Deus omnipotens, qui erat, sine principio, et est, sine mutabilitate, et qui venturus est, ad judicium, et cum darent illa animolia gloriam, id est cum sancti predicatorum predicantem Deum gloriosum, ut ex resurrectione, et honorem, venerandum propter opera, vel ex ascensione ; et benedictionem supernæ remuneracionis, vel super omnes angelos. Sedenti super thronum viventi in secula seculorum procidebant viginti quatuor seniores ante sedentem in throno, id est humiliabant se in omnes judices, tam novæ quam veteris legis ; et non nocet, si idem dicantur modo judices, modo animalia, et adorabant viventem in secula seculorum, expectantes ab ipso voce et opere quæ a se non habebant, mittentes coronas suas ante thronum, attribuentes ei victorias vitorum vel tribulationum, dcentes : Dignus es, Domine Deus noster, accipere, cui referimus gloriam et honorem et virtutem, quia tu creasti omnia et propter, id est juxta voluntatem tuam erant et creata sunt, non de subito, sed in eterna dispositione omnia babuisti.

CAPUT V.

Et vidi in dextera sedentis super thronum librum scriptum intus et foris, signatum sigillis septem, et vidi angelum fortè prædicente vocē magna : Quis est dignus accipere librum, et solvere signacula ejus ? et nemo poterat in celo, neque in terra, neque subbus terram aperire librum, neque respicere illum. Et ego flebam multum, quoniam nemo dignus inventus est aperire librum, nec videre illum. Et unus de senioribus dixit mihi : Ne fleveris. Ecce vicit leo de tribu Juda, radix David, aperire librum, et solvere septem signacula ejus. Et vidi et ecce in medio throni et quatuor animalium, et in medio seniorum, agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem et oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram. Et venit, et accepit de dextera sedentis in throno librum. El cum aperuisset librum, quatuor animalia et viginti quatuor seniores cecillerunt coram agno, habentes singuli citharas, et phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum : et cantabant canticum novum, dicentes : Bignus es, Domine Deus, accipere librum, et aperire signacula ejus, quoniam occisus es, et redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu, et lingua, et populo, et natione : et facisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes, et regnabimus super terram.

Et vidi in dextera sedentis super thronum librum scriptum intus et foris, librum accepit divinam di-

A spositionem de raparatione humani generis, quem videt in dextera, id est in Filio Dei. Personæ Filii attributorum tota reparatio humani generis, per quem et impletæ est ; qui liber est scriptus, id est manifestatus intus per Novum testamentum, et foris per Vetus quod Novi clausura est. Vel per foris intelligitur Novum, quod est foris in manifesto ; per intus Vetus, quod est obscurum ; signatum, id est clausum, septem sigillis, id est universis obscuritatibus, vel septiformi Spiritu per quem fides operatur. Et vidi angelum quemlibet de primis Patribus, qui dicitur angelus, quia a Deo missus, fortè, prædicantem voce magna, inquirentem et cæteris annuntiantem, et præ nimio desiderio jam tantum differri conquerentem. *Quis est dignus accipere, implere librum,* etc. Ubi ostendit illos Patres primos Christum tam ferventer desiderasse, qui minima consideratione eum perceperant, innuit quod nos qui jam ipsam rem tenemus, multo ferventius diligere debeamus, et pro eo pati non subterfugianus. Dicit Joannes, et nemo poterat in celo ut angelus, neque in terra, ut neque subbus terram, ut animæ exuta corpore, aperiare, implere librum, neque respicere illum, id est perfecte intelligere. Unde illud Isaiae uni : Generacionem ejus quis enarrabit ? Hic assumit personam aliorum priorum Patrum. Et ego flebam multum, quoniam nemo dignus inventus est aperte id est adimplere librum, nec videre illum plene intelligere. Et unus de senioribus dixit mei : Ne fleveris. Quilibet propheta, qui Christi adventum annuntiando consolatur cæleros. Ecce vicit diabolus leo de tribu Juda, radix David, procedens a David, vel firmamentum David aperire, ut impletat librum, et solvere septem signacula ejus. Ostendit quomodo vidi desideratam, modo exsequitur, modo vidit completatam, et sic ut illi prædicterat vidi, et ecce in medio throni quasi sustentamentum omnium et quatuor animalium agnum Christum, qui vera fuit victimæ, stantem, quasi laborantem, et sancti certantibus subvenientem tanquam occisum ; quia etsi mortuus, tamen ex virtute Dei vivit, habentem cornua septem et oculos septem. Cornua et oculi Spiritus sanctus qui dat regnum et exaltationem, quod per cornua notatur ; qui dat illuminationem, quod per oculos notatur. Vel cornua sunt sancti eminentiores ipsi capitï proxime adhaerentes, et carmen excedentes, et venit ad cognitionem nostram per carnis assumptionem ; et accepit homo factus de dextera sedentis in throno librum a verbo sibi unito, et cum aperuisset librum, quatuor animalia, scilicet sancti omnes predicatorum, et viginti quatuor seniores, omnes judices ceciderunt coram agno, nihil de se presumendo, sed humilio sentiendo coram agno, id est ipsum imitando. Unde sequitur : habentes singuli citharas Cithara significat mortificationem carnis, et sunt in cithara lignum et chorda. Per lignum crux Christi chordæ caro sanctorum, et phialas. Phiale sunt vase lata, per quas significantur corda lata usque ad dilectionem inimicorum ; aureas dicit propter chari-

D et, et venit ad cognitionem nostram per carnis assumptionem ; et accepit homo factus de dextera sedentis in throno librum a verbo sibi unito, et cum aperuisset librum, quatuor animalia, scilicet sancti omnes predicatorum, et viginti quatuor seniores, omnes judices ceciderunt coram agno, nihil de se presumendo, sed humilio sentiendo coram agno, id est ipsum imitando. Unde sequitur : habentes singuli citharas Cithara significat mortificationem carnis, et sunt in cithara lignum et chorda. Per lignum crux Christi chordæ caro sanctorum, et phialas. Phiale sunt vase lata, per quas significantur corda lata usque ad dilectionem inimicorum ; aureas dicit propter chari-

tatem et sapientiam, plena oratione sanctorum. Sicut enim aliquis in bono odore delectatur, ita Deus in orationibus sanctorum; et cantabant canticum novum cum exultatione. Novum Testamentum, quod Ecclesia opere profluit, dum in morte ipsius baptizatur; dicentes: *Dignus es, Domine Deus, tu solus immunis a peccato: quoniam nisi esset immunis, non redemisset nos.* In sanguine tuo: non ex uno solo ordine, sed ex omni tribu, et dicitur tribus a tribus ordinibus, scilicet laborantium, militum et sacrificantium, qui ordines continent exceptuaginta duas linguis: quorum singula continent populos multos, populi, nationes. Dicitur natio, quando aliqui de populo nationes. Dicitur natio, quando aliqui de populo moventur et incolunt novum locum. Per hoc notat redemptos ab omni diversitate, et hoc dicit, et lingua, etc. *Et fecisti nos Deo nostro regnum,* spiritualiter regnantes et sacerdotes, nos ipsos offerentes, et pro illis orantes, et regnabimus super terram, vel bene cultam, vel super terrenos excommunicando.

Et vidi et audivi vocem angelorum multorum in circuitu throni et animalium, et seniorum: et erat numerus eorum millia millionum dicentium voce magna: Dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam, et fortitudinem, et honorum et gloriam, et benedictionem. Et omnem creaturam que in caelis est, et super terram, et subtus terram, et mare, et que in eo sunt, omnes audiri dicentes sedenti in throno et agno: Benedictio, et honor, et gloria, et potestas in secula seculorum. Et quatuor animalia dicebant amen. Et viginti quatuor seniorum cediderunt in facies suas, et adoraverunt.

Et vidi in spirituali visione perstitti et audiri non solum animalia et seniora qui testimonium dabant Christo sed etiam angelos qui omni studio et affectione juvant et custodiunt Ecclesiam, qui gaudentes de consortio reparato testimonium proferrunt de incarnatione Domini, de nativitate, de passione, de resurrectione et ascensione, utpote illi qui in omnibus istis famulati sunt ei, ipsumque testantur iudicem venturum. Vel angeli dicantur subtiri animalibus et senioribus, scilicet angelicam vitam ducentes, qui circumdant et ornant suos predicatorum et judices, testimonio eorum consentientes et illud confirmantes. Numerum finitum ponit, quia Deo finitus est numerus eorum, licet nobis sit infinitus. In circuitu throni quasi munitores, et erat numerus eorum. Multos ponit, quia quanto major multitudo, tanto major attestatio, major exultatio. Dignus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem, immunitatem a peccato et divinitatem, quia Deus fuit, et visus mortuus, et sapientiam, omnium cognitionem, et discretionem, et fortitudinem, quia vicit diabolum, persistendo in obedientia, et honorem in resurrectione, et gloriam, impassibilitatem et immortalitatem, et benedictionem, exaltationem; et hoc exponit, et omnem creaturam, ac si diceret: Ut in nomine Jesu omne genu flectatur (Philip. 2).

A que in caelo cst, celestium, et super terram, terrenorum, et subtus terram, inferorum, et mare, ad litteram, vel mundum, et que sunt in eo. Per haec omnia, que Christo attribuit, contundit multorum heres, quorum singuli aliqua ex his Christo subtrahebant. Deinde omnes insimul tam animalia, quam seniora et angelos auditi dicentes audi vi testimoniū confirmantes sedenti in throno Deo Patri et agno secundum carnem, *Benedictio, exaltatio, et honor impassibilitatis, et gloria in resurrectione, et potestas,* quia omnipotens, in secula seculorum, id est, non ad horam, sed in eternum. *Quatuor animalia dicebant, amen.* De istis iterum dicit, quia officium praedicatorum est testimonia confirmare. Et viginti quatuor seniora non superbientes de iudicio sibi commisso cediderunt in facies suas, humiliaverunt se ei in conscientia sua, scilicet videntes quo caderent. Qui enim in aliam partem cadit, non bene cadit, quia non videt quo cadit, et adoraverunt, venerantes Deum tota intentatione mentis.

CAPUT VI.

Et vidi quod aperuisset agnus unum de septem sigillis. Et audiri r̄num de quatuor animalibus, dicens tanquam vocem locutus: Veni et vide. Et ecce equus albus, et qui sedebat super illum habebat arcum, et data est ei corona, et exiit vincens, ut vinceret.

Postquam ascendit per agnum completam esse reparationem humani generis, vult etiam annuntiare Ecclesiae futuras tribulationes, et contra auxilium, et tandem coronas pro victoria: ut Ecclesia tanto confusa suffragio, et gaudens de promiso, omnino patienter et jucunde sustineat tribulari. *Et vidi quod aperuisset agnus unum de septem sigillis, universi obscuritatibus, ut fideles Scripturam sanctas intelligent. Et audiri unum de quatuor animalibus, dicens, non personaliter, sed quia omnes sancti praedicatorum unum sunt: Veni fide et opere procede; et ride, intellige implctam esse veritatem: et sic Joannes admonetur, ita ipse caeteros, alii similiter quos possunt ad idem debent invitare. Et ecce albus equus, id est Ecclesia in baptismō dealbata, que Christum assidue portat, et qui sedebat Christus, super illum habebat arcum. Arcus significat divinas Scripturas, quibus Deus et protegit suos, et laedit inimicos. In arcu duo sunt, lignum et chorda. Per lignum, quod per se est inutile, significatur Vetus Testamentum; per nervum qui temporal et facil valere lignum, significatur Novum Testamentum, per quod valet vetus lex; et data ei corona. Christus quippe in suis de multis victoriis coronatur, vel ipse secundum humanitatem. Et exiit portatus sanctis praedicatoribus vincens id Iudea, ut vinceret in gentibus, videns quidem diabolus Ecclesiam instituti ad locum implendum unde ipse excederat, nititur omnibus viribus ut eam impeditat et pervertat.*

Et cum aperuisset sigillum secundum, audiri secundum animal dicens: Veni vide. Et exiit alius equus rufus, et qui solebat super illum, datum est ei

ut sumeret pacem de terra, et ut invicem se interficiat : et datus est illi gladius magnus.

Et cum aperuisset sigillum secundum ordinem videndi, vel etiam tempore, audivi secundum animal quantum ad ordinem, dicens : Veni et vide, de virtute ad virtutem, ut intelligas. Et exiit implens quæ gerit in mente alius equus, longe diversus a primo, quia pessimus ; rufus, sanguinolentus, scilicet manifestus persecutor. Et qui sedebat, id est diabolus, super illum, adhuc excelsior ipso equo ; datum est ei, permisum a Deo ut sumeret pacem de terra, ut auferret omnem quietem ab his qui dediti sunt terrenis : Et ut invicem se interficiant gladio materiali, vel persuasione. Et datus est ci gladius magnus, scilicet potestas nocendi non tantum in minores, sed etiam in maiores, ut in Petrum et in consimiles, vel magnus, quia per totam terram. Hic notatur persecutio per hereticos facta : quia postquam diabolus per apertos persecutores non proficit, immittit hereticos, qui ut facilius falsitates suas persuadeant, permiscant etiam vera ; et, quia haec persecutio citius decipit quam etiam aperta tribulatio, ponit statim contra hanc quoddam auxilium.

Et cum aperuisset sigillum tertium, audivi tertium animal dicens : Veni et vide. Et ecce equus niger, et qui sedebat super eum, habebat stateram in manu sua. Et audiri tanquam vocem in medio quatuor animalium dicentium : Bilibris tritici uno denario, et tres bilibres hordei denario, et vinum et oleum ne lasseris.

Et cum aperuisset sigillum tertium, sicut cætera, Ecce equus niger, offuscans sua vitia aliquibus operibus. Et qui sedebat super eum, id est, quia quod sui per eum operantur, ei attribuitur, habebat stateram, quia dicunt se habere veram discretionem in Scripturis, et ideo suas sententias præponderare in manu sua, quia opere implent quod prædicant. Ecce auxilium, scilicet prohibetur eis ne lèdent suos, et hoc est, et audiri tanquam vocem in medio angelii existentis in medio quatuor animalium dicentium, ne lèdatis fideles meos quia bilibris, id est Ecclesia facta de duobus populis, constat mihi denario uno, hoc est uno pretio scilicet sanguine meo. Bilibris dicitur mensura quæ tenet duos sextarios ; triticum sunt perfectiores, qui tribulatione attriti, igne excocti sunt, Deo suavis cibus, id est, sine ultra palea. Hordeum sunt non adeo perfecti, in quibus licet valde, sint triti, est tamen aliqua palea. Et tres bilibres hordei denario, id est, unico pretio sanguinis, et vinum, qui alios inebriant. Vinum sunt illi, qui in se ferventes, inebriant alios ad amorem spiritualem. Oleum sunt illi, qui, uniti Spiritu sancto, et pleni orationibus, persistunt in contemplationem.

Et cum aperuisset sigillum quartum, audiri vocem quarti animalis dicentis : Veni et vide. Et ecce equus pallidus, et qui sedebat desuper, nomen illi mors, et infernus sequebatur eum. Et data est illi potestas su-

A A per quatuor partes terræ, interficere gladio, fame, et morte, et bestiis terræ.

Et ecce. Hic notatur persecutio ex falsis fratribus : quia non proficiens diabolus per apertas tribulationes, vel per manifestas hæreses, immittit falsos fratres, qui sub specie religionis proferant, venenum nocendi, sed hi non habent effectum nisi per prædictos. Equus pallidus, quasi ex religione affligen- gens se, et qui sedebat super illum diabolus, nomen illi mors. Quia ipse est causa totius nostræ mortis, vel quia ipse occidit quosdam in corpore, quosdam in anima; infernus, id est, instabiles terrenis, vel qui sunt in inferno deputati. Et data est potestas super quatuor partes mundi, id est, super omnes malos in omni parte terræ. Interficere gladio, aperitis occisoribus, fame divini verbi, scilicet per hereticos ; et morte, mala persuasione. Et bestiis terræ, tribulationibus et occisoribus, vel ad litteram.

Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi subtus altare animas intersectorum propter verbum Dei et propter testimonium quod habebant, et clamabant voce magna dicentes : Usquequo Domine, sanctus et verus, non judicas et vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra ? Et data sunt eis singulæ stolæ albæ, et dictum est illis ut requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleantur conservi eorum et fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut et illi.

Ostensis tribulationibus, ne isti deficiant, ostendit eis consolationem egregiam, scilicet coronam et gloriam quam recipient hi qui in patentia tribulari non recusant. Et cum aperuisset sigillum quintum, vidi subtus altare sub Christo. Altare Christus accipitur, super quem Deo offerimus. Per ipsum enim mediatorem Deo placere possumus, sub quo sunt omnes fidelium animæ, quia et indigniores et magis digni omnes sub eis protectione, vel sub, id est, in absconso, quia nemo percipit in hac vita quomodo ibi sint. Animas intersectorum, vel aperto martyrio, vel aliqua anxietate, propter verbum Dei, quia precepta Dei in se adimpleverunt, et propter testimonium, quia aliis testati sunt. Et clamabant voce magna in remissio desiderio. Usquequo Domine, sanctus, habens omnem sanctitatem, et verus in promissis, non vindicas sanguinem nostrum, faciendo discretionem malorum et bonorum, ut impleatur consortium nostrum, et vindicas poenas inferendo de his qui habitant amore in terra, in terrenis. Desiderant quidem sancte animæ ut numerus fratrum impleteur, et placet eis justa sententia, scilicet ut mali puniantur. Et data sunt illis singulæ albæ stolæ, id est, beatitudine solius animæ, nondum corporis, et dictum, inspiratum est illis a Deo ut patienter exspectarent; et hoc est, ut requiescerent adhuc modicum tempus, donec impleantur conservi eorum, ad quam expectionem hortatur eos duabus modis, scilicet gratia Dei, et hoc est cum dicit, conservi eorum, et item propter fraternalm dilectionem ipsorum quos desiderant, et hoc est ubi dicit, et fratres eorum.

C *C*onsortium nostrum, et vindicas poenas inferendo de his qui habitant amore in terra, in terrenis. Desiderant quidem sancte animæ ut numerus fratrum impleteur, et placet eis justa sententia, scilicet ut mali puniantur. Et data sunt illis singulæ albæ stolæ, id est, beatitudine solius animæ, nondum corporis, et dictum, inspiratum est illis a Deo ut patienter exspectarent; et hoc est, ut requiescerent adhuc modicum tempus, donec impleantur conservi eorum, ad quam expectionem hortatur eos duabus modis, scilicet gratia Dei, et hoc est cum dicit, conservi eorum, et item propter fraternalm dilectionem ipsorum quos desiderant, et hoc est ubi dicit, et fratres eorum.

Et vidi cum aperuisset sigillum sextum, et terræ motus factus est magnus, et sol factus est niger, tanquam saccus cilicinus, et luna tota facta est sicut sanguis, et stellæ cali ceciderunt super terram, sicut si fucus mittit grossos suos, cum a vento moveretur. Et calum recessit sicut liber involutus, et omnis mons et insulae de locis suis moti sunt, et omnes reges terræ, et principes, et tribuni, et dives, et fortes, et omnis servus et liber absconderunt se in speluncis, et in petris montium. Et dicunt montibus et petris : Cadite super nos, et abscondite nos a facie sedentis super thronum, et ab ira agni : quoniam veniet dies magnus iræ ipsorum, et quis poterit stare?

Et vidi cum aperuisset sigillum sextum, sicut in cæteris sexitis, ita in hoc sexto sigillo notat persecutionem, quæ tempore Antichristi futura est, et quem habeat finem, scilicet iudicium futurum, et possunt hæc legi ad litteram, vel ad allegoriam. Et terræ motus factus est magnus, terreni sunt multum turbati persecutione Antichristi et sol factus est niger, Christus sol verus et modo clarus, tempore Antichristi erit obscurus, scilicet non coruscans ullis miraculis; vel sol dicantur illi potiores in sancta Ecclesia, qui cæteros illuminant, qui erunt nigri, id est vinciti in prædicatione sua, et nihil proficientes; tanquam saccus, id est, licet extra nigri, intus tamen suam claritatem retinentes; cilicinus, id est, rei et peccatores reputatione eorum, et luna, id est, Ecclesia tota quæ crescit et decrescit, facta est sicut sanguinis, scilicet sanguinolenta et contrita, et stellæ cœli, scilicet minores, et tamen bene clari et illuminantes Ecclesiam, ceciderunt super terram, devocati sunt ad terrena, sicut fucus mittit grossos suos, cum a vento moveretur. Grossus est fructus inanis, qui cito cadit; in qua comparatione intelligitur quod hi quos permittit Deus cadere ab Ecclesia, non sunt firmiter alligati vera dilectione. Qui enim Deum diligunt, nulla tentatione possunt divelli ab ejus dilectione; et calum recessit sicut liber involutus, id est, sancti prædicatores cessabunt a prædicatione impiorum, et omnis mons, id est omnis eminus in virtutibus, vel si accipiant mons in malo, dicemus, omnis mons, id est, elati in superbia, et insulæ, id est, agitati negotiis sæcularibus, recedunt a fide et bonis operibus. Vel insulæ, id est, tum si persecutionibus movebuntur a statu priori, vel separabuntur ab impiis fide et opere. Et reges terræ. Ecce ponit finem, scilicet, quid fiat in iudicio, scilicet de omni conditione hominum volent se abscondere realiter in adventu iudicis. Vel reges, id est, carni obstantes, et principes et tribuni majores et minores, et dives in bonis operibus, et fortes contra tentationes, et omnis servus, id est, conjugatus, et liber a conjugio absconderunt se, peccant suffragia in speluncis, id est, obumbratione et defensione, et petris, soliditate montium, id est, angelorum, qui sunt montes, eminentia virtutum. Aut etiam si de prorsus perditis dicamus, absconderunt se, id est, confugient ad auxilium dæmonum, quibus servierunt. Et dicent

A *montibus et petris : Cadite super nos, vel ad litteram, vel secundum predictas allegorias a facie sedentis, a cognitione, et ab ira agni, et jam necesse est, quoniam venit dies magnus iræ ipsorum, et quis poterit stare, nisi vestris auxiliis adjutus?*

CAPUT VII.

Post hæc vidi quatuor angelos stantes super quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos terræ, ne flaret ventus super terram, neque super mare, neque in ullam arborem. Et vidi alterum angelum ascendenter ab ortu solis, habentem signum Dei viri. Et clamavit vox magna quatuor angelis, quibus datum est nocere terræ et mari, dicens : Nolite nocere terræ, et mari, neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum. Et audiuit numerorum signatorum centum quadraginta quatuor millia signati, ex omni tribu filiorum Israel. Ex tribu Iuda, duodecim millia signati. Ex tribu Ruben, duodecim millia signati. Ex tribu Gad, duodecim millia signati. Ex tribu Aser, duodecim millia signati. Ex tribu Nephtalim, duodecim millia signati. Ex tribu Manasse, duodecim millia signati. Ex tribu Simeon duodecim millia signati. Ex tribu Levi, duodecim millia signati. Ex tribu Isachar, duodecim millia signati. Ex tribu Zabulon, duodecim millia signati. Ex tribu Benjamin, duodecim millia signati.

Descripto tanto bello Ecclesiæ, ne suæ desicerent, confortat eos per quoddam suum auxilium, scilicet cum diabolus sit paratus ubique fidelibus nocere, prohibet a Domino, ut nunquam suos possit impediire. Post hæc secundum ordinem visionum vidi quatuor angelos stantes supra quatuor angulos terræ, id est diabulos, qui tantum dicuntur angelii secundum dignitatem creationis; vel quia mittuntur ad puniendo malos, et probando bonos. Quatuor dicunt eos, quia nocere habent in quatuor partibus mundi, tenentes quatuor ventos terræ. Per ventos accipit prædictatores: quia sicut ventus excutientes nubes irrigat terram, et facit fructificare, et faciem terræ hilarem facit; sic prædictio mentes hominum. Quatuor dicuntur isti sicut prædicti, ne flaret ventus super terram. Per terram accipit habitantes in terra, vel terrenis deditos; per mare habitantes in insulis, vel variis fluctuantes vitiis. Per arborem, quæ jam aliquantulum de terra excrevit, scilicet qui fidem recepit, vel qui jam paratus est fuctum facere. Ecce auxilium contra prædictos angelos: quia Christus prohibet eos nocere suis. Et vidi angelum, id est Christum, alterum, id est, diversum a prædictis, ascendentem mundum, ab ortu solis, id est illuminantem sicut sol; habentem signum Dei vivi, id est crucem, qua suos signaret, vel immunitatem a peccato, ex quo Deus appareret, et clamavit vox magna quatuor angelis, quando dæmones in passione a potestate dejecit cum magno imperio. Clamare Dei facere est, quibus datum est nocere terræ et mari, dicens. De arbore tacet, quia ipsa excrevit de terra. Quousque signemus servos Dei nostri donec ego interius eos et exterius signo crucis discernam in fron-

tibus eorum. Signum in fronte, quod quidem in A fortudo Deo nostro in sæcula sæculorum, amen. aperto est, significat confessionem oris, quæ nec in tribulatione debet taceri; signum in pectore confessionem cordis significat. Et audiui intellexi numerum signatorum omnes eos signando, qui per istos significantur centum quadraginta quinque millia. Finitus numerum ponit signatorum, quia Deo finitus, licet nobis sit infinitus. Hunc autem numerum ideo ponit, quia per suas parter significat predicatorum sanctæ Trinitatis. Constat enim ex duodenario in seipso multiplicato. Per duodecim, qui tribus et quatuor constat, habemus eos qui sunt signati fide sanctæ Trinitatis in quatuor partibus mundi; per milles significamus perfectionem, ex omni tribu; id est ex omnibus gentibus filiorum Israel, qui sunt viri Deum videntes. Ex tribu Juda, id est, confitentes. Hoc sufficit his, qui non habent tempus operandi. Judas qui quartus fuit inter filios Jacob, hic primus ponitur: unde nobis datur intelligi quod hæc generatio non sit historialiter, sed spiritualiter. Dan sextum filium præterit, quia ex progenie ipsius nascetur Antichristus, ex quo innuitur ex omni numero sanctorum Anticristus ejiciendus. Ex tribu Ruben, id est, videns filios, ut sunt illi qui aliquantulum operantur. Ex tribu Gad, id est accinctus, scilicet contra quamlibet tentationem. Ex tribu Aser, id est, beatus, scilicet mundanis non intentus. Ex tribu Nephaliim, id est, latitudo, scilicet hi sunt qui ex charitate alii sua largiuntur. Ex tribu Manasse, id est, oblitus, per quem significatur gentilis populus, qui oblitus idolorum Deo servit, qui bene sexto loco inducit, quia Christus sexta ætate natus est. Ex tribu Simeon, tristitia, seu recordatio de præteritis peccatis, quæ summa custodia est ad conservationem virtutum. Ex tribu Levi, id est, additus, per quem significantur illi, qui non sunt contenti institutis, sed ex se multa bona assumunt. Ex tribu Isachar, id est, merces, scilicet, qui jam fastidiunt terram habitationem, et omnino intendunt ad remuneracionem, ut ille: *Cupio dissolvi et esse cum Christo* (Philipp. i). Ex tribu Zabulon, id est, habitaculum fortitudinis, scilicet laborem non recusantes, sed aliquando de contemplatione ad actionem pro necessitate fratrum descendentes. Ex tribu Joseph, id est, augmentum, scilicet Ecclesiam in numero sanctorum multiplicantes. Ex tribu Benjamin, id est filius dexteræ; hi sunt qui a propitiacione Dei omnina reputant, nihil a se.

Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, et tribubus, et populis, et linguis, stantes ante thronum, et in conspectu agni, amicti stolis albis, et palmæ in manibus eorum. Et clamabant vox magna dicentes: *Satus Deo nostro, qui sedet super thronum, et agno.* Et omnes angeli stabant in circuitu throni, et seniorum, et quatuor animalium, et occiderunt in conspectu throni in facies suas, et adoraverunt Deum dicentes, amen. Benedictio, et claritas, et sapientia, et gratiarum actio, et honor, et virtus, et

B Post hæc. Istud quod modo dicit, est quasi expeditio supradictorum, scilicet quod superius dixit sub finito numero signatorum, hic dicit turbam innumerabilem: quod ibi per duodecim tribus, hic per universitatem gentium, quasi dicat: *Sicut erat prædictum, ita vidi completum.* Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, licet numerus Deo sit cognitus, hominibus tamen est incertus; ex omnibus gentibus, etiam barbarissimis, et tribubus in unaquaque gente, et populis, et linguis, in eodem populo sunt diverse linguae, scilicet ex omni diversitate linguarum, stantes ante thronum, id est parati obediens Deo judici, vel etiam suis prelati, et in conspectu, ut et consipient et consipient agni Christi, et hi erant amicti stolis albis, innocentia et immortalitate, et palmæ in manibus eorum, id est victoria, quæ ex operibus procedunt. Et clamabant, et modo, et in futuro maxime clamabunt, et per hæc omnia debet Ecclesia maxime animari, vox, affectione magna, dicentes: *Salus Deo nostro,* scilicet quæcumque bona habemus, sive remissionem peccatorum, sive operationem bonam, vel æternam gloriam, nihil a nobis, sed omnia radicaliter a Deo et consummativa ut dicitur (*I Cor. xii;* Galat. iii, et *Phil.* ii), nihilominus Dei adjutores sumus, ut deducit D. Paulus (*I Cor.* iii), et agno Filio Dei Christo, et omnes angeli stabant. Angelos inducit de consortio sanctorum gaudentes, et eorum testimonium confirmantes, et occiderunt, humiliaverunt se ei, in conspectu throni, ut consipient et consipientur in facies suas, in conscientias suas rationaliter videntes quod faciunt, et adoraverunt Deum dicentes, amen. Amen, scilicet quidquid ei attribuitis verum est. Vel amen ad sequentis legamus, amen, id est, verus in omnibus promissis. *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis* (*Psal. cxliv*), et benedictio exaltatio, quoniam habet ultra omnem creaturam, vel nostra exaltatio in virtutibus; et claritas, impossibilitas, vel nostra claritas in operibus boni; et sapientia, quia omnia scit, vel quia nos scientes facit, et gratiarum actio, id est gratias de omnibus bonis, quæ habemus, referre debemus sibi; honor id est, veneratio, quæ sibi ab omni bono exhibetur; et virtus, potentia impediendi inimicos, quam etiam dat suis; et fortitudo, affectus virtutis, quam habet D a seipso, non indigens petere aliunde, et per hæc data Deo varie hæreses contunduntur; in sæcula sæculorum, neque hoc ad tempus, sed æternaliter.

Et respondit unus de senioribus, dicens mihi: *Hi qui amicti sunt stolis albis, qui sunt, et unde veniunt?* Et dixi illi: *Domine mi, tu scis, et dixit mihi: Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, et laverunt stolas suas, et dealboraverunt eas in sanguine agni, Ideo sunt ante thronum Dei, et serviant ei die ac nocte in templo ejus.* Et qui sedet in throno, habitat super illos. Non esurient, neque sitiens amplius, neque cadet super illos sol, neque ullus æstus: quoniam agnus, qui im medio throni est, reget illos, et

deducet eos ad vitæ fontes aquarum. Et absterget A spectu Dei, quia non displicet Deo damnatio impiorum. Et datae sunt illis tubæ septem, id est, officium prædicationis. Et alius angelus longe dignor, scilicet, Christus, venit per humanitatem sibi unitam. Et stetit, id est paratus Deo nostras orationes offerre ad similitudinem sacerdotis, ante altare. Dicitur ipse Christus altare, super quem Deo offerimus: nihil enim prodesset quidquid faceremus, nisi ipso mediante, id est nisi in virtute passionis ejus; et significatur hic altare a nostra cognitione tam remotum per altare aureum, quod est in Sancta sanctorum, habens thuribulum aureum, id est vas ignis, per quod significatur corpus Christi, vel apostolorum, qui sunt vasa Spiritus sancti. Et data sunt illi incensa, id est orationes a multis sanctis Deo oblatæ, ut daret de orationibus sanctorum omnium, id est ut representaret Deo Patri orationes sanctorum.

Supra altare aureum, id est supra seipsum: quia ipse est totius boni fundamentum; vel divinitati, quæ est supra humanitatem, quod est ante thronum Dei, id est in benefacito sedentis in thronum, et hic notat ut quod placeat altari, placeat et sedenti. Et ascendit fumus, id est compunctio procreata ex oratione de manu angelii operatione Christi; et accipit angelus Christus thuribulum quos prius habebat paratos, ut per eos aliiquid faciat. Et impletur illud de igne altaris, id est Spiritu sancto, quo ipse plenus erat, et misit in terram facere fructum. Et facta sunt ab illis tonitrua, id est minæ, et voces, admonitiones, et fulgura, miracula, et terræmotus, terredi inde moti sunt, scilicet quidam ad bonum, quidam ad malum. Et septem angelii universi prædicatores paraverunt se ut tuba canerent, id est in se paraverunt opere, quod aliis volebant prædicare, vel providerunt quid conveniret cuique personæ, ut Salomonii profundiora.

Et cum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in cœlo, quasi dimidia hora.

VISIO TERTIA

Et vidi septem angelos stantes in conspectu Dei, et datae sunt illis septem tubæ. Et alius angelus venit, et stetit ante altare habens thuribulum aureum. Et data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum super altare aureum, quod est ante thronum Dei. Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu angelii coram Deo. Et accipit angelus thuribulum aureum, et implevit illud de igne altaris, et misit in terram. Et facta sunt tonitrua, et voces, et fulgura, et terræmotus magnus. Et septem angelii, qui habebant septem tubas, præparaverunt se ut tuba canerent.

Et cum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in cœlo, pax, quia per totum mundum post mortem Antichristi erit pax quasi media hora, scilicet non diu durabit quies illa, quoniam citato veniet iudicium.

*Et vidi. In bac tertia visione agit de officio prædicationis injunctio septem angelis, quæ prædicatione ostendet fieri septem persecutions et plagas mortales reproborum; neque hic deviat ab intentione, sed multum hortatur et invitat eos qui sunt in Ecclesia, ut patienter tribulationes sustineant; aliter enim fient extra Ecclesiam, et percurentur. Ponit hanc visionem ad similitudinem figuræ illius ubi filii Israel tubis canentes prostraverunt muros Hiericho (*Josue vi*). Et vidi septem angelos universos, vel septiformi spiritu imbutos, stantes, paratos Deo obedire; vel, non cessantes piis subvenire in con-*

B *Et data sunt illis tubæ septem, id est, officium prædicationis. Et alius angelus longe dignor, scilicet, Christus, venit per humanitatem sibi unitam. Et stetit, id est paratus Deo nostras orationes offerre ad similitudinem sacerdotis, ante altare. Dicitur ipse Christus altare, super quem Deo offerimus: nihil enim prodesset quidquid faceremus, nisi ipso mediante, id est nisi in virtute passionis ejus; et significatur hic altare a nostra cognitione tam remotum per altare aureum, quod est in Sancta sanctorum, habens thuribulum aureum, id est vas ignis, per quod significatur corpus Christi, vel apostolorum, qui sunt vasa Spiritus sancti. Et data sunt illi incensa, id est orationes a multis sanctis Deo oblatæ, ut daret de orationibus sanctorum omnium, id est ut representaret Deo Patri orationes sanctorum.*

Supra altare aureum, id est supra seipsum: quia ipse est totius boni fundamentum; vel divinitati, quæ est supra humanitatem, quod est ante thronum Dei, id est in benefacito sedentis in thronum, et hic notat ut quod placeat altari, placeat et sedenti. Et ascendit fumus, id est compunctio procreata ex oratione de manu angelii operatione Christi; et accipit angelus Christus thuribulum quos prius habebat paratos, ut per eos aliiquid faciat. Et impletur illud de igne altaris, id est Spiritu sancto, quo ipse plenus erat, et misit in terram facere fructum. Et facta sunt ab illis tonitrua, id est minæ, et voces, admonitiones, et fulgura, miracula, et terræmotus, terredi inde moti sunt, scilicet quidam ad bonum, quidam ad malum. Et septem angelii universi prædicatores paraverunt se ut tuba canerent, id est in se paraverunt opere, quod aliis volebant prædicare, vel providerunt quid conveniret cuique personæ, ut Salomonii profundiora.

Et primus angelus tuba cecinil. Et facta est grando et ignis mista in sanguine, et missum est in terram. Et tertia pars terræ combusta est, et tertia pars arborum concremata est. Et omne fenum viride combustum est.

Et primus angelus ordine narrationis: vel quia hic fuit prima exceccatio, scilicet in Iudea prædicantibus apostolis, tuba cecinil, magna prædicatione intonuit, et facta est grando alii gravis, alii suavis, et ignis, irascibilis irati sunt contra prædicationem; connista in sanguinem, que duo fuere causa perditionis ipsorum, et missum est in terram, et hoc totum missum est in Iudeam, quæ est terra bene culta lege et prophetis. Et tertia pars terræ. Duæ quidem partes, scilicet perfectiores et minus perfecti, salvæ sunt; tertia, id est omnes reprobi perierunt; combusta est, id est a Deo excæcata, et a ministris ejus damnata. Et tertia pars arborum concremata est. Arbores sunt illi, qui de terra excreverunt, scilicet altiores in lego, quorum pars reprobata damnata est, et omne fenum viride, id est omnes prorsus dediti gaudiis sæculi.

Et secundus angelus tuba cecinil, et tanguam-mons

magnus igne ardens missus est in mare. Et facta est tercia pars maris sanguis, et mortua est tercia pars creaturæ, quæ habebant animas in mari, et tercia pars navium interit.

Et secundus angelus tuba cœcinit ordine narrationis, vel etiam re ipsa. Iudeis enim reprobat, conversi sunt apostoli ad gentes, de quibus ita tercia pars damnata est, tanquam mons magnus, id est diabolus, pro elatione; igne ardens, id est invidia insaniens ad nocendum. Et missus est in mare, in gentes. Dicuntur diabolus missus ad gentes, licet in eis esset, qui cum prius secure omnes gentes obtinebat, dormiebat et quiescebat in eis, jam non compellens eas ad peccandum. Postquam vero duas partes perdidit de his, insanii in reliquis cupiens retinere. El facta est tercia pars maris sanguis, peccatores, et mortua est tercia pars creaturæ, id est philosophorum, qui habent maiorem discretionem inter gentes. Gentiles dicuntur mare, quia sunt fluctuantes maximis vitiis. Et tercia pars navium interit, id est rectorum inter gentes.

Et tertius angelus tuba cœcinit, et cœcidit de celo stella magna ardens tanquam facula, et cœcidit in tertiam partem fluminum, et in fontes aquarum, et nomen stellæ dicitur absinthium. Et facta est tercia pars aquarum in absinthium, et multi hominum mortui sunt de aquis, quia amaræ factæ sunt.

Et tertius angelus tuba cœcinit, ordine narrationis, vel quia postquam diabolus Iudeos et gentiles excœcavit non potuit, seminavit hæreses, et sic aliquos pervertit; et cœcidit, apparuit quod cœcederat de celo ad litteram, vel de Ecclesia stella, id est diabolus qui dicitur stella secundum creationem, ardens invidia, tanquam facula. Facula ardet et consumitur, ita diabolus, qui semper ardet invidia, tandem consumetur, scilicet cum potestate non habebit, sed torquebitur cum aliis. Et cœcidit in tertiam partem fluminum, scilicet tertium sensum videlicet seminavit in Scripturas, et in fontes aquarum. Fontes dicuntur, unde procedunt flumina, et per hoc signatur nobis Evangelium, quod est fons et summa totius nostræ fidei, ex quo procedunt flumina, id est expositiones, in quibus omnibus duo sunt sensus fidelium, historialis et allegorius. Tertius est, cum hæreses inducuntur, et nomen stellæ erat absinthium, amaricatio.

Et quartus angelus tuba cœcinit, et percussa est tercia pars solis, et tercia pars lunæ, et tercia pars stellarum: ita ut obscuraretur tercia pars eorum, et diei non luceret tercia pars, et noctis similiter. Et vidi et audivi vocem unius volantis aquilæ per medium cælum, dicentis voce magna: Væ, væ, væ habitantibus in terra! de cæteris vocibus trium angelorum, qui erant tuba canituri.

Et quartus angelus tuba cœcinit, quartus ordine narrationis, vel etiam re ipsa, quoniam cum diabolus non posset excœcavare omnes Iudeos, vel gentiles, et etiam hæreses seminasset, tandem filios Ecclesia aggressus est expugnare, et quosdam inde

A substraxit, tam de majoribus quam de minoribus, et percussa est subtractione gratia, tercia pars omnes reprobi, solis majorum doctorum, et tercia pars lunæ minores, sed tamen bene lucentes; et tercia pars stellarum, id est simpliciores, sed tamen illuminantes, ita ut obscuraretur tercia pars eorum, id est amittent bonam cognitionem, et bonam operationem, et tercia pars diei non luceret, id est qui illuminati fuerant a majoribus, et noctis similiter illuminati a luna et stellis, scilicet a minoribus. Has quatuor damnationes sine aliqua prænuntiatione narravit, utpote præteritas, et quæ quotidie eveniunt; ad cæteras quæ sequuntur ponit prænuntiationem, quia illæ tres future sunt in novissimis temporibus. Et vidi, in visione persisti. Et audivi vocem unius aquilæ. Omnes sancti prædicatores aquila dicuntur, quia et alte volant pennati virtutibus, et perspicaciter rem intuentur. Volantis per medium cælum, id est Ecclesia, quæ celat in se divina secreta, dicentis voce magna, quia in toto mundo prædicanda, vel quia magnam quid annuntiat, vñ, vñ, ter, de cæteris vocibus trium angelorum, qui erant tuba canituri, accipiens hoc.

CAPUT IX.

Et quintus angelus tuba cœcinit. Et vidi stellam de celo descendisse in terram. Et data est ei clavis patei abyssi. Et aperuit puteum abyssi, et ascendit fulmus putei, sicut fumus fornacis magnæ, et obscuratus est sol, et aer de fumo putei. Et de fumo exierunt locustæ in terram. Et data est illis potestas, sicut habent potestalem scorpiones terræ. Et præceptum est illis ne lacererent fenum terræ, neque omne viride, neque omnem arborē, nisi tantum homines qui non habent signum Dei vivi in frontibus. Et dictum est illis ne occiderent eos, sed ut cruciarent mensibus quinque, et cruciatus eorum cruciatus scorpiorum, cum percūtūt hominem. Et in diebus illis quererent homines mortem, et non invenient; et desiderabunt mori, et fugiet mors ab ipsis. Et similitudines locustarum similes equis paratis in prælium, et super capita eorum tanquam coronæ similes auro, et facies eorum sicut facies hominum. Et habebant capillos sicut capillos mulierum, et dentes eorum sicut leonum erant, et habebant loricas ferreas. Et vox alarum eorum sicut vox curruum equorum multorum currentium in bellum, et habebant eaudas similes scorpionum, et aculei in caudis eorum. Potestas carum nocere hominibus mensibus quinque. Et habebant super se regem angelum abyssi, cui nomen Hebraice Abaddon, Græce autem Apollyon, et Latine habet nomen Exterminans.

Et quintus, et ordine et narratione. Hæc est damnatio eorum quos diabolus immitit parare vias ante faciem Antichristi, et vidi stellam de celo cedisse in terram. Ad litteram, et laborantem ne quis locum suum impleret, et data est eis clavis, id est potestas a Deo concessa est ei, putei abyssi. Abyssi dicuntur tenebrosi et profundi peccatores; putei profundiores inter eos, et apruit puteum abyssi, hæreses quæ latebant in cordibus eorum proferre

fecit, et ascendit fumus putei, id est mala doctrina eorum exēcāns, sicut fumus fornacis magnæ, id est similis doctrinæ Antichristi, quæ est fornax probans bonos, et redigens in cinerem ligna, scilicet malos; vel ad litteram, et obscuratus est sol quidam alios illuminantes, et aer de fumo putei, id est quidam illuminati, et de fumo extierunt locustæ in terram, id est præambuli Antichristi. Natura locustæ est ut de fumo oriatur. Discipuli tales bene locustis comparantur, quia sicut locusta nec volare possunt, et tamen nituntur et saliunt, sed statim deficiunt et ad terram decidunt, nec super terram incidere possunt, et viridia corrodunt, ita hæresiarchæ illi nec per profundam cognitionem in altum volare possunt, nec per bonam operationem firmiter incedunt, sed superbia saliunt, et in pejus recidunt, et suad corrosores bonorum; et dala est illis potestas concessa a Deo, sicut habent potestatem scorpiones terræ. Scorpioni bene comparantur, quia sicut ille blandus facie cauda pungit occulte, ita hæretici decipiunt per hæc temporalia, persuadendo hac esse optima, et ad vitam sufficientia, quæ sunt ultima et viliora; vel ideo scorpioni comparantur, quia sicut scorpis pungit et non sentit, sed paulatim diffunditur venenum et urit, sic decepti ab hæreticis prius non sentiunt, sed tandem perimuntur, et præceptum est illis, ecce auxilium quod dat sanctis Deus contra istos, scilicet prohibet eis ne noceant alicui suorum, ne læderent in anima fenum terræ, id est adhuc carnales et in fide rudes, et ideo faciles decipi; neque omne viride, id est jam proiectos, neque omnem arborem, paratos ut jam faciant fructum, nisi tantum hi qui non habent signum Dei vivi in veritate in frontibus suis, id est in aperta confessione, et datum est eis, permisum est eis a Deo cruciare corpora, animas non lædere; si quidem faciunt hæretici, postquam deficiunt in persuatione, per vim querunt nocere, et hic de bonis dicitor, ne occiderent eos morte spirituali, sed ut cruciarentur mensibus quinque, id est secundum corpora, quæ quinque sensibus utuntur. Habet alia littera mensibus sex propter sex ætates, quibus hæc vita distinguatur, et cruciatus eorum ut cruciatus scorpis, scilicet cum non possent per se nocere, accusant eos apud principes; scilicet et in diebus illis querent homines mortem, timentes lapsum, et non inventient eam, ut probatores reddantur, et fugiet mors ab ipsis, quia cura gregis astringet eos labore. Dixit superius istos nocere ut scorpiones; modo describit eos vult tales ostendere qui sic possint nocere, et similitudines locustarum, imaginariæ locustæ. Similes equis paratis ad prælium, quia veloces ad discurrendum, feroes ad impugnandum, nec providi in quos incurvant, sive in cives, sive non. Et super capita eorum, super doctores eorum. Vel in mentibus, ubi in se et coram aliis superbunt tanquam coronæ, victoriae de præcipitatis similes auro, non per veram sapientiam, sed per mundanam sapientiam, et facies eorum, tanquam facies hominum. Ad litté-

ram: quia extra ostendent se humanos et pios, sed intus occultabitur eorum iniqtitas, et habebunt capillos sicut capillos mulierum, capillos mores effeminiatos, et fluxu dependentes, paratos quidem ad aliquorū deceptionem; vel capillos minores, qui per deceptiones istis adhaerent. Dentes eorum, id est ipsi laniantes. Sicut leonum erant, quia et lacerant, et fetorem, scilicet verba fetida, et sententias proferrunt depravatas. Et habebant loricas sicut loricas ferreas, id est obstinationem cordis, quam non penetret sagitta veritatis; vel loricas, sententias falsitatis, quæ non admittant aliquam doctrinam veritatis, et vox alarum, id est tumultus sententiarum quem faciunt, postquam ratione deficiunt, sicut vox curruum equorum multorum currentium in bellum, ad litteram, vel sicut diversi equi variis viis ad idem bellum currunt, ita isti diversis hæresibus ad impugnandam Ecclesiam, et habebant caudas similes scorpionum. Per caudas accipit principes terrenos, ad quos recurrunt hæretici, postquam nec ratione, nec tumultu proficiunt. Principes ideo dicuntur cauda, quia sicut per caudam ferit scorpio, ita principibus hæretici, postquam non proficiunt persuasione. Vel caudæ dicuntur dolosæ sententiae, quibus coram blandiuntur, latenter pungunt, et aculei, id est peccatum, quo stimulant alios ad peccandum, erant in caudis eorum. Potestas eorum nocere hominibus, et etiam bonis secundum corpus mensibus quinque. Ostendo quales inter se sint, monstrat etiam per quem hæc possint; et habebant super se regem angelum abyssi, id est diabolum, qui dominatur omnibus, qui sunt in profundo vitiorum, ejus nomen Hebraice Abaddon, quasi dicat, a quo cavete vobis omnis Ecclesia, et ideo nominat eum omni lingua, scilicet Græco, Hebraico et Latine, quibus scilicet linguis scriptum est Evangelium. Graece autem Apollon, Latine exterminans, a patria vice idem significatur in cæteris linguis.

Vx unum abiit. Ecce veniunt adhuc duo vx. Post hæc et sextus angelus tuba cecinit, et audivi vocem unam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod est ante oculos Domini, dicentem sexto angelo qui habebat tubam: Solve quatuor angelos qui alligati sunt in flumine magno Euphrate. Et soluti sunt quatuor angelii qui parati erant in horam, et diem, et mensem, et annum, ut occiderent tertiam partem hominum: D et numerus equestris exercitus vices millies, dena millia audivi: numerum eorum. Et ita vidi equos in visione, et qui sedebant super eos habentes loricas igneas, et hyacinthinas, et sulphureas; et capita eorum erant tanquam capita leonum, et ex ore ipsorum procedit ignis, et sulphur, et fumus. Ab his tribus plagiis octsa est tertia pars hominum, de igne, et fumo, et sulphure, quæ procedunt de ore ipsorum. Potestas enim equorum in ore ipsorum est, et in caudis eorum. Nam et caudæ eorum similes serpentibus habentes capita, et in his nocent. Et cæteri homines, qui non sunt occisi in his plagiis, neque pænitentiam egerunt de operibus manuum suarum, ut non

adorent dæmonia et simulacula aurea, et argentea, et ærea, et lapidea, et lignea, quæ neque possunt videre, neque audire, neque ambulare, et non egerunt pænitentiam ab homicidis, neque a veneficis suis, neque a fornicatione sua, neque a furtis suis.

Vix unum abiit; narrata est una damnatio. Post hæc et sextus angelus tuba cecinit, ordine narrationis, et ordine temporis. Hic est enim damnatio maiorum in tempore Antichristi, et audivi vocem unam ex quatuor corribus altaris auei. Altare Christus dicitur, coruua predicatores Christum sublevantes, et parati pro eo mori, sicut sanguis ponebatur in cornibus altaris. Vel altare ecclesia se immolans, in qua sunt cornua defensores aliorum. Quatuor dicuntur sancti illi predicatores, propter quatuor quæ de Christo annuntiata, vel quatuor cornua quatuor evangelia, quæ docent detegere fraudes Antichristi, quod est ante oculos Domini, supra quod quidquid offertur, Deus acceptum habet, dicentes sexto angelo qui habebat tubam. Præcones scilicet præteriti temporis præmonent futuros quid sit futurum. Solve quatuor angelos, prædicta esse solutos, ut caveant sibi electi; vel solve excommunicando malos, et sic absolvantur et regnabunt in eis, qui attigati sunt in flumine magno Euphrate. Duæ ducuntur contraria civitates, Hierusalem et Babylon. Babylon quæ est confusio et diabolii mansio dicitur, et altera Dei. Apud Babylonem est fluvius Euphrates realiter, per quem significantur mundani principes, inundantes et fluctuantes, in quibus dicitur diabolus ligatus, dam per eos latenter operatur; solvitur in eis dum manifeste operatur. Vel dicantur soluti, quia a passione Christi refrenati, non tantum potuerunt, quantum tunc poterunt, et soluti sunt quatuor angelii, et impletum est sicut præceptum erat qui parati erant in horam, et diem, et mensem, et annum. Per horam accipimus dimidium annum, perdiem annum per mensem annum, per annum idem, et sic habemus tres annos et dimidium, scilicet tempus persecutionis Antichristi. Vel per horam notemus quod continue nocere quererant, quia nec horam intermittebant per cetera, quod diu hoc faciebant ut occiderent tertiam partem hominum, id est reprobos, et numerus equestris exercitus, soluto diabolo multi præcipitantur, vicies millies dena militia. Dena millia sunt sancti, decem preceptis legis perfecti, contra quos ponitur duplex numerus, quia mali sunt plures. Audivi numerum eorum. Quasi dieat: Bene pono numerum, quia ego audiui numerum, scilicet multo ampliores intellexi, quam honi essent. Et ita vidi equos in visione, sicut intellexeram quod ad destructionem aliorum equitarent, sic intellexi quod per diabolum hoc facient, quem ipsi portant velut equi dominos: vel diabolus accipiet equus: mali, sedatores, qui super ipsum fundantur, et qui super eos habebant loricas igneas, et hyacinthinas, et sulphureas, id est muniebant eos sententiis, de quibus sequitur æterna pœna, ubi est fumus, et ignis, et fetor; et ponitur hic pro causa effectus.

BA Hujusmodi enim lorica, æterna pœna efficitur. Vel lorica, æterna pœna, quæ nunquam dimittit quos accipit. Et capita eorum. Describit ipsos equos, et idoneos ostendat qui necere possint. Capita appellat ipsos maiores inter ministros diaboli; erant tanquam capita leonum, quia laniant et fetent, ut superioris in plaga locustarum dictum est. Hic bene ponit faciem leonis, postquam dixit eos habere faciem hominis, quia heretici aliquid humilitatis ostendunt, sed ministri Antichristi, quod docent, hoc etiam cogunt quibusunque tormentis confiteri, et de ore eorum prædicatione, quia ipsa est causa pœnae, procedit ignis, et fumus, et sulphur. Idem significavit superioris per hyacinthum, qui est lapis fumidi coloris. **C**Istæ quidem tres diversa pœnae redduntur etiam in inferno secundum diversa commissa in hoc mundo. Ignis ibi datur bis qui hic habuerunt nimium estum cupiditatem. Fumo ibi afficiuntur illi qui in hoc mundo obsecrant ignorantiæ superbiam; fetor ex sorditate pravorum operum. *Al his plagiis occisa est tercia pars hominum de igne, et fumo, et sulphure, quæ procedunt de ore ipsorum. Potestas eorum in ore ipsorum est.* Bene dixit quod haec pœnae de ore equorum prodeant, quia potestas eorum nociva est in mala prædicatione; et in caudis eorum, id est in occulti deceptionibus. Nam et caudæ eorum. Bene dixi quod in caudis sit potestas, nam et consimiles sunt serpentibus, et blandiuntur facie, et occulte fundunt venenum. *Habentes capita, et in his nocent; quæ cauda habent capita, scilicet aliquos maiores, per quos mordeant.* Et ceteri homines qui non sunt occisi in his plagiis. De his qui fuerunt in Ecclesia, omnes reprobi mortui sunt, et cæteri, scilicet qui nunquam fuerunt de Ecclesia similiiter mortui sunt in peccatis suis, sive pagani, sive Judæi. Neque pænitentiam egerunt de operibus manuum suarum. Ostendit quoniam et isti mortui sunt, ut non adorarent dæmonia et simulacula aurea et argentea, et ærea, et lapidea. Ostendit diversa genera simulacrorum, ut et in singulis eorum stultitia denotetur, et hoc proprie de gentibus, quæ neque videre possunt, neque audire. Per hoc plane ostendit non esse adoranda, et contundit eorum inertiam, qui talia adorant. *Et non egerunt pænitentiam ab homicidiis suis.* Hæc pariter possumus accipere et de Judæis. Neque a veneficis suis neque a fornicatione **D**sua, et per has partes intelligamus de reliquis vitiis.

CAPUT X.

Et vidi alium angelum fortem descendentem de celo, amictum nube, et iris in capite ejus, et facies ejus erat ut sol, et pedes ejus tanquam columna ignis, et habebat in manu sua libellum apertum, et posuit pedem suum dextrum super mare, et sinistrum autem super terram. Et clamavit vox magna, quemadmodum leo cum rugit. Et cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas. Et cum locuta fuissent septem tonitrua, scripturam eram, et audiui vocem de celo dicentem: signa quæ locuta sunt septem tonitrua, et noli ea scribere.

Descripta persecutio quæ erit tempore Anti-**A** christi in Ecclesia, ponit econtra auxilium quod imminet eis, scilicet Christum. Fideles enim, considerantes talia, de Christi consolatione reficiuntur. *Et vidi alium a predictis contrarium, fortem cui hostis resistere non potest, descendenter humilantem se usque ad cognitionem nostram. De celo, de cognitione angelorum, micum nube latenter in carne quæ est quibusdam refrigerium, quibusdam obsecratio, et iris in capite ejus. id est pax secundum propriam personam, secundum quod dicitur (II Cor. v). Deus erat in Christo mundum sibi reconcilians. Et facies ejus erat ut sol, id est qui veram de eo habet cognitionem, luet et illuminat. Et pedes ejus ipsum portantes erant tanquam columnam, id est firmi in fide, et alios sustentantes; ignis, quia Spiritu sancto accensi, et habebat in manu sua librum apertum, id est habebat omnes Scripturas operationes sua completas, vel reparationem humanigenesis manifeste omnibus jam per ipsum adimpletam; et posuit pedem suum, prædicatores, dextrum, firmiores, supra mare, id est super fluxiores in peccatis; sinistrum autem, id est minus firmos, super terram, super eos qui aliquantulum desidebant, et si non perfecte, et clamavit vox magna. Per bos pedes locutus est magna, quemadmodum cum leo rugitur. Vox quidem leonis ostendit ejus virtutem, et infert terrorem: vel sicut nulla fera circuitum leonis audit transgredivit, sed remanet in sylva auditu rugitus, ita quisque fidelis conclusus fide et donis Spiritus sancti, remanet in Ecclesia, audiens quid Deus minetur exentiibus. Et cum clamasset, et ideo quia Cisti ab eo missi prædicaverunt locuta sunt septem tonitrua, id est prædicaverunt, universi successores terrorum ceteris inferentes. Voces suas tempore suo congruentes. Et cum locuta fuissent septem tonitrua, scripturus eram, et audiri quia intelligentes sancti vocem divinam admonitionem dicentem de celo, exponentes ne spargerent margaritas ante porcos, ut dicitur (Matth. vii). Signa, sigilla scilicet; ut amicis pateat, inimicos lateat; et hic innuit quod non sit tacendum fidelibus, quæ locuta sunt septem tonitrua, et noli ea scribere, id est noli ei manifestare infidelibus, in quibus nihil utile gererent. Hic per suam personam ubi scriberet prohibetur, significabit nobis quod tempore Antichristi prædictio cessabit. Volentes enim sancti ex precedentium imitatione publice prædicare, intelligent infructuosum, et potius tempore illo concileandum verbum Dei. Erit enim tempore illo destrucio contraria ædificationi Christi, quia, sicut Christus est caput prædictiois et totius bonitatis, ita Antichristus caput erit totius malitiae et extinctionis verbi Dei.*

Et angelus quem vidi stantem supra mare et super terram, levavit manum suam ad celum, et juravit per viventem in sæcula sæculorum, qui creavit celum et ea quæ in illo sunt, et terram et ea quæ in illa sunt, et mare et ea quæ in eo sunt, quia tempus amplius non erit. Sed in diebus vocis septimi angeli cum ex-

B *pit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut evangelizavit per servos suos prophetas.* Contra immensam illam tribulationem quæ futura est tempore Antichristi, et contra defectum prædicationis quæ summa refectio est, tempore persecutiois, ponit eis consolationem, scilicet quam Christus promittit suis, quia eis amplius non erit tempus, id est quia carbunt mutabilitate; et, ut securos faciat, præmittit quasi argumenta exemplum sui, quia assumptus est in celum, jam est immortalis, et quia iurat eis hanc stabilitatem per viventem in sæcula sæculorum. *Et Angelus, hoc est Christus, quem vidi stantem super mare et super terram, levavit, id est exaltavit manum suam, id est humanam naturam, qua ipse operatus est ad celum et juravit, firmiter statuit, quia, sicut Christus resurrexit, ita et nos resurgemus per viventem in sæcula sæculorum, scilicet per scipsum. Jurare Dei per viventem in sæcula sæculorum, nihil aliud est, nisi quia sicut ipse vere vivit, ita certum est quod promittit. Qui creavit celum et ea quæ in eo sunt. Modo ostendit eum potentem nos resuscitare, quoniam ipse ex nihilo fecit omnia; et terram et ea quæ in ea sunt, et mare et ea quæ in eo sunt. Ubi haec omnia a Deo dicit creatura, destruit hæreses quorundam, qui astrarubant res quasdam a demone creatas. Quia tempus non erit amplius. Bonis quidem non erit mutabilitas; quia impassibiles crunt et immortales; malis æterna mutabilitas secundum diversas pœnas. Sed in diebus septimi angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, scilicet remuneratio sanctorum, quod est secretum quod nec oculus vidit, etc., sicut evangelizavit per servos suos prophetas. Prædixerunt enim prophetæ primum et secundum adventum Domini.*

Et vocem audivi de celo iterum loquentem mecum et dicentem: Vade et accipe librum apertum de manu angelii stantis super mare, et super terram. Et abiit ad angelum, dicens ei ut daret mihi librum, et dixit mihi: Accipe et devora illum, et faciet amaricare ventrem tuum: sed in ore tuo erit dulce tanquam mel. Et accepi librum de manu angeli, et devoravi eum, et erat in ore meo tanquam mel dulce. Et cum devorasssem eum, amaricatus est venter meus. Et dixit mihi: Oportet te iterum prophetare populis, et gentibus, et linguis, et regibus multis.

D *Et audiri vocem de celo divinam admonitionem. iterum, id est de eisdem agentem; loquentem mecum et dicentem: Vade, profice in virtutem Dei, et gratia Dei te dignum exhibe. Accipe librum de manu angeli, et sic intellige Scripturam a Deo completam, per carnem assumptam, stantis supra mare et supra terram, parati adjuvare accedentes, et abiit ad angelum, quasi obediens ampliavi mentem. Et hic aperiebat quid debeat facere. Dicens ei opere et oratione, ut daret mihi librum, id est ut aperiret mihi sensum Scripturarum, et dixit mihi quia, si quem paratum videt, quod bonum est sponte offert. Accipe et devora illum, id est tracta diligenter operando et*

inquirendo, et faciet amaricare ventrem tuum, quia grave est carni implere divina precepta. Per trem, qui est mollis et fragilis, accipit carnem. Sed in ore tuo erit dulce tanquam mel, id est praedicando et cogitando, et accipi librum de manu angelorum operatione et gratia Christi, et devoravi eum : et erat in ore meo tanquam mel duce. Et cum devorasse eum, amaricus est venter meus, grave est enim nostrae carni jejunare, et cetera quae praecipiuntur. Et dixit mihi, scilicet communio mea ad praeicationem, manifestans mibi quia de captione illa exirem. Oportet te iterum prophetare populis, gentibus, et linguis, et regibus multis, injuncta praeicatione dedit mihi Scripturas auxilio.

CAPUT XI.

Et datus est mihi calamus similis virginum, dicens: Surge et metire templum Dei et altare ejus et adorantes in eo. Atrium autem quod est foris templum ejice foras, et ne metiaris illud, quoniam datum est gentibus. Et civitatem sanctam calcabunt mensibus quadranginta duobus. Et dabo duobus testibus meis, et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis. Hi sunt duæ olive, et duo candelabra in conspectu Domini terræ stantes, et si quis eis voluerit nocere, ignis exiet de ore ipsorum, et devorabit inimicos eorum. Et si quis voluerit eos londere, sic oportebit eum occidi. Illi habent potestatem claudendi celum, ne pluat diebus prophetarum ipsorum : et potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, et percutere terram omni plaga, quotiescumque voluerint. Et cum finierint testimonium suum, bestia quæ ascendet de abyso, faciet adversus illos bellum. Et vincet illos, et occidet illos. Et corpora illorum jacent in plateis civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma et Ægyptus, ubi et Dominus eorum crucifixus est : et videbunt de populis, et tribubus, et linguis, et gentibus, corpora eorum per tres dies et dimidium, et corpora eorum non sinet ponni in monumentis : et habitantes terram gaudelunt et jucundabuntur, et munera mittent invicem : quoniam hi duo prophetæ cruciaverunt eos, qui habitabant super terram.

Et datus est mihi calamus, id est Scriptura. Per calamus enim antiqui scribebant. Similis virginum, sceptro, quia reges constituit dicens admonens: Surge, egredere, ne pigriteris praedicare. metire, praedica cuique secundum suam capacitem, ut sic facias eos templum Dei, sicut ille qui vult templum fundare, metitur jaciens fundamentum et longitudinem et latitudinem, etc. *Templum Dei et altare ejus*, id est Christum. Minoribus namque et praedicanda incarnatione et similia ; majoribus unitas Trinitatis et talia, et adorantes in eo scilicet constitutas qualiter in eo debeant adorare. Atrium autem quod est foris templum, id est, falsos Christianos qui se simulant Ecclesiam, sed tamen factis negant. Ejice foras, et est ratio premissa quod sint eiciendi, quoniam sunt foris, scilicet, non operantur ut Ecclesia, et hoc est quod dicit, quod est foris templum ejice foras ex-

A communicando, ostende extra esse, et ne metiaris illud, quoniam datum est gentibus, id est, omnino subtrahe prædicacionem, quoniam conformes sunt gentibus ; civitatem sanctam conculcabunt, et isti Ecclesiam ad jure vivendum congregatam perse-quentur, mensibus quadraginta duobus, scilicet todo tempore prædicacionis Antichristi, et per hoc videatur innuere quod omnis persecutio sancta Ecclesia in quoconque tempore sit ab Antichristo, sicut illa quæ erit in tempore suo. Et ut praesentes confortet, ne propter persecutionem, qua quidem adhuc levis est, desistant a prædicatione, dicit quia in tempore sevissimæ illius persecutionis prædicabunt Helias et Enoch ; et hoc dicit: *El dabo verbum Dei duobus testibus meis, et prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, prædicabunt tribus annis et dimidio, et tunc incipiens regnare Antichristus, interficiet eos aperte, amicti saccis, id est, veste penitentiali, non quod his opus esset penitentia, sed quia in se opere impleant quæ alias docent. Hi sunt duæ olive. Oliva est arbor plena succo, et isti pleni sunt spiritu sancto, et duo candelabra lucenta, quia alii præbent lumen in conspectu Domini terræ stantes in beneplacito Dei. Modo ostendit quomodo invincibilem potentiam dat suis Deus dammandi impios, et hoc est, et si quis eis voluerit nocere, a veritate devocando, ignis exiet de ore eorum, id est, spiritualis sententia, et devorabit damnabit inimicos eorum. Et si quis eos voluerit londere corporaliter, sic oportet eum occidi, sic spirituali sententia et hi habent potestatem claudendi celum, id est Scripturas, quæ celant arcana Dei, ne pluat diebus prophetarum ipsorum, quia non prædicabunt nisi congruo tempore. Hæc figura talis fuit dum Helias per annos et dimidium pluviam realiter cessare fecit (III Reg. xvii), et potestatem habent supra aquas, id est, doctrinas suas, quæ mentes fideliū irrigant convertendi eas quantum ad perverse intelligentes in sanguinem in peccatum, sicut legitur Moyses fecisse in Ægypto (Exod. vii), et percutere terram, terrenos, omni plaga sicut fuerunt Ægyptii, ut patet in libro Exodi, quotiescumque voluerint. Et cum finierint, id est, consummaverint testimonium, scilicet prædicacionem, bestia Antichristus, quæ ascendet ad regnum de abyso pertenebroso, faciet adversus eos bellum ad litteram, vel disputationibus, et vincet illos et occidet illos corporaliter, et corpora eorum jacent in plateis, ut sic terreantur alii ab imitatione eorum civitatis Hierusalem magnæ olim in virtutibus, nunc in malitia, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, id est muta, quia tunc non prædicabitur in ea, et Ægyptus, id est tenebrosa, quia tunc erit sine cognitione Dei. Ubi Dominus eorum crucifixus est, et videbunt de tribubus, et linguis, et gentibus, corpora eorum per tres dies et dimidium. Quidam videbunt oculis, quidam sola fama, quia toto tempore illius nequissimi impostoris et hæresiarchæ Antichristi prædicabitur : Videite ne sitis consimiles illis qui sic ja- cent inhumiati, et corpora eorum non sinent ponere in*

monumentis; et inhabitantes terram, mali scilicet, **A** tuum, pusillis et magnis, et exterminandi eos qui corruerunt terram.

Et post tres dies et dimidium spiritus ritæ a Deo intravit in eos, et stelerunt super pedes suos, et timor magnus cedidit super eos qui viderunt eos: et audierunt vocem magnam de cælo dicentem illis: Ascendite huc. Et ascenderunt in cælum in nube, et viderunt illos inimici eorum: et in illa hora factus est terræmotus magnus, et decima pars civitatis cecidit, et occisi sunt in terræmotu nomina hominum septem milia, et reliqui in timore sunt missi, et dederunt gloriam Deo cæli.

Ostensa tribulatione eorum per quorum exemplum istum invitabat ad prædicandum, et etiam si opus esset ad patiendum, ostendit et ipsorum coronas, ut similiter istum de præmio securum faciat, et hoc est, *Et post tres dies et dimidium spiritus ritæ anima aeternaliter vivificantur, non anima jam tantum servitura his sensibus, a Deo intravit in illos, scilicet intraturum vidi, et stelerunt, scilicet jam impossibilis et immortales super pedes suos, scilicet firmi, non indigentes quo innitantur, sicut prius viventes in senio, et timor magnus cecidit super eos, quasi pondus opprimens, qui viderunt eos, scilicet glorificatos, et audierunt vocem magnam, magnæ operationis, de cælo a Christo vel archangelo dicentem in ipso actu adimplentem, illis, ascendite huc, ad consortium sanctorum. Et ascenderunt in cælum in nube, qua ipsi sit refrigerio, inimicis sit timori. Et viderunt illos inimici eorum, et in illa hora, tempore glorificationis eorum, factus est terræmotus magnus, movebuntur terreni, vel in occasione eorum movebitur Ecclesia, et decima pars civitatis, id est mali, licet ad hoc sint constituti, ut decimus ordo ex hominibus restitueretur; cecidit in poenas, vel de Ecclesia, et occisi sunt in terræmotu æterna morte, vel quia postea non resipuerunt; nomina hominum, scilicet quos Deus præscivit malos per proprias distinctiones, quasi per nomina, septem milia, universi perfecti in malitia, et reliqui, scilicet boni, qui non ceciderunt in poenas, sunt missi in timore, scilicet timent casum, vel in reverentia Dei, et deruder gloriam Deo cæli sibi nihil attribuendo.*

Vx secundum abiit: et ecce tertium vx veniet cito. Et septimus angelus tuba cecinit, et factæ sunt voces magnæ in cælo, dicentes: Factum est regnum hujus mundi Dei nostri et Christi ejus, et regnabit in sæcula sæculorum, amen. Et virginis quatuor seniores qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, et adoraverunt Deum dicentes: Gratias agimus tibi, Domine Deus omnipotens, qui es et qui eras, qui accepisti virtutem tuam magnam, et regnasti: et iratæ sunt gentes, et advenit ira tua, et tempus mortuorum judicari, et reddere mercedem servis tuis prophetis, et sanctis, et timentibus nomen

Vx secundum abiit. Secunda damnatio dicta est, et ecce tertium vx veniet cito, narratione vel etiam tempore, et septimus angelus tuba cecinit, ordine narrationis et temporis. Cum angelus iste annuntiet judicium, non dicitur vx, nisi quantum ad partem malorum, et factæ sunt voces magnæ in cælo dicentes, id est laudes Deo, de justorum salvatione, et malorum damnatione. Factum est regnum hujus mundi Dei nostri, scilicet qui prius erat vilis et abjectus mundo, jam obtinet sibi regnum coronans bonos et puniens malos, et Christi Fili ejus, et regnabit, scilicet regnum illud tenebit in sæcula sæculorum, in æternum non redibunt sancti vel damnati, ut mundum rursus incolant, sicut volunt quidam heretici, et virginis quatuor seniores scilicet non soli minores, sed etiam maiores, glorificabunt Deum, qui in conspectu Dei, id est, considerantes quid Deo placet, sedent, scilicet judicant etiam in praesenti in sedibus suis in sibi subditis. Ceciderunt in facies suas, scilicet humiliaverunt in conscientia vera, et adoraverunt Deum dicentes: Gratias agimus tibi, Domine Deus omnipotens, qui nos salvasti et impios damnavisti. Qui es et qui eras, qui accepisti virtutem tuam magnam, resurgendo, Spiritum sanctum tuis dando. Ecclesiam colligendo, et regnasti, tuos a diabolo defendendo, insuper illius potestatem confringendo, et iratæ sunt gentes pro regno tuo, et advenit ira tua, et tandem modo apparet ira tua in eis. Et tempus mortuorum advenit opportunitas tam bonorum quam malorum. Judicari ut secernantur bona a malis et reddere advenit mercedem servis tuis prophetis, et sibi et aliis prævidentibus. Et sanctis in fide saltem fundatis. Et timentibus nomen tuum, hic comprehendi quoscumque fideles. Pusilli et magnis, et exterminandi eos, et advenit tempus ut extra terminos vera patriæ ponantur qui corruerunt terram, scilicet seipsos mala operatione, alios doctrinæ vel exemplo.

VISIO QUARTA.

Et apertum est templum Dei in cælo, et visa est arca testamenti ejus in templo ejus. Et factæ sunt fulgura et voces et terræmotus, et grande magna.

In hac quarta visione agitur de pugna Ecclesiæ et diaboli, et ostenditur quibus auxiliis Ecclesiæ vincatur diabolus. Unde fideles maxime debent animari, ne ab Ecclesiæ recedant antequam tractet istam quartam visionem, præmittit aliquid de secunda scilicet de revelatione mysteriorum, et de tertia, id est de officio prædicationis impleto per septem angelos, quia hæc visio pendet ex illis, quoniam ex reparatione hominum, et de damnatione malorum elicitor Ecclesia quæ hic pugnat. *Et apertum est templum Dei in cælo, id est, patuerunt mysteria Ecclesiæ quæ figurabantur per tabernaculum, et visa est arca testamenti, id est Christus, in quo sunt absconditi thesauri sapientie (Col. ii), in quo est Vetus et Novum Testamentum, sicut in arca erant tabulae et*

manna, et cætera. Vel impletum, in lemplo ejus in A turpia; trahebat ad infidelitatem omnes reprobos, et Ecclesia quæ est in celo per bonam vitam, et facta sunt. Ecce de tertia visione fulgura, miracula, ut prædictum est per angelos, et voces, admonitiones, et terræmotus quidam sunt moti ad bonum, quidam non, et grando magna, quia prædicatio puniens et contundens visa est intolerabilis.

CAPUT XII.

Et signum magnum apparuit in celo. Mulier amictasole, et luna sub pedibus eius, et in capite ejus corona stellarum duodecim. Et in utero habens, et clamat parturiens, et cruciatur ut pariat.

Et signum magnum apparuit: ex his vidi quamdam figuram procedente magnum quiddam significantem in celo, quia res celestis fuit quæ apparuit. Mulier ecce signum, quia significat Ecclesiam amictam sole, Christo, qui eam obumbrat et illuminat et luna mundus, quia deficit et crescit sub pedibus eius, quia a mundo sustentatur in necessariis. Mulier significat Ecclesiam: quia sicut mulier parit et nutrit, ita Ecclesia parit homines in lucem et fidem, et nutrit eos omni verbo divino, et in capite ejus corona stellarum duodecim, id est Christo Victoria mundi acquisita per duodecim apostolos. Vel in capite, in principio Ecclesie eadem coronat et in utero, id est in memoria latet aliquid sicut in utero habens verbum Dei, et clamabat prædicando parturient, laborans ut aliquos in lucem imittat, et cruciatur ab inimicis vel a seipsa, quia non potest parere Christo quos vellet: vel quia affligit seipsam ut quod aliis prædicat ipsa opere impleat ut pariat.

Et visum est aliud signum in celo. Et ecce draco magnus, rufus, habens capita septem, et cornua decem, et in capitibus suis septem diadema erant, et cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum coli, et misit eis in terram. Et draco stetit ante mulierem que erat partitura, ut cum peperisset, filium ejus devoraret. Et perperit filium masculum qui recturus erit omnes gentes in virginem ferream, et raptus est filius ejus ad Deum et ad thronum ejus et fugit mulier in solitudinem, ubi habet locum paratum a Deo, ut ibi pascant illum diebus mille ducentis sexaginta, tribus annis et dimidio, id est predicatione, quam Dominus tanto tempore fecit assidue, pascitur Ecclesia.

Et contra haec mulierem, visum est aliud signum in celo. Et ecce draco, id est diabolus, qui dicitur draco secundum fortitudinem, magnus quia magna potestatis. Ideo dicit draconem visum in celo, ut ostendat ipsum propinquum ad impugnandum Ecclesiam: quia si diceret eum in inferno, non videretur ratio quod posset cum Ecclesia pugnare, quam in celo viderat, rufus secundum occisionem; habens capita septem principes universos per quos operatur, et cornua decem, id est decem regna. Historialiter quidem erit quod Antichristo adhærebunt decem reges, quibus cœteri respondent. Per hos decem intelliguntur omnes mali diabolo adhærentes. Vel decem cornua dicantur divitiae quibus potentes decalogum impugnant. Et in capitibus suis septem diadema erant, universæ victoriæ de perversis. Et caudae ejus deceptions quibus vitia celantur ut cauda

hoc dicit, tertiam partem stellarum cœli, scilicet eorum qui aliquando illuminaverunt Ecclesiam, et misit eas in terram in delectationem ex terrenis. Descripta muliere per se et dracone per se, ostendit pugnam ipsorum, et draco diabolus tali potestate confusus stetit paratus ante mulierem nocere et impugnare Ecclesiam, quæ erat partitura, quæ laborabat ad partum, et ideo putabat draco eam sibi citius cœsuram, ut, cum peperisset, filium ejus devoraret. Ideo stabat, ut, cum mulier aliquem in lucem fidei emisset, draco iste eum ad peccatum devoraret. Et perperit filium, scilicet Christum, masculum propter fortitudinem. Ecclesia parit Christum, quia immisit ipsum in singulis mentibus fidelium, vel quia Christus carnaliter fuit de his qui fuerunt Ecclesia. Qui recturus erit omnes gentes in virginem ferream, in justitia inflexibili, et ecce. Hic ponit unde Ecclesia habeat spem incipiendi pugnam. Ex hoc quod filius suus raptus est ad dexteram Dei, confusa tanto auxilio pugnare incipit, secura de sua resurrectione convinxit, et hoc est. Raptus est, caro contra naturam carnis, filius ejus ad Deum, ad æquitatem Dei, et ad thronum ejus, ut cum Patre judicet, et mulier, Ecclesia per auxilium Filii fugit a gloria in solitudinem ut mente deserat superbiam hujus mundi. Quare illuc? Quia ibi habet locum paratum a Deo, et hoc est quod dicit. Ubi habet locum paratum a Deo, id est quia Deus paravit ei talum locum. Quædam confortatio est, ut ibi pascut eam prædicationis doctrina diebus mille ducentis sexaginta, tribus annis et dimidio, id est predicatione, quam Dominus tanto tempore fecit assidue, pascitur Ecclesia.

Et factum est prælium in celo magnum. Michael et angelus ejus prælibabant cum dracone: et draco pugnabat et angelus ejus, et non valuerunt, neque locus eorum inventus est amplius in celo. Et projectus est ille draco, magnus serpens antiquus qui vocatur diabolus et Satanæ, qui seducit universum orbem, projectus est in terram, et angelus ejus cum illo missi sunt, et audiuit vocem magnam in celo dicentem: Nunc facta est salus, et virtus, et regnum Deo nostro, et potestas Christi ejus, quia projectus est accusator fratribus nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum. Dei nostri die ac nocte: et ipsi vicerunt illum propter sanguinem agni, et propter verbum testimonii sui, et non dilexerunt animas suas usque ad mortem. Propterea lætamini, cœli, et qui habitatis in eis.

Et factum est, ecce aliud auxilium prælium magnum in celo. Michael et angelus ejus prælibabant cum dracone. Prælibatur quidem Michael inspirando fidelibus per quæ crebras diabolitatem exsuperent, vel inferendo corporale auxilium, vel per seipsum, vel per quemcunque minorem angelum, quia omnes ei sunt subditi. Et draco pugnabat et angelus ejus, et non valuerunt dejicere Ecclesiam in peccatum, neque locus inventus est eorum amplius in celo, scilicet non potuerunt amplius illum mulierem per tentationes superare; et agitur hic de occulto bello, scilicet per

suggestions. *Et projectus est draco ille magnus* A Deus dedit, *dux alx*, duo testamenta vel gemina dilectio, vel duæ viltæ, activa et contemplativa, *aquila magnæ*, quia in altum volant, scilicet usque ad ipsum Deum, et snt perspicacis intuitus in Scripturis, ut volaret in desertum in locum suum, scilicet a Deo sibi datum, ubi altetur, alimonia doctrinæ veritatis prædicatae a Deo, per tempus et tempora et dimidium temporis, per hoc tempus, scilicet per tres annos et dimidium, a facie, a presentia, serpantis, callidae decptionis. *Et misit serpens ex ore suo*, ex prædicationis inspiratione, post mulierem, ut eam assequeretur, sed nec attingere potuit, aquam, tribulationem, tanquam flumen, maxime inundantem et fluctuantem, ut eam faceret trahi a flumine, in peccatum, et adjuvit terra mulierem, scilicet Christus dedit vires Ecclesiæ patiens adversa, vel sancti orando. Terra Christum significat propter stabilitatem, qui absorbit omnem tribulationem, quia idoneum se fecit ut recipere quidquid sibi inferretur, quia recipiens injustam mortem, damnavit mortem, et item ceteras tribulationes quas omnes in iuste sustinuit, et hoc est quod sequitur: *Et aperuit terra os suum, et absorbuit flumen quod misit draco ex ore suo*, et iratus est draco in mulierem, quia licet non possit devincere, non tamen desistit invidere et locum invasionis querere, et abiit facere prælum, jam deserens firmiores, cum reliquis, scilicet cum minoribus, de semine ejus qui custodiunt mandata Dei, quales sunt qui opere implent, et habent testimonium Jesu, scilicet quod credunt coram testantur, et stetit super arcam maris: super reliquias non stetit, quia non omnes eos sibi adjungit, sed supra arenam scilicet infructuosos nec vinculo fidei alligatos; stetit, id est secure immoratus est, in quibus sua vestigia apparent.

CAPUT XIII.

Et vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem et cornua decem, et super cornua ejus decem diademata, et super capita ejus nomen blasphemie.

Et vidi de mari, de mundo, bestiam, collectionem omnium bestialiter viventium, ascendentem, per alios se exaltantem, habentem caput, principes, septem, universos, et cornua decem, scilicet regna et potentias per quæ impugnant decem præcepta legis, et per illa decem regna quæ Antichristo realiter adhaerent, significantur omnia illa in quibus est impugnatio legis. Et super cornua ejus decem diademata, quia non est aliud præceptum quod per principes non infringatur, et de quo ipsi non conerentur; et super capita ejus, in principibus, nomen blasphemie, quia dicunt Christum non fuisse Deum et similia; vel quia dicunt istum Deum banc suam familiam, ideo representat nobis ut eam videamus aplam quæ et arenam retineat in sua infidelitate, et alias sciati attrahere.

Et bestia quam vidi similis erat jardo, et pedes ejus sicut ursi, et os ejus sicut os leonis; et dedit illi draco virtutem suam, et potestalem magnam. Et vidi unum de capitibus suis quasi occisum in morte, et plaga

B

temporum, qui regit suos de virtute in virtutem, *Deo nostro et potestas Christi ejus*, quoniam haec omnia per Christum operatus est quia *projectus est accusator fratrum nostrorum*, id est diabolus, qui perdendo ad peccatum reddit accusabiles, qui accusabat illos, scilicet officium suum est accusare, a quo officio nunquam ipse cessabit, ante conspectum: quia nihil latet eum; per quod multum monet cavere: ante conspectum Dei nostri die ac nocte, assidue: et ipsi vicerunt eum, non cedendo suggestionibus ejus, propter sanguinem Agni, scilicet imitando passionem Christi, et propter verbum testimonii sui, quia non tacent verbum divinum ubi locus est, et sidem quam testatus est Christus, et non dilexerunt animas suas usque ad mortem, scilicet animalitates suas, scilicet non satisfaciendo carni, ut inde perirent animæ. Propterea latamini, cœli, angeli vel sancti apostoli, et qui habitat in eis, inter eos, scilicet minores.

C

D

Væ terræ et mari, quia descendit diabolus ad vos et quia projectus est diabolus a bonis; vœ vobis in quibus ipse modo habitat, quia sic jam adhæredit, ut nequeat separari: habens iram magnam, quia videt sibi multos subtrahi et in locum suum restituiri. Sciens quia modicum tempus habet, inde magis insat. Et postquam vidi draco quod projectus esset in terram, cum videt diabolus se per occultam fraudem non posse proficere, persecutus est mulierem, aggreditur aperte impugnare, quæ peperit masculum, a quo habet auxilium in aperta pugna, et dæx sunt mulieri,

mortis ejus curta est, et admirata est universa terra post bestiam : et adoraverunt bestiam dicentes : Quis similis bestiae, et quis poterit pugnare cum ea ? et datum est ei os loquens magna et blasphemaria, et data est illi potestas facere menses quadraginta duos. Et aperauit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen ejus, et tabernaculum epius eos qui in celis habitant. Et datum est illi bellum facere cum sanctis, et vincere illos, et data est illi potestas in omnem tribum, et populum, et linguam, et gentem : et adoraverunt eam omnes qui habitant terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ Agni, qui occisus est ab origine mundi. Si quis habet aurem, audiat. Qui in captivitatem duxerit, in captivitatem vadit. Qui gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Hic est patientia et fides sanctorum.

Et bestia quam vidi similis erat pardo, quia sicut pardus est animal maculosum, ita isti maculosi diversis haeresibus, vel etiam quia collecti ex diversis populis, et pedes ejus sicut ursi, discourses, qui annuntiando bestiam portant eam, et sunt feroci, et temere concutantes sicut ursus, et eos, maiores, in sermone, sicut os leonis, quia laniant sanctas Scripturas et fetentes sententias mittunt, et dedit illi draco virtutem suam, ut faciat miracula, et potestatem magnam, seducendi multos. Et vidi unum de capitibus suis, Antichristum scilicet, principale caput, quasi occasum in morte : fingeret quidem se blasphemus nebulo ille mori, et die tertia resurgere, et plaga mortis ejus curata est, facta resurrectione, et admirata est universa terra post bestiam, imitando bestiam, et adoraverunt bestiam per principale caput. scilicet per Antichristum, dicentes : Quis similis bestiae ? et quis poterit pugnare cum illa ? scilicet voluntati ejus resistere, et datum est, permisum est a Deo, ei os loquens magna, in sui magnificatione, et blasphemiam, dicendo filium Dei se esse, et data est illi potestas facere, talia, menses quadraginta duos, et aperauit os suum in blasphemias : in tantam fiduciam prorupit ut quod prius occulte, modo publice audeat blasphemare, ad Deum, negando Christum esse Deum, blasphemare nomen ejus, id est omnem institutionem ipsius per quam laudabilis appareat, et tabernaculum ejus, id est illos in quibus ipse militavit, vocans eos degeneres et pannosos, ostentans reges suos, et eos qui in celo habitant, etiam supernos spiritus, et datum est illi, permissione Dei, bellum facere cum sanctis, et vincere illos, corporaliter, et data est illi potestas in omnem tribum, et populum, et linguam, et gentem, et adoraverunt eam, bestiam, qui inhabitant terram, scilicet reprobi, quorum non sunt nomina scripta in libro vitæ Agni, qui occisus est ab originem mundi, in suis, utin Abel, vel quia ita dispositum fuit ab initio mundi. Si quis habet aurem, audiat. Quædam admonitio est, ne hanc bestiam imitemur, licet sic habere potestatem videamus, quia tandem damnabitur bestia, et omnes sequaces sui. Qui in captivitatem duxerit, scilicet a fide nos seducendo ut Antichristus, in captivitatem, in damna-

tionem, valit. Qui in gladio, materiali vel persusionis, occiderit, ut Antechristus et sui, oportet eum gladio occidi, verbo Dei. Hic est, et quia isti peribunt, ideo contra ipsos est nobis habenda fides et patientia, ne nos cum ipsis pereamus : patientia, contra tribulationes, et fides, contra malos persuasores, sanctorum.

Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, et habebat cornua duo similia Agni, et loquebatur sicut draco. Et potestatem prioris bestie omnem faciebat in conspectu ejus. Et fecit terram et habitantes in ea adorare bestiam primam, cuius curata est plaga mortis ; et fecit signa magna, ut etiam ignem faceret de celo descendere in terram in conspectu hominum, et seduxit habitantes terram propter signa, quæ data sunt illi facere in conspectu bestie, dicens habitantibus in terra, ut faciant imaginem bestie quæ habet plagam gladii. Et vixit, et datum est illi ut daret spiritum imaginis bestie, et ut loquatur imago. Et faciet ut quicunque non adoraverint imaginem bestie, occidantur. Et faciet omnes pusillos, et magnos, et divites, et pauperes, et liberos et servos, habere charactrem ejus in dextra manu, aut in frontibus suis, et ne quis possit emere aut vendere nisi qui habet characterem bestie, aut nomen aut numerum nominis ejus. Hic est sapientia. Qui habet intellectum, computet numerum bestie. Numerus hominis est, et numerus ejus est sexcenti sexaginta sex.

Descripta tribulatione quæ fiet per Antichristum et suos maiores, subjungit aliam quæ fiet per suos apostolos quos per totum mundum seminabit, et hoc dicit : Et vidi aliam bestiam, priore minorem, ascendentem, in cornu superbiæ de terra, per deitos terrenis, et habebat duo cornua similia Agni, quia simulabunt se habere innocentiam et veram doctrinam, et miracula sicut Christus habuit vel duo Testamenta sibi usurparunt; et loquebatur sicut draco, scilicet seductorie loquentur, sicut diabolus in Antichristo; et potestatem prioris bestie omnem faciebat, id est omnes modos diciendi et nocendi quos Antichristus habuit, in conspectu ejus, ut placet Antechristo, et fecit terram et habitantes in ea, id est terrenos et in amore terra perseverantes, vel terram secundum corpus habitantes in ea secundum animas, adorare bestiam primam, Antichristum, cuius curata est plaga mortis. Hoc enim habebunt fundamentum sua prædicationis, sicut apostoli resurrectionem Christi. Et fecit signa magna, ad confirmationem prædicationis sua, ut etiam ignem faceret de celo descendere in terram in conspectu hominum, quia sicut apostoli accepimus spiritum sanctum in specie ignis ita malignum suum spiritum facient isti descendere in specie ignis, et in hoc quasi superabunt apostolos, quia hoc etiam manifeste facient, et seduxit habitantes in terram propter signa quæ data sunt illi facere in conspectu bestie, ad laudem Antichristi, quia per vocationem nominis ejus sicut signa eorum, dicens habitantibus in terram ut faciant imaginem bestie, scilicet ut con-

formes se faciant Antichristo, opera ipsius imitando. Qui habet plagam gladii et vixit. Ecce item ponit fundamentum sue prædicationis; et datum est illi, permisum a Deo ad probationem snorum, erunt enim perfecti qui ei non cedent, ut daret spiritum, malignum, imaginis bestie, et ut loquatur imago bestie, id est habeat in ipsis effectum Spiritus sancti, id est loquatur variis linguis, et faciet, minor bestia per principes mundanos, ut quicunque non adoraverint imaginem bestie, imitatores Antichristi, occiduntur, secundum corpus, et faciet, prædicando bonitatem fidei, omnes pusillos, et magnos, et diviles, et pauperes, et liberos, et seruos habere characterem ejus in dextra manu, scilicet signum, quia opere ostendebant se ei servire; quod est dicere: Iсти pseudoapostoli dient quia iste dominus suus nullius conditionis hominem abicit; alii: Iste qui præcessit qui dictus fuit Christus solos pauperes secum habebat, aut in frontibus suis, scilicet aperte confitebuntur eum Deum esse; et ne quis possit emere aut vendere; ad litteram, vel verbum Dei. Qui enim prædicat dat pretium, scilicet verbum Dei, et accipit mercedem, scilicet recipientes verbum homines ait seipso vendunt; nisi qui habet characterem bestie, id est qui se ei conformat dicebant, aut nomen, id est Antichristi vocantur, scilicet Deum eum esse confitentes, aut numerum nominis ejus. Numerum nominis ejus accipiunt bi qui remunerationem ab eo exspectant; quod faciendum esset in numero litterarum nominis notat. *Hic est sapientia.* Quædam admonitio est, quia in hoc erit multa deceptio. Qui habet intellectum, computet numerum bestie, computando intelliget etiam per numerum nominis eum non esse remuneratorem. Numerus enim hominis est, et numerus ejus est sexcenti sexaginta sex; licet sui per hunc numerum Deum esse prædient, sapiens tamen percipiet hunc numerum non esse Dei, sed puri hominis. Quia hic liber Graece factus fuit, secundum Graecos numeros de quo hic dicit est inquirendus. Significat enim numerum omnes litteræ apud Graecos. Nomen ejus ANTEMON, quod ei convenit secundum hoc quod Christo contrariis dicitur, ex litteris illius nominis. A unum numeratur, N quinquaginta, T trecenti, E quinque, M quadraginta, O septuaginta, S ducenti. Sunt alia multa nomina, sed ex singulis colligitur eadem summa, scilicet sexcenti sexaginta sex. Sex qui primus perfectus est, significat illos minus perfectos qui conjugati sunt, et pro modo suo custodiunt mandata Domini. Sexaginta qui fit ex sex et decem, significat mediocriter perfectos. Centum significat perfectissimos, qui mentis et corporis integratatem conservant. Hi reddit fructum alii senarium, alii sexagesimum, alii centesimum: et discipuli Antichristi prædicabunt neminem posse salvari, nisi Antichristo proferat aliquem de fructibus istis.

CAPUT XIV.

Et vidi, et ecce Agnus stabat supra montem Sion, et cum eo centum quadraginta quatuor milia haben-

A tes nomen ejus, et nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis. Et audivi vocem de celo tanquam vocem aquarum multarum, et tanquam vocem tonitri magni: et vocem quam audiri sicut citharædorum citharizantium in citharis suis. Et cantabant quasi canticum novum ante sedem et anic quatuor animalia et seniores; et nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor milia qui empti sunt de terra. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coquinari: virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quoque iverit. Hi empti sunt ex omnibus primitivæ Deo et Agno, et in ore ipsis non est inventum mendacium; sine macula sunt ante thronum Dei.

B Ostensa sevissima persecutione quam patietur Ecclesia ab Antichristo et apostolis ejus, ad consolationem ipsius ponit Christum adjutorem et ejus familiam, et hoc est: *Et vidi, persistiti in visione, et ecce, evidenter, Agnus,* Christus qui pro nobis immolatus apparuit, stabat, ut adjuvaret, supra montem Sion, id est supra Ecclesiam, celsam, in eminentia virtutum, et Deum contemplantem; et cum eo centum quadraginta quatuor milia, scilicet fide sancta Trinitatis ex quatuor mundi partibus collectos, habentes nomen ejus, quia Christiani dicentur, et nomen Patris ejus, vel quia Dei dicentur, vel quia Deum esse non facebunt, scriptum in frontibus suis, aperta confessione oris et operis. Et audiui vocem, desiderium vel admonitionem, de celo, scilicet ab his qui erant cum eo, tanquam vocem aquarum multarum, id est multorum populorum, quia de multis populis fuerant congregati; et tanquam vocem tonitri magni, quia terra est omnibus inimicis. Et vocem quam audiri sicut citharædorum, carnis mortificatorum, citharizantium in citharis suis, scilicet proprias carnes suas affligentes, ut quod alii prædicarent, in se operando admiperent, et cantabant quasi canticum novum, scilicet cum magna exsultatione annuntiabant reparationem per Agnum adimpltam; vel cantabant canticum novum, de integratæ animæ et corporis exsultabant, quæ exsultatio in eis nunquam veterascit, sed semper florit et nova est: *ante sedem,* ut Deo sedenti placet, vel ut ipsis in quibus Deus judicat; et ante quatuor animalia, id est in praesentia sanctorum prælatorum, ut ipsis quoque placeret cantus eorum; et seniores, judices. Et nemo poterat dicere canticum, perfectam exsultationem Deo reddere, nisi illa centum quadraginta quatuor milia, nisi integri anima et corpore, qui empti sanguine Agni, sunt de terra: ideo vos qui de terra estis, ne desperetis. Hic sumitur auctoritas a beato Joanne de gloria innocentium. *Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coquinari,* ad litteram, vel aliqui mollitie sæculari. Virgines enim sunt. Hi sequuntur agnum, id est imitantur Christum quoque iverit, id est secundum corpus et secundum animam. Hi empti sunt ex omnibus primitivæ, potior pars Deo et Agno; et in ore eorum non est inventum mendacium, et si aliquando fuit. *Sine macula,* scilicet sine operationis sorde et verbi, et si aliquando aliqua fuit. *Ante thronum Dei judicis,* ut placeant ipsis Deo.

Et vidi alterum angelum volantem per medium celum habentem Evangelium aeternum, ut evangelizaret sedentibus super terram, et super omnem gentem, et tribum, et linguam, et populum, dicentem magna voce : Timete Dominum, et date illi honorem, quia venit hora iudicii ejus. Et adorate eum, qui fecit celum, et terram, et mare, et omnia quae in eis sunt, et fontes aquarum.

Descripta impugnatione facta per duas bestias, et supposito auxilio Agni, et ostensa dignitate familie, subjungitur admonitio ut ad hanc familiam accedamus; et hoc est : *Et vidi alterum angelum, id est predicatorum, qui alteri sunt a Christo, volantem, a terrenis se removentem, per medium ceterum, per Ecclesiam et etiam per medium Ecclesiæ, ut ab omnibus possint intelligi æqualem; vel per medium, per communia, scilicet per catholicam, non facientem proprias sectas : habentem Evangelium aeternum, bonum nutrionem, scilicet prædicationem aeterna promittentem et compleentes sic remunerantem, ut evangelizaret, ad hoc habentem ut annuntiet, sedentibus super terram, id est immorantibus in contemptu mundi : et super omnem gentem, et tribum, et linguam, et populum, quasi dicat : ut evangelizaret super omnem diversitatem hominum : dicentem voce magna, persuasione magna annuntianti : Timete Dominum, casto timore, scilicet propter suam propriae bonitatem ; et date ei honorem ; prebeat ei omnimodam venerationem opere et ore, ipsum glorificantes, quia venit hora iudicii ejus, ne deficiatis, quia non longo tempore patiemini, et adorate eum, et quod per vos non potestis ab ipso petite : qui fecit celum et terram, et ipse potest vos tales facere, quia fecit ex nihilo omnia, et mare, et omnia quae in eis sunt, et fontes aquarum.*

Et aliis angelus secutus est dicens : Cecidit, cecidit, Babylon illa magna civitas, quæ a vino iræ fornicationis sua potavit omnes gentes.

Et aliis angelus, quia alia denuntiat, secutus est dicens : Cecidit, cecidit : bis ponit cecidit, quia duplum casum corporis et animæ annuntiant; vel per duplicatam intelligimus omnimodam ruinam, sed non potuit toties repetere, Babylon confusa viitis civitas pravis manita, illa magna, pro superbia, quæ a vino iræ fornicationis sua potavit omnes gentes : gentiliter viventes poterat quidem Babylon a vera semita deviendo aliquos de omni gente, de vino fornicationis, multis nequitius quæ sunt eis vinum, scilicet dulcis potus et inebrians, quæ fornicatio est iræ Dei, quia ipsam sequitur divina vindicta. Vel iræ Dei, quia Deus permisit illos sic fornicari.

Et angelus tertius secutus est illos, dicens voce magna : Si quis adoraverit bestiam et imaginem ejus, et accepit characterem in fronte sua, aut in manu sua, et hic bibet de vino iræ Dei, quod mistum est mero in calice iræ ipsius : et cruciabitur igne et sulphure in conspectu angelorum sanctorum, et ante conspectum Agni : et fumus tormentorum eorum in scedula scularum ascendet. Nec habent requiem dic ac nocte qui adoraverunt bestiam et imaginem ejus,

A et si quis accepit characterem nominis ejus. Hic patientia sanctorum est, qui custodiunt mandata Dei et fidem Jesu.

*Et tertius angelus, alia denuntiatio, quia iste angelus minatur et detorret ne nos bestiam sequamur, secutus est illos dicens : Si quis adoraverit bestiam, Antichristum, et imaginem ejus, ut se conformem faciat sequacibus ejus ; et accepit characterem, signum fidei ipsius, in fronte sua, ut manifeste eum confiteatur ; aut in manu sua, ut opere eum imitetur, et hic bibet, sicut Babylon, de vino iræ Dei, de poena quam propinat iratus Deus. Per vinum significamus ponam, quia inebriat; vel vinum dicitur, quia e contrario pro delectatione, quæ in vino intelligitur, redditur; quod mistum est mero in calice iræ ipsius. Bibit quis de vino, sed non correctionis, potius damnationis, et hoc est quod dicit, *mistum mero*, scilicet de fece, id est æterna damnatione. Per calicem Domini intelligimus vindictam, quia ipsa datur ad mensuram, in quo calice est merum et fex. Merum est vindicta corrigit : fex est vindicta damnans. Et cruciabitur igne et sulphure, fetore, in conspectu angelorum sanctorum, ut tanto potius confundantur. Et ante conspectum Agni : et fumus tormentorum eorum in scedula scularum ascendet, id est tenebrositas : damnatione malorum numerat, noa dicit pro describenda damnatione, sed ut per hoc nos deterreat ab corum conformitate : et ideo si aliquid alicubi de istis dixerit, non debet dici superfluum, quia ad aliud dicitur. Nec habent requiem die ac nocte, nec mirum si Antichristus, et hi qui presentialiter eum viderunt, sic puniantur, quia et præcessores, et ministri ejus eodem poena afficiuntur, qui adorant bestiam et imaginem ejus ; et si quis accepit characterem nominis ejus, hic scilicet in contufo æternæ ponæ, patientia sanctorum est, qui custodiunt mandata Dei, opere implendo geminam dilectionem, et fidem Jesu, et qui etiam, si non habeant spatium operandi, saltem Deum confitentur.*

Et audivi vocem de cœlo dicentem mihi : Scribe : Beati mortui qui in Domino moriuntur. A modo jam, dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis. Opera enim illorum sequuntur illos. Et vidi, et ecce nubem candidam, et super nubem sedentem similem Filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, et in manu sua falcem acutam.

Et audivi vocem de cœlo. Item egregia consolatio; ac si dicenter fideles : Mali sic damnabantur; sed nobis, qui Christum sequimur, quid erit? Omnis beatitudo; et hoc est : dicente mihi : Scribe, in firma memoria conde, et aliis intima : Beati mortui, seculo, qui in Domino moriuntur, qui in confessione Domini vera dissolvuntur, illi sunt beati. A modo jam, dicit Spiritus. Et hoc, quasi dicat : Non sunt mea verba, sed Spiritus hoc dicit, ut a modo, a tempore resurrectionis, requiescant a laboribus suis, quos buccusque passi sunt. Opera enim illorum sequuntur illos, id est merces operum sequitur illos, quasi dum in mundo erant videbantur sua opera perdita, quia

semper tribulabantur, sed modo invenient ea florida. Post promissionem beatitatis et completionem ad maiorem suorum confortationem, videt etiam impiorum damnationem ad maximam dehortationem. *Et vidi, et ecce nubes candidum, vel carnem in qua latuit Dominus, vel sanctos qui cum obumbravit, vel realem nubem, et supra nubem sedentem, scilicet Christum, similem Filio hominis, qui jam impossibilis et immortalis, habentem, ad modum triumphantis, in capite suo, secundum propriam personam, vel secundum divinitatem, coronam, victoriam de diabolo, aurcam, propter sapientiam, et in manu sua, in potestate, falcem acutam, iudicium quo separantur boni a malis.*

Et alter angelus exivit de templo, clamans voce magna ad sedentem super nubem : Mitte falcem tuam et mete, quia venit hora ut metatur, quoniam aruit messis terræ. Et misit ille qui sedebat supra nubem falcem suam in terram, et messuimus terram.

Et aliis angelus exivit, manifeste apparuit, de templo, qui prius inter malos latuerat, clamans voce magna, ostendens magna affectione quod desideret separationem malorum a bonis, ut consortium eorum impleatur, ad sedentem super nubem, Christum : Mitte falcem tuam, exerce judicium, et mete, collige tuos, quia venit hora ut metatur, opportunum est, quia jam completer numerus tuorum, quoniam aruit messis terræ, quia consummata est nequitia malorum. Et misit ille qui sedebat super nubem falcem suam in terram, id est exercuit judicium sicut sum erat, et messuimus terram, divisit bonos a malis.

Et aliis angelus exivit de templo, quod est in celo, habens et ipse falcem acutam.

Oostensa potestate Dei ad judicandum, ostendit item sanctos judicatores per præceptum Domini, per quod magnum solatium datur sanctis, ut ipsi in fide persistant et bonis. *Et aliis angelus, sancti aliud officium habentes, exivit, qualis esset apparuit, de templo, de secreto loco, quod est in celo, habens et ipse, sicut et Christus, falcem acutam.*

Et aliis angelus de altari exivit, qui habebat potestatem super ignem, et clamavit voce magna ad eum qui habebat falcem acutam, dicens : Mitte falcem tuam, et vindemia botros vineæ terræ : quia maturæ sunt uvæ ejus. Et misit angetus falcem suam in terram, et vindemiavit vineam terræ. Et misit in lacum iræ Dei magnum, et calcatus est lacus extra civitatem, et exivit sanguis de lacu usque ad frenos equorum per stadia mille sexcenta.

Et aliis angelus, scilicet Christus, exivit de altari, clarus apparuit, veniens, de altari, id est de loco secretiori, scilicet tunc cognitus ab omnibus Deo consubstantialis, qui habebat potestatem, quasi bene potens predicare, et dare, super ignem, super poenam aeternalem ; et clamavit voce magna, magno imperio, ad eum qui habebat acutam falcem, dicens : Mitte falcem tuam, et vindemia botros, separa maturos in nequitia, vineæ terræ. Uva dicitur grapa, uvæ botri grana : quia maturæ sunt uvæ ejus, quia nequitia eo-

A rnm completa. Per messem terræ, id est per uvas vinearum terra, damnatio malorum : sed secundum diversos modos significatur, quia per vineam illos accipitrix, qui majori studio mala operantur, sicut vineæ, ut fructum faciat, major cura adhibetur. *Et, tali imperio, misit angelus falcem suam, et vindemiavit vineam terræ, et misit in lacum iræ Dei magnum, id est in infernum, ubi multi iram Dei patientur. Et calcatus est, puniti sunt, lacus, in inferno positi, extra civitatem, quia poena illa non erit purgatoria. Et exivit sanguis de lacu, scilicet aeterna poena pro peccato, non vinum, quod in cellario Dei poneretur, usque ad frenos equorum, id est usque ad rectores eorum puniendos, scilicet diabolos, per stadia mille sexcenta. Stadium dicitur quantum currebat Herculeus uno anhelitu, et per stadium mensurabant Graeci plateas, in quibus loderent, et per hoc significat damnando omnes deditos ludis, et divitiis hujus saeculi, vel minus perfectos in hoc quod per sex habemus, vel perfectiores quod per ceatum, vel perfectissimos per mille.*

CAPUT XV.

VISIO QUINTA.

Et vidi aliud signum in celo magnum et mirabile : Angelos septem habentes plagas septem novissimas, quoniam in illis consummata est ira Dei. Et vidi tanquam mare vitreum mistum igne, et eos qui viceerunt bestiam et imaginem illius, et numerum nominis eius, stantes supra mare vitreum, habentes citharas Dei, et cantantes canticum Moysi servi Dei, et canticum Agni, dicentes : Magna et mirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens : justæ sunt et veræ viæ tuæ, Rex seculorum. Quis non timebit te, Domine, et magnificabit nomine tuum ? quia tu solus pius es, quoniam omnes gentes venient et adorabunt in conspectu tuo, quoniam iudicia tua manifesta sunt.

In suprapositionis visionibus executus est statum Ecclesie a reparationis ordine usque ad iudicium : in tribus que sequuntur inmoratur circa novissima tempora, quia de istis parum et occulte in aliis scripturis dictum erat : et est materia in hac quinta visione, septem angeli habentes septem phialas, ex quarum effusione septem plagiæ, id est destructiones iniquorum qui erunt tempore Antichristi, quæ destructio maxime bortatur praesentes ad patiendum. *Et vidi aliud signum, scilicet quamdam figuram aliud significantem, in celo, quia celestes erant qui significabantur, magnum, quia magna inde continentur, et mirabile, quia mirum est hominem alios posse damnare : angelos septem, prædicatores omnes, habentes, injunetas a Deo ad effundendum in malos, plagas septem novissimas, id est omnimodam execrationem malorum in tempore Antichristi, quoniam in illis consummata est ira Dei : vere plagiæ babebunt, quoniam iram Dei super iniquos exercebit, et vere novissimas, quoniam non faciet alias Deus in malos. Et vidi tanquam mare vitreum, id est baptismum, quia ibi puritas fidei exigitur, mistum igne, quia ibi dona Spiritus sancti habentur, et eos*

qui vicerunt bestiam, Antichristum, et imaginem ejus, vitantes illi conformari, et numerum nominis ejus, non sunt per numerum decepti, stantes supra mare vitreum, innitentes baptismum quod accepere, habentes citharas Dei, mortificantes carnem: Dei dicit, quia Deus prior fecit, vel quia sic faciendum instituit, et cantantes, cum latitia implentes, canticum Moysi servi Dei, Vetus Testamentum quod intelligitur idem esse cum Novo, et canticum Agni. Novum Testamentum, dicentes, alios admonentes: *Magna*, ex prima creatione, et mirabilia, in recreatione, sunt opera tua, Domine Deus omnipotens: justæ et veræ sunt viæ tui, Rex seculorum. Viæ sunt institutiones Dei per quas ipse ad nos, et nos ad ipsum vadimus. Veræ sunt, merito justæ, quia rediunt unicuique pro merito. Veræ sunt, quia eaducent quo promittunt. Quis non linebit te, Domine, et ex hoc, quis, non serviet tibi ex amore, etiam magnificabit nomen tuum, opere et prædicatione, quia solus pius es, et vere timendus es, quia gratis justificas. Quoniam omnes genies venient, et vere magnificabunt, quia aliqui de omni gente venient ad te fidem recipiendo, et adorabunt, in spiritu et veritate, in conspectu tuo, in beneplacito tuo, quoniam iudicia tua manifesta sunt, et vere adorabunt, scilicet cognoscent esse ex iustitia, quod bonus recipis, malos rejicis. Ostensa dignitate et potentia eorum qui plaga inferre debent, vult ostendere causam qua digni videantur mali ut plaga sustineant, et prius ostendit quod cum revelentur eis mysteria Ecclesie, excedenti malis meritis suis non possunt intrars.

Et post hæc vidi, et ecce apertum est templum tabernaculi testimonii in caelo. Et exierunt septem angelii, habentes septem plagas de templo, vestiti lapide mundo, candido; et præcincti circa sua pectora zonis aureis. Et unum ex quatuor animalibus dedit septem angelis septem phialas aureas, plenas iracundiae Dei viventis in sæcula seculorum. Et impletum est templo fumo a maiestate Dei et de virtute ejus. Et nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagæ septem angelorum.

Et post hæc vidi, et ecce apertum est templum tabernaculi testimonii, id est, apte revelata sunt mysteria Ecclesia qua est tabernaculum, quia in ea Deus habitat, et in ea ad tempus militat; testimonium in caelo, quæ continet in se Novum et Vetus Testamentum. Et exierunt, et quia ita aperte erant, exierunt, angelii, prædicatores, id est manifeste reprehendunt, male operantes, habentes septem plagas de templo, confirmatis illis qui sunt Ecclesia, vestiti lapide, firmitate, mundo, a vitiis, candido, propter virtutes, et præcincti circa pectora sua, id est refrenantes etiam cogitationes, zonis aureis, cingulo charitatis. Et unum omnes; unum, quia omnes idem prædicant, de quatuor animalibus dedit septem angelis septem phialas aureas, plenas iracundiae Dei viventis in sæcula seculorum, id est, fecit ipsos ampla vasa Deo per sapientiam et charitatem; plena iracundia Dei, ad disperendum improbos. Et impletum est tem-

plum, licet aperta essent mysteria Ecclesie bonis, tamen malis obscura erant, fumo, obscuritate, a maiestate Oci, a præsencia, et de virtute ejus, quia cui claudit nemo aperit (Apoc. 3), et nemo, de reprobis, poterat in templum introire, id est in Ecclesia, scilicet fieri de Ecclesia, donec consummarentur septem plagæ septem angelorum, donec completa sit omnimoda damnatio. Non ideo sic determinat, ut tunc recipientur, sed constat postea non intraturos.

CAPUT XVI.

El audivi vocem magnam de templo, dicentem septem angelis: Ite, et effundite septem phialas iræ Dei in terram. Et abiit primus angelus, et effudit phialam suam in terram. Et factum est vulnus sanguinem ac pestinum in homines qui habebant characterem bestiæ, et eos qui adoraverunt imaginem ejus.

El audivi, intellexi, vocem, divinam inspirationem, vel aliquam admonitionem, de caelo, dicentem septem angelis: Ite, procedite in obedientia, jam tempus est damnationis malorum, effundite septem phialas iræ Dei in terram, in deditos terrenis. Cum isti angeli jam prædicent, et aperta sint mysteria quæ prædicant, et tamen quidam intrare recusent, habent angeli convenientem causam percutiendi, ad quod divina vox commonet. El abiit primus angelus, et effudit phialam suam in terram; et factum est vulnus sanguinem, damnatio nociva, et pessimum, insanabilis, in omnes qui habebant characterem bestiæ, et eos qui adoraverunt imaginem ejus. In sexto angelo videtur idem dixisse, sed tamen aliud est. Ibi namque est ostensus quæ mala sancti patienter in tempore Antichristi, et quid inductum est de damnatione malorum, ad consolationem justorum fuit. Hic autem specialiter ostenditur damnatio impiorum, et ideo si eadem verba ponuntur hic quæ ibi posita sunt, non superfluent, quia ad diversa inducuntur. Item videtur in sexto angelo idem dixisse qui tuba cecinit, sed tamen ibi maxime ostendit persecutio nem quam mali facient sanctis. Si quid dictum fuit præter hæc de damnatione impiorum, accidens erat; quare si eadem aliqua hic dicantur, ubi damnatio malorum sola consideratur, non est superfluum. Item aliud, quia ibi nulla damnatorum distinctio fuit, hic singuli angeli diversis generibus malorum plagas inferunt.

El secundus angelus effudit phialam suam in mare, et factus est sanguis tanquam mortui; et omnis anima vivens mortua est in mari.

El secundus angelus, in officio, effudit phialam suam in mare, in eos qui sanctos contendunt; et sanguis factus est, scilicet damnatio pro sanguine quem fuderunt, tanquam mortui, quia non evadent illam damnationem: cum vivus fundat sanguinem, ipse non potest evadere; et omnis anima viva mortua est in mari, id est, omnis consentiens illis damnabitur, qui vivere videntur, quia non aperte persequuntur.

El tertius angelus effudit phialam suam super fluminia, et super fontes aquarum, et factus est sanguis.

Et audivi angelum aquarum dicentem : Justus es, Domine, qui es et qui eras sanctus, qui haec judicasti, quia sanguinem sanctorum et prophetarum effuderunt, et sanguinem dedisti eis bibere : digni enim sunt. Et audiri alterum angelum, dicentem : Etiā, Domine Deus omnipotens, vera et justa iudicia tua.

Et tertius angelus effudit phialam suam super flumina, super perversos doctores, tam maiores quam minores, et hoc dicit, et super fontes aquarum, et factus est sanguis, quia et isti sanguinem fuderunt, vel spiritualiter, vel corporaliter. Et audiri angelum aquarum dicentem, scilicet intellexi ipsos predicatorum non sibi, sed Domino bane vindictam attribuentes, et juste fieri confirmantes; per aquas accepimus bonas doctrinas : Justus es, Domine qui es et qui eras. Venturum nou ponit, quia ex proximo advento quasi jam venientem videt. Qui haec judicasti, scilicet qui hujusmodi damnationem malis solvisti. Quia sanguinem sanctorum, minorum, et prophetarum, majorum, effuderunt, et sanguinem, eternam scilicet paenam, dedisti eis bibere. Bibere dicit, quia pro delectatione, quam habuerunt in tormentis sanctorum, haec recipient. Digni enim sunt. Justus es qui judicasti, quoniam isti digni erant. Et quia testimonium illud recipiendum est, quod plures confirmant, inducitalios testimonium priorum confirmant. Et audiri alterum angelum, discipulos priorum, dicentem : Etiā, Domine Deus omnipotens, id est, verum est quidquid de eo dixisti; ex se enim profert testimonium, vera et justa iudicia tua, quia complevit quod promittit, scilicet merita cuique tribunt, ut si quis sanguinem fudit, pro eo biberat ponam sanguinis.

Et quartus angelus effudit phialam suam in solem: et datum est illi æstu affligere homines et igni; et æstuaverunt homines æstu magno, et blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, neque penitentiam egerunt, ut dare illi gloriam.

Et quartus angelus effudit phialam suam in solem, in Antichristum, qui se dicit lumen mundi. Et datum est, permisum est a Deo, illi, Antichristo, æstu affligere homines, minori tribulatione, et igni, majori tribulatione; et æstuaverunt homines æstu magno, deficiente propter tribulations, et blasphemaverunt nomen Dei, ut illi qui Antichristum fatentur Deum esse blasphemant, et ceteris modis, habentis potestatem super has plagas. Licet blasphemarent, ipse tamen habet potestatem, quoniam cui vult dat, cui vult amovet. Neque egerunt penitentiam, non resipuerunt, ut dare illi gloriam, ut si corde dolebant ut coacti, non tamen Deum palam prædicant ore vel opere.

Et quintus angelus effudit phialam suam super sedem bestiarum. Et factum est regnum ejus tenebrosum, et commanducaverunt linguas suas præ dolore, et blasphemaverunt Deum cali præ doloribus et vulneribus suis, et non egerunt penitentiam ex operibus suis.

Et quintus angelus effudit phialam suam super

A sedem bestiarum, id est super familiares Antichristi. Et factum est regnum ejus, id est illi qui de familiaritate ejus maxime gloriahantur, tenebrosum, potius excæcum, et commanducaverunt linguas suas, id est, relincent se malis operibus suis, vel alii sermonibus aliorum; et est dictum ex similitudine morientis, qui præ nimio dolore et infirmitate interiori linguam suam comedit; præ dolore, propter invidiam et cetera vitia quæ intus nutrierunt. Et blasphemaverunt Deum, dicentes magnum fuisse, præ doloribus, propter illatas plágas, vel propter interiora vita, et vulneribus suis, quæ ipsi sibi fecere manducatione linguarum. Et non egerunt penitentiam ex operibus suis.

B Et sextus angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphraten, et siccavit aquam ejus, ut præpararetur via regibus ab ortu solis. Et vidi de ore draconis, et de ore bestiarum, et de ore pseudopropheta spiritus tres immundos exire in modum ranarum. Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa; et prodeunt ad reges totius terræ congregare illos in præmium ad diem magnum Dei omnipotentis. Ecce venio sicut fur. Beatus qui vigilat et custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, et videant turpiditatem ejus, et congregabit illos in locum qui vocatur Hebreice Hermagedon.

C Et sextus angelus effudit phialam suam in flumen, in mundum, illud magnum Euphraten, et siccavit aquam ejus, quia prædeociat et mundum cremandum et omnem affluentiam ejus, vel substantiam, ut præpararetur via regibus ab ortu solis, quia finito mundo erit resurrectio mortuorum fidelium, qui venient ab ortu solis, id est Christo, qui tunc incipiet lucere, id est omnibus se manifestare. Habet alia translatio, regi Christo. Et vidi de ore draconis, de inspiratione diaboli, et de ore bestiarum, de verbis Antichristi, et de ore pseudopropheta, de verbo apostolorum Antichristi. Tres posuit ad generationem immundorum spirituum, ut notet cuique illorum persuasione sufficiere ad precipitum miserorum, spiritus tres immundos exire, scilicet dæmones, quos hi prædicti generant, qui dicuntur immundi, quia immunda persuadent. In modum ranarum. Sicut enim ranæ in luto habitant, et garrulæ aliis quietem auferunt; sic et isti vere immundi sunt. Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa, miracula, et prodeunt ad reges totius terræ congregare illos, conducere in unam voluntatem, in præmium, contra fideles, ad diem magnum Dei omnipotentis, sed in alio suo, quia cito ducentur ad diem iudicii. Dei dico, dicentis : Ecce venio. Vel ita : Vere veniet, quia ipse testatur, sicut fur : ideo dicit fur, quia negligentes et dormientes occidet, et spoliabit omnibus bonis; et ideo : Beatus qui vigilat, qui diligenter sollicitatur de salute animæ suæ, et custodit vestimenta sua, innocentiam et immortalitatem, quas in baptismō recepit, ne nulus, a virtutibus, ambulet, resurgat, et videant, sancti, turpiditatem ejus, peccata. Patebunt enim uniuscujusque peccata, ac si

ipsi coram eis in ipsis actibus essent. *Et conygregabitur.* Superiorus dixit, *prodeunt congregare,* et ecce ponit effectum, quia perficiunt quod querunt, et hoc est. *Congregabit illos in locum, secundum suam voluntatem, qui vocatur Hebraice Hermagedon.* Hermagedon interpretatur mons furum, per quem significatur Antichristus, qui est caput omnium qui sanctis fidem furari volunt, et ad quem confugiunt nequissimi, et ita in ipso congregantur omnes qui ei adhaerent.

Et septimus angelus effudit phialam suam in aeren, et exiuit vox magna de templo a throno, dicens: factum est. *Et facta sunt fulgura, et voces, et tonitrua, et terræmotus factus est magnus, qualis nunquam fuit, ex quo homines fuerunt super terram: talis terra motus, sic magnus.* *Et facta est civitas magna in tres partes, et civitates gentium ceciderunt.* *Et Babylon magna venit in memoriam ante Deum dare ei calicem vini indignationis iræ ejus.* *Et omnis insula fugit, et montes non sunt inventi.* *Et grande magna sicut talentum descendit de celo in homines; et blasphemarunt Deum propter plagam grandinis, quoniam magna facta est vehementer.*

El septimus angelus effudit phialam suam in aerem, id est in aereas potestates, scilicet diabolum, cui locus ille deputatus est: quia, si haberent locum terram, non possemus pali eorum corruptiones. *Et exiuit vox magna, id est aperte magna annuntians, de templo, de Ecclesia, a throno, dicens: haec autem accipit Ecclesia a Deo: Factum est, id est, consummata sunt omnia, et finis adest.* *Et facta sunt, ab eisdem septem angelis, fulgura, miracula, et voces, admonitiones, et tonitrua, mina, et terræmotus factus est magnus, quia commovebuntur terreni adversus bonos, qualis nunquam fuit, ex quo homines fuerunt super terram: talis terræmotus, sic magnus, a tempore Abel.* Ostento super quos angelus phialas suas effundat, secundum distinctionem damnatorum, supponit quid tandem contingat ex effusione illa, scilicet quid licet damnati repugnat, quasi ab ipsa effusione acceperint incrementum, tamen demerguntur in infernum. *Et facta est civitas magna in tres partes, scilicet, propter tres prædictas damnationes damnata est Babyloo.* In tres partes dicit, quia secundum Iudeos, et secundum gentiles, et secundum falsos Christianos. Per Babylonem accipiuntur hic majores; et ceteræ, civitates gentium cederunt, ceteræ collectiones gentiliter viventium. In hac damnatione intellexi puniendo singulis peccatis; et hoc est. *Et Babylon magna venti in memoriam ante Deum, scilicet recordatus est Deussingula peccata, quæ prius ignorare videbatur, cum non puniret, dare illicitem vini indignationis iræ ejus, Dei;* ad hoc venit ut dare illis Deus calicem, id est pœnam mensuratam, vini, contra delectationes quas habuerant. Pœnam dico procedentem ab irato, indignante Deo. Tunc dicitur indignatio, quando et gravior pœna et perdurans infertur. *Et omnis insula fugit, et montes non sunt inventi, etc.* Non inventus est

A aliquis sanctorum inter eos. Per montes, eminentiores virtutibus, ut apostolos; per insulas, illos accipimus, qui contusiones mundi passi sunt; vel ad litteram dicamus, quia tunc neque mons, neque insula erit: crematus enim erit mundus. *Et grande magna, scilicet æterno pœna quæ contundet, id est ponderosa, et ad mensuram.* *Sicut talentum.* Talentum magnum est centum viginti librarum: medium, septuaginta duarum; mihi, quinquaginta. De medio hic dicit: quia peccatores de septuaginta duabus linguis non effugient hanc vindictam. *Descendit de celo in homines, et blasphemaverunt Deum propter plagam grandinis.* In inferno namque positi, et scientes se juste puniri, dolebunt tamen de potentia Domini, et eum summo habebunt odio, quoniam magna facta est vehementer.

CAPUT XVII.

Et venit unus de septem angelis, qui habebant septem phialas, et locutus est mecum dicens: Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas, cum qua fornicati sunt reges terre, et inebrinati sunt qui inhabitant terram de vino prostitutionis ejus. Et abstulit me in desertum in spiritu.

*Et venit unus de septem angelis, qui habebant septem phialas, et locutus est mecum, dicens. Sicut Joannes hic habet personam dicens quantum ad angelum, et ita nos debemus habere ad Joannem. Postquam ostendit plagas quas inferent angeli tempore Antichristi, et damnationem quam inde patientur impii, monetur ostendere causas ipsius damnationis; et sic monet nos quid modo nobis cavendum sit, quoniam idem diabolus qui tunc aperte capiet, quotidie decipit occulte, et ad idem præcipitat homines. Veni, profice intelligendo; ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, causam damnationis meretricis, qui Deo relicto fornicati sunt cum dæmoni. Meretrix ista dicitur Babylon, quia et allicit et seducit ut Antichristus, et alii suo tempore. Quæ sedet super aquas multas, id est regnat super multos populos, quos attrahit ad se per luxuriam. Unde Dominus ad Job: *Virtus ejus, in est diaboli, in lumbis ejus, et fortitudo illius in umbilico ventris ejus* (Job XL). Quoniam viros, quorum seminaria in lumbis est, decipit; et in umbilico mulieres, quarum semen est in umbilico, decipit;*

D unde propheta ad Hierusalem quasi ad meretricem: *In tempore ortus tui, id est hoc tempore scilicet, non est præcisis umbilicus tuus* (Ezech. xvi), id est non refrenasti luxuriam. *Cum qua fornicati sunt reges terre, potentes scilicet, et inebrinati sunt, quia sicut ebrios interim excæbuntur, ut Deum nec diligunt, nec timeant, qui inhabitant terram, id est gloriæ terra intenti sunt, de vino prostitutionis ejus, scilicet de delectatione aperta fornicationis. Abstulit me in spiritu in desertum, scilicet ut videbam reprobos, qui deserti sunt a Deo.*

Et vidi multorem scelerum super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiarum, habentem capitum se-

ptem, et cornua decem. Et mulier erat circumdata purpura et coccino, et inaurata auro, lapide pretioso et margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominationum, et immunditiae fornicationis ejus, et in fronte ejus scriptum : Mysterium : Babylon magna, mater fornicationum et abominationum terrae.

Et vidi mulierem, scilicet Babylonem, quia hi et molles sunt, et seducti velut Eva. Sedentiam super bestiam, et hi habent fundamentum diabolum, per quem operantur, coccineam, id est sanguineam, quia sanguinem sanctorum fudit, vel eloquia Dei male intelligere facit. Plenam nominibus blasphemiz, quia dicunt mala, que faciunt, Deo non dispicere. Habentem capita septem, quinque sensus, quibus conscientio seducimur, et quibus solis vita puerilis regitur. Sextum caput error, ut in his qui possunt ratione uli ; septimum caput Antichristus, per quo septem diabolus dicit homines ad peccatum. Et cornua decem, decem regna, quae erunt tempore Antichristi, per qua alia intelliguntur. Bestia talis erat. Et mulier erat circumdata purpura, scilicet regali ueste, per quod notatur potentia ejus ; et coccino, quia occidunt nolentes sibi consentire ; et inaurata auro, quia videbuntur illuminati divina sapientia, vel etiam mundana, quae pretiosior res est inter mundana ; et lapide pretiosum lapidem pretiosum accipit charitatem quam fingunt se habere, sicut carbunculus pretiosior est inter lapides ; et margaritis, per margaritas accipit alias virtutes, quas fingunt se habere. Habens poculum aureum in manu sua, id est divinas Scripturas, quibus potantur fideles ad salutem, quas habent in manu sua in pravis expositionibus, vel quia fingunt bene operari. Plenum abominationum et immunditiae fornicationis ejus, quia docent secundum suas expositiones immunditias multas, et forniciari cum demone, per quod separantur a bono, quia finis eorum malus est. Et in fronte ejus scriptum : Mysterium, scilicet in aperto habent signum, quod rudibus est mysterium, sed sapientibus aperta cognitio : et est quædam confortatio fidelibus, ne ab ipsa seducantur, in qua talia manifeste vident. Babylon magna, confusio, mater fornicationum, proponentes se exemplum peccandi, pro quibus terreni a salute fidei repelluntur, et abominationum terræ.

Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum, et de sanguine martyrum Jesu. Et miratus sum cum vidi sem illam admiratione magna. Et dixit mihi angelus : Quare miraris ? Ego tibi dicam sacramentum mulieris, et bestie quæ portal eam, quæ habet capita septem, et cornua decem. Bestia, quam vidisti, fuit, et non est, et ascensura est de abyso, et in interitum ibit, et mirabuntur inhabitantes terram, quorum non sunt scripta nomina in libro vite a constitutione mundi, videntes bestiam quæ erat et non est.

Et vidi. Posita causa damnationis, ponit et ipsam damnationem, ac si diceret : Vidi peccantem, vidi et pro peccato damnatam ; et hoc est : Vidi mulierem

A ebriam de sanguine sanctorum, ebriam dicit quia sumitur vindicta de effusione sanguinis, ut pre nimiris doloribus nesciat jam ubi sit, et de sanguine, etc., majorum, scilicet qui non timent Christum testari esse Deum. Et miratus sum cum vidi sem illam, etc. Hie habet personam illorum qui cum vident malos in mundo exultatos mirantur, cum audiunt quæ poenæ eis promittuntur, et cum ita sint puniendi, quare Deus permittit eos exaltari. Sed docentur intelligere illam exaltationem datam ad majorem execrationem. Et dixit mihi angelus : Quid miraris ? Noli mirari, sed intellige quod sit. Ego tibi dicam sacramentum, etc., id est cur puniuntur mali, et diabolus, qui eos peccare facit : quod non patet nisi doctis. Quæ habet capita septem, et cornua decem. Bestia, etc., id est diabolus qui facit homines bestiales, fuit, regnavit ante adventum Christi, et non est, nato Christo, vis sua periit ; et accensura est, etc., quia tempore Antichristi potestatem recipiet et habebit locum in malos ; de abyso, de profundis in vitiis, et in interitum ibit, quoniam mortuo Antichristo, jam non habebit locum. Et mirabuntur inhabitantes terram ; dolebunt namque mali cum suam potestatem, quæ tanta fuit, sic annihilatam videbunt ; quorum non sunt scripta nomina in libro vite a constitutione mundi, qui non sunt prescriti ad salutem in eterna praesentia Dei. Videntes bestiam quæ erat et non est, quæ potentiam babuit ante tempus Christi, cujus potentiam mors Christi destruxit.

C Et hic est sensus, qui habet sapientiam. Septem capita, septem montes sunt, super quos mulier sedet, et reges septem sunt. Quinque cediderunt, unus est, et aliud nondum venit. Et cum venerit, oportet eum manere breve tempus. Et bestia quæ erat et non est, et ipsa est octava, et de septem est, et in interitum ravidet. Et decem cornua quæ vidi, decem reges sunt qui regnum nondum acceperunt : sed potestatem tanquam reges una hora accipient, post bestiam. Hi unum consilium habent, et virtutem et potestatem suam bestie trident. Illi cum agno pugnabunt, et Agnus vincet illos, quoniam Dominus dominorum est, et Rex regnum, et qui cum illo sunt, vocati, electi, et fidèles.

D Et hic est sensus, scilicet in consideratione æternæ poenæ est exercendus sensus sapientis, ut ostendat potentiam negligandam, ex qua provenit poena et damnatio æterna. Qui habet sapientiam. Septem capita, septem montes sunt, etc., quia per hæc septem elevat diabolus homines in superbiam, et reges septem sunt. Illi idem sunt qui montes, et reges dicuntur propter potentiam sæcularem. Quinque cediderunt, assentio quinque sensuum abiit cum infantia ; et unus, error qui manet nobiscum etiam in matura aetate, et aliud nondum venit, Antichristus, qui maxime cogit ad peccandum. Adam si in obedientia persistisset, sensibus corporis ad nullam delectationem uteretur magis in aliquo quam in omnibus. Sed ex suo peccato ita corrupti sunt sensus, ut jam

naturale sit levia tactu, sapora, canora, visu pulchra querere. Hi sunt quinque reges per quos diabolus homines in pueritia regit: quia ipse fuit causa eur corrumperentur. Hi sunt quinque viri Samaritanæ, de quibus dicit Joannes. In juventute seducit, vel succedit error. Nam postquam discretionem habet, si peccat, jam non sensibus, sed errori depudatur; de quo Dominus: *Et nunc quem habes non est tuus vir* (Joan. iv). Habemus etiam hos quinque reges in quinque regibus quos visit Abraham, de quibus Genesis (xvi). *Et cum venerit oportet*, etc., quedam confortatio est, ac si diceret, ne cedatis. *Et bestia quæ erat et non est, et ipsa, etc., de septem est*, quia diabolus, et similiter peccat, et similiter puniatur. *Octava est*, quia omnes transcendunt in nequitia et in poena. *Et in iteritum vadit. Et decem cornua quæ vidisti, decem sunt reges*, tempore Antichristi, ut Daniel dicit (c. vii): Erunt decem regna principaliiter Antichristo adherentia, quorum reges notantur in cornibus propter elationem, et impugnationem, qui regnum nondum acceperunt, licet autem illi nondum regnum acceperint, indicia tamen eorum praecedunt in multis, sed potestatem tanquam reges, quia non vere reges, sed tyrranni. *Una hora*, et quia tempus breve est resistite, nunquam cedatis ei. Accipient post bestiam, non prius tempore, sed ut sequaces et inferiores eo. *Hi unum, etc.*, negandi Christum, in quolibet malo consentiendi, et virtutem, quam ex propriis viribus habent, et potestatem suam, quia ex subditis, bestiæ tradent, quia Antichristo omnia attribuunt. *Hi cum Agno pugnabunt*, verbo et opere, ut seducant ei fidèles suos, et Agnus vincet illos, lassando suis constantiam, et alios tandem excæcando. Quoniam Dominus dominorum est, utens etiam malis ad utilitatem et purgationem suorum. *Et Rex Regum*, et ideo etiam vincet reges terræ, quoniam pretiosissimam habet familiam; et hoc est, et qui cum illo sunt, vocati, per prædicatores, electi, ab æterno, et fideles, in custodia fidei et operum execuzione.

Et dixit mihi: Aquas quas vidisti ubi meretrix sedet, populi sunt, et gentes, et tinguæ. Et decem cornua, quæ vidisti in bestiam, hi odient fornicariam, et desolatam facient illam, et nudam, et carnes ejus manducabunt, et ipsam igni concremabunt. Deus enim dedit in corda eorum, ut faciant quod illi placatum est, ut dent regnum suum bestiæ, donec consummentur verba Dei. Et mulier quam vidisti, est civitas magna, que habet regnum super reges terre.

Et dixit mihi: Aquas, etc., scilicet Babylon, vel Antichristus, qui jam regnat per mysterium populisunt, id est fluitantes in vitiis, et gentes, ex omni hominum gente collecti, et linguæ. Et decem cornua, etc., et ideo vos nolite conformari ei, quia hi qui modo adhærent, tandem dolebunt, et odient bestiam, dolentes et scientes se fuisse seductos per eam. Et desolatam facient illam, quia solarium quod modo faciunt ei, tandem cessabit; et nudam, quia imperium ejus quod per ipsos excreverat, jam non habe-

A bit locum. *Et carnes ejus, etc.*, id est tormenta pro delectationibus ejus quas consecuti sunt. *Et ipsam igni cremabunt*, quia ipsi erunt causa quare diabolus puniatur, quoniam per ipsum decepti sunt. *Deus enim, quasi dicat*, et cum tam sciunt finem, quare sequuntur eum? excœcavit enim eos Deus malis meritis eorum, et hoc est, *Deus enim dedit in corda eorum*, etc., id est illi, scilicet diabolo, ut det regnum suum bestiæ, ita faciunt quod placitum est bestiæ illi, quoniam permittunt se regnum diaboli, donec consummentur, etc., scilicet donec compleantur quæ promissa sunt de præmio malorum et bonorum, scilicet donec separantur boni a malis. *Et mulier quam vidisti, etc.*, id est multitudo magna potentium munita omni prava obstinatione, quæ habet regnum, etc., quia dominatus et compellit in elatione magna.

CAPUT XVIII.

VISIO SEXTA.

Et post hæc vidi alium angelum descendente de celo, halentem potestatem magnam, et terra illuminata est a gloria ejus, et exclamavit in forti voce, dicens: Cecidit, cecidit Babylon magna, et facta est habitatio dæmoniorum, et custodia omnis spiritus immundi, et custodia omnis volucris immundæ: quia de ira fornicationis ejus biberunt omnes gentes, et reges terræ cum illa fornicati sunt, et mercatores terræ de virtute deliciarum ejus divites facti sunt.

In bac sexta visione agitur de pœnis ultimis quas patientur impii in inferno pro singulis peccatis, et primum ostendit de Babylonie, et in ea ostendit diversos ordines: postea de Antichristo et pseudo-prophetis, deinde de ipso diabolo. Et est visio aperte divisa ab his in quibus damnatio malorum ostenditur, cum hic non damnatio, sed pœna quæ damnationem sequuntur, ostenduntur. Et ideo si quid de damnatione malorum ostendatur, non est superfluum, quia ad aliud inducetur. Cum autem has portas executurus sit, ostendit Christum potentem hoc facere, et etiam hoc ipsum Christum annuntiantem, ut sit major fides. *Et post hæc vidi alium angelum, Christum, descendente de celo, humilians se ad cognitionem hominum ex cognitione angelorum, vel ad assumptionem carnis de æqualitate Patris, habentem potestatem magnam, et secundum D divinitatem et humanitatem;* unde dicitur (Matth. xxviii): *Data est mihi omnis potestas in celo et in terra; quod tam potens dicit, potest efficere. Et terra illuminata est*, id est Ecclesia, pulsis tenebris ignorantiae, a gloria ejus, a gloriosa prædicatione; et clamavit, annuntiavit, in forti voce, quia quod dixit, ad effectum perduxit, dicens: *Cecidit, cecidit Babylon, repetitio notat duplicum casum, scilicet corporis et animæ, vel infinitum casum; magna, quia multos amplectitur. Præmittit causam ruinæ, et facta est, etc.*, dæmonium est collectio dæmonum. *Et custodia omnis, etc.*, quia custodit in se diabolum obediendo ei in pravis actibus; *volucris immundæ, etc.*, tunc

divinitatem et humanitatem; unde dicitur (Matth. xxviii): *Data est mihi omnis potestas in celo et in terra; quod tam potens dicit, potest efficere. Et terra illuminata est*, id est Ecclesia, pulsis tenebris ignorantiae, a gloria ejus, a gloriosa prædicatione; et clamavit, annuntiavit, in forti voce, quia quod dixit, ad effectum perduxit, dicens: *Cecidit, cecidit Babylon, repetitio notat duplicum casum, scilicet corporis et animæ, vel infinitum casum; magna, quia multos amplectitur. Præmittit causam ruinæ, et facta est, etc.*, dæmonium est collectio dæmonum. *Et custodia omnis, etc.*, quia custodit in se diabolum obediendo ei in pravis actibus; *volucris immundæ, etc.*, tunc

comparatur volueri diabolus, quoniam facit aliquem efferre se superbire de immunditia sua; *quia de ira fornicationis ejus*, id est fornicatione pro qua irascitur Deus, biberunt omnes gentes, et reges terra, scilicet potentes saeculi; mercatores terrae, etc., ad litteram vel dicuntur mercatores omnes, qui vendunt animas suas, pro his saecularibus; *de virtute deliciarum ejus*, de effectu deliciarum de peccato: uode dicitur: *Omnis dives vel iuuenis, vel haeres iniqui, divites facti sunt.*

Et audiui aliam vocem de celo dicentem: Exile de illa populus meus, et ne participes sitiis delictorum ejus, et de plagiis ejus non accipiatis: quoniam perverterunt usque ad celum peccata ejus, et recordatus est Dominus iniquitatum ejus: reddit illi sicut ipsa reddidit vobis, et duplice duplici, secundum opera ejus: in poculo, quo miscuit, miscele ei duplum. Quantum glorificavit se, et in diliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum, quia corde suo dicit: Sedeo regina, et vidua non sum, et luctum non video. Ideo in una die venient plagiæ ejus mors, et luctus, et funes, et igni comburetur: quia fortis est Deus qui judicavit illam: et flebunt, et plangent se super illam reges terra, qui cum illa fornicati sunt, et in diliciis viserunt, cum viderint fumum incendiij ejus; longe stantes propter timorem tormentorum ejus, dicentes: Væ, vœ, civitas illa Babylon magna, civitas illa fortis, quoniam una hora venit iudiciuimatum.

*Et audiui. Ponit admonitionem, quia si nunc eximus de illis, nec tandem damnabimus cum illis. Aliam vocem, Christi inspirationem, vel predicationem, de celo dicentem. Exite, etc., opera eorum ne faciatis, et participes sitiis, etc., nec consensum adhibeatis: consensum quidem prebeat qui laudent, et adulantur, et qui corrigere debet, et non facit; et de plagiis ejus non accipiatis, et tunc non eritis participes poenarum; quas plagiæ ideo recipiet, quoniam perverterunt peccata, etc., id est ad contemptum Dei per impunitiam. Tunc dicuntur peccata vendire usque ad celum, quando pervenient ad illud peccatum peccandi, quod nunquam transirent peccando, scilicet ad contemptum Dei, unde æque redditur aeterna poena, et illi qui peccavit tribus annis, et illi qui centum annis: quoniam uterique venit ad illud punctum, quod nunquam transiret peccando: et recordatus est Dominus, etc., et minorum quorum videbatur oblitus, tum pertinebat eos prosperari. Reddite illi, admonet etiam sanctos, ut divinam vindictam exercant in illos; sicut et ipsa reddit vobis, scilicet sicut ipsi poenas intulerunt vobis, quoniam vis purgatorias, ita vos reddit illis poenas, sed aeternas, et duplicate, id est animæ et corpori, duplia, duplo graviores redditum, quam ipsi vobis, secundum opera ejus, non omnibus æquales, sed inicuique pro meritis. In poculo quo, etc., scilicet sicut illi tormenta vobis intulerunt ita vos illis. Redditur et aliquando eodem genere: *Quantum glorificavit se et in, etc.; non de his tantum, quæ in alios ficerunt,**

A punientur, sed etiam de gloria et dolecatiue, quam inter seipsos habuerunt: vel ut ostendat descriptionem quantum unicuique sit reddendum, scilicet quantum peccavit, scilicet alii plus, alii minus: tormentum ad corpus, luctum ad animam. *Quia in corde suo dicit.* Ostendit quo modo glorificavit. Sedeo, quasi stabilis, regina, dignitate et potentia, et vidua non sum, non desunt mihi servitores, vel quia habet consolationem in temporalibus, et luctum non video, non timet defectum sue potentiae. *Ideo in una die, in hora iudicij, venient plagiæ ejus.* Praemisit causas damnationis, modo ponit ipsas causas et poenæ. Mors, separatio a vera vita, et luctus, contra gaudia quæ hic habuit, et famæ, a vera refectione, quia fortis est Dominus, cui nullus potest resistere, vel tandem inflexibilis omni prece. Communem dixit de damnatione Babylonia, modo distinguit per diversos ordines damnatorum: *Et flrebunt, dolebunt in animo, et plangent se, etc., dolorem cordis ostendent, quia dolebunt patientes, et de propria miseria, et damnatione subditorum. Reges terra, vel etiam boni reges, vel qui aliquando cum ea fornicati sunt, dolebunt, quod eis nunquam similes fuerunt, cum viderint fumum incendiij ejus cum viderint signa sua poenæ. Longe stantes, voluntate. Istud quod sequitur planum est.*

B *Et negotiatores terræ flrebunt, et lugebunt super ilian, quoniam merces eorum nemo emet amplius; merces auri et argenti, et lapidis pretiosi, et margaritæ, et byssi, et purpuræ, et serici, et coccini, et omne lignum ihyinum, et omnia vasa cboris, et omnia vasa de lapide pretioso, et æramento, et ferro, et mormore, et cinnamonum, et anomum, et odoramentorum, et unguenti, et thuris, et vini, et olei, et similæ, et tritici, et jumentorum, et ovium, et equorum, et rhedarum, et mancipiorum, et animalium hominum. Et poma desiderii animalium discesserunt a te: et omnia pingua, et clara perierunt a te, et amplius illa jam non inventur. Mercatores horum qui divites facti sunt ab ea, longe stabunt propter timorem tormentorum ejus flentes ac lugentes, et dicentes: Væ, vœ, civitas illa magna, quæ amicta erut byssino, et purpura, et coco, et deaurata eraut auro, et lapide pretioso, et margaritæ, quoniam una hora destituta sunt tantæ divitiae. Et Omnis gubernator, et omnes qui in lacum navigant, et nauilæ, et qui in mari operantur, longe steterunt, et clamaverunt videntes locum incendiij ejus dicentes: Quæ similitis civitati huic magnæ? Et miserunt pulvrem super capita sua, et clamaverunt plongentes et lugentes, et dicentes: Væ, vœ, civitas magna in qua divites facti sunt omnes, qui habebant naves in mari, de pretiis ejus qui una hora desolata est.*

D *Alius ordo damnatorum de his qui sunt in Babylon. El negotiatores terræ, ad litteram, vel omnes qui vendunt animas proterrenis, flrebunt super illum et lugebunt, scilicet continuum habebunt dolorem, quia dolebunt ea perire, in quibus sperabant obtinere felicitatem, quoniam merces eorum nemo emet*

amplius. Has scilicet, *merces auri*, etc., et *serici*, apud Seres facti, et *omne lignum thyinum*, nemo emet, et *æramenta*, ut baccilia, et *odoramentorum*, scilicet merces, et *animarum hominum*, venditur solum corpus, ut si *Cristianus Christiano* vendaratur: tum quasi anima, ut si apud paganos, animam suam salvare non possit. *Et poma desiderii anime* discesserunt a te. Babylon, hic nota quia etiam pro minimis damnentur homines, si in his minimis delectentur, etc. Et *omnis gubernator*, ut patres familiarum, et *omnis qui in lacu navigat*, sicut illi qui proponunt sibi aliquid determinatum, ut marcas auri, vel aliquid hujus generis, et *nautæ*, ut servientes gubernatorum, et *qui in mari operantur*, ut omnes Babylonios comprehendant, dicit, et *qui in mare operantur*, id est qui in mundo sperant, et delectantur, *longe steterunt*, voluntate, ne incendentur, et *clamaverunt dicentes*: *Quæ similis huic civitati*, in miseria, et miserunt pulvrem super capita sua, quod est signum pœnitentiae, quamvis tarde: vel pulvrem, id est concupiscentiam terrenorum præposuerunt capiti suo, id est animæ. *De pretiis ejus*, ad litteram, vel de peccatis.

Exsultate super eam, cœli et sancti apostoli et prophetæ, quoniam judicavit Deus judicium vestrum de illa. Et sustulit unus angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, et misit in mare dicens: *Hoc impetu mittetur Babylon illa magna civitas, et ultra jam non invenietur.* Et vox citharædorum et musicorum, et tibia canentium, et tuba non audietur in te amplius. *Et omnis artifex omnis artis non invenietur in te amplius*, et vox molæ non audietur in te amplius, et lux lucernæ non tucebit in te amplius. *Et vox sponsi et sponsæ non audietur adhuc in te* quia mercatores tui erant principes terræ: quia in *veneficis tuis perierunt omnes gentes*, et in ea sanguis propheta rum et sanctorum invenitus est, et omnium qui interfecti sunt in terra.

Posita damnatione impiorum, ponit exultationem, et commonet sanctos, ut congratulentur divino iudicio, et hoc est: *Exulta super eam, cœlum, ut angelii, Dcūs judicavit judicium vestrum de illa*, scilicet iudicants ea quæ peccavit in nos. Postquam ostendit singulorum ordinum damnationem, ostenditur sibi modus, scilicet quod sibi præmonstratum fuerat, videt completum. *Et sustulit*, elevat Deus mundum in potentias, ut gravius demergat, unus angelus fortis, Christus, lapidem, lapidea corda habentes, quasi molarem magnum, semper per hæc mundana volventes: quia alios terit, et misit, in infernum. *Hoc impetu mittetur Babylon*, sicut in haec figura vides, vel quanto plus exaltantur tanto gravius cadent. *Et ultra jam non invenietur*, sicut quidam hæretici putant. *Et vox citharædorum*, enumerat et illa perire, de quibus non dixerat. *Et vox sponsi et sponsæ*, leuita nuptiarum, quia mercatores tui erant principes terræ, scilicet, dantes animas suas pro terrenis, nimiam potestatem exercuerant, quod jam pati non volo. Nunc quasi ad ipsam Babylonem loquitur de casu suo,

A condolens miseriæ ejus, nunc ad auditores convertit, ut fideles exhortetur: *quia in veneficis tuis, ad litteram, vel venenosis persuasionibus, perierunt omnes gentes*, aliqui de gente. *Et omnium qui interfecti sunt*, quia si malus malum occidit, non excusat occisorem nequitia occisi.

CAPUT XIX.

Post hæc audivi quasi vocem magnam tubarum multarum dicentium: Alleluia, Laus et gloria, et virtus Deo nostro est, quia vera et justa iudicia ejus sunt, qui judicavit de meretrice magna, quæ corrupti terram in prostitutione sua, vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus ejus. Et iterum dixerunt: Alleluia. Et fumus ejus ascendit in sæcula sæculorum. Et ceciderunt seniores viginti quatuor, et quatuor animalia. Et adoraverunt Deum sedentem super thronum, dicentes: Amen, Alleluia. Et vox de throno exivit dicens: Laudem dicate Deo nostro, omnes servi ejus, et qui timetis eum, pusilli et magni.

Vidit completam damnationem Babylonis, modo audit exultationem sanctorum de hac damnatione simili commoniti fuerant ubi dixit: *Exulta, cœlum. Post hæc audivi quasi vocem exultationem, magnam tubarum in cœlo, sanctorum, qui tubæ sunt, scilicet intonantes prædicatione, dicentium: Alleluia, alleluia non est vox alicujus linguae, sed est vox angelica non habet propriam interpretationem in aliqua lingua, et significat Trinitatem: per alle, Patrem, per lu, Filium, per ia, Spiritum sanctum; nec simpliciter illam divinam substantiam, sed cum laude, et illa inexplicabili. Laus, laudandus, propter resurrectionem, et gloria, propter ascensionem et immortalitatem. Et virtus Deo nostro est, quia visit diabolum, et ideo hæc sunt ei, perficit enim quod promittit, et ideo vera et justa, secundum merita cuiusque, iudicia ejus sunt, quia judicavit de meretrice quæ corrupti terram, alius, alium, in prostitutione sua, et vindicavit sanguinem servorum suorum, requiriens eum, de manibus suis, et iterum dixerunt, Alleluia; per hanc iterationem intelligimus infinitam laudem. Et fumus ejus, etc., in sæcula sæculorum. Vindicavit sanguinem non temporaliter, sed æternaliter. Ponit exultationem majorum de damnatione prædicta, et isti confirmant testimonium precedentium, et ex se testimonium dant. Et ceciderunt seniores, judices, viginti quatuor, et quatuor animalia, doctores. Et adoraverunt Deum sedentem super thronum, dicentes, confirmationis superiorum, scilicet verum, est quod Deus ita gloriosus est, Alleluia. Ubi dicunt alleluia, ponit ex se laudem. Et vox admonitio, de throno, de secreto loco, vel de his in quibus sedet judex, exivit, dicens, ad audienciam omnium. Posita damnatione et pro ea sanctorum exultatione, ponit admissionem ut subterfugamus talium conformitatem. Laudem dicate Deo nostro, bene operemini omnes sancti ejus, et qui timetis eum, casto timore, pusilli et magni, secundum ætatem, vel qui nequeunt altiora perficere, ut Vende omnia (Matth. xix¹), et secundum Christum magni sunt qui hæc possunt.*

Et audiui quasi vocem tubæ multæ, et sicut vocem aquarum multarum, et sicut vocem tonitruum magnorum, dicentium : Alleluia, quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens. Gaudemus et exsultemus et demus gloriam ei, quia venerunt nuptiæ Agni, uxor ejus præparavit se, et datum est illi ut cooperiat se byssinum splendens candidum. Byssinum enim justificationes sunt sanctorum. Et dixit mihi : Scribe : Beati qui ad cænam nuptiarum Agni vocati sunt. Et dixit mihi : Hæc verba Dei vera sunt. Et recidi ante pedes ejus ut adorarem eum. Et dixit mihi : Vide ne feceris; conservus tuus sum, et fratrum tuorum habentium testimoniorum Iesu. Deum adora. Testimonium enim Iesu est spiritus prophetæ.

Ostensa lætitia quam habent sancti de damnatione malorum, supponit aliam, quam habent de implectione consorii, et adventu regni Dei. *Et audiui quasi vocem, exultationem sanctorum prædictorum, tubæ multæ, qui per prædicationem quasi tuba intonuerunt, et sicut vocem aquarum mularum, quia de multis populis collecti sunt; et sicut vocem tonitruorum magnorum: terribit enim impios sanctorum exultatio: dicentium : Alleluia, quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens, quasi antea regnum fuit impiorum. Gaudemus, secundum beatitudinem animæ, et exsultemus ex corporis glorificatione, et demus gloriam ei, scilicet nos ab eo omnia habere reputemus, quoniam venerunt nuptiæ Agni, quoniam juncta est Ecclesia Christo. Et uxor ejus præparavit se, conveniens erat ut jungeneretur, quia ipse Ecclesia idoneam se præbuit ut recipetur. Et datum est illi, interim, ut cooperiat se byssinum : secundum presentem statum dedit Dominus Ecclesia sue justificationes, quibus se vestiret, et Deo paratam se ostenderet; splendens. Byssinum enim justificationes sunt sanctorum. Et dixit mihi : Beati, invitati præsentes ad prædictas nuptias, qui ad cænam nuptiarum Agni vocati sunt, perfecte ita ut perveniant. Hæc verba Dei; et ut majorem exhortationem faciat, dicit hæc verba esse Dei, et quia Dei, ideo vera. Et recidi ante pedes ejus, quia eum majorem me intellexi; paratus ad obediendum humiliavi me ei, et debetis vos humiliari doctoribus vestris; ut adorarem eum, id est venerarer ut majorem. Et dixit : Vide ne feceris, ante incarnationem Christi non prohibeo ut angelus adorari, quia videbat omnem hominem se inferiorem. Sed post ascensionem Christi, quia vidit hominem supra omnes angelos exaltatum, timuit ab homine adorari. Conservus tuus sum, et fratrum tuorum habentium testimonium Iesu, ego et tu, cæterique fratres tui unum Deum habemus. Deum adora. Testimonium Iesu est spiritus prophetæ, quia omnes prophetæ testimonium perhibent Iesu, et non ex se, sed Spiritus sanctus per ipsos.*

Et vidi calum apertum. Et ecce equus albus, et qui sedebat super eum, vocabatur Fidelis, et Verax, et in justitia judicat et pugnat. Oculi aulem ejus sicut flamma ignis, et in capite ejus diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo novit nisi ipse.

A Et vestitus erat ueste aspersa sanguine, et vocatur nomen ejus, Verbum Dei. Et exercitus qui sunt in caelo, sequebantur eum in equis albis, vestiti byssino albo et mundo, et de ore ipsis processit gladius acutus, ut in ipso percutiat gentes, et ipse reget eas in virga ferrea, et ipse calcat torculari vini furoris iræ Dei omnipotentis, et habet in vestimento et in femore suo scriptum : Rex regum et Dominus dominantium.

*B Ostensa damnatione Babylonis, et sanctorum extalitione, supponit damnationem Antichristi et pseudoprophetarum, ubi dicit, et apprehensa est bestia (infr.), quorum damnationis causam premitit, cum dicit, contra Christum pugnabunt: et quia incredibile videatur, quod Antichristus et sui qui tam potentes erunt sic possint damnari, premitit potentiam damnantis et secundum Divinitatem, et secundum humanitatem, cuius potentie nullus possit resistere. Ex qua etiam ipsis dignitate invitat nos ad ejus imitationem. Et ridi cælum apertum, sed revelata sunt mihi mysteria Ecclesie, et quod homo possit cælum ascendere, et Deum agnoscere; quasi dicat : Vidi vocatos ad nuptias, vidi quod possent venire, quia et bonum habemus adjutorem, et bonos monitores. Et ecce equus, et hoc est, apparuit equus, id est caro Christi portans Verbum Dei, albus, quia sine peccato. Et qui sedebat super eum, Divinitas, vocabatur Fidelis, quia promissa implet; et Verax, quia in nullo mentitur, ut dicitur ad Titum (i) et Hebreos (vi). Et alios veraces facit, et cum justitia iudicat, quia unicuique reddit secundum opera, ut dicitur (Rom. ii); et pugnat in suis contra diabolum. Oculi autem ejus sicut flamma ignis, dona Spiritus sancti, vel divina præcepta, vel charitas, quæ comburit vitia, illuminat habentem, et accedit ad amorem Dei. Et in capite ejus, secundum divinitatem, diademata multa, quia per eam et ipse, et sui coronauntur. *C* Habens nomen scriptum quod nemo novit, plene intellectu, nisi ipse, et cui ipse revelavit. Et vestitus erat ueste, carne, aspersa, in passione, sanguine, vel Ecclesia, quæ in martyribus occiditur. Et vocatur nomen ejus Verbum Dei, per quem Pater se mundo nuntiavit, et per quem omnia fecit (Joan. i). Et exercitus qui sunt in caelo, fideles contra diabolum dimicantes, qui sunt in Ecclesia, sequebantur eum, id est imitabantur, in aliis equis, id est in corporibus dealbatis multis virtutibus; vestiti byssino, id est justitia, albo, secundum virtutes, mundo, a criminali inaculata. Et de ore ipsis, id est prædicatione, procedit gladius, id est divina sententia; ultraque parte acutus, quia percutit secundum corpus et secundum animam, vel Novo et Veteri Testamento, vel utroque populo gentili et Iudeo. Ut in ipso percutiat omnes gentes, quosdam ad vitam, quosdam ad mortem. Et ipse reget eas, bonos de virtute in virtutem, malos de vita in pejus, in virga ferrea, inflexibili justitia. Et ipse calcat torculari vini furoris iræ Dei omnipotentis, id est, mortem, quæ ab irato Deo primo homini peccanti illata est, resurgens destruxit, vel torcular tribulatio est, quam Deus iratus et furiosus*

infert, de qua tribulatione exit *vinum*, id est quidam **A** sancti eliciuntur, et dicitur furor *iræ* continuo, et *habet in vestimento*, id est in carne et in femore; per hoc notat Christum de vera progenie hominis fuisse. *Scriptum*, quod non posset inde deleri, vel in cordibus fidelium, qui sunt *vestimentum*, id est *scriptum*, *Rex regum, sanctorum, et Dominus dominantium, omnium qui subditis dominantur.*

Et vidi unum angelum stantem in sole, et clamavit voce magna dicens omnibus avibus, quæ volant per medium cœli: Venite, congregamini ad cœnam magni Dei, ut manducetis carnes regum, et carnes triborum, et carnes fortium, et carnes equorum et sedentium in ipsis, et carnes omnium liberorum ac servorum, et pusillorum et magnorum.

Ostensa dignitate Christi, per quam diabolum expugnare poterit, subdit admitionem præsentium, ut huic tali adhærent. *Et vidi angelum, prædicatores, stantem in sole, in aperto, ut ab omnibus audiaretur, et clamavil voce magna, id est, admitione audienda, dicens omnibus avibus, id est fidelibus, qui et agiles sunt, et pennati virtutibus, quæ volant per medium cœli, id est, per catholicam fidem, nullam sibi facientes propriam sectam: Venite, bene operando, congregamini, a diversis partibus cœli, vel in eadem fide nihil proprii apponentes. Deo enim placet unitas. Ad cœnam magni Dei, cœnam accipit ipsum Christum, qui est vera cena reficiens, et nunquam deficiens, vel consortium sanctorum. Et hene cœnam, non prandium, quia talem refectionem nullus labor, sed perpetua quies sequitur; ut manluetis carnes regum, id est, delectemini in cruciatu majorum et minorum impiorum; et carnes fortium, in viribus corporis equorum, subditorum, et sedentium in ipsis, prælatorum, etc.*

Et vidi bestiam et reges terræ, et exercitus eorum congregatos ad faciendum prælium cum illo qui se-debat in equo, et cum exercitu ejus. Et apprehensa est bestia, et cum illa pseudopropheta qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestie, qui adoraverunt imaginem ejus. Vivi missi sunt hi duo in stagnum ignis ardenti sulphure, et cæteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius, et omnes aves satræ sunt carnibus eorum.

Et vidi bestiam, Antichristum, qui est principale caput bestie, et reges terre, pseudoapostolos, et exercitus ipsorum congregatos, id est omnes ei scriventibus ad faciendum prælium cum illo, contra Christum et suos blasphemis, tribulationibus et miraculis, qui sedebat in equo, etc.; quasi diceret: multum debelis esse solliciti, ut ad hanc cœnam veniatis, quia diabolus paratus est nocere vobis, quem tamen Dei auxilio vincere poteritis. Et apprehensa est bestia, et ideo bestia punita est aeternaliter, et cum illa pseudopropheta qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos, qui acceperunt characterem bestie, qui credunt in eum, et qui adoraverunt imaginem ejus. Vivi missi sunt hi duo: scilicet, Antichristi et sui

maiores pœnas sentient quam alii, sicut illi qui vivi comburuntur, si mortuus comburatur, nibil sentit; in stagnum, propter tenebras, *ignis ardenti sulphure, et cæteri*, ut sequaces istorum, *occisi sunt, minori quidem pœna punientur. In gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius, et omnes aves saturatæ sunt, sancti delectabuntur in poena istorum.*

CAPUT XX.

Et vidi angelum descendente de cœlo, habentem clavem abyssi, et catenam magnam in manu sua, et apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus et Satanas, et ligavit eum per annos mille, et misit in abyssum, et clausit et signavit super eum, ut non seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni. Post haec oportet illum solvi modico tempore.

Dicta damnatione Babylonis et Antichristi, et pseudoapostolorum ejus, supponit damnationem ipsius diaboli, et determinat tempus damnationis, scilicet paulo post seductionem, et item ponit causam damnationis, scilicet quia solitus insaniat immoderate, et premonstrat potentiam damnatoris, scilicet ut qui in humili adventu, et etiam mortuus eum ligare potuit, glorificatur jam impassibilitate et immortalitate, et possit eundem prorsus destruere. *Et vidi angelum descendente de cœlo, Christum humiliante se in carne, habentem clavem abyssi, id est, potestatem omnium profundorum in nequitia, quia non possunt lacere nisi quantum Deus permittit, et catenam magnam, inevitabilem potentiam, qua alligabitur Satanas; in manu sua, in operatione scilicet per passionem et resurrectionem. Et apprehendit draconem serpentem, nescientem tenuit, scilicet quia ipsum peccasse ostendit, ubi hominem omni peccato immunem, quasi peccatorum judicavit, antiquum, quia a principio mundi nocuit. Qui est diabolus et Satanas, ponit quasi interpretationem ipsius. Et ligavit eum, priori potestate privavit, per annos mille a tempore Christi, usque ad tempus Antichristi, mille dicit, quia numerus ille perfectus: et hic ponit Apostolus numerum determinatum pro indeterminato, quia ut dixit Christus discipulis suis. (Act. i): Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate. Et misit eum in abyssum, quia ejectus a fidelibus, omnibus malis dominatur. Sciendo quod similiter in Abraham et aliis fidelibus diabolus fuit ligatus, sicut in istis presentibus, sed in illis ligavit spes futuri Christi, in istis ipse Christus. Et clausit, quia nescit an quos modo habet possit retinere, et quos non habet possit acquirere. Et signavit super illum, id est, signo crucis eum superavit, et a fidelium mentibus repulit, ut non amplius gentes decipiatur, tam libere sicut prius, usque ad tempus Antichristi, donec consummentur mille anni. Dixi donec consummentur, quia postea solvetur modo prædicto; hoc est: Post haec oportet eum solvi modico tempore, quia Deus ita constituit, ut tunc iterum*

D

libere decipiat, sed ne timeatis, quia brevi tempore.

Et vidi sedes, et sederunt super eas, et iudicium datum est illis, et animas decollatorum propter testimonium Jesu, et propter Verbum Dei, et qui non adoraverunt neque bestiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt characterem in frontibus aut in manibus suis, et vixerunt et regnaverunt cum Christo mille annis. Cæteri mortuorum non vixerunt, donec consummentur mille anni. Hæc est resurreccio prima. Beatus et sanctus qui habet partem in resurrectione prima. In his secunda mors non habet parlem, sed erunt sacerdotes Dei et Christi, et regnabunt cum illo mille annis. Sed cum consummati fuerint mille anni, solvetur Satanus de carcere suo, et exibit et seducet gentes quæ sunt super quatuor angulos terræ, Gog et Magog, et congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris. Et ascenderunt super latitudinem terræ, et circuerunt castra sanctorum, et civitatem dilectam: et descendit ignis de celo et devoravit eos, et diabolus qui seducebat eos missus est in stagnum ignis et sulphuris, ubi et bestia et pseudoprophetæ cruciabantur die ac nocte in sæcula sæculorum.

Et vidi sedes, ligato diabolo vidi fideles solutos, et minores prelatis obediens paratos, et prelatis iudicare in subditis: quod dicitur de statu presentis vitæ. Juicium datum est illis, a Deo; et vidi in tempore hujus ligationis, animas decollatorum, fidelium in gloriam, nunquam ad inferos descendere, sicut Abram et prophetæ descederunt, quamvis justi, propter testimonium Jesu, secundum humanitatem; et propter Verbum Dei, secundum divinitatem, et qui non adoraverunt, et aliorum fidelium non decollatorum, neque bestiam, Antichristum, neque imaginem ejus, pseudoapostolos ejus, nec acceperunt characterem, signum ejus, in frontibus, in manifesta confessione, aut in manibus suis, in operatione, et vixerunt, et regnaverunt cum Christo, potentes erunt etiam facere miracula. Mille annis, et non dico hoc futurum tantum post communem resurrectionem, sed etiam tempore ligationis. Et cæteri mortuorum non vixerunt, id est, mortui in anima statim punientur post dissolutionem; quod ideo inducit, quia vellent aliqui nullum puniri toto tempore ligationis Satanæ, donec consummentur mille anni. Tunc autem manifestum est quod non vivent.

Hæc est resurreccio, scilicet quod fideles in vita sua liberabuntur a peccatis, et animæ statim post dissolutionem fruentur æterna gloria; prima, quia sequitur resurreccio animæ et corporis. Beatus, quia beatitudinem consequetur, et sanctus, confirmatus, quia non deficiet illa beatitudine; qui habet partem in resurrectione prima, quia non omnes possunt esse ejusdem beatitudinis, et perfectionis. In his secunda mors non habet potestatem, et vere beatus, quia damnatio animæ et corporis simul non erit in eo. Sed erunt sacerdotes Dei et Christi, se ipsos et laudes continuas offerentes Deo in Trinitate, et secun-

Dum humanitatem Christo, et regnabunt cum illo mille annis, non solum post communem resurrectionem, sed interim solvetur Satanus, recipiet potestatem, de carcere suo, de cordibus reproborum, in quibus modo ligatus est; et exibit, aperte, quatuor angulos terræ, in quatuor partibus mundi. Gog et Magog, ad litteram sunt populi in montanis conclusi versus aquilonem, et hi soluti, et primi decepti, seducunt alios; vel ad allegoriam, ut per istos intelligantur omnes mali. Gog interpretatur tectum, per quod intelliguntur omnes occulæ nocentes. Magog interpretatur detectum, per quod intelliguntur omnes aperte nocentes. Et congregabit eos in prælium, quorum numerus est sicut arena maris, sterilis et innumerabilis. Et ascenderunt, superbientes, super latitudinem terræ, per totum orbem, et circuerunt castra sanctorum, invadentes sanctos non poterunt intrare, in quibus militat Deus, civitatem, munitam virtutibus, et ideo a Deo dilectam. Posita causa ponit damnationem, quia post illam seductionem, et ministri damnabuntur a Deo, et hoc est, et descendit ignis de celo, etc., ubi et bestia et pseudoprophetæ cruciabantur, quia eumdem locum pœnorum dat diabolo et suis, maxime nos deterret ne sui efficiamus. Dic ac nocte, continue, vel die, de gloria sanctorum, nocte, de propria miseria. In sæculo sanctorum, et hoc in æternum.

C Et vidi thronum magnum candidum, et sedentem super eum, a cuius conspectu fugit terra et cælum, et locus non est inventus ab eis. Et vidi mortuos magnos et pusillos stantes in conspectu throni, et libri aperti sunt. Et aliis liber apertus est, qui est vitæ, et iudicati sunt mortui ex his que scripta erant in libris, secundum opera eorum. Et dedit mare mortuos qui in eo erant, et mors et infernus dederunt mortuos, qui in ipsis erant. Et iudicatum est de singulis secundum opera eorum, et infernus et mors missi sunt in stagnum ignis: hec mors secunda est, et qui non est inventus in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

Positæ distinctione diaboli et suorum, addit mundi destructionem. Destruetur enim mundus, quia a malis corrumpitur, scilicet terra, et aer, et aqua: nec tamen eorum substantia peribit, sed forma mutabitur usque ad globum lunæ. Æther manebit; fixa tamen erunt omnia, quæ nunc ibi moventur ad servitium hominum. Et vidi thronum, Ecclesiam, magnum, multitudine; candidum, ex virtutibus, vel propter impassibilitatem et immortalitatem, et sedentem super eum, Christum, a cuius conspectu, presentia, fugit terra, ab hac specie, et cælum, aer, et locus non est inventus ab eis, secundum priorem statum. Et vidi mortuos, malos, magnos et pusillos, tanta majora quam minores, stantes, corporaliter. Sæpe locutus de glorificatione sanctorum et penitentia impiorum, non fecerat apertam mentionem corporibus, an simul reciperentur cum corporibus, quod hic aperte facit. In conspectu throni, quia sancti aperte conscient merita singulorum; et li-

bri, id est, conscientiae singulorum, aperti sunt, et alius liber apertus est, qui est vita, quem qui imitati sunt vitam habebunt, alii damnabuntur, et judicati sunt mortui, id est mali, ex his quae scripta erant in libris, scilicet opera ipsorum, quia alii major, alii minor dabunt poena. Et dedit mare mortuos suos qui erant in eo, corpora quantumcunque fuissent disjecta; aliqui volebant ea corpora tantum vivificari, quae viva vel integra invenirentur: ostendit contra, omnia corpora quantumcunque fuissent disjecta in illo que vivificari; et mors, id est diabolus, et infernus, locus ille, dederunt mortuos qui in ipsis erant, animas mortuorum. Et haec contra illos qui dicebant tunc creari novas animas. Et infernus, omnes insatiables, vel profundi in vitis, et mors, diabolus, missi sunt in stagnum ignis: haec mors secunda est. Quædam admonitio est: Cavete vobis a morte prima, ex qua secunda est, et qui non est in libro vita inventus, prædestinatus ad vitam.

CAPUT XXI.

VISIO SEPTIMA.

Et vidi calum novum et terram novam. Primum enim calum, et prima terra abiit, et mare jam non est. Et civitatem sanctam Hierusalem novam vidi descendenter de celo a Deo paralam, sicut sponsam ornatam viro suo. Et audiui vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis; et ipsi et populus ejus erunt, et ipse Deus cum eis erit eorum Deus. Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum. Et mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt.

In hac septima visione agit de innovatione elementorum, et glorificatione sanctorum, demonstrans merita per quæ ita sint sancti glorificandi. *Et vidi calum, id est, aerem innovatum. Primum enim cælum, et prima terra abiit, primus status eorum immutatur. Et mare jam non est, neque in motu, neque in prioribus qualitatibus, et tamen non est certum an aqua purgetur igne, quo purgabuntur aer et terra, an aliqua sua materiali purgatione. Et civitatem, Ecclesiam, sanctam, in omni quiete firmatam, Hierusalem, jam plene Christum videntem, qui est pax vera, novam, propter resurrectionem corporum, descendenter, id est humiliantem, quia quidquid boni habet, intelligit ex meritis et Dei gratia se accepisse; a Deo paratum, sicut sponsam ornatam viro suo. Sicut enim sponsus præmitit munera ante nuptias, ut inde se ornaret, ut tandem in nuptiis placeat: sic Christus Ecclesia fidem et virtutes theologas infundit in baptisme. Cum dixisset se vidisse innovationem elementorum, et glorificationem sanctorum, quia incognitum erat, incredibile videbatur, et ideo apponit auctoritatem sanctorum, qui haec sibi dixerunt, et etiam Dei. Et audiui vocem, admonitionem, magnam, quia de magnis Dei secretis agit, de throno dicentem, ab illis in quibus sedet Deus: Ecce, in evidenti est, tabernaculum Dei cum hominibus, id est, humanitas, in qua Deus mi-*

A litavit, est in eadem gloria cum hominibus qui eum sunt imitati; et habitabil cumeis, id est, sicut Christo gloria illa erit æterna ita et suis. *Et ipsi populus ejus erunt, in nullo offendentes, quod non potest esse dum in hac carne sunt; et ipse Deus, et secundum deitatem, cum eis erit eorum Dux, quasi singulariter, quia nunquam ab eorum praesentia separabitur. Posita gloria removet omnem tristitiam, et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, quantumcunque tristitiam tam ab oculis mentis, quam carnis, et mors ultra non erit. Ostendit non esse lacrymas, quia nulla erit causa lacrymarum; neque mors, dissolutio anime et corporis, neque separatio a Christo, neque luctus, continuus dolor, neque clamor, aliqua magna commotio auferens quietem, neque dolor erit, parva quælibet motio, scilicet jam non est locus istorum, cum non sit peccatum, ex quo haec omnia procedunt. Posita auctoritate sanctorum, ponit ipsius Dei.*

Et dixit qui sedebat in throno: Ecce nova facio omnia; et dixit: Scribe, quia haec verba fidelissima sunt, et vera. Et dixit mihi: Factum est. Ego sum a et ω, initium et finis. Ego sicuti dabo de fonte aquæ vivæ gratis. Qui vicerit possidebit haec, et ero illi Deus, et ille erit mihi filius Timidis autem et incredulis et execratis, et homicidis, et fornicatoribus, et veneficis, et idololatris, et omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure, quod est mors secunda.

C *Et dixil qui sedebat in throno: Ecce nova facio omnia, tam elementa, quam sanctorum gloriam, et dixit: Scribe, quædam admonitio, ac si diceret: Quidquid mihi ostensum est de hac innovatione, ad praesentium utilitatem est, ut et ipsis festinent obtinere illam glorificationem; quia haec verba fidelissima sunt, habilia, ut eis fides adhibeatur, et vera, quia complebuntur. Et dixit mihi: Factum est, ne ipse quereret quid post illam innovationem futurum esset, dicitur sibi, nihil restare faciendum, sed tunc omnia consummata. Ego sum a et ω, ostendit quod hanc innovationem facere possit, quia ipse omnia creavit, et in ipso omnia consummabuntur. Et sicuti, desideranti me, dabo de fonte, scilicet me ipsum qui sum principium omnis beatitatis, aquæ vivæ, quia vivere facit, gratis, per solam gratiam. Qui vicerit, id est, permanens sitiendo, vel qui tentationes superaverit, possidebit, firmiter obtinebit, haec, Deum et beatam innovationem; et ero illi Deus, æterni saticias, et illi erit mihi filius, ut supra, populus sanctus, in quo bene complacuit Domino. Timidis autem, id est, qui fide accepta timent eam profiteri, vel qui timent eam accipere, et incredulis, qui dubitant de resurrectione, ut insidie, et execratis, excommunicatis, et homicidis, et fornicatoribus, et veneficis, et idololatris, et omnibus mendacibus, quibus mentiri est in usu, pars illorum, id est, unusquisque particeps erit harum penarum, pro meritis suis. Descripta gloria, quam sunt sancti ha-*

bituri, dicit quo merito, et quo auxilio sint haec A diffundit. *Et murus, id est, quicunque defensores Ecclesie lundantur in prophetis, in quibus fides præcessit, habens fundamenta duodecim, id est, prophetas, in quorum fide fundati sunt apostoli: ex ipsis enim successit fides in apostolos, et etiam credulitatem babuerunt ex prophetis, qui etiam idem dixerant; vel fundamenta accipiamus apostolos, in quibus fundatur tota munitione Ecclesiæ; quod supponit, et in ipsis nomina duodecim apostolorum, expositiō est quae fundamenta accipiāt, et in ipsis est nomen Agni, quia ipsum semper predi- caverunt; quasi ita diceret: Vide in civitatem muniam et ornatam, non tamen omnes aequales, sed pro modo suo quemque perfectum.*

Et qui loquebatur mecum habebat mensuram, arundinem auream, ut metiretur civitatem, et portas ejus et murum, et ciuitas in quadro posita est. Longitudo ejus tanta est, quanta et latitudo. Et mensus est civitatem de arundine aurea per stadia duodecim millia. Longitudo et latitudo et altitudo ejus æqualia sunt. Et mensus est muros ejus centum quadraginta quatuor cubitorum, mensura hominis, quæ est angelī.

Et venit unus e septem angelis, aliquis de sanctis prædicatoribus, etc. Veni, amplifica intellectum; ostendam tibi sponsam, modo factam, uxorem Agni. Et sustulit me in spiritu, id est elevavit me spirituiter ut cognoscerem Christum, et super ipsum fundatam Ecclesiam, in montem, quia munimentum suorum, magnum, quia totum orbem replet, et altum, quia insuperabilis est, etc. Habentem claritatem Dei, id est, apertam cognitionem de Deo. Ostendit cur Ecclesia habeat claritatem. Non lumen ejus, id est ipsa lucens pro modo suo se exhibuit simile Christo, qui fuit lapis pretiosus, quia firmus in proposito, et lucens splendore omnium virtutum, et hoc dicit, lumen ejus simile lapidi pretiosi, tanquam lapidi jaspidi. Jaspis est durus et viridis; ita Ecclesia viret fide, et in ea firma est; sicut crystallum, nihil celans, quia ibi pura confessio, et habebat murum magnum et altum, id est Christum defensorem, qui est magnus secundum resurrectionem, altus secundum ascensionem, vel defensores aliorum qui sunt magni vincendo hæreticos, alti et insuperabiles. Habens portas duodecim, prophetas, per quorum exemplum, alii ad fidem introducuntur, et in portis duodecim angulos, per angulos accipimus apostolos, qui persistenter in fide et vestigiis prophetarum, et nomina scripta, quia omnes fideles sunt fundati, et quasi inscripti in prophetis; vel quia omnes fideles exstant in dilectione priorum patrum, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israel, id est, omnium fidelium, secundum prædictas interpretationes. Ab oriente portæ tres, ab aquilone portæ tres, Iudei oriens dicuntur, a quibus ortus est Sol justitiae, et in his portæ tres; quia his prium fides ciuitatis nuntiata est: aquilo, frigidæ gentes, quæ post Iudeos crediderunt; austri, ardentes, ut sancti martyres; occasus significat illos, in quibus fides et charitas frigescunt, vel illos qui in novissimis temporibus creditur sunt in prædicatione Heliæ et Enoch; numerus duodecim portarum, quæ per quatuor mundi partes sub ternario ponuntur, pertinet ad ministerium apostolorum, per quos fides Trinitatis per orbem quadripartitum

B C D

*Et qui loquebatur mecum, Angelus in persona Christi, habebat mensuram, scilicet divisionem gratiarum mensuram, arundinem, hanc quidem mensuram, id est, divinam Scripturam; auream, Dei sapientia compositam: ut metiretur civitatem, id est, ut secundum mensuram daret omnibus intelligentiam Scripturarum, et portas ejus, qui alios introducunt ad fidem, et murum, defensores aliorum. Et ciuitas in quadro posita est, ciuitas dicitur in quadro posita, quia quatuor habet æqualia latera fidem, spem, charitatem, operationem, quæ dicuntur æqualia, quia quantum credit, tantum sperat; quantum sperat, tantum diligit; quantum diligit, tantum operatur; vel quadrum dicamus quatuor principales virtutes, quarum alia non debet aliam excedere in homine: prudentiam, id est, discretionem boni a malo quam sequitur temperantia, scilicet ut malum cognitum vitet; post haec fortitudo, ut adversa patiatur, facienda viriliter operetur; deinceps justitia, ut omnibus secundum merita retribuat. Exponit quadraram longitudine, id est longanimitas que in fide est, tanta est, quanta et latitudo, scilicet charitas: quia quantum credit, tantum amat. Et mensus est civitatem per studia duodecim millia, id est, perfectos de quatuor mundi partibus, in fide Trinitatis adunatos. Per stadia solent mensurari plateæ, in quibus currunt ludentes, per quod notat cives istos oportere currere et tendere ad bravium (*I Cor. ix*). Longitudo, longanimitas, et latitudo, dilatatio secundum charitatem, et altitudo ejus æqualias sunt, in his quæ sperat; quantum enim credit et amat, tantum sperat. Et mensus est muros defensores, certum quadrangula quatuor cubitorum. Cubitus in quo est manus, et significat operationem. Mensura hominis, quæ est angelī, ostendit angelum habuisse formam hominis, ut aperte notet qui significabatur, verum Angelum, Dei Filium et verum*

minem fuisse. Dixerat in hac civitate esse muros, portas, fundamenta, ipsos inter se esse inaequales: hic exequitur, murus ipse qualiter sit in materia, et ita dicit:

Et erat structura muri ejus ex lapide jaspide: ipsa vero civitas aurum mundum simile vitro mundo. Fundamenta muri civitatis omni lapide pretioso ornata: Fundamentum primum, jaspis. Secundum, sapphirus. Tertium, chalcedonius. Quaratum, smaragdus. Quintum, sardonix. Sextum, sardius. Septimum, chrysolithus. Octavum, berillus, Nonum, topazius. Decimum, chrysoprasus. Undecimum, hyacinthus. Duodecimum, amethystus.

Et erat structura muri ejus, scilicet maiores in defensione, ex lapide, id est, quasi lapides, propter firmitatem, jaspide, quia videntes in fide. Ipsa vero civitas, id est tota illa Ecclesia, scilicet tam muri quam ipsi defensi, aurum propter sapientiam, mundum ab omni coquinuatione, simile vitro mundo, per hoc notat puritatem fidei, scilicet quidquid ore dicit, corde credit. Fundamenta muri civitatis, ipsi propheta vel apostoli omni lapide pretioso ornata, sunt ornatae se ipsis omni genere virtutum.

Fundamentum primum jaspis, quia primum fundamentum omnium virtutum est in fide.

Jaspis viridis viorem fidei immarcescibilem significat. Sapphirus similis sereno celo, qui percussus radiis solis ardenter emittit fulgorem, significat altitudinem spei sanctorum, quorum conversatio est in celis, qui et a puro sole innovati ardentes aeterna querunt, et alios querare docent. Chalcedonius, quasi pallens ignis lucernae nitet, et fulget sub divo, non in domo, significat flammarum charitatis internae, que in abscondito bona agit, sed cum aliis prodesse jubetur, mox appetat quid fulgoris habeat intus: sculptilibus resistit; ictu solis, vel digitorum attritu excandens, ad paleas trahit, id est sancti a nullo queunt vinci, et ad se fragiliores trahunt. Smaragdus nimis viriditatis, super herbas et frondes Scythiae invenitur, id est, fortis ejusdem fidei inter adversa qua frigore significantur, confessio quoque, quia tanta per Evangelium mundo innotuit, quarta dicitur, propter quatuor Evangelia. Sardonix inter virtutes humilitas, inferius niger, in medio candidus, superius rubeus, id est, sancti in passione rubei, interius candidi, sed sibi per humilitatem despecti, quae quia infirmitate corporis descendit, quod quinque sensibus agitur, quinta est. Sardius, sanguinei coloris, martyrii gloriam significat: sextus, quia Christum sexta forma crucifixus. Chrysolithus ut aurum fulget, scintillas que emittit ardentes, id est, spiritualis inter miracula praedicationis; auro superna sapientia, scintillis exhortatio, vel etiam miracula significantur: quod quia per Spiritum sanctum fit, septimo loco ponitur. Berillus est praedicationis perfecta operatio. Ut enim aqua sole percussa refulget: qui non alter nisi septangula politur forma, quia ex angulorum percussione splendor acuitur. Aqua sensum hominis

A significat; splendor solis, divinam sapientiam, quae amplius fulget; sed non perfecte divina vel humana sapientia, nisi operibus consummetur; perfectio operum per septem intelligitur, cum hoc numero opus mundi factum sit: igitur manum tendentis, quia qui sancto jungitur, ejus conversatione acceditur.

Topazius, quantum rarer, tantum pretiosior, bicolor, ex auro et aetherea claritate maxime lucens, cum salis splendore tangitur; superans omnium gemmarum claritates; in aspectum suum singulariter provocans aspiciens; quem si polis, obscuras; si nature relinquis, clarior est; et nihil charius regibus inter divitias: contemplativam vitam significat, quam sancti reges omnibus operum divitias et gemmis virtutum preferunt, et in eam maximae mentes dirigunt: et tanto amplius, quanto frequentius divina gratia illustrantur: ex interna claritate aureus color, ex dulcedine contemplationis aethereus, quae attritus scilicet saepe vilescit. Vix enim poterit aliquis simul doloribus angeli, et tranquilla mente gaudia celi intueri. Et sicut in octo activa vita, sic in novem contemplativa, quae est angelorum, quorum sunt novem ordines; vel quia uno gradu abest a denario, mortis scilicet. Chrysoprasus viridis aureaque mixtus, quidam etiam purpureus cum guttis aureis, et nascitur in India, significat eos qui virorum aeternae patriae charitate merentur, et alias purpuram martyrii ostendunt; et quia exemplum Domini sequuntur, in India, id est, prope ortum solis sunt, et quia cum Christo regnare expectant, in denario numero sunt, et decalogus implebitur per dilectionem Dei quae nona fuit: igitur in chrysopraso opus martyrii indicatur et premium. Hyacinthus cum aere mutatur, in sereno perspicuus, nubilo marcessit, indicat doctores ad alta levatos, sed propter infirmos condescendentes. Amethystus est purpureus mixto colore viola et rosea, leniter quasdam flamas fundens: purpureus decor, celestis regni habitum; viola, sanctorum verecundiam; rosa, pretiosam significat mortem; qui inter adversa mente sunt in summo, qui non modo inter se, sed ad persecutores flammam charitatis fundunt. Significat igitur amethystus caelitatis semper regni memoriam in animo humilium.

CANTICUM.

Cives caelestis patriae,
Regi regum concinante,
Qui supernus est artifex
Civitatis uranicæ,
In cuius ædificio
Talis exstat fundatio.

Jaspis coloris viridis,
Proferit viorem fidei,
Quæ in perfectis omnibus,
Nusquam marcessit penitus,
Cujus fortis præsidio,
Resistitur diabolo.

Sapphirus habet speciem,

Cœlesti throno similem,
Designat cor simplicium,
Spem certam postulantum :
Quorum vita et moribus,
Delectatur Altissimus.

Chalcedonius pallidam,
Ignis habet effigiem,
Subrutilat in publico,
Fulgorem dat in nubilo,
Virtutem sicut fidem,
Occulte famulantur.

Smaragdus vires nimium,
Dat lumen oleaginum :
Est fides integerima,
Ad omne bonum patula,
Qua nusquam sciit desicere
A pietatis opere.

Sardonix constans tricolor,
Homo fertur interior,
Quem denigrat humilitas,
In quo albescit castitas,
Ad honestatis cumulum,
Rubet quoque martyrium.

Sardius est puniceus,
Cujus color sanguineus
Ostendit et martyrium,
Rite agonizantium,
Sextus est in catalogo,
Crucis hæret mysterio.

Auricolor erythrolitus,
Scintillat velut clibanus,
Prætendit mores hominum,
Perfekte sapientium,
Qui septiformis gratia,
Sacra splendescunt jubare.

Borillus est lymphaticus,
Ut sol in aqua lippidus,
Figurat vota hominum,
Ingenio sagacium,
Quibus plus libet sumere
Pulchra quietis otium.

Topazius quo rarius,
Eo est pretiosior.
Nitore rubet chryseo,
Et aspectu æthereo,
Contemplativa solitum,
Vita monstrat officium.

Chrysoprasus purpureus,
Auricolor ac flammœus,
Cujus splendor in tenebris,
Flamas evibat oculis,
Hæc est perfecta charitas,
Quam nulla sternit feritas.

Hyacinthus purpureus,
Viore me dioximus,
Cujus decora facies
Mutatur ut tempes,
Vitam signat angelicam,
Discretione præditam.

A Amethystus præcipiuus
Colore violaceus,
Et notulis purpureus,
Prætendit cor humilium
Christo commorientium

Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt per singulas : et singulæ portæ erant ex singulis margaritis. Et plateæ civitatis aurum mundum tanquam vitrum perlucidum, et templum non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens, templum illius est et Agnus. Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea. Jam claritas Dei illuminabit eam, et lucerna ejus est Agnus, et ambulabunt gentes in lumine ejus, et reges terræ afferent gloriam suam et honorem in illam, et portæ ejus non claudentur per diem. Nox enim non erit illic. Et afferent gloriam et honorem gentium in illam, nec intrabit in ea aliquid coquinatum et faciens abominationem et mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vite Agni.

Et duodecim portæ duodecim margaritæ sunt per singulas, id est, omnes introductores in quatuor mundi partibus fundati sive sancte Trinitatis, introduceunt duodecim, id est, omnes ex quatuor partibus mundi ad fidem Trinitatis, qui sunt margaritæ, id est lucidi et solidi. Et singulæ portæ erant ex singulis margaritis, id est, unusquisque de introductoribus sunt splendentes et firmi virtutibus. Et plateæ civitatis, id est, quibus licet uti latioribus præceptis, ut sunt conjugati, aurum, sapientia, et charitate pleni, mundum, a criminali macula, tanquam vitrum perlucidum, nullas sordes in se celantes; vel

C qui possunt mali in operibus eorum velut in speculo nequitiam suam cognoscere. *Et templum non vidi in ea, hic tantum locus orationis et oblationis, quæ ibi locum non habent. Dominus enim Deus omnipotens, templum illius est, omnimoda requies. Et civitas non eget sole neque luna, ut luceant in ea, ad litteram, vel prædictoribus majoribus et minoribus quibus hic terreni indigent ad illuminationem. Nam claritas Dei Patris, et lucerna ejus est Agnus, lucerna est testa continens lumen; ita humanitas Christi continet deitatem, qua illuminantur omnes volentes. Et ambulabunt gentes in lumine ejus. Ostendit magnum et mirabile esse lumen illius venture civitatis, quæ etiam præsenti statu illuminat homines, et perducit ad illam æternam civitatem*

D per speciem, et quosdam radios cognitionis illius æterne beatitatis. *Et reges terræ, qui bene regent se et alios, afferent gloriam suam, ad similitudinem victorum, qui spolia in suas urbes ferunt, ita isti, gloriam suam in adquisitos Deo ferent, illam, id est, ad laudem illius civitatis facient, non ad suam, et honorem, puritatem conscientia, in illam, pro illa habenda, et portæ ejus non claudentur per diem, de venturo dicit, hic enim clauduntur porta prædicatione, ne mali furentur, et conculetur verbum Dei. Nox enim non erit illic, ostendit quare ibi non sit claudenda, quia nulla ignorantia, nulla obscuritas, et ideo nec locus furibus, sed ibi omnimoda sera-*

nitas erit. *Et afferent*, ipsi reges repræsentabunt A Deo, gloriā, id est, gloriſcat gentes, et honorem, honorabiles secundum puritatem propriarum conscientiarum, nec aliquid intrabit in eam, licet ibi non sit nox, nec porta clausa, non tamen intrabit quilibet, coinqūnatūm, consensor immunditiae. *Et faciens abominationem*, aliquod criminale, et mendacium, qui delectatur in mendaciis inveniendis, nisi qui scripti sunt in libro vite Agni. Quid plura? Nullus intrabit nisi præscitus in æterna dispensatione Dei, vel nisi imitatores vitæ Christi, qui est nobis propositus liber ad imitandum.

CAPUT XXII.

Et ostendit mihi flumen aquæ vivæ, splendidum tanquam crystallum, procedente de sede Dei et Agni in medio plateæ ejus, et ex utraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum. Et folia ligni ad sanitatem gentium, et omne maledictum non erit amplius. Et sedes Dei et Agni in illa erunt, et servi ejus servient illi et videbunt faciem ejus, et nomen ejus in frontibus eorum, et nox ultra non erit. Et non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis: quoniam Dominus Deus illuminat illos, et regnabunt in sæcula sæculorum.

Postquam situm civitatis, dignitatem, muros et fundamenta ostendit, describit refectionem quam Deus civitati tribuit, et in præsenti, et maxime in futuro; hic enim dat refectionem quodammodo per baptismum, et sui corporis et sanguinis sacramentum, et tamen parum est hoc respectu, illius futuræ beatitudinis, ubi Christus erit omnia in omnibus. Quæritur de baptismo, quare potius fiat aqua, quam alio quolibet elemento: ad quod respondetur, quod aquæ natura est ut extinguit, et in baptismo extinguitur ardor peccatorum. *Ostendit mihi flumen, abundantiam, aquæ vivæ, refectionis, quæ vivificat omnes habitantes, splendidum, scilicet Christum, qui erit omnimoda refectione, tanquam crystallum*, quia ibi sola puritas, et nihil absonum, procedente de sede Dei et Agni, de majoribus in quibus sedet Deus, per ipsum enim instructionem recipiunt minores illam beatitudinem: *in medio plateæ ejus, in communitates eorum qui latiori vita incedunt. Ex utraque parte fluminis, et in hoc præsenti et in futuro, lignum vitæ afferens fructus duodecim*, Christus, qui dat refectionem, et dat illos qui præparant alios ad eamdem refectionem: qui dicuntur duodecim, quia Deo fructificant quatuor partibus mundi ad eamdem fidem Trinitatis, per menses singulos, per omnes stætes vel assidue reddens fructum suum. Citra flumen, id est, in hac vita habemus lignum vitæ, scilicet corpus et sanguinem Christi quibus reficiuntur; ultra flumen habebimus Jesum Christum præsentem et indeficientem refectionem. Vel per citra flumen accipiamus tempus, quod fuit ante baptismum; habebant enim illi priores sancti, ut Moyses et alii, Christum, refectionem suam, licet per alia instrumenta quam modo sint.

A Per ultra flumen accipiamus tempus post baptismum per quod significamus justos in Novo Testamento: quod præsignavit Moyses, qui duxit filios Israel usque ad flumen Jordanis, et Iesu Nave qui de flumine duxit eos in terram promissionis; et folia ligni ad sanitatem gentium, præcepta Christi que tegunt et ornant fructum, si impleantur, conferunt sanitates, quæ sparguntur per duodecim fructus, scilicet prophetas et apostolos, et eorum successores; et omne maledictum non erit amplius, substractio gratiæ. *Et sedes Dei et Agni in illa erunt*, id est, quiescent Deus et Agnus in illis sine ulla offensione. *Et servi ejus servient illi, laudabunt in æternum, et videbunt faciem ejus*, non in enigmate sicut nunc, sed Dœm et Christum prout sunt, ut dicitur (*I Cor. xiii.*). *B Et nomen ejus in frontibus eorum*, quia Dei et Agni vocabuntur in aperlo, sicut hic aperte eum confessi sunt. *Et nox ultra non erit*, nulla ignorantia, et non egrebunt lumine lucernæ, id est, doctrina veteris legis, vel minorum prædicatorum, qui illuminant noctem; neque lumine solis, doctrina novæ legis, vel majorum prædicatorum. Sicut in principio commendavit visionem, sic in ultimis facit.

Et dixit mihi: Hæc verba fidelissima, et vera sunt, et Dominus Deus spirituum prophetarum misit angelum ostendere servis suis quæ oportet fieri cito. Et ecce venio velociter. Beatus qui custodit verba libri hujus.

C Et dixit mihi, id est, angelus qui cætera, hæc verba, quidquid verbis et figuris ostensum est, vera sunt, quia sic implebuntur, fidelissima, habilia quibus fides adhibetur, et *Dominus Deus spirituum prophetarum*, et bene credere debes, quia ille qui in potestate dona Spiritus sancti babet, per quem locuti sunt prophetæ, misit, et cætera. Cum Deus in Trinitate faciat dona misericordie, ideo tamen attribuuntur persona Spiritus sancti, quia Spiritus sanctus significat benignantatem. et ex benignitate Dei procedunt hæc omnia dona, misit angelum suum ostendere, et sicut angelus mihi, ita ego vobis servis suis, non philosophis, vel superbis sæculi, quæ oportet fieri cito, quia non possunt non expleri, sicut præscita sunt; et *ecce venio velociter*, et vere cito, quia ipse dicit. Et hoc etiam dicit: *Beatus qui custodit, opere implet, verba libri hujus.*

E Et ego Joannes, qui audivi et vidi hæc. Et postquam audissem et vidissem, cecidi ut adorarem ante pedes angeli, qui mihi hæc ostendebat. Et dicit mihi: Vide ne feceris: conservus tuus sum et fratum tuorum prophetarum, et eorum qui servant verba libri hujus. Deum adora. Et dixit mihi: Ne signaveris verba prophetice libri hujus. Tempus enim prope est. Qui nocet noceat adhuc, et qui in sordibus est sordescat adhuc, et justus justitiam faciet adhuc, et sanctus sanctificetur adhuc: Ecce venio cito ei merces mea mecum est reddere unicuique secundum opera sua. Ego a et ω, primus et novissimus, principium et finis. Beati qui lavant stolas suas, ut sit potestas eorum in

ligno vitæ, et per portas intrent in civitatem sanctam; foris canes, et benefici, et impudici, homicidæ, et idotis servientes, et omnis qui amat et facit mendacium.

Et ego Joannes. Item commendatio libri ex propria persona, quasi dicit : Ego qui nihil falsi soleo vobis adnuntiare, qui audiri voces, et vidi hæc, figuræ. *Ei postquam audissem et vidisseum, cecidi ut adorarem,* quasi oblitus prioris prohibitionis, vult angelum iterum venerari ut majorem, ex quo nobis inquit, quod sicut ipse angelum, ita nos debemus habere eum in veneratione, non tamen eum sicut Deum adorare, et debemus intelligere per observantiam libri angelis pacificari. *Ante pedes angelorum,* quasi ut omnino me contemptibilem quantum ad ipsum ostenderem, scilicet pro hac cause qui hæc ostendebat mibi. *Vide, etc., prophetarum majorum,* et eorum minorum. *Ne signaveris verba prophetice libri hujus nec clauseris dicta libri hujus,* sicut præceptum est de verbis septem tonitruum, sed omnibus præcepia, et vere non sunt claudenda hæc verba, ut per hoc acquirantur aliqui fratres, quia tempus prope est, et quia posset sibi objici hæc non esse prædicanda, quia mali pejores erunt, respondet quasi objectis, hoc justitiam esse, ut malus pejor fiat, hoc est, *qui nocet aliis noceat, magis, et qui in sordibus est, sordescat adhuc, quantum ad seipsum sordescat magis.* Et justus justitiam faciat adhuc, justus in alium justior fiat, et sanctus sanctificetur adhuc, in seipso sauctior sit. Et vere tempus prope est quia ecce venio cito et secundum opera sua, unius plus, alii minus. Et bene hoc possum, quia ego « et », primus ante omnes creaturas, et novissimus, quia nulla creatura post eum; *principium, quia ex ipso omnia processerunt, et finis, quia in ipso omnia consummabuntur.* Et quia dixerat, nocens noceat, sordidus sordescat, ne dicat malus ideo sibi nihil prodesse si pœnitentia, dicit quia etiam hi tales beati erunt, si pœnitentia peccata deleant, et hoc est : *Beati qui lavant stolas suas, ita dico lavant, ut possint refici ligno vitæ,* et hoc est, *ut sit potestas eorum in ligno vita, et per portas intrent, per introductionem sanctorum, in civitatem sanctam;* *foris canes, contradicentes, et oblatrantes veritati, et immundi in seipsis erunt extra civitatem,* et hoc dicit qui amat mendacium, audiendo, et facit, inventiendo.

Ego Jesus misi angelum meum testificari vobis hæc in Ecclesia. Ego sum radix et genus David, stella splendida et matutina. *Et sponsus et sponsa dicunt :* *Veni.* *Et qui audit, dicat :* *Veni. Qui silit veniat, qui vult accipiat aquam vitæ gratis.*

A Commendavit librum per angeli dignitatem, et per suam propriam personam, modo ex Christi auctoritate, ac si dicat : *Sciatis omnes hæc verba ex me procedere, ego Jesus misi, et cetera;* et mihi est bene credendum, quia *ego sum, sustentaculum David, et ab ipso genitus, hoc est, radix, sustentamentum, et genus David,* ab ipso secundum carnem generatus, *stella splendida,* id est lumen afferens mundo, et annuntians diem sicu lucifer, id est communem resurrectionem, per meam resurrectionem ; et *matutina,* in mane facta. Post alias commendationes et commendationes ponit ex spenso, vel spiritu, id est Trinitate et fidelibus. *Et sponsus et sponsa, fidèles, dicunt :* *Veni, ad notitiam libri, et qui audi, id est intelligit, dicat :* *Veni, scilicet maiores dicant alii ut veniant, et qui silit veniat, non tamen intrabit quilibet, sed solus qui desiderat et opere implet id quod desiderat, et qui vult accipiat aquam vitæ gratis,* et sufficit voluntas efficax.

C Contester ego omni audienti verba prophetice libri hujus. Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto ; et si quis diminuerit de verbis libri prophetice hujus, auferet Deus partem ejus de ligno vitæ et de civitate sancta, et de his que scriptæ sunt in libro isto. Dicit qui testimonium perhibet istorum etiam, amen. Venio cito, amen. Veni, Domine Jesu. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

C Contester, postquam commendavit librum per multas auctoritates, quia scivit quosdam hæreticos in Asia, quorum mos erat auferre de libris sanctorum quæ suis bæresibus contra irent, et intersecre suas hæreses, ut ex sanctis suis errores confirmarent, excommunicat omnes qui vel apponunt huic libro vel inde subtrahunt, et hoc est, contester, et cetera. Dicit, quasi dicat : Ego excommunico, et Jesus excommunicat, qui testimonium perhibet istorum, scilicet Jesus, etiam Amen, id est vera sunt omnia quæ dicta sunt, et ideo si quis mutaverit, excommunicetur. Venio cito, Amen, et servate ne mutetis verba, quia ego cito venio, ut vindicem mutatores, dicit Dominus. Verba apostoli, et confirmat Christum cito venturum. Veni, Domine Jesu, dicit apostolus Domino ex nimia affectione desiderantis, ut veniat ad remunerandum.

D Gratia, et cetera. Amen, id est sine defectione : enim sine, amen defectio dicitur. Ego, id est pater in prælatione, tamen frater in regeneratione unius matris Ecclesiæ. Benedictus per omnia Deus. Amen, id est veritas. Omnes concedite. Amen.

ANSELMI LAUDUNENSIS

EPISTOLA

AD H. ABBATEM S. LAURENTII LEODIENSIS.

(Opp. Guilberti de Novigento, edit. d'Achery, p. 642.)

Venerabili abbatii H.(64) de Sancto Laurentio Anselmus humilis filius Laudunensis Ecclesie salutem.

Videndum est, Domine, ne illa quæstio, quæ apud vos sic agitur, non in scientia, sed in pugnis verborum sit. Rectos sensus discutere virorum est, in verbis litigare puerorum est, qui non nisi tenuerit Intelligentiam quæ dicunt, vel audiunt; quos arguit Apostolus: *Nolite parvuli effici sensibus* (*I Cor. xiv.*, 20). Præcipit autem: *Malitia parvuli estote.* (*ibid.*). Hoc non attendentes, quidam maxime inflatinomine scientiæ, sensus Patrum ignorantiae, languent, ut ait Apostolus, circa quæstiones et pugnas verborum. Sententia quidem omnium catholicorum diversæ, sed non aduersæ, in unam concurrunt convenientiam, in verbis vero sonant quædam quasi contrarietates et pugnæ, in quibus scandalizantur pusilli, exerceantur strenui, contendunt superbi, excludunt probati, qui alii languentibus expedite dissonantia consonare ostendunt.

In hoc genere pugnantium verborum, hæc in Scripturis proponuntur: *Non vult Dominus malum. Item vult omnia quæ sunt, inter quæ etiam sunt mala, nec aliquip fit eo invito, nolente et coacto. Non vult quidem malum, id est non amat, non gratum habet, non approbat, sed odit, prohibet et damnat.*

Porro constat Deum fecisse rationabilem creaturam libera voluntatis, ut possit mereri; ipsa autem libera voluntas per se non potest, vel ad majus dirigiri, vel in bonum, in quo facta est, persistere; per se vero potest, si sibi ipsi relinquitur, corrue. Præsto est igitur ei divina gratia, parata adjuvare; sed non cogere, quod esset libertatem, quam dede- rat, tollere. Si ergo libera voluntas præmonita audit, et consentit, a gratia dirigitur; si renuit, relinquitur, et sibi relicta corruit. Quis autem neget Deum velle et sibi consentientem dirigere, et renuntiantem relinquare? Cum enim universæ *vix Domini misericordia et veritas* (*Psal. xxiv.*, 11), sicut vult, quod est misericordia, nihilominus vult, quod est justitia. Vult ergo per misericordiam consentientem adjuvare, vult etiam per justitiam renuentem relinquare. Quod relinquare, dicitur in Scripturis in reprobum sensum tradere, indurare præcipitare, non enim Deus auctor, et incensor est mali, sed dum juste, ut diximus, relinquit, rationalis creatura in reprobum sensum traditur, induatur, præcipitatur: Nemo ergo neget misericordem et justum Deum, et velle misereri, et velle indurare, ut ait Apostolus: *Cui vult miseretur; et quicunq; vult*

A *indurat* (*Rom. ix. 18*): et Augustinus (65) super illum versiculum: *Tradidit illos Deus in passionem ignominia* (*Rom. i. 26*): Manifestum est Deum operari in animis hominum, inclinando voluntates eorum quocunque voluerit, sive ad bonum pro sua misericordia, sive ad malum judicio suo, aliquando aperto, aliquando occulto, semper autem justo. Plena est divina pagina hujusmodi locutionibus, quas nullus subitaneus debet sinistre accipere, sed cum diligentia prudenter intendere.

Avaritia proprie vocatur, *idolorum servitus*; avarus enim pecunia tribuit quod Deo debetur et convenit, quod fit tribus modis: desiderat quippe avarus ut pecuniam habeat, et ut habitam augeat, et ne amittat. Sic cultor Dei desiderat ut charitatem, quæ Deus est, habeat, et tam in se quam in proximis augeat, et ne eam amittat; et idcirco spiritualiter vitium illud cultus idolorum dicitur, quia praedicto modo quod Deo debetur, pecunia exhibet, quam sic colendo Deum suum facit. Illud enim quod præceteris unusquisque diligit, ubi cor et desiderium suum apponit, summum bonum sibi constituit, et tanquam Deum colit.

B Amor terrenorum est venenum, amor superiorum est oleum; ad terrena ex se inclinatur anima, et descendit; ad superiora non perse, sed per Deum erigitur et ascendit: quando autem oleo superiori perfunditur, a terrenis avulsa, appetit et diligit æternæ. Inter sterilitatem veneni, et pinguedinem olei, est quodam medium, et quidam gradus, scilicet ut anima velit nolle inferiora, et velit velle superiora: et in his duobus est gratia cum libero arbitrio, et sunt illi duo gradus pares, et in merito æquales, tamen distincti et ordinati. Amor superiorum ex Deo est tantum, amor inferiorum ex homine.

Si Deus hominem a fovea peccati eripit, et extrahit, mirabilis misericordia est; si autem deserit eum, summa æquitas est et justitia; prius enim foveam præmonstrat et periculum docet, et ne accedit prohibet. Homo autem hæc omnia contempnens sponte cadit, ei ideo Deus justè ibi cum deserit. Deum peccator flagellatur, Deus eum visitat, ut eripiatur, quod est ex misericordia. Si autem prosperatur, amplius sordeat, et illaqueatur, quod est justitia.

C Si homini peccatum aliquod incipit desplicere, et vult deserere illud, si propter Deum hoc facit, bonus est, et ex dono gratiæ procedit, si aliter fit, bonus non est, sicut aliquando refrænatur luxuria, ne expendatur pecunia, et aliquod simile, hoc non

(64) Beribrandum. Vide notitiam in Anselmum, supra, col. 1185.

(65) Lib. *De liber arb. et grat.*, c. 24.

propter Deum, nec ex dono gratiae. Similiter si alius quis sua dat, si jejunat, si orat, etc. Propter Deum bonum est, et gratiae donum; si alter non est bonum. Illud autem pro quo facit, diligit, et secundum illam dilectionem nonum seu malum debet dici.

Homo in sensualitate similis est brutis animalibus, quae propter sensualitatem, cui obediunt et consentiunt, non damnantur, homo autem inde damnatur, ideo quia rationem habet; et tamen similis fit jumentis insipientibus. Sic et malus angelus propter excellentiam naturae gravius et irrecuperabiliter est damnatus, homo quia infirmior fuit, est reparatus.

Humana anima similitudinem Trinitatis servans, triplici consistit natura, habet enim esse, vivere, corpus regere; habet etiam rationem, concupiscentiam, iram. Haec est Trinitas naturalis. Super rationem enim fides fundatur, qua est lumen ejus; et sicut ratio naturaliter praecedit (prius enim discernimus quam concupiscamus), sic fides, qua est prima lux animae, praecedit alias virtutes. Super cupiditatem est spes, qua est lumen ejus: super iram charitas, regens et illuminans eam. Sicut ira naturaliter ardet, sic charitas spiritualiter fervet. His tribus coherent, intelligentia, voluntas, memoria, et tria prius posita, esse, vivere, corpus regere. Tria sunt quae spiritalem Trinitatem subvertunt et expellunt; concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, superbia vitae. Haec tria opposita sunt fidei, spei et charitati; et dum homo istis consentit, a virtutibus cadit, et opponuntur singula singulis. Sed tria sunt quae revocant, et redire faciunt ad memoriam spiritalem Trinitatem, scilicet timor mortis, timor judicii, spes aeternorum. Tria sunt quae consummant [*f. confirmant*], scilicet justitia, pax, gaudium in Spiritu sancto.

Amor Dei lux est cordium, medicina vulnerum, solvit vincula peccatorum; hic operator in angelis, operatur in hominibus; non enim amor iste otiosus est; hic est quasi lucerna in media domo, ad cuius radios singula discernuntur quae sunt in domo, scilicet lapides, ligna, etc. Sic *spiritualis judicat omnia*. Operator iste amor in hominibus diversis, et pluribus modis. In his qui adhuc in saeculo sunt, facit ut vestiant nudos, pascant egentes, visitent infirmos: illi qui sunt in claustro hoc non operantur, habent enim manus confixas, et pedes constrictos sub obedientiae jugo; in quibus amor Dei operatur jejenum, rationem, voluntariam subjectionem, virtutum sollicitudinem, et promotionem. In angelis operatur ut Deo coharent indesinenter, in eo delectentur, cum diligant. Hoc idem in justis operabitur post hanc vitam, charitas enim non excidit. Est autem tanquam scala, duo habens latera, dilectionem Dei et proximi; et gradus medios, quibus ad summum ascenditur, donec addatur cumulus et perfectione, quod erit in futuro. Gradus enumerat Apostolus dicens: *Charitas benigna est*, etc., et sunt, ut credo, quindecim gradus illi. Qui scalam concedunt uno pede innititur terra, alterum in alto ponit. Per ter-

ram significantur terrena subsidia quae etiam ascendentibus sunt necessaria ad usum et sustentationem, non ad delectationem. Alter pes virtutum est promotio, tendens ad summum. Charitas etiam civitas est in quadro posita; diligit enim Deum, diligit se, diligit amicum, diligit inimicum. Habet etiam quatuor primas virtutes sibi adjunctas, et coherentes, quae sunt quadrum civitatis, humilitas, prudentia, fortitudo, temperantia. Humilitas secunda mater est virtutum et nutrix. Haec duplex est, prima ut homo se abjiciat, et quod ex se est contemnat, aliis subjaceat. Haec est principium et mater virtutum. Postquam etiam promotus est, et opulentiam virtutum habet, necessaria est humilitas, ne de habitis superbiat, sed humilietur ne cadat: hoc ostenditur in cantico gradu. Fortitudo similiter duplex, per eam in presenti vitiis resistimus: in futuro, Deo fortiter coheremus; secundum hunc effectum durabit, secundum aliud excidet. Hoc de aliis duobus dici potest.

Corona clericorum, quae rotunda est, perfectionem designat: in rotundo nec principium, nec finis, quia aeterna quae sunt sua hereditas, principio carent et fine: portionem non habent in terra, sicut Levi, sed de fratribus decimas accipiunt, que iterum ad perfectionem respiciunt. Dum autem in terra quarunt habere portionem, agunt contra suam professionem, et perdunt hereditatem, et neque in sorte fratrum, neque in sorte Levi perseverant, cum inter Deum et homines medii esse deberent.

Clerici electi sunt ad praedicandum, et ad docendos subditos, monachii vero ad orandum; quia clericii propter distractiones officii et negotiorum jugiter, orationi vacare non poterant. Tamen causa necessitatis, ex precepto episcopi, saepe monachi assumunt officium praedicandi, et docendi.

Virtutes vocantur arma lucis; arma, quia praecidunt contraria; lucis, quia pulsis tenebris faciunt lumen menti. Continentia praecedit luxuriam, humilitas superbiam, sic et in ceteris. Clavis virtutum pelluntur clavi vitiorum; clavis justitiae configitur justus cruci penitentia. Clavi justitiae sunt peccatorum recordationes, et singulare cordis contritiones. Primus et maximus clavus, qui parat viam aliis, est timor Domini: hoc praecedente, et viam praeparaute, ali possunt infigi, et nunquam aliter.

D De tribus reddituri sumus rationem, de eo quod homines sumus, rationales scilicet, ne in vanum acceperimus animam nostram. De eo quod Christiani sumus, ne nomen Domini in vanum assumperimus: de eo quod in aliquam partem sortis sanctorum vocati sumus, quod dicimus clerici vel monachi, scilicet ne in vacuum gratiam Dei recipiamus.

Illi qui divinam paginam legunt, intelligunt, et tamen secundum eam non vivunt, sciunt dominum Dei aedificare, et alios de ea docere, sed ipsi nolunt intrare. Dum vero studio, et magna auiditate illam scientiam in memoriam recondunt, quasi manna colligunt, sed computrescit, quia tenerum et infratum habent stomachum, nec diffunditur per mem-

bra animæ succus illius cibi, neque potest digeri. Ario et altero medio efficitur leuga una; tres milia-
rii duas leugas faciunt.

Manno computrescebat quasi ex quadam infidelitate eorum qui reservabant ultra quam esset necessarium: similiter et isti congregant supra quam necesse sit cis, qui nolunt spiritualiter vivere, et informari; neque in vitam, et in mores diffundunt, sed ad gloriam et lucrum congregant; et quamvis computretscat, tamen non sentiunt putredinem, et aculeos vermium, quia occupati sunt circa vana et inutilia, quæ sunt flores scœuli detinentes animos eorum. Sed istis transeuntibus, sentient punctiones et aculeos vermium de prædicta corruptione procedent.

Ebrietas tota imbecillis primum abolet memoria, dissipat sensum, negligit mentem, confundit intellectum, concitat libidinem, involvit linguam, implicat sermonem, corruptit sanguinem, obtundit visum, perturbat venas, infirmat nervos, obturat aures, turbat viscera, subvertit sensum, humectat cerebrum, debilitat membra, frangit somnum, impedit menstruis. Ebrietas autem mater flagitorum est, culparum materia, radix criminum, origo vitorum, turbo captus, subversio sensus, tempes-
tas linguae, procella corporis, naufragium castitatis, ignominiosus languor, male suadibilis, turpitude morum, dedecus vita, honestatis infamia, animæ corruptela. Vinum quippe non refutatur usus, sed dannatur excessu.

Sobrietas tota formosa est, utilis tota, primum salvat memoriam; acuit sensum, sincerat mentem, dirigit vultum, integrat pudorem, mitigat vitium, curat faciem, limat aures, exonerat cerebrum, expedit linguam, explicat sermonem, confirmat sanguinem, curat venas, stringit nervos, contemnit libidinem, fruitur somno, recreat corpus, propagat senectatem, sine his omnis homo contemptibilis fit.

Stadium centum viginzi quinque passus habet, stadia octo faciunt milliarium unum; ex uno millia-

lio et altero medio efficitur leuga una; tres milia-
rii duas leugas faciunt.

AUGUSTINUS (66). « Isaias propheta apertius M-
rian sanctam designat dicens: *Exiit Virga de ra- dice Jesse, et flos de radice eius ascendet* (Isa. ii, 1). Quod hæc virga nuces produxit, imago Dominici corporis fuit; nux enim trinam habet in suo cor-
pore substantiam unionem, corium, testam et nucleum. In corio, caro; in testa, ossa; in nucleo, interior anima comparatur. In corio nucis carnem significat Salvatoris, quæ habuit in se asperita-
tem, vel amaritudinem passionis. In nucleo inter-
iori declarat dulcedinem divinitatis, quæ tribuit
pastum, et luminis subministrat officium. In testa
lignum inserens crucis qui non discrevit, id quod
foris et intus, sed quæ terrena, et cœlestia fuerant
Mediatoris, ligni interpositione sociavit, dicente
Apostolo: *Quoniam ipse per sanguinem crucis suæ
pacificavit quæ in cœlis sunt, et quæ in terris* (Colos.
i, 20. »

Jugum enim meum suave est, et onus meum leve (Matth. xi, 20). Est onus quod portantem portat, et levigat, id est onus love Evangelium, et jugum Christi suave conversis ad Christum. Qui prius non poterat portare præcepta legis, postea levia habet præcepta Evangelii per cooperantem gratiam. Qui primum non poterat implere non occides, postea leve habet pro fratribus animam ponere; et sic de reliquis. Sic cum jumento imponitur onus grave, et refugit quasi importabile, adducitur quadriga volubilis, id est Evangelium discurrens per totum mundum, et onus quod quasi grave refugiebat primum, postea sine labore trahit duplicatum. Sic avicula quæ implumis, et sine alia seipsam non potest portare, pondere plumarum et alarum addito, avolat sine labore. Sic et panis durus, qui per se non potest transire, adjectione lactis, vel alterius liquoris, colabilis sit, in guttura.

(66) Serm. 3 de temp. sub fin.

ANNO DOMINI MCXVIII

LEO MARSICANUS

CARDINALIS EPISCOPUS OSTIENSIS

LEONIS CHRONICON CASINENSE ET OPUSCULA

(Vide infra, ad annum 1138, Patrologiæ tom. CLXXXIII, in Petro Diacono, Chronici Casinensis continuatore.)

RICHARDUS CARDINALIS

NARBONENSIS ARCHIEPISCOPUS

NOTITIA HISTORICA.

(*Gallia Christiana*, nov. edit., tom. VI, col. 44).

Patre cognomine vicecomite Amiliani in Ruthenis et Gabalitano, defuncto ante mensem Januarium anni 1051, et matre Rixende, filia Berengarii I, vicecomitis Narbonensis genitus, Richardus fratres habuit Berengarium, Hugonem, Raimundum, Rogerium et Beraardum. Primum in S. Victoriae cenobio Massiliensi monachum professus, et inde cardinalis ab Alexandro papa II, juvenis admodum, creatus, postmodum abbas ejusdem monasterii in locum Bernardi fratris defuncti, electione monachorum absens suffectus est, anno 1070, approbante Gregorio papa VI, cui ob egregias dotes charus erat ex pluribus. Videsis ea de re hujus pontificis epistolam 21, lib. v, et epistolas 16 et 17, lib. vii, tom. X Concil. Legatus ab eodem papa jam antea in Hispaniam missus, anno 1076, Burgi concilium episcoporum congregavit, in quo Constantiae Alfonsi regis Castellae uxoris voluntati morem gerens, prisca Gothorum in rebus divinis procurandis antiquata consuetudine, sacras ceremonias in precandi ritu Romano more sancxit, auctore Joanne Mariana, lib. IX Hist. cap. 11. In Ricbardi locum altero legato substituto, commissus ipse est anno 1080 ad reformandas abbacias Montis Majoris et Crasse. Postea Victoris papae III, successoris Gregorii, animum offendit, quod Hugonis archiepiscopi Lugdunensis huic pontifici præ invidia et ambitione infensi partibus faveret, vel etiam Guiberti Ravennatis, qui se papam Clementem III dicebat, schisma sectaretur, ut scribit Ciaconius: quapropter a Victore papa excommunicatione in synodo Beneventana multatus est. Verum hoc pontifice intra paucos menses sublatu, in gratiam sanctæ sedis rediit, legitimisque pontificibus Romanis postea constanter adhæsit, quamquam ab Urbano II precibus Bernardi archiepiscopi Toletani ablata legationem legimusque tamen fortasse eidem restituta fuit, nam, ut habetur tom. II nove Hist. Occitanie, pag. 344. legatus erat in Hispania, quando post Bertrandii depositionem Richardus communi totius cleri et populi consilio ac petitione in archiepiscopum

A assumptus est die 5 Novembris anni 1106. Paschalis papa hanc confirmavit electionem paulo ante quam in Franciam exeunte hoc anno adventaret (1). Insequenti pontifex bulla data Brivate, in tractu Vivariensi, 13 Julii an. 1107, pontificatus VIII, in ejusdem Richardi gratiam Narbonensis Ecclesiæ privilegia roboravit.

Erit fortasse qui dicat Richardum citius cathedralm Narbonensem concessionem, quippe qui subscriptis actis dedicationis ecclesiæ B. Mariæ villæ Bertrandi in territorio Petralatensi (2), quæ facta est III, Idus Novembris anno 1100, a Bernardo Gerundensi episcopo, in cuius diocesi sita erat, et aliis episcopis. Sed bæc Richardi subscriptio longe post dedicationem facta est in signum confirmationis, ut plerumque id contigisse non semel observavimus. Idem dicendum de charta donationis factæ cenobio B. Mariæ de Quadraginta a Guillermo Bernardo de S. Nazario, Idibus Aprilis anno 1098, cui legimus in tabulario de Crusy Richardum Narbonensem archiepiscopum et sedis apostolicæ legatum subscriptissime cum Arnaldo de Levedo episcopo Biterrensi.

Richardus sub ipsius sui regiminis exordium gravissimam passus est contradictionem ab Aimerico, vicecomite Narbonensi, et Matilde ipsius matre, qui destituto ejus decessore in bona ecclesiæ Narbonensis invaserant. Quapropter in illos excommunicationem vibravit, uti colligere par est ex querela quam detulit anno 1107 ad Paschalem II papam contra Petrum abbatem S. Pontii, et Raimundum abbatem Electensem, qui cum excommunicatis societatem habebant (3). Verumtamen aliquanto post inita est concordia Aimericum inter et archiepiscopum, cui hominum præstitit vicecomes. Eadem Bernardus et Remigius de Caneto fratres in placito die Martii ultima an., 1110 habitu, villam de Caneto, quam injuste haec tentis possidebant, ex sententia Amelii episcopi Tolos. et Raimundi Carcass. dimiserunt. Circa id tempus Richardus concordiam initit cum

(1) Tom. X Conc., col. 669.

(2) Append. Marc. Hisp., col. 1223.

(3) Tom. X Conc., col. 670.

Olivario de Terminis pro castro villa Rubeæ contra fas ab ecclesiæ sua distracto; et cum Bernardo vicecomite Biterrensi de certisjuribus compositus, ab eodem sacramento fidelitatis excepto. Vide in appendice nostra bas duas chartas notis chronicis destitutas. Acre dissidium jamque in bellum erumpens inter Bernardum Atonem vicecomitem Biterrensem et Raimundum Berengarium comitem Barcinonensem Richardus utriusque affinis, ac plures utrinque domini amicæ compescuerunt, eosque ad mutuam pactionem adduxerunt: que de re duo legimus instrumenta, alterum mense Julio an 1112 datum, sive 8 Julii, ut habetur lib. II, cap. 89, comitum Barcinouensem ex Sammarthanis, et quod idem est, vi. Idus Julii (4), ex regio chartarum thesauro apud Carcassonam; alterum vero, si tamen diversum, v. Idus Junii in predicto regio chartarum thesauro, et vi. Idus Junii in probationibus tomij II novæ Hist. Occitan., pag. 382, ac in tabulario castri Fuxensis ex bibliotheca Colbertina et apud Catellum Hist. comitum Tolos., pag. 1115. Eodem anno Richardus archiepiscopus et vicecomes Aimericus die 25 Octobris, feria vi, tristem naufragorum Christianorum miseriati sortem, communis baronum consilio et assensus statuerunt, ut nemo deinceps quidquam sibi ex eorum bonis arrogaret, sed omnia ipsis, aut eorum hæreditibus, si naufragi perirent, restituerentur; tandemque 26 Novembris ejusdem anni, præsentibus clericis atque laicis pacem inter se definierunt (5), qua diu non constitut ob recusatam ab Aimerico bonorum, quæ ab Ecclesiæ Narbonensi tenebat, recensionem. An. 1113 Bernardus, cognomento *Geraldi*, cum uxore Guillelma Domino Deo, sanctisque martyribus Justo et Pastori, per manus domini Richardi, Narbonensis archiepiscopi, offert filium suum Geraldum ad canonicum regularum faciendum, cum omnibus, ait, nostris decimis et ecclesiasticis in canonica ad possidendum jure perenni. Facta est hæc charta x Kal. Martii, anno Dominicæ Incarnationis 1113 regnante Ludovico rege (6). Interfuit Richardus an. 1115, pridie nonas Octobris dedicatione ecclesiæ S. Mariæ de Cassiano in dioecesi Biterrensi, una cum Atone archiepiscopo Arelatensi, et Arnaldo Biterrensi, Gualterio Magalonensi, Bernardo Agathensi, Arnaldo Carcassoniensi, Johanne Nemausensi, et Raimundo Barbastrensi presulibus. Eodem anno ecclesiæ S. Mariæ de Petra pertusa, S. Michaelis de Dulanco et S. Stephani dedit canonicos Narbonensibus, et tabulario capituli, ubi quoque memoratur annis 1113, 1114 et 1117. Psalmodiensi cœnobio contulit hoc anno ecclesiæ S. Saturnini de Anciano, de Nisse. Eodem habuisse concilium videtur apud Narbonam, in quo arbitri Ato Arelatensis, Arnaldus Biterrensis, et Arnaldus Carcassoniensis antistites querelam Richardum inter archiepisco-

A pum et Hugonem S. Pauli abbatem finierunt. Sub idem tempus recruduit controversia inter Richardum et Aimericu vicecomitem, qui quidem Richardo hominum præstiterat de his quæ ab Ecclesiæ Narbonensi possidebat, sed cum eidem nonnulla disputaret, eaque nollet arbitrorum judicio committere, hunc Richardus excommunicavit. Quapropter a vicecomite captus et careeri mancipatus, vicecomiti acquiescere coactus fuit archiepiscopus, et cum eo in gratiam reverti; quæ quidem reconciliatio brevis admodum fuit, ut colligitur ex querela Richardi qui nova sibi a vicecomite illata posteris adploavit mala. Anno seq. Gelasium, Paschalis successorem, Alesiam asssecutus est cum aliis episcopis, cuius in presentia eodem anno indictione xi, pontificatus anno primo suscripsit charta Guidonis episcopi Lascurrensis ecclesiam S. Fidis de Morlano dantis Pontio Cluniacensi abbat. Adfuit anno 1119, viii Idus Junias, concilio Tolosano (7), præside Calixto II papa, cujus decreto pro Raimundo Electensi abbatte contra Berengarium Crassensem super abbatiæ S. Polycarpi, et alteri præ Anianensibus contra Casadenses monachos subscrivit. Eodem anno iv Nonas Augusti, cessit ei Raimundus Berengarius ecclesiam de Oviliiano, quam injuste possidebat. Mense Januario ejusdem anni testis est cuiusdam confirmationis ab Atone Arelatensi archiepiscopo factæ, ex tabulis S. Victoris Massil. Reperitur et anno 1120 in charta Bernardi de Monte-Sereno, et in Guillelmi Raimundi quasdam ei decimas dimittentis. Eodem anno cum Atone Arelatensi, Arnaldo Biterrensi, Bernardo Agathensi, et Arnaldo Carcassoniensi presulibus, etc., apud S. Tiberium constitutus Richardus querelam Arnaldum inter abbatem S. Tiberii et Eleazarum de Castries ac Engelradam conjuges motam diremit. Denique anno 1121 Bernardi Atonis hominum excepto pro castro d'Auriac; cumque sedisset annos xiv, menses tres et decem dies, e vivis excessit hoc anno xiv, xv, vel xvi Kalendas Martii, variant etenim Necrologia, forte amanuens errore. Ac primo quidem alterum Montis. Olivi Necrologium habet xiv Kal. Martii, et ibi dicitur monachus ejusdem loci, fortasse quia hic locus ad congregationem S. Victoris Massiliensis pertinebat: alterum vero ejusdem loci necrologium habet xvi Kalendas, cui concinit Chronicon Narbonense: tertio denique ejus obitus dies notatur in necrologio Canonice et in excerpto Necrologii S. Justi xv Kal. Martii. Quod ad annum obitus attinet, liquido consignatur 1121 in Necrologio Narbonensi et in excerpto Chronicæ Massiliensis Sancti Victoris, tom. I novæ Bibliothecæ Labb., pag. 340. Attamen anno 1123, testante Marteui nostro, Bernardus Ato vicecomes et Rogerius filius ejus hominum Richardo dimiserunt, quod exigere solebant in Capite stagno (8);

(4) Tom. I Aneidot. Marten., col. 334.

(5) Prob. t. II Hist. Occit., col. 384 et 504.

(6) Tom. III Analect. Mabill., pag. 472.

(7) Tom. X Conc., col. 860.

(8) Prob. tom. II Hist. Occit., col. 360.

sed hoc ad annum circiter 1107 melius refert nape- A Elysiarus et uxor Engeliarda factum a se ab Arnaldo S. Tiberii abbate memorant compromissum in Richardum Narbonensem archiepiscopum, Atone- nem Arelatensem archipræsulem, Arnaldum Biter- rensem, Bernardum Agathensem et Arnaldum Car- cassonensem episcopos: sed haec compromissum et placitum diu antea, scilicet an. 1120, ut supra re- tulimus, habita fuerant. Præterea Bernardus jam desiderat esse Agathensis episcopus, et Arnaldus Biterrensis ad ecclesiam Narbonensem transmigra- verat, ut dicendum modo.

NARRATIO VEXATIONUM

Quas ab Aimerico vicecomite Narbonensi passus est Richardus archiepiscoquus.

(*Gal. Christ. nov. t. VI, instrum., col. 28.*)

Manifestum sit omnibus hominibus præsentibus B fredus, qui ante dominum Dalmatium præfuerat ecclesia, antecessor meus dederat atavo ejus Be- renrango: post hæc antequam faceret mihi jura- mentum, quod facere debebat, deprecatus sum eum ut fidelem amicum et hominem meum, quatenus diceret in feodia, quæ tenehat de ecclesia, et alios ecclesiæ honores, quos tenuerant pater mater- que, quæ præsens erat, et ipse atque hujus eorum, quia ego eos omnino nesciebam, sed confidebam in eo, qui fidelis esse debebat ecclesia dominæ sua, ut veritatem mihi diceret, sicut qui diu omnia fere tenendo et possidendo cognoscere poterat. Propter quorum relationem mendaciis intervenien- tibus ad disceptationem venimus, dicente illo quadam usatica civitatis inter me et se aliter esse quam non erant, quæ antecessores ejus et mei accreverant, quadam vero, quæ mater ejus noviter adjunxerat, integrerit sui juris esse; ad ultimum non valente parte illius refellere chartas et testimonias mea, quibus in omnibus usaticis, præ- teritis, præsentibus et futuris medietatem conse- quelatur ecclesia, quia in ecclesiæ medietate deci- marum, quæ laxaverat, immunita erant ei feodia sua, communes amici locuti sunt concordiam inter me et eum precantes, ut ego augerem ei feum suum, et ipse alia omnia, de quibus eo tempore inter nos contentio erat, sicut juris erant, ecclesiæ solide et quiete dimitteret; quorum ego consilio re- sistere non valens, accevi ei ad feum tertiam par- tem medietatis botatice, alia omnia de quibus, sicut supradictum est, alterutrum contendebamus reti- nendo per medietatem, sicut erant, ius ecclesiæ illo dimittente, sicut in chartario scriptum habetur; deinde ex parte ejus quidam maligni venerunt dicen- tes se nullatenus ulterius velle quæstionem nasci

inter eos, qua ad iram provocaremur, et simulantes eum velle esse semper pacificum et fidelem ecclesiae ac mihi, adjecterunt unum inter alia esse usatica, quod nunquam habuerant nec quæsierant antecessores mei, cum illi antecessores apposuissent et meis præsentibus tenuissent per multum tempus sine querela, videlicet medietatem lesdarum, quas vulgo dicunt comparas, quas vellet diffiniri nominatim, ne forte postmodum possemus inde alterutrum irasci; quibus ego respondi, sicut verum erat, me omnino nescire, sed si ipso multum vellet, super animam et credentiam illius ponerem, qui homo erat ecclesiæ et meus, et fidelitatem portare mihi debebat, et veritatem dicere, ita tamen ut si aliquando vel chartis vel testibus invenire valerem antecessores micos eas quæssisse vel habuisse, sine dubio requirerem et habere vellem; hac malignitate et dolo retinendo eas sibi, juravit mihi vitam et membra et fidelitatem omnesque honores ecclesiæ quos habebat vel habere debebat, sicut antecessores mei habuerant.

His ita peractis, ego postmodum revolvendo chartas ecclesiæ, inveni Guiffredum, antecessorem meum, predictas lesdas quæssisse, et placita inde habuisse, et recuperasse; quod cum ego reperiisset, conveni predictum Aimericū non semel nec bis, sed multoties per meipsum et per amicos meos et illius, admonendo eum per fidelitatem quam mihi juraverat, per hominum quod fecerat, ne tantum faceret malum ecclesiæ, honorem ejus mihi auferens, si aliquam justitiā se habere putaret in eisdem lesdis, veniret mecum ante præseconiam bonorum virorum terræ et communium, qui pacem et concordiam vellet inter me et ipsum, et faceret mihi quod ipsi laudarent. Quod predictus Aimericus non solum audire et facere recusavit, verum etiam indignatus ad alia usatica et honores ecclesiæ manus suis extendit, et quæcunque in proprios usus redigere potuit, auferre mihi sine verecundia cœpit, et multa mala facere et pejoraminari, addens nullum esse in Narbonensi territorio, qui partem meam et ecclesiæ nec verbis nec factis defendere aderet; prætendens etiam quod lesdas ipsas, quas ego requirebam, hoc est comparas [*f. comparatas*], sibi fevum donaverauam, quæ donatio tali deceptione, sicut superiorus auditisti, fuerat facta, et tali conditione retenta. Hæc ego audiens, iterum cœpi eum monere per privatos amicos suos, per vicinos barones terræ, per episcopos, per abbates, per vicecomites, per milites, tandem per quoscumque potui, attestando eum per sacramentum, quod fecerat, per beneficia ecclesiæ, quæ non modica tenebat, ut tanta malitia infamia atque infidelitate cessaret, et honorem suum ecclesiæ quiete dimitteret, aut ad justitiā veniret. Postquam autem vidi me nil posse proficiere, importunitatem malorum, quæ mihi inferebantur, ferre non valens, excommunicatione subjiciens eumdem Aimericū et omnem terram illius, metu mortis compulsuscessi ad partes alias, quocunque modo victurus, nec tamen tam longe secedere potui, quo

A captus et incarcерatus et variis modis de honestatus ab amicis ejus non essem, antequam ad emendationem justitiæ unquam venire vellet. Tandem non mihi profuit cognitio et attestatio justitiæ per omnes barones terra, quod ad finem possem venire cum eo de aliis causis, quoque invitus, dolens, et coactus predictas lesdas diffiniri injuste, cum leges dicant irritam esse definitionem factam ab expoliato, nisi prius potestate revestiat, et ecclesia hoc honore expoliata fraudulenter et violenter fuerat, nec unquam fuerat revestita; adjurando itaque eum per fidelitatem, quam mihi juraverat, ne honores ecclesiæ mihi invito, sibi faceret dari et Ecclesiæ auferri, non potui obtinere quod debui. Hoc ergo facto promisit se iterum mihi fidelem esse futurum et omnia, placita quæ tecum fecerat firmiter servaturum, sed promissio tædiosa illi fuit diutius teneri, nam parvo exacto tempore lesdam vermiculi, quam mihi in primo placo dimiserat, in quo de aliis, sicut superioris scriptum est, me deceperat, et ego tenueram postea et justitiā eorum hominum, quos per auctoritates antiquarum chartarum et testium in placo recuperaveram, et ipsis mihi dimiserat nisi illa conditione durarum solummodo culparum quæ in chartario ecclesiæ et illius scripta continetur, pactum, quod feceramus, frangendo, abstulit hominem ecclesiæ, et quod male fecerat pro honore et in honore ecclesiæ facientem ad redemptionem, me contradicente, compellens et quia ad clamorem meum ausus fuit venire, jurejurando fecit eum excusare, quod majorem ei contumeliam non contulerit imposito sextari hordei in emendationem. Denique tunc proclamavi ei Jesdas quas fraudulenter et violenter, sicut auditis, mihi abstulerat et portauit et medietatem mensis Octobris de tertio salis, quæ duo nunquam aliquo modo diffinivi, sed sub clamore in placo retinui, sicut superioris scriptum est, sic tractavit me qui fidelitatem juraverat ecclesiæ et mihi et hominum fecerat et totum honorem ecclesiæ et integreriter et fideliter se servaturum juro spōnderat.

Hæc ita scribo vobis, qui post ad servitium Dei et ecclesiæ loco meo venturi estis, ut cognoscatis quæ male et quæ injuste, quamque violenter Aimericus predictus ecclesiam et me dominum suum oppresserit, et quomodo illo auferente ecclesia justitiā suam perdiderit, et precor atque obsecro ut quod mea negligētia vel mollitie de honore perditum est ecclesiæ, quia mala quæ mihi inferebantur sustinere non poteram, vestra probitate et rigore recuperetur; istam enim justitiā habet ecclesia contra Aimericū vel successores ejus, quæ auditis, et si quis vobis contradixerit, pro certis et veris rationibus ista quæ hic scriptura [*f. scripta*] sunt firmare et defendere, sicut juste vobis judicatum fuerit, sine dubio potestis; Deus namque scit quod ex veritate et pura cordis intentione ista proferimus et vobis utin veritate creditatis, remota omni ambiguitate mendacii, fide firma mandamus.

De his autem omnibus multos vobis testes enumere possumus, sicut Arelatensem archiep., Atonem, et Nemausensem episcopum Joannem, et Bernardum Rainardi et Ademarum Narbonenses archidicones, et abbatem S. Pauli Ilugonem, et Gerundensem sacristam Petrum de Saltu, et Mironem de Ca-

A put stagno, et Gaucerannum fratrem ejus, et Berengarium Guillelmi, et Raimundum Guifredi, multosque alios tam clericos quam laicos, qui haec omnia videntes et audientes plenissime ac certissime noverunt. Petrus scripsit, Raimundo dictante, qui haec vidit et audivit.

RICARDI CARDINALIS

NARBONENSIS ARCHIEPISCOPI

EPISTOLÆ ET DIPLOMATA.

I.

Epiſtola R. (9) cardinalis ad S. regem. — Confirmata latam in Pampelonenses excommunicationis sententiam, velutque ne ullam cam illis habcat communionem.

D. MARTENE, ampl. *Collect.*, 1, 497, ex archivis S. Victoris).

R. cardinalis, apostolicæ sedis legatus, S. regi venerabili, salutem....

A domino nostro papa in Ecclesiis regni vestri honorem et gloriam ejusdem sanctæ et universalis Ecclesiæ, postposita alia nobis. . . . multo sudore fideliter quærebamus, sed nec per vestros circumlocutionum anfractus decepti, a parte cognoscimus, quoniam plus hominum favorem, quam Dei timorem animarumque salutem in vestris operibus cupitis invenire. Nam salutem vestro consilio in populo commisso vos efflagitare credebamus: unde quia non ita apud vos est, corrigentes si qua vobis pro vestra charitate, de qualibet specialiter persona promisimus, facturos nos deinceps procul dubio abnegamus; sed consulere aliter, si potuerimus, satagamus. Excommunicationis sententiam, quam in Pampilonensi episcopatu et hominibus ejusdem episcopi, quocunque loco fuerint, sive in expeditione contra hostes pugnaverint, sicuti in concilio episcorum et abbatum apostolica auctoritate posuimus, iterum iterumque eadem auctoritate firmamus: vosque communionem cum Pampilonensis excommunicatis usque ad festivitatem sancti Joannis, et hoc non in ecclesiastico officio, sanctorum apostolorum Petri et Pauli et nostra auctoritate, nullam deinceps habere præcipimus, donec habeant electum in eadem ecclesia apostolica auctoritate firmatum. Interdicimus hoc modo, ut a festivitate S. Joannis et deinceps mortui nullo modo sepeliantur, cum vivis scienter nullus Christianam communionem habeat, nuliumque divinum officium in ecclesiis fiat, præter puorum baptismum, si mortis vel languoris illos agitaverit periculum. Haec ideo facimus, quia conspirasse illos ad destructionem Ecclesiae cum alteris regni

vestri principibus videmus, quos adhuc nominatim non exprimimus, qui gladium sancti Petri et virtutem sancti Spiritus ad perpetuam infamiam et confusionem suam experientur. Ne confidatis in victoria qui justitiam reliquistis, cum scriptum sit: *Primum quærit regnum Dei et justitiam ejus, et hec omnia adjiciuntur vobis.* De quo confidere possitis, si plus crescere regnum Dei, quam vestram gloriam quæretis. Quæritis enim quæ vestra sunt, non quæ Iesu Christi. Et quia irritum fecistis mandatum Dei et apostolicum præceptum propter seductionis et.... hominum animarum pereuntium, sanguinem Deus a manu vestra requirat. Nos ergo exentes de civitate excutimus pulverum pedum nostrorum in testimonium super vos.

II.

C *Compositio inter Richardum archiepiscopum, et Bernardum vicecomitem Biterrensem ejus consanguineum.*

(Circa an. 1110)

[Gall. Christ. VI, instr. col. 31].

Notum sit omnibus hominibus, quod discordia fuit inter Richardum, Narbonensem archiepiscopum, et Bernardum, Biterrensem vicecomitem. Notebat enim vicecomes accipere fevum suum per archiepiscopum, nisi donaret ei Caput stagnum. Archiepiscopus autem dicebat quod non debebat ei illud donare. Post multa vero placita venerunt ad concordiam, et archiepiscopus donavit ei fevum sine dono Caput stagni; et convenienti vicecomes ut non perderet servitium nec fidelitatem ejus, quia non dabant ei Caput stagnum, et fecit ei hominium et juravit fidelitatem et sacramenta. Et archiepiscopus, quia consanguineus et antiquus amicus erat, donavit ei plurquam alii archiepiscopi non dederant avo et aliis antecessoribus ejus de pecunia sua. Amelio autem Tolosano et Raimundo Carcassensi episcopis, et Ademaro archidiacono Narbonense et Willelmo Poncii et Poncii Deusde, et Raimundi Udalardi audientibus conventum est inter eos, ut ecclesiæ sue et missus legatus in Hispaniam. Scripta est autem ad Sancium V, Navarræ regem, quem quidam de crudelitate et injustitia insimulant.

(9) Haec epistola est Richardi cardinalis, qui postea fuit abbas Massiliensis S. Victoris, ab Alexandro II creatus cardinalis, et a Gregorio VII et Urbano II

successoribus archiepiscopi per consuetudinem non quereretur hoc quod archiepiscopus propter amicitiam fecerat; sed semper vicecomes aut successores ejus facerent hominum et omnes convenientias archiepiscopo propter fevum et propter talem pecuniam, quam dedit Gaufredus Petro Raimundi avo suo.

III.

Charta concordiae initæ inter Richardum archiep. Narbon. et Olivarium de Termio.

In nomine Domini. Hæc est notitia concordiae, quæ facta est inter Richardum Narbonensem archiepiscopum et Olivarium de Termio. Factum est autem post Guifredi Narbonensis archiepiscopim mortem, cum Petrus Berengarius Rutenensis episcopus violenter Narbonensem invassisset ecclesiam, et contra Domini et iura canonum eam Simoniacus per multos dies occupasset, ut inter cetera castrum Vilie rubeam cum honore sibi pertinente Berengario Petri de Peira pertusa in pignore mitteret, et ab ecclesia alienaret, pro quo pignore facta est dissensio inter predictum Berengarium et Petrum Olivarii de Termio, quæ non cessavit, quoque idem Berengarius sociando filiam suam prænominato Petro in conjugium honoris præscripti, quem, a tanto ecclesiæ destructore injuste suscepserat, partem ei in dotem donavit: quod cum audisset beatæ memoriae Dalmatius archiepiscopus, super utrumque excommunicationis sententiam dictavat, et eos tandem sub ea tenuit, donec Berengarius Petri culpam suam cognoscens, partem quam sibi de eodem honore retinererat, omnino laxavit, Petro Olivarii in malitia usque ad mortem perseverantem. Subtractis autem ab hac luce Dalmatio episcopo et Petro Olivarii, in Narbonensem archiepiscopum Richardus promotus est, qui cum audisset quantam injuriam a filio predicti Petri Olivario Narbonensis ecclesia pateretur, post diuturnam admonitionem, postquam vidit se nihil proficere, excommunicationis jaculum super eum intorsit: compellente autem excommunicatione, et omnibus probis hominibus terræ dicentibus honorem injuste ablatum ecclesie Narbonensi, post multas altercationes Olivarius tandem venit ad recognitionem, et acceptis a predicto archiepiscopo 1100 solidis Melgiuriensibus, laxavit et quirpivit quidquid in predicto honore pro hac injustitia requirebat ipse et mater ejus et fratres in Narbonensi ecclesia, et predictus archiepiscopus ac successores ejus deinceps plenarie possiderent et tenerent, siue unquam Guifredus archiepiscopus melius et liberius habuerat et tenerat, etc.

IV.

Donatio Richardi archiepiscopi Narbonensis facta Bertrando abbati Psalnod.

Hæc est charta donationis, quam fecit dominus Richardus Narbonensis archiepiscopus cum consilio clericorum suorum de ecclesia de Anitiano. Donum Deo et B. Petro apostolorum principi, cuius memoria venerabilis habetur in monasterio Psalmodiensi,

A et reverendissimo ejusdem loci abbati Bertrando cum monachis suis unanimiter petenti, et petitione vehementer diutiusque instanti. Dei itaque omnipotentis nomine, ego Richardus Narbonensis archiepiscopus cum consilio clericorum scilicet sedis ecclesie SS. Justi et Pastoris, cuius juris est, dono ecclesiam S. Saturnini de Anitiano, et concedo cum decimis et primitiis et oblationibus, et terris, et vineis, cultis atque incolis, et cum omnibus suis pertinentiis Domino Deo et S. Petro monasterio Psalmodiensi, et venerabili abbati Bertrando et monachis ejusdem loci presentibus et futuris jure possidentam perpetuo sine cujusquam contradictione, salva justitia, quam ego et clerici supradicti sedis nobis et successoribus nostris inibi retinemus: videlicet quartam decimaram partem, quæ est de archiepiscopo, et synodus, et ordinaciones, et albergam, et tertiam partem illius partis, quam parrochiani nostri morientes juxta canonum decreta pro animabus suis dividere debent, et ut capelanus qui curam tenuerit animarum nostro consilio intret et exeat in ecclesiam, et ut idem capelanus et ecclesia ordinatione et obedientia et justitia nobis subjiciatur. Alia autem omnia exceptis supradictis causis, sicut superius dicta sunt, ego jam dictus archiepiscopus et clerici SS. Justi et Pastoris plenarie donavimus et concessimus cum prænominata ecclesia sine enganno ullo, etc.

Facta charta donationis hujus anno ab Incarnatione Domini 1117, feria v, viii Kal. Martii, regnante Ludovico rege, laudantibus et firmantibus C Richardo Narbon. episcopo, et clericis ejusdem sedis, et abbate Bertrando et monachis Psalmodiensibus.

V.

Charta Richardi, Narbonensis archiepiscopi, et Aimerici, ejusdem urbis comitis, de jure Naupagiiorum.
[CATEL, *Hist. du Languedoc*, II, 383].

Manifestum est omnibus hominibus quantas calamitates, quantaque pericula sustinent qui precellosi maris fluctibus [se] committunt. Contingit enim eis aliquando ire in captivitatem subitaneam, incurrire mortem, perdere substantiam, doloribus et ærumnis plenam miserabilitatem traducere vitam, latum mare pervagando, et tamen quiescere non possunt, quia unde vivant aliud operari nesciunt. Cumque post multa hujusmodi discrimina, gaudent, venientes ad littus, se quoquomodo evasisse, et scilicet se existimant multoties vi ventorum impulsu, diruptis navibus cum bis quæ eriperent tempestates fugient; de quibus videlicet naufragis nequissima nostris in partibus consuetudo inolevit, ut cum eis tale malum evenerit, potestates et incolæ terre bona eorum diripient, et si quid eripiant, tollant, et substantiam quam tot doloribus isti acquisierant, illi suis utilitatibus applicent, et saeviam elementi sua iniquitate superent. Hanc autem malitiam videntes, Richardus Narbonensis archiepiscopus, et ejusdem civitatis vicecomes Aimericus, et cæteri barones terræ, atque

consilio omnipotens Dei et ejus gratia inspirati, considerantes quantum malum quantaque avaritia esset, clementissimo Deo et omnibus fidelibus ejus donaverunt, lascaverunt et guirpierunt sine fraude, ut nunquam ulterius de hujusmodi naufragiis aliquid apprehendant aliquomodo per se nec per suos, nec aliquis eorum consensu, sed naves fracte et pecunia qualisque sit, in potestatem redigatur eorum quorum juris esse cognoscetur. Etsi ipsi qui laboraverint, in naufragio perierint, reddantur omnia quae inventa fuerint hereditibus eorum et propinquis cum venerint, undeunque sint, sine cuiusquam contradictione, et habeant inde faciendo quod voluerint facultatem.

Sicut superius scriptum est, sic laudaverunt et promiserunt Domino Deo predicti viri, et praeceteris Richardus predictus archiepiscopus sub excommunicatione firmavit, et anathematis vinculo auctoritate omnipotens Dei alligavit, cum qui hujusmodi decreti violator maligna ductus cupiditate esse voluerit, cujuscunque dignitatis aut ordinis fuerit, donec digna satisfactione resipiscat. Si vero quod continget ut archiepiscopus vel vicecomes per se

A vel per suos hoc nostrum stabilimentum desuere presumpscrit, ego Richardus suprascriptus excommunicato et anathematizo eum seu ille qui per contrarii transgressoris partem suam, hoc est medicatam, acceperit, non teneatur excommunicationem, donec prævaricator emendet; post emendationem si tenerit, excommunicationi subjiciatur. Sed si de Saracenis fuerit, naufragium dividatur per medium inter archiepiscopum et vicecomitem qualunque fuerit. Ita laudamus et firmamus nos superdicti, et successoribus nostris tenendum perpetuo mandamus in remissionem peccatorum. Et si mercatores volentes furari, lesdas transierint, et eis evenierit naufragium, emendent lesdas per fursum, et alia omnia recuperent.

B Facta est laxatio ista viii Kal. Novembris, feria vi, luna i, anno ab Incarnatione Domini 1112, regnante Ludovico rege, sub testibus Atone et Guillermo monachis, et Guillermo Raymundi de Redorta, et Berengarii Stephani, et Petro Bernardi de Narbona, et multis aliis.

Richardus archiepiscopus firmat.

Aimerius vicecomes firmat.

INDEX IN EPISTOLAS, SERMONES, ET CHRONICON IVONIS

Itevocatur Lector ad numeros crassiori charactere textui insertos.

A

A latere papæ, 17, 51, 137.
A lingua electi, a manu, et ab obsequio, 140, 184.
Abbas couseus episcopi potest locum suum deserere, 12. Abbas novus juræ secessus collectorum res monasterii dispersas, 61. Abbas benedictio, 44. Abbat斯 regem in bello cum armis comitari soliti, 216. Abbates decimas a laicis accipientes, 83. Abbates episcopis parere debent, 211. Abbates episcopo Carnotensi professionem obedientiæ facere soliti, 244.

Absentia, 9.
Absoluto quo sensu usurpata, 214.
Acephali clericorum, 263.
Acolythorum ordo, 263.
Acutius rex, 33.
Adalaris adulterus Guillelmi, 3.
Adam dictus penitens Halberstadii, 248.

Adam figura Christi, 260.
Adami principis Ambianensis urbis captivitas, 202.
Adavaldi regis delirium et mors a venenato poculo, 152.
Adeleis Comitissa, 35.
Adelicia Puteaceus, 20, 38.
Adrianus papa juvatur a Carolo Magno, 307.
Adventus Christi duplex, 286.

Adultera uxore dimissa an licet alieni ducere, 55.

Adulterium quomodo probandum vel purgandum, 107.

Adulphalus rex, 152.

Ænei calefacti examen, 154.

Agobardi locus castigatus, 161.
Aistulphus Longobardorum rex a Pipino bona Ecclesiæ direpta reddere coactus, 307.
Alarius a Clodovæo victus et occisus, 306.
Albertus abbas, 421.
Aldeberti electi iu episcopum Cenomanensem impudicitia, 209.
Aldricus episcopus Cenomanensis, 5.

Algrinus comes palatinus et Stampeus canonicus, 227.
Alodiarius B. Petri abbas Vindociensis, 175, 183.
Alodium B. Petri, 70, 175.
Altare de morentiaco, 121. Altari mo an iteranda ecclesiæ consecratio, 35, 40. Altaria portatilia, 40. Altaria redimere sub nomine persone quid sit, 7, 129. Altaria invasor, 47. Altaris motio quid officia in Ecclesia 228. Altarium redemptio quid, 213.

Anachoretæ, 83.
Anathema maranatha, 138.
Ancherivilla, 121.
Ancillæ ecclesiærum, 52.
Audegavensis comes, 67.
Audegavensis comitis et archiepiscopi Turonensis controversia, 166.
Angarie, 74, 79.
Angariatus, 113.

Angeriacus monasterium, 248.

Angli olim dicti barbari, 188.

Aniani scholia pro legibus olim cotta, 187.

Annulus pastoralis, 4.

Annuntiationis B. Virginis festum

et de ea Ivois sermo, 293.

Ausæ concilium, 192, 218.
Ansellus dapifer, 227.
Anselmus archiepiscopus Cantuariensis, 107. Ejus epistole ex prisone manuscripto codice protolæ, 127, 135, 144, 145, 146, 160, 162, 170, 172, 180, 187, 188. Regi Anglorum resistit ob investituram, 129.

Anselmus Tornaci episcopus, 199. Appellationis ordo, 246.

Appellationum licentia ad sedem

Romanam reprehensa, 189.

Appellationum litteræ, 70, 72.

Apices pro litteris, 3.

Apostoli qui, 246.

Apostolicus pro papa, 58, 60.

Aqua cur sanguini Christi in calice mixta, 263.

Aqua ferventis seu frigidæ examen, 88, 108, 119, 134, 155.

Aquicinctum monasterium in Hanoniu, 209.

Aratoris poetae locus restitutus, 160.

Arclatensis metropolitani privilegium pro litteris formati, 211.

Arca Noe figura Ecclesiæ, 260.

Archipresbyter, 87.

Arbioldus rex, 152.

Arma deponebat penitens, 180. Armorum usus vetitus ecclesiasticis viris, 136.

Arnulphi archiepiscopi Turonensis statutum de libertate majoris monasterii, 166.

Arnulphi Lexoviensis episcopi locus castigatus, 182.

Arnulphus monachus, 39.

Arnulphus Virsicuensis, 75.

- Aroasiense monasterium, 253.
 Ascensio Christi explicatur, 297.
 Atreatensis episcopatus primordia, 217.
 Auctorius prisci de vita principum locus prolatus ex veteri codice, 138, 163.
 Audoenus Ebroicensis episcopus, 217.
 Augustodunum, 146.
 Aurelianensis Ecclesiae miseria ob electiones, 32.
 Aurelianensis episcopus die introitua sui viuctum carcere edicit, 24, 141.
 Auris tuta, 138.
 Aurum patientiam significat, 289.
 Autissiodorum vel Antissiodorum vel Altissiodorum, 159.
 Avari Carolo Magno domiti, 307.
 Aviti (S.) Duneus monasterium virginum, 5.
 Avitus Viennensis episcopus, 306.
- B
 Baculus pastoralis, 172.
 Bagaudarum castrum, 216.
 Baldricus Burguliensis, 223.
 Balgenciacum, 233.
 Bannum leuga, 48. Sub banno esse, 58.
 Baptismi ceremoniae explicatae, 260, 269. Baptismus cur in Sabato Pascha administratus, 260. Baptismus per mare Rubrum figuratus, 260. Baptismus Christi, 289.
 Bartholomeus episcopus Laudunensis moniales impudicas ejicit, 150.
 Bartholomaeus Majoris Monasterii abbas, 210.
 Basilei cur dicti reges, 71, 176.
 Basilicæ pro ecclesiis, 184, 244.
 Bathildis regina Franciæ, 306.
 Baubolanus (S.) Columbanus discipulus, 216.
 Bazochiarum ecclesia ad episcopi Carnotensis nominationem pertinet, 228.
 Beccensis abbas Anselmus, 137. Beccensis monasterii initia, 218. Beccensis monasterii abbas Guillelmus, 120. Beccensem et Molismensem monachorum controversia, 18.
 Belgorum primæ sedis episcopus, 91.
 Belvacensis Ecclesia, 74. A divino servitio suspensa, 113. Belvacensis Ecclesia miseria et turbatio ob electiones episcoporum, 42, 44, 160.
 Benedictio abbatum, 49, 56. Benedictio papæ irrisa a metropolitano Senonensi, 4. Benedictios nomine palliata exactiones, 57.
 Beneficii accipiendo et reddendi forma, 242. Beneficium pro feudo possum, 61, 70, 89.
 Bernardi Clavævallensis locus restitutus, 147, 153.
 Bernardi Constantiensis opinio de sacramentis schismaticorum notata, 197.
 Bernardus Tyrrensis, 226.
 Bernerus abbas Bonævallis, 39, 62, 120, 234.
 Bertha uxor repudiata a Philippo rege, 131.
 Bertilda comitis Andegavensis conjux, 7. Petlex Jezabel dicta Ivani, 133. Nubit Philippo regi Francorum, 131, 134. Eadem separata fit sanctimonialis, 170.
 Bertruda Pipini uxoris, Caroli Magni mater, 307.
 Bigamia Ecclesiarum vetita, 172.
 Bindionum locus Dagoberti sepulcra, 306.
 Bistesiacum monasterium, 19.
 Blesensis et Bonævallensis abbatis controversia, 92.
- Blesensis vicecomitissa, 36.
 Blesensium monachorum et Vindociensium controversia, 172, 173.
 Bodmundus sive Bramundus ducit Constantiam Philippi regis filiam, 173, 238.
 Bonævallis monasterium, 2, 54, 79.
 Bonævallensis et Blesensis abbatis controversia, 92, 93.
 Breverulus, 41.
 Brivatense concilium, 164.
 Brunehildis scelerum penas luit, 306.
 Bruno Signinus episcopus, legatus papæ, 69, 174.
 Bugensis ecclesia, 75, 76, 242.
 Burgenses, 48.
 Burguliensis abbas, 32, 147.
 Bypass quid significet, 266.
- C
 Caducarii proventus, 244.
 Caementarii monach, 205.
 Calcaneum observare, 3.
 Calcaamenta evangelica, 69.
 Caldaria examen, 154.
 Calicis elevatio, repositio, consignatio, 98.
 Caligæ episcopi quid significant, 268.
 Calumnia in bonam et malam partem, 432.
 Calvus mons, 13.
 Cancellarius regis potest esse episcopus, 114.
 Canonicatus Carnotensis spurious non admittit, 229.
 Canonici duo Stampenses regnum Franciæ adiunctorum, 227. Canonici unde dicti, 34. A seculari potestate liberi, 22. Non debent esse vulzoni, 55, 56. An tenetur in intructo suo aliquid solvere, 57. Canonicus rigor, 146. Quando possit remitti, 215.
 Canonicus S. Martini Majoris Monasterii dux Northmannorum, 166.
 Cantilenæ populares in electos episcopos, 33.
 Caper emissarius, 4.
 Capellani imperatoris erant filii et cognati principum, 173.
 Capitularia regia, 146.
 Caput autumni, 42.
 Caput jejuni, 2.
 Capituli Carnotensis ad regem Anglie epistola, 223.
 Carbonaria insula, 306.
 Cardinalis presbyter, sacerdos, diaconus, 168. Cardinalis praefectus pretorio Orientis, 168. Cardinalis præcepis, 168. Cardinalis officium, 168. Cardinalium Romanorum avaritia olim notata, 51.
 Carenum, 122.
 Charitatis monasterium, 243.
 Carnotensis comes, 45, 62, 416.
 Carnotensis Ecclesie decani et subdecani controversia, 87. Carnotensis monasterii abbas, 92.
 Carnotensium clericorum dissidia, et rixæ cum comitissa et ejus filio, 58, 59, 75.
 Carolomanus major dominus Franciæ, 307. Postea monachus Casinensis, 307.
 Carolus Calvus Francorum rex, 307.
 Carolus Magnus Saxoues subigit, 307. Item Longobardos, 307.
 Carolus Martellus contra regem pugnans magna clade victus, 306. Tum victor, 306. Fit major domus et princeps Austrasiæ, 306. Ejus præclaræ facta, 306.
 Carolus Martellus alter, rex Franciæ, 307.
 Casa et casamenta, 120, 134, 177.
 Casati ecclesiae, vassalli, 14, 134.
 Casinenses recuperant monasterium S. Mauri, 174.
- Cassare et quassare, 140.
 Castrantis presbyterum poena, 58, 59.
 Castrati an ordibant sacris, 190.
 Castrumdunum, 34, 119.
 Castus monachus, 90.
 Catalogus testium veritatis notatus, 201.
 Cataneus Ecclesiæ, 56, 168.
 Catechumenorum missa, 189.
 Catbedre potestas ob pravos presides non evertenda, 29, 99. Catheoreæ B. Petri festum exponitur, 298.
 Catina pelles, 86.
 Caudam hostiæ cum capite immolare, 64.
 Caustica verba, 168, 209.
 Cenomannicae urbis proditio, 153.
 Cenomannicus sermo accuratus et deplexus, 202. Cenomannicus urbs undieta, 215.
 Coriferarii in Ecclesia qui, 263.
 Charibertus Francorum rex, 306.
 Childebertus Francorum rex, 306.
 Childebertus Francorum rex, 306, 307.
 Chilpericus rex fratrem occidit, 306.
 Dolo conjugi perit, 306. Jacet in ecclesia S. Vincenti Parisiensis, 306.
 Chilpericus n. Francorum rex, 306.
 Christo regnante in actis ecclesiasticis scriptum, 139. Christus cur natu passus sit, 284.
 Christiani vita ad quod exemplar formanda, 292. Christianus unde dictus, 262.
 Chuisne monasterium, 245.
 Ciucti judices qui dicti, 104, 200, 201.
 Cinerosa porta Carnoti cur sic dicta, 120, 257.
 Cingulum judicis, 201.
 Circada, 121.
 Circumcisio Christi explicatur, 288.
 Clamorem facere pro item movere, 70.
 Clementia Calixti n. papæ soror, 248.
 Clericatum eligere quid sit, 202.
 Clerici acephali, 263. Clerici monachis præferendi, 17. Clerici nomen quid significet, 262. Clerici regularibus an cura animarum committenda, 34, 90, 91. Clericorum incontinentia, lamentabilis tempore Iovis, 216. Clericus uxorem ducens, 93. Clericus in dubiis ecclesiis titulari nequit, 228.
 Clodio Francorum rex, 306.
 Clodoaldus avunculorum crudelitatem fugit, 306, fit clericus et sanctus, 306.
 Clodomiri saevitiam in regem summum Burgundiorum nuliscuntur, 306, ejus filii ab avunculo misere occisi, 306.
 Clodovæus Francorum rex, 306.
 Primus rex Franciæ Christianissimus, 306.
 Clodovæus II. Francorum rex, 306.
 Clotarius rex Francorum, in ecclesia S. Medardi Suessionensis sepultus, 306.
 Clotarius II, III, IV, Francorum reges, 306.
 Clotildis uxor Clodovæi, 306.
 Cluniaicense monasterium, 39, 159.
 Cœna Domini explicatur, 293.
 Colligere errantia, 128.
 Columba monasterium, 244.
 Communio cum excommunicatis, 478. Communio malorum quatenus vivienda, 77, 78, 83. Communio sub utraque specie, 134. Communionis causa factæ expense de communii queque solvi debent, 57.
 Compurgatores testes, 142.
 Concilium Arvernense, 32. Apud Ansam, 192. Augustodunense, 164. Belvacense, 204. Cabilonense, 8. Claramontense, 190, 90. Exolidunense, 76, 115, 765. Floriacense, 92. Herdense, 88. Meldenes, 40. Ostionense, 149. Parisiense, 13. Pictavense, 45.

47, 90. Rhemense, 16, 188. Stampen-
se, 39. Suessionense, 3. Toletanum
tertium, 87. Octavum, 55. Nonum, 35.
Undecim, 37. Trecense, 60, 73,
111, 169, 178, 204. Triburicense, 106.
Turonense, 67, 173. Viennense,
195.

Concubina an possit esse uxor, 8,
62, 63.

Conuenus, 32.

Conditionarii qui sint, 233, vetiti
admitti ad sacram ordinem, 62.

Conductus tutus, 5, 23, 38, 52, 60.

Confessio non revelanda, 66.

Confessio de se non est credendum
super crimen alienum, 107.

Confiteri peccata sua adversum se,
quid sit, 203.

Conjecturis nemo damnatur, 87, 118,
119.

Conjuratio judicialis aquæ, 156 et
hominis aquæ examen subituri, 156.

Conjuratores, 142.

Conuentus pro consensu, 189.

Cono Prænestinus episcopus, apo-
stolicus legatus, 204, 253.

Conradus rex Italie, papæ Urbano
reconciiliatus, 138.

Consanguineorum nuptiæ, 21, 56.

Consecratio an conferatur prelatis
ante promissam obedientiam, 36. Con-
secratio electi in episcopum non pro-
crastinata, 128. Consecratio episco-
porum litteris confirmata, 52, 53.

Constantia regis filia, 67. Nupta U-
goni Tasciniano comiti, et postea se-
parata, 173.

Consuetudo Ecclesiarum Gallicana-
rum in pseudoclericorum bonis, 48.

Continentia lex cur subdiaconis
imposita, 263.

Convictus locorum, 136.

Corona clericorum quid significet,
263.

Credidi eludendi causa debitores

Hierosolymam pergebant, 177.

Crematio resurrectionis signum,
277.

Crucem accipiebant Hierosolymam
prefecturi, 176. Cruces et tremulo in
probatione furti, 157. Crucis examen,
157.

Crux Heltonia, seu, S. Leufredi,
225.

Cubiculariorum sacri palatii consue-
tudo in exigendis pecunias consecra-
tis, 57, 58.

Culpi, id est excommunicati,
146.

Curia regum in Natali, Pascha, etc.

Curiae tradi peana loco antiqui-
tus, 142. Curiae tradi clerici, 142.

Curialium onera, 142.

Cursus ecclesiasticus quid sit, 132.
Curvavilla, 114. Curvavilla dominus
70, 73. Curvavilla ecclesia, 253.

Cypriani ecclesia abbas, 17.

Cypriani locus illustratus, 181.

D

Dagobertus I et II, Francorum re-
ges, 366.

Daimbertus archiepiscopus Pisau-
num patriarcha Hierosolymitanus, 227.
Alis Dagobertus et Dagobertus, 161.
Eius ambitio notata, 161.

Daimbertus electus Senonensis ar-
chiepiscopus, 31, 26. Reconciliatus
Hugoni archiepiscopo Luggdunensi,
148. Ex ecclesia Luggdunensi, 199. Ivo-
nius immemor, 148.

Daniel monachus, 40, 41.

Daniel qui est Chilpericus Franco-
rum rex, 306.

Dapifer regis, 11, 140.

David regnum Christi, et Ecclesiæ
regnum usurpabat, 260.

Dcessoris et prædecessoris diffe-
rentia, 162.

Dedicationis ecclesie explicatio,
269.

Denarius numerus, 106.

Desiderius Longobardorum rex a
Carolo Magno devictus, 307.

Dextra perjurii rea plectitur, 143.

Diaconum officium, 264.

Didio Francorum rex, 303.

Diffiduciare, 11, 73, 177.

Diffiducionum modus in honestus,
177.

Dionysii (S.) monasterium, 85.

Diploma Carnotensis comitis pro
episcopis Carnotibus, 227.

Dispensationes ecclesiastice, 91,

98, 99. Quando utiles, 157.

Disticta sacramenta, 142.

Diurnus liber pontificum, 27.

Divæ recordationis et divæ memorie
imperatores, 158.

Divini officii iudicatio, 205. Ob res
invatas, 167.

Dolense colloquium, 165. Dolense
monasterium, 223. Dolensis ecclesia,
74.

Domnus, 134.

Donatio Richardi Nortmanniæ du-
cis Ecclesie Carnotensi facta, 212.

Donations excommunicatorum, 78.

Drogo clerus, 106.

Drogo primus abbas S. Joannis Lau-
dunensis, 150.

Drogo thesaurarius Ecclesie Cata-
launensis, 45, 46.

Duense monasterium virginum, 5.

Duplicitas in malam partem, 175.

E

Eboracensis archiepiscopi dissensio
cum Cantuariensi archiepiscopo da
primitu, 206.

Ebrardus monachus, 24, 220.

Ebronium monasterium, 226.

Ecclesia caveat nimis enunciare la-
cos, 182. Ecclesia est in Republica von
contra, 179. Ecclesia Orientalis mater, 162. Ecclesia sponse concubitus, 172.

Ecclesiæ consecratio quando iteranda,
226. Ecclesia qui sponte repudiat
non potest illam vi recuperare, 57.

Ecclesiarium singularum jura conser-
vanda nec usurpanda, 198.

Ecclesiastica contentiones ubi ter-
minandæ, 77, 101. Ecclesiastica res in
nullius bonis sunt, 52. Ecclesiastici
dotati munificentia regum, nou debent
regibus ingratis esse, 143.

Elevilla terra, 122.

Electio liberae episcoporum ec-
clesiæ relicte a regibus Francorum,
48.

Eligendos episcopos papa solebat
commendare clero, 127.

Eligii (S.) Parisiensis diffamatae mo-
niales ejectæ, 150.

Eligius episcopus reos liberat, 142.

Emmauricus Montisfortis dominus,
214.

Emunitas pro immunitate, 58, 202,

197.

Epilepsia castratione curata, 190.

Epiphania, 239. Tribus de causis cele-
bris, 239.

Episcopalis dignitas honeste non
potest ferre paupertatem, 103.

Episcopatu cui possit juste se
abdicare, 9. Episcopatus investitura,
27, 28. Episcopatus qua ratione areg-
concedatur electo, 28. Episcopatus
dotos nemo potest tenere, 32. Episcop-
atus possunt ampliari vel minui ab
imperatore et papa, 200.

Episcopi a regibus dotati non de-
bet illos proprio gladio cedere, 144.

Episcopi Angliae et Gallia Romam
prefecturi petebant licentiam a rege,
173.

Episcopi arma ferre et regem se-
qui soliti, 133, 216. Episcopi ad syno-
dum non venientis pena, 225. Episcopi
electi solebant Romanum proficisci,
107, 110. Episcopi humili loco nativis
sunt repellendi, 48. Episcopi non de-
bet constituti in modicis villis, 200.

Episcopi protestas in monasteria sue
diocesis, 6. Episcopi mortuo aut de-
posito bona episcopatus solita olim di-
ripi, 162, 227. Episcopi capillos olim
petinacibat impositis sandaliis, 212.

Episcopi caput ongitur, et cur, 268.
Episcopi non nisi ex mouachis in
Anglia olim creati, 249. Episcoporum elec-
cio et consecratio, 1, 2, 4, 5, 24, 26,
29, 31, 33. Episcoporum electio a prin-
cipibus facta, 34. Episcoporum depo-
sicio et restitutio, 62. Episcoporum transla-
tio, 61, 62, 170.

Ernaldus canonicus Carnotensis, 252.
Ernaldus monachus, 112.

Esgarus Scotorum rex, 244.

Ethicus tractator, 128.

Eucharistia ægroti videnti post
prandium ex consuetudine non data,
108.

Eudo regem Chilpericum Martello
tradit, 306.

Eugenius petente Ludovico impera-
tori compounit formulam examinius per
aqua, 156, 157.

Eva Ecclesia figura, 260.

Excommunicare licet alterius paro-
chianum sedis apostolicae licentia, 38.

Excommunicari majus monasterium
ab episcopis non potest, 165. Excommuni-
cata si episcopo ab aliis non reci-
piebantur, 145. Excommunicati si es-
sunt a rege recepti, ab episcopis etiam
recipi debabant, 146. Excommunicati
non debent absoluvi nisi satisficerint
aliis, 145. Excommunicationis abusus
vilescit, 179. Excommunicatorum com-
muni quatenus vitanda, 77, 78.

Excommunicatum ab uno episcopo vicini
episcopi etiam excommunicabant, 38,
52. Neque recipiebant, 54, 85.

Exepiscopus, 140.

Exerere, exercere, 168.

Exigere quidquam a canonizandis
in Ecclesia Carnotensi vetitum, 231.

Exoldunense concilium, 242.

Exorcismus aquæ calidæ et frigidæ,
155.

Exorcistarum officium, 263.

F

Faceti pro facundis, 138.

Faro monasterium, 35.

Fauco, 193.

Feminalia cur sacerdotibus novæ
legis non datur, 266.

Feronia deæ cultus mirabilis, 157.

Ferrarie monasterium, 80.

Ferri calidi examinatio, 37, 87, 88,
99, 107, 108, 109, 151. Reprobata,
151.

Ferula papæ, 172.

Fidelitas episcoporum erga regem
qualis esse debeat, 136. Jurabatur per
manum et sacramentum, 181. Fideliti-
tatis sacramentum ad solvi possit,
151, 181.

Fidici (S.) ecclesia, 121.

Fines terræ, Britannia, 164.

Fiscalini regi, 62.

Flammardus Dunelmensis episco-
pus, 67.

Flammingri pueri in ecclesia Luxo-
viensi, 63, 234.

Flandrensis comes, 90. Flandrensis
comitissa, 103.

Flora concubina, 32, 33.

Forisfacere, forefacere, forefactura,
73, 177.

Formicinus gressus, 7.

- Fossatense monasterium, 216. Fossatenses monachii, 67, 236. Introducti ecclesia S. Eligii Parisiensis, 150. Administrabant monasterium S. Mauri, 174.
- Franci unde dicti, 303. Francorum regni divisio in quatuor partes, 306.
- Francie regnum interdictum ab Urbano papa, 138. Et a Paschali, 138. Quo sensu obnoxium sit Ecclesiae Romane, 199.
- Fraterna regum Francorum bella, 306.
- Fratrius mortui uxorem frater non potest ducere, 47.
- Fraxineti terra, 55.
- Fredegundis reginae nequitia, 306.
- Fulco comes Andegaveus, 90.
- Fulco decanus Carnotensis, postepiscopus Parisiensis, 232.
- Fulco electus in episcopum Belvaciensem, 59, 60. Eius adversitas in episcopatu, 135.
- Fulgentius Ruspeus episcopus, 506.
- Furti probatio per aquam, 154. Per corpus Christi, per crustum pauis, caenum et tremulum, 157.
- Fusciani (S.) monasterium, 250.
- G**
- Galerannus cumerarius, 60.
- Galfridus archidiacus, 94.
- Galli diserti, 138.
- Gallia Lugdunensis, 4.
- Gallorum concilia adversus Henricum imperatorem, 198.
- Garumna fluvius, 80.
- Gaufridus episcopus Belvacensis, 235.
- Gaufridus episcopus Carnotensis depositus, 1, 4, 5, 7, 22, 126. Roma accusatus, 126. Exepiscopus, 140.
- Gaufridus Grisagouella Vindocinensis comes, 230.
- Gaufridus Rothomagensis archiepiscopus, 109, 250.
- Gautierius Bonaevalis abbas, 2.
- Gemmellum monasterium cur sic dictum, 174.
- Generales sententiae in defectum specialium, 55.
- Generationis naturalis et regenerationis spiritualis comparatio, 260.
- Genitiales membra dignitas, 160.
- Georgii (S.) Ecclesia, 110.
- Germanus (S.) Parisiensis episcopus, 306.
- Gerogius Curvevillas dominus, 70, 233.
- Gervasius, 81. Sedis Remensis invasor, 243.
- Gilbertus Ebroiceus episcopus, 235.
- Girardus Engolismensis episcopus, legatus Paschalis papae, 196, 198.
- Gisleberti et Gaufridi controversia, 85, 86.
- Gladii ecclesiastici vis, 22. Gladius regalis, 203. Gladius sacerdotis quis sit, 203.
- Globi duo ignei supra castra Caroli Magui apparentes Saxones terrent ac fugant, 307.
- Godefridus Ambianensis episcopus, 109. Ejus miseria et calamita, 202.
- Goffridi Vindocinensis abbatis epistolae prolate ex veteri codice, 148, 149, 174, 175, 176, 182, 183, 184, 187, 190, 199, 204. Monachis nimium Serherus, 40.
- Gornacensis ecclesia, 6.
- Goslinus canonizus, 121.
- Gosselinus presbyter, 62.
- Gothi quam Galliae partem occupant, 306.
- Gothimarus Burgundio a Francis in pugna occisus, 306.
- Gratiani locus illustratus, 201.
- Gregorii septimi litterae de primatu Lugdunensi, 140, 141. Item adversus Philippum Francorum regem, 148.
- Eusebii locus suppletus, 148, 203
- Gripho bellum contra Pipinum movet, 307.
- Grisa Tunica viri cognomen, 56.
- Guacelinus episcopus, 137.
- Gualemannus comes, 21.
- Guale abbas S. Quintini Iponis discipulus electus episcopus Belvacensis, 51, 162, 167, 228, 229. Postea Parisiensis episcopus, 167, 233, 240.
- Gualonis cardinalis constitutiones, 250.
- Gualemannus albus, 21.
- Guarlanteuses, 161.
- Guermundi vicedomiini Pinquiniaci hotilitas, 202.
- Guerra, 10, 70, 132.
- Guerricus Carnotensis vicedominus, 227.
- Guibertus antipapa, 192.
- Guidmundus Aversanus, 36, 159
- Guido Belvacensis episcopus, 83.
- Guido Hugo Carnotensis vicecomes frater, 71.
- Guido de Rupe Forti turbator regni sub Ludovico Crasso, 179.
- Guido Molismensis abbas, 247.
- Guido Puteacensis excommunicatus, 87.
- Guido Stumpensis vicecomes, 240.
- Guidonis archiepiscopi Viennensis epistolae ad papani Paschalem de confirmando concilio Viennæ adversus investituras, 196.
- Guillelmi Bretiensi cum Ascelino, Goello bellum, 216.
- Guillelmus Aquitanus dux sevit in patres concilii Pictavensis, 226.
- Guillelmus de Monteforti episcopus Parisiensis, 219.
- Guillelmus Ebroicensis archidiaconus electus in episcopum Luxoviensem, 63, 67.
- Guillelmus electus in episcopum Parisiensem, 19, 23. Consensus, 25.
- Guillelmus Fiscanneus abbas, 225.
- Guillelmus Louga Spata Angliae rex, 307.
- Guillelmus Majoris Monasterii abbas, 244.
- Guillelmus monasterii S. Petri Carnotensis abbas, 93.
- Guillelmus Nivernensis comes, 255.
- Guillelmus Northmannorum dux, 307. Angliae regnum subigitique rex, 807.
- Guillelmus Rothomagensis archiepiscopus, 234.
- Guillelmus palatinæ comitissæ filius, 58.
- Guillelmus Ruffus Angliae rex, 223.
- Gunberius, 64.
- Guntraurus Francorum rex, 306.
- Cabilloni sepultus, 306.
- Gyrovagi, 80.
- H**
- Habitus adulterinus quis, 303.
- Haimericus abbas aquisincti, 209.
- Hanchiarum ecclesiæ concessio abbatis Majoris Monasterii, 122, 258.
- Haymo Stampensis, 57.
- Hebdomadæ majoris religio et pax commendata 20, 21.
- Helias comes Cenomanensis, 153.
- Heliensis Vicedomina Carnotensis, 227.
- Henricus Angeriensis abbas, 248.
- Heuricus I Angliae rex, 223, 307.
- Eius genealogia, 112.
- Heuricus I Francorum rex, 307.
- Heuricus imperator Romæ coronatur et Paschalem papam captival, 193
- Heptaticus vel Heptateuchus quid sit, 160.
- Heresburgum castrum, 307.
- Herluinus Becci fundator, 218.
- Herodianum sacramentum, 58, 59.
- Hidulphi pons, 122.
- Hierosolymitanorum uxores fornicate, 55.
- Hildebertus ex Lavardensi castro, 185. Magister scholarum, 185. Huello episcopo Cenomanensis successit, 185.
- Postea factus Turonensis archiepiscopus, 185. Opuscula ejusdem, 185.
- Landes, 185. Mors, 185. Impudicitie folia notatus, 209.
- Hildebertus Cenomanensis, 224.
- Hilduinus cantor, 54.
- Hilgodus vel Hilgots Suessionensis episcopus, 43, 161, 227.
- Hinomari Rhemensis archiepiscopi locus ex veteri codice, 154. Alter de coniugiorum sacerdorum colludio, 186.
- Hoceli ad episcopatum Cenomanensem promoto mirabilis, 214.
- Hominium, 89, 105. Hominium fieri vetitum a laicis clericali synodo, 180.
- Hominium, hominatum, hominiscarum, homagium facere, 186. Hominum pro securitate pacis dictum, 200. Hominum facta regi ad ecclesiasticis viris reprehensio et excusata, 145. Concessa, 186.
- Hostis pro exercitu, 134.
- Hugo Albus, 60.
- Hugo Bugiensis comes, 75.
- Hugo Carnotensis vicecomes, 71,
- 73.
- Hugo Catalaunensis episcopus, 228.
- Hugo Crispeneus comes, 21.
- Hugo de Ponteona turbator regni sub Ludovico Crasso, 179.
- Hugo Diensis episcopus, 114, 115,
- 116.
- Hugo Francorum rex, 307.
- Hugo Gervasio filius, 112. Excommunicatus, 114.
- Hugo Gratianopolitanus episcopus, postea Carthasianus, 190.
- Hugo Lngdunensis archiepiscopus, legatus papæ, 133. Eius fastus et superbium imperiū reprehensum, 133, 143, 148. A Victore papa excommunicatus, 137. Infensus Ivoni Carnotensi, 148.
- Hugo Puteacensis, 52, 55. Eius tyrannus, 157.
- Hugo Maidunensis, 112.
- Hugo Niger, 79.
- Hugo Silvanectensis episcopus, 229.
- Hugo Suessionensis episcopus eundo ad expeditionem Hierosolymitanam moritur, 226.
- Hugo Incassinus comes, 236, 248.
- Humbaldus Antissiodorensis episcopus, 174.
- Humilitas Christi, 295.
- Hymnodia, 93.
- I**
- Ignis sacer, morbi genus, 85, 184.
- Igniti ferri examine rei probati, 154.
- Impenitentes an possit timore aliquius absolvit, 71.
- Impuberum pactæ nuptiæ quando valet, 58.
- Incardinare Ecclesiæ, 168.
- Incerta Dei iudicio relinquenda, 1, 2.
- Incircumcisio clerici, 44, 120.
- Incrustare sincera, 51, 57.
- Infamibus licet accusare Simoniaeos et neophytes, 13.
- Intebabilis pro scelerato, 198.
- Initiatus, 120.
- Investiti a laicis rejecti a papa, et postea restituti episcopatu et abbatii, 144.

Investitura, 20, 28. Investitura a rege facta defenditur, 181. Investitura quæ licite potest concedi regibus, 196. Investitura rei Ecclesiastice de manu laice, bæresia, 218. Investitura a laicis factas defensio, hæresis judicata, 190. Investiturae ecclesiastarum a laicis factas, 100. Investiturae concessæ Henrico imperatori a Paschalii papa, 194, 195. Investiture prohibitiæ laicis a Gregorio septimo et ab Urbano secundo, 190. Investituralrum disputatio, 192. Investituralrum jura remittit Henricus imperator, 194.

Iovitus an possit fieri episcopus, 74.

Italizæ regorum rebelle sub Urbano secundo, 19.

Iterum et iterum, 137.

Ivo regi Philippo resistit, 17, 21. Ejus ejus et consecratio, 1, 2, 4, 6, 7. Ejus et abbatis majoris monasterii controversia, 114. Libellus de convenientia Novi et Veteris Testamenti, 98. Ei iratus rex, 52, 61. Domum episcopalem redificat, 227. Ejus defensio contra Senonensem metropolitum, 128. Ejus episcopatus tempus, 254.

Ivo Curavillæ dominus, 70, 73, 238, 240.

J

Jacob fratrem supplantans Christi figuram gessit, 259.

Jejunare cur voluit Christus, 292.

Jejunium explicatio, 291.

Joannes Aureliensis archidiaconus in episcopum electus, 32, 33.

Joannes Aurelianensis episcopus, 24, 228.

Joannes Tarvanensis episcopus, 228.

Joannis Tusculani epistola de catione Paschalis pape, 194.

Joannis S. Valliacensis ecclesia, 120. Ejus fundatio, 257.

Joannis monachi majoris monasterii historiæ locus ex veteri codice, 166.

Joscelinus, 110.

Jotrense monasterium, 108, 250.

Judeas baptizata per posteriori viro quam priori marito nubere, 98. Judea dupta Christiano reversa ad Judaismum, 54.

Judicius populus ab Ægypto liberatus Christiani populi typus, 200.

Judex tantum credit testimonios manifestis, 60. Judex cinctus, 104. Judicium aquæ frigidæ, 155. Per crancem, 157. Judicia peregrina nullius momenti sunt, 16.

Juliani corpus translatum, 11.

Juniatorus Ecclesie quid sit, 121, 257.

Juramentum canonicorum Carnotensem, 231, 232. Juramentum Henrici imperatoris factum Paschali pape, 194. Juramentum regis Francorum de non admittendo episcopo, 163.

Jurare cum multis, veterum Francorum mos, 186.

Juratorum testium formula, 143.

Justitia dicta pax Dei, 239.

Justus Lugdunensis episcopus rejecto episcopatu in solidinum secedit, 305.

Juvenci poetae locus restitutus, 133.

L

Laici conantes sibi subjicere Ecclesiæ iura, 205.

Lambertus Atrebatenus episcopus,

228.

Lanælinus de Balgenciaco, 73, 241.

Landrieus Soris, 56.

Lateralis regis pro concubina, 62.

Lateraliæ palati picture, 138.

Lateri pape adherere, 137.

Latina epistola legi jubetur virginibus, 6.

Latinicenses monachi, 31. Latinicenses mona-terri fundatio, 222.

Latrocinia noctis, 57.

Landare pro consentire et approbare, 7, 6, 8.

Laudatio, consensus, approbatio, 7.

Lauvomari (S.) mouastrum, 72.

Lectorum officium, 263.

Legatus papæ qualis esse dobeat,

7. Ejus officium, 26, 27.

Leges imperatorum Romanorum Ecclæsia servat, 118. Legum rigor quando temperandus, 108.

Legislatores primi Francorum, 305.

Leodegarius Bituricensis archiepi-

scopus, 235.

Leoneum papam nesciunt Carolus

Magnus, 307.

Leonis papæ purgatio, 189.

Leonis noxi papæ armæ reprehensa,

136.

Leothericus archiepiscopus Seno-

nensis reprehensa a rege, 157.

Letoldius Silvanectensis episcopus,

229.

Lengæ bannum, 48.

Leva, 111.

Levite clericorum figura, 203.

Libelli traditio in investiendis Ca-

nicis Carnotensisibus, 242, 243.

Libera ecclesia ancillatur in inves-

titura facta a laicis, 182.

Liberti ad clerum admittantur,

58. Libertati ad canoniticum Carnoten-

sium non admissi, 231.

Libro facta investitura, 209.

Ligia fidelitas vetita fieri regibus et

laicis a clero, 179.

Lisiardus archidiaconus, 45.

Littera formatæ seu commendati-

oria, 211.

Litteralia studia, 163. Requisita in

episcopo, 163.

Lotharius Francorum rex, 307.

Lugacense monasterium condituma

Fulcone comite Andegavensi præda-

to, 199.

Luciati ecclesia, 121.

Luciani (S.) Belvacensis monaste-

rium, 142.

Luciani (S.) Belvacensis et Vigilia-

censis monasterii controversia, 73, 76.

Luciani monachi, 111.

Ludovicus Caroli Calvi filius Fran-

corum rex, 307.

Ludovicus Caroli Magni filius Fran-

corum rex, 307.

Ludovicus Crassus infensus Ivoni,

52, 61. Ejus consecratio, 80, 81. Vi-

vente jam patre rex designatus, 230.

Eius ad Ecclesiam Caruotensem epi-

stola, 245.

Ludovicus Radulphi filius Fran-

corum rex, 307.

Lugdunensis archiepiscopus, 32, 33.

Lugdunensis Gallia, 4. Lugdunensis

Ecclesiæ contentio de primatu cou-

tra Senonensem, 140. Lugdunensis

provincia triplex, 197.

Lugdunum sive Lucidunum unde

dicitur, 127.

Lupo-pejor, cognomen, 142.

Luxovicensis Ecclesia sive episcopatu-

sus, 63, 64, 65, 67, 170.

Luxovium monasterium seu Lusse-

dium, 170.

M

Madriacense conobium, 225.

Magi quiquam fuerint, 189. Magorum

munera quid significent, 379, 289.

Majestas apostolica, 211. Archiepi-

scopi, 201. Cardinalis, 201.

Majus Monasterium, 50, 51. Ma-

jori Monasterio privilegia cocessa

a Gregorio Victore et Urbano, 165.

Excommunicari nequit ab episcopis,

165, 166. Majoris Monasterii ecclæ-

siæ dedicatio, 210. Majoris Monasterii

monachorum cum metropolitano

suo controversia, 99.

Malorum communio quatenus vi-

tanda, 77, 78, 82, 83.

Macasses electus Meldensis, 52, 53,

229.

Manasses electus Ecclesiæ Rhe-

mensis, 22.

Mancha, 127.

Manegaldus sive Manigaudus philo-

sophus, 137.

Manus quarta, quinta, sexta, septi-

ma, et duodecima, 142. Manus in sa-

cramento fidelitatis, 147. Manus oration-

um, et lingua, 137. Manus perjuri-

peba, 143. Manu sola se purgare,

145.

Maranthona anathema, 138.

Marbaciene monasterium, 218.

Marcellinus papa idolis thurificavit,

100.

Marcomirus Francorum princeps,

305.

Maria Magdalena ecclesia cineri-

bus illius celebris in diecesi Ar-

duensi, 242.

Marii Victoris versus restitutus,

196.

Maritilia loca, 190.

Martinu-Turonum episcopus.

Mathildis Anglia regina, 229.

Mathildis Flandrensis ducis filia,

21.

Mathildis Gaufridi consanguinea,

116.

Mathildis Hugonis alii filia, 60.

Matrimonium inter liberum et au-

tilium, 94, 104. Matrimonium presbyte-

rorum et diaconorum canoniconum

Ivorum tempore, 188.

Mauro monasterium in Glanafolio,

147. Mauri (S.) monasterium in ter-

ritorio Andegavensi, 67.

Mauricius Blesensis abbas, 69, 72.

Depotit abbatiam, 147.

Mauricius S. Launomari abbas, 237.

Medardus Suescenensis episcopus,

306.

Medardus Noviomi simul et Tornaci

episcopus, 199.

Mellentinus comes, 21, 17, 219.

Melletensis comes, 120.

Mellis, 140.

Merari villa, 52.

Merovalus Francorum rex, 306.

Mersia tria in baptismo quid si-

gnificet, 260.

Meruilla, 229.

Metis a Francis succensa, 306.

Metropolitanus an quid possit im-

perare in ecclesiæ comprovincialibus

seu consensu episcopi, 41.

Militæ episcoporum, 133.

Milonenese ca-trum, 165.

Milouis et filie Stephanii comitis

causa, 103.

Missa catechumenorum, 189.

Missus pape honorandus, 58.

Mechalio ecclesiasticus, 172.

Molismense monasterium a quo

fundatum, 218. Molismensem et Beo-

censum monachorum controversia, 5,

18.

Monachæ clementarii, 205. Monachi

clericis inferiores, 17. Monachi exem-

pti a subiectione episcoporum, 147,

166. Monachi fugientes quoties reci-

piendi, 221. Monachorum ambitio, 10.

Cupiditas, 90. Invidia, 111. Monacho-

rum S. Walerici falsa privilegia de-

P

- tecta, 147. Monachis interdicta parochialium sacerdotum officia, 150.
 Monasterium Charitalis, 243. Monasterium egredi sine licentia episcopi illicitum, 211. Monasteria sanctimonialium infamaturum suppressa, 150.
 Moniale inestare blasphemiae crimen censebatur, 151. Moniale S. Joannis Laudunensis expulsæ o turpe vitam, 150. Item Argentorati, 150.
 Monomachia, 37, 71, 76, 86, 107, 119. Monomachia probatione usi clerici et monach. 175.
 Mons fauni, 72, 240.
 Mundis villa, 121.
 Musius vicus et fluvius, 97, 247.
- N
 Nævus consensionis, 162.
 Nautonense castrum, 24.
 Nativitas Christi explicatur, 287. Nativitas spiritualis corporali comparata 260.
 Navicularia professio, 184.
 Nemusum, 25.
 Neophyti Christianus recente a conversione in publicum prodire non debet, 292. Neophyti heretic. 216. Neophytorum heresia, 13, 63, 61.
 Nicæi (S.) Mellentini fundatio, 257.
 Nicæi Vienensis episcopus, 305.
 Nicolai (S.) ecclesia, 114.
 Nicolaita heretic., 216. Nicolaita in Ecclesia tempore Ivonis, 169.
 Nielpia oppidum, 214.
 Nitro et sapone correctionis, 184.
 Nivardus de Septolio, 36.
 Nivello Petrofugensis, 118.
 Nivernessis comitis capture, 120, 208.
 Northmannie episcopi excommunicati, 206.
 Northmanorum comes, 66, 173.
 Noviomensis Ecclesia, 103.
- O
 Obedientia quid significet, 174, 237.
 Obedientiarum monachi, 237.
 Oblationis nomine palliante exactio- nes in Romana curia, 57. Oblationes malorum in Ecclesia, 78. Oblationes populi a subdiaconis suscipiuntur, 263.
 Obnoxia Francia Romanæ Ecclesie quo sensu, 199.
 Octava quid significet, 238.
 Odiloni abbati Cluniacensi missum pallium, 202.
 Odo Cameraceus episcopus, 89, 245.
 Odo camerarius, 107.
 Odo S. Georgii prior, 110, 250.
 Odo S. Quintini abbas, 170.
 Odonis S. Quintini canonici ad Ivo- nem epistola, 230.
 Officii divini interdictio tota Fran- cia, 141.
 Orationum manus, 137. Orationis Dominicae expositio, 360.
 Ordaleum quid Angli, 154.
 Ordinationem sacram an quis possit suscipere ab interdicto vel suspenso, 67.
 Ordinis ecclesiastici observatio, 154. Ordines sacri cur septem, 263. Ordinum functiones Christus exercebit, 163.
 Orsus Geneticensis abbas, 237.
 Osanivilia, 121.
 Osberni locus ex veteri codice, 129.
 Ostiarorum officium, 163.
 Ostium civitas Galliae, 149. Conci- lium ibi habitum, 131, 138.
- Pædagogi nomen in deteriorem scensum acceptum, 3, 32, 47.
 Paganus transfiga, 47, 52, 53, 55.
 Palatina comitissa, 58, 59.
 Palatinus comes in Galia quis, 220.
 Palinodia, 4, 128.
 Pallium pontificale obnixe et forte- ter postulari debebat, 202. Nonni- presenti concedi solebat, 202. Ab- senti tamen aliquando missum, 202.
 Ejus bonor et dignitas, 202, 23, 107.
 Palmarum diei explicatio, 294.
 Papa non utitur baculo pastorali, 173. Papa pater et dominus, 205.
 Papa potest invitum cogere ad epi- scopiam, 74. Papa potest mutare sententiam, 45. Papa recente electo episcopi Romam pergebant ut illum salutarent, 40. Papa contra fidei olim doctrinam precipitatio non obediendum, 99, 101. Papa est consecratione episcoporum confirmare, 8. Ejus la- teri adherere, 51. Papa soliti olim recurrere ad auxilia Francorum, 199. Papa subreptio facta turpis est, 173. Papam adire et visere temente episco- scpi, reprehensi, 203.
 Paranyphus conjugii, 186.
 Parisiensi episcopo Latinenses subjecti, 146.
 Parisius absolute, 8, 80, 131, 150.
 Parochia quid significet, 222.
 Parochiani pro diocesantibus dicti, 227.
 Pasche celebrare quid sit, 296.
 Paschalis papæ secundi electio, 159.
 Curia, 147. Capitulatis, 193, 247. Ejus epistola damnantis privilegium con- cessum Henrico de investituris, 193. Invitus id retractat, 198.
 Pastoralis virga annulus, 4, 5.
 Patientia per aurum representatur, 289.
 Patriarchal potestas in aliorum episcoporum ecclesias, 41, 100.
 Patrini quid infantes docere de- beant, 262.
 Patrum decretta non mutanda, 28.
 Paulini Nolani locus restitutus, 133.
 Pax Dei, quæ, 219. Pax indicta Ecclesie Gallicanis ab Urbano papa, 23.
 Pacis violatores excommunicari so- lit, 117.
 Peeten eburneus Ivoni missus quid significet, 212.
 Pedibus papæ subjecti inimici pin- gebantur in palatio Lateranensi, 138.
 Pejor lupo, cognomen, 142.
 Pensare pro cogitare, 167.
 Pentecostes explicatio, 207.
 Peregrini ab hostium incursu sem- per tuti esse debent, 235.
 Persarum rex munera magnifica Ca- rolo Magno mittit, 307.
 Personæ Ecclesiarum quid, 129.
 Personatus, 57.
 Pesulani convenit Philippus rex, et papa Urbanus, 23.
 Petitus de rupibus, 70.
 Petri (S.) Carnotensis monasterium, 87.
 Petri manu consecrari, id est papæ, 1, 4.
 Petrofugensis, 209.
 Petrus quid significet, 200.
 Petrus Dugo, 110.
 Petrus Pictavensis episcopus, 217.
 Pharamundus Fracorum rex pri- mus, 305.
 Philippus Catalaunensis episcopus, 45, 46.
 Philippus Francorum rex, 5, 6, 7, 60, 90, 367. Ejus mores improbi gra- viter reprehensi a papa Gregorio se- pimo, 136, 148. Lupus rapax dictus, 202.
148. Ejus litteræ, 150. Adhæsit parti Urbani papæ secundi, 138. Ande- gvensi comiti uxorem abstulit, 169. Excommunicati ab Hugo Ludu- nensi archiepiscopo, 186. Et ab Urbano papa, 150, 160, 188, 60. Solitus ab excommunicatione, 61, 169, 180. Extremo vita monachicum habitum induit, 170.
 Pictaviense concilium in Philippum 226.
 Piceris, 140.
 Pipinus major domus Franciæ, 307.
 Tumi rex, 307.
 Pixaicense monasterium, 18.
 Placitum facere, 13.
 Pliueris, 140.
 Poinentes ejiciendi nos initio. Quadragesimæ in Ecclesia Carno- tensi, 247.
 Prexidentia qua ratione agenda, 291.
 Pontegodonis ecclesia, 121.
 Pontesum, 13.
 Pontiacum, 70.
 Poutius Cluniacensis abbas, 248.
 Porta cinerosa quæ, 257.
 Possessio per annum et diem, 120.
 Prædecessor et decessor differunt, 162.
 Prægnans an possit viro nubere, 65.
 Præpositorum jus, 252. Præposito- rum regiorum rapacitas, 115.
 Pragmaticæ sanctio, 84.
 Pratellense monasterium, 61, 232.
 Precariæ, 116.
 Preces regie idem valent quod mi- min proverbiu, 34.
 Presbyter in statua feminea sacra- menta profanans, 68. Presbyteri epi- scoporum adjutores, 265. Presbyteri nomen unde, 265. Presbyteri suspecti purgatio, 88. Presbyterorum officium, 265.
 Primatus Lugdunensis et Senone- nensis, 140. Primatum auctoritas in alios episcopos, 41, 110.
 Primicerius martyrum, quis, 289.
 Principum avaritia et simonia in conferendis prælationibus, 147.
 Proficuum, 147.
 Proprietatis vitium in monachis quale, 221.
 Prosapia æqua, 127.
 Proverbium Gallicum, 134.
 Ptochotropium, 48.
 Prudenda papæ non deridenda, 43.
 Pueri electi episcopi, 134. Honores Ecclesiæ illi dari prohibiti, 149. Pueri qui sint, 295. Puerorum matrimoniun, 105.
 Puerperi terminus incertus, 87, 88.
 Purificatio B. Virginis, 290.
 Puteacensis excommunicatus, 90.
 Puteacenses monachi, 28, 29.
- Q
 Quadragesimæ explicatio, 202.
 Quaternarii numeri explicatio, 264.
 Quintini (S.) ecclesia, 84, 110, 111.
 Quisque pro quisquis, 128.
- R
 Radulphus archipresbyter, 48.
 Radulphus Balgenciacensis, 75, 241, 249.
 Radulphus Briabantensis archidia- conus, 89.
 Radulphus Francorum rex, 307.
 Radulphus (S.) Quintini abbas, 110, 241, 250.
 Radulphus Rhemensis archiepisco- pus, 81, 179, 243.
 Radulphus Roffensis episcopus, 107, 202.

Radulphus sive Rodulphus Turonensis archiepiscopus, 164, 191.
Raimbalodus miles, 38.
Raimbertus monachus, 12.
Rainaldus archidiaconus, 23.
Rainaldus Dunelmensis episcopus, 64, 65, 67, 171, 234, 235.
Rathodus Frisonum dux Martellum vicit, 306.
Recrere, 73, 177.
Recula, reicula, rescula, 161.
Redonensis comes, 90.
Regalis gladii officium, 203. Regalia concessa post electionem et consecrationem, 163, 194.
Reges Francorum oriunti unde, 305.
Regia dignitatis iuri non debet derogare Ecclesia, 182.
Reginaldus Andegavensis episcopus, 254.
Reginaldus Canardus, 84, 244.

Regni et sacerdotii scissura tempore Ivonis, 91. Regni priore ordine nominati quam sacerdotii seu Ecclesiae exempla, 179.

Remensis archiepiscopus, 80, 81. Remensis et Suessionis Ecclesiae controversia, 42. Remensis murmur super coronatione Ludovici Crassi, 178.

Remis consecrati reges Gallorum, 7. Coronati, 80, 81. Regiae non semper, 130.

Respectus quid significet, 167, 230.

Responsales, 116, 206.

Respublica non est in Ecclesia, 179.

Resurrectio Christi explicatur, 296.

Retrogadationis opprobrium, 18.

Revestimenti suntexploriantequam iudicium subeant, 176.

Rex Philippus contra interdictum papae coronatus ab archiepiscopo Turonensi, 32, 33. Rex sevit in Ivonis, 52. Regis causa, coram rege a tractanda, 59. Regis Gallorum consensu in electione episcopi et abbatis, 163. Reges non sunt graver exasperandi ab episcopis, 176. Regibus an licet se immiscere electionibus episcoporum, 48. Regum regis in concessione episcopatum, 27, 28.

Richardi Northmanniae ducatio Carnotensis Ecclesiae facta, 202. Richardus Albanensis episcopus, papæ legatus, 61, 94, 111, 232. Epistola ex veteri membrana, 243.

Richardus Pratensis abbas, 61, 232.

Richerius Senonensis archiepiscopus adversarius Ivonis, 129.

Robertum episcopum excommunicat, 199.

Robertus Andegavorum comes, 81.

Robertus Arbrissellensis abbas, 226.

Robertus S. Laurentii Aversensis abbas, 39.

Robertus Lincolniensis episcopus, 209, 256.

Robertus Melletensis comes, 120.

Robertus monachus, 39, 114. Eius locus castigatus, 167.

Robertus Poutivensis comes, 229.

Robertus rex Francorum excommunicatus cum rego a papâ, 139.

Rodulphus Remensis et Turonensis archiepiscopi. V. Radulphus.

Rogerius Romanæ Ecclesie legatus, 8.

Romam ire non licet olim episopis nisi prius postulata licentia a principe, 203.

Roscelini vel Rozelini vel Ruelolini haeresis, 127.

Rotrcel comitis et Carnotensis vice comitis controversia, 70, 71, 73.

Rotrocus Mauritaniae comes, 119.

S

Sacerdos sacramenti verba mutans

vel alia interponens in conjugalis benedictione, 53. Sacerdos ignari iumentis quomodo similes, 249. Sacerdotes uxoriat olim in Anglia, 188.
Sacramenta Christi et Ecclesie ab initio mundi celebrata, 239. Sacramenta divina an possint a quibuslibet personis tractari, 29, 30, 78. Sacramenta non sunt repetenda, 109. Sacramenta ubique valentiam apud schismatics 197. Sacramenta visibilia ad invisibilium cognitionem dicunt, 239. Sacramenta quæ servanda, quæ dissolvenda, 35. Sacramenti iteratio qualis, 204. Sacramenti verba illusorie transmutata presbytero in conjugalis benedictione, 55. Sacramentis ab interdicto celebratis an quis possit secure interesse, 60. Sacramentorum veteris et novæ legis convenientia, 272.

Sacramentales testes, 142.

Sacerulari verbum, 164.

Saisire, 48, 54, 162.

Salabergæ monasterium nullum quadrupes animal ingredi poterat, 151.

Sancutio electus in episcopum Aurelianensem, 220, 25.

Sandala episcopi, 89, 268.

Sanson Wigorniensis episcopus, 174.

Sanson Bajocensis canonicus episcopatum recusat et alium regi indicat, 213.

Sapra, 122.

Sarabaitæ, 80, 182.

Saxonum terram vastat Clotarius, 306.

Scarificatio, 116.

Seisma et schisma, 200.

Scrutinum, 86.

Securitas quid significet, 220.

Senari numeri explicatio, 264.

Senescalci quis, 215.

Senonensis archiepiscopi disputatio de Primatu adversus Lugdunensem, 23, 140.

Septenarii numeri significatio, 264, 211, 288, 294.

Septimana synodi canon, 149.

Septulum oppidum, 224.

Septuagesima significatio, 290.

Septulpe traditi excommunicatione cuncta, 189.

Servi Ecclesie, 121. Servi Ecclesie manumisisti, 41. Servi non fiebant epis copi, 162.

Siegbertus rex a fratre occisus, 306.

Sidonii Apollinaris locus falso tributus Hildeberto episcopo Conomanensi, 201.

Sigeberhtus rex a fratre occisus, 306.

Sigismundus rex Burgundie cum uxore ac liberis a Clodomiro interfec tus, 306.

Sijvanectensis episcopus sede sua pulsus, 48.

Simo de Melpha, 9.

Simon de Monteforti, 214.

Simonia a manu ab obsequio, a lingua, 184. Simoniacæ heresies, 13, 20, 23, 57. Ivonistempore communissima, 234, 168, 169. Simonia regum in collatione prælatiorum ecclesiasticarum, 145.

Smaragdi locus de juramento sacerdotum culpatorum, 186.

Sodobri vel Snobri præposita, 86, 244.

Sollicitudino mentis, 51, 94, 115. Ut cordis, 110. Sine omni, 159.

Specialis filius papæ, 133. Ecclesie Romanae, 211.

Spiritus sancti mirabilis effectus, 298.

Sponsalia qua ætate fieri possint, 47.

Sponsalibus celebratis si alter obierit utrum superates possit inire

matrimonium cum sorore vel fratre defunctori, 47.

Spuria id Carnotensem canonicatum non admitti, 226.

Stampeus archipresbyter, 23.

Statuta judicii, 201.

Stephanus caeciliarius, 105.

Stephaous Carnotensis comes, 5, 226.

Stephaous de Guarlanda electus in episcopum Belvacensem, 42, 44, 45, 56, 161, 227, 248.

Stirpense monasterium, 223.

Stola sacerdotis utroque humero imposita quid significet, 267. Stola humero sinistro imposita quid significet, 264.

Subdecania, 76.

Subdiaconorum officium, 263.

Subjecti quando teneantur praestatos suos deserere, 79.

Subreptarum litterarum a papa abusus, 51.

Suessionense concilium, 3. Suessionensis comes, 118. Suessionensis et Rhemensis Ecclesiae controversia, 42.

Sugerii locus correctus, 131, 157, 173, 178, 179, 192, 204.

Sunon princeps Francorum, 305.

Suspectio, 133.

Susurrum, 153.

Symboli apostolorum explicatio, 302.

Symporiani (S.) monasterium, 90.

Synodus in ecclesia Carnotensi bis in anno celebrari solita, 222.

T

Talio, 59.

Tallia quid, 213, 228.

Templi dedicacionis explicatio, 269.

Templi structure mystica explicatio, 269.

Tempori obsequendum et cedendum est, 16.

Tentari cur voluit Christus, 292.

Tertiari numeri significatio, 264.

Terra motus magnus, 307.

Testes suspecti, maculis aspersi, consanguinei, mercede conducti, domestici, 51. Testes noui admittendi si isti quo sub presentia eorum facta sunt, 97.

Teutonicus rex de Henrico IV imperatore intelligitur, 100.

Theobaldus comes, 117, 208.

Theobaldus, S. Martini Parisiensis prior, 81, 243.

Theoberga regina, 107.

Theodebaldus major domus Francie, 306.

Theodebertus fratrem in pugna occidit, 306.

Theodericus rex Burgundie, 306.

Theodericus rex Francie, 306.

Theodosianæ leges, 187.

Thomas Eboraicensis episcopus, 187, 246.

Thymelicorum incessus, 107.

Titulari, titulatus, 4.

Toletanum concilium tertium, 87.

Ostavum, 55. Nonum, 35. Undecimum, 37.

Toroaceuses proprium episcopum repetunt, 163, 200, 248.

Torrans medio die repente exsurgens exercitus Caroli Magni gravi sita laborautem reficit, 307.

Tractatores qui dicti, 128.

Transire per me, 13.

Trecassius comes, 67.

Trecense concilium, 21, 60, 73,

111, 169, 178, 204, 234, 241.

Trevira vel treuga Dei, 44, 161, 219, 239.

Treviris prima sedes Belgicorum,

246.

Triburiense concilium, 106.
Tricenaria usus capio, 38.
Tripudatio et tripudium, 167.
Tutio ecclesiastica impensa rebus
Hierosolymam proficiscentium, 73,
110, 177.
Turci truces, 244.
Turgedius Abrincensis episcopus,
254.
Turonense concilium, 67, 173.
Turstinus Eboracensis archiepisco-
pus, 117, 206, 255.
Tustannus sive Tustinus Eboracen-
sis archiepiscopus, 188.
Tyron fluvius, 119.
Tyronensis cemeterii benedictio,
256.

U

Ubera consolationis, 4.
Ulcha parochia, 72, 240.
Ulgrinus clericus, 3t.
Ulgrinus Carnotensis Ecclesiae can-
cellarius episcopatum Dolensem re-
nuit, 73, 241.
Unctio infirmorum an repetenda,
109, 204.
Urbanus II papa, 133, 149, 212. Ca-
nonicus olim Rhemensis, 22, 228.
Ursio Theodosius filius, 23.
Urso regis dapifer pro peregrino in-
juria affecto excommunicatus, 235.
Uteri papae filius, 129.
Uterini Ecclesiae Romanæ filii, 7, 129.
Uxorem an quis possit ducere
cujus maritum interfecit, 71, 72.

V

Valerannus Brituliensis, 249.
Valerannus camerarius regis, 238.
Vanisando, 147.
Vassali Ecclesia, 168.
Velfonsis ducis descriptio, 193.
Venatio clericis, interdicta, 31.
Venter memoriae, 60.
Verbum pro verbere patri sufficit,
182.
Verdensis Ecclesia, 92.
Vermandensis comitissa, 21.
Vestimenta sacerdotum quid signi-
ficiet, 265. Vestimenta sacerdotum
veteris et novæ legis, 266, 267.
Vestis nuptialis quæ sit, 304.
Vestis candidi baptizato data quid
significet, 262.

Viator Justi Lugdunensis episcopi
minister, 305.
Viennense concilium, 195.
Vigiliacensis et Belvacensis monas-
terii, S. Luciani controversia, 75,
76.
Vigenarii numeri mysterium, 106.
Vigilare quid significet, 280.
Villerup oppidum, 240.
Vindocinensis abbas an debeat pro-
fessionem episcopo Carnotensis, 182.
Viudocinensis abbatis et Blesensis
controversia, 72, 73. Viudocinensis ab-
batis et Rodulphi archiepiscopof Tur-
onensis lites et dissidia unde orta, 164.
Vindocinensis monasterii privilegia,
219, 244. Vindocinensi monasterio

non potest interdicci divini officii ce-
lebratio, 205.

Vintoniensis episcopus Guacelinus,
137.

Virga pastoralis, 4, 5, 101. Data a
rege Ivoni electo, t29. Virgæ honor,
129.

Viscera consolationis, 7. Charitatis,
63. Misericordiae, 62. Pietatis, 59.
Visitationis episcoporum monasterii
onerosa, 168.

Vita communis laus, 110. Vitæ san-
ctorum aliquot locis castigalæ, 132.
Vizeliacum, 242.

Vota quatenus Deo reddenda, 106.

W

Walo. Vide Gualo.
Walterius Senonensis archiepisco-
pus, 30.
Wandregisili (S.) monachi, 40.
Werra, 132.
Wido. V. Guido.
Wigbertus antipapa, 192.
Wigeria de Valoia, 121.
Willelmus. V. Guillelmus.

X

Xisti papæ purgatio, 189.

Z

Zacharias papa Pipinum regem
Francorum ungit, 307. Auxilium Pi-
pini a Longobardorum vexatione li-
beratur, 307.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

DIVUS IVO CARNOTENSIS EPISCOPUS.

OPERUM PARS ALTERA. — EPISTOLÆ.

Nomina eorum ad quos scripte epistole Ivniorum, 9
Incipiunt epistole, 11
Epistola prima. — Urbani [II], ad clerum ac populum
Carnotensem, 11
Epist. II. — Urbani ad Richerium Senonensem archi-
episcopum, 12
Epist. III. — Ivniorum ad Urbanum, 13
Epist. IV. — Ivniorum ad Bernardum Majoris-Monaste-
rium abbatem, 14
Epist. V. — Ivniorum ad Adelam comitissam, 15
Epist. VI. — Ejusdem ad Girardum [al. Gerardum; al.
Geraldum], 16
Epist. VII. — Ad Roscelinum, 17
Epist. VIII. — Ad Richerium Senonensem archiepis-
copum, 18
Epist. IX. — Ad Francorum regem Philippum, 21
Epist. X. — Ad virgines in Duenisi monasterio [al.
canobio epist.] Sa-cti Aviti Deo devotas, 22
Epist. XI. — Ad Gontherium [al. Gunherium v. c.],
presbyterum, 24
Epist. XII. — Ad Urbanum papam, 24
Epist. XIII. — Ad Rainaldum [al. Rainoldum v. c.,
vel Ramoldum, Remensem archiepiscopum, 26
Epist. XIV. — Ad archiepiscopos et episcopos ad rega-
les nuptias invitatos, 27
Epist. XV. — Ad Francorum regem Philippum, 27
Epist. XVI. — Ad Walterum [al. Gatterium] Meldensem
episcopum, 28
Epist. XVII. — Ad filios..., cum fratribus suis [Eccle-
siae S. Quintini, nempe Belvacensis, ut videtur, epist.
31 et 32], 29
Epist. XVIII. — Ad Rogerium S. R. E. cardinalem, 31
Epist. XIX. — Ad Willelmum Fiscannensis monasterii
abbatem, 32
Epist. XX. — Ad Carnotenses clericos et laicos, 33
Epist. XXI. — Ad Hoellum Comanensem episco-
pum, 34

Epist. XXII. — Ad Philippum, Francorum regem, 34
Epist. XXIII. — Ad dapiferum regis, Wuldonem, 35
Epist. XXIV. — Ad Hugonem Lugdunensium archi-
episcopum, 35
Epist. XXV. — Ad Urbanum papam, 36
Epist. XXVI. — Ad Walterum [al. Walterium vel
Wulspel], Fossatensis monasterii abbatem, 38
Epist. XXVII. — Ad Ludonem [in una v. c. Ebdomen];
in alia Reudonem], Northmanniæ dapiferum, 38
Epist. XXVIII. — Ad Philippum, Francorum regem, 40
Epist. XXIX. — Ad Rogerium, presbyterum, 41
Epist. XXX. — Ad Fulconem, Belvacensem episco-
pum, 42
Epist. XXXI. — Ad eundem, 43
Epist. XXXII. — Ad canonicos Ecclesie S. Quintini
Belvacensi, 43
Epist. XXXIII. — Ad Lambertum, Atrebatensem epi-
scopum, 45
Epist. XXXIV. — Ad Robertum quemdam cui mundus
et omnis vanæ spes ejus vilescit, 46
Epist. XXXV. — Ad Richerium Ecclesiae Senonensis
archiepiscopum, 46
Epist. XXXVI. — Ad Petrum Pictaviensem episcopum, 48
Epist. XXXVII. — Ad Robertum jam memoratum, 49
Epist. XXXVIII. — Ad Guacelinum [al. Guacelimum
ms. c.] Vintoniensem episcopum, 50
Epist. XXXIX. — Ad Anselmum Cantuariensem ar-
chiepiscopum, 50
Epist. XL. — Ad Manegaldum monachum, 51
Epist. XLI. — Ad Gaufredum [al. Goifredum, Goiffri-
dum, Godefridum] Vindocinensis monasterii abbatem, 52
Epist. XLII. — Ad Hugonem Suessionensem episco-
pum, 53
Epist. XLIII. — Ad Urbanum papam, 54
Epist. XLIV. — Ad Carnotenses, 55

Epist. XLV. — Ad clericos Mellentinos et omnes in Pisiaensi archidiaconatu positos.	57	Epist. XCIV. — Ad Lambertum Atrebatensem episcopum et Joannem Tarvanensem [al. Tarvernaensem].	117
Epist. XLVI. — Ad Urbanum papam.	58	Epist. XVIII. — Ad Belvacensis Ecclesiae diocesanos.	117
Epist. XLVII. — Ad Widonem regis dapiferum.	59	Epist. XCIX. — Ad Gualonem Belvacensium electum.	118
Epist. XLVIII. — Ad Urbanum papam.	59	Epist. C. — Ad Joannem Aurelianensis Ecclesiae episcopum.	119
Epist. XLIX. — Ad Stephanum Palatinum comitem.	60	Epist. Cl. — Ad Adelam comitissam.	120
Epist. L. — Ad Richerum Senonensem archiepiscopum.	61	Epist. Cl. — Ad Manassem Remorum archiepiscopum.	120
Epist. LI. — Ad Sanctionem presbyterum.	62	Epist. CIII. — Ad Paschalem papam.	122
Epist. LII. — Ad Gaufridum Cenomanensis Ecclesiae decanum.	63	Epist. CIV. — Ad enundem.	122
Epist. LIII. — Ad Sanctionem episcopum Aurelianensem.	64	Epist. CV. — Ad eundem.	123
Epist. LIV. — Iovonis Carnotensis, Vuillelmi [al. Guillelmi] Parisiensis, Walterii [al. Gualteri, epist. 16.] Meldensis ad Hugonem Lugdunensem archiepiscopum, sedis apostolicae legatum.	65	Epist. CVI. — Ad Henricum, Anglorum regem.	124
Epist. LV. — Iovonis ad eundem.	65	Epist. CVII. — Ad Mathildam, Anglorum reginam.	125
Epist. LVI. — Ejusdem ad Philippum, Francorum regem.	67	Epist. CVIII. — Ad Paschalem papam.	125
Epist. LVII. — Ad Gaufridum Vindociensis monasterii abbatem.	68	Epist. CIX. — Ad eundem.	127
Epist. LVIII. — Ad congregationem Beati Stephani Senonensem.	68	Epist. CX. — Ad eundem.	128
Epist. LIX. — Ad Hugonem Lugdunensem archiepiscopum, apostolicae sedis legatum.	69	Epist. CXI. — Ad Daimbertum Senonensem archiepiscopum.	129
Epist. LX. — Ad eundem.	70	Epist. CXII. — Ad Fulconem Parisiensis Ecclesiae decanum et clerum sibi commissum.	130
Epist. LXI. — Ad eundem.	75	Epist. CXIII. — Ad Daimbertum Senonensem archiepiscopum.	130
Epist. LXII. — Ad Sanctionem episcopum Aurelianensem.	77	Epist. CXIV. — Ad Joannem Aurelianensem episcopum.	131
Epist. LXIII. — Ad Leudonem, presbyterum.	77	Epist. CXV. — Ad Daimbertum Senonensis Ecclesiae metropolitanum, et suffraganeos ejusdem Ecclesiae episcopos.	132
Epist. LXIV. — Ad Joannem Aurelianensem electum.	81	Epist. CXVI. — Ad Adelam, comitissam.	132
Epist. LXV. — Ad Urbanum papam.	81	Epist. CXVII. — Ad Paschalem, papam.	132
Epist. LXVI. — Ad Hugonem Lugdunensem, archiepiscopum.	82	Epist. CXVIII. — Ad Henricum, Anglorum regem.	133
Epist. LXVII. — Ad Urbanum papam.	85	Epist. CXIX. — Ad Daimbertum, Senonensem archiepiscopum.	133
Epist. LXVIII. — Ad Hugonem.	87	Epist. CXX. — Ad Robertum Pontivensem comitem.	134
Epist. LXIX. — Ad Galterium [al. Gauterium] Stirpen sis Ecclesiae praepositum, et gregem.	88	Epist. CXXI. — Ad Adelam, comitissam.	134
Epist. LXX. — Ad Galterium Meldensem [al. Gau terium Meldensem] episcopum.	89	Epist. CXXII. — Ad Valgrinum Parisiensis Ecclesiae archidiaconum.	135
Epist. LXXI. — Ad Guillermum [al. Willelmum], Anglorum regem.	90	Epist. CXXIII. — Ad Galterium [al. Gautherium] Belvacensis Ecclesiae bibliocararium.	135
Epist. LXXII. — Ad G. monasterii Sancti Guandregessili [al. Wandrigessili, al. Guandregessili] abbatem.	91	Epist. CXXIV. — Ad Daimbertum Senonensem archiepiscopum.	136
Epist. LXXIII. — Ad Bernardum Majoris-Monasterii abbatem.	92	Epist. CXXV. — Ad enundem.	137
Epist. LXXIV. — Ad Hildebertum Cenomanensem episcopum.	95	Epist. CXXVI. — Ad eundem.	138
Epist. LXXV. — Ad Joannem Aurelianensem episcopum.	97	Epist. CXXVII. — Ad Ludovicum Francorum regem.	138
Epist. LXXVI. — Ad Daimbertum Senonensem archiepiscopum.	97	Epist. CXXVIII. — Ad Odonem, presbyterum.	138
Epist. LXXVII. — Ad Hugonem Belvacensis Ecclesiae decanum, et fratres.	98	Epist. CXXIX. — Ad Gaufridum Vindocinensem comitem.	139
Epist. LXXVIII. — Ad Dolensis monasterii monachos.	99	Epist. CXXX. — Ad Matbilem Blesensem vicecomitissam.	140
Epist. LXXIX. — Iovonis Carnotensis episcopi, Gulielmi [al. Vilhelm] Parisiensis, Joannis Aurelianensis, Galterii, [al. Gautherii] Meldensem. Humbaldi Antissiodorensis, ad Philippum Trecassum episcopum.	101	Epist. CXXXI. — Ad Wlgrinum Parisiensem archidia conum.	140
Epist. LXXX. — Iovonis ad Villelum [al. Guillermum] Fiscannensis monasterii abbatem.	101	Epist. CXXXII. — Ad Daimbertum Senonensem archiepiscopum.	140
Epist. LXXXI. — Ejusdem ad Paschalem papam.	103	Epist. CXXXIII. — Ad Ricardum [al. Richardum] Alba nensem episcapum, S. E. R. legatum.	141
Epist. LXXXII. — Ad Gaufridum Vindocinensis monasterii abbatem.	103	Epist. CXXXIV. — Ad Daimbertum Senonensem archiepiscopum.	143
Epist. LXXXIII. — Ad Remensis diocesis episcopos.	104	Epist. CXXXV. — Ad Paschalem papam.	144
Epist. LXXXIV. — Ad Joannem, presbyterum cardinalem, S. R. E. legatum.	105	Epist. CXXXVI. — Ad Adelam palatinam comitissam.	145
Epist. LXXXV. — Ad Manassem, Renorum archiepiscopum.	106	Epist. CXXXVII. — Ad Belvacensis Ecclesiae congregacionem.	145
Epist. LXXXVI. — Ad Stephanum, palatinum comitem.	107	Epist. CXXXVIII. — Ad Wlgrinum et Stephanum Parisienses archidiaconos.	146
Epist. LXXXVII. — Ad Joannem et Benedictum car dinalem presbyteros S. R. E. vicarios.	107	Epist. CXXXIX. — Ad Daimbertum Senonensem archiepiscopum.	147
Epist. LXXXVIII. — Ad Paschalem papam.	108	Epist. CXL. — Ad Guuberium presbyterum.	147
Epist. LXXXIX. — Ad eundem.	109	Epist. CXL. — Ad Ricardum [al. Richardum], Alba nensem episcopum.	148
Epist. XC. — Ad Daimbertum Senonensem archiepiscopum.	111	Epist. CXL. — Ad Mathildem, Anglorum reginam.	148
Epist. XCII. — Ad Adelam comitissam.	112	Epist. CXLII. — Ad Robertum Mellentinum comitem.	149
Epist. XCII. — Ad Paschalem papam.	112	Epist. CXLIV. — Ad Paschalem papam.	150
Epist. XCIII. — Ad Daimbertum Hierosolymitanum patriarcham.	113	Epist. CXLV. — Ad Manassem Remorum archiepiscopum.	151
Epist. XCIV. — Ad Paschalem papam.	114	Epist. CXLVI. — Ad Daimbertum Senonensem archiepiscopum.	151
Epist. XCV. — Ad eundem.	115	Epist. CXLVII. — Ad Paschalem papam.	152
Epist. XCVI. — Ad Petrum, Suessionensis Ecclesiae praepositum.	116	Epist. CXLVIII. — Ad Hildebertum Cenomanensem episcopum.	153
		Epist. CXLIX. — Ad Guliellum [al. Villelum] Rothomagensis archiepiscopum.	154
		Epist. CL. — Ad Paschalem papam.	155
		Epist. CLI. — Ad Gaufridum Belvacensem episcopum.	155

Epist. CLII.	— Ad Leodegarium Bituricensem archiepiscopum.	156	Epist. CCIII.	— Ad Lesiardum [al. Lisiardum] Suessionensem episcopum.	208
Epist. CLIII.	— Ad Golielmum [al. Voillelmum] Rothomagensem archiepiscopum et Gilbertum [al. Gislebertum ita ms. c.] Ebroicensem episcopum.	157	Epist. CCIV.	— Ad Paschalem papam.	208
Epist. CLIV.	— Ad Robertum Melleutinum comitem.	157	Epist. CCV.	— Ad Guillelmum militem.	210
Epist. CLV.	— Ad Odonem Aurelianensem archidiaconum.	158	Epist. CCVI.	— Ad Hildebertum [un. ex. Lambertum] Cenomanensem episcopum.	211
Epist. CLVI.	— Ad Olicum [al. Africum].	162	Epist. CCVII.	— Ad Samsonem Wigorniensem episcopum.	212
Epist. CLVII.	— Ad Paschalem papam.	162	Epist. CCVIII.	— Ad Gaufridum monachum.	213
Epist. CLVIII.	— Ad Hugoem Lugdunensem archiepiscopum.	163	Epist. CCIX.	— Ad Hugonem Trecensium comitem.	213
Epist. CLIX.	— Ad Paschalem papam.	164	Epist. CCX.	— Ad Paschalem papam.	214
Epist. CLX.	— Ad O. [Odонем], Gemetensis [Gemetensis in aliq. v. c.] monasterii abbatem.	165	Epist. CCXI.	— Ad Radulphum Remorum archiepiscopum.	215
Epist. CLXI.	— Ad Radulfum Remensis Ecclesiae praesertimum.	165	Epist. CCXII.	— Ad Gaufridum Belvacensem episcopum.	216
Epist. CLXII.	— Ad Joannem Aurelianensem episodum.	166	Epist. CCXIII.	— Ad Joannem Aurelianensem eisceum.	216
Epist. CLXIII.	— Ad Gaufridum Vindocinensis monasterii abbatem.	167	Epist. CCXIV.	— Ad Brunonem primae sedis Belgicorum episcopum.	217
Epist. CLXIV.	— Ad Gaufridum.	167	Epist. CCXV.	— Ad Thomam [al. Tustannum] Eboracensem archiepiscopum.	219
Epist. CLXV.	— Ad Sanzem Wigornensem [Wigornensem, ms. c.] episcopum.	168	Epist. CCXVI.	— Ad Richardson Albanensem episcopum, sancte sedis apostolice vicarium.	220
Epist. CLXVI.	— Ad Humbaldum Antissiodorensem episcopum.	169	Epist. CCXVII.	— Ad eundem.	220
Epist. CLXVII.	— Ad Hildebertum Cenomanensem episcopum.	170	Epist. CCXVIII.	— Ad Gualonem Parisiensem episcopum.	221
Epist. CLXVIII.	— Ad Daimbertum Senonensem archiepiscopum.	170	Epist. CCXIX.	— Ad Paschalem papam.	222
Epist. CLXIX.	— Ad Gallonem [al. Gualtonem].	172	Epist. CCXX.	— Ad Hildebertum Cenomanensem episcopum.	225
Epist. CLXX.	— Ad Daimbertum Senonensem archiepiscopum.	173	Epist. CCXXI.	— Ad Joannem Aurelianensem episcopum.	226
Epist. CLXXI.	— Ad Daimbertum eundem.	173	Epist. CCXXII.	— Ad clericos Eduenses [Edulenses].	226
Epist. CLXXII.	— Ad Carnotenses.	175	Epist. CCXXIII.	— Ad Audoenum Ebroicensis Ecclesiae designatum episcopum.	227
Epist. CLXXIII.	— Ad Paschalem papam.	176	Epist. CCXXIV.	— Ad Guidonem Molismensis monasterii abbatem.	228
Epist. CLXXIV.	— Ad Mathildem Anglorum reginam.	177	Epist. CCXXV.	— Ad Daimbertum Senonensem archiepiscopum.	229
Epist. CLXXV.	— Ad Paschalem papam.	177	Epist. CCXXVI.	— Ad Bernerium, Bonavallensis monasterii abbatem, et fratres.	230
Epist. CLXXVI.	— Ad cumdem.	178	Epist. CCXXVII.	— Ad Paschalem papam.	230
Epist. CLXXVII.	— Ad Gaufridum Belvacensem episcopum.	179	Epist. CCXXVIII.	— Ad Gonherium presbyterum.	231
Epist. CLXXVIII.	— Ad clerum Dolensis Ecclesiae ac Stephanum comitem.	180	Epist. CCXXIX.	— Ad Lisiardum Suessionensem episcopum.	232
Epist. CLXXIX.	— Ad Adelam comitissam.	180	Epist. CCXXX.	— Ad Hildebertum Cenomanensem episcopum.	233
Epist. CLXXX.	— Ad Leodegarium, Bituricensem archiepiscopum.	181	Epist. CCXXXI.	— Ad Pontium Cluniacensium abbatem.	233
Epist. CCXXXI.	— Ad Richardum, Albanensem episcopum.	182	Epist. CCXXXII.	— Ad Hildebertum Cenomanensem episcopum.	235
Epist. CLXXXII.	— Ad Daimbertum Senonensem archiepiscopum.	183	Epist. CCXXXIII.	— Ad Henricum, Angliacensis monasterii abbatem.	235
Epist. CLXXXIII.	— Ad Willelmum [al. Guillelmum, ms. c.], Parisiensem archidiaconum.	184	Epist. CCXXXIV.	— Ad Gullelmum Majoris Monasterii abbatem et fratres.	236
Epist. CLXXXIV.	— Ad Walterum [al. Gauterium, Galterium, ms. c.] Belvacensis Ecclesiae bibliothecarium.	184	Epist. CCXXXV.	— Ad Radulphum Turonensem archiepiscopum.	237
Epist. CLXXXV.	— Ad Willelmum [al. Guillelmum], Rothomagensem archiepiscopum.	186	Epist. CCXXXVI.	— Daimberti Senonensis archiepiscopi, Ivnonis Carnotensis episcopi, Walonis Parisiensis, Joannis Aureliensis, cum ceteris coepiscopis Senonensis provinciae, ad Daunem Lugdunensem archiepiscopum.	238
Epist. CLXXXVI.	— Ad Laurentium, monasterii charitatis monachum.	186	Epist. CCXXXVII.	— Joannis Lugdunensis archiepiscopi ad Daimbertum Senonensem archiepiscopum.	243
Epist. CLXXXVII.	— Ad Adelam comitissam.	190	Epist. CCXXXVIII.	— Ejusdem ad Ludovicum Francorum regem.	245
Epist. CLXXXVIII.	— Ad Radulphum Remensem archiepiscopum.	191	Epist. CCXXXIX.	— Ejusdem ad Ludovicum Francorum regem.	246
Epist. CLXXXIX.	— Ad S. R. E. et omnes Ecclesias, — De ordinatione regis Francorum.	193	Epist. CCXL.	— Ad Gaufridum anachoretam.	247
Epist. XC.	— Ad Paschalem papam.	196	Epist. CCXL.	— Ad Humbaldum Antissiodorensem episcopum.	248
Epist. CXI.	— Ad Hugoem, Cluniacensis monasterii abbatem.	197	Epist. CCXLII.	— Ad Audoenum Ebroensem episcopum.	249
Epist. CXII.	— Ad monachos Columbenses [quidam cod. Columbinos].	198	Epist. CCXLIII.	— Ad Gualonem Parisiensem episcopum.	250
Epist. CXIII.	— Ad Gaufridum Belvacensem episcopum.	202	Epist. CCXLIV.	— Ad Paschalem papam.	251
Epist. CXIV.	— Ad Hugoem Ecclesiae Aurelianensis decanum, et Vulgrinum ejusdem Ecclesiae archidiaconum, etc.	203	Epist. CCXLV.	— Ad Hugoem Trecasinorum comitem.	251
Epist. CXV.	— Ad Gaufridum Vindocinensis monasterii abbatem.	204	Epist. CCXLVI.	— Ad Lisiardum Suessionensem episcopum.	253
Epist. CXVI.	— Ad Ludovicum, Francorum regem.	204	Epist. CCXLVII.	— Ad Joannem Aurelianensem episcopum.	254
Epist. CXVII.	— Ad Golielmum [al. Wuillelmum] Majoris-Monasterii abbatem.	205	Epist. CCXLVIII.	— Ad Radulphum de Balgenciac.	254
Epist. CXVIII.	— Ad Gislebertum, cononicum.	205	Epist. CCXLIX.	— Ad Girberum, Parisiensem archidiaconom.	255
Epist. CXIX.	— Ad eundem.	206	Epist. CCL.	— Ad Paschalem papam.	255
Epist. CC.	— Ad Daimbertum Senonensem archiepiscopum.	206			
Epist. CCI.	— Ad Paschalem papam.	207			
Epist. CCI.	— Ad Ludovicum, Francorum regem.	207			

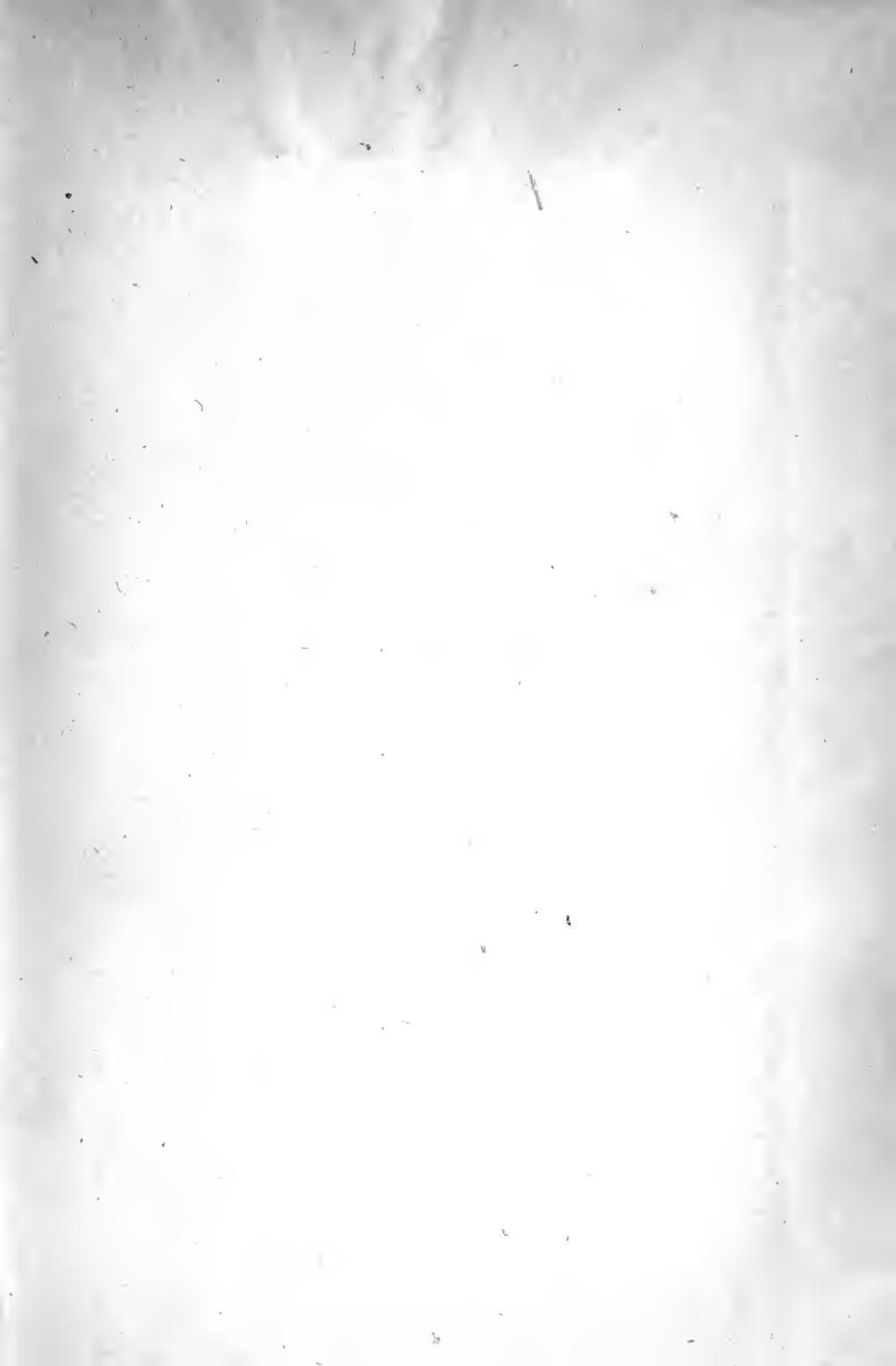
EPIST. CCI.	— Ad Manassen, Meldensem episcopum.	monachi de Bello-Loco, quibus hac tantum conditione
		257 Ivo permisit monasterium construere et consecrare.
EPIST. CCLII.	— Ad Radulphum Remensem archiepiscopum.	FIR. JURETI AD IVONIS CARNOTENSIS EPISTOLAS
		OBSERVATIONES.
EPIST. CCLIII)	— Ad Ludovicum, Francorum regem.	JOAN. BAPT. SOUCHETI NOVÆ OBSERVATIONES.
		427
EPIST. CCLIV.	— Ad Paschalem papam.	SERMONES IVONIS.
		505
EPIST. CCLV.	— Ad Radulfum, monasterii Sancti Fusciani abbatem.	Sermo I. — De sacramentis neophytorum sermo in
		synodo habitus.
EPIST. CCLVI.	— Ad Rainaldum.	II. — De excellentiâ sacrorum ordinum, et de vita ordinariorum, sermo in synodo habitus.
		513
EPIST. CCLVII.	— Ad Philippum, Trecentsem episcopum.	III. De significationibus iudicamentorum sacerdotium.
EPIST. CCLVIII.	Ad Paschalem papam.	IV. — De Sacramentis dedicationis.
		V. — De convenientia veteris et novi sacrificii, ut auctor ipse nominavit, opusculum.
EPIST. CCLIX.	— Ad Radulfum Remensem archiepiscopum.	VI. — Quare Deus natus et passus sit
		562
EPIST. CCLX.	— Ad Stephanum regis cancellarium.	VII. — De Adventu Domini.
		567
EPIST. CCLXI.	— Ad Herricum, Anglorum regem.	VIII. — De Nativitate Domini.
		568
EPIST. CCLXII.	— Ad Pontium Cluniacensis monasterii abbatem.	IX. — De Circumcisione Domini.
		571
EPIST. CCLXIII.	— Ad Belvacenses.	X. — De Epiphanie Domini.
		573
EPIST. CCLXIV.	— Ad Ludovicum Francorum regem.	XI. — In Purificatione S. Mariæ.
		575
EPIST. CCLXV.	— Ad eundem.	XII. — De Septagesima.
		577
EPIST. CCLXVI.	— Ad Cononem Prænestinum episcopum.	XIII. — De Capite jejunii.
		579
EPIST. CCLXVII.	— Ad eundem.	XIV. — De Quadragesima.
		581
EPIST. CCLXVIII.	— Ad episcopos Walonem Belvacensem, Gulielmum Catalauensem [Willelmum Catalduensem], Gafredum Ambianensem, Clarebaldum Silvanectensem.	XV. — De Annuntiatione B. Mariæ.
		583
EPIST. CCLXIX.	— Ad Bernerium Bonævallensis monasterii abbatem, et fratres.	XVI. — In Ramis Palmarum.
		586
EPIST. CCLXX.	— Ad Turgedum Abricensem episcopum.	XVII. — De Coena Domini. 588
EPIST. CCLXXI.	— Ad Paschalem papam.	XVIII. — De Pascha.
		589
EPIST. CCLXXII.	— Ad Reginaldum [Raginaldum] Andegavensem episcopum.	XIX. — In Ascensione Domini.
		591
EPIST. CCLXXIII.	— Ad Canonem Prænestinum episcopum.	XX. — In die sancto Pentecostes.
		592
EPIST. CCLXXIV.	— Ad Paschalem papam.	XXI. — De cathedra S. Petri.
		595
EPIST. CCLXXV.	— Ad Cononem.	XXII. — De Oratione Dominicæ.
		599
EPIST. CCLXXVI.	— Ad Paschalem papam.	XXIII. — De Symbolo Apostolorum.
		604
EPIST. CCLXXVII.	— Ad Adelbertum Ceuanensis Ecclesiae electum.	XXIV. — De adulterio habitu.
		DUBIA
EPIST. CCLXXVIII.	— Ad Robertum Lincholiensis Ecclesiae episcopum.	Sermones sex ad populum.
		609
EPIST. CCLXXIX.	— Ad Lisiardum Suessionensem episcopum.	Micrologus de ecclesiasticis observationibus.
		609
EPIST. CCLXXX.	— Ad eundem.	Chronicon de regibus Francorum.
		611
EPIST. CCLXXXI.	— Ad Ansellum, Belvacensem episcopum.	LAMBERTUS ATREBATESNSIS EPISCOPUS.
EPIST. CCLXXXII.	— Ad Paschalem papam.	Notitia historica.
		613
EPIST. CCLXXXIII.	— Ad Cononem.	Notitia literaria.
		617
EPIST. CCLXXXIV.	— Ad Paschalem papam.	I. — GESPA quibus Atrebatesnsium civitas sub Urbano Romanu[m] apostolica sedis episcopo, excuso Cameracensium subjectionis iugo, in antiquam reformatur dignitatem.
		627
EPIST. CCLXXXV.	— Ad Adelbertum Ceuanensis Ecclesiae electum.	II. — EPISTOLÆ.
		647
EPIST. CCLXXXVI.	— Ad Robertum Lineholiensem Ecclesiae episcopum.	EPISTOLA PRIMA. — Gualteri ionulanii Præpositi ad Lambertum.
		647
EPIST. CCLXXXVII.	— Ad Lisiardum Suessionensem episcopum.	EPIST. II. — Gerwinoi episcopi Ambianensis ad Lambertum.
		647
EPIST. CCLXXXVIII.	— Ad eundem.	EPIST. III. — Rainoldi Remorum archiepiscopi ad Lambertum.
		648
EPIST. CCLXXXIX.	— Ad Ansellum, Belvacensem episcopum.	EPIST. IV. — Ejusdem ad eundem.
		649
EPIST. CCLXXXII. — [Non proprie epistola.]		EPIST. V. — Popponis Metensis episcopi ad Lambertum.
		650
EPIST. CCLXXXIII.		EPIST. VI. — Iwonis Carnotensis episcopi ad Lambertum.
		650
EPIST. CCLXXXIV.		EPIST. VII. — uillelmi Rothomagensis archiepiscopi ad Lambertum.
		650
EPIST. CCLXXXV.		EPIST. VIII. — Manassis archidiaconi et cleri Remensis ad Lambertum.
		650
EPIST. CCLXXXVI.	— Monasterii in valle Carnotensi.	EPIST. IX. — Lamberti ad R. et M. archidiaconos et clericos ac populum Remensem.
		651
EPIST. CCLXXXVII.	— Iwonis Belvacensis B. Quintini presbyteri ad Haimericium.	EPIST. X. — Urbani II papæ ad suffraganeos Ecclesiæ Remensis.
		652
EPIST. CCLXXXVIII.	— Ad O... Majoris Monasterii abbatem et H... Pontinaiensi et B... Clarevallenensi.	EPIST. XI. — Manassis Remensis electi ad Lambertum.
		652
ADDENDA.		EPIST. XII. — Urbani II papæ ad Clerum, milites et plebeum Remensem.
S. IVONIS EPISTOLÆ ET DIPLOMATA quæ in operum ejus editionib[us] desiderabantur.		652
I. — EPISTOLÆ.		EPIST. XIII. — Urbani II papæ ad Manassum.
I. — Ad Paschalem II pontificem Romaum, pro consilio S. Petri Carnotensi.		652
II. — Ad Adelam comitissam Blesensem.		EPIST. XIV. — Urbani II ad suffraganos Ecclesiæ Remensis.
III. — Ad Goifridum Vindocinensem abbatem. — De non reiteranda infirmorum noctione.		652
IV. — Ad Guillelmum Rothomagensem archiepiscopum.		EPIST. XV. — Popponius Metensis episcopi ad Lambertum.
II. — DIPLOMATA.		653
I. — Charta pro ecclesia Sanctæ Mariæ et Burgomedio.		EPIST. XVI. — Roberti Peronensis et uxoris eius ad Lambertum.
II. — Charta Ecclesiæ Carnotensiæ pro Bernardo abate Tiroieensi.		653
III. — Monasterio Bonævallis, petente Berucio abate, ecclesiam B. Petri Castrodoneensem concedit.		EPIST. XVII. — Manassis Remensis ad Lambertum.
IV. — Instrumentum foundationis monasterii S. Joannis in valle Carnotensi.		653
V. — Charta qua ecclesia de Hanchis Majori-Monasterio conceditur.		EPIST. XVIII. — Lamberti ad Evarardum Tornacensem advocationem.
VI. — Charta de obedientia et subjectione quam Iwoni episcopo Carnotensi et ejus successoribus debent reddere		654

- EPIST. XXIII. — Radbodus Tornacensis ad Lambertum. 636
 Epist. XXIV. — Manassis Cameracensis ad Lambertum. 637
 Epist. XXV. — Lamberti ad fratres Watinensis monasterii. 637
 Epist. XXVI. — Gerardi Marinorum episcopi ad Lambertum. 637
 Epist. XXVII. — Hugonis Suessionensis episcopi et Anselmi Belvaecensis electi ad Lambertum. 637
 Epist. XXVIII. — Gerewini Ambianensis ad Lambertum. 638
 Epist. XXIX. — Lamberti ad Gerardum Morinensem episcopum. 638
 Epist. XXX. — Hugonis Suessionensis ad Lambertum. 639
 Epist. XXXI. — Lamberti ad Clementiam Flandriæ comitissam. 639
 Epist. XXXII. — Hugonis Suessionensis ad Lambertum. 639
 Epist. XXXIII. — Lamberti ad Urbanum papam. 640
 Epist. XXXIV. — Lamberti ad Urbanum papam. 640
 Epist. XXXV. — Manasses Remensis ad Lambertum. 641
 Epist. XXXVI. — Lamberti ad Urbanum papam. 641
 Epist. XXXVII. — Anselmi Cantuariensis ad Lambertum. 642
 Epist. XXXVIII. — Hugonis Lugdonensis episcopi ad Lambertum. 642
 Epist. XXXIX. — Lamberti ad Clementiam Flandriæ comitissam. 642
 Epist. XL. — Lamberti ad Gonfridum Leoseensem Castellani. 642
 Epist. XLI. — Mapassis Remensis ad Lambertum. 643
 Epist. XLII. — R. Noviomensis decani ad Lambertum. 643
 Epist. XLIII. — Lamberti ad Manassem Remensem. 644
 Epist. XLIV. — Guidonis Pontivorum comitis ad Lambertum. 644
 Epist. XLV. — Clementiæ Flandriæ comitissæ ad Lambertum. 644
 Epist. XLVI. — Popponis, Metensis episcopi ad Lambertum. 644
 Epist. XLVII. — Philippi Catalaunensis episcopi ad Lambertum. 645
 Epist. XLVIII. — Urbani II pape ad Manassem Remensem. 646
 Epist. XLIX. — Manassis Remensis ad Lambertum. 646
 Epist. L. — Ejusdem ad clerus et populum Morensem. 646
 Epist. LI. — Clerus et populus Tarvanensis ad Lambertum. 646
 Epist. LII. — Mapassis Remensis ad Lambertum. 646
 Epist. LIII. — Side comitissæ de Montibus ad Lambertum. 647
 Epist. LIV. — Philippi Catalaunensis ad Lambertum. 647
 Epist. LV. — [Roberii] S. Remigii abbas ad Lambertum. 647
 Epist. LVI. — Manassis Remensis ad Lambertum. 649
 Epist. LVII. — Manassis Remensis ad Lambertum. 649
 Epist. LVIII. — Ejusdem ad eundem. 649
 Epist. LIX. — Manassis Cameracensis ad eundem. 649
 Epist. LX. — Manassis Remensis ad Robertum comitem. 650
 Epist. LXI. — Joannis et Benedicti S. R. E. cardinalium ad Lambertum. 671
 Epist. LXII. — Hugonis Suessionensis ad Lambertum. 671
 Epist. LXIII. — Hugonis decani, Rogeri et Lisiardi archidiaconorum Belvaecensium ad Lambertum. 671
 Epist. LXIV. — Lamberti ad Balduinum clericum Preuseum. 672
 Epist. LXV. — Lamberti ad Paschalem II papam. 672
 Epist. LXVI. — Paschalis ad Lambertum. 673
 Epist. LXVII. Lamberti ad Laofridum S. Wimari abbatem. 673
 Epist. LXVIII. — Lamberti ad Paschalem papam. 673
 Epist. LXIX. — Manassis Remensis ad Lambertum. 673
 Epist. LXX. — Lamberti ad Manassensem Remensem. 674
 Epist. LXXI. — Manassis Remensis ad Lambertum. 675
 Epist. LXXII. — Baldrici Noviomensis ad Lambertum. 675
 Epist. LXXIII. — I. Ecclesiae S. Quintini thesaurarii ad Lambertum. 676
 Epist. LXXIV. — Baldrici Noviomensis ad Lambertum. 676
 Epist. LXXV. — Manassis Remensis ad Lambertum. 676
 Epist. LXXVI. — Roberti Flandriæ comitis ad Lambertum. 676
 Epist. LXXVII. — Euremari patriarchæ Hierosolymitanæ ad Lambertum. 677
 Epist. LXXVIII. — Lamberti ad Euremarum. 677
 Epist. LXXIX. — Paschali II papæ ad Eustachium comitem. 678
 Epist. LXXX. — Paschalis ad Manassem Remensem. 678
 Epist. LXXXI. — Manassis Remensis ad Guarinfredum archiepiscopum. 678
 Epist. LXXXII. — Paschalis ad Manassem. 678
 Epist. LXXXIII. — Paschalis ad Lambertum. 679
 Epist. LXXXIV. — Richardi A. S. legati ad Robertum comitem Flandriæ. 679
 Epist. LXXXV. — Lamberti ad Paschalem II papam. 679
 Epist. LXXXVI. — Ejusdem ad eundem. 679
 Epist. LXXXVII. — Ejusdem ad eundem. 580
 Epist. LXXXVIII. — Paschalis ad Lambertum. 681
 Epist. LXXXIX. — Lamberti ad Paschalem. 681
 Epist. XC. — Ejusdem ad eundem. 681
 Epist. XCII. — Lamberti ad Anselmum Cantuariensem. 682
 Epist. XCIII. — Anselmi ad Lambertum. 682
 Epist. XCIV. — Paschalis papæ ad Henricum abbatem S. Vedasti. 683
 Epist. XCV. — Baldrici Noviomensis episcopi ad Lambertum. 683
 Epist. XCVI. — Goffridi Ambianensis ad Lambertum. 683
 Epist. XCVII. — Lamberti ad Paschalem papam. 683
 Epist. XCVIII. — Willelmi Rothomagensis archiepiscopi ad Lambertum. 683
 Epist. XCIX. — Lamberti ad Daimbertum Senonesem archiepiscopum. 684
 Epist. XC. — Henrici regi Anglorum ad Lambertum. 684
 Epist. CI. — O. S. R. E. cardinalis ad Lambertum. 684
 Epist. CII. — Odonis Cameracensis ad Lambertum. 684
 Epist. CIII. — Conventus Aquicinensis ad Lambertum. 684
 Epist. CIV. — Ejusdem conventus ad eundem. 685
 Epist. CV. — Lamberti ad Ludovicum regem. 685
 Epist. CVI. — Lamberti ad Radulfum Remensem. 685
 Epist. CVII. — Lamberti ad Pomonem sacerdotem. 685
 Epist. CVIII. — Lamberti ad G. Parisiensem archidiaconum. 686
 Epist. CIX. — Lamberti ad Richardum Albanum. 686
 Epist. CX. — Lamberti ad F. Germanum et uterum fratrem suum. 687
 Epist. CXI. — Richardi ad S. legati ad Lambertum. 687
 Epist. CXII. — Gildoini ad Lambertum. 688
 Epist. CXIII. — Lamberti ad F. abbatem. 688
 Epist. CXIV. — A. prioris Aquicinensis ad Lambertum. 689
 Epist. CXV. — Lamberti ad Joannem Morinorum episcopum. 689
 Epist. CXVI. — Lamberti ad Lambertum abbatem. 689
 Epist. CXVII. — Baldrici Noviomensis ad Lambertum. 690
 Epist. CXVIII. — Lamberti ad Adonem Cameracensem. 690
 Epist. CXIX. — Fratris Wa. ad Lambertum. 691
 Epist. CX. — Godefridi Ambianensis ad Lambertum. 691
 Epist. CXXI. — Lamberti ad Iyonem Carnotensem. 691
 Epist. CXXII. — Lamberti ad Godefridum Ambianensem. 692
 Epist. CXXIII. — Lietardi Suessionensis ad Lambertum. 692
 Epist. CXXIV. — Radulfi Remensis ad Lambertum. 692
 Epist. CXXV. — Lamberti ad Radulfum. 693
 Epist. CXXVI. — Ad Balduinum Flandriæ comitem. 693
 Epist. CXXVII. — Lamberti ad Eustachium Bononiensem comitem. 693
 Epist. CXXVIII. — Lamberti ad Radulphum Remensem. 694
 Epist. CXXIX. — Gualonis Parisiensis ad Lambertum. 694
 Epist. CXXX. — Roberti Nannetensis ad Lambertum. 695

Epist. CXXXI. — Paschalis II ad Lambertum.	696	JOANNIS MONACHI CHRONICON BESUENSE.	861
Epist. CXXXII. — Ejusdem ad eumdem.	696	PETRUS CHRISOLANUS MEDIOLANENSIS ARCHI-	
Epist. CXXXIII. — Ejusdem ad eumdem.	996	EPISCOPUS	
Epist. CXXXIV. — Lambert ad Paschalem.	696	Notitia historica.	1005
Epist. CXXXV. — Ejusdem ad eumdem.	696	ORATIO DE SPIRITU SANCTO, ad imperatorem Ale-	
Epist. CXXXVI-CXXXVIII. — Paschalis papæ ad	696	xium Comnenum.	1007
Lambertum.		B. ROBERTUS DE ARBRISSELLO.	
Epist. CXXXIX. — Lamberti ad Heuricum Vedasten-		Vita duplex.	
sem, Albertum Hasnoniensem, Fulcardum Marciacen-		Commentarius prævious.	1017
sem.	696	Vita B. Roberti de Arbrissello, auctore Baldrico epis-	
Epist. CXL. — Ejusdem ad Sigerum Turnacensem	697	copo Dolensi.	1043
abbatem.		Prologus.	
Epist. CXLI. — Ad Gottherum decanum Turnacensem	697	CAP. I. — B. Roberti ortus, studia, archipresbyteratus,	
et G. præpositum.		publica scientiarum professio, penitentia.	1045
Epist. CXLII. — Fratrum Turnacensis Ecclesia ad		CAP. II. — B. Roberti in eremo austera vita, multi con-	
Lambertum.	698	versi, abbatie de Rota fundatio, apostolici conciona-	
Epist. CXLIII. — Concordia inter canonicos Tornacenses et monachos Sancti Martini.	698	toris praeciale obitum munus.	1049
Epist. CXLIV. — Lamberti ad Paschalem papam.	700	CAP. III. — B. Roberti predicatione, conventus Fontis	
III. — PRIVILEGIA CONCESSA A LAMBERTO.	701	Ebraldi constructio, aliorumque; institutio Ordinis, ac	
I. — Pro monasterio S. Dionysii Remensis.	701	regimen.	1051
II. — Pro monasterio Elonensi.	702	CAP. IV. — Varia cenobia a B. Roberto redicata,	
III. — Pro ecclesia apostolorum Petri et Pauli in		alia: ejus pietas, miracula, obitus.	1054
monte S. Eligii.	703	Vita altera B. Roberti de Arbrissello sive extrema	
IV. — Privilegium Cononi presbytero concessum.	705	conversatio et transitus ejus, auctore monacho Fontis	
V. — Pro monasterio S. Vedasti.	706	Ebraldi Andrea, ut creditur.	1057
VI. — Odoni presbytero et Balduino decano ecclesiae		CAP. I. — B. Roberti ægritudo, deliberatio de abbatissæ	
Ainulcitis confirmat.	708	electione.	1057
VII. — Privilegium pro ecclesia Linensi.	709	CAP. II. — Petronillæ abbatissæ electio, B. Roberti	
VIII. — Privilegium abbatissæ Guisendi de Melbadio		statuta.	1061
concessum.	710	CAP. III. — Pax inter dissidentes reconciliata, B. Ro-	
IX. — Privilegium pro monasterio Corbeensi.	711	berti opera, nova cenobia redicata, visitata.	1062
X. — Privilegium pro monasterio S. Petri Baldiniensis.	712	CAP. IV. — Captivi visitati a B. Roberto, latrones	
XI. — Privilegium Guarino priori de Abbatis villa		benignitate deliniti Ursani et in Dolensi abbatia gesta.	1065
concessum.	713	CAP. V. — B. Roberti suprema ægritudo, suscepimus	
XII. — Privilegium pro ecclesia S. Petri de insula.	713	viaticum, et sacra unctione.	1069
XIII. — Gualtero abbati Ecclesiam Ambrisne concedit.	713	CAP. VI. — Sepultura a B. Roberto expedita in Fonte	
Hymnus in S. Nicolaum peregrinum.	719	Ebraldi.	1074
GALO PARISIENSIS EPISCOPUS.	721	CAP. VII. — B. Roberti sub mortem preces, professio	
Notitia.	721	fidei publica pccatorum sacramentalis confessio.	1075
EPISTOLA AD LAMBERTUM.	725	Charta abbatæ Grandimontis.	1077
DIPLOMA quo ejectis monialibus S. Eligii monachis		REGULE SANCTIMONIALUM FONTIS EBRALDI.	1079
Fossatenibus concedit.	725	De habitu decenti sive modestia corporis.	1079
APPENDIX.	729	De vestimentis sive exteriori cultu.	1079
Anselmi cantoris S. Sepulcri epistola ad Ecclesiam		De itinere faciendo extra claustrum.	1080
Parisiensem.	729	De coquina.	1080
GODEFRIDUS AMBIANENSIS EPISCOPUS.		De librorum dispositione.	1080
Notitia historica.	731	De introductione in claustro.	1080
EPISTOLE ET DIPLOMATA.	735	De clausure et occultatione monialium.	1080
I. — Epistola Godafredi, episcopi Ambianensis, ad omnes fideles. — Confirmat que Lehnensi monasterio donata sunt a comite Flandriæ Roberto juniore et a Roberto Parrovenensi.	735	De clausura monialium.	1081
II. — Prioratus SS. Viti et Modesti de Ligniaco, ad Conchiam fluvium, in agro Atrebatensi, concessio a Godofrido Ambianensi episcopi.	737	De officio celebrando et clausura.	1081
III. — Fundatio Sancti Fusciani de nemore.	739	De officio ecclesiastico.	1081
IV. — Epistola Godofredi Ambianensis ad Baldericu		De ritibus ecclesiasticis.	1082
Norbiensem episcopum.	742	Statutum abbatissæ.	1082
V. — Godofridus Ambianensis episcopus benefacit ecclesie Crispensi.	742	PRECEPTA RECTE VIVENDI.	1082
VI. — S. Godofridus, Ambianensis episcopus confirmat Majori Monasterio ecclesiam S. Dionysii.	744	De officio.	1082
VII. — Godofridi episcopi Ambianensis cbarta, qua rata habetur restituти quorundam altarium, facta ecclesie Compodiensi.	746	De vestibus.	1083
CHARTA COMMUNÆ AMBIANENSIS.	747	De communitate vita.	1083
REIMBALDUS PRÆPOSITUS S. JOANNIS LEODIENSIS.		De segregatione a rebus secularibus.	1083
Notitia.	749	De processioneibus.	1083
EPISTOLÆ.	751	De omnium denudatione.	1083
I. — Familiaris epistola Reimbaldi Leodiensis ad Wazelinum priorem Sancti Jacobi. — Petit ut suis opusculis extremam ille manum imponat, et quæ corrigenda sunt corrigit.	751	De culpis et penitentia.	1084
II. — Rescriptum Wazelini.	751	De officio.	1084
III. — Item Rescriptum Reimbaldi.	752	De non suscipiendis religiosis.	1084
JOANNES MONACHUS ET ANONYMUS.		Vel extraneis.	1084
Monitum.	753	De vestimentis.	1084
CHRONICON S. BENIGNI DIVIONENSIS auctore anonymo.	755	APPENDIX ad Regulas a Fr. L. Cailleau Fontis Ebraldi monacho communicata.	1085
		DIPLOMATA.	1085
		I. — Charta Roberti de Arbrissello qua ounnia monasteria tam virorum quam sautimonalium commendat Petro Pictaviensi episcopo, scilicet quæ in ejus diocesi sita sunt.	1085
		II. — Charta Roberti de Arbrissello per quam concedit monasterium in Caduniensi pago situm, domino Gerardo de Salis.	1088
		Concordia inter monasterium Sancti Sepulcri Sulliensis et cenobium Fontis Ebraldi.	1087
		APPENDIX ad B. Robertum de Arbrissello.	1089
		Petri Pictaviensi episcopi privilegia pro ordine et congregatioe Fontis Ebraldi.	1089
		I. — Charta confirmationis ordinis et congregatiois Fontis Ebraldi a Petro Pictaviensi episcopo.	1089
		II. — Petri Pictaviensi episcopi charta confirmans omnes possessiones monasterii Fontis Ebraldi.	1091
		III. — Ejusdem charta donationis de Rufac.	1092
		IV. — Concordia inter abbatem S. Pauli de Cormerio et D. Robertum de Arbrissello.	1092

V. — Ejusdem charta insignis de fundatione conventus Tucionensis.	1093	XLII. — Audeburgis de Monasterello donum terræ et boscis de valle Suchart.	1112
Goffridi Vindocinensis abbatissima charta pro Fonte Ebraldi.	1095	XLIII. — Pagani de Miribello donum nemoris de Raretio.	1112
DIVERSORUM DONATIONES PLÆ ABBATIE FON- TIS EBRALDI.	1095	XLIV. — Ejusdem Pagani donum de casamentis.	1113
I. — Concessio Sibille S. Crucis abbatissæ facta abba- tie Fontis Ebraldi.	1095	XLV. — Ogerii donum de terra in Verone.	1113
II. — Charta donationis loci de Cadunio domino Ro- berto de Arbrisello.	1095	XLVI. — Marcuardi donum de quatuor prati jugeris.	1113
III. — Charta donationis de terra de Podia.	1096		
IV. — Fulcomis Andegavensis comitis donum de Pra- tis in Gaina.	1097	XLVII. — Garsirii de Macheco donum de consuetu- diibus Ligeris et maris.	1113
V. — Charta ejusdem pro Fonte Ehraldensi monas- terio.	1097	XLVIII. — Joannis Girbaldi donum de portu de Cha- leio.	1114
VI. — Donum Fulconis junioris de Ponte Sagei.	1097	XLIX. — Multiplex Hugonis Sigaudi donum.	1114
VII. — Donum ejusdem de molendinis et pratis ad Compiagnas.	1098	L. — Aimerici de Marilleio donum.	1114
VIII. — Donum ejusdem de xx jullis pratorum in Verone.	1098	LI. — Friderici Barbe donum.	1115
IX. — Donum ejusdem de pratis in Gaina.	1099	LII. — Fulcoii Fessardi donum.	1115
X. — Douum ejusdem de Medietariis et pratis ejus- dem de Borena.	1099	LIII. — Roberti Fessardi donum.	1115
XI. — Donum ejusdem de terra Francorum.	1100	LIV. — Multiplex Petri Oblinci donum.	1115
XII. — Donum ejusdem de terra de Brilio.	1100	LV. — Plurima plurimorum dona.	1116
XIII. — Donum ejusdem de molendinis ad Chinonem.	1100	LVI. — Roberti de Blodo donum de consuetudinibus suis.	1116
XIII bis. — Coucordia inter congregationem Fontis Ebraldi et Radulphini Iovonis filium a Fulcone juniore Andegav. comite constituta.	1101	LVII. — Donum Radulphi Barbotini et aliorum baro- num de nemore Agudella.	1116
XIV. — Omnimodum confirmatione donorum ab Aremburge, Fulconis junioris uxore.	1102	LVIII. — Donum ejusdem.	1117
XV. — Fulconis Foterelli donum de domo sua.	1102	LIX. — Dominorum de Camiliaco donum.	1117
XVI. — Berlaii de Munsteriolo donum de terra de Borrio.	1102	LX. — Ebbonis et Gardnerii de terra apud Fontem Archierum.	1118
XVII. — Charta prioratus de Ursanuo Fontis Ebraldi.	1103	LXI. — Peloquini de insula Buchardi donum de con- suetudinibus suis.	1118
XVIII. — Multiplex Grimandi de Montibus donum.	1103	LXII. — Charta prioratus de Ursano ord. Fontis Ebraldi.	1118
XIX. — Charta donationis de valle Fontis Ebraldi ab Adelaide.	1104	LXIII. — Charta ejusdem P. de Ursano.	1118
XX. — Charta Adelaidis filiae Guidonis de donatione valis Fontis Ebraldi.	1104	Leodegarii Bituricensis oratio de B. Roberto de Ar- brisello.	1118
XXI. — Petri de Gasnachia donum de lauda de Bello- queru.	1104		
XXII. — Leonii de Longiaco donum de Calido-Furne- rio in diocesi Turorensi.	1105		
XXIII. — Sophia Raefredis filie Petri Achardi donum de Ripis et de aliis locis diocesis Turorensis.	1105		
XXIV. — Charta Rainaldi de Salmanche de donatione loci Rolai (<i>Itoly</i>).	1106		
XXV. — Gautherii de Clichone donum de molendino de Ponzaio.	1106		
XXVI. — Fromondi de Novestolo donum.	1107		
XXVII. — Gaufredi Fulchredi donum de consuetudi- bus curiae de Rest.	1107		
XXVIII. — Aimerici de Haia et Effredi fratris ejus donum de molendino.	1108		
XXIX. — Aimone Roselli donum de terra de Posiaco.	1108		
XXX. — Aimerici de Castro-Arraudii donum.	1108		
XXXI. — Charta Legart et Adelaidis de quibusdam petraris concessis abbatis Fopti-Ebraldi.	1108		
XXXII. — Basoini et Papini de Montibus donum de foco.	1109		
XXXIII. — Arvei Gionensis donum de consuetudi- bus suis.	1109		
XXXIV. — Fulchredi de Sancto Leodegario donum ad hospitium construendum.	1109		
XXXV. — Gauterii de Montesorelli donum multiplex tribus chartis contentum.	1109		
XXXVI. — Ejusdem donum alterum.	1110		
XXXVII. — Charta concessionis valis Seguini in silva de Cadunio, domo Roberto de Arbrisello.	1110		
XXXVIII. — Girardi de Podio Brunello donum de Lougo prato.	1110		
XXXIX. — Ejusdem donum molendini de Mortonio.	1111		
XL. — Lamberti de Bono Oculo et Stephani de Line- riis donum de Terra Plana.	1111		
XLI. — Wilhelmi et Audeberti donum loci de Villa Salem.	1111		
		INDEX RERUM.	1605

FINIS TOMI CENTESIMI SEXAGESIMI SECUNDI.

Date Due

3 9031 01363816 8

77865

THIS BOOK MAY NOT BE
TAKEN FROM THIS ROOM

77865

Author Migne - Patrologia
Title LATINA - t. 162
S. Ivo - t. 2

Migne

BR 60.14

Boston College Library
Chestnut Hill 67, Mass.

Books may be kept for two weeks unless a shorter period is specified.

If you cannot find what you want, inquire at the circulation desk for assistance.

